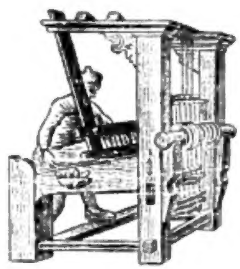
Digitized by Google

FIRPO
2258.1
BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

Ex libris
LUIGI FIRPO

12. 4. 21.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE

Digitized by Google

Digitized by Google

DANIELIS GEORGII MORHOFII

POLYHISTOR,

LITERARIUS, PHILOSOPHICUS ET PRACTICUS

CUM ACCESSIONIBUS VIRORUM CLARISSIMORUM IOANNIS FRICKII ET IOHANNIS MOLLERI, FLENSBURGENSIS.

EDITIO QUARTA.

CUI

PRÆFATIONEM, NOTITIAMQUE DIARIORVM LITTERARIORUM EUROPÆ

PRÆMISIT

IO. ALBERTUS FABRICIUS,

SS. THEOL. D. ET PROF. IN GYMNASIO HAMBURGENSI,

NUNC AUCTAM ET AD ANNUM MDCCXLVII. CONTINUATAM.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAIESTATIS.

LUBECÆ,

SUMTIBUS PETRI BOECKMANNI.

MDCCXLVII.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE

Digitized by Google

BENEVOLO LECTORI
S. P.

Ut hunc tibi ſiſterem Polyhiſtora, Benevole Lector, expugnarunt amici: extorſit illum ipſa neceſſitas potius, quam ipſe meo conſilio publicæ luci deſtinavi. Duodeviginti anni ſunt, ex quo privatis ſcholis Notitiam Scriptorum, optimorum juvenum rogatu, propoſui. Quem laborem, aliis urgentibus, poſt aliquot annos reſumpſi, ita tamen, ut alia ratione commutarem & pertexerem. Non credidi quidem fore, ut illa, quæ mihi ſubita & fortuita oratione è memoria exciderant (optime enim id norunt, qui mihi tum auditores adfuerunt) ad quemquam extra diſcipulorum ſubſellia emanarent. Verum contra voluntatem meam & præter opinionem accidit, ut, quæ ego ad privatos paucorum juvenum uſus inſtitueram, non in hac ſolum Academia, ſed & alibi deſcripta per multorum manus ita impolita & inculta vagarentur: neque deeſſent, qui publicos de editione tergiverſanti typos minarentur. Quod cum intelligerem, metueremque, ne vel mutilum mancumque opus, erroribus & gloſſis peregrinæ manus præterea fœdum, in lucem meis ingratiis protruderetur, vel in aliena incude à novo quodam fabro refingeretur; eo adductus ſum, ut laborem, qui propemodum infinitus eſt, & nova ab annis incrementa capit, per partes recenſens, prælo ſubjicerem. Quod ut eo felicius procederet, effecit Vir mihi amiciſſimus, D. ACHILLES DANIEL LEOPOLDI, JCtus apud Lubecenſes nobiliſſimus, cujus hortatu conſilioque potiſſimum impulſus eſt, qui ſuis ſumptibus librum in lucem edidit. Non ignotum mihi eſt, quan-

Digitized by Google

tæ molis opus humeris meis incumbat. Oceanum enim ingreſſus ſum, in quo portum invenire difficile eſt, naufragii periculum à ſyrtibus & ſcopulis imminet. Quis enim in tanta multitudine rerum & librorum omnia exhauriret? Quis non alicubi impingeret? Quis ſalvum ab invidia caput retraheret, ac malignitatis dentes in liberiore cenſura evitaret? Præterea ut palato & guſtu differunt convivæ; ita judiciis diſſident Lectores, neque omnium idem de rebus ſenſus eſt, hoc præſertim tempore, quo plures ſunt librorum judices, quam lectores, & è lectoribus in lictores, vbique virgas & ſecures expedituros, multi degenerant. Deterrere etiam ab inſtituto poſſet, qui nunc in ſimili argumento vaſtum molitur opus, Bailletus, quem multa eorum, quæ jam pridem in privatis lectionibus adduxeram, occupaſſe non diffiteor: à me tamen hic ſuo loco notanda, ne quis à me ſcrinia ejus compilata ſuſpicetur. Verum cum mei non eſſet res arbitrii, neque ab opere incepto manum retrahere mihi amplius eſſet integrum: telam hanc, quam ſemel orſus fueram, pertexui; ita tamen, ut novum plane & multis modis auctius opus prodiret. Quod etſi multo elaboratius enucleatiusque dari poterat: neque enim, quam debebam poteramque, aliis ſæpe rebus diſtentus, impendi curam: erunt tamen in illis, utut ſubito calore effuſis, non pauca, quæ juvare juventutis ſtudia poſſunt, in quibus ſi non accuratiſſimi judicis, ſaltem boni judicis munere defungar. Scripta ſunt hæc plane eo, quo JOACHIMUS FORTIUS libros ſcribi volebat, modo. Quæ hic chartis illevi, vix interdum relecta, tabellario deportanda dedi; exſcripſit illa, ut a calamo venerant, Typographus. His ſæpe Academica & domeſtica negotia, curæ familiares ex obitu cariſſimæ Uxoris, valetudo non ſemper commoda, moras injecerunt; ut jam præcipitati, jam interrupti labores rigidiori examini & ulteriori limæ locum non reliquerint. Quo factum etiam, ut non pauca vel à deſcribentis manu, vel mea etiam feſtinatione σφάλματα, fortaſſe etiam ἁμαρτήματα μνημονικὰ, quibusdam in locis irrepſerint: quæ nunc, extremam manum poſcentibus nundinis, non ſollicite adeo a me conſignari potuerunt. Totum Opus à me in *tres Tomos* tribuetur, quorum primus Polyhiſtoris *Literarii*, ſecundus *Philoſophici*, tertius *Practici* titulo appellabitur. Nunc prima pars tomi primi, atque adeo duo libri, Bibliothecarius & Methodicus in lucem prodeunt, quos ceteri ſuo ordine & tempore ſequentur; & quidem in Polyhiſtore Literario liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poëticus, in ceteris tomis reliquæ Philoſophiæ partes. Scribendi, ut jam dixi, rationem ſecutus ſum non anxiam & ſcrupuloſam,

Digitized by Google

loſam, judicio ad quælibet verba ſuſpenſo, ſed ſua quadam libertate vagam, nec certis vinculis adſtrictam. Sunt, qui etiam in rebus, quæ ornari negant, doceri contentæ, ſingula verba periodosque ad amuſſim vocant, numeroſa omnia & exaſciata volunt, nullam, quæ Romanam civitatem non ſapiat, vocem admittunt, nihil alieni Scriptoris verbis, ſed ſuis exprimunt: ut ita libellum, tanquam omnibus numeris abſolutam Paſicompſen, lectoribus ſuis ſiſtant, & velut in ſcenam aut orcheſtram producant. Has Ego formas earumque ſpectatores non ſperno, quin potius laudo, iisque asſurgo: eſt tamen, vbi vel incomptæ Veneres & paſſo capillo horridulæ ipſa ſe negligentia commendant. Eſt, ubi præ fucata Phryne aliqua decoro vultu decolor

Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Appuli

non diſplicuerit. Malim & ego in didactico argumento ſermonem pulvere, ſed erudito oblitum, quam ceruſſa & pigmentis incruſtatum. Qui majorem hic à me ornatum deſideraverit, horrea me hic ſtruere meminerit, in quibus nemo marmoreas varioque opere elaboratas columnas, nemo periſtylia & porticus, nemo parietes aulæis ſuperbos, ſed pro congerendis frugibus apta ſpatia requirat. Excurſus interdum tentavi, nec a ſcopo alienos, neque viris doctis, ut puto, ingratos. Loca Scriptorum ſæpe integra adduxi, non ut chartas implerem; ſed iis ſubvenirem, qui libris deſtituuntur, & pleniorem ex ipſorum Scriptorum verbis ſenſum excuterent lectores: obſervavi, cum mea hæc relegi, nonnulla, quæ fugerem ipſe vel carmen, vel orationem, ſcripturus. Nunc in his ſubitis commentationibus æſtus meditantis & ſcribentis, addo & properantis, ſæpe abripuit verbis minus, quam rebus intentum. Adeo in omnibus oculatum eſſe non licet; neque, ut eſſem, multum laboravi. Vel ipſa libri inſcriptio *Manutii* cenſuram non effugerit, qui auctoris vocem pro ſcriptore uſurpatam non probat. *Dubitanter* quoque ea de re cenſet diligentiſſimus caſtigatæ latinitatis vindex *Cellarius*, qui non niſi teſtis ſignificationem admittit. Sed dubitare nos vetat Livii locus l. 2. c. 8. qui ita habet: *Apud quosdam veteres Auctores non invenio Lucretium Conſulem:* ubi nullo alio, quam Scriptoris ſenſu, vox illa accipi poteſt. Hugo Grotius (at quantus Vir!) cum carmen ſcriberet, omnium poëtarum genium præclarus imitator exprimebat; cum hiſtoriam conderet, cum Tacito in arenam deſcendiſſe viſus eſt. Idem tamen in Philoſophorum & JCtorum ſcholis omnia miſcuit, nec ſordidis verbis minusque Latinis, ſed uſu ſcholaſtico receptis abſtinuit,

ſtinuit, ut planius loqueretur. Porro & cum hiſtoria Scriptorum res ipſas junxi, quarum cognitionem præ ceteris juventuti utilem credidi. Nam cum multa in his eſſent, quæ ad integrorum librorum & diſſertationum argumenta deſignaveram; & vitæ ſumma brevis ſpes inchoare longas vetaret, rectius me facturum exiſtimavi, ſi in compendium hæc contraherem, quæ profutura juventuti arbitrarer, quam ſi incertæ elaborationis ſpe & me ipſum & alios fallerem, aut aliis illa, ut fieri ſolet, in prædam cederent. Ubi de exercitationibus ago, copioſior in exemplis fui, quoniam è re juventutis, cui omnis mea opera dicata eſt, fore credidi, ſi illa paulo plenius proponerem. Qua in re à peritis & æquis æſtimatoribus veniam me facile impetraturum confido. In ceteris, ſi quæ forte ſint, quæ meam fugerint diligentiam, aut in quibus, ut homines ſumus, & in re tam varia facillimum eſt, lapſus fuero, eos mihi judices velim, quos ipſi eadem in trutina poſiti non recuſent. Mihi in omni hac commentatione prora puppiſque fuit juventutis Academicæ commodum, in quo mihi, hac in palæſtra conſtituto, advigilandum ſemper duxi. Quod ſi & alii hanc induſtriam meam non adſpernati fuerint, & ad ſe quoque ejus fructus redundaturos exiſtimaverint, tanquam ἑρμαῖον arripiam, totumque in lucro deputabo. Unum eſt, de quo monitos eos velim, qui aliorum damnis ſuas ædificare fortunas conſueverunt, ne Bibliopolæ, viro optimo, honeſtum, quod ex impenſis in hunc librum factis ſperat, lucrum, nova impreſſione per malam fraudem intervertant. Præterquam enim, quod à flagitio non abſit, falcem in meſſem alienam mittere, ampliſſime cum facti, ſi auſus fuerit, pœnitebit, cum jam id agat, ut S. Cæſ. Maj. Privilegio adverſus hominum illorum ſe injurias muniat, damnumque avertat. Vale, benevole Lector, conatibus noſtris fave, &, ſi Deus vitam valetudinemque largitur, ceteras etiam partes ſuo tempore exſpecta.

Digitized by Google

AD
LECTOREM
NOVÆ HVIVS EDITIONIS
POLYHISTORIS MORHOFIANI,
PRÆFATIO
IO. ALBERTI FABRICII.

Multum ſemper debere me profeſſus ſum, ac profiteor libenter duumviris eruditis Germanis noſtris CASPARI BARTHIO, & DANIELI GEORGIO MORHOFIO, quorum lucubrationes evolvere me memini adoleſcentem magno cum fructu. Cum A. 1685. Lyceum frequentarem Quedlimburgenſe, moderator illius dexterrimus Samuel Schmidius in Muſeo ſuo, Barthii forte Adverſaria inſpicienda mihi dabat, quæ deinde petenti mihi cum utenda ad tempus conceſſiſſet, miratus ego in iisdem vehementer varium illum & late patentem ambitum eruditionis, illa memoriæ omnis amœna latifundia, illos receſſus ſacræ & externæ antiquitatis, illum orbem ſcientiarum, illam ſcriptorum Græcorum Latinorumque veterum & medii ævi multitudinem, principesque ingeniorum recentis memoriæ, eruditosque omnium nationum, qui in illo opere paſſim laudantur, innumerabiles. Ab iſthoc tempore, fateor, perfuſo mihi rerum pulcherrimarum, licet vix eminus ac per tranſennam proſpectarum voluptate ac deſiderio, alte in animo meo hæſit propoſitum, omnibus hoc precibus a DEO expoſcere, ac quantum poſſem dare operam, ut in virtutis inſtrumentum ac vitæ, etiam mihi daretur occaſio propius illa luſtrandi ac cognoſcendi, comparandique mihi linguarum inprimis & Logices bene ſanæ, deinde Antiquitatis & rerum omni memoria geſtarum, tum diſciplinarum utilium non pœnitendam ſcientiam, & ſcriptorum notitiam, cujus in tanto illorum numero, diverſoque genere ac pretio majorem etiam amœnitate utilitatem eſſe facile conjiciebam.

Reverſo deinde mihi in patriam meam Lipſiam, atque ſub egregiis Doctoribus, Alberto, Carpzovio, Ittigio, &, qui ſolus adhuc in vivis ſuperat, atque ut diu, precor, vivat lætus ac ſoſpes, Joanne Schmidio, ſtudia non ignaviter proſequenti, pulchre recordor novum & ingens mihi additum calcar, in lucem edito primum A. 1687. a laudato MORHOFIO Volumine primo hujus ipſius Operis, quod tertiis prælis jam recuſum Tibi, Lector Optime, offertur, & quod titulum a Solino mutuatus Auctor, potiore jure quam ſuum ille Polyhiſtorem inſcripſit. Neque vero tantum hoc lecto ſenſi admoveri mihi acriores ſtimulos induſtriæ, ut cœpta in via tanto alacrius pergerem, ſed etiam multum adjuvari eam & ad fortius eundum ſuſtineri me optimis conſiliis: cui accedebat, quod mirifice oblectaret

 animum

animum meum in illa eruditionis copia acutum & dives ſcribentis ingenium, ſtylique nativa quædam ſine affectatione pulchritudo: maxime autem rationibus meis conduceret judicii vis acris cum pari æquitate, quæ utraque in Morhoſio ſingularia fuiſſe omnes confitentur.

Poſt illud tempus cum reliquas Operis partes ſimili elaboratas induſtria a limato ejusdem ſtylo eruditi exſpectarent, ecce triſtis affertur nuncius, auctorem rebus humanis valedixiſſe A. 1691. 3 Kal. Aug. Hunc nuncium tunc mihi acerbiſſimum accidiſſe probe commemini, qui anno ſuperiore recens beatum virum Kiloniæ ſalutaveram, & perquam humaniter ab eo fueram exceptus. Itaque deſiderium tanti Doctoris, quod ſolum relictum mihi erat; levabam lectione ejus ingenii monumentorum, gaudebamque, in lucem proferri partem Polyhiſtoris alteram, poſtumam licet, magis tamen quam quæ poſtea ſunt inſecutæ, ultimam ſcriptoris manum præ ſe ferentem, in qua de excerptis adornandis, Oratoriis præſertim ac Poëticis, egregia conſilia pulcherrimis & copioſis exemplis illuſtrata exhibentur: quo in ipſo oportune excerpendi ſtudio Morhoſium diligentiorem fuiſſe, quam ſunt innumeri alii etiam minime otioſi ac negligentes, illud ipſum Volumen certiſſime demonſtrat, quanquam ipſe de ſe pag. 5. *ego certe*, inquit, *excerptis congerendis non multum operæ me impendiſſe fateor, etſi aliorum diligentiam laudo, meaque in his negligentiæ ſuccenſeo, magno tamen in lucro reputaturus, ſi aliorum mihi opera uti conceſſum fuerit. Nunc ego memoria promiconda contentus ſcribo multa, quæ fallat quidem nonnunquam, & res ſuas repetenti raro reſpondeat, plerumque tamen, quæ argumenti occaſio ſollicitat, ultro offerat, & quaſi ex capſula depromat.*

In Voluminibus cæteris poſt ſeptem libros Polyhiſtoris litterarii, eorumque ultimum Poëticum, qua ipſa facultate plurimum Morhoſius pollebat, unde Poëtæ Gallo celeberrimo Ægidio Menagio * audit *Princeps Poëtarum Germaniæ:* propoſuerat ſibi deinceps Hiſtoriam litterariam in Polyhiſtore Philoſophico, Theologico, Juridico ac Medico illuſtrandam nova & nemini ante eum tentata ratione, perpulchra autem atque utiliſſima, eratque hoc cum plauſu omnium & lectorum fructu executurus, ſi vitæ ſumma brevis promiſſa implere longa atque egregia permiſiſſet. Cum autem propter intercedens fatum non licuerit auctori iis, quibus parabat & quibus bene valebat opibus totum opus adornare atque inſtruere, ultimamque induſtriam & limam addere, certe tamen lectori æquo & erudito facile ſe probabit etiam in affecto opere artificis judicium & doctrina, atque in phyſico præſertim libro curioſa & locuples induſtria accedente etiam laudata opera clariſſimorum Virorum JOANNIS MOLLERI, τȣ̃ μακαρίτȣ, atque Theologi Ulmenſis eruditiſſimi JOANNIS FRICKII, qui in recenſendo atque locupletando poſtumo hocce Morhoſii monumento diligentiam ſuam collocarunt.

Ante Morhoſium quadruplex via ac methodus hiſtoriam litterariam ſive univerſam ſive partes ejus tradendi atque paulo uberius explicandi in mentem eruditis venerat, una, quam Chronologicam dixeris, Lexica altera, ſive alphabetica, ſcriptoribus recenſitis per literarum ordinem: tertia realis ſive claſſica, quæ per

* T. 2. anti Baillet p. 71. *le premier Poëte d' Allemagne.*

per rerum genera & claſſes eosdem enumerat: & quarta denique Geographica per linguas diverſas ac nationes. Primus Morhofius quintam Criticam viam ingreſſus per rerum capita ac diſciplinarum claſſes digeſtos ſcriptores examini ſubjicere atque ita in univerſalem eorum notitiam ſtudioſos introducere inſtituit.

Temporum ordine ſervato primus hiſtoriam litterariam condere auſus eſt *Petrus Lambecius*, tunc adhuc noſter, qui excitatus laudabili *Joannis Jacobi Friſii* Tigurini inſtituto Bibliothecæ Chronologicæ claſſicorum auctorum, libelli paucis conſtantis foliis editique Tiguri 1592. 4. animum appulit ad omnem rem litterariam hiſtoriamque linguarum, ſcientiarum & ſcriptorum diligentiore ſtudio & uberiore apparatu perſequendam, & a ſtirpe ac primis originibus per omnium ſæculorum decurſus deducendam in ſua usque tempora. Sed ſimile, quo B. Morhofius noſter uſus eſt, Lambecium etiam manſiſſe fatum conſtat, longe enim & is abſuit ab opere ſuo toto elaborato in lucem emittendo, quanquam non tantum animo illud conceperat, ſed & lineas ejusdem integri manu ſollerti duxerat. Itaque A. 1659. Hamburgi in patria hac ſua, ubi Profeſſoris Hiſtoriarum partibus in Gymnaſio tunc fungebatur, ſuo ſumtu publicavit Prodromum, quem appellat, Hiſtoriæ litterariæ, in quo liber primus in Moyſis temporibus deſinens, & libri ſecundi capita quatuor primora, quæ Cadmi Mileſii ætatem non excedunt, ſola integra & elaborata exhibentur. Cæterorum vero capitum duorum & triginta nihil traditur præter brevem ſciagraphiam ſive delineationem memorationemque præcipuarum perſonarum ac rerum, de quibus ad medium usque a nato unico Servatore noſtro ſæculum decimum ſeptimum in ſingulis erat tractaturus. Hunc prodromum, cum in tabernis librariis jamdiu deſideraretur, atque ipſæ etiam illæ primæ lineæ ſpecimini elaborato operis ſubjunctæ minime viderentur contemnendæ eſſe, recudendum dedi Hamb. 1710. fol. adjunctis Lambecii ejusdem itinere litterario Cellenſi, & Alexandri Ficheti S. I. Morhofio etiam ex merito laudati arcana ſtudiorum methodo, ideaque locorum communium: nec non Wilhelmi Langii Catalogo librorum MStorum Bibliothecæ Florentinæ Mediceæ, quem ineditum e Marquardi Gudii theſauro librario nactus fueram. Telam autem adeo late patentem & à Lambecio erudite cœptam atque inſtitutam qui idoneis ſubſidiis inſtructus deinde deduceret, hiſtoriamque litterariam ita Chronologico ordine ad noſtra usque tempora univerſam exſequeretur, repertus hactenus eſt nemo.

Alphabetico ordine tanquam facili, & ad digerendum requirendumque pariter aptiſſimo uti cœpit, qui poſt Johannem Trithemium videtur primus omnium recentiore memoria ad hiſtoriam litterariam ornandam ſignum ſuſtuliſſe, χαλκέντερος ille *Conradus Geſnerus*, Tigurinus, edita Bibliotheca Univerſali, ſive Catalogo ſcriptorum locupletiſſimo in tribus linguis Latina, Græca & Hebraica, exſtantium & deperditorum, veterum & recentiorum, doctorum & indoctorum, publicatorum & in Bibliothecis latentium, Tiguri 1545. fol. una cum inſecuta appendice ſive ſupplemento A. 1555. fol. Neque Catalogi tantum vice defungitur,

aut nudis titulis librorum abſolvitur præclarum hoc opus: ſed multa paſſim de auctoribus, de ſcriptis, de ſcriptorum ingenio & ſtylo in eodem oportune notantur, quæ ab epitomatoribus præterita ſunt; unde quantopere compendia ſtudiorum ſectari malint plerique, vel hoc uno exemplo inſigni perſpicue patet, quod ne ſemel quidem Bibliothecam Geſneri recudi ab eo tempore, aut pari induſtria ulterius produci, contigerit, cum avide direpti ſint ejus breviatores continuatoresque ſuccinctiores, *Conradus Lycoſthenes* A. 1551. *Rob. Conſtantius* A. 1555. *Joſias Simlerus* A. 1574. *Jo. Jac. Friſius* A. 1583. & *Antonius Verdierius* A. 1585. in lucem editus. Sed rei litterariæ haud dubie magis interfuiſſet, non modo Geſnerianum laborem integrum magis tritum emendatumque eruditorum ſtudio, ſed & ſimili vel majori etiam diligentia ſuppletum ſubinde ac continuatum fuiſſe, ut ita plenior ad nos & accuratior ſcriptorum notitia paullatim deveniſſet, quæ nunc ante Diariorum præcipue eruditorum uſum ante hos ſexaginta annos feliciter cœptum frequentari adeo manca eſt in plerisque & hians, ut niſi in celebrioribus ſcriptoribus atque omnium communi prædicatis ſtylo ac voce, pleraque paſſim etiam doctos ac diligentes fugiant. *Jo. Jacobi Friſii* epitomen adhibuit, eique obſervationes ſuas in auctarii vicem addidit *Alphonſus Ciacconius* Hiſpanus in ſua Bibliotheca, quam circa A. 1590. cœpit adornare, cujusque partem primam, quæ ſola ſupereſt, & non procedit ultra quintam alphabeti litteram, definitque in Epimenide, nuper demum poſt centum quadraginta annos in lucem protulit vir doctiſſimus Franciſcus Dionyſius Camuſatus, Pariſ. 1729. fol. Pro Geſnerianæ Bibliothecæ ſupplemento haberi etiam debet *Johannis Hallervordi* Bibliotheca curioſa, Regiomonte A. 1676. 4. edita minimeque contemnenda: pro epitome ſimul atque auctario, multorum promerita laudem & præconium Bibliotheca *Georgii Matthiæ Kœnigii*, typis excuſa Altdorffii, ubi bonas literas Kœnigius docebat, A. 1678. fol. Horum omnium longe vicerat induſtriam *Chriſtophorus Hendreichius*, ſi *pandectæ* ejus *Brandenburgicæ* integræ in manus hominum veniſſent, e quibus ſolæ litteræ primores A & B viderunt lucem Berolini A. 1699. & non parvum majori folii magnitudine volumen implent. Breviarium autem Geſneri idemque ſupplementum copioſiſſimum, omnibus, quæ hactenus prodiere, longe præferendum haud dubie haberi debet *compendioſum Lexicon eruditorum* Germanice digeſtum auſpiciis illuſtris viri *Joannis Burchardi Menckenii*, cujus jam duæ exſtant editiones, & modo tertiis curis locupletiorem & accuratiorem adornandam parari intelligo ab eruditis Lipſienſibus. Sed & alia bina opera ſimilia exſpectare jubemur ex Italia atque noſtra Germania. Nam in Italia inuſitatæ vir diligentiæ *Alphonſus Laſor a Varea*, ſive qui ſub illo anagrammate delitescit *Raphaël Savonarola* in Orbe terrarum univerſo ſcriptorum calamis delineato, quod opus ordine litterarum digeſtum Patavii A. 1713. fol. in lucem edidit, p. 358. atque alibi promiſit *Orbem litterarium univerſum* ſimiliter ordine deſcriptum Alphabetico. E Germanis vero noſtris *Joannes Philippus Wernerus* Northeimenſis, Scholæ Oſterodanæ ad Hercyniam Rector fidem fecit ſe prælo paratum habere *Pandocheion clarorum litteris virorum*, ſive *Onomatologum*, eruditos omnis ævi, gentis, ſtatus, ordinis, ſexus: eorumque vitas, fata, ſingularia, elogia, cenſuras ordine litterarum complectentem,

a Vo-

8 Volum. fol. Neminem etiam fugit, in Lexicis quæ vocant hiſtoricis univerſalibus, quæ certatim ab aliquod annis conduntur linguis Gallica, Germanica, Anglica, Belgica, Italica, rationem quoque haberi eruditorum, ſed eorum fere tantum, quos fama ſuper cæteros extulit, vel qui ſcribenti præ reliquis viſi ſunt memorabiles, cæteris innumerabilibus prætervectis & omiſſis.

Aliud præterea beneficium ſtudioſis hiſtoriæ litterariæ quod imputet Geſnerus habet, item enim eſt qui non Alphabeticam modo, ſed etiam claſſicam ſive realem Bibliothecam inſtruxit primus, atque locuplete apparatu divitem, digeſtamque commodo ordine exhibuit ſub titulo Pandectarum ſive Partitionum univerſalium, Tiguri 1548. fol. Quo in opere omnium qui in priore Bibliothecæ Volumine nominantur ſcriptorum, & plurimorum inſuper aliorum lucubrationes per certas diſciplinarum & materiarum claſſes enumerantur, non titulis modo librorum memoratis, ſed capitum etiam inſcriptionibus & particularibus plurimorum argumentis. Opus totum libris XXI. diviſum eſt, quorum 1. refert ſcriptores de Grammatica & philologia digeſtos ſub titulis uno & viginti. 2. Scriptores de Dialectica. 3. de Rhetorica. 4. de Poëtica. 5. de Arithmetica. 6. de Geometria, Opticis & Catoptricis. 7. de Muſica. 8. de Aſtronomia. 9. de Aſtrologia, 10. de Divinatione cum licita, tum illicita & Magia. 11. de Geographia. 12. de Hiſtoriis 13. de diverſis artibus illiteratis. 14. de Naturali Philoſophia & Theologia Gentilium. 15. de Prima Philoſophia ſeu Metaphyſica. 16. de Morali Philoſophia. 17. de Philoſophia Oeconomica. 18. de re Politica, id eſt Civili & Militari. 19. de Jure Civili & Pontificio, & 20. de Theologia Chriſtiana, librum enim vigeſimum qui rei medicæ deſtinatus erat, licet materiam ſatis copioſam congeſtam ſibi eſſe teſtatus edere Geſnerus diſtulit, neque quicquam illius ab eo tempore, quod ſciam, vulgavit, præter enumerationem virorum illuſtrium qui rem chirurgicam vel artis uſu excoluere, in ſylloge ſcriptorum de Chirurgia Tiguri 1555 fol. p. 393-408. Prævivit igitur hac quoque in parte Geſnerus omnibus, qui ex illo tempore Bibliothecas reales Theologicas vel Juridicas aut Medicas vel etiam Philoſophicas componere inſtituerunt, atque in via illa utiliſſima hiſtoriæ litterariæ illuſtrandæ facem primus prætulit, totam amplitudinem, ambitumque univerſum illius methodi nemine uno poſt Geſnerum auſo perſequi atque illuſtrare, præter meritiſſimum eo ipſo nomine de litteris *Martinum Lipenium*, dignumque, cujus Bibliothecæ accurato virorum doctorum ſtudio recenſeantur, emendatæque ſuppleantur diligenter in communes eruditorum uſus ac continuentur.

Methodum quartam tradendæ ſive illuminandæ rei litterariæ, quam dixi Geographicam, video jam olim in mentem veniſſe Herennio Philoni, Byblio Grammatico, qui Trajani ætate floruit, & cujus libros triginta περὶ πόλεων καὶ οὓς ἑκάστη αὐτῶν ἐνδόξους ἤνεγκε, *de civitatibus & quos ſingulæ claros viros protulerint*, Suidas memorat. Illud opus, & epitomen ejuſdem operis, quod eodem Suida teſte, tribus libris compoſuerat Ælius Serenus, temporum injuria pariter interiiſſe, non minus mecum dolebunt ſtudioſi, quam velim exſtare Geographiam eruditi orbis, idoneo

 appa-

apparatu dignaque cura adornatam a viro aliquo docto, cum Philippi Labbei etiam libros decem hujus argumenti quos ab Adamo ad A. C. 1501. deducere inſtitue-rat, deſideremus, & pauca illa, quæ apud Strabonem ac Stephanum Byz. hoc de genere & in *Henrici Schereri* S. I. Atlante A. 1710. 4. edito tanguntur. Ipſa etiam B. D. *Joannis Andreæ Quenſtadii* tunc admodum Juvenis lucubratio de Patriis illuſtrium Virorum, vulgata A. 1654. & A. 1691. recuſa ſitim accendant magis, quam reſtinguant. Per partes autem multi in hac perſertim methodo ornanda deſudarunt, & ſingularum nationum, linguarum, regionum, civitatum viros doctos celebrandos ſibi ſumſere, ut vel Italorum exemplo in conſpectu theſauri litterarii Italiæ nuper demonſtravi: nec dubium, quin hoc etiam in genere locus concedendus ſingularis B. Morhofio noſtro fuiſſet, ſi quod parabat opus *de meritis Germanorum in litteras*, datum ei fuiſſet ante obitum abſolvere & ad umbilicum perducere, qui de ſua Antiquitatum etiam rerumque Germanicarum peritia ſingulari documentum non inficiandum dedit poſteris in libro vernaculo poſtumo * de lingua ac poëſi Germanorum. Univerſum autem iſtud argumentum de teſtata Germanorum in omne litterarum genus induſtria, & de diſciplinis quibuscunque, per popularium noſtrorum ingenia inſigniter illuſtratis amplificatisque, ornandum præ cæteris ſibi ſumſit, & ornavit egregie commentariis pluribus, Germanico idiomate vulgatis, vir celeberrimus *Jacobus Fridericus Reimmannus*, Superintendens hodie Hildeſienſis, eujus jampridem exſtat ac multorum manibus teritur, quod ante aliquot annos vulgavit opus, cui titulus: ** Specimen Iſagoges in Hiſtoriam litterariam univerſe, ac ſpeciatim Germanorum.

Quam igitur a laudato Morhofio quintam methodum tradendæ litterariæ notitiæ præ cæteris quatuor delectam dixi Criticam, hanc ornatam ab eo primo omnium per omnes eunte rerum claſſes ac diſciplinarum præſentibus comprehenſam Voluminibus vides, cum primum prodiret, exceptam merito eruditorum plauſu. Eandem Bibliopola, vir honeſtiſſimus, diſtractis duarum priorum exemplis, tertia hac editione iterum jam offerre ſtudioſis hominibus inſtituit, cui præfationis hederam a me flagitanti, probe gnarus, quam nulla opus eſſet vino tam exquiſiti ſaporis & tam probato, nihil aliud, quod darem, potui a me impetrare, quam ſupplementum hoc qualecunque argumenti, quod tribus tantum verbis Morhofius attingit, hoc eſt elenchum brevem diariorum litterariorum, à laudati viri obitu maxime per Europam frequentatorum, quem benevolo, quæſo, animo accipe, Lector humane, & Vale. Scripſi Hamburgi, Anno 1731.

BRE-

* Unterricht von der deutſchen Sprache und Poeſie, deren Urſprung Fortgang und Lehrſätzen. Lübeck 1700. 8.

** Verſuch einer Einleitung in die Hiſtoriam litterariam ſo wohl insgemein, als auch die Hiſtoriam litterariam der Deutſchen inſonderheit. Halle 1708. ſqq. 8.

Digitized by Google

BREVIS
NOTITIA ALPHABETICA
EPHEMERIDUM LITERARIARUM,
ET ALIORUM QUORUNDAM SCRIPTORUM EIUSMODI DIURNORUM, HEBDOMADARIORUM, MENSTRUORUM, ANNIVERSARIORUMQUE,

AUCTA ET AD ANNUM MDCCXLVII CONTINUATA

A

IO. IOACHIMO SCHWABIO.

*Aſteriſco *. additamenta notantur.*

Abriß von dem neueſten Zuſtande der Gelehrſamkeit, Götting. 1737, 8. uſque ad ann. 1744. II Volumina.

Academiæ Naturæ Curioſorum, cujus eruditæ Medicorum quorundam Germanorum Societatis initia ad A. 1652. referre licet, *Miſcellanea* ſive *Ephemeridum* Medico-Phyſicarum decades annorum tres. Francof. 1670. ſeq. in 4. & primorum annorum editio ſecunda novis exornata figuris æneis ibid. 1684. 4. & ab A. 1701. ad 1722. decem Centuriæ obſervationum Auguſtæ Vindelicor. 1722. 4. quæ poſtea inſcriptione *Actorum Phyſico-Medicorum* ab anno 1727 in præſens uſque tempus continuatæ ſunt. Vide & infra, *Beughem*, & *Hiſtoria literaria Medica*.

Hiſtoire de l' *Academie Royale des ſciences* (établie à Paris A. 1666.) depuis ſon renouvellement (A 1699.) avec les Memoires de Mathematique & Phyſique, tirez des Regiſtres de cette Academie. A. 1699. ſeq. Paris in 4. & Amſt. in 12. LXXV jam de illa exſtant volumina juxta editionem Amſtelodamenſem. In *Johannis Baptiſtæ du Hamel* hiſtoria Regiæ ſcientiarum Academiæ, quæ poſt Pariſienſem editionem Lipſiæ 1700. 4. prodiit, obſervationes & acta exſtant ab A. 1666. ad 1696. Sed in altera deinde editione Pariſienſi A. 1701. acceſſerunt Acta ad annum uſque 1700. *Fontenellius* autem præter Hiſtoriam ſcriptam Gallice etiam elogia Academicorum vulgavit recuſa Hagæ Comitis 1731. 12. duobus Voluminibus.

Hiſtoire de l' *Academie Royale des Inſcriptions & belles lettres*, depuis ſon établiſſement (A. 1663.) avec les Memoires de litterature, tirez des regiſtres de cette Academie depuis ſon renouvellement (A. 1701.) Paris 1718. 1730. 1735. 1740. 1744. 4. & Amſt. 1719. 1731. 1736. 1741. 1745. 12. pluribus Voluminibus, utpote ſex hiſtoriarum & viginti memoriarum, quæ in A. 1737 deſinunt. Ad hæc accedunt Tomi duo elogiorum. Ab utraque harum Academiarum Regiarum diverſa eſt celeberrima & ipſa atque ætate etiam ſuperior, ad decus linguæ Gallicæ proferendum, ſuadente Richelio Cardinale, condita a Rege. Ludovico XIII. A. 1635. *Academia Gallicana*,* cujus hiſtoriam ab primis initiis uſque ad A. 1652. deſcripſit

Pau-

* *l' Academie Françoiſe.*

Digitized by Google

Paulus Peliſſonius, & noviſſime ad Annum 1700. continuatam dedit *Joſephus Olivetus*. Paris. & Amſt. 1730. 12.

Commentarii *Academiæ Scientiarum Imperialis Petropolitanæ*, Tomus I. ad A. 1726. Petropoli, typis Academiæ 1728. 4. Tomus II. ibid. 1729. 4. Tom. III. ad an. 1728 ib. 1732. Tom. IV. ad an. 1729, ib. 1735. Tom. V. ad ann. 1730 & 1731 ib. 1737. Tom. VI. ad an. 1732 & 1737. ib. 1739. Tom. VII ad ann. 1734 & 35. ibid. 1740. Tom. VIII ad an. 1736. ibid. 1741. Tom. IX. ad an. 1737. ibid. 1744.

Fama Academica, vide *Fama*.

Academiſche Nebenſtunden, oder etlicher guten Freunde Anmerkungen von beſondern zur Gelahrheit dienenden Materien. Jen. 1717-1720. 8. Sechs Theile.

Bibliotheca Academica. Vide Bibliotheca.

Acerra Biblica A. 1705. 8. Centuriæ XI.

Acerra Philologica, oder gründliche Nachrichten aus der Philologie, Römiſchen und Griechiſchen Antiquitäten. Halæ Sax. 1715. 8. duobus Voluminibus. Sectiones XII.

* Allerneueſte *Acerra Philologica*, oder hiſtoriſche Diſcurſe, Leipz. 1732. 8. I Stück.

* *Acta Academica*, præſentem Academiarum, ſocietatum litterariarum, gymnaſiorum & ſcholarum ſtatum illuſtrantia, Lipſiæ 1733-1737. 4. Quinque volumina.

Acta Boruſſica Eccleſiaſtica, civilia, litteraria: oder ſorgfältige Sammlung allerhand zur Geſchichte des Landes Preuſſen gehöriger Nachrichten, Uhrkunden und Documenten. Königsberg und Leipzig 1730. 8. III voluminibus. Auctor eſt M. *Michael Lilienthal.*

Acta Eccleſiaſtica, im Predigt-Amt vorkommende Fälle. Leipz. 1729. 8.

* *Acta Hiſtorico-Eccleſiaſtica*, oder geſammlete Nachrichten von den neueſten Kirchengeſchichten, nebſt nöthigen Beylagen und kurzen theologiſchen Bedenken. Weimar 1734. 8. Sub auſpiciis *Jo. Chriſtophori Coleri* incoepta adhuc dirigente ejus ſucceſſore *Wilh. Erneſto Bartholomai* continuantur. Prodierunt jam an. 1747 de illis LXII partes, & II Partes Beyträge zu den Actis Hiſtorico eccleſiaſticis.

Acta Eruditorum, auſpiciis *Ottonis Menckenii τȣ̃ μακαρίτȣ* Lipſiæ cœpta colligi publicarique ab A. 1682. & poſt illum (A. 1707. 20. Jan.) rebus humanis ereptum continuata curante filio celeberrimo *Jo. Burchardo Menckenio*. Poſt ejus autem obitum pari cura laborem hunc in ſe ſuſcepit filius *Frid. Otto Menckenius*, & in præſens uſque tempus eximium hoc diarium continuavit. Quum anno 1731 decem luſtra abſoluiſſent hæc acta, *nova* in publicum prodire cœperunt ab anno 1732. Præter ſingula ſingulis vulgata annis volumina exſtant Supplementorum volumina decem, & volumina quatuor Indicum. Supplementorum vero ad nova acta ſex tomos evolvere jam licuit. Primum Annum 1682. vidi Gallice editum, Hagæ 1685. 12. hoc titulo: *Ouvrages des Savans, publiez à Leipzig*.

Deutſche *Acta Eruditorum*, ab A. 1712. Lipſiæ in 8. uſque ad an. 1740 continuata. Pars ultima fuit ducenteſima & quadrageſima, quæ XX voluminibus complecti poſſunt.

Fränkiſche *Acta Erudita & curioſa*, die Geſchichte der Gelehrten in Franken. Norimbergæ ab A. 1726. uſque ad 1732. XXIV Partes. 8.

* *Acta Jure Conſultorum*, oder neueſte Nachrichten von gelehrten Juriſten Leben und Schriften und andere nützliche Beyträge zur heutigen Rechtsgelehrſamkeit. Wittenberg 1734. 8.

* *Nova Acta Jure conſultorum*, oder gründliche Auszüge und unpartheyiſche Urtheile über die neueſten juriſtiſchen Bücher und Diſputationes. Wittenb. 1738. 8.

Acta

Digitized by Google

Acta Lipſienſium Academica, oder Leipziger Univerſität Geſchichte. A. 1723. 1724. 8. Partes XVI.

Deutſche *Acta literaria*, oder Geſchichte der Gelehrten, Lipſiæ 1715. 1716. 8. Pars quinta & ultima inſcribitur: Acta litteraria antiqua, oder Geſchichte der Gelehrten, worinnen der Zuſtand der alten litteratur einzig und allein enthalten.

Acta litteraria ex MStis eruta a V. C. *Burchardo Gotthelf Struvio*, & per faſciculos edita, tomis duobus. Jen. 1703-1720. 8.

Acta literaria Sueciæ, per trimeſtria cura Rev. *Erici Benzelii* hodie Epiſcopi Gothoburgenſis, aliorumque Virorum doctorum, Upſalienſibus typis vulgata ab A. 1720. ad 1724. 4. cœpta etiam recudi typis Roſtochienſibus.

Acta literaria Academiæ Wittbergenſis A. 1720. 1722. ad 1725. 8.

Acta Medicorum Berolinenſium ab A. 1717. 8. Decades III.

Acta Medica Hafnienſia ab A. 1671. ad 1679. Hafniæ, 4. quinque Voluminibus.

Acta novæ Academiæ *Philexoticorum Naturæ & Artis*, a Martio Anno 1686. ad Februarium Anno 1687. Brixiæ 1687. 8. Hoc diarium quod ad calcem cujusque menſis notitiam librorum in Italia recens excuſorum ſubjunctam habet, more auctoris præcipui *Franciſci Lanæ* experimentis Phyſicis ac Mathematicis celebratiſſimi abrupit.

Acta Philoſophorum, auctore V. C. *Chriſtoph. Auguſto Heumanno*. Halæ Sax. 1715 - 1726. 8. partes XVIII. Germanice.

* *Acta Scholaſtica*, worinnen nebſt einem gründlichen Auszuge der auserleſenſten Programmatum der gegenwärtige Zuſtand der berühmteſten Schulen und der dahingehörigen Gelehrſamkeit entdecket wird. Eiſen. 1741. Auctore M. *Jo. Gottl. Biedermanno* adhuc continuantur.

Acta Semieruditorum, kurzer Auszug ꝛc. zwey Fortſetzungen 1709. 8.

Acta Semi-eruditorum, Nachricht und Urtheile, 1718. 8. Zwey Theile.

* Der Deutſche Aeſop beſtehend in dreyhundert vier und zwanzig lehrreichen Fabeln, welche in gebundner Schreibart entworfen und als moraliſche Wochenblätter ſtückweis ausgeliefert worden. Königsb. 1742. 8.

Neubeſtellter Agent, 3 Functionen, jede ꝛc. depeches. A. 1704-1707. 3 Volum. in 8. Eſt continuatio Diarii hiſtorico-litterarii Epiſtolarum more digeſti, quod inſcribitur: Aufgefangene Briefe ab A. 1699. ad 1703. 3. Volum. in 8. Drey Ravagen 12 Paquete. Agentis continuatio lucem vidit hoc titulo: Der allzeit fertige *Secretarius* oder Briefſteller IV Volum. in 8. ab A. 1710. ad 1721. Expeditiones XLVIII.

Theophili Alethæi gründliche Erläuterung der dunkeln Schrifft-Oerter altes und neuen Teſtaments: nebſt einem Bericht von den beſten Auslegern der heiligen Schrifft. Ab A. 1714. ad 1731. Lipſiæ 8. der vier und ſiebenzigſte Verſuch.

Almanach Bibliographique. Paris 1709. 12.

Altes und Neues aus dem Schatz theologiſcher Wiſſenſchafften. Witteb. 1701. 8. & deinde continuatum ſub titulo Unſchuldiger Nachrichten von Alten und Neuen, XVIII Volumina & ab A. 1720. in præſens uſque tempus: Fortgeſetzte Sammlung von Alten und Neuen, cui appendicis loco ab anno 1735 acceſſerunt Frühaufgeleſene Früchte. Addendi etiam Indices ad ſingula decennia, & Venerandi *D. Val. Erneſti Laſcheri* Annales Theologici ab A. 1701 ad 1710. & ab A. 1711. ad 1720. & ab A. 1721. ad 1730.

Digitized by Google

Altes und Neues von Sachſen und angränzenden Ländern. Dreßden 1727. 8. erſtes Stück.

Altes und neues aus der gelehrten Welt. Zürich 1717. 1718. 1719. 8. XII. Theile.

Allerhand altes und neues vor die Liebhaber einer gelehrten Converſation. Hamburg 1729. 4. erſtes und anderes Stück.

* *L'Ambigu* à Leipſick. 1738. 8. Diſſertationes in modum Spectatoris inchoatæ, mox vero intermiſſæ.

Theophili Amelii ſive *Petri Zornii*, Hamburgenſis, in Gymnaſio Carolino Sedinenſi deinde Eloquentiæ & Græcæ Linguæ Profeſſoris Regii, Erörterung der ſchwereſten Schriftſtellen Neues Teſtaments. Hamburg 1711. 1712. 8. Vier und zwanzig Monate. Ejuſdem Erörterung der dunkelſten und ſchwereſten Schrifftſtellen im alten Teſtament. Francof. 1728. 8. 2. Volum.

* *Amœnitates* hiſtoriæ eccleſiaſticæ & litterariæ Francof. ab An. 1737 Auctore *Jo. Georg. Schelhornio.*

Amœnitates litterariæ, quibus variæ obſervationes, ſcripta item anecdota & rariora opuſcula exhibentur. Francof. ab A. 1725. ad 1731. 8. Volumina XIV. auctore V. C. *Jo. Georgio Schelhornio.*

Amœnitates Juris Canonici, per duo ſemeſtria Jen. 1674. ſeq. 4. D. Jo. Strauchio auctore.

Amœnitates Patriſticæ, Michaëlis Chriſtophili erſte Sammlung 1718. 8.

* *Nouveaux Amuſemens* du Coeur & de l'Eſprit. à Paris, 1739. 12. XIV Parties. His continuatum eſt diarium: *Bibliotheque de Campagne.*

* *Amuſemens* de la Campagne, de la Cour, & de la Ville. Amſt. 1738 - 1740 12. XII Volumina.

* *Nouveaux Amuſemens* de la Campagne ou recreations hiſtoriques avec quelques Anecdotes ſecrettes & galantes, ib. 1743. VII Volum. 12.

D. Matthiæ Zimmermanni, Superintendentis Miſnenſis, *Analecta Miſcella menſtrua*, per menſes XII. Miſenæ 1684. 4.

Analecta Societatis Charitatis, ex omni meliori litterarum genere. Lipſ. 1725. 4. & pars ſecunda 1730. 4.

Analecta Hiſtorico-litterario-curioſa, oder vermiſchte und geſammlete Anmerkungen. Erfort 1720. 1721. 8.

Analecta Haſſiaca, zur Heßiſchen Hiſtorie, Jurisprudentz und Litteratur behörige Urkunden, Abhandelungen und Nachrichten, von *Jo. Philip* Kuchenbecker, Marburg 1730. 8. Novem collectiones vidi uſque ad an. 1737.

Auserleſene Anmerkungen über allerhand wichtige Materien und Schriften. Halle 1704-1708. 8. fünf Theile.

* Erlangiſche gelehrte Anmerkungen und Nachrichten. Erl. 1747. 8.

* Nützliche Anmerkungen über allerhand Materien aus der Theologie, Kirchen- und gelehrten Hiſtorie, wie auch aus der Critik und Litteratur, Weimar. 1734. 8. A. *Jo. Chriſtophoro Colero* incoepta adhuc dirigente V. S. R. *Bartholomæi* ejus ſucceſſore continuantur. Partes IV edidit Colerus, Bartholomæus vero jam an. 1747 XXIII partes evolvere dedit.

* Wittenbergiſche Anmerkungen über theologiſche, philoſophiſche, hiſtoriſche, philologiſche und critiſche Materien, Wittenb. 1738. 8.

Zuſäl-

Digitized by Google

Zufällige Anmerkungen von allerhand zum Schul-Weſen und Gründlegung der Gelahrtheit gehörigen Sachen. Berlin 1717. 8. ſechs Stück.

Theologiſche *Annales*. Vide ſupra, Altes und Neues.

Annales litterarios Boruſſo-Brandenburgicos, Typographia Renſneriana excudendos vidi promitti Regiomonte a Calendis Julii A. 1721. ipſos necdum vidi.

Annales Academiæ Juliæ ex editis & MSS. monumentis, per ſemeſtria ab A. 1722. Helmſtadii, 8.

* *Annales litterarii Mecklenburgenſes*, oder Jahrregiſter von den Geſchäfften der Gelehrten in Mecklenburg, Roſt. 1722 und 1723. 8. 2 Vorſtellungen. Auctores erant. *Ern. Jo. Frid. Manzel* & *Phil. Frid. Hane.*

Anonymiana in auserleſenen Anmerkungen ꝛc. erſter Verſuch 1720. 8.

* Braunſchweigiſche Anzeigen, Braunſchw. 1745. 4. in præſens tempus continuantur.

* Hälliſche wöchentliche Anzeigen, Halle 1730. 4 adhuc vigent.

* Leipziger wöchentliche Anzeigen, Leipz. 1741. 4. Diſſertationes morales, novis relationibus concomitatæ, mox vero interruptæ.

The British Apollo containing two thouſand anſwers to curious queſtions. Lond. 1708. 1709. 1710. fol. & tertia editione 1726.

Apparatus ad hiſtoriam ſcientiarum & artium, Hamb. 1703. 8. auctore *Johanne Græningio*, Wismarienſi.

Apparatus litterarius, ſingularia, nova, anecdota, rariora depromens, ſtudio *Societatis Colligentium.* Witeberg. 1717. 1718. 8. Collectio 1 & 2. Specimina XIX.

* Nützliche und auserleſene Arbeiten der Gelehrten im Reiche Nürnb. 1733. 8. In locum der Fränkiſchen Actorum eruditorum & curioſorum ſucceſſit.

* Genealogiſcher Archivarius Leipz. 1732. 8. uſque ad ann. 1739. L. partes.

* Neueröffnetes Kriegs-und Friedens-Archiv, Görlitz 1744. 8. in præſens vſque tempus auctore *Jo. Gottfr. Haymann.* a Vol. IV vero a *Jo. Henr. Spindler* continuatum. V Volumina iam extant quorum primum inſcribitur der aufmerkſame Freymäurer.

* Durchlauchtiges Archiv, Leipz. 1691. 1694. 8. IV Tomi.

Neueröffnete Aſſemblée curieuſer und gelehrter Nouvelliſten, Journaliſten und Statiſten in Europa 1717. 8. Sechs Conferences.

The Athenian Gazette, or caſuiſtical Mercury. Lond. 1691. 1692. fol.

The Athenian Oracle. Lond. 1704. 8. tribus Voluminibus addendum ſupplementum quæſtionum reſponſionumque editum itidem Anglice. Lond. 1710. 8. Quarta editio 1728. 8.

Athenian Sport, or two thouſand paradoxes merrily argued to amuſe and divert the age. Lond. 1707. 8.

The hiſtory of the Athenian Society. Lond. fol.

Aufgefangene Briefe. Vide ſupra, *Agent.*

Aufrichtige Nachrichten wider die Unſchuldige Nachrichten. Halæ Sax. ab A. 1701. ad 1710. 8. partes decem auctore D. *Joachimo Langio*, Theologo Hallenſi.

* Der Aufſeher oder Vormund, Leipzig 1745. 8. Eſt celeberrimus ille *Guardian* anglicus a *Gottſchedia* translatus, duobus voluminibus conſtans.

* *L'Avocat pour & contre, ſuite de l'Epilogueur & de Demoſthene moderne* Amſterd. 1747. 8. III Vol. vide ſis le *Magazin.*

Auserleſene Anmerkungen. Vide, Anmerkungen.

Ausführlicher Bericht. Vide Bericht.

* Chriſtian-Erlanger Auszug der neueſten Weltgeſchichte, Erlang. 1741. 8. Norimbergæ adhuc continuantur auctore *Graſſio.*

* Gründliche Auszüge aus den neueſten theologiſch, philoſophiſch und philologiſchen Diſputationibus, Lipſiæ 1733. in præſens tempus uſque Autore, M. *Abrahamo Kriegelio.*

* Gründliche Auszüge aus den neueſten juriſtiſchen, mediciniſchen, hiſtoriſchen, phyſicaliſchen und mathematiſchen Diſputationen, Leipz. 1736, 4. Ab anno 1737. vero juridicis atque hiſtoricis diſſertationibus ſolum dedicabatur, novo de medicis, phyſicis &c. prodeunte diario.

* Gründliche Auszüge aus mediciniſchen phyſicaliſchen und mathematiſchen Diſputationen, Leipz. 1737. 4.

Monatlicher Auszug aus allerhand neu herausgegebenen nützlichen und artigen Büchern. Hanover, 1700. 1701. 1702. 8. auctore Jo. Georgio Eccardo.

Hamburgiſche Auszüge aus neuen Büchern und Nachrichten von allerhand zur Gelahrtheit gehörigen Sachen. Hamburg 1728. ſeq. 8. XVII. Theile. Auctore Jo. Georgio Hamanno.

Le Babillard, vide infra, *the tatler.*

La Bagatelle, ou diſcours ironiques, où l'on préte des ſophiſmes ingenieux au vice & à l'extravagance, pour en faire mieux ſentir le ridicule, Amſt. 1718. 1719. 8. Auctor eſt *Juſtus Van Effen.*

Ausführlicher Bericht von allerhand neuen Büchern und andern Dingen, ſo zur heutigen Hiſtoria der Gelehrſamkeit gehörig. Francof. & Lipſiæ 1708. 8. Zwölf Stücke nebſt einem Anhange.

* Beluſtigungen des Verſtandes und Witzes, Leipz. 1741 - 1745. 8. VIII Tomi colligente *Jo. Joachimo Schwabio.*

* Neue Beluſtigungen des Gemüthes, Hamburg 1745. 8. Unicum tantum volumen ſex partibus conſtans auctore *Naumanno* quodam.

* Bemühungen zur Beförderung der Critik und des guten Geſchmackes, Halle 1743. 8. In præſens uſque tempus auctoribus M. *Jo. Andrea Cramero*, & *Chriſtlob Mylio*, XVI. partes.

* Die mühſame Bemerkerinn derer menſchlichen Handlungen, Danz. 1736 - 1737, 4. Diſſertationes morales & ſatiricæ XX.

Cornelii a Beughem, Embricenſis *Bibliographia eruditorum Critico-curioſa* conſpectus quinque, Amſt. 1689. 1694. 1699. 1701. 1710. 12. editi, continent indices ſcriptorum in Diariis celebrioribus eruditis recenſitorum uſque ad A. 1700. Ejuſdem *Gallia erudita* A. 1683. 12. vulgata indicem in Ephemerides eruditorum Pariſienſes: Et *Syllabus recens exploratorum* in re Medica, Phyſica & Chymica, Amſt. 1696. 12. indicem in Miſcellanea Naturæ Curioſorum Germaniæ, Galliæ, Daniæ & Belgii uſque ad A. 1696.

* Der Bewunderer; in drey und funfzig Blättern abgehandelt, Hamb. 1742. 4. Auctore, *B. J. Zinkio.*

* Beyträge zur critiſchen Hiſtorie der deutſchen Sprache Poeſie und Beredſamkeit herausgegeben von einigen Mitgliedern der deutſchen Geſellſchaft in Leipzig, & à vigeſima prima parte von einigen Liebhabern der deutſchen Litteratur, Leipzig 1732. Uſque ad Ann. 1744. 8. Exſtant partes XXXII, quæ ſub auſpiciis *Jo. Chriſtoph. Gottſchedii* collectæ VIII. voluminibus complectuntur.

* Ober-

* Oberlauſitziſcher Beytrag zur Gelahrheit und deren Hiſtorie, Görlitz 1738. 4. Per IV. annos continuatum. IV. Volumina.

* Neue Beyträge zum Vergnügen des Verſtandes und Witzes, Brem. 1744. 8. Lipſiæ colliguntur a *Car. Chriſtiano Gaertnero* adhuc continuata Parte II. Tomi IV.

* Hamburgiſche Berichte von neuen gelehrten Sachen, aus einem täglichen beglaubten Briefwechſel mit in-und auswärtigen Gelehrten zur Beförderung der Wiſſenſchaften, mit unparteyiſcher Feder ertheilet, Hamb. 1732. 8. in præſens uſque tempus, auctore *Jo. Petro Kohlio*, qui hoc diario Novellas iſtas niederſächſiſche Nachrichten und Zeitungen continuavit.

* Hamburgiſche Beyträge zur Aufnahme der gelehrten Hiſtorie und der Wiſſenſchaften, Hamb. 1740. 8. Auctores erant *M. J. Wodarch* & *Mat. Andr. Alardus*, Candidati Theol. adjuvante *Jo. Paulo Finkio* Cand. Jur. ſed ultra triennium laborem non continuarunt.

* Nöthige Beyträge zu den wöchentlich in Leipzig herauskommenden neuen Zeitungen von gelehrten Sachen, Leipz. 1734 - 1743. VIII. Bände, a variis auctoribus, *Frid. Wilhelmo Stubnero, Georg Friedr. Richter, Wolfg. Balth. Adolph de Steinwehr* & *Georg. Frid. Baermanno.*

Bibliandri Harmonia, oder richtige Uebereinſtimmung Bibliſcher Sprüche und Oerter 1708. 1709. 1710. 8. Drey Centurien. Vide ſupra *Aterra*, *Altbaus*, *Amelius*.

Synopſis Biblica, ſive Ephemerides litterariæ Latinæ auctore *Paulo Manzani*, Provinciali tertii Ordinis S. Franciſci. Parmæ 1692. 4. ſed in herba ſtatim ſuppreſſæ. Vide Baſnagii Bellovallii hiſtoriam Operum eruditorum Gallice editam menſe Novembri A. 1692. p. 124.

Abgeſonderte *Bibliothec*. Halæ Sax. 1718. 1719. 8. XIII. Stück.

Bibliotheca Academica, in qua Diſputationes, Orationes & Programmata A. 1718. vel primum edita vel recuſa referuntur. Magdeb. 1719. 4.

* *Bibliotheca, ſive acta & ſcripta magica*, d. i. gründliche Nachrichten und Urtheile von ſolchen Büchern und Handlungen, welche die Macht des Teufels in leiblichen Dingen betreffen, 1738. 8. Auctor eſt D. *Eberh. Dav. Hauber.*

Bibliotheque ancienne & moderne ab A. 1714. ad A. 1727. Volumina XXVIII. Amſt. & Hagæ 12. auctore V. C. *Johanne Clerico*. Vide infra, *Bibl. choiſie*, & *Univerſelle*. Cœpit etiam verti Anglice, *the ancient and modern library.*

Bibliotheque Angloiſe Amſt. 1717. ſeq. 12. auctore *Michaële de la Roche* & a tomo ſexto A. 1719. uſque ad decimum quintum A. 1727. *Armando de la Chapelle.*

Bibliotheca antiqua, a Januario A. 1705. ad Martium A. 1705. ad Martium A. 1707. Jenæ in 4. auctore *D. Burchardo Gotthelf Struvio.* Vide & infra, Theſaurus.

* *Bibliotheque Belgique* a Julio 1731.

* Berliniſche Bibliotheck, worinnen von neuen herausgekommenen Schriften und andern zur Gelahrheit gehörigen Sachen kurze Aufſätze und Nachrichten mitgetheilet werden, Berlin 1747. 8.

* *Bibliotheque Britannique*, ou Hiſtoire des ouvrages des Savans de la Grande Bretagne, à la Haye 1733. 8. Adhuc continuatur.

Auserleſene Theologiſche *Bibliothec*, Lipſiæ ab A. 1724. 8. quod eximium Diarium uſque ad an. 1736. continuatum a Rev. Viro *Jo. Chriſtophoro Colero* Paſtore aulico Sereniſſimi Principis Vinarienſis, morte ejus finem vidit. Partes exſtant LXXXIV, Tomi VII. quibus acceſſit:

Digitized by Google

ceſſit: Nöthiges Supplement zu der auserleſenen theologiſchen Bibliotheck, Leipz. 1730 1734. Partes XVI.

* Däniſche Bibliothek, oder Sammlung von alten und neuen gelehrten Sachen aus Dännemarck, Copenh. 1737. 8. Octo de illa vidimus anno 1746. partes, editore *Olao Hinrico Mollero*, Prof.

* *Bibliotheque de Campagne*, ou Amuſemens de l'Eſprit & du Cœur, Haye 1739. 12. XII. Voluminibus.

* *Bibliotheque choiſie & amuſante*, Amſt. 1746. 12. Tomi II. ad nos allati.

Bibliotheque choiſie de Mr. *Jean le Clerc*. Amſtelod. ad A. 1703. ad 1713. 12. Volumina XXVII.

Bibliotheque choiſie de Mr. *Colomies*. à la Rochelle 1682. 8. & ex auctiore edit. Amſtel. 1700. quam recudi curavi inter *Pauli Colomeſii* Opera, Hamb. 1709. 4.

Nouvelle Bibliotheque choiſie Amſt. 1714. 12. duobus Volum. Auctor *Richard Simon*, ſicut etiam quatuor voluminum *Bibl. Critica* Gallica lingua editæ A. 1708. & Epiſtolarum ſelectarum Gallice vulgatarum Amſt. 1730. 12. quatuor Volum.

* *Bibliotheque critique*, ou Memoires pour ſervir à l' hiſtoire litteraire ancienne & moderne par une Societé des Gens de lettre. à Berlin 1745. 12. menſe Octobr. incoeptum.

Curieuſe Bibliothec, vide infra, Monatliche Unterredungen.

Bibliotheque curieuſe & inſtructive de divers ouvrages anciens & modernes de litterature & des arts, ouverte pour les perſonnes qui aiment les lettres, à Trevoux 1704. 1705. 2. Volum. 12.

Bibliotheca curioſa, Lond. 1710. 4. Vide ſis Diarium, Memoirs of literature T. I. pag. 60.

Bibliotheque Françoiſe, Amſt. ab A. 1723. 8. adhuc continuatur.

* *Bibliotheque Germanique* ou hiſtoire litteraire de l' Allemagne, de la Suiſſe & des pays du Nord. Amſt. ab A. 1720. Uſque ad ann. 1741. Tomi L, quorum continuatio inſcribebatur *Journal litteraire d' Allemagne* ſed duobus Tomis abſolutam ſequebatur anno 1746. *Nouvelle Bibliotheque Germanique* autoribus, *J. H. Sam. Formey* & *Perard*.

* Göttingiſche Bibliothek, darinnen der gegenwärtige Zuſtand der Gelahrheit in und außerhalb Deutſchland prüfend vorgeſtellet wird, Götting. 1746. 8.

* Hamburgiſche vermiſchte Bibliothek, Hamb. 1743. 8. Editore *J. Petro Kohlio*.

Hamburgiſche *Bibliotheca Hiſtorica*, Volumina ſive ſcriptorum Hiſtoricorum centuriæ recenſitæ decem, auctore B. *Johanne Hübnero*, Lipſiæ ab A. 1715. ad 1729. in 12. & 4. Germanice.

* Helvetiſche Bibliothek, beſtehend in hiſtoriſchen, politiſchen und critiſchen Beyträgen zu den Geſchichten des Schweizerlandes, Zürch 1736. 8.

* *Bibliotheca homiletico realis* miſcellanea eademque paſtoralis, Merſeb. 1747. 8. XV. partes quæ adhuc continuantur.

Bibliotheque Italique, a Januario A. 1728. A. 1733. perlati ad nos tomi XVIII. Genevæ in 8.

Bibliotheca Juris publici, Jo. Jacobo Moſero auctore. Stutgard. 1729. 1730. Germanice.

* Lilienthaliſche Bibliothek, d. i. kurzes Verzeichniß, zulängliche Beſchreibung und beſcheidene Beurtheilung der vornehmſten Bücher, welche in M. Michael Lilienthals theologiſchen Büchervorrath befindlich ſind, Königsb. 1739. 1740. 8. X. Partes ſub ſpecialiori titulo Bibliſch-Exegetiſche Bibliothek complexæ, quas ſecutum eſt volumen IIdum ſeu.

Digitized by Google

* Theologiſche Bibliothek, d. i. richtiges Verzeichniß ꝛc. Königsberg 1740. 8. X. partes, ad quas tertium acceſſit volumen ſeu
* Fortgeſetzte theologiſche Bibliothek ꝛc. Königsb. 1742-1744. X. partes.

Bibliotheca litteraria auctore V. C. *Joſepho Waſſe*, Lond. 1722. 4. Vide *Bibl. Angloiſe* T. X, p. 501.

* *Bibliotheca Lubecenſis* ab A. 1725. ad ann. 1731. Partes XII. ſeu Volumina tria, Lubecæ in 8. auctoribus, *Jo. Henr. a Seelen, Henr. Scharbau, & Sam. Gerb. a Mellen.*

Neu eröffnete Moraliſche *Bibliothec*, Lipſ. 1715. 8. IX. Stück.

* Der geſammleten Moraliſten Bibliothek, Görlitz 1737. 8. In præſens usque tempus XVIII. Partes

* Muſikaliſche Bibliothek, Leipz. 1738. autore M. *Laurent. Mizlero*, III. Tomi.

Bibliotheca novorum librorum, ab Aprili A. 1697. ad Decembrem A. 1699. auctoribus *Ludolfo Kuſtero & Henrico Sike*, Amſtelod. 8. tribus Voluminibus.

Bibliotheque des livres nouveaux, a menſe Julio A. 1726. à Nancy, & ſe vend à Amſterdam.

* *Nouvelle Bibliotheque*, ou Hiſtoire litteraire des principaux Ecrits, qui ſe publient. à la Haye 12. ab Octobri an. 1738. ſingulis menſibus prodibat, a Januario vero anni 1743. per trimeſtria cœpit edi. Non vero plus quam XIX. Tomos evoluere datum fuit.

Bibliotheca noviſſima obſervationum & recenſionum Sectiones XI. Halæ Sax. 1718-1721. 4.

Neue *Bibliothec*, oder Nachricht und Urtheile von neuen Büchern und allerhand zur Gelehrſamkeit dienenden Sachen, hundert Stück. Halle 1709-1721. 8. decem Voluminibus. Zehn Nachleſen der Neuen Bibliothec, ibid. 1717. 8.

Bibliotheca Philologico-Hiſtorico-Theologica *Bremenſis* ab A. 1718. ad 1727. Bremæ, 8. Claſſes ſive Volumina octo, in ſingulis claſſibus faſciculi ſex. Inſtitutum ſuſceperunt *Theodorus Haſæus & Frid. Ad. Lampe*, quod tamen poſt Lampii ad Ultraiectinos abitum a Tomo V. Haſæus ſolus continuavit. Vide & infra, *Muſeum.*

Bibliothecam Photii velut ephemeridum litterariarum ſpecimen antiquiſſimum laudant Viri docti, & ſane notitiam ac cenſuram ſcriptorum trecentorum fere continet, licet nec compoſitum ſit Diarii nomine, ſed in gratiam fratris ſui Taraſii elaboratum a Photio nondum Patriarcha, cum legationem obiret in Aſſyriam, ut notavi Tom. IX. Biblioth. Græcæ p. 374. ſeqq.

* Pohlniſche Bibliothek, welche von Büchern und andern zur pohlniſchen und preußiſchen Hiſtorie dienenden ausführliche Nachricht giebt, Danz. 1718. 8. X. Partes auctore D. *Gottfried Lengnich.*

Bibliotheque raiſonnée des ouvrages des Savans de l' Europe, a Julio A. 1728. ad annum 1745 vidi volumina XXXIII. Amſtelod. 8. adhuc viget.

Schwediſche *Bibliothec*, Holmiæ 1728. 4. atque inde Hamburgi, auctore præclaro Viro, *Chriſtiano Nettelblat.*

* Neue theologiſche Bibliothek, M. Friedrich Wilhelm Krafts, darinnen von den neueſten theologiſchen Büchern und Schriften Nachricht gegeben wird, Leipz. 1746. 8. Continuatur adhuc & pars VIII. jam cum eruditis communicata eſt.

Vermiſchte *Bibliothec*, Halle 1718. 1719. 8. non vidi ultra partem XXI.

Digitized by Google

* *Bibliotheca univerſalis*, idem cum Theſauro Bibliothecali, quem vide.

* *Bibliothequaire moderne* à Leipſ. 1741. 8. Labor *Mauvillonii* in ipſo inſtituto finitus nec ultra VI. aut VII. plagulas in publicum emiſit.

Bibliotheque univerſelle, Amſtelod. ab Anno 1686. usque ad extremum Anni 1693. Amſtelodami tomis XXV. 12. & ex ſecunda editione 1688 - 1701. Auctores *Johannes Clericus*, & qui partem tomi XX. *Joannes Cornandus de la Croſe*, & qui tomos quinque ultimos compoſuit, *Jacobus Bernhardus*. Etiam Anglice verti cœpit, *the univerſal hiſtorical Bibliotheque*.

Der unpartheyiſche *Bibliothecarius*, welcher die Urtheile der Gelehrten von Gelehrten entdecket, Lipſ. 1713. 8. XII. Theile, einen Band.

Jo. Cinelli *Bibliotheca volante*, ſcanzie ſive plutei XVIII. additis per Sancaſſenum pluteo XIX. & XX. de quo opere non repetam hoc loco, quæ dixi in conſpectu Theſauri Italiæ p. 203. ſeq. recenſum eſt Venetiis 1734 - 1746. 4. III. Voluminibus.

* Der Biedermann, Leipz. 1729. 4. Incœptum hoc diarium morale atque ſatiricum d. 1. Maii 1727. & C. diſſertationibus continuatum ad IV. April. 1729. auctore *Jo. Chriſtoph. Gottſchedio*.

Boekſaal van Europe, a Julio A. 1692. usque ad Junium A. 1700. per *Petrum Rabum*. Atque inde *Wilhelmo Sewel* auctore ad Junium Anni 1702. & ſub titulo *tweemandeliike uittrekſels* ad Octobrem Anni 1708. 8. Vide ſis etiam *maandeliike*, & *Republik de Geleerde*.

Boekſaal der Gelerde Werelt a Januario A. 1706. ad Aprilem Anni 1708. per *J. van Gavern* & per *Wilhelmo Sewel* ſub eodem titulo A. 1705. Amſt. apud Franciſcum Halmæ & *Boekſaal* a Julio Anni 1715.

* Die Braut, Dreßd. 1740. 4. Diſſertationes morales & ſatiricæ.

* Der Brachmann, im Jahr 1740. herausgegeben. Zürch 8. Diſſertationes morales & ſatiricæ LIII. ſub auſpiciis *Jo. Geo. Altmanni*.

* Gemeinnützige Briefe, Götting. 1739. 8. Decem conſcripſit auctor *Frider. Chriſtoph Neubur*.

* Philoſophiſche Briefe von Aletophilo, Halle 1741 - 1744. 4. XXIX. epiſtolas exaravit *Alexander Gottlieb Baumgarten*, Pr. Ph. Francof.

Umſtändliche Bücher-*Hiſtoria*, Lipſ. 1715. 8. auctore V. C. *Jo. Gottlieb Krauſe*. Non vidi partes plures, quam duas.

* Juriſtiſcher Bücherſaal, Leipz. 1737. 8. Auctore *Gottlob Aug. Jeniohen*, XVI Partes, 1739.

Neuer Bücherſaal der Gelehrten Welt, LX. Oefnung, ab A. 1710. ad 1717. Lipſiæ in 8. Continuatio Diarii, ausführlicher Bericht, de quo ſupra.

* Neuer Bücherſaal der ſchönen Wiſſenſchaften und freyen Künſte, Leipz. 1745. 8. De IV. jam volumine IV exſtant partes, auctore *Jo. Chriſtophoro Gottſchedio*.

* Philoſophiſcher Bücherſaal, worinnen ſo wohl von alten, als neuen dahingehörigen Büchern eine gründliche Nachricht ertheilet wird, Leipz. 1741 - 1744. 8. Unum Volumen VIII. conſtans partibus, auctore *M. Jo. Georg. Hagero*.

* Der Bürger, Götting. 1732 und 33. 4. Diſſertationes morales & ſatiricæ XLI, auctore *Frider. Chriſtoph. Neubur*.

Summa-

Digitized by Google

Summariſche Nachrichten von Büchern, in D. Chriſtiani Thomaſii Bibliotheque. Hal. 1715. 1716. 8. XXIV. Monathe, 2 Volum.

Curieuſes Bücher-Cabinet, oder Nachricht von Hiſtoriſchen, Staats und galanten Sachen. LXII. Th. oder Eing. Cöln 1711-1722. 8. A parte XXIV inſcribitur: curieuſes Bücher- und Staats-Cabinet.

Curieuſes Cabinet ausländiſcher und anderer Merkwürdigkeiten, von *Antonio Paulini*. Francof. 1717. 1718. 8. Sechs Theile oder Eingänge.

* Eröffnetes Cabinet groſser Herren, Leipzig 1733-1735. 8. XXV. Partes.

* Neueröffnetes Cabinet groſser Herren, oder gegenwärtige Staats- Hof- Kriegs- und Commercien-Verfaſſung aller europäiſchen Reiche und Staten in der Welt. Leipz. 1740. 8.

* Der unpartheyiſche Cabinets-Courier, welcher auf ſeinen Reiſen durch verſchiedene Länder curieuſen Leuten erzählet, was ſich in gegenwärtiger Zeit zuträgt. Regenſpurg. 1735.

Clef du Cabinet de Princes, vide infra Clef.

Geheimes Cabinet von Staats- und Liebes-Intriquen, Glück und Unglücks-Fällen vornehmer Miniſter, erſte Oeffnung 1713. 8.

Hiſtoriſches Staats- und Helden-Cabinet. Halle 1718. 8. auctore *Jo. Jacobo Schmauſio.*

Kabinet der natuurlyke hiſtorien, wetenſchappen, konſten en handwerken. Januar & Febr. A. 1719. Amſt. 8. auctore *M. V. Ranouw*, M. D.

Curieuſes Caffée-Hauſs zu Venedig, beſtehend in drey Waſſer-Debauchen. 1698. 8.

Curieuſe Geſchichts-Calender. Ad exemplum *Vincentii Cornelli* Coſmographi Veneti, qui vitam reſque geſtas Regis magnæ Britanniæ glorioſiſſimi *Wilhelmi tertii*, ordine annorum dierumque digeſſerat, quod ſcriptum ex Italico verſum Anglice atque inde Germanice A. 1696. Lipſ. 8. hoc titulo lucem vidit, quam plura inde ſimilia componi, edique contigit & calendariorum hiſtoricorum nomine proſcribi, de rebus Leopoldi magni Imperatoris, Regum Galliæ ex domo Burbonica, Regnorum Bohemiæ, Hiſpaniæ, Poloniæ & Lithuaniæ, Hungariæ & Principatus Transſylvaniæ, Ruſſici Imperii, Electorum Moguntinorum, Colonienſium ac Trevirenſium, Bavariæ & Saxoniæ, Brandenburgicorumque ac Palatinorum, Principum Saxonicorum ſtirpis Erneſtinæ, Brunſvicenſium, & Luneburgenſium & ſpeciatim ſtirpis Gvelpherbytanæ, nec non de rebus Sileſiæ, Moraviæ ac Luſatiæ, Landgraviorumque Haſſiæ, fœderatarum item provinciarum Belgii; Reip. Venetæ & Helveticæ: Sed & Prophetarum res a Moſe ad Johannem Baptiſtam, CHRISTI Apoſtolorumque & Evangeliſtarum ſimili methodo deſcriptæ prodiere: Pontificum Romanorum item, & ſpeciatim Innocentii XI, præterea Joannis Huſſi motuumque Huſſiticorum & Joannis Ziskæ: tum B. Lutheri noſtri & Superintendentum Dreſdenſium Lipſienſiumque.

* *Catalogus librorum* cum annotationibus, Lipſiæ 1736. ex Bibliopolio Friſii germanice edi coeptus continuatusque per qvinque annos. 8.

Catalogi librorum in nundinis Francofurtenſibus excudi coepti ſunt ab A. 1554. quod inſtitutum utile *Georgium Willerum* bibliopolam Auguſtanum habet autorem, ut notauit Aubertus Miræus de ſcriptoribus ſeculi XVI. cap. CXXVII. Illud deinde imitati ſunt atque etiamnum hodie imitantur Lipſienſes. *Georgii Draudii* Bibliotheca claſſica, quæ Catalogis Francofurtenſibus plurimum debet, eodem quoque notata inde eſt vitio laborare, quod interdum librorum titulos promiſſorum quidem ſed nunquam editorum & exſtantium nuſquam, inter vulgatos & exſtantes commemorat.

Digitized by Google

A Catalogue of books printed in England ſince the dreadful fire of London in 1666. Lond. 1696. fol. the fourt edition.

The Monthly Catalogue Lond. 1715. fol. ſimiles Catalogi deinde menſtruis intervallis continuati, atque hodie adhuc continuantur. Londini in 4. Vide et infra, *Monthly.*

Catalogus Diſputationum Univerſalis, &c.

Cenſura temporum, the good or ill tendencies of books, ſermons, pamphlets &c. impartially conſider'd in a dialogue between Eubulus and Sophronius. Volum. 3. Lond. 1708. 1709. 1710. 4. Vidi tertium usque ad p. 96.

Cent queſtions & reſponſes ſur differents ſujets, pour le mois de Janvier 1704. par Mr. l'Abbé *Bordelon.* Paris 12. *Memoires de Trevoux* 1705. *Mars p.* 233. *edit. Amſt.*

Der auf Ordre und Koſten ſeines Kayſers reiſende Chineſer, Leipz. 1721 - 1732. C. Partes IV. voluminibus comprehenſae autore *Dav. Faſsmanno.*

* Der vernünftige Chriſt. Hamb. 1738. 8. Diſſertationes theologicae atque morales hebdomadatim editae, quarum duplex eodem nomine exſtat opus.

Clef du Cabinet des Princes a Julio A. 1704. 8. Hoc Diarium avide lectum, ita ut ad 40000. exempla diſtracta memorentur in Hiſtoria Critica Reip. litterariæ Maſſoniana T. 12. p. 428. auctorem habet *Carolum Jordanum.* Excuſum eſt magnam partem Luxemburgii, & ab A. 1717. Pariſiis ſub titulo *ſvite de la Clef*, ou Journal Hiſtorique ſur les matieres du tems, contenant auſſi quelques nouvelles de litterature & autres remarques curieuſes. Supplementi Volumina duo, quibus priora retro tempora ad pacem usque Ryſwicenſem auctor perſequitur, prodierunt A. 1713.

Collectio Opuſculorum hiſtoriam Marchicam illuſtrantium, Berlin. 1727. 8. Germanice, 1. 2. 3. 4. St.

Collectio librorum rariorum nova, qui vel integri inſeruntur, vel accurate recenſentur. Halæ 1709. 8. faſciculi quinque.

Nova Collectio variorum ſcriptorum tam editorum quam ineditorum, rariorum etiam & recens elaboratorum, quæ omnia integra dantur. Halæ 1716. 1717. 8. faſciculi duo.

Societas litterata *Colligentium* Hiſtorico-Theologica, propoſita à D. *Eberhardo Haubero* & M. *J. Antonio Strubbergio* 1730. 8. Vide & ſupra, *Apparatus.*

* *Commercium litterarium ad rei medicæ et ſcientiæ naturalis incrementa inſtitutum.* Norimbergæ ad an. 1731. hebdomadatim in 4. vulgatum continuatumque per III annos.

* *Commercium litterarium aſtronomicum.* Norimbergæ 1734. 4. A *Michaele Adelburnero* Math. Cult. inſtitutum fuit.

* *Common ſenſe, or the Engliſhman's Journal.* London 1737. Diſſertationes morales et politicæ in præſens usque tempus continuatae.

Compleat library, or news for the ingenious. by R. W. M. A. Lond. 1692. 1693. 1694. in 4.

Compleat hiſtory of Europe A. 1701. 1702. vide Diarium Londinenſe, hiſtory of the works of the learned A. 1703. p. 244.

Ad congreſſus Societatis *Conantium* Hanoveræ 1699. ſeq. & Helmſtadii 1711. ſeq. celebratæ invitationes 1721. 4.

Conferences du *Jean Baptiſta Denys.* Paris 1672. - 1674. 4. & Amſt. 12. Veluti ſupplementum exhibent Ephemeridum litterariarum Pariſienſium per illos tres annos.

Vertraute Conferenz derer Einwohner im Reiche der Todten über ihre im Reiche der Lebendigen gehabte Fata und Zufälle. VI. Zuſammenkünfte. 1723. 4.

* *Corre-*

Digitized by Google

* *Correſpondance des Savans, ou nouvelles litteraires des diverſes Parties de l'Europe* à Cologne 1743. 8.

Luſtige und denkwürdige Correſpondente, 1698. 8. erſte, andere und dritte Staffetta.

The Craftsman, being a Critique on the times. Lond. 1727. 8. * Denuo An. 1731. VII. voluminibus in 12. hac inſcriptione editus: *The Craftman, containing all the Paper published under that Name from the firſt Beginning of them to the Concluſion of Mr. Oldcaſtle's Remarks.* In praeſens usqve tempus continuatur. Partes quasdam gallice verſas vidi, Amſt. 1737. 8.

Thomæ Crenii animadverſiones Philologicæ & Hiſtoricæ, Amſt. 1695-1713. 8. partes XIX. Ejusdem X. faſciculi opuſculorum ad Hiſtoriam & Philologiam ſacram ſpectantium. Roterd. 1691-1699. 8. & faſces V. Lugd. Bat. 1697. ſeq. Theſaurus librorum Philologicorum & Hiſtoricorum 1700. 8. duobus Volum. Muſeum 1699. 8. duobus Vol. Analecta 1699. 8. Diſſertationum Philologicarum Syntagmata duo, Roterd. 1699. ſq. 8. Conſilia & methodi de ſtudiis inſtituendis. Roterd. 1692. 1696. 1699. 4. tribus voluminibus.

Le Courier galant.

Critique deſintereſſée des Journaux litteraires & des ouvrages des Savans. Hagæ Com. A. 1730. & 1731. 8. tria Volumina.

* Critique du Siecle, ou lettres ſur divers ſujets par l'auteur des lettres Juives, à la Haye. 1744. 8. II. Volumina. Coeperunt quoque Berolini germanice verti et anno 1745. hebdomadatim prodierunt XIII priores litterae hac inſcriptione: Beurtheilung der Menſchen dieſer Zeit oder Briefe über verſchiedene Sachen. 8.

Critiſirender Juriſt.

Curious library for the ingenious. Lond 1690. 4.

Curieuſes Bücher-Cabinet vide *Cabinet* &c.

Remarquable Curioſa jetziger Zeit aus Oſten, Weſten, Süden, Norden. ab A. 1715. XXIV. Lieferung.

Deliciarum nomine plura ſubinde volumina edita ſub *Miſandri* nomine Germanice ſunt a B. *Jo. Samuele Adami*, Dresdenſi, Paſtore Pretſchendorfenſi, qui A. 1713. diem obiit. Deliciæ *Biblicæ* in loca Vet. & Noui Teſt. Dresd. 1690. ſeq. 8. Volumina XXVI. *Catechetica.* 1704. 8. *Dictorum* Dresd. 1713. 8. VI. Volum. *Epiſtolicæ* Hamb. 1711. 8. IV. Volum. *Evangelicæ* Lipſ. 8. Volum. XIV. cum Indice, & emblematicis in Evangelia Deliciis; & Deliciis Deliciarum & florilegio Evangelico-Anglicano: *Hiſtoricæ* Dresd. 1702. 8. *Paſſionales* 1707-1708. 8. V. Volum. *Pœnitentiales* 1722. 8. *Sabbaticæ.* Lipſ. 1716. 8.

Deliciæ Græco-Homileticæ 1710. 8.

Deliciæ Hebræo-Homileticæ 1705. 8. XII. Ausfertigungen.

* *Deliciæ homileticæ*, das ſind die merkwürdigſten Paſſagen aus dem, was berühmte Kirchenlehrer unſerer Zeiten bisher ſo wohl öffentlich geprediget, als auch daheim meditiret haben. Eiſenach 1743. 8. IX Partes prodierunt iam anno 1747.

Deliciæ Iuridicæ 1702. ſeq. 8. duo Volumina.

Deliciæ Medicæ 1704. 8.

Deliciarum manipulus 1. & 2. das iſt, annehmliche und rare Diſcourſe von mancherley nützlichen und curieuſen Dingen 1703.

* Der Demokrit, Leipz. 1746. 4. Diſſertationes morales & ſatiricæ.
* *Demoſthene moderne, ſuite de l'Epilogeun*, à Amſt. 1746. 8. II. Volumina, aut XXX pagellæ. Vide ſis *le Magazin*.
* Deſtinata litteraria & fragmenta Luſatica, das iſt, Unternehmungen der Gelehrten und geſammlete alte, auch neue zur Niederlauſitziſchen Hiſtorie und Gelehrſamkeit gehörige Stücke. Lübben 1738. 8.
* Der alte Deutſche, Hamb. 1730. 8. Diſſertationes morales & ſatyricæ LII, auctore *Jo. Georgio Hamanno*.
* Der gute Deutſche, 1724. 4.
* Der reiſende Deutſche, welcher Länder und Städte, Seen und Flüſſe beſchreibet, auch die alten und neueſten Statsbegebenheiten bekannt machet, nicht weniger ſolche durch allerhand nöthige, politiſche und genealogiſche, beſonders aber geographiſche Anmerkungen erläutert. Halle 1744-1746. III. Tom.
* Der deutſche Diogenes. Danzig 1736. 4. Diſſertationes morales & ſatyricæ LII, poetice prolatæ.

Diarium Europæum Hiſtorico-litterarium, trimeſtre primum. Paris 1703. 8. auctor *Jacobus Hommey*, Auguſtinianus.

Diarium Europæum de rebus ab A. 1657. ad. 1681. geſtis Francof. tomis XLV. in 4. Germanice.

Diſcourſe curieuſer Sachſen, Hermetiſch-Philoſoph-Phyſicaliſch- und Mediciniſcher Wiſſenſchaften. Januar. Febr. Martius & Aprilis A. 1708. 8.

* Diſcurſe der neuen Geſellſchaft in Bern, 1721. 8.
* Diſcurſe der Maler, vide Maler.
* Das gelehrte und galante Dreſden

Dubia vexata Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Novi Teſt. Germanice erſter Verſuch. Zittau 1717. 8. atque continuato deinde labore usque ad A. 1720. dubia primorum quatuor ſæculorum examinata, Auctore M. Chriſtiano Gottlob Pitſchmanno.

Durchlauchtiges Archiv. 4. Theile. Frankf. 1691-1694. 8.

Der meditirende und *inventieuſe Eclecticus*. Jen. 1714. 8. 5. Theile.

Einleitung zur heutigen Hiſtorie, aus den täglich einlaufenden Zeitungen. Leipz. 1707-1710. 8. XXX. Stück.

* Der Einſiedler. Könisb. 1740. 8. Diſſertationes morales & ſatyricæ CIV. II Tomi.

Juriſtiſche hiſtoriſche *Electa*, Jen. 1726. 8. auctore *Jo. Joachimo Müllero*.

Electa Juriſpublici, oder Staats-Affairen von Europa ab A. 1709. ad 1724. 8. editore Caſſandro Thucelio, ſive qui ſub illo latebat nomine, *Chriſtiano Leonhardo Leucht*, & ab A. 1712. ad 1717. laudato *Jo. Joachimo Müllero*, Archivario Vinarienſi. Volumina XX. quibus acceſſit tomus ſupplementorum A. 1726.

* Electa iuris theoretico-practica, beſtehend in einer Sammlung unterſchiedener Anmerkungen über beſondere Fragen und Caſus, Leipz. 1730. 8.

The Engliſhman, being the ſequel of the Guardian. Lond. 1714. & 15. Tomi II. 12. Auctor *Richard Steele*.

Entzücken *Morforii* in die Welt gethane Reiſen, 1705. 8. XII. Proben.

Ephe-

Digitized by Google

Ephemerides Eruditorum Pariſienſes, e Gallico verſæ a Friderico Nitſchio. Lipſ. 1671. 8. Anni 1665. 1666. 1667. 1668. De Gallicis infra, *Journal des Savans.*

Ephemerides litterariæ Hamburgenſes 1686. 4.

Ephemerides Savantes, à Hambourg 1686. 4. Ambæ ſtatim in herba ſuppreſſæ.

Ephemerides Naturæ Curioſorum, ſupra *Academia.*

Ephemeridi del Mondo Novelliſtico, infra *faſti eruditi.*

Ephemerides SS. Patrum loca vindicantes & illuſtrantes à Januario ad Majum, Flensburgi 1708. 4. auctore *D. Chriſtiano Gottlieb Kochio*, Præpoſito Apenradenſi.

* *L'Epilogeur*, vide *le Magazin.*

* Der freymüthige Erdbürger im Jahr 1746. wöchentlich herausgegeben. 4.

* Ergötzungen der vernünftigen Seele, aus der Sittenlehre und der Gelehrſamkeit überhaupt. Leipz. 1745. 8. In lucem iam de IV Volum. IV emiſit part. auctor, *Jo. Henr. Gottlob Juſti.*

Deutliche Erklärungen in der heiligen Schrift ab A. 1713. 8. XIX. Vorſtellungen. Auctore *D. Jo. Wilhelmo Zieroldo.*

* Erläuterungen der neueſten Weltgeſchichte aus den vorhergehenden und älteren Zeiten, Hamb. 1741. 8.

* Ermunterungen zum Vergnügen des Gemüths, Hamb. 1747. 8. IV iam Partes.

l'Eſpion dans les Cours des Princes Chrétiens, ou memoires d'un Envoyé ſecret de la Porte dans les Cours de l'Europe, à Cologne 1696-1699. 12. Sex Volumina. Præter Gallicas repetitas editiones recuſum hoc opus etiam eſt anglice Londini, et germanice Francofurti 1733. Noviſſime autem VII. volumine addito Hagæ Comitum 1742. 12.

Eſſais de litterature, pour la connoiſſance des livres, ab menſe Julio A. 1702. ad extremum Junii A. 1703. Pariſ. & Hagæ Comitis in 12. Obſervationibus *Pelheſtrii* ſiue Abbatis *Fayditi*, reſpondit auctor *Morlierius* Doctor Sorbonicus. Vide Memorias Trevoltinas anni 1704. menſe Julio edit. Amſt. p. 28. & A. 1705. menſe Februario. *Petri Balii* animadverſiones quædam exſtant in ejus Opuſculis junctim nuper editis in fol. T. IV. p. 171. ſqq,

Eſſais hebdomadaires ſur pluſieurs ſujets importants par *Mr. Dupuy* ci-devant Secretaire au traité de Paix de Ryswick. Paris 1730. 12.

* Etwas geiſtlicher Gaben zum gemeinen Nutzen, das iſt, Auszüge aus theils gedruckten, theils in ihren Papieren liegenden Predigten, Abdankungen, Hochzeit- und andern Reden, Langenſalza 1740. 8.

* Etwas von gelehrten Roſtockiſchen Sachen vor gute Freunde Roſt. 1736. 8. ad annum 1743. uſque VIII Volumina, poſt ea paululum mutata inſcriptione: Weitere Nachrichten von gelehrten roſtockiſchen Sachen in præſens tempus a D. *Manzelio* et D. *Jo. Chriſtiano Burgmanno* continuata.

* The new Evening-Poſt. Lond. 1739.

The evening entertainment. Lond. 1727.

Europe Savante, Volum. XII. ab Januario A. 1718. ad extremum A. 1720. Hagæ Comitis, 8.

Europäiſche Staats-Canzeley. Vide infra, Staats.

Europäiſche Geſchichts-Erzählung ab A. 1655. ad 1660. Francof. 8. duobus Vol. *Martino Mayero* auctore.

Europäiſcher Niemand, A. 1717. 8.

Digitized by Google

The Examiner. Lond. 1711. 1712. 8. & Belgice Amſt. 1721. 8.

Exercitationes ſubſecivæ. Francofurti ad Viadrum ab A. 1718. 8. Tomos III. vidi, varii argumenti.

Fama Academica, intimans Diſputationes in Academiis Germanicis ac quibus exteris habitas. Lipſiæ 1707-1709. 4. XIV. ſectiones ſive Tubæ.

Europäiſche *Fama* von gegenwärtigem Zuſtande der vornehmſten Höfe. Lipſiæ ab A. 1702. 8. in præſens usque tempus, mutata tamen poſt partem CCCLX. paululum inſcriptione die neue Europäiſche Fama, de qua iam partes CXLII exſtant. Index iconum ſingulis præmiſſarum exſtat in parte CXCII.

* Die geiſtliche Fama, mittheilend einige neue Nachrichten von göttlichen Erweckungen, Wegen, Führungen und Gerichten 1730. ſqq. 8.

Gelehrte Fama von gegenwärtigem Zuſtande der gelehrten Welt, und ſonderlich der deutſchen Univerſitäten entdecket, ab A. 1711. ad 1718. Leipzig in 8. LXVI. Theile.

Fama Hermetica. A. 1714. 8. Januarius & Februarius.

Luſtige Fama der närriſchen Welt. Hamburg 1718. 4.

Oeconomiſche Fama von allerhand zu den öconomiſchen, Policey und Cameral-Wiſſenſchaften gehörigen Büchern, Projecten, Bedencken ꝛc. Franckf. 1729. 8. bis 17[illegible] das neunte Stück.

Reichs-Fama, Franckf. 1727-1734. XV. Theile. Auctore *Jo. Jacobo Moſero.*

Schwediſche Fama, vom Zuſtande *Caroli* des XIIten, Königs in Schweden. ab A. 1711. 8. XXVI. Stück. Benderiſche Türckiſche Fama A. 1713. 8. Erſte, andere, dritte Communication ꝛc.

Faſti eruditi, Parmæ A. 1706. auctore *Joſepho Garuffi*, Ariminenſe.

Faſti eruditi della Biblioteca volante, colle *Effemeridi del Mondo Novelliſtico.* Foro Livii A. 1710. auctore *Joanne Peregrino Dandi.* Vide Acta Eruditor. A. 1710. pag. 178. Memoirs of literature T. 1. p. 60.

Faſti Univerſitatis Altdorfinæ ab A. 1717. ſeqq. in 8.

* Die Eliſäiſchen Felder 4. Theile oder Geſpräche 1740. 4.

The Freeholder, ou l'Anglois jaloux de ſa liberté, eſſais politiques. Ex Anglico Lond. 1716. 8. Gallice Amſt. 1727. 12.

* *The Free-Thinker* or Eſſays on Ignorance, Superſtition, Bigotry, Enthuſiaſm, Craft &c. Intermix'd with ſeveral Pieces of Wit and Humour deſign'd to reſtore the deluded Part of Mankind to the Uſe of Reaſon and Common-Senſe. Lond. 1718. Diſſertationes CLIX. quas poſtea tribus voluminibus in 8. complexas ſæpius recuderunt. *Ambroſius Philips* eas edidit, *Boultero*, *Richardo Weſtio*, *Gilb. Burneto*, *Henr. Stephens* et aliis adiuvantibus. Incoeptæ ſunt Berolini 1754. in germanicam transferri linguam emittique per plagulas in publicum; abrumpebatur vero labor non multum progreſſus.

* Der Fremde, Copenh. 1745. 8. Diſſertationes morales & ſatiricæ, auctore *Joh. Elia Schlegelio*

* Der Freydenker, Göttingen 1736. 4. Diſſertationes morales atque ſatiricæ, in herba ſuppreſſæ. Vltra VIIII enim non proceſſerunt autore famoſo illo D. *Jo. Ern. Philippi.*

* Der Freydenker, Danz. 1741. & 42. 4. Per duos annos hebdomadatim editæ diſſertationes morales et ſatiricae, auctore *Waesbergo.*

* Der Freygeiſt. 1745. med. 8. Diſſertationes morales & ſatiricæ LIII, auctore *Chriſtlobio Mylio.*

* Der

Digitized by Google

* Der Freymäurer im Jahre 1738. Leipz. 8. Diſſertationes morales atque ſatyricæ LII, quarum autorem ferunt *Jo. Joachimum Schwabium.*

* Frühaufgeleſene Früchte der theologiſchen Sammlung von Alten und Neuen, worinnen nur die neueſten Bücher, Kirchenbegebenheiten u. ſ. f. vorkommen. Leipz. 1735. 8. Appendicis loco ad diarium fortgeſetzte Sammlung der alten und neuen theologiſchen Sachen adiicitur.

* Der aufmerkſame Freymäurer in und um Deutſchland, ſo wohl im Felde, als am Hofe. Görlitz 1743. 8. VIII partes, quarum continuationem ſub inſcriptione Neueröffnetes Kriegs- und Friedenscabinet edidit auctor *Jo. Gottfr. Haymann.*

La Galleria di Minerva, Venet. ab A. 1696. ad 1713. fol. tomis ſeptem. Vide, ſi placet, quæ dixi in *conſpectu theſauri Italiæ* p. 6. ſeq.

Gazettæ ſive diurni commentarii rerum, quæ toto Orbe geruntur, Venetiis jam ſæculo decimo ſexto conſueti publicari, & Pariſiis ab A. 1631. inde apud alias Europæ nationes quoque. *Vide eundem conſpectum, ſtatim in limine.* Atque apud Sinenſes quoque frequentari illum morem notatur in tomo XVIII. ſylloges, lettres edifiantes des Miſſions p. 434. ſq.

Theophraſti Renaudoti recueil de Gazettes nouvelles & relations depuis A. 1631. 4.

Gazette des Savans, ou dépeches du Parnaſſe. Genev. 1694. auctore *Vincentio Minutoli.* Nouvelles de la Rep. des lettres A. 1701. T. 2. p. 162. 168.

la Gazette des Savans ab 1. Mart. 1729. ad 1. Mart. 1730. Antwerp. & inde Hagæ, 8. XXV. Num.

Gazettes raiſonnées. Lettres de Mr. Bayle p. 194.

Freye Gedanken zur Verbeſſerung der menſchlichen Geſellſchaft, Frf. 1747. 8.

Freymüthige jedoch vernünftige und Geſetzmäßige Gedanken über allerhand Bücher und Fragen. Leipz. 1688. & 1689. 8. auctore *D. Chriſtiano Thomaſio.*

Freymüthige Gedanken, Leipz. 1790. 8. *Jo. Jacobo Ryſſelio* auctore.

Aufrichtige und unpartheyiſche Gedanken über die Journale, Extracte und Monath-Schriften. Leipz. 1714-1717. 8. XXIV Stück. auctore D. *Chriſtiano Godfrido Hofmanno.*

* Gedanken der unſichtbaren Geſellſchaft, Halle 1741. 8. Diſſertationes morales atque ſatiricæ.

* Moraliſche Gedanken der Stillen im Lande, erſte Sammlung von 50. Stücken, Nürnb. 1743. 4.

Geheime Briefe, über notable Sachen. Drey Theile oder Cabinette, jedes in XII. Poſten, ab A. 1701. ad 1704. Lipſiæ, 8.

Gelehrte Fama, vide ſupra, *Fama.*

Gelehrte Welt, oder ohnpartheyiſche Conferenzen von Ariſte. Francof. & Lipſ. 1700. 8. 1. und 2. Conference.

Gelehrte Zeitungen. vide Zeitungen.

Il Genio de' letterati, in Forli. 1705. ſeq. in 4. Auctor *Joſeph Garuffi*, Ariminenſis.

* Der prüfenden Geſellſchaft zu Halle, welche allerhand wichtige, in alle Theile der Gelehrſamkeit einlaufende Materien zu erörtern ſich angelegen ſeyn läßt, Proben. Halle 1738. 8. VIII. Proben, usque ad annum 1740. quo hunc laborem ſub titulo paululum mutato continuarunt ſocietatis membra.

* Der prüfenden Geſellſchaft zu Halle fortgeſetzte, zur Gelehrſamkeit gehörige Bemühungen, Halle 1741. 8. XII. Stücke.

* Geſpräche im Reiche der Kranken. Vier Entrevues, Frankf. 1740. 4.

Digitized by Google

Geſpräche im Reiche der Weltweiſen, Halle 1721. 4. VIII. Theile im Reiche der lebendigen. Vide infra, Unterredungen.

Geſpräche im Reiche der Todten 1718 - 1740. 4. XVI. Volumina. Ex hiſce dialogis ingenioſis lectisque avide, nonnullos Gallice vertit Valentinus Jungermann ediditque ſub titulo: *entretiens des ombres aux champs Eliſées.* Amſt. 1722. 8. Auctor fuit *David Faſsmann.*

Drey Geſpräche im Vorhofe des Reichs der Todten, 4. A. 1725. 1728.

Scherz - und ernſthafte Geſpräche im Reiche der Liebe. Zwey Entreviies, Francof. 1723. 4.

Giornale de' letterati in Roma apud Nicolaum Angelum Tinaſſium ab A. 1668. ad extremum Anni 1681. 4. Ab hoc diario a pag. 45. Anni 1675. diverſum eſt quod itidem Romæ ſed nomen auctoris *Franciſci Nazari* præferens prodiit A. 1675. 1676. 1677. 1678. 4. *a ſpeſe di Benedetto Carrara, al Pie dimarmo.*

il Giornale Veneto de' letterati a d. 15. Febr. A. 1671. ad 10. Dec. 1680. Venet. in 4.

Giornale de' letterati in Parma ab A. 1686. ad extremum Anni 1690. Parmæ in 4.

Giornale de' letterati in Ferrara A. 1688. 1689. 4.

Giornale de' letterati in Modena. A. 1692. 1693. 1696. 1697. 4.

il gran Giornale in Forli. A. 1701. 1702. 1703. 1704. fol. Rebus litterariis etiam aliæ civiles ac bellicæ ſubiiciuntur ſub titulo: *Giornale de' Novelliſti.*

* *Giornale de' letterati d' Italia*, Venetiis ab A. 1700. ad 1740. Volumina XLV. in 12.

Supplementi al giornale de' letterati d' Italia Venet. 1723. ſeq. 12. III. Volum.

Giornale de' Giornali, Venet. 4.

il gran Giornale di Europa Venet. 1725. 4. De ſingulis hiſce Italorum Diariis dicere me memini in Conſpectu theſauri Italiæ, quem Lector, ubi viſum fuerit, conſulet.

The Guardian, Lond. 1713. diſſertationes ſeu ſatiræ CLXXV, quæ Ann. 1714. 12. duobus Voluminibus comprehenſæ ſæpius recuſæ ſunt: & ex Anglico Gallice ſub titulo: *le Mentor moderne*, diſſertationes ſive ſatiræ CXLVI, quæ in Germanicam linguam ſub titulo: Der getreue Hofmeiſter, ſorgfältige Vormund und neue Mentor a *Lud. Erneſto a Faramund* A. 1725. translatæ.

Gundlingiana darinn allerhand zur Jurisprudenz, Philoſophie, Hiſtorie, Critic, Literatur und übrige Gelehrſamkeit gehörige Sachen abgehandelt werden. ab A. 1716. ad 1729. partes XLIV. Halæ Sax. in 8. Et poſt nobiliſſimum Auctorem D. Nic. Hieron. Gundlingium A. 1729. 9. Dec. defunctum, *Gundlingiana materia continuata*, ibid. 1731. 8. Erſtes, anderes und drittes Stück.

Hamburgiſche *Bibliotheca Hiſtorica*, ſupra *Bibliotheca*.

Journal de Hamburg, vide *Ephemerides & Journal*.

Freywilliges Hebopfer von allerhand in die Theologie laufenden Materien. Berolin. ab A. 1715. 8 XLVIII. Beyträge, ſeu V. Volumina. Editor erat *Io. Guſt. Reinbeck.*

* Heßiſches Hebopfer, Gießen 1734. 8. a *Jo. Jac. Rambachio* incoeptum cura Ern. Frider. Neubaueri continuatur. XL partes exſtabant an. 1747.

Merkwürdige Himmelsbegebenheiten. Nürnb. 1738. 4. Aſtronomicæ ſunt obſervationes a *Michaële Adelburnero* D. editæ.

Hiſtorie der Gelehrſamkeit unſerer Zeiten. Lipſ. 1721 - 1725. 8. XII. Stück. Auctor V. C. *Io. Chriſt. Clodius*, Profeſſor quondam linguarum Orientalium in Academia Lipſienſi.

Kurze

Digitized by Google

Kurze Hiſtorie der vormahligen und gegenwärtigen Gelahrtheit der Heſſen von unpartheyiſcher Feder entworfen. ab A. 1726. per trimeſtria, in 8.

Hiſtoria der Theologiſchen Gelehrſamkeit. A. 1721. 1722. Tubingen, 8.

Hiſtoriſche *Remarques* der neueſten Sachen in Europa, ab A. 1699. bis zu Ende 1706. Hamb. in 4. Auctor *Petrus Ambroſius Lehmannus*, Regis Polon. & Electoris Saxoniæ a Secretis Legationum, qui diem obiit Hamburgi, menſe Octobri A. 1729.

Hiſtoriſche *Relationes* ſemeſtrales, Germanice editæ ab A. 1590. in 4. & per centum fere annos continuatæ. Vide Chriſtianum Gryphium de ſcriptoribus ſæculi XVII. p. 19.

Hiſtorie des heutigen *Seculi*, erſte, andere, und dritte Periodus. 1716. 8. vide Gedanken von Journalen T. 2. p. 726.

Hiſtoriſche, Politiſche und Philoſophiſche Kriegs- und Friedens-Geſpräche in den Elliſäiſchen Feldern, monathlich abgehandelt. A. 1683.

Hiſtoria der Weisheit und Thorheit, zuſammen getragen von *Chriſt. Thomaſio*, ICto. Halle 1693. 8. drey Theile.

Hiſtoria Sapientiæ & ſtultitiæ, collecta a *Chriſtiano Thomaſio.* ibid. 1693. 8. tomi tres a prioribus tribus diverſi.

Hiſtoria Academiæ Pariſ. vide ſupra, *Academiæ.*

Hiſtoria litteraria Medica, ſive recenſio librorum, qui a membris Societatis Naturæ curioſorum editi ſunt. Gieſſæ 1685 4. & cum continuatione, ad calcem introductionis ad Philoſophiam recentem Naturalem, 1709. 4. auctore D. *Mich. Bernhardo Valentini.*

Hiſtoire litteraire de l' Europe, contenant l' extrait des meilleurs livres, un Catalogue choiſi des ouvrages nouveaux, les nouvelles les plus intereſſantes de la Rep. des lettres, & les pieces fugitives les plus curieuſes, à la Haye, in 8. à Januario Anni 1726. ad Decembrem A. 1727. VI. Volum.

Hiſtoire des ouvrages des Savans, a menſe Septembri Anni 1687. ad extremum Anni 1709. (niſi quod A. 1707. nunquam prodiit) auctore *Basnagio Bellovallio.* Roterodam. 12. XXIV. Volumina.

Hiſtoire Critique de la Rep. des lettres tant ancienne que moderne, ab Anno 1712. ad 1718. tomi XV. Amſtelodam. 12. Auctor *Philippus Maſſon.*

Hiſtoire du temps, a xv. Maj. A. 1689. ad 2. Jul. 1690. Amſt. in 12. traduite de l' Anglois.

Hiſtoire abregée de l' Europe, a Julio A. 1686. ad Decembrem A. 1688. auctore *Claudio Jordano.*

The Hiſtory of the works of the learned. à Januario A. 1699. ad Martium A. 1712. Londini 4. XIII. Voluminibus. Inchoatum A. 1737. aut potius continuatio diarii *The litterary Magazine* hoc nomine eſt inſignita, quæ in hunc diem nec ceſſat.

* Die durchlauchtigen Höfe in Europa, nach ihrer gegenwärtigen Beſchaffenheit und Verfaſſung entworfen. Leipzig 1735. 8. 9. Theile.

Jahr-Regiſter von Mediciniſchen Obſervationen A. 1680. auctore *Stephano Blancardo*, & e Belgico Latine, *Collectanea Medico-Phyſica*, Tobia Peucero interprete. Vide Chriſtianum Junckerum de Ephemeridibus eruditorum p. 64.

Jetziger Zuſtand Europä, 1. quartal. A. 1715. 8.

Journal des Savans. Pariſiis in 4. & Amſt. in 12. ab A. 1666. in præſentem usque annum 1747. continuatur. Præcipuum hoc diarium eruditi Orbis coepit etiam *Latine* verti, ut ſupra dixi, *Ephemerides* referens, & *Anglice*, & *Italice*: ſed non longius proceſſerunt illæ interpretationes.

Nouveau Journal des Savans, dreſſé à *Roterdam.* A. 1694. 8. auctore *Stephano Chauvin.*

Nouveau Journal des Savans dreſſé à *Berlin*, eodem Chauvino, & aliis viris doctis auctoribus. Berolini 1696. 1697. 1698. 8. tribus Volum.

Journal d' Amſterdam ſur toute ſorte de ſujets. Janvier A. 1693. & Fevrier 1694. 8. auctore *Gabriele Dartis.*

Journal de Hambourg, a menſe Septembri A. 1694. ad 1696. 27. April. Hamburgi in 8. eodem *Gabriele d' Artis* auctore. Vide Bælii Epiſtolas p. 444. editionis primæ.

Journal univerſel. Amſt. 1687. 12.

Journal hiſtorique, politique, critique & galant. 1719. 8.

Journal litteraire à Julio & Auguſto Anni 1713. usque ad Annum 1732. Hagæ Comitis in 8. Tomi XX. cujus in locum ſucceſſit:

* *Journal hiſtorique* de la republique des lettres, a Julio & Auguſto anni 1732. Lugduni editum, de quo tamen tres tantum Tomos vidi, quum antecedens alio auctore, IV adhuc Tomis fuerit auctum.

* *Journal litteraire* d' Allemagne, de Suiſſe & du Nord. à la Haye, 1741. 8. Hac inſcriptione continuabatur II Tomis *Bibliotheque germanique*, quam vero poſtea novo titulo, *Nouvelle Bibliotheque germanique* continuarunt *Formey* & *Perard*, ab anno 1746.

Journal litteraire, à Solevre (Paris 1705. 12.) Continuation des *Eſſais de litterature*, de quo ſcripto ſupra. Memoires de Trevoux 1705. p. 2278. ſeq.

Journal des nouveautez du chant, de Mr. Baſſilly, Paris 1678.

Journal d' antiquité, diarium à Felibienio promiſſum, lucem non vidit, ſicut nec alterum cujus p. 69. meminit Junckerus, *Journal de Copenhaguen*: nec *Journal de l' Academie à Doublin*, de quo Bælius in Novellis Reip. litterariæ 1686. p. 708.

Journal des Converſations par Mr. René Bary. Paris 1675. 4.

Journaux de Medecine, envoyez à M. l' Abbé de Roque. Paris 1682. ſeq. 12. & Latine per Theophilum Bonetum, infra, *Zodiacus Gallicus.*

* Obererzgebürgiſches Journal, oder Sammlung von allerhand in hieſige Naturwiſſenſchaft überhaupt, als auch andere Scientien, in die Mechanik ꝛc. einſchlagende merkwürdige Abhandlungen. 1747. 8. II. Theile auctore D. *Jo. Chriſtiano Themel.*

Journal of the Philoſophical Society of Oxford. Vide Junckerum A. 1684 p. 63.

* Der Jüngling, eine Wochenſchrift, Leipzig 1747. 8.

* *Journal univerſel, ou memoires pour ſervir à l Hiſtoire civile, politique, eccleſiaſtique & litteraire.* Haye 1745. 12. A Januario huius anni in præſens usque tempus.

Deliciæ Juridicæ, ſupra, *Deliciæ.*

Der raiſonnirende Juriſt, 1714. 8. drey Stück.

Nachricht von einigen auserleſenen, gröſtentheils raren, alten und neuen Juriſtiſchen Büchern. Erſte Lieferung, Jen. 1725. 8.

* Der

Digitized by Google

* Der curieuſe Juriſt, welcher ſeine Gedanken aus den geiſt- und weltlichen Rechten eröffnet. Frankfurth 1747. 8. drey Communicationen.

Kabinet, ſupra *Cabinet*.

Kort begryp &c. infra Monathliche Unterredungen.

* Schleſiſche Kriegs-Fama. Franckfurth am Mayn und Leipz. 1740. 8.

* Der Kundſchafter, Braunſchw. 1744. 4. Diſſertationes morales & ſatiricæ.

* *Lettres Cabaliſtiques ou Correſpondance philoſophique hiſtorique & critique entre deux Cabaliſtes, divers Eſprits elementaires & le Seigneur Aſtaroth* par l'Auteur des lettres Juives. à la Haye 1741. 8. VI. Volumina.

* *Lettres Chinoiſes entre un Chinois Voyageur à Paris & ſes Correſpondans en divers endroits* Haye 1739. V. Volumina. Auctor eſt Marchio d' Argens.

* *Lettres Juives ou Correſpondance philoſophique, hiſtorique & critique, entre un Juif voyageur à Paris & ſes Correſpondans en divers Endroits.* à Amſterd. 1736. 8. Epiſtolæ CLXXX, ſex Tomi, auctore *Jo. Bapt. de Boyer*, Marchione *d'Argens*. Nova editio de 1741. aucta eſt XX epiſtolis.

Lettres ſur les matieres du temps, ab A. 1688. 12.

Lettres hiſtoriques, ab A. 1692. in præſens usque tempus. 12.

Lettres ſerieuſes & badines ſur les ouvrages des Savans & ſur d' autres matieres. Hagæ ab A. 1729. usque ad an. 1740. XII. Volumina in 8.

* Der Liebhaber der ſchönen Wiſſenſchaften, Jena 1747. 8.

* Der vernünftige Liebhaber in gebundener und ungebundener Schreibart abgefaſſet, Hamb. 1743. und 1744. 8. Diſſertationes morales & ſatiricæ LXIII, editore *B. J. Zinkio*.

Library. Vide *Compleat*, & *young Students*.

* *The britſch Librarian*, exhibiting a compendious review or abſtract of our moſt ſcarce, uſeful ant valuable Books in all Sciences. Lond. 1737. 8. A Januario.

* Der deutſche Locmann. Halle 1738. und 1739. 4. Fabulæ & diſſertationes in illas morales atque ſatiricæ XXXIX, quas ænigmata vocavit autor.

* *Lipſia litterata*, vel relationes diſſertationum in Academia Lipſienſi evulgatarum. Lipſ. 1726.

Maandliike uyttrekſels, of boekzaal der geleerden Werrelt van July 1715. 8.

Maandiiikſche berigten a Julio 1721. ad Decembr. 1728. 8.

* The Gentlemans Magazine, London 1731. 8.

* Hamburgiſches Magazin, oder geſammlete Schriften zum Unterricht und Vergnügen aus der Naturforſchung und den angenehmen Wiſſenſchaften überhaupt. Hamb. 1747. 8. Duæ iam prodierunt partes.

* *The litterary Magazine* or ſelect Britiſh Librarian, London 1735. & 1736. 8. quo anno titulum huius diarii mutarunt illudque inſcripſerunt: *Hiſtory of the Works of the Learned*, quod adhuc viget.

* Die Diſcourſe der Mahler, Zürch 1721. usque ad an. 1723. 8. Quatuor tomis comprehendebantur diſſertationes XCIV. Reviſæ atque auctæ vero An. 1746. duobus voluminibus prodiere centum & quinque nova hac inſcriptione: Der Mahler der Sitten. Præcipui auctores fuerunt *Jo. Jac. Bodmer* & *Jo. Jac. Breitinger*.

Digitized by Google

* *Le Magazin des evenemens de tous genres paſſez, preſens & futurs, hiſtoriques, politiques & galans.* Amſterd. 1741. 8. IV. Tomi Anno 1742. autem menſe Decembr. nomen mutavit & titulo *l' Epilogueur* continuabatur uſque ad 7. Jun. anni 1745. XIII. Volumina. Illum ſequebatur *le Demoſthene moderne* 1746, cuius in locum ſucceſſit, *L' Avocat pour & contre* 1747.

* **Die Matrone, Hamb.** 1728 - 1730. 8. Per tres annos continuatæ diſſertationes morales & ſatiricæ, auctore *Jo. Georg. Hamann.*

Annales litterarii Mecklenburgenſes, **oder Jahr-Regiſter von denen Geſchäfften der Gelehrten in Mecklenburg, auf das Jahr Chriſti** 1721. **und** 1722. **erſte und andere Fürſtellung, Roſtock,** 8. **ſammt einer Vorrede von dem Zuſtande des heutigen** Journaliſirens.

* Medical Eſſays and Obſervations. Edimburg. 1732. 4. IV. Tomi, quos in linguam quoque gallicam verſos vidi.

Memoires de l' Academie Royale &c. ſupra *Academie.*

Memoires pour l' Hiſtoire des Sciences & des beaux Arts par l' ordre du Duc de Maine. *à Trevoux* 12. a Januario Anni 1701. in præſens uſque tempus hæ memoriæ continuantur auctoribus Jeſuitis Pariſienſibus. Primores ex illis anni quatuor, additis quibusdam & inſertis novis capitibus recuſi ſunt *Amſtelodami* in 8. tomis novem, quorum ultimus promittit Memorias illas continuatas usque ad finem Junii A. 1705. Sed Trevoltinæ editionis ne quidem ad Junium. Anni 1704. integrum refert Amſtelodamenſis editio. Definit enim in articulo XCI. Junii A. 1704. p. 1007.

Memoires Hiſtoriques & Critiques Amſt. 1722. 8. Menſes XII.

Memoires de litterature. Tome premier, 1. & 2. partie. à la Haye 1715. 8. par *Mr. le Sallengre.*

Memoires litteraires, Tome premier, 1. & 2. partie. S. D. L. R. G. (*Mr. Themiſſeul*) Tome ſecond par *Mr. de Sallengre.* à la Haye 1716. 1717. 8.

Continuation des Memoires de litterature & d' Hiſtoire de *Mr. de Sallengre.* à Paris (par *Mr. Desmolets,* de l' Oratoire) Tomi primi pars prima A. 1726. 12. vidi ad Tomum nonum usque, ſed audio plures ſive exſtare ſive exſpectari.

Memoirs for the curious Lond. 1701. vide Novellas Reip. lit. A. 1701. p. 695.

Memoirs for the ingenious, containing ſeveral curious obſervations in Philoſophy, Mathematick, Phyſick, Hiſtory, Philology and other arts and ſciences, in Miſcellaneous letters by *J. de la Croſe.* E. A. P. Lond. 1693. 4.

* *Memoires ſecrets* de la republique des lettres ou le Theatre de la verité par l' Auteur des lettres Juives. à Amſterd. 1737. 12. Sedecim epiſtolis conſcriptæ ſunt hæ memoriæ uſque ad An. 1743. a *Jo. Baptiſta de Boyer* Marchione *d' Argens.*

Memoirs for the curious, containing an abſtract of the moſt valvable things that have been publiſhed both at home and abroad in relation to arts and ſciences, with the lives of the moſt eminent men deceas'd. Lond. 1707. 1708. 4. by ſeveral hands.

Memoirs of literature, containing a Weekly account of the ſtate of learning, both at home and abroad. Volum. I. A. 1710. 1711. Lond. in fol. Volum. 2. & 3. Lond. 1712. 1713. in 4. & Volumen 4. deſinens in Septembri A. 1714. ibid. in 4. auctore præclaro Viro *Michaële de la Roche,* cui priores etiam quinque tomos debemus Diarii, cui titulus: *Biblio-*

theque

Digitized by Google

theque Angloiſe, de quo ſupra. Hæ memoriæ auctore ipſo curante A. 1722. recuſæ ſunt octo Voluminibus in 8.

Memoires litteraires de la grande Bretagne, par Michel de la Roche ab A. 1720. ad 1724. 12. Tomi XVI.

Memoirs of literature, containing an account of many valuable books, lettres and diſſertations upon ſeveral ſubjects by Mich. de la Roche. Lond. 1722. 1723. 1724. in 8. octo Volum.

New memoirs of litterature, A. 1725. 1726. 1727. Lond. in 8. ſex Voluminibus, eodem laudato Mich. de la Roche auctore.

Weekly memorials for the ingenious, or an account of books lately ſet forth in ſeveral languages, with other accounts relating to arts and ſciences. Lond. 1682. 4.

Memoriæ univerſales litterariæ, breviarii inſtar omnium diariorum litterariorum A. 1699. publicandæ Pariſiis, ſed ſtatim in partu ſuppreſſæ. *Hiſt. des ouvrages des Savans*. A. 1699. p. 264.

Memoriæ Victorii Siri reconditæ, infra *Mercurius*.

* Der Menſchenfreund von Oſtern 1737. bis Oſtern 1739. Hamb. 4. Diſſertationes morales & criticæ CIV, auctore *Jacobo Frider. Lamprecht*.

Ignatii Menſſaes neuer Monathſchreiber. ab Auguſto ad Decembrem, A. 1689. 8.

Menſes reſervati in Erklärung Bibliſcher Sprüche. A. 1706. 7. XII. offerten.

Menſes Pietiſtici & anti-Pietiſtici. infra *Pietiſtici*.

Mercurius Gallo-Belgicus, variis auctoribus ab A. 1555. continuatum eſt ad Annum usque 1632. tomis XVIII. in 8.

* Merkmaale der Tugend und Laſter. Zelle 1740, 8. Diſſertationes morales et ſatiricæ LII.

* Merkwürdigkeiten der königlichen Bibliothek zu Dreßden ausführlich beſchrieben, und mit Anmerkungen erläutert. Dreßd. 1744, u. f. 4. III Volumina, Auctore D. *Jo. Chriſtiano Goetzio*.

* Erzgebürgiſche Merkwürdigkeiten, nebſt Nachrichten von denen herauskommenden neuen Schriften. Freyberg. 1747. 8.

Victorii Siri, qui A. 1685. die VI. Octobris obiit, *Memorie recondite* dall' A. 1601. ſino al A. 1640. octo Volum. in 4. Ejusdem Mercurius Hiſtoricus, *il Mercurio, overo hiſtoria de' correnti tempi*, tomi XV. in 4. variis excuſi in locis (Genevæ, Caſali, Pariſiis, Florentiæ) tomus ultimus deſinit in rebus Anni 1655.

Mercure ſavant, Janvier & Fevrier Amſt. 1684. 12. Hoc ſpecimen neſcio cujus auctoris, Petro Bælio anſam dedit, componendarum Novellarum Reip. litterariæ, de quibus infra.

Mercure Galant Pariſiis ab A. 1677. 12. in præſens usque tempus continuatur. Nomen autem mutauit & inſcribitur hodie *Mercure François*.

Mercure Hiſtorique & Politique, à Parme 1686.

Mercure Hiſtorique & Politique, Hagæ Comitis in 12. a Novembri A. 1687. in præſens tempus usque ſingulis prodit menſibus.

The Muſes Mercury. Lond. 1707. 4.

Curieuſer und Gemüths-ergötzender Mercurius von Philotechno. 1717. 8.

Athenian Mercury, lettres de Mr. Bayle p. 371. Vide ſupra, *Athenian*.

Lacedemonian Mercury. Hiſt. Critique de la Rep. des lettres T. 7. p. 279.

* *Mercure Suiſſe*, ou Recueil de Nouvelles hiſtoriques, litteraires & curieuſes, à Neuſchatel, 1733. 8. in præſens usque tempus

Mercurius Latino-Poëticus G. Huberi, Hafniæ 1671.

Mercurius rhythmo-Danicus menſtruus Andreæ Bordingii, 1673. 4.

Mercurius Danicus menſtruus Danielis Pauli. Hafniæ 1675.

Mercurius Polonicus. Monatliche Unterredungen, 1689. p. 374.

Zeitvertreibende Mercurius. Erfurt 1715. 8. erſte und andre Eröffnung.

* *Sedolarende Mercurius.* Holmiæ 1730. Diſſertationes morales, quarum tres Tomos vidi.

* Minerva, Götting. 1741. 8. I. Stück. Auctor eſt *Frid. Chriſtoph Neubur.*

le Miſanthrope A. 1711. ſeq. & ex ſecunda auctiore editione, Hagæ 1726. 12. Satiræ LXXXVII, & iter Svecicum Epiſtolis XIV. auctore *Juſto Van Effen.*

Miſcellanea Academiæ Naturæ Curioſorum. Vide *Academiæ.*

Miſcellanea Berolinenſia ad incrementum Scientiarum ex ſcriptis *Societatis Regiæ* ſcientiarum exhibitis edita. Volumen *Primum* Berolini A. 1710. 4. *ſecundum*, ſive Continuatio prima A. 1722. & *tertium*, ſive Continuatio ſecunda, A. 1727. 4. & *quartum* A. 1734. & *quintum* Halæ 1737. & *ſextum* Berolini 1741 & *ſeptimum*, ib. 1747.

* *Miſcellanea Duisburgenſia* ad incrementum rei litterariae omnis præcipue vero eruditionis theologicæ. Amſtelod. 1732. 8. Volumina II. Auctore *Daniele Gerdes*, T. D. et Pr.

* *Miſcellanea Groningana* in Miſcellaneorum Duisburgenſium continuationem publicata, Duisburg. 1736. 8. In præſens vsque tempus, V iam voluminibus in lucem emiſſis.

Miſcellanea Lipſienſia ad incrementum rei litterariæ edita cum præfatione D. Joh. Franciſci Buddei, editore M. Carolo Friderico Pezoldo. Lipſiæ in 8. ab A. 1716. ad 1723. duodecim Voluminibus.

* *Miſcellanea Lipſienſia* nova ad incrementum ſcientiarum ab his, qui ſunt in colligendis eruditorum novis actis occupati per partes publicata. Lipſiæ. 1742. 8. In præſens vsque tempus vigent editore *Frid. Ottone Menkenio.* V. Voluminibus jam editis.

Miſcellaneous lettres publiſhed weekly, giving an account of the works of the learned, both at home and abroad. ab Octobri A. 1694. Lond. in 4. Non vidi ultra menſem Martium Anni 1696.

The London Miſcellany, being a collection of ſcarce and valvable pieces. Lond. 1730.

Miſcellaneous obſervations upon authors, ancient and modern. Lond. 1730. Partes priores Germanice verſas vidi, quae in latinam quoque linguam translatæ Amſtelodami 1732. in 8. prodierunt & usque ad an. 1740. continuatæ X. Volumina.

* *Miſcellanea di varie* operette hiſtoriche e letterarie, Venezia 1740-1744. 12. VIII. Tomi.

Miſcellanea curioſa, being a collection of ſome of the principal phænomena in Nature, accounted for by the greateſt Philoſophers, of this age, together with ſeveral diſcourſes read before the *Royal Society*, for the advancement of Phyſical and Mathematical knowledge. Lond. 1705. ſq. in 8. tria Volumina & tertia editione 1727. 8.

Miſcellanea litteraria Sileſiaca, Chriſtiani Rungii ſpecimina IV. Olſnæ & Uratislaviæ 1712. ſeq. 4.

* *Miſcellanea obſervationum* ad rem litterariam ſpectantium, Amſtelod. 1732.

* *Miſcellanea Phyſico-Medico-Mathematica*, Erfurti, 1730. 4.

Miſ-

Digitized by Google

Miſcellanea Tigurina, edita, inedita, vetera, nova, hiſtorica &c. A. 1722. 8. erſte, andere, dritte &c. Ausgaben. Auctor *Jo. Jacobus Ulricus*.

* *Le ſage Moiſſonneur*. Utrecht 12. A Januario anni 1741. uſque ad Decembr. anni 1742.

Monathliche Unterredungen Francof. A. 1663. 12. A Januario ad Junium auctor; *Johannes Riſt*, cæterorum ſex *Eraſmus Franciſci*.

Monathliche Unterredungen einiger guten Freunde von allerhand Büchern und andern annehmlichen Geſchichten. Lipſiæ a Januario Anni 1689. ad Decembrem anni 1698. 8. auctor vir celebris *Wilhelmus Erneſtus Tentzelius*, qui deinde Diarium ſimile litterarium, ſed non more dialogorum compoſitum edidit ibid. A. 1704. 1705. 1706. 8. ſub titulo: *curieuſe Bibliothec*, oder Fortſetzung der monathlichen Unterredungen. Tertii repoſitorii ultimus pluteus eſt nonus, Des dritten repoſitorii neuntes Fach. Primum annum dialogorum vidi etiam Belgice editum Simone de Vries interprete. *Kort begryp en't voornaemſte margh van allerley onlanghs uytgekoomene boecken*. Utrecht 1703. 8.

Monathlicher Auszug, vide Auszug.

Monathliche Erzählungen von allerhand künſtlichen und natürlichen Curioſitäten. a menſe Majo A. 1689. 8. Auctor G. W. M. D. L.

Monathliche Extracte derer biß anhero eingelauffenen Europäiſchen und auswärtigen relationen nebſt nöthigen Anmerckungen, A. 1715. 8.

Frantzöſiſchen Helicons Monaths-Früchte. A. 1696. 8. Auctore Talandro, ſive Auguſto Boſio.

Monathlicher annehmlicher Materien erſtes Präſent, von den Juden und deren Ordnungen. A. 1715. 8.

Monathliche Nachrichten von gelehrten Leuten und Schriften, beſonders zu Jena 1726. 8. Quatuor annos ſeu Tomos vidi.

Monathliche Geſpräche zu Garus in der Schweitz. A. 1714. Auctor Jo. Henricus Tſchudi.

Monathlicher Staats-Spiegel, Augſpurg 8. ab A. 1698. ad 1709.

Monathliche Relationes von Staats-Krieges- und Friedens-Sachen. Hamb. 1684.

Monathliche Nutzſpielende Luſt-Fragen zu gelehrter und ſonderbarer Ergötzung. Januar. & Februar. Jen. 1692. 8. Auctor Jo. Michaël Schwimmerus.

Monathliche jedoch unmaßgebliche Gedanken. Jen. 1691. 8.

The monthly Miſcellany, or Temple of Muſes, by Mentor. Lond. 1730.

The monthly Chronicle for the year 1728. 1729. 1730. 1731. Lond. in 4.

The monthly Catalogue of boocks, printed in England. ſupra, *Catalogue*.

The monthly Remembrancer. Lond. 1730.

Monumenta varia inedita variisque linguis conſcripta per trimeſtria duodecim, edente *B. Jo. Friderico Fellero*, Secretario Vinarienſi, qui rebus humanis valedixit A. 1726. 15. Febr. Trimeſtre primum vidit lucem Jenæ 1714. duodecimum 1718. 4.

Neue *Moraliſten-Bibliothec*. ſupra *Bibliothec*.

* Hiſtoriſche Müntzbeluſtigungen. Nürnberg 1729. 4. XVIII Tomos iam complent auctore *Jo. David Koehlero*.

* Der critiſche Muſicus, Hamburg 1737 - 1740. 8. Diſſertationes continet LXXVIII, quae ſingulæ

Digitized by Google

ſingulæ editæ tribus complectebantur tomis, poſtea vero reuiſae multumque auctae A. 1745 in 8 forma majori Lipſiæ in uno volumine prodiere. Auctor eſt *Joh. Adolph Scheibe.*

* *Muſeum Heleticum* ad iuuandas litteras in publicos uſus apertum, Tiguri 1747. Particulæ IV.

Muſeum Hiſtorico-Philologico-Theologicum. Bremae 1728-1731. II Volumina. Eſt hoc Muſeum continuatio Bibliothecæ Bremenſis, de qua ſupra in *Bibl.* Dirigentibus *Theod. Haſio* & D. *Nic. Nonnennio.*

The Muſes Mercury, ſupra, Mercury.

* Die vor ſich und ihre Kinder ſorgfältigen Mütter, Hirſchberg 1733. 8. Diſſertationes morales & criticæ.

Nachleſe der neuen Bibliothec zu Halle. 1717. 8. Zehn Stück.

* Freywillige Nachleſe bey den bisherigen gelehrten und erbaulichen Monathsſchriften, Görliß 1735. 8. Partes XIII, quæ anno 1740. generaliori titulo: Des Grafen von Zinzendorf und Pottendorf der Böhmiſchen und Mähriſchen Brüder hochwürdigen Biſchofs, kleine Schriften, geſammlet in verſchiedenen Nachleſen ꝛc. nebſt einigen andern erbaulichen Blättern, in unum volumen ſunt redactæ.

Unſchuldige Nachrichten, ſupra, Altes und Neues.

Nachricht von einigen auserleſenen, gröſtentheils raren, alten und neuen Juriſtiſchen Büchern, Jena 1725. 8. erſte Lieferung.

Summariſche Nachricht, ſupra *Bibliothec* D. Chriſtiani Thomaſii.

Niederſächſiſche Nachrichten von gelehrten und neuen Sachen, Hamburg 1731. 8. Auctore J. Petro Kohl, P. P.

* Kurze Nachrichten von Geſellſchaften, und gemeinſchaftlich ausgefertigten Schriften der Gelehrten. Leipzig 1740. 1743. 8. 6. Stück. Auctore *Chr. Haymanno.*

* Neue Jenaiſche Nachrichten von gelehrten Schriften, Büchern, Künſten, Wiſſenſchaften, Diſputationen ꝛc. Jena 1740. 8. Idem cum novis Jenenſium litterariis eſt diarium, latine germaniceque conſcriptum.

* Allerneueſte Nachrichten von juriſtiſchen Büchern, Jena 1739. 8. Autore *Gottlob Aug. Jenichen,* I. V. D. adhuc continuantur XLIII parte iam edita.

* Der deutſchen Geſellſchaft in Leipzig, Nachrichten und Anmerckungen, welche die Sprache, Beredſamkeit und Dichtkunſt der Deutſchen betreffen, Leipzig, 1739-1745. IV. Stücke.

* Vollſtändige Nachrichten von dem ordentlichen Inhalte der kleinen akademiſchen Schriften, welche vornehmlich in die Gottesgelahrtheit, Weltweisheit und ſchönen Wiſſenſchaften einſchlagen, Leipzig, 1746. 8. adhuc vigent.

* Genealogiſche hiſtoriſche Nachrichten von den allerneueſten Begebenheiten, welche ſich an den Europäiſchen Höfen zutragen, Leipzig, 1739. 8. in præſens usque tempus, prolata jam parte CIII.

* Zuverläßige Nachrichten von dem gegenwärtigen Zuſtande, Veränderung und Wachsthume der Wiſſenſchaften, Leipzig 1740. 8. In locum Actorum Eruditorum germanicorum ſucceſſerunt & duce V. S. R. *Chriſt. Gottlieb Joechero* T. D. adhuc vigent.

* Nachrichten von den neueſten theologiſchen Büchern und Schriften, Jena 1742. 8. Auctore M. *Fridr. Wilh. Kraftio* ad an. 1746. continuatæ partes XL, quarum in locum inchoavit

Digitized by Google

vit die neue theologiſche Bibliothek, licet prius diarium ab alio auctore continuetur parte XLVIII iam prolata.

* Geſammlete Nachrichten und Documente den gegenwärtigen Zuſtand des Herzogthums Schleſien, Königreichs Böhmen und Herzogthums Oeſterreich betreffend, Görl. 1740. 8. V Tomi, quos ſub generaliori titulo: Geſammletes Kriegs-und Friedens-Archiv, comprehendit auctor *Jo. Gottfr. Haymann.*

* Pommeriſche Nachrichten von gelehrten Sachen, Greifswald 8. Ab an. 1743. in præſens vsque tempus continuantur a M. *Jo. Carolo Dahnert.*

* Weitere Nachrichten von gelehrten roſtockiſchen Sachen vide Etwas ꝛc.

* Nützliche Nachrichten von den Bemühungen der Gelehrten und andern Begebenheiten in Leipzig. 8. ab anno 1739 in præſens usque tempus quotannis eduntur a M. *Abrahamo Kriegelio.*

* Kurze Nachricht von den Büchern und deren Urhebern in der Stolliſchen Bibliothek 4. Jena ab an. 1733. uſque ad mortem autoris XVIII Partes.

* Freymüthige Nachrichten von denen Büchern und andern zur Gelahrheit gehörigen Sachen, Zürich 4. ab anno 1744. in præſens usque tempus. Maxima pars earum, ne dicam omnes, ex aliis relationibus eruditorum publicis corraſa eſt.

* Kurzgefaßte hiſtoriſche Nachrichten zum Behuf der neuern europäiſchen Begebenheiten, Regenſpurg. 4. in praeſens usque tempus cum Nachtrag zu den wöchentlichen kurzgefaßten hiſtoriſchen Nachrichten.

Natur und Medicin, Kunſt- und Literatur-Geſchichte, Breßlau. in 4. ab A. 1717. continuatum opus utile usque ad annum 1729, quo auctor clariſſ. D. Joannes Kanoldus diem obiit 15. Nov. Ab eo tempore continuandum illud in ſe ſuſcepit D. Buchnerus, Medicus Erfurt.

* Der fromme Naturkündiger in Verſen verfaſſet, Danz. 1740. 4.

* Göttingiſche Nebenſtunden, Göttingen 1737. 8.

* Helmſtädtiſche Nebenſtunden, Helmſt. 1735. 8.

* Uffenheimiſche Nebenſtunden, Uffenh. 1741 - 1747. IX. Stück, auctore *Jac. Fridr. Georgi.*

Neue *Bibliothec*, Neuer Bücher-Saal, ſupra *Bibliothec*. Bücher-Saal.

Neuer Schauplatz der gelehrten Welt, oder Auszüge von allerhand neuen, und zur Gelehrſamkeit gehörigen Schriften, Lipſ. 1713. 1714. 8. Sieben Stück.

Neueröffnetes *Muſeum*, oder allerhand dienliche Anmerkungen, nebſt unpaßionirter Reflexion über Programmata berühmter Rectorum. Lipſ. 1714. 1717. 8. tria Volumina.

Neuer Unterredungen erſter, anderer, dritter Monath; von P. S. Q. 1702. 8. zu Lützen. (Halæ Sax. auctore Nic. Hieron. Gundlingio.)

Neuer Vorrath allerhand auserleſener Bücher und anderer Sachen, ſo zur Kirchen- und Literatur-Hiſtoria gehörig. Francof. & Lipſ. 1710. 1726. 8. Zwey Theile.

Neueſte von hiſtoriſchen und politiſchen Sachen, mit hierzu dienlichen Remarquen, ab Anno 1711. 8.

Neueröffneter *Aſſemblée* der curieuſen und gelehrten Nouvelliſten, ab A. 1717. 8. erſte und andere Conference.

Neueröffnete Welt, und Staats-Spiegel, infra Staats.

Neuaufgeſtandene *Fama* aus Ungarn und der Türkey, A. 1717. 8. Sechs Miſſiven.

Gelehrte Neue Zeitungen, infra Zeitungen.

Digitized by Google

* Gelehrte Neuigkeiten Schleſiens zum Vergnügen allerhand Liebhaber geſammlet, Schweidnitz 1734. 8.
* Gelehrte, aus allen Nachrichten gezogene Neuigkeiten, womit allerhand nützliche und curieuſe, zur Theologie, Jurisprudenz und Politic, zur Philoſophie, Philologie, Hiſtorie der Gelahrheit ꝛc. gehörige Sachen, aus bisher noch ungedruckten Urkunden communiciret werden, Nürnb. 1737. 8.

New Memoirs of literature, ſupra *Memoirs*.

Newes from the Dead, or the monthly packet of true intelligence from the other world. Lond. 1715.

Niederſächſiſche Nachrichten, ſupra, Nachrichten.

Niederſächſiſche Neue Nachrichten, infra, Zeitungen.

* Notizie letterarie Oltramontane per uſo de letterati d' Italia. Rom. 1743. 4.

Novellæ relationes Lipſienſes A. 1709 - 1712. 4. ad Colonienſium exemplum a *Conrado Petro Meiſtero*, & poſt hujus fata a *Joanne Chriſtiano Leonhardi*.

Novellen aus der gelehrten und curiöſen Welt, darinnen die Qvinteſſenz mannigfaltiger Gelehrſamkeit ꝛc. Francof. und Gotha ab A. 1692. ad 1697. 8. auctore *Godfrido Zennero*, Altenburgenſi.

Nova litteraria maris Baltici & Septentrionis, Lubecæ a Januario Anni 1698. ad Julium A. 1708. 4.

Nova litteraria circuli Franconici, oder Fränkiſche Gelehrten-Hiſtorie. Nürnberg 1725. 8.

Nova litteraria Germaniæ, publicata Hamburgi a Januario Anni 1703. ad Decembrem An. 1709. 4.

Nova Gieſſenſia, ſive Obſervationes extemporaneæ de rebus ad eruditionem pertinentibus, in illuſtri Ludoviciana factæ & collectæ a menſe Septembri A. 1729. cura *Jac. Friderici Mülleri*, Log. ac Metaphyſicæ Profeſſoris.

Nova litteraria Helvetica, collecta a Jo. Jacobo Scheuchzero ab A. 1701. Tiguri 8. continuata annis etiam inſecutis. Non vidi tamen poſt Annum 1714.

* Nova Ienenſium litteraria, ſive relationes publicae de præſenti Academiæ Salanæ ſtatu ejusque flore & labore. Jenæ 1740. 8. eadem ſunt cum neue Jenaiſche Nachrichten, latine & germanice ſcripta.

Nova litteraria Lipſienſia, A. 1719. & 1720. 4.

Nova litteraria, quæ Latine ſolebant ſubjungi novellis relationibus de rebus eruditis, itidem ab A. 1715. vulgari Lipſiæ ſolitis, VI Tomi, de quibus infra, Zeitungen.

Nova litteraria Weſtphaliæ, Tomus I. & II. Tremoniæ 1718. ſeq. 8. Auctor *Reinhardus Henricus Rollius*, ex Pro-Rectore Tremonienſis Archi-Gymnaſii, Profeſſor Gieſſenſis.

Nouveau recueil de pieces fugitives d' hiſtoire, de literature &c. par Mr. l' Abbé *Archimbaud*. Paris 1717. 12. quatuor Volum.

Nouvelles decouvertes de l' Antiquité. Commentarios hoc titulo menſtruis intervallis in lucem dare voluit vir doctus *Jacobus Sponius* A. 1690. ſed conſilium illud in herba ſuppreſſum.

Nouvelles decouvertes ſur toutes les parties de la Medecine. Paris 1679. 1680. 1681. 12. infra, *Zodiacus*.

Nouvelles

Digitized by Google

Nouvelles de la Rep. des lettres Amſtelod. 12. a menſe Martio Anni 1684. ad Februarium Anni 1687. auctore *Petro Balio:* & a Martio Anni 1687. ad Aprilem Anni 1689. tum a Januario Anni 1699. ad Decembrem Anni 1710. nec non A. 1716. & 1717. *Jacobo Bernbardo* auctore, qui fatis conceſſit A. 1718. 27. April. ſicut Bælius A. 1706. 28. Dec. Novellæ Bælianæ etiam recuſæ exſtant tomo primo opuſculorum ejus miſcellaneorum (*oeuvres diverſes*) junctim nuper editorum tribus in fol. Voluminibus.

Nouvelles ſolides & choiſies. Vide Bælii Epiſtolas Gallice editas p. 194. editionis primæ.

Nouvelles litteraires, ab A. 1715. 8. Tomus undecimus, quem vidi, deſinit in A. 1720.

le Nouvelliſte ſans fard, ou le Gazettier ſans privilege. Trajecti 1724.

le Nouvelliſte du Parnaſſe. Paris 1731. 12.

Nye tidender om lärde og curieuſe ſager. Nova literaria & curioſa, Danice edita hebdomadatim ab A. 1724. in 8. in quibus etiam notitia genealogica familiarum illuſtrium Danicarum.

* L' Obſervateur, ouvrage polygraphique. à Amſterd. 1736.

* L' Obſervateur Hollandois, ou Memoires univerſels pour ſervir à l'hiſtoire, à Berlin 1744. & 45.

Obſervationes ſelectæ ad rem litterariam ſpectantes, variis auctoribus. Halæ Sax. ab A. 1700. ad 1707. 8. decem tomis & uno tomo ſupplementorum. Auctores pleroſque ſingularum, ſchediaſmate ſingulari detectos exhibet Caſpar Henricus Starckius. Roſtoch. 1716. 8. De ſimili ſylloge Obſervationum Hallenſium Germanica, ſupra Anmerkungen.

Obſervationum ſelectarum Tomus I. Halæ 1707. 8. auctore D. Nic. Hieron. Gundlingio, cui placuit deinde ſub Otiorum Gundlingianorum titulis ſimiles obſervationes publicare, de quibus ſuo loco.

Obſervationes miſcellaneæ, infra Vermiſchte Gedanken.

* Miſcellaneae Obſervationes criticæ novæ, Amſtelod. 1740. 8. collectore *Jac. Phil. d'Orville.*

Obſervationes Biblicæ oder Anmerkungen über einige Oerter Heiliger Schriſt, Monathlich herausgegeben, Halle 1695. 12. auctore *B. Auguſto Hermanno Franckio*, Theologo Hallenſi: deinde cum ejus apologiis aliisque opuſculis recuſæ in 8.

Obſervationes ſacræ ad loca S. Scripturæ. Lipſ. 1716. ſeq. 8. partes 1. 2. 3. 4. *Georgio Lud. Oedero* auctore.

Obſervationes ſelectæ ad Theologiam & Hiſt. Eccleſiaſticam ſpectantes, Witeb. 1706. 4. faſciculi 1. 2. 3. auctore *Jo. Caſparo Loeſchero.*

* *Obſervations ſur les Ecrits modernes* à Paris 1735 - 1742. 12. XXV. Volumina autoribus *des Fontaines & Granet.*

Jo. Friderici Chriſtii Noctes Academicæ, *Obſervationibus* ad rem litterariam miſcellis & conjecturis expoſitæ. Halæ Magdeb. 1728. 8. Specimina tria.

Obſervationes anti-Pietiſticæ, infra *Pietiſt.*

Obſervationes Chymico-Phyſico-Medicæ curioſæ, ſingulis menſibus continuandæ a Julio Anni 1697. Halæ Sax. auctore D. *Georgio Erneſto Stahlio.*

Der luſtige *Obſervateur*, welcher die im Schwange gehenden Laſter und Thorheiten der Menſchen durchſtriegelt. 1724. 4. Zwey Stück.

* *Obſervationi letterarie*, che poſſono ſervir di continuazione al giornale de' Letterati d'Italia Verona 1737. 8. VI. Volumina auctore, V. C. *Maffeio.*

Occaſional paper. Lond. 1697. 1698. 4. number 1 - 10.
Occaſional writer. A. 1727.
Offenbare Fehler der heutigen Welt, die auf Univerſitäten, Gymnaſiis, Schulen, in allen Ständen anzutreffen. Erſtes Stück.
l' Oracle conſulté par les Puiſſances de la terre. A. 1688.
D. Nicolai Hieronymi Gundlingii *Otia*, erſte, andere und dritte Auflage. Halæ Sax. 1706. 1707. 8.
Ouvrages des Savans, ſupra *Acta Eruditorum* & *Hiſtoire*.
* *Parerga* ſive acceſſiones ad omnis generis eruditionum. Gotting. 1736. 8.
Frühling, Sommer, Herbſt- und Winter-*Parnaſs*, oder Abhandlung allezeit von XL galant gelehrten Curioſitäten, meiſt nach jetziger Zeit neueſten Begebenheiten, per ſingula trimeſtria Annorum 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. Francof. & Lipſ. 8. auctore *Godfrido Zennero*, Altenburgenſi.
Parrhaſiana, ou penſees diverſes ſur des matieres de Critique, d' hiſtoire, de morale & de politique par *Theodore Parrhaſe*. Amſt. 1699. 1701. 8. duobus Volum. Sub Parrhaſio illo conſtat latere virum clariſſ. *Joannem Clericum.*
Theodori Alethini *Parrhaſiana*, oder freymüthige Gedanken von theologiſchen Büchern und Materien. Francof. 1722. 8.
Paſquini Staats-Phantaſien. 1697. 8. drey Erſcheinungen.
Paſquini geheime Brief-Taſche zwiſchen ihm und einigen Thieren gewechſelter Schreiben vom Zuſtande der Welt. A. 1708. 1709. 1710. 8. drey Eröffnungen.
Paſquini und *Marforii* Geſpräche über die Polniſchen Affairen 1707. 8. Fünf Zuſammenkünfte.
Fliegender Paſſagier. 1699. 8. XII. promenaden.
Der Patriot vom Jahre 1724. 1725. 1726. Diſſertationes morales & ſatiricæ CLVI. Hamburgi in 4. & ex nitidiore accuratioreque editione 1728. forma majori 8. tribus Voluminibus, ſæpius poſtea recuſis & noviſſime 1747. Pars harum diſſertationum etiam in Gallicam aliasque linguas translata, & totum opus in Belgicam. Multæ in earum imitationem prodiere pagellæ, e. g. Der aufrichtige Patriot 1725. 4. 2 Theile. Aut VII ſic dicti Diſcurſus. Der Frankfurter Patriot. 1724. 4. Der Leipziger Patriot. 1724. 4. Der Wetterauiſche Patriot. 1726. & alii.
The Britiſh Patriot. Lond. 1731.
Der Muſicaliſche Patriot. Hamburg 1728. 4. auctore *Iohanne Matheſonio.*
Deutſcher Pavillon der Muſen. Lipſ. 1725. 8. VIII. Sammlungen.
* *Le Perroquet, ou Melange de diverſes pieces intereſſantes pour l' eſprit & pour le coeur* à Francfort ſur le Meyn, 1742. 8. Volumina duo.
* Der Dreßdniſche Philoſoph. Dreßd. 1737. 8.
* *Philantbrope, ouvrage periodique dans le gout du Spectateur Anglois.* Haye 1739. 2 Volumina. Maxima pars ex anglicis diariis *the Common ſenſe* & *the Univerſal Spectator* translata.
Philoſophical tranſactions, ſive obſervationes Societatis Regiæ Londinenſis, de rebus Phyſicis maxime & Mathematicis, ab Anno 1665. in praeſens usque tempus continuatæ. Volumina XLIII in 4. Hiatus ab Auguſto Anni 1720. ad Ianuarium A. 1721. Latina primorum Numerorum verſio auctore *Johanne Sterpino* meliorque *Henrici Oldenburgeri*, con-

continuari deinde deſiit. Epitome autem Anglice edita a *Joanne Lowthorpio*, deſinit in anno 1700. & altera *Benjamini Motte*, in Anno 1720. prior ternis, altera binis Voluminibus in 4. quibus alii plura addiderunt. Vidit etiam lucem Italice: *Saggi delle Tranſazioni Filoſofiche della Societa Regia.* 1729. Vide etiam ſupra, *Miſcellanea curioſa.*

Les pieces fugitives anciennes & modernes. Memoir. de Trevoux A. 1705. T. 2. pag. 1818.

Nouveau recueil de pieces fugitives d' hiſtoire de literature &c. par Mr. l' Abbé *Chancey d' Archimbaud.* Paris 1717. 12. IV. Volum.

Frid. Chriſtiani Bücheri Pietiſtiſche Monathe. Witeb. 1704. 1705. 1706. 8.

* Pierides ſive Latium litteratum continens ſelectum elaborationum a membris ſocietatis Latinæ exhibitarum, ad omnigenam eruditionem facientium. Halæ 1736. 8.

Bedenken über die Geſellſchaft der Verſchwiegenen. Ianuar. 1690. 12.

Obſervationes antipietiſticæ. Gryphiswald. 1709. 4. manipuli V, auctore B. D. *Jo. Friderico Mayero.*

* Der Pilgrim. Königsb. 1742. & 1743. 8. Diſſertationes morales & ſatiricæ CIV.

* Der Pilgrim, im Jahr 1743. wöchentlich herausgegeben. Liegnitz. 1743. 8. Prorſus ab antecedente differt, licet quoque CIV diſſertationibus moralibus atque ſatiricis conſtet.

* *The Plain-Dealer:* being ſelect Eſſays on ſeveral curious ſubjects, relating to Friendſhip, Love and Gallantry, Marriage, Morality, Mercantile Affairs, Painting, Hiſtory Poetry, and other Branches of polite Litterature. Lond. 1724. Diſſertationes CXVII duobus voluminibus in forma 8 majori collectæ, auctore *Wilhelmo Bondio.*

Poetiſche Fama von allen wichtigen Begebenheiten in der ganzen Welt 1724. 4. drey Theile.

Poetiſche Zeitungen über die in den wöchentlichen Gazetten enthaltene Merkwürdigkeiten. A. 1725. 8. XLII. Stück.

The political ſtate of Great Britain, with the moſt material occurrences in Europe. Lond. 1714.

Politiſcher, oder Monathlicher Anrichter Neoferi Raymundi aus Novellanden. A. 1683. 8. a Januario ad Auguſtum.

In *Portugallia* metropoli Ulyſſipone, Academia Regia Hiſtoriarum condita 6. Id. Decembr, A. 1720. cujus Acta ab A. 1721. edita ſingulis annis, Voluminibus ſingulis Luſitanice in fol. *Collecçam dos documetos.* & Hiſtoria Academiæ A. 1727. 4.

* *Le Pour et Contre;* ouvrage periodique d' un gout nouveau. Dans lequel on s' explique librement ſur tout ce, qui peut intereſſer la curioſité du Public en matiere des ſciences, d' arts, de Livres, d' auteurs &c. ſans prendre aucun parti & ſans offenſer perſonne, à Paris. 1733. 12. Hebdomadatim editum. XIX Volumina. Hagae repetitum eſt an. 1733-1739. X Voluminibus.

The Poſt-Angel.

The Poſt-boy robb'd of his mail, in 500 letters to perſons of ſeveral qualities and conditions. Lond. 1682. 8. duobus Volum.

The Poſt-man robb'd of his mail, or the packed broken open. Lond. 1719. 8.

M. Georg Conrad Pregitzers, Diaconi Tubingenſis, Merkwürdigkeiten vom Jahr 1718. 1719. 1720 1721. Tubingen in 8.

The preſent ſtate of the Rep. of letters a Ianuario 1728. usque ad annum 1734. ſingulis menſibus continuatum Londini in 8.

Digitized by Google

The preſent ſtate of Europe, or the hiſtorical and political monthly Mercury, giving an account of all the publik and private occurrences, Civil, Eccleſiaſtical and Military, that are moſt conſiderable in every Court, with political reflections. Lond. 4.

* Das gelehrte Preußen, aus neuen und alten gedruckten und ungedruckten, groſſen und kleinen Schriften, wie auch der gelehrten Männer, welche in Preußen gebohren, oder daſelbſt gelebt, oder von preußiſchen Sachen geſchrieben, Namen und Leben, wöchentlich vorgeſtellet. Thorn 1723. 8. Scriptum hoc hebdomadarium finito Tomo I menſtruum factum cum Tomo V in trimeſtre mutatum eſt anno 1725. ſed non vltra IV trimeſtria proceſſit. Autor fuit *Georg Petr. Schulz* D. & Pr. Thorun.

* Erläutertes Preußen, oder auserleſene Anmerkungen über verſchiedene zur preußiſchen Kirchen, Civil und gelehrten Hiſtorie gehörige beſondere Dinge. Königsb. 1723-1727. 8. XLVIII. Partes IV Voluminibus comprehenſae, auctore M. *Michaele Lilienthal.*

Projet pour donner au public en feuilles ou en petits livres par ſemaine, par quinzaire ou par mois, un recueil des affiches de Paris, des Provinces & des pais étrangers, extrait du 85. article des *projets litteraires* de Monſieur *du Gono*. Memoires de Trevoux A. 1715. Decembre p. 2379.

Frühling, Sommer, Herbſt und Winter-*Quartal*, A. 1703. 8. Auctore *Talandro* ſive *Auguſto Boſe.*

la Quinteſſence. Genus quoddam relationum novellarum ſatiricarum foliis patentibus hebdomadatim vulgatarum in Belgio.

Quinteſſentz aus der Gelehrten Welt. Supra, Novellen.

* Der Rabbine Dresd. 1742. 8. Diſſertationes ex antiquitatibus & ſcriptis Iudaicis ad illuſtrandam et confirmandam religionem chriſtianam, auctore *Chriſtiano Schoettgenio.*

* *Raccolta* degli opuſcoli ſcientifici e filologici. Venezia. 1730. 12. ad noſtra tempora continuatur, curante P. *Calogiera* edito iam volumine XXXII, 1746.

* Des unparteyiſchen Raiſonneurs Sentiments. Leipz. 1732. 8.

Verzeichniß einiger rarer Bücher. Franckf. und Leipzig 1723. 8. Erſtes, anderes und drittes Stück.

* Das critiſche Rebenmeſſer Halberſt. 1736. 8. Auctore Georg Venzky.

Recenſionum, Actorum eruditorum, aliorumque memorabilium in alma Roſtochienſi Academia, Collectio I. Roſtoch. 1725. 8.

* *Recherches nouvelles* & curieuſes d'Hiſtoire & de litterature. à Geneve, 1731. 8. Sex conſtat partibus duobus voluminibus comprehenſis.

* Der Deutſche Rechtsgelehrte, Görliß 1731. 4.

Recueil von allerhand *collectaneis* und Hiſtorien, auch moral, curieux-critic-und luſtigen ſatyriſchen Einfällen. XXVI. Hundert, nebſt einem Anhange von XIV. Hundert. Verona 1719-1724. 8.

Nouveau recueil de pieces fugitives, ſupra, *pieces.*

* *Re-*

Digitized by Google

* *Reflexions* ſur les ouvrages de litterature. à Paris 1738 - 1740. 12. XII Tomos de illis vidi, vnumquemque ex XV plagulis conſtantem.

Reflexions hiſtoriques politiques & Critiques ſur le journal, intitulé *la Clef du Cabinet des Princes.*

Relationes Hiſtoricæ per Semeſtria edi Latine cœptæ A. 1684. Francofurti, auctore *B. J. Burchardo Majo.*

Relationes Hiſtoricæ, Germanice vulgatæ, ſupra, *Hiſtoricæ.*

* *Relationes litterariae Hamburgenſes*, 4. ab anno 1747 incœptæ.

Novellæ relationes, ſupra, *Novellæ.*

Zufällige *Relationen* von alten und neuen Geſchichten, Urkunden, Büchern, Münzen. Ulm 1717. 8.

Wöchentliche *Relationes* von Schwäbiſchen gelehrten Neuigkeiten. Tubing. 1721. 8.

Relationes von Gelehrten Neuigkeiten. Tubing. 1730. ſeq. in 8.

Relationes Reip. litterariæ ſive apparatus ad hiſtoriam ſcientiarum & artium. Tomus I. Hamb. 1702. 8. Auctor *Johannes Grœningius* Wiſmarienſis, cujus etiam exſtant tomi duo *Muſei ſacro-politici.* Wiſmariæ 1723. 8.

Hiſtoriſche *Remarques*, ſupra, Hiſtoriſche.

Remarquable curioſa jetziger Zeit aus Oſten, Weſten, Süden und Norden A. 1711. 1712. 8. Zwölf Lieferungen.

Remarquable curieuſe Briefe, oder deutliche Beſchreibung alter und neuer merkwürdigen Begebenheiten. Lipſ. 1710 - 1728. 8.

Republik der Geleerden a Julio A. 1710. in præſens usque tempus, Amſtelod. Belgice in 8. *Jo. Ruytero* primum, Med. & Philoſophiæ D. & Theologiæ Candidato, deinde aliis auctoribus. ſupra, *Boekſaal.*

* Deutſche Republik der Gelehrten, worinnen die Grandes reipublicæ litterariæ, beſonders aber die zum europäiſchen Iure publico & gentium gehörigen Collectiones Hiſtoricorum Actorum publicorum, diplomatum umſtändlich recenſiret und unpartheyiſch beurtheilet werden. Nürnberg. 1737. 8.

XII. Römiſch - Catholiſche Diſcourſe und Geſpräche von Evangeliſch - lutheriſchen Jubel - Jahr. Lipſ. 1718. 1719. 8. auctore D. Valentino Erneſto Lœſchero.

Saggi delle Tranſazioni Filoſofiche ſupra, *Philoſophicæ Tranſact.*

Saggi di naturali eſperienze, fatte nel *Academia del Cimento.* Firenze 1667. fol.

Samenſpraken over uytgekipte booken. Amſt. 1724. 8.

* Sammlung merkwürdiger Medaillen, in welcher wöchentlich ein curiöſes Gepräge, meiſtens von modernen Medaillen ausgeſucht und in Kupfer vorgeſtellt wird. Nürnberg an. 1737. in præſens usque tempus auctore *I. H. Lochnero.*

* Büdingiſche Sammlung einiger in die Kirchenhiſtorie einſchlagender ſonderlich neuerer Schriften. Leipz. 1742. 8. in præſens vsque tempus.

* Sammlung auserleſener Ueberſetzungen aus den Alten und aus den Engliſchen und Franzöſiſchen

ſiſchen der berühmteſten Neuern nebſt eigenen Abhandlungen der Ueberſeher, wöchentlich herausgegeben. Hamb. 1739. 4. XXXVIII. Num.

* Der Sammler. Götting. 1736. 8. Diſſertationes morales & ſatiricæ XLVIII. auctore *Frider. Chriſtoph. Neubur.*

* Sammlung philoſophiſcher Abhandlungen und Sendſchreiben, Berl. 1743. 8.

* Sammlung einiger Staatsſchriften, welche nach Ableben Kaiſers Carls VI zum Vorſcheine gekommen, und die gegenwärtigen wichtigen Staatsangelegenheiten betreffen. Frankf. 1741. 8. 3 Bände.

* Sammlung verſchiedener Briefe, Gedanken, Ueberſetzungen, auch anderer kleinen Schriften und Urtheile von neuen Büchern. Bückeb. 1743. 8. VI Stück.

* Sammlung critiſcher, poetiſcher und anderer geiſtvollen Schriften zur Verbeſſerung des Urtheils u. des Witzes in den Werken der Wohlredenheit und der Poeſie. Zürch 1741-44. 8. XII partes, autoribus *Jo. Jac. Bodmero*, & *Jo. Jac. Breitingero.*

* Sammlung auserleſener Materien zum Bau des Reichs Gottes. Leipz. 1731. 8. Auctor erat M. *Traugott Immanuel Jerichovius* & extant VI Volumina ſeu partes XLVIII, quibus ab anno 1737. adiunctæ Partes XVI ſeu Volumina II ſupplementorum.

* Leipziger Sammlungen von allerhand zum Land- und Stadt-wirthſchaftlichen Policey-Finanz- und Kammerweſen dienlichen Nachrichten. Leipz. 1743, 8. in præſens usque tempus & prodierunt 1747 jam XIII partes.

* Nützliche Sammlung zum nähern Verſtande des Neuen in der politiſchen und gelehrten Welt. Königsb. 1735. 8.

* Cloſterbergiſche Sammlung nützliche Materien zur Erbauung im wahren Chriſtenthume. Magdeb. 1745. 8. Prodiit jam anno 1747. pars VII.

* Sammlung curieuſer Nachrichten und Reflexionen über die neueſten Staats und Weltbegebenheiten. Nürnb. 1745.

* Neue Sammlung von Staatsſchriften zur Erläuterung der neueſten Welt- und deutſchen Reichsgeſchichte nach Abſterben Kaiſer Carls des VII. Frankfurt. 1744. 8. XXX. Stück.

* Verbeſſerte Sammlung auserleſener Materien zum Bau des Reichs Gottes. Leipz. 1737. 8. in præſens vſque tempus. Laboris Jerichoviani continuatio eſt.

* Sammlung einiger Schriften zum Zeitvertreibe des Geſchmacks. Leipz. 1747. 8. IV Stück.

* Hiſtoriſche Sammlung von Staatsſchriften zur Erläuterung der neueſten Welt- und deutſchen Reichsgeſchichte unter Kaiſer Carl VII Frankfurt 1747. 8. IV Bände.

Sammlung von Natur, Medicin, Kunſt- und litteratur-Geſchichte. ſupra, Natur.

* *Satura* diſſertationum, orationum, epiſtolarum, & obſervationum theologico-hiſtorico-philologicarum, Tiguri, 1740. 8. IV tantum vidi partes 1743.

* Medicorum Sileſiacorum *Satyrae*, quae varias obſervationes, caſus, experimenta, tentamina ex omni Medicinae ambitu petita exhibent. Vratislav. 1736. 8.

Saxo Europæo curioſus. Lipſ. 1684. Januarius & Februarius.

Neue

Neuer Schatz der Gelehrten Welt. ſupra, Neuer.

Schediaſmata Obſervationum libris ſex digeſta & per menſium dierumque in quolibet menſe numerum edita ab Henrico Stephano A. 1578. 1589. in tomo quinto Lampadis Artium Gruterianæ recuſa.

* Neueröffneter Schauplatz der Welt, allwo Perſonen aus allerley Völkern, Standes und Geſchlechts erſcheinen, und ſich über Staats-Hof-Kriegs und andere Begebenheiten entretenires. Berl. 1743. 4. Autor eſt *David Faſsmann.*

Schiffbeckiſche Staats, gelehrte und ordinaire Zeitungen, in 4. Nunc der Hamb. Correſpondent.

Schlüſſel zur heutigen Hiſtorie. 1713. ſeq. XVIII Eröffnungen.

* Schriften zum Vergnügen des Geiſtes. Hamb. 1746. 8. Prima iam parte deſiit.

* Der Schutzgeiſt, ein moraliſches und ſatiriſches Wochenblatt. Hamb. 1746. 8. LII Diſſertationes auctore *Io. Andr. Cramero.* M.

Jetzt-lebendes Schweden A. 1715. ſq. XVII ouverturen.

Schwediſche *Bibliothec.* ſupra, *Bibliothec.*

Der Schweigenden Societæt Görlitziſche remarquen. Halle 1726. 8.

Der mit Staats, Friedens, Krieges, Hof, Literatur und Religions, wie auch privat affairen beſchäfftigte *Secretarius.* ab A. 1710. 8. Supra, *Agent.*

* Selecta juris publici noviſſima, worinnen dasjenige, was an groſser Herren Höfen ingleichen bey allgemeinen Reichs- und Kreis-Verſammlungen, auch ſonſten anmerkens-würdiges in Staats- und Reichsangelegenheiten, ꝛc. vorgefallen iſt, ausführlich abgehandelt und mit Anmerkungen erläutert wird. Frankf. 1740. 8.

* *Selecta medica* Francofurtenſia, anatomen, inprimis practicam, chirurgiam, materiam medicam, ipſamque vniverſam medicinam &c. illuſtrantia. Frft. ad Viadr. 1737. 8. in præſens usque tempus Tomi IV.

* Singularia hiſtorico-litteraria Luſatica oder hiſtoriſche und gelehrte, auch andere Merkwürdigkeiten der beyden Marggrafthümer Ober und Nieder-Lauſitz. Budiſs. 1740. 8. XXIV Partes.

Leipziger *Socrates*, 1724. ſq. 4. XLV Stück.

* Dreſsdner *Socrates* 1725. & 1726. 4. Diſſertationes morales XXXII, quae reviſæ et emendatæ atque auctæ in 8. Lipſiæ 1732. hac inſcriptione iterum prodiere. Der deutſche Socrates, d. i. aufrichtige Anzeige verſchiedener nicht ſo wohl unbekannter, als vielmehr in Abfall gerathener Hauptwahrheiten.

The Spectator. Lond. 1712. 1713. Diſſertationes Morales & Satiricæ DLV. Anglice ſeptem Voluminibus 12. quibus octavum atque nonum acceſſit. Omnes hæ diſſertationes etiam Germanice verſæ exſtant, annis 1739 & ſequentibus Lipſiæ in 8. novem Voluminibus typis expreſſæ, & major pars Gallice Amſt. 1714-1716. 12. ſex Voluminibus, hoc titulo: *le Spectateur*, ou *le Socrate moderne*, où l'on voit un portrait naif des moeurs de ce Siecle.

* *The univerſal Spectator*, London. 1740. Germanice verſæ exſtant partes priores primum ſub titulo: Der allgemeine Zuſchauer, Zelle, 1742. 4. editæ, deinde recuſæ mutata hac inſcriptione: Sammlung moraliſcher und ſatiriſcher Schriften, Zelle 1745. 8. III Partes.

Der *Spectateur*, oder Betrachtung über die verderbten Sitten der heutigen Welt. Francof. 1722-1725. 8. Drey Theile. Ex lingua Gallica translatus.

* Der Däniſche Spectator, ex lingua Danica in germanicam translatus prodiit Hamburgi 1745

le Spectateur François de Mr. Carlet de Marivaux. Paris 1723. II Volumina.

Nouveau Spectateur François. à la Haye, 1725. 12. tribus Vol. Autore *Juſto van Effen.*

Spectateur inconnu.

Spectateur Suiſſe. A. 1726.

* *La Spectatrice.* Diſſertationes morales & ſatiricæ XV hebdomatim vulgatæ Pariſiis & poſtea in vnum volumen in 12, 1731 collectæ.

* Auserleſene neueſte Staats-Acta von Teutſchland. Berl. 1736. 8. Idem cum diario die Reichs-Fama, inſtitutum, cujus continuationem *Moſerus* in hoc diario ſuſcepiſſe videtur.

Europäiſche Staats-Cantzeley durch Antonium Fabrum. Francof. in 8. ab A. 1697. ad 1747 8. XCI. Theile.

* Der mit hiſtoriſchen politiſchen und andern importanten Sachen beſchäfftigte Staatsmann. Leipzig. 1731. 8.

Monathlicher Staats-Spiegel. Augſpurg ab A. 1698. ad 1709. 8. & deinde ſub titulo: Welt- und Staats-Spiegel ab A. 1710. ad 1716. über hundert Theile.

* Europäiſcher Staats-Secretarius, welcher die neueſten Begebenheiten unpartheyiſch erzählet, und vernünftig beurtheilet. Leipz. 1734. 8. In præſens usque tempus continuatur; partes jam CXXV numeravi anno 1747.

* Neueſte Staatshiſtorie, welche die heutigen Begebenheiten der Welt in ſich faſſet. Leipzig 1746. 8. XII Stücke.

* Neues europäiſches Staats und Friedens-Archiv, welches alle den gegenwärtigen Krieg betreffende Vorſchläge in ſich hält. Frankf. 1747. 8. V Stück.

Staats-*Theatrum*, infra, *Theatrum.*

Hiſtoriſcher und Politiſcher Staats-*Mercurius* ab Anno 1702. ad 1705. 4.

Hiſtoriſch-Politiſche Staats *Aſſembleen* der Curieuſen Eva. XVIII aſſembleen. 1726

Entdecktes Staats-Cabinet ab A. 1714. Ien 1717. 8. VIII Eröffnungen auctore B. Jo. Joachimo Mullero, Archivario Vinarienſi.

Curieuſes Bücher und Staats-Cabinet.

Hiſtoriſches Staats- und Helden-Cabinet. ſupra, Cabinet.

Europäiſches Staats-*Archiv.* Francof. 1706. 8.

* Staats-Relation der neueſten europäiſchen Nachrichten und Begebenheiten, nebſt einem Anhange von herausgekommenen neuen Büchern. Regenſp. 1746. 4.

The

Digitized by Google

The preſent ſtate of Europe. Supra, *preſent.*

* *The preſent State of the Republick of Letters.* London. Usque ad annum 1734 ſingulis menſibus continuatum vidi hoc diarium ab anno 1728.

Staats *Gazettier.* 1715. 8. Zwey depechen.

Staaten von Europäiſchen Königreichen und Republiquen, Halle ab A. 1702. ad 1708. in 8. XL Stück. Staaten auſſer Europa XV Stück, De utrisque conſulenda B. Jo. Hubneri Bibliotheca Hiſtorica Centur 2. capite 100. p. 335. ſeq.

* Die Stillen im Lande. Vide Moraliſche Gedanken.

* Die vergnügten Stunden. Leipz. 1745. 8. VI Partes.

Sylloge variorum Opuſculorum, Halæ Svevor. 1727. ſeq. in 8. ſex faſciculi, auctore V. C. *Frid. Jacobo Beyſchlagio.*

* Symbolæ litterariæ, ad incrementum ſcientiarum omne genus a variis amicis collatæ. Bremæ, 1743. 8. Editore *Conrado Ikenio,* S. T. D. uſque in præſentem annum 1747. prodierunt Tomi III.

The tatler, ab A. 1709. ad 1711. by Iſaac Bickerſtaf, Eſquire. Diſſertationes Morales & Satiricæ CCLXXI. recuſæ Anglice Londini 1713. 12. quatuor Voluminibus, quæ Gallice etiam cœpere promi ſub titulo: *le Babillard, ou le Nouvelliſte Philoſophe.* Amſt. 1724. 12.

A tatler revived, by Iſaac Bickerſtaf, Eſquire. Lond. 1727.

* Die Zelliſchen vernünſtigen Tadler, oder moraliſche und ſatiriſche Abhandlungen derer in dem gemeinem Leben vorfallenden Begebenheiten, wöchentlich ans Licht geſtellt. Zelle 1742. 8. Diſſertationes LVII morales & ſatyricæ.

* Die vernünftigen Tadlerinnen. Diſſertationes morales et ſatiricæ CIV primum Halæ, deinde Lipſiæ 1725 & 1726. in 8. & ex nitidiore accuratioreque editione Hamburgi 1738. duobus voluminibus editæ. Auctor fuit *Jo. Chriſtoph Gottſchedius.*

* Die vernünftigen Tadler und Tadlerinnen. Eiſenach 1745. 8. Per annum hebdomadatim editæ diſſertationes morales & ſatiricæ.

* Tempe Helvetica, diſſertationes atque obſervationes theologicas, philologicas, criticas, hiſtoricas exhibens. Tigur. 1735. 8. Editore *Jo. Georg Altmanno,* VI Tomi.

Thaler collection, B. Petri Ambroſii Lehmanni. VI ſcatollen. Hamburg 1710. 4.

Neueröffnetes Staats, Kriegs, Friedens- und Natur-Theatrum. Erfurt 1726. 4. Zwey Unterredungen.

Neueröffnetes Welt- und Staats-Theatrum, ibid. 1727. 8. Zwölf Eröffnungen.

Neueröffnetes Europäiſches Staats-Theatrum. Regenſpurg 1729. 8.

Theatri Europæi, XVII hactenus lucem viderunt volumina, quorum primum inde, ubi Archontologia Coſmica Jo. Lud. Gothofredi deſinit, incipiens.

Digitized by Google

Volum	I.	ab A.	1618.	ad	1628.
	II.	—	1628.	—	1632.
	III.	—	1633.	—	1638.
	IV.	—	1639.	—	1642.
	V.	—	1643.	—	1647.
	VI.	—	1647.	—	1650.
	VII.	—	1651.	—	1657.
	VIII.	—	1657.	—	1660.
	IX.	—	1660.	—	1665.
	X.	—	1665.	—	1671.
	XI.	—	1672.	—	1679.
	XII.	—	1679.	—	1686.
	XIII.	—	1687.	—	1690.
	XIV.	—	1691.	—	1695.
	XV.	—	1696.	—	1700.
	XVI.	—	1701.	—	1704.
	XVII.	—	1704.	—	1706.

Hungariſch und Venetianiſches Krieges-Theatrum ab A. 1716. ad 1719. Lipſiæ in 4. mit der Nachleſe. XX Vorſtellungen. Omitto lubens theatra ejusmodi complura per vices temporis edita, qualia ſunt: Spaniſch, Italiäniſch Krieges-Theatrum A. 1718. 4. Rußiſch, Türkiſch, und Perſiſchen Krieges-Theatrum 1724. 8.

Theoſophical Tranſactions, by the *Philadelphian Society.* Lond. 1697. 4. non vidi ultra numerum quintum.

* Theologia paſtoralis practica, oder Sammlung nußbarer Anweiſſungen zur geſegneten Führung des evangeliſchen Lehramts. Magdeburg. 1737. 8. Uſque ad ann. 1746. L. partes dirigente Jo. Ad. Steinmetz, Abbate Bergenſi. Continuatio hujus diarii inſcribitur: Nützliche Beyträge zur Theologia paſtorali practica. Magdeb. 1747. 8.

Theſaurus variæ eruditionis ex ſcriptoribus potiſſimum Sæculi XVI. & XVII. collectus. Jen. 1710. 4. Hic titulus præfixus Bibliothecæ Antiquæ C. V. Burchardi Gotthelf Struvii, de qua ſupra ſuo loco.

* Theſaurus Biblidthecalis, ſive Notitia librorum veterum rariorumque omnis generis. Norimberg. 1737. 4. In præſens vsque tempus.

* Die redenden Thiere über menſchliche Fehler. Nürnb. 1747. 28 Geſpräche.

Tranſactiones Philoſophicæ, ſupra. *Philoſophical Tranſactions.*

Uſeſull tranſactions in Philoſophy and other ſorts of learning, a Januario ad Septembrem A. 1709. Lond. in 8.

Trimeſtria monumentorum, ſupra, *Monumentorum.*

Twee maandliicke uyttreckſels, ſupra *Boeckſaal,*

* Der

Digitized by Google

* Die vor ſich und ihre Söhne ſorgfältigen Väter, Hirſchberg 1735. 8. Diſſertationes morales & criticæ, auctore *Caſparo Gottlieb Lindnero.* M. D.

Vergnügung müßiger Stunden 1726. 8. non vidi ultra partem XX. Auctor vir præclarus Theodorus Cruſius.

Obſervationes Miſcellaneæ oder vermiſchte Gedanken über allerhand theologiſche, politiſche, hiſtoriſche ꝛc. Materien A. 1713 - 1717. Lipſiæ in 8. XXXVI. Theile, 3. Volum. auctore Rev. *Jo. Chriſtiano Kochio.*

Vermiſchte *Bibliothec,* ſupra, Bibliothec.

* Vermiſchte, die Würtembergiſche Staats-Rechte, auch Civil-Kirchen- gelehrte und natürliche Hiſtorie betreffende Obſervationes, Diplomata, und andere Pieces. Stuttgard 1724. 4. Auctor erat *Jo. Jacob Moſerus.* Quia vero ejus itineribus mox interrumpebatur labor, denuo aggreſſus eſt eum anno 1729, nouo diario Erläutertes Würtemberg in 8. de quo partes II vidi.

Vernünftige Urtheile von gelehrten Leuten, und auch von alten und neuen Büchern. 1710. 8. VI Stück. Adolpho Clarmundo, ſive Io. Chriſtophoro Ridigero auctore.

Verſuch einer gründlichen Erläuterung der merkwürdigſten Begebenheiten in der Natur. Halle 1723. 8. vier Stücke. Auctor *Lud. Philippus Thummigius* dignus celebris Philoſophi. *Chriſtiani Wolfii ὀπαδὸς,* cujus & ipſius merentur memorari, allerhand nützliche Verſuche, Halle 1721, 1722. 1723. 8. drey Theile. *Et horæ ſubſecivæ Marburgenſes,* trimeſtri intervallo editæ A. 1729. 1730. 8.

* Verſuche in der deutſchen Rede-Dicht- und Sprachkunſt, zur Aufnahme derſelbigen gemacht und herausgegeben von einigen Mitgliedern der vertrauten Rednergeſellſchaft in Thüringen. Weimar 1738 8. Duæ tantum prodierunt partes.

* Critiſche Verſuche, zur Aufnahme der deutſchen Sprache durch einige Mitglieder der deutſchen Geſellſchaft in Greifswalde. Greifsw. 1741. 8. Ad hoc tempus continuantur, & earum quas vidi, pars XIV ultima fuit.

* Neue Verſuche nützlicher Sammlungen zur Natur- und Kunſtgeſchichte, ſonderlich von Oberſachſen, Schneeberg 1747. 8. II Stück.

* Verſuche in den Werken des guten Geſchmacks, Erlang. 1746. 8. VI Stück.

Vertraute Unterredungen der heiligen Alt-Väter über die Kirchen-Geſchichte neuen Teſtaments, Berlin 1727. 1728. 4. drey Stück.

Umſtändliche Bücher-Hiſtorie, von Jo. Gottl. Krauſen. 1. und 2. Theil. Lipſ. 1715. 1716. 8.

Unpartheyiſche Urtheile von Juridiſch- und Hiſtoriſchen Büchern, Franckf. und Leipzig 1722. ſeq. 8. XII Stück. Auctore viro clariſſ. *Jo. Jacobo Moſero.* Idem auctor Bibliothecæ Juris publici, de qua ſupra, *Bibl.*

Unpartheyiſche Nachrichten von denen in der Chriſtlichen, beſonders in der Evangeliſch-lutheriſchen Kirche obſchwebenden Streitigkeiten, und denen desfalls herausgegebenen Schriften, im Lande der Redlichen 1730. 8. erſtes Stück.

Digitized by Google

Unpartheyiſcher *Bibliothecarius*, ſupra *Bibliothecarius*.

Unſchuldige Nachrichten, ſupra Altes und Neues.

Monathliche Unterredungen, ſupra Monathliche.

Unterredungen im Reiche der Lebendigen auf Erden zwiſchen berühmten Theologis, Francof. 1720. 1721. 4.

Unterredungen im Reiche der Todten, ſupra Geſpräche.

* Bibliſche Unterſuchungsſchriften, Halberſt. 1737. 4. Autore *Georg. Venzky*.

* Philoſophiſche Unterſuchungen und Nachrichten von einigen Liebhabern der Wahrheit, Leipz. 1744. 8. In præſens uſque tempus continuatur, auctoribus M. *Jo. Andrea Cramero*, & *Chriſtlob. Mylio*.

Vorhof der gantzen Jurisprudentz, Braunſchweig 1726-1728. 8. XIII Theile.

* Neuer Vorrath allerhand auserleſener Bücher. Roſtock 1710. 2. Stücke.

Von dem Urſprung und Eigenſchaften der Vorurtheile, erſte und andere Eröffnung. Leipzig 1718. 8.

* Freye Urtheile und Nachrichten zum Aufnehmen der Wiſſenſchaften und der Hiſtorie überhaupt, Hamb. ab an. 1744. in præſens uſque tempus, 8.

* Unſchuldige Wahrheiten, geſprächsweiſe abgehandelt zwiſchen Doxophilo und Philaletho, worinnen von allerhand theils verfallenen, theils gegenwärtig unterdruckten, theils noch unbekannten Wahrheiten, nach Anleitung der Bibel auf eine freymüthige und aufrichtige Art geredet wird. 1735-1738. 8. XIV Unterredungen. Autor eſt famoſus *Jo. Chriſtian Edelmann*.

Weekly memorials for the ingenious, Lond. 1683. 4.

Welt- und Staats-Spiegel, ſupra Staats-Spiegel.

* Der Weltbürger. Berl. 1741. 4. Diſſertationes morales & ſatiricæ per duos annos a *Jacobo Frider. Lamprecht* continuatæ.

Welt-Urtheile von Staats, Krieges und Gelehrten Sachen. Lipſ. ab A. 1706-1711. 8. XX penſeen.

* Der geduldige Weltweiſe bey dem Anblicke itziger Zeiten, wie er durch monatliche Sammlungen lächerlicher Begebenheiten, jedesmal bey dem Zuſpruch ſeines Freundes eine gewiſſe Gattung der Thorheit lebhaft vorſtellet und auf eine moraliſche doch luſtige Art beurtheilet. Leipz. 1740. 8. Diſſertationes LXXII.

* Das merkwürdige Wien, oder monatliche Unterredung über verſchiedene daſelbſt befindliche Merkwürdigkeiten der Natur und Kunſt. Wien. 1727. 4. Autores dicuntur *Jo. Carl Nemen* & *Michael Gottlieb Hanſch*.

* Greifswaldiſches Wochenblatt von allerhand gelehrten und nützlichen Sachen. Greifswalde. 1743. 4. LII Blätter. Auctor fuit *Jac. Heinr. Balthaſar* T. D. et P.

Wöchent-

Digitized by Google

Wöchentliche Nachricht von Gelehrten Sachen. Arnſtad 1719. 8.

The Works of the learned, or an Hiſtorical account and impartial judgment of books newly printed both foreign and domeſtick to be-publiſhed monthly by J. la Croſe, a late Author of the Univerſal Bibliotheque. Lond. 1691. 4. non vidi ultra Februarium. A. 1692.

* Würtembergiſche Nebenſtunden, oder allerhand nützliche Nachrichten und Anmerkungen. Stutgard 1718. 8. Vier Theile.

* Erläutertes Würtemberg. vide ſupra Vermiſchte.

* The occaſional Writer. London. 1738.

The young-ſtudents library, containing extracts and abridgements of the moſt valuable books printed in England, and in the foreign Journals from the year 1665 to this time, to which is added a new eſſay upon all ſorts of learning, wherein the uſe of the Sciences is diſtinctly treated on by *the Athenian Society*; alſo a large alphabetical table comprehending the contents of all the Athenian *Mercuries* and *Supplements* &c. A. 1691. Lond. 1692. fol.

* Preußiſche Zehenden allerhand geiſtlicher Gaben von mancherley in die Gottesgelahrheit Kirchen- und Gelehrten-Geſchichte laufenden Materien, zum Dienſt des Heiligthums und Verpflegung der Kinder Levi, wohlmeynend mitgetheilet, Königsberg 1740. 8. III Volumina ſive XXX partes, editore M. *Michaele Lilienthal.*

Wöchentliche Poſt-Zeitungen von gelehrten Neuigkeiten, Lipſ. 1715. 4.

Neue Zeitungen von gelehrten Sachen, Lipſiæ in 8. a Januario Anni 1715. in præſens uſquē tempus continuantur non minore fructu legentium, quam voluptate, additis etiam *Novis litterariis* Latine ſcriptis, VI Tom. ſupra *Nova litteraria.*

* Altonaiſche gelehrte Zeitungen, 8. Ab anno 1745.

* Bayreuthiſche gelehrte Zeitungen.

* Franckfurthiſche gelehrte Zeitungen, 4. Ab anno 1736.

* Göttingiſche gelehrte Zeitungen, 8. Ab anno 1738.

Gelehrte Zeitungen, Francofurti, ex Gallicis, de quibus ſupra, *Nouvelles literaires.*

Neue Zeitungen aus der gelehrten Welt zur Beleuchtung der Hiſtorie der Gelehrſamkeit geſammlet von Bibliophilo, Zürich 1725. 8.

Zeitungs-Extract, Lipſiæ in 4 ab A. 1706.

Zeitungs-Extract mit Anmerkungen, Coburg 1715. 8.

Zeitungs-Schlüſſel, Braunſchweig 1725. 4. XXI. Oeffnung.

Der geprüfte Zeitungs-Geiſt, erſte Probe, Straßburg 1717. 4.

Erbaulicher Zeitvertreib Gott ergebener Seelen im wahren Chriſtenthum 1714. 8. drey Gelegenheiten.

* Der Zeitvertreiber, Leipz. 1745. 8. Diſſertationes morales ac ſatiricæ LII.

* Der

Digitized by Google

* Der Zerſtreuer, Götting. 1737. 8. Diſſertationes morales & ſatiricæ XL.

D. Jo. Wilhelmi Zieroldt deutliche Erklärungen der heiligen Schrift aus der Emphaſi oder Machț der Grundſprache, Lipſ. 1713-1718. 8. XXIV. Vorſtellungen.

Zodiacus Medico-Gallicus, ſive ſylloge Miſcellaneorum Medico-Phyſicorum Gallicorum recens in re Medica exploratorum, quæ Gallice ſingulis menſibus prodierunt Pariſiis A. 1679. 1680. 1681. in 12. ſub titulo: *Nouvelles decouvertes ſur toutes les parties de la Medecine*, auctore *Nicolao de Blegny* & Latine *Theophilo Boneto* interprete, Genev. 1680. ſeq. 4.

Zufällige Anmerkungen.

Zufällige Relationen, ſupra Anmerkungen, Relationen.

* Der Zuſchauer, vide ſis The Spectator.

* Die Zuſchauerin, erſtes Buch, eine moraliſche Monathsſchrift aus dem Engliſchen überſetzt, Hannover 1747. 8.

* Die deutſche Zuſchauerin, eine Fortſetzung des Hannoveriſchen Wochenblatts, ib. 8.

* Allerneueſter Zuſtand von Europa, Leipzig 1734 - 1735. XXX partes ſeu III Volumina.

* Der Zweifler, Berlin 1745. 8. Diſſertationes morales.

FINIS.

Digitized by Google

D. G. MORHOFI POLYHISTORIS TOMVS I.

SIVE

POLYHISTOR LITERARIVS.

LIB. I.

BIBLIOTHECARIVS.

CAP. I.

DE POLYMATHIA.

§. 1. *Præfatio adhortatoria ad polymathiam.* 2. *Hominis animus* πολυμαθείας *capax.* 3. *Artium liberalium omnium inter ſe cognatio:* 4. *Stoici mechanicas etiam eo referebant.* 5. *Hippias omnes artes callebat,* 6. *ut & J. C. Bottiſanga.* 7. *Thevenotius Pandectas mechanicarum artium meditatus.* 8. *Artes liberales omnes perdiſcendæ.* 9. *Univerſalis ad illas* εὐφυΐα *datur,* 10. *quæ adverſus Bonnæum & Huartum aſſeritur eorumque objectionibus reſpondetur.* 11. *Una diſciplina, cui præ ceteris immoremur, ſeligenda eſt.* 12. *Intelligentia omnes diſciplinas peragrare, non autem opere ipſo exercere permittit humanæ mentis anguſtia.* 13. *Mediocria ingenia* πολυμαθείας *ſtudio ſæpe abutuntur.* 14. Πολυμαθεῖς αὐτοδίδακτοι. 15. 16. Αὐτοδίδακτοι *plerumque novatores,* 14. *in opinionibus pervicaces,* 16. *amœnitates in diſciplinis i. e. id potius, quod delectat, quam quod prodeſt, quærunt.* 17. Πολυμαθεῖς *iniquis calumniis impetiti.* 18. *Wouwerii Hamburgenſis laus, genus,* 19. *vindicatio a plagii crimine.* 20. *Budæi pro* πολυμαθείᾳ *& philologia ſtudium.* 21. *Creſollii inſana in Melanchthonem calumnia refellitur.* 22. *Scriptores* τῆς ἐγκυκλοπαιδείας. 23. Πάνσοφοι *Academici muſtei an* πολυμαθεῖς, 24. *Horum pernicioſiſſimus furor publice merito coërcendus.*

 Cum

Digitized by Google

1 Cum divinam & humanam ſapientiam omnem veterum monumen-
tis traditam ac ad poſteros propagatam habeamus, quorum
præceptis ac doctrina intellectus noſter imbutus rerum aliquam
notitiam ac prudentiæ ſibi vim acquirit: in id incumbendum
omnibus eſt, ut natales ejus inveſtigent altius: primos illius au-
tores magiſtroſque, ſuis quoſque ætatibus, ſua docendi ratione
diſtinctos exquirant; in bibliothecis latitantes in lucem profe-
rant: ſimilia quædam vel ad eorum ingenium, vel nova etiam a
ſe excogitata ſcribant, & aliquem ſcientiarum complexum aut
2 POLYMATHIAM animo comprehendant. * Neque enim ita in arctum com-
pingendus eſt animus noſter, ut intra unam aliquam artem ſubſiſtat. Qui enim il-
lud faciunt, iniqui profecto judices, non perſpiciunt, quantum natura humani in-
genii valeat: quæ ita agilis eſt & velox, ut ne poſſit quidem aliquid agere tantum
unum, ſi Fabium audimus. Non audiendi ſunt homines imperiti, qui humano in-
genio majorem, vel inutilem, & rebus gerendis adverſam πολυμάθειαν criminantur.
3 * Eſt ſcilicet quædam ſcientiarum cognatio & conciliatio, unde & ἐγκυκλοπαιδείαν
vocant Græci, ut in una perfectus dici nequeat, qui ceteras non attigerit. Sellula-
riarum, vilium & ſordidarum artium alia ratio eſt, quibus nulla inter ſe eſt conjunctio;
ex quarum ingenio liberales illæ cenſendæ non ſunt. Fabrilia qui tractat, impune
ignorare ſutoriam poteſt: at in liberalibus illis conſpirant omnes, manuſque jun-
gunt. In Architecto ſuo quid requirat Vitruvius, novimus. Nulla pene diſcipli-
na eſt, quam ille non attingi velit. In Oratoribus & Poëtis, perfectis ſcilicet, ea
omnia, quæ in Architecto ſuo Vitruvius, requirunt earum diſciplinarum Magiſtri.
4 * Et has quidem ſcientias arteſque omnes ita congerendas in Philoſophum ſuum ju-
dicarunt *Stoici*, ut nec mechanicarum artium rudem eſſe voluerint, ac indignum eo
crediderint, ſi aliorum miniſteriis ad vitæ civilis neceſſitates uteretur. Ut enim ille
5 & dives, & Rex, & nobilis; ita & ſutor, & faber, & piſtor ſibi erat. * Cujus ele-
gans & feſtivum ab Apulejo in HIPPIA producitur exemplum, qui præter exi-
miam artium omnium ingenuarum cognitionem omnium opificiorum erat callentiſ-
ſimus. Nam quæ ſecum habebat, omnia ſua manu confecerat, & veſtes, & calceos,
6 & annulum, & ſignaculum in gemma fabricatum. * Simile, imo majus, in JULIO
CAESARE BOTTIFANGA exemplum propoſuit Erythræus *Pinacoth. II. n. 17.*, qui
præter ſingularem in omnibus artibus liberalibus peritiam femoralia, thoraces, ſibi
ipſe formabat ſuebatque; omni inſtrumento Muſico non canebat ſolum egregie, ſed
& illa melius, quam quivis alius artifex conficiebat; penicillo pictores; acu pingen-
do Arachnen ipſam provocabat, ut mulierculis, quæ artem illam profitebantur, pu-
dorem incuteret. Hos ſuo abundare ſenſu haud ægre patimur, facile virum ſapien-
tem excuſaturi, ſi in opere fabricando corpus non fatiget, qui ingenio tamen opera-
7 tionum illarum rationes exploratas habere poteſt. * Sunt enim & Mechanicæ artes
quaſi quædam naturalis ſcientiæ & diſciplinarum Mathematicarum propagines, quæ
ornari, augeri earum beneficio poſſunt, omneſque ab hominibus ſapientiſſimis in-
ventæ. Quarum accuratior hiſtoria & notitia Philoſopho non eſt indigna, magnis
&

& præclaris contemplationibus occaſionem datura. Neque defuere, qui hunc quoque
fundum ſibi excolendum ſumerent. Vir illuſtris & Itinerariis ſcriptis celeberrimus in-
ter Gallos THEVENOTIUS vaſtum aliquod *de opificiis omnibus* Opus, velut quaſdam Natu-
ræ & artis pandectas, moliebatur. Sed fata his laboribus interceſſerunt.

Veniamus ad diſciplinas elegantiores: ad quas junctim excolendas natura duce in- 8
citamur, ut extremo viris pudori ſit in una aliqua conſeneſcere. Autor non ignobilis
JOACH. FORTIUS RINGELBERGIUS in *Encyclopædia* ſua illos in una tantum arte excellere
velle judicat, quibus major corporis, quam animi cura. *Nulla*, inquit, *fœmina tam ſint a Mu-
ſis aliena, quæ non unam diſcere queant: imo picas id efficere poſſe intra annos viginti, quos hæc homi-
num monſtra uni impendunt ſtudio, arbitror.* Veriſſime ſane ille: nam revocat ab iis ſtudiis
corporis cura, quæſtus & parandarum opum ſtudium: cui qui ſunt immerſi, ad hunc
omnia ſcopum dirigunt, & illos in ſe igniculos extinguunt. Quam cum doctiſſimus vi-
tæ Pinellianæ Scriptor *Gualdus* cauſam adducit, qua tam multi a ſolidis veriſque ſtudiis
avocentur, Vincentium illum Pinellum ſuum, at quem virum! immenſis in cœlum ex-
tollit laudibus, qui ſpreta omni illa nundinatione & inanibus titulis, iis ſe dederit totum
ſtudiis, unde immortalis illum gloria conſecuta eſt. Illud ſcilicet eſt, quod Lactantius
lib. 1. de falſa religione cap. 1. notat: *Magno & excellenti ingenio viri cum ſe doctrinæ penitus
dediſſent, quicquid laborum poterat impendi, contemptis omnibus & publicis & privatis actionibus,
ad inquirendæ veritatis ſtudium contulerunt: exiſtimantes, multo eſſe præclarius divinarum hu-
manarumque rerum inveſtigare ac ſcire rationem, quam opibus aut honoribus cumulandis inhærere.*

Non dubium eſt, mediocribus etiam ingeniis hic licere eſſe felicibus; multorum 9
etiam conatus in ipſa herba ſupprimi, vel paupertate vel invidia: ſunt vero non rari, qui
inter omnia illa obſtacula lacertos tamen erigunt, ſuo quodam genio incitati, ſuis abrepti
alis. Ineſt ſcilicet illis ὁρμὴ πρὸς πάντα μαθήματα, qualis ingenio magno convenit, &
quale nobis Plato *lib. III. de republica* deſcribit. Eſt animorum noſtrorum, ſi ita loqui li-
ceat, ὕψος, quo illi vel per naturam vel aſſuefactionem apti ſunt multa ſimul complecti,
abſtrahere a ſingularibus, ſeque ab illo humili ſtatu in ſublimem perducere. Itaque
ſe exerit in illo, quod ἀρχιτεκτονικὸν appellare poſſumus, aut ex Stoicorum diſciplina τὸ
ἡγεμονικὸν, regio quaſi ſpiritu, & fulminis inſtar omnia penetrans, & ſua quadam luce
omnia perluſtrans. *Iſtam ad univerſalia propenſionem Græcus Topicorum Inter- 10
pres, qui Alexander Aphrodiſienſis vulgo habetur, in *lib. 8.* vocat εὐφυΐαν ὅλως. Opti-
me quidem, ſed male illud: quod poſtponat propenſioni ad certam diſciplinam.
Qua in re tamen ὁμόψηφον ſibi *Huartum* habet, qui *in Scrutinio illo ſuo ingeniorum*,
unum hominem ad unam diſciplinam habere propenſionem naturalem exiſtimat:
cum tamen & ratio ipſa totque exempla præclariſſimorum virorum oſtendant, poſſe
dari tales, qui ad omnes artes ex æquo excolendas pari fuerint ingenio. Quod enim
Franciſcus Bonnæus in Tractatu de Ratione diſcendi cauſam hujus ſententiæ illam dede-
rit: quaſi ſcilicet in iis, qui ſint ὅλως εὐφυεῖς deficiat τὸ κριτικὸν, quod tamen plane
neceſſarium, ne in varios errores labantur: id falſum eſſe demonſtrari facile poteſt.
Qui enim diſtinctas rerum ideas animo tenent; modo ſibi ſubordinatas, nec confu-
ſas; illis non imminui, ſed augeri τὸ κριτικὸν, neceſſe eſt, quod ex conciliatione
omnium partium reſultat. Major enim profecto ἀκρισίας metus eſt ab illis, qui

circa *ὁρισμένον μάθημα* verſantur: qui plerumque ex illius indole, cum ceterarum rudes ſint, omnia alia metiantur: ut ille apud Ciceronem Muſicus, qui animæ naturam demonſtraturus, Harmoniam eſſe dicebat, extra artis ſuæ limites non abiturus. Quod de Origine ille exemplum ad ſententiam ſuam ſtabiliendam proponit, nihil quidem probat: cum ingenii illius e Platoniſmo pullulantes errores imputari *τῇ φύσει* nequeant. Magnum profecto diſcrimen eſt, vel Ariſtotele autore 1. Met. extr. inter *παιδείαν*, quæ eſt *περὶ πᾶν*, & inter eam, quæ *καθ᾽ ἕκαστον*, quæ neutiquam confundenda eſt. Fit plerumque, ut ad dijudicanda multa aptos nos eſſe credamus, ſi in uno forte vel altero ingenium & induſtriam exercuerimus: vel ſi ad multa *πεφυκότες* aptique ſimus, ſingula nos bene tractare poſſe exiſtimemus. Sed in earum rerum contemplatione ingenii indoles ſemper inſpicienda eſt: quæ ubi ſe firmaverit, ita in illis verſabitur, ut a ratione & judicio, quod ex ipſa rerum penſitatione reſultat, non facile diſcedat.

11 Neque tamen id volo, ut qui omni incubuit diſciplinarum generi, in illis omnibus ſimul habitet: nam & tempore & negotiis, aliiſque impedimentis excludimur, ut fieri a nobis non poſſit. Quare occupabimus quidem totum hunc fundum animo, affectu, impetu: ſed convenientiſſimam ejus partem quaſi limitibus quibuſdam circumſcribemus, quam excolamus, & in qua induſtriam noſtram exerceamus. Nam ſi Plutarchum *περὶ παιδῶν ἀγωγῆς* audimus, *περιπλεῦσαι μὲν πολλὰς πόλεις καλὸν, ἐνοικῆσαι δὲ τῇ κρατίστῃ χρήσιμον*. *Pulchrum quidem eſt circa multas urbes navigare, utile autem præſtantiſſimam inhabitare.* Cui geminum eſt, quod habetur apud Nicolaum Damaſcenum in *Excerptis Peireſcianis pag. 416.*, & apud Suidam in voce Νικόλαος Δαμασκηνὸς: *Diſciplinarum orbem ſimilem,* ille ait, *eſſe peregrinationi. Nam quemadmodum iis, qui longam peregrinationem ſuſceperunt, uſu venit, ut in quibuſdam diverſoriis prandendi cauſa commorentur, in aliis pernoctent, & in nonnullis quidem locis pluſculos dies conſiſtant, alia vero obiter tantum ac prætergredientes adſpiciant, tandem autem reverſi in ſuis penatibus degant: ita etiam eos, qui literis operam navant, in quibuſdam brevius, in aliis immorari diutius oportere, & has quidem integras perdiſcere, illas vero duntaxat delibare, tandem ad unam, tanquam ad patriam ac lares, reverſos conſidere.*

12 Vidimus magnos Viros, qui magnos ex una ſcientia fructus referre potuiſſent, dum omnes ſectantur, ne unam quidem ita aſſecutos, ut inſignem ſibi ex illa gloriam reportarint. Ut prudentius omnino faciant, qui ſingulis exploratis & depromtis e communi pharetra telis, ad unum aliquem ſcopum contendant. Excludit ipſa ſcientiarum vaſtitas hoſpites ſuos: qui nusquam habitabunt, nusquam domi erunt, ſi ubique habitare volent, aut levi tantum percurſatione plurima attingent. Cum enim duobus illis omnes contineantur diſciplinæ, *exercitio* & *intelligentia;* hæc quidem communicari cum aliis poteſt; ſed illud, cum in opere ipſo verſetur, totum ſibi hominem vindicabit. Intelligentia peragrare omnes diſciplinas ingenioſi homines poſſunt: ſed operari æqua ratione in omnibus, mentis humanæ anguſtia non permittit: cum vel excellentiſſima ingenia nunquam ita plures complexa ſint ſcientias, ut non in aliquibus defecerint: quod M. Varronis, J. Cæſaris, Plinii, Origenis, Clementis Alexandrini, Hieronymi, Auguſtini, Pici Mirandulæ, Matthæi Aquavivii, Scaligeri, Fracaſtorii,

Digitized by Google

ſtorii, J. Baptiſtæ Mantuani exemplis *in doctiſſima de Encyclopædia Oratione* Tarquinius Gallucius probavit. Et hæc quidem omnia veriora erunt, ſi quis certo fine ſtudia ſua circumſcribat, ut vitæ neceſſitatibus conſulat: illis enim ex utilitate definienda ſunt omnia. Quod ſi cui beatior vivendi ſors contigit, ut ad illa reſpicere non debeat, & illa ingenii efficacitas ſit ac *ἐνέργεια*, ut multitudine rerum ſe non obtundat, nihil prohibet in omnes partes verſare illam animi vim liberosque ſpiritus.

Mediocribus ingeniis, neque ad tam magna natis, autor potius eſſem, ut ſecum habitent, neque ea ſequantur, quæ adſequi per imbecillitatem ſuam nequeunt. Meminerint illa, infeliciter cum Gigantibus contendere Pygmæos. Illis enim affectata *πολυμάθεια* plerumque in inanem & ſtultam cedere loquacitatem ſolet. De illis verum eſt illud *Benedicti Menzini Florentini,* Viri doctiſſimi, in libello de literatorum hominum invidia c. 6. *Ego,* inquit ille, *ſi de recentioribus, iisque, qui altero ab hoc ſeculo ſcriptores floruere, ſententiam feram, adfirmare auſim, illos pauciora, ſed melius; hos vero plura, ſed deterius noſſe. Et vero ſic ſe habere etiam comperi, cum congerrones novi ſcribunt tantum farragines, quas variæ literaturæ nomine cohoneſtare didicerunt. Scribunt, imo potius exſcribunt, & Phorcidum is oculus eſt, quem mutuo accipiunt, atque omnes clariſſimæ aciei eſſe credunt, quos unius tantum luminis uſus æquis viribus & diſpertito adjuvat beneficio.* Quo pertinet *Rolandi Mareſii,* Clariſſimi Viri, *in Epiſt. 46. lib. 1. & nona lib. 2.* querela, ubi multa de *πολυμαθείας* illo abuſu ſtolidaque oſtentatione diſſeruntur. Cujus doctæ frugis plenæ ſunt Epiſtolæ, & de omni re literaria utiliſſima quæque tradunt. 13

Accedit, quod qui *πολυμαθείας* ſtudio primum ſe dederunt, ſi cerebroſiores paululum ſunt & opinioſi, non facile ad aliorum ſe conſilia in diſcendis artibus accommodant, ſed ſibi plerumque ſemitam ſapiunt. Accidit enim illis, quod plantis ſponte provenientibus, quæ in ſylveſtrem naturam abeunt, cum nulla cultura coërcentur. Quo fit, ut dum aliorum contemnunt judicia *αὐτοδίδακτοι*, e pervicacia erroribus patrocinium quærant. Negare equidem nolim, fuiſſe feliciſſimi adeo ingenii nonnullos, ut ſine duce viam ad ſummum eruditionis faſtigium ingreſſi ſint, quemadmodum Citharœdus ille Homericus *Odyſſ. 22. v. 347.* qui de ſe: 14

> *Αὐτοδίδακτος δ' εἰμί· θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἴμας*
> *Παντοίας ἐνέφυσεν.*

> *Ipſe autem a me ſum doctus. Deus enim in mentibus cantilenas*
> *Omnigenas inſevit.*

Nam & Heraclitus Epheſius, narrante Plutarcho, philoſophiam omnem, inter veteres, nullo doctore percepit; idemque de Manlio Equite Plinius, de ipſo Auguſtinus gloriatur. E recentioribus Cujacio in Jurisprudentia, Budæo in humanioribus literis, Mureto in arte Oratoria, at quibus viris! ſummam ſine Præceptoris opera perfectionem obtigiſſe, referente in diſſertatione *de ſtudio literali* Gabriele Naudæo, miraculo propius eſt. De ſe ipſo narrat Jovianus Pontanus, magnus & Poëta & Philoſophus,

Digitized by Google

quod verſus facere, cœli curſum metiri, deſtitutus præceptoribus didicerit, teſtante Paganino Gaudentio in ſuo *Inſt. Acad. Tit. de Promptitudine Profeſſoria.* Guilielmum quoque Poſtellum in linguarum pene omnium cognitione, Petrum Ramum in Philoſophiæ ſtudiis, ſine Magiſtri adjumento rem omnem confeciſſe accepimus. Qui tamen & ſua quadam intemperie acti fuerunt. Tanaquil Faber *part. 1. Epiſt. 49.* in Græcis ſe αὐτοδίδακτον eſſe, & ex eo curtam ſibi eſſe Helleniſmi ſupellectilem queritur.

15 Hærere tamen plerumque illis αὐτοδιδάκτοις ſolet, in philoſophicis præcipue, inanis perſuaſio: dum veterum dogmata non ſatis aſſecuti κυρίας δόξας, pro Junone
16 nubem, amplectuntur. * Solet & illud his plerumque obeſſe ſtudiis, quod ſolidas integrasque diſciplinas haurire moleſtum ſibi ducentes οἱ πολυμαθεῖς, amœnitates illarum, quod ligurientium eſt, quærere tantum conſueverunt; de quo jam ſuo tempore Plinius. Ab illo enim amœnitates ſtudiorum vocantur, quæ ornant potius illa & comunt, quam quæ ad naturam conſtitutionemque eorum pertinent. In quibus qui hærent, illud potius, quod delectat, quam quod prodeſt, in diſciplinis reſpiciunt, quæ tamen conjungenda eſſe ipſa ratio dictitat.

17 Ponamus ergo, reprehendendos eſſe, qui ſuo quodam genio ducti hæc πολυμαθείας ſtudia infeliciter tractant: non committendum tamen eſt, ut impune conviciis ſuis graſſentur homines barbari, inertes, ac faſtum inanemque doctrinæ ſpeciem pro vera ſolidaque ſapientia oſtentantes, in divina pulcherrimaque ſtudia eorumque cultores. Hi cum bonæ menti optimisque literis bellum indixerint, ſuæ ruditatis conſcii, non æquis oculis adſpiciunt, quos variarum rerum cognitione interiore locupletatos eſſe vident. Quare & ipſum πολυμαθείας nomen ipſis pro convicio eſt, pro Grammaticis raptantibus conſummatiſſimæ eruditionis Viros. Quod non facerent, ſi, qui ſub ampliſſimis iſtis titulis latitant rerum theſauri, cognitum haberent.

18 Impugnabatur his calumniis illuſtris maximique ingenii JOHANNES WOUWERIUS, qui elegantiſſimo *de Polymathia* libro & ſuam famam ultus eſt, ejusque ſtudii dignitatem aſſeruit: de quo duo monenda nobis ſunt, in quibus erratum a Viris doctis eſt. Primum eſt, quod duo confundantur ejus nominis, Antwerpianus & Hamburgenſis Polymathiæ Autor. (*a*) Andreas Schottus hunc Belgam facit in *notis ad proverbia Græca p. 68.*, ſed falſo. Lipſius in Epiſtola 8. Kal. Novembr. 1599. ad Antwerpianum illum ſcripta, utrumque probe diſtinguit: *Janus Wouwerius*, inquit, *cognominis tuus, ſi non gentilis, quam bona tecum fœderatio! Optimum par, nec vel Dii dederint magis ex uſu aut voto. Modeſtiam & probitatem in eo adoleſcente ſemper amavi, & ut vidi primum (Hamburgi id fuit, ante annos novem) una laudatum illam indolem ivi. Vivat, creſcat, & lampada a nobis, in hoc curſu jam feſſis, accipiat: me libenter & judicio tradente.* Fuit vero noſter ille Hamburgi natus, Patre Nicolao, ob perſecutiones in Religione e Belgio profugo, Antwerpiani illius, ut recte putat Lipſius, gentilis, illu-

(*a*) De neceſſaria duorum Wouweriorum Cognominum, Hamburgenſis ſcil. & Antwerpienſis, non a Schotto ſolum, ſed aliis etiam pluribus, confuſorum, Diſtinctione fuſius diſſerui in *Homonymoſcopia, Sect. II., c. 7., §. 142. p. 733. 734. 735. 736. 970.*

illuſtri Baronum ſtirpe oriundus. Antwerpianus vero ille eſt, apud quem Lipſius
Bibliothecam & ſcripta ſua teſtamento, usque dum adoleſceret heres, deponi juſſit,
teſte Auberto Miræo in Elogio Lipſii. * Alterum, quod monendum duxi, eſt, de 19
plagii ſuſpicione, qua per ſummam injuriam & invidiam oneratus vir optimus a
Mauſſaco, Germanus a Gallo, eſt: qui &, cum ejusdem argumenti librum editurus
eſſet, Caſaubono omnem hunc laborem ſubreptum ait: quem tamen ipſe Caſaubo-
nus, non diſſimulaturus hanc ſibi factam injuriam, ab iſto crimine liberat. Teſti-
monia illa innocentiæ ejus legas apud Cl. Thomaſium licet in præfatione repetitæ
Editionis. Ex invidia profectum hoc Mauſſaci judicium Martinus Schockius *Con-
futatione Fab. Hamel. p.2. c.4.* exiſtimat. Ex ipſo autem Wouwerio multa cepiſſe,
ſuppreſſo ejus nomine, Voſſium, etiam Schockius loco laudato, & Joannes Jonſius
lib.1. de ſcript. Hiſt. Phil.10. p.49. teſtatur.

Multa hic a nobis de vaſtitate *πολυμαθείας* dici poterant, verum cum illud toto 20
libro a Wouwerio actum ſit, illuc Lectorem remittimus. Legi & ſuper hoc argu-
mento poteſt, imo debet, GUILIELMUS BUDÆUS, Vir illuſtris, Conſiliarius re-
gius, & libellorum ſupplicum Magiſter, in libris de *Philologia*, quos Henrico Aure-
lienſi & Carolo Angoliſmenſi, Regis filiis, inſcribit: ubi de ſtudii hujus amplitudine
& dignitate multa agit, & inſtituto quaſi cum Rege colloquio illum hortatur, ut ſtu-
dia hæc, Regno ſuo ſplendorem conciliatura, ornanda ſuſcipiat, viros illa profiten-
tes præmiis afficiat, magiſtratum, honores ac ſacerdotia illis tribuat. Non deſtituit fa-
cundum ac illuſtrem Patronum, ipſumque libellorum ſupplicum Magiſtrum, Philo-
logiæ cauſam agentem optatus ſucceſſus. Apud nullam enim nationem honoratio-
re loco illi fuere, quæ exempla hodieque perdurant. Excitata hinc optima fuere
ſemper ingenia, quorum tam uberem meſſem nulla gens alia dedit.

Agit hanc inter ceteros *πολυμαθείας* cauſam LUDOVICUS CRESOLLIUS Je- 21
ſuita, Vir alioquin doctiſſimus, in *Gratiarum actione* pro Collegio Societatis Jeſu in-
ſtaurato, quæ Vacationibus autumnalibus ſubnectitur; ſed ita agit, ut inſanam in
Melanchthonem, ut *πολυμαθείας* hoſtem, calumniam ſpargat (*b*). Qua nihil inſul-
ſius ac impudentius fingi poteſt, cum nemo inter eruditos ſit, qui Melanchthonem
Germaniæ Præceptorem & verum *πολυμαθείας* parentem ignorare poſſit. Vocat
*pag. 46. duos muſteæ factionis anteſignanos, & veluti par gladiatorum Caroloſtadium & Melanch-
thonem, qui primum ſpargere in circulis atque in cœtu adoleſcentum cœperint, doctrinarum co-
gnitionem plus obeſſe, quam commodi afferre ad religionem tuendam. Ex his,* ait porro, *ut ex-
emplum potentius foret ad perſuadendum, quam Oratio, derepente, tanquam Circeo poculo ebibito,
alterum factum eſſe colonum, alterum piſtorem, ut ejusdem eſſe farinæ cognoſcerentur.* Manife-
ſta hæc hominis phreneſis eſt de Melanchthone, qui in luce Germaniæ, in florentiſſima
Academia, cum magna nominis ſui fama & gloria vivebat, tam horribilia & riſu di-
gna

(*b*) Calumniam hanc in famam Melanchthonis injuriam, ante Ludov. Creſollium a Laurentio etiam Surio, Nicol. Serario, Caſp. Ulenbergio, Florim. Ræmundo, aliisque Scriptoribus Pontificiis, ſparſam, ſolide & ex profeſſo confutavit, totiusque ſimul figmenti originem ſolerter detexit Jac. Thomaſius in Programmate peculiari, Lipſiæ A. 1678. evulgato, & A. 1693. in *Diſſertationum Academicarum* Syntagmate, Halæ Saxonum recuſo.

Digitized by Google

gna mendacia ſpargentis. Quid Melanchthoni cum Caroloſtadio, qui nunquam in partes ejus conceſſit? Quis Melanchthonem unquam piſtorem ſomniavit, niſi Creſollius cum hac ſua calumnia in piſtrinum relegandus? Id vero ſumme ſtultum eſt, quod ſubjungit: magnam hinc in plerisque Academiis ſolitudinem conſecutam, & ſcholas pene omnes textu aranearum oppletas & vacuas ſiluiſſe, cum illo tempore per Melanchthonis doctrinam vere florere ſcholæ Germaniæ cœperint.

22 Huc aliqui etiam τῆς ἐγκυκλοπαιδείας Scriptores referrent. Nam cum illi complexum ſcientiarum uno libro proponant, πολυμάθειαν vel ſolo illo titulo ſibi vindicare poſſe videbuntur. Magna illorum librorum ſeges eſt, ab Autoribus profecta, quibus, qua principia, qua ordinem, quot capita, tot ſenſus ſunt. De his in *Polyhiſtore Philoſophico* agetur pluribus. Sed & illi in vaſto, quod moliuntur, regno nimis arcte habitant, a vera πολυμαθείας gloria omnino arcendi. Quemadmodum enim eorum, qui maria & terras ſpatioſis itineribus pervagati ſunt, longe major eſt peritia, quam eorum, qui in chartis delineatas conſpexerunt: ita, qui vere πολυμαθεῖς, iis, qui non niſi ex illis ſcriptorculis ſapiunt, minime ſunt comparandi.

23 Multo minus nomen hoc merentur, qui in Academiis, peſſimo more, invento ad quæſtum & decipiendam juventutem titulo, πανσοφίαν profitentur. Πάνσοφοι illi ſunt, aliosque πανσοφίαν docere volunt, qui per tres quatuorve diſciplinas (nam mathematicæ ſcientiæ, Eloquentia, Poëſis, Hiſtoria, rerum naturalium accuratior notitia in hunc cenſum non referuntur) volatica aliqua percurſatione ſtolidos tirones circumducunt: qui ſe totum ſapientiæ Oceanum his doctoribus exhauſiſſe opinan-
24 tur. * Publica coërceri lege hominum ille furor deberet; quibus magiſtris patentiſſima ad ignorantiam via ſternitur; omnis ſolida doctrina evertitur; in cathedras, in forum, cruda ſtudia propelluntur; pro Philoſophis jejuni & ſtrigoſi terminorum Nomenclatores; pro Mercuriis ſtipites & trunci ubique in ſeculi noſtri infamiam triumphant.

CAP. II.

DE HISTORIA LITERARIA.

§. 1. *Hiſtoriæ literariæ latior, quam Polymathiæ, vaſtitas.* 2. *Conſilia Boſii,* 3. *Baconis Verulamii de illa inſtituenda.* 4. *Chriſtophori Mylæi univerſitatis rerum hiſtoria nimis generalis & confuſa.* 5. *Petrus Lambecius Hiſtoriæ literariæ Prodromum ſcripſit.* 6. *Promittit Syntagma univerſæ Hiſtoriæ literariæ.* 7. *Ordo in librorum catalogis a Naudæo obſervatus,* 8. *Typus Syntagmatis Lambeciani, tam Philoſophici, quam Hiſtorici, recenſetur.* 9. *Ex Hiſtoria literaria ſtatus literarum perdiſci poteſt.* 10. *Secula barbara.* 11. *Philoſophi in illis acuti recentioribus facem præferunt.* 12. *Rogerus Baco.* 13. *Richardus Suiſſet.* 14. *Scaligeri de hoc teſtimonium.* 15. *παλιγγενεσία literarum.* 16. *Magnatum ſtudium & liberalitas artes & literatos excitat.* 17. *Quorum incuria hominumque prava indole res literaria pene concidit.* 18. *Dogmatum vices & periodi ex Hiſtoria literaria notandæ.* 19. *Carteſii philoſophia a priſcis Philoſophis hauſta.* 20. *Paralleliſmi*

liſmi ſcientiarum e ſerie temporum inſtituendi. 21. *Idem artium, ut hominum, eſt ortus & occaſus.* 22. *Arcana & inventa veterum cum recentioribus conferenda.* 23. *Alexandri Taſſoni liber diverſarum cogitationum.* 24. *Bibliothecæ omnium artium ſunt quaſi promicondæ.* 25. *Multa inventa nova etiam antiquis cognita fuere.* 26. *Magni Pegelii inventa.* 27. *quædam horum cum hodiernis conferuntur.* 28. *Hiſtoria literaria eruditorum ſtudiis commendatur.* 29. *neque enim ab ingenio quovis tractari poteſt.*

Vaſtum Polymathiæ nomen eſt, ac longe lateque extenditur, ſuis tamen ſpatiis limitibusque definitum: Latius vero patet HISTORIA LITERARIA, quæ non ipſam tantum Polymathiam, ſed & ſingularum ſcientiarum primos natales ac progreſſus ad noſtra usque tempora complectitur. Nemo eſt, qui Oceanum hunc transmiſerit; non pauci, qui littus legerunt. Hiſtoriam Philoſophicam e veteribus & recentioribus per partes aggreſſi ſunt multi; ſed omnem a natalibus ſuis Hiſtoriam literariam nemo. * Queritur de tam inſigni defectu Cl. BOSIUS *Introduct. in Notitiam Rerump. c. 30. §. 92. Rei literariæ, quæ magnam partem a religione pendet, hiſtoria juſta adhuc deſideratur. Facturusque operæ pretium eſſet, qui in unum volumen colligeret, quæ ſtudia in quibus locis maxime floreant, quique viri doctrina & ſcriptis illuſtres ſingulas provincias hoc ſeculo exornarint, atque etiamnum exornent: tum quibus præcipue locis literarum ſtudia eorumque cultores ſingulari adfectu foveantur, & magnis impenſis ſuſtententur.* Non contemnenda ſunt Hiſtoriæ literariæ illa argumenta, in quorum enarratione exerceri noſtram induſtriam cupit. Sed arctiora illa paululum ſunt, & ad pauca capita reducta, in quibus jam tum operam poſuere laudabilem nonnulli, neque multum tamen Hiſtoria locupletata eſt. 1 2

Majus animo opus conceperat maximi vir ingenii, BACO VERULAMIUS, 3 qui inter conſilia de ampliandis ſcientiarum terminis, hujus quoque operis ideam propoſuit, *lib. 2. de Augm. Sc. cap. 4.* Absque hac Hiſtoriam mundi ſtatuæ Polyphemi eruto oculo non abſimilem facit, cum ea pars imaginis deſit, quæ ingenium & indolem perſonæ maxime referat. Hujus vero Hiſtoriæ argumenta ſunt 1. Scientiarum antiquitates ad mundi ætates & regiones collatæ. 2. Migrationes per diverſas orbis partes. 3. Declinationes. 4. Jacturæ. 5. Reſtaurationes. 6. Occaſiones inventionis ſingularum diſciplinarum. 7. Methodi, quibus tractatæ. 8. Exercitii rationes. 9. Sectæ celebres. 10. Controverſiæ circa illas earumque ortus & occaſus. 11. Laudes, convitia, quibus exceptæ. 12. Autores præcipui. 13. Libri præſtantiores. 14. Academiæ, Societates, Collegia, Scholæ, ſucceſſiones, ordines. Addit illis porro 15. aliqua de populorum ac regionum indole ad artes apta vel inepta. 16. De temporum varia fortuna artibus propitia vel adverſa. 17. De Religionum miſtura. 18. De Legum vel favore vel malitia. 19. De virorum illuſtrium patrocinio, qui vel opibus vel conſiliis artes juvarunt. Singulorum illorum, & ſi quæ alia his addi poſſunt, meram puramque hiſtoriam ſuis temporibus accurate connexam deſiderat. Hæc illa palæſtra eſt, in qua vel Hercules inveniet, quod agat. Sed facilius eſt, primas iſtius operis lineas ducere, quam ipſum

Digitized by Google

perficere. Quod ubi quis aggreſſus fuerit, tot illum obſtacula circumvenient, ut exitum vix inventurus ſit; utut adjumento eſſe poſſint, quæ per partes aliqui ſibi tractanda propoſuerunt: quorum labores non tamen vilipendendi erant a Bacone, ac fortaſſis tum non editi omnes fuerunt, quos tempora poſteriora in lucem produxerunt.

4 Non facile dixerim, an hæc animo agitaverit olim conſilia CHRISTOPHORUS MYLÆUS, cujus extant *quinque libri de ſcribenda univerſitatis rerum hiſtoria.* (*c*) In præfatione iſtius operis multa magnifica tibi promitti videas, & quædam his, quæ diximus, affinia. Sed longiſſime ab illo abeſt inſtituto; nam nihil aliud, quam Encyclopædiam continuo orationis, elegantis tamen & concinnæ, filo deductam velut in compendio proponit: nec tamen omnem illam, nec methodo illa ordinatam, quæ capi a quoquam poſſit. In quinque libros illam diſpeſcit hiſtoriam, quorum 1. de Natura. 2. de Prudentia. 3. de Principatu. 4. de Sapientia. 5. de Literatura agit: Sub quibus quaſi ſummis capitibus omnium ſcientiarum & artium comprehendit argumenta. Non placet iſta methodus, quam ex ſuo Autor ingenio confinxit, ut quæ nimis generalis ac confuſa, & velut per lancem ſaturam omnia congerit, melius per ſeries ac ordines regularum ac principiorum deducenda.

5 Tentavit & noſtra ætate circa Hiſtoriam literariam aliqua PETRUS LAMBECIUS, (*d*) cujus in lucem quoque prodiit hoc titulo liber, Hamburgi editus: *Prodromus Hiſtoriæ literariæ, qua continetur partim quidem generalis narratio, origo, incrementa, mutationes, interitus & inſtaurationes omnium linguarum, ſcientiarum, Facultatum & artium liberalium, ſecundum Chronologicam ſucceſſionem ſeculorum omnis ævi; partim autem ſpecialis recenſio virorum & fœminarum illuſtrium.* Sed primordia iſtius operis procul dubio utiliſſimi tantum jacta ſunt, quibus ſi opus plenum & perfectum ſuperſtruxiſſet, bene de re literaria mereri potuiſſet: quanquam tamen neque ad omnia Ve-
6 rulamii placita reſpexerit, aut illo ordine methodoque tractaturus fuiſſet. * Promiſſi tamen ſui memor, ſub finem lib. V. Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi, denuo ſperare nos jubet Syntagma univerſæ Hiſtoriæ literariæ, diviſum in 40. ſecula ante Chriſtum, & in 17. ſecula poſt Chriſtum natum: quod XXIV. Commentariorum de Biblioth. Vindobon. libris loco indicis Chronologici univerſalis ſubjungendum, ac ſimul Prodromum antea editum innumeris locis augendum. Sed fata huic labori interceſſerunt. Quanquam ea fuit librorum, quos promittebat, moles, ut ſpes illi inchoare longas non licuerit. Optime vero ab illo inſtitutum hoc fuit, quod Syntagma illud magni operis de Bibliotheca Vindobonenſi complementum voluerit: dimidium enim iſtius operis pene confecit, qui Bibliothecam juſto ſuo ordine concinnatam, eamque non modicam, ſed fere univerſalem habet;

(*c*) Chriſtoph. Mylæi Libri V. prodiere Baſileæ A. 1551. in fol. & denuo ſub Titulo *Hermetis Academici*, curante Joh. Georgio Müllero, Noribergenſi, J. U. D. & Conſiliario Saxo-Coburgico, Jenæ 1624. in 8vo.

(*d*) Pet. Lambecii *Prodromus Hiſtoriæ Literariæ* Hamburg. A. 1659. in fol. eſt excuſus.

Digitized by Google

haber; qualis iſta Vindobonenſis, quæ locupletiſſima eſt, & ab Autore librorum deficientium titulis aucta.

Vel ex ſolo illo ordine, quem in libris collocandis obſervare jubet GABRIEL 7
NAUDÆUS in libro *de inſtruenda Bibliotheca* Gallice ſcripto, hiſtoria aliqua educi poteſt. Notari autem iſta vult, ut 1. libri Facultatum & artium ponantur. 2. Veteres & novi Autores in lingua, qua ſcripſere, & hinc verſiones omnes. 3. Qui partes ſcientiarum tractant. 4. Commentatores. 5. Scriptores particularium rerum. 6. Qui adverſus ſcientias ſcripſerunt, ut Sextus Empiricus e veteribus, & Agrippa inter recentiores. 7. Novatores in artibus. 8. Primi certarum rerum Scriptores. 9. Scriptores rerum variarum. 10. Præcipui Hæretici. 11. Collectores ſpecialium voluminum & Autorum. 12. Celeberrimorum virorum laciniæ & fragmenta. 13. Locorum communium Scriptores, Lexicographi &c. 14. Scriptores, qui ex communi ſeculi genio ſcripſere. 15. Etiam minima, & quæ parvi aliis æſtimantur. Ad has Claſſes redacti Autores notiones aliquas animo ſuggerere poſſunt, ad quas idea alicujus hiſtoriæ concipi poſſit.

Sed perfectior illa longeque ordinatior eſt ſeries, quam in *Philoſophica Bibliotheca* 8
concinnanda ſibi præfixit LAMBECIUS; cujus ille typum operi ſecuturo præmiſit. Quem ut hic proponam, quoniam in paucorum manibus liber eſt, non eſt forte ab inſtituto noſtro alienum. Primo enarrantur Philoſophorum antiquiſſimorum Barbaricorum, Zoroaſtris, Hermetis &c. opuſcula quædam & fragmenta ſuppoſititia, cum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis. 2. Philoſophorum antiquiſſimorum Græcorum, Jonicorum & Italicorum, qui ante Platonem & Ariſtotelem floruerunt, & inprimis Pythagoræ ac Pythagoræorum opuſcula & fragmenta, cum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis. 3. Philoſophia Academica, Opera Platonis, editiones & translationes variæ, Interpretes, Commentatores, Græci, Latini, aliarumque linguarum, antiqui & novi. 4. Philoſophia Peripatetica, Ariſtotelis operum editiones, translationes, Interpretes, Commentatores Græci, Latini, aliarumque linguarum, antiqui & novi. 5. Philoſophia Stoica, Stoicorum Græcorum & Latinorum opera, cum variorum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis. 6. Philoſophia Pyrrhonia ſive Sceptica, variis operum Sexti Empirici editionibus & eo pertinentibus variorum Autorum Commentariis comprehenſa atque illuſtrata. 7. Philoſophia Epicurea, variis veterum & recentiorum Autorum commentariis atque expoſitionibus illuſtrata. 8. Philoſophiæ Eclecticæ ſive Miſcellaneæ varii Autores Græci & Latini. 9. Hiſtoria Philoſophica, ſive de origine, incremento & diviſione Philoſophiæ, ejusque multiplici ratione & uſu apud diverſos populos, ut de Vitis, Scriptis, Inventionibus & Sectis veterum & recentiorum Philoſophorum, varii variorum Autorum tractatus, partim generales, partim ſpeciales. 10. Inſtitutiones & Syntagmata generalia Philoſophiæ univerſæ, item Regulæ & Axiomata, nec non de ſtudio Philoſophico recte inſtituendo conſilia varia & novæ methodi. 11. Lexica Philoſophica variique verborum & rerum ad Philoſophiam pertinentium indices, definitiones & expoſitiones ordine Alphabetico. 12. Philoſophiæ Theoreticæ univerſalis varia

 vario-

variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyſes & ejus generis alia. 13. Logicæ Inſtitutiones generales, aliique variorum Autorum ad Logicam pertinentes Tractatus ſpeciales. 14. Phyſicæ inſtitutiones generales, & tractatus ſpeciales ſecundum differentiam materiarum & linguarum in varias minores claſſes diſtributi: 15. Metaphyſicæ Inſtitutiones generales, & tractatus ſpeciales. 16. Philoſophiæ Practicæ univerſalis variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyſes &c. 17. Ethicæ, Politicæ, Oeconomicæ inſtitutiones generales, & tractatus ſpeciales ſecundum differentiam materiarum & linguarum in minores claſſes diſtributi. 18. De re militari Græci & Latini Autores cum variorum translationibus, Commentariis & notis: recentiorum item Latinorum, Italorum, Hiſpanorum, Gallorum, Germanorum &c. Syntagmata univerſalia, tractatus ſpeciales, ut de jure belli, de regimine & diſciplina militari, de militia pedeſtri, equeſtri, navali, ordinationibus caſtrorum & acierum, de obſidionibus, oppugnationibus, defenſionibus urbium, Architectura militari, Pyrotechnica. 19. De re athletica antiqua & nova tractatus generales, & ſpeciales, Torneamentis, Monomachiis &c. 20. De arte equitandi & cura equorum variarum linguarum tractatus. 21. De venatione Autores Græci, Latini, ſecundum diverſa venationum genera in varias claſſes diſtributi. 22. De ſaltatione, ludo latrunculorum, alea, variiſque aliis ludis, varii variarum linguarum tractatus. Sequuntur 23. Mathematici antiqui Græci, Arabes, Latini, ſecundum Alphabeti ordinem & librorum formam, editionum ætatem cum Commentariis & translationibus, varia item opuſcula illorum collectitiis Syſtematibus edita. 24. Hiſtoria Mathematica, de ortu & progreſſu diſciplinarum Mathematicarum, de Vitis, Inventionibus, Sectis veterum & recentiorum Mathematicorum, tractatus tam generales quam ſpeciales. 25. Lexica, Iſagogæ, Synopſes, Syntagmata Matheſeos generalia, axiomata, ſtudii Mathematici inſtituendi conſilia, novæ inventiones, methodi, inſtrumenta. 26. Matheſis ſpecialis, ſecundum varia Mathematicarum ſcientiarum genera ſpeciesque in varias claſſes minores diviſa & ſubdiviſa, quæ illic ordine enarrata brevitatis cauſa hic omittimus. Hi ad Philoſophiam omnes pertinent tituli. Sequuntur jam, qui ad *hiſtoriam* referuntur, magna induſtria notati. Recenſentur 1. Autores de Hiſtoriæ origine, incremento, utilitate, dignitate & diviſione: de veterum & recentiorum apud varios populos Hiſtoricorum illuſtrium Vitis & Scriptis: de ſtudio Hiſtorico ſecundum tempora, materiam & Autores ordinando: de arte Hiſtorica conſilia, regulæ & methodi. 2. Hiſtoria Geographica, comprehendens Geographos antiquos, Græcos, Latinos, ordine Chronologico ſecundum librorum formam & editionum ætatem diſpoſitos. 3. Recentiores Coſmographiæ Hiſtoricæ univerſales, ſecundum linguas diſtinctæ. 4. Recentiorum Geographiæ Hiſtoricæ Univerſalis, Atlantes, Theatra, Specula, aliaque magna Syntagmata & eorum Epitomæ & minores Iſagogæ. 5. Hydrographia Hiſtorica de orbe maritimo, inſulis, re navali. 6. Singularum Orbis partium majorum generales deſcriptiones cum ſubjunctis Chorographiis & Topographiis. 7. De arte peregrinandi varii tractatus. 8. Varia Hodœporica ſive Itineraria tam ſparſim quam junctim publico & privato nomine edita. 9. Hiſtoria temporum, ſive Chronologia, comprehendens

Digitized by Google

dens Chronologos antiquos Græcos, Latinos recentiores, ſecundum ordinem temporum, formam librorum & editionum ætatem diſpoſitos, univerſales & particulares. 10. Autores de menſura temporum, ratione anni apud varios populos, Calendaria, Ephemerides Hiſtoricæ. 11. Hiſtoria Generationum, ſive Genealogia univerſalis, particularis. 12. De notis gentilitiis naturalibus & inſignibus varii autores. 13. Variorum tractatus de iis, qui per mendacium & fraudes in alienas familias ſe inſeruerunt. Sequitur jam 13. Hiſtoria rerum geſtarum, ſive Hiſtoria proprie dicta, & quidem univerſalis tam reſpectu loci, quam reſpectu temporis, tum univerſalis reſpectu loci, ſed particularis reſpectu temporis. Quo pertinent relationes hiſtoricæ certi alicujus temporis miſcellaneæ. 14. Hiſtoriæ ſacræ Teſt. Vet. & antiquitatum Judaicarum Autores, Græci, Latini, antiqui, recentiores, ordine Chronologico poſiti, cum Commentariis eorum & translationibus. 15. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Novi Teſt. Autores, antiqui Græci, Latini, cum Commentariis &c. 16. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ univerſalis & Annalium Eccleſiaſticorum Autores diverſarum linguarum & religionum. 17. De vita Chriſti tractatus Hiſtorici univerſales & particulares, ut ſunt diſſertationes de Genealogia ipſius, tempore nativitatis, Hiſtoria Paſſionis, crucis, de linteis ſepulchralibus &c. 18. Tractatus de Antichriſto. 19. Hiſtoriæ Marianæ generales & ſpeciales Scriptores. 20. Martyrologia, Syntagmata antiqua Græca de Vitis Sanctorum ſecundum ordinem Menſium & uſum Eccleſiæ Orientalis. 21. Martyrologia & Calendaria Sanctorum antiqua Latina, ſecundum menſes & uſum Eccleſiæ Occidentalis, cum Commentariis, & translationibus. Accedunt varii Tractatus de Martyrio in genere, de Martyrum cruciatibus. 22. Vitæ Sanctorum Miſcellaneæ ab antiquis Autoribus Græcis & Latinis ſcriptæ & collectitiis quibusdam ſchematibus junctim editæ. 23. Vitæ Sanctorum miſcellaneæ & ſingulares a Græcis & Latinis ſcriptæ cum Commentariis & translationibus. 24. Autorum recentiorum Syntagmata de Vitis Sanctorum, ſecundum menſes, & Vitæ ſingulares ab iis ſcriptæ. 25. Exempla Hiſtoriæ Sacræ & Eccleſiæ miſcellanea antiquorum & recentiorum. 26. Autores antiqui & recentiores de Vitis Pontificum Romanorum. 27. Variorum tractatus ſpeciales, de electione, autoritate Pontificis, donationibus Pontificibus factis, de Joanna Papiſſa, variisque ad Hiſtoriam Pontificiam pertinentibus. 28. Hiſtoria Cardinalium variique tractatus de eorum origine, electione, ordine, officiis, autoritate, poteſtate, privilegiis. 29. Conciliorum omnium generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta antiqua, a recentioribus Collectoribus junctim edita cum Commentariis, notis & translationibus. 30. Conciliorum quorundam generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta ſeparatim & ſingulatim edita, cum Commentariis & translationibus ordine Chronologico diſpoſita. 31. Conciliorum omnium generalium & provincialium Iſagogæ & Synopſes. 32. Tractatus ſpeciales, de origine, autoritate Conciliorum, aliaqua varia ad Hiſtoriam Conciliorum pertinentia opuſcula. 33. Hiſtoria Antiquitatum Liturgicarum Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis. 34. Hiſtoria Miſcellanea variarum ceremoniarum, rituum, aliarumque Antiquitatum & obſervationum Eccleſiaſticarum, ſecun-

cundum differentiam materiarum in varias minores claſſes diſtributa. 35. Hiſtoria Monaſtica generalis, de vitæ monaſticæ origine, incrementis, diviſione, regulis, & propagatione usque ad noſtram ætatem. 36. Hiſtoria Monaſtica ſpecialis, ſive diverſorum ordinum Monaſticorum Hiſtoriæ ac Regulæ ſingulares ordine Chronologico diſpoſitæ. 37. Hiſtoria variorum ordinum equeſtrium generalis & ſpecialis ordine Chronologico. 38. Hiſtoria Hæreſium generalis & ſpecialis ordine Chronologico, Vitæ Hæreſiarcharum &c. 39. Autores de Scriptorum Eccleſiaſticorum vitis, ſucceſſionibus & ſcriptis generales junctim, ſpeciales ſeparatim editi. 40. Diſſertationes de Expurgatione & Prohibitione librorum, Indices expurgatorii ſpeciales.

Atque hic *τύπος* eſt, ad quem Philoſophicam ſuam & Hiſtoricam Bibliothecam diſpoſiturus erat Lambecius, in quo tamen aliqua, ſi ordinem & argumenta ſpectes, vel mutari, vel augeri poſſunt, præſertim in Hiſtoria Civili & Eccleſiaſtica; Facultatum enim Bibliotheca alibi proponitur, ac puto, ubi in rem ipſam veniſſet,
9 multa ipſi nova *δευτέραι φροντίδες* ſuggeſſiſſent. * In hunc tamen campum immiſſis quaſi per *σύνοψιν* & velut in tabula patet Hiſtoriæ literariæ ſumma delineatio: nam & *ὕλη*, quæ potuit, integra congeritur, nec illa tamen indigeſta, ſed ſuis locis ſedibusque diſtincta, unde per prudentiam aliquam *ἀρχιτεκτονικὴν* pulcherrimum illud, quod volebat Verulamius, ſtrui ædificium poſſit. Ex ipſa illa congeſtione & repræſentatione ſimultanea naſcitur illud *περιστατικὸν* & *πραγματικόν*, ex quo judicandi illa vis ſe exerit. Quæ ſi in perpetuum continuumque Hiſtoriæ corpus compingerentur, maximi in ſocietatem civilem & rem literariam fructus inde redundarent. Non alia ipſe Verulamius ſubſidia præſcripſit: nam materiam & copiam Hiſtoriæ ejus non tantum ab Hiſtoricis & Criticis petere, verum etiam per ſingulas annorum centurias, aut etiam minora intervalla, libros præcipuos in conſilium adhibere jubet, ut ex eorum non perlectione (id enim infinitum foret) ſed deguſtatione & obſervatione argumenti, ſtyli, methodi, genius illius temporis literarius veluti incantatione quadam a mortuis evocetur. Hujus inſtituti uſus multo maximus foret. Verulamius illud intendit, ut virorum doctorum augeatur in doctrinæ uſu & adminiſtratione ſolertia, rerumque intellectualium non minus, quam civilium motus & perturbationes, vitiaque & virtutes notari poſſint, & regimen inde optimum educi, quemadmodum ex Hiſtoriæ Civilis vel Eccleſiaſticæ diligenti inſpectione prudentia illa vel civilis vel ſacra parari poſſit.

10 Tam vero longe lateque ſe ejus prudentiæ utilitas diffundit, ut nulla tam ſit exigua diſciplina, cui illa non faces præferat: ne quid dicam de ipſo intellectu, qui in contemplatione *τȣ̃ ὅλȣ* magis perficitur. Videmus hic quaſi ante oculos poſitam illam per ſecula ſtudiorum ſucceſſionem. * Nam, ut de temporibus poſt Chriſtum natum dicam tantum, regnavit in Philoſophorum ſcholis Plato, ejusque Philoſophia cum Chriſtiana Religione commiſta, vel errores vel ſingulares quosdam ſenſus dogmatibus Theologicis invexit; Patres plerique huic ſcholæ addicti, duravitque ille rei literariæ & eccleſiaſticæ ſtatus, usque dum Alexander Aphrodiſienſis doctri-

doctrinam Peripateticam reſuſcitavit, quæ per ſex integra ſecula ſtetit, varie tamen ab Interpretibus interpolata, ut ſibi ipſi eſſet diſſimillima, variis etiam caſibus ac litibus agitata, de quo Launojus videri poteſt in libro de *varia Ariſtotelis fortuna.* Traxit ex ejus etiam affinitate labem aliquam Theologia, quæ Scholaſticorum commentationibus in aliam plane formam ſpeciemque mutata erat. Audiuntur paſſim virorum doctiſſimorum de his corruptelis querelæ, de quibus legi poſſunt Eraſmus paſſim, Ludovicus Vives in aureis de cauſſis corruptarum diſciplinarum libris: cujus viri diligentia ad Hiſtoriam literariam recentioris temporis conferre non pauca poſſit. Adeo ad Græcas literas & Ariſtotelis Philoſophiam tum nauſeabant omnes, ut, teſte Alexandro Nekan, libro *de naturis rerum*, Ariſtotelis libros a nemine, quam ab Antichriſto legendos & intelligendos crederent. Joann. Sariſber. lib. 1. Metalogic. cap. 2. ita de his temporibus: *Sufficiebat ad victoriam verboſus clamor, & qui undecunque aliquid inferebant, ad propoſiti perveniebant metam: Poëtæ & Hiſtoriographi habebantur infames, & ſi quis incumbebat laboribus antiquorum, notabatur, & non modo aſello Arcadiæ tardior, ſed obtuſior plumbo omnibus erat inviſus.*

Latitabant tamen non nunquam in Scriptoribus illis, horridi ceteroquin & in- 11
ficeti ſtyli, velut in ſterquilinio quodam pretioſi uniones, quibus illi, qui e recentioribus magno ſupercilio multoque orationis fuco rerum argumenta incruſtant, ſua illa commenta ornare didicerunt. Multi delicatuli nimis & faſtidioſi, cum ſuo ingenio tantum nituntur, ex ſe ut araneæ pariunt, cum longe ſolidiora invenire in veterum illorum Commentariis poſſint. In notionum illa contemplatione, in morali ſapientia, quam præclara, ex altis eruta receſſibus, traduntur! Ipſa Mathematica ſtudia & naturalia, quæ ſollicite adeo nunc a nationalibus iſtis conceptibus purgantur, per illa ipſa principia eo uſque profligarunt, ut majora naturæ arcana horum miniſterio fuerint eruta, quam nunc, cum omnes particularum particulas lynceis ocu-
lis intuemur, & naturam ipſam ad vivum reſecare nos credimus. * Cujus vel uni- 12
cus teſtis, inſtar multorum, erit ROGERUS BACO, vir ſubtiliſſimo ingenio divinam humanamque ſapientiam complexus; ne quid de aliis dicam, magnis itidem & celebratiſſimis iſtorum temporum nominibus. *Gabriel Naudæus* in ſua illa doctiſſima *de inſtruenda Bibliotheca* diſſertatione de nauſeabundis iſtis noſtrorum temporum ingeniis c. 4. p. 84. conqueritur, quæ fontes illos relinquunt & rivulos recentiorum ſectantur: *Sequimur*, inquit ille, *& laudamus Collegium Conimbricenſe, & Suarezium, & negligimus opera Alberti Magni, Niphi, Ægidii, Saxonis, Pomponatii, Achillini, Durandi, Zimaræ, Buccaferrei & multorum aliorum, unde omnes illi grandes & decumani, quos volvimus & verſamus libri αὐτολεξεὶ ſunt tranſcripti. Æſtimamus noſtri ſeculi Medicos, Amatum, Capivaccium, Montanum, & pudori nobis ducimus, ſi Hugoni Senenſi, Gordono &c. locum in Bibliotheca concedamus, & Avicenniſtis, qui rudi lingua ſeculi vitio ſcripſere, ſed fundum tamen Medicinæ, judice Cardano, penetrarunt. Noſtri recentiores, cum non ſatis virium, ingenii, conſtantiaque habeant in iis imitandis, ſolent non nunquam illorum rationibus, ſed ad hujus ſeculi habitum reformatis, ſua incruſtare, in verborum tamen plerumque pompa & ſuperficie linguæ hærentes, decerpunt flores & ſumma cacumina captant.* Miratur ille, adeoque indigne fert, non celari tantum & compilari, ſed plane igno-

Digitized by Google

ignorari tum locupletiſſimis Bibliothecis, tum viris doctis, iſta nomina, quorum tamen eandem, quæ Manuſcriptorum ſolet, rationem haberi ob raritatem & utilitatem æquum eſſet.

13 Unius ille RICHARDI (quem alii Johannem, ipſe in Additionibus ad Hiſt. Lud. XI. Rogerium vocat) SUISSET (quod ex Anglic. *Swinshead, os porci* corruptum) cui cognomen Calculatoris datum erat, mentionem facit: cujus Opera celeberrimis etiam Bibliothecis ſunt ignota. In cœlum prope extollunt illum ho-
14 minem laudibus tum Cardanus, tum Scaliger. * Et hic quidem Exercitat. 324. *Virum* vocat, *qui modum ingenii humani exceſſerit,* & Exercitat. 340. *tam acute ſcripſiſſe judicat, ut a paucis plene ac pro meritis intelligatur. Tam docte,* inquit, *ſibi ille viſus eſt, ut cum ſenex legeret, quæ juvenis in literas retuliſſet, ubertim fleviſſe dicatur, ſive, quod equidem puto, quia quaſi recenter frueretur veteri diligentia, ſive, quod paulo iniquius alii ſunt interpretati, quia quæ olim ſcripſiſſet in ætate florenti, in effœta minus aſſequi poſſit intelligendo. Dignus profecto, quem neque ſenem ſenium faceret, neque naturæ lex vita privaret, niſi meliorem vitam apparaſſet. Hæc licentius ſcribo, quia viro illo maximo multa debeo: plura debiturus, ſi per ingenii mei imbecillitatem licuiſſet. Non enim leviter in ejus campo nos exercuimus.* Nos de illo in *Polyhiſtore Philoſophico* pluribus agemus. Tam invidendo elogio, & a tanto quidem viro profecto, quis non impetu aliquo raptus omnes Bibliothecarum angulos perreptaret, omnes forulos excuteret, ut theſaurum ſibi illum erueret, tot viris doctiſſimis ignoratum & inviſum? Sed ea eſt vel animi ſocordia, vel novitatis prurigo, ut nullam eorum curam habeamus.

15 Cum floreret jam paſſim per Academias illa philoſophandi ratio, & ad illius ſenſum tam Theologia quam Medicina temperaretur, reducta in lucem Jurisprudentum veterum fragmenta, eorumque doctores novam tam Theologiæ, quam Philoſophiæ ſtudio faciem circumpoſuerunt: ex illo enim tempore eorum ſtudium & dignitas quanquam non ſtatim conciderit, paulatim tamen ſequentibus temporibus evileſcere cœpit. Accidit tamen poſtea, ut partim Jurisprudentiæ beneficio, Legibus Romanis Antiquitatum ſimul & Hiſtoriæ Romanæ, cumque illis aliqua veteris elegantiæ cura reduceretur; partim occaſione litium, quæ Theologiæ, tum publice receptæ, movebantur, & Biblia ſacra legerentur, & Hebrææ ac Græcæ linguæ ſtudia excitarentur, Patres e clauſtris Monachorum, ubi velut in ſepulchris hactenus delituerant, in muſea doctorum velut in vitam & lucem revocarentur.

16 Acceſſit magnum novæ huic literariæ periodo monumentum, reſtaurata in Occidente e Græcorum exulum, capta Conſtantinopoli, reliquiis Græcarum rerum notitia. Scholæ tum publicæ illa in lingua habebantur. Vertebantur in latinam Hiſtorici, Patres Latini, MS. codices e Bibliothecis promebantur, inuſitata Mediceæ familiæ liberalitate, cui primos illa παλιγγενεσία literaria ſpiritus debet; cui accedebat Alphonſus, Rex Neapolitanus, Matthias Corvinus, Rex Hungariæ, Ludovicus XI. Rex Galliæ, de cujus in literis promovendis ſtudio legi Gabrielis Naudæi Additio ad Hiſtoriam Ludovici XI. poteſt; obſtetricias adhibebat manus quod labores doctorum, Bibliopolarum

Digitized by Google

polarum φιλαργυρίαν provocabat divinum Typographiæ inventum. Hinc quaſi genio quodam impellente intra paucos annos e veterno excitata ſunt doctorum ingenia: Philoſophia partim ex ipſis Ariſtotelis limpidis fontibus reſtaurata; partim nova a Novatoribus ſuper Empedoclis, Epicuri, Philolai, Pythagoræ, Democriti principiis exſtructa: Juriſprudentia veteri ſplendori, per viros, antiquis illis Papinianis, Modeſtinis comparandos, aſſerta; Philologia omnis Hebræa, Græca, Latina ſuperſtitioſe & ad invidiam reliquarum diſciplinarum exculta; omnis denique divinarum humanarumque rerum ſapientia ſibi ipſi reſtituta. Quo beneficio utinam diu frui nobis contingat!

Sed magnatum partim imperitia, ſocordia & amentia; partim hominum prava 17
indole, non niſi quæſtum reſpicientium, culpa factum eſt; ut de veteri illa, veraque & ſolida doctrinæ gloria excidant Academiæ & Scholæ, dum illa veteris doctrinæ ſenſim ſubrepit oblivio; & ipſa tandem barbaries cum corruptiſſimis ſimul moribus & flagitioſa profanorum hominum ſapientia reducitur. Quo de argumento Bœcleri elegans diſſertatiuncula de fatis literariis noſtri temporis legi poterit; & paſſim aliorum querelæ habentur. Dependet plerumque a magnatibus omnis literarum fortuna: quod Plutarchus Oratione poſteriore de fortuna & virtute Alexandri eleganter Alexandri M. exemplo expreſſit: *Exiſtimo,* inquit ille, *eos, qui tum fuerunt artifices, non tam ætate Alexandri, quam propter Alexandrum extitiſſe. Ut enim frugum copiam bona temperies ac tenuitas aëris gignit; ita artium & bonorum ingeniorum incrementa benignitas, honor, & humanitas Regis efficit; & contra Principum invidia, ſordes, aut ſtudium contendendi iſta omnia extinguit & perdit.* Quos non Auguſti ætas viros doctos peperit? Quos non M. Antonini Philoſophi exemplo ſapientia progreſſus fecit? nam Herodiano teſte, *magnum ſapientum virorum proventum ætas illa extulit.* Notat & Gabriel Naudæus in Addit. ad Hiſt. Lud. XI. p. 76. ſub Caroli Magni, Ludovici XI. & Franciſci I. auſpiciis, plus, quam integris olim ſeculis, profeciſſe literas. Ubi vero vel bello vel ignaviæ ſe mancipant Principes, tota concidit res literaria, nullum doctis pretium ſtatuitur, optima ingeniorum monumenta peſſum eunt. Qua de re vide elegantem in Principes invectivam, Trochaico Carmine ſcriptam a J. Grutero, quod ille occaſione Commentarii Hofmanniani in Galenum fecerat. Reperitur inter Epiſtolas Richterianas p. 534. * Quam gratum 1
hoc animo accidat, illas rei literariæ periodos, nexum, momenta, mutationes noſſe, facile omnes intelligunt. Sed & alius Hiſtoriæ illius fructus eſt longe uberrimus; ut non facile ſpecie novitatis nos fallant, quæ vel in ſacris, vel in quibuscunque doctrinis, oriantur ſententiarum divortia, quæve a novis Doctoribus ſcholæ inſtituuntur. Redeunt omnia humana in orbem, & cum negotiis civilibus ingenii commenta reviviſcunt. Annon hoc ſeculo omnes veterum vel errores, vel bona etiam dogmata, novis Autoribus incruſtata vidimus? Qualia nemo miratur, aut in iis pando ore hiat & ſtupet, qui ex Hiſtoria ſectarum ſucceſſiones & doctrinam habet cognitam. Plerique omnes ita animati ſunt, ut cum uni ſe addixere Magiſtro, nulla aliorum dogmata attingant, & ne illa quidem Magiſtri ſui recte perquirant. Quotus eſt ex Peripateticorum tribu, qui habitantem in Græcia Magiſtrum

quærat? Vel ex Interpretum ore pendent plerique, vel ex Doctoris jejuni miſera
& compendiaria informatione hujus Philoſophiæ campum metiuntur: de Platone
19 aliisque Ariſtotelis anteceſſoribus & ſecuri & incurioſi. * Carteſium, qui novum Phi-
loſophiæ Syſtema hoc ſeculo coagmentavit, quam multi doctorum venerantur? &
fontem tamen ignorant, unde Philoſophia illa profluxerit. Illi vero, qui Hiſtoriam
philoſophicam, veterumque Philoſophorum dogmata deguſtavit, facillimum erit
omnium Carteſianorum principiorum veſtigia in priſcis illis Philoſophis oſtendere.
Nimirum de Philoſophis illis heri ac nudius tertius natis idem, quod olim in pro-
verbio de Oratoribus Athenienſibus dicere poſſis: *ὄφις ἂν μὴ φάγῃ ὄφιν, μὴ γε-
νήσεται δράκων.* Serpens, niſi devoret ſerpentem, nunquam erit draco. Niſi ha-
beant, quos ſequantur, quos, ubi maxime diſſimulant, quaſi devorent, & in ſuc-
cum ſanguinemque vertant, nunquam fiunt dracones, vel magna nomina & nova-
rum ſectarum fabri

20 Multa præterea quaſi ex abdito ſubminiſtrat veterum recentiorumque tem-
porum parallelismus ſcientiarum arcana, quorum vix ſumma rudisque notitia ad
ἀνίστορας illos pervenit: quæ ſi exſculpi e latebris tota nequeunt, vel ſola ſuſpicio-
ne induſtriam Philoſophi juvant, & in memoriæ larario repoſita, *δευτέρας* poſteri-
tatis *φροντίδας* feliciori ſucceſſu excitabunt. Demonſtravit elegantiſſima de Arca-
nis ſcientiarum diſſertatione *Eraſmus Bartholinus,* quanta ſollicitudine ſcientiarum ſa-
cra texerint, qui ex iis gloriam quæſiverunt populi, & quam illa eviluerint propa-
lata: enarrat rerum deperditarum jacturam integro libro *Pancirollus;* quorum
omnium memoriam nobis Hiſtoria conſervat, ut reſiduas e triſti naufragio tabulas,
quas tamen collegiſſe non jucundum tantum, ſed & utiliſſimum eſt.

21 Patet ex Hiſtoria literaria, eundem eſſe artium, qui hominum, qui Imperio-
rum eſt, genium; ortum illis, adoleſcentiam eſſe, & denique occaſum. Naſcuntur ar-
tes interdum ſubito, ſubito extinguuntur. Elegantiſſime hunc doctrinarum orbem
depinxit Vellejus: *Aliis æmulatio ingenia, & nunc invidia, nunc admiratio, incitationem ac-
cendit, naturaque, quod ſummi ſtudio petitum eſt, aſcendit in ſummum, difficilisque in perfecto
mora eſt, naturaliterque quod procedere non poteſt, recedit. Et ut primo ad conſequendum,
quo priores ducimus, accendimur, ita, ubi præteriri aut æquari eos poſſe deſperavimus, ſtudium
cum ſpe ſeneſcit, & quod aſſequi non poteſt, ſequi deſinit, & velut occupatam relinquens ma-
teriam quærit novam: præteritoque eo, in quo eminere non poſſumus, aliquid in eo nitamur,
conquirimus, ſequiturque ut frequens ac mobilis tranſitus maximum perfecti operis impedimen-
22 tum ſit.* De his omnibus ſingulatim agere nimis hic prolixum foret. * Multa di-
ci notarique poſſent, ſi recentiora cum veteribus illis in theatrum & in contentio-
nem deducamus. In hiſtoria literaria velut in ſpeculo utriusque temporis faciem
ante oculos poſitam videre poſſumus. Obſervabimus, in quibus antiqui ſuperent
novorum temporum ingenia, in quibus illi ab his ſuperentur. Sua eſt ſingulis æta-
tibus ingeniorum fœtura, ſunt artium temporarii proventus, quarum meſſem Hi-
ſtoria velut in horreo quodam congerit, ne ſpicilegium quidem illarum rerum
23 omiſſura. * Qui *ὡς ἐν κεφαλαίῳ* illa cognoſcere deſiderat, adeat Alexandri
Tas-

Tassoni librum decimum, Voluminis iſtius, quod Italica lingua ſub titulo *Pen-*
ſieri diverſi ſ. diverſarum cogitationum ſcriptum eſt: ubi ille omnia diſciplinarum
genera pervagando, illarum antiqua novaque oſtendit incrementa. * Eorum au- 24
tem omnium vel nulla ſupereſſet vel exigua cognitio, ſi libros & Bibliothecas tot
theſaurorum promicondas non excuſſerimus. Non potuiſſet Plinius tam divitem
nobis rerum naturalium penum relinquere, niſi in ſubſidium Bibliothecas Romanas
adhibuiſſet. Non ipſe Ariſtoteles tam diverſa, in omni ſtudiorum, in omni phi-
loſophiæ genere, nobis reliquiſſet, niſi a veteribus Bibliothecis adjutus, quem pri-
mum e Græcis Bibliothecam inſtituiſſe & collegiſſe volunt. Cui inter tot the-
ſauros verſanti, ingenio illo & judicio propemodum divino, facile erat, ditare
poſtera ſecula.

Multum ſcil. conducit vel ſola veterum arcanorum nomenclatura: quæ cum
animo noſtro objicitur, ſtatim ad idearum talium contemplationes diſponit, ut vel
eadem vel alia ad eorum ἀναλογίαν velut ex ſemine quodam producat. * Equidem 25
exiſtimo, multa illarum novitatum, in quibus ſecula noſtra triumphant, jam tum
antiquitus cognita fuiſſe, iterumque deperdita. Infinita enim ſunt, quæ ex rerum
mutuis applicationibus vel per ingenium, vel per caſum produci poſſunt. Sæpe
unius ſeculi, imo unius anni, diverſis & gentibus & hominibus eadem in mentem
venire poſſunt artificia, quæ celata primum, vel ad alios devolvuntur poſſeſſores,
vel ex ingeniorum ſimili quaſi concentu & tacita conſpiratione formantur. * Vi- 26
vebat, ſeculo hoc ineunte Magnus Pegelius, Roſtochienſis primum, hinc
Helmſtadienſis Academiæ Profeſſor, cujus variorum experimentorum ſyllabus ſin-
gulari libro prodiit hoc titulo: *Theſaurus rerum ſelectarum, magnarum, dignarum, uti-*
lium, ſuavium, pro generis humani ſalute oblatus. Multa illic Autor notat ab ſe excogi-
tata in omni ſtudiorum genere, Mechanicis, Mathematicis, Naturalibus, arcana,
quorum aliqua annis inſequentibus magno cum apparatu & pompa in lucem edita
vidimus, & in quibus hodie inveniendis laborat multorum induſtria. Non facile
tamen dixerim, quomodo factum ſit, ut a Pegelio ipſo nil eorum artificiorum in
effectum deductum fuerit, vel tam exigua ac pene nulla ejus apud alios mentio
fiat. Fortaſſis & ipſi, quæ omnibus rerum novarum inventoribus, invidia & in-
credulitas obfuit.

Varia illic occurrunt memorabilia. Cum *p. 111.* proponitur ratio Chirurgica 27
inſignis & rara homini communicans extera, quæ ipſi bona & interna multa quæ
noxia avertens: cui non Chirurgiæ alicujus infuſoriæ ſuſpicio oriatur? *Pagina 125.*
de navigii aërei fabrica agit: de illo *Franciſcus Lana* in Prodromo *all' argente maëſtra*
operoſe egit, & ante illum quoque *Petrus Mormius* in Arcanis collegii Roſiani detectis
p. 14. & 15. quædam propoſuit. *Pagina 125.* de machina aliqua memorat, quam
tempore quocunque quivis ſeu fortior, ſeu debilior agitare poſſit: ſimile quid in Actis
Anglicis & Gallicis deprehendimus. Ibidem de ratione, qua ex vaſe uno liquores
quotcunque diverſi effundantur, habetur; ita ut quivis inde vinum, nunc rubrum, nunc
candidum, nunc aquam, nunc aliud atque aliud liquoris, quodcunque velit, genus,
imo, calidos & ferventes, ſi velit, liquores depromat. Cui vero non idem hoc artificium

videbitur? quo aliquis ore evomere varii generis liquores poteſt, quod a circumforaneis quibusdam, ante annos non ita multos, cum maxima omnium admiratione factum fuit. Quæ *pag. 126.* proponuntur artificia Archimedæa, quibus liquorum bonitas vel pravitas exploretur, illa noſtra ætate ſpectata fuere, & a Kirchero in *Mundo Subterraneo* exhibentur. Navigium ſubmaritimum, de quo *pag. 127.* agit, & cujus uſum prolixe recenſet, novum poſt illa tempora vel autorem vel propagatorem in Belgio invenit. Quomodo ex fundo maris & naves & res aliæ graves educi poſſint, de quo ille *pag. 137.* noſtro quoque tempore ſingularibus machinis tentatum fuit. Inſtrumentum quoque Pantographicum, de quo ille *pag. 168.* poſtea a Scheinero Mathematico ſingulari libro delineatum. Pauca illa ſunt, quæ e numero illo excerpſi: cetera pleraque inter noſtræ ætatis inventa nunc comparent, quibus recenſendis nunc ſuperſedebimus. Et fortaſſis ante Pegelium jam tum alii fuere, qui de iisdem vel ſimilibus cogitarunt.

28 Hos ac multo plures uſus præſtare poterit Hiſtoria literaria, ad quam diligentius excolendam merito eruditorum ſtudia conſpirare debebant. Multa illo in genere Joh. Gerh. Vossius præſtitit, ac plura præſtare potuiſſet, ſi, quæ affecta habuit, abſolvere potuiſſet. Noſtro tempore vel Conringio vel Bœclero labor ille demandari potuiſſet. Conringius certe jam tum inſignem ejus partem in *Antiquitatibus Academicis* abſolvit. Verſatur & in nonnullorum manibus ejusdem liber *ἀνέκδοτος de Scriptoribus;* quam tamen extemporalem ego operam crediderim. Bœclerus non attigit hoc doctrinæ genus, niſi quod exiguus ejus liber in commodum tironum de Scriptoribus prodiit, qui præter Nomenclaturam Autorum &
29 editionum nihil habet. * Ceteri, qui ad hoc argumentum acceſſerunt, non iſta *ἐμπειρίας* literaria inſtructi, plane inepte in hoc negotio verſantur, & paupertinam eruditionem oſtentant. Quid enim efficiant, *qui aliena negotia curant, excuſſi propriis?* Suſcipi illa res debet ab ingenio non jejuno & imperito, ſed operi huic ſoli intento, ſed cujus magna ſit judicandi ſolertia, quodque e *τύπῳ* illo *περιστατικῷ* indagare rerum occultarum nexum poſſit.

CAP. III.

DE RE BIBLIOTHECARIA.

Et quidem I. de Cauſis erigendarum Bibliothecarum.

§. 1. *Bibliothecæ ἔμψυχος & mortua.* 2. *Bibliotheca nomen πολύωνυμον.* 3. *Bibliothecæ publicæ, privatæ.* 4. *Hæ cum delectu & ſine diſpendio rei familiaris inſtituendæ.* 5. *Aldi Manutii & Joannis Cordeſii ſtudium Bibliothecarium.* 6. 7. *Pinelli de ſtudio nummario judicium.* 8. *Bibliotheca Principum.* 9. *Ludovici Jacobi de Bibliothecis Pariſinis gloriatio.* 10. *Bibliothecarum inſtitutio maxime ad curam Principum & Magiſtratuum ſpectat.* 11. *Prima Bibliothecæ erigendæ occaſio & cauſa ab* ACTORUM PUBLICORUM CUSTODIA. 12. *Exemplo Ægyptiorum, Phœnicum, Sinenſium, probatum.* 13. *Archiva olim dicebantur Athenaica vel Athenica.* 14. *Athenæum celebre Romæ auditorium.* 15. *MSti Codices, qui ad ſtatum*

Digitized by Google

tum Reipublicæ pertinent, plurimi in Bibliotheca Vaticana, 16. *Auguſta,* 17. *Mazariniana,* 18. *Puteanæa,* 19. *Pinelliana.* 20. *Secunda cauſa* STUDIORUM AMOR. 21. *Principes Bibliothecarii.* 22. *Ducis Brunſuicenſis Auguſti laus.* 23. *Privatorum* βιβλιομανίας *non omnino reprehendenda.* 24. *Librorum uſu mulctari pœna maxima.* 25. *Tertia cauſa* UTILITAS PUBLICA. 26. *Bibliothecæ ad uſum publicum pateant.* 27. *Viri docti magnos e MStorum præcipue lectione fructus capiunt.* 28. *Id exemplo Sirmondi & Salmaſii oſtenditur.* 29. 30. *Bibliotheca optima magnum ad eruditionem parandam eſt præſidium.* 31. *Principum vanitas in congerendis Bibliothecis etiam literatis prodeſt.*

Qui Hiſtoriæ literariæ penetralia perreptavit, vere quod de Longino olim dicebatur βιβλιοθήκη ἔμψυχος dici poteſt: quem nemo ſibi titulum acquirit, niſi e mortuis Bibliothecis ſe ipſum Bibliothecam vivam fecerit. Utriusque Bibliothecæ quidam nexus eſt. Bibliotheca ἔμψυχος dici non poteſt, niſi qui mortuas probe excuſſerit. Bibliotheca vero mortua erit, cujus rectioni non præficiatur βιβλιοθήκη aliqua ἔμψυχος. Elegans ille luſus eſt Leonis de S. Joanne, qui ſcripſit Ideam Bibliothecæ viventis & mortuæ ad Henricum Memmium, cujus libri vel titulo tam præclaram Memmii Bibliothecam, quam ipſum laudabat, teſte Ludovico Jacob. *Tr. de Biblioth. p. 544.* 1

Ut ad BIBLIOTHECARIAM *rem* tandem accedamus, ſciendum eſt, Bibliothecæ nomen eſſe πολύσημον, nam vel numerum librorum ſignificat, vel ipſum illum locum, in quo libri ponuntur, qui & Apotheca JCtis dicitur *l. 12. §. 33. ff. de inſtructo vel inſtrumento legato.* Solent & tituli librorum, uno aliquo libro congeſti, Bibliothecæ nomine ſalutari, quales Catalogi ſunt, vel libri multarum rerum copia inſtructi, ut Diodori & Apollodori Bibliotheca; vel multi Autores in unum aliquod ſyſtema collecti, ut Bibliotheca Patrum. Huc referri debet, quod a Monachis, aliisque ævi infimi Scriptoribus Bibliothecæ nomine Vetus & Novum Teſtamentum vocetur. Ita Durandus lib. 6. Rational. c. 1. n. 27. *Bibliotheca a Græco nomen accepit, & eſt nomen æquivocum, ſcil. locus, in quo libri reponuntur, & volumen ex omnibus libris V. & N. Teſtamenti ab Hieronymo compoſitum.* Vid. du Freſne in Gloſſario, hac voce. Ridicula erat Calviſii Sabini e ſervis Bibliotheca, de quo Seneca *Epiſt. 27.* 2

Sed illa ad rem adeo non pertinent. Veniamus ad Bibliothecas ipſas, quales 3
vel privatæ ſunt, vel publicæ. * Illæ, quanquam in molem tantam non excreſcant, 4
ut publicæ: ſunt tamen etiam inter privatos viri illuſtres & opulenti, qui in libris omnis generis coëmendis nullis parcunt ſumtibus. Quorum βιβλιομανίαν reprehendit Seneca *Ep. 2. & 45. & de Tranquill. animi c. 9.*, ridet Lucianus in libello πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, & Auſon. *epigr. 43.* Sunt ita animati nonnulli, ut

- - - - - - *magno de flumine malint,*
Quam de fonticulo tantundem ſumere.

cum vaſtioris Bibliothecæ minor interdum uſus ſit, quam ejus, quæ ſelectis pauciori-
bus libris conſtat. Quo de argumento legatur elegans Rolandi Mareſii nona libri
primi epiſtola. Ita ille eo in loco: *Ad doctrinam quidem comparandam quin lectione
opus ſit, nemini dubium eſt: ſed & attenta meditatio & accurata naturæ & rerum, quæ ob
oculos verſantur, quotidianorumque eventuum conſideratio non minoris forte eſt utilitatis:
modo prima diſciplinarum elementa hauſeris, & optimos ſcriptores ſaltem degustaris: qua
in re tamen multum peccari video: non ſatis enim apud nos meditamur, quod nihilominus fa-
cile & ubivis exercere licet: ſed omne noſtrum ſtudium in libris legendis impendimus, memo-
riamque varia rerum ſupellectile ornamus, judicii nulla fere cura: & ſolum, quod quis dixerit,
retinemus, non, quare dixerit, judicamus.* Coëmendi ſunt a privatis libri, non quibus
opus habent, ſed potius neceſſarii. Pretioſi illi, magna Volumina, ad ornatum in-
terdum Bibliothecarum potius ſpectantia, ad Bibliothecas publicas referendi: mi-
nutiores vero libri, rariores, ſingularis argumenti, qui ſe oculis emptorum facile
5 ſubducunt, præ ceteris comparandi. * Ultra privati ſane ſortem ALDI MANU-
TII junioris Bibliotheca æſtimanda eſt, qui octoginta millia librorum Piſanæ Aca-
demiæ legaſſe memoratur Franciſco Schotto in *Itinerario Italico lib. 2. c. 10.* Sed ille
rem familiarem omnem in Bibliothecam imprudenter conſumpſit. Refert enim
in Pinacotheca ſua Janus Nicius Erythræus, adeo modicis Aldum illum fuiſſe fa-
cultatibus, ut illi neceſſum fuerit aliquot centum aureorum ad transferendam fami-
6 liam fœnori ſumere; quo ex ære alieno vix unquam liberari potuit. * JOANNI
CORDESIO, Eccleſiæ Lemovicenſis Canonico, magna quoque in cumulandis li-
bris fuit cupiditas, quam tamen ita temperavit, ut in ſtatu Eccleſiaſtico vivens,
plus tamen non impenderet, quam accepti rationes paterentur. Genium tamen
ſuum defraudavit ſæpe, ne hac voluptate excideret. Legi de eo Gabrielis Nau-
7 dæi elogium debet, quod Bibliothecæ ejus, Pariſiis editæ, præmiſit. * PINELLUS
quoque, ut Gualdus in ejus Vita teſtatur, non ferebat privatorum in coacervandis
nummis, gemmis, naturæ rarioribus, inſaniam, opes ſuas, in fortunarum ſuarum
8 detrimentum, exhaurientium. * Principi & nobilibus, vel centum librorum Bi-
bliothecam ſufficere poſſe, ad omnes artes & ſcientias, quantum ſatis eſt, addiſcen-
das, oſtendit MATTHÆUS VAYERUS in *Epiſtola* ſingulari *Scholæ ſuæ Principum,* Gal-
lica lingua ſcriptæ, ſubjuncta, in qua de titulis rerum & legendi ratione prolixe
9 diſſerit. * In ſola Gallia, imo in Pariſina urbe ſola, plus Bibliothecarum privata-
rum eſſe, quam in Germania aliiſque regnis, LUDOVICUS JACOBUS dicere non
veretur in tractatu ſuo *de Bibliothecis,* quem tamen paulo jactantius hic loqui credi-
derim; nam numerus illarum minor eſt ceterarum illarum numero, quas indiligen-
ter tamen & ſegniter congeſſit, rudis enim illarum nomenclatura eſt; & aliorum
fide transſumpta, cum in Gallicis Bibliothecis ornandis magno cum apparatu elo-
giorum & verborum, teſtis præterea oculatus, verſetur. Sed condonandum hoc
affectui in Patriam eſt. Multi in Gallia inter privatos ſunt regiis pene opibus,
10 quibus facile eſt theſauros illos librarios colligere. * Sola pertinet hæc ad gene-
roſos & beatos gloria: inter quos cum familiam ducant Principes & Magiſtratus,
illis cura hæc incumbit rei proſpicere publicæ. Etenim ſi armamentaria exſtrui-
mus,

Digitized by Google

mus. quibus belli tempore ſe defendant adverſus injuriam cives; ſi penus &
promptuaria inſtruimus, ut vitæ neceſſitatibus ſubveniatur; quidni & Bibliothecas
colligamus, quibus animos paſcamus, & ad ſapientiam excolamus: quemadmo-
dum armis ad fortitudinem corpus & nervos firmamus. Ejus inſtituti ac con-
ſilii cauſæ cum & multæ ſint & graviſſimæ, eas hic quaſi per *σύνοψιν* diſpi-
ciamus.

Ac prima quidem & antiquiſſima librorum colligendorum occaſio fuit ab 11
ACTORUM REIPUBLICÆ COLLECTIONE *ac* CON-
SERVATIONE, quæ certo quodam in loco cuſtodiri debebant. Etenim
cum publice intereſſet, conſervari rerum geſtarum memoriam, primum quidem ne-
gligentius in gente adhuc rudi, majori deinde cura in illam incubuerunt. Nam
ſculpturis, picturis, ſaxorum inſcriptionibus, antiquiſſima illa & primæva maxime-
que naturali communicandi res ſuas via, omnia, vel denique rudibus quibusdam
elogiis & hymnis ad poſteros transmiſerunt. Quod de Germanis noſtris teſtatur
Tacitus, quorum carminum inquiſitionem diligentiſſimam promiſerat in Germa-
niæ Antiquitatibus Aventinus, ut ex ſyllabo argumentorum Operis prodromo pa-
tet. Sed nihil pene & valde exigua eorum veſtigia in Annalibus Bojaricis depre-
hendas, quibus uberiora ſperare nos vetat Ciſnerus eorum editor. * Apud Æ- 12
gyptios Sacerdotibus hoc negotium dabatur, ut referrent omnia in literas. Apud
Chaldæos itidem hoc fiebat, imo apud ipſos Hebræos, de quo videatur Joſephus
libro contra Apionem, & Maſcardus *dell' arte hiſtorica trattato* 1. *cap.* 1. & 2. Unica
certe illa apud Chinenſium populum & prima cura fuit: nam referente Martino
lib. 1. *Fuit & eſt etiamnum genti huic uſitatum, ut doctiſſimis aliquot Philoſophis Imperato-
ris defuncti res geſtæ conſcribendæ a ſucceſſore mandentur: quod munus apud ipſum cum pri-
mis eſt honorificum, & a ſummis quibusque viris expetitum. Hinc Hiſtoria Sinica ita ſibi
ſemper ſimilis continuatur, ut, quanquam ab alio ſit atque alio ſuccedentibus annis adaucta,
unius tamen auctoris eſſe opus videatur. Prima & antiquiſſima hiſtoria ſtylo ferreo foliis inci-
ſa: poſtea vero chartis inſcripta vel impreſſa typis. Lieupangus Imperator cum Ingum vicis-
ſet, referente eodem Martinio lib.* 7. *Siaohous vir conſultiſſimus, ſpretis divitiis omnibus, quæ
in manu ejus erant, muſeum ſummi magiſtratus ingreſſus, inde tabulas imperii geographicas &
libros, in quibus particulatim omnia provinciarum peculiaria & munitiora loca, reditus & ho-
minum numerus accuratiſſime repræſentabantur, ſecum abſtulit atque ſervavit. Ex his deinde
Lieupangum omnem imperii ſtatum adeo ſcienter edocuit, ut omnes, & praecipue Lieupangus
admiraretur, unde tanta rerum ei notitia: quem proin Imperator honoribus ac divitiis auxit
amplioribus, quam ſi civitatis unius gazam omnem ſolus acquiſiviſſet, ditior e libris unius,
quam milites omnes a prædiis.* Vel ex hoc illuſtri videmus exemplo, his præcipue ſcri-
ptis, quæ ad Rempublicam pertinent, primum fuiſſe inſtructas Bibliothecas, quæ
Archivorum nomine poſtea dictæ fuerunt, cum ſepararentur publica illa ab aliis re-
bus. * *Chartarium* ſequioribus temporibus dictum eſt, ubi ſervabantur Epiſtolæ. 13
Olim *Athenaica*, vel, ut Salmaſio emendatori placet, *Athenica* dicebantur, in quibus
reponebantur literaria monumenta, ut Epiſtolæ & Orationes Ducum Imperatorum-
que,

que, Ephemerides Principum & Senatus conſulta de Principibus facta, & alia ejus
generis, ut docet nos Salmaſius in notis ad illa Trebellii Pollionis in triginta Ty-
rannis, vita Regiliani, ubi de Epiſtola quadam Claudii loquitur, *quam ego,* inquit,
repertam in Archivis inſerendam putavi, fuit enim publica. Atque ita emendatum ab in-
eptis librariis erat, cum MSti Codices pro *Archivis* habeant *Athenicis*, nam Athenica
in Archiva mutaſſe videntur, inquit Salmaſius, quibus Archiva notiora, quam A-
14 thenica; quam iſtius ſeculi vocem genuinam eſſe ille judicat. * Athenæum alias
Romæ fuit celebre auditorium, in quo Oratores, Rhetores, Poëtæ publice recita-
rent, ubi videntur illa acta fuiſſe recondita. Unde vel Athenæis, vel Athenaicis,
id eſt, armariis iſtius Athenæi, vel Athenicis legendum; quod ultimum ut genui-
num probat Salmaſius. Mihi equidem non diſplicet Athenaicis: cum hoc nomi-
ne apud Græcos multa dicantur, quæ ad Athenas pertinent, ut feſta 'Αθηναϊκά,
quibus poculum circumferebatur, quod παναθηναϊκὸν dicebatur. Ita & Ulpia Bi-
bliotheca libros habebat, quibus Aureliani Imperatoris quotidiana erant perſcripta,
teſte Vopiſco in ejus Imperatoris vita. Hoc conſilio olim Ariſtotelem Bibliothe-
cam inſtituiſſe Conringius de Bibliothec. Auguſt. probat p. 84. & de Apellicone
Teio Peripatetico ex Athenæo lib. 5. cap. 14. patet, omne illum ex civitatibus, ſi
15 quid eſſet antiquum vel reconditum, corraſiſſe. * Eadem & Bibliothecæ Vatica-
næ fuiſſe initia ex Onuphrii Panvinii libello, quem de Bibliotheca Vaticana ſcri-
pſit, diſcimus; Hilarius Papa primus, quod legerim, Bibliothecas duas Romæ jux-
ta fontem Lateran. ædificavit, in quibus Eccleſiæ Romanæ ſcripta & Epiſtolas de-
cretales Romanorum Pontificum, Conciliorum actiones, hæreticorum palinodias
& hæreſes, ſanctorumque Patrum libros publico uſui Chriſtianorum conſervaret:
cum eo tempore libri, ob paucitatem & librariorum raritatem, difficulter admo-
16 dum invenirentur. * In Bibliotheca Auguſta 200. MSti Codices de *arcanis nego-
tiis Germaniæ & aliorum regnorum,* teſte Conringio, aſſervantur. Ad hunc finem re-
ſpexiſſe cum illo Chinenſium imperatorum Conſiliario Siachoo viros quoque illu-
ſtres Reipublicæ gubernandæ admotos, e Bibliothecarum Scriptoribus diſcimus.
17 * Magnum earum rerum theſaurum in incomparabili illa Mazariniana fuiſſe notius
18 eſt, quam ut hic commemorari a nobis debeat. * Incredibile eſt, quot quantaque
rerum Gallicarum arcana congeſſerit Petrus Puteanus, Regis Chriſtianiſſimi Conſi-
liarius, de quibus volupe eſt legere in vitæ ejus deſcriptione Nicolaum Rigaltium.
Vide illum p. 50. 51. Habuit Memorialium ſeptingenta & ſexaginta quinque Vo-
lumina Puteanus, ſua pleraque manu ſcripta. Titulos aliquot illorum recenſet a
pag. 61. ad p. 71. Rigaltius, qui Catalogo hæc verba ſubjungit: *Indicavi titulos tan-
tum & lemmata. Qui volumina conſpexerit, mirabitur talia tanta ſcripſiſſe hominem*
19 *tot amicis quotidie vacantem, & valetudinarium.* * Quam diligens eorum aſſervator
fuerit Vincentius Pinellus, in vita ejus Gualdus refert: nam quicquid arcanorum,
relationum ad ſtatum Venetum pertinentium corradere potuit, congeſſit, ac per
vaſtos libros digeſſit. Quod cum ſciret Senatus Venetus, cum poſt mortem ejus
libri Neapolin transportandi eſſent, manum MStis illis injecit, ac in Biblio-
thecæ

Digitized by Google

thecæ publicæ peculiari conclavi repoſuit cum hac inſcriptione: *Decerpta hac imperio Senatus e Bibliotheca Pinelliana.* Sua enim intereſſe exiſtimabant, ne illa ſtatus arcana in peregrinas manus venirent. Fuere autem CCC. Commentarii. Facit & Ludovicus Jacobus, Tr. de Biblioth. pag. 498., mentionem Jacobi Amelotii, qui magnam vim tractatuum Politicorum & Memoriarum MStarum ad ſtatum Regni Gallici pertinentium congeſſerit. Hanc ob cauſam credo & Bibliothecæ cura iis, quibus Hiſtoriæ vel ſcribendæ vel legendæ munus dabatur, data eſt, ut de Academiis quibusdam obſervat Hotting. *in Biblioth. quadripartit. cap. 1. n. 1.*

Poſt cauſam, quæ ex neceſſitate videtur nata, ad Bibliothecas erigendas inci- 20
tarunt ipſe STUDIORUM mentisque excolendæ AMOR, & φιλοβιβλία,
qualis in Regibus nonnullis deprædicari ſatis nequit. * Inprimis vero Ptolomæo- 21
rum familiæ proprium id ſtudium fuit, & aliis quoque Imperatoribus, Regibus,
Principibus noſtri ſeculi, quorum hic magnum dare catalogum poteramus. * Vel 22
unius AUGUSTI, glorioſæ memoriæ, Brunſuicenſium Ducis, ſingularis ac incredibilis ille ardor deprædicari ſatis nequit, qui digniſſimum virtutis præconem nactus, τὸν πάνυ Conringium in Epiſtola *de Bibliotheca Auguſta* ad Illuſtriſſimum Boineburgium ſcripta, qua ille, nec ſine ratione, ſupra omnes Regum Principumque ſimiles impetus hos labores extollit. Septem enim illic argumenta recenſet, quæ admiranda vocat, unde Bibliothecæ illius dignitas & Autoris ſimul æſtimari debeat. Vere ille Bibliotheca mortuæ ſuæ ἔμψυχος, imo ipſa ejus anima; verusque, quod in magna laude ponendum eſt, Bibliothecarius. Ipſe, quod mireris, tot librorum indices, ſpiſſa volumina, ut eo cognitiora haberet omnia, ſua manu ſcripſit; ipſe pulcherrima ſerie diſpoſuit, quæ vel privati hominis fatigare patientiam poſſint. Continuos ejus pro Bibliotheca augenda labores, vigiles per omnia terrarum oculos, ſtudia indefeſſa ſummis elata laudibus vide: neque enim
illa nobis recoquenda. * Ignoſci privatis debet, ſi hac diſcendi cupiditate abrepti 23
cum rei ſuæ familiaris jactura hic inſaniant. * Etenim ſi unquam, hoc cum ratio- 24
ne inſanire eſt: qua multos ita abductos vidimus, ut vel genium fraudarent, quo animum his deliciis paſcerent: Aliqui vel vitam ſibi acerbam exiſtimarunt, ſi libris ſibi carendum foret, ut igne & aqua ſibi interdici tolerabilius habuerint, quam librorum facere jacturam. Quod pœnæ genus non ignoravit Tiberius, qui referente Suetonio, *in Tib. cap. 61.* quibusdam, cuſtodiæ traditis, non modo ſermonis & colloquii uſum, verum etiam ſtudendi ſuſtulit poteſtatem. Alphonſus Rex, teſte Sylvio *in libro de dict. Alphonſi,* ſola lectione recreatus e morbo convaluit. Corraſius, JCtus magni nominis, *in Epiſt. quæſt. c. 18.* omne vitæ ſolamen, vivendi deſiderium ſibi ablaturum dicit, qui libros veteres ſibi amicos adimeret. Eleganter & plane ſupra illius, quo ſcribebat, ſeculi genium, Lucas de Penna in Rubr. C. de navicular. *Liber eſt lumen cordis, ſpeculum corporis, virtutum magiſter, vitiorum depulſor, corona prudentum, diadema ſapientium, gloria honorum, decus eruditorum, comes itineris, domeſticus amicus, collocutor & congerro tacentis, collega & conſiliarius præſidentis, vas plenum ſapientiæ, myrothecium eloquentiæ, hortus plenus fructibus, pratum floribus diſtinctum,*

principium intelligentiæ, memoriæ penus, mors oblivionis, vita recordationis; vocatus properat, juſſus feſtinat, ſemper præſto eſt, nunquam non morigerus; rogatus confeſtim reſpondet; ſincerus conſultor, non aſſentatur, non loquitur ad gratiam, nemini parcens, quia neminem timet; nihil mentitur, quia nihil poſcit: te nunquam faſtidit, etiamſi tu illum faſtidio habeas: arcana revelat, obſcura illuſtrat, ambigua certiorat, perplexa reſolvit, contra adverſam fortunam defenſor, ſecundæ moderator, opes adauget, jacturam propulſat; puteus inexhauſtus, theſaurus immenſus, ærarium inconſumptibile, paradiſus, unde ejici non potes, niſi cum volueris: amœnitas frugifera, qua frui poſſis, quamdiu velis; doctor gratuitus, faciens te gnarum, ſi reperit ignarum. Ceterum elogiorum illorum magnam ſilvam vide in Richardi Bury *Philobiblio cap. 1. & 2.*

25 Præter hæc UTILITAS quoque PUBLICA eſt, quæ librorum collectionem ſuadet. Quemadmodum enim proventus & agrorum fructus congerere ſolemus; ita ingeniorum veluti meſſes in his cuſtodire horreis debemus. Qui ſunt tam ſtolidi populi, ut patriæ ſuæ fruges reditusque perire ſinant, & ingeniorum
26 opes reſcindant, unde maxima genti gloria, civibus commoda? * At amplas aliqui poſſident Bibliothecas, publicæ quoque inſtitutæ ſunt, ſed non in aliorum uſum. Nimirum quaſi ſcenæ tot libri inſerviunt, oculos tantum moraturi, non animos ſaturaturi. Cui bono theſaurus abſconditus? Ergo in tinearum & blattarum gratiam tot opes impenduntur, tot libri colliguntur. Galli in eo liberales, apud quos vel privatæ Bibliothecæ ad publicos uſus conceduntur. Bodleiana Oxonienſis ſingulis diebus patet. Quæ tamen ſecretiores ſunt, commendatione Patrono-
27 rum expugnari poſſunt. * Manuſcriptorum non adeo facile copia dari ſolet. Eſt ubi invidia illam negat; eſt ubi furti metus peregrinos arcet. Nullos ea in re præter Anglos difficiliores ſe ſenſiſſe queritur in præfatione ad Polybium Gronovius. Solet vero uſus tam Manuſcriptorum, quam impreſſorum, certis quibusdam legibus concedi, quæ Bibliothecis ſingulis ſingulares eſſe ſolent; quarum aliquæ a nonnullis notatæ ſunt. Utilitatem hanc commendatum iverunt viri doctiſſimi. Extat Anton. Sanderi diſſertatio parænetica pro inſtituenda Bibliotheca publica Gandavenſi ad Magiſtratum & proceres ejusdem urbis, ubi argumentis omnibus rem agit. Quibus cautelis legibusque uſus Bibliothecæ ſit circumſcribendus, docuit Naudæus in libro ſæpius laudato, de Bibliotheca inſtruenda cap. 9. Fructus vero
28 hinc redundare uberrimi ad viros doctos poſſunt. * Non potuiſſet tam varia, tam vaſta Opera ſcribere Sirmondus, niſi Petavianam Bibliothecam ad manus habuiſſet, & rariſſimos, qui in ea ſervantur, MStos codices excutere potuiſſet, teſte
29 Ludovico Jacobi, Tr. de Biblioth. p. 552. * Quantum Salmaſio profuerit Bibliothecæ Heidelbergenſis, legas in vita Salmaſiana, Epiſtolis ejus præfixa; Hæc enim prima tam vaſtæ eruditionis jecit fundamenta. Operæ pretium eſt verba Autoris ipſius in medium proferre: *Salmaſius admiſſus in interiorem Jani Gruteri amicitiam, & liberrimus ei ad locupletiſſimam Bibliothecam patuit aditus. In eam itaque ſe condidit, & evolvendos partim, partim conferendos cum editis, aut ſi editi non eſſent, & majoris momenti viderentur, ad transſcribendos Græcos Latinosque codices MStos ſe*

accin-

Digitized by

accinxit: Atque ea quidem pertinacia, ut non diem tantum, ſed & noctem, huic curæ impenderet, & ex tribus unam ſemper inſomnem duceret. Toto mane fere una ſemper cum Grutero operam hanc navabat: a meridie per aliquot horas ambulationibus ſe invicem atque eruditis ſermonibus recreabant, ne quod otium ſine negotio abire ſibi Claudius noſter permitteret. Tum iterum Salmaſius ad penſum ſuum, Gruterus domum reverti ſolitus. Quia etiam id juris in Bibliothecam jam acquiſiverat Heros noſter, ut in Muſeis quoque, quos vellet codices, ſecum perlegendos aut deſcribendos adduceret; ita factum pauciſſimis menſibus, ut eruditionem acquireret plane incredibilem, & fama nominis ejus non Germaniam tantum univerſam, ſed & Belgium noſtrum & Gallias pervagaretur, & pro Grutero jam Salmaſius undique de dubiis ac conclamatis apud omnis generis autores locis conſuleretur. Ille vero, jam tum eruditionis variæ admodum & diffuſæ copiis inſtructus, nunquam non pleniſſime iis ſatisfecit, & ſupra exſpectationem quoque lautiſſimis doctrinæ & polymathiæ ſuæ epulis ſatiavit. Superſunt tum in ipſius Muſeo, tum apud amicos maximorum virorum literæ, quibus ſuper variis admodum & difficillimis locis in Stephani dictionario, Floro, Callimacho, Theocrito, Athenæo, Heſychio, aliisque graviſſimis Autoribus, ſententiam rogatur. * Vel unico hoc exemplo luce 30
meridiana clarius patet, nullum eſſe ad meliorem eruditionem parandam præſidium, quam optimam Bibliothecam.

Ille quanquam ſemper reſpici uſus debet, ſæpe tamen potius in pompam & ad 31
magnificentiam oſtendendam inſtituuntur Bibliothecæ. Domitianus ipſe, hoſtis alias bonarum mentium & virorum ſapientum, Bibliothecas tamen incendio abſumptas impenſiſſime reparari curavit, exemplaribus undique petitis, miſſisque Alexandriam, qui deſcriberent emendarentque. Eadem cauſa Cleopatram ad reparandam Bibliothecam Alexandrinam impulit. Sed ignoſcendum huic morbo eſt, per quem aliorum ſaluti proſpicitur. Longe enim honeſtius, ſi inſerviendum eſt magnatibus, in Bibliothecarum inſtructionibus, quam in magnificis ſubſtructionibus, ſpectaculis, epulis, & innumeris aliis perdendarum opum inſtrumentis, inſanire. Quicquid hic impenditur, in reipublicæ bonum cedit, cum cetera, vel perituræ voluptati, vel inutili vanitati, cum civium detrimento impendi ſoleant.

CAP. IV.

DE MEDIIS ERIGENDARUM BIBLIOTHECARUM, DEQUE EARUM ORNATU.

§. 1. *Integræ Bibliotheca primum pro fundamento amplioris Bibl. coëmendæ.* 2. *Taberna viſitanda.* 3. *Familiaritates cum Bibliothecarum poſſeſſoribus eorumque heredibus contrahendæ.* 4. *Catalogi excutiendi, & vitarum ſcriptores, unde Operum ineditorum notitia habetur.* 5. *Pinelli mira ſagacitas.* 6. *Emiſſarii alendi.* 7. *Officinæ opificum, chartis & membranis utentium, perluſtrandæ.* 8. 9. *Indices Librorum publici, Francofurtenſes & alii, perquirendi.* 10. *Autoritas publi-*

publicorum munerum libris parandis ſubſidio eſt. 11. *Exemplum Richardi de Bury.* 12. *Amicitiis virorum doctorum augentur Bibliothecæ.* 13. *Ornatui Bibliothecæ detrahendum in Bibliothecæ augmentum.* 14. *Bibliothecæ e legatis ditantur.* 15. *Oxonienſis Bibliotheca legatis magnificentiſſimis crevit.* 16. *Theatrum Scheldonianum.* 17. *Fuggeri in Heidelbergenſem liberalitas.* 18. *Veneta Cardinalis Beſſarionis legato inſigniter locupletata.* 19. *Luctuoſi & inhoneſti Bibliothecas augendi modi, per ſpolia bellica,* 20. *exemplo Vaticanæ, quæ Heidelbergenſis,* 21. *Vindobonenſis, qua Budenſis jactura creverunt,* 22. *per furta, exemplo Didaci Mendozæ Venetam compilantis.* 23. *De facto illo disquiritur.* 24. *Furta Bibliothecaria nonnullorum in uſum publicum.* 25. *Typographiæ beneficio Bibliothecæ noſtri temporis longe auctiores redditæ ſunt.* 26. *Ornatus Bibliothecarum.* 27. *Imagines & ſtatuæ in illis.* 28. *Optimus a charta & typis ornatus.* 29. *Charta & typorum ornatu Germania a Belgio & Italia ſuperatur.* 30. *Nimius librorum nitor non arguit librorum heluones.* 31. *Librorum nitor in Bibliothecis publicis non negligendus.*

1 Vidimus de cauſis, ob quas Bibliothecæ inſtitui ſolent: diſpiciamus jam *de* MODIS, quibus ad earum exſtructionem perveniri ſoleat. Comparantur Bibliothecæ *per emptionem*, cum vel integræ emuntur, vel ſingulares libri. Præſtat vero integras, ut fundamentum, ſubſternere noſtræ, quam ſparſos hinc illinc libros colligere. His initiis Illuſtriſſimæ Bibliothecæ ad eam magnitudinem excreverunt. Ita Franciſcus de Joyeuſe ex tribus aliis, inter quas Pithæana, ſuam collegit & confecit, teſte Ludovico Jacobi p. 524. Idem de Biblioth. Auguſta teſtatur Conringius. E Simeonis Boſii Bibliotheca ſuam inſtauravit Cordeſius.
2 * Ut vero cum lucro & commodo noſtro coëmantur libri, variæ artes obſervari debent: nam vel viliſſimæ tabernæ viſitandæ interdum ſunt; e quibus ipſe ſæpe,
3 quæ non credideram, extraxi: * Familiaritas contrahenda cum heredibus hominum doctorum, præcipue indoctis: a quibus vel libri manuſcripti, vel ab ipſis
4 ſcripti, ſed propter ſingulares cauſas ſuppreſſi, ſæpe comparari poſſunt. * Tales libri multi notati ſunt in vitis virorum illuſtrium, qui latitant paſſim apud heredes, ſed in lucem raro protrahuntur, ac ſæpe in rapaces aliorum manus incidunt. Ubi jam Nobilium Exercitationum Libri I. C. Scaligeri, quos Robertus Conſtantinus editurus erat, teſte Michaële Neandro in præfatione luculenta, Græcæ Linguæ erotematibus præmiſſa, pag. 222? Ubi ſunt libri Familiarium exercitationum, quos integros dare ſe poſſe teſtatur Mauſſacus in præfatione Commentariorum Scaligerianorum, in Hiſtoriam animalium Ariſtotelis ab ſe editorum? Ubi Opus ejus in Officia Ciceronis, quod editurum ſe illic promiſit? Ubi ſunt Originum libri CXX, quos ipſe Scaliger ob molem edi poſſe deſperavit? & plura alia, quæ illic a Mauſſaco recenſentur. PINELLUS mire in libris illis conquirendis ſagax
5 fuit, de quo in vita ejus Gualdus p. 4 . hæc habet: * *Ut Bibliothecam ſuam, quam in oculis ferebat, quotidie locupletaret, hanc ſibi inter alias rationem propoſuerat, ut a literatorum, qui diem nuper obiiſſent, heredibus librorum indices compararet, e quibus omnia ea perdiſce-*

diſceret, quæ ſibi in Bibliothecam eſſent transferenda: quod tamen raro admodum accidit, cum haud æque dominis ac ipſi nota eſſent, quæ in cujusque Bibliotheca latitabant. In his vero perquirendis quam fuerit accuratus, declaratum volumus unico hoc exemplo. Vir Clariſſimus Venetus vita functus eſt. Libros aliquot magni nominis MStos ille diu in deliciis habuerat, quos Pinellus divenditos redemit, & cum ejusdem Bibliothecæ reliquias bibliopola neſcio quis, ſchedas videlicet, atque alia hujus generis coëmiſſet in gratiam ſalſamentariorum, re comperta illico hic noſter nobiles illuſtrium virorum epiſtolas perire non eſt paſſus. * *Emiſſarios ille habe-* 6
bat, quorum induſtria ex Orci faucibus ſæpe ſæpius eripuit inſignium virorum literales labores.
* *Cribrorum, Cymbalorum & Cithararum artifices, quod non modicam vim membranarum in* 7
artificium ſuum abſumerent, ſingulis ſaltem menſibus a ſuis conveniri volebat, & id optimo utplurimum eventu. Novi Viros doctos, qui magnam MStorum Codicum ſupellectilem eodem artificio congeſſerunt, exiguis nummis; qui ſi a peritis æſtimandi, magno pretio venirent. Notum enim eſt, quanta MStorum Codicum ſit æſtimatio, de quorum caritate legi Gabr. Naudæus addit. ad Hiſtoriam Ludov. XI. p. 86. & ſqq. poteſt. Ita Sirmondus pro 50. Imperialibus magnam copiam MStorum a bibliopego redemit, ut videre eſt apud Ludovicum Jacobum Tr. de Biblioth. p. 525.

Notitia eſto præcipuorum per totam Europam librariorum, aut hominum, 8
qui noſtri cauſa omnia Bibliopolia & Typographea perreptent; qua ſagacitate nemo eundem Pinellum ſuperavit, de quo hæc in vita ejus Gualdus: *Inſtruxerat ille præclaram hanc diſcendi cupiditatem, ope multorum, qui eadem voluptate afficerentur. Hos non in Italia Europæque urbibus modo, ſed & in oppidis vicisque ſelegerat, quorum induſtria continenter uteretur, ad quos Epiſtolas ſchedulasque oportune miſſitaret:* catalogi omnium nationum, omnium Bibliopolarum, evolvendi & inquirendi. De la Croix du Maine a prima juventute vaſtiſſimos catalogos, ut librorum notitiam haberet, congeſſit, ut teſtatur ipſe in præfatione Bibliothecæ ſuæ Gallicæ, & Ludovicus Jacobi pag. 673. & 674. Ita de Pinello Gualdus: *Nundinarum Francofurtenſium Venetorumque Bibliopolarum librarios, quotquot erant, indices ſedulo perluſtrabat, & ab amicis, qua Italicis, qua Transalpinis omnia diligenter in Bibliothecæ ornamentum percunctabatur. Si quid Romæ, Florentiæ, Pariſiis, Antwerpiæ, Auguſtæ Vindelicorum, Venetiis & alibi Pinelliana Bibliotheca dignum prodiret, non deerant, qui vix dum edita volumina & quaterniones aliquando e prælo recentes Pinello miſſitarent.*

Non parum etiam juvare ſolet illum librorum cumulandorum ardo- 9
rem, ſi ſignificemus aliis noſtra Bibliothecæ erigendæ conſilia, præſertim, ſi in autoritate aliqua conſtituti ob munus publicum, vel officiis ac humanitate noſtra multos nobis devinxerimus. * Talibus ſæpe ultro offeruntur aut 10
donantur, quæ aliis magno labore pretioque conſtant, quod exemplo RICHARDI DE BURY probat Naudæus. * Is cum fuerit Cancella- 11
rius & Theſaurarius Angliæ, brevi temporis ſpatio rariſſimos ſibi libros collegit. Ita ipſe Richardus in Philobiblio, quod appendicis loco Epiſtolis Philologicis Goldaſti additum eſt, cap. 8. *Succedentibus proſperis Regiæ Majeſtatis conſecuti*

 notitiam,

Digitized by Google

notitiam, & in ipſius acceptati familiam, facultatem ſuſcepimus ampliorem ubilibet viſitandi pro lubitu & venandi quaſi ſaltus quosdam luculentiſſimos, tum privatos, tum communes, tum regularium, tum ſecularium librarios. Præſtabatur nobis aditus facilis, Regalis favoris intuitu, ad librorum latebras libere perſcrutandas; amoris quippe noſtri fama volatilis jam ubique percrebuit, tantumque librorum & maxime veterum ferebamur cupiditate langueſcere, poſſe vero quemlibet per quaternos facilius, quam per pecuniam, adipiſci favorem. Quam ob rem ſupra dicti principis autoritate ſuffulti poſſemus & obeſſe & prodeſſe, proficere & officere; vehementer tam majoribus quam puſillis affluxerunt loco encæniorum & munerum locoque donorum & jocalium cænulenti quaterni, ac decrepiti codices noſtris tam aſpectibus, quam affectibus pretioſi, tunc nobiliſſimorum monaſteriorum aperiebantur armaria, reſerabantur ſcrinia & ciſtulæ ſolvebantur. Operæ pretium eſt legere, quæ illic plura habentur rei literariæ
12 ſtrategemata, non nitido quidem ſtylo, ſed erudite tamen ſcripta. * Quo ſpectat converſatio quotidiana cum diverſarum artium profeſſoribus, quos beneficio ſibi devinxerat; *Tales*, inquit, *in noſtro tirocinio commilitones elegimus: tales in thalamo collaterales habuimus; tales in itinere comites, tales in hoſpitio commenſales: & tales penitus in omni fortuna ſodales.* Pinelli quoque Bibliotheca vehementer augebatur libris, quos mittebant ii, quibuscum amicitia illi intercedebat; *Vidimus*, inquit Gualdus, *doctorum hominum plerosque, egregios dico & nominis magni, ad ſuam dignitatem per-*
13 *tinere arbitratos Muſeum Pinelli exornari commentario quoquam e ſuis.* * Facilius quoque ementur libri, ſi detrahatur ſumptibus neceſſariis, qui ad ornatum librorum ſpectant, & ſi libri rariores, quales pretio immani ſolent vendi, non ſtatim coëmantur, ſed occaſioni commodiori reſerventur; ea quoque, quæ minus utilia ſunt relinquantur, quod pulchre monet Naudæus pag. 112. 113.

14 Ut non ſine onere ad Bibliothecas pervenimus per emptionem, ita gratius & lucroſius eſt *per legata & donationes* bibliothecas obtinere; quomodo multæ publicæ
15 creverunt. * Bibliotheca Oxonienſis pene tota ex legatis & donationibus ampliſſimis congeſta eſt, certatim liberalitatem ſuam teſtantibus viris totius Angliæ nobiliſſimis, quorum memoria hoc beneficio immortalis. Conſignata illa ſunt omnia ab ANTONIO WOOD in *Hiſtoria & antiquitatibus Oxonienſibus*, ubi de Collegiis omnibus eorumque Bibliothecis agit, præcipue lib. 2. p. 48. & ſeqq. Varia illic Bibliothecæ Humphredianæ fata recenſet, quæ partim compilationibus doctorum, partim occaſione motuum in Religione, tota extirpata eſt, ut reliquiæ ejus vel in foro publico combuſtæ, vel bibliopegis, chirothecariis, ſartoribus ad uſus ſordidos divenderentur. Cui tandem ſucceſſit THOMÆ BODLÆI, Armigeri, ſplendidiſſima liberalitate Bibliotheca, quæ ab ipſo nomen hodieque obtinet, maximis alio-
16 rum acceſſionibus locupletata. * Fidem vero omnem ſuperat inuſitata Archi-Epiſcopi Cantuarienſis, GILBERTI SCHELDONI, magnificentia, qui ſumptu plane regio Theatro novo, quod ab ejus nomine *Scheldonianum* dicitur, Academiam hanc
17 ornavit, cujus memorabilem Hiſtoriam ibidem lib. 2. p. 25. proponit. * Bibliothecæ Heidelbergenſis pretium ab ULRICI FUGGERI liberalitate crevit: quæ cum primum ab Ottone Henrico Electore dedicata fuerit, aucta eſt egregie ſub Fride-

Friderico quarto hujus viri acceſſionibus, ut facile libris manuſcriptis, Hebraicis,
Græcis, Latinis, & quidem potiſſima ſui parte authenticis, omnem provocaret
Europam, teſte Jano Grutero (is enim ſub nomine Gualteri latitat) Chronici
Chronicorum Politici lib. 2. ubi Academias recenſet pag. 1257. Idem lib. 2.
Chronici Eccleſiaſtici pag. 1316. *Ulricus Fuggerus, Raimundi filius, literarum litera-
torumque admirator unicus; qui Palatinatui præter inſignem Bibliothecam, mille aliquot vo-
luminibus MStis Græcis, Latinis, Hebraicis ſpectatiſſimam, quindecim aureorum Rhenenſium
legavit millia, inſtruendis quinque ſtudioſis.* Proceſſit hujus viri inſignis liberalitas ex
inexhauſto illo ſummi arcani phyſici fundo, cujus poſſeſſorem monumenta quæ-
dam ab illo ſcripta teſtantur. * Veneta Bibliotheca legato Cardinalis Beſſarionis 18
anno 1468. inſigniter locupletata eſt acceſſionibus Franciſci Petrarchæ & Hieron.
Alexandri, Ludov. Jacob. p. 133.

Atque hi omnes parandorum librorum modi legitimi: luctuoſi ſunt aut in- 19
honeſti, cum e manibus hoſtium, vel *ſpoliis*, aut *furtis* illi comparantur, e quibus non
paucæ Bibliothecæ creverunt. * Ipſa Vaticana Heidelbergenſis Bibliothecæ inte- 20
græ, ut fama eſt, direptione aucta eſt. Quanquam aliqui, qui in notitiam ſecre-
tiorum Bibliothecariorum penetrarunt, negant ejus quicquam ad Bibliothecam
publicam perveniſſe, ſed per Cardinalium privatas Bibliothecas fuiſſe diviſam; ac
oſtendi quidem capſas clauſas, in quibus libri reconditi dicuntur, eas tamen eſſe
vacuas. * Non vacat recenſere Bibliothecas, quæ bello interierunt, vel ad alios 21
Dominos pervenerunt: ſola illa Matthiæ Hunniadis incomparabilis Bibliotheca,
incomparabili univerſæ Europæ damno, partim a Turcis diſtracta, partim ad Cæ-
ſaream Vindobonenſem & Auguſtam Guelferbytanam translata luctuoſiſſimum
ejus exemplum præbet: niſi forte damnum hoc ſolantur Budæ nuper recuperatæ
literaria ſpolia, (e) de quibus publicis relationibus nunciatum fuit. Vix tamen
perſuadere mihi poſſum, veterem illic Bibliothecam reſiduam; cum de ejus jactu-
ra Braſſicani Epiſtola Salviano, ab ipſo edito, præfixa abunde teſtetur. Magna
exquiſitiſſimæ Bibliothecæ Pinellianæ pars in piratarum Turcicorum manus inci-
dit, qui cum prædæ opulentioris ſpe fruſtratos ſe viderent, omnes libros mari ſub-
merſerunt.

Ut Bibliothecæ integræ in ſpolia cedunt, ita per furta inſidiæ MStis codicibus 22
ſtrui ſolent, qui vel plane ſubducuntur, vel mutilantur etiam a viris doctis. Quare
præ

(e) De Spoliis Literariis Budenſibus conſuli meretur Julii Pflugii, Equ. Saxonici, *Epiſtola ad Vitum Ludov. Seckendorfium, præter fata Bibliothecæ Budenſis, Librorum quoque, in ultima Urbis expugnatione repertorum, Catalogum exhibens.* Cujus, in Catalogis Nundinalibus promiſſa, cum mentionem *h. l.*, nec non *Cap. VII. §. 29.* ac *Cap. XVII. §. 34.* a Morhofio factam eſſe Autor obſervaſſet, incentivis iſtis Viri Summi animatus, Jenæ illam in 8vo, eodem, quo *Polyhiſtor* Morhofianus lucem videre cœpit, Anno 1688, edidit. Refert autem ille, Jacobum etiam Tollium, Profeſſorem Academiæ Duisburgenſis inclytum, de eadem Bibliotheca, ejusque Reliquiis, ſcriptum aliquod juris facere voluiſſe publici.

Digitized by Google

præ ceteris a rapacibus unguibus ſecretius cuſtodiri ſolent, nec facile ad eos admitti, niſi quorum explorata fides eſt. Onerat hoc crimine Didacum Mendozam, Caroli V. apud Venetos Oratorem, Schockius in *oratione quarta de libris & Bibliothecis,* cujus illic ingenioſum furtum recenſet: *Ut ornare poſſet Bibliothecam, quam animo moliebatur, legatos a Beſſarione Theſauros expilavit, & quidem tam ſubtiliter, ut jurare auſim, nunquam furem aliquem doctius furtum perpetraſſe. Ad ſuos jam redierat gratus hoſpes, antequam aut perſentiſceret Reſpublica, aut quis ex Bibliothecæ procuratoribus. Nam armaria, ex quibus MStos & membranaceos codices abſtulerat, aliis vulgaribus & ejusdem prope molis libris replevit, ne ante deprehenderetur furtum, quam ſpecioſa ejus ejurandi foret ratio.*

23 * Hæc ille, neſcio cujus autoris fide, tradit: quæ tamen apud alios legere me non memini. Neſcio, an & in nomine erratum ſit (*f*): nam Didacum ille vocat, quem alii Jacobum Hurtadum de Mendoza, qui in Beſſarionis illis MStis, Venetæ Reipublicæ donatis, deſcribendis operam ſumtusque impendit, teſte Claudio Clemente in Hiſtoria Bibliothecæ Scorialenſis; cujus hæc verba: *Græcis Exemplaribus partim conquirendis in media Græcia, partim e Beſſarionis Cardinalis Nicæni Bibliotheca deſcribendis, operam ſumtusque impendit. Navem præterea Græcis calamo exaratis libris onuſtam a Turcarum Imperatore obtinuit: moriens legavit Regi ſuam Bibliothecam, refertam plurimis & vetuſtis illis codicibus Græcis, Latinis, Arabicis, tam impreſſis, quam Manuſcriptis.* Franciſcus tamen Schottus part. 2. Itinerarii Ital. cap. 10., Didacum Hurtadum Mendozam vocat, Cæſaris olim apud Venetos Legatum, qui nave quadam libris

24 MStis plena Bibliothecam Scorialenſem auxit. * Minus reprehendendi tamen videntur, qui publico bono interdum compilarunt Bibliothecas ab invidis celatas & ad uſum denegatas. Fecit hoc Matthias Flacius Illyricus, qui, teſte Melchiore Adami in ejus vita, diſſimulata perſona & habitu in Germania Monaſteriorum Bibliothecas perluſtravit: quos commode potuit, hiſtoricos clam abſtulit, atque iſto adminiculo librum, qui Catalogus teſtium veritatis inſcribitur, confecit.

25 Hactenus de modis, quibus congeri Bibliothecæ poſſunt, qui nunc hoc ſeculo feliciores ſunt & faciliores, quam olim fuerunt. Magnis enim impenſis pauca volumina deſcribebantur: at nunc Typographiæ beneficio vaſta volumina, & numero longe majore, modicis etiam ſumtibus, comparari poſſunt, ſi cum antiquis illis comparentur. Nam quanquam librorum in veteribus Bibliothecis ad aliquot centum millia excreſcat numerus; ſciendum tamen eſt, eorum molem cum noſtris minime eſſe comparandam, quod & in Epiſtola *de Bibliotheca Auguſta* docuit *Conringius.*

26 Ut DE ORNATU aliqua dicamus; quandoquidem & illa ad rem Bibliothecariam pertinent; notandum eſt, nimium vel loci, ubi conduntur libri, vel ipſorum libro-

(*f*) Scrupulus de Mendozæ prænomine, ab Autore motus, neminem turbabit, qui cogitaverit nomen *Jacobi* Latinum, & *Didaci* Hiſpanicum, unum idemque eſſe, uti recte jam a Celeb. Tenzelio, *in Dialogis Menſtruis Germanicis, M. Jan. A. 1689. p. 15. 16.* ad *h. l.* eſt monitum.

Digitized by Google

brorum ornatum eſſe ſupervacuum; vel quod inutiles impenſæ ſint, melius in
ſos libros impendendæ, vel quod ſpecioſior ille librorum habitus non ſit ad du-
tionem & perennitatem inſtitutus. Quod ad locum illum attinet, ubi condun-
r libri, de ejus cultura & ornatu apud veteres multa Lipſius & Conringius in
udata ſæpius Epiſtola pag. 141. & ſequentibus. * Optimus ille imaginum orna- 27
s fuit: ſolebant enim virorum doctorum effigies vel ſculptæ, vel gypſatæ, vel
ctæ in parietibus repræſentari, ut corporum ſimulacra in ſtatuis & picturis,
uemadmodum animorum imagines in libris, oculis obſervarentur: Quod vel
Iarci Varronis vel Aſinii Pollionis inventum merito laudat Plinius l. 35. c. 2. Vi-
eri quoque ad hanc rem Edmundus Figrelius, *de ſtatuis in Bibliothecis poſitis*, poteſt
ap. 24. libri de ſtatuis. Ineſt vel imagini & umbræ aliqua ingenii ſuperſtitis lux,
uæ excitare ſpectantium oculos & animos poſſit: quos ſumptus aliqua ex parte
vant, qui hodie integra volumina talium imaginum æri inciſarum in lucem dede-
unt. Qui vero aliis picturis ad rem literariam non pertinentibus ornatus impen-
s augent, inepti ſunt; quod in Bibliotheca Vaticana factum videmus, in cujus
icturis enarrandis & deſcribendis Angelus Roccha & Mutius Panſa inanem ope-
m poſuere. Qui ornatiſſimæ externo illo cultu Bibliothecæ ideam deſcriptam
olet, legat luculentam illam Bibliothecæ *μυριοβίβλου*, omni apparatu inſtructæ, ex-
eſſionem apud Creſollium *Vacat. autum. libr. 1. cap. 6.*, ubi inter alia de lucernis Bi-
iothecariis agit. De librorum ornatu apud veteres legendus eſt Hermannus Hu-
o in libro de prima ſcribendi origine, & Bartholinus libro de legendis libris diſ-
rtat. 4. * Apud nos eorum elegantia vel a typo & chartis eſt, vel ab externo 28
rnatu. Ac verum quidem eſt, amplitudinem chartarum & elegantiam typorum
ultum facere ad commendationem libri, quod Eraſmus quoque notavit Chryſo-
omi edens Opera l. 28. Epiſt. 4. *Non parum conciliant gratiæ, & lectorem alioqui fa-
dioſum ceu lenocinio quodam invitant. Externa ſunt iſta, fateor, ſed ea tum demum fate-
r pro nihilo ducenda, ſi ſordida veſtis, illota facies, impexus capillus, nihil obſcurant bonæ
rmæ gratiam, ſique nihil eam commendant cultus & honeſta mundities.*

In his Germania olim noſtra curioſiſſima, quæ cum typos prima inveniſſet, 29
s dedit quam ornatiſſimos; cum hodie multis in locis adeo ſordida excudat vo-
mina, ut, ſi ad chartam ſpectes, ſterquilinio videantur effoſſa; ſi typos, non im-
eſſa, ſed atro colore oblita credas. Dedit Italia, Belgium, & nunc Gallia, venu-
s admodum & concinne formatos libros, quorum etiam exterior ſpecies legen-
oculos oblectat. * Alioqui librorum nitor nimius poſſeſſori pudorem excuſſe- 30
Recte enim Eraſmus lib. 31. ep. 29. *Non hi mihi libros amare videntur, qui eos
ctos ac ſcriniis abditos ſervant, ſed qui nocturna juxta ac diurna contrectatione ſordidant,
rugant, conterunt, qui margines paſſim notulis, hisque variis, oblinunt.* * In Bibliothecis 31
nen publicis nitide ac a ſordibus immunes ſervandi ſunt, non tamen ita ornandi,
videantur quaſi in ſcenam & theatrum producti, nec ad uſum quotidianum
nparati. Optimus rei literariæ conſultor Rol. Mareſius *lib. 1. ep. 34.* vehementer
nium iſtum cultum improbat. *Non valde*, inquit, *afficiunt me ornamenta, nec mag-*

gnopere curo, ut volumina pellibus pretioſiſſimis & nitidiſſimis etiam magna ex parte unicoloribus veſtiantur, aliisque rebus exornentur, quæ cornuum, umbilicorum & bullarum vice ſint, quæ antiquitas uſurpavit; quod equidem non culpo in opulentis & principibus viris, qui ad pompam & oſtentationem omnia fere agunt. Inter Bibliothecas ornatas refert Ludovic. Jacobi Bibliothecam Domini de Longueil pag. 529. item Domini de Urfe pag. 671.

CAP. V.

DE ORDINE BIBLIOTHECARUM, DEQUE EARUM EVERSIONIBUS.

§. 1. *Nulla ſine ordine Bibliotheca eſt, aut eſſe debet.* 2. *Croix de la Maine ordo improbatur, ut confuſus & inconcinnus.* 3. *Mabuni inepta Bibliothecæ diſtinctio.* 4. 5. 6. *Hottingeri, Friſii, Pinelli methodus.* 7. *Naudæi ordo in Bibliotheca Cordeſiana laudatur.* 8. *Bœcleri Bibliotheca Politica.* 9. *Fogelii ordo in Bibliotheca phyſica.* 10. *Bibliotheca Auguſta a bono Catalogorum ordine laudatur.* 11. *Bibliothecæ Thuanæ inſignis diſtributio.* 12. *Syſtema Bibliothecæ Collegii Pariſienſis Soc. Jeſu laudatur.* 13. *Dn. Bailleti induſtria ſingularis in Bibliotheca Lamoniana ceteris præfertur.* 14. *Angelici Aproſii Bibliotheca.* 15. 16. *Spizelii & Reiſeri deſignatio Bibliothecæ univerſalis.* 17. *Idea Petri Blanchot.* 18. *Bibliotheca Principum & pauperum univerſalis.* 19. *Everſio Bibliothecarum a furore militari.* 20. 21. *Exempla Bibliothecæ Fuldenſis, Chinenſis.* 22. *A barbaria & ruditate hominum.* 23. *A ſuperſtitione.* 24. *Hinc Peruvianorum Hieroglyphica monumenta combuſta.* 25. *Aliqua ex iis de Origine Americanorum conjectura.* 26. *Exempla plurium Bibliothecarum per ſuperſtitionem & motus in Religione exſtirpatarum.* 27. *Magna vis Poëtarum Lyricorum a Græcis Monachis Chriſtianis combuſta.* 28. *Bibliotheca incendio fortuito ſublatæ.* 29. *Michaël Neander de Bibliothecis deperditis.* 30. *Ferretius amplum de iis librum promittit.* 31. *Julius Pflug librum de fatis Bibliothecarum molitur.* 32. *Meurſii Bibliotheca Græca & Attica.*

1 Non juvat Theſaurus temere congeſtus. Nam *quid habet pulchri conſtructus acervus?* Non prodeſt libros cumulare, ſi illis idonee uti non poſſumus. Plus e cumeris modicis multi, quam e granariis alii, depromant. Rudis indigeſtaque moles corporum nec ad ornatum, nec ad uſum eſt. Quo mihi cæmenta, tigni & lapides, ſi ex iis non ſtruatur ædificium? Quorſum in incondita hominum turba, niſi in ordines ſuos diviſa ad aciem recte inſtruatur? Series librorum ut ſcrupuloſa nimis eſſe non debet, & in portiunculas exiguas diviſa: ſic enim memoriam non juvat, ſed diſſipat, cui unice tamen inſervire ORDO debet; ita nec rudis & ad quamcunque deſignationem inſtitui debet. Rei, ut naturæ ipſius,
2 communem ordinem ſequamur oportet. * Laborioſum nihilque profuturum opus eſt,

Digitized by Google

eſt, cum Croix de la Maine in Bibliotheca ſua ideam rerum ſecutus pluteos velut Locos quoſdam communes, ſed male ordinatos, diſponit, ſub quibus velut ſub ſuis titulis libri de materia iſta ſcribentes comparent. Hujus ille conſilii ſui luculentam deſcriptionem Regi Chriſtianiſſimo obtulit epiſtola ſingulari, qua hortatur, ut Bibliothecam publicam ad eum modum inſtruat, quod exemplum privatorum Bibliothecæ ſequerentur. Hanc ille ut Bibliothecam univerſalem venditat, unde uno obtutu ſolaque inſpectione comprehendi poſſint omnia, ſingulaque rerum ſcriptarum argumenta velut in ſedibus ſuis habitent, & tanquam ex fodinis aurum, erui poſſint. Sed vehementer ille fallitur. Nam quod ille pluteorum titulos confinxit, ſuo quodam ordine digeſſit, non ad conſtitutionem artium & ſcientiarum inſtituto, quod memoriam gravat potius, quam juvat. Deinde ſpeciales illi tituli vel anguſti nimis ſunt, vel nimis ampli, ſub quibus librorum inæqualis eſſet & plane deformis diſtributio. Quam enim indecorum eſſet, majores minoribus libris interſperſos, ut greges compelli ſolent, ſimul conjungi. Si vel ſolas ſeptem claſſes ſummas, ſub quibus ſpeciales tituli ponuntur, inſpicias, inepta omnia ſtatim deprehendes. Primus ordo eſt de rebus ſacris & ad illas pertinentibus. Secundus eſt de Artibus & ſcientiis. Tertius de deſcriptione Univerſi tam generali, quam particulari. Quartus de rebus, quæ pertinent ad genus humanum. Quintus de viris, qui bellica virtute inclaruerunt. Sextus de operibus divinis. Septimus de diverſis memoriis. Quo ordine nil ineptius dari poteſt. Omnes artes & ſcientiæ in unam Claſſem compinguntur, & quæ ad artes pertinent, argumenta temerario & inadæquato ordine ponuntur. Alibi ampla & univerſalia in arctum compinguntur, alibi particularia per minores titulos & exiguos quaſi lancinantur. Fuere & alii, qui ſuo quodam peculiari ſenſu libros diſtinxere. * *Johannes* qui- 3
dam *Mabunus*, cujus mentionem facit Naudæus, in tres claſſes Bibliothecam diviſit, ex verbis illis Davidicis: *Diſciplinam, bonitatem & ſcientiam docere*, quorum illa Moralia, iſta Theoretica, hæc Aſcetica proponeret. * Diſtinguebat & *Hottingerus* ali- 4
quando Bibliothecam in ὀνομαστολογικὴν Linguarum, & πραγματικὴν rerum, & ſub duabus illis claſſibus comprehendebat omnia. * Eſt & *Jacobi Friſii* methodus ali- 5
qua, qui ad ordinem Alphabeticum revocat Autores, ſed tamen illos ratione artium & ſcientiarum diviſos, quem recenſet Hottingerus in Bibliotheca quadripartita *part. 1. c. 5.* * Eadem ratio a *Pinello* in Bibliotheca ſua ordinanda ſervata fuit, 6
quam Gualdus in vita *ejus p. 27.* prolixe deſcripſit. Subnectit & ſuam peculiarem Hottingerus, illis ceteris quidem longe accuratiorem, ſed ad minuta & ſpecialiſſima ſe ultra, quam par eſt, diffundentem, qualis in ordine librorum concinnando & operoſus nimis eſt, & labores inquirentis auget. Facilius enim eſt in paucis patentioribus viis aliquid inveſtigare, quam in multis diverticulis. * Mea quidem ſen- 7
tentia ordo in libris collocandis obſervari debet, ſed non nimis anxius, & ſecundum ſeriem facultatum & artium, parteſque majores illarum utcunque inſtitutus, ita tamen, ut ratio etiam habeatur magnitudinis librorum. Cujus ordinis typum ſane optimum & accommodatiſſimum dedit Naudæus *in concinnatione Bibliothecæ Cordeſianæ.* Excipiunt

Digitized by Google

piunt ergo juſto ſe ordine 1. Biblici Scriptores Orthodoxi, Heterodoxi, primum in folio, deinde in quarto, hinc in octavo. 2. Theologi Scholaſtici, Heterodoxi, itidem ſecundum magnitudinem librorum diviſi, ut & in ſequentibus claſſibus omnibus. 3. Bibliothecarii Scriptores. 4. Chronologi. 5. Geographi. 6. Scriptores Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. 7. Hiſtoriæ generalis. 8. Hiſtoriæ Græcæ, Barbaræ & Orientalis. 9. Hiſtoriæ Romanæ. 10. Hiſtoriæ Italicæ. 11. Francicæ. 12. Belgicæ. 13. Germanicæ. 14. Anglicæ. 15. Hiſpanicæ. 16. Africanæ. 17. Americanæ. 18. Virorum illuſtrium vitæ. 19. Rei militaris Scriptores. 20. Juris Civilis Scriptores. 21. Concilia, Juris Canonici & Politiæ Eccleſiaſticæ Scriptores. 22. Philoſophi, Mathematici & Medici. 23. Politici. 24. Literatores, Oratores & Poëtæ. Ex Bibliothecæ conditione ita ille diſtinxit librorum titulos, qui ſubdiviſiones aliquas pati poſſent, ſi vaſtior ipſa Bibliotheca eſſet. Quoniam Hiſtoricorum in illa copia fuit, ideo accuratior quoque earum diſtributio. Confer cum his ejusdem Naudæi Tractat. de inſtruenda Bibliotheca, cap. 7. pag. 132. Si Philoſophici & Facultatum libri plures ſunt, in illis ordo ille obſervari poteſt, ut Generales ſemper præcedant particularibus, ſecundum ipſum doctrinæ ordinem. Sed nollem tamen ex iſta miſtura deformem librorum ratione magnitu-
8 dinis poſitum. * BOECLERUS *Inſt. Polit. lib. 7. cap. 4.* ordinem Bibliothecæ Politicæ inſtituendæ exhibet, ad cujus imitationem inſtitui in aliis ſcientiis Bibliothecæ
9 poſſunt. * Cl. FOGELIUS parvam quidem, ſed ſelectiſſimam rerum naturalium Bibliothecam, a Sereniſſimo Duce Hannoverano poſt mortem ejus comparatam, ſecundum materiarum ordinem, non habita magnitudinis ratione, ſollicite ordinaverat; (*g*) Quam ob cauſam Catalogus ille commendari poteſt. Sed melius tamen eſt, ſi ordinem, quem ratione formæ habent, libri ſervent, ratione materiæ utcunque habita. Nam catalogus Bibliothecæ realis ſeorſim conficiendus omnia facile compenſabit, quæ ſunt errata. Quem ſi accuratum habeamus, non refert, quo ordine poſiti ſint libri, modo ita ſecundum pluteos diſtincti, ut inveniri facile
10 poſſint. * Vehementer laudat Auguſtam Bibliothecam ob ordinem, non tam ex certo quodam poſitu, ſed beneficio Catalogi alicujus realis, ab ipſo Sereniſſimo
11 Principe confecti. * Elegans illa Bibliothecæ Thuanæ diſtributio eſt a Clariſſ. Viris, Petro & Jacobo Puteanis, ordine Alphabetico primum inſtituta, tum ſecundum ſcientias & artes ab Iſmaële Bullialdo digeſta, & Pariſiis Anno 1679. a Joſepho Queſnel, Bibliothecario, edita, quæ exemplum abſoluti dare indicis poſſit: nam accuratiſſima ſerie in qualibet parte libri diſpoſiti ſunt, ita ut in Theologis, Hiſtoricis & Patribus præcipue & magnitudinis & ſeculorum, nationum quoque, habeatur ratio; quanquam & in ceteris idem, quoad fieri poteſt, ordo obſervatur.
12 * Mihi quidem ob eam cauſam accuratior videtur, quam eſt illud Bibliothecæ Collegii Pariſienſis Societat. Jeſu Syſtema, Pariſiis, anno 1678., in quarto editum. Etſi enim

(*g*) Eundem cum Mart. Fogelio materiarum ſive argumentorum ordinem, magnitudinis librorum incurioſum, in Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi diſponenda, ſecutus eſſe fertur Pet. Lambecius. Verum a ſucceſſore ipſius, Dan. Neſſelio, is eſt immutatus.

ſi enim illud pluribus titulis ſpecialibus copioſius ſit, tamen ſeries illa Bibliothecæ
Thuanæ multo mihi ordinatior viſa eſt. * Superare tamen omnes induſtria Dn. 13
Bailleti, Bibliothecarii Bibliothecæ Lamonianæ, videtur, qui judiciis de Auto-
ribus, anno 1685. Pariſ. editis, Epiſtolam de Indice hujus Bibliothecæ priore a ſe
confecto ſubjunxit, qua univerſam ordinis ſui rationem luculente exponit: Pri-
mum ordine alphabetico omnes libros digeſſit, non omiſſis etiam illis, qui in va-
ſtioribus voluminibus aliis commiſti continentur. Deinde in titulis ordinem
Chronologicum & Geographicum obſervavit: Titulorum materias uberiores ca-
pitibus, capita paragraphis, paragraphos numeris, numeros articulis, & hos ſectio-
nibus diſtinxit. In Titulis Regionum primo locorum Chorographiam ac Topo-
graphiam, deinde Religionem ac mores, tum Eccleſiaſticam Hiſtoriam, poſtea He-
terodoxiæ hiſtoriam obſervavit. Sequuntur rerum ſecularium in Republica ge-
ſtarum, Negotiorum civilium, Statutorum Scriptores, Hiſtoria literaria, ac deni-
que Miſcellanea. Accuratiorem in Gallicis Scriptoribus ordinem ſecutus eſt, de
quo illic plura una cum aliis quibusdam monitis legi poſſunt. Jam alterum Indi-
cem realem meditatur, quem quam accuratiſſimum procul dubio daturus Autor
eſt. * Quomodo Bibliothecam ſuam Angelicus Aprosius, Auguſtinianus, 14
inſtituerit, non liquet: nam nihil ejus, quod ſciam, editum eſt. Magnifica ejus &
plane invidenda elogia adferuntur a Gregorio Leti Italia regnante *part. 4. lib. 3. p. 377.*
ubi plura ejus ſcripta memorabilis ſane argumenti, mihi nunquam viſa, e Soprano
de Scriptoribus Liguriæ recenſentur. Scioppius illum librorum helluonem vocat
in fine animadverſionis in Voſſium de Vitiis Latini ſermonis. Producit idem Leti
ex Abbate Libanoro p. 379. locum, quo tomus ſecundus Bibliothecæ Aproſianæ
citatur, quo multi continentur ab Hieron. Savanorola MSti libri; quam ob cauſam
aliasque ſupprimi illi libri hactenus videntur. * Deſignarat & Spizelius Biblio- 15
thecam quandam univerſalem, de cujus ordine ille in præfatione libri, cui titulus:
Bibliothecarum illuſtrium arcana retecta. Addidit quoque hujus Bibliothecæ univerſa-
lis ſpecimen. Sed ſolum ille Alphabeticum ordinem in Autoribus recenſendis ſe-
cutus eſt; qui quidem non improbandus, ſed non ad uſum univerſalem ſatis in-
ſtructus eſt, quod præcipue requiri ſolet, & in quo ab aliis laboratum eſt: neque
adeo deſperatus ille, ut Spizelio quidem viſum eſt, labor eſt, ubi jam ab aliis hujus
Operis fundamenta jacta ſunt. * Antonius quoque Reiserus *Hiſtoriam lite-* 16
rariam & librariam, ſed patriam, meditatus eſt, (*b*) cui indicem MStorum Bibliothe-
cæ Auguſtanæ præmiſit. Sed de deſignatione hujus Operis nihil quicquam edi-
dit, & nunc una cum Autore ſpes illa exſpiravit. * Edidit & Petrus Blan- 17
chot Pariſiis Anno 1631. *Ideam Bibliothecæ univerſalis* tribus foliis ad mapparum

E 3 geo-

(*b*) Ant. Reiſerus non meditatus eſt Hiſtoriam Literariam & Librariam Univerſalem, ſed Civitatis tan-
tum patriæ Auguſtanæ, ſicut ab ipſo Morhofio infra, *Cap. VII. §. 26.* recte traditur. Specimen
illius eſt Catalogus Librorum, a Civibus Auguſtanis, ſive e Bibliotheca Auguſtana, Typisve Au-
guſtanis, editorum, quem *Indici MStorum Bibliothecæ Auguſtanæ*, Auguſtæ A. 1675. in 4to edi-
to, Appendicis inſtar ſubjunxit.

geographicarum magnitudinem, quam hactenus videre non contigit. De Ludovici Jacobi Bibliotheca Univerſali infra dicetur.

18 Qui Bibliothecam univerſalem in compendium trahere velint, duobus tribusque libris ex aliquorum conſilio illam abſolverent. *Matthæus Vayerus*, ut cap. præced. 2. §. 8. diximus, centum librorum Bibliothecam Principi commendavit. At Agrippa non niſi duos commendat. Ita enim ille lib. 3, Epiſt. 32. *Duos tibi præcipue legendos dabo, unum Latinum Plinium, alterum Græcum Plutarchum. Hi duo (crede mihi) præ ceteris ſufficiunt ad reddendum hominem in omni ſcientiarum genere utraque lingua doctiſſimum.* Guido Patinus, vir lepidiſſimus ſimul & doctiſſimus, duos adjungit: ita enim in Epiſtolarum, Gallica lingua ſcriptarum, ſexta: *l' Hiſtoire de Pline eſt un des plus beaux livres du monde: c'eſt pourquoy il a eſté nommé la Bibliotheque des pauvres. Si l'on met Ariſtote avec luy, c'eſt une Bibliotheque presque complete. Si l'on ajoute Plutarque & Seneque, toute la famille des bons livres y ſera, pere & mere, ainé & cadet.*

19 CAUSÆ EVERTENTES *Bibliothecas* vel ex hominum *malitia*, vel ex *ſimplicitate* & *barbarie*, vel ex *ſuperſtitione*, vel ex *caſibus fortuitis* proveniunt. Non facile credat aliquis, adeo *malitioſos* eſſe nonnullos, ut in Bibliothecas graſſari velint. Quod fieri tamen ſæpe vidimus vel ab hoſtium barbarie, vel militum inconſulto furore. Quot non ex antiquis Bibliothecis profanorum manibus direptæ perie-
20 runt? Quæ non in ipſa Germania noſtra paſſim librorum ſtrages? * Non alio fato Fuldenſis monaſterii ampliſſima veterumque librorum ad miraculum pleniſſima, ac totius Europæ celeberrima, ut Melchior Adamus illam in Vita Franciſci Mo-
21 dii deſcribit, periit. * Fuit inter *Chinenſes* tam flagitioſæ ambitionis Tyrannus *Xius*, qui ut ſibi uni & ſoli laudem quæreret, omnes libros Sinicos exuri juſſit, ut priorum Imperatorum omnium extinguerentur memoriæ. Hujus tamen infamis facti aliam cauſam prætexuit, quam ſcite expreſſit Oratione *Liſuas*, Miniſter ejus primarius, ut videre eſt apud Martinum Martini *lib. 6. pag. 239.* ubi hiſtoriam omnem recenſet, & artificium, quo aliqui vetuſtiſſimorum librorum fuere ſervati. Anus enim quædam libros diviſis paginis ad domus parietes agglutinavit, unde poſtea, velut Hippolyti membra, laciniæ illæ in libros collectæ, atque ita fatali flammæ ereptæ. Vidimus, & apud Romanos in libros optimos ita ſævitum fuiſſe. Hoc ſcilicet Ariſtoteles, cum de optima politia diſputat, ait proprium eſſe Principum, qui animi ſui libidine potentia abutuntur ſua: *μήτε σχολὰς, μήτε ἄλλους συλλόγους ἐπιτρέπειν γίνεσθαι σχολαστικούς, neque ſcholas, neque conventus aliquos ſcholaſticos fieri concede-*
22 *re.* * Sæpe & *barbaries* & *ruditas* hominum evertit Bibliothecas. Quando enim gentes, nullis literis & artibus aſſuetæ, in libros incidunt, vel ſpernunt, vel ut inutilem ſarcinam
23 abjiciunt; quod ſæpe factum hiſtoriæ teſtantur. * Ex illa ruditate, ſi pietatis colore tincta ſit, *ſuperſtitio* oritur, quæ libris ob malarum artium aut corruptelæ me-
24 tum interneccioni fuit. * Ea Peruvianorum vetuſtiſſima monumenta literis Hieroglyphicis ſcripta, cum occuparent terras illas Hiſpani, quod Monachi imperiti pro characte-

Digitized by Google

racteribus Magicis haberent, perdidit, teſte *Ynca Garcillaſſo della Vega*, qui Yncarum
hiſtoriam, ipſe ex Regia familia oriundus, ſcripſit. Vehementer ille horum monu-
mentorum jacturam deplorat, unde omnis gentis hujus origo peti potuiſſet.
* Ego in illam ſum opinionem adductus, ut ex Hieroglyphicorum uſu de origine 25
totius Americanæ gentis judicari poſſe exiſtimem. Peruvianorum in America Au-
ſtrali, Mexicanorum in Septentrionali, potentiſſima gens eſt. Utraque Hierogly-
phicis literis uſa eſt. Illa ab Ægyptiis vicinioribus, olim forte in has terras dela-
tis, illas habuit, quod cultus ſolis utrique genti communis ſimiliter confirmare vi-
detur. Hæc vicinos Chinenſes & Japonenſes habet, qui & ipſi hodieque Hiero-
glyphicis literis utuntur. Ut ergo ex his orbis noſtri partibus totus ille novus
orbis propagatus videatur. Accedit optimus politici regiminis utrobique ſtatus,
qualis a cultioribus gentibus derivatus videtur, quodque illæ ipſæ Americanæ gen-
tes externam originem antiqua traditione profiteantur. Quæ barbaræ & ſylve-
ſtres illic nationes ſuperſunt, incertis ab illis ſedibus jam olim divagatas credibile
eſt. Sed nos alieno loco allatam conjecturam ulterius expendendam ſeponimus.
Eam ob ſuperſtitionis cauſam libri Græci Latinique ſermonis per omnem Africam
ſuperſtitioſi alicujus Caliphæ juſſu aboliti, narrante Joanne Leone lib. 1. Hiſtor. A-
fricanæ. * Quot non Religionis diſſidia Bibliothecas & libros peſſum dedere! 26
Rem enim DEO gratam facere ſe putarunt, qui hæreticorum inſtrumenta, libros
extirparent. Selectiſſima Bibliotheca Londinenſis Carmelitarum, meris MStis con-
ſtans, a Reformatorum tumultu periit, referente Pitſeo. Idem zelus optimam
Franciſcanorum Bibliothecam in Anglia, & in illa incomparabiles Rogeri Baconis
libros abolevit, teſte Antonio Wood in Hiſtoria & Antiquitatibus Oxonienſis A-
cademiæ. In Gallia periit per Reformatos Bibliotheca Abbatiæ de S. Dionyſio, ut
refert Autor antiquitatum Pariſienſium, anno 1640. editarum. Rami Bibliotheca
in tumultu illo Lanienæ Pariſienſis miſere diſſipata, de quo extat querela Nancelii.
In Ducatu Burgundico celebris Bibliotheca Ordinis Cluniacenſis, MStis libris ple-
niſſima, per Calvinianos periit, teſte Lundorpio in Continuatione Hiſtoriæ Slei-
dani: item Petri Montaurei Bibliotheca præcipue Mathematicis Græcis, majorem
partem manuſcriptis, & ipſius Montaurei ſtudio emendatis, de qua Thuan. ad ann.
15-2. * Superſtitio nobis invidit pulcherrimos illos Lyricos Græcos, quorum ſin- 27
gulare fatum notavit Paulus Colomeſius *in Cimeliis ſuis literariis, cap. 15.* ex Petro Al-
cyonio. Is enim in libro de Exilio, quem majori ex parte tranſcriptum ferunt
(quod obiter indicat) e M. Tullii libris de Gloria: *Audiebam puer* (ita loquitur apud
Alcyonium Joannes Medices, poſtea Leo X.) *ex Demetrio Chalcondyla, Græcarum re-
rum peritiſſimo, Sacerdotes Græcos tanta floruiſſe autoritate apud Cæſares Byzantinos, ut in-
tegra illorum in gratiam, complura de veteribus Græcis Poëmata combuſſerint, imprimisque
ea, ubi amores, turpes luſus & nequitiæ amantum continebantur, atque ita Menandri, Di-
phili, Apollodori; Philemonis Alexis fabellas, & Sapphus, Erynnæ, Anacreontis, Mim-
nermi, Bionis, Alemanis, Alcai carmina intercidiſſe: tum pro his ſubſtituta noſtri Na-
zianzeni Poëmata, quæ etſi excitant animos noſtrorum hominum ad flagrantiorem Re-
ligionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem & Græcæ linguæ ele-
gan-*

Digitized by Google

gantiam edocent. Turpiter quidem Sacerdotes iſti in veteres Græcos malevoli fuerunt, ſed integritatis, probitatis & Religionis maximum dedere teſtimonium. Hæc ex illo adducere
28 prolixius viſum eſt, cum de cauſa jacturæ illius non conſtet omnibus. * Quæ non hominum culpa, *caſibus* ſæpe *fortuitis*, incendiis, aquis, peſſum ivere Bibliothecæ? quarum Catalogum nectere poſſemus, ſi juvet infandos renovare dolores. Recentia ſunt & noviſſima exempla Bibliothecarum inſignium, quæ incendio Londinenſi perierunt, Bibliothecæ Scorialenſis, in qua MStorum copia maxima, privatarum etiam, ut Cl. Thomæ Bartholini, qui jacturam ejus ſingulari libello de incendio Bibliothecæ ſuæ deploravit, damnaque tam ſua, quam publica illic detexit; & noviſſime Hevelii, cujus tot lucubrationes & machinæ cum incomparabili rei mathematicæ damno perierunt. Recenſet & Ludovicus Jacobi in libro ſuo de Bibliothecis, p. 606. 629. 630. 631. 664. aliquas, quæ incendio abſumptæ: ne quid nunc de veteri illa Alexandrina, de Conſtantinopolitana, aliisque dicam, quarum in
29 omne ævum jactura deploranda eſt. * Si quem juvat etiam amiſſorum theſaurorum infelix memoria, legat Michaëlem Neandrum, in doctiſſima illa Præfatione, Grammaticæ Græcæ Erotematibus præmiſſa, ubi inter multa alia ad rem litera-
30 riam ſpectantia agit de Bibliothecis deperditis & noviter inſtructis. * Solari etiam deſiderium noſtrum utcunque poterit, ſi in lucem aliquando prodibit JOANNIS BAPTISTÆ FERRETII, qui Muſam lapidariam antiquorum publicavit, *Bibliothecarum deperditarum Opus*, quod molitur, ut ex præfat. ad Lectorem in Muſam lapidariam diſcimus. Proponit illic, ut promittit, non Bibliothecas tantum, ſed & perdita Opera tam Græcorum, quam Latinorum, in quo numerus ad centum mil-
31 lia aſcendit. * Fortaſſis etiam JULIUS PFLUG, quem de *fatis Bibliothecarum* librum moliri Catalogus Francofurtenſis de anno 87. memorat, aliqua hujus argu-
32 menti proponet. * Meurſius jam olim *Bibliothecam Græcam*, aliamque *Atticam* ſcripſerat, (*i*) ut ille in lectionibus Theophraſteis cap. 1. & lib. de fortuna Athenienſ. cap. 3. & 8., & præfatione Græciæ ludibundæ teſtatur; quibus Græcorum & Athenienſium ſcripta etiam deperdita recenſuit, quæ nunquam in lucem edita Opuſcula memini, neque eorum in Bibliotheca Belgica meminit Valerius Andreæ. De Bibliothecis deperditis videri etiam Spizelius poteſt in diſſertat. præliminari Arcan. Biblioth. §. 12.

CAP. VI.

DE BIBLIOTHECARIIS ET NOTITIA BIBLIOTHECARIA PARANDA.

§. 1. *Bibliothecariorum olim ampliſſimum munus.* 2. *Sacerdotes apud Hebræos.* 3. *Demetrius Phalereus, Alexandrinæ Bibliothecæ præfectus.* 4. *Ejus ſucceſſores.* 5. *Biblio-*

(*i*) De Joh. Meurſii, Senioris, *Bibliothecis, Græca & Attica*, utraque ἀνεκδότῳ, plura ſuggeret *Homonymoſcopia* noſtra, *Sect. IV. c. 3. §. 6. p. 909. 910.*

Digitized by Google

bliothecarii apud Romanos. 6. Bibliothecarii apud Francos. 7. 8. 9. Cancellarii, Notarii, Secretarii, Chartophylaces. 10. Magiſtri Bibliothecarum & Bibliothecarii differunt in Gallia. 11. Cimeliotheca, Gazophylacia nummorum addi Bibliothecis ſolent, quæ hodie Muſea vocantur. 12. Notitia Bibliothecaria quomodo paranda. 13. Notatur Verdierus, qui ſtudium Bibliothecarium improbat. 14. Autores de Bibliothecis. 15. Libri & monumenta antediluviana. 16. Columnæ Sethi. 17. Liber Enochi. 18. Poſtelli de eo magnificum judicium. 19. De ipſo omnia incerta. 20. Liber in Peireſcii Bibliotheca hoc titulo non eſt Enochi, ſed alterius autoris. 21. Ludolphi de eo judicium. 22. Boulduci temeraria aſſerta. 23. Libri antiquiores poſtdiluviani. 24. Pentateuchus, an & libri ante illum. 25. Benjaminis Tudelenſis de Bibliotheca primi & ſecundi templi traditio. 26. Bibliotheca Abyſſina X. mille librorum fabuloſa. 27. Salomonis libri abſconditi. 28. LXX. de Cabala commentarii Esdræ. 29. Bibliotheca Rabbinicæ. 30. Ægyptiorum magnificæ Bibliothecæ & ſtructuræ. 31. Chaldæorum antiquiſſima monumenta. 32. De Pſeudo Beroſi antiquitatibus diſquiritur. 33. Annius Viterbienſis, defenſus a Thoma Mazza & Fr. Macedo. 34. Bibliothecæ Perſarum aliarumque gentium. 35. Excerpta Bibliothecaria quibusvis literatis ſuadentur. 36. Excerpta Bibliothecarum quomodo inſtituenda. 37. Collectanea de Judiciis Autorum. 38. Laus Hieronymi Welſchii. 39. Ejus libri, ad rem Bibliothecariam pertinentes.

Subnectemus aliqua de BIBLIOTHECARIIS, qui Bibliothecæ vel curam 1
habent, vel illi opera ſua inſerviunt: quorum ampliſſima olim dignitas fuit.
Deſtinabantur enim huic muneri rerum omnium interiore ſcientia præditi,
qui & judicare bonos libros, & ex iſtis theſauris, velut e quibusdam horreis,
in publica commoda multa depromere poterant, & ſui etiam ingenii locupletare
divitias, reipublicæ feliciter impendendas. * Apud *Hebræos* Sacerdotibus librorum 2
ſacrorum cura commiſſa fuit. Erant in Synagogis ὑπήρεται, qui librum legis cu-
ſtodiebant, & ex eo prælegebant; quod in Eccleſia Chriſtiana faciebant ἀναγνῶσται,
qui erant e Diaconorum ordine, de quibus Grotius ad Lucam cap. 4. verſ. 20.
* Præfuit *Alexandrinæ* Philadelphi Bibliothecæ Demetrius Phalereus, Vir doctiſſi- 3
mus, Philoſophus, Orator præſtantiſſimus, Theophraſti etiam diſcipulus, (k) cujus
hodie aureus extat περὶ ἑρμηνείας liber, qui cum male haberetur in patria: ſumma apud
Athenienſes florenti gratia, ut CCCLX. ſtatuæ virtutis & meritorum ergo poſitæ ipſi
fuerint, fortuna ita mutata fuit, ut in Ægyptum exulandum illi fuerit: ubi amicis Regis
Ptolomæi adſcriptus Bibliothecæ curam geſſit, & omni rerum copia abundavit. Huic
incomparabili Bibliothecæ ut vivus quidem præfuit, ita plures tamen admiſſi ex omni-
bus

(k) An Demetrius Phalereus Bibliothecæ Alexandrinæ præfuerit, verusque Libri περὶ ἑρμηνείας ſit Autor, adhuc ſub judice lis eſt. Negant utrumque Philologi inter modernos plurimi atque ἐξοχώτατοι, quorum Indicem, & Argumenta haud contemnenda, *Homonymoſcopia* noſtra, *Sect. II. c. 3. §. 22. & 23. p. 297-303.* exhibet.

bus terris viri docti, qui illic communi victu alebantur. Præfuerunt huic muneri
4 olim in *Ægypto* Sacerdotes. * Inſecuti poſtea Demetrium in iſto munere viri doctiſſimi, e quibus fuit Zenodotus Epheſius, cujus mentio fit apud Auſon. *carm. 13. de Profeſſoribus Burdigalenſibus & præfat. in ludum 7. ſapientum.* Callimachus Cyrenæus, Poëta inter Græcos nobilis, cujus præclarum Opus de origine & migrationibus populorum, conditoribus & legibus urbium intercidit, quique libros pene infinitos ſcripſerat. Quemadmodum ſcilicet inter pecunias & theſauros verſanti facile ex ipſa adminiſtratione congeruntur nummi; ita inter libros ætatem conſumenti viro docto libros ſcribere non difficile eſt, cum tot ante oculos poſitæ ſegetes ad meſſes & ſpicilegia invitare videantur. Hic a Jonſſio *de ſcript. Hiſt. Phil lib. 1. c. 18.*, ubi ſeriem præfectorum Bibliothecæ Alexandrinæ recenſet, omiſſus eſt. Statim enim ille Zenodoto Eratoſthenem ſubjicit. Etiam ille Cyrenæus fuit, Callimachi diſcipulus, a varia doctrina πένταθλος dictus, & Philologi ſibi nomen vindicavit, teſte Suetonio *de illuſtribus Grammaticis cap. 10.* Præfuit & huic Bibliothecæ Apollonius Rhodius, vir ob Argonauticum carmen celeberrimus.

5 Fuere apud *Romanos*, etiam antequam Bibliothecæ ſtruerentur, quidam actorum publicorum & legum cuſtodes: aſſervabantur in æde Cereris plebiſcita ab Ædilibus plebis, a Quæſtoribus urbanis poſtea in ærario repoſita. Librorum, tabularum cenſura committebatur Ædilibus Curulibus, Triumviris executio in libros damnatos data, Cenſoribus quoque arbitrium in libros erat. Duumviri a Tarquinio creati libros Sibyllinos cuſtodiebant. Mutata Republica M. Varroni a J. Cæſare Bibliothecarum colligendarum negotium datum eſt, & Pompejus Macer ad ordinandas deſignatus. C. Julius Hyginus, ob antiquitatis notitiam Polyhiſtor vocatus, ab Auguſto Bibliothecæ Palatinæ præfectus. Videmus ergo jam ab omni ævo doctiſſimis, & qui erant *ὑπείροχοι ἄλλων*, Bibliothecas, ingeniorum, animo-
6 rum & ſapientiæ theſauros, fuiſſe commiſſas. * Apud *Reges Franciæ* dignitas illa non exigua erat, quam ſub Carolo M. obtinuit Gernandus. In Synodo Ticinenſi Anno 876. ſubſcribit Hilduinus, Abbas S. Dionyſii & Bibliothecarius Caroli Calvi. Fuit & Ebo, Archiepiſcopus Remenſis, Bibliothecarius, ut patet ex Caroli C. Epiſtola ad Nicolaum PP. ubi ait, illum a parente, Ludovico Pio, adhuc Aquitanico rege, fuiſſe conſtitutum.

7 Qui in *Eccleſia Romana* Bibliothecæ præerat, teſte Onuphrio Panvinio tractatu de Bibliotheca Vaticana, *Cancellarius* vocabatur; cujus ille munus deſcribit: Bibliothecam & omnia ejus volumina accuratiſſime cuſtodire; Bullas ſive diplomata, vel Epiſtolas decretales Pontificum, ſcribere, & ſi opus erat, dictare; Acta Conciliorum & Synodalia exſcribere & conſervare; tandemque apud Romanam Pontificem omnia præſtare, quæ ſedis Apoſtolicæ Cancellarii noſtro tempore faciunt. Erat vero olim Cancellariorum non iſta dignitas, quæ poſtea fuit; de cujus nominis prima origine, variaque acceptione, dignitatis incremento, legendi omnino ſunt Caſaubonus in Flavii Vopiſci Carinum loco illo: *Præfectum urbi unum ex Cancellariis ſuis fecit, quo fœdius nec cogitari potuit aliquid, nec dici;* Et Salmaſius, qui luculentius omnia excuſſit,

excuſſit, & in nonnullis a Caſaubono diſſentit. Comparari poſſunt, qui honeſtiore ex iis loco erant, cum ſcribis noſtratibus, aut qui a ſecretis ſunt. * Tum vero, 8 cum Bibliothecæ præerant, *Archivariis* noſtratibus ſimiles erant: nam curæ actorum publicorum Bibliothecæ cura acceſſit, cum illa ab uno commode ordinari potuerit. Adeatur Onuphrius Panvinius ipſo illo ſæpius citato loco, ubi ait: *Conveniens viſum fuit, ut is potiſſimum eſſet Papæ amanuenſis, ſcilicet ſcribarum Princeps, vel a ſecretis, qui etiam Pontificiam Bibliothecariam, quæ tunc erat, velut Cancellaria quædam, ſive, ut nunc loquimur, ſecretaria, tractaret: noſtris vero temporibus hæc munia ſunt diviſa.* Idem Panvinius libro de Rebus Lateranenſibus Vice-Cancellarium Eccleſiæ Romanæ ejusdem ſemper fuiſſe Bibliothecarium, & poſtremum, qui ſanctus eſt utroque officio ſub Bonifacio VIII, Benedicto II. & Clemente V, fuiſſe Papinianum, Epiſcopum Parmenſem. Nam *Notarii* & *Secretarii* olim illi fuerunt cum Epiſcopis pari dignitate, de quibus Leonardus Aretinus Epiſt. *lib. 5. pag. 225.* ubi Secretarios honore & dignitate excellentiores Advocatis eſſe contendit. Poſt hunc ait nullum Vice-Cancellarium præfuiſſe Eccleſiæ Lateranenſi, ſed Romana curia trans Alpes in Gallias a Clemente traducta, novaque Bibliotheca Pontificia Avenione conſtituta, Vice-Cancellarii munus a Bibliothecario diſtinctum fuiſſe. Demum Sixtum IV. nova in Vaticano Bibliotheca conſtructa, officium Bibliothecarii a Sacriſtæ munere, cui adjunctum fuerat, diſtinxiſſe.

Fuere & ſui Eccleſiis Cathedralibus Bibliothecarii, qui libros Eccleſiaſticos cuſtodiebant, & literas & diplomata Epiſcoporum deſcribebant. Extat Valentiniani, Valentis & Gratiani AAA. conſtitutio *lib. 14. tit. 9. Cod. Theod. de ſtudiis liberalibus Urbis & Romanæ & Conſtantinopolitanæ*, qua Bibliothecæ cura idoneis hominibus de Clero committitur. Sed fuit chartarum & publicarum literarum cura & olim & poſtea diſtincta. Qui Romæ fuerint Actorum publicorum cuſtodes, notum eſt. Legendus eſt Bonifacius de Archivis c. 8. * Vocabantur in Eccleſia orientali 9 *Chartophylaces*, qui & Bibliothecæ ſimul & Archivis præerant, de quibus legi poſſunt, quæ Carolus de Freſne in Gloſſario ſuo congeſſit.

Apud *Gallos* diſtinguebantur nomina illorum, qui Bibliothecæ præerant; ſunt 10 enim in Regia Bibliotheca *Maiſtres de la librarie*, & Magiſtri Bibliothecæ, viri, in illuſtri dignitate conſtituti, & Bibliothecarii minores, de quibus Ludovicus Jacobi, *Tr. de Biblioth., cap. 83.* videri poteſt. Magiſtri Bibliothecæ fuerunt Guilielmus Budæus, qui præterea libellorum ſupplicum Magiſter fuit, Petrus Caſtellanus, Petrus Montaureus, Jacobus Amiotus, Thuani, pater & filius, Hieron. Bignonius, celeberrima nomina. Apud antiquos etiam ſervis hæc cura demandata fuit, deque illis Pignorius in libro *de Servis p. 108. ſqq.* pluribus egit. De Bibliothecarii officio multa Hottingerus in Bibliothecario quadripartito.

Solet quoque Bibliothecariæ curæ addi nummorum, marmorum vetuſtiorum 11 & rariorum naturæ collectio, ut omnia illa, quæ ad ingenii culturam pertinent, uno loco congerantur. Quicquid enim vel rerum natura ſinu ſuo recondit, quicquid

Digitized by Google

temporum & ſeculorum characterem exhibet, ut marmora & nummi, illud cum ſcientiarum arcanis, quæ libris continentur, recte conjungitur. De nummis, cimeliis, naturæ arcanis, catalogi non pauci extant. Qui naturæ rariora collegerunt, ſub nomine *Muſeorum* illa publicarunt, quorum enarrationem univerſalem inſtituere voluit *Croix de la Maine*, teſte Ludovico Jacobi, Tr. de Biblioth. p. 674. quæ, ut puto, una cum ejus Bibliotheca univerſali, quam moliebatur, periit. Extant integri de naturæ rarioribus libri Calceolarii, Septalii, Aldrovandi, de quibus in phyſicis plura. Multa talia muſea notavit Ludovicus Jacobi in Tractatu de Bibliothecis, & in Itinerario ſuo Monconiſius. Eſt & Italus aliquis, qui Muſeorum & Cimeliothecarum integram hiſtoriam promiſit. Sed de his ſuo loco.

12 Procedimus ad Bibliothecas ipſas, quas accuratius noſſe Bibliothecarius, id eſt literatus ac Polyhiſtor, debet. Cum enim omnis doctrina vel per mortuos, vel per vivos magiſtros, propagetur, vivi facile intereant, mortui immortales ſint, nec niſi per ipſos vivos magiſtros habeamus, neceſſaria illarum cognitio eſt Polyhiſtori. *Tenenda* ergo eſt omnis *Hiſtoria Bibliothecaria*, quæ his præcipue abſolvitur capitibus: (1) Cognitione Bibliothecarum priſci novique temporis, quæ olim extiterunt, hodieque ſuperſunt, publicarum, privatarum. (2) Autorum, qui libros recenſent,
13 collectione & collatione diligenti: * Et quidem quod ad primum attinet, præmonendum eſt, inſanire illos, qui rei Bibliothecariæ ſtudium vituperant & diſſuadent, e quibus *Claudium Verdierum* nomino, Antonii filium, hominem propemodum inſanum, qui in recenſione Autorum, audaci, ridicula & ſtulta (nam in omnibus, etiam optimis, quærit, quæ notare poſſit) p. 168. miſera plane, & jejuna declamatione, omnem curam Bibliothecariam, ut rem inutilem, ſtolidis ac ineptis rationibus damnat. Non eſt operæ pretium nugis illis immorari: ſunt enim non ſani hominis verba, ſed furentis μεμεθυσμένα ῥήματα. Extremum dementiæ argumentum eſt, omnia quæ exquiſitioris judicii viri aut invenerunt aut approbarunt, improbare. Ex hoc libro, ut ex ungue Leo, æſtimari voluit, æſtimanda ex unguiculis felis literaria

14 Sed mittamus hominem, & quod res eſt, agamus. * *De Bibliothecis* antiqui novique temporis in univerſum aliqui *ſcripſere*, ſed ita ſcripſere, ut multa aliis poſt ſe commemoranda relinquerent. Sumſit ſibi argumentum hoc tractandum Ludovicus Jacobi, Carmelita, cujus jam ſæpius mentionem fecimus. Poſt illum Lomeierus, Galleſius, de quibus ſingulis peculiari capite judicium noſtrum exponemus. Propoſuerat quoque idem ſibi argumentum Joſephus Maria Suareſius, Vir doctiſſimus, cujus illa τῶν Βασιλικῶν notitia hiſtorica extat, referente Ludovico Jacobi, Tr. *de Biblioth. c. 87. p. 613.* cum quo ille communicaturum ſe promiſerat, quæ in Opere illo affecta habebat. Verum negotiorum mole oppreſſus non potuit extremam huic labori manum admovere, neque quicquam earum chartarum ad Ludovicum Jacobi pervenit.

15 Qui ab ovo Bibliothecarum hiſtoriam ordiuntur, cum ipſis mundi natalibus, cumque ipſo Adamo natam librorum ſcribendorum originem ajunt. Certum eſt jam

Digitized by Google

jam ante diluvium fuiſſe aliquam rationem conſervandæ rerum memoriæ. Nolo hic adducere, quæ de Adamicis literis ac monumentis nobis narrant Rabbini. * Columnas a Setho fuiſſe poſitas ajunt, quibus artium principia fuerint exſculpta, 16
quarum alteram ſuo tempore in Syria ſuperſtitem fuiſſe, Joſephus autor eſt, *lib. 1. Antiq. Judaic. c. 4.* Quod enim ab Adamo ipſo duas tabulas confectas quidam exiſtimant, quibus ſcripſerit initia creationis, lapſum hominum & promiſſionem divinam, atque has tabulas exiſtiment, tanquam templum, fuiſſe, certi loci ſignum, in quem ſolitus eſſet convocare ſuam Eccleſiam, & ubi ſacrificia facta ſint, & recitata doctrina, illa, cum nullo autore certo dicantur, merito inter conjecturas refert Cl. Bœclerus Exercitat. in Joſeph. Antiq. Judaic. ubi de Inventoribus primis artium, quorum apud Joſephum mentio fit, disquiritur. Jam ante diluvium in reſpublicas coaluerunt hominum ſocietates: nam agnoverunt antediluviana imperia Chaldæi vetuſtiſſimi, & recenſentur eorum nomina a Beroſo & Apollodoro, quod fragmentum Euſebio inſeruit Scaliger. Sunt & Ægyptiorum & Arabum Monarchæ ante-diluviani, de quibus vide Rupert. Obſ. in Beſold. Synopſ. 2. p. 16. & Marsham. in Can. Chronologici προκατασκευῇ. Ac diſtinguitur totum illud tempus εἰς χρόνον ἀβασίλευτον καὶ εἰς χρόνον βασιλέων, tempus ſc. illud, quo nulli erant Reges, cum inter familias adhuc ſubſiſteret imperium, & illud, quo regnatum fuit. Non ergo veroſimile eſt, per tantum temporis ſpatium, totque annorum decurſum, ſine memoriis rerum actarum fuiſſe homines. Fuiſſe libros vel ex Juda, Enochi librum citante, diſcimus. Ideoque & libri in unum collecti fuere.

Quod Enochi *librum* attinet, varia ſunt incertaque omnia, quæ de eo memorant: nam quæ hodie ſuperſunt fragmenta, nemo facile genuina credet, de quibus legi poſſunt, quæ habentur apud Bangium in *Cœlo Orientis Exercit. 1.* Cun. *lib. 3. de Republ. Hebr. c. 1.* Druſium *in Henocho.* Dorſcheum *in diſſertatione de Prophetia Enochi.* Hackſpan. Diſp. *de Dæmonum Angelorumque nominibus.* Maderum *de ſcriptis & Bibliothecis Antediluvian.* Schotanum *in Bibliotheca Hiſt. Sacræ de prim. mund. ætat. p. 83. & ſeqq.* Heideggerum *in Hiſtoria Patriarcharum Exerc. 10.* ubi νοθεία fragmenti, quod Scaliger ad Euſebium produxit, undecim argumentis oſtenditur. Memoratur autem libri ab Enocho ſcripti diverſorum argumentorum. Eſt *Propheticus, & Phyſicus,* quem apud Æthiopes in Regno Reginæ Sabæ extare Abyſſina lingua, teſtatur Genebrardus Chronol. p. 14. * Guilielmus Poſtellus, *in libro de Originibus, ſeu de varia & potiſſimum Orbi Latino incognita aut inconſiderata hiſtoria, in quo totius fere Orientis myſteria proditurum minatur,* ſuper Noachi & Henochi libris, ſed ipſi non inſpectis, ex interpret. Sacerdotis Æthiopis, novas & inauditas ſententias effutiat. * Non deſunt, qui mirabilem in illo ingenii vim per omnia diffuſam agnoſcant; nam Florimundus Remondus *lib. 2. de Origine hæreſium c. 15.* virum maximum omnium vocat, quos ſeculum noſtrum produxit; multa quoque in ejus laudem adducit Joann. Steph. Menochius in libro, Italica lingua ſcripto, cui titulus *Trattenimenti eruditi part. 3. c. 91.* * Refert & in Peireſcii, magni illius librorum venatoris, Vita Gaſſendus: Illi ab Ægidio Lochienſi e Capuccinorum familia ex Ægy-

pto redeunte narratum fuiſſe *de Mazapha Einock*, ſeu Propheria Enochi, idiomate Æthiopico ſcripta, declarante ea, quæ ad finem usque ſeculi eventura ſunt, in Bibliotheca quadam Orientis latitante. Ideoque Peireſcium accenſum ejus parandi ſtudio, ut nullis parcens ſumtibus ipſum ſui faceret juris. Ejusdem libri exemplum
21 forte fuiſſe quis credat, quo uſus eſt, ſed alio interpretante, Poſtellus. * Quanquam Ludolphus, Vir celeberrimus, *in Hiſtoria ſua Æthiopica, lib. 3. c. 5.*, omnem illius libri fidem funditus evertit. Namque e Bibliotheca Cardinalis Mazarini, in quam ille e Peireſciana Bibliotheca translatus, ejus libri exordium, medium & finem per amicum exſcribi curavit, quæ nihil de Enocho, neque prædictionibus futurorum, ſed quendam Abba-Bahaila-Michaëlem autorem habuerunt, de myſteriis cœli & terræ, & de SS. Trinitate, differentem. Georgium Habeſſinum, cujus fidem in relationibus ſuis ſecutus eſt Ludolphus, Precationem Magicam vocaſſe ait, ac plane negaſſe in Æthiopia receptum; *Tanta vecordia*, inquit Ludolphus, *ſcriptus eſt, ut ſacratiſſimæ Virgini Mariæ Orationes ad filium ſuum θεάνθρωπον affingantur monſtrificis nominibus plenæ, quibus plus quam divinæ virtutes adſcribuntur:* quare a Judæis confictum exiſtimat. Vellem tamen, quicunque demum ſit, a viro clariſſimo in lucem protractum, ad quem forte reſpexerunt, qui phyſicum ab Enocho librum ſcriptum crediderunt: Phyſicum enim de myſteriis cœli & terræ argumentum videtur.
22 * Mireris ſane qua fronte, qua fide Boulducus Capuccinus, *lib. 1. de ſtatu Eccleſiæ ante-Moſaicæ c. 14.* pronunciare auſit: *Noa ſcripta Enochi diligenter conſervabat, ac illa repoſuit in arca diluvii non minore ſollicitudine, quam Patris Adami & quorundam aliorum oſſa, ut qui ejus, quem Deus rapuerat, oſſa, quæ ſervarentur, habere non poſſit, ſcripta tanquam ſacratiſſimum pignus ac depoſitum ſibi & poſteritati cuſtodiret, quorum lectione, vel ſolo intuitu, ad tanti autoris merita divina jugiter conſpectui præſentanda moveretur, quibus juſte irati Numinis in mortales miſericordiam facilius impetraret.*

23 Sed relinquamus ſua cuique commenta. * Poſt diluvium Pentateucho nihil antiquius eſſe plerorumque eſt ſententia, quanquam de *Abrahami* quodam *libro*, qui *Liber Creationis* inſcribatur, & fundamenta Cabalæ obſcure doceat, Judæi multa tradunt. Unde de Abrahami in Ægypto & India Scholis, ex quibus *Bramines* quaſi *Abramines* dicti, multa Poſtellus, qui, neſcio qua fide, *cap. 15. lib. cit.* pronunciat: *Apud Indos latent infiniti hiſtoriarum & librorum antediluvianorum theſauri, quos nos expectare una cum Enochianis opus eſt, antequam claritatem abſolutam rerum Moſaicarum cernamus.* Et tamen in titulo libri origines ſuas ſe ex libris Noachi & Henochi eruiſſe venditat,
24 quæ ἀντιφητικῶς ἀντικείμενα eſſe nemo non videt. * In *Pentateucho* libri allegantur nonnulli illo, ut videtur, antiquiores, ut liber bellorum Domini Num. 21. v. 14. Liber pacti Exod. 24. v. 7. de quibus variæ adferuntur ſententiæ, quas recenſet Lomeierus, c. 2. Quod in ſceleratæ calumniæ occaſionem trahit infamis Atheiſmi propugnator, Spinoſa, in *Tractu Theologico-Politico cap. 8.* ubi pluribus argumentis contendit, Pentateuchum non eſſe a Moyſe ſcriptum, ſed ab alio Autore, qui laudat illic libros bellorum Domini & librum pacti, a Moyſe conſcriptos, quibus

Digitized by Google

bus reſponderunt veritatis divinæ hyperaſpiſtæ. Videmus in ſacri Codicis li-
s multos alios paſſim laudari, quorum memoria nunc plane ac ipſis Judæis
riit, de quibus Lomeierus cap. 3. Neander Præfat. Erot. Græc. linguæ. * Me- 25
nit & Benjamin Tudelenſis *in Itinerario ſuo* Bibliothecæ librorum primi & ſecun-
templi, quam extare in ripa Euphratis apud ſepulchrum Ezechielis Prophetæ
Fabuloſum hunc Autorem omnes habent. Sed tamen Petrus della Valle *in*
erario ſuo hujus ſepulchri meminit, quod adire, neſcio quibus obſtaculis impedi-
, neglexit; licet de Bibliotheca nihil. * Magnifica multa de numeroſiſſima X. 26
lium librorum Bibliotheca, apud Æthiopiæ Imperatorem, nonnullis narrantur.
Ludolphus in Hiſtoria ſua Æthiopica, *lib. 4. c.1.* ſuaviter ea ſomnia ridet, qui
iliari cum Gregorii Abyſſini converſatione omnia ejus regni arcana perſcruta-
eſt; pauciſſimos illic libros nominat, e quibus 1. Gloria Regum, in quo Hiſto-
Reginæ Sabæ aliæque plures leguntur. 2. Chronicon. 3. Liber Philoſophiæ,
us aliquod in Æthiopia pretium eſt. 4. Scala vocabularium. Nulla vero ex il-
myſteria ſperanda Ludolphus, ex inſigni hominum in philoſophia ac medicina
itate, probat, cujus aliquot ille documenta adducit. Non equidem negaverim,
nia ignota pro magnificis ſæpe haberi, & a multis myſteria fingi, ut mirabilia
iſſe videantur: ſed tamen & multa in abſcondito etiam ultra hominum ſuſpicio-
latere, certum eſt. * *De Salomonis libris* alicubi eos extare fama eſt. Suidas in 27
chia illum librum ἰαμάτων παντὸς πάθυς ſcripſiſſe perhibet. Joannes Picus,
nes Mirandulanus, teſtatur, ſcriptum eſſe a Salomone librum, cui titulus *Sa-*
tia ſit, non qui nunc in manibus ſit, Philonis Opus, ſed alterum Hieroſolymi-
a ſacratiore lingua compoſitum, in quo ipſe Salomon, naturæ rerum interpres,
nem ſe illiusmodi diſciplinam fateatur de Moſaicæ legis penetralibus accepiſſe.
omonis *Herbarium* Arabica lingua in pauciſſimorum quorundam manibus eſſe,
nulli volunt, unde magna in arte medica miracula patraverint. * Quanto non 28
derio multi in libros illos *LXX. Esdræ de Cabaliſticis ſecretis* feruntur? quos alicu-
amen extare, credibile eſt. Multa ſunt in his ſcriptis Judaicis myſteria rerum
ralium ac ſecretioris Metaphyſicæ recondita, quæ imperitis hominibus, ut nu-
ria, videntur. * De Rabbinicis ſcriptis legendus eſt Buxtorffius, Plantavicius, 29
tingerus, & qui nondum omnibus innotuit, Julius Bartoloccius, Abbas Con-
gat. S. Bernard. Ord. Ciſterc. Romæ in Monaſterio S. Prudentianæ, qui edi-
Bibliothecam Rabbinicam, Opus trium voluminum, in quo maximam partem,
a Bibliothecæ Vaticanæ Hebraica cum Catalogo editorum librorum recenſet,
ulta de ætate Autorum, genere ſcribendi & materia annotat.

Apud *Ægyptios*, quorum antiquitates non cum Græcis tantum, ſed & cum He- 30
s ipſis, ultra quam per religionem permitti poterat, contendit Marshamus in
iſſimo Canone ſuo Chronologico, jam tum ab omni ævo Bibliothecas fuiſſe, non
re aliquis negaverit. Præterquam enim, quod Joſephi teſtimonio maximam ſem-
curam Actorum publicorum habuerint, quibus cura librorum ſemper conjuncta
illud non obſcuro argumento eſt, quod Græcorum Philoſophi, qui præ reliquis
ſapue-

Digitized by Google

ſapuerunt, ex Ægypto, a Sacerdotibus, rei literariæ ac librorum perpetuis cuſtodibus, arcaniores hauſerint ſcientias. Videndus de Ægyptiis Bibliothecis & re literaria eſt Diodorus Siculus *lib.1.* ubi de Oſmandyæ Bibliotheca & magnifica operum ſtructura, quæ non immerito Kircherum *in Turri Babel. lib. 2. Sect. 3. c. 3.* in admirationem rapit: *Hæc ego opera*, inquit ille, *ſi paulo penitius conſidero, auſim ſancte affirmare, hoſce ſummi ingenii homines, uti nihil eos humanarum ſcientiarum latuit, ita earum ope humanis quoque operibus majora præſtitiſſe, cum vel in una fabrica efformanda omnes artes & ſcientias Phyſicam & Mathematicam conſpiraſſe videam. Quis hodie ſimile quid attentare audeat, niſi totius naturæ conſultus, niſi totius Arithmeticæ, Geometriæ, Opticæ, Aſtronomiæ, Mechanicæ, Staticæ, ceterarumque artium doctrinis eruditus!* Quod ſi ergo tanta artis perfectio in illis operibus fuit; quos non in tam ſplendido domicilio ſapientiæ theſauros latitaſſe credibile eſt? Opera enim de magiſtris & doctrina, quæ libris illis continebantur, teſtabantur.

31 Apud *Chaldæos* quoque, rerum omnium curioſiſſimos homines, magnam rei literariæ & librariæ, ac antiquiſſimorum monumentorum curam fuiſſe, certius eſt, quam ut a quoquam negari poſſit. Quæ ex illis fragmenta habemus, ceterorum
32 hiſtoricorum tempora longe antecedunt. * BEROSUS, Sacerdos Chaldæus, (cujus filiam Sibyllam, quæ poſtea Cumas venit, Juſtinus Martyr in Parænef. ad Græcos pag. 34. lit. E. facit; quo tamen inſigni Anachroniſmo Montacutius in Analect. Eccleſiaſt. exercit. 4. illum liberat, ab Gloſſatore inepto illa verba interjecta judicans) paulo ante principatum Alexandri Magni *libros III. rerum Chaldaico-Aſſyriacarum* ſcripſit, quem antiqui Autores paſſim laudant. Joſephus in Antiquitatibus Judaicis paſſim ejus meminit: cui pares ſunt Manetho & Metaſthenes, vel potius Megaſthenes, Ægyptiacarum, Perſicarum, aliarumque rerum ſcriptores, quorum omnium fragmenta diligenter collegit Scaliger in Opere ſuo Chronologico.
33 * Qui libri cum ab omnibus deſiderarentur: L. JOH. ANNIUS VITERBIENSIS, Ordinis prædicatorum, Anno 1437. natus, Vir linguæ Latinæ, Græcæ, Chaldaicæ, Arabicæ eruditus, & antiquitatis ſtudioſiſſimus, quibus elogiis Neander in Italia ſua eum effert, Beroſi quinque libros cum aliis quibusdam in lucem produxit, commentariiſque illuſtravit. Sed jam dudum ab eruditis adverſus hunc Annium, ut veteratorem & falſarium, conclamatum eſt, & illa producuntur argumenta, quæ elidi nulla ratione poſſunt, de quibus legendus Tilemannus *in Diſc. Philolog. de Hiſtoricorum delectu p. 76.* & Voſſius *de Hiſtoricis Græcis lib. 1. cap. 22.* Non deſunt tamen, qui modeſtius de hoc ſcripto ejusque autore cenſendum eſſe exiſtimant, & aliquid tamen in illo veri ſibi deprehendere videntur. (*l*) In quibus

(*l*) De Beroſo Annii notari etiam meretur judicium Thomæ Reineſii, Medici & Polyhiſtoris κριτικωτάτου, in Epiſtola, ad Joſ. Clauderum A. 1646. exarata, quam ejusdem Epiſtolis, ad ſe ſcriptis, Joh. Vorſtius præfixit, p. 1. 2. 3. obvium. Statuit *is, non omnia, quæ in Beroſo, licet Annius eum interpolaverit, hinc inde leguntur, eſſe conficta, ſed quamplurima conſentire cum profunda antiquitate: Beroſum verum & genuinum cum Anniano pariter incedere, & ab eo eſſe ſegregandum: latere in iſto ſterquilinio pretioſas gemmas, quas alibi*

Digitized by Google

quibus David Chytræus *lib. de lect. Hiſt.* Munſterus *lib. 5. Coſmograph. cap. 8.* qui temerarium quendam genuinis & veris Beroſi laboribus aliquid lolii immiſcuiſſe judicat, Annium vero a falſi ſuſpicione excuſat. Dionyſii quoque Gothofredi, in *præfat. Hiſtoricor. antiquor. Rom.* benignior de illis Annii Beroſianis ſententia eſt. Quæ etſi nonnullis contemnenda videntur, ac deſperatiſſima Annii cauſa plerisque habetur, acerrima tamen inter eruditos viros ante aliquot annos ſuper hoc argumento excitata contentio eſt. Nam ex oſſibus Annii ultor ſurrexit, ex eodem ſcil. ordine *Thomas Mazza*, qui Apologiam pro illo ſcripſit, quem tamen & alius Anonymus Nobilis, alio libro, ſed hactenus inedito, refutavit, ut ex Gregor. Leti *Italia regnant. part. 4. lib. 3. pag. 329.* conſtat. Quod Mazzæ ſcriptum, quanquam ſummo ſtudio quæſitum, videre nondum mihi contigit: neque magnopere æſtimandum videretur, niſi me *Macedi*, incomparabilis omni doctrinarum genere, maximoque judicio præditi Viri, de quo alibi dicturus ſum, autoritas moveret. Ille enim adverſus Nobilis Anonymi Invectivam ſingulari ſcripto Thomam Mazzam ſtrenue defendit, non alia, quam veritatis cauſa inductus, ut ex præfatione illa Macedi, quam Gregor. Leti eo in loco appoſuit, patet. *Suſcepi*, inquit, *defenſionem tum ſtudio tuendi Patris Inquiſitoris, Mazzæ, innocentiam, tum veritatem, quæ mihi ſemper cordi eſt, vindicandi.* De ipſo vero opere Mazzæ ita judicat: *Difficile aggreſſus eſt opus, quod Apologiam ſcripſit pro Annio Viterbienſi, ſui ordinis fratre, magni nominis viro, ut ejus fidem, a plerisque Autoribus in dubium vocatam, aſſereret, & ab objectis calumniis vindicaret. In quo certe mirum eſt, quantum ſtudii & operæ poſuerit, quam ſe ingenioſum & eruditum oſtendat, ut prope miraculo legentibus videatur, potuiſſe in re tam ſpinoſa floride, tam obſcura nitide, tam ſterili facunde, tam jejuna erudite ſe gerere: Quod ego opus cum legiſſem, magnopere ſum admiratus.* Eodem in loco hæc habet: *Legeram antea hunc Apologeticum, vernacula lingua ſcriptum, qui mihi vehementer placuerat, tum propter novitatem operis, tum propter ſtyli granditatem, tum propter dictionis elegantiam, tum præcipue propter copiam eruditionis, eumque judicavi omnibus numeris abſolutum.* De Nobili vero illo Anonymo ait, *illum ſæpe a ſcopo & veritate aberrare, & multa carpere & ſugillare, quæ vera tamen eſſent, nec nulla poſſent ratione impugnari.* Vix credi poteſt, quanto exarſerim illa legendi ſcripta deſiderio, rei novitate motus; neque hactenus tamen voti mei compos factus ſum. Multa certe magnifica de illo Viro nos ſperare jubet Macedus, *quem ingens præterea opus de Hiſtoria veterum Gothorum moliri*, ait, *ſic ab illo explicandam, ut non mediocrem ab illius calamo ſplendorem acceptura ſit.*

Redimus ad Bibliothecas noſtras: & quidem apud *Perſas* Bibliotheca Suſiana magni nominis fuit, de qua legatur Diodor. Sic. *lib. 2. cap. 32.* De recentiore illa apud Perſas Coſrois Regis legendus eſt Schickardus *in Tarich. pag. 146.* De ceterarum gentium, 34

alibi fruſtra quæremus; inventurum autem eas eſſe, qui judicio valet, & omne genus Antiquitatum eſt emenſus. Addit tandem ſe in Beroſo Anniano *venerandæ Antiquitatis veſtigia, & genuini Beroſi Fragmenta, deprehendere, quibus ſua Annius, vel alius ante hunc addiderit & inſperſerit.*

gentium, Afrorum, Chinenſium, Græcorum, Romanorum, antiquis ac deperditis, ac de recentioribus Bibliothecis, integris libris egerunt Autores ſupra memorati, etſi magna nobis ſpicilegia, pene dixerim meſſes, reliquerint. Quoniam vero de Bibliothecis ſingulatim agere non eſt noſtri inſtituti, ideoque illa prætermittimus.

35 * Id vero, antequam hoc de re Bibliothecaria argumentum dimittamus, monemus, de notitia Bibliothecaria, ſingularibus excerptis Bibliothecariis paranda, omnibus, non Bibliothecariis tantum, ſed quibusvis literatis, laborandum eſſe. Latius eorum patet utilitas, quam excerptorum ſpecialium, quæ ſub illis continentur; eorumque defectum facile ſarcire poſſunt.

36 Excerpta in Re Bibliothecaria vel uno volumine, vel diverſis, inſtitui poſſunt. Hottingerus in Bibliothecario, *part. 1. cap. 7.*, quatuor indices pro Bibliothecis fieri jubet. 1. Chronologicum, quo Autores ſecundum ſeriem ſeculorum diſtinguuntur.* 2. Logicum, qui ſecundum materiarum, ſibi ſubordinatarum, nexum diſponendus. 3. Theologicum (nam ad Theologiam ille primario reſpicit), qui nominibus ſuis omnes Theologos cujuscunque Religionis exhibeat. 4. Grammaticum ſ. Alphabeticum, quem duplicem iterum eſſe voluit, realem & perſonalem, & illum quidem latiorem vel ſtrictiorem, latiorem pro integris tractatibus, ſtrictiorem pro tractatuum partibus. In perſonali non nomina ſimpliciter, ſed & vitam, perſonam, actiones &c. ſtrictim deſcribi vult. His indicibus adjungit ulterius Topographicum, qui ſecundum orbis partes Autores diſponit, & Syncriticum, ſive Comparativum Autorum, editionum. Sed quantus ille labor futurus, quam etiam in multis non neceſſarius! Mihi quidem indices Hottingeriani non inutiles pro Bibliothecario, & qui commentationes Bibliothecarias parat, videntur, ſed pro viro, qui alia habet agenda, nimis operoſi. Quanquam enim Chronologicus index ſit utiliſſimus, eumque ordinem præ ceteris amplexus ſit Voſſius in libris ſuis, Topographicus etiam non exigui uſus ſit, quo labore aliqua ex parte nos Quenſtedius levavit; exiſtimo tamen, cum propter res ipſas omnia diſcantur, conſultius fore, ſi indices reales habeamus, non anxie ſecundum rerum ſeriem, ſed alphabetico ordine diſpoſitas, in quibus titulis ſubjiciamus ſuos Autores, connotatis ſemper variis editionibus, patria, tempore, ceteriſque ſcitu neceſſariis, ubi ſe ultro ingerunt. Ac poterunt memoriæ etiam gratia ſine magna difficultate Autores claſſici & hiſtorici ſeorſim locari notarique in iis variæ editiones, ne ſemper in vaſto quærere acervo illos neceſſum ſit. Hinc Criticos potius, quam Syncriticos Indices ſuper Autores parari velim, quibus colligantur judicia de Autoribus, quæ vel in lectione apud Autores occurrunt, vel quæ inter colloquia cum viris doctis ipſi notamus. Non credat facile aliquis, quantam utilitatem res illa habitura ſit.

37 * Eorum exemplum nobis præbent Judicia de Autoribus, ab Anonymo, quem tamen ſupra nominavimus, in Gallia inſtituta. Nunc quoque talia Matthiæ Zimmermanni ſub prælo de Autoribus judicia eſſe narratur, quæ nondum vidi. Rudimentum talium excerptorum præbet Magirus in Eponymologio Critico, qui nunc auctior

Digitized by

auctior prodiit liber. Ex converſatione notata judicia Excerpta Scaligeriana &
Thuanæa continent.

Omnium ut puto induſtriam facile ſuperare in hoc genere potuiſſet Vir nun- 38
quam ſatis laudandus, GEORGIUS HIERONYMUS WELSCHIUS, Auguſta-
nus Medicus, verum Germaniæ noſtræ decus, ſi præclara iſta Opera ſua in lucem
edere potuiſſet. Mihi certe ingenium hujus Viri admirabile ſemper viſum eſt.
Quas enim ille non diſciplinas, linguas, etiam Orientales, conatibus pene Herculeis
exhauſit? Quod in illo judicium? quam ſanum & elegans? quantus humanioris
literaturæ apparatus? Ego certe quoties triſtes illas e naufragio tabulas, affecto-
rum Operum Indicem, perſpicio, toties ſane hanc eruditi orbis jacturam deploro,
& nunc publice omnes, qui hujus Viri ſupellectilem literariam poſſident, obteſtor,
ne quicquam illarum chartarum perire ſinant; typographos vero, ut tineis &
blattis, quicquid earum ſupereſt, eripiant, neque publico bono invideant. * Ha- 39
buit ille affectum Opus, ut Schrockius in vita ejus teſtatur, *Notitiam Autorum Panglot-
tam,* quo in ſingulis linguarum generibus veteres & probatos Autores, in ceteris
meliores, non tantum nominare, ſed & præſtantiores editiones indicare, & de ſcri-
ptis ipſis judicia ferre voluit: cujus facti initium ipſi Gerh. Joh. Voſſius ſuggeſſe-
rat, qui tale quid olim cœperat, amicisque & auditoribus diſtribuerat; a quibus
ipſe acceptum plurimum deinde auxit, Græcis nempe & Latinis Orientales quoque
addendo. Idem *Hiſtoriam Literariam Turcarum* ex MSto Conſtantinopolitano exhi-
biturus erat. Idem *Lipſii Bibliothecam, Naudæi Bibliographiam Politicam, Diſſertationem
de ſtudio liberali, Lindanum de ſcriptis Medicis notis auctiores, Bibliothecam Medici eruditi, Hi-
ſtoriam Medicorum Orientalium & Ideam Chronologiæ Medicorum* edere voluit. Sed illo-
rum omnium ſpes cum ipſo exſpiravit.

CAP. VII.

DE MANVSCRIPTIS.

§. 1. *MStorum Codicum pretium.* 2. *Uſus eorum, qui jam typis vulgati ſunt, eximius.* 3. *Exemplo Codicis Rigaltiani Fabularum Phædri oſtenditur.* 4. *Codicum antiquitas ex characteribus deprehenditur.* 5. *Quod nondum præceptis comprehenſum.* 6. *Robortelli, Scioppii, Welſchii Ars critica.* 7. *Henr. Stephani de Criticis.* 8. *Cauſaubonus de Criticis librum affectum habuit.* 9. *Salmaſii epiſtola de notis antiquitatis in MStis Codicibus integra adducitur.* 10. *Græci Codices antiqui, quemadmodum & Latini, ſine ullo vocum interſtitio ſcripti, ſine ullo accentu.* 11. *Solo verſu, ſive periodo finiebatur oratio.* 12. *Ariſtophanes primus diſtinctiones & accentus invenit.* 13. *Quos poſtea Grammatici antiquioribus Codicibus addiderunt.* 14. *Diphtongus Æ una litera notis recentiorum MStorum.* 15. *Eraſmi in Manuſcriptis indagandis ſingularis induſtria.* 16. *Leonardi Aretini de Quintiliani MSto exultatio.* 17. *Monachi MStorum cuſtodes.* 18. *MSta in lucem protrahenda.* 19. *Poſſevini,* 20. *Labbei,* 21. *Spitzelii,*

Digitized by Google

lli, 22. *Ludovici Jacobi,* 23. *Caponi,* 24. *Welſchii ea in re conatus laudantur.* 25. *Senatus Auguſtani ſingulare ſtudium in oblatione MStorum ad editionem.* 26. *Ant. Reiſeri Index MStorum Biblioth. Aug.* 27. *Hulder. Fuggeri Liberalitas.* 28. *Petr. Lambecii cura in MStis Bibliotheca Vindobonenſis.* 29. *Julius Pflug de Bibl. Budenſi librum promiſit.* 30. *Thomaſinus, Angelicus Aproſius, Ludov. Jacobus laudantur.* 31. *Cl. Felleri utiliſſima opera in MStis Academiæ Lipſienſis.* 32. *Multa in illa notabilia.* 33. *MSta Orientalia.* 34. *Laur. Pignorii* παραίνεσις *ad libros MStos edendos.* 35. *Autores veteres, manu illuſtrium Criticorum notati, MStis accenſentur.* 36. *Nicolai Heinſii & Gæſii Bibliotheca a copia illorum laudantur.* 37. *Libri, e MStis primum in lucem editi, MStorum fidem habent.* 38. *Libri virorum doctorum inediti ac affecti ad MStos quoque referendi.* 39. *Varia illorum fortuna.* 40. *Quomodo indagandi.* 41. *Exempla ineditorum librorum.* 42. *Etiam imperfecti eruditorum libri in lucem protrahendi.* 43. *Martini Fogelii ſcripta inedita recenſentur.* 44. *Andreæ Boſii opera affecta.* 45. *Epiſtolæ virorum doctorum MSta inter* κειμήλια *Bibliothecarum.* 46. *Hottingeri, Marquardi Gudii, Bibliotheca Noribergenſis in iis coacervandis induſtria.* 47. *Reineſianæ Epiſtolæ MSta in Bibliotheca Boſiana.* 48. *MSta politici argumenti colligenda in Bibliothecis.* 49. *Bibliotheca Auguſta & Maximiliani* zum Jungen *ab eorum copia laudatur.* 50. *MStorum copia in Bibliothecis publicis præprimis colligenda.* 51. *MSta antiquiſſima, utut aliqua parte vitioſa, pretium non amittunt.* 52. *Iis tanquam oraculis utimur in emendandis autoribus & mutilationibus Patrum detegendis.* 53. *Manuſcriptorum nunquam editorum raritas rem ſæpe ineſtimabilem facit.* 54. *MStorum librorum catalogi an celandi, nec in publicum proferendi?* 55. *MStis locupletes ſunt Bibliothecæ publicæ, Vaticana,* 56. *Vindobonenſis,* 57. *Hiſpanica,* 58. *Anglica,* 59. *de quibus Chriſt. Arnoldi teſtimonium producitur,* 60. *Gallicæ Bibliothecæ non regiæ tantum, ſed & privatæ.* 61. *Thuana,* 62. *Italicæ,* 63. *Auguſtana, Leidenſis, Norimbergenſis, Gottorpienſis,* 64. *cujus aliqua recenſentur,* 65. *privatarum Bibliothecarum manuſcripta.* 66. *Lucæ Holſtenii MSta, ad Philoſophiam Pythagoricam & Platonicam pertinentia, enarrantur.* 67. *Illuſtris Viri, MARQVARDI GVDII, laus, ejus inſignis MStorum Bibliotheca, & opera* ἀνέκδοτα.

1 In Bibliothecis principem merito locum obtinent MSti CODICES, quorum
2 ſingularis haberi cura debet. * Poſtquam enim per typos vulgari cœperunt veterum Scriptorum libri, illi quidem, qui vulgati ſunt, Typographiæ beneficio, pretio ſuo aliquatenus imminuti ſunt: olim enim multo ære comparabantur veteres illi libri, Monachorum manu deſcripti, quibus non exiguum inde lucrum accrevit; de quo videri Naud. *Add. ad Hiſt. Lud. XI. p. 87.* poteſt. Sed ſuo tamen etiamnum pretio cenſentur, qui ſunt antiquiores, ad quos velut ad oracula confugiunt, qui emendationes locorum in Autoribus quærunt. Non enim elevandus etiam illorum MStorum uſus eſt, ut Conringio in *Epiſt. de Bibl. Aug. pag. 108.* viſum. Semper enim in vetuſtis

ſtis

Digitized by Google

ſtis codicibus aliquid a Criticis ſagacioribus obſervari poteſt, quod illis, qui primum
ex iis libros typis promulgarunt, in mentem non venit, ut edition• Fabularum Phæ-
dri mihi conſtat. * Cum enim Rigaltius ex vetuſto codice MSto has Fabulas edi- 3
derat, innumera tamen in illis menda relicta ſunt, quæ ex illo ipſo codice, qui in
manus Marquardi Gudii incidit, mirabili ſolertia Vir ſummus reſtituit, modo exo-
rari poſſit, ut limatiſſimas illas notas ſuas in publicam proferre lucem velit. (*m*) Sci-
licet ut ingenio alii aliis feliciores ſunt, ita & in ςοχασμῷ Critico alii aliis oculatiores,
qui in apicum illo ductu & flexu aliqua velut divina virgula deprehendunt, in quo
fruſtra alii ſudarent.

Neque enim leve aliquid & exiguum quis exiſtimet, cum e veteri codice MSt. 4
emendatur Autor. Plures ſunt in illa re nodi, quam quis forte crediderit. MSto-
rum codicum fides ex antiquitate, antiquitas ex ipſa ejus facie, characterum ductu,
flexu, magnitudine, poſitu, colligenda eſt; ne quid de mutatione, tranſpoſitione,
omiſſione, interpoſitione literarum, abbreviatione verborum &c. dicam. Nam ut
ipſæ linguæ gliſcunt, ſingulisque pene ſeculis aliquid in illis mutatur; ita nec ipſa
ſcribendi ratio ſibi conſtat. Hoc e Germanica, Gallica, Italica lingua patet. (*n*) Quan-
ta hic in verbis, phraſi, accentu, dictione, ſcriptura, diverſitas ſucceſſu ſeculorum fuit!
Stulti plane ſunt & pueriliter judicant, qui ceterarum linguarum non eadem fuiſſe
fata exiſtimant. * Subſiſtit illa res hactenus in ſola ἐμπειρίᾳ, neque ad artis regulas 5
vocata; * nam paucula illa, quæ ROBORTELLUS & SCIOPPIUS *de arte critica* ſcri- 6
pſere, tumultuaria ſunt, & hujus rei fundum omnem non emetiuntur. De chara-
cteriſmis illis temporum in codicibus deprehendendis non ſatis accuratæ præceptio-
nes habentur; cum certum tamen ſit, ita de illarum ætate judicia inſtitui poſſe, ut
ex quibusdam ſignis de hominum & brutorum ætate judicare poſſumus. Qui a
Monachis & Græculis fugitivis ab excidio Conſtantinopolitano lucelli gratia deſcri-
pti, illam fidem non merentur, quam antiqui. Plura nos fortaſſis docuiſſet omnium
literarum Vir, HIERONYMUS WELSCHIUS, ſi edidiſſet *Artem ſuam Criticam*,
Scioppiana, ut titulus habet, breviorem, auctiorem & accuratiorem, quæ per omne
Scriptorum genus & linguas omnes ſe diffundat, & *Honores Calligraphiæ*, ſive com-
mentariolum de varietate chartarum, ſcripturarum & typorum, in quo multa rario-
ra & vulgo incognita recenſere & revelare voluit. * Scripſerat & HENRICUS 7
G 3 STEPHA-

(*m*) Viri illuſtris, Marqu. Gudii, in Phædrum Notæ, ſive Commentaria Poſthuma, in Editione My-
thographi hujus noviſſima, Variorum Notis aucta, quam Pet. Burmannus Amſtelodami A. 1698.
in 8vo evulgavit, prodierunt.

(*n*) Quam inter Deſiderata Literaria hic retulit Morhofius, de Scripturæ in Codicibus Seculorum di-
verſorum MStis diverſitate doctrinam, magna ex parte, quod Linguam imprimis Latinam atti-
net, ſatis accurate eſt perſecutus, & Tabulis LX, varia Scripturarum Veterum Specimina, æri in-
ſculpta, exhibentibus, illuſtravit Joh. Mabillonius, Theologus Ord. Benedictini Gallus
πολυμαθέςατος, in *Libris VI. de Re Diplomatica*, Lutetiæ A. 1681. *in fol.* editis.

Digitized by Google

STEPHANI quædam de *Criticis*, in quibus tamen fruſtra illa, quæ ad artem ipſam
8 ſpectant, quæſiveris; * niſi fortaſſis hoc ſuppleturus fuiſſet CASAUBONUS, qui
Epiſtola XXI. ad Bongarſium hæc ſcribit: *Nos de Criticis veteribus ea parata babe-
mus, ex antiquis Hebrais, Gracis & Latinis, qua non promit in ſuo de Criticis libello
Stephanus.* Sed illa lucem non viderunt, cum, aliis negotiis occupatum in *Epiſt. 266.
ad Elmenhorſtium*, ſe de poliendo Commentario, quem de Critica ſcripſerat, ne co-
gitare quidem poſſe, fateatur.

Sæpius ego miratus ſum, adeo neminem ex omni Criticorum familia operi
9 huic manus admoviſſe. * Extat de hoc argumento SALMASII *epiſtola ad Sar-
ravium*, inter Sarravianas illas Arauſioni An. 1654. editas, p.235. quæ aliquid ple-
nius meliusque tradere videtur, quanquam ab illo, aliis negotiis occupato, ſcripta
eſt. Rogarat illum Sarravius, ut notas antiquitatis Codicum MStorum aliquas ſibi
10 panderet. * *Video*, ſcribit ad illum, *antiquiſſimos Codices Manuſcriptos Latinos & Græ-
cos, ita exaratos eſſe, ut nullo interſtitio voces diſtinguantur, ſed uno literarum ductu invicem
cohæreant. Et hac eſt ſumma vetuſtatis nota. Velim autem ſcire, quo ævo diſtingui cœptum
ſit, quod antea confuſe habebatur. Hoc enim κριτήριον mirum in modum conduceret diju-
dicandæ ætati Manuſcriptorum. Si quid juvare potes Tu, qui plures iſtiusmodi libros ver-
ſaviſti, quam mortalium quiſpiam, fer opem & inſigni beneficio literas affeceris.* Ergo
reſcribit illi Salmaſius, teſtis omni exceptione major, εἰς μύριοι. Nam qui ejus
elevare fidem hac in re velit, hunc ego inſanire dixerim. Regnabat in his ſtudiis
Salmaſius, ac præcipuas eruditi orbis Bibliothecas perreptaverat, libros manuſcri-
ptos deſcripſerat, ex iis excerpſerat, ut quaſi viva MStorum Bibliotheca videri
poſſet. Quam epiſtolam, cum in paucorum manibus ſint Sarravianæ, hic inte-
gram ſubjungere volui, cum magnam rei criticæ facem accendat: *Quod petis de
diſtinctione librorum veterum, vellem tempore opportuniore eam mibi quæſtionem proponere
inſtituiſſes. Si otio quippe majori abundarem, neque anguſtis ſpatiis excluderer, plenius
hac de re poſſem tibi ſatisfacere. Nunc quæ in mentem venient, huic chartæ abſque ulla
meditatione illinam. Quod ad Græca exemplaria attinet, de quibus primum hic agendum
eſt, ante Ariſtophanem, qui primus προσῳδίαν excogitavit & accentus invenit, nulla fuit litera-*
11 *rum diſtinctio, neque ſubdiſtinctio.* * *Uno ac perpetuo ductu ſine ullo interſtitio voces omnes exa-
rari ſolebant & ſententiæ etiam continuari: niſi quod, ubi perfecta fuerat, non in eadem
linea alteram auſpicabantur: ſed principium alterius lineæ, ſive verſus inchoabant; Inde nata
diſtinctio per verſus, qui majores aut minores erant, prout ſententia pluribus aut paucio-
ribus verbis abſolvebatur. Interdum quippe duas, interdum tres aut plures lineas ſinguli
verſus occupabant. Græci στίχους appellant. Opera autem ipſa numerabantur per verſus;
quorum ſumma in fine libri ſubducta notabatur. Inde πολύστιχον βιβλίον de grandi vo-
lumine dicebant. Diu duravit hæc ratio. In veteri codice Epiſtolarum Pauli, qui penes
Puteanos eſt, ad finem totius ſcripturæ ſacræ librorum στιχομετρίαν notatam invenies.
Quæſtiones Tuſculanas in antiquiſſimo exemplari B. R. ita per verſus diſtinctas reperis.*
12 * *At in eodem verſu quomodo περίοδοι & κῶλα diſtinguerentur, Ariſtophanes invenit, &
notas ad hæc intervalla ſignanda commentus eſt. Tres fuere: τελεία στιγμὴ, ὑποστιγμὴ*
&

& μέση. *Primam proprie vocarunt* DISTINCTIONEM *Latini, ſecundam* SUBDISTINCTIONEM, *tertiam* MEDIANAM. Τελεία ϛιγμὴ *punctum erat, quod collocabatur in capite vel apice ultimi elementi, in quo periodus deſinebat.* ὑποϛιγμὴ *in ima literæ parte ponebatur,* ἡ μέση ϛιγμὴ *ad mediam partem. Totidem igitur fuere puncta; ſed pro ſitu aliter atque aliter valentia. Puncta igitur noſtra ſingularia & virgulæ, & duo puncta veteribus prorſus ignorata fuere. Punctis ſingulis tota diſtinctio & ſubdiſtinctio librorum conſtabat, tam apud Latinos, quam apud Græcos. Nam illi ab iſtis ſumſere.* Τελεία ϛιγμὴ *id eſt, punctum, in apice literæ collocatum, abſolvebat ſententiam,* ἐπαρτίζει ἀεὶ τὴν διάνοιαν; *& reſpondet plane noſtro puncto. Reliquæ duæ ſubdiſtinctiones punctis etiam ſingulis notabantur, uno ad literam mediam ultimæ dictionis, altero ad imam partem locato. Hæ oſtendebant, non integratam eſſe ſententiam, ſed adhuc manere ſuſpenſam, cum aliqua tamen differentia* τῆς μέσης ϛιγμῆς *&* ὑποϛιγμῆς, *quam etiam alicubi,* ὑποτελείαν ϛιγμὴν *vocatam oſtendi. De* μέσῃ *tradunt Technologi Græci,* ἐκ ἀπαρτίζειν τὴν διάνοιαν, ἀλλ ἀναπαύειν ἐν καιρῷ τὸ πνεῦμα. *De* ὑποϛιγμῇ, *ſive ſubdiſtinctione notant,* ἐκ ἀπαρτίζειν *eam* τὴν διάνοιαν, *ſed oſtendere* τῦ μέλλοντος εἰρῆσθαι ἀφιέναι ἤρεμον τῦ πνεύματος ὡς ὀξὺ τὸ λοιπὸν ὅπερ τῦ λόγυ τηρεῖν. *In veteri inſcriptione Smyrneorum Arundelliani marmoris ſine ulla diſtinctione & ſubdiſtinctione, una ac perpetua ſerie dictiones omnes inter ſe cohærent: quod & in aliis antiquis Græcis inſcriptionibus paſſim invenire eſt, quæ & ſine accentibus ſcribuntur. Et certum eſt, ad hunc plane modum etiam libros ipſos ſcribi ſolitos, idque diu obſervatum poſt repertos accentus & diſtinctiones. Ab antiquariis ſecundum antiquas rationes ſcribebantur, nempe ſine accentu ullo & ſine ulla diſtinctione.* * *Poſtea* 13 *Grammatici, qui eos emendabant & conferebant cum antiquioribus & emendatioribus codicibus, non ſolum, ſi quid erat titubatum a librariis, corrigebant, ſed etiam accentus apponebant, & diſtinctiones. Vidi libros vetuſtiſſimos, in quibus apparebat plane, ſcripturam eſſe ab antiquiore manu, quam accentus. Nec ſecus fuit apud Latinos; quod colligere poſſumus ex vita Valerii Probi Grammatici apud Suetonium, qui de eo ita ſcribit:* Multaque exemplaria contracta emendare ac diſtinguere & adnotare curavit, huic ſoli nec alii præterea Grammatices parti deditus: *Ubi vides eos Grammaticos, qui libros autorum emendabant, etiam diſtinguere eosdem ſolitos, id eſt, diſtinctiones apponere. Quod Græci dicunt Critici* ϛίζειν. *Græcis Criticis hunc eundem fuiſſe morem poſſem probare Epigrammate Græco, quod nunc non occurrit, nec etiam quærendo eſt. Duplex, ut in pauca rem contraham, diſtinguendi ratio fuit, qua voces ſingulæ invicem ſeparabantur, & qua periodi & cola. Antiquiſſima exemplaria neutram habent, neque apud Græcos, neque apud Latinos. Tales hodie pauciſſimi reperiuntur. Nam plurimi, qui uncialibus & capitalibus literis ſcripti ſunt, voces invicem habent diſtinctas. Quoſdam tamen vidi, qui nullam ferme vocum diſtinctionem oſtendebant. Et, niſi fallor, talis eſt MScript. Livius Puteanorum. At in illis, qui rotundiore & minutiore charactere exarati reperiuntur, fere ſemper dictiones omnes diſtincta inter ſe apparent: ſententiæ vero abſolutæ ſolis punctis, hoc eſt* τελείαις ϛιγμαῖς, *raræ in iis occurrunt ſubdiſtinctiones, quas tamen adhibere antiquitus ſolitos*

& Ci-

*& Ciceronis quidem ævo, patet ex Aſconii Pediani in Verrinas notis. Orientales, ut He-
bræi, Syri & Arabes, voces diſtinguere ſoliti ſunt, quia literas habent vocum finales, alia
forma, quam quibus principia & prima notata ſunt. Addo nonnulla quibus dignoſci poſ-
14 ſit antiquitas exemplarium manu exaratorum. * Si quibus in libris MSS. diphthongus re-
periatur Æ duabus litteris, non in unam conditis, ſed ſeparatis, expreſſa ad hunc modum
AE, aut ae, ſcias codices illos & vetuſtos eſſe inprimis & fideli manu confectos. Si ali-
ter efficta occurrat, aut per unam literam ex duabus conflatam, aut per unicum E, cui
nota ſuppoſita ſit, hoc modo ę. qui primo modo ſcripti ſunt, paulo majorem vetuſtatem
redolent: qui ſecundo, ad infimum ſeculum relegari debent. Literæ capitales non ſemper
indicium habent majoris vetuſtatis. Nam & minores characteres & vere Romani, rotun-
diore forma expreſſi, ſæpe ſummam præ ſe ferunt ἀρχαιότητα. Sunt & literæ, quæ con-
vocantur* LONGOBARDICÆ, *quarum uſus fuit circa Juſtiniani ævum, quibus libros olim
vidi conſcriptos, eosque emendatiſſimos.*

Hæc ego plenius hic adducere volui, cum ad MStorum antiquitatem depre-
15 hendendam facerent. * Fuit vero illa ſingularis MStorum indagandorum cura,
tempore παλιγγενεσίας literariæ, ut nanciſcerentur codices emendatiſſimos, e qui-
bus Typographiæ beneficio in lucem ederent. ERASMUS in his omnem lapidem
movit, qui in vetuſtis libris producendis, nec ſumptui pepercit, nec ſtudio. Qua-
re ad Collegium Canonicorum Metenſium, qui inſtructiſſimam tum omnis generis
Manuſcriptis Bibliothecam habuerunt, *lib. 10. Epiſtola* 4. ſcribit: *Quoniam ex evangelica
lege jubemur ſuum quisque talentum ſic in uſum publicum conferre, ut uſuram approbet, qui
ſortem credidit, ego ſtudium meum ad hoc appuli, ut vetuſtiſſimos autores aut in lucem
eruam, & a blattis tineisque vindicem, aut depravatos emendem. Etenim ut gravis eſt
jactura nobis, interire, quod tantis vigiliis ſummi viri prodiderunt: ita non exſtare videtur,
quod extat ſic mendis undique conſpurcatum, ut nec legi poſſit, nec intelligi. Nec dubi-
to, quin Veſtra quoque Pietas publicæ faveat utilitati, nihilque minus probet, quam ca-
nem illam præſepi incubantem, de quo eſt in Græcorum proverbiis, præſertim cum ita li-
16 ceat, illam utilitatem aliis communem facere, ut nobis nihil deteratur.* * Extat &
LEONARDI ARETINI ad Poggium epiſtola, qua illum invitat ad libros MStos
indagandos. Hic cum Quintilianum illi integrum promiſiſſet, exclamat: *O lu-
crum ingens! inſperatum gaudium! Ego Te, Marce Fabi, totum integrum quando aſpi-
ciam! & quantus Tu mihi tunc eris! quem ego, quamvis lacerum crudeliter ora, manus-
que ambas populataque tempora, raptis auribus & truncas inhoneſto vulnere nares, ta-
men in deliciis habebam. Oro Te, Poggi, fac me quam cito hujus deſiderii compotem, ut
ſi quid humanitus impendeat, hunc prius viderim, quam e vita diſcedam. Quintilianus
Rhetoricæ pater & oratoriæ magiſter ejusmodi eſt, cum Tu illum, diuturno ac ferreo bar-
barorum carcere liberatum, huc miſeris, omnes Hetruriæ populi gratulatum concurrere de-
beant.* Hos ille triumphos agit in unius Quintiliani MSto codice, atque iſte tem-
porum illorum ardor fuit, ut per omnes Bibliothecarum receſſus antiqui iſti
17 Autores conquirerentur, etſi non ſine magna difficultate & moleſtiis. * Nam, qui
eos

Digitized by Google

eos cuſtodiebant, Monachi, ut theſauros, ſibi ſervabant, quod non parum lucri ex eorum deſcriptione haberent; ut variis artibus ad extrahendos e clauſtris ſuis captivos opus fuerit. Videatur de his copioſe Lomeierus *Tr. de Bibliothecis cap. 9. ſect. 2.* ubi multa de libris antiquis, quomodo illi virorum doctorum induſtria in lucem protracti fuerint. Exſtant etiam de difficultate Typographorum graves virorum doctorum querelæ. Videatur Petri Victorii ad Camerarium ea de re epiſtola, quæ prima eſt libri primi Epiſtolarum, ad Germanos ſcriptarum. Non eſt tamen, quod ſuccenſeamus Monachis, quorum beneficio ſervati fuerunt Codices. Etſi enim illi barbari, & quibusdam ob male tractatos codices & moroſitatem vapulent, tamen vel ideo ignoſcendum illis eſt, quod abſque eorum ſuperſtitioſa cuſtodia tot antiqui Autores peſſum iviſſent.

Utinam ad communem utilitatem conſpirarent, qui MSta poſſident, vel Prin- 18
cipes & Reſpublicæ, vel privati, & vel notitiam eorum publico bono non inviderent. Multæ latitant ignoratæ ſæpe ipſis poſſeſſoribus opes, quarum obtinendarum nulla ſpes ſupereſt. Qui in Bibliothecis publicis habentur codices, illi a quibusdam ſingularibus libris notati ſunt. * Laudabilem ea in re operam poſuit *Pos-* 19
ſevinus, qui Catalogos MStorum Græcorum & Latinorum, ad res ſacras pertinentium, Apparatui ſacro ſubjecit: utinam & ceterorum titulos conſignaſſet. * *Lab-* 20
beus ſimili ratione Novam Bibliothecam MStorum librorum, ſive ſpecimen antiquarum lectionum Latinarum & Græcarum Pariſiis A. 1653. edidit, qua Theologi non ſolum, ſed & aliarum diſciplinarum Scriptores inediti continentur. Sed ille Bibliothecam Regiam ceterasque Gallicas præcipue in hunc uſum adhibuit. * Manu- 21
ſcriptorum hiſtoriam, quatenus illa ex Catalogis patet, *Theophilus Spizelius* in diſſertatione præliminari, quam præmiſit ſacris Bibliothecarum illuſtrium arcanis retectis, libro Aug. Vindelic. An. 1668. edito, diligenter perſequitur. Hic oſtendit, quomodo ex omnibus Catalogis cognitis Manuſcripta Theologica, paſſim in Bibliothecis Europæ latitantia, congerenda, ejusque ſpecimen aliquod affert. Similem laborem in ceteris ſcientiis & Facultatibus promittit. Sed nec omnes Catalogos ad manum habuit, nec Bibliothecas vidit, quod neceſſarium eſt illi, qui tale Opus molitur. * *Ludovicus* quoque *Jacobus*, multos in Collegiis & Cœnobiis reſtare 22
MStos Codices, teſtatur, qui omnes perluſtrandi eſſent, & in hunc cenſum referendi. * *Johannes Baptiſta Caponus*, referente Gregorio Leti, notitiam MStorum Me- 23
dicorum totius Orbis, in quocunque idiomate, promiſit. * Suſceperat & *Hierony-* 24
mus Welſchius, teſte Schrœckio, hunc de Manuſcriptis Medicis ex Catalogis Bibliothecarum editis & ineditis laborem; cui ille quidem manum admovit, ſed & hunc fata intercepere.

Laudandus inprimis *Senatus Auguſtanus*, qui Bibliothecæ ſuæ celebratiſſimæ Ca- 25
talogum non edi tantum aliquoties curavit; ſed & MStos Codices, præcipue Theologicos, accurate notari juſſit, hac ratione addita, ut Codices in ea contentos, vel cum viris doctis interpretandos, vel diligentibus Typographis conferendos (modo de iis ſartis tectis ſuo tempore reſtituendis caveant) ad augenda rei literariæ commoda

communicaret. Edidit & eundem poſtea Catalogum auctiorem *David Hoſchelius* juſſu Marci Velſeri, Reip. Auguſtanæ Duumviri, qui hanc ob cauſam ejus curari editionem voluit, ut tam, quæ in Bibliotheca hac κειμήλια, qui notæ probæ Autores, ſervarentur, conſtaret, quam quicunque Codex in rei literariæ commodum petenti εἰς χρῆσιν daretur, aliique βιβλιοτάφοι ad idem bene de literis merendi ſtudium incitarentur, ad cujus confirmationem hæc charactere majuſculo verba præfixa. *Quisquis Reipublicæ literariæ faves, ſive Lector, ſive Typographe, horum omnium Codicum ſive interpretandi, ſive conferendi, ſive edendi, ita tibi futura eſt copia, ſi de iis incolumi-*
26 *bus reſtituendis caveris.* * Edidit poſtea & *Antonius Reiſerus* hujus Bibliothecæ Catalogum MStorum uberiorem, nam præter Theologicos etiam aliarum ſcientiarum MStos Codices adjecit, ad exemplum & imitationem Bibliothecæ Manuſcriptorum Labbeanæ; quem poſtea indicem ſequeretur Hiſtoria Literaria & Libraria Augu-
27 ſtana. Sed & illa jam ſpes periit. * Neque inſigni ſua laude privandus *Uldar. Fuggerus* eſt, qui Henric. Stephani annuo ſtipendio aluit, ut libros Græcos ederet.

28 In Bibliothecæ Vindobonenſis MStis recenſendis ſolliciriſſimus quoque fuit *Petrus Lambecius*, qui in Commentariis ſuis, præcipue l. 3. & 4. accuratam eorum enarrationem ubique immiſcet, ſed abruptum hunc laborem utiliſſimum fato Au-
29 toris, dolendum ſane eſt. * Bibliothecæ Budenſis MSta, quæ nupera expugnatione barbarorum unguibus erepta, indicem nuper in Francofurtenſi Catalogo *Julius*
30 *Pflug* promiſit. * Italicarum Bibliothecarum theſauros MStos prodidere, *Thomaſinus* in variis illis Bibliothecarum, tam publicarum, quam privatarum, Catalogis, *Angelicus Aproſius de Vintimiglia* in Bibliotheca ſua, quæ tamen nondum edita eſt, tum & alii Vitarum & Elogiorum Scriptores. De ceteris Europæ Bibliothecis, quæ
31 MStis abundant, legendus eſt Ludovicus Jacobus, Lomeierus & alii. * Edidit ſuperiore anno celeberrimæ Academiæ Lipſienſis Catalogum Codicum MStorum Cl. *Fellerus*, optime hac opera de Academia non ſolum, ſed & orbe literato meritus, qui in præfatione Catalogi ſingularia quædam & notabilia ſummatim exponit.
32 * Reperiuntur illic libri partim plane incogniti, partim perquam rari, Patres & Hiſtorici Græci. Habetur in illis *Theophili* Monachi liber *de arte colorandi ac coquendi vitra*, quem intercidiſſe plane nonnulli exiſtimant, merito conferendus cum illis, qui hodie de eodem argumento ſcripti ſunt. Latitant in illis plurimi veterum Germanorum libri Rhythmici, non immerito eodem, ſi non majori, a nobis pretio habendi, quo haberi ſolent aliarum gentium venerandæ antiquitatis rudera.
33 Nam & hic Dii habitant, & in antiquo illo habitu ingenium reconditur. * Orientalium librorum gazas, quarum aliquam partem tum Bibliothecæ Leidenſis Catalogus, tum Chriſtianus Ravius in ſpolio Orientis exhibet, elevare videtur Conringius in doctiſſima illa ad Boineburgum de *Bibl. Auguſta Epiſtola p.111.* & ſequentibus, quem tamen hic ſua ſententia non audiendum exiſtimem. Neceſſitatem MStorum Orientalium in Theologia oſtendit Hottingerus *Biblioth. quadr. p.96.* in quibus magnam habuiſſe notitiam Burdelotium Ludovicus Jacobus, *Tr. de Biblioth. pag. 502.* teſta-

teſtatur, quosque magno numero in ſua Bibliotheca Peireſcius habuit, & plures etiam inter barbarorum manus tenentur theſauri, quam nos credimus.

Hic ego hanc omnibus Bibliothecarum poſſeſſoribus mentem optem, quam 34 habuit *Laurentius Pignorius,* Vir ingenio & ſcriptis illuſtris, qui ut ipſe in Bibliotheca ſua multos habuit MStos Codices, quos recenſet Thomaſinus, Epiſcopus Æmonienſis, in diſſertatione *de vita, Bibliotheca & Muſeo Laur. Pignorii,* ita omnibus illos obtulit, ſi quis vellet proferre in publicum: ita enim in Symbolarum Epiſtolicarum *lib. 1. Epiſt. 33.* ad Johannem Thuilium ſcribit: *Non omnino inſcite hirundines olim cygnos arguebant, propterea quod canendi artem nollent in publicum proferre, ſed pratis ſolum, fluminibus & Zephyro canerent. Occultæ Muſicæ, vetus eſt dictum, nullum eſſe alicubi commodum, cujus ego præcepti memor, ſi quid in arculis meis pluteisve latet, id omne conſilium eſt transſcribere publico bono, ut docti homines, quos editionis fortuna deſtituit, volitent aliquando per ora virûm, & poſtuma hac fama perfruantur merito jure. Utinam vero, quod ego tenuitati meæ impero, id exequantur alii copioſi & locupletes, qui Bibliothecas (niſi Bibliotaphia malimus appellare) refertiſſimas habent ineditis bonorum autorum fœtibus, eo conſilio, ut in compedibus habeant immortalia monumenta ingeniorum, donec illa ignis fortuitus redigat in favillas, vel vis major hoſtilitatis alio avertat. Hiſce nos precamur bonam mentem.*

MStis accenſeri poſſunt *veterum Autorum libri editi, manu virorum doctorum ac* 35 *Criticorum illuſtrium notati.* Cum enim ideo in pretio ſint MSti Codices, quod illorum̃ beneficio loca corrupta emendari poſſint, merito æſtimari debent illi libri, in quibus jam tum illæ emendationes a viris doctis ſunt inſtitutæ: ac ſi verum fateri velimus, plus ſæpe in illis utilitatis eſt, cum labore illo tædioſo inquirendi & conferendi ſublevemur, ac præterea judicium Critici accedat, qui ſuæ cenſuræ rem jam fecerit, quod potiſſimum eſt. Si enim vel Scaliger vel Salmaſius fuerit, non ſunt a tali manu ineptiæ exſpectandæ. Ac fuere in Belgio hoc conſilio uſi, ut ſibi compararent Autores, manu Scaligeri notatos, e quibus adeo profecere, ut magnam ſibi e ſcriptis Criticis famam, alieno tamen ingenio fulti, acquiſiverint: quorum ego nomina intacta relinquo. Merito ergo talibus libris idem, quod MStis ipſis pretium ſtatuitur, ac vidimus, plerumque illuſtrium Criticorum Bibliothecas eam ob cauſam, majore, quam ſperari poterat, lucro venditas. * Magnus talium libro- 36 rum numerus in exquiſitiſſima illa Nicolai Heinſii Bibliotheca fuit, cujus Catalogus vel ideo æſtimari viris doctis debet, quanquam & aliis optimis Scriptoribus affluat. Sunt & in Catalogo Bibliothecæ Goëſianæ, nuperrime venditæ, ejusdem generis libri non pauci.

Tertium a veris illis Manuſcriptis Codicibus locum occupant illi *libri, qui pri-* 37 *mum e MStis emendatis antiquioribus, a peritiſſimis Typographis, curantibus viris doctis, ſunt editi,* qui magnam proinde fidem in variis lectionibus decidendis, & emendationibus corruptorum locorum habent. In his numerantur Autores, qui Romæ ab Aldo Pio Manutio, Florentiæ a Juniis, in Galliis a Stephanis, quorum vitæ & res a Theodoro Janſenio ab Almeloveen deſcriptæ, a Sebaſtiano Gryphio, cui Scaliger libros

de Cauſis Latinæ linguæ dedicavit, in Germania a Frobenio, Oporino, Commelino &c. in lucem dati ſunt. Nam celebrium Typographorum eadem eſſe notitia debet, quæ virorum doctorum. Diligentiſſimus in horum Typographorum notitia delineanda fuit Bailletus in Judiciis doctorum part. 1. tom. 2. ubi multa de illis occurrunt, non adeo vulgo cognita.

38 Solent & a *viris doctis ſcribi libri,* quibus illi per totum vitæ ſuæ ſpatium inſudarunt, *qui cum Editores nanciſci non potuerunt, ſæpe aliis fœtus ſuos relinquunt,* qui ſuam alieno fundo famam inædificant, modo non cum muribus & blattis illis certandum, aut ad ſalſamentarios & myropolas relegentur. MSta recentiora vocari poſ-
39 ſunt. * Dici non poteſt, quanta bonis literis calamitas ex eo naſcatur, ac ſunt profecto infelices vocandi illi viri docti, qui non ſibi ſerunt, ſed aliis, ac nullos e ſuis laboribus fructus capiunt. Eorum aliqui jam abſoluti ſunt, aliqui imperfecti. Hi plerumque vel aliis in prædam cedunt, vel ut inutiles chartæ abjiciuntur. Illi nonnunquam hac fortuna fruuntur, ut Bibliothecis opulentiorum recepti, quaſi in tumulo recondantur, aut altero demum ſeculo in lucem mittantur. Qui jam antea famam ſcriptis editis occuparunt, in poſtumis quoque illam retinent, ut aliquando Typographum ad editionem provocent, ſi in peritos heredes inciderint. Quanquam &, quæ præſidio fama eſt, interdum impedimento eſt: allicit enim prædones & plagiarios, vel ſaltem cupiditatem inſani poſſeſſoris auget, ut ſuum ſibi theſaurum ſanctius ſervet. Habent & illi in MStis locum, & a rei Bibliothe-
40 cariæ peritis magno conquiri ſtudio debent. * Ac publice ſane intereſſet, ſi ipſe Magiſtratus τῶν ἀνεκδότων curam in viris doctis ſuſciperet, ut orbæ prolis: ita non interciderent & ab oblivione vindicarentur præſtantiſſimarum rerum theſauri, & plagiarii ab illis arcerentur. Legi de illis Vitarum & Elogiorum Scriptores debent, qui plerumque cum editis inedita quoque notare ſolent. Excerpenda illa ſunt & ſeorſim notanda: fieri enim interdum poteſt, ut in heredes eorum primos, ſecundos, tertios, vel caſu aliquo, vel diligenti inquiſitione incidamus, un-
41 de acquirere nobis illa poſſimus. * Integram deperditorum librorum hiſtoriam promiſit Ferretus, ut ſupra a nobis dictum eſt; ſed vereor, ne & ipſa olim inter deperditos libros recenſeatur. Vide, quæ de poſtumis libris habet Bailletus in libro *de Judic. doctor. tom. 1. part. 2. cap. 9. p. 390. & ſqq.* Bibliothecam pene integram ſola Welſchii ſcripta inedita & affecta conficerent. Libri Scioppiani ἀνέκδοτοι multi, atque inter illos ejus *Theſaurus, ſive abſolutiſſimi de lingua Latina Commentarii,* apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Profeſſorem Paravinum, latitant, neque hunc in diem lucem, cum indignatione eruditorum, vident; de quibus legendus eſt Gregor. Leti *Ital. regnante part. 3. pag. 325.* Magna hujus libri expectatio apud literatos eſt, & qui viderunt, ita commendant, ut in illo genere nil ſimile a quoquam ſcriptum illis eſſe videatur. Apud Carolum Dati, teſte Boccone in ſuis Obſervationibus naturalibus, latitat MICHAELIS MERCATI *Theatrum Metallicum.* Hoc ille
42 velut theſaurum aliquem cuſtodit, & orbi literato invideri Bocco indignatur. * Qui imperfecti ſunt libri, neque extremam limam ſenſerunt, & vel ruditer tantum deſignati,

ſignati, cum orbe tamen erudito communicandi eſſent, etiam contra Autorum morientium vota, qui ſibi ipſis interdum iniquiores ſunt, quam alii judices. Apellis tabulæ etiam imperfectæ in pretio fuere: ita virorum ingenioſorum Opera imperfecta ſuis autoribus dedecori non ſunt. Ac ſint in illis nævi, facile hos excuſat non adhibita Operi *ἀκρίβεια*, tegunt illa & quodammodo pulchriora faciunt Opera perfectiora. Videmus enim ac obſervamus in illis tacitos mentis humanæ in judicando progreſſus. Ego cum voluptate ſæpe legere ſoleo maximorum Virorum, Hugonis Grotii & Danielis Heinſii puerilia carmina, quæ initio hujus ſeculi edita, poſtea Operibus ipſis non ſunt inſerta. Quæ etſi a virilibus illis multum diſcrepant, delectat tamen florum illa luxuries, quos tam præclari fructus poſtea ſecuti ſunt.

Magnum hic texere Catalogum poſſem *librorum ineditorum*, vel *imperfectorum*, quorum memoria lectoribus ingrata non eſſet: ſed paucos tantum producam e
vaſto illo numero. * Deceſſerat Hamburgi MARTINUS FOGELIUS, 43
Gymnaſii ibidem Profeſſor, Vir doctiſſimus mihique amicus, qui multa in lucem edere meditabatur, quorum jam ipſe ſpem fecerat, ſed nunc illa cum ipſo tenebris demerſa jacent, quorum tamen titulos ſaltem in lucem nunc protraham, ſi ipſos libros non licet. Notabo vero, ut ipſe, cum viveret, ad me miſit. In PHYSICIS erant: *Hiſtoria Naturalis ſelecta & hactenus præterita, cujus* 1. *pars agit de Similaribus.* 2. *de Plantis.* 3. *de Animalibus: Didactica Phyſicæ; cujus pars eſt præcipua de Experientia Phyſica: Hiſtoria Phyſicorum: Attributa corporum naturalium.* In MEDICINA: *Noſoſcopicæ Obſervationes: de Simpliciorum operationibus, cujus ἀπόσπασμα eſt, commentarius editioni paratus de Turcarum Nepenthe: Diætetica Obſervationes: Therapeuticæ Obſervationes: Didactica Medicinæ, cujus pars præcipua jam effecta eſt, de Experientia Medica: Hiſtoria Medicorum præterita.* In GEOGRAPHICIS: *Hiſtoria Geographorum, cujus pars* 1. *fere abſoluta eſt, de Geographicis totalibus, qui totum fere orbem terrarum deſcripſere. Hujus etiam pars eſt Hiſtoria Mapparum: Iter per Germaniam, Italiam, Galliam, Hiſpaniam & Belgium: Caſtigationes in Atlantes; item in Philippi Cluveri Compendium Geographicum: Item Compendium Geographicum, ſitu omnium locorum diſtincto auctum: Hiſtoriæ Geographicæ ſelectæ: Didactica Geographiæ.* In LOGICIS: *Præſtantia Logicæ Hamburgenſis ſupra ceteras hactenus editas, aliquot demonſtrationum Euclidearum exemplis oſtenſa: eadem præſtantia aliis argumentis aſſerta: Logicæ Obſervationes.* In DIDACTICIS: *Didactica: Didactica Didacticæ: Hiſtoria Didactica & Logica præterita: Lexicon Philoſophicum generale, editioni paratum.* In HISTORICIS, *præter jam dictas: Hiſtoria Philoſophica, cujus pars eſt, Hiſtoria Lyncea, a nemine hactenus edita, quæ duobus conſtat voluminibus: Primum continet Hiſtoriam generalem, ſecundum hiſtoriam cujuslibet Lyncei.* Hanc ipſe vidi, jam editioni deſtinatam, Opus elegans & curioſum: *Hiſtoria Mathematicorum præterita: Hiſtoria Heureticæ: Hiſtoria Philologorum: Opificiorum variorum Hiſtoria.* In GRAMMATICIS: *De Lingua Finnica Obſervationes, ad Magnum Ducem Etruriæ pridem tranſmiſſæ: De Germanorum litera* 𝔅. *Germanicæ Linguæ Etymoſcopia: Germani-*

Digitized by Google

manicæ Linguæ Orthographia: Latinæ Linguæ Obſervationes: Definitiones Grammaticæ: Etymoſcopia Philoſophica, qua oſtenditur cognatio totius fere telluris Linguarum: Linguarum varietates.

Hæc de Fogelio ſperari poterant, in ſingulare hiſtoriæ literariæ commodum, quorum nunc an ſpes ulla ad editionem ſuperſit, vix dixerim. Sunt in illis eleganter excogitata & laborioſe collecta, pleraque jam ad prælum parata.

44 * Multa quoque celeberrimus JOH. ANDREAS BOSIUS ſibi edenda propoſuit, quæ nunc cum ipſo intercidere: eorum Catalogus ab amico ad me miſſus, e quo cum publicatum illum non meminerim, excerpam aliqua, lectoris notitia non indigna. (*o*) In his primum locum obtinent: *Emendationes & notæ in Joſephum, quæ, ut puto, cum editione Joſephi Anglica conjungentur.* Porro ſunt: *Theſauri Politici continuatio: Varia ſcripta, ad hiſtoriam hujus & ſuperioris ſeculi pertinentia: Georgii Syncelli & Theophanis Chronographica cum continuatione Geneſii hactenus inedita, Græce & Latine cum notis Jac. Goar & J. Andr. Boſii: Nicephori Chronographia Græc. & Lat. e MStis Codicibus aucta & correcta, notisque illuſtrata: Nova editio Politicorum Ariſtotelis cum prolegomenis de comparanda prudentia civili: Vigerii libellus de Idiotismis Græcæ dictionis cum præfatione Boſii: Liber de natura & varietate hiſtoriæ, ſeu Introductionis in hiſtoriam univerſalem liber primus: Introductio in Chronologiam Hiſtoricam: Introductio in Geographiam Hiſtoricam: Accedit ſpecimen Geographiæ Hiſtoricæ, continens deſcriptionem ditionum hiſtoricam in Hiſpania & Italia, ita adornatum, ut ſupplementi loco eſſe poſſit ad Geographiam Cluvero-Bunonianam: Diſſertatio de Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſtudio, noſtro præſertim tempore diligentius colendo, cum ſcholiis: Diſſertationes de prima librorum ſcribendique origine: de variis partitionibus temporis univerſi; de Rep. Theocratica; de Origine Imperiorum: de incrementis & decrementis imperiorum: de dignoſcenda Republica: de Scriptoribus hiſtoriæ univerſalis: de Hiſtoria pragmatica: de variis diviſionibus librorum Biblicorum: de inventione crucis Dominicæ: de vita, geſtis & ſcriptis Moyſis: de Numiſmatibus Hebræorum cum brevi explicatione: de Numiſmatibus familiarum Romanarum: de Tetracty Pythagorica: de Numiſmatibus Othonis aureis, argenteis, æneis. Accedit liber Chifletii de Othonibus æneis: de Pontificatu maximo Imperatorum Romanorum: Introductio in hiſtoriam rei nummariæ veteris: Adolphi Occonis Numiſmata cum novis additamentis: Diſſertationes in Agricolam Taciti: in ejusdem principatum Galbæ: Varia obſervata in Scriptoribus Eccleſiaſticis, Græcis & Latinis: Ratio tractandi Hiſtoricos ad uſum prudentiæ & eloquentiæ civilis: Anonymi Chronicon, primum e MStis Codicibus edendum: Scholia Græca in Sophoclem adhuc inedita: Marci Pauli Veneti Itinerarium, ab edito plurimum diſcrepans, cum notis Boſii: Petri Heliæ Vocabularium, carmine conſcriptum notisque illuſtratum: Orationes & Sermones Academici: Taciti, Senecæ, Plinii nova editio cum notis variorum.* An ex iis quicquam in lucem proditurum ſit, incertum,

(*o*) Boſiana pleraque, *h. l.* recenſita, vix affecta fuere, nedum perfecta, uti Succeſſor ipſius atque hæres, Caſp. Sagittarius, amicos edocuit. Vid. Tenzelii *Dialogos Menſtruos Germanicos, M. Jan. A. 1689. p. 31.*

Digitized by Google

tum, niſi forte Academiæ Jenenſis Theologus & Polyhiſtor celebratiſſimus, Sagittarius, obſtetricias iis manus aliquando admoverit.

His virorum doctorum Scriptis ineditis accenſeri etiam poſſunt EPISTOLÆ, quæ ſollicite cuſtodiendæ ſunt. Continentur enim in illis plerumque arcaniora quædam rei literariæ, quæ fruſtra alibi quæras. Quoniam enim commercia iſta libere exercentur, judicia in illis ſæpe ingenua de rebus eruditorum ſcribuntur: præcipue ſi non in eum finem ſcriptæ ſint, ut typis promulgentur. * In Bibliotheca Norimbergenſi multas virorum illuſtrium MStas Epiſtolas aſſervari, autor eſt Saubertus Orat. 2. de Biblioth. Nor. *Non deſunt*, inquit, *epiſtolæ MStæ virorum longe lateque celebrium, Principum, Comitum, Baronum, Pircameri, Baumgartneri, Lutheri, Philippi maximo numero, Spalatini, Camerarii, Scheurlii, Hectoris, Pomeri, Hornburgii, Caſp. Nuzelii, Ulrici Hutteni, Georgii Peuri, Pauli Eberi, Viti Theodori, Johannis Mattheſii totis faſcibus, Cratonis, Lazari Spengleri. Andr. Oſiandri, Bezæ, Rudolphi Gvalteri, P. Meliſſi, Joh. Sturmii, Flacii Illyrici, Strigelii, Friſchlini, Fr. Raphaëlis, Carlſtadii, Joh. Agricolæ, Islebienſis, Thomæ Müntzeri, Samuelis Huberi & plurium.* Hottingerus Epiſtolarum, a Theologis ſub tempora reformationis ſcriptarum, ingens volumen habuit, ut ipſe in Bibliothecario ſuo memorat, quod ille inter maximos theſauros ſuos literarios numeravit. Vidi ipſe apud Virum illuſtrem, Marquardum Gudium, ſpiſſum talium literarum a viris doctiſſimis, & quidem eorum manu ſcriptarum, volumen, inter pretioſa ſupellectilis literariæ, quam habet ampliſſimam, cimelia referendum. Sunt in illis Lutheri, Melanchthonis, Eraſmi, ſi recte memini, 50. Caſauboni, Sarravii, Wouwerii, Manutii &c. epiſtolæ omnes ineditæ. Hujus Manutii una in illis eſt prolixa, ipſius manu ſcripta, quam Reginam epiſtolarum Manutianarum vocabat, quæ in editis non habetur. * Epiſtolarum ineditarum Reineſianarum multos quoque faſciculos in Bibliotheca ſua ſervavit Boſius (p); habuit eas, quas ad Bernh. Bertramum, Cancellarium in Aula Altenburg. Theologos Jenenſes ſcripſerat: Epiſtolas Reineſii & Majoris, Vorſtii, Medicorum Germanorum, Hofmanni, Sennerti, Mœbii, Volcameri, Schneideri, Schenckii, Volckii, Horſtii, tum aliorum Profeſſorum, Birnſtilii, Snellii, Lœſcheri, Friſchmuthi, Henr. Gebhardi, Grævii, Boſii, Thomaſii, Strauchii, Conringii, Slevogtii, tum aliorum virorum doctorum, Langermanni, Gueinzii, Weitzii, Parei aliorumque mutuas: in quibus multa eſſe, quibus res ornari literaria poſſit, dubium nullum eſt, & ex editis augurari poſſumus. Sed vix erit, ut in publica aliquando luce illas videamus.

Quemadmodum hæ in eruditorum uſum Epiſtolæ colligi debent: ita Scripta politica, quæ ad ſtatum Reip. pertinent, merito ad uſum publicum ſervanda, ſuumque ſibi in Bibliothecis, præcipue publicis, locum vindicant. * Magnopere commendat eorum accuratam cuſtodiam Conringius in Epiſtola de Bibliotheca Auguſta pag. 114. ac eo nomine Guelferbytanam prædicat, quod in ea magnus illorum de ſtatu Germa-

(p) Epiſtolæ Joh. Andr. Boſii & Thomæ Reineſii mutuæ, curante Joh. Andr. Schmidio, Theologo Helmſtadienſi, Jenæ A. 1700. in 12mo prodierunt.

Digitized by Google

Germanico MStorum numerus ſervetur. Excell. Dn. Rachelius *cap. extremo Introduct. ad jus publicum Germanicum,* de eadem Bibliotheca teſtatur, tantam in illa rerum Germanicarum omnis generis copiam exhiberi, quantam vix ullum Germaniæ totius Archivum. Præſertim poſtquam MSti Codices Joh. Schwartzkopfii, Cancellarii, ejus partem conſtituerunt. Eodem in loco mentionem facit Bibliothecæ Maximiliani zum Jungen, Patricii quondam & Viri Conſularis Francofurti ad Mœnum, in qua CXVI. volumina rerum Germanicarum collecta fuerint: quo theſauro præcipue motum Cardinalem Mazarinium exiſtimat, ut ſedecim mille florenos pro illa obtulerit, neque tamen pro illo pretio eam impetrare potuerit. De eorum ſcriptorum copia in Bibliotheca Puteani & Pinelli jam ſupra diximus.

50 Enumeravimus hactenus ſcripta illa, quæ MStis veris accenſeri ſolent, quorum utilitas quibusdam major eſſe videtur, quam ipſorum Manuſcriptorum. Conringius certe, ut jam ſupra diximus, non vult inter perfectiſſimæ Bibliothecæ notas haberi, ſi numero Manuſcriptorum vincat. Neque negari ſane poteſt, ex cujusque ſcopo & fine ſpectandam Bibliothecam. Privatus ſibi pro ſuo genio & indole eam format. Publica ad uſum communem inſtitui debet. Etſi vero & editi libri optimi hic abeſſe non debent, tamen & facilior eorum copia, quam MStorum eſt: & vero in eo maxime Bibliothecas publicas proſpicere privatorum indigentiæ æquum eſt, ut ſubminiſtrent illa, quæ ipſi aliunde non facile deproment. In his ergo rarioribus principem locum ſibi vendicant Manuſcripta, quæ, quo antiquiora, eo ſunt meliora, ſive jam tum typis illa vulgata ſint; ſive hactenus *ἀνέκδοτα*, quæ majoris pretii ſunt. Sed tamen nec illorum nullus uſus eſt, ut jam ſupra exemplo declaravimus.
51 * Etſi enim Conringius cum Toleto Fulvium Urſinum ridet, immane pretium MSto antiquiſſimo Terentii, ſed tamen alicubi vitioſe ſcripto, ſtatuentem, de quo locum e Jan. Nic. Erythræo producit: non tamen adeo abſurde hac in re ſenſit Urſinus. Quanquam enim accuratius nunc in nonnulla Terentii loca inquiſitum ſit, aliorum Codicum collatione; tamen, ſi antiquitas ſua Codici conſtat, plura e tali codice, tum, quæ ad intellectum Autoris, tum, quæ ad ſcripturam pertinent, diſci poſſunt, quæ in aliorum Codicum lectione magnam nobis lucem accendent.
52 * Multum enim in ſe reconditi habet ille antiquitatis genius, atque ubi minime credis, ex ipſis ſuis tenebris lucem aliquam ſpargit. Quod ſi levior ille quibusdam uſus videatur in Autorum emendatione; longe tamen major ille eſt, qui e MStis Patrum libris, utut jam impreſſis, in Eccleſias & Academias promanat. Nemini ignotum eſt, quorundam fraudibus id agi, ut ea in Patribus loca, quæ minus favere receptæ apud ſuos ſententiæ videntur, aut mutilentur aut corrumpantur: quo caſu magnum in MStis Codicibus præſidium qui non agnoſcit, is profecto ſtupidus atque amens eſt. Jamdudum oſtenſum a Theologis celeberrimis ac Philologis eſt, multa talia paſſim in Patribus inveniri. Extat & ſingularis *de Latrociniis in Scriptores Publicos, præcipue Patres*, L. Caſp. Lœſcheri diſſertatio, qua exempla ejus rei proferuntur: ſed longe dari uberiora poterant. Si mutilationes illæ non ſint, vel Typorum ſphalmata, quæ repetitis editionibus creſcunt, medicam a MStis manum

num

num requirunt. Commendat hunc uſum quoque Reiſerus in præfatione Indicis
MStorum Bibl. Auguſtanæ. * Manuſcriptorum nunquam editorum uſus ex utilitate 53
argumenti dependet, & ipſa raritas rem ſæpe inæſtimabilem faciet. Qui Livii &
Taciti libros omnes, Plinii libros de bellis Germanicis, ac ſimiles Autores poſſide-
ret, de pretioſiſſimo illo theſauro ſibi merito gratulari poſſet. Latitare adhuc in
aliquo orbis angulo, non eſt forte incredibile, præſertim cum mirabilia MStorum
ſæpe eſſe fata ſoleant, ut de ipſo Livii codice aliisque in diſſertatione noſtra de Pa-
tavinitate Liviana notavimus.

Jam ſupra monui, excutiendas eſſe omnes Bibliothecas, publicas, privatas, ut 54
MStorum notitiam, quoad ejus fieri poteſt, uberrimam habeamus: quanquam hic
obſtinatum Bibliothecarum ſilentium eſſe ſolet. Solent illa κειμήλια nonnullis ita re-
condi, ut vix inſpectioni locus relinquatur: neque patientur, ut quis de illis catalo-
gus in lucem edatur, cujus quidem taciturnitatis cauſas non omnino nullas habent.
Solent enim theſauri incogniti ab ipſa obſcuritate aliquod ſecuritati ſuæ præſidium
petere. Qui in omnium oculis verſantur, facile prædones belli tempore alliciunt,
ut triſtia ejus rei exempla ſuperſunt in Germania, ubi vel fama & ſuſpicio cum pe-
riculo conjuncta fuit. Sed tamen cui bono theſaurus abſconditus? In uſum tamen
hominum illi libri congeſti ſunt, &, ut eorum notitiam nobis conquiramus, cum
Bibliothecariis familiaritas contrahenda, ut ad ſecretiores Bibliothecæ receſſus nos
admittant, quo artificio Salmaſius in Bibliotheca Heidelbergenſi uſus eſt, cui pluri-
mam in Criticis cognitionem debet.

Inſtructiſſima, ſine dubio, omnis generis Manuſcriptis *Bibliotheca Vaticana* eſt, 55
præſertim poſtquam Heidelbergenſis Bibliothecæ ſpolia acceſſerunt. (Si ulla un-
quam acceſſerunt; ſunt enim, qui de eo dubitant: neque ipſe etiam Joſeph. Scali-
ger magnifice adeo de illa ſentit.) Aproſius Vaticanæ Bibliothecæ & Barbarinæ
MSta conſignavit, teſte Gregor. Leti Ital. regn. part. 4. p. [illegible]99.* Huic *Vindobonenſis* ſub- 56
jungi debet, præſertim poſtquam Budenſis Bibliothecæ reliquiæ in illam collatæ.
Vixiſſet Lambecius, illius Bibliothecæ MSta in publicam lucem protuliſſet. * In 57
Hiſpanicis Bibliothecis multa ſuperſunt MSta; ſed, ut Dracones, opibus ſuis incubant,
neque tamen iis uti vel poſſunt, vel volunt. Incendio Bibliothecæ Scorialenſis
plurima, ut puto, perierunt. * De *Angliæ Bibliothecis* Georg. Richterus in Epiſtola 58
ad Arnoldum ſcribit: *Novi & expertus ſum ipſe, quales & quantos viros in re literaria,
quales Bibliothecas, qualia Manuſcripta natio iſta habeat.* * Chriſtophorus vero Arnoldi 59
ita ad Richterum (in Epiſtolis Richterianis p. 485.) ſcribit: *In Academia Cantabri-
gienſi Abr. Whelocus, Arab. atque Anglo-Saxon. linguæ Profeſſor & Bibliothecarius publicus,
codices Manuſcriptos, cumprimis Græcos, perlubenter mihi impertit, ex eadem Bibliothe-
ca publica aliquot Epiſcoporum Bibliothecis mirifice aucta. Hujus commendatione gra-
tiam adeptus ſum inſpiciendi illuſtres in domo Petri, Collegio Reginæ, & Collegio Joanni-
tico, Bibliothecas, theſauris Manuſcriptorum refertiſſimas. Obſtupui in Johannitica,
cum mihi magnam ſacrorum librorum Græco-Barbarorum copiam oſtenderent, a bene-*

factore quodam Anonymo, ſuaſione Richardi Sybbes, S. Theol. Profeſſoris, & hujus Col-
legii quondam Socii Senioris, A. D. 1628. dono oblatorum. Hic etiam libros Chinenſes vi-
dere licet, imaginibus hiſtoricisque lineamentis pulchre diſtinctos; item Maimonidis So-
phone Torah Voll. quatuor Venetiis in charta cærulea impreſſis, ubi plurimas inſpexi πε-
ρικοπὰς, nefaria recutitorum manu leviter deletas. In Bibliotheca publica ipſius Acade-
miæ Lexicon eſt Syro-Arabicum Manuſcriptum Bar Bahlull. Omnia hoc in opere Syria-
co charactere deſcripta ſunt: niſi quod minoribus Arabica, majoribus vero Syriaca.
Celebris ille apud Anglos Philologus ſacer, Bedwellus, eidem Bibliothecæ Lexici Arabici
volumina ſeptem, conſcripta manu ſua, una cum Typographia Arabica, legavit. In
60 *Oxonienſi Bibliotheca* multa haberi Manuſcripta Jameſii Catalogus teſtatur. * *Gal-*
lica Bibliotheca, Regiæ, privatæ, Manuſcriptis variis pleniſſimæ, de quibus Lu-
61 dovicus Jacobi legi poteſt. * *Bibliotheca Thuanæ* MStos Codices antiquiores, re-
centiores, quorum non exiguus numerus eſt, qui vel cum publicis nonnullis Biblio-
62 thecis certet, Joſephus de Queſnel ab impreſſis ſeparatos edidit. * *Italicarum*, pu-
blicarum, privatarum *Bibliothecarum* Manuſcripta Tomaſinus, pauca tamen e vaſto
numero, in publicum protraxit; qui tamen indices, ut novi, multum illis profue-
re, qui in Italia Manuſcriptos Codices indagarunt, ac feliciter iſto indicio e priva-
tis Bibliothecis ſibi compararunt. Jacob. Gaddius in libro ſuo de Scriptoribus
paſſim citat Manuſcripta critica & poëtica, quæ in Italicis Bibliothecis habentur.
63 Vide & Gregor. Leti *Ital. regnante part. 3. l. 4. p. 346 p. 383.* * De *Auguſtanæ Biblio-*
theca Manuſcriptis ſupra vidimus. *Norimbergenſem Bibliothecam* Joannes Saubertus
ob Manuſcripta, quæ recenſet, laudat, & cum ipſis Italicis contendit, peculiaribus
de illa ſcriptis orationibus. *Leidenſis Bibliothecæ* Manuſcripta etiam Catalogo il-
lius Bibliothecæ notata ſunt. Sunt & in *Gottorpienſi* noſtra Libri MSti, præcipue
Orientales & Arabici, quibus ſe adjutos tum Cl. Salmaſius, tum Bochartus profi-
tentur. Eorum mentionem, ut puto, etiam Huetius facit in lepidiſſimo illo car-
64 mine, quo iter Suecicum deſcribit. * Sunt præterea in illis, quantum nunc ſche-
dæ mihi meæ ſuggerunt: *Plinii Hiſtoria Naturalis, quo uſus Salmaſius: Corpus Juris*
Civilis: Hippocratis Opera Græce. Vegetius de re militari. Martianus Capella. Virgilii &
Ovidii Aliqua. Papinius Statius. Lucanus de Bello Civili. Ciceronis Rhetorica nonnulla.
Saluſtius. Ἥρωνος εἰσαγωγὴ τῶν γεωμετρουμένων. *Heronis Geodæſia. Theocriti Idyl-*
lia. Cyrilli Lexicon Græcum. Macrobius in Somnium Scipionis. Boethius de Conſolatione.
Hiſtoria ſacra Perſarum, Perſice & Latine. Libanii Characteres. Michaelis Glycæ Annales.
Sidonii Apollinaris Epiſtolæ. Fragmenta veterum Mathematicorum, Græce. Perſii Satyræ.
Heliodori Lariſſæi Optica. Xenocrates de Piſcibus. Vita Heſiodi, Theocriti & Oppiani,
Græce. Leonii Baſilii Ναυμαχικά, *Græce. Pſelli Expoſitio in Zoroaſtr. Oracula: Ejuſdem*
expoſitio Dogmatum Chaldaicorum. Demetrii Phalerei Apophthegmata. Glycæ Orationes,
Græce. Gemiſtius de dignitatibus & officiis regiis tempore Romanorum. Caſſiodori tripartita
Hiſtoria Eccleſiaſtica. Papiæ Gloſſarium. Homiliæ diverſorum, quas juſſu Caroli M. col-
legit Alcuinus. Senecæ Epiſtolæ. Demetrii Dialogus. Warnfridi Hiſtoria Langobardorum.
Cypriani Epiſtolæ. Conſtantini Manaſſis Chronicon. Leonis Papæ Epiſtolæ. Fulgentii My-
thologia.

Digitized by Google

thologia. Alexii vita, Græce. Methodius de Mundi excidio. Chimica multa & Chronica, ad res Germanicas, Hiſtorica, ad res Holſaticas pertinentia.

Privatarum quoque *Bibliothecarum* magna eſt a MStis æſtimatio. Isaaci Vos- 65
sii, quam ipſe Hagæ-Comitis vidi ac perluſtravi, Bibliotheca laudari ob multos
Codices antiquiſſimos meretur. *Lucæ Holstenii Bibliotheca multa habuit 66
Græca, præcipue in Philoſophia Pythagorica & Platonica, quorum pleraque in hunc diem ſunt ἀνέκδοτα. (*q*) Eorum Indicem, quem ab amico habeo, hic ſubjungam. *Damaſcii, Philoſophi Platonici, περὶ ἀρχῶν, ſive de principiis quæſtionum & ſolutionum, magnum & præclarum Opus, fol. Græce: Hermii Philoſophi in Phæd. Platonis Scholiorum libri 3. Græce, fol. Eadem Hermiæ commentaria, Latine, Marſilio Ficino interprete, hactenus non edita, fol. Olympiodori Philoſophi commentaria in Phæd. Platonis, qui eſt de immortalitate animæ, Græce fol. Platonis Compendium ſive ſelecta, Græce fol. Procli lib. 6. de Theologia Platonis, Græce fol. Ejusdem Procli ςοιχείωσις Θεολογική, ſive Elementorum Platonicæ Theologiæ liber, CCXI. propoſitiones continens, Græce fol. Eadem Procli Elementatio Theologica, Latine, ex veteri verſione Fr. Guilielmi de Morbeka, Archiepiſcopi Corinthii, cum ejusdem Demonſtrationibus, fol. Nicolai, Epiſcopi Methonenſis, animadverſiones in eadem Procli elementa Theologica, ne quis eorum probabilitate ad Arianiſmum ſeducatur, fol. Procli Lycii Philoſophi libri 3. ſingulares, ſive μονόβιβλος I. de decem dubitationibus circa providentiam. II. de Providentia & fato, & eo, quod in nobis, ad Theodorum Mechanicum. III. de malorum ſubſiſtentiâ, Latinè, interprete Guilielmo de Morbeka Archiep. Corinth. fol. Procli Commentarius in Alcibiadem priorem Platonis, Græce, & in eodem volumine Olympiodori Philoſophi in Alcibiadem Platonis Scholia, Græce, fol. Joann. Baptiſtæ Camotii in Platonis Alcibiadem Majorem Comm. libb. III., Latine, fol. Procli Commentariorum in Parmenidem Platonis Libri VII. Græce, fol. Procli in Cratylum Platonis Scholia ſelecta, Græce, 4to. Procli Diſſertationes aliquot in Remp. Platonis, hactenus non editæ, Græce, fol. Procli vita, Autore Marino, integra, Græce, 8vo. Syrianus Platonicus in Metaphyſica Ariſtotelis, cujus objectionibus contra Platonem & Pythagoram reſpondet: Græce, fol. Herenni Philoſophi Metaphyſica, quod eſt elegans Theologiæ Platonicæ compendium, Græce, fol. Nicomachi Geraſinu Pythagorici Arithmetica, cum ſcholiis marginalibus antiquis, Græce, 4to. Joannis Grammatici Philoponi commentarius in Nicomachi Arithmeticam, Græce, fol. Jamblichi Chalcidenſis de vita & doctrina Pythagoræ libri IV., quorum duos tantum priores infeliciſſime edidit Arcerius: Græce, fol. Jamblichi de Myſtica Ægyptiorum Theologia liber, quæ eſt reſponſio ad Mammonis, ſive Porphyrii eadem de re epiſtolam, Græce, fol. Claudii Ptolomæi liber περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ. ſive de principe animi parte, qua verum falſumque dijudicamus. Albini Philoſophi Introductio ad libros Platonis. Incerti Autoris Hermippus, ſive de Aſtrologia libri II. Græce, & liber dictus Græcis Ichnolates, Græce, fol.* Por-

(*q*) Multi ex Codicibus iſtis Lucæ Holſtenii MStis, *h. l.* enumeratis, in Bibliotheca jam Civitatis Hamburgenſis, [illegible] Profeſſor moribundus eos legavit, Publica aſſervantur.

Porphyrii Philoſophi & Pappi Alexandrini Commentaria in Harmonica Claudii Ptolomæi, Græce, fol. Sphærici aliquot autores veteres, Græce, ſcilicet Autolicus de Sphæra, quæ movetur, item de ortu & occaſu. Theodoſius Tripolita de Habitationibus: item de diebus & noctibus, & Euclidis Phænomena, Græce, fol. Heronis Geometræ Introductio ad Geometriam, Græce, fol. cum Anatolii, Damiani & aliorum opuſculis, ad Mathematicam pertinentibus, Græce, fol. Manethonis Ægyptii Apoteleſmatica libris VI. carmine Græco, cum Introductione Maximi, 4to. Chalcidii expoſitio in Timæum Platonis, exemplaria duo perantiqua, 4to. Ægidii, Cardinalis Viterbienſis, commentaria in primum librum ſententiarum ad mentem Platonis, quibus univerſa Theologia Platonica luculenter exponitur, Latine, fol. Lexicon vetus Theologicum & Philoſophicum, Græce, fol. Serapion Thmuienſis, Titus Boſtrenſis & Photius P. C. P.nus contra Manichæos, Græce, fol. Joannis Philadelphienſis Lydi de Menſibus liber, a Photio P. C. P.no, ut videtur, in compendium contractus. S. Methodii Patarenſis Epiſcopi & Martyris Sympoſium X. Virginum, ſive de Virginitate, liber. Vita S. Syncleticæ, autore, ut creditur, S. Athanaſio, Græce, 4to. Oppiani de Aucupio libri III. Eutemii Sophiſtæ ecphraſi in proſam orationem transformati, Græce, fol. Simplicii Philoſophi Commentarius in Epicteti Enchiridion, Græce, 4to. Evagrii Monachi diverſa opuſcula aſcetica, Græce, fol. Fl. Arriani Nicomedienſis Tactica, ſive de acie militari recte inſtituenda liber, in quo accurate de veterum Romanorum exercitiis equeſtribus agitur: & ejusdem Arriani expeditio Pontica contra Alanos deſcribitur, Græce, fol. Julii Africani Geſtorum liber VII. qui eſt de re militari, Græce, fol. Aſclepiodori Philoſophi τέχνη τακτικὴ, ſive, de acie arte inſtruenda liber, Græce, fol. Incerti autoris de tolerandâ propulſandaque obſidione liber: item exempla de ordinibus militaribus, Græce, fol. Mauritii, ſive Urbicii, de re militari libri XII. ex accurata IV. Codicum antiquorum collatione, Græce, fol. Incerti Autoris de re militari liber, & alius de orationibus militaribus, Græce, fol. Polyæni Strategematum libri, Græce, fol. Phlegontis Tralliani, ut videtur, libellus de mulieribus, bellica laude illuſtribus Græce, 4to. Theodori Metochitæ συμμίκτων, ſive Miſcellaneorum capita CXX. II. voll. Græce, 4to. Dionyſii Periegeſis cum paraphraſi incerti Autoris, Græce, 4to. Euſtathii commentarius in Dionyſium, Græce, 4to. Joannis Tzetzæ Ante-Homerica, Homerica, & Poſt-Homerica, carmine Græco, cum ejusdem Tzetzæ ſcholiis, Græce, 4to. Orphei Hymni & Argonautica, Græce, 4to. Michaël Pſellus de generatione animæ in Platonis Timæo, Græce, 4to. Ejusdem Pſelli libellus de Dæmonibus & generibus incantationum liber, Græce, 8to. Origenis Philoſophumena, ſive de variis veterum Philoſophorum ſectis & opinionibus liber, Græce, 4to. Moſchionis Hypothecæ, ſive monita ſententioſa, 4to. Plutarchi collectio proverbiorum, quibus Alexandrini utuntur, Græce, 4to. Philoſtorgii Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ compendium, transſcriptum ex regia Scorialenſi Bibliotheca, Græce, 4to. Joannis Diaconi Pediaſimi declaratio aliquot difficilium locorum Cleomedis, Græce, 8to. & Latine 4to. Zenonis ac reliquorum Stoicorum Philoſophiæ moralis compendium, Græce, 4to. Didymus Alexandrinus & Alexander Licopolita contra Manichæos, Græce, 4to.

67 Prodeat nunc ultimo, ſed principe profecto loco nominanda Illuſtris & Excellentiſſimi Viri, MARQVARDI GUDII, Reg. Maj. Dan. Conſiliarii Status,

Status, celebratiſſima Bibliotheca; quam ſi privatarum omnium ego Reginam dixero, nihil ultra veritatem aut jactantius loqui videbor. Tanta eſt in illa Manuſcriptorum Codicum & antiquiſſimorum & rariſſimorum copia, is ſelectus, ut vel cum Regiis contendere Bibliothecis poſſit. Sunt in illa libri Græci, Latini, nusquam in luce viſi, toto orbe literato, præcipue in Italia, ſummo ſtudio conquiſiti, quos vel non extare amplius multi, aut jamdudum periiſſe crediderunt. Hos emaculatos in lucem edere non annorum aliquot, ſed ſeculi labor eſſet. Cum hoc primum mihi ingredi ſacrarium daretur, in Latium & Athenas veteres reductus & in iſta rerum varietate totus mihi ſtupere videbar. Verum cum viderem, quam ipſa illa copia votis eruditorum, & labori etiam Herculeo obſiſtat, nullos ex ubertate iſta fructus ad orbem literatum perventuros indolui, præſertim cum illuſtris ejus Bibliothecæ poſſeſſor negotiis civilibus oppreſſus vacare eruditis curis non poſſet. Mihi tamen loco non alieno tantæ rei commemoratio minime prætermittenda videbatur; tum quoniam publice intereſt, non ignorari has Holſatiæ noſtræ opes; tum ut venerationem, qua ſingulare hoc ſeculi noſtri decus proſequor, publice teſtarer, ſimulque illum obteſtarer, ne, quæ habet in vetuſtis autoribus admirabili plane ἐυςοχίᾳ obſervata, ne poëmata, quæ cum antiquis de palma contendant, ne incomparabile illud Inſcriptionum Opus, tot annos illi perpolitum, luci publicæ, poſteritati, ſuæque amplius invidere gloriæ velit.

CAP. VIII.

DE LIBRIS DAMNATIS.

§. 1. *Libri prohibiti majus deſiderium excitant.* 2. *Athei.* 3. *Liber de tribus impoſtoribus.* 4. *Quis ejus autor, disquiritur.* 5. *Claudius Berigardus ex illo quædam excerpere videtur.* 6. *Notatur Cardanus, qui ex illo libro, aut ſimili, quædam in ſuos uſus tranſtulit.* 7. *Bodini Dialogus de abditis rerum ſublimium arcanis.* 8. *Ejus Hiſtoria prolixius proponitur.* 9. *Diecmanni ſuper eo argumento Diſſertatio laudatur.* 10. *Collegium quorundam, Venetiis ſuper religionis negotio inſtitutum.* 11. *Poſtellum nec Atheum, nec Deiſtam fuiſſe, adverſus Rainaudum & alios probatur.* 12. *Heterodoxus ille tamen in multis fuit.* 13. *Galeni ἀθεότης a Caſaubono vindicatur.* 14. *Familiaris multis Atheiſmi calumnia.* 15. *Benedicti Spinoſæ peſſima pro Atheiſmo ſtabiliendo ſcripta.* 16. *Complura minuta Atheorum ſcripta recenſentur.* 17. *Vaninus.* 18. *Pomponatius.* 19. *Ochinus.* 20. *Campanellæ Atheiſmus triumphatus.* 21. *Porcius: Antonius Roccus.* 22. *Jordanus Brunus.* 23. *Judicium de autore libri, qui hiſtoriam populorum Severambes ſcripſit.* 24. *Libri Magici.* 25. *Multi falſo crediti.* 26. *Hæreticorum libri.* 27. *Indices expurgatorii.* 28. *Libri obſcœni.* 29. *Satyra Sotadica Aloyſiæ Sygææ adſcripta;* 30. *ejus nomen, ut & Meurſii mentitum.* 31. *Aloyſia Sygæa magnum feminæ pudicæ & eruditæ exemplum.* 32. *Caſtratores librorum veterum notantur.* 33. *Satyrici ſcriptores.* 34. *Regibus ipſis metuendi.* 35. *Iſ. Caſauboni Corona Regia.*

1 Quemadmodum in officinis ea, quæ rariora & pretioſiora ſunt, ſeponere ſole-
mus, ne vel furaci manu rapiantur aut contaminentur: ita venena quoque
ſuo loco cuſtodiri ſolent, ne illa, cum incautius tractantur, nocere poſſint.
Similiter in re literaria libri MSti, ut cimelia, aſſervantur, LIBRI DA-
MNATI peculiari cenſura notantur, neque omnium oculis manibusque exponun-
tur: quanquam fieri ſæpe ſolet, ut, qui arctius cuſtodiuntur libri, cupiditatem &
deſideria curioſorum provocent, qui majore attentione & cura malos tum libros
legunt, cum obvii & a viris doctis refutati vileſcerent. Nunc vero cum illi anxia
diligentia in ſecreto tenentur, deſperatæ cauſæ ſuſpicio quibusdam pravis ingeniis
ſuboriri ſolet.

2 Inter damnatos primo loco numerantur *Scriptores Athei*, qui doctrinam de
3 Deo, de Chriſto, de immortalitate animæ exſtirpatum eunt. * Princeps in his li-
ber ille famoſus eſt *de tribus Impoſtoribus.* Illum Grotius nunquam ſcriptum eſſe
exiſtimat, quod ego nunc ſuo loco relinquo. Novi ego viros, quorum fides mi-
nime ſuſpecta eſt, qui ſe vidiſſe teſtantur. Dicitur & in Germanicam linguam con-
4 verſus, impreſſusque in folio latitare apud ſceleſtos Atheiſmi propugnatores. * Au-
tor Religionis Medici *Bernardinum Ochinum* Autorem libri hujus habet, de cujus vi-
ta & moribus legatur Antonius Maria Gratianus, in *vita Cardinalis Commendoni, lib. 2.*
cap. 9. Thomas Campanella, referente Ernſtio, *Muretum* ejus Autorem habuit;
Merſennus Comm. in Geneſin, *Petrum Aretinum.* Videantur Vinc. Placcii *annotata*
5 *in Joh. Rhodii Autores ſuppoſititios n. 50.* * Hunc librum legiſſe, & ex eo quædam ex-
cerpſiſſe videtur Claudius Berigardus *in Circ. Piſani, part. 3. Circ. 3. p. 230.* ubi de calu-
mniis in Moſen agit, ad quas ita reſpondet: *Tot viri ſancti & Chriſtus ipſe, Moſen ſecu-
ti, ſatis eum vindicant ab hac calumnia, quicquid effutiat contra liber impius de tribus impo-
ſtoribus, omnia refundens in dæmonem potentiorem, cujus ope Magi alii aliis videntur præſtan-
tiores: quo etiam refertur illud fictum a Boccatio de tribus annulis.* Fuere & Auguſtini
tempore, qui circumferrent librum de Chriſti magia, de quibus Auguſtinus, *de
conſenſu Evang. cap. 8.* Utinam ejus farinæ libri extarent, & legi ab omnibus poſſent!
Certus ſum, ex ipſis tela, quibus eorum calumnia juguletur, nos depromturos.

6 Argumento certe hoc non exiguo eſt, extitiſſe ſimiles olim libros, ſive Areti-
nus ſive Ochinus illorum Autor ſit, cum Cardanus in lib. 11. de Subtilitate recitet
quædam variarum ſectarum pro ſe pugnantium argumenta, quæ ex his lacunis hau-
ſta videntur. Introducit in illo loco Pagani, Judæi, Mahumetani & Chriſtiani ar-
7 gumenta, atque ita proponit ſingula, ut Chriſtianiſmi partes ſegnius agantur. * Pla-
ne illa ratione JOH. BODINUS poſtea librum ſcripſit *de ſublimibus & admirandis
rerum arcanis,* ubi perpetuo inter ſectas & religiones dialogo inſtituto eadem argu-
menta atque eandem cramben recoxiſſe videtur; quod indicio eſt, utrumque ex iis-
dem fontibus ſua depromſiſſe. Merſennus certe Commentario in Geneſin Carda-
num, ut Atheum, reprehendit, monetque in vetuſtis editionibus librorum de Subti-
litate, eo in loco multa haberi, quæ poſtea ſint in ſequentibus editionibus vel
omiſſa, vel immutata. Atque ita ſe rem habere e Scaligeri Exercitationibus proba-
ri por-

Digitized by Google

ri poteſt, qui *Exercitatione 258.* pereuntem Cardanum ſecutus, hæc ejus ulcera tangit, non ſine mordaci, ut debebat, ἐπιχαίρεσι. Arguunt præterea illa verba, quæ formulam tranſitionis conſtituunt in veteri editione: *Igitur his arbitrio victoriæ relictis &c.* quaſi dubitaret Cardanus, cui parti victoria adſignanda ſit: pro quibus verbis in poſteriori editione legitur: *Sed hæc parum Philoſophos attinent, pro quibus inſtitutus eſt ſermo:* quæ & ipſa aliquid profani ſenſus habere videntur. Sed omnia illa arguunt, diſcrepare vetera exemplaria a recentioribus.

Ut ad Bodini librum revertar, ille in ipſa olim Gallia rarus, nunc tamen etiam 8
in Germania in quorundam Bibliothecis latitat. Levis ejus libri hactenus fuit notitia & ſubobſcura. In Grotii & Sarravii epiſtolis paſſim ejus mentio fit. Illius extat de eo judicium in *epiſtola ad Gallos 146. & in altera 170.* Hic omnem lapidem movit, ut, ſollicitante Iſaaco Voſſio, pro Regina Chriſtina exemplar aliquod obtineret. Legi loca illa in Epiſtolis ejus poſſunt, p. 322. 325. 326. 335. 35[illegible]. * Nunc 9
vero pleniorem ejus libri notitiam orbi erudito ſuppeditavit Vir reverenda dignitate & varia eruditione conſpicuus, JOHANNES DIECMANNUS, per Ducatus Bremenſem & Verdenſem Superintendens Generalis, qui in hac Kilonienſi Academia elegans hoc & eruditum diſputationis ſuæ inauguralis argumentum extare voluit: *de Naturaliſmo cum aliorum, tum maxime Joh. Bodini, ex opere ejus MSto & usque adhuc ἀνεκδότῳ de abditis rerum ſublimium arcanis.* Ille hanc εὐτυχίαν habuit, ut, quod alii tot laboribus & ſumptibus quæſiverunt, illi ultro in manus incideret. Nam duplex horum Dialogorum exemplar obtigit; quorum alterum eas antiquitatis notas habuit, ut ex primis Bodiniani operis apographis eſſe, nullus ipſe ambigat, olim ex Bibliotheca Guilielmi Laud, Archiepiſcopi Cantuarienſis, magno ære redemptum; alterum vero recentius ante XX., cum hæc ſcriberet, annos e codice Patini feſtinanti manu deſcriptum: quod tamen non raro lacunis Anglici Codicis ſupplendis, & emaculandis librarii vitiis, utiliter adhiberi potuit. Liber autem ita inſcribitur: *Colloquium Heptaplomeres de abditis rerum ſublimium arcanis.* Ἑπταπλομερὲς inſcriptum eſt, non, quod in ſeptem libros diſtributus eſſet, ut Sarravius exiſtimavit; ſed, quod ſeptem viros, Paulum Coronæum, Frid. Podamicum, Hier. Senamum, Diegum Toralbam, Ant. Curtium, Salomon. Barcaſſiam, & Octav. Fagnolam, operis inter ſe partitis, perpetuo confabulantes introduceret. Primo Pontificiorum, ſecundo Lutheranorum, tertio omnium ſectarum, quarto Naturaliſtarum, quinto Calvinianorum, ſexto Judæorum, extremo denique Muhammedanorum cauſam tutandam commiſit: qui omnes ita de fidei controverſiis συζητοῦσι, ut Chriſtiani, ſive Pontificii, ſive Lutherani, ſive Calviniani, ſuccumbant ſemper; reliqui vero, inprimis Judæi & Naturaliſtæ triumphent. Hæc ex ipſa illa Diſſertatione adducere volui, cum accuratior ejus dari notitia nequeat.

Memorabile & hoc eſt, quod ipſe notavit ex ſcheda quadam manuſcripta, quæ 10
Guidonem Patinum ex Gabr. Naudæo audiviſſe commemorabat, fuiſſe Venetiis quatuor homines, qui ſingulis hebdomadis inſtituendarum ſuper variis religionibus diſſertationum Philoſophicarum cauſa hic convenerint; in iis Coronæum Rothomagenſem,

&

& Guilielmum Poſtellum Notarii vices ſuſtinentem, cujus chartæ poſtea ad manus
11 Bodini pervenerint, & huic ſcripto conficiendo fuerint adhibitæ. * De Poſtello Henr. Stephani narrat in Introductione tractatus *de conformitate miraculorum antiquorum & novorum c. 14. p. 100.* illum publice dixiſſe, quod, qui bonæ religionis ſpeciem efformare velit, eam ex tribus iſtis, Chriſtiana, Judaica & Turcica, conflare debeat. Henr. Erneſtius, *Obſervat. variar. lib. 2. c. 36.*, *Poſtellum* a quibusdam libri de tribus Impoſtoribus autorem haberi, ait. Sed ſumma ipſi hac imputatione injuria infertur: ego enim hunc inter Atheos vel Deiſtas referre nolim, quod & Theophilus Rainaudus facit, qui Deiſtarum parentem vocat, qui Deum unum admittere contenti cetera Chriſtiana myſteria pro fabulis haberent. Nam omnia alia teſtatur liber ejus de *Nativitate Mediatoris ultima*, quem inter anonymos relatum miror apud Vinc. Placcium, cum ejus nomen in fronte libelli exſtet. Hunc qui legerit, illum a Chriſto & Chriſtianis myſteriis univerſam rerum naturam quaſi ſuſpendiſ-
12 ſe deprehendet. * Multa alioquin habet, quæ cum receptis in Eccleſia ſententiis pugnant, errores quoque multos in religione: paradoxæ in illo multæ ſunt doctrinæ, quarum intuitu potius ad Hæreticos & Enthuſiaſtas, quam ad Atheos referendus videbatur. Quod de formanda religione ex Chriſtianiſmo, Turciſmo & Judaiſmo dixit, forte eo pertinet, quod multa Chriſtianorum monumentorum λείψανα in ipſo Alcorano, aliisque, qui apud Orientales & Judæos extant, libris deprehenderet. In Judæorum quoque vetuſtioribus libris, quos ſuppoſititios aliqui exiſtimant, multa ille myſteria venatur, non ad infringendam, ſed potius ſtabiliendam Religionem Chriſtianam. Ille, quem *de Etruriæ Originibus* ſcripſit, liber integra capita pro veritate Religionis Chriſtianæ inſerta habet; ut mirari ſatis non poſſim, quid in mentem venerit Rainaudo, qui illum Chriſtianæ religioni adverſum faciat. Sed multa ſunt in Rainaudo inepta & falſa de Scriptoribus judicia, de quo ſuo loco. De Poſtello legi amplius poteſt Popeliniere in libro Gallico *l'Hiſtoire des Hiſtoires libr. 8. p. 443.* Ego, etſi in illo aliqua damnanda & heterodoxa, aliqua ſuperſtitioni propiora, agnoſcam; multa tamen acute excogitata, & profundam doctrinam ſpirantia, deprehendo. Facile alioquin eſt, apud homines im-
13 peritos & indoctos in Atheiſmi ſuſpicionem vel ex leviſſima cauſa incurrere. * In Galeno quoque aliqui ἀθεότητα notarunt. Sed de his Caſaubonus, *Epiſt 258.*, *Galenum vocari ἄθεον miror, virum tam aſſiduum in ſapientia DEI prædicanda. Ego illum eo*
14 *maxime nomine dignum laude & æterna prædicatione ſemper judicavi.* * Nunc ſane quotidie hanc multis inuri notam videmus ab illis, qui innoxiis ſententiis, ubi licitum eſſe poteſt divortium, Atheos ſtatim & Naturaliſtas crepant: qua calumnia ut nulla eſt atrocior; ita Chriſtianam charitatem in his, qui temere illam admittunt, plane extinguit.

Fuere quidem tales libri inter τὰ μυςήρια τῆς ἀσεβείας & ἀνομίας publica cenſura relati, neque in publicum prodierunt; ſed nunc libri æque mali, pene dixerim
15 pejores, impune in publica luce comparent, & ab omnibus leguntur. * Quid eſt BENEDICTI SPINOSÆ libris peſtilentius? & hi tamen ubique triumphant. Annon

Tracta-

Digitized by Google

Tractatus ejus *Theologico-Politicus* omnem elevat librorum ſacrorum divinam fidem? annon miracula omnia explodit & exſibilat? Ejus *Ethica* illa Atheiſmi principia tam nude exponit, quanquam ſubtiliter & argute, ut imbecillos animos facile capere poſſit: duobus enim fulcris, Religionis & providentiæ divinæ, ſublatis, univerſum cultum divinum evertit. Tollit libertatem agendi, inducta Mathematica aliqua neceſſitate: qua poſita nullam eſſe, quæ de rebus noſtris diſponat, providentiam, neceſſe eſt, omniaque mutua cauſalitate, a ſe invicem dependente agunt. Tollit præterea cauſam finalem, ut humani ingenii commentum: qua ſublata, nihil nobis amplius ſperandum metuendumve eſt. Plus ergo in illo nequitiæ & inſaniæ eſt, quam in ipſo illo de tribus Impoſtoribus libro, qui tamen non omnem divinitatem evertit. In Chriſtum Salvatorem ejusque hiſtoriam, etſi timidiuſcule, multa tamen effundit, quæ illam labefactent: quæ illi e Judaiſmo forte adhuc hæſerunt, in quo multa ejus generis ſunt, ut ex iis libris, quos ſub titulo Telorum igneorum Satanæ in lucem edidit Cl. Wagenſeilius, apparet. Non defuere tamen, qui hujus hominis inſana dogmata retuderint, Henricus Morus, Mansveldus, &, qui ceteris præferendi videntur, Blyenbergius & Pojeretus, eadem, qua ipſe triumphos ducere voluit, mathematica methodo uſi. Cuperus in arcanis Atheiſmi retectis paulum languidior eſt.

Hujus generis plures alii ſunt libri, ut: *Ars nihil credendi,* qui adſcribitur Go- 16
THOFREDO a VALLE, hujus mentio fit apud Voëtium Diſp. de Atheiſmo: &
alius, cui titulus, *Cymbalum mundi,* cujus itidem Voëtius mentionem facit, & autorem
ejus nominat Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani in *Tract. præparatorio*
ad Apol. Herod. c. 26. Merſennus *Commentario in Geneſin p. 689.* vocat eum de Perez.
Qui ipſe Merſennus ſuo illo in Geneſin Commentario omnia illa, quæ ab Atheis
& Naturaliſtis proponi argumenta ſolent, ſumma diligentia, collatis etiam amico-
rum aliorumque virorum doctorum operis, coacervavit. Pandectas hunc librum
multarum rerum curioſiſſimarum, mathematicarum, naturalium, dixeris. Ex-
tat alius liber nefarius, cui titulus: *Cur receptum ſit Evangelium*, qui Valeo tribuitur.
* VANINI *Dialogi* illud Atheiſmi virus ſub dialogorum forma tegunt, in quorum 17
titulo diſertis verbis Natura Dea & Regina dicitur, quæ in privilegio Regio, quod
mirum, repetuntur. *Amphitheatrum* ejus ſanum eſt, ac ſubtiliter pro animæ immor-
talitate diſputat. In illo, ut hoc obiter memorem, legi, quod ſibi violentam mor-
tem ex Marte in octava collocato prædixerit: vivicomburio enim ob Atheiſmum
affectus eſt. * Præceptorem ille habuit *Pomponatium,* ejusdem genii hominem, ſed 18
acutiſſimum diſputatorem, cujus extat adverſus *immortalitatem animæ liber,* ab Anto-
nio Sirmondo ex ipſis Ariſtotelis principiis, quibus ille abuſus fuerat, refutatus.
Liber ejus de *Incantationibus* multa quoque profana continet, ut ſcripta ejus omnia.
* OCHINI *Dialogi* præter Polygamiam, quam propugnant, nihil ex Atheiſmo tra- 19
here videntur. Arianum alii potius, quam Atheum habent. * CAMPANELLA in 20
Atheiſmo triumphato plures nodos texuit, quam ſolvit. * PORCIUS in libro *de Men-* 21
te humana, ANTONIUS ROCCUS libro de *Immortalitate animæ* in eodem Pompona-
tii ludo inſtituti. * JORDANUM tamen BRUNUM huic claſſi non annumerarem; 22

quanquam enim pluralitatem terrarum & ſolium ſtatuit in libro *de innumerabilibus, ſive de univerſo & mundis*, quod aliis quoque factum; manifeſta tamen in illo Atheiſmi veſtigia non deprehendo. Is tamen ignis ſupplicio, teſte Sorello, affectus fuit.

23 ☛ Pertinere & ad hanc Atheorum & Naturaliſtarum tribum videtur, quisquis eſt, Autor libri, qui primum Anglica, hinc Gallica, poſtremum Belgica lingua prodiit, de populis terræ auſtralis incognitæ, quos *Severambes* nominat. (*r*) Titulus Belgicus ita habet: *Hiſtorie der Severambes, behelzende een Beſchryving van het onbekend Zuidland.* Elegantiſſime confictus eſt liber, eaque ſpecie ut prima fronte incautis imponat. Ingenium Autori illi fuit, quem κυρίαι quædam δόξαι facile produnt. Toto vero hoc libro nihil ille aliud agit, quam ut oſtendat, unam eſſe Religionem, naturæ rerum conformem, quæ Deum ſupremum, atque ejus quaſi vices in orbe hoc inferiori repræſentantem ſolem, veneretur: quare data occaſione adverſus Trinitatem & Chriſtianiſmum diſputat. In adminiſtratione Reipublicæ Ideam quandam non contemnendam exhibet, qua, ſublato pecuniæ uſu, unde omnia in Rempublicam vitia, Cives per magnas quaſi familias diſtincti, e publico alantur & veſtiantur. Illud vero ingenium hominis in extrema parte prodit, quod ſtrategemata ſacerdotum gentis ejus, quam *Stroukaros* vocat, ad miraculorum, quæ in Pentateucho habentur, formam confinxerit: quo manifeſte patet, illum hiſtoriæ ſacræ illudere. Ceterum ille liber doctus eſt, magna cura ſcriptus.

24 Solent & inter damnatos libros MAGICI referri: qui quidem omnino atro carbone notandi ſunt, ſi pactum illud cum Dæmone ac malis angelis profiteantur.

25 * Sed multa hic ab ignorantia peccari certum eſt. Graviſſima ſæpe viris optimis injuria illata, quorum ſcripta hoc crimine in ſuſpicionem venere. De Alberto M. Trithemio, & aliis, qui non ſunt ſtultorum hominum clamores! Et hi tamen naturæ ſecretioribus adminiculis inſtructi multa vulgo miracula viſa perpetrarunt. Vidi & indolui hujus criminis reos peractos viros innocentiſſimos, qui de pulvere ſympathetico aliisque occultioribus naturæ operationibus idealibus, quales infinitæ ſunt illis ſemper pueris nunquam animadvertendæ, quædam liberius ſcripſerunt. Multos ab hoc crimine defendit peculiari libro *Gabriel Naudæus.* Nos de illis ſuo loco.

26 Damnari quoque ſacra cenſura ſolent HÆRETICORUM LIBRI, aut
27 quæ in libris heterodoxa & hæretica videntur. * Inprimis hic Romanis addicti ſacris operoſi ſunt: tot enim Indices expurgatorios & librorum prohibitorum Catalogos habent, ut ſibi ipſis obſtent tricasque nectant; nam & in ſuos animadvertunt ſine cauſa, ſi qui forte Pontificiæ poteſtatis prærogativam, aut ejus infallibilitatem leviter tangant, aut Eccleſiæ Gallicanæ libertatem tueantur, de quo præcipue Bailletus in *Judic. Doctor, tom.2. part.1. n.77.* queritur: Ubi Catalogos illos, qui jam a Concilio, jam a Pontificibus, jam a Rege Hiſpaniæ aliisque, confecti ſunt, ordine recenſet. Scilicet, ut partium ſtudia ubique regnant, ita & in his rebus, in quibus

(*r*) *Hiſtoriæ Sevarambum* Autorem ſibi videri Iſaacum Voſſium, Morhofius amicis ſæpe eſt faſſus.

Digitized by Google

quibus non eadem omnibus mens & ſenſus eſt, prout affectu aliquo ducuntur Cenſores, decretoria aliqua ſententia pronunciatur. Ipſe tamen Bailletus non multum hac ſua opera proficere Cenſores fatetur. E noſtris errores & defectus horum Catalogorum nuper ſingulari libro detexit *Daniel Francus*, quem ſuper hoc argumento legere, operæ pretium erit.

Poſt illa, quæ adverſus fidem ſunt, merito cenſuræ ſubjiciuntur, *quæ contra bo-* 28
nos mores. In his primo ſunt *obſcœna*, quæ lædere teneros animos ac veneno infice-
re poſſunt: quo nomine omnes illi flagitioſi libri præcipue notantur, qui ſacra A-
phrodiſia impudico calamo depingunt, quales Græcia olim libros magno numero
dedit, quorum tamen facilis felixque jactura eſt. * Inter obſcœnos noſtri tempo- 29
ris familiam ducit *Satyra Sotadica*, ALOYSIÆ SYGÆÆ adſcripta. (*s*) Peſſimus &
flammis dignus liber, niſi quod elegantia latinæ linguæ ſordes ſuas ornet. * Mo- 30
neo hic, nequam fuiſſe hominem, qui *Aloyſiæ Sygææ* & *Meurſio* illum librum adſcri-
pſit: omnia illa conficta eſſe puto. Liber ille, me judice, plane novus eſt, & ab
impuro homine ſcriptus, qui, ut a ſe amoliretur crimen, feminæ innocentiſſimæ &
caſtiſſimæ illud impoſuit, & Meurſium hominem doctum in criminis ſocietatem
perduxit. * Aloyſia Sygæa nobilis fuit femina, & illuſtri ex gente apud Hiſpa- 31
nos, cujus cum ſingulari caſtitatis laude meminit Nicolaus Antonius in pulcherri-
mo *opere Bibliothecæ Hiſpanicæ*: ubi cum omnia diligentiſſime recenſet, ne γρῦ quidem
de hoc ſcripto memorat, ut certe memorare debuiſſet, ſi extitiſſet tum libellus ille,
ſeu vero ſeu falſo ejus nomine cognitus: famam enim ejus procul dubio vindicaſ-
ſet; & perquiruntur ab ipſo MSti libri omnes Autorum Hiſpanorum magna dili-
gentia. Eruditiſſima illa fuit, ac ampliſſimum ejus elogium habet Joannes Va-
ſæus in *Chronico Hiſpanico cap. 9.* Andreas Reſendius in Epiſtola ad Mariam Princi-
pem ita de illa:

Altera Sygæa eſt, Virgo admirabilis, unam
Quam natura potens ideo produxit, ut eſſet
Femina, quæ maribus vitam opprobrare ſupinam
Poſſet, & ignavos magno adfeciſſe rubore.
Nam cum ſeptenæ vix dum trieteridis annos
Computat, indefeſſa dies nocteſque Latinas
Volvere non ceſſat chartas, non ceſſat Achæas,
Moſeaque & Solymos rimatur ſedula Vates.
Quin per Achæmenios ſcopulos Arabumque ſalebras
Currit inoffenſe linguarum quinque perita.

Joannes Merulus, nobilis Toletanus, vocat ſeculi ſui Minervam. Scripſit *Epiſtolas*

(*s*) Autor *Satyræ Sotadicæ*, quæ Aloyſiæ Sigææ nomen falſo præfert, verus fuit D. Joh. Weſtrene, JCtus in Batavia Hagienſis, a Chr. Thomaſio (*in Cogitatis circa Libros Recentiores Menſtruis, Germanice A. 1688. editis, p. 580.*) literis nominis initialibus ſubobſcure indicatus, a Cl. Tenzelio autem (*in Dial. Menſtr. Germ. M. Febr. 1693. p. 166. 169.*) ex Hadr. Beverlandi Schedis, detectus. Conf. *Homonymoſcopiam* noſtram, *Sect. I. c. 2. p. 35.*

Latinas: Dialogum de differentia vitæ ruſticæ & urbanæ, Poëtica quædam, de quibus nihil editum. Prolixe illa omnia recenſet Antonius, ſed de infami hoc ſcripto nec vola nec veſtigium apparet. Alfonſus Madritenſis Archidiaconus de Alcor in Palentina eccleſia, magnæ exiſtimationis fideique ſcriptor, in Hiſtoria Palentinæ urbis ſummum honorificentiſſimumque Sygææ elogium ſcripſit, quod Hiſpanica lingua producit Antonius: ubi omnes illas linguas peregrinas tam prompte ut Caſtellanam, tenuiſſe, easque expeditiſſime & loqui & ſcribere potuiſſe refert. Nupſit illa Alphonſo a Cuevas. Immature obiit, hocque illi epitaphium poſitum: *Loiſiæ Sygææ Feminæ incomparabili, cujus pudicitia cum eruditione linguarum, quæ in ea ad miraculum usque fuit, ex æquo certabat &c.* Quæ omnia ſatis arguunt, injuriam magnam optimæ feminæ illatam a nebulone illo, qui infame hoc ſcriptum illi adſcribere voluit. Sed nec de Meurſio fando auditum eſt, convertiſſe illum ex Hiſpanica lingua tale aliquod ſcriptum in Latinam. Sed ipſe ſermonis textus habitusque totus oſten-
32 dit, in Latio potius, quam Hiſpania natum eſſe hunc fœtum. * Talia ut ipſa honeſtas proſcribere aut flammis addicere jubet; ita non probo moroſulos illos cenſores, qui in Latinæ linguæ Autoribus caſtrandis male ſeduli ſunt, bonosque Autores mutilant, ſi quæ in illis paulo liberiora aut parum pudica deprehenduntur: quæ in converſatione ipſa evitari non poſſunt. Arceri ab illorum quidem lectione pueri poſſunt, ſed ubi bonis moribus ſatis firmati fuerint, parum ab illis periculi eſt. Homines ſumus, atque in humana ſocietate vivimus, ubi talia quotidie occurrunt. Sed ſcholam iſtarum nequitiarum, qualis in Satyra Sotadica aperitur, nemo bonus feret. Sunt, qui Terentii Comœdias, librum optimum, juventuti e manibus excutiunt, &, neſcio quem, illi Terentium Chriſtianum ſupponunt: qui cum illo ſuo conſilio explodendi ſunt. Satis caſtus eſt Terentius, niſi, cum ex ingenio & moribus hominum quædam ipſi dicenda ſunt; quos noſſe characteres juventuti ſumme utile eſt. Ceterum omnium obſcœnorum librorum hic inire numerum nolumus. Sudet in illo ſterquilinio alius Hercules Coprophorus. Forte diligentiſſimus Priapeorum Commentator Scioppius, ſi viveret, hic ſuam Aphrodiſia Bibliotheca congerenda induſtriam exercere poſſet.

33 Sunt & *Satyrici Scriptores* in bonos mores injurii; quo nomine hic non intelligo, qui innocentes illas in vitia Satyras ſcribunt, ſed qui libellos famoſos. Non pa-
34 titur noſtri inſtituti ratio, ut eorum hic indicem texamus. * Qui ſe adverſus tela & arma munire poſſunt Principes, a calami tamen inſultu ſæpe non ſunt immunes. Habent certe, quos Reges metuant, cum vivunt, Satyricos; cum fatis conceſſerunt; Hiſtoricos. Utrique acerrimi vitiorum obſervatores ſunt: qui velut Cenſores publici impune in illos ſententiam dicunt. Paſquini ſtatua ſæpe plus, quam Dodonæa,
35 fudit oracula. Quæ non in potentiſſimos Reges Satyræ ſcriptæ ſunt! * Non potuit Satyricorum manus effugere Jacobus, Britanniæ Rex, utut doctiſſimus & laudatiſſimus Princeps: cui ſub ſpecie Panegyrici Poſthumi, a Caſaubono ſcripti, cujus quaſi fragmenta inter ſchedas ejus reperta, per inſignem nequitiam, continuo myćteriſmo horrenda flagitia objiciuntur. Lepide alioquin ſcriptus liber eſt; cui titulus:

Caſau-

Digitized by Google

Caſauboni Corona Regia i. e. Panegyrici cujuſdam vere aurei, quem Jacobi I. Magnæ Britanniæ &c. Regi, Fidei defenſori, delinearat, Fragmenta ab Euphormione inter ſchedas τȣ μακαρίτȣ inventa, collecta, & in lucem edita: (r) Refertur in Georgii Richteri vita, Epiſtolis ejus præfixa pag. 21. e Colloquio cum Erycio Puteano accepiſſe Richterum, quod Puteanus ejus libelli autor habitus fuerit: cujus vero famam ille enixe declinans velut Apologiæ loco ſcriptum quoddam exhibuerit, cui nomen, Perjurium RUFFI & GIBBOSI, præfatus, quo delatorum ſuorum virulentiæ ac ſiniſteritati ſatis fuiſſe obviatum exiſtimaverit. Sed nos de Satyris alibi plura.

CAP. IX.

DE PSEUDONYMIS, ANONYMIS, &c.

§. 1. *Cauſæ librorum ſuppoſitorum.* 2. *Libri, antiquis autoribus ſuppoſiti.* 3. *Antiquitates Etruſcæ Proſperi.* 4. *Leonis Allatii refutatio illarum commendatur.* 5. *Ὁμώνυμοι Autores multum turbarunt.* 6. *Curtius ſcriptor Pſeudonymus ab aliquo habitus.* 7. *Conſolatio, Ciceroni a Sigonio ſuppoſita.* 8. *Hæreticis id olim familiare.* 9. *Piæ fraudes.* 10. *Sibyllini verſus.* 11. *Peregrina nomina ſtudio aſſumpta.* 12. *Pſeudonymi libri ridiculi.* 13. *Pedanterie Cavalliere.* 14. *Faceta Joh. Donne Epiſtola producitur,* 15. *cum Catalogo Autorum Ridiculorum.* 16. *Pſeudonymi per plagium.* 17. *Plagia, in Roberti Stephani Theſaurum L. Latinæ commiſſa.* 18. *Liber de jure Eccleſiaſtico Barboſæ ab alio ſcriptus fuit.* 19. *Illius, a ſalſamentario redempti, hiſtoria.* 20. *Villaſani Carmina furtiva.* 21. *Lauri Strena e Paſſeratii poëmatibus deſumpta.* 22. *Minutiora plagia notantur.* 23. *Scaligeri ob eam cauſam ſtomachatio.* 24. *Pſeudonymi non ſunt, qui cauſas legitimas celandi nominis habent.* 25. *Baſilii Valentini Chymici nomen verumne, an fictum ſit, diſquiritur.* 26. *Nomina adſcititia & immutata, ſi dolus abſit, Pſeudonymos non faciunt.* 27. *Anonymi libri.* 28. *Eorum indagatio commendatur.* 29. *Verſionum magnus uſus eſt.*

Sunt & in re literaria Falſarii, quos noſſe e re literaria eſt, ne illi falſa ſpecie im- 1
ponant. PSEUDONYMI ſunt, qui nomen mentiuntur, ſive ſuos fœtus aliis, vel mortuis, vel vivis ſupponant; ſive, ut lateant, aliud nomen, vel verum, vel fictum, vel ſuum aliter immutatum, aſſumant; ſive quod per errorem nomina ſint turbata; ſive quod aliorum nominibus abolitis ſubſtituant, aut alienos fœtus non invitis Autoribus pro ſuis venditent. Ac primo quidem multi ſunt, qui libros ſuos aliis ſuppoſuerunt, vel ut fidem aliquam ſcriptis ſuis conciliarent, vel ſententiam ſuam ſtabilirent, vel ut vanam gloriam aliquam affectarent, aliosque
fallerent. * Multi circumferuntur tales *libri ſuppoſititii,* qui ſub nomine antiquorum 2
Hiſto-

(r) Satyram contra Jacobum I. Britanniæ Regem, Iſaaco Caſaubono affictam, recudi Halæ Saxonum A. 1693, in ſua *Sapientiæ & Stultitiæ Hiſtoria,* curavit Chriſt. Thomaſius.

Hiſtoricorum, Philoſophorum, Patrum, comparent, quorum aliquem catalogum dedit Rhodius, ac notis ſuis illuſtravit Vinc. Placcius. De fragmentis illis Beroſii, Manethonis, aliorumque antiquorum Hiſtoricorum, quæ in lucem edidit Annius Viterbienſis, jam ſupra egimus, ac plura de illis judicia Vinc. Placcius notavit in
3 Rhod. Aut. ſuppoſit. n. 8. * Antiquitates Etruſcæ, quæ Proſpero cuidam adſcribuntur, & in quas Paganinus Gaudentius obſervationes ſcripſit, ab H. Ernſtio editas, ſuſpectæ etiam eruditis ſunt, de quibus videri poteſt Voſſius de *Hiſtoricis*
4 *Latinis lib. 1. c. 9.* * Scripſit & Leo Allatius doctiſſimas ad has Antiquitates annotationes, Pariſ. 1640. & deinde Romæ iterum excuſas: quibus de notis falſitatis in adulterata ſcriptura etiam generatim agit, eſtque liber ille utiliſſimus ad Codicum ſcripturam vitiatam deprehendendam. Protulit vero Curtius Inghiramus hæc fragmenta e terra effoſſa primus in lucem, quem hujus ſuppoſiti figmenti parentem eſſe, prolixe Leo Allatius probat. Habemus Ariſtoteli, Platoni, Hippocrati, Galeno aliisque ſuppoſita ſcripta. Multa etiam Homero ſuppoſita; in quibus dignoſcendis olim Criticorum verſabatur induſtria: ac fuere, qui ex ſtylo, pictione, phraſi, certis quibusdam idiotiſmis, accuratum de autoribus judicium inire poterant, ut vel *νοθείαν* vel *γνησιότητα* decretoria ſua ſententia confirmarent.

5 Accedunt *nomina multis communia*, unde ſæpe permutati Scriptorum tituli. (*u*) Ariſtoteles fuere plures, quorum vel triginta ac duos numeravit Jonſius. Quam facile eſt hic in errorem incidere, præſertim ſi poſt tot ſecula demum ſcripta in lucem protrahuntur, & pluribus ejus nominis quædam ſuperſint monumenta. Sunt in antiqua hiſtoria 28. Pythagoræ, 20. Hippocrates, totidemque Socrates, 16. Platones, 50. Dionyſii. Quo fine inter antiquos Demetrius Magnus peculiari Opere *περὶ ὁμωνύμων de ſcriptoribus homonymis* agere voluit, quo Opere uſum Laërtium putat Jonſius *l. 1. c. 2.* qui plerumque homonymos notare ſolet. Laudatur & eo nomine Meurſius, quod diligenter homonymos recenſeat. Magnam quoque occaſionem falſi dederunt corrupta nomina, cognomina nominis vice uſurpata, quæ deinde novo Scriptori fingendo anſam dederunt: Ellipſis nominativi, ſub genitivo latentis, cum ſubintelligitur non modo filius, ſed & pater, mater, uxor, amicus, diſcipulus, magiſter: Diverſa topica nomina, diverſos ſæpe Scriptores ex uno facientia: de quibus ſingulis operoſe doctoque egit Joannes Jonſius loco illo, quem modo laudavimus.

6 Fuit nonnemo, quod mireris, qui Q. Curtii Rufi hiſtoriam Alexandri M. a tot oculatiſſimis Criticis pro genuina habitam, a nemine unquam in ſuſpicionem vel minimam vocatam, pro ſuppoſita, & ante CCC. annos ab ingenioſo quodam Italo conficta habuerit. Indicium ejus fecit Guido Patinus *Epiſt. 27.* cujus ipſa verba, ut Gallica lingua ſonant, producam: *Il diſoit, que ſon livre n'etoit qu'un Romain, que le Latin veritablement en etoit beau: mais qu'il y avoit de grandes fautes de Geographie.*

(*u*) De Scriptoribus Homonymis, illorumque Nomenclatoribus, ac confuſione frequenti, hujusque cauſis & remediis, fuſe, & ex profeſſo, actum nobis eſt, *in Homonymoſcopia Hiſtorico-Philologico-Critica*, Hamb. A. 1697. in 8vo excuſa.

phie. Il y en a une enorme entr' autres, dans le 7 Livre, lors qu' il parle de ces Scythes, qui vinrent prier Alexandre le Grand de ne point paſſer le Tanais, qui vient de la Moſcovie Occidentale, ſe jetter dans le marais Meotide, ſeparant l' Europe de l' Aſie & la Scythie Europeenne de l' Aſiatique. Pour prouver cette conjecture, Alexandre le Grand n' ayant pas trouvé ſon compte après avoir paſſé cette riviere, revint incontinent in REGIONEM SACARUM, & de là entra dans les Indes, tout cela eſt tres-éloigné du vray Tanais. Le même Maitre nous diſoit, que l' Auteur de ce Livre etoit un ſavant Italien, qui le fit, il y a environ 300. ans. Que nul Ancien n' avoit cité Quinte Curce, & que c' etoit un nom ſuppoſé. Qu'il etoit là dedans parlé du fleuve Indus, du Gange, & autres parties des Indes, qui etoient inconnues à ces Anciens, qui ont vecu devant. Ptolomée, qui eſt le premier & le plus ancien Auteur, qui ait fait mention de la Chine ſous le nom de SINE. Juvenal qui vivoit tant ſoit peu devant a dit: QVID SERES, QVID THRACES AGANT: & Pline parle de l' Ocean Serique, Ces SERES ſont les habitans du Cathay, qui eſt une tres-grande Province de l' Aſie dans la Tartarie au deſſus de la Chine. An jam ex his argumentis confici παϱάδοξον illud poſſit, Critici viderint: nos ea de re amplius videbimus, ubi de Autoribus Linguæ Latinæ agemus. * Fuere, qui ipſi Eloquentiæ Parenti ſuos fœtus ſuppoſuerunt. 7
Inter eos eſt *Conſolatio* illa, quæ Sigonium autorem habet, cenſuris eruditorum multum vexata. Multæ extant ſuper hoc negotio Epiſtolæ in Roccoboni Hiſtoria Gymnaſii Patavini. Aliqui Vianello adſcribunt. Videantur notæ Placcii *in Rhodii Autor. ſuppoſit. num. 22.* Hofman. in Apol. pro Gal. l. 1. c. 16. de Hotomanno JCto, teſte Scherbio refert, eum, cum offeretur illi Conſolatio illa, lectis pauculis; ſtatim indignabundum his verbis abjeciſſe: *Non eſt Ciceronis.* Adeo ſtatim illis, qui lectioni Autoris adſueti ſunt, ſubolet, quod non genuinum eſt: Scilicet ut e veſtigiis judicare de feris venatores ſolent: ita vel e paucis verſiculis verum Autorem Critici agnoſcunt. Certum tamen eſt, hac voluptate mirifice affici nonnullos, qui ſua veteribus ſupponunt. De hac ipſa Sigonii Conſolatione Menzinus libr. de invid. erudit. c. 9. *Nec laude caruit*, inquit, *Sigonius, qui, dum Conſolationem exhibet ſuam, illud aſſecutus eſt, ut brevi in opuſculo, velut faciei lineamentis, Tullianam indolem ineſſe, faterentur eruditi: quin & magna illum voluptate perfuſum credo, qui vivus adhuc plurimos viderit de literis bene meritos, ad illud ſyntagma defendendum, certamina & contentiones hilari libentique animo ſubeuntes.* Muretus Joſ. Scaligero impoſuit Epigrammate, quod ipſe ſcripſerat, pro antiquo venditato. (*x*) Hoſpitalii quoque Carmina a nonnullis pro antiquis accepta. (*y*)

In

(*x*) M. Ant. Mureti Impoſturam, qua proprium Epigramma, velut antiquum, ſibi obtruſerat, Joſ. Scaliger Diſticho hoc ultus eſt aculeato, fugam ob Pæderaſtiæ crimen e Regno Gallico illi exprobrante:

Qui fumos rigidæ vitaveras ante Toloſæ,
Muretus, fumos vendidit ille mihi.

(*y*) Mich. Hoſpitalii, Cancellarii Gallici, *Satyram de Lite* Marcus Zuerius Boxhornius, tanquam Poemation Ævi Veteris, in ſuo *Satyricorum Antiquorum Minorum* Syntagmate, Lugd. Bat. A. 1633. in 12. excuſo, edidit, & Notis illuſtravit.

gitized by Google

8 In ſacris & olim hæc fabula acta fuit. Nunquam defuere hæretici, qui, ut fi-
dem erroribus ſuis facerent, ſub antiquorum Patrum nomine ſua commenta pu-
9 blicarunt. * Ipſæ quoque piæ fraudes bonorum hominum acceſſerunt, qui ſcri-
pta quædam antiquis nominibus incruſtarunt, ut ſimpliciores in ſuas ſententias per-
traherent: Qui male profecto de re Chriſtiana meriti bonam cauſam in ſuſpicio-
nem falſi adduxerunt. Verſatur quadantenus in hoc argumento Joannes Dallæus,
10 qui de Pſeudepigraphis Apoſtolicis libros tres conſcripſit. * Notum eſt, quid ver-
ſibus Sibyllinis factum ſit, quibus tam præclara de Chriſto vaticinia continentur,
quæ ſuppoſititia viri ſagaces habent; etſi non deſunt viri docti, qui eorum autori-
tatem tuentur, atque Sibyllinis illis de Chriſto oraculis pene eandem, quam ipſi
Sacro Codici, fidem adſtruunt. Multus eſt hoc in argumento Iſaacus Voſſius, cu-
jus extat præclarus *de Sibyllinis Oraculis liber.*

11 Non deſunt, qui data opera libros ſuos *ſub aliorum nomine* exire in vulgus pa-
tiuntur, ut vel latere poſſint, ſi periculoſa ſcriptio ſit, vel aliorum judicia ſecurius
ſcrutari poſſint. De *Trajani Boccalini Relationibus* hoc aliqui affirmant: nam Cardi-
nalem Cajetanum earum Autorem venditant, qui Trajani Boccalini nomine abuſus
fuerit, ne ſibi fraudi eſſet, quod ſcriberet; teſtaturque Laurent. Craſſ. *Elog. Hom. li-
terat. part. 1. pag. 160. ac pag. 162.* librum hunc mortem Boccalino paraviſſe: nam a qua-
tuor armatis hominibus ſaccis arena repletis vulneratus eſt, uſque dum animam ef-
flavit. Refert & Erythr. *Pinac. III. p. 131.* J. Franciſcum Perandam ejus adjutorem
fuiſſe. Ac facile apparet e commentario Boccalini, in Tacitum Italica lingua ſcri-
pto, ab ingenio humiliore illum eſſe profectum. Circumferuntur nunc libri, qui
interiora ſtatus in Regnis quibusdam & Rebuspublicis deſcribunt, a multis in pre-
tio habiti, quibus nomen tantum & fortaſſe etiam ſtylum commodavit, qui in titu-
lo libri legitur, Autor; aliis materiam ſuggerentibus, qui periculoſo hoc labore
defungi nolunt. Aliqui opulentioribus, qui ſcripti alicujus fama celebritatem no-
minis ſibi parare geſtiunt, ingenii ſui fœtus non raro vendunt, cujus multa
produci poſſent exempla. Sæpe fictum nomen, vel aliqua ratione immu-
tatum, vendibiliorem & gratiorem librum facit, quam ſi verum nomen adſcri-
ptum eſſet. Quomodo *Philippi de Terra nigra Loci communes Theologici* omnium
plauſus abſtulerunt, rejecti, cum Melanchthonis ſub illo nomen agnoſceretur.
Odia enim, quibus Autores proſequimur, ipſius libri, utut optimi, pretium immi-
nuunt.

12 Non diſſimulandum etiam hoc loco eſt, *fictos* tum *autores*, tum *libros* in ignoran-
tiæ velamentum ab Aretalogis & Thraſonibus literariis adhiberi. Aliqui, ut docti
videantur, inauditos librorum titulos nominumque monſtra crepant, temeraria de
Autoribus judicia pronunciant, quod viris nobilibus, & qui ſui opinionem apud
13 vulgum excitarunt, familiare eſſe conſuevit. * Ineptæ hoc affectationis, quam
Galli *pedantiſmum* vocant, ſpecimen notat Bailletus in *Judic. Doct. tom. 1. part. 1. c. 14.
p. 99.* Lepida ejus verba ſunt: *On peut dire, que c'eſt une* PEDANTERIE CAVA-
LIERE *de juger cavallierement des Livres, & de faire le procès à un Auteur dans
le*

Digitized by Google

le temps même, qu'on proteſte, qu'on n'eſt pas ſon juge, & qu'on n'eſt point connoiſſeur dans les
matieres, qu'il a tractées, &c. *Præclare hujus indolis homines exagitavit feſti- 14
viſſimi ingenii juvenis, Johannes Donne, poſtea Decanus Eccleſiæ Paulinæ Londi-
nenſis, qui epiſtolam Latinam Poëmatibus ſuis Anglicis inſeruit, qua conſilium
ſuppeditat aulico indocto, quomodo docti ſpecie fallere alios poſſit. Excerpe-
mus ex illa aliqua, quæ valde faceta. Quia per occupationes aulæ, inquit, vacare lite-
ris non licet: (nam poſt ſomnum, non niſi poſt decimam ex more excutiendum, poſt veſtes, diei,
loco, affectibus proprias indutas, poſt faciem, ſpeculo compoſitam, poſt epulas luſusque, quota
pars literis, animoque excolendo relinquitur?) & tamen doctus videri non dedignaris, ut
aliquando habeas, quo eleganter & appoſite canes Regios, conſervos tuos, poſſis laudare, &
quamvis ſcire, quæ alii ſciunt, non poteris, ſaltem ſcire valeas, quæ illi neſciunt: hac ex
conſilio meo via progrediaris: Relictis autoribus, quos vocant Claſſicos, Academicis & Pæ-
dagogis terendis, enitere per omnes, quibus ignorantiam ſecure fateri poteris, libros, aliis
inventu difficiles, exquirere. Nec in colloquiis quid ex autoribus vulgò notis afferas, ſed
ex iſtis: ut ita, quæ dicis, aut tua videri poſſint, ſi nomina taceas, aut ſi minus digna
ſint, & autoritate egeant, novos autores cum reverentia tui audiant illi, qui omnia ſcire
ſibi ante viſi ſunt. Hunc ergo Catalogum ad uſum tuum exaravi, ut his paratis libris, in
omni penè ſcientia, ſi non magis, ſaltem aliter doctus, quam ceteri ſubito proſilias. *Sub- 15
jungit huic epiſtolæ Catalogum lepidiſſimum, unde hæc in guſtum dabo: Nicolai
Hill Angli, de ſexu & hermaphroditate dignoſcenda in atomis: item de eorum anato-
mia & obſtetricatione in partubus humatis: æmulus Moiſis, ars conſervandi veſtimenta
ultra 40 annos, autore Topoliſſo: librum Tobiæ eſſe canonicum: ubi ex Rabbinis &
ſecretioribus Theologis numerantur pili caudæ ejus canis, ex quorum varia retortione &
invicem conjunctione, conficiuntur literæ, ex quibus mirifica verba conſiſtunt, autore
Franciſco Georgio Veneto: Pax in Hieruſalem, ſive Conciliatio flagrantiſſimi diſſidii in-
ter Rabbi Simeon Kimchi, & Onkelos, utrum caro humana ex carne ſuilla comeſta con-
creta in reſurrectione removebitur, annihilabitur, aut purificabitur, per illuminatiſſimum
Doctorem Reuchlinum: Pythagoras Judæo-Chriſtianus, numerum 99 & 66 verſo folio
eſſe eundem, per ſuper-ſeraphicum Io. Picum: Joh. Harringtoni Hercules, ſive de mo-
do, quo evacuabatur a fæcibus Arca Noæ: Subſalvator, in quo illuminatus, ſed parum
illuminans Hugo Broughton incredibiliter docet, linguam Hebraicam eſſe de eſſentia ſalu-
tis, & ſua præcepta de eſſentia: Manipulus quercuum, ſive ars comprehendendi tran-
ſcendentia, autore Raim. Secundo: Bonaventura de particula non, à Decalogo adi-
menda, & Symbolo Apoſtolorum adjicienda: De navigabilitate aquarum ſupercœleſtium,
& utrum ibi ac apud nos navis in firmamento in judicio ſit appulſura, Jo. Dee autore:
Edmundi Hobæi Eructationes pomeridianæ, ſive de univocis, utpote de prærogativa Re-
gum & Chimæris, morbo Regio, & morbo Gallico: Ars ſpiritualis ineſcandi mulieres,
ſive conciones ſubcingulares Egertoni: Cæpe advocatorum, ſive ars plorandi in judiciis,
per Fran. Bacon: De gurgite diametrali à Polo ad Polum, per centrum navigabile ſine
pixide, per Andr. Thevet. Quis non ſuaviter in his ingenii feſtivi commentis
rideat? Et certum tamen eſt, adeo vanos eſſe nonnullos, ut his larvis indoctos fal-
lere, ac ſibi nomen quomodocunque parare geſtiant. Solent & librorum Tituli

Digitized by Google

Satyrici ab otioſis & acutis ingeniis confingi, qui ad hanc falſi ſpeciem quodammodo etiam referendi ſunt.

16 Pſeudonymis annumerandi & illi ſunt, qui *aliena ſibi per plagium* attribuunt.
17 * Sunt in illis adeo impudentes quidam, ut excuſſo veri Autoris nomine ſuum reponant; quod in ROBERTI STEPHANI *Theſauro Latinæ Linguæ* factum, ad quem plagiarii, velut ad cadaver aliquod vultures, convolarunt. Toties hoc Opus ſub peregrinis nominibus recuſum eſt. Doletus ſubtiliore furto in aliam formam Opus redegit in Commentariis ſuis Latinæ Linguæ: quemadmodum & Scapula, Henrici Stephani Theſaurum Græcum in aliam formam redigens, a plagii & doli crimine non poteſt abſolvi, etſi utilem Scholis aliqua ex parte operam præſtitit. Sed omnia illa perſequi exempla infinitum eſſet; quorum magnam partem jam tum collegit Thomaſius in libro *de plagio literario*, moralitatem quoque ejus ad minutias usque perveſtigans.

Cautiores illi plagiarii ſunt, qui poſthumis virorum doctorum ſcriptis inſidias
ſtruunt. Sæpe enim contingit, ut præmatura illorum morte vel non edi, vel non ab-
ſolvi poſſint eorum opera: ad quorum pabula fuci alieni qui accedunt, non ſibi
facta mella deprædantur. Vix credi poteſt, quam frequens illa fallendi ratio ſit.
Vidi non ita pridem ipſe editum alieno nomine librum, quem vir doctiſſimus
18 privatis ſcholis olim propoſuerat. * Pertinet huc, quod de BARBOSA nota-
vit Erythræus *Pinacoth. II. num. 18.* Scripſit is *de jure Eccleſiaſtico univerſo* volumen,
quod Opus magno alieno labore partum in ſe ille tranſtulit, cujus hiſtoria ita ha-
19 bet: * *Die quodam Barboſæ famulus ſalſa quædam muriatica in prandium coëmerat, quæ ne
manus digitosque inficerent, tetroque odore imbuerent, cetarius chartis quibusdam, ut moris
eſt, amiciebat: quem poſtea amictum famulus, domum reverſus, cum præſente Domino ac vi-
dente muriatica illa exuiſſet, quò in aquam injecta macerarentur, & in terram abjeciſſet, Do-
minus, curioſus inſpiciendi, quid chartis illis contineretur, eas ſuſtulit ac luſtrare oculis coepit;
viditque elegantiſſimi doctiſſimique cujusdam operis initium eſſe; ſtatimque ſuſpicatus eſt, id
quod erat, autore, antequam potuiſſet illud impreſſum typis emittere, e vivis erepto, heredes,
ignaros, quantum in eo boni eſſet, tanquam ineptas, neſcio quas, chartas & inutiles, cetario ven-
didiſſe; & ſtatim magnam in ſpem venit, autore e medio ſublato, ſi librum illum quoquo modo
nactus eſſet, pro ſuo edendo, maximam ſibi ex eo gloriam poſſe contingere: ac percontari dili-
genter è famulo cœpit, in quonam macello, & à quo cetario, muriatica illa coëmiſſet; qui ape-
ruit illi omnia, & ſimul ſigna & notas oſtendit, quibus ad cetarii illius tabernam ſine ullo erro-
re perveniret. Abiit ille curriculo, quo mittebatur, librum invenit, cui pauca quædam chartæ
fuere detractæ; ac vili eum pretio redemit: tum ſubrogatis iis, quæ deerant, ac pluribus etiam
aliis adjectis, imprimendum pro ſuo curavit. Hæc,* ſubjungit Erythræus, *ab homine Bar-
boſæ amiciſſimo ejusque arcanorum omnium conſcio accepimus.*

20 Alii ex variis Scriptoribus quædam furantur, ne ſtatim deprehendi in furto poſſint, quorum maxima quidem pars eſt. Non poſſum, quin inſigne hic exemplum afferam,

Digitized by Google

afferam, Thomaſio non notatum, ut multa quidem adjungi poſſent. Edidit P. STEPHANUS LAMBERTUS VILLAFANUS, Burgundo-Sequanus, e Soc. Jeſu, & in Cæſareo Madritenſi Collegio Eloquentiæ Profeſſor, *Opera Poëtica*, in quibus pleraque ex aliis optimæ notæ poëtis ſunt congeſta, ſed ita, ut per lacinias, hinc illinc petitas carmina ſua quaſi conſueret. Ex levi eorum inſpectione ſtatim apparuit illa fraus. Nam ex Auguſtini Maſcardi, elegantiſſimi Poëtæ, ſylvis, Paſſeratii poëmatibus, & Emanuelis Theſauri Inſcriptionibus pleraque compilata notavi: quod argumento eſt, etiam cetera, quorum non illa notitia nunc eſt, furto aliunde ſubrepta. In epicediis Reg. Iſabellæ Borboniæ pleraque excerpta ſunt e Maſcardi *Sylvarum lib. 3.* de Rebus triſtibus & e Deliciis Poëtarum Gallorum. Epicedia in funere Principis Hiſpaniæ, Balthaſaris Caroli, pleraque, imo omnia, e Maſcardo conſarcinata. Illud vero Epitaphium elegans, quod in Villafano p. 289. legitur, totidem verbis in Maſcardo p. 135. legitur; niſi quod unam vocem mutaverit:

Vix matutinum ſurgebat Cæſaris aſtrum,
Lumine promittens uberiore diem:
Aſt immaturam obnubit mors pallida lucem,
Nec ſinit e medio vibret ut axe facem.
O lucem ſine luce brevem! vix Lucifer ortus
Solem præveniens Heſperus emoritur.

Quæ *p. 286. 287.* apud Villafanum leguntur, e Paſſeratii poëmatibus, quæ in Deliciis Poëtarum Gallorum habentur, *part. 3. p. 156. & p. 171.* aliqua ex parte tranſcripta. Vafrities hujus hominis ex eo etiam apparet, quod in titulo libri impreſſionis annum non appoſuerit, quem tamen Cenſores libri produnt. Confuſo enim tempore incertum, quis vere plagiarius. Inſcriptiones in Principem ſuum ex Emanuelis Theſauri Inſcriptionibus compilavit: * In J. Bapt. Lauri, Viri docti & poëtæ quoque 21
elegantis, quem magni fecit Urbanus VIII. epiſtolis, *cent. 1. Ep. 75.* legitur totidem verbis Strena illa Paſſeratii *de Nibilo*, quæ habetur in ejusdem poëmatibus, *part. 3. Delic. Gall. Poët. p. 31.* Quod mirum mihi ſemper viſum eſt, cum Laurus ipſe non contemnendus poëta fuerit, ut patet ex poëmate ejus *de fabricatione calcis* libris tribus ſcripto, & elogio, quod illi ſuſpendit Erythr. *Pinac. I. n. 141.* Scripſit & Theatri Romani Orcheſtram de Viris illuſtribus. * Extant Orationes cujusdam non ignoti
Jeſuitæ, quæ multam partem ex Italicis Panegyricis Emanuelis Theſauri depromptæ 22
ſunt. Dum enim acutum dicendi genus, qui morbus quorundam eſt, nimis affectat, etiam ne ſententiolæ deſint, aliunde furatur. Extat cujusdam *de Opinione* Oratio, quæ præcipua parte e Barlæi Oratione de Ente Rationis deſcripta eſt. Bertilii Canuti multæ ſunt in Epiſtolis e Lipſio, in Poëmatibus e Lotichio, laciniæ. Novimus & e Vincentii Fabricii Poëmatibus nobili Poëtæ Gallico aliqua acumina ſublecta. (z)

L 2 Sed

(z) Autor *Orationis de Opinione*, qui plagii in Barlæum *h. l.* inſimulatur, eſt Joh. Balth. Schuppius, Theologus Hamburgenſis; Poëta autem Gallus, qui, e Vinc. Fabricii Poëmatis, aliqua ſublegiſſe perhibetur acumina, ipſe Æg. Menagius, qui de Furtis Poëtarum voluit ſcribere.

Digitized by Google

Sed illa minutiora ſunt, quam ut attendi debeant. Et caſu interdum talia eveniunt, quod ſingulari diſſertatione *de furtis Poetarum* oſtendere voluit Menagius. Legi etiam poteſt ſuper hoc argumento Stephani Forcatuli Dialogus feſtiviſſimus, cui titulus *Prometheus, ſive de raptu animorum*, ubi alienæ inventionis prædones & ine-
23 ptos imitatores reprehendit. * Male tamen habere viros doctos illæ deprædationes ſolent, ſi rerum ſuarum ſint tenaciores. J. C. Scaliger, cum a meretricula CCC. nummis emungeretur, eique illos vindicaturo amicus judex, quem Atticum vocat, indigna ſententia illuſerat, ſtomachoſiorem & acerbam in eum epiſtolam ſcripſit; quæ eſt inter editas 63, qua inter alia ſcriptorum ſuorum compilationes objicit: *Quare favetis furibus, niſi quia fures? quare impudicis, niſi quia ex impudicis aliquot veſtrum nati ſunt? Quid vos evexit ad illud tribunal, niſi ſororum impudicitia? Quid ad altiora provexit, niſi ea pecunia, quæ iisdem artibus comparata erat? Emiſtis magiſtratum, vendidiſtis judicia. Redde mihi Præfationes meas, dicta acuta ex infinitis epiſtolis &c. & ingratus eſto.*

24 Non accenſendi ſunt Pſeudonymis, *qui vel fictum, vel immutatùm nomen aſſumunt, ſi forte ſua intereſſe exiſtiment illud celari, cum a dolo abſint.* Illud plerumque faciunt, qui arcaniora ſcribunt, vel in rebus civilibus, vel naturalibus; vel qui novas ſententias defendunt, & ſibi ipſis diffidunt, judicia hominum doctorum, ut ſtantes poſt tabulam Apellis, exploraturi. In Politicis argumentis quotidie videmus larvatos in ſcenam procedere. In rebus naturalibus, arcanis ſcilicet, Chimicis præcipue, pleraque ficta habemus nomina, paucis exceptis. Ut enim myſteria illa Harpocratis ſigillo recondi volunt, ita eorum Scriptores, qui ἐν αἰνίγματι omnia pro-
25 ponunt, ipſi latitare, quam in publicum prodire malunt. * In his Basilius Valentinus, magnus hujus artis antiſtes, (ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ moneam) quibusdam numeratur. Ego ipſe quondam in illa fui ſententia, ac confirmat Raſchii teſtimonio Placcius, in *Pſeudonymorum Catalogo, p. 159.* qui nec in Catalogo Benedictinorum Provinciali Erfurti, neque in Generali Romæ, nomen hoc invenerit. Raſchius aliquem ex familia Johann. Tholdeni, Heſſi, ſub hoc nomine latitare voluiſſe exiſtimavit. Sed in aliam nunc ſententiam pene impellit Gudenus ipſe Erfurdienſis, qui in *Hiſtor. Erfurdienſ. lib. 2. pag. 129.* ita ſcribit; *Eadem ætate*, ſc. An. 1413. *Baſilius Valentinus in Divi Petri monaſterio vixit, arte medica & naturali indagatione admirabilis.* Addit quidem Gudenus, ipſe ab his ſacris alienior; *Inſuper iis accenſetur, quos in augmentum ſpei nominant aurum confeciſſe. Sic aliena dementia poſt ſecula fallit, ideo minus culpabilis, quod non niſi decipi amantes facultatibus exuat.* Verum ut iis verbis demonſtrat, illum rerum, quas proponit Baſilius, notitiam non habuiſſe; ita ſuffragium tamen idoneum præbet, quendam ejus nominis vixiſſe in Divi Petri monaſterio. Librum tamen illum *de Incrementis & Decrementis metallorum,* qui Baſilio Valentino vulgo tribuitur, ſub cujusdam *de Solea* nomine apud amicum editum vidi, & quidem in 4to. Suſpicionem hoc *de Solea* nomen mihi movit, quoniam de Tholdeno aliorum opinio eſt, annon forte in illo Johannis Tholdeni nomine lateat. Et ſane integrum illud nomen *de Solea* in nomine *Joannes Tholdenus* occultatur: quæ vero ſuperſunt literæ, nullum

Digitized by Google

nullum formare prænomen poſſunt, atque nunc memoria mihi excidit, quale in libro illo edito fuerit. Fortaſſis aliud quoddam aſſumpſit, eo contentus, quod nomen quodcunque e ſuo exſtruxerit.

Multo minus inter Pſeudonymos referendi ſunt, *qui certa quadam nomina e Col-* 26
legiis, qualia in Italia, nunc quoque in Germania plura ſunt, *ſortiti.* Turbat tamen illa res & nebulas lectoribus offundit, quibus cognomina incognita ſunt: multi ſunt a membris ſocietatis fructiferæ ſcripti libri, quorum Autores ſub aſcititiis illis titulis ignorantur. Cui autem vacat in illos adeo anxie inquirere? Certe illi Collegiorum tituli vehementer diſplicuerunt Vincentio Pinello, de quo in ejus vita refertur: *Cum Patavii plures clarorum virorum cœtus cogerentur, quas Academias appellamus, Elevatorum, Occultorum, Æthereorum, nulli unquam nomen dedit, ab ambitione & theatrali quadam oſtentatione procul abhorrens.* Rolandus quoque Mareſius, *lib. 2. Ep. 43.* Collegia ipſa quidem laudat, ſed diſplicent ipſi cognomina plane abſurda & ridicula. Apud Græcos tamen cognomina quoque peregrina ab Autoribus uſurpata videmus, quæ res hiſtoriam literariam intricatiorem reddit. Noſtro tempore quoque videmus Germanica, Gallica in Latina & Græca mutata, quod moleſtum ſæpe eſt, & ipſis Autoribus officit. Multum in Hiſtoria Thuana Gallicorum nominum in Latina commutatio turbat. Et in omni Hiſtoria illa res tricas & nodos nectit.

Procedimus ad *Anonymos libros,* qui vel autorem certum non habent, vel nul- 27
lum profitentur. Copioſe hic de cauſis celandi nominis agit Bailletus in *Judic. Do-*
ctor. Tom. 1. part. 2. cap. 12. qui ſuper illo argumento legi poteſt. * Eorum indicem 28
dedit Vincentius Placcius, quem ſupplementis porro augebit. Deckerus quoque in libello de ſcriptis adeſpotis quædam hujus argumenti tangit. Ac vellem ſane majore ſtudio in rem illam incumberent eruditi: nam utiliſſimus profecto labor eſt; non tam in recentiorum ſcriptis, quam vetuſtis. Idem, ut puto, argumentum in Commentario de *Autoribus dubiis* tractavit Vir vaſtiſſimi ingenii, Caſpar Barthius, quem aliquoties ipſe in Adverſariis ſuis citat. Sed nusquam ille poſt mortem autoris, etſi jam abſolutus, comparuit; quod argumento eſt, ab improba manu ſurreptum. De Joh. Gerh. Voſſii ſimili libro deperdito dolet quoque Placcius, libri ſui præfatione.

De Autorum verſionibus quædam adderem, niſi in veterum Autorum verſio- 29
nibus recenſendis iſto labore nos ſublevaſſet Vir πολυμαθέστατος, PETRUS DANIEL HUETIUS, cujus extat *de claris interpretibus ὁλοπόρφυρος liber,* in quo tamen erga Germanos paululum iniquior viſus eſt. De Gallicis veterum Autorum verſionibus legendi ſunt Sorellus & Bailletus. Et hic quidem Latinos quoque interpretes, Italos, Hiſpanos, Germanos recenſuit *libro de judic. Doct. Tom. 3. part. 2. tota,* qui potiſſima ex Huetio excerpſit. Ceterum & verſionum cura eruditis eſſe debet. Quæ ex Orientalibus, Hebraicis, Arabicis convertuntur, peritiſſimos ſane earum linguarum requirunt: qui cum rariſſimi ſint, fit inde, ut non ſatis ſibi conſtent illæ

Digitized by Google

verſiones. Plerique Orientales literas diſcunt, non ut linguam vel ſcribant, vel loquantur; ſed ut Grammatici ſint. Neque mediocris linguæ cognitio hic ſufficit, ſed accuratiſſima, & ex uſu ipſius gentis firmata. Magnum quoque in Codicis ſacri interpretatione verſiones cujuscunque linguæ uſum habent, easque ad exegeſin Theologi celeberrimi cum magno ſuo fructu adhibent. Ex collatione enim illarum ſenſus ſæpe verus elicitur vel firmatur. Earum utilitatem quoque in Hiſtoricis, & quidem Taciti interpretatione oſtendit Freinshemius in illo *ſuo ſpecimine Paraphraſeos Cornelianæ*, ubi e Gallicæ, Italicæ, Anglicæ, Germanicæ, Hiſpanicæ verſionis collatione veros Taciti ſenſus indagavit.

CAP. X.

DE LIBRIS MYSTICIS ET SECRETIS.

§. 1. *Libri myſtici quinam ſint variaque de iis judicia.* 2. *Non omnia contemnenda.* 3. *Ob incredulitatem multa ignorantur.* 4. *Libri Myſtici, Theoſophici, Prophetici & Magici.* 5. *Theurgici Gentilium libri multa ſecretioris naturæ myſteria continent.* 6. *Jamblichi de Myſteriis Ægyptiorum libri,* 7. *ex Hermetis libris congeſti.* 8. *Libri ſacri apud Ægyptios cuſtoditi.* 9. *Zoroaſtri hiſtoria & ſcripta.* 10. *Eorum aliqua Picus habuit.* 11. *Oracula Zoroaſtri.* 12. *Beroſus Annii à Poſtello defenſus.* 13. *Indi Bramines.* 14. *Orpheus & ejus ſcripta.* 15. *Etruſcorum Razi Hinui antiquiſſimam ſapientiam profeſſi.* 16. *Tarquitiani libri.* 17. *Sibyllina Oracula Romæ cuſtodita.* 18. *Sibyllina ſcripta à Noachi nuru Poſtellus deducit.* 19. *Eorum diverſitas.* 20. *Petito una Sibylla defenditur.* 21. *Druides.* 22. *Gentilium ſacra ſincera paulatim adulterata.* 23. *Hebræorum Libri Cabaliſtici.* 24. *Chriſtianorum myſtici libri.* 25. *Dionyſius Areopagita.* 26. *Theophr. Paracelſi.* 27. *Jacobi Böhmii Theologica.* 28. *De his judicia.* 29. *Prophetici libri in omnibus gentibus.* 30. *Pignora imperii ominoſa.* 31. *Vaſa cuprea Chinenſium.* 32. *Noſtradamus Gallorum Propheta & Poëta.* 33. *Varia de ipſo & ſcriptis ejus narrantur.* 34. *Speculis quidam uſum exiſtimant.* 35. *Vaticinium de Calviniſmo in Galliâ exſtirpando nunc impletum.* 36. *Multa alia de magnis revolutionibus prædixit.*

1 MYSTICOS & SECRETOS LIBROS dicimus, qui de rebus ſublimibus, arcanis, mirabilibus ſcripti, ſuos ſibi lectores poſtulant, neque omnibus ad lectionem concedi ſolent, neque ab omnibus intelligi poſſunt. Non idem omnibus eſt horum librorum guſtus: *laudantur ab his, culpantur ab illis.* Sunt, qui iſta ſcripta χρυσοῦ χρυσώτερα habent. Sunt, qui inania, ſuperſtitioſa μετέωρα, & ab otioſis ingeniis, ad fucum ſimplicioribus faciendum, inventa aſpernentur.
2 * Sed media in illis via procedendum eſt. Ut enim nullus liber tam malus eſt, in quo non ſit aliquid boni; ita & in illis, qui myſteria & arcana ſe tradere venditant,

ditant, invenies aliquando, quæ vix credideris. * Non negaverim equidem, multa 3
a multis fingi, eſſe, qui aliorum credulitati imponant, & ad inanes contemplatio-
nes homines, quibus omnia ignota magnifica ſunt, abducant. Sed de omnibus ean-
dem pronunciare ſententiam nefas eſto. Neque ita ſuſpicionibus indulgendum eſt,
ut omnia ſine diſcrimine pro fabulis & mendaciis habeamus. Quin potius creſcat
cum bona ſegete infelix lolium & ſteriles avenæ: veniet, quæ illa judicet, ætas &
rerum magiſter uſus. Etiam hic profecto verum eſt, quod Heraclitus, Plutarcho
teſte in *Coriolano,* ſolitus eſt dicere τῶν θείων τὰ πολλὰ δι' ἀπιστίαν μὴ γινώσκεται, *mul-
tas divinas & præclaras res ab hominibus ignorari, ob eorum incredulitatem:* ac Plutarchus
alibi vocat ἀσθένειαν ἀπιστίας, *morbum incredulitatis.* In eundem ſenſum quoque
Theophraſtus dixit, *res mundi pulcherrimas ab arrogantia hominum ignorari, dum nihil ſta-
tuunt credere, niſi humana mens rationem illius perceperit.* Quod ſi Ariſtotelem 1. *Me-
taphyſic.* audimus, ea eſt humanæ mentis imbecillitas, ut cognoſcere nequeat veri-
tatem, eoque pacto καθόλου cernit ignorantiam omnium, nec vidit ἐν μέρει ſuam.
In plerisque naturæ rebus plus videmus fidei quam demonſtrationi relinqui. Niſi
potiſſima pars cognitionis naturalis ab Hiſtoria Naturali nobis eſſet, a Philoſophia
parum noſceremus. Et tamen is hominum morbus eſt, ut res ipſas negare malint,
quam ſuam ignorantiam profiteri. Quoniam vero nec milleſimam partem rerum
naturalium cognoſcimus, ne quid de νοητοῖς dicam, potius credulitate, quam incre-
dulitate hic peccandum exiſtimem, ne falſa falſitatis ſuſpicione pulcherrimarum re-
rum ſcientiam amittamus.

Myſticorum librorum tres quaſi conſtituere poſſumus *claſſes, Theoſophicos, Prophe- 4
ticos* & *Magicos.* THEOSOPHICOS nunc eos vocant, qui de rebus divinis abſtru-
ſiora quædam docent, quales apud gentiles Theurgici dicebantur, quibus doctrina
de Deo, Dæmonibus, Geniis, deque Ceremoniis, quibus illi colendi, tradebatur.
Alii Magiam divinam hanc Theurgiam vocant. Hæc Metaphyſica fuit. * De 5
Gentilium religione etſi magna volumina conſcripta ſunt, tamen dicere non vereor,
e tam vaſto numero paucos eſſe, qui iſtius θεογονίας & θεολογίας ethnicæ fundum
recte penetrarint. Non exiſtimandum eſt, adeo ſtolidos & ineptos fuiſſe ſagaciſſi-
mos populos, ut, quæ vulgo de eorum ſacris traduntur, eo ſenſu accipi velint, quo
ſe nobis exhibent, ii præcipue, qui eorum fingendorum autores fuere. Alii ſub
hoc ænigmate ſenſus latent, myſteria ſcilicet naturæ ſecretioris, quod, ut ſuſpicione
attigerunt multi, ita fuit inter tot interpretes Davos, unus alterque hodie Oedipus,
qui aliquid de iis prodiderit: de quibus in ſequentibus plura.

Theurgiæ gentilium arcana, non volaticis narrationibus ſparſa, ſed ſuis ratio- 6
nibus deducta, apud JAMBLICHUM in libro *de Myſteriis Ægyptiorum* operoſe propoſita
ſunt: quo ad Porphyrii quæſtiones reſpondet, quem Thomas Gale Oxonii 1678.
cum notis edidit. Nam Ægyptiorum doctrina in his præcipui aliquid habere vide-
tur, unde in Græcos & ab his in Romanos multa derivata, ſed multis falſationibus in-
cruſtata. * Nil vero in hoc argumento ab ullo gentilium philoſophorum huic ſimile 7
ſcriptum

zed by Google

ſcriptum eſt, quod autor ille ſe ex Mercurii columnis, quas Pythagoras & Plato in ſuam philoſophiam tranſtulerint, ex innumeris antiquorum ſcriptis, & ex certo aliquo libro, in quem veteres totam de rebus divinis ſcientiam congeſſerint, item è Chaldæorum ac Aſſyriorum monimentis excerpſiſſe ait: ut proinde quaſi compendium Theurgiæ gentilis dici poſſit. Duos vero Mercurios celebrant Ægyptii. Primus, quem illi *Thoth* vocant, ille eſt, qui columnas reliquit, quas interpretatus eſt *Mercurius ſecundus*, quam ille interpretationem multis libris complexus eſt, ut ipſe Jamblichus docet. Notat vero Thomas Gale *ad cap. 1.* librorum illum numerum, Mercurio tributorum, ortum ex eo eſſe, quod omnia ſua inventa uni Mercurio ex communi ſapientum concluſo inſcriberent, & in columnis & adytis ſacris reponerent: ut Pythagoræi omnia ſua inventa Pythagoræ nomine inſigniebant. Ex iis Mercurii libris unus fuit, qui continebat τὰ περὶ Θεῶν, καὶ τῆς ὅλης παιδείας τῶν ἱερέων, cujus meminere Diodor. Sic. *lib. 1. c. 16.* Strabo *lib. 15.* Et candem ob cauſam credo tot libros Hermetis ſive Mercurii nomine circumferri, quod ſua ſcripta ſub Mercurii nomine publicare maluerint: quanquam & Chriſtianorum piis fraudibus aliqua, aut certe quædam in illis laciniæ, adſcribi poſſe videntur. Opuſcula medica & aſtrologica Hermetis, in Bibliotheca Vindobonenſi exſtantia, Lambecius notavit, *lib. 6. Commentarior. part. 2.*, in quibus, *compendium medicinæ, de mathematica ſcientia, influxibus aſtrorum, de arcanis duodecim ſignorum Zodiaci, de animalibus volatilibus, quadrupedibus, aquatilibus, gemmis, ſeu lapidibus pretioſis, characteribus, ſive notis ponderum & menſurarum, de Melomantia, ſive divinatione ex membris humani corporis: Arithmomantia, ſive divinatione ex numeris.* De Hermetis Triſmegiſti vita & ſcriptis videri amplius poteſt Lambecii *prodromus hiſtoriæ literariæ c. 1. §. 6. a pag. 134. usque ad pag. 443. & Borrichius in*
8 *Hermetis ſapient. c. 1. 2. & 3.* * Ceterum & integras habebant Bibliothecas ſacras Ægyptii, in quibus repoſita, quæ occultari volebant; cum pœna gravi afficerent, qui aliqua ex iis in vulgus efferrent. Calaſiris, Sacerdos Ægyptius, apud Heliodorum his verbis teſtatur: *Me dicente ea, quæ ſciebam, & quæ de hoc flumine* (Nilo) *ſacris libris perſcripta, ſolis antiſtitibus cognoſcere ac legere licet.* Poſtellus in Alcorano multas veteris Ægyptiorum Theologiæ reliquias, ac plura de Chriſto ipſo teſtimonia, quam in Judæorum libris, agnoſcit. Videri alioquin ſuper multis doctiſſimus Sapientiæ Ægyptiorum vindex, Borrichius, poteſt.

9 Inter antiquiſſimos in hoc genere Gentilium Scriptores ZOROASTER recenſetur. Ejus hiſtoriam ex Albufeda aliisque collegit Edoardus Pocockius, ubi inter alia nominatur ejus liber, quo religionis præcepta Magis tradiderit, ac XII. voluminibus conſtiterit, quorum ſingula corium taurinum integrum implerent. Scripſit de *pretioſis lapidibus libros V. de aſtrorum effectis ex eorum inſpectione prædicandis ac judicandis unum; de Agricultura V. Plin. lib. 30. cap. 1.* ait, vicies centena millia verſuum a Zoroaſtre condita, quæ indicibus explanavit Hermippus, qui de Deorum ſacris, cultu & ritibus egerint, item περὶ Φύσεως, quos Suidas ait fuiſſe quatuor; qui longum ipſius ſcriptorum enumerat Catalogum. Pythagoræ iſtos prælegiſſe Zabratum, memorat Porphyrius,

qui

quî Zabratus Pythagoram edocuerit, *τίνες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί.* *Horum librorum 11
aliquot Joannes Picus habuit, qui ipſe ita ad Ficinum ſcribit: *Chaldaici hi libri ſunt,
ſi libri ſunt, non theſauri. Audi inſcriptiones. Patris Ezræ, Zoroaſtri & Melchior, Magorum oracula. In quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendoſa & mutila, integra & abſoluta leguntur. Eſt in illa oracula Chaldæorum ſapientum brevis quidem & ſalebroſa, ſed plena myſteriis, interpretatio. Eſt itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ Theologiæ, ac in illum Perſarum, Græcorum, Chaldæorumque divina & locupletiſſima enarratio.* Hos Ficinus poſt obitum Pici inter ejus ſcriptorum reliquias comperit, ſed adeo depravate exaratos, ut vix ab ipſo Pico legi poſſent. *Syrianus Magnus libros X. in Logia ſive 12
Oracula Zoroaſtri ſcripſit. Notavit Thomas Gale *ad c. 2. ſect. 1.* libri Jamblichiani: magnam eſſe convenientiam inter hæc & ea, quæ tradebant Ægyptiorum ſapientes ex libris Mercurialibus; nec non inter ea, quæ fuiſſe Zabiorum placita & ſcripta, prodit Maimonides Doctoris l. 3. ubi hos a Magis propagatos fuiſſe notat. Legi de hoc Zoroaſtre ejusque ſcriptis amplius poteſt Otto Heurnius in Barbaricæ Philoſophiæ antiquitatibus *l. 1. Chaldaico p. 28. & in lib. 2. Indico cap. 1.* Ubi Oracula Zoroaſtri recenſet, quæ Ludovicus Tileranus cum Plethonis Gemiſti commentariis *Pariſiis*, ac poſtea Franciſcus Patricius auctiora ex Proclo, Hermia, Simplicio, Damaſcio, Syneſio, Olympiodoro, Nicephoro, *Anno 1591. Ferrariæ*, in nova de Univerſis Philoſophia edidit, ſapientiæ divinæ pleniſſima. Adeo enim iis, quæ ſacris literis tradita ſunt, conſonant, ut Johannes Jeſſenius a Jeſſen ab Abrahamo illum edoctum exiſtimet; qui quaſi compendio quodam hanc Zoroaſtri Philoſophiam tradidit libro, quem *Zoroaſter* inſcribit, Witteb. A. 1593. edito. Videndus de illo eſt Girald. *de Poët. Dial. 2. p. 59.* Ex horum familia procul dubio fuere, qui ad adorandum Chriſtum venere. Verum de Chaldæorum antiquitatibus exigua nobis ſupereſt notitia, niſi quis ad Beroſiana illa fragmenta confugere velit, quæ plurimi ſuppoſititia habent, etſi illis ſui quoque defenſores, ut ſupra vidimus, & *Poſtell. libr. de Etruriæ origine*, eadem vera agnoſcat; neque ab Annio Viterbienſi demum conficta; quod in Germania & Gallia extiterint, antequam in manus Annii inciderint: qui & apologiam pro illo ad Petrum Franciſcum Giambularium, Canonicum D. Laurentii, & Academicum Florentinum, autorem libri de priſca Etruſcæ linguæ origine, ſcripſit, quam & Operi ſubjungit; ubi ex ipſa Armenia allatum hunc librum, & a Georgio, Apoſtolicæ profeſſionis homine, Latinum Annio datum fuiſſe ait: quæ velim nobis paulo accuratiora aliisque documentis firmata dediſſet: hactenus enim nil illorum innotuit. De Ægyptiorum Theologia, Philoſophia, Hieroglyphicis, Otto Heurnius quoque nonnulla eodem libro adduxit.

Indorum, & in his Philoſophorum Braminum, quaſi Abraminum, ab Abrahamo 13
oriundorum, ut Poſtellus judicat, Theologia & Philoſophia ab illis Chaldæorum dogmatibus non multum diverſa fuit. Sed nulli de iis ſuperſunt libri, niſi exigua Palladii relatio, & nos infra de his plura dicemus. *ORPHEUS, Thracius, antiquiſſimæ 14
ſapientiæ dogmata tradidit, e quo Græci Aſtrologiam acceperunt, ut teſtatur Lu-

cianus *in Dialogo de Aſtrologia.* Illum ajunt primum Deorum initia, univerſamque Theologiam, recluſiſſe, nefariorum facinorum expiationes ac plurima morborum remedia docuiſſe. Scripſiſſe dicitur *de elementorum transmutatione, de rerum naturalium amoris efficacia, de Gigantum cum Jove pugna, de raptu & luctu Proſerpinæ, de erroribus Cereris, de laboribus Herculis, de ritibus ſacrorum Idæorum & Corybantum, de gemmis, de occultis oraculorum reſponſis, de Veneris & Minervæ ſacrificiis, de Ægyptiorum luctu ob mortem Oſiridis, illorumque luſtrationibus, de vaticiniis, de auſpiciis, de fibrarum ſitu, de ſomniorum interpretatione eorumque averruncatione, de expiatione inferorum, de ratione & motu aſtrorum;* quæ tamen omnia perierunt. Nam, quæ ejus nomine etiam olim circumlata, forte ex reliquiis ejus ab aliis concinnata, unde & Ariſtoteles non Orphei, ſed Orphica ſcripta vocavit. Qui & Ciceroni liber, Orphei titulo, tribuitur, ſine dubio fictus eſt. Vide de illo, aliiſque ejus nominis, plura apud Gyrald. *Dial. 2. de Poëtis Latinis, p. m. 52. & ſeqq.*

15 Quæ veteris Theologiæ in Europam ac primum in Italiam venerunt, ceteris
omnium gentium ſacris præferenda eſſent, ſi veritate niterentur, quæ Poſtellus, li-
bro *de Etruriæ Originibus,* magno apparatu propoſuit. Noam enim in Italiam pri-
mum veniſſe, ibique Orbis antediluviani ſacra, ritus & ſcientias reſtauraſſe, ait. Fuiſ-
ſe autem illi, ut apud omnes populos, popularem inſtitutionem, & inter ſapientiæ
alumnos ſecretiorem quandam & ab uſu vulgarium remotiſſimam, a qua vis præ-
dictionum, magiæ & divinioris ſapientiæ pendebat. Ab eo, ait, conſtitutos illos
Razi Hinuos (quod nomen Halicarnaſſeus conſervavit) id eſt, ut interpretatur, ſecre-
torum propagatores, qui ſint iidem, qui *Etruſci* ſeu *Eturi Tuſci,* quorum idem offi-
cium fuerit, quod Etruriæ ſacerdotibus Cicero adſcribit. Ii præerant inſtituendæ
juventuti, principum potiſſimum, ii habebant ſcientiam ſecretiorem evocandorum
geniorum, alligandorumque prodigiorum & ſignorum cœleſtium interpretando-
rum, quam ſcientiam noſtro deſiderari ſeculo ait. De quibus omnibus multa illic
nova, & quæ παράδοξα plurimis habebuntur, ſed tamen non inepte deducta, legi
16 poſſunt. * Laudantur & ab Ammiano Marcellino *lib. 25. c. 2.* Tarquitiani libri, in-
que iis titulus *de rebus divinis.* Nam Plinio & Macrobio *in lib. 3. Sat. c. 7.* teſtibus,
TARQUITIUS libros tres *de Etruſca diſciplina, & Oſtentarium Tuſcum* conſcripſit: ut
17 inde appareat, plures ejus generis libros fuiſſe. * An ex Noachi diſciplina Sibyl-
18 lina illa Romæ cuſtodita carmina fluxerint, non eſt adeo certum. * Poſtellus in li-
bro *de Originibus, ſive de varia, & potiſſimum orbi Latino ad hanc diem incognita aut inconſiderata, hiſtoria cap. 16.* Sibyllinam doctrinam ortum habuiſſe credit a femina principe totius orientis, proxima ſanguine ipſi Noacho. Primam ille Sibyllam facit *Nimrodi uxorem, dictam Sabbathen ſive Sembethen, nurum Noachi, unde totus Oriens acceperit ſacra, donec ſenſim ſanctitate & enthuſiaſmis pleræque Græci ſermonis peritæ feminæ eandem tradiderint Græcis, & demum Latinis; ita, ut principio publicati nominis Romæ, id eſt, ſub Regibus, delata ſint magna volumina, quæ tantæ fuiſſe veritatis comperta ſunt, ut illis inconſultis nihil publicæ functionis ſuſciperetur.* Earum Sibyllarum complures fuiſſe

omnium

Digitize

omnium eſt ſententia, quas ab illa prima inſtitutas fuiſſe, ſed incerta fide, refert Poſtellus. *Certiſſimum eſt*, inquit ille, *fuiſſe innumeras in univerſo, ſed ſcripta eo fuere communiora. Quis enim non admiretur illas Alirunas Francorum, Gothorum & totius Septentrionis, quæ tanta erant non ſolum prædicendi, ſed evocandi potentia, ut non ſolum clare de futuris prædicerent, ſed ſpirituales ſubſtantias cujuscunque generis ita cogerent, ut in quacunque forma ſe repræſentare omnium oculis adigerent. Ejusdem generis fuere vates & ſacræ virgines ubivis gentium, tam in vera religione optime primum ab uxore Noachi & filiabus nuribusque & poſteris inſtituti, ad divinæ ſapientiæ laudem, quam in iisdem religionibus ſenſim depravatis & a diabolo corruptis.* Verum de numero illarum Sibyllarum nunquam ſatis inter eruditos convenit, neque de origine quicquam certi eſt. Quæ enim Poſtellus hic quaſi ex Apollinis tripode pronuntiat, nulla certa fide nituntur. Iſaacus Voſſius, qui *de oraculis Sibyllinis* doctiſſimam commentationem ſcripſit, nihil de numero & origine certi habet; ſaltem oracula Sibyllina fuiſſe, quibus clariſſima de Chriſto vaticinia continentur, probat; quæ a Judæis ex Prophetarum ſuorum oraculis ſub nomine fatidicarum mulierum, quarum apud gentes magna eſſet autoritas, congeſta fuerint. * Ceterum magna illorum *Sibyllinorum ſcriptorum* fuit *diverſitas*. Quæ 19
Tarquinii regis temporibus in uſu apud Romanos fuerunt, abſumpta fuiſſe incendio Capitolino conſtat; poſtea ex Erythris & aliis Aſiæ urbibus (ubi quædam Sibyllina ſervabantur) illa utcunque congeſta, a prioribus tamen diverſa. Quæ vero nunc ſuperſunt Sibyllina, ea a Chriſtianis interpolata, dubium nullum eſt. * In 20
iis tamen tam variis Sibyllinis monumentis, quicquid fluctuent alii, Petrus Petitus peculiari de Sibylla libro, non niſi unam fuiſſe ſtatuit, a qua omnis illa fama, omnia illa oracula, remotis ſuppoſititiis, promanarint; quæ a variis locis, ubi illa vixerit, varium nomen ſortita fuerit. * *Druidum*, qui apud Celtas & Germanos Theologi 21
& Philoſophi fuerunt, etiam cum antiquis illis conveniunt dogmata, qui tamen nihil ſcriptura eorum, quæ docebant, comprehendi voluerunt. Illorum etiam Pythagoras diſcipulus fuit. * Verum dubium nullum eſt, illa gentilis Theologiæ ini- 22
tio quidem ſatis ſincera, tractu temporis fuiſſe variis ſuperſtitionibus & damnandis ritibus incruſtata. Cum enim Sacerdotes inter ſe ſecretiores haberent Magiæ diſciplinas, populum falſo cultu in diverſa actum non cohibuerunt tantum, ſed & ultro permiſerunt, ne in ſacra illa abſcondita involarent. Paulatim & ipſi Sacerdotes in deteriora prolapſi, occultas Diabolo inſidias ſtruente, a via regia, imo divina, deviarunt. Jamblichianus ille liber, quem ſupra laudavi, etſi multa habet ſublimia, quæque ex ſinceris fontibus hauſta videntur; tamen quæ de Dæmonum cultu & conciliatione habet, illa ab iis ſegreganda ſunt. Illud vero memorabile eſt, quod *ſectione V. cap. 22.* unum ait eſſe perfectiſſimum cultum, in quo uno omnes ſimul colamus eſſentias & principatus: hunc ſero admodum advenire ait, & oppido paucis; ac bene nobiſcum agi, ſi in vitæ occaſu contingat. Alibi diſertis verbis ait, non opus nos habere Geniorum amicitia, ſi unum illum Deum ſummum, qui omnibus imperat, amicum habeamus.

Hebræorum Theoſophici libri, quos illi Cabalæ nomine vocarunt, longe plu- 23

Digitized by Google

rimi fuerunt, quorum Esdras ultra 70. collegit, non niſi ſapientibus legendos. Hos Joann. Picus ſe habuiſſe ait, unde concluſiones illas Cabaliſticas ſuas excerpſit. Neſcio, an ex illis libris ſit, vel alius quiſpiam, quo ſe Poſtellus uſum profitetur. Ita enim ille libro *de Etruriæ Origine p. 82.* *Apud Hebræos ſic fuit uſitatum interpretationis genus, ut altiſſimis referta myſteriis non niſi ore in aures transfunderentur diſcipuli, quamdiu res eorum floruerunt; paulo poſt in unum volumen, quod ad manus noſtras pervenit, ſecreta illa diſciplina, quam eo quod recipiatur auditu, & non lectione, Cabalam vocarunt, ſummum genus ſapientiæ divinæ.* Circumfertur & apud Judæos, Abrahami Patriarchæ, cui tribuitur, liber *Sepher jetzira,* id eſt, *Liber formationis.* Bartoloccius, qui Romæ Bibliothecam magnam Rabbinicam edidit, ex illo ait, quotquot de Cabala ſcripſerunt, tanquam ex turbido fonte bibiſſe, & hauſiſſe totam illam tam ſublimem & reconditam Judæorum Theologiam, quam myſticam vocant, & de qua mira jactitant. Editus eſt ille cum notis Rittangelii: extant & aliorum in illum Rabbinorum commentarii, ac clavis in illum librum a *Schephtel Horwitz,* Pragenſi Judæo, edita, ſub titulo *Schepha Tal, abundantia Roris;* neque in hunc ſolum librum, ſed in *Torah, Tikkunim & Pardes rimmonim,* qui libri fundamentum univerſæ Cabalæ continent, Hanov. 1612. Extat & *Maajen hachochma, Fons ſapientiæ,* liber antiquiſſimus, Amſtelod. 4. 1651. editus. Legendi de Cabaliſticis Libri III. Reuchlini, & illi omnes, quos aliquot voluminibus in folio J. Piſtorius Baſileæ 1587. edidit. Conferri quoque Henrici Mori Cabala Philoſophica poteſt, cujus examen Sam. Andr. ſcripſit.

24 Chriſtianorum jam a primis temporibus myſtici quidam in Theoſophia libri
25 fuerunt. * Principem in his locum ſibi vendicant decantata illa DIONYSII AREOPAGITÆ Opera *de Hierarchia Eccleſiaſtica, de divinis nominibus, de Theologia myſtica,* quem S. Pauli diſcipulum eſſe volunt, multoque rationum conquiſitarum apparatu, & genuinum, defendit Petr. Halloix in *vita S. Dionyſii, & quæſtionibus de vita & operibus ejus.* Nos illam aliis litem dirimendam relinquimus. Liber vero ille, a quocunque demum ſcriptus ſit, rerum divinarum profundiſſimis meditationibus plenus eſt. Fuere omni tempore, qui hujus generis libros ſcripſere; nullum vero eo-
26 rum ſcriptorum feracius eſt, quam hoc & ſuperius ſeculum. * Inter illos numerari præ aliis debet Vir ſummi ingenii & maximorum meritorum, THEOPHRASTUS PARACELSUS, qui & magnam rei Medicæ & Phyſicæ facem prætulit. Nam uti plerumque ſecretioris naturæ & Theologiæ conjunctæ rationes iſtis ſcriptoribus fuere; ita data occaſione in Theologicas diſſertationes dilabitur. Fuere vero poſt mortem pleraque ejus ab aliis edita, quæ, ſi ipſe vivus edidiſſet, fortaſſe alio habitu ſe exhibuiſſent. Quare nec omnia illa, quæ e ſchedis ejus publicarunt alii, a moroſis Cenſoribus ad vivum reſecanda ſunt. Plures etiam ab illo in Theologicis libri ſunt poſthumi, quam in Medicis & Phyſicis editi ſunt. Nam in Bibliotheca Iſaaci Voſſii pene in omnes No-
27 vi Fœderis libros commentarios prolixos, ab eo ſcriptos, inveni. * Similis generis
28 ſcriptor noſtra ætate JACOBUS BÖHMIUS fuit, Philoſophus Teutonicus dictus. * Mirabile profecto viro huic, utut plebejo, ingenium fuit, & ſingulari animi impulſu agita-

agitatum. Inepte ſuſpicioſi ſunt, qui Pontificii cujusdam technas ſubfuiſſe ſcriptis ejus crediderunt. Ab uno homine & quidem ab ipſo profecta omnia, arguunt idem ſtyli tenor, eadem in omnibus rerum conformitas. Si exceperis nonnulla, quæ *μυστικώτερα* & intricatiora videntur, in plurimis Pythagoræa dogmata *λείψανον χρυσοῦ γένους* ſpirare videtur. Ejus Pſychologiam in linguam Latinam convertit, notisque illuſtravit Joh. Angelius Werdenhagen, JCtus. Henricus quoque Morus judicium de illo mitius, quam aſperiores nonnulli Cenſores, tulit. Pietatem viri iſtius nemo hactenus in dubium vocavit. Scripta illa ab homine literarum omnium rudi adornari potuiſſe, pene prodigio ſimilis res eſt. (*aa*)

PROPHETICOS libros dico, qui rerumpubl. mutationes variosque caſus prædi- 29
cunt, quales in præcipuis Rebuspublicis quidam ſervari ſolent. Sunt enim homines, qui vel ex artis Aſtrologicæ arcanis, vel ſingulari ingenii impulſu, talia prædi-
cere ſolent. *Cuſtodiuntur quædam imperii pignora, e quibus conjici futura ſo- 30
lent. De Urim & Thumim apud Hebræos e ſacris conſtat. Apud Romanos erant
libri Sibyllini, & illi Etruſci aruſpices; *apud Chinenſes vaſa cuprea novem, pro 31
numero provinciarum, tremore ſuo varios Reip. caſus ſignificantia, de quibus Martinus Martin. *lib. 2. Sin. Hiſtoriæ pag. 50.* Cui ſimilia ſunt duodecim vaſa pro totidem anni menſium numero; quorum unumquodque aliquo pulvere oppletum, ejus indolis, ut ſub finem menſis, vaſi ſuo attributi, in ipſa luminarium conjunctione ſponte ſua in nihilum vaneſcerent. Ex motu ejus pulveris de futura totius anni tempeſtate vaticinabantur, de quo Mart. Martin. lib. 1. Sed talia perſequi infinitum eſſet.
* In Gallia celebre nomen MICH. NOSTRADAMI eſt, cujus mirabiles fuere non de 32
Gallia tantum, ſed ceterorum quoque regnorum fatis prædictiones, quæ ſub forma tetraſtichorum editæ. Scripſit autem illas Anno 1555. Nominat in illis monachum, qui Henricum III. & carnificem, qui Momorancium ſub Ludovico XIII. percuſſurus ſit: quæ vix ulla arte divinatrice indagari poſſunt, & intelligentiæ alicujus afflatum requirere videntur. De incendio Londinenſi, de Regis Caroli I. ſupplicio in illis
quoque vaticinatus eſt. * Multæ fuerunt virorum doctorum ſuper eo diſputatio- 33
nes: quidam eum pro impoſtore, quidam pro mago habuerunt. Aliqui virtutem in illo propheticam deprehendere ſibi viſi ſunt. J. C. Scaliger acerbas quasdam in Hipponacteis ſuis invectivas in eum ſcripſit, cum antea ipſi amicus eſſet: qua de cauſa incertum: nam prædictionum ejus veritas magnum illi apud Principes nomen acquiſivit, quæ tanta eſſe videtur, ut ne Diabolum quidem ea prædicere potuiſſe crediderim. Quod ſi ille e naturalibus ſignis hæc capere potuiſſet; quid vetet Noſtrada-

(*aa*) Judicium Morhofii de Jac. Böhmio, ejusque Scriptis, mitius atque honorificum, quod illius Fautores & Aſſeclæ, Frid. Brecklingius (*in Anti-Calovio*), M. Andr. Stübelius (*in Appendice Judicii Vernaculi de Scepticiſmo Speneriano Aug. Pfeifferi p. 157.*), aliique, certatim Adverſariis oppoſuere, partim impugnat, partim commodius explicare nititur, Eraſmus Franciſci, in den gebrochnen Spott = und Läſterpfeilen Joh. Matthæi (ed. A. 1692.) *p. 427-431.*

num ex iisdem ſcire potuiſſe? Fuiſſe enim probum piumque virum, omnes fatentur. De la Croix du Maine in Bibliotheca ſua Gallica, Joannem Auratum, Poëtam non vulgarem, ejus prognoſtica notis illuſtraſſe teſtatur, eaque fide, quaſi ab ipſo Noſtradami genio afflatus fuerit. De illo legi poteſt Petrus Petitus *lib. 3. de Sibyll. cap. 9.* Ubi plura de ejus rebus narrat vulgo parum cognita, omnia tamen excerpta ex Apologia Anonymi, qui Gallica lingua ſcripſit librum, cui titulus: *Eclairciſſement des veritables Quatrains de Maiſtre Noſtradamy, Docteur & Profeſſeur en Medecine &c.* Hic §. 6. recenſet varia ab illo prædicta, quæ a ſolo humano arbitrio dependent, & proinde non niſi ad divinam quandam inſpirationem referri poſſe judicat. Multa a Typographis lucripetis ipſi ſuppoſita fuiſſe narrat, quæ occaſionem calumniæ dederunt, cum deſtitueret ea eventus. Majores habuit, Aſtrologiæ & prædictionibus omnes addictos. Aſtrologia autem dixit ſe uti tantum pro medio excitandi impetus illos vaticinandi, qui ipſi in Aſtrologicis ſpeculationibus ſupervenirent. Scripſit multa alia medica, & in linguam Gallicam multa convertit. Medicinam ſine Aſtrologiæ cognitione parum prodeſſe judicavit. Infinita de illo narrari, ait Anonymus, quæ cum incerto teſte dicantur, ille omiſerit. Miram ille hiſtoriam narrat, quam a viro nobili, Florinvilla, ejusque conjuge comperit. Cum apud eum eſſet aliquando Noſtradamus, deambulantibus occurrunt duo porcelli, candidus alter, alter niger. Animi gratia interrogat Noſtradamum Florinvilla, quid fieret illis; ille ſtatim: nigro, inquit, veſcemur nos: album lupus vorabit. Florinvilla, ut prædictionem eluderet, ſecreto album porcellum pro cœna curandum mandat. Paret coquus, ſed dum præparat cibum, lupæ catulus domeſticus, abſente coquo, porcellum adrodit. Ideoque coquus nigrum illi ſuccedaneum dat, ac in menſa apponit. Ita eventus prædictionem Noſtradami comprobavit. Autor ille in hoc ſpecimine ſuo primo de rebus Henrici II. tantum agit. In præfatione ejus hæc præcipue tractat. 1. Quæ vera ſint Autoris tetraſticha. 2. Qua de re prædictiones agant. 3. Unde incipiant. 4. Quousque ſe extendant. 5. De origine eorum, qui irrepſerint in hæc tetraſticha, & quomodo corrigendi. 6. Qua ratione clavis & intelligentia tetraſtichorum indaganda ſit. 7. De ordine, quo proceſſurus ſit. Promiſit autem 20. tales libros, qui in hunc usque diem tamen non ſunt editi. Quinque ſecuturis voluminibus acturum ſe de rebus Galliæ ſub Regibus Henr. II. ſequentibus promiſit, 8. & 9. de rebus Italiæ. 10. De negotiis Imperii & Regum Septentrionalium. 11. De Hiſpaniæ & Luſitaniæ Regibus. 12. De rebus, ad Oceani accolas pertinentibus, & de regno Angliæ, de quo multa notabilia prædicit autor. 13. De rebus Orientis, Turcis, Græcis, Perſis. 14. De Africa & Æthiopia. 15. De miraculoſis Regis Franciæ progreſſibus in propaganda per Orientem fide Chriſtiana. 16. De Antichriſti machinationibus adverſus imperium Chriſtianum Gallorum in Hieroſolymis. 17. De iis, quæ poſt annum 1655. per Europam accident, usque ad deſtructionem Romæ per decem Reges, Antichriſti vaſallos. 18. De 7. primis centuriis, cum explicatione reliquorum tetraſtichorum, & paraphraſi epiſtolæ ejus ad Cæſarem filium. 19. De Explicatione centuriæ 8. 9. 10. cum paraphraſi epiſtolæ ad Henr. II., quæ continent clavem rerum futurarum poſt nativitatem Regis

Lud.

Lud. XIV. 20. de aliis ſcriptis propheticis, verſibus Sibyllinis, qui tangunt res 14. & 15. libri: tabulis Imperatoris Leonis, prophetiis Merlini & Paracelſi. Poſſent hi libri quaſi Pandectæ quidam rerum futurarum videri, ſi in lucem ederentur. Sed nec ipſa Noſtradami tetraſticha integra habemus. Noviſſima editio An. 1668. Amſtelodami in 12. a Waesbergiis edita. Centuriæ in illis tantum XII. ſed non omnes integræ. Multa in ſcriniis Regiis de iis celari audio. Ex mille vero tetraſtichis & ſupra, quæ ille reliquit, nullum eſſe, Anonymus ait, quod non duas aut tres prædictiones veras contineat, rerum in Oriente & Occidente geſtarum, per omnia regna omnesque gentes. Allegat Anonymus *Tetraſt. 2. Cent. 13.*, quo agat de magno Opere Philoſophorum, prædicitque magnum Theologum, quem vocat *verbum divinum* vertendo Græcam vocem in Latinam, illud perfecturum; cum tamen ipſe manus nunquam huic operi admoverit. Sed illa centuria in editione Amſtelodamenſi non comparet. * Fuit, qui narravit, ſpeculis quibusdam Aſtrologi- 34
cis Noſtradamum ad has prædictiones uſum. Nam, qui arcaniora Phyſica & Aſtrologica cognita habent, ajunt e metallis, tanquam Planetis terreſtribus, eadem configuratione, qua Planetæ in Thematibus Natalitiis ponuntur, ſub certis conſtellationibus ſpecula fieri poſſe, in quibus futura cernantur. Talia ſpecula non pro hominibus tantum, ſed & nationibus, urbibus, ſeculis, ut illi ajunt, fabricari poſſunt. Sed de iis in vita ejus nulla vel ſuſpicio apparet. * Id quoque memorabile eſt, 35
quod hoc in loco minime prætereundum. Adduxit Vir Cl. Borrichius in *Diſſert. ſua IV. de Poëtis*, Anno circiter 81. ſcripta, e Noſtradamo duo vaticinia, quorum alterum proximis annis impletum eſt. *Hodie*, inquit, *in Narbonenſi Gallia & Provincia nil frequentius occentatur auribus, quam Noſtradami vaticinia, quæ &, cum ad tumulum nominatiſſimi vatis Salone adſtarem, pleno ore laudavit monſtrator ſacrificulus. Ego optarim, duo ejus fulmina vana eſſe; quorum alterum Calvinianis minatur, & hoc eſt:*

En grande citò, qui n'a pain, qu'a dimy,
Encor un couple ſaint Barthelemy.

alterum Septentrioni:

Beaucoup, Beaucoup avant telles menées,
Ceux d'orient par la vertu Lunaire,
L'an mil Sept cens, feront grands emmenées
Subjugans presque le coing Aquilonaire.

Cum hæc ſcriberet Borrichius, nulla de Calvinianiſmi exſtirpatione ſuſpicio erat. Sed proximi anni veritatem hujus oraculi abunde confirmarunt. Ac concepta jam ſanguinaria, ut quidam narrarunt, in Calvinianos fuerat ſententia, quæ poſtea ita immutata, ut quavis cæde eſſet atrocior. Quid de altero futurum ſit, Deus novit. * Multa ille in epiſt. ad Henr. II. prædicit, magnasque imperiorum revolutiones usque 36
ad ſeptimum millenarium, ubi univerſalis in Eccleſia & omnibus regnis pax futura ſit. Multa de amplificatione Imperii Gallici, ejusque victoriis in Oriente. Habet

his

his ſimilia Poſtellus in libro *de vera configuratione ſignorum cæleſtium*, ubi ex illis imperium orbis Galliæ ſuæ promittit. Multa etiam in Germania talia de futuris prognoſtica ſecreto aſſervantur, de quibus hic non eſt dicendi locus.

CAP. XI.

DE LIBRIS PHYSICIS SECRETIORIBUS PRÆCIPUE CHEMICIS.

§. 1. *Metaphyſica veterum.* 2. *De Campanellæ Metaphyſicis.* 3. *Cuſani, Agrippa, Ficini, Pici.* 4. *Scalichii ſcripta.* 5. *Libri de Magnetiſmis, Sympathiis, Antipathiis.* 6. *Liber Kyranidum, Hermeti adſcriptus.* 7. *Vera hujus libri inſcriptio,* 8. *& antiquitas.* 9. *Liber mutilatus.* 10. *Democriti* χειρέκμητα. 11. *Petri Arlenſis de Scudalupis liber ejusque clavis.* 12. *Quædam ex illo arcana proponuntur.* 13. *Maxveldii Medicina Magnetica.* 14. *Wirdigii Medicina ſpirituum.* 15. *Paracelſi Manuſcripta in Bibliotheca Scorialenſi Chemica.* 16. *Chemiæ ſcientia.* 17. *Mythologia veterum ad Chemicam artem pertinet.* 18. *Vetuſti ejus Autores Græci, valde laceri & mutili.* 19. *Codex Altenburgenſis, a Reineſio emendatus.* 20. *Reineſii de iis judicium.* 21. *Stephanus Alexandrinus.* 22. *Heliodori poëma,* 23. *Pappus Alexandrinus.* 24. *Quis Heliodorus?* 25. *Theophraſtus, Hierotheus, Archelaus, Pelagius.* 26. *Zoſimus.* 27. *Oſtanis fragmentum.* 28. 29. *De eo disquiritur.* 30. 31. *Democriti liber antiquitatem ſapit.* 32. *De Democrito inſignis e Cedreno locus.* 33. *Quid ſit* ἐννεαγράμματον. 34. *Democritæa, an genuina, an ſuppoſititia?* 35. 36. 37. *Epiſtolæ, a Syneſio ſcriptæ,* γνησιότης *defenditur.* 38. *Dubia circa Zoſimi ſcripta, a Reineſio mota.* 39. *Ad ea reſpondetur.* 40. *Zoſimus Chriſtianus ab hiſtoriarum ſcriptore diverſus.* 41. *Diſſenſus ab ipſo Photio & Lambecio.* 42. *Anonymi liber de teſtimonio pro Chriſtiana religione ex Ethnicis ſcriptoribus laudatur.* 43. *Zoſimus adverſus Reineſium defenditur.* 44. *Manuelis memorabile ſomnium, quod ad artem Chimicam referendum.* 45. *In Zoſimi ſcriptis quædam diverſitas.* 46. *Olympiodorus, Commentator Zoſimi, ejusque ætas.* 47. 48. *Labbei & Lambecii dubia.* 49. *Cleopatræ ſcripta Chimica,* 50. *& Epiſtolæ a Scioppio Priapejis adjunctæ.* 51. *Pſellus,* 52. 53. *Pſeudonyma & Anonyma ſcripta recenſentur.* 54. *Leo Allatius Corpus Chimicorum edere voluit.* 55. *Querela Borrichii votumque noſtrum.* 56. *Chimica ſcripta plurima* ἀνέκδοτα. 57. *Aliquot autores recentiores Rabbinici & alii.*

1 Venio ad libros, quos Magicos appellavi, non eos, qui de Dæmoniacis artibus
ſcripti ſunt, de quibus alio loco dicetur; ſed, qui de Magia naturali, & arcanas
naturæ operationes tradunt. His quaſi viam ſternunt Cabaliſtici autores, de
quibus ſupra egi: nam amice conſpirant, mutuasque operas præſtant. Meta-
2 phyſica illa veterum fuit, quæ hodie tota in terminorum doctrinam abiit. *Hanc
tamen ad mentem veterum quodammodo inſtituere mihi viſus eſt Campanella, qui in
vaſto

Digitized by Google

vaſto opere multa de mundis, de ſeculis, de ordinibus mentalibus, de ſigillis & ideis, de vita divinitus comparanda, de actionibus mundorum ſecundum ſeriem & collationem illorum, de gradibus poteſtatum & poſſibilium, de amore, ſapientia & poteſtate, omnium rerum affectionibus, de maximo & minimo, de paſſionibus rerum ratione materiæ & formæ, de mutationibus earum & transformationibus, de propenſionibus corporum vel ad Syſtematis unionem, vel ad certos ſitus in corpore, (*Robertus Boylius libro de ſyſtematicis corporum affectionibus ſimilia animo concepiſſe videtur*) de configurationibus rerum & infinitis aliis agit: quæ mihi accuratius conſideranti materiam profundiſſimis ſpeculationibus ſubminiſtrare apta videntur. Non quidem omnia illa ſimpliciter probaverim; ſed ſunt profecto in illis cogitata, quæ certe ſummam ingenii vim arguunt. Illis jungi poteſt liber ejus *de ſenſu rerum*, ubi libro extremo Magiæ fundamenta jacere videtur. * Multi ſunt a multis ad hunc ſcopum 3
libri conſcripti. Nicolai Cardinalis de Cuſa opera plena ſunt reconditorum ſenſuum. Cornelius Agrippa in libris, *de occulta Philoſophia,* ad Trithemium Abbatem ſcriptis, ſi quædam ſuperſtitioſa abſint, multa ad hanc rem ſubminiſtrat. Marſilii Ficini ſcripta, ut pene omnium Platonicorum, hæc argumenta tangunt. Joannis & Joannis Franciſci Picorum opera tota in abſtruſis occupantur. * Paulus de Scala 4
ſive Scalichius, qui e priſca Scaligeræ gentis familia originem ſuam venditabat, atque Genealogiam Scaligeræ gentis ſcripſit, (quanquam illi controverſia ab adverſariis de eo mota eſt,) hujus generis varia edidit. Olim ille Ferdinando Cæſari a ſacrificio Miſſæ fuit, poſt in Boruſſia, profeſſionem Evangelicæ religionis ſimulans, intimis Principis Alberti conſiliis admotus fuit, ubi res novas moliens alios e Principis gratia deturbavit ipſe iterum deturbatus: quare ad Pontificiorum partes rediens tandem Gedani mortuus fuit, de quo legi poteſt Boiſſardus in *Iconibus virorum illuſtrium, part. 3. imag. 9.* & Hartknoch. *in Hiſt. Boruſſ. part. 2. c. 2.* Edidit ille *Encyclopædiam, ſive orbem diſciplinarum, tam ſacrarum, quam profanarum, quem Epiſtemona inſcripſit, Anno 1559. Baſileæ impreſſum,* cum noſtrarum ille partium eſſet; cui adduntur *Theſes Myſticæ Philoſophiæ: Eulogus, ſeu de anima ſeparata ejusque paſſione, Concluſiones in omni ſcientiarum genere 1553. olim Bononiæ, hinc Romæ propoſitæ, quas 21. annorum juvenis ſcripſerat: revolutionem alphabetariam, ſive perfectiſſimam ad omne genus ſcientiarum methodum: encomium Scientiarum,* & multa alia adverſus Romanam Eccleſiam. Sed Anno 1571. in aliud quaſi Syſtema hæc omnia, quibus Eccleſiæ Romanæ ſe commendavit, compegit. In Epiſtemone Catholico, ut tum appellavit, omnium ſcientiarum omnisque Philoſophiæ, Orphicæ, Pythagoricæ, Platonicæ &c. brevem deſcriptionem pollicetur. De myſteriis myſticæ Philoſophiæ & variis involucris, ænigmatibus, Hebræorum, Chaldæorum, Ægyptiorum, Perſarum, Arabum, Græcorum & Latinorum, de anima ſeparata, de rerum ſympathia & antipathia, ſe acturum promittit. Scripſit & *libros ſeptem de rerum cauſis & ſucceſſibus, & de ſecretiore quadam methodo, qua everſiones omnium regnorum univerſi orbis, & futurorum ſeries erui poſſint; item Epiſtolam, qua omnes additæ artes & ſcientiæ perſtringuntur, & perfectiſſima ratio prophetandi, & miracula operandi traditur.*

5 In occultis naturæ operibus, quæ in *Magnetiſmis*, *Sympathiis*, & *Antipathiis* con-
ſiſtunt, arcani ſunt quorundam libri. Ex antiquioribus eſt liber ille, Hermeti ad-
ſcriptus, cujus meminit Barthius *Adverſar. l. II. c. 17.* Hunc Gerhardus Medicus,
quem Johannes Trithemius Gerardum Fulginatem, Raphaël Volaterranus Gerar-
dum Sucloneram, Geſnerus & Simlerus Gerardum Cremonenſem vocat, ante
quadringentos propemodum annos e Græco in linguam Latinam convertit, cui
titulus: *Liber phyſicalium virtutum, compaſſionum & certationum, collectus ex libris duo-
bus, experientia, videlicet Kyranidarum, Kyranni Regis Perſarum, & ex libro Harpo-
crationis Alexandrini ad propriam filiam.* Addit, pleraque ejus libri, qui Kyranni
illius fuerat, eſſe Hermetis Triſmegiſti, & Syriacis characteribus ſculptum fuiſſe
6 in columna ferrea. * Græcus libri titulus a Gaulmino *notis ad Theodorum Pro-
dromum, c. 15.* producitur: Βίβλος Κοίρανος φυσικῶν συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν λαοῖς.
7 σύνταγμα Κοιράνου βασιλέως Περσῶν. * Liber Latinus MStus extat in Bibliotheca
Paulina Academiæ Lipſienſis, quem, referente Fellero, in præfat. Catalogi
MStorum Lipſienſium, illuſtriſſima Dn. Eleonora, Haſſiæ Landgravia, Henr. El-
lenbergero, Med. D. Anno 1609. dono dederat, quemque Rivinus ab Ellenbergeri
filio acceptum Paulinæ intulit, & Lipſiæ An. 1637. excudi fecit. Hanc ego non
vidi editionem, ſed aliam, quæ Francofurti Anno 1681. in 12. &, ut titulus ha-
bet, iterata vice e membranis Latinis edita eſt. Nulla illic prioris editionis
mentio, quæ vel ignoratur, vel diſſimulatur. Quod ad Græcum codicem atti-
net, forte idem ille eſt, quem in Vaticana περὶ φυσικῶν δυνάμεων extare, e Pamelio
Barthius ait. In eo tamen & Gerhardus Cremonenſis & Barthius ipſe falluntur:
ille, quod A. C. 1168. Conſtantinopoli ex Arabica & Perſica in linguam Græcam
converſam ait: hic, quod a Græculo quodam Monacho compilatore congeſtam
exiſtimat, qui, ut fidem aliquam libro conciliaret, nomina Arabum, Ægyptiorum
Perſarumque accerſiverit, Regemque Kyrannum Opuſculo autorem dederit.
8 * Verum longe antiquiorem eſſe librum Græcum, ex eo patet, quod Olympio-
dorus, ſcriptor Chymicus, cujus ætatem ultra Conſtantini M. tempora producit
in Vindic. Hermet. Borrichius in commentario ſuo ſuper Zoſimi ſcripta chymi-
ca, Hermetem ἐν τῇ Κυρανίδι βίβλῳ, ac Zoſimus, ipſo Olympiodoro antiquior *l. 9.
de Chymia ad Theoſebiam*, Hermetem in Phyſicis, qui idem liber eſt, alleget. Ti-
tulus libri quid ſibi velit, non ſatis vel Græcus, vel Latinus interpres, cepit. Nul-
lus enim vel *Kyranides*, vel *Kyrannus* Rex fuit, a quo liber ille ſcriptus. Verum,
quod Reineſius in variis lectionibus ſuis alicubi ſatis demonſtrat, *Κοίρανις* vox,
quam ex Arabico, vel Perſico, retinuit interpres Græcus, nihil aliud ſignificat,
quam *collectionem* συλλογήν, σύνταγμα. Quoniam enim Perſæ & Arabes ex ſuorum
aliorumque Philoſophorum magia hæc collegerunt, *Curanon* vocarunt: quemad-
modum & Alcoranus, qui recentioribus Græcis κοιράνιον dicitur, nihil aliud ſigni-
9 ficat, quam collectionem præceptionum divinarum. * Vehementer vero dubi-
to, an Latina illa verſio integra ex omni parte ſit: multa enim in illis vel omiſſa,
vel mutata ſuſpicor. Nam ut ex Gaulmini notis in Theodorum Prodromum,
eo

Digitized by Google

eo loco, quem ſupra nominavi, apparet, hymnus ille, quem ſingulis herbis ſubji-
cit, quisquis eſt ſcriptor vel collector, quo illius vires, numinisque, cui ſacra eſt,
celebrat, hic plane non invenitur. Quod ex veterum illo ritu promanat, quo-
rum mos fuit in colligendis herbis hymnum in laudem illarum, vel numinis, cui
ſacræ erant, recitare. *Ἐνθουσιῶντες μαινόμενοι καὶ παιανίζοντες* herbas colligebant:
quod de Druidibus, viſcum quercinum colligentibus, etiam memoratur. De illis
Andreas & Pamphilus, antiquiſſimi Medici, Gaulmino notante, librum ſcripſerunt.
Ἱερὰς θεῶν βοτάνας Galenus vocat. Gaulminos tales aliquos hymnos ſe editu-
rum promiſit. Sed neque illi editi, neque hic in libro illo, Hermeti tributo,
comparent. Multa quoque Barthius loco citato illo contineri narrat, quæ in
edito non inveni. * Hujus generis quoque illa Democriti *χειρόκμητα*, vel qui- 10
cunque alius titulus fuit, cenſenda ſunt, de quibus prolixe Salmaſius in Solinum
& Borrichius.

Eſt inter recentiores Petri Arlensis de Scudalupis Opus de *ſympathia ſe-* 11
ptem metallorum, ſeptem lapidum & ſeptem planetarum, Madriti primum, hinc Romæ
in folio, ſub initium hujus ſeculi editum: quo ſingularia continentur ſecreta, a fi-
lio per incogitantiam publicata; qui poſtea exemplaria omnia coëmiſſe dicitur, ut
nullum jam amplius compareat. Eſt quidem in Gallia illud recuſum minori for-
ma, ſed totum mutilum, nulliusque pretii. Exiit tamen Pariſiis P. Conſtantii Al-
bini Villanovenſis *Magia Aſtrologica, ſive clavis Sympathiæ ſeptem Metallorum, ſeptem ſe-
lectorum lapidum ad Planetas, pro majore illius elucidatione editum, Anno 1611. in 8.* Sed
ſine arca ipſa clavis illa nulli uſui eſt. Qui legerunt, affirmarunt mihi, tot tantaque
libro illo contineri, ut omni auro ſit præſtantior. * Inter cetera unum ſuccur- 12
rit, quod ille in eo legerat, de vitro e cineribus cadaverum ſtrangulatorum certi-
que mineralis conflando, cui lotium ægri immiſſum affectas corporis partes in ipſa
urina oſtendat. Aliud ex eo libro adduxit Joh. Petr. Faber in ſuo *Palladio Chymico
cap. 5.* de certo pulvere tormentario. Ejus hæc verba ſunt. *Vidi aurum natura ipſa
incombuſtibile in pulverem pulvere ipſo tormentario ſeu bellico combuſtibiliorem redactum, ſpiri-
tu ſulphureo combuſtibili, terra ipſius auri fœta, quo nefanda ſcelera committi poſſunt, in homi-
num inevitabile malum: terræ motus prægrandes effici queunt, quo domus, imo civitas inte-
gra, etſi populoſa ſit, ſusque deque ſubverti poſſint. Arcanum certe pulveris bellici inven-
ti multo pejus & crudelius, cujus proclamatorem in ſuperiorem mundum beatum iri non exi-
ſtimo, tanquam inexhauſti malorum fontis demonſtratorem. Unde hic Harpocratis ſilen-
tium commendatum habere licet.* Et hunc quidem ego pulverem pyrium Sympathe-
ticum eſſe exiſtimo, qui in remoto etiam loco poſitus altero ſimilis generis ac-
cenſo ſimul accendatur. Multa alia ſparſim a nonnullis ſcripta, qualia in *Theatro
Sympathetico*, Norimbergæ edito, comparent, ſed nullis certis fundamentis inædi-
ficata. * Nuper Guilhelmi Maxvelli, Scoti Scriptoris, in lucem a Clariſſ. Georg. 13
Franco edita eſt *Medicina Magnetica*, cujus pars Theoretica non male de iis rebus
philoſophatur, præcipue vero Aphoriſmi, libro ſecundo adjecti, interiorem cogni-
tionem arguunt. Liber III. Practicus, ſine quo ceteri ſteriles & inanes, nondum
editus

14 editus eſt: quem multi anxie efflagitant. * Commendari & in hoc genere Viri Cl. quondam Collegæ mei honoratiſſimi, Sebaſtiani Wirdigii *Medicina Spi-*
15 *rituum*, poteſt. Sed de his in *Polyhiſtore Phyſico* plenius agemus. * Multa, & quidem longe plura, quam edita ſunt, a Paracelſo ſcripta ſunt, quæ hinc illinc a curioſioribus aſſervantur. Meminit in *Exercitationibus ſuis, nuper editis*, Clariſſ. Wagenſeilius Manuſcripti alicujus Paracelſici, quod illi in Bibliotheca Scorialenſi monſtravit Bibliothecarius, unde ille arcanum illud Steganographicum, e ſanguine humano parandum, deſcripſit: cujus ope amici, toto orbe ſejuncti, omnia animi ſenſa plene planeque invicem communicare poſſunt. Sed ille liber cum ceteris forte in cineres nupero incendio redactus eſt.

16 De *Chemiæ* SCRIPTORIBUS, quandoquidem Chemiæ ſcientia quaſi ſolum aliquod omnibus occultioribus operationibus naturæ ſubſternit, nunc aliqua adnectenda videbantur: de quibus cum ſingulari olim diſſertatione egerimus, nunc paucula ὡς ἐν παρόδῳ tangemus. (*bb*) Sunt, qui totam hanc artem ideo ſuſpectam habent, quod vel nulli ſint antiqui Autores, vel plerique Pſeudonymi. Fuit illa jam ab antiquiſſimo tempore per ſapientes, non tam ſcriptis, quam viva informatione, propagata, & ipſius rei ſublimitas facile a nominis ſui profeſſione
17 autores excuſat. * Tota illa gentilium *Mythologia* hunc ſibi ſcopum præfixum habet, quod a Viris doctiſſimis, Michaële Mejero in Arcanis arcaniſſimis, Blaſio Vigenerio in Commentario in Philoſtrati tabulas, Joh. Petr. Fabro in Panchimico oſtenſum eſt. Commendat Nicolaus Antonius, Autor Bibliothecæ Hiſpanicæ, eo in genere Johannis Baptiſtæ Suarez de Salazar Gaditani Mythiſtoricum Aſtronomicum, ſive de Mythologia terreſtri & cœleſti librum, quo arcana omnia Phyſiologiæ myſteria confictis numinum appellationibus olim apud Ethnicos adumbrata revelavit. Sed imperfectum illud Opus relictum eſt. Nuper vero egregium ejus ſpecimen Jacobus Tollius, elegantis Vir ingenii omniumque literarum, in Fortuitis ſuis Criticis dedit: qui ſi pleniorem illam Mythologiæ explicationem adornaverit, omnes illi concedant neceſſe eſt, quo pleniorem ad
18 phyſicam experientiam eruditionem affert. * Falſum eſt, deeſſe huic arti *antiquos autores*. Nam pro Hermetis aliorumque ſcriptis ita militavit Borrichius, ut ſuperior ex illa pugna diſceſſerit. Superſunt GRÆCI quidam AUTORES περὶ χρυσοποιΐας, quorum Salmaſius aliquoties in ſuis *in Solinum exercitationibus* mentionem facit, & Caſaubonus ad Baron. *Annal. Exc.* 1. *c.* 10. de quibus aliqua hic notabimus. Extat Codex ille in Bibliotheca Regia, unde ſua excerpſit Salmaſius. Delrius *tom.* 1. *disq. Magic. c.* 5. *p.* 1. *ſect.* 1. in Bibliotheca Fontis belli haberi teſtatur. Dicitur & Johannes Dee, qui *Monada Hieroglyphicam* ſcripſit, Democriti Phyſica habuiſſe, cum ſcholiis

(*bb*) Conferri merentur, quæ Sententiæ Morhofianæ, de Chymia Secretiori ſub Fabularum Ethnicarum involucris abſcondita, *h. l.* propoſitæ oppoſuit Celeb. Tenzelius, *in Dial. Menſtr. Germ. M. Jan. A.* 1689, *p.* 45. 46. 47.

Digitized by Google

ſcholiis Syneſii, Pelagii, & Stephani Manuſcriptis. Geſnerus in Italia alicubi latere tradit. * Eſt & Codex Altenburgenſis, quem illuſtriſſ. Dux Saxoniæ, Johannes 19
Wilhelmus b. m. e. Cod. Bibl. Auguſtanæ fecit deſcribi Anno 1623. quem Thomas Reineſius perluſtravit, ſuaque manu emendavit, mutila in illis notavit, addita de ipſis Autoribus diſſertatione; cujus mihi ab amico copia facta eſt. Iidem quoque Autores in Bibliotheca Vindobonenſi reperiuntur, quos operoſe recenſet Lambecius, *Comment. de hac Biblioth. lib. 6. part. 2. p. 168. & ſqq.* cum quibusdam ex iis excerptis. Dignus ille Criticis, ſed tamen argumenti iſtius non ignaris, profecto labor eſt, in quo illi ingenii nervos intendant potius, quam in aliis. Tanta rei ſublimitas dignitasque eſt, ut non ſuperficiaria opera impendenda ſit. Conferendi hic eſſent omnium Bibliothecarum Codices: nam multa in Autoribus illis per dolum ſunt mutilata, vitioſe deſcripta. Deſunt in Altenburgenſi Codice, quæ de unionibus magnis, e minutis conficiendi, ex Pariſienſi citat Salmaſius, qui & vitioſiſſime ſæpe ſcriptus medicam Reineſii manum omnibus in paginis ſenſit, etſi non cum cura illi perlectus. Ita ipſe in præfatiuncula, libro præfixa: *Emendationes, quas hic marginibus illitas vides, e curſoria quidem lectione natæ ſunt, ſed quarum rationes reddere cuivis poſſum: elueremque etiam reliqua ψευδογϱαφήματα, ſi id nunc agerem; neque enim adeo deſperata res eſſet: quanquam, ſi conferre liceret codicem alium, multo facilius in via intrita progredi eſſet. Sunt hic, quæ πῖνον aliquem antiquitatis redolent; ſunt & ineptorum infimæ Græciæ magiſtellorum aliqua; ſed quæ tamen ab illis, qui ſe Chymiatros ceu aliis medicis multo præſtantiores appellari volunt, & e furnis miracula curationum promittunt, ſcil. quod e vera arte & ſolida cognitione ejus non ſunt inſtructi, non debebant ignorari.* * De ſcriptis iſtis ita 20
judicat Reineſius, primum per aliquos monachos aliosque eruditos in Alexandria, & hinc in Conſtantinopoli, in unum quoddam Syſtema congeſta, unde in Italiam & Regiam Bibliothecam eo tempore pervenerint, quo exules Conſtantinopolitani in Italia recepti: ubi multa alia hactenus ignota de Græcis Autoribus primum innoteſcere Occidenti cœperunt. Autores ipſi, Reineſio judice, partim Ethnici, partim Chriſtiani fuerunt, qui Athenis circa annum Chriſti 400. & deinceps vixerunt Alexandriæ, quæ Philoſophorum nutrix præ ipſis Athenis fuit, ut Camerarius in vita Syneſii probat. Magno enim ſtudio huic arti ſub Imperatore Diocletiano, in Ægypto & Perſia, tum Judæi, tum Chriſtiani, tum Ethnici incubuerunt, ut ex Suida notum eſt. * Stephani Alexandrini, qui univer- 21
ſalis Philoſophus vocatus ac ſub Heraclio vixit, cui ipſe aliqua inſcripſit, primus hic liber eſt, περὶ τῆς μεγάλης καὶ ἱερᾶς τέχνης, Cardan. *l. 17. de var. rer.* in Bibliotheca Diegi Hurtadi de Mendoza, Orat. Cæſarei, extitiſſe ait. Chriſtianus fuit. Verum eſſe hujus libri autorem, confirmat Salmaſius *in Solin p. 1097.* Scripſit πϱάξεις, quas hodie Proceſſus vocamus, novem. * Poſt illum Heliodori nomen legitur, 22
cujus extat Jambus ad Theodoſium Imperatorem, quem tamen minime genuinum agnoſcit Reineſius. *Sunt*, inquit, *ineptiſſimi Græculi, qui inter ducenteſimum annum vixit, nihilque aliud egit, quam quod Stephani ſcriptum de eadem arte oratione ſoluta ligavit.* Heliodorum, Hermiæ filium, Alexandria oriundum, Reineſius Chymicæ artis non ignarum facit,

Digitized by Google

facit, qui cum fratre ſuo, Ammonio Proclo in diſciplinam datus eſt, neque vero alienum exiſtimat, illum Theodoſio M. quædam hujus generis inſcripſiſſe, qui & ipſe huic arti addictus fuerit, quoniam & Eugenius, qui plurimum gratia apud Imperatorem valuit, qua tamen poſtea excidit, arti huic operam dedit, ſub cujus
23 nomine aliqua operatio Chymica in codice illo Altenburgenſi f. 190. extat. * Vixit & Pappus Alexandrinus Philoſophus & Mathematicus ſub hoc Imperatore, Reineſio judice, cujus operatio Chymica ibidem fol. 18 . reperitur, quem tamen alium facit Lambecius, ea ratione motus, quod Pappus Stephanum Alexandrinum allegat,
24 qui ſub Heraclio vixit. * Carminum vero horum autorem plane non agnoſcit Heliodorum Reineſius, quia non illam ſpirant, ſed infimæ ætatis barbariem, ubi verſibus, quos politicos vocant, multa talia ſcribebantur. Hunc quoque Chriſtianum eſſe apparet, cum alter Ethnicus fuerit. Fuit & illo vetuſtior Heliodorus Æthiopicorum ſcriptor Chriſtianus, Emeſæ in Phœnicia natus, hujus artis non omnino ignarus, ut ex ſcripto illo patet, ubi plurima occurrunt, quæ occultos habere ſenſus videntur, quod abolere etiam cum jactura Epiſcopatus noluit. Ut fortaſſis illo nomine abuſus fuerit ille, quisquis fuit, Poetaſter. Sed tamen eundem illum Carminum fabrum facit Lambecius: cui calculum adjicere meum ob antea adductas rationes non poſſum. Refert quidem Lexici Hiſtorici Univerſalis compilator, Hofmannus, e Cedreno, obtuliſſe Heliodorum Theodoſio M. librum de arte auri faciendi; ſed fruſtra locus ille in Cedreno a me hactenus quæſitus. Ac ſi vel maxime exſtaret, de quo dubito, non tantæ fidei Cedrenus eſt Scriptor, paulum futilior, & longe junior, ut ſua autoritate confirmare poſſit. Fluctuat & in Helio-
25 dori ætate definienda & in ipſis illis Autoribus Voſſius. * Ejusdem commatis Reineſio habentur illa, quæ ſequuntur in Codice Altenburgenſi, carmina Theophraſti, Hierothei, Archelai, de divina & ſacra arte, omnia ex Stephano transſcripta. Dixerit quis, Archelai veteris Philoſophi aut Oratoris iſtius nomine ſe ornaſſe, qui *περὶ τῶν θαυμασίων* ſcripſit Antigono Hiſt. Mir. c. 6. & 2. citati; quem ille Ægyptium fuiſſe & Ptolomæo miraculoſa quædam per epigrammata narraſſe ait. De Hierotheo in eodem libro alia extat brevis commentatiuncula, characteribus Chymicis ſcripta, in proſa, quam Lambecius adſcribit Hierotheo Monacho, cujus Iſagoge quædam in Scalam Paradiſi in Bibl. Vindobonenſi extat: nam alterum Hierotheum Philoſophum Platonicum, Dionyſii Areopagitæ Præceptorem eſſe, veroſimile non ſit. Pelagii, cujus ejusdem argumenti ſchediaſma ſubjicitur, nomen & tempus incertum. Duos ejus nominis reperio. Anaſtaſius Bibliothecarius *in Hiſtoria ſua Eccleſiaſtica* circa A. C. 366. quendam Pelagium, Laodiceæ Epiſcopum Orthodoxum nominat. Cedrenus *in Compendio Hiſtoriarum. p. 354. edit. Pariſ. in Corp. Hiſt. Byzantin.* Pelagium Patricium laudat, quem Zeno interfecit, virum *θαυμαστὸν καὶ περὶ ποίησιν ἐπῶν ἀξιόλογον*. Nam hiſtoriam Auguſti Cæſaris verſibus ſcripſit,
26 & Homero-centra, atque multa alia. * Interfecit & idem Zeno cum hoc Pelagio Zoſimum, ex quo quis conjecerit, eundem eſſe Chemicum illum Zoſimum, cujus opuſcula in eodem Codice habentur. Sed Rhetor hic eſt Gazæus, cum alter ille longe antiquior ſit, qui quorundam, Zoſimo adſcriptorum, opuſculorum Chemi-

Chemicorum autor eſt, etſi non omnium. Quædam enim ex illis Zoſimianis ju-
niorem ætatem loquuntur, ut obſervat Reineſius: Ideoque vel alium eorum co-
gnominem autorem, vel veteri ſuppoſita eſſe oportet. Sed de Zoſimo illo poſtea
plura. Incerta ergo de Pelagio omnia ſunt.

Quod in codice Altenburgenſi habetur, *fragmentum Oſtanis* Philoſophi ad Pe- 27
taſium de eadem divina arte, ſuppoſititium Lambecio & Reineſio videtur, ſi Oſta-
nem primum Magum, aut Oſtanem ſecundum, eo intelligere velimus. * Tertium 28
ergo quendam nobis Oſtanem fingit Reineſius, cum Oſtanis nomen omnibus Ma-
gis Perſarum commune factum Scaliger fateatur: qui circa A. C. 300. in Ægy-
pto vixerit, alterius etiam Democriti, non Abderitæ iſtius, præceptorem. * Nam 29
Democritum ab Oſtane edoctum, etiam antiqui Scriptores teſtantur. Ad hanc
ſententiam ipſum impellit primum, quod tempore Regis Perſici Saporis, qui A. C.
270. imperavit, in Perſiam iverit Democritus, artis addiſcendæ cauſa, quod ex Sy-
neſio aliisque locis hujus Codicis probare vult; cum tamen illic nullius Regis, ſed
philoſophi Sophar mentio fiat, cujus cum Rege Sapore confundendi cauſam nul-
lam video: deinde quod tamen Græca illa tum Oſtanis, tum Democriti antiquio-
rem indolem, quam cetera ejus libri, ſpirent, licet ad ætatem Democriti Abderitæ
non aſcendant. Eadem eſt Salmaſii ſententia, qui *comm. in Solin. pag. 1162.* ita: *De-
mocritus quamvis ſubdititius ſit, antiquum tamen eſſe oportet; quippe quem citari videam Sy-
neſio, Stephano, ac Zoſimo, ſcriptoribus Chymicis, ac inter principes & veteres artis illius au-
tores laudari.* Hæc, ut verum fatear, pro Democrito & Oſtane vindicando, magis
militare videntur. Nam, ſi ſimili licentia in aliis Autoribus uti velimus, novos
Amphitruones & Soſias in ſcena critica formabimus. * Eſto vero, non eſſe hæc 30
Græca Oſtanis tempore ſcripta, potuerunt illa longo tempore poſt in Græcam
linguam eſſe converſa; ac forte illa ultima verba, unde non ab antiquo Oſtane, ſed
a Chriſtiano aliquo ſcriptum hoc fragmentum conjiciebat Reineſius, quibus *gloria
Deo & Filio & Spiritui Sancto* acclamatur, Chriſtiani cujusdam manu prioribus pie-
tatis cauſa adjecta. Recte vero Reineſius Scaligerum reprehendit, qui Oſtanem
Democriti Myſtagogum ex eo neget, quod Oſtanem Xerxes in Græciam comi-
tem, (de quo *Plin. lib. 30. c. 1.*) noſcere per ætatem non potuerit, cum ex Herodoto
Laërtius teſtetur, Xerxem in Græciam transeuntem cum exercitu apud Democriti
Patrem divertiſſe. Ceterum ad Perſas victores illam in Ægypto cuſtoditam Sma-
ragdi tabulam, quæ ignoratam univerſi orbis concordiam deſcripſit, & maximam Ma-
giæ partem abſolvit, tranſiiſſe, queritur Gaulminus, præfatione ad Theodorum
Prodromum: cum Græcorum Medici divam Medicinam plebi proſtituerent, cu-
jus interiora olim Reges & Sacerdotes ſibi vindicabant.

Sequuntur Oſtanis fragmentum in codice illo *Democriti Phyſica & myſtica* ſeu ar- 31
cana, Reineſio, ut vidimus, pro ſuppoſititiis habita. Nolo hic poſt Roſcium ſalta-
re: nam, quæ Reineſius hic pro νοθείας affert argumenta, quæ omnia cum plurimis
aliis a Conringio, in libro de Hermetica medicina, allata ſunt, a doctiſſimo Borrichio
ingenioſiſſimis rationibus in Vindicatione Hermetis eliduntur. In ſcriptorum De-
mocriti

mocriti titulis colligendis ſollicitiſſimi fuere Borrichius d. l., & in ſua *Hiſtoria Phi-*
32 *loſophica* Abr. Gravius *lib. 3. cap. 1.*, qui illic legatur. * Memorabilis præterea ille
locus e Cedreni *Comp. Hiſt. pag. 121. Ed. Pariſ.* adduci Democrito meretur, qui ex
antiquioribus Scriptoribus omnia accepit, ſi quis forte de Cedreno cavillari velit.
Τότε καὶ Δημόκριτος ἐγνωρίζετο Φιλόσοφος, ὃς ἐδίδασκε πρὸ τοῖς ἄλλοις, ὅτι δεῖ τὸν
Φιλοσοφεῖν ἐθέλοντα, πάντων ἀπέχεσθαι κακῶν, σωφροσύνην ἀσκεῖν, καὶ πάντα ὀρθῶς
νοεῖν καὶ πράττειν, καὶ ὅτως ἔςι τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν. καὶ ὅτως (φησὶν) ὄψει
τὸν υἱὸν τȣ̃ Θεȣ̃ λόγον, τὸν ἀπαθῆ, παθητὸν νεοφανῆ. Vertit ita Xylander: *ea
ætate Democritus innotuit, Philoſophus: qui præter alia docuit, eum, qui velit philoſo-
phari, debere omnibus abſtinere vitiis, temperantiæ ſtudere, omnia recte agere & facere:
ita demum licere cognitione eorum, quæ novem literis notata ſunt, potiri. Sic (inquit)
videbis filium Dei verbum, omnis perpeſſionis expers, quod ipſum denuo perpeſſionibus obno-
xium apparuit.* Hic verba illa ὅτως ἔςι τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν, quæ περιφράζει Xylander, aliquid myſtici continere videntur, ut poſtrema illa de filio Dei,
denuo perpeſſionibus obnoxio, vel a Cedreno, vel aliunde, aſſuta videntur:
quod inter Democriti dogmata fuiſſe nemo credit, niſi per mirabilem vel
33 προφητείαν, vel πρόληψιν. * Alludit vero nomen illud ἐννεαγράμματον ad illud
naturale corpus, quod, quanquam metaphorico ſenſu, caput χρυσοποιΐας habetur,
verſibus Sibyllinis expreſſum: quorum initum eſt, ἐννεαγράμματ᾽ ἔχω, τετρασύλλαβον εἰμὶ. νόει με. &c. *Novem literas habeo, quatuor ſyllabas: intellige me.* &c. Sunt au-
tem ſex verſus, & habentur *lib. 2. Carm. Sibyll. p. 171. editi Obſopæi.* Aymarus Ran-
conetus non male expoſuit de Arſenico. Norunt enim artis ejus vel tirones,
quam venerabile Arſenici, neque ſine cauſa, apud Chymicos nomen ſit, ſed ſuo ta-
men ſenſu. De hoc τετρασυλλάβῳ ἐννεαγραμμάτῳ egit quoque Olympiodorus,
fol. 167. Cod. Alt. & Stephanus Philoſophus in πράξει V., qui vocat τῆς σοφωτάτης
ἐννοίας τὸ πρόβλημα, & ſuper hoc ænigmate longam commentationem inſtituit.
34 * Diſcrepat Græcum exemplar in multis a Latina verſione Dominici Pizimentii:
multa etiam in Græco trajecta & mutilata. Hiſtoriola, quam Democritus ipſe de
ſe narrat, quomodo Magiſtrum ſuum jam mortuum conſuluerit, in Græco Codi-
ce non ſuo, ac valde alieno loco, poſita eſt, ut quaſi adſuta videatur. In Latina ver-
ſione plane omiſſa eſt. In lectione verborum Græcorum magna eſt diſcrepantia
iis in fragmentis, quæ paſſim adducit Lambecius, ut vel inde pateat, multum hic la-
boris iſtis eſſe relictum, qui hos Autores forte aliquando emendaturi ſint: & quid
de Latina verſione judicandum? quæ in his variationibus lectionum ſibi con-
ſtare non poteſt. Lambecius in illam inclinare ſententiam videtur, ut ea, quæ
hic Democrito adſcribuntur, ejus eſſe generis dicere malit, quæ a Diogene Laër-
tio hic nuncupantur τὰ ἐκ τῶν Δημοκρίτȣ διασκευασμένα, ex Democriti libris com-
35 poſita. * Non contemnendum tamen & hoc ad γνησιότητα probandam argumen-
tum eſt, quod Zoſimo & Syneſio aliqua ex his citentur, quem cur Pſeudo-Syne-
ſium vocet Reineſius, non video: nam Salmaſio ille genuinus habetur, cui & teſti-
monium ejus pro antiquitate Democritæi ſcripti non improbatur: ait enim Syneſius,
Democritum

Digitized by Google

Democritum in Perſiam profectum eſſe, ut ab Oſtane artem edoceretur: quæ & apud Euſebium in Chronico leguntur, Scaligero ſuſpecta viſa; quaſi a Panodoro Monacho aut Syncello confícta. Cum tamen, ut recte reſpondet Borrichius, etiam Euſebius ea de Democrito legere potuerit, quæ ante illum Seneca, & Zoſimus, & Syneſius, qui Euſebio non ſunt poſteriores. * Quæ enim idonea ratio afferri poteſt, 36
quod hæ præcipue laciniæ de Democrito aliisque Chymicis aſſutæ ſint Chronico Euſebiano, cum tamen Zoſimus, quem antiquiſſimum Scriptorem Chymicorum Conringius habet, & Syneſius de illis ſcribant? qui Syneſius etiam Zoſimo ipſi ex eo præferendus Borrichio videtur, quod inſcripſerit Syneſius Scholia ſua Dioſcoro, magno Sacerdoti Serapidos, florente adhuc Serapidos in Ægypto cultu, quod fuit ante Theodoſium primum, qui Serapidos fanum evertit.

Sed & ipſis illis Syneſii Scholis, frivolis ductus, ut ego exiſtimo, argumentis, 37
litem movit Reineſius. Quidni enim Syneſius, quem annos aliquot juniorem facit Epiſcopus Cyrenæus, autor horum ſcholiorum ſit? Primo enim puerilis ille, quem vocat, error de Oſtane Democrito, quique illi præcipuum *νοθείας* argumentum facit, ne error quidem eſt, neque in dubium vocari debet ob argumenta, tam a Borrichio, quam a me hic adducta. Deinde telum imbelle ſine ictu eſt, cum ita colligit: In toto Opere Syneſii, neque in Epiſtola 57. qua omnem vitæ hiſtoriam, genus, familiam, varioſque caſus deſcribit, ulla fit mentio vel Dioſcori, vel hujus artis: ergo falſum eſt, ejus ſcripti autorem eſſe Syneſium. Quaſi vero, qui illa ſacra tractant, nomen ſuum omnes furno redeuntes lacuque ſcire geſtiant. Videmus in Villanovani ſcriptis medicis, in Alberti M. operibus, Chymica omnia ab editoribus ſecludi, quod ſtultis quibuſdam hominibus etiam ad *νοθείαν* horum ſcriptorum magnum argumentum eſt, cum tamen nihil certius ſit, ab ipſis eſſe ſcripta, ſed, dum vixerunt, diſſimulata. Ita enim plerumque fieri ſolet, ut viventes autores illa celent, nec, niſi paucis quibuſdam amicis, ſcribant: quæ poſt mortem editores, ne ſcilicet contagium aliquot cetera, ab iis ſcripta, trahant, omittunt, vel etiam ut *μυστικώτερα* ſeponunt. Non deſunt tamen aliqua hujus artis veſtigia in Epiſtolis Syneſii, ut in epiſtola 142. ad Herculeanum, cui quædam propalata Philoſophiæ myſteria exprobrat. Extat & in Gallica & nuper in Germanica lingua, tractatus, nomen Syneſii Abbatis præpoſitum habens, quique e Cæſarea Bibliotheca editus fuerit. Sed Lambecius nullum alium Abbatem, quam hunc Epiſcopum, novit, ac præterea ille tractatus plane alius videtur. Epiſtola vero ad Dioſcorum a nondum Chriſtiano ſcripta videtur, quod ex inſcriptione colligit Lambecius.

De *Zoſimi ſcriptis Chemicis*, quæ non Salmaſius, ac ne ipſe quidem Conringius 38
in dubium vocat, Reineſius tamen ſcrupulos aliquos injecit. Dicit, non omnes illi libros adſcribi poſſe, quia in illis mentio quorundam ſimplicium fiat, quæ veteribus Græcis ignota, & a Perſis & Arabibus demum inventa, ut Βελιλὲν, Νατὴφ, Θένακαρ, Τοδία, Τάλκ, Χάλκ &c. Unde colligit, demum poſt Perſarum & Arabum tempora, 900. annis circiter a nato Chriſto, cum Græci artem perditam a Perſis & Arabibus reducere in Græciam vellent, hos libros eſſe ſcriptos: quod ſi attendiſſet

Salmaſius, caput illud *περὶ ποιήσεως χαλκοῦ ξανθοῦ*, quod in Codice Altenburgenſi
39 *βαφὴ τοῦ Ἰνδικοῦ σιδήρου* inſcribitur, Zoſimo non adſcripſiſſet. * Verum unde novit
Reineſius, illa ſimplicium nomina Græcis fuiſſe ignota ante hæc tempora? Metal-
lica illa pleraque nomina ſunt, de quibus Græcorum Medici vulgares parum ſolli-
citi: Unde novit, a Perſis & Arabibus illa eſſe profecta? In ſtudiis peregrinis
peregrinæ etiam voces frequentari ſolent. Quomodo tempus perditæ & recupe-
ratæ apud Græcos artis definiet? Quomodo caput unum ex toto libro alii autori
adſcriberet Salmaſius? Nam quod illic allegatur Zoſimi nomen, non inſolitum in
illis libris eſt, quorum celari autores ſolent. Ne quid dicam de gloſſis marginali-
bus, quæ in textum ipſum librariorum culpa tranſire ſolent. Majoris momenti ob-
jectio illa eſt, quod capitulo hujus libri, quod *βαφὴ σμαράγδου* inſcribitur, ac Zoſi-
mo Salmaſius tribuit, Arabici & Muhammedici Philoſophi *σοφοὶ Ισμαηλιτῶν* lau-
dentur: unde appareat, non veteris Zoſimi, ſed junioris alicujus Opus eſſe: Cum
Saraceni primum A.C. 640. Ægyptum ſubjugarint, ac per Caliphas ſuos 600. an-
nis ſub imperio tenuerint, urbemque opulentam Alcair circa A. C. 970. ædifica-
rint. Hi Medicinam, Aſtronomiam, Chymiam, poſtquam Perſicas opes omnes in
ſe derivarunt, multis impenſis, magnaque induſtria excoluerunt: præcipue illi po-
tentiſſimi Dynaſtæ, *Almanſor, Hazon, Raſchydus, Alaminus, & Almaimon*, ipſi doctiſſi-
mi, quique doctos viros e Judæis, Chriſtianis, omnibusque gentibus evocarunt,
Græcorumque libros præcipuos in Arabicam linguam converti curarunt: ut flo-
rerent tum in Ægypto omnes doctrinæ, cum craſſiſſima barbaries Græciam, Ita-
liam, Galliam, Germaniam obſideret. Neque tamen tunc perdita apud Græcos
Chymica ſtudia, ut forte Reineſius exiſtimat, fuerunt: ſed, quod in Germania, Ita-
lia, Gallia vidimus, ſub ipſa barbarie clanculum illa diſſeminata. Neque enim ex
eo, quod ſcriptores deficiunt, artis interitus inferri debet, quæ ab antiquiſſimis tem-
poribus, non ſcriptis, ſed potius per inſtitutionem vivi præceptoris, propagata
fuit. Latuerunt illa in monaſteriis apud Chriſtianos ſtudia, unde, ſi quæ in publi-
cum prodierunt ſcripta, ut ſane non pauca etiamnum ex iis ſuperſunt, ob barba-
riem & impolitiam dictionis contempta fuerunt. Verum, ut ad objectionem Rei-
neſianam revertamur, non illa adeo firmo talo ſtat, quin elidi poſſit. Illud Iſmaëli-
tarum nomen non tum demum, ſed dudum ante illa tempora, uſurpatum; nam &
Hieronymus in vita Malchi Iſmaëlitarum Arabum meminit. Et vero de Arabum
veterum peritia in ſecretis doctrinis res notiſſima eſt. Fuiſſeque apud illos Mago-
rum nomen prius, quam apud Perſas auditum, Conringius *de Antiq. Acad. in Suppl. 5.*
teſtatur. Unde vero certiſſimis documentis oſtendet Reineſius, ſcriptorem hos
tantum Ægyptios Sophos, non alios intellexiſſe? Cum ergo in conjecturis tantum
vis argumenti ſubſiſtat, nil facit ad infringendam hujus ſcripti *γνησιότητα*. Neque
poſſunt ſpeciales illi Zoſimi, qui de variis metallicis agunt, tractatus adeo diſcerpi,
ut variis autoribus aſſignentur. Ideo enim vel maxime Oecumenici nomen obti-
nuit, quod ad varios artis hujus receſſus ſe diffuderit: quemadmodum ille titulus
primum Hermeti, deinde Johanni Sacerdoti, tum Democrito, & Stephano ab Ano-
nymo, in libro de ratione dealbandi, tribuitur.

Fuit

Fuit ergo horum librorum ſcriptor Zoſimus, ex Reineſii ſententia, Co- 40
mes & Exadvocatus Fiſci, & Hiſtoricus, qui Theodoſiorum tempore vixit;
ut Borrichius vero opinatur, ætatem Conſtantini M. longe ſuperat. Reineſii
vero ſententia vel ex eo rejicienda eſt, quod hiſtoriæ ſcriptor Ethnicus, hic
vero Chriſtianus ſit, quem antea Philoſophum Alexandrinum dixerat, quem a
ceteris ejus nominis diſtinguere Suidas videtur. Et Pelagius, qui Zoſimum
citat, vocat *τὸν ἀρχαῖον Ζώσιμον.* Magnam hic diſputationi de Chriſtianiſmo
Zoſimi anſam præbet Photius, qui Cod. 98. in recenſione Hiſtoriæ Zoſimi, il-
lum paganorum religionem ſecutum ait; & in recenſione codicis 170. libro-
rum ſc. 15. quibus proponuntur ab Anonymo teſtimonia de Chriſtiana reli-
gione e gentium ſcriptis, eum Autorem *ἀπὸ τῶν χημευτικῶν Ζωσίμȣ λόγων* (*e
frigidis Zoſimi libris, vertit Andreas Schottus*) multa deſumſiſſe ait. Hic vero in-
telliguntur nulli alii Zoſimi libri, quam *χημευτικοὶ λόγοι*, Chymici ſermones:
de quibus Suidas. Male enim vertit illa Schottus, quæ non intellexit, & vi-
tioſa apud Photium lectio eſt. * Ex eo tamen apparet, Zoſimum *τῶν χημευ-* 41
τικῶν autorem & hiſtoriarum pro uno eodemque Photio habitum eſſe: niſi
forte & ille in eo erraverit. Lambecius, ut hæc conciliet, ait, Platonicis Phi-
loſophis, *χρυσοποιΐας* arti deditis, in multis conveniſſe cum Chriſtianis. Sed
iſta frigida conciliatio dubium omne non tollit. Ego tamen in illa perſevero
ſententia, ut hunc Zoſimum Chymicum Alexandrinum a Thebano Panopolita
diſtinguendum exiſtimem. * Anonymum vero illum, cujus codicem recenſuit 42
Photius, eo quoque Chymicæ arti addictum fuiſſe exiſtimaverim, & hujus du-
ctu præcipue ad illa de Chriſtiana e Gentilibus religione teſtimonia colligen-
da impulſum fuiſſe: quæ Photius, ut hujus rei omnino ignarus, pro fabulis
& ſuperſtitioſis habuit. Nam & hodie ſunt, qui *τύπον* rerum divinarum in
his naturæ myſteriis quærunt. Fuere in his libris, Photio memorante, teſti-
monia locaque integrorum etiam librorum, non modo Græca, verum etiam
Perſica, Thracica, Ægyptia, Babylonica, Chaldaica, quin & Italica, ex iis, qui
apud ſingulas harum gentium doctrina clari haberentur. Qui liber, ſi hodie
extaret, cum magno rei Chriſtianæ fructu legeretur. * Ille tamen Zoſimus, 43
quicunque tandem fuerit, quod in ipſo reprehendit Reineſius, ſuperſtitionibus
Ægyptiacis & Platonicis ſpeculationibus ſupra modum fuit deditus, & multa
prophetica in Sacro Codice loca ad miſeram hanc artem, ut vocat Reineſius,
applicuit. Sed illa nunc quidem excutienda non ſumam; neque quivis ido-
neus, ut opinor, de iis judex erit, quæ ſuperſtitiones & fabulæ, quæ vero
pro myſteriis habenda; cum externa ſpecies in his rebus minus exercitatum
facile fallat; Reineſius tamen miſeram artem vocat, quam divinam & ſanctam
omnes, quotquot ſunt veri ejus poſſeſſores, dicunt: quæque ſi illa, quæ dicuntur,
præſtiterit, (nam omnium gentium hiſtoricam fidem labefactare extremæ impuden-
tiæ res eſſet) illo titulo merito appellanda eſt. Quare non tam ſuperſtitionis, quam
abſconditæ pietatis argumentum eſt eorum, qui arcanis rerum naturalium, quaſi typis

 quibus-

quibusdam, rerum divinarum myſteria adumbrari ſentiunt: quod multis ad Chri-
ſtianiſmi ſacra amplectenda profuit. Deinde non ignotum eſt, perpetuum myſti-
cæ Theologiæ cum arcaniori ſcientia naturali ab ejus doctoribus ſtatui conſenſum:
quod omnia ſcripta Cabaliſtica loquuntur: ut Zoſimus non adeo eam ob cauſam
44 reprehendi debeat. * Qua occaſione venit in mentem memorabilis illius *ſomnii Ma-
nuelis*, quod *lib. 3. Hiſtoriæ Johann. Cantacuzen. c. 81.* legitur, ubi per variorum anima-
lium apparitionem & dictorum e Propheta Eſaia ad illa applicationem, nihil aliud,
quam varia Operis philoſophici *Φαινόμενα* ſignificantur, quod iis, qui in lectione il-
lorum librorum exercitati ſunt, facile judicatu erit. Gretſerus vero commentator,
ut facile credo, obſcura ſibi hæc eſſe omnia, neque, quo tendant, perſpicere poſſe,
45 fatetur; * Occurrunt in hoc Zoſimo noſtro quædam etiam memorabilia, quæ *ὡς
ἐν παρόδῳ* hic etiam monet Reineſius, quod antiqui Prophetæ Chemmis, unde ars
ipſa dicta eſt, mentionem faciat, quod Codicem Ebræum non a multis, ſed ab uno
interprete in Græcam & vulgarem Ægyptiacam linguam translatum dicat, de quo
nihil apud alios dicitur, niſi forte locum e Philonis libro de Vita Moiſis huc per-
trahas, qui de feſto die, a Judæis & Ethnicis in memoriam Verſionis Bibliorum
Græcæ celebrato, aliqua memorat. Scriptorum ejus tituli plures apud Photium in
Cod. 170. & in his ipſis libris citantur. Legi & de Zoſimi ſcriptis Borrichius in
libro ſæpius laudato poteſt. In codice hoc Altenburgenſi aliter quidam librorum
tituli formantur, quam in codice Pariſienſi. Et in ipſo illo codice aliter illi citan-
tur. Eſt & inter Zoſimi ſcripta liber *περὶ ὀργάνων καὶ καμίνων*, cum iconibus adje-
ctis, quarum aliquas Borrichius exhibuit.

46 In Zoſimi ſcripta *Olympiodorus* commentatus eſt, cujus liber etiam in codice Al-
tenburgenſi habetur; in cujus tamen ætate definienda magna ſententiarum varie-
tas eſt. Salmaſius hunc extremis Græciæ temporibus vixiſſe ait, quem ex eo re-
fellit Reineſius, quia nullam Stephani, ſcriptoris anno 620. florentis, ſed Zoſimi &
Syneſii, qui proxime illum præceſſerint, mentionem faciat, more illorum ſcripto-
rum, qui in arte ſua anteceſſores ſemper in ore habent. Reineſius & Lambecius,
uti & Conringius, Olympiodorum Thebanum Hiſtoricum, & Olympiodorum
Philoſophum Alexandrinum, pro uno eodemque agnoſcunt. Plane in eo demon-
ſtrando operoſus eſt Lambecius. Suidas de Olympiodoro Philoſopho Alexandri-
no memorat, ad quem audiendum Proclus Lycus ſe contulerit. Peripateticus ille
fuit, ſed tamen & in Platonis libros commentatus eſt. De Olympiodoro, qui re-
rum civilium ſtudio ſe addixit, & libros Hiſtoriarum ſcripſit, Photius Cod. 80.
quem Thebanum facit & profeſſione Poëtam, ubi per nomen Poëtæ Reineſius &
Lambecius Chymicum intelligunt: illum enim Poëtæ nomen hoc tempore nota-
bat, & *ποιήσεις* dicebantur operationes Chymicæ. Quod tamen, ut incertum ar-
gumentum, rejecit Borrichius. Hiſtoriam ille ſuam ab Honorii Rom. Imperat. Con-
ſulatu ſeptimo, & Theodoſii ſecundo, ad id tempus, quo Valentinianus Romanus
Imperator declaratus (nempe ab A. C. 407. ad A. C. 425.) deduxit. Idem Photius
codice 214. de Olympiodoro agit, cui Hierocles librum de Providentia & Fato
inſcripſerit. Illic profeſſione Philoſophum, philoſophiæ non vulgaris amatorem
vocat,

vocat, quem veluti Cenſorem conſtituerit Hierocles, non civilis ſapientiæ omnino rudem, qui legationibus Romanis clarus, ac barbaras gentes Romano imperio adjunxerit; unde maximos ſibi magiſtratus acquiſiverit. Quibus poſtremis verbis Photium ad Hiſtoriarum libros Olympiodori, Photio Cod. 80. recenſitos, reſpicere, non abſurda conjectura exiſtimat Lambecius; cum & tempora ipſa reſpondeant, & ipſe Olympiodorus illic ſe legatum ad Hunnos miſſum ſcribat. Verum plane alia in ſententia eſt Borrichius, qui Philoſophum Alexandrinum Chemicum alium a Thebano illo facit. Illum eſſe Chriſtianum ait; hunc Ethnicum; nam gentili religioni addictum vocat Photius; ſed Chymicum illum Chriſtianum eſſe, loco ex ejus ſcriptis adducto, probat Borrichius: quem ante Conſtantini M. tempora vixiſſe, non contemnendis ſuſpicionibus oſtendit.

Nihil ergo certi definiri poteſt, quo tempore vixerit Olympiodorus.
Certum tamen eſt, non vixiſſe extremis Græciæ temporibus, quod volebat Salma-
ſius: poſt Zoſimum tamen, Chymicum ſcilicet illum. * Nam, quod attinet ad il- 47
lum locum, quem Philippus Labbeus, notis ad Eclogas Photii de Olympiodoro,
quæ Corpori Hiſtoriæ Byzantinæ inſertæ ſunt, e Zoſimi hiſtoriarum libro 5. pro-
fert, quo Zoſimus Olympiodori hiſtoriam citat, is ſatis bene expediri poteſt. Lo-
cus ita habet, Leunclavio interprete: *Hinc ad Ravennam (ea metropolis eſt Flaminiæ, priſca*
ſane civitas, colonia Theſſalorum, Rhene dicta, quod eam aquæ ab omni parte circumfluant;
non autem propterea, velut Olympiodorus ille Thebanus ait, quod Remus, Romuli frater, hu-
jus urbis conditor fuerit: hoc enim Quadrato relinquere debuerat, qui de hac urbe in hiſtoria
Imperatoris Marci id commemoravit) ad Ravennam igitur hanc &c. Non probo Lam- 48
becii ſententiam, qui non ſolvit hunc nodum, ſed Alexandri gladio ſecat. Opero-
ſe enim probare nititur, totam hanc parentheſin ſcholion eſſe anonymi cujusdam
Grammatici, ideoque delendum. Non opus, me quidem judice, tanto apparatu
erat, & fruſtra hic in ſimpulo fluctus movet Lambecius. Quare enim Zoſimus
Olympiodorum teſtem vocare non poſſit, qui eodem tempore vixerit & ſcripſe-
rit? Nam ſane Olympiodori librum legere vivus Zoſimus potuit, atque ex eo
quædam adducere; quod ab aliis ſæpe factum vidimus.

Quæ *Cleopatræ* tribuuntur, ars auri faciendi, ænigmaticis characteribus ſcri- 49
pta, & de ponderibus & menſuris excerpta, incertæ fidei viſa ſunt: cetera libri hujus
poſtremi e Geoponicorum veterum libro deſcripta: extremum ejus ſchediaſmatis a
recentiori aliquo Græculo aſſutum, ut oſtendunt voculæ illæ *μόδης, χάμυλος*, quas
vetus Græcia ignorat. Stephanus tamen Cleopatræ cum Oſtane colloquium ad-
ducit: quæ per temporum rationem conſiſtere non poſſunt; niſi forte quemvis
alium ejus nominis, quam Oſtanem, vel primum, vel ſecundum, fingamus, aut forte
Oſtanes ſecundus arte ſua tam longævum ſe fecerit. Extat tamen in Regia Biblio-
theca Pariſ. liber Comarii Philoſophi Sacerdotis, qui docuit Cleopatram divinam
artem. De quo nihil omnino dicere poſſumus, genuinus, an ſuppoſititius liber ſit.
* Similis farinæ ſunt, quas e Bibliotheca Goldaſti in inſigne Priapejorum ſuorum 50
orna-

Digitized by Google

ornamentum, digniſſimum ſane hac patella operculum, Scioppius producit; Cleopatræ, Antonii, & Q. Sorani Medici epiſtolæ mutuæ, quibus de libidine Cleopatræ, eaque per artem medicam frenanda, agitur. Franciſcus Philelphus *lib.6. Epiſt. ad Philippum Medicum,* easdem ſubinnuere epiſtolas videtur, cum ſcribit: *Memini, cum nuper eſſes Mediolani, vidiſſe apud te vetuſtiſſimum quendam codicem, qui Medicorum plurium ſcripta complecteretur, ut Cornelii Celſi, & utriusque Sorani, & Apulei & Democriti, & quarundam etiam mulierum.* Extat & Heraclii Imperatoris epiſtola, *qua ad Sophoclem, vel Saphoclum Philoſophum ſcribit pro expoſitione libri inventi ad caput Cleopatræ Reginæ in ſuo ſepulchro.* Hæc enim elegans eſt Epiſtolæ inſcriptio, ab homine barbaro fortasſis addita; ac reſpondet illi Sophocles Sophiſta, characteres occultæ ſcripturæ interpretans de fœcunditate paranda; niſi fefellerit Heraclium Chemicos Characteres de rebus vulgaribus exponens; modo vera ſint, quæ in epiſtola illa ſcribuntur. Habet & Moriſotus *Cent. 1. Epiſt.34.* illas epiſtolas, qui tamen alias hic affert explicationes. Antonii epiſtolæ adeo nihil ætatis illius ſapiunt: Commendat tamen Scioppius, neque invidere tam egregium κειμήλιον viris doctis voluit, *Fictitiarum licet ſint illa,* ait, *autorum, multum tamen facere ad veterum quorundam loca intelligenda, Petronii, Martialis & aliorum, domi doctus, didici.* Ille ſcilicet magiſter didicit, diſcant jam *virtutem ex illo pueri verumque laborem.*

51 Extat in codice Altenburgenſi amplius *Michaëlis Pſelli,* notiſſimi Philoſophi, qui A. C. 1080. vixit, *epiſtola* ad Patriarcham Xiphilinum de eodem argumento, quæ in Latinam linguam converſa extat. Fuit vir doctiſſimus Pſellus, ejusque multa ſunt ἀνέκδοτα, notavitque in Bibliothecis paſſim latitantia Poſſevinus. Illum reconditis artibus fuiſſe deditum, arguit liber ejus de Dæmonibus, quem cum com-
52 mentario doctiſſimo edidit Gaulminus. * Sunt porro in codice Altenb. Agathodæmonis & Hermetis Trismegiſti fragmenta, Philippi cujusdam tinctura æris Perſici, quem Lambecius exiſtimat Chryſoſtomi presbyterum, Moyſis Prophetæ & Legislatoris Judæorum ſcriptum ſuppoſititium. Non enim negari poteſt, impoſturas etiam in hoc argumento fuiſſe, ut autores celebres & antiqui ſcriptis lucri cauſa præponerentur: Quod, notante Reineſio, tum frequentatum maxime fuit, cum inter Reges Ægypti, Alexandriæ & Pergami, ſtudium & æmulatio conquirendorum librorum maxime ferveret. Cum enim antiquorum ſcripta præ aliis expeterentur, eorum nominibus librarii abuſi fuerunt, ut eo carius venderent: quod & Galenus ſibi vivo accidiſſe conqueritur.

53 *Anonymi* plures ſunt tum in codice Altenburgenſi, tum Vindobonenſi & Pariſienſi, ut, de aqua divina dealbationis Anonymi Chriſtiani experimenta Chymica; Anonymi Chriſtiani varia capita Chymica: Anonymi capita duo de aqua divina. Anonymi Chriſtiani Myſteria Chymica: Anonymi veteris arcana duo Chymica: Anonymi varia ſecreta Chymica: Anonymi Chriſtiani liber Chymicus ad Sergium de aqua divina. Ubi notandum eſt, nulla ſcripta magis eſſe mutilata, quam quæ de divina aqua agunt, cum illa inter μυστικώτατα hujus artis ſit. In Pariſienſi codice, quæ notavit Labbeus in Nova Bibliotheca MStorum

rum

rum librorum, hæc ſunt. In codice Altenburgenſi non exſtantia ſunt: Comarii
de Lap. Phil. ad Cleopatram: Orphei fragmenta quædam: Coſmæ Hieromonachi
de Chryſopœia: Nicephori Blemmidæ de auro conficiendo: Petri Theodorici
de methodo alchymiæ: Joannis Archiſacerdotis liber; Sopharis in Perſide Tra-
ctatus; Platonis, Ariſtotelis, Porphyrii, Claudiani, Sergii libelli. * Eos libros 54
omnes edere in animo habuit Leo Allatius, una cum ſuis ea de re tractatulis, re-
ferente Labbeo, votumque hoc addente: *Utinam tandem aliquando, tam ſæpe promiſ-
ſus, tamdiu exſpectatus, nobiliſſimus tanti viri fœtus faventem ſentiat alicubi Lucinam!* Lexi-
con quoque Chymicum codici Altenburgenſi additur, ſed recentius, ante 270.
circiter annos ſcriptum, in quo multa corrupta & confuſa. Sed de his omnibus
ſcriptis ita Labbeus part. 4. MStorum, p. 129. *Eorum operum pleraque perierunt, non-
nulla adhuc cum blattis tineisque in ſitu ac pulvere luctantur in veteribus membranis Francica-
rum Italicarumque Bibliothecarum, quemadmodum de Pariſienſibus ipſi nos oculati teſtes ſu-
mus.* Hoc eſt, quod Heraclitus & Theophraſtus dixerunt, per ἀπιστίαν, arrogan-
tiam & contemptum multas res præclaras ignorari. * Annon ſatius eſſet, his po- 55
tius naturæ theſauris operam impendere, quam rebus frivolis? Juſta hæc eſt Bor-
richii querela: *Si mediam partem illius temporis, quod Solino impendit Salmaſius, ſcriptori in
pluribus fabuloſo, ut quo ſine jactura inſigni carere res literaria potuit, impendiſſet reſtituendis
emendandisque Chemicis antiquis Græcis; ſi Scioppius bonas horas Priapejis corrigendis in-
ſumptas; ſi alii otium, quod in nequitiis Martialis Petroniique expiſcandis collocavere, huc
vertiſſent, jam Græca illa Chemicorum dictio venuſta & a maculis libera facie orbem erudito-
rum illuſtraret.* Vellem ego hunc laborem nunc ſuſciperet ipſe πολυμαθέστατος Bor-
richius, vel, qui nuper præclaro aliquo ſpecimine prælufit, Jacobus Tollius, non
varia tantum doctrina, ſed & ipſis Chemiæ experimentis ſpectatus. (*cc*)

Longum ac propemodum infinitum eſſet, ſi ejus generis Scriptores recen- 56
tiores hic recenſeremus. De multis in diſſertatione peculiari egi, quæ ſuper hoc
argumento legi poteſt. Vidi apud amicum ultra 1500. Autores veteres &
recentiores. Extant in Bibliotheca Iſaaci Voſſii multa ejus argumenti. In
Bibliotheca Cæſarea libri Chymici a Lullio ſcripti ἀνέκδοτοι ultra C. latitant.
Rogeri Baconis in Bibliothecis Franciſcanis per Angliam multi ἀνέκδοτοι Chy-
mici & mathematici, teſte Antonio Wood *in Hiſt. Acad. Oxon.* incomparabili
naturalis ſcientiæ damno perierunt. * Rabbinorum antiquorum magnum in his 57
rebus ſtudium fuit, quorum præclara monumenta Illuſtris Cabalæ denudatæ
editor, vir in omni non civili tantum doctrina, quam non in umbra, ſed in
luce ipſa conſiliis & actionibus profitetur; ſed & humaniori & ſolidiſſima rerum
naturalium ſcientia ſubactus & exercitatiſſimus nuper publicavit. Venit & ad
manus meas, Collegæ honoratiſſimi, I. L. Hannemanni, beneficio, *Mezahab* Epiſtola *de
variis*

(*cc*) Poëtarum Græcorum Chymicorum Editionem, & Ol. Borrichius (narrante Thoma Bartho-
lino *in Diſſ. de Medicis Poëtis p. 103.*) & Jac. Tollius (*teſtibus Pet. Bælii Novellis Reip. Liter.
M. Nov. A. 1688. p. 1279.*) eſt molitus, neuter autem, ob fata immatura, in lucem proferre
potuit.

Digitized by Google

variis auri generibus, ex ſenſu artis ſcripta. (*dd*) Imaginum Hieroglyphicarum, per varia Orbis Europæi monaſteria, templa, magna eſt copia. Et quis hæc omnia aliquot pagellis percenſeat? Erit fortaſſis plenior alibi de his dicendi locus.

CAP. XII.

DE EO, QVOD IN DISCIPLINIS DIVINUM EST, EXCURSUS.

§. 1. *Occaſio hujus excurſus.* 2. *In Methodo ipſa diſcendi aliquid* θεῖον. 3. *Singularis ars ὠκυμαθείας, ab Agrippa propoſita.* 4. *Periodi artium & inventorum.* 5. Τὸ θεῖον *in literis*, 6. *nominibus.* 7. *Linguarum concentus.* 8. *Linguæ peregrinæ hominum, ſpiritu obſeſſorum.* 9. Τὸ θεῖον *oratorium.* 10. *Singularis impetus.* 11. *Exemplum Franciſcani.* 12. *Furor Poëtarum.* 13. *Poëtæ illiterati & extemporalis memorabilia exempla.* 14. *Divinum in Muſicâ & Poëſi.* 15. 16. Τὸ θεῖον *in Philoſophia, Phyſicis.* 17. *Ad res viliſſimas cæcutimus.* 18. *Principium aliquod in natura ἄγνωςον.* 19. Τὸ θεῖον *in Numeris.* 20. 21. *Vaticinatio per numerum Septenarium.* 22. Θεῖον *in Geometria.* 23. *Optica.* 24. *In ſingulis diſciplinis quædam* θαυμαςά. 25. *Dei reſervata.* 26. *Prænotio futurorum.* 27. *Arcanum Phyſicum, & cognitio temporum.* 28. Τὸ θεῖον *in Medicina, Medicis & morbis.* 29. Τὸ θεῖον *in Moralibus.* 30. *Virtus Heroica.* 31. *Impulſus divini.* 32. Τὸ θεῖον *in Politicis, in Rebuspublicis.* 33. *Fata imperiorum.* 34. *Principum miracula.* 35. *Dei directio circa eorum actiones, varioſque caſus.* 36. Τὸ θεῖον *Geographicum in detegendis regionibus.* 37. Τὸ θεῖον *Hiſtoriæ.* 38. *Providentiæ divinæ ſpeculum.*

Cum

(*dd*) Circa *Mezababi* ætatem, nimius Chymiæ Amor (uti *P. II. Iſagoges ad Hiſtor. Cimbr. c. 5. §. 2. p. 96.* jam eſt monitum) Morhofio impoſuit. Scriptor enim iſte *Epiſtolæ de Auro Potabili* ψευδώνυμος, larvam Nominis Proprii *Mezahab* (& Cognomini ſuo affinis, & Argumento Epiſtolæ, ſi Etymon ſpectes Hebræum, congrui) e Gen. XXXVI. 39. mutuatus, non Rabbinus fuit Antiquus, ſed Medicus noſtræ ætatis Judæus, *Benjamin Muſſaphia*, Med. D. & Practicus Hamburgenſis, Glückſtadienſis atque Amſtelodamenſis, A. 1674. æt. 69. defunctus. Is Epiſtolam hanc Hebræo-Latinam (qua Veteribus Hebræis, ævique ſequioris Rabbinis, Auri Potabilis cognitionem, & Chymiæ arcanioris peritiam, e S. Lit. aliiſque gentis ſuæ monumentis, aſſerere conatur), ſeorſim initio, ſub larva iſta, deinde autem, vero nomine præfixo, una cum *Sententiis Sacro-Medicis, ex toto V. T. collectis*, Hamburgi A. 1640. in 8vo edidit. Solus Textus ejuſdem Latinus, prolixo & verboſo Joh. Lud. Hannemanni oneratus Commentario, hujus *Ovo*, quod vocat, *Hermetico-Paracelſico-Triſmegiſto*, ſive *Tractatui de Auro*, Francof. A. 1694. *in 8vo* excuſo, eſt præfixus, adjecta etiam Appendice pro Loco hoc Morhofiano Apologetica, ſed tali, quæ nihil ſolidi affert, ac proinde, in re præſertim adeo manifeſta, reſponſum haud meretur.

Digitized by Google

Cum hæc ſcriberemus de Philoſophiæ myſteriis, celebrabamus ejus diei in 1
Eccleſia anniverſaria ſacra, quo ſupremus omnis ſapientiæ diſpenſator, optimus maximus artium Magiſter Spiritus S. ut ſemper per totum terrarum orbem opes ſuas diſſeminavit, ita tunc viſibili ſpecie univerſas in Apoſtolos effudit. Unde in ſacram hanc meditationem abrepti ſumus: ut nulla eſt, quæ non ex hoc fonte inexhauſto promanat ſcientia, ita nullam eſſe ex toto diſciplinarum orbe, quæ non divinum illum characterem circumferat. Quare τὸ θεῖον, quod in diſciplinis eſt, ἀκρόαμα hoc loco non indignum, hic proponemus. (*ee*) Nemo paulum ſagacior eſt, cui illud non ſuboleat; qui non ſuſpicione ſaltem & conjectura aliqua attingat. Scilicet, ut vulpes in fabulis, ſcientias tractamus. Illa pultem, vitro incluſam, cum ligurire non poſſet, ſuperficiem tamen lambit. Pellucet illud, quod in ſcientiis divinum eſt: ſed quoniam in ſuperficie ſemper hæremus; quoniam inani illo ac vitreo opinionum ſplendore nos oblectamus, nunquam pectus ſaturamus, nunquam ad fundum rerum penetrare poſſumus. Nimis immerſi ſumus nobis ipſis & turbæ opinionum variarum. Quod ſi animum paululum in ſe revocaremus, Deoque permitteremus, & ſimpliciſſimos naturæ intueremur progreſſus, expeditior eſſet ad veritatem via, & divinæ menti noſtram arctius jungeremus.

In ipſo illo τῆς ἐπιστήμης τρόπῳ, in rerum apprehenſione, quæ non divina ſæ- 2
pe animadvertimus veſtigia! Sunt, qui fulminea ingenii vi omnia perrumpunt, quorum animus in ſpecula poſitus uno quaſi intuitu omnia ſimul comprehendit: quaſi non ſenſuum miniſterio, non Syllogiſmorum apparatu ad intelligendas res indigerent, ſed geniorum inſtar omnia pervaderent quaſi & abſorberent. Ita quæ tardius aſſequuntur alii, longisque præceptionibus circumducti, illi quaſi volatu uno transmittunt, omniaque præcipere ipſi videntur. Vidimus ad certas diſciplinas quosdam quaſi divinitus incitatos, ea in his confeciſſe ſpatia, ut in prodigium illa res traheretur. Fuere ad varias artes liberales, mechanicas, ſtatuariam, graphicam, poëſin, matheſin, chirurgiam, quaſi a natura facti: ut nullis uſi doctoribus, ipſi alias ſimplices, plebeji ruſtici, non raro etiam oculorum ac linguæ uſu deſtituti, ipſos in illis rebus artifices ſuperarent. Quin & vaticinandi quibusdam inſtinctum adeo efficacem fuiſſe accepimus, ut mera oracula fundere viderentur: quæ omnia poteſtatem humana majorem & τὸ θεῖον in ipſa etiam diſcendi methodo de-
clarant. * Teſtatur quidem alicubi Cornelius Agrippa: *eſſe artem quandam, ſed pau-* 3
ciſſimis cognitam, ita informandi, exornandi & illuſtrandi fidelem & purum hominis animum, ut ex ignorantiæ tenebris repente ad ſapientiæ & doctrinarum lumen evehatur: e contrario vero aliam facultatem immundos atque incredulos, reconditis quibusdam arcanis, eodem ſapientiæ & doctrinarum dono rurſus exuendi, & priſtinæ ſuæ ignorantiæ reſtituendi. Quam ſi ille

(*ee*) Παρέκβασις hæc de τῷ Θείῳ in Scientiis ſingulis, Feſto Pentecoſtes A. 1687, Kilonii, peculiari Programmate Academico, publico nomine conſcripto, ab Autore eſt propoſita, & inde, verbis iisdem, huc translata.

Digitized by Google

ille alios artem docere potuiſſet, magnus ille nobis Apollo fuiſſet. Nos eam rectius ab ipſo illo artium omnium Parente Panſopho, Sancto Spiritu, qui ſuper Apoſtolorum capita ſe effudit, veri illo Duce *ὠκυμαθεῖς* & *θεοδίδακτοι*, didicerimus.
4 * Cui non deprehenduntur certæ in artibus inventis periodi & revolutiones? Noſtra ſecula divinum Typographiæ beneficium habuerunt, quod ab omni ævo fatali quodam ſigillo abſconditum fuit. Illa pulveris pyrii ars quoque nunc in lucem prodiit, quaſi orbis extremo incendio præluderet.

5 Veniamus ad ipſas *artes & ſcientias*, & quid in illis *θεῖον* videri poſſit, rimemur. Conſideamus primum in puerorum ſubſelliis, atque inter ipſos *ἀναλφαβήτους* nos teneamus, ibique literas ſyllabasque aucupemur. Magnum in his miraculum eſt. Quot habemus artes, diſciplinas, volumina, ex paucis his elementis nata omnia videmus. Eſt præterea philoſophia quædam Alphabetaria, quæ non pueros, ſed magnos profecto doctores exerceat. Notas literarum, ſingulis gentibus familiares, videamus, ſcribendi rationem modumque perpendamus; & primas illis animi, indolis, ideas impreſſas deprehendemus. Ac optandum ſane eſſet, omnium populorum nobis characteres fuiſſe ſervatos: ita vel ex eorum collatione mutua multa abſtruſa inveſtigaremus. Quemadmodum ex punctis, lineis, circulis omnis producitur quantitas, atque ipſa corporum habitudo in iis fundatur: ita ex his characteribus, eorum ſimplicitate, poſitu, ductu, animi quædam indoles, e convenientia quædam quaſi migrationes elucent. Prima mentis porta verbum & ſcriptura eſt, qua ſe in aurium oculorumque ſenſus ingerit. In ipſis literis divinum quid latere vel ex eo agnoſcimus, quod acceſſione literæ *He* Abramo divina virtus inſpirata
6 videbatur. * Quanta ſunt in nomine Tetragrammato myſteria! quæ integris libris non evolvunt Cabaliſtæ. Multa de ſacris nominibus Judæi nobis narrant, quibus mirificam illi potentiam tribuunt. Ipſe Dei Filius, æternus ille *λόγος*, verbi nomine vocatur, de quo Reuchlinus mira e Cabaliſticis libris nos docet. Quanta Cabalæ illius literariæ myſteria ſint, ii norunt, qui ſacris illis ſunt initiati: quibus magna volumina quidam impleverunt. Longa eſt Jamblichi in libro *de myſteriis Ægyptiorum, ſect. 7. c. 4. & 5.* de divinis nominibus, eorum ſignificationibus, diſputatio. Mentionem facit Jacobus Sponius in accuratiſſimo ſuo *Itinerario lib. 2. pag. 53.* cujusdam Ægyptii *Check-Bouni*, qui *de Virtute verbi divini & humani* mirabilem librum ſcripſerit, in quo per varias linearum vocumque figuras, perque literarum *μετάθεσιν* multa curioſa deducat. Sunt, qui e nominibus & literarum numeris ita vaticinantur, ut raro fallant. Notarunt nonnulli infauſtorum nominum impoſitione fortunam hominum labefactari, eorum immutatione quoque immutari. Quidam e tetricis nominibus, quos reos criminis ſuſpicati ſunt, tales quæſtione inſtituta deprehenderunt. Ne quid de iis dicamus, qui verbis morbos curant, *Salutatores* dicti. Quæ omnia cum ad ſuperſtitionem ſpectare videantur, procul ab his ſa-
7 cris abeſſe jubemus. * Mirabilis eſt ille linguarum diverſarum concentus, per quas ſparſa primæ linguæ veſtigia, ut *θεῖον* aliquid, non vana hariolatione venari poſſu-
8 mus. * Vidimus ſpiritu aliquo agitatos ignotas ſibi linguas loqui: quod quanquam Huartus ad ſingulare temperamentum; alii ad morbum melancholicum;

Pom-

Pomponatius, ne quid potentiæ ultra naturam debere videatur, more ſuo, in libro *de Incantat.* ad ſiderum influxus refert; abſurda tamen illa & παράδοξα ſunt, cum impurus ille & κακόζηλος Spiritus in illis hominibus agat, quod in Apoſtolis Spiritus Sanctus, qui omnibus linguis τὰ μεγαλεῖα τȣ̃ Θεȣ̃ deprædicabant. In illis aliquid δαιμόνιον, ut in his θεῖον fuit.

E *Grammaticorum* Ludo ad *Oratores* tranſeamus. Quis non in illis aliquid di- 9
vini agnoſcat? Neque enim artem hanc e Sophiſtarum palæſtris natam exiſtimemus. Majus quid in illa elucet, erectum, glorioſum, quod ipſos animos expugnet, præclarumque rebus divinis ſuppeditet inſtrumentum. Non ſunt e Magiſtris hominibus æſtimandæ artes: divinæ illæ ſunt, æternæ, atque ex eodem fonte derivatæ, unde olim in Apoſtolorum animos effundebantur: etſi hæ omnibus numeris abſolutæ. Præcepta, quæ a Magiſtris ſucceſſu ſeculorum congeſta ſunt, veritati & naturæ conformia, hos natales loquuntur. Quare ad divinos uſus adhibeamus, quæ divina ſunt, & quæ e veritatis quaſi utero obſtetricias manus admoventes Magiſtri in lucem protulere. * Verum illud eloquentiæ ὕψος in ſpiritu & impetu eſt. 10
Agnovit hoc e gentilibus Philoſophis Seneca, qui in libro de tranquillitate cap. ult. *Non poteſt grande aliquid & ſupra ceteros loqui, niſi mota mens. Cum vulgaria & ſolita contemſit, inſtinctuque ſacro ſurrexit excelſior; tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non poteſt ſublime quicquam & in arduo poſitum contingere, quam diu apud ſe eſt. Deſciſcat oportet a ſolito, & efferatur, & mordeat frenos, & rectorem rapiat ſuum, eoque ferat, quo per ſe timuiſſet aſcendere.* Hoc eſt illud in oratione, quod Ariſtides vocat τὸ πῦρ: λόγων αὐτὴ πηγὴ μία, τὸ ὡς ἀληθῶς ἱερὸν καὶ θεῖον πῦρ, τὸ ἐκ Διός ἐστι. Hippocrates, cui Deus ipſe τὸ θερμὸν ἀθάνατον, illud, quod in homine ἡγεμονικὸν eſt, vocat τὸ θερμότατον καὶ ἰσχυρότατον πῦρ. Cicero ſic Latine exprimit: *Nulla me ingenii, ſed magna vis animi inflammat, ut me ipſe non teneam.* Iſtud in Joanne θερμὸν, iſtud Θεῖον πῦρ antiqui Theologi obſervarunt: quibus ille υἱὸς βροντῆς, βροντόφωνος & βροντόπαις, ob incomparabilem & ſublimem eloquentiam, dictus fuit. Ex hoc impetu viſi ſunt Oratores, citra ullam meditationem, ad dicendum proſilire, in extremis periculis, in Reipublicæ neceſſitatibus. Vidimus Oratores ſacros, divino quaſi ſpiritu ductos, extemporali eloquentia plus præſtitiſſe, quam elaboratis orationibus alios. * Talem nobis Franciſcanum illum Eraſmus *lib. 14. Epiſt. 15.* depingit, 11
cujus memorabile exemplum ab omnibus legi meretur. *Rogatus,* inquit Eraſmus, *a me familiariter, quibus modis præpararet animum ſuum iturus ad concionandum: Reſpondit, ſe ſolitum in manus ſumere Paulum, & in ejus lectione tam diu commorari, donec ſentiret incaleſcere pectus. Illic hærebat addens igneas ad Deum preces, donec admoneretur eſſe tempus incipiendi. Nonnunquam ſepties concionabatur uno die, nec unquam illi deerat ſermonis eruditi copia.* Digniſſima lectu eſt tota hæc de illo viro Epiſtola, quæ ideam prudentis piique Theologi in ejus vita depingit. Miraculum aliquod iſtius temporis dixeris.

Poëtas qui non humana, ſed Deorum lingua, loqui dixit, aliquid homine majus 12
in illis agnovit: ſcilicet τὸ Θεῖον, quod adeo in his ſtudiis dominatur, ut ſine ἐνθουσια-

Digitized by Google

σμῷ illa jaceant frigeantque: quare & Vates dicuntur, ſeque ipſos *ἐνθουσιαζομένους* profitentur. Quis non de furore Poëtarum tam apud Poëtas ipſos, quam alios legit? Sed illum divinum nominabat Plato, ſuntque, qui peculiaribus ea de re libris agunt. Divinus ille maxime furor, cum in hymnos divinos fertur. Plato in Dialogo, qui inſcribitur *Ἴων* ſive *περὶ Ἰλιάδος*, Poëſin omnem ab inſpiratione eſſe contendit. *ὁ θεὸς*, inquit, *αὐτός ἐστιν ὁ λέγων, διὰ τούτων δὲ φθέγγεται πρὸς ἡμᾶς. Deus ipſe eſt, qui per illos loquitur, & nos inclamat.* Et ibidem: *ἐν τούτῳ γὰρ δὴ μάλιστα δοκεῖ ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι ἡμῖν, ἵνα μὴ διστάζωμεν, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινά ἐστι. In hoc maxime Deus oſtendiſſe videtur, nobis diſputandum non eſſe, quia divina potius, quam humana ſint hæc poëmata.* Hoc, inquit, Deus eo indicare voluit, cum de induſtria per ineptiſſimum poëtam pulcherrimam cecinit melodiam. Quare non inepte hic Plato annulorum magnetis contactu cohærentium exemplo hunc, a divino ſpiritu per alios
13 poëtas propagatum, afflatum nobis ob oculos poſuit. * Memorabile in homine ruſtico Italo exemplum ætas noſtra tulit, qui nullis præceptis imbutus, cum legeret Torquati Taſſi carmina, quaſi ſpiritu quodam afflatus elegantiſſima ſine mora fudit carmina, quæ vel ipſos artifices in pudorem conjicerent. *Joannes Dominicus Perus* ille vocabatur, qui nullis promiſſis, utut ampliſſimis, a Principibus permoveri potuit, ut ruſticis ſordibus relictis in aulas & urbes concederet: beneficiis tamen plurimis affectus a multis fuit. Vivis illum coloribus J. N. Erythræus deſcribit *Pinacothec. II. n. 27.* Vidit Patavina cathedra ante non multos annos Fr. Macedum, Virum omnibus doctrinis & ſcientiis conſummatum, ex tempore de argumentis propoſitis Latina recitantem Carmina, eaque elegantiſſima, atque omni apparatu poë-
14 tico inſtructa: quæ cultiſſimi alii Poëtæ longa meditatione vix extunderent. * Poëſi affinis eſt *Muſica*, quæ ſonos moderatur, affectus incutit, incuſſos mulcet, animosque, quo vult, rapit. Eſt ſane in ſonis aliquid *θεῖον*, ut ad illorum contemperationem, mirabilem ſane & myſteriis plenam, totius univerſi menſuram veteres Philoſophi inierint: quos ubi numeris ſuis Poëta ſcite & recte illigaverit, pene ad Orphica miracula patranda aptum dixeris. De divino illo, quod in Muſica eſt, præclare Jamblich. *Libr. de Myſteriis Ægypt. ſect. 3. c. 9.* philoſophatur.

15 *Philoſophia*, quæ in contemplatione rerum conſiſtit, eo ipſo nomine divini quid inferre videtur: quid enim eſt *θεωρεῖν*, niſi a ſenſibilibus animum ad *τὰ ἀόρατα* ad-
16 ducere? * Hic principem locum naturalis philoſophia tenet; in qua omnia a ſublimiore principio arceſſenda ſunt, quam vulgo fit. Pecora ſunt & fungi, qui in naturæ operibus ubique præſentem DEI manum non ſentiunt. Stupida eſt atque iners natura, ſi ab illo diſceſſerit. Nullo vinculo illa continetur, niſi ille nodos ſtrinxerit. Quod cum agnoſcerent gentium Philoſophi & Poëtæ, qui *Jovis omnia plena* ajebant; quis credat, nunc reperiri homines, qui rectore deſtitutam ſibi ipſi hanc machinam permittant? Plus eſt miraculorum in natura, quam vulgo credimus.
17 Quo oculos vertimus, quo pedem movemus, in illa incurrimus. * Vel in minimo inſecto divinam manum deprehendimus. Omnis illa corporum membrorumque com-

compoſitio, illa univerſi omniumque animalium admirabilis fabrica, intelligentiam & mentem operatricem arguit. Providentia ex omnibus elucet. Vel talpam videas: omnia in illa ad ſuos uſus comparata, oculi, aures, ungues, membra omnia. Quod cum perpenderet Cardanus, mire alioquin miſereque in illis, *quæ Spiritus ſunt,* fluctuans, ac talpa ipſa interdum cæcior, hic tamen vel a talpa oculos viſumque recipit, cum in hunc quaſi ἐνθουσιασμὸν prorumpit: *Palam eſt igitur, naturam in cunctis ſollicitam mirum in modum fuiſſe, nec obiter, ſed ex ſententia, omnia prævidiſſe, hominesque, quibus hoc beneficium Deus largitus eſt, ut cauſam rerum primam inveniant, participes eſſe illius primæ naturæ: neque alterius eſſe generis naturam, quæ hæc conſtituit, ab illorum mente, qui cauſam eorum, cur ita facta ſint, plene aſſequi potuerunt.* Felices igitur merito vocat Virgilius, qui rerum cognoſcere cauſas potuerunt. Sed quot illorum ſunt, qui cognoſcunt? In nebulis toti verſamur. Cum Athenienſes verum Dei cultum ignorarent, τῷ ἀγνώστῳ θεῷ aram poſuere. * Nil temere nos dicemus, ſi 18
omnia ignorare nos dicamus. Expedire in ipſis principiis nihil poſſumus, niſi ad ἄγνωστον aliquod & incognitum refugiamus. Rident Lyncei noſtri eos, qui ad Qualitates occultas confugiunt. O boni! neſcitis, quam vos in ipſis demonſtratiunculis veſtris nihil ſciatis? At vero, dicitis, in ipſis minutiis naturam recognoſcimus, in particulas oblongas, ramoſas, globoſas reſolvimus: nihil oculos noſtros, perſpicillis armatos, effugiet. Sed nihilo tamen ſapientiores per vos facti ſumus. Quamdiu rerum miſtiones ignoramus, nihil omnino novimus. Propiora illa potius prenſanda ſunt, quam remotiora. In illis habitat natura, moratur, palpatur: In his diſperſa eſt, & a ſenſibus recedit. Ita plerumque comparatus eſt hominum animus: *Transfugit in medio poſita & fugientia captat.* Si culta aliqua & elaborata cui offeratur oratio, isque in illa artificium indagaturus ſit; quis propius ſcopum feriret? illene, qui literas & ſyllabas numeraret; an vero, qui in partes ſuas, quibus proxime componitur, in enthymemata, in ſchemata, diſſolveret? nullum eſt in rerum natura Φαινόμενον, quod expedire feliciter poſſumus. Vertamus in omnes partes, ſecemus in particulas, plus, quam κυμινοπρίσαι, hærebimus ſemper, & tandem in incognito aliquo nobis ſubſiſtendum erit. Quod cum videret Henricus Morus, Philoſophus Anglus, principium aliquod Hylarchicum commentus eſt; alii alia κρησφύγετα quæſiverunt. Ac ſane θεῖον hic aliquod ſubeſt, verum illud ἡγεμονικὸν, quod impellit, movet, dirigit, jungit, format corpora: quo ignorato, omnia nobis ignorari neceſſe eſt. Videamus admirabilem illam rerum γένεσιν. Omnia myſteriis plena ſunt. Ipſa illa rerum ſemina divina manu in puncto aliquo & centro obſignata videntur, unde quaſi ex nihili utero procedunt corpora. Nam quod in ſemine ἐνεργητικὸν eſt, non niſi intelligentia comprehenditur: cetera, quæ oculis videmus, manibusque palpamus, parum ad corporis compoſitionem conferunt. In vegetabilibus, ubi e punctulo frutex germinare incipit, cetera concidunt atque, ut rejectanea, ſeparantur. Quæ in formanda porro corporis machina eſt naturæ ſolertia? qui progreſſus? Quos ubi attenta mente reſpexerimus, attoniti manus ſæpe tollemus, & mirabilem in operibus ſuis Deum deprædicabimus.

Digitized by Google

mus. Vidit hoc, qui tamen omnia in fortuitis poſuit, & ſuis ratiunculis explorare tentavit, cum hos, quaſi ἐνθεσιασμῷ abreptus, verſus funderet;

> *Multa tegit ſacro involucro natura, nec ullis*
> *Fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia; multa*
> *Admirare modo, nec non venerare, nec illa*
> *Inquires, quæ ſunt arcanis proxima: namque*
> *In manibus quæ ſunt, hæc nos vix ſcire putandum eſt.*
> *Eſt procul a nobis adeo præſentia veri.*

Nihil nunc de iis dicemus, qui corporum μεταμορφώσεις, qui infinitas propemodum multiplicationes inſtituunt; quod in metallis a naturæ myſtis factum eſt; nihil de corporum magnetiſmis & ſympatheticis affectionibus, quæ innumeræ in natura ſunt, unde omnis illa magia oritur. Sed arcanior illa ſcientia, in omnibus pene gentibus, a ſapientioribus quibusdam cuſtodita eſt, ne in vulgus efferretur. Huc omnis illa Mythologia, omnia Ægyptiorum Hieroglyphica, tendunt. His enim involucris divini illi theſauri teguntur.

19 In *Mathematicis* porro ſcientiis quid non divini eſt? Hic numerorum doctrina primum ſe offert, tota merito divina vocanda. Quantæ, quam arcanæ numerorum poteſtates ſint, ne in hunc quidem diem ſatis cognitum eſt. Quod cum bene noſſet Pythagoras, non invenit commodiorem rationem, qua Philoſophiæ ſuæ ſecreta celaret, & intelligentibus tamen omnia panderet, quam ſi numeris ſuis, quos formales recte dixeris, abſconderet. Cum enim numeri nominantur, non intelliguntur niſi naturæ occultæ proportiones, progreſſus, operationes, revolutiones, a Deo ipſo definitæ. Quomodo non difficile admodum eſt omnia divinæ humanæque ſapientiæ myſteria illis adumbrare. Non credat quis temere fieri, ſonos ſeptenario, numeros novenario abſolvi; atque hinc per eaſdem ἀνακυκλώσεις in centenariis & millenariis reduci. Illic abſtruſarum rerum typi latent, atque iis quaſi præfigurantur. In quibus, velut in tenebris, palpitant, qui tamen quaſi per nebulas vident, Autores, quorum de numerorum myſteriis integra extant volumina. Ἱςορέμενα tantum illa ſunt, non φιλοσοφέμενα. Radix & quaſi pater omnium numerorum monas eſt. Prima ex illa ſurgit dyas, quæ per triada quaſi in conſonantiam & unitatem reducitur. Hinc illa Τετρακτὺς, per quam, ut rem ſacram, non ſine cauſa jurabant Pythagoræi. Quinarius iisdem τροφὸς, item γάμος dicitur, quod ex binario & ternario, quaſi ex femina & mare, conflatus ſit. Divinus aliis dicitur. Hinc illa πέμπτη φύσις Ariſtoteli, imo & Platoni & Platonicis celebrata.
20 Alii πέμπτον ςοιχεῖον, πέμπτον κόσμον, σχῆμα πέμπτον, ἄριςον ςοιχεῖον appellant. * Se-
21 ptenarium omnium μυςικώτατον eſſe nemo neſcit. * Mirabile eſt, quod de ejus virtute Fluddius in libro de *Microcoſmi hiſtoria tr. 1. ſect. 1. lib. 1.* conſignavit: *Ego*, inquit, *hominem doctiſſimum novi, qui virtute hujus numeri ſeptenarii, cujusdam quaſi oraculi adſiſtentia, quæſtiones dubias atque ancipites reſolvere non dubitavit, atque etiam de occultis,*
22 *tam præſentibus, quam futuris, quodammodo divinare pollicitus eſt.* * De *Geometria* idem nobis

nobis dicendum eſt; nam & numerorum rationes lineæ & corpora ſequuntur. Quare & Plato Deo dignum opus habuit, quem ille ajebat perpetuo γεωμετρεῖν. Circuli & trianguli arcana ne nunc quidem omnia exhauſta. Quas non cruces mathematicis illa circuli quadratura figit! Et tamen illam rerum hæc univerſitas quotidie nobis ob oculos ponit. Nimirum ut Deus ſummus omnium rerum Architectus eſt, qui numero, pondere & menſura omnia fecit: ita illud ἀρχιτεκτονικὸν rebus inſeruit, quod iisdem progreſſibus, eadem motus ſucceſſione, ſemper operatur. Hoc perpetuum illud movens, perpetuumque mobile eſt: in quo inveniendo quam ſudant Mathematici! * *Optica*, quæ radium metitur, in ipſa quidem luce tota occupatur. 23
Sed quamquam illa oculis omnium patet, quamquam ejus beneficio omnia apprehendimus, ejus tamen naturam, nemo tam oculatus eſt, qui vere indaget. Annon miraculo propius, & propemodum divinum eſt, per unum punctum omnium rerum ideas cum coloribus ipſis transmitti. Nihil de ſpeculis & teleſcopiis dicemus, quæ omnia etiam remotiſſima exhibeant: ſunt enim qui dari illa poſſe exiſtimant: nihil de iis Baptiſtæ Portæ ſpeculis, quæ recta linea in infinitum urant. * Nam et- 24
ſi impugnant illa multi, rationibus quidem non contemnendis: tamen ut ſunt in omnibus propemodum diſciplinis quædam θαυμαστά, quæ non capiunt omnes, neque ſcire intereſt; ita & hic fortaſſis aliqua ſibi ſummus ille Magiſter reſervavit.
* Habet Deus quædam, ut ita dicamus, reſervata, ad quæ non admittuntur, niſi 25
pauci illi, quos *ardens evexit ad æthera virtus*. * Sunt in ilis præcipua: futurorum 26
prænotio, ſive illa a ſiderum configurationibus, ſive aliunde deducatur: * Summi 27
arcani phyſici cognitio, ac temporum accuratæ rationes, quas ille antiquus dierum ac Pater temporum, arcano conſilio, hominibus voluit eſſe abſconditas; etſi ſunt nonnunquam, qui παρακύψαι in illa, illo connivente, arcana conati ſunt. Verſamur in magna illa Dei familia, infantes alii & pueri; alii maturiore in ætate conſtituti: ubi illis nonnulla ſcire inutile non ſolum, ſed & periculoſum eſt; hi vero in domeſtici regiminis ſocietatem nonnunquam admittuntur, ita tamen, ut occultæ rerum diſpenſationes ad ſolum Patremfamilias ſpectent. Ille e ſingulis ſcientiis aliquod δαίδαλμα, τέχνημα, magiſterium ſibi ſepoſuit, quo beat interdum filios, cum cetera illa etiam τοῖς ἔξω concedat.

Qui *Medicam* artem profitentur, quotidie illud ſibi Θεῖον propoſitum ha- 28
bent. Sive enim corporis ſtructuram oculis rimantur; nihil in illa eſt, quod non opificis ſapientiam loquatur: ſive cum morbis illis res eſt; tot ſunt illorum formæ & figuræ, tot in illorum cauſis receſſus, ut ſæpe illis in τῷ θείῳ ſubſiſtendum: quod & Hippocrates vidit, & integro libro *Hieron. Jordanus* expoſuit. Teſtantur hoc prodigioſæ, quas aliqui congeſſerunt, Hiſtoriæ, & ſuper quibus Mericus Caſaubonus in libro, Anglica lingua ſcripto, *de credulitate & incredulitate in rebus naturalibus, moralibus & civilibus* multa, ipſe tamen ὀλιγόπιστος, disquirit. Eſt in ipſis remediis θεῖον aliquid, quibus, utut efficaciſſimis, ſæpe manum injiciunt fata. Quædam ab imperita & plebeia manu exhibita ultra fidem operantur. Vilia ſæpe & contempta graviſſimos & lethales morbos avertunt. Eſt ubi cœli ſiderumque influxus vires medicamenti auget, ſuſpendit, tollit,

tollit. In medico quoque ipſo τὸ θεῖον ſingularis quædam felicitas adjuncta teſtatur. Eſt in mediocriter doctis illa in indagandis morbis remediisque applicandis ἐυςοχία, quæ doctiſſimos interdum deſtituit. Sunt qui medica vi pollent in morbis per tactum curandis. Quod cum Regibus Galliæ & Angliæ hereditarium credatur munus, fuit tamen in Anglia *Valentinus Greatreak*, qui idem felici ſucceſſu fecit, ut ſunt de ea re multorum fide dignorum hominum perſcripta teſtimonia. Ne quid de viris dicamus, qui precibus a Deo ſalutem ægrotorum impetrarunt.

29 Procedimus ad *Moralem* & *Civilem* doctrinam: quæ quanquam in negotiis, ab
arbitrio hominum pendentibus, conſiſtere videntur, inque eorum principiis nunc
adeo fluctuant nonnulli, ut pleraque ἐυρίπιςα illis ſint, quæ ſancta omnibus eſſe de-
bebant; ſunt tamen in illis æterna, divina, inconcuſſa, ad quæ hominum actiones
ordinandæ ſunt, vel ſi illæ evagantur, in ordinem rediguntur, aut eo diriguntur,
potentiore manu, quo divina tendit providentia. Quoniam vero non niſi agendo
30 virtutes nobis paramus, in ipſa illa actione τὸ θεῖον ſe maxime oſtendit. * Virtus,
quæ Heroica dicitur, divino impulſu excitatur: ac fato ſæpe fieri ſolet, ut ad res
magnas gerendas, ad regna firmanda, hoſtes ſubigendos, divinitus animentur ho-
31 mines, incredibilia viribusque humanis majora tentantes. * Hinc illæ apud Hiſto-
ricos, cum memorabilia facta deſcribunt, voces: *Deo quodam aſſidue incitante*: *quodam
quaſi inſtinctu Deorum concitatus fecit*: ὐκ ἄνευ θεῶ, *non ſine Deo*. Ipſas in nobis inclina-
tiones, quas ſentimus, bono aliquo genio nobis incuſſas credere poſſumus: quare
nec obniti illis debemus, ſed illorum ductum ſequi. Eleganter in hanc rem Plu-
tarchus in vita Coriolani: *Homerus in arduis inuſitatisque rebus, & ad quas impetu quo-
dam animi ac furore quaſi divino opus eſt, Deum proponit: non qui conſilium noſtrum tollet,
ſed moveat, neque impetus animo indat, ſed viſa & imaginationes objiciat, quæ impetuum du-
ces ſint: atque ita ſane non involuntariam efficit actionem, ſed voluntati initium præbet, eam-
que ſpe & confidentia confirmat. Aut enim omnino excludendus eſt ab omni principio cauſa-
que actionum noſtrarum Deus: aut quisnam tandem alius ſit modus, quo hominum ille actio-
nes adjuvet? non enim corpora noſtra effingit, manusque ad id, quod facto opus eſt, aut pedes
applicat: ſed eam animi partem, quæ ad agendum eſt diligendumque nata, principiis quibus-
dam & viſis, cogitationibusque objectis excitat, aut contra avertit & inhibet.* Has in So-
crate occultas propenſiones, quas ille in rerum agendarum conſilium adhibuit, ge-
nium illum, de quo multa Plato aliique nobis narrant, fuiſſe, Carteſius *part. 1. ep. 15.*
exiſtimat. Quæ non male dicerentur, niſi ipſa apud Platonem Socratis verba, qui-
bus vocem emiſiſſe Dæmonium ſignificat, aliud teſtentur. Quod & Strozzius Ci-
gogna, vel potius Thomas Garzonius (is enim verus autor eſt) in *Magia Theatro
part. 1. l. 2. c. 2.* adverſus illos affert, qui dæmonium Socratis de mente ejus
32 interpretantur. * In Rebuspublicis illæ Politicis celebratæ ἀνακυκλώσεις ab
uno ad unum redeunt, pulcherrima hujus univerſi & naturæ imagine: quod
in Republ. Romana eleganter demonſtravit Machiavellus. Eas mutationum
cauſas rationibus Muſicis & Mathematicis Plato *lib. 8. de LL.* deducit.

* Quic-

Digitized by Google

* Quicquid in civilibus negotiis etiam moliuntur δωδεκαμήχανοι, & verſuti homi- 33
nes; intercedit eorum conſiliis, ubi minime exiſtimes, Deus, & ad ſuum arbitrium omnia componit. Non eſt, quod hic ancilia, ampullas, ſecures, palladia cœlitus lapſa, vaſa Chinenſium ænea Reip. mutationes tinnitu, nullo externo motu incuſſo, prodentia, in divinitatis probandæ ſubſidium vocemus. De Geniis tutelaribus, præſagiis, prodigiis, oſtentis, non omnia vana ſunt Hiſtoricorum documenta, quibus divini aliquid ſubeſſe res ipſa loquitur. In auſpicio Regio quæ non myſteria quæſivit Bœclerus! De annulo ex auro, quod Chriſto Magi obtulerunt, fabrefacto, qui inter antiqua domus Auſtriacæ cimelia fuit, Lambecius *Comm. de Bibl. Vindobonenſi Tom.* 1. *part.* 1. *lib.* 1. *pag.* 25. prodidit, quod tempore belli inſolito fulgore victoriam portendere viſus ſit: qua de re ſententiam cuique liberam eſſe volumus.
* Miracula Principum, qui deſperato corporis vitio laborantes ſanitati reſtituerunt, 34
an vera, an ficta, narrant hiſtorici: quibus etſi fraudes nonnunquam immiſtæ; tamen vel affectata illa a Principibus divina ἀξιώματα illius θείου opinionem abeſſe a Republica non debere declarant. Legimus rem Romanam in præcipitio ſtantem, fatorum manu ab interitu ſæpe revocatam; quoniam orbis imperium Romæ deſtinabatur: cui Romulus, vel arcano conſilio, vel magica arte, ut quibusdam creditur, prælusit, cum in meditullio urbis foſſam, cui mundi nomen, faciendam curaret, inque eam a peregrinis particulam terræ patriæ injiciendam imperaret. * Quo- 35
ties ab extremo periculo Reges divino quaſi monitu revocati! victoriæ tempeſtatum & procellarum ſubſidio obtentæ! Genii ipſi in hoſtes pugnare viſi ſunt! quibus in rebus qui nullas fato partes tribuit, næ is ad omnes rerum ſenſus obſurduit, aut omnem bonam mentem ejuravit. Infinita cumulare ex omnium temporum gentiumque annalibus poteramus, ſi nunc rem illam ageremus. Utinam vir rerum Civilium peritiſſimus, Bœclerus, qui *Theatrum Fati* ſcribere voluit, librum illum abſolviſſet, magnam huic argumento facem accenſam videremus. In cauſis judicandis ſingularis Principum nonnullorum εὐστοχία, quæ vel ſapientiſſimorum JCtorum peritiam antevertit, θεῖον juridicum nobis ob oculos ponit. Ne quid de divinis in omni gente, etiam barbara, judiciis hic dicamus, quibus explorari reorum, deficientibus teſtimoniis, vel innocentia, vel culpa conſuevit. * In terrarum 36
ac regionum cognitione, quod θεῖον geographicum vocabimus, illud deprehendimus: certis temporum periodis, ac fatali quadam lege earum notitiam mortalibus recludi, atque iterum inſuperabiles navigantibus obices poni, ut vel improbo labore fruſtra quærant. Antequam Hiſpani in Americam Peruvianam venirent, audita e fodinis ad barbaros operarios vox fuit, quæ intactos pro peregrino populo theſauros relinquere juſſit. Viſæ e longinquo terræ quædam, repellentibus ſemper ventis, adiri non poſſunt. Quædam etiam, ſi fides itinerariis habenda eſt, detectæ, oculos hominum fugere videntur. * Illius in rebus civilibus θείου ſtatua Mer- 37
curialis eſt, & filum quaſi Ariadnæum præbet *Hiſtoria.* Pulchre S. Auguſtinus lib. de vera religione cap. 25. *Quoniam divina Providentia non ſolum ſingulis hominibus quaſi privatim, ſed univerſo generi humano tanquam publice, conſulit: quid cum ſingulis agatur, Deus ſcit, atque ipſi, cum quibus agitur, ſciunt; quid autem agatur in genere humano, per*

Hiſtoriam commendari voluit & Prophetiam. Verum, de quo non ſine cauſa Conringius *lib. de Civ. prudent. cap.* 14. queritur: *perquam pauci hiſtorici illam diviniorem cauſam juſta commemoratione proſequi ſolent: quidam de induſtria hoc videntur agere, ut excutiant lectorum animis τοῦ θείου curam: quod tamen Machiavellus, minime omnium ceteroquin reli-*
38 *gioſus, advertere potuerit.* * Sed nos tandem manum de hac tabula, ad illum DEI digitum, qui flammeis characteribus ſapientiam ſuam Apoſtolorum animis inſcripſit, intendimus. Inde nos ardentiſſimis precibus θεῖον illud, ſine quo ἐντελέχεια ſua deeſt ſcientiis, arceſſemus. *Sedibus æthereis Spiritus ille venit,* qui nos ducet in omnem veritatem & per orbium cœleſtium ἐγκυκλοπαιδείαν aliquando circumducet. Ille nos Philoſophos faciet, ſapientiam, quæ hominibus ſtultitia eſt, profeſſos: Mathematicos, qui longitudinem, latitudinem, altitudinem amoris divini metiantur: Politicos, qui πολίτευμα ſuum in cœlis quærant: Grammaticos & Oratores, qui aliquando ῥήματα ἄῤῥητα intelligant: Poëtas & Muſicos, qui τρισάγιον ſuum cum omnibus beatarum mentium choris inſonare nunquam deſiſtant.

CAP. XIII.

DE COLLEGIIS SECRETIS.

§. 1. *Continuatio ad præcedentia.* 2. *In gentibus moratioribus collegia occulta fuere.* 3. *Prima in Ægypto talia collegia.* 4. *Illic literæ Hieroglyphicæ, Fabulæ.* 5. *Menſa Iſiaca.* 6. *Orpheus ex Ægypto in Græciam occultiorem doctrinam intulit.* 7. *Lapponum incantationes, an ſylvas & feras moveant?* 8. *Qui de Orphei doctrina egerint?* 9. *Sacra Eleuſinia.* 10. *Eumolpidarum Collegium.* 11. *Leges hujus collegii.* 12. *Samothracum collegium.* 13. *Collegium Magorum in Perſia.* 14. *Zoroaſter.* 15. *Ejus nomen.* 16. *Collegium Brachmanum apud Indos.* 17. *Apollonii Thyanæi cum illis converſatio.* 18. 19. *Honorifica de illo teſtimonia.* 20. *Photii præceps de Philoſtrato judicium.* 21. *An dolia ventorum & imbrium apud Brachmanes fabuloſa ſint, neque ulla arte fieri poſſint.* 22. *Tempeſtates per naturalia media an induci poſſint.* 23. *Exemplis & rationibus affirmatur.* 24. *Tempeſtates ſuperſtitioſis artibus diſcuſſæ.* 25. *Tranſlatio corporum an naturali modo poſſibilis.* 26. *Mira de fulgidiſſimo lapide Bononienſi hiſtoria.* 27. *Recentiores de Brachmanibus Scriptores.* 28. *Collegium Gymnoſophiſtarum,* 29. *Pythagoræorum,* 30. *Arabum,* 31. *Maurorum.* 32. *Collegium Druidum a Meiero male omiſſum.* 33. *Illorum doctrina.* 34. *Collegium Fraternitatis Roſeæ Crucis.* 35. *Collegii Roſiani hiſtoria.* 36. *Roſii arcana recenſentur.* 37. *Arcana majora.* 38. *Motus perpetuus rectus.* 39. *Circularis, igneus, aëreus, aqueus, terreus.* 40. *Ars tranſmutatoria* (1.) *citra gradum aureum.* 41. (2) *Seminaria.* 42. (3) *Projectiva.* 43. *Medicina univerſalis varia.* 44. *Arcana varia naturalia.* 45. *Arcana Mathematica.* 46. *Motus terreus deſcribitur.* 47. *Machina cœleſtis per ſe mobilis.* 48. *Arcana circa rem ruſticam.*

49. *Ar-*

Digitized by Google

49. *Arca Piſcis.* 50. *Varia mechanica.* 51. *Occulta collegia naturæ arcanis indagandis occupata.*

Poſt Bibliothecas & libros *de* COLLEGIIS & MUSEIS quædam diſſer- 1
tabimus. Illa enim Bibliothecis celebrioribus plerumque juncta fuere. Cui
bono horrea & meſſes ſine colonis? Collegia Bibliothecis indigent. Hæ
quoque ſine lectoribus inutiles. Fuere in omnibus gentibus moratioribus
publici virorum ſapientum conventus, qui in commune de rebus naturalibus, artibus, omnique ſtudiorum genere, conferrent. Ac quoniam in doctrinis quædam
ad popularem uſum referenda, quædam etiam ſecretiora ſunt, non omnibus, ob
eorum abuſum aliasque rationes, propalanda, ideoque & *publica* & *ſecreta* quædam
Collegia fuere. De his primum dicemus.

Secretior Philoſophia in nationibus pleriſque moratioribus ſuas ſibi res habuit, 2
magnaque ſollicitudine hinc profanum vulgus arcebatur: quare ænigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, Deorum nominibus tota involuta eſt, unde poſtea idololatria
ad populum derivata, qui rerum ſacrarum non intelligens in ſuperficie hærebat.
* MICHAEL MEIERUS, Holſatus, Vir doctiſſimus, in Tractatu Apologetico pro 3
Fratribus Roſeæ Crucis, c. 5. variarum nationum Collegia ſecreta recenſet, inque
his primum locum merito *Ægyptiis* tribuit: hic enim omnium fabularum patria
fuit, quibus Græci ἀεὶ παῖδες, ut pueri nucibus luſitantes, ſe delectabant; nucleum
vero pauci invenerunt. Major vero hic antiquioribus Collegiis reverentia, ubi
in naturæ ſecreta magis inquiſitum eſt, quam in recentioribus illis. Quanquam tamen & illi de iis rebus ſolliciti fuerunt. Antiquiſſima illa fuere, quibus Moiſes ad
omnem ſapientiam imbutus fuit. Celeberrimum & antiquiſſimum collegium fuit
Thebis, ubi Strabo obſervat, Sacerdotes plurimum vacaſſe Aſtronomiæ & Philoſophiæ. Habuit & *Memphis* collegium. Qui in his rei literariæ præerant, vocabantur Ἱερογραμματεῖς, qui & libros Mercurii interpretabantur, & Hieroglyphicas literas, Coſmographiam, Geographiam, res cœleſtes. De his Sacerdotibus legendus eſt Clemens Alexandrinus *Strom. l.6.* Chæremon apud Porphyr. *l.4. de abſtinentia* ait, τὸ μὲν κατ᾽ ἀλήθειαν φιλοσοφεῖν ἔν τε προφήταις ἢ καὶ ἱεροστολισταῖς καὶ Ἱερογραμματεῦσι. * De occultis Ægyptiorum doctrinæ, ſub fabulis & hieroglyphicis 4
reconditæ, legendus eſt libro citato Meierus, & in altero de arcanis arcaniſſimis.
* Illa *Menſa Iſiaca* ſymbola aliaque hieroglyphica ſatis teſtantur de occultis ſenſi- 5
bus, etſi, qui hactenus immanibus libris indagare voluerunt, operæ pretium non
fecerunt. De Privilegiis Collegii Sacerdotum Diodorus Siculus & ex eo præcipue Otto Heurnius in Chaldaico ſuo p. 42. & ſqq. De variis Ægyptiorum doctrinis earumque perfectione legendus Borrichius in Vindic. Hermetis: ubi illa
plena manu feruntur.

Ex Ægypto *Orpheus* myſteria in Græciam intulit, ut Diodorus Sic. *lib.* 4. te- 6
ſtatur: *Orpheus in Ægyptum profectus multa ibi didicit, ita ut tam initiationibus &*

Digitized by Google

Theologia, quam Poëſi & Melodia eſſet Græcorum præſtantiſſimus. Idem *lib. 1.* refert, quod
ex Ægypto aſportarit pleroſque myſteriorum ritus, & Orgia Bacchi, & Mytho-
logiam de inferis. Et, ut ex ipſo Diodoro diſcimus, initia Oſiridis eadem ſunt,
quæ Bacchi; & Iſidis ſimillima ſunt iſtis Cereris, nominibus tantum differentibus.
7 * Circa Orphei operationes magicas, quæ de illo circumferuntur, in ferarum &
arborum tractu per cantum, mihi incidit, quod apud Balbin. *in Miſcellaneis Hiſtoricis
regni Bohemiæ l.13. c.12. §.3.* legi, Jacobum Typotium, dum in Finlandia verſaretur,
comperiſſe: incantationibus Lapponum feras cicurari, terram & arbuſta moveri,
rerum naturam univerſam percelli. Quæ quidem de Lapponibus in hujus gen-
tis hiſtoria legere me non memini: etſi non negem, multas eſſe apud hanc gentem
8 etiam Magiæ Orientalis reliquias. * De Orphei antiquiſſima Philoſophia & Theo-
logia Johannes Franciſcus Grandis, Vir eruditiſſimus, integrum tractatum conſcri-
pſit, quo accuratiſſime veterum illam doctrinam complexum ſe eſſe dicit: Fran-
ciſcum Patricium & Auguſtinum Steuchum primoribus tantum labris de-
guſtaſſe ait, in Præfatione Diſſertationum ſuarum Philologicarum. Sed librum il-
9 lum non editum fuiſſe ſuſpicor: Hactenus enim videre non licuit. * Verum &
ante Orphei adventum in Græciam fuere coloniæ Ægyptiorum in Græcos dedu-
ctæ. Venit Athenas Erichtheus, Ægyptius, quem regem fecerunt Athenienſes
ob frugum copiam famis tempore illatam. Atque ab illo *Eleuſinia ſacra* inſtituta,
in honorem Cereris, ut illa apud Ægyptios in honorem Iſidis, quæ non differre
10 ritibus, ait Diodorus Siculus *lib. 1. c.29.* * Nam, referente Pauſania in *Arcad.* cum
Eumolpus Thrax Eleuſiniis auxilia attulit contra Erichtheum, pax tandem inita,
ut Eumolpus ſacra faceret Cereri & Proſerpinæ. Hinc Eumolpidæ poſtea ſacro-
rum præſides fuere. Sed Androtion Scholiaſtes *in Sophocl. Oedip.* ſcripſit. Eumol-
pum tertium primum myſteria obiviſſe & fuiſſe antiſtitem; cui tamen contrarium
tradit Homerus & marmor antiquum a Marſhamo in *Can. Chron. Ægypt. p. 252. & p.
261.* productum. Hoc illud EUMOLPIDARUM celeberrimum COLLEGIUM; de
cujus Myſteriis Clem. Alexandr. *Strom. l.5.* Naturæ arcana hic doceri, teſtatur Se-
neca, *Nat. quæſtion. lib.7. c.31. Eleuſis ſervat, quod oſtendat reviſentibus. Rerum natura ſa-
cra ſua non ſimul tradit.* & Epiſt. 90. *Hæc ejus initiamenta ſunt, per quæ non municipale ſa-
crum, ſed ingens omnium Deorum templum, mundus iſte, reſeratur: cujus vera ſimulacra ve-
raſque facies cernendas mentibus protulit.* Nam ad ſpectacula tam magna hebes viſus
eſt. Multa per autores ſparſa de hujus Collegii ſacris in unum collegit Marſha-
mus, libro laudato, *pag. 259. & multis ſequentibus.* Unde facile apparet intelligenti-
11 bus, quænam hic naturæ myſteria recondantur. * *Leges hujus collegii* complexus eſt
loc. cit. Michael Meierus. 1. Ut ſingulis annis certo die conventus fieret initiato-
rum. 2. Ut Eumolpidæ ſemper ibi ſacerdotes haberentur & ſacrorum præſides.
3. Ut caſtiſſimæ vitæ, vitiis immaculatæ reciperentur in ſocietatem illam, tam fe-
minæ, quam viri. Hinc nec Imperatores poſtea initiari volentes admiſſi ſunt, ſi
vitiis eſſent contaminati. 4. Ut perpetuo ſilentio arcana ibi celebrata involveren-
tur, juramentis præſtitis. Hinc nihil in orbe ſecretius, quam Eleuſinia ſacra habi-
tum fuit. 5. Ut die conventus ſacro quatuor figuræ pro ceremoniis portarentur,
nempe;

nempe; Dei creatoris ab Antiſtite Hierophante; Solis a facifero; Lunæ a miniſtrô
ad aram, & Mercurii a præcone ſacrorum. Habuit autem Antiſtes Eumolpida au-
ream clavem, linguæ adaptatam, ſilentii notam. E quatuor figuris & ex cantile-
na illa allegorica, de Dracone, Tauri parente, & Tauro, Draconis parente, aliiſ-
que, quæ hic prolixe adducit Mejerus, facile de arcanis ipſis inſtitui conjectura in-
telligentibus poteſt.

Nominatur inter ſacra illa collegia a Meiero quoque SAMOTHRACUM COL- 12
LEGIUM, qui Cabirorum Deorum myſteriis celeberrimi fuerunt, de quibus Dio-
dorus Sic. *lib.5.* qui ipſum Cadmum Samothraciam appuliſſe refert, & perceptis
myſteriis uxorem duxiſſe Harmoniam, Jaſonis ſororem. Initiati ex illis credeban-
tur Deos habere in periculis præſentiſſimos, & ipſos fieri ſanctiores & juſtiores.
Ideo Heroës veteres & Semidei illuſtriſſimi ritibus iſtis imbuti ſunt, Jaſon, Caſtor
& Pollux, Hercules, Orpheus. Tarquinus, Demarathi Corinthii filius, Samothra-
ciis religionibus myſtice imbutus eſt, teſte Macrobio Saturnal. l. 3. c. 4. *Cabiros*, ut
Meierus hoc explicat, abſtruſum ſonat, & *Sathrax* ſeu *Samothrax* Deum incognitum
apud Hebræos. Deorum nomina, quos initiatis nominare nefas erat, hæc fuere.
Axioerus, Axioerus, Axiocerſa, Axiocerſus. Axioerus autem Ceres, Axiocerſa
Proſerpina, Axiocerſus Pluto dicebatur; quibus quartus addebatur, Caſmilus, qui
Mercurius erat: quæ omnia, quomodo ad ſacrum opus applicari debeant, oſtendit
Meierus.

COLLEGIUM MAGORUM in Perſia per omnem antiquitatem celebratiſſi- 13
mum eſt. Ab illis Magiæ nomen omnis occulta ſapientia adepta eſt: ad quam
cognoſcendam Pythagoras, Empedocles, Plato & alii navigarunt; quam reverſi,
ut Plin. lib. 30. ait, in arcanis habuere. * Ejus autor Zoroaſter habetur, de quo 14
jam antea ejusque ſcriptis aliqua dicta ſunt. * De Zoroaſtri nomine eleganter Me- 15
nagius in Laërtii procœmium commentatur. Significat Aſtrorum contemplatorem.
Eſter enim Perſis ſignificat aſtrum; *Schur* Hebræis eſt contemplari: unde Zoroa-
ſter componitur. Illud vero Perſarum *Eſter* nihil aliud eſt, quam Germanorum,
Belgarum, Anglorum, *Stern, Sterr, Starr.* Diogenes Laërtius ἀςροθύτην aſtrorum
ſacrificulum interpretatus eſt; Bochartus *Geograph. ſacr. lib. 4. c. 1.* ingenioſe ἀςροθεά-
την legendum eſſe ſuſpicatur. Illa doctrina poſtea ſemper apud Perſas viguit, po-
tiſſimumque Aſſyrios, qui Chaldæi dicuntur, quorum Babyloniæ per multa ſecula
collegium fuit, cum quibus Apollonius quoque Thyanæus converſatus fuit.

Fuit & apud Indos BRACHMANUM COLLEGIUM toto orbe decantatiſſi- 16
mum. De Brachmanibus, vel Braminibus, quos ab Abrahamo deducit Poſtellus,
ſupra plura diximus. Eos occultæ doctrinæ cuſtodes fuiſſe, omnia, quæ de illis di-
cuntur, declarant. In his, quanquam multa fabuloſa habentur, non ſunt tamen
omnia illa mendaciis accenſenda. Ita fieri in rebus arcanis ſolet, ut, quæ ignota
ſunt, multis additamentis a credulis exaggerentur, a contemptoribus aliis commen-
tis ultra fidem in riſum vertantur. In his media via ſemper tenenda ſapientioribus

 eſt;

eſt: ſemper cogitandum, multa eſſe naturæ arcana, quæ vel ſapientiſſimis incredi-
17 bilia videbuntur. * Sola illa *Apollonii Thyanæi vita*, quam Philoſtratus reliquit, multa nobis mirabilia de his Indiæ ſapientibus tradidit. Quæ etſi ſciam, a Gabriele Naudæo in *Apologia hominum, Magiæ inſimulatorum*, pro confictis haberi, neque adeo in omnibus ab illo diſſentiam, non ſatis tamen ab illo probari putaverim, in invi-
18 diam Salvatori noſtro conflandam hæc excogitata. * Superſunt Patrum ipſorum teſtimonia, qui honorifice de Apollonio ſentiunt; & e ſimili olim ſchola veniſſe primos illos Chriſti cultores novimus, occulto impulſu motos, & tanti myſterii, ſi fas ita loqui eſt, conſcios. Quod ſi aliqui calumniatores his ſimilibusque exemplis abuſi fuerunt, ad divinam Chriſti majeſtatem imminuendam, id ad illorum potius malitiam, quam ad innocentes referendum eſt. Mirifice in Apollonii laudes effunditur Flavius Vopiſcus *in vita Divi Aureliani cap. 24.* ubi de apparitione Apollonii, Aureliano civitatem Thyanam everſuro facta, narrat: vocat eum celeberrimæ famæ autoritatisque ſapientem, veterem philoſophum, amicum verum Deorum, ſubjicitque hæc ſuæ narrationi: *Hæc ego a gravioribus viris comperi, & in Ulpiæ bibliotheca libris relegi, & pro majeſtate Apollonii magis credidi. Quid enim illo viro ſanctius, venerabilius, antiquius, diviniusque inter homines fuit? mortuis vitam reddidit: ille multa ultra homines & fecit & dixit: quæ qui velit noſſe, Græcos legat libros, qui de ejus vita conſcripti ſunt. Ipſe autem, ſi vita ſuppetat, atque ipſius viri favori usquequaque placuerit, breviter ſaltem tanta viri facta in literas mittam: non, quo illius viri geſta munere mei ſermonis indigeant; ſed ut ea, quæ miranda ſunt, omnium voce prædicentur.* De Alexandro Severo Lampridius memorat, illum in larario privato coluiſſe ſanctiores animas, Chriſtum,
19 Abrahamum, Orphea, Apollonium. * Photius vitam ejus, a Philoſtrato deſcriptam, recenſet *Cod. 44.* ut & uberius *Cod. 241.* Philoſtratus ipſe moratam ipſi vitam tribuit. Mirificum, ait, fuiſſe contemptorem divitiarum, ut & ſuas ipſe poſſeſſiones germano fratri aliisque ſponte conceſſerit, & a nemine potentiorum pecunias acceperit, quantumvis illi multa merenti obtruderent. Negat Philoſtratus, fuiſſe præſtigiatorem, ſed per vitæ puritatem & per philoſophiam omnia dicit præſtitiſſe.
20 * Ridet vero, ut abſurda, Photius, quæ de Indis Philoſophis narrat Philoſtratus: dolia apud iſtos plena imbrium & ventorum, quibus datum ſit regionem compluere in imbrium penuria, iterumque diſcuſſis imbribus ſiccare, dum alternis aquam ventumque e doliis ſuppeditent. *His ſimilia*, ait Photius, *demen-*
21 *tiæ plena & alia plurima prodigioſe confingit.* * Sed mallem ego in iſtis ſuſpendiſſet judicium Photius, cui nulla quidem ſuſpicio occultiorum naturæ operationum fuit. Qui in his nullum guſtum habent, facile omnia pro præſti-
22 giis & impoſturis habent. * Ego quidem temere falſitatis arguere nolim, quæ hic tradit Philoſtratus. Non eſt adeo abſurdum, dari poſſe naturas ſumme humidas, ſummeque flatulentas, quæ fortaſſis arte ſecretiore chemica ita præparari poſſint, ut fermentum aliquod magnæ maſſæ elementari præſtare queant. Atque hæ aliquo ſubjecto naturali concludi poſſunt, aliis quibusdam appoſitis eliciendæ. Multæ latent in corporibus affectiones mirabiles, quæ non niſi
23 per συζυγίαν inde educuntur. * Acus ferrea ſe ad ſeptentrionem convertit; ſed tum

tum demum, ſi magnete illinatur: quod, etſi tritum eſt, eſt tamen admirabile, nec
ullo humano ingenio indagandum. Quas non efferveſcentias ſalium & ſulphu-
rum miſtiones parant? An non nitri ſulphuriſque conjunctione excitari imma-
nes concuſſiones & plus, quam tempeſtates poſſunt? Hæc ſuo tempore Photius
non credidiſſet. Videmus concluſos lacus, mineralibus ſine dubio turgidos, ſi la-
pide injecto moveantur, fermentatione momentanea in vapores, hos in imbres, to-
nitrua, ventos reſolvi. Nilo circa ſolſtitium æſtivum nubecula tenuis nitroſa ro-
ſcida incumbit, ut Chambræus obſervat, quæ æſtuare totum & per omnes agros
diffluere facit. De fluvio Bohemiæ Wodolanka obſervat Balbinus *in Miſcellaneis
Hiſtoricis regni Bohemiæ lib. 1. c. 28.* ruſticos, quoties ſideratio aliqua agris ſiccitatem
invexerit, aquam hanc haurire certatim, ac in fontes & puteos ſuos, qui exaruiſſent,
infundere; certamque eo pacto ſperare pluviam, nec ſpe falli. Addit judicium
ſuum Balbinus: *Poſſunt obcæcatæ aviditate fontium venæ quodammodo reparari, poſſunt
halitus & humida quædam effluvia concitari, poſſunt aqueo magnetiſmo nubes attrahi.*
Quodſi ergo ſpiritoſa quædam talis ſubſtantia in natura latitat, ut illa exempla
innuunt, quid vetat, illam vaſe per artificium concludere, & fermenti inſtar
in aërem immittere? quemadmodum ex tenui nubecula, quæ monti *Tafelberg* di-
cto in Promontorio bonæ ſpei imminet, & ob exiguitatem & ſimilitudinem *ocu-
lus tauri* dici ſolet, in fermentum & inſanas tempeſtates totius aëris vicinia conjici-
tur. Narravit mihi amicus, Italum ab Hungaro quodam edoctum procellas, cum
vellet, excitaſſe. De Empedocle etiam memoratur, illum magia naturali adeo
polluiſſe, ut ventos, quoties vellet, excitaret ſalubres, diſpelleret peſtilentes. Me-
morabile eſt, quod de vorticibus illis aëris ex mari provenientibus memoratur,
illos cultro in crucem ſecto diffindi poſſe, ſed additis ſacris ex Joannis Evangelio
verbis, qui abuſus tamen inſignis eſt. Teſtatur hoc Thevenotius in *Itinerarii
ſui parte 2. lib. 4. c. 3.* Stephanus Luſignanus in deſcriptione Cypri memorat, a
Famaguſta interitum hoc modo quoſdam Batavos avertiſſe. De eo Helmon-
tius in Tractatu, qui inſcribitur *Blas meteorum.* * Henricus Mundt in libro *de* 24
aëre vitali cap. 13. alia ſuperſtitione tempeſtates compreſſas narrat. * Porro, quod 25
in pluribus locis uno tempore viſus ſit Apollonius; in memoriam mihi revo-
cant Trithemii Abbatis, magni in arte Chemica myſtæ, verba, qui in quodam
ſcripto Germanico expreſſe teſtatur, beneficio arcani ſummi Phyſici, ſed in
cœleſtem plane naturam redacti, fieri illam translationem corporum poſſe:
* ubi ſimul mirabilis iſtius lapidis, quem ego arte factum & hunc ipſum fuiſſe 26
ſuſpicor, hiſtoria animo obverſatur, Regi Galliæ Henrico II. per ignotum ali-
quem Barbarum oblati. Illam quidem narrat Thuanus, in prima illa editione mi-
nori Pariſina *part. 1. lib. 5. pag. 453.* reperitur & in Francofurtenſi prima in fol. altera-
que octavæ formæ *lib. 6. pag. ibi 217. hic. 286.* ſed in ceteris editionibus verba illa, ne-
ſcio quam ob cauſam, ſublata. Pipinus, ad cujus teſtimonium provocat Thuanus,
de eo ita ad Mizaldum ſcribit: *Nuper ex India Orientali Regi noſtro allatum hic
vidimus lapidem, lumine & fulgore mirabiliter coruſcantem; quique totus veluti ar-
dens & incenſus incredibili lucis ſplendore præfulget micatque. Is jactis quoquo ver-*

ſus radiis ambientem circumquaque aërem luce, nullis oculis fere tolerabili, latiſſime complet. Eſt etiam, (quod bene notari velim,) terræ impatientiſſimus, ſi cooperiri coneris, ſua ſponte & vi, facto impetu, confeſtim evolat in ſublime. Contineri vero includive loco nullo anguſto nulla poteſt hominum arte, ſed ampla liberaque loca duntaxat amare videtur. Summa in eo puritas, ſummus nitor: nulla ſorde aut labe coinquinatur. Figuræ ſpecies nulla ei certa, ſed inconſtans & momento commutabilis: cumque ſit aſpectu longe pulcherrimus, contrectari ſeſe tamen non ſinit, & ſi diutius adnitaris, vel obſtinatius agas, incommodum affert: ſicuti multi ſuo non levi malo, me præſente, ſunt experti. Quod ſi quid fortaſſis ex eo enixius conando adimitur, aut detrahitur: nam durus admodum non eſt; fit, dictu mirum, nihilo minor. Hæc Pipinus, quæ miranda ſunt; & ſi rem accuratius penſitare velimus, nulli ſubjecto in natura rectius, quam ſummo huic arcano, conveniunt. Dixit Barbarus, ad plurimas res ſumme eſſe utilem, quod tamen non, niſi ingenti pretio, manifeſtare voluit. Inprimis illa evolatio in ſublime memorabilis eſt, & hoc translationis arcanum, ſi quod in natura eſt, continere videtur. Quod beneficio ſagittæ aureæ Abaridis Pythagoras idem effecerit, in hiſtoria vitæ ejus refertur. In perpetuo mobili inveniendo multæ ſunt Chymicorum curæ, quo invento non admodum difficilis illa corporum translatio foret, ut Johan. Wilkins *in Magia ſua Mathematica*
27 *lib. 2. c. 9.* quoque colligit. * Sed nos miſſis illis, quæ ſuavibus ſomniis ſimillima nonnullis videbuntur, ad Brachmanes noſtros redimus: quorum antiquitus ut multa fama fuit, ita noſtro tempore plane eviluit. Palladii de iis relatio, quam cum Ambroſii & Anonymi cujusdam ex Bibliotheca Regia in lucem edidit Edoardus Biſſæus Londin. 1665. nihil adeo memorabile continet, nec Abrahami Rogeri Janua aperta ad Gentiliſmum occultum, primum Belgica, nunc Germanica lingua, cum notis Chriſtophori Arnoldi, edita: ubi monſtroſis & ineptis fabulis referta omnia, niſi quod interdum veteris Philoſophiæ ſcintillæ perluceant. Veterum Brachamanum doctrinæ, & de quibus illi cum Apollonio colloquia inſtituerunt, aqua auri, lapis Pantaurea, Gryphi aurum effodientes, Phœnix, & ſimilia alia, ſatis per ſe produnt, quid intelligi his velint.

28 Collegium Gymnosophistarum quoque arcanum in Æthiopia fuit, qui ultra Memnonis regionem in eminentiore colle habitabant. Etiam hos adiit Apollonius, cum illis de rerum natura & arcanis diſputans, quibus tamen Indos potiores in omni philoſophiæ genere habuit. Cetera, quæ forte fuere Collegia, Ægyptiis tamen & Perſis vel Chaldæis ſuam do-
29 ctrinam debent: ab Ægyptiis enim propagata omnia fuere. * Collegium Pythagoræorum in magna Græcia, ſive Italia ulteriore, fuit, de cujus Philoſophia in hunc usque diem non omnia ſatis explorata. Quantum tamen ex reliquiis ejus conſtat, collegit Jamblichus in *libro de vita Pythagoræ,* cujus aliquos libros, ſed vitioſe, edidit Arcerius; plures libri in Bibliotheca Holſteniana reſtabant, ut ſupra memoravimus: Omnium, ſi recte memini, plenam & emendatam editionem, cumque notis, pollicitus eſt Thomas Gale. Illud Pythagoræ aureum femur, ſilentium quinquennale, myſteria ſingularia hic latuiſſe oſtendunt. Verum de illis

illis plura dicemus in *Polybiſtore Philoſophico*, quæ nunc prætermittimus. * Colle- 30
gia Arabum, quæ antiquitus fuerint, non ſatis conſtat. Illud ex confeſſione Fra-
trum Roſeæ Crucis conſtat, civitatem apud Arabes *Damcar* fuiſſe, ſolis ſapientibus
habitatam; a quibus primus autor Fraternitatis Roſeæ Crucis honorifice acceptus
fuerit. * Ibidem quoque Collegii Maurorum, quod Feſſæ eſt, mentio fit, 31
ubi diligentiſſima inſtituatur arcanorum naturæ indagatio. Legi de eo poteſt Jo-
annes Leo Africanus in deſcriptione Africæ: cujus & de ſcriptoribus Arabicis ma-
nuſcriptus liber eſt, unde aliqua excerpſit Hottingerus in Bibliothecar. quadri-
partito.

Quæ modo enumeravimus ſecretiora collegia, etiam a Michaële Meiero in li- 32
bro ſupra notato recenſentur; miror tamen, ab eo prætermiſſum Druidum Col-
legium, quod ad Germanos propius pertinet, & ceteros etiam, ſi Poſtellum au-
dimus, antiquitate vincit. * Non hic rem omnem proponemus, ſed potiora ad 33
Diſſertationem *de Germanorum meritis literariis* referemus. Illud tantum dicturi ſu-
mus, ejusdem generis fuiſſe doctrinas, quas docuerunt Druides, & quas veteres Æ-
gyptii, Magi, Chaldæi. Pari certe cum illis ætate ſunt, ſi non majori. Poſtello
ſane judice *libr. de Etrur. Origine p. 233.* Druidarum doctrina in toto Occidente flo-
ruit, ante ullam inter Babylonios ac Græcos publicam literarum memoriam. Mul-
ta hanc antiquitatem confirmare videntur, de quibus in dicta diſſertatione plenius.
Fuere Druides Celtarum, quibus tam Galli, quam Germani continebantur, Philo-
ſophi, unde quaſi coloniæ etiam in alias gentes miſſæ. Capita ejus Philoſophiæ ea-
dem, quæ veterum collegiorum, fuerunt, Theologia & Philoſophia occultior.
Theologia illis conſiſtebat in rerum divinarum contemplatione, & in voluntatis di-
vinæ interpretatione, per varia ſigna, cœleſtia, aërea. Diodorus Siculus *lib. 5. cap. 31.*
vocat illos θεολόγους καὶ τῆς θείας φύσεως ἐμπείρους, *Theologos & divinæ naturæ conſcios.*
Sacer illis cultus puriſſimus fuit ſub dio, nullum illis vel templum, vel idolum, ani-
mæ immortales habebantur: atque ex eorum ſchola fluxiſſe videtur, quod de Mar-
comannis ait Appianus in Celticis, habuiſſe illos ſpem reſurrectionis. Pietatis quo-
que indicium eſt, ſummum apud eos pœnæ genus fuiſſe, ſacris interdicere. Naturæ
ſecretioris fuit illis cognitio, unde Plinius Hiſt. nat. *lib. 30. cap. 1.* eos vocat Vates Me-
dicosque. Ammianus Marcellinus *lib. 15.* ſumma & ſublimia naturæ pandere ait:
Mela *lib. 3. cap. 1.* motuum cœli ac ſiderum peritos ait. Aquam ſtatuerunt omnium
rerum principium. Hinc eam ſponſæ in nuptiis ſponſis tradebant. Aurea ipſis
erant geſtamina, collo torques, manibus & brachiis murenulæ. Viſcum e quercu
prognatum ſumma religione colligebant, non ſine ſacrificiis & hymnis, qui mos ve-
tuſtiſſimus. Ac præterea ſymbolica illa magni operis philoſophici effigies eſt, cu-
jus illos fuiſſe conſcios, vel ex eo colligas, quod doctrinam ſuam literis compre-
hendi vetuerunt, ne in vulgus efferretur. In omnibus enim Collegiis Harpocratis
ſigillo arcana eorum doctrina obſignata fuit. Dogmata eorum e variis Hiſtoricis
collegit Otto Heurnius in Antiquitatibus Philoſophiæ Barbaricæ *lib. 2. cap. 33.* For-
taſſis & Janus Cæcilius Frey in libro, cui titulus *Philoſophia Druidum*, qui in 8. Pariſ. 1646.
prodiit, hiſtoriam eorum plenius propoſuit, quem tamen videre hactenus non licuit.

34 Fuere non priſcis tantum ſeculis collegia talia occulta; ſed & ſuperiori ſeculo de FRATERNITATE ROSEÆ CRUCIS fama percrebuit. Editi ſunt de illorum dogmatibus & doctrina Theologica libelli Germanica lingua, qui multum ſtrepitus ubique excitarunt. Fuere, qui totam rem pro impoſtura habuere, aliqui ſcriptis Apologeticis in lucem miſſis defenderunt. Literæ a multis ad illos ſcriptæ, publiciſque typis impreſſæ, ſub ſpe arcani alicujus indagandi. In Germania Vir doctiſſimus Michaël Meierus cauſam illorum publico ſcripto egit, cui titulus: *Silentium poſt clamores, h. e. Tractatus Apologeticus, quo cauſæ non ſolum clamorum, ſeu Revelationum Fraternitatis Germanicæ de R. C. ſed & ſilentii, ſeu non redditæ ad ſingulorum vota reſponſionis, una cum malevolorum refutatione, traduntur & demonſtrantur.* Ubi multa etiam hiſtorica de hac ſocietate occurrunt. Scripſit & Robertus Fluddius defenſionem hujus ſocietatis, & Johannes Heidon Anglica lingua varios de Fratrum Roſeæ crucis doctrina tractatus edidit, inter quos hoc titulo unus eſt: *Infallibilia axiomata Fratrum Roſeæ Crucis, cognoſcendi præterita, præſentia & futura.* Non agitur hoc libro, niſi de mirabili vi & poteſtate numerorum, quibus evocentur genii, & alia occulta in natura perficiantur. Sed pleraque ex illis ſunt e ſcriptoribus de myſteriis numerorum congeſta.

35 Anno hujus ſeculi trigeſimo fama quoque COLLEGII cujusdam ROSIANI, per quendam *Petrum Mormium* divulgata, libello Lugd. Batav. impreſſo, cui titulus: *Arcana totius naturæ ſecretiſſima, nec hactenus unquam detecta, a Collegio Roſiano in lucem produntur, opera Petri Mormii.* Occaſionem hujus libelli & notitiam Collegii hujus in libello ipſo tradit Autor: Collegium hoc inſtitutum fuit circa Delphinatus confinia a viro quodam ROSIO, cui ſe parem ingenio ſub ſole nec vidiſſe, nec audiviſſe, ait Mormius, qui ex Hiſpania in Galliam rediens, quanquam ſacræ Theologiæ Doctor Philoſophiæque publicus Profeſſor, nec obſcura proſapia oriundus, obſcuro hujus Collegii rumore incitatus, ad locum illum pertendit, ſupplexque ſenem ROSIUM rogavit, ut ſe ſocietati ſuæ adſcribere dignaretur. Sed fruſtra: Collegium enim ejus cum tribus tantum conſtaret diſcipulis, viris nobiliſſimis, noluit quarto arcana
36 ſua revelare, eique extero. * Exoravit tandem Mormius, ut, ſi non ut diſcipulum, ſaltem ut famulum ſe ſuſciperet, quod tandem impetravit, atque illo tempore multa ex eo arcana didicit. Conceſſerat quoque illi Roſius, ut in utilitatem provinciarum fœderatarum converteret; quare Hagam conceſſit, ac illuſtriſſimis Ordinibus multa propoſuit, a quibus non auditus, pecunia interim deficiente, arcanorum titulos publico hoc libello divulgavit, ſi quis eſſet e Magnatibus aut Ordinibus, qui autori
37 ſumptus ad experimenta facienda ſuppeditaret. * *Tria* ſunt *arcana* majora Roſii, quibus homo nil majus deſiderare poſſet, videlicet *motus perpetuus, ars transmutatoria,*
38 *medicina univerſalis.* * *Motus perpetuus* aut eſt rectus, aut circularis, aut compoſitus ex ambobus. Motum perpetuum rectum, etſi per ſeptuaginta annos illi inſudaverit, Roſius non perfecit, forte quod noluerit Deus, judicio Mormii, hominem mortalem in arca, etiam decem hominum millia continente, ſine ullo labore aſcendere ſupra corpus lunæ, ſolem ſtellaſque fixas, ac quatuor plus minus ſpatio dierum ab oriente ad occaſum pervolare, aut utrumque polum mundi permeare, & velocius ave rapi-

rapidiſſime volante in contrarios ventos pervehi: quo motu recto homo quatuor
dierum ſpatio utroſque permeare polos poſſit. Nam, cum in illo vacuo nulla detur
corporis objectio, quæ curſum retardet: tanta talem arcam velocitate ferri poſſe exi-
ſtimat, qua flammulas æthereas æſtate ſerena rapi videmus. Hoc ſuo conatu quan-
quam excidit Roſius, ut ſane ipſa ratio vix admittere videtur; artem tamen ipſam
celavit, ſecundum quam procedere debet, qui tali arcæ fabricandæ operam dare vel-
let; ne fortaſſe aliquis, ipſo ingenio felicior, ea mediante efficeret, quod hactenus
ipſe non potuit, qui omne genus hominum per univerſum orbem torquere, leges
juraque immutare aut evertere poſſet: quale malum quoque a ſuo invento metuit
Franciſcus Lana in libro Italico, cui titulus: *Prodromo all' arte maëſtra cap. 6.* quo per
globos cupreos, aëre evacuato, naviculam velis & remis inſtructam in altum tolli
poſſe exiſtimat, inductus falſo quodam de aëris & aquæ analogica gravitate præju-
dicio; cujus inventi poſſibilitatem tamen ingenioſiſſimus Sturmius concedere viſus
eſt. Motus ex recto & circulari compoſitus, quo tamen in altitudinem tantum mon-
tium tolli poſſet homo, Roſio negatus fuit. * Motum tamen perpetuum circula- 39
rem quadruplicem Roſius invenit, qui corpora annexa moveat lateraliter aut cir-
culariter, non tamen eis tollat gravitatem: ut 1. motum igneum, quo fax accenſa, ac
rotæ impoſita, ſe ipſam, & rotam, & omne impoſitum, movet. 2. Motum aëreum,
per molendinum veliferum, quo vel intra domeſticos parietes, aër ſe ipſum exagi-
tans, etſi clauſus, rotas trahat & circumagat, æterno ordine: quo uti poſſunt, qui ter-
ras ſubmerſas aquis ſiccari, aut agros fertilitatis gratia aquis rigare, aut frumentum
molere volent. 3. Motum aqueum, quo aqua aſcendens & deſcendens non ſolum ſe-
ipſam ſurſum refert, ſed & corpora annexa circumducit. 4. Motum terreum, quem
ceteris excellentiorem docet Mormius, quo naves in mari grandes & onuſtæ in con-
traios ventos cogi poſſint, tanta celeritate, ut triremes ventis ſecundis curſu longe præ-
vertant, nulla hominis opera, dummodo gubernaculo regantur. Ejusdem quoque
in curribus ſuper terram uſus eſt. *Secundum arcanum Roſianum eſt *ars transmu-* 40
tatoria, & quidem I. *citra gradum aureum*, ubi eſt 1. transmutatio metallorum primi
gradus, ſub quo tria, mercurius, ſtibium, bismutum; & ſecundi, ſub quo plumbum,
ſtannum, ferrum; & tertii, ſub quo chalybs, cuprum, argentum: quas artes Roſius
Mormium non docuit. 2. Mercurium coagulare trium horarum ſpatio in metallum
nobiliſſimum, colore inferius quidem auro, ſed accedens ei tamen, pondere æquali,
ignibus reſiſtens, malleabile atque ductile: ex quo aurum perfectiſſimum poſtmodum,
aquis fortibus mediantibus, Roſius dividit. 3. Stibium in regulum mutare, etiam ſine
ſale petræ, ita, ut quadrantis horæ ſpatio tertia pars reguli ex una libra dividatur. 4. Ex
ferro chalybem facere; ita, ut per ſingulas hebdomadas decem mille libræ ferri in
optimum chalybem convertantur, unius viri opera, qui uno die omnes neceſſarias ex-
ſtruit fornaces, trium florenorum expenſis, ac pretio quatuor florenorum cum dimi-
dio mille pondo vertit. 5. Ex cupro non exiguam quantitatem optimi argenti ſale quo-
dam examinato producere. * II. *Ars transmutatoria ſeminaria* eſt. 1. Seminaria 41
imperfecti metalli in perfectius, quæ inutilis eſt, ſoli ſerviens curioſitati. 2. Seminaria
perfectioris in imperfectius, tam citra gradum aureum, quam intra, e. g. ſi ſemi-

netur aurum, vegetabile factum, ſeu elevatum arte ſpagirica, in naturam ſeminis ſolaris, convertit terram, ſeu metallum inferius, terram factum, per decoctionem ſpagiricam, in quam ſeminatum eſt, in ſuam naturam auream. 3. Seminaria ejusdem in ſeipſum, ut, cum ſol, factus vegetabilis, ſeminatur in ſolem, aut imbibitur ſole, ut augeatur virtus ejus a decimo gradu fortitudinis ſeminariæ ad centeſimum: ita, ut granum unum, quod prius pollebat poteſtate tantum in unicum granum terræ, jam polleat, potentius factum, in decem. Ad hanc ſeminariam tria requirit: terram, ſemen, vinculum, ſeu inſtrumentum, quo terra impinguatur, ut ſit pingue pabulum ſemini ſeminando, & ſemen virtutem accipiat vegetandi. De his tribus arcana tenet Roſius. 1. De vinculo & Mercurio, ſex hebdomadarum tempore minimis expenſis dividit tria elementa: quorum primum aëreum, quo nil dulcius; ſecundum terreum ſumme amarum, quo nil amarius; tertium aqueum, quo nil inſipidius: ut mirum ſit, corpus unum tam diſcrepantibus componi corporibus, quæ paucis hebdomadibus iterum fiunt unum, dum dicta dulcedo, quæ ſpiritus eſt philoſophorum, & amaritudo, quæ anima, in corpus inſipidum regredientes, ipſum potentius animant, quam antea: ut ſicut antea unum erant, jam redeant in unum. Hunc ſpiritum & animam vocat Mormius rorem Maji, acetum philoſophorum, lac virginis, ſuccum lunariæ; his ſolvi, ait, corpora in ſuam materiam primam, ut fiant metalla pulvis impalpabilis ſine igne flammeo. v. g. dum ſol ita ſolvitur, ut fiat ignibile violentius pulvere ſulphureo. 3. De ſemine hoc ar-
42 canum eſt, quod ex eodem pulvere, conficiatur ipſum. * III. *Transmutatoria projectiva* eſt plenior & perfectior, cum in momento faciat, quod ſeminaria temporis ſucceſſu; differt a ſeminaria, quod hæc transmutat per modum vegetationis, veluti dum ſemen frumenti transmutat terram, aquam, aërem in ſe: projectiva vero transmutat vel per vim medicam, ſi agatur de perfectiori metallo in imperfectius projiciendo; vel per vim infectivam ſi contra agatur. Quodſi metallum perfectum projiciatur in imperfectius, ſanat illius lepram & morbum, & facit illud perfectius, id eſt, magis ſanum. Facit & aliam Transmutatoriam projectivam, cum
43 unum aliquod projicitur in ſemetipſum. * Tertium arcanum eſt *Medicina Univerſalis.* Cujus tres gradus facit. 1. Eam, quæ univerſaliter omnes curat morbos, 2. quæ ab omnibus eis tuetur, 3. quæ vitam longam efficit. E ſingulis tres aliæ oriuntur. Prima, quæ morbos ex traduce profligat, ſecunda, quæ morbos animi: tertia, quæ morbos corporis. Præſervans vel perditas vires reparat, vel ab animi & corporis ægritudinibus ſervat. Prorogans vitam vel producit eam, quæ ſenectutem præcedit, vel vitam profert in plura ſecula, vel in æternum: quam ultimam prorſus ignoravit Roſius: in ceteris vero omnibus mire profecit. Adduxi hæc plenius, ac ipſis Autoris verbis; cum non in omnium manibus ille libellus ſit, &, ut eo rectius de ſingulis judicium inſtitui poſſit. Mihi quidem cum præſtantioribus ac præcipuis magiſtris conferenti illa de Transmutatoria arte philoſophemata in multis nova & a via alia λεωφόρῳ ac regia aberrare videntur; qua de re peritiorum eſto judicium. Ego tamen, ut rem paucis cognitam, minime hoc in loco prætermittendam duxi.

Sequun-

Google

Sequuntur jam *arcana minora*, e quibus præcipua hic memorabimus. Poſſunt 44
Roſiani ex omnibus corporibus lapideis, minerabilibus, vegetabilibus, elicere tria elementa, id eſt, corpora; quorum unum reſpondet terræ, alterum aquæ, tertium aëri: ex illis ternis ſingulis ulterius alia terna, ut fiant jam novem; & ex illis novenis ſingulis alia terna, ut fiant viginti ſeptem: miro ordine, arteque nova, quæ ſingula etiam ſuis maxime differentibus proprietatibus conſtant, ut v. g. ex roſa viginti ſeptem corpora diſtincta ſeparentur, quo evidentiſſime trinitatem elementorum probare volunt: elementum enim ignis, quod vocant, nihil differe ajunt ab aëreo, quam quod ſit ſpecies ejus, aër ſc. magis excultus: qui nihilominus in ventre ſuo tria iterum diviſibilia contineat elementa. Solvunt antimonium totum in aquam fontanam & clariſſimam, quæ leviter vomitum ciet & alvum movet; flores ex eo faciunt ſingulari methodo copioſiſſimos; amuleta contra peſtem & quævis contagia, ſomnum conciliantia. Arcana habent adverſus mortem violentam: unum defendit ab aquis, quo uti poſſunt tempore naufragii: a ſubmerſione enim cuſtodit. De tali arcano etiam Pegelius in ſuo ſupra citato libro mentionem facit: alterum ab armis ſecurum præſtat, lorica ſcil. ſingulari modo fabricata, quæ vel ſclopeti ictum repellit: tertium adverſus famem eſt; ſi quod ſupereſt ſeminis vel leguminis, mature ſeminetur in terram etiam intra parietes domeſticos, cujus vis vegetandi in decuplum augeatur, unde tamen pro extrema neceſſitate præſidium ſit. Poſſunt & ligna, paleas, ſtramina, ad concoctionem apta reddere, ut pultes ex iis confectæ ſufficienter nutriant. Eodem libro p. 58. agitur quoque de arborum foliis, oſſibus, lana, cornibus ita parandis, ut eis nutriri quodvis animal queat. Quod convenire cum illo Papiniano invento videtur, quò oſſa ſingulari coctione, in clauſo inſtrumento, intra exiguum tempus in gelatinam reſolvuntur, de quo ſingularis in Anglia liber prodiit. In ſalis communis defectu ſalem, qui continebatur in ſanguine humano, arte ſpagirica reparatum in ſuam priſtinam naturam redigunt: quod pauciſſimo labore, commodo autem maximo, effici poſſit. Oleum talci conficiunt, quod vehementer commendat Mormius, ut medicinam univerſalem, tam intus, quam extus, ut ſpatio trium horarum ex libra talci quinque uncias olei eliciant. Commendat autem Mormius præ talco Veneto, quod vino ardenti non cedat, illud, quod reperitur in Aquitania.

Pergit Mormius ad *arcana Mathematica;* ubi primo motum perpetuum terreum, 45
cujus antea mentionem fecerat, deſcribit, quem hic apponam: * Lamina longior 46
decuplo, quam lata, plumbea, tenuiſſima, ſtylo transverſo, in formam novaculæ acutæ, pro axe, transfixa in duarum rotularum circumferentiam, pendula conſtituatur; ut minimo tactu agitari valeat; brachium ejus, tam ſupernum, quam infernum, in duas partes æquales notatum, excipiat in medio laminulam tenuem, longam digitum, itidem transverſam: ſic tamen ut dexterum latus laminæ muniatur una, ſiniſtrum altera. Illis ex oppoſito in extremis brachiorum ſimiles eodemque ordine affigantur aliæ. Item decuplices quatuor fabricentur arcus; ita, ut arcus ſimplex alligetur medio funi alterius; & ipſe alter alteri priori; ut ex decem arcubus fiat unicus. Unus-

 quis-

quiſque horum figatur affabre e regione alicujus dictarum laminularum digitalium: hinc fit, ut lamina ſuſpenſa agitata ſemel, infringens in duos eorundem arcuum, ſupernum & infernum, eadem & majori violentia refringatur in alios arcus oppoſitos. Quapropter & ab eisdem remiſſa velocitate eadem redit ad arcus, a quibus diſceſſerat; & ab eis excepta, uti prius, viciſſitudine æterna reciprocatur in exitus & reditus nunquam quieturos. Hinc binas fabricas addit, quarum prima eſt balliſta, quæ non minori virtute projicit globum ferreum, quam tormentum bellicum. Ita autem eam inſtituit. Fiat magna balliſta, more communi, cui loco ſagittæ aptetur alia balliſta minor, & huic eodem modo alia minor, toties multiplicando balliſtas, quoties ejus duplicare vim ejaculatoriam voles. Sic vero inſtituantur, ut, cum major laxata eſt, confeſtim, dum ejaculata minor procurrit, clavo obvio itidem laxetur; & ſic de ſequentibus; globus vero inſideat ultimæ; fit igitur, ut velocitas harum omnium balliſtarum, in unum ex multis coiens,
47 in globum unita ſupra fidem eum deturbet in remota. * Secunda machina planetarum curſus ceteroſque mundi effectus imitatur: qualem Drebelius quidem invenit per lampadem ardentem arcæ incluſam, cui inſidebat globus. Sed Roſius per funem pendulum repræſentavit omnes cœlorum motus, pluvias, tonitrua, ventos, & ipſam cœlorum muſicam, innumerabiles denique mugitus, ſibilos, vagitus,
48 clangores, latratus, nemine tangente aut juvante. * Plura hinc ſunt circa rem ruſticam, hortenſem, campeſtrem &c. arcana. In ſingulis ſunt alienarum qualitatum inſertiones, transformationes. In qualitatis alienæ inſertione obſervavit Roſius, plantas vel ambræ, vel zibetæ, vel cujuscunque rei, odore ita imbui poſſe, ut tota herba ſemper illum odorem ſpiret, & pro vero moſco &c. in uſum venire poſſit. Cum hæc experiretur, ſequentium paradoxorum veritatem probatam invenit, quorum primum: omne vegetans nec ex aqua nec terra, nec aëre ſumit ſui incrementi materiam, & per conſequens, elementa non ſunt elementa rerum. Secundum: omnis res, quatenus talis natura, eſt indiviſibilis: ergo, quando res creſcit, in ſe ipſam repetitur, & ejus perire nil aliud eſt, quam iſtius repetitionis annihilatio. Tertium: ex nihilo fit aliquid: cum omnia, quæ fiunt, ex nihilo fiant. Hoc infertur ex præcedentibus. Ad hujus rei confirmationem vidiſſe ſe, ait Mormius, ſemina plantarum projecta in vacuum quoddam, in quo nec aër, nec aqua, nec terra, a quibus augeri potuerint, longe lateque radices circumvolvere, adoleſcere, frondere, florere & ſementurire. Niſi ſuis oculis vidiſſet, nunquam talia ſe crediḋiſſe ait. In exemplum adducit J. Bapt. Portam, *Mag. nat. lib. 4. cap. 19.* (quem autorem veridicum ſe in multis probaſſe ait), qui docet, farinam triticeam portentoſo proventu in infinitum excreſcere, obſervatis paucis, quæ nullam evi-
49 dentem creſcendi materiam ſuppeditant. * Proponuntur alia de aggeribus & vallibus diſſipandis, de terræ ejaculatione ad foſſas implendas, de meſſibus opimis ex agris exhauſtis & ſterilibus ſine fimo vulgari & alia cultura producendis, de organis aquam ſurſum levantibus, de ſingulari quadam machina, quæ *Arca piſcis* vocatur, quia ſub aquis non ſecus ac piſcis natat, ſurſum, deorſum, dextrorſum, & prout vult, qui regit eam. Hanc ita deſcribit Mormius: Hæc curſu inſequi poteſt quam-

quemvis navem, etiam ſecundo vento pulſam; maris abyſſos luſtrare, indeque
corallia, perlas, aurum, naves merſas, quærere & exportare: & pro magnitudine ſua
centum & mille viros deportare. Idem Mormius illic ait, ſe aquis merſum ambu-
lare poſſe, quocunque placuerit, meta poſita, & in charta ſub gurgite ſcribere, quic-
quid volet, & de fundo extrahere, quod injicitur, & tormentum pulvere nitroſo
gravidum ſuccendere, & tandem ſiccum emergere. * Ad ligna dividenda Roſius 50
ſerram invenit, quæ minori faſtidio & labore plus efficit uno die, quam quælibet alia
diebus ſex. Ad ſaxa dividenda machinam invenit, qua quæque ſaxa ſub aquis lati-
tantia, in quæ naves alliduntur, breviſſimo tempore diſſiliant. Invenit inſtrumen-
tum, quod camino impoſitum fumum omnem de loco ſurſum trahit, & una veru
carnibus aſſandis onuſtum optime volvit, beneficio ignis, qui a ſe ipſo movetur ſur-
ſum: item furnum portatilem, qui ſola lampade ſuppoſita breviori tempore carnes
duriſſimas percoquit, magno lignorum, laboris & temporis compendio: cujus &
uſus inſignis in deſtillationibus eſt. Agit porro de linguis breviore methodo do-
cendis, de quo nos alio loco. Hæc ſunt illa collegii Roſiani arcana, in quibus recen-
ſendis forte prolixior, quam par erat, fui. Putavi tamen, non ingrata lectoribus
fore ob inſignem rerum & artium varietatem; quarum vel titulos noſſe, Hiſtoriæ
naturalis cultoribus jucundum non ſolum, ſed & fructuoſum eſt. * Ego vel in 51
hunc diem latitare per orbem variis in locis talia occulta collegia crediderim, ut o-
lim ſingulares ordines in arcanorum naturæ memoriam ſunt inſtituti, quorum omne
ſtudium in abditis naturæ cauſis indagandis verſatur, de quibus hoc loco plura non
dicemus. Felices animæ, quæ divino beneficio ad hæc arcana admiſſæ! quod &
Seneca agnoſcit, qui lib. 6. Nat. quæſt. *Magni*, inquit, *animi res fuit, Naturæ latebras di-
movere, & in Deorum ſecreta deſcendere.* Nos jam ad cetera tranſimus.

CAP. XIV.

DE ALIIS ERVDITORVM SOCIETATIBVS.

§. 1. *Muſeorum cura ad Principes pertinet.* 2. *Hebræorum Schola.* 3. *Synagogæ.* 4. *Græcorum Muſea.* 5. *Prytanea.* 6. *Muſeum Alexandrinum.* 7. *Honores eorum, qui Muſeo Alexandrino recipiebantur.* 8. *Omnis generis literati in illo.* 9. *Canonicorum collegia.* 10. *Univerſitates.* 11. *Quare in Academiis exigui ſint rerum naturalium progreſſus.* 12. 13. *Judicium Verulamii & Tſchirnhauſii.* 14. *Academiæ Italicæ.* 15. *Quando inſtitutæ.* 16. *Academia Humoriſtarum.* 17. *Mancini elogium.* 18. *Lynceorum.* 19. *Cæſii elogium.* 20. *Origo hujus Academiæ.* 21. *Doctrinæ in illa propoſitæ.* 22. *Aliæ Academiæ Romanæ.* 23. *Venetæ Academiæ.* 24. *Veneta & Vinitiana differt.* 25. *Incogniti.* 26. 27. *Plures Academici Veneti & Patavini enarrantur.* 28. *Academia Furfurariorum Florentina.* 29. *Strozzæ elogium.* 30. *Academiæ plures Florentinæ.* 31. *Academia*

Digitized by Google

nia Otioſorum. 32. *Manſi elogium.* 33. *Academiæ Neapolitanæ.* 34. *Plures Academiæ recenſentur.* 35. *Academia della Leſina.* 36. *Scriptum della Leſina ridiculum.* 37. *Inepti Academicorum tituli reprehenſi.* 38. *Earum Academiarum utilitas.* 39. *Fata.* 40. *Forma & inſtitutio.* 41. *Academie Françoiſe, Pariſiis a Richelio inſtituta.* 42. *Plures Academiæ Pariſinæ recenſentur.* 43. *Fructus pro augendis ſcientiis, cur ex illis exiguus?* 44. *Societas Regia Anglica.* 45. *Abrahami Cowlei Idea collegii experimentalis.* 46. *Collegium Pſychoſophicum.* 47. *Hieroſophicum.* 48. *Samaritanum.* 49. *Tſchirnhauſii pro inſtituendo Collegio indagandæ veritatis conſilium.*

1 Ubique gentium ſua fuere ſtudiis quaſi emporia, Muſea, Collegia, ubi convenirent eruditi, deque variis rebus literariis inter ſe conferrent, unde divinarum humanarumque rerum ſcientia in populos mitteretur, ac in Reipublicæ utilitatem præclara ingenia educarentur. Fuit illa Principum jam ab omni ævo cura, eſſeque in omne ævum debet, ut artes liberales foveant, earum doctoribus & cultoribus omni ope conſilioque ſubveniant, cœtus virorum doctorum publicos cogant. Hæc ſunt vera illa opera πολυχρόνια in longum tempus duratura, qualia eſſe volebat Ariſtoteles munificentiæ opera. Eumenius Rhetor in Panegyrico recte vocat talia Collegia ac Gymnaſia *templa Imperatoriarum Gloriarum:* in eo enim vere Deum imitantur Principes, cum bonorum fontes populis ſuis recludunt. Ab illis, ſi ipſi boni, docti, pii, virorum eruditorum amantes ſunt, naſcitur illa ſeculorum felicitas, excoluntur artes humano generi utiles: ipſique immortales erunt, cum inſtrumenta immortalitatis tuentur. In hunc usque diem fruimur maximorum Heroum, Caroli Magni, Fridericorum, beneficiis; neque ulla unquam ætas illorum memoriam obliterabit. Durat illa literarum & Collegiorum per Italiam, Galliam, Germaniam, reſtauratoribus gloria, quorum munificentia fructus ad omnem poſteritatem propagantur. Hi ſunt illi portus, in quos ſe referunt fluctibus negotiorum agitati, nunquam minus otioſi, quam cum ſic otioſi.

2 Antiquiſſima illa Collegiorum cura eſt, & cum ipſa humanitate nata. In *Hebræorum* politia a Prophetis *ſcholæ* ſunt divino inſtinctu conſtitutæ. Illæ quadraginta & octo urbes, domicilio ac uſui Levitarum conceſſæ, *Numeror. c.35. & Joſ. c.21.* ſcholæ fuere populi Iſraëlitici, in quibus juventutem diligenter educatam, ex eo colligi poteſt, quod Nabuchodonoſor e captivis filiis Iſraëlis deligi jubet pueros, omni ſapientia eruditos. Erat Hieroſolymæ in monte Sion nobiliſſimum Gymnaſium, a primis Regibus magnifice ornatum. Chryſoſtomus illud vocat διδασκαλεῖον τῆς γῆς, *ſcholam communem orbis terrarum,* quæ diu floruit, usque dum ſuperſtitionibus gentium ejus gloria contaminaretur. In hiſtoria Regum mentio fit ſcholæ, quam aperuit Heli Sacerdos, cujus diſciplina primogeniti Deo conſecrati erudiebantur. Schola Samuelis Prophetæ in Galgala, Ramatha, Najoth. Schola Heliſei
3 formata ab Helia. *Synagogæ apud Judæos, poſt labefactatam diſciplinam Levitarum inſtitutæ, quibus præerant Phariſæi & Scribæ, in varias ſectas diſtincti, in quibus

Digitized by Google

quibus Paulus Apoſtolus ad pedes Gamalielis profecit. Erant in illis Synagogis quoque Bibliothecæ, ad earum uſum paratæ. Videatur Lomeierus, *libro de Bibliothecis cap. 3.*

In *Græcia*, ut omnium artium quaſi patria erat, ita *varia* in honorem artium & 4
virorum literatorum *Muſea* inſtituta. Ipſæ Athenæ apud *Athenæum lib. V. cap. 2.* τὸ τῆς ἑλλάδος μȣσεῖον, Græciæ Muſeum dicitur. Fuit & Athenis Μȣσεῖον, teſte *Pauſan. in Att. & Lacon.* de quo videatur Meurſius *Athen. Att. II. 9.* Trœzene itidem erat Muſeum, teſte *Pauſania in Corinth.* Stagiris, teſte Plin. *Hiſt. Nat. l. 16. cap. 32.* De Muſeo Helicone egit Amphion, teſte *Athenæo lib. XIV. cap. 6.* Magno ſcil. in honore apud Græcos erant non ſolum viri docti, ſed & bene de Republica meriti.
* Hi in Prytaneis publico victu alebantur, quod præcipuum quidem Athenis fuit, 5
ſed & in ceteris omnibus Græcorum urbibus *Prytanea* fuerunt. Habebant Tarentini, Corinthii, Rhodii, Mileſii, Tenedii, Argivi, Thaſii, Ereſii, Mitylenæi, Cyziceni, Elei, Naxii, Epheſii, Naucratitæ, ſua Prytanea. In his Veſta culta fuit, perpetuique ignes magna religione cuſtoditi, cujus occulta quædam ratio fuit. Sed Athenarum fama fecit, ut ejus urbis prytaneum cetera omnia ſplendore ſuo obfuſcaret. Vide de his Prytaneis Caſaub. Animadverſion. in Athenæum, *lib. 15. cap. 19.*

Præ ceteris omnibus toto orbe ſuo tempore celeberrimum fuit *Muſeum A-* 6
lexandrinum. Deſcribit illud Strabo lib. 17. *Pars Baſilicarum ſive ædificiorum regiorum eſt Muſeum, quod ambulacrum & exedram habet, magnamque inſuper domum, in qua cœnaculum eſt ſive convictorium iis commune, qui ad Muſeum pertinent, & literis humanioribus operam navant. Hoc collegium publicas pecunias habet, & ſacerdotem, qui Muſeo præeſt, olim a Regibus, nunc a Cæſare, conſtitutum.* Floruiſſe hoc Muſeum jam tum Ptolomæi Philadelphi tempore, docet Athenæus *lib. 5. cap. 8.* * Non leve erat hoc honore dignum 7
haberi: nam inter equeſtres dignitates referebatur, ait Philoſtratus *lib. 1. de Sophiſtis* in Dionyſio. *Adrianus Dionyſium Satrapam deſignavit, non humilium gentium, ſed inter viros ordinis equeſtris cenſeri voluit & eos, qui in Muſeo alebantur. Muſeum autem erat Menſa Ægyptia, quæ ex omni terrarum orbe celeberrimos quosque convocabat.* Illorum honorum præcipua quaſi capita fuere δωρεαὶ καὶ δῶρα. Ita in Adriano Tyrio Philoſtratus: *Marcus*, inquit, *Imperator Sophiſtam Adrianum miratus eum magnis affecit* δωρεαῖς καὶ δώροις. Tum ſubjungit: *Voco autem* δωρεὰς, *publici victus honorarium, prærogativas, immunitates, Pontificatus & cetera, quæ viros illuſtrant:* Δῶρα *vero aurum, argentum, equos, mancipia, & quæcunque divitiarum nomine cenſentur.* Quibus addere poſſumus liberam & immunem terra marique vehiculationem, quam donavit Polemoni Trajanus Imperator, ut in ejus vita habet Philoſtratus. Ipſi illi maximi Imperatores Sophiſtarum auditorium præſentia ſua & muneribus cohoneſtabant. Pompejus, teſte Plutarch. in ejus vita, cum Rhodum veniſſet, ſingulis Sophiſtis talentum largitus eſt. Ad Hermogenem, 15. annos natum, facundia celebrem, Marcus Imperator ſumma cupiditate acceſſit; & ut Suidas ait, δωρεὰς λαμπρὰς ἔδωκεν. * Erant vero omnis 8

generis viri docti in Muſeo Alexandrino, Rhetores, Mathematici, Poëtæ, Philoſophi. De Philoſophis eſt illud apud Athenæum *lib. 1. cap. 19.* ſcomma: *Timon Phliaſius Sillographus Muſæum caveam dixit, irridens Philoſophos, qui ibi alebantur, & tanquam aves maximi pretii, incluſæ reti ſaginabantur.*

Permulti paſcuntur in Ægypto populoſa.
Pugnantes libris ac ſemper digladiantes
Muſarum in cavea.

Ut de verbis rixari nunquam ceſſent. De hoc Muſeo ejusque viris illuſtribus ſcripſit Ariſtonicus, teſte Strabone lib. 1. Scripſit & Callimachus Μουσεῖον, teſte Suida. Erat inter honoris titulos, *Alexandrinos* dici, qui alia gente erant oriundi. Qui enim Alexandriæ literas docuerant, vel jus civitatis erant adepti, Alexandrini dicebantur. Vide plura ejus appellationis exempla apud Jonſium, *Hiſtor. Phil. l. 1. c. 2.* Multa hic de Byzantino, Antiocheno, Berytenſi &c. Collegiis dici poſſent, quæ conſulto
9 omittimus. * Vetuſtiſſima *Canonicorum collegia*, nihil niſi ſcholæ fuerunt, & in hunc finem inſtitutæ, ut arguunt, quæ hodieque mutato & profanato eorum uſu ſuperſunt, officiorum nomina.

10 Succeſſerunt, mutato per Carolum Magnum publico ſtatu, omnique re ſacra & literaria reſtaurata, Academiæ, de quarum origine, juribus, multa dici poſſent. Sed occupavit illud argumentum Conringius in præclaro *de Antiquitatibus Academicis* libro. Moliebatur etiam Leo Allatius opus *de totius orbis Academiis*, ſed illud vel affectum tantum, vel ἀνέκδοτον eſt. Scripſit & Joh. Bapt. Alberti tractatum Italica lingua: *Diſcorſo dell' origine delle Academie publiche & private*, teſte Ghilino *in Theatr. Ho-*
11 *minum literator. vol. 2. p. 137.* quem tamen non vidi. * In his etſi univerſa doctrina & rerum humanarum divinarumque ſcientia proponitur, nam in illum finem ſunt inſtitutæ, ac *Univerſitatum* nomen ſunt adeptæ; parum tamen hactenus in rerum na-
12 turalium ſtudiis ac mathematicis effectum eſt: * cujus rei cauſam Franciſcus Baco Verulamius indagat *in Cogitatis & Viſis ſuis de inventione naturæ*, ſive *Inventione rerum & operum: Cogitavit & illud,* inquit, *in moribus & inſtitutis Academiarum, Collegiorum & ſimilium Conventuum, quæ ad doctorum hominum ſedes & operas mutuas deſtinata ſunt, omnia progreſſui ſcientiarum in ulterius adverſa inveniri. Frequentiam enim multo maximam profeſſoriam primo, ac ſubinde meritoriam eſſe. Lectiones autem & exercitia ita diſpoſita, ut aliud a conſuetis non facile cuiquam in mentem veniat cogitare. Sin autem alicui inquiſitionis & judicii libertate uti contigerit, is ſe in magna ſollicitudine verſari ſtatim ſentiet. Sin & hoc toleraverit, tamen in capeſſenda fortuna induſtriam hanc & magnanimitatem ſibi non levi impedimento fore experietur. Studia enim hominum in ejusmodi locis in quorundam Autorum ſcripta velut relegata eſſe: a quibus, ſi quis diſſentiat, aut controverſiam moveat, continuo ut homo turbidus & rerum novarum cupidus corripitur: cum tamen, (ſi quis verus æſtimator ſit) magnum diſcrimen inter rerum civilium ac artium adminiſtrationem reperiatur. In artibus autem & ſcientiis, tanquam in metallifodinis omnia novis operibus & ulteriobus progreſ-*
13 *ſibus ſtrepere debent.* * Eadem eſt querela Ehrenfriedi Waltheri von Tſchirnhaus

Digitized by Google

haus in eleganti libro, cui titulus: *Medicina mentis & corporis, lib. 1. part. 3.* qui in cauſas inquirens, quare in indaganda veritate adeo exigui ſint progreſſus, præcipue in Academiis, eandem adducit, quod plerique homines non ſui animi inclinationes & ductus ſequantur, præcipue illi, qui in Collegiis vivunt. Ita enim ille: *Qui ſuas inclinationes ſecuti ſunt, vel ex inſtituto, vel fortuna ſic diſponente, magni certe viri ſunt habiti, mundoque exhibuere ſingularia. Hæc, qui magnorum virorum vitas perlegerit, optime firmata inveniet: cum contra tot Academiæ, tot annorum abſumpto tempore, & tot collegia virorum, ſtudiis quam enixiſſime incumbentium, pauciſſima tantum nobis, aliorum plerumque inventa, alio ordine, aut commentariis illuſtrata, ad diſcentium uſum diſpoſita tradiderint; nihil autem, quod cum inventis illuſtriſſimorum virorum comparetur, ne dicam æquipolleat, multo minus palmam præripiat. Certe hujus rei ratio non eſt alia, quam quod plerique proprias inclinationes ob neceſſariam vitæ ſuſtentationem vix potuerunt ſequi, utut optarint maxime, vel, quod una cum ſtudiis certo adſtricti fuerunt vitæ generi, ad quod unice propter temporis penuriam coacti fuerunt attendere; aut quod ad ſtudia attinet, ea tantum tractare coacti ſunt, quæ ipſorum genio directe adverſabantur. Quod adeo verum eſt, ut ex altera parte viderim homines admodum rudes, qui ſemper propriam animi inclinationem ab ineunte ætate ſecuti ſunt, eo perfectionis evaſiſſe, ut, quod oculis inſpicerent, id manibus feliciter efficere ſcirent; licet fuerint deſtituti ſpeciali magiſtri manuductione, non ſine omnium hæc non attendentium miratione.*

Hos defectus ut evitarent, in Collegia liberiora viri docti coivere, opes & ſub- 14
ſidia ſuppeditantibus viris Principibus & Magnatibus, præcipue in Italia. Magnus illic pro omni genere ſtudiorum, Collegiorum & Academiarum, quas vocant, numerus, inque præcipuis Italiæ urbibus, quæ, ut certo fine fuere inſtitutæ, ita variis titulis nominibuſque inſignitæ fuerunt. Sunt vero ex his quædam celebriores, quædam Autoribus ſuis ſuperfuerunt; quædam cum ipſis, & ante ipſos, exſtinctæ. Nos Academiarum Academicorumque nomina hic, quoad notitia eorum haberi poteſt, congeremus, quam partim Gregorio Leti, in *Italiæ regnantis part. 3. lib. 1.*
partim Joanni Ferro in *Theatro Emblematum*, Italica lingua ſcripto, debemus. * Si 15
Conringium in *Antiquitat. Academ. ſupplemento* 1. audimus, primo omnium in Italia Romæ videtur *Academiæ* vox reducta in uſum Paulo II. Pontifice, ita tamen, ut non ſignificaret ſcholam ipſam, ſed collegium illo tempore Romæ commorantium, & priſcæ doctrinæ collapſæ reſtitutionem aliquam inſtituentium; probatque hoc, loco ex Bartholomæo Platina in vita hujus Pontificis adducto, ubi memoratur, Paulum hæreticos eos pronunciaſſe, qui nomen Academiæ, vel ſerio vel joco, deinceps commemorarent. Sed poſt illa tempora & frequentius & gratius talium Academiarum nomen fuit: de quibus nunc agemus.

Romæ (ut ab illa incipiamus) celebres Academiæ fuerunt, 1. HUMORISTARUM, 16
quorum Symbolum eſt, decidens e nubibus pluvia, cum hoc lemmate: *Redit agmine dulci.*

17 *dulci.* * Autor hujus Academiæ Paulus Mancinus fuit, ex ſtirpe Romana veteri ac nobili proſapia creatus. Originem nominis in Hiſtoria Academiæ Francicæ ſub initium ejus Dn. de Peliſſon recenſet, & Galliſius in *Converſations de l' Academie de Bourdelot*, Diſcurſu illo, qui appendicis loco additur. De Mancino Erythræus *Pinacoth. I. num. 13. Humoriſtarum Academiam inſtituit præſtantiſſimis hominum ingeniis refertam, cujus nominis fama brevi totam Italiam pervaſit, atque Alpes conſcendens & maria transmittens, apud omnes eas nationes permanavit, ubi aliquis bonis literis honos habetur, adeo ut hodie apud doctos viros nihil fere ſit Academia illa celebrius. Ad hanc Academiam inſtituendam impulit Mancinum Gaſpar Salvianus, homo ad amicitias & familiaritates eruditorum factus.* Hujus characterem graphice depinxit Erythræus Pinacoth. I. num. 14. *Huic ab ineunte ætate nihil fuit antiquius, quam univerſos notitia comprehendere, ſingulorum genus, patriam, opes, divitias, virtutes ac vitia, noſſe, quam plurimos uſu amicitiaque ſibi conjungere, quos ita junctos haberet, opera, conſilio, labore juvare, cum eis communicare, quod habebat; adeo ut, cum pro nonnullis eorum interceſſiſſet, pene ad egeſtatem redacta ſit; ſed maxime eorum familiaritates appetebat, qui ingenii, eruditionis, doctrinæ, aut artificii cujuſpiam fama præſtarent; hos colere, diligere, tueri obſequio, horum ſtudia, utilitates & commoda ſuis anteponere. Neque alterius cujuſpiam opera uſus eſt Paulus Mancinus ad Academiam Humoriſtarum congregandam, niſi illius. Nam quod erat apud omnes eruditos viros gratia & amore, non fuit illi magnopere elaborandum, quo unumquemque illorum in illum cœtum attraberet, &, quoties conventus ille honeſtiſſimus cogendus erat, ſolus ille ſingulos adire, hortari, rogare, ut venirent, quæque domi tanquam in umbra commentati eſſent, foras educerent, & in eam clariorum hominum lucem conſpectumque proferrent; adeuntibus obviam ire, ſalutem impertiri, locum in ſubſelliis tribuere.* De hoc Paulo Mancino legi amplius poteſt Erythræus, *lib. 5. epiſt. 6.* Hujus Humoriſtarum Academiæ princeps ſuo tempore factus eſt Joh. Bapt. Marinus, Poëta Italus celebratiſſimus. Vide Erythræum, *Pinacoth. I. num.* 16. Fuit & in eadem Academia princeps Auguſtinus Maſcardus, Urbani VIII. cubicularius, Poëta inſignis,

18 teſte Erythr. *Pinac. III. num.* 36. * Fuit 2. Romæ celebris LYNCEORUM Academia, ut Erythræus refert, ab Angelo Cæſio, Federici filio, Duce Aquæ Spartæ Romano inſtituta, cujus merito plenior hic hiſtoria proponi debet, quo illa ceteris omnibus Italiæ Academiis majorem promerita famam eſt. Lynceorum ſibi nomen a Symbolo Lyncis ſumſerunt, ut perſpicacitatem in

19 operibus naturæ eo titulo innuerent. * Hujus Cæſii characteriſmum Erythræus nobis depingit Pinacoth. III. num. 23. *Mathematicas præ aliis diſciplinas coluit, in eisque, qua erat ingenii ſublimitate atque acumine, progreſſus maximos fecit, ut videre licet ex libris, quos edidit; & in Geometricis ac Mechanicis pleraque a nemine excogitata invenit. Præſtantiſſimum etiam ingenium contulit ad rerum philoſophicarum ſcientiam, in quibus ſummus evaſit. Ex quo excellenti ſtudio omnia egregia illa opera emanarunt, quæ cum ſumma ſingularis ejusdem ingenii admiratione leguntur. Primum, volumen illud ingens, quod Naturæ theatrum inſcribitur, unde Apiarium etiam ſuum*

Digitized by Google

ſuum depromſit: Tum liber de cælo, in quo ex ſanctorum Patrum ſententia probare contendit, cælum eſſe fluidum, non autem ſolidum, ut univerſa Philoſophorum ſchola defendit: deinde prodigioſorum omnium Phyſica expoſitio, pluribus libris comprehenſa; tum cæleſtis natura, non minus multis libris expoſita; tabulæ etiam Philoſophicæ, in quibus omnium vis & natura plantarum, Mexicanarum quoque, luculenta oratione narratur. His additur Metallophytum, Urbano VIII. & Card. Barberino dicatum; Phyſica Matheſis, & univerſale rationis ſpeculum; ubi ſcientiarum ars omnium copioſe tractatur. Neque his tantum, quantumvis latiſſimis, doctrinarum finibus ſe illa vis ingenii continuit, ſed tantum flumen, extra ripas diffluens, in alias etiam diſciplinas & ad eam Philoſophiam, quæ eſt de vita & moribus, exiit, atque Moralia, Paradoxa, Monita, & his ſimilia quam plura, in vulgus emiſit. Ad ſui aliorumque exercitationem publicam domi ſuæ Academiam inſtituit, quam Lynceorum nomine appellavit; in qua & ipſe, quoad vixit, principatum obtinuit. Autor erat Academicis ſuis, ut aliquid ſcriberent; cujus autoritas eo majus apud eos pondus habebat, quod ſuum ad illam exemplum accedebat, qui nullum ſcribendi finem faciebat. Ac, ne ad ea, quæ docte eruditeque compoſuiſſent, in lucem edenda, ſumtuum faciendorum metu deterrerentur, pecuniam ipſe de ſuo largiebatur. Cujus honeſtiſſimæ glorioſiſſimæque liberalitatis exemplum ſi viri principes imitarentur, non tam multis egregiis ac doctis operibus egeremus, quæ nunc, autorum inopia, in aliquem pauperculæ domus angulum rejecta, pulvere obruta ſituque corrupta, in magnum bonarum artium detrimentum, eruditorum manibus eripiuntur: præterea cum illi ſuæ liberalitatis fructum ferrent, quo nullus, neque major, neque præſtantior, expectari poteſt ab iis, qui nihil eſſe in vita magnopere expetendum, niſi laudem & honeſtatem, exiſtimant; videlicet, ut nomen ipſorum clarum & æternum apud poſteros eſſet. Quid multis opus eſt? Eo Angeli Cæſii, in operibus eruditorum typis mandandis, liberalis ac regius progreſſus eſt animus, ut nulli neque ſumtui, neque labori pepercerit, quo Nardi Antonii Recchi novæ Hiſpaniæ rerum medicarum liber, qui antea latitabat, in hominum conſpectum exiret. Nam & ſumtus ad id neceſſarios præbuit, ac doctiſſimis ſuis Lynceorumque ſuorum commentariis illuſtravit atque auxit. Laudata eſt viri hujus principis eruditio, ac mentis acies, qua rerum omnium vim & naturam inſpexit, a Jo. Baptiſta
Porta, in præfatione libri, quem de diſtillatione conſcripſit. Hæc de Principe illo Ery- 20
thræus. * Verum ſi Auguſtinum Favoritum in Vita Virginii Cæſarini, quæ Poëmatibus ſeptem virorum illuſtrium additur, audimus, non Angelus Cæſius, ſed Federicus, hujus Academiæ Autor fuit; ita enim Favoritus: *Hæc Academia Lynceorum autorem habuit Federicum Principem Cæſium, literarum amatorem potius, quam peritum; manſitque tamdiu, quamdiu vixit autor ſuus, qui illam quaſi ſatam a ſe arborem omni officio induſtriaque colebat. Verum eo mortuo, cum Academici nullas haberent certas ſedes, nec ceterarum Academiarum morem ſequerentur, ſtatis diebus in unum conveniendi: ſed unico nominis ſplendore, & annuli myſterio, omnis eorum diſciplina contineretur, brevi Lynceorum memoria ita exſtincta eſt, ut eorum ad ætatem hanc noſtram vix tenuis aura pervenerit.* Incertum ergo e tam diverſis ſententiis, cui Academiæ hujus origo,
patrine, an filio, tribuenda. * Fuit vero hujus Academiæ inſtitutum, eodem Favo- 21

rito teſte, inuſitata rerum eventa, quæ terris, quæ cœlo acciderent, in diſputationem vocare, cauſas ſedulo indagare, & eorum obſervationibus aliisque experimentis veterem omnem Philoſophiam, Ariſtotelicam inprimis, evertere. Præcipue Chymica omnia excolebant, quibus convelli doctrinam Ariſtotelis putabant: quod Virginium feciſſe, ſedulo huic operi intentum, autor eſt Favoritus. Præclari ex hac Academia viri orti: Galilæus a Galilæis, Fabius Columna, ac plures alii, quorum hiſtoriam pleno opere, ſed inedito, deduxit Martinus Fogelius, cujus
22 ſupra mentionem fecimus. * Plura fuere in eadem urbe collegia: Academiam ORDINATORUM Cardinalis Detus in ſuis ædibus fundandam curavit, in qua eruditis exercitationibus accedebat ſuaviſſimus vocum & chordarum cantus. In illa magnam ſibi famam Octavius Tronſarelius acquiſivit; ſed in magnam cum Margarita Sarrochia, poëtria nobili, contentionem venit ſuper ſymbolo hujus Academiæ, quod erat, ſalinum plenum ſalis, cum hoc dicto: *a Sole;* de qua liticula legi poteſt Erythræus *Pinacoth. III. num. 36.* Plures Romæ memorantur Academiæ, a J. Ferro, *Delficorum*, *Incitatorum*, *Intricatorum*, *Partheniorum*, *Renovatorum*, *Uniformium;* a Gregorio Leti *Phantaſticorum*, de quibus omnibus, quæ dicam, non habeo.

23 In Venetorum urbe multæ inſtitutæ fuere Academiæ: ubi primum occurrunt
24 Academia VENETA & VINITIANA κατ᾽ ἐξοχὴν ita dictæ, * quæ voces non unum idemque ſignificant. Teſtis Joh. Ferrus Theatr. d'Impreſe part. 1. cap. 31. *Ne creda il Lettore eſſere la medeſima la Veneta e la Vinitiana. Perciochè ſebene queſte due voci in altro ſignificando ſono ſinonime e ſignificano l'iſteſſo, qui però preſe in ſignificatione d'Academia fanno diverſità: poiche la Veneta hà per corpo una Paliſicata à modo di quelle che ſi fanno in Vinegia, quando ſi vuol fabricare col motto.* Hinc attollere moles, *& la Vinitiana ha la fama col*
25 *verſo:* Coſi dal baſſo me ne volo al cielo. * Fuit illic Academia INCOGNITORUM, quam inſtituiſſe dicitur Joh. Franciſcus Loredanus, Senator Venetus, variis ſcriptis celebratiſſimus. Ejusdem Academiæ Collega fuit Angelicus Aproſius Vintimilienſis Auguſtinianus, cujus multi ſunt elegantiſſimi, plerique tamen ἀνέκδοτοι libri, quorum catalogum recenſet Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 4. l. 3. a p. 358. ad p. 410.* ubi & multa in illum cumulat elogia. Ejus viri *Athenas Italicas*, *Bibliothecam Aproſianam*, ita exſpectant viri docti, ut deſiderium amplius non ferant. Horum Academicorum vitæ ſunt peculiari libro Italico congeſtæ, cui titulus: *Le glorie de gli Incogniti, overe gli huomini illuſtri dell' Academia del Signori Incogniti di Venetia. Venet. 1647. in 4to.* cujus tamen libri verus autor ignoratur. Sunt, qui Loredanum ipſum autorem volunt, ut Philippus Labbe in Bibliotheca Bibliothecarum: quod merito in dubium vocat Placcius libro de Anonym. ſcriptoribus, cum ii, qui vitam ejus ſcripſerunt, ac libros recenſuerunt, nullam ejus mentionem faciant, neque veroſimile
26 ſit, ipſum ſui Panegyriſten futurum Loredanum. * Fuerunt porro in illa urbe Academici: *Allettati*, *Approvati*, *Corteſi*, *della calza*, *disgiunti*, *Diſingannati*, *Fileluteri*, *Immaturi*, *Intricati*, *Maritimi*, *Securi*, *Aſſecurati*, *Svegliati*, *Peregrini*, *Diſ-*
27 *cordanti*, *Inſtancabili*, *Guſſoni*, *Acceſi.* * Patavii illuſtris primum Academia eſt, cujus

cujus hiſtoriam Riccobonus ſingulari libro deſcripſit. Hinc ſunt Academici Æ-
THEREI a Scipione Gonzaga inſtituti, cujus elogium vide apud Erythræum *Pina-
coth. II. n. 11.* ANIMOSI ab Aſcanio Martinengo Abbate inſtituti, de quibus exſtant
duæ doctæ orationes Antonii Riccoboni, quarum prima eſt *de primordiis Academiæ
Animoſorum,* altera *de inſigni eorum;* illa octava, hæc nona *in Volumine primo Orationum
Riccoboni* Peravii editarum. Fuerunt illic *Anhelantes* ſive *Aſpirantes, Orditi, Incogniti,
Conſtantes, Elevati, Immaturi, Inſtammati, Ricoverati, Sitientes, Sperantes, Affectuoſi, Hoploſo-
phiſti, Delii, Rinaſcenti, Stabili.*

Florentiæ FURFURARIORUM ſ. DELLA CRUSCA Academiæ fama orbi li- 28
terato innotuit, eruditiſſimis ex ea ſocietate libris. Nomen & ſymbolum a furfure
ideo datum, quod diſputationibus ſuis farinam puriorem, animorum cibum, a fur-
furibus, erroribus ſcilicet, ſecernerent. Præcipue vero ad puritatem linguæ Itali-
cæ illa inſtituta fuit. Prodiit ex illa *Vocabularium Italicum della Cruſca,* cui ſimile hacte-
nus nulla vulgarium linguarum habet. Collegium hoc deſcribit Monconiſius in
Itinerario part. 1. p. 125. *Elle eſt* (inquit) *toute pleine de diviſes ſaiſant alluſion au mot &
chasque eſcolier prend un nom auſſis reſpondant au ſujet. Les ſieges ſont faits en hottes où l'on
porte le pain, le doſſier en péles dont on remüe le bled, les chaiſes en façon de grandes cuves d'
oſcer ou paille, où l'on tient le bled, les couſſins des chaiſes des Princes, ſont de ſatin gris en for-
me de ſacs, & l'on met les flambeaux dans des eſtuis; qui ſemblent des ſacs de farine.* * Aca- 29
demia Florentiæ quoque fuit in Joh. Baptiſtæ Strozzæ ædibus, qui omnes ſuas opes
in literas impendit, quod ut illuſtre exemplum prædicat Erythræus *Pinacoth. II.
num. 2.* ac merito hic commemorari debet. *Præclara,* inquit, *adoleſcentum ingenia, quæ
natura ad omnes egregias artes tanquam inchoaverat atque dolaverat, excipiebat, ut expoliret
atque perficeret. Erat ille Philoſophicis ac Theologicis doctrinis inſtructus, Græcis ac Latinis lite-
ris doctus, poëticæ facultatis ita peritus, ut non eum æqualibus ſuis ſolum, ſed cum majoribus
etiam natu poëtis, compararetur. Has ille diſciplinas, in inſtituendo docendoque prudentiſſi-
mus, juventutem edocebat, & quotidianis domi ſuæ diſputationibus exercebat, ac ſæpius, quod
umbratili illa inſtitutione didicerat, in pulverem & ſolem cogebat educere: cujus rei magnam
illi facultatem dabat inſignis Academia, quæ ſuis in ædibus, magno literatorum omnium, qui
eſſent Florentiæ, concurſu celebrabatur. Quæ vero ingenia fortunæ culpa, ne emergerent, op-
preſſa cernebat, ſuis ipſe opibus ac facultatibus, quibus erat affluens, ſublevabat; libros, veſtem,
cibos, habitationem, omniaque ad neceſſarium uſum illis præbendo.* Hæc de præclaro hoc
viro Erythræus, qui in exemplum omnibus opulentis proponi debet. Nomen
vero ejus Academiæ non prodidit Erythræus. * Fuere illic APATHISTÆ, quo- 30
rum ſocius fuit Joh. Nardius: *Ætherei, Ineguali, Peregrini, Immobili, Infocati, Alte-
rati, Rinovati.*

Neapoli Academici OTIOSI a Joh. Baptiſta Manſo Villæ marchione inſtituti, qui ge- 31
neris ſplendore & artium ſtudiis clariſſimus ſummam laudem in eo ponebat, ut hone-
ſtis adoleſcentibus ſe ducem præberet, quem proinde cum Strozza comparat Ery-
thræus,

32 thræus, *Pinacoth. III. num.13.* ita tamen, ut hunc longe præferat. * *Strozzæ inſtitutio,*
teſte illo, *iis tantum diſciplinis continebatur, quæ animum adoleſcentis quadam humanitate*
expoliunt; at Manſi in juventute erudienda induſtria multo progreſſa eſt longius: etenim non
ſolum iis excultos diſciplinis efficiebat, quas diximus, eos, qui ſe ipſi commiſerant; verum etiam
aliis prope centum artibus inſtructos ornatosque reddebat; equos frenis regere, ſibi dicto au-
dientes facere, in gyrum compellere, in curſus cogere; tum ad ludendum arma ſuſcipere,
ut ludicra illa armorum tractatione edocti, diſcerent, quemadmodum iis uti deberent, cum
ea ad pugnandum eſſent ſumpturi, tum, ſaltare, citharizare; ad chordarum ſonum pſalle-
re, atque ea omnia facere, quæ ſine reprehenſione a viri nobilis perſona abeſſe non poſ-
ſunt: & ideo præcipuus fuit autor, Neapoli collegium Nobilium inſtituendi, ubi adoleſcen-
tes nobiles iis ſtudiis operam darent, quibus eos æquum erat impertiri: præterea, in eadem ur-
be, Otioſorum Academiæ una cum aliquot aliis initium dedit. Erat præterea vita integer,
voluptatum & illecebrarum fugiens, humilis, officioſus. Quibusdam ad rem at-
tentior viſus eſt, ſed honeſto tamen fine: nam heredem omnium bonorum
ſuorum Seminarium Nobilium reliquit, ac quantum in ſe fuit, cavit, ne inopia
quis a ſtudiis avocaretur. De hac Otioſorum Academia legendus & Craſſ. *Elog.*
33 *Hominum literatorum part. 1. p. 310.* * Fuere hic *Ardentes, Errantes, Sirenes, Intronati,*
Aſſetati, Suegliati.

34 Fuere & ceteris Italiæ partibus ſuæ Academiæ. SENÆ; *Acceſi, Auvalorati,*
Corteſi, Deſidioſi, Intronati, Travagliati. VERONÆ: *Conſtantes, Olympici, Refloridi,*
Temperati, Filarmonici. RAVENNÆ: *Excitati, Informes.* BONONIÆ: *Indo-*
miti, Nobiles, Obtuſi, de la Notte, Gelati, Sonnachioſi. FERRARIÆ: *Intrepidi, Ele-*
vati. In aliis Italiæ locis: *Illuſtres, Uniti, Invaghiti, Occulti, della Penna, Solliciti, Freddi,*
Addormentati, Innominati, Adagiati, Offuſcati, Caliginoſi, Inſenſati, Oſtinati, Raffrontati, Ca-
ſenati, Immobili, Aſſorditi, Filoponi, Naſcoſti, Affilati, Aggiuſtati, Agitati, Ariſophi, Auvolti,
Concordi, Confuſi, Coſpiranti, della Chiave, Eſtravaganti, Fenici, Filareti, Filomati, Filomeli,
Gjoviali, Grandi, Hortolani, Illuminati, Incitati, Induſtrioſi, Ingenui, Intenti, Parte-
nii, Pianigiani, Puliti, Secreti, Racchiuſi, Ripoſti, Riſchiarati, Riſvegliati, Rozzi, Sabei, Schiu-
mati, Sicuri, Spenſierati, Sventati, Trapaſſati, Transformati, Unanimi, Uniformi, Uranii. In-
ſtituit quoque Mediolani Academiam, exquiſitiſſima Bibliotheca Ambroſiana in-
ſtructam Cardinalis Fridericus Borromeus, de qua Stephan. Menoch. *Trattenement*
35 *erudite part. 3. cap. 5.* * Refert etiam inter Italiæ & quidem Florentinas Academias
Johann. Ferr. *Theatr. d'Impreſe part. 2. p. 444.* Academiam della *Leſina*, ſive *ſubula;*
non dixerim, an vere, an per jocum, an per errorem: neque enim ex verbis ejus
36 hoc colligi poteſt. * Prodiit alioquin apud Italos elegans & facetus liber, cui
titulus: *la famoſiſſima compagnia della Leſina,* ubi proponuntur varii modi, quibus quis
per ſordidam parſimoniam diteſcere poſſit, inſtrumento hoc pro inſigni Euclio-
nibus applicato, quo familiari etiam ſermone tales notare ſolemus. Illic quaſi
Collegium aliquod fingitur: dantur certa præcepta pro novitiis & initiandis,
inſtituuntur conſultationes ſuper hoc argumento. In linguam Gallicam liber ille
conver-

Digitized by Google

converſus, ac Pariſ. 1618. in 12. editus; una cum altero, cui titulus, *la Contra-Leſine,*
ou Compagnie de la marmite graſſe, addita comœdia, *les Nopces d'Antileſine*, ubi præcepta
prioribus contraria de munificentia exercenda habentur. Nihil ſane lepidius fingi
poteſt. * Ridiculum alioquin pro vera Academia inſigne, etſi æque inepta nomi- 37
na & ſymbola multi ſibi ſumſerunt. Multa eſt Johann. Ferri *Theatr. d'impreſe part. 1.*
c. 22. circa horum ſymbolorum convenientiam vel inconvenientiam oſtendendam
induſtria. Sollicite enim intentiones Academicorum diſtinguit. Sumuntur enim
ab actione, paſſione, principio, conditione, imperfectione, perfectione, fine, loco,
affectu, exercitio. Diſquirit ulterius, quomodo inſignia & cognomina Academi-
corum ſub generali quodam conceptu inſtituenda, ut quivis ſocius ſibi inſigne &
nomen ſumere poſſit, quod ſub generali contineatur. Nam habent & ſua ſinguli
ſocii nomina & inſignia. Verum illæ difficiles nugæ videntur, & ſapientioribus in
riſum illa cognomina ceſſere. Pinellum certe, Patavii viventem, ut jam ſupra di-
ximus, deterruerunt, ne cuiquam nomen Academiæ daret, qui ab omni oſtentatio-
ne & pompa erat alieniſſimus. * Rolandus quoque Mareſius *lib. 2. ep. 43.* cum conſi- 38
lium Academiarum Italicarum probat maxime, ac Capellanum laudat, quod Cardi-
nali Richelio autor fuerit ad ſimilia Collegia in Gallia inſtruenda, titulos tamen il-
los, ut ineptos, rejicit. *Nihil*, inquit, *in iis mihi diſplicet, præter cognomina plane abſurda
& ridicula, quæ ſibi aſſumunt Itali; quod cur faciant, prorſus ignoro: ſed utilitas ex eo mani-
feſta eſt, primum, quod declamando, & orationes habendo, veterum Sophiſtarum morem re-
novant, varia, unde libet, argumenta deſumentes, quæ pro viribus ingenii tractent. Qua exer-
citatione ad dicendum ſe comparant, & eloquentiam non parum alunt: deinde Poëtarum ſuo-
rum aliorumque ſcriptorum opera ſevera lance examinant, & quid in iis laudandum, quid vi-
tuperandum, collatis ſententiis judicant. Quod ad bene de literis judicandum plurimum confert.
Sed incomparabile commodum in eo eſt, quod illuc ſcripta ſua in medium afferunt, ea omnium
examini ſubjiciunt, quæ quisque libere reprehendendi jus habet. Hæc vero emendatio eſt opti-
ma, tot eruditorum virorum judicio facta: ex qua etiam conſequuntur, ut poſtea emendatius
ſcribant. Nec vero quis hæc tanquam parva contemnat, quod in lingua vulgari fiant.
Quamvis enim Latina eruditorum lingua exiſtimetur, tamen ipſi eruditi, patrii quisque ſer-
monis non minimam curam habere; ſed in eo ſcriptis elegantibus amplificando & exornando,
multam operam ponere debent, Romanorum exemplo & æmulatione, qui, licet ſermo Græcus
uberior eſſet, tamen linguam ſuam, ut inferiorem, deſpectui non habuerunt; ſed locupletio-
rem & comtiorem omni ope efficere contenderunt. Quanquam, quid prohibet ejusmodi cœtus
etiam ab eruditis viris, qui Latine tantum ſcribunt, inſtitui? Imo, ſi inſtituantur, utiliſſimum
fore arbitror ſaltem ad operum emendationem, quæ aliquando præcipitata editione, tanquam
nullum amicum doctum habeant, cujus conſilio utantur, inemendata emittunt.*

De iſtis Italiæ Collegiis porro tenendum eſt, idem eorum, quod vocabulo- 39
rum ait Horatius, fatum eſſe:

Multa renaſcuntur, quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nunc ſunt in honore.

40 Bononiæ e 24. Academiis non niſi tres hodie ſuperſunt. * Academicorum numerus alibi certus, alibi pro arbitrio. Sunt, in quibus non admittuntur, niſi Nobiles, electiones inſtituuntur ſuffragiis ſecretis. Admittuntur Cardinales, & exteri quoque interdum invitantur, qui meritis illuſtres. Quælibet Academia Directorem habet, principemque ſuum, ſimulque Protectorem, qui vel fundator ejus eſt, vel ex illius familia. Locus certus ſolet aſſignari pro conventibus, vel in ædibus fundatorum, vel alibi. Etiam matronæ larvatæ interdum accedunt: nam & illæ in poëſi ſe exercent, ſcripſitque Laurentius Legatus Muſéum Poëtriarum cum Iconibus, teſte Gregor. Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 185.* Admittuntur auditores accepta certa teſſera. Unus Academicus in multis Academiis admitti poteſt. Suntque, qui vel 15. Academiarum membra ſunt, ſolentque viri doctrina inſignes ad hos honores invitari: quo enim doctiores ſocii ſunt, eo majoris famæ eſt Academia.

41 Excitarunt hæc Italorum exempla etiam Gallos, ut & ipſi Academias erigerent. Capellanus Richelio earum autor fuit. Ipſo ergo dirigente inſtituta eſt hoc titulo: *Academie Françoiſe.* Ceteri enim tituli, qui aliis placuerant, *l'Academie des beaux eſprits, l'Academie de l'Eloquence, l'Academie Eminente*, per alluſionem ad Cardinalitiam Richelii dignitatem, a Richelio ipſo rejecti ſunt. Diſplicuit illa titulorum affectatio, quæ Italis familiaris eſt, quod & innuit, qui ejus Academiæ hiſtoriam ſcripſit, Dn. de Peliſſon. Ita enim de hoc titulo: *Au choix de ce nom, qui n'a rien ni de ſuperbe, ni d'etrange, elle à temoigné peut-être moins de galanterie; mais peut-être auſſi plus de jugement & plus de ſolidité que les academies de delà les monts, qui ſe ſont piquées d'en prendre ou de myſterieux, ou d'ambitieux, ou de biſarres, tels quon les prendroit en un carrouſel, ou en une maſcarade: comme ſi ces exercices d'eſprit eſtoient plûtôt des debauches & des jeux, que des occupations ſerieuſes.* Laudat proinde Academiam Florentinam, quæ ceteris omnibus antiquior eſt ac ſimplex, quod ſine ulla affectatione nomen aſſumpſerit. Idem autor eodem in loco promittit, ſe aliquando de Italiæ Academiis earumque cognominibus ſcripturum. De illo quoque Gabriel Naudæus, quem ille citat in Dialogo ſuo, de Maſcurat agere videtur. In hac vero Gallicæ Academiæ hiſtoria habetur 1. Origo ejus. 2. Literæ ad Richelium pro impetranda protectione cum διατυπώσει Academiæ. 3. Privilegium Regium. 4. Statuta, dies, locus, forma, conventus. 5. Inſtitutio ipſa & quæ poſt illam contigerunt. 6. Memorabilia quædam, quæ circa hoc negotium evenerunt. 7. Academicorum ſingulorum hiſtoria. Præ ceteris in hac ſocietate definitum fuit, ut elegantia & nitor Gallicæ linguæ illuſtraretur. Cui fini Lexicon ad exemplum Vocabularii della Cruſca conficiendum proponebatur. Ideam ejus Lexici adornavit Capellanus, quæ habetur *p. 98.* ejus libri. Vaugelas & Faret huic labori deſtinati; ſed cum tarde res illa procederet, uti ſane non eſt ille anni unius, ſed plurium labor (Vocabularium enim della Cruſca quadrageſimo demum anno abſolutum eſt) ſæpe incitatus eſt a Richelio Vaugelas, cui penſio eam ob cauſam certa conſtituta fuit. Aliquando Richelius eum his verbis compellavit, *Mon-*

ſieur

ſieur, vous n'oublierez pas du moins dans le Dictionaire le mot de Penſion; cui argute ſtatim reſpondit Vaugelas; *Non Monſeigneur, & moins encore celuy de reconnoiſſance.* Sed irritus poſtea ille labor fuit, neque unquam lucem aſpexit. Multæ ſuper Comœdia Cid in illa velitationes inſtitutæ: editum eſt ſingulari libro de illa ab hac Academia judicium, ab aliis iterum impugnatum. Non defuere etiam in optimum hoc Academiæ conſilium malevolorum Satyræ. Inter alios Abbas de S. Germain, qui omnia Richelii conſilia reprehendit, publice eam impugnavit. Scripta quoque adverſus illam Comœdia eſt, de quibus omnibus legi poteſt Autor ille p. 46. * Plures & ante & poſt illa tempora Pariſiis conventus eruditorum inſtituti ſunt, quibus de variis rebus actum eſt, de moralibus, civilibus, naturalibus. Sed ea diſſertationibus meris tantum abſolvebantur. Hujus generis eſt illa Academia *de Primaudaye, & Recueil General des queſtions traitées en conferences du Bureau d' Addreſſe, ſur toutes ſortes de matieres, par les plus beaux eſprits de ce temps*, qui liber An. 1660. editus. Celebrantur hodieque tales conventus, quibus de variis rebus phyſiologicis, philologicis &c. diſſeritur. Quæ ſub Directore Bourdelotio acta ſunt, a Galleſio ſunt edita ſub titulo. *Converſations de l' Academie de Monſieur, l' Abbé Bourdelot, contenant diverſes recherches, obſervations, experiences & raiſonnemens de Phyſique, Medecine, Chymie & Mathematique. Pariſ.* 1673. *in* 12. Addit pro appendice diſſertationem, quæ quaſi Præfationis loco eſſe poſſit, qua agit de origine Academiarum, earum utilitate, ac ſpeciatim de Academiis Pariſienſibus. Sunt Pariſiis Academiæ pro ſcientiis, (ff) artibus, omnis generis argumentis, ſunt publicæ, ſunt privatæ; ſunt, quæ multis; ſunt, quæ paucis ſociis conſtant. Rex e doctiſſimis totius gentis aliquam conſtituit, qua de rebus Phyſicis, Medicis, Chymicis, Mathematicis agitur: Secretarius ejus Galleſius. Laudatur alia primi Præſidis ea diſſertatione, alia, quæ titulo Delphini inſignita eſt; ſed quæ nunc diſſipata: cui viri præſtantiſſimi interfuerunt, vehementerque Galleſius eam ſublatam dolet, conſiliumque perfectæ Rhetorices, quod ex illo Collegio ſperabatur, interverſum. Laudantur illi apud Juſtellum, virum doctiſſimum, apud Thuanum, Dn. de Brach, Dn. Marion, Patinum, Turnierum, Rohautium, Dn. de Laubnay, Dn. Denis, Dn. de Fontenay, conventus. Quid in ſingulis laudari debeat, prolixe illic legi poteſt. Præ ceteris tamen omnibus Bourdelotianam Acade- 42

T 2 miam

(ff) De Academia Scientiarum Regia Pariſienſi conſulenda omnino eſt Joh. Baptiſtæ du Hamel, Socii ejus & antehac Secretarii, Hiſtoria illius Latina, in qua Libris IV. præter ipſius Academiæ Originem & progreſſus ab An. 1666. ad 1697. variaſque Diſſertationes, & Obſervationes, 30. Annis factas, quamplurima Inventa & Experimenta Phyſica & Mathematica in certum Ordinem digeruntur, ſatiſque accurate exponuntur. Prodiit ea Pariſiis An. 1698. & Lipſiæ An. 1700. *in 4to*, & in Tertia Editione, Pariſiis An. 1701. excuſa, Libris Quinto & Sexto, Annorum 1697. 1698. 1699. & 1700. Geſta complectentibus, auctior comparuit. Continuare illam, quotannis, ſed Gallico Idiomate, juſſu Regio, cœpit Dn. de Fontenelles, modernus Academiæ Secretarius, cujus Penſa Annorum 1699. & 1700. Pariſiis An. 1702. & 1703. *in 4to* lucem jam viderunt publicam.

Digitized by Google

miam commendat, cujus inſtituta, argumenta, de quibus diſſeritur, omniaque, quæ illuc pertinent, magna diligentia recenſet. Cadomi quoque præter Univerſitatem celebrem, duas Academias commemorat Galleſius, quarum altera Phyſica & Mathematica tractat, a Rege ipſo inſtituta; altera humaniora. Hæc a Dn. de Brieux curata fuit; illius, jam ante Regiam confirmationem, ab Hueto, Delphini Informatore, Viro celeberrimo, fundamenta jacta ſunt.

43 Magnus ex his Collegiis ſperatus ſemper fuit pro augendis ſcientiis fructus, quod quidem verum eſt; neque enim credi poteſt, quis ex ſermonibus ultro citroque habitis, & ex converſatione erudita fructus redundet. Verum, quoniam non minus auſpiciis res illa agitur, ſed omnia in commune conferuntur, ex ipſa tamen illa collatione *σύγχυσις* quædam oritur, quæ magis implicat opiniones & judicia de rebus: ne quid dicam de diſputationibus, quæ per ſe veritati indagandæ obſiſtunt. Equidem non nego, magnam lucem in veritate exploranda ſuboriri poſſe illi, qui profundo ingenio eoque perſpicace & *ἀρχιτεκτονικῷ* præditus eſt, ſi multorum ille cogitata & experimenta ſolus audiat, illa ad judicii normam exigat, atque ex illis concluſiones ſibi formet. Ille per *ἀναλογισμὸν* & combinationem rerum & experimentorum ad illa pervenit ingenii ſui *στοχασμῷ*, in quibus alii ſtupebunt. Officit enim in Collegiis illa multitudo ſententiarum uniformi conceptui, neque ad certam adeo metam dirigi poteſt, niſi forte id ſagaciorum auditorum vel lectorum ſingulari tacitoque judicio relinquatur; qui ſibi ſolis ſapient, neque in publicum illa conferent. Nunquam, ubi communibus ſuffragiis res agetur, aliquid boni ſolidique extundetur, unius viri non cerebroſi ac opinatoris aut pervicacis ingenium quaſi lumine quodam omnia pervadet.

44 Quare aliter rem in Phyſiologiæ & Matheſeos ſtudiis inſtituerunt Angli, qui novam Societatem pro excolenda Philoſophia naturali inſtituerunt auſpiciis Regiis, certis quibuſdam rationibus & legibus, quæ apud Thomam Spraat in Hiſtoria ejus Societatis Regiæ habentur, Anglica & Gallica lingua edita. Jamdudum talis Collegii ideam aliquam dederat Baco Verulamius, in elegantiſſima illa fabula novi Atlantis, ac hiſtoriæ naturalis certam methodum in novo Organo aliisque ſuis libris præſcripſerat. Origo Societatis ejus ex eo eſt, quod in Academia Oxonienſi primum viri quidam ingenioſi privatum aliquod experimentale ſtudium ſuſceperunt; inter quos fuere Sethus Wardus, Boylius, Wilckins, Chriſtophorus & Matthæus Wrenii, Walliſius, Williſius &c. viri ingenio & ſcriptis omnes celebres. Illa cum veniret ad Gallos fama, ipſi Academiam Pariſienſem, quæ in linguæ Gallicæ culturam inſtituta erat, ad ſtudium rerum naturalium transtulerunt. Oxonio Londinum rerum naturalium ſtudium deductum eſt, cum viris iſtis Londinum abeuntibus, ad quorum numerum acceſſio facta a multis Londinenſibus, tam Proceribus, quam Philoſophis & Medicis, uſque dum Regiis auſpiciis illa Societas Ann. 1660. excitata eſt, teſte diplomate Regio, quod privilegia, inſignia, ſceptra, ſigillum iis
45 tribuit. * Antequam illa omnia adornabantur, prodiit ſcriptum aliquod ab Abra-
hamo

hamo Covvleo, Poëta inſigni, & in ceteris Philoſophiæ & Medicinæ partibus inſigniter erudito, quo ſuppeditabat conſilia pro Philoſophia Experimentali propaganda: (Reperitur inter poëmata ejus Anglica, p. 4?.) Bene hic quidem omnia comparata habebantur: ſed quoniam is ſumtus nimios impendi volebat in ſingulos Officiales, eorumque numerum nimis auxerat; præterea onus informationis illis impoſuerat, inconveniens illis videbatur ejus conſilium ſequi. Neque enim certos reditus habet illa Societas, niſi aliqua donaria ex liberalitate Procerum, & quæ a ſingulis ſociis, cum primum recipiuntur, & deinde in ſingulas hebdomadas conferuntur. Quare dubito, an illa deſignatio Officialium & Impenſarum, quam dedit in *Gammarologia ſua cap. 3.* Sachſius ſatis ſibi conſtet. Ex illo tempore certatim aliæ nationes in eadem ſtudia conſpirarunt, Florentini, Germani, Dani &c. de quibus in *Polybiſtore Phyſico* pluribus agetur.

Multorum etiam extant de variis Collegiis conſilia. * Collegium Pſychoſophicum propoſuit ſingulari libro *de Pſychoſophia* Johannes Joachimus Becherus, ad commodam & tranquillam vitam agendam. * Collegium Hieroſophicum Spizelius *in ſuo Felice Literato* pro pia & beata vita delineavit. * Academiam Univerſalem Philadelphicam ſeu Collegium Samaritanorum pro officiis charitatis erga pauperes & afflictos præſtandis adornare voluit Juſtinianus Traulöu, in quod conſilium annotationes quasdam paratas habuit Hieronymus Welſchius. * Ad veritatis in Philoſophia naturali & Matheſi inquiſitionem ut multa Ehrenfried Walther von Tſchirnhaus proponit, ita Collegium aliquod pro indaganda veritate ſingulari modo inſtituendum ſuadet, in *Medicina mentis part. 2. p. 203.* quem huc ex illo adducam. *Si quinquaginta pluresve curioſorum veritatis amatorum, inita concordia contribuerent, haud magni ſingulis eorum annuatim conſtaret, ut tantum conferant, quantum ſufficeret, ut quis, qui ſibi habitum ſeu facilitatem acquirendi veritatem, nova & nova ſemper inveniendi comparavit, plus brevi tempore præſtet, quam multis ſeculis alii: proſtant quippe doctorum Virorum exempla, qui a nemine adjuti tanta etiam proprio marte ediderunt ſpecimina, quanta de noſtris anteceſſoribus fruſtra per multa retro ſecula huc uſque fuerunt ſperata. Atque ita alii vitæ ſuæ negotia poſſent proſequi, & ſibi absque labore veritatem acquirere, ac ſumma frui voluptate, qua mens in ejus acquiſitione afficitur. Quo vero hoc negotium facilius procedat, poſſet lege ſancita in hoc collegio caveri, ut, ſi aliquod ejus ſocietatis membrum absque liberis & conſanguineis ad ſtudia aptis e vivis exceſſerit, definita hereditatis portio cederet bonarum artium cultoribus, pro ſocietatis arbitrio diſtribuenda. Hujusmodi plura poſſent conſtitui utiliſſima: adde, quod deſiderium illud ſciendi doctorum noſtri temporis non mediocre ob tot ſingularia hoc ævo detecta in ſuſpicionem adducit, fore, ut eorum plurimi, quia otio veritatem per ſe ipſos inveſtigandi carent, id munus iis ſint neceſſario delaturi, quos ſcient aliquid hac in re poſſe facere, haud ita a quovis alio præſtandum, tandemque ad hæc hisque ſimilia ſalutaria conſilia, acti ſciendi ardore, confugere cogentur. Si autem hac quoque ſpe fruſtraremur, non deſunt ſapienti, ſiquidem tale quid appeteret, tot aliæ viæ ſatis opum ad iſthæc neceſſariarum colligendi, etiam ab ignorantibus, ſi placet, & vulgi turba. Veluti ſi is, qui primus Teleſcopia*

46 47 48 49

ſcopia invenit, operam dediſſet, ut in celeberrima urbe, in qua multi habitant novitatis avidi, cuivis objecta e longinquo per teleſcopium conſpecta, ſub tam ſenſibili apparere ſpecie, celato artificio, oſtendiſſet, idque vili accepto a ſingulis pretio, haud difficulter ingentes hoc invento pecuniæ ſummas potuiſſet lucrari. Sic haud difficile foret artis inveniendi perito plurima comminiſci, quæ, tecto artificio, magis admiranda apparerent, quam omnia ea, quibus multa ſæpe lucrari videmus. Ita variis inſuper modis (quos de induſtria ſubticeo, cum viro ingenioſo, ſi ad ea ſe velit applicare, nequeant eſſe ignota) majorem opum copiam per alios poſſent colligere, quam ad eorum inſtitutum requireretur. Plura hic de Collegiis variorum Ordinum ſacrorum & ſimilibus cumulari poſſunt. Sed illa nunc extra inſtitutum noſtrum ſunt.

CAP. XV.

DE CONVERSATIONE ERVDITA.

§. 1. *Doctrina de converſatione in re civili & literaria utilis.* 2. *Ejus quædam diſciplina datur;* 3. *hactenus non exculta:* 4. 5. *Homiletice Erudita Autoris.* 6. *Ejus lineamenta prima ex Ariſtot. Rhetor. II.* 7. *Notitia ſui præmitti debet.* 8. 9. 10. 11. *Ingenioſorum multa παρεκβάσεις recenſentur.* 12. *Ambitioſi.* 13. *Contentioſi.* 14. *Nugatores.* 15. *Fuci, Crabrones, Apes.* 16. *Notitia aliorum ratione temperamenti, ætatis, fortunæ, gentis, conditionis, virtutum, morum, affectuum &c. conſiderata.* 17. *Regulæ in converſatione eruditorum, I. ratione opinionis excitandæ:* 18. (1) *Honeſtatem vultu, verbis, facto exprime.* 19. (2) *Eruditi famam aucupare, & eſto.* 20. *Eremitæ literarii.* 21. (3) *Viros magnos venerare, mortuos & vivos.* 22. *Ciampoli inſania.* 23. *Principes eruditos honore proſequamur.* 24. (4) *Oſtentator modeſtus eſto.* 25. *Ridicula δοξομανίας exempla.* 26. (5) *Defectus tuos abſconde.* 27. 28. *Declaratur e Verulamio & Ficheto,* 29. (6) *Arcana tibi ſerva.* 30. (7) *Cave contemni.* 31. *II. proponuntur Regulæ ratione impedimentorum, in converſatione tollendorum:* 32. *quarum generaliſſima eſt: Ne ſis moleſtus.* 33. *Reg.* (1) *Ut homo eſt, ita morem geras.* 34. *Declaratur exemplis.* 35. (2) *Obſequioſus eſto.* 36. *Diſputaces & contentioſi intolerabiles.* 37. *Exempla horum.* 38. (3) *Affabilis eſto.* 39. *Triſtes & moroſi a converſatione alieni.* 40. *H. Cardani ridicula exceptio peregrini.* 41. *Exempla humanitatis in Pinello, Grutero & Budæo.* 42. (4) *Garrulus ne eſto.* 43. *Ridiculum garruli exemplum.* 44. (5) *Curioſior, quam decet, ne eſto.* 45. (6) *In judicando præceps ne eſto.* 46. *Modus converſandi.* 47. *Converſatio magnum informationis ſubſidium.* 48. *Barboſæ converſatio cum Bibliopolis.* 49. *Colloquia Literatorum.* 50. *Perturbationes ſtudio excitatæ interdum utiles.* 51. *Pinelli modus indagandi inclinationes hominum.* 52. 53. *Ejuſdem & Pauli Sarpii modus notandi e colloquiis obſervata.* 54. *Peregrinatoribus magna e Collo-*

Digitized by Google

Colloquio doctorum utilitas. 55. *Certum interrogandi artificium etiam arcana detegit.* 56. *Critice Socratica.* 57. *Converſatio per epiſtolas.* 58. 59. *Pinelli & Maliabecci ſtudium ea in re laudatur.* 60. *Finis Homiletices Eruditæ, ſcientia & fama.*

Muſea & Collegia, de quibus ſuperiore capite egimus, eam ob cauſam inſti- 1
tui ſolent, ut ex converſatione eruditorum mutua res literaria augmen-
tum capiat. Converſandi ergo ratio quædam habenda eſt, quæ ut in
omni hominum ſocietate, ita & literatorum illa, omnia moderatur, & ut
in rebus civilibus indigentiam, ita in doctrinis ignorantiam noſtram ſolatur. * O- 2
peræ ſane pretium fecerit, optimeque de orbe erudito mereretur, qui artem con-
verſandi cum hominibus ad certas regulas revocaret, & in quoddam ſuis vinculis
connexum ſyſtema compingeret. * Hactenus enim inter deſiderata referendus 3
eſt ille labor. Etſi enim habemus, qui de officiis ſcripſere, tamen non tam late
patet illa tractatio, & ad juſtitiam actionum tantum refertur, non vel ad utile, vel
ad decorum. In his converſandi ars conſiſtit, prudentiæque civili ad latus jungi
debet, quæ ſine illa rudis futura eſt ac ingrata, & nonnunquam fine ſuo fruſtrabi-
tur. * Sed illa in ſolo στοχασμῷ conſiſtere plerisque creditur, ac infinite vagari, 4
ut in ordinem redigi non poſſit: qui tamen errare mihi videntur: cum ipſa negotia
civilia accurate ſatis præceptis comprehendi poſſint. Quam diligentiſſime hic ex-
cutiendum τὸ φυσικὸν & ἠθικὸν morum ac affectuum, in quibus omnis rerum car-
do verſatur, ex quorum affectionibus, ad perſonas, negotia, loca, tempora appli-
catis, illæ concluſiones formandæ ſunt. In conſilium adhibendi Phyſiognomici
Scriptores, Porta, Camillus Baldus *in Phyſiognomica Ariſtotelis*, libro *de propenſionibus
hominum*, libro Italico *de Converſatione*, Scipio Claramontius *de conjectandis latentibus
animi affectionibus*, & plures alii, qui vel incertis, vel fugitivis diſſertationibus de
hoc argumento ſcripſere: ita feliciori pede hac in re progredi poſſemus, & tan-
dem artem, certis conſtantem principiis, hinc efformare. Quæ cum ſæpe mecum
perpenderem, non inglorium aut inutile opus credidi, ſi quis, quæ in in univer-
ſum de converſatione dicuntur, ad rem literariam applicet; in qua poſt medita-
tionem noſtram omne punctum fert converſatio, quæ & ipſa novis meditationi-
bus viam ſternit. Pro mente excolenda laboramus; illi ut bene ſit, etſi divina
gratia & nobis ipſis præcipue indigeamus; tamen aliorum etiam opera requiritur,
ut ſapere recte poſſimus; quemadmodum ad corpus hoc ſuſtentandum ope & au-
xilio aliorum carere non poſſumus. * Quare titulo HOMILETICES 5
ERUDITÆ librum mihi ſcribendum aliquando propoſui. Verum cum ſpes
mihi inchoare longas in hac varietate & multitudine rerum, quibus diſtringor, at-
que lubrica hac mea valetudine, non liceat; integri libri materiam in paucas pagel-
las contraham, ſi fortaſſis illa ſtudioſa juventus, cui omnis meus labor ſervit, ſibi
profutura arbitretur.

Primum quaſi ſolum omni huic contemplationi ſubſternendum eſt, quod ſummus 6
rerum civilium Magiſter, Ariſtoteles, libro ſecundo Rhetoricorum nos docuit, qui
Ora-

Digitized by Google

Oratorem civilem formaturus ea ipſi præcepta in moribus & affectibus hominum explorandis dedit, ut non autoribus ſuis tantum, ſed omnibus, cum quibus converſatur, placere, eorumque, quod in ſocietate civili potiſſimum eſt, gratiam ſibi conciliare poſſit. Inprimenda ergo ſunt animo penitus, & altis quaſi radicibus defigi debent, illa de moribus & affectibus axiomata: quæ quaſi ῥιζώματα ſunt, unde omnis hæc tractatio velut in ramos ſuos diſpeſcitur. Elegantiſſimam in ſumma brevitate horum axiomatum διατύπωσιν dedit Vir Cl. Vincentius Placcius in Excerpto ſuo Rhetorico de Inventione Affectuoſæ probationis Oratoriæ; cujus ille pleniorem ἐξεργασίαν pollicitus eſt. Addi his poſſunt Theophraſti characteres, & quicquid in Hiſtoricis, Comicis, Satyricis χαρακτηριστικὸν eſt, & ad mores vel affectus pertinet. Præterea & ii, qui vitas eruditorum ſcripſerunt, ſedulo legendi, quæque in illis occurrunt exempla, cum his præceptis conferenda ſunt. Quorum aliqua in ſuo Felice literato aliiſque ſcriptis collegit Spitzelius. Cui jungi poſſunt, quæ de Infelicitate literatorum Tollius, Valerianus, Canonherrius ſcripſerunt. Nam ex converſatione non recte inſtituta omnis illa eruditorum infelicitas oritur, ut proinde ex alieno periculo præcepta & regulas, ut ſæpe fieri ſolet, nobis ipſis formare poſſimus.

7 Ut aliquam hujus HOMILETICES ERUDITÆ delineationem demus, prima ac præcipua in notitia ſui opera poni debet. Nunquam cum aliis recte converſabitur, qui ſeipſum non ſatis exploraverit: quod, ut difficultatis pleniſſimum eſt; ita, ne hac in parte nos ipſos fallamus, omni ſtudio providendum eſt. Omnis inter duos minimum converſatio vertitur, quorum alter ita comparatus eſſe debet, ut gratiæ aliorum capax eſſe poſſit; ne quid ſit, quod animos avertat, ſed quod alliciat, & in favorem noſtrum rapere videatur. Quare non ſolum virtutibus omnibus inſtructus eſſe debet, qui familiaritatem virorum doctorum quærit; ſed illos naturæ in ſe inſtinctus ita temperabit, ut nemini moleſtus, omnibus ſuavis deprehendatur. Omnes ergo ingeniorum morbos & defectus illum prius exploratos habere oportet, ne ſua culpa impingat; & ſicubi in aliis deprehendat, moderatius ferat, iiſque bonis obviam ire rationibus in ſe ipſo diſcat. Ingeniorum, ut vultuum, variæ ſunt figuræ, quæ, niſi frenis coërceantur, ac judicii cenſura in ordines redigantur, in ſylveſtrem naturam abeunt, ut arbores ſibi relictæ, ſi cultura nulla acceſſerit. Hic vero in ſeipſos deſcendere debent omnes, ſeque ipſos explorare, ex Stoicorum ſententia, quali genio utantur. Præcipuum hic in ſui ignorantia erratum eſt, ſi ingenii noſtri vires vel defectus non recte expendamus, ſi nimia noſtri fiducia viribus majora aut incongrua affectemus, ſi non in certo vitæ inſtituto acquieſcamus.

8 Eſt ſane quidem magna ingenii vis, ſi ſingulares quoſdam inſtinctus, quos natura nobis inſeminavit, ſequamur. Illa quibuſdam intelligentiæ amplitudo eſt, ut nihil tam excelſum & eximium ſit, quo non pertingat. Sed rara admodum in illa felicitate conſtantia eſt: nam vel male ſubductas vitæ rationes habent, vel in ſcopulum aliquem ex improviſo impingent ingenioſi homines, qui illos fortunis omnibus ever-

Digitized by Google

evertet, aut per totam vitam miſeros reddet. Quare niſi prudentia ad clavum in-
genii ſedeat, *μετέωρα* omnia erunt & evanida. * Aliqui, qui ineptæ Polymathiæ 9
morbo laborant, in ſylvas & in horrida teſqua dilapſi, ſemper in labyrinthis hære-
bunt, nunquam in viam *λεωφόρον*, nunquam ad metam pervenient, ſimiles illis, qui
ingurgitando negotium quidem ventriculo faceſſunt, nihil vero in ſuccum ſangui-
nemque convertunt. * Aliqui ad abſtruſa & recondita feruntur magno quidem co- 10
natu, ſed robore impari, in quibus poſtea fatiſcunt & hebetantur. * Alii nimis 11
vaſta moliuntur, de quibus illud Horatianum dixeris: *Conantur tenues grandia, cæ-
lum ipſum ſtultitia petunt*, cum vel ipſo animi, vel fortunæ pondere in terram depri-
mantur, aut Phaëtontæo ſupplicio inſanas ſpes luant. * Nulla eſt tetrior ingenii 12
peſtis, quam ſi philautia vitioſa inficiatur. Illa in omnes vertigines & ſcopulos ab-
ripiet, ac ipſum exitium ſtruet. Etſi enim honeſta ſui fiducia non improbanda eſt,
neque ſine illa quicquam præclari ſuſcipi poteſt; tamen eſſe in illa modus debet,
& ne infinite vagetur, coërcenda eſt. Eo nonnullorum excreſcit e fiducia nimia ambi-
tio, ut ſiniſtro aliorum judicio in extremam incidant inſaniam: quod Barlæo acci-
dit, qui ob prælatum ſibi Spanhemium in maniam incidit, ſeque ipſum in puteo
ſuffocavit, quod de eo Sorbierius refert *epiſt. 64.* extatque apud Duportum *Muſarum
Subſecivarum lib. 1.* de eo epigramma. Spectat & huc Vincentii Gramignæ exem-
plum, qui ex pudore & verecundia, quod ad difficile argumentum non reſpondiſ-
ſet, totius triennii ſilentium ſibi ipſi indixit, teſte Erythræo, *Pinacoth. I num. 44.*
* Infeliciſſima ſemper ingenia exiſtimavi, quæ ſibi ſolis ſapere volunt, atque omnia 13
antiqua, tot ſeculorum & ſapientum ſuffragiis probata, e ſedibus ſuis convellunt:
quæ quidem ſtrepitus movent, ſed perennes famæ plauſus non referunt; quemad-
modum cometæ oculos quidem omnium in ſe convertunt, ſed poſt aliquot dies
vel menſes corporum ſuorum lumen abſumunt. Illis accenſeas, qui non niſi per
aliorum contemptum emergere laborant, cum magna nomina impugnant, atque
ex Heroſtratæis conatibus palmam ſibi acquirunt. * Quidam ita animati ſunt, ut 14
non Junonem, ſed nubem, amplecti malint, quorum ſtudium omne non in diſci-
plinas ipſas earumque verum *ἔργον*, ſed in *περίεργα* fertur. Quicquid illi vel in
maxime ſeriis rebus ſuſcipiunt, omne ludicrum & ineptum eſt, & vel in ſubtiles,
vel eruditas, vel difficiles nugas reſolvitur. Qui Hiſtoriæ ſtudium colunt, cum
maximus ex ea in rem civilem fructus redundet, in inanes quaſdam rituum obſer-
vatiunculas dilabuntur. Qui Phyſica tractant, pro utiliſſimis & præſtantiſſimis
doctrinis, in florum, concharum ſimiliumque rerum inanes ſpeculationes abri-
piuntur: quorum Anthomaniam & Conchomaniam ridet Welſchius *Hecatoſth. I.
Obſ. 84.* reduviam potius, quam caput curantium. Sunt quædam in ſingulis diſci-
plinis ineptiæ, ac, ut ita dicam, præſtigiæ, quibus vaniſſima capi ingenia ſolent,
cordatis prudentibusque viris ſemper exploſæ. Sed qui illis delectantur, doctiſſi-
mi Fabulatoris dictum audiant: *Niſi utile eſt, quod facimus, ſtulta eſt gloria.* Quot
ſunt, qui incerta omnia ſequuntur! cum, ſi in uno ſolo habitarent, omnium
ferre ſuffragia potuiſſent. Nunc vero, ſi non omnibus ridendos ſe præ-
bent, mediocrem aliquam vel tenuem doctrinam ridicula pompa oſtentant.

15 * Non incommode omne ſtudiis incumbentium genus cum tribus comparaveris, fucis, crabronibus, apibus. Fuci ſunt homines ignava opera, philoſopha ſententia, compilatores vel doloſi vel inepti, vani ſcientiarum oſtentatores, agyrtæ, aretalogi. Crabrones ſunt feroculi illi, qui ut docti videantur, aliis inſultant; cumque prodeſſe nulla re poſſint, ſtrepitu tantum moleſti ſunt. Apes ſunt, qui illud doctrinæ & ſapientiæ mel e variis floribus congerunt, & bonæ famæ fragrantia orbem eruditum implent. Hic ſe ergo ipſum quis examinet, an inter fucos & crabrones, an vero inter apes locum ſibi eſſe velit.

16 Notitiam ſui notitia aliorum ſequitur; nam qui ſe ipſum recte exploraverit, & ad Lydium lapidem virtutum & decori examinaverit, rectius de aliis judicare poterit. 1. Conſiderari ergo illi eruditi, cum quibus converſari cupimus, debent, ratione temperamenti, ſunt enim melancholici, ſanguinei, bilioſi, phlegmatici. 2. Ratione ætatis, ut juvenes, ſenes. 3. Ratione ſexus, ut viri, virgines, feminæ. 4. Ratione fortunæ, ut divites, nobiles, potentes, ſcriptis clari, pauperes, miſeri, exules, inventores novarum rerum, ſecretorum poſſeſſores. 5. Ratione gentis & patriæ, ut Galli, Itali, Germani, Septentrionales &c. 6. Ratione conditionis, ſtatus, officiorum, ut Eruditi, Principes, in autoritate poſiti, Heroës, Literarii, Politici, Aulici, Academici, Milites, Privati, Mercatores, Eremitæ literarii & ſolitarii, Sacri Ordinis homines, Monachi, ICti, Advocati, Medici, Philoſophi, ὁμότεχνοι, Peregrini, Cives. 7. Ratione virtutum, vitiorumque his oppoſitorum, morum, item affectuum; ubi Ariſtotelis illa tria capita ſpectari debet: *Qui, erga quos, quibus ex cauſis.* Spectabimus hic religioſos, atheos, ſuperſtitioſos, hypocritas, ambitioſos, magnificos, ſuperbos, maledicos, contemptores, adverſarios, feroces & ingenii tyrannici, luxurioſos, voluptuarios, affabiles, urbanos, moroſos, triſtes, avaros, liberales, veraces, mendaces, doloſos, aſſentatores, ſeveros, crudeles, injuſtos, invidos, calumniatores, imprudentes, intempeſtivos, garrulos, inconſtantes, moleſtos, credulos, ſuſpicioſos, diffidentes, temerarios, vindictæ cupidos, meticuloſos, obſtinatos, puſillanimes, curioſos, extemporales, ἐνεργητικὺς, quos activos dicere ſolemus, induſtrios, incurioſos, laborioſos, beneficos, hoſpitales, gratos, ingratos, querulos, manſuetos, ebrioſos, cavillatores, κενοδόξους, gloriatores, modeſtos, occupatos, iracundos, φιλονείκους, varios, mirabiles, admirantes omnia, inſociabiles, gloriæ contemptores, ruſtice verecundos, in diem viventes, tergiverſatores, σκοτεινὺς, perplexos ſubtilitatum affectatores, & ſi qui præterea ſunt: quorum ſingulorum ingenia ad converſandi rationem expendenda. Poſſunt enim illi mores & affectus conſiderari, vel ut per ſe tales, vel cum reſpectu ad perſonarum conditionem, unde certum quaſi temperamentum omnis converſationis eſt. Sed nos hic ſumma tantum rerum veſtigia ſequimur, & quoniam exhaurire argumentum hoc totum non licet, paucis tantum axiomatibus præcipua complectemur.

17 Summum hoc in omni converſatione tenendum eſt, ut aliquam de nobis opinionem excitemus, & nemini moleſti ſimus: quorum alterum animos erga nos inclinat, alterum impedimenta tollit; unde tandem favor & amor conſequitur, cujus exci-

excitandi varii quoque alias modi ſunt generales, qui ad omnem, non ſolius eruditi, converſationem pertinent, & hic quaſi præſupponi debent. Ut opinionem aliorum de nobis excitemus, hæc præcepta obſervanda ſunt. * I. HONESTATEM VULTU, VERBIS, FACTO, EXPRIME. Nihil magis allicit animos, 18
quam bona mens, quæ per ſe virtute ſua, quaſi quodam magnetiſmo, trahitur. Qui verſuti ſunt, callidi ſimulatores, tricatores, litium ſeminatores, quorum vitæ genus in iſtis rebus verſatur, quæ multum fallaciæ conjunctum habent, eos ſuſpectos plerumque habemus, cum ſemper ab aliis inſidias metuamus. Præterea homines omnes ad fucum & ad ſpeciem compoſiti, ad quæſtum intenti, peſſimæ vitæ & morum, abalienant a ſe omnium bonorum hominum animos; quibus accenſendi ſunt Athei, qui cum Deum non venerantur, nihil in humanis ſanctum habebunt, atque ab omni converſatione merito removendi ſunt. Pietas vero & honeſtas contra mirifice hominum favorem excitant, & ampliſſima ſæpe beneficia etiam ab ignotis extorquent. Qui magnorum arcanorum poſſeſſores ſunt, ad familiaritatem non admittent, niſi homines probos. Amabunt tales diſcipulos Præceptores, promptioresque illi in erudiendis bonis erunt, quam in diſtortis & pravis ingeniis. Quis non laudat illam in Salmaſio generoſitatem, qui vel ampliſſimi ſtipendii ſpe adduci non potuit, ut Richelii hiſtoriam ſcriberet, quod ipſi multa eſſent adverſus animi ſententiam & in veritatis præjudicium ſcribenda, de quo apud Patin. *Epiſt. 2.* Honeſtas illa non ex factis tantum, ſed ex ipſo etiam vultu, geſtu & verbis elucere debet: ex his enim ſtatim de animo judicatur. Non poſſumus niſi cum faſtidio excipere illos homines, quos σοβαρὺς, ὑψηλὺς, μετεώρυς, ὑψαύχενας, ὑποτιάζοντας Græci appellant. Autor eſt Ælian. *l. 3. var. hiſt.* Platonem cavillationem & irriſionem quandam in vultu Ariſtotelis notaſſe, unde ad impudentiam natum cenſuit. Eam vultus honeſtatem vel ab oratore ſuo Rhetores requirunt, Cic. l. 2. de Orat. *Ad conciliandam benevolentiam hæc adjuvant in Oratore, lenitas vocis, vultus, pudoris ſignificatio, verborum comitas.* In Pompejo Plutarchus laudat τὴν ὄψιν ὖ μετρίως συνδημαγωγῦσαν καὶ προεντυγχάνυσαν αὐτῦ τῆς φωνῆς, *vultum non mediocriter gratioſum, quique tacitis neſcio quibus illecebris hominum ſtudia benevolentiamque pelliceret, atque adeo præveniret ejus orationem.* Chryſoſtomus de S. Meletio loquens τρυφὴ ἦν μεγίςη τὸ τῆς ἁγίας ὄψεως ἀπολαύειν ἐκείνης. *Erat ſumma voluptas frui illo ſancto vultu.* Vidimus nonnunquam ſolo aſpectu perſuaſiſſe Oratores: habitat enim in vultu animus, qui, ſi bonus ac honeſtus eſt, radios ex ipſa illa vultus compoſitione ſpargit, qui ſe aliorum animis ingerunt. Quidni ergo in converſatione erudita idem fieri poſſit, ubi mutuis modeſtisque colloquiis animi ipſi inter ſe coëunt & miſcentur. *Omnis enim*, ut Cic. de Orat. l. 3. ait, *motus animi ſuum quendam a natura vultum habet, & ſonum, & geſtum: totumque corpus hominis, & ejus omnis vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita ſonant, ut a motu animi quoque ſunt pulſæ.*

II. Axioma nobis ſit: ERUDITI FAMAM AUCUPARE, ET ESTO. Qui 19
eruditorum amicitiam ambit, ipſe eruditus eſſe debet: quemadmodum enim, ut Græco

 proverbio

proverbio dicitur, τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμηκι δὲ μύρμηξ, ita quoque ſunt eruditis commercia & conſortia, quæ non niſi vario doctrinæ ſapientiæque coagulo coaleſcunt. Non ſufficit inanis aliqua eruditionis ſpecies, quibus imperitis quidem imponi poteſt, viris prudentibus & doctis non item. Ipſa quoque eruditio theſauro abſcondito ſimilis; quæ niſi in publicum proferatur, ut aliis quoque de eru-
20 ditione noſtra conſtet, nos ipſi ab eruditorum orbe quaſi diviſi vivemus. * Ac ſunt nonnunquam homines, qui vel ſui diffidentia vel generoſitate quadam nimiaque fiducia & aliorum contemptu, receſſus quoſdam amant, ut ſibi ſapere poſſint; vana aliqua philautia inducti id faciant, ſive quod ad arcanorum ſapientiam admiſſi cetera vulgaria aſpernentur: quos ego Eremitas literatos dicere ſoleo, qui cum ſe ipſos ab omni hominum vel eruditorum ſocietate ſejungent, ad converſationem eruditam animum nunquam applicabunt, neque aliis, qui amicitiam eorum ambiunt, facile aures dabunt; niſi forte iisdem moribus ſint, & ad easdem artes & ſcientias eodem inſtinctu ferantur. Ut ergo conſtet eſſe te eruditum, vel ſpecimine aliquo, quod alii tibi potius extorqueant, quam tu aliis obtrudas, vel erudito colloquio oſtende. Sæpe uno arguto & eleganti epigrammate plus famæ quidam ſibi pararunt, quam vaſtis alii libris, in quibus multum laboris, parum ingenii eſt & judicii.

21 III. Præceptum eſt: VIROS MAGNOS ET DOCTRINA ILLUSTRES VENERARE. Non de vivis tantum, ſed & de mortuis hoc dictum puta. Infeliciſſimi ingenii ſignum eſt, ſi quis viros totius orbis eruditi & multorum ſeculorum ſuffragio probatos ſuo judicio de famæ poſſeſſione deturbare velit. Sunt, qui, ut famam aliquam aucupentur, magnis & illuſtribus viris bellum indicant, Gigantum fraterculi, vel potius Pygmæi. Averſabuntur omnes hominem talem, licet interdum eruditionem non damnent, perpetuaque infamiæ macula etiam poſt fata illos comitabitur. Præterea non magnæ tantum arrogantiæ ac malitiæ hoc ſignum eſt, ſed & inſcitiæ: ſolent enim plerumque tales homines præcipiti aliquo judicio ferri, cum accurate non legerint & expenderint omnia. Multos vidi, qui juventa audaces impugnarunt homines illuſtres, quos poſtea, etiam meliora monitos, mutare
22 ſententiam puduit. * Erat his moribus JOANN. CIAMPOLUS Florentinus, quem Erythræus *Pinacoth. II. n. 19.* deſcribit, qui cum ab ineunte ætate magnus eſſet æſtimator ſui ipſius, & contemptor aliorum; cum multam ſibi invidiam pararet ob nimiam loquendi libertatem; ob intimas atque apertas cum iis amicitias, quorum voluntates ab iis, quorum ipſe tempori inſervire debeat, alienæ exiſtimabantur; & ob mimicam ſcurrilitatem, qua aliorum vultus moreſque exprimeret; mortuis quoque & tot ſeculorum plauſu æſtimatis viris acerbe inſultavit. *Virgilium & Petrarcham eo nomine felices appellabat, quod tot ſeculis principes Poëtarum habiti eſſent, cum nihil in eis niſi humile atque vulgare inveniretur, nec comparandi quidem eſſent ad eos, qui ſua ætate florerent. Die quodam cum per urbem rheda veheretur una cum Gaudentio Paganino, aliiſque eruditis hominibus, occaſione arrepta, cœpit ita in Virgilium & Horatium invehere, ut diceret, nemini unquam iniquius Poëtæ nomen fuiſſe comparatum, quam illis; etenim nullo eſſe homines ingenio,*

nulla

nulla eruditione, nullis literis, &, quod rem attinet, nulla inventione, ſed puerorum ſimiles, qui tum primum in ſcholis verſus facere diſcerent: contra ſe divino quodam munere omnes poëtæ numeros fuiſſe adeptum, in quo omnes eæ virtutes conſpicerentur, quarum alii eſſent expertes: Quod cum Paganinus ferre non poſſet, ſtomachans e rheda ſe ejecit, neque deinde auſus eſt eo, ubi ipſe eſſet, accedere. Plures ejus viri, utut alias ingenioſi, ſed obſtinati, tumidi & affectatoris, ineptias illic recenſet Erythræus. Teſtis tamen idem eſt, paulum ante ſuum e vita diſceſſum totam ſuæ ſententiæ rationem mutaſſe, eosque Poëtas in veterem dignitatis locum, unde opinione ſua deturbaverat, repoſuiſſe. Solet enim idem hujus indolis hominibus fatum eſſe, quod Phrygibus, qui ſero demum ſapiunt, per totam vitam ἀεὶ παῖδες, qui non niſi μετεώροις & inanibus rebus ac ineptis delectantur. Quod ſi idem faciant in vivis, pro fœnore inimicitias omnium reportabunt. Omnes ad viri talis conſpectum, velut ad rabidi canis occurſum, horrebunt, & cane pejus & angue vitabunt. Novi virum egregie doctum, ſed in omnes pene hujus ſeculi illuſtres viros maledicentiſſimum: quam ob cauſam nemo illum reſpicit, neque amicitiam ejus ambit. Nam cum nemini parcat, easdem ab illo injurias omnes metuunt. Præterea inſcitiæ ac imprudentiæ opinionem excitat: cum enim reprehendi aliquem vident, qui omnium judicio in cœlum extollitur, prudentiores hominem indoctum habebunt, qui id fecerit. Ut enim de pictore, ſculptore, fictore niſi artifex judicare; ita niſi ſapiens perſpicere non poteſt ſapientem. Inſipiens ergo, indoctus & homo malus eſt, qui bonos & doctos reprehendit. * Quod ſi ad doctrinam inſignem illuſtris 23
quoque dignitas acceſſerit, major illis reverentia debetur, quo magis illi fortunas doctorum augere poſſunt. Principes eruditi enim, ſiquidem vere eruditione excellant, aut prudentes ſint, ὁμοτέχνυς ſemper amabunt, eosque, ut ſuæ laudis præcones, venerabuntur. Qui eruditioni ſuæ diffidunt, alios, qui ſe ingenio & eruditione ſuperant, odiſſe ſolent, ut Nero Poëtas ſui temporis. Verum Urbanus VIII. & Alexander VII. Pontifices, Poëtæ ipſi præſtantiſſimi, ad optima munera viros ingenioſos & Poëtas vocarunt, ac cum ipſis familiariter converſati ſunt. Legimus in præfatione Epiſtolarum Patini, Magnates Patino aureum nummum (*Loüis d' or*) obtuliſſe, ſingulis vicibus orbiculo ſupponendum, quoties ille cibum una capere vellet: quam ille tamen conditionem faſtus aulici impatiens reſpuit.

IV. Axioma hoc eſt: OSTENTATOR MODESTVS ESTO. Quemadmodum ſuperbia & faſtus nos ab aliis ſejungit, ut conſortium noſtrum fugiant, ita cum nimis abjecte de nobis ſentimus, per noſtram negligentiam aliis quoque negligimur. Quare non adeo improbanda eſt decora oſtentatio, ſed quæ ab omni jactantia, ab ineptiis remota ac plena modeſtia ſit. Quod ſi famam expertus faventem fueris, eamque fueris promeritus, non tuo tantum, ſed & virorum bonorum judicio, ſecundum Horatii ſententiam, *quæſitam meritis ſume ſuperbiam.* Eſt enim quædam honeſta philautia, quæ in ſui fiducia conſiſtit. Magna vero famæ in alliciendis animis prærogativa eſt: quare famam non tantum honeſte aucupari debet, ut præcepto primo di- 24

Digitized by Google

mis, oſtentatio, quam ut in Mutiano laudavit Tacitus, & ab illo requiritur, ita & erudito quædam ſui oſtentatio neceſſaria erit. Egregia plane ſunt, quæ de omni etiam virtutis oſtentatione agit Verulamius *l. 8. de Augm. ſcient. c. 2.* etiam nobis hoc in loco profutura; quæ illic legi poſſunt. * Abeſſe
25 vero omnis faſtus & ineptiæ debent, ne vel odioſi fiamus vel ridiculi. Faſtum talem cum aſperitate conjunctum in Mottæo Vayero deprehendit Patinus, qui de eo epiſt. 15. *autant Stoique qu' homme du monde, homme qui veut être loué & ne loüe jamais perſonne, fantaſque & capricieux, & ſoupçonné d' un vice d' eſprit dont etoient atteints Diagoras & Protagoras.* Ineptam illam δοξομανίαν aliquot exemplis nobis Erythræus, optimus characterum in viris literatis obſervator, depinxit. In eorum genere qui eſſe primi omnium rerum volunt, nec ſunt, BELMONTES CAGNOLUS fuit, de quo ille *Pinacoth. I. n. 8.* ridiculam plane hiſtoriam recenſet. *Homo gloriarum pleniſſimus ſibi perſuadebat, in toto orbe terrarum celebratum ſuum nomen eſſe; ac ſi literatus quispiam ipſi advenienti continuo non aſſurrexiſſet, elatus iracundia, hiſce hominem verbis accipiebat: Itane? Abbas Cagnolus everſæ Aquilejæ & tantorum carminum autor, tuam potuit notitiam effugere? non ſit veroſimile. Et quo tempore Cardinalis a Balneo aulæ ludus erat, cum die quodam in Humoriſtarum cœtum ſe intuliſſet, & amatoria quædam carmina ab alio, ut ipſe dicebat, confecta, qui in ejus diſciplina educatus eſſet, ſenex candidiſſimus recitaſſet, omnium in ſe riſus excitavit. Quamobrem ille inflammatus ira: quid ridetis, inquit, inſani? ego ſum ille Abbas Cagnolus, omnium, qui ſunt ex hoc numero, multo antiquiſſimus, quique ex dirutæ Aquilejæ poëmate tantam mihi gloriam famamque collegi, ut nullus in terra vivat, cujus nomen ſit apud omnes illuſtrius & clarius. Quibus auditis omnes ita voces, ita palmarum intentus, ſibilos profuderunt, ut ad eos compeſcendos nihil Auguſtini Maſcardi, qui tum Academiam Princeps regebat, juſſus atque autoritas plane valeret.* Ridicula plane & miſera fuit JACOBI CLAVERI δοξομανία, quam idem Erythræus Pinacoth. I. n. 3. deſcribit: *Suo tempore ſacris initiatus, mittebatur quotannis feriis eſurialibus in aliquem pagum, divinarum rerum interpres; atque etiam excipiendarum confeſſionum provinciam accepit; quæ res illi conjungendæ cum multis amicitiæ cauſa fuit, utque cupiditatem laudis & gloriæ, qua æſtuabat, expleret. Nam tribunal, unde confeſſiones excipiebat, oſtiolo templi propinquum habebat, qua diſcipulis a ſcholis redeuntibus transeundum neceſſario erat; ibi tanquam in ſtatione manebat, & quemcunque adoleſcentem ingenio præſtare audiviſſet, humaniſſimis verbis excipiebat, laudibus efferebat, ſuam illi operam pollicebatur, ac poſtea in cellulam deductum juglande, melle condita, reficiebat: quibus blanditiis eo hominem adducebat, ut promitteret, ſe ejus laudes, quas ipſe ſigillatim enarrabat, vel proſa oratione vel carmine, celebraturum, ac per hanc rationem a multis, qui poſtea in literis clari & magni extiterunt, non inelegantes verſus ſuam in laudem expreſſit: nec minus audacter poëtarum hujus ac ſuperioris ævi principes eſt aggreſſus, videlicet Annibalem Carum, Torquatum Taſſum, Benedictum Varchium, Julium Cæſarem Stellam, Porphyrium Felicianum; quorum ſcripta in ipſum carmina leguntur, hæc ille poſtea in duo volumina collecta edidit, quorum alterum Latina, alterum Hetruſca*

Digitized by Google

truſca poëmatia continet; & utrisque præfixa eſt ejus vita, oppido ridicula. At voluit homo cupidus laudis vivens gloriola ſua frui: quibus rebus perfecerat, ut tota urbe celebratum ſuum nomen eſſet. Induxit etiam, neſcio quem, Religioſæ ejusdem familiæ rerum geſtarum ſcriptorem, ut ſuæ ipſam hiſtoriæ ſummis laudibus ornatum inſereret. Longe ſubtilior illorum δοξομανία eſt, qui gloriam de ſpreta gloria aucupari ſolent, de quo Antonin. Imperat. τῶν εἰς ἑαυτὸν. lib. 12. §. 27. ὁ γὰρ ὑπὸ ἀτυφίᾳ τῦφος τυφόμενος πάντων χαλεπώτατος, *faſtus de faſtus contemptu inflatus omnium eſt maxime intolerabilis;* ubi præclaras Gatakeri notas vide. Omnis ab oſtentatione & laudis cupidine affectatio abeſſe debet, quæ in erudito omnia corrumpit. In verbis, factis, ſcriptis, converſatione & ubique ſe exercere ſolet: quam ut effugiat, omni prudentia providendum eſt. Vir eruditus erat Alexander Burgius, ſed unum illi objiciebatur vitium, referente Erythræo *Pinac. I. n. 67.* quod nimis eruditi famam affectaret: nam obvios in via amicos ſententia aliqua, aut verbis, ex Ciceronis epiſtolis deſumptis, ſalvere jubebat: unde apud eos, qui eum non noſſent, pædagogi ſpeciem non poterat effugere. De hoc affectationis vitio, quod Gallis *pedanterie* dicitur, multa erudite Autor artis cogitandi in Diſc. primo: Recenſet nonnullos hujus vitii in eruditis characteriſmos Bailletus in libro *de Judiciis doctorum, tom. 1. part. 1. §. 2.* De variis in paranda fama artibus & præſtigiis extat elegans Johann. Comirii Oratio, Poëmatibus ejus annexa, quæ hoc noſtrum axioma mirifice illuſtrabit.

V. Axioma eſt: DEFECTUS TUOS ABSCONDE. 26
Ut oſtentare in tempore virtutes, ita defectus ſuos occultare, viri prudentis eſt. Ut ille Politicus omnium optimus eſt, qui imprudentiæ ſuæ errores tegere novit; ita ille vir eruditus præ ceteris habebitur, qui defectus ſuos callidius celare novit.
* Tres defectuum latebras, ut vocat, Verulamius conſtituit: quarum prima illi eſt 27
Cautio, quando iis rebus abſtinemus, quibus pares non ſumus, cum audaces ſe omnibus rebus ingerant, ac prudentiorum riſui ſe exponant. Secunda eſt *Prætextus,* cum defectibus noſtris benigna aliqua interpretatione viam ſternimus, quaſi aliunde provenientibus, aut alio tendentibus. Tertia *Confidentia,* cum illa contemnimus, quæ ipſi aſſequi non poſſumus: ut mercatores, qui ſuas merces, licet ignobiliores, extollunt, aliarum pretium imminuunt. Singula hæc, ab illo prudentiſſime obſervata, etiam in re literaria atque converſatione erudita uſum inſignem habent, quæ
ſatis per ſe ſine ulteriori elucidatione intelligi poſſunt. * Idem in *arcana ſua ſtudio-* 28
rum methodo cap. 14. diligentiſſime inculcavit Alexander Fichetus, qui inter alia ſtudiorum myſteria etiam hoc proponit: *Defectus majori ſtudio tacendi ſunt. Etſi enim faſces præ modeſtia ſummittendi ſunt, prodenda tamen non ſunt apud alios, quæ videntur nocitura; notitiam enim defectuum illico fama malum velociſſimum centum ſpargit linguis; ac ut ſunt ita comparati a natura mortales, ut aliorum ſic malis & inopia gaudeant, ut curioſitate geſtiunt ea cognoſcendi, magna famam credulitate excipiunt, magnaque deſpicientia notatos proſequuntur & contemptu. Neque ergo memoriæ defectus, nec difficultas componendi nec ſtudendi moleſtia, nec capitis aut oculorum imbecillitas, nec ingenii tenuitas in medium eſt proferenda.*

Qui

Digitized by Google

Qui non habet facultatem Orationis extemporaneæ, quam in Oratore exigit Quintilianus, ille converſatione crebra debet abſtinere, aut domo paratus efferre in medium materias, quod etiam illi præſtant, qui pedanea in cœtibus valent eloquentia; ſatius tamen eſt, ut pulpito & roſtris contenti ſint, ne decreſcant, ſeque ipſis minores eſſe videantur. Ceterum nunquam in publicum prodeat diſputaturus, peroraturus, aut aliud quidpiam præſtiturus, niſi paratus eximie, & ad concitandam admirationem inſtructiſſimus. Vel unica minus ornata minusque compta diſputatio hominem capite minuit & fama: omnium autem maxime elaborata ſit oportet, quæ prima eſt, quia ab ea ſucceſſus & opinio pendet. Conſequitur ergo ex his, quoniam opinionem bonam imminuit defectuum imprudens revelatio, illam converſationi impedimento eſſe, ac proin ſedulo viro docto evitandam.

29 VI. Axioma eſt: ARCANA STUDIORUM TUORUM TIBI SERVA. Etiam hoc ad prudentiam in converſatione literatorum neceſſarium maxime eſt. Majori admirationi ſunt, quorum modi & cauſæ ignorantur. In omnibus negotiis, commerciis, artibus, aliqua arcana ſunt & recondita, quæ ſibi ſervant, qui iſta tractant: propalatis enim illis evileſcit illorum pretium, & ſimul vel lucrum, vel honos, vel quodcunque illis commodum decedit. Quare ſi tibi ſingulares in aliqua ſcientia profectus ſint, & occulta quadam arte parati, quam alii ignorent, eveniet, ut ea manifeſtata levem rem æſtiment, qui antea mirati ſunt, cum ſe eadem id efficere ratione poſſe credant. Huc pertinet illud Alexandri Ficheti præceptum in arcan. method. cap. 10. *Magna arte fama ſuſtinenda, ſervandumque arcanum ſilentiariorum ope Geniorum: Nam etſi ſpecimen eruditionis ſemper ſit dandum in publico, remota ambitione præſtitaque humanitate, illud tamen, quo præſtas aliis, aperiendum non eſt, ne coronam tibi tuam præripiant, tuisque graculorum more plumis ſe conveſtiant: ſit tamen aliquid, quo emineas; ſi aliquid, quod ſuggeras & proferas inauditum, parce & modeſte, ne prodigas tua, tuisque te ſpolies: ſat eſt, ſi agnoſcant ex ungue Leonem. De Hebraicis, Arabicis, de Jurisprudentia, Medicina, Hiſtoria, & aliis arcanis, ſalis modo inſperſis, quanta lateant, ſuſpicentur. Tu vero & laudibus & argutis interrogationibus, & blanditiis erue arcana eorum, ſi potes: ſapientiæ genus eſt hoc genus doli boni. Huc etiam pertinet arcanum illud maximum, ne cuiquam adverſaria, notas & dictata tua pervolvenda permittas: ne cuiquam dixeris, quo ſtudeas modo, qua dicas aut conſcribas arte, quos habeas arcanos libros. Nam ea, quæ latent, ſuſpicione ſemper & curioſitate inſita mortalibus majoris fiunt. Vidi ego virum doctum, habitum contemptui, quia feneſtris apertis ſcribebat, habendum alioquin in pretio & admiratione maxima, ſi ſtudendi modum arcani majeſtate obvelaſſet.* Hæc Fichetus, & me quidem judice recte, præcipit: nam quod de ſcriptis celandis ait, veriſſimum eſt, ac novi ego hac ratione viris doctis multos laborum ſuorum periiſſe fructus, cum alii eorum ſylvas pro lubitu cæderent, atque ex parata materia, quæ vellent, ædificarent. Quam enim facile eſt, in varias rem figuras convertere? ut eorum videatur, quod aliis manifeſta fraude ſubductum eſt. In ſcientiis ipſis aut earum methodo arcana diſſimulata majorem laudem conciliant.

Quæ

Quæ non Mnemonicès beneficio prodigioſa præſtita ſunt tam apud veteres, quam apud recentiores? quæ admirationi omnibus fuere, antequam illa ars propalata: nunc vero poſt manifeſtata ejus artis arcana, æſtimatio quoque ejus rei periit.

VII. Axioma eſt: CAVE CONTEMNI. Generaliſſimum hoc eſt præceptum, quod priora continet, & ſi quæ alia ſunt, quæ ſuperioribus non comprehenduntur. Qui enim opinionem de ſe excitaturus eſt, is omnia illa fugere debet, quæ in contemptum adducere poſſunt. Contemptibiles autem nos reddunt omnia illa vitia, quæ in oculos incurrunt; ſive illa ab anima, ſive a corpore, ſive a fortuna, aut ipſa converſatione oriantur. Qui intellectu peccant & ideo contemni ſolent, ſunt homines ſimplices & ſtulti: reperiuntur enim etiam in eruditis, qui non in ipſa rerum luce & actione verſantur, cetera non indocti multi homines imprudentes & ſimplices, qualis ille fuit Marcellus Marcheſius, apud Erythræum *Pinac. I. n. 69.* Cui nauta quidam de campanis e templo Franciſcanorum furto ſublatis impoſuerat. Ubi tamen id notandum, homines ſimplices uſui interdum ſagacioribus eſſe in rebus curandis, quibus ipſi operam commodare nolunt. Contemptum etiam provocant illi, qui omnia admirantur, in ſermone affectatores imprudentes, rerum ſuarum imperiti, homines in nugis occupati, voluptuarii, ridicule ambitioſi, ruſtice verecundi, audaces & temerarii, homines glorioſi, aſſentatores, ſuperciliofe graves, in diem viventes, & his ſimiles, de quibus videatur ulterius Vinc. Placcius *Excerpto II. Rhetor. Tit. 2. §. 6.* Plura hominum eruditorum ob ſtultitiam contemptorum, exempla vide apud Erythræum *Pinacoth. II. n. 65.* in Fortunato Scaccho, & eadem *Pinacoth. n. 45.* in Antonia Maraffa & *ibid. n. 4.* in Franciſco Balduccio. Ubi jam ergo hæc præcepta ſedulo obſervaverimus, facile per converſationem nobis amicos parabimus: qui multis quoque aliis modis parari poſſunt, quos in libro ſupra laudato notavit Placcius. Ita *Tit. 2. §. 20. num. 2.* deſcribuntur perſonæ jucundæ & delectabiles, *ibid. §. 16. num. 2.* Perſonæ venerabiles. *Ibid. §. 14.* de benevolentia paranda canones proponuntur, qui optime ad præſens applicari negotium poſſunt. 30

Ad alterum caput procedimus, quo impedimenta opinionis de nobis excitandæ removemus, * cujus ſumma hæc eſt: NE SIS, VEL VERBIS VEL FACTIS, MOLESTUS. Moleſtiæ vero cum multæ poſſint eſſe cauſæ, quas enucleate ſatis propoſuit Vinc. Placcius *Excerpt. I. Rhetor. Tit. 14.* nos illa præcipue noſtro ſcopo applicabimus. * I. Canon ſit: UT HOMO EST, ITA MOREM GERAS. Explorandi ſunt omnium animi, cum quibus converſari cupimus, ne illis diſſimilitudine morum moleſti ſimus, ſed noſtros ad eorum genium temperemus. Quemadmodum in ſonis non concinunt chordæ, niſi certis proportionibus ſint temperatæ; ita & in animis fieri ſolet. Nihil dici, nihil fieri debet, ex quo offendatur, quisquis ille ſit, cum quo converſationem quærimus. Id vero artis eſt, ut modeſta quadam & circumſpecta colloquendi ratione animum tuis moribus adverſum paulatim inclines. Recte præcepit Velamius; animum occaſionibus & oportunitatibus obſequi debere. Ingenium ver- 31 32 33

 ſatile,

34 ſatile, ut politico ita & erudito, eſſe debet. * Si cum ambitioſo & ſuperbo homine tibi res eſt, acerbis reprehenſionibus in furorem conjicies, ſed meliore ſermonis circumductione paulatim ejus animum compones. Memorabile eſt illud Socratis exemplum, qui Glauconem juvenem tumidum, ad civitatis regimen aſpirantem, multis argumentis & tricis & interrogationibus eo tandem redegit, ut ſuam in illa re imperitiam agnoſceret: deſcribitur a Xenophonte *lib. 3. Memorab. pag. 133.* & a Schradero *Comm. in Ariſt. Rhet. lib. 1. cap. 4.* ut inſigne artificii Oratorii ſpecimen proponitur. Cum Politico & quidem in rebus civilium negotiorum converſaberis; alia ſumenda perſona eſt. Hic *ἀλωπηκίζειν πρὸς ἀλώπηκας* interdum opus eſt: ceremoniis & ritibus indulgendum, de quibus alii ſolliciti non ſunt. Elegantia enim moris civilis & aulici, de qua Böclerus ſingularem diſſertationem ſcripſit, hic omne fert punctum. Quomodo cum invidis agendum, id eleganti libello nos docet Benedictus Menzinus Florentinus libro de literatorum hominum invidia. Præclarum extat Budæi exemplum in ejus vita, a Ludovico Regio ſcripta, quomodo is cum adverſario ſuo Leonardo Portio aliiſque rem ſuam inſtituerit. Ferocium hominum mores utcunque ferendi, ac illi ſibi ipſis relinquendi ſunt. Erit, cum ſui illos mores ulciſcentur. Habent & populi ſuos mores, ad quos peregrinus ſe componere debet, ſi illorum velit gratiam aucupari. Ita Italorum & Gallorum eruditorum mores proponit Gregor. Leti in *Italia regnant. part. 3. lib. 3. p. 228. & ſeqq.* quorum diſcrepantiam obſervare eruditus converſator debet. Galli non adeo omnia ad animum admittunt, & faciles in amicitiis ſunt, ducente illos civilitate quadam & libertate naturali, ſine ceremoniarum affectatione. Itali vero ad amicitiam tardiores, arctiorem ineunt amicitiam. Galli ex levi occaſione eam ſolvunt, facile reſumpturi. Itali tardius ab illa diſcedunt, ita ut vel nunquam, vel ſero & raro, ad eam redeant. Infinita propemodum ſunt, quæ notari ad hoc axioma poſſint: ac inprimis vir eruditus ſibi hoc commendatum habeat, ut commendavit ſane quam maxime Verulamius libro ſupra citato. *Intereſt inprimis,* inquit, *honoris literarum, ut homines iſti pragmatici ſciant, eruditionem haudquaquam aviculæ, qualis eſt alauda, ſimilem eſſe, quæ in ſublime ferri & cantillando ſe oblectare ſoleat, at nihil aliud: quin imo ex accipitris potius genere eſſe, ut qui in alto volare, ac ſubinde, cum viſum fuerit, deſcendere, & prædam rapere novit.*

35 II. Præceptum eſt: OBSEQVIOSUS ESTO. Obſequium ſemper amicos parit. Pulchre deſcribit hominem obſequioſum Terentius *Andria Act. I. Sc. 1. v. 35.* Ho-
36 mo commodus ille alias dicitur. * Reſpuit converſatio omnes, qui ſunt contentioſo & diſputaci ingenio, & qui cenſuram ſibi in alios ſumunt. Pulchre Quintilianus lib. II. cap. 1. *Habet mens noſtra ſublime quiddam & erectum & impatiens ſuperioris ideoque abjectos aut ſubmittentes ſe libenter allevamus, quia hoc facere tanquam majores videmur, & quoties diſceſſit æmulatio, ſuccedit humanitas. At qui ſe ſupra modum extollit, premere ac deſpicere creditur, nec tam ſe majorem, quam minores cæteros facere.* Quam ſit in rebus civilibus neceſſarium obſequium minorum erga majores, & quidnam illa arte obſequii effici poſſit, pulchre docet Böclerus *diſſert. polit. 3.* Inſtitutionibus politicis addita, & *commentar. ad lib. I. Annal. Taciti ad cap. 2. annotat. 11.*

Fichetus

Fichetus inter arcana ſua etiam hoc proponit cap. 10. *Adſit comitas & ingenuitas, blanda conciliatrix animorum, quæ tamen vulneri non pateat, neque latus nudet aliorum ſimulationi & calliditati, horum peſti temporum venenoque converſationis. Sit ſilentium ſermone potius, niſi de ignorantiæ ſuſpicione periclitemur. Sit in audiendo patiens animus, auris benevola, laus liberaliſſima; nec vultu aut nutu lædatur amicitia, quæ etiam pietate condiri debet. Moroſa non ſit, neque contentioſa converſatio, ſed blanda veritati aſſentiens: moleſtiſſimi ſunt enim odioſiſſimique mortalium, qui contradicunt ſemper, ut Ariſtoteles eſt effatus.* * Hanc in 37
Petavio diſputacitatem damnat Patinus epiſt. 2. quem moleſtum, maledicum & mordacem hominem vocat, qui nunquam ſcripſerit, niſi alium refutaturus. Campanellæ cum Theologo diſputatio acrior omne malum accerſivit, ut prolixe recenſet Erythræus *Pinacoth. I. n. 21.* Abſit a literatis omnis ferocia, quæ Muſas earumque cultores non decet. Singulare hujus ferociæ exemplum in Thoma Dempſtero fuit, cujus mores graphice Erythræus *Pinacoth. I. num. 9.* deſcribit. Sunt etiam in eruditorum genere, qui metui malint, quam amari. Adverſus hos feroces, opinioſos, moroſos, diſputatores, qui contendet, ex inſanis plerumque inſaniores reddet. Sed ſunt tamen & in illis, qui cedendo aſperiores fiunt; ubi animos & lacertos illis objeceris, miteſcunt.

III. Præceptum eſt: AFFABILIS ESTO. Nihil magis animos allicit, 38
quam ſi quis ſe omnibus placidum exhibuerit. Qui in Græcis epigrammatis *θηροζυγοκαμψιμέτωπος* appellatur, h. e. *feræ & flexijugæ frontis*, ut Themiſtius Orat. 9. Procopium deſcribit, *ἀεὶ συγκεκυφὼς, ἀεὶ συνεφὴς ἐφελκόμενης τὰς ὀφρῦς, demiſſo ſemper in terram vultu, ſemper tetricus, & contractum ſupercilium habens*, is ut ab omni converſatione, ita ab erudita, removendus. * Sunt tamen interdum homines, præſertim 39
profundis ſpeculationibus immerſi, Theologi ſeveriores, Pædagogi; moroſiores & ſuperciliosi. Quidam etſi per ſe triſtioris ingenii, adſcititiam tamen humanitatem in converſatione habent. Quidam triſtiores videntur, quam re vera ſunt, quod de Vincentio Gramigna notat Erythræus Pinacoth. I. n. 44. *Triſtitia atque ſeveritas, quam præ ſe ferebat in vultu, dabat iis, qui non eſſent experti, occaſionem ſuſpicandi, eum eſſe amicum minus ſuavem & commodum; ſed expertis nihil eo videbatur humanius & jucundius: atque amicitias, quas ſemel cum aliquo ſuſceperat, quippe quas non lucrum, non ambitio, non vitiorum ſocietas conciliaverat, ſed virtutis amor ſtudiumque conjunxerat, usque ad extremum ſpiritum integras illibatasque conſervavit.* * Singulare moroſitatis, imo 40
ſtultitiæ, exemplum Cardanus dedit; de quo Hilarius Pyrckhamerius *in libro de ratione peregrinandi* refert, cum illum ſalutandi gratia adiret, interrogatum ab illo fuiſſe, num pecuniam afferret; cum ille ſe præter neceſſarios ad iter nummos quicquam attuliſſe negaret, reſpondit Cardanus; ſe non curare tranſalpinos, niſi nummos adferrent. Ex eo tempore, inquit ille, non Cardanum amplius, ſed *Κερδᾶνον*, vocabam. Sed condonandum hujus hominis ingenio quicquam fuit, qui, utut doctiſſimus, multa tamen alia ſtultitiæ ſuæ ſpecimina dedit. * Summa contra fuit Pi- 41
nelli humanitas, qua ille viros doctos excepit: ita enim vitæ ejus ſcriptor Gualdus de illo: *Moris ipſius fuit, omnes, qui eum venerant ſalutatum, ad infimos usque ſcalarum*

gradus comitari, domeſticos utlibet atque familiares. Iraſcebatur quippe ineptis quibusdam, qui neſcio cujus exiſtimationis magis, quam amicorum rationem habentes, ſanctiſſimum amicitiæ nomen inani verborum geſticulationumque obſervatione polluunt. Addi huic debet Jani Gruteri exemplum, cujus ſingularis humanitas atque hoſpitalitas a Balthaſare Venatore, in Panegyrico illi ſcripto, omnibus in exemplum proponitur. De Budæi facilitate, qui ne injurias quidem ad animum admiſit, videndus eſt Ludovicus Regius in ejus vita.

42 IV. Præceptum eſt: GARRULUS NE ESTO. Quam gravis in converſatione garrulitas ſit, Horatius *Satyra lib. 1. ſecunda* feſtiſſime depinxit. Moleſtiſſima eſt viro docto temporis jactura, quod cum ſine fructu
43 ſibi per garruli alicujus ineptias perire videt, indigne illud feret. * Adſcribam hic hominis garrulitate, quamvis non indocta, moleſti imaginem ex *Pinacotheca Erythræi prima, num. 158.* Erat is Angelus Angelotus ita loquax, ut, quibuscum una eſſet, nullam ſermonis partem relinqueret. *Imitabatur*, inquit Erythræus, *homo Camers veteres Græculos; nam quocunque in loco, quoscunque inter homines, ſive cum uno ſive cum pluribus verſaretur, ſciſcitabatur ab eis, qua de re vellent audire; neque fas erat illis recuſare, quin rem aliquam in percunctando ponerent, de qua argutiſſime diſputaret: & ubi quempiam in via convenerat, quem inter & ipſum vel levis ſaltem aliqua notitia intercederet, ſe illi invito atque aliud agenti comitem addebat, ac vim prope imponebat, ut aliquid ab ipſo percontaretur, de quo maxime vellet audire; neque antea divelli ejus a latere poterat, quam inchoatam diſputationem peroraſſet concluſiſſetque: atque olim me admodum adoleſcentem, quem ſemel cum amico colloquentem ſuo videret, atque eadem opera, ut mos eſt urbanorum, ſalutaverat, cum feriis Bacchanalibus ſolum euntem aſpexiſſet, eſt audacter aggreſſus, atque, o te, inquit, volebam, ut vales? quid agis? quo is? Ego, neque quid agam, reſpondi, nec, quo me conferam, ſcio: nam cum pigeret otioſum domi manere, ejeci me foras, ut ſaltem oculos hominibus perſonatis, tota debacchantibus urbe, delectarem, ac moleſtas ab animo cogitationes ejicerem; neque decretum aliquem locum habeo, quo me præſertim ire expediat. O te felicem, inquit ille, auſpicato domo foras pedem extuliſti; non poteras, ſi totam urbem perreptaſſes, oportuniorem hominem invenire, ſuavibus alloquiis, atque eruditis diſputationibus, omnem tuo ab animo moleſtiam abſtergeret. Sed quoniam advenienti mihi ad ſiniſtram ſors eum obtulerat, id quod ego non animadverteram, advolavit illico ad dexteram, atque, demus primum, ait, operam, ne merito in ſermones hominum vituperationemque veniamus; nam quos de nobis ſermones dabimus, quos populo riſus præbebimus, ſi me, te tanto ætate majorem, &, quod refert, tanto literis doctrinaque ſuperiorem, tecum in via ad lævam incedentem adſpexerit? age vero, mihi quæſtiunculam, de qua tuo arbitratu loquar, impone; ſed illud quære, quod ſit amœnum, lepidum, jucundum, Bacchoque dignum, cui ſunt hodie Dionyſia. Ego, qui in eas me tricas deveniſſe conſpicerem, unde quemadmodum expedirer, non inveniebam, demitto auriculas, & quo aliquid reſponderem, Dic, ajo, de amore, ex Platone præſertim, quem tibi præ ceteris Philoſophis audio eſſe in amore atque deliciis. O ſapiens, inquit ille, poſtulatum, & ætatula iſta, quam obtines, dignum: nam ſit veroſimile, tibi, ut ceteris adoleſcentibus, amorem in corde verſari, tuumque*

que

Digitized by Google

que animum apud aliquam lepidam, venuſtam, tuique ſimilem adoleſcentulam, cupidinis clavo defixum hærere; agedum, Amor ſit noſtri ſermonis materia, ſed ille purus, defæcatus, nobilis, melliſque fœcundiſſimus, ad quam faciem cupio eſſe eum, quo ardes, non ille impurus, inhoneſtus, quique amarum ad ſatietatem usque aggerit. Ac cœpit primum definitionibus explicare, quid eſſet amor; tum cauſas enumeravit, unde amor ortum haberet, quos vel conferebat in aſtrum, cujus imperio, ut Plato voluit, duo ſubjicerentur, vel ad ſtatum cœli ſiderumque revocabat, in quo illi nati eſſent, vel ſimilitudini geniorum aſſignabat, vel ad eandem temperationem corporum aut morum convenientiam, aut ad formarum ſimile in utriſque exemplar referebat, deinde alia non parum multa ſubjiciebat, plena illa quidem doctrina, & quadam prope admirabili varietate rerum ac copia, ſed quæ mihi, tum in variis nugis occupato, odium & faſtidium crearent. Neque is tantum garrulitate moleſtus, ſed in ædes per beneficium admiſſus, ut ipſi gratuita eſſet habitatio, non niſi per lites aut per vim ejici potuit: quam ille hiſtoriam prolixe ibidem deſcribit.

V. Præceptum eſt: CURIOSIOR, QVAM DECET, NE ESTO. 44
Oderunt nimis curioſos viri prudentes, obeſt quoque converſationi, & fructu, quem ex illa percipere poteramus, nos defraudat. Quo enim curioſius quis omnia inquirit, eo magis animi ſenſa celat alter, qui ſibi inſidias ſtrui videt. Occultis hoc rationibus, non apertis, agendum eſt. Deſcribit hoc hominum genus Phædrus lib. 2. fab. 5.

Eſt Ardelionum quædam Romæ natio,
Trepide concurſans, occupata in otio,
Gratis anhelans, multa agendo nil agens,
Sibi moleſta & aliis odioſiſſima.

VI. Præceptum: IN JUDICANDO PRÆCEPS NE ESTO. 45
Quam multi in hunc ſcopulum impingunt! Cenſura nihil odioſius eſt, qua maxime, etiam cum non putamus, offendimus. Si quæ ſunt inter viros doctos lites, rectius faciet, qui in neutram partem inclinet, aut omnibus denique rerum momentis bene perpenſis, judicium aliquod modeſte & dubitanter interponat. Accidit ſæpe, ut liberum ac temerarium de re aliqua vel homine judicium injuriam ſuam alius interpretetur. Etiam a laudatione quorundam nobis temperabimus; & a reprehenſione, niſi accurate nobis de ejus judicio conſtet, cujus converſationem quærimus. Atque hæc de altero capite dicta ſunto. Verum rerum magiſter uſus plura nobis ſuppeditabit.

Procedimus nunc ad Converſandi modum, qua ratione ſcilicet converſatio in- 46
ſtituenda. Converſamur vero cum præſentibus per colloquia, cum abſentibus per
epiſtolas. * Nihil vero ad informationem commodius eſt, quam frequens cum vi- 47
ris doctis converſatio, quæ eſt diſciplina omnium optima, & in ſenſus magis incurrit, quam tædioſa illa per lectiones & meditationes via. Conſilium illud præclarum

rum Ficheti eſt in arcana ſtudiorum methodo cap. 3. *Compendium ſcientiæ unicum eſt. Vir aliquis eruditus ad unguem, quem ſubinde conſulas ut magiſtrum, qui viam velit compendioſam, quam ſero invenit, ut ait Seneca, tibi demonſtrare, pretioſos indicare libros, fontes aperire: ſed rarus eſt, qui hoc velit, quia plena faſtidii opera eſt; aut qui poſſit, magnis enim impenſis fit. Certe ſi quem offenderemus hujusmodi meliore metallo formatum myſtam, qui fores templi clauſas aperire velit, næ paucis menſium flexibus multorum annorum ſpatia conficeremus. Hoc de maximis arcanis eſt unum. Hunc tu hominem de meridie vel accenſa face quære & perveſtiga; hunc eme vel aureo mundo, ſi potes.* Veriſſime hæc Fichetus; nam, ut demonſtrat Campanella *Metaphyſ. part. 3. lib. 17. cap. 1.* homines eam conſequuntur vitam, quam per educationem habent; & oſtendit Tſchirnhauſius in *Medicina mentis part. 2. pag. 79. & ſeqq.* per converſationem in omni vitæ genere plura diſci, quam per lectionem librorum. Lectio tamen librorum non inutilis, ſi non habemus, cum quo converſemur. Ideoque vel ſola illa cum Bibliopolis & Bibliothecariis
48 converſatio inſignem nobis uſum præſtabit. * Narrat Erythræus *Pinacoth. II. n. 18.* quam Auguſtino Barboſæ converſatio cum Bibliopolis utilis fuerit ad vaſtos libros ſcribendos, cum nullos ipſe haberet. Clenardus quoque præclarum in Informatione Grammatica per converſationem ſpecimen dedit, de quo *libro ſecundo* plura. Ac propoſuit Montaigne olim conſilium, quomodo civitas aliqua eruditorum inſtitui poſſit, ubi ſolo uſu & converſatione lingua Latina addiſceretur.

49 Colloquia & συζητήσεις literatorum ad ſcientiam multum conferunt. Ac poſſunt illæ per interrogationes bene ordinatas ita inſtitui, ut arcana interdum explorentur. Verulamius hic prudens temperamentum & mediocritatem quandam præſcribit, in libertate ſermonis & in taciturnitate. Frequentius libertatem uſurpabimus, at, cum res poſtulat, ſilentium: libertas ſiquidem in ſermone etiam alios invitat & provocat, ut pari libertate erga nos utantur; ut taciturnitas fidem conciliat efficitque, ut velint homines ſecreta ſua apud nos tanquam in ſinu deponere.
50 * Nonnunquam præter libertatem opportuna quædam importunitas aliqua extorquet, ſi nimirum vel contentione noſtra, vel ſimulatione & fictione, perturbationem in alterius animo moveamus. *Ipſa teſtatur experientia*, inquit Verulamius, *paucos admodum reperiri, qui erga arcana ſua tam fidi ſint, quin interdum ex iracundia, interdum ex jactantia, interdum ex intima erga amicum benevolentia, interdum ex animi imbecillitate, qui ſe mole cogitationum onerari amplius non ſuſtineat, interdum denique ex alio quopiam affectu intimas animi cogitationes revelent, & communicent. Ac ante omnia ſinus animi excutit, ſi ſimulatio ſimulationem impulerit, juxta adagium illud Hiſpanorum: Dic*
51 *mendacium & erues veritatem.* * Ille toties nobis laudatus Vincentius Pinellus ſingularem habuit modum indagandi hominum inclinationes ex variatione narrationis. *Si quid novi accidiſſet*, refert Gualdus, *rei ſeriem amabat ab omnibus, quotquot eum inviſebant, cognoſcere, quaſi tum primum inaudiviſſet. Afficiebatur enim varietate illa narrationis, quam ipſe callidus verborum æſtimator in ſermonis autore, cui amoris odiive cauſæ adeſſent, deprehendebat. Neque hoc ſine fructu. Eruebat namque latitantem ſæpe-*

Digitized by Google

ſæpenumero veritatem, eventuſque cauſas acu, ſolerti ſcil. ratione, tangebat. Eodem conſilio rumorum, ſi qui percrebuiſſent, autores inveſtigare conſueverat, quod hac ratione diſquirere ſe poſſe confideret, verine an falſi quidquam continerent. * Idem Pinellus, ne fructus, 52
quos ex amicorum congreſſu perceperat, ulla abriperet oblivio, cum illi abiiſſent, ſecedebat in cubiculum interius, ubi, quæ præclara in colloquendo animadverterat, in commentarium manu ſua referebat. Imo & cum amici adeſſent, nunquam non illi ad manus fuit calamaria theca, ut ſumma rerum, quæ placuiſſent, capita, ne exciderent, annotaret. * Idem de Paulo Sarpio refert Fulgentius, qui vitam 53
ejus ſcripſit p. 86. edit. Gallicæ. *Quand il ſe trouvoit avec un homme eminent en quelque ſcience ou art particulier, il l'interrogeoit de tous les points d'icelles avec tant de douceur, qu'il apprenoit tout ce qu'il en ſçavoit, ſans pourtant, que ce rare perſonnage ſe trouvaſt importuné de ſes demandes, ny qu'il ſe pleigniſt de ſon trop de curioſité.* Quantum ex illa cum literatis converſatione utilitatis redundet, exaggerat *epiſtola ad Nicol. Heinſium 43. lib. 1.* Mareſius. * Illic de peregrinatorum ex his colloquiis com- 54
modo pluribus agit, atque Heinſio eo nomine gratulatur. *Morem,* ita ſcribit, *illum veſtrum valde comprobo, qui Belgis omnibus & Germanis communis eſt, per cultiores Europæ regiones peregrinandi, priusquam certo in loco pedem figatis, officioque aliquo, vel grata matrimonii compede vos illigetis. Nam præter externarum linguarum notitiam, & prudentiam, quæ ex illo per varias provincias diſcurſu acquiruntur, aliud etiam commodum vos* Φιλομαθεῖς *conſequimini: doctos nimirum viros, qui ubicunque degunt, ſalutando, cum illis amicitiam contrahendo, eorumque conſuetudine & colloquio fruendo, ex quo nonnunquam plus utilitatis hauritur, quam ex librorum lectione. Qua in re tu tibi non defuiſti: ſed quicquid eſt apud nos hominum eruditorum, dum in Italiam is rediſque, videre, alloqui, quin & eorum benevolentiam conciliare, cura tibi fuit non poſtrema. Cui commodo aliud addendum eſt, vobis quodam modo peculiare, ſcilicet Bibliothecarum excuſſio, librorumque rariorum, præſertim vero manuſcriptorum ſedula conquiſitio: fatendum eſt enim, vos & Germanos indefeſſo præ ceteris labore in literarum ſtudiis verſari, & in emendandis reſtituendiſque ope veterum codicum bonis autoribus diligentem operam inſumere; quo nomine omnium ubique ſtudioſorum gratiam demeremini.* Quanti ex colloquio in peregrinatione fructus capiantur, docuit Monconiſius, in cujus Itinerario multa habentur in re naturali, mathematica & aliis, elegantiſſima obſervata. In rerum ſane naturalium cognitione multum illa converſatio lucis accendet, cum ex plurium colloquiis, per artem, quam vocant combinatoriam, elicere multa poſſimus: Athenis olim & Romæ hujusmodi *συζητήσεις* frequentabantur, ut ex Gellio & Plutarcho conſtat. Refert Petrus Crinitus Politianum, Savanorolam, Picum Mirandulam & alios celebres viros, qui Florentiæ tum degebant, hujusmodi *συζητήσεις* frequentaſſe. * Scipio quoque Claramontius in libro *de conjectandis latentibus animi affecti-* 55
bus libr. 9. c. 8. §. 5. de vi interrogationum in ſecretis extundendis agit, qua arte quoque judices utuntur. Ita Chremes apud Terentium repetita interrogatione Menedemum inclinavit ad cauſam ærumnæ ſuæ aperiendam. Sunt aliqui interrogandi arte adeo excellentes, ut reos interrogationibus ad confitendum adigant,

quod

quod Tranquillus Ambroſius *de proceſſu informativo libr. 1. cap. 2. n. 5.* teſtatur. Illa vetus per interogationes diſputandi ratio fuit, quibus ita teneri & conſtringi potuit adverſarius, ut nullo ψευδοθύρῳ elabi potuerit. Ac tradit Ariſtoteles VIII. Topicorum Dialecticam nos docere πῶς δεῖ ἐρωτᾶν. Laudabat hanc in Laurentio ſuo interrogandi ſolertiam Athenæus lib. 1. οὐκ ἀβασανίστως οὐκ ἐκ τοῦ παρατυχόντος τὰς ζητήσεις ποιούμενος, ἀλλ' ὡς ἔνι μάλιστα μετὰ κριτικῆς τινος καὶ Σωκρατικῆς ἐπιστήμης, ὡς πάντας θαυμάζειν τῶν ζητήσεων τὴν τήρησιν. *Neque viles neque abjectas ſane quæſtiones objiciens, aut quæcunque accidiſſent, ſed quemadmodum maxime convenit cum critica quadam & Socratica ſcientia, ita, ut omnes quæſtionum illarum ſeriem*
56 *admirarentur.* * Critica Socratica hic ab Athenæo appellatur, quæ in argutis interrogationibus conſiſtebat. Quare & Demetrius Phalereus genus orationis vocat εἶδος Σωκρατικὸν, quod eſſet per interrogationes conceptum. Hujus Critices ſpecimen in Glaucone Socrates dedit, de quo ſupra §. 34. diximus. De hac Critice multa ſe in libro de Critica dicturum promiſit Caſaub. *Animad. in Athenæum lib. 1. cap. 2. p. 5.* qui tamen lucem non vidit. Quicquid ergo ex his colloquiis nobis notatum fuerit, id ad uſus noſtros ſeponendum, quod magnorum auſuum eſſe rudimentum poteſt. Nata illinc ſunt Scaligeriana, Perroniana, Thuanæa, Colomeſii illa opuſcula literaria, Ultrajecti apud Petr. Elzevirium An. 1669. edita; quibus adjicitur libellus Gallico ſermone, cui titulus: *Recueil de particularités*, in quibus multa de eruditis familiariter a Voſſio aliisque ſuppeditata, laudato ſemper autore, vir ille effutivit, quæ inſignis ſane temeritas fuit. Multa tamen in his ſunt mendacia, quale illud de Caſparo Barthio horrendum, qui concubinam ſuam Rheno ſuffocaverit, quod ejus cum Scriverio amores deprehenderit, & plurima alia.

57 Cum abſentibus converſamur per epiſtolas. Illa homines converſatio ſola ingenii ſimilitudine conjungit, cum ſe nunquam viderint, quo affectus ſæpe plus, quam præſentium converſatione incendi ſolet. Tegit epiſtola & celat omnes illos defectus, qui forte in moribus aut forma colloquentis apparent; ſolus hic animus loquitur, ſeque nudum exhibet. Fuit Scaligero & Caſaubono, Heroibus literariis, frequentiſſimum literarum commercium, neque tamen unquam ſe viderunt. Narrat Patinus *Epiſt. 136.* Caſaubonum ſæpius iter Batavum meditatum, jamque ducentos aureos huic itineri deſtinaſſe; verum ſemper impedimenta quædam objecta fuiſſe. Scaliger illum ſæpe exſpectavit, atque hæc ad illum ſcribit: *Tui erit arbitrii in media hyeme venire, quam loculento foco expugnabimus, qui nunquam deficiet in cubiculo, quod*
58 *tibi adornabo: quod tamen nullum præter te ornamentum habebit.* * Diligentiſſimus in hoc commercio literarum fuit Pinellus, cujus inſigne ſtudium, quod exemplo omnibus eſſe poſſit, illius autoris verbis qui vitam ejus ſcripſit, apponam: *Inſtruxerat ille præclaram hanc diſcendi cupiditatem ope multorum, qui eadem voluptate afficerentur. Hos non in Italiæ Europæque urbibus modo, ſed & in oppidis vicisque ſelegerat, quorum induſtria continenter uteretur, ad quos epiſtolas ſchedulasve oportune miſſitaret. Illud*

ſane

ſane in Pinello mirandum, quanam ratione ipſi per imbecillam valetudinem liceret tot rerum meminiſſe, tot negotiis ſufficere. Et vero hanc ille ſibi præter cæteras methodum præſcripſerat, ut perlectis amicorum literis earum capita compendiaria via in codicem referret. Hunc ſibi proponebat reſponſurus ſepoſitis epiſtolis, in quarum mox tergo adnotabat nomen ejus, qui ſcripſiſſet, annum, diem, locum, & negotiorum indiculum. Harum faſciculos ſingulis hebdomadis in ciſtulas transferebat. Ad literas cum demum reſponderat, ſelectas in manipulos cogi, annorum, menſium, ſeptimanarum, dierum habita ratione digeri, & in unum ſecludi imperabat. Conſueverat inſuper tabulas ſibi quasdam conficere, in quas referret ea omnia, quæ ipſe ab amicis, quæ ipſi ab eo viciſſim poſtularent; deſcriptisque ſummis negotiorum petentiumque nominibus, uno intuitu diſcernebat, quid actum eſſet, quid agendum reſtaret: ac confecta nomina inducebat, poſtquam reſcripta cum codice contuliſſet. * Noſtro tempore Antonius Malia- 59
beccus foris multis per totum orbem literatum virorum doctorum amicitiis innotuit; domi ex omni gente virorum doctorum concurſus eſt: de cujus inſigni humanitate, admirabili eruditione Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 3. libr. 4. pag. 423.* * In- 60
ſignis eſt ex omni illa converſatione, vel per colloquia vel per literas, omni ex parte utilitas, atque adeo hic de fine converſationis eruditæ tractatio ſuſcipi poſſit. Ille vero duplex eſt; nam vel ſcientiam ſolam, vel famam, venamur. Qui ſcientia ſola contentus eſt, minori apparatu indiget; qui famam etiam ambit, quædam τεχνήματα in ſubſidium vocat. Etſi veram virtutem, &, quæ illa fundatur, converſationem fama ultro ſequitur. Multis ſola cum eruditis converſatio ad famam prodeſt, quemadmodum Pompejo Garigliano, de quo hæc Erythræus Pinacoth. I. n. 39. *Dicebat ſæpe in Academia Humoriſtarum, more ſuo, ex tempore, ſumma Academicorum aliorumque frequentia: inde emanavit ejus nominis fama in totam civitatem. Nemo erat Cardinalis, nemo vir princeps, nemo paulum literarum cupidior, quin eum videre cuperet, alloqui, adire, quin domum ſuam invitaret.* Adeo ampliſſimum virtutis præmium ipſa virtus, & ſua ſapientiam & doctrinam fama ſemper comitatur.

CAP. XVI.

DE SCRIPTORIBUS AD REM LIBRARIAM ET HISTORIAM LITERARIAM PERTINENTIBUS.

§. 1. *Tranſitus ad Autorum enarrationem.* 2. *Ejus occaſio.* 3. *Vogleri Introductio in notitiam Autorum.* 4. *V. Placcius ejus ſupplementum promiſit.* 5. *H. Conringii Opuſcula.* 6. *MStum de eruditionis a C. N. propagatione & de Scriptoribus.* 7. *Bartholini comm. de libris legendis.* 8. *Autor Gallicus Anonymus de cognitione bonorum librorum.* 9. *Cenſura ejus.* 10. *Periculoſa de Autoribus judicia.* 11. 12. *Benjaminis Prioli aliorumque conatus audaciores.* 13. *Photii Bibliotheca μυριόβιβλος.*

Digitized by Google

14. Varia de ea judicia. 15. Bibliothecæ hujus ſcribendæ occaſio. 16. Ejuſdem Photii Nomocanon. 17. Gloſſarium MStum. 18. Jacobus Gaddius 19. libro de Scriptoribus non-Eccleſiaſticis majora viribus audet. 20. Labbei de eo judicium. 21. Antonii Poſſevini Bibliotheca ſelecta. 22. & Apparatus ſacer. 23. Claudii Verdierii Cenſio Autorum ſtulta & temeraria. 24. In patrem ſuum ille maledicus. 25. Scioppii cenſura adverſus illum. 26. Leo Allatius ex illo multa cepit libro de Erroribus magnorum Virorum in dicendo. 27. Recenſentur aliqua judiciorum ſtultorum de Virgilio præcipue & Horatio ſpecimina. 28. Theophili Raynaudi Erotemata de bonis ac malis libris. 29. Bailleti 30. & Patini de eo judicia. 31. Patinus illum male Conringio præfert. 32. Scriptores Ephemeridum literariarum. 33. Autoris conſilium. 34. Anglorum; 35. Gallorum Ephemerides. 36. Tanaq. Fabri Cenſura Ephemeridum Gallicarum. 37. Dionyſii Medici Memoriæ & Galleſii continuatio Ephemeridum. 38. Romanæ, Florentinæ, Ephemerides. 39. Nazarii laus. 40. Venetæ Ephemerides. 41. Acta Philoſophica Germanorum & Danorum. 42. Acta Eruditorum Lipſienſia laudantur. 43. Menckenii & Carpzovii encomia. 44. Mercurii librarii. 45. Cornelii a Beughem Indices. 46. P. Bælii Excerpta Reip. Literariæ. 47. Mercure ſçavant. 48. Bibliotheca Univerſalis Hiſtorica. 49. Ephemerides Parmenſes; 50. Hamburgenſes. 51. Georgii Richteri Criſes Melanchthonianæ commendantur. 52. Elogia Thuanæa, 53. cum notis Antonii Teiſſieri. 54. Tobiæ Magiri Eponymologium criticum. 55. Bailleti judicia doctorum de præcipuis libris laudantur. 56. Ejus de judicio ferendo cautiones. 57. Excerpta Scaligeriana & Perroniana. 58. Prima Scaligeriana. 59. Quibus autoribus congeſta & digeſta. 60. Excerpta Perroniana. 61. Judicia & ſermones doctorum familiares, invitis autoribus, non temere edendi. 62. Collectio dicteriorum Ciceronis a Quintiliano. 63. 64. Melanchthonianorum dictorum a Camerario & Sibero reprehenſa. 65. Trajani Boccalini. 66. Adami Eberti, Relationes e Parnaſſo. 67. Danielis Bartoli Character hominis literati. 68. Theophili Spizelii libri. 69. Franc. Ridderi hiſtoria eruditionis. 70. Vinc. Placcii de Anonymis, 71. Deckeri de ſcriptis adeſpotis liber.. 72. Conringii liber de Antiquitatibus Academicis laudatur. 73. Hiſtoriam Univerſalem Academicam inter deſiderata ponit Autor. 74. Du Boulay Hiſtoria Academiæ Pariſienſis. 75. Antonii Wood Academiæ Oxonienſis Hiſtoria, 76. commendatur ad Philoſophiæ & Theologiæ Scholaſticæ hiſtoriam. 77. Lambecii Commentarii de Bibliotheca Vindobonenſi. 78. Gabr. Naudæi Additio ad Hiſtoriam Ludovici XI. 79. Typographia Germanis a Naudæo vindicata.

1 Quæ hactenus diſſertavimus, quaſi veſtibula & aditus ad totam hanc tractationem faciunt. Nunc ad AUTORES ipſos perveniemus, quorum recenſionem non magno apparatu & pompa inſtituemus; ſed præcipua quædam de iis monebimus, quæ τῆς πολυμαθείας ſtudioſis inprimis profutura exiſtimamus. Neque enim Nomenclatoris hic partibus fungimur, qui & vitas, & tempora, & li-

Digitized by Google

& libros Autorum juſta ſerie recenſeat, quo labore alii defunguntur; ſed ad ſolum
nos uſum reſpicimus, quem in cognitione rerum ſibi præfixum habere bonarum
literarum cultores debent. * Cum primum ſcholis privatis illa proponeremus, 2
pleraque, quæ in ſequentibus de Autoribus dicimus, ex memoria, ſine ullo libro,
commentario aut operoſa meditatione, nobis deprompta ſunt, ut optime norunt,
qui tum illis interfuere. Non diſplicuit ille viris eruditis, utut extemporalis, labor,
qui ejus editionem ſæpiſſime urſere, & nunc quidem juventutis præcipue
commodo illa publici juris facimus; interjectis nonnullis, quæ ſub manu, cum illa
concinnaremus, nata ſunt. Præcipuos igitur tantum Autores enumerabimus,
neglectis illis, qui levioris momenti viſi ſunt. Qui enim omnem ſcriptorculorum
iſtorum ſaburram colligere velit, Heliogabalum imitari videretur, qui, ut Romæ
vaſtitatem oſtenderet, omnes e tota urbe aranearum telas coacervari juſſit. Ampliſſimum
certe negotium per tam vaſta Autorum ſpatia diffundi: prudentiæ præterea
res eſt, ex illo numero ſeligere optimos. Viæ denique compendium eſt,
pro illis, qui hæc ſtudiorum ſpatia decurrunt, ut Hodegetas inveniant, qui digitum
intendant. Nos jam primum de Autoribus, qui ad rem librariam & literariam
in genere conſideratam pertinent, agemus. Præmittemus vero Autores compendiarios:
nam ut compendia nobis faciamus, prodeſt aliorum compendia noſſe;
& quidem primo loco hic ponemus
VALENTINUM HENRICUM VOGLERUM, Profeſſorem Medicum Helm- 3
ſtadienſem, cujus extat *univerſalis in notitiam cujusque generis bonorum Scriptorum Introductio*,
Helmſtadii An. 1670. in 4. edita. (*gg*) Vir fuit ille doctiſſimus, & vaſtum
hoc argumentum *ὡς ἐν τύπῳ* propoſuit. Rudimentum ergo non ſpernendum eſt,
& quaſi ichnographia magni operis. Generatim agit de modis, quibus Scriptorum
notitia poſſit acquiri, & omnes inde Autores illos recenſet, qui de Scriptoribus certarum
diſciplinerum, nationum, ſummariam recenſionem inſtituerunt. Sed multa tamen
in illo deſideres. Nam in generali illa Synopſi non omnia complexus eſt, quæ
dici poterant. * Ejus ſupplementum meditatur VINCENTIUS PLACCIUS, Gymna- 4
ſii Hamburgenſis Profeſſor, vir clariſſimus. * Id quoque e Voglero diſcimus e cap. 5
5. iſtius libri, extare HERMANNI CONRINGII Opus eruditum *de univerſa eruditionis a nato Chriſto propagatione*,
ejuſdemque *de Scriptoribus* commentarium privatis
lectionibus ab illo conceptum, qui multorum commoda adjuturus eſſet, eo judice, ſi
lucem viderit. * Verum compendiarius plane libellus ejus eſt, quem vidi, *de* 6
eruditionis propagatione, commentariolus Chronologicus, in quo per ſingula ſecula
quinque illa capita proponit. 1. De Scriptoribus Eccleſiaſticis & Judaicis. 2. De

 Scripto-

(*gg*) Voglerianæ *Introductionis* primæ, quæ h. l. commendatur, & An. 1670. prodiit, editioni, præferendæ ſunt duæ poſteriores, Helmſtadii An. 1691. & 1700. in 4to excuſæ, ob luculentas, quæ his acceſſerunt, Viri Summi, Henr. Meibomii Junioris, tum Præfationes, tum Notas & Acceſſiones. Quæ & ipſæ in tertia editione, poſt Meibomii obitum, filii patriſſantis, Herm. Dieterici, cura, Anno 1700. publicata, auctiores ſunt, quam in ſecunda.

Scriptoribus Philoſophicis. 3. De Juriſconſultis. 4. De Medicis. 5: De Hiſtoricis, Oratoribus & Poëtis: quem ego quidem extemporalibus ipſi diſſertationibus natum ſuſpicor, multis acceſſionibus augendum, ut eſt ipſe Vogleri liber longe locupletior. Verum de Scriptoribus commentarium nullum hactenus vidi.

7 THOMAS BARTHOLINUS alterum ab illo locum occupet, magni Vir nominis, non inter Medicos tantum, ſed inter Polyhiſtoras & Philologos. Is ſub extremam ætatem Bibliothecæ Academicæ Hafnienſi admotus occaſionem nactus eſt, Commentarium *de libris legendis* ſcribendi, editum Hafniæ A. 1676. in 8vo, Diſſertationibus ſeptem. Parvæ quidem molis liber eſt, ſed in quo quaſi conſtipata ſunt utiliſſima de libris monita & notitiæ ad multas diſciplinas utiles. Diſſertatione *prima* multa habet de Academiæ & Bibliothecarum Hafnienſium incrementis: *ſecunda* de Autoribus ſuppoſititiis, anonymis, plagiariis, de autorum patria & ætate, ſingularum nationum & autorum genio, vitis autorum: *tertia*, de linguis Scriptorum, Scriptoribus Mileſiorum & verſionibus: *quarta*, de ſcribendi ratione veteri & nova, MStis antiquis Romanis, Danicis, Islandicis, Editionum meliorum notis, Typographis, voluminum forma: *quinta*, de titulis librorum, variis librorum argumentis, methodis &c. *ſexta*, de lectione librorum, de arte mnemonica, de Excerptis inſtituendis, Indicibus variis, Lexicis: *ſeptima*, de electione librorum, & judicio circa Scriptores, notis & ſiglis &c. Opus tamen hunc librum lecturo aliqua Autorum notitia: nuda enim nomina velut per lancem ſaturam congeſta tirones facile morantur. Prodeat tertio loco

8 AUTOR GALLICUS ANONYMUS, *de la connoiſſance des bons livres, ou examen de pluſieurs Auteurs.* Liber ille ſine autoris nomine prodiit in 12mo Amſtelo-
9 dami 1672. * Magnifica multa promittit titulus, cum pompa & apparatu inſtitutus; ſed exigua ſunt, quæ in illo libro tractantur, & in cenſuram quorundam Autorum Gallicorum deſinunt; cui fini deſtinatus ille liber videtur, eamque ob cauſam nomen autoris omiſſum, ut invidiam a ſe declinaret. Prolixus eſt in judiciis de fabulis & Romantiis Gallorum: quæ potiſſimam libri partem occupant. Regulæ, quas ponit de bonis Autoribus cognoſcendis, admodum ſunt generales. Judicium ille de libris inſtituendum dicit, ratione autorum, tituli, argumenti: eaque occaſione de quibusdam Gallicis Scriptoribus, eorumque virtutibus & vitiis agit, de Comœdiis, de Poëſi Gallica, de eloquentia Gallicana in ſtylo ſoluto & ligato. Quibus totus ille liber abſolvitur, atque ita in urceum exit, cum amphoram titulus promiſerit. Quare recte de eo judicat Bailletus in Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. p. 169. *cet ouvrage n' a point augmenté l' eſtime, qui le Public a conçüe de ſon habilité, ce ne ſont que des diſcours vagues, dans lesquels il ſemble battre l' air, ſans ſçavoir à quoy ſ' en tenir.* Autorem hujus ſcripti nominant *Memoriæ Gallicæ*, a Dionyſio Medico ſcriptæ, *Sorellum*, qui Bibliothecam Gallicam ſcripſit, de quo in ſequentibus; veroſimile videtur. Videor enim mihi in utroque ſcripto parem judicandi ſolertiam deprehendere, & ipſe liber ſtatim in initio mentionem Bibliothecæ Gallicæ facit.

10 Præmiſſis Autoribus illis, qui generatim de judicio circa libros inſtituendo agunt

agunt, ad ipſos illos procedimus, qui judicia de Autoribus ſcripſerunt. Hic quidem ex antiquioribus occurrunt Cicero, Dionyſius Halicarnaſſeus, Qvintilianus, Longinus, qui data occaſione Autorum veterum nomina recenſent, deque iis judicant. Periculoſæ plenum opus aleæ ſuſcipiunt, Quintiliano judice, qui de Autoribus judicia in publicum edunt, quod & Rolando Mareſio *lib. 1. ep. 41.* viſum eſt. Meminit illic Eraſmi, qui in Ciceroniano de ſui & ſuperioris ævi Scriptoribus judicia dedit, non ſine ſumma ſui invidia: item Juſti Lipſii, qui Bembum aliosque ſevero examine expendit. Hoc denique ejus de his cenſuris judicium eſt: *Omni certe laude hoc proſequendum eſt, modo cum modeſtia fiat & in pridem functis, ſine odio & gratia: quorum cauſæ procul habentur; cum de iis judicatur, quos videre, quibusque proinde invidere non licuit. Sed id in juſto opere & ex profeſſo facere, fortaſſe nimis invidioſum ſit: nimirum ſummorum virorum quaſi cenſorem agere. Tantum epiſtolis aut Criticis operibus illas cenſuras admiſceri vellem. Quanquam ejusmodi judicia ſic, ut dixi, exercita non tam cenſuræ, quam laudationes dici debent: quibus, quid in unoquoque egregium videatur ac laudabile, ingenue adnotatur, obiter vero tantum, ſi quid aliquando iidem peccaverint.* * BENJAMIN PRIOLUS, qui *Hiſtoriam Gallicam ab exceſſu Ludovici XIII.* ſcripſit, in appendice iſtius libri promiſit *judicia de Scriptoribus Græcis & Latinis.* Verum quæ judicia exſpectanda ab homine, qui ipſe exiguo judicio præditus, in ampliſſimo ſuo argumento inepte verſatur? Nihil eſt enim iſta hiſtoria, ſi dictionem, ſi argumentum videas, quod placere doctis poſſit. Ridicula plane illa operi ſubjuncta epiſtola vel excuſatoria, vel defenſoria. Quam ſtulta illa Lipſiani ſtyli affectatio: ac paſſim occurrunt e Lipſii Politicis ac aliunde conſuti centones. * De JOHANNE BAPTISTA CAPONO refert Gregor. Leti *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 97.* moliri illum libros XII. *de erroribus clarorum Scriptorum Latinorum, & alios de erroribus clarorum Scriptorum Tuſcorum,* ſed poſt mortem demum edendos. Refert & Bailletus *de Judic. doctorum, tom. 7. part. 1. p. 172.* eſſe a Dn. *Deſpreaux Boileau* judicia de Viris doctis conſcripta, quæ tamen hactenus non vidi. Idem eodem loco, *pag. 293.* mentionem cujusdam ſocietatis facit *le port Royal*, quæ variorum librorum cenſuram, ſed audaciorem, inſtituerit, de qua hactenus nil mihi conſtat. Inter illos cenſores, qui aliquam ætatis prærogativam habent, ponendus nobis primus eſt

11 12

13 PHOTIUS, Patriarcha Conſtantinopolitanus. Hujus Viri magna fuit eruditio. Vixit ſeculo poſt Chriſtum natum nono. Ejus extat *Bibliotheca μυριόβιβλος*, ſive lectorum a Photio librorum recenſio; ſed non ſuperſunt, niſi 279. codices, quos recenſuit. Caſaubonus tamen epiſt. 161. meminit, MStum integrum extare apud Henricum Stephani. Habentur in hoc Opere Excerpta ex Autoribus illuſtria, inter quæ ſunt multa deperditorum autorum fragmenta. Adjicit quoque judicium de Autoribus, quod genus ſcribendi primus ille ſuo tempore inſtituiſſe videtur. In Latinam linguam converſum eſt hoc Opus ab Andrea Schotto, editumque Auguſtæ Vindelicorum 1606. in fol. Græcus Textus ſolus cum Emendationibus Höſchelii 1607. prodierat, ſuaſu Marci Velſeri; Græce vero ac Latine excuſum fuit Genevæ apud

 Paulum

Digitized by Google

Paulum Stephanum An. 1611. tum deinde Rotomagi. Utraque editio in folio.
14 * Fuiſſe Virum hunc ſuo tempore doctiſſimum, nemo Hiſtoriarum peritus ignorat: quanquam ab Henrico Spondano, aliisque Pontificiis Scriptoribus, ut homo ſacrarum literarum rudis traducatur, quod ab invidia profectum eſt. Antonius Poſſevinus in Bibliotheca ſua ſelecta lib. 5. cap. 16. contemtim de Photio judicat: *de Bibliotheca Photii, quam multi, & ii etiam perdocti, aut Græcam aut Latinam optarunt, nolim quenquam admodum angi;* & in Apparatu Sacro, ſub voce Photii, multos in illo errores notat. Notum enim eſt ex Hiſtoria Eccleſiaſtica, quæ tum lites fuerint inter Eccleſiam Orientalem & Occidentalem agitatæ. Quoties librum illum legimus, toties inſignes periiſſe libros, quorum ille argumenta recenſet, dolemus. Honorifice de hoc libro ſentit Lipſius *Cent. 5. Miſc. Epiſt. 89.* Heinſ. *prolegom. in Ariſtarch. ſacr.* Voſſ. *l. 2. Hiſt. Græc. cap. 25.* Calixtus in *apparatu Theologico*, immenſæ quidem lectionis & variæ eruditionis virum vocat, ſed vitæ minus probatæ. Multa in ejus laudem Schottus *in præfatione*, ubi Photium Hermogenis Ideas
15 in Critice Autorum ſequi ait. * Occaſio hujus Bibliothecæ ſcribendæ hæc fuit: dum in Aſſyria legationis munere fungeretur pro Baſilio, Taraſius amicus ejus per literas a Photio petiit, ut, quæ ſubſecivis horis legeret, ſecum communicaret: quare in hunc Commentarium omnia illa, quæ legit, retulit, & ad amicum ſuum transmiſit. De Photio vide Elogium apud Capaccium *lib. 2. Elogior. p. 330.* Editus quoque ab illo Photio eſt liber adverſus tyrannidem Pontificis Romani. Hujus Viri utinam omnia haberemus, multa nobis ſupereſſent vetuſtorum Autorum
16 Fragmenta. * Extat tamen præter hanc Bibliothecam ſcriptus *Nomocanon;* cum notis Theodori Balſamonis, & Johannis Zonaræ, editus a Jacobo Gothofredo & Bevereggio in Synodico illo magno. Extant & *Epiſtolæ* ejus cum verſione & notis
17 Richardi Montacutii. * Scripſit quoque *Gloſſarium Græcum*, quod hactenus MStum eſt, latetque in Bibliotheca Viri illuſtris Marquardi Gudii, cujus editionem multi hactenus fruſtra urſerunt. Eſt & alterum MStum in Bibliotheca Oxonienſi, cujus editionem moliuntur illic Viri docti. Magno commodo foret hoc Gloſſarium literatoribus & Hiſtoricis; multa enim ex Autoribus deperditis depromſit, quorum laciniæ etiam venerationi eſſe debent. Quod ad notitiam ſingularem hujus Viri attinet, legantur Andreæ Schotti in Bibliothecam ejus Prolegomena. Aliqua etiam ſummatim recitat de Hiſtoria ejus Böclerus, in libro *de rebus ſeculi noni & decimi, ſub Ludovico II. p. 157.* Verum Gloſſarii illius nulla apud eos fit mentio. Hactenus enim non niſi duo illa cognita ſunt exemplaria. Subjungo Photio, velut ejus ſimiam,

18 JACOBUM GADDIUM, Florentinum, Virum Nobiliſſimum, e Familia illuſtri
19 Italica. * Is Opus edidit *de Scriptoribus non-Eccleſiaſticis*, Tomis duobus comprehenſum, ſed qui non uno tempore, nec integri, prodierunt. Tomus enim primus Florentiæ 1648. in fol. editus; Tomus II. a litera L. ad literam S. Lugduni A. 1649. eadem forma editus, unde difficulter illi libri junctim poſſunt comparari. Magnificus librorum illorum titulus eſt, ut ſolent plerumque eſſe verborum prodigi, qui rerum ſunt

ſunt parci. Judicia interponit de Autoribus ſæpe temeraria & futiſia, ne quid de
maledicentia ejus dicam, qua viros doctiſſimos ſæpe impugnat, præcipue Germa-
nos; ipſi quoque Photio non parcit, in quo taxat nimiam Plutarchi recenſionem,
cum illud ſtudio fecerit autor ille. Quæ enim non ſunt in Plutarcho notatu di-
gna? in quibus prolixitatem ejus nunc quidem damnari ineptum eſt: nam ſi
periiſſet ille Autor, ut multi alii, nemo non ipſi egiſſet magnas gratias. * Abbas 20
Ghilinus *in Theatro ſuo hominum literatorum*, invidenda illi Elogia ſuſpendit: ſed Phi-
lippus Labbæus rectius de eo format judicium, vocando Sciolum Florentinum in
libro ejus *de Scriptoribus Eccleſiaſticis p. 878.* qui de rebus ſibi penitus ignotis judicium,
quo fere ſemper caruit, ferre voluit; in quisquiliis undequaque corradendis ope-
roſum: qui, quot verba habeat, tot propemodum mendacia. Idem integrum li-
brum de Gaddianis aberrationibus ſe ſcripturum promiſerat. Scripſit Gaddius
pene Bibliothecam librorum in vario doctrinæ genere, ut ſolent homines, quo in-
eptiores ſunt, eo magis eſſe πολύγραφοι, qui chartis illinunt, quicquid in buccam
venit. Ejus Opera recenſet Gregorius Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 4.* Occurrunt ta-
men in his nonnulla ſæpe e MStis notata, aliaque curioſiora ſuperſtitioſa diligentia
congeſta, quæ inter tot alias ineptias ad uſus noſtros ſeponere poſſumus: ut nul-
lus liber tam malus eſt, in quo non ſit aliquid boni. Fuiſſe aliquando mente ca-
ptum, Gregor. Leti refert. Extat &

ANTONII POSSEVINI, e Societ. Jeſu, *Bibliotheca ſelecta & 21
Apparatus ſacer:* cujus Viri non eſt æqua apud doctos æſtimatio. Sunt, qui illum
in cœlum ferunt laudibus; ſunt, qui illum compilatorem, non multæ curæ & ju-
dicii habent. Bibliotheca ſelecta 18. libris conſtat. Multa hic pertinentia ad ra-
tionem ſtudiorum, & rei literariæ in univerſum, interponit judicia, in quibus mul-
ta reprehendit Jacobus Gaddius: ſed non magni faciendum eſt ejus judicium, ut
qui ſæpiſſime ineptus Autorum cenſor eſt. Verum tamen eſt, vagis & longe
quæſitis excurſibus fatigare illum lectores. Sixti Senenſis Bibliothecam ſanctam
paſſim vellicat, quæ tamen viris doctiſſimis in pretio eſt; de quo nos alio loco.
* *Apparatus* ejus *ſacer* majore in pretio nonnullis habetur, multaque habet de Scri- 22
ptoribus veteribus & novis judicia, ex aliorum ſæpe ſenſu formata. Utiliſſimum
tamen ille laborem ſuſcepit, in quo aliqua condonari debent. Bailletus ſuadet, ut
correctio errorum ab aliquo viro docto ſuſcipiatur. Annectit Catalogos MSto-
rum, quæ ad res Eccleſiaſticas pertinent, magno ſtudio ex omnibus eruditi orbis
Bibliothecis conquiſitos; cui ſi ſimiles in ceteris diſciplinis collectiones habere-
mus, magno profecto uſui eſſet. Judicia ejus de Machiavello magnam ipſius
oſcitantiam & imprudentiam arguunt, ut oſtendit in Præfatione Principis Machia-
vellici Conringius. Ultima editio Bibliothecæ ſelectæ prodiit An. 1607. Coloniæ,
in folio. Apparatus ſacer ibidem 1608. Referendus itaque hic autor eſt ad Scri-
ptores rei literariæ Criticos, qualis Photius eſt, &, qui e recentioribus, Photii
methodum ſequuntur Ephemeridum Scriptores. Inter illos Criticos nomen quo-
que, ſed invita plane Minerva, profiteri voluit

CLAU-

Digitized by Google

23 CLAUDIUS VERDIERIUS, filius Antonii Verdierii, cujus extat *ſup-
plementum in Bibliothecam Geſneri*, & plurima alia lingua Gallica. Is librum ſcripſit
exiguum magnifico hoc Titulo: *Cenſio autorum omnium veterum & recentiorum.* Quis
non de locuplete penu hujus Pantoſophiſtæ præclara omnia, & tanti promiſſoris
hiatu digna, ſibi ſponderet? Sed miſere ille corvos deludit hiantes: nam ubi cen-
ſuram ſuam exercet, manifeſtum hominis phreneſin facile deprehendas. Vel ex
ipſa libelli fronte non falſa metopoſcopia conjeceris hominis dementiam, qui tri-
24 ginta circiter foliis tam vaſtum argumentum exhaurire voluit. * Si non aliunde,
vel ex eo colligas inſaniam, quod ipſi parenti ſuo, viro docto, in laudes filii ſui tam
prolixo, non parcat. Nam in Bibliotheca ſua Gallica Antonius Verdierius Pater
ſub voce Claudii filii ſui varia carmina Gallica etiam cum elogio recenſet, & ille tamen
ingratus & maledicus filius de Patre ſuo pag. 171. ita: *Erravit fortaſſe Antonius Ver-
dierius pater meus, qui Geſnerum ſecutus Bibliothecæ ſupplementum fecit &c.* Porro de eo:
25 *Laboris hac in re ineſſe ſatis, quamvis induſtriæ parum, nemo eſt, qui neget.* * Adverſus
illum cenſuram ſcripſit Caſpar Scioppius, qui & ipſe certare cum aliis poteſt male-
dicentia; non vero ſeorſim excuſus libellus ille, ſed additur libro, cui titulus: *Ca-
tulli caſta carmina*, ſelecta a Raphaële Eglino Iconio; cum ejuſdem Vindiciis adver-
26 ſus Joſephum Scaligerum. Editus eſt liber Francofurti A. 1606. in 12mo. * Ne-
ſcio tamen, qui factum ſit, ut Leo Allatius diſceptatione ſua *de Erroribus magnorum vi-
rorum in dicendo*, Romæ 1636. edita, non exiguas ex hujus Verdierii cenſione laci-
nias in hunc ſuum libellum tranſtulerit, laudato interdum, ſed diſſimulanter, auto-
re, interdum præterito. Nam certe majori judicio ingenioque Leo Allatius erat,
27 quam ut e miſera iſta Verdierii cenſione judicia illa emendicaret. * Si quis aliqua
ejus ſtultitiæ ſpecimina velit, dabimus illa in guſtum: ſtatim in initio operis, 18. pa-
ginis multa ſunt inepta de Grammaticis veteribus judicia. Pag. 43. *Romans* Gallo-
rum ex voce Gallica *Normans* ſtulta plane derivatione deducit. Pag. 50. & ſqq. in
Virgilio reprehendit voces barbaras, quodque utatur phraſi non Latina, ut Æn. 3.
cum Poëta ait: *Anchiſen facio certum;* cum dicere debuiſſet: facio certiorem. *Scele-
ratum* quoque *frigus, & ſceleratas faces* more Mantuano dixiſſe Virgilium, unde in eo
deprehenſa ſit Mantuanitas. O acumen omni piſtillo obtuſius! Quam ridiculum eſt
ejus de Horatio judicium p. 57. quod in Hexametris duriuſculus ſit, & verſus pluri-
mum inexulte per monoſyllaba deſinere faciat, quo nihil ſit abſurdius, quod de poë-
tica arte multa præcipiat, quæ ipſe non obſervet; quod Satyras ſuas Sermonum ap-
pellatione minus idonea depreſſerit: Satyram enim ea gravitate & majeſtate, qua
concionator in pulpito adverſus hominum vitia, prorumpere debere; cum ſermo
familiaris quædam loquela ſit. Non novit bonus ille vir genium Satyræ, quem ne-
mo unquam felicius Horatio expreſſit, ac de induſtria hoc illi Carminis genus quæ-
ſitum; neque aliam Satyris eſſe indolem, quam quæ ridendo & familiari ſermone
verum dicat, non gravitate concionatoria, quæ cum Satyrarum Scriptoribus ſtul-
tiſſime componitur. Ejuſdem commatis eſt, quod pag. 100. artem omnem orato-
riam, ut generi humano pernicioſam, damnat, pag. 103. & 104. præclaros illos
Ariſtotelis Rhetoricorum libros cavillatur. Nihil dicam de inſana ejus in Leges &
JCtos

Digitized by Google

JCtos cenſura a p. 110. usque ad p. 132. Verum de eo judicium quoque tulit Bailletus *de Judic. Doctor. tom.1. pag.2. & pag.517.*

THEOPHILUS RAYNAUDUS, Vir multæ lectionis & ſcriptionis, 28
Jeſuita: nam omnes ejus libri 20. tomos in fol. complent, qui ante aliquot annos junctim editi in Gallia, teſtibus Ephemeridum Scriptoribus. Is librum inter alios ſcripſit, cui titulus: *Erotemata de malis ac bonis libris, deque juſta aut injuſta eorum conditione,* editum in 4to, Lugduni A. 1653. quod argumentum ipſi integrum volumen parere potuit, quanquam non aliter, niſi morali ratione, tractaverit. Magna ſcilicet horum hominum ſollicitudo eſt de admittendis ſive tollendis & expurgandis libris. Multæ in hoc Opere ab ipſo afferuntur minutæ quæſtiones, unde parum fructus pro literaria notitia, niſi quod obiter nonnulla inſpergat. Verum ſcilicet hic Horatianum illud eſt:

Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.

Eandem materiam ante ipſum tractavit Gabriel Puhtherbeus, cujus extat liber *Theotimi* titulo, ſeu, *de tollendis & expurgandis malis libris, Pariſiis* An. 1549. in 8vo editus. Sed noſter ille plenius tractat hoc argumentum. Inſtituit certas librorum claſſes, ut Hæreticorum, Atheorum, Magicorum, Superſtitioſorum, Obſcœnorum, Infamium, Suppoſititiorum, Furtivorum. De ſingulis multa habet, quæ disquirat. Sed ille, dum ſua in alios libertate cenſendi utitur, ipſe in cenſuram Eccleſiaſticam incurrit, atque in Indicem illum Prohibitorum quædam ejus Opera relata ſunt. * Et 29
fuit ſane intolerabilis illa audacia, qua referente Bailleto in *Judic. Doctor. tom.1. part.1. cap.13. pag.102.* cenſuram libertinam & impiam in Symbolum Apoſtolorum ſcripſit, aliosque in religionem Chriſtianam injurios plane libros: quare inter illos, quos Gallica voce *Chicaneurs* dicimus, refert. * Guido Patinus magnis illum elogiis or- 30
nat. In epiſtola 92. vocat illum hominem prodigioſæ ſcientiæ, qui omnia norit: nunquam ſe, ait, aperire ejus libros, quin aliquid ex eo diſcat. *Epiſtola 122.* Rainaudum cum Martino Schoockio & Hermanno Conringio confert, ita tamen, ut utrumque a Rainaudo eruditione vinci contendat. * Qua in re Viri ejus 31
judicium minime amplecti poſſum. Longe enim profundior eruditio, & limatius in Conringio, quam in Rainaudo, judicium. Quod qui diſcernere non novit, næ is vel parum judicandi ſolertia valet, vel partium ſtudio ducitur. Parum quoque apte cum Schoockio confertur Conrigius, in hac triga principe loco nominandus.

Referendi huc quoque ſunt SCRIPTORES EPHEMERIDUM 32
LITERARIARUM in variis nationibus, quatenus non nudos tantum nomenclatores, ſed & Enarratores & judices ſe exhibent. (*bb*) * Jam XX. propemodum 33
anni ſunt, cum conſilium nonnemini ſuppeditarem, ut ſingulis ſaltem menſibus, (ut

(*bb*) Ephemeridum Literariarum, ſolis, quæ decennio proximo lucem videre cœperunt, recentiſſimis exceptis, omnium Hiſtoriam fuſius, diligentia ſatis curioſa, perſecutus eſt Chriſt. Junckerus, Dresdenſis, Gymnaſii jam Schleuſingenſis Conrector, peculiari, quod Lipſiæ A. 1692. *in 12.* edidit, & Continuatione, ad hæc usque tempora pertexenda, auctius nuper promiſit, Schediaſmate.

Digitized by Google

(ut in rebus politicis fieri ſolet) varias de rebus literariis ex tota Europa conquiſi-
tas relationes publicaret, uſus eorum opera, quibus magnum eſt cum viris celebri-
bus literarum commercium: quod non ad libros tantum, ſed & ad omnia cogita-
34 ta & inventa aliaſque hiſtorias literarias extendi vellem. * Ac factum nunc eſt, ut
ſingulari quodam impulſu animi eruditorum in hoc rei literariæ ſtudium acti fue-
rint. Sed ſcopos ſibi diverſos propoſuerunt. Angli enim ad res Phyſicas ſe totos
converterunt, nova experimenta & Autores Philoſophiæ naturalis enarrando, cui
fini apud illos inſtituta fuit *Societas Regia*, cujus auſpiciis Henricus Oldenburg, ejus
Secretarius, in publicam lucem protulit, quæ illa in Societate proponebantur. Eo-
rum pars in Latinam linguam converſa eſt: promiſerat & ipſe Autor integram
verſionem, cujus nunc laboribus fata interceſſerunt; illam telam nunc pertexit
35 Hoockius. * Galli non intra naturæ fines ſe continent, ſed latius evagantur;
36 omnis enim generis Autores novos recenſent. * Primus e Gallia illam operam
ſumpſit Hedovillius, cujus liberiora judicia bilem moverunt eruditis, ut Tanaquil
Faber ſingularem librum ſcripſerit adverſus illos Ephemeridum Scriptores, cui Ti-
tulus *Journal du Journal, ou cenſure de la cenſure*, in quo ſalſe exagitat novos illos
Criticos. Quare circumſpecte magis rem ſuam inſtituerunt, & judicio omni ab-
37 ſtinuerunt, ſola recenſione contenti. * Poſtea res illa ad Dominum Galleſium, ad
Abbatem Roquium, ad Dominum Dionyſium, Regium Medicum, delata eſt, quo-
rum labores uno faſciculo comprehenſi ſunt, ſub titulo *Journals des ſçavans* prodie-
runt. Recuſi illi libri in Belgio fuerunt; ſed acceſſiſſe hic quædam a falſaria ma-
nu, queruntur Galli. Quæ ab aliis notata in his Ephemeridibus fuerunt, le-
gi poſſunt apud Baillet. libro toties laudato, *tom. 2. pag. 57. & ſqq.* Pars ali-
38 qua iſtarum Ephemeridum in linguam Latinam converſa eſt a Nitſchio. * Cœ-
perunt quoque Itali Gallicas convertere in ſuam linguam, & ipſi Gallorum
exemplo tales ſcribere Ephemerides, & quidem Florentini ſe exercuerunt præ-
cipue in Phyſicis & Mathematicis. De libris apud illos nihil habetur. Sed
39 ii jamdudum laborem hunc abruperunt; * Romæ vero FRANCISCUS NA-
ZARIUS, Vir doctiſſimus, eandem quoque palæſtram ingreſſus eſt, de quo
multa præclara ſcribunt Autores, qui ejus librum legerunt. Prodiit vero et-
iam ille ſub Titulo: *Giornali de Letterati.* Raro tales libri ad nos perveniunt.
Caſpar Bartholinus in Præfatione libri ſui de Tibiis veterum hoc illis elogium
ſuſpendit: *Franciſci Nazarii Ephemerides tantam librorum cujuſcunque ſcientiæ & lin-
guæ varietatem, tamque diſtinctam notitiam complectuntur, ut ſingularia eorundem, quæ
ipſe laborioſe ſolus perſtringit, clarius & ſolidius ab ipſis ſeorſim Autoribus haberi ne-
queant.* Ex illis Ephemeridibus multa transſcribunt Galli, nonnunquam etiam
40 Angli. * Veneti quoque Ephemerides tales inſtituerunt: ſed & hæ cum Ro-
41 manis jam diem ſuum obierunt. * Harum nationum exemplo incitati etiam Ger-
mani & Dani, acta quædam Philoſophica & Medica inſtituerunt, ſed intra Phyſi-
42 cæ & Medicinæ limites ſe continent. * An. 1682. in Academia Lipſienſi viri ali-
quot docti laudabili conſilio negotium hoc ſuſceperunt, ut *Acta Eruditorum* publi-
carent, quibus non libros ſolum in omni doctrinæ genere, ex omni gente, novos
recen-

Digitized by Google

recenſerent, ſed & inventa nova phyſica & mathematica undique conquiſita pro-
ponerent. Optime illa res hactenus cum eruditi orbis applauſu ſucceſſit, eſtque
ejus rei fructus longe maximus. Ego certe Germaniæ atque illuſtri huic Acade-
miæ de illo conſilio gratulor, quod exteris quoque, quibus noſtra raro ad palatum
ſunt, nunc placere incipit, ut jam in Gallicam quoque linguam acta illa conver-
tantur. * In ordinem illa redigit vir non literarum tantum fama, ſed & ſingulari 43
in his induſtria ſpectatiſſimus OTTO MENCKENIUS, manum jungentibus ali-
is inclutæ Academiæ Profeſſoribus, præcipueque Viro omni eruditionis appara-
tu inſtructiſſimo, Dn. CARPZOVIO, urbis Senatore ampliſſimo. * Nolo hic 44
dicere de Mercuriis librariis, qui ſingulis menſibus in Anglia, ſingulis ſemeſtri-
bus in Belgio, prodeunt; quem morem etiam Galli imitantur, qui ſingulis Ephe-
meridibus Catalogos aliquos librorum ſubnectunt, quibus continentur digna indi-
gna relatu. * Neque illud ſilentio hoc loco prætereundum eſt, Batavum quen- 45
dam CORNELIUM a BEUGHEM pollicitum eſſe *Univerſale* aliquod *ex omnibus
Ephemeridum Scriptoribus Compendium*, (*ii*) quo continebuntur & nova inventa, &
libri varii generis: quod ubi prodierit, judicium de illo labore formari poterit;
qui profecto non a jejuno ac proletario ingenio, ſed a viro rerum omnium, quæ
ibi tractantur, perito, ſuſcipi debet. Specimen aliquod ejus rei in libro dedit, cui
titulus: *la France ſçavante*, *Gallia erudita*, Amſtelodami 1633. in 12. impreſſo. Sed
nec ille vel titulo, vel exſpectationi aliorum, labor ſatisfecit: titulos tantum Ephe-
meridum, non materiarum ſpecialium ponens, quod ſecundum tres claſſes, tempo-
ris, alphabeticæ ſeriei, & generalium materiarum diſtinxit. Vide de illo Bailleti ju-
dicium loc. cit. Scripſit de Phyſicis, Medicis, Hiſtoricis ac Politicis libris Catalogos,
ſed qui ab anno 50. ad noſtra tempora prodierunt, de quibus ſequenti capite. * Plu- 46
res hinc ad eadem rei literariæ augendæ conſilia dilapſi ſunt: nam Roterodami vir
Clariſſimus PETRUS BÆLIUS, Hiſtoriarum ac Philoſophiæ Profeſſor, edidit Gal-
lica lingua librum, cui titulus: *Nouvelles de la Republique des Lettres*, quem Latina lin-
gua ita ipſe effert: *Excerpta Reipublicæ Literariæ*. * Magno illa ſtudio ac induſtria 47
congeſta fuerunt; ſed ſine aliqua cenſendi audacia: qua laborat, qui antea ejuſ-
dem generis librum ſcripſerat cum titulo: *le Mercure Sçavant*, cujus duo tantum
vel tres menſes prodierunt, quique cum illis Bælii Excerptis vendi ſolet. * Nunc 48
quoque Amſtelodami ne hac quoque gloria excideret urbs celeberrima, viri eru-
diti novum genus Ephemeridum inſtituerunt, ſub titulo *Bibliothecæ Univerſalis*

(*ii*) Univerſale illud ex omnibus Ephemeridum Scriptoribus modernis Compendium ſive Indices Librorum & Inventorum, de quibus in iſtis eſt actum, Generales, publicæ jam luci ſtitit Corn. a Beüghem, Bibliopola & Senator in Civitat. Ducatu Embricenſis, ob induſtriam laborioſam, & bene de Hiſtoria Literaria Recentiori merendi ſtudium, laude ſua haud defraudandus: librorum quidem in quatuor *Apparatus* ſui *ad Hiſtoriam Literariam Noviſſimam Conſpectibus*, Amſtelodami Anno 1689. 1694. 1699. & 1701. *in* 12. editis, Inventorum vero in *Syllabo recens in Re Medica*, *Phyſica & Chymica*, *exploratorum*, ibidem Anno 1696. excuſo. Verum ſolos tantum titulos nomenclatoris inſtar, recitat, neque ſic tamen ab omni errore immunis.

Digitized by Google

Hiſtoricæ. *Univerſalem* vocant, quod quoſcunque libros, cujusque gentis, diſcipli-
næ & linguæ recenſent; Hiſtoricam, quod ſola narratione contenti omni judicio
abſtinent. Acta Lipſienſium ejus præcipuum autorem alias incognitum nominant,
49 *Johannem Clericum*. * In iisdem quoque Actis Lipſienſium, Menſe Jan. Ann. 1687.
Ephemerides Eruditorum Parmenſes, exhibentur, e quibus excerpta quædam ſpecimi-
nis loco proponuntur. Nuper admodum prodierunt quoque Ephemerides, quæ
50 Politicam & Literariam hiſtoriam conjungunt. * Hamburgi quoque a curioſiori-
bus ejus loci viris doctis nuper inſtitutæ *Ephemerides Literariæ* in ipſo ortu ſuo ſup-
preſſæ, a quibus illud memorabile præ ceteris omnibus viſum eſt, quod Londino
nunciabatur, experimentum de liquore αὐτοκινήτῳ, ſeu de aqua vorticoſa, quæ ſe
ipſam in gyrum torquet, a R. B. Societati Regiæ expoſitum, occaſionem maximis
ſuppeditare meditationibus poſſit, multumque arcani recondere videtur.

51 Egimus de iis, qui id ſibi propoſuerunt, ut judicia de autoribus ſcriberent. Sunt, qui nonnunquam judicia de Autoribus ſcriptis ſuis immiſcent, e quibus alii excerpſere. E ſcriptis Melanchthonis GEORGIUS RICHTERUS, Sacerdos Gorlicenſis, collectionem talium judiciorum inſtituit, libro Islebiæ 1597. in 8. edito, cui titulus: *Criſes Melanchthonianæ de eligendis optimis quibusque in omni diſciplinarum genere autoribus*. Erat ſuo tempore Melanchthon communis Germaniæ Præceptor, ejusque doctrinæ longe lateque diſſeminabantur. Quare quæ in illius ſcriptis de Autoribus bonis habentur judicia, magni uſui eſſe diſcentibus poterunt: nam non ſolum de Oratoribus, Poëtis, Hiſtoricis, ſed & omnium quoque diſciplinarum Scriptoribus ſana & ſolida hic colliguntur judicia, tironibus non ſolum, ſed & doctoribus ipſis profutura. Venerabile merito Melanchthonis omnibus eruditis nomen eſſe debet, in quo uno viro plus doctrinæ & ſapientiæ fuit, quam in toto ſciolorum, multa & magna crepantium, grege.

52 Habentur in THUANI hiſtoria, ducente ita temporum ac annorum ſerie, va-
ria de viris doctis judicia & elogia, quæ in unum aliquod volumen cum ceteris me-
morabilibus Gerhardus von Stöcken in *Thuano ſuo enucleato* collegit. Illa quoque de
viris doctis judicia ſeorſim ſub titulo *Elogiorum Thuanæorum* Londini 1671. in 8. edi-
ta. Multum illis tribui debet ob ſingularem hujus viri candorem, qui procul ab
53 omni partium ſtudio fuit, & perſpicaciſſimam ejus in judicando ſolertiam. * No-
viſſime hæc judicia in Gallicam linguam convertit Teiſſierus, ſuaque additamenta
adjecit, quibus de vitis virorum doctorum multa monentur, & aliorum etiam de
ſcriptis judicia, e variis hujus generis Autoribus, colliguntur. Editus eſt liber il-
le duobus tomis in 12. Genevæ An. 1683. ſed idoneis indicibus deſtitutus.

54 TOBIÆ MAGIRI, Profeſſoris Francofurtani, Viri docti, extat quoque *Eponymologium Criticum*, ut vocat, quo habentur Elogia & Cenſuræ Virorum celebrium e variis Autoribus collectæ. Tenuis primum is labor erat, & quaſi rudimentum quoddam, Polymnemoni ejus, libro optimo, præmiſſum, poſtea ſeorſim in 4to editum auctumve Francof. A. 1644. Noviſſime, Anno ſcilicet 1687. cura Chriſtiani Wilhelmi Eybenii

Digitized by Google

Eybenii duplo, quam ante, auctius in lucem miſſus eſt. Hoc quaſi Indice uti poſſumus, ad quem plura ejus generis, quæ ſparſim apud viros doctos legimus, judicia conferri poſſunt: ſed ſeparanda ſunt Encomiaſtica a veris judiciis.

Talia cum apud omnes Autores de viris doctis judicia magno ſtudio collegiſſet ANDR. BAILLETUS, Bibliothecæ Lamonianæ Præfectus, in vaſtum aliquod Opus labor ille ipſi ſuccrevit: nam aliquot jam Tomi prodierunt Operis iſtius, cujus titulus: *Jugemens des ſçavans ſur les principaux ouvrages des Auteurs.* Tres primum Tomi Pariſ. 1685. in 12. prodiere, & nunc quartus de Poëtis acceſſit, cujus quinque ſunt partes, An. 1686. editus. Omnium ille, qui hactenus de hoc argumento prodiere, abſolutiſſimus dici Commentarius poteſt: nam non aliorum tantum judicia Vir doctiſſimus magno ſtudio congeſſit; ſed ſua quoque paſſim immiſcuit, in quibus multa ſunt egregia. Multæ quoque de Autoribus, Gallis præcipue, illic habentur notitiæ, quas fruſtra alibi quæſiveris. * Totus ille primus Tomus in præliminaribus occupatur, ubi de inſtituto ſuo & omni ratione judicandi multa & utilia & erudita proponit. Hic de libertate, neceſſitate cenſendi, de virtutibus boni judicis literarii, judicandi ſolertia, ſcientia, perſpicacitate, modeſtia; de vitiis in judicando, præcipitantia, affectatione ſive Pedantiſmo, (ut vocat,) cavillatione (*chicanerie*) malignitate, amore & odio, philautia, agitur, in quibus ſingulis ad ſpecialia deſcendit. Agit deinde de præjudiciis librorum ab antiquitate, a charactere ſacro vel profano, a dignitate Autoris, ab autoritate ejus, a titulis honorum, (quos ſingulatim recenſet,) ab inclinationibus Autoris, a natione & patria: ubi de ſingulis gentibus, atque inter alios de Germanis, de quibus ſiniſterius judicat. Quam enim invidioſum hoc! *les Allemans ſont tousjours Allemans.* Quaſi non & apud ceteras gentes homines inepti eſſent, neque apud Germanos viri docti. Sed de his in Germanos convitiis alio loco plenius a me dicetur. Agitur porro de præjudiciis, ab Autoris temperamento & moribus, ab ætate, a præcipitantia & lenitudine, a titulis libri, ubi multos veteres & recentiores in cenſuram, aliquando tamen aſperiorem, vocat; a circumſtantiis, pretio & raritate, frequenti editione, remuneratione librorum. Immiſcentur variæ diſſertationes de libris poſthumis, anonymis, vaſtitate & exilitate librorum, de compendiis, de Polygraphis: quæ omnia multum ad variam doctrinam conducunt. Recenſet hinc Typographos, Criticos, Hiſtoricos, Interpretes, Grammaticos, & tandem Poëtas magno multoque apparatu. Sed in his adjumento illi fuere integri, qui de Poëtis prodierunt, a Gyraldo, Voſſio, Craſſo, Borrichio &c. libri; in quibus nos ita procedemus, ut, quæ aliis dicta ſunt, ſuis Autoribus relinquamus, & digitum tantum in illa intendamus: ea vero, quæ a nobis ipſis notata ſunt, diligentius proponamus. Ubi ceteri prioribus Tomi acceſſerint, in magnam molem excreſcet liber: ſed tamen ob ſummam utilitatem commendari præ ceteris omnibus debet; etſi Autor, qua eſt modeſtia, ipſe tantum pro rudimento perfecti Operis haberi velit.

Enarravimus judicia de viris doctis, ab aliis collecta, ſubjungemus his judicia 57

 Viro-

Virorum doctorum illis ſublecta: inter quæ referri debent *Excerpta Scaligeriana & Perroniana.* Libelli hi prodierunt e Bibliotheca Iſaaci Voſſii: fuerunt vero illa olim conſignata a fratribus Puteanis, cum in Belgio apud Scaligerum viverent, in bonos viros ac integras nationes ſæpe injurioſa. Multa illic ſunt congeſta de libris & viris doctis judicia, per ordinem Alphabeticum diſpoſita, digna atque indigna relatu, nonnunquam maledica & falſa: quæ poſtea deſcripſit Claudius Sarravius, curiæ Pariſienſis Senator. Neque enim dubito, illis quicquam acceſſiſſe a maligna manu. Multa tamen illic habentur ad rem literariam
58 Hiſtoriamque ejus temporis noſcendam utilia. * Poſtquam primum edita fuerunt hæc Scaligeriana Hagæ Comitis An. 1666. in 8vo, Gröningæ poſtea in lucem venerunt alia Scaligeriana, An. 1669. in 12. quæ prima vocantur, cum præfatione Tanaquilis Fabri, & ex ejuſdem Bibliotheca: omnia vero Latina lingua afferuntur, cum altera illa intermiſta ſint multis Gallicis Diſſertationibus, prout ex ore loquentis exciderunt. Multa illic conqueritur de miſero ſuo ſtatu Faber, hiſtoriamque primorum Scaligerianorum hanc recenſet: *Sex ſeptemve menſes ſunt, ex quo Fr. Sigonius Juriſconſultus apud Auguſtoritenſes celeberrimus, hæc Scaligeriana manu deſcripta ad Bibliopolam miſit, ut ederentur & publicarentur. Rogavit porro, ut inſpicerem: inſpexi; & quædam ſane ad ea parabam ſcribere, quæ non omnibus fortaſſe nata ſunt; ſed totum id conſilii, ut abjicerem, multa fecere. Cur autem Prima vocaverim (nam hunc eis titulum feci) ubi libellum legeris, facile intelliges; ſcilicet altera illa Scaligeriana, quæ abhinc duobus tribusve annis prodiere, recentiora ſunt. Doctrina autem in his tanta eſt interdum, tamque recondita, ut, qui meliorum literarum ſtudioſi ſunt, nullam ſatis magnam Cl. Sigonio gratiam referre poſſint, qui nec operæ ſuæ pepercit, nec ſumptibus, ut ſchedas & adverſaria Vertuniani ſibi compararet & deſcriberet.* Gröningenſi editioni adduntur altera, ut vocantur, Scaligeriana,
59 quæ prius prodierant; ſed illa in non paucis interpolata. * Plenior horum Scaligerianorum hiſtoria habetur apud Guid. Patin. *Epiſt.* 154. qui non a Puteanis Fratribus, ſed a quodam Vaſſano hæc conſignata tradit: quam hic integram Gallicis, ut ibi habetur, verbis apponam: *J'en ai céans un manuſcrit. C'eſt un Livre fort curieux; mais un peu dangereux. Je le fis tranſcrire il y a 30. ans ſur l'orignal que m'en prêterent Meſſieurs du Puy, qui étoient mes bons Amis & de fort honnêtes-gens. Voici de la maniére que le Livre a été fait. Un jeune homme qui n'avoit pas 20. ans, nommé Jean de Vaſſan, de Champagne, Huguenot, qui avoit étudié à Geneve, prit à Paris des Lettres de recommendation du Grand Caſaubon pour Joſeph Scaliger, & ſ'en alla en Hollande. Ce Jean de Vaſſan étoit néveu de Mrs. Pithou grands amis de Scaliger, qui étoit viſité toutes les ſemaines par toute ſorte de gens ſavans. Jean de Vaſſan écutoit tout ce que diſoit Scaliger & l'ecrivoit. Delà vint ce Livre qui eſt aujourdhui dans la Bibliothéque du Roi. Jean de Vaſſan étant de retour de ſon voyage, fut fait miniſtre, puis par le moien du Cardinal du Perron & d'une bonne penſion, ſe fit Catholique, mais la penſion n'allant pas bien, il ſe fit Moine Feüillan, & avant que*
60 *d'y aller fit preſent de ce manuſcrit à Mr. du Poy.* *Perroniana* per eosdem fratres Puteanos, vel per eundem forte Vaſſanum, e Cardinalis Perronii quotidianis ſermonibus

Digitized by Google

monibus congeſta ſunt, in quibus nonnulla ejuſdem argumenti, quæ melius inter ſe
cohærent, ut Scaligeriana. Sunt in illis multa eximia, etſi de Cardinali Perronio
contemptim judicet Patin. epiſt. 10. Eadem a Cl. Sarravio deſcripta edita Genevæ
apud Petr. Colomeſium Ann. 1666. Sunt & per eoſdem fratres Puteanos Thuanæa
quædam Excerpta conſignata, ſed minoris momenti; in quibus nulla de Autoribus
judicia, ſed mera Hiſtorica occurrunt. Ad hoc exemplum memini ab amico meo
fuiſſe conſignata Conringiana judicia, quæ ille ex familiari cum ipſo converſatione
notaverat. * Male profecto de virorum illuſtrium fama merentur, qui omnia eo- 61
rum dicta factaque ſine ullo delectu in publicum protrudunt; ut fecit Colomeſius
in Opuſculis ſuis literariis; ubi habentur quædam relationes Gallicæ de variis do-
ctorum rebus & inſtitutis ſecretioribus, minime propalandæ. * Quintilianus jam 62
olim *lib. 6. c. 3.* eos reprehendebat, qui de jocis Ciceronis tres libros collegerant, in-
que iis quædam frigidiuſcula retulerant, quæ tantum virum non decebant. *Utinam,*
inquit, *Quintus & libertus ejus, Tyro, aut alius, quisquis fuit, qui hos hac de re libros edidit,*
parcius dictorum numero indulſiſſent, & plus judicii in eligendis, quam in congerendis ſtudii, ad- 63
hibuiſſent: minus objectus calumniantibus foret. * Ita Adamus Siberus *in epiſtolis p. 475.*
indigne fert, Manlium quendam omnes ſermones Melanchthonis congeſſiſſe, quos
vel in menſa, vel in ſchola, vel in via effutivit: cum delectus ei fuiſſet habendus
optimorum. * Idem conqueritur in vita Melanchthonis Camerarius: *de iis, qui et-* 64
iam dicta & ſermones quotidianos atque familiares ipſius collegerunt, & auſi ſunt cum ſuis Com-
mentationibus divulgare, quid dicam? Iſti vero neque ſtudio, neque judicio, neque omnino con-
ſideratione aliqua congerentes, quæ ne audiiſſent ipſi quidem, ſed ex aliis fortuito cognoviſſent,
ſtolida ſua temeritate ſeſe quidem infamarunt inprimis; ſed & Philippi Melanchthonis nomini
maculæ aliquid aſperſerunt, & multorum bonorum virorum futilem atque nugatoriam, vel in-
decoram quoque & indignam mentionem inculcantes, indignationem illa offenſione concitarunt.
Verum in hujus ſeculi impudente licentia hoc ſcilicet ad alia innumerabilia mala apponendum,
& dandum eſt inſulſæ hominum vanitati, & exiſtimationis ſeu lucelli quoque aucupio, cum per-
mittantur fiantque impune alia, cum flagitioſiora, tum ſceleratiora. Idem de Lutheri ſer-
monibus judicium eſto, quos illo invito & neſciente ediderunt nonulli. * Fuere 65
quoque, qui Satyrica quadam ratione judicia de viris doctis eorumque actionibus
propoſuere, ut TRAJANUS BOCCALINUS in *Relationibus ſuis e Parnaſſo;* quem
tamen verum autorem multi non habent, ut ſupra vidimus. * Hunc imitatus eſt 66
ADAMUS EBERTUS, cujus extant L. *Relationes e Parnaſſo,* Hamburgi 1683. in 8vo
editæ, ubi de rebus literaris & civilibus nonnulla per fictas illas narratiunculas pro-
ponuntur.

DANIEL BARTOLUS, Italus, Vir ingenioſiſſimus, varios libellos ſcri- 67
pſit Italica lingua, cultu orationis pene nimios. Inter illos eſt liber de Literatis, eo-
rumque virtutibus, & vitiis, qui in Germanicam linguam quoque translatus eſt.
Converſus eſt etiam in Linguam latinam, cum hoc titulo: *Character hominis literati.*
Multa in illo arguta ſunt de ſcriptis Satyricis obſcœnis, plagiis &c. ſed ad eloquen-
tiam magis, quam ad Hiſtoriam ſpectant: nam belli elegantiſque ingenii luſus cir-

ca

ca ſingula capita apud illum habentur. Scripſit & alios libros, quorum in eloquen-
68 tia Eccleſiaſtica uſus eſt, de quibus infra plura. * De eodem argumento THEO-
PHILUS SPIZELIUS egit: aliquot enim libros de virtutibus & vitiis eru-
ditorum ſcripſit, quos undique e vitarum Scriptoribus & Encomiaſticis collegit.
69 Tituli ſunt: *Literatus, felix & infelix.* * Similiter quoque FRANCISCUS
RIDDERUS ſcripſit Hiſtoriam de Eruditione, ſcriptione, libris, & Bibliothe-
cis; ſed non niſi mera illa Collectanea ſunt undique congeſta.

70 VINCENTIUS PLACCIUS *de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis*
egit; (*kk*) optimum fuit conſilium Viri doctiſſimi, cum hoc ſibi eligeret argumen-
tum, quod ante eum nemo occupaverat. Extabat tenuis quædam ſcheda FRIDERI
GAISLERI *de mutatione nominis,* cujus poſterior pars agit de ſcriptis Anonymis, ſed
parum eſt pro hujus argumenti vaſtitate. Suſcepit idem conſilium jamdudum Bi-
bliothecarius Bibliothecæ Oxonienſis THOMAS HIDE, a quo tamen nihil
hactenus in lucem editum eſt. Nemo igitur operæ pretium fecit, præter Placcium;
quanquam, ut ipſe non diffitetur, feſtinatus ille labor ſit & imperfectus, nam ipſe
nunc Supplementum altero tanto majus promiſit. Augeri ſane ille labor multis
modis poteſt, & magnum habet in tota Hiſtoria literaria fructum. Multa latent
ſub larva falſi Autoris volumina, quorum interdum tenuis notitia eſt. Admittun-
71 tur enim quandoque libri in lucem, quorum Autores longe alii ſunt. * Referen-
dus quoque hic eſt JOH. DECKHERI liber *de ſcriptis adeſpotis*, jam tertium
An. 1686. Amſterodami editus.

72 Ad Hiſtoriam literariam pertinent & illi, qui de Academiis ſcripſere. Hic primo
loco merito poni debet HERMANNUS CONRINGIUS, Vir πολυμαθέ-
στατος, qui, ut jam ſupra indicavi, *de Antiquitatibus Academicis,* librum ſingularem ſcri-
pſit. Ejus poſtrema editio multa habet additamenta, quæ pene altero tanto ſuperant
priorem editionem. Liber eſt doctus, & in hoc argumento pene unicus: nam, qui alias
in hoc negotio verſati ſunt, jejunam tantum operam præſtiterunt, & in generalioribus
occupati, aut in iis, quæ ad jura Academica ſpectant, præcipua tamen Hiſtorica, pri-
masque origines ne attigerunt quidem. Hornius quidem in diſſertationum ſuarum Hi-
ſtoricarum & politicarum 31. agit de Academiarum per occidentem inſtauratione:
ſed levia illa ſunt & ſuperficiaria. Conringius quoque ipſe in ſpecialioribus deficit:
Hiſto-

(*kk*) Vinc. Placcii δευτέραι de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis Detectis Φροντίδες, quæ in volumen ingens, labore ipſius improbo, & amicorum ſymbolis, excreverunt, prælo paratæ apud JCtum πολυμαθέστατον, Gerhardum a Maſtricht, Reip. Bremenſis Syndicum, cui Autor moribundus eas commendavit, deliteſcunt, & a Bibliopola, boni rei Literariæ publicæ ſtudioſo, in lucem protrahi deſiderant. Inſtitutum Operis, 5000. circiter Autoribus larvam detracturi, exponit *Invitatio* Autoris *ad Ant. Magliabechium, aliosque Eruditos, ſuper Symbolis ad illud conferendis, Amica,* Libro *de Arte Excerpendi,* Hamburgi A. 1689. in 8vo edito, ſubjuncta. Non parum etiam Argumentum hoc illuſtravit Adr. Bailleti Tr. Gallicus, Pariſiis A. 1690. in 12. publicatus: *Auteurs Deguiſez ſous des Noms Etrangers, empruntez, ſuppoſez, feints à plaiſir, chiffrez, renverſez, retournez, ou changez d'une langue en une autre.*

Hiſtoria enim ſpecialior Academiarum ab aliquo deducenda hactenus deſideratur: nam, quanquam Franciſcus Junius Müddendorpius de Academiis Germaniæ, alii de Academiis ſpecialibus, e. g. de Pariſienſi, Oxonienſi, Patavina, ſingularibus libris egerint; quanquam & Gregorius Leti de Academiis *Italiæ in Italia ſua regn.* non modica inſpergat, revera tamen omnis ille labor mancus eſt & ſterilis. * Optan- 73
dum eſſet, ut hanc operam ſibi depoſceret vir prudens & doctus, & quemadmodum Conringius generalia Academiarum, ita ſpecialiora tum e variis de hoc argumento Scriptoribus, tum ex ſua experientia concinnaret. Et ſane, quemadmodum olim Ariſtoteles Rerump. hiſtoriam contexuit; quidni ſimili ratione liceret Academiarum, quæ ſunt literatorum Reſp. Hiſtoriam tum e Politicis, tum ex Hiſtoria literaria, principia contexere? Præclarum ſane hoc & illuſtre argumentum, de quo nemini hactenus in mentem quicquam incidit; cui operi tamen exædificando multa poſſint ſuppeditari hinc illinc ſubſidia, modo quis prudentiam & peritiam huic rei commodet. De his Academiarum juribus & privilegiis in univerſum Autor quidam Hiſpanus ſcripſit vaſtum Volumen. * De Academiis Galliæ, ac ſpeciatim 74
de Pariſienſi quidem *Cæſar Egaſſius du Boulay* hiſtoriam ſcripſit, Bailleto *tom. 2. pag. 170.* nominatam, ſex ſpiſſis in folio Voluminibus, mihi vero nunquam viſam. Ita vero de iis judicat Autor ille, multa quidem in illis haberi impertinentia, ſed utiliſſimum eſſe librum ad notitiam ſcriptorum, quæ publicarunt viri docti in Gallia; exterorum quoque, qui in hac Academia vixerunt. Multa quoque illic memorabilia coacervari ait, quæ alibi fruſtra quærantur. De Belgii Academiis ſingulares etiam libri conſcripti ſunt, lingua & Latina & vernacula, quorum tituli in Catalogo Thuanæo videri poſſunt. Edmundus Richerius, vir inter Gallos doctiſſimus, *de optimo Academiarum ſtatu* librum elegantem ſcripſit, in 8vo Pariſiis An. 1603. editum. Ex his ſimilibuſque Autoribus confici idoneum corpus poſſit.

ANTONIUS WOOD, Anglus, ſcripſit *Hiſtoriam & Antiquitates* 75
Univerſitatis Oxonienſis. Liber editus eſt in folio 1674. Oxoniæ. * Qui, cum 76
diligentiſſime recenſet antiquiſſimæ Academiæ Oxonienſis originem & progreſſum, operoſus eſt in Theologiæ & Philoſophiæ Scholaſticæ hiſtoria percenſenda. Cum enim in antiquiſſima Academia Pariſienſi hæc caput extulerit, indeque in Academias Britannicas propagata, ejus hic hiſtoria plenius proponitur. Magni itaque uſus ad hunc ſcopum liber ille eſt, ex quo præterea cognoſcas Academiarum tum temporis in Europa ſtatum, quæ ad Pariſienſis Britannicarumque Academiarum formam inſtitutæ videntur. Inſignis ex illo notitia haberi poteſt virorum doctorum, qui vel in hac Academia vixerunt, vel ex illa prodierunt, quorum alias notitia haberi non poteſt. Magna potuiſſet Conringii libro ex hoc Opere acceſſio fieri; ſed ille librum iſto tempore nondum impreſſum ad hos uſus applicare non potuit. Poteſt & his addi Bœclerus in Commentario *de Seculi 9. & 10. rebus*, qui ſub ſingulis Imperatoribus breviſſime recenſet ſtatum literarium.

PETRUS LAMBECIUS, Vir doctus & Polyhiſtor clariſſimus, Ham- 77

Digitized by Google

burgenſis olim Gymnaſii Rector, poſtea conſiliarius & Bibliothecarius Imperatoris, ad Hiſtoriam literariam non parum ſubſidii attulit; de quo jam ſupra multa diximus. *Prodromum* ille quidem *Hiſtoriæ literariæ* ſcripſit, ſed vel ex titulo ipſo apparet, non niſi partem ab ipſo tractari: neque enim ſufficiebat vir unus tam immenſo operi, cujus concinnatio non unum aut alterum annum, ſed totam fere hominis vitam, requirit, ideoque poſt primam illam Prodromi editionem nihil ulterius edidit: ſed ad *Bibliothecæ Vindobonenſis hiſtoriam*, & *Catalogos* ſcribendos, vaſtos & laborioſos, acceſſit; cujus Operis magna jam tum prodierunt Volumina, docta quidem & operoſa, ſed multis illuc non pertinentibus rebus referta, cum in excurſus abit Autor, non quidem inutiles & indoctos, ſed alii loco & tempori opportuniores. Rectiſſime de eo iudicat Bailletus *Tom. 2. p. 250.* Autorem hunc vaſtos illos Commentarios in arctius contrahere ſpatium potuiſſe, ſi maiorem ſumptuum, quam magnificentiæ rationem habere voluiſſet. Non diſplicet tamen eius conſilii ratio, quod manum Hiſtoriæ literariæ ultimam imponere noluerit, quam completo Bibliothecæ Vindobonenſis Catalogo. Sed ipſe ſpe ſua excidit, cum fata tam longinquo Operi interceſſerint

78 GABRIEL NAUDÆUS, Gallus, Vir doctiſſimus, Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, inter Scriptores Hiſtoriæ literariæ recenſendus, cujus extant ſcripta, magno ingenio & doctrina elaborata. Is Gallica lingua librum ſcripſit, cui titulus: *Addition à l'Hiſtoire de Louys XI.* Pariſiis editum 1630. in 8vo, oppido rarum, quo continetur præcipua pars Hiſtoriæ literariæ illorum temporum, non per Galliam ſolum; ſed & per alias Europæ partes. Vocat *Additionem*, quoniam illic per-
79 tractat partem, a reliquis Hiſtoricis intactam. * Incidit autem hujus Regis hiſtoria in illa tempora, quibus incepit παλιγγενεσία literarum per totam Europam: occaſione illa diſquirit in originem artis Typographicæ, candideque Germanis vindicat divinam artem, quam Batavi ſibi tribuere voluere per ſummam erga Germanos invidiam; quorum argumenta illic refutat: legendus eſt *cap. 7.* Fruſtra itaque eſt *Boxbornius* cum omnibus ſuis argumentis, qui peculiarem *de artis Typographicæ origine* librum pro Batavis ſuis ſcripſit. Idem Vir clariſſimus *Bibliographiam Politicam* ſcripſit; ubi de Politicis Scriptoribus judicat; aliumque, cui titulus *Maſcurat*, ubi de iis ſcriptis judicat, quæ ſub Cardinale Mazarino edita ſunt.

CAP. XVII.

DE SCRIPTORIBUS BIBLIOTHECARIIS.

§. 1. *Scriptores Bibliothecarii* 2. *vel de methodo Bibliothecæ inſtituendæ agunt, vel hiſtoriam Bibliothecarum proponunt.* 3. *Richardi Buri Philobiblion.* 4. *Beſſarionis epiſtola.* 5. *Gabr. Naudæi diſſertatio de inſtruenda Bibliotheca.* 6. *Hottingeri Bibliothecarius quadripartitus.* 7. *Ejus Indices librarii.* 8. *Claudii Clementis Muſeum.* 9. *Juſti Lipſii de Bibliothecis Syntagma.* 10. *Ludovici Jacobi Tracta-*

Digitized by Google

Tractatus de Bibliothecis. 11. *Judicia de illo;* 12. *Gallicæ Bibliothecæ non ceterarum nationum Bibliothecis præferendæ.* 13. *Ludovici Jacobi plures libri Bibliothecarii recenſentur.* 14. *Lomeier de Bibliothecis,* 15. *in vetuſtis diligentior, quam in recentioribus.* 16. *Ludovicus Jacobus indiligentiâ notatur.* 17. *Jodocus a Dudinck.* 18. 25. *Mutius Panſa.* 19. *Galleſii Tractatus de Bibliothecis exiguus.* 20. *Spizelii Diſſertatio de re Bibliothecaria.* 21. *Cardonæ.* 22. *Putcani.* 23. *Majoragii, Heinſii de Bibliothecis ſcripta.* 24. *ſqq. Bibliotheca Vaticana.* 25. *Mutius Panſa.* 26. *Angelus Rocha.* 27. *Zoilus Ardelio de Bibliotheca Vaticana.* 28. *Vindobonenſis Bibliotheca a Lambecio deſcripta.* 29. *Bibliotheca Oxonienſis.* 30. 31. *Catalogus ejus a Jameſio & Hidanio ſcriptus.* 32. *Quid in hoc deſiderandum.* 33. *Anglicæ Bibliothecæ ceteræ.* 34. *Bibliotheca Guelſerbytana ab H. Conringio laudata.* 35. *Bibliothecæ Regiæ Gallicæ nova & pleniſſima deſcriptio laudatur.* 36. *Qui de variis Bibliothecis ſparſim egerunt.* 37. *Collegii Pariſienſis Societ. Jeſu Bibliotheca laudatur.*

Cum ſupra *cap. 3. de Re Bibliothecaria* egerimus, ac plurima ejus argumenti tetigerimus; nunc hoc loco SCRIPTORES BIBLIOTHECARIOS recenſebimus: nam, quoniam Bibliothecæ locupletis ordinata cognitio non parum facit ad Hiſtoriam literariam cognoſcendam; non immerito Scriptores Bibliothecarios iis, qui ad Hiſtoriam literariam pertinent, ſubjungimus. * Quidam ex illis Scriptoribus vel de methodo inſtituendæ Bibliothecæ agunt, vel Hiſtoriam Bibliothecarum, ſeu univerſalem ſeu particularem, proponunt. De illis primum agemus, etſi jam tum cap. 3. eorum quoque mentionem fecerimus. 1 2

RICHARDUS a BURI, Epiſcopus Dunelmenſis, & Eduardi III. Anglorum Regis, Cancellarius, & Theſaurarius Regni, librum ſcripſit, cui titulum fecit; *Philobiblion*, qui rariſſimus eſt, & in paucorum manibus verſatur (*ll*), in quo ille rem Bibliothecariam commendat, & modos oſtendit, quibus adornari Bibliotheca poſſit. Seorſum ille editus non facile comparet in Bibliothecis; ſed iteravit editionem ejus Melchior Goldaſtus, addiditque *Centurias Epiſtolarum Philologicarum*, quas ille collectas junctim edidit Francofurti in 8vo. An. 1610. quibus multa continentur notabilia. * Additur quoque Beſſarionis, Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Cardinalis Tuſculani *Epiſtola*, ad Principem Senatumque Venetorum miſſa An. 1469. qua Bibliothecam ſuam omnis generis libris inſtructiſſimam eidem Senatui defert ac donat. Richardi vero illius liber, etſi dictio genium iſtorum temporum ſapit, tamen eleganter ſcriptus eſt, ac multa proponit rei Bibliothecariæ arcana. 3 4

GABRIELE NAUDÆO nemo vixit ſuo tempore ἐμπειρίας Bibliothecariæ peritior; cujus extat libellus ad Præſidem Memmium, ſcriptus hoc titulo: *Advis pour dreſſer* 5

(*ll*) Recuſum eſt Richardi de Buri *Philobiblion*, cum eadem Centuria Epiſtolarum Philologicarum, a Melch. Goldaſto collectarum. Unica (nec enim plures, ut Morhofius opinatur, edidit), Lipſiæ An. 1674. in 8vo.

Digitized by Google

dreſſer une Bibliotheque. Multa ſunt in hoc tenui libello notabilia, tum quod ad erectionem; tum quod ad conſervationem Bibliothecæ attinet. Richardum de Buri ſæpiſſime in exemplum proponit. Multa illic de officio Bibliothecariorum, qualitate librorum, & ſimilia, quæ recentiores quidam de hoc argumento Scriptores ſtrenue exſcribunt. Prolixus in ejus laudes eſt Mareſius *lib. 2. Epiſt. 32.*

6 JOHANNES HENRICUS HOTTINGERUS, Theologus Reformatorum πολυμαθέστατος, Orientali literatura præcipue celebris, librum ſcripſit titulo *Bibliothecarii quadripartiti.* Quatuor partes hujus Operis fecit: prima agit de Bibliothecarum inſtructione, officio Bibliothecarii, aliiſque nonnullis, quæ ſpectant ad modum contexendi Catalogos Bibliothecarios, quorum potiſſima pars excerpta ex Naudæi ſcripto ſupra dicto. Notanda ſunt inprimis, quæ de Locis Communibus Bibliothecariis inſtruendis proponit. Ita enim Bibliothecam ſuam inſtitui jubet, ut ipſe ejus ordo poſſit eſſe inſtar Locorum Communium. Illic varias recenſet variorum Autorum methodos, quibus tandem ſuam addit ἐπίκρισιν p. 79. Quæ omnia ſic ſatis bona ſunt, niſi quod ordo nimium laborioſus videatur, & in ipſa Topothe-
7 ſia libraria difficulter ſemper obſervari poſſit. * Præſtat itaque, ſi Bibliothecæ ea ferme methodo, qua utuntur Collegii Jeſuitici Pariſienſis Patres, in Syſtemate Bibliothecæ ab illis edito, aut qualis habetur in Catalogo Bibliothecæ Thuanæ, diſpoſitæ bonos Indices ſubjeceris. De ejus *Indicibus librariis* plura diximus *cap. 6.* quo lectorem remittimus. Reliquis tribus partibus ſcripta Theologorum ſecundum certas claſſes diſponit, quæ omnia utiliter & cum fructu legent Theologiæ Studioſi. Utilis quoque eſſe poteſt in prima ejus libri parte cap. 3. Bibliotheca Anglorum Theologica contracta.

8 CLAUDIUS CLEMENS, Jeſuita, ſcripſit librum, cui titulus eſt: *Muſeum ſ. Inſtructio Bibliothecæ, tam publicæ, quam privatæ.* Editus eſt Lugduni An. 1636. in 4to. Multa coacervat hic Autor ad hoc argumentum: eſt in alienis potius occupatus & generalibus, in externis, quæ ſpectant ad ornatum Bibliothecæ, in picturis & ſimilibus. Scilicet ille phaleras tantum, non Pegaſum ipſum curat: recte de illo Bailletus tom. 2. p. 273. *Il y a quelque erudition, mais il y a trop de babil & trop de ce que nous appellons fatras & ſ' il avoit eu plus de jugement, il auroit renfermé tout ce qu' il y a de bon dans cet ouvrage, en un fort petit livre.* Additur quoque deſcriptio Bibliothecæ Hiſpanicæ Scorialenſis, & ad ſtudia lectionemque librorum parænesis.

9 JUSTI LIPSII primo loco debebat fieri mentio, ſed quoniam in re Bibliothecaria potius ungues & reduviam curat, quam caput, vel plane etiam omitti poterat, & ad Scriptores antiquarios rejici. (†) Scripſit *Syntagma de Bibliothecis*, in quo de ritibus

(†) Syntagma Libellorum & commentationum de Bibliothecis atque Archivis, a Joh. Joach. Madero Helmſtadii Anno 1666. in 4to publicatum, præter Editoris de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis Præfationem, Juſti Lipſii de Bibliothecis Syntagma, Fulvii Urſini, Guid.

Digitized by Google

bus variis & antiquitatibus circa rem Bibliothecariam agitur. Hunc librum poſtea una cum aliis ejusdem argumenti excerptis antiquariis edidit Maderus, præmiſſa de antediluvianis Bibliothecis Diſſertatione. Eundem Lipſii librum cum inſigni auctario editurus erat maximi nominis Medicus, Hieronymus Welſchius, ut teſtatur in ejus vita Schröckius. Sed hujus & multorum aliorum ſpes præmatura hujus viri morte intercidit.

LUDOVICUS JACOBUS primus eſt, quantum memini, qui de Bibliothecis, 10
antiqui novique temporis, aliquid ſcripſit. Fuit Carmelita: Gallica lingua librum, Pariſiis Ann. 1644. editum, ſcripſit, cui titulus: *Traité de plus belles Bibliotheques publiques & particulieres, qui ont eſté, & qui ſont à preſent dans le monde*, id eſt, *Tractatio de optimis Bibliothecis, publicis, privatis, quæ fuerunt, hodieque ſuperſunt in orbe.*
* Magnam hic rem agi credideris: ſed ſi, quod res eſt, dicendum, amphoram titu- 11
lus inſtituit, liber exit in urceum. Quod ad veteres attinet Bibliothecas, plura ab aliis jam tum dicta ſunt; in novis recenſendis ultra notitias, quas e paucis Autoribus hauſit, nihil novi affert. In Italicis Thomaſini, in Anglicis Pitſei, in Belgicis Sanderi, in Germanicis Melchioris Adami vineta cædit. Qui Autores, ſi Thomaſinum & Sanderum excipias, ἐν παρέργῳ illa attingunt, & caſu in eorum mentionem incidunt. Nam, qui e Melchioris Adami Vitis omnem rei Bibliothecariæ Germanicæ notitiam metitur, ut facit Ludovicus Jacobus, e turri Archivos judicat. * Ex 12
qua rerum peregrinarum incuria vel deſpicientia natum hoc ipſi judicium eſt, plures Bibliothecas in una Lutetiæ urbe, quam in Anglia, Hiſpania ac Germania integra reperiri. Scilicet & hic verum eſt, quod veteri verbo dicitur: τῆς Πατρίδος καπνὸς λαμπρότερος τῦ παρ' ἄλλοις πυρὸς. Neque tamen Patriæ ſuæ Bibliothecas illa, qua poterat, diligentia recenſet, quanquam majorem illis curam impenderit. Joſephus Scaliger in Excerptis refert, ſuo tempore 80. perfectas Pariſiis fuiſſe Bibliothecas, cum Londini tantum 12. fuerint. Memorat de eo Bailletus *tom. 2. p. 273.* quod parum diligentiæ & judicii in Opere hoc adhibuerit; multa incerta aliorum

Guid. Pancirolli, Bartholom. Chaſſanæi, Franc. Patricii, Mich. Neandri & Jac. Phil. Thomaſini de iisdem, Laur. autem Pignorii de Servis Veterum Bibliothecariis, & Eunundi Figrelii de Statuis Doctorum, Ἀποσπασμάτια, Balth. Bonifacii Lib. de Archivis, Franc. Schotti, Onuphr. Panvinii & Ant. Cicarellæ de Biblioth. Vaticana, Balth. Corderii & Alex. Barvoetii de Scorialenſi, ac Joh. Alex. Braſſicani de Budenſi, Schediaſmata, uno faſce complectitur. Secundæ illius editioni, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo Acad. Juliæ πολυμαθεστάτῳ, Helmſtadii Anno 1702. cum Præfat. ſua, publicatæ, Herm. Conringii de Bibliotheca Auguſta Guelpherbytana Diſſertatio acceſſit Epiſtolica. Hanc, curante eodem Polyhiſtore, ulteriorem etiam Collectionis hujus pollicito continuationem, Anno 1703. ſecuta eſt *Nova de Bibliothecis Acceſſio*, Syntagmati Maderiano adjuncta, in qua Rich. de Buri Philobiblion, Gabr. Naudæi & Theoph. Spizelii de Bibliothecis Diatribæ, & Chriſtoph. Heidmanni de Bibliothec. Acad. Juliæ Vetuſtiori, Herm. ab Hardt de Nova ejusdem Rudolphea, Caſp. Sagittarii de Jenenſi, ac Jul. Pflugii de Budenſi, Commentationes, lucem denuo junctim aſpexerunt publicam.

Digitized by Google

fide credulus ipſe adducat. Inde factum, ut numerum Bibliothecarum auxerit, quas ille pro locupletibus venditat, quæ vix inter mediocres locum inveniunt. Bibliothecam S. Victoris ille ob MStorum copiam in cœlum extollit laudibus; ſed Scaliger in Excerptis quicquam in illa boni eſſe negat, neque ſine cauſa Rabeleſium ſatyrico illam ſale defricuiſſe. Sed dici tamen in ejus defenſionem poteſt, quod ipſe in præfatione ad lectorem Autor pro imperfecto Opere habeat. Condonandum affectui ejus in patriam eſt, quod Pariſinas Bibliothecas ceterarum gentium vincere exiſtimet. Etſi enim illic locupletes illæ ſunt, comparari tamen cum tot nationum Bibliothecis nequeunt, ubi non fungi & verveces habitant. Laudat tamen ejus curioſitatem Baillerus, ibid. *p. 98.* & accuratoria ab illo ſperare nos potuiſſe ait, ſi ſuper-
13 vixiſſet. * Edidit Idem *Bibliothecam Pontificiam,* in cujus prima parte agit de libris, quos Pontifices ſcripſere; altera de iis, qui vitas & elogia Pontificum ſcripſere. *Bibliothecam* quoque *Cardinalitiam* & *Carmeliticam* promiſit, eodem modo inſtructam: quæ an lucem viderint, non conſtat. Idem *Bibliothecam Feminarum,* quæ literis & libris inclaruerunt, an abſolverit, incertum. Extat quidem in illum librum inter Epigrammata Naudæi aliquod, quod *pag. 53.* legitur; ſed fortaſſis illud in librum, vel affectum vel ineditum, ſcriptum eſt. Præmitti huic ſolet libro Naudæi *diſſertatio de Bibliotheca inſtruenda;* quam ob cauſam factum eſt, ut totum de Bibliothecis librum Naudæo adſcripſerit Lambecius, *Comment. de Bibl. Vindob. lib. 1. p. 115.* qui tum optimi amici fuerunt, ut ex vita Naudæi, Epiſtolis ejus præfixa, patet.

14 Poſt illum *de Bibliothecis* in univerſum ſingularem librum publicavit, jam ſecundum editum, JOHANNES LOMEIER, Eccleſiæ Deutechomienſis Paſtor, Vir doctus quidem, ſed cui tamen non iſte ad manum fuit apparatus, quo opus erat de hoc tam vaſto argumento aliqua ſcripturo; quod ille limarius ornatiuſque nobis, quam Carmelita ille, dediſſet, ſi ſylvam Operi educendo inſtructiorem habuiſſet. Nam & in ſumma illius percurſatione etiam curam quandam & ἀγχίνοιαν oſtendit, ne Ludovici quidem Jacobi ſubſidiis adjutus, cujus ille librum apud Bibliopolas Amſtelodamenſes & Francofurtenſes fruſtra quæſitum, nuſquam reperire potuit, ut ipſe teſtatur. In vetuſtioribus accura-
15 tior eſt Lomeierus, Gallus vero ille indiligentior. * At vero in recentioribus recenſendis parcior eſt Lomeierus: quanquam interdum aliqua, quæ Galli iſti-
16 us manum fugerunt, & illic apparent. * Gallus ille, ut in Bibliothecis, qua publicis, qua privatis, recenſendis diligentior eſt, illis præcipue, quæ in Collegiis Monachorum latitant, multas tamen, tam publicas quam privatas, prætermiſit, easque celebratiſſimas, e quibus nunc tantum viciniores nomino, Auguſtam illam *Wolfferbytanam, Sleſvicenſem* noſtram, & *Hamburgenſem,* quæ profecto inter tot alias recenſeri debebant: ne quid de remotioribus dicam, & de privatis. Quanquam enim hæ non ſunt perpetuæ; nam vel ad alios poſſeſſores tranſeunt, vel venditionibus diſtrahuntur, earum tamen notitia propter ipſos libros habenda eſt. Gallus, ut indiligentiam ſuam in Germanis Bibliothecis excuſare poſſit, ad fontes ſibi nobiſque incognitos ablegat. *Non dubito,* inquit pag. 226. *plures eſſe eaſque bonas in Germania Bibliothecas,*

Digitized by Google

thecas, verum cum illarum nulla mihi hactenus notitia ſit, remitto lectorem ad librum Jodoci Dudingii de Bibliothecis: qui, cum ad manus meas hactenus non pervenerit, ad rei Bibliothecariæ cognitionem nullum nobis uſum præbere poteſt. Et ille tamen in hac rerum ſuarum tenuitate & anguſtia, Germaniæ, Hiſpaniæ, Belgiique opes contemnere audet præ Galliæ ſuæ theſauris. * Illum vero Jodocum a Duding non niſi a Catalogis & indicibus novi, fruſtra a me hactenus, utut maxima diligentia, quæſitum. Fuit vero iſte JODOCUS a DUDINCK, Canonicus Reſenſis, & Paſtor Vinenſis ad Rhenum, cujus liber Coloniæ apud Jodocum Kalckofen, An. 1643. in 8. magnifico ſane titulo prodiit: *Palatium Apollinis & Palladis, ſive, Deſignatio præcipuarum Bibliothecarum mundi, veteris novique ſeculi.* Non habuit ipſum, neque vidit Labbeus, qui in Bibliotheca Bibliothecarum p. 109. e Valerii Andreæ Bibliotheca Belgica libri titulum cum aliis ejus Autoris recenſet. Ne mentionem quidem ejus facit Lomeierus, ut vel ex eo, ignotum ipſi hujus viri fuiſſe nomen, appareat. Teſtatur vero Bailletus *tom. 2. pag. 272.* dediſſe illum Dudingium ideam Bibliothecarum præcipuarum ſuperficiariam, ut vel ex eo appareat, non viſum fuiſſe Jacobo librum, ad cujus pleniores opes nos ille ablegat. * Addi ſuperioribus poteſt MUTIUS PANSA in libro Italice ſcripto de *Bibliotheca Vaticana* Ann. 1590. Romæ in 4to edito, qui ſuo in argumento hoſpes alibi ſemper vagatur, & reliquarum gentium librariam & literariam rem recenſet, neutri horum, quos recenſui, quantum ego quidem animadvertere potui, cognitus. 17 18

GALLESIUS, Autor Gallicus, An. 1680. librum edidit, cui titulus: *Traité de plus belles Bibliotheques du monde.* Magnos ille titulus ſtrepitus facit; ſed pro theſauris carbones. Exiguus liber eſt, novem ſcilicet foliis conſtans in 12. Pleraque exſcripſit e Lomeiero, quem vix nominat: quo in judicio ὁμόψηφον mihi video Bailletum, qui errores quoque Lomeieri retinuiſſe notat. Ludovici Jacobi nomen in illo non deprehendi. Hiſtoria de impreſſis primis libris jejuna eſt & tenuis, ac longe plenior apud Naudæum in Additione ad hiſtoriam Ludovici XI. Epiſtola ejus de inſtituenda Bibliotheca nihil novi habet, quod non plenius Naudæi diſſertatio proponat. In Pariſienſium Bibliothecarum recenſione forte aliqua nova habet. 19

THEOPHILI SPIZELII extat liber, cui titulus: *Sacra Bibliothecarum illuſtrium arcana detecta:* editus Auguſtæ Vindelicorum 1668. in 8vo. De hujus conſilio alibi plura dico: hoc loco tantum ejus mentio fit, quia Diſſertationem præliminarem libro ſuo præmiſit, qua in univerſum de Bibliothecis agit, quæ continet notabiliora quædam, ex ſupra memoratis Autoribus excerpta; quibus addidit nonnulla, quæ ipſe vel in peregrinationibus obſervavit, vel alias notavit. 20

Ex Nicolai Antonii Bibliotheca Hiſpanica diſcimus: JOHANNEM BAPTISTAM CARDONAM, Valentinum, multiplici divinarum & humanarum rerum prudentia celebrem, in Patribus ope Manuſcriptorum reſtituendis occupatum, libellum *de Regia Sancti Laurentii Bibliotheca* ſcripſiſſe, ubi conſilium cogendi omnis generis 21

utiles

Digitized by Google

utiles libros, & per idoneos miniſtros fructuoſe callideque cuſtodiendi proponit;
cui adnexa ſunt quædam *de Bibliothecis* ex Fulvio Urſino, *deque Vaticana* ex Onu-
phrii ſchedis: qui libellus junctus eſt *de expurgandis hæreticorum propriis nominibus, & de*
Dipthycis, Commentariolis, qui omnes ſimul editi Tarraconæ 1587. apud Philipp. Mey
22 in 4to. * Scripſit & ERICUS PUTEANUS librum *de uſu Bibliothecæ,* & quidem
ſpeciatim Bibliothecæ *Ambroſinæ,* Mediol. in 8vo 1606. editum, aliumque, cui titulus:
Auſpicia Bibliothecæ Lovanienſis An. 1639. in 4to. De Petri Blanchot idea Bibliothe-
23 cæ Univerſalis jam ſupra diximus. * Habentur apud *Majoragium* & *Heinſium* Ora-
tiones hujus argumenti. Extat & hujus generis Epiſtola a P. Bertio ſcripta, &
Catalogo Leidenſi addita.

Subjicimus generalibus illis de Bibliothecis Scriptoribus ſpeciales aliquos, qui
24 ſcilicet ſingularium Bibliothecarum Hiſtoriam ſcripſerunt. * Inter Bibliothecas
Chriſtiani orbis principatum obtinet VATICANA, cujus Hiſtoria a Scriptori-
bus aliquot tradita eſt; ſed ſecretiora ejus & MSti Codices nunquam patuerunt.
Joſephus Scaliger, tum in Epiſtola ad Gruterum ſcripta, tum in Excerptis illis, quæ
fratres Puteani congeſſerunt, non magnopere æſtimat Bibliothecam Vaticanam, il-
lique præfert Florentinam & Pariſinam Regiam; qua de re plenius agit Conrin-
gius in *Biblioth. Aug. pag. 37. 38. 39.* Illius opes creviſſe dicuntur e ſpoliis Bibliothecæ Ele-
ctoralis Palatinæ: ſed alii hoc in dubium vocant, qui exiſtimant, inter Cardinales
quosdam direpta fuiſſe arcaniora ejus Bibliothecæ.

25 MUTIUS PANSA, cujus jam ſupra mentionem fecimus, Italica lingua
librum ſcripſit, cui titulus: *Ragionamenti della Libraria Vaticana,* quo in libro agitur
de Origine & Renovatione Bibliothecæ Vaticanæ: ubi & vetus illa fabula reco-
quitur de Bibliothecæ primordiis a D. Petro inſtitutis, quam operoſe refutavit
Conringius in libro de Bibliotheca Auguſta. Quod ad ipſam Bibliothecam atti-
net, parum ab Autore illo adfertur, quod memoratu dignum: nam in Digreſ-
ſionibus totus eſt, quæ plane ad hoc argumentum non pertinebant. Immiſcet
multa de picturis hujus Bibliothecæ, de literis & Alphabetis, de literarum artium-
26 que Autoribus, de Bibliothecis aliarum gentium; quibus non erat hic opus. * Qui
ejusdem Bibliothecæ Hiſtoriam ſcripſit, ANGELUS ROCHA, cujus extat
ea de re Commentarius, Romæ Ann. 1591. in 4to editus, eodem modo procedit,
totus in excurſibus & diſſertationibus, ad rem, quam tractat, non pertinentibus.
27 * Quis vero ille ſit ZOILVS ARDELIO, cujus meminit Janus Nicius
Erythræus in *Pinacoth. I. n. 133.* dicere non poſſum: nam nomen illud fictum eſt, &
teſtatur Erythræus, ipſum ſcripſiſſe *de Bibliotheca Vaticana,* ceterum hominem fuiſſe
maledicum & nequam. Operæ pretium profecto fuerit, legere hujus hominis cha-
racterem; qui doctus quidem fuit, ſed ob ſummum faſtum & maledicentiam, cu-
jus illic ridicula ſpecimina narrantur, omnibus inviſus. Adeo parum ornant lite-
ræ, niſi virtutibus ipſæ ornentur. Referri hoc exemplum ad *caput noſtrum 15. de*
Converſatione erudita poteſt.

28 Alterum a Vaticana locum merito VINDOBONENSIS BIBLIOTHECA tenet,
cujus

cujus magna olim fama fuit; & major nunc excitata eſt a LAMBECIO, laborioſis de illa Bibliotheca Commentariis. Nam ipſe pene Bibliothecam de Bibliotheca ſcripſit, ac jam tum prodiit, ſi recte memini, Tomus vel 8. vel 9. & vix ad mediam ejus partem pervenit, cum fata ipſius laboribus injecerunt manus. Quousque hactenus Lambecius pervenerit, compendio recitat Spizelius in *Diſſertatione præliminari Sacr. Bibl. arcan.* §. 13. Prolixus nimis eſt in Digresſionibus, in Delineationibus rerum ſupervacanearum, in alienis multis ingerendis; quæ, ut molem, ita pretium libri citra neceſſitatem augent. Ceterum de MStis Codicibus multorum Autorum longa illic eſt diſquiſitio, quæ prodeſſe interdum poſſunt ad notitias Autorum; interdum lectorem ultra, quam par eſt, fatigant.

BIBLIOTHECA OXONIENSIS, ſive BODLEANA, a primo 29
ejus fundatore ita dicta, magni nominis eſt, & merito quidem, libris qua impreſſis, qua MStis opulenta. Ejus Hiſtoria cum aliis nonnullis hujus Academiæ Bibliothecis tradita eſt ab Antonio Wood *lib. 2. de Hiſtoria & Antiquitatibus Bibliothecæ Oxo-*
nienſis, p. 45. * Ejus Catalogum dedit *Thomas Jameſius* geminum, alterum ſecundum 30
ſeriem Bibliothecæ, alterum ſecundum ſeriem rerum diſpoſitum. Sed magnis poſtea acceſſionibus locupletata, ultra veteres ſuos indices excrevit; nam præter alias Seldeniana Bibliotheca, Orientalibus ſcriptis & Manuſcriptis referta, addita eſt. * Quare novus nunc A. 1674. prodiit Catalogus in folio a *Thoma Hide*, Bibliotheca-
rio, confectus, novem annorum Opus; * ſed in illo nulli habentur MSti Codi- 31
ces, & præterea Catalogus tantum ſecundum ſeriem Autorum, non ſecundum ſe- 32
riem materiarum, formatus, ut erat vetus ille Jameſii. Reſtaret itaque altera hæc pars Indicis materialis, qui mole æquaret priorem illum Catalogum; ſed tamen magni uſus eſſet. Recte judicat Bailletus in Præfatione Indicis Bibliothecæ Lamonianæ: *Illa ipſa, quæ Thomæ Hidano arriſit, methodus, ut ad ſtudiorum utilitatem minus neceſſaria, ita nec ſola debuit adeſſe, ſed poſterior; cui priorem argumentorum ſive rerum ordinem, utpote longe utiliorem, præmitti oportere, nemo non intelliget: plerique enim mortalium ad rerum ſtudia animum adjungere ſolent, ad Autorum vix unus & alter.* Quare in confectione Indicis Bibliothecæ Lamonianæ potius ad argumenta ipſa, quam ad Autores reſpexiſſe ſe, ait Bailletus. MSti Codices Bibliothecæ Oxonienſis numero pene æquare dicuntur impreſſos; an illorum Catalogus aliquando edendus ſit, incertum eſt. (*mm*) De forma hujus Indicis plura habet Thomas Hide Præfatione hujus Catalogi. De ſingularibus ac memorabilibus hujus Bibliothecæ legatur Mon-
coniſius *in Itinerario, part. 2. pag. 51.* * Londinenſem Regiam ego olim ipſe 33
vidi, ſed quæ & tum & olim negligentius habita. Vide Arnoldi ad Richterum

(*mm*) MStorum Bibliothecæ Bodlejanæ Oxonienſis omnium notitiam ſuggerit pleniſſimam Edv. Bernhardi, Profeſſoris Scholæ iſtius Inclyti, *Catalogus Librorum MStorum Academiarum Oxonienſis & Cantabrigienſis & celebrium per Angliam Hyberniamque Bibliothecarum, cum Indice Alphabetico*, Tomus II. (quorum Prior ſola Oxonienſia recenſet) Oxoniæ A. 1697. in fol. editus, Opus eximium, & vix cuiquam in iſto Scriptionis genere ſecundum.

itized by

rerum epiſtolam, inter Richterianas *pag.* 483. Scaliger in Excerptis ſuis vehementer laudat omnes Anglicas Bibliothecas a MStorum copia; præſertim in Hiſtoria; ſed eorum negligentiam accuſat, qui, cum Catalogos publicarint, decies tamen iis plura omiſerint: imo qui nunquam excudant bonos libros veteres, ſed tantum vulgares. Quanquam nunc illi in vetuſtis Autoribus edendis cum Gallis aliisque gentibus certare velle videntur.

34 BIBLIOTHECÆ GVELFERBYTANÆ Hiſtoriam ſingulari libro perſecutus eſt HERMANNUS CONRINGIUS, ad illuſtrem Boineburgium ſcripto, ſub titulo *Bibliotheca Auguſtæ*. Scripſerat ad Auguſtum Ducem Boineburgius, petieratque editionem Catalogi, & ad hoc negotium Hermannum Conringium depoſcebat. Hac occaſione inductus libellum hunc ad ipſum miſit Conringius, in quo oſtendit Bibliothecæ illius Singularia, ad ſeptem ejus, ut vocat, admiranda, de quibus legi ipſe poteſt. Bis mille in ea adſervantur MSti Codices, & centena ſedecim millia aliorum Voluminum. Illi e ruderibus Bibliothecæ Budenſis collecti. Multa admiſcentur ad rem Bibliothecariam in univerſum pertinentia, tam vetera, quam recentiora.

35 Sperare nos Bailletus *tom. 2. p. 251.* jubet pleniorem aliquam Regiæ Bibliothecæ Hiſtoriam, quæ e Bibliotheca Medicea in Galliam translata primum crevit, de quo Conring. *Biblioth. Auguſt. pag. 24.* Primum enim novus Catalogus MStorum Codicum conficietur, longe Labbeano plenior & accuratior, atque ſingulorum exactum rigidumque examen Criticum inſtituetur. Addentur brevia eorum ſummaria, cum recenſione hiſtorica de cujuscunque MSti Codicis fortuna & conditione. Spondet ille maximum ex hoc labore fructum, cum nullus hactenus illi ſimilis labor ulla in gente viſus fuerit, ſive magnitudinem Operis, ſive excellentiam ejus ſpectemus. Quod cum ab uno perfici Opus non poſſit, duodecim vel tredecim viris, doctrina & judicio ſingulari præditis, totum committetur negotium, ut illi partitis inter ſe operis agant. In tria illi diſpeſcentur Collegia, quorum unum in Manuſcriptis Hebraicis aliisque Orientalibus; alterum in MStis Græcis, tertium in MStis Latinis verſabitur. Scilicet ille verus eſt aliquo Hercule Muſageta ac maximo Rege dignus labor.

36 Bibliothecarum aliarum publicarum integræ non prodierunt, quod ſciam, Hiſtoriæ, niſi quod a ſcriptoribus alia tractantibus ὡς ἐν παρέδῳ inſpergantur aliqua, quæ ad Hiſtoriam hujus vel illius Bibliothecæ pertinent. Ita de Bibliotheca Vaticana in *Itinerario ſuo parte ſecunda, capite 10.* agit Franciſcus Schottus. Eſt & Onuphrii Panvinii de eadem Bibliotheca Fragmentum. Item Antonii Cicarellæ de eadem Bibliotheca deſcriptio, quæ habetur in vita Sixti V. hiſtoriæ Platinæ ſubnexa, editionis Colonienſis 1662. De Bibliotheca Regia Hiſpanica S. Laurentii extant Balthaſaris Corderi Epiſtolæ duæ, præfixæ Cyrilli Alexandrini Homiliis XIX. in Jeremiam Propheram, Antverpiæ editis A. 1648. Eſt & Claudii Clementis ejusdem Bibliothecæ deſcriptio, addita ejusdem Muſeo in 4to, A. 1635. edito Lugduni. Extat ejusdem Bibliothecæ Catalogus ſcriptorum ineditorum, & Manuſcriptorum Alexandri Barvoëtii: qui

qui cum rarior ſit, Labbeus in Novæ ſuæ MStorum Bibliothecæ ſupplemento tertio inſeruit, cum aliarum Bibliothecarum Catalogis Manuſcriptis. Recudi quoque Maderus cum ceteris curavit Bibliothecæ ipſius ſtructuram, ac omnia ornamenta graphice deſcribit Monconiſius *Itinerarii ſui part. 3. p. 46.* De libris tenuiter judicat Scaliger in Excerptis, *pag. 61.* Videri quoque de ea poteſt Spizelius *in Diſſertatione præliminari Sacr. Biblioth. Arcan. ſ. 14. & Conring. Bibl. Aug. pag. 140.* Alexandri Braſſicani de Regia Budenſi Bibliotheca MStis locupletiſſima, miſere a Turcis direpta, extat Epiſtola, præfixa Salviano, ab ipſo edito. Sed nupera Budæ recuperatione aliquæ ejus reliquiæ receptæ, quarum Catalogum Pflugius promiſit. De Bibliotheca Florentina Monconiſius *Itinerar. part. 2. p. 480.* Idem *ibid. pag. 443.* de Bibliotheca Vaticana, & *pag. 291.* de Bibliotheca Electoris Palatini, ubi de cimeliis & nummis, qui in iſta Bibliotheca aſſerventur. Bibliotheca Medicea a Sigiſmundo Regali, a Sylverio Florentino & Petro Franciſco Minozzio Epigrammatibus celebrata, quæ Lugduni prodierunt 1673. Privatarum Bibliothecarum Hiſtoriæ, quod ſciam, non extant: referas forte huc Epiſtolam Naudæi, quam ſcripſit, dehortatoriam, de non diſtrahenda Bibliotheca Mazariniana, cujus ſingularia recenſet Conring. *Bibl. Aug. pag. 118.*
* Extat Collegii Pariſienſis Societatis Jeſu Bibliothecæ Syſtema, quo traditur Bibli- 37
othecæ ejus Hiſtoria, Ortus, & Incrementum; eſt diſpoſitio elegantiſſima, ut ideæ loco eſſe poſſit Bibliothecam aliquam adornaturo, vel Hiſtoriam literariam ὡς ἐν τύπῳ & per Synopſin conſideranti. Certe ſola Bibliotheca illum in modum diſpoſita Locorum Communium inſtar eſſe poſſit. Quem in uſum Bailletus quoque commendat, *tom. 2. p. 275.* qui illic Garnierum ejus Syſtematis Autorem vocat.

CAP. XVIII.

DE CATALOGORUM SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Catalogorum notitia neceſſaria.* 2. *Variæ Catalogorum formæ.* 3. *Philippus Labbeus* 4. *& Teiſſierus Indices Catalogorum ſcripſerunt.* 5. *Conradi Geſneri Bibliotheca & Pandectæ laudantur.* 6. *Adverſus acriorem quorundam cenſuram defenditur.* 7. *Æquior de eo cenſura Jonſii & Bailleti.* 8. *Scaliger illum magni fecit,* 9. *ut & Thuanus.* 10. *Varia ejus librorum compendia & ſupplementa recenſentur.* 11. *Michaëlis Neandri Pandectæ & Præfatio.* 12. *Bolduani Catalogus Hiſtoricus præ ceteris laudatur.* 12. 13. *Ejus, ut & Draudii, labores imperfecti.* 14. *Methodus Draudii laudatur.* 15. *Königii Bibliotheca non præſtat, quæ titulus promittit.* 16. *Martini Lipenii Bibliothecæ reales omnium Facultatum.* 17. *Quenſtedtii Dialogus de patriis illuſtrium virorum.* 18. *Gallorum cura in libris ſuæ gentis conſignandis.* 19. *Claud. Fauchet.* 20. *Dn. de Caſa nova.* 21. *Antonius Verdierus.* 22. *Crucimanius.* 23. *Hic a prima juventute Hiſtoriæ Bibliothecariæ Gallicæ ſe totum impendit.* 24. *Andr. du Cheſne ſ. Quercetani Catalogus ſcriptorum Galliæ Hiſtoricorum & Typographicorum.* 25. *Sorelli Bibliothe-*

Digitized by Google

ca Gallica. 26. *Ludovicus Jacobus Univerſalem Bibliothecam Gallicam moliebatur.* 27. *Labbei Chiliades Hiſtorico-Cronographicæ.* 28. *Italorum imperfecta in Scriptoribus ſuis recenſendis opera.* 29. *Hiſtoria Lynceorum Fogelii.* 30. *Gregor. Leti de Scriptoribus Italis collectanea.* 31. *Hiſpanorum Scriptorum Catalogi.* 32. *Nicolai Antonii inſignia de gente ſua merita prædicantur,* 33. *ceteriſque in exemplum proponuntur.* 34. *Batavorum negligentia notatur.* 35. *Scriptores quidam. Sanderus,* 36. *Deſſelius,* 37. *Swertius,* 38. 39. *Meurſius, Miræus, recenſentur.* 40. *Mercurii Officinales Waesbergiani.* 41. *Anglorum magna in his negligentia.* 42. *Balei, Pitſei, Leighi,* 43. *Lilii,* 44. *Woodii imperfectus labor.* 45. *Dempſteri Scotorum Scriptorum recenſio.* 46. *Albertus Bartholinus Danicorum Scriptorum Catalogum dedit.* 47. *Joannis Molleri Cimbria literata laudatur.* 48. *Johannis Schefferi Suecia literata.* 49. *Staravolſcius de Polonorum ſcriptis.* 50. *Germanæ gentis Hiſtoria literaria deſideratur.* 51. *Melchioris Adami,* 52. *Wittenii, Spizelii labores, de vitis Germanorum.* 53. *Bibliothecarum Scriptores reſpectu certi ordinis.* 54. *Bibliotheca Ordinis Jeſuitici* 55. *& Ciſtercienſis laudatur.* 56. *Joh. Caramuelis Lobkowitz opera.* 57. *Certi nominis Scriptores a multis collecti.* 58. *Spachii Nomenclator Philoſophicus.* 59. *Voſſii indefeſſa in autorum recenſionibus opera.* 60. *Supplementa Voſſiana a variis ſcripta.* 61. *Scripta ſcientiarum Mathematicarum,* 62. *Scriptores librorum Theologicorum,* 63. *Juridicorum,* 64. *Thurmanni,* 65. *Cornelii a Beughem labores promiſſi.* 66. *Medicorum Scriptorum Catalogi.* 67. *Varii Bibliothecarum publicarum* 69. 70. *& privatarum indices recenſentur.* 68. *Laurentii Legati ſcripta ἀνέκδοτα.* 71. *Catalogi Officinales.* 72. *Scriptorum certi temporis.* 73. *Catalogi Miſcelli.* 74. *Cinelli Bibliotheca Volante.* 75. *Mercurii literarii.*

1 Poſt Bibliothecarios Scriptores veniunt CATALOGORUM SCRIPTORES, quorum accuratior notitia ita neceſſaria eſt Polyhiſtori, ut mapparum Geographicarum cognitio peregrinaturo. De eorum utilitate & jucunditate multa Conringius ſub initium epiſtolæ de *Bibliotheca Auguſta* diſſerit, quibus hoc argumentum præcipue illuſtratur: & Spizelius *Diſſ. præliminari Sacr. Biblioth.*
2 *§. 11. 12. 13.* * Diſponi vero ſolent Catalogi vel ſecundum perſonas, vel ſecundum materiarum ordinem. Utrique vel ſunt perpetui, qui omnes omnium diſciplinarum Autores indicant; vel temporales, qui certi alicujus temporis Autores tradunt. Perpetui vel ſunt univerſales, quales modo diximus, omnium ſcilicet ſcientiarum & temporum; vel particulares, reſpectu vel nationum certarum, vel ordinum, vel ſcientiarum, vel Bibliothecarum, earumque vel publicarum, vel privatarum, quæ vel ſpectant ad viros doctos, vel ſunt officinales, vel reſpectum certi nominis habent &c. Scriptores temporarii ſcribunt de certi temporis libris, vel ordine aliquo, vel ſine illo.

3 Veſtibulum ante ipſum nobis hic quaſi Hodegeta & Janus Patulcius excubat PHILIPPUS LABBEUS, Vir, qui in texendis Catalogis totam pene vitam conſumpſit. Is

Digitized by Google

Is *Bibliothecam Bibliothecarum*, cujus ideam ad calcem novæ Bibliothecæ Manuſcriptorum adjecerat, ſcripſit, librum olim rarum, Pariſiis 1664. in 8vo editum, deinde auctiorem Rotomagi, noviſſime Anno 1682. Lipſiæ in 12. recuſum, editione quarta, ut titulus habet, juxta exemplar Rotomagenſe. Vocat autem *Bibliothecam Bibliothecarum*, quod recenſeat omnes Autores, qui Catalogos Catalogorum ediderunt, & de Bibliothecis, Vitis & Elogiis ſcripſerunt. Adjecit Bibliothecam nummariam & Mantiſſam antiquariæ ſupellectilis, quæ continet Autores antiquarios & nummarios. Huic poſtremæ editioni additus eſt Seldeni liber exiguus de nummis. Primum Autores omnes confuſe ponit, hinc ſubjicit Indices diſtinctiores ea ſerie; Primus repræſentat Autores ſecundum artes & ſcientias diſpoſitos: Secundus Autores, qui de libris per nationes diſtributis ſcripſere: Tertius enumerat Bibliothecas ſodalitatum & collegiorum: Quartus Miſcellaneos de variis argumentis: Quintus Scriptores de homonymis: Sextus Polygraphos enumerat: Septimus recenſet nomina & cognomina Bibliopolarum & Typographorum: Octavus agit de Bibliothecis ſecundum varia cognomina. Adduntur Indices Nominum & Cognominum. Imperfectus ille labor eſt, & augeri multis modis poteſt. Illum altero tanto auctiorem ſe editurum Vincentius Placcius jamdudum promiſit. * Nunc 4
vero *Antonius Teiſſierus*, idem ſcilicet, qui Elogia Thuanæa cum commentario edidit, auctiorem hunc librum dedit ſub titulo Catalogi Autorum, qui librorum Catalogos, Indices, Bibliothecas, Elogia, Vitas, Orationes funebres, ſcriptis conſignarunt, Genevæ An. 1686. in 4to impreſſum, cui ſequenti anno aliud auctarium acceſſit. Ille vero, cum Labbeus Autores plus, quam 800. non recenſeat, Autores plus, quam 2050. & Vitarum & Orationum funebrium Scriptores 1200. enumeravit: patriam & profeſſionem, ubi Labbeus omiſerat, addidit; ac duos præterea Indices, omiſſis tantum injuriis, quibus ille optimis Autoribus inſultat.

CONRADUS GESNERUS inter univerſales & perpetuos Catalogorum 5
Scriptores principatum obtinet, Vir maximis ſuis laboribus optime de Rep. literaria meritus. Fuit enim & vertendo & colligendo omnium diligentiſſimus.
* Injurii ſunt & ingrati in bonum virum exteri quidam, qui ejus ſcripta paſ- 6
ſim traducunt ut non ſatis accurata, & ſolo labore, nullo vero ingenio, ſpectanda. Quod familiare ſolet eſſe in Germanos convitium omnium exterorum; qui, ſi non haberent a Germanis congeſtas rei literariæ opes, anguſtius certe ſecum habitarent. *Adeo* (quæ Voſſii præfat. in Theolog. Gentil. querela eſt) *laudis nihil ſperandum, quocunque etiam judicio adhibito, propter ambitioſulos iſtos in ſtrenua inertia & ingenii & facundiæ laudem ſolis ſibi vindicantes; aliis relinquentes duntaxat laboris gloriam, cum Arcadico, ut loquuntur, pecore communis.* Etiam Gaddius, tenuis & jejunus Scriptor, minutam diligentiam in illo reprehendit, qui ipſe montes parturiendo non niſi mures parit. Rolandus quoque Mareſius in Epiſtolis ſuis Philologicis, Opere docto, Geſnerum alicubi, ut Locorum Communium Scriptorem, exagitat, cum Geſnerus & Geſnero ſimiles inter eos ſint, qui ſylvas ſerunt, ut habeant alii, quas cædant & excidant. Non nego quidem, nævos ineſſe & errores ejus Autoris ſcriptis, ſed illos facile abſorbet improbus

 labor

7 labor ac inſignis ejus utilitas. * Æquius de viro iſto Jonſius *Hiſtor. Philoſ. lib. 3. cap. 20.* & Bailletus *tom. 2. pag. 15.* judicant. Conſiderandum enim, quot quantisque laboribus unus vir diſtrictus fuerit, Phyſicis, Medicis, Philologicis; quanta ſeculi iſtius ob meliorum editionum defectum imperfectio. Quin potius tota ipſi poſteritas ob ſumma illa & Herculea in re literaria merita obſtricta eſt. Infinita propemodum ſunt & incredibilia, quæ vir ille nondum L. annos natus, cum moreretur, in omni ſtudiorum genere perfecit. Unus pene Biblio-
8 thecam ſcripſit. * Quam honorificum Jul. Cæſaris Scaligeri de Geſnero fuerit judicium, ex iis literis Sylvii, J. C. filii, Scaligeri colligas, quæ in *Siberianis Epiſtolis pag. 459.* habentur, quibus ille Geſneri amicitiam ambit, eumque rogat, ut ſuo teſtimonio paternorum ſcriptorum ſplendorem gloriamque augeat. *Tuam*, ſcribit ille, *autoritatem tanti facio, ut nullius amicitiam magis petam, alium magis*
9 *colam neminem.* * Addi his poteſt præclarum candidiſſimi Scriptoris Thuani elogium *Hiſtor. lib. 38.* qui mortem ejus omnibus ſeculis deplorandam, ob inſignia in univerſam rem literariam merita, vocat; prætereaque incredibilem ardorem in rei literariæ ſtudio juvando deprædicat: qui ſub extremum vitæ ſpiritum e lectulo ſurrexerit, ut, quæ vivus publicare non poterat, poſt mortem ſuam
10 edenda deſignaret. * Edidit ille *Bibliothecam*, *ſive Catalogum Univerſalem*, Tiguri apud Froſchoverum An. 1545. in folio, ſecundum Alphabetum & nomina Autorum. Illum Catalogum in epitomen redactum, aliis vero Autoribus locupletatum, edidit *Joſias Simlerus*, apud eundem Froſchoverum bis editum. Ante Simlerum quoque *Conradus Lycoſthenes* in Compendium traxerat, quod mancum omnino eſt, & exigui uſus; neque enim notat vel formam librorum, vel locum & annum editionis, vel nomen Typographorum, quod in Catalogorum concinnatione neceſſarium eſt. Hinc editus eſt cum majori auctario, ſed Operis Geſneriani Compendio, per *Johannem Jacobum Friſium*, Tiguri An. 1583. Scripſerat & auctarium aliquod, ſed breve Antonius Verdierius, Bibliothecæ Gallicæ Scriptor, quo continentur Autores, quos præteriit Gesnerus, quique poſt ejus tempora editi, cum Bibliotheca Conſtantinopolitana. In hunc notulas MStas Bonaventuræ Vulcani apud amicum quendam meum extare novi. (*m*) Jam olim quoque Geſnerus eundem hunc ſuum Catalogum ſecundum ordinem artium & ſcientiarum diſpoſuerat: qui liber majori uſui eſt, & Locorum Communium inſtar eſſe poteſt. Qui itaque rei literariæ & librariæ cognitionem perfectam habere cupit, binos illos libros habeat, alterum illum ſecundum Alphabetum perſonarum diſpoſitum, a *Johanne Jacobo Friſio* editum A. 1583. & alterum ab ipſo Geſnero ſub titulo *Pandectarum* publicatum A. 1548. quem in compendium quoque redegit Friſius. Robertus etiam Constantinus *Indicem* fecit *ſuper Bibliothecam & Pandectas Geſneri*: *Guilielmus Canterus* fecit *notas ſuper Bibliothecam Geſneri*, per Simlerum contractam. Joh. Hallervordi *Bibliotheca curioſa* nihil

(*m*) Notarum Bonav. Vulcanii in Verdierii Supplem. Biblioth. Geſnerianæ poſſeſſor fuit Vir illuſtris, Marqu. Gudius.

Digitized by

nihil aliud, quam ſupplementum Geſneri eſt, hunceque titulum in Typographi gratiam aſſumpſit.

MICHAEL NEANDER, Vir doctiſſimus, & communis Germaniæ Præceptor, Philippo Melanchtoni coævus, qui multa tum in linguis, tum in artibus ſcripſit, in Catalogo lucubrationum ſuarum, Erotematibus linguæ Græcæ addito, promiſit *Pandectas variorum Autorum & Scriptorum*, quod Opus ab illo editum non eſt. Ipſe argumentum illorum hoc recenſet: *Referuntur primo Bibliothecæ inſigniores ac inſtructiores; quæ ab initio in mundo fuerunt, & ſi quæ adhuc hodie maxime celebratæ ſunt, omneque genus ſcriptorum publicatorum, ac in Bibliothecis etiamnum ubicunque terrarum latentium, temporis etiam injuria deperditorum: eorum etiam, quorum vel nomina ſolummodo apud veteres reperiuntur. Horum omnium ſcripta ac libri referuntur ſecundum materias ac argumenta, quæ tractarunt ſecundum artes, ſcientias, profeſſiones ac facultates: indicato etiam tempore, quando floruerint: ſimul etiam, quando & ubi locorum cujusque ſcripta ſint excuſa: numero quoque chartarum in plerisque indicato, quo facilius de pretio fiat judicium: cenſuris etiam doctorum virorum additis, ut ſciatur, quo loco cujusque ſcripta ſint habenda, omnibus ordine ſuoque loco poſitis ac diſtributis, ut in quacunque arte ac quacunque materia ſcriptorem requiras, mox quæſito loco pro uno innumeros reperias, ut adhibitio judicio potiorem, ac quem ſeu ipſe maxime probes, ſeu aliis præcipue probatum fuiſſe intelligas, poſtea deligas.* Vel ex illa recenſione apparet, quam præclaro Opere, quod ipſo Geſneriano præſtantius fuiſſet, exciderimus. Rudimentum tamen ejus videtur doctiſſima illa & prolixa Præfatio, editioni Erotematum Græcæ linguæ poſteriori præmiſſa, ubi per Synopſin & perpetuam diſſertationem omnium artium & ſcientiarum Scriptores, qua antiquos, qua ſui temporis, recenſet. *In hoc enim*, ut ipſe Autor in titulo promittit, *tum multa alia copioſe dicuntur, tum præcipue narratio copioſa ac longa inſtituitur de Bibliothecis vetuſtis, temporum varia injuria vaſtatis & conſumtis: de libris deperditis innumeris ac optimis, in omnibus linguis, artibus, diſciplinis ac facultatibus. Commemorantur etiam Bibliothecæ; hac etiamnum ætate rara librorum MStorum ſuppellectile in variis orbis terræ locis inſtructæ, ac hoc nomine celebratæ: cum indicatione autorum & librorum præcipuorum Græcorum & Latinorum, veterum ac recentium, extantium adhuc & publicatorum, diſtributis ſingulis optimo ordine ſecundum linguarum, artium, diſciplinarum ac facultatum genera: ubi de autore & argumento & orationis genere, ac quo loco quilibet autor habendus ſit, plerumque adoleſcentes admonentur.* Edita ſunt hæc Erotemata Baſileæ 1565. in 8. Invenies illic nonnunquam judicia memoratu digna. 11

Poſt Geſnerum non adeo feliciter hanc telam pertexuere nonnulli. PAULUS BOLDEANUS, Paſtor aliquis Pomeranus, *Bibliothecam librorum, ſuo tempore editorum*, confecit; ſed deſtitutus ad illam rem neceſſariis ſubſidiis, habitans quoque loco incommodo, & ad notitiam librorum ſibi parandam non ſatis apto, e Catalogis Francofurtenſibus excerpſit, qui nonnunquam mendaces, & nonniſi titulos oſtentant. Præ ceteris tamen eminet ejus Autoris *Bibliotheca Hiſtorica*, bono ordine digeſta, cujus ordinis & digeſtionis ratio ab ipſo Autore in Præfatione prolixe pro- 12

Digitized by Google

proponitur. Rudimentum non ſane ſpernendum notitiæ Hiſtoricæ præbere poterit, quod ſuppleri e Bibliothecæ Thuanæ & Cordeſianæ Catalogo poteſt, de quibus infra dicetur.

13 Ejusdem commatis Autor GEORGIUS DRAUDIUS eſt cenſendus, cujus extat *Bibliotheca claſſica per omnes Facultates*, itidem e Catalogis Francofurtenſibus congeſta. Solum ille nomenclatorem, & ne quidem fide dignum, agit, in quo reperias nonnulla plane falſa; libros, qui nunquam editi, & in ipſo conceptu parturientis cerebri ſuffocati. Inepti ſunt, qui librorum Catalogos ſcribunt e Catalo-
14 gis. Oculata hic fides & judicium præſens requiritur. * Laudanda tamen methodus eſt, qua utitur: quam ob cauſam majori eſſe uſui poteſt, quam ceteri Indices, etſi accuratius inſtituti.

15 GEORG. MATTHIÆ KONIGII *Bibliotheca Vetus & Recens* edita eſt Norimbergæ ab Enteris in folio, An. 1678. Non facile memini, majori apparatu venditatum eſſe ullum librum, quam hunc; quia, ut titulus præfert, totius orbis literati opes, ab ipſis incunabulis ad noſtra usque tempora, pollicetur. Sed totus ille liber exigua plane induſtria congeſtus, e Catalogis variis undiquaque & undique corraſus. Hiſtoria, quæ breviter annectitur, nonnunquam de viris doctis falſa eſt: libri affinguntur quibusdam, de quibus nunquam forte illi cogitarunt: omnia manca ſunt & mutila. Nam de viris celeberrimis, qui hodie vivunt, vel nuper deſierunt vivere, leviora quædam ſcripta referuntur, præteritis dignioribus.

16 MARTINUS LIPENIUS, Scholæ Lubecenſis Conrector, ſcriptis quibusdam in lucem editis clarus, *Catalogos librorum in Jurisprudentia, Medicina, Theologia, Philoſophia*, congeſſit, ſecundum materias diſtinctos, quod a multis hactenus deſideratum. Libri omnes per intervalla in folio editi, typoque grandiore, unde moles & pretium quidem librorum augetur, ſed commoditas notandi prætermiſſa relinquitur. Reliquis tamen præſtare Bibliotheca Philoſophica & Theologica videntur. Indices Autorum Alphabetici adjecti. Utiliſſimus labor eſſet, ſi omnes Autores, veteres & novos, ſecundum materiarum titulos accurate diſpoſitos haberemus. Sed fieri vix poteſt, ut in iſtis argumentis omnibus abſolutum numeris haberi Opus poſſit: nam δεύτεραι φροντίδες novique labores ſemper hic locum inveniunt.

17 Hæc de Scriptoribus univerſalium Catalogorum dicta ſunto. * Veniamus nunc ad Scriptores Catalogorum particularium; inter quos primum locum tribuamus iis, qui certæ alicujus nationis Autores & libros recenſent. Sunt vero inter illos nonnulli, qui perſonis contenti omittunt ſcriptorum accuratam enarrationem, inter quos eſt JOHANNES ANDREAS QVENSTEDT, cujus extat *Dialogus de patriis illuſtrium virorum*, omnium ordinum ac facultatum, qui ab initio mundi per univerſum terrarum orbem usque ad annum 1660. claruere. Non contemnendus liber eſt, quanquam non ſatis plenus, nec in recenſendis ſcriptis accuratus. Errores Geographicos aliosque in illo notat Bailletus *tom. 2. pag. 25*.

Incipie-

Digitized by Google

Incipiemus a *Gallis*, quæ gens, ut præ ceteris ad oſtentationem facta eſt, non 18
omiſit hanc quoque nominis ſui gloriam, exemplo Græcorum & Romanorum, apud quos non defuerunt, qui gentis ſuæ Scriptorum elogia editis libris celebrarint. Valde enim ad exiſtimationem nationis pertinet ingenii gloria, quæ libris & inventis æſtimatur, ut patriæ ſpecimina victoriis & factorum hiſtoriis. * Provincialium 19
Poëtarum Gallorum Hiſtoriam CLAUDIUS FAUCHETUS, Vir illuſtris, recenſuit peculiari libro. Nam poëtica gloria præ ceteris nationibus, pene in ipſa barbarie, excelluerunt Galli; unde didicerunt & exemplum ſumpſerunt Itali. Certe apud Gallos ſingulares ludi poëtici fuerunt inſtituti, quibus ipſe Rex præſidebat, & victores in hoc certamine coronabat. * Horum ludorum memoriam ex ipſis Anti- 20
quitatis ruderibus produxit DOMINUS DE CASA NOVA, Vir illuſtris & doctiſſimus, cujus extat ſingularis de hoc argumento liber, in 4to editus: de quibus pluribus etiam egimus in Diſſertatione *noſtra de Germanica Poëſi, capite de Gallorum Poëſi.* Franciſcus Petrarcha, argutiſſimus Italorum Poëta, multum Provincialibus iſtis debet. * Hujus Faucheti Hiſtoriam ſuo libro inſeruit ANTONIUS VERDIE- 21
RIUS, Claudii Verdierii, de quo nos ſupra, pater. Summa hic cura recenſentur libri, Gallico non ſolum idiomate ſcripti, ſed & Latino a Gallis: quanquam parcior in his fuerit, & diligentiorem tractationem labor ille requirat. Editus eſt ille liber, titulo *Bibliothecæ*, Gallica lingua, Lugduni Anno 1585. in folio. Præfatio libri plenius conſilium ejus exponit. Eſt omnino in pretio habendus; quanquam Bailletus multos in illo defectus notet.

FRANCISCUS CRUDÆUS CRUCIMANIUS, ut illum Nico- 22
laus Antonius vocat, ſive SIEUR DE LA CROIX DU MAINE, idem argumentum tractavit poſt Verdierium, cui tamen nihil ſe debere profitetur. Habuit quidem in animo hic Autor Vaſtum Opus Bibliothecæ univerſalis condere, ut patet ex Epiſtola ad Regem ſcripta, qua ideam proponit perfectæ alicujus Bibliothecæ, per pluteos ſuos inſtar Locorum Communium diſponendæ; ſed methodus ejus eſt plane ἀμέθοδος, neque certa ſcientiarum capita ſequitur: titulos enim varie inter ſe miſcet. Habuit quoque affectos alios libros Bibliothecarios de Gallicis Scriptoribus aliiſque; ſed qui nunquam ſunt editi, & poſt mortem ejus diſtracti fuerunt, teſte Ludovico Jacobi in Tractatu ſuo de Bibliothecis; ubi de Bibliothecis Gallicis agit. Fuit vero inter duos illos controverſia, de ſublectis ſibi per plagium notatis ſuis: nam uno pene eodemque tempore libri illi prodierunt. Crucimanius tantum Gallicos recenſet iſto libro, qui eodem titulo editus Pariſ. in fol. 1584. Latinos peculiari libro reſervaverat, qui tamen nunquam editus. * Memorabile omnino eſt, quod ipſe de ſe Crucima- 23
nius in Præfat. Bibliothecæ Gallicæ. *Je diray que dès l'an de mon âge dix-ſeptieſme, ſçavoir eſt, en l'an de ſalut 1569. eſtant envoyé en l'Univerſité de Paris, pour faire profit aux lettres, j'eſtois ſi curieux d'avoir toutes ſortes de livres, non ſeulement en Grec, Latin & autres langues, & ſur tout en François, qu'en fin l'amas que j'en fais eſtoit ſi grand, que le Catalogue d'iceux ſe monſtroit tenir plus d'un juſte volume. De façon qu'il me prit*

dès-lors une envie de mettre à part les Grecs & les Latins, & d'un autre coſté les François, ou Autheurs qui avoyent eſcrit en noſtre langue, ſans parler des Italiens, Eſpagnols & autres. Alibi dicit, ſe Commentariorum ſeptingenta vel octingenta Volumina anno ætatis 27. in omni genere ſcientiarum collegiſſe. Promittit quoque librum Gallica lingua, cui titulus: *La Recherche des Bibliotheques ou Cabinets les plus renommez de France avec la declaration des livres rares, medailles, portraits, Statues ou effigies, pierreries, ou autres gentileſſes, ou gentilles curioſitez, qui ſe voyent és maiſons des Princes & autres, qui font amas de telles magnificences.* Sed nihil poſt mortem ejus eorum apparuiſſe, teſtis eſt Lud. Jacob. p. 675. quæ forte deſtructa & diſſipata fuere.

24 ANDREAS DU CHESNE, ſive QUERCETANUS, ſcripſit Gallica lingua *Bibliothecam Autorum,* qui ſcripſerunt Hiſtoriam & Topographiam Franciæ ſecundum ordinem temporum & materiarum. Editus eſt ille liber in 8vo, Pariſiis A. 1627. & ſi recte memini, poſt illud tempus auctior in lucem venit. Sed apud illum nihil invenias præter Gallicos Autores, & quidem Hiſtoricos & Geographos: poterit tamen inſervire Hiſtoriam Gallicam ſecundum tempora & Autores noſſe cupientibus.

25 CLAUD. SORELLUS, Hiſtoriographus Regius, Vir doctus, cujus extant multi libelli ab ipſo editi, Gallica omnes lingua, ut *Scientia Univerſalis,* de qua infra dicemus, & alius liber *de perfectione hominis,* qui in linguam Germanicam converſus eſt a Barone de Stubenberg: ſcripſit librum, cui titulus: *La Bibliotheque Françoiſe,* quo comprehendit Autores, qui Gallica lingua ſcripſerunt, aut e Latina & Græca in Gallicam linguam verterunt varios Autores. Sed eorum, qui lingua Latina ſcripſerunt, nulla hic mentio, nec omnium, qui lingua Gallica. Præcipue illos tantum Scriptores recenſet, qui agunt de Eloquentia, Philoſophia morali, Poëtas, Oratores, Grammaticos & Hiſtoricos Gallicos. Ita autem verſatur in illorum Autorum recenſione, ut judicia ſua paſſim interponat. Habuit vero ille in animo, ut ex Baillero *tom. 2. pag. 168.* patet, Encyclopædiam aliquam ex Gallicis tantum Autoribus concinnatam dare, cum ſine Græcæ Latinæque linguæ ſubſidiis ad perfectam rerum cognitionem pervenire nos poſſe crediderit, quod vanum ejus merito conſilium Bailletus vocat. Ejus characterem deſcribit Patinus *epiſtola 45.* ubi multa ejus ſcripta
26 recenſet, & pene 20. habere inedita volumina narrat. * Ceterum, qui inter Gallos de omnibus Autoribus ſcripſit, nemo hactenus repertus eſt. In animo hoc habuit LUDOVICUS JACOBUS, uti diximus, qui vaſtum Opus quatuor in folio Voluminum meditatus eſt; quorum duo eos, qui Latina lingua, cetera, qui Gallica ſcripſerant, comprehendere debebant. Ille vero Titulus Operis: *La Bibliotheque univerſelle de tous les Autheurs de France, qui ont eſcrits en quelque ſorte de ſciences & de langues,* quod ille An. 1638. inchoaverat. Jam vero eo mortuo, quid huic Operi factum ſit, non conſtat. Edidit ille quidem ſingulis annis, ab Anno 43, niſi fallor, incipiens, libros Pariſiis editos, ſub titulo *Bibliographiæ Pariſinæ,* & finit A. 1662. quo ſcripſit *Bibliothecam Gallicam univerſalem,* id eſt, Catalogum omnium librorum per univerſum Galliæ regnum ab

Digitized by Google

ab anno 50 excuſorum. (*oo*) Videatur Labbeus *in Bibl. Bibliothecarum.* Sed nulla illic talis Bibliothecæ, quam promiſit, & quæ vere ita vocari poterat, mentio fit. Extat & quarundam regionum apud Gallos, virorumque in illis illuſtrium, enarratio. De quibuſdam Bailletus *tom. 2. p. 184.* * Habuit quoque in animo *Univerſale aliquod* 27
Opus PHILIPPUS LABBEUS, homo ad Lexica & Catalogos conficiendos a natura factus, teſtaturque de illo Nicolaus Antonius in Præfatione Bibliothecæ Hiſpanicæ his verbis: *Vixiſſet hujusmodi natus laboribus Labbeus, haberemus abſolutiſſimam hujus gentis ad miraculum doctæ, e Chiliadibus Hiſtorico-Chronographicis notitiam.* Quod ſi continuus Scriptorum illorum Catalogus dari poſſit, non dubito, illum mole ſuperaturum ceteros omnes. Ut enim ingenioſa gens eſt, & ſcribax, ita magna, ut puto, illorum Autorum apud illos meſſis erit.

Gallos excipiant *Itali;* magna apud illos virorum doctorum ſemper copia, tum 28
præcipue, cum evigilarent iterum ex profundo multorum ſeculorum lethargo. Multæ apud illos a præcipuis viris inſtitutæ Academiæ & Collegia, de quibus ſupra *cap. 14.* Singulis Collegiis certæ erant leges. Scribuntur a ſingulis membris libri, quorum omnium Hiſtoriam ſi haberemus, non parum prodeſſet ad rem literariam.
* Solam *Lynceorum hiſtoriam* adornabat MARTINUS FOGELIUS, Profeſſor Ham- 29
burgenſis, Vir doctiſſimus; ſed ille immatura morte abreptus ineditum Opus reliquit. Multi e Collegiis illis prodierunt egregii libri, quorum exigua, & plane nulla, apud nos eſt notitia. Extant nihilominus particulares ſingularium urbium Bibliothecæ & Catalogi, qui ſi conferantur omnes, integrum fortaſſis aliquod corpus conſtituere poſſint. Nolo in illis recenſendis prolixus eſſe, præſertim cum Labbeus in ſua *Bibliotheca Bibliothecarum,* & Teiſſierus plurimos jam tum recenſuerint, ubi illorum nomina & librorum tituli legi poſſunt: nam ſingularia, quæ in illis moneamus, non habemus. Videndus quoque de iis eſt Bailletus *Tom. II. a pag.*
138. ad pag. 146. ubi nonnulla virorum doctorum de iis judicia habentur. * Facit & 30
Academiarum illarum & Academicorum mentionem GREGORIUS LETUS, *in 3. part. Italiæ ſuæ regnantis,* non quidem perfectam plane & abſolutam, ſed tamen, quod ad noſtra tempora ſpectat, ſic ſatis accuratam: Ipſe vero, ut videtur, potius aliunde doctus, quam ſua experientia omnia ſcribit, ac pleraque excerpit e notitiis privatis. Neque enim omnia Italiæ loca ea, qua fieri debebat, cura indagavit, in quibuſdam locupletior, in pleriſque ſtrictior & parcior. Prodeſſe tamen extero poteſt labor ille, utut imperfectus, Italiam ſtudiorum gratia adituro. Nam in Autorum, qui hodie vivunt, nominibus recenſendis ſatis diligens eſt. Mallem illum omnes illas notitias & memorias, unde ipſe hauſerat, notaſſe.

Veniemus ad *Hiſpanos,* apud quos olim exigua fuit ſcribendorum librorum cu- 31
ra, niſi quod ANDREAS SCHOTTUS in libro *de Bibliothecis & claris Hiſpaniæ viris,*

 Franco-

(*oo*) Ludov. Jacobus Bibliographias annorum ſingulorum, partim Pariſinas, partim Gallicas Univerſales, edere quidem cœpit quotannis Anno 1643. ſed ad annum tantum 1653. (non 1662.) continuavit.

Digitized by Google

Francofurti in 4to, An. 1608. edito; & VALERIUS ANDREAS TAXANDER in
Catalogo clarorum Hiſpaniæ Scriptorum, Moguntiæ An. 1607. in 4to edito, aliquam
in illo argumento operam poſuerunt, ſed minus accuratam. De illis videatur Bail-
32 letus *tom. 2. pag. 150. 151. 152.* * Poſt illos tandem prodiit NICOLAUS ANTONI-
US, Hiſpalenſis, JCtus, Ordinis S. Jacobi Eques, Canonicus, Regiorum negoti-
orum in urbe & curia Romana Procurator generalis. Is maximis laboribus con-
geſſit, tum e Catalogorum univerſalium Scriptoribus, tum e gentis ſuæ nomencla-
toribus, qui tamen perpauci ſunt & plane non accurati, Bibliothecam, cui titulum
facit. *Bibliotheca Hiſpana, ſive, Hiſpanorum, qui uſquam unquamve, ſive Latino, ſive populari,
ſive alia quavis lingua ſcripto aliquid conſignarunt, notitia, his, quæ præceſſerunt, locupletior &
certior, brevia elogia, editorum atque ineditorum librorum Catalogum duabus partibus conti-
nens, quarum hæc ordine quidem rei poſterior, conceptu vero prior, duobus Tomis de his agit,
qui poſt annum ſecularem 1500. uſque ad præſentem diem floruere;* prodiit Romæ, Anno
1672. in folio. (*pp*) Præmiſſa eſt luculentiſſima Præfatio, quæ agit de toto hoc col-
ligendi Autores negotio, exponit ſua & aliorum conſilia, & quaſi per lancem ſatu-
ram recenſet magna diligentia Autores omnium nationum Bibliothecarios. Liber
ille omnes, quotquot ſunt hujus argumenti, Scriptores accuratione & diligentia vin-
cit; nam & elogia addit, & libros editos aſſignato tempore & loco, una cum inedi-
tis, ſollicite recenſet. Multa enim in illo libro invenias maxime memorabilia, ex
ipſis Bibliothecarum receſſibus producta. Adjecit Indices, pulcherrimo ordine,
ſecundum diſciplinas congeſtos. Primus eſt Index Cognominum. II. Patriarum.
III. Ordinum Eccleſiaſticorum. IV. Munerum Eccleſiaſticorum. V. Munerum Se-
33 cularium. VI. Materiarum, qui ceteris amplior, & in XXII Claſſes dividitur. * Li-
ber ille Ideam ſubminiſtrare poteſt omnibus in aliis ſimile quippiam tentaturis. An-
tiquiores Hiſpaniæ Scriptores peculiari libro reſervavit.

34 Dolendum eſt, adeo incurioſos eſſe in rerum ſuarum notitia *Batavos*, cum apud
illos plurima lucem videant, tam Latina, quam Belgica lingua ſcripta, quorum Ca-
35 talogum locupletiorem texi, intereſſet publice. * ANT. SANDERUS *de Scripto-
ribus Flandriæ* 3. libros, *de Scriptoribus Gandavenſibus* alios tres, duos *de Brugenſibus* ſcri-
pſit. Idem *de MStis* quoque egit. Elogia uberiora virorum doctorum ſunt in *Flan-
36 dria ejus illuſtrata*, vaſto Opere. * VALERII ANDREÆ DESSELII *Bibliotheca*
ceteris omnibus in hoc genere Scriptoribus præferenda eſt, etſi in multis deficit;
37 * ac FRANCISCUS SWERTIUS in *Athenis ſuis Belgicis*, quædam ſibi ſubre-
pta queritur: qui hoc ſuo libro de Academiis & Bibliothecis Belgii agit. Sed
38 Valerii Andreæ liber multo accuratior eſt. * JOH. MEURSIUS eodem titulo
Athena-

(*pp*) Nicol. Antonii *Bibliotheca Hiſpana Vetus* Romæ Anno 1696. in fol. curante Joſepho d' Aghirre, Cardinali Hiſpano, itidem jam prodiit. In Tomos diviſa eſt duos, quorum Priore Scriptores, qui ab Auguſti Imperio ad A. C. Milleſimum, poſteriore autem, qui ab A. C. 1000. ad 1500. floruerunt, fuſe, induſtria ſimul & judicii accuratione incomparabili, celebrantur.

Digitized by Google

Athenarum Batavarum uſus ſolam Academiam Leidenſem deſcribit, ejusque Profeſſorum elogia & Opera recenſet. * AUBERTUS MIRÆUS, Panegyriſtes potius, quam Bibliothecarius Scriptor, in ſolis elogiis hæret: quare & *Elogiorum Belgicorum* titulo liber ejus prodiit. Valerius Andreas in Præfat. Bibliothecæ ſuæ duos alios librorum Belgicorum conſignatores nominat. Sed imperfecti eorum labores induſtria Valerii Andreæ obliterantur. * Nunc quidem prodeunt *Mercurii* aliqui *Officinales* librorum, ſingulis ſemeſtribus, nòn in Belgio tantum, ſed & alibi, editorum, curantibus Waesbergiis, quorum diligentia merito laudanda eſt, non enim nudos tantum titulos, ſed & argumenta ſimul exhibent. Sed ſera eſt illorum opera, & a paucis tantum annis inchoata. 39 40

41 *Anglica gens* Batavis longe fuit negligentior in conſignandis ingeniorum monumentis; nihil enim ab illis prodiit, quod mereatur nominari, cum tamen ſint extentque pene innumera ingenioſiſſimæ gentis in omnibus doctrinis ſcripta, prodeantque quotidie, tam Latina, quam vernacula lingua, plura. * Quod ad vetera attinet, præter JOH. BALEUM, cujus extant *Centuriæ Virorum illuſtrium Anglicorum*; & compilatorem ejus JOH. PITSEUM, qui de ſimili argumento & de iisdem Autoribus ſcripſit, pleraque deſcribendo & interpolando; & quendam EDUARDUM LEIGH, qui populari lingua *de recentioribus Autoribus* aliqua ſcripſit; neminem habemus, niſi paucula illa velimus his addere, quæ in Actis Philoſophicis habentur. Sed ea tantum Phyſica ſunt & Mathematica. Baleum plerique non bona fide in recenſione ſua verſatum judicant. In Pitſeo compilatore multi notantur errores: Burtonus in *Græcæ linguæ hiſtoria p. 55.* impudentem plagiarium nominat. * Quæ GEORGIUS LILIUS *elogia Anglica*, ſcripſit, exigua ſunt, & memoratu vix digna. Fuit ille filius Guilhelmi Lilii, qui teſte Burtono p. 56. ut Græcis literis commodius operam daret, in Rhodo inſula quinque annos degit. Prodeunt & ſingulis menſibus *Mercurii Officinales*, qui defectu aliorum colligi & notari poſſunt. Extat etiam Catalogus librorum, qui incendio Londinenſi perierunt, ex quo hunc defectum utcunque reſarcire poſſumus. * Subſidio etiam eſſe poteſt ANTONIUS WOOD, qui in *Hiſtoria Oxonienſi* commemorat libros a Profeſſoribus Oxonienſibus, omnibusque hujus Academiæ alumnis, qui poſtea ad celebritatem nominis pervenerunt, editos. Catalogus quoque Oxonienſis Bibliothecæ jungi his poteſt: ſed nulla tamen in omnibus eſt plena & ordinata Autorum Angiicorum recenſio. * Qui doctorum Scoticæ gentis hiſtoriam deſcripſit in *Hiſtoria Eccleſiaſtica Scotiæ* THOMAS DEMPSTERUS, non ſatis bona fide ea in re verſari exiſtimatur a multis, quorum judicia collegit Bailletus *tom. 2. pag. 188.* Et ſane hominem fuiſſe præferocis & perverſi animi, ex iis apparet, quæ de ipſo narrat Erythræus *Pinacoth. I. num. 9.* 42 43 44 45

46 *Danorum* ſcripta, ſed per Catalogum tantum digeſta, breviter conſignavit ALBERTUS BARTHOLINUS, cui auctarium acceſſit a THOMA fratre. Rudes ſunt illi labores, qui per Catalogos tantum ordinati ſunt. Melius mererentur de pu-

Digitized by Google

blico, qui ſecundum ſeculorum ſeriem omnia conſignarent, & accuratam ſimul Proſopographiam ederent. (qq)

47 Nunc quoque *Holſatorum, Hamburgenſium* & *Lubecenſium* Scriptorum hiſtoriam laudabili profecto conatu molitur JOANNES MOLLERUS, Flensburgenſis; cujus Operis deſignatio habetur in *Cimbriæ literatæ prodromo*, qui An. 1687. Sleswigæ editus eſt. Opus autem ipſi in 4. partes dividetur. I. Serie Chronologica exhibebit elogia fuſiora Scriptorum indigenarum. II. Elogia Scriptorum exterorum, qui apud Cimbros inclaruerunt. III. Alphabetico ordine recenſebit Scriptores minorum meritorum. IV. Aliquot ſectionibus complectetur 1. Scriptores anonymos & pſeudonymos, 2. viros doctos, ſed nullis libris editis claros, ceteris tamen nihilo inferiores, 3. indicem exterorum, muneribus publicis non admotorum, quorum monumentis Hiſtoria Cimbrica eſt illuſtrata. Præmittet V. Prolegomena, quibus continebuntur tum Scriptores Hiſtoriæ particularis literariæ, ſingularum totius orbis nationum, ordine Geographico, quorum jam numerus octuplo ſuperat Labbeanum & Voglerianum, tum Cimbrorum in rem literariam merita inſignia *ὡς ἐν συνόψει* adumbrata. Subjiciuntur VI. Indices, ex quibus primus Alphabetico; ſecundus vero Chronologico ordine nomina Scriptorum ſiſtet; tertius Typographicus ſuis ſingulis tum Cimbriæ locis, tum regionibus exteris ſingulos viros doctos aſſignabit; quartus Tacticus Autores ratione munerum & ſcientiarum diſtinguet: quintus Realis, ſub materiarum claſſes ſcripta Cimbrorum revocabit, non generalibus tantum titulis contentus, ſed & partes ſcientiarum complexus: ſextus memorabilia quævis continebit. Ea vero *ἀκριβείᾳ*, fide, induſtria, in hoc Opere verſabitur, ut ceteris in hoc genere Scriptoribus palmam facile prærepturus ſit.

48 *Sueci* quoque nuper ſuas opes in publicum produxerunt, quorum ſcripta hactenus ignorata fuerunt. Fuerunt tamen apud illos nonnulla edita, quæ magnam ſane laudem merentur. Prodiit Anno 1680. Holmiæ JOHANNIS SCHEFFERI *Suecia literata*, (qq) ſive de ſcriptis & Scriptoribus gentis Suecicæ liber, cui accedit Appendix de Scriptoribus Finnicæ gentis, Opus poſthumum: ſed facile apparet, Autoris ultimam manum operi non acceſſiſſe. Novi enim Suecos, qui ipſi hunc vilipendunt laborem. Quæ præmittitur ad Lectorem Præfatio, affert non pauca, quæ ad notitiam rei literariæ Suecanæ pertinent, queriturque de iniquitate
49 hujus loci in libris coëmendis & imprimendis. * SIMON STARAVOLSCIUS quoque *illuſtrium Polonorum Centuriam* edidit.

50 Utinam in *Germana* gente eſſet, qui hoc patriæ ſuæ pietatis officium præſtaret, colligeretque accuratam Scriptorum & Autorum ſuæ gentis hiſtoriam; certe numero

(qq) Alb. Bartholini *Librum de Scriptis Danorum*, a ſe plurimis in locis emendatum atque auctum, & Joh. Schefferi *Sueciam Literatam*, cum Hypomnematis ſuis in utrumque Scriptorem Hiſtorico-Criticis prolixioribus, & Prolegomenis de Gentium Borealium in Literas Meritis, Hiſtoriæque Literariæ & Eccleſiaſticæ Scriptoribus, junctim denuo publicavit Jo. Mollerus, Flensburgo-Cimber, Scholæ Patriæ Rector, *in Bibliotheca Septentrionis Eruditi*, Lipſiæ Anno 1699. *in 8vo* edita.

mero vinceremus omnes, non æque dicam pretio. Scribunt enim multi, imo vomunt libros; quibus ut excuteretur e manu calamus, publica autoritate provideri deberet. Hinc contemptus noſtræ gentis apud gentes naſutiores, qui tamen, ſi rem accuratius penſitaveris, multum Germanorum diligentiæ debent. Id certe vel ipſe livor fatebitur, absque Germanis vix tantos in re literaria progreſſus facturas ceteras nationes, quæ Germanos quadantenus Pædagogos nactæ ſunt: quod aliquando oſtendam Diſſertatione ſingulari *de meritis Germanorum in rem literariam.* Superſunt multi libri, tam Latina, quam vernacula lingua ſcripti, qui in pretio haberi merentur; qui ſi notarentur accuratius, non parum hoc tum ad gloriam, tum ad utilitatem faceret. * Cœpit quidem MELCHIOR ADAMI aliqua *de vitis Theo-* 51
logorum, JCtorum, Medicorum & Philoſophorum commentari, qui in noſtra gente aliquod tamen operæ pretium fecit; quanquam longe a perfecta Hiſtoria abſit: in elogiis prolixior eſt, in ſcriptorum recenſione non adeo accuratus. * Eandem te- 52
lam continuavit HENNINGUS WITTE, Gymnaſii Rigenſis Profeſſor celeberrimus, Vir doctus & amicus noſter, qui e Programmatibus Academicis elogia & ſcripta collegit; addidit & exterorum nonnullorum *Vitas,* laudabili quidem opera. Sed vix uni homini tam vaſtum argumentum exhaurire licet, quod adeo operoſum eſt, & literarum commercia pene infinita poſtulat. Nunc ille *Diarium Biographicum* inſtituit, *(rr)* in quo Scriptores ſeculi XVII. præcipui conciſe deſcripti. Poſtea REISERUS *(ss)* Theologorum aliquot & Philologorum e noſtratibus *Vitas & ſcripta* recenſuit.

Vidimus de Bibliothecarum Scriptoribus ſecundum nationes conſideratis; lo- 53
cum ab his occupent, qui agunt de Bibliothecarum Scriptoribus reſpectu certi ordinis. Eorum poſſet vaſtus Catalogus texi; ſed nolumus operoſi eſſe, cum jam tum illos recenſuerit Philippus Labbeus in Bibliotheca Bibliothecarum, Indice tertio, & Teiſſierius. Legendus eſt Bailletus *tom. 2. a pag. 118. ad pag. 138.* * Præ ceteris omni- 54
bus laudanda eſt *ordinis Jeſuitici Bibliotheca,* quæ plene & copioſe ſcripta eſt poſt Petrum Ribadeneira, a Philippo Alegambe Bruxellenſi, quæ edita eſt Antverpiæ in folio, Anno 1653. Prodiit denuo auctior illa Bibliotheca *Nathanaëlis Sotwelli* opera, Anno 1676. Romæ: plura de illo libro ſingularia notavit Bailletus, quæ hic non repetam.
* Com-

(rr) Henn. Wittenii *Diarii Biographici Seculi XVII,* Scriptores illius, annorum & dierum emortualium ordine, ſed ſæpius, quoad Scripta imprimis, parum accurate, recenſentis, Tomus I, ab A. 1600. ad 1688, perductus Gedani A. 1688, Tomus autem II. prioris παραλειπόμενα & Continuationem ad A. 1690. exhibens, Rigæ A. 1691. in 4to prodiit. Tertium Autor addere conſtituerat, telam eandem ad finem usque Seculi pertexturum, ſed promiſſis, morte immatura d. 22. Jan. A. 1696. extinctus, ſtare non potuit.

(ss) Theologorum atque Philologorum Lutheranorum Quinquaginta Imagines æri inſculptas, Vitas & Scripta, exhibuit, non Ant. Reiſerus, ſed Theophilus Spizelius, Eccleſiaſtes Auguſtanus, in *Templo Honoris,* quod Auguſtæ A. 1673. in 4to prodiit, *Reſerato.* Subjuncta tamen illi eſt Reiſeri, Gymnaſii tunc patrii Auguſtani Rectoris, & Theologi deinde Hamburgenſis, Epiſtola ad Spizelium erudita, Obſervationes quasdam de Theologis ac Philologis iisdem ſelectiores, in libro ipſo prætermiſſas, illi communicans.

Digitized by Google

55 * Commendari quoque debet *Bibliotheca Scriptorum ſacri ordinis Ciſtercienſis*, a Carolo
de Viſch adornata, cujus editio ſecunda plenior Coloniæ Agrippinæ 1656. in 4to
56 prodiit. * In hac memorabilis omnino eſt illa *Johannis Caramuelis Lobkowiz* Operum, tam editorum, quam ineditorum, recenſio, ab ipſo Autore conſignata, & hic inſerta a pag. 178. ad p. 202. ubi multa occurrunt notatu digniſſima. Incredibile eſt, quantum Autor ille librorum ſcripſerit unus in omni ſcientiarum genere: in quibus ſecretiora etiam quædam, & vulgo non animadverſa, & ſingularia quædam cogitata continentur. De ceteris legi Bailletus poteſt.

57 Certi nominis Scriptores, neſcio qua minuta diligentia, in unum corpus collecti a multis. In Græcorum Hiſtoria tum *Johannes Meurſius*, tum *Leo Allatius* diligentes fuerunt. Ille de Alypiis, Antigonis, Ariſtoxenis, Philoſtratis, Ptolomæis, Pythagoris ſcripſit: hic de Simeonibus, Pſellis, Philonibus, Nicetis, Methodiis, & Georgiis: qui ultimus liber in corpore Byzantinæ Hiſtoriæ Georgio Acropolitæ additur, continetque multa memorabilia de libris, ab iis autoribus ſcriptis, qui nomen Georgii habuere. Non pauca habet ille liber ad notitiam hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, præcipue Orientalis, pertinentia. Ita de claris Jacobis ſcripſit Ludovicus Jacobi: de claris Philippus Labbeus: de claris Theophilis Theophilus Rainaudus: de claris Antoniis Sanderus.

58 Inter Catalogorum particularium Scriptores recenſendi & hi ſunt, qui de Scriptoribus, reſpectu ad ſcientias habito, ſcripſerunt. Inter eos primo loco numerabimus ISRAELEM SPACHIUM. Ejus extat *Nomenclator Scriptorum Philoſophicorum atque Philologicorum*, quo habetur ſuccincta recenſio eorum, qui Philoſophiam, omnesque ejus partes, quovis tempore aut idiomate usque ad annum 1597. deſcripſerunt & illuſtrarunt, methodo ſecundum locos communes ipſius Philoſophiæ inſtituta, cum duplici Indice, uno rerum, altero Autorum, collectus & digeſtus. Laudanda eſt Viri hujus induſtria, quam in ſequentibus temporibus adhibuit nemo. Ordo ſecundum Philoſophiæ partes commodus eſt, & magni uſus. Idem Autor ſcripſit & *Nomenclatorem Medicum*, ſimili ratione digeſtum; qui rudimentum præbuit illis, qui poſtea majores & de re Medica Catalogos ſcripſerunt.

59 GERHARDI JOHANNIS VOSSII indefeſſa diligentia
in his argumentis præferri omnibus debet. Extant ejus Opera *de Hiſtoricis*
Græcis & Latinis, nunc mendoſe recuſa, quem diligenter exſcripſit *Martinus*
Zeilerus, qui ſecundum Alphabeti ordinem Autores diſpoſuit, & aliqua de re-
60 centioribus Hiſtoricis addidit. * *Supplementa Voſſiana* ſcripſit BERNHARD. a MALLINCROT, qui prætermiſſos a Voſſio Hiſtoricos Græcos ſingulari diſſertatione adjecit: ſed in altera editione Voſſii pleraque, quæ notaverat Mallincrotius, addita fuerunt. Scripſit & ſupplementum Hallervordius, & noviſſime Chriſtophorus Sandius, libello in Batavia edito in 12. Reineſius quoque ſupplementa ad Hiſtoricos Græcos molitus eſt, ut tradit Rupertus *in Epiſtolis Richterianis, pag.* 424. Teſtis quoque eſt Sarravius *in Epiſtolis pag.* 267. Ludovicum

Digitized by Google

Jacobi tale ſupplementum ſcripſiſſe: nam in epiſtola ad Iſaacum Voſſium ſcribit, ſe ipſi partem eorum transmiſiſſe, & nunc reliqua, quæ ad Hiſtoricos Græcos ſpectent, transmittere, librum enim ad umbilicum vergere: ſed nihil eorum publice comparuit. * Idem Voſſius *de Poëtis Græcis & Latinis* libellum edidit, ſed ad re- 61
centiores ſe non demittit; editus eſt Amſtelodami Anno 1654. in 4to. Poëtas recentiorum temporum Gyraldus Dialogis duobus perſecutus eſt. De ſcientiis Mathematicis ac Autoribus veteribus & recentioribus idem Voſſius ſcripſit. Voluit ſcribere de ſcientiis & artibus, cujus *ἀποσπασμάτιον* eſt liber de 4. artibus popularibus. Quæ ut omnia doctiſſima ſunt, ita optandum fuiſſet, ultimam iis acceſſiſſe manum. Non pauca prætervidit: recentiorum illi & exoticorum cura parcior, quæ vero ab illo ſcripta memorantur, ſollicite ſatis examinantur.

Aſtrologorum Elenchum ſpecialem & ſecundum Chronologiam inſtitutum dedit Ricciolus in Almageſto ſuo novo. * Qui perfectas ſingularum Facultatum 62
& ſcientiarum Bibliothecas & Catalogos ſcripſerint, non habemus: quanquam multi quidpiam tentarint pene in omnibus diſciplinarum generibus. Quod ad Theologiam attinet, ſunt quidam, qui Theologorum Scholaſticorum ac Moralium nomina conſignarunt; quidam, qui Interpretum Scripturæ; aliqui generatim de rerum Theologicarum Scriptoribus egerunt, tum e Pontificiis, tum e noſtris & Reformatis. *Poſſevinus & Molanus* e Pontificiis *Theologicam Bibliothecam* ſcripſerunt, & præterea nonnulli alii. E Reformatis *Voëtius*, qui multa immiſcet falſa; libri non recte citati; interdum affingitur multis, quod ab ipſis ſcriptum non eſt; nomina pervertuntur. E Noſtris, qui ſcripſerint, vix memini, præter *Bolduanum* & *Draudium:* in quibus tamen id laudandum eſt, quod tam in Theologicis, quam in Philoſophicis, ſecundum locos materiarum collectanea ſua inſtituerint. Nunc acceſſit illis *Lipenii* Bibliotheca Realis Theologica. *Calixti* Apparatus magna rei Theologicæ jactura in ipſo pene initio defecit. Ideam Bibliothecæ Theologicæ ſecundum ſeriem Autorum commode diſpeſcere docuit *Hottingerus* in Bibliothecario ſuo quadripartito, ubi Autores in ordinem redigit, & potiores in ordine illo recenſet.

JCtorum libros qui in ordinem redegerit accuratum, ab ipſa Jurisprudentiæ 63
παλιγγενεσίᾳ nullum habemus. Sunt quidem, qui Vitas nonnullorum deſcripſerunt, & libros quoque recenſent, ut *Baldus, Rutilius, Pancirollus, Fichardus, Bechtholdus,* qui ſecundum materias juris Autores diſpoſuit, quibus ultimo *Martini Lipenii* Bibl. Juridica Realis acceſſit; ſed nondum ſatisfactum eſt huic negotio. * *Bibliothecam univer-* 64
ſalem Juridicam molitur CASPARUS THURMANNUS, qui multa cum cura & induſtria hoc in argumento verſatus eſt: nam ſecundum materias & partes Juris generaliores eam inſtruet: Bibliothecam proceſſualem, criminalem, teſtamentariam, contractuum &c. ſingularibus voluminibus comprehendet, in quibus ordinem rerum ſequetur. Qui, ſi aliquando prodierit, liber omnium ſuperabit labores.
* Promiſit & CORNELIUS a BEUGHEM *Bibliothecam Univerſalem Juridicam,* ſed re- 65
centiorum Scriptorum, cujus ille ſpecimen dedit, publicata hoc anno *Bibliographia*

Juridica & Politica, qua continentur JCti & Politici, qui ab anno 51. usque ad annum 78. in omnibus linguis ſcripſerunt. Prodiit Amſtelodami A. 1678. in 12. diſpoſitus eſt ſecundum Autores liber; hunc ille laborem per ſequentia tempora continuabit, & aliqua parte juvabitur res Bibliothecaria hujus Viri ſtudio, ſi aliquando in lucem producet, quos editioni ſe paratos habere libros ſcribit. Habebimus ab illo Bibliographiam Univerſalem omnium Facultatum & artium; Bibliothecam Belgicam omnium Scriptorum, qui unquam prodierunt in Belgio; Bibliothecam materiarum univerſalem; Bibliothecam Mathematicam, Hiſtoricam, & Chronologicam orbis imperantis & literati, præterea plurima alia. Videatur Syllabus, libro ejus præfixus.

66 Medicorum Scriptorum itidem accuratum Catalogum non habemus. *De Vitis antiquorum Medicorum* in animo habebat ſcribere Clariſſimus Vir, *Johannes Heinricus Meibomius*, & eandem telam texere dicitur *Ægidius Menagius*. Meibomii liber apud filium ejus, Profeſſorem Helmſtadienſem, Virum Clariſſimum, latet, qui de hoc Opere, ſi recte memini, publicavit epiſtolam. (*tt*) Eſt & in Italia quidam *Johannes Baptiſta Caponus*, qui *Hiſtoriam Medicam univerſalem* præ manibus habere dicitur, referente Gregorio Leto. Hujus Hiſtoriæ Univerſalis libros quinque molitur, quorum primus eſt de veteri Medicina; ſecundus de recentiori Medicinæ uſu apud omnes nationes; tertius de ſectis; quartus de Medicis; quintus de Bibliotheca Medica cum notitia Manuſcriptorum totius orbis in quocunque idiomate. Verum vix hominis unius induſtria iſti labori ſufficere videtur. Quod ad veterem Medicinam attinet, *Conringius* in Introductione ſua Medica ſtrenue partes ſuas exſecutus eſt, quam ſupplemento ſuo auxit nunc Cl. *Schelhammerus*. Sed nos hic non tam de hiſtoria, quam de Catalogis librorum ſolliciti ſumus. Eorum aliquos dederunt *Iſraël Spachius*, *Brunſfelſius*, *Schenckius*, *Robertus Conſtantinus*, *Paſchalis Gallus*, & poſt illos *van der Linde*, Profeſſor Leidenſis, qui omnium anteceſſorum labores in unum corpus congeſſit, additis ſuis augmentis. Diſpoſitus autem liber eſt ſecundum Autores, ſuntque multi in eo errores & defectus, quorum aliquos notat Voglerus *Introductione in notitiam ſcriptorum pag.* 42. 43. 44. qui cum Autoribus prioribus, Schenckio, Conſtantino & aliis, multis in locis ipſum contulit, & non ſatis accuratum invenit. Poſt illum ſecundum materias diſponit Catalogum *Lipenius;* ſed magna ſeges reſtat recentiorum Scriptorum, quorum nulla in illo libro mentio. Scripſit & Cornelius a Beughem Catalogum noviſſimorum Scriptorum Phyſicorum & Medicorum, ſub titulo *Bibliographiæ Phyſico-Medicæ*, quæ anno 80. prodiit in 12. De ceteris, qui ratione ſcientiarum

(*tt*) Henr. Meibomii Junioris *Epiſtola* ad Georg. Hier. Welſchium *de Hiſtoria Medicorum ſcribenda*, qua paterni Operis faciem & Methodum adumbrat, ſimulque ceteros iſtius argumenti Scriptores recenſet, Helmſtadii A. 1669. in 4to eſt edita. Joh. Antonidæ a Linden, Prof. Medici Leidenſis, *Libri II. de Scriptis Medicis*, in noviſſima Editione a Georg. Abr. Merclino, Poliatro Noribergenſi, continuati, & dimidia pene parte amplificati, ſub *Lindenii Renovati* Titulo, Norибergæ An. 1686. *in 4to* prodierunt.

rum habita Catalogos ſcripſere, plura habentur apud Bailletum *tom. II. a pag. 189. ad pag. 237.* & nos ſuo de illis loco plura commentabimur.

Catalogi Bibliothecarum publicarum aliquot publicati ſunt, ut *Bibliotheca Oxonienſis*, de qua ſupra. In Belgio quoque prodierunt Bibliothecarum quarundam Catalogi, ut *Ultrajectinæ*, qui in folio editus eſt, & *Lugdunenſis*, qui in quarto; quales vix haberi poſſunt in Bibliopoliis. In hoc MSta Orientalia enumerantur. In Germania extat *Catalogus Bavaricæ & Auguſtanæ*, qui rariores ſunt. Catalogi Auguſtanæ Bibliothecæ non niſi centum exemplaria impreſſa ſunt. In illa Bibliotheca latent multi MSti Codices, adhuc inediti, quorum non pauci prodierunt, curante *Marco Velſero*, ejus Reip. Duumviro, cujus magna apud eruditos eſt celebritas. De his & Bavaricis Monachii ac Ingolſtadii Bibliothecis videatur Bailletus *tom. 2. pag. 243. 244. 245.* De Vindobonenſi Bibliotheca Lambecius non Catalogos, ſed Commentarios ſcripſit. Guelferbytanus Catalogus ut ederetur, urſit olim Boineburgius, ſed fruſtra; cujus cauſas tradit Conringius in *Epiſtola de Bibliotheca Auguſta*, ubi multa de Catalogis Bibliothecæ ipſius Principis manu, ſingulari plane cura & induſtria, conſcriptis. Non memini plures unquam prodiiſſe publicarum Bibliothecarum Catalogos. Prodierunt quidem Excerpta Catalogorum de MStis Codicibus, a Bibliothecariis vel aliis Autoribus publicata. Habemus a Thomaſino editos Catalogos MStorum, qui reperiuntur in Bibliothecis Patavinis, tam publicis, quam privatis. Quales Catalogi utinam plures ederentur per omnes provincias & regiones! mire enim proſunt ad MStos Codices indagandos, qui alias facile pereunt in privatorum Bibliothecis, ſi illæ distrahuntur, vel ad alios poſſeſſores indoctos perveniunt; unde ſæpe ad bibliopegos & ſalſamentarios deferuntur. Hafnienſium Bibliothecarum ortus & incrementa recenſet Thom. Bartholinus in *diſſertationum de libris legendis prima*, *p. 16. 17. 18. 19. 20.* Bibliothecæ Mediceæ Florentinæ Catalogus ab Henrico Ernſtio Amſterodami A. 1641. in 8. publicatus. De ceteris nos ſupra plura diximus. * Scriptores Catalogorum de viris doctis Italicis habet Gregor. 68
Leti *Ital. regnant. part. 4. p. 195.* Parte 3. ubi Laurentii Legati libros recenſet, notat ejus Autoris *Lyceum Herculis, ſive ſcriptores Cremonenſes:* item *librum de Pictoribus, Sculptoribus & Cælatoribus Cremonenſibus:* ejusdem *Athenæum Poëtarum* tom. 4. & *Muſeum Poëtriarum* cum Iconibus; qui tamen omnes *ἀνέκδοτοι*.

(67 in right margin beside first line of the paragraph above.)

Hæc de publicis Bibliothecis earumque Catalogis in hac ſummaria recenſione
ſufficiant. * Venimus ad Bibliothecas privatas: earum Catalogi plures ſunt, quam 69
ut recenſeri poſſint, neque omnes ad manus meas pervenerunt: ex iis tamen celebriores primum enarrabo, reliquos quaſi per lancem ſaturam exhibiturus. Præcipuus inter illos eſt *Catalogus Bibliothecæ Cordeſianæ*, quam inſtituerat *Johannes Cordeſius*, Canonicus Eccleſiæ Lemovicenſis, qui omnes ſuas opes, & quicquid corradere poterat, in Bibliothecam hanc impenderat, vir doctiſſimus & humaniſſimus; cujus plenius elogium deſcripſit Gabriel Naudæus, qui Bibliothecæ hujus Catalogum ipſe confecit, & accurato ordine digeſſit Autores, ſecundum materias & formam librorum

illos

Digitized by Google

illos diſpeſcens. Præcipue hic commendari Catalogus debet ob inſignem Hiſtoricorum, præſertim exoticorum, copiam, quorum rarior apud nos eſt notitia; editus eſt Pariſiis in 4to, An. 1643. Hinc commendo *Catalogum Bibliothecæ Thuanæ*, cujus jam ſupra cap. 5. num. 11. facta mentio eſt; & mirifice mihi placet ordo: non enim contentus ſummis tantum capitibus Autor ſub ſpecialibus titulis locavit Autores, ut ſtatim occurrant, qui de eodem argumento ſcripſerunt, quod Locorum Communium inſtar eſſe poteſt: & hujus ideam, notante Bailleto, Draudio debet. Additi quoque ſunt MSti Codices, tam antiqui, quam recentiores. Qua diligentia Bibliotheca hæc compoſita ſit, Præfatio ejus libri docebit. Addendus quoque melioribus Catalogis eſt *Raphaëlis Tricheti du Freſne Bibliothecæ Catalogus Pariſ. 1662. in 4to* editus, ob librorum raritatem & ſelectum præcipue commendandus. Obſervavi in illo Catalogo Scriptores, fruſtra in aliis quæſitos. Sed infinita ſunt in illo menda Typographica. Theologorum, JCtorum, Medicorum parcior hic numerus, ſed in omni hiſtoria, antiquitate, varia literatura, rebus naturalibus, libris, quorum nomina nunquam pene audita, inſtructiſſimus ille eſt, libri interdum non conveniente loco poſiti. Bibliothecæ ipſa Regiæ acceſſit pretio 24000. librarum Gallicarum vendita, poſtquam ab alio 33000. libras oblatas vidua recuſaviſſet. Anni impreſſionis diligenter notati magnum habent in libris ipſis eorumque variis editionibus conferendis uſum. Qui vitam Pinelli ſcripſit Gualdus, diligentiſſimum iteratarum editionum examinatorem eum fuiſſe prodidit.

70 Qui jam ſequuntur Catalogi, ſine ordine nobis recenſebuntur. Plerique illorum formati ſunt de Bibliothecis, quæ publice per auctionem diſtractæ ſunt; eorum magnus eſt numerus, ſeligendi tamen ſunt meliores de Bibliothecis, quas poſſederunt Viri celebres, *Scaliger*, *Salmaſius*, *Heinſius* & alii, ſi haberi poſſunt. Ex inſpectione enim talis Catalogi ſtatim patet Viri induſtria & judicium in bonorum Autorum ſelectu inſtituendo. Deinde vel eam ob cauſam aſſervandi ſunt Catalogi iſti, ut ſciamus, ubi lateant Autores, quos viri illi manu ſua notarint. Sæpe enim notulæ optimis Autoribus a viris iſtis in margine adjectæ, multum lucis ad Autorum ſenſum adferunt. Hinc in Batavia tales libri Scaligeri, Salmaſii, aut alterius viri docti manu notati, magno pretio coëmuntur. In Amſtelodamenſi Bibliotheca habentur *Baronii Annales*, manu *Davidis Blondelli* notati, quos Reſp. illa magnis ſumptibus emit; quæ notæ, ſi recte memini, nuper ſunt publicatæ. Vidi ipſe olim in Bibliopolio Sanſonii Geographiam ſacram Capelli cum ejuſdem Blondelli notis MStis. *Bibliothecæ Scriverianæ* Catalogus, qui Amſtelodami An. 1663. in 4. prodiit, exquiſitiſſimus eſt: conſtat enim ſelectiſſimis omnium Facultatum & artium Autoribus. *Scavenianæ Bibliothecæ* Catalogus, (*uu*) qui Hafniæ prodiit, itidem commendandus eſt; ut & *Mule-*

(*uu*) Scavenianæ Bibliothecæ Catalogus perperam hic vocatur Index Regiæ Hafnienſis, a Pet. Scavenio, JCto, illi præfecto, concinnatus, & Hafniæ A. 1665. in 4to excuſus. Georg. Calixti Bibliothecæ nullus prodiit Catalogus, ſed Index tantum Scriptorum ejus propriorum, a filio

Digitized by Google

Muleniana. Scaveniana Bibliotheca Regiæ acceſſit, Muleniana Academicæ: hujus Catalogum cum Præfatione & Oratione edidit Bartholinus, Hafniæ 1670. ubi multos Catalogos recenſet. Optimi Autores Græcæ & Latinæ linguæ, optimæque ejus editiones habentur in Catalogo *Pauli Junii*, qui publicatus eſt Lugduni Batav. 1670. Commendo ideo hunc Catalogum, quod tantum Autoribus illis conſtet, & paucos alios admiſtos habeat. Si qui Chymicorum, Theoſophicorum, Myſticorum, imo & Fanaticorum quoque Scriptorum acervum velit, is inveniet in Catalogo librorum *Serrarii & Babuſii*, qui prodiit Amſtelodami 1670. Non vacat nunc omnes recenſere Catalogos. In ſola Batavia pene integram Catalogorum Bibliothecam reperies, quos omnes coacervare, ſuperſtitioſa eſſet diligentia & crambe millies cocta. Ad id tamen prodeſt Catalogorum multitudo, ut in vaſta aliqua ſylva deprehendantur nonnunquam aliqua, quæ vel in inſtructiſſimis Bibliothecis non habentur. An. 1682. *Nicolai Heinſii Bibliothecæ Catalogus* prodiit, viris doctis in pretio habendus, ob exquiſitos, qui illic recenſentur, libros, tam editos, quam ineditos & MStos, ac manibus Scaligeri, Salmaſii aliorumque Criticorum notatos: cui jungi poteſt *Bibliothecæ Goëſianæ Catalogus*, Anno 1687. Leidæ editus; in quo non rariorum tantum librorum, ſed & magnus nummorum apparatus eſt. Notari quoque poſſunt & comparari, ubi incideris in illos, *Calixti, Reineccii, Pavvii, Gothofredi JCti* &c. Catalogi. *Adriani Pavven Catalogus* Hagæ Comitis Anno 1654. & ibidem Anno 1656. editus: in quo multitudo librorum cum ſelectu certat.

Etiam Catalogi Officinales non ſpernendi, ut *Catalogus Bibliopolii Elzeviriani*, qui Amſtelodami prodiit Anno 1681. in quo multi exotici autores. Sunt & ab aliis Typographis & Bibliopolis alii publicati Catalogi, in quibus recenſendis non ero prolixus. Ii quoque, qui libros impreſſerunt, typographi certos conſignare librorum, a ſe editorum, Catalogos ſolent. Extant Catalogi librorum, qui a prelo *Manuciorum*, *Stephanorum*, *Plantinorum*, *Morelli*, *Cramoiſii* &c. prodierunt. 71

Sunt præterea, qui certi temporis Bibliothecas ſcripſerunt, quo referendus eſt Leo Allatius *in Apibus urbanis*, libro, quo deſcribit viros eruditos, Romæ tempore Urbani VIII. viventes, & eorum ſcripta recenſet. Pertinent & huc Ephemeridum Scriptores apud varias nationes, de quibus ſupra diximus. Sunt, qui ſuorum librorum Catalogos ſcripſerunt ut *Campanella, Gaddius, Cardanus aliique.* 72

Sunt, qui laborem ſuſceperunt colligendi libros quoſcunque rariores, ſine tempore certo & ordine, prout ſe inter peregrinandum vel in Bibliothecis obtulerunt. 73
* Aliud inſtitutum fuit Johannis Cinelli, qui ex conſilio Viri illuſtris Magliabechi congerere cœpit libellos & ſchedas ſingulares, in quibus nonnulla rariora continentur, varii argumenti, quorum facilis alias jactura eſt. Ejus ſpecimen unum prodiit Florentiæ 1677. in 8vo. ſub titulo *Della Bibliotheca Volante*, qui titulus ingenioſus eſt, per 74

lio Helmſtadii Anno 1658. in 4to publicatus. Hunc, in Mulenianæ Bibliothecæ Indice Catalogis Bibliothecarum immiſtum, Morhofius, illum ſecutus, incaute iisdem accenſet.

Digitized by Google

per quem intelligit minutos & hinc illinc errantes libros. Continuavit illum laborem ſequentibus temporibus Cinellus. Non eſt ſpernenda hæc opera, nec nullius uſus: ſæpe enim excidunt e memoria eruditorum, pereuntque vulgo non animadverſa. Velim tamen de contentis & ſummariis librorum accuratius egiſſet. Retulit & illic nonnullas diſputationes de materiis rarioribus in Germaniæ Academiis
75 ſcriptas. * Referri huc quoque debent Catalogi Francofurtenſes ſemeſtres, ſed qui multis imaginariis titulis referti; Mercurii Anglorum, Gallorum & Belgarum menſtrui. Quod optimum certe inventum eſt ad librorum notitiam parandam; tales ego Mercurios inſtitui velim in præcipuis Europæ urbibus & Academiis, in quibus libri non tantum editi recenſeantur, ſed omnia nova, vel inventa vel cogitata, in re literaria: Eorum enim collectio vehementer prodeſſet ad omnis doctrinæ incrementum.

CAP. XIX.

DE VITARUM SCRIPTORIBUS.

1. *A vitarum Scriptoribus magna in hiſtoria literaria utilitas.* 2. *Ne minima quidem hic omittenda.* 3. *Quod adverſus Mareſium aſſeritur.* 4. *Peregrinationes doctorum diligenter notandæ.* 5. *Character animi e minimis cognoſcitur.* 6. *Joachimi Camerarii diligentia in vita Melanchthonis laudatur.* 7. *Tria in literatorum vitis conſideranda.* 8. *Exemplo Philiberti de la Mare oſtenditur, ne omina quidem & ſomnia eſſe negligenda.* 9. *Memorabilis de Quarræo hiſtoria.* 10. *Vitarum Scriptores antiqui recenſentur.* 11. *Vitæ virorum Reipubl. negotiis admotorum multum conferunt ad prudentiam civilem.* 12. *Eorum aliqua recenſentur.* 13. *Vitas ſuas qui ipſi ſcripſerint.* 14. *Commentarii, Memoires.* 15. *Scriptores vitarum veterum.* 16. *Biographos recentiores qui enarraverint.* 17. *Vita Peireſcii a Gaſſendo.* 18. *Tychonis Brahæi &c. ab eodem.* 19. *J. Vincentii Pinelli a Gualdo.* 20. *Recuſa cum adjectis vitis Budæi, Hugonis Grotii & aliorum.* 21. 23. *Pauli Sarpii a Fulgentio ſcripta* 22. 23. *ad rem literariam multum conferunt.* 24. *De Pauli Sarpii eruditione & prudentia multa narrantur.* 25. *Ejusd. literæ Italica lingua ſcriptæ.* 26. *Vita Petri Puteani a Rigaltio ſcripta multa habet ad rem literariam & civilem profutura.* 27. *Actorum publicorum collectanea.* 28. *Vita Ducis Valentini ſpeculum fraudum politicarum & artium Machiavellicarum.* 29. *Malorum hominum vitas explorare prodeſt.* 30. *Vita Henrici VII. a Verulamio ſcripta* 31. *ad prudentiam civilem commendatur.* 32. 34. *Vita Melanchthonis a Camerario pleniſſime & eleganter conſignata eſt.* 33. *Melanchthonis encomium.* 35. *Camerarii Narratio de Eobano Heſſo.* 36. *Reuchlini laudes.* 37. *Ejus Vita a Johanne Henrico Majo ſcripta.* 38. *Lotichii Poëtæ Vita laudatur.* 39. *Poëtarum Germanorum princeps.* 40. *Judicia de illo.* 41. *Ejus vaticinium poëticum de expugnatione Magdeburgenſi.* 42. *Forſtneri Elogium a Böclero ſcriptum.* 43. *Ameloti de Huſſaye indigna in illum cenſura.* 44. *Singularis de Thoma Campanella*

Digitized by Google

nella & Forſtnero hiſtoria producitur. 45. *Wallenſteinii,* 46. *Bembi, Contareni Vita.* 47. *Gratiani liber de vita Commendoni & caſibus virorum illuſtrium.* 48. *Scriptores vitarum ſingularium.* 49. *Boiſſardi Vitæ & Icones.* 50. *Hanckii,* 51. *Imperialis,* 52. *Craſſi,* 53. *Gualdi,* 54. *Ghilini,* 55. *Theveti,* 56. *Bullarti,* 57. *Maſſoni,* 58. *Capaccii in hoc genere ſcripta.* 59. *Qui de feminis doctis ſcripſerunt.* 60. *Erythræi Pinacotheca* 61. *adverſus Mareſii calumnias defenditur.* 62. *Sammarthanorum Elogia.* 63. *Mareſii de illis judicia.* 64. *Patini Elogia Virorum Gallicorum promiſſa.* 65. *Vita JCtorum.* 66. *Betrandi, Pancirolli & aliorum ſcripta de vita JCtorum.* 67. *Leickheri opera in iis colligendis laudatur.* 68. *Peliſſonii Recenſio Doctorum Academiæ Gallicæ.* 69. *Architectorum, Pictorum Vitæ colligendæ.* 70. *Georgii Vaſari de iis liber.* 71. *Deſcriptio ejuſmodi pluribus gentibus neglecta.* 72. *Franciſci Junii liber ἀνέκδοτος de iis.* 73. *Carolus Dati idem ſibi propoſuit.*

Præcipuam Hiſtoriæ literariæ partem VITARUM SCRIPTORES conſtituunt: cum enim duplex proficiendi in literis via ſit, altera per præcepta, altera per exempla; hæc poſterior priori præferenda omnino eſt, quo magis ipſe uſus in rem præſentem deducit. Prout enim incidimus in Vitam vel Philoſophi, vel JCti, vel Medici, vel Politici; ita multa diſcimus, quæ ad ſcientias illas ſpectant, e τύπῳ illo περιπατικῷ, ſingularia, de quibus nunquam cogitarunt, qui præcepta tantum proponunt. Ex illis arcana quædam colligi poſſunt, quæ non ſcientiam tantum, ſed & prudentiam hominis literati augent. Ut enim in vita civili, ita quoque in vita hominis literati, prudentia quadam opus eſt in omni negotio. Converſationis ſane eruditæ ratio e vitis virorum doctorum formari quam maxime poteſt: * Quam ob cauſam ego vitas virorum doctorum 2
& illuſtrium, qui vel ad literas vel ad Rempublicam adhibentur, non ſuperficiaria aliqua & jejuna opera, ſed quam pleniſſime, deſcribi velim, ut vel ipſa μικρολογία in his mihi placeat. Nam vel ex minimis rerum circumſtantiis aliqua, quæ in uſum tuum erunt, capies. * Non placet ſententia Mareſii, qui *lib. 2. Epiſt. 5.* in Hi- 3
ſtoricis minimorum recenſionem indulget, in vitarum ſcriptione illam damnat: qua in re totus ab illo diſſentio. Ille quidem Suetonii & Nepotis exempla obtendit; at illi compendia tantum rerum ſectantur, & ab iis diſtinguendi, qui unius vitam deſcribunt. Ipſa enim methodi ratio requirit majorem in unius vitæ ſcriptione diligentiam, quam in plurium veluti conglobatione: & vel Attici Vita oſtendit Nepos, quid ſummaria aliqua percurſatione locupletior ac copioſior narratio præſtet. Non probat ille, ſi quis Ducis alicujus vitam ſcribendam ſuſcipiat, & univerſam rerum illius tempore geſtarum, quibus ex parte tantum interfuerit, hiſtoriam admiſceat. Germanam vero eodem libro *Epiſt. 25.* gentem laborioſiſſimam, ut per contemptum vocat, reprehendit, quod in ejuſmodi elogiis multi ſint, & in ea materia, ut in aliis fere, περίεργοι. *Ex his quidam eorum,* inquit, *parentes referunt, diem, & aliquando horam, qua nati ſunt, & talia, quæ in Regibus ſolum & in viris maxime illuſtribus requiruntur.* Quaſi ſcilicet virorum

virorum celebrium conditio idem non mereatur, & quæ ille prætermittenda judicat, etiam inter memorabilia referri non debeant. Cum enim, qui panegyricos virorum illuſtrium ſcribunt, vel ex artis præſcripto non parentes tantum & nativitatem, ſed & majores, ac omne id, ſi memorabile eſt, quod vitam anteceſſit, oratione complecti debeant; annon ineptum eſt, eos, qui vitam alicujus ſingulatim recenſent, quorum longe uberior tractandi ratio eſſe debet,
4 præterire ipſa vitæ auſpicia? * Idem *Epiſtola* 44. ejuſdem libri eandem cantilenam canit: *Si is*, inquit, *de quo ſcribunt, peregrinationem aliquam ſuſceperit: omne illud ita ſingulatim deſcribunt, & quos quoque loco convenerit, quosque cum quoque ſermones habuerit, cum faſtidio legentium commemorant: cum præcipua tantum, quæ in vita contigerunt, referre ſufficiat, & quales hominis fuerint mores, qualia ſcripta. Cui vitio etiam obnoxios eſſe* ait *pleroſque, qui vitas Ducum rebus geſtis illuſtrium hodie ſcribunt.* Ita ille ſuo ex ingenio judicat, qui Atticiſmi etiam in dictione affectator, in rebus quoque ipſis ſterilitatem amare videtur. Sed ego, tantum abeſt, ut cum illo reprehendam hos Vitarum Scriptores, ut laude potius dignos æſtimem, qui eam negotio, quod tractant, præſtare diligentiam volunt, quam quilibet paulo prudentior ab illis requirat. Quid enim? an vitio vertam illi, qui viri eruditi vitam deſcribit, ſi peregrinationes ejus & cum viris doctis inſtituta colloquia recenſeat? unde plus ſapientiæ ac utilitatis lectori, quam ex quavis alia narratione, acceſſerit. Ego, ſi omiſerit, ne excuſandum quidem
5 exiſtimaverim. * In vitis vero Ducum ac virorum, rerum civilium adminiſtrationi admotorum, eo ſollicitius omnia recenſenda ſunt, quo magis e minimis ſæpe circumſtantiis inopinata quædam conſilia & eventus emergunt. Sed nec illa tantum, quæ præcipua alicui videantur; ſed περίεργα minime prætereunda eſſe exiſtimo, ſi quid in illis notatu non indignum videatur. Nam levia illa, quæ *Junius Cordus* in Vitis Imperatorum commemorare ſolitus eſt; quoties proceſſerint, quando cibos variaverint, quando veſtem mutaverint, ac in ipſo Julius Capitolinus reprehendit, nemo cordatus Scriptor temere notabit. Plutarchus optimus Vitarum Scriptor in Alexandro ſuo non ſemper clariſſimas quasque res, virtutes vel vitia repræſentanda ait, ſed exiguum ſubinde factum dictumque & jocum aliquem, qui citius ſpecimen edat morum, quam funeſtiſſima prælia. *Concedendum nobis eſt*, inquit ille, *animi indicia ut ſcrutemur, ac cujusque per hæc informemus vitam: aliis molem rerum & certamina permittamus.* Auguſtin. Maſcard. de arte hiſtorica tract. 1. c. 3. in eadem ſententia eſt. *Quoniam*, inquit ille, *indoles & inclinationes naturæ cognoſcuntur e rebus minutiſſimis, e reſponſione inopinata, ex actione aliqua, quæ aliis parum ad rem pertinere videatur, ex operatiobus quotidianis & ordinariis, non hoc indecens Vitarum Scriptor exiſtimet, ſi accuratam eorum rationem habeat; præcipue in ſanctorum hiſtoria, reſpiciendo ad factum non ſolum, ſed & ad modum, tempus, occaſionem aliasque circumſtantias.* Quæ, ſi in Sanctorum rebus e Maſcardi ſententia attendenda ſunt, in Vita Ducis, Principis, Miniſtri Regii, præ ceteris obſervanda ſunt, cum in iis vere τὸ πραγματικὸν lateat. Ego certe, eam ob cauſam magni facio Vitam Peireſcii, a Gaſſendo ſcriptam, quo in omnes

partes

partes excurrat & ſe diffundat, quam noſter ille forte in eo μικρολογίαν da-
mnavit. * Laudandus eſt JOACHIMUS CAMERARIUS, Heros erudi- 6
tus inter Germanos, quod in vita Melanchthonis ne quidem ſomnia ejus no-
tabilia, ac minima quædam præſagia, oſtenta, omina omiſerit. Etſi enim le-
via hæc habiturus nonnemo ſit, tamen non ſunt diſſimulanda illa providentiæ
divinæ ſpecimina, quæ viris bonis & doctis in vita ſæpe occurrunt; ad quæ
reſpicere omnino debet, qui vitæ hiſtoriam ſcribit: ac optarim ego, exemplo-
rum talium meſſem extare quam uberrimam. * Tria ego in omnibus litera- 7
torum viris conſideranda eſſe exiſtimo, 1. illud, quod ad ſcientias ſive doctrinas
pertinet, vel θεωρητικὸν vel πρακτικὸν, in quo ego ne cogitata quidem eo-
rum prætermiſerim. 2. Quod ad mores & converſationem. 3. Quod ad to-
tum illum vitæ curſum, quatenus ille divina manu regitur: quæ pars vitæ mini-
me contemnenda eſt, aut leviter tractanda, ac mirifice lectores afficit. * Cum 8
PHILIBERTUS DE LA MARE, Senator Divionenſis, vitam *Jacobi Guionii* deſcri-
beret; non indignum ſua narratione exiſtimavit, quod non Guionio ipſi, ſed
Quarræo Collegæ monitum, neſcio cujus genii, nocturnum acciderat. * Quam 9
cum mihi hiſtoriam recitarit vir Clariſſimus, *Petrus Axenius*, Amicus noſter opti-
mus, antea mihi non obſervatam, qui in commentario ſuo doctiſſimo in Phæ-
dri fabulas ad illuſtrandam libri 4. fabulam 23. de Simonide per Caſtorem &
Pollucem a ruina ædium ſervato adduxerat, huc apponere, ut rem memoratu di-
gniſſimam, volui. *Sed me locus admonet, ne rem inauditam hactenus, & ideo ſeculorum omnium memoria digniſſimam præteream; quam, etſi haud pertinere videatur ad Guionios, non abs re tamen hoc loco referre mihi viſum eſt: ſeu, quia conſcius illius fuit ac interpres Jacobus Guionius; ſeu, quod vix apud poſteros fidem inveniet, niſi teſtium omni exceptione majorum, & illius inter alios, cui illa contigit, teſtimoniis & ſubſcriptionibus probata fuiſſet; ea tamen fuit: Fœderatorum factione plus juſto in Burgundia valente Regiarum partium Præſides ac Senatores Semurium, primarium Mandutiorum oppidum Regis nomine jus dicturi ſeceſſerant, cum Divione non liceret; ac inter eos Joannes Quarræus, qui feliciter miſcuerat ornamenta togæ artibus belli: Is IV. Calendas Auguſti MDXCIV. circa ſecundam diei horam matutinam ſibi viſus eſt motu ſubito expergefieri, & verba quædam ignota pronunciare, cum famulo propius decumbenti ſurgere, & lampadem accendere juſſo præcepit, ut eademmet verba, quæ, ne ſibi elaberentur, dentibus quaſi retinere videbatur, ſcripto conſignaret in hunc modum:* Oug apoſondes ton endon diſtiguion. *Quod famulus confeſtim exſecutus eſt, neutro eorum, Græcane illa eſſent, an Arabica, aut alia, ſciente. Quarræus quidem, quamvis abunde iis artibus excultus, quæ Viro Senatorio conveniunt, in ſuis Profeſſionum tabulis, ex quibus hæc hiſtoria a me excerpta eſt, ſcribit ingenue, ſe Græci ſermonis plane fuiſſe inſcium. Summo demum mane pergens in Senatum Quarræus Jacobo Guionio, quicum illi conſuetudo intercedebat, obvius fit, & vix ſalutatum rogat, ut ille verba, quæ ex ſola eorum aſperitate Græca eſſe conjectabat, interpretari vellet; quæ a Guionio lecta, Græca ſtatim eſſe deprehendit, ſed minime ex Homero excerpta, quod putavit novus quidam Philoſophus; hæc*

autem ratione deſcribenda: οὐκ ἀπώσοντες τῶν ἔνδον δυστυχιῶν. *Quibus & interpretationem addidit verbis totidem:* Non repulſuri, quod intus infortunium. *Horum vero cum diu ſenſum ſimul perpendiſſent, & ſi quid triſtius in iis lateret, deprehendere conati fuiſſent, autor fuit Quarræo Guionius, ut, quia jam ex illa domo, quam Semurii incolebat, migrare conſtituerat, quod illius fœtori recurrentem iterum iterumque cœliacum dolorem, quem paſſus fuerat, tribueret, non longiorem in illa moram traheret. Sed longe gravius exitium illa verba portendebant: ſiquidem poſt dies octo, cum Quarræus Reipublicæ cauſa Flaviniacum, Regiarum partium oppidum, perrexiſſet, domus illa a fundamentis convulſa de nocte repente concidit, fatalique, nec penitus impræviſa Guionio ruina ſuos incolas oppreſſit: cujus rei hiſtoriam eleganti carmine (ut audio) Guionius poſtea cecinit, quo tam charum Regi & Reipublicæ caput jure merito e tanta clade ereptum fuiſſe ſibi & bonis omnibus gratulabatur, minime omiſſa, ut decuit, Socratis & Bruti geniorum mentione.* Memorabilis hæc ſane hiſtoria eſt, quæ, etſi ad Guionii perſonam non pertineret, occaſione tamen a Guionio data inductus, minime prætermittendam exiſtimavit Philibertus de la Mare: atque exemplo aliis fuit, quomodo in hoc argumento ſit verſandum. De Guidone Patino refert, qui epiſtolas Gallicas edidit, in præfatione earum, adeo illum in vitis eruditorum ſagacem fuiſſe, ut ne minima quidem inexplorata reliquerit.

10 Fuere jam tum apud antiquos, qui in hoc genere laudabilem operam poſuere; quorum pauci ad noſtra tempora pervenerunt. Philoſophorum vitas aliqui, aliqui dogmata, aliqui cum vitis ſimul dogmata ſcripſere: ac fuere plures ſæpe, qui unius Philoſophi Hiſtoriam tradidere. Ita Gellius *Noct. Atticar. lib. 14. cap. 3.* multos nominat, qui de Xenophontis Platoniſque vita & moribus exquiſitiſſime ſcripſerunt. Juſtinus Martyr in Παραινέσει Scriptores Pythagoricæ Vitæ & Hiſtoriæ citat. Philo Byblius Grammaticus triginta libros περὶ πόλεων καὶ οὓς ἑκάστη αὐτῶν ἐνδόξους ἤνεγκε, *de urbibus, & quos earum quæque celebres genuerit*, teſte Suida, de quo Jonſius *Hiſtor. Philoſ. lib. 3. cap. 7.* qui ſi hodie extarent, illo judice, multis jam rixis de patria virorum illuſtrium facile remedium foret. Plures e veteribus Biographis, tam Græcis, quam Latinis, recenſet Voſſius in *Arte Hiſtorica cap. 7. pag. 40.* & Wouwerius *Polymath. c. 12.* qui omnes temporum injuria interierunt. De Agatharchide, an Biographis accenſendus ſit, videatur Jonſius, *lib. 2. cap. 12.* Qui Biographi Philoſophici ſuperſint, notum omnibus eſt: Habemus Diogenem Laërtium, Eunapium, Heſychium, Illuſtrium, de quibus in *Polyhiſtore Philoſophico* plura. Imperatorum, Cæſarum, Principum in Republica Virorum Vitas recenſuerunt ex antiquis Plutarchus, Cornelius
11 Nepos, Suetonius, Hiſt. Aug. Scriptores. * Cum ergo Hiſtoria nihil aliud ſit, quam Philoſophia exemplis utens, vitæ vero deſcriptio ſingularis hiſtoria ſit, quæ unius hominis actiones in Republica deſcribit, ideo accuratius inſtituenda eſt, quod τύπον illum πρακτικὸν, qui ex ipſis rerum circumſtantiis emergit, evidentius ob oculos ponat; ac ſimul nexum rerum, quæ ab uno illuſtri viro, ſi is inter præcipuos ſit, geſtæ ſunt, apertius demonſtrat. Tales ergo Scriptores neceſſe eſt πραγματικὸς vel

πραγμα-

πραγματομαθεῖς eſſe, qui uſum rerum magnum habent, quique *φιλοσοφεῖν πραγματικῶς* didicerunt; qua de re tam multa præcipit in præfatione ſua Polybius, in quam legi aureus ille Caſauboni Commentarius poteſt. Eſt præterea prudentiæ non levis argumentum in iis Scriptoribus, qui ex aliorum hominum vita, quid ex uſu præſenti ſit, oſtendunt, alioſque officii ſui admonent. Præclare Böclerus *in Commentar. ad Cornel. Nepotem* medium illud iter vocat, quo inter potentiorum ambitiones media licet via pergere, nec abrupta per ſuavitatem incesſendi, qua accenditur dominandi cupido; nec declivi per adulationem & ſilentium, quo Reip. ſtudium negligitur: *Obvia,* inquit, *morum ſimilitudine, dum alios legunt, ſibi occurrunt ipſi, & in cenſura exterorum, nec opinantes, ſua judicari facta intelligunt: nec timenda eſt indignatio. Vident enim vera narrari, non ludi fabularum colore: neque odio hic locus; ſciunt enim ex officio Hiſtorici fieri, quod demimus: ſolus pudor ſupereſt, & tacita conſcientiæ admonitio, quæ ut non ſemper ab incepto revocat audacia conſilia; ita cautione nonnunquam temperat.* Hæc Böclerus recte quidem: ſed incidunt interdum tempora, ubi hujuſmodi inſtitutum Scriptori odium & obtrectationem & vel exitium parit, ut Tacitus in *Vita Agricolæ c. 1. 2.* teſtatur. Scilicet ſchola quædam civilis prudentiæ proponitur in ejus, cujus vitam deſcribimus, exemplo, ut nulla dari plenior informatio poſſit. * Quid non in *Vita Attici*, a Nepote ſcripta, civilis prudentiæ latitat, qui privatus quidem fuit, ſed multum potuit in Republica? quo conſilio militi ſuo diligenter legendos ſuadet Naudæus *lib. 2. de ſtudio militari, p. 510.* eos Biographos, qui Ducum & Imperatorum bellicorum vitas ſcriptis conſignarunt. Ex *Agricolæ Vita,* a Tacito ſcripta, quid non diſcat vir rebus civilibus vel bellicis admotus: ſi *Vitam Agrippæ* vel *Mæcenatis* haberemus ab Hiſtorico veteri conſignatam, utiliſſimum eſſet ad ſtudium civile: nunc eorum res geſtas hinc illinc ſparſim collegerunt Böclerus in commentationibus de Mæcenate, & Agrippa. *J. Cæſarem,* quem Suetonius nobis in Vita ſua expreſſit, Zevecotius eleganti commentario illuſtravit, & Stephanus Ambroſius Schiappalaria in Vita Cæſaris Italica lingua ſcripta, Antverp. 1578. in 4to edita, pulcherrime & uberrime ſuo ſeculo ob oculos poſuit, quid juvent aut obſint in Republ. cives potentes & locupletes, & obſtinati. Quot non habemus inter recentiores Vitarum Scriptores, unde multa diſci Politico poſſunt? *Ex Vita Catharinæ Medicæ*, quam multa ad res Gallicas pertinentia notari poſſunt? *Vita Villaregii* a Paſtorio in linguam Latinam converſa Miniſtro Principis proderit. Multi ſunt inter Gallos Biographi, de quibus legendus in Bibliotheca Gallica Sorellus. Sunt & antiquorum a recentioribus vitæ ſcriptæ: qui ex fragmentis corpus aliquod hiſtoriæ, ſed imperfectæ neque ſatis connexæ, concinnant: qui Philologi potius, quam veri Politici & Hiſtorici, partibus funguntur. Qui Ciceronis Hiſtoriam ſcripſerunt, Corradus, Fabricius, aliique, ad intelligenda Ciceronis ſcripta utilem operam inſtituerunt. * Sunt, qui ipſi ſuæ vitæ Hiſtoriam texuerunt: nam, Tacito teſte, in Vita Agric. cap. 1. apud Romanos *plerique ſuam ipſi vitam narrare fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati ſunt. Nec id Rutilio & Scauro citra fidem & obtrectationi fuit.*

12 (margin, beside "Quid non in Vita Attici"); 13 (margin, beside "Sunt, qui ipſi")

Noſtro tempore Thuanus, magnæ vir autoritatis, candidiſſimus Hiſtoricus, de
14 ſua vita hiſtoriam ſcripſit, in qua multa, quæ ad ſtatum publicum pertinent: * Ac referendi eo ſunt libri Commentariorum (*Memoires* Galli vocant) quos viri negotiis publicis admoti de rebus ſuis geſtis, quales olim Cæſar, noſtro tempore Galli mul-
15 ti, ſcripſerunt; in quibus enarrandis diligentiſſimus eſt Sorellus. * Sunt & alii, qui non tam ad civilem prudentiæ uſum, quam ad Hiſtoriam ipſam reſpiciunt: quales ſunt, qui in Familiis veterum Romanorum enarrandis operam poſuere, laudabilem illam quidem, ſed quæ ad rem noſtram non facit. Hiſtoriæ illi antiquæ magnam lucem accendunt; cujus generis Scriptores cum cura & cenſura ſua enarravit Rupertus in literis ad Albert. Richterum, quæ habentur in *Epiſtolis Richterianis a pag. 465. ad pag. 470.* Elogiorum quoque Scriptores proprie huc non pertinent: alia enim ratione rem ſuam inſtituunt. Quomodo hi a Vitarum Scriptoribus differant,
16 pluribus oſtendit Maſcardus *de arte hiſtorica, tract. 5. p. 528. 529.* * Nos jam ad Biographos recentiores accedimus, quorum vaſtiſſima ſylva eſt. Tot enim ſunt Vitarum Scriptores, ut integram pene efficere Bibliothecam poſſint: quorum Indicem congeſſit Labbeus *in Bibliotheca Bibliothecarum*, uberiorem dedit *Teiſſierius;* optimo ordine digeſtæ illæ ſunt in *Indice Bibliothecæ Thuanæ.* Magnum hoc ad ſolidiorem doctrinam arcánum eſt, Biographos bene habere cognitos, unde non in re literaria tantum, ſed & civili optima formari prudentia poteſt. Nos ex iſta ſylva aliquas, quæ majori eſſe uſui poſſunt, decerpemus.

17 Primo hic loco a nobis ponetur VITA PEIRESCII a GASSENDO ſcripta. Magna diligentia conſcriptus eſt liber iſte, continetque varia memorabilia antiquaria, Philologica, Phyſica, Politica, quaſi per cumulum congeſta. Dum enim perſequitur omnes viri iſtius labores, occaſione iſta ad multa curioſa, ab illo vel inventa vel notata, dilabitur. Plane in hoc labore exercuit ingenium ſuum Gaſſendus, & dum varia Philoſophemata proponit & judicia, pulcherrimis ſubinde contemplationibus totam viri hujus Hiſtoriam illuſtrat, & ſub illa rei literariæ tum temporis in Gallia ſtatum. Optandum eſſet, ut ſimili diligentia illuſtrium virorum memorabilia conſignarentur, quod fieri non poteſt, niſi ab amicis & familiaribus, vel niſi ipſi Autores vivi rerum ſuarum Commentarios ſcripſerint, ut fecit Thuanus & alii nonnulli, vel ſaltem lineamenta ejus duxerint, unde perfectum deducere Opus viri ha-
18 rum rerum periti poſſint. * Idem Gaſſendus etiam *Tychonis Brahei, Peurbachii, Regiomontani,* & *Copernici vitas* deſcripſit, in quibus multa ſingularia ad rem Mathematicam & Aſtronomicam ſpectantia.

19 JOHANNIS VINCENTII PINELLI VITA ſcripta eſt per *Paulum Gualdum*, Patricium Vicetinum. Fuit vero Pinellus Patricius Genuenſis, vir maximi nominis, Philologus, Polyhiſtor eximius, magnorum in literas & literatos meritorum, quos fovit, ornavit, ope conſilioque juvit. Continentur in ejus vitæ deſcriptione multa memorabilia & rara. Magnam habuit vir ille ſupellectilem antiquariam, ut propemodum factus fuerit ad rem librariam & literariam. Multa ſunt

ſunt in illo libro arcana de parandis libris & MStis. Multa habuit vir ille inſtrumenta publica & collectanea, quæ ad ſtatum Venetorum ſpectabant. Quare poſt mortem Pinelli (nam vivebat Patavii) Senatus Venetus manum injecit MStis Politicis, arcana ſtatus ſui continentibus, Bibliothecæque ſuæ publicæ addixit, ne in manus peregrinas devenirent. * Prodiit Vita hæc Auguſtæ Vindelicorum in 4to A. 1607. 20
poſtea recuſa eſt in Anglia, curante *Guilielmo Batheſio*, inter ceteras virorum aliquot illuſtrium Vitas, *pag. 314.* Quod Opus Londini prodiit Anno 1681. & præter Pinelli hanc Vitam, *Budæi, Hugonis Grotii, Pithæi, Camdeni, Walæi, Petavii, Sirmondi, Petri Molinæi, Henrici Valeſii, Jacobi Uſſerii Armachani* aliorumque continet.

VITA PAULI SARPII a Patre *Fulgentio* ſcripta hic nominari meretur. Quan- 21
tus vir *Paulus Sarpius* fuerit, non ignotum eſſe poteſt illis, qui interiorem rei literariæ notitiam habent. * Fuit ille ſacri ordinis homo, Monachus, Minorita, (*xx*) 22
ſed ſummi ingenii. Ejus extat *Hiſtoria Concilii Tridentini*, magna prudentia & ingenuitate ſcripta, ſub nomine *Suavis Polani*, quam inter abſolutiſſima hiſtoriæ ſpecimina numerat Guido Patinus *Epiſt. 170.* Totum Reip. Venetæ ſtatum moderatus fuit conſiliis ſuis. Vindicavit jura ejus adverſus Pontificem, qua de cauſa ſumme inviſus fuit Pontificiis, & in mortem ejus aliquoties conſpiratum; ut ſicariorum manibus per vim vix extorqueretur. Illum enim omnibus hæreticis pejorem habuerunt, ut qui arcanorum Pontificii ſtatus proditor erat. Spargebatur de ipſo fama, quod abitum ad Reformatos meditaretur, quæ non omnino de nihilo eſt: ſcio enim ſupereſſe epiſtolas manu ejus ſcriptas, ad Iſaacum Caſaubonum, quibus ſollicitat ipſum de gratia Regis Angliæ ſibi concilianda; ſi forte illic fortuna iniquior ipſum abigeret. * Vita ejus conſcripta eſt *Italica* lingua, poſtea in linguam Gallicam con- 23
verſa prodiit Lugduni Bat. in 12. Ann. 1661. ſub titulo *La vie du Pere Paul.* Multa ſunt in hac deſcriptione memorabilia ad omnem rem literariam: habuit enim excellentiſſimum ingenium, quod per omnes ſcientias, artes, & linguas ſe diffuderat.
* Promptus erat conſilio, animo ſemper præſens, extrema vitæ pericula ſumma 24
generoſitate contemnens, &, ut breviter dicam, ſui temporis Phœnix. Multa enim ille in Phyſicis & Mathematicis demonſtravit extemporali pene ſolertia, quæ deſperata aliis videbantur. Celebratam apud Medicos circulationem primus ille ante Harvei tempora oſtendit, quod cum objiceret Bartholinus Anglis, ægre admodum tulerunt, ejus inventionis gloriam dubiam ſibi reddi. Sed dolendum eſt, omnes illius viri chartas periiſſe, ac diſtractas poſt mortem ejus fuiſſe: nihil enim horum ſerio ſcripſit, & data opera; ſed quaſi aliud agendo, cum vacatio eſſet a publicis negotiis. Illa omnia prolixius recenſentur in hoc libello, ac notanda ſunt, ut videamus, quam multæ & vulgo ignoratæ opes lateant ſæpe in ingeniis, quorum vix notitia publica eſt. Quo magis illorum induſtria incitanda eſt, qui in peregrinationibus ſuis ad talium virorum amicitias admittuntur, ut omnibus artibus e ſcriniis illorum extrahere conentur, quicquid forte illic deliteſcit. Qualia multa ſunt per Italiam Galliamque ingenia, de quibus nulla ad nos defertur notitia.

(*xx*) Paulus Sarpius non fuit Minorita, ſed Ordinis Servitarum Monachus.

25 * Prodierunt Ann. 1673. ejus quædam literæ Italica lingua ſcriptæ, propoſito Ve-
ronæ ficto, ut patet, nomine; quibus continentur intimiora illa Politica ſuperiorum
temporum in aula Cæſarea, Pontificia, & Veneta, quibus immiſcentur nonnunquam
quædam literata.

26 VITA PETRI PUTEANI a RIGALTIO ſcripta, multa habet præclara.
Magna fuit Puteanorum olim celebritas. Illi ſunt, per quos Excerpta Scaligeriana
congeſta ſunt. Petrus Puteanus fuit Regi Galliæ a Conſiliis & Bibliothecis. Qui
ejus Vitam deſcripſit Rigaltius, ad multa reſpexit, tum quæ ad rem literariam ſpe-
ctant, tum quæ ad res Civiles; quanquam intimioribus adeo conſiliis admotus ille
non fuerit. Non fuit tamen facile illo peritior Juris publici Gallicani aliorumque
27 Statuum. * Præcipue magna ejus cura fuit in colligendis actis publicis. Gallica
ſola quinquaginta vaſtis libris collegit, quorum titulos hic recenſet Rigaltius, unde
exemplum capere Politicus poſſit, quid ipſi agendum ſit in ſcriptis talibus colligen-
dis. Si quis enim illo modo diſpoſita habeat Imperii Romani Principum jura, quan-
tum ille theſaurum poſſideret! Mature itaque, atque adeo ab ipſa juventure inſtitu-
endi ſunt tales libri Politices Studioſo, in quos vel acta ipſa referat, vel ſi haberi non
poſſunt, ex ipſis potiora excerpat. Pinellus, de quo ſupra mentionem fecimus,
Status Veneti arcana penetravit: Puteanus noſter Gallicana. Ita omnium aliorum
ſtatuum res & jura exquiri poſſunt, ſi quis cum cura illud agat. Ille labor præci-
pue in Germanis Conringium exercuit, quibus ille initiis, vel ipſo non diffitente,
tantam ſibi experientiam & prudentiam conciliavit. Recuſa eſt hujus Vitæ hiſtoria,
inveniturque inter ceteros Vitarum Scriptores, a Batheſio collectos p. 660.

28 VITA DUCIS VALENTINI deſcripta eſt a *Thomaſo Thomaſi* lingua Italica,
editaque Anno 1655. Claramontii in 4to. Panditur hic ſcelerum & nequitiarum offi-
cina: continentur enim in hoc libro omnes illæ fraudes & artes, quibus uſus eſt *Cæſar
Borgias*, Dux Valentinus, Alexandri VI. Pontificis patris nequior filius, homo aſtutiſ-
ſimus & tyrannicus, ad imperium Galliæ Ciſalpinæ ſibi parandum, quo tamen ille
conſilio excidit, fatis obſtantibus. Hujus Principis ideam Machiavellus deſcripſit.
Liber enim ejus de Principe eo fine ſcriptus, ut hoc exemplo illum depingeret omni-
buſque ob oculos poneret. Prodiit & in Gallicam linguam converſus ille liber ante
novem annos, editus in Batavis in 12. Inſpicere & in malorum hominum vitas, tan-
quam in ſpeculum, poſſumus: non ut diſcamus ab illis fraudes; ſed ut evitare illas
ſciamus, ne plane ſimus in technis illis hoſpites. Videas hic machinationes machina-
tionibus, dolos dolis oppoſitos, & varie inter ſe miſtos pro ſcopo obtinendo. Hoc
legenti jucundum erit, characteres cauſarum & ingeniorum noſſe, unde regulas ſibi
quiſque ſuas pro prudentia formare poterit, & vitæ rationes ſubducere, qui in aula
conſiliis præeſt, & aliorum evertere dolos, qui res novas moliuntur, & tyrannidem
29 affectant. * Sunt quidam, qui malorum hominum vitas non putant ſcribendas, eo-
que nomine reprehendunt Tacitum; quod narrando facta malorum Principum pa-
rum abſit a docente: cum bonorum exempla non ſolum cognitione boni nos inſtruant,
ſed

Digitized by Google

ſed etiam ad imitandum excitent. Verum cum major hominum pars mala ſit,
etiam eorum ingenium noſſe debent boni.

VITAM HENRICI VII, REGIS ANGLIÆ, a Bacone Verulamio 30
ſcriptam, priori ſubjungimus. Ut enim peſſimi tyranni vitam deſcriptam dedi-
mus ſub perſona Cæſaris Borgiæ, ita optimi Principis hiſtoriam πολιτικωτάτῳ
libro complexus eſt Verulamius; quam ideo ſcribendam ſuſcepit, ut reſponderet
calumniatoribus ſuis, qui ſcholæ illum & contemplationibus aptiorem exiſtima-
bant, quam rebus gerendis, ac ut ſingularem etiam his peritiam oſtenderet.
* Plenum hoc omnis civilis & architectonicæ artis opus; quo interiora tum re- 31
gni ipſius Angliæ, tum omnis in univerſum prudentiæ continentur. Invenies
hic pacis & belli artes, in praxin ipſam deductas: nam e typo illo περιςατικῷ
plus intelligitur, quam ex infinitis præceptis. Maximi facit hunc librum paſſim
in ſcriptis ſuis Bœclerus, omnibusque commendat, ut ſane commendari hi libri omni-
bus debent, in quibus quisque deſcribitur, qualis in imperio fuerit, & qualis interior
ac familiarior vita. Nam τὸ ἠθικὸν & τὸ πολιτικὸν hic utrumque ſpectandum eſt.

VITA PHILIPPI MELANCHTHONIS ſcripta a *Joachimo Camera-* 32
rio in re Eccleſiaſtica & literaria non exigui momenti eſt. * Quantus vir fuerit 33
Philippus Melanchthon, nemo ignorat; pluris ſane æſtimandus, quam vulgo fit.
Primus ille in Germania diſciplinarum omnium & purioris Theologiæ cum Lu-
thero reſtitutor, nullum eruditionis genus intactum reliquit, ut in ſingulis habi-
tare, non peregrinari, videretur. Nervos in illo & impetum requirunt nonnul-
li, ſed tamen nec illud extra laudem eſt. Ut enim habuit ingenium compoſitum
& moderatum, & ab affectatione omni alienum; ita talem ſe quoque in omnibus
vitæ actionibus & ſcriptis exhibuit. Stylus ipſi purus & limpidus, nonnunquam
humilis, nonnunquam aſſurgens: plena tamen ingenii & prudentiæ omnia. * E- 34
jus viri vitam deſcripſit *Joachimus Camerarius,* vir ſuo tempore doctiſſimus, & inti-
mioribus literis præ omnibus in Germania excultus. Multa diſces ex illo, quæ per-
tinent ad ſtatum literarium & eccleſiaſticum: omni enim ſcenæ, quæ tum adorna-
batur, vel præfuit vel interfuit Melanchthon, nomen omnibus Germanis merito
venerabile. His addi poſſunt aliorum Theologorum Proteſtantium vitæ, tum,
qui ſingulatim prodiere, tum quæ ex iis excerpſit Melchior Adami, e quibus ſic
inter ſe junctis multa addiſci poſſunt, quæ ad ſtatum Eccleſiæ Proteſtantium per-
tinent, ut Melanchthonis Hiſtoria multa continet Hiſtoriæ literariæ. Ejus judi-
cia de optimis Autoribus, Patribus, Oratoribus, Poëtis, ex omnibus ejus ſcriptis
collegit uno volumine Georgius Richterus: ſub titulo: *Criſes Melanchthonianæ*, de
quo ſupra diximus. * Ejus Camerarii *Narratio* extat *de Eobano Heſſo,* qui fuit ſuo 35
tempore inter Poëtas præcipuus; de compluribus aliis ejus ætatis doctis & erudi-
tis viris aliqua memorat. Adjectæ ſunt Epiſtolæ Camerarii & Eobani Heſſi mu-
tuæ, omnes eruditæ, & rebus literariis refertæ.

Ad res illorum temporum ſacras & literarias plenius noſcendas omnino JOHAN- 36
NIS REUCHLINI Phorcenſis Legg. D. qui ſe Capnionem vocabat, quique Melan-
chthonis Præceptor fuit, VITA pertinet. Ille enim, excitatis Hebraicis & Græcis literis
adver-

adverſus rabioſam Monachorum pertinaciam & Judæorum quorundam perfidiam
januam aperire elegantioribus & purioribus ſtudiis viſus eſt. Ab hoc quaſi aurora
eruditionis illuceſcere cœpit, unde potius a luce Phoſphorus, quam a fumo Capnio
37 dicendus. * Ejus vitam Georgius Pflugerus, Joannes Murmelius, Paulus Merula,
ſcripſiſſe dicuntur Teiſſiero, quos tamen non vidi. Strictim enarravit Melchior
Adami: ſed nunc pleniſſimam & uberrimam dedit *Joannes Henricus Majus*, itidem
Phorcenſis, & in Gymnaſio Durlacenſi Profeſſ. P. & in templo primario Paſtor:
qui primum Orationem Inauguralem de eo habuit, ſed poſtea prolixis & utiliſſimis
notis illuſtravit, optime de cive ſuo bonisque literis meritus. Editus eſt liber Durlaci Anno 1687. in 8. ac multa memorabilia continet.

38 VITA PETRI LOTICHII SECUNDI per Johannem Hagium ſcripta, non
39 pauca erudita continet. * Fuit Phœnix Poëtarum Germaniæ Lotichius, omnibus
40 exteris ſi non ſuperior, certe æqualis. * Hujus tamen vel ipſis Germanis pene
ignotum nomen eſt: exteri nullam ejus mentionem faciunt. J. C. Scaliger, cum cenſuram Poëtarum Germanorum inſtituit in Hypercritico ſuo, ne verbulum quidem de hoc noſtro, qui tamen omnibus ceteris erat anteferendus. Mira in illo ſuavitas & concinnitas carminis, & vix imitabilis, ut mihi ſuperare interdum ipſum Ovidium, ac Virgilianam in Eclogis ſuavitatem unus exprimere videatur. Multa habet vita ejus memorabilia, quæ ipſi per Italiam Galliamque peregrinanti obtigerunt: multæ in illa de viris doctis notitiæ. Dolendum, immaturo fato & in ipſo flore ætatis, anno ſcilicet 32. obiiſſe e philtri reliquiis, quod ipſi in Italia propinatum fuit. Solus inter Batavos Heinſius tam candidus fuit, ut æſtimaret ipſius ingenium *lib. 2. Eleg. 2.* quam in obitum Taubmanni ſcripſerat. Ita enim ille non minus honorifice, quam vere:

Hic ſedet & priſcos Lotichius ardet amores.
Hoc nullum majus gens tua nomen habet.
Nec negat hoc Naſo, lateri cui proximus hæret,
Nec negat hoc Nemeſi nunc quoque junctus amans.
Nec negat hoc Veneris puer & Cythereia mater,
In terris alium vix habitura parem.

Non ſatis pro dignitate viri judicavit Thuanus, qui illi Eobanum Heſſum præponit; quo ille non ſolum, ſed & omnibus ceteris eſt ſuperior: quod oſtendit cognatus ejus, JOHANNES PETRUS LOTICHIUS *in Promulſide Critica*, ſive Cenſura ſuper Poëtis novantiquis, Francofurti Anno 1645. edita: ubi multis argumentis oſtendit, non Eobano tantum Heſſo, ſed & ceteris omnibus ſuperiorem eſſe Lotichium Secundum. Qua in re, etſi nihil a vero alienum dixit, non deerunt tamen, qui vel immodeſtiam, vel affectum ejus nimium, hic reprehendant. Videndum etiam eſt Lipſii de Loti-
41 chio elogium, quod legitur *tom. 2. operum p. 74. lit. B.* * Illud ſingulare in hoc viro
& propemodum divinum eſt, ac plus quam Poëticum ἐνθουσιασμὸν arguit, quod in *Elegia 4. lib. 2.* ad Joachimum Camerarium ſcripta triſtiſſima obſidionis & expugnationis Magdeburgenſis fata integro ſeculo prædixerit. Res omnino notatu digna, ac Elegia

Digitized by Google

Elegia illa pulcherrima eſt. Hæc ille aurea carmina, quod mireris, inter armorum ſtrepitus ipſe miles ſcribebat.

CHRISTOPHORI FORSTNERI VITAM, vel potius Elogium, ſcripſit Bœclerus. Dignus certe tanto viro Panegyriſtes. Nam non tantum in elegantiſſimis ſuis in Tacitum Commentariis, quantus vir fuerit, oſtendit; ſed & in luce ipſa atque actione prudentiam ſuam declaravit. 42
* Maligne de tanto viro judicat AMELOT DE HUSSAYE in judiciis *de Taciti Commentatoribus*, quæ Moralibus ſuis præmiſit, cum dicit, familiari illo in Germanos convicio, Forſtneri Commentarium nihil eſſe, niſi Locos Communes, exempla male ſæpe adduci, neque quicquam conferre ad Politicam. Longe ſanius Bœcleri de eo judicium eſt, peritioris in iſto negotio arbitri, quam eſt iſte Amelotius. 43
* Ex hac ejus Vita unum hoc memorabile de Thoma Campanella hic adducam. *Non prætereundum eſt*, inquit Bœclerus, *quod in Italia, cum Campanellam inviſeret, ei uſu venit. Tenebatur ille in cuſtodia, nec ad videndum niſi cuſtodibus arbitris quiſquam admittebatur. Plures una acceſſerant, & de more ævi libellos colligendis illuſtribus nominibus deſtinatos Campanellæ in cubiculo tradi juſſerant. Poſtquam inſcripſerat is, quæ voluit, admiſſos contemplatus, ſine hæſitatione Forſtnerum nunquam antea viſum nomine compellavit, manuque prehenſam de futuris honoribus & quibusdam aliis eventibus edocuit. Extitit fides prædictis: ſive ex liberali & multarum bonarum rerum indice facie feliciter conjecturam facere contigit; ſive veterem de divinatione prudentum ſententiam, ad hoc quoque præſagiorum genus, monitu exemploque Cardani referre, fas eſt. Quanquam tutius eſt in his facta ſcire, cauſam ignorare.* 44

WALLENSTEINII a GUALDO ſcripta lingua Italica, & poſtea in Latinam converſa a Joſua Arndio, ejusque notis politicis illuſtrata, multa continet præter hiſtoriam, quæ ad officium Ducis bellici pertinent. 45
* BEMBI Cardinalis & CONTARENI VITA a JOHANNE CASA ſcripta, præter ſingularem Latinæ linguæ nitorem, qua ejus monumenta Latina commendantur, multa ad rem literariam & civilem pertinentia tradit. 46
* ANTONII MARIÆ GRATIANI libri de Caſibus Virorum illuſtrium & de Vita Commendoni ad res civiles commendari debent, quorum ſingularis etiam in lingua Latina nitor eſt. 47

Multa poſſent de Vitis ſingularibus, quas Autores certi ſcripſere, dici; ſed omnes illas recenſere & operoſum nimis eſſet & ſupervacuum: ſufficiet potiores aliquas notaſſe. Si quis nomina aliorum, qui Vitas ſcripſerunt, noſſe velit, adeat Bibliothecam Thuanam, Cordeſianam, & Theiſſierii Indicem. Sequuntur jam illi, qui vitas multorum autorum ſcripſerunt, uno volumine comprehenſas, plerumque in Elogiis ſubſiſtunt, & raro ad ſpecialia deſcendunt. 48
* Habemus collectas a JOH. JACOBO BOISSARDO *Vitas Virorum illuſtrium* cum iconibus, qui liber editus eſt quatuor partibus Francof. A. 1597. Imagines adjecit *Theodorus de Bry.* Breviter omnia & ſatis nervoſe inde excerpſit *Melchior Adami*, ut carere, quantum ad Germanos, hoc Boiſſardo poſſint, qui Melchioris Adami Vitas habent; niſi quis iconibus delectetur, quæ tamen plane non ſunt ad vivum factæ. 49

50 MARTINUS HANCKIUS ſcripſit libros duos *de Romanarum rerum Scriptoribus, tam veteribus, quam novis;* atque ita ordinavit, ut primo vitam recenſeat, ſecundo ſcripta, tertio judicia variorum Autorum. Idem *de Byzantinarum rerum Scriptoribus* librum eadem methodo confecit, Lipſiæ editum Ann. 1677. Multa quidem debet Voſſio; ſed labor tamen non inutilis eſt, cum ſic ordinate procedat, & varia tamen alia miſceat. Indices adjecti ſecundum ſeriem temporum & nominum.

51 JOHANNES IMPERIALIS ſcripſit *Muſeum Hiſtoricum & Phyſicum*, ſive *Elogia Virorum literis illuſtrium* in 4to Venetiis apud Juntas 1640. impreſſa. Bonus ille liber eſt: multa continet de viris doctis memorabilia, quorum elogia non ſolum deſcripſit, ſed & ſingularia ſæpe immiſcet. Alioquin Elogiorum Scriptores non tam plenam fidem merentur, quam Vitarum Scriptores: aliquid hic interdum affectibus datur; ſed ſi citra partium ſtudium ſcripta ſint, breviter & velut in typo characterem viri literati ob oculum ponunt.

52 LAVRENTIUS CRASSUS ſcripſit *Elogia hominum literatorum* Italica lingua in 4to. Editus ille liber Venetiis eſt, duabus partibus 1668. in 4to. Continetque varios per orbem terrarum literatos, de quibus ille interdum nonnulla refert, quæ alibi non facile invenias. Neſcio tamen, an ſincera omnia fide: credo enim multa illum ex aliorum relationibus hauſiſſe. Recenſet ille libros Autorum editos ac ineditos, & nonnulla de utriſque judicia ſæpius inſperſit. Notat etiam, ubi inveniri poſſint MSti quorundam Autorum labores; quod utile multis modis eſſe poteſt. De Scaligerianis & Salmaſianis ſcriptis multi illic nominantur inediti, de quibus nullam apud alios mentionem fieri vidi. Non pauca ex hoc Autore didici, quæ faciant ad hiſtoriam virorum doctorum. Adjunctæ etiam ſunt imagines. Scripſit idem Italica lingua *Hiſtoriam Poëtarum Græcorum*, & qui in Græca lingua carmina ſcripſere: quæ in folio edita eſt Neapoli 1678. Alius Nicolaus Craſſus Venetorum Patriciorum Elogia ſcripſiſſe perhibetur.

53 GALEAZIUS GUALDUS PRIORATUS ſcripſit lingua Italica librum, cui titulus *Scena d'huomini illuſtri d'Italia:* qui editus eſt Venetiis 1659. in 4to. quo continentur varii viri illuſtres ex Italica gente, & doctrina & fortibus factis celebres: hos enim viris doctis miſcet.

54 HIERONYMUS GHILINUS ſcripſit *Theatrum hominum literatorum* Italica lingua, quod Venet. Ann. 1647. in 4. editum eſt; ac pene eodem modo ac forma, qua Laur. Craſſus ſuos Viros doctos deſcripſit, libros editos ac ineditos diligenter recenſet. Hujus rei magnus uſus eſt in notitia exoticorum Autorum, qui rariores ſunt apud nos.

55 ANDREAS THEVETUS ſcripſit *Imagines & Vitas Virorum illuſtrium Gallorum* in fol. Pariſ. An. 1648. Gallica lingua. Longe plenior eſt illic narratio, quam apud ceteros Autóres Gallos, qui Vitas popularium ſuorum deſcripſerunt: quorum omnium
56 Elenchum vide apud Sorellum in *Bibliotheca Gallica pag. 150.* ubi & judicia de iis. * Simili ratione ISAACUS BULLART librum ſcripſit Gallica lingua, magnifico titulo:

titulo: *Academia Scientiarum,* qua Vitæ, Elogia, Hiſtorica & Imagines hominum illuſtrium, qui aliquot a ſeculis inclaruerunt, continentur. Liber editus eſt Amſtelodami in folio An. 1683. duobus Voluminibus.

JOHANNES PAPIRIUS MASSONIUS in Senatu Pariſienſi & in regia 57
Advocatus, edidit Pariſ. 1656. in 8. *Elogia* ſua, inſcripta Petro Segviero, Franciæ Cancellario. Partes duas elogiorum fecit: prima Regum, Ducum & Heroum Vitas recenſet; altera Virorum eruditorum, ſed quos Gallia protulit; breviter omnia, nec ſine panegyricis coloribus. Invenies tamen nonnunquam, quæ ad rem ſeu notitiam literariam prodeſſe poſſunt.

JULIUS CÆSAR CAPACCIUS ſcripſit *Elogia illuſtrium mulierum ac virorum* 58
in 4to Neapoli 1608. * Ne mulierum quidem laudes celari debent, quas & olim 59
habuimus, & nunc habemus doctiſſimas. Non invidioſum viris eſſet, has ſibi adjungi Veneres. Habuimus Philoſophas, Poëtrias. Ante aliquot annos in Academia Patavina publicam Facultatis Philoſophicæ lauream reportavit cujuſdam Procuratoris S. Marci filia *Elena Cornara Piſcopia;* de illa habetur in Ephemeridibus Gallicis, & apud Gregorium Letum *in Italia regnant. part. 4. lib. 1. p. 43. & ſqq.* In Theologia eandem petitura erat, niſi obſtitiſſet Cleri autoritas; indignum enim credebant, mulieri docendi in Eccleſia munus conferri, cum ſacris literis hoc repugnet. Conſilium hoc in animo habuit Capaccius, ut feminarum quoque illuſtrium memoriam celebraret; quod noſtro tempore fecit *Thomaſius:* cujus extant de eruditione feminarum aliquot diſſertationes, Lipſiæ habitæ. Vir doctiſſimus, *Otho Sperlingius* integrum in Mulierum doctarum gratiam Opus molitur, a primis temporibus ad noſtra uſque productum. *Capaccius* gentis ſuæ feminas recenſuit & viros. *J. B. Fregoſius* ſcripſit de Feminis, qui doctrina excelluerunt, teſte Ghilino *part. 1. Theatr. p. 96. Vincentius Placcius* de ſcriptis & Scriptoribus juvenilibus ac muliebribus librum promiſit.

JANI NICII ERYTHRÆI fictum nomen eſt; verum, Johannes Victorius 60
Roſſius, ſive Johannes Vincentius de Rubris. Magnæ dignitatis vir in aula Romana *Pinacothecas Virorum illuſtrium* ſcripſit in 8. quæ nomen quidem Coloniæ præferunt; ſed in Batavis impreſſæ ſunt An. 1643. & 1645. Exquiſitus Latinæ linguæ nitor in hoc Opere eſt. Multa memorabilia habet circa rationes vivendi & ſtudendi viris eruditis ſingulares. Multa de eorum controverſiis & diſputationibus, artibus, technis, libris; quæ omnia illic magna cum utilitate & voluptate legi poſſunt. Ut enim erat Vir & doctus & prudens, ita multa obſervat in vitis doctorum virorum, quæ non obſervarunt alii. * De illo videtur loqui Mareſius *Ep. 27. lib. 2. Nu-* 61
per Italus tres libros de viris illuſtribus edidit, ferme omnibus Italis, qui his 50. annis vixerunt. Inter hos vix quinque ſunt in literis Latinis tolerabiles. Sed maligna hæc cenſura eſt: eſt enim optimus labor, &, quod potiſſimum eſt, characteres ἠθικὲς virorum doctorum magna cura proponit. Quod ſi omnes æque fama celebres non ſunt, tamen & vulgo ignoratos noſſe intereſt, in quibus plus interdum ſapientiæ, quam in aliis, latitat.

SCÆVOLÆ ſeu GAUCHERII SAMMARTHANI & ABELII illius filii 62

extant *Elogia*, *Vita* & alia Opera edita in 4. Pariſ. Ann. 1633. Fuere Viri eruditiſſimi, judicio ſolido, & ab omni adulatione remoti. Verum Oratoris potius, quam Hiſtorici partibus funguntur. Nihil enim de ſcriptis illorum habent, quod tamen potiſſimum hic erat. Characteres & lineamenta potius ducunt. Scævola ob Poëmata ſua Virgilianum aliquid ſpirantia notiſſimus eruditis. Quidam illum omnibus ſui ſeculi Poetis præferunt. Varia de iis & Abelii Sammarthani Poëmatibus judi-
63 cia collegit Bailletus *part. 3. tom. 4. de Poëtis p. 166. & ſqq.* * De his Elogiis ita Mareſius lib. 2. Epiſt. 25. *Noſtrorum vitas Sammarthanus ſcripſit verſu, quam proſa, melior, cujus ſoluta oratio etiam poëſin redolet. Ex fere ſunt uniuſmodi, & in doctorum Catalogum multos e Senatu & alios refert: qui multa ſcripta reliquerunt, quique alioquin non magni fuerunt in literis nominis.* Laudat eo loco Michaëlem Marolium Villa Lupenſem Abbatem, qui Vitas ſcribendas ſuſceperit, de quo nihil hactenus vi-
64 dit. * Promiſit & Guido Patinus Epiſt. 133. ad imitationem Sammarthani, Elogia Gallica: *J' ay autrefois ramaſſé rien de mémoires pour faire des Eloges Latins des François illuſtres en Science, à l' imitation de Mr. Scevola de Ste. Marthe, à quoi je pourrai travailler l' Hiver prochain pendant les ſoirées, mais le nombre des malades me fait peur, c' eſt ce qui fait que je n' oſe le promettre abſolument.* Et in fine Epiſtolæ hæc habet: *Si Dieu me fait la grace d' en venir là, je ferai mes éloges plus beaux, plus curieux, & plus hiſtoriques que ceux de Monſieur de Sainte Marthe, auſquels ils ne céderont que pour l' expreſſion. Je n' y mettrai que d'honnêtes gens & dont le mérite ſera la dignité.*

65 VITÆ JURECONSULTORUM non ſunt plene tractatæ. Si veterum haberemus Vitas diligenter deſcriptas, multum hinc lucis accederet Juriſprudentiæ: imprimis ſi Commentationes illorum ad leges cum cura recenſerentur, quantum de iis haberi poſſit e fragmentis JCtorum, quæ in Pandectis habentur, & ex Orator-
66 bus & Hiſtoricis. * Si non omnibus numeris abſolutum, ſaltem non inutilem præſtitit laborem JOHANNES BERTRANDUS, Præſes Toloſanus, cujus extant *de Juriſperitis libri duo*, Lugduni Batav. recuſi An. 1675. in 8vo. Promiſit plenius *de JCtis veteribus* Opus Vir doctiſſimus, ÆGIDIUS MENAGIUS, ut videre eſt in Præfatione illa, quam præmiſit amœnitatibus Juris civilis, quæ nunc auctiores editæ ſunt. Quod ſi illud Opus ad finem perducturus ſit, gratulabimur orbi erudito. Cura circa recentiores JCtos quorundam exigua eſt, ut *Joh. Fichardi, Rutilii, & Guidonis Pancirolli,* qui poſtremus diligentius rem ſuam inſtituit. Ejus de claris legum interpretibus libri quatuor prodierunt Venetiis in 4to An. 1637. & denuo ibidem An. 1655. *Germanorum JCtorum Vitas* uſque ad ſua tempora dedit MELCHIOR ADAMI. *Speciales quorundam JCtorum Vitas* deſcripſerunt CUIACIUS & BALDUINUS: quanquam hic *Antonio Matthæi* ut plagiarius vapulat; nam elogio Maſſonii indignatur,
67 qui ipſum Cujacio comparaverat. Sed de his plura alio loco. * Nuper adeo laudabile conſilium ſuſcepit FRIDERICUS JACOBUS LEICKHERUS, qui Lipſiæ An. 1686. *Decadem Vitarum integrarum,* non in Compendium contractarum, edidit, ut *N. Boërii, A. Auguſtini, F. Hotomanni, B. Briſſonii, Pithœi, G. Budæi, A. Goveani, Cujacii, J. Bertrandi,*

trandi, G. Pancirolli, quæ a viris doctis ſcriptæ, & ab illo notis eruditis illuſtratæ ſunt. Promiſit, plures ſe ita junctim editurum, quo non Juriſconſultos tantum, ſed viros doctos omnes, ſibi obſtringet. In Theologorum quoque, Medicorum & Philoſophorum Vitis nihil perfectum & abſolutum eſt.

Enarravit quoque PAULUS PELISSONIUS vitas eorum & ſcripta, qui 68
Academiæ Gallicæ interfuerunt, de qua ſingularem ille librum ſcripſit, ſupra nobis memoratum. De hujus Academiæ conſiliis & cenſendi ratione multa monet Bailletus *Tom. II. p. 163. 164. 165.* Idem cujuſdam *du Sauſſay* Epiſcopi mentionem facit, qui collectionem Scriptorum Myſticorum, qui primo ſeculo vixerunt, inſtituerit. Vocat multæ lectionis virum, ſed ſimpliciorem & exigui judicii. Eodem loco *pag. 171.* recenſentur *Lanovii Hiſtoria Collegii Navarræi.* Bonciario delata fuit provincia ſcribendi de Viris illuſtribus Peruſinis, teſte *Eryth. Pinacoth. I. pag. 99.* Anglorum, Virorum tam illuſtrium quam doctorum, aliquot Vitas deſcripſit WILLIAM WINSTANLEUS libro, cui titulus: *England's Worthies.* Proponuntur hic Vitæ a Conſtantino M. uſque ad mortem Cromwelli. Liber Anglica lingua editus eſt Londini Anno 1660. in 8vo.

Non omittendi quoque ſunt inſignes artifices, Statuarii, Pictores, Muſici, Ar- 69
chitecti, quorum Vitæ etiam notandæ ſunt. Diſputatur quidem a nonnullis, an eorum Vitæ ſcribi mereantur, præcipue a Patricio *dialogo de Hiſtoria octavo.* Sed recte contrariam ſententiam defendit Voſſius de *arte hiſtorica Cap. 17.* * GEORGIUS 70
VASARUS, tam penna, quam penicillo celebris, ſcripſit Italica lingua tomis aliquot *Vitas pictorum & ſtatuariorum, & architectorum illuſtrium:* qui liber editus eſt Florentiæ apud Juntas An. 1568. in 4to. De illo videatur Ghilin. *Theatr. part. 2. p. 117.* Adeo ſolliciti etiam Itali fuerunt, ut excellentium artificum Vitas deſcriptione dignas judicarint; quod utinam aliis quoque gentibus perſuaderi poſſet. * Facit 71
enim hoc ad conſervationem ipſarum artium & inventorum ſingularium. Habent enim plerumque ſinguli artifices aliqua, quæ ipſorum ingenio debentur: quæ ſi cum delectu & bona fide notarentur, magnum in vita civili uſum haberent. Ne quid dicam de commodis, quæ inde ad Mathematica & Phyſica ſtudia perveniunt. Turpe eſt, Germanos noſtros non eſſe ea de re ſollicitos, inter quos magna eſt artificum induſtriorum & ſolertiſſimorum copia, quorum ipſa ſæpe cum Auctoribus pereunt inventa. De Pictoribus quibuſdam in Germanica lingua memoriæ quædam apud Sandratum extant: ſed infinita alia poſſent colligi. * Ingens aliquod 72
corpus & Syſtema, quo omnium pictorum, veterum & recentiorum, Vitas comprehendit, moliebatur FRANCISCUS JUNIUS, qui olim ipſe *de pictura* librum edidit. Oſtendit mihi ipſi, cum eſſem in Batavis, librum a ſe ſcriptum, ſatis copioſum & vaſtum; qui an unquam edendus ſit, ambigo: Typographum enim, qui ſumptus erogare vellet, invenire non potuit. (*yy*) Nunc forte vivere deſiit Vir ille

 tum

(*yy*) Franc. Junii Labor iſte de Pictoribus una cum Libris ejus III. de Picturæ auctoribus, Roterodami

73 tum temporis octogenarius. * Noſtra ætate CAROLUS DATI ſcripſit *Vitas Pictorum Antiquorum*, Florent. editas Anno 1667. in 4to.

CAP. XX.

DE FRUCTU OMNIS HISTORIÆ BIBLIOTHECARIÆ.

§. 1. Tranſitio. 2. Magna Hiſtoriæ Bibliothecariæ utilitas. 3. Hinc univerſalis aliqua ſcientia ſperanda. 4. Conſilia ejus adornandæ proponuntur. 5. Quirini Kulmanni 6. & aliorum promiſſi labores. 7. Librorum ineditorum inveſtigatio publice utilis. 8. Eorum multi veris autoribus per plagium ſurrepti. 9. Catalogi omnium autorum conficiendi methodus. 10. Inventorum & experimentorum commemoratio. 11. Ejuſdem utilitas. 12. Nova Machina Urinatoria, cujus ope per aquas ambulare poſſumus. 13. Ea jam tum a Pegelio, 14. & Petro Mormio publice propoſita. 15. Magna ex inventorum hiſtoria utilitas. 16. Inventorum ſcriptores ex antiquis. 17. Beccheri liber Germanicus, cui titulus Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia laudatur. 18. Itineraria Monconiſii, Thevenotii, Ogerii laudantur. 19. Et Epiſtolarum nonnulli Scriptores. 20. Ex Patini Epiſtola inventum ſingulare pro calefaciendis conclavibus producitur. 21. Joannis Pellii conſilium pro ſcientia Mathematica univerſali adornanda. 22. Idem fieri in ceteris diſciplinis poteſt. 23. Summa inde eventura utilitas. 24. Placcio aliqui in hoc argumento libri promiſſi.

1 Percenſuimus hactenus Autores Bibliothecarios, qui vel de Bibliothecis in univerſum, vel de Bibliothecis ſingularum Facultatum ac omni re literaria egerunt; ita tamen, ut non omnes minutias perſecuti ſimus, indicium tamen dederimus, unde illæ petendæ: nunc dicemus aliquid de fructu hujus laboris, ne
2 quis exiſtimet, intra ſolam nomenclaturam rem illam conſiſtere. * Monuimus jam in ingreſſu Operis, quantum momenti ſit in Hiſtoria literaria, & quam difficile ſit illius fundum emetiri, quam difficultatem utilitas infinita ſolari poterit; quare fuerunt non pauci, qui conatus quoſdam ad rem illam attulerunt, ſed irritos hactenus & ſpe ſua deſtitutos. Non vero adeo deſperata res eſſet, ſi certo ordine & probe diſperti-
3 tis operis inſtitueretur. * Fuerunt, qui univerſales ſcienties methodo ſecreta & ſingulari excogitarunt, cum crederent, ſe ſummas omnium rerum rationes animo complecti poſſe, atque ita univerſali quodam typo omnis doctrinæ abdita ſe comprehenſuros.

Roterodami Anno 1694. in fol. ſub hoc prodiit Titulo: *De Pictura Veterum Libri III. tot in locis emendati, & tam multis Acceſſionibus aucti, ut plane novi poſſint videri. Acceſſit Catalogus adhuc ineditus Architectorum, Mechanicorum, ſed præcipue Pictorum, Statuariorum, Cælatorum, Tornatorum, aliorumque Artificum, & operum, quæ fecerunt, ſecundum ſeriem Literarum digeſtus.* Debetur hæc editio Viro Celeberrimo, Joh. Georg. Grævio, qui Vitam etiam Junii præfixit.

Digitized by Google

ſuros. Sed ſteriles fuiſſe hos labores jamdudum compertum eſt: ſola perfectæ
omnium rerum cognitioni viam ſternit Bibliothecaria notitia; quæ, quamdiu non
eſt tota exculta, non ſperari poterit perfecta & univerſalis omnium ſeculorum &
artium doctrina. At vero rem infinitam poſtulas, dixerit aliquis: imo non eſt in-
finita, & ſatis commode finibus ſuis coërcebitur, modo in promptu ſint ſubſidia ad
illam rem idonea. * Sunt vero ad illa ſumptus neceſſarii a Magnatibus ſubmini- 4
ſtrandi, quod palmarium in hoc negotio eſt; privatorum enim ſortem & condi-
tionem conatus illi excedunt: deinde doctorum ad eundem ſcopum conſpiran-
tium æqualis propenſio, unius prudentis & docti viri auſpiciis ordinata; qui ſi la-
borem illum per diſciplinas diſtinctum ſuſceperint; a pluribus aliquot annorum
curſu facilius hoc expedietur negotium, quam ab uno homine integro ſeculo.

Seligantur ergo homines ſinguli in arte ſua & diſciplina, quam profitentur,
excellentiſſimi, qui laborem hunc aggrediantur. Diſtinguantur primum diſciplinæ
notionales a realibus: in illis intricatior proficiendi ratio eſt, ob multitudinem ſecta-
rum & opinionum, non tamen omnino impoſſibilis: in realibus diſciplinis, ut Phy-
ſica & Matheſi, quæque illis ſubordinantur, promptius procedere poſſumus; in ſin-
gulis vero peculiares quædam rationes ineundæ ſunt, ſecundum quas inſtitui hæc
tractatio debeat. * Fuit ante aliquot annos QVIRINUS KULMANNUS, juvenis 5
ingenio non deſtitutus, qui in *Prodromo ſuo quinquennii mirabilis*, & in Epiſtolis *de ar-
te magna ſciendi*, ſeu *de combinatoria*, magno apparatu promiſit artes magnas, ut vo-
cat, artem nempe magnam eloquentiæ ſolutæ & ligatæ, artem magnam ſciendi,
artem magnam ſcribendi, linguas diſcendi, commentandi, Critices & multa alia:
quæ ille, quaſi divino ſpiritu edoctus, proponere hominibus voluit, ut eſſent pro-
digiorum ac miraculorum inſtar. Verum hactenus præter titulos non vidimus:
& fuit ille homo, utut ingenioſus, neſcio quibus fanaticis opinionibus imbutus, quæ
infringunt omnem hujus doctrinæ apparatum. Erat vero illa non tam ſpecula-
tione inani, quam lectione diligenti & attenta veterum ac recentiorum ſcriptorum
autorum abſolvenda: quam viam homo ille ſpernit in ſolis ingenii, alioquin non
vulgaris, commentis ſubſiſtens. Pleraque enim illa, quæ ut nova ac divinitus qua-
ſi inſpirata venditat, vel ab aliis jam tum deſignata fuere, vel ex re ipſa facile ſe pro-
dunt. * Fuerunt & alii, ut *Lullius, Paulus Scalichius*, qui ſingulares rationes commen- 6
ti ſunt novæ ac univerſalis doctrinæ. Sed, cum vetera omnia ſpreverint, non po-
tuerunt recto ordine incedere. Commentitia enim omnia fuerunt, & illi *αὐτοδί-
δακτοι*, de quibus *lib. 2.* plura.

Ut itaque rectiore via incedatur, conficiatur Catalogus omnium Autorum in 7
ſingulis diſciplinis, atque ille exhibeat Synopſin omnium librorum ejus diſciplinæ,
qui vel jam publicati ſunt, vel adhuc MSti in Bibliothecis deliteſcunt. De MStis pu-
blica Magiſtratus cura indagandis jam *ſupra cap. 7.* dixi, & nunc denuo moneo:
* multæ enim ſunt de ſurreptis per plagium ineditis libris virorum doctorum que- 8
relæ. Legatur de hoc argumento Ritterſhuſii ad Richterum Epiſtola, quæ habetur
in Richterianis p. 204. *Equidem mirari ſatis non potui*, ille ait, *tam apud veteres Græcos
& La-*

Digitized by Google

& Latinos, quam ſuperioris ſeculi, viros magni nominis aliena ſcripta tota tranſcripſiſſe, &
ſine ulla immutatione aut mentione autorum pro ſuis edidiſſe. Bodinus lectiones Turnebi in Op-
pianum pro ſuis vulgavit. Quid Scioppius Giphanio harpagarit, notum eſt doctis. Hoc non
æque omnibus, Davidem Origanum Mathematicum libros Georgii Rollenhagii de Prognoſtico
Calendariorum & Nativitatum pro ſuis edidiſſe. Arnoldus Clapmarius hoc nomine accuſatur
ab Eberhardo a Wethe. Optimi Piccarti noſtri p. m. ſcripta in furaces hujuſmodi manus inci-
diſſe, nemini hic ignoratur: ut nec illud, ejus lectiones in Tragœd. Senecæ hanc ipſam ob
9 *cauſam publicam lucem fugere.* * Iidem Autores ſecundum tempora & ordinem an-
norum, quibus Opera eorum primum excuſa, diſpeſcantur; tertio Catalogus ex-
hibeatur ipſorum Operum, Catalogus ſecundum ordinem annorum, atque in ſin-
gulis ſummaria & lemmata non capitum tantum, ſed & eorum, quæ in capitibus
continentur, annotentur. Tales Catalogi ſi inſtituantur, exempli gratia in Phyſi-
cis, primum Autores veteres ſecundum ordinem & ſeriem annorum eſſent nume-
randi: ſi illorum integra extent Opera, ea in compendium contrahenda breviſſi-
10 mum; ſi fragmenta, illa etiam ſuo loco ponenda. * Hinc ad generalem Phyſicam
progreſſus fieri deberet, & ſecundum ordinem rerum notandæ eſſent variorum
Autorum ſententiæ: qui veteres conſentiunt cum recentioribus, ad unum ordi-
nem referendi. In ſpeciali Phyſica notari iſta deberent ſingula, quæ ad praxin
ipſam ſunt deducta, quæque in natura ipſa ita inveniuntur, notatis ſemper Autori-
bus & annis, quibus ſinguli vel libri, vel inventa lucem viderunt: quæ ſi accurate
ſint omnia notata, atque indices plene omnia repræſentent, magna inde naſcetur
utilitas. Statim enim patebit, quid cuique vel veterum vel recentiorum circa prin-
cipia phyſica in mentem venerit, ſive nova conſtituendo, ſive vetera illu-
ſtrando.

11 Hinc ſtatim pateret, ſi nova dogmata ab aliquo protrudantur in publicum,
an illa recocta ſint, vel per plagium alicui ſurrepta, vel nova quadam ratione in-
terpolata. Specialia quoque inventa una innoteſcerent, ſique illa ſimul propone-
rentur, ex illo analogiſmo homini ſolerti plura inveniendi ſubminiſtraretur occa-
ſio: dici enim non poteſt, quanta ſit conceptuum fertilitas. Sola enim comme-
moratio illorum experimentorum, & perpetua e principiis deductio ſimilia mo-
12 liendi, & ex iisdem principiis deducendi, occaſionem ſuppeditat. * Fuere nunc,
cum hæc ſcribo, qui machinæ alicujus inventionem propoſuere, quam non unus
tantum homo, ſed integri exercitus, ſine pontibus impune per aquas ambulare,
gladiis pugnare, ignes & tela jaculari poſſent. Publicis relationibus in omnium
notitiam res illa venit, ferebaturque Cl. Dn. WAGENSEILIUS hujus inventi arti-
fex, de quo tamen alii ante ipſum jam dudum cogitarunt. Quod clariſſimo huic
Viro forte ignotum: neque enim illius inventum in dubium voco, & poſſunt
13 pluribus eadem ſæpe in mentem incidere. * Idem tamen, quod nemo anim-
advertit, jam ſub hujus ſeculi initium Principibus & Rebuspublicis, inter cetera ſua
arcana obtulit MAGNUS PEGELIUS, cujus jam ſupra mentionem fecimus. Ex
enarratione autem circumſtantiarum utrinque collatarum idem patet eſſe inven-
tum. Unde manifeſto exemplo videre poſſumus, quam multa in ſeculis prioribus
per

per ſocordiam hominum neglecta, quæ alio tempore iterum in conſpectum producuntur. Ita vero apud Pegelium verba habent p. 126. *Quomodo in Naufragio quocunque ſubmerſionis ſeu interitus diſcrimen omne ſemper & ubique certo vitare liceat. Qui item ſine ſanitatis ſeu valetudinis aut alio notabili corporis incommodo, adeoque ſine aquarum, fluctuum, procellarum, pluviarum, frigoris pernicioſo aliquo impedimento ſeu noxa ibidem interea dormire, jacere, ſedere, ſtare, cibum capere, & quocunque velis, te ipſum promovere ſeu viam dirigere valeas. Res etiam tuas, quæ mole ſeu quantitate non nimia fuerint, vel ex his, quæ tibi cariora ſunt, una tecum ſalvare poteris: imo hominem, quem velis, alium vel plures etiam, ſi ſic efformaveris, abſque ullo ullius hinc incommodo, ſimul tibi cohærentes gratos & ſuaves ſic ſocios, tibique vitam ſuam & quicquid una ſalvarint debentes, æque liberabis. Præterea medio hoc eodem, quocunque etiam extra naufragium, pro rerum tuarum firma & tuta conſervatione, & pro quiete noctu & alias & in navi & in curru & domi uti & frui licebit, ſeu conjunctim toto ſimul, ſeu parte illius una, duabus vel quotcunque volueris. Hæc omnia & ſingula omnino ſunt & perdurantia & ſumptuum faciliorum. Alias ſi capite ſeu ore ſolo aquarum immunis eſſe cupis, media occurrunt exigua & levia.* Illa Anno 1604. ſcribebat Pegelius, ſurdis narrans fabulas, neque quisquam ad illius oblata arcana, ut fieri plerumque ſolet, reſpexit.

Anno 1630. PETRUS MORMIUS in *arcanis Collegii Roſiani detectis p. 42.* Ordinibus Belgicis ſimile inventum, quod tamen minoris videtur effectus eſſe, quam ſuperius illud, obtulit. Ita vero illic: *Arcanum mortem arcens violentam triplex eſt: unum defendit ab aquis, alterum ab armis, a fame tertium. Primum horum non eſt tantæ difficultatis, quin poſſit excogitari etiam ab obtuſo & præpingui ingenio: at quia non eſt apud incolas hujus patriæ uſitatum, ubi tot diſcrimina mortis ab aquis graſſantur, maritimis tempeſtatibus, aliisque fortuitis caſibus, judicavimus, nobis indecorum haud fore, ſi illud publico uſui communicandum offerremus. Faciliime inſtrumentum hoc & portari & admoveri poteſt; quo quisque mare aditurus muniri debebat; ut, ſi tempeſtas, vel nox obſcura inter ſcopulos, aut aliud periculum a nave ſubmergenda, aut ab hoſtibus perfringenda ingruat, eo munitus mergi in gurgitem nequeat; ſed ſaltem fluitando ſuper aquis animam Deo commendandi tempus ſuperſit; aut venti vel manuum remigantium beneficio atque pedum circa littus aliquod ferri queat, aut amica nave excipi, aut alio quopiam fortunato eventu ſervari.* 14

Magna profecto hæc eſt Principum & opulentorum hominum ignavia, qui pulcherrima inventa, ſola avaritia ducti, perire ſinunt; cum tamen, ſi vel maxime illa non ſuccederent, comparari tamen quolibet pretio & in publicos uſus reponi deberent. Haberent forte ſecula futura, quod ſibi elaborarent, ſi noſtrorum ſtupor illa non caperet. In tam multis unum experimentum multis congerendis opibus forte inſerviret, & impenſas largiſſimo fœnore reſarciret. Quam multi in res voluptuarias & vanas exhauriuntur theſauri, unde mera in Rempublicam & cives damna redundant, cum modicis ſumptibus immenſæ parari utilitates poſſint. Non exiguum profecto hoc Reipublicæ arcanum eſſet, ſi quis Princeps vel aliqua Reſpublica, certos 15

tos pro novis inventorum præmiis reditus conſtitueret, quod & ingenia excitaret,
& magno fructu Rempublicam bearet. Quanta hujus, de quo agimus, inventi
utilitas ſit, quis non videt? ſed nemo tamen hactenus, quod ſciam, inventus eſt,
qui inventorem allicere aliquo præmio velit. Denique & hoc utile erit, invento-
16 rum Hiſtoriam conſignare, quod olim multi fecerunt: * nam de inventis ſcripſere
ex antiquis Scamon, Cydippus Mantinenſis, Antiphanes, Ariſtodemus, Ariſtoteles,
Philoſtephanus, Strato peripateticus, Heraclides Ponticus, Ephorus, Theophraſtus,
Philochorus &c. de quibus *Jonſ. Hiſtor. Philoſ. lib. 1. cap. 12.*

17 Hoc Johannis Joachimi Beccheri conſilium fuit, qui in libello Ger-
manico variorum inventorum Hiſtoriam recenſuit. Titulus eſt *Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia:* duas ergo libri partes facit, quarum prima, cui Stultæ Sapientiæ
titulus, ea continet noſtri temporis inventa, quæ ſtulta viſa omnibus fuere, & fe-
liciter tamen ſucceſſerunt: altera pars, cui Sapientis Stultitiæ titulus, de illis in-
ventis agit, quæ magno molimine & conſilio excogitata, in irritum ceciderunt.
Elegans liber eſt, multaque ſcitu digna continet, aliosque invitare poteſt, ut ſimi-
18 lem inventorum recenſum inſtituant. * Nunquam expeditior ad illa pervenien-
di via eſt, quam in peregrinationibus. Si quis ergo in itineribus diligenter ob-
ſervationes inſtituat, eas aliquando editurus, is bene profecto de re literaria mere-
bitur. Supra laudavi Monconisium, cui addi poteſt Thevenotius, qui
multa apud varias gentes vel mechanica vel naturalia inventa conſignavit. Lau-
dandus quoque hac in re Carolus Ogerius eſt, cujus extat Iter Danicum, Sue-
cicum & Polonicum, quod ille Legato Memmio additus Secretarius dictione La-
tina nitida deſcripſit. Habentur illic variarum rerum civilium, naturalium, for-
tuitarum, lepidæ narrationes, quæ legentem mirifice delectant. Plerumque & illi,
qui ſuam ſcripſere vitam, ſilentio præterire non ſolent, quæ illi memorabilia in vi-
19 ta obſervarunt. * Ex epiſtolis nonnunquam talia colligi poſſunt, præcipue tali-
bus, quæ Phyſici ſunt argumenti, quales Bartholinus, Licetus, Sorbierius, ſcripſe-
20 re. Nonnunquam etiam in aliis talia deprehendas. * Ita in Guidonis Patini E-
piſtola 153. recenſetur inventum Itali cujuſdam pro componenda ex terra qua-
dam compoſita maſſa inflammabili, citra tamen odorem & fumum, qua calefieri
quaſi in momento conclave aliquod poſſit. Verba ipſa adducere ab hoc loco
alienum non eſt. *Il y a ici un Italien qui dit avoir été mandé exprés pour un certain ſecret, qui eſt d'une terre compoſée qui echauffe incontinent une chambre, ſans odeur & ſans fumée. Pluſieurs ont été nommés pour en voir l'epreuve, dont il y a eu deux Medecins, ſavoir Monſieur Matthieu & moi, Mr. Blondel, Guenaut, Brayer & Moriſſet s'y ſont auſſi trouvés. Nous avons ſigné que ces boules de terre faiſoient un feu beau & clair ſans fumée & ſans aucune mauvaiſe odeur. Il nous dit qu'il en donnera un cent pour 10. ſous. Chaque boule eſt plus groſſe qu'une bale de tripot.* Hæc & ſimilia colligenda omni ſtudio ſunt, inſigni aliquando uſui
futura.

21 In Mathematicis idem conſilium dari poteſt, & dedit jampridem, Joh. Pel-

lius,

Digitized by Google

LIUS, Anglus, in ſua *Matheſeos idea*, epiſtola ſcilicet de meliorando ſtudio Mathematico, quæ reperitur in Collectionum Philoſophicarum Anglicarum quinta, quæ Anno 1682. prodiit. Conſilia illic ſuppeditat, quomodo Pandectæ univerſales Mathematicæ confici poſſint, quibus colligantur ex Mathematicis libris & inventis, quæ ante nos fuere; & veluti conſectaria inde deducantur, citatis ſub finem cujusque periodi aut propoſitionis Autoribus antiquiſſimis ſequentibusque; omnibus nota inuſta, ubi vel in furto deprehenſi fuerint, vel mutuati ſuppreſſo autoris nomine fuerint, vel aliorum inventa ſibi audacter arrogaverint. His Pandectis ita concinnatis pateret omnibus, quantum ordinis, ſoliditatis & perſpicuitatis ſingulis ineſſet, quid artifex artifici præſtaret. Magno porro lucro cederet notitia Autorum in unum conſpectum producta, neque anxia eſſet circa libros inquiſitione opus: tolleretur quoque inordinata illorum lectio: quicquid peccatur diverſis methodis, confuſionibus, tautologiis, paralogiſmis, id ſimul omne pateret, & conſtaret omnibus, in quos lapides offendere quis poſſit. Verum enim eſt, quod Autor ille ait, etiam paralogiſmorum debere eſſe notitiam, & errorum, qui a Viris celeberrimis non ſolum, ſed & hominibus ineptis & indoctis commiſſi ſunt. Nam & ex eorum notitia veritatis patet via, & plus interdum ex illo, quod paradoxon videtur, diſcitur, quam ex ipſis præceptis, veraque illa & accurata methodo. Fiet enim ita, ut errores ipſi vitemus, & quid ex uſu noſtro reque ipſa ſit, rectius percipiamus. Id non in Mathematicis tantum, ſed etiam omni adeo doctrina prodeſt. * In ceteris 22
diſciplinis idem præſtari poſſe, quod in Phyſicis & Mathematicis, dubium nullum eſt, modo res ita inſtituatur, ut veterum recentiorumque Autorum accurata inter ſe conſtituatur σύγκρισις: quod ut fiat, primum Autores omnes diligenter notari, tum excerpta accurata ſecundum ordinem capitum diſciplinæ inſtitui debent: in iis vero excerptis ordo ille adhibendus, ut omnes opiniones veterum recentiorumque Autorum quaſi per indicem notentur, præcipua & palmaria argumenta illis ſubjiciantur. * Qui labor, ſi per aliquot annos continuetur, eo tandem rem redigere pote- 23
rimus, ut ſingularum diſciplinarum perfectiſſima Syſtemata habeamus, quæ in unum corpus compingi deinde poſſint, atque ita mirifice augeri poſſit res literaria cum maximo, tam docentium, quam diſcentium, emolumento: imo auſim ego vel dato pignore certare, ſi curæ iſti ſerio inſiſterent Magnates, ſumptusque & Bibliothecas ſuppeditarent, viros deinde doctos, & ſuis ſingulos laboribus aptos huic negotio præficerent, vel uno decennio rem omnem in ſingulis diſciplinis abſolvi poſſe. Quod ſi fieret, unus liber in ſingulis diſciplinis pro Bibliotheca eſſet, ceſſarentque omnia illa impedimenta, quæ naſcuntur e confuſa tot Autorum lectione. * For- 24
te aliquid hujus rei molitur PLACCIUS, qui in librorum ſuorum Catalogo promiſit *Hiſtoriæ literariæ Compendium Univerſale*, migrationes artium & ſcientiarum varias ſummatim exhibens. Idem de ratione ſtatus Reip. literariæ hodiernæ, corruptela atque remediis illius, librum, & varia in Verulamii egregios de augmentis ſcientiarum libros augmenta, promiſit.

CAP. XXI.

DE LOCORUM COMMUNIUM SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Bibliothecarum notitia inſtar Locorum Communium eſt.* 2. *Bibliotheca Thuana Locorum Communium ideam proponit.* 3. *Daſſiliandri & Johannis Ray peregrinantium diligentia in notandis viris doctis eorumque ſcriptis.* 4. *Locorum Communium ſtudium nonnullis male contemnitur.* 5. *Mareſii* 6. *& Sorelli iniquior cenſura refellitur.* 7. *In Locis Communibus concinnandis aliquis etiam judicio locus eſt.* 8. *Ipſorum Autorum interitus a Locorum Communium Scriptoribus quibusdam creditur.* 9. *Conſtantini Porphyrogenneta excerpta.* 10. *Defectus e nimio Locorum Communium ſtudio.* 11. *Modus in illis colligendis tenendus.* 12. *Illi per amanuenſes colligendi.* 13. *Virorum doctorum παρεκβάσεις non contemnendæ ſunt.* 14. *Salmaſii Opus in Solinum laudatur.* 15. *Quidam data opera in unum argumentum omnes Locos Communes exhauriunt. Eo nomine notatur Cauſinus in Aula ſancta, & Cornelius a Lapide.* 16. *Martinengi gloſſa in cap. 1. Geneſ.* 17. *Roſſelii Comm. in Pimandrum.* 18. *Merſenni Commentarius in Geneſin.* 19. *Veteres magnam excerptorum curam habuerunt.* 20. *Referuntur antiquorum excerptorum compilatores.* 21. *Medii & recentiores excerptorum Scriptores.* 22. *Vincentii Specula.* 23. *Zwingeri & Beyerlingii Theatra Vitæ humanæ.* 24. *Polyanthearum Scriptores.* 25. *Langius,* 26. *Gruterus.* 27. *Magirus ceteris præfertur.* 28. *J. B. Bernardi Seminarium Philoſophiæ Platonicæ & Ariſtotelicæ.* 29. *G. J. Voſſii liber de Idololatria & Phyſiologia laudatur.* 30. *Voëtii Diſputationes ſelectæ.* 31. *Diſputationes & diſſertationes argumenti rarioris diligenter colligendæ.* 32. *Taſſoni Penſieri diverſi.* 33. *Idem Carnificis panegyriſtes.* 34. *Bonifacii Hiſtoria Ludicra.* 35. *Pontani Attica Bellaria* 36. *& Progymnaſmata.* 37. *Raviſii Officina.* 38. *Laurentii Polymathia.* 39. *Welſchii Idea antiquitatum.* 40. *Ejusdem opera affecta.* 41. *Jac. Gothofredi Corpus Antiquitatum Juridicarum.* 42. *Galleotti Martii de doctrina promiſcua liber.* 43. *Ejusdem alter de rebus vulgo incognitis deperditus.* 44. *Sorbieri Epiſtolæ.* 45. *Caſparis Dornavii Amphitheatrum.* 46. *Biſciolæ Horæ ſucciſivæ.* 47. *Majoli Dies Caniculares.* 48. *Locorum Communium Scriptores titulis adſcititiis luxuriant.* 49. *Menochii Trattenimenti Eruditi.* 50. *Cælii Rhodigini Antiquæ lectiones.* 51. *Pancirolli libri Memorabilium.* 52. *Watſoni Supplementum.* 53. *Ejusdem Unio ſapientiæ.* 54. *Conradi Lycoſthenis Apophthegmata.* 55. *Eraſmi Apophthegmata.* 56. *Lycoſthenis Similia.* 57. *Ejusdem Auctaria in Officinam Raviſii.* 58. *Idem facetias Bruſonii edidit.* 59. *Emblematum Collectanea.* 60. *Giovanni Ferro Theatro d'Impreſe.* 61. *Philippi Picinelli Mundus Symbolicus.* 62. *Adagiorum Scriptores.* 63. *Adagia a gnomis differunt.* 64. *Welſchii Opus Adagiorum panglottum.* 65. *Kuhlmanni Opus Adagiorum Univerſale.* 66. *Adagialium Collectio utilis.*

67. *Eraſmi*

Digitized by Google

67. Eraſmi Opus de Adagiis, 68. defenditur adverſus Rhodiginum, 69. & Verdierum. 70. Jani Gruteri Florilegium Ethico-Politicum. 71. Bibliotheca Exulum. 72. Berlucii Adagia ſelecta. 73. Joſephii Langii Adagia, 74. in certos locos diſtributa. 75. Jac. Duporti Gnomologia Homeri. 76. Bogani Homerus Hebraizon. 77. Michaëlis Neandri LL. CC. 78. Philoſophici Græci, 79. Ariſtologia Pindarica Euripidis. 80. LL. CC. Philoſophici Latini, 81. Rottmari 82. & Barlandi Proverbia Virgiliana. 83. Acute dicta veterum Poëtarum, nullius momenti. 84. Hayneccii medulla Terentiana, Tulliana. 85. Adagia Græcorum, Zenodoti, Diogeniani, Suidæ. 86. Adagia in aliam linguam an transferri poſſint? 87. Apoſtolii proverbia. 88. Adagiorum ſacrorum Scriptores. 89. Hebraica Plantavitii, Druſii & Buxtorfii. 90. Vorſtii Adagia Græca N. Teſtamenti. 91. Zehneri Adagia ſacra, 92. ſimilitudines, 93. & paralipomena. 94. Detrii 95. & Novarini Adagia ſacra. 96. Italica adagia. 97. Angeli Monoſini liber de Italica lingua & adagiis laudatur. 98. Julii Varini Schola vulgi. 99. Optima adagii diſponendi methodus. 100. Alii adagiographi Itali recenſentur. 101. Gallicorum adagiorum Scriptores pauci. 102. Belgica adagia, 103. Hiſpanica Nunneſii, 104. Mal Lara. 105. Commentarius in adagia Medica Hiſpanica de Rieros. 106. Anglicorum adagiorum Scriptores. 107. Jac. Howel. 108. Dictionarium Powels. 109. Sermones ex adagiis concinnati. 110. Germanicorum Adagiorum Scriptores, Franck, Agricola, Friderici, Heniſchius, Eyering, Lehmannus, Tappius, Winckler. 111. Langſtons Poëſeos Græcæ Medulla. 112. Draxii Bibliotheca Scholaſtica. 113. Plures Proverbiorum Scriptores recenſentur. 114. Freigii Ciceronianus. 115. Rivii Loci Communes Philoſophici. 116. Schielen, 117. Zimmermanni, 118. Ficheti, 119. 120. Benzii & aliorum Loci Communes.

Inter præcipuos Hiſtoriæ Bibliothecariæ fructus eſt, quod jam ſupra diximus, ut 1
habeamus quaſi univerſales quosdam Locos Communes: atque ita optimæ & a præſtantiſſimis Autoribus congeſtæ Bibliothecæ inſtructæ ſunt, ut Locorum Communium quaſi imaginem quandam exhibeant. * Quales jam ſupra Bi- 2
bliothecas plures commendavimus, atque inter illas præcipue Thuanam illam. Fuit in illa ingens MStorum indubiæ vetuſtatis copia, & in magna Autorum ſylva operoſus ſelectus, ad cujus ſolam librorum compactionem viginti millia ſcutatorum nummorum & amplius conſumpta ſunt. Collecta hæc Bibliotheca eſt Scaligeri, Caſauboni, Puteanorum fratrum, Salmaſii, Grotii, Sammarthanorum fratrum, Sirmondi conſilio. In peregrinationibus ſuis Thuanus apud omnes gentes Bibliopolarum angulos excuſſit, ut optimos ſecum libros adduceret, quod a Joſepho Queſnel in præfatione hujus Indicis prolixius recenſetur. Id enim in peregrinationibus eruditus præcipue attendere debet, ut viros doctos eorumque Opera inquirat. * Ita *Theophilus Daſſiliander* in Commentario ſuo Itinerario an. 1585. edito urbes 3
Italiæ non deſcribit tantum, ſed & viros doctos eorumque Opera recenſet. Ita *Johannes Ray* in Itinere per Germaniam, Italiam, Galliam, cujus hiſtoria Londini

Digitized by Google

An. 1673. Anglica lingua edita eſt, præter Obſervationes Topographicas, Mora-
les & Phyſiologicas, quicquid ad viros doctos, rem literariam, ſcripta doctorum
4 pertinet, diligentiſſime recenſuit. * Quoniam ergo ipſæ Bibliothecæ Locos Com-
munes præſtant, ideoque & LOCORUM COMMUNIUM SCRIPTORES ac
COLLECTORES Bibliothecariis a nobis accenſebuntur. Sunt enim variæ doctri-
næ quaſi promi-condi, neque tam contentim habendi, ut vulgo a ſciolis quibuſdam
habentur; qui, niſi ipſi ex aliorum Locis Communibus profeciſſent, arcte profecto
ſecum habitarent.

5 Sunt inter Gallos aliqui, qui omne illud Locorum Communium ſtudium ad
ignavos homines ablegandum putant, e quibus *Mareſius lib. 1. Epiſtola 2.* alto ſuperci-
lio nonnullos e Germanis deſpicit. Hos enim illic tangit, etſi non nominet, Plini-
um illis opponens, qui non ingentia Volumina ex variis Autorum locis conſuta de-
derit, ſed qui de univerſa rerum natura ſcribere aggreſſus rem omnem, quæ pro-
pe infinita videbatur, paucis libris & ordine præclaro complexus ſit: cum ex re-
centibus quidam minimas ejuſdem Hiſtoriæ Naturalis partes tot ſint Voluminibus
perſecuti. *Nimirum,* inquit ille, *Plinius autorum, quos ſequitur, verba, non niſi raro,
idque breviter, cum opus eſt, adducit: ſed ab illis deſumptæ materiæ ſtylum tantum ſuum
accommodat, & opus quaſi ſuo Marte, non hians neque interruptum, conficit. Longe ali-
ter iſti: quam plurimos ſiquidem & prolixos locos in libros ſuos conferre ſtudent: plerum-
que etiam gravibus rebus, quæ minutias omnes reſpuunt, ſpinoſas & importunas Criticæ
diſquiſitiones, & Grammaticas, ſi Deo placet, quiſquilias inſpergunt: a quibus ſplendida
materies refugit, & non aliter contaminatur, ac Arretinæ violant cryſtallina teſtæ.* Sed
futilis hæc profecto moroſi Cenſoris querela eſt: alia eſt Plinii ſcriptio, alia eorum,
qui Locorum Communium collectanea congerunt. Plinius Hiſtoriam Naturalem
continuo filo deductam ſibi propoſuerat; ſed ceteri illi Locorum Communium
ſcriptores, ſi quidem partibus ſuis recte fungi vellent, diligentius, & ut rei fides ex
relatione accurata conſtare poſſit, omnia conquirere, & lectori judicanda relinquere
debebant. Quod ſi feciſſet quoque Plinius, non laboraret in multis ejus fides.
6 Stulta eſt verborum parſimonia, ubi rerum quæritur evidentia. * Nimis in Loco-
rum Communium Scriptores iniquus eſt *Sorellus* libro *de Cognitione bonorum librorum
cap. 2. p. 61.* minime idoneus arbiter, Huarti quandam ſententiam adverſus illos pro-
nuncians. Ille ſcilicet in Examine ingeniorum publica lege coërcendos putabat
homines, magis memoria, quam judicio pollentes, ne illi libros ſcribant: quales
7 ipſe locorum Communium Scriptores interpretatur. * Quaſi ſcilicet nullo illis in
libris congerendis judicio opus ſit; cum in ſelectu tamen rerum illud maxime re-
quiratur, ac interdum eodem judicio præditus eſſe debeat, qui pro uſu aliorum
quædam ſeligit, quam qui ipſe ſelectis utitur. Prævenit enim aliorum induſtriam,
& quaſi ideam omnium animo præcipit, qui materiam tot rerum argumentis miniſtrat.

8 Parata & alia in Locorum Communium Scriptores calumnia eſt. Ajunt ali-
qui, eorum culpa tot bonos nobis periiſſe Autores: ſive enim diffuſi Autores in
compendium trahantur, pro uſu vel publico vel privato; ſive centones conſarcinen-

tur

tur ex pluribus; ſive pro arbitrio in codicem ſingularem aliqua memorabilia excerpantur; illa ἀποσμασμάτια in lucem interdum mittuntur, cum paulatim e memoria hominum dilabuntur vera illa & genuina Opera. De ſingulis illis egit Lomeierus *libro de Bibliothecis cap. 8.* circa finem, & plenius illa exemplis illuſtravit Bailletus *de Judiciis doctorum tom. 1. part. 2. cap. 11. a pag. 449. ad pag. 469.* * *Conſtantinus* 9
Porphyrogenneta ex Autorum multorum ſcriptis Politicis & Phyſicis in certas claſſes, quæ maxime utilia, colligenda curavit, ut de re omni in promptu eſſent exempla, e quibus paucula aliqua Peireſcius ſervavit, cujus beneficio in publicum illa edita ſunt. Quas ſi eclogas omnes haberemus, utiliſſima multa ex Autoribus excerpta ſupereſſent, quæ nunc cum ipſis Autoribus interierunt. Præſtat ſaltem aliqua nobis antiquorum Autorum relinqui fragmenta, quæ tamen horum Collectorum induſtria ſervantur, quam ut omnis illorum pereat memoria.

Negari id quidem nequit, eſſe quendam etiam Locorum Communium abu- 10
ſum. Nam quo quis Locos Communes magis inſtructos habet, eo minus chartæ parcit, omnia corradit, conſcribit, ut magnum librum, magnum malum, pariat. Quo nomine Germani ſæpe exteris ridentur, qui in omnes crimen illud conſueta ſibi maledicentia diffundunt. Plurimos ſane nominare poſſem, qui eo modo libros conſcripſerunt, qui quidem gloriæ parum inveniunt apud eruditos, idque præmii loco conſequuntur, ut exſcribi ſine plagii ſuſpicione poſſint; & eatenus commendandi ſunt, quatenus illorum inſania frui prudentior aliquis poſſit. Scribunt illi, non quod ſcribi debet, ſed quod poteſt; imo quod nec debet, nec poteſt. Si ad uſum transferre velint ſtudia, plerumque hic talia ingenia deprehendas,
qualia deſcribit Gabriel Naudæus in *Syntagmate de ſtudio liberali,* ſub initium. * Qua- 11
re multi viri prudentes omne ſtudium, quod in Locos Communes impenditur, ut bonæ mentis & judicii corruptelam damnant, quorum tamen ſententia probari mihi nunquam potuit. Separandus enim uſus ab abuſu eſt. Eſt etiam modus in illa re tenendus, ac parcius in illo colligendi labore verſandum eſſe ſuaſerim, ne labore inſano judicii vis atteratur. Rectius aliquis fecerit, ſi ſæpius ad exercitium & uſum, cui fini omnia congeruntur, transferat, quam ſi magnas inter opes inops eis
uti ignoret. * Quare, quicquid inter legendum ſine incommodo tuo breviterque 12
tanquam per lemma (diffuſas enim deſcriptiones nihili facio) notare potes, notes velim: vel ſi opibus non deſtituaris, amanuenſes alas non ineruditos, quibus rem illam committas; ſed, qui tuo judicio in colligendo utantur. Id Salmaſius aliique viri præſtantiſſimi fecerunt.

Evenit tamen nonnunquam, ut & viri eruditi & principe inter literatos loco, 13
in Locos illos Communes uberius ſe diffundant, vaſtisque digreſſionibus ſcripta ſua extendant: quibus ego ignoſcendum omnino arbitror, quod utilitas ſumma eam, ſi qua eſt, culpam rependat. Multum intereſt inter indoctorum hominum & doctorum παρεκβάσεις. Hi enim ſemper utilia promunt; & lectoribus ſuis commodant,
etiam cum extra oleas vagantur. * Quam ob cauſam vaſtum illud *Salmaſii in Solinum* 14
Opus,

Digitized by Google

Opus, quod ego Oceanum eruditionis Philologicæ vocare ſoleo, mirifice mihi placet:
non, quod non multis abſtinere potuiſſe in illo Commentario, ac per leges metho-
di debuiſſe Salmaſium judicem; ſed, quod ex locuplete penu, velut ex horreo quo-
dam, liberali manu tot tantasque opes promat, magno uſui omnibus futuras. Ma-
gnus enim in illo ſcripto theſaurus & velut aurifodina latet, atque unice pene nunc
profuit illi, qui vaſtum Lexicon Philologicum nuper concinnavit, relatis ad litera-
15 rum claſſes commentationibus, quæ primum ad Solini verba alligatæ erant. * Re-
prehendit Guido Patinus *Epiſt. 17.* hanc in *Cauſſino* & *Cornelio a Lapide* ſcribendi ratio-
nem, qui omnia cum pulviſculo converrant, & in unum librum conſtipent. Cu-
jus hæc verba: *Celui de la Cour ſainte eſt veritablement plein de rapſodies & principalement
au 3. & 4. Tome. Ce fut l'avarice du Libraire qui preſſa ce bon Pere d'augmenter le nombre de
ces volumes, afin de gagner davantage, & neanmoins le bon homme étoit épuiſé, Il avoit mis
tout ce qu'il ſavoit de bon dans les deux premieres Tomes. Un autre Jeſuite nommé Corne-
lius à Lapide en a fait de même. Il a commenté presque toute la Bible en 12. Tomes: mais il
a mis plus d'erudition dans ſes deux premiers ſur les livres de Moïſe & ſur les Epitres de S.
Paul, qu'il n'y en a dans les dix autres. Il eſt d'un homme Savant comme d'un ſac; quelque
16 plein qu'il ſoit il s'epuiſe, & enfin demeure vuide, à force d'en tirer.* * Eodem modo in
unum librum omnia conſtiparunt *Aſcanius Martinengius* gloſſa magna in cap. 1. Gen.
17 ubi pene omnia, quæ ad totam rerum naturam pertinent, congeſſit; * ſimiliter
Roſſelius Commentario in Hermetis Triſmegiſti Pimandrum, omnes diſciplinas ine-
18 pte conſarcinavit. * *Marſennus* quoque comment. in Geneſ. ſylvam variarum re-
rum, ſed eruditam, complexus eſt.

Nos jam ad enarrationem illorum Autorum, qui collectanea & Locos
19 Communes ſcripſere, procedimus. * Fuere ejus generis Scriptores apud anti-
quos non pauci, qui in certo genere collectanea quædam ſcripſere; etſi uni-
20 verſalia ab illis non habeamus. * Hujus exempla in utroque Plinio, Gellio
aliisque habemus, & argumento ſunt librorum excerptorum apud veteres no-
mina. Huc ſpectant libri commentarii, ita dicti a commentando, quod in me-
moriam nobis revocent, quæ lecta ſunt; Straboni Hypomnemata dicti. Gel-
lius etiam memorias & conjectanea, quod multa in unum aggerantur, vocari te-
ſtatur. Quæ JCti digeſta vocant, Loci Communes ſunt. Habent & Græci ſuas
χρηστομαθείας, de quibus Mauſſacus in præloquio notarum ad Harpocrationis Le-
xicon, quod nomen Bœclerus excerptis ſuis Terentianis impoſuit, ἐκλογὰς, quas
Latini electa vocant. Tales ſunt Stobæi Eclogæ, Electorum librum Plinium ſcri-
pſiſſe accepimus, de quibus libris fuſius agunt Hermannus Hugo *libro de
prima ſcribendi origine cap. 31.* & Clariſſ. Schefferus *libro de Stylo cap. 12.* Græci ex-
cerpta epigrammatum Ἀνθολογίας nomine appellabant, de quorum Autoribus, col-
ligendi modo multa doctiſſimus Vavaſſor *Libro de epigrammatibus, cap. 16,* commen-
21 tatur. * Nunc ad recentiores Scriptores deſcendemus, e quibus generaliores illos
ſeligemus: nam omnium, qui quacunque in arte & diſciplina collectanea ſcripſerunt,
ratio nunc haberi nequit; habebitur, cum ad diſciplinas illas pervenerimus. Fuere
jam

jam tum barbaro illo ſeculo ante παλιγγενεσίαν literarum nonnulli, qui in omni genere collectanea ſcripſerunt, ſed cellarum fœtores ſpirantia. Hinc tot illorum ſunt ſpecula, repertoria, quodlibeta, deflorationes, quæ vel ipſo nomine ſuo produnt elegantias ſuas, de quibus non eſt ut ſolliciti nunc ſimus.

VINCENTIUS BELLOVACENSIS EPISCOPUS primus e 22
luto aliquantulum emerſit. Fuit ille ordinis Dominicani, natione Burgundus. Ejus extant quatuor ſpecula, videlicet Doctrinale, Naturale, Morale & Hiſtoriale. Vaſti illi libri ſunt, & non contemnenda diligentia congeſti; ſed ubique perlucet iſtius ſeculi ruditas. Sub Doctrinali Speculo comprehendit dogmata Metaphyſica, Logica, Theologica: ſub Speculo Naturali comprehendit Phyſica & Mathematica: totum pene Plinium exſcripſit, & omnes Autores Geoponicos: in Speculo Hiſtoriali incipit hiſtorias ab initio mundi, usque ad annum Chriſti 1244. quas alius usque ad annum 1444. continuavit. Atque hæc cauſa eſſe videtur, quod Vindingius in Additionibus illis ad Dekeri librum de Scriptoribus Anonymis putat, hoc Speculum Hiſtoriale totum ab alio quodam Vincentio eſſe confectum. Ejus in hiſtoria non magna fides eſt; nota enim eſt Monachorum in illo genere induſtria. Eſt tamen nonnunquam, ubi in ſterquilinio hoc auri aliquid apparet. Habuere illi nonnunquam libros, aut deſcripſere, qui ad noſtras manus non pervenerunt. In Speculo Morali habentur omnes illæ materiæ, quæ ad philoſophiam moralem & civilem ſpectant. Variæ quæſtiones circa hoc negotium, quaſi per lancem ſaturam, e Scholaſticis congeſtæ, aliquo tamen ordine: ſed de omnibus illis libris hoc pronunciandum, quod Horatius de cujusdam Poëtæ carminibus:

Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.

Profuerunt tamen hi labores illis, qui poſtea libros ejus generis ediderunt.

THEATRUM VITÆ HUMANÆ THEOD. ZWINGERI & 23
LAUR. BEIERLINGII vaſta exhibent Volumina, per omnes rerum titulos deducta, magis tamen ad eloquentiam, quam philoſophiam inſtructa: quæ enim ad ſcientias pertinent, modico apparatu proponuntur, materiæ morales & civiles, quarum uſus in eloquentia præcipuus eſt, majori cura ſunt congeſtæ. Melius faciunt, qui excerpta ad diſciplinas, qua diſciplinas, ſpectantia ſejungunt, quarum ſingulis ſingularem ego librum deſtinari vellem. Zwingeri Theatrum Vitæ humanæ aliquoties editum eſt, cujus ille primus autor non fuit, nam a Conrado Lycoſthene, Viro erudito, ab apophthegmatum & ſimilium collectaneis celebri, initia ſua accepit. Inprimis moleſta eſt tam anxia & ſollicita rerum diviſio, quæ neſcio quam μικρολογίαν ſapit, in hoc Scriptorum genere inutilem; diſtrahit enim animum & oculos inquirentis. Sub eodem titulo a Beyerlingio Antverpiæ liber ille prodiit, ſed accommodatiore ordine alphabetico, & longe auctior. Ille itaque poſterior labor præferendus eſt Zwingeri laboribus.

Theatris illis vitæ humanæ ſubjungendi ſunt POLYANTHEARUM SCRI- 24
PTORES, quorum uſus præcipuus eſt in eloquentia & in Diſſertationibus ſcribendis. Continent enim gnomas, apophthegmata, ſimilia, exempla: * ſecundum quem 25

 ordi-

ordinem Polyantheam ſuam congeſſit JOSEPHUS LANGIUS, cujus extat ſub illo titulo liber, in folio editus, non quidem inutilis, ſed ordine illo non ſatis ad uſum
26 accommodatus. * Hunc laborem poſtea continuavit JANUS GRUTERUS, Vir in colligendo diligentiſſimus, ut teſtantur tot ejus libri: ſequitur eandem methodum, qua uſus eſt Langius; ſuperat vero mole Langii librum, qui gravatur nimis exſcriptione integrarum pene Orationum, quibus integra folia complentur, quod tamen in Catalogis τῶν γνωμικῶν fieri non debebat. Utriusque libri extat Epito-
27 me in uſum tyronum. * Illos vero utriusque labores longe ſuperavit TOBIAS MAGIRUS, cujus extat liber ſimilis ſub titulo *Polymnemonis*, elegans & concinnus, ac pulcherrimo ordine digeſtus, qui per ſe aptus ſit enthymemata ſubminiſtrare Orationem aut Diſſertationem aliquam ſcripturo. Magno ſane tædio ac labore ſublevat ille quærentes, dum ſub ſpecialibus titulis adferuntur ſententiæ ejusdem argumenti. Quo labore ſuo pene videtur aliqua ex parte præſtitiſſe, quod volebat *Schraderus*, qui peculiarem Theſium & Enthymematum Rhetoricorum librum conficiendum ſuadet, cui conficiendo vel ſupplendo mirifice prodeſſe poteſt. Id dolendum eſt, non adjecta fuiſſe poſtremæ editioni auctaria illa, quæ Autor ille, dum viveret, libro ſuo adjecerat. Noluerunt ſcilicet Bibliopolæ ære illo redimere, quod poſtulabant hæredes, atque ita in lucem ediderunt nulla addita ſyllaba.

28 JOH. BAPTISTA BERNARDUS ſcripſit *Seminarium totius Philoſophiæ Ariſtotelicæ & Platonicæ*, editum Lugd. an. 1599. in fol. Si titulo illius libri fides habenda eſt, opus eſt admirabile, quod Philoſophorum Græcorum, Latinorum, Arabum, quæſtiones, concluſiones, ſententiasque omnes integras & abſolutas, perſpicua methodo congeſtas, complectitur. Non quidem præſtat, quod promittit titulus; eſt tamen non contemnendi uſus liber in evolvendis ſententiis Philoſophorum, tam Peripateticorum quam Platonicorum, atque adeo indicis potius alicujus vicem tenet, & de aliqua re ſcripturo ſubſidia ſuppeditat, Judicio tamen illum oportet uti ſuo, qui ejus opera utitur, neque temere illi ſoli fidere ſine collatione ipſorum locorum. Namque in ſententiarum congeſtione ſæpe nimius eſt & tautologus, ſæpe etiam deficit. Laudandus tamen liber eſt, quod nullus ipſi ſimilis ſcriptus eſt, ideoque in pretio habendus. Et mihi quidem videtur liber ille non ex lectione ipſorum Autorum, quod fieri debebat, ſed ex eorum indicibus compaginatus.

29 GERHARDI JOHANNIS VOSSII liber *de Idololatria & Phyſiologia Chriſtiana* inter Locorum Communium Scriptores laudari debet. Penus hic panditur variarum rerum, ut LL. CC. titulo inſigniri omnino debeat, non tamen temere ſcriptorum, ſed optimo judicio digeſtorum, quos ſua induſtria ex rerum univerſitate collegerit. Nam cum de idololatria inſcribit, videtur argumentum huic libro quæſiviſſe, ne ſub collectaneorum titulo nomen ejus vileſceret. Quod certe ad phyſica illa attinet, illa non alia occaſione ipſi nata, nec diffitetur in Præfatione operis. Quare noctium Leidenſium titulo inſignire voluit exemplo A Gellii, quod tamen conſilium poſtea mutavit, atque ſuo de Idololatria operi velut appendicem adjecit, quæſito utcunque con-

connexionis argumento. Liber eſt profecto totus aureus, & magno apparatu rerum refertus. Theologiæ Gentilis primordia quanquam jecerit Gyraldus, & alii ante ipſum, ipſe tamen longe locupletiora & accuratiora dedit illa omnia, ſuo interpoſito ubique judicio. Utinam poſtremam ejus partem de rebus naturalibus ita elaboraſſet, certe complexum totius univerſi liber iſte ſiſteret. De hoc libro ita Grotius judicat; Alios quidem titulos plus, quam præſtat, promittere; hunc vero librum plus præſtare, quam titulus promittit. Pene idem habuiſſe conſilium videtur hujus libri argumento, quod habuit *Commentario ſuo in Solinum Salmaſius*, in quem omnes ſuos Locos Communes exhauſit. Eſt enim ille Commentarius de omnium rerum nomenclatura Criticus. Optima editio prodiit Amſtelodami 1668. in fol. Simile argumentum tractant, quod ad phyſica illa attinet, rerum naturalium Scriptores, ut *Geſnerus* in omni animalium genere, & *Aldrovandus*, qui poſt Geſnerum ampliore theatro illa omnia propoſuit, quanquam plura ex ipſo Geſnero ceperit; ne quid dicam de aliis, qui in re metallica, gemmaria ſimilibuſque ſcripſerunt, de quibus ſuo loco.

GISBERTUS VOETIUS *in Diſputationibus ſelectis* inter Locorum Commu- 30
nium Scriptores referri potius debet, quam inter Dogmaticos accuratos. Ut enim Vir fuit multæ lectionis potius, quam judicii, ita magno ſtudio cumulavit Autores in doctrina, quam proponit. Habentur vero varia in iſtis libris Theologica, Phyſica, Moralia, Civilia, Hiſtorica: quo nomine prodeſſe ad omne ſtudiorum genus poſſunt. Selegit materias non vulgares, Autorumque locos diligenter congeſſit. Notandi ſcil. ſunt tales Autores, qui velint, nolint, largiuntur de ſuo citra aliquod plagii crimen: ſimiles quippe iis, qui aurifodinas oſtendunt, quæ deinde ab aliis occupatæ juſtos efficiunt & bonæ fidei poſſeſſores. Quanquam enim, qui paulo peritior eſt illarum rerum, facile ſubolfacere poſſit, quibus indiciis profecerint aliqui, objici tamen illis crimen non poteſt, quod in communes fontes facile ſit unicuique
incidere. * Atque hic in univerſum de omnibus Diſputationibus & Diſſertationi- 31
bus monere velim, eas diligenter collectas Locorum Communium vicem præſtare poſſe: ſolent enim plerumque Autores earum in omnibus congerendis, quæ quacunque ratione ad argumentum pertinent, eſſe operoſi, & maxime ſingularia congerere. Seligendæ vero ſunt, quæ de argumentis rarioribus ſcriptæ ſunt: quarum vaſtum numerum, ſi quis agat, facile quis congerat; ac velim eas accuratius notari, quod conſilium Cinelli fuit in Bibliotheca volante. In jurisprudentia multæ ſunt exquiſitiſſimorum argumentorum Diſputationes, quæ prodeſſe JCtis variis in rebus poſſunt.

ALEANDER TASSONUS mirabilis ingenii homo fuit, Italus, ſingularem 32
ex eo laudem quærens, quod optima ſcripta veterum ac recentiorum communi omnium ſeculorum & hominum judicio approbata, moleſtiſſima & invidioſa cenſura vexaret, ſemper in illis quærens, quod carperet & reprehenderet, & nodum nonnunquam in ſcirpo. Scripſit Italica lingua librum, cui titulus: *Penſieri diverſi*, i. e. variæ cogitationes, in quo multa notabilia & vexata problemata proponuntur, Phyſica, Moralia, Civilia, Hiſtorica, quorum rationem indagat. Dignus liber lectu eſt.

 Prodiit

Prodiit Venet. An. 1646. in 4to. Credo vero hunc librum natum eſſe primum Au-
tori ex Excerptis. Non immunis ab illius cavillis fuit *Homerus* e veteribus, cujus
ineptias 500. ſententiis voluit oſtendere; non *Franciſcus Petrarcha* e recentioribus,
quem integro libro caſtigavit, ab aliis viciſſim convitiis, ut par erat, exceptus. In-
33 tegras in Italia Academias ſcriptis contumelioſis provocavit. * Ut oſtenderet inge-
nium ad paradoxa natum, edito libello carnificis ſe panegyriſten præſtitit, quo ali-
quorum riſum, aliquorum indignationem incurrit, in aliquam certe infamiæ partem
ipſe venit. Eriſticorum ejus ſcriptorum Catalogus habetur apud Leonem Allati-
um in apibus urbanis, unde deſumptus præfigitur huic libro. Inter illos libros præ-
cipue nominari debet, quem de *hiſtoria Eccleſiaſtica* ſcripſit, in qua paſſim Baronii An-
nales examinat, & eorum fidem labefactat.

34 BALTHASAR BONIFACIVS *Hiſtoriam ludicram* edidit. Vir ille pene infi-
nita ſcripſit, ut ſolus Bibliothecam facere poſſit, diffuſæ lectionis, nec tamen nullo
judicio. Scriptorum ejus Catalogus habetur in ultimo capite Hiſtoriæ ludicræ.
Ipſa vero Hiſtoria ludicra varia habet ex hiſtoriis collectanea, & quidem ſelecta, de
quibus non facile cogitarint alii. Occurrunt non pauca ex naturalibus, ac multa
ſubminiſtrantur de argumentis ſelectis aliquid dicturo. Prodiit Bruxell. anno
1656. in 4to.

35 JACOBUS PONTANUS, Jeſuita doctus, *Attica bellaria*, ut vocat, ſcripſit, i. e.
varia collectanea hiſtoriarum, rituum, ſalium, facetiarum, in quibus multa occurrunt
notatu digna, quanquam argumenta tamen vulgaria interdum immiſcentur. Po-
36 ſtrema editio prodiit Francof. 1644. in 8. * Idem *Progymnaſmata* in lucem edidit,
in quibus per rationem colloquiorum, varia proponit in uſum linguam Latinam
addiſcere cupientium, ac eorum, qui antiquitatum aliarumque rerum notitiam ſibi
parare velint. Simili modo per colloquiorum *formam* alii collectanea varia dedere;
ut *Torquemada* in Hexaemero ſuo, *Eraſmus Franciſci, Harsdorfferus* in variis ſcriptis,
Martinus Zeilerus in Dialogis ſuis Germanicis.

37 JOHANNIS RAVISII *Officina* liber utiliſſimus eſt ad omnem doctrinam.
Nam exempla vera, fabuloſa ſub titulis ſuis collegit; ſed breviter admodum, ne
nimia mole Opus gravaretur. Ad carmen ſcribendum non parum conducit, ubi
exempla fabuloſa utramque paginam faciunt. Horum autem magna ac bene dige-
ſta ibi farrago eſt, & ita compendioſe inſtituta, ut carere illo non poſſint, qui exer-
citia oratoria & poëtica tractant. Exiguo illo libro felicius uti poſſumus, quam dif-
fuſis Zwingeri & Beierlingii libris. Ipſa illa officina dudum non amplius compa-
ruit in officinis librariis. Ejus epitome aliquoties impreſſa eſt. Prodiit Genevæ
1626. in 8vo. Hoc libro tanquam Locis Communibus in hoc genere uti quis pot-
eſt, adjectis vel in margine, vel munda charta interpoſita, quæ illic non notantur.

38 JOSEPHUS LAURENTIUS, Lucenſis, ſcripſit *Polymathiam*, ſive variæ anti-
quæ eruditionis libros ſex, quos ille voluit eſſe tanquam Pandectas antiquitatum, tam
Romanarum, quam aliarum. Placet ſane conſilium iſtius viri: quanquam imperfe-
ctum Opus, & infinitis modis poſſit ampliari. Editus primum eſt in 4to liber, ſed
poſtea

poſtea plenior in fol. prodiit Lugduni A. 1666. Collectanea illa inſtituta ſunt ſub forma Diſſertationum de materiis antiquariis, viris doctis, tam in, quam extra Italiam, inſcriptarum: editio illa in 4to præfationes habet præmiſſas, in quibus moleſta *κακοζηλία* ſemper Lipſianizat, quas omiſit in ſequenti editione, quæ loco illarum rebus auctior eſt. Præter collectanea nihil præſtat ille Autor; rara judicii apparet vis; quintus & ſextus liber per indices & lemmata varias antiquitates congerit; adjectis Autoribus, qui de iis fuſius tractarunt. Atque hic hactenus intra conatus ſubſtitit Autor, quos ſi perficere aliquis velit aut poſſit, quo ille bono mactaret rem literariam! Hactenus enim mutila & inania ſunt omnia, & ipſum illud Roſino-Dempſterianum corpus, quod in hoc genere tamen unicum pene eſt. * Habuit, cum 39
viveret, tale Opus in animo GEORG. HIERON. WELSCHIUS, Medicus Auguſtanus, mirabilis doctrinæ Vir, elegantis ingenii & judicii, & linguarum pene omnium Orientalium & Europæarum peritiſſimus, cujus ille ſpecimina dedit inſignia libris in lucem editis, de quo nos ſupra plura diximus. Opera ejus per omnes propemodum diſciplinas diffuſa, Hiſtorica, Medica, Phyſica fuere ſingularia. * Dolen- 40
dum eſt, intercidiſſe morte ejus præclara conſilia, quæ nunc æſtimare plenius e ſcriptis jam tum editis poſſumus, in quibus omnia eleganti ſermone ſcripta, nihil jejunum, & quod Locos Communes ſapiat, aut eo filo contextum, quo texere ſua plerumque ſolent, qui nunc ſcribunt in Germania, qui tamen apud plebem doctorum ut lumina & ſidera habentur. Operis illius, quod *Ideam antiquitatum* inſcribere volebat, mentionem facit, qui ejus vitam deſcripſit *Lucas Schröckius*, ſub titulo *Memoriæ Welſchianæ p. 71. & 72.* Si quis hoc in genere doctrinæ apparatum aliquem inſtituere velit, ille mature ineunte ætate librum Excerptorum Antiquariorum conficiat, & per meros indices & lemmata excerpat adjectis Autoribus. Quod ſi quis conſtanti opera continuaverit, magnum ſibi theſaurum comparare poterit, unde ſucceſſu temporis Opus aliquod univerſale prodire poſſit. * *Corpus antiquitatum juridicarum* 41
olim in animo habuit JACOBUS GOTHOFREDUS, Jctus conſummatiſſimus, & noſtrorum temporum Cujacius; ſed præter ideam hujus Operis nihil vidimus.

GALEOTTUS MARTIUS, Philoſophus & Medicus Italus, ſcripſit librum 42
de *doctrina promiſcua* elegantem Francof. editum in 12. An. 1602. Exiguus liber eſt, ſed continet multa memorabilia, Medica, Phyſica, Philologica, Mathematica. * Do- 43
lendum eſt, intercidiſſe libros ejus tres de *rebus vulgo incognitis*, quos Matthiæ, Hungarorum Regi, inſcripſerat, a cujus Bibliothecario Braſſicano cum excudendos accepiſſet Oporinus Typographus, ab Italo quodam furtim ſubrepti ſunt, teſte Neandro in præfatione illa, quam de re Bibliothecaria agentem præmiſit Græcæ linguæ Erotematibus pag. 219.

SAMUEL SORBIERIUS Hiſtoriographus Regis Galliæ, Vir variæ doctrinæ, 44
Gallica lingua *epiſtolas* ſcripſit varii argumenti, in quibus occurrunt Philologica, Philoſophica, Mathematica, Medica, Hiſtorica, Poëtica, ad varios Galliæ viros doctos perſcripta. Multos habemus Autores, qui in epiſtolis collectanea ſcribunt: ad evitandum

tandum enim Locorum Communium titulum, talem aliquam formam libri comminiſcuntur Autores, ut tamen cum aliquo apparatu videantur tradere collectanea ſua. Multa habentur in illis, quæ ſpectant ad Hiſtoriam literariam recentiorum temporum. Ceterum de epiſtolarum Scriptoribus, ſunt enim longe plures, qui ſub hoc titulo collectanea congeſſerunt, integro capite agemus. Liber ille prodiit Pariſiis an. 1660. in 4to. Plura ab illo viro prodierunt, de quibus ſuo loco dicendi erit occaſio.

45 CASPAR DORNAVIUS, Philoſophus & Medicus, diligens fuit in nugis, ſed eruditis. Alias quidem, Catullo dicente, *turpe eſt, difficiles habere nugas*, ſed pulchrum eſt habere doctas. Collegit ille ridicula rerum encomia, tam e veteribus, quam e recentioribus Autoribus, Græca, Latina, Germanica. Editus liber ille eſt Hanoviæ an. 1619. in fol. hoc titulo: *Amphitheatrum Sapientiæ Socraticæ Joco-ſeriæ.* Multa illic habentur, quæ ad honeſtam animi relaxationem faciunt, & cum voluptate legi poſſunt. Scilicet juvant etiam mimi in eruditorum theatro: mallem tamen omiſiſſet quædam ſcurrilia Germanica. Ejus exemplo in Batavis prodierunt talium argumentorum Scriptores, uno volumine collecti.

46 LÆLIUS BISCIOLA Hiſpanus fuit. (zz) Scripſit *horarum ſucciſivarum* duo volumina in fol. quæ edita ſunt Ingolſtadii, typis Adami Sartorii an. 1611. Varia continet ille liber Naturalia, Moralia, Hiſtorica; typis mendoſe exſcriptus eſt; pleraque ex Plinio & ejus compilatoribus, Solino & Vincentio, deſumpta. Incidunt tamen nonnunquam, quæ notari merentur. Referendus eſt ad Locorum Communium Scriptores gregarios: nam non iſta judicii vis & induſtria e collectaneis illis relucet, quæ adhiberi poterat & debebat. Multos tales habemus libros, qui cramben eandem centies recoquunt, & de charta in papyrum ſcribunt: E quibus omnibus ſi unum aliquod conficiatur cum judicio volumen, per me quidem ſcriptorculorum illorum πᾶν ἀπόλοιτο γένος.

47 SIMON MAJOLUS ſcripſit *Dies caniculares*, ut vitaret Locorum Communi-
48 um ſimplicitatem. * Mire ingenioſi ſunt Autores in titulis Locorum Communium excogitandis, per omnia ſcientiarum genera: quemadmodum Poſtillarum Scriptores, quorum facile quis integrum Lexicon confecerit. Ita CASPAR DE REIES librum inſcripſit *Campum Elyſium jucundarum quæſtionum*, cum collectanea tantum varia contineat; LAUR. RAMIREZ DE PRADO librum miſcelli argumenti Philologici inſcripſit *Pentecontarchum, ſive, quinquaginta militum ductorem, ſtipendiis Ramirezii de Prado conductum, cujus auſpiciis varia in omni literarum ditione monſtra profligentur, abdita pandantur, latebræ ac tenebræ perveſtigentur & illuſtrentur;* quo nil ſtultius excogitari poteſt. Quia 50. libro capita ſunt, ideo pentecontarchum inſcribit. Sunt autem omnia Philologica, non quidem indocta, (nam Sanctium aliqui Autorem volunt) ſed titulus, credo, ab ipſo Autore additus, Thraſoniſmum Hiſpanicum ſapit. Noſter Majolus per modum Dialogi tractat argumenta, in quæ ſe diffundit. Olim aliquot

(zz) Lælius Biſciola, Jeſuita, non fuit Hiſpanus (uti *h. l.* traditur,) ſed Mutinenſis Italus. V. Nathan. Sothwelli *Biblioth. Jeſuiticam. p.* 537.

aliquot tomis in 4to editus erat ille liber, noviſſima editio Francofurti in fol. prodiit tomis II. Totus liber eſt quaſi cinnus rerum variarum, filo tamen meliore textus, quam Lælii Biſciolæ liber.

JOH. STEPHANUS MENOCHIUS edidit Italica lingua, tomis ſex, *varia Collectanea, Hiſtorica, Phyſica, Sacra, Moralia.* Primum Volumen ſub ficto nomine Johannis Coronæ prodierat Romæ in 4to. An. 1646. Titulus eſt, *le Stuore*, ad imitationem Stromatum Clementis Alexandrini conceptus. Alter tomus ibidem A. 1648. prodiit; uti & ſequentes annis ſequentibus ſub titulo *Trattenimenti Eruditi.* Selectiora ſunt, quæ in his libris habentur, pene eo modo adornata, quo *Philippus Camerarius* horas ſuas ſucciſivas adornavit, & *Petrus Mexias* varias ſuas lectiones, qui liber ex Hiſpanica lingua nunc in Germanicam converſus eſt: quales adhuc plures habentur, quos recenſere omnes non patitur inſtituti noſtri ratio. Sufficiat præcipuos enumeraſſe. Cum ad diſciplinas peculiares ventum eſt, non obliviſcemur illorum, qui ſuæ diſciplinæ Locos Communes ſcripſere. 49

LUDOVICUS CÆLIUS RHODIGINUS vir fuit doctiſſimus, rerum naturalium & humanioris doctrinæ peritiſſimus, &, quod non parum ad laudes ejus facit, J. Cæſaris Scaligeri Præceptor. Extat ejus liber *lectionum antiquarum* titulo, quo continentur multa memorabilia, tam in naturali Philoſophia, quam in Medicina, præcipue vero in humaniori doctrina. Eſt inter præcipuos Bibliothecarum theſauros, & vario modo utilis: quæ enim per totam ille vitam collegit, vel obſervavit, in hunc unum librum videntur congeſta, ut non immerito *Cornu copiæ* vocari debeat. Extremam editionem procuravit Beckenſteinius, Bibliopola. Prodiit vero Francof. & Lipſiæ An. 1666. in folio. 50

GUIDO PANCIROLLUS *Memorabilium* libros duos ſcripſit, quorum prior deperditarum, poſterior noviter inventarum rerum eſt. Eos notis illuſtravit Henricus Salmuhr. Multa continentur in illis memorabilia. 51
* Eorum ſupplementum ſcripſit MICHAEL WATSONUS, Collega quondam noſter in hac Academia, in libro, cui Titulus: *Theatrum variarum rerum, exhibens Excerpta & Annotota in libb. de rebus memorabilibus*, Bremæ 1663. in 8vo editum. Illic in procemio varia referuntur, quæ ad hiſtoriam hujus libri pertinent, & ad res, quæ illo libro continentur. 52
* Scripſit & Watſonus alium librum, cui titulus: *Unio Sapientiæ*, Bremæ An. 1658. in 12. editum, quo habetur Synopſis totius Philoſophiæ. Eſt & ille inter Locorum Communium Scriptores referendus; nam coacervat potius memorabilia ſingularum diſciplinarum, quam dogmatica methodo procedit. 53

CONRADUS LYCOSTHENES vir fuit magnæ diligentiæ in variis Locis Communibus digerendis, quibus pene immortuus fuit. Operi ejus poſthumo, ut dixi, manus injecit *Zwingerus*, & ſub titulo *Theatri vitæ humanæ* publicavit, quibusdam de ſuis additis. Congeſſit Lycoſthenes ſub titulis *Apophthegmata Virorum illuſtrium & ſapientum*, qui profecto utiliſſimus labor eſt, optandumque, ut aliquis ſolidum corpus conficeret ex omnibus illis Scriptoribus, quorum permultos in omnibus habemus nationibus, 54

Digitized by Google

tionibus, Germanis, Belgis, Gallis, Hiſpanis, quod non eſt hujus loci: plerique au-
tem ſic ſcripſerunt, ut ſecundum perſonas diſponerent, non ſecundum locos, vel
55 nullo plane ordine congererent. * Præclarus eſt liber *Eraſmi*, qui *Apophthegmata*
collegit ſecundum perſonas diſpoſita, adjecto aliquo indice tum locorum gnomi-
corum, tum characterum, qui reperiuntur in apophthegmatibus; quem librum
Pontificii per invidiam tribuerant Paulo Manutio, eraſo Eraſmi nomine. Ille enim
Autor legitur in editione Colonienſi, quæ An. 1666. in 12. prodiit. Lycoſthenis
56 autem Collectanea copioſiora ſunt, & ſub titulis ordinatius poſita. * Idem *Similia*
optima methodo digeſſit ſub Locorum Communium titulis, quæ edita poſtea ſunt
a Zwingero, una cum addita præfatione de methodo Similium inveniendorum.
Liber utilis eſſe poteſt ad Orationes, tam civiles, quam ſacras: ac operæ pretium
eſſet plurima talia colligere, quæ quaſi ſemina ſunt argutarum inventionum. Pri-
mum metaphoræ ſunt, deinde ſimilia, quæ quaſi metaphorarum evolutiones.
Hinc naſcitur ſæpe toti alicui, vel carmini vel orationi, inventio: quarum rerum ſi
magnam ſylvam collegimus, dici non poteſt, quantum hoc ſit ad ornatum omnem
57 in eloquentia ſubſidium. * Idem, ut hoc obiter memorem, *Raviſii* Officinam au-
xit, & in ordinem commodiorem redegit, quod Opus editum eſt An. 1552 in 4to.
58 cujus altera deinde editio prodiit in 8vo. * Idem iſte *Lucii Domitii Bruſonii* Facetia-
rum & Exemplorum libros in lucem produxit. Italus ille fuit, qui ſub hoc titulo aliqua
collegit, quæ faceta videri poterant, ſed tamen pauca: prodiit Baſileæ in 4. A. 1559.

59 Refero huc quoque EMBLEMATUM COLLECTORES; ſunt
enim & illi, qui Similium Locos Communes nobis ſuppeditant: nihil enim aliud
eſt Emblema, quam, quod pictura repræſentatur, ſimile. Cum enim Simile con-
ſtet duabus partibus, προτάσει & ἀποδόσει; ita pictura exhibet πρότασιν, lemma
autem argutum, quod ipſi imponitur, ἀπόδοσιν. De ratione Emblematum confi-
ciendorum Autores infra nominabimus, neque hic omnes emblematum Scripto-
res nominare animus eſt, quorum vaſta ſylva eſt; illos tamen recenſebimus,
qui in unum aliquod corpus Emblemata collegerunt: quibus qui recte uti
norit, multum ſubſidii inde accipiet ad poëmatum inventiones, imo ad quam-
cunque Orationem, præcipue ſacram. Non, quod velim, Orationes ſacras
ſemper incruſtari apparatu hoc quaſi theatrico, ut fecerunt nonnulli, qui inte-
gras Poſtillas emblematicas ſcripſerunt; aut, qui omnia orationis membra picturis
illis emblematicis exornant: hoc enim, neſcio quomodo, videtur affectatum &
comicum. Melius erit, ſi illis utamur, tanquam Similibus, quæ apta ſunt parare
argutas inventiones, cum in meditationes ſacras ſuper aliquot argumenta incidi-
60 mus. * E talibus Scriptoribus nominandus eſt GIOVANNI FERRO, qui
omnes Italorum *de Emblematibus* labores uno volumine congeſſit, adjectis quorun-
dam Emblematum iconibus: procedit autem ſecundum ordinem rerum. Prodiit
ille liber Venetiis An. 1623. in fol. ſub titulo: *Teatro d'Impreſe.* Illud vero utiliſſi-
mum eſt in hoc libro, quod indices varios adjecerit, quibus tanquam Locis Com-
munibus uti poſſumus. Primus eſt omnium Emblematum cum imaginibus & lem-
matibus: primum ponitur imago, res ſcilicet, quæ depicta eſt, & illi ſubjiciuntur
omnia

omnia lemmata quacunque ratione, per totum librum, huic ſubjecto applicata; ideoque ſtatim videre licet, quo in tertio illa inter ſe conveniant. Alter index, qui ſubjicitur, eſt locorum, ſub quibus ponenda ſunt Emblemata, ſecundum ordinem alphabeticum diſpoſitorum, & ſub illis titulis, vel virtutum, vel vitiorum, vel aliarum rerum. Primo ponuntur lemmata, lemmatibus ſubjicitur imago, unde ſtatim patet uno intuitu, quæ qualesque imagines ac ſimilia uni alicui loco quadrent. Si jam in Oratione ſacra in talem Locum Communem incidas, quaſi ſylva quædam dabitur Similium, quæ novis conceptibus (ut omnis analogiſmus fœcundus eſt) anſam præbere poſſunt, qualia Similia conglobata mirifice ornant Orationem ſacram. Legi poteſt præfatio, huic Indici præmiſſa ab Autore. Addidit deinde tertium Indicem ſolorum lemmatum, ſecundum alphabetum diſpoſitorum: adjecta ſingula lemmata ſubjecto ipſi, qui Index in inveniendis lemmatibus Emblematum uſui eſſe poteſt. Quæ, ut argute ſonent, nervoſe proponantur, meditationem ſæpe longam requirunt; valde enim facit ad Emblematum venuſtatem. Quarto adjecit Indicem Autorum, qui certis Emblematibus uſi fuerunt, tanquam charactere quodam gentilitio. Quinto addidit Indicem generaliſſimum, tam Rerum omnium, quam Emblematum & Perſonarum. Altera pars ejus libri, vel potius novus aliquis liber, qui inſcribitur *Umbræ apparentes*, ab eodem Autore eſt. Continuat idem argumentum, in quo multa de uſu Emblematum. * Hunc laborem hujus Autoris, 61
quanquam utiliſſimum, ſuperat tamen alius, Italica lingua ad exemplum ejus ſcriptus, qui nunc in linguam Latinam converſus eſt. Ejus Autor eſt Abbas PHILIPPUS PICINELLUS. Liber itidem Italicus prodiit Venetiis An. 1678. in fol. Latina verſio Coloniæ A. 1681. iterumque A. 1687. curante *Auguſtino Erath.* Singulare hoc habetur in illo Autore, quod Emblematum plerorumque lemmata, e quibus illa Poëtis deducta ſint, oſtendat. Solent enim lemmata a Poëtis deſumi ſub hemiſtichii alicujus ſpecie. Elegantiſſimus liber, & maxime utilis, atque alteri illi præferendus: omnium autem rerum claſſes ordine perſequitur, quam ob cauſam *Mundum ſymbolicum* vocat Autor. Indices adjiciuntur quatuor copioſiſſimi, Lemmatum, Applicationum, rerum notabilium, & locorum S. Scripturæ. Continentur vero hic non ſolum Johannis Ferri, ſed multorum aliorum, Emblemata, quorum index præfigitur.

Quandoquidem ſupra de Similium Collectoribus diximus, nunc non erit in- 62
commodum etiam de ADAGIORUM SCRIPTORIBUS dicere. Eſt enim ille labor perneceſſarius & maximi uſus. Non eſt hujus loci de Adagiorum natura & requiſitis dicere: id enim plerique præmittunt Scriptores Adagiorum ſuorum collectioni. *At verum eſt, multa vocari Adagia, quæ non ſunt, ſed gnomæ, ſenten- 63
tiæ breves: contra vero longe plura latitare apud Poëtas, Comicos præcipue & Satyricos, quæ vel Adagia, vel Adagiorum loco eſſe poſſunt. Horum abſolutum corpus hactenus nullum habemus. *Promiſerat is, quem ſupra laudavi, WELSCHIUS 64
Opus Adagiorum Panglottum, quod cum ipſo intercidit. * QVIRINUS KUHLMANNUS 65
promiſerat in *Prodromo quinquennii ſui mirabilis*, ut vocat, tale aliquod *Adagiorum corpus uni-*

verſale; ſed illa fortaſſis in fumum cum aliis ejus promiſſis abiere. Meo conſilio ſi ſtandum hic eſſet, nollem adeo ſollicite diſtingui adagia a ceteris ſententiis argutis: ra-
66 tione enim uſus & finis conveniunt. * Suaſerim ego, ut quis ab ineunte ætate Locos Communes conficiat Adagialium, quo referat non tam adagia, quam illa *παροιμιῶδη* adagialia, quæ inveniuntur in Poëtis, Comicis, Satyricis, ſcriptis eriſticis, quod hactenus nemo fecit. Quanti vero uſus res illa ſit, deprehendent, qui ſtylum aliquando operi eleganti admoturi ſunt. Qui promptuarium habent iſtis collectaneis refertum, illis quaſi ſub manu creſcent raræ inventiones, argutæ meditationes, & ſimilia.

67 ERASMUS ROTERODAMUS primus fuit inter Adagiorum Collectores, quod opus ipſi ſuo tempore profecto fuit difficillimum: nam credo, illum plus la-
68 boris operæque huic ſcripto impendiſſe, quam multis aliis. * Liticulam illi aliquando movit *Cœlius Rhodiginus,* quaſi ſurripuerit ſibi aliqua circa Adagia meditata; ſed non habet, quo jactet ſe Rhodiginus, quod guttula una vel altera hunc fontem auxerit: paucula enim ſunt, quæ in Opere ipſius *antiquarum lectionum* habentur de
69 quibuſdam Adagiis. * Etiam *Verdierius* nugaciſſimus ille veterum & recentiorum cenſor p. 158. ungues ſuos in hoc opere figit, cui ſimilem ille ne paginam quidem ſcribere poterat. Multæ ſunt Operis ejus editiones, Frobeniana eſt emendatiſſima. Edidit & Henricus Stephani e typographeo ſuo. Nova editio omnium eſt corruptiſſima, licet ceteris locupletior: nam adjecta ſunt Eraſmi Chiliadibus Cognati, Junii & aliorum Autorum Adagia. Liber eſt, quo nemo carere poteſt Latinæ linguæ paululum ſtudioſior. Sufficere tamen tyroni epitome ejus poteſt, & in Germania & Amſtelodami nitidior edita. In qua præterea laudandum eſt, quod Adagia ſuis ſub titulis ponantur, quod non fit in magno Opere, ubi index ſupplet locorum communium titulos.

70 JANI GRUTERI *Florilegium Ethico-politicum* aliquot tomis multarum gentium Adagia complectitur. Colliguntur in hoc libro ſine ordine breves ſententiæ, & Adagia Græcorum, Latinorum, Germanorum, Italorum, Belgarum, Hiſpanorum, Gallorum, Anglorum: ſed confuſum chaos eſt, & plane non ad uſum: eſſet vero maxime, ſi ſub titulos redigerentur. Uti tamen hoc libro vel ſic poſſumus, & ſi tantum temporis ipſi impendere velimus, redigere poſſumus in ordinem. Sed multa hic habentur, quæ vix argutæ ſententiæ laudem merentur: nam effata omnia, vel moralia vel civilia, in Adagiorum cenſum venire non debent. Notulas aliquas breves adjecit, ubi ſententiarum ſenſus obſcurior, præſertim in Publii
71 Mimi ſententiis, quæ omnium ſunt argutiſſimæ. * Neque gnomæ & jambi, quos ipſe confecit, ſunt contemnendi, qui & in *Polyanthea* ejus leguntur, & ſeorſim in libro, cui titulus *Bibliotheca Exulum,* habentur. Tres ejus libri partes conſtituuntur. Editus eſt Francofurti 1610. in 8vo.

72 JOH. ANTONIUS BERLUCIUS *Adagia ſelecta* An. 1632. edidit in 8vo, cum eleganti præfatione, in qua exhibetur methodus uſurpandi, imitandi ac inveniendi Adagia. Continentur in illo libro Adagia Græca, Latina, tum & hemiſtichia adagialia,

gialia, apud Poëtas occurrentia; ſed nimium brevis eſt in colligendis iis: multa enim obſcuriora ſunt, quam ut ſic ſtatim intelligi poſſint. Sed ab illis forte ad Eraſmi Chiliades remitti poſſumus: tituli ſunt magna cura diſpoſiti, quod optimum in hoc libro eſt. Ceterum omnia illa referuntur Adagia & Adagialia ſine Autore & teſte, quod fieri tamen non debebat: niſi enim apud Autores rectum eorum uſum inquirere poſſimus, fruſtraneus ille labor eſt, deinde dubius ſemper quis hæret, an verum ſit Adagium, quove ſenſu uſurpandum. Multa quoque afferuntur, quæ Adagiorum nomine non digna ſunt: liber interim non contemnendus, cujus telam ſi quis pertexat, atque illa, in quibus deficit, ſuppleat, præclarum ille Opus concinnare poſſit.

Collegit & Eraſmi Adagia, aliasque ſententias proverbiales, Græcas, Latinas, 73
Germanicas ſub certis Locorum Communium titulis JOSEPHUS LANGIUS, quæ Argentorati Anno 1596. in 8vo impreſſa ſunt. *Loci vero illi concepti ſunt 74
ſecundum ſeriem illam, quam Sturmius olim excogitavit, & in compendio ſuo Latinæ linguæ ac Theſauro Elocutionis Græcæ ſecutus eſt *Joannes Benzius.* Quorum locorum inſignis ſane uſus eſt, ſi illa methodus in omnibus adhibeatur. Proponitur animo idea rerum inter ſe connexarum. Sed Adagia, cum ad varias actiones ſpeciales referri ſoleant, iſtis generalibus titulis non poſſunt omnia comprehendi. Subjungendi itaque generalibus illis titulis ſunt ſpecialiores, ut fecit quidem Langius: ſed illi pauciores ſunt, longeque plures requiruntur.

Dixi ſupra, hemiſtichia aut verſus integros Poëtarum Adagiis æquiparari. Si quis iis commode utatur, magnam elegantiam conciliat ſermoni, inprimis Epiſtolis, ac iſti dicendi generi, quod numero & periodis non moroſe nimis adſtringitur: nam in oratione ſeria vel nullus, vel rarus earum uſus. * Eſt vero *Homerus* 75
omnium Poëtarum Pater & Princeps, adeoque Adagia aliqua ex illo collecta venuſtiora præ ceteris ſunt. Edidit itaque JACOBUS DUPORTUS, Cantabrigienſis, Græcæ linguæ in Academia illa Profeſſor, *Gnomologiam Homeri,* Cantabrigiæ An. 1660. in 4to. Illo in libro ſub titulis certis collegit ſententias Homericas, quarum aliquæ Adagiorum titulum merentur; aliquæ tantum ſententiarum nomen. Laudabilis quoque ille labor eſt eam ob cauſam, quod duplicem parallelismum adjecerit, unum e locis S. Scripturæ, quibus Gnomæ Homericæ vel affines, vel non abſimiles, alterum e gentilibus Scriptoribus, Poëtis, Oratoribus: addidit paſſim Notas Criticas. Subjecit triplicem Indicem, ſententiarum, locorum Scripturæ, & vocabulorum, ideoque non ſolum in eloquentiæ uſum, ſed & ad exeſin commendari labor ille poteſt. *Quo argumento ſe ZACHARIAS BOGANUS, 76
Anglus, exhibere voluit. cujus extat *Homerus Hebraizon,* quo in libro collegit phraſeos Homericæ textusque Hebraici & Græci in S. Codice paralleliſmos. * Imi- 77
tatus videtur MICHAELEM NEANDRUM Duportus in hoc Opere, cujus extant ſuper varios Poëtas Græcos *Excerpta ſententioſa,* non ſcholarum tantum bono publicata, ſed & viris uſui futura. * Habemus ab illo *Locos Communes* 78
Philoſophicos Græcos, Lipſiæ 1588. a diſcipulo ejus, Johanne Vollando, editos, in quibus ſententiæ & verſus ad moralem doctrinam pertinentes habentur;

79 * item *Ariſtologiam Pindaricam*, *Ariſtologiam Euripidis*, *aliorumque Poëtarum Græcorum.*
Certe viro illo nemo diligentior in informanda optimis præceptis juventute, cui
80 multum tum temporis debuit Germania noſtra. * Idem quoque Locos Commu-
nes Philoſophicos Latinos ſub titulo: *Ethice vetus & ſapiens veterum Latinorum Sapi-
entum & Poëtarum* An. 1585. edidit, quibus adjiciuntur Verſus proverbiales Leonini
& Germanorum ſapientum ſententiæ proverbiales.

81 Quod in Homero fecit Duportus, id ante illum in *Virgilio* fecerat VALEN-
TINUS ROTMARUS, quanquam diſſimili ingenio & judicio, addo & labore;
nam imperfectum Opus eſt, & longe plura nobis dare poterat. Scripſit *Centurias
V. & Decurias tres verſuum proverbialium.* Liber editus eſt Ingolſtadii ann. 1570. in
8vo. qui raro reperitur: ſed tamen ſperni non debet, cum ad ejus exemplum inſti-
tui plura talia poſſint. Aliqua ex illo excerpſit RUDOLPHUS GOCLENIUS in *pra-
xi artium generalium*, ubi agit de analyſi affectionum troporum, & ex Eclogis Virgi-
82 lianis Rotmariana Adagialia in hunc locum conjecit. * Idem quoque in Virgilio
BARLANDUS fecit; cujus extant *Verſus proverbiales*, Baſil. A. 1539. in 8. editi. Spa-
chius in *Nomenclatore Philoſophico* quoque nominat HIERONYMI CLOCII *Verſus pro-
verbiales ex Virgilio*, Cremonæ apud Vincentium Conctum 1562. in 8. editos, quos
ego non vidi. Si quis in *Juvenalem* & *Horatium* ſimilem laborem ſuſcepturus eſſet,
vel omnes eorum Verſus adagiales ſub titulos redigere vellet, quod neminem hacte-
nus feciſſe memini, Promptuarium aliquod hoc in genere habituri eſſemus. Sed
pauci ſunt, qui Veneres illas intelligunt. Qui Flores Poëtarum collegerunt, non per-
tinent ad hanc claſſem; nam illi ſimplices ſententias & deſcriptiones tantum exhibent.

83 Prodiit & liber cum illo titulo: *Acute dicta omnium veterum Poëtarum*, Pariſiis An.
1664. in 12. cujus Autor non adjicitur, niſi forte PHILIPPI BRIETII ſit, cujus *Syn-
tagma de Poëtis*, miſerum certe & jejunum, præfigitur. Magnificum aliquid ſpirat
titulus: nam, ut frons libri promittit, Opus editum eſt ad uſum Sereniſſ. Ducis Gvi-
ſii: ſed tenuis labor eſt, &, ut vere dicam, ineptus, quamquam titulus faciles em-
ptores allicere poſſet. Certe, cum nucleos deberet colligere, non niſi cortices col-
legit, & præterea ex omnibus Poëtis pauciſſima, quæ nec gnomæ ſunt, nec adagia,
84 nec phraſes, nec deſcriptiones. Totus inanis ſupervacuuſque labor eſt. * HAY-
NECCII *Medulla Terentiana, Tulliana*, ſententias tantum continet. Ita CHRISTOPH.
DIBUADIUS *flores & ſententioſe dicta e Senecæ Tragœdiis* collegit.

85 *Adagia Græcorum* e Zenobio ſeu Zenodoto, Diogeniano & Suidæ collectaneis
partim edita, partim Latine reddita, publicavit ANDR. SCHOTTUS, Antverpianus, e
Societate Jeſu, quæ edita ſunt Antverpiæ an. 1612. in 4to: liber eſt optimus & rarus,
omnino noſcendus elegantioris literaturæ ſtudioſis: collecta ſunt non ſecundum Lo-
cos Communes, ſed ſecundum initiales literas Adagiorum, Notas eruditas adjecit
Schottus, quibus partim obſcuriora, quæ non ſatis ab Autoribus explicata, expoſuit,
partim locis parallelis illuſtravit: pleraque certe illorum jam tum in chiliadas ſuas re-
86 tulit Eraſmus, ſed ſuavius eſt & utilius ex ipſis fontibus haurire. * Ac reperiuntur
tamen

tamen multa ab Eraſmo non notata, forte quod non attenderet, vel quod civitate Latina nondum donata; neque enim omnium gentium Adagia omnibus conveniunt; ſed eſt quidam lepor linguæ, quædam occaſio inveniendi Adagia, non ſtatim aliis nationibus cognita. Uſus omnium magiſter eſt; quanquam tamen per συμβολισμὸν ceterarum gentium effici formarique in alia lingua Adagia poſſunt. Sed delectu & judicio hic opus eſt. Imo ſi Adagiorum loco non erunt, vel ſimile aliquod aut argutam phraſin ſuppeditabunt. Adjiciuntur proverbiis illis Græca proverbia metrica, quorum loca in margine notavit Schottus, & Parallelismis, tum Græcis, tum Latinis, illuſtravit. Adjecti ſunt Indices locupletes, tam Latinus, quam Græcus. * MICHAELIS APOSTOLII *Proverbia Græco-Latina* a Petro Pantino cum no- 87
tis ejuſdem & aliorum in 4to Lugd. Batav. An. 1619. & in 8vo antea Baſileæ Anno 1538. edita.

Adagiorum ſacrorum Scriptores ſegregari a plebejis & civilibus debent; plera- 88
que enim illorum ita ſunt comparata, ut communis illa oratio reſpuat & profanum aliquod ſonent, ſi profano ſermone temerentur; latitant ita permulta in Codice V. & N. Teſtamenti, nondum digne ſatis excuſſa. * *Hebraica Adagia* collegerunt PLAN- 89
TAVITIUS, DRUSIUS, & BUXTORFFIUS, qui e Rabbinis ſub titulis illa collegit, arguta profecto & in quibus multum eſt ſapientiæ reconditæ. * *De Adagiis N. Te-* 90
ſtamenti Diatriben ſcripſit JOH. VORSTIUS, quæ edita eſt Coloniæ Brandenburgicæ in 4to an. 1686. Latitant in ſcriptis Patrum antiquioribus inſignia Adagia, quorum collectio utiliſſima eſt: ſed pauci ſunt, qui in hoc genere ſuam exercuerunt induſtriam. * E noſtratibus Theologis JOACHIMUS ZEHNERUS *Adagiorum ſa-* 91
crorum Centurias V. ſcripſit, quas ex univerſo Bibliorum Codice collegit. Editus eſt liber Lipſiæ in 4to, An. 1601. Adagia illa parallelismis illuſtravit, tum Patrum, tum gentilium quoque Scriptorum, quæ prodeſſe magnopere poſſunt ad orationes ſacras. * Scripſit & *Similitudines Biblicas*, quæ Adagiis accenſeri optime poſſunt, & ad 92
eundem uſum transferri. * Ultimo loco ſcripſit *Similitudinum Biblicarum* παραλειπόμενα, pro ratione materiarum convenientium in Locos Communes digeſta. Addidit deinde Indicem, quo diſponit Similia ſecundum Scripturam, quæ prodierunt Lipſiæ anno 1604. in 4to. * Scripſit & *Adagia ſacra* MARTINUS DELRIO Hiſpanus, 94
Autor ſatis notus e Diſquiſitionibus ſuis magicis aliiſque ſcriptis. * Habentur vero 95
illic Adagia e Patribus excerpta; ſed imperfectus ille labor eſt, quem quidem *Aloyſius Novarinus* ampliorem ſuſcepit, publicato ejuſdem argumenti libro, qui tomum ultimum conſtituit Lectionum ſuarum. Prodierunt Novarini etiam ſcripta duobus tomis in folio, quibus multa continentur curioſa ex antiquitate ſacra collecta, imprimis quod ad ritus nuptiales ſacros & hoſtias euchariſticas attinet.

Non negligendæ ſunt vernaculæ exterarum gentium deliciæ. * Habet Ita- 96
lica lingua miras Veneres, omniumque argutiſſima eſt in explicandis animi ſenſibus; quod docent tum poëmata, tum diſſertationes, ab illa natione ſcriptæ, apud quam quaſi in legem abiit, ut non niſi argute efferant animi ſenſa; in quibus ita verſantur, ut faſtidium excitent nimia argutiarum copia. * Quod ad proverbia illorum 96
attinet,

attinet, primo loco recenſebo ANGELI MONOSINII *florem Italicæ linguæ* libris 9. comprehenſum: in quorum quinque prioribus agit de congruentia Florentini ſermonis cum Græco Romanoque, ubi præter phraſin & Syntaxin plus mille proverbia conferuntur & explicantur. Prima itaque pars illius libri Adagiorum eſt *συγκριτικὴ* comparativa, quæ demonſtrat, quæ Adagia Italis cum Græcis & Latinis ſint communia. In ultimis 4. recenſet peculiaria & propria Adagia, treſque illorum chiliades. Addidit Indices Adagiorum & rerum notabilium uberrimos; ſed locos communes vel titulos non adjecit. Elegans eſt & doctus liber, editus Venetiis An. 1604. in 4to. Prodiit, ſi recte memini, altera ejus locupletior editio.

98 JULIUS VARINUS edidit elegantem librum, cui titulus: *Scuola del Volgo*, qui editus eſt Veronæ An. 1642. in 12. Habentur in illo libello proverbia Italica, ſecundum actiones humanas diſpoſita, quibus ſimul per connexionem aliquam prudentia quædam moralis & civilis ex iſtis Adagiis effloreſcens inculcata, quam ego
99 methodum omnibus proverbiis applicatam vellem. * Cum enim illa naſcantur ex actionibus hominum, earumque circumſtantiis, e quibus has ſententias velut univerſalia colligit populus, elegantiſſime eo referuntur. Ideoque elegans titulus eſt, quem Autor præpoſuit huic libro, quod vocet illum *Scholam vulgi:* nam vulgi hæc ſapientia eſt, ejuſdemque ſchola non ſolum, ſed & ſapientum. Nam de his quoque interdum verum eſt: *Vox Populi, Vox Dei.* Non ineleganter Draxe in Præfat. Bibliothec. ſuæ ſcholaſticæ: *Veteris Philoſophiæ reliquias nobis prægustandas propinant, ſunt ingenii cotes, dotes, & indices: ſunt vitæ ordinandæ norma & amuſſis: vitia humana non tam ſalſe & ſcite, quam cum autoritate quadam exagitant: ſunt memoriæ ſubſidia & promptuaria: declamaturis & ſubito dicturis amplum & aptum e re nata ſermonis apparatum auditoribus accommodatum ſubminiſtrant: orationem noſtram allegorice, iro-*
100 *nice, metaphorice, & hyperbolice enunciatis voculis decorant & exornant.* * Eſt & alius quiſpiam ORLANDUS PESQUETUS, qui *proverbia Italica* congeſſit ordine alphabetico, & in theſauro Gruteri habetur; ſed ceteri illi præferendi. Mentio etiam fit, ſi recte memini, in poſtremis Ephemeridibus Gallicis novi cujuſdam Autoris, qui proverbia Italica congeſſerit, cujus mihi nunc nomen excidit. Alii nominant *Thomaſii Buoni* Proverbia Italica, Venet. in 8. 1604. & 1606. duobus tomis edita, quæ non vidi.

101 *Gallicorum Adagiorum* Scriptores pauci ſunt, quantum ego quidem memini: Bibliotheca certe Thuana, quæ illos memorare deberet, paucos habet de hoc argumento Scriptores, quem tamen ex gente ſua collegiſſe, veroſimile eſt, quos nanciſci potuit. Solum illic habentur proverbia Gallica a *Joh. Ægidio Nucerienſi* edita, & liber quidam proverbiorum Gallicorum ſine autore. Eorum aliqua collegit Gruterus, & Florilegio ſuo adjecit. Extant quædam de proverbiis Gallicis diſſertationes, a quodam *Fleury de Belingen* Hagæ Comitis Anno 1653. editæ, hoc titulo: *Eſſais des Proverbes & autres queſtions curieuſes propoſés & expoſés en forme de Dialogue.* Gallus aliquis *le Duc* ſcripſit librum: *Proverbes en Rimes, ou rimes en proverbes*, Pariſ. 12. 1665.

Belgica

Digitized by Google

Belgica Adagia collegit ſingulari libello SAMUEL BRUN: inprimis autem illa, 102
quæ metrica ſunt. Habentur & apud Gruterum alii autores; ſed parcior fuit in
illis colligendis gens illa. * *Hiſpanica* FERDINANDUS NUNNEZ, Profeſſor Elo- 103
quentiæ & Græcæ linguæ in Academia Salamanticenſi collegit. * Addidit JUAN 104
DE MAL LARA Proverbiorum Hiſpanicorum Centurias X. cum titulo: *La Filoſofia vulgar*, ubi proverbiorum explicationem prolixam ſubjungit. (aaa) Editus
eſt liber. An. 1621. in 4to. * Scripſit & alius JUAN SOROPAN DE RIEROS li- 105
brum Medicum, e proverbiis Hiſpanicis concinnatum, ubi proverbia Medica examinat & commentario illuſtrat. Titulus libri eſt: *Medicina Eſpannola contenida en proverbios vulgares enuta lengua.* Singularis ille proverbiorum uſus eſt, qui nemini alias in mentem venit, quo in artis medicæ doctrinam illa adhibentur. Eſt vero elegans liber, ac multa habet ad eam rem pulchre aptata adagia. Aliquot adagia Hiſpanica in rhythmos Belgicos convertit *Conſtantinus Hugenius*, quæ inter poemata Belgica reperiuntur.

Anglica Adagia variis Autoribus collecta ſunt, primum a CAMBDENO in *Re-* 106
liquiis Antiquitatum Britannicarum, Anglica lingua ſcriptis, (vocantur *Romains*). Poſt
illum alii quidam Autores non ſatis cogniti. * Tandem JACOBUS HOVVEL 107
παροιμιογραφίαν Anglicam edidit, ceteris omnibus locupletiorem. Ex omnibus poſtea quidam anonymus I. R. inſtituit collectionem Anglicorum proverbiorum, hac methodo, ut primum ponat ſententias proverbiales, ordine Alphabetico diſpoſitas, deinde phraſes proverbiales, tunc ſimilia proverbialia, tum rhythmos proverbiales, quos ſequuntur proverbia ruſtica, & tandem proverbia ſingulis in Anglia regionibus vernacula. Si quis attente illa perlegerit, tum Italicorum & Gallicorum magnam convenientiam cum Germanicis Adagiis animadvertet. Li-
ber editus eſt Cantabrigiæ An. 1670. in 8vo. * Extat inter Anglos cujusdam 108
POVVELS *Dictionarium Anglico-Italico-Gallicum* in fol. Adjiciuntur illi Dictionario
proverbia Anglica, Gallica & Italica, non exigua cura congeſta. * Eorum peritiam ut 109
oſtendat Autor, Epiſtolas aliquas & Oratiunculas ex meris proverbiis in tribus his linguis concinnavit, quod in Latina lingua fecit ingenii oſtentandi gratia FAUSTUS ANDRELINUS, cujus *epiſtolæ proverbiales* Helmſtadii recuſæ An. 1662. ſecundum exemplar Colonienſe, quod An. 1509. prodiit. Quod & in Germanica lingua tentavit integra aliqua Comœdia, (cujus tamen exemplum ab Italo ſumſerat) Harſtorfferus in parte 2. ſeiner Geſpräch-Spiele in fine.

Germanicorum Adagiorum Scriptores aliquos etiam habemus: inter illos ſunt 110
SEBASTIANUS FRANCK, Autor variis in Germanica lingua ſcriptis hiſtoricis notiſſimus, cujus *Adagia* prodierunt Francof. An. 1541. in 8vo non utique contemnenda. Edidit poſtea AGRICOLA *proverbia Germanica* cum explicatione, & FRIDERICUS PETRI ſingulari libro cui tit: Der Teutſchen Weißheit, qui ceteris omnibus locupletior videtur, verum omnes ſine ordine inſtituunt: Hamburgi prodiit An. 1605. Prodiit & a GEOR-

(aaa) Proverbia XXI, Hiſpanica Rhythmis Germanicis expreſſit ipſe Morhofius, ſub finem Poëmatum ſuorum Germanicorum. p. 467-471.

a GEORGIO HENISCHIO *Theſaurus linguæ Germanicæ*, quem Lexici inſtar eſſe voluit, in quo ſub ſingulis vocibus Adagia diligenter notavit. Verum non fuit abſolutus ille liber; pervenit enim tantum usque ad literam H. Collegit Proverbia Germanica tribus tomis, adjecta explicatione rhythmica EUCHARIUS EYERING, Islebiæ in 8vo An. 1601. edita. Titulus libri eſt *Copia Proverbiorum.* Habentur in illo ſelecta proverbia, notatu digna: licet explicatio rhythmica ad modum rudis poëſeos germanicæ ſit inſtituta. Sed tamen & in illa multa ſunt non adeo inepta. Ex his Autoribus, adjectis quibusdam aliis, collegit poſtea CHRISTOPHORUS LEHMANNUS *Privilegium ſuum Politicum*, cujus extant tres partes in 12. editæ An. 1643. Multa illic habentur arguta; quæ quoniam ſub titulis ſunt diſpoſita, interdum argutos conceptus epigrammatibus præbere poſſunt. Exemplo ſuo hoc demonſtravit *Kindermannus* in aliquo carmine nuptiali, & *Joh. Heywood* Anglica lingua 300. Epigrammata ſuper 300. Proverbia ſcripſit. Schuppius aliquo loco librum hunc adeo commendat, ut poſt S. Biblia illum legi velit. Collationem Latinorum Adagiorum cum Germanicis inſtituit ſingulari libro TAPPIUS, qui labor non contemnendus. Ante aliquot annos PAULUS WINCKLER, Conſiliarius Brandenburgicus, tres Chiliades Sententiarum Germanicarum adagialium collegit, ſub titulo: **gute Gedancken,** Gorlitzii An. 1685. in 12. editas, quæ ſunt elegantes & argutæ.

111 Mentio ſupra facta eſt de Verſibus ſententioſis & adagialibus, eos colligi unum in volumen intereſt. Non ita pridem JOHANNES LANGSTON in lucem edidit *Poëſeos Græcæ Medullam*, Londini ann. 1676. in 8vo quo collegit ſecundum Alphabeti literas initiales verſus Græcos, vel Adagii aliquid vel gnomas habentes, & eum quidem in finem, ut memoriæ mandari poſſit a tironibus, pene eodem modo, quo *Seidelius* portulam ſuam Græcæ linguæ edidit: melior autem hic ſelectus eſt. Idem jam antea ediderat ſimilem in Latina lingua laborem, ſub titulo: *Luſus Poëtici Latino-Anglicani*, qui poſtea auctior prodiit: de quo, cum hactenus

112 non viderim, judicare haud poſſum. * Alius Londini 1616. in 8vo. liber prodiit ſub titulo: *Bibliotheca Scholaſtica* inſtructiſſimæ per THOMAM DRAXE congeſtus, & Principi regio Carolo inſcriptus; ubi Latina, Græca, Gallica, Anglica Adagia & Verſus ſub titulis aptis reponuntur. Utilis quidem ille liber eſt, verum longe plenior dari apparatus poterat, ideam tamen aliqua ſimilia tentaturo ſubminiſtrabit.

113 Atque hæc dicta ſufficiant de Proverbiorum Scriptoribus, quorum adhuc alii ſunt, quos non nominavi, ac data opera omiſi. Adjici etiam his poſſunt *Proverbiorum Arabicorum* Centuriæ II. cum interpretatione Latina & ſcholiis *Joſephi Scaligeri*, & *Thomæ Erpenii*, quorum locupletiſſima editio prodiit in 8vo. Lugd. Batav. ann. 1623. Edidit quoque *Andreas Tſcherningius*, Profeſſor Poëſeos in Academia Roſtochienſi, ex Erpeniana editione proverbia Arabica, quæ in Germanicam linguam convertit, ſcholiis quibusdam adjectis. Edita quoque eſt *Perſicorum Proverbiorum* centuria, collecta & verſione notisque illuſtrata a *Levino Warnero*, Lugd. Batav. in 4to. ann. 1644. Recenſentur ab aliis Parœmiographi, quos videre mihi non contigit. Eraſmus *lib.* 17. *epiſt.*

Digitized by Google

epiſt. 3. de omnibus Adagiorum Scriptoribus ſui temporis agit. Iſrael Spachius nominat *Hub. Suſannai* proverbiorum Ciceronianorum Connubium, qui error eſt, & a Martino Lipenio quoque transſumptus: non enim de proverbiis, ſed adverbiis liber ille agit. Laudantur quibusdam *Ferrei collectanea proverbiorum*, Colon. 1612. *Fungeri Proverbiorum Farrago* Lugd. Batav. in 8vo 1585. & 1595. *Germbergii Proverbiorum Centuriæ XV.* Baſil. 8vo. 1583. *Gerſchovii Centuria Locmannica* Proverbiorum Arabicorum, Diſtichis Latinis expreſſorum, Gryphisw. 8vo. 1635. *Henrici Stephani* Proverbia Epigrammatica, vel Epigrammata proverbialia. Scripſit & *Aloyſ. Cynthius* de Origine vulgarium Proverbiorum, Venet. 1526. Eſt *Jac. Mejeri* Hortulus Adagiorum, Baſil. 12. 1677. & plura alia a Lipenio diligenter congeſta: quæ cum non viderim, nihil de illis pronuncio. *Seiboldi Adagia Latino-Germanica* multa habent lutulenta & plebeja.

JOH. THOMÆ FREIGII *Ciceronianus*, Baſileæ ann. 1669. editus, etiam inter Locorum Communium Scriptores referendus eſt, cujus liber hoc titulo prodiit, uſui eloquentiæ inſerviens. Concinnavit ille e ſcriptis Ciceronis quaſi Encyclopædiam aliquam, omnia verbis Ciceronis apte inter ſe connexis exprimens; in ordine inſtituendo, ut ſolent Ramiſtæ, ſatis diligens, cujus ille typum & ſchematiſmum præmiſit. Ad Deum vero & hominem omnia retulit: hominis locos divìdit ſecundum partes, cauſas, adjuncta. Sub adjunctis comprehendit omnes artes virtutesque. De rebus moralibus & civilibus diſſertaturo Loci Ciceroniani ſtatim patent, quibus exornari oratio, vel rerum argumentis vel verborum delectu poteſt. Nunquam enim pene oratio ſcribitur, quin vel tota, vel quadam ſui parte in Loco aliquo Communi verſetur: atque ſic proderit Oratori liber ille, quemadmodum ſacro Oratori prodeſſe poſſunt libri de virtutibus & vitiis ſcripti, ut *Peraldi ſumma virtutum & vitiorum, Creſollii Anthologia de ſelectis piorum hominum virtutibus*, de quibus infra dicendi locus erit, cum ad Eloquentiæ ſacræ Scriptores perventum. Idem Thomas Freigius in iſto libro ſuo p. 508. Uberiores Locos Communes promiſit. *Hæc*, inquit, *hactenus ex Ciceronis monumentis, locorum communium demonſtratio fuit: vix juſta unius aut alterius menſis meditatione ſic nobis conſcripta, memoria locos ex aliis alios ſuppeditante. Equidem pleniores illos juſtioresque locos mentis quadam deſignatione jam delineatos, ex omnibus omnium temporum ſcriptoribus, poëtis, hiſtoricis, philoſophis, oratoribus, medicis, jureconſultis, theologis congeſtos, aliquando plenius editurum me confido. Ubi enim melius aut vitæ humanæ utilius hoc literarum otium, quamdiu mihi eo uti licet, collocabo? Interim ejus majoris operis ac laboris ſpecimen hic noſter Ciceronianus eſto, qui, qualia cetera futura ſint, æſtimanda benevolis lectoribus relinquat.* Sed nihil ex illis, quod ego memini, lucem vidit, magnopere in multis profuturum. Eodem modo e Poëtis moralis doctrinæ locos communes *Henricus Stephani* congeſſit.

Edidit & JOHANNES RIVIUS Athendorienſis *Locos Communes Philoſophicos*, 115 quorum tomus tantum primus Glauchæ, ſuburbio Salinarum Saxonicarum Ann. 1580. in fol. editus eſt; qui quanquam liber utiliſſimus eſt, continet enim multa ſingularia, ad Grammatices, Dialectices & Rhetorices cognitionem: generaliſſima tamen

men illa *διατύπωσις* eſt per tabulas, ut vulgo vocant, analyticas. Ideoque ad En-
cyclopædiarum Scriptores potius, quam ad Locorum Communium Scriptores re-
116 ferendus eſt: proponuntur enim integræ illic diſciplinæ. * Eſt J. G. SCHIELEN
Bibliotheca enucleata, ſive Aurifodina artium & ſcientarum, Ulmæ an. 1679. in 4to
magnifico hoc titulo edita, in qua tamen per merum Indicem citra ſummariam re-
rum commemorationem varia coacervantur, quæ uſui interdum eſſe poſſunt.
117 * Sunt ZIMMERMANNI *Analecta*, in quibus varia philologica & critica colligun-
118 tur. * Generalem aliquam Locorum Communium ideam ſic ſatis commode in-
ſtructam, non tamen omnino ſterilem, ſed Autoribus & materiis utcunque differ-
tam, ſubjecit ALEXANDER FICHETUS *Arcanæ ſtudiorum methodo* Lugduni an.
119 1649. editæ, de qua nos ſupra. * JOHANNES BENZIUS ſolos tantum titulos
Locorum Communium comparandæ rerum & exemplorum copiæ accommoda-
torum edidit, bona ratione ex Sturmii doctrina diſpoſitos, quam Sturmius e Mylæi
de ſcribenda rerum univerſitatis hiſtoria cepiſſe nonnullis creditur; de qua nos
120 libro ſequenti plura. * Sunt in Theologicis, Moralibus, Hiſtoricis, Politicis, va-
ria promptuaria, adverſaria, ut Caniſii, Hondorſſii, Dinothi & aliorum. In Gal-
lica lingua multi libri ſub titulo Collectaneorum (*Recueil*) & diſcurſuum prodierunt,
ut *Montaigne* & plurium aliorum, de quibus *Sorellus* in Bibliotheca Gallica legatur.
Nos illa hic omittimus, & quoniam plerique ad certas diſciplinas pertinent, data
occaſione de iis dicemus.

CAP. XXII.

DE
EODEM ARGUMENTO ET
DE POLYGRAPHIS.

§. 1. *Locorum communium Scriptores plures recenſentur.* 2. *Antoninus Imperator.* 3. *Proclus in χρηστομαθείᾳ Poetica.* 4. *Macrobius,* 5. *Plutarchus, Athenæus,* 6. *Seneca,* 7. *Licetus, Parrhaſius, Pignorius, &c.* 8. *Referuntur varia Mellificia, Promptuaria &c.* 9. *Indicum Scriptores.* 10. *Qui allegationibus multis utuntur.* 11. *Quo abuſu JCti potiſſimum notantur.* 12. *Petrarchæ de his judicium.* 13. *Alii circa allegationes abuſus notantur.* 14. *Eraſmus, Melanchthon, Geſnerus, à Scaligero male, ut Locorum Communium Scriptores ſugillantur.* 15. *Cardanus Geſnerum reprehendit.* 16. *De Vadiano iniquum judicium Voſſianum.* 17. 18. *De Montano & Voetio judicia.* 19. *Conſilium de colligendo in unum librum, quicquid eximii in aliis omnibus ſparſim reperitur.* 20. *Carteſii de eo judicium.* 21. *Polygraphi.* 22. *Oligographi vel Bradygraphi.* 23. *Multorum ſeculorum labores ab uno Polygrapho in Compendium trahi ſolent.* 24. *Exempla in Ariſtotele, Hippocrate, Galeno Theophraſto, Plinio, Varrone.* 25. *Librorum fata ex imperiis pendent.* 26. *Etiam ab ingeniorum diverſitate.* 27. *Varii ſcientiarum gradus ratione hominum*

Digitized by Google

hominum & ſeculorum a Cardano ingenioſe deducti. 28. *Polygraphi multi apud veteres & recentiores.* 29. *Cardanus Polygraphus.* 30. *Scaligeri de Polygraphis judicium.* 31. *Campanella.* 32. *Caramuel, Polygraphi.* 33. *Joach. Fortii conſilium de multis libris ſcribendis.* 34. 35. *De Henrico Stephani Polygrapho judicium Vavaſſoris.* 36. *Mareſii querela de vitiis Polygraphorum.* 37. *Franciſci Macedo incomparabile ingenium.* 38. *Fuit πολυγραφώτατος.* 39. *Elogia ejus invidenda.* 40. *Opera & vaſta & multa recenſentur.* 41. *Collectores librorum in hiſtoriis & diſciplinis.*

Multa ſuperiore capite de *Locorum Communium Scriptoribus* diximus, ſed longe 1
plura reſtant, quam ut paucis pagellis illa enarrari poſſint. * In antiquis 2
ut multi ſunt, ita *Antoninus* quoque Imperator eo referendus eſt, in libris
τῶν εἰς ἑαυτὸν, ſive, de vita ſua ad ſe ipſum, quos excerptorum nomine vocat Barthius *Adverſar. lib. 51. cap. 16. & lib. 1. cap. 11.* ac uberioribus collectaneis illuſtravit Thomas Gatakerus, ut moralium ſententiarum theſaurus eſſe poſſit. * *Procli* 3
χρηστομαθεία poëtica ad hanc quoque claſſem pertinet, quam edidit Schottus Hanoviæ 1615. in 4to. * Fuere vel per dialogos inſtituta talia Collectanea, quod feciſſe 4
videmus Macrobium in Saturn. libris, * vel methodo erotematica, ut *Plutarchus* in 5
quæſtionibus convivalibus, *Athenæus* in Deipnoſophiſtis; * vel per epiſtolas, ut fe- 6
cit *Seneca*, cujus Epiſtolæ non ſunt niſi ſententiæ congeſtæ, * ac multi e recentio- 7
ribus, qui quæſita per epiſtolam ſcripſerunt, ut *Fortunius Licetus*, cujus extant multi
hoc titulo libri, *Janus Parrhaſius, Laurentius Pignorius.* * Et quis recenſeat omnia no- 8
ſtro tempore Mellificia, Promptuaria, Calligraphias, Æraria, Apparatus, Parnaſſos, Scintillas, Flaviſſas, Flores, Florilegia, Miſcellanea, Semeſtria, Otia, Promulſides, Conjectanea, Varias Lectiones, Obſervationes, Dies Caniculares, Sylvas, Adverſaria, Singularia, Præcidanea, Analecta, Dies geniales (quo titulo Alexander ab Alexandro optimum librum edidit, a Tiraquello commentario illuſtratum,) Stricturas, Exercitationes, Florum Sparſiones, Spicilegia, Memorabilia, Benedicta, Laudabilia, Cinnos, Politias literarias, quo titulo Angelus Decembrius librum edidit, homo doctior, quam eloquentior, quod Barthii *Adverſar. lib. 1. c. 2.* judicium eſt.

Referendi etiam huc Indicum Scriptores ſunt, qui & ipſi Locorum Com- 9
munium Scriptores, niſi quod titulos ſolos ponunt, & lectores ad libros ipſos remittunt; quales ſunt in Codice ſacro omnium linguarum, ut vocantur, Concordantiæ; in Juriſprudentia Brederodii & Bertachini repertoria, Doringii Bibliotheca, qui tamen ne primam quidem Alphabeti literam abſolvit; in Medicina Antonii Muſæ Index ſuper Galenum; in Philoſophicis is, quem ſupra laudavi, Bernhardus.

Omnes denique illi Scriptores huc pertinent, qui *digreſſionibus, allegationibus* 10
crebris in ſcriptis ſuis utuntur: quanquam ii inepte plerumque rem ſuam inſtituant.
* In iis male plerumque audiunt JCti, qui notiſſima quæque infinitis teſtimoniis con- 11
firmant. Ridebat hunc morem Paulus Sarpius: videatur Fulgentius in ejus Vita
p. 151. Gall. edit. * Quidam in vanam ac inutilem pompam iſtis allegationibus 12

paginas

paginas complent, quod in Thoma Meſſanenſi reprehendit Franciſcus Petrarcha ſingulari epiſtola, quæ inter epiſtolas Philologicas a Goldaſto collectas prima eſt: *Animadverti*, ſcribit ad illum, *te in ſcriptis tuis omni ſtudio, ut appareas, niti. Hinc illi diſcurſus per ignota volumina, ut ex ſingulis aliquid decerpens rebus tuis interſeras. Plaudunt tibi diſcipuli, & omniſcium vocant, innumerabilium autorum nominibus attoniti, quaſi omnium, quorum titulos tenes, etiam notitiam ſis adeptus. Docti autem facile diſcernunt, quid cujuſque proprium, quid alienum ſit: & rurſus, quid mutuum, quid precarium, quid furtivum, quid e medio hauſtum, quid a prætereunte delibatum. Memoriam oſtentare puerilis eſt gloria; viro, ut ait Seneca, captare floſculos turpe eſt: quippe quem fructu deceat gaudere, non floribus. Tu vero in hac ætatis parte venerabilis, & in tua profeſſione clariſſimus, imo, ut non ſemper pungam, ſed interdum ungam, ſolus ſine exemplo noſtri temporis earum, quibus es deditus, literarum princeps, neſcio quo juvenili animo, dimiſſis finibus tuis, in alienis pratis otioſus & vagans, inclinata jam die, interlegendis floſculis tempus teris. Placet ignota tentare, ubi ſæpe viam non inveniens aut vageris, aut corruas: placet illorum ſequi veſtigia, qui ſcientiam quaſi mercimonium aliquod ante fores explicant, cum interim vacua domus ſit. Certe tuum eſt, ad id potius niti, ut ſis aliquid plus, quam videris. Operoſa ſemper & periculoſa jactantia eſt. Adde quod, cum magnus videri voles, innumerabilia incident, quæ te non modo veram ad menſuram redigent, ſed infra etiam contrahent.*

13 Huc illi quoque pertinent, qui *Autores deperditos citant*, ſuppreſſis iis, unde hauſerunt, hac ambitione ducti, ut ipſi poſtea pro veris Autoribus laudentur: de quo artificio Thomaſius *lib. de plagio ſſ. 260. & §. 573.* eodem a Petrarcha ſale defricandi. Defendit tamen eos Thomaſius, qui multos eoſque ſæpe minutos Autores allegant, qui ex aliis deprompſerunt ſua, quam ipſos fontes, qui forte non ſunt ad manus. Vide eum *libro de plagio §. 173.* Et hoc vel ideo debere fieri ille putat, ne in plagii ſuſpicionem incidamus: etſi non deſunt e Scholaſticis & Melanchthonis ſchola, qui hanc inter ſe *κοινωνίαν* habuere, ut citra plagii crimen verba, ſententias, mutuo transſcriberent, inque uſum ſuum verterent, qua de re idem videatur *eodem libro* §. 192. 193. 194. Obtinuit & in allegationibus multorum morbus, qui ipſi quosvis Autores, modo ignotos, etiam cum elogiis nominant; ac ſunt alii, qui miſere ambiunt aliorum in ſcriptis magna de ſe elogia. Hos notat Menzius in libro de literatorum hominum invidia cap. 8. cujus hic verba apponemus: *Cum curioſitate non bona laborent invidi, altera quoque addatur nota, gloriæ ſcilicet enormis quædam cupido; literatorum enim pleroſque is intus alit ſpiritus, & eo feruntur, quo ducit, imo jubet, ambitio. Hinc ſpecioſis librorum titulis eruditiſſimos legimus, & doctiſſimos, quibus nec puerorum fabellas aut ſi quid levius eſt, intelligendum conceſſeris. Atque illud ſedulo curant alieno in ſcripto, cum ipſi interim deſides ſedeant, & falſo gaudeant teſtimonio. Nec longe diverſo, & quidem ridendo, utuntur artificio, qui obnixe & illud curant, ut in aliorum monumentis nomen ſuum grandioribus deformatum literis inſpiciant omnes, & majoris auxilio characteris tacitum non prætermittant. Exiliunt itaque gaudio, & pene deſipiunt;*

Digitized by Google

plunt; atque eos tantummodo libros non oderunt, qui ejusmodi adulationis ſtigmate notentur; alios omnes, qui de illis ne verbum quidem fecerunt, utpote inſulſos & illepidos, damnandos prorſus & abjiciendos pronunciant. Hunc igitur morem, qui nuper apud noſtros inolevit, probare vix poſſum, cum, nulla habita perſonarum ratione, eos promiſcue doctos inter & eruditos inſcribi video, qui bonas artes vix à limine ſalutarunt. Dijudicandum enim eſt, quo quis encomio dignus, imo tacendum potius, quam ridiculæ adulationis nota ſubeunda.

Negari non poteſt, hoc allegandi cacoëthes a Germanis plus, quam neceſſe eſt, frequentari, unde ſiniſtra exterorum de iis judicia. Hinc Scaliger in Excerptis a Fabro editis p. 80. ubi de Eraſmo, Melanchthone, Geſnero judicia fert, ita de iis: *Hi tamen tres ſimul componendi magni locorum collectores fuerunt potius, quam ſuum aliquod in medium proferentes; quod vitium cum omnibus Germanis familiare habent. Duos tantum excipio, Georgium Agricolam & Beatum Rhenanum.* Hæc illic, ſed manifeſta maledicentia in bonos viros, jactantur. De Eraſmo improba hæc calumnia eſt, nec minus de Melanchthone & Geſnero. Non reprehendendi ſunt, quod Locos Communes ſcribere voluerunt rei literariæ juvandæ gratia, quorum tum temporis, cum renaſcerentur literæ, magnus erat uſus. Et gratiæ illis agendæ erant. Id vero Germanorum eſſe fatum ſolet, ut eorum opera & induſtria exteri feliciter utantur, quod ut diſſimulare tutius poſſint, convitiis & contemptu eam a ſe ſuſpicionem amoliri conantur. Ceterum Eraſmi divinum judicium tot ſcripta loquuntur, nec ipſa invidia diffitebitur. Ipſe quoque Scaliger alibi adverſus patris ſui acerbiſſimas invectivas Eraſmum tuetur. Sunt & Melanchthonis & Geſneri ſcripta maturo ſatis judicio & ſtylo rei accommodato adornata, de quibus jam ſupra diximus. 14
* In Geſnero Cardanus *lib. 10. Paralipomenon in Hiſtoria Lapid. & Metallor. p. 525.* reprehendit quidem, quod Plinio nimium addictus quædam falſa ſuis admiſcuerit, rejectis Georgii Agricolæ verioribus ſententiis; ſed magnis tamen elogiis ornat. *Cogor*, inquit, *aliquid dicere adverſus præſtantiſſimum virum & amiciſſimum, ſimulque de bonis literis & de me bene meritum; quam invitus, Dii norunt.* Videmus hic, quam diſcrepent interdum hominum judicia: ipſe enim Scaliger alibi de tribus illis honorifice judicat. 15
* Non diſſimile exemplum eſt de Vadiano; quem inter omnes Germanos pene unicum commendat Scaliger in alteris Scaligerianis ſub titulo: *Les Allemans.* Sed de hujus commentariis ſuper Melam Iſaacus Voſſius dicit, quod rus & ſtivam oleant: quod ruſticum judicium ille, qui notas alteris Scaligerianis adjecit, merito reprehendit. 16
* Ita Montani diſſertationes laudibus effert Mareſius *lib. Epiſt. 30.* contemnit Malebranche *lib. 2. de inquirenda Veritate cap. 5.* ut inter ſtultos & vanos (*les pedans*) numeret: qui quidem, ut Diogenes Platonis faſtum alio faſtu, ita Montani vanitatem & arrogantiam alia vanitate calcare videtur. 17
* In Voetio Sarravius *in Epiſt. pag. 158.* ut & nos ſupra, tumultuarium ſcribendi modum notat: *nonnulla iſtius Viri*, inquit, *olim legeram, in quibus ſatis multa congerere per πολυπραγμοσύνην videbatur; ſed parvo aut nullo judicio congeſta.* 18

Digitized by Google

19 Jam præcedente Capite aliqua de Locis Communibus per certos *Anagnoſtas* colligendis monueram, ac ſane magna ejus rei utilitas eſſet. Ipſi Anagnoſtæ multum in ſtudiis eos juvant, quo ſunt audita lectis jucundiora & tenacius hærent: qua de re Scaliger *Exerc. 308.* Et hæc quidem collectanea in hiſtoricis, politicis, moralibus magnum uſum habebunt, non æque in Philoſophicis, quantum ad do-
20 ctrinas & concluſiones; niſi forte ad hiſtoriam reſpexeris. * Quam ob cauſam probare neque ego conſilium illud poſſum, quod Carteſio non nemo proponebat, de quo habetur in *Epiſtolarum ejus parte 2. Epiſt. 100;* conſilio ſcilicet de colligendo in unum librum, quicquid eximii in aliis omnibus ſparſim reperitur. Ea de re verum ille judicium interponit: *Vereor*, inquit, *ut poſſibile hoc ſit conſilium: nam præterquam, quod ſæpe difficillimum eſt de alienis ſcriptis judicare, & utilia ex illis deſumere, relictis inutilibus, veritates in libris huc atque illuc ſparſæ tam inconnexæ ſunt, & ab invicem independentes, ut plus induſtriæ & ingenii requiri putarem ad illas in corpus unum concinna proportione & ordine juxta conſilium autoris componendas, quam ad tale corpus propria arte fabricandum: non quod propterea ſint ſpernenda aliena, ſiquidem utilia reperiantur; ſed nequaquam puto, tempus præcipue adhibendum eſſe illis colligendis. Denique ſi quispiam ſcientiarum fundamento inveſtigando par eſſet, is eſſet culpandus, ſi vitam tereret in illorum particulis per Bibliothecarum angulos latentibus diſquirendis: qui vero ad hunc tantum laborem idonei fuerint, neque ſcient ſagaciter eligere, neque electa ſapienter diſponere.* Reprehendit eum porro, quod religionem cum ſcientiis miſceat, & quod ex his conficere velit ſcientiam aliquam univerſalem, quam poſſint adoleſcentes ante viceſimum quartum ætatis annum intelligere & addiſcere. Recte hæc a Carteſio cogitata improbantur: nam quod in Politicis Lipſius e Centonibus ac variis Autorum ſententiis doctrinam *de principatu* congeſſerit, & in artis & præceptorum formam redegerit, non tam ex Autoribus ea præcepta & regulas collegit, quam antea ſibi cognita his velut emblematibus illuſtrare voluit. Atque in his felicius illa tentari poſſunt, quam in ceteris ſcientiis.

21 Ad Locorum Communium Scriptores referri quoque debent Polygraphi; nam & hi, cum in multa ſe diffundant, multa ipſi ex aliis coacervant, ut ſoli Biblio-
22 thecam ſcribant. Non idem eruditis ſenſus eſt. * Aliqui annos integros trahunt in libris ſcribendis, & in eorum expolitione pene vitam omnem impendunt: aliis una nocte, velut fungi, naſcuntur libri. Utrinque peccatur: nam & nimia cura ſæpe obeſt perfectioni Operis; eſt, ubi impetus pulchriora cogitata extundit, cum illi, qui manum de tabula tollere neſciunt, nimia diligentia rem perdant. Media eſt inter præcipitantiam & procraſtinationem via. Quidam cunctatores ſunt & lentuli, quidam celeres & fulminei: utrique, prout ingenium hominum eſt, rem vel perdunt vel reſtituunt. Judicii effectus eſt cunctatio, & qui magna moliuntur, cunctari ſolent. Sunt tamen & torpida ingenia & teſtudinea, qui tardo greſſu eo procedunt, quo aquilæ uno volatu. De utriſque operoſe egit Bailletus libro *de Judiciis doctorum, tom. 1. part. 2. c. 11.* ac multa tam ex antiquis, quam recentioribus produxit exempla. Nos illos

illos Oligographos vel Bradygraphos mittimus, & de Polygraphis, tanquam qui ad Bibliothecarios Scriptores propius accedunt, pauca monebimus. * Scribendorum librorum nullum eſſe finem jam tum ſapientiſſimus Salomon dicebat; ac eſt revera res infinita: ut enim cogitationibus hominum nullus ſtatui finis poteſt, ita nec libris, qui cogitationum partus ſunt: quibus lectores tandem deerunt, redeuntibus ſemper novis, qui ad temporis ſui genium accommodatiores ſunt, & antiquorum luminibus officiunt. Ita, quod prudenter notavit Cardanus *Paralipomenon lib. 1, cap. 13.* fieri ſolet, ut ſingulis temporibus collectis in unum multorum laboribus unus pro multis legatur, in cujus ſcriptis omnium præcedentium ſententiæ & ſplendidius comprehendantur, ut ſeculo magis florido & a viro ſapientiore deſcriptæ. * Ita Hippocrates majorum ſuorum ſcripta collegit, ita Ariſtoteles & Galenus. Reliquum Ariſtotelis collegit Theophraſtus; Plinius Romanorum & Græcorum ſcita coacervavit; antea felicius multo, ſed prolixiori ſermone, tentatum a Marco Varrone. Et hi denique ſuperſtites ſunt, quos æquare non licet ingenio aut felicitate ſeu ornatu. * In Hiſtoria præſentia non neceſſaria multis habentur, obſoleta ſpernuntur mutatis locis, nominibus, moribus. Prima ætas hiſtoriarum eſt in imperio naſcente rudis & fabuloſa; ſecunda, dum viget & fluctuat imperium, atque tum hiſtoriæ vigent. Ubi deciderit, & ſeneſcit imperium, linguæ mutantur, & hiſtoriæ & ſcripta ſeneſcunt. Poëtica ob figuras & numerum diutius durant, præſertim in lingua elegante. Mathematica, quia ad rerum uſum pertinent, ac ſimul jucunda ſunt, & ſub ſenſum cadunt, durabiliora ſunt, ſemperque per gentes & ſecula, inſtigante uſu & neceſſitate, reſuſcitantur. Quæ vero e naturalibus & medicis diſputationi ſubjacent, ut ambiguæ fidei, ita non ab omnibus æſtimantur, aut diu in pretio ſunt. Hinc eſt, quod tam multa Philoſophorum & ipſius Ariſtotelis ſcripta periere. Ciceronis opera cum linguæ Latinæ cultu efflореſcere cœperunt, ſique illa decidet, ea quoque intercident.

23 24 25

Accedit ingeniorum diverſitas, eorum vel ſublimitas vel humilitas, unde ſua quoque fata libri habent, ſi temporum & hominum ſimul conditio expendatur. 26
* Extat elegans Cardani Obſervatio *lib. 2. Paralipom. cap. 5.* quod hominum cognitio circulo quodam redeat, nec longius progrediatur. Humana cognitio, ſeu ad unumquemque, ſeu ad gentem unam, ſeu ætatem, ſeu ad univerſum genus referatur, non in infinitum procedit, ſed nec longius digreditur ab inſcitia, aut, ut honeſtius loquar, a primis principiis: unde Philoſophi decepti ſunt late, aut nugantur, ſi non erraverint. Omnes gentes & ſecula & ætates circa ſuam ſapientiam aut eruditionem revolvuntur, & iidem etiam homines. Parum autem diſtat hæc ſapientia a cognitione principiorum, & eorum, quæ ſenſu acquiſita ſunt. Neque enim tota humana natura longius recedit, etiamſi non impediretur calamitatibus, quia non poteſt ulterius procedere, quam ſinguli homines: qui etſi adjuti longa plurium ſeculorum ſeriei ſapientia, non tamen ſine prioribus poſteriora intelligere poſſunt; quæ dum colligunt, meditantur, mors obrepit: & ob id quaſi neſcientibus nobis, quæritur homo ſpectatæ fidei ac ſapientiæ, cui credere poſſumus, ut poſterius intellecta pro principiis habere liceat, 27

liceat, atque ulterius diſcendo progredi. Ob hæc felici ſeculo natus illi Ariſtoteles dicitur, cum eam doctrinam amplexus ſit, quæ inter ſapientiam mediam & exactam humanam repoſita ſit. Hic ergo diagramma octo circulorum ob oculos ponit Cardanus. Centrum eorum eſt omnium iſtorum, quæ intelligi poſſunt, ignorantia, qualis in infantibus ac belluis. Qui hoc ambit circulus, eſt cognitio principiorum, velut a ſeptimo anno ad quartum decimum. Secundus circulus eſt eruditionis juxta ætatem, a quarto ad vigeſimum primum. Tertius circulus eſt eruditorum ſimpliciter; quartus eſt ſapientum regionis ſuæ: quintus ſapientum ſeculi ſui: ſextus ſapientum ſimpliciter: ſeptimus ſapientiſſimorum, in quorum ordine ille poſuit Hippocratem, Ariſtotelem, Theophraſtum, Plotinum, Euclidem, Archimedem, Apollonium &c. Octavus eſt divinorum; cujus exceſſus eſt juxta rationem centri in circulo: unde qui habuerit in primo, parum melior erit ſapientiſſimo: ſi quis autem in ultimo erit, velut immortalis; quod forſan vix contingere poteſt. Quælibet tamen hujuſmodi melior eſt abſolutiſſima ſapientia humana. Quærunt tamen homines fructum exceſſus ſui circuli, & ob id manent adhuc monumenta clariſſimorum virorum: non ergo infinitum eſt hoc noſtrum humanum ſcire, ut a centro ignorantiæ recedit, ſed in ſe ipſum circulo revolvitur & maxime juxta mundi ætates. Id quod quaſi demonſtratione aliqua ingenioſus & εὐφαντασίωτος Cardanus ob oculos ponere voluit. Alibi *libro 16. Paralipom. cap. 1.* tria hominum illuſtrium genera conſtituit, qui ex actionibus præclaris famam ſibi acquirunt. Sunt vero illi immodici, fortunati, ſapientes: qui iterum vel bifariam vel trifariam jungi poſſunt, atque ex horum conjunctione omnem illuſtrium hominum differentiam fingit exemplis ubique adductis. Ex his, quæ diximus, apparet, omnes illos, qui maxime ſunt πολύγραφοι, atque omnia complecti animo volunt, nihil ad perfectionem ſcientiæ humanæ conferre poſſe; ſed, cum omnia in orbem redeant, ſuis finibus ſubſiſtere, & ad ipſos carceres relabi.

28 Fuiſſe multos inter veteres polygraphos ex hiſtoria diſcimus; ſed & ex errore titulorum multi Autoribus adſcripti, quos illi non ſcripſerunt, ut notat Jonſius in *Hiſt. Philoſ. lib. 1. cap. 2. p. 17.* Idem *lib. 2. cap. 8.* de Stoicis nonnullis Philoſophis aliiſque agit, quorum multi vaſtique extiderunt libri. Magnum eorum Catalogum texuit Bailletus loco ſupra citato. In his ſunt Interpretes Sacri Codicis, librorum Juris, apud quos pene in legem abiit ſe mutuo exſcribere, & molem augere librorum. Agit hic de Triſmegiſti libris, quos 36529. nonnulli numerant, de Callimacho Cyrenæo, Ariſtarcho, Zenone, Epicuro, Chryſippo, Theophraſto, Didymo, Servio Sulpicio, Varrone, Galeno, Esdra, S. Auguſtino, Alberto Magno, Thoma, Raimundo Lullio, Wiclefo, Alphonſo Toſtato, Johanne ab Indagine, Paracelſo, Luthero, Zwinglio, Melanchthone, Calvino, Bulingero, Muſculo, Rudolpho Gualtero, Moyſe Amiraldo, Salmerone, Bellarmino, Cardinale de Lugo, Gretſero, Schotto, Suareſio, Vasquez, Lorino, Cornelio a Lapide, Sanchez, Hazarto, Nirembergio, Petavio, Theophilo Raynaudo, Labbeo, Eſcobaro, Kirchero, Antonio Diana, Petro d'Alva & Aſtorga, Caramuele, Joſepho Pellizero de Salas, Lope de Vega, Baronio, Raynaldo, Ughello,

Carda-

Cardano, Aldrovando, Liceto, Bartolo, Cujacio, Fabro, Barboſa, Farinaceo, Vincentio Mariniero, & quibusdam aliis, de quibus ille ſingularia quædamm memorat.

Cardanus inter polygraphos a Bailleto numeratur, & merito: nam ipſe 29
inter illos numerari gaudet. Etenim *Paralipomenon lib. 2.* diſerte ait: *Atque hac parte
hisque duobus ſatis felix tum editis jam 126. libris, conſcriptis aliis pene 200. & 60. prope autores
jam de nobis in ſuis libris mentionem faciunt.* Quæ, cum puerili quadam ambitione
ab illo dicantur, mirum non eſt, a Scaligero illum ob πολυγραφίας affectationem
exagitari, præſertim, cum & in libris de Subtilitate dixerit: *Generaliter quis non habendus
eſt in pretio in aliqua arte, qui non multum ſcripſerit, præterquam in Poëſi & Mathematicis;*
quæ vellicat Scaliger *Exerc. 341.* ac adverſus illum ſuſtinet, temeritate atque
inſcitia compelli nos ad multa ſcribendum. * Sed ille iniquior in Cardanum eſt, 30
quæque in contemptum ejus Operum adducit, meras calumnias ſpirant. Fuit
Cardanus ſane magni ingenii homo, ac in pretio habendus eſt, quicquid etiam Scaligero
videatur. Etſi enim non pauca in illo ſunt, quæ neſcio quas ineptias ſapere
videntur, multa tamen in illo ſunt egregia atque admiratione omnino digna.

Thomas Campanella, quem a Bailleto omiſſum miror, inter præcipuos 31
noſtri temporis polygraphos etiam numerandus eſt. Portentum ingenii fuit, &
omnes fere diſciplinas ad ſenſum ſuum reformavit. Quæ edidit ipſe, non multa
quidem ſunt, etſi ſatis illa operoſa & ſpiſſa volumina. Ineditorum longe major
numerus eſt, ut ipſe de libris ſuis librum ſcripſerit, ubi illorum hiſtoriam recenſet.
Plura de illo in *Polyhiſtore Philoſophico.* * Caramuelis a Lobkowitz ut 32
multi, ita ſingularis ingenii ſunt labores, de quibus peculiaris Index ab ipſo Autore
editus eſt, additusque Bibliothecæ Ordinis Ciſtercienſis, quam Carolus de Viſch
publicavit: verum plurimi ſunt inediti. * Etiam Joachimus Fortius Rin- 33
gelbergius, Vir inexhauſtæ diligentiæ, ut inter polygraphos compareret,
omnem operam impendit. Notatu digna ſunt, quæ ex ejus libro de ratione ſtudiorum
narrat Melchior Adami in ejus vita. *Fuit ipſi in animo, ſi vita daretur mediocriter
longa, opuſcula conſcribere millena, quorum corpori univerſo inde titulus eſſet Chilias.
Nullum perfecit librum, niſi, dum a typographo excuderetur: in quo hunc obſervavit modum:
Ante omnia animo concipiebat totum corpus operis futuri; deinde in tabula lignea maxima
amplitudinis rubrica titulos ſolum capitum delineabat. Circumſpiciebat hic diligenter, num cuncta
bene cohærerent: ubi res viſa exigere, alios auferebat, alios addebat, mutabat, transponebat.
Titulorum capita, dum excogitatio recens eſſet, rudi oratione leviter ſingula in ſingulis
chartis depingebat: quos ordine ponebat in tabula, ubi titulos prius collocarat. Hos poſtremo
magnis ſcribebat typis, quo libri ordo univerſus aſpectu uno poſſet comprehendi. Tum ſingulis
diebus capita aliquot ad prælum abſolvebat: primum illis leviter deſcriptis aliquid addendo vel
adimendo, deinde decore, ſuaviter, numeroſe omnia eloquendo.* * Inter polygraphos 34
cenſeri etiam Henricus Stephani poteſt, Vir, ſi quis alius, ad juvandas
bonas literas promptiſſimus. * Sed in illo, quod multorum polygraphorum 35
vitium eſſe ſolet, μικρολογίαν & multarum rerum inutilium conſtipationem

damnat Vavaſſor in libro de Epigrammate cap. 17. *Ex Petro Puteano,* narrat ille, *accepi quondam, Jac. Aug. Thuanum & ſæpe Stephano & vehementer autorem fuiſſe, ut libros edere veterum pergeret ſane, quoad vellet, & quamdiu ſuſceptæ operæ non pœniteret; ſcribere ipſe libros deſineret prorſus: iſta ratione multo rei literariæ magis profuturum, magis ſibi: quod illi conſilium, ut audio, dederat antea Petrus Pithœus, vir eruditus in primis valdeque prudens. Sed quæ cauſa utrique hominem ſic admonendi? Non una, opinor: quod facilis quidem & ſolutus in ſcribendo, ſed parum caſtigatus eſſet; quod ad minuta & frivola laberetur ſæpe & adhæreſceret; nimium præcipiens, nimium emendans; omnia loqueretur de omnibus, aſſidue de ſe; cum ſcriptorem præterire multa, & reticere, & diſſimulare oporteat, de rebus vero ſuis verbum facere nullum, niſi neceſ-*
36 *ſario, ſit pars aliqua non tantum modeſtiæ, ſed etiam prudentiæ.* * Eadem quoque de vitiis polygraphorum querela eſt Mareſii *libr. 2. epiſt. 9.* ubi e polygraphiæ inſano ſtudio in hæc & ſimilia Scriptores abire vitia judicat, ut rarum omnino ſit, ſi quis in πολυγραφίᾳ rationem judicii & prudentiæ habeat.

37 Reperiuntur tamen nonnunquam (neque enim negari poteſt) Heroës quidam literarii, ut appellare ſane poſſumus, qui quaſi in Oceanos librorum & ſcientiarum ſe diffundere poſſunt, ſine aliqua ἀκρισίας nota, & cum omnium etiam doctorum ſtupore & applauſu. Non poſſum hic præterire maximi profecto viri & plane θαυμαστοῦ, P. FRANCISCI a S. AUGUSTINO MACEDO, Luſitani, olim membri Soc. Jeſu, poſtea Minoritæ, Lectoris Jubilati, Publici Profeſſoris Patavini, inſignia Opera. Non adeo in vulgus nota eſt viri hujus hiſtoria, nec a quoquam plenius, quam
38 Gregorio Leti in Italia regnante, parte 3. & 4. tradita: * Quare hoc loco, ubi de polygraphis agimus, inter ſingularia ævi noſtri miracula recenſeri omnino hoc exemplum debet. Ita de eo parte 3. lib. 3. Leti: *E un ingegno traſcendentiſſimo, è moſtroſo, e ſenza di alcun dubbio uno maggiori Letterati che ſien viventi. In Roma l' anno 1658. per tre interi giorni tenne publiche Concluſioni di quaſi tutto lo Scibile, e l' iſteſſo qualche tempo doppo, fece perotto in Venetia. Diſcorre all' improviſo dottiſſimamente ſopra di qualſivoglia materia, ſi in proſa come in verſi Latini, ed hà dato in luce ſino ad hora piu di quaranta ſuoi Libri, molti de' quali ſono anche in foglio. Hà poco meno di ottanta anni, ed in una età coſi grave, continuamente, ò ſtudia, ò ſcrive. E pure, vergogna del noſtro Seculo, quando morrà, ſi potrà di lui dire quello che eſſo medeſimo ſcriſſe à carte 12. del dottiſſimo Abate Ilarione Rancati. Et tamen, tantus hic vir domeſticis duntaxat inſignitus honoribus occubuit, & Monaſtico indutus habitu ſepelitur.* Cumulat inde
39 plura elogia, quæ hic præterimus. * Pag. 209. adducit Patr. Archangeli de Parma teſtimonium, quo nihil admirabilius, quam quod de poëmate extemporali plane portento ſimile ſcripſit, atque ita habet: *Interrogarunt & probarunt hominem innumeris quæſitis & argumentis Doctores ac Magiſtri omnium ordinum, quibus ipſe ad votum reſpondit, ac ſi præmeditata omnia habuiſſet, tanta felicitate, ut nunquam titubarit, nunquam dubitarit, nunquam hæſerit, nunquam cunctatus fuerit. Imo ſæpe accidit, ut arguentibus, quæ objiciebant, aut obliviſcentibus, aut male recitantibus, ipſe dicenda ſubmini-*

Digitized by Google

ſubminiſtraret & corrigeret: Inter quos fuit unus, qui S. Scripturæ locum male citarat; & alter, cui locus Virgilii memoria exciderat; & tertius, qui nonnullos autores ſuſpectos pro ſua ſententia allegaverat. Primo igitur teſtimonium S. Scripturæ correxit: ſecundo verſus Virgilii ſuggeſſit: tertio ſubtraxit ſuſpectos autores, & idoneos ſubminiſtravit. Jam vero actio noviſſima de carmine extemporali admirabilis viſa eſt omnibus. Is fuit enthuſiaſmus hominis, ut plus, quam duo millia verſuum repente effuderit, & argumenta ſibi propoſita extemporali carmine reddiderit: inter quæ fuerunt duo, Gigantomachia & Furor Medeæ filios occidentis. Hæc ille vix audita ſuſcepit, & verſibus ornavit ingenti plauſu & admiratione. Faſſi ſunt omnes, nunquam ſe ſimile quidquam vel vidiſſe, vel audiſſe: nec ſibi perſuadere potuiſſe, unum hominem tot tamque diverſa genera ſcientiarum complexurum fuiſſe. Mirati & acumen, & eruditionem, & eloquentiam, & venæ poëticæ ubertatem. Terminavit actionem Epigrammate in laudem urbis Venetiarum pari omnino illi celeberrimo, ab inſigni Poëta Jacobo Sannazario compoſito: Quod, quia excellens habitum fuit, in Bibliotheca Publica S. Marci Autoris manu ſcriptum affigi juſſum, & præterea ad uſum communem typis mandatum. Itaque eum virum dignum Senatus judicavit, qui civitate Veneta donaretur, & cui cathedra Patavina, quæ tunc vacabat, liberali ſtipendio præter conſuetudinem aucto aſſignaretur. Depingi vero eum ſuis ſumptibus curavit Illuſtriſſ. ac Excellentiſſ. Dominus Antonius Grimanus, tunc Orator ad ſummum Pontificem deſtinatus, & hodie apud ipſum Legatus. Sed pictura opus non erat ei, cujus fama futura erit immortalis. Quis non
cum ſtupore legat, quæ alii cum ſtupore audierunt. * Neque ſane levia & 40
vulgaria ejus carmina fuere, qualia quis ab homine Scholaſticis, Philoſophicis tricis immerſo exſpectaret, ſed excelſa, ſublimia, erecta; dictione, inventione & acumine admirabili: quale illud eſt, quod in Reginam Chriſtinam ab illo ſcriptum habeo. Elegans in Helenam Piſcopiam, virginem doctam, Epigramma extat apud eundem Leri *part.* 4. *lib.* 1. *pag.* 71. & inſcriptio argutiſſima in Bibliothecam Baptiſtæ Nanni *pag. III.* Operum ejus Catalogus integer neque apud Nicolaum Antonium, neque apud Alegambium extat. Ipſe vero Catalogum ad Magliabechium ſcripſit, quem hic e Gregorio Leri *part.* 4. *lib.* 5. apponam, ut & ingenii ſummi & inexhauſtorum laborum hic ſpecimen ſit. Scripſit in Societate Jeſu conſtitutus *Apotheoſin S. Franciſci Xaverii Epico carmine, Oliſipone anno* 1621. *Apotheoſin S. Eliſabethæ Reginæ Luſitaniæ Epico carmine, Conimbricæ anno* 1624. *Theſes Rhetoricas in unum volumen conjectas, Madriti anno* 1628. *Epitomen Chronologiæ ab orbe condito ad Chriſtum natum anno* 1634. *Artem Poëticam juſto volumine. Hæc non vidit lucem. Elegias VII. Has in libris non numero. Typis mandatæ ſunt Lugduni anno* 1626. *Vitam Domini D. Ludovici de Ataide, Lingua Hiſpanica in* 4. *Madriti anno* 1633. *Hiſtoriam recentium Martyrum Japonenſium, eadem lingua in* 4. *Madriti anno* 1632. *In* ordine S. Franciſci hi ab illo libri prodierunt: *Apologeticus pro Luſitania vindicata, Pariſ. anno* 1641. *in* 4. *Jus ſuccedendi in Regnum Luſitaniæ cum Hiſtoria Luſitaniæ literatæ, & Schemate Genealogico Competitorum de Regno Luſitaniæ, Pariſ. eodem anno*

Digitized by Google

in fol. Elogia Gallorum, Aquis Sextiis eodem anno 1641. *in* 4. *Deſcriptio Villæ Juquii, & Sanctæ Baumes, i. e. Speluncæ S. Magdalenæ, Aquis Sextiis eodem anno* 1641. *verſibus in* 8. *Panegyricus Urbano VIII. Apes Barbarinæ, Lyra Barbarina. Roma Vetus & Nova, carmine Heroico in unum volumen conjecta, Romæ anno* 1642. *in* 4. *Honor vindicatus, Rupellæ anno* 1642. *in* 8. *Philippica Portugeſa Hiſpanice, Oliſipone* 1642. *in fol. Propugnaculum Luſitano Gallicum Pariſ. anno* 1646. *in fol. Laurus Harcourtica, Pariſiis anno* 1647. *in* 4. *Cortina Auguſtini Pariſ. anno* 1648. *in* 4. *Teſſera Pontificia pro dignitate & autoritate Papæ, Londini anno* 1652. *in* 4. *Controverſia Eccleſiaſtica inter fratres Minores, Londini* 1653. *in* 8. *Lituus Luſitanicus contra Tubam Anglicanam, Londini* 1652. *in* 4. *Mens divinitus inſpirata Pontifici Innocentio X. ſuper quinque Propoſitiones Janſenii, Londini* 1654. *in* 4to. *Scrinium Auguſtini, Londin.* 1654. *in* 4. *Domus Sadica, id eſt, Familia Nobilium Luſitanorum cum eorum geſtis deſcripta Londini anno* 1654. *in fol. Roſa Alexandrina, id eſt, Electio Pontificis Alexandri VII. cum Panegyrico & Poëmatis omnis generis, Romæ anno* 1655. *in* 4. *Pallas Togata, id eſt, Regina Sueciæ ad fidem converſa, Romæ anno* 1656. *in* 4. *Encyclopædia, Romæ an.* 1657. *in fol. Vita S. Jo. de Matha, & Felicis de Valois, Fundatorum Ordinis Redemptorum SS. Trinitatis, Romæ anno* 1660. *in* 8. *De Clavibus Petri, Romæ anno* 1660. *in fol. Archigymnaſii Romanæ Sapientiæ Deſcriptio, Romæ* 1661. *in* 8. *Theatrum Meteorologicum, Romæ* 1660. *in* 12. *Diatriba de Adventu S. Jacobi in Hiſpaniam, Romæ an.* 1662. *in* 8. *Controverſiæ ſelectæ, Romæ an.* 1662. *in* 12. *Scholæ Theologicæ Poſitivæ, Romæ an.* 1664. *in fol. Aſſertor Romanus, ſive Vindiciæ Romani Pontificis, & Pontificatus, Romæ an.* 1666. *in fol. Vitæ Thereſiæ & Sanciæ Reginarum Luſitanarum, Romæ an.* 1667. *in* 8. *Concentus Euchologicus Ven.* 1668. *in fol. Vita S. Turibii Archiepiſcopi Limani, Venetiis* 1668. *in* 4. *Pictura Veneta, Venetiis* 1669. *in* 4. *Collationes S. Thomæ & Scoti ad* 2. *Sententiarum, Patavii in fol. Azymus Euchariſticus, Veronæ an.* 1673. *in* 8. *Diſquiſitio Eccleſiaſtica ſuper Azymo Euchariſtico, Veronæ* 1673. *in* 4. *Commentationes duæ Polemicæ pro S. Auguſtino &c. Veronæ* 1674. *in* 4. *Reſponſio ad Notas Critici, Veronæ an.* 1674. *in* 4. *Myrothecium ex documentis Moralibus, Patavii* 1675. *in* 4. Libri, qui perierunt: *Hiſtoria expeditionis Braſilicæ ad Bahiam recuperandam, an.* 1625. *in* 4. *Liber de generibus & differentiis ſtyli, tum Rhetorici, tum Poëtici, tum Hiſtorici, tum Epiſtolaris, Conimbricæ* 1626. *in* 8. *Vita Pii Viri Domini Joannis Laici Jeſuitæ, tum Latine, tum Luſitanice in* 8. *Scientia Rhetorica, Madriti ſcripta in fol. caſu amiſſa. Scientia Poëtica, Opus accuratiſſimum, Madriti in fol. Æmulorum fraude interverſa. Bella Hiſpanorum cum Gallis, lingua Hiſpanica, Madriti in* 4. *Invenietur apud Ducem de Villa hermoſa. Deſcriptio Poëtica Heroico carmine Palatii Madritenſis ruſticani. Reperietur in Bibliotheca Comitis de Olivares* 3. *millia verſuum Epicorum. Adverſaria collecta ex omnibus operibus S. Auguſtini. Ingens tomus. Hunc Guardianus mei ordinis, quod erat interpunctus, & ex chartis ſolutis male compoſitus, putans eſſe aliquod opus inutile, combuſſit, magno meo dolore, & aliqua, opinor, doctrinæ Auguſtinianæ jactura. Vita S. Roſæ Limenſis Dominicanæ, quæ prima omnium*

ſcripta

Digitized by Google

ſcripta fuit, ſervatur ad Mineru. Romæ in 4. Libri confecti & in lucem edendi: *Hiſtoria de Bello Luſitanico, dudum, ex quo fui in Angliam miſſus, interrupta; cujus libri duo, ad ideam Titi Livii ſunt confecti; & meam adhuc exſpectat perfectricem manum. Liber de Conciliis univerſalibus, & particularibus in fol. Liber Apologeticus contra Caronem & Valſium, Romanæ Eccleſiæ Adverſarios in 4. Calamitas erudita in 4. Diatriba de Opinione probabili in 4. Lucerna Macedi in 8. Diſſertatio de validitate Matrimonii Ethnicorum, præſertim Tunchinenſium Barbarorum in 4. Traductio Ludovici Camonii Principis Poëtarum Luſitaniæ in Latinam linguam Heroico item carmine, Opus magni laboris & accurationis, in 4. Continet Myriadem ferme verſuum, totidem Poëtæ verſibus reſpondentium. Subdit prælo tertium tomum Collationum in 3. Sentent. S. Thomæ & Scoti. Habet præ manibus librum inſcriptum, Proſper redivivus contra Narratorem* (hoc eſt, contra Patrem Noris). *Urget alium, cujus titulus eſt: Accipiter, ſive Sparaverius, Rafrerii plumis veſtitus, deplumatus, & viginti quinque errorum convictus* (Rafrerii per anagramma Ferrarii). Subjungit huic ſuo catalogo illa: *erit, qui velit noſſe opera vaga & ſolitaria. Hæc, quod ſunt plurima, ægre numerari poſſunt, & ægrius inveniri. Verum obiter attingam. Panegyricos dixi quinquaginta tres. Orationes Latinas habui ſexaginta. Laudationes, ſive Funebres Orationes, triginta duas. Poëmata Epica recitavi publice quadraginta octo. Elegias compoſui centum viginti tres. Epitaphia centum quindecim. Epiſtolas dedicatorias ducentas duodecim. Familiares ſeptingentas. Poëmata Epica juſta bis mille ſexcenta. Elegias quingentas. Odas centum decem. Epigrammata, & id genus alia plusquam tria millia. Comœdias Latinas quatuor. Satyram unam Hiſpanice. Carmina, quantum recolendo præterita conſequi poſſum, omnis generis, quæ ſcripſi, ac ex tempore fudi, ea opinor centum & quinquaginta myriades poſſe conficere. Tandem animadverto, de multis me quæſtionibus fuiſſe conſultum: earum Reſponſa, quæ ſunt diſperſa, ſi colligantur, ingentem Tomum efficient.* Accenſet alios Gregor. Leti *Panegirico ſagro, del Serafico Patre San Franceſco, Diſcorſo Academico, qual goda con più diletto la Rappreſentatione Comica ò Tragica, ò miſſu di un Palco; ſe un Cieco che ſenta, ò un Sordo che veda. In Padoua per il Cadorino 1676. in 4. L' Academico Umoriſta Romano, Ricourato Padouano,* & nonnulla alia.

Accenſendi ſunt & Locorum Communium & Bibliothecariis Scriptoribus illi, 41
qui minutos, vel unius vel multorum Autorum labores in Volumina colligunt, ne illi intereant, ſed publico bono ſerventur. Recte ergo etiam illos BIBLIOTHECARIOS vocabimus, cum multa Volumina colligendo Bibliothecam faciant, & Bibliothecis inſerviant. Ita in libris ſacris habemus Bibliothecas Patrum, Biblia Critica: in Jurisprudentia Oceanum Juris, ſeu Tractatum Tractatuum. In Hiſtoricis medii ævi in Volumnia colligendis, quam diligentes fuere Goldaſtus, Freherus, Lindebrogius, Schardius, Urſtiſius, Reuberus, Piſtorius, Reineccius, Meibomius, cujus nepos novum nunc corpus promittit, Bongarſius, Pithœus. Laurentius Strauſſius in Theatro Sympathetico multos, qui de Sympathia & Antipathia rerum ſcripſere, congeſſit. Gruterus in Face Critica omnes Scriptores Criticos ſuorum & præcedentium tempo-

Digitized by Google

rum collegit, ſub nomine Rhanutii Gheri Poetas Gallos & Germanos. Elzevirii & Blaeuii in Rebuspublicis & Atlantibus edendis operoſi fuere. Hortlederus, Lundorpius ſcripta, ad res Germanorum pertinentia, Voluminibus certis complexi ſunt. Sunt, qui Concilia & Synodos, univerſales ac particulares, Hiſtoricos Hiſpaniæ, Galliæ, earumque gentium, in unum corpus compegerunt. Habemus Theatra Chymica, artem auriferam, in quibus Chymici Scriptores continentur. De quibus ſingulis nunc non eſt dicendi locus.

CAP. XXIII.

DE
EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Epiſtolarum Scriptores ad rem & hiſtoriam literariam multum conferunt.* 2. *Hi quid à Biographis differant.* 3. *Magna eſt in commercio epiſtolari jucunditas.* 4. *Difficultates in ſcribendis Epiſtolis ex Eraſmo producuntur.* 5. *Cum Reſponſoriis edendæ.* 6. *Epiſtolæ ſecundum ſeriem temporum ordinandæ.* 7. *Lacunæ in illis indagandæ.* 8. *Indices addendi.* 9. *Doctorum hominum literæ in unum corpus colligendæ.* 10. *Rolandi Mareſii Epiſtolæ Philologicæ laudantur.* 11. *Græcorum Autorum Epiſtolæ.* 12. *Ciceronis Epiſtolæ ad eloquentiam & cognitionem ſtatus Romani maximopere commendantur.* 13. *Illarum præſtantia defenditur.* 14. *Ciceroniani κακόζηλοι ab Eraſmo aliiſque notati.* 15. *Eraſmus inclementius Ciceronem tractavit.* 16. *Jul. Cæſ. Scaligeri Declamationes adverſus illum.* 17. *Sed & illæ in Eraſmum injuriæ.* 18. *Multi fuere inepti Ciceronis Cenſores.* 19. *Ejus Epiſtolæ ad Atticum ob prudentiam politicam laudandæ.* 20. *Plinii Epiſtolæ à quibuſdam Ciceronianis male præferuntur.* 21. *Michaelis Neandri Elogium de illis.* 22. *Seneca Locorum Comm. Scriptor.* 23. *Ejus & Pliniorum latinitas impregnata.* 24. *Patrum quorundam Epiſtolæ.* 25. *Sidonii Apollinaris Epiſtolæ ob hiſtoriam commendandæ.* 26. *Caſſiodori Epiſtolæ.* 27. *Petrarchæ,* 28. *Gaſparini,* 29. *Aretini, Philelphorum &c. Epiſtolæ.* 30. *Angeli Politiani Epiſtolæ.* 31. *Magnum Barthii de eo elogium.* 32. *Diverſum Manutii judicium.* 33. *Hermolai Barbari epiſtolæ.* 34. *Scaligeri,* 35. *Eraſmi,* 36. *Scioppii,* 37. *Floridi Sabini, Pauli Corteſii, Capaccii de Politiano judicia.* 38. *Petr. Bembi, Joh. Caſæ aliorumque Italorum Epiſtolæ.* 39. *Rudolphi Agricolæ,* 40. *Marſilii Ficini,* 41. *Joh. Pici Mirandulani,* 42. *Thomæ Mori Epiſtolæ.* 43. *Epiſtolarum obſcurorum virorum autor Uldaricus Huttenus.* 44. *Eraſmi Epiſtolarum Opus commendatur.* 45. *De ſtylo ejus judicia.* 46. *De ſtylo Barthii & Grotii judicium.* 47. *Comparatur ſtylus Eraſmi cum ſtylo Budæano.* 48. *Multa in illo Hiſtorica ſacra & civilia.* 49. *Vincentii Fabricii,* 50. *& aliorum de his Epiſtolis elogia.* 51. *Melanchthonis Epiſtolæ earumque variæ partes.* 52. *Statum illorum temporum in ſacris exhibent.* 53. *Stylus Melanchthonis.* 54. *Camerarii Epiſtolæ laudantur.* 55. *Aonii Palearii Epiſtolæ ad indolem Ciceronis ſcriptæ.* 56. *Goldaſti Epiſtolæ Philologicæ.* 57. *De Manutii*

Digitized by Google

Manutii Epiſtolis varia elogia & judicia. 58. *Quid Muretus de Italis in univerſum ſenſerit.* 59. *Bunelli Epiſtolæ.* 60. *Mureti Epiſtolæ.* 61. *De iis judicium Erythræi & Scaligeri.* 62. *Rogeri Aſchami Epiſtolæ.* 63. *Joh. Sturmii elogium.* 64. *Bonciarii,* 65. *Reineſii Epiſtolæ.* 66. *Chriſtiani Daumii Lexicon vocum medii ævi.* 67. *Caſauboni Epiſtolæ.* 68. *Earum dictio.* 69. *Compoſitio varia aliam indolem ſtylo largitur.* 70. *Julii Cæſ. Scaligeri.* 71. *Joſephi Scaligeri Epiſtolæ ab ipſo, & Gallicæ ad hunc ſcriptæ commendantur.*

EPISTOLARUM SCRIPTORES ad Bibliothecarios omnino referendi 1
ſunt: ex illis enim multa hauriri poſſunt, quæ ad omnem rem & Hiſtoriam literariam pertinent, ubi a Vitarum Scriptoribus diſceſſerimus.
* Biographi multa exponunt Scriptorum conſilia & arcana: elogiorum quo- 2
que Scriptores: quanquam hi in laudem proniores ſunt, ut Sammarthani, Craſſus, Ghilinus aliique, de quibus ſupra; quibus addi poſſunt Monumenta illuſtrium virorum & elogia Trajecti ad Rhenum a Zylio publicata, ac picturis Tobiæ Fendtii illuſtrata ann. 1671. in fol. Sed omnes illi teſtimonium de aliis perhibent: in epiſtolis vero ſui characterem ipſe Autor depingit. Quod ſi enim e colloquiis eruditorum proficimus, etiam ex epiſtolis, quæ colloquia abſentium ſunt, magni ad nos fructus redundabunt; præſertim cum ſecretiora in illis tractari ſoleant. * Hiſtoria vel civilis vel literaria præteritorum tem- 3
porum nobis jucunda erit, quam ex epiſtolis virorum illuſtrium nobis eo plenius ob oculos ponere poſſumus, quo evidentior eſt in illis typus rerum & perſonarum practicus, unde perſpicaci aliqua ſolertia multa eruent, qui Hiſtoriæ illorum temporum non ſunt omnino ignari. Commendat hoc Vincentius Fabricius epiſtola, quæ eſt inter eas, quæ cum ceteris ejus Poëmatibus noviſſime prodierunt, ſecunda: *Quem non delectent,* inquit, *familiares iſti, & quaſi a præſentibus habiti virorum magnorum ſermones: quorum imago eſt Epiſtola? quantum ibi jocorum: quantum etiam querelarum; &, quatenus per ludum inter amicos licet, conviciorum? Annon te felicem crederes, ſi licuiſſet annos aliquot converſari cum Politianis, Manutiis, Eraſmis, Caſeliis, Scaligeris, Lipſiis, Muretis; eorum mores, vitam, etiam cum in lætis rebus, cum in triſtibus eſſent, cum ſerio aut per remiſſionem agerent aliquid vel ſcriberent, inſpicere? Jam vero talium Epiſtolæ cum omnibus te conjungunt quodam, & dulciſſimo contubernio.* Hæc quidem recte Vincentius. * Sed varia ſunt in Epiſtola- 4
rum Scriptoribus conſideranda; variæ ipſis Scriptoribus difficultates in Epiſtolis edendis proponuntur, de quibus nemo plenius, quam Eraſmus in Epiſtola 1. unde hic adducemus nonulla: *Ad Epiſtolas ſcribendas fortaſſe non ita valde videri poteram ineptus; verum alioqui multæ res erant, quæ me ab hoc genere deterrebant. Primum, ſi epiſtolæ carent veris affectibus, neque vitam ipſam hominis repræſentant, jam Epiſtolæ nomen non merentur: quales ſunt Senecæ ad Lucilium, atque adeo inter eas, quas olim ſcripſit Plato, quaſque ad Apoſtolorum (ut apparet) imitationem ſcripſerunt Cyprianus,* Baſilius,

Digitized by Google

Baſilius, Hieronymus, Auguſtinus, perpaucæ ſunt, quas libros rectius appellaris, quam Epiſtolas. Porro, quos nobis reliquit, neſcio quis Bruti nomine, nomine Phalaridis, nomine Senecæ & Pauli, quid aliud cenſeri poſſunt, quam declamatiunculæ? Verum autem illud Epiſtolarum genus, quod mores, quod fortunam, quod affectus, quod publicum ſimul & privatum temporis ſtatum, velut in tabula repræſentat, cujus generis fere ſunt Epiſtolæ Ciceronis, Plinii, & inter recentiores Æneæ Pii, aliquanto plus habet periculi, quam hiſtoria rerum nuper geſtarum; periculoſæ (ut inquit Flaccus) plenum opus aleæ. Proinde, ſi quid edendum ſit in hoc genere, nulli velim autor eſſe, ut ipſe vivus edat, ſed tyroni cuipiam hoc det negotii. Quanquam hic in edendis patroni ſui monumentis plus ſtudii, quam judicii creditur adhibuiſſe. Sive laudes, ſive vituperes aliquem, non deerunt, qui offendantur. Ut ne commemorem eſſe quosdam, qui ne laudari quidem ſuſtineant libris editis: ſive, quod dedignentur a quovis nominari, ſive quod vereantur, ne cui veniant in ſuſpicionem Φιλοκολακίας. Quo magis admiror divum Bernardum Epiſtolas ſuas evulgaſſe, in quibus tot nomina carbone notantur. Nunc ſi quis Jacobitæ aut Carmelitæ meminerit, vel ſuppreſſo nomine, niſi multa cum honoris præfatione, res videtur digna lapidatione. Jam & illud eſt incommodi, quod, ut ſunt res mortalium, ex amiciſſimis nonnunquam redduntur inimiciſſimi: & contra, ut & illos laudatos, & hos doleas attactos. Poſtremo ne famæ quidem Autoris ſatis conſulitur, quod plerique ex una quapiam Epiſtola totum æſtimant hominis ingenium, cum aliquoties ſcribamus uvidi, nonnunquam dormitantes; interim laſſi, interim etiam ægroti, aut aliud agentes, nonnunquam alieno ſtomacho, frequenter ad ejus, cui ſcribimus, vel captum, vel judicium, orationis habitum attemperantes. Unde fit, ut imperitis veniamus in ſuſpicionem inconſtantiæ, cum ea varietas, ætati, affectui, perſonis & rebus in diverſum mutatis, ſit imputanda. Hæc cum alium, quamlibet felicem, ab edendis epiſtolis merito deterreant, me tamen illud peculiariter dehortabatur, quod, cum mihi ſemper fortuna non ſolum humilis fuerit, verum etiam conſtanter iniqua, neque is vitæ tenor, ut eam velim aut poſſim ab omni crimine vindicare, non erat, cur vellem utriusque multa veſtigia ſupereſſe. Atque hæc ratio fortaſſis & illos moveret, ad quos ſcribimus, qui, quod per literas velut in ſinum effutiunt amiculi, nolint omnibus prodi; cum ſint, qui nati Gratiis iratis nihil non interpretentur in pejorem partem. Sæpenumero fit, ut, quod in convivio aut inter candidos homunculos dictum gratiam habet, ſi idem loco non ſuo dicatur, atroces excitet tragœdias. Hac quidem de cauſa pauciores admiſcuimus ex his, quibus reſpondemus, & tamen aliquot adjecimus, præſertim eruditorum: partim, quod me piguerit laboris, quem Angelus Politianus fere ſumit, in repetendo argumento Epiſtolæ, cui reſcribit; partim quod, ut addas argumentum, tamen aliquid lucis ac vitæ videtur deeſſe, ni prius legas eam, ad quam reſpondetur. Hæc ex Eraſmo prolixius adducere pla-
5 cuit. * Illud tamen ego velim, in Epiſtolarum Scriptoribus ſemper reſponſo-
6 rias adjungi: ita rectius de omnibus judicaremus. * Velim & tempora Epiſtolarum ſollicite adnotari. Quæ duo non ſine cauſa deſiderat in Epiſtolographis Thomaſius præfatione illa, quam Boxhornii Epiſtolis a ſe recuſis præmiſit. Quare laudanda eſt Manutii, Siberi, in ordinandis Ciceronis epiſtolis opera, unde multum lucis hiſtoriæ accedit. Idem Johannes Aurifaber in Lutheri, Joachimus Camerarius in Me-

Digitized by Google

in Melanchthonis Epiſtolis fecit. Commendat eo quoque nomine Boxhornianas
Thomaſius. * Reperiuntur & in nonnullis Epiſtolis lacunæ vel ænigmatica & 7
peregrina nomina, quorum in Scaligerianis & Caſaubonianis Epiſtolis clavem de-
dit Colomeſius, opuſculis ſuis literariis adjectam: qualia in Philippi Melanchtho-
nis Epiſtolis paſſim quoque reperiuntur. Sed talia facile e frequenti lectione de-
tegi poſſunt, quod de ſe ait Vincentius Fabricius Epiſtola modo laudata: unde
Thomaſius quoque loco citato adduxit: *Memini me non indiligenter legiſſe antehac, quæ
extant, eruditorum literas, nec vero nunc, quoties otium ad eam rem fert, intermitto. Unde
tantum, præter alia, profeci, ut nihil fere occulte in Lipſii, Scaligeri, Baudii, talium epiſtolis no-
tetur, nullus carpatur,* (*nomen enim nunquam fere, ut ſcis, exprimitur*) *quem ego non, quis
fuerit, vel divinem, vel ſciam.* * Illud denique magnopere reprehendendum eſt in 8
pleriſque Epiſtolarum Scriptoribus, nullum illis adjici Indicem, qui de potiſſimis
literarum contentis docere poſſit. Pauci admodum Epiſtolarum libri ſunt, qui
hoc nomine commendari poſſunt Eraſmi, Richteri, Boxhornii, (edit. Lipſ.) * Il- 9
lud quoque ego ſuaſerim, ſi quis hanc operam ſumere velit, ut eruditorum literas,
hinc illinc in ſcriniis nonnullorum latitantes, perquirat, atque in unum corpus
compingat, alioquin, niſi hoc fiat, perituras. Næ is optime de re literaria mere-
retur. Nos jam Epiſtoliographos recenſebimus, potiſſimum eos, quorum ad hi-
ſtoriam literariam uſus eſt. Primo ergo loco nobis nominabuntur

ROLANDI MARESII *Epiſtolæ Philologicæ.* Quoniam enim ille in Epi- 10
ſtolis ſuis de rebus agit, quæ ad rem & Hiſtoriam literariam pertinent, merito pri-
mo loco nobis ponitur. Gallus fuit ille, Vir doctus, cujus extant duo libri Epi-
ſtolarum Philologicarum, ad varios, tum in Gallia tum extra Galliam, Viros ſcri-
ptarum: ſingulæ epiſtolæ continent argumentum aliquod de ratione ſtudiorum
inſtituenda. Jam enim de Grammaticis Scriptoribus, jam de Poëtis, jam de Loc.
Comm. Collectoribus, de Verſionibus, de Juriſprudentia, Theologia Scholaſtica,
Antiquariis eloquentiæ ſingularibus, Hiſtoricis agit. In ſingulis multa habentur
de Viris doctis judicia. Prima editio primi libri prodiit Pariſiis ann. 1650. in 12.
Altera prodiit poſt mortem Autoris auctior: nam Launoius & Valeſii fratres
omnes Epiſtolas in ordinem collegerunt, & ſingulis breviaria ſua præfixerunt, in
duos libros diſpeſcendo. Prodiit Pariſiis in 8. Ejus Elogium habet Petrus Hal-
læus, quod adjunctum legitur Vitæ Henrici Valeſii, ubi ſimul habentur Epiſto-
læ Mareſianæ ad Valeſios ſcriptæ. Noviſſime ann. 1687. Cl. Rechenbergius Li-
pſiæ & Francofurti recudi fecit. Rationes hujus ſui libri reddit *Epiſtol. 1. lib. 2.* Idem
Epiſt. 19. lib. 1. de eo agit, cur Epiſtolæ noſtrorum ab Epiſtolis veterum tantopere
differant degenerentque, cujus hanc rationem dat, nos non ſecundum artem &
ἀνάλυσιν Dialecticam procedere, quod Cicero aliique faciebant; ii præterea inter
publica negotia ſtudia tamen ſua non omittebant, ſed ſemper aliquid ſcribebant.
De Epiſtolarum variis generibus idem *lib. 1. Epiſt. 1.*

E Græcis Aldus olim Venetiis duobus tomis *Autorum 177. Epiſtolas* excudit SO- 11
CRATIS, ANTISTHENIS, ARISTIPPI, XENOPHONTIS, ÆSCHINIS,

PHILONIS, PHÆDRI & aliorum Socraticorum Epiſtolas edidit Leo Allatius. Cujacius *Epiſtolas Græcas* uno Volumine collegit cum interpretatione Latina: qua verſione nullam futiliorem habet Barthius *Adverſ. lib. 40. c. 19.* putatque illam Cujacio affingi. De ARISTÆNETI *Epiſtolis*, earumque interprete vide Barthium *Advers. lib. 45. cap. 6.* De vero earum autore idem diſquirit *lib. 55. cap. 8.* LIBANII 40. ſunt editæ Cracoviæ: quasdam ineditas Epiſtolas Holſtenius miſit Lambecio, multaque de Ariſtæneto habet in iis Epiſtolis, quas ad ſe ſcriptas Commentariis ſuis de Bibliotheca Vindobonenſi inſeruit Lambecius. Inter recentiores habemus Bu-

12 dæi *Epiſtolas Atticas*, ſingulari venuſtate ſcriptas. * Inter Latinos principem locum CICERO, diſertiſſimus ille Romuli nepotum, tenet, cujus habemus *Epiſtolas ad Familiares, ad Atticum, ad Q. Fratrem, Brutum,* tum civili ſapientia pleniſſimas, tum ad amuſſim genuinæ Eloquentiæ factas: e quibus eas, quæ ad Atticum miſſæ ſunt, Viri doctiſſimi rectius *familiares* fuiſſe nominandas cenſent, cum earum pleræque videantur genere ſermonis abrupto & extemporali ſcriptæ. CASELIUS *Libello de Ludo Literario recte aperiendo* in tironum gratiam familiares epiſtolas deligendas ſuadet ex omnibus Ciceronis Epiſtolis, quæ familiari filo ac epiſtolis proprio ſcriptæ

13 ſunt. * Nam certe Epiſtolæ ad Familiares, ut Ludovicus Vives putat, non eo ſermonis genere conſcriptæ ſunt, quo domi utebatur Cicero; in multis ſunt lectiſſima argumenta, ſelectis etiam verbis tractata: ſcribuntur ad Reip. Romanæ viros principes: ac indicat facile ipſe numerus ac periodorum menſura curam illam, quæ non adeo reperitur in Epiſtolis ad Atticum, ubi multa ſunt abrupta & hiantia. *De præſtantia Epiſtolarum Ciceronis* ſingularem Diſſertationem JAC. PONTANUS ſcripſit, qua Ciceronis eloquentiam contra novatores nonnullos, Eraſmum, Politianum & Belgam quendam Anonymum, defendit, monſtratque, quam in omni epiſtolarum genere, quod adeo multiplex & varium eſt, unice triumphet Cicero. Nam & rebus accommodare argumenta, argumentis elocutionem, elocutioni numeros & decentem illam copiam novit; ut, qui ſimile præſtiterit, e tota antiquitate inveniatur nemo, ipſo Seneca teſte: *Compoſitio Ciceronis una eſt; pedem ſervat curata, lenta & ſine infamia mollis.* Sed ipſe in ſtylo interdum varius eſt: ſcripſit enim nonnulla juvenis, quæ ſenex improbavit; cujus exempla affert Sebaſtianus Corradus in *Quæſtura ſua*, libro elegantiſſimo, in quo tota Ciceronis vita refertur. De *vario Epiſtolarum Ciceronianarum genere* commentarium Henricus Stephani edidit laborio-

14 ſum, nec indoctum. * ERASMUS, adverſus quem diſſerit Pontanus in laudata diſſertatione, junior adhuc quædam ſcripſit, non tam contra Ciceronem, quam contra malos Ciceronis imitatores in Dialogo, cui *Ciceroniani* nomen fecit. Non potuit enim ferre homo perſpicaciſſimus, Longolium aliosque ſe efferre Ciceronianorum nomine, quaſi illi ſoli Latine loqui ſcirent, reliqui omnes barbaro ore creparent, cum illi vim imitationis Ciceronianæ neutiquam intelligerent, Centonum potius fartores, quam veri imitatores; quorum fœtus, ut judicat vir doctus, Ciceroni,

15 non ut homo homini, ſed ut ſimia, ſimilis eſſet. * Sed fervore diſputationis abreptus quædam licentius in Ciceronem dixit, quorum tamen poſtea pœnituit.

nituit. Nam ipſe non ſemel temeritatem ſuam accuſat. * Cauſa tamen nulla erat, 16
quæ commovere JULIUM CÆSAREM SCALIGERUM ad tam acerbas *Declamatio-
nes* potuerit, quas *Eloquentiæ Romanæ Vindices* appellat, in quibus miris modis lacerat
Eraſmum. * Sed & ipſum poſtea ſuæ acerbitatis pœnituit, quam invidendo elogio 17
in mortem ipſius conſcripto expiavit; &, filio ejus teſte, in Excerptis Scaligeria-
nis ſuppreſſæ ſunt illæ Orationes, aliaque, quæ contra Eraſmum ſcripſerat pater.
* Sed vetus ille error eſt, quod olim Quintilianus de Scholaſticis dicebat: *Nemi-* 18
nem inter illos fuiſſe, qui non ſibi perſuaderet, ſe ante Ciceronem numerari debere. Id & ho-
die hominibus nonnullis accidit, Scholaſticis præcipue, parum in uſu dicendi exer-
citatis. Viri etiam docti, ingenioſi, ſi aliam viam ingreſſi fuerint, ut ſunt hominum
ingenia varia, facile abripiunt in ſuum errorem alios; qui, cum gloria ſua capian-
tur, non obloquuntur aliorum judicio. LIPSIUS quoque Ciceronem magnificis
laudibus evehit, paſſim tamen in Ciceronis imitatores declamat. Non injuria ita-
que Franciſcus Vavaſſor *lib. de Epigr. p. 163.* Robertum Conſtantinum reprehendit,
qui in Lexico ſuo Græco-Latino Budæi Epiſtolas ad lectionem commendat, ac Ju-
ſtum Lipſium, quod in epiſtolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio ſocium ad-
jungere voluit. De variis *Epiſtolarum Ciceronianarum Commentatoribus* legi poteſt SPA-
CHIUS in *Nomenclatore Philoſophico.* Legi etiam poteſt *Oratio* MURETI *XVI. lib. 2.*
qua Vir ipſe eloquentiſſimus oſtendit Epiſtolarum Ciceronianarum præſtantiam.
* Ciceronis Epiſtolæ ad Atticum ob prudentiam politicam inprimis commendari 19
debent: ſtatum enim Reipublicæ, qualis tum erat, deſcribunt; ita, ut quemadmo-
dum Cornelius Nepos ait, eas qui legat, non multum illorum temporum Hiſtori-
am deſideret. E Ciceronis Epiſtolis extemporalem ſe facundiam nactum fatetur
Hermannus Buſchius, teſte Freinshemio, *Orat. 4. p. m. 46.* De Ciceronis Epiſtolis
extat Sidonii judicium ambiguum, quod examinatum vide a Barthio *Adverſ. lib.
47. cap. 9.*

Poſt Ciceronem in Latina lingua PLINII JUNIORIS *Epiſtolæ* adeo nonnullis 20
placuerunt, ut vel ipſi Ciceroni anteponant: in quo tamen errare illos certum eſt.
Recte de illo Ludovicus Vives: *Plinius ſuccinctus & feſtivus, facetus & acutus, & fre-
quens concinnis ſententiis, doctis atque acutis ingeniis mirifice eſt aptus, qui ſcholaſticas inter ſe
mittunt epiſtolas & umbraticas, quibus oportet plus ornatus & condimenti adjungi, quando re-
bus non perinde nituntur.* Nam certe non elucet in illis tanta rerum varietas, tantus
orationis ſplendor, qui in Ciceronis Epiſtolis, de rebus gravioribus ad viros prin-
cipes ſcriptis. Sed noſtro tempore adeo delectavit dictio Pliniana nonnullos, ut
normam illam dicendi ſibi proponant: a plerorumque enim ſcriptis exulat ille nu-
merus ac juſta illa ſermonis copia, quam in Cicerone deprehendimus; argutiæ ve-
ro, breves periodi, numerus non valde quæſitus, ſententiis hinc inde & dicteriis
Græcis & Latinis conſperſa ac pene obruta dictio delectant. Etenim cum Epiſtolæ
ad Familiares & viros eruditos de rebus ſcholaſticis ſcriberentur, non adeo fortaſſis
abſurda erat hæc ſtyli affectatio; quæ tamen in vitium incurrit, ſi ad viros graves
principesve in re ſeria & deliberanda argumentis hoc modo ſcripſeris. * Mire

Digitized by Google

prolixus in ejus laudes eſt Michaël Neander in præfatione Erotematum ſuorum p. m. 241. *Plinius*, ſcribens, *in Epiſtolis ſuis ita petit & commendat, ut extorqueat: ita gratias agit, ut referat: ita offert, ut largiatur: qua modeſtia laudat? quo ardore invehitur? quibus rationibus ſe alterumve purgat & tuetur? quam feſtive, quam vere gratulatur? quam breviter, quam lucide narrat? quam apte, quam lepide jocatur? flentem, ſi lamentatur, videas, unaque collacrymabis; movet nemo benignius, nullus hortatur blandius: quæ omnia vir emunctus, acutus, acer, ea verborum puritate, varietate, compoſitione veſtivit, iis luminibus, ſententiis, ſalibus adſperſit, ut nihil terſius, floridius, concinnius, nitidius, ſucculentius, acutius aut dici aut excogitari poſſe videatur.*

22 SENECA in *Epiſtolis* Locos Communes ſcripſit: ejus enim Epiſtolæ nihil aliud ſunt, quam farrago variarum ſententiarum, in unitatem argumenti redactarum. Tota Philoſophia moralis Stoica quaſi per lancem ſaturam in iis exhibetur: quam, cum comprehendere non poterat Seneca juſto aliquo Syſtemate, aut unius libri argumento, in Epiſtolas conjecit vagi argumenti materias, quia ſic commodius illa proponi poterant. Nihil eſt ejus ſcriptis argutius & ſententioſius; quæ ego volvenda & revolvenda ſuaſerim, ut promptitudinem habeamus variarum rerum & argumentorum in moralibus & civilibus; addo & in ſacris ad populum O-
23 rationibus, quibus illa mirifice ſubvenire poſſunt. * Ad orationis corpus formandum legi non debent: nam ſic inſtituta orationis forma extra hoc argumentum laudari non poteſt. Eraſmus in Seneca ſordidas voces reprehendit, ſed defenditur a Buchnero *lib. de Com. dic. ratione cap. 15.* Sanctius quoque in *Minerva lib. 3.* latinitatem Senecæ multis in locis claudicare ait, qui tamen eo deteriorem in latinitate utrumque Plinium facit.

24 TERTULLIANUS multum Africitatis habet, judice Ludovico Vive: Aſper enim eſt, & verbis monſtroſus. CYPRIANUS mollior aliquanto, quanquam ejus gentilis, uti & AUGUSTINUS; ſed minus terſus ac comtus. HIERONYMUS ardens & vehemens, ut videatur ſemper ad judices dicere cauſa capitali. AMBROSIUS lenior & placidior. SYMMACHUS ſui ſeculi pene Cicero habitus eſt; ſed mirum quantum diſtet ab Arpinate iſto. Ejus Epiſtolæ editæ ſunt ex recenſione
25 Lectii & Jureti. Extant & in eundem Scioppii Obſervationes. * SIDONIUS APOLLINARIS Giraldo Gallicum & Barbaricum aliquid redolere videtur *Dialogo 5. de Poëtis*, quem tamen Barthius poſt Claudianum pro optimo Poëta habet, ipſe non ſatis accuratus eorum cenſor. Epiſtolas ſcripſit ſtylo obſcuro & perplexo, multum trahentes ab infectione illorum temporum, in quas tamen extant Commentarii doctiſſimi Savaronis & Sirmondi. Ceterum in Carmine, quod & obſervavit Vives de tradendis diſciplinis, non adeo deprehenditur orationis ſcabrities, quam in proſa: numerus enim illam vel operit vel ſuſtinet. De hoc ſimilibusque Autoribus recte judicat Mareſius lib. 2. ep. 1. *Sidonius, quanquam ſcabri, & moleſti ſermonis affectator, ob multa, quæ epiſtolis inſerit, ſuorum temporum acta nusquam alibi invenienda, ſatis in pretio eſt. Quantumvis enim barbari ſcriptores, quorum libri viventibus ipſis propter verborum ſqualorem, vel quod aliud vitium, fortaſſe negligebantur, ſi hiſtoriam ſuorum tempo-*

temporum ſcripſerint, vel quid hiſtoricum ſuis ſcriptis admiſcuerint, poſtea tamen recipiuntur. Hiſtoria enim quoquo modo ſcripta delectat, & licet inſulſe ſcriptam, tamen quoniam notitiam temporum habere deſideramus, & nos quidquam, quod usquam geſtum ſit, latere dolemus, ambabus ulnis amplectimur. * CASSIODORUS Go- 26
thica ſtribligine totus plenus eſt: qui omnes elegantiæ ſtudioſo ab imitatione excludendi ſunt.

Poſt illa tempora magno intervallo, velut ſtella inter denſiſſimas tenebras, 27
emicuit FRANCISCUS PETRARCHA, qui tamen multum trahit ex rubigine ac ſitu temporum ſuorum. * Multo poſt primus in Italia aliquid Latine balbutire 28
cœpit GASPARINUS, cujus Epiſtolas Ludovicus Vives laudat, quod in ſeculo doctorum primæ. * Huic ſuccedunt LEONHARDUS BRUNUS ARETI- 29
NUS, parum etiam cultus, & PHILEPHI duo, pater & filius, ſententiis inanes & ſubfrigidi, POGGIUS, quem garrulum & nugatorem vocat Lud. Vives, *Æneas Pius II. Pontifex, Silvius, Campanus, Sabellicus, Pomponius Lætus,* de quibus judicia vide Ludovici Vivis Inſtit. Epiſt. Ceterum Leonhardus Aretinus *lib. 8. Epiſt. Baſil. 1535.* in 8. editis, ſingularia argumenta Philologica & Hiſtorica comprehendit, quæ pertinent ad ſtatum illorum temporum. Nam non pauca occurrunt de artibus aulæ Romanæ; ut lib. 3. Epiſtolam habet de infelici ſtatu Romanæ curiæ; item de artibus, quibus oporteat uti illos, qui Epiſcopatus ambiunt a Pontifice Romano, & plura alia. Notiſſimus alioquin ille Autor eſt: fuit enim & ille inter primos reſuſcitatores literarum in Italia, ac multa ex Autoribus Græcis in linguam Latinam convertit.

ANGELUS POLITIANUS, quem Scaliger in Excerptis dicebat primum 30
ſui temporis caput extuliſſe in literis, Ludovico Vivi acumine & feſtivitate amabilis, niſi quod laudis nimia cupiditate ſupra Epiſtolæ limites aſſurgit. Ludit ille non raro, & laſcivit; multis eſt in materia minuta ſui oſtentator; & dum ſelectas quasdam voculas quærit, circumducit lectorem pluribus, tum verbis tum ſenſis, orationem onerans, quam erat opus. Quod judicium Ludovico Vivi Claudius Verdierus in *Cenſione ſua pag. 156.* ſublegit. * Magnus eſt Politiani Panegyriſtes 31
Barthius *Adverſ. lib. 47. cap. 5. Inter ea,* inquit, *ingenia, quæ reſtaurandis literis cum favente fato præfuerunt, vel cum primis, neſcio etiam an nullo pari ſemper ego æſtimavi Angelum Politianum: tanta in eo viro dexteritas, quocunque literarum ſe verteret, fuit, ut nec nunc ſatis admirari dotes incomparabiles poſſit, licet nonnunquam tanto Heroi iniquior, poſteritas. Nec admiratus ego ſolum hunc hominem ſemper ſum, ſed quæ ejus in ſcribendo ſingulares Gratiæ ſunt, amavi etiam, affectu ſane tenero; Quare minus etiam patienter tuli ſordida pædagogorum judicia, qui ne quid minus in hoc, quam aliis ſcriptis divinitati jam conſenſu docti orbis tranſcriptis, ſapere videantur, neſcio quas vernilitatis notas inuſſerunt, vel inurere certe conati ſunt, longe doctiſſimis ejus monumentis.* Idem lib. 19. Adverſ. cap. 17. de eo: *Stylus latinitate Romanos ipſos adit, Atticas Athenas, ſi ita fari licet, Græcitate. Inventionum vero acumine, lectionis varietate, judicii dexteritate, ſingularis illius hominis felicitas fuit, eaque quo rarior in utroque genere orationis pari laude cui contingere ſolet, eo in iſto gratior. Adde, quod pueritia incidit in ſeculum*

lum Sophiſtis dominantibus plusquam barbarum, quorum dogmata etiam tamen ita calluit,
ut non minimum laboraſſe dicatur ad elegantiam Latinam traducendis. His velut cumu-
lus accedit in vulgari quoque Italorum nunc Idiomate rotunditas ſuaviſſima, qua plures etiam
nulli alii rei ſtudentes longe poſt ſe reliquit. Etiam Mareſio *lib. 2. capit. 1.* Politianus
32 valde politus & elegans videtur. * Quam ab his diverſum Manutii judicium!
qui ſe cum Politianis & Eraſmis miſere errantem in viam reductum a Bunello
ait, ob hoc judicium reprehenſus a Mareſio *lib. 2. epiſt. 4.* qui cum iſtis vi-
ris errare mavult, quam cum Bunello & Manutio ſapere, quorum Epiſtolæ re-
rum ſint inopes, verbis canoræ. Sed non deſunt, quæ & huic reſponderi poſſunt, de
33 quo alio loco plura. * HERMOLAUS BARBARUS, cujus *Epiſtolæ*, Politianis Epi-
ſtolis miſtæ, durus eſſe videtur, qui quoddam ſtyli genus affectavit ex obſoletis & re-
34 centibus vocabulis miſtum. * Utrumque multis laudibus effert Germanus Brixius
Epiſtola ad Eraſmum, quæ eſt inter Eraſmianas libri quarti octava. Scaliger ipſe in
primis illis excerptis, a Fabro editis, ait, ſe tribus inter omnes literarum ſuſcitatores in-
vidiſſe, Gazæ, Angelo Politiano & Pico Mirandulano. Politianum Poëtam excellen-
tem vocat, & in omnibus aliis, præterquam in Epiſtolis, quarum ſtylum imitari nolit,
nimis elatum & oratorium, ſed potius Cæſaris, Caſſii, Planci, Bruti & aliorum apud
Ciceronem, maxime vero Mutii & Cincinnæ & Plinii ſecundi, qui tamen non ſit
ſuperioribus conferendus, uti nec Cicero, qui non ſimplici ſtylo ſæpiſſime utatur.
35 * Eraſmus *lib. 12. epiſt. 7.* in Zaſio laudat Politianicam Venerem ac delicias, cujus viri
ingenio ſemper ita ſit delectatus, & nullo æque, in quo ſumma ſit eloquentia.
36 * Reprehendit & Scioppius in lib. *de Rhetoricarum Exercitationum generibus pag. 25.*
in Politiano, aliquem *κοινισμὸν*, quod ſcil. utatur verbis e variæ ætatis Scriptoribus
diſſimillimis petitis. Ita enim: *Ab hoc vitio non ſatis Politianus cavet, etſi id eum*
ingentibus virtutibus aliis redimere fatendum eſt. Atque hoc vitium ille omnes Trans-
alpinos affectare nimis licenter ait, qui non tam judicii & elegantiæ, quam va-
riæ eruditionis laudem ferant. Excipit tamen e Germanis *Rudolphum Agricolam,*
Joh. Rivium, Anton. Schorum, Franciſcum Fabricium: ex Gallis *Muretum, Hotoman-*
num &c. Ex Britannis *Thomam Morum, Buchananum*, quem ille omnibus Italis
37 præfert. * Floridus Sabinus *pag. 10. Apolog.* Politiani Epiſtolas Plinianis præ-
fert. Paulus Corteſius Ep. de imitatione in Politiano reprehendit, quod nullum
imitetur, atque ita vitioſam & diſſimilem ſcriptionem inſtituat. De Politiano vi-
deatur & Capaccius *Elog. lib. 2. pag. 350.*

38 PETRUS BEMBUS Italus, ſi credimus Joh. Caſæ in Vita ejus, ab illo ſcripta, ad verum Romani ſermonis genium aliquid ſcribere cœpit. Jacebat tum Cicero, & Autores illi ætatis aureæ. Solus ille illorum pretium reduxit, atque Ciceronianum quid ſtylo expreſſit. Præter enim Politianum, quem Joh. Caſa minus dulcem ac minus elegantem vocat, nemo erat, etiam ex illis, quos nominavimus, laude aliqua ſtyli dignus. Magnifaciendus itaque is Autor eſt ob honorificum adeo teſtimonium Joh. Caſæ, qui Romanæ linguæ peritiſſimus fuit, ut hodieque ejus ſcripta, utut pauca, magni

æſtimentur

æſtimentur Italis. De Longolio, Caſa, Bembo, Sadoleto, Lazaro Bonamico, Romulo Amuſæo Muretus agit *volum. 2. oratione 16.* deque iis judicat. Legendus de Bembo Capaccius *Elog. part. 2. p. 263.* De Sadoleto idem *ibid. pag. 265.* De Victorii Epiſtolis *ibid. p. 267.* Cujus Epiſtolas utut Latinas, ob nimias tamen ambages non probat Scaliger. Joh. Sturmius lib. Acad. ad Lipp. ita de Italis: *Bembus & Sadoletus ſcribere maluerunt Latine, quam loqui. Et quanquam Sadoletus facilior, quam Bembus; tamen Bembus plus voluiſſe, Sadoletus non plus potuiſſe videbatur.* * RUDOLPHUS AGRICOLA, 39
Vir doctiſſimus, paucas ſcripſit *Epiſtolas*, quæ Operi ejus inſeruntur, non illas quidem indoctas, ſed Ludovici Vivis judicio in multis emendandas. Nam ſi ipſe ſua emendaſſet, maximis quoque Veterum potuiſſet comparari. * MARSILII FICI- 40
NI *Epiſtolæ* rudi ſtylo de rebus philoſophicis agunt. * JOHANNIS PICI MI- 41
RANDULÆ *Epiſtolæ* non deſtituuntur flore eloquentiæ purioris Latinæ, quarum aliquæ tenera ætate ſcriptæ, aliquæ provectiore, refertæ rebus myſticis, ut erat ille ſui temporis prodigium. Eas epiſtolas Chriſtophorus Cellarius Cizæ ann. 1682. recudi fecit, notulis quibuſdam atque indice adjectis. * THOMAS MORUS, ma- 42
gnæ Vir autoritatis ac magnæ eruditionis, *Epiſtolas* aliquas ſcripſit, quæ inter Opera ejus reperiuntur, non quidem adeo accurate ad genium Linguæ Latinæ ſcriptæ, ſed, quæ tamen laudem nitidi ſermonis affectabant, eo præſertim tempore, quo ſuperata barbarie, nova lux literarum effulgere cœpit. Tum exagitati fuere Scriptores barbari, ac perpetua inter illos & eruditos bella, quorum feliciſſimus propugnator fuit Eraſmus Roterodamus. * Barbarorum hominum ſtribliginem eleganter de- 43
pinxit ULDARICUS HUTTENUS, Eques Nobiliſſ. in *Epiſtolis obſcurorum Virorum*: is enim verus earum Autor eſt; de quibus Eraſmus *lib. 22. ep. 31.* lepidiſſimas narrat fabulas; quam ſcilicet illæ primum magno a Monachis plauſu fuerint exceptæ, tanquam in honorem Monachorum ſcriptæ.

ERASMI *Epiſtolis* nihil eſt ſuavius & acutius. * Latinitas in illis non mala; 44
non quidem talis, quam ad imitandum aliquis proponere ſibi debeat, (hic enim an- 45
tiqui Scriptores omne ferunt punctum) ſed nativa, extemporalis & interdum aliquem ex rebus colorem trahens, quod accidit interdum Scriptoribus doctiſſimis, Grotio, Salmaſio ac aliis. Illi enim autores, prout res ſunt, quas tractant, prout in Autores ſcribunt, a quorum lectione recentiores diſcedunt, ſtylum ſuum formare ſolent. Id enim velim notet hic aliquis, viros doctos, qui multos Autores legunt, cum cura eos emendant, aut multam Scriptoribus philoſophicis impendunt operam, vel medii ævi Autores diligentius legunt, plerumque ab illis aliquid vitii trahere, nec accurate adeo ſcribere, quam eos, qui unum, & quidem optimum, Ciceronem ſcilicet ſibi imitandum proponunt. Quemadmodum, quibus cum variis gentibus commercium eſt, lingua nonnunquam inclinari ſolet, ita & hic fieri conſuevit cum Scriptoribus barbaris, vel non accurate Latinis, familiarius converſantibus. * Eam cauſam exiſtimo, quod 46
Barthius, diligentiſſimus medii ævi Scriptor, Lector & Emendator, nihil tam in ſoluta, quam in ligata oratione ſcripſerint, quod elaboratum eſſet. Grotius quoque, ut ipſe

in præfat. Poëmatum ſuorum fatetur, in ſtylo varius eſt. Jam enim Virgilianum
aliquid, jam Statianum aut Claudianæum aliquod Carmen ſcribit. In proſa
vehementer etiam variat. In libris Philoſophicis interdum barbariſmos admittit,
& Philoſophorum Scholaſticorum lingua loquitur. In Hiſtoria Tacitum non in-
feliciter exprimit; in Epiſtolis Plinium. Salmaſio nonnunquam *σόλοικα* excide-
47 runt. * Ipſe quoque Eraſmus ſtylum ſuum excuſare mavult, quam prædicare, ut
in *epiſt. 20. lib. 24* ubi Budæana præ ſuis extollit, doctus modeſtia, in quo longe ali-
ter ego ſentio. Quam enim Budæana dictio ab Eraſmiana differat, nemo rectius
oſtendit, quam Longolius in Epiſtola quadam, quam Ludovicus Regius in Vita Bu-
dæi adducit. Vide & in Eraſmi *lib. 1. ep. 11. & 12.* Scaliger in Excerptis ſuis Bu-
dæum ait nihil niſi imitando ſcribere potuiſſe, ſemperque Locos Communes Phra-
ſium conſuluiſſe, cum quippiam ſcriberet. Joh. Sturmius in libro Academico ad
Philippum Lipp. Eraſmum quoque Budæo præfert, atque ita de Eraſmo: *Eraſmus*
48 *copia & varietate contentus Italorum ſpernebat in ſcribendo ſollicitudinem.* * Ceterum
Eraſmi Epiſtolæ propter rei literariæ multiplicem cognitionem legendæ, & velut
ad Locos Communes redigendæ ſunt. Vaſtum hoc Opus eſt variarum ejus Epi-
ſtolarum, non quidem omnium; nam multæ etiamnum ineditæ ſunt, & earum
multæ MStæ in Bibliotheca Gudiana aſſervantur. Ipſe Eraſmus *lib. 27. Epiſt. 42.* non
diffitetur, multas ſibi eſſe Epiſtolas ex tempore ſcriptas & dictatas, quarum nullum
ille exemplum ſervaverat; doletque multas ex illis in vulgus emanaſſe. Cornu co-
piæ merito dixeris variarum rerum. Continentur in illo libro arcana Status Civi-
lis, Eccleſiaſtici, Literarii illorum temporum, faceta nonnunquam & jocoſa, ut ipſe
fuit ingenio mire feſtivo, e. g. cum morem oſculandi in Britannia deſcribit *lib. 5. ep.
10.* & jurgium ancillæ cum hera *lib. 5. ep. 6.* Editio Epiſtolarum illarum Frobeniana
editione Londinenſi & ceteris longe melior eſt & correctior: multis enim men-
dis hæc poſtrema ſcatet, quanquam aliqua parte locupletior. Index huic O-
peri ſubjectus utiliſſimus eſt. Lites in Theologorum palæſtris tum ventila-
tas, & quicquid ad illarum Hiſtoriam pertinet, illic deprehendes. Quanquam
Eraſmus ſe medium ſemper geſſerit, ſtudium tamen partium non raro depre-
hendes. Magna fuit ejus Viri veneratio, & merito quidem, ingenium excel-
lens, vaſtum, diffuſum, fœcundum, acre, promptum, ad omnia paratum, in
decus & miraculum ſeculi natum. Triumphare duobus his civibus Batavia po-
49 teſt, *Eraſmo* & *Grotio*, quibus pares poſtera ſecula non facile datura ſunt. * De
his Eraſmi Epiſtolis ita Vincentius Fabricius epiſt. 2. *Unius Eraſmi epiſtolas cum le-
go, præter quandam renaſcentium diſciplinarum quaſi hiſtoriam, inprimis legentem tenent,
quas circa exortum purioris doctrinæ ſcripſit. Quippe qui medius & neutrius partis, nihil gra-
tia (quis enim in Epiſtola ad amicum?) nihil det odio, quid autem in iſtis ſibi placeat, in illis
diſpliceat, generoſo candore exponat. In quibus tamen nihil magis, quam ſingularem
viri verſutiam, qui hos ita ſibi demereri potuit, ut illos non offenderet, mirari ego ſoleo.*
50 * Multa in Eraſmi laudem Baudius *lib. 2. Epiſt. 27.* Multa Germanus Brixius in
Eraſmi

Eraſmi Epiſtolis *lib.* 4. *epiſt.* 8. Editio ultima prodiit Londini ann. 1642. in fol. cum Melanchthonis, Thom. Mori & Ludovici Vivis Epiſtolis.

MELANCHTHONIS *Epiſtolas* illis ſubjungimus. Jam ſupra in laudem 51
iſtius viri multa dicta ſunt, cum de Vita ejus ageremus. Faciunt vero ejus Epiſtolæ non parum ad ſtatum rei Literariæ & Eccleſiaſticæ. * Ut candidum illi viro 52
pectus fuit; ita ſine fuco & ornatu ſcribit in Epiſtolis, in quibus nonnunquam multas deprehendes ejus querelas de turbato Eccleſiæ ſtatu, de pravis & ſeditioſis quorundam conſiliis Theologorum, multa quoque ſuppreſſis nominibus & per ænigmata ſcribit. Ejus Epiſtolæ prodierunt in fol. & dehinc ſparſim alia quædam Volumina Epiſtolarum ad Joach. Camerarium & alios ſcriptarum; in quibus tam candidus, ut nec neceſſitates ſuas domeſticas diſſimulet. Diverſis temporibus eas ediderunt Manlius, Peucerus, Pezelius, Saubertus, & Anonymus quidam partem earum ſextam, ut vocat, Lugd. Batav. Ann. 1647. Optat vero Thomaſius *in præfatione Boxhornianarum Epiſtolarum,* ut quis in ordinatum corpus illas congerere velit: qui ſane labor utiliſſimus foret. Non dubito, plures adhuc Melanchthonis latitare epiſtolas: vir enim in iſto negotio poſitus plures procul dubio ſcripſit; quæ, ut omnes edantur, rei Theologicæ & Literariæ intereſt. * Stylus in eo pla- 53
nus, liquidus, nec ſuis deſtitutus elegantiis: quanquam non impetus ille ac fervor ſit, qualis in Eraſmianis, non tamen ideo culpandus; animi enim eſt character ſermo, & ex illo idem in dictionem transfertur, huic ingenio domeſticam & vernaculam. Ut enim ipſe animus moratus eſt, ita vel ἤθη paſſim elucent, vel ex ſententia, affectus vehementiores. Unde non falluntur, qui ſingulare aliquod divinationis epiſtolaris genus commenti ſunt, tum ex ipſo charactere ſermonis, tum literarum, quod argumentum ſingulari libro tractavit *Camillus Baldus.*

JOACHIMI CAMERARII *Epiſtolæ* elegantiſſimæ ſunt. Fuit ille illu- 54
ſtre Germanorum nomen, ac ſuperioris ſeculi Phœnix, cujus elogia conglobata videas a Thomaſio in *Præfatione* 75. *laudibus Joach. Camerarii.* Tot tantaque in lucem edidit ſcripta limatiſſima, ut inter Germaniæ Heroas literarios merito referendus ſit. Hujus extat Libellus novus, Epiſtolas virorum doctorum ad ſe & alios ſuasque continens, ab ipſo vivo editus Lipſiæ An. 1568. in 8. Promiſerat in præfatione plures doctorum Epiſtolas, quas collecturus undique erat. Vehementer enim commendandum, & hujus viri exemplo etiam nunc a nobis faciendum eſſet. Poſt mortem ejus prodierunt Francof. Ann. 1583. libri 6. Epiſtolarum familiarium venuſtarum & delicatularum; quæ, ut ſunt eleganti ſtylo ſcriptæ, ita multa continent rerum literariarum illius temporis. Hinc Anno 1595. ibidem quinque libri poſteriores Epiſtolarum a filiis editi. Fuere ipſi commercia literaria cum plerisque totius Europæ viris eruditis, de negotiis talibus ſcriptæ, quibus delectantur literati.

Vixit circa id tempus AONIUS PALEARIUS, cujus editæ ſunt *Ora-* 55
tiones & Epiſtolæ, quæ feliciter adeo exprimunt Ciceronem, tum qua dictionem, tum qua numeros, ut dubitem, an præferendus illi aliquis ſit. Prima editio *Baſil.*

in 8vo prodiit, altera *Bremæ*, quam procuravit Matthias Martinius in uſum Scholæ Bremenſis. (*bbb*) Paucis, quod miror, etiam viris doctis & acerrimis latinitatis cenſoribus cognitus iſte Autor fuit; ſed meretur profecto inter præcipuos numerari. Hic mihi quis diſcrimen imitationis videat: nam longe aliter ſonat, quod Palearius ſcribit, quam Longolius & alii inepti Ciceronis imitatores. De Longolio videatur judicium Ludov. Vivis in Inſtit. ſua Epiſtolica. *Nimia cura imitationis,* inquit ille, *bonam naturam corrumpit: Verba habet Ciceroniana mira religioniſue, an ſuperſtitionis obſer-*
56 *vatione &c.* * MELCHIORIS GOLDASTI *Epiſtolas Philologicas* jam ſupra memoravimus. Nunc, cum de Epiſtolis agimus, cenſeri etiam inter illarum Scriptores debet. Non vero ſcripſit ipſe Epiſtolas, ſed collegit tantum a viris doctis ſui temporis ſcriptas, varii argumenti, ſed philologici: centuria integra eſt, prodiitque Francof. ann. 1610. Operæ pretium faceret, qui talem laborem continuaret.

57 PAULUS MANUTIUS magnam aſſecutus eſt in exprimendo ſtylo Ciceroniano felicitatem, cujus *Epiſtolæ* magna diligentia ac cura conſcriptæ ſunt, atque, ut Scioppius nobis narrat, tanto labore, ut menſes aliquot uni epiſtolæ interdum impenderit. Scilicet, quem antea laudaverat, quod nemo, qui ſanus ſit, ad puritatis & elegantiæ Latinæ ſummam quicquam Manutio defuiſſe dixerit; mox tamen colaphum illi impingens, ex nimia illa cura factum eſſe judicat, ut Manutii Epiſtolis, quamvis elegantiſſimis, nequaquam ea ſit gratia, quæ hominem, niſi valde otioſum, ad iteratam lectionem invitet. Puriſſimus ſane Autor eſt, ac pene unicus e recentioribus, quem ego Ciceroni jungi poſſe arbitror. Quod Scioppius dicit, tædium lectionis repetitæ inde oriri, ſi quid veri judicat, ex illo forte eſt, quod plerumque de negotiis familiaribus ſcribat. Sed nos hic de rebus non ſolliciti, dictionis præſtantiam commendamus. Aliquot ejus Epiſtolarum editiones ſunt, quas recenſet examinatque Thomaſius in præfatione noviſſimæ editionis Lipſienſis, cui, ſi verum fateri velimus, non multum diligentiæ acceſſit. Extant adhuc aliquæ ejus Epiſtolæ ineditæ apud viros doctos, atque unam ejus bene longam ſervat *Cl. Gudius*, ipſius Manutii manu ſcriptam, quam ipſe Epiſtolarum Manutii Reginam vocare ſolet. Muretus ſe Manutio minorem fatetur, & Mareſius Muretum eo majorem facit. Scaliger certe in Excerptis illis primis, a Tanaq. Fabro editis, neminem magis Romane loqui ait. Capaccius *lib. 2. Elogiorum*, bonæ latinitatis amatorem nominat, qui tamen a ſplendido & magnifico Orationis genere abeſſe viſus ſit, dum ab humili Epiſto-
58 larum ſtylo non diſceſſit. * Muretus cum in *Orat. 16. Volum. 2.* omnes Italos, inque his Johannem Caſam in ſcribendo omnium politiſſimum maximeque limatum, & ab omnibus ineptiis remotiſſimum, Manutium, Virum in ſcribendis Latinis Epiſtolis ſingulari lepore ac venuſtate præditum laudaſſet, ita tamen de iis in univerſum judicat: *Et tamen in tanto ardore animorum, tanta ingeniorum contentione atque æmulatione, tantis propoſitis præmiis, nemo adhuc extitit, cui ſimpliciter & ſine ulla exceptione ea laus tribui poſſit, ut bene*

(bbb) Noviſſima ac nitidiſſima, imo novis etiam Acceſſionibus locupletata, Orationum, Epiſtolarum ac Poëmatum Aonii Palearii editio prodiit Amſtelod. A. 1695 in 8vo.

bene Latine ſcripſiſſe dicatur. De Caſa & Manutio ita judicat: *Hi quemadmodum illud conſecuti ſunt, ut hæc laus vere ac merito propria Italiæ haberetur, eique ceteræ omnes nationes ſcribendi elegantia facile cederent: ita illud negari non poteſt, multos nævos multasque maculas, quod bona omnium venia dictum ſit, illorum omnium ſcriptis aſperſas eſſe, quæ planum faciant, illos vidiſſe quidem, quid optimum eſſet, & viam, quæ ad illud ferret, ingreſſos longe proceſſiſſe: ſed longe tamen ab eo, quo intendebant, ſubſtitiſſe.* Octavianus Ferrarius in libro de Sermonibus Exotericis *pag. 42. Edit. Venet.* magno Manutium elogio ornat. Vocat eum *virum acerrimi & elegantiſſimi judicii, qui Romanæ laudem eloquentiæ nobis ita veſtiat hoc tempore, ut priſcos illius autores, quorum habentur in honore ſcripta, partim exæquet, partim vincat orationis genere ipſo flexibili, nitido, & ſine ſatietate dulci.* * Manutii 59
Epiſtolis jungi ſolent BUNELLI *Epiſtolæ* in editione illa Pariſienſi, quam Henricus Stephani edidit. Sunt & ſeorſim editæ. Ejus exemplo Manutius Epiſtolas ſuas ſcripſit, ut ipſe fatetur. Nam mirus in illis eſt Latini ſermonis nitor.

MURETI *Epiſtolæ* plus vigoris & ſpiritus habere videntur. Neque enim 60
ſollicita adeo imitatione ſcriptæ apparent, ut Manutianæ, quæ dejicere quodammodo & ſupprimere animum videntur. Cum enim in formulas & phraſes intenti ſumus (in his ſcilicet mire fœcundus Manutius eſt, atque ex earum variatione continua prima, ut ipſe fatetur, eloquentiæ fundamenta jecit,) minor rerum cura eſt, unde effloreſcere ſua ſponte nativa quædam, & argumento magis conveniens, facundia ſolet. Multa in Mureti Epiſtolis occurrunt ad rem literariam pertinentia.
* De Mureto Erythræus *Pinacoth. I. num. 5.* ut ipſe peritiſſimus artifex, vere judi- 61
cat: *Quis noſtra ætate ſermonis genere uſus eſt, adeo gravitatis, doctrinæ prudentiæque referto, & in quo præterea omnes verborum, omnes ſententiarum illigentur lepores, præter hunc? quis magis Latine, pure, dilucide ſuaviterque locutus eſt unquam, &, quod refert, qui oris preſſu & ſuavitate appellandarum literarum ſe magis hujus civem urbis, non peregrinum, ſignificaret?* Scaliger in Excerptis laudat, ut numeri ac periodorum ſingularem artificem.

ROGERUS ASCHAMUS, Anglus, Reginæ Eliſabethæ fuit a Latinis Epi- 62
ſtolis, cujus *Epiſtolas* Thuanus elegantiſſime ſcriptas judicat. Pene unus e gente Anglica eſt, cujus ſtylus veterem latinitatem ſapit. Cum Joh. Sturmio ſingularem coluit amicitiam; cujus exemplo erectus, elegans dicendi genus ſectatus eſt. * Ac 63
fuit ipſe Sturmius Vir eruditiſſimus, non Rhetor tantum optimus, ſed & qui feliciter ſtylo exprimeret veteres Autores minime fucato, ac puro, cujus & Epiſtolæ in pretio haberi merentur. Epiſtolæ ejus prodierunt Hanoviæ in 12. ann. 1610. Idem & Anglica lingua libellum *de informanda juventute ſcripſit.*

M. ANTONIUS BONCIARIUS Peruſinus, Academicus Inſenſatus atque Mu- 64
reti diſcipulus fuit, e cujus diſciplina profectus totum vitæ tempus in inſtituenda juventute conſumpſit, cujus ille ſpecimen in patre dedit; qui, cum annos ſeptem & quadraginta natus, uxore amiſſa, ſe Societati Jeſu vellet adjungere, ne ob Latinæ linguæ

 ignoran-

Digitized by Google

ignorantiam repelleretur, brevi temporis ſpatio ab illo Latinis literis imbutus eſt. Edidit ille *Epiſtolas* elegantes & terſas, aliquoties recuſas. Editio ſecunda Marpurgi Cattorum Ann. 1604. prodiit. In Epiſtola Dominici Paſſionæi, quæ, *p. 396.* editionis hujus habetur, narratur omnis illa methodus, qua in parente informando uſus eſt Bonciarius.

65 THOMAS REINESIUS, Medicus & Conſul Altenburgenſis, tam in ſua arte, quam in omni literatura fuit doctiſſimus, & ſcriptis editis omnibus ſatis notus.
Ejus extant variæ *Epiſtolæ* in 4. editæ, una cum reſponſoriis inter Hoffmannum,
Chriſtophorum Adamum Rupertum, Chriſtianum Daumium, viros doctiſſimos &
celeberrimos: (*ccc*) plures extiterunt ineditæ in Bibliotheca Boſiana, quas ille ad
viros doctos per Galliam, Italiam & Germaniam ſcripſerat. Ejus Epiſtolæ ad
Hoffmannum & Rupertum editæ ſunt Lipſiæ anno 1660. & in illis ad Hoffmannum multa habentur de re Medica & Phyſica philologemata: in iis, quæ ad Rupertum, multa, quæ pertinent ad interiorem Hiſtoriam Romanam, ad familiarum
Romanarum genealogiam, & ſimilia: in iis denique, quæ ad Chriſtianum Daumium, multa ſunt, quæ ad Latinitatem medii ævi pertinent, & ad Autores vulgo in-
66 cognitos. * Nam CHRISTIANUS DAUMIUS jam a multis annis hoc volvit ſaxum, ut conficiat aliquod *Lexicon copioſum,* quod exhibeat voces Latinæ linguæ corruptas & medii ævi. Omnium ille labores ſuperabit in hoc argumento. Eſt & diligentiæ ſpecimen ſordes collegiſſe, ut ſecuriores eſſe poſſimus de elegantiis. Magnum Reineſianarum Epiſtolarum ad ſe ſcriptarum Volumen in Bibliotheca ſua ſervat illuſtris *Dn. Gudius.* Quod ad ſtylum attinet, familiaris iſte, argutus, ſententioſus, compoſitioni non adeo ſtudens, aut anxie affectans Tullianam grandiloquentiam.

67 CASAUBONI *Epiſtolæ* ultima editione prodierunt, curante Grævio, ut prima
earum editio prodiit opera Gronovii; ſed poſtrema longe auctior eſt in 4to. edita
68 ex officina Beckenſteiniana, Francofurti. (*ddd*) * Multa ſunt in illo libro ſingularia,
quæ tam ad Hiſtoriam literariam, quam civilem illius temporis pertinent: ſtylus
familiaribus ſcatens elegantiis & argutiis; Græcæ linguæ flores, adagia ubique appa-
69 rent. * Compoſitio quidem Ciceroniana non eſt, neque, ut ipſe fatetur, ſe multum cruciavit in verborum delectu; ſed tamen miram omnia elegantiam ſpirant. Etenim compoſitio interdum omnem ſermonis faciem commutat, cujus exemplum habemus in *Camerario*, de cujus ſtylo Philipp. Melanchthon *lib. 4. epiſt. 206.* ita judicat:

(*ccc*) Exſtant etiam Thomæ Reineſii Epiſtolæ ad Joh. Vorſtium Philologico-Theologicæ, Coloniæ ad Suevum Anno 1667. ad Neſteros, patrem ac filium, Archiatros Saxonicos, Medicæ, Lipſ. Anno 1670. in 4to, & ad Joh. Andr. Boſium Critico-Philologicæ, cum Boſianis ad ipſum, a Joh. Andr. Schmidio Jenæ Anno 1700. in 12. publicatæ.

(*ddd*) Novam Epiſtolarum Iſaaci Caſauboni Editionem, Græviana etiam auctiorem, una cum Vitis illius, filiique Merici, prolixioribus, iſti jungendis, ante annos jam plures, expectari a ſe, in Epiſtolis ad me diverſis, juſſit Vir Doctiſſ. Theod. Janſonius ab Almeloveen, Med. D. & Acad. Harderviceenæ Profeſſor.

Digitized by Google

cat: quod, cum antea Ciceronis verbis & phraſibus uteretur, compoſitionem vero periodorum aliam haberet, poſtea, cum etiam hanc ad Ciceronis normam inſtitueret, ſeipſum quaſi ſuperarit. Qui græcis formulis in ſcribendis Epiſtolis delectantur, multas tum ex Caſauboni, tum ex Reineſii Epiſtolis colligere poſſunt. Recenſentur hic quoque ſæpe arcana quorundam eruditorum, quorum nomina non ſunt edita, quæ detexit aliqua ex parte Colomeſius in *Clave Epiſtolarum Scaligeri & Caſauboni*, quæ addita eſt opuſculis ejus literariis. Non tamen ille omnia notavit. Rittershuſius in Epiſtola ad Richterum ſcribit, ſe plures habere Caſauboni Epiſtolas, p. 231. *Ipſe jamdudum conſilium cepi colligendi magni Caſauboni literas, ad Germanos ſcriptas, εἰς ἓν σῶμα ἤγειν σύνταγμα, quarum eſſe tantum numerum ſcis, ut juſtum corpus queant efficere.* Ab eo, credo, impetravit plurimas Gronovius, quas editioni ſuæ adjecit. Extat ad Richterum ejus de illa re Epiſtola. Ejus Epiſtolas Richterus quadam ad Gronovium Epiſtola Romæ combuſtas nunciat p. 240. Latitant & in Bibliotheca Gudiana multæ Caſauboni Epiſtolæ.

JUL. CÆSARIS SCALIGERI *Epiſtolæ*, ut omnia, ſummo ingenio & judicio ſcriptæ. Totus nervoſus eſt & rerum plenus, vehemens ipſi ingenium, audax, acre, judicium penetrans; nonnunquam etiam cavillatorium, ut ſolent viri etiam ſummi aliqua in re labi. Adverſus Cardanum & Eraſmum virulentum ſcribendi genus inſtituit; nonnunquam in illos ſumme injurius: ſed hæc nunc extra inſtitutum noſtrum. Ejus extant *Epiſtolæ* & *Orationes*, in quibus multa continentur, quæ in Hiſtoria literaria tunc temporis agitabantur: multa ex illis diſcas, quæ ad ipſius conditionem & vitæ genus pertinent, multa de ejus libris, ſtudiis: amarulentæ illic multæ & rixoſæ ad alios Epiſtolæ, quibus beneficia ſua exprobrat. Duplex illarum Epiſtolarum, vel potius triplex editio eſt; una Toloſæ prodiit in 4. cum Orationibus adverſus Eraſmi Ciceronianum: altera editio in 8vo prodiit Lugd. Batav. alia editio Hanoviæ ann. 1612. in 12. ubi plures, quam in ceteris editionibus habentur epiſtolæ. Adjectæ ſunt Orationes elegantiſſimæ ab illo conſcriptæ, quæ non habentur in ceteris editionibus, ut Oratio in luctu filii, magnorum affectuum plena: item Oratio, qua parentat illis, qui in bello Turcico ad Viennam ceciderunt; fragmentum de laudibus anſeris, & luculenta de verbo *Inepti* Oratio; qua tota oratione illud agit, ut demonſtret Latinæ linguæ aptitudinem in rebus efferendis præ Græca: plena eſt optimis Obſervationibus. Sunt & ejus duæ epiſtolæ a Joach. Morſio Leidæ anno 1619. in 4to editæ, quæ non extant inter ceteras Epiſtolas. 70

Non minor parente filius JOSEPHUS SCALIGER, cujus & extant *Epiſtolæ*. 71 Ejus Viri maxima ſunt in rem literariam merita, qui velut pater quidam literarum per univerſam Europam ſalutandus eſt. Ex ejus ludo prodierunt, quos Batavia habuit, Viri illuſtres. Ejus Epiſtolæ eruditione omnigena pleniſſimæ ſunt; præter dictionem enim terſam & argutam proponuntur illic Philologica, Medica, Mathematica, Chronologica, & quæ ad Orientalem literaturam pertinent: judicia multa de Viris doctis, de libris, quæ legere, quæ excerpere debent harum rerum curioſi. Ejus Epi-

Digitized by Google

ſtolarum aliqua παραλειπόμενα in 12. a *Jac Revio*, ſi recte memini, publicata ſunt. Sunt & Epiſtolæ Gallica lingua ad Scaligerum ſcriptæ. Liber ille rariſſimus, atque multa continet ſingularia de libris & Viris eruditis: editus autem eſt poſt mortem Scaligeri a JAC. REVIO, Hardevici ann. 1624. in 8vo, hoc titulo: *Epiſtres Francoiſes des perſonnages illuſtres & doctes a Monſ. Joſeph. Juſt. della Scola.* Habentur hic explicationes multorum locorum in Autoribus claſſicis, conſultatur cum Scaligero de rebus plurimis. Si hæ Epiſtolæ conferantur cum ceteris, facient ad intelligentiam plurimarum rerum, quæ obſcuræ alias videbuntur. Ceterum & intelligendis difficilioribus Epiſtolarum Latinorum locis proderit *Clavis Colomeſiana*, de qua ſuperius diximus.

CAP. XXIV.

CONTINUATIO PRIORIS ARGUMENTI.

1. *Continuatio.* 2. *Claud. Sarravii Epiſtolæ laudantur.* 3. *Earum ſupplementa cum multis aliis ejus Viri Epiſtolis latitant in Bibliotheca Gudiana.* 4. *In ineditis multa habentur de liticulis eruditorum.* 5. *Latini Latinii Epiſtolæ.* 6. *Fortunius Licetus polygraphus.* 7. *Summus hic Ariſtotelis Encomiaſtes.* 8. *Ejus quæſita per Epiſtolam.* 9. *Erythræi Epiſtolæ.* 10. *Naudæi* 11. *& Reineſii diverſa de illo judicia.* 12. *Contra Reineſium defenditur ab Autore.* 13. *Salmaſii Epiſtolæ.* 14. *Paucæ earum ſunt editæ.* 15. *Moriſotti Epiſtolæ lutulentæ.* 16. *In Bartholini Epiſtolis Phyſicæ & Philologicæ Obſervationes.* 17. *Epiſtolarum pretium plerumque neglectum.* 18. *Eobani Heſſi Epiſtolæ.* 19. *Pauli Sarpii Epiſtolæ.* 20. *Iniquum de illo Cardinalis Perronii judicium.* 21. *Hugonis Grotii Opus Epiſtolicum* πολιτικώτατον. 22. *Quo ſtylo ſint conſcripta.* 23. *Qui ex illo fructus haberi poſſint.* 24. *Balzaci Literæ ſelectæ Gallicæ,* 25. *Latinæ.* 26. *Howelii iniquius de Gallicis & Balzacianis literis judicium.* 27. *Gallica grandiloquentia.* 28. *Diverſa judicia de eloquentia Balzaci.* 29. *Lis Poëtica de præſtantia Vini & Cereviſiæ inter Guietum & Grotium.* 30. *Pignorii Symbolæ Epiſtolicæ.* 31. *Carteſii Epiſtolæ.* 32. *Conringii* σύνταγμα *Epiſtolicum e præfationibus congeſtum.* 33. *Puteani Pompa Proſphonetica.* 34. *Collectiones Dedicatoriarum ſuadentur.* 35. *Sturmii Prolegomena.* 36. *Tanaquilis Fabri Epiſtolæ.* 37. *Emendantur in illis Autorum loca.* 38. *Fabri audacia.* 39. *Ejuſd. liber de unione religionum.* 40. *Calamitates domeſticæ.* 41. *Caſelii Epiſtolæ ſparſim editæ.* 42. *Ejus elogium.* 43. *Operum ejus Collectio a multis inſtituta.* 44. *Ejus epiſtolæ ad viros Principes.* 45. *Epiſtolarum ineditarum a Dransfeldio volumen procuratum.* 46. *Epiſtolæ ineditæ in Bibliotheca Gudiana.* 47. *Joſephi Scaligeri elogium de Caſelio.* 48. *Petri Martyris Angleri Epiſtolæ Politicæ.* 49. *Aliæ a Puteano collectæ.* 50. *Item Foxii & Oſſati &c. laudantur.* 51. *Stylus Epiſtolarum Civilium.* 52. *Naudæi.* 53. *Sepulvedæ.* 54. 56. *Barlæi Epiſtolæ.* 55. *De hujus Poëſi judicia.* 57. 69. *Petri Gruteri* κακοζηλία *Lipſiana.* 58. *Fr. Mar-*

Fr. Martini facetæ Epiſtolæ. 59. *Lauri Epiſtolæ,* 60. *Poëmata, & cetera ſcripta.* 61. *Strena de Nihilo Paſſeratio ſubrepta.* 62. *Ejus liber de annulo pronubo B. Mariæ virginis.* 63. *Lipſii ſtylus.* 64. *De Lipſii Epiſtolis Mareſii* 65. *& Nicolai Heinſii judicia.* 66. *De imitatione ſtyli Lipſiani judicium Autoris.* 67. *Bertilius Canutus,* 68. *Puteanus,* 69. *Petrus Gruterus,* 70. *Cœlius imitatores Lipſiani.* 71. *Centuriæ V. Epiſtolarum Lipſianarum novarum e Gudiana Bibliotheca edi poſſunt.* 72. *Zeileri Epiſtolæ Germanicæ ad LL. CC. Scriptores referendæ.* 73. *Coppini,* 74. *Philalthei,* 75. *Laurentii Epiſtolæ.* 76. *Wouwerii Epiſtolæ* 77. *magnis auctariis e Bibliotheca Gudiana amplificari poſſunt.* 78. *Lindenbrogii in Wouwerium maledicentia.* 79. *Plagii accuſat ob Tractat. de umbra, Jano Guilielmo ſubreptum.* 80. *Miltoni Epiſtolæ familiares.* 81. *Ejus ſolœciſmi,* 82. *poëmata Anglica ſine rhythmis.* 83. *Schickhardi & Berneggeri Epiſtolæ mutuæ mathematicæ.* 84. *Georgii Richteri Epiſtolæ adverſus Patinum defenduntur.* 85. *Quædam rariora earum argumenta recenſentur.* 86. *Baudii Epiſtolæ,* 87. *quo ſtylo ſcriptæ.* 88. *Baudii amores,* 89. *a Petro Scriverio deſcripti.* 90. *Bongarſii & Lingelheimi Epiſtolæ.* 91. *Jacobi Vecſtiani Epiſtolæ.* 92. *Italici libri raro ex Italia exportantur.* 93. *Joh. Nic. Saulii Carregæ,* 94. *Henckelii,* 95. *Boxhornii,* 96. *Patini Epiſtolæ.* 97. *Jacobi Howeli Epiſtolæ Anglicæ* 98. *cornu copiæ variarum rerum exhibent.* 99. *Buchneri,* 100. *Calvini,* 101. *Theologorum Remonſtrantium,* 102. *Martini Ruari,* 103. *Chriſtiani Liberii Epiſtolæ.* 104. *Le Secretaire Critique du Sieur B. P. dit du Jonquier.* 105. *Varii Epiſtoliographi recenſentur, Calcagninus,* 106. *Sacratus,* 107. *Rycquius,* 108. *Caſonius,* 109. *Ferrarius,* 110. *Cabeliavius,* 111. *Ramus, Becmannus, Omphalius,* 112. *Perpinianus,* 113. *Languetus,* 114. *Fabricius,* 115. *Heinſius,* 116. *Turnerus, Robortellus, Siberus,* 117. *Feminæ etiam, Olympia Fulvia Morata,* 118. *Weſtonia Laura,* 119. *Aloiſia Sigæa.* 120. *Principum Luneburgenſium & Joh. Val. Andreæ literaria commercia.* 121. *Collectores variarum Epiſtolarum, Michaël Brutus, Melchior Junius.* 122. *Epiſtolæ Indicæ & Japponicæ.* 123. *Nieuhoffii Itinerarium Chinenſe ex his Epiſtolis excerptum.* 124. *Epiſtolæ Italicæ ab Aldo Manutio,* 125. *a Bartholomæo Zuchi,* 126. *Antonio Bulcſone collectæ.* 127. *Aloyſii Groti cæci Epiſtolæ Italicæ,* 128. *Johannis Donne Anglicæ.* 129. *Medicæ variorum Epiſtolæ.* 130. *Epiſtolæ Eccleſiaſticæ antiquorum.* 131. *item de negotiis ſocietatis Jeſu.* 132. *Peregrinatorum Epiſtolæ Busbequii,* 133. *Sorbieri.* 134. *Politicæ Perezii,* 135. *Paſquierii,* 136. *Viglii Zwichemii ab Aytta.* 137. *Petri de Vineis.*

Vaſtius hoc eſt, quod ſuſcepimus, argumentum, quam ut una tractatione abſolvi poſſit. Tantus enim Epiſtoliographorum eſt numerus, ut, ſi omnes recenſere animus ſit, voluminis integri, non aliquot paginarum, res ſit. Neque inſtituti noſtri eſt, omnia cum pulviſculo hic congerere: præcipuos ex illis tantum enumeramus, inprimiſque illos, qui Hiſtoriæ literariæ inſerviunt: quam 1

telam,

Digitized by Google

telam, quandoquidem ſemel orſi ſumus, nunc eo, quo cœpimus, filo continuabimus. Prodeat itaque nunc poſt ſuperiores, a nobis enumeratos,

2 CLAUDIUS SARRAVIUS, Senator Pariſienſis, genere & doctrina
vir illuſtris, magnam habuit cum eruditis ſui temporis familiaritatem: hinc frequens ipſi Epiſtolarum cum ipſis commercium ſuper varii generis argumentis. Miſcentur illic Hiſtorica, Philoſophica, Philologica, Theologica, neque ulla illic epiſtola eſt, quæ rerum ſterilis ſit, & ſola mutua civilitate abſolvatur. Judicia illic habentur de viris doctis, de editionibus librorum, de locis Autorum corruptis, & plura alia; neque ſtylo inculto, ſed eleganti plane & terſo. Imprimis id laudandum eſt, quod plerumque ſubjiciantur virorum doctorum reſponſoriæ: quod non ita fit in aliis, quodque deſideravit vir Clariſſ. Thomaſius in *Præfat. Epiſtolarum Boxhornii.* Obſervatur etiam accurate ordo temporis, quod non ita in aliis. Viri autem, a quibus ad Sarravium, & ad quos Sarravius ſcribit, longe ſunt celeberrimi, Salmaſius, Grotius, (quorum plures illic reperiuntur), Heinſii, Alexander Morus, Gronovius, Blondellus, Voſſii, quanta nomina! Ut duo memorem notabilia e magno illorum numero; unum eſt, quod de Bodini Dialogo habet aliquot in locis, cujus jam ſupra facta eſt mentio; alterum de fragmento ex Anaſtaſio Bibliothecario, de Johanna Papiſſa. Liber modicus eſt in 8vo editus ann. 1654. Arau-
3 ſione in Gallia. * In editis multæ ſunt lacunæ, quibus habebantur nonnulla, quæ tunc temporis non poterant publicari. Illa nunc omnia e Bibliotheca Gudiana ſuppleri poterunt: poteritque vir illuſtris tertia parte auctiores dare has epiſtolas.
4 * In illis occurrunt multa de literatis arcana, quæ non niſi in aurem dici poterant; multa de Heinſio, ejusque controverſia cum Salmaſio habentur. Heinſium vocat doctorem nonoſyllabum; pleræque ad Salmaſium ſcriptæ. Gallicæ Latinis miſtæ. Ut aliqua memorem: Tenuiter de Zuerio Boxhornio judicat, quem multa ſcribere ait, at parum conſiderate, adducendo Autorum loca, ſibi non ſatis perpenſa. Theodoreti editionem a Sirmondo procuratam imperfectam vocat, quod 16. vel 17. libros, qui ſunt Theodoreti, & Athanaſio vulgo adſcribuntur, verum ſub nomine Theodoreti a Photio citantur, omiſerit. Grotii de Salmaſii libris de Uſuris ac Mutuo judicia recenſentur; ac inter alia damnat Salmaſii ſententiam Grotius, qua *rem alienam teſtamento relinqui poſſe* negaverat. Multa hic de eruditorum liticulis, ſtudiis, judicia. Optime mereretur de literatis vir illuſtris, ſi epiſtolas impreſſas cum ſupplementis recudi, atque ineditas addi curaret. (*eee*)

5 LATINUS LATINIUS Viterbienſis, vir doctiſſimus, magni apud Pontificios nominis, cujus elogium videas apud Lipſium *Cent. 2. Miſcell. Epiſtolarum 39. & 75.* magnæ peritiæ in Conciliorum hiſtoriis & in Canonibus veteris Eccleſiæ. Scripſit *Epiſto-*

(eee) Claudii Sarravii, & Amicorum, Epiſtolæ 275. e voto Morhofii, ſuppletis lacunis, auctiores e Biblioth. Gudiana jam prodierunt, adjectæ Gudii ipſius, & Amicorum ad eum, aliorumque Virorum Doctorum, Epiſtolis, a Gudio conquiſitis, in Editione, quam Pet. Burmannus, Joh. Georg. Grævii Auſpiciis, A, 1697. in 4to maj. curavit. Ultrajectina.

Epiſtolas multas tum Cardinalium, tum ipſius Pontificis nomine, cui ab Epiſtolis fuit; in quibus multa ſunt, quæ pertinent ad ſtatum Eccleſiaſticum & Civilem, multa quoque de Autoribus judicia, & locorum quorundam emendationes. Editus liber eſt Romæ ann. 1639. in 4to. Poſt mortem ejus ante annos aliquot prodiit ejusdem Autoris *Sylloge* aliqua *variarum Obſervationum*, in varios Autores ſacros & profanos, Poëtas, Conciliorum & Canonum Scriptores, quæ publicata e ſchediasmatibus ejus Romæ, ſub titulo *Bibliotheca*, in fol.

FORTUNII LICETI, Medici & Philoſophi Patavini extant multi libri 7
magna mole congeſti & ſcripti. Jure optimo inter Polygraphos hic numerandus,
quo fit, ut non usque adeo ſelecta ſemper ſcribat. Laudari tamen ob variam eru-
ditionem meretur, quam in Medicis, Philoſophicis, & Philologicis habuit. * To- 8
tus Ariſtotelicus ad ſuperſtitionem usque, quod vel ex eo patet: nam ſententiam
de via lactea ut meteoro defendens maluit in gratiam Ariſtotelis duplicem fingere
γαλαξίαν, unam æthercam, alteram ſublunarem adverſus omnem rationem & ve-
ritatem, ne ulla in re falſus videri poſſet Ariſtoteles. Ejus extat quoque liber cum
titulo: de *pietate Ariſtotelis adverſus Deum & homines*, totus in laudem Ariſtotelis ſcri-
ptus, & vel æternam ipſi ſalutem pollicetur. * Miſit ille in lucem *quæſita per epi-* 9
ſtolam ſex, ſeptem, in 4. ſpiſſis Voluminibus, quibus tractantur argumenta Medica,
Philoſophica, Philologica, de quibus ipſum conſuluerant viri eruditi. Sed tamen
& inter Locorum Communium Scriptores tueri nomen ſuum poteſt. Janus Par-
rhaſius Philologus ante Licetum ſimili titulo de argumentis Philologicis ſcripſerat.
Ejus extant *quæſita per Epiſtolam* in Theſauro ſeu Face Critica Gruteri.

JANI NICII ERYTHRÆI, cujus jam ſupra toties mentio facta eſt, 10
elegantes exſtant *Epiſtolæ*, ſtylo cultiſſimo ſcriptæ, rebusque refertæ, quæ ad hiſtoriam
illorum temporum pertinent. Multa ex illis diſcas, quid Romæ, quid in Italia tota
rerum geſtum ſit; qui viri literati vixerint, quid præclari in lucem ediderint: de
quibus judicia hinc illinc interſperſit. Nemo hoc tempore Ciceronem magis
æquavit, & auream illam Romanorum Scriptorum eloquentiam, quam vir ille: qua-
re & ratione ſtyli & rerum legi poteſt. Ejus Epiſtolæ editæ ſunt Coloniæ Ubio-
rum, (vel potius Amſterodami; locus enim falſus) ann. 1645. in 8vo. * Ejus di- 11
ctionem vehementer extollit Gabriel Naudæus *epiſt. 93.* Ita enim ad illum ſcribit:
*quæcunque proſa & verſa oratione ſcribis, ita me capiunt & delectant omnia, ut præ te uno
veteres meæ deliciæ Bembi & Politiani videantur mihi illiberales eſſe & infaceti.* * Iniquius 12
eſt Reineſii de illo viro judicium, qui *epiſt. 66.* ad Rupertum, ut ex loco illo apparet,
ſibi habet ὁμόψηφον. Ita enim: *Nicii Romani, quæ prodiere, omnia nunc habeo, & lego;
judicium in eo deſidero & ipſe; itemque majorem Græcæ literaturæ cognitionem, a qua impa-
ratior eſt. Ejus epiſtolis delector ideo, quod res urbanas & doctos hac ætate homines ex iis
poſſim cognoſcere. Videtur hoc ſolum quæſiſſe iſto ſcribendi genere, ut quantum Latina lingua
valeat, experiretur. In Vitis multa memorabilia obſervo in Exemplis* τὸ ἐπίφορον εἰς μυθό-
για ſuæ ſuperſtitioni accommoda. * Velim illa judicii παροράματα detexiſſet Reineſius, 13

quæ ego, niſi forte in Exemplorum libro, non deprehendo. Sed ea ipſe excuſat. Græcæ linguæ imperitiam ubi prodat Nicius, non inveni, Latine enim ſcripta ſunt omnia. Si ita graſſari judiciis velimus, eſſent forte & in Reineſianis ſcriptis, quæ ad cenſuram vocari poſſent.

13 SALMASII *Epiſtolæ* prodierunt poſt mortem iſtius viri, doctrina varia plenæ, ut fuit ille vir diffuſæ lectionis & ingenii; ſed paucæ illæ ſunt, quarum ego
14 longe plures ab illo ſcriptas eſſe exiſtimo. * In tanta enim celebritate hominum viventi pene quotidianum fuit Epiſtolarum commercium, quarum αὐτοσχεδιάσματα ipſi perierunt, & in angulo apud viros doctos ſparſim latent. Ut enim extemporalis fuit in omni lectione ſua, omniaque, prout ſemel conceperat, in typographiam miſerat, ita vix credibile eſt, Epiſtolas illum deſcripſiſſe: dolendum tamen eſt, intercidiſſe illas, in quibus fortaſſe multa fuerunt, quæ prodeſſe orbi literato potuerint. Apud Sarravium non paucæ ejus Epiſtolæ leguntur, quas in Opere illo Epiſtolarum non deprehendas. Reperiuntur & in Bibliotheca Gudiana nonnullæ.

15 CLAUDIUS MORISOTTUS, vir doctus apud Gallos, ſcripſit *Epiſtolas* varii argumenti. Ejus Opus eſt, quod inſcribitur *Orbis Maritimus*, ſed, quod profecto ſpei & voto virorum eruditorum non reſpondet. Multa illic debuiſſet agere de commerciis maritimis, de bellis maritimis, & ſimilibus argumentis, de quibus pauca admodum & ſatis jejuna. Ejus Epiſtolæ varia continent Philologica; ſed triti & obvii argumenti. Tituli & capita Epiſtolarum nonnunquam magnifici aliquid minantur; ſed tamen accidit illis, quod Horatius ait:

turpiter atrum
Deſinit in piſcem mulier formoſa ſuperne.

Nonnunquam inepta aliqua declamatiuncula totam Epiſtolam abſolvit. Nonnulla etiam Carmina ſua & Elegias adjecit, ut ſingulares in tædioſo & prolixo opere delicias; ſed quibus parum ineſt delicati, modo ſordibus & vitiis proſodicis immunes eſſent. Editæ ſunt in 4to. Scripſit etiam *libros Faſtorum Chriſtianorum*, ad exemplum Ovidii, ſed nihil eſt in illis poëtici ſpiritus.

16 THOMAS BARTHOLINUS *Epiſtolarum Centurias* aliquot edidit, tum quas ipſe ad alios ſcripſit, tum quas alii ad ipſum ſcripſerunt: in quibus agitur de argumentis Medicis, Phyſicis & Philologicis. Bene meritus eſt vir ille de omni doctrinæ genere, nec in ipſa ſenectute ſua deſiit bene mereri, nec Epiſtolas ſuas bo-
17 no publico invidit: * quod ejus inſtitutum utinam & ſequerentur viri docti; multa enim ex Epiſtolarum commercio diſci poſſunt, quæ tamen plerumque negligenter habentur a viris doctis; tum, quod ſibi nota ſcribant & familiaria, & facilem illorum jacturam habent, cum tamen illa omnia pretium ab annis capiant, & apud poſteritatem demum illo, quo merentur, numero habeantur. Quod ſi quis in Epiſtolas tales incidere poſſit, cum diſtrahuntur Bibliothecæ virorum doctorum, is tanquam theſaurum comparet: plerumque enim ſpernuntur ut leviora.

18 EOBANI HESSI *Epiſtolæ* ſperni non debent. Fuit ille ſuo tempore Poëta

magni

magni nominis, magnis virorum doctorum familiaritatibus implicitus. Illius epi-
ſtolæ a *Joach. Camerario* collectæ, vel ideo in pretio habendæ, quod tanti viri nomen
præferant: nam ad illum pleræque ſcriptæ faceti quidem argumenti plerumque;
ſed tamen in quibus multa etiam reperiantur notatu digniſſima. Ejus libri jam ſu-
pra a nobis facta eſt mentio in *Cap. de Vitar. Scriptor.* deſcriptio quippe vitæ ejus
præmiſſa eſt his epiſtolis. Prodiit liber Norimbergæ ann. 1553. in 8vo.

PAULI SARPII *Epiſtolæ* jam ſupra a nobis commendatæ, cum ageremus *de Vi-* 19
tarum Scriptoribus. Sunt vero illæ Italica lingua ſcriptæ, quæ anno 1673. in 12. de-
mum publicatæ ſunt; in quibus omnia pene ſunt politici argumenti. Nam fere
de omnibus Europæ rebus, ut tum erant, judicia inſtituit: inprimis de Statu Vene-
to, Pontificio & reliquorum Italiæ Principum. * Ineptum eſt & malignum Cardi- 20
nalis Perronii de eo judicium in Excerptis illis ſuis; qui de illo ita: *Je ne remarquay
rien d'eminent en cet homme; il a un bon jugement & bon ſens, mais de grand ſçavoir point,
je ne vis rien que de commun, & un peu plus que Moine.* Adverſus ſolem hoc loqui eſt.
Qui norunt, quantas, qualeſque res geſſerit Sarpius, quibus ille doctrinis excellue-
rit, illi non ſupra Monachum, ſed & ſupra Cardinalem, ac ipſum hunc Perronium,
ſapuiſſe largientur.

HUGONIS GROTII *Epiſtolæ* a viro maximo profectæ ſummo in pretio eſſe 21
omnibus debent. Tot certe tantaque vir ille ſcripſit, ut ſeculi noſtri Phœnix me-
rito dicendus ſit. Paucæ ejus epiſtolæ editæ primum fuerunt, quarum ipſum ta-
men magnum ſcripſiſſe numerum veroſimile eſt, tanta negotiorum civilium mole,
in tanto eruditionis apparatu. Ejus epiſtolæ ad Gallos aliquoties editæ, ultimaque
editio Lipſiæ prodiit curante Geſſenio anno 1674. in 12. in qua id laudandum, quod
Indicem iis adjecerit, quem ego omnibus epiſtolis adjectum vellem: nam & utiliſſi-
mus eſt, & multo labore levat legentes. Nunc tandem *Opus vaſtum Epiſtolarum Gro-
tianarum* prodiit, quod hactenus in Bibliothecis virorum illuſtrium delituerat, quod-
que Iſaacus Gruterus a Blauio jam dudum typis deſtinatum teſtatur in quadam ſuper
Opera nonnulla Verulamii Latina præfatione. Continentur in illis varia, ut fuit
ipſi ingenium ad omnia natum, Politica, Eccleſiaſtica, Theologica, Juridica, Philolo-
gica, judicia de libris. *Nec deeſt illi orationis cultus, quanquam ſtylus ipſi interdum 22
ex argumento ſordes aliquas trahat, & ſe ad hominum, quibus ſcribit, indolem com-
ponat. Reperiuntur enim interdum epiſtolæ ſimplici plane humilique dictione ſcri-
ptæ, ac ſine ulla moroſa meditatione. Sed cum rem aliquam unice agit, nemo ipſo
vel dulcior eſt Poëta, vel elegantior Orator, aut nervoſior Hiſtoriographus. Adeo
ubique vir ille domi eſt, & velut in fundo ſuo dominatur. Quam in Politicis epi-
ſtolis ingenio rerum attemperare calamum debeat earum Scriptor, ille novit, qui in
hoc negotio verſatur; ubi verborum cura ſuperſtitioſa quidem non eſt, ſed debent
illa ad rei expreſſionem ſingulari ratione eſſe accommodata; quod Erythræus *Pinacoth.
III. n. 27.* in Franciſco Viſdomino notavit. In his Grotii epiſtolis multa ſunt, quæ Sta-
tum univerſæ Europæ ſuo tempore denudant, quæ aliunde difficulter petuntur.

23 * Recte ergo, qui præfationem ad Lectorem ſcripſit, de his Epiſtolis judicat : *Ut Theologica, Philologica, & quæ ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam, ac Juriſprudentiam pertinent, miſſa faciamus, non pauca hinc hauriri poterint ad illuſtrationem hujus noſtri ſeculi hiſtoriæ mire conducentia. Dum enim magno Succiæ Cancellario Axelio Oxenſtiernæ res in Gallia geſtas refert, multa ſuppeditat, ex quibus de Galliæ tum temporis conſiliis artibusque ac conatibus Cardinalis Richelii, certius aliquando ferri poterit judicium, quam ex iis, qui ejus ævi hiſtoriam data opera ſcripſerunt. Uti enim ex Ciceronis epiſtolis multa diſcimus, quæ fruſtra in temporum illorum Hiſtoricis requiramus, quippe quibus multa ignota fuerant, quæ Ciceroni patuerunt, qui & Virorum in Rep. Romana Principum facta, dicta, ſuſpiciones, ſuaque ipſius cogitata ſine fuco aperit: ita ex Grotianis Epiſtolis, quæ inter Suecos & Gallos agitata ſint, quæ poſt ſparium acta, utriusque gentis artes, timores, peccata, tutius ſæpe cognoſcemus, quam ex ſcriptis, quæ eo animo edita ſunt, ut honori alterutrius Gentis conſuleretur. In hiſtoriis cavent plerumque ſcriptores eorum partibus officere, inter quos vivunt, eorum peccata diſſimulant, hoſtium vero commiſſa augent, & vividis coloribus pingunt. At in Epiſtolis candidius agitur, libere notantur, qui aliquid vituperio dignum admiſerunt, laudatur virtus, ubicunque reperiatur. Præterea hic multa occurrent, quæ ſolent negligi ab hiſtoriarum ſcriptoribus, at ſine quibus de Principum rebus geſtis vix ſatis tuto judicari poteſt. Notum eſt nimirum, Legatos ad Principes, a quibus ſunt miſſi, vel ad eorum Miniſtros, teneri, quam ſæpiſſime poſſunt, Commentarios rerum, quæ aguntur ac dicuntur in Aulis, in quibus verſantur, mittere, etiamſi nihil habeant, quod ſcribant, præter rumores: quia ex rumoribus iſtis ſæpe, quid ſint acturi hoſtes, aut etiam, quod aliquando minoris non eſt momenti, quid de rebus judicent Principes, & ad quas inclinent partes, optime colligitur. Imperite ii judicant de ejuſmodi Commentariis Legatorum, qui eos contemnunt, quod falſos rumores in iis annotatos aliquando deprehendant. Inter artes politicas, quibus ducuntur populi, terrentur hoſtes, animi alliciuntur vel alieniores fiunt, rumores eſſe caute atque in tempore ſparſos, ii demum ignorant, qui ſunt omnium hiſtoriarum, imo vitæ communis, ignari. Itaque & talia noſci, & hiſtoricorum & omnium eorum, qui hiſtoriam amant, multum intereſt; id autem aliunde reſciri nequit, quam ex Epiſtolis eo ipſo tempore ſcriptis, quo evanidi rumores ſpargebantur.* Vere hæc de Opere illo Epiſtolico prædicant, qui ediderunt; qui ſi Indicem rerum quoque adjeciſſent, optime ſane de nobis meriti fuiſſent: nunc in illo vaſto Opere multa latent, quæ non niſi magno labore erui poſſunt. Sunt tamen & ſecundum temporum ſeriem Epiſtolæ diſpoſitæ, quod ad hiſtoriam magnopere conducit. Putaverim ego ſane plures etiamnum editas eſſe viri hujus Epiſtolas: ac vidi ego non paucas in Bibliotheca Gudiana, quas ego in illo Opere extare non credo.

24 JOH. LUDOVIC. BALZACI *Literæ ſelectæ*, Gallico ſermone ſcriptæ, Amſtelodami apud Elzevirios editæ ann. 1656. in 12. Apud populares ſuos varia expertus eſt judicia ob novum aliquod dictionis genus in Gallico ſermone: eſt enim argutus, floridus, metaphoris aliquantulum indulgens; quæ ſcribendi ratio quibuſdam, qui caſtiga-

Digitized by Google

caſtigatiores videri volebant, diſplicuit. Nam Satyræ adverſus illum ſcriptæ & integri libri, quos ipſe tamen valide ſatis excepit & retulit. * *Latinas Epiſtolas* ſcripſit, 25
quæ raræ ſunt, in quibus ſingularis quidam linguæ Latinæ nitor, & Gallica quædam facundia, optime ad ſermonis Latini genium applicata. In Gallicis epiſtolis habentur ſingularia de rebus literariis & Autoribus judicia. * Non has tantum, 26
ſed & aliorum Gallorum, Epiſtolas perſtringit JACOB. HOWELIUS *in literis ſuis familiaribus*, Anglica lingua ſcriptis; nam epiſtola 1. dicit, vicinos ſuos transmarinos, vernacula lingua ſcribentes, ſtylo uti marcido, qui ſimilis ſit corpori carnoſo ſine junctura & arteriis. Vocat eorum expreſſiones hecticas & meris verbis flatulentas, aranearum telas, quæ non ſtringant Lectores. Elegantiſſime ſonant Anglica verba: *Others there are among our next transmarin neighbours Eaſtward who write in their own language, but their ſtile is ſo ſoft ano eaſia, that their Letters maybe ſaid to be like bodies of looſe fleſh Without ſinews, they have neithcir Joynts of art, nor arter es in them; they have a Kind of ſimpering ant lanck hectic expreſſions made up off a bombaſt of words and finical affected complements only: Icannot wel away with ſuch ſleay ſtuff, with ſuch cobwebcompoſitions, where there is noſtrength of matter, nothing forthe Reader to carry away with him, that may inlarge the notions off his ſoul: One ſhal hardly find an apothegm, example, ſimile or any thing of Philoſophy, Hiſtory, or ſolid Knowledge, or as much as one new created phraſe, in a hundred of them; and to draw any obſervations out of them, Were as if one went about to diſtil cream out of froth; Inſomuch that it may be ſaid of them, whad was ſaid of the Eccho, That ſhe is a meer ſound, and nothting elſe.* De Balzaci literis ita judicat: *I return you your Balzac, by this bearer, and when I found thoſe Letters, wherein he is ſo familiar with his King ſo flat, and thoſe ſo Richelieu, ſo peſſ d' vvith prophane hyperboles, and larded up aud dovvn dovvn vvith ſuch groſs flatteries, vvith others beſides vvhich he ſends as Urinals up aud dovvn the vvorld to lork into his vvater, for diſcovery of the crazy condition of his boydy. I forbore him further.* Verum gentili illi odio paululum hic indulgere nobis videtur bonus Howelius. Quæ enim ille in literis requirit, ad literas, qua literas, proprie non pertinent, ac poſſunt vel ſine his elegantes ſcribi literæ. Quis enim apophthegmata, exempla, ſimilia, in epiſtolis, qua talibus, quærat? Neque enim Declamatores ſunt Epiſtoliographi. Ac vereor, ne Galli Anglis, ac ipſi Howelio, qui prodigi in his & ſimilibus ſunt, affectationem, etſi ingenioſam, exprobrent. * Illæ epiſtolæ, quas junior edidit, turgent metaphoris, & aliquid 27
Aſiatici ſonant. Maturiore ætate temperavit ſibi paululum, & quod tumidum antea videbatur, in mollius dicendi genus commutavit. Si quid ego judico, Gallicæ illius eloquentiæ, vel potius grandiloquentiæ, quam genti illi familiarem in Sulpitio Severo, Eucherio aliqui, in Budæo Eraſmus, notavit, ſpecimen in illo quoque obſervare mihi videor. * Magna interim partium ſtudia fuerunt in Gal- 28
lia adverſus hujus viri eloquentiam, aliis ut novam integris libris damnantibus; aliis ut perfectiſſimi ſermonis exemplum imitantibus. Hiſtoriam omnem ejus rei prolixa diſſertatione complexus eſt Sorellus in Bibliotheca Gallica. * In Balzaci epiſto- 29
lis

lis notari merentur, quæ habet de lite inter Guietum & Grotium ſuper præſtantia vini & cereviſiæ p. 313. Franciſci Guieti ruſticum epigramma pro vino adverſus Batavos cereviſiæ potores illic legatur. Grotii vero Phaleucus pro cereviſia inter poëmata ejus reperitur.

30 LAURENTII PIGNORII *Symbolæ Epiſtolicæ* plenæ ſunt bonæ frugis. L. Pignorius, Profeſſor Patavinus, varia in lucem miſit docta & laborioſa. Is Symbolarum Epiſtolicarum librum primum edidit Patavii ann. 1629. *in 8vo,* quem plures non ſunt ſecuti; in quibus varii argumenti multa cumulantur, præcipue vero antiquaria. Multa illic ſunt, quæ ad Juriſprudentiam & Hiſtoriam pertinent. Elucidantur Autorum varia loca, explicantur Inſcriptiones veteres. Optimus eſt pro Criticis & Antiquariis liber.

31 RENATI CARTESII *Epiſtolæ* pleræque Phyſici argumenti ſunt. Novæ Philoſophiæ autor fuit Carteſius, quæ tamen non ita nova eſt, ut non apud antiquos ejus dogmata appareant, ut per ſingula capita facile demonſtrari poſſet. Fuit, qui illa ex Moſe deducere voluit, primis ſcilicet Geneſeos capitibus, quód ipſi Carteſio ne quidem per ſomnium in mentem veniſſe opinor. Ejus hypotheſes vix per ſe ſunt intelligibiles, niſi illuſtrentur viva doctrina. Mathematicas certe corporum affectiones, & quicquid ab iis operationum dependet in natura, ut ſunt permultæ, nemo profundius & exquiſitius demonſtravit, quam Carteſius. Poſt mortem ejus editæ ſunt epiſtolæ in 4to, Lugd. Batav. quæ ad viros doctos ſcriptæ ſunt ſuper dubiis Philoſophiæ ſuæ locis. Nullo itaque ex Commentario melius intelligi poteſt doctrina Carteſiana, quam ex iſto, quem præbent epiſtolæ. Multa illic proponuntur rariora naturæ *φαινόμενα,* in quibus explicandis illic ſuum exercuit ingenium. Gallica etiam lingua plures ſcriptæ.

32 HERM. CONRINGII *Epiſtolæ* prodierunt Helmſtadii *in 4to,* junctim editæ,
quæ prius ſparſim editæ fuerunt, & librorum frontiſpiciis præfixæ. (*fff*) Ejus enim
viri celebritate commoti multi, qui monumenta ingenii publicarunt, ipſius operam
ſollicitaverunt in præfationibus Operibus ſuis præmittendis; eas in unum corpus redegit,
quo continentur multa Theologica, Hiſtorica, Phyſica, Politica, Philologica,
33 prout argumenta librorum ſe ipſi obtulerunt. * Adjecit quoque librorum ſuorum
præfationes, quod olim quoque fecit Ericius Puteanus, qui e Præfationibus & Dedicationibus
librorum, quos ipſe confecerat, peculiare Syntagma collegit, ſub titulo,
Pompæ Prosphoneticæ, uſui forte futurum ſingulari illis, qui dedicatorias epiſtolas ſcri-
34 bunt. * Conſilium non adeo ſpernendum, ſi quis corpus aliquod ſelectiorum Dedicationum
ex variis Autoribus collectum conficeret. Solent enim in iis cumulari
floridi

(*fff*) Herm. Conringii Epiſtolis addenda ſunt duo illarum, ad Ferd. Fürſtenbergium, Epiſc. Monaſterienſem, & Steph. Baluzium Syntagmata poſthuma, ob variam Eruditionem, Antiquariam imprimis & Hiſtoricam commendanda, quæ, cum Utriuſque Reſponſoriis, Helmſtadii Anno 1694. in 4to, edidit Caſp. Cörberus, Eloqu. in Acad. Julia Profeſſor, plurium ad eruditos alios, quæ has ſint ſecuturæ, ſpem ſimul injiciens.

Digitized by Google

floridi ſtyli argumenta, enthymemata encomiaſtica, quorum præcipuus Orationi-
bus Panegyricis uſus eſt; ne quid dicam de uſu illo in argumentis librorum quaſi
ſummaria notitia cognoſcendis. * Eo modo JOHANNIS STURMII quo- 35
que Præfationes ſub titulo *Prolegomenorum* in unum corpus collectæ ſunt, Tiguri-
que editæ, in quibus, ut editor Toxites recte ſentit, ſunt multarum artium rerum-
que optimarum inſignes loci, quarum uſus non minori cum utilitate, quam judicio
explicatur. Hic de Dialecticis, de via intelligendi Platonis Dialogos, de imitando
Cicerone, contentione inter Eraſmum & Longolium orta, de verborum ἀναλύσει
ac delectu, de lectione Ciceronis, de Demoſthenis atque Æſchinis diſcrimine, de
dicendi artibus, de Hiſtoriæ utilitate, multa proponuntur.

TANAQVILIS FABRI *Epiſtolæ* Philologici argumenti ſunt. Vir do- 36
ctiſſimus fuit, Philologus, Græcarum literarum peritiſſimus, velocis, ſed & auda-
cioris ingenii, Salmurienſis Academiæ Profeſſor. * Multa ex ingenio ſuo in Au- 37
toribus repoſuit, etſi MStis libris deſtitutus; quæ tamen ipſi temeritas nonnun-
quam feliciter ceſſit ingenii ſolertia ſæpe percipienti, quod alii magno labore in
MStis requirunt. * Non ſemel tamen aliis ob audaciam ſuam vapulat Scriptori- 38
bus: nam corrigit ſæpe pro lubitu mendoſa loca, *deſtruit, ædificat, mutat quadrata ro-
tundis.* Multa ſuarum conjecturarum complexus eſt his Epiſtolis, quarum libri duo
ſunt, quibus Autorum veterum loca adverſus omnium ſententias explicat, ob fe-
ſtivitatem ingenii & acumen magno in pretio habendus. Aliquem Epiſtolarum
illarum locum, ubi Livium reprehendit, ut qui quondam Latinæ linguæ vocem
non ſatis intellexiſſet, ſugillarunt Ephemeridum Scriptores Gallici, qui tamen ab ipſo
probe depexi libro quodam Gallico, cui titulus: *Journal du Journal.* * Scripſit, ut 39
hoc obiter memorem, *de Religionum Unione* librum Gallica lingua, quo nec Pontifi-
ciis nec Reformatis placuit; illorum vitia in nuditate ſua ſiſtens, horum vero invi-
diam incurrens, quod jungere gryphes equis laboraret: qui liber & in Belgicam
linguam converſus eſt. * Ceterum magnæ fuerunt iſtius viri calamitates domeſti- 40
cæ, de quibus ſæpe conqueritur: filiam doctam habuit, quæ hodie libros ſcribit in
gratiam Delphini; quæ & ipſa dicitur imitari Patrem. Edidit quoque prima Sca-
ligeriana, quibus præfationem præmittit, in qua de fatis ſuis queritur. De hoc
viro Patin. Epiſt. 77. legatur.

JOH. CASELII *Epiſtolæ* inter Germaniæ noſtræ κειμήλια literaria, ut omnia 41
iſtius viri, merito referendæ. * Lumen ille Germaniæ fuit, Græce & Latine do- 42
ctiſſimus, Orator, Philoſophus & omnium literarum vir, Roſtochienſis primum
Academiæ, hinc Helmſtadienſis, Profeſſor, ſuo exemplo, conſiliis, præceptis totam
tum temporis Germaniam pene informavit; a Principibus in conſilia, tam literaria
quam civilia, adhibitus. Huic Helmſtadienſis Academia illos progreſſus debet, quos in
ſolidioribus & elegantioribus ſtudiis fecit. Ex ejus enim ſchola prodierunt viri doctiſ-
ſimi, ad genium antiquitatis & veræ ſapientiæ formati. * Ejus Opera utinam ha- 43
beremus omnia uno Volumine comprehenſa. Jam diu laboratum id fuit Sereniſſi-
mis Ducibus Luneburgicis, ut omnia ejus Opera prodirent undecunque collecta, ſed
hacte-

hactenus res non præſtita fuit. Habuit in animo olim *Henricus Ernſtius* Opus Ca-
ſelianum conſtituere, qui Indicem ſcriptorum ejus imprimi curavit, cui tamen
multa deſunt. Beatus quoque noſter *Sperlingius* idem conſilium agitavit, in cujus
Bibliotheca pleraque ejus ſcripta aſſervata fuerunt. Magno illum elogio Grotius
44 in epiſtola ad Gallos 154. ornat. * Præcipuæ autem ejus Epiſtolæ editæ ad viros
Principes, in quibus multa de iſtorum temporum ſtatu civili & literario, multa de
viris doctis judicia. Illa tunc temporis Principum cura erat, quæ nunc (nam iſta
ſeculi noſtri perverſitas eſt) ad Pædagogos ablegatur. Editus ille liber Helmſta-
dii ann. 1619, curante Fuchtio. Editæ & aliæ quædam ejus ſunt Epiſtolæ, Vage-
tio curante, Hamburgi, & iterum aliæ ejusdem ad Victorium cum ejus reſponſo-
riis, quæ aliquoties editæ ſunt, in Victorii autem Epiſtolis omiſſæ, quod, ut Bœ-
45 clerus queritur, tantum decus Germaniæ aliqui inviderent. * Nunc vero Anno
1687. *Opus Epiſtolicum Caſelianum* per JUSTUM a DRANSFELD, Pæda-
gogii Gœttingenſis Rectorem, Francofurti editum eſt, exhibens Epiſtolas ad
Principes nobiles, viros celebres, propinquos, cives ac familiares, quæ in Fuchtia-
na & Vagetiana Editione non comparent, ac in XVI. libros ex ipſius Autoris
Adverſariis & MStis tributum. Præmittitur Conringii ad illum Epiſtola, in qua
de reliquis ſcriptis Caſelianis nonnulla narrantur, isque Autor ad cetera quoque,
quæ collegit, edenda impellitur: quod ut facere velit, etiam nos obteſtamur.
46 * Eſt & in ſcriniis Gudianis integra Epiſtolarum Caſelianarum centuria, hactenus
non editarum, niſi forte in nova illa collectione Dransfeldiana quædam ex iis ha-
bentur. Caſelii 37. Epiſtolæ reperiuntur in volumine Epiſtolarum αὐτογράφων
Blocii, de quo Lambecius *lib. 1. de Bibliotheca Vindobonenſi p. 55.* in quo multæ aliæ
47 ſunt *Gruteri*, *Camerarii*, *Giphanii*, *Rittershuſii*, *Sturmii &c.* Epiſtolæ. * Magnifi-
cum ſtylo Caſelii elogium tribuit Joſ. Scaliger lib. 3. Ep. 270. *Multi*, inquit, *Lati-
ne, pauci Romane loquuntur: & ſi qui forte Romane; at raro illum Ciceroniani ſeculi ge-
nium aſſequuntur. Qui hunc leporem in tua oratione non agnoſcit* (ſcribit ad Caſelium)
*is quid ſit Latine ſcribere, neſcit. Quid de verſiculis tuis dicam? Qui quantum ab omni fuco
& ambitione remoti ſunt, tantum Romanæ illius priſcæ ſimplicitatis & amœnitatis habent
Catullianæ.* De Caſelii Epiſtolis legi poteſt Epiſtola Vincentii Fabricii 7. ad Henr.
Vagetium.

48 PETRI MARTYRIS ANGLERI, Mediolanenſis, *Epiſtolæ* Politici argumenti
ſunt. Fuit ille Protonotarius Apoſtolicus & prior Archiepiſcopus Granadenſis, &
Regi Hiſpaniæ a rerum Indicarum conſiliis. Editæ ſunt in fol. an. 1630. & Amſte-
lodami in fol. an. 1670. apud Elzevirios, cum Epiſtolis Ferdinandi de Pulgar. To-
tum Opus politicum eſt, & Theſauri inſtar, continet enim arcaniora ſtatus conſilia,
tam Germanica quam Gallica & Hiſpanica; multa quoque, quæ ad res Indicas &
commercia pertinent: quæ etiam cauſa fuit, quod Elzevirii recuderent librum tam
utilem. Magnifaciendæ ſunt Epiſtolæ talis argumenti, quæ mirifice proſunt ad
notitiam Rerumpublicarum. Vehementer illas commendat Boſius *Introductione in
notitiam Rerump. cap. 5. §. 11.* qui tamen, quod miror, hujus Martyris mentionem non facit.

Politi-

* *Politicas* tales *Epiſtolas* magna cura inquiſivit PETRUS PUTEANUS, & ejusdem 49
laboris ſocios habuit *Peireſcium, Antonium Lomenium,* e quibus integrorum Volumi-
num Bibliothecam, amplius quadringenta, confecit (connumeratis præter Epiſtolas
aliis inſtructionibus & memoriis.) Illa quadraginta librarum millibus empta Regio
Archivo inſerta ſunt. * Ejusdem Viri cura ſervatæ ſunt epiſtolæ *Foxii* & *Oſſati,* de 50
quibus ita judicat Rigaltius in *vita Petri Puteani,* poſt Pauli Sarpii Tridentinam Hi-
ſtoriam nihil extare, unde queant Aulæ Romanæ artes pernoſci clarius & certius.
Collegit & ille multas Scaligeri Epiſtolas hactenus ineditas, & Peireſcii Epiſtola-
rum Volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis Hiſtoriæ totiusque li-
teraturæ notitiam Obſervationes elegantiſſimæ, teſte eodem Rigaltio *in ejus vita pag.
50.* Ut obiter hæc memoremus, extant Politici argumenti Epiſtolæ Æneæ Sylvii,
Forſtneri de negotio Pacificationis Oſnabrugenſis. * In his Epiſtolis non tam do- 51
ctrina multa, quam rerum uſus requiritur, ut de Lanfranco Margotio Erythræus
Pinacoth. l. n. 71. teſtatur, qui ſine multis literis in ſcribendis Epiſtolis longe doctiſſi-
morum hominum induſtriæ anteivit. Etenim rem, de qua ſcribendum eſſet, *vide-
bat acute, explicabat dilucide, ſententias adhibebat illuſtres, quaeque non tam haberent venuſta-
tem, quam dignitatem & pondus. Verba erant non illa quidem elegantiſſimo ſermone, ſed quæ
rem maxime explicarent. Omnia ſcribendi genera noverat, eoque utebatur, quod cum ejus,
cui ſcriberet, eorumque, ad quos ſcribebatur, perſonis congrueret.* Quæ de Epiſtolis Gro-
tianis magnam quoque partem dici poſſunt.

GABRIEL NAUDÆUS *Epiſtolas* aliquas ſcripſit. Doctiſſimus Vir fuit, 52
& magnæ ἐμπειρίας Bibliothecariæ, ipſe Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, &
poſtmodum Reginæ Chriſtinae, olim Cardinalium Franciſci a Balneo & Franc.
Barbarini. Epiſtolae poſt mortem ejus editae Genevae ann. 1667. in quibus extat
rerum literariarum ſui temporis non exigua notitia. Multa ejus ſunt de Viris do-
ctis judicia, in quo tamen partium ſtudiis interdum aliquid tribuit. Vide Epiſto-
lam ejus 65. in qua Fortunium Licetum pene in cœlum extollit laudibus, & reliquis
ſuorum temporum Philoſophis praeponit, amore Peripateticiſmi ductus. Cete-
rum rariora aliqua ab ejus eruditione quis exſpectaverit, quam illic habentur.

JOHANNIS GENESII SEPULVEDÆ *Epiſtolæ* multa continent me- 53
morabilia. Fuit ille Cordubenſis, Caroli V. Hiſtoriographus, Graece & Latine
doctiſſimus, cujus ſunt praeclara in rem literariam merita. Latine vertit Ariſtote-
lem & Alexandrum Aphrodiſaeum in libros Metaphyſicorum. Genus orationis
ipſi fuſum, tractum, & cum lenitate quadam profluens. Fuerunt ipſi cum Eraſmo
quaedam liticulae: ſcripſit Epiſtolarum libros 7. in quibus multa varii argumenti,
Theologici, Philoſophici, Philologici, Hiſtorici, Mathematici. Habentur judicia
de Autoribus. Editae ſunt illae cum ceteris ejus Autoris Operibus Coloniae A-
grippinae Anno 1602. in 4to.

CASP. BARLÆI *Epiſtolæ* facetiis & ſalibus perſperſae multa iſtius temporis 54
notabilia ſaepe memorant. * Fuit Barlaeus Philoſophus & Poëta praeſtantiſſimus, 55
quanquam a Batavis ipſis non magni aeſtimatus; ingenium fœcundiſſimum & feſti-

Digitized by Google

viſſimum habuit, in Elegia, Scazonte & Phaleucis mire ſuavis & argutus, in Epico
carmine luxuria nimia pene moleſtus: quam ejus loquacitatem contemptim habue-
re Heinſius aliique caſtigatiores Poëtæ. Id certe verum eſt, in delectu verbo-
rum non multum ſe cruciaſſe, ſed primos impetus plerumque eſſe ſecutum & in-
genii ſui ubertatem. Miſero fato periit, puteo ſubmerſus; an ſponte an caſu, in-
56 certum. De morte ejus jam ſupra diximus. * Ejus extant Epiſtolæ, quas non
adeo ob dictionem legi velim, quam ob argutias & urbanitatem: facetiarum ple-
niſſimus eſt, ubique jocis circumfluens; ac incidunt nonnunquam, quæ ad Hiſto-
57 riam literariam ſui temporis, præcipue in Batavia, pertinent. * Lepida inter alias
Epiſtola eſt 71. quam ad *Petrum Gruterum*, Ludimagiſtrum, ſcripſit, hominem in
ſtylo *κακόζηλον* & antiquarium, ubi per mimeſin perpetuam eum cum ſtylo ſuo exa-
gitat. Eſt vero Gruterus etiam inter ſimias Lipſianas; ſed qui præter *κακοζηλίαν*
Lipſianam mire ineptus eſt in frigidis alluſionibus & verbis antiquatis.

58 FRANCISCI MARTINI *Epiſtolæ* Barlæanis jungi poſſunt; idem enim
plane character in illis eſt, & pene feſtivitate ſuperat Barlæum. Fuit Concionator
Epenſis; editæ ſunt Hardervici anno 1653. in 12. Dictio non contemnenda, niti-
da plane & florida; elegantes in illa occurrunt joci, ut de rebus vulgaribus, ita in-
genio illis ſuperiore concepti. Recenſentur interdum aliqua inter Profeſſores Lei-
denſes friguſcula, & aliqua de eorum ſcriptis judicia.

59 JOH. BAPT. LAURUS, Urbani VIII. Cubicularius, vir doctus, inter
alia ſcripta *Epiſtolarum Centurias 2.* edidit, quæ Coloniæ Agripp. ann. 1624. in 8. im-
preſſæ. Continentur in illo libro multa, ad Hiſtoriam literariam ſui temporis per-
tinentia. Dictio in illo mediocris: magnum certe illi elogium ſuſpendit Ery-
thræus *Pinacoth. I. n. 141.* magni habitus fuit a Pontifice Urbano VIII, qui in deligen-
dis ingeniis magnam curam adhibuit. Edidit Autor ille, teſte eodem Erythræo,
Theatri Romani Orcheſtram, in qua de viris illuſtribus, Romæ verſantibus, agit, quam
60 nondum vidi. * Edita ſunt ab illo poëmata, & inter illa unum, quod inſcribitur
de *fabricatione calcis*, ingenioſum, quod cum *Sylvis* ejus prodiit. Habentur quoque
illic *lib. 2. Ægyptiados*, quibus agit *de Mariæ in Ægyptum fuga.* Adjiciuntur *Epigramma-*
61 *ta* non ſpernenda. * Reperitur inter Epiſtolas ejus *p. 174.* & inter Sylvas *lib. 3.*
Strena in Calendas Januarias, qua *Nihil* donat Amico in Epiſtolis ejus, de quo Car-
mine, quid judicare debeam, non habeo; totidem enim verbis in Paſſeratii Strenis
legitur, in quibus multa alia habentur Carmina ejuſdem commatis. De illo nos
jam ſupra *cap. 9. §. 21.* quædam diximus. Et mirum ſane eſt, in Sylvis Poëmatum
Lauri idem Carmen poni. Laurum e Paſſeratio id habuiſſe, tempus & omnia ar-
62 guunt. * Idem Autor *de annulo pronubo D. Mariæ Virginis* ſcripſit, in quo mirabiles
hiſtoriæ de annuli iſtius miraculis, qui cæcis viſum reſtituerit, quo temere tacto ab
homine profano digitus exaruerit, cujus goſſypium circumpoſitum tangentis teme-
re manus aduſſerit, & infinita alia ſuis autoribus relinquenda.

63 De JUSTI LIPSII *Epiſtolis* dici hic multa poſſunt. Conſiderari illæ vel ratio-
ne

ne dictionis, vel ratione rerum poſſunt. Vehementer ſenex a iuvene diſcrepat. Cum enim in juventute ſua Ciceronianam dictionem ſequeretur, maturioribus annis pene novum eloquentiæ genus ſibi finxit, in quo argutiæ, adagia, hemiſtichia, græcæ ſententiæ, quorum in familiaribus inter eruditos epiſtolis uſus eſſe poteſt; tales enim epiſtolas illa ornant, in ceteris locum non habent, ubi enthymematibus agendum, & ſermo *πεπλασμένος* requiritur. * Mareſius *lib. 1. ep. 7.* Sermonem poë- 64
ticum in illo agnoſcit, qui Statium referat ſibi pro ſummo Poëta habitum, cujus ſcriptio valde ſit adſtricta, & crebra parentheſi interrupta. Idem ibid. *ep. 49. ad Heinſium* in illo reprehendit antiquorum verborum nimium uſum, audaciam in ſcribendo, dictionem parentheſibus & interrogatiunculis interruptam. * Reſpondet illi 65
N. Heinſius: *Non deſunt Lipſio ſuæ Veneres. Habet neſcio quid, quo lectorem trahat, & quod prorſus improbare non poſſis. Ut non tam illi ſuccenſeam, quam ineptiſſimis mortalibus, qui imitandum ſibi illum proponunt, idque tam præpoſtere, ut vitia ejus exprimant plerumque, virtutes non aſſequantur. Imitatus neminem Lipſius, ac proinde nemini imitandus. Memoriam ego tanti Viri ſancte veneror. Nec negarim tamen, magna illi ex parte labem eam deberi, quam tu Belgis noſtris non immerito adſcribis. Quod niſi ὁ θαυμάσιος Scaliger juventuti noſtræ peſſum eunti ſalubribus ſuccurriſſet monitis, in Lipſii locum a Curatoribus hujus Academiæ opportune ſubrogatus, futurum vix erat, ut tantam tot præclarorum ingeniorum, quæ annis quinquaginta proximis in Batavia noſtra cluxerunt, meſſem mirarentur exteri. Nec labes tamen illa ſolos Belgas & Germanos, ſed etiam veſtros, infeciſſe videri poteſt.* Magnam partem de illo vera ſunt, quae in Excerptis Scaligerianis dicuntur. Henricus Stephani Latinitatem Lipſii ſingulari libro notavit. * Neque unquam ego ſuaſerim, ut, antequam aliquis ro- 66
bur in ſtylo acquiſiverit, inexercitatus adhuc Lipſianæ lectioni adſueſcat, aut ejus floſculos in uſus ſuos excerpat. Qui illum imitati ſunt, infeliciter rem ſuam geſſerunt: nam vel exſcripſerunt nonnulla, ac ſententias quaſdam compilarunt, vel plane inepti fiunt, dum dictionem ejus exprimere tentant, per ſe non laudabilem. * BERTILIUS CANUTUS in ſuis *Epiſtolis* omnem in imita- 67
tione Lipſiana gloriam quæſivit, ut vel in ipſo libri titulo illam jactet: ſed ille periodos Lipſianas tantum congerit, & lacinias ex illo conſuit: * ERYCIUS PUTEANUS, 68
Lipſii ſucceſſor, felicior quidem ejus imitator fuit, ac evitavit quidem abruptam illam brevitatem, tot ſententiarum hiatus & præcipitia, frequentatas interrogatiunculas, alliterationes exiles & ſimilia, quæ Lipſio familiaria vitia ſunt: ſed, dum illa vitavit, in vitium *περισσολογίας* & *ταυτολογίας* incidit. Cum enim brevitatem affectaret, id effecit, ut tribus quatuorve periodis abſolveret, quæ Cicero una periodo mediocri abſolvere potuiſſet. Scripſit Puteanus aliquot Centurias, quae vivo illo editæ ſunt, earumque plena editio Francof. 1663. prodiit. Poſt mortem ejus epiſtolarum apparatus poſthumus, in 7. Centurias diſtributus, Lovanii Ann. 1663. editus eſt. * PETRUS GRUTERUS, 69
cujus ſupra mentionem fecimus, *λιψιανίζειν* in *Epiſtolis* ſuis voluit, cui a Barlæo illuſum eſt. * Longe eo ineptior eſt, qui Lipſium imitatus, COELIUS in ſua *In-* 70
ſtitutione Epiſtolica, *κακοζηλίαν* Lipſianam docet, ipſe vehementer ridiculus. De his

 Similis

Digitized by Google

71 Simiis Lipſianis lege præfationem Thomaſii in Epiſtolas Manutii. * Lipsii plures ſuperſunt *Epiſtolæ ineditæ*, quæ in Chiliade illa non habentur. Jam tum Meurſius, Boxhornius aliique ſparſim quasdam edidere. Teſtatur Monconiſius in *Itinerario ſuo part. 2. pag. 150.* Hugenium omnes habere literas Lipſii ad ſe ſcriptas, ac Sorbierius in literis ſuis alicubi refert, Chriſtianum Hugenium oſtendiſſe ſibi aliquot Volumina Epiſtolarum, a viris doctis ad Lipſium ſcriptarum. Vir illuſtris, Marq. Gudius tot habet ejus ineditas, ut Chiliada jam editam quinque augere Centuriis poſſit.

72 MARTINI ZEILERI *Epiſtolæ Germanicæ* ad Locorum Communium Scriptores potius referendæ ſunt. Vir ille fuit Πολύγραφος noſtro ſeculo, non indoctus, certe rerum multarum compilator. Scripſit autem plura Germanica lingua, quam Latina. Solum illud, cujus ſupra memini, de Geographis & Hiſtoricis, Latina lingua prodiit, e libris Voſſianis maximam partem compilatum. Ut lingua Germanica varia Itineraria ſcripſit, quibus multa memorabilia continentur, ita ſub Dialogorum & Epiſtolarum habitu complexus eſt varia argumenta naturalia, moralia, civilia, hiſtorica. Scripſit ultra ſexcentas Epiſtolas, quæ junctim prodierunt in 4to, anno 1657. Ulmæ.

73 AQUILINUS COPPINUS, Eloquentiæ Profeſſor in Ticinienſi Gymnaſio, *Epiſtolarum libros 6.* ſcripſit, in quibus occurrunt non pauca de viris doctis in Italia judicia, multa quoque rerum naturalium, quæ ipſi in diverſis Italiæ itineribus obvenerunt. Elegans inter alia eſt deſcriptio illa *lib. 1. p. 29.* itineris Taurinenſis. Inter alia hic meminit, ſibi viſam in montibus illis multorum gigantum mortuum efferentium imaginem, adeo expreſſam phantaſmate quodam vel nube, ut nullus pictor imitari illam potuiſſet. Quod, an ſimile fuerit *Morgana φαινομένῳ*, an vero ita ipſi viſum per ſenſuum aliquam fallaciam, nunc non diſquiram. Ille alioquin in nubibus his ſpeculandis mire ingenioſus & verboſus eſt. Editæ ſunt epiſtolæ illæ Mediolani ann. 1613. in 8vo.

74 LUCILLII PHILALTHÆI *Epiſtolæ* ſcriptæ ſunt ad varios in Italia viros doctos diverſi argumenti. Continentur in illis multa illorum temporum a viris doctis acta & edita. Fuit vero ille Medicinæ Profeſſor; juveniſque has Epiſtolas ſcripſit, editas Papiæ ann. 1564.

75 JOSEPHI LAURENTII jam ſupra mentionem fecimus, ubi de polymathia ejus egimus. Ejus extant *Epiſtolarum Centuriæ* 2. editæ Lucæ anno 1638. Stylus in illis κακόζηλος: nam & ille Autor inter Simias Lipſianas. Apparent nonnunquam ſtricturæ aliquæ ingenii, quæ tamen iterum ineptiis deturpantur. Scriptæ vero ſunt ad viros illorum temporum celeberrimos; & in eis interdum aliquid latet, quod notatu dignum ſit. Judicia in illo multa de viris doctis & Operibus eorum; quibus tamen fides haberi non poteſt, cum Panegyriſten potius, quam ſincerum Cenſorem agat.

76 JOHANNES WOUWERIUS, Vir doctiſſimus, e Brabantia oriundus illuſtri e familia, tandem in Holſatiam venit, magnis admotus muneribus, Conſiliarius Principis

cipis

Digitized by Google

cipis & Præfectus Gottorpienſis, cujus extant varia ſcripta, inter quæ præcipuum
eſt *de Polymathia.* Ejus *Epiſtolæ* editæ ſunt Hamburgi anno 1608. (*ggg*) *in 8vo,* cum
Syntagmate de Græca & Latina Bibliorum interpretatione. Variæ hic inſtitutæ ſunt de
multis rebus literariis conſultationes & judicia: nam multa, quæ agitabantur illo
tempore inter viros literatos, his in Epiſtolis recenſentur. Scriptæ illæ ſunt ad
illuſtres ejus temporis Viros, Scaligerum, Meurſium, Heinſium, Gruterum, Scri-
verium & plures alios, cum quibus non niſi erudita tractari poterant. * Epiſtolas 77
ejus multas ineditas ſervat illuſtris Gudius: latitant & aliquæ inter MSta Bibliothe-
cæ Hamburgenſis. * FRIDER. LINDENBROGIUM tamen neſcio quomodo is ſem- 78
per infenſum habuit: ſuperſunt enim Lindenbrogii tum in Bibliotheca Hambur-
genſi, tum in Gudiana, Epiſtolæ, quibus illi acerbe inſultat. Vocat illum homi-
nem cum latrante nomine (a baubando.) * Multa in illo plagia notat, ac in aliqua 79
Epiſtola hæc de illo habet, ejus *de Umbra* Tractatum inter plagia recenſens: *Quem
noviſſime edidit librum tenebricoſum umbratilis ille, inter doctiſſimi optimique viri Jani
Gulielmi ſchedas repertum ajunt: in quo id tamen præſtitit, quod aliam illi veſtem induit,
& ſuo more turpavit. Nam & carmina, quæ paſſim intermixta, non adulteri hujus fue-
runt, ſed Scholæ Schleſwicenſis Rectoris, viri eruditi & probi, qui etiam nunc vivit, &
id aperte fatetur.* Epiſtola hæc ſcripta eſt Hamburgi ann. 1613. Gravis hæc in il-
lum Virum injuria eſt, & neſcio quid acerbitatis ſapit. In aliis Epiſtolis paſſim in
eum invehitur, ac plura ejus plagia notat. Nos lites illas in medio relinquimus.
De *Polymathia* ejus, per plagium Caſaubono ſubrepta, ſupra diximus. Idem Lin-
denbrogius, ut ex Epiſtola illa apparet, Vitam ejus integro ſcripto divulgare in a-
nimo habuit, quæ certe in laudem ejus minime concepta videtur. Ceteroquin
Vitam ejus Clariſſ. Dn. *Adamus Olearius* peculiari oratione deſcripſit.

JOH. MILTONI *Epiſtolæ Familiares* extant libello exiguo. (*hhh*) Non ignobi- 80
lis fuit Autor Miltonus, quod e ſcripto Anti-Salmaſiano conſtat, quem ille exagi-
tarat, argutiis & ſalibus cauſam commendans, a Salmaſio non iis, quibus poterat, ar-
gumentis defenſam. * Id ſingulare in illo notari poteſt, frequentem illum eſſe in 81
Solœciſmis & Barbariſmis Salmaſio objiciendis, cum tamen & ipſe ſit σόλοικος ſæpe
& barbarus, ut quadret hic illud Juvenalis, Sat. II.

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

(*ggg*) Epiſtolarum Joh. Wouwerii Centuriæ II. Hamburgi, non An. 1608. (licet hunc exempla quædam Titulo indicent, quæ Morhofio Sphalmate iſto Typographico impoſuere,) ſed 1618. ſexennio poſt Autoris, A. 1612. defuncti, obitum a Geverhardo Elmenhorſtio ſunt editæ, Centuriam etiam Tertiam in præfatione pollicito. In Bibliotheca Hamburgenſi plures ducentis ſuperſunt, omnes αὐτόγραφοι, & ad ſolum Sebaſtianum a Bergen, JCtum ac Urbis iſtius Conſulem, exaratæ.

(*hhh*) Joh. Miltoni Epiſtolæ etiam extant Politicæ, publico Parlamenti, ſive Senatus Anglicani (cui a Secretis fuit,) nomine ſcriptæ, & a Joh. Georgio Pritio Lipſiæ An. 1690. in 12. denuo recenſitæ, quæ lectionem, ob ſtylum pariter atque Argumenta, merentur.

Ejus commatis ſunt illa in præfatione: *Tuis Grammatiſtis te vapulandum propino, &* pag. 11. *populus aſſentitus eſt*, & pag. 142. *res noſtras hallucinante.* Sed talia viris doctis interdum præter intentionem excidunt, qualia in Scaligero & Caſaubono non pauca notavit Scioppius, delicatus illarum ſordium collector, qui ingens domi ſterquilinium talium Obſervationum habuit, quod publicare voluit cum titulo Herculis
82 κοπρεφόρε. * Quicquid tamen ejus ſit, oſtendunt Miltoni ſcripta virum vel in ipſa juventute: quæ enim ille adoleſcens ſcripſit carmina Latina, una cum Anglicis edita, ætatem illam longe ſuperant, qua ille vir ſcripſit poëmata Anglica, ſed ſine rhythmis, quos, ut peſtes carminum vernaculorum, abeſſe volebat, quale illud 13. libris conſtans, *the paradiſe loſt.* Plena ingenii & acuminis ſunt, ſed inſuavia tamen videntur ob rhythmi defectum; quem ego abeſſe a tali carminum genere non poſſe exiſtimo, quicquid etiam illi, & Italis nonnullis, & nuper Iſaaco Voſſio in libro *de poëmatum cantu*, videatur. Epiſtolæ ejus paucæ ſunt, in quibus tamen non pauca de Autoribus veteribus, recentioribus, domeſticis, exteris judicia, quæ legere & noſſe operæ pretium eſt. Editæ ſunt Londini an. 1647. in 8.

83 WILHELMI SCHICKARDI & MATTHIÆ BERNEGGERI *Epiſtolæ* mutuæ hoc in loco præteriri non debent. Præclari Viri ambo fuerunt: magna Schikardi rerum Hebraicarum & Antiquitatum Judaicarum peritia, literis his propemodum immerſi & innutriti. Teſtantur illud doctiſſima ejus ſcripta *de jure Regio Hebræorum*, quod nunc Commentario Carpzoviano prodiit; & alii ejus libri, exteris omnes magno in pretio habiti. Salmaſius certe in defenſione cauſæ Anglicanæ multa ex ejus fontibus hauſit, quod & Bœclero in primo Muſei ſui ſpecimine notatum eſt. Quis *Berneggerus* fuerit, notum omnibus eſt e Commentariis in Hiſtoricos optimos. Uterque Mathematicis ſtudiis impenſe deditus fuit, ideoque Epiſtolæ illæ, quæ publicatæ ſunt Argentorati ann. 1673. in 12., pleraque Mathematici argumenti continent: Peireſcii de Schickardo ſubnectitur judicium huic libello.

84 GEORGII RICHTERI *Epiſtolæ* plane non ſunt illo loco habendæ, quo habet Patin. *Epiſt.* 106. Maledicum eſt & falſum, quod de illis ait: *J'ai vû les Epitres de Richterus, il y a quelques bonnes choſes, quelques-unes de mediocres, & tout l'ouvrage eſt aſſez mal fagoté.* Non facile memini pleniores bonæ frugis Epiſtolas, quam hæ ſunt. Fuit Richterus JCtus, Conſiliarius Reip. Norimbergenſis, ac Academiæ Altorfinæ Procancellarius, Vir undequaque doctiſſimus, ut patet e paucis illis ſchediaſmatibus, quæ edidit: neque enim ob molem negotiorum in tam ampla civitate vacare totus literis potuit. Magni habitus a Batavis, Gallis & Anglis, quod teſtantur literæ ad ipſum ſcriptæ. Ipſi Heinſius diſſertationem inſcripſit *de ſervis natura*, quæ adjicitur Orationibus Heinſianis, in qua agitur de eo, *an JCti Philoſophis contrarientur, quando illi ſervos natura eſſe negant, Ariſtoteles autem aliquos natura ſervos ſtatuit.* Ejus epiſtolæ ſelectiores editæ ſunt uno volumine in 4to. Norimbergæ ann. 1662. Ubi habentur non ipſius ſolum, ſed & illorum, quæ ad ipſum ſcriptæ epiſtolæ, plenæ argumentis Theologicis, Juridicis, Politicis, Medicis, Philoſophicis, Hiſtoricis, Geographicis,

Digitized by Google

phicis, Philologicis, Criticis. * Quod titulus promittit, præſtat liber uberrime: 85 Sunt enim multa notatu digniſſima, quæ ad Hiſtoriam literariam noviſſimi temporis pertinent, in illis data occaſione notata. Multa ſane diſci ex illis poſſunt: addita ſunt præterea literarum quarundam ſpicilegia, a Profeſſoribus Altorfinis, Hoffmanno, Ruperto, Rittershuſio, Dinnero, (*habuit enim Academia hæc viros ſemper inſignes,*) & aliis viris doctis ſcripta. Sunt hic aliquot *Gruteri Epiſtolæ*, in quibus multa notabilia: eſt prolixa Epiſtola *Chriſtophori Arnoldi* ad Georg. Richterum p. 496. & ſqq. ubi multa egregia habentur de Originibus Germanicæ linguæ. Additur Index rerum & argumentorum in ſingulis Epiſtolis: judicium de Barclai Argenide prolixe habetur p. 783. ubi tota illius fabulæ compages examinatur. Habetur elegans *Carmen Gruteri* trochaicum in Galenum Caſp. Hoffmanni, editioni quidem paratum & ſummis curis & moleſtiis elaboratum, ſed hactenus, quæ invidia noſtrorum temporum eſt, nondum editum, non ſine magno rei Medicæ & Philologicæ damno: fuit enim Hoffmannus vir longe doctiſſimus, Medicus, Philologus conſummatiſſimus. Reperitur illud carmen p. 534. & ſqq. quo graphice depingit *Magnatum deſidiam in procurandis optimis artibus.* Videas & illic p. 539. miſerum Gruteri ſtatum.

DOMIN. BAUDII *Epiſtolæ* etiam in tironum manibus ſunt. Nemini ignotus Baudius, ſalibus & faceriis ubique diffluens. Vir fuit doctiſſimus, Poëta inprimis in Jambis feliciſſimus. * Dictio ejus, ſi judicium Scaligeri in Excerptis Puteanæis audimus, ſapit phraſin Neroniani temporis. Eſt enim in illo quidam flos ſermonis ad poëtiſmum aliquantum accedens, & colorem aliquem e Plauti argutiis trahens, qui ipſi Scriptor familiaris fuit, quem imitaretur, & ita imitatus eſt, ut non eſſet κακόζηλος. Epiſtolare enim argumentum inprimis inter familiares non reſpuit jocos & ſales. * Vir fuit meliore fortuna dignus, ſi ipſe faber ejus eſſe potuiſſet. Habuit familiaria vitia, quæ vehementer ipſi obſtiterunt ad altiora tendenti, Venerem & Bacchum; amoribus enim paulo plus, quam licebat per honeſtatem & ordinem, deditus fuit: quod occaſionem dedit eleganti illi *Centoni Virgiliano,* quem Dan. Heinſius in ipſum diſſimulato nomine ſcripſit, qui reperitur inter poëmata ejus p. 426. * Acceſſit poſtea, vel in famam vel in infamiam Baudii, quod Petrus Scriverius ederet librum cum titulo: *Dominici Baudii Amores*, in quo ille congeſſit omnes, quæ de hoc argumento habentur in Baudio, epiſtolas; adjectis aliis ſimilis argumenti, non omiſſo etiam Centone illo Heinſiano, cui Dom. Baudii nomen ipſi præſcripſit, quod diſſimularat in poëmatibus ſuis Heinſius. Omnia in illo libro lepida, grata futura iis, quos trahit illa voluptas; amatoribus ſcilicet, ſed eruditis. Nec mirum eſt, delectatum fuiſſe hoc labore P. Scriverium, qui & ipſe totus ad has delicias compoſitus fuit, ſi fides habenda eſt illis, quæ narrat Colomeſius in Opuſculis ſuis; illic enim mirabilis hiſtoria de illo habetur p. 101. quam illic vide.

86
87
88
89

JACOBI BONGARSII & GEORGII MICH. LINGELSHEIMII *Epiſtolæ* 90 editæ ſunt Argentor. an. 1660. in 12. Erat Bongarſius vir ſuo tempore magni nominis, ſub Henrico IV. negotiis publicis ſæpe admotus, præcipue in legationibus ad Germa-

Germaniæ Principes. In iis tamen negotiis multa ſcripſit erudita, & quidem juvenis notas doctiſſimas in Juſtinum; ſenex publicavit ingens volumen *Geſtorum Dei per Francos.* Poſt mortem ejus editæ fuerunt tum hæ Latinæ epiſtolæ, tum aliæ Gallica lingua, quæ nuper admodum Pariſiis lucem viderunt. Lingelsheimius itidem, vir in publica dignitate conſtitutus, & ad Helvetios Legatus, olim Bongarſio ab epiſtolis, literas Bongarſianas una cum ſuis publicavit: fuit enim inter illos commercium literarum mutuum. Habentur in his multa, quæ pertinent ad ſtatum Germaniæ ſuperiorum temporum, ad aulas Principum, tum temporis inteſtinis malis turbatiſſimas; habentur & de rebus literariis notitiæ non contemnendæ.

91 JACOBI VECTIANI Itali *Epiſtolæ* ad varios viros doctos, Italos præcipue, ſcriptæ. Scripſere & ad ipſum multi literas, in quibus non pauca reperias rerum Romanarum & Italicarum, tam in literis, quam in ſtatu civili. Quis ille fuerit, aut cujus conditionis, dicere non poſſum, cum liber ille, qui ad manus meas pervenit, & titulo & præfatione careat: neque locus impreſſionis conſtat. Rarum tamen Autorem eſſe oportet, cum nusquam invenerim in Indicibus & Catalo-
92 gis. Notandus itaque, ſi forte ad manus aliquando veniat. * Ac ſunt ſane multi tales libri, qui in Italia editi in lucem a membris Societatum & Collegiorum, *quæ* illic plurima ſunt, ſed nunquam ex Italia exportantur. Vidi ego interdum Autores & Commentatores cultiſſimos in veteres Autores, quos ego nunquam nanciſci potui, quacunque etiam diligentia quæſitos. In hoc Autore noſtro multa obſervavi Italorum ſcripta paſſim laudata, de quibus nec vola nec veſtigium apud nos apparet.

93 JOH. NICOLAI SAULII CARREGÆ *libri 3. Epiſtolarum* editi ſunt Genuæ anno 1603. & inſcripti Joh. Vincentio Imperiali, de cujus Muſeo ſupra mentionem fecimus *in Vitarum Scriptoribus.* Editi ſunt poſtea alii libri 3. an. 1619. quos tamen non vidi. Tractantur hic ſingularia nonnunquam argumenta, in quibus totæ verſantur Epiſtolæ: magis enim ad eloquentiam oſtentandam ſcripſit Autor ille, quam negotiorum cauſa, ideoque non adeo multa ex illo diſci poſſunt de rebus, quæ ad Hiſtoriam literariam pertinent. Luculenta illa eſt *lib. 2. p. 129.* qua reprehendit populares ſuos, qui lingua Hetruſca, quam Latina ſcribere malunt. Manutius aliquas ad ipſum ſcripſit epiſtolas, in quibus illum laudat a nitore ſtyli, ut laudari revera debet.

94 BALTHAS. HENCKELII *Epiſtolæ carcerales* raræ ſunt, quas ſemel tantum vidi. Prodierunt Holmiæ ann. 1640. in 8. Fuit Henckelius Suecicus Conſiliarius & negotiorum Geſtor per Germaniam, durante bello Germanico-Suecico. Inciderat is in manus Pontificiorum & Jeſuitarum, qui illum carcere incluſum diu tenuerunt. Epiſtolæ ejus varia habent Suecorum conſilia, Jeſuitarum machinationes, & arcaniora quædam iſtius belli, quæ alibi expreſſa non facile inveneris: ſtylus non contemnendus.

95 M. ZUERII BOXHORNII *Epiſtolæ* non carent venuſtate, quanquam pleræque familiares & extemporales. Sarravii enim judicium, quod ſupra adduximus, paulo aſperius in illum eſt. Occurrunt multa in illis Philologica argumenta. Sunt vero

omnes

omnes poſthumæ. Poëmata, quæ adjiciuntur, acumine & elegantia non deſtituuntur. Recudi illas curavit Thomaſius cum luculenta præfatione.

GUIDONIS PATINI, Medici Regii, *Epiſtolæ Gallicæ ſelectæ* Pariſ. 1685. in 12. 96
editæ ſunt. Non fuit temere, qui audaciora & liberiora de libris & viris publicis, privatis, doctis, indoctis, judicia conſignaret. Non putarim illum editioni vivum deſtinaſſe has epiſtolas: nam poſt mortem ejus editæ ſunt. Perpetua hic in Chymicos & Pharmacopolas cavilla. De negotiis ſtatus & religionis, de rebus ſacris ſumma παῤῥησία judicatur. Ne quid de facetiis dicam, quibus condiuntur epiſtolæ. Infinita in illis obſervari poſſunt, quorum maximus in Hiſtoria literaria non ſolum, ſed & medica & civili, uſus eſt.

Non debent hic quoque omitti JACOBI HOWEL, Equitis Angli & Se- 97
cretarii Regii *Epiſtolæ familiares,* Anglica lingua ſcriptæ. Publicata earum quarta editio eſt Londini in 8. 1673. hoc titulo: *Epiſtolæ Ho-Elianæ, familiar lettres domeſtic and forren Hiſtorical, political, philoſophical.* * Mixta hic ſunt negotiis civilibus litera- 98
ria, magnaque illa rariſſimarum rerum varietas mirifice legentem delectat. Agitur hic de rebus Anglicis, Gallicis, Italicis, Germanicis, Hiſpanicis, Belgicis, Danicis, Suecicis, unde multa ad hiſtoriam eorum temporum obſervari poſſunt. Inſperguntur nonnumquam Poëtici ſales & facetiæ. Phyſica & medica non omittuntur. De rebus literariis diſquiritur. Hiſtoriæ rariores narrantur. Characteres & lineamenta virorum illuſtrium & doctorum, tam in Anglia, quam in aliis locis, ab illo proponuntur. Elucet denique ex ſtylo varia & elegans eruditio. Ut pauca recenſeamus: docta eſt illa de Linguis totius orbis diſſertatio, *Volum. 2. epiſtolis 56. 57. 58. 59. 60. 61.* propoſita. Quam memorabilis eſt illa *Vol. 3. Sect. 6. ep. 9.* hiſtoria de columbæ in Johannis Oxenhami omniumque ex ejus familia morientium agone apparitione, *Vol. 4. ep. 30.* recenſet Epitaphium Principis Britannici, in America ante 600. annos ſepulti. *Vol. 3. ep. 9.* prolixe agit de habitatoribus orbium cœleſtium, *Ep. 22.* agit de vaticiniis Noſtradami & ſimilibus. Illud quoque notabile eſt, quod *Vol. 1. ſect. 5. ep. 5.* obſervat inſignem ſimilitudinem vultuum Nobilitatis Holſaticæ & Anglicæ, unde colonias hinc in Angliam iviſſe auguratur. Infinita propemodum hic occurrunt obſervatione digniſſima. Quare operæ pretium faceret, qui has epiſtolas in Linguam vel Latinam vel Germanicam converteret.

AUGUSTI BUCHNERI *Epiſtolæ* tomis 2. prodierunt Dreſdæ ann. 1679. 99
& 80. in 8vo. Erat vir ille ad omnem nitorem literarum factus, Orator optimus & Poëta certe inter Germanos ſuo tempore princeps. Bene meriti fuerunt de orbe literato, qui has ejus epiſtolas publicarunt, in quibus multa ſunt de rebus literariis judicia. Emendatur nonnunquam aliquid in Autoribus: ſtylus elegans, quanquam conciſus. Formata tamen ipſi e Cicerone dictio eſt: quantum vero ad τὸ περιοδικὸν attinet, ab illo diverſa. Quantus ille Ciceronis æſtimator fuerit, videas ex epiſtola illa luculentiſſima, quæ eſt *partis 2. 32.* ad *Schneiderum,* Ducis Holſatiæ Conſiliarium, qui ipſius conſilium rogaverat de Curtio, an ſcilicet illius ſtylus ad elo-

quentiam Romanam ſufficere poſſet. Sed totus in aliam partem inclinat Buchnerus, qui Curtii declamatoriam indolem multum abeſſe judicat a puritate nitoris Romani. Solum itaque Ciceronem illic ad omne ſcribendi genus, epiſtolare, oratorium, hiſtoricum unice commendat. Ne quid dicam de variis rebus & judiciis, quæ habet de Autoribus, tam veteribus quam recentioribus. Inprimis elegans eſt illa ſcripti cujusdam Czarncoviani refutatio, quæ habetur *part. 2. ep. 129.*

100 Inter Theologos JOH. CALVINUS *Epiſtolas* nitidiſſimas ſcripſit. Extant illæ ſeorſim editæ Lauſannæ ann. 1576. in quibus continentur multa ad ſtatum religionis illorum temporum pertinentia. Stylus in illo non contemnendus: id enim operam dabat Calvinus, ut caſtigate ſcriberet. Sunt vero tales epiſtolæ magnifaciendæ; & jam ſupra monuimus, Hottingerum inſtar theſauri habuiſſe epiſto-
101 las Theologorum, quarum ille magnum volumen congeſſerat. * Habemus ita quoque epiſtolas Theologorum, inprimis Remonſtrantium, quæ in Belgio editæ
102 ſunt. *(iii)* * MARTINI RUARI Dithmarſi *(kkk) Epiſtolæ*, viri quidem doctiſſimi, ſed Sociniani, in Batavia editæ ſunt in 8vo; in quibus multa habentur, quæ ad hiſtoriam Socinianiſmi pertinent. Multæ illic ſunt ad Grotium epiſtolæ, quæ ipſum Socinianiſmi ſuſpectum faciunt: multæ etiam ad alios Theologos, quas *illi* forte abeſſe inde velint. Erat vero ille vir doctus, Græcæ Latinæque linguæ ſcientiſſimus, ac præterea omnium illarum controverſiarum, quæ Socinianis intercedunt cum Orthodoxis, præ aliis gnarus, diſputator acutus, cui accedebat notitia antiquitatum ſacrarum. Primus certe fuiſſe creditur, qui Grotium in partes Socinianorum traxerit, ut vel inde ingenium hujus viri conjicere poſſimus, cui tantus vir potuerit ſuccumbere. Miſere tamen vixit, & paterna in Holſatia hæreditate
103 excidit, ob religionem legibus Imperii vetitam. * Similis mihi commatis videntur neſcio cujus CHRISTIANI LIBERII *Epiſtolæ*, quas nuper editas deprehendi: nam, quantum ex ſuperficiaria lectione patet, itidem Socinianus videtur. Nomen, ut quilibet videt, fictum eſt; ſed tamen acumen ingenii cum Ruaro non comparandum. Quod ſi idem ille eſt, qui nuper de ſcribendis, legendis & æſtimandis libris exercitationem Paræneticam ſcripſit, ſatis arguit ipſe liber, minoris ingenii eſſe. Inſeruit quædam in illo libello de plagio literario & Thraſoniſmo Theologorum, aliisque hodiernæ *μισοβιβλίας* cauſis.

104 LE SECRETAIRE CRITIQVE DU SIEUR, B. P. *dit du Jonquier*, in ſcenam

(iii) Epiſtolæ Remonſtrantium (Jac. Arminii, Joh. Utenbogardi, Conr. Vorſtii, Hug. Grotii, Gerh. Joh. Voſſii, Sim. Epiſcopii, Caſp. Barlæi, & aliorum) Eccleſiaſticæ ac Theologicæ bis ſunt editæ, primum quidem a Phil. Limburgio & Chriſt. Hartſockero, Theologis Arminianis, Amſtelod. Anno 1660. in 4to (quæ editio prior, in Idioma etiam Belgicum transfuſa, ibidem A. 1662. in 8vo prodiit), deinde autem, longe emendatiores, & plusquam 300. Epiſtolis auctiores, a ſolo Limburgio, Amſtelod. 1684. in fol. Hæc poſterior editio, 645. in univerſum complectens Epiſtolas, merito ſuo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ atque Literariæ Studioſis, non minus quam ipſis Theologis, ob multiplicem uſum, eſt commendatiſſima.

(kkk) Mart. Ruarus non Dithmarſus fuit, ſed Crempa, Stormariæ oppido, Holſatus.

Digitized by Google

nam etiam Epiſtoliographorum, ut mimus, prodeat. Autor ille has Epiſtolas Criticas ſcripſit, ut inſultaret vitiis eruditorum. Multa hic habentur arguta & ſatyrica de literatis, de libris, & de perverſa ſtudendi methodo, quæ legiſſe delectat & prodeſt. Habent ſcilicet omnes pene eruditi & omnes pene artes aliquid, in quo deliciari amant. Eſt amabilis quædam in multis etiam artibus inſania ac intemperantia, Cenſoribus eruditis nunquam non notata, majori cum fructu ſtudiis utilioribus impendenda, quam ille ſale Satyrico defricat. Præcipue Medicos & Chymicos exagitat. Prodiit ille libellus Amſterod. 1680. in 12.

Vaſtiſſimus Epiſtolographorum numerus eſt, quos recenſere omnes non poſ- 105
ſumus. * CÆLII CALCAGNINI *Epiſtolæ* doctiſſimæ & optime ſcriptæ. 106
PAUSACRATUS, Canonicus Ferrarienſis, ſcripſit *libros 6. Epiſtolarum*, Ferrariæ
impreſſos, de quibus Joachimi Camerarii extat judicium, quod is ſua manu ad ex-
emplum ſuum adſcripſit: *Conſanguineus fuit, ſororis filius Sadoleti, hic Autor, a quo ad
hoc elaboratum ſcribendi genus fuit adſuefactus: cujus exemplum utinam noſtri quoque
homines ſequerentur.* * JUSTUS RYCQVIUS *Epiſtolarum* duas Centurias ſcri- 107
pſit, quibus continentur multa Philologici argumenti. De Epiſtoliographis ævi
ſequioris agit Barthius *Adverſar. lib. 9. cap. 19.* Idem de Salesburienſis Epiſtolis, *Adver-
ſar. lib. 13. cap. 12.* * DOMINICI CÆSONII *Epiſtolarum ſelectarum* centuriæ 5. Bo- 108
non. An. 1623. editæ non plane contemnendæ; ſed neſcio qua affectatione laborant,
ac leviculas verborum alluſiones quærunt, cujus exemplum *ep. 19. Cent. 3.* * OCTA- 109
VIUS FERRARIUS, humaniorum literarum Profeſſor in Academia Patavina,
Epiſtolas quaſdam ſcripſit, Proluſionibus ejus additas, qui compoſitioni non
adeo ſtudere videtur. * In CABELLIAVII Literis reperias quoque nonnun- 110
quam, quæ tollere velis. * P. RAMI *Epiſtolæ* nonnulla illorum temporum hi- 111
ſtorica tangunt, & in CHRISTIANI BECMANNI *Epiſtolis* notatu digna
occurrunt. JACOBI OMPHALII paucæ ſunt ad familiares *Epiſtolæ*, quas
ſubjecit libro ſuo de elocutionis imitatione & apparatu. * PERPINIANI opti- 112
mi Oratoris *Epiſtolæ* collectæ ſunt, ac nuper cum Vavaſſoris Poëmatibus editæ, qui-
bus multa de locis Rhetoricæ communibus, deque erudienda in Græcis Latiniſque
literis juventute habentur. * LANGUETI, (*lll*) cujus elogium ampliſſimum 113
habet Thuanus, *Epiſtolæ* multa habent rerum civilium ſui temporis. * In VIN- 114
CENTII FABRICII *Epiſtolis* nativa quædam elegantia eſt, quam ejus quoque
elaboratiſſima Carmina oſtendunt. * NICOLAI HEINSII multæ procul du- 115
bio erunt *Epiſtolæ* ineditæ, ſed paucæ ejus in Theatro Cometico Lubienitzii exhi-
bentur. * TOB. TURNERI *Epiſtolæ* aliquem antiquæ dictionis genium ha- 116
bent. FR. ROBORTELLI *Epiſtolæ* de rebus philologicis nonnulla habent. SI-

(*lll*) Huberti Langueti, Conſiliarii & Legati Saxonici, Volumen ingens Epiſtolarum, de rebus ævi ſui, ſive Seculi XVIti declinantis, Hiſtorico-Politicarum, ad Auguſtum, Saxoniæ Electorem, ejusque Miniſtros interioris admiſſionis, Secretiorum, ſub titulo *Hiſtoriæ Arcanæ Seculi XVI*, Halæ Saxonum A. 1699. in 4to a Joh. Petro Ludovico, Profeſſore Halenſi, ex Archivo, ni fallor, Electorali, eſt publicatum.

BERI *Epiſtolæ* elegantes & non pauca ad rem literariam pertinentia notant. In-
117 primis illa obſervanda, quæ in Henrici Decimatoris Sylva reprehendit. * Veniunt & in hunc cenſum feminæ eruditæ: OLYMPIÆ FULVIÆ MORATÆ, cujus præclarum eſt apud Thuanum encomium, *Cælii Curionis* Epiſtolis miſtæ, non
118 ſunt omnino eloquentiæ Latinæ gloria privandæ. * Habemus & ELISABETHÆ JOHANNÆ WESTONIÆ *Epiſtolas.* LAURÆ BRIXIANÆ
119 *Epiſtolas* edidit Patavii Jac. Phil. Thomaſinus. * Superſunt & ALOISIÆ SIGÆÆ *Epiſtolæ MStæ*, Nicolao Antonio teſte. Hiſpanorum Autorum, qui vulgo ignoti ſunt, varias *Epiſtolas* peculiari indice notavit Nicolaus Antonius *p. 600. Biblioth. Hiſpana.* Epiſtolarum, quibus Itinera Indica & Æthiopica deſcribuntur, Autores Hi-
120 ſpanicos idem *pag. 631.* eodem loco recenſet. * Etiam Principum *Epiſtolæ* de rebus eruditis laudari hic merentur, quales Luneburg. Principum dedit *Joh. Val. Andreas in Selenianis Auguſtalibus.*

121 Non deſunt miſcellarum EPISTOLARUM COLLECTANEA a variis inſtituta, ac optandum eſſet, ut plures haberemus, qui hanc operam orbi literato navarent. Extant *Epiſtolæ Principum, Rerumpublicarum & ſapientum Virorum*, ſimul editæ Veneriis apud Jordanum Zilettum an. 1575. Extat & aliud quoddam Volumen, quod JOH. MICHAEL BRUTUS collegit, quo habentur potiſſimum Philologica: ſunt & editæ *Epiſtolæ clarorum Virorum* Lugduni in 8vo typis Elzevirianis, ann. 1617. Iisdem Elzeviriis curantibus prodierunt *Principum & illuſtrium Virorum Epiſtolæ*, Amſtelodam. ann. 1644. quo continentur Epiſtolæ, quæ inveniuntur in Hiſtoricis Græcis & Latinis. Ante illos quoque MELCHIOR JUNIUS
122 ſingulare Volumen talium Epiſtolarum collegerat. * Editæ ſunt *Epiſtolæ Indicæ & Japponicæ* a Patribus Soc. Jeſu, Lovanii ann. 1570. quibus continentur variæ relationes de rebus naturalibus, commerciis Indicis, negotio Religionis per Jeſuitas promoto, & plurima alia memorabilia; e quibus multa excerpſerunt, qui poſtea
123 Itineraria illa Chinenſia & Japponica conſcripſerunt. * *Itinerarium* certe *Chinenſe Nienhoffii*, quod Latina, Belgica & Germanica lingua prodiit, pene omnia capit ex his Epiſtolis, Trigautii expeditione Sinenſi, aliisque ejus argumenti Scriptoribus,
124 addito tantum ſuo Itinerario. * Sunt & *variæ literæ Italica lingua ad viros illuſtres ſcriptæ.* Epiſtolæ illæ collectæ ſunt ab ALDO MANUTIO tribus tomis in 8vo. Habentur in illo variæ *Pauli Manutii & ad Manutium* ſcriptæ Epiſtolæ, & longe plures *illuſtrium Italorum*, qui tum temporis præcipuum inter Italos nomen habuerunt. Nolo illorum Catalogum hic texere. Sunt vero illæ rebus illorum temporum literariis refertæ, quarum notitia homini erudito prodeſſe multis modis poteſt. Eſt & civilium rerum interdum aliqua illic notitia. Stylus Italicus pro ratione illorum temporum cultus. Nimirum ſunt tales Autores magno in pretio habendi: quædam in illis nonnunquam deprehendas, quæ fruſtra alibi quæſiveris. Commendat talia ipſa raritas. Prodiit ille liber apud Aldum Venetiis, ann. 1554. in 8vo.
125 * Editæ ſunt & Italica lingua literæ ex optimis Scriptoribus collectæ a BARTHOLOMÆO ZUCCHI Academico Inſenſato Peruſino, Venetiis 1606. in 4to ſub titulo: *L' Idea del Segretario.* Verum hæ in Eloquentiæ tantum

Digitized by Google

tum uſum collectæ ſunt ſub titulis variorum generum Epiſtolarum, commendatoriarum, gratulatoriarum, petitoriarum &c. * Congeſtæ etiam editæque Puteolis 126
ſunt in 12. ann. 1685. *Literæ Hiſtoricæ, Politicæ* & eruditæ variorum Autorum ab ANTONIO BULEFONE, Bibliopola Puteolano, de quibus agitur in *Actis Lipſienſibus* ann. 1686. Menſ. Decemb. p. 610. Promiſit & Lambecius Comm. de Biblioth. Vindob. lib. 1. ſub finem, *Syntagma Epiſtolarum clarorum Virorum.*

Solent & in exoticis linguis elegantes ſcribi literæ, quarum & ad eloquentiam 127
uſus eſt: In quibus merito recenſeri debent acutiſſimi autoris ALOYSII GROTI *Epiſtolæ*, qui vocatur *Cieco d' Adria*, Venet. 1601. in 4to editæ. Notiſſimus ille apud Italos eſt, qui quanquam oculorum uſu privatus, in utraque oratione elegantiſſime ſcripſit: quod præter ejus Epiſtolas *Orationes* quoque & *Carmina* teſtantur. * In 128
Anglicis JOHANNES DONNE, Decanus Eccleſiæ Paulinæ, Poëmatibus Anglicis & Sermonibus ſacris celebris, *Epiſtolas* Anglica lingua ſcripſit, Londini editas 1651. in 4to, quæ elegantiſſimæ & argutiſſimæ ſunt. Sed illi Scriptores huc proprie non pertinent.

Qui certa argumenta Epiſtolis accommodarunt, longe ſunt plurimi, ac jam ſupra eorum Scriptorum aliquos ſparſim recenſuimus. * *Medicas Epiſtolas* ſcripſerunt 129
J. CÆSAR BENEDICTUS, LANGIUS, HORSTIUS, ROSSÆUS, MATTHIOLUS aliique. * De Epiſtolis Eccleſiaſticis antiquorum egit FRANCISCUS BERNARDI- 130
NUS, FERRARIUS libro *de Antiquo Eccleſiaſticarum Epiſtolarum Genere*, qui liber Helmſtadii a Mejero recuſus, Ann. 1678. * P. OLIVÆ, Generalis in Soc. Jeſu ordine, 131
extant Epiſtolarum tomi aliquot, *de negotiis Soc. Jeſu*, quorum prior Romæ in 4to, Bononiæ in 8. 1668. prodiit, poſterior Venetiis 1683. in 4to. Integra eſt Epiſtolarum chilias, ac maximopere commendatur in Actis Lipſienſibus Anno 83. Menſ. April. & Auguſt. * MONCONISIUS & DELLA VALLE *Epiſtolis Itineraria* ſcripſe- 132
runt. Habemus & BUSBEQUII *Epiſtolas.* Peregrinatorum eruditorum Epiſtolæ magnam utilitatem in re literaria præſtant; nam συλλήβδην repræſentant ea, quæ ſero, vel nunquam in hominum notitiam veniunt. * Laudanda in his eſt SORBIERI 133
diligentia, qui in *Relatione itineris Anglici*, Gallica lingua ſcripta, multa de eruditis Angliæ libris, inventis, memorabilia notavit, ſed liberiore cenſura in Anglorum invidiam incurrit: adverſus illum enim ſingularem librum THOMAS SPRAAT ſcripſit lingua Anglica ſub Epiſtolæ forma ad Dn. Wren. Titulus eſt: *Obſervations upon Sorbiers voyage.* * ANTONIUS PEREZIUS *Hiſpanicas Epiſtolas* ſcripſit, omnes Politici 134
argumenti. * In Gallica lingua PASQUIERII *Epiſtolæ* ſcriptæ, quibus tumultus Pari- 135
ſienſes deſcribuntur. Sunt & alii Autores, quos vide apud Sorellum. * VIGLII 136
ZWICHEMI *ab* AYTTA *Epiſtolæ Politicæ & Hiſtoricæ* ad Joachimum Hopperum ſcriptæ, & Leovardiæ an. 1661. editæ, multa rerum Friſicarum habent. * Sunt & PE- 137
TRI *de* VINEIS *libb. 6. Epiſtolarum Hiſtorico-Politicarum* Ambergæ 1609. editi.

Digitized by Google

CAP. XXV.

DE EPISTOLIS INEDITIS ERUDITORUM.

§. 1. Ineditarum Epiſtolarum præ ceteris ratio habenda eſt: 2. præcipue familiarium. 3. Tria Epiſtolarum genera, officioſæ, negotioſæ & familiares. 4. Syntagmata talium literarum conficienda. 5. Joh. Piſtorii, 6. & Pauli Cypræi Epiſtolæ MStæ. 7. Epiſtolæ a Zacharia Lundio, & ad ipſum, 8. & Virorum celebrium ad Meurſium ſcriptæ. 9. Quorum Virorum nomina recenſentur. 10. Friderici Lindenbrogii Epiſtolæ MStæ. 11. Fellerus & Daumius editionem Epiſtolarum nonnullarum promiſerunt. 12. Harduici Smidenſtädtii Epiſtolæ. 13. Ejuſdem Loci Comm. Oratorii, 14. & Tractatus de imitatione Ciceroniana. 15. Magnus Epiſtolarum ineditarum theſaurus in Bibliotheca Gudiana. 16. Epiſtolæ Germanorum & Belgarum apud illum αὐτόγραφοι ſuperſtites recenſentur. 17. Lepida hiſtoriola de Latino Hegingenſi ex Epiſtola Melanchthoniana. 18. Syſtema integrum novum Melanchthonianarum Epiſtolarum ad bis mille confici poteſt. 19. 20. Gallorum Epiſtolia αὐτόγραφα recenſentur. 20. Comitis Avauxii ſingularis erga Gronovium liberalitas & humanitas. 21. Ex Italorum autographis Epiſtolis recenſentur complurium Epiſtolæ Alciati, 22. Cæſaris Trivulcii. 22. 23. Locus Plinii ex ea illuſtratus. 24. Auguſti Valdi Epiſtolæ. 25. Ejus in Plinium notæ militari furore perierunt. 26. Nizolii ad Majoragium Epiſtola reprehenſoria. 27. Majoragii in Nizolium libri Reprehenſionum. 28. Sebaſt. Corradi. 29. Calcagnini. 30. Macigni, Majoragii Epiſtolæ. 31. Ejus duæ Orationes, olim e Bibliotheca Gudiana editæ, quæ in Orationum volumine non inveniuntur. 32. Commentarius ejuſdem in Virgilii Georgica MStus. 33. Pyrrhi Ligorii, 34. Bernardi Baldi, 35. Thomæ Phædri, 36. Cardani, Palearii, Cælii Rhodigini, 37. Jani Parrhaſii, 38. Franciſci Ciceræi &c. Epiſtolæ. 39. Pauli Manutii elegans Epiſtola, 40. cujus ſcribendæ occaſio refertur, 41. & quia inter ceteras ejus non comparet, hic adjicitur.

1 Egimus hactenus de Epiſtoliographis, ac præcipuos eorum enumeravimus, qui in lucem miſerunt Epiſtolas ſuas. Sed Ineditarum Epistolarum, quæ
2 hinc illinc in Bibliothecis latitant, major nobis cura eſſe debet. * Quoniam enim illæ divulgatæ typis non ſunt, multa hic abſcondi ad Hiſtoriam literariam per-
3 tinentia credibile eſt, præcipue ſi maxime familiares literæ ſint. * Sunt enim Epiſtolæ varii generis: quædam officioſæ tantum, & in ſola civilitate ſubſiſtunt; earum non eſt, niſi in eloquentia uſus. Neque illæ ad nos hoc loco pertinent, etſi illarum Scriptores hic miſcuerimus, ne poſtea alio loco multa repetenda eſſent. Sunt, quæ de negotiis domeſticis & vulgaribus agunt; quarum exiguus hic nobis uſus eſt. Civilia negotia, relationes hiſtoricæ ad civiles uſus pertinent. Maxime vero hic prodeſſe poſſunt literæ ſecretæ & familiares, quas vel vivi Autores edi inter ceteras noluerunt, vel quæ in ſcriniis virorum doctorum deliteſcentes, non eo fine ſcriptæ ſunt, ut publicarentur. In his enim plurima latent rei literariæ arcana.

* Illas

Digitized by Google

* Illas præcipue indagare debemus in Virorum illuſtrium Bibliothecis, atque inde 4
conficere Syntagma: quod ſi ab omnibus pari induſtria inſtitueretur, bono id pu-
blico foret. Saltem in publicis Bibliothecis ad tempus cuſtodiri tales chartæ debe-
rent, ne intercíderent: nam creſcit illis cum tempore pretium, & ab antiquitate ma-
jor erit æſtimatio; ac impune tum in lucem mitti poterunt, poſtquam invidiæ lo-
cus amplius non eſt.

Multa quoque diſcere e talibus epiſtolis interdum poſſumus ad Hiſtoriam pa-
triæ pertinentia, quorum nulla in publicis monumentis ſupereſt memoria. * Com- 5
municavit mecum vir Clariſſimus & amiciſſimus PETRUS AXENIUS *Epiſtolas La-
tinas* ſuperiore ſeculo in Holſatia ad JOHANNEM PISTRIUM, Præpoſitum Ey-
derſtætenſem, & ab eodem ſcriptas, quibus non pauca habentur hiſtorica de ſtatu
provinciæ Civili & Eccleſiaſtico. * Venerunt ad manus BALTHASARIS HELDI, 6
amici noſtri optimi, & diligentiſſimi veterum monumentorum indagatoris, PAU-
LI CYPRÆI *Epiſtolæ MStæ*, quibus multa de patriæ rebus memorantur. * Ejus quo- 7
que indicio mihi innotuit, ſupereſſe apud Secretarium & Archivarium Regium
DN. MOTHIUM *Epiſtolas* multas a ZACHARIA LUNDIO, viro docto & inſigni
Poëta, & ad eundem ſcriptas: * Item magnum volumen epiſtolarum, a viris Ce- 8
leberrimis ad JOH. MEURSIUM Seniorem ſcriptarum, quod ex Bibliotheca
Seelfeldiana ab eodem Lundio deſcriptum; nec ille, ut audio, Orbi erudito invi-
debit, ſi erunt, qui typis promulgare velint. * Nomina eorum, qui has literas 9
ſcripſerunt, mecum communicavit *Johannes Møllerus, Flensburgenſis*, qui totum vo-
lumen 730. epiſtolas continere teſtatur, & omnigenæ eruditionis Theſaurum, ac
rei literariæ quoddam Archivum in literis ad me datis vocat. Continentur vero
hic Epiſtolæ *Adolphi Vorſtii, Alph. Miniati, Andr. Riveti, Andr. Schotti, Ant. Fayi, Balth. Bonifacii, Balthaſ. Lydii, Ben. Aub. Maurerii, Bonav. Vulcanii, Car. Paſchalii, Caſp. Barthii, Caſp. Bartholini, Caſp. Er. Brochmanni, Caſp. Hoſmanni, Gevartii, Chriſt. Friſii, Ravii, Thomæi, Chriſtoph. Coleri, Bulæi, Chr. Sig. Donaueri, Corn. Pynaskeri, Corn. van der Myle, Conr. Rittersh. Cyr. Herdeſiani, Dan. Heinſii, Dav. Heſchelii, Dion. Gothofredi, Domin. Molini, Erycii Puteani, Everh. Vorſtii, Euſtath. Swartii, Franc. Douſæ, Frid. Lindenbrogii, Taubmanni, Georgii Epiſcopi Cantuar. Georg. Lud. Frobenii, Georg. Mich. Lingelshemii, Georg. Remi, Georg. Queccii, Gerh. Joh. Voſſii, Geverh. Elmenhorſtii, Guilh. Coddei, Hadr. van der Burchii, Herib. Rosweydii, Henr. Ernſtii, Henr. Spelmanni, Hug. Grotii, Jac. Aug. Thuani, Jac. Bongarſii, Gilloti, Gruteri, Lectii, Monavii, Jani Gruteri, Rutgerſii, Joh. Bapt. Lauri, Joh. Bedecheri, Joh. Brantii, Joh. Cabeliavii, Joh. Cluveri, Joh. Druſii, J. F. Gronovii, Joh. Georg. Herwarti, Joh. Heurnii. Joh. Loccenii, Joh. Kirchmanni, Joh. Lydii, Joh. Phil. Parei, Joh. Polyandri, Joh. Ravii, Joh. Wowerii Hamb. Joh. Wowerii Antw. Joh. Utenbogardi, Joſ. Scaligeri, Iſaaci Caſauboni, Juſti Lipſii, Lamb. van der Burchii, Lamp. Alardi, Lucæ Holſtenii, Ludov. Contareni, Marci Velſeri, Marquardi Freheri, Mart. Lydii, Maxim. Urientii, Melch. Goldaſti, Metroph. Critopuli, Mich. Piccarti, Nic. Fabr. Peireſcii, Nic. Rigaltii, Ol. Wormii, Olig. Roſækranzii, Otton. Heurnii, Pauli Merulæ,*

Pauli

Pauli Petavii, P. Sarpii, Patritii Junii, Pet. Bertii, Pet. Caſtellani, Pet. Cunæi, Pet. Denaiſii, P. Gruteri, Pet. Pantini, Pet. Scriverii, Phil. Jac. Mauſſaci, Reg. Brederodii, Sixt. Arceri, Steph. Joh. Stephanii, Theod. Canteri, Theod. Douſæ, Ubb. Emmii, Vinc. Marmerii.
10 * FRIDERICI LINDENBROGII, cujus jam ſuperiori capite mentio facta eſt, *Epiſtolæ MStæ* ad aliquot Centurias in viri Illuſtris & Excellentiſſimi Domini REINOLDI BLUMII, in aula Electorali Palatina quondam Præſidis & Cancellarii, Bibliotheca latitant, ut a Filio ejus *Arnoldo Blumio*, Illuſtriſſ. Comitis, Domini CHRISTIANI DETHLEFI RANTZOVII Ephoro digniſſimo, Amico & Convictore meo honoratiſſimo, narratum eſt: quibus ego publicam lucem optarem, ſi exorari poſſet vir Excellentiſſimus, ut illas prælo ſubjiceret. Nam ex ceteris Lindenbrogianis, quæ in Bibliotheca Hamburgenſi latitant, patet, multa in illis haberi, notitia Orbis literati non indigna. Jam quædam ſuperiori capite ex illis adduxi de plagiis Wouwerianis: ac communicavit nuper mecum (ut ὡς ἐν παρόδῳ memorem) de eodem argumento nonnulla *Joh. Müllerus*, qui ex epiſtola ejus ad *Pet. Puteanum* die 23. Jul. an. 1618. ſcripta, hæc de *Wouwerio* excerpſit: *Amo te ob communicatas Wouwerii literas: Quamvis tanti non erat, tabellarium iis portandis oneraſſe, quarum lectione nemo quisquam vel doctior vel melior redditur: ſed nec aliud fere quicquam ex iis diſcitur, præter hominis vaniſſimi futile ingenium & mores, ad ambitionem ac arrogantiæ typhum factos. Nam de eruditione nunc dicere ſuperſedeo, quæ ſane parum ſupra vulgum erat, adeo ut, ni illam alienis coloribus, velut Æſopi cornicula plumis, ornaſſet, ſæpe nuda deſtituta fuiſſet; Velut in Italia contigit, cum Carmen ab illo in laudes horti cujusdam Nobilis Florentini exigeretur: Miratique ſunt docti, qua ratione factum eſſet, ut qui paulo ante ob verſionem Pſalmi Davidici cujusdam, valde eleganter atque concinne numeris comprehenſi, ſummum Pontificem in admirationem rapuerat, ejus nunc vena adeo exaruiſſet, ut ne Hexaſtichon quidem ſatis dignum, horti parietibus quod adſcriberetur, extrudere potuerit. Sed ignorabant boni illi viri, hujus hunc noſtrum autorem eſſe, illius vero Carminis Baudium. Hanc ille artem norat, aliena exſcribere & interpolare, ſchema illis novum induere, & ſic pro ſuis venditare. Idcirco non magis credas, librum, quem expetis de Cognitione Veterum Novi Orbis illius fuiſſe, quam certo tibi perſuadere potes, quos de Bibliorum Interpretibus compoſuit, Caſauboni & Gelaſini eſſe. Nihil enim in Hebraicis intelligebat, imo ne autores quidem legerat, quos laudat. Geographiæ autem plane ignarus erat. Itaque aut vanidica jactantia fumum amicis vendidit, aut ſi quid hujus argumenti penes ſeſe habuit, id abſque dubio in Italia nactus fuit, ubi totos menſes Jac. Mazzonii aliorumque virorum doctorum variis Obſervationibus deſcribendis impendit, uti Aurelius Blondus Florentiæ mihi narravit. Non minus vera de aliis ejus Syntagmatibus referre poſſem, quæ tibi quoque & fratribus tuis in partem notiſſima ſunt, ad quos ſcis, quid de colligendis transmittendisque Marcilii viri doctiſſimi commentariis ſcribere ſolebat.*
11 Narravit, neſcio quis, etiam Cl. FELLERUM ad editionem paratas habere multorum *Virorum celebrium Epiſtolas*. Scribit & ad me amicus, CHRISTIANUM DAUMIUM, Virum doctiſſimum, *Epiſtolarum* a Camerario,

Digitized by Google

merario, Barthio, Reineſio, Caſaubono, Heinſio ſcriptarum, unam propediem *Centuriam* editurum.

Invenimus paſſim in vitarum Scriptoribus notatas virorum doctorum epi- 12
ſtolas ineditas, quæ cum blattis & tineis pugnant, quas nemo reſpicit, aut in lucem educere laborat. Ita in Elogio HARTVICI SMIDENSTÆDTI, Oratoris & Poëtæ in Academia Helmſtadienſi, apud Boiſſardum *in Iconibus Virorum Illuſtrium, part. 3. p. 88.* memoratur, quod prematur in Bibliotheca ejus relicta præſtans *volumen Epiſtolarum illuſtrium & Scholaſticarum.* Fuiſſe virum illum doctiſſimum, ex elogio Henrici Meibomii patet, aliiſque ejus ſcriptis ineditis. * Nam & eodem loco refertur, 13
premi in ejus Bibliotheca *Opus abſolutiſſimum, in quo totam Cyclopædiam ita in Locos Communes digeſſerit, omniumque ſcientiarum rerumque capita & tractationem ita diſpoſuerit, ut futuro Oratori, ſive cuiquam etiam ex tempore dicturo, veluti locupletiſſima Eloquentiæ Bibliotheca, quovis loco & tempore in promptu, atque in infinitum expedita eſſe queat.* Male profecto agunt, qui publico uſui talia ſcripta invident. Nam in eloquentiæ apparatu vehementer laboramus; neque hactenus fuit, qui Locos Communes idoneos in lucem dederit. Quod ſi hujus operis ſupereſt hodie memoria, id agere deberent viri eruditi, ut ab interitu hoc ſcriptum vindicaretur, & in publicum uſum protraheretur. * Ejus quoque *de Imitatione Ciceroniana* Tractatus editus, qui exquiſitiſſi- 14
mus ibidem vocatur, nunquam mihi viſus eſt. Inter Opera Autorum, a Melchiore Adami, Laur. Craſſo, Ghilino aliiſque notata, multæ reperiuntur ineditæ epiſtolæ, quarum omnium recenſere Catalogum nunc non poſſumus.

Non poſſum, quin hic quaſi in publico theatro orbi literato magnum illum 15
Epiſtolarum Theſaurum, quem in incomparabili ſua Bibliotheca ſervat Illuſtris MARQVARDUS GUDIUS proponam. *(mmm)* Integra ille volumina facile complebit epiſtolarum, ab omnium gentium viris doctis ſcriptarum, quorum ἀυτόγραφα ſingulari felicitate in ejus manus inciderunt. Dixi præcedente capite, integras illum habere Centurias, Wouwerianarum, Caſelianarum, Sarravianarum, Eraſmianarum, Caſaubonianarum, Lipſianarum. Ex his Lipſianis conficere poteſt, ad Germanos Centuriam unam, aliam ad Gallos, tres ad Batavos. * Habet e Germanis & Bel- 16
gis ἀυτόγραφα epiſtolarum *Barthii, Baudii, Calixti, Cabeliavii, Chriſtophori Coleri, Dilherri, Elmenhorſtii, Gebhardi, Gruteri, Gronovii, Hæſchelii, Heinſii, Hofmanni, Laurenbergii, Meurſii, Piccarti, Remi, Rhodomanni, Rittershuſii, Ruari, Rutgerſii, Sizmanni, Taubmanni, Velſeri, Calviſii, Foppii & Leonis ab Aizema, Starckii, Bauhini, Beati Rhenani, Bæcleri,*

(mmm) Multæ jam ex Epiſtolis Eruditorum, quas Vir Illuſtris, Marqu. Gudius, aſſervabat ἀνεκδότοις lucem aſpexerunt publicam, in Appendice ſatis vaſta, pauculis ipſius Gudii, Amicorumque ad illum, Epiſtolis, Ultrajecti A. 1697. in 4to excuſis, a Pet. Burmanno, editore, auſpiciis Gravianis, adjecta. Plures tamen, ni fallor, edendæ ſuperſunt.

Digitized by Google

Bæcleri, Tychonis Brahei, Joachimi Camerarii, ſenioris & junioris, Theodori Canteri, Julii Pflugii, Cluverii, Ubbonis Emmii, Flemmingii, Caſparis Gevartii, Huberti Giphanii, Melchioris Goldaſti, Hug. Grotii, Lucæ Holſtenii, Joannis Secundi, Athanaſii Kircheri, Joh. Kirchmanni (quarum magna copia eſt,) *Johann. Kirſtenii, Friderici Lindenbrogii, Lingelsheimii, Lutheri, Mallincrotii,* (cujus extat epiſtola prolixa, qua inter Eraſmi & Jeſuitarum merita comparationem inſtituit) *Meurſii, Joachimi Morſii, Ludovici Nonnii, Johannis Oporini,*
17 *Johann. Rhodii, Joannis Rivii, Heriberti Rosweidi, Iſaaci Voſſii, Jungermanni.* * Eſt in illis lepida ad *Joachimum Rungium* Calend. Febr. A. 1560. manu *Melanchthonis* ſcripta epiſtola, qua bella de *Latino Hegingenſi* narratur fabula: cum Gallicus Legatus coram Maximiliano in Conventu Conſtantienſi luculentam haberet Orationem, Maximiliani filius, Philippus, ad Fridericum Saxoniæ Ducem dixit: *Friderice, hic Vir eſt eloquens.* Tum Comes Hohenzollerenſis horrendo ſono inquit: *Domine Legate, vos debetis iterum venire poſt carnis privium.* Diſplicuit ſonus & ſtentorea vox Philippo, qui ad Fridericum inquit: *Quale eſt hoc Latinum?* facete tum a ſe derivat Fridericus reſponſionem in Gregorium Lamparterum, Cancellarium Wurtenbergicum; is interrogatus ait, *Vos Principes ſcitote, hoc Latinum eſſe Hegingenſe.* Ubi, inquit Philippus, hoc diſcitur? Oppidum eſt, reſpondet Cancellarius, hujus Comitis *Hegingen,* ubi lineæ telæ horridiſſimæ texuntur; ibi & hoc Comitis Latinum textum eſt. Abiit ex illo tempore hoc in proverbium, & *Hegingenſe Latinum* pro barbaro & ſolœco ſermone Latino uſurpatum eſt, ac ſæpe in aliis epiſtolis hoc joco utitur Philippus.
18 * Melanchthonianarum epiſtolarum, tam editarum quam ineditarum, bis mille ad Collectionem Londinenſem ex hoc illuſtri promptuario adjici poſſunt. Obſervavi etiam inter illos *Salvii,* Legati Suecici celeberrimi, literas ad Medicum Judæum de Caſtro, quibus illum rogat, ut librum de tribus impoſtoribus quovis pretio ſibi comparet.

19 E Gallorum autographis epiſtolis primum locum merentur *Comitis* AVAU-
20 XII, Legati Regii, *Epiſtolæ.* * Magnus erat ille literarum ac literatorum Patronus. qui pro dedicatione Livii Gronovio mille imperiales donavit. Hoc de illo memorabile narratur: cum is Daventriam tranſiret, pedes ad Gronovium, tum ibi eloquentiam docentem, ac nihil tale expectantem, ivit; cujus inuſitatam comitatem cum miraretur Gronovius, ita ad illum Legatus: *Tu eam artem doces, quam ego exerceo.* Sunt porro *Bongarſii, Bourdelotii, Chanuti,* (ejus, qui vitam Carteſii ſcripſit, & librum Memoriarum) *Stephani Claverii, Colladonii, Frontonis Ducæi, Sebaſtiani Gryphii, Ludovic. Jacobi, Caroli Labbei, Peliſonii, Perraultii, Salmaſii, Joſephi Scaligeri,* Epiſtolæ.

21 Ex Italis ANDREÆ ALCIATI manu XXX. ſcriptæ *Epiſtolæ* ſunt, quibus multa ha-
22 bentur ſingularia. *Eſt CÆSARIS TRIVULTII ad Pomp. fratrem elegans epiſtola, qua Obſervatio aliqua proponitur circa locum *Plinii, lib. 36. c. 5. de ſtatua Laocoontis & liberorum ejus a Dracone interfectorum.* Inventa vero fuit illa ſtatua in ruinis

ruinis Titi Imperatoris, a cive, qui pro 700. nummis aureis vendere noluit Nobili Romano, a Pontifice poſtea vindicatam. Hanc ſtatuam cum liberis & ſerpentibus Plinius ex uno lapide factam eſſe prodidit. Sed ille de ea ita in hac epiſtola: *ſtatuam ipſam, quam Plinius cum liberis ex uno lapide factam prodidit, Johannes Chriſtophorus, Romanus, & Michaël Angelus, Florentinus, in urbe Roma primi nominis ſtatuarii, negant ex uno lapide confectam: oſtendunt compagines plus minus quatuor, ſed eas tam occulto loco conjunctas, tam apposite ferruminatas circumlitaſque, ut non niſi ab ejus artificii peritiſſimis id facile intelligi poſſit. Quare aut Plinium deceptum affirmant, aut alios voluiſſe decipere, ut opus fieret admirabilius. Neque enim tres ſtatuas magnitudinis juſtæ tot tanque mirabilibus Draconum nexibus complexas in uno tantum lapide ullis inſtrumentis potuiſſe formari. Magna eſt Plinii autoritas, & noſtri artifices ſuis nituntur rationibus; nec vetus eſt verbum contemnendum, felices fore artes, ſi de iis ſoli artifices judicarent. Sadoletus raro judicio non minus eleganter Laocoontem cum liberis calamo deſcripſit, quam illos ipſi opifices celo expoliverunt.* * Elegans hæc eſt ex illa 23
Epiſtola ad locum Plinii Obſervatio, celeberrimorum artificum judicio firmata. Nam de *Michaële Angelo de Bona rota*, cujus Vita vaſto volumine deſcripta eſt, conſtat, adeo illum artis ſuæ peritum fuiſſe, ut Veneris ſtatuam in terram a ſe defoſſam pro antiqua vendiderit. * Sunt in illis AUGUSTI VALDI *Epiſto-* 24
læ, viri doctiſſimi, cujus pluribus fama innotuiſſet, ſi Notæ ejus in Plinium, magna cura ſcriptæ, in lucem miſſæ fuiſſent. * Nam ut de eo Pierius Vale- 25
rianus libro de *Infelicitate literatorum I. p. 44.* ipſe cum ſuo Plinio a militibus Hiſpanis Germaniſque Romam aggreſſis, miſere cruciatus interiit. *Non minus*, ait, *crudeliter occubuit Auguſtus Valdus, Patavinus civis, qui Romæ per tot annos bonas literas tantis ab eo vigiliis, ſudoribus, & peregrinationibus acquiſitas profeſſus erat, qui non ſolum voce, verum etiam ſcriptis eruditionem omniſariam ab interitu vindicabat; quam autem miſerabili mortis genere vitam finiit! Incidit enim in Romanam cladem, Hiſpanorum illam & Germanorum prædonum ſævitiam acerbiſſimam, cujus ante oculos direpta domo, in vinculis habitus, pretioſiſſimam librorum ſupellectilem, laboreſque illos ſuos, quos præſertim in Plinium elucubrarat, coram dilacerari, & in uſum culinæ incendi conſpexit, & in eo mærore omnibus aliis incommodis conflictatus, propter arrogantem eorum crudelitatem, quibus nihil unquam fuit improbius, dum modicæ fortunæ vir inſatiabilem barbarorum ſitim tributis explere nequit, qui omne ſenectutis ſuæ viaticum jam excuſſerant, e loculis, poſt cruciatus varios fame demum conſumptus perhibetur.* * Extat inter MARII 26
NIZOLII nonnullas prolixa *Epiſtola*, manu ejus ſcripta, ſed erudita, ad Majoragium, qua ipſum reprehendit ob *Antiparadoxa*, quæ adverſus Ciceronis Paradoxa ſcripſerat. Comminatoria illa eſt Nizolii epiſtola, qua ipſi acerbam refutationem minatur, niſi ab his ſuis in Ciceronem invectivis abſiſtat & παλινῳδίαν cantet. Sciendum eſt, Calcagninum adverſus Ciceronem ſcripſiſſe Diſquiſitiones in ejus Officia. Ciceronem vero Majoragius defendit, eam ob cauſam vehementer a Nizolio laudatus. * Poſtea vero, cum ipſe Majoragius Anti- 27
paradoxa adverſus eundem ſcriberet, acerbiſſimam ad illum Epiſtolam, quam

 modo

Digitized by

modo nominavimus, ſcripſit Nizolius; qua irritatus Majoragius *duos libros Re-*
28 *prehenſionum* adverſus Nizolium edidit, ſatis dentatos. * Cui liti tandem inter-
ceſſit SEBASTIANUS CORRADUS, Vir politiſſimæ latinitatis, cujus illic quoque
reperitur *Epiſtola αὐτόγραφος*, qua conciliationem inter illos tentat. Sunt & plu-
29 res ejuſdem Autoris. * CALCAGNINI, viri ſummi, cujus alioquin XVI. extant
libri Epiſtolarum Criticarum & familiarium, etiam illic habentur *Epiſtolæ ineditæ.*
30 * Ad illum habetur ibidem quoque MATTHÆI MACIGNI, Veneti, *Epiſtola re-*
ſponſoria, qui Macignus in ſcientiis Mathematicis excellentiſſimus fuit, multos
vetuſtorum Græcorum Mathematicorum MStos Codices habuit, quorum quam
multi hodieque in Bibliotheca Gudiana comparent. MAJORAGII quoque non
31 paucæ ibi inveniuntur *Epiſtolæ* terſæ, ut omnia ejus viri, & elegantes; * editæ-
que jam olim ex ipſius Bibliotheca ejuſdem nitidiſſimæ Orationes duæ, altera
de *laudibus auri*, qua Eccleſiaſticorum vitia falſe traducuntur; altera *Apologetica*
contra Gaudentium Merulam, in qua plurimæ ejus vitioſæ lectiones notantur &
caſtigantur. Hæ inter veteres Autoris ſchedas Mediolani primum repertæ; &
32 Ultrajecti Anno 1666. in 4to typis deſcriptæ. * Latet & ibidem *MStus* Majo-
33 ragii *in Virgilii Georgica Commentarius.* * PYRRHI LIGORII, Neapolitani, ibidem
ſunt *Epiſtolæ*, viri doctiſſimi, a quo XXIV. vaſta antiquitatum Volumina inedita
34 ſupereſſe perhibentur. * BERNARDI BALDI, ejus ſcilicet, qui in Vitruvium
notas & Lexicon ſcripſit, illic vidi *Epiſtolas*. Ejus in Catalogis vidi quoque no-
tatas Epiſtolas, in quibus cum aliarum artium præcepta, tum philoſophiæ, illu-
35 ſtrare contendit, Mediolani 8. 1558. editas: ſed librum ipſum non vidi. * Non
deſunt THOMÆ PHÆDRI *Epiſtolæ*, quem Pierius de *Literat. Infelic. lib. 1. p. 47.*
vocat affluentiſſimum eloquentiæ flumen, quo non alius ſuo tempore clarior,
neque vehementior fuit, Romanæ cathedræ decus & ornamentum: ſed qui mi-
36 ſerabili fato interiit, ut ibi prolixe deſcribit Pierius; * HIERONYMI CARDA-
NI *Epiſtolæ* ſunt, quæ in Operibus ejus non comparent, etiam AONII PALEA-
RII, eloquentiſſimi viri, *aliquæ*, quarum nullum in editis veſtigium eſt. COE-
37 LII RHODIGINI ad Eraſmum *Epiſtolæ* habentur. * Inter JANI PARRHASII
Epiſtolas una eſt, qua de arcanis familiæ, inceſtis cognatæ cujuſdam amoribus
ſcribit ad Laſcarem, quem rogat, ut a Pontifice veniam earum nuptiarum im-
petret. Scribit autem literas Latinas, quibus Græca verba, & nonnunquam
38 periodos immiſcet, ne ſecreta ſcilicet proderentur. * FR. CICERÆI illic quo-
que *Epiſtolæ* ſunt, item BEMBI, LAZARI BONAMICI, ROMULI AMUSÆI, quo-
rum magna ſuo tempore in Latinis literis gloria fuit: horum enim cura & in-
duſtria res literaria crevit; eorum exemplis, & præceptionibus præcipue ad
eloquentiæ ſtudia incitati ſunt, qui poſtea ad hæc animum applicuerunt. Sunt
OCTAVII PLATI, M. ANTONII REGINENSIS ad Majoragium, BENEDICTI
THEOCRENI ad P. Juvium Epiſtolæ; DOMINICI MOLINI ad Meurſium:
BALTHASARIS BONIFACII etiam *Epiſtolæ* ſunt; ſi illæ hoc loco dignæ & his
principibus miſcendæ videntur: fluit enim lutulentus illi ſermo, etſi rerum co-
pia

Digitized by

pia non deſtituatur. * PAULI MANUTII cum plures ſint, una eſt longa, & valde 39
elegans ad *Cratonem a Crafftheim,* Medicum Cæſareum, ſcripta, cum Roma diſceſſum
pararet, plena querelarum. * Vocatus ille Romam erat, ut illic Curæ Typographi- 40
cæ præeſſet in editionibus SS. Patrum procurandis, cui rei argentei typi deſtinati erant, & ſtipendia adſignata. Verum, cum res illæ non ex voto procederent, & in rei familiaris anguſtiam eam ob cauſam veniret Manutius, Crato a Crafftheim illi Cæſareæ munificentiæ ſubſidia obtulit: ad quæ ſplendida promiſſa erectus Manutius, elegantiſſimam hanc & ſuaviſſimam epiſtolam euchariſticam ſcripſit, qua vix elegantior in toto Opere reperitur: nam meras Charites ſpirat, omneſque animi receſſus effundit. Scriptam autem a Manutio hanc eo tempore fuiſſe epiſtolam, ex epiſtola 5. *libri 9.* ad eundem Cratonem ſcripta probari poteſt; his enim verbis finit epiſtolam: *Ad illam ſuperiorem epiſtolam, Romæ ſcriptam pluribus verbis, exſpecto, quid reſpondeas.* Hæc vero ſcripta erat Venetiis. X. Kalend. Nov. Anno 1570. Sed altera illa inedita ſcripta eſt Romæ Idibus Juniis ejuſdem anni, unde apparet, eandem
illam eſſe, quam Manutius extremis illis verbis deſignat. * Non erit hoc, ut puto, 41
Lectoribus ingratum, ſi illam ipſam epiſtolam, in Manutii epiſtolis ob certas forte cauſas omiſſam, quam mecum vir Excellentiſſimus communicavit, appendicis loco huic Capiti, atque toti libro primo Bibliothecario, qui in argumento de epiſtolarum Scriptoribus finitur, ſubnectam, purpuramque hanc panno noſtro aſſuam.

PAULI MANUTII EPISTOLA

lib. IX. Epiſtolarum ejus poſt epiſtolam IV. inſerenda.

Paulus Manutius, Aldi filius, JOHANNI CRATONI S. D. Viennam.

Nihil minus placet, quam ut, nulla propoſita re, nulla certa ſententia, ad te ſcribam. Occurrit enim mihi tua dignitas, occurrit autoritas; cogito, quam tibi perſonam tua virtus imponat, quæ te premant onera, quæ negotia diſtrahant: nimirum, cum tuæ ſcientiæ tuoque conſilio ſalus & incolumitas commiſſa ſit ejus Imperatoris, qui multa regna, multas provincias imperio, omnes virtutes animo complectitur, graviſſimam Chriſtianæ Reip. partem ſuſtines. Cur igitur ita ſim ineptus, atque adeo tam adverſus communibus commodis, ut inani te literarum genere interpellem; & quem ſalutares illæ curæ detinent fixæ & locatæ pro publica Majeſtate tuenda, ad privatæ rei

Digitized by Google

cogitationem ac ſtudium vocem? Verum tamen, quia nec res ipſa, ut ego interpretor, privatim ad me unum pertinet, ſed aliqua ex parte cum publica utilitate conjungitur, & ex tuis literis velle te mea cauſa multum, ex omnium ſermone, poſſe plurimum intelligo, male prorſus mereri videar de ſtudiis meis, ac de me ipſo, niſi opportunitatem iſtam nactus amoris officiique tui, agam tecum de ſtatu meo, quantum res ipſa poſtulat, & quantum mihi per humanitatem tuam licet, per quam licere video plurimum. Etſi enim jaceo, nec recenti, nec levi, ſed inveterato jam difficilique morbo; tamen ſi Tu, tantus Vir, ad me erigendum ac recreandum accingeris; ſi iſtam ſcientiam, iſtam artem adhibes, quæ ſæpe bonis viris in calamitate opem ac ſalutem attulit, cur dubitem, quin voluntatem atque induſtriam meam felicitas illa utrique noſtrum pariter exoptata, conſequatur? Quod ſi ſecus acciderit, ſuum tamen humanitas tua fructum non amittet: ego enim, quod volueris conatuſque ſis, in tua laude ponam; quod non perfeceris, ad meam fortaſſe culpam, vel ut æquius de me ipſo ſentiam, ad meam certe fortunam transferam. Nam & præclarus artifex perfectam animo ſpeciem intuens, cum ipſe nihil in arte poſſit, opus tamen imperfectum ſubjectæ materiæ vitio relinquit. Nec tamen is ego ſum, cujus animum immoderata quædam opum honorumve cupiditas angat. Habeo magnam gratiam naturæ meæ, quæ me ad hanc inſaniam nunquam impulit, majorem etiam iis viris, quorum præceptis eruditus ad hanc diem ita vixi, itaque poſthac, ut ſpero, vivam, ut neque ſumma cupiam, nec ſumma adeptis invideam. Sed quia virtus, licet a ſe ipſa pendeat, externa tamen quædam non recuſat, propterea mediocritatem earum rerum, quæ fortunæ bona quidam vocant, nunquam contempſi, elaboravi etiam, ut conſequerer: & plane me conſecutum credidi, cum decem abhinc annis Romam veni. Quis enim aliter crederet, cum a Pontifice maximo vocarer, cum hic vigere dicerentur, ac ſemper antea viguiſſent artes illæ, quibus ab ineunte ætate meum ſtudium dederam: cum ipſum denique nomen urbis Romæ nihil tenue, nihil anguſtum, ſed ampla & magna polliceri omnia videretur? Hoc loco non faciam, ut aut de meis ipſe meritis detraham, quod certe non debeo, non enim commiſi, ut meam in re mandata diligentiam, operam, fidem requirere quiſquam jure poſſit, aut alios carpam, quod ab inſtitutis meis longiſſime diſtat; tantum dicam, & id ipſum invitus: Neſcio, quo fato, mihi fontes aruiſſe, qui profluere ſolebant; benignitatem, quæ antea patebat, ita clauſam in me eſſe, non modo, ut nihil ejuſmodi, in quo vel copia vel ſplendor ineſſet, ſed ne mediocritas illa quidem, quæ repellit incommoda, quæ honeſtatem ex parte ſaltem aliqua tuetur, mihi adhuc obtigerit. Ac vide tamen æquitatem animi mei: rei domeſticæ jacturam, quæcunque eſt, facile fero; libenter diſſimulo, do operam, ut obliviſcar; quod antiquam colere frugalitatem, quod illam parvo contentam, omnium laudandarum artium parentem altricemque, diſciplinam retinere cogar, non iraſcor; & hanc ipſam fore crederem liberis meis non contemnendam hæreditatem; At multa deſunt: Ego deeſſe mihi quidquam nego, abeſſe multa confiteor,

quæ

quæ tamen ipſa, ni fallor, ejusmodi ſunt, ut ſi large ſuppetant, nihilo fiam melior, ſi abſint penitus, aut ſi minima ſint, ſicuti ſunt, nihilo deterior. Ergo, quod ad hanc jacturam attinet, tranquillo ſatis animo ſum: illa me dies noctesque vexat, illa mihi penitus inſidet hæretque cura, quod, ſi quem ſtudia mea fructum ferre, ſi quid poſteris induſtria mea prodeſſe poterit, id periiſſe totum ac perire quotidie magis intelligo. Hæc ſunt mea detrimenta, optime Crato; atque utinam mea tantum eſſent, ferrem facilius, & quoquo modo quaſi foverem ac mollirem dolores meos. Nunc quod publico tamdiu commodo defuerim, quod jacere ſtudia mea per annos decem, quod ingenium languere ſim paſſus, quod denique fundamentis adoleſcentiæ præclare jactis, ætas gravior exſpectationi non reſponderit, id cum recordor, pene totus ipſe mihi diſpliceo: & quanquam culpa vacem, me tamen culpa non libero, ſed quaſi communis cauſæ deſertorem accuſo. Una relinquitur in amore tuo conſolatio: etſi nihil præſtares aliud, hoc ipſo tamen conſolaris, quod ægritudini meæ ſociam ſe adjungat ægritudo tua, & dum tu æque doles atque ego, id efficis, ut ego non æque doleam atque ſoleo. Sed illa pars literarum tuarum, in qua de Maximiliani Imperatoris admodum propenſa ad liberales diſciplinas voluntate ſignificas, & addis, opem ab eo ſi petam, fore, ne fruſtra petam, ea vero pars animo meo tanquam labanti quiddam, quod conſiſteret, inſtillavit. Aliis alia cara ſunt: non eodem ſenſu, non eodem omnes ingenio natura finxit: ego, quarum rerum illecebris capiuntur multi, ita pleraſque non amo, ut averſer penitus ac fugiam. Literis paſcor, his voluptatem nullam præfero, ac ne confero quidem; harum conſuetudine nihil ſuavius experior, nihil dulcius. Et quemadmodum, ſi ſolem e mundo Deus auferat, ſtatim in hoc orbis terræ communi domicilio ſummus horror, ſumma ſequatur incommoditas; ſic adempto mihi literarum uſu, plena tenebris omnia, plena moleſtiis, otium injucundum, negotium perdifficile videtur. O mi Crato! O mi, inquam, ſuaviſſime Crato! (jam enim audeo, tua fretus facilitate, familiariter ac plane blande tecum agere) Tune is es, qui mihi me ipſum longo intervallo reſtituas? qui has aliquando tenebras tuo lumine expellas? cujus munere excolantur, & rurſus florere incipiant ſtudia mea? Confer huc, obſecro, opes tuas, quas intelligo eſſe maximas, ingenii, prudentiæ, autoritatis. Digna prorſus tuis officiis, digna tuo patrocinio cauſa eſt: nam ſi pro literis agitur, cur humilis & obſcura videatur? Si apud Imperat. ſapientiſſimum, veræ ſolidæque gloriæ cupidum; cur difficilis aut dubia? Merces autem recte factorum nulla præſtantior aut uberior, quam ut uſuram vitæ quam breviſſimam æterna nominis memoria compenſet, poſteriſque tradita, literarum beneficio, pulcherrimæ virtutis effigies amorem conciliet, laudandi voluntatem commoveat, imitandi ſtudium excitet. Præclarum ducitur quam plurimis imperare mortalibus, gentes nationesque ſubigere, dare leges, jura præſcribere; hæc magna videntur, & expetenda inprimis; ſed hæc ipſa ſæpe motus temporum labefactat, ſæpe vis hominum convellit, ſæpe ad alienam fortuna poteſtatem transfert: urbes & oppida intereunt: veſtigia vix apparent: nomina ſimul interire, & cum aſpectu memoriam quoque tolli ſcriptorum virtus & induſtria non eſt paſſa. Decet igitur, cum tu Maximilianum vehementer ames, cum illius gloriæ maxime ſervias, id curare te inprimis, quod & maximum eſt amoris argumentum, & ad ejus gloriam maxime pertinet. Bonis enim viris, quorum excludi numero me non arbitror, & ita doctrinarum in ſtudio verſantibus, non ut ſibi tantum vivant, privata delectatione conten-

Digitized by Google

contenti, ſed ut ingenii monumenta relinquere, & poſteritati patere ſuam induſtriam velint, quæ mihi ſemper ſtudiorum ratio probata vehementer eſt, iis tu ſi otium das, &, qua vales apud Imperatorem gratia, conficias; vide, quot bona conſequantur. Ipſum Imp. ornabis immortali gloria, probitati & virtuti amiſſam prope dignitatem reſtitues, fueris tu quoque magna laude; quanquam Te quidem hoc ſpectare non oportet, (ad eam enim laudem, quam adeptus jam es, propemodum accedere nihil poteſt) ſed tamen frueris eorum amore & obſervantia, quos tibi tua merita, tua benignitas adjunxerit. Equidem, ſi hoc per Te aſſequar, ut ex turbulento negotii genere emerſus, ad tranquillitatem perveniam, & quod reliquum vitæ contigerit, in optato literarum portu, interpellatore nullo, vacuus omni cura degam, nulla res erit tanta, quam non & me tibi debere confitear, & libenter tua cauſa ſuſcipiam. Iſtam quidem virtutem, quæ me a moleſtiſſimis occupationibus ad ſuaviſſimam quietem & aptiſſima natura meæ ſtudia traduxerit, feram in oculis aſſidue, colam animo ſemper, fortaſſe etiam futuris gentibus ignotam eſſe non ſinam, Vale. Romæ, Id. Jun.

M. D. LXX.

FINIS LIBRI PRIMI.

POLY-

Digitized by Google

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. II.
METHODICUS.

CAP. I.
DE DELECTU INGENIORUM.

§. 1. *Tranſitio ad librum ſecundum.* 2. *Ingeniorum delectus habendus.* 3. *Magiſtratuum hic cura deſideratur.* 4. *Animorum notitia maxima ſcientia.* 5. *Sui cognitio difficilis.* 6. *An detur ars ſapientes gignendi liberos?* 7. *Ingeniorum vis ex corporis temperamento.* 8. Huarti & *Quilleti conſilia recenſentur.* 9. *Ingenia, qualiacunque ſint, excolenda.* 10. Εὐφυΐα, εὐμαθία, 11. *Ingenium.* 12. Εὐφυΐα *theoretica & practica.* 13. *Quæ diſtinctio defenditur.* 14. *Quatuor Stoicorum perſonæ, quibus homines induuntur.* 15. *Hoc ipſum ad præſens negotium accommodatur.* 16. Εὐμαθία *in quibus conſiſtat.* 17. *Ingenia quædam ſine diſciplina ſumma.* 18. *Rara tamen ſunt.* 19. *Judicii & imaginationis ratio in ingeniis habenda.* 20. *Judicium theoreticum & practicum.* 21. *Imaginationis deſcriptio.* 22. *Ejus operatio.* 23. *Ad imaginationem Eloquentia & Poëſis præcipue referri ſolent.* 24. *Orator & Poëta* εὐφαντασίωτος. 25. *Excellentiſſimi illi, qui Phantaſmata ſua judicio moderantur.* 26. *Virgilius hac parte prævalet Ovidio & aliis Poëtis.* 27. *Idem in Panegyriſtis, Cauſidicis & Hiſtoricis requiritur.* 28. *Rejicitur ſentia Huarti, qui imaginationem & intellectum ſibi contrariari ſtatuit.* 29. *Falſum eſt, eos, qui linguis, calligraphia, eloquentia excellunt, intellectu ſingulari deſtitui.* 30. *Pueri Grammaticæ artis capaces non ſunt.* 31. *Notantur Grammaticarum tricarum architecti.* 32. *Quidam abſque Grammaticis præceptis Latinam linguam percalluerunt.* 33. *An pueri illi intellectu ſingulari præditi, qui Grammatices præcepta non ſatis capiunt?* 34. *Poëtæ & oratores ad omnia apti.* 35. 36. *De eorum ſingulari aptitudine ad Juriſprudentiæ ſtudia, Goëſii, Tuldeni & Grotii ſententia.* 37. *An Concionatores eximii ſingulari intellectu deſtituantur?* 38. *Phantaſiæ uſus frenandus.* 39 *Phantaſia pollent ingenia inventiva.* 40. *Illa* φορτικά. 41. *Hetruſcis quare capricioſa dicantur.* 42. *Ingeniorum quinque formæ.* 43. *AGILIA, ad res arduas non ſatis apta.* 44. *TARDA, quæ ad ſolida ſtudia magis*

Digitized by Google

apta. 45. *Exempla horum recenſentur.* 46. *Sunt hæc illis præſtantiora.* 47. *ACUTA ET MEDIOCRIA, ET ÆQVALI QVADAM RATIONE MISTA,* 48. *ac tandem HEROICA,* 49. *Ingenia ſecundum metalla æſtimata.* 50. *Signa ingeniorum accurate dignoſcenda.* 51. *Sex præſtantis ingenii ſigna e Tuldeno.* 52. *Quæ ad quatuor partes revocantur.* 53. *Ingeniorum varii affectus & defectus.* 54. *Hinc pari ratione diverſa ingenia haud tractanda.*

1 Poſtquam libro primo de re Bibliothecaria & Literaria, deque Scriptoribus illis, qui ad eam pertinent, generatim egimus, nunc ſecundo hoc libro de METHODO in doctrinis inſtituenda acturi ſumus. Quemadmodum ſcilicet, qui ædificium aliquod parant, primum res operi neceſſarias comportant, hinc ideam ſibi aliquam præfigunt, quam in exſtruenda domo ſequantur; ita in libris ac literis non veluti in rudi ac indigeſta mole verſandum eſt. Nam quanquam illa ſubſterni menti noſtræ operatrici, velut chaos aliquod, debet, tamen certa ratione omnia tractanda ac digerenda ſunt, & methodus aliqua nobis præfigenda eſt, quam
2 ſequamur. *Quoniam vero ſtatuario non ſufficit ad artem, officinam habere omni genere inſtrumentorum apparatiſſimam, niſi materiam, in qua operationem inſtituit, habilem nactus fuerit; neque enim e quovis ligno, ut in proverbio dicitur, fit Mercurius: ideoque primum DE INGENIIS EORUMQVE DELECTU inſtituendo
3 ſolliciti erimus. * Nam magno hoc literis totique Reipublicæ damno eſt, nullam hic plane eſſe Magiſtratus curam; cum in eo Reipublicæ maxime felicitas ſita ſit.

4 Felices vocabant eos Stoici, qui noſſent, quo genio uterentur, ac εὐδαίμονες dicebantur, quibus bonus obtigerat Genius. Verum cum ea ſolertia pauci ſunt, ut ſuum deprehendere ipſi ingenium poſſint; nam certe aliquid vulgari ingenio majus eſt illi, quo pauci fruuntur, qui ſe ipſum ſatis explorare poſſit, ac plerumque com-
5 paratione ad alios inſtituta, bonique Præceptoris ope id addiſcitur. * Nobis enim obſiſtit φιλαυτία, & inſita quædam de rebus noſtris opinio, quæ mentis illud lumen in nobis non raro extinguit. Aliorum ergo conſilia & judicia incorrupta ſequi oportet, dandaque opera nobis eſt, ut aliorum ingenia animi noſtri ἀκριβείᾳ (quod facilius eſt) diſcernere diſcamus, ac videamus, quænam quibus doctrinis aptiora inge-
6 nia a natura ipſa formata ſint. * Non defuerunt, quod mireris, qui ſingularis ſapientiæ humanæ rem habuerint, *ſapientes gignere liberos;* ut de Democrito narratur, divinum ille & cœleſte pharmacum inveniſſe, quod fortunatos & ſapientes homines efficeret. Quid Democritus hoc ſuo pharmaco intellexerit, altioris indaginis eſt. Qui de liberis conſilio quodam & arte gignendis præcepta ſcripſere, quaſi Promethei inſtar novos ſibi homines e meliore limo fabricaturi, illi ultra naturæ opificem
7 ſapere, ac fata ipſa in ordinem redigere mihi velle videntur; * Nam, quanquam quidem negari nequit, magnam ineſſe animis e corporis temperamento vim, ac Galenus ſingulari libro, *quod mores temperamentum corporis ſequantur*, id propugnat; corpus enim ex alimento craſſiori compactum plerumque ſpiritus ſtupidiores in liberos a ſe genitos

genitos transmittit; magna quoque ingeniorum e mundi plagis, loco nativitatis, educationis, nutritione ipſa varietas eſt; tamen extrinſecus pleraque accidunt, & a ſublimiori principio animarum origo arceſſenda eſt.

Igneus eſt illis vigor, & cœleſtis origo,

atque ex humili caſa & ſordido rure ſublimia ingenia prodierunt, multaque teſtantur exempla,

Magnos poſſe viros, & magna exempla daturos
Vervecum in patria craſſoque ſub aëre naſci.

* Quare fruſtra eſt cum omnibus ſuis artificiis HUARTUS, Hiſpanus, qui in *Scruti-* 8
nio ingeniorum modum tradit, quo parentes generare poſſint filios ſapientes, ac tali præditos ingenio, quale id requirunt literarum ſtudia. Hunc præcipue Autorem ſecutus mihi videtur is, qui ſe *Calvidium Lætum* appellat, cujus genuinum nomen eſt CLAUDE QUILLET, unde hoc per anagramma formatum eſt, ut nos docet Bailletus *libr. de Judic. doctorum tom. 4. part. 5. de Poëtis, num. 1511.* Ille, qui Abbas fuit, ſcripſit poëma non inelegans, cui titulus: *Callipædia, ſive de pulchræ prolis habendæ ratione.* Poëma in libros 4. diſpeſcitur, quorum primo de ſponſorum ad pulchram prolem deligendorum conditionibus; ſecundo de legibus in concubitu ſervandis, aſtrologicis cautelis; tertio de cura prægnantum, viribus imaginationis; quarto de promiſcuis ad pulchritudinem parandam præceptis agitur. Sed, ut recte judicat Bailletus, plus, quam decet Abbatem, & ultra, quam honeſtas patitur, argumento huic indulſit Autor: magis enim in illa arte ſe Abbas, quam Laicorum exercitatiſſimus ſe profeciſſe oſtendit, ut vel ipſi ſe naturæ magiſtrum præbuerit. Dictio quoque non ſatis caſtigata, & vulgaria pleraque in carmine, longeque a Sammarthani judicio abſunt, qui de *Pædotrophia* poëma libris tribus diſtinctum ſcripſit, ſed elegans, in quo genium poëticum Virgiliano proximum agnoſcas.

Verum mittamus illos animarum fabros, atque illud mirabilis παιδείας genus: 9
& potius, cum exſpectare alia non poſſimus, quam

Qualia nunc hominum producit corpora tellus,

ita quoque, quales invenimus in pueris *partes divinæ mentis & hauſtus æthereos,* præceptis & doctrinis, ut fundum aliquem, excolamus. Atque hic primum illa ingeniorum varietas nobis conſideranda eſt, de qua non immerito illud dixeris: *Quot capita, tot ſenſus.* Nam ut infinita propemodum vultuum, ita animorum, diverſitas eſſe vi-
detur. * Neque noſtrum hic inſtitutum eſt, omnes animorum characteres perſequi: 10
illam tantum animi facultatem indagabimus, quæ ad diſciplinas diſcendas apta eſt, ſive εὐφυΐαν appellemus, ſive εὐμάθειαν. Sed illud latius patet nomen, & ad omnes quoque virtutes morales & actionem ſe extendit; hoc vero propius ad noſtrum ſenſum pertinet; in cognitione enim verſatur: quanquam nec εὐφυΐα ab εὐμαθίᾳ ſejungi debeat, ac boni mores cum omni diſciplina conjungendi. De εὐφυΐας pulchre Ariſtoteles 3. Nic. 5. §. 41. & 42. *Appetitionem finis nemo ſibi ſuo arbitratu optare poteſt; ſed ita natum unumquemque eſſe oportet, ut quaſi lumen mentis habeat, quo &*

judicare recte, & id, quod vere bonum eſt, ſumere atque optare poſſit. Ille item bene informatus eſt a natura, cui hoc illius beneficio bene conſtitutum eſt: eo quod maxima ſit ac pulcherrima iſthæc res, quamque ab alio neque conſequi neque diſcere aliquis poſſit: ſed talem obtineat quiſque, qualis ipſi a natura data eſt, adeoque quod ipſum illud, bene & pulchre a natura factam compoſitamque eſſe hanc partem, ſit perfecta & vera naturæ bonitas. Quod Ariſtoteles de naturæ bonitate ad mores & virtutes apta dicit, idem
11 in quacunque doctrina præſupponimus. * Niſi enim quis ἐυφυὴς ſit, & ingenium commodum habeat, fruſtra omnia erunt: Ingenium requirimus, quæ vox ab aliquibus pro ipſa ἐυφυΐα accipitur: quanquam in eo Piccolomineus diſſentit, cum ingenium de omni ingenio, quocunque ſe habeat modo, dicatur; ἐυφυΐα vero de bo-
12 no tantum intelligatur. * Alexander Aphrodiſ. duplicem conſtituit ἐυφυΐαν, *theoreticam* alteram, alteram *practicam;* atque ex ſuo hoc ſenſu Ariſtotelem in variis
13 locis interpretatur. * Quam diſtinctionem, etſi ſunt, qui impugnant, res tamen ipſa loquitur, eam ſumme eſſe neceſſariam, atque in ingeniis ſe ſtatim oſtendere. Ut ego quidem exiſtimem, jam tum in ipſis παιδαγωγείας primordiis probe hæc eſſe perpendenda, atque ex illis propenſionibus omnem futuræ doctrinæ menſuram ineundam. Ex eo enim fines ſtudiorum ponendi ſunt; ac infelices omnino erunt, qui ab hoc ſcopo, quem natura illis præfixit, dilabuntur.

14 Scite admodum ex Stoicorum mente a Cicerone *lib. 1. de Officiis* quatuor conſtituuntur perſonæ, quibus homines induuntur. Duæ ab ipſa natura; una communis, qua ſumus omnes & rationis participes & præcellentes beſtiis, altera propria, quæ ipſa eſt indoles cujuſque privata. Tertia fortuna eſt, quam caſus aliquis, vel tempus, vel naſcendi conditio imponit, ut ſi quis ſit Rex, nobilis, dives: quarta eſt, quam nobiſmet ipſis judicio noſtro accommodamus, ut ſi vel ad Philoſophiam, vel Jus Civile, vel Eloquentiam nos applicamus. Quæ omnes, cum in unam
15 perſonam coaleſcunt, ita ſe gerere quiſque debet, ut nihil in ſingulis peccet. * Ex illis quatuor perſonis ſecunda, quam propriam dicunt, illa eſt, quam hic conſideramus; nam tertia & quarta huic demum ſuperveniunt, quamvis perſona illa ſecunda ex illarum coalitione alia quadam ratione temperetur. Nam ἐυφυΐα illa vel ἐυμαθία generalis, quæ in homine eſt, quandam ab his limitationem capit: aliter enim illa dirigenda eſt in Rege & nobili, quam in privato, alia quoque ratione inſtituenda eſt, cum ad certum ſcopum ſtudia noſtra tendunt. Et tertiæ quidem perſonæ certi præterea Characteres morum inhærent, qui mature in illa ducendi ſunt, & ad ἐυφυΐαν accommodandi; quales Hiſtoriæ penicillo quam optime exprimuntur, & ex his quaſi præfigurari a bonis Doctoribus debent. Lineamenta illa generalia *lib. 2. Rhetoricorum* Ariſtoteles duxit; ſed e lectione Hiſtoricorum, Satyricorum, Comicorum, atque ex ipſa obſervatione vitæ longe notari plura poſſunt. De quibus nos in ſequentibus plura.

16 Ἐυμαθία his tribus abſolvi videtur, 1. *Celeritate apprehendendi,* 2. *Sagacitate,* 3. *Memoria;* adeo ut qui tria illa conjuncta habeant, ad diſcendum ſint aptiſſimi. Sed tamen nec omnes illæ partes omnibus inſunt ingeniis. Quoſdam deſtituit memoria,

Digitized by Google

ria, cum & apprehenſione & ſagacitate valeant. Quidam memoria præcellunt, ſed
in apprehendendo tardi ſunt, neque ſagacitate multum pollent. * Sunt, qui ab ar- 17
tibus & doctrina averſo animo ſunt, quibus tamen ingenii gloria deneganda non eſt:
nam, etſi per regulas & præcepta illis non fulciatur ingenium, ſuo tamen quodam
inſtinctu ad magna procedit. Teſtatur id Cicero in Orat. pro Archia: *Ego multos
homines excellenti animo ac virtute fuiſſe, & ſine doctrina naturæ ipſius habitu prope divino per
ſe ipſos & moderatos & graves extitiſſe fateor: & illud adjungo, ſæpius ad laudem atque vir-
tutem naturam ſine doctrina, quam ſine natura valuiſſe doctrinam.* * Quæ etſi quidem in- 18
terdum occurrant exempla, tamen non omnes ita comparati ſunt, ut ſoli naturæ re-
linqui poſſint, ideoque *ἐυμάθία* in illis adjuvari informatione alicujus magiſtri debet.

Intellectus hominis præcipue rectitudine judicii & imaginationis æſtimari ſo- 19
let. Illud actum mentis notat, quo illa inter res diſcernit, atque plures inter ſe ide-
as componit, vel affirmando & eligendo, vel negando & rejiciendo. Utriuſque in
ſingulis diſciplinis habenda ratio eſt, ſed ita, ut in quibuſdam imaginatio primas,
ſecundas judicium teneat; in quibuſdam contrario ſe hæc modo habeant. Sine
judicio certe omnis inanis phantaſia & imaginatio eſt, nullaque omnino ars & ſcien-
tia recte vel diſcitur, vel exercetur: nam ab illo quaſi in ordinem rediguntur phan-
taſmata. * Judicium hoc, ſi circa diſciplinas intellectu eminentes verſetur, judici- 20
um Theoreticum voces licet, vel Ariſtotelica voce *ἐυσυνεσίαν*; nam & illis maxime
judicio locus eſt: ſi ad actionem refertur, prudentiæ nomen invenit, qua ſenes præ
ceteris, ut multitudine eventuum eorumque collatione exercitati, excellunt. * Ima- 21
ginatio illa actus mentis eſt, cum ſeſe ad phantaſma quoddam ſeu veſtigium, cere-
bro impreſſum, applicat, ſuper quibus ſimulacris intellectus deinde ratiocinatur;
qualis a ſenſibus plerumque impreſſio oritur. * Imaginatione ad inferiora delabi- 22
tur mens, & ex ſpeculatione Phantaſmatum univerſalia colligit, cum intellectus ra-
tiones puras, ac nullis coloribus veſtitas, res divinas ſpiritualeſque comprehendit.
Potentia hac imaginante, ut rerum imagines, in & ſimilitudinem earum concipi-
mus. * Quare ad omne genus diſciplinarum, in quibus imaginatio regnat, exten- 23
ditur. Inter eas principatum tenet Oratoria & Poëſis. Præcipua elocutionis vis
in imaginatione conſiſtit: ut enim voces ipſæ & ſententiæ ſunt imagines rerum;
ita ipſarum inter ſe ſunt imagi[illegible] metaphoris, tropis, ſimilibus, allegoriis, figu-
ris Rhetoricis, ceteriſque serm[illegible]namentis. Ipſa illa *ἤθη* & *πάθη* ubique hic
regnant, quibus perpetua eſt characterum & actionum expreſſio, adeo ut, quod
pictor ſuis, id Orator & Poëta ſuis quaſi coloribus exprimat. * Quare ex moni- 24
tu Quintiliani & Orator & Poëta debet eſſe *ἐυφαντασίωτος, qui ſibi res, voces, actus
ſecundum verum optime ſingat.* * Habet & illa ſuos gradus imaginatio, neque in 25
omnibus æquali ſe modo habet. Quidam celerius imaginantur, & velociori ex
imaginatione diſciplina auditores imbuunt; ut de iis, qui translatis bene utun-
tur, loquitur Ariſtoteles. Nam cum ingenii ſolertia ſe phantaſmatibus miſcet, in
omnes partes ſe imaginatio extendit, atque ex ſe ipſa parit plura, nectens e ſimula-

 cris

cris ſimulacra, illaque ſibi quaſi ſubordinans, ut copia ipſa ſæpe laborent, qui tali phantaſia pollent; quales ad Poëſin ſunt aptiſſimi, ut hac ſua facultate ſæpe abutan-
26 tur, ſi rationem & judicium non ſequuntur. * Quo nomine Ovidius quibuſdam notatur, qui laxiores phantaſiæ habenas data opera ſæpe mittit: neque enim ignoravit ſua vitia, ſed amavit; cum Virgilus ita phantaſiæ indulgeat, ne quid nimis: ſummum enim ubique judicium apparet. Non deerat etiam Virgilio ille impetus, & concipiendi celeritas, neque eam neglectui habebat; ut nunquam habere debent, qui laudabile aliquid ſcripturi ſunt: ſed poſterioribus cogitationibus ita expoliebat,
27 ut de 50. verſibus, uno calore profuſis, vix decem retineret. * Oratores, Declamatores, Panegyriſtæ, Satyrici, Cauſidici, omneſque, qui ſimulatione quadam opus habent, imaginatione præſtare aliis debent; ita tamen, ne extra orbitam illa feratur: ſic vel ſtultitiæ, vel tandem amentiæ, propior futura eſt. Hiſtorici, etſi in deſcriptionibus, orationibus, phantaſiæ indulgent, in ipſa tamen Hiſtoria ſecundum optimi judicii normam inſtituere omnia debent.

28 Non poſſum hic laudare Huarti ſententiam, qui imaginativam & intellectum ita ſibi contrariari exiſtimat, ut, qui imaginativa prævalet, intellectu valere non poſſit; nam plane aliter ego colligo: cum enim omnis noſtra cognitio procedat a ſenſibus, atque tantum ſciamus, quantum illis nobis demonſtratum ſit; ſequitur hinc, eum, qui in concipiendis rerum imaginibus felix & fœcundus eſt, eo magis quoque intellectu valere, cum ille, his quaſi fundatus, in varios ſe cogitationum orbes diſpergat, ſiquidem organa ipſa non ſunt vitiata, omniaque recte ſe habent. Occultis illæ inter ſe nexibus facultates junguntur, neque altera alterius operam facile deſtituit: Imaginatio quaſi viam ſternit, & cuniculos agit, quibus ſe non ingerere non poteſt intellectus, eadem promtitudine hunc quaſi typum & indicem ſuum ſecuturus.
29 * Quare falſæ ſunt illæ opiniones, eos, qui Latinam linguam egregie noverint, vel Calligraphia vel Poëtica excellant, inhabiles eſſe ad ſpeculativas ſcientias: quas abunde refutatas vide ab Antonio Poſſevino *lib. 1. de Cultura ingeniorum, cap. 15. 16. 17. 18.* Nam ſane in Grammaticis & Linguis judicio plurima relicta ſunt, neque phantaſiæ tantum hæc res & memoriæ eſt. Ego quidem ſic exiſtimo, eandem eſſe Grammatices difficultatem, quæ eſt vel Metaphyſices & Logices, atque adeo ineptos illos
30 eſſe, qui illius minutiis puerorum ingenia torq[illegible] * Nunquam ego tam felicis quenquam puerum ingenii fuiſſe arbitror, qui [illegible]atices artem illa ætate apprehendere potuerit: nam uſus & maturior ætas, qu[illegible] philoſophiam apta eſt, illa de-
31 mum docebit. * Quo magis miror eſſe homines, qui tricas tricis augent, ac novas Grammaticas Philoſophicas comminiſcuntur, quibus expeditius, ſi Diis placet, in-
32 formentur pueri. * Ipſe Grammaticæ Philoſophicæ faber *Scioppius* ſtatim in initio Grammaticæ ſuæ fatetur, ſe nullam didiciſſe Grammaticam Latinam, ſed poſt nominum verborumque Declinationes memoriæ mandatas ex quotidiano Latine loquendi uſu & lectione Autorum, ſex menſium intervallo, Latinæ linguæ intelligentiam conſecutum. Idem de *Covvlæo*, Anglorum Poëta egregio, teſtatur in ejus Vita, Operibus

Operibus Poëticis Cowlæi præmiſſa, Thomas Spraat, nulla ratione inculcari ipſi
potuiſſe præcepta Grammatices & Proſodiæ, cum tamen in ſoluta & in ligata ora-
tione optime, etiam prima ætate, ſcriberet. * Male tamen colligit Huartus, puer 33
ſi in Grammaticis non proficiat, eſſe hoc argumentum boni intellectus; quia in
imaginativa & memoria debili eo præſtantior intelligendi vis ſit: non enim hæc
idonea ratio eſt; ſed quia intellectus puerilis nondum capax eſt diſciplinæ Philo-
ſophicæ per modum Syſtematis ordinatæ. Quoniam vero in lingua ipſa & Poëſi
ſine artis præceptis proficit, præclari hoc intellectus documentum, cujus ſe ali-
quando vis in aliis diſciplinis exeret: * Id enim certum eſt, multisque exemplis 34
conſtat, poëtica & oratoria facultate præ ceteris inſignes omnibus ſtudiis ad mira-
culum usque fuiſſe aptiſſimos. * Incidit hic, quod in viri clariſſ. W. Goëſii Præ- 35
fatione in Rei Agrariæ Autores, quos ille notis illuſtravit, legere memini. Ita
vero ille: _Cum rogabar, ne favere vellem multæ eruditionis Candidato, quod & Poëta & Cri-_
ticus eſſet, non adeo me res ea non deterruit, ut exinde propenſiori in eum, quam antea, fer-
rer ſtudio. Atque is ad eam, quam exoptabat, dignitatem promotus vel ſolus documento eſſe
poſſet, quam vani ſint, qui tam ſtultis præjudiciis hæc damnant & proſcribunt. * Diodorus 36
quoque Tuldenus, JCtus egregius, in aureo illo, quem de _Cognitione ſui_ libro ſcri-
pſit, _lib. 3. c. 1._ ita de Oratore: _Quamvis jurisprudentia altiorem ſpiret prudentiam, quam_
eloquentia; verus tamen Orator non ingenii tantum vi, ſed & ſcientiæ amplitudine Legulejum
antecellit. Grotius quoque in epiſtola 179. ad Gallos: _Jurisconſulti munus,_ ait, _virum_
magnum non faciet, niſi eloquentia accedat, cujus & præcepta & exercitatio magnam diligen-
tiam exigunt: præſertim cum, ut veteres nos docent, orbem quendam diſciplinæ ea res in ſe
complectatur. * Quare nec illud ſimpliciter probaverim, quod Huartus ſtatuit, _Con-_ 37
cionatores eximios raro ſingulari intellectu præditos: Etſi enim in multis, quos vulgus
præſtantiſſimos judicat, hoc contingit: ii tamen, qui veræ eloquentiæ rationes ſe-
quuntur, non deſtituuntur ſingulari rerum intelligentia. Non enim eloquentis ti-
tulum merebitur, qui intelligentiæ ſuæ documenta etiam in ipſa Oratione non
oſtendat; neque hæc ſejungi poſſunt. Et ſane illi, quos antiquis noſtrisque tem-
poribus eloquentia præ ceteris excelluiſſe vidimus, incomparabili intellectu prædi-
ti fuerunt, ejusque multa ſpecimina dederunt. Vel unus Cicero abſolutiſſimum in
hoc genere exemplum dabit: nam ſi judicium ea de re ferendum eſt, non _οἱ τυ-_
χόντες, ſed præſtantiſſimi in iſtis doctrinis producendi ſunt. * Id tamen negari 38
non debet, magnos accidere ingeniis ob phantaſiæ exorbitantiam abuſus; quæ niſi
judicii freno coërceatur, in omnes ſe diſciplinas diffundit. Tractari tamen hæc in-
genia ita a prudentioribus debent, ut, remotis inanibus, illa quæ ſolida ſunt, in il-
lis exquirantur. * Plerumque enim ingenia phantaſia uberiore peccantia 39
aliquid ſapientiæ recondunt, quæ in uſum cedere publicum poſſit: qualia ſunt,
quæ ad inventionem variarum rerum naturæ quodam inſtinctu feruntur.
* Quæ, etſi in ſpeculationes inanes ſæpe abripiuntur, & _φορτικοὶ_ eſſe ſolent, 40
atque ut Huarti verbo hac in re utar, _capricioſa;_ indulgendum tamen illis
paululum a prudentioribus eſt, ne fructu illo careamus, qui vel e volaticis
illorum

Digitized by Google

illorum cogitationibus haberi poteſt. Ac verum profecto eſt in hominibus illis, quorum ingenia dementiæ aliquam ſpeciem præ ſe ferre videbantur, latuiſſe non-
41 nunquam quædam, quæ in iis non quæſiviſſes, arcana. * *Ingenia inventiva*, inquit Huartus, *Hetruſca lingua capricioſa appellantur, ob ſimilitudinem, quam in eundo inveſtigandoque cum capris habent.* Atque hæc aliis ingeniis jungenda ille ſuadet. *Ut providi bonique paſtores magno ovium gregi quandoque dodecadem caprarum ſolent adjungere, quæ breviore via ac gradu promtiore ad nova quædam paſcua, & ad gramen nec dum tritum depaſtumve oves conducant: haud ſecus convenit eſſe inter literatos quædam hujusmodi caprea velut ingenia, quæ ovili aliorum intellectui nova naturæ ſecreta ac contemplationes nondum ante cognitas atque exploratas pandant, quibus exerceantur.*

42 Patet ex illis, quæ diximus, pro varia judicii, phantaſiæ, affectuum temperie, varias eſſe ingeniorum formas, quæ probe examinandæ ſunt. Nos illas ad quin-
43 que reducimus. * Ac primo quidem loco a nobis ponuntur *Celeria, excitata & agilia ingenia*, qualia ab imaginationis promptitudine naſci ſolent; de quibus jam multa diximus. In vulgi oculos illa incurrunt, atque ab iis præcipue æſtimari ſolent. Non deeſt illis acumen & extemporalis oratio, ſed quæ aures potius impleat, quam pectus ſaturet. Joci illis in promptu & ſales: ſed, cum res ſeria agitur, cum argumenta in medium proferenda de Republica ſalutari conſilio gubernanda, omnis illa ſubtilitas ingenii retunditur, & velocitas illa ob inconſtantiam nulli uſui eſt. Solent tali ingenio plerumque eſſe præditi, quos *præcoces* appellamus: nam rara eſt in illis conſtantia, niſi ſingulari ratione & divinitus excitatum ingenium ſit. In illis nihil æſtimandum, niſi quod primum omnium excidit, id enim ingenium redolet. Si labor & cura acceſſerit, omnia corrumpentur & in ni-
44 hilum redigentur. * His ex adverſo opponuntur *Tarda ingenia*, quæ quidem non celeriter comprehendunt, ſed judicio pertinaci rebus immorantur, atque adeo aſſiduitate ſua, præcipue ſi quædam illis ſagacitas juncta ſit, iſtorum celeritatem ſæpe antevertunt: nam plures ex maturitate juſta fructus colligunt. Et illa quidem ad Rempublicam regendam peridonea ingenia ſunt: omnia enim in ſtatu ſuo conſervare potius, quam res novas moliri laborant; ceterum in rebus novis ex-
45 cogitandis ſegniores ſunt. * Vidi ingenia, quæ ſtupida quis credidiſſet, ſed ſubito poſtea quaſi e veterno quodam evigilantia omnium in ſe oculos converterunt: nam quaſi ex cella promtuaria, quæ ante per ſilentium collegerant, depromere & ſumma judicii vi rerum intima penetrare videbantur. Ex hoc genere inter antiquos Demoſthenes, Virgilius, Thomas Aquinas fuere: atque hic poſterior eam ob cauſam *Bovis* nomine appellatus fuit. Solent illi profunda diſciplinarum omnium penetrare, in civilibus ſolida inſtructi eſſe prudentia. In ſermone ſemper hæſitant, ut oratio illis non fluere, ſed ſtillare, videatur. Extemporales non ſunt in inveniendo, ſed ubi rem attente contemplantur, ad fundum omnia perſpiciunt. Verba illorum plena ſenſuum ſunt & emphatica. Quicquid agunt, ſerio agunt; atque ubi aſſiduitas vel exercitatio acceſſerint, in omni doctrina palmam ferent.

Mode-

Digitized by Google

Modeſtiam ſemper præ ſe ferunt; nunquam φορτικοὶ & ſupercilioſi. Unde Huartus recte ingenii excellentiſſimi notas retulit, *ſi natura humilis ſit, ſi ſua non æſtimet.* Hinc fit, ut, qui latitant eruditi, plus interdum ſapientiæ recondant, quam qui illam in publica luce jactant. * Tot mihi exemplis hujus rei veritas conſtat, ut ego 46
in puero malim aliquam tarditatem, quam celeres & præcipites animi motus: Hos enim ab illis ſuperari ſemper obſervavi. Quare & Aſtrologi, ſi qua illis fides eſt, Mercurii, qui ingeniorum director habetur, & agilitatem illis parare creditur, feliciſſimum poſitum non adeo laudant, cum Saturni bene locati tarditas profunditatem intellectus largiatur. Quod ſi cum corporibus mentes comparare fas eſt, hi de natura fixi participant, cum illi ad volatilium indolem accedant. Quo magis autem illa, quæ fixa ſunt, conſtantia ſunt & ἐνεργητικά, ita & plus roboris tales animi habent.

Medio inter hæc ingenia loco ſunt duæ eorum formæ, quarum altera *ex utraque illa forma miſta,* altera *aliquid præter hæc excellentius, habere videtur.* Nam cum agilia 47
ingenia naturæ magis inſtinctu agant, tarda arte & labore proficiant, illa temperata ita ex utraque illa indole ſunt, ut exiguo labore multa præſtent, cum ingenita vis in illis arte major ſit. Ad quasvis illa ſcientias apta ſunt, ſed tamen ultra mediocritatem non aſſurgent. In his vero & ingenii præſtantia ac agilitas cum labore maximo conjunguntur, ac natura cum arte æqualiter certat: quare inter ordinaria ingenia principatum tenent. * His denique *quintam* aliquam *formam* omnium præ- 48
ſtantiſſimam addiderim, quæ, ut inter elementa, quaſi quintæ alicujus eſſentiæ loco ſit: qua notabuntur illi ſeculorum Phœnices, *Heroës, divino quodam inſtinctu* ad omnium rerum cognitionem, ad novarum artium inventionem animati. Tales fuere artium & diſciplinarum inventores, imperiorum Statores, Imperatores, Eccleſiæ reformatores ſimilesque, quales vix multi uno ſeculo naſcuntur. * Comirius in eleganti 49
oratione *de arte parandæ famæ,* Platonem ut puto ea in re ſecutus, hominum ingenia cum metallis comparat. Sunt in illis plumbea, ſunt aurea, ſunt vitrea, ſunt e variis metallis miſta, quorum ſingulorum ille artes & rationes in fama paranda recenſet. His ego adderem illa plusquam aurea, quæ etiam plumbeos homines ſua virtute & luce in aureos mutare poſſint.

Pro variis his claſſibus facile a quovis ſigna vel præſtantium vel ſtupidorum 50
ingeniorum colligi poſſunt, in quibus tamen nihil temere definiendum: ſæpe enim, quæ tarda videntur, ſucceſſu temporis, pro mutatione temperamenti in meliorem ſtatum immutabuntur, ut non paucis exemplis conſtat eorum, qui ex morbo ſingularem ingenii felicitatem conſecuti ſunt: ſæpe quoque certo naturæ impulſu ad peculiares quasdam artes feruntur, in quibus ſupra fidem proficiant, cum in ceteris plane deſipiant, ut multis exemplis Huartus probavit *lib. 1. c. 3.* Sæpe a ſtudiis & lectione abhorrere quosdam videmus, qui tamen ſibi relicti plus præſtent ſolius naturæ beneficio. * Sex præſtantis ingenii ſigna Diodorus Tuldenus, JCtus doctiſſimus, in 51
præclaro illo *de Cognitione ſui* Opere *lib. 3. cap. 3.* poſuit, quæ hic notabimus: I. eſt juſtus ad res ſublimes inſtinctus, ut cum in Philoſophia ad Dei & Naturæ contempla-

tionem feruntur, a cavillatiunculis & tricis abhorrent: in hiſtoria ad factorum illu-
ſtria documenta reſpiciunt, non ad ritus vel fabulas, aut otioſas philologias: uno
verbo, quæ nolunt difficiles habere nugas. II. eſt ubertas claritasque principio-
rum, cum ad illa potius, quam auctoritates feruntur. III. felicitas in conjectura,
quando ingenium tenuiſſima cura adjutum extendit & dilatat ſe ipſum, quod partim
ad docilitatem, partim ad imitationem pertinet: cum quo conjungi poteſt illud,
quod IVto loco poſuit: ſagacitas conjectantium dextre rerum eventuumque pro-
ximas cauſas. V. eſt celeriter unum ex alio colligere & apte connectere. VI. eſt
52 facile & apte imagines concipere. * Hæc Tuldenus ſigna conſtituit, quæ tamen ad
illas quatuor τῆς εὐμαθείας partes a veteribus traditas μνήμην, μίμησιν, ἀγχίνοιαν καὶ
53 ὀξύτητα revocari poſſunt. * Sed longe plura in ingeniorum delectu conſideranda
ſunt. Sui ſunt ſingulis affectus, ſui defectus, in quibus prudenter dijudicandis
præcipua magiſtri cura eſſe debet; quod non tam præceptis & regulis, quam ipſo
uſu diſcitur. Multa de his Autor Anglicus diſſeruit in libello *of the diffe-*
54 *rent Wits of men, i. e. diverſis hominum ingeniis.* * Quare in informatione ad ſingula il-
la perito doctori attendendum eſt: & conſequitur hinc, diverſæ indolis ingenia ab
uno magiſtro pari ratione tractari non poſſe, quæ tamen una vulgo diſciplina con-
jungi ſolent. Unde fit, ut tardiores in Scholis publicis ſint ſtudiorum progreſſus,
quam in privatis, ubi ab homine & doctrina & prudentia, tam communi quam di-
dactica, inſtructo, quod profecto non leve aliquid & exiguum eſt, longe felicior in-
geniorum cultura exercetur. Sed de his in ſequentibus plura.

CAP. II.

DE OFFICINIS BONARUM MENTIUM.

§. 1. *Educatio Juventutis præcipua Magiſtratus cura.* 2. *Ægyptii, Spartani, eo nomine laudantur.* 3. 5. *Magiſtratuum incuria notatur.* 4. *Chinenſium hac in re induſtria.* 5. *Ludimagiſtri officium non vilipendendum.* 6. 7. *Seligendi ad id munus peritia & bono judicio præditi.* 8. *Scholaſticum munus cur optimi quique defugiant.* 9. *Impp. Valentiniani, Valentis & Gratiani de Academicæ juventutis diſciplina conſtitutio.* 10. *Ad horum imitationem excitantur Magiſtratus.* 11. *Præcepta* Παιδαγωγίας *a vetuſtis Philoſophis ſcripta* 12. 13. *Melanchthon & Eraſmus præcipui literarum & Scholarum emendatores.* 14. *Weſtphali primos elegantiorum literarum ludos inſtituerunt, opera Rudolphi Agricolæ & Langii.* 15. *Hinc illæ in Belgium & Germaniam diſſeminatæ.* 16. *Alexander Hegius laudatur.* 17. *Elogium Weſtphalæ Nationis.* 18. *Autores de Scholis inſtituendis.* 19. *Inter eos præcipuum locum merito tenet Joannes Sturmius.* 20. *Male ab ejus methodo Scholæ Germanicæ abierunt.* 21. *Enarrantur ejus Scripta Scholaſtica,* 22. *& ab iis receſſiſſe Scholas dolet Autor.* 23. *Sunt illa ſcripta ab Henrico Strobandio in unum volumen collecta,* 24. *ſeqq. Volumina III. Inſtitutionis literatæ laudantur.* 24. 25. 26. *Eorum recenſio generalis.* 27. *Diſſertationes Belgicæ de ſtudiorum ratione.* 28. *Schrevelii*

Digitized by Google

velii Palæmon. 29. *Guilielmi Mechovii Hermathene.* 30. *Emundi Richerii Obſtetrix animorum.* 31. *Mollnari Syllecta Scholaſtica.* 32. *Joannis Henrici Heideggeri Opuſcula de ratione Studiorum.* 33. *Et de corruptelis ſtudiorum diſpiciendum eſt.* 34. *Ludovici Vivis de tradendis diſciplinis earumque corruptelis libri.* 35. *Vegleri diſſertationes de ingeniorum delectu & hodiernis ſtudiorum corruptelis laudantur.* 36. *Cura de tollendis hiſce obſtaculis.*

Delectu ingeniorum bene inſtituto, excolenda illa probe ſunt: nam ut terra etiam inhabilis cultura perfici poteſt, ita & ingenia animique facultates certis quibuſdam ſubſidiis ornari & adjuvari poſſunt, ejuſque rei cura ad eos, qui Reipublicæ præſunt, pertinet, neque perfunctorie, ut nunc fit, res illa agi debet. Neque enim ad Parentes tantum, quanquam præcipue quidem ad illos, ſed & ad Magiſtratus educationis cura referri debet; quique boni Legislatoris munere olim functi ſunt, juventutis educandæ rationem etiam habuerunt. * Apud Ægyptios & Spartanos, præ ceteris gentibus, formandis puerorum animis multum operæ impendebatur. Illi in Principibus erudiendis, & ad mores, quales voluerunt, componendis, diligentiſſimi fuere: hi, cum ad militiam Rempublicam inſtituiſſent, iis moribus & ſtudiis Pueritiam & Juventutem imbuerunt, quibus ad Patriæ defenſionem & rem ſtrenue gerendam opus eſſet. * Sed de moribus populi per diſciplinam publicam formandis nemo nunc cogitat; & hæc cura ad ſolos parentes remitti ſolet; cum publice tamen & ad diuturnitatem & ad ordinationem Reipublicæ interſit, bene moratos eſſe cives. * Soli Chinenſes hic præ ceteris gentibus nunc ſapiunt, qui præcipuam morum curam habent. * In artibus quoque & ſcientiis addiſcendis non ea Magiſtratus induſtria eſt, qualem eſſe conveniebat, & Reipublicæ intererat. Nulla eſt publica ingeniorum & ſtudiorum cenſura, & ſi qua eſt, exigua eſt, & hominibus incurioſis ac indoctis ſæpe permittitur. Qua de re juſtiſſima querela eſt illuſtris viri Seckendorffii de *Statu Chriſtianiſmi libr. 3. cap. 9. §. 3.* qui & pietatis morumque ſtudia a linguis ſejungenda, & majore cura tractanda recte exiſtimat. * Neque tamen nulla hic prudentia opus eſt in ingeniis dijudicandis, in admovendis informationi hominibus idoneis, in doctrinis ordinandis, in defectibus corrigendis. * Pro vili officio habetur pueritiam moderari; deliguntur ad hoc opus homines nulla propemodum peritia & nullo judicio præditi, cum ad primam etiam puerorum informationem eximio judicio opus ſit. Sub talibus enim magiſtris & melius proficiunt pueri, & ſibi profutura diſcunt: ſub imperitis & fatuis vero animus ſtatim prima illa tinctura corrumpitur, quo nihil eſt pernicioſius; ut deinde vel per totam vitam imperiti maneant, vel majore opera dediſcenda illis ſint, ſi dediſci poſſunt, quæ in juventute perperam didicerunt. Videmus, ſub unius præſtantis viri diſciplina paucis annis eo progredi pueros, quo nunquam alias forte perveniſſent, ut provocare etiam viros poſſint. * Nemo præterea eſt, qui muneri Scholaſtico admoveri cupiat, ob contemptum, qui illud vitæ genus comitatur, & ob exiguum ſtipendium; cum & luculenta illis conſtituenda ſint præmia, &ho-

Margin numbers (right): 1 2 3 4 5 6 7 8

& honore etiam afficiendi. E Scholis poſtea mali mores protruduntur in Academias, qui illic in ſumma libertate ferociam ſumunt. Doctrinæ olim male inſtitutæ hic ſub optimis etiam doctoribus raro corriguntur. Hinc in Republica & Eccleſia malitia & ignorantia triumphabit. 9 * Memorabilis eſt *Imperatorum, Valentiniani Valentis & Gratiani, l. 1. Cod. Theod. de Studiis liberalibus Urbis Romæ & Conſtantinopolis* Conſtitutio, luculento ab H. Conringio Commentario illuſtrata; ex qua apparet, cura Imperatoria dignum fuiſſe habitum negotium, ut juventus ſtudiis idoneis informaretur, neque malos mores inferret in Rempublicam. Quare, quicunque ad urbem diſcendi cupiditate veniebant, jubebantur ad Magiſtrum Cenſus provincialium judicum, quibus copia erat danda veniundi, ejuſmodi literas proferre, ut oppida & natales, & merita expreſſa tenerentur: deinde primo ſtatim introitu profiteri illa ſtudia, quibus incubituri eſſent. Jubebantur Cenſuales inquirere in hoſpitia eorum, tum adventantium tum commorantium, ut ſcirent, num Studioſus illis ſtudiis vacaret, quæ ſectaturum ſe promiſerat; adeoque perpetuo Cenſualium judicio committebatur totum hoc ſtudiorum ad reditum in patriam tempus, quod ad XX. ætatis annum definitum erat. Iidem Cenſuales providere debebant, ut ſinguli eorum tales ſe in conventibus præberent, quales eſſe debent, qui turpem inhoneſtamque famam & conſociationes, quæ criminibus ſunt proximæ, fugiendas æſtimarint: ne ſpectacula frequentius adirent, aut vulgi intempeſtiva convivia appeterent. Illud vero duriuſculum erat, (quod ab Impp. frequentiora juvenilis petulantiæ exempla forte extorſerunt) eos, qui non ita in urbe ſe geſſerunt, quemadmodum liberalium rerum dignitas poſcat, publice verberibus afficiendos, ſtatimque navigio ſuperpoſitos abjiciendos urbe domumque remittendos. Additur porro huic Conſtitutioni clauſula, qua ſe ſollicitiſſimos hoc in negotio oſtendunt Impp. *Verum ne hæc perfunctorie fortaſſe curentur, præcelſa Sinceritas tua officium cenſuale commoneat, ut per ſingulos menſes, qui vel unde veniant, quive ſint, pro ratione temporis ad*
10 *Africam vel ad ceteras provincias remittendi, brevibus comprehendat.* * Utinam has curas nunc imitarentur Principes atque Magiſtratus, atque in unum hoc opus ſedulo incumberent, optime illi de genere humano atque de omni poſteritate mererentur. Si honeſta doctoribus illi conſtituerent ſtipendia, in mores juventutis pravos ſevere animadverterent, præmiis ad virtutes & ſtudia allicerent, induſtrios & ingenioſos honoribus ornarent, egeſtate preſſa ingenia ſtipendiis ſublevarent, novis & ſalutaribus inventis favore & opibus ſuis ſubvenirent; rectius illi Reipublicæ providerent, eamque in omne ævum ſtabilirent.

11 In præceptis bonæ *παιδαγωγίας* ſuppeditandis jam tum ab antiquis Autoribus laboratum eſt. Si Laërtio in vitis Philoſophorum fides habenda eſt, Ariſtochius *περὶ χολῶν* ſex libros compoſuit, tum & Cleomenes *Παιδαγωγικὸν* ſcripſit. Ipſe quoque Pythagoras *παιδευτικὸν* ſcripſiſſe dicitur, & Ariſtoteles, Theophraſtus, Ariſtippus *περὶ παιδείας*, tum & Plato & Chryſippus: quæ omnia temporum injuria perierunt. Supereſt e veteribus aureolus Plutarchi *περὶ παίδων ἀγωγῆς* libellus, quo

Digitized by Google

quo utiliſſima de hoc negotio præcepta continentur. * Superiori ſeculo, cum re- 12
floreſcere inciperent literæ, multi fuere e viris doctis, qui hac quoque parte labo-
ranti Reipublicæ conſiliis ſuccurrerunt: in quibus præcipue *Melanchthon* & *Eraſmus*
mihi nominandi, quorum ille communis Germaniæ Præceptor de omnibus per
Germaniam Scholis bene meritus fuit, tum quod de inſtituendis illis præcepta da-
ret, tum quod omnes diſciplinas recenſeret, & in luculentum ordinem redigeret, in
ipſis quoque optimis latinitatis Autoribus enucleandis multum temporis inſumeret:
unde hodieque ſuperſunt tot in Ciceronis Epiſtolas, Orationes, Virgilium alioſque
Autores notulæ non profecto contemnendæ, & in quibus multum eruditionis la-
tet, quas ex ore ejus nonnulli exceperunt. * Eraſmus utiliſſimos quoque de inſti- 13
tuenda juventute libellos edidit. * Sed tamen & ante hos Duumviros in Germa- 14
nia, & quidem apud Weſtphalos, quibus illa præcipue laus debetur, bonarum lite-
rarum & linguarum celebres ludi fuere inſtituti, cum exemplo ſuo incitaret ex Ita-
lia in rura Weſtphala deducens Muſas *Rudolphus Agricola*, & hæc conſilia *Rudolphus
Langen*, Eques Weſtphalus doctiſſimus, urgeret. * Tum in urbe Monaſterienſi lu- 15
di elegantiorum literarum, barbaris illis magiſtris repudiatis, inſtituti, ſtatimque per
totam Weſtphaliam plures apertæ fuerunt Scholæ, quibus formata ingenia: hinc
per totam Germaniam bonas doctrinas diſſeminarunt. * Daventriæ tum verſaba- 16
tur *Alexander Hegius*, homo Weſtphalus, Langii quondam condiſcipulus: e cujus
diſciplina magnus ille Eraſmus prodiit, & ad Belgas æque ac Germanos bonæ ar-
tes propagatæ ſunt. * Scilicet ut ab hac quondam gente Germanicæ virtutis glo- 17
riæ adverſus Romanos aſſerta fuit, cum illorum victricia arma non ſine inſigni cla-
de repellerent; ita primi humaniorum literarum tropæa in Germania erexere.
Majoribus poſtea paſſibus & animis hæc ſtadia decurrerunt in Germania viri docti,
ut vel cum ipſis Italis de principatu contenderent, & magna cum cura in Scholis
recte adornandis certatim a viris doctis laboratum fuit.

Non enumerabo hic omnes, quotquot de Scholis earumque inſtitutione hoc 18
tempore ſcripſerunt. Multi enim ſunt multorum libelli & diſſertationes de hoc ar-
gumento *Camerarii, Chytræi, Neandri, Burenii, Maphæi Vegii, Vitruvii, Roſcii, Vergerii,
Moſellani, Friſchlini, Bilſtenii, Alſtedii* & aliorum. * Inter eos omnes merito principe 19
loco nominandus eſt JOANNES STURMIUS, Argentoratenſis Academiæ Profeſſor,
cujus extant varia de Oeconomia Scholarum ſcripta: ejuſque conſilia Scholaſtica
non Germaniæ tantum urbes, ſed peregrinæ ſecutæ ſunt. * A cujus methodo utinam 20
non abiiſſent Scholæ Germanicæ, ſubſtitutis variis obſcurorum hominum compen-
diis: ita verum linguæ Latinæ nitorem non corrupiſſent, nec a Regia via aberraſ-
ſent. Nunc cum quilibet barbarus & incultus ſub ingenii aliqua & compendii ſpecie
novas ſibi rationes docendi diſcendique condit, protruduntur primum in Academias,
hinc in Rempublicam, homines & orationis & rationis uſu non ſatis inſtructi; unde
certiſſima aliquando barbaries exſpectanda. * Scripſit ſuo tempore Sturmius li- 21
brum de *literarum ludis recte aperiendis*, quo de ordinibus & progreſſionibus ſtudio-

 rum,

rum, de horis, ratione docendi, de reſolvendis orationibus, de interpretationibus Autorum, publicis lectionibus, privatis ſtudiis, exercitiis ſcholaſticis, multa habentur. Scripſit *Epiſtolarum Claſſicarum* libros tres, quos *Claſſicos* ideo vocat, quia ad Claſſium Scholaſticarum Argentoratenſium præfectos eos dedit, quibus rationem in ſingulas illas informandi adoleſcentiam præſcribit. Illic quaſi *ἀνακεφαλαίωσις*, deſignatio & partitio operum habetur, quam ille in ſuperiori libro *ὡς ἐν τύπῳ* delineaverat. Diligenter illa legere debent, qui Scholis præſunt; multa enim ex illis diſcent, quæ ad *ἐμπειρίαν* Scholaſticam pertinent. Scripſit *Epiſtolarum Academicarum* librum ad Scholarchas, & ſingularum diſciplinarum Profeſſores, quibus de univerſa in Academiis docendi ratione agit. Scripſit *Scholæ Lavinganæ Oeconomiam* ad Philippum Ludovicum & Joannem, Comites Palatinos Rheni, Illuſtriſſimi Principis Wolffgangi Filios. Agitur hic de officiis ſingulorum Præceptorum, de legibus Scholæ, de lectionibus per curias & claſſes inſtituendis: ex quo veluti typo Scholæ inſtituendæ idea peti poteſt. Scripſit de *Educatione Principis* libellum ad Illuſtriſſimum Principem Guilielmum, Ducem Juliacenſium, & de Nobilium puerorum informatione librum, titulo *Nobilitatis Literatæ* ad Werteros fratres. De *Exercitationibus Rhetoricis* librum Academicum ad Philippum, Comitem Lippiarum, ſcripſit; item alium *de amiſſa dicendi ratione,* & quomodo ea recuperanda ſit, ac de *Linguæ Latinæ reſolvendæ ratione,* quibus præclara habentur ad linguæ Latinæ facultatem parandam præcepta, variaque afferuntur conſilia de copia rerum & verborum obtinenda.
22 * Sæpe ego miratus ſum, quare a tam ſalutaribus conſiliis receſſerint, quæ hoc ſeculo inſtitutæ ſunt, Scholæ; cum nemo quidpiam ſanius rectiuſque docere eo in genere poſſit, quam docuit Sturmius: in cujus ſcriptis, quæ apud recentiores Scriptores habentur, egregia pene omnia deliteſcunt. Scripſit ille varios ad eloquentiam omnem recte excolendam egregios libros, ut de *Imitatione*, *Elocutione*; ſcripſit *commentarios in Ariſtotelem, Hermogenem & Ciceronis libros*; & plurima alia.
23 * Sed illi, quos modo enumeravi, libri, quoniam ad rem Scholaſticam & Juventutis accuratam informationem propius pertinent, uno Volumine collecti ſunt, & Torunii Boruſſorum editi Anno 1586. curante *Henrico Strobandio,* Conſule & Scholarcha Torunenſi, viro literato, deque literis bene merito; qui in ſuæ non tantum Scholæ ſed & in omnium uſum, hæc ſcripta Sturmiana ſuis ſumptibus, laudabili profecto exemplo, recudi fecit, ut in Inſcriptione hujus Operis Joanni Sturmio facta Rector & Pro-Rector ac Collegæ Scholæ Torunenſis teſtantur; qui & præfationem ad Lectorem addiderunt de ſcholis & libris Sturmianis, qui illo Volumine continentur, quod illi *Inſtitutionis Literatæ Tomum primum*, & a Sturmii nomine
24 Sturmianum inſcripſerunt. * Subjecerunt Scholæ Argentinenſis, ſive Epiſtolarum Joannis Sturmii Claſſicarum & Academicarum *σχηματισμοὺς* a *Joanne Ludovico Havenreutero* confectos, quibus quaſi quædam omnium librorum Sturmianorum *ἀνακεφαλαίωσις* continetur. Hinc & alios, qui de Scholarum inſtituendarum, docendi diſcendique ratione ſcripſerunt, invitarunt, ut ſua ad editionem
25 tranſmitterent. * Quare ſequenti anno prodiit, hoc ipſo Strobandio curante, *Inſtitutionis*

Inſtitutionis Literatæ Tomus ſecundus, cum præfatione ampliſſima ejusdem Scholæ Torunenſis, qua agitur de Miniſtris Eccleſiæ, cur Scholas, politias atque œconomias ſibi commendatas habere debeant, quæque illis officia præſtare teneantur. Hoc Tomo continentur Actus tres Academiæ Argentoratenſis, 1. Claſſicorum, 2. Baccalaureorum, 3. Magiſtrorum, ſub Melchiore Junio habiti. Et in primo illo Actu de ratione examinandi & viſitandi Scholas inferiores agitur: adjiciuntur lectiones tum in Academia, tum in Scholis inſtitutæ, cum Orationibus nonnullis. Cetera ad ritus & ſolennia Academica in gradibus conferendis potius pertinent, quam ad rem Scholaſticam. Habentur in illo Tomo porro Introductio novæ Scholæ Altorſſinæ Norimbergenſium, expoſita aliquot doctorum Virorum Orationibus; Auguſtani Gymnaſii ad D. Annæ conſtitutio ac docendi diſcendique ratio ab *Hieronymo Wolffio* delineata; & ejusdem Autoris de expedita utriusque linguæ, vel privato ſtudio diſcendæ ratione, & aliæ quædam commonefactiones. His additur ejusdem *Wolffii* de Auguſtani Gymnaſii inſtauratione deliberatio, & Somnium de expedita in bonis Autoribus interpretandis progreſſione. Sequitur *Joannis Rivii* de ratione docendi libellus, & Ludi literarii Magdeburgenſis ordo,
leges ac ſtatuta, autore *Godeſcalco Prætorio.* * Addiderunt ſequenti Anno 1588. 26
Tomum tertium, cum præfatione de Magiſtratus Politici titulis & officiis in reliqua tria vitæ genera conferendis. Continentur illo docta variorum ſcripta: *Jodoci Willichi* conſilium de formando ſtudio in quolibet artium & ſacrarum & prophanarum genere, duobus commentariis diſtinctum; quorum prior de Verborum, poſterior de Rerum copia agit: Harmonia de ratione Inſtitutionis Scholaſticæ a *Joanne Garcæo* conſcripta, in uſum Ludi literarii Brandenburgenſis in Marchia: Inſtitutio Joannis Friderici, Ducis Pomeraniæ, ſcripta per *Philippum Melanchthonem:* Ratio ſtudendi generalis *Pauli Eberi:* *Victorini Strigelii* de ratione docendi καθόλου θεωρήματα: *Petri Vinçentii* diſciplina & doctrina Gymnaſii Gorlicenſis: Curriculum hibernum ſtudiorum Scholae Gorlicenſis; Oratio *Laurentii Ludovici* de ratione docendi diſcendique puerilia Grammatices elementa, quae Methodicae appellatione continentur; Ratio adminiſtrandi Scholas triviales, propoſita a *Friderico Widebramo, Joanne Stæſſelio, Maximiliano Morlino, Martino Miro, Laur. Lindemanno, Luca Tangel*, Viſitatoribus Eccleſiarum & Scholarum in Ducatu juniorum Principum Saxoniae: ordo ſtudiorum, qualem ſibi Adoleſcentes, qui ad Academias acceſſerunt, vel jamjam acceſſuri ſunt, praeſcribi expetere ſoleant, autore *M. Stephano Prætorio:* Σκιαγραφία Scholae trivialis recte aperiendae, conſcripta pro Gymnaſio Jutrebocenſi, & edita a *M. Joanne Grunio*, Norimbergenſi, ejus Gymnaſii Rectore: Scholae Cremſenſis in Auſtria deſcripta formula, edita a *Joanne Matthæo*, Theologo & Profeſſore Wittenbergenſi; paedagogii illuſtris Gandershemii inauguratio, conſtitutio, claſſes, leges: de optima ſtudiorum ratione in omnium ſtudiorum genere Methodus, autore *Leopoldo Dickio* JCto: *ejusdem* Chriſtianae & Civilis vitae Compendium. Promiſerunt iidem *quartum Tomum;* ſed ille, quantum mihi conſtat, nunquam prodiit.
* Fuere quidem in Belgio variae diſſertationes *de ſtudiorum ratione in ſingulis diſcipli-* 27
nis

nis editæ, duobus in 12. libris, in quorum altero Hugonis Grotii; altero Johannis Gerhardi Voſſii Diſſertatio primas tenet. Ille ex officina Elzeviriorum Amſtelodami Anno 1643., hic Trajecti ad Rhenum Anno 1658. prodiit. Verum illi de Scholarum œconomia in univerſum non agunt, ſed de ſingulis tantum diſciplinis: quanquam & hi ad Autores iſtos referendi; partem enim eorum conſtituunt. Iis vero enarrandis nunc ſuperſedebimus. Erit de iis commodior in ſequentibus dicendi locus.

De Scholis earumque inſtitutione qui generatim egerunt, præter eos, quos modo enumeravi, non adeo multi ſunt. Ex illis, quod e re ſua erit, petere poterunt, qui bonarum mentium officinas inſtituent.
28 * Laudari tamen etiam meretur SCHREVELII *Palæmon*, ſive *Diatriba Scholaſticæ*, continentes tum quæ ad laudem & commendationem Scholarum ſpectant, tum quæ ad εὐταξίαν earum & œconomiam. Agit hic de Natura, Educatione & diſciplina: de tribus, quæ ſub diſciplinam cadunt, corpore, appetitu, ratione: de iis, quæ tum reſpiciunt appetitum, tum rationem: de Inſtitutione publica & privata: de officio boni Præceptoris: de officio diſcipulorum: de Inſtitutione gratuita & mercenaria: de diſciplina Scholaſtica: de præconiis literariis ſeu ſcholaſticis. Ad ipſam vero docendi rationem non deſcendit.
29 * Extat viri doctiſſimi, & Amici, dum viveret, optimi GVILIELMI MECHOVII *Hermathene*, elegans liber de recta inſtitutione juventutis Scholaſticæ, Francofurti 1673. editus, quo graviſſima & ſalutaria de illis rebus monita habet, maximo illis, qui Scholis ordinandis præſunt, uſui futura. Multa hic copioſe & accurate diſquirit de officiis Magiſtratus, Inſpectoris, Parentum, Præceptoris, Diſcipulorum; de præceptis diſciplinarum eorumque uſu, de Exercitatione, Auditione, Lectione & Interpretatione, Colloquio, Scriptione, Verſione, Imitatione, Exercitatione proprio Marte inſtituenda, Paraphraſi, Amplificatione, Variatione, Exercitiis Oratoriis, Meditatione, Ediſcendis, Retractatione, Collatione, Emendatione, Repetitione & Interrogatione, Concertatione Juventutis, Studio excerpendi, Loco ſtudiis apto, Tempore diſcendi, Ante-Scholanis, qui Scholas nondum frequentant, Amphithalamio Encycliorum, Palatio Humanitatis, Legibus Juventutis, præmiis & pœnis Scholaſticis, morbis Scholarum, Bibliotheca literaria, Exercitiis corporis:
30 * Quæ omnia ad Methodum & rationem docendi pertinent, de qua ſpeciatim nos dicturi ſumus: quanquam & huc omnes illi Autores pertinent; e quorum tamen numero unum, qui pene inſtar omnium eſt, præterire hic non poſſum, EMUNDUM RICHERIUM in doctiſſimo libro, cui titulum *obſtetricis animorum* fecit, qui Ambergæ 1608. in 12. editus eſt, ac uberrime de omnibus illis, quæ ad informandam juventutem pertinent, agit.
31 * Collegit & ALBERTUS MOLLNAR varios ea de re tractatus ſub titulo *Syllectorum Scholaſticorum*, Heidelbergæ 1621. editorum;
32 * uti & JOANN. HENRICUS HEIDEGGERUS, Tiguri Anno 1670. De Studiis inſtituendis ſeorſim ſcripta plurima ſunt, nondum in volumina collecta, ut *Hegendorphini, Fungeri, Oſiandri, Freigii, Nathan. Chytræi* &c. quæ ego voluminibus certis colligenda ſuaſerim.

33 Ad hanc claſſem referendi quoque illi Scriptores ſunt, qui de defectibus in infor-

informanda juventute, & corruptelis ſtudiorum, agunt. Ut enim ad ſanitatem in-
tereſt, non ſanitatis tantum regulas præſcribere, ſed & morbos omnes noſſe &
avertere; ita & hic corruptelis ſtudiorum cognitis rectius de ipſis doctrinis judica-
bimus. * Hac in re laudabilem operam præſtitit LUDOVICUS VIVES, qui non 34
ſolum *de tradendis diſciplinis*, ſed & *de cauſis corruptarum diſciplinarum* aureolos plane
ſcripſit libellos, plenos bonæ frugis ac diligentiſſime omnibus doctis legendos.
* In eodem argumento verſatur VALENTINUS HENRICUS VOGLERUS, qui 35
doctiſſimas *de delectu ingeniorum & hodiernis ſtudiorum corruptelis* diſſertationes ſcripſit,
in quibus de cauſis agit, quæ profectus ſtudiorum in Scholaſtica & Academica in-
formatione morantur. * Digniſſima hæc conſideratione res eſt, omnibusque, qui 36
Reipublicæ curam habent, providendum, ut, ſublatis his obſtaculis, majores in
mente excolenda & in ſtudiis progreſſus faciamus.

CAP. III.

DE FACULTATUM ANIMI SUBSIDIIS.

§ 1. *Facultates animi certis quibusdam adminiculis excitari debent.* 2. *Quæ excitatio male communiter negligitur.* 3. *Exemplo corporis & corporearum actionum.* 4. *Per aſſueſactionem inſolita in motibus,* 5. *affectibus,* 6. *appetitu fieri poſſunt.* 7. *Qua ratione voluntati, affectibus, appetitui frena injicienda.* 8. *Exercitatio recte ordinata præcipuum in facultatibus animi augendis ſubſidium.* 9. *Ejus quædam prudentia eſt.* 10. *Per eam varia in Scholis Sophiſtarum ad oſtentationem ſpecimina inſtituta.* 11. *Memoriæ narrativæ præprimis adſueſcendum.* 12. *Eraſmi Bartholini Diſſertatio de Conſuetudine laudatur.* 13. *Per aſſueſactionem & exercitationem crebram orta ars, qua a nativitate ſurdi, ac per conſequens muti, ad loquendum inſtitui poſſunt.* 14. *Walliſii ſpecimen.* 15. *Holderi, Sibſcotæ ea de re liber.* 16. *De illa arte Rudolphi Agricolæ teſtimonium.* 17. *Exemplum in Sabaudiæ quodam Principe.* 18. *Aliud e Digbæo prolatum.* 19. *Quidam ſola natura duce loquentes intellexere.* 20. *Ejus exempla.* 21. *Bonneti liber Hiſpanicus de hoc argumento laudatur.* 22. *Quis ille fuerit?* 23. *Petrus Pontius hujus artis inventor;* 24. *quod multis teſtimoniis probatur.* 25. *Nicolaus Antonius Emanuelem Ramireſium de Carrion artis hujus inventorem conſtituere videtur,* 26. *a ſe ipſo diſſentiens.* 27. *Refellitur ejus opinio de Ramireſio iſto.* 28. *Helmontius filius aliqua de hac arte ſcripſit.* 29. *Specimen hac in re a Walliſio datum.* 30. 32. *Bonneti methodus recenſetur.* 31. *De arte pronunciandi qui ſcripſerint.* 33. *Autores de hoc argumento ad ſingularem in negotiis civilibus uſum uno volumine colligendi.* 34. *Ariſtotelis, Scaligeri & Molinæi contraria ſententia refellitur.*

Digitized by Google

1 Quemadmodum ad fruges e terra producendas ſubſidiis quibuſdam, tam na-
turalibus quam artificialibus, indigemus; ita ad ſcientias addiſcendas admi-
niculis quibuſdam opus eſt. Ut ager fructus ferat, excitanda illa naturæ
vis eſt, quæ terræ fœcunditatem augeat; ita ut mens in rerum apprehen-
ſione & dijudicatione expeditior ſit, illæ animæ facultates, quibus illa intelligit &
2 dijudicat, erigendæ rectis quibuſdam rationibus & acuendæ ſunt. * Videmus, edu-
catione juvenum animos ita formari poſſe, ut labores tolerent, a voluptatibus ab-
ſtineant: ſed ad animi facultates firmandas & augendas, ut quis recte meditetur,
ut in inveniendis rebus celer ſit, ut memoria & judicio polleat, pauciſſimi præcepta
ſuppeditant; cum id fieri tamen multis modis poſſit. Nam vel ſolo exercitio re-
ctaque applicatione illas augeri poſſe quotidie videmus: quemadmodum, qui ſco-
pum ferire diſcunt, continuo uſu propius accedunt, roburque lacertorum inten-
dunt. Solet quidem vulgato verbo dici, *quemlibet eſſe fortunæ ſuæ fabrum*; ſed lon-
ge hoc rectius de ingenio dicetur, *quemlibet eſſe ingenii ſui fabrum*: magis enim in
poteſtate hominis eſt flectere, in quamcunque velit partem, ingenium, & qui for-
te ſunt ejus defectus emendare, ut appetitus & affectus ſuos domare quis con-
ſtanter perpetuaque voluntate poteſt.

3 Quod ſi corpore noſtra videamus, ad miraculum illa per conſuetudinem &
4 exercitationem quotidianam in motus inſolitos impelli poſſunt: quod in funam-
bulis patet, qui ſuper fune extenſo ſine ullo metu ambulant, ſaltant, in gyros ſe
torquent, de turribus delabuntur, ad quæ hiant & ſtupent earum rerum ignari, &
5 in iis inexercitati. * In doloribus perferendis videmus quoſdam adſuefactione
ſtipitibus & truncis ſimiles, ut Spartanorum quondam pueri adverſus omnes do-
lores obſtinati erant, qui ad ſanguinem, imo ad necem, cædebantur, neque voce
tamen ulla aliquem ſenſum oſtendebant. Novimus vel ipſum aëris uſum, ſine
quo vivere alii non poſſunt, diuturna conſuetudine ad bene longum tempus in-
hiberi poſſe, quod in urinatoribus videmus. Quidam rebus ignitis verſandis ha-
6 biles manus fecere. * Sunt, qui abſtinentia a cibis inediam ad aliquot annos tole-
rarunt: qui ingurgitatione crebra helluones tricongii fiunt; continua voracitate
ita proficiunt, ut vel ſoli, quod decem hominibus ſufficiat, una cœna abſumant:
qui frigora intenſiſſima, qui ſitim ad ſtuporem usque perferre poſſint. Cumque
hæ fieri in corporibus mutationes poſſint, non ſecreta quadam, ſed maxime natu-
rali ratione, quis non multo magis animos variarum figurationum capaces credi-
derit? modo ſibi ipſis non diffidant homines, atque ea ſe præſtare poſſe credant,
quæ alios præſtare vident, atque illud ſibi præfigant, quod labor improbus omnia
7 vincat. * Voluntati noſtræ, affectibus, appetitui noſtro leges vel ipſi ponimus,
vel alii illis ponunt: nam vel religione, vel opinione valida, ſive illa ex inſtitutio-
ne, ſive illa perſuaſione oriatur, vel exemplo ſimili, quod illuſtre ſit, & in oculos
incurrat, vel affectu contrario frena illis injicimus; ſive vere hoc fiat, ſive ſimula-
te. Illud Philoſophia moralis urget: hoc vero in civili converſatione fieri vide-
mus: ſunt enim, qui voluntatem ſuam adeo tegere poſſunt, ut ne exigua qui-
dem ejus nota vix ullo vultus charactere deprehendi poſſit. Ut ergo ſimili ra-
tione

tione facultates intellectus in nobis ad expeditiorem apprehenſionem & uſum formentur, nobis laborandum eſt.

In his mediis exercitatio recte ordinata præcipuum ſibi locum vindicat. Ex 8
ea enim habitus formatur. * Eſt vero & in illa prudentia quædam obſervanda, 9
ut attemperetur ingeniis & finibus, ac recto ordine inſtituatur. Per gradus illa ſuos
ducenda eſt & partes, nonnunquam oblique, & per quandam, ut ita dicam, conſequentiam: eſt enim, ubi exercitatio plena ac perpetua magis turbat & impedit, quam promovet, ſtudia; quare interdum quibuſdam adminiculis illi ſubveniendum eſt. Ac primo quidem, ut omnia recte fiant, opera danda eſt; hinc ut prompte & expedite & cum quadam alacritate ac animi jucunditate. * Fuerunt in ve- 10
terum Sophiſtarum Scholis, qui in utramque partem de omni argumento dicere potuerunt, quod non niſi continuo exercitio factum eſt. Sunt, qui frequenti uſu omnia in ridiculos ſenſus detorquent. Quantum memoriæ, vel exercitatione vel
peculiari aliqua arte, ſuccurratur, notum eſt, & de eo nos infra plura. * Multum 11
prodeſt ad res magnas & negotia gerenda, ſi quis mature adſueſcat memoriæ narrativæ, ut cum circumſtantiis temporum, perſonarum, locorum, omnia memoret & deſcribat, & quæ ab aliis narrantur, ex lectione vel auditione in ſummam aliquam
contrahat. * Incredibilis exercitationis & conſuetudinis vis, per quam non in edu- 12
catione tantum, ſed & in quibuſcunque aliis rebus ſtupenda fieri poſſunt, de quo legatur doctiſſima illa *Eraſmi Bartholini* Diſſertatio, quæ eſt inter *quæſtiones* ejus *Academicas* nona.

Quanta exercitationis recte ordinatæ vis ſit, vel ex eo patet, quod in illo, qui 13
ob naturalem ſurditatem vocis & linguæ uſum non habet, adeo intendi vis imaginativa & apprehenſiva poſſit, ut e motu labiorum, quem viſu obſervat, literas, e literis verba incredibili celeritate intelligat, & ad illa reſpondere ſciat; quod arte ſinguleri & certis præceptis a quibuſdam cum ſtupore audientium effectum eſt. Dixi alibi ea de re prolixius, ſed nec loco hoc prætermittendum id videbatur, quoniam vel ſolo illo exemplo mirifica phantaſiæ & ingenii vis arte adjuta oſtendi pot-
eſt. * Suſcepta fuit ab Anglis quibuſdam illa mutorum inſtitutio, ejuſque ſpeci- 14
men *Walliſius* dedit; cujus extat prolixa ea de re epiſtola ad *Dn. Boilium* ſcripta, in
Actis Philoſophicis Anglicis, Num. 61. * Fuerunt & alii inter Anglos, qui integris ea de re 15
libris egerunt: HOLDERUS in libro *de Elementis loquendi*, cui additur Tractatio *de Informatione muti & ſurdi:* (liber editus eſt Anglica lingua Londin. 1669.) GEORG. SIBSCOTA in libro Anglico, cui titulus: *Deaf and Dumb mans Diſcourſe, or concerning thoſe, Who are born Deaf and Dumb*, edito Lond. 1670. cum additione libri *de ratione lo-
quelæ creaturarum inanimatarum.* * Non recens natam illam artem e Rudolpho 16
Agricola conjicere poſſumus, qui *lib. 9. de Invent. cap. ult.* vidiſſe ſe teſtatur ſurdum a primis vitæ annis, &, quod conſequens eſt, mutum; didiciſſe tamen, ut quæcunque ſcriberet, aliquis intelligeret, & ipſe quoque, tanquam loqui ſciret, omnia mentis ſuæ cogitata perſcribere poſſet. Quod etſi in dubium vocare videtur Ludov. Vives *lib. 2. de anima, cap. de diſcendi ratione*, nullam tamen ejus cauſam habuit,

præſertim cum fide dignus teſtis & αὐτόπτης fuerit Agricola; nunc vero tot expe-
17 rimentis res illa probata eſt: * Nam non in Anglia tantum Holderus & Walliſius
experimenta inſtituerunt, ſed & in Sabaudiæ quodam Principe ingenioſiſſimus Co-
18 mes *Emanuel Theſaurus* ſpecimen aliquod exhibuit: * ac meminit Digbæus tract.
de natura corporum cap. 28. Sacerdotis cujuſdam Hiſpani, qui fratrem natu minorem
Comitis ſtabuli Caſtellæ, a nativitate ſurdum, improbo labore ita erudiverit, ut
modo lumen non abeſſet, aut tergum non obverteretur, e motu oris, labiorum ali-
arumque partium, perfecte intelligere voces loquentium, ad interrogata reſponde-
re, vocabulorum vel in incognita ſibi lingua ſonum & accentum accurate ad alteri-
us pronunciationem reddere potuerit; niſi quod tonum vocis eundem ſervare non
19 poterat. * Refert & Schottus in *Phyſica Curioſa lib. 3. cap. 33.* noviſſe ſe in Sicilia
quendam e Soc. Jeſu, qui ſurdus erat penitus, & tamen promptiſſime de quavis re
tam cum ſuis, quam cum exteris egerit, tametſi nullum perciperet verbum, dum-
modo labiorum motum loquentium videret. Atque id non tam per diſciplinam,
20 quam inſtinctu naturæ bonitateque ingenii factum eſt. * Nam & alius P. Layman
ſingulari quodam caſu ſurdus factus, ut illic teſtatur, aſſidua oris loquentium ob-
ſervatione didicit viſu percipere, quod non poterat auditu. Refert & Zwingerus
in *Phyſiol. Med. cap. 25.* Jacobum Oecolampadium, cum Sacerdos Baſileæ eſſet, inter
alios habuiſſe auditorem plebejum, ſed ſurdum, qui tamen verba illius intellexerit
ex eo, quod intentis & inconnivis illum oculis intueretur. Quoniam ergo natu-
ram & ingenii indolem hic præſtare talia videmus, quidni certis quibuſdam regu-
21 lis adjuvari natura poſſet? * Librum in hac arte dudum, ante, quam Angli ea
de re cogitarunt, ſcripſit aliquis JOHANNES PAULUS BONNETUS, ediditque
Madriti in 4. Anno 1620. ac Regi ipſi inſcripſit. Titulus eſt: *Reduction de las let-*
tras y arte para enſenar a ablar los mudos, i. e. *Reductio literarum & ars informandi*
mutos. Non dubitat huic Autori inventionem hujus artis adſcribere Caramuel in
apparatu ſuo philoſophico lib. 1. diſp. 2. n. 16. qui epigramma quoddam in eam artem
22 illic ſcripſit. * De Autore vero, quem Sacerdotem, credo per errorem, Digbæus
vocat, non ſatis certa omnia: nam ipſe ſe *Barletſervant* vocat. Quid autem mune-
ris hoc ſit, Nicolaus Antonius in *Bibliotheca ſua Hiſpana* ſub hujus viri nomine doce-
at: *Joannes Paulus Bonet Arragonius Regi noſtro a munere quodam, quod Burgundicæ*
domus vocabulo BARLETSERVANT apud nos audit, & a tormentariæ rei miniſterio
(entratenido cerca de la perſona del General de la Artilleria) *magnoque Caſtellæ Con-*
23 *neſtabili a ſecretis.* * Ante tamen Bonnetum PETRUS PONTIUS, Benedictinus
Monachus, hanc artem exercuit, ut conſtat e Valeſio *lib. de Sacr. Philoſ. cap. 3. Pe-*
trus Pontius, inquit ille, *Monachus S. Benedicti, Amicus meus, natos ſurdos docebat*
loqui, non alia arte, quam docens primum ſcribere, res ipſas digito indicando, quæ chara-
cteribus illis ſignificarentur; deinde ad motus linguæ, qui characteribus reſponderent, pro-
vocando. Unde patet, pro informationis hujus fundamento ſcripturam fuiſſe ad-
hibitam, quod in exemplo ſui temporis etiam notarat Rudolphus Agricola.
24 * Meminit & ejuſdem artis in Hiſpania inventæ Stephanus Roderic. Caſtrenſis *Comm.*
in

Digitized by

in libr. Hippocratis de Aliment. Sect. 2. p. 247. ut mirer, Franciſcum Lanam in *Prodromo all' arte maëſtra c. 4.* negare, quicquam de arte iſta præceptis traditum, ut ſolus ille ac primus ea de re forte videatur cogitaſſe; ac aliqua præcepta, ſed quæ exigua ſunt & nullius momenti, ſuppeditaſſe. Pontius vero ille, quantum ſcitur, nihil edidit, ac videtur Bonnetus illam Pontii, qui ætate Valeſii Anno 1590. vixit, artem hactenus occultatam, ſuo tempore Anno 1620. publicaſſe. Ita enim Nicolaus Antonius loco ſupra citato: *Nempe mira hæc res, ut multi verba efferrent, in artem ivit apud nos egregia induſtria viri perſpicaciſſimi Petri Pontii, Benedictini Monachi, quam videtur Bonetus publicaſſe.* Idem de eo teſtatur Nicolaus Antonius ſub nomine Petri Pontii, ubi præterea Fr. Joannis de Caſtanniza Benedictini teſtimonium ex Hiſtoria de Vita S. Benedicti adducit, qui & ipſe Dn. Gaſparum de Gurrea, filium Gubernatoris Arragoniæ, diſcipulum ejus, hujus rei teſtem affert. Legi quoque de eo poteſt Ambroſius Morales *in deſcriptione Hiſpaniæ fol. 38.* qui teſtatur, eum loqui docuiſſe fratres duos & ſororem Caſtellæ Conneſtabilis, de quorum altero, Petro a Velaſco nuncupato, mirum eſſe ait, quæ & quanta intra vigeſimum ætatis annum, ad quam vixit ætatem, didicerit, quoniam ultra vernaculam ſuam linguam locutus fuerit, ſcripſeritque Latinam fere abſque ſolœciſmo, quandoque & eleganter, tum etiam Græcos characteres ſcripſerit. Adducit & Morales ſchedulam manu illius ſcriptam, qua reſpondet roganti per manualia ſigna de arte iſta & forma, quam ſibi adeo utilem expertus fuerat. Ex iis, quæ adduximus, patet, Digbæum, cum Sacerdotis meminit, qui librum talem ſcripſerit, Pontium intellexiſſe, cum ars ab illo profecta fuerit, quæ a Bonneto eſt publicata. * Hic vero iterum turbat 25
Nicolaus Antonius, qui immemor eorum, quæ de Petro Pontio dixerat, Emanuelem Rameſium de Carrion, Prieguenſi Marchioni Hiſpanorum Magnati a ſecretis & a cura formandi eloquii, quia mutus natus erat, Inventorem vel Doctorem hujus artis facit. Ita enim de illo: *Hic apud nos artem invenit, aut certe ſolus exercuit ætate ſua literas & aliqualem uſum docendi mutos, quod quidem in eodem Marchione, atque item in D. Ludovico a Velaſco, Fraxini Marchione, Conneſtabilis Caſtellæ fratre, & in aliis præſtitit.* * Hoc vero ante de Petro Pontio dixerat, tum Nicolaus Antonius, tum 26
Ambroſius Morales, quod Petrum de Velaſco fratrem Caſtellæ Conneſtabilis ſuperiore ſeculo in loquendo informaverit, cum Emanuel Ramirez de Carrion hoc ſeculo vixerit, & poſt Bonnetum, qui Anno 1620. librum ſuum edidit, librum Hiſpanica lingua primum 1622. hinc 1629. publicavit cum hoc titulo: *Maravillas de naturaleza, en què ſe contienen dos mil ſecretos de coſas naturales.* Plane hæc inter ſe non conveniunt, neque expediri a me hic nodus poteſt. Ab iſto ſane Ramireſio ſcriptum fuiſſe de arte illa librum, non meminit Nicolaus Antonius, & tamen quaſi ſubdubitans vel inventorem, vel certe ſolum hujus artis ſua ætate Magiſtrum conſtituit; quæ manifeſte cum ceteris pugnant. * Imo vero expreſſis verbis 27
legitur in judicio illo, quod Antonius Perez, Abbas Benedictinus, Bonneti libro præfigit, Petrum Pontium, Monachum Benedictinum, principium huic arti dediſſe. Quare omnino illa, quæ de inventione Ramireſii ait, falſa ſunt. * Noſtro 28

 quoque

Digitized by Google

quoque tempore Helmontius Filius in *Alphabeto ſuo vero Naturali Hebraico* quandam
de ſurdi & muti in linguis informatione diſſertationem inſtituit; ſed horum auto-
29 rum mentionem nullam fecit. * Teſtis eſt quoque Monconiſius *in Itinerario ſuo*
Anglico p. 50. ſe apud Walliſium vidiſſe nobilem Anglum mutum & ſurdum, qui
Doctore illo tantum in legendo profecerit, ut librum Anglicum expedite legeret,
atque jam tum alterum hoc exhibuiſſe ſpecimen Walliſium, qui præterea exiguam
illi differentiam in pronunciatione τῦ B & τῦ P oſtenderit, exilem ſcilicet naſi mo-
30 tum, cum litera B pronunciatur. * Bonnetus ad certam artem regulas revocavit:
nam in primo libro agit de literarum natura & varia apud varias gentes pronuncia-
31 tione, quæ erudita ſunt. * Sed tamen & ante illum de hoc argumento egerat Hi-
eronymus Fabricius ab Aquapendente libro *de locutione ac ejus inſtrumentis*, Scaliger
in libro *de cauſis Latinæ linguæ:* poſt illum Mallincrotius *tractatu de libris*, & Petrus
Montanus in ſingulari libro Belgico, ſed erudito, *de arte pronunciandi*, quo nemi-
nem hactenus accuratiorem vidi. Mihi quoque aliquando *de philoſophia Alphabetaria*
32 quædam ſcribere propoſitum fuit. * Libro ſecundo ad rem ipſam propius acce-
dit, ac oſtendit, quomodo mutus figuram & pronunciationem literariam per ma-
nualem demonſtrationem & motum oris ac labiorum doceri poſſit: hinc procedit
ad reliquas Grammaticæ partes, & orationis conſtructionem integram. Aliqua eti-
33 am de cifris & lingua Græca adjecit. * Ego omnino ſuaderem, ut non Hiſpani-
cus tantum ille liber, ſed & ceteri, qui in Anglica lingua ſcripti ſunt in Latinam
linguam converſi uno volumine colligerentur; non in mutorum tantum uſum, ſed
& illorum, qui in aulis Principum, foro, atque adeo in omni vitæ genere verſan-
tes, muſſitantes etiam intelligere velint, atque ſecreta e longinquo rimari colloquia;
34 cujus rei quantus uſus eſſe poſſit, facile quivis intelligit. * Nos inſigne hoc exem-
plum, quo exercitationis crebræ vis in intellectu augendo confirmatur, omittere no-
luimus, quo falſitas ſententiæ Ariſtotelis oſtendatur, qui libr. *de Hiſt. Animal. 4. c. 9.*
ſurdos natos vocem quidem emittere ait, ſed ſermonem nullum: cui accedit etiam
Scaliger in commentario, cum ait: *Arte & voluntate fit ſermo, itaque docemur: Sur-*
di autem non docentur, ideo non loquuntur. In Ariſtotelis quoque verbis argutatur,
quod vocem emittere dicat. Male quoque Molinæus *Phyſic. lib. 8. c. 24.* judicat:
Cæcus natus poteſt per auditum erudiri; at quicumque eſt ſurdus a nativitate, eſt mutus
& plane indiſciplinabilis. Et Ariſtoteles primo Metaphyſicorum auditum diſcipli-
næ ſenſum vocat, cum per viſum, atque ut ita loquar, intuitive procedere poſ-
ſe videamus.

CAP. IV.

DE SUBSIDIIS DIRIGENDI JUDICII.

§. 1. *Judicium ac memoria præcipua ingenii partes.* 2. *Memoriæ ſumma neceſſitas & utilitas.* 3. *Attamen memoria ſine judicio manca & mutila.* 4. *Judicium ſummam*

mam omnibus diſciplinis manum imponit. 5. *In judicio dirigendo præcipuum ſtudium adhibendum eſt.* 6. *Logica dirigendo judicio ſubſidia miniſtrat.* 7. *Illius uſum multi parum curant.* 8. *Illius uſus latius patet, quam vulgo creditur.* 9. *Logica eſt clavis reliquarum ſcientiarum.* 10. *Verulamius quatuor artes Logicæ ſubordinat.* 11. *Quarum poſteriores e prioribus fluunt.* 12. *Quibus & Didactica eſt addenda.* 13. *Ars inventiva artium, & examinis ſeu judicii principia ſua e Logica deducit.* 14. *Quæ ex parte hactenus neglecta.* 15. *Generalis inveniendi & ratiocinandi regula traditur.* 16. *Pueri in prima ætate rerum ordinata cognitione imbuendi.* 17. *Bœcleri ea de re ſententia:* 18. *Batei Janua.* 19. *Comenii Janua ad informandam juventutem non recte adhibetur.* 20. *Ad periodorum cognitionem pueri mature ducendi.* 21. *Scioppii Mercurius bilinguis.* 22. *Schola latinitatis Gothæ edita.* 23. *Bœcleri deſiderium.* 24. *Autores, qui de Polymathia ſcripſere, ad hanc rem inepti.* 25. *Mechovii propoſitum.* 26. *Mylæi univerſitatis Hiſtoria.* 27. *Διατύπωσις generalis rerum.* 28. *Comenii orbis ſenſualium pictus.* 29. *Quædam in illo deſiderantur.* 30. *Sturmii & Joh. Benzii Loci.* 31. *H. Weitzii Via regia ad linguam Latinam.* 32. *Joh. Joachimi Beccheri Novum Organum laudatur.* 33. *Ejus uſus in inventione ac meditatione.* 34. *Beccheri Methodus didactica.* 35. *Ejus methodi pars I. & II. edita.* 36. *Tertia lucem non vidit.* 37. *De eodem Becchero judicium.* 38. *Schola Naturæ, Artis & Actionum humanarum, quomodo inſtituenda.* 39. *Quid per ſcholas iſtas intelligatur.* 40. *Beccheri Theatrum Naturæ & Artis.* 41. *Theatrum tale Principis ſumtibus inſtruendum magno foret uſui.* 42. *Methodus Mechanica practica.* 43. *Exercitationes Theatricæ in juventute non omittendæ.* 44. *De Comenii Ludis Comicis quid ſentiendum.* 45. *Verulamii de Theatrica actione judicium.*

DUæ ſunt præcipuæ ingenii, ut ita dicam, partes, *judicium* & *memoria.* * Hæc 1
quidem plurimum æſtimatur, nec immerito, quod in omnibus diſciplinis 2
maximus ejus uſus ſit: tot enim in ſingulis ſunt præcepta, tot variæ res memoria comprehendendæ, ſine quibus nihil omnino effici poteſt. Philoſophus univerſam rerum naturam, tot corporum, tot artium nomenclaturas & regulas animo tenere debet; Theologus Veteris Novique Codicis libros, ac Patrum decreta; JCtus leges ac reſponſa veterum prudentum; Medicus herbarum, morborum, medicamentorum nomina in promptu habere debet: * Quæ omnia & 3
multa & magna eſſe quidem fateor; verum niſi illa eximii judicii vis comitatur, nulli humano generi uſui illa omnia erunt. * Primum quidem memoria inſtruen- 4
da eſt variis in omni diſciplina præceptis: ut ad uſum illa transferamus, judicio opus eſt. Quamdiu in Scholis jura legesque diſcimus, memoriæ illa res eſt; in foro ac per uſum accedit judicium. Morborum nomina & medicinas multi accurate ſatis cognoſcunt ope memoriæ, judicio multis annis & caſibus ſubacto Medici demum fiunt. * Præcipuum ergo ſtudium in JUDICIO DIRIGENDO ad- 5
hiberi debet, videndumque, quæ ad illud firmandum SUBSIDIA advocari poſſint.

Perlu-

Digitized by Google

6 Perluſtremus omnem illum Philoſophiæ orbem, inveniemus illic diſciplinam, quæ rationem ipſam in ordinem redigit, Logices vel Dialectices nomine ſalutatam. Quod ſi ergo verum eſt, in illis, quæ rationis ſunt, occupari hanc diſciplinam; præcipuam illam rationis partem, quæ in judicio conſiſtit, omnia illa comprehendere debet, ac inſtrumenta omni ſcientiarum generi apta fabricare. Quare & merito ὄργανον & τρόπος ἐπιστήμης appellatur, & quanta fieri poteſt cura, non leviter ac perfunctorie diſciplina illa excolenda eſt.
7 * Verum, ſi quod res eſt, dicendum eſt, plerique ita in his ſtudiis verſantur, ut, cui fini inventa ſint, parum curent. Nam contenti rerum & notionum ſummis generibus & Syllogiſmorum tenui artificio, parum de uſu ipſo ſolliciti ſunt: ut

Si quis emat citharas, emptas comportet in unum
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli.

8 * Cum enim ad uſum pertineat tota hæc diſciplina, atque ideo inſtrumentum vocetur, longe major ejus uſus eſt, latiusque ſe diffundit, quam multi opinantur: ut proinde in contemplatione hujus inſtrumenti ſubſiſtere ineptum ſit, niſi & ipſi applicemus rebus, quibus applicari poteſt ac debet.

9 Quem uſum cum multi viderent, ac a Philoſophis vulgo negligi animadverterent, reperti fuerunt, qui ſingulares aliquas artes Inventivas, combinatorias, commenti ſunt, qui cum his conſiliis ſuis reprehendendi nullatenus ſunt, niſi quod a Logices diſciplina illa ſua inventa ſejuncta velint, quæ ex hoc tamen fonte unice oriuntur. Recte quidem Verulamius *libr. de Augm. Scientiarum V. cap. 1. Rationales ſcientiæ reliquarum omnium claves ſunt. Et quemadmodum manus inſtrumentum inſtrumentorum, anima forma formarum; ita & illæ artes artium ponendæ ſunt. Neque ſolum dirigunt, ſed & roborant; ſicut ſagittandi uſus & habitus non tantum facit, ut melius quis collineet, ſed ut arcum tendat fortiorem.*
10 * Artium Logicarum quatuor Verulamius facit, diviſas ex finibus ſuis, in quos tendunt. Id enim agit homo in Rationalibus, ut aut inveniat, quod quæſiverit, aut judicet, quod invenerit, aut retineat, quod judicaverit, aut tradat, quod retinuerit: totidem ergo artes conſtituit. Artem *Inquiſitionis* ſeu *Inventionis;* artem *Examinis,* ſeu *judicii;* artem *Cuſtodiæ,* ſive *memoriæ;* & artem *Elocutionis, ſive traditionis.*
11 * Sed hæ poſteriores quaſi per conſequentiam aliquam e prioribus procedunt, quatenus nimirum judicium conducit ad memoriam: nam & memoria per ſe ineſſe multis poteſt, & ſine his adminiculis excoli; elocutio, etſi ſuis quibusdam præceptis contineatur, tamen referri etiam ad Logicam debet, quatenus bene ordinatis conceptibus formæ argumentorum, ſchematiſmi & verba ipſa ſubſerviunt.
12 * Addenda his eſt Didactica, aliqua doctrinæ de Methodo propago, quæ ſuo quodam peculiari modo & ſecundum ſua principia conſideranda eſt.

13 Inter has artes, quas vocat Verulamius rationales, artem inventivam, quatenus ad

Digitized by Google

ad artem refertur, deſiderari ait: *Inventiva*, inquit, *ars eſt, altera artium & ſcientiarum, altera argumentorum & ſermonum:* hanc eſſe obviam ait, illam a nemine excultam. * Non nego quidem, ſed id factum neſcio per quam hominum illa ſtudia 14
tractantium ſocordiam; quanquam & non pauci etiam barbara illa ætate fuerint, quibus his ſimilia, quæ Verulamius proponit, in mentem venerunt. Ac ſane principia eadem Dialectica ad tales concluſiones formandas deducere poſſe, quilibet videt. Deinde & ars illa judicii & directionis ſive examinis, qua de experimentorum ratione agitur, ex iisdem principiis promanat. Quanquam enim Verulamius ſpeciales quosdam modos enarrat, quibus tale examen inſtitui poſſit, poſſunt tamen omnes illi e doctrina cauſarum atque e Locis Dialecticis deduci, quod Topica illa particularia, quæ vocat, ſive Articuli Inquiſitionis ſatis oſtendunt: in omnibus enim illis experimentorum inventionibus occulta quædam argumentandi ratio reconditur, ex aliquo Locorum Dialecticorum deprompta; qua de re pluribus nunc agere non poſſumus.

Generalis in meditando ac inveniendo & in omni ratiocinationis actu regula 15
eſt, quam & Spinoſa in tractatu *de Emendatione Intellectus* poſuit, ut rerum differentias, convenientias & oppugnantias recte colligamus, quo ideas nobis claras & diſtinctas formemus, & ex earum progreſſu, qui ab exiguis principiis ad majora ſe axiomata & concluſiones dilatat, quicquid argumento noſtro conveniens eſt, deducamus. * Quare non male faciunt, qui jam in prima ætate pueros rerum cogni- 16
tione bene ordinata imbuendos judicant, ut rerum univerſitatis ideæ illorum animis obverſentur. * Præter alios præcipit hoc vir Clariſſimus Bœclerus in *Diſſer-* 17
tatione MSta de Studiis, quæ amici opera ad manus meas pervenit, ſed imperfecta, & intercedente viri Clariſſimi obitu non abſoluta. Ita ille: *nunc illud monebimus, mature ſeu poſt vulgares & primas literas perceptas dandam eſſe operam, ut ingenia ipſam rerum univerſitatem, quo fieri commodiſſime poteſt modo, cognitam & in obvio conſpectu poſitam habeant. In hoc enim conſilio facile omnes convenire & congruere videmus; quanquam viam ingrediantur non unam. Dolendum ſane eſt, non eſſe in hunc diem libellum, huic propoſito idonea ratione inſervientem. Anniſi ſunt complures viri eruditi Dialogis rem conficere; quibus ut alias ſuus non denegatur uſus; ita ad hunc finem nondum profecerunt. Illud autem per ſe intelligitur, in libris, quibus univerſitas rerum quæritur, rationem verborum & linguæ catenus habendam eſſe, ut e.g. in Latinis non niſi Latina & autoritatem habentia, & ſic in aliis linguis, adhibeantur.* * Hæc Bœclerus, qui ea occaſione de Janua Comenii judicium 18
ſuum interponit, atque ejus loco commendat *Batei Januam*, duodecim centuriis auctam.

De *Comenii Janua* habendum eſt, illam plane e Scholis illis, ubi Latinitatis ge- 19
nuinæ, ut æquum eſt, cura habetur, eliminandam. Nam ut rerum aliqua notitia ex illa haberi poſſit; tamen exigua illa eſt, nec ſatis convenienti ordine, quod præcipuum ea in re eſt, propoſita, & vocibus ac phraſibus barbaris paſſim ſcatens, quæ corrumpere bonam juventutis Latinitatem poſſint: quicquid etiam Apologia pro ſuæ Januæ Latinitate ſcripta contendat Comenius; nam & ipſa altera Apologia indigeret.

Digitized by Google

20 * Ne quid nunc dicam de eo, ad Latinitatem tales libros plane commendari non
poſſe, quorum per mera axiomata proponuntur, in quibus nulla eſt periodica
conſequentia ſuis particulis connexa, cui mature adſueſcere pueri debent. Ut
eum in finem Sturmius ſententias ex Autoribus ſecundum ordinem & quantitatem
periodorum collegerit, quas ubi legerit didiceritque puer, & numeri & conſecutio-
nis idea in animo hærebit; quod magno poſtea ad numeroſe ſcribendum ſubſidio
erit; nam talia e veteribus diſci Autoribus conſultius eſt, qui concinniorem vocum
21 poſitum & accuratius aurium judicium habuere. * Exhibuit etiam Scioppius
Mercurium bilinguem, de cujus methodo ille in præfatione Grammaticæ & Mercu-
22 rii ſui plenius agit. * Commendare etiam Bœclerus *Scholam Latinitatis Gothæ edi-
tam* in hunc uſum videtur; quæ, ut ille ait, *univerſitatem rerum cordato quodam judi-
23 cio ac contextu complectatur.* * Sed pleniorem tamen ille laborem & accuratiorem
deſiderat, ſuadetque, ut e centonibus Ciceronianis tale Opus conficiatur, in memo-
riam ſibi fortaſſis non revocans, quod Freigius in Ciceroniano ſuo aliqua ex par-
24 te effectum hoc dederit. * Garzoni tamen liber, cui Titulus: *Piaza univerſale*, qui
ex Italico in Germanicum ſermonem converſus eſt, & alii Miſcelli Scriptores, *Ale-
xander ab Alexandro, Cælius Rhodiginus*, ad hos uſus non referendi; quemadmodum
nec *Polydorus Virgilius libro de Inventoribus rerum*, quod Lambecio viſum eſt.
25 * De defectu Inſtitutionis in rerum cognitione etiam Mechovius in *Herma-
thene* ſua conqueritur *tract. 3. cap. 4.* *Neſcio, an deeſſe hic querar juventuti libel-
lum de rerum natura, in quo ex optimis ſcriptoribus nonnihil de mundo, de cælo, de
elementis & de ceteris rebus, quantum ad hanc ætatem ſatis foret, conſcripta tenerentur,
ne plane inſtar hoſpitis ac peregrini in hac patria ſua tempus tranſigeret. Mihi id
ſæpius in animo fuit, κοσμοπολίτας meos conſulere, ſed hora erit, ac tempus nec opinan-
ti elabitur.* Unde tale aliquod Opuſculum in animo habuiſſe virum doctiſſi-
mum conjecerim, quale e centonibus veterum Scriptorum concinnandum ſua-
debat Bœclerus, & quale ille ſpecimen Ethicum in Parænetice ſua, optimo
26 ſane conſilio, dedit. * Non venit etiam Bœclero in mentem *Chriſtophorus
Mylæus*, qui Univerſitatis hiſtoriam non contemnendo ordine & opera in lu-
cem edidit.

27 Verum illa omnia majori apparatu inſtituuntur, quam in illa ætate neceſſe eſt.
Sufficit generalis illa rerum διατύπωσις, per ſola vocabula ac phraſes argumento
convenientes determinanda: cetera enim ſupplere docendo doctus magiſter poteſt:
28 * Quo conſilio Comenius, quanquam Latinitate non ſatis caſtigata, prudentia tamen
didactica minime deſtitutus, ut patet e vaſtis ab illo conſcriptis Voluminibus, illum
Orbem ſuum ſenſualium pictum, ut in ipſa inſcriptione ζωγραφίζει, edidit. Res minime
contemnenda: nam ſic per imagines res ipſa oculis ſiſtitur, & vocabula ac verba
29 eo pertinentia eadem opera diſcuntur. * Sed mallem ego elegantioribus picturis
talem libellum illuſtrari, atque omnia nitidius & accuratiori ordine ob oculos poni.
Ordo enim præcipue hic attendendus, ponenda omnia connexa, affinia, contraria
ſub eadem ſerie, ut ea conjunctim memoriæ infigantur. Ita animo inhærebunt ſimul
fontes

Digitized by Google

fontes illi, unde vel argumenta inveniri, vel ſententiæ amplificari poſſint, eritque
hoc quaſi univerſale pro copia rerum & verborum inſtrumentum. * Hoc in animo 30
olim habuit *Sturmius*, ejuſque diſcipulus *Joh. Benzius*, qui omnem Latinitatem locis
LXXVI. complexi ſunt; ſecundum quem ordinem primo vocabula memoriæ impri-
mebant pueri, collectanea phraſium inſtituebant adultiores, ut in Latina & Græca
lingua peculiaribus libris *Joannes Benzius* oſtendit. Poterant & ſententiæ ac theſes,
vel politicæ vel ethicæ, ſub titulis eodem modo ordinatis colligi. Ita ad omnem
palæſtram dicendi diſſerendique inſtructus fieret, qui huic viæ inſiſteret. Nam in
methodo nihil magis turbat, quam varietas, ac conſtantia facit, ut firmiores omnia
radices agant. * Huc quoque reſpexit H. WEIZIUS, qui aliquot foliis *Viam Regi-* 31
am ad linguam Latinam Hafniæ Anno 1661. edidit. In cap. 1. de rebus agit, quas ſecun-
dum claſſes ſuas, ſerie non male ordinata, diviſit. Cap. 2. agit de modis rerum, quo
omnia in ordinem redigit, quæ ad qualitatum, relationum &c. claſſes pertinent.
Cap. 3. agit de motibus rerum, ubi actiones, paſſiones, durationes earum diſpeſcit.
Cap. 4. agit de actionibus hominis per certa objecta, diverſos ſtatus, circumſtantias
variatis. Cap. 5. de modis motuum, actionum & paſſionum. Cap. 6. de circum-
ſtantiis rerum motus aut quietis. Cap. 7. de cohærentiis rerum & actionum. Cap.
8. de multiplicatione rerum & verborum. Atque ſic ille ſub 500. generalibus titulis
omnem vocabulorum, quibus res & actiones continentur, ſeriem non ineleganti
ordine diſpoſuit: quibus uti poterunt, qui vel meditantur aliquid, vel phraſeologi-
am colligent, aut ſimilia inſtituunt.

Simile conſilium JOH. JOACHIMUS BECCHERUS *in Novo Organo pro verborum* 32
copia in quavis materia expedite acquirenda propoſuit, Latina Germanicaque lingua nunc
edito; in quo pars 1. rerum actiones & paſſiones, ſeu verba continet: pars 2. re-
rum prædicata & qualitates, ſeu adjectiva: pars 3. actionum & qualitatum circum-
ſtantias & modos, ſeu adverbia, præpoſitiones, conjunctiones & interjectiones:
pars 4. habet ſermonis ſubjecta, ſeu ſubſtantias. Singulas partes ſecundum 15. titulos
generales phyſicos pro generaliſſima partium combinatione diſponit. 1. Subſtanti-
am. 2. Qualitatem. 3. Quantitatem. 4. Locum. 5. Tempus. 6. Guſtum. 7. Odorem.
8. Viſum. 9. Auditum. 10. Tactum. 11. Potentiam agendi. 12. Voluntatem. 13. Ra-
tionem. 14. Virtutem & vitium. 15. Theologica & qualitates promiſcuas. Singulos
titulos iterum dividit, atque hac ratione Syſtema integrum omnium vocum, in lingua
occurrentium, philoſophica quadam ratione ordinatum exſtruit; * Quod non co- 33
piæ tantum verborum, ſed & meditationi ac inventioni rerum inſervire poteſt. Eſt
enim inventio nil aliud, quam ut meditando conjungamus, quæ cum re conveniunt;
ſejungamus, quod repugnat: qui analogiſmus licet hic in vocibus disjunctis conſiſtat,
operatio intellectus & ratiocinatio facile ſociabit, quæ de ſe prædicare vel ſimplici
vel arguta & enthymematica oratione poſſunt. Ac profecto non omnino vana
ſunt, quæ ipſe Autor in præfatione de hoc ſuo Organo prædicat: *Ut ad ſecundarium*
hujus Organi uſum veniam, qui revera primarius eſt, & ipſum ἔργον dici poſſet, im-

Digiti

*menſum illum eſſe ſcias, & ita comparatum, ut infallibili articulatione & conſequentia te
ad tertiam connexionem deducat, quæ pariter in omnium rerum cogitationumque humana-
rum ſtructuris locum obtinet, & ex cujus vero, claro & diſtincto intellectu totum huma-*
34 *næ ſapientiæ lumen exurgit.* * Propoſuerat ſibi Beccherus tribus libris ſuccurrere ju-
ventutis informationi, & hoc ſuum conſilium prolixe enarrat in *Methodo ſua dida-*
35 *ctica & appendice ejus,* libris Germanica lingua editis. * Prima parte Methodi pra-
cticæ continebatur vocabulorum a primitivis ordinata deductio : cujus laboris eti-
am alios jam ante ſocios habuit. Pars ſecunda illo, quod jam recenſemus, conti-
netur Organo, habetque vocabula omnia ſub illis, quos enarravimus, concordan-
36 tiarum titulis, ſecundum ſignificationes ſuas poſita. * Tertia pars ab illo promiſ-
ſa, ſed nunquam in lucem edita, dediſſet nobis concordantiarum titulos de ſubjectis
prædicatos, iiſdemque alligatos & cómbinatos. Ita enim ipſe: *In tertia parte com-
binabuntur notiones, prædicabunt omnes partes orationis & ſignificationum tituli de ſe in-
vicem: ita, ut omnium ſubjectorum naturam per quindecim titulos, e. g. quæ dura, quæ
levia, quæ alba, quæ ſonora omnia ſint &c. in quo corpora conveniant, in quo averſen-
tur, ſcias, ita totam phyſicam practicam & omnes comparationes proprias habebis; ex qui-
bus omnes definitiones & hypotheſes omnium ſcientiarum fluunt.* Sed hujus partis ter-
tiæ defectum nunc utcunque ſupplet pars ſecunda, quæ, ut diximus, ad hos uſus
37 ab homine mediocriter ingenioſo commode adhiberi poteſt. * Fuit illi viro ver-
ſatile ingenium, quod in omnia ſe diffunderet, ac ſingulari perſpicacitate compre-
henderet. Ideoque virorum doctorum conſideratione digna ſunt, quæ ille in Me-
thodo ſua Didactica propoſuit; in qua multa reperiuntur, ſummo in re literaria
uſui futura. Plura etiam nos docuiſſet, ſi *Methodus* ejus *Gnoſtica de acuenda ratione
& formando judicio,* quam promiſit, in lucem prodiiſſet. Sed de ejus Methodo Di-
dactica nos infra plura dicemus: nunc tantum de Novo ejus Organo verba feci-
mus, quatenus illud directioni intellectus in apprehenſione, collatione, illatione re-
rum, inſervire poſſit. Neque enim hactenus habemus, qui prædicata omnia accu-
ratiore ordine digeſſerit; ac profecto dolendum, tertia illa parte, qua applicatio-
nem prædicatorum ad ſubjecta docet, per ejus obitum nos fuiſſe fraudatos. Et ce-
teri illi libri, ut *Polyhiſtor Jonſtoni, Pexfelderi apparatus*, omneſque Nomenclatores &
Januæ hunc uſum nobis non præſtant, quorum defectus accurate ille in Methodo
ſua denudavit. Multa quoque in Orbe iſto Picto Comenii non ſine ratione impro-
bat, etſi imaginum ille uſus, qui ipſi non placet, non omnino eſt improbandus.

38 Sæpe ego in votis habui, ut *Schola* quædam *Naturæ, Artis* & *Actionum humana-*
39 *rum* publica in juventute inſtituatur. * Per *Scholam Naturæ* intellectam velim Sy-
ſtema aliquod corporum naturalium bene ordinatum, ubi per vivam corporum de-
monſtrationem & vocabula melius memoriæ inhærerent, & ideæ de rebus intelle-
ctui ſiſterentur. Nulla enim efficacior ars mnemonica eſt, quam cum in rem præ-
ſentem veniunt diſcipuli. Per *Scholam Artis* intelligo omnia opificum & artificum
inſtrumenta, quæ certis quibuſdam receptaculis omnia aſſervarentur, & pueris
explica-

Digitized by Google

explicarentur. * Ac poſtea in easdem cogitationes dilapſum quoque Beccherum 40
deprehendi, qui in Methodo ſua Didactica part. 2. circa finem Ideam aliquam *Thea-
tri Naturæ & Artis* propoſuit, atque in epilogo Appendicis ſuæ inter alia talis Thea-
tri inſtitutionem promiſit. Sed ampliſſima illa promiſſa irrita fuere, neque talia
privatorum ſumptibus effici poſſunt. * Id vero certum eſt, ſi Princeps aliquis 41
tale Theatrum inſtrueret, aut in Academiis, quemadmodum Bibliothecæ publicæ,
inveniretur, major confluxus Studioſorum has impenſas facile reſarciret: Immen-
ſos enim fructus illa res præſtaret, multiſque laboribus, moleſtiis & impenſis ſtu-
dioſam juventutem ſublevaret. Alios quoque etiam illiteratos curioſiores alliceret,
unde multis acceſſionibus tale Theatrum augeri poſſit, & tota rerum univerſitas in
unam domum compacta ſpectatoribus exhiberi. * Sed in mechanicis artibus con- 42
ſultius fortaſſis eſſet ipſos adire opifices. Cum enim inſtrumentorum natura ex
uſu ipſo rectius diſcatur, ipſa illa applicationis αὐτοψία plus informabit. Promiſe-
rat & Beccherus *Methodum Mechanicam practicam*, qua ope decem Axiomatum Me-
chanicorum omnium opificiorum praxin docere velit, & brevi quidem tempore;
ita ut accuratius ipſis opificibus ſciant, ac intra anni tempus multas artes mechani-
cas ſimul diſcant Studioſi; de quibus tamen nihil comparuit. Et talis Theatri in-
tuitu improbabat Comenii Orbem Pictum Beccherus, qui tamen theatri hujus de-
fectu ſuum quoque uſum habet.

Atque hæc Schola Naturæ & Artis intellectui perficiendo in ſcientiis & appre- 43
henſione ac dijudicatione inſerviret. *Actionum humanarum Schola* ad prudentiam for-
mandam ſubſidia ſubminiſtraret, eaque per actiones theatricas inſtituenda. Moroſi
enim ſunt & inepti homines, qui juventutem ab his exercitiis arcent, aut omnem
Theatri uſum, cultioribus gentibus familiarem, e Republica tollunt. Ut in Repu-
blica Comœdia ſchola populi eſt; ita in ſcholaſtica juventute Schola actionum per
theatricas actiones proponi poteſt. Longe firmius hærent in animo exempla
virtutum per actionum ſimulacra propoſita, atque illa ipſa actio characterum mo-
ralium & civilium lineamenta in animis teneræ juventutis ducet, ne poſtea in con-
verſatione ſtipites ſint, aut in alium ſibi orbem delati videantur. Poſſet in his ordo
quidam obſervari, ut quæ Philoſophiæ moralis & civilis præceptis velut theoreti-
ce exhibentur, ex hiſtoria per actiones exemplares in theatro proponantur. * Co- 44
menius Philoſophorum hiſtoriam hac ratione diſcipulis inculcari volebat: qui &
pro ſpecimine Diogenem Cynicum in theatrum produxit. Idem quoque Januam
ſuam in ludos Comicos communicavit, merito hoc ſuo conſilio exploſus a Becche-
ro: nam in rerum apprehenſione ſimplex & bene ordinata doctrina requiritur, ad
quam Comœdia, quæ non niſi actiones repræſentare apta eſt, nihil plane per ſe con-
ferre poteſt. Quare prudentes Scholarchæ inter operas Scholaſticas exercitatio-
nes illas theatricas non tantum non improbarunt, ſed ipſi præceperunt. * Ipſe 45
quoque Verulamius, vir autoritate ſua & ſapientia Πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, cum in
libro de Augmentis ſcientiarum, de arte Pædagogica agit, actionem illam theatra-
lem *lib. 8. cap. 4.* vehementer commendat.

Digitized by Google

CAP. V.

DE

ARTE LULLIANA SIMILIBUSQUE INVENTIS.

§. 1. *Continuationis ſeries.* 2. *Cardani ars Inventiva ex Logica petita.* 3. *Ariſtoteles uſum Categoriarum primus oſtendit.* 4. *Raimundi Lullii ſtudia.* 5. *Lullianæ artis inventio.* 6. *An ex Arabico libro illa deſcripta?* 7. *Petri Montui teſtimonium examinatur.* 8. *Verulamius eam artem contemnit.* 9. *Berneggeri,* 10. *Keckermanni,* 11. *Hamelii,* 12. *Sorelli judicium.* 13. *Quænam arti iſti objiciantur.* 14. *Autor artis hujus olim contemtor nunc mitius de ea judicat.* 15. *Poteſt ea in quibuſdam emendari.* 16. *Reſpondetur ad objecta.* 17. *In quibus ars hæc verſetur.* 18. *Artis abuſus non tollit uſum genuinum.* 19. *Artem negligere magna quandoque ars eſt.* 20. *Loci Oratorii non raro Oratorem monent.* 21. *Suo exemplo id probat Autor.* 22. *Cardani monitum de inventione.* 23. *Typus artis Lullianæ recenſetur.* 24. *Conſiſtit in circulis varie inter ſe converſis.* 25. *Autores, qui eam defenderunt ac Commentariis illuſtrarunt, recenſentur, Alſtedius,* 26. *Joh. de Riera,* 27. *Bernhardus de Lavinheta,* 28. *Paulus Scalichius,* 29. *Jordanus Brunus,* 30. *Petrus Gregorius Tholoſanus,* 31. *Cornelius Agrippa,* 32. *Julius Pacius,* 33. *Claudius Clemens,* 34. *Sebaſtianus Izquierdo,* 35. *Petrus Hieronymus Sanchez de Lizaraco,* 36. *Aug. Nunnez Delgadillo, Petrus de Gvevarra,* 37. *Jaimus Januarius, Franciſcus Marzal, Petrus Cirvelo,* 38. *Nicolaus de Hauteville, Ivo Capuccinus,* 39. *Cornelius Gemma, Ægidius Moncurtius, Joh. Henricus Biſterfeldius, Petrus Moreſtellus, Chriſt. Kriegsmannus,* 40. *Joh. Henricus Alſtedius,* 41. *Athanaſius Kircherus,* 42. *Defectus Lullianæ artis ab illo notati.* 43. *Caſpar Knittelius.* 44. *Variæ praxes ab illo propoſitæ.* 45. *Ejuſdem Analogica.* 46. *Emanuelis Theſauri Index categoricus.* 47. *Defectus ſeptem artis Lullianæ notati.* 48. *Ars Lulliana a Kirchero emendata perfectior.* 49. *Knittelii tabula combinatoria ejuſque uſus.* 50. *Ejuſd. variæ artes & arcana.* 51. *Jani Cæcilii Frey Via ad artes.* 52. *Udalrici Staudigl Logica Practica.* 53. *Lulliana prædicata quomodo ad prædicamenta reduci poſſint.* 54. *Jordani Bruni Artificium perorandi commendatum.* 55. *Alſtedii conſilium de copia rerum & verborum.* 56. *Pluribus recenſetur.* 57. *Nova Eloquentiæ methodus Anonymi.* 58. *l' Oeuvre des Oeuvres de Jean Belot.* 59. *Vinc. Placcii Excerpta Rhetorica.* 60. *Ejus de inventione oratoria judicium.* 61. *Leibnizii Diſſertatio de arte combinatoria laudatur & recenſetur.* 62. *Breiſſaei rota pro conſilio militari.* 63. *Quirini Kuhlmanni ingenium jactabundum.* 64. *Portentoſæ artes & libri a Kuhlmanno beneficio artis ſuæ novæ Combinatoriæ elaborandi recenſentur.* 65. *Idem Pandectarum juris civilis methodum artificioſam, ſubtilem, promittit.* 66. *Ejuſd. de Kircheri Arte Combinatoria judicium.* 67. *it. de arca artium Kircheriana.* 68. *Magna de rotis ſuis Combinatoriis*

Digitized by Google

natoriis jactat. 69. *Arcanum Steganographicum rejicit.* 70. *ſqq. Lexicon univerſale harmonicum, & alia plura promittit.* 78. *De illis omnibus quid tandem judicandum ſit.* 79. *Lullianos terminos ut ſibi quis familiares reddat, non diſſuadetur.* 80. *Franciſci Pomey artificia Inventionum.* 81. *Alexandri Ficheti Conſilium de arte Lulliana.* 82. *Quando illa utiliter adhibenda.*

Diximus ſuperiori capite multa de Logices ad judicium dirigendum ſubſidio, quodque ex ejus fontibus quidam generalem rerum διατύπωσιν pro uſu tali moliti fuerint. Produximus e Verulamio, quæ ille de arte inventiva, tum argumentorum tum artium ipſarum, veræ Logices propagine, ſed hactenus deſiderata, propoſuit; * de qua tamen jam tum Cardanum animo quædam agitaſſe accepimus: nam *Fr. Bonnæus* in præfatione Tractatus *de ratione docendi* hæc habet: *Non me fugit, Cardanum de artis cujuspiam inventione, quam ille Logicam appellabat, gloriatum ſæpius fuiſſe, qua poſſent omnes artes jam inventæ addiſci, ac nondum inventæ excogitari.* Ubi hæc jactet Cardanus, equidem non memini. In libro unico *de Secretis cap. 9.* ubi plurimos ſecretorum libros recenſet, ſecundum librum eorum agere ait de ſpecialibus modis libros conficiendi, & de propria cujusque diſciplinæ Logica. *Confectus eſt,* inquit, *hic a me & vocatur Dialectica.* Ea, ſed admodum brevis, extat in tomo I. Operum a Naudæo editorum. Agit hic quidem de inventionibus artium, & quidem ad ductum Galeni, qui de eodem argumento aliqua ſcripſit; ſed exigua illa ſunt. De libris conficiendis pauca quædam monet. Oſtendit etiam, quomodo e Logica orta ſit ratio profitendi extemporanea, cujus exemplum oſtendit in textuum Hippocratis explicatione, gloriaturque, ſe hoc munus non ſolum recte, ſed & cum non parva admiratione præſtitiſſe. Concludit denique, nullam diſciplinam eſſe, quæ non ex communibus Dialectices præceptis tota poſſit reſolvi, & quod multa ejus beneficio indagari ſecreta poſſint. *Liquet,* inquit, *ab hoc libro* (Dialecticam intelligit) *neque pauciora neque minus inſignia reſponſa petere licere, quam a præſtanti aliquo Dæmone. Nam homines ex ſenſibus, ſpeciebus cognoſcunt: Dæmones ex concurſu generalium affectuum, ut quod hoc tempore, loco, conditione, qualitate, ætate, temperatura, moribus, hæc contingunt, quæ nulli alii evenire poterunt. Unde fœcunda eorum cognitio. Sic & ex hac arte ad ſpeciales ſubſtantias & individuas vocatas, tum effectus & eventus deſcendere licebit.* Conjungi cum hoc ejus libro Tractatus ejus *de Inventione* poteſt, qui in tom. 10. habetur. 1 2

Ad meditandi, differendi, amplificandi, uſum jamdudum quidam aliqua excogitarunt, quæ e Logicorum fontibus hauſta; etſi ut novas aliqui artes propoſuerunt. Fallor, an ipſe Ariſtoteles occaſionem illis inventis dederit, cum Rhetoricor. *lib. 2. cap. 7. §. 11.* agit de amplificandi beneficio, cum ita ait: καὶ περὶ ἁπάσας τὰς κατηγορίας σκεπτέον. ἡ γὰρ χάρις ἐστιν, ἢ ὅτι τοδί, ἢ τοσονδί, πότε, ἢ τοιονδὶ ἢ πῦ. *Ac perluſtrandæ ſunt animo omnes categoriæ: Spectatur enim beneficium re ipſa, magnitudine, qualitate, tempore, loco.* Ex prædicamentorum enim fontibus illa διατύπωσις depromi- 3

promitur. Quare non tam ipſius *Emanuelis Theſauri,* in libro ſuo Italica lingua ſcripto *Canocchiale Ariſtotelico, ſeu de ingenioſa elocutione,* inventum eſt tantopere illi deprædicatus Index Categoricus, quam ipſius Ariſtotelis. De hoc prædicamentorum uſu videatur Sturmius in libro *de reſolvenda lingua Latina,* Jodocus Willichius *libro de copia verborum & rerum,* Winckelmannus in *Horto & arbore Philoſophica* pag. 135. Sed de hoc Prædicamentorum uſu in ſequentibus plura.

4 Videbat hos defectus in indagatione rerum vir ſuo tempore ingenioſiſſimus variisque occultioribus ſcientiis magnum nomen promeritus RAIMUNDUS LULLIUS, e nobili apud Majoricanos familia oriundus: cumque philoſophica ſtudia eo tempore non adeo eſſent exculta, ac in Latina Græcaque lingua mera barbaries regnaret, magnam tamen ille rem auſus eſt, cum hæc conſilia animo agitaret, quæ
5 nemini iſto tempore facile in mentem veniſſent; * nam in eremum, ut ipſe ait, ſeceſſit, ut eo melius his ſpeculationibus vacaret, divinam etiam revelationem, ut pre-
6 tium rei conciliaret, jactans. * Quæ etſi conficta videntur, non induci tamen poſſum, ut credam, quæ e Petri Montui libro de *unius legis autoritate lib. 5. cap. 5.* adducit Gabriel Naudæus in *Apologia Hominum Magiæ inſimulatorum cap. 14.* ex Arabe Abezebron manifeſto plagio omnia cepiſſe Lullium: nam Naudæus in Lullium eo in
7 loco præter rationem iniquior eſt, ac alia manifeſto falſa de illo refert. * Quid vero Petrum Montuum, ut hæc ſcriberet, impulerit, ignoro. Nam hujus ſententiæ rationes nullas adductas video, neque unius viri fide recipi illa poſſunt, qui forte Arabica non legit vel intellexit, vel plane talia confinxit; cum & ipſe Lullium
8 totamque illam artem contemptui habeat. * Acerbior quoque in Lullium ejusque artem Verulamii cenſura eſt, qui *de Augm. Scientiar. lib. 6. cap. 2.* circa finem, vocat *Methodum Impoſturæ,* quæ quibusdam ardelionibus procul dubio acceptiſſima fuerit. *Methodus,* inquit ille, *ſcientiæ alicujus guttulas aſpergit, ut quis ſciolus ſpecie nonnulla eruditionis ad oſtentationem poſſit abuti. Talis typocoſmia nihil aliud fuerit, quam vocabulorum artis cujusque maſſa & acervus ad hoc, ut, qui voces artis habeant in promptu, etiam artes ipſas perdidiciſſe exiſtimentur. Hujus generis collectanea officinam referunt veteramentariam, ubi*
9 *præſegmina multa reperiuntur, ſed nihil, quod alicujus ſit pretii.* * Extat & prolixa in illam artem Berneggeri declamatio, Oratione *de parandæ doctrinæ modis illegitimis,* quæ
10 eſt inter Orationes ejus ſecunda. * Parum quoque honorifice de eo judicat Keckermannus in *Præcognitis Logicis Tractat. 2.* ubi de variis ſuæ & ſuperiorum ætatum Scriptoribus Logices judicat, unde pleraque illa, quæ adverſus eam artem dixerat Berneggerus, αὐτολεξεὶ, quod in viro doctiſſimo miratus ſum, deſcripſit.
11 * Hamelius in *lib. 3. de mente humana cap. 2. §. 3.* idem in illis locis Lullianis vitium agnoſcit, quod in Dialecticis; quod fontes nimis generales præbeant, in quos qui animum intendat, non corpori proſpicere, ex Fabri judicio, ait, ſed
12 abrupta quædam, ut forte ad manum venere, jaculari. * Sorellus in libro *de perfectione hominis tractat. 4.* multa de hac arte, cujus ille ſummam recenſet, ſed ſimul demonſtrare laborat, mancam eam eſſe & mutilam, neque illa, quæ ſibi propo-

propoſuit, exhauriri omnia. * Quod ſi omnium iſtorum, quæ adverſus illam ar- 13
tem dicuntur, ſummam colligas, ad hæc capita facile reducuntur. 1. Quod
omnium ſcientiarum principia miſceantur, quæ ad illam generalitatem non poſſunt
reduci. 2. Quod loci communiſſimi ſint, quorum non ſit adæquatus in dicendo
uſus; cum in qualibet oratione ea rem conficiant, quæ e propioribus argumentis
petuntur. 3. Quod ordo non ſit accuratus, & in multis ille concinnior dari
poſſit.

Primum quidem non nego, fuiſſe & me inter illos quondam, qui hanc artem 14
contempſerunt, ac pro levi & futili commento habuerunt. Verum cum poſtea
non ſpernendum ejus uſum animadverterem, multoſque, qui Lullianam artem in-
ſectantur, de aliqua arte inventiva generali tamen ſollicitos viderem, atque adeo
non tam rem ipſam, quam Lullium, contemnere, honeſtius de illa arte mihi judi-
candum duxi. Præſertim cum viri magni nominis, ac Philoſophiæ etiam Peripa-
teticæ addicti, non ſolum ſumme commendarent, ſed etiam Commentariis uberri-
mis illuſtrarent. * Ac primum quidem non contendam cum aliquo ſuper eo, an- 15
non forte in quibuſdam emendari illa Lulliana commenta poſſint, & accuratiore
ordine deduci: neque barbarum ejus dicendi genus negabo: non enim in elegan-
tioribus literis illi ultra ætatem ſuam ſapere licuit. Quare & Scioppius libro de
ſtylo hiſtorico illum vocat *lutulentum & ineptum Scriptorem, ſed tamen portentoſi acu-*
minis. * Sed illa nunc ſeponenda ſunt, neque, ubi de rebus ipſis agitur, attenden- 16
da. Ea vero, quæ adverſus rem totam afferuntur, minime ejus momenti ſunt, ut
illius inventi rationes evertant: nam principia ſcientiarum in unum quaſi chaos
confundi, inepta querela eſt; quod fieri oportet, cum tale aliquod ὄργανον generale
quæritur. Neque confunduntur illa; ſed ſuis generalibus terminis ſatis diſtinguun-
tur. Atque ita fieri ſane debet, ſi ad praxin deſcendit Logica, atque ſuum inſtru-
mentum ceteris ſcientiis applicabit. Non enim inſtrumentum a ſua materia divelli
poteſt. Quare & nuper recentior aliquis Scriptor ſub *Logices Practicæ* titulo hanc
artem propoſuit. * Tota hæc ars verſatur in Subjectorum & Prædicatorum con- 17
nexione. Ut vero ſubjecta per omnes diſciplinas, ita & prædicata per illas vaga-
ri debent. Interim tamen ſuas ſibi res ſalvas habent ceteræ diſciplinæ, quæ ſuis
quaſi tribubus diſtinctæ, οἰκεῖα retinent principia. Neque is hujus artis ſcopus eſt,
quem nonnulli, ac fortaſſe ipſe Lullius, inepte jactat, quaſi una illa Encyclopædia
omnium ſit, illiſque rejectis una hæc inſtar omnium eſſe poſſit: præcipuus enim
artis hujus uſus in dicendo ſe exerit. * Eſto & hoc, inepte in illius artis applicatione 18
verſari nonnullos, qui communiſſimis & forte fortuna oblatis utuntur, quod Ha-
melius aliique objiciunt, atque ita temerariam aliquam loquacitatem, non veram
eloquentiam formari; tamen nec hoc genuinum ejus artis uſum tollit. Quemad-
modum neque Locorum Dialecticorum uſus rejiciendus eſt, quod illis aliqui non
recte uti norint. Ipſa illa Enthymemata Rhetorica Ariſtotelis, quæ maxime οἰκεῖα
ſunt, & magno numero ab illo proponuntur, niſi incidant in bene ſubactum judi-
cium, quod delectum in illis inſtituere novit, in futilem aliquam loquacitatem ce-
dent. Artifex vero ea, quæ rebus inſunt, quæque ὑπάρχοντα cauſæ ſunt, minime

negligenda ſibi & quam pleniſſime proponenda exiſtimat. Iis nugatoribus, qui ad extemporalem loquacitatem bonis præceptis abutuntur, bonam mentem pre-
19 cor. De cetero non aliter hæc doctrina comparata eſt, ac multæ aliæ. * Multa ſunt, quæ ad artis regulas revocari poſſe, dubium nullum eſt: ſi tamen arti nimis inhæreas, inſuavia omnia fient, & nonnunquam inepta. Argutiarum aliqua ars eſt; ſed ſi ſecundum illam ſemper dirigantur, frigidus interdum videberis. Habet aliquid naturæ impetus imperveſtigabile, quod neſcio quomodo ad regulas alligari ſe non patitur; ipſum tamen, etiamſi non obſervaveris, ad artis regulas quam optime factum deprehendetur. Sed natura ipſa quaſi omni arte ſuperior per exempla & ſpecimina ſua arti regulas ſubminiſtrat. Prolixus eſt in hoc demonſtrando Autor *artis cogitandi part. 3. cap. 17.* qui tamen ea re ad locorum vel Dialecticorum vel Lullianorum inutilitatem probandam abuſus eſt. Etſi enim non ſemper ad tales locos recurrant Oratores, etſi quidam etiam inepte iis utantur; tamen in illis eloquentiæ perfectio efficit, ut non attendant; hi inſcitia
20 ſua artis autoritatem non evertunt. * Eſto, non cogitare Oratorem de his locis, quemadmodum illi, qui ambulant, non ſolliciti ſunt, quomodo motus in articulis excitetur: eſt tamen ſæpe, ubi locus Oratorem monet, ſi forte alicubi hæreat, ut in Bibliotheca plures ſecundum ordinem rerum diſpoſiti Scriptores ſuggerunt, quæ ſine hoc ſubſidio in mentem non veniſſent. Sed judicii boni eſt ſeligere ex
21 illo acervo, quæ ſunt optima. * Sæpe hoc mihi evenit vel carmen vel orationem ſcribenti, ut dum ὑπάρχοντα ejus animo perpendo, infinita propemodum per omnes κατηγοριῶν & generalium attributorum claſſes eunti ſub manu naſcantur, unde pauciſſima in uſus meos excerpo: plerumque tamen ſine operoſa cogitatione mentiſque deductione illa mihi ſuccurrunt, ſuntque in iis optima, quæ prima, & ingenii prævenientis ςοχασμῷ citra notabilem locorum ἀναγωγὴν ſuggeruntur.
22 * Unde verum deprehendo, quod Cardanus libro *de Inventione* dicebat, inventionem potentia eſſe infinitam, actu finitam. Nam ſubſiſtendum in aliquo præcipuo eſt, ne infinite mens noſtra vagetur, quod interdum ſtatim illa occupat, interdum anxia indagine quærit ac inveſtigat.

23 Typus hujus artis in eo conſiſtit: Primum duos circulos ſubjectorum ponit Lullius, majorem & minorem. Ille continens & immobilis dicitur domicilium ſubſtantiarum, & generalia hæc ſubjecta ordinat, 1. *Deum.* 2. *Angelum.* 3. *Cælum.* 4. *Hominem.* 5. *Imaginativum.* 6. *Senſitivum.* 7. *Vegetativum.* 8. *Elementativum.* 9. *Inſtrumentativum.* Subjectum inſtrumentativum conſideratur vel naturaliter, vel moraliter. Naturaliter conſideratum habet in ſe novem prædicamenta accidentis: unde efficitur alter circulus ſubjectorum, minor contentus & interdum mobilis, ſedes accidentium, in quo 1. *Quantitas.* 2. *Qualitas.* 3. *Relatio.* 4. *Actio.* 5. *Paſſio.* 6. *Habitus.* 7. *Situs.* 8. *Tempus.* 9. *Locus.* Inſtrumentum moraliter conſideratum, prout conjunctum eſt vel cum virtute vel cum vitio, novem numerat virtutes totidemque vitia. His terminis πάντα νοητὰ καὶ ὄντα ſubſunt. Hos ſubjectorum circulos excipiunt circuli Prædicatorum. Prædicata vero vel ſunt abſoluta, vel reſpectiva. Illa ſunt

ſunt 1. *Bonitas.* 2. *Magnitudo.* 3. *Duratio.* 4. *Poteſtas.* 5. *Appetitus.* 6. *Virtus.* 7. *Veritas.* 8. *Gloria.* Habet vero hic circulus in pleno triangulum, in quo reſident termini generaliores, *Eſſentia, Unitas, Perfectio.* Illis prædicatis generalibus ſpecialia longo ordine, tam cognata, quam repugnantia ſubſterni poſſunt, quæ leguntur apud Petrum Gregor. *lib.* 3. *Syntax. artis mirabilis,* & Alſtedium, *in clave artis Lullianæ.* Reſpectiva prædicata ſunt, 1. *Differentia.* 2. *Oppoſitio.* 3. *Concordantia.* 4. *Principium.* 5. *Medium.* 6. *Finis.* 7. *Majoritas.* 8. *Minoritas.* 9. *Æqualitas.* Quæ & ipſa ſpeciales terminos continent, quorum non contemnendus in amplificationibus uſus eſt, qua de re ſuo loco. Additur circulus compoſitus ex quæſtionum formis, quarum beneficio ſubjecta prædicatis ſuis copulantur, ut formari ex iis concluſiones poſſint, ſuntque hæ 1. *Utrum,* referens ſe ad Poſſibile. 2. *Quid,* ad Quidditatem. 3. *De quo,* ad materialitatem. 4. *Quare* ad Cauſalitatem. 5. *Quantum* ad Quantitatem. 6. *Quale* ad Qualitatem. 7. *Quando* ad Tempus. 8. *Ubi* ad Localitatem. 9. *Cum quo,* ad inſtrumentum vel modum. * Atque ex his circulis varie per rotas inter ſe converſis omnia illa, quæ vel diſputando vel dicendo quærimus, eruuntur: ut in ipſis illis Autoribus, qui artem Lullianam Commentariis illuſtrarunt, prolixius legi poteſt. 24
Lullius ipſe ſcripſit *Artem brevem & magnam Inventivam, Demonſtrativam, Artem mixtionis principiorum,* librum *de Auditu Cabaliſtico, Arborem ſcientiæ.*

Non defuerunt inter Philoſophos, qui artem illam ambabus, quod ajunt, manibus amplexi fuerunt, operoſoſque in eam Commentarios ſcripſerunt, non pauci tamen ut rem anxiæ & obſcuræ diligentiæ damnarunt: e quibus Keckermannus ſupra nobis nominatus fuit, quem diligentiſſime refutavit Alſtedius in *Clave Artis Lullianæ cap.* 4. *Extat & JOH. DE RIEKA Tractatus, in quo reſpondet omnibus, quæ hucuſque objecta ſunt doctrinæ Raimundi. Artis Lullianæ uſum per omnia diſciplinarum genera, Logicam, Rhetoricam, Phyſicam, Mathematicam, Mechanicam, Medicinam, Metaphyſicam, Theologiam, Ethicam, Juriſprudentiam, barbara quidem dictione pro ſui ſeculi genio, ſed magna tamen cura, nec ſpernendo ingenii acumine, oſtendit. * BERNHARDUS DE LAVINHETA, cujus Opera, rejectis illis, quæ ipſi aliena a ſcopo hoc videbantur, Coloniæ Anno 1612. recudi fecit Joh. Henricus Alſtedius. Varie autem a multis & interpolata & illuſtrata ſunt illa Lulliana. * PAULUS SCALICHIUS DE LIKA Comes Hunnorum S. Theol. Doctor, ac poſtea Electoris Brandenburgici primarius Conſiliarius, inter cetera Opera *Epiſtemonis Catholici libros* edidit: ubi libro 12. agit *de revolutione Alphabetaria ſive perfectiſſima ad omne genus ſcientiarum methodo;* hanc quoque Lullianam doctrinam explicare laborat, ſed plus intricare videtur, dum Cabaliſticis ſubtilitatibus miſcet, in terminis etiam reducibilibus eorumque oppoſitis diſcrepare a Lullio aliiſque videtur. * JORDANUS BRUNUS Nolanus, vir ingenioſus, ut ex ejus libro de *Univerſo & Mundis* patet, & meliore fato dignus, aliqua ad hujus artis dilucidationem ſcripſit; quæ inter eſt ejus liber de *progreſſu & lampade venatoria Logicorum* Anno 1587. editus, & alius de *Specierum ſcrutinio & Lampade Combinatoria Lullii Doctoris Eremitæ omniſcii propemodum-*

25 26 27 28 29

Digitized by Google

modumque divini, Pragæ 1588. editus: in cujus præfatione promittit, ſe propediem
ſub titulo *Lampadis Cabaliſticæ* aliquid permagni momenti in lucem producturum,
quod vir ille divinus ſub inſcriptionibus Auditus Cabaliſtici & Septemplicis arboris
30 occuluerit & obſignarit: quod, an lucem viderit, ignoro. * PETRUS GREGORI-
US THOLOSANUS JCtus & Academiæ Pontimuſſanæ Profeſſor, *Syntaxin artis mi-
rabilis* ad Lullii methodum quidem ſcripſit, ſed de arte ipſa nihil apud illum habe-
31 tur. * CORNELIUS AGRIPPA *Commentarios* uberrimos in eam artem ſcripſit, ita
tamen, ut magis intricare videatur, & in libro *de vanitate ſcientiarum* eodem cum ce-
32 teris omnibus loco habeat. * JUL. PACIUS, optimus ille Organi Ariſtotelici edi-
tor, libris quatuor artem Lullianam emendavit, qui Valentiæ Anno 1618. in 8. editi
33 ſunt. * CLAUDIUS CLEMENS, Burgundus, *Prodromum Scientiarum Artiumque li-
beralium ſcripſit, ad Peripateticæ Scholæ & Cabaliſticæ doctrinæ* (ut titulus habet) *puriſſimos
fontes revocatum, Venetiis Anno 1651.* editum, qui tamen eo in libro intra Logicæ ſe ter-
minos tenet. An illum Prodromum alii ſint ſecuti, ignoro. Sed hac ratione tri-
34 carum nullus finis erit, ſi ſcholaſticæ minutiæ cum Lullianis illis miſceantur. * SE-
BASTIANUS IZQUIERDO *Pharum* quoque *Scientiarum*, vaſtum librum, edidit, in
quo artis hujus campum latiſſimum oſtendit, in quo *de combinatione* aliqua addidit,
35 quæ ingenio non deſtituuntur. * Ex Hiſpanis Anno 1613. & 1619. Turiaſone in
4to edidit PETRVS HIERONYMVS SANCHEZ DE LIZARACO, Arragonius, De-
canus & Canonicus Eccleſiæ Turiaſonenſis *Methodum generalem & admirabilem, ad
omnes ſcientias facilius & citius addiſcendas, in qua Raimundi Lullii ars brevis explicatur, &
multis exemplis variiſque quæſtionibus ad praxin, quod nunquam factum* legitur (ſic enim ti-
tulus habet) *apertiſſime reducitur.* Idem, teſte Nicolao Antonio, *Artem magnam* ſimi-
liter *explicatam*, alioſque plus, quam triginta diverſarum rerum tractatus, prælo,
quod propriis ſumptibus domi inſtruxerat, propediem ſubjecturus erat, niſi mors
36 editioni curæque interceſſiſſet. * Hiſpanica lingua de hac arte ſcripſerunt *Auguſti-
nus Nunnez Delgadillo, Petrus de Gvevara, & Joannes Arce de Herrera* Apologiam pro
37 Raimundo ſcripſit. * *Jaimus Januarius* ſuperiore ſeculo *Artem Artium Raimundi*, &
Franciſcus Marzal Artem generalem illuſtratam, Petrus Cirvelo itidem Artem Raimundi ſcri-
pſerunt. Raimundi Lullii libri ipſi cum Jordani Bruni, Agrippæ & Valerii de Va-
38 leriis *illuſtrationibus* junctim editi Argentorati in 8. 1617. * Gallica lingua hanc ar-
tem quoque propoſuit *Nicolaus de Hauteville* libro, cui titulus: *Art de diſcourir*, Pariſ.
in 12. Anno 1666. Extat & *Ivonis Capuccini*, Pariſienſis, *Digeſtum Sapientiæ* tomis 3.
39 in folio. * Ab aliis laudatos libros, *Cornelii Gemmæ Cyclognomica* tribus tomis Antv.
1659. edita; *Ægidii Moncurtii* Typum omnium ſcientiarum in 8. Lugd. 1591. editum;
Biſterfeldii Phoſphorum Catholicum ſeu Epitomen artis meditandi; *Petri Moreſtalli*
Encyclopædiam ad Artem magnam Lullii, Lugd. in 8. 1646. editam; *Chriſt. Kriegs-
manni* Pantoſophiæ ſacro-prophanæ, a Raymundo Lullio in artem redactæ, ab ipſo
elimatæ ac locupletatæ Tabulam, Spiræ in 8. 1671. editam; nec vidi, nec legi.
40 * *Alſtedii* Clavem Artis Lullianæ & veræ Logices, Argent. 1610. in 8. editam, jam
ſupra nominavi, qui magnus Lullii hyperaſpiſtes eſt. Idem quoque *Criticum* ſcri-
pſit

Digitized by Google

pſit de *Harmonia Philoſophiæ Ariſtotelico-Lullianæ & Rameæ*; Herbornæ in 8. 1610. editum. * Saltavit & in hoc theatro ATHANASIUS KIRCHERUS, centum ille 41 doctor artium, *qui artem magnam ſciendi ſeu combinatoriam* ſcripſit, Amſtelodami 1669. in fol. editam. Opere hoc artem illam Lullianam reconcinnare voluit, quæ & inde *Kirchero-Lulliana* dicitur. * Defectus aliquos in illo emendare, no- 42 viſque exemplis illuſtrare laborat, multa alia extemporalis eloquentiæ & poëſeos parandæ τεχνήματα venditans; qua de re etiam alii ante illum cogitarunt. Raro enim in via ab aliis non trita ambulat: ſed hæc inepta ſunt, & ad futilem ac inanem pompam commenta, de quibus nos ſuo loco. * Compendium 43 aliquod artis Lullio-Kircherianæ CASPAR KNITTELIUS e Soc. Jeſu propoſuit in libro, cui titulus: *Via Regia ad omnes ſcientias & artes, h. e. Ars Univerſalis ſcientiarum omnium artiumque arcana facilius penetrandi.* Liber Pragæ editus in 8. Anno 1682. & Anno 87. recuſus. Multa in illo libro promittuntur ſingularia arcana. * Primum de arte combinatoria agit, monſtratque, quoties inter ſe 44 numeri, literæ, res, propoſitiones combinari, & ipſarum combinationum combinationes inveniri poſſint: quod ille inventionis artificioſæ in ſcientiis humanis unicum inſtrumentum vocat. Hac arte omnes figuras earumque modos in Logica, omnes primarum qualitatum combinationes in phyſicis inventas ait. Eo beneficio Kircherus *Muſarithmicam ſuam*, qua quilibet Muſicæ imperitus ad componendi notitiam pervenire poſſit; item *Polygraphicam Univerſalem*, qua quis uno tantum idiomate inſtructus cum omnibus totius orbis nationibus literarum commercium inſtituere poſſit; tum *Arcam mathematicam*, qua imperitus ad quævis recondita mathematica reſpondere poſſit; deinde *Artificium linguarum, palmari arcula incluſum*, in quo omnes totius mundi linguæ ad unam reducuntur; nec non *Artificium rhetoricum & poëticum*, quo quiſque etiam Oratoriæ & Proſodiæ rudis orationem & Carmina ex tempore ſcribere poſſit, & plurima alia, inveniſſe dicitur. Verum, quod ad linguarum artificium attinet, hujus inventi primus *Becherus* autor fuit, qui ante Kircherum *Characterographiam Univerſalem* ſcripſit, ac artificium illud poëticum aliquis *Webbius*, Anglus, dudum ante Kircherum expoſuit; de quo nos ſuo loco. * Agit porro de arte Analogica, quæ 45 ſane non ſpernendum uſum habet. Comprehenditur illa vero arte ea intellectus operatio, qua, quod Subjecto convenit uni, per analogiam tribuitur alteri, ac fundamentum omni inventioni argutæ ſubminiſtrat. Izquierdo Translationem vocat. Ejus uſus magnus in artibus ac experimentis inveniendis eſt; quod & Verulamius multis exemplis in *Novo ſuo Organo* & libro *de augmentis ſcientiarum* notavit. * Pro uſu poëtico & oratorio in meditando & argutiis 46 adhiberi commodiſſime præcepta Emanuelis Theſauri poſſunt, ejuſque Index Categoricus. Agit de Hebræorum Cabala, ac Pythagoræorum prædicamentis, quæ ut obſcura ac inutilia rejecit. * Hinc de Categoriarum ſeu Prædicamen- 47 torum & Locorum Dialecticorum uſu agit, & ad artem Lullianam procedit, cujus defectus VII. notat 1. quod per unam literam plura ſignificet Lullius (quod

Digitized by Google

(quod ego illum, nec ſine ratione, conſulto feciſſe autumo) 2. quod memoria excel-
lentiſſima illa vix teneri poſſint. 3. quod impoſſibile ſit, in hac arte quidpiam præ-
ſtare, niſi quis jam ante in ſcientiis verſatus ſit. (Et hoc ego non pro defectu habeo,
ſed pro neceſſario requiſito præſuppono, ut ipſe Autor in ſequentibus p. 90. præ-
ſupponit: ad diſputandi enim & dicendi finem illæ artes primario inventæ ſunt) 4.
quod ars Lulliana non demonſtret, quot ſint combinationes ſeu conjunctiones poſ-
ſibiles ex terminis datis; (quod ut ſupervacuum ego conſulto prætermiſiſſe puto)
5. quod non agat de quaternariis ac de quinariis combinandis. 6. quod non rejiciat
48 combinationes inutiles. 7. quod ſtylus Lullii barbarus. * Tandem Artem Lullianam
a Kirchero emendatam ut perfectiorem proponit. Illa vero conſiſtit in eo emen-
datio, quod nova comminiſcatur Alphabeta, aliis literarum formis alioque ordine,
quæ mihi res exigua videtur. Deinde terminos enumerat, ad prædicata tam abſolu-
ta quam reſpectiva, reducibiles: ſed ad certum numerum non reduxit; quod tamen
ante ipſum fecit *Petrus Gregorius Tholoſanus*, qui ſub unaquaque litera & cognata &
repugnantia collocavit. Diſſerit porro Knittelius de hujus artis uſu, qui major ſit
in libris ſcribendis, quam in argumentatione ſubita invenienda, quæ multam exer-
citationem requirat; in probandis & oppugnandis quibuſcunque propoſitionibus
49 quarumcunque ſcientiarum. * Subjungit Tabulam Combinatoriam, in qua per ar-
tem combinatoriam principia tam abſoluta quam reſpectiva Lulliano-Kircheriana
ita diſponuntur, ut ea, quicquid in humanarum divinarumque rerum ſcientia lateat
abſconditum, erui poſſit. Ejus uſum per definitiones, diviſiones, probationes, op-
pugnationes deducit, variiſque exemplis, Theologicis, Juridicis, Medicis, Mathe-
maticis, Chymicis, Metaphyſicis, Politicis, Moralibus, Rhetoricis, Poëticis, Me-
50 chanicis illuſtrat. * Addit ultimo varias praxes & arcana, ut vocat, quomodo de
quacunque re propoſita ſtatim librum concipere & in capita dividere, de quacun-
que re ex tempore diſſerere, argumentari, librum facile memoria retinere, de quo-
cunque themate orationem formare, orationem mentalem per horam, dies & ſepti-
manas protrahere, rem quamcunque deſcribere, per apologos & fabulas proponere,
Emblemata & Hieroglyphica invenire, cum Grammaticis primordiis philoſophiæ na-
turalis & moralis myſteria addiſcere, ingenioſe ex libris furari, de quacunque re hiſto-
rias expedite ſcribere, adverſaria de quacunque re facere, majorem librum expedite in
compendium redigere, Locos Communes, tum pro diſſerendo, tum pro memorando,
quocunque propoſito themate in corpore noſtro velut ſtigmata circumferre, de qua-
cunque materia conſilia dare, omnes argutias ad unam regulam reducere, aſſumptum
thema in infinitum multiplicare, ex falſo rem demonſtrare, quidlibet per quidlibet
51 probare, poſſimus. * Quædam ex illis arcanis jam tum JANUS CÆCILIUS FREY
in *Via ad ſcientias, linguas, ſermones extemporaneos nova & expeditiſſima*, libro Pariſiis
primo edito, & Jenæ ac Arnſtadiæ recuſo Anno 1674. docuit, qui & titulum libro
Knitteliano commodaſſe videtur. Ejus tamen mentionem a Knittelio factam non
52 memini. * Superiore An. 1686. quidam UDALRICUS STAUDIGL, Benedictinus,
Romæ edidit *Logicam Practicam*, quam & Nobilium Logicam vocat, ſeu omnium
ſcientia-

Google

ſcientiarum ac artium organum univerſale, cui in multis cum Knittelio convenit: nam & de arte combinatoria & arte Analogica agit, & præterea multa immiſcet, quæ etiam a Knittelio adducuntur. Partes duas hujus ſuæ Logicæ facit, primam Theoreticam, alteram Practicam. In prima de prædicabilibus, prædicamentis, eorumque tabulis & diviſionibus; item de enunciationibus & ſyllogiſmo agit. Parte altera agit 1. de Quæſtionibus, 2. de Methodo, 3. de Terminis Reducibilibus ad ſua prædicamenta, 4. de Dialectica, 5. de arte Analogica, quam explicatius Knittelio proponere videtur: conſiderat enim Analogiam per comparationem Subſtantiæ ad Subſtantiam, Subſtantiæ ad accidens, Accidentis ad Accidens. 6. de arte Combinatoria. In eo tamen differt hic a Knittelio, quod pleraque, quæ Knittelius ad Locos Lullianos, ille ad uſitata illa Prædicamenta deducat, atque ſecundum eorum ordinem praxes ſuas inſtituat: quod feliciter ſane illi ſuccedit, & ſupra nos ex ipſius Ariſtotelis conſilio commendavimus, & ſuo loco pluribus eorum uſum oſtendemus. * Ac poſſunt ſane omnia illa prædicata Lulliana ad præ- 53
dicamenta reduci, niſi quod in iis prædicamentis, ut in Qualitate, Actione & Relatione, quorum uſus in diſſertando latius patet, ſpecialiores tituli ponantur; qui ſi per ſubdiviſiones generalibus titulis ſuis ſubordinentur, eodem res redit.

Artem hanc Lullianam, quatenus ad Rhetoricam refertur, operoſius, etſi ob- 54
ſcuriuſcule perſecutus eſt, ac nova quædam amplificandæ orationis alphabeta invenit, JORDANUS BRUNUS ingenioſo certe neque ſpernendo conatu, cujus non exiguus eſſe uſus poſſit. Prodiit liber hoc titulo: *Artificium perorandi* traditum a Jordano Bruno, Nolano Italo. * Edidit Alſtedius Francofurti Ann. 1612. qui in 55
Conſilio ſuo de copia rerum & verborum, quod cum *Sadileti* (Alſtedii) *omnium Facultatum & Studiorum Cenſura* Argentorati Ann. 1664. prodiit; ubi de orationis variatione per Alphabeta Lulliana agit; Schematiſmum quoque Alphabetorum Jordani Bruni cum aliquot exemplis proponit. * Primum ille loca Enthymematum ad certa 56
genera applicata ex Ariſtotele aliisque Rhetoribus, ſed novo quodam modo interpolata, proponit. Parte ſecunda de copia verborum agit, illiusque artificium per ſex Alphabeta tradit. *Primum continet terminos generales* ſub locis 26. diſpoſitos, quorſum omnia propemodum referri poſſunt, quæ dici de re aliqua ſolent. *Secundum eſt Alphabetum Indumentorum,* quæ vocat Autor, quod non ſpectant ad orationis materiam, ſed tantum ad externam formam. *Tertium eſt modorum,* qui ſunt velut colores, quibus indumenta imbui & exornari poſſunt. Atque iſta duo Alphabeta, ſecundum & tertium, combinantur. *Quartum eſt Complicationis,* quod certa quadam tabula combinatoria proponit, quæ notis per longitudinem & latitudinem ductis omnem variandi rationem ob oculos ponit: Alſtedius ſe hanc variationis meſſem ſæpe attonitum adſpicere ait. Subjungit hic duo *Alphabeta Practica,* quorum *primum* ſecundum ſuos locos & titulos contineat formulas oratorias, *alterum* contineat terminos accidentales, ut notas interjectionis, ſubjunctionis, graduationis, relationis, differentiæ, continuationis, quæ ex prædicatis Lullii abſolutis & reſpectivis ſuppleri poſſunt. * Et hæc 57
quidem

quidem Rhetorica praxis non eſt ſpernenda profecto, ac multum habet uſum, &
*nova eloquentiæ methodo, Rhetoricam Ariſtotelicam & Lullianam complectenti, ſimulque ſcien-
tiarum generale ſeminarium aperienti* (ita enim titulus habet) *ab Anonymo Pariſiis Ann.
1663. in 12. editæ* præferenda videtur: nam hic tantum præcepta Lulliana recoquun-
tur leviter mutata, & quaſi in συνόψει exhibentur, ipſa vero praxis & applicatio ad
58 artem Rhetoricam omittitur. * Fuit & Gallus aliquis JEAN BELOT, qui in li-
bro, cui titulus: *l'Oeuvre des Oeuvres ou le plus parfaict des Sciences Steganographiques,
Paulines, Armedelles & Lulliſtes,* Lugduni An. 1654. in 8. edito, Dialecticum & Rheto-
ricum artificium ſecundum artem Lullianam, alia quadam ratione interpolatam,
cum mirificis elogiis propoſuit. Ejus beneficio ille orationes, conciones, citius
quam pyrum vulpes comeſt, confici, confici, imo ex tempore haberi poſſe, glo-
59 riatur. * Ceterum argumentorum & enthymematum omnium, quibus ad diſſe-
rendum uti poſſumus, fontes & locos feliciſſime atque uberrime digeſſit Vir Cla-
riſſ. VINCENTIUS PLACCIUS in *Excerptis illis Rhetoricarum Acceſſionum,* integre
olim edendarum, una perpetuaque διατυπώσει delineans, quicquid vel e locis Dia-
lecticis ad Oratorem pertinet, vel Loci Communes & proprii Rhetorici Ariſtote-
lis, ac denique ipſa illa rerum ſeries ac ingenium illi ſuggeſſerunt: ut profecto me-
rito gloriari poſſit, nihil apud ceteros inventionum fabros, quantum ad argumen-
60 ta, novi eſſe, quod non ſuis illis axiomatibus contineatur: * Et recte ſane judi-
cat, cum ait, *ad ſcientias non tam multitudinem quæſtionum aut probationum, quam ſolidita-
tem definitionum, accuratiorum diviſionem & membrorum ſingulorum ſuis eſſentialibus & pro-
priis attributis inſigniendorum ſubordinationem juſtam requiri: e tanto vero numero invento-
rum* (ut latitant multa) *utilia ſeligere ſummæ difficultatis rem fore, niſi peculiari arte utilia ab
inutilibus ſecernantur.*

61 Sollicitum ea res quoque habuit virum ingenioſiſſimum & præ ceteris
omnibus tam intricato negotio parem GOTHOFREDUM GUILIELMUM
LEIBNIZIUM, qui in diſſertatione *de arte combinatoria* Lipſ. Ann. 1666. in
4to edita, ſubtiliſſimas de hac arte obſervationes inſtituit. De arte Lulliana ju-
dicat p. 33. quod tota ejus methodus potius dirigatur ad artem ex tempore diſ-
ſerendi, quam plenam de re data ſcientiam conſequendi. Defectus multos illic
tum in terminorum numero, nominibus, combinationibus, oſtendit; quorum me-
delam fruſtra a Kirchero ſperavit. Titulos ſubjectorum recte ordinatos ait. Lau-
dat Joh. Henrici Biſterfeldi *Phoſphorum Catholicum*, ſupra nobis memoratum; do-
letque ingenioſi viri *Joh. Hoſpiniani* Steinani Prof. Organi Baſileenſis, quem pro-
miſerat Libellum *de inveniendi & judicandi facultatibus*, in quo emendationem
doctrinæ Topicæ paraverat, locoſque recenſuerat 180. maximas 2756. inſigni rei
Logicæ damno interiiſſe. In arte combinatoria ejuſque novis regulis ac præce-
ptis inveniendis multum laborat, uſumque complicationum ac transpoſitionum
per univerſum ſcientiarum orbem oſtendit: nova quoque Artis Meditandi ſeu
Logicæ Inventionis ſemina ſpargit. Nam in modis figuriſque Syllogiſmi inda-
gandis, diſcernendis, miram ille ſolertiam adhibuit. Inter alia quoque in Beccheri
Poly-

Digitized by Google

Polygraphias artificio, ſupra nobis memorato, defectus notavit; hocque quondam ab Hiſpano illo, cujus meminit Digbæus *cap.28. n.8. de Nat. Cap.* & Caſpar Schottus in *Technica Curioſa lib.7.* conſilium fuiſſe agitatum ait: qua de re tamen apud Digbæum nihil extat. * Elegans quoque eſt illud Dn. de Breiſſac inventum, quod ex 62
Harsdœrfferi *Supplementis Schwenterianis part. 2. ſect. 10. prop. 25.* recenſet, qui omnia, quæ in re bellica attendere bonus imperator debet, ita complexus eſt, ut novem rotis ex papyro concentricis & ſe invicem circumdantibus, promota quacunque leviter rota, nova quæſtio novaque complexio prodeat.

Multa nova, mirabilia, ſtupenda nobis inventa promiſerat QVIRINUS KUHLMANNUS, Juvenis ingenioſus, ſed ἐνθουσιαζόμενος, & neſcio quo impetu agitatus, mirificus rerum ſuarum præco: quæ e longe accuratiore, quam vel Lulliana, vel Kircheriana, methodo, ac divinitus inſpirata, profluxiſſe venditat: & extant quoque *peculiares* ejus *ad Kircherum de nova illa arte combinatoria Epiſtola.* De Lullio tamen magnifice ille ſentit. *Legimus,* inquit, *Lullium & relegimus, Lulliumque in ipſo Lullio, raro in Lulliſtis legimus. Nec mirabamur, tam paucos Lullium vix ac ne vix quidem cepiſſe, multos etiam ſanctiſſimum hominem ſeverioribus obeliſcis pupugiſſe, quia illius lectionem interpretationemque ſine afflatu lumineque divino fuere aggreſſi.* * Ceterum in illis Epiſtolis mirifica jactat, ac in *Prodromo Quinquennii ſui mirabilis* hos librorum titulos enarrat, e quibus ſunt: *Ars magna eloquentiæ ſoluta & ligatæ,* univerſali methodo ad omnes Europæ populos directa, quæ *capitis* loco Kircherianæ Combinatoriæ poſſet inſervire; in qua innumerabilis & prope infinita verborum copia per luſum ingenii comparatur, ut quilibet de quavis re vel extemporalia carmina poſſit fundere, vel copioſe, ornate, prompte ad ſtuporem usque diſſerere: *Ars magna ſciendi,* in qua methodo plane admiranda omnes ſcientiæ proponuntur, ut aliquis hoc unico ſcripto confiſus de omnibus rebus diſſerere poſſit; quod ſcriptum Artis Lullio-Kircherianæ *pedes* eſſe poſſet, & pro materia habebit Theologiam, Jurisprudentiam, Medicinam, Philoſophiam, Philologiam cum artibus Mechanicis: *Ars magna ſcribendi,* qua via docebitur ſcientias augendi, & methodus facilis librorum, inanium exceſſum, utilium defectum cognoſcendi, illum vitandi, hunc emendandi, tanta perfectione, ut nullus mortalium librum edere poſſet, quem non iſta ars ſcribendi comprehenderet; nec ullus hominum tam inſulſo judicio præditus ſit, qui hac inſtitutione libros doctos, novos, utiles, omni rerum ſcientia plenos, leviſſima opera edere non poſſet: *Ars magna linguas diſcendi,* qua feliciſſima inſtituendi methodus in Tomis duobus docebitur: *Ars magna commentandi,* ſive commentarius, omnibus Criticis palmam gloriæ præripiens; & ad omne genus ſcriptorum Romanorum perfectiſſimus; quod unicum opus tot mille Criticos Philologosque ad unitatem reducet: *Ars magna Critices,* viam accuratam oſtendens de omnibus omnis generis Scriptoribus judicium formandi & firmandi: *Ars magna, ſeu Harmonia Adagiorum* omnium populorum, Ebræorum, Arabum, Græcorum, Latinorum, Anglorum, Italorum, Hiſpanorum, Gallorum, Belgarum, Germanorum &c. univerſali methodo ad gloriam uſum-

que omnium gentium eruta: *Ars magna Hiſtoriæ ſpecialis Hominis*, Status Politici, Eccleſiaſtici, Oeconomici Regnatoris. Tomus I. debet continere totius vitæ, h. e. ingreſſi, progreſſi, egreſſi Synopſin, arte univerſali elaboratam, omniumque vitarum & rerum geſtarum ſuarum Scriptores & imagines Cæſarum, Regum, Electorum, Ducum, Principum, Pontificum, Cardinalium, Comitum, Baronum, Nobilium, togata ſagataque hiſtoria illuſtrium, omnium populorum Europæorum, antiquorum, neotericorum, mortuorum, viventium, ordine Alphabetico concinnatorum, cum tot ſpecialibus indicibus, quot populi, ſi indices Ethico-Politico-Chronologicos excipias. In hoc autem Opere omnes Hiſtorici ad unitatem reducuntur. Tomus II. poſſidere debet compendium Eruditorum Europæorum, h. e. omnium Theologorum, JCtorum, Medicorum, Philoſophorum, Philologorum, ſcriptis Græcis, Latinis, Germanicis, Italicis, Gallicis, Hiſpanicis, Belgicis, Anglicis, Hebraicis, &c. illuſtrium, antiquorum, neotericorum, orthodoxorum, mortuorum, viventium vitam, accurata brevitate narratam, libros & nominatos & judicatos, ordine etiam Alphabetico. Indices adduntur juxta materias librorum, ut uno quaſi oculo unusquisque perſpici poſſit, qua de materia quilibet ſcripſerit. Mirandum etiam hoc eſt, quod alii magnis Voluminibus deſcripſerunt, hoc unico indice longe perfectius hic abſolvitur, & ad unitatem reducuntur Scriptores quales quales. Tomus III. enarrat nomina, inventa, Scriptores Artificum Opificumque, in univerſa hiſtoria ſcriptisque eruditi orbis notorum, neotericorum, antiquorum, omnium populorum, inventis egregiis ad generis humani ſalutem clarorum, methodo ante dicta. Promittit porro *Bibliothecam Bibliothecarum*, cui cedent omnes Bibliothecæ terrarum, cum omnes in unico Volumine comprehenduntur. Nam Scriptores Theologici, Juridici, Medici, Philoſophici, Philologici omnium linguarum, gentium, populorum ex ingenti ſua multitudine ad unitatem deperditam virtute methodi univerſalis reducuntur, generali diſpoſitione: nec de Opere illo (inquit Autor hic) perficiendo deſperaſſem, tanta judicii acrimonia a Deo inſtructus, niſi Omnipotens conſummatione ſeculi laborem abſumeret. Revocamus enim omne ſcibile ad corpus ſuum, ſingulis ſcientiis proprium, quod univerſali artificio tam concinne eſt conceptum, ut cunctos diſciplinæ ſuæ Scriptores poſſideat, ſolis indicibus, nedum ipſo opere, ſcriptoribus optimis præſtans. Inſtruitur ſimul ex corporibus ſingularum ſcientiarum ſpecialibus *corpus univerſale*, iterumque ex iſtis *corpus corporum Univerſaliſſimum.* Addit ad hujus libri commendationem: *Nullus noſtratium eſſet tantæ lectionis Philologus, Philoſophus, Medicus, JCtus, Theologus, qui denegare auderet, quod innumera in hoc Corpore Corporum ſibi ignorata non legiſſet; nec aliquod legiſſet antea, cujus copia hic deeſſet. Et quanquam Corpus Corporum omnium eruditorum diligentiam provocaret, tantæ tamen facilitatis eſſet, ut adoleſcentis judicii induſtriæque mediocris captus illud*
65 *capit.* * In Epiſtola I. ad Kircherum ſub manu ſe habere dicit *Corpus Juris Civilis Romani*, cui reſtituet Pandectarum methodum, per tot ſecula deperditam, artificioſam, ſubtilem, ſimplicem, leges maxime illuſtrantem, & infini-
66 tas rixas exortas finientem. * In Epiſtola altera ad Kircherum ejus artem com-

combinatoriam imperfectionis arguit: *Si oretenus tecum agere poſſem de arte tua Combinatoria, ad oculum oſtenderem, quæ tu nondum credis, in ea Lulliana doctrina contraria, imperfecta, nimis operoſa, ſimulque tui amore paucis innuerem methodum facilem ſimplicemque, in qua ſi Combinatorium tuum volumen ſcripſiſſes, opera longe minore & artem diſputatoriam, quam te præcipue intendiſſe perſpicio, generaliſſime abſolviſſes, & alienæ induſtriæ mille volumina diſputatoria ejusdem magnitudinis ex tua digeſta materia elaboranda reliquiſſes, inventoris laude in millenis his operibus te manente. Nam cum arte magna univerſali ita comparatum eſt, ut cum numeris. Sicuti enim ab unitate omnis numerus profluit, ipſaque omnium finis iterum exiſtit; ſic ab arte methodica centrali omnes ceteræ artes pendent, & iterum in matrem ſuam ſe filiæ reſolvunt.* * De Arca Artium Kircheriana non ineptum fert judicium: *Video, te* 67
ciſtam confeciſſe, in varia receptacula diſtinctam, in qua omnium ſcientiarum rationes univerſales & demonſtrativæ ad reſpondendum exhibentur. Veriſſimum eſt, puerum, impuberem, idiotamque ciſtæ tuæ aſſuetum, poſſe ex iſta ad tot quæſtiones reſpondere, ad quot reſponſiones ſuggeruntur. Hæc inventio prorſus ejusdem eſt notæ, cujus illa, qua Gallus quidam Pariſiis Arithmeticam in una rota 37. circulis conſtante docuit, & Germanus quidam ad 6441. quæſtiones de diſtantia urbium inter ſe, una tabula juxta modum Pythagoreum reſpondit. Fateris enim ipſe, hanc tuam methodum eodem modo, quo Polygraphia & Muſurgia tua, conſtare, in quibus eandem inventionem deprehendo. Sed luſus eſt ingenioſus, Ingenioſe Kirchere, non methodus, prima fronte aliquid promittens, in receſſu nihil ſolvens. Sine ciſta enim puer nihil poteſt reſpondere, & in ciſta nihil præter verba intelligit; tot profert, quot audit, ſine intellectu, ad inſtar pſittaci; & de illo jure dicitur, quod Lacon de Philomela: Sunt verba, prætereaque nihil. Datur autem methodus tam facilis, tam ſimplex, tam expedita, cujus ope pueri, impuberes, idiotæ via facillima in eruditos evadunt, h. e. in ſcientes, nunquam autem ingenio deſtituti in prudentes & ſapientes. * Multa paſſim *de Rotis* ſuis *Combinatoriis* 68
jactat, quibus ordinatis unus homo millies mille, imo millies millies mille ſcribas vincat, qui tamen primarius rotarum ſcopus non eſt, ſed grandior longe reſtat: nempe notitia providentiæ æternæ, orbisque terrarum motus. * De Arcano Ste- 69
ganographico Kircheri & Beccheri ita judicat: *Omnes ſuo voto exciderunt, linguarum harmoniam naturalem minime attendentes, maximamque confuſionem in linguas introducentes. Scias, vir ſagaciſſime, linguæ univerſali omne Alphabetum linguarum ex aſſe contrariari, ejusdemque farinæ eſſe proverbiales linguarumque propriiſſimas formulas. His de cauſis omnes Steganographi, Alphabeti ordinem ſervantes, proverbialesque dictiones novo artificio ſuperare neſcientes, littus arant, univerſali ſimplicique harmonia amiſſa.* * Hanc artificialem linguam, naturalem, univerſalem in *Lexico Univer-* 70
ſali Harmonico & Corpore Adagiorum Harmonico ſe traditurum promittit. * In 71
Rhetoricis inaudita nobis narrat: *Non pauca artificia Rhetorica deprehendi, a quibus tanta rerum copia dicens impletur, ut ſingulis diebus ex tempore Orationem realem, ſingulis diebus Solis propriam habere, & per aliquot mille annos, imo in infinitum ſic poſſet*

 continua-

continuare. Artificium Poëticum Kircherianum, quod ille artificio Latinitatis Trithemiano ſuppar exiſtimat, ego jam ſupra ab Anglo Webbio propoſitum demon-
72 ſtravi, recte contemnit: nam *in nullis ſe ſpeciem, in omnibus rem quærere* ait. * De Rhetorica ſua variatione in Prodromo ait: *O Tulli, Tulli: nullus Roſcius geſtibus ſuis tecum certare auſus fuiſſet, ſi hanc varietatem ſermonis calluiſſes: non auſus fuiſſet, ſi modo unicum noſtrum Pinacem Naturalem ſeu Phyſicum tentaſſes.* Unde patet, eadem ſcilicet via, fortaſſe tamen accuratiori, qua Emanuel Theſaurus, eum uſum eſſe, indice ſcil. Categorico. De hac ſua arte amplius ait: *Artem magnam noſtram dicendi ſeu combinatoriam auſpicamur, qua ad Eloquentiæ cognitionem brevi adquirendam methodus oſtenditur; quod uti inventum novum eſt, ita quoque ejus ſubſidio inſtructus quilibet, de quavis re propoſita, infinitis pene verborum combinationibus diſſerere poterit. Kircheri Ars magna ſciendi eſt Ars Artium; noſtra Ars magna Dicendi Porta illius eſt. Quod viatori eſt Herma, ſcribæ calamus, Geometræ circulus, infanti ſerperaſtra; id toti Encyclopædiæ Polypædiæque circulo verborum Combinatio ſive Ars noſtra Dicendi. Video illam (niſi fallor) cum Veſpaſiano exclamare: ego Nilus ſum,*
73 *haurite.* * Promittit Artem Apophthemagicam, *in qua methodus quædam mirabilis ex Apophthegmatibus Imperatorum, Regum, Electorum, Principum, Comitum, Nobilium, & omnis generis ordinum Eruditorum eruenda, cujus ope homo Germanicæ*
74 *lingua ſolum peritus, de omni ſcibili copioſe poſſit diſſerere:* * Artem Tragicam, *quæ XII. Tragœdias contineat, præcipuam Romanorum, Græcorum, Germanorum, Gallorum, Italorum, Anglorum, imo Ebræorum &c. antiquitatem Ethicam Politicamque Aulicopracticam concludens; Græcos, Latinos, Belgicos, Italicos Gallicosque Poëtas Tragicos Germanorum lingua exprimens: in qua ſimul Tragica artificia, è centro Tragœdiæ in-*
75 *venta, nunquam viſa monſtrentur.* * Artem Comicam, *quæ XII. Comœdias poſſideat, omnium gentium amœnitates, virtutes, deliciasque docens, quæ Comœdiam veram Ger-*
76 *manicam admiranda methodo prima erit monſtratura.* * Artem magnam Poëticam, Verſificatoriam, Rhythmicam, *in qua porta ad Germanicam triplicem Poëſin aperienda, multa millia carminum genera docenda, epitheta plusquam 100000. Poëtica, virtute inventorum novorum Artis alphabetorum eruenda; verbo: in paucis quibusdam tabellis methodus demonſtranda tantæ perfectitudinis, ut Teutonica lingua cum omnibus aliis non de copia ſolum, ſed de ipſo principatu elaborationis poſſit contendere*
77 *facillime.* * Prætereo clavem ejus Æternitatis, Æviternitatis, Temporis, Tractatum de Homine Microcoſmo, de Homine Deo, Homine Diabolo, Reſurrectione e Natura demonſtrata; Tractatum de illuſtribus ſeculi hujus Centumviris, Artem magnam Antiquitatis, omnes antiquitates omnium urbium, gentium, populorum univerſali methodo continentem: Tacitum Politicum, Theoretico-Practicum, nova, ſtupenda, inaudita methodo deſcriptum, cujus Tomus prior monita, poſterior exempla
78 contineat. * An crediderit aliquis, unum hominem & quidem juvenem tot laboribus parem, ſi cetera omnia ſibi ſatis conſtarent? Hactenus præter titulos illos nil videmus, qui ingenium quidem oſtendunt; ſed an eventus promiſſis reſpondere potuerit,

potuerit, ambigo. Multa ſunt illic, quæ etiam aliis in mentem venerunt, ac hu-
mano etiam ingenio ſibi relicto præſtari poſſunt, quæ tamen ille quaſi divinitus in-
ſpirata venditat. In arte illa Combinatoria & artificio Rhetorico an aliorum la-
bores ſuperarit, vix dixerim. Eosdem tamen fontes adire debuit, ac verum eſt de
illis infinitis variationibus, plurimas illarum inanes eſſe, ac ad temerariam loquaci-
tatem potius, quam ad veram eloquentiam ducere, niſi quis optimo conſilio & ju-
dicio moderetur, quod nullis comprehendi tabulis, etiam accuratiſſimis, & *ἐκ Διὸς*
δέλτων excerptis poteſt; ſed ſuo quodam arcano ductu optima quæque & aptiſſima
præcipit, ac argumento ſuo applicat. Quamcunque denique in partem verſes
omnem illam artem Lullianam & Combinatoriam, nihil eſt, niſi Logices quædam
propago, qua continetur ars diſſerendi, ſeu inquirendi ac reſpondendi de rebus
omnibus, quæ & Gaſſendi ſententia eſt in libro de *Logicæ Origine & varietate cap. 8.*
ubi omnem illam doctrinam Lullianam per compendium proponit, ac nihil in illa
agnoſcit, quod non etiam Logicæ tribui poſſit. * Verum cum uſus ille ſit multo 79
maximus, & ad inventionem & verborum & rerum hodegetæ inſtar eſſe poſſit,
non diſſuaſerim, ut familiares ſibi terminos Lullianos quis reddat: non ut opero-
ſas ſecundum illam ſeriem diſſertationes data opera inſtituat, ſed ut in memoriam
ſibi revocet, ſi qua non ſtatim occurrant: quemadmodum in Bucelleni *officina Epi-*
thetorum, vocabulorum ſylva, ſub pedibus Poëticis ordinata, non commodas tan-
tum voces, ſed & novas interdum per tacitam mentis combinationem meditatio-
nes ſuppeditat. * Ex iisdem Analogiæ & artis Combinatoriæ fontibus procedit 80
illud *Fr. Pomey* artificium in *Candidato ſuo Rhetorices*, quo ex forte fortuna objectis
ac ſubſtantivis & adjectivis, laudem, vituperium ſignificantibus, & medio modo ſe
habentibus, argumenta educit.

Hoc quoque monitum non ſpernendum eſt ALEXANDRI FICHETI, 81
qui in *arcana Studiorum methodo* cap. 5. hæc habet: *Utere etiam Lulliano ſecreto; omnia de omnibus dicito, communem locum habeto, quem mutato nomine omnibus ut cothurnum tragicum aptes. Naturæ & Artis & Politicæ partes omnes ut ſpeculum habe præ oculis, & materiæ, de qua diſſerendum eſt, adſcribe illa omnia. Ita fiet, ut locupletiſſima redundet oratio. Ita Oratores Græci in Panegyricis Deiparæ, crucis, jejunii & rerum aliarum elogia, definitiones conglobatas coacervant, cælum, ſolem, lunam, aſtra, Paradiſum, ignem, aërem, pluviam, manna; fontem, mare, terram, gemmam, aurum, arborem, phœnicem, Reginam, aulam, thronum, ſceptrum, coronam, ducem, vexillum, aciem caſtrorum, arma, victoriam, theſaurum &c. vocitantes: percurrunt ætates, puerorum, virorum, ſenum; ſtatus Regum, Sacerdotum, militum &c. provincias enumerant. Ita Juſtitiam in cælo, in terris, & ubique rimabatur orator Auſpicalibus curiæ feriis. Ita Piſeus in ſuis concionibus aliquid ex ſingulis diſciplinis & linguis in prata ſua ut rivos aquarum & ſalientes derivat. De qualibet virtute dicere licebit ea omnia, quæ ſupra dicta ſunt, eſſe fontem bonorum, Reginam rerum, Solem orbis terrarum, virorum robur, ornamentum matronarum. De Rege dices eadem, Deum, Dei Vicarium in terris, baſim & columnam ſtatus, caput, oculos & cor imperii &c. Sic enim etiam percurruntur*

partes humani corporis & templorum, aræ, ſacra, victimæ, &c. Varietate tamen erit utendum ut larva, ne ars pateat oculis: loci interni & externi, argumenta, refutationes, motus adhibendi erunt, & figuræ; eaque induſtria magnum dicturis viæ compendium erit complanatum: Cyprianus & Tertullianus oratione de patientia locos omnes percurrunt oratorios, efformantque in animis dicendi modum optimum. Præter has ſerva tibi arcanam artem, quam nulli pandas æmulo: vendita & extolle more myſteriorum merces tuas; eas tamen ne vende, ſed abſconde & ſecretum prodere noli. Hæc Fi-
82 chetus, qui Oratori, præſertim ſacro, non malum hic conſilium ſuppeditat. * Incredibile enim eſt, quanta incidere meditationum ac rerum varietas poſſit, ſi quis in Themate ſacro & verbis Textus præcipue metaphoricis per artem illam analogicam procedat, quod feliciſſime ſæpe a nobis tentatum eſt. Illud vero in his artibus quis dictum ſibi velit, nullum earum uſum fore, niſi ſufficienti diſciplinarum notitia inſtructus quis prius fuerit, & prompta Latinæ linguæ facultate; quod & Alſtedius in clave ſua monuit his verbis: *nil emolumenti ad te redibit ex hac arte, niſi jam ante ſis paulo verſatus in ſtudio linguæ Latinæ. Verba ex Lullio non addiſces, ſed modum diſſerendi. Diligenter igitur excole linguam Latinam, ut eleganti paraphraſi & periphraſi poſſis tegere barbariem terminorum Lullianorum.*

CAP. VI.

DE MEMORIÆ SUBSIDIIS.

§. 1. *Memoriæ in omni vitæ genere uſus eximius.* 2. *Illa vel eſt naturalis vel artificialis.* 3. *Memoriæ ſingularis exempla in Mazonio, puero Cantabrigienſi.* 4. *Phantaſia admirabilis in puero Italo.* 5. *Ut & in infante 6. annorum.* 6. *Memoriæ artificialis primi natales à Græcis arceſſendi ſunt.* 7. *An Cicero illa uſus fuerit.* 8. *Talis memoriæ exempla memorabilia recenſentur.* 9. *Inſigne ejus exemplum refertur in puero Corſico.* 10. *Id quod ad Dæmonis ſuggeſtionem refert Voëtius.* 11. *Mnemonica Artis Lullianæ propago.* 12. *Jordani Bruni in hac arte libri obſcuri & ænigmatici.* 13. *De libro, clavis magna dicto, judicium.* 14. *Obſcuritas principiorum artis hujus,* 15. *E libris Jordani Bruni monſtratur, maximè e tractatu de arte memoriæ.* 17. *Hujus partis primæ exemplum.* 18. 19. *Pars ſecunda recenſetur. it.* 20. *pars tertia. it.* 21. *recenſetur liber ejus de compoſitione imaginum, ubi novis tricis omnia permiſcentur.* 22. *Joannes Belot.* 23. *Ars hæc olim non niſi vivis præceptoribus tradita, ut tanto magis celaretur.* 24. *Roſſelii liber.* 25. *ſqq. Julii Camilli theatrum,* 26. 30. *Sturmii,* 27. 32. *Marafioti de eo judicia.* 28. *Summis laudibus effert illud theatrum Riccius.* 29. *quod contrà Lilius Gyraldus aſpernatur.* 31. *multa cura in theatro ſtruendo adhibita, nec tamen perfici potuit.* 33. *Petri Ravennatis, Rombergii, Ludovici Dulcis, Laurentii Gulielmi, Matheoli Peruſini, Monlei, Bavelini, Alberti, Meyſſoneri, Menzingeri libri.* 34. *Alſtedii hac de arte ſcripta.* 35. *de Azevedo, Geſualdi libri.* 36. *Hujus Cornucopiæ.*

Digitized by Google

copiæ. 37. *Pegelii artificium.* 38. *Schenckelii ars Mnemonica.* 39. *à Ravellino,* 40. *Curiot interpolata.* 41. *Joannis Auſtriaci, Marafioti, Spangenbergii,* 42. *Autoris Anonymi,* 43. *Adamii Bruxii libri.* 44. *In quo conſiſtat ars Mnemonica.* 45. *Variæ variorum methodi recenſentur.* 46. *Schenckelii novem lectiones hujus artis.* 47. 49. *In Philoſophicis diſciplinis rarior ejus uſus.* 48. *Winckelmanni Logica Mnemonica improbatur.* 50. *Königii Mnemonica Geographica per aleæ luſum rejicitur.* 51. *In iis, quæ ad phantaſiam potius, quam ad judicium pertinent, ars hæc etiam in diſciplinis Philoſophicis adhibetur.* 52. *In Codicis ſacri,* 55. 56. *librorum juris,* 57. *Medicina.* 58. 59. *hiſtoria & in ipſa univerſali hiſtoria Mnemonices uſus.* 53. 55. 60. *Joh. Bunonis,* 54. 60. *Winckelmanni,* 56. *ac aliorum in hoc genere labores.* 60. *Dieterici* 61. *& Heinlii Specimina Hiſtorico-Mnemonica.* 62. *Uſus in linguis addiſcendis contra Beccherum adſtruitur.* 63. *Henrici Schævii imagines pro Hebræa & Græca lingua.* 64. *Ejusdem vocabularium mnemonicum in lingua Latina.* 65. *Schickhardi & Wasmuthi Lexica Mnemonica pro Hebræa lingua.* 66. *Idem in aliis linguis fieri poteſt.* 67. *Rogeri Baconi triduana in linguis informatio.* 68. *De qua plura refert & judicat Anton. Wood.* 69. *Uſus in orationibus recitandis.* 70. *Mnemonica non ſolum per imagines, ſed & alia artificia expediri poteſt.* 71. *Expeditiſſime fit numerorum per verba & literas.* 72. *quod per exempla monſtratur.* 73. *Qua inventione ſe jactat Winckelmann.* 74. *Varia artificia in Orationibus extemporalibus.* 75. *Quorum ratio exponitur à Jan. Cæcil. Frey.* 76. *Aliud ſubſidium in caſu neceſſitatis refertur.* 77. *Mnemonica Notaria Marcelli in Chronologicis,* 78. 80. *ejusque opera inedita.* 79. *Uppendorffii Schematiſmus Geographicus.* 81. *Ars notaria quid ſit.* 82. *Tironis liber de ſignis.* 83. *Ars ſignorum & Character univerſalis Dalgarni,* 81. *Caramuelis.* 84. *Friſchii,* 85. *Beccheri & Kircheri.* 86. *Wilkinſii.* 87. *Ars Tachygraphica.* 88. *Chartiludia Mnemonica.* 89. *De iis judicia Berneggeri.* 90. *Autoris.* 91. *Sorelli.* 92. *Caramuelis informatio compendiaria in linguis,* 93. 95. *& ars Mnemonica.* 94. *Berneggeri de tali informatione judicium.* 96. *Moderatus Mnemonices uſus laudatur.* 97. *Memoria naturalis exercitatione crebra acuitur.* 98. *Siniſtra quorundam de hac arte judicia.* 99. *De Berneggeri orationibus judicium.*

Memoriæ quanta in diſciplinarum apprehenſione vis ſit, quantus in omni vitæ 1
genere uſus, nemo ignorat: illa enim promiconda omnis ſcientiæ eſt, ac niſi illa bene conſtituta ſit, materiamque judicio ſubminiſtret, quam ſubigat, diſpenſet, ordinet, ſterilia omnia erunt & inania, cæteræque animi dotes claudicabunt. Qui civilibus ac divinis ſtudiis, qui etiam naturalibus animum applicuere, memoria opus habent, ut totum illud diſciplinarum vaſtiſſimarum latifundium animo comprehendant. * Illa vero duplex eſt, *naturalis* alia, alia *artificialis.* Qui- 2
busdam naturæ beneficio ea ad miraculum & ſtuporem promptiſſima obtigit: cujus exempla multa, tam vetuſta quam recentiora, a multis ſunt notata. * E recentio- 3
ribus

ribus memoratu digniſſimum exemplum Mazonii eſt, cujus laudes in Latinii *Epiſtolis part. 2.* a Camillo Palæotto exaggerantur: quanquam dubitat, utrum per naturam, an per artem, talis illi memoria obtigerit. *Quis eſt*, ſcribit ille in Epiſtola ad Latinium, *qui vel Etruſci poëtæ Dantis vel Eureutis, quem vocant, Orlandi non pagellas modo, ſed libros integros, memoriter repetentem audiat, non ſummopere admiretur, illique primas ea in re non tribuat? idem is quoque facit in Virgilio, idem in Lucretio, idem aliis in graviſſimis Latinis ſcriptoribus atque Poëtis, quorum nomen fere nunquam audivi. Ubinam igitur quæſo ſunt, qui hæc audeant, aut ab aliis*
4 *audiant?* * Ejusdem rei teſtis eſt Erythræus Pinacoth. I. n. 38. *Ad omnia*, inquit ille, *quæ ponerentur in percontando, homo abundanti doctrina copioſe reſpondebat ex tempore, Gorgiæ Leontini more, non eadem elatione animi, qua ille; qui princeps ex omnibus, ut traditur, auſus eſt in conventu poſcere, qua de re quisque vellet audire, ſed ingenio ſtudioque majore. Nullam enim rem defendit, quam non probarit; nullam oppugnavit, quam non everterit. Neque id incredibile videri debet in eo, cui nihil uspiam conſignatum eſt literis, quod non legiſſet; nihil legiſſet, quod comprehenſum memoria non contineret, unde tanquam ex promptuario aliquo, cum eſſet opus, ſingula proferret, & ſuo quæque loco collocaret. Quamobrem fiebat, ut in diſputationibus, cum autoritatibus decertandum eſſet, integras ex ſanctorum Patrum, Platonis, Ariſtotelis, aliorumque doctorum hominum libris, paginas ita memoriter referret, ut ne unam quidam ſyllabam peccaret.* Videmus in pueris interdum ſtupendæ memoriæ quaſi præludia, ut in illo quadrimo Cantabrigienſi puero, de quo Arnoldus ad Richterum in Epiſtolis Richterianis pag. 496. ſcribit: *Cantabrigiæ in Collegio Reginæ quadrimum & vidi & audivi puerum, lotricis paupercula filium, qui confabulantium cum eo ſtudioſorum operæ centena aliquot vocabula Græca & caſuum formationes prompta voce & alacri recitabat,*
5 *breviores quasdam locutiones facile conſtruebat.* * Simile exemplum in infante prodigioſæ phantaſiæ narrat *Monconiſius in Itinerario Italiæ* pag. 482. Sex ille annos natus, qui nec legere nec ſcribere noverat, difficillimas Arithmeticæ artis regulas reſolvere, etiam radicem quadratam & cubicam in ipſo, quo illi proponebantur, momento extrahere poterat. Quod adeo prodigioſum a multis habitum fuit, ut in ſpiritus familiaris ſuſpicionem nonnullis venerit.

6 Memoriæ naturali juvandæ artificialis inventa eſt, ac, quantum conſtat, a Græcis primi ejus artis natales arceſſendi ſunt. Simonides, Hippias, Metrodus, Theodeſtes, eam excoluere, ejusque veſtigia apud Tullium quoque videmus, qua ille fe-
7 liciſſime in Orationibus habendis uſus eſt. * Prolixe de arte ea *lib. 3. ad Herenn.* & *lib. 2. de Orat.* agitur; meminirque aliorum fide Jacobus Lectius, JCtus cultiſſimus, in Oratione *de Memoria*, quæ eſt inter ejus Orationes uno volumine editas octava, extare apud Florentinos Ciceronis Opus, *de memoria artificiali* inſcriptum, quod ipſi tamen fabuloſum videtur. Exempla eorum, qui beneficio hujus artis prodigio-
8 ſa memoriæ ſpecimina exhibuerint, a teſtibus fide dignis narrantur. * *Carneades* omnia, quæ legit, volumina, memoriter recitare potuit. Idem in verſibus, quos ſemel audivit,

Digitized by Google

audivit, fecit *Theodectes.* *Julius Cæſar* legere, audire, quaternas de rebus maximis epiſtolas dictare, quintam ipſe ſcribere, ac ſi calamum poneret, ſeptenas pariter dictitare ſolitus fuit. *Seneca* 2000. nomina ſemel audita e memoria reddere potuit. D. Auguſtinus *de Anima & ejus Orig. lib. 4. cap. 7.* inſignem refert de quodam ſuo amico *Simplicio* hiſtoriam, qui quoscunque Virgilii verſus interrogatus recitare potuit, ac integras Ciceronis Orationes. Amicus quidam Franciſci Petrarchæ omnium, quæ legit & audivit, ita memor fuit, ut tempus & locum, quo illa legerit, vel audiverit, poſt multos annos ſignificare potuerit. *Joannes Picus Mirandula* audita ſemel a recitante carmina & directo & retrogrado ordine recitare potuit. Bernardus Lavinheta refert, ſe quendam JCtum docuiſſe hanc artem, qua una nocte omnes rubricas decretalium memoriæ mandaverit. * Id vero omnem fidem 9
ſuperat, quod de juvene quodam Corſico refert teſtis fide digniſſimus & *πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων* Muretus *Variar. Lection. lib. 3. cap. 1.* cui cum magnam vocabulorum copiam, ſignificantium, nihil ſignificantium, barbarorum, non cohærentium, Muretus propoſuiſſet, ut ille dictando, puer, qui illa excipiebat, ſcribendo feſſi eſſent, juvenis vero unus alacer ac recens aſſidue plura, & vel 36000. poſceret; *ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος* (hoc elogio illum ornat Muretus) fixo in terram vultu plane omnia eodem ordine, nusquam prope inſiſtens, nusquam hæſitans, auditoribus ſtupentibus, reddidit: deinde ab ultimo incipiens ſurſum verſus pervenit ad primum; rurſus ita ut primum, tertium, quintum, ac ſic deinceps omnia diceret, & quo quisque voluerat ordine, ſine ullo errore omnia referret; atque hæc ita animo hæſerunt, ut vel poſt annum ea recitare potuerit. Eam artem Franciſcus Molinus Patricius Venetus ab eo didicit, qui intra ſex ſeptem dies nomina amplius quinquaginta ſine ulla difficultate, aut eodem, aut quocunque alio libuiſſet, ordine recitavit. Addit Muretus: *hæc ego vix auderem literis prodere, mendacii ſuſpicionem reverens, niſi res adhuc eſſet recens, & Nicolaum Lippomannum, Petri Alexandri filium, Lazarum Mocenicum, Franciſci filium, Georgium Contarenum, Laurentii filium, Patricios Venetos optimos & nobiliſſimos adoleſcentes, aliosque præterea innumerabiles ejus rei teſtes haberem: a quibus, ſi mentirer, vanitatem meam coargui nollem.* * Voëtio plane non adſtipulor, qui hæc ad Dæmonis ſuggeſtio- 10
nem refert.

Quandoquidem ergo tot teſtibus & ſpeciminibus ars illa nitatur, minime illa ſpernenda videtur, quicquid etiam alii, qui eam non intelligunt, judicent. *Habe- 11
tur illa artis Lullianæ quaſi propago quædam, atque iisdem ſuperſtructa principiis creditur. Nam cum ordinem rerum præſupponat memoria, ars vero Lulliana de rebus omnibus ad certos ordines & claſſes redigendis ſollicita ſit, ea quaſi per ſe ex iis conſequi videtur, niſi quod alius applicandi modus forte adhibetur. Ipſe Lullius expreſſis verbis hoc innuit, ſuntque qui vel puerum ſeptennem ea methodo per omnia ſcientiarum adyta ſe circumducturum cum feliciſſimo ſucceſſu promittunt, & quædam ejus rei laudari exempla ſolent: verum tantis nebulis omnem illam artem, quatenus ex Lullio deducitur, involvunt ejus magiſtri, ut nec Oedi-

Digitized by Google

12 pus ipſe conjectando aſſequi poſſit. * JORDANUS BRUNUS, ſummi ac profundi
ingenii Vir, peculiaribus libris multa de hac arte promittit. Edidit enim libros
tres Francofurti An. 1591. in 8. *de Imaginum, Signorum, & Idearum compoſitione, ad
omnia inventionum, diſpoſitionum & memoriæ genera;* & Pariſiis An. 1582. librum *de Um-
bris Idearum,* implicantibus artem quærendi, inveniendi, judicandi, ordinandi & ap-
plicandi ad internam ſcripturam, & non vulgares per memoriam operationes ex-
13 plicatis. * Refert vero in illis ſe ad alium librum, *Clavem* quam vocat *magnam,* qua
omnis inveniendi ratio contineatur; quæ an edita ſit, ignoro. Sed forte & illa
Clavis, ſi edita eſt, alia clave indigere videbitur; nam ita de ea ipſe Jordanus ait:
qui ex Clavi magna poterit elicere, eliciat: non enim omnibus dabitur adire hanc Corinthum.
Ille vero ſe hanc artem ad ſummum perduxiſſe gradum venditat; *nobis,* inquit, *ita
ſucceſſiſſe præſumimus, ut quicquid ab antiquioribus hac de re fuit conſideratum, præceptum &
ordinatum (quatenus per eorum ſcripta, quæ ad noſtras devenere manus, extat explicatum) non
ſit conveniens pars inventionis noſtræ, quæ eſt inventio ſupra modum prægnans, cui appropria-
tus eſt liber Clavis magnæ.* Rationem addit: *nobis eum datum eſt illam inveniſſe & perfe-
ciſſe, nec locis materialibus (verificatis ſeu per ſenſus exteriores) ultra non indiguimus, nec
ordini locorum memorandorum ordinem adſtrinximus; ſed puro phantaſiæ architecto innixi,
ordini rerum memorandarum locorum ordinem alligavimus.* Idem in arte memoriæ, li-
bro de Umbris addita, pag. 10. *Committe communia communibus: minus communia
minus communibus; propria propriis; proprioribus atque propriiſſimis propriora atque pro-
priiſſima. Hic habes conſiderandi locum, quo non modo ab omni oblivionis formidine
exemptus fias; verum quoque ad perfectiores effigiandi & inſcribendi uſus, item in ordi-
nando & methodum methodorum inveniendo promptior atque ſecurior efficiaris. Et
habes iſtud modo ſuo in radicibus primis Clavis magnæ.* Idem pag. 33. ibid. de Cla-
ve ſua: *Modorum quoque, quibus termini adjiciuntur, plurimi & innumeri tibi occurre-
re poterunt, dummodo fueris in agitatione Clavis magnæ peritus: illa quippe fons eſt
omnium inventionum.*

14 Quod ad principia attinet, ea obſcuriſſimis quibusdam notionibus ita invol-
vuntur, ut meris in tenebris verſari videatur, qui in illis methodi lucem quærit:
pleraque enim allegorica, ac typici termini ſunt, unde per longinquam hariola-
tionem mens autoris indagari debet, cum tamen nexus in illis nullus deprehendi
poſſit ob defectum eorum, quæ viam apprehenſioni & combinationi ſternant, or-
dinem turbatum, & occultatas convenientiæ rationes. Quare in libro de Com-
poſ. Imaginum 2. c. 20. ita de ſe ait: *Nos quamvis non ita ſcribamus, ut ab omnibus &
per omnia intelligi velimus, vel poſſimus etiam, nullus tamen eſt, cui (ſi attenta fide & fideli ad-
erit attentione) juxta ſufficientiam cujuscunque, in qua verſatus eſt, diſciplinæ plurimum juvare
15 & aliqua placere forte non poſſimus.* * Triplex ille *Ens* conſtituit, *Metaphyſicum, Phyſi-
cum, Logicum.* In divinis ſeu metaphyſicis eſt Idea; in naturalibus forma ſive ve-
ſtigium Idearum; in poſtnaturalibus ratio, quæ in primam atque ſecundam inten-
tionem diſtinguitur, quam ille Idearum umbram appellat. In his umbris triginta
intentiones quærit libro de Umbris Idearum, ac rotam conſtituit 30. elementis &
ſignis

Digitized by Google

ſignis in circumferentia notatam, cujus centrum eſt terra, umbram conicam ſpargens. Hinc progreditur ad triginta Idearum conceptus, primo ſimpliciter, ſecundo cum intentionibus umbrarum complexe concipiendis. Illis ſubjungit rotam idealium intentionum, iisdem elementis ac ſignis notatam, cujus centrum eſt ſol. Pauciſſima verba addit de complexione, quæ fit concurſu primæ rotæ cum ſecunda. *Oportebit,* ait, *volentem per ſe ipſum artem generalem ad habitus intellectus, voluntatis & memoriæ captare (licet eam in præſentiarum ad memoriæ perceptionem contrahamus) primo callere elementarium primum cum ſuis ſignificationibus: ſecundo ſecundum: tertio ſecundum deducere per primum. Prima duo nos præſtitimus: tertium ipſius induſtriæ committimus.* * Illis ſubnectit Artem memoriæ, qua applicatio & intentionis univerſa- 16
lis contractio contineatur. * Verum illa axiomatibus proponitur adeo obſcuris, 17
ut ænigmata omnia eſſe videantur. Parte I. Axiomate XII. allegat librum Clavis magnæ, in quo habeantur duodecim Indumentorum ſubjecta; Species, Formæ, Simulacra, Imagines, Spectra, Exemplaria, Indicia, Signa, Notæ, Characteres & Sigilla; ſed duodecimum omittit: in quibus omnibus parum ego diſcriminis deprehendo. * Parte II., agit de ſubjectis; ubi primum ſubjectum ex principiis Clavis 18
magnæ conſtituit phantaſticum chaos, quod ſe habere videatur tanquam nubes ab externis impulſa ventis, quæ pro impulſuum differentiis atque rationibus, infinitas omnesque ſubire valeat ſpecierum figuras; ita tamen, ut immaterialia ſubjecta non admittantur, de quibus ſe in *arte artium & facultate facultatum* acturum promittit. Agit porro de varietate ſubjectorum, eorum extenſione, diſtantia (conſtipatio enim & confuſio fugienda, ut in omni ſcriptura & ſignatura non literæ ſuper literas, non ſigilla ſuper ſigilla apponi debent) de ſubjectorum repetita excurſione, quomodo ex conſuetudine habitus acquiratur; ut quemadmodum legentes & cytharizantes de literis & tactu chordarum non cogitant; ita ſine magna animi intentione e characteribus illi impreſſis; qui artem hanc callent, memorare poſſint. Inveniſſe enim, ait, viam committendi ſingulis quibuscunque ſubjectis integros quosque terminos retinendos, & majora longeque plura, ut ex arcanis magnæ Clavis videri poſſit. Conſiderat in ſubjectis affectivitatem, facultatem ſcilicet afficiendi cum aliqua varietate, quæ vel ab externa vel interna cauſa venit, quæ per appoſititia ſubjecta exprimenda ſit. Agit deinde de Adjectis, per quæ intelligit ea, quæ ſunt ſubjecto ſive phyſico, ſive technico, ſive phantaſtico appoſita, ad aliquid per ſolertem cogitationis apparatum præſentando, effigiando, notando, vel indicando, ad picturæ ſcripturæque ſimilitudinem exprimendam vel ſignificandam. Figuram hic, ſine tamen typo, deſignat verbis obſcuriſſimis, de qua tamen miracula nos exſpectare jubet: *Excellentiſſima pleraque alia per hanc figuram pertractari poſſunt: ſed minime hic locus eſt. Hoc unum dixerim, quod ſi attentius eam contemplabere cum rationibus hic explicitis, artem figurativam talem poteris adipiſci, qualis non ſolum memoriæ, ſed & ceteris omnibus animæ potentiis, mirum in modum ſubveniendo conferet.* Illa adjecta ulterius explicat, & per decem categorias deducit. * Succe- 19
dit de Organo tractatio, qua modum exponit, quo anima utitur in recolligendis ſuis ideis, haberque multa abſtruſa φιλοσοφέμενα, ad actum imaginationis & memoriæ

Aaa 2

Digitized by Google

moriæ declarandum: ubi hoc notabile proponit, quod mora longior non faciat ad
rei apprehenſionem, ſed formæ activitas; quæ, quo celerior eſt, eo magis appre-
20 hendere faciat rem ſibi objectam. * Tertia parte conſiderat operandi formam, ubi
ſuam præ antiquis praxin extollit. Duplicem autem habet praxin, verborum &
rerum, quam per varias rotas mobiles ac immobiles proponit; quas nemo, ut
nec ipſe diffitetur, ſuo ductu intelligere poterit, niſi a vivo præceptore doctus.
21 Mire tamen hoc invento ſibi plaudit. * Ex altero illo de Compoſitione Imagi-
num libro nulla huic inferri lux poteſt: nam novis illic tricis omnia permiſcentur.
In prima ejus parte agit de Subjectorum variationibus, conditionibus, quibus ſub-
jecta parantur ac diſponuntur: de atriis diverſorum generum atque campis.
Atria habet, ſecundum ordinem 24. literarum, viginti quatuor, (quæ alii loca ap-
pellant) ſingula atriorum nomina ab alphabeti litera in ordine incipiunt: ut Alta-
re, Baſilica, Carcer, Domus, Equuleus, Fons, Gladius &c. Habet duodecim Ad-
cinentium Cubilia: habet 15. campos. Parte ſecunda enarrat imagines duodecim
principum, qui rerum omnium ſecundi mediique ſunt effectores. Tertia parte
tractat de triginta ſigillis. Verum hæc omnia labyrintho ſimillima videntur, unde
ſine Ariadnes filo te nunquam extricaveris; ſummo enim ſtudio vir ille omnia
implicuit & involvit; nos tamen recenſere quædam ex iis, etiam non ſatis intelle-
cta, voluimus, ſi qui ſint, qui hæc *μετέωρα* captare, & in ſenſum ac ordinem redi-
gere velint: qui ſi ſi erui ex collatione librorum horum poſſet, improbus certe la-
22 bor, nec tamen inutilis, ſubeundus eſſet. * Proponit & JOHANNES BELOT,
Gallicus Autor, cujus in ſuperiore capite mentionem fecimus, *artem* ex Lullio *me-
morativam:* ſed & illa eſt manca & mutila, neque recte ſecundum certa principia
ordinata videtur, quemadmodum Mnemonica illa Bruniana: ſatis enim patent
ejus generaliſſima principia, ſed quæ ex iis deducit, miris inter ſe nodis con-
torquentur.

23 Sed mittemus viam hanc confragoſam & aſperam, quam alii planiorem
nec iſtis terminorum ſentibus & ſcrupis obſitam, nobis ſternunt. Diu hæc ars
non niſi vivis præceptoribus tradita, nec certis comprehenſa regulis fuit, ne
ſcilicet divulgato arcano illa vileſceret; vel ita involuta fuit, ut nullus inde fru-
ctus ad lectores promanaret. Non ignorarunt illam e Scholaſticis multi. D.
Thomas ea uſus fuit. Sed plerique eam celarunt. Superiore ſeculo exeunte
24 multi hujus artis præcepta in publicum ediderunt. * Extat COSMI ROSSELII
Theſaurus artificioſæ memoriæ, Venetiis A. 1574. in 4to editus. Præcipua vero
ejus tractatio verſatur in Locorum diſtributione, figuris rerum, applicatione fi-
gurarum ad memoranda, & memorandorum ad figuras. Locorum ſcilicet ſol-
licita debet eſſe diſquiſitio, in quibus aſſumendis magna autorum eſt variatio;
aliqui naturales, aliqui artificiales præferunt. Metrodorus ex antiquis in iis ſignis,
per quæ ſol permeat, trecentos ſexaginta locos poſuit, e quibus munimenta
25 memoriæ quærantur, & rerum imagines animis hominum inferantur. * JULIUS
CAMILLUS non ad artem reminiſcendi ſolum, ſed & generalem uſum locos
univer-

Digitized by Google

univerſales commentus eſt. * Mentionem artis ejus reminiſcendi facit *Hieronymus* 26
Maraſiotus in ſuo *de arte Reminiſcentiæ* libro ſtatim ſub initium. *Joannes Sturmius* in libro *de lingua Latinæ reſolvendæ ratione* de locis, in quos eam reſolveret, ſollicitus cap. 1. de hoc Julio Camillo narrat, quod primus cœperit ſolvere linguam Latinam, eamque dividere partibus ipſius hominis: putavit enim, ſe in homine poſſe invenire omnem ordinem univerſitatis; & in dividendo homine diſſolvere & dividere poſſe omnem copiam & varietatem vocabulorum: in hominis oſſibus ſiquidem natura inveniatur terræ; in ſanguine natura caloris & ignis; in ſpiritu aër; in urina aqua &c. Poſtea tamen ipſe hanc rationem improbavit, & *theatrum* inſtituit, quo univerſitas naturæ poſſit videri, digeri, diſtingui, cumulari.
* Theatrum illud diviſit ſeptem Planetis. In Planetis obſervavit uniuſcujusque 27
proprietates, quod & feciſſe Jordanum Brunum in libro de *Compoſitionibus imaginum* videmus. Editus vero eſt liber illius de hac re lingua Italica, ut Sturmius loco citato teſtatur. * Immenſæ illius laudes ſunt apud Riccium in *præfatione* 28
Apparatus Latinæ locutionis, qui ſuos defectus ſuppleri poſſe credidit hoc theatro, quod tum non editum erat. *Id a Julio Camillo*, inquit, *Viro in hac una præcipiendi facultate facile principe cumulate abſolutum exſpectare licebit, qui in ſuo theatro ita ad ſua capita, vel unumquodque, quod homini in mentem dicere venire poſſit, ex ordine digeſtum habet, ut inde vel infanti Latina oratio, in calamum ſcribenti, quam uberrime confluere poſſit. Quod quidem divinum opus, ne aliquo maligno fato nobis intercipiatur (nam aliquot annos ad regiam voluntatem nobis proferri, æquo animo perferri poteſt) ſummis precibus a Diis immortalibus contendendum eſt.* * Sed tamen totum 29
hoc divinum opus Lilius Gyraldus *Dialog. 2. de Poëtis noſtri temporis* contra Riccii judicium aſpernari audet: *Fuit*, inquit ille, *Julius Camillus Forojulienſis Polyhiſtor, qui in diſciplinis novas quasdam methodos ſe inveniſſe gloriabatur, ut theatrum illud ſuum, quo miraculoſe concluſas diſciplinas prædicabat, ad oſtentationem & quæſtum potius, quam ad erudiendos credulos adoleſcentes: unde non modo ab amicis, ſed & a principibus viris grandem pecuniam interdum extorquebat.* Quare tacite pungit Riccium, virum alioquin Latine doctiſſimum, qui in epitaphio ipſi ſcripto vocavit *virum ad omnia ſcientiarum omnium ſenſa mirifice eruenda, & ſcientias ipſas in ſuum ordinem apte conſtituendas naturæ mire factum, de Latinis literis inprimis optime meritum;* cum tamen carmina ejus invitis Muſis & Minerva compoſita Gyraldus, & recte quidem, judicet; * Sturmius vero optimi judicii in lingua Latina Ca- 30
millum fuiſſe fateatur. * In hoc Opere verſatus ille fuit annos quadraginta, 31
nec profecit; nam tanquam myſterium quoddam celavit, ac tandem ab amicis ejus, non ab ipſo, hæç edita eſt theatrica ratio. Illam exponere aliquatenus ipſe Camillus in Carmine ad Petrum Bembum videtur, quod in *delitiis Poëtarum Italorum* reperitur. Totam ſibi diſplicuiſſe ait Sturmius, qui ſatius putabat eſſe ſequi ordinem naturæ, aliosque locos commentus eſt, ad quos ille linguæ Latinæ phraſes referret. * Verum Julius Camillus ad artem memoriæ ſimul re- 32
ſpexit, ut expreſſe teſtatur Maraſiotus. *Julius Camillus*, inquit, *ſuæ arti reminiſcendi*

locum

locum quærens, delectabilem illam omnibus curioſis intellectibus theatri ſui ideam reperit, quam pro univerſali loco memoriæ habens particularibus diſtinxit mediis, variiſque Deorum imaginibus exornavit, ut eo promptior memoria fieret, quo diſtinctior ſit locorum & imaginum apparentia.

33 Non eſt exiguus eorum numerus, qui hanc artem præceptis ſuis illuſtrarunt: nam præter memoratos ſunt PETRUS RAVENNAS, qui ſcripſit librum hoc titulo: *Phœnix ſeu introductio ad artificioſam memoriam comparandam.* Vincent. 4. 1600. & Colon. 8. 1608. editum. ROMBERGIUS *in Congeſtorio artificioſæ memoriæ,* cujus doctrinam *Ludovicus Dulcis* ſub forma Dialogi Italica lingua Venetiis in 8. 1562. edidit. *Laurentius Gulielmus, Matheolus Peruſinus, Franciſcus Monleus* in libris de arte Rhetorica, FRANC. MARTINUS RAVELIN *in Arte Memoriæ* exemplis aucta, Franc. in 8. 1615. edita. JOAN. MICH. ALBERTI *in libro de omnibus ingeniis augendæ memoriæ,* Bonon. 4. 1591. edito. MEYSSONERUS *in Pentagono Philoſophico-Medico, ſive Arte novæ reminiſcentiæ.* Lugd. 4. 1639. edita. MENTZINGERUS *in præceptis de naturali*
34 *memoria confirmanda,* Argent. 1568. editis. *JOH. HENRICUS ALSTEDIUS tot artium & diſciplinarum faber hanc quoque partem intactam non reliquit. Scripſit enim *Theatrum Scholaſticum,* in quo cum aliis proponitur *Gymnaſium Mnemonicum* de perfectione memoriæ & reminiſcentiæ, Herbornæ in 8. 1610. editum. Scripſit & *Syſtema Mnemonicum,* Francof. 8. 1610. *Trigas Canonicas,* quarum 1. eſt Artis Mne-
35 mologicæ Explicatio, Francof. 8. 1611. editas. * Extat Hiſpanica lingua ſcriptus liber D. JOANNIS VELASQUEZ de AZEVEDO *Fenix de Minerva y arte de Memoria que enſenna ſin maiſtro a prender y retiner,* Madrit An. 1620. 4. Italica lingua Patavii editus eſt F. PHILIPPI GESVALDI liber, cum titulo *Plutoſofia,* qui plenius illam artem proponit, & eorum, qui ante ſe de hac arte ſcripſerunt, methodum
36 examinat. * Idem in Lectione IX. ubi agit de locis per Circulationem, qua intelligitur color Rhetoricus, ſingularem *artem & methodum de multiplicandis conceptibus,* ſub titulo *Cornucopiæ* promiſit, quæ convenire cum totis illis combinatoriis Lullianis
37 videtur. *Promiſerat & MAGNUS PEGELIUS, ſupra nobis laudatus, in illo ſuo Theſauro rerum ſelectarum pag. 115. *Efformationem perquam puſillam, quam dum certo modo apud te recondis, reddere ſive repetere & ſic meminiſſe potes ſummas rerum, quas ſeu legis, ſeu audis, ſeu animo intentus concipis, ſic ut ſine mora interjecta ulla e veſtigio, vel quando velis & quidem ordine eodem tum &, ut velis, inverſo ſeu retrogardo ordine eaſdem repetere valeas, etiamſi dicta rerum capita centena vel plura, eaque vel ſimilia, vel utcunque diverſa, ſuo ordine, quocunque oblata fuerint.* Quod an a ceteris Mnemonices docto-
38 ribus intactum fuerit artificium, dicere equidem non poſſum. * Prodierunt Lipſiæ & Francof. 1678. in 8. *variorum de arte memoriæ tractatus ſelecti,* quibus perſpicua methodo doctrina illa traditur. In iis primo loco habetur *Gazophylacium artis memoriæ,* illuſtratum per LAMBERTUM SCHENCKELIUM DUSILVIUM: quod ſub *Martini Sommeri* nomine Venetiis editum eſt. Et iſte quidem Schenckelius artem hanc paſſim magno cum ſucceſſu nec ſine inſigni ſuo lucro exercuit.

cuit. Edidit quidem nonnulla, verum omiſſione vocalium literarum præcipua ar-
tificia obſcuravit, quæ tamen ab oculatis deprehendi facile potuerunt. Et extat.
Arn. Backhuſii quædam ſuper illa Clavicula. * Eam quoque artem Schenckelianam 39
Fr. Martinus Ravellinus explicatiorem dedit, cujus jam ſupra mentionem fecimus,
eſtque & illa Collectioni Lipſienſi addita. Sunt & libelli exigui, titulo *Schenckelii
detecti & redivivi*, editi, quibus Methodus & Praxis Schenckeliana oſtenditur.
* Hanc Schenckelianam methodum, ſed multis acceſſionibus auctam, Gallica lingua 40
propoſuit *Adrian. le Cuirot*, ſub titulo, *Magazin des ſciences*; Pariſ. 1623. in 12. edi-
tam. Ejusdem *Schenckelii Methodus de Latina lingua intra 6. menſes docenda*, edita eſt
Argent. in 8. An. 1609. * Continentur in collectione illa Lipſienſi porro Jo- 41
HANNIS AUSTRIACI, tum & HIERONYNI MARAFIOTI libri optime ordi-
nati, JOHANNIS SPANGENBERGII *Erotemata* etiam illic habentur, minime con-
temnenda, qui melioris intelligentiæ gratia in hanc methodum ſimpliciorem artem
redegit. * Cæteris tamen omnibus, quos modo enumeravi, præferendus videtur 42
perſpicuitate & methodo Anonymus ſcriptor in libro, cui titulus: *ars memoriæ
localis, plenius & luculentius expoſitæ, quam antehac nunquam, una cum applicatione ejusdem
ad ſingulas diſciplinas & facultates*, Lipſiæ 1620. in 8vo edita, qui in Academia
Lipſienſi hanc artem docuit, ut ex præfatione apparet, in qua Terrentium in ea-
dem arte magiſtrum laudat, alterum ævi noſtri Simonidem, quem Academia
Lipſienſis non ſemel cum ſtupore audiverit, aliena, quantum vellet quis, recitan-
tem ut ſua. Adhibet in quibusdam locis notas & characteres græcos, ac verba
trajecta; ſed facile illa detegi poſſunt: & adjecta eſt quædam pro eorum explica-
tione clavicula. Ingenua ejus confeſſio hæc eſt: *neminem tam ineptum eſſe debere,
ut ex hac arte ſibi ſperet omnis ſcibilis notitiam: quod artis quidem reſpectu non impoſſibile
eſſe judicat; ſed vel negligentiam noſtram, vel occaſionem, vel vitæ brevitatem impedimento
eſſe, quo minus ad omnium rerum cognitionem pervenire queamus; ſufficere, hac arte ſibi
comparare poſſe diſciplinarum neceſſariarum abſolutiſſimam notitiam, non neceſſariarum ſuperfi-
ciariam.* * Non parum lucis huic arti attulit ADAMUS BRUXIUS *in Si-* 43
monide ſuo redivivo, ſeu *Arte memoriæ & oblivionis*, Lipſ. An. 1640. in 4to edita, ta-
bulis comprehenſa. Nam omnia figuranda, voces, ſententias, tempora ad cer-
tum ordinem revocat, certasque ſingulis quaſi per indicem imagines adſignat,
magno uſui futuras, qui ad praxin hujus artis ſe applicabunt. Subjecit *No-
menclatorem Mnemonicum*, quem externa ſpecie puerilem, magno tamen uſui
futurum dicit. Sed diſſimulavit ejus uſum, quem paulo ſagacior facile de-
prehendet.

Tota artis hujus ratio in eo conſiſtit, ut locorum, rerum formandarum, ima- 44
ginum, conexionis, certa & bene ordinata methodus obſervetur. * In Locis 45
diſpeſcendis magna ſollicitudine verſantur multi. Loci ſunt vel naturales, vel ar-
tificiales, de quibus eorumque conditionibus Roſcellius, Ludovicus Dulcis multa
tradiderunt; ſed ſcrupuloſa admodum, neque magno uſui futura; in quibus exa-
minandis operoſus eſt *Philippus Geſvaldus*, qui, me quidem judice, omnium accu-
ratiſſime

Digitized by Google

rariſſime hanc doctrinam perſequitur. Multa enim contra Roſcellium & alios de Locorum delectu non ſine ratione diſputat: locos imaginarios plane rejecit, Locorum etiam naturalium parciorem eſſe uſum vult, ſed artificiales omnibus præfert. Multa hic de ſenſibilitate, immobilitate, invariabilitate, diſtinctione, numero, diverſitate, lumine, quantitate, diſtantia, ſucceſſione, ſolitudine, altitudine, ſitu, ſignatione numerica, proportione locorum, ordine motus, perſonis immobilibus in locis, de locis numerabilibus, locis directis & transverſis, locis alternatis, locis in progreſſu, & regreſſu, locis per circulationem disquirit, de quibus aliis ne cogitatum quidem vidi. Multa quoque habet de Imaginibus, earumque collatione, rebusque per imagines collocandis. *Johannis Auſtriaci* quoque in iis laudanda eſt diligentia.
46 * *Schenckelius* novem lectionibus univerſam artem includebat. Prima erat in vocabulis apprehendendis, ſecunda in ſententiis memoriæ mandandis: tertia in librorum ac orationum ſummariis argumentis recenſendis: quarta in vocabulorum non intellectorum apprehenſione: quinta in Oratione memoriter recitanda, & ab auditore memoria excipienda: ſexta in diſputatione & Syllogiſmis proponendis: ſeptima in collocatione librorum, citatione autorum, dictatione & ſcriptione diverſarum literarum: octava applicatione artis ad omnes facultates: nona & ultima in regulis circa hanc artem in univerſum obſervandis. Sed omnia plenius ab Anonymo ſupra laudato explicantur.

47 De arte omni Mnemonica ita ego judico, in iis diſciplinis, in quibus e bene ordinatis & connexis principiis omnia deducuntur, ſupervacuum eſſe ejus uſum: qui enim hic imaginibus juvare velit memoriam, duplici onerabit conceptu, cum ſimplex cognitio e recte deductis principiis proveniens, per ipſum illum ordinem memoriæ ſe ingerat. Per imagines autem verus rerum nexus confun-
48 ditur, ac quaſi nebulis quibusdam involvitur. * Quare nullatenus probo *Stanislai Mink von Weinsheun*, vel, qui ſub illo nomine latet, *Winkelmanni* inſtitutum, qui *Logicam Mnemonicam ſive memorativam* conſcripſit Halæ Saxonum Anno 1659. in 12. editam. Cum enim judicii vim potiſſimum talis diſciplina requirat, neque ideo a pueris apprehendi ſatis poſſit, ejus per phantaſiam novis imaginibus im-
49 prægnatam turbabuntur circuli. * Idem de Metaphyſica, Phyſica, Ethica, Politica dico. Studia Mathematica, quoniam in figuris jam tum verſantur, ſtultum eſſet novis onerare imaginibus: nam figuræ ipſæ in ſenſus incurrunt, &
50 imaginem intellectui ſiſtunt. * Ineptum itaque eſt conſilium *Kœnigii*, qui *Geographiam* & quidem *Mathematicam* per aleæ luſum pueris proponendam ſuaſit, edito eum in uſum cum operoſis figuris libro, quem Imperatori magno apparatu inſcripſit. Ipſæ illæ chartæ Geographicæ coloribus ſuis diſtinctæ Mnemonicum artificium oculis exhibent, in quibus pueros ſeptennes ita exercitatos vidi, ut objecta charta nominibus nuda, qualem *Joannes Strubius* in hunc finem edidit, ſine ulla hæſitatione loca urbium & regionum digitis ſignarent. De illis generalioribus imaginibus, quibus Europa virgini, draconi volanti, Africa leoni, Italia pedi &c. comparari ſolet, nunc non dicam: nam illæ phantaſiam juvant in regionum finibus

itized by Google

finibus imprimendis, ut ſtellæ in cœlo per certas quasdam imagines ſignari ſolent.
Neque de nominibus urbium dicam, quæ per imaginum figuras memoriæ commo-
dius infigi poſſunt. * Ceterum ad omnia, quæ in diſciplinis occurrunt, quatenus 51
in facto conſiſtunt, vel ad memoriam & phantaſiam potius, quam ad judicium, re-
feruntur, utiliter adhiberi imagines mnemonicæ poſſunt.

Sic in facultatibus, quas vocant, Theologia, Jurisprudentia, Medicina, illæ 52
non ſpernendæ ſunt. Cum enim Theologus in ſacro Codice præcipue occupetur, ad
Hiſtoriam ſacram & argumenta capitum memoriæ imprimenda non parum con-
ferent ſubſidia Mnemonica; * Cujus ſpecimen eximium oſtendit his ſtudiis cele- 53
bratiſſimus JOHANNES BUNO libro Germanica lingua edito, Anno 1680.
ſub titulo: Bilder-Bibel. * Ante illum WINCKELMANNUS generali 54
aliqua tabula ideam Veteris Novique Teſtamenti complexus eſt, libello Germa-
nico, Bremæ Anno 1679. edito, cui titulus Sontags-Arbeit. In illis tamen tabu-
lis, præcipue Bunonianis, forte nimiam imaginum conſtipationem & exilitatem
improbaveris. * Sed labore improbo, non in his tantum, ſed & in aliis, vir opti- 55
mus defunctus eſt. In Jurisprudentia enim, ubi pleraque conſtant autoritate li-
brorum juris, ſimilem ille laborem ſuſcepit, quo per omnes juris Civilis, Canoni-
ci & Feudalis libros non ſolum titulos & eorum nexum, ſed & ſingularum legum
& paragraphorum argumenta per imagines magna & ſollicitiſſima cura expreſſit.
* Antea quoque Anonymus aliquis *Introductionem Mnemonicam*, cujus beneficio 56
rubricæ Inſtitutionum & Pandectarum corporis Juris Civilis ſpatio breviſſimi
temporis memoriæ mandari poſſint, ſed ſine loco impreſſionis & tempore ad-
dito, publicavit. Imagines hic ſatis eleganter depictæ & bene ordinatæ, ſed ad
ſolos ille titulos tantum reſpexit, non habita numerorum ratione. Alius quoque
NICOLAUS BULACHERUS Lipſiæ tabulas Inſtitutionum ſummarias ad-
ditis imaginibus mnemonicis edidit. Sed & ille imperfectus labor eſt. * In Me- 57
dicina etiam ad Nomenclaturam ſimplicium prodeſſe Ars Mnemonica poſſet. In
Hiſtoricis præcipue uſus ejus artis ſe exerit. Habemus in illis Tabulas de IV.
Monarchiis, varie interpolatas & recoctas. Quæ enim primum ſine Autore cir-
cumferebantur, ab *Henrico Schævio, Winckelmanno, Bunone* reformatæ fuere. * *Winckel-* 58
manni extat *Cæſarcologia* cum Tabula Mnemonica, qua Cæſarum nomina & tempo-
ra exhibentur. * *Buno* multa de rebus geſtis adjecit, per omnes Monarchias & 59
regna, addita prolixa explicatione. Idem *Hiſtoriæ Univerſalis Ideam Mnemonicam*
alio labore per millenarios & ſecula deductam in juventutis uſum edidit, conno-
tatis iis, quæ ad revolutiones & mutationes imperiorum & regnorum pertinent;
qui labor profecto laudem ſuam meretur. Uſus vero hic eſt locis naturalibus,
non caſtris. Quæ cum in omnium manibus ſint, illis immorari nolumus.
* Extat in hiſtoria artis Mnemonicæ ſpecimen, a *Johanne Theodoro Dieterico,* 60
puero, undecimum agente annum, exhibitum, qui Hiſtorico-Chronologicam
ſeriem a Julio Cæſare usque ad regimen Ferdinandi III. memoriter in publico
conſeſſu recitavit, ductu *Winckelmanni*, quod editum eſt Gieſſæ Haſſorum Anno

1653.

Digitized by Google

1653. Aliud ſpecimen hujus artis e Schola *Bunonis* exhibitum narrat *Frommannus*
61 *de Faſcinatione lib.3. part.4. ſect.1. cap.4.* * Tale ſpecimen Hiſtoricum a conditu orbis usque ad excidionem Hieroſolymorum, per Titum Veſpaſianum factam, in Academia Roſtochienſi *Johannes Heinl*, Holmia Suecus, beneficio hujus artis, & ductu *Caſpari Cloſen*, qui & in præfat. ejus ſpeciminis laudat *Petri Laurenbergii* inſtitutiones Mnemonicas nondum editas, dedit, quod editum eſt Roſtochii Anno 1660.

62 In Linguis addiſcendis non contemnenda ſunt Mnemonica ſubſidia. Beccherus quidem in Methodo ſua didactica nullam hic Mnemonices rationem habet, ac laborem Bunonis aſpernatur: putat enim, radicibus cognitis derivata facili negotio addiſci poſſe, ſi literas initiales & terminationes quis in ordinem redigat. Syntaxin quoque levi negotio in compendium reduci poſſe. Quod aliqua quidem ex parte verum eſt. Neque ego in Syntaxi, quæ ex naturali quadam combinatione dependet, aut in derivatis, magnopere Mnemonica artificia quæſiverim. Sed in radicibus tamen cujuscunque linguæ ediſcendis illa uſui eſſe poſſunt.
63 * Hebraicarum Radicum & Græcorum primitivorum ſeriem bene inventis & ordinatis imaginibus olim *Henricus Schævius*, meus quondam Præceptor, vir ingenioſiſſimus, deduxit, quas etiamnum poſſidet *Ægidius Neudorffius*, Scholæ Heidenſis
64 in Dithmarſia Rector, vetus e condiſcipulatu amicus. * Idem Schævius in lingua Latina *Vocabularium mnemonicum* edidit, characteribus rubris nigris & mixtis diſtinctum pro trium generum cognitione. Alii aliis artificiis mnemonicis extra
65 imagines feliciter uſi ſunt. * Ita *Schickhardus* in Horologio Hebraico artificio alluſionum uſus eſt, ac Collega noſter honoratiſſimus, *Matthias Wasmuthus*, Hebraicarum radicum Lexicon perpetuis alluſionibus ex aliis linguis adornavit, quibus
66 tirones cum optimo ſucceſſu eas apprehendunt. * Idem in aliis Græca ac Latina lingua fieri poteſt; & notavi ego voces e Germanica & vulgaribus linguis adeo Græcis & Latinis eſſe affines, ut facillimo negotio ex earum ſimilitudine addiſci poſſint. Quæ res non ludicrum tantum, ſed & maxime ſerium uſum habet: nam illa affinitas e ſecretis, atque maxime philoſophicis ac naturalibus, cau-
67 ſis orta eſt; de quo alio loco plura. * Incidit hic, quod *Antonius Wood* in Hiſtoria & Antiquitatibus Univerſitatis Oxonienſis *lib.1. ad Ann. 1292.* memorat e MSto libro conſummatiſſimi ſuo tempore philoſophi *Rogeri Baconi*, quo Joannem Londinenſem, diſcipulum ſuum, Clementi IV. commendat, qui hæc de ſe ipſo narrat, quod, *ex quo Alphabetum didicerit, annos quadraginta in ſcientiis linguisque acquirendis poſuerit, totoque illo tempore, exceptis duobus quibusdam annis, & labores infinitos exantlaverit, & impenſas tamen haud minores fecerit: poſſet tamen quadrante vel ad ſummum dimidio anni virum ſedulum & literarum tenacem tota ſua eruditione imbuere; modo ipſi tabulas aliquot analyticas conficere liceret: quas diſcipulus ille ſuus & in initio ſequeretur, & ſubinde conſuleret. Imo in dubio non ponebat, quin aſſiduæ diligentiæ viro præmonſtraret, qua ratione vel trium dierum ſpatio tam perfectam linguæ Hebraicæ cognitionem nanciſceretur, ut exacte comprehenderet, quic-*

Digitized by Google

quidquid ſancti Patres virique olim ſapientes in dilucidando ſacro Textu ſcripſerint, * Ad- 68
dit Antonius Wood: *adeo non Horologii Hebræi primus inventor Schickhardus. Porro autem & quicquid ad ſacrum eundem textum emendandum pertinet, ſe promiſit oſtenſurum. Quin etiam ſpopondit, tres tantum ſe dies depoſcere ad aliquem in lingua Græca ſic erudiendum, ut quæcunque non tantum de materia Theologica, ſed & Philoſophica conſcripta ſunt, clare innoteſcant. Profitetur inſuper, unica ſe hebdomada Geometriam, altera vero Arithmeticam penitus aperturum.* De iis promiſſis vero Autor ita judicat: *hæc an viis vulgaribus præſtiturus eſſet, an vero methodo Trithemiana, hoc eſt, Steganographia & Polygraphia, neque mihi ſatis conſtat, neque ipſe explicat Baconus.* Forte & in hoc Baconus ad artem Mnemonicam reſpicit, quæ iſto tempore inter myſteria cuſtodiebatur. Quomodo linguæ vulgares facili via per Latinam addiſci poſſint, monſtrat Winckelmannus in *Proteo ſuo*, Oldenburg. 1657. lingua Germanica edito, pag. 121.

In Orationibus, quæ ad Principes & ad populum habentur, magno illa ars 69
uſui eſt. Sive enim memoriter a nobis aliqua recitanda ſunt, adjumento erit in iis retinendis; ſive reſpondendum ad illa ſit, quæ alii propoſuerunt, etiam hic illa locis & imaginibus ſuis, veluti quibusdam characteribus, ſuccurret: quam ob cauſam Oratori Eccleſiaſtico & Civili vehementer prodeſſe poterit. Et ſane obtineri poteſt continuo exercitio, ut in hac arte exercenda adeo promptus quis ſit, ut perinde ipſi ſit, an legat orationem, an e characteribus ac imaginibus animo impreſſis recitet. Quod in lectione literæ præſtant de verbis, hoc in recitatione imagines præſtant de ſenſibus: una enim imagine integra periodus comprehendi poteſt. Ergo quo quis felicior ac promptior in imaginibus concipiendis de re memoranda erit, (quod exercitio modico facile ab homine, qui εὐφαντασίωτος eſt, impetrari poteſt) eo expeditius ſine ulla hæſitatione, quaſi ex charta legeret, recitabit.

Sunt præter imagines & loca, quæ aliquam curam & moleſtiam requirunt, 70
alii quædam artificia Mnemonica non ſane contemnenda: neque enim refert, utrum imaginibus, an aliis characteribus, connexio illa rerum concipiatur. * Expeditis- 71
ſima eſt numerorum per literas exprimendorum ratio, quæ literæ verbo aliquo memoriali comprehendi poſſunt, quod connexionem cum re, cujus reminiſcentia quæritur, habeat; quod inventum centum boum mactatione dignum vocat Winckelmannus in *ſuo Horto & Arbore Philoſophiæ* pag. 118. * Ita in Hiſtoricis ſolent an- 72
ni mundi vel æræ Chriſtianæ, vel ætatis Imperatorum, certo aliquo verbo memoriali exprimi, quod valde commodum eſt. Ea ratione *Henricus Schævius* per appoſinem verborum memorialium Titulos Digeſtorum & Codicis eorumque numerum memoriæ imprimit: ego illud in Inſtitutionum & Decretalium titulis tentavi. Quis enim, cum audit titulum *Locati conducti*, non facile reminiſcatur vocis *Paſcha?* quia a Paſchatis tempore illi contractus iniri ſolent. Et hic PS ſignificat numerum libri, litera C numerum tituli. Titulo de termino moto jungitur vox SyNCoPe.

 Syn-

Digitized by Google

Syncope de medio tollit, ita & lapis, qui terminum notat, de medio tolli-
73 tur, & in illa voce literæ SN ſignificant librum, literæ CP titulum. * Hac inventione adeo ſe felicem prædicat Winckelmannus, ut in hæc verba erumpat: *Maxime a te peto, ut ſi hoc omnium ſcientiarum ſecretum intellexeris, perpetuo ſerves occultum, nec myſterium tam mirandum transfundas in indignos. Porci enim non ſunt unionibus exornandi, nec pretioſis onerandi margaritis.* Remittit quoque ad *Relationes ſuas ex Parnaſſo, de Arte Reminiſcentiæ*, Gieſſæ in 12. Anno 1661. editas, ubi plura de uſu Alphabeti numerici habet. Aliam quoque & expeditiorem per literas numerandi rationem idem pag. 220. *Horti ſui philoſophici* proponit, de qua ita ille: *Modum habeo, quo numerum omnem ſufficienter & literis paucis conſignare potero & ſcribere; latent in ſingulis paſſibus plura myſteria, ut quanto ex his majora inveneris, tanto reſtent ampliora invenienda. Via paratur tibi incipienti, in qua proficienti non eſt difficile ſucceſſu temporis invenire multa rara & maxima.* Non explicat vero ille, ad quos præterea uſus numeri illi literarii applicari poſſint, quod forte ſibi ſecretum ſervavit: Niſi forte etiam res illis numeris per hypotheſin aliquam notatæ revocari ſimul in memoriam poſſint; quod forte in circulis illis Lullianis Subjectorum, Prædicatorum, Quæſtionum, quæ novenario numero, ut numeri ipſi, comprehenduntur, obſervari poſſet. In lectione librorum, ſi paginas aut capita memoriæ imprimere velis, forte etiam uſus illorum eſſe poterit. *Johannes Buno* in variis
74 quoque libris ſuis Mnemonicis feliciter talibus literis uſus eſt. * In extemporali Oratione memoriter recitanda literis & vocibus quaſi ſignis & characteribus uti docet *Janus Cæcilius Frey* in Via ad Scientias. cap. 1. *Sume,* inquit, *tibi verſus aliquos, aut orationem noviſſimam; v. g. verſus Virgilii*: Arma virumque cano &c. *vel aliquem pſalmum notiſſimum, aut orationem Dominicam* Pater noſter &c. *Jam igitur prima periodus incipiat a primo vocabulo* Pater; *ſecunda periodus a vocabulo* noſter; *tertia a vocabulo* qui es; *quarta a voce* in cœlis *& ſic deinceps. Oportet autem tales voces materiæ, de qua dicturus es, applicare, ſimilitudine aliqua aut diſſimilitudine inſtituta, v. g. ſit loquendum de Pythagora, ita fieri poteſt:* Pater *omnis ſapientiæ humanæ & divinæ meritiſſimo jure cenſendus eſt Ariſtoteles.* Noſter *Orbis noſtraque monumenta, noſtrique auctores hujus rei & veritatis amplum ubique dant teſtimonium, & referre facile foret.* Qui es *inter Græcos eloquentiſſimus æſtimatus Demoſthenes, Iſocrates, & tu, Marce Tulli, qui es diſertiſſimus Romuli nepotum, annon ubique id fatemini?* In cœlis *non tot micant ſtellæ, quot honorificis teſtimoniis de Pythagora libri ſunt referti. Quo facto impoſſibile eſt, humanitus loquendo, memoriam fallere, quamvis in longiſſima oratione. Imo breviſſimo momento repeti poteſt longiſſima quamvis oratio.* Cap. 2. proponit literalem & ſyllabicam memoriam: *Vocabulum aliquod finge, aut potius vocabulum notum accipe, cujus literæ aut ſyllabæ tibi repræſentent primas literas aut primas ſyllabas materiæ, quam proferre tibi conſtitutum eſt; v. g. ſit mihi loquendum de* Alexandro, Romulo, Mercurio, Orpheo, *ſumam hoc vocabulum* armo. *Ergo A ſignificat Alexandrum, R. Romulum, & ſic deinceps; vel ſit mihi loquendum de* Argonautis, *de* Mari, *ſumam hoc vocabulum,* Arma. *Itaque prima ſyllaba refert vocabulum primum, ſecunda ſecundum.* Idem
75 quoque a Schenckelio & aliis Mnemonicis Scriptoribus notatum vidi. * Quod

part.

part. II. cap. 9. Jan. Cæcil. Frey proponit, præter reminiſcentiam verborum, inven-
tionis rationem exponit: nam quia perpetuus rerum analogiſmus eſt, ideo e
certis cujusdam verſus verbis meditata ſua perpetua applicatione depromet ad
dicendum plane imparatus. Ut de mente autoris conſtet, locum totum ap-
ponam: *Præceptum hoc apprime utile concionatoribus, Advocatis aut aliis, quibus ex
tempore aliqua habenda oratio, non præmeditatis: & quo præcepto habitus admirabilis eſt
jam regnanti ſummo Pontifici Religioſus quidam, a quo coram collegio Cardinalium con-
cionaturus, in ipſa cathedra, petiit ut thema daret concionis; quo dato, ex tempore omni-
bus admirantibus concionatus eſt. Præceptum autem hoc eſt per duo inſtrumenta dialectica,
ſcilicet ſimilitudinem & diſſimilitudinem omnium rerum. Omnes enim res aliis ſunt ſimiles
& diſſimiles propter analogiam. Itaque de quacunque re ſive termino ſimplici ſive propoſitione,
diſcurrendum eſt, accipe aliquem verſum notum, v. g. Arma virumque cano, Trojæ qui
primus ab oris &c. Jam ſit mihi diſcurrendum de Deo, de femina, de diabolo, de li-
teris; ſtatim, præſertim ſi aliquis habet aliquam cognitionem rerum, ſeſe offerunt ſimi-
lia, v. g.* per arma, *gravia bella ferme ſunt pro Religione & Deo. Item maximo-
rum bellorum cauſæ fuerunt mulieres, ut Helena & Penelope &c. Jam ſimilitudo eſt
inter virum & Deum. Servire enim Deo regnare eſt. Jam de feminis conſtat; vinum
enim & mulieres faciunt apoſtatare ſapientes viros. Per* cano, *Muſica, hymni Deo gra-
tiſſimi. De femina, Sirenes quot & quales deceperunt? Per* Trojæ, *Reſpublicas &
regna Deus aufert; delet pro libitu, ut Trojam, Babylonem. De femina, Helena, ruina
Trojæ: Penelope Procorum &c. Et ſic ordine per omnia licet diſſerere de omnibus. De-
bent autem ſimilitudines iſtæ conſiderari, quod Vetus Teſtamentum nil aliud ſit, quam ſi-
militudo & figura Novi: & hodie ſunt, qui totum Plinium in morali ſuunt. In hoc to-
ta ars fuit Advocati illius* ALARI: *& hodie ferme omnes conciones in iſtis conſi-
ſtunt.* * Novi, qui hoc artificio utantur, ut periodos periodis ſemper conne- 76
ctant, tranſitum commodum ſuppeditante ultima periodi voce, ſive illa ſubje-
cti ſive prædicati vicem ſubeat. Quoniam enim nulla vox eſt, quæ non alia
vel ſuo ambitu comprehendat, vel ab alio comprehendatur, ſub notione ge-
neris, ſpeciei, totius, partis, cauſæ, adjuncti &c. aut alio quodam modo affini-
tatem, ſimilitudinem ac diſſimilitudinem cum aliis habeat, facile ab aliquo ver-
borum promptu coagmentari periodi periodis poſſunt, atque ita qualecunque
orationis filum texi, modo id attendat talis Declamator, ut, quoad fieri poſſit,
enthymematicis tranſitionibus utatur, quæ ratiocinationis aliquam ſpeciem præ
ſe ferant. Sed illa inter præſtigias artis oratoriæ referenda, neque a viro cor-
dato adhibenda, niſi aliquo neceſſitatis caſu.

Signis & characteribus quidam etiam feliciter utuntur in conceptibus ex- 77
primendis loco imaginum; cujus rei exemplum elegans nuper dedit in Chro-
nologicis *Marcellus,* Parlamenti Pariſienſis Advocatus. Edidit ille libellum exi-
guum, Amſtelodami 1686. recuſum, ſed in quo multæ tamen hiſtoricæ noti-
tiæ per ſigna exponantur. Titulus eſt: *Tablettes Chronologiques;* in quibus a

 nativi-

nativitate Chriſti ad noſtra tempora per ſeriem ſeculorum Chronologia deducitur; ita ut quælibet pagina ſeculum abſolvat, eademque ſecundum regna lineis diſtributa ſit, cum numero annorum regiminis. Ab altera parte nomina ſecundum Alphabeti ſeriem poſita, ſignis quibusdam notata ſunt, quæ mortem naturalem vel violentam, potentiam, tyrannidem, imperii novi conſtitutionem, ſapientiam, crudelitatem, fortitudinem, mollitiem, eruditionem &c. indicant; quæ omnia uno quaſi intuitu patent. Eodem modo *Tabulas ille Chronologicas Eccleſiaſticas* edidit Amſterodami Anno 87. recuſas in 8. quibus ille notis, quarum numerus ultra 40. excurrit, ſignificat valorem Conciliorum, eorum rejectionem, dignitates Cardinalitias, Archiepiſcopatus &c. Fundatores Ordinum, Religioſos, Interpretes Scripturæ, Hæreticos, Prædicatores, Caſuiſtas, Juris Canonici Scriptores, Hiſtoricos, Philoſophos, Mathematicos, Oratores, Poëtas, Scriptores dubios &c. ut ita paucis pagellis multa omnino hoc Compendio comprehendat. Scriptæ
78 ſunt illæ Tabulæ lingua Gallica. * Promiſit & alia, quæ ad artis Mnemonicæ ſpecimina referri poſſunt, *Tabulas ſcilicet Coſmographicas,* continentes deſcriptio-
79 nem exactam omnium mundi partium, cum particularibus illarum. * Aliquam hujus conſilii partem jam tum ante executus eſt *Johannes Uppendorffius* in *Schematiſmo ſuo Geographico,* Rigæ edito, in quo certis ſignis ſedes Impp. Regum, Electorum, Ducum, Archiepiſcopatus, Academiæ, Parlamenta, Urbes imperiales, Han-
80 ſeaticæ, Emporia &c. notantur. * Promiſit idem *Mundum Arithmeticum, in quo triplex humano commodum proponitur.* 1. *Literarum & vocum ſua cuilibet auxiliante patria lingua terrarum ubique facilis & enucleata communio.* (De illo invento jam tum Becherus & Kircherus cogitarunt.) 2. *Ordo cenſendi populos, exercitus, imo regna, quantumvis numeroſiſſima, brevi tempore.* 3. *Citatæ per aëra decurſiones, ab antiquis fruſtra vel levi commodo pro ſignis duntaxat militaribus tentatæ, nunc claſſiariorum ignium, tintinnabulorum & ceterorum id genus opera pro quolibet juſſu, tam politico quam militari, perfectæ.* Scribet Tractatum de *ſimilitudinibus, ex quibus efficiuntur notitiæ rerum. Quid ſit illud, quo meminimus, & quam habeat vim? Literarios Prodromos, ſive jucundiſſimam memoriæ vel judicii, tam in pueris quam in adoleſcentibus, præparationem, luſibus & exercitiis juxta mentem D. Hieronymi in epiſtola ad Lætam viduam illuſtratam. Opus cum machinis.* Gallica lingua promiſit libros: *Amphitheatrum Principum, in quo per machinas informatio magnatum proponitur:* Tractatum *de notis & figuris, qui reducuntur in quinarium, & quibus modo breviori, diſtinctiori, quam per literas, repræſentari poſſunt omnes cogitationes, etiam arcana & abſtractæ.* Ubi in lucem illa mittentur, judi-
81 cari de illis poterit. * Talia artificia etiamſi ad artem Mnemonicam referenda, tamen peculiari nomine *ars Notaria* vel *Notatoria* dici ſolet, qua per notas breves multa ſignificantur. Apud Sinenſes viget illa ars, qua verba & ſenſus uno aliquo charactere exprimuntur. Talem *Notariam artem* promiſit *Caramuel a Lobkowitz.*
82 * Romanis quoque talis in uſu ars fuit, qui per ſigla ſua dicentis verba aſſequi
83 poterant, extatque *Tironis* de ſignis illis liber. * Apud Anglos GEORGIUS DALGARN *Artem Signorum* ſcripſit, Londini An. 1661. editam, in qua characterem uni-

univerſalem, ſive linguam Philoſophicam, fundavit, qua homines diverſiſſimo-
rum idiomatum, ſpatio duarum ſeptimanarum omnia animi ſui ſenſa non minus
intelligibiliter, ſive ſcribendo ſive loquendo, cum aliis communicare poſſint:
præterea etiam juvenes Philoſophiæ principia & veram Logicæ praxin citius &
facilius multo imbibere, quam ex vulgaribus Philoſophorum ſcriptis. Adjecit &
Lexicon Grammatico-Philoſophicum una in tabula repræſentatum, quo Methodo
Prædicamentali omnes res exhibentur cum adjectis vocibus & ſignis confictis.
* Cum hac intentione convenire videtur *Ludovicea illa Lingua,* quam auſpiciis Po- 84
tentiſſimi Galliæ Regis, Ludovici XIV. moliebatur JOACHIMUS FRISICHIUS,
Gymnaſii Rigenſis Profeſſor, cujus ideam aliquot ille foliis Thorunii Anno 1681.
edidit. Principia, ut ipſe in titulo habet, e Theologia, Matheſi, ceteraque
Philoſophia, nec non arte mnemonica ſunt petita, & in claſſes Entium diſtributa,
non modo linguarum jam exiſtentium voces in ſua formalitate eſſentiali aut acci-
dentali, proximaque cum rebus convenientia & differentia dijudicantur; ſed &
nova lingua naturalis, rationalis, univerſalis & quaſi primæva omniumque facilli-
ma concinnatur. Sed huic labori fata interceſſere. * Commune aliquod in omni 85
lingua literarum commercium per numeros inſtituit *Beccherus in ſuo charactere
pro notitia linguarum univerſali* Francof. Anno 1661. edito, *&* *Kircherus in ſua
Polygraphia.* * Multum huic ſtudio laboris quoque impendit JOHANNES 86
WILCKINS in vaſto libro, quem de *Reali Charactere & Philoſophica lingua*
Londini Anno 1668. in folio edidit. Magna ille cura rerum claſſes diſtribuit.
Qua ratione etiam illis prodeſſe poterit, qui rerum illa ordinatione inventioni ali-
quod ſubſidium ex analogiſmo petunt. * Pertinent & ad hanc claſſem, *qui artem* 87
Tachygraphicam vel Brachygraphicam docuerunt, de qua aliquot libri apud Anglos
& Belgas prodiere.

Solent & a quibusdam commendari pro memoriæ ſubſidio certa *Chartiludia.* 88
* Meminit Berneggerus *Orat. 2. de parandæ doctrinæ modis illegitimis* ſupra laudata, 89
alicujus *Chartiludii Logici,* ante centum annos ſuo tempore confecti. *Hujus farinæ,*
inquit, *videri queat Monachi cujusdam, Ordinis Minorum, Thomæ Murneri, Argen-
toratenſis, Doctoris Theologiæ, chartiludium, ſcriptum annis abhinc centum, & quod ex-
currit: cujus ope intra ſpatium unius menſis etiam indoctos ac rudes artis Logicæ ad mira-
culum usque peritos effeciſſe ſe jactat, ut ſuſpicio ſuboriretur, aliquid magicarum artium in-
terveniſſe. Pollicitus etiam eſt, ſe daturum quatuor libros Inſtitutionum Juſtinianearum in
ſimilem chartularum luſoriarum formam redactos. Quo præclaro munere an Studioſos
Juris beaverit, mihi non conſtat; nec enim vidi. Logicum chartiludium, ſtoliditatem
artis vaniſſimæ deteſtatus.* Recte hac quidem in re Berneggerus judicat. * In- 90
eptus talium mechanicorum inventorum in diſciplinis uſus eſt, præſertim in
Logicis. Nullus enim rerum nexus eſt. In ſententiis vel vocabulis aliquibus
addiſcendis, pueris forte utilia eſſe poterunt. Ergo non demum a Gallis hæc
chartiludia noſtro tempore inventa, qualia ego *Geographica* vidi. * Illi enim 91
hæc pro informatione Principum commendarunt, a quibus recte diſſentit So-
rellus

tellus in Scientia ſua Univerſali Gallice ſcripta tractat, ultimo illius libri, cujus verba hic apponam: *On peut dire le meſme de quelques Methodes que l'on a trouvées pour reduire la Coſmographie, la Geographie, la Chronologie & l'Hiſtoire, meſmes la Logique & autres Diſciplines, en des jeux de Cartes. Si l'on ſe ſervoit ſeulement d'abord de ces ſortes d'inventions, on ne ſervit qu'embrouiller l'eſprit des enfans; Lors que l'on voudroit apres les inſtruire tout de bon, ils croiroient touſjours joüer, & parleroient pluſtoſt de Jeu que de Science. On ne ſauroit auſſi apprendre beaucoup de choſes par une maniere ſi contrainte, dautant qu'une Carte ne peut porter qu'un nom, & quelques qualitez ſans rien approfondir davantage; D'ailleurs, il ſemble indigne de la majeſté des Sciences de les traitter ſi baſſement. Que ſi la methode en eſt eſtimée ingenieuſe, & ſi elle ſert de recreation ceux qui ont reçeu d'autre part une inſtruction plus forte, il ne faut point eſperer que ce ſoit de la fraye erudition procede.*

92 Multa quoque memoriæ ſubſidia promiſit JOANNES CARAMUEL LOBKOWITZ, mirificarum diſciplinarum Architectus. Nam in Catalogo operum ſuorum, quem ipſe publicavit, quique in *Bibliotheca Scriptorum ordinis Ciſtercienſis* reperitur pag. 179. ubi Grammaticam ſuam Latinam nominat, ait: *Puto formam totius Linguæ Latinæ a clari ingenii juvene poſſe hora intelligi, & menſe addiſci, ſi iſtæ novæ inſtitutiones admittantur. Puto materiam felicius acquirendam, ſi etiam*
93 *ante tradetur.* * *Tradatur prius lingua materna ex arte & regulis, quam unusquisque addiſcere poſſe videtur una hebdomade; & ſi hanc ſemel alte percalleat, poterit quodcunque aliud idioma acquirere uno aut altero menſe.* Hæc ille quidem magno hiatu pro-
94 mittit, & ſupra Rogerus Baco non niſi triduum poſtulaverat. * Sed Berneggerus in laudata oratione fallacem hujus rei eventum notavit: *Non ita multis abhinc annis talem quendam ſubitæ doctrinæ magiſtrum in hac urbe vixiſſe noſtis, qui ut poſſet jejunæ ſupplicium vitæ tolerare, famemque ſolari ſuam, auſus eſt Græcæ linguæ unius alteriusque ſeptimanæ ſpatio parandæ notitiam pacto certo pretio promittere. Et invenit ille quidem aliquot adoleſcentes credulos, peneque dixero ſtultos, qui ſe ei dederunt in diſciplinam & exploraturi, quid ferat hic dignum tanto promiſſor hiatu; quos poſtea tamen emunctis loculis, veluti corvos hiantes, egregie deluſit, &, cum carnem peterent, ne carnis quidem umbram*
95 *oſtendit.* * Idem tamen Caramuel de arte memoriæ ita judicat eo in loco, quo novam ſe memoriæ artem traditurum promittit: *Puto artem memoriæ altera indigere memoria; interim quid alii dixerunt & docuerunt, examino & methodum commodiſſimam trado, qua poſſit juvari memoria.*

96 Ut tandem hanc de Memoriæ ſubſidiis tractationem concludamus, tenendum eſt, in rebus, quæ ad memoriam proprie pertinent, hiſtoriis, factis, lectione librorum, orationum recitatione, inſignem poſſe eſſe hujus artis uſum (quam ob cauſam non inepte ſuadet *Schefferus in Graphice pag. 23.* pueros in pingendo mature erudiendos;), in diſciplinis vero firmiorem ab ipſo rerum nexu & ordine memoriam exſpe-
97 ctandam. * Denique non deſunt, qui etiam naturali memoriæ plus virium accedere quotidiana exercitatione poſſe exiſtimant, quemadmodum e palæſtra ſemper habi-

Digitized by Google

habitiores pugiles recedunt, & continuo uſu etiam membra novum robur acqui-
runt; præſertim ſi non obruatur confuſa multorum lectione, quæ nulla certa poſt
ſe ducit veſtigia, & firmiora & altius imprimenda, ſi eædem ſemper ducuntur eo-
dem tenore in diſciplinis lineæ. Extat ea de re paræneſis umbratica in *Paganini
Gaudentii Inſtar Academic. pag. 129.* cum epigrammate de Lulliana Memoriæ arte con-
temnenda. * Legi & in illo argumento poteſt illa jam ſupra nobis memorata Ja- 98
cobi Lectii, JCti doctiſſimi, *de memoria Oratio*, qui etſi non hanc artem aſper-
natur, tamen in ea plus oſtentationis, quam frugis, eſſe judicat: qua in ſententia
plane illi ὁμόψηφος eſt in Oratione citata *Berneggerus*, ut ipſa ejus verba transſcri-
bat, ſcriniorum ejus hac quidem in parte compilator. * Sed ille has forſan extem- 99
porales, & inter negotia deproperatas, Orationes typis non deſtinavit. Nam filius
illas poſt mortem viri citra controverſiam doctiſſimi, & qui magnum, dum vive-
ret, Germaniæ ornamentum fuit, edidit.

CAP. VII.

DE METHODIS VARIIS.

§. 1. *Methodus eſt genuina Logices propago.* 2. *vel generatim vel ſpeciatim accipitur.* 3. *quid ſit.* 4. *Oweni Guntheri Tractatus de Methodo laudantur;* 5. *qui poſt Ariſtotelem,* 6. *& Galenum eam doctrinam propoſuit.* 7. *Methodi utilitas.* 8. *Methodus univerſalis.* 9. *Particularis.* 10. *Hac obſervata nullis opus eſt gnoſtologiis. &c.* 11. *Erhardi Weigelii Analyſis Ariſtotelica ex Euclide reſtituta laudatur.* 12. *In illa novaturire quibusdam dicitur.* 13. *Ariſtotelis interpretes in hac arte tradendi ſegnes.* 14. *Ariſtotelis Analyticam male impugnat Nizolius.* 15. *Adverſus quem diſputatur.* 16. *Nizolii cum Majoragio contentio.* 17. *Ramus in Methodo Ariſtotelica novator.* 18. *Verulamii de illo judicium.* 19. *Ejus perpetuas dichotomias carpit.* 20. *Ramus multa debet Agricolæ & Ludovico Vivi.* 21. *Ejus methodum refutavit Digbæus.* 22. *Carteſii doctrina de Methodo.* 23. *Ab Autore artis cogitandi in compendium redacta.* 24. *Peripateticorum in tractanda methodo incuria.* 25. *Autor Medicinæ mentis in hac doctrina laudatur.* 26. *Ejus liber recenſetur.* 27. *Autor is mathematicis ſtudiis ſe totum applicuit.* 28. *Algebræ ſtudio primus in has cogitationes incidit.* 29. *Summa ejus doctrinæ capita recenſentur.* 30. 33. *Artis inveniendi præcepta generalia.* 31. *Definitiones,* 34. *Axiomata, Theoremata quomodo formari debeant.* 33. *Imaginabilium, Mathematicorum, & Phyſicorum certæ claſſes, quorum rationes indagandæ.* 35. 37. 38. 41. *Impedimenta ſex indagandæ veritatis.* 36. *ſqq. quorum remedia ſimul docentur.* 39. *Baudelotii de Dairval liber de uſu Peregrinationum.* 40. *Muſeum Italicum Joannis Mabillon & Michaëlis Germain laudantur.* 43. *Methodus veritates incognitas indagandi.* 44. *Artis inveniendi ſpecialiora præcepta nondum edita.* 45. *Verulamii de Methodo cogitata.*

46. Variæ Methodi diſtinctiones. 47. quæ parum utilitatis promittunt. 48. Methodus Exoterica & Acroamatica. 49. Pythagorica Methodus per numeros. 50. a Theodoto Oſio reſtaurata. 51. Chinenſium methodus philoſophandi per lineas, 52. quæ ex ipſis Confucii fontibus recenſetur. 53. Eorum mirum acumen. 54. Philoſophia eorum myſteria habet non omnibus intelligenda. 55. Methodus Cabaliſtica, 56. a multis delineata. 57. a Scalichio recocta. 58. Qua methodo multi egregie profecerunt. 59. Quatenus conveniat cum arte Lulliana. 60. Renaudotii Specimina. 61. Budæi judicium de talibus methodis. 62. Scaligeri deſiderium de barbarorum doctrina diſcenda. 63. Autores recentiores Cabaliſtici. 64. 66. Roberti Fluddii ſcripta. 65. & philoſophandi ratio. 67. Methodi particulares. 68. Non niſi unam agnoſcit Autor Medicinæ mentis. 69. quod re ipſa refellitur. 70. Autores, qui ἐγκυκλοπαιδείαν ſcripſerunt. 71. Sorelli ſcientia univerſalis. 72. Martianus Capella. 73. Euphues. 74. Alſtedius. 75. Judicium de ejus ἐγκυκλοπαιδείᾳ. 76. In Artibus Mechanicis ejus diligentia. 77. ut & Thevenoti, 78. Velſchii. 79. Alſtedii ἐγκυκλοπαιδεία Biblica. 80. Velſchii Pædia in Cycliſco. 81. J. Fortii Ringelbergii Encyclopædia. 82. Ejus vitæ mirabilis conditio. 83. Antonius Zara. 84. Voſſii opus artium. 85. Havemanni Methodus. 86. Claude Fleury. 87. 88. 89. 90. Autores, qui de Methodo ſtudiorum ſcripſere, recenſentur. 91. quid de illis ſtatuendum ſit. 92. Leibneri Apodictica Scholarum reformandarum ratio. 93. Baco Verulamius. 94. Bayeri Lux mentium. 95. Velſchii Somnium Vindiciani. 96. Leibnitzii Methodus Jurisprudentiæ. 97. Anonymi deſideria literaria. 98. Thomæ Broun Pſeudodoxia Epidemica. 99. Schookii judicium de Methodiſtis. 100. Univerſalis Methodus vix ſperanda. 101. Quædam data opera occultantur. 102. Sermones Exoterici & Acroamatici. 103. Octaviani Ferrarii liber de ſermonibus Exotericis. 104. Παιδεία quæ. 105. Ἐγκύκλια μαθήματα. 106. Ἀκρίβεια mathematica in omnibus obſervari nequit. 107. Qua tamen quidam feliciſſime in ſcriptis ſuis uſi ſunt.

1 De METHODO ipſa, genuina illa ac primaria Logices propagine, dici etiam
hic quædam debebant: quoniam enim *Methodici* titulo totus ille liber in-
2 ſcribitur, de methodo præcipue hic agi debere ratio ipſa dictitat. * De
methodo itaque agi poteſt, quatenus generatim ea vox accipitur, atque
univerſam illam inveniendi demonſtrandique rationem ſignificat, & quatenus illa
omnibus applicari diſciplinis ac meditationibus noſtris poteſt; cujus propaginem
3 eſſe diximus omnes illas artes, quas Inventivarum titulo aliqui ſalutant. * Eſt ve-
ro *Methodus nihil aliud, quam Ordo, quo ex principiis ac nobis cognitis deducuntur in-*
4 *cognita; ſive id in ipſis ſcientiis ſive in Syllogiſmis fiat.* * OWENUS GUNTHERUS, Philoſophiæ Ariſtotelicæ quondam in Academia Julia Profeſſor, vir doctiſſimus, & cui multa ſe debere ait in præcognitis ſuis Logicis Keckermannus, *Methodorum tractatus duos* ſcripſit, *continentes totius artis Logicæ medullam, facultatem omnium ſcientiarum ac demonſtrationum principia inveniendi, dijudicandique rationem,*

Digitized by Google

nem, Helmſtadii 1586. in 8. editos: qui mihi in hoc genere ita ſemper pla-
cuerunt, ut parum a novatoribus hac in re novi præſtitum exiſtimem, niſi quod
applicatione ad Mathematica ac Phyſica exempla negotium hoc optime illuſtra-
rint. * Hæc eſt illa, quæ libris τῶν Ἀναλυτικῶν Ariſtotelis doctrinæ continetur; 5
quorum duæ partes ſunt. Priores duo Analyticorum libri docent ratiocinationis
formas conſtruere: Poſteriores duo libri παιδείαν ſeu eruditionem complectun-
tur indagandi dijudicandique materias in ſingulis diſciplinis. * Hanc ſcilicet 6
partem Logices εὑρετικὴν & κριτικὴν ab uſu non modo populari remotam, ſed
multis etiam parum erudite uſurpatam, ſuis Methodorum libris illuſtrare conatus
eſt Guntherus, junctis illis, quæ apud Platonem & Galenum (cujus extat de
optimo genere docendi liber) occurrunt. * De hac methodo Plato in Phædro 7
& paſſim pluribus agit, eamque ut divinum inventum commendat: eſt enim
intellectui, tam theoretico quam practico, inſtrumentum paratiſſimum, ut &
acute intelligamus, & recte agamus; quare & per habitum organicum metho-
dum definivit Guntherus. * Ille vero habitus methodicus vel in integra ſcientia 8
tractanda, vel in aliqua ejus parte, exercetur. Methodum Univerſalem διδασκα-
λίαν vocavit Galenus, a quo tamen diſſentit Guntherus: nam διδασκαλία ad
unam aliquam tantum diſciplinam pertinet; methodus autem eſt communis
quædam ſcientiarum norma, nulli propriæ mancipata diſciplinæ: cum non ſin-
gularum diſciplinarum ἐπίστητα cognoſcat, ſed ipſas ſcientias, quarum ſingulæ
ſua ἐπίστητα perſpiciunt, dijudicet examinetque. * Methodi particulares pro 9
ratione duorum ſummorum generum, Subſtantiæ & Accidentis, duo habent
inſtrumenta, definitionem & demonſtrationem. * Quibus patet, nullis nos 10
opus habere vel Gnoſtologiis, vel Hexologiis & Intelligentiis, quas muſtei
illi diſciplinarum fabri nobis extuderunt: nam ſola Logices & methodi do-
ctrina illud abſolvitur, quod ad diſciplinas ordinandas pertinet. * Hujus 11
doctrinæ ſummum uſum cum perpenderet ERHARDUS WEIGELIUS,
Matheſeos Profeſſor in Academia Jenenſi celebratiſſimus, vir ob egregia &
ſingularia in arte ſua inventa ſummam laudem promeritus, atque demonſtran-
di artem e Mathematicis principiis quaſi e fundo aliquo peti debere recte ju-
dicaret, *Analyſin Ariſtotelicam ex Euclide reſtitutam* ſcripſit, quæ *genuinum ſciendi
modum & nativam reſtauratæ philoſophiæ faciem per omnes diſciplinas ichnographice de-
pingeret;* editaque eſt Jenæ Anno 1658. * Eruditionem ille eximiam in do- 12
ctiſſimo hoc Opere oſtendit, non omnibus quidem forte probatus, quod in
aliquibus vel rebus, vel terminis nonnullis novaturire videatur; ſed inge-
nium tamen & ἀκρίβειαν non vulgarem in Commentario illo deprehendas.
* Hujus ſui conſilii rationes prolixius in Inſcriptione libri oſtendit, cum in 13
tot Ariſtotelis Interpretibus & Scholaſticis nihil plane inveniret, quod pul-
cherrimum ipſius opus Ἀναλυτικῶν recte explicaret, eorumque verum uſum
demonſtraret. *Deprehendebam homines iſtos,* inquit, *tota die non niſi de mente Præ-
ceptoris, conſiliorumque ipſius ſenſu ad ravim usque & nauſeam decertare: alios hoc,
alios iſtud ſuppeditare conſilii: omnes tandem, veræ quippe & priſcæ Architectonicæ (quam*

obſcuris aliquantum regulis, obſervatione & reſolutione Mathematicarum, quas ipſis videre non contigit, fundatis, Præceptor tradiderat) ignaros in ſolis liminibus & ſuperliminaribus conclavium hærere, eaque, neſcio quo ruinæ metu, labore non neceſſario quidem, immenſo tamen & tantum non Herculeo, ſtatuminare operoſe ſatagentes: tectorio inſuper gypſoque quam pulcherrime incruſtantes: illigatisque emblematibus, quam fieri poſſet, elegantiſſime conveſtientes, tempus omne conſumere: ſubſtructionibus interim intimioribus ob inſtaurationis & cultus defectum omnimode corruentibus. Quos quidem hominum iſtorum errores, ut primum diu & diligenter attendens, ex mera veræ & priſcæ Architectonicæ, quam a Mathematicis diſcendam Ariſtoteles non neſciebat, ignorantia, indeque regulis Ariſtotelicis non intellectis, ſed pro placito uniuscujusque perverſiſſime explicatis, ortum ſuum traxiſſe & originem deprehendi; ex eo nihil in optatis magis habui, quam videre tandem aliquando, qui omnimodam Philoſophici iſtius ædificii ruinam præventurus, Ariſtotelicam illam Architectonicam, hactenus ſatis perverſam, e Mathematicarum machinarum inſpectione & reſolutione, quibus tota nititur, reſtitueret, modumque poſtea, collapſam fere pretioſiſſimam ſtructuram ab interitu vindicandi, exinde oſtenderet.

14 Et hæc quidem, quæ de Methodo ac demonſtrandi ratione ab Ariſtotele
dicta ſunt, ſatis ſibi conſtant, ut mirer, quomodo NIZOLIUS in libris *de rerum Principiis & vera ratione philoſophandi* omnem demonſtrandi rationem, ab Ariſtotele luculenter adeo traditam, de medio tollere conatus fuerit. Extat enim *libro quarto cap. 3.* de falſa demonſtratione & ſcientia Pſeudophiloſophorum, & ſimul de
15 inutili falſoque poſteriorum Analyticorum libro. * Adverſus illum peculiari
opera ſe diſputaturum promiſit vir ingenioſiſſimus *Leibnizius in præfatione,* quam iteratæ libri Nizoliani editioni præmiſit. Quanta illa ſunt παράδοξα, quum univerſalia in rerum natura negat? quibus ſublatis, demonſtrationis etiam magnam partem tolli neceſſum eſt. Quis ferret Logicam diſciplinam Oratoriæ, Metaphy-
16 ſicam Phyſicæ ſubordinari? quas ſeparandas eſſe ratio ipſa dictitat. * Verum
ille ſtudio partium abreptus multa diſputavit adverſus ipſam veritatis rationem, per occaſionem litis cum Majoragio inſtitutæ. Cum enim Majoragius adverſus Ciceronem quædam ſcripſiſſet, Nizolium prolixam, ſed acerbam, ad ipſum epiſtolam ſcripſit, quam in Bibliotheca Gudiana MStam, ſervari ſupra dixi. Ergo Majoragius *duos Reprehenſionum libros* in Nizolium ſcripſit, qui hos de vera philoſophandi ratione Nizolio extorſerunt. Maluit Nizolius elegantiorem aliquam philoſophandi rationem, abjectis terminis philoſophicis ac barbaris, qui-
17 bus tamen major ſubeſt rerum expreſſio. * Et fuit in multis Nizolio ὁμόψηφος
RAMUS, magnus in re Dialectica non tantum, ſed & in omni Philoſophiæ parte, Novator: novam etenim, ut in ſingulis diſciplinis, ita univer-
18 ſam methodum inſtituit, * de quo tamen ita judicat Verulamius de Augm.
Scientiar. lib. 6. cap. 2. *Methodus veluti ſcientiarum architectura eſt. Atque hac in parte melius meruit Ramus, in optimis illis regulis* (καθόλου πρῶτον, κατὰ παντὸς, κατ' αὐτὸ, &c.) *renovandis, quam in unica ſua Methodo & Dichotomiis obtrudendis.*

Verum-

Veruntamen, neſcio quo fato, fit, ut humanis (ſicut ſæpius fingunt Poëtæ) rebus pretioſiſſimis ſemper adhibeantur pernicioſiſſimi quique cuſtodes. Certe conatus Rami, circa illam propoſitionum lineam, conjecit eum in epitomas & ſcientiarum vada, auſpicato & felicis cujusdam genii ductu proceſſerit oportet, qui Axiomata ſcientiarum Convertibilia facere attentaverit, & non ſimul ea reddiderit Circularia, aut in ſemet recurrentia. Conatum nihilo ſecius Rami in hac parte utilem fuiſſe non inficiamur. Ergo tamen, quæ bona in Ramo habentur, ab Ariſtotele potius tranſſcripta, Verulamio judice, quam ab ipſo excogitata ſunt.
* Methodum quoque Ramæam perpetuis dichotomiis incedentem carpit ibidem 19
in initio capitis Verulamius: *de unica Methodo & Dichotomiis nil attinet dicere: fuit enim nubecula quædam doctrinæ, quæ cito tranſit: res certe ſimul & levis & ſcientiis damnoſiſſima. Etenim hujusmodi homines, cum methodi ſuæ legibus res torqueant, & quæcunque in dichotomias illas non apte cadunt, aut omittant, aut præter naturam inflectant, hoc efficiunt, ut quaſi nuclei & grana ſcientiarum exiliant, ipſi aridas tantum & deſertas ſiliquas ſtringant. Itaque inania compendia parit hoc genus methodi, ſolida ſcientiarum deſtruit.*
* De Ramo & Ramæorum doctrina legi Caſelius poteſt in ſuo Νέῳ & *Prodidaſcalo.* 20
Ceterum ille jam tum Agricolæ & Ludovico Vivi ſuorum philoſophematum originem in multis debuit, de quo nos alio loco plura. * Methodum refu- 21
tavit duobus libris *Everh. Digbæus* Lond. 8. Ann. 1580. editis: qui & *Theoriam Analyticam, viam ad Monarchiam ſcientiarum monſtrantem* Londin. in 4. Anno 1579. edidit.

Doctrinam de Methodo peculiari quadam cura ſibi explicandam ſumpſit 22
CARTESIUS, vir ad Philoſophiam animo acerrimo inſtructus. Totam hanc artem ad quatuor Regulas vocavit, quæ tamen, ſi verum fateri velimus, Ariſtotelis jam tum præceptis continentur. * In compendium traxit *Autor Artis Cogitandi* par- 23
te quarta. Methodum duplicem facit: vel enim veritatem inquirit, eſtque Analyſis, ſive Methodus reſolutionis, quæ dici poterat methodus inventionis: vel inventam docet, & eſt Syntheſis, ſive methodus compoſitionis, quæ & appellari poteſt methodus doctrinæ tradendæ. Integrum corpus ſcientiæ raro analytice tradi ait, cum Analyſis in uſu tantum ſit ad quæſtiones ſolvendas. Atque hic varia quæſtionum exempla proponit, monſtraturus, quomodo in his procedendum: quorum maximam partem excerpſit e ſchedis MStis Carteſianis, quas a *Dn. Clerceliero* habuerant. Multa tum e mathematicis tum e phyſicis adducit pro illuſtratione hujus doctrinæ, quæ ibi cum fructu legi poſſunt. * Nam ceteri Autores Peripa- 24
tetici, qui de methodo tractarunt, parci admodum ſunt in exemplis diſtincte proponendis. Quoniam enim plerique ex illis mathematicæ artis & ſolidioris phyſicæ, & præcipue ἐμπειρίας naturalis rudes fuere, quæ firmiorem ἀποδείξεων fundum huic doctrinæ ſubſternunt, mirum videri non debet, ſi mutilam illam & in multis erroneam dederint. Ceterum nihil pene novi ab illis, qui tamen nova ſe dixiſſe putant, dictum eſt, quod non commoda deductione e principiis Ariſtotelicis arceſſi poſſit.

Digitized by Google

25 Nuperrime eandem doctrinam TSCHIRNHAUSIUS, Academiæ Scientiarum Pariſienſis membrum, via, quoad fieri poterat, expedita & accurata propoſuit, niſi quod veterum præcepta plane ſeponat, ſuumque omnino ductum ſequatur: cujus tamen Regulæ Generales & cum Carteſianis & cum ipſis Ariſtotelicis, quas Guntherus expreſſit, in multis conveniunt. Libri titulus eſt: *Medicina mentis, ſive tentamen genuinæ Logicæ, in qua diſſeritur de Methodo detegendi incognitas veritates.* Editus vero eſt Amſtelodami 1687. ac Regi Galliæ inſcriptus.

26 * Prima parte agit de cauſis, quæ nos in varios errores deducunt; quid proprie nos delectet & quam variæ ſint circa illa, quæ delectant, deceptiones; quod ſit omnium conſtantiſſima delectatio veritatis detectio, atque hujus via per nos ipſos indagari poſſit. Parte ſecunda artis inveniendi generalia præcepta proponit, quibus adjuti nunquam in falſa incidamus, ſed potius veritatem ſemper certo aſſequamur; adeo, ut hiſce mediis absque illo errore ulterius progredi poſſimus, continuo & quantum nobis libuerit, ſemper nova detegendo, ſi modo adſit animus & ſatis temporis nobis ſuperſit ad noſmet ipſos ad id ſtudium applicandos, idque exiguo labore. Excludit hic primo cognitionem illam, qualis ex Locis Communibus, arte Lulliana, Prædicamentis, Locis Topicis, Florilegiis, de re aliqua in pompam potius & admirationem ignorantium hauriri & proponi ſolet: qua nihil ſolidæ veritatis indagabitur, ſed millies ab aliis dicta recoquentur, variis etiam

27 dubiis & controverſiis incerta. * Cum ergo ſolos Mathematicos nullas fovere controverſias videret, aut eas, ſi quæ exurgerent, ſtatim componi hoc indicio judicabat, hos ſolos exoptatam methodum attigiſſe. Illis ergo ſtudiis ſe applicuit, ut videret, unum idem mutatis mutandis in aliis poſſit obtineri; quod

28 ipſi feliciſſime ſucceſſit. * Algebram igitur primum adiit, de qua ita: *cum ego, quam veteres Algebram, recentiores vero Analyſin ſpecioſam vocant, mihi comparaſſem, magna mea delectatione obſervabam, & quod ibi promittitur, non falſo jactari, & revera plus in ea præſtari, quam antehac ulla ſpe conceperam. Licet vero ſtatim non potuerim perſpicere, quomodo idem in omnibus aliis ſcientiis poſſit effici; quia tamen me hactenus præſtantior latebat methodus, in hac ingenium meum colendo vehementer fui occupatus. Ubi eo denique progreſſus eram, ut quendam adverterem habitum, tam in ſolvendis iis difficultatibus ab aliis mihi propoſitis, quam præcipue in iis, quas mihi ipſe formaveram, intimius ſecretam hujus methodi naturam perluſtrando notavi, quicquid ignotum eſt eadem prorſus ratione non ſolum*

29 *in Mathematicis, ſed & in omnibus aliis ſcientiis, poſſe detegi.* * Primo ergo ponit certitudinis humanæ fundamentum illa, in quibus præcipue intellectus operatio manifeſtatur; nimirum quæ a mente noſtra ſtatim ſine contradictione (a cujus ſtudio remotiſſimum jubet eſſe veritatis indagatorem) concipi poſſunt, e. g. Totum parte ſua majus eſſe, in circulo omnes radios abſolute eſſe æquales &c. unde infinitæ aliæ veritates educi poſſunt, ac vice verſa ſequitur, ea, quæ concipi non poſſunt, falſa eſſe. Sed in fundamento illo recte ponendo, ne ab imaginatione decipiamur, præcipit: multa enim tantum imaginatione percipi ait, quorum tamen conceptus certus dari non poſſit, ut in ſonis, coloribus, aqua, aëre, metallis &c. Quare duo criteria diſcernendi intellectus & imaginationis commen-

mendat. 1. Multa experientia & frequenti utriusque differentiam indagare,
quod tamen difficile admodum eſt, nec a quolibet præſtari poteſt. 2. Ut
æqualitatem intelligendi reſpiciamus: nam quæ vere concipimus, ea etiam aliis,
ut nobiſcum concipere poſſint, explicare poſſumus, ut in demonſtrationibus
Mathematicis fieri videmus, quas omnes æque bene intelligunt; cum ea, quæ
imaginatione percipiamus, variis varie, non æqualiter, percipiantur. Neceſſe
proinde erit ſigna dari, quibus certiores fiamus, utrum rem concipiamus, an
imaginemur: nam ex confuſione duarum facultatum illarum maximi naſcun-
tur errores. Format deinde ſibi ipſi varias objectiones, quibus impugnari illa
ſua veritatis criteria poſſunt, ad quas operoſe ac erudite reſpondet. * Hinc 30
disquirit, qua quis ratione ſemper absque errore poſſit progredi nova conti-
nuo detegendo: ubi primo omnes poſſibiles conceptus, quos mentem obſerva-
re poſſe videmus, nobis magno acquirendos ſtudio ſuadet: ex iis definitiones pri-
mum fabricandas docet, e definitionibus proprietates educit, quæ appellat Axio-
mata: ex definitionibus inter ſe omnibus modis junctis veritates derivatas exſtruit,
quas Theoremata vocat. * Definitiones a nobis formari poſſe demonſtrat, & ut 31
definitio aliqua bona ſit, primum rei, quæ concipitur, formationis modum, quam
generationem vocat, conſiderare nos jubet, atque ex ea definitionem adornare.
* Quod ut eo promptius fiat, tres Regulas generales ponit; quarum *prima* eſt de 32
rebus cogitatione ad ſua ſumma genera deducendis, cum quibus cuncta entia di-
verſam naturam, h. e. nihil commune ac diverſam generationem habere obſervan-
tur vel concipiuntur. * Conſtituit autem tria cogitationum genera circa Imagi- 33
nabilia, Mathematica, Phyſica, ad quas claſſes omnia entia reduci poſſint. *Se-*
cunda regula eſt: omnibus ad ultima genere reductis obſervandum eſſe, vel ratio-
ne vel experientia, quæ in quolibet genere ea ſint, quæ omnibus ſingularibus
concipiendis ſemper adſint. *Tertia* regula eſt: omnes conceptus formatos ſic
eſſe ordinatos, ut ſibi ſuccedant juxta numerum, quo plura poſſibilia ſeu ele-
menta ſuccedere expoſcunt. Prima elementa Imaginabilium, quæ ſenſu perci-
piuntur, conſtituit fluida & dura, Rationalium puncta, rectas atque curvas, Rea-
lium, materiam, motum & quietem, ſine quibus nihil amplius concipi poſſit.
* Hinc ad Axiomata & Theoremata fabricanda procedit, ac magnam exemplo- 34
rum e Geometricis petitorum copiam ſubjungit, quibus præcepta ac regulas
ſuas illuſtrat, adjectis nonnullis phyſicis demonſtrationibus de Montibus arden-
tibus, quæ ex eodem fonte promanant, quam methodum ex Algebra primum
deductam vehemennter extollit. *Hæc eſt,* inquit, *nec ulla alia exiſtit methodus,*
quæ omnes, qui Algebræ ſtudent, utuntur, & cujus ope talia ſolvuntur problemata, quæ
cuivis humano ingenio indiſſolubilia primo intuitu videntur: propoſito enim problemate, res
integra quaſi jam inventa ob oculos ponitur, ut ita clare appareat, quænam res hic ſibi
invicem conjungantur: harum naturæ ſeu definitiones vel jam notæ ſunt, vel re ipſa ex-
hibentur; deinde unaquæque diverſarum naturarum ſeorſim expenditur, & per diverſam
æquationem ſimpliciſſimis, quantum fieri poteſt, characteribus exprimitur: tandem ſin-
gulæ

Digitized by Google

gulæ harum æquationum varie inter ſe tamdiu comparantur ſeu junguntur, donec unica inde oriatur æquatio, cui hæ naturæ quæ ante diverſis æquationibus exprimebantur, incluſæ, hoc eſt, omnes ſimul junctæ ſint, & quæ proinde clare oſtendit; quo pacto propoſita quæſtio ſit ſolvenda. De hac Algebra ſpecioſa *Carteſius, Beaumontius, Vieta,*
35 *Schootenius* pluribus agunt. * Hinc procedit ad illam tractationem, qua ratione veritatis acquiſitio exiguo labore perficiatur: quod ut fiat, omnia impedimenta primum removet, in quibus *primum* locum tenent errores, in quorum originem inquirit, ac quædam ejus rei in imaginabilibus, rationalibus, ac realibus enumerat. In realibus ſubtiliſſimos errores vocat, quando cum realibus Imaginabilia confunduntur, quod in principiis naturæ ponendis a ſubtiliſſimis noſtri temporis Philoſophis factum; atque inde varias enatas ſectas, & multa dominari etiamnum præ-
36 judicia oſtendit; * Quorum remedium quærit 1. in accurata operationum intellectus ab imaginationis operationibus diſtinctione. 2. In eo, ut intellectus in veritate inveſtiganda adjuvetur ab imaginatione directa a bona indagandæ veritatis methodo. Inſigne enim, & ſupra quam credi poteſt, utile adjumentum in indaganda veritate intellectui adferre ait imaginationem bene gubernatam. Adjumentum autem hoc eſſe 1. a vocibus. 2. a characteribus. 3. a motu. 4. ab externis experimentis. Hoc modo imaginationem hoſtem intellectus, & noxiam ei, conciliari poſſe contendit, ut impoſterum ad eundem poſſit collineare ſcopum.
37 * *Secundum* impedimentum eſt, quod, quæ cognita ſunt, non magnifaciamus, nec attente meditemur; cujus remedia quoque proponit. *Tertium* impedimentum illi eſt, quod nimis ad utilitatem alicujus notitiæ reſpiciamus; contentos enim nos eo ſolo eſſe jubet, quod novam quandam veritatem detexerimus: niſi enim ita faceremus, viam ad utiliſſima quæque nobis occluſuros. Præclaris hic exemplis demonſtrat exiguam naturæ potentiam, quæ in abſtractione ſua parum utilis videtur, in progreſſu & applicatione infiniti uſus eſſe, quod pateat magnetis, vitri, nitri & ſulphuris uſu, quorum ſubjectorum varia applicatione ſtupendæ operationes ſucceſſu temporis ſint productæ. Quis enim crediſiſſet, ſola aciculæ magneticæ directione ad Septentrionem multorum aureorum milliones lucrari, orbem novum detegi potuiſſe? Ac talia infinita excogitari e leviſſimis & con-
38 temtis vulgo experimentis poſſe certum eſt. * *Quartum* impedimentum indiſpoſitionem noſtri facit, qua non ſemper apti ſumus ad veritatem inquirendam; cujus varia remedia recenſet. *Quintum* impedimentum illi eſt eruendarum veritatum nimis longa ſeries; cui remedium e partitione operis bonoque ordine & numero quærit. Ejus exempla recenſet, & elegantiſſima diſſertatione oſtendit, quomodo imaginatio extendi poſſit, ut uno folio comprehendere poſſimus integro libro materiam præbitura. Imaginationem vero extendi converſatione cum doctis, & colloquiis mutuis, ubi tum omnia, quæ inciderunt, ſtatim conſignanda ſunt; lectione eorum, quæ in illo genere ſcripta ſunt a viris do-
39 ctis. * Et ſane quantum converſationi tum cum viris doctis, tum peregrinis, tribuendum ſit, *ſuperiore libro ſingulari capite* diximus, & ſingulari libro gallice ſcripto de *l'utilitè des voyages Baudelotius de Dairval*, Pariſ. A. 1686. edito prolixe

Digitized by Google

prolixe declarat: ubi de uſu & commodis peregrinationis in antiquitatum inda-
gandarum ſtudio multa differit, ac exempla varia novarum in iis obſervationum
congerit. * Eandem operam in variis literariis monumentis per Italiam conqui- 40
rendis impenderunt *Joannes Mabillon & Michaël Germain*, Presbyteri, qui illa libro
ſingulari, cui titulum *Muſei Italici*, Pariſ. Ann. 1687. editi, fecerunt, collegerunt.
Huic in formatione prudentis magiſtri, quomodo imaginatio noſtra ab ipſa pueri-
tia augeatur, copioſa & erudita diſſertatione exponit; qua de re in ſequentibus
plura. * *Sextum* impedimentum ponit, quod commoditate ſæpe deſtituamur ad 41
effectum deducendi ea, quæ ad executionem in veritatis acquiſitione requiruntur,
certis vitæ negotiis adſtricti. * Cui remedium hoc opponit, ut ſemper noſtram 42
in ſtudiis inclinationem ſequamur, ita quicquid aggrediemur, facillimum fore, ac
multa nos effecturos ait. * Parte tertia de methodo detegendi incognitas verita- 43
tes agit, quam inſtituit 1. reſpectu noſtri, ſi noſtras inclinationes, ut jam ante di-
xit, ſequamur. 2. reſpectu ſcientiarum, quarum cognitio magis neceſſaria eſt,
quam aliarum, quibus magis delectamur; ut ſtudia mathematica, quorum cogni-
tione ad methodum diſcendam magis indigemus, licet aliis magis delectemur:
hæc enim viam omnibus ceteris ſternunt. 3. reſpectu ſcientiæ, quæ ſummam de-
lectationem omnibus afferret, modo ipſis eſſet nota. Per quam Phyſicam intelli-
git, quam vocat ſcientiam univerſi accurata mathematicorum methodo a priori de-
monſtratam, & evidentiſſimis experientiis ipſam imaginationem convincentibus a
poſteriori roboratam. * Ita librum hunc ſuum concludit, & ſpecialiora de arte in- 44
veniendi præcepta promittit, quæ ut in lucem vir ingenioſiſſimus proferat, vehe-
menter optamus.

In doctrina de methodo multa quoque magnus ſcientiarum amplificator 45
BACO VERULAMIUS inveniſſe ſibi nova viſus eſt; ſed non ſatis illa diſtincta
atque ad bene ordinatas regulas revocata Quare obſcura pleraque ſunt, & pla-
niorem explicationem requirunt. * Diſtinguit ille *lib. 6. de augm. Scient. cap. 2.* Me- 46
thodum in initiativam & magiſtralem: illam dicit, quæ ipſa ſcientiarum myſteria
recludat & denudet; altera illi eſt, quæ uti iis docet, & ulteriorem progreſſum
ſibi propoſitum habet, atque telam a priori traditam pertexendam docet. Vocat
eam Traditionem Lampadis, ſive Methodum ad filios, quam eleganter his verbis
deſcribit: *Artibus idem uſu venit, quod plantis: ſi planta aliqua uti in animo habeas, de
radice quid fiat, nil refert; ſi vero transferre cupias in aliud ſolum, tutius eſt radicibus uti,
quam ſurculis. Sic traditio (quæ nunc in uſu eſt) exhibet plane tanquam truncos (pul-
chros illos quidem) ſcientiarum, ſed tamen abſque radicibus, fabro lignario certe com-
modos, at plantatori inutiles. Quod ſi, diſciplinæ ut creſcant, tibi cordi ſit, de truncis mi-
nus ſis ſollicitus; ad id curam adhibe, ut radices illæſæ etiam cum aliquantulo terræ adhæ-
rentis extrahantur. Cujus quidem generis traditionis, Methodus Mathematicorum in eo
ſubjecto ſimilitudinem quandam habet; generatim autem non video quid aut in uſu ſit,
aut quid quis inquiſitioni ejus dederit operam; proinde etiam inter deſiderata numera-
vimus.* Diſcrimen porro facit inter Traditionem per Aphoriſmos & Methodi-

cam. Illam laudat, quæ multa ſæpe in receſſu habeat: Aphoriſmi enim ex medullis & interioribus ſcientiarum conficiuntur, & magnam notitiam præſupponunt; nam abſcinditur illuſtratio & excurſio, deductio, connexio, varietas, exemplorum deſcriptio practicæ. Traditio Methodica ſæpe ſpecimen artis oſtendit; ſed ſi ſolvantur, ſegregentur & denudentur pleraque, ad nihilum recident. Narrat aliud methodi diſcrimen, cum ſcientiæ traduntur per aſſertiones adjectis probationibus, aut per quæſtiones una cum determinationibus. Diſtinguit inter methodum univerſalem & particularem, ſubjectæ materiæ, quæ tractatur, accommodam. Nam ut Topicas particulares ad inveniendum excogitavit Verulamius, ita methodos particulares ad tradendum adhiberi vult. *Videmus enim*, inquit, *nimium generalia (niſi deducantur) parum informare; quin potius hominum practicorum ludibrio ſcientias exponere, cum nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelii uni-*
47 *verſalis ad viam monſtrandam, quæ Londino ducit Eboracum.* * Hæc quaſi nova quædam de methodo proponit Verulamius, quæ ab aliis notata non fuerunt. Verum in iis non video, quid magnopere adjuvare vel docentes vel diſcentes poſſint: nihil enim hic ex ſtabilibus ſolidisque principiis deductum eſt.

48 Illud e veterum inſtituto commode notavit, eſſe quandam Methodum Exotericam & Acroamaticam, ut illi libros ſcripſerint alios Exotericos, alios Acroamaticos. Acroamatica Methodus ſive Ænigmatica veteribus in uſu fuit, cum ſecretiora ſelectis autoribus proponerent. Illa Pythagoræ, illa veterum Cabaliſtarum, informandi ratio fuit, qui per numeros ac ſymbola occultarum ſcientiarum myſte-
49 ria tradebant. * Quod Pythagoras numeris multas occultas doctrinas complexus fuerit, nunc eo minus dubitabimus, cum videamus hodie numerorum figuratorum beneficio intricatiſſima problemata ſolvi poſſe. Nihil enim refert, quibus
50 notis animi ſenſa explicentur, an literis, an aliis quibuſdam characteribus. * Et fuit ſane, teſte *Ghilino* in *Theatro hominum literatorum* pag. 219. THEODOTUS OSIUS, qui librum ſcripſit, cui titulus: *Meditationes Rhythmicæ in duas partes diſtinctæ, quarum una theoreticam, altera practicam facultatis ſciendi per numeros, ſive reſtitutam Pythagoræorum doctrinam pollicetur;* qui an editus liber nunc ſit, ignoro: nam ex præfatione libri ejusdem Autoris, qui inſcribitur *Novarum opinionum & ſententiarum Sylva*, quo multa continentur nova de rebus nonnullis & abſtruſiora cogitata, apparet, tum, cum liber ille ederetur, nondum fuiſſe publicatum In iſto vero libro aliqua hujus commatis ſæpe habentur, ut in capite 61. Autoris iſtius ſenſum & doctrinam Typographus in illa præfatione ad Lectorem pluribus expoſuit: *Obſervabit lector, eum in his ſcrutiniis non uſum ſcholaſticis argumentis, neque vulgaribus ratiociniis, attamen nec etiam ſimpliciter opinatum fuiſſe, neque ex ſolo mentis diſcurrentis impulſu ſenſiſſe, ſed mathematicis aliquando, & ſæpe metaphyſicis argutiis, quæ melius ad demonſtrationes impellunt, ſi bene a ſenſibilibus abſtractæ transferuntur ad intellectualia ſua. Ad quæ dedit animum diuturnum ferme & longi temporis ſtudium, quo indulgens applicuit naturæ & proprietati numerorum abſtractorum a corporibus, & qui ſolo intellectu percipiuntur.*

Quorum

Digitized by Google

Quorum doctrinam habemus profeſſos fuiſſe Pythagoraos, at non poſteris tradidiſſe, ſive exaltatione famæ ſuæ, ſive potius veneratione doctrinæ, quam tanquam ſuper humanitatem excellentem ab aliis humanitatis ſtudiis cenſerent ſeparandam. Quod tamen de hac rimatus autor ſcripturis conſignavit, nondum prodiit in lucem; unde cum aliqua ab ipſa eruta legantur in hoc libro pro fulcro aliquot ſenſuum ſuorum, poterit lector vel eis fidem impartiri, vel præterire, judiciove ſuo probare reprobareve, dum unicuique homini quodlibet ſibi opinari licet.

Ab hac Pythagoræorum philoſophandi ratione non aliena illa Chinenſium videtur, qui per lineas certo modo figuratas non phyſica tantum, ſed & moralia, politica & omnium ſuperſtitioſarum artium principia, complexi ſunt, certa & immota aliqua ſerie, in numeris tamen & proportionibus fundata. Propoſuit illa MARTINUS MARTINIUS in *Hiſtoria Sinenſi libro 1.* & nunc ex ipſis Confucii fontibus eam doctrinam in Europa juſſu Regis Galliæ quatuor Societatis Jeſu Patres Ann. 1687. publicarunt. Videatur *Confucii iſtius Proœmialis declaratio. Part. 1. paragraph. 6.* * Omnium rerum duplex materiale conſtituunt; Perfectum, quod notant linea longa continua; Imperfectum, quod linea interrupta exprimitur, quæ ex Chao proveniunt, (agnoſce hic formam & materiam.) Hæc principiorum quaſi duo maria in alia duo minora diviſa cum eadem ſecretione perfecti & imperfecti, quæ quaſi quatuor elementa ſunt. Ex his porro octo pari modo diviſa extitere, octo abiere in ſedecim, illa in 32. hæc in 64. & tandem in multa minuta quaſi fluentia rivuloſque, ſervata ſemper primæ diviſioniſque atque ſecretionis norma. Illa duo principia, quatuor imagines ex duobus principiis natæ; octo figuræ ex quatuor imaginibus promanantes; 64. figuræ, quibus liber mutationum comprehenditur, illic in tabula exhibentur, adjectis nominibus ſubjectorum naturalium. In his figuris ac lineis ad Philoſophicum ſenſum explicandis, mirum eſt, quam ſolertes ſint Chinenſium philoſophi. Moralis illa atque politica explicatio Confucii, quam illic adducunt hujus libri concinnatores, plena profecto pulcherrimorum ſenſuum eſt, quæ perpetua ſerie ex illarum ductu ac nexu evolvitur. Imaginibus illi & numeris Πυθαγορίζειν ante ipſum Pythagoram videntur. Mirum certe videri poſſit, quomodo in illas ſpeculationes primi devenerint Chinenſes; nam Confucius, qui annos 551. ante Chriſtum natum vixit, hæc ex antiquiſſimis Autoribus ſe conſignaſſe ſcribit. In omni pene gente talia obſerves, cum rerum cauſas indagant, præcipue in Orientalibus, quibus omnis Philoſophia ænigmatica eſt. Indagatione ſcilicet ducuntur ad neſcio quæ abſtracta, quæ vel per numeros vel figuras utcunque exprimunt. Cum enim videat mens humana, quædam eſſe illis corporeis altiora, ac poteſtates quaſdam hæc inferiora ſub ſe continentes, nihilque in natura norit magis abſtractum a rebus, Spirituum vero nullam habeat notionem, ad numeros & figuras dilabitur, eaſque vel ut cauſas, vel ut ſigna quædam rerum archetypa pro veris cauſis venditat. In quibus omnibus non quidem adeo certi quid deprehendimus, ut pectus ſaturare poſſimus, aut aliqua ſuper hoc fundamento exſtruere; ſed arguunt tamen illud, ferri natura ſua animos ad generales quos-

51 52

Digitized by Google

quosdam conceptus & naturas rerum ſpirituales ſeu æternas; quas etſi explicare conceptibus idoneis non poſſunt, ſufficit tamen, eorum conceptuum umbras quaſi
53 inhærere menti. * Laudari certe ex eo Chinenſium ingenia debent, qui dudum ante Pythagoram & Platonem neſcio quid illi Philoſophiæ ſimile animo ſpeculati ſunt. Pythagoræi enim & Platonici ab Ægyptiis, ut puto, edocti, ad efficientem cauſam potiſſimum reſpiciunt, & Phyſicam quandam Metaphyſicam, ut Verulamius vocat, profeſſi ſunt. Si vero accuratius rem penſitaverimus, non videntur hæc temeraria aliqua ratione, ſed ſummo conſilio, a principibus Chinenſium philoſophis excogitata. Vix enim in umbraticis illis conceptibus rectus obſervari ordo poſſet, ni clariores ideæ illos primum produxiſſent, ut pro ſignis & notis inſervirent iis, qui ad occultam hanc Philoſophiam admittendi aliquando erant.
54 * Occultiorem autem fuiſſe illis in phyſicis doctrinam, qualem Ægyptii olim profeſſi ſunt, ac mille fabulis involverunt, ut tot viri doctiſſimi & nuper Cl. Tollius luce meridiana clarius oſtenderunt, totus ille iſtius philoſophiæ nexus oſtendit, in cujus explicatione mire ſe torquent, qui ad omnia alia dilabuntur, interpretes. Si enim illud univerſale principium, quod illi *Li* appellant, & de quo tam intricata illi proponunt, recte penſitaveris, nil in illo aliud notatum obſervabis, quam illud univerſæ naturæ *πρῶτον ἐνεργητικὸν*, quod omnia miſta ſolvit, vinculisque ſuis ligat; de quo tot miracula prædicant occultioris Phyſicæ magiſtri. Conferatur procemialis declaratio *partis ſecundæ paragraph. 1.* libri citati, & miraberis, quam hæc cum Chymicorum doctrina conveniant. Illorum ſenſum non ceperunt, qui illa interpretati ſunt. Eſt illud Chinenſium *Li* nihil aliud, quam illa Cabaliſtarum linea viridis, quæ ubique gyrat. Fuiſſe vero apud illos Chemiæ ſcientiam vetuſtiſſimam notius eſt, quam ut in dubium vocari debeat.

55 Ad Ænigmaticam illam Methodum Cabaliſtarum Hebræorum doctrina referenda eſt, de qua nos *lib. 1. cap. 10.* De tali Methodo univerſali Cabaliſtica, qua *Picus Mirandula* uſus ſit, & ad faſtigium ſcientiarum omnium pervenerit, multa quoque mirifica narrat *Fichetus* libro de arcana ſtudiorum methodo pag. 27. *Hujus myſterii*, inquit, *ea vis eſt, quam in Cabala triginta & quinquaginta portis intelligentiæ ex arcanis Hebræorum eruit Reuchlinus, ut ſcientiam rerum omnium & mundum doctrinarum univerſum quaſi viva in tabella depictum ſubjiciat oculis, ordine plane admirabili. Denique continet omnia, & ſingula, ſingulaque ut omnia & omnia ut ſingula ad amuſſim explicat, efformatque illum, quem deſideramus, hominem, ex omnibus conflatum compoſitumque diſciplinis.* An ad illam methodum quoque reſpexerit Agrippa, an ſubtiliorem & diviniorem velit, & quæ ex afflatu doctos formare
56 poſſit, de qua nos *lib. 1. cap. 12. §. 3.* aliis conjiciendum relinquo. * De Cabala veteri notiſſimi ſunt præter ipſos Hebræos, *Reuchlini, Joannis Pici, Hackſpanii, Buxtorffii, Hottingeri,* aliorumque labores. *Gaffarellus* Indicem Codicum MStorum Ca-
57 baliſticorum, quibus uſus eſt Picus, edidit Pariſ. 1651. * Hujus Hebraicæ methodi reliquias ſe dare venditat PAULUS SCALICHIUS in *Epiſtemonis Catholici* libro

libro 12. qui inſcribitur: de *Revolutione Alphabetaria, ſive perfectiſſima ad omne genus*
ſcientiarum methodo, quam ante 12. annos ad Carolum Auſtriæ Archiducem ſcripſe-
rat, ſed alia plane ratione inſtitutam, ut conferenti patebit: etſi hanc poſteriorem
ſuam ipſe, ut perſpicaciorem priori præferat in recentiori illa editione; in qua
perpetuo dialogo omnia tractat, cum in priori per capita procedat, ac pluribus
exemplis ſuam doctrinam illuſtret. * Hanc ille artem miris modis illic extollit: 58
laudat ibi Petrum Daguinum Mediatum, virum tota Italia celebratiſſimum, qui
37. ætatis anno, cum vix prima hauſiſſet literarum elementa, ſeptem tantum
menſibus huic artificio incumbens, omnibus doctiſſimis viris miraculo habitus
ſit; Jacobum Januarium, qui cum ſeptem egiſſet luſtra a literis penitus alienus, in
tantum hac arte profecerit, ut nulli doctorum hominum ſit poſtponendus. Lau-
dat Ferdinandum Cordubam Hiſpanum, Raimundum de Sabunde, Jacobum Fa-
brum Stapulenſem, Carolum Bovillum, qui omnes hac arte profecerint; An-
dream, Petrum, Jacobum, Fratres Canterios, qui unica cum ſorore primi adhuc
decennes in omni diſciplinarum genere egregie diſſeruere; e quibus alter Corne-
lii Agrippæ præceptor fuerit, cujus eruditionem nemo ignorat. * Hanc artem 59
corrupiſſe ille ait *Raimundum Lullium*, ab Hebræis acceptam: quod ſi verum eſt,
fortaſſis non de nihilo eſt, quod ab Arabibus eam deſcripſiſſe quidam opinati ſunt,
qua de re ſupra diximus. Hujus artis corruptæ Lullianæ imitatores omnes fuiſſe
dicit, excepto Pico Mirandulano & Capnione Phorcenſi, ex quorum monumen-
tis ſe illam reſtauraturum promittit. *Niſi quiſquam,* inquit, *inde jecerit fundamenta,*
fruſta illa Lulliana diſpoſitione laborabit; quam & nos ad Hebraicam veritatem dum enite-
remur ante luſtra tria reducere: ſicut etiam publicis typis Oporini excuſa proſtat: parum
plus effecimus, quam vel Lullius ipſe, vel Agrippa. Reliqui enim ut Lavinheta & his ſimiles
nedum barbari vocibus, ſed re ipſa quoque ſunt: licet ſua ætate ſummæ admirationi fuerint,
& aliquid in ſpeciem præſtiterint; ſed quod ad ſolidam eruditionem pertinet, nihil
in illis ingeniis deprehendes. * Hujus artis procul dubio præceptis aliquis 60
Theophraſtus Renaudotius, Medicinæ Doctor in Gallia pueros inſtituit, ut intra an-
num & in Latina lingua & in artibus liberalibus ad omnium interrogata reſpon-
derent, cujus rei hiſtoria exiguo libello cum ipſo examinis actu ac ſubſcriptione
teſtium Anno 1636. publicata eſt. * De hac, utut ſecreta, ſciendi & diſſerendi 61
methodo, ſive Lulliana, ſive Cabaliſtica reformata, ego tamen illud Budæi libro
de Philologia fol. 63. dixerim: *artis ad naturam eſt quædam imitatio, non æquiparatio.*
Sunt enim longe uberiores venæ naturæ atque capaciores, quam loculatæ illæ ſedes artificis in-
ventionis, magisque eſt ars naturæ felicis & beatæ accurata adjutrix ad delectum, ſi quid
hac in re mei judicii eſt, quam ad copiam prolixa, ſuppeditatrix & magnifica. Excu-
tiant illa Hebræorum ſacra, qui eas literas rectius intelligunt; certe plura in
Cabalæ miſteriis latent, quam ſola illa Scalichio adeo celebrata methodus:
rerum enim occultarum in iis theſauri ſunt, unde in ceterarum gentium fun-
dos tot rivi defluxerunt. In Orientalibus ſupereſſe in hunc usque diem plu-
rima abſtruſæ ſapientiæ momenta, non ego dubitarim. * Ad illa forte 62

Ddd 3 reſpe-

reſpexit *J. Cæſ. Scaliger*, cum *in Hipponacte ſuo* pag. 403. querelam illam de ſuis ſtudiis inſtituit:

Plus pœnitet me temporis, quod impendi
In Grammatiſtas & leves locutores,
Vanas poëtarum atque perditas nugas,
Quam barbarorum quæ leguntur in libris.
Hæc eſt mearum tota ſumma ſummarum,
Stultum ac ſupinum, plumbeique delirii,
Rebus relictis conſeneſcere in verbis.

63 Hujus Cabaliſticæ doctrinæ recentiores Scriptores aliquot in folio voluminibus collecti ſunt; in quibus eſt *Ricii de Agricultura cœleſti*, *Franciſci Georgii Harmonia mundi*, quibus multa e natura ſonorum ad Philoſophiam & Theologiam applicantur. Sed de iis verum eſt, quod Verulamius ait loco ſupra citato. *Hoc Acroamaticum ſive Ænigmaticum docendi genus poſterioribus temporibus dehoneſtatum eſt a plurimis, qui eo tanquam lumine ambiguo & fallaci abuſi ſunt ad merces ſuas adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus videtur, ut traditionis involucro vulgus, profanum licet, a ſecretis ſcientiarum ſummoveretur, atque illi tantum admitterentur, qui per manus Magiſtrorum parabolarum interpretationem nacti ſint, aut proprii ingenii acumine & ſubtilitate intra velum penetrare poſſint.* Quandam ex Cabala Theo-philoſophica miſtam doctrinam profitentur, quæ e Paracelſi, Weigelii, Guthmanni, Bœhmii, Fratrum Roſeæ Crucis ſchola ſcripta
64 prodierunt. * Eſt his quoque annumerandus ROBERTUS FLUDDIUS, Anglus, mirabilis ingenii homo: multa enim e Cabaliſtis, ex numerorum doctrina, Tetragrammati admirabili poteſtate, atque ſacris literis, ad rem naturalem applicat, & ſui
65 ſenſus quoddam Syſtema Phyſicum ex illis conficit. * In mathematicis multa egregia invenit, in quibus admodum operoſus fuit: nulla enim Matheſeos pars eſt, quam ille non attigerit in libris ſuis, Mechanices peritiſſimus, ſuperſtitioſas etiam artes diligenter excoluit, quarum hyperaſpiſtes eſt, quas ipſe etiam exercuit per omnia divinationum genera. E thermoſcopio, ſeu vitro, ut vocat, Calendario omnium phænomenorum naturalium rationes, & totius mundi conſtitutionem, explicare laborat; quod inſtrumentum ex ipſo Moyſe deducere vult, atque ſe inveniſſe illud in Codice quodam, ante 500. annos ſcripto, graphice delineatum. Spiritum huic vitro incluſum illi, qui mundi magna machina concluditur, proportione reſpondere ait. Quare & omnes circulos cœleſtes & plagas in illo præfigurat. Ex eo quoque de natura morborum judicat: hominem enim ut microcoſmum cum macrocoſmo & hoc inſtrumento, ac ſpiritum vitro incluſum cum ſpiritu corporis noſtri comparat. Hieroglyphicum morborum corporis & animi typum eo in inſtrumento ob oculos ponit: ſimiliter & urinarum borealium & auſtralium ſcalam in eo repræſentat, uroſcopiam convertens in uranoſcopiam. Quare mirabiles morborum definitiones extruit in libro ſuo de *eſſentia Morbi.* Morbi autem illi inter meteora referuntur, atque a ventis (quos Spiritus & Angelos facit) or-

tum

Digitized by Google

tum habere tradit. Quam ſuam ſententiam ut ſtabiliat, SS. literarum, Galeni & Hippocratis autoritate ſæpe abutitur. Ratione itaque totius macrocoſmi morbos dividit in empyreos, æthereos, elementares, in plaga ſeptentrionali procreatos, tenebroſos ex plaga occidentali ortos, præternaturales, æſtuoſos, ad plagam meridionalem ſpectantes. Cauſas morborum pleraſque externas facit, a ſeminario meteororum & a victus ratione. Tu mihi vide lepidum illud ſanitatis munimentum, quod *libr. 4. Myſter. Morbor.* extruit, ubi & dæmones morborum architectos una cum ipſis morbis depingit; quibus adjunguntur etiam Angeli ἀλεξίκακοι, omnes
nominibus ſuis appellati. * Scripſit etiam librum, cui titulus: *utriuſque Coſmi, ma-* 66
joris & minoris, Metaphyſica, Phyſica & Technica, ubi poſitis ob oculos ſchematibus ipſum opus creationis demonſtrare laborat. Multa quoque de Muſica mundana e Monochordi contemplatione philoſophatur. De quibus omnibus alibi plura.

Sed mittamus illam methodum, quæ admirationi potius excitandæ, quam ve- 67
ritati inquirendæ inſervit, ac procedamus ad methodos particulares ſcientiarum, in quibus non convenire poſſe earum doctores, mirum non eſt, cum in univerſali non conveniant: qua ſemel recte ſtabilita, non multum erat de particularibus laboran-
dum. * Certe Autor Medicinæ Mentis ut rem inutilem habet ipſarum ſcientia- 68
rum & methodorum multiplicationem; cujus hæc verba part. 2. p. 23. *Veri Philoſophi Philoſophia ſive unicum ſtudium eſt ars inveniendi. Si hæc, de quibus modo ſum locutus, animadvertiſſent, ſimul vidiſſent non tot dari diſciplinas, quot ipſi profitendo enumerant, ſed tantummodo unicam, unde omnia, quæ ſciri datum eſt, derivantur; quæ eſt ars ſæpius memorata, inveniendi per nos ipſos. Hanc qui ſibi comparavit, omnes alias bonas ſcientias una cum ea ſibi acquiſivit, aut ea abſque alterius adjumento ſemper ſibi acquirendi potentiam habet: quin omnes utiles ſcientiæ, quæ ab aliis præter hanc ſtatuuntur, non niſi hujus artis ſpecimina ſunt. Ab hac ſcientia vulgares philoſophi longius remoti ſunt, quam vulgus exiſtimat. Qui de ſcientiarum vanitate ſcripſerunt, non in eo erra-runt, quod iſtorum philoſophorum ſcientias ad catalogum vanarum ſive inutilium relegarunt, ſed in eo, quod ex mera ignorantia (uti perfacile quis videbit, modo eos autores vel paululum perluſtraverit) omnes omnium philoſophorum ſcientias ſine ullo diſcrimine eadem cenſura notarunt.* * Verum tantum abeſt, ut convenientia in methodis par- 69
ticularibus ſit, ac eadem via omnes incedant, ut pene ſinguli ſibi ſemitam ſapiant, & quot capita, pene tot ſenſus ſint, magno argumento, etiam illa ab Ariſtotele tradita analytica parum inſtructos eſſe pleroſque. Non eſt hujus loci, omnes illos recenſere Autores, qui diverſa in diſciplinis methodo uſi ſunt;
de eo enim in *Polyhiſtore Philoſophico* plenius agetur. * Quidam Encyclopædi- 70
am uno complexu & ſub una quaſi ſcientia generali tradiderunt, ut fecit SORELLUS in libro Gallica lingua ſcripto, cui titulum Scientiæ univerſalis (*Science*
univerſelle) fecit. * Sub generali & corporalium & ſpiritualium rerum diviſio- 71
ne omnem philoſophiam comprehendit. In quatuor tomos dividit. In *primo* agit de Terra, Aqua, Aëre, Cœlo & Aſtris: *ſecundo* de Meteoris, Lapidibus, Metallis,

Metallis, Plantis, Animalibus, Anima hominis, Angelis & DEO: *tertio* de uſu, melioratione, perfectione & imitatione rerum in mundo: *quarto* de uſu idearum, quæ producunt ſcientias & artes, de linguis, ſcriptura, numeris. Addidit his refutationem errorum vulgarium tractatumque, in quo examen Encyclopædiarum inſtituit, ſuique conſilii rationes in concinnatione hujus ſcientiæ univerſalis exponit. Verum præcipuos aliquos tantum recenſet, ac non paucos omittit. Sciagraphiam ac rationem ſui Operis in fine Bibliothecæ Gallicæ tradit. Ceterum & alia, quæ pro ſubſidiis ſcientiæ univerſalis inſervire poſſunt, in tractatu Gallico de *perfectione hominis*, quem in Germanicam linguam Baro de Stubenberg convertit, Norimbergæ An.
72 1660. editum. * Sunt, qui ſub ſchemate fabulæ amatoriæ univerſam philoſophiam tractant, quod fecit *Martianus Capella libro de nuptiis Philologiæ & Mercurii &*
73 *ſeptem artibus liberalibus*, in quem autorem Grotius annos 14. natus ſcripſit. * Non multum diſſimilis argumenti eſt fabula illa, ab Anglo quodam inventa, & in linguam Belgicam translata, ac Amſterodami 1668. edita. Titulus eſt: *De vermaakelcke Hiſtorie Zee en landt-Reyze van Euphues, ofte een Ontleedinge des Vernufts.* Proponitur hic ſub ſpecie Hiſtoriæ fictæ ratio converſandi ac educatio nobilitatis eruditæ methoduſque ſtudiorum inſtituendorum. Voluerunt illi Autores utile dulci miſcere; cumque præcepta nuda ſeveritate ſua ingrata ſint, hac nova ſpecie veſtita illa magis forte arridebunt. Verum ut illa Sorelliana methodus hiſtorica, ita hæc
74 Poëtica & comica eſt. * Scientias & diſciplinas particulari methodo tractatas uno
75 volumine congeſſit JOH. HENRICUS ALSTEDIUS. * Operoſa fuit illius viri diligentia, non tantum in conſuetis diſciplinis in compendium redigendis; ſed etiam in novis inveniendis. Valde enim largus eſt in titulis novarum artium, quos effinxit interdum, ut nova res videretur, quæ in aliis diſciplinis jam tum pertractata erat, pertractari & debebat. Nam ſi quis de partibus omnium diſciplinarum ſingulares diſciplinas conficere velit, ut faciunt ejus exemplo nunc multi, non dividere accurate & methodice, ſed diſcerpere diſciplinas videretur. In uno objecto multa nova formalia conſiderari poſſunt, neque ſtatim nova inde diſciplina formanda eſt. Atque hinc factum eſt, ut, cum Alſtedius nimiam diligentiam affectaret, negligentior fieret. *Gatakerus in præfatione Cinni ſui* parum magnifice de hoc Opere ſentit. Neque ego ſuaſerim inde quis Philoſophiam diſcat: ſuam enim quandam methodum ſequitur a publica & uſitata diverſam, & uni diſciplinæ detrahit ſæpe, ut eo locupletiorem diſciplinarum orbem habeat. Hinc quas ſucci
76 plenas habere poterat, reddit ſua curatura junceas. * In nonnullis tamen laudanda ejus eſt diligentia, qui primus tentavit artes mechanicas ad ſua redigere principia, & ſub forma diſciplinæ proponere; non plene quidem, prout rei conditio poſtulabat: ſed laudabile tamen erat prima ejus rei lineamenta duxiſſe; quæ an recte ducta ſint, nunc quidem non diſputo. Solet per canones procedere. Iſtarum vero artium principia more mathematico eſſent proponenda. Sunt enim mathematicæ propagines; ac optandum eſſet, ut aliquis emunctioris naris Philoſophus, Phyſicus præcipue ac Mathematicus, hoc argumentum ſibi ſumeret tractandum;

by Google

dum; præter enim ſpeculationem non pauci inde fructus redundarent in Rem-
publicam. * *Thevenotius* illud in animo habuit, qui ad hoc opus perficiendum 77
omnes ſuper hoc argumento ſcriptos libros conquiſivit, ut ſuperiore libro jam
tum diximus, Architecturæ Navalis ſpecimen præclarum dedit *Witſenius,* qui va-
ſtum de ea arte volumen Belgica lingua ſcripſit. * *Velſchius* quoque *digreſſiones* 78
autumnales in officinas variorum Artificum, quibus nonnulla arcana illorum minus-
que cognita enarrantur, promiſerat. * Ut ad Alſtedium redeamus fœcundum 79
encyclopædias ſcriptorem, idem quoque *Encyclopædiam Biblicam* ſcripſit ſub titulo:
Triumphi Biblici, in quo omnium diſciplinarum Syſtema e Sacra Scriptura concinnat.
Qua ratione ego e libris Juris, aut ex Hippocrate & Galeno ſimilem Encyclopæ-
diam conficere velim. * Velſchius quoque *Pædiam in Cycliſco* occaſione Ency- 80
clopædiæ Alſtedianæ meditatus fuit, cujus conſilium *Schræckius* in ejus vita fuſius
exponit: *Proficuum maxime reputavit, ſi quis ejusmodi inſtitutum, reſectis inutilibus
omnibus, & prolixis exſcriptionibus omiſſis, proſequeretur, Orbique literato aliquando
non latius diffuſam ἐν κύκλῳ παιδείαν repræſentaret, ſed nervoſius contractam atque ex-
aſciatam exhiberet παιδείαν ἐν κυκλίσκῳ, non tam nove, quam modeſte inſcriptam.
Hinc ipſe multa etiam hac de re meditari cœpit. Aliquando igitur hanc daturus erat,
conſilium in longe minori opere multo majus Alſtediano ſibi fuiſſe, ipſo opere demonſtratu-
rus. Nec enim artes populares omittere animus erat, nec inſtitutiones Grammatices
omnium linguarum, maxime orientalium, Pangrammatices nomine eas complectens; Pan-
technices quoque nomine artes omnino omnes comprehenſurus, cum iſtarum omnium com-
moda, arcana & ἐγχειρήσεις, quantum poterat, explorare conatus fuerit. Quibus et-
iam Emporeticen, Alſtedio neglectam, aliasque ſimiles, Politices non minus, quam Oecono-
mices ſoboles ac ſocias adjungere conſtituerat; non minus etiam Stratioticen ejusque par-
tes, & ſimiles quasdam alias. Sed Opus hoc imperfectum reliquit. Keckermanni* En-
cyclopædia majori ἀκριβείᾳ ſcripta eſt. * JOACHIMUS FORTIUS 81
RINGELBERGIUS exiguo quodam libro Encyclopædiam complexus eſt,
nec operoſa methodo, ſed potius *ἐν συνόψει* omnia propoſuit. Ingenium tamen
illa ſapiunt. Mathematicis ſtudiis fuit addictus: nam tres libros Aſtrologicarum
Inſtitutionum ſcripſit. Terſam perſpicuamque dictionem ſectatur. Laudavit il-
lum Eraſmus ſingulari quodam epigrammate. * Mirabilis vitæ ejus conditio 82
fuit. Primum enim in aula Maximiliani pictorem, cælatorem ac calligraphum
egit. Anno decimo ſeptimo Lovanii linguæ Latinæ elementa diſcere cœpit, ac
brevi multum profecit. Quæ ille in Encyclopædia ſua de diſciplinis attingit, pau-
ca ſunt, ſed occurrunt tamen in illa brevitate obſervatu digna. Suave illi dicendi
genus eſt, neque terminorum ſcabritie involutum. Vitam ſuam ipſe deſcripſit
in libro de ratione ſtudii, qui *Cyclopædiæ* ejus Baſil. Ann. 1541. in 8vo editæ anne-
xus eſt; ac plurima rei literariæ ſuppeditat non ſpernenda conſilia; etſi in non-
nullis ea ridicula ac non imitanda, omnia ejus Opera edita ſunt apud Sebaſtia-
num Gryphium, cum Encomiaſtica Hyperii oratione. Hunc librum ita ama-
vit Thomas Erpenius, teſte *Voſſio de ſcientiis Mathematicis cap. 36. ſ. 10.* ut recudi

Digitized by Google

curaret Lugduni: huic enim libro ille adſcribebat, ſe iſtos in literis feciſſe pro-
83 greſſus. * Aliqui generatim tantum agunt de omnibus diſciplinis, earum natura, conſtitutione, ut fecit ANTONIUS ZARA in ſua *Ingeniorum & ſcien-*
84 *tiarum Anatome.* * Tale fuit fortaſſis Opus, quod meditabatur VOSSIUS, quodque in libro de *Theologia Gentili lib. 6. cap. 8.* ipſe citat eo titulo: *opus artium, & Conſtitutio omnium artium & ſcientiarum;* quod vel ineditum hactenus eſt, vel imperfectum ab Autore relictum. Ἀποσπασμάτιον ejus videtur liber *de quatuor artibus popularibus, Philologia & ſcientiis Mathematicis.*

85 Ad hanc claſſem quoque pertinent illi Scriptores, qui conſilia in ſingulis diſciplinis addiſcendis ſuppeditarunt. Fecit id HAVEMANNUS *in Methodo*
86 ſua, Hamburgi Ann. 1673. edita: * CLAUDE FLEURY in libro Gallice ſcripto, cui titulus: *Traité du Choix & la methode des etudes,* i. e. de ſelectu &
87 methodo ſtudiorum, Bruxellis Ann. 1687. edito. * Ceterum Autorum, qui conſilia & methodos pro inſtituendis ſtudiis, vel generatim vel ſpeciatim, ſcripſere, vaſtus eſt numerus, quorum aliqui ſingularibus Voluminibus collecti, de quibus *hoc libro cap. 2.* egimus. Prodiere in Belgio quoque aliquot Voluminibus tales Diſſertationes. Amſterodami Ann. 1645. prodiit libellus, ubi congeruntur *H. Grotii Epiſtola de hoc argumento ad Benjaminum Maurerium; Gabrielis Naudæi Bibliographia Politica & Syntagma de ſtudio liberali; Clapmarii Nobilis Adoleſcentis Triennium; Coleri de ordinando ſtudio politico Epiſtola; Additamentum ex Job. Caſelii* Νέῳ; *Jacobi Focani Diſſertatio de Studiis; Joachimi Fortii de ratione ſtudii liber: Eraſmi Roterodami Tractatus ejusdem argumenti; Caſparis Barlæi Methodus ſtudiorum præſcripta Ducibus Megapolenſibus; Ejusdem Methodus Morum, præſcripta Ducibus Luneburgenſibus; Thomæ Campanellæ de libris propriis & recta ratione ſtudendi Syntagma; Leonardus Aretinus de ſtudio & literis; Scioppii Conſultationes de Scholarum & ſtudiorum ratione; prudentiæ & eloquentiæ parandæ modis; Ludovici Crocii Inſtructio de ratione ſtudii Theologici; Joannis Loccenii de ſtudio Juris Diſſertatiuncula epiſtolica, cum excerpto ex Epiſtola Hugonis Grotii; Johannis Heurnii de ſtudio Medicinæ bene inſtituendo Diſſertatio; M. Hortenſii Diſſertatio de ſtudiis Mathematicis recte inſtituendis; Sebaſtiani Foxii Morſelii de ſtudii philoſophici ratione Epiſtola; Petri Angeli Bargæi, quo ordine ſcriptorum hiſtoriæ Romanæ monumenta ſint legenda, libellus; Joannis Caſelii Epiſtola de ſtudio liberalis doctrinæ decente equeſtri loco natos, de peregrinatione nobili, de oratione civili perſpicua; Scioppii Diatribe de compendioſa & facili linguam Hebræam condiſcendi ratione; Joannis Alberti Bannii Diſſertatio epiſtolica de Muſicæ natura, origine, pro-*
88 *greſſu & denique ſtudio bene inſtituendo.* * Prodiit alter talium ſcriptorum tomus Trajecti ad Rhenum Ann. 1658. in quo habentur *Gerh. Joh. Voſſii Diſſertatio bipartita, cujus pars prior agit, quibus diſciplinis perfecta conſtat eruditio, altera, quomodo variæ diſciplinæ optime addiſcuntur; ejusdem Introductio in Chronologiam; ejusdem Appendix de Imperiis, quæ potiſſimum in hiſtoriis celebrantur; ejusdem de ratione univerſam legendi Hiſtoriam Diſſertatio; ejusdem de imitatione oratoria & poëtica;*

Lipſii

Digitized by Google

Lipſii de ratione legendi Hiſtoriam Epiſtola, de recitatione in conventu publico & privato, de notis & notariis veterum, inſtitutio epiſtolica de diſtinctione & interpunctione, de bibliothecis libelli; Hermanni Vulteji de ſtudio juris; Ægidii Mommerii de ratione legendi diſcendique jura; Jacobi Acontii de inveſtigandarum tradendarumque artium ac ſcientiarum methodo; Johannis Hoornbeckii brevis inſtitutio ſtudii Theologici; Henrici Morreiſe Diſſertatio de Manuductione Studioſi juris per Academiam & Rempublicam; Joannis de Raei Diſſertatio de ſubſidiis, gradibus ac vitiis notitiæ vulgaris in natura contemplatione & officio Philoſophi circa eandem; Regula Vitæ Sapientis, Harmonicæ, tranquillæ, actuoſæ, negotiis obrutæ, liberaliter otioſæ, peregrinantis denique. * Sunt & Diſſertationes aliorum in hoc to- 89
mo, quæ jam in Amſtelodamenſi habentur, quibus denuo recenſendis ſuperſedeo. Collegit & Heideggerus hujus generis libellos nonnullos, libro Tiguri Ann. 1670. edito; in quo *Henrici Bullingeri de ratione ſtudiorum; J. Jacobi Breitingeri Hypomnemata ſubitanea; Franciſci Junii F. F. Paraneſis; Henrici Bullingeri Inſtitutio pro peregrinaturis.* Cetera, quæ hic habentur, ab aliis jam in cenſum
relata ſunt. * Verum longe plures illis addi poſſunt, e quibus præcipui, 90
prout memoriæ illi ſuccurrunt, a me conſignabuntur. *Amphilochii Epiſtola græca de ſtudiis recte formandis, cum notis Joach. Zehneri; Alſtedii Cynoſura Studioſorum; Caſelii Academicus, Νέος, Propoliticus, Rhetor, & plures alii; Arndius de ſtudio linguæ Latinæ; Ruperti Methodus ſtudii Philologici; Mitternachts Pædia; Pomarii Conſiliarius Scholaſticus; Hyperius de ratione ſtudii Theologici; L. Kepleri Methodus conciliandarum ſectarum Medicarum; Veridici de Juſtiniano Ratio corporis juris reconcinnandi; Leibnizii Methodus nova Juriſprudentiæ; Scheurlii Statua Mercurialis; Budæus de ſtudio literarum commode inſtituendo; Blæmertii de Nobilis Inſtitutione; Joach. Paſtorii Palæſtra Nobilium; Schefferus de Nobilium informatione; Blumii Orator reformatus de Eloquentiæ in Scholis reſtauratione; Bæcleri Manuductio ad autores claſſicos, Germanica lingua; Bonnæus de ratione diſcendi; Burenii de ſtatu Scholæ philoſophicæ in Academia Roſtochienſi; Bodini Methodus Hiſtoriarum; Reineccii Methodus legendi Hiſtoricos; Henclii Statua Mercurialis ad Juriſprudentiam; Hobokenius de Politices ſtudio; Kilembergii ſtatua Mercurialis Theologica; Goclenii Praxis Artium generalis; Latomi de trium linguarum & ſtudii Theologici ratione; Puteanus de Collegio trilingui; Nunneſius de ſtudio Philoſophico; Oſiander de ſtudiis inſtituendis; Puteani Methodus literarum; Friſchlini Methodus inſtitutionis puerilis; Dreſſerus de ordine diſcendi; Ernſtii Methodus docendi juris; Fabricii Meditationes circa ſcientiarum ideam atque principia; Freigii Pædagogus; Fungerus de puerorum diſciplina; Gallucii Oratio de doctrinæ fuco; Auſonius de ſtudiis, cum commentario Minois; Mureti Inſtitutio puerilis; Philippi Cattieri Exercitationes de ſtudiis; Gribaldi Methodus ſtudendi in jure; Academicus Somnians Lepidi Philalethæ Sannionis Utopienſis Satyra in perverſam ſtudendi methodum An. 1659. in 12. edita; Miſonis Erythræi Ludicra & Satyrica, quæ ad ſtudia literarum atque literatos maxime ſpectant, excitandis ingeniis, erudiendæ juventuti, Salisburgi Ann. 1687. in 12. edita. Rolandus Mareſius in ſuis Epiſtolis, ac præcipue lib. 2. ep. 30. Cornucopiæ quoddam talium conſiliorum exhibet. Promiſit etiam Ferretus, qui Muſam Lapidariam ſcripſit, tales epiſtolas conſultationibus literariis refertas.* Infinita hic adduci poſſent ejus generis. Sed de iis

Digitized by Google

91 ſuo loco plura, cum ad ipſas diſciplinas perventum eſt. * Hic quoque illud
verum eſt, multos eſſe conſiliarios & parum conſilii, atque a pluribus coquis raro
ad palatum cibos apparari. In tot viis difficile eſt veram invenire ſemitam, dum
92 ſuo quisque ſenſu abundat. * Propoſuerat ante multos annos vir doctus, ac
Profeſſor in Academia Erffurtenſi clariſſimus, *Eckhardus Leichnerus de Apodictica Scho-
larum reformatione* conſilia, ſingulari eam in rem edito libro. Sed nihil tamen ef-
93 fectum eſt. * Huc quoque pertinent, qui argumenta ſcientiarum varia pro-
poſuerunt; in quibus primum locum merito occupat magnus ille *Baco Verulamius*,
qui inter Anglos primus ſignum ſuſtulit ad amplificandos ſcientiarum terminos;
cujus poſtea veſtigia ſecuti ſunt, & hodie quoque ſequuntur, tot in Anglia viri
docti, qui in Phyſices & Matheſeos ſtudio illuſtrando omni conatu conſpirant.
94 * Ex mente Verulamii quædam in ſua Univerſali Methodo inſtituere voluit *Johan-
nes Bayerus* libro, cui titulus; *Filum Labyrinthi vel Cynoſura, ſive Lux mentium univer-
ſalis, cognoſcendis, expendendis & communicandis univerſis rebus accenſa*, Caſſoviæ in Hun-
garia 1663. edito. Verum obſcurat potius Verulamii ſenſus omnemque philoſo-
95 phiam, quam ut lumen aliquod accendat. * *Velſchius* etiam noſter multa talia in
animo habuit: cujus extat *Somnium Vindiciani ſive Deſiderata Medicinæ*, Auguſtæ Vin-
delicorum An. 1676. edita, ubi multa proponuntur, quibus non Medicinam tan-
tum, ſed & omnem rem literariam augere voluit. Magna ſane ejus obitu jactura
96 facta eſt. * *Leibnizius in ſua Jurisprudentiæ Methodo* conſilia, quibus augeri diſciplinæ
97 poſſint, ſuppeditavit. * Eſt & *Anonymus*, qui libellum *deſideriis literariis* plenum
98 publicavit. * Qui de erroribus & defectibus in doctrinis agunt, etiam huc
referendi: ad viam enim ipſam iter ſternunt, qui de via deflectere docent. Ut
ſunt, qui de corruptis artibus, quemadmodum *Vives*, egerunt; aut de erroribus
vulgi ſcripſerunt, ut *Thomas Broun* in ſua *Pſeudodoxia Epidemica*, quo titulo ille li-
brum Anglica lingua ſcripſit, in Belgicam linguam converſum hoc titulo: *van de
allgemeene dwaelingen des volcks;* ſed nunc ille auctior Anglica lingua prodiit. Mul-
ta ſunt in illo libro notatu digniſſima. Aliqui per Lexica univerſam philoſo-
phiam tradunt, Hippolyti lacera potius membra, quam integrum corpus, exhibi-
turi, ad quæ ſedibus ſuis reſtituenda Æſculapio aliquo opus ſit.

99 Inter tot tamen methodos ſemper nova deſideratur methodus. Adeo nun-
quam nobis ſatisfacimus; ac juſta ſane eſt *Martini Schockii* in præfatione libri *de Sce-
pticiſmo* querela: *Non inficias eundum, multos occurrere viros egregios, quos fatendum eſt,
in ordinanda ſive univerſali, ſive particulari methodo, plurima cum ratione monuiſſe; quæ ſi
obſervarentur, & labor compendioſior redderetur, nec periculum foret a variis erroribus,
quos veritatis inſignibus velatos, vix ipſi ſenes exuere poſſint, quod a teneris eos imbiberint,
diuque in ſinu ſuo quam arctiſſime foverint; ſed dum adverſa fronte inter ſe concurrunt, &
unusquisque ex aſſe ſuæ methodo, licet aliorum quoque obſervationibus ſubſtructæ, omnem lau-
dem & gloriam vindicare contendit, ultra methodum vix proceditur, diſciplinæque non ſo-
lum ſperato deſtituuntur ornamento, ſed ipſi quoque diſcipuli in veſtibulo ſolo detinentur.
Laudare poſſem ultra viginti viros celeberrimos, qui intra ſeculum varia evulgarunt ſcripta,
aut*

aut de perficiendis diſciplinis, aut de augmento earundem; qui tamen parum aut nihil in una-
quaque diſciplina pro illius perfectione præſtiterunt. * Et ſane fieri vix poſſe videtur, 100
ut ea in re convenire poſſint ſapientes: nam ex quo ſapientia præceptis tradi cœ-
pit, ſtudio quædam obſcurata ſunt, ne paterent omnibus arcana; neque etiamnum
utile eſt, omnia in vulgus ferri ſcientiarum myſteria. * Quare nec conſultum 101
eſt, nec fieri poterit, ut una aliqua clara & diſtincta methodo omnia proponan-
tur. * Ex hac diverſa docendi ratione diverſi libri apud veteres orti ſunt, quo- 102
rum aliqui exoterici, mathematici, hypomnematici & uſuales: aliqui exoterici,
acroamatici. Lectiones exotericæ publice inſtituebantur: acroamaticæ paucis eis-
que dignis auditoribus habebantur. * Videndus eſt de illa re *Octavianus Ferrarius* 103
in libro de Sermonibus Exotericis, ac in libro de *Diſciplina Encyclio:* quos e Bibliotheca
Goldaſti Francofurti recudi fecit Goclenius Ann. 1606, cui præfixa eſt elegans *Gol-*
daſti epiſtola *de Cryptica veterum Philoſophorum diſciplina.* * Multa hic de παιδείᾳ 104
Ferrarius, quam ille ſingularem vult eſſe vel facultatem vel habitum, qua quis re-
cte de rebus omnibusque ſcientiis judicat. Definit enim per experientiam;
atque ille παιδείαν habere dicitur, qui in rerum tractatione diutina exercitatus col-
lecta ad uſum principia ſcientiis atque artibus cunctis ſuppeditat, ſimulque illa eſſe
cognoſcit, ac analytica ſcientia inſtructo velut miniſter ejus offert. Verum in illis
de παιδείᾳ & diſciplina Encyclio a Ferrario diſſentit Goldaſtus: * neque enim 105
per diſciplinam Encyclion ἐγκυκλοπαιδείαν intelligit Goldaſtus, qui περὶ ἐγκυκλο-
παιδείας ſingularem librum moliebatur, in quo probare voluit, ἐγκύκλια veteribus
μαθήματα proprie dicta, quibus primum etiam pueri informabantur: mathemati-
cæ enim artes populares erant, atque iis primum inſtituebantur ingenui pueri, ne-
que ad acroamaticos ſermones admittebantur, qui in his rudes erant. Quod qui-
dem in noſtris Scholis quoque fieri deberet: illæ enim quaſi anſæ Philoſophiæ
ſunt, ac mirifice acuunt ingenium. Non poteſt etiam eam ob cauſam Methodus
aliqua univerſalis inſtitui, quod omnium rerum, imaginabilium præſertim, accurata
non poſſit dari ſcientia, ac multa in problematica incertitudine ſubſiſtant, etiam in
naturalibus. * Quare ſi vel maxime velis mathematica incedere ἀκριβείᾳ, non 106
licebit in omnibus. Hac ergo parte ſuccumbimus, ac fit ſæpe, ut illa methodi
ἀκριβείᾳ confiſi temere de rebus, quas non apprehendimus, judicemus, eaque ut
ficta & falſa repudiemus. * *Borellus* in libro *de motu animalium* aliiſque ſcriptis 107
feliciſſime mathematica methodo in veritates inquiſivit. Etiam *Spinoſa* hujus me-
thodi fuco *Ethicam* ſuam *profanam* incruſtavit, cui eadem methodo a *Blienburgio* re-
ſponſum eſt.

Digitized by Google

CAP. VIII.

DE VARIIS IN DOCTRINA PARANDA COMPENDIIS.

§. 1. Methodorum ſcriptores quidam recenſentur, & quidem Ariſtotelici. 2. Scherbius, Neldelius, Zeidlerus. 3. Alii via mathematica incedunt. 4. 7. de quibus judicium 5. Thomæ Angli Euclides Metaphyſicus. 6. Malebranchii liber de inquirenda veritate. 8. Hobbeſius in plerisque cum Ariſtotelis doctrina conſentit. 9. Compendia & præcepta quædam ſtudiorum e Ficheto & Fortio propoſita. 10. Noſſe facultates omnes, unam profiteri. 11. Certum ſibi ſcopum præfigi debere. 12. Incertus Ficheti ſcopus non eſt ſcopus. 13. Triplex ſcopus a Fortio conſtituitur. 14. Amandos eſſe labores, luxum contemnendum. 15. Opes contemnendas. 16. Affectandas laudes. 17. Peritiam legendo, audiendo, docendo, ſcribendo comparandam. 18. Solitariam lectionem improbat Fortius. 19. Peritia per Anagnoſtas paranda. 20. Lectionis præcepta e Bacone Verulamio 21. & e Ficheto. 22. In libris vaſtis ſufficit ſummariorum lectio, quæ capitibus præmitti ſolent. 23. Libri dogmatici ſummo cum ſtudio legendi. 24. Periti doctrinarum Profeſſores audiendi & percontationibus crebris utendum. 25. Vivæ vocis magna commoda. 26. In prælectionibus publicis minus aſſiduum ſuum Tironem vult eſſe Fortius, ſed minus recte. 27. Docendi occaſiones ſemper quærendæ. 28. Quomodo docendum. 29. Quæ ejus utilitas. 30. Præcepta in ſcribendo obſervanda, e Fortio & Ficheto. 31. Remedia pro tædio pellendo. 36. 37. Peregrinationes. 32. 33. ſqq. Fortii conſilia quædam παράδοξα. 38. Cultus eloquentiæ in ſcribendo adhibendus. 39. Extemporales impetus non negligendi. 36. 40. ſqq. Exercitia corporis aliaque conſilia παράδοξα Fortii. 43. de quibus ipſe Fortius judicium profert. 34. 44. Conſilia ſtudiorum variant ratione perſonarum & finium. 45. Piccolomini liber de inſtitutione hominis nobilis. 47. ſeq. it. libri ejusdem argumenti. 50. Nimia feſtinatio in ſtudiis vitanda. 51. Petavii Oratio in hoc argumento commendatur. 52. Sorellus eandem feſtinationem damnat. 53. 55. Præcocium ingeniorum exempla recenſentur. 54. Raro illa felicia, 56. & prudentibus viris merito ſuſpecta. 57. Ingenia talia lente tractanda, nec obruenda. 58. Feliciores ὀψιμαθεῖς.

1 De methodo ſuperiore capite egimus, de qua multa dicenda ſupereſſent. Multos de ea recte ordinanda ſollicitiſſimos vidimus, ſed nemo tamen hactenus ad illorum monita reſpexit. Qui Ariſtotelis doctrinam ſequuntur, ita eam amplexantur, ut neminem ex alia tribu vel hiſcere adverſus illam
2 patiantur: * Quam præter illos, quos ſupra enumeravimus, Altorffini quondam, & in his *Scherbius* in variis ſcriptis, præcipue *Diſſertatione adverſus Ramiſtas;* apud Lipſien-

Lipſienſes *Neldelius* libro *de Uſu organi Ariſtotelis*; & hodie quoque Regiomontani,
& ex illis *Zeidlerus* ſingulari libro, cui titulus, *Analyſis Poſterior, ſive de variis ſciendi generibus & mediis eo perveniendi, Regiomonti An. 1675. edito*, plane ad mentem Magiſtri
ſui expoſuerunt. * Qui via Mathematica incedunt; ita ſuo ſenſu ducuntur, ut 3
Ariſtotelicam illam in conſilium admittere nolint; cum tamen id potius agendum,
ut utraque methodus, quæ convenire debent, ſi quid veri habent, in conſonantiam
reducatur. Sed utrobique forte peccatur. * Hi, qui mathematica via unice 4
incedunt, ad ſenſuum evidentiam omnia redigunt & mechanicam quandam certitudinem, cui ita indulgent, ut in iis, quæ ſenſibus nulla ratione ſubjacent, ne latum quidem unguem ab illa ſibi diſcedendum exiſtiment, ſimiles, ut opinor, illis,
qui rerum menſuras confundunt. Imponit tamen hæc ſpecies ſæpe incautis imaginaria quadam certitudine; & *fallit pede regula varo*, ut in Ethices illo Fabro videmus. * Qui ſimilem methodum in rebus notionalibus & ſpiritualibus ſequitur 5
Thomas Anglus, ex Albiis Eaſt Saxonum, libro, cui titulus: *Euclides Metaphyſicus*, Londini An. 1658. edito, vix ſua omnibus probaverit, etſi in præfatione ejus libri de
triumphata Principiorum Sapientiæ ignorantia tropæa ſe moliri jactet. * No- 6
viſſime quoque *Malebranchius* in libris de *inquirenda veritate* prolixe mathematicam
hanc methodum commendat, ac operoſe ſatis Carteſianam de methodo doctrinam
cum Ariſtotelica confert; nam parte ſecunda lib. 6. ubi Carteſianas regulas propoſuerat, aliquot capitibus demonſtrare laborat, *Ariſtotelem in Phyſicis ſuis nihil demonſtraſſe, cum nullam harum Regularum partem obſervarit.* Ipſe quoque Arithmeticam &
Algebram duas conſtituit ſcientias, quæ ſint fundamenta ceterarum omnium. *Non credam*, inquit, *eſſe quicquam utile, quodque accurate ab hominibus ſciri poſſit, ad cujus cognitionem Arithmeticæ & Algebræ ope pervenire non poſſint.* Sed de eo alii viderint. * Ego 7
certe miror, qui factum, ut Lyncei iſti homines ſua iſta methodo velut divina aliqua virgula ſecreta veterum, nemini in dubium vocanda, non penetraverint; cum
tamen veteres illi Philoſophi ſuis ſuffulti principiis, quæ in analogiſmis potius &
conjecturis interdum ſubſiſtebant, tam prodigioſa extuderint, in quibus hodieque
ſtupemus, ac vel ignorantiam noſtram profitemur, vel, quia nihil ſcire ſine hac
methodo nos poſſe credimus, iſta pervicacia armati pro mendaciis ac fabulis habemus. * Hobbeſius tamen in ſua Computatione ſeu Logica cap. 6. methodum il- 8
lam mathematicam omnibus non convenire judicat, & in pleriſque cum Ariſtotelis doctrina conſentit.

Subjungo nunc, quæ aliqui ſpeciatim conſilia in ſtudiis ac doctrinis diſcendis 9
tradidere, quæ hic quoque referri debent. Qualia præcepta etſi magno numero
dari poſſunt, & inprimis e Vitis virorum doctorum formari: nam ut regulæ exempla producunt, ita ab exemplis regulæ peti poſſunt: etſi quoque in *libro primo*, ubi
de converſatione crudita agimus, non pauca adduximus, & ex ipſo ſtudiorum ſcopo
conſilia variant; tamen illa, quæ nunc occurrunt, præcipue ex *J. Fortio Ringelbergio & Alexandro Ficheto*, quorum ille in libro *de ratione ſtudiorum*, hic *in arcana ſtudio-*

igitized by Google

10 *ſtudiorum methodo.* quædam notavit, apponemus. * Primum Ficheti præceptum
eſt: *Noſſe Facultates omnes, unam profiteri:* vir enim eruditus, qui ex omnibus
artibus exiſtit, nulla in re hoſpes eſſe debet. Uni tamen & propriæ incumben-
dum eſt Facultati; de reliquis, quod in rem noſtram facit, delibandum. Qui ſi-
mul & intempeſtive adoriuntur omnia, Ardeliones vocantur, riſuque & ſibilo ex-
cipiuntur: qui propoſitum mutant, quotidie tirones ſunt, nunquam magiſtri.
Summus non erit, inquit Fortius, *qui non ex unaquaque diſciplina decerpſerit, quod
ad ſcopum ſuum conferat. Id citra laborem effeceris, ſi nihil attigeris, niſi locos com-*
11 *munes; de quibus, cum dabitur occaſio, libellum conſcribemus.* * Secundum, quod
primo loco J. Fortio ponitur, eſt: *Certum ſibi ſcopum præfigi debere.* Nam pau-
ci complectuntur animo bonarum artium curricula omnia: amici hic in conſi-
lium adhibendi, ingenium noſtrum explorandum, quid valeant humeri, quid fer-
re recuſent: periti Magiſtri conſulendi ſunt: difficultas, diuturnitas ſtudiorum
expendenda: humaniorum literarum & philoſophiæ loci communes, & claſſi-
12 corum autorum lectio nunquam omittenda. * Incertus ſcopus, quem Fiche-
tus hic nominat, non eſt ſcopus; atque ut ad illum nulla linea tendit, ita nulla
13 conſilia pro illo ſuppeditari poſſunt. * Triplicem ſcopum conſtituit Fortius.
Nam vel in tertiis, vel in ſecundis, vel in primis conſiſtere cupimus. Erecta in-
genia ſemper ſibi ſummum locum præfigunt. *Humilis, pavidi & abjecti eſt animi,*
inquit Fortius, *mediocrem eſſe velle. Equidem me in mille partes diſcerpi malim (diſ-*
14 *peream ſi ſecus loquor ac ſentio) quam remittere animum ad ſumma evadendi.* * Ter-
tium eſt J. Fortii: *Amandos ſemper labores & contemni luxum debere.* Non pot-
eſt eſſe magnum, quod ſine pulvere & ſudore cóntinget; neque unquam deſpe-
15 randum. * Idem Fortius inter regulas ſuas etiam hanc ponit: *Opes debere
contemni: nihil enim videtur,* inquit, *accommodatius, nihil magis neceſſarium penuria,
cujus beneficio omnes artes inventæ ſunt: equidem eo ingenio ſum, ſemper fui & ſem-
per ero, ut ſummam inopiam, quam ſummas opes malim. Metuerem enim, ne perniciosa
eſca mentem occuparet meam.* Sed hoc inter cetera ejus paradoxa referendum.
16 * Quartum eſt: *Affectandas eſſe ſtudioſo laudes.* Nihil enim poteſt eruditio ſine lau-
dum cupiditate; laudum cupiditas ſine eruditione. Alterum alterius præſidio
17 ſemper innititur. * Quintum eſt: *Peritia comparetur legendo, audiendo, docen-*
18 *do, ſcribendo.* In ſingulis multa ſpecialia obſervanda. * Solitariam lectionem
omnino damnat Fortius: *Ea maximum,* inquit, *faſtidium affert & vehementer obtun-
dit ingenii vires. Si autorem legere libeat, cum alio id fieri velim. Mirabile enim ex
alterius præſentia oritur judicium. Adeo ut ſi adſit quiſpiam tanquam apertis oculis res
ipſas introſpicere te; ſi nemo, ſomniare duntaxat exiſtimes. Adhæc cum proferenda ſunt ſtudia,
caligant in luce & omnia nova offendunt, ut qui ſoli didicerunt, quod inter multos faciendum*
19 *eſt.* * Fichetus hic inter arcana divitibus commendat, ut aliorum oculis legant, alie-
nis manibus ſcribant, alienis ſtudiis proficiant, Anagnoſtas habeant, qui Autores in-
dicent, compendio referant verbo vel ſcripto, quicquid eſt in optimis libris ſcitu di-
gnum, auditu jucundum, æſtimatione pretioſum. *Hac arte,* inquit, *quamplurimi hodie paucis*
nummis

Digitized by Google

nummis & ſportulis exhauriunt omnes virorum doctiſſimorum Bibliothecas. Paupertas eruditiſſima divitum auro ſuſtentata; ſtudet illis, ſcribit illis, ſuas illis refundit opes inæſtimabili fœnore, & majori eos ſolatio remuneratur, maxime cum gratis pro optimatibus elaborat lucubrationes, quod Religioſorum eruditorum eſt negotium perpetuum. Hic modus affinis eſt Regum felicitati, qui ad menſam inter epularum illecebras paſcuntur eſca doctrinarum, & in ipſa lectuli quiete, auditione rerum optimarum acquieſcunt. Hanc etiam induſtriam magna ex parte imitantur, qui collata cum aliis ſtudiorum opera ſpolia dividunt militiæ: juvant enim ſeſe mutuo eruditi, & doctus doctum acuit, commilitique jura tuenda putat. Simili arte nundinantur ingreſſum Bibliothecarum alii, librariorum officinas frequentes adeunt, indices eorum percurrunt, & Geſneri & aliorum Dictionariûm ſcriptorum: ſcruta librorum ſcrutantur & coëmunt. Bibliothecas hominum doctorum licitantur. De Papyrii Maſſoni Muſæo quanta & quam pretioſa venierint, ſcio. Hæ ſunt lucroſiſſimæ omnium nundinæ, noſtra maxime tempeſtate, cum apud Bibliopolas ſumma eſt veterum eruditorumque autorum inopia, omnibus lucro inhiantibus, & vulgares duntaxat libros, qui uſu teruntur & conſuetudine quotidiana, excudentibus. * Baco Verulamius Sermone fideli 48. illa non con- 20
temnenda præcepta ſuppeditat. *Temporis nimium in lectione & ſtudiis terere, ſpecioſa quædam ſocordia eſt; iisdem ad ornatum mollius abuti affectatio mera eſt, quæ ſe ipſam prodit. Libros non leges animo contradicendi & diſputationum præliis concertandi; neque rurſus omnia pro conceſſis accipiendi, aut in verba autoris jurandi; neque denique in ſermonibus te venditandi; ſed ut addiſcas, ponderes, & judicio tuo aliquatenus utaris. Sunt libri, quos leviter tantum deguſtare convenit; ſunt quos deglutire, curſimque legere oportet; ſunt denique, ſed pauci admodum, quos ruminare & digerere par eſt, hoc eſt, libri quidam per partes tantum inſpiciendi; alii perlegendi quidem, ſed non multum temporis in iisdem evolvendis inſumendum; alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibita attentione ſingulari. Invenies etiam libros haud paucos, quos per alios & vicaria opera legere ſufficiat, eorumque compendia tantum deſumere. Verum hoc fieri nolim, præterquam in argumentis humilioribus, & autoribus minoris pretii. Lectio copioſum reddit & bene inſtructum; Diſputationes & colloquia promptum & facilem; ſcriptio autem & Notarum collectio perlecta in animo imprimit, & altius figit. Itaque ſi quis in notando ſegnis ſit aut faſtidioſus, memoria illi opus eſt bona: ſi Colloquiis ſe non exerceat, requiritur ei ingenium promptum; ſin in legendo parcus ſit, hoc ſolum relinquitur, ut artificio quodam utatur, quo videatur ea ſcire, quæ neſcit. Hiſtoriarum lectio prudentes efficit; Poetarum ingenioſos, artes Mathematicæ ſubtilitatem donant; Naturalis Philoſophia judicium profundum parit; Moralis gravitatem quandam morum conciliat; Dialectica & Rhetorica pugnacem reddunt & ad contentiones alacrem; abeunt (ut ait ille) ſtudia in mores. Quin & vix occurrit in intellectu impedimentum aliquod inſitum, aut naturale, quod non ſtudio quopiam idoneo emendari & edolari poſſit.* * Ad lectionis commodum hæc Fi- 21
cheti præcepta inſerviunt. *Multum legamus, non multa. Feſtinemus lente: obrui-*

 tur

tur enim memoria multitudine, feſtinatione judicium ingeniumque corrumpitur. Convivas imitemur oportet, qui cibis non ingurgitant ſeſe, quos non concoquerent, ſed ſedata fame & lento dente veſcuntur, eaque menſura & modo, ut digerere & in ſuccum ſuum demutare queant dapes illatas. Valebit hoc, ſi ea legamus, in quibus magna attentione opus: utpote diſciplinarum ſcriptores, quorum argumenta connexa
22 ſunt, qui fundamenti loco ſubſternendi ceteris ſunt. * Alioquin in libris vaſtis, quales ſcribere JCti ſolent, Hiſtoricis & ſimilis generis ſummariorum lectio, quæ præmitti capitibus ſolent, ſufficiet. Multa enim in illis ſunt aliena, quæ ſine diſ-
23 pendio prætermitti poſſunt. * Pertinet ad tales quoque libros dogmaticos & cum cultu ſcriptos hoc præceptum Ficheti: *Non eſt interrumpenda lectio notis exſcribendis, ſed ad finem a capite ad calcem pertexenda atque reguſtanda denuo, ut ars dicendi judiciumque combibatur, tum notæ per otium ſignis poſitis indicatæ excerpentur. Bis & ter quod pulchrum eſt, imo libri præcipui terendi & præ manibus habendi ſunt ſemper: eam ob rem ille ut Amaſium ſuum circumferebat Homerum ſemper, Heſiodum alius, hic Tullii familiares Epiſtolas. Quare in omnibus fontes quærendi ſunt, qui enim fontes invenit, multum & multa legit, cum principiis inſint omnia: qui rivulis irretitur, licet multis, legendo multa parum aut nihil legit; mea æterna erunt, ajebat ille apud Valerium Maximum, tua horaria. Fontes autem dicuntur autores ſcientiarum, & in facultatibus principes: Rivuli interpretes, Analecta, Murileguli, Minorum gentium libri. Fons eloquentiæ Cicero, Hiſtoriæ Livius, Poëſeos Homerus, & magna ingenia fontibus capiuntur, medioeria rivulis.* De illis quoque libris verum hoc eſt Ficheti præceptum: *ſic legendi libri, quaſi non ſimus amplius lecturi, ſic haurienda in ſcholis ſententiæ, quaſi repetituri non ſimus: ſic de fonte aureo & torrente hauriendum, quaſi deinceps haurire non liceat. Ita fiet, ut accuratiſſime ſtudia obeamus: etſi enim nonnulla crebro retractanda ſint, quæ in uſum veniunt occupationum, omnia tamen repetenda non ſunt.* Accidit ſæpe, ut quædam ſtudia Genio noſtro adverſentur, quibus tamen neceſſario vacandum eſt. In his utiliter ſuadet Baco Verulamius ſermone fideli 36. *In ſtudiis quicquid a natura alienum repereris, ſtata tempora tibi præfigas ad ejusdem exercitationes & meditationes. Sin autem cum Genio tuo convenerit, de ſtatis horis ne ſis ſollicitus: cogitationes enim tuæ ſponte illuc convolabunt, prout negotia & cetera ſtudia permittent.*

24 In audiendo & percontando diligentiſſimum vult eſſe ſuum tironem Fortius. *Accedant,* inquit, *ad Profeſſorem, interrogent libere, ſed paucis quæſtionem abſolvant: nam mora viris doctis ſemper infeſta eſt. Si is dedignabitur reſpondere, currendum ad alios. Nihil refert, quiſnam ille ſit, cujus ope opes noſtræ augeantur.* Fioravantus in libro Italica lingua ſcripto *Dello Specchio di ſcientia univerſale lib. 3. cap. 20.* ad diſcenda omnia hoc ſecretum, quod ipſe ſummum habet, præſcribit, ut Virorum doctorum converſationem quæramus, atque in omnibus negativam ſententiam arripiamus, ita hac occaſione a viris doctis elici omnem doctrinam ſine noſtro labore poſſe. Quod tamen non ubique, nec apud omnes bene procedit. Plerumque contradictionibus

Digitized by Google

nibus offenditur animus. Quare niſi certa moderatione id fiat, non probave-
rim. * Fichetus docet cap. 10. audiendos ſæpe eſſe viros doctos, de pulpito 25
dicentes: *Uno*, inquit, *momento temporis effundunt in ſinum noſtrum, quod longiſſi-
mo plurimorum annorum labore coacervarunt, atque hoc nullo noſtro labore magnaque cum
animi noſtri voluptate contingit. Velint, nolint, cum videri docti appetant, ſua prodant
arcana omnia neceſſum eſt, quæ etiam neceſſitas, ut Tantali ſaxum, nobis incumbit: ita-
que mutui fures doctrinarum ſumus, dum audimus & ſpectamus invicem: ſunt enim oculi
& aures ſcientiarum omnium adminiſtri & proxenetæ. Eſt & aliud commodum in lu-
cro reponendum maximo, quod ex hominum eruditæ lectionis ore audiuntur autorum
citationes ignotorum, & diſcuntur pretioſa rerum reconditarum nomina. Idem judi-
cium de conſuetudine & converſatione doctiſſimorum eſto. Eadem enim ab illis elicia
familiaritate & arte blandiſſime ſuffuraberis, eadem diſces & forte docebis. Mutua enim
hæc eſt inter eruditos & ingenuos opera, nam callidi noſtra furantur, & ſua non depro-
munt, abſit ſupercilium vincendique ſtudium ab hujusmodi familiaritate, adſit diſcendi do-
cendique benevola modeſtia, quam in Nepotiano dilaudat Hieronymus, quamque in vete-
rum libris exploratam habemus atque perſpectam.* * In audiendis prælectionibus 26
publicis non usque adeo aſſiduum ſuum vult eſſe tironem Fortius, meo qui-
dem judicio minus recte: nam ſi Doctores in illa arte excellunt, quam profi-
tentur, viva voce plus docebunt, quam e multis libris capias. * In docendo 27
maximum profectus præſidium, nec immerito, collocat Fortius: *Simul atque*
(inquit) *in literarum judicio promoveris nonnihil, enitere, ut per totum diem, ſi fieri
poſſit, doceas; ea doce, quæ noveris, ſi non omnia noſti. Sedulo curandum, ut vel prece
vel pretio habeas unum, cui ea, quæ velis, poſſis recitare. Si pro horis ſingulis exiguam
pecuniam dederis auditori, atque hoc modo quatuor aut quinque aureos expenderis, tan-
tum comperies te profeciſſe tum in literis, tum in forma docendi, ut vel palam ea audeas pro-
fiteri.* * Porro nunquam docendi munus etia... ab imparato omittendum ſuadet: 28
*Relicta oſtentandi libidine quoquo modo affectum te eſſe ſenſeris, ſive per totam noctem vigi-
laris, ſive altior cogitatio te impedierit, ad exercitium velut ad meſſem currito.* In præ-
legendo omnem ſuperſtitionem vitandam ſuadet. Si quis locus occurrat obſcu-
rus, eum intactum potius relinquere ſuadet. Nam e prælectione magis fructum,
quam gloriam quærendam eſſe judicat. Sæpe mihi, ut hoc meo firmem exem-
plo, cum ad docendum maxime imparatus acceſſi, in extemporali prælectione ne-
ceſſitas ipſa extudit, quæ longa meditatione non incidiſſent. A docendo omnem
abeſſe vult invidiam. *Si literatus me inviſat*, inquit, *non occultabo ea, quæ aſſidua peperit
conſuetudo: verum ultro ipſa prodam tradamque alteri ferrum, quo me ſuperare poſſit, ſi
velit. Sic enim aliis indicando ſæpe ſtudii modum ipſe meliorem ſemper inveniam, quem ex-
ercitatio illa ſuggeret docenti.* Quod Fortii conſilium non erga omnes æque lau-
dandum: diſſimulanda enim aliqua erga illos eſſe, qui ingenuitate noſtra abuti
volent, ipſæ communis prudentiæ regulæ dictabunt. In docendo omnes cavilla-
tiones & ſophiſmata abeſſe jubet, quæ chartarum luſibus comparat, in quibus omnia

 ficta

Digitized by Google

29 ficta ſunt. * Suadet porro, ut etiam pueri ea, quæ didicere, ſtatim doceant alios, propoſito ſingulis menſibus aut præmio aut honore aliquo illi, qui viciſſet; quod in declamando ſuaſerat Fabius. Sic enim uberiorem relaturos fructum, & juventuti rectius conſultum fore exiſtimat. Novi ego, qui in numeroſa prole rem optimo cum ſucceſſu ita inſtituerunt, ut natu majores minores ſemper docerent; qua mutua æmulatione excitati fratres feliciter in ſtudiis progreſſi ſunt. Fichetus quoque inter arcana ſua etiam τὴν διδασκαλίαν commendat. *Ad comparandam*, inquit, *ſolidam doctrinam via tritiſſima certiſſimaque eſt docere. Signum enim ſcientis eſt poſſe docere, imo & gradus ad ſcientiam firmiſſimus.* Fortius magni faciebat hoc docendi exercitium: *Hoc exercitio miram tibi rerum copiam comparaveris. Ubi decies rem eandem docueris, plus te ſenties profeciſſe, quam ſi fugiens lucem magno te domi labore confeciſſes. Per ſingulos dies duodecim docere horis ſolebam; præterque ipſas ſemel interim declamare, vel de Deo, vel de mundo, aut thematibus aliis exercitationis cauſa. Nonnulli inſanire me vociferabantur, ſed utinam ſic ab ineunte ætate contigiſſet inſanire. Tanti ego facultatem iſtam facio, ut malim judicium adoleſcentis, qui perpetuo docuiſſet, etiam res humillimas, quam ejus, qui ſolitaria domi lectione autores optimos perlegiſſet. Multa ſæpe legi, ſed menſis unius intercapedo memoriam ita deleverat omnem, ut vix dum ſcirem, quos legiſſem. At quæ alios docui, ea tam mihi perſpecta ſunt, quam corporis membra ipſa. Ea non aliter, quam ſolis ſplendorem ante oculos hærere ſentio. Horum cognitionem firmam eſſe, certam eſſe, frugemque proferre ampliſſimam, experimento comperi. Horum memoriam vix morte credam extingui poſſe. Quoties me* (idem in Annotationibus ait) *inſanum vocarunt, cum per integrum menſem quotidie docerem ab ortu ſolis ad occaſum? quoties dixerunt fieri non poſſe, quin ante finem menſis inter labores exſpirarem? fatigor quidem, id non nego, etiam pene usque ad ſpiritus defectionem; ſed fatigatio ea dulcis eſt.*

30 In ſcribendo tum Fortius, tum Fichetus utilia præcepta ſuppeditarunt. Ille ſcribendo omnem operam impendere jubet, cetera omnia floccipendere: *Ubi perveneris ad provectiora, puta te tantum profeciſſe, quantum quotidie ſcripſeris. Etiam ſi natura facundus es, dedita opera loquaris incompoſite. Nam fere fit, ut, qui loquuntur accurate, minus erudite ſcribant. Dum enim rerum illarum voluptate afficiuntur, imperfectiores oportet ſint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractaverit. Nulla prælectio mihi tanti eſt, ut cogitationis aliquid illi velim tribuere. Id namque me a ſcopo meo averteret. Ea ſolum profero, quæ primum veniunt in mentem, quæ exercitatio longa mihi comparavit. Et ſi loquendum eſſet cum viris ſummis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem unum præmeditarer, tam libens inepte, quam apte ſententiam exprimerem. Quod ſi res majorem curam poſtularet, talem rem, talem cœtum, veluti peſtem, fugerem, ac ſtili amorem continerem in pectore. Certe neminem unquam vidi* (*niſi me memoria fallat*) *docte ſcribentem, cui valde in promptu fuit col-*
31 *loquendi diſſerendique ratio.* * In ſcribendo tædium hac ratione evitare docet: *Statue ac vove voluntate firma, te eo die non cœnaturum, quo non tot paginas, non tot verſus,*

Digitized by Google

verſus, ut decreveras, ſcripſeris. Quod ſi acciderit delinquere, tu tibi ignoſcere noli,
volo, cœna careas. Abſtinere a cibo non parum quandoque ad corporis valetudinem fa-
cit, & alacriorem reddit animum. * Si librum editurus es, hoc conſilium ſup- 32
peditat. *Dic chalcographis, parent ſeſe, librum te dare velle excudendum, etiamſi ne*
paginam quidem paraveris. Tum facile totam voluminis ſpeciem animo concipere, inde
ſingulas parteis leviter in comœdiarum argumenti modum deſcribere, denique quotidie,
quantum illis ſatis erit, abſolvere poteris. Cum ſic inceperis aliquid, perficere debes, ve-
lis, nolis. Id ego in omnibus pene libris feci, ac etiam in iſto. Quod conſilium
autoris non ſane in omnibus, quæ ſcribimus, placeret. Quædam levi nego-
tio etiam ab otioſis ſcribi poſſunt; quædam attentiorem meditationem requi-
runt, qualia ſunt dogmatica, in quibus certa principia ponenda, & e princi-
piis multa deducenda ſunt. Ac ipſe Fortius non tanquam præceptum, ſed
tanquam conſilium commendat: nam in ſequentibus ita: *Non diſplicet editionem*
premi, quo commendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Homi-
nem facit tranquillum, deſidem, otioſum, ignavum, ſomnolentum. Et neſcio quam adſe-
rat ſuperſtitionem, dum diſſimulat quædam, dum rogari vult, ut librum emittat. Qua-
re animus, qui graſſari velit, nuſquam patiens moræ ſit. Sæpe etiam accidit, ut ipſe
notavit Fortius, quod ad ſtylum aptiores ſimus, ac omnia nobis ſponte pro-
fluant; ſæpe non niſi labore atque longa cogitatione quicquam poſſumus compa-
rare. Unde aliqui minus recte colligunt, non eſſe ejusdem Autoris, quæ non
pari cura perſcripta ſunt. * Idem ne noctis quidem tempus a ſcribendo va- 33
cuum eſſe vult: *Noctu ad manum tabulas ceratas vel lapideas habe, aut membranas, quas*
oſſibus aduſtis in uſum eum præparant. In his ſomno intermiſſo notare poteris, quæ li-
bebit ac luce diurna melioribus typis reſcribere. Easdem tecum circumfer ſemper, ut
cum in mentem aut venuſta verborum connexio, aut rerum obſervatio ulla inciderit, ſcri-
bere ipſam in iis queas. Bonam partem libri hujus in tenebris ſcripſi, quando ſomnus
me ob calculi dolorem reliquerat, idque cum Sol adverſa nobis figeret veſtigia nocte va-
gante in medio cœlo. Quod Fortius hic præcipit, jamdudum, antequam Fortiana
illa legerem, feci. Multa ego carmina in tenebris, cum ſomnus me deſtitueret,
palimpſeſto illevi, quæ inſequenti die elaboravi. Diligenter notari quoque vult
Fortius, quod per ſingulos dies profeceris, ejusque ſuadet ephemeridas inſtituen-
das. * In his tamen omnibus pro ratione ætatis ac ingeniorum temperies quæ- 34
dam adhibenda eſt. *Ratio in his habenda eſt,* ut præcipit Fichetus, *nationum & æta-*
tum: alia Gallis, alia Italis, Hiſpanis, Germanis ſunt ingenia; aliæ juvenum & ſenum vires,
alia pericula. Alii diutius ſtudendo, meditandoque perdurare poſſunt, alii non item: tem-
peramentum quoque expendendum. Bilioſi alacriores promptioresque ſunt; ſed difficilius &
laborioſius ſtudent. Pituita qui concreti ſunt, tardiores ſunt, at non ita fatigantur. Me-
lancholici obſtinatiores laborando habentur. Sanguinei medii ſunt. Illorum omnium calori-
bus æſtivis pomeridianis periculoſa eſt contentio. Eſt quædam in ſtudiis literarum ingluvies
& avaritia, quæ nocet animo, non concoquenti, ſicut cibus avidius ingeſtus ſtomacho. Ne

Digitized by Google

mihi ſis Helluo librorum, ſed Amicus. Modus ergo adhibendus eſt; qui rebus omnibus eſt ſalutaris. Illi enim diutius & felicius ſtudent, qui valent diutius. Valent autem illi diutius, qui ſtudiis moderantur ſapientius; qui autem effrænata ſciendi cupiditate procurrunt immoderate, auferrique ſe ſinunt, in ipſo limine corruunt, ut Claudii cantherius,
35 *fractis momento corporis & animi viribus.* * Temporis quoque ratio habenda. *Illud nempe, quod eſt ab otio, a recreatione diuturniore, a deambulatione & corporis exercitatione ludicra proximum, maxime opportunum eſt. Dici enim vix poteſt, quantos animus, corporis motu concitatus, impetus habeat, ait Plinius Junior, quantove curſu*
36 *calamus fluat, otii intercapedine recreatus.* * Ut gratiora illa ſtudiorum intervalla ſint, duo remedia præſcribit Fortius: *Alterum ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conviveris, corpus vino impleas, ac aliis modis recrees mentem. Idcirco nonnulli ante concionem integros vini cantharos ſpiritu uno exhauriunt. Alterum, ut multum dormias. Incredibile enim, quantum lucis, quantum alacritatis, res ea adferat animo.* In hunc finem ſubinde quoque locum mutandum eſſe ſuadet Fortius: *Mea ſententia ſenis fere menſibus aut ſingulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem poſſint, abdicabis. Equidem infeliciſſimos voco, ſemperque vocabo, dies illos, quibus uſquam ultra menſem deſederim. Quod ſi profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cæſare dicant: nunc te, Fortuna, ſequamur. Peregrinatio præcipue confert ad exercitationem. Poſtquam enim in una urbe continua lectione eos, qui te audiunt, fatigaveris, tranſire licebit in aliam, ubi rurſus novos habiturus ſis. Sunt præterea res complures, tum in campis, quos peragramus, tum in civitatibus, ad quas venimus, quæ nos impellunt ad altiora. Nam animus & varietate mire excitatur, & ſæpenumero rerum conſpectu novarum permotus efficit ea, quæ domi nunquam agitaſſet.* Quod tamen conſilium omnibus placere ad omnem ſtudiorum rationem non poterit. Eſt enim, ubi continuæ locorum mutationes ſtudia potius turbant,
37 quam juvant. * Cui jungendum etiam hoc παράδοξον eſt de libris, quos ſecum vehere debeat Studioſus: *Qui alium petere locum decrevit, & longam ingredi viam, libros ſecum conferat ſolum, in quibus diligenter res aliquas notaverit. Quod ſi in volumine duæ tantum treſve paginæ notatæ ſint, eas e libro eximat, reliquum vendat. Nec ſit adeo ſordidus, ut exigua jactura rei conatum remoretur. Cogitet ſemper, ſi ad ſumma pervenerit, non defuturas opes. Superiore anno Baſileam profecturus e novo opere Plinii ſecundum librum a me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Amicus interveniens me mentis eſſe parum ſanæ opinabatur. Sic tractavi libros complures, ſemperque faciam, cum id poſtularit occaſio. Tametſi mihi eſſent novi codices Ciceronis, Platonis, Demoſthenis, grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in quibus ſcitu dignum aliquid ſcripſiſſem, quando eſſet proficiſcendum.* Et hac quidem
38 ratione vere Excerpta adornarent ſtudioſi: quæ mihi tamen diſpliceret. * Quibus animus non eſt, ut ſcribant, ſuadet Fortius, ut polite loqui diſcant: *Diſcant hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter poſſint. Illorum tamen gloria,* inquit, *a noſtra laude diſtat, quantum momentum ab æternitate.* Præcipue vero in ſcriptione eloquen-

eloquentiæ curam adhiberi vult: *Adhæc do operam*, inquit, *ut numerorum gratia ſit, ſive concentus cohæreat, aut per omnes periodi partes, ſi terſius quicquam ſcribere coner, aut ſaltem in fine. Ubi oratio deſinet, quæreo ſpondæos, trochæos, epitritos quartos, παιῶνας ſecundos, tertiosve; ſed per viciſſitudinem. Poſtrema cura eſt, ne multi ſint fines ſententiarum, qui pedes eosdem habeant. Inſuave enim quiddam, periodos tres ſeu quatuor eundem habere παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In petum concentu omnem propemodum elegantiam pono. Sed maxima hic varietas exquiritur. Quocirca majorem multo tum laudem tum occaſionem oſtentandæ doctrinæ conſequeris, ſi ita occulto nexu orationem vinxeris, quam ſi ſcripſeris carmen. Illic namque varietatem, qua ipſa inprimis natura gaudet; heic unum duntaxat florum genus proferre potes. Numeros equidem vitam vocaverim orationis; quod haud obſcure apparebit, ſi ſententiam numeroſam ſolveris iisdem ſervatis ac transpoſitis verbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea ſoluta ridicula videbitur. Quamobrem in omni opere prima curarum eſſe debet, ut res ſive membra cohæreant; proxima, ut verba ſeu modulatio numerorum. In libris excudendis*, inquit ille, *cum ſpecioſum aliquem vocum contextum, aut verba duo ornata invenio, lætitia exulto majore, quam ſi aureum reperiſſem. Tum mirus ſplendor pectus illuſtrat, hac ἀμβροσίᾳ vivimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi ſententia eſt, atque uti ſpero, ad vitæ exitum permanebit, ut pro ſingulis vocibus nitidis, ſignificantibus, appoſitis, ſingulos recipere aureos nolim, etiam ſi ſumma me premeret inopia. Malo dictionem eſſe decoram, aut voces duas commiſſas apte, aut ſplendide dictum aliquid in opuſculis meis, quam aureum in manibus.* * In ſcribendo duplicem quoque modum tradebat Quinti- 39
lianus: aut enim profunduntur impetu ſubito omnia, ut occurrunt, ac deinde ſecernuntur & limantur accurata diligentia; qui modus eſt eorum, qui prompto & celeri ſunt ingenio; nam alioqui, dum moratur mens in elaborando, cogitationes optimæ prætervolant: aut nihil chartæ committitur, niſi diu expenſum; quæ ratio moroſior eſt ac tardiorum ingeniorum. In his prior illa ratio mihi placet, quam ego plerumque ſequi ſoleo. Quæ ſubito ingenii calore inciderunt, quæcunque illa demum fuerint; ſive argumenta ſive ornamenta rerum, in carminibus hemiſtichia, ſine modo ac ordine, modo ad rem faciant, diligenter chartis conſignare ſoleo. Hinc commodiori tempore elaboratio eas meditationes perficit, quæ niſi notatæ primum fuiſſent, periiſſent omnes, e quibus δευτέραι φροντίδες plura animo ſuggerunt. * Ad conſervationem ſanitatis, quo eo melius ſtudiis vacare poſſis, παρα- 40
δοξότερα quædam Fortii conſilia ſunt; e quibus illud de exercendo corpore: *Longa quies enervat corpus, & calculum parit; ideo præcepere, ut ſtudioſi quandoque æreum globum manu agitent, torqueantque ad fatigationem. Verum hoc exercitium nonnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitavi. In veſtibus interioribus aliquando conſuo plumbum diſſectum in minutas lamias tanti ponderis, ut utraque manu univerſam levare molem vix poſſim. Has induo mane, has robur corporis commode ſuſtentat. Caveo tamen, ne inferior ſpinæ pars plus æquo prematur. Id facio ad octo fere dies, donec æſtu laboris nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum ſenſim augetur ac minuitur:*

Repen-

Digitized by Google

Repentina namque mutatio lædere non parum naturam ſolet. Milonem ſequor, qui quotidie vitulum ferre ſolitus, tandem geſtavit taurum. Hac ratione tempore eodem
41 *& ſcribo & firmo valetudinem.* * Ne nimio ſomno indulgeat, ſaxa ſeu ligna per transverſum lateri ſupponit. Ea namque principio non ſenties, & poſt horas aliquot duritie magis, quam prius, premente membra ſponte excitaberis.
42 * Illud quoque in converſatione moroſum nunc videri poſſit, cum temporis parſimoniam hac ratione habendam ſcribit: *ſi qui ad te acceſſerint, qui res vanas, quæ nihil ad artes facere videntur, proferant; fuge repente ad ſtudia tua. Satius eſt, ut illi tuam mirentur impudentiam, quam tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota ſentiat poſteritas. Quot volumina poſſent ſcribi intra horas illas, quæ per annum pereunt?* cui ſimile illud eſt: *accitus ad convivium, ubi fore putabis eos, quorum audire nugas deberes, ne accedas. Satius eſſet corporis membrum*
43 *amittere, quam cogitationem per horas duas tam inanibus fabulis impediri.* * Hæc vir ille pluraque alia in diſcendo docendoque compendia ſuppeditavit, de quibus ipſe ita judicavit: *ſcio me ſcripſiſſe in hoc libro multa, quæ otioſorum hominum fabulas non effugient: nec me ſcripſiſſe pœnitet. Nam parvipendo judicium eorum, quibus diverſum inſtitutum eſt, hoc eſt, qui decreverunt lente omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt, ac vigilantius quærere, quæ ad corpus pertinent.* Pleraque ex illis non ſunt ſpernenda, e quibus, quæ commoda videbuntur, in uſum noſtrum vertemus.

44 Magnus hic nobis panderetur campus, ſi doctrinæ & methodi conſilia pro ratione perſonarum, & ſcopo eorum, qui ſtudiis incumbunt, expendere vellemus. Si quis reipublicæ aliquando habenas tractabit, is ad ſuum finem omnia diriget, ac cuilibet ſua facile prudentia dictabit, quos intra limites continere ſe debeat. Secerni hic debent τὰ ὑπάρχοντα a ſupervacuis, rerum momenta ab ornatu & cultu, & hujus in pompam & decorem ſui oſtentationem multa aſſumi debent. Sapienter Baco Verulamius ſermone fideli 52. *Non volitabit alicujus fama per ora virûm, neque bene alata erit ſine plumis alicujus oſtentationis: in actionibus magnis ingenia jactabunda vivacius negotia impellunt. In Ducibus & viris militaribus glorioſum eſſe non inutile eſt, Jactantia inſtar vernicis videtur eſſe, quæ ligna non ſolum ſplendere facit, verum et-*
45 *iam durare.* * In hunc ſcopum integri a multis libri ſcripti ſunt, e quibus nominabo nunc *Alexandri Piccolomini* librum Italica lingua, *della Inſtitutione di tutta la vita de l'Huomo nato nobile & in Citta libera,* in gratiam Alexandri Colombini ſcriptum, & loco muneris Luſtrici donatum, editumque Venet. An. 1552. in 8. Hic e Peripatetica & Platonica Philoſophia traduntur omnia, quæ in Moralibus, Politicis, Oeconomicis ad felicitatem viri nobilis faciunt: de exercitiis quoque corporis recte inſtituendis inſtituitur diſſertatio, deque ceteris diſciplinis omnibus, quatenus illis uti Juvenes nobiles debent. A tertio ad quartum ætatis annum in matris ſinu puerum nobilem bonis moribus, pietate & linguæ rudimentis imbui jubet, a quinto ad decimum inſtitutione grammatica & humanioribus literis; a decimo ad

by Google

ad decimum quartum Dialectica, Rhetorica, Poëtica, Pictura, exercitiis muſicis &
corporis informari vult, meo quidem judicio immature nimis. Non enim illa
ætas Dialectices & Rhetorices capax eſt. Poſt annum decimum quartum ad ma-
thematica ſtudia nobilem ſuum ablegat, quorum vel ante Rhetoricam & Dialecti-
cam puerile ingenium capax eſſe poteſt. Hinc illi totum illum Ethices & Politi-
ces campum aperit. * Verum in iis ad ingenia reſpiciendum eſt: neque enim, 46
ut non omnis fert omnia tellus, ita quodlibet ingenium, qua quis requirat ætate,
his vel illis ſtudiis aptum eſt. * Conferri cum his Piccolominianis poſſunt, quæ 47
Bloemertius in libro de Nobilis informatione, *Paſtorius* in palæſtra Nobilium, &
Schefferus in libello de Informatione Nobilis, conſilia ſuppeditarunt; de quibus *ca-
pite de Pædagogia regia* pluribus agemus. * Ducis belli ſtudia alia ratione debent eſſe 48
comparata. In his utiliſſima conſilia ſubminiſtrat *Gabriel Naudæus*, cujus extat eru-
ditiſſimum Syntagma de *ſtudio militari*, Romæ in 4to An. 1637. editum, & Illuſtriſ-
ſimo Juveni Ludovico ex Comitibus Guidiis a Balneo inſcriptum. Nullam
ſcientiarum partem, quæ quidem prodeſſe Duci militari poterat, intactam in accu-
ratiſſimo Opere reliquit; pulcherrimis præterea digreſſionibus commentationem
hanc ornans. * Diriguntur etiam ad uſum Eccleſiaſticum ac Academicum ſtudia. 49
In ſingulis ratio peculiaris habenda eſt: præferendæ enim hic diſciplinæ huic ſco-
po inſervientes ceteris. In feminis quoque aliam ſtudiorum rationem quæſive-
rim, quam in viris, ſi forte & illæ ſtudiis animum excolere vellent.

In omni tamen ſtudiorum genere velocitas & nimia feſtinatio vitanda eſt, 50
quicquid etiam quibusdam volaticis ingeniis videatur. Canes feſtinantes, ut in
veteri verbo eſt, cœcos pariunt catulos, nihilque ſolidi in ſcientiis diſci poteſt, ubi
omnia ſuperficiaria opera tractantur. Niſi forte quis ad pompam uti ſtudiorum
quorundam ſimulacris malit, ut ſolent quidam genere nobiles, qui ad ſumma in
Republica munia gerenda non ſatis apti, ſolis titulorum phaleris exiſtimationem
apud plebem ſuſtentant. * Legenda eſt ſuper hoc argumento elegans, omni- 51
bus eloquentiæ luminibus picta, *Dionyſii Petavii* de diſcendi ratione, oratio, quæ
inter ceteras ejus nona eſt, ubi Craſſi dictum lib. 3. de Oratore: *Niſi quod quiſ-
que cito potuerit, nunquam omnino poſſe perdiſcere*, ſolidiſſimis optimisque rationi-
bus refutat. Omnem ergo ille præcipitatam diſcendi rationem, ut ſtudiorum pe-
ſtem, a bonarum mentium officinis eliminat. Stultum enim eſſe oſtendit, cum in
corporis illis exercitiis non niſi diuturnitate temporis ac multo uſu proficiamus,
in literarum ſtudiis, ac operoſiſſima eloquentiæ doctrina, ſubito nos velle uno
quaſi ſpiritu haurire omnia, cui totam vitam optimi quoque Oratores impende-
runt. * *Sorellus* itidem in ſcientia ſua Univerſali circa finem ſingulari capite de 52
magna & perfecta methodo agit; ubi omnem illam docendi rationem, quæ exi-
guo tempore fit, damnat, enumeratque varia exempla talis inſtitutionis, quæ ma-
le ceſſerunt. Ac ſane rariſſime adeo felicibus eſſe ingeniis licet, ut exiguo tempo-
re, ac prima ſtatim ætate, multa magnaque comprehendant. * Fuere interdum 53
ſingulari quodam fato ad res magnas deſtinari, qui mature admirabilia in literis

Digitized by Google

ſpecimina dederunt. (a) Talia in *Torquato Taſſo, Mazonio,* exempla recenſet Erythræus. Noſtro ſeculo *Grotium* & *Heinſium* habuimus, in ipſa puerili ætate & libris & carminibus editis celebres. Prodigio ſimilia ſunt, quæ de *Marta Marchina*, virgine Neapolitana, pene infante, memorat *Erythræus, Pinac. III. n.75*, quæ a nemine, niſi fortaſſis divinitus, edocta egregie Græcam, Latinam & Hebraicam linguam noverat, tum Philoſophicis, Philologicis ac liberalibus omnibus diſciplinis non leviter erat, ſed literate perita; deinde Epigrammata Græca, ſed Latina imprimis, eleganter arguteque concluſa fundebat ex tempore. Singulare quoque *de Jacobo Martino Modonenſio* exemplum ibi memoratur, qui ſeptennis puer a *Joh. Bapt. Mezetto* Servita omnibus ſcientiis imbutus, adverſus omnes accurate diſputare po-

54 tuit. * Sed infelix hujus rei eventus fuit, teſtaturque *Athanaſius Kircherus in Epiſtola ad Quirinum Kuhlmannum,* Modoneſium illum ab omni poſtea ingenio deſtitutum, ſtupidumque & nulli rei aptum fuiſſe. Quod & *Jacobo Marchiſetto* Piſaurenſi contigit, qui tredecim annos natus totam Ariſtotelis Philoſophiam complexus eſt, ut omnes in examen provocare auſus ſit, poſtea illam admirabilem ingenii vim amiſit; epiſtolis tamen ſcribendis a Pontifice admotus: de quo videatur *Erythræus Pinacoth. I. n.72.* De omnibus Romanis ingeniis judicat Favoritus in Virginii Cæſarini vita, quæ inter Poëmata ſeptem illuſtrium Poëtarum habetur, illa prima ætate ſtatim ſapere, ſed raro eſſe vitalia, ac a vigore illa concidere. Multa ejus generis exempla collegit *Balthaſar Bonifacius in Hiſtoria ludicra lib. 19. c. 10.* qui ta-

55 lia etiam apud veteres non rara fuiſſe oſtendit. * Recentiora multa exempla collegit *Colomeſius* in notis ad Quintiliani Inſtitutiones, quæ in *Opuſculis* ejus *literariis* habentur, *proœmio lib. 6.* ad illa verba, quibus filii ſui decennis, jam præclara ingenii ſpecimina edentis, obitum deplorat, *non floſculus fuit, ut prior, ſed jam decimum ætatis ingreſſus annum deformatos fructus oſtenderat.* In his ſunt *Plinius Junior*, qui decimo quarto anno Tragœdiam Græcam ſcripſit; *Avicenna,* qui decennis literas humaniores calluiſſe, & totam Encyclopædiam ante annum ætatis decimum octavum abſolviſſe dicitur; *Philippus Beroaldus,* qui adhuc puer Servii in Virgilium errores proſecutus eſt; *Ludovicus Stella* quindecim annorum adoleſcens, qui Aureliæ Lucianum, Ariſtophanem, Theodori Gazæ Grammaticam frequentiſſimo auditorio explicuit, cujus memoria a Joachimo Fortio literarum monumentis eſt conſignata; *Nicolaus Borbonius,* qui Ferrariam carmen ſcripſit anno decimo quarto; *Stephanus Boëtianus,* qui de ſervitute voluntaria anno decimo ſexto ſcripſit; *Aldus Manutius,* Pauli filius, qui anno decimo quarto commentarium de Orthographia ſcripſit; Clau-

(a) Ingeniorum præcocium Hiſtoriam diligentiſſime omnium Gallico ſermone eſt perſecutus Adr. Bailetus, Biblioth. Lamonianæ Præfectus, in Tractatu, Pariſiis A. 1688. in 12. edito, *des Enfans devenus celebres par leurs études, ou par leurs écrits;* cui Appendix etiam peculiaris περὶ τῶν ὀψιμαθῶν (*les Eſprits tardives*) eſt adjecta. Utriuſque (Libri pariter atque Appendicis) Supplementum promittit Sebaſt. Kortholtus, Poëſeos Profeſſor Kilonienſis.

Claudius Salmaſius, qui Nilium & Barlaamum de primatu Papæ recenſuit ac emendavit nondum quatuordecim annos natus, (cujus laboris ne ſenem quidem pœnituit) & anno ætatis decimo quinto Florum cum notis edidit. Plura exempla recenſent Tiraquellus in *Opere de nobilitate & Jure primogenitorum pag. 435. 448.* Leo Allatius in *Apibus Urbanis pag. 144. & ſeqq.* * Sed prudentibus viris ſemper prodigioſa illa præ- 56
cocium ingeniorum maturitas ſuſpecta, quæ ſucco tandem ſuo deſtituta extinguitur. Quintilianus eodem, quem ſupra laudavimus, loco filii ſui exemplo teſtatur, quod obſervatum ſit *celerius occidere feſtinatam maturitatem, & eſſe neſcio quam, quæ ſpes tantas decerpat, invidiam, ne videlicet ultra, quam homini datum eſt, noſtra provehantur.* Ipſe Ariſtoteles in Rhetoricis ex vetere Poëta reprehendere videtur magiſtros nimis anxios & ſedulos, qui pueros nituntur triduo Philoſophos efficere. * Ego cum 57
ingeniis iſtis præcocibus lente feſtinandum, neque obruenda doctrinæ mole, ſuaderem, etiamſi illi ſuſtinendæ pares forte viderentur. Et ſane, quod Erythræus quoque *Pinacoth. III n. 36.* notat, ſæpe acerrimis ingeniis deeſt idonea informatio ac opes ad doctrinam parandam neceſſariæ. Nec deſunt, qui Magiſtrorum etiam induſtriam vincant, ac per ludum & jocum plus præſtent, quam ſumma alii diligentia; quale exemplum in Carolo a Serva notavit *Erythræus Pinacoth. I. n. 88.* * Ex adverſo fue- 58
re ὀψιμαθεῖς, qui ceteris omnibus ſuperiores ſummam ac immortalem gloriam ſunt conſecuti, ut *Jul. C. Scaliger ac Iſaacus Caſaubonus*, qui ſera ſua ſtudia cum Danielis Heinſii præmaturis confert *Epiſtola 198.* felicitatem Danielis Heinſii adoleſcentis, cum ad Caſaubonum literas has ſcriberet, prædicans. *Sane,* inquit, *cum ea ætate eſſem, qua te nunc eſſe ex magni Scaligeri literis conjicio, bonorum autorum nomina paucis admodum exceptis, ne fando quidem audiveram unquam.* Legimus ſenes ipſos feliciores ſæpe pueris progreſſus in ſtudiis feciſſe. Exemplum ejus rei dedit *Bonciarius*, qui patrem ſuum, ſeptimum & quadrageſimum annum agentem, hominem illiteratum, niſi quod legere ſcribereque ſciret, ſemeſtri ſpatio linguam Latinam docuit, ut in ordinem Patrum Societatis Jeſu ſacerdotis munere functurus cooptaretur, ad quam ſine linguæ Latinæ peritia, nullus ipſi acceſſus fuiſſet. Methodum, qua uſus eſt, deſcribit *Dominicus Paſſionæus Epiſtola ad Scipionem Barnabæum*, quæ inter Bonciarii epiſtolas reperitur pag. 396. Videatur & *Erithræus Pinacoth. I. n. 53.*

CAP. IX.

DE
METHODO IN LINGVIS, LATINA PRÆCIPUE ET GRÆCA, DISCENDIS TENENDA.

§. 1. *Linguæ, ſcientiarum vehicula, ante omnia addiſcendæ.* 2. *ſqq. Lingua Latina an e converſatione & uſu diſci poſſit?* 3. *Roberti Gentilis, pueri ſeptennis, exemplum,* 4. *qui anno ætatis undecimo lectiones Virgilianas edidit.* 5. *Ejus liber de methodo brevi.*

Digitized by Google

brevi. 6. *Sermo Latinus per colloquia non ſatis purus obtinetur.* 7. *Italorum ſuperſtitioſa in loquendo abſtinentia,* 8. *& in ſcribendo induſtria.* 9. *quæ moroſa induſtria reprobatur.* 10. *Montanus a prima infantia linguam Latinam ex uſu didicit.* 11. *Memorabile exemplum pueri quadrimi,* 12. 17. *ſeqq. ejusque hiſtoria prolixius recenſetur,* 13. 18. *cum commodis hujus novæ methodi* 14. 16. *& incommodis vulgaris illius.* 15. *Multa, nondum inventa, difficilia; inventa facillima videntur.* 19. *Reſpondetur contrariis.* 20. *Grammatices præcepta non minus difficilia, quam ulla, alia ſcientia.* 21. *Methodus hæc nova cogitanda relinquitur.* 22. *Civitas aliqua Latina an inſtitui poſſit?* 23. *quod affirmatur.* 24. *ejusque inſtitutio præſcribitur.* 25. *Obſtantibus reſpondetur.* 26. *Magni Pegelii conſilium de Schola pro linguis erigenda.* 27. *An naturali diſpoſitione ad repentinam linguarum notitiam detur aditus.* 28. *Hiſtoria e Mottæo Vayero de Gallo aliquo, qui dormiens linguas omnes loquebatur, quarum ipſe erat ignariſſimus.* 29. *Via per inſtitutionem brevis eſſe debet.* 30. *Ficheti conſilium.* 31. *Beccheri compendium.* 32. *Autoris Medicinæ Mentis conſilium pro linguis addiſcendis affertur.* 33. *Beccheri Compendia Grammatica,* 34. *Kuhlmanni,* 35. *Roſii methodus a Mormio propoſita.* 36. *Schenckelii liber.* 37. 38. *Tuningii & Grunandi exemplum de lingua Latina intra ſex menſes diſcenda.* 39. *Sorelli iniquum judicium de Montani informatione,* 40. *quod refellitur.* 41. *Methodus le Maire, qui Hebræam, Græcam & Latinam puerum octennem eodem tempore docuit,* 42. *qua via inceſſerit.* 43. *Sorello eam improbanti occurritur.* 44. *Tanaquilis Fabri methodus, qua filium ſuum a* 10. *ad* 14. *annum in Græca & Latina lingua informavit,* 45. *Calligraphia an puer neceſſario inſtruendus,* 46. *Illa methodus per aliquot paginas late recenſetur.* 47. *Homeri lectio cur puerili ætati præ ceteris conveniat,* 48. *comica ſtudia pueris non negligenda,* 49. *Virgilius cur Homero ſit difficilior,* 50. *Livii Hiſtoria pro pueris difficilior.* 51. *Tanaqu. Fabri filia doctiſſima.* 52. *filius* 14. *annorum autoribus optimis legendis occupatus.* 53. *ſeqq. cenſura methodi a Tan. Fabro in informando adhibitæ.* 55. *Poëtarum lectio ſuadetur.* 56. *Periodica connexio pueris ante omnia inculcanda,* 57. *Gnomæ morales.* 58. *Stylus ſedulo formandus,* 59. *Plauti fabulæ a puero nondum legendæ.*

1 Prima, quæ diſci debent, linguæ ſunt, ſcientiarum vehicula, in quibus multum temporis conſumimus, antequam eo perfectionis perveniamus, ut noſtro Marte quicquam agere poſſimus. Vernaculæ ſine magno negotio addiſci poſſunt, modo parentes, præceptores, famuli, & alii, cum quibus converſamur, incor-
2 rupte loquantur. * Quod ſi Græca ac Latina lingua ea etiamnum methodo addiſci poſſent, non tanto nunc apparatu opus eſſet, citiusque ad ipſas diſciplinas tranſire poſſemus. Quam ob cauſam in eam cogitationem multi venerunt, ut linguam Latinam e converſatione cum Latine loquentibus potius, quam e Grammaticis
3 præceptis & lectione, addiſcendam ſuaſerint. * Ejus experimentum in filio *Roberto* pater

pater *Albericus Gentilis* cepit, qui ſeptennis puer Latine, Gallice, Angliceque locu-
tus dicitur; quod pater illum non niſi Latino, mater Gallico, qui ei proprius
erat, & Anglicano ſermone (Oxonii enim vivebat) familia reliqua uteretur.
* Nondum octavum attigit annum, cum Virgilium illi pater prælegeret; ut patet 4
ex Commentariis, quos *lectionum Virgilianarum* titulo filius ſub ingreſſu undecimi
anni edidit. Ut felicior ergo fuerit Tanaq. Fabri filio, de quo poſtea dicemus,
qui 14. demum anno Græcæ ac Latinæ linguæ autores optime intelligere potuit.
* Vidi ab ipſo illo *Roberto* titulum libri Anglica lingua ſcripti ſuper hoc argumen- 5
to, in Bibliothecæ Oxonienſis catalogo extantis, qui ita habet: *Roberti Gentilis le
chemin abregé or à Methode for attaining of ſciences in a ſchort time*, i. e. *Via brevis, ſive
Methodus brevi tempore diſcendi ſcientias*, *Londin. 1654. in 8vo.* Sed hactenus librum
ipſum videre mihi non licuit. Et fateor ſane, patris tam docti colloquiis profice-
re quadantenus in lingua Latina potuiſſe puerum. * Ceterum colloquia cum iis, 6
qui linguam Latinam accuratiſſime loqui nequeunt, magis turbant ſermonem Lati-
num, quam juvant; * ut & Itali nonnulli de induſtria ſermonibus Latinis, etiam 7
cum viris doctis, abſtinendum exiſtiment, ne dictio aliquid ex idiotiſmo trahat,
quem in colloquiis viri etiam docti vix evitant, licet eleganter alias ſcribant.
* Quam ob cauſam Scioppius Manutio inſultat, qui quadrimeſtre tempus in una 8
epiſtola ſcribenda exegerit. Ac vidi ſane viri alicujus celebris (nec gentem nunc
nec nomen viri memorabo) αὐτόγραφον epiſtolæ in Bibliotheca Gudiana, qui mi-
rabili & anxia diligentia eam ſcripſerat: nam 4. vel 5. chartæ folia in forma ma-
jore compegerat, ſingulis paginis tres quatuorve ad ſummum periodos inſcripſe-
rat, ſpatio interlineari ampliſſimo; ſingulis pene verbis & phraſibus variationes
ſuperſcripſerat, atque ipſa loca, unde illæ deſumptæ, notaverat; neque illas tan-
tum, ſed & poſitus & juncturas verborum, adverbiorum, epithetorum, ſynonymo-
rum e Nizoliano Lexico adjecerat; numero quoque & pedibus clauſularum con-
notatis. Hanc ille rationem in ſingulis periodis ad finem usque tenuerat, atque
in hoc labore 4. menſes exegerat. Inceperat enim (quod manu ſua annotaverat)
corrigere has literas die 6. Aprilis, finierat Kal. Auguſti, Anno 1596. * Non 9
probarim ego moroſam adeo & ſcrupuloſam diligentiam; etſi hoc exemplo oſten-
di poſſit, quanta accuratione uſi ſint viri docti in ſermone Latino & puro ac-
quirendo. Sed ita potiſſima vitæ pars in ſola linguæ Latinæ cognitione
elaberetur.

Non omittenda hic videbantur memorabilia eorum exempla, qui a prima 10
infantia ſolo uſu & colloquio mirabilem loquendi Latine promptitudinem nacti
fuerunt. In his eſt *Montanus*, vir apud Gallos celebratiſſimus, qui in diſſertatio-
nibus (*Eſſays*) quas Gallica lingua ſcripſit, *lib. 1. cap. 25.* ſuo hoc exemplo probat.
Verba ejus in Latinum converſa ita habent: *Pater meus in diſciplinam me dedit Ger-
mano homini in Gallica lingua rudi, ſed in Latina verſatiſſimo, cujus ille operam amplis-
ſimo ſtipendio conduxit. Hærebam illi ſemper in amplexibus, aderantque alii etiam pue-
ri linguæ Latinæ non ignari. Nihil in ædibus niſi Latinum audiebatur; non mater,*

non

Digitized by Google

non famuli niſi Latinis verbis, quæ e converſatione ceperant, ad me præſentem utebantur: unde & mater & famuli tantum in lingua Latina profecere, ut mea verba intelligerent, & in rebus quotidianis mecum ſermones breviores inſtituere poſſent. Sex annos natus eram, cum de Gallica lingua nil amplius, quam de Perſica aut Arabica ſcirem, atque ita ſine Grammatica, ſine præceptis, & plagoſa inſtitutione Latinam linguam didici, ut tantum ſcirem, quantum ipſi in illa lingua Pædagogi, qui me miſcere ſuis diſcipulis non poterant. Nam cum ceteris diſcipulis thema daretur in linguam Latinam convertendum, mihi dabatur Latinum, barbariſmis & ſolœciſmis deſœdatum, quod ego in elegantiorem ſermonem converterem. Nicolaus Gruchius, qui de Comitiis Romanorum ſcripſit, Gulielmus Gerentus, qui commentatus eſt in Ariſtotelem, Buchananus Poëta Scotus, Antonius Muretus, præceptores mei domeſtici, ſæpe ad me dicebant, me lingua Latina in prima ætate puerili adeo prompte locutum, ut mecum confabulari vix auderent. Buchananus de Inſtitutione puerorum ſe aliquid ſcripturum ſuſceperat, qua in re meo potiſſimum exemplo uti ſe velle ſignificabat.

11 Aliud exemplum ante hos 19. annos Pariſiis Regi ipſi propoſitum fuit, quod fidem ſuperare videtur; ſed tamen tot teſtibus confirmatum dubitare de rei veritate nos non ſinit. Erat infans 4. annorum, qui adeo expedite loquebatur Latinam linguam, ut Regi omnibusque prodigio propemodum fuerit. Illam intra duos annos, ex quo a matris uberibus primum amotus fuit, apprehenderat. Nullum committebat errorem vel in flexione, vel in Syntaxi, adeo ut quosdam de induſtria ſolœcizantes correxerit. Cum aliqui dicerent: *Ubi ibis a prandio?* ille emendavit: *Quo ibis.* Aliis dicentibus, *conſcendere in equo;* ille regeſſit: *con-*
12 *ſcendere in equum.* * Ejus hiſtoriæ relatio, cum ratione iſtius informationis, ſingulari libello Gallica lingua tradita eſt, atque ex ea in Anglicam converſa prodiit Londini Ann. 1669. hoc titulo: *An Examen of the Way of teaching the latin tongue to little children by uſe alone, London. 1669. in 12.* Operæ pretium profecto eſt, ejus libri ſummam hoc in loco recenſere, cum libellus ille forte in paucorum manibus ſit. Pater hujus infantis duos habuit amicos, Latine accurate doctos, quibus in hac informatione uſus eſt, quorum præcipua cura fuit, ut, quæ cum puero fabularentur, ſelecta eſſent, tum qua voces, tum qua argumenta, eosque reprehenderent, qui minus recte loquerentur; adeo ut non tam promiſcua collocutio, quam methodus colloquendi, illi intellectum habiliorem redderet, quam alias eſt in pueris ejus ætatis; poterat enim puer apte de rebus plurimis judicare, atque eandem rem variatis verbis & phraſibus efferre. Cum aliqui illum, qui equis præeſt, *Agaſonem* vocarent, ille *Equiſonem* ſubſtituit. Hanc informandi methodum Autor ejus libelli, quicunque ille eſt, antiquam & infallibilem eſſe oſtendit, mira-
13 turque non imitari hoc exemplum etiam alios. * Omnes vernaculas, & exoticas linguas uſu continuo ad ſummam perfectionem perducimus, quare & lingua Latina idem fieri poſſe recte exiſtimat, neque ad hanc requiri ingenia ceteris excellentiora, ſed judicium etiam e converſatione cum magiſtris Latine loquentibus acui. Duo huic ſimilia exempla adducit puerorum eodem modo informatorum, in quibus nihil

Digitized by Google

nihil puerile deprehenſum fuit, exceptis motibus & geſticulationibus, quæ ab illa
ætate ſeparari nequeunt. * Præterea metus ille, quo cohibentur in ludis pue- 14
ri, & impedita illa naturæ libertas multum detrahunt ſolertiæ naturali, quæ hac
ratione magis excitatur. * Multa quidem dubia circa hanc rem moveri poſſe 15
fatetur Autor; verum multa ille ait difficilia videri, quæ nondum inventa ſunt;
inventa vero facillima videri, quod exemplo Typographiæ, acus magneticæ, & cir-
culationis ſanguinis probat. Linguæ Latinæ autem tantam eſſe utilitatem, ut
quævis difficultates ſuperandæ ſint, quo hunc finem tam cito aſſequamur. * Pro- 16
lixe oſtendit e defectibus communis illius methodi in lingua Latina diſcenda, in
qua tantum temporis verbis impendendum, quo ad diſciplinas ipſas expeditius
iri poſſit, utilitates hujus viæ brevioris. Primum, inquit, a 6 vel 7 anno ad 17
vel 18 in collegio detinetur puer, intra quod tempus quot ambagibus circumdu-
citur? diſcendæ omnes inflexiones, accidentia vocum, connexio ſententiarum,
diſtinguendæ ſignificationes, proprietates, Syntaxeos regulæ: quæ omnia tædio-
ſiſſima pueris ſunt, & pœnas ſcholaſticas provocant, quibus efferatur animus, &
ad odium literarum inducitur. Hic Declinationum, Conjugationum, perſonarum,
articulorum, Heteroclitorum, Conſtructionum perplexitates notandæ ſunt, quibus
velut equuleis & fidiculis torquetur illorum animus. Qui in ſcribendo, vertendo,
phraſeologiis, exercitiis Rhetoricis labores ſuſcipiendi? poſſet compendium per
lectiones quidem inſtitui, ut non ſit opus prolixitate illa regularum; ſed in lo-
quendo & ſcribendo deficiet, atque tum ad priorem viam recurrendum eſt.
Quod ſi ad Philoſophicas diſciplinas admoventur, pene nitorem linguæ Latinæ
dediſcunt. Ideoque exigua quædam & imperfecta ſummo labore & impenſis in
ſcholis diſcuntur, ne quid de temporis irreparabili jactura dicamus; cum altera
illa methodo omnia ſimul comprehendi poſſint. * Accuratius ergo in illam no- 17
vam methodum inquirit. Infans 22. menſium erat, cum primum informationi
illi traderetur. Pauca illa vocabula vernacula, quæ a nutrice & matre hæſerant,
ſtatim oblivioni tradita fuere. Iiſdem magiſtris alius datus 31. menſium, qui mul-
ta jam vernacula loquebatur, intra 2. vel 3. hebdomadas omnia abolita, eorumque
loco tantum de Latina lingua intra menſem hauſerat, quantum de vernacula antea
ſciret. Ex iis pueris major natu ceterorum quaſi magiſter eſt. Famuli quoque
tantum de lingua Latina ſciunt, quantum opus eſt ad quotidiana illa exprimenda.
Atque ita Latinam præ vernacula didicerunt: quam methodum Quintilianus
quoque Romanos ſecutos teſtatur, qui primum Græca, tum Latina lingua pueros
informarunt. Facile autem poſſe pueros plures linguas ſimul ſine confuſione di-
ſcere; quod exemplo Conſtantinopolitanorum & Brabantorum probat, conſtat-
que e ſuperiore exemplo Roberti Gentilis. Quare & pueri jam vernaculam lo-
quentes e converſatione cum Latine loquentibus facilius, quam per præcepta, La-
tinam diſcere poſſunt. Hanc viam facillimam eſſe oſtendit Autor cap. 6.
Quoniam enim de diſcenda lingua ne cogitant quidem, ideoque eo faci-
lius diſcunt, & expeditius ludis jociſque illa inculcatur, ſumma cum jucundi-
tate, citra Orbilii alicujus plagas, procul ab omni metu & dolore, qui affectus
puero-

Digitized by Google

puerorum animos dejiciunt, & ſerviles reddunt ex ingenuis, neque pravorum affectuum, iræ, indignationis ſemina inſperguntur, quæ cum magiſtrorum ferulis implantari ſolent. Nunquam enim pœnæ in pueros ſtatui debent, niſi ob actiones honeſtati & juſtitiæ repugnantes; quam ob cauſam eo attentiores in converſatione tam innoxia & humaniſſima erunt pueri. Neque opus eſt, nobis ipſis neceſſitatem caſtigandi hac via imponere ob negligentiam, cujus pœnæ in communi methodo interdum vix evitari poſſunt. Seligenda ſunt in colloquiis non ſeria tantum, ſed & maxime ludicra, in quibus nil agunt vulgares Scholæ. Argumenta quoque de artibus, de hiſtoriis variisque rebus immiſcenda ſunt, in quæ quotidiano ſermone non facile deducimur. Atque hinc occaſiones de induſtria captandæ & ſapienti conſilio dirigendæ. Cap. 7. agit de brevitate hujus methodi, qua intra novem annorum ſpatium pleraque diſci poſſint, particularibus artium & ſcientiarum exceptis, cum vulgari via ne unam quidem Latinam linguam eo temporis ſpatio diſcamus. Per uſum ergo, ut cap. 8. fuſius deducit, accuratior, quam per præcepta & regulas cognitio habetur, conſtructiones, proprietates verborum ſimul apprehenduntur; copia, promptitudo loquendi acquiritur, quam vix tota vita vulgari illa nobis paramus. Major quoque linguæ ipſius extenſio eſt: nam plura in familiari colloquio incidunt, de quibus ſilent libri & Scholæ. Ad lectionem quoque longe paratior accedet, ut itaque e lectione poſtea ſupplere poſſit, quæ in converſatione defecerunt. Puer ex illis nova methodo inſtitutis ſexto ætatis anno Phædri fabulas intellexit, quas alii vix duodecimo intelligerent. Quare omne illud tempus, quod alii Grammaticæ impendunt & verſionibus, ille impendere lectioni poteſt, Autores omnes quatuor annis citius leget, decem annis citius intelliget, & duplo longius tempus illis, quam alii faciunt, qui ſero ad bonos Autores accedunt, inſumere poterit. Fieri denique non poteſt, quin habitus ille a prima nativitate per 8. & 9. annos continuatus alterum ſuperet, qui a 14. & 15. anno incipit, & per tres quatuorve annos tantum continuatur, & acceſſione Rhetorices & Philoſophiæ vel interrumpitur, vel conſtringitur. Quod ſi vero illis loquendi Latine neceſſitatem impones, crucem illis figere videberis; inviti enim ad loquelam Latinam adigentur, eamque multis ſolœciſmis corrumpent, ut itaque omne hoc ſcholaſticum exercitium non linguæ, ſed ſcriptioni, inſervire
18 videatur. * Hujus utilitatis ſecundum hanc novam methodum hæc porro conſectaria educit. I. Profeſſionis ſelectum inſtituendum: capacitas enim filiorum, inclinationes ex ipſa illa matura repræſentatione artium & principiorum rectius dijudicantur, tum a parentibus, tum ab ipſis filiis, unde magna in ſocietatem civilem commoda promanant. Artes denique ipſæ melius excolentur, ſi illæ a non invitis ſuſcipiantur, & facile ad ſummam perfectionem deduci poſſunt. II. Bonorum morum perfectionem. Illa enim e matura illa per lectionem bonorum Autorum & artium informatione ſperanda, cum ceteroquin vel ineptiis vel voluptatibus tempus tranſigatur, ſi extra parentum conſuetudinem alibi illi educentur. Hæc enim informatio parentum inſpectioni & obedientiæ illos magis adſtringet, neque facile contagium e converſatione malorum in prima pueritia trahent.

In

Google

In firmiore ætate poſiti, & rectiore habitu adverſus malitiam armati ipſi pravos
mores faciles emendabunt.

Non omittit idem Autor incommoda, quæ comitari hanc methodum viden- 19
tur ſed quæ leviuſcula ſunt. 1. Quod matres a conſuetudine filiorum per aliquot
annos removeantur. 2. Quod peregrinam linguam rectius norint ipſa vernacu-
la. 3. Quod tempus a 7. usque ad 16. annum vacuum ſterile ac otioſum videa-
tur. Sed facile illa removet obſtacula Autor. Primum vix attendendum eſt. Quæ
enim mater duorum annorum jactura nolit totius vitæ commoda redimere? Secun-
dum facile tollitur: nam vernacula lingua, poſtquam Latinam didicerit puer, ſe
ipſam non advertendo ingerit. Tertium plane ridiculum eſt. Quæ enim cauſa
otioſum intra illud tempus eſſe jubeat puerum? quot ſunt Autores, Hiſtorici,
Oratores, Poëtæ, in quibus legendis occupabitur ejus induſtria. Mathematicæ
multæ artes etiam in illa pueritia recte addiſci poſſent, ac aliæ etiam ſcientiæ, qua
de re fuſe Autor noſter agit cap. 11. * Oſtendit enim, Grammatices præcepta, 20
quæ primum proponi ſolent, æque difficilia eſſe, quam ullam aliam vel artem vel
ſcientiam. Qua ille ſententia plane non fallitur. Abſtractiones in Grammaticis
æque ſunt, ut in Metaphyſicis. Infinitivum importat abſtractionem ab omnibus per-
ſonis. Modi, Caſus etiam ſub abſtractione & quaſi in idea aliqua intelligendi.
Regula aliqua Syntaxeos plus difficultatis interdum habet, quam Theorema Mathe-
maticum. Genealogiæ Principum eadem facilitate addiſcuntur, quam derivatio-
nes nominum. Porro ſunt & Mechanicæ artes, quarum principia noſſe valde acuit
puerorum ingenium, quarum demonſtrationes jam ſupra inter conſilia acuendi in-
genii propoſui. Neque enim inepte Socrates judicavit, cum ſolos artifices & me-
chanicos, ut Hortulanos, Textores, Statuarios, Pictores, Piſtores, Piſcatores, Tin-
ctores &c. veram rerum cognitionem habere dixit: hi enim homines Philoſophiæ
fundamenta jaciunt.

Illa ex autore hoc anonymo copioſius adducere volui. Res enim attenta 21
conſideratione ac imitatione digna eſt. Ac velim ipſe Autor eſſe iis, qui de emen-
danda juventutis informatione curas ſuſcipiunt, ut ſerio de hac methodo cogitent.
* Non inepte Autor ille Regi Galliæ ſuadet, ut talem aliquam Civitatem Latinam 22
inſtituat, qua ſola converſatione Latinam linguam doceantur pueri; fore hanc cu-
ram tanto Rege dignam, atque inter cetera magna opera forte primo loco po-
nendam, & facili negotio opus hoc conficiendum. * Ego ſane ipſi plane ad- 23
ſtipulor, & credo, intra 20. annos extrui talem ſocietatem poſſe, qua omnes
etiam opifices Latine loquantur. * Seligantur ad hoc opus 6. vel 7. homines, ac- 24
curatam linguæ Latinæ notitiam habentes, in quibus tamen ſi quid forte deſide-
raveris, lectio autorum facile poſtea emendabit leves defectus; illi hac methodo
informent pauperum hominum liberos utriusque ſexus aliquo numero. Hi poſtea
lingua Latina firmati opificium aliquod diſcant, qui locum huic exercitio deſtina-
tum incolant; ita fiet, ut brevi tempore talis ſocietas adornetur. * Facile qui- 25

Digitized by Google

vis intelliget, ſumptus hos immenſa utilitate ita reſarciri poſſe, ut maximo etiam lucro eſſe queant. Poſſet & a privatis locupletioribus, qui magnam ſæpe pecuniæ vim in ludicra & voluptuaria impendunt, collatis impenſis res illa inſtitui. Poſſet & Græca, & quævis alia, lingua una cum Latina eadem ratione addiſci: Non enim confunduntur pueri pluribus linguis, ut jam ante aliquot exemplis oſtenſum eſt. Fortaſſis Scholarum pretium quibusdam vileſcere videretur. Sed quid tum poſtea? Illæ pro artibus & diſciplinis ſatis, quod agant, habebunt. Sed vix erunt, qui ad hæc conſilia reſpiciant: ac miror ſane Regem Galliæ, qui quam facillime hæc effecta daret, ea de re non cogitaſſe, præſertim cum tam luculento exemplo incitaretur.

26 Non facile dixerim, an huc forte etiam reſpexerit *Magnus Pegelius*, cujus ſæpe mentionem fecimus, qui in *Theſauro rerum ſelectarum* ſtatim in principio novam Scholarum inſtitutionem proponit. Ejus deſignationem hic adducere non inconveniens erit. *Schola ſive docendi & diſcendi ratio puerilis, qua juniores inprimis & alii quicunque, etiam adultiores, linguas quascunque, Latinam, Græcam, Hebraicam, & quarvis alias, hodie in mundo uſurpatas, ſeu populares & vernaculas, imo binas vel ternas ſimul, &, quantum rerum humanarum fert conditio, integre addiſcunt; ſic, ut linguis hujusmodi & audita & lecta mox & plene percipiant, & quicquid obvenerit ſeu conceptum fuerit, expedite eloquantur. Id quod communiter hactenus, præſertim in Græca & Hebræa lingua, cum aliis, tum ipſis etiam hæc docentibus, & in hisce conſeneſcentibus denegatum fuit; qui quaſi ſcribendo tantum hinc inde hæc compilant, & ſic fœtum aliquem undique tandem efformant. Qua item ratione rerum omnis generis, in Philoſophicis & Politicis occurrentium, optimarum & ſelectarum, earum præſertim, quæ uſui communi ſine futilibus & phantaſticis figmentis ſunt accommodæ, & ſcientia, & prudentia, & uſus acquiritur. Idque cum linguis, ſive dum de rebus hisce ſermo confertur, eodem plane & modo & tempore. Inſuper hinc vita communis, affectio & animus hominis, & interea dum ſic diſcit & deinceps, ſuavior, moderatior, & ad omnia quæcunque obeunda habilior & excitatior redditur. Præterea ad perſpicuam, claram & expeditam rerum undecunque occurrentium Enunciationem, ad Affabilitatem & ad corporis totius & vultus convenientes, & rebus quibuscunque ex propoſito accommodatos, geſtus & mores, quotidiana auditione, intuitu & uſu proprio diſcentes perducuntur. Quin etiam præter verba in ſeſe ipſa, & in ſeſe compoſitiones eorum ſeu locutiones ſive phraſes, rerum quoque undecunque cognitarum ſeu oblatarum juſtam conceptionem ſeu apprehenſionem, ſive recordationem & convenientem applicationem, ſeu ad ſe diſtributionem, ſive ut res aptæ ordine ſuo & debito animo occurrant, & hinc extemporali oratione proferantur (idem de ſcriptione, ut par eſt, accipe) ſuppeditat, adeoque hoc modo propoſitionum plurium & ſic orationis totius conformationem elargitur. Et hæc quidem, ut cetera omnia, ſine præſcriptionibus & regulis ſeu Grammaticis ſeu Dialecticis ſeu Rhetoricis perhibitis ullis, ſine pernicioſa, & contra orationis & veritatis finem fictitia extenſione, circumductione, affectatione, pompa, fuco &c. ex naturali & rebus quibusvis*

Digitized by Google

busvis dato accommodato uſu certo & inſigni, omnia tam magnatibus, quam inferioribus quibuscunque, ex voto convenientia. Ex quibus etiam quot numero ſunt, iique indolis præclaræ, & ad ſumma adeoque ad omnia quaſi nati, qui Latinam, & hinc ea quoque, quæ hanc comitantur, non ſine gravamine & hinc inde quandoque deſiderio & affectione diſcunt: idque ex maceratione dicta, quam ingenia eximia multa non ferunt. Et hoc totum tempore brevi & ſine moleſtia, adeoque cum docentium priſtinorum etiam, ſi ſic vere velint, & diſcentium ſingulari delectatione, & varia ſubinde recreatione, ex ſingulari hic primum aperto, monſtrato & convicto uſu, & mediis hinc natis & hic præſcriptis conſimilibus; ſine ullis Grammaticis aut aliis hujusmodi ab autoribus & ſcriptoribus effictis, peregrinis, coactis, moleſtis, moratoriis hucusque introductis regulis, præceptis, hinc inde circumductionibus & ſolitariis quaſi tormentis. Unde ſimul judicii & rationis communis uſu poſthabito, ſingularis quædam imaginatio, perſuaſio & animi phantaſia exoritur. Modus quoque ſingularis & perinde facilis, quo legere bene & ſcribere commode tirones & alii diſcunt: item ut ex ipſa lectione ſeu mox ex literarum aſpectu linguam quamcunque vel ex uſu præſente, vel, ut cupis, veterum hactenus latente more, pronunciare & conſimiliter conſueſcant. Quomodo & ſyllabarum quarumcunque quantitas dicta, etiam earum, quæ regulis vel autoritate tantum patent, ex ipſa & pronunciatione & ſcriptione mox & per ſeſe cognoſcitur. Qua prolatione non adhibita & exaudita, quantitas quoque talis in vanum hactenus uſurpata fuit. Uti alias etiam, & quomodocunque eadem momenti eſt minoris. Poſſunt item ſuo quodam hinc modo alii quicunque homines, linguam aliquam ignorantes, cujuscunque ætatis fuerint, quibus miniſtri vel unici ſeu hominis cujusvis linguam talem ignotam cum alta vernacula ſeu cognita una quacunque promte eloquentis converſatio aſſidua vel crebra contingere poteſt: etiam extra hunc ſcholaſticum conventum, & apud ſuos & ubique terrarum, & inter negotia, linguam quamcunque ſine omni impedimento & moleſtia, tantum ex aliquo alias parvi æſtimato, attamen ſingulari uſu, & jam prima vice diſcendo inchoare, & tempore exiguo intellectum & uſum mediocriter inibi acquirere, & ſic vitæ prioris neglectum parte non contemnenda reſtituere. Unde & urbes quædam, æque inprimis alias minus potentes, incolis, ædificiis, mercimoniis, quæſtu & alimentis augmentum capere, & celebritatem acquirere poterunt. Imo & hinc hominum congregatio & cohabitatio, adeoque urbis novæ & Reipub. primordia conſtitui & ſenſim perfici valebunt. Magis minusve, ut plura & perfectiora media oblata & in ſurpata ſeu impenſa fuerint. Additur hiſce contrariorum pro larva veterana undecunque conquiſitorum demonſtrativa, item refutatio. Licet ex veritate ſeu re ipſa tradita & in ſe præſertim confirmata, fucus priſtinus quoque ſe ipſum omnino detegat & palpandum offerat.

Propoſuimus hactenus linguarum cognitionem via converſationis parandam; 27
cui jam ſubnectimus alteram illam inſtitutionis viam; neque enim credibile eſt, via aliqua extraordinaria derepente alicui linguæ intelligentiam oriri poſſe, niſi modo forte miraculoſo, qualem nemo ſibi nunc facile promittere poterit. Niſi forte etiam naturali aliqua diſpoſitione ad linguarum notitiam repentinam aliquos ferri poſſe credamus, quod de quibusdam maniacis affirmare non veretur

Digitized by Google

Huartus, qui linguam incognitam neque antea notam loquuntur, cujus ille exempla aliqua, & *Pomponatius* in libro *de incantationibus* adducit, qui aſtrorum diſpoſi-
28 tionem hic quoque in ſubſidium vocat. * Non poſſum hoc loco prætĕrire inſigne ac memorabile exemplum hominis Galli, cujus mentionem facit *Mottaus Vayerus tomo 2. Operum Gallicorum, epiſt. 61. p. 657.* qui quacunque lingua interrogatus, eadem in ſomnis reſpondere potuit, cum præter Gallicam non niſi rudem Italicæ & Hiſpanicæ notitiam haberet. Vocabatur is *le Fevre*, habitabatque Rotomagi. Vino aduſto aut Hippocratico plenus felicior in linguis per ſomnum loquendis fuit, quam alias. Fuit qui illum appellavit Candanenſi lingua, cui eadem ille reſpondit. Alius Anglico ſermone aggreſſus eſt, & eodem reſpondere audivit. Fuit qui Tupinambarum voces, quas in itinerario legerat, recitabat, cum ille peregrinas voces regereret, quas adſtans forte nauta Tupinambicas eſſe intellexit. Recitavit aliqua Græca verba ex oratione Dominica, Thema natalitium. Præfecto navis in ſomno clara voce deſignavit prædixitque morte violenta obiturum, quod caput Algol in aſcendente haberet, qui & poſtea duello periit. Vigilans ille dormire videbatur, nam obtuſi aliquid & ſtupidi præ ſe ferebat, cum dormiens multo alacrior ac vigilantior videretur. Cum evigilaret, nihil de actis ſuis reminiſci poterat, niſi quod ex intenſo capitis dolore ipſe judicaret, multis ſe quæſtionibus & reſponſionibus vexatum fuiſſe. Monſtroſum hoc omnino videtur ac altioris indaginis. Sollicitiſſimus illo loco in cauſis hujus rei indagandis eſt Vayerus. Sed non ſolvit omnes nodos, neque nos hic iis recenſendis immorabimur.

29 Ad viam Inſtitutionis in Linguis procedimus. Eam oportet eſſe quam breviſſimam. Non enim probo illos, qui multitudine Regularum & Exceptio-
30 num onerant animos juveniles. * Verum ego deprehendo, quod Fichetus in Arcana ſua Methodo cap. 12. monere voluit: *Unum admoneo in linguis perdiſcendis, quas eruditas vocamus, Hebraicis, Arabicis, Græcis, omiſſis tricis minutarum obſervationum, tribus lectionibus tradenda legendi, declinandi atque conjugandi principia; quartam, rationem inveſtigandi Thematis ac Radicis: tum ad legendos & interpretandos autores progrediendum & componendum; hoc probavi in viris ingenioſis: pueri diuturniore paulo indigent labore & ſtudio. Vernaculæ porro linguæ, Italica, Hiſpanica, Germanica, Anglica, uſu & ſimilitudine cum Latina & Gallica percipiuntur, & lectione ac verſionibus, ut vocant, columnis hinc inde oppoſitis. Quanti porro ſit linguarum peritia, pretio ipſarum ſcientiarum penſitandum eſt & fama doctrinæ.* Plerique nunc ita linguas tractant, non ut linguam doceant, ſed ut Grammaticos faciant, quæ res omnium abſurdiſſima eſt.
31 * Beccherus in ſuo *Opere didactico* magnum ſe compendium docuiſſe nos exiſtimat, quod via derivationis pueros magnam vocabulorum copiam diſcere poſſe oſtenderit; cum ego tamen hoc, ut ſupervacuum, ſeponendum eſſe exiſtimem. Hoc labore annos ille tranſigit. Hæc ſua ſponte in legendis Autoribus occurrent citra ullam memoriæ fatigationem. Pauca ſunt vocabula, quorum uſus in ſermo-

Digitized by Google

ſermone civili eſt, cetera quis curet? Artium ſcilicet & Opificiorum vocabula, quæ in ipſa Roma vix omnes noverunt. Varie in addiſcendis linguis peccatur: quidam nimium ſuperſtitioſi & operoſi ſunt in regulis & præceptis; quidam exiguo tempore addiſci poſſe volunt. E quibus tamen hi ceteris tolerabilius peccant. * Autor Medicinæ mentis *part. 2. p. 192.* recte de linguis addiſcendis judi- 32
cat. Etſi ea, quæ de compoſitione ſermonis dicit, cum moderatione quadam intelligenda ſint; e quo locum paulo prolixiorem adducam, cum hoc argumentum optime illuſtret. *Tres dantur in qualibet lingua perfectionis gradus. Horum primus eſt linguam tantum intelligere, non item loqui poſſe, id quod in quavis lingua omnium facillime contingit. Etenim videmus peregrinantes incolas ejus regionis, quam adeunt, multo citius poſſe intelligere, quam eos alloqui. Secundus eſt præter intelligentiam loquentium aut librorum omnia etiam ordinaria ſine hæſitatione poſſe eloqui, & hic gradus priore eſt difficilior. Tertius eſt difficillimus, ut eadem lingua de quavis materia exacte & quodcunque libuerit, diſſerere, ſcriptumque poſſit componere. Cum itaque ſemper a facillimis ſit exordiendum, non ſatis quis poterit mirari, quare contra manifeſtam rationem vulgo a re difficillima, hoc eſt, ab ultimo gradu in puerorum inſtitutione initium fiat. Eſt autem hujus rei ratio in promptu: quia omnes conſuetudine ducimur, non ſana ratione, & commiſſos in hac re errores, utut quis palparit, vix tamen emendarit. Præceptor quippe hac ratione ſuperſedere multo labore poteſt, nec aliud facit, quam ut exercitia Latine reddenda diſcipulo proponat, reliquum quod eſt temporis ipſe in otio tranſigit, ſudante interim diſcipulo ſibi ſoli relicto, ſeſeque in omnem miſere torquente formam; ubi e contrario ſecundum methodum a me hic tradendam diſcipulo parum, præceptori multum, imo omnis fere incumbat labor: qua methodo ſi vulgares uterentur pædagogi, non tam multos ſimul diſcipulos, ut jam fit, præ nimio labore poſſent informare. Veruntamen quia in his ad puerorum utilitatem tantum eſt reſpiciendum, ultimi autem duo gradus ſeu utilitates in tradenda quavis lingua, videlicet ut ſciamus aut ore aut ſcripto omnia animi ſenſa cum aliis communicare, multo difficilius acquiruntur, nec tantum ſemper, quantum primus gradus, habent uſum, imo ſi vel maxime eos tibi reddideris familiares, temporis tamen tractu, ni exercitium quaſi continuum adſit, abeunt in oblivionem. Acquiritur vero multo facilius primus gradus ſeu utilitas bonos intelligendi autores, continuum ſemper habet uſum, nec adeo oblivioni eſt obnoxius; quin & hoc acquiſito gradu, reliqui duo multo etiam faciliori negotio obtineri poterunt. Neminem ſane credo exiſtimare, me hic ſanæ rationi contraria tradere, licet conſuetudini quam maxime adverſetur, me primum ſolum hic amplecti gradum. Si vero non alius tibi fuerit ſcopus, quam ut puer autores e. g. Latinos quosvis diſcat intelligere, eo eum licebit hac, quam traditurus ſum, methodo adeo facile pervenire, ac tam brevi, ut, licet a decimo aut duodecimo ætatis anno demum fecerit diſcendi initium, id non impediturum ſit, quo minus ſat adhuc temporis ſuperſit ad æque magnos deinceps, ac quivis alius, qui vulgari ducitur via, progreſſus faciendos in ſtudiis, nec dicam majores. Etenim hic non erit neceſſe, ut puer multas Grammatices regulas magno labore ediſcat tædioſiſſimas, & ne quidem bene intellectas, ullamque ſyntaxin, quæ tam ſubito oblivioni ac memoriæ traditur; nec quoque, ſi ita placet, neceſſe erit,*

 in

ut ulla vocabula technica, quæ monſtra pueris videntur, in rationem veniant: ſed ſola hic poſt neceſſariam lectionem requiretur declinatio & conjugatio cum verborum copia. Ne vero hic denuo multas fingas difficultates, hæ declinationes & conjugationes juxta ordinem tradi ſolitum a puero, ut vulgo fit, memoriæ non ſunt mandandæ, ſed primo, tantum ſcriptura conſignandæ, tum plurima vocabula, ad ſe in illa ſcriptura exercendum, ſæpe ſecundum hunc ordinem varianda erunt; ſi denique ſatis tibi in hiſce exercitatus videbitur, extra ordinem varie interrogando diſcipulum, & quidem vernacule, efficiendum eſt, ut tandem latine abſque una hæſitatione reſpondere ſciat, aut vice verſa, ſi tu Latine quæſiveris, ipſe vernacule reſpondeat: id quod breviori, ac quis opinatus fuerit, tempore obtinetur. Sono enim ſæpe audito, quia ſic per reſponſionem certi in noſtra imaginatione motus frequenter ſe invicem ſubſequuntur, puero adeo, continuata aliquantulum hac repetitione, facilia evadunt, ut, in ipſo præter attentionem rogato, iſti fere motus tandem excitentur, & ita leviſſimo negotio reſpondere ſciat. Sed hoc ipſum, ſi magna ideo facilitate, majori certe quam vulgo utilitate efficitur; quandoquidem vocabulorum variationes non occurrunt in libris ſecundum ordinem regularum Grammatices; unde fit, ut pueri grammatico ordini aſſueti ſoleant hic hærere; id quod in hac noſtra methodo non accidit, qua, turbato quomodo libet ordine, æque prompte reſpondere didicerint. Verum hæc levia ſunt. Maxima tibi forte videbitur difficultas, unde haurienda ſit vocabulorum copia? forte ex Lexico, Janua quadam linguarum, ſimilibusque libris? verum, quia multa hic ſæpe diſcuntur vocabula, quæ tam parum ex uſu ſunt, ut, priusquam aliquando in autorum lectione occurrunt, eorum aliquoties potuerimus obliviſci, colliges facile, hæc magno tædio, exiguoque e contrario fructu perdiſci. Dices forte, quia is, qui multæ fuerit lectionis, ſuſpicari facile poteſt, an aliquod occurrens vocabulum multi fuerit uſus nec ne; indicem idcirco multorum vocabulorum ei fore tali percurrendum cautela, ut puero ediſcenda ſeligat vocabula, quæ judicarit frequentioris eſſe uſus, reliquis poſthabitis. Conſilium utique bonum, quod etiam, ſi ſequentia addideris, ſuum poterit habere uſum: quin auſim ſpondere, tam pauca numero tunc collectum iri vocabula, ad multos autores intelligendos ſufficientia, ut ſi primum hæc alicui narraveris, vix tibi hac in re fidem ſit adhibiturus. Verum hic communicabo una cum tota procedendi methodo, quod magis profuerit, ut puer quosvis Autores Latinos brevi intelligere diſcat. Sumatur liber, quem aut puer jam tum ſatis in vernacula lingua cognoverit, aut talia continuerit, quibus eum quam maxime delectari ſciveris; in hujus libri qualibet parte explicanda operam dabis, ut omnia in eo occurrentia vocabula, te continuo rogante, ipſo autem reſpondente, memoriæ mandet: ſecundo, jubeas eadem vocabula omnia ipſum declinare vel conjugare, extra ordinem, ut ſupra docui, ipſum indeſinenter interrogando: tertio, his peractis, ipſi ipſum explices textum. Non video, quid hic obſtet, quin, ſi vel ſtupidiſſimus fuerit, longe minori opus habeat labore ad interpretationem Latinorum autorum addiſcendam, quam ſi aliquid ex vernaculo in Latinum transferat ſermonem, vel, ut fieri vulgo ſolet, componat. Quanto autem hæc omnia ſucceſſu, ſi ſæpe diu continuentur, quantaque porro fiant utilitate, facile tibi apparebit, quia hæc ita continuando per totos autorum tractatus plurima vocabula ſæpiſſime repetuntur. Continuato aliquantiſper hoc negotio, ſenſus etiam trium quatuorve vocabulorum detectus faciet, ut reliquorum

ſenſum

Digitized by Google

ſenſum facile divinet. Si tandem multum hoc continuetur exercitium, quæ ratio loquendi apud Latinos ſit conſueta, quave inuſitata, quidque bonam ſapiat latinitatem & quid non, multaque ejusmodi alia, vel ex ipſo phraſium audito ſono levi negotio dijudicabitur. Memini equidem, me vidiſſe puerum annorum circiter decem, qui duorum annorum ſpatio omnes Latinos autores vulgatos bene intelligendi ſibi habitum compararat, tantum inde, quod varios autores interpretandi conſuetudinem ſibi habuit commendatam: quanquam, ut hoc efficeret, multa ipſi erant imprimenda haudquaquam neceſſaria. Quid itaque hic ſperandum ſit, ipſe judicaveris. Ubi autem eum eo perduxeris, ut libros vulgares Latinos absque ulla difficultate capiat, nec non, ſecundum ea, quæ ſupra dicta ſunt, ardorem in ipſo excitaveris varios evolvendi libros, eos ipſi exhibendo, oſtendet tibi luculenter experientia, quam incredibiles brevi in linguæ notitia progreſſus ſit facturus; adeo ut, ſiquidem e re ſua fuerit, ac poſtulaverit neceſſitas, ut ſibi acquirat reliquos duos gradus circa profectionem in ea lingua, facili quoque conatu eo pertingere queat; tum demum fuerit operæ pretium bonam, ſi placuerit, Grammaticam nec non aliquem in Latina lingua exercitatiſſimum adhibere, quocum de rebus variis frequenter & docte ſermones habeat, arreptoque calamo de rebus diverſimode ſe ſcribendo exercere; aliaque compluria exercitia: hac ille ſibi acquiret minore difficultate, quam alii in ſcholis, ſed æquali perfectione. Hæc ergo ad bene intelligendum, quæ adminicula, ut imaginatio circa veri & falſi notiones quam latiſſime extendatur, quo difficultatem habeat minorem, ſufficiant.

* Proponit etiam *Beccherus* quædam Grammatices & Syntaxeos compendia, quæ 33
Praxi Didacticæ ſuæ ſubnectit; ubi ſub typis Declinationum & Conjugationum
regularium & irregularium, regularum variarum moleſtiam evitat; qua de re et-
iam Autor Medicinæ Mentis loco citato. * *Quirinus Kuhlmannus* quoque inter 34
ſumma ſua arcana divinitus inſpirata methodum hanc novam Grammaticam refert,
quæ plane cum Beccheriana convenit. Ita enim ille in Epiſtola de arte Combi-
natoria pag. 22. *Si puerum docerem Grammaticam, uno opere cum Declinationibus Conjugationibusque docerem illum caſuum, numerorum, temporum, perſonarum applicationem ſimpliciſſimam ad omnia, hactenus maximos viros latentem.* Sed non latere etiam alios
admirabile hoc ſecretum, ſex annis ante hanc Epiſtolam Kuhlmanni editam Bec-
cherus in Methodo ſua didactica oſtendit. * *Mormius* quoque in Arcanis Col- 35
legi ſui Roſiani ſingularem in linguarum cognitione informationem memorat
p. 68. *Roſius, Doctor noſter, condolens ærumnis & impenſis, quas faciunt parentes, qui filios ſuos Latinis literis imbuendos tradunt; ſudoribus item, quibus juvenes pluribus annis anhelant, unica linguæ hujus gratia, tum & adultis, qui propter diuturnitatem & difficultatem a tanto gentium vinculo arcentur; excogitavit methodum familiariſſimam & facilem, qua ad ſummum anni ſpatio Latinam linguam intelligere & eloqui quilibet poſſit, cujuscunque ſit ſtatus, ætatis & conditionis. Imo ſi quis diligentius incumbat, menſe ſexto re deſiderata potietur. Regulæ ad id ſunt faciles intellectu, & ita nobiles, ut etiam linguæ cujuslibet vernaculæ rationes & proprietates edoceant. Noſtri vero diſcipuli cum aliis, qui vulgari methodo dant operam, diſputando congredi amant;*

qui

Digitized by Google

qui cum hanc methodum ignorent, noſtri vero norint utramque, ut nil perfectius deſiderari
queat, ad ſingula illi obmuteſcunt. Hac etiam methodo omnes aliæ linguæ doceri poſ-
ſent, ſi nobis vacaret eam illis accommodare. Regulæ enim illæ ex natura omnium
linguarum & proportione ſecreta, qua omnes inter ſe conferuntur, ſunt erutæ. De hoc
arcano librum conſcripſimus, cum tabulis, rem ad oculos demonſtrantibus, quem amici
in lucem edi ſæpius petunt: verum hæc temporum malignitas periculum eſt ne ſolidam lite-
36 *rarum culturam minus digne ſit habitura.* * De lingua Latina intra ſex menſes do-
37 cenda *Schenckelius* ille Mnemonices Magiſter ſingularem librum ſcripſit. * Ex-
tat quoque *Jani Rutgerſii* Epigramma inter Poëmata ejus in Gerhardum Tunin-
gium, qui ſex menſibus accuratiſſime linguam Latinam didicerit, unoque triennio
38 totum ſtudiorum curſum abſolverit. * Geinandi quoque pueri ſingulare exem-
plum eſt, de quo Grotius in Poëmatibus, pag. 196.

Linguas in ipſis doctus incunabulis
Quas poſcit uſus, exuiſti infantiam,
Reptaſti ad artes inde properatus puer,
Et imbibiſti, quicquid eſt ſapientiæ,
Cum lacte primo.

Invidendum eſt elogium, quod ipſi tribuit p. 184, atque his verbis concludit:

Inferiora tuis Epinicia ſume tropæis,
Nam qui digna dares, ipſe, ſed unus, eras,
Artifices naſci tecum non poſſumus omnes:
Hoc eſt Naturæ ſe ſuperantis opus.

39 * SORELLUS libro de *Scientia Univerſali,* capite de *perfecta methodo tom. 4. p. 539.* non
multum favet methodis illis, quibus infantes celerem Latinæ linguæ cognitionem
acquirunt, etſi non negat, compendia quædam adhiberi poſſe. Quare Montani illam
informationem elevare videtur, quod ipſe Montanus non multum ſe ex ea fructum
habuiſſe queratur, loco ſupra citato: quodque linguæ vernaculæ uſus plus ad vitam
civilem conferat. Methodum illam porro ait potius Ludimagiſtro formando inſer-
40 vire, quam homini eleganti, & ad vitæ civilis uſum admovendo. * Sed frivolum
hoc eſſe judicium quis non videt? nam quod Montanus poſtea in Collegiis corru-
ptam ſibi latinitatem primam puriorem queritur, hominum indoctorum colloquiis
factum eſt. Quod ſi prudens illa manuductio Parentis ſemper adfuiſſet, & conver-
ſatio hominum literatorum, aut ipſe in legendis Autoribus ſedulus fuiſſet, non ami-
ſiſſet illam elegantiorem latinitatem: fuere & alii, qui plures eodem tempore linguas
docere voluerunt, per ſubſidium unius linguæ generalis, cui quaſi inædificarent
ceteras,

Digitized by Google

ceteras, cujus rei autorem nominat aliquem *des Vallées*. Sed parum ait hoc conſilio
effectum fuiſſe. * Fuit & alius *le Maire*, qui re ipſa præſtitit, quod alter ille pro- 41
miſerat. Informavit enim infantem octo vel novem annorum, ut Hebraicam,
Græcam & Latinam mediocriter ſciret. Poterat enim vertere in eas linguas the-
mata propoſita, & libros oblatos in vulgarem linguam transferre. * Proceſſit 42
autem illa methodo, ut ſimul cum lectione Autorum præcepta Grammaticæ tra-
deret, præmia proponendo pro certo vocabulorum numero, quæ e lectione me-
moriæ infixerat. * Improbat hanc docendi linguas methodum ſine ulla ratione 43
Sorellus. Eſt enim illa primæ illi, quæ per conſuetudinem & converſationem in-
ſtituitur, ſimilis, & poſt illam præcipuo loco habenda. Quod enim objicit Sorel-
lus, facile oblivioni tradi poſſe, quæ hac ratione docentur, nullius momenti eſt. De
eo viderint, qui informationi præſunt; viderit ipſe puer, & continuo exercitio fa-
cultatem illam alat & ſuſtentet. Deinde, quod ad ceteras artes & ſcientias quaſi
ſtupidus viſus ſit puer, ut idem objicit, non tam methodo huic, quam inhabilitati
peculiari tribuendum eſt. Nulla enim cauſa in illa methodo eſt, quæ talem effe-
ctum producere poſſit. Voluit ille ludum aperire, ſed non paucioribus, quam
50. diſcipulis, quorum ſinguli mille libras Gallicas pro Minervali darent; vel pau-
cioribus etiam, ſi pretium, quod pro 50. poſceret, ſolverent. Verum cum
nemo inventus ſit, qui ſummam illam impendere voluerit, irriti hi conatus
fuere.

Illuſtre exemplum ſimilis pene informationis in lingua Græca & Latina, ac 44
in præcipuis ejus linguæ Autoribus prælegendis dedit *Tanaquil Faber*, qui filium ſuum
ab anno 10. ad 14. quo ille immatura morte ſibi ereptus, utraque lingua plene expo-
livit, ut cum viris certare poſſet. Edidit Gallica lingua hanc methodum ſuam exi-
guo libello, cui titulus: *Methode pour commencer les humanités Grecques & Latines à
Saumur 1672. in 12.* Ipſe in epiſtola ad illuſtriſſimum Virum de *Morangy* Conſiliar.
Regium de hac ſua methodo teſtatur. *Hoc certe liquido affirmem, intra pauculorum
annorum ſpatium ita inſtitui & informari poſſe, ut, qui via pervulgata deducti fuerint, pue-
rulos dicas, illos autem viros eſſe, & ad ſplendorem literarum natos dejeres.* Eo magis
autem prodeſſe hæc methodus aliis poterit, cum non inanem ideam Autor ille ex-
hibuerit, ſed ipſa illa praxi deduxerit, ut eo major fides hiſtoriam recitanti, quam
conſilium ſuppeditanti, haberi debeat. Scripſerat ille jam Anno 1652. ad *Claudium
Sarravium* epiſtolam, qua de pueris humanioribus literis imbuendis agit, quæ Operi
Epiſtolarum Sarraviano additur; ſed tum, cum ille hæc ſcriberet, ejus experimentum
nondum in filio fecerat, quanquam in Autorum prælectione ſpecimen amicis dede-
rat nondum προπαιδείας neceſſaria inſtructis. Qua de cauſa magna hujus ſui conſilii
fiducia ſcribit: *Tam id equidem ſcio perfici poſſe, quam me ſcio vivere.* Optimam in lin-
guis & rebus ipſis informationem in accurata veterum Autorum lectione collocat.
Dum enim alii altius hoc negotium repetentes πλατωνικώτερα θεωροῦσιν, dum de-
lectum ingeniorum haberi vellent a principibus, qui non ſunt ea ſapientia inſtru-
cti, aut veterum temporum mores & diſciplinam reduci, aut novos quosdam cœlo

lapſos Doctores dari, tempus & ætas labitur, atque iis ſtudiis tenera ingenia mancipari queritur, quibus inſulſa barbaries hominum animis implantatur. Sed absque veterum Autorum lectione Faber ſuos malit liberos opiliones eſſe & merum rus, quam iis dare literis operam, quas hodie doceri videmus. In Autorum ergo lectione prima & linguæ utriusque & philoſophiæ veſtigia ponere jubet, Methodum vero, quam præſcribit, paucorum ait hominum eſſe & eorum præcipue, qui opibus idoneis inſtructi. Conduci peritorum Magiſtrorum operam; & in Scho-
45 las forte induci autoritate Magiſtratus talem methodum poſſe exiſtimat. * Hanc methodum conſilio viri alicujus illuſtris publico hoc libello expoſuit Faber, unde nos pleraque excerpta hic dabimus, cum non ſit in omnium manibus, isque non exiguo multis eſſe uſui poſſit.

Primum filium ſuum ante decimum ætatis annum non niſi legendo & pingendis literis dare operam voluit; neque calligraphiam multum quæſivit, quoniam illa, ſi a teneris ingeniis affectatur, ſollicitos magis quam incitatos oſtendat, neglectior vero ſcriptura plus ardoris & phantaſiæ arguat; quo quidem judicio ab Huarto diſcedit, qui calligraphiam ad vim imaginationis nimiam referebat, quam ille a puero abeſſe volebat. Ante ſextum annum fruſtraneam in ſcribendo
46 operam impendi judicat; primum, ut legat accurate, curandum eſt. * Decimo anno (Pater autem duodecimo demum anno rudimentis ſtudiorum admotus eſt) Latinæ linguæ elementa ingreſſus eſt, ſtatimque cum Latinis nominibus Græca quoque legere incepit, quem laborem per quinque dies continuavit, ob illas, quas vocant, in Græca lingua abbreviaturas. Eum in finem illi magnum Alphabetum Roberti Stephani dedit, unde ſingulis diebus paginam deſcripſit, ac poſtea, cum ab hac opera ceſſaret, ſingulis tum hebdomadibus, quæ ſemel didicerat, repetiit. In Latina lingua ita rem inſtituit. Deſcripſit illi primum Nomina, Pronomina, Verba, Præpoſitiones, & magnum numerum Adverbiorum, una cum eorum ſignificationibus, charta grandiuſcula in 4to complicata. Et ſic ille omnes Grammatices libellos adornari vellet, cum imaginativam puerorum vim & memoriam adjuvent. Paradigmata quoque non in alteram lineam, ſi fieri poſſit, trahi volebat. Quare & Autorum editiones majuſculas, grandiore typo impreſſas, minutis illis præfert, ſeque ex illis citius centum, quam ex his ſexaginta, verſus memoriæ mandare eodem temporis ſpatio potuiſſe teſtatur.

Ante nomina ipſa clare & accurate explicabat rationem Generis, Caſus, Numeri & Declinationis, quæ repetenda ipſi crebro fuere, ita tamen, ut paucis verbis ad interrogata reſponderet. Damnat enim magiſtrorum morem, qui multa ac inordinata loquacitate aures & animos puerorum obtundunt. Idem in Pronominibus & Verbis fecit, atque ei ſedulo inculcavit, ſi primum verbum accurate ſciret, etiam reliqua intra 5. dies non ignoraturum, quod & res ipſa comprobavit. Ne vero, dum Verba tractat, memoriam fugiant Nomina, ſingulis diebus illa, cum cubitum it, ac lecto ſurgit, repetenda. Ex omnibus vero Orationis partibus mobilibus nulla difficilior eſt, quam Verbum. Ideoque diutius ſe in his, quam in Nominibus tenere voluit,

luit, usque dum accurate ad has quæſtiunculas reſponderet: quid eſt *audire?* quid Gallice ſignificat? *audire,* an non pluribus locis reperitur? quid *amatum iri* &c. In ſingulis Conjugationibus tria paradigmata dari vult, ut Activum *amo,* Paſſivum *amor,* Deponens *contemplor.* Nam deponentia quodammodo turbabunt, antequam continuo exercitio uſum & differentiam deprehendat. Et hoc quidem modo plus effici una hebdomade poſſe, Faber ait, quam ab aliis quatuor menſibus.

Menſe uno & dimidio exacto, ſingulis diebus tres quatuorve lineas Latina lingua exhibuit, e. g. *Neque enim datum eſt cuilibet homini, imperare cupiditatibus ſuis, & virtutum Chriſtianarum exempla conſtanter ſequi.* Ex his bene inſtructus reſpondet: *Datum eſt,* eſt præteritum paſſivum neutrum; *cuilibet* eſt dativus ſingularis pronominis compoſiti; & ſic in ceteris: in Verbis numeros, tempora, modos; in nominibus caſus nominavit, etſi Syntaxeos nondum peritus. Objicit hic ſibi Faber, puerum, qui vocum ſignificationem non noſſet, in flexionibus illarum hæſitaturum: cui vero ille experientiam contrariam opponit: hic enim non agi ait, niſi de terminationibus Nominum & Verborum, quod accurate memoria comprehenſurus ſit puer, ſi recte interrogationes durante illo Declinationum & Conjugationum curſu inſtituantur. Ejusdem rei ſe in Græca lingua periculum ait feciſſe: cum enim eam doceret aliquando adoleſcentem, perfecte illam didiciſſe, licet ſignificationem ignoraverit; quæſitum enim, utrum nomen, an verbum; cujus caſus nomen; cujus modi, temporis, verbum ſit, in nullo erraſſe. Idem in Hebræa, Italica, Hiſpanica & omnibus linguis fieri poſſe, neque quenquam linguarum informationem hactenus recte inſtituiſſe exiſtimat.

Interea ne tædium, ut aliquando fieri ſolet, ſuboriretur puero, fabulas de Diis Deabusque gentilium narravit, totaque hebdomade in his narratiunculis detinuit; quæ ita oblectarunt pueri animum, ut quatuor integras horas de die interdum impenderit: quas poſtridie mane repetens firmiter memoriæ inhæſiſſe Pater comperit: quoniam enim ludicra in his multa ſunt, ea per ſe tenacius hæſerunt, ut poſtea Æneida, Metamorphoſium libros, & Iliada perlegenti illa denuo explicanda non fuerint.

In Conjugationibus ſatis exercitato doctrinam Præteritorum e Grammatica altera Voſſii, quæ in magine ſignificationes cujusque verbi cum caſu, quem regit, adſcriptas habet, propoſuit. Omiſit hic compoſita, exceptis iis, quorum ſignificatio remotior erat; quod multum temporis & laboris imminuit. Paululum ultra menſem durabat hoc exercitium, & interrogabat puerum ſimul de regimine Verborum, cum de Præteritis & Supinis illum interrogaret, magno ſane emolumento: nam ea ratione ne advertens quidem prolixam & difficilem Grammatices partem didicit, Syntaxin ſcilicet, quæ vehementer fatigare ſolet puerorum animos. Quare nec tempus illi peculiare deſtinavit. Et quoniam magna verborum copia in lingua Latina eſt, quorum ſignificatio cum Gallica lingua convenit, in his leviter, in ceteris accuratius verſatus eſt. Quo conſilio numerum Verborum

Digitized by Google

quarta parte, magno informationis compendio, imminuit. Præterea ſingulis diebus, cum cubitum iret, has interrogatiunculas ſuas repetiit: quod ille vehementer ad memoriam exercendam omniaque firmius illi imprimenda commendat. Miſcebat illis laudes & blandimenta, quæ animum pueri erigebant, ut ad quævis ſubeunda promptiſſimus eſſet.

His Grammaticæ rudimentis noluit praxin & ipſam compoſitionem ſubjungere. Abſurdum enim exiſtimat a compoſitione initium in lingua addiſcenda facere. Cum enim tres gradus linguæ conſtituat, primum intelligere, ſecundum componere, tertium loqui, quos gradus etiam natura ipſa ſervet; eam nos ſequi debere exiſtimat. Quemadmodum enim ad ædificium exſtruendum materia indigemus, ſine qua nec ipſe Archimedes quicquam effecerit: ita verbis eorumque ſenſu nos primum vult eſſe inſtructos. Ad lectionem ergo puerum ſuum ducit, proponendo ipſi librum, cujus dictio & facilis & perſpicua ſit, materia hiſtorica vel fabuloſa. Ubi uſus illum paululum firmaverit, in vernaculam linguam convertere jubet, quam primum ipſi magiſter ſuppeditet puram & ſimplicem, ſine ullis circumlocutionibus, quæ pueri intellectum turbant. Initium hic factum parvis lineis, quæ ſingulis diebus augebantur; talique progreſſu plus præſtabatur tribus menſibus, quam tribus annis vulgari via; quod ſua experientia didiciſſe Faber fatetur.

Seligi ergo vult primo librum, cujus conſtructio ſit facilis, minime implicata & figurata, voces & meditationes non abſtruſæ, argumenta fabuloſa vel hiſtorica. Moralibus enim meditationibus fatigari pueros, neque illis delectari exiſtimat. Phædri fabulas difficiliores pro tironibus habet. Quoniam vero non ſit talis hiſtoricus, qui reſpondeat primo puerorum captui, duo vel tria capita hiſtorica e *S. Johanne* ſecundum verſionem vulgatam, quæ ſumme ſimplex eſt, ut omnis Syrorum & ceterorum Orientalium ſtilus, atque ideo huic ſcopo maxime conveniens, delegit: cum præterea notitiam argumenti e lectione quatuor Evangeliſtarum in Gallica lingua haberet. Quæ ſingulis diebus lecta fuerunt (fuere autem paucisſima) accurate fuerunt explicata, & veſpertino ac matutino tempore repetita, ſingulisque novis lectionibus initium ab illa, quæ præceſſerat, captum fuit. Ita intra quindecim dies, ſingulis diebus duas minutas in duodecimo paginas prælegendo, tria capita abſolvit.

Hæc inter, ut ad ulteriorem Autorum cognitionem puerum manuduceret, mappas illi Geographicas explicuit, ſine quibus Hiſtorici intelligi non poſſunt. Hic primum docuit ſitum partium principalium, plagarum & ventorum nomina in lingua Latina, hinc partes Europæ antiquæ, nihil de urbibus, fluviis & montibus monens. Monſtravit promontoria, ſinus, freta & ſimilia. Monſtravit poſtea partes Europæ antiquæ ſecundum quatuor plagas. Quærebat de ſitu Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, Italiæ. Ubi erraverat, in mappa errores oſtendebat: qui labor adeo bene ſucceſſit, ut in charta inani notare ſitus locorum potuerit. Europæ ſubjungebat Aſiam & Africam notando tantum loca generaliora.

Poſtea

Digitized by Google

Poſtea Eutropium legendum dedit; & primum quidem exiguam Epiſtolam ad Imperatorem Valentem, & primam libri periodum: quæ, etſi initio difficiliora viſa ſunt, iterata lectione & veſpertina ac matutina repetitione firmas in animo radices egerunt. Interpoſuit his rudem cognitionem mapparum Italiæ, Græciæ & Siciliæ; ut ſciret tantum præcipuos populos, urbes, fontes, montes &c. Sed repetita Eutropii lectione monſtravit Hetruriam & Latium antiquum Ortelii & circuitum maris Mediterranei, ab Aegypto ad Pontum Euxinum &c. Quæ tenuis cognitio Geographica vehementer poſtea profuit Hiſtoricos, Homerum, Virgilium explicanti. Hoc inſtitutum, ut ſane æquum eſt, mirifice Faber commendat.

Eutropio ſubjunxit Aurelii Victoris libellum de libris illuſtribus, ejusdem cum Eutropio argumenti, ſed ſtyli cultioris; quem exiguo tempore abſolvit. Commendat ejus uſum Faber pro adoleſcentibus, ſed ſeriem temporum a magiſtro vult oſtendi, quo quisque tempore vixerit. Laudat ſententiam Scaligeri, qui minutos illos Hiſtoricos plus utilitatis ad hiſtoriam Reipublicæ, quam majores illos, afferre judicavit. Hinc Juſtinum aggreſſus eſt, qui valde placuit puero ob magnam eventuum varietatem & novitatem argumenti; in quo ille tres de die paginas editionis Elzevirianæ abſolvit, præteritis locis difficilioribus e. g. de antiquitate Scytharum & Aegyptiorum, de Sicilia, orationem Mithridatis, quæ poſtea tamen reaſſumpſit. Adhibitæ fuere ſemper in ſubſidium mappæ Geographicæ. Hanc Juſtini lectionem ter magna cum voluptate abſolvit.

His hactenus ita abſolutis, ad Græcam linguam acceſſit, cujus Grammaticam eadem ratione, ut antea Latinam, concepit. Habebantur in illa tantum paradigmata ſimplicia Nominum & Verborum, & copia Adverbiorum uſitatorum cum numeris; qui primo omnium in lingua aliqua addiſci debent: quod & antea in lingua Latina factum. His enim non recte apprehenſis, ſemper in Verſionibus ad Dictionaria cum magno diſpendio temporis recurrendum eſt. Addidit exiguum diagramma Præpoſitionum, cum earum regimine & ſignificationibus communioribus, ceteris ad uſum ipſum rejectis: quam Præpoſitionum doctrinam eo diligentius in lingua Græca, quam Latina excolendam vult Faber, quod majoris in ea uſus ſit. Solet enim verbum ex hac vel illa Præpoſitione compoſitum tres diverſos interdum regere caſus, & diverſas habere ſignificationes. Hoc diagramma ſpatio ſex horarum didicit, ſed ne oblivisceretur, quotidie repetendum fuit. Docuit hinc Nomina, Pronomina, & primum Verbum viva voce, ac relegendo repetere juſſit, usque dum perfecte ſciret. Ad primæ Conjugationis normam & ceteras flectere docuit, ita, ut ſingulis diebus novam proponeret, ad primam applicando, & per cognitionem, quam de figurativis habebat, exercendo. Atque ita methodo facillima ſex conjugationes ad unam reduci poſſe oſtendebat. Hinc proceſſit ad Verba circumflexa, quæ non alia ratione conjugari monſtravit, quam ultimum illud Verbum. Excepto enim Indicativo in quovis modo, non habere niſi unum tempus, quod contractionem recipiat. Quod ut verum eſſe oſtenderet, conjugare juſſit verbum φιλέω

ſine contractione, & applicare ad verbum τύπτω: quod optime, etſi primum quibusdam in locis hæreret, ſucceſſit. Sollicitiſſimus fuit in explicanda proprietate novem *mutarum*, quæ ſuis converſionibus & mutationibus omne in Etymologia & Conjugatione Græcæ linguæ punctum ferunt. Ad hæc quoniam pauci attendant, hinc fieri judicat Faber tam paucos eſſe, qui genium admirabilis hujus linguæ recte intelligant. Multum etiam in augmentis puerum ſuum exercuit.

Reſtabant jam Verba in *Mi*, quæ negotium faceſſere videbantur, neque ſine cauſa. Hanc terminationem, ut plures alias, e Scythica lingua deſcendere obſervat Faber; cujus rei veritas e Scholiaſtis, qui ſuperſint, pateat. Ille hæc Verba a ſexta Conjugatione deſcendere oſtendit, quodque Perfectum, Plusquamperfectum, Aoriſtus primus & Futurum eadem ratione conjugentur. Tria ergo tempora reſtant in Indicativo, ſcilicet Præſens, Imperfectum & Aoriſtus ſecundus. Jam Imperfectum & Aoriſtus ſecundus eandem terminationem & flexionem habent. De tribus temporibus non niſi duo ſuperſunt, quæ facilis ſunt Conjugationis, præterquam quod Aoriſti paſſivi Verborum Barytonorum omnem illam difficultatem tollant. Probat hoc exemplo verbi τίθημι; non enim niſi figurativam vel terminationem cujuscunque Aoriſti reſpicere nos jubet. Quando enim Aoriſt. 2. Paſſiv. ita conjugatur, ἐτύπην, ἐτύπης, ἐτύπη, annon eadem ratione in primo verbo Anomalo, Aoriſtus 2. Indicativ. conjugatur ἔθην, ἔθης, ἔθη; & in ſecundo verbo ἔστην, ἔστης, ἔστη; & in tertio ἔδων, ἔδως, ἔδω. Nulla hic mutatio niſi figurativæ. In quarto ἔφυν, ἔφυς, ἔφυ eadem ratio conjugationis eſt, quæ in primo; niſi quod figurativa quartæ Conjugationis appareat loco figurativæ primi Verbi. Quæ cum non ita diſtincte & ſecundum analogiam vulgo doceantur, fruſtra hæc memoriæ inculcari queritur Faber. Cum hæc memoria firmiter teneret filius, in diverſis reduplicationis generibus exercuit; veſpertino ac matutino tempore verba in *Mi* & contracta, omnemque Grammaticam repetiit, quæ adeo ad unguem norat omnia, ut ſæpe inter luſus cantillando illa profunderet. Oblectabat ſe puer ſono linguæ Græcæ, quem ille ſuaviorem in hac, quam in Latina lingua jam tum ea ætate ſentiebat. Quod pueri judicium miratus Pater, confirmavit ejus ſententiam. Non eſt, inquit ille, in Græca lingua vel *ſtrat*, vel *crat*, vel *quit*, vel *brant*, vel *trant*, vel *mit*, vel *put*, vel *git*, quæ terminationes in verbis Latinis occurrunt. Hoc quoque utiliter inſtituit Faber, ut filius omnia genera Verborum ſine augmentis conjugaret, quo mature diſceret, non eſſe illa ad Verbi tempora noſcenda neceſſaria: ſufficere enim hanc notitiam, qualis ſit figurativa Futuri & Præteriti. Fecit vero hoc eam ob cauſam, quod Poëtæ augmenta plerumque rejiciant, quorum lectio morari poſtea potuiſſet puerum, Verba ipſi nova fuiſſent viſa, ni ſatis mature Conjugatione tali huic rei adſueviſſet. Hinc olim Græcis Verbis augmenta defuiſſe Faber exiſtimat.

Magno ducebatur deſiderio legendi puer Græcos Autores. Pater, ut exploraret ejus profectus, librum Græcum impreſſum oſtendit, cujus ne unicam quidem vocem

vocem intellexit, niſi quod ad has interrogationes: *Eſtne hoc nomen, verbum? quis caſus? quod tempus?* mediocriter reſpondit. Interea Ovidii Metamorphoſeon librum, ut fabulis recrearet, oſtendit, ſeque prælecturum promiſit; poſtquam Græcum S. Matthæi Evangelium inceperit. Qua ſpe ille animatus, in Græcis lectionibus diligentiorem ſe præſtitit. Pater primum pauca propoſuit, ac Verba difficiliora ad marginem notare juſſit, ſtatimque Metamorphoſes incepit, quarum liber primus & ſecundus difficiliores ob argumenti gravitatem illi viſi ſunt. Sed, cum ad illa, quæ captui ejus accommodatiora erant, accederet, adeo lectione Metamorphoſeon delectari viſus eſt, ut illis abſolutis, novos ſibi Metamorphoſeon libros poſceret. Cui Pater: faciemus ex uno repetendo duos, quod ipſi ſtatim placuit. Interim Matthæum & Marcum in Græca lingua levi opera percurrit, ſimul Latinæ linguæ fundamenta repetens. Hæc lectio Evangeliſtarum adeo bene ceſſit puero, ut, cum non difficilis viſa ſit, ad alia alacrior redderetur. A Verborum conjugationibus repetendis nunquam tamen ceſſavit, adeo ut tædium puero e frequenti repetitione rerum, quas optime noſſet, ſuboriretur. Poſtea S. Lucam, & S. Johannem opinione celerius abſolvit.

Hic abſolutis, Dialectorum doctrinam propoſuit, ita ut ad duas reduceret, Jonicam & Doricam: cum plerumque horrere hanc doctrinam ſoleant tirones ob prolixitatem. Sed facilem illam fore promittit, ſi quis recte rem inſtituat: ceteris enim Grammaticis rudimentis cognitis, non multum hanc doctrinam pueros turbaturam judicat. Ut hoc filio ob oculos poneret, declinare juſſit Nomina Græca ſecundum duas Dialectos, & ad marginem Nominis notavit caſus dialecti capaces. Idem in Verbis fecit; atque hoc exercitium per ſex dies repetendo ſemper continuavit, nam totum hoc Dialectorum negotium pro nuda repetitione habet; quæ varietas non tam moleſta, quam grata puero viſa eſt. Satietatem in omni informatione fugiendam jubet Faber, atque hoc magnum arcanum commendat, ut varietate tædium fallamus.

Dum his intentus erat puer, aliquas Æſopi fabulas Græcas interpoſuit, repetitis ſemper Dialectis; quarum praxin ut oſtenderet, duo exigua poëmata Græca, alterum de pugna murium & ranarum, alterum de Leandri amoribus, explicuit. Fabulas & hiſtorias modo, quam potuit, ridiculo expoſuit, ut ei firmius in memoria hærerent. In Mappa Helleſpontum ac urbes Seſtum & Abydum oſtendit, ac interea Metamorphoſeon libros levi percurſatione iterum abſolvit. Poſtea Homeri Iliada puero non ſine Autoris elogio, quod ſemper fecit, propoſuit. * Hic Faber *παρά-* 47
δοξον, ſed rem obſervatione digniſſimam, commendat, Homeri lectionem puerili ætati præ ceteris convenire. Provocat ad ſuam experientiam & virorum illuſtrium exempla. Ipſe anno ætatis 14. Homerum legere incepit, cum anno duodecimo primum Muſæ nomen declinare incepiſſet. Joſephus Scaliger ſtudium Græcæ linguæ in Homero & tribus Tragicis Poëtis incepit. Idem fecere antiqui Græci: ſe tamen ideo a Novo Teſtamento initium feciſſe ait, quod Communis Grammaticæ lineamenta primum ſibi ducenda videbantur, antequam ad Poëtas accederet, quæ in antiquis cum materno lacte imbibebantur. Rationes, quare Homerum vel Hiſtoricis vel

Ora-

Digitized

Oratoribus præferat, has affert: proſaicos ſermonum circuitus vaſtiores eſſe pro pueris, multas eſſe in illis inverſiones, trajectiones, hyperbata, verba a ſuo regimine nimis remota, adeo ut, quanquam pueri omnem periodi compoſitionem intelligant, hic tamen ſe expedire nequeant. Multa quidem in Homero ſublimia, ſed compoſitionem facilem ac perſpicuam, & rationem ejus concipiendi maxime naturæ conformem. His addit alias rationes, non minoris momenti, 1. quod Homerus quaſi Commentarii inſtar ſit pro omnibus Poëtis, Oratoribus, Philoſophis, Epicuro excepto, 2. quod ex illo verum particularum uſum, unde elegantiſſima Helleniſmi pars dependet, diſcere poſſimus, in quibus regnat Homerus; niſi forte Herodotum illi jungere velimus. Ejus rei rationem diſcere nos jubet e Rhetore Caſſio Longino. Præterea puer citius verſus Homeri 50. memoria tenebit, quam 15. lineas elegantis orationis Proſaicæ. Ac ſi verſus bene memoriæ mandaverit, non facile animo illi excident: menſuræ enim & numerorum ratio voces ſemper in memoriam revocabit, quæ ſine labore inſigni puerorum animis ultro ſe ingerit. *Ego,* inquit Faber, *una hora citius 100. verſus Homeri memoria comprehendam ſine hæſitatione, quam ſex majores periodos Ciceronis, quin alicubi impingam.* Hanc Homeri Iliada usque ad 12. librum continuavit, ac interea, ne exercitium Latinum deeſſet, Saluſtium explicuit, in quo primo bellum Jugurthinum præ Catilinario, nec ſine cauſa, placuit.

Duodecimo Iliados libro abſoluto ſatietas puerum ejus ceperat; ideoque ſtatim pater: quieſcat ille per quinque hebdomadas, poſtea ejus nova cupido inceſſet; ac Phædri fabulas prælegit magna cum pueri voluptate. Vehementer delectabatur legatione canum ceterisque fabulis. Et hoc Phædro quaſi viam illi ſternere voluit ad Terentium; cum in tota Latinitate non ſit Autor, qui cum Terentio comparari rectius poſſit, quam Phædrus. Ne Græcam linguam negligeret, pri-
48 mam Ariſtophanis Comœdiam, locis quibusdam omiſſis, expoſuit. * Hujus lectionis magnam voluptatem cepit puer, ut ſemper illam repoſceret, cumque in ea eſſet, ſibi in theatro inter hiſtriones verſari videretur. Comœdiæ, ludiones, hiſtriones mirifice acuunt puerorum ingenium, multasque ideas amœnas phantaſiæ ſiſtunt. Non tollendæ a ſtudiis ſunt amœnitates, alioquin ipſe eorum amor peribit.

Jam libros Æneidos Virgilianæ illi oſtendit, argumenta ſingulorum librorum ſtrictim prius enarrans, & in mappa Geographica Æneæ iter oſtendens. Adjunxit etiam mappam Italiæ antiquæ, repetiitque Eutropium & Victorem usque ad Tiberium, quoniam nominum multorum 6. Æneidos mentio recurrit. Quæ cum quaſi per ludum jocumque fierent, & Ariſtophanis Fabula Plutus abſoluta, Fabulam Nubes
49 incepit, omnemque Theatri veteris faciem illi ante oculos poſuit. * Hinc ad Virgilii Æneida acceſſit, quæ puero longe difficilior Iliade viſa eſt; nam verſus Homerici fluere ipſi naturali quadam facilitate præ Virgilianis videbantur. Quod pueri judicium pater miratus, exhortabatur tamen illum ad lectionem Virgilianæ Æneidos, cujus verſus duriores tantum ob duritiem lingæ Latinæ viderentur. In prælectione ipſa ſe notaturum loca promiſit, quæ magis minusve placerent, unde poſtea ipſe

Digitized by Google

ipſe judicium formaret, quare Virgilius difficilior videretur. Poſt lectam Ariſtophanis Comœdiam Nomina & Verba Græca ſecundum Dialectos repetiit: qua repetitione ſemper opus eſſe ait, ne memoria excidant, quæ ſemel didicimus. Interea Iliada Homeri ad librum vigeſimum ſine ulla notabili difficultate continuavit.

Varietatis gratia Terentii Fabulas his ſubjunxit, omiſſis Prologis, qui difficiliores ſunt; & pauliſper ſepoſitis Græcis Autoribus, ut adeo brevi temporis ſpatio abſolverit Terentium & Amphitruonem Plauti: ex qua una Comœdia plus ſe voluptatis, quam ex omnibus Terentii, accepiſſe ajebat. Brevem quoque Chronologiam a Trojæ expugnatione ad finem Imperii Tiberiani in ejus uſum delineavit, unde quæſtiunculas minutas ad Eutropium & Juſtinum ipſe formavit, paterque illi propoſuit: e. g. *Quot anni intercedunt inter Darium & pugnam Marathoniam, usque ad natum Chriſtum? quot a pugna navali Salaminia ad Alexandrum? quot ab Epaminonda ad Jul. Cæſarem?* Præ ceteris memoriam illi fixam eſſe voluit in ſexta Olympiade & Urbe condita, primo, ſecundo, tertio bello Punico, tribus magnis bellis Civilibus, Nativitate Chriſti. Propoſuit ſeriem Regum Perſicorum & Ægyptiorum, cujus magnum in Hiſtoria uſum eſſe ait.

Voluit his ſubnectere Livii Hiſtoriam, quem in finem illi oſtendit Chartam 50
urbis Romæ, a Pyrrho Ligorio delineatam; ſed autorem hunc difficiliorem pro pueris deprehendit: periodos enim habere longiores, quam ut duabus abſolvi reſpirationibus poſſint; quarum ſe non exiguum numerum notaſſe ait, & gigantes præ ceteris periodis nominat. Quare poſt abſolutum tertium primæ decadis librum, hoc Autore relicto, ad Iliada Homeri ſe recepit, quam puer expeditiſſime ſine ulla remora intelligere potuit. In tota hac informandi ratione facetias & ridicula quædam inſperſit, quod optimum ille deprehendit, pro tædio evitando, animo alacri conſervando, & memoria firmanda. Verum, cum in eo eſſet, ut Iliada repeteret, & quatuor ultimos Æneidos libros, qui faciliores viſi ſunt, abſolveret, immaturo obitu circa finem anni 14. patri ereptus elegantiſſimus puer fuit;
* cujus jacturam filia, quam reliquit T. Faber doctiſſima, Commentariis in bonos 51
Autores editis celebris, ſupplevit. Pater vero hoc filio affectus ſui & præclaræ indolis monumentum extare voluit, quod exemplo etiam aliis eſſe poſſit. * Ac ſane 52
memorabile eſt, puerum 14. annorum bis abſolviſſe Iliada, Æneida Virgilii, Terentium, Metamorphoſes Ovidii, Saluſtium, primam Comœdiam Plauti, primam & ſecundam Ariſtophanis, tres primos libros Livii, præter Eutropium, Aurelium Victorem, Juſtinum, Fabulas Æſopi, quinque libros Novi Teſtamenti. Quid non his fundamentis ſuperſtrui potuiſſet usque ad annum ætatis vigeſimum? quare miſeram bonæ juventutis ſortem deplorat Faber, quæ ineptorum magiſtrorum culpa plerumque perditur, beſtias potius quam homines diſciplina ſua efficientium. Primum Magiſtrum requirit doctum; neque id tantum, ſed & qui paterno affectu amet diſcipulum, omniaque accurate exigat, procul ab omni faſtu, tædio, iracun-

Digitized by Google

dia, quæ omnia corrumpunt, remotus, non plagoſus, non moleſtus, ſed patientiſſimus, & humanitate pueros & quaſi quibusdam deliciis in officio retinens.

Mihi ab hoc loco non alienum viſum eſt, ſi inſigne hoc ſpecimen, quod feli-
citer in rem ipſam deductum eſt, fuſius hic exponerem: nam qui conſilia ſchola-
ſtica alias ſuppeditant, magno ſe offerunt numero. Sed intra ideam plerique ſub-
53 ſiſtunt. Hic vivo exemplo plus docetur. * Non miror, præſtare hoc in puero
decenni patrem potuiſſe, & credo ſane, vel citius hoc fieri potuiſſe. Bene ſuc-
ceſſit illa informatio, quia pater fuit, qui ſerio atque ex animo omnia egit, qui ipſum
urgere continuis exhortationibus potuit, qualem operam a conductis magiſtris
nunquam exſpectes. Unus fuit, atque in unum omnem ſuam induſtriam conver-
54 tit. * In methodo nihil magnopere deſidero, niſi quod omnem ab hac ætate
praxin in componendo ſermone ceſſare voluit, cujus leve exercitium, & velut
προγύμνασμα, tam in proſa, quam in ligata, inſtituendum arbitror. Pro lectione
prima vulgatæ verſionis Latinæ Biblicæ ego elegiſſem minuta quædam Colloquia,
qualia a multis ſcripta habemus: eſt enim Vulgatæ dictio quodammodo a genio
55 emendatæ latinitatis alienior. * Poëtarum lectionem ceteris Autoribus præfe-
rendam non improbo, quin potius multis ex cauſis ſuadeo, præcipue quod ani-
mus ſublimiore quodam ſpiritu excitetur, & numeroſo dicendi generi mature ad-
56 ſueſcat, & concinnitati ſermonis hæc lectio viam ſternat. * Velim tamen a ſer-
mone ſoluto enthymematico & periodico non omnino arceri tironem. Non
parum in illo ſitum eſt, ut mature conſecutionem periodicam per particulas cauſa-
les, conditionales, exceptivas, adverſativas &c. cognoſcat. In quem uſum breviores
Epiſtolas Ciceronis, & maxime familiares ſelegit *Sturmius*, item ſententias ſecundum
diverſitatem periodorum ordinatas. Alia eſt ſermonis in Hiſtoria ordinatio, qui
57 perpetua narratione, & quaſi per membra fuſius decurrit. * Neque ego gno-
mas morales breves & alicujus momenti in hoc primo ſtudiorum curriculo damna-
verim. Hærent animo earum rerum ideæ, etſi non ſatis illa ætate intellectæ.
Deinde pro Juſtino, quanquam in hiſtoria elegans compendium præſtat, malim
alium aureæ ætatis Scriptorem, Cornelium Nepotem. Sat mature hiſtoria diſci-
58 tur. * Ad ſtyli formationem major opera inſumenda eſt. Habet illa Romana
aureæ ætatis dictio aliquid ſingulare in vocum delectu, poſitu, concinnitate, ſigni-
ficatione phraſium, cum alii Autores a Romana illa puritate multum diſcedant.
Et me quidem judice præſtat e lectione optimæ dictionis prima ducere linea-
menta ſermonis, quam e variarum ætatum miſtura pravo illum ſucco imbuere, non
facile poſtea eluendo. Hærent animo ac recurrunt primi illi Autorum circuitus,
formulæ, particularum nexus, ac poſtea non animadvertentibus ſe ingerunt. Faber
vero, ut videtur, literatorem potius e filio, quam Oratorem ad puræ antiquitatis
guſtum, formare voluit. Ac videmus ſane plerisque Criticis, quo doctiores illi
ſunt, ineſſe peculiarem aliquam dictionis ideam, quam non e genio Claſſicorum Au-
torum, ſed eorum, in quorum lectione frequentes ſunt, vel a quorum lectione recen-
tes venerunt, ipſi ſibi formant. Nimirum ſi in Eloquentia formanda, quod fieri

prima

Digitized by Google

prima debet ætate, a Cicerone paucisque aliis diſceſſeris, turbabuntur omnia.
* Quare nec Plauti fabulas miſcerem cum ceteris illa ætate, quod fecit Faber, etſi 59
puero illæ præ Terentianis placuere, cum a civili & uſitato ſermone longius diſcedat ejus dictio, neque pueri ſatis diſtinguere Comici ac ridiculi ſermonis ideam norint, quam præ ceteris affectavit Plautus; ne quid de Archaiſmis & confictis phraſibus dicam. Quanquam enim optimæ notæ latinitas in illo ſit, magno tamen cum judicio, cujus capax tenera ætas nondum eſt, legi debet. Si ſermonem purum & aureum velis, omne ſubæratum removeas neceſſe eſt, usque dum maturioris ætatis uſuque firmatæ judicio ſequiorum ætatum ſcripta ſecure tractari poſſint. Præterea labore continuo tenerum pueri ingenium nimis obrutum videtur, quod ipſi exitio fuiſſe crediderim. Etſi enim omnia per ludum jocumque agantur, tamen cum ſemper in cogitationibus imperatis detinetur animus puerilis, labefactare teneros ſpiritus illa aſſiduitas cum violentia quadam conjuncta videtur; qui ex intervallo, quo ſibi relinquuntur, majores impetus reſumunt.

CAP. X.

DE CURRICULO SCHOLASTICO.

§. 1. *In privata inſtitutione nonnunquam felicior via,* 2. *in ſcholis publicis ſecurior illa eſt.* 3. *Præcocium ingeniorum, privata informatione educatorum, ſcopuli.* 4. *Philautia ſcilicet,* 5. *& voluptates.* 6. *Cur communi potius via cum aliis incedendum ſit.* 7. *Scholaſticæ informationi magna cura a magiſtratu debet impendi.* 8. *Defectus in illo.* 9. *Maxime in ingeniorum cenſura.* 10. *Curriculi ſcholaſtici tempora varia.* 11. *Ramus nimis anguſtum conſtituit.* 12. *Michaëlis Neandri conſilium enarratur,* 13. *& de eo judicium interponitur.* 14. 16. *Jeremiæ Hölzlini Hexaëtia ſcholica recenſentur,* 15. *& in uno male ſentire oſtenditur;* 17. *ejus conſilium privatæ informationi aptius videtur.* 18. 20. *Sturmii Methodus ſcholaſtica proponitur & laudatur.* 19. *Breves & argutas ſtyli ſententias is recte improbat.* 21. *Ejusdem Sturmii epiſtolæ claſſicæ plenius hanc deducunt.* 22. *Cum qua conſpirat Caſeliana,* 23. *quæ methodus proponitur,* 24. *qua Logices ſtudium ad Academias rejicitur.* 25. *Nicod. Friſchlini conſilium 6 annos præſcribit.* 26. *Caſpar Scioppius quatuor.* 27. *id quod, præſertim in pueris, vix procedit.* 28. *Wolffgangi Ratichii methodus non omnino improbanda,* 29. *quæ recenſetur,* 30. *& contra objectiones defenditur.* 31. *Latinitas & Januis ac Portulis male formatur,* 32. *quæ nec emendatæ in ſcholis admittendæ ſunt.* 33. *Vogelii Ephemerides linguæ Latinæ rejiciuntur.* 34. *Clenardi ſingularis quædam methodus exponitur.* 35. *feſtiva ejus docendi ratio deſcribitur.* 35. 36. *ejusd. epiſtolæ utiliſſimæ.* 37. *Ad grammaticam informationem prudentia opus eſt.* 38. *Rhenii labores ſcholaſtici utiles.* 39. *Beccheri methodus in puerorum informatione prima non ſuadenda.* 40. *Conſultius medium indicatur.* 41. *Wendelini inſtitutum.* 42. *Beccheriana praxis inſufficiens.*

Digitized by Google

ciens. 43. *Mechovii curriculum ſcholaſticum laudatur.* 44. *Anteſcholanorum informatio.* 45. *Scholaſticorum inſtitutio.* 46. *Lenta ad Academias feſtinatio ſuadetur.* 47. *Uberior docendi methodus e libris deſuper ſcriptis inveſtiganda.* 48. *Monita quædam compendio proponuntur.*

1 In privata inſtitutione felicius quidem citiusque omnia procedunt ad præcocem aliquam maturitatem; quemadmodum arbores, quas ſingulari cura ab aëris injuria cuſtodire ac curare cultura noſtra ſolemus, ceteras, quæ e communi fun-
2 do ſuccum trahunt, tempore vincunt. * Sed ſecurior in ſcholis bene inſtitutis via eſt, in quibus etſi tardiores ſint progreſſus, firmiora tamen illic ponuntur veſtigia, & cum ipſo judicio practico, quod cum annis accreſcit, quaſi ſolidatur do-
3 ctrina. * Rara eſt præcocium ingeniorum felicitas, geminique ſcopuli ſunt, ad quos naufragium facere ſolent, capitales ſcilicet animi corporisque peſtes: illa phi-
4 lautia; hæc voluptates. * Debet cupidine laudis accendi animus puerilis; ſed oritur hinc quædam primum ambitio, quæ extinguenda non eſt, niſi a curſu ipſo revocare properantes velimus. Sed ſuccedit hinc contemptus aliorum, quos infra ſe poſitos vident, & vana quædam perſuaſio, qua ſe plus præſtare poſſe, quam per ætatem licet, exiſtimant. Linguis, hiſtoriis, ſcientiis ad miraculum excoli multi poſſunt, judicio tamen practico, quod demum ab annis & uſu venit, deſtituuntur. Hinc fit, ut ſibi ſapere contenti ſeniorum monita negligant, neque
5 fructum ex converſatione erudita, qui maximus eſt, reportent. * Ab altera parte voluptatum ſtimuli illos ſollicitant, ad quas eo ingenioſiores, quo doctiores ſunt, unde facile in ignaviam & ſocordiam prolapſi, a priſtina illa virtute degenerare videntur, ut a teſtudinibus ſæpe ipſæ aquilæ vincantur. Qui in his vel per naturæ ductum modum tenere norunt, aut prudentis magiſtri monita ſequuntur, illi ad maxima eluctari poſſunt.

6 Verum cum paucorum tantum, quos æquus amavit Jupiter, illa fortuna ſit, communi potius via ad ſtudia cum aliis contendamus. Nam & in ſocietate puerili & juvenili ſemina quædam ſparguntur officiorum civilium, quorum in Republica olim uſus erit. Quis non hic præcepta ſuppeditavit? Quis non novam aliquam methodum confinxit? Aut potius in devia abduxit: nam non tam multis
7 ducibus, quam peritis & prudentibus, hic utendum eſt. * Quemadmodum vero, ut Reſpublicæ perennes ſint, vel prudente Legislatore formari debent, vel ſalutaribus legibus conſervari; ita in Schola inſtituenda optimis peritiſſimisque Cenſoribus opus eſt. Non ſufficit, idoneos admovere juventuti Magiſtros, ſed conſtitui debent, qui totius rei ſcholaſticæ curam habeant, idonei Ephori; in quibus
8 plerumque peccatur: * Solet enim hæc cura Sacri Ordinis viris demandari, qui non omnes æque iis ſunt doctrinis exculti, ut de re ſcholáſtica recte ſtatuere poſſint. Etſi enim pietatis præcipua quidem ratio habenda eſt, tamen & linguæ, &
9 artes, quæ in Scholis tractari debent, non minori cura excolendæ ſunt. * De Cenſura ingeniorum nihil dicam: vix enim a noſtri ſeculi moribus impetrari illa poteſt:

Digitized by Google

eſt: quanquam multæ ſunt virorum graviſſimorum de hoc defectu querelæ, multorum deſideriis illud quæratur. Videatur Calixtus Oratione *de recta juventutis inſtitutione & Præceptorum officio,* Mechovius *Hermath. cap. 1. tract. 3. n. 13.* Legi quoque ea de re poteſt Jeremias Hölrzlin, Holſatus, (*b*) doctiſſimus ille Apollonii Commentator, in eleganti diſſertatione, cui titulus *Hexaëtica Scholica,* Dortmündæ Ann. 1625. impreſſa, ubi curam hanc Republica dignam eſſe oſtendit, & emendationem Scholarum ſerio optat.

Curriculum Scholaſticum non æquis intervallis definitur. Ac ſunt ſane ejus 10
laxiores & ampliores termini conſtituendi, quoniam ingeniorum non eſt æqualis
conditio. Tempora ergo ita ponenda ſunt, ut tardiora ingenia cum ceteris eodem
ſtadio ad metam pertingere poſſint. Sunt, qui nimis ampla ſpatia; ſunt, qui bre-
via nimis & anguſta præſcribunt. * Ramus, Freigio teſte, Philoſophiam cum 11
Eloquentia ita conjungendam cenſuit, ut, cum puerum ſeptimo anno acceperit,
anno decimo quinto ætatis perfectus Philoſophus ſit, & jam aptus ad Rempublicam:
quod nec privata nec publica informatione effici poteſt. Etſi enim id ſcientiis ad-
diſcendis tempus ſufficere videatur in ingenio excellentiore, non erit tamen ad
Rempublicam & publicam functionem aptus, judicio practico, quod in illam ætatem
non cadit, deſtitutus, niſi forte in ſpeciem & pompam aliqua ſuſcipiantur. Quod
ſi enim moralis & civilis doctrinæ non eſt idoneus auditor juvenis, e ſententia Ari-
ſtotelis, quomodo ille in vita exercebit?
Michael Neander, vir doctiſſimus, & multæ in informanda juventute 12
ἐμπειρίας, Germanica lingua *conſilium de informanda juventute* edidit, Islebii Anno 1583. in octavo editum, in quo ille monſtrat, quomodo puer a ſexto ætatis anno ad 18. pietate, lingua Latina, Græca, Hebraica, Artibus & univerſa Philoſophia inſtitui poſſit. A ſexto anno usque ad initium noni puerum exerceri vult legendo in utraque lingua, Germanica & Latina: cui uſui adhibendum ſuadet Compendium Grammaticæ Philippi, ut ſimul cum literis ejus libri uſum familiarem ſibi faciat. Anno nono ad Compendium Grammatices & regularum ac exemplorum explicationem manuduci, in vocabulis ſententiisque brevibus de virtutibus & moribus, dictis ſcripturæ, ediſcendis exerceri vult, interjectis aliquot pro Muſica & Calligraphia horis. Decimo anno Melanchthonis Grammaticam parvam una cum Syntaxi puero explicat, in Declinationibus, Conjugationibus, formationibus, caſuum, temporum, per continuas interrogationes ac reſponſiones exercet, expoſitionem locutionum Latinarum & formularum orditur, quas e Cicerone, Plauto & Terentio in hunc uſum collegit, quibus erudita lingua Latina, adeoque omnia argumenta, de

(*b*) Jeremias Höltzlinus (qui Alumnorum initio in Acad. Altorfina Noricorum fuit Ephorus, hinc Gymn. Ambergenſis Conrector, Hammonenſis autem, & Scholæ poſtea in Batavia Brielanæ, Rector, tandem vero Linguæ Græcæ Profeſſioni Leidæ An. 1632. admotus, illic An. 1641. deceſſit) patriam agnovit, non Holſatiam, uti *h. l.* traditur, ſed Civitatem Noribergenſem. V. Ant. Thyſii *Or. Fun.* illi habitam, Franc. Martinii *Epiſtolas p. 31.* & Witzenii *T. I. Diar. Biogr. ad An. 1641.*

ed by Google

quibus in communi hominum vita ſermo inſtitui ſolet, non ſpernendo invento continentur, ac ſeorſim a Neandro editæ ſunt: atque ex iis, ubi memoriæ mandavit, Themata pro verſione proponit. E Grammatica & Nomenclatore repetitiones crebras inſtituit, & hanc telam undecimo quoque anno pertexit: Duodecimo anno Autores Latinos, Ciceronem, Terentium, Virgilium, Ovidium illi exponit, hinc phraſium ſententiarumque excerpta colligere jubet, & ad Proſodiam & verſus ſcribendos manuducit. Tribus ſequentibus annis Græcæ linguæ rudimenta & Autores prioribus jungit, eadem fere methodo procedendo, ut in lingua Latina: cui fini etiam locutiones Græcas eodem quoque ordine, ſecundum tria cauſarum genera, ut in lingua Latina, collegit, aliumque libellum de re poëtica Græcorum, ad exercitationes poëticas in Græca lingua inſtituendas edidit. Anno 16. Hebrææ linguæ rudimenta ſuperioribus addit, & demum 17. & 18. anno per Dialectices, Rhetorices, Phyſices, Chronologiæ, Ethices, Geographiæ compendia circumducit, at-
13 que ita ad Academias illum ſuum diſcipulum ablegat. * Qua in methodo tempora, quæ ſtudio Grammatico impenduntur, nimis protrahuntur, antequam ad lectionem Autorum admittatur puer; nam ex uſu & lectione ſuppleri defectus Grammatices majori cum fructu poſſunt. Deinde in exercitationibus Rhetoricis parcior eſt, quam velim: cui plus ego temporis impendendum exiſtimaverim.

14 Jeremias Holtzlin, cujus ſupra mentio facta eſt, curriculum paululum anguſtius diſcipulo ſuo definivit, ſex ſcilicet annos, a ſeptimo ætatis anno usque ad decimum tertium, unde & *Hexaëtia Scholica* inſcripſit. Ac quoniam tota informatio tribus actibus continetur, quorum primo via ad Grammaticam munitur; ſecundo ipſa Grammatica cum orationis illius Autoribus traditur; tertio his Græci ſermonis, nec non Dialecticæ & Rhetorices ſtudium adjungitur; idcirco de his ipſis ordine agit, præmittens tres quaſi canones generales, quorum primus eſt, In tradendis artibus progreſſum eſſe inſtituendum a facilioribus & notioribus, ita ut ſemper priora poſterioribus facem præferant: Secundus eſt, Plus diligentiæ & temporis conferendum ad finem, quam ad ea, quæ ad finem: Tertius, Cum finis ſit menſura eorum, quæ ad finem, quicquid ad eum non pertinet, omittendum eſſe. Poſterius vero cum priore comparatum ſemper finis rationem induere, atque ita non ſolum artes totas alias aliis eſſe ὑπηρετικὰς, ut tradidit Ariſtoteles, ſed artium etiam partes alias aliis inſervire, & proinde alias quodammodo ὑπηρετεῖν, alias ἀρχιτεκτονικὰς eſſe. Primum ergo hic diligentiam in ſyllabis recte colligendis impendi, ac ſimul ad pingendas literas pueros manuduci vult: Calligraphiam enim vehementer laudat. Grammaticam ſuccinctam & ſemitariam adhibendam primum judicat, & abſtinendum a Grammaticis definitionibus & regulis intricatioribus, quarum ſenſum non capiunt pueri; rem ipſam quam ſimpliciſſime proponendam; Latina, quæ non intelligant pueri, non diſcenda, nec ipſa quidem præcepta Grammatica, nec Syntaxin, cujus regulæ per numeros diſtinctæ. Verſionis materiam ex probato Autore pro exemplo regulis applicandam ſuadet.

His

His jam præmunitis ad ipſam Grammaticam, qui ſecundus totius πραγματείας actus eſt, progreditur: in qua tamen nimis ſcrupuloſum tironem ſuum eſſe vetat; ita ut ex uſu potius & lectione ſibi Grammaticas obſervationes formet, quam e Grammaticis Autores explicet. *Utile*, inquit, *eſt, ſibi Grammaticam coagmentare hunc in modum. Prima illa rudimenta jam apprehenſa in libro hos ad uſus quæſito per intervalla & late diducantur: tituli exceptionum, heteroclitarum, ellipſeon, figurarum, ordinibus a magiſtro monſtratis diſponantur, & poſtea depromptis ex autore ad declarandum ſumpto exemplis compleantur. Quod ubi fiet, multo minore cum tædio ars iſta a quocunque non tam diſcetur, quam invenietur, & perbrevi temporis ſpatio res Grammatica felicius parabitur, & firmius tenebitur; ejusque fructus cumulatior ipſo in opere capietur. Nec adeo referet omnia ibi exempla, aut aliqua reponat: quod e nonnullis poſitis reliqua facile poſſint æſtimari.* Phraſeologias ab aliis concinnatas non multum ad uſum puerorum commendat, utut bonas, & a viris doctis congeſtas. Cum enim formulæ & phraſes illic infinitæ ponantur, quæ tamen plerumque κατά τι dicuntur, & conſideratione ſeu σχέσει certa; non poſſe a pueris earum uſum dijudicari. Quare phraſes & formulas ex iis, quos legit, Autoribus colligendas potius ſuadet, quam ut alieno labore collectis utatur.
* In quibus Autoribus Plautum Ciceroni prætuliſſe miror, nam Ra- 15
mi erroribus etiam hac in re male adſtipulatur, ac plane inepte judicat, cum Ciceronis quam Plauti ſcripta faciliore cum latinitatis jactura aboleri poſſe exiſtimat. Neque enim latinitas tam e vocabulis, quorum amplior ſeges in Plauto eſt, quam ex decente illo & civili cultu cenſenda. Cum hoc labore aliquid Ovidiani carminis jungendum eſſe exiſtimat.
* Tertio actu, qui Græcæ linguæ & Diale- 16
ctices Rhetoricesque cognitione illi abſolvitur, ſimiliter Græcam Grammaticam rudem & inchoatam primum requirit, quam altera excipit poſtea plenior. Eam duplicem quoque ille habet, unam proſaicam, alteram metricam. Illa communem linguam tradet, hæc dialectos, quibus poetæ utuntur, de quibus multa immiſcet erudita: fuit enim Græcæ literaturæ peritiſſimus, ut Commentario in Apollonium oſtendit. Quæ de Dialecticis porro apud illum habentur, Rami Scholam ſapiunt, cujus ille partibus addictior fuit. In Rhetoricis variationem per figuras & Aphthoniana progymnaſmata commendat; atque ita diſcipulum ſuum anno decimo tertio ad ἐγκυκλοπαιδείαν totam aliasque ſcientias ablegat.

Verum præſtat, ut jam ante dixi, in Scholis publicis non tam breve ſpatium 17
præſtituere, quo pertingere omnes ſcopum ſibi præfixum poſſint: nam Höltzlini conſilium privatæ, quam publicæ informationi, aptius videtur.
* In tota hac 18
Scholarum Oeconomia adornanda miram induſtriam, ut jam ſupra diximus, Johannes Sturmius oſtendit, cujus conſiliis pleræque per Germaniam Scholæ inſtitutæ. Scripſit is primo librum de *Ludo literario recte aperiendo*, quo generatim de re ſcholaſtica egit, & in certos ordines labores ſcholaſticos diſtinguit. Incipit a poſtremo ordine, qui ipſi nonus eſt. Ad illum ſub quintum ſextumve annum duci jubet puerulum, ut legere ſcribereque diſcat, breviore Catechiſmo, flexionibus nominum & ver-

verborum exerceatur, & breviores Ciceronis Epiſtolas, ad Terentiam & Tironem, exponere incipiat. Quod uno anno melioris ingenii puerum abſolvere poſſe exiſtimat: de quo tamen ego dubitaverim. In ordine octavo, anno ſcilicet ſeptimo, primis ſex menſibus tradit duabus quotidie horis Grammaticam breviorem, & reliquum temporis duas itidem horas, Eclogis Virgilii & Epiſtolis Ciceronis tribuit. Diſſolvere jubet Epiſtolas, flectere ac variare verba ſingula, eaque rurſus conjungere. Rationem conſtruendæ orationis in poſteriores ſex menſes differt, jungendo Epiſtolas Ciceronis & Virgilii Eclogas, ut alternatim hæ tractentur, & quatuor horæ lectionibus de die impendantur. Proponere tum Magiſtrum jubet ſententias Germanica lingua, quas puer formis Latinis commutet: carminum quoque modulationem, ſed exercitio potius quam regulis, ſuſcipiendam ſuadet. In ſeptimo ordine anno octavo & ſingula prioris anni acta ſemper repetenda, & verſuum modos & ſyllabarum quantitates perdiſcendas monet; cui una de die hora ſuffecerit. Ciceronis libris *de Amicitia & ſenectute* aliam horam tribuit. Tertiam Æneidi Virgilianæ, vel Catullianis & Tibullianis carminibus caſtioribus in hunc uſum ſelectis. Quartam horam ſtylo, propoſitis ex explicatis Ciceronis locis thematibus, & verſibus in ordinem redigendis aſſignat. Interim & memoriam exercere, & ſemel memoriæ mandata repetere jubet. Atque ita tribus annis conſequi poſſe putat puerum, ut Latinæ atque dilucidæ orationis præcepta teneat. In ſexto ordine, anno ſcilicet nono vel decimo præcepta primum in memoriam revocanda, quam tradenda nova. Hic horam unam deſtinat Æneidos & Catullianorum Horatianorumque carminum lectioni; ſecundam explicationi inſignium locorum communium, argumentationum, periodorum bene ordinatarum, figuratorum exemplorum, e Cicerone depromptorum, quæ memoriæ etiam mandanda,
19 & ad imitationem proponenda, tribuit. * Nam breves illas & argutas ſenten-
tias ideo damnat, quod memoriam vaſtent, aciem ſtyli diſtrahant, ſæpeque illæ ine-
20 pte ſcriptis interponantur. Quod ſapienter ſane ab illo monitum eſt. * Ex Te-
rentio poſtea & Plauto, interpoſita his Cæſaris hiſtoria, qui quotidiani ſermonis verbis hiſtoriam conſcribere maluit, quædam proponit. Tertia hora iterare jubet, & ad ſtylum accommodare, quod eſt utilius; ſive in proſa, ſive in carmine hoc fiat. Quartam horam emendationi compoſitionis tribuit. In Ordine quinto, Anno vel 10. vel 11. ſex primis menſibus ſemel quotidie ex Græcæ linguæ præceptis Grammaticis quid proponere jubet: ſequentibus tribus menſibus paucas facilesque Æſopi fabellas Græcas; & poſtremo trimeſtri Demoſthenis Orationes Olynthiacas. Secunda hora in Officiis Ciceronis, ſi priores libri ſunt ſuperiore anno abſoluti, verſabitur. Tertia vel Georgica Virgilii, vel Oratio aliqua Ciceronis explicabitur. Quarta ſcripturæ & compoſitioni relinquitur, ita tamen, ut libri de ornamentis orationis ſcripti, quæ e Ciceronis libris Rhetoricis ſunt petenda, conjungantur. De Elocutione enim prius, quam de inventione laborandum. Verborum copia tum comparanda, & ſententiarum formulæ cumulandæ. In ordine quarto anno vel 11. vel 12. informationis quinto horis duabus alternatim cum Cicerone Demoſthenem, cum Virgilio Homerum jungit. Tertiam primis ſex menſibus Grammaticæ

maticæ Græcæ impendit. Quarta cum ſtyli exercitjis præcepta Herenniana & partitiones Ciceronis jungit. Neque ſine ratione Ciceronis libros ceteris compendiariis libellis præfert. Addit illis Saluſtium & Plautum, ubi tempus ſupererit. Atque hic prolixe de ratione reſolvendi orationes, & colligendis phraſibus agit; qua de re ſingularem quoque librum conſcripſit, & nos alibi plenius. Interſerit etiam quædam de commentationibus, quibus adſueſcere pueros mature vult. Argumentum illis ad narrandum, aut probandum, aut amplificandum proponit, ſpatium dat, eadem hora, qua docendum erat, ad cogitandum, ut, quod antea ſcriptum adferre conſueverant, id jam meditatione atque cogitatione comprehenſum pronuncient. Quod exercitium ſane præclarum eſt, & promptitudinem aliquam in dicendo & cogitando efficit, magno poſtea uſui futurum, ubi ad rem ipſam & negotia vitæ civilis ventum eſt. In Ordine tertio, Anno vel 12. vel 13. præcepta Rhetoricæ Dialecticis jungenda ſuadet, Ciceronis Topica & Ariſtotelis Dialectica, Demoſthenis & Æſchinis adverſarias orationes explicandas; Commentationes continuandas, & partes integras, ſumpto ad cogitandum tempore, oratione Latina memoriter dilatanda, tum ſcilicet, cum domo reverſi fuerint. Ad Livium etiam nunc progredi in Hiſtoriis vult. In Ordine ſecundo, Anno 13. vel 14. Demoſthenis orationem pro Cteſiphonte explicari, dialectica præcepta ex Ariſtotele continuari, eademque hora dialogum e Platone & Cicerone velut in exemplum proponi ſuadet. Partitionibus Oratoriis ſcribendo & commentando inſiſtendum, & ad firmius judicium omnia exigenda. In Ordine primo, anno ſcilicet 14. vel 15. viam ad primas artes maximasque diſciplinas aperit adoleſcentibus, repetitis tamen prioribus, atque ſic bene præparatos ad Academica ſtudia transmittit. * Explicatius ſingula poſtea deducit in *Epiſtolis illis Claſſicis,* quas ad ſingu- 21
lorum Ordinum vel Curiarum præfectos ſcripſit, additis tum novis præceptionibus, tum exemplis. Multa hic de ordine, in vocabulis diſcendis ſervando, de volumine ſententiarum, per periodos digeſtarum, de Ephemeridibus faciendis, de modo explicandi epiſtolas Ciceronis, de formulis ſententiarum pro ſtylo exercendo, de carminum, exemplorum volumine, & pluribus aliis utilia monentur. Praxin ulteriorem in *Schola Laringana exhibet.* Quæ omnia egregia ſunt, optimoque conſilio inſtituta.

Sturmianis conſiliis merito accenſeri debent Caſeliana. Nam in variis ſcriptis 22
rem ſcholaſticam Caſelius, qua potuit diligentia, emendandam ornandamque ſuſcepit. Extat ejus libellus ſimilis cum Sturmiano tituli *de ludo literario recte aperiendo,* in quo pleraque cum Sturmianis conveniunt, niſi quod Sturmius majori ἀκριβείᾳ in operarum ſcholaſticarum partionibus uſus ſit. * Primum in infantibus pro- 23
nunciationem literarum & calligraphiam majori, quam fieri ſolet, cura tractandam ſuadet. Grammaticam ille ſimplicem, quæ in ſolis nominum & verborum inflexionibus & exiguis regulis ſyntacticis conſiſtat, requirit, cetera ab uſu & lectione diſcenda ſuadet, adhibitis tum in conſilium uberioribus commentariis Grammaticis. Interpretationem planam & perſpicuam præſcribit, ſermone Germanico Latino,

pro puerorum capacitate, citra commentariorum prolixitatem, quos tamen veteres & novos perſpectos Magiſter ipſe habeat. In interpretatione moralia immiſceri vult, ut eorum idea animis teneris mature hæreat; quam ad rem Terentium ac præcipue Horatium laudat. A Cicerone prima ſermonis lineamenta potius, quam a quopiam alio ducenda præcipit, a loquendo tamen abſtinere tirones jubet, ne purum ſermonem corrumpant. Sermones quosdam & Dialogos, ſed ductu præceptoris, Latina lingua inſtituendos; Declamationes intempeſtivas fugiendas ſuadet. Carminum modulatio ex uſu potius & lectione, quam præceptis operoſis, illo judice, diſcitur. Ad Græcam linguam hinc tironem ſuum vocat, electione potius, quam præceptis multis, hauriendam. Scriptionem non ſuadet, ob magiſtrorum imperitiam & nullum ejus linguæ uſum publicum: tanti enim non eſſe, ut quis impuro ſermone Græco ſcribere diſcat, cum de puro deſperandum ſit.
24 Hebræam ad Academias rejicit, Logices & Dialectices præcepta vel ad Academias differt, vel ſumma tantum eorum rudimenta proponi vult. Neque enim in hoc ſuo ludo Diſputatores vel Sophiſtas formabit diſcipulos, neque vitio hoc magiſtris vertendum eſſe judicat, ſi non magnam Logices ſcientiam habeant, quæ maturius judicium requirat. Eventurum, ut vel, quæ prima jacta ſunt in his fundamenta, hinc in Academiis ſint adjicienda, & majore moleſtia dediſcenda, vel nunc humanitatis ſtudia ſegnius tractentur. In Rhetoricis compendia primum proponit, & ex Aphthonii progymnaſmatibus aliquid. In Muſicis exerceri pueros vult; in Mathematicis quoque quibusdam, ut Arithmetica & Geometria, prima ſtatim ætate, etiam lingua Germanica, ſi haberi poſſit, qui pueros illa doceat. Nam his ſtudiis quoque apud veteres pueri exercebantur.

25 Eſt & Nicodemi Frischlini conſilium non ſpernendum de ratione inſtituendi puerum ab anno ætatis ſexto & ſeptimo ad annum usque decimum quartum; ita ut præter duas aut tres maternas linguas etiam Latinam diſcat recte loqui & ſcribere, Græcam vero mediocriter intelligere: inſuperque rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ ad uſum ſcribendi conferre, & primo quidem anno puerum docet, ut recte literas legat & pingat; ſecundo initia Etymologiæ, & e ſuo Nomenclatore uſitatiora nomina non ſolum inflectere, ſed etiam intelligere, & præcipuas loquendi formulas docet, ſimulque ad Syntaxin præparat. Tertio & quarto anno reliqua Etymologiæ præcepta & præcipuas regulas Syntaxeos, una cum Declinationibus & Conjugationibus Græcis ſimplicioribus tradit, uſum quoque mediocrem Latinæ linguæ e Dialogis ſacris & ſelectioribus epiſtolis Ciceronis comparandum docet. Quinto anno reliqua præcepta Latinæ, & præcipua Græcæ Syntaxeos (quæ conjungi ſemper ob affinitatem vult) tradit, una cum reliquis Declinationibus & Conjugationibus Græcis, & ex breviſſimis Proſodiæ regulis carmen retexere docet, & inſuper ex Cicerone & Terentio laudabile ſcriptum conficere. Sexto anno præter exercitationem Græcæ & Latinæ linguæ ad rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ manuducit, & ad perfectam iſtarum artium cognitionem præparat. Quæ Friſchliana informandi ratio cum Hölzlini methodo quodam-

Digitized by Google

quodammodo convenire videtur, qui & ipſe ſex annis ſcholaſtica abſolvit ſtudia.

Minori annorum numero Caspar Scioppius contentus eſt. Is enim in 26
Conſult. 3. de Scholar. & Studiorum ratione quatuor tantum annos requirit, quibus non modo Latinam linguam probe intelligant, & cum Grammaticæ regulis, tum doctorum conſuetudini congruenter Latine ſcribant, ſed etiam Logicam, Rhetoricam, Phyſicam, Metaphyſicam, hoc amplius autem Ethicæ & Politicæ elementa addiſcant; ſic, ut idonei ſint, qui Profeſſoribus Academicis, Philoſophiam, Theologiam, Jurisprudentiam & Medicinam docentibus, multo, quam alii, melius & fructuoſius operam dare poſſint. * Verum iſta in homine provectioris ætatis 27
vel ſaltem adoleſcente effici quodammodo poſſe non negaverim; in pueris, quorum ingenium iis ſtudiis aptum non eſt, ut fieri poſſit, vix conceſſerim. Ut enim in linguis forte compendia quædam cum pueris inſtitui poſſint, in ſcientiis vero maturiore judicio opus eſt; præſertim in Ethicis & Politicis, quorum idoneos auditores eſſe juvenes negavit Ariſtoteles.

In lingua Latina addiſcenda compendioſiorem ſibi viam inveniſſe viſus eſt 28
Wolffgangus Ratichius, quæ non contemnenda quidem videtur, modo ejus peritiæ & patientiæ Præceptorem quis nanciſci poſſit, quam ille requirit.
* Primum vernaculam aliquam linguam præſupponit, qua animi ſui ſenſa commo- 29
de exprimere puer poſſit, hinc in lingua Latina puerum informaturus literas docet tum ſcriptione, tum viva voce, earumque poteſtatem explicat, pronunciationemque exprimit, earum poſtea connexionem & Syllabiſationem tum viva voce, tum ſcripto oſtendit: quibus peractis, ſtatim in manum Autorem idoneum ſumit, ſed unicum, e. g. Terentii Comœdias. Ab initio 4. vel 5. lectionibus voce tardiſſima & quaſi ſemifracta diſcipulo præit, qui oculis & animo præeuntem ſequitur, atque ita inconcinna pronunciatio ſilentio devitatur, donec crebra Præceptoris iteratione concinna reddatur. Nam Præceptore abſente omnis privata repetitio diſcenti interdicta eſt. Poſtmodum ipſa prælectio hac methodo procedit, ut 1. ſumma futuræ lectionis luculenter lingua notiori proponatur. 2. Lectio ſequatur diſtincta & perſpicua, probe obſervatis commatis & punctis. 3. Expoſitio ſeu interpretatio ipſius textus. 4. Textus relectio & repetita interpretatio. Terentii ſex ſunt Comœdiæ: ſingulis hebdomadibus unam Præceptor abſolvit, ſingulis diebus, imo ſingulis unius diei horis Actum totum, ut fabulæ tractatus cohæreat, & intellectui ſiſtatur. Præceptor primo legit periodum integram, deinde commata iſtius periodi denuo legit, & Germanice interpretatur, ad ſenſum ſolum, non ad conſtructionem reſpiciens, atque ita ad finem Actus. Quæ prima Terentii prælectio nihil aliud præſtat, quam ut diſcipulus 1. Latine legere diſcat, 2. ſummam & ſenſum totius Autoris imbibat. Atque ita ſex hebdomadibus totus Terentius abſolvitur, bis terve in una hora uno Actu repetito, & die Saturni, pluribus horis, tota Comœdia. Nihil vero hactenus de Grammatica diſcipulus audivit. Alteris ſex hebdomadibus Terentius denuo ab initio ad finem eodem modo

 expo-

Digitized by Google

exponitur; ſed circa finem matutinæ aſſumit Præceptor libellum Paradigmatum, & primo ad Conjugationes ſe confert, prælegit Conjugationem primam activam, una cum interpretatione ſingularum perſonarum ſæpiſſime, ſequentibus diebus ceteras Conjugationes, depromptis ex Autore exemplis, quæ ſimiliter flectit, addita ſingulis Germanica ſignificatione. Tum paſſivæ Conjugationes præleguntur ea cautela, ut paſſiva non ex analogia formentur, ſed e ſolo Autore petantur. Hinc prælegit paradigmata Declinationum per intervalla ſecundum earum ordinem, exempla ex Autore adduntur ad ſingulas Declinationes, prout ſe obtulerint, citra interpretationem caſuum Germanicam. Interim ad finem tendentibus hebdomadibus, diſcipulos tentat Præceptor, num in Conjugationibus & Declinationibus prompti ſint? reſpondebit vero diſcipulus omnia e libro. Tertia vice aliis ſex hebdomadibus, dum Terentium reperit eodem modo horis matutinis, pomeridianis Grammaticam proponit, exemplis ex Autore deſumptis, ita tamen, ut ad Syntaxin nondum accedat. Dehinc applicationem præceptorum Grammaticæ hoc modo inſtituit. Hora prima diei ſcenam unam Terentii integram exponit, ſparſim faciliora nomina & verba explicat. In ceteris horis ſcena examinatur accuratius, quoad Verba ſolum, diductis exemplis per Verbi accidentia: ubi diſcipuli ipſi libros Grammaticos una cum Præceptore inſpiciunt. Altera die ſequens ſcena hoc modo examinatur, quoad Nomina obſervato ordine Subſtantivorum & Adjectivorum. Tertia die Pronomina, inde Adverbia &c. cum ſuis accidentibus, ut Grammatici vocant. Hinc Præceptor incipit conjungere Verba & Nomina, & integras phraſes ex Autore deducit per Conjugationes, Subſtantiva cum Subſtantivis, Adjectiva cum Subſtantivis &c. ut, *Facio illi injuriam, facis illi injuriam, facit illi injuriam &c.* idque exercitium per aliquot hebdomadas continuatur. Hac ratione Comœdia una intra menſem circiter abſolvitur, ut hora matutina Autoris textus exponatur, in ceteris Grammatica potiſſimum tractentur. In tali exercitio Declinandi & Conjugandi detinet diſcipulum usque ad quartum menſem, a tempore tertium inchoati Terentii, ſeu inchoatæ Grammaticæ in ceteris quoque Comœdiis. Tum ad genuinam vocum ſignificationem, ſpeciem & figuram deducitur, ad Præterita & Supina &c. exceptiones in Grammaticis. Poſtquam jam Etymologiam univerſam cum præcipuis exceptionibus tenet, ad Syntaxin accedit, quæ ipſi jam quaſi ſponte fluit e copia vocum, phraſium, ſcientia flectendi, conjugandi, declinandi, derivandi, componendi. Tum jubetur ipſe diſcipulus Terentium legere & interpretari, auſcultante Præceptore & monente, ſi quid erraverit; tum e Latina in Germanicam transferre, atque ita totum in ſuccum & ſanguinem convertere. Quod intra anni ſpatium commode effici poſſe, Autor ille teſtatur.

30 Sed erunt fortaſſis, qui leve quid exiſtimabunt, intra anni tempus eo usque in Latina lingua progredi: præſertim cum Scioppius in *Præfat. Grammaticæ Philoſophicæ* tantum poſt Nominum Verborumque declinationes memoriæ mandatas, ſe e quotidiana Latine loquentium conſuetudine, ſex menſium intervallo profeciſſe dicat,

Digitized by Google

dicat, ut, quicquid uſus ejus ætatis poſceret, enunciaverit; cum hi Terentiani au-
ditores Latine tamen loqui toto anno non didicerint. Qui hoc objiciunt, me-
minerint, plus eſſe in quotidianis colloquiis ad linguam diſcendam efficaciæ, quam
in quacunque informatione alia: ſecundas tamen a prima hac maximeque naturali
methodo tenet illa, quæ e lectione Autorum procedit. Et in Ratichiana tamen
illa methodo, primis illis lineamentis bene e Terentio ductis, juncta ſimul arte
Grammatica, facillimus deinde ad cetera progreſſus fuit. * Illi certe longe præ- 31
ferenda eſt, quæ vel e Janua Comenii, Patrum Hibernorum, Mercurio Scioppii,
Portulis, Atriis ſimile quid promittit. Nihil ſolidi e ſcopis illis diſſolutis diſcitur,
in quibus nulla eſt compoſitio, plena barbariſmis omnia. Sermoni ſtudendum
eſt, qui non meris enunciationibus, ſed nexu periodico decurrere debet: qui, etſi
a puero primum non capitur, per conſuetudinem tamen animo auribusque inhæ-
ret. E ſermone ergo ſimplici quidem, ſed recte ſuis particulis juncto, potius
nomina verbaque diſcenda ſunt, ſi illa ſic nuda pueris proponere nolumus, quod
prima ætate ſufficere poſſit. * Quacunque ergo ratione emendentur vel *Come-* 32
nii vel *alterius Januæ* (nam in illius Janua multa talia emendari voluit Vir Cl. &
amicus noſter optimus *J. P. Titius*) non poſſum a me impetrare, ut earum uſum
in Scholis probare poſſim. Quorſum enim opus, ad lacunas confugere, cum
puriſſimos habeamus fontes? Si vocabulorum res agitur, illorum cognitio vel
ultro e lectione nobis occurret, ut non ſit magnopere de iis laborandum. Deni-
que ut vel culinæ, vel opificiorum gratia iſta farragine pueros maceremus, nulla
nos neceſſitas jubet. Talium rarus in ſermone civili uſus eſt. Legatur tamen
ea de re Vir Clariſſ. *J. P. Titius in Diſſertatione de Adminiculis Linguæ Latinæ prima*,
ubi Hiſtoria libellorum didacticorum Comenii plenior proponitur, & operoſe de
eorum uſu & correctione agitur. * Nihilo meliores illis Januis ſunt *Ephemerides* 33
linguæ Latinæ ab EZECHIELE VOGELIO, Pædagogii Göttingenſis Con-Rectore,
ſcriptæ, quibus unius anni ſpatio, duabus ſingulorum dierum profeſtorum horis,
totam linguam Latinam, omniaque ejus vocabula docere vult. Conſtant vero
Ephemerides variis ſententiis, vel confictis, vel a veteribus Autoribus petitis,
ſecundum dierum & alphabeti ordinem, obſervata neſcio qua inepta alliteratione in
vocibus. Has memoriæ mandare pueros jubet, ex iis Grammaticam & Syntaxin
diſci, themata Latine ſcribendi conformari, ex iis colloquia inſtitui vult. Verum
non opus eſt, ut labori inutili immoremur. Legatur prolixa earum Ephemeri-
dum didactica, Lipſ. Anno 1621. edita.

Simile quidpiam Ephemeridibus illis ante ipſum commentus videtur CLE- 34
NARDUS, ad cujus ego imitationem Vogelium inſtituiſſe ſuas exiſtimo, ſed longe
diſſimili profecto ingenii acumine, induſtria & judicio. Ille pueros analphabe-
tos, poſtquam primo literas oſtendit, & publica voce pronunciavit, omnia docet,
minutis dialogis, ſed Latina Lingua factis, quibus Grammatica, & quæcunque
alia quotidiana, argumenta comprehendit, ſententias etiam & adagia, ſecundum
Alphabetum ordinata, vocis alicujus occaſione, quæ legat ſemper relegatque puer.

Digitized by Google

Ille tamen, quod mireris, ipſe Grammatica rudimenta non niſi Latina lingua proponit, unde quotidiano iſto ſono & Grammaticam, & linguam ipſam diſcunt
35 pueri. * Inſtituit ille aliquando ludum talem Braccaræ, quem ipſe feſtive, ut valde facetæ ſunt omnes ejus Epiſtolæ, deſcribit. Non, puto, ingratum Lectoribus erit, ſi quædam de illis, ſunt enim rariores hæ Epiſtolæ, adducam. Ita vero ille *lib. 2.* ſub finem prolixæ illius & elegantiſſimæ Epiſtolæ, quam ad Chriſtianos de profeſſione Arabica militiaque conſtituenda adverſus Mahometum ſcripſit: *Periculum facturus de ingenio puerorum, civium aliquot liberos publico dono docere cœpi, tam expertes linguæ Latinæ, ut ante eum diem ne literam quidem audiſſent. Et prima ſtatim hora, cum res jam vulgata fuiſſet, concurrebant complurimi, commoti, ut fit, novitate, adeo, ut, creſcente indies multitudine, locus auditores non caperet. Nulla enim ætas novo Gymnaſio deſiderabatur, & omne genus mortalium confluebat. Non deerant, qui vix annum quintum agerent, non ſacerdotes, non ſervi etiam Æthiopes, & quidem natu grandes. Quin & parentes una ludum frequentabant cum filiis, nec minus præceptori morem gerebant, quam obedientes diſcipuli. Cumque ſolus verſarer in tam diſparibus ingeniis, & apud rudes ne verbulum quidem ſonarem niſi Latinum, ſic ſenſim aſſiduo uſu proceſſit negotium, ut intra paucos menſes, & loquentem ſatis omnes intelligerent, & minimi etiam utcunque Latine balbutirent, cum vix noſſent Alphabetum. Neque enim tenellam ætatem eo trahebam, quod aliquid haberet moleſtiæ, nec per antiphraſin interpretabar ludum, ſed revera ludebam in Scholis. Erant mihi ſervuli tres; quos ſupra nominavi, non ſane periti Grammaticæ, verum domeſtica conſuetudine tantum conſecuti, ut me perciperent, quicquid dicerem, & contra Latine reſponderent, licet identidem peccantes in Priſcianum. Hos in ludum productos dialogos agere juſſi, ſpectantibus diſcipulis, & cum eis multis de rebus ſermonem miſcebam, attentiſſimo auditorio, adeo miraculi loco fuit, quod Æthiopes loquerentur Latine. Heus Dento, inquam, ſalta: mox unum atque alterum edebat ſaltum, ridentibus ſpectatoribus. Tu Nigrine, repe nobis per pavimentum: ſine mora quadrupedem agebat, magis etiam in cachinnos ſolutis, quotquot aderant. Carbo juſſus currere curſum ſtatim expediebat. Sic & alia multa non tam voce docebam, quam geſtu, ut per jocum vocabula puerorum animos ſubirent; minimaque cura fuit, ut initio canones objicerem Grammaticos, rem non ſatis amœnam: ſed omnem adhibebam artem, ut quemadmodum mercatores in variis regionibus uſu perdiſcunt idiomata, ſic in tanta frequentia omnibus in locis ſtreperent voces Latinæ. Quin & illud piaculum erat, primis diebus quippiam ſcribere, ſed oculis in præceptorem intentis, aures aſſueſcebant audiendis vocibus. Et ſi quando ſeſe offerret vel ſententia, vel adagium, pauculis verbis comprehenſum, per diſcipulos in orbem ibat, & tota Schola jactabatur, velut manus manum fricat, me interim rem geſtu declarante. Nam & hoc decretum erat, non ſolenni pompa docere, & aliquid meditatum afferre; ſed, quicquid obiter ac primum occurrebat, de eo fabulabar. Si quem conſpicerem inſigni naſo, ridendo & contrectando naſo fungebar docentis officio, & obiter mungebat Dento nares. Inde juſſi adferre candelam, &, tu Nigrine, inquam, munge candelam: quam ſi imprudens extingueret, irato vultu objurgantis ſpeciem præbebam, & ſimul videbant, quid eſſet*

eſſet candelam accendere, quid extinguere: hinc labimur ad ſevum, & candelas ſevaceas, inde ad cereum, ceram, ellychnium, & cetera quæ oculis arbitrari poterant, ut utar verbo Gelliano. Dum ſic nugamur, & quamvis ſermocinandi anſam temere raperemus, ſæpenumero ſine omni tædio tres horæ nobis imprudentibus abibant, cum ſumma puerorum voluptate. Quibus factum eſt, ut a parentibus pueri contineri non poſſent, quin ſummo diluculo pergerent ad Scholas, velut geſtientes audire præceptorem: adeo ut horam quandoque unam anteverterent, & noctu nihil aliud ſomniarent, quam comœdias noſtras ſcholaſticas. Poſtquam ſermo Latinus familiarior factus, tandem inſtillavit Grammaticam, nominumque Declinationes majuſculis characteribus in parietibus ſuſpendit; e quibus, qui noſſent ſcribere, deſcriberent, diligenter cavens, ne cuiquam codex typis excuſus eſſet, ut eo accuratius memoriæ imprimerent. * Deficit hic quidem Epiſtola, & editor Cluſius notat, morte præventum non abſolviſſe: verum tota illa praxis Grammatica prolixe ſatis recenſetur eodem libro ſecundo, *Epiſtola prolixa ad Joannem Vaſeum ſcripta pag. 187.* Edit. Hanovianæ. Declinationes & Conjugationes docet, antequam vel terminationes nominum & verborum, vel caſus & tempora nominat; quæ poſtea eo firmius inhærent. Nihil de Paſſivis & Deponentibus agit, niſi omnibus activis Conjugationibus abſolutis. Procedunt hæc omnia per dialogos, quibus quotidiana Grammaticis miſcentur. Sententiis potius ex bonis Autoribus, quam aliis exemplis, illuſtrari vult: quod conſilium feliciter executus eſt in Grammatica ſua Latina *Cl. Büttnerus.* Verum ea plenius ex ipſa Epiſtola haurientur, quæ profecto lectu digna eſt; ac vidi in Catalogis vel hanc Clenardi Epiſtolam, vel aliam de hoc argumento diſſertationem ſeorſim editam. 36 * Certum eſt, eſſe quandam in illa re ἐμπειρίαν, & quandam etiam in ipſa praxi Grammaticæ informationis prudentiam, ad quam non omnes apti ſunt. Quare non ſpernendi ſunt Autores, qui in his minutiis laborarunt; quales quidem multos habemus: ſed non omnes thyrſigeri Bacchi ſunt, omnes laurigeri Phœbi. 37 * Superiorum temporum memoria JOHANNES RHENIUS variis libellis non male de re Scholaſtica meritus fuit, cujus *Pædagogia ſeu Methodus Inſtitutionis puerilis* conſilia non pauca exhibet. 38

Qui novam methodum, de qua nos quoque ſupra, excogitavit JOH. JOACHIMUS BECCHERUS, ab iſto invento ſuo non tam amplos ſperare fructus poteſt. Etſi enim ingenium illi non deeſt, & ad linguæ notitiam grammaticam, ac diſſertationes extemporales inſtituendas, non inutilis labor eſt, Latine tamen, nec Grammatice ſolum, ſed & eleganter, dicere ſcribereque cupientibus parum proderit. Non juvat ſola verborum & rerum copia, niſi adſit prudentia, quæ delectum inſtituere doceat, quod ex iſta vocabulorum farragine, utut belle ordinata, non facile diſci poteſt, niſi mature ex Autoribus idoneis illam facultatem hauriamus. Quin potius dato pignore certare auſim, puerum methodo Beccheriana informatum, totum ſiccum & enervum in omni compoſitione ſua fore, pluſque ex illo invento utilitatis ad viros vel juvenes jam tum omni genere ſcholaſticarum exercitationum ſubactos perventurum, quam 39

pueros

pueros hac primum arte erudiendos. Vocabula per derivationem & terminationes diſci citius poſſe, uti Beccherus vult, nemo quidem negaverit. Sed ego potius Oratorem, quam Grammaticum formare malim.

40 * Conſultius ergo erit, Vocabula ſub locis generalibus, quales *Benzius* præſcribit, diſpoſita ſecundum cognationem, differentiam, contrarietatem, adjuncta &c. puerum diſcere, magno poſtea uſui in amplificatione futura, ubi quædam ſcribenda ſunt: ductu tamen antiqui

41 Autoris. * Etſi enim hunc uſum in phraſibus bonis, alphabetico ordine congeſtis, quærat MARC. FRID. WENDELINUS in memoria Rudolphi filii, neque ejus cauſæ nullæ ſint; tamen a boni Autoris verbis bene ordinatis ſolidiora ejus rei ponuntur fundamenta. Ex ipſis tamen vocabulis & phraſibus facilius ego rem illam, quam e clavibus & januis confici poſſe, Wendelino libens conceſſerim. Neque male judicat Wendelinus, cum ait: *Vocabulorum ſylvam citius ego totam memoriæ & ingenii mediocris adoleſcentulo me impreſſurum puto ſingulari quodam puerili, & pene ridiculo, memoriæ adminiculo* (quod velim prodidiſſet), *quam clavis integræ partem mediam aſſiduo ſoloque interpretationis labore. Auſim depoſito pignore cum quovis contendere, & hoc addo, vocabulorum notitiam è Lexico paratam longè certiorem & expeditiorem fore altera, quam aſſidua clavis dederit interpretatio.*

42 * Et nihil ſane Beccheriana Praxis Anni ſecundi & tertii in opere iſto tironem juvabit, conjuncturum iſto ſuo artificio nomina & verba, quæ Latinæ linguæ indoli refragantur: quod e ſola & aſſidua Autorum antiquorum lectione & imitatione demum obſervandum eſt; ne quid de numero & concinno poſitu dicam, qui aliunde, quam ex iisdem fontibus, diſci non poteſt.

43 Amplius ſtudiis Scholaſticis ſpatium indulſit vir, dum viveret, harum rerum peritiſſimus optimusque Mercuriorum ſculptor, MECHOVIUS. Nam in doctiſſima ſua *Hermathena tractat. 3. cap. 2. 3. 4. 5.* hoc argumentum copioſiſſime tractavit, ut nil quicquam addi poſſe videatur. Primos ille ſeptem annos Anteſcholanis concedit, qui intra contubernium parentum educati nondum ad publicas ſcholas accedunt; Scholaſticis totos 14. annos, ut itaque ante annum 21. e Scholis non exeant, ſuæ ſententiæ ſuffragantem laudans Sturmium, qui tamen anno 15. ſcholaſtica ſtudia abſolvit, & altero loco ſub illo annorum numero

44 Academia forte ſtudia comprehendit. * In Anteſcholanorum informatione veterum mores a noſtris diſcrepant; quibus, cum in linguis non multum laborandum, ſtatim ad rerum cognitionem convertere ſe potuerunt. De his multa Quintilianus, qui ne infantiam quidem ipſam ceſſare a literis vult. Noſtri in formanda voce, legendo, ſcribendo, primis pietatis rudimentis, vocabulis Donati, quæ vocant, tirociniis tempus hoc conſumunt, quibus recte quidem Mechovius Tabulas Geographicas jungi poſſe exiſtimat. Voſſius Hiſtoriam ſacram & civi-

45 lem per imagines illis quoque inculcari ſuadet. * In Scholaſticis primum ſeptennium in παιδείᾳ τῶν ἐγκυκλίων & in ταῖς λογικαῖς τέχναις, alterum in humanitatis, Dialecticæ ſtudio ac initiis Philoſophiæ tranſigi vult. Hic primum de Grammaticæ informationis ratione tenenda, de exercitiis Grammaticis, de Græcæ linguæ

Digitized by Google

linguæ rudimentis, Muſica, Geographia, Poëtica, Hiſtoria univerſali, Chronologia, quantum ſatis eſt, poſteribus annis diſcenda præcipit. In altero ſeptennio Grammaticæ elegantioris cultum, Terentii & Epiſtolarum Ciceronis lectionem, exercitia tam Latina quam Græca ex Autoribus optimis, Latinis & Græcis, Poëtarum non lectionem ſolum, ſed & imitationem accuratiorem, per varias metaphraſes aliaque exercitia, Eloquentiæ themata ad orationum Ciceronis ductum adornanda, Hiſtoriæ plenioris ſtudium, Mathematicarum diſciplinarum elementa, denique Dialecticam compendiariam commendat; atque ſic e ludo ſuo emancipatum Academiæ tradit. * Quam bene cum Republica ageretur, ſi lentis illis mode- 46
ſtisque gradibus primum ad Academias, & ab illis ad cathedras, tribunalia & ſubſellia procederemus. Sed volatica hodie omnia ſunt & ſuperficiaria, cum plurima pars juvenum ſolam oſtentare ſpeciem, quam ſolidam præſtare eruditionem, malit; Quo fit, ut propediem barbaries omnia occupet, & ubique improbitas & ignorantia triumphet.

Si quis in his rebus paululum curioſior eſt, is ceteros, qui ſuper hoc argu- 47
mento ſcripti ſunt, libros adeat, diligenterque, in quibus conveniant vel diſcrepent, notet. Sua enim cuique inventa & cogitata ſunt: quæ inter ſe comparata, utilitatem non exiguam afferent. Legi poſſunt, quæ aliquot tomis cum Sturmianis illis junctim prodierunt, aliique ſeorſim editi, de quibus jam ſupra plura diximus. Hic de ſtudiorum non ſolum, ſed & morum regimine, de legibus ſcholaſticæ ſocietatis, pluribusque aliis explicare agitur, quæ ab inſtituto noſtro ſunt aliena. Eorum quaſi compendium Mechovius in libro ſupra laudato exhibet.
* Nos ſumma quædam hujus tractationis capiti velut in compendio ſub finem pro- 48
ponemus, quæ in ſcholaſtica informatione commodius inſtituenda attendi merentur. 1. Compendia lectionis & ſcriptionis uno labore conjungenda, ut utilia, cum legimus, ſimul ſcribamus. 2. Grammaticæ rudimenta breviſſime proponenda. Ea Emund. Richerius in *Obſtetric. Animorum c. 3. n. 8.* ſex menſium ſpatio a pueris percipi poſſe affirmat, qui & *Grammaticam Obſtetriceam* ſcripſit, cujus tantum titulum in Catalogis hactenus legi, ipſam vero non vidi. Grammaticæ Philoſophicæ, (quicquid Scioppius magno hiatu de illis promittat) a Scholis omnino proſcribendæ. 3. Latinæ linguæ Græca ſtatim in primordiis jungenda, quod facili negotio fieri poteſt, & in hunc finem unam pro utraque lingua Grammaticam Cl. Dn. Bütnerus ſcripturus eſt. 4. In tenerrima ætate Mathematicarum quarundam diſciplinarum prima lineamenta magna utilitate duci poſſunt, ut Arithmetices, Geometriæ, Picturæ, Geographiæ. 5. Abſit ab omni propoſito præcipitantia. Quæ hic peccantur, ea multo temporis diſpendio poſtea luuntur. Multa citius ad ſcopum perveniſſent, ſi tardius incedere voluiſſent. 6. Quamprimum orationis ſolutæ exiguam facultatem habuerit puer, Poëtas legat, carmina memoriæ mandet: magnum hoc ad ingenii exaltationem, ad concinnitatem in ſermone omni ſoluto adjumentum eſt. 7. Sententiæ partim periodicæ, partim breves & acutæ, ſecundum virtutum capita memoriæ mandentur, uti & dicta præcipua biblica ſecundum locorum ordinem. 8. Omnia nova merito debent eſſe ſuſpecta: varietas

confuſionem, ſimplicitas conſtantiam ſtudiorum parit. 9. Qui ſublimes ſcientias pueris proponunt, ante ſolidam linguarum cognitionem, cum ratione ipſa inſaniunt, illosque inſanire docent. Qui in Scholis incipiunt fieri magiſtri, in Academiis denuo fiunt pueri, & poſtea ad omnes res inepti. 10. Locutionem, Declamationes extemporales, ut peſtem puræ latinitatis, fugiant: Illa tamen cum peritis, & qui emendare e veſtigio errores velint, inſtitui poteſt. 11. Qui pro antiquis Autoribus recentiores vel religionis vel alius cauſæ prætentu ſubſtituunt, intempeſtiva pietate puerorum ſtudia corrumpunt: quo nomine religioſulos & ſemidoctos Scholarum Inſpectores Jacobus Martini reprehendit. Legendus ſuper hoc argumento præ ceteris Mechovius in Antiph. 12. Qui Diſputationes tironum inſtituunt, eos Caſelius facete acies gruum & pygmæorum inſtruere, minusque ſapere, quam qui hiſtoriam ſomniorum conſcribere jubent, judicat; Hofmannus, Medicus Altorffinus, ludum impudentiæ vocat, in quo ad duritiem frontis erudiantur adoleſcentes. 13. Præceptores etiam in prima infantia optimi deligantur: non eruditi ſolum, ſed & optimo judicio practico prædití, cujus prima lineamenta impreſſa per totam vitam diſcipulum comitabuntur, plusque exiguo tempore ſub magiſtro tali proficiet puer, quam cum a ſtulto homine, utut non indocto, pravos mores induet, tota vita vix exuendos. Plura hic de Exercitationibus Scholaſticis dici poſſent: ſed illa ſuo loco reſervamus.

CAP. XI.

DE CURRICULO ACADEMICO.

§. 1. 5. *ſeq. Academiam acceſſurus doctrinam moresque idoneos afferat.* 2. *Cenſura morum Academicorum à nonnullis acerbior inſtituitur.* 3. *Iis reſpondetur.* 4. *Lineamenta in prima officina male ducta, vix in altera rectius formantur.* 6. *Quod iis remedium.* 7. *Scholaſtica ſtudia in Academiis non deſerenda, ſed perficienda.* 8. *Cujus rei utilitas indicatur.* 9. *Græcæ Latinæque linguæ ſtudium ſumme neceſſarium,* 10. *pene in Academiis elanguit.* 11. *Eloquentia fere negligitur.* 12. *Logica doctrina præ ceteris commendatur.* 13. *Analyticæ & Hermeneuticæ utilitas.* 14. *Ars hermeneutica nondum ſatis exculta.* 15. *Diſputationes tironum non permittendæ.* 16. *Caſelii ſententia.* 17. *Arithmetica & Geometria diligenter excolendæ.* 18. *Hiſtoricæ cognitionis utilitas.* 19. *Hæc ſtudia, utpote fundamenta, præprimis tractanda.* 20. *Panſophiæ titulo inſtituta compendia ad ſolidam doctrinam noxia.* 21. *Crudis ſtudiis imbuti maximo cum damno Eccleſiis & Rebuspp. præficiuntur.* 22. *Honorum Academicorum gradus in indignos collati.* 23. *Studiis παρασκευαστικοῖς imbutus expeditius in reliquis progreditur.* 24. *Juvenes docendo ſe ipſos informant.* 25. *Non cuivis tamen permittendum, ut doceat.* 26. *Φιλονεικία in Academiis noxia* 27. *& omni ratione prohibenda.* 28. *Peripateticæ philoſophiæ termini merito moveri prohibentur.*

E Scholis

E Scholis in Academias tironem noſtrum, velut in alterum orbem, deduci- 1
mus. Miſere jam cum illo agitur, niſi doctrinam illo ordine dignam mo-
resque idoneos afferat. Hic enim prima & ingenii & judicii ipſi experi-
menta capienda, quibus ubi ſuccubuerit, & fortuna & ſalus ejus periclita-
bitur. * Non deſunt, qui integris libris malos, qui in Academiis vigent, juve- 2
num mores acerbius inſectantur. * Horum ego cenſuram equidem non repre- 3
hendo: ſunt enim eorum querelæ veriſſimæ, & quotidiana experientia confir-
mantur. Verum meminerint tamen illi, non generari in Academia pravos mo-
res, ſed propagari. Si in puerorum recta educatione domi officium facerent Pa-
rentes, in Republica Magiſtratus, in Scholis Magiſtri; non eſſet forte, quare Aca-
demias accuſaremus. * Nunc vero, cum e prima officina, tum qua eruditionem 4
tum qua mores, mala lineamenta ducta ſunt, an ſperari poteſt, ut ex altera illa offi-
cina novi & rectius formati Mercurii prodeant? præſertim cum libertas, quam du-
rioribus coërcere legibus non licet, nec expedit, plenius aliquod bonæ mentis ar-
bitrium requirat. Valet hic, ſi uſquam, illud Lucretii:

- - - in fabrica ſi falſa eſt regula prima,
Normaque ſi fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliqua ſi ex parte claudicat hilum:
Omnia mendoſe fieri, atque obſtipa neceſſum eſt,
Prava, cubantia, prona, ſupina atque abſona tecta,
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.

Multo rectius ergo ſibi ſuisque conſulunt, qui vel domi ſuæ ſub bono magiſtro, vel 5
in Scholis publicis bene inſtitutis ad eos ætatis annos adoleſcentes detinent, ut &
eruditione & judicio firmati, non facile vel pravis malorum ſuggeſtionibus vel ſua
ignavia ſe abduci patiantur. Niſi forte iis ſint opibus inſtructi Parentes, ut pru-
dentis ephori uti opera poſſint. Quo ii, qui excellentioris ingenii ſunt (ii enim
ad lapſus proni) maxime indigere videntur.

Adeat ergo Academiam Adoleſcens, ſed tum demum, ubi ſtudium Scholaſti- 6
cum feliciter emenſus fuerit. Niſi enim hæc ſtudia in Academiam intulerit, ru-
dis hinc ſtipesque redibit, quibuscunque etiam phaleris titulisque ornatus. Nam
ſane, qui

Olim truncus erat ficulnus, inutile lignum,

nunc non repente fiet Mercurius. * Et vero ipſa ſtudia ſcholaſtica ne nunc qui- 7
dem ſeponere debet, ſed ſumma perficere diligentia, cum iis per totam vitam præ-
ſidiis quocunque in genere niti poſſit. Nemo enim unquam fuit, quem his
ſtudiis operam dediſſe pœnituerit; plures fuere, qui neglectum eorum nimis ſe-
ro doluerunt. * Ac videmus ſane omnes illos, qui philoſophiæ humanitatisque 8
ſtudia in Facultates intulerunt, maximos feciſſe in iis progreſſus atque primas occu-
paſſe, cum eorum rudes ne quidem in tertiis ſubſiſterent. Eſt quoque per ſe ſtultum

Digitized by Google

ad metam tendere ſine via, quam illa ſtudia currenti ſubſternunt: neque quicquam ſani verique vel in Juriſprudentia, vel in Medicina, addo & in Theologia, quatenus rationi ſubjicitur, ſciri poteſt, niſi ex iis fontibus, e quibus illi rivi defluunt, hauriamus.

9 Primum quidem Græcæ Latinæque linguæ diligentior cultura, ſine quibus muta ac elinguis pene eſt omnis doctrina, cum primo anno inſtitui in Academiis deberet, nemo eſt, vel pauciſſimi, qui ad eas reſpiciant. Et his tamen fulcris niti,
10 his quaſi pedibus ingredi, plus dicam, his alis volare debemus. * Querebatur jam ſuo tempore *Johannes Caſelius*, magnus in ſolida doctrina ſuo tempore Hercules, de hac in Academiis ſocordia & negligentia: nam in eleganti illo libello, qui *Νέος καὶ Πρεσδιδάσκαλος* ab illo inſcribitur, narrat, quomodo ſe Juvene in Wittebergenſi Academia *Vitus Vinſemius, Georgius Cracovius, Philippus Melanchthon;* in Lipſienſi *Joachimus Camerarius, Gregorius Bersmannus* Hiſtoricos ac Poëtas Græcos magna ingenii ubertate interpretati fuerint. Viveret ille & veniret nunc in Germaniæ Academias, & in Græca lingua pleroſque obmutuiſſe, in Latina balbutire, ſe-
11 culine dicam an magiſtrorum vitio, deprehenderet. * Donarem Græcam; ſed in Latina lingua & eloquentia tantam paſſim regnare ignorantiam, quis non indignetur? & vero omnis illa Eloquentiæ facultas ſaltem ex Latinis Autoribus, ſi Græcos faſtidias, haurienda eſt. Quid enim vel Germanica lingua loquetur Orator ſacer? quid in ſubſelliis Senator? in aulis Legatus? niſi eloquentiæ lineamenta ex optimo magiſtro diſertiſſimo illo Romuli nepotum duxerit. Conſultus aliquando, qua via ad eloquentiam ſacram iretur; rectius reſpondi, ſi quis Ciceronis Orationes legeret relegeretque ſæpius: illi me albis dentibus riſerunt, ut indigna & abſurda locutum; Sed viri docti ſatis intelligunt, quid ego ſenſerim: non poſſe ſcilicet artificia etiam in Oratione ſacra melius, quam e ſummo in eloquentia magiſtro diſci. Nunc vero, ut quiſque ſibi ſapit, ita ſibi loquitur, non Auditori; qui, ut in Satyra Horatiana Druſonis debitor,

Porrecto jugulo hiſtorias captivus ut audit.

Quod alumno ſuo nutricula vovet, *& ſapere & fari recte, quæ ſentiat,* id alu-
12 mno quoque Academico noſtro nos voveamus. * Quomodo fari recte debeat vidimus: nunc etiam ut ſapere diſcat monemus. Ad ſapientiam vero omnem viam ſternit *τῶν λογικῶν* doctrina, quæ *τρόπος ἐπιστήμης* dicitur & *ὄργανον*, ſine qua minus efficere poſſumus, quam ſine malleo & incude faber ferrarius, ſine amuſſi & norma architectus, ſine ſerra & dolabra ſcriniarius, ſine penicillo pictor. Ideo ſcilicet in Academiis vivimus, ideo ſtudiis incumbimus, ut rationem excolamus: & rationis tamen ac ratiocinationis artem plerique aſpernantur: quo quid ſtultius fingi poſſit non video. Fundum bene ſubactum volumus, ſemina illi inſpergemus, neque vomere & aratro, neque marculo uſuri. Nil ſciri in ſcientiis ſolidi poteſt, niſi hac duce, digitumque intendente. Hæc illa divina virgula eſt, quæ theſauros ſcientiarum indagat; hac bolide profundum doctrinæ Oceanum exploramus: hac acu magnetica incognitas *ἐγκυκλοπαιδείας* terras venamur.

Late

Digitized by Google

Late patet divinæ hujus ſcientiæ uſus; neque categoriarum numero, vel nuda ſyllogiſmorum fabrica tantum definitur. Sine illa enervis omnis oratio, veritatis lux in opaco eſt, ſcientiarum definitiones claudicant, methodus omnis a via regia aberrat. Sæpius ſupra dixi, & nunc repetens iterum iterumque monebo, non eſſe ſuperficiariam huic diſciplinæ operam impendendam. * Neque ſententiæ 13
in eæ refragabitur, qui perpendet, quanta Analyticæ, quanta Hermeneuticæ utilitas ſit, quæ geminæ Logicæ propagines per omnem diſciplinarum fundum graſſantur, & individuæ ſcientiis omnibus comites adhærent; in quibus hodieque, quæ deſiderent, docti habent. * Nam ars Hermeneutica, quam ſingulari libro 14
ſe deducturum promiſerat *Conringius*, & ante illum *Caſelius* in libro ſupra laudato, nondum exculta eſt. Neuter vero promiſſa ſua explevit. Caſelius in Νέῳ ſuo quidem ſe teſtatur jam dudum ΕΡΜΗΝΕΥΤΗΝ ſuum animo deſignaſſe, ac debere juventæ, qui alios erudiet, alios confirmabit. Sed ejus nec vola nec veſtigium in Catalogis Operum Caſelianorum vel editorum vel ineditorum reperitur.

Ne vero quis exiſtimet, dum Logicam adeo Tironi Academico commendo, 15
me illum in Cathedras novum Sophiſtam detrudere, qui perverſo nunc in Academiis more, prius de rebus diſputationes miſeras & jejunas inſtituat, quarum ille ignariſſimus eſt. Peſtis illa juventutis eſt, & tamen ille mos nunc ita invaluit, ut ſuum officium facere non credantur Doctores, niſi diſputatiunculis nugatoriis omnia ſubſellia perſtrepant. Sunt, qui loco lectionum, quibus principia ipſa explicari debebant, diſputationes inſtituant inter tirones, ridiculo profecto ac inutili conſilio. * Qui mihi fidem non habebunt, habeant Caſelio, præclaro his 16
in rebus judici. Ita ille in ſuo Νέῳ καὶ Πρεσβυδιδασκάλῳ: *Hoc ſtudium divinum* (Logicum intelligit) *magna diligentia colendum judico; nec minus vero privatim, quam publice: ſed diſputationes tironum non minus mihi ridiculæ ſunt, quam inſtructa acies gruum & Pygmæorum, de qua Poëtæ fabulantur; ac male novitiis conſulunt, qui eos in acie diſputationum collocant, quaſi egregia facinora deſignaturos, qui nec clypeum tenere, nec haſtam vibrare, ac ne pedibus quidem firmiter conſiſtere valeant; quin ii diſputationum ſpectatores, diſputantium auditores fruſtra fere, opinor, ſint. Ut ſine materia & inſtrumento ne tuguriolum ædifices, ita ſine doctrina & certo de rebus conferendi modo eruditum ſermonem nullum inſtituas, atque inſtitutum ab aliis ne quidem ſatis intelligas. Non eſt enim, ut vel in ſutoria puer momento magiſtrum æquet: nec hic ferat illum ſibi obloquentem in arte tam vili: quin dicto ſibi audientem eſſe jubet; interrogandi forte ei poteſtatem faciat, ſi humanior ſit. In paulo honeſtioribus diu docent, diu exercent alumnos; nec iis judicii partes infimas permittunt. Sunt profecto adoleſcentum opiniones nihil aliud, quam vigilantium ſomnia. Res enim ipſas nec oculis nec animo viderunt; mens in ea ætate imbecilla, uſus rerum nullus. Hoc igitur efficitur, ut ab initio de rebus non cognitis, nulla explorata ratione controvertentes, ad veritatem nunquam perveniant; ſed vel ſemper, quicquid ſit, de quo agitur, animo hæreant, & a quovis facile huc illuc, non jam rationibus, ſed verborum flabellis, impellantur, aut opiniones, vel ab aliis acceptas, vel a ſe excogitatas, ita mordicus teneant, ut nullis rationibus, quantumvis certis & evidentibus, ab iis ſe dimoveri patiantur, ſed valeant etiam volubilitate*

Digitized by Google

linguæ tueri. Dum enim non tacent, etiamſi ad rem nihil dicant, ſe ſuperiores eſſe & ipſi exiſtimant, & habent ſui ſimiles, qui aſſentiantur.

17 Debet & inter ſtudia *παρασκευαστικὰ* ſuus mathematicis nonnullis diſciplinis locus aſſignari, præcipue Arithmeticæ & Geometriæ, quæ ingenium ita acuunt, ut cos ferrum: Logicæ doctrinæ vel ideo ſubſidio eſt, quod ars demonſtrandi nullis aliis exemplis quam geometricis plenius declarari atque ob oculos poni poſſit. Animum quoque in rebus apprehendendis certiore via ducit, ut non facile ad falſa declinet. Sunt enim in multis rebus neſcio quomodo *ἀπαίδευτοι* & *ἀναίτιοι*, qui plane *ἀγεωμέτρητοι* ſunt, ut pueriles ſæpe errores & cuivis palpabiles prodant. Quantam hæc ſtudia efficaciam in ingeniis excitandis habeant, teſtatur Caſelius in libro modo laudato: *vidi,* inquit, *quos ſtupidos diceres, tanquam e profunda voragine emerſiſſe, præſidio Geometriæ.* Numeris quantum tribuerint veteres, nemini incognitum eſt, & eo in loco pluribus perſequitur Caſelius.

18 Hiſtoriæ tanta ad omnem doctrinam utilitas eſt, ut ſine illa nihil plane effici
poſſit. Ejus plenior cognitio habenda eſt, non tantum illius, quæ Politicæ fun-
damenta ſubſternit, ſed & illius, quæ ad Theologiam, & ad omnes ſcientias manu-
ducit. Hiſtoriæ omnia pene debemus, quæ ſciri poſſunt: nam qui *ἱστορούμενα* cu-
juscunque doctrinæ accurate novit, plus omnibus in illa magiſtris ſapit. Ea de re
19 pluribus egimus *lib.1.* ubi *de fructu Hiſtoriæ literariæ* diſſeruimus. * In his ſe diſci-
plinis exerceant juvenes, his illi ſtudiis incumbant, atque ita incumbant, ut ex earum
fontibus non tanquam canes e Nilo hauſiſſe videantur. Et illæ quidem omnibus,
ad quodcunque ſe vitæ genus verterint, exhauriendæ ſunt. Qui Theologiæ, qui
Juriſprudentiæ, qui Medicinæ operam daturi ſunt, præter hæc, in Metaphyſicis,
Ethicis & Politicis, Phyſicis, non levi induſtria verſari debent; ſunt enim illæ,
quaſi radices, e quibus ceteræ propullulant, ac in ramos fructusque diffunduntur.
Eſt vero in illa palæſtra aliquot annos ſudandum, donec firmo latere lacertisque
validis in majori te theatro athletam ſiſtere poſſis.

20 Non poſſum probare illum, qui paſſim in Academiis viget, morem, quo
tres quatuorve diſciplinæ intra anni tempus levi aliqua percurſatione abſol-
vuntur, ſpecioſo *Panſophiæ* titulo. In quibus ſuſcepta tumultuaria opera ſuffi-
cere videtur ad Facultates, ad quas illico tranſitus fit. Et hi quidem omnino
præmeditati ad eas accedere ſibi videntur, ſatis ſe jam Philoſophiæ præſidiis in-
ſtructos rati, cum aliquot in ſingulis diſciplinis vocabula memoria comprehen-
21 derint. * Nam ſunt, qui & hanc operam nimis ſibi moleſtam aſpernantur, &
ſtatim ſupervacaneo hoc ac inutili ſtudio relicto ad metam properant, ne quid
temporis ſibi pereat, vel cathedram ſacram vel Reipublicæ ſubſellia occupatu-
ris. Quo fit, ut, cum imperiti vel ſemidocti ubique primas teneant, vere doctis
ac prudentibus vix in tertiis ſubſiſtere liceat, aut illi æternum exulare jubeantur.
Quid hinc Scholis, quid Eccleſiis, quid Aulis expectandum ſit, facile prudentes
intel-

Digitized by Google

intelligunt; nam barbaries tandem, excluſa in perpetuum vera ſapientia dominabitur.

Paulatim etiam in hos mores publica & regia via itur, dum honorum gra- 22
dus, quondam adeo ſancte habiti, & in eos tantum collati, quos ardens ad æthera virtus evexerat, nunc quibusvis, qui vix prioribus labris deguſtarunt doctrinam, quam profitentur, ut has oſtentent ad populum phaleras, ſuſpenduntur. De Gallicarum Academiarum moribus vide, quæ Menagius ſcribat epiſtola illa, quam Amœnitatibus ſuis Juris præmiſit: *Bene hodie,* inquit ille, *cum Jurisprudentia ageretur, ſi ejus ſtudio triennium, ut ætate Cujacii, impenderetur. Sed, ô tempora! o mores! non triennium, non trimeſtre tempus, vix triduum ei impenditur. Citatis equis uno die urbem Aureliam petunt Juris Candidati: altero, Licentiatus, quod vocant, ibi gradum ſumunt: tertio, Juris Conſulti Lutetiam redeunt; ut, quod joco olim de ſe Marcus Tullius, triduo ſe Juris conſultos profiteri ſerio velle videantur: Advocati quarto die fiunt: quinto, venia ætatis à principe impetrata, (qua indulgentia nihil perniciosius eſſe contendo) Judices ſine legitimo examine facti, de fortunis, de vitis hominum judicant. Reipublicæ tam noxium morem à Petro Seguerio, Franciæ Cancellario, Guillelmo Lamonione Senatus Principe, Dionyſio Talonio, Achille Harlæo, Hieronymo Bignonio, Regiis Triumviris, pro eo, quo in Rempublicam flagrant, amore, brevi emendatum iri ſperamus, quotquot ſumus, qui notitiam boni & æqui profitemur. Imo æmendare jam cœperunt; Audio enim Principis decreto & conſulto Senatus ſtatutum nuper fuiſſe, ne quis inpoſterum ad Licentiatus gradum, ſine quo nemo Advocatus fieri poteſt, certe non debet, pervenire poſſit: niſi qui annum integrum in Academia celebri Juris ſtudio poſuerit: utque nemo, niſi qui quadriennium in foro verſatus, voce aut ſcripto juverit Clientes, (eſt enim Ordo Advocatorum ſeminarium omnium Magiſtratuum) Judicum conſortio adjungatur.*

Bene fecerit Tiro noſter, ſi alia ac ſecuriori via inceſſerit, ſi ſtudia illa παρα- 23
σκευαστικὰ majore diligentia tractaverit: in quibus & ipſis ſæpe inveniet, quod vitæ civili magis idoneum reddat, & expeditius ad gloriam, honores, nominisque immortalitatem iter ſternat: ad Facultates vero ſe applicans dimidium facti, qui tam bene cœperit habebit; cumque alii in luto pulvereque repent, hi alis per ſublime ferri videbuntur. De Doctorum officiis hic ſolliciti non erimus. Si præficiuntur muneri Profeſſorio viri omni doctrina inſtructi, omnibusque eo nomine ſpectati ſatis, illi videbunt, ne quid detrimenti capiat res literaria. Quæ ſint in Academiis profeſſiones conſtituendæ, quid in ſingulis publice privatimque docendum, de eo prolixe egit Joannes Sturmius *in Epiſtolis ſuis Academicis,* quas Claſſicis ſuis ſubjunxit. Sed in illis & locorum & auditorum ratio habenda eſt.

Non parum & hoc in Academiis viventi proderit, quod & Fortius Ringel- 24
bergius præcipit, ut, qui aliquos in diſciplina progreſſus fecerit, alios ſuorum commilitonum hac parte philoſophiæ minus exercitatorum, erudiat, numerato etiam pretio, ut habeat, quibus prælegere poſſit. Oratores, Hiſtoricos, Poëtas, (Caſelii idem

idem hoc conſilium eſt) viciſſim legant, ita ut qui quo die interpretis munus gerat,
25 meditatus accedat, ceteri ejus diligentia erudiantur. * Sapienter tamen idem addit: *Hic adoleſcentulos moneo, ut non temere, nec de æqualium puerili ſuaſu aut inſuſurratione, ſed de conſilio docti viri audiant, quem audituri cunque ſunt. Si qui ab iis, quæ publice docentur, abhorrentia, ſive cum iis pugnantia promittunt, ad eos ne ſe applicent, ac perplexis & inſulſis opinionibus, quam veritate imbui, & apud imperitos videri, quam eſſe, docti malint. Hoc enim agunt Sophiſtæ, ut ex inanibus doctrinæ umbris & ſapientes videantur,*
26 *& compendiis ſuis conſulant.* * Id vero eo diligentius cavendum eſt, quo proniores in φιλονικίαν eſſe juvenes ſolent, qui ſola novitatis ſpecie inducti nubem pro Junone ſæpe amplectuntur. Quanta e talium magiſtrorum, quanta e ſtudioſorum φιλονεικίᾳ mala in Eccleſiam, Rempublicam totamque rem literariam incommoda promanarint ſæpe, dici vix poteſt. Vide *Voglerum in Diſſertatione de*
27 *ſtudiorum hodiernis corruptelis.* * Quare mihi potius placeret, ſalutaribus legibus huic obviam ire licentiæ, omnemque illam novaturiendi libidinem enſe reſecare, ne pars ſincera in eundem pruritum trahatur. Convenit enim doctoribus prudentibus, ut omnes in partes vigiles oculos circumferant, ne quid ſtolidioris vel peſtiferæ doctrinæ ſerpat ac paulatim animos inficiat; neque Magiſtratus hic ceſ-
28 ſare officium debet. * Non male ſuis rebus quædam Academiæ conſuluerunt, quæ veteres Peripateticæ Philoſophiæ terminos movere prudenti inſtituto prohibuerunt. Quod etſi quibusdam aſperum nimis & durum videtur, qui libertatem philoſophicam ſemper crepant, ſciant tamen illi, publicam philoſophandi formam neceſſario tenendam eſſe, quæ in præcipuis partibus ita ab Ariſtotele adaptata eſt in Logicis, Ethicis, Politicis, Rhetoricis, ut non facile emendari poſſit. Ne quidem in Phyſicis principiis ejus doctrinam publicam repudiandam exiſtimem, ſupplendam, tamen novis illis inventis, cumque iis quodammodo conformandam: quod feliciter a nonnullis tentatum eſt.

CAP. XII.

DE PÆDAGOGIA REGIA.

§. 1. *Methodus Principis informandi à vulgari differt.* 2. *In quem finem Principis ſtudia dirigenda.* 3. *In principe etiam doctrina requiritur.* 4. *Autores, qui de principum inſtitutione ſcripſerunt.* 5. *Mores præ ceteris in principe ſpectari debent.* 6. *Ipſi etiam in puerili ætate virtutes inſtillandæ.* 7. *Conſilium Autoris Anonymi Galli.* 8. *Ephori prudentes ſeligendi.* 9. *Ingenia principum conſiderandæ.* 10. *Linguæ ex uſu & converſatione diſcendæ.* 11. *An linguæ & ſcientiæ ſimul diſcendæ.* 12. *Grammaticis minutiis non eſt macerandus Princeps.* 13. *Ab Autorum interpretatione abeſſe quoque debent Grammaticorum tricæ.* 14. *Fabulæ Æſopicæ, ſententiæ, adagia politici uſus proponenda.* 15. *Styli exercitium in moralibus & hiſtoricis occupetur.* 16. *Hiſtorici prælegendi.* 17. *Politicæ*

Digitized by Google

litica ex illis diligenter notanda. 18. *Difficiliora prætereunda.* 19. *Hiſtoria patria iis jungenda.* 20. *Sententiæ Politicæ Lipſianæ commendantur.* 21. *Chronologia.* 22. *Methodus in diſciplinis Theoreticis per compendia inſtituenda.* 23. *Quod ſi velit, per ampliora ſpatia duci poteſt.* 24. *Inter mathematica potiſſimum militaria & navalia inculcanda.* 25. *In Phyſicis è Muſeis & Gazophylaciis informandus.* 26. *Naturalium ſecretorum ſcientia Principem maxime ornat,* 27. *imo ad prudentiam civilem facem accendit.* 28. *In Practicis diſciplinis quæ ratio tenenda.* 29. *Nec Poëtarum, Comicorum lectio Principi negligenda.* 30. *Theologia, in quantum ad fidem neceſſaria, addiſcenda.* 31. *Subſidia à converſatione,* 32. *Anagnoſtis.* 33. *Bibliothecis.* 34. *Nobilium Pædagogia operoſior eſſe debet, quam Principum,* 35. *nec milites literarum expertes eſſe decet.*

A Communi didactica ſejungenda eſt illa, quæ cum Principibus inſtituitur. 1
Nam, cum illi, qui ſtudiis operam dant, ſinguli certos ſibi fines propoſitos habeant, ita in Principibus maxime ille ſpectandus, qui ſtudia omnia eo dirigere debent, ut populo ſuo bene imperent, ut ſuam non ſolum ſalutem, ſed & populi curent & attendant. * Cum ergo privati eas ſtudiorum 2
partes ſectantur, quibus ſibi bene ſit, & ſe in ſtatu privato felices fore exiſtimant, Principes ἀρχιτεκτονικὸν illud, quod in ſapientia omni eſt, & ἡγεμονικὸν ſibi ſervare debent, quo illi omnia, etiam civium ſtudia, in Reipublicæ bonum ordinent.
* Ideoque ita omnibus imbutus eſſe literis debet Princeps, ut non quidem ad 3
omnes minutias deſcendat, ut illi faciunt, qui hæc in Republica particularia tractanda ſuſcipiunt; ſed generatim tamen atque univerſe de iis judicare, & ex ſapientiorum ingenio illa ordinare poſſit. Inepti ſunt & ſtolidi, qui infra Principis dignitatem eſſe exiſtimant, linguis & diſciplinis applicare animum; ii enim non Principes ſe formare meminerunt. Si qui ſunt in Republica cives ceteris & doctiores & moratiores, ut eſſe ſane debent; nam incondita turba regitur a prudentioribus; omnium & prudentiſſimum, & ſi fieri poteſt, doctiſſimum eſſe Principem, qui ceteris etiam doctioribus & melioribus imperet, neceſſe eſt: ſi non in minutiſſimis doctrinarum partibus, ſaltem in eo, quod ad ἡγεμονικὸν propius pertinet. Graviter in illorum opinionem invehitur, qui a Principibus abeſſe omnem doctrinam volunt, Caſelius in ea epiſtola, quam Cyri pædiæ Xenophontis ſubjunxit.

Magnus eſt eorum numerus, qui de Principe inſtituendo ſcripſerunt, tam inter 4
veteres, quam inter recentiores, quorum plerique mutuo ſe exſcribunt. Xenophontis Cyri pædia nemini ignota eſt, & Plutarchi libelli de eo argumento. E recentioribus multi ſunt, qui dum de inſtitutione Principum agerent, omnia pene Philoſophiæ moralis & civilis præcepta in eo argumento exhauſerunt. Conradi Heresbachii extat liber *de educandis erudiendisque principum liberis, Francof. ad Mœn. 1592.* editus; quem *Joannes Sturmius* in libello *de Educatione principis* ad Illuſtriſſimum Principem Guilielmum, Ducem Juliacenſem ſcripto a pietate, prudentia, do-

ctrina commendat. Erat vero illi Principi a Conſiliis Heresbachius. MARCI ANTONII *de Principum doctrina* extant libri novem, ſub forma dialogi ſcripti, Francofurti, recenſente Zacharia Palthemio, Anno 1603. editi. ERASMI *quoque* ROTERODAMI ea de re extat *epiſtola: Caſelii* etiam *Oratio* Xenophontis Cyri pædiæ a ſe editæ addita. Sunt porro HIER. CAGNOLI liber *de recta Principis Inſtitutione*, Colon. 1577. in octavo editus; FARNESII *Diphtera Jovis*, ſeu *de antiqua principis gloria & inſtitutione* libri tres, Mediolani Ann. 1607. in 4. editi: HEROALDUS *de Inſtitutione Principis*, Pariſ. Anno 1617. MARNIXII de eodem argumento libellus: LEONIS BACOVII *Delphinus* ſeu *de prima Principis inſtitutione*, Pariſ. 1671. in 4to editi. Eſt & Regum Principumque Inſtitutio ab incerto autore Gentis Sueticæ, ante ſecula non nulla Svetico ſermone conſcripta, quam ex mandato Illuſtriſſimi Regii Cancellarii Comitis Magni Gabrielis de la Gardie in ſermonem Latinum convertit, notisque acceſſoriis illuſtravit Johannes Schefferus, editque Holmiæ Svecorum Ann. 1669. in folio. Plerique tamen & pene omnes ad mores potius hic, quam ad doctrinam, reſpiciunt, de qua nos hoc loco potius ſumus ſolliciti.

5 Negari id quidem nequit, eſſe in Principum diſciplina præ ceteris omnibus mores & officia conſideranda, & judicium practicum omni cura excolendum: Hoc enim illi, qui imperio præeſt, præcipue exercendum. Debet tamen & intellectus perfici bonis literis, quarum uſus & exiſtimatio in Republica a Principis judicio pra-
6 ctico dependere debet. * Earum cognitio præcedere in ætate Principis puerili debet; ut ſemper fieri æquum eſt. Major tamen in virtutum lineamentis mature ducendis etiam hic diligentia impendi debet & poteſt: Etſi enim privatæ ſortis homines talia ad maturiorem ætatem referunt, Principes tamen, qui in juventute ſæpe Reipublicæ clavo admoventur, earum ſimulacra animo infixa habere debent; qui quanquam per ætatem abſolutam moralium cognitionem habere vix poſſint, eorum tamen ſemina e converſatione Virorum ſapientum in tenerrima etiam æta-
7 te non infeliciter ſparguntur. * Operoſus eſt in ejus rei declaratione Anonymus quidam Gallus, qui elegantem ſcripſit hoc titulo librum, Amſtelodami apud Danielem Elzevirium Ann. 1679. in 8. editum, *de l' education des enfans & particulierement de celle des princes où il eſt montré de quelle importance ſont les ſept premieres années de la vie.* Toto libro nihil aliud agit, quam ut monſtret, quomodo ſingulæ virtutes implantari animis tenellis poſſint, præſertim iis, qui opera ſapientum uti poſſunt; quod felicius in principibus, quam in privatæ ſortis hominibus, fieri poteſt. In illa enim ætate, ait, exiguo labore ſpiritus imbecilles flecti poſſe, vel per metum levis pœnæ, vel per ſpem exiguæ & innocuæ voluptatis. Pudor, metus, curioſitas, credulitas quatuor illi anſæ ſunt, quibus animi ipſorum tenelli prenſari, & ad certum finem duci poſſint. De ſingulis ille multa utilia præcepit, quæ velim ego Principum informatoribus vel informatricibus (nam & graves matronæ in illa ætate plus viris poſſunt) eſſe commendatiſſima.

8 Ut ad doctrinam veniamus, eam ego Principis dignitati & genio attemperandam omnino ſvaſerim. Præcipua hic cura eſt in viro & doctrina & virtutibus etiam

Digitized by Google

etiam civilibus ornatiſſimo, teneræ Principum ætati præficiendo: niſi forte alium informationi, alium moribus Parentes præfectum velint. Sed tamen & in illo, qui ſtudiis præeſt, omnia illa morum requiſita abeſſe minime debent: amice enim illa conſpirant, & mutuas ſibi operas tradunt. Characterem talis Ephori optime deſcribit *Joannes Schefferus* in libello de *Generoſi nobilisque informatione literaria.* * Di- 9
ligentiſſime hic diſcernenda ſunt Principum ingenia, ſintne *φερτικά*, tardiora vel obſtinata. Singulorum indoli attemperandæ ſunt doctrinæ methodi. Pernicia enim & agilia ſummaria cognitione per intervalla ſine moroſa aſſiduitate informanda & velut in curſu per luſum jocumque propellenda ſunt; tardiora & moderatiora planiore via per doctrinarum adyta circumduci poſſunt, ita tamen, ut tædium omne evitetur.

Primum eſt linguarum ſtudium. Hic ſi velint Principes, cum deeſſe illis 10
opes & ſubſidia non poſſint, compendioſiore via, quam privatæ ſortis homines procedere poſſunt. Converſatio & colloquia crebra hic facile, quam velint linguam quam commodiſſime illis inſtillaverint. *Equidem,* inquit J. Paſtorius in Palæſtra Nobilium cap. 2. *quod de collegiis, in quibus domeſtici omnes non alia lingua, quam Latina uterentur, & ego alibi, & alii ante me monuere, id a nemine citius, quam a nobilibus* (quanto magis a Principibus?) *dari poſſet effectui: quippe qui facillime omnium ſumptum eum facere ac ſuſtinere queant. Et miror de tali inſtituto in locis ad rem eam oportunis non cogitari diligentius, neque inter tot viros magnificos & ad pia alioquin opera propenſos, reperiri aliquos, qui tale velut Latium extra Italiam fundare, ſi non pro vulgo, ſaltem pro nobilibus pueris aggrediantur.* Diſſeruimus ea de re ſupra *Cap. 9.* e mente Gallici autoris prolixius. Nunc vero ubi illa deſunt ſubſidia, vulgari via etiam Principibus incedendum eſt: qua vix tamen tantum proficient, ut vel loqui vel ſcribere expedite Latinam linguam poſſint. Neque ego id valde requiram, cum & temporis multum hic impendendum ſit, & Principi ſufficere poſſit, ſi linguam accurate intelligat, quod multa Autorum lectione impetrari facile poteſt. Nam ſtyli exercitio, ut quis emendate ſcribat, triplo majus tempus impendi debet, quam ſi ſola linguæ intelligentia quis eſſe contentus velit.

Fortaſſis & hic audiendos quis exiſtimet, qui linguam & ſcientiam ſimul diſci 11
volunt, quo ſibi invento plaudere præ aliis *Comenius* viſus eſt: Compendia enim, ſi usquam, in Principibus ſectari volent, non per multas ambages circumducendis. Verum Comeniana illa methodus non præſtat, quæ illa magno hiatu promittit. Mallem ego in nudis nominibus & verbis, ſecundum ordinem rerum diſpoſitis, quamcunque *διατύπωσιν,* qualem Beccherus inſtituit, quam iſtam Comenianam farraginem: etſi illo conſilio parum in tenera illa ætate proficeretur. * Nugantur, 12
qui per chartularum luſum vel bella grammaticalia regularum Syntacticarum uſum efformari poſſe credunt, nam laborem potius duplicant, animosque novis imaginibus onerant. Non alia, quam per uſum, lectionem, & colloquia, compendia linguæ etiam hic haberi poſſunt. Grammaticis enim præceptis qui macerare Principem velit,

 alias

Digitized by Google

alias in tenera iſta ætate inutilibus, næ is delirus eſſet: neque enim Grammaticus e Principe formandus eſt, ſatis & abſque minutiis regularum, etiam ipſa in lingua doctum & diſertum. Linguæ vulgares, Gallica, Italica, per luſum jocumque ſola diſci converſatione Magiſtrorum poſſunt.

13 In Autorum lectione ac interpretatione, ſed eorum, qui Principi conveniunt,
multum poni diligentiæ debet. Procul hinc eſſe debent Grammaticorum & Cri-
ticorum tricæ. Ne in puerili quidem ætate negligenda ſunt, quæ virtutem pru-
14 dentiamque augere poſſunt. * Seligendæ e. g. ſunt fabellæ Æſopicæ, Apologi
civilis uſus, quales multi ſunt, eorumque uſus in vita civili declarandus. Jungi
poſſunt Adagia πολιτικώτερα, Emblemata, Symbola, Sententiæ breves & acutæ,
quorum omnium exempla quædam collegit, & velut in guſtum dedit Joachimus
15 Paſtorius in ſua *Palæſtra Nobilium cap. 5. 6.* * Si ſtyli exercitium placuerit, mo-
ralia, civilia argumenta & hiſtorica, quibus πρακτικὸν aliquid ſubſit, ſeligenda. Si
epiſtolas malis, fingantur occaſiones ſcribendi ſuper negotio aliquo morali vel ci-
vili. Continua earum rerum tractatio, accedente ſplendore illo externo, ani-
mos puerorum etiam in ſublimem quendam ſtatum extollit, ut ideas ſibi earum
rerum formare incipiant, quæ in humiliore fortuna conſtitutis, & anguſtia rerum
16 preſſis, non facile etiam per operoſa præcepta ſe ingerunt. * Hiſtorici omne
punctum ferant, præcipue illi, qui Principum ac Imperatorum vitas ſcripſere, ac
17 Reipublicæ Romanæ originem & progreſſum. * In his Præceptoris induſtria
omnes ſe in partes verſabit, ut illud, quod vere πολιτικὸν eſt, ex iis exprimat,
18 Principique inſtillet. * Si quæ non ſatis plana videntur & obſcura, neque valde
ad rem pertinent, ea præterire ſecure poteſt. *Memini,* inquit Sturmius, *me hoc
conſilium dediſſe meis, ut in hujusmodi ſcopulis facerent, quod boni aratores in ſemente &
meſſe faciunt, qui ſpineta & radices arborum altas, & ſaxa prærupta, arando & metendo
prætereunt, ſi impenſa fructum ſuperet: ſic etiam illi notent ea loca, quæ utiliter in præ-
ſenti cognoſci non poſſint. Veruntamen ut illi, qua cum emolumento poſſunt, ſaxa ever-
tunt, & truncatas arbores effodiunt, & ſpinas evellunt; ſic etiam illis operæ pretium eſſet in
iis ſententiis ſubſiſtere, quæ intelligi poſſunt, etiamſi ſint difficiles, & ſi abſque iis lumen cete-
rorum obſcuretur.* Monſtravit Böclerus in peculiari diſſertatione, cui titulus:
19 *Hiſtoria Schola Principum,* quanta ejus doctrinæ utilitas ſit. * His demum Hiſto-
riæ patriæ accuratior notitia ſubjungi deberet, omniſque domeſtici ſtatus rationes
& arcana, acreſcente ingenio & judicio, explicatius proponi. Romani quon-
dam etiam in Senatum pueros induxerunt, ut quaſi in rem præſentem venirent,
20 & ipſam rerum civilium ſcenam intuerentur. * Politicorum præceptis, niſi ge-
neraliſſimis, macerari illum nolim. Firmius hæret, jucundiorque eſt, quæ in Hi-
ſtoria invenitur verius, quam diſcitur, civilis prudentia. Non diſplicebunt etiam
hic ſententiæ, e bonis Autoribus excerptæ, & ordine ſyſtematico nexæ, quales
dedit in aureo Politices ſuæ Opere Lipſius, in quod, ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ memo-
rem, Böcleri utiliſſimas notas e privatis ejus prælectionibus collectas, publico Or-
bis Literati bono non invidebit Illuſtriſſimi Comitis RANZOVII Conſiliarius,

Nobiliſſ.

Nobiliſſ. Dn. Friſius, qui ſuo conſilio prima latinitatis lineamenta a juniore Comite Friderico b. m. feliciter ex iis ſententiis ducta teſtatur, ut has poſtea ſententias firmiter memoriæ infixas habuerit. * Chronologia Hiſtoriæ brevior adnecti debet, 21
eaque duplex, quarum altera ſub titulis ſeculorum & annorum præcipuas Rerumpubl. mutationes ſignet; altera ſub titulo Rerumpublicarum annos mutationum notet. Quibus jungi quoque Geographicarum tabularum explanatio debet.

In ſcientiis & diſciplinis non omnia cum pulviſculo converrenda ſunt. Ne- 22
que enim ad minutias ſingulas, in quibus Profeſſores earum ſatis, quod agant, habent, deſcendendum eſt. Seligenda ſunt compendia breviora, quale fortaſſis non ſpernendum eſt, quod *Joachimus Fortius Ringelbergius* dedit: nam mira brevitate multa complexus eſt, nec ſordido ſermone: continuus enim ille ſermo hic magis arriſerit, quam ſchematiſmi tabularum, quibus res minutatim diſcerpuntur. * Quod 23
ſi vero ingenio præditi ſint Principes, eamque adhibere diligentiam velint, circumducantur per ampliora ſcientiarum ſpatia. Neque enim dedecori illis erit ad fundum usque haurire omnia, modo in uno ſtudio immodici intemperantesque non fuerint. Abſtruſior eruditio non obtundit civilem prudentiam, ut multi exiſtimant. Ac fuere olim & noſtro tempore Principes eruditiſſimi, qui feliciſſime imperarunt: fuere, qui pro uſu Principum ſingulas pene diſciplinas in compendium traxerint, ut *Mottæus Vayerus* & *Philippus Labbeus,* quorum extant, Geographia, Logica, Rhetorica, Phyſica &c. Principum, de quibus viderint, quibus ea conferendi otium eſt. * Mathematicas diſciplinas ita tractari velim, ut nullius rudis ſit; mili- 24
tarem vero accuratius intelligat, & navalem: magnus enim earum uſus in Republica eſt. * Phyſicam potius ex ipſa natura, quam e libris, diſcat. Si Muſea & 25
Gazophylacia rariorum naturalium, naturali ſerie ordinatorum, illi exhibeantur, ſi domus illi Salomonia, qualem optabat *Verulamius in ſua Atlantide,* exſtrui poſſit, ut ille rariora naturæ & artis contemplari queat, hic ſub unum conſpectum reduci poſſet tota rerum natura; Qua de re etiam nos ſupra diximus. * Nihil magis 26
ornat Principem, addo & venerabilem facit, quam iſta ſtudia, præſertim, ſi & naturæ quædam ſecreta teneat. Ea olim Regum cura fuit, qui arcaniſſima naturæ ſibi ſervarunt, neque in vulgus elabi paſſi ſunt. De Chinenſium Regibus notum eſt, quam illi Aſtrologiæ cognitionem affectent, quaſi & Rex, qui inſigni orbis parti præeſt, conſcius quoque univerſi iſtius regiminis eſſe debeat. Taceo de utilitatibus, quæ ex iſtis ſtudiis in Rempublicam ratione redituum e commerciis, ex opificiis, e fodinis & ſimilibus promanant. * Poteſt & ipſa naturalium rerum 27
cognitio ad prudentiam civilem facem accendere, ſi earum imagines ad politicam transferantur; quod ſagaci doctori facillimum erit. Ejus pulcherrimam ideam ſubminiſtravit *Joach. Paſtorius libri ſæpius laudati cap. 26.* & totum illud agit in ſua Philoſophia Chinenſium celebratiſſimus Philoſophus Confucius, quæ nunc Regis Galliæ juſſu in lucem edita eſt. Elegantiſſima plane illa ſunt & perpetua allegoria Phyſica Principia civili doctrinæ hic accommodantur, ut jam ſupra quoque diximus.

28 In Practicis habitare totus debet. Moralis philoſophia potius per exempla, quam ſubtilia præcepta inculcanda eſt: nam qui illam ſub caſtelli ſpecie repræſentavit, inque eo munimenta ſingula virtutum nomine ſignavit, contrario vitiorum caſtello oppugnata, neſcio quam ſcenicam doctrinæ ſpeciem oſtendere voluit, quæ mihi ſane probari non poteſt. Videatur de ea *Sorellus in ſcientia Univerſali Tom. 4. cap. ultimo.* In Politicis Loci Communes, qui apud hiſtoricos occurrunt illuſtriores, qualesque notavit Paſtorius *cap. 15.* proponi, vel ad exercitia Rhetorica, ſi eo usque deſcendere velit Princeps, vel ad lectiones poſſunt. Nam excerpta
29 minutiora Principi non conveniunt. * Lectionem Poëtarum, Comicorum, Tragicorum, Satyricorum, Principi quoque commendat Caſelius. In his vitæ omnis character ob oculos ponitur, & plenior quædam vel Ethica vel Politica, quam in Chryſippi & Crantoris præceptis, continetur. Corporis exercitia, quia ad rem
30 literariam non pertinent, mittimus. Illa non ſegniter Principi tractanda. * Quæ ad Theologiam pertinent, ita ſunt exhibenda, ut, quantum illi ſatis ad ſalutem, fidem ac civilem directionem ſit, norit. Recte enim Caſelius: *ut exquiſita linguæ ratio ad Grammaticum, ut Cauſæ forenſes ad Juriſconſultum: ita quæ in Eccleſia moventur*
31 *de religione, ad Collegia Sacerdotum referenda ſunt.* * Denique in tot viris doctis, quorum conſortio pro lubitu uti poteſt, ſcientias vivas habet Princeps. Horum ex converſatione plus, quam multa lectione, diſcitur. Non parum etiam hoc juvabit, ſi ejusdem diſciplinæ ſocios excellentis ingenii pueros habeat, quorum exemplo ille incitetur, ac ſimul erudiatur.

32 Multa præterea Principibus ſubſidia ſunt ad ſcientias & bonas artes, modo ipſi intelligant, & opibus ſuis parare ſibi longe meliores theſauros non omittant. Poſſunt illi Anagnoſtas alere, quorum oculis legant, quorum manibus excerpant,
33 quorum ore quotidie ſine moleſtia ſua & labore erudiantur. * Quantum denique commodi capient e Bibliotheca, quam ſapientis viri conſilio adornare poſſunt inſtructiſſimam? hic intra muſeum ſuum compingere poſſunt omnem orbis doctrinam, & quid ſingulis ſeculis in literis omnibusque diſciplinis præſtitum ſit, recognoſcere. Qui per hæc ſubſellia Principem circumduxerit magiſter, plus illum brevi tempore docuerit, quam multis annis e quotidianis capere lectionibus poſſit. Verum in illis eſt, &, ſi quis recte uti noverit, ampliſſimum compendium, quod & brevitate ſua placere, & vaſtitate ſaturare pectus poſſit. Recte Schefferus in libello de Informatione Nobilis p. 24. *Scire*, inquit, *unde quid peti debeat, cum inquirendum eſt, ejusque ratio perſpicienda, eſt pene dimidium ipſius didiciſſe.* Imo plus, quam dimidium & totum ego dixerim: nam cum felicitatis ejus participes eſſe nequeant tenuioris conditionis homines, illis, quæ a magiſtris didicere, contenti eſſe debent, & hi, qui Bibliothecarum fontes adire poſſunt, ab ipſis magiſtrorum magiſtris omnium ſeculorum diſciplinam haurire poſſunt.

34 Qui e Nobilium ordine literis operam dant, ſiquidem ex illis ſe commendare Principi & Reip. velint, ultra privatorum diligentiam procedere debent. Etſi enim in

Digitized by Google

in Principe modica interdum doctrina ſufficere videtur, horum tamen induſtria ſupplere debet, quod illic deficit. Cum privati iis ſe diſciplinis mancipant, quibus vitam ſuſtentent, hi complecti omnes debent, ut de iis judicare ſaltem poſſint, cum idonei ſint muneribus homines præficiendi. Juris ſcientia accuratior in illis requiritur, quam in Principe quis non adeo deſideraverit. Architectonicam denique, Politices ſcientiam totam in uſus ſuos verterint neceſſe eſt. Et hæc tamen ſtudia, quibus Reip. prodeſſe poſſunt, intra nobile illud triennium facile abſolvent, quod illis Joannes Sturmius in libro *de Nobilitate literata* ad Werteros fratres præſcripſit. Ac mihi ſane Principum ſubſelliis dignus videbitur, quique in Reip. gubernaculis ſecundas teneat, ſi hoc ille curriculum bene confecerit. Ab illis ſejungendi ſunt omnes, qui ſtudiis in ſpeciem & pompam abutuntur, & ſi inter imperitos docti tueri nomen poſſint, ſatis ſe officio ſuo functos exiſtimant; quales ad ſumma in Republica munera ſuſtinenda inepti ſunt. * Ne milites quidem carere literarum 35
præſidiis velim; Mathematicis enim ac Hiſtoricis ſtudiis militaris peritia vere perficitur, de quo doctiſſimus *Naudæus* in libro de *Studio militari* omnino legendus eſt.

CAP. XIII.

DE EXERCITATIONIBUS IN SOLUTA ORATIONE INSTITUENDIS.

§. 1. *Exercitatio ad ſcriptionem neceſſaria eſt.* 2. *Compoſitio ſermonis Latini non differenda ad maturiorem ætatem.* 3. *Quinam ex eo defectus oriantur.* 4. *Exercitia per gradus in pueris inſtituenda.* 5. *Periodica junctura ſtatim pueris inculcanda.* 6. *Verſionis reciprocæ utilitas.* 7. *Themata verſionum per imitationem puerilem primum e Cicerone & Terentio depromenda.* 8. *Ediſci etiam claſſici Autores nonnulli debent.* 9. *Böcleri conſilium pro inſtituenda pueritia expenditur.* 10. *Exercitationes ab illo inſtitutæ non probantur.* 11. *Autorum varii generis & ætatis miſtura ſtylum turbat.* 12. *Themata Hiſtorica & Epiſtolaria primum ſuppeditanda pro formanda utraque periodo, narratoria & Enthymematica.* 13. *Imitationis maximus uſus & præcipuus.* 14. 16. *Qui de ea ſcripſerint.* 15. *Sturmius ceteris præfertur.* 17. *Aſchamus exemplorum copiam in imitatione docenda deſideravit.* 18. *Ejusdem Aſchami liber, titulo: Præceptor, Anglica lingua ſcriptus, laudatur.* 19. *J. C. Scaligeri opus de Exemplis Eloquentiæ.* 20. *Rapini Comparationes.* 21. *Smidenſtäts Obſervationes Oratoriæ.* 22. *Noſtra exempla quare addita ſint.* 23. *Non contemnenda talia, & ut minutiæ ſcholaſticæ rejicienda.* 24. *Studium imitationis male plerumque negligitur.* 25. *Imitationis ratio, qua in re conſiſtat.* 26. *Manutiana imitatio.* 27. *Contra Aſchamum defenditur.* 28. *Ex conſilio Hermogenis per χωρισμὸν & περίληψιν inſtituenda.* 29. *Variationes per figuras Rhetoricas.*

Parum

Digitized by Google

1 Parum conſiliis omnibus efficitur, niſi ad rem ipſam accedamus, & fabricando fabri fieri diſcamus. Exercitatio omne in ſtylo punctum feret. *Niſi manum admoveamus operi, mentem in partes omnes verſemus, & ad certum quoddam exemplar ſermonem noſtrum exigamus, nunquam vel ad mediocre loquendi genus perveniemus. Quemadmodum pictores primum rudia lineamenta ſignant, & imagines ante oculos habent, quas intueantur, & earum ductu ſuas formant, hinc corpora ipſa ſibi delineanda proponunt, ac coloribus ornant; ita orationi poſt prima illa Grammatices lineamenta plenior quidam habitus ex
2 optimo aliquo Autore circumponendus. * Non deſunt, qui omnem compoſitionem ſermonis Latini in puero damnant, & ad maturiores annos ſeponunt; qui-
3 bus ego nunquam aſſentire potui: * Eveniet enim, ut, quod primis annis neglexere, ſero diſcant, & vel viri titubent. Cum enim jam tum accurate Autores intelligunt diſcipuli, neſcio quæ ſocordia & ignavia imitationem corrumpit. Nam altera parte tarditas quædam detinet & faſtidium ex mora illa, quam intellectus in compoſitione habere debet, cui gratior accedit e lectione novorum Autorum oblectatio; altera parte, dum rigor exigentis magiſtri abeſt, remiſſio quædam obſtat. Ac novi ſane Viros in omnium Autorum lectione, in diſciplinis omnibus verſatiſſimos, cum ad ſcriptionem ventum eſt, aſperos, hiulcos, omnique elegantia deſtitutos. Adeo etiam in compoſitione a teneris aſſueſcere multum eſt.
4 * Fruſtra hic aliqui imbecille puerorum judicium cauſantur, compoſitionem, quæ ſine judicio inſtitui nequeat, natura ipſa intelligentia poſteriorem eſſe. Nam ſane non ſtatim ad Epiſtolas vel Orationes ſcribendas accedimus. Per gradus procedendum eſt. Primum per ſimplices propoſitiones Regulis Syntacticis accommodandas, ut in Tirocinio ſuo fecit Rhenius. Ubi lectione firmatus puer eſt, quis tam ſtupidus eſſet, ut non unam alteramque periodum ſuis membris & particulis nexam capere poſſit, præſertim ſi e phraſibus Epiſtolæ Ciceronianæ ſimpli-
5 cioris formetur. * Nam periodicam illam juncturam etiam pueris, quam primum fieri poteſt, inculcandam cum Sturmio ob eximium ejus uſum ſuaſerim. Et hinc ſane fieri exiſtimo, quod e multis etiam doctiſſimorum Virorum ſcriptis abſit vera vocum & periodorum concinnitas, quoniam nulla illi rei cura mature ſatis impenditur. Hæret vero in teneris animis illa a prudente ac perito doctore ſæpius oſtenſa atque repetita concinnitas.

6 Primum tamen inter hæc exercitamenta locum tenet verſio e Latina in vulgarem linguam, atque ubi maturius judicium eſt, reciproco labore in Latinam linguam repetita converſio. Præterquam enim, quod in memoriam ipſa Autoris verba revocat, diverſitatem utriusque linguæ evidentius ob oculos ponit, & ad concinnum verborum poſitum Romanis atque Latinis auribus familiarem manu ducit. Sed tamen aliquo judicio opus hic eſt, ac difficilior labor ille eſt, quam ſi periodos aliquas Ger-
7 manicas in Latinam linguam tiro converterit. * Verſionem Thematis Germanici in Latinam ego pro lubitu non inſtituendam ſuaſerim. Non probo illos, qui Hiſtorias quascunque vertendas proponunt, inter quos eſt, qui univerſalem aliquam hiſtoriam,

Digitized by Google

hiſtoriam, per certas pericopas diſtinctam, phraſibus in margine adjectis, huic fini
publicavit. Nunquam aliquod Thema detur, niſi quod e quadam Ciceronis epi-
ſtola, vel Terentii ſcena, per imitationem confictum. Imitatio illa prima puerilis
vel Epiſtolam vel Hiſtoriolam fingat, e phraſibus Ciceronianis vel Terentianis to-
tam concinnatam: cujus exempla ſuppeditavit Schorus in aureolo ſuo libello de
Methodo docendæ diſcendæque Latinæ & Græcæ linguæ; cujus veſtigia Magiſtrum no-
ſtrum ſequi velim; eo enim modo phraſes in uſum converti primum debent.
* Suadet Mareſius *Epiſtola Philologica 29. lib. 2.* ediſcendos Autores Claſſicos nonnul- 8
los, Terentium, aliqua Ciceronis. *Nam,* inquit, *ſi exempli cauſa quinque aut ſex Ci-
ceronis libros firmiter in mente habeant, nullibi in eo deinceps hærebunt: raroque quid in
Latinis ſcriptoribus occurret, quod non intelligant; nec forte quicquam erit, quod Latino
ſermone pure & eleganter exprimere non poſſint.* De quo poſtremo tamen, ſi uſus
& exercitium non acceſſerit, ego dubitaverim. Autor eſt Sturmius in libro de
Exercitationibus Rhetoricis, ut Ciceronis Orationes per diſcipulos dividantur, publi-
ce e cathedra memoriter recitentur. Ita aliquos memoria comprehenſuros, ali-
quos ex ipſa recitatione & continua auditione fructum ex omnibus illis Orationi-
bus habituros.

Scripſit poſt multos alios, quos ſupra laudavimus, Germanica lingua conſi- 9
lium de Inſtitutione puerorum vir nunquam ſatis laudatus, & maximum Germa-
niæ noſtræ decus, BOECLERUS, quod editum eſt Argentorati Ann. 1679.
in 12. & ſequente anno 1680. alius liber ibidem editus eſt, cum titulo: *Minervæ
Tirocinium, ſive Praxis Bœclerianæ Inſtitutionis.* Multi in his libellis de Autorum ex-
plicatione, interpretatione, Regulis Grammaticis, elegantiis, deteguntur vulga-
rium Magiſtrorum errores. Comeniana quoque ſub examen vocantur, ac merito
e Scholis relegantur. * Verum in ſtyli exercitiis ipſi aſſentire non poſſum. 10
Quæ ille vult ex Hiſtoria deſumi, collatis ſemper ejuſdem hiſtoriæ apud ceteros
Autores, Hiſtoricos, Oratores, Poëtas, aurei, argentei, ænei ſeculi parallelis, quæ
tiro noſter legat, & e quibus orationem variet. * Ego vero malim puriſſimos, 11
& nulla ſeculi ſui labe infectos, ut nihil de varia orationis forma dicam, in uſum
adhiberi; ne quid e poſteriorum temporum ſcoreis purioris latinitatis auro ad-
hæreat: cur enim tot Autores miſceret puer? an ad orationis copiam? ea
aliunde, quam ex illa Autorum miſtura purior haberi poteſt, & potius ex uno,
quam e multis quærenda. An forte ob hiſtoriæ notitiam? illa vero hic non
valde attendenda videtur. Minuta enim omnia ſunt & diſcerpta. Neque ve-
lim ego in prima ætate Hiſtoriam cum Latinitatis diſpendio diſci, cujus potior
tunc ratio habenda eſt. Nam

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu,

neque ulla arte poſtea eluentur ſordes, quas ſemel oratio contraxit. Non dicam
de varietate numeri, periodorum, poſitu verborum, quæ & ratione Autorum,

characteris & ætatum vehementer diſcrepant; in qua poſitus tiro, quid ſequi, quid fugere debeat, omnino ignorat, & inæqualem ſtylum, aſperum, confragoſum formabit. Quantum in dictione ipſa diſcriminis ſit, facile diſcerni poteſt, ſi quis inter ſe contulerit. Lege apud Virgilium hiſtoriam de Trojæ ἁλώσει. Huic ſi quis Petronii, non multum ætate minoris, de eadem hiſtoria jambos jungi atque in unum chaos confundi imitatione poſſe exiſtimaverit, næ ille vehementer falletur: etſi non deerit forte, cui Petroniana ſatis pulchra & minime contemnenda videbuntur. Sed aliter judicabit, cui naris non obeſa eſt, ſi legerit, quæ doctiſſima illa cenſione ſua in iis notavit elegantis ingenii Vir, Jacobus Tollius, *Cap. 3. Fortuitorum Criticorum.*

12 Argumenta ergo pro Thematibus ſeligi velim, non ex ſcientiis & Hiſtoricis, ut vult Sorellus; niſi forte imitatio quædam e Ciceronis libris Philoſophicis, aut e Cæſaris ac Nepotis hiſtoriis inſtituatur, ſed præcipue ex Epiſtolis Ciceronis ſimiles fingendo, ita tamen, ut & Themata Hiſtorica vel potius narratoria eis jungi velim. Diſcat formare Tiro periodum, qualis in narratione adhiberi ſolet, & Enthymematicam, quali in Epiſtola & Oratione utimur: hæc enim præcipua ſunt, in quibus dictio exercenda; decurrit enim vel per narrationes Oratio, ut in ſtylo Hiſtorico; vel per enthymemata, ut in Epiſtola & in elaborata Oratione. Habet illa narrantis dictio ſuos quoſdam particularum nexus, membrorum locationem & proportionem, ſermonem pendulum, a reliqua oratione diſtinctum. Oratoria per particulas illativas, conditionales, exceptivas, adverſativas ſemper in orbem redit, & magis ſe ſucci plenam & copioſam oſtendit. Utriusque dictionis exemplar in antiquis Autoribus quærendum.

13 Omne ergo punctum, me quidem judice, in exercitatione omni Rhetorica
feret IMITATIO, ſive illa *Puerilis* ſit, ſive *Virilis & Oratoria.* Quicquid
ſapimus, quicquid diſcimus, quicquid agimus, omne ab imitatione eſt, & excellens
ſibi archetypum proponit. Quidni ergo & in Oratione formanda eadem metho-
14 do ducamur? * De Imitatione multa ſunt Rhetorum præcepta, ſed nondum
idoneis exemplis omnia exhauſta. E veteribus *Dion. Halicarnaſſæus* præclara de imi-
tione Hiſtorica ſcripſit, pollicitus etiam quædam de Oratoria & Demoſthenica, quæ
15 per injuriam temporis interciderunt. * Sed inter recentiores nemo eſt JOHAN-
NI STURMIO, peritiſſimo Rhetori, præferendus. Multa ille variis in libris:
*Exercitationibus Rhetorices: De amiſſa ratione diſcendi: Nobilitate literata, totoque libro de
hoc argumento* docet, quæ aurea & egregia tota ſunt, omnibusque eloquentiæ culto-
16 ribus nocturna diurnaque manu verſanda. * Ex Italis, ſed illo longe inferiores, multi
hoc argumentum ſibi quoque tractandum ſumſerunt, e quibus præ ceteris *Bartholo-
mæus Riccius* eminet. Sunt alioquin *Cælii Calcagnini, Gilberti Cognati, Foxii, Gyraldi, Joh.
Pici Mirandulani, Petri Bembi, Jacobi Omphalii, Joannis Sambuci, Gerardi Joannis Voſſii,* de eo-
dem argumento libri: de Terentiana imitatione *Michaël Ferrerus;* de Ciceroniana
*Stephanus Doletus, Henricus Farneſius; Andreas Schottus in Tullianis Quæſtionibus, Chriſto-
phorus*

Digitized by Google

phorus Mylæus, Laur. Palmurenus, & noſtro tempore *Cl. Sagittarius* ſcripſerunt. Sed noſtri inſtituti ratio non patitur, ut hic præcepta cumulemus, quorum copia forte
laboramus. * Plus in exemplis eſt, ſine quibus omnia languent, nihilque profici- 17
mus. Quam ob cauſam ROGERUS ASCHAMUS, Reginæ Eliſabethæ a ſecretis, magnus Sturmii amicus, & pene ſolus in gente Angla Ciceroniani guſtus, in Epiſtola ad Sturmium, quæ inter Mareſianas appendices *pag. 589.* habetur, de exemplorum defectu in omni illa præceptorum ſylva conqueritur; qui locus, ut hic legatur, dignus eſt. *Docere perſpicue & perfecte, qua ratione Cicero vel Demoſthenem vel Platonem imitatur, ſingularis, fateor, doctrinæ, ſummi judicii & raræ laudis exiſtit. Sed hæc laus adhuc præceptionis tota propria eſt. Aliud volo; plus requiro. Opifex nobis & Architectus opus eſt, qui ſeparata conjungere, rudia perpolire, & totum opus conſtruere artificioſa ratione noverit. Et illud, mea certe opinione, hoc modo. Hinc Demoſthenis locum, illinc Ciceronis produci cupio. Tum, digito Artificis, me primum duci volo ad ea, quæ in utroque ſunt aut eadem aut ſimillima: Deinde, quæ ſunt in hoc addita, & quo conſilio, tum, quæ ſunt commutata, & quo, ac quam vario artificio, ſed id in verborum delectu ſive in ſententiarum forma, ſive in membrorum circumductione, ſive in argumentorum ratione conſiſtat. Nec uno aut altero exemplo contentus ero. Numeris multa, genere varia, ex Platone, ex Iſocrate, ex Demoſthene, & ex Ariſtotele in libris Rhetoricis, exempla expeto. Patior præceptorem parcum eſſe in præceptorum traditione, modo liberalem ſe & largum in exemplorum non ſolum productione, quod laboris eſt & diligentiæ, verum etiam tractatione, quod eſt doctrinæ & judicii, oſtendat. Horum volumen, illorum paginam ipſam requiro. Nec mihi moleſtum erit, ſi eadem via & ratione Cæſarem cum Xenophonte, Saluſtium cum Thucydide, Livium cum Polybio, Virgilium cum Homero, Horatium cum Pindaro, & Senecam etiam cum Sophocle & Euripide conjungat: niſi forſan ſatius erit facere, quod hi prudenter faciunt, qui perfecte ſcribere volunt: hærent enim hi, & defigunt ſe totos in uno, & eo perfectiſſimo exemplo, nec ſe vel diſtrahi ad varia, vel deduci ad deteriora exempla libenter patiuntur. Tamen ſi carmen pangere vellem, nihil Virgilio divinius, nihil Horatio doctius, nihil poſſum proponere. Sed ad dicendi facultatem ipſum Ciceronem, ſi non ſolum, certe potiſſimum volo. Et dari mihi exemplum cupio, Ciceronem Imitatorem, non Imitatorem Ciceronis. Equidem amplector unice Ciceronis imitationem; ſed eam dico & primam ordine, & præcipuam dignitate, qua Cicero ipſe Græcos, non qua Lactantius olim, Omphalius nuper, aut qua multo felicius quidam Itali, Galli, Luſitani & Angli Ciceronem ſunt ſecuti. Nam quiſquis fuerit non ſolum diligens, ſed etiam cum peritus doctrina, tum prudens judicio obſervator, quibus veſtigiis inſtitit, & quos gradus facit ipſe Cicero, dum Græcos ſequitur, aſſequitur aut præcurrit, & ſcienter animadvertit, quibus in locis, & qua ratione hic noſter ipſis Græcis plerumque par, ſæpiſſime ſuperior evadit, is demum tuto & recta via ad imitandum ipſum Ciceronem perveniet. Qui enim intelligenter videt, quomodo Cicero ſecutus eſt alios, perſpiciet ille longe feliciſſime, quomodo ipſe Cicero ſit ſequendus.* Hæc ad Sturmium tum Aſchamus ſcripſerat, ſed nondum editus erat integer Sturmii de Imitatione liber, in quo ille magnam undique exemplorum
farraginem congerit. * Fortaſſis & ipſe in libro, Anglica lingua ſcripto, pluri- 18

bus exemplis illam de Imitatione doctrinam perſecutus eſt. Titulus libri ita habet in Catalogo Bibliothecæ Oxonienſis mihi lectus (nam librum ipſum non vidi) *The Schoolmaſter,* or *the plaan Way of teaching children to underſtand the Latin tongue. Lond.* 1571. Ille vero a Sturmio ſubſidia exſpectat pro hoc libro ſuo. Ita enim ſcribit in ſupra laudata Epiſtola: *Mitte igitur, & quam primum mitte, ut Præceptor meus, qui nunc eſt fere nudus & plane deformis, iſtinc aliquem elegantiorem mutuans amictum,*
19 *nonnihil cultius veſtitus, & inde ſuperbior factus, in lucem audacius prodeat.* * Supereſſet nobis *Opus de Exemplis Eloquentiæ* J. C. Scaligeri, in quo ille Autores Latinos cum Græcis contulit, quodque ipſi a Pædagogio Petrocorio ſubreptum eſt; ut ipſe Scaliger in Epiſtola ad Boëtium libro commentarii in Hiſtor. Animal. Ariſtotelis præ-
20 fixa, queritur; minus nunc in illa re laboraremus. * Niſi forte quis nunc *Rupinum* in *Comparationibus ſuis* aliqua ex parte hoc confeciſſe exiſtimet. Sed ille ge-
21 nerali quadam cenſione contentus, ad ſingularia non adeo deſcendit. * Memini & videre me in neſcio quo librorum Catalogo notatas HARTVIGI SMIDENSTAETHI *Obſervationes Oratorias ad Ciceronis dilatatam copiam refertas, & exemplis adjectis imitationi in dicendi uſum utrumque notatas, Helmſtadii Ann.* 1594. *in* 4. *editas;* ſed librum ipſum non vidi. Autor ille magni ſuo tempore nominis, & ab
22 Henrico Meibomio eleganti encomiaſtico carmine ornatus. * Quam exemplorum utilitatem cum & ipſe viderem, pro juventutis ſtudiis eorum aliquam farraginem huic capiti ſubjungere volui: quæ, etſi non vetera, ſed mea ſunt, neque ego ut omnibus numeris abſoluta vendito (ſunt enim quædam ex illis data occaſione ſine operoſa meditatione, ac interdum extemporali labore, a me ad calamum dictata) non erit tamen, ut puto, tironibus inutilis opera, quibus potiſſimum toto hoc
23 opere meo inſervire volui. * Quod ſi forte erunt, qui has minutias contemnendas exiſtimaverint, illi ſciant, nihil minutum aut leve eſſe, quod cum juventutis commodo conjunctum eſt. Eraſmus (at quantus vir!) qui cavillatorum voculas, ob ſcholaſticos labores μικρόλογον vocantium, effugere non potuit, illorum judicium vilipendebat. Ego quoque utilitatem, quæcunque etiam ſit, omni pompæ vanæque gloriæ præferendam, ac illam præcipue ſectandam mihi propoſui.
24 * Sæpe ego vicem juventutis dolere ſoleo, quæ in his primordiis deſtitui a magiſtris ſolet. In Scholis rari ſunt præceptores, qui veram imitandi rationem ipſi didicerunt. In Academia plerumque illa ſtudia ſpernuntur, tum a Studioſis, qui ad alia properantes ſtudia illa, ut minutiora, faſtidiunt. Non raro etiam ipſi Doctores talia deſpicatui habent. Cum Autores linguæ Latinæ eduntur, variæ lectiones, rituum antiquorum obſervationes, emendationes vocum utramque implent paginam. Pulchra hæc quidem omnia, neque reprehendenda, ſi illud μηδὲν ἄγαν obſervetur. Sed orationis & carminis artificium, imitationes veterum, in quibus ego præcipuam Critices partem conſiſtere puto, nemo reſpicit, plerique alto ſupercilio, ut res ſcholaſticas & ad pueros ablegandas, aſpernantur. Sturmii, Erythræi aliorumque utiliſſimi in Ciceronis Orationes Commentarii vel ignorantur vel contemnuntur. Quo fit, ut pauci e Criticis veram Romani genii eloquentiam in oratione exprimant. Nam & gloſſematibus interſperſum, & diverſarum

ætatum

Digitized by Google

ætatum phraſi commiſtum, & tum doctrina ipſa, tum ejus menſura varium & in-
æqualem ſtylum in pleriſque deprehendes.

Conſiſtit imitandi ratio non in eo, ut conſuantur paſſim e Cicerone ſenten- 25
tiæ, quod Itali nonnulli κακόζηλοι fecere; ſed ut ſimilitudine aliqua omnis Autoris
dictionem, formam, phraſin, ſententiam, numeros exprimas; quæ non niſi a per-
fecto Oratore demum præſtari poſſunt. Nobis hic ſuffecerit, ſi dictionem aliqua
ratione expreſſerimus. * Primum inter imitandi exercitia hoc nobis eſt, ſi perio- 26
dos dilatatione membrorum & variatione ſententiarum, figurarum quoque
adjectione, in aliam formam compegerimus; quam imitandi rationem Manu-
tius ſecutus, eos in oratione Latina progeſſus fecit, ut ab hac una exercitatione
omnem ſibi eloquentiam profluxiſſe fateatur. Ita vero ille lib. 1. ep. 4. *Exquiſi-
tas ſententias de Cicerone excerptas, aut de Terentio, tacitus in animo verſabam, eas ornabam
verbis quam poteram lectiſſimis, ut quaſi veſtitu orationis mutato, cum eædem eſſent, aliæ ta-
men viderentur. Erat non diſſimilis in verborum figuris commentatio. Si quas notaveram
illuſtriores, ad alias ſcientias ita traducebam, ut interdum eandem locutionem ad res prope in-
numerabiles accommodans, quaſi ex una cera plures imagines, nec tamen ejusdem generis, effin-
gerem. In hac exercitatione quantum eſſet, utinam aut mature cognoviſſem, aut ſero cogni-
tum avideque arreptum vis occupationum non extorſiſſet. Equidem, ſi quis me neget in ſcri-
bendo quicquam eſſe, non pugnabo: ſed ſi quid ſum, ab hac una eſſe contendam.* * Non 27
video cauſam, quare Aſchamus eam Manutii rationem in Epiſtola ſupra laudata
inſectetur; hac enim ratione Imitatio inſtitui præcipue debet: ac ſane juvenis,
qui hac via ductus fuerit, ad ceteras quoque orationis virtutes exprimendas non
ineptus invenietur. Neque ſane in multorum præceptorum ſubtilitate illa res
conſiſtit; continua exercitatio, quæ periti doctoris auſpiciis inſtituitur, omnia effi-
ciet. Non nego quidem, neque negaverit forte ipſe Manutius, plura eſſe in imi-
tatione attendenda, verum non omnia ſimul diſci poſſunt, ſed per gradus eundum.
Primum certa ſignare veſtigia diſcimus; hinc quomodo decore eamus; poſtea
quomodo ſaltemus. Si quis ad Manutii ſenſum variare primum ſententias didicit,
cetera accreſcente judicio & continuata lectione ultro ſequentur. * Inter vete- 28
res Hermogenes hunc modum præſcripſit, ut 1. per χωρισμὸν ſive ſeparationem,
2. per πρόσληψιν ſeu aſſumptionem procedamus. Per χωρισμὸν periodum in ali-
quot ſententias dividemus, has ſententias deinde per πρόσληψιν augebimus. Una-
quæque ſententia conſtat ſubjecto & prædicato: ſubjectum eſt vel totum vel pars,
vel genus, vel ſpecies; ex aſſumptione ergo generis augebimus ſpeciem, totius
partem, & vice verſa. Prædicatum vel actionem vel paſſionem notat. Actio ha-
bet cauſas vel efficientes, vel inſtrumentales, vel adjuncta, vel effecta. Paſſio iti-
dem ſuos modos & circumſtantias. Amplificari ergo tota Oratio varie poteſt ex
aſſumptione generis ad ſpeciem, totius ad partem, finiti ad infinitum, confuſi ad
diſtinctum, antecedentis ad conſequens, e propoſitionum conditionalium, compa-
ratarum, crypticarum, in plures ſimplices reſolutione &c. de quibus ſingulis ple-
nius *lib. V.* dicetur. Horum exempla non pauca *Cap. ſequenti* adducuntur plane eo

modo

Digitized by Google

modo inſtituta, ut volebat Manutius, & Quintilianus *lib.16. cap.5.* ut item Hermoge-
29 nes, & ex Hermogene Sturmius præſcripſit. * Quoniam etiam ſententiarum variæ figurationes ſunt & σχηματισμοὶ, ideo ſententiam Ciceronianam per illas figuras, quales Emanuel Theſaurus, ordinem rerum ſecutus, in Opere ſuo *de ingenioſa elocutione cap.5. pag.190.* deſignavit, expreſſam dedimus: quem ordinem nunc ſequi maluimus, etiamſi nec ille usque adeo placeat, neque a quoquam hactenus recte ſint e mentis apprehenſione & motibus, unde deduci debent, deductæ. Adjicimus & enthymematicæ dilatationis exemplum, quæ a prioribus parum differt, niſi quod Rhetorum artificia preſſius ſequatur. Plures alias Exercitationis ſpecies *Schefferus in Gymnaſio Styli* enumeravit, quas vel ad Rhetoricam tractationem remittimus, vel hic etiam prætereundas duximus, utpote quæ ex hoc fonte deriventur. De Commentatione, neceſſaria quoque exercitatione, jam ſupra diximus.*

CAP. XIV.

EXEMPLA IMITATIONUM.

§. 1. *Exempla imitationum apponuntur.* 2. *Et quidem dilatationis periodicæ Imum ex ep. Cic. II. lib.5. ad Fam. periodo prima.* 3. *quæ in propoſitiones reſolvitur,* 4. *& deducitur.* 5. *II. ex ep. 4. lib.6. ad Fam. per. ult.* 6. *quæ reſolvitur,* 7. *& deducitur.* 8. *III. ex epiſt. 21. lib.10. Fam. in fin.* 9. 10. *quæ reſolvitur & deducitur.* 10. 11. 12. 13. *ex epiſt. 29. lib. 10. init. quæ reſolvitur & deducitur.* 14. *V. formulæ ex ep. 17. lib.12. Fam.* 15. *quæ decies variatur.* 16. *VI. formulæ ex ep.8. lib.1, Fam.* 17. *per 77. figuras oratorias variatæ.* 18. *VII. ep. 17. lib.11.* 19. *quæ per periodos amplificatur.* 20. *VIII. dilatationis periodicæ ex ep.3. lib.10. Fam.* 21. 22. *IX. it. X. imitationis compendioſæ.* 23. *XI. dilatationis enthymematicæ, ex ep.3. lib.13. Fam.* 24. *cujus argumenta recenſentur,* 25. *& dilatatio ſubnectitur.* 26. *ſuadetur exercitium ligatam orationem in ſermonem ſolutum convertendi,* 27. *cujus exemplum XII. datur ex epiſt. 9. lib. 1. Horatii.*

1 Quoniam *ſuperiore capite §. 22.* EXEMPLA quædam IMITATIONUM nos daturos promiſimus, ideo illa hic apponere voluimus, quæ vel diſcipulis, vel etiam Magiſtris ſpeciminis loco eſſe poſſint, quo in illa palæſtra modo exerceri debeant. Ego certe, quoties privatis illa exercitia Scholis inſtitui, magnum ex iis fructum deprehendi.

2 Exemplum dilatationis periodicæ I. ex periodo 1. Ep. 2. lib. 5. Fam. Cic.

Grata tibi eſſe officia mea non miror: cognovi enim te gratiſſimum omnium: idque nunquam deſtiti prædicare, nec enim tu mihi gratiam modo habuiſti, verum

rum etiam cumulatiſſime retuliſti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me ſtudio erga te & eadem voluntate cognoſces. * Reſolvitur in has propoſitio- 3
nes. 1. Grata tibi fuerunt officia mea. 2. Id ego non miror. 3. Es enim homo gratus. 4. Quod multis rebus cognovi. 5. Illud ſemper prædicavi. 6. Non enim tantum gratiam habuiſti. 7. Sed & retuliſti. 8. Invenies me eundem erga te. 9. In officiis atque rebus omnibus.

Deductio. 1. *Tam effuſa in me tua eſt humanitas, longeque excelſior, quam in te* 4
mea, ut omnia, quæ a me proficiſcuntur officia, utut parva ſint & exigua, non modo verbis in majus extollas, ſed omni genere officiorum non exæquare tantum, ſed omni opera ſuperare contendas.

2. *Tu quidem illud ſolenne tuum ſervas, qui, quos induiſti a tenera ætate ab optimis Doctoribus mores, ita ſemper excoluiſti, ut nunquam ab illis deſciſceres: quominus mirum mihi viſum eſt nunc, cum plane non exſpectarem, & nulla mea in te tanti eſſent merita, tantum gratiarum reponi.*

3. *Tantum apud te grati animi fidelis memoria valet, ut vitam tibi ipſam acerbam putes, ipſi pietate, comitate, fide ſtudiisque omnibus erga amicos, notos, ignotos illuſtraveris.*

4. *Annales quoſdam virtutum rerumque tuarum texere mibi viderer, ſi, quæ tu dediſti grati animi documenta maxima, percenſere numerando velim: nam profecto infinitum hoc eſſet, neque exigua poſſet epiſtola comprehendi.*

5. *Nulla mihi dies abit, quin ob oculos illa mihi verſentur, in animis hæreant; idque beneficiorum tuorum memoria efficit, ut cum te in oculis etiam abſentem feram, illa mihi ſemper in ore ſint & ſermonibus, & erga omnes illa deprædicem & extollam.*

6. *Longe tu ſemper abſuiſti ab illorum moribus, qui cum opere ipſo ſtrigoſi ſunt & parci, verbis tamen copioſi gratias, quas reipſa non præſtant, lingua ſemper circumferunt, vel etiam muſſitant illas & ſilentio ſepultas conſervant.*

7. *Tantum vero abeſt, ut in amicorum officiis quicquam tibi exiſtimes diſſimulandum, ut potius non verbis tantum illa omnia mirifice omnes & augeas, ſed pro plumbeis & æneis beneficiis plusquam Diomedæa permutatione aurea reponas.*

8. *Quæ tua tam præclara & aurea beneficia ſi ferrea fronte exciperem, homo eſſem omnium ignariſſimus & ingratiſſimus. Ego vero illa non ſolum libere agnoſco & deprædico, ſed &, quoad ejus fieri poteſt, paria paribus reſpondebo.*

9. *Quare ne minimam quidem cauſam & occaſionem prætermittam, qua tibi inſerviam, omnemque vel officii umbram & ſpeciem, quæ mibi oſtenditur, arripiam: imo omnia, quæ in poteſtate mea ſunt, & me ipſum cum omnibus, quæ a me proficiſci poſſunt, officiis, ſtudiis, beneficiis tibi tradam.*

Exemplum II. ex periodo ultima Epiſtolæ 4. libri 6. Fam. 5

Verba ſic habent; ego, quæ te velle, quæque ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo: quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga

6 erga me imitabor, merita non aſſequar. * Periodus hæc in ſequentes propoſitiones reſolvi poteſt. 1. Ego omnia ſtudioſe diligenterque curabo. 2. Quæ te velle intellexero. 3. Quæ ad te & tuos pertinere arbitrabor. 4. Quod cum facio, parum tamen mihi feciſſe videor. 5. Nam benevolentiam tuam tantum imitor. 6. Merita non aſſequor.

7 Deductio 1. *Cum tot obſidearis negotiis, ut earum te pene moles opprimat, me autem ſtrenua nunc exerceat inertia, nihil tam grave arduumque mihi erit, quod tua cauſa non confecturus ſim, qui otia negotiaque mea tuis utilitatibus poſtpono.*

2. *Quicquid enim tu voles, legis mihi inſtar erit, qui omnes tuos nutus obſervo: quicquid me rogabis, imperatum mihi exiſtimabo: quicquid juſſeris, velut ex Apollinis tripode prolatum oraculum venerabor.*

3. *Nihil erit, quod ego in tuam gratiam non ſuſcepturus ſum: nullæ me revocabunt moleſtiæ,* - - neque fervidus æſtus Dimoveat ſtudio, neque hiems, ignis, mare, ferrum: Nil obſtet mihi, *dummodo tuis commodis inſerviam, & ex mea opera tu aliquem fructum perſentiſcas.*

4. *Quæ etſi omni conatu agam, etſi Herculeos tibi labores impendam, tanti tamen illi mihi non erunt, ut illis virtuti tuæ ſatisfactum exiſtimem.*

5. *Quoties enim tuum intueor exemplum (ejus autem ſpecies quotidie mihi ob oculos verſatur) toties in me omnem illam facultatem exſtinguit; ut, dum te in officiorum certamine ſuperior eſſe laboro, vix paribus aſſequi paſſibus præeuntem poſſim.*

6. *Quare te potius a tergo ſequar, tuisque veſtigiis inſiſtam, cui umbra hæc Amici circumducenda eſt: beneficiorum enim tuorum luce mea exigua officia ita abſorbentur, ut non niſi vel umbris vel obſcuris coloribus illuſtrari a me poſſint.*

8 Exemplum III. ex fine Epiſt. 21. lib. 10. ad Fam.

Verba Autoris ſunt: Meam dignitatem commendatam habeas rogo. Concupiſcere me nihil oportet: habeo te & amantiſſimum mei, & quod optavi, ſummæ autoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud me velis eſſe.
9 * Reſolvuntur hæc in has propoſitiones: 1. Meam dignitatem tibi commendatam habeas, rogo. 2. Nihil ego nimium deſidero. 3. Tu es mei amantiſſimus. 4. Tu es ſummæ autoritatis. 5. Quod ego ſemper optavi. 6. Quantum mihi inſervire poſſis & quando. 7. Hoc tuæ prudentiæ committo.

10 Deductio I. (1.) *Ea inter nos ſemper viguit, quæ ab ineuntibus annis excrevit amicitia, ut ſubruſtici pudoris ſit, ſi in te rogando cunctari velim. Meam enim dignitatem cum tibi commendatum ivero, tu timidiuſculum me & in amicitia nimium verecundum reprehendere jure poſſis.*

(2) *Id tamen nunc facio; & quoniam mos ita rogandi eſt, te rogo, ut, quæ ad honorem ac fortunam meam tuendam pertinent, tibi curæ cordique eſſe patiaris.*

II. (1) *Non ego ex illis ſum, qui & multa & vehementer deſiderant, ut facere pueri*

Digitized by Google

pueri & mulierculæ ſolent, qui rerum obtinendarum cupiditate ita flagrant, ut nullum ſibi modum finemque ſtatuant.

(2) *Ego vero ita cupio, ut non inſaniam; neque quicquam ambitioſius facere conſuevi, ut voti mei compos fiam; nihil a te, quam quod communia amicitiæ jura poſtulant, requiro.*

III. (1) *Jam dudum illam tibi legem ipſi dixiſti, ut in amore non ſolum amicis reſpondeas, ſed etiam deſideria illorum antevertas.*

(2) *Etſi enim multi ſunt, quibus ego utor familiariter; etſi non deſunt, qui officia mihi ſua & ſtudia non ſine pompa & apparatu obtrudunt; nemo tamen unus eſt, qui te affectu vincat, adeo omnibus tu palmam præripis, ut de principatu certamen quoddam iniiſſe videaris.*

IV. (1) *Nec tantum inane amicitiæ nomen mihi oſtendis, ſed magnum illi autoritas tua robur circumponit; quacum illa munita eſt, omnia mea cauſa perrumpit obſtacula, ut nihil in fortunis negotiisque meis curandis impervium & inexpugnabile eſſe videatur.*

(2) *Pendet ab ore & conſiliis tuis Senatus, omnes te venerantur & ſuſpiciunt; officiis te ſibi conciliant, ut in omnium, ſuperiorum, mediorum, inferiorum animis regnum aliquod tibi exſtruxeris.*

V. (1) *Quam in poſſeſſionem cum te ipſum jam dudum virtute, prudentia, affabilitate miſeris, ita evenit, & eveniſſe gaudeo, ut ſemper animo meo præcepi.*

(2) *Quæ ut diuturna tibi ſint propriaque bona, eo nunc magis omnibus votis exopto, quo majores ex illis amicitiæ fructus perſentiſco.*

VI. (1) *Itaque tui arbitrii res erit (tibi enim me totum & trado & debeo) quid velis poſſisve in me meisque fortunis augendis, quam ego ut voluntate & propenſione mihi addictum, ita facultate ſua omnia exhauſturum confido.*

(2) *Nulla in re tibi moleſtus ero, neque tempora modosque præfigam; quod importuni facere flagitatores ſolent; a quorum ego moribus plane abhorreo.*

VII. (1) *Ego modeſtia tibi mea probari malo, quam obtundendo injucundus videri; ut gratiam favoremque tuum, ne in faſtidium degeneret, integrum conſervem.*

(2) *Meum eſt providere, ne imprudentia mea prudentiam tuam, quam in rebus meis ſemper oſtendiſti, intervertam, plus enim tu mihi ſapis atque proſpicis, quam ego ipſe intelligo aut a me poterat exſpectari.*

Exemplum IV. ex initio Epiſt. 29. lib. 10. ad Fam. 11

De meo ſtudio erga ſalutem & incolumitatem tuam, credo te cognoſcere ex literis tuorum, quibus me cumulatiſſime ſatisfeciſſe certo ſcio: nec his concedo, quanquam ſunt ſingulari in te benevolentia, ut te ſalvum malint, quam ego. * Reſolvitur in has propoſitiones. 1. Vehementer faveo ſaluti incolumitatique 12 tuæ. 2. Id cognoſces ex literis amicorum. 3. Illi contenti erunt meis erga te officiis.

ciis. 4. Illi quidem vehementer tibi favent. 5. Sed ego operam dabo, ut illos ſtudiis meis vincam.

13 Deductio 1. *Adeo mihi ſalus tua ſemper cordi fuit, ut in rebus atque negotiis tuis curandis hanc mihi legem dixerim, ne qua in re vel ſegnis vel minus officioſus viderer.*

2. *Quæ cum mea quotidiana ſtudia fuerint, ſemper enim tu in animo hæſiſti, ſemper tua mihi imago ob oculos verſari viſa eſt, non defuiſſe exiſtimo quotidianos obſervatores, amicos tuos, qui hæc ad te accurate perſcriberent.*

3. *Ideoque vel illorum teſtimonio vincam, qui de officiis meis teſtari poſſunt; atque, ut puto, etiam volent; nam & illorum utilitatibus non modo non defui, ſed & omnino eorum cauſa, quæ potui, feci; tam officiis operoſus, quam opere officioſus.*

4. *Certum eſt, te illos habere tibi amicos, quos meritis reddidiſti tibi obnoxios, quis enim tam vecordis eſſet animi, quis adeo bonæ mentis bonique ſenſus expers, ut beneficia ſibi præſtita non agnoſcat, ea apud alios commemoret, atque ſuis compenſare allaboret.*

5. (1) *Verum ſint illi amici tui; prædicent illi te, atque in cælum efferant: officiis te proſequantur, colant, obſervent; ut illi te unum ſibi vindicent, non patiar, nam deſcendam cum illis in pulchrum de principatu inter amicos tuos certamen; qui (quæ Dei Termini formula fuit) nemini concedo.* (2) *Non ego quidem fidem illorum in dubium voco: quam enim verbis promittunt, credere nolle ſumma eſſet diffidentia. Ego tamen re ipſa præſtabo verborum parcum quidem, ſed opere effuſum, ut majores meos in ſalute tua curanda conatus, quam illorum, deprehendas.*

14 Exemplum V.

Formula Ciceronis hæc eſt ex epiſt. 17. lib. 12. F. Grata vehementer eſt memoria noſtri tua, quam literis ſignificaſti; quam ut conſerves, non quod de tua conſtantia dubitem, ſed quia mos eſt ita rogandi, rogo.

15 *Variatio* 1. Nihil eſt noſtri memoria jucundius, quam literæ tuæ nuper mihi declararunt; illam ut propriam perpetuamque eſſe velis, penitus te rogo, non quod de voluntate conſtantiaque tua dubitandum mihi eſſe exiſtimem, ſed quia ſolenne illud noſtrum in Epiſtolis ſervandum eſt.

Variatio 2. Invaluit illa increbuitque ſcribendi conſuetudo, ut amicis noſtri memoriam ubique cantemus: hunc itaque morem potius ſecutus, a te contendo, ut, qui fuiſti, noſter eſſe velis; non ut fidem tuam ac amorem, quem literis tuis mihi repræſentatum eſſe gaudeo, inexploratum aut incognitum mihi credam.

Variatio 3. Multum te ob literas tuas amo, quibus te nominis mei cupidiſſimum ſtudioſiſſimumque cognovi: hunc ut animum mihi ſerves, a te majorem in modum peto; non quod te tam volaticum mobilemque in affectibus eſſe exiſtimem, ſed quoniam ille mos eſt, ut mutuis verborum lenociniis, qui literas ſcribunt, ſe invitent.

Variatio

Digitized by Google

Variatio 4. Eo libentius tuas complexus ſum literas, quo illæ in memoria noſtri pleniores uberioresque fuere. Huic amori tuo ut conſtantiam adderes, rogarem, ſi ullam in te inconſtantiam diſſimilitudinemque rerum & conſiliorum unquam deprehenderem. Hanc cum de te vel cogitaſſe piaculum foret, quo verborum tamen pompæ ſatisfiat, ut me porro ames, rogatum volo.

Variatio 5. Magna affectus tui vis ex epiſtola tua elucet; multa illic eſt noſtri memoria, ut nihil fieri potuerit honoratius, nihil mihi acciderit jucundius. Non levi fortaſſis te affecerim injuria, ſi rogarim, ut in iſto amore perſeveres: levitatem enim in te amantiſſimo mei viro accuſari viderer. Rogo te tamen, atque ideo rogo, ne quicquam ab amore conſueto alienum admiſiſſe videar.

Variatio 6. Mirificam e literis tuis accepi voluptatem, quod in memoria tua penitus nomen noſtrum inſediſſe intelligam. Nihil igitur tota cogitatione mea vehementiusque optaverim, quam ut, qualem te hactenus oſtendiſti, ſemper nobis præſtes, & amori noſtro inſeneſcas. Quo etſi te arguere, ut vagum inſtabilemque videar, tu tamen benignius amicorum vota interpretaberis, qui in iſto literarum commercio ambitioſius in officiis ſe provocare conſueverunt.

Variatio 7. O nos felices, qui literis tuis non ſolum honorati, ſed ſtudiis officiisque tuis ornati ſumus! quod ſi ad hunc officiorum cumulum perennitas acceſſerit, omnia a te habebo: ſed parum circumſpecte habiturum me dico, qui jamdudum in pleniſſimam animi tui poſſeſſionem miſſus, nunquam, niſi temeritatis te accuſem, inde ejici poſſim. Dabis tamen veniam, ſi ex more literarum iterumque te, ut in amore perſeveres, rogaverim. Paulo enim meticuloſior & λογοδαίδαλος amor eſſe ſolet.

Variatio 8. Si quid rerum mearum gratum mihi unquam fuit, ut ἔπαινος ἥδυστον ἄκυσμα eſſe ſolet, nihil ſane magis me movit, quam honorifica iſta noſtri memoria, quæ in literis tuis paginam utramque facit. Quid mihi optabilius, quid ſuavius, quam ut firmiſſimam hanc habeam tuam benevolentiam. Rogarem te, ut hanc mihi ſerves, niſi levitatis ſuſpicione tam præclaram opinionem tuam ferirem. Quoniam vero vulgo ita fieri ſolet, ut, qui officiis certant, etiam verborum prodigi eſſe ſoleant, te, ut favere mihi porro velis, non rogo ſolum, verum etiam obſecro.

Variatio 9. Vide, quanta in te ſit ſuavitas, qui non literas tantum humaniſſimas mihi dediſti, ſed tot laudibus præterea ignobile nomen noſtrum cumulas, ut mihi nunc ipſi placere incipiam, poſtquam apud te tam gratioſum me eſſe intelligo. Serva mihi hunc animum ſartum integrumque, vir maxime. Sed parum ego catus orator ad te venio, qui, cum ita rogo, læſæ amicitiæ reus videri poteram, dum ſuſpicioni levitatis aut inconſtantiæ locum apud me reliquum eſſe oſtendo. Eris tu, vel non rogatus, noſter. Neque tamen has preces noſtras, ſi te rogavero, in ſiniſtram partem rapies: facio enim, quod ii, qui amicitias ambiunt, facere ſolent, ut precibus verbisque obtundant, ſtudiisque omnibus amorem eblandiantur.

Variatio 10. Non mediocrem animo voluptatem cepi, cum tuas legi, tot amicitiæ tuæ cumulatus documentis. Quam his favoris tui tropæis triumpho? Rogarem te

Digitized by Google

te denuo, ne hunc favorem noſtri ulla obliterari oblivione ſinas, neque te aliorum inſuſurrationes mihi auferant, ſi propenſiſſimam voluntatem tuam ulla diffidentis ſpecie tentare fas videretur. Scio, me memorem monere & currenti calcar addere; nam vel ſuſpiciones meas tuis officiis vinces: oro tamen, ut amare nos pergas, potius ut officioſo meo pudori conſulam, quam ut fidem tuam ulla ſuſpicione aſpergam.

16 Exemplum VI. Variatio Formulæ per Figuras.

Formula Ciceronis hæc eſt ep. 8. lib. 1. ad Familiares: Tu velim tibi ita perſuadeas, nullam rem eſſe vel minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior ſit, quam meæ res omnes.

1. *Eſt Cognitio.* Quod rerum tuarum major mihi cura ſit, quam mearum, id tibi puto certis ſpeciminibus eſſe cognitiſſimum. Dubitare certe te nunquam ſinam.

2. *Ignoratio.* Quanti tibi mea fides ſit, ignoro equidem. Eam mihi eſſe ſcias velim, ut vehementius de ſalute tua laborem, quam mea.

3. *Oſtenſio.* En dextram cum hoc calamo! en fidem cum hoc animo, qui non tam ſuus, quam tuus! & quem nullæ tangunt curæ, niſi tuæ.

4. *Narratio.* Quid alii de fide ſua tibi narrent aut jactent, parum tu ad animum revoca. Id ſcio, ſurdis ſæpe narrari fabulas, cum amicorum fidem imploramus. At hæc ego tibi narro, non fabulas, ſed amici oracula: nihil mihi amicitia tua eſſe jucundius, qui fortunas tuas inter meas reputo: ſalute tua meam contineri exiſtimo, cujus ego majorem, quam meæ ipſius, rationem ſum habiturus.

5. *Didaſcalia.* Qui nihil neſcis, id unum a me docebere, vel reclamantibus Philoſophorum Scholis, ne numero quidem differre amicos, ac nos præcipue; cum te in mei velut poſſeſſionem dudum vocaverim. Quicquid tu volueris, id ita volo, ut nec mea voluiſſe cupidius; quicquid juſſeris, ita exequar, ut nec mea exequi promptius poſſim.

6. *Affirmatio.* Crede mihi, nihil eſt, quod tua cauſa non velim. Vel me ipſum, ſi juſſeris, odero, ut amem tua.

7. *Negatio.* Nunquam fiet, ut a meo animo tuus vel latum unguem dimoveatur. Pereant, qui inter nos divortium volunt. An unquam per me deſertæ jacuerunt res tuæ? nunquam. Citius mihi oculos, os, manus negaverim, quam ut illos ad nutus tuos cæcutire, hoc ad juſſa tua obmuteſcere, has tibi compreſſas atque deſides eſſe patiar, qui tuo ſpiritu magis vivo, quam meo; tuis oculis magis mihi proſpicio, quam meis; tuo ab ore pendeo; tuis manibus fulcior atque ſuſtentor.

8. *Ironia.* Qui ſuis utilitatibus ducuntur, ſuis in rebus gerendis, opibus corradendis, centimani Briarei in aliorum auxiliis vix Scævolæ, eos amicos appelles, iis committas, ſi quid recte curatum velis. Sint procul a nobis iſtæ virtutum & amicitiæ peſtes! a me nihil eorum metues. Patet tibi cum animo fides, hominis magis tibi, quam ſibi obnoxii, magis tuis rebus, quam ſuis rebus invigilantis.

9. *Re-*

Digitized by Google

9. *Reticentia.* De rebus tuis angeris? Me vide; in me recipio. Sapienti ſatis.

10. *Præteritio.* Non dicam jam, quanta in me tua ſemper fuerint merita: vivunt tamen illa, ob oculos verſantur, manibus palpantur, aures vellicant, animo inſident, ut mearum citius rerum, adeoque mei ipſius, quam tui tuarumque rerum, me capiat oblivio.

11. *Juſjurandum.* Ne vivam, niſi vivo tuus. Hos ego oculos tango, quibus te fero. Hanc ego dextram teſtor, fidei meæ pignus, nihil me omiſſurum diligentiæ, in rebus, quæ ad te pertinent, vel cum diſpendio mearum, recte curandis.

12. *Teſtatio.* Quid tui cauſa fecerim, tuæ magis deprædicant, quam teſtantur literæ. Quid porro facturus ſim, faxo, ut re potius ipſa, quam meo tibi teſtimonio conſtet. Ubi enim in rem præſentem venero, ita ad ea, quæ ſunt e re tua, animum advertam, ac ſi nullo in momento res meas ſim poſiturus.

13. *Animadverſio ſeu Epitaſis.* Accedam ad res tuas curandas. Nam meæ ſunt: meæ ſunt, quia tuæ. Tu amicum me habeas, ſed inertem, ſed ſuarum rerum ſatagentem, ſed amici rebus ſecurum? Adeone tua tibi vel diffidentia vel modeſtia imponit, ut fidei amici nihil committas, nullum humeris onus ejus imponas?

14. *Parentheſis.* Si me amas, (amas autem, quam qui maxime) non committes, ut ab alio (alii enim alia magis & ſua, quam tua curabunt) res tuæ curentur; qui non ut alias (nihil enim inter amicos alienum eſt) ſed ut meas, & plus quam meas, planeque ut tuas curabo.

15. *Correctio.* Tantum mihi non eſt a rebus meis otii, aliena ut curem; ſed curo tamen tua. Imo hæc non ſunt aliena, ſed mea. Sed ego illa curo, plus quam mea, quo tu plus oculis iſtis ac me ipſo mihi charior.

16. *Repetitio.* Quoties tuas mihi literas mittis, toties præconis cujusdam voces audire videor, qui mihi ſuum *hoc age*, inculcet. *Hoc* ſcilicet *age*, non quod tuum eſt, ſed amici tui negotium. Quod ideo magis tuum eſt, quia non eſt tuum, ſed amici negotium.

17. *Admiratio.* Papæ quam tu mirabilis homo! novum hoc mihi monſtrum eſt; nova in amico, in familiari, verecundia, tam intempeſtiva modeſtia. Non audes in me rejicere tua negotia, cui nihil magis eſt in votis, quam tua ut impleat vota, & in tuis ſua.

18. *Exclamatio.* O fortunatum illum felicemque diem, quo negotiorum tuorum me facis participem. Jam demum te vere amo, quia te me amare video, ut fidei meæ aliquod ſpecimen requiras, quam ita tibi totam cum animo ipſo addico, ut nec ipſe in aliquam ejus partem admitti velim.

19. *Exaggeratio.* Quis credat, tanti tibi nomen meum eſſe, ut negotio tuo arduo conficiendo homuncionem hunc præficere non dedigneris. Ego vero tanti beneficii memor, omnem ei rei curam, operam, diligentiam, nervos, vires, vitam ſpiritumque ipſum impendam.

Digitized by Google

20. *Extenuatio.* Res tuas bene ut curem, rogas. Quam hoc rogare ridiculum eſt. Hominem tui amantiſſimum ſtudioſiſſimumque, qui qua polles autoritate, imperare potes, quo flagras amore, debes. Jube, impera, tuus ſum, mancupii tibi jure acquiſitus; quanquam & tuæ mihi preces, quemadmodum magnatum, ſunt imperia. Nunc cum me rogas, currentem incitas; qui, tui ut maximam habeo reverentiam, ita majorem rerum tuarum curam gero, quam mearum.

21. *Memoratio.* Memorem mones, amice. Et nunc hærent mihi in animo tua juſſa, ac, dum ipſe mei memor ero, hærebunt. Citius enim mei ipſius, quam tui tuarumve rerum, quas diligentiſſime curabo, mihi oblivio obrepet.

22. *Præſagitio.* Quæ mihi in mandatis dediſti, ea, qua debeo, fide exſequor: & jam neſcio, quid mihi animus præſagit boni, ut quamprimum ad vota tua, imo ſupra illa, expediantur. In me, quod accredas mihi velim, mora non erit ulla: id enim prædico tibi, habiturum te quidem aliquos, qui res tuas ea, qua ſuas, diligentia, neminem, qui majori quam ſuis impendit, curaturus ſit.

23. *Dubitatio.* Tene audiam potius, an me, dubito. Tu rebus tuis recte curandis me præficere vel non vis, vel non audes. Ego vero volo, & ſi me audis, tibi, ut mihi, quæ vis, imperes, impero. Res enim tuas diligentius, quam meas, curabo. Amici non ſumus, ſi tu, an imperes ego, an faciam, dubitemus. Neque tu fidem meam in dubium, ſcio, vocabis, nec tuam ego fiduciam.

24. *Inquiſitio.* Nunc ego quæro abs te, quare alii potius, quam mihi res tuas curandas commiſeris: quando me vel infidum vel negligentem in rebus tuis inveneris, qui plerumque a meis, quam a tuis, ſum omiſſior. Juſtas certe conquerendi adverſus te cauſas habeo. Actio conſtituetur. Tu mihi & reus & judex eris, niſi te ipſum condemnaveris, cave ne te condemnem. Centum enim epiſtolarum numerum ſolves, antequam te abſolvam.

25. *Interrogatio.* Ain vero? Non te mihi gravem fore tuis negotiis? An hæc amico, an te, an me dignæ voces ſunt? qua tu mihi fronte id occinis? quo animo? an mea tibi fides ſuſpecta? an tua ego unquam ſegnius curavi? an meæ ſunt tot occupationes, ut tuis excludar? fuitne ſemper major apud me in tuis, quam in meis rebus, ſollicitudo? quis obſequio, officiis, induſtria promtior? reſponde, ſi vir es; defende te, ſi amicus.

26. *Reſponſio.* Viſne ut in me negotii hujus moles recumbat? En Atlantem, qui ferat animo intrepido, nec latere infirmo. Vis hominem induſtrium, diligentem? En tibi, qui tua omnia ita geret, gubernabit, ut nihil a te ipſo amplius expectes.

27. *Interpretatio.* Amicus tuus ſum, id eſt, res tua. Utere illa, prout libet: verbo innue, occultos interpretabor ſenſus. Optimus amicus amici interpres eſt, i. e. omnia quæ vult, ille volet alter. Manus alter alteri commodabit; ora, animos, res amici curabit, plus quam ſuas.

28. *Occupatio.* Ergone nullum fuit e tot negotiis, quæ inter amicos quaſi dividis, cui me admoveres. Jam ſcio, iterum veterem mihi cantilenam occines: Tot nego-

Digitized by Google

negotiis circumſideris, ac pene opprimeris, ac nova quæris. Nolo tua facilitate abuti, nolo publicis detrahi, quæ meis impendis, tempora. Tu vero aufer mihi iſtas excuſatiunculas. Non ita aulæ ſervio, ut inſervire amicis vel nolim, vel non poſſim. Totas citius dies, omnes, quæ ſuperſunt, horas, omnia momenta aulæ & mihi eripiam, ut tibi tuisque rebus impendam. Aulam denique res ſuas ſibi habere malim, quam, ut a tuarum mihi rerum cura ſit diſcedendum.

29. *Fictio.* Quod rerum tuarum curam mihi imponis, gaudeo: committe huic homini omnia. Finge ex tuo ingenio promtum, alacrem, officioſum. Argum me finge, qui centenis oculis invigilet. Briareum finge, qui centum manus ad opus tuum adferat: non fallam ſpes tuas & vota, mea etiam vota meumque genium fraudaturus, ut tua impleam deſideria, tuæ me accommodem voluntati. Finge denique novam aliquam mei in Te μεταμόρφωσιν: ſic idem tecum & plus, quam tu ipſe, & cupiam & exequar.

30. *Imaginatio.* Jam videor mihi te videre moroſum, meditabundum, circumſpicientem omnes angulos, circumcurſitantem omnes plateas, prenſantem amicos, quos in negotio tuo expediendo conſulas. Ad me non reſpicis. Quin dic, quid velis. Illud mihi Pythagoreum: αὐτὸς ἔφα, tibi erit αὐτὸς ἐποίησε. Ni enim ego, quicquid tu dixeris, ita effectum dederim, ut ipſe non poſſis accuratius, omnem apud te fidem decoxero.

31. *Expreſſio.* Ego tuas res non curem? plus quam meas. Si Jovis quadrigas inſcenderis; aut Diogenis accenderis lucernam, parem in alio fidem fruſtra quæras. Manibus pedibusque ſaxum hoc tuum volvo. Si mihi centum linguæ eſſent, centies hæc tibi inculcarem; nihil eſſe, quod non tui cauſa cupiam. Si centimanus eſſem Briareus, vel centies effecta darem, quæ ſemel tu facta cupis.

32. *Proſopopœia.* Si charta hæc conſiliorum meorum particeps loqui tecum poſſet, quæ vellem, candorem tibi noſtrum vel ipſo colore ſuo confeſſa deſideria noſtra panderet, quibus in obſequia tua rapimur. Si ipſa fides hæc ſcriberet, me, puto, rebus tuis unice commendaret.

33. *Apoſtrophe.* Agite ergo. Ite literæ noſtræ ad virum noſtri amantiſſimum. Ite atque hæc ei in aurem: heus tu, ſi quid curatum velis, huic homini curandum da.

34. *Ratiocinatio.* Nulla mei tibi cura eſt. Quid ita? rogas? quia nullam mihi vis eſſe tui tuarumque rerum curam. Ego vero rogo te non ſolum: ſed & pro jure meo contendo, ut in earum partem me admittas. Debes enim, quia amicus: velle debes, quia fidei meæ certus. Ejus, puto, non pauca habes ſpecimina. Quid enim? Annon ſemper ita curavi res tuas, ut nec tu ipſe diligentius?

35. *Concluſio.* Amicus meus es. Ergo fac, ut te videam, non nomine, ſed opere ipſo talem. Feci, inquies, juvi, quibus potui, re, opera, conſilio. Sed tuo bono, mutuus amicorum amor eſt. Ergo & reciproca ſunt officia. Niſi enim reſpon-

ſpondere officiis me velis (cupio certe, quam qui maxime) cum omnia mei cauſa agis, nihil agis, ac ipſo beneficio es ingratus.

36. *Epiphonema.* Cum in omnibus & conſilia & operam tuam requiro, ita omnia agis mea, ut nec ipſe diligentiam meam requiram. Ego vero cum tui cauſa omnia agere velim, ne minima quidem in re noſtrum deſideras officium. Iſta quidem vis, aut, ut mollius dicam, fraus eſt. Heu quam eſt miſerum, ita vivere, ut, ſi vel maxime nolis, vivas tamen ingratus! quam eſt hoc in amicitia ambitioſum! addo, quam callidum! ut ſolus bene mereri videaris, amici excludere officia.

37. *Compendium.* Nihil eſt, quod tibi tuarumque rerum commodo impendere nolim: nihil adeo mihi dulce eſt & ſuave, quorum ego jacturam non facere malim, quam ut tuæ amicitiæ per negligentiam meam vim inferam. Plenum tibi in operas, res, conſilia, fortunas, ſalutem, vitam denique meam, jus transſcribo, atque ut paucis multa dicam, tibi toti me totum.

38. *Perplexitas.* Quid agam? hinc animum timor diſtrahit: hinc amor: illinc mea etiam commoda. Hujus ego Jovis in me fulmina temere concitare nolim. Te ut iratum mihi habeam! ſancta amicitiæ lex prohibet. Commoda mea ut negligam! amici, uxor, liberi intercedunt. Quid velim ego nolimve, neſcio. At certe tui cauſa vel cum ſalutis meæ diſpendio velle omnia debeo.

39. *Approbatio.* Hem iſtud eſt amicum eſſe! O factum bene! Beaſti me tuis literis, quibus rerum tuarum curam mihi imponis. Jam te amicum eſſe ſentio, tuque me eum eſſe, faxo ſentias, cui ſtatutum eſt omnia ferre atque pati, quam ut in te aut in fortunas tuas iniquius aliquid conſtituatur.

40. *Imperium.* Hoc tibi edico, ſeveritate plus quam prætoria, ne cuiquam alii, quam mihi res tuas commendes. Eam tibi legem jus amicitiæ ponit, ſanctum, inviolabile; ut parendi mihi neceſſitatem impoſuit, plus in rebus tuis, meis laboraturo.

41. *Admonitio.* Quidvis impera. Dictum factum. Viſne, curem res tuas? meæ erunt.

Unum illud repetens, iterumque iterumque monebo,

ne mihi magis, quam tibi ipſi diffidas.

42. *Obſequium.* Non ero, ut ille in fabula ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis. Quæ enim apud Maronem ventorum Deus, mihi tibi liceat, non fumos vel ventos vendenti.

Tuus eſt, o Amice, quid optes,
Explorare labor, mihi juſſa capeſſere fas eſt.

43. *Blanditiæ.* Nunc amo te, anime mi, ocelle jucundiſſime, cum in negotiorum tuorum conſortium me admittis, qui tuis immori malim, quam meis immorari.

44. *Salutatio.* Salvete mihi vel centies, quæ ſalvum mihi nunciaſtis amicum noſtrique memorem: ut vos exoſculor! ut lego lubens! nihil enim iſta memoria

Digitized by Google

moria mihi accidit ſuavius: præſertim, cum ea obſequiis officiisque mutuis fovetur. Quæcunque etiam juſſa feraris, ferte, mea ſemper reportaturæ obſequia.

45. *Apprecatio.* Dii te ament, amicorum optime, pro amore in me tuo. Jam enim (quod bonum fauſtumque tibi mihique ſit) totum expedivi negotium: tam bene processiſſe primum hujus amicitiæ ſpecimen, tui cauſa gaudeo, mei cauſa triumpho, qui omnia moliturus ſum, ne pœnitere te amicitiæ meæ poſſit.

46. *Veneratio.* Graviſſimum eſt, quod fidei meæ commiſiſti, negotium, ac periculoſæ plenum opus aleæ: videbo tamen, ut illis difficultatibus te eripiam, nulla etiam ſupplicia formidaturus. Deum veneror, ne tam præclaram bene de te merendi occaſionem mihi e manibus elabi ſinam.

47. *Abominatio.* O factum male! Annon pluris tibi ſum quam homo ille mercenarius, cujus tu fidei res tam arduas commiſiſti? Aufer lucellum illi, & abierit fides, quæ non excedit loculorum amplitudinem. Certiora a me, quam ab illo homine, rei tuæ præſidia expectare potuiſſes, debuiſſes. Ut tuas enim erigerem res, vel meas paterer deſertas.

48. *Objurgatio.* Verberavi te hactenus cogitationis tacito duntaxat convitio, nunc te palam objurgo, Euclionem temporum, prædonem literarium, helluonem librorum, amicitiæ deſertorem, cauſæ tuæ proditorem: qui in tam arduo tuo negotio non tantum tibi otii ſumis, ut amico res tuas commendes, qui certe diligentius quam ſuas, aut tu ipſe tuas, geſturus eſſet. Dicam ego hanc tuam vel ſocordiam, vel ſuperbiam, vel aſtutiam? nam certe vel ſalutis tuæ curam abjeciſti, vel me huic rei ineptum exiſtimas, vel denique hoc tam pertinaci ſilentio artes quaſdam, quibus diſſui amicitia ſolet, alere mihi videris. Vel mores tuos muta, vel amici nomen abjice.

49. *Irriſio.* Vis ſcire, quid agam? albis, quod ajunt, dentibus te rideo, qui dignum abſtuliſti diffidentiæ tuæ præmium: cum amicum haberes, cui ſecure crederes omnia, quæſiviſti alios, quorum vel malitia, vel negligentia res in ſummum diſcrimen tuæ deductæ. Nunc, cum nemini obtrudi poſſunt, ad me itur.

Diſce fidem noſtram, monite, & non temnere Amicos.

I nunc, & impone illis negotia, qui tam pulchre tibi imponunt.

50. *Execrātio.* Male ſit morbo illi, qui me hactenus rebus & meis & tuis ſubtraxit. Nunc poſtquam ille a me receſſit, ad me redeo, & ad te, & ad tua negotia, quantus ſum, omni fide, officio, ſervitio, tuus.

51. *Optatio.* En erit unquam

Ille dies, mihi cum liceat tua noſcere juſſa!

Totos ego menſes compreſſis manibus ſedeo, totos ego annos expecto, nec quicquam in literis tuis comparet, in quo fidem periclitari velis, quam tibi propriam perpetuamque ſpondet amicus.

52. *Vocatio.* Ubi jam ſunt illi Aretalogi, philoſopha ſua ſententia, ignava opera? jam veniant, & viros ſe præſtent, verbis adeo ſplendidi. Nunc illi delite-

Digitized by Google

ſcunt, nec quisquam eorum domi eſt. Tu, ſi ſapis, veteribus amicis, quorum tibi ſpectata fides eſt, utere. Inter eos me habes ſemper tuum, & ὄργανον ἔμψυχον. In tua ſum poteſtate, & quæ de tuis in mea eſſe vis, in tua eſſe non deſinent.

53. *Votum.* Si quid habes, in quo amici fidem requiris; en! tuus ſum; ad aram enim fidei me tibi nunc ſiſto. Tibi victimam me voveo: tibi me totum omniaque mea conſecro.

54. *Obſecratio.* Non deſinam te fatigare precibus, ut mea tandem utaris amicitia, niſi ipſe habeas inutilem: qua ne me afficias injuria, tibi ſupplico. Quanquam vulgus, ut vetus habet verbum, amicitias utilitate probet; vinculo tamen aliquo amicitiæ illæ contineri debent, ne collabaſcant.

55. *Commendatio.* Qui multos commendare tibi ſoleo, nova apud te commendatione ipſe egere mihi videor. Adeo enim oblitus mei es, ut operam noſtram nulla in re deſiderare videaris; cum nullis libentius quam tuis rebus curam intendam.

56. *Conceſſio.* Scribe modo: tuis ego deſideriis ſubſcribam. Nihil ita meæ poteſtatis erit, ut non ipſe velim tuæ. Omnibus, quibus potero, officiis tibi commodaturus.

57. *Gratiarum Actio.* Gratias tibi ago, quod magno me beaveris beneficio. Quod enim majus contingere amico beneficium poſſit, quam ad officia beneficiaque invitari? utinam eorum aliquam partem implere poſſem, quæ ad Te ornandum pertinent.

58. *Recuſatio.* Odi aulicos illos verborum apparatus, quibus adverſus amicum uteris. Annon noſti Græcum illud: ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nolo blanditias, juſſa volo; quæ, quo ſeveriora, eo mihi blandiora: quo tu me minus rogas, eo promptiora tibi mea erunt officia.

59. *Exultatio.* Cum mea diligentia effectum tibi viderem, quod tu efflagitabas cupidiſſime, exultare lætitia & triumphare gaudio cœpi. Et hunc ego a negotiis tuis fructum primus capio, primum hoc mihi quod ſit gaudium, tuum vero ſecundum. Quam effectui meo prærogativam non invidebis, ut, qui ſtudio ac efficiendi deſiderio me ipſum & induſtriam præveni, tua quoque gaudia prævenirem.

60. *Jactantia.* Nunc ego de rebus tuis bene a me geſtis gaudeo: hanc enim mihi gloriolam in hoc amicitiæ certamine vindico; nulli fide, diligentia conceſſurus. Tu modo cave, ne tua vel diffidentia vel ſocordia gloriæ huic noſtræ quicquam detrahatur; quam ita cuſtodire cupio, ut, ſi idem mecum velis, res tuæ jaceant nunquam.

61. *Gratulatio.* Jam licet acclamem tibi *feliciter* & mihi, de feliciter expedito negotio; nec potes tam tibi ipſi, aut alii tibi ita gratulari, ut ego mihi gratulor, atque in ſinu de hac felicitate tua, quæ & mea eſt, gaudeo. Nihil enim mihi gratius unquam accidet, quam ſi per meam operam grati aliquid tibi accidere poſſit.

62. *Plauſus.* Plaude, jam peracta tua eſt fabula. Ego Roſcius in hac ſcena perſonam tuam perbelle tractavi. Succeſſit e voto res. Quid vis amplius? tibi plaudo,

& mihi

Digitized by Google

& mihi plaudo
Ipſe domi, ſimulac numos contemplor in arca,

quos tibi induſtria mea extorſit. Plura tui cauſa, ſi velles, vellem.

63. *Ejulatio.* Heu mihi! Adeone me a bona fortuna derelictum, ut tui cauſa efficere nihil valeam, qui velim omnia. Non equidem omnia poſſumus omnes, in aulis præſertim, in quibus ab unius Jovis nutu pendent omnia. Sed & hic interdum Semideis & Diis Tutelaribus & Satyris aliquid licet.

64. *Exprobratio.* Satisne tibi cauſæ eſſe ingrato putas, quod omne inter nos amicitiæ commercium ſublatum velis. Nam certe amicitiam ſuſtuliſſe mihi videris, qui fomenta ejus tollis, ac iſta mutuorum officiorum ſolatia. Quænam hæc ſatietas eſt? Quod faſtidium te a nobis abalienavit? Omnes alii etiam, quos non ſatis noſti, a Te habent, quod agant; ego nihil, qui & animo tibi ſum conjunctiſſimus, & rerum tuarum gerendarum cupidiſſimus.

65. *Pœnitentia.* Jam pene promiſſorum meorum me pœnitet, cum tam ſegniter res tuæ mihi procedant; non mea quidem, ſed unius moratoris culpa. Hæc mihi pene quotidiana ſunt ſupplicia. Ipſa itaque neceſſitas mihi manum injecit. Ubi removero hæc obſtacula, ita res expeditas dabo, ut nec me pœnitere laboris, & hujus ipſius tædii poſſit, nec te meæ amicitiæ.

66. *Spes.* Bene te ſperare jubeo: in portu enim tua cauſa navigat, jamque ad optatum finem res omnes ſpectant. Jam gaudeo impletas Tibi eſſe a me ſpes tuas, quas de me conceperis. Atque ut ita ſemper ſperes, rogo. Ego illud operam dabo, ne ſpes tuas fides noſtra deſtituat.

67. *Deſperatio.* Quanta ſpe decidi; actum de amicitia noſtra eſt! animam agit, niſi tu ſuccurras. Ne quid enim diſſimulem, non mediocriter animi angor, quod ab alio quam a me, cujus tamen fidei olim credebas omnia, negotia tua velis curari. Ego vero ad inſaniam cupio. Tu vide, ne hoc mœrore & deſiderio contabeſcam. Jam iſtæ res meæ mihi ſordent, ipſe mihi diſpliceo, cum diſplicere tibi ſtudia mea video.

68. *Timor.* Metue, o bone, quem non metuis. Habemus interdum amicos, qui blandi ſunt oris, amari vero pectoris. Ego profecto non parum tibi tuæque cauſæ metuo, qui parum adeo tibi ipſi metuis. Mira alacritate omnia obſervo, omnia etiam tuta timens. Notæ enim mihi ſunt hominum inſidiæ. Atqui ita, ſpero, lento & ſuſpenſo gradu ipſam cauſæ arcem invadam.

69. *Verecundia.* Pudore confectus pene ſum, cum a rerum tuarum cura excluſum me eſſe ſentio, quem unum atque unicum amicum appellare toties conſueviſti; qui tuis rebus eam, ſemper adhibuit diligentiam, quam non adhiberet vel ſuis vel aliorum negotiis. Nunc itaque verecundia deterritus, pluribus te verbis non rogabo, ut quicquam mihi oneris imponas: metuo enim, ne ſi repulſam feram, ſecundo pudori animus ipſe ſuccumbat.

70. *Audacia.* Magnum in me facinus tui cauſa ſuſcepi: jacta jam eſt alea.

 Atque

Atque utinam videre poſſes, quo vultu, qua confidentia, quibus cervicibus, quo ſpiritu, negotia tua ſubeam. Nulli cedere paratus, nec ipſos equuleos formidaturus, ut rem tuam tibi conficiam, quæ meis omnibus meaque ſalute mihi eſt charior.

71. *Impudentia.* Jam ergo os ferreum & perfrictam tibi frontem opponam, qui nullis moveri precibus potes. Ingeram me negotiis tuis vel te invito. Velis, nolis, morem te mihi gerere oportet, homini, qui eadem, qua hæc a te audacia petit, (animos enim addit amicitia) effecta daturus eſt. Si me importunius hæc flagitare miraberis, cogita non erubeſcere amici literas.

72. *Excandeſcentia.* Totus in fermento ſum, neque cui ſuccenſeam ſcio. Non mihi: nihil enim eorum, quæ ad rerum tuarum curam ſpectant, e manibus dimitto. Indignor tamen, ac propemodum ringor, me nihil adeo promovere. An itaque cum fato meo expoſtulem? Sed & hoc ſtultum eſt, & homine prudenti indignum tibi videbitur. Ego potius impatienti deſiderio tempus illud, quo tua mihi vota implere liceat, expectabo.

73. *Minæ.* Quæ (malum!) iſta cunctatio? Hæc tua mihi verba aures circumſonant: væ illi, qui has mihi moras nectit, & cujus ego culpa iſtam apud te ſuſpicionem incurro: ſi non fecero ignavo huic homini mala aliquo pacto, me eſſe dicito ignaviſſimum. Habebis etiam in me vel Fabium aliquem, qui cunctando etiam res tuas ſit reſtituturus.

74. *Nemeſis.* Non ergo impune tibi abiit iſta nunc injuria. Jam par ego pari. Tu me a tuis excluſiſti negotiis, ego te a meis. Jam diſce impoſterum, ſuo pretio amici æſtimare fidem.

75. *Miſeratio.* Miſeret me tui, qui adeo cum difficultatibus rerum tuarum conflictaris, nec ex iis eluctari anguſtiis potes. Ergone amici tui ita tibi excidit memoria, ut in earum partem eum admittere nolis, qui ea fide tua curat, ut fidelius non poſſit ſua?

76. *Confeſſio.* Nullæ mihi magis curæ, quam res tuæ, ſunt. Ea enim me, fateor, ambitione teneri, ut inter amicos tuos, & qui plurimum tui cauſa cupiunt, principatum quendam affectem.

77. *Deprecatio.* Parce, precor, o Amice: ſatis pœnarum jam luimus. Citius enim aqua & igni mihi interdixeris, quam officiorum communioni, quæ ex amicitia oritur; ſine qua vel ipſa mihi vita acerba eſt.

Certum eſt in ſylvis inter ſpelæa ferarum
Malle pati,

quam iis carere utilitatibus, quas tua mihi parit amicitia, quæque in eo præcipue conſiſtunt, ſi tibi ulla ratione utilis eſſe obſequio ac opera mea poſſim. Qua in re omnem pono diligentiam.

18 Exemplum VII. exhibet Imitationem quandam Epiſtolæ 17. lib. 11.

1. *Cum tot tantisque beneficiis a Te cumulatus ſim, neque adhuc ad manus ſe dederit*

derit occaſio, qua dignam meritis tuis gratiam referrem, pudor me, neque, ut arbitror, reprehendendus, deterret, ne novis tibi moleſtisque literis aures obtundam.

2. *Quibus me beneficiis ornarit, quibus laudibus cohoneſtarit Agapetus, tibi non eſt incognitum: omnes certe ut virum bonum integrumque mirabili benevolentia proſequuntur.*

3. *Hic vacuam Senatoriam dignitatem ambit; quo in propoſito, ſi quis auram illi aliquam afflare poterit, id effecerit, ut in portu ſalus ejus navigatura ſit, ipſeque ſummum hoc beneficium interpretabitur.*

4. *Jam ante perpenſum & exploratum habeo, neminem fore ex ampliſſimo veſtro ordine, qui plus ad illum juvandum facultatis, ad ornandum autoritatis, ad negotium conficiendum voluntatis, allaturus ſit, quam Tu, qui in Senatu regnas, omniumque conſiliorum princeps es & architectus; atque præterea hominem ita complectoris, ut vel ſponte ceteris, qui valde petituriunt, prenſatoribus anteponas.*

5. *Ideoque de manu, ut ajunt, in manum tibi trado hominem, rogoque, ut eum, quibus potes modis, ornes ac tuearis: qua ex re magnam perpetuamque voluptatem me capturum, ſcias velim.*

6. *Præterea non mihi tantum id gratum, ſed & Reip. rationibus accommodatum eſſe non ignoras, neque tibi quicquam majori fructui gloriæque eſſe poterit, quam, ſi de una, quod ajunt, fidelia duos parietes dealbaveris: commodi publici ſervantiſſimus, & amicorum non incurioſus. Vale!*

Amplificatio prioris exempli. 19

Periodus I.

1. Tantis ego a Te beneficiis ornatus auctusque ſum, ut nulla mihi dies eorum memoriam exſtinguere poſſit, nullo quantocunque officio vel partem tuorum meritorum aſſequi me poſſe confidam.

2. Nam quanquam diu multumque in omnes occaſiones intentus, omnibus votis quæſiverim, qua in re parem, non dicam, gratiam tibi referrem, ſed gratum ſaltem animum & beneficii memorem oſtenderem; de ſpe tamen illa conatuque adhuc ſum depulſus.

3. Itaque tot meritis tuis obrutus, tot nominibus tibi obſtrictus, verecunde dubitanterque tibi ſcribo, cum grave ſit viro prudenti, novum nomen facere, qui in veteri pene conturbet.

4. Perfricabo tamen frontem, neque nunc humanitate tua abuti grave mihi erit, poſtquam ſemel verecundiæ fines ſum transgreſſus.

II.

1. Non, ut arbitror, animo tuo excidit, cui nihil mearum rerum ignorum eſt, & cujus in ſinu omnia deponere conſuevi: quibus me beneficiis ornarit Agapetus, quibus præſidiis, conſiliis, opibus, cum fortunæ iniquitate colluctanti ſubvenerit, quam fidenti animo partes ille meas ſemper ſuſceperit.

Digitized by Google

2. Accedit commune omnium hominum ſuffragium, qui ut integritate ſpectatum, civilis officii non ignarum, notæque & expertæ fidei hominem, in cœlum laudibus extollunt, omnibusque in exemplum proponunt.

III.

1. Senatoris locum fato affinis tui non ita pridem vacuum cum multi affectent, nemo unus, me quidem judice, eſt præter Agapetum, qui in locum demortui ſurrogari mereatur.

2. In ampliſſimum hunc ordinem ut cooptetur ille, cupiditate ardet incredibili; etſi nihil ambitioſius more prenſatorum facturus ſit, qui ſatis in virtute ſua præſidii ad Spartam illam ornandam ſe habere exiſtimet; niſi forte futuri ſint, qui modeſtiam ejus ſuam putarint occaſionem.

3. Quare amicis illi opus eſt, qui dextram porrigant, qui ſuis nervis rem agant, ſuis conſiliis viam muniant, ut totum ex ſententia ejus negotium conficiatur.

4. Quod niſi fiat, ne ille cum omni ſolertia ſua jaceat vereor, & nunc quidem illa ſine exitu deliberatio futura ſit.

5. Qua in re ſi juvare ipſum, ut ſane potes, volueris, omni obſervantia, omnibusque officiis te proſequetur, & ut parem referre gratiam poſſit, omni conatu enitetur.

IV.

1. Nam ſi per ordinem veſtrum oculos circumfero, ſingulorumque rationes, & conſilia perpendo, Tu ſolus eris, qui & me & illius cogitationes officiis vicerit, atque adeo omne deſiderium noſtrum exhauſerit.

2. Novi enim tuum ingenium, qui, quicquid facere ſtatuiſti, prolixe cumulateque facis, proque amicis omni contentione tibi dimicandum exiſtimas.

3. Multum præterea in Senatu nomen tuum eſt, qui omnia prudentia tua gubernas & moderaris, ut gravius futurum ſit verbum tuum ad illam rem unum, quam aliorum ſexcenta;

4. Nec metus nobis ullus erit, ne æmulorum auferant conſilia: amas enim hominem, atque ita amas, ut omnia, dummodo cupiditati illius ſatisfacias, ſis poſtpoſiturus.

V.

1. Quare, etſi in hoc negotio apud Te, virum prudentiſſimum, proficere poſſumus ſuadendo, gratia tamen nunc contendimus & rogando, ut Agapeti noſtri cauſam omnem ſuſcipias, & ad eam voluntatem, qua ipſi cupis, mea quoque commendatione tantus cumulus accedat, quantum me abs te amari mihi perſpectum exploratumque eſt.

2. Sic enim tibi perſuadeas velim, ſi ex noſtra ſententia rem confeceris, omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna ſunt, unum hoc optimum maximumque me exiſtimaturum.

VI.

VI.

1. Verum de me, ut tibi videbitur; tacita enim hæc relinquam; tametſi officium neceſſitudinis minime videtur repudiandum.

2. Neque enim in Reip. negotiis amicitiæ jura vel plane abjicienda vel diſſimulanda ſunt: neque omnino peccabimus, ſi utriusque rationes, cum a decoro & honeſtate non diſcedunt, cum doli utilitatisque noſtræ abeſt ſuſpicio, conjunctas habeamus.

3. Magni vero hoc ad Remp. intereſt, ſi ad graviſſima conſilia hoc præcipue tempore acceſſerit, & ampliſſimo ordini adjungatur homo non opibus tantum & amicitiis florens, ſed peritia & uſu rerum inſigni ad omnia inſtructus, ut qui in quascunque partes verſatus ſemper τετράγωνος ſibique ſimilis exiſtat.

4. Non diſſimulabo & illud, quam ob privatas rationes te in eo eſſe conſilio expediat, qui publicam utilitatem, cum oportuniſſima ſe tibi jam occaſio præbeat, in tuum commodum convertes.

5. Magnus quoque ad honorem gloriamque tuam cumulus accedet, quem omnes Reipublicæ bono invigilantem, de ſalute civium ſollicitiſſimum, in oculis ferent, & in cœlum laudibus extollent.

6. Quare e manibus tibi tam ſplendidam occaſionem labi non patieris: in quamcunque enim partem agitaveris negotium, omnes viri, amici boni, addo & Senatoris numeros implebis. Senatus in te fidem & honeſtatem, Agapetus noſter favorem, ego amorem, omnes in Te officium ſtudiumque prædicabimus.

Exemplum VIII. ex epiſt. 3. lib. 10. ad Famil.

1. Etſi rarus ad nos hoſpes venit Agapetus, ita tamen attemperate hodie venit, ut quaſi Deus e machina advolaſſe videretur. Magnæ mihi voluptati fuit, variis de rebus miſcuiſſe ſermones, qui ne momentum quidem horæ perire mihi paſſus ſum, quo non ab ore ejus pependerim. Erat enim vel eam ob cauſam jucundior hæc confabulatio, quod conſilia, animum, mores atque adeo vultum mihi tuum in ſuaviſſimis ſermonibus ſuis quodammodo repræſentaret: nam vel ex oculis ejus legere poteram, quæ literis committere non es auſus.

2. Mirifice ille mihi tuam in re bellica peritiam ſingularem prædicavit, quæ quotidie magis eniteſcit, & nunc majoribus quaſi theatris proponitur. Nihil dicam de juſtitia tua, qua provinciam tuam gubernas, ſagaciſſimus conſiliorum omnium moderator, in qua ille efferenda copioſus & frequens fuit. In rebus vero gerendis neminem te conſideratiorem, & ad omnia momenta circumſpectiſſimum, & præſenti animo eſſe affirmabat. Accedunt virtutibus tuis tam variis tot rerum experimentis ſpectatis mira conſuetudinis ſuavitas, facillimi mores, aditus molles, minime triſte ingenium, quo quaſi coagulo & vinculo familiaritates contrahuntur & retinentur. Quæ ut ille in cœlum extollebat laudibus, ita e converſatione frequenti mihi non ignota, adhæc commemorabat mihi inuſitatam tuam liberalitatem, qui non, ut quidam ſolent, inanibus te promiſſis amicos tuos tractare ſed reipſa juvare dicebat, tum demum, ubi omne ad rem auxilium emortuum eſt, vel ſola oratione beneficus. Libenter

Digitized by Google

benter amplector tales amicos, apud quos ſi nomen noſtrum in gratia ſit, in cœlo mihi verſari videor.

3. Quod vinculum, quæ res deeſt noſtræ conjunctioni? nam a pueris & a majoribus vetuſtus amor, conſuetudo, ſtudia paria, excreverunt, & quantum memoria præterita repetere poſſum, mutuis ſemper officiis parentes, filii, affines, cognati, certavimus. Te jam inde a puero delegi, quem amarem, quem in ſinu foverem, omnibusque deliciis provocarem, & coaluit cum ipſis annis noſtra familiaritas; ut ab ætate, ita a virtute quotidiana ſumens incrementa, cum ſtudio meo, tum judicio tuo confirmata.

4. Hinc eſt, quod mirabiliter tibi favemus, te tua virtute frui cupimus, dignitatis tuæ amplificatores. Cujus eo majorem rationem habere debemus, quo arctior mei tuique honoris eſt conjunctio, ut de ſalute mea ſollicitus mihi eſſe videar, cum in tua laboro.

5. Vide vero, quantum tibi decoris, quantum dignitatis adjunxeris, qui ſummis ornatus honoribus in illud aſcendiſti faſtigium, quo abjecti aliorum animi non pertingunt. Ipſa tibi virtus hanc gloriæ viam patefecit, illa facem prætulit, illa ſignum ſuſtulit, illa ſolida honoribus tuis fundamenta ſubjecit. Comitata vero res tuas eſt inuſitata quædam felicitas, & quædam commoditas, proſperitasque vitæ. Nam cum omnibus opibus circumflueres, facile moleſtias omnes avertiſti, contentiones malevolorum ſuperaſti, ut nullæ jam amplius tempeſtates tibi ſint metuendæ. Atque illa omnia conſecutus primo ætatis tuæ gradu, eaque adoleſcens ornamenta habuiſti, quæ viri demum magnis laboribus molitionibusque vel eblandiri ſolent, vel extorquere. Expugnaſti æmulorum machinationes, quas vel ingenii tui acie prævisſas ſummoviſti, vel animi tui conſtantia oppreſſiſti.

6. Nihil equidem cognitione complecti poſſum, quod tuæ dignitati accedere poſſit, niſi unum illud, quo per omnium annalium memoriam triumphare poteris, ac immortalem tibi lauream ſuſpendere. Vides miſera hæc & calamitoſa Reip. tempora, quibus jam aliquot procellis ſubmerſa pene fuit. Illi te totum impende, ruituram & propemodum jacentem erige, libertatem exſtinctam in vitam revoca, cives ſibi ipſis redde, conſiliis, ope, omnibus illis præſidiis, quæ vel prudentia tibi ſuggeſſit, vel fortuna commodavit. Nam ſi quis mihi rerum illarum ſenſus eſt, hanc ego palæſtram nulli, niſi tibi, deſignare poſſum, in qua ingenii robur exerceas. Hanc viam ut ineas, ipſa te Reip. luctuoſa facies invitare videtur: ipſe ſuadeo, hortor, impello, vel ſocius, vel miniſter conſiliorum tuorum futurus; ne ſit, quo mihi diffidas. Cujus tantum abeſt ut cauſam vel ſuſpicionem habeas, ut de nullius hominis amore certior eſſe poſſis: qui, ut tua cauſa omnia cupio & volo, ita Reip. cauſa, cum in tuam incidit, cupere & velle debeo: ut itaque cauſam communem habere videamur.

7. Solèt tibi etiamnum, ut puto, in mentem venire illius temporis (neque enim ulla te præteritarum rerum cepit oblivio) cum occultæ quædam de te jactarentur voculæ, ad temporum genium & indolem compoſuiſſe te mores animique ſententiam,

Digitized by Google

tentiam, & timidiorem in nutibus aliorum obſervandis fuiſſe: ac pene mihi perſuaſum fuiſſet, quod populi rumore ſpargebatur, niſi Te animumque tuum & mores rectius noviſſem, ut rumorem hunc, qui jam per ſe raucus factus eſt, contemnendum arbitrer. Multa ſæpe ſilentio transmittimus & diſſimulamus, autoritate & potentia æmulorum territi ac ſuppreſſi, cum alia omnia intus ſentiamus, neque in publicum conſilia noſtra proferamus, ne quid diſſenſione noſtra & immaturo conatu turbetur, quod idoneo tempore prolatum rem felicius ad exitum perducet. Idem te feciſſe nulla dubitandi cauſa eſt, præſertim cum poſteriorum temporum eventis mihi conſtet, non fuiſſe illum animi tui ſenſum, quem frons, vultus, verba atque externa illa ſpecies tua, præ ſe ferebat.

8. Quandoquidem vero facta nunc eſt aliqua rerum commutatio, nihilque jam obſtat, quo minus publicæ tuæ voces audiantur, illaque in luce omnium proponantur, quæ muſſitanda tibi antea fuerunt, nunc, vel me non monente, quæ tua prudentia eſt, intelligis, quid tuorum ſit nervorum, quidve tua autoritate accedere rebus noſtris momenti poſſit. Qui aliorum vereri judicia antea debebas, & timidiuſcule in nonnullorum voluntatibus hærebas, nunc non ſingula digitis dimetiri opus habes, cum tuum ad arbitrium ceteri libentiſſime omnia conferant, diſſenſioneſque malevolorum obmuteſcant. Exſpectat te celſiſſima dignitatis ſedes, qui ad conſulatum propediem vocaberis. Vivis in illa ætate, quæ vires, nervos, efficacitatem, animum vigilem & ad omnia momenta circumſpectum commodare rebus gerendis poteſt. Tanta præterea ſunt in te naturæ & doctrinæ præſidia, tanta virtutis ornamenta, ut nemo lingua, nemo manu promtior in ſenatu habeatur, & ad eloquentiam tuam Reſpublica tota quaſi attonita videatur. Circumſpice Senatum omnem, & quam habemus Reipublicæ ſpeciem, animis oculiſque verſa, nemo eſt, qui ruenti libertati lacertos lateraque ſupponat: unus ſolus inventus es, in cujus prudentia poſitas omnes noſtras ſpes habemus.

9. Quare niſi in te ipſum velis eſſe injurius, tuamque dignitatem vilipendere, quæ ut recte factorum comes a viris bonis repudianda non eſt, & cujus amor honeſtis ingenitus animis eſſe ſolet: illa tibi cura nunc unice ſuſcipienda eſt, ut gloria tibi cumulatior veniat, omniumque annalium memoria celebretur.

10. Ac ſane, ſi quid ego recte judico, nulla tibi firmiora eſſe poſſunt ad famam parandam ſubſidia, hoc tempore, quo Reſp. undique tempeſtatibus obſeſſa præſens exſpectat naufragium, quam ſi tu peritus gubernator a ſcopulis, ſyrtibus in quietum libertatis portum deduxeris.

11. Scribo hæc ad Te, ſed verecunde & dubitanter: vehementer enim animi pendebam, utrum has ad te literas darem, an has cogitationes meas in obſcuritate & ſilentio reponerem. Sed vicit tandem atque expugnavit titubantem animum amor, quem Reip. quem tibi ipſi debeo: cujus geminis incitatus ſtimulis, nihil habeo, quod excuſem. Neque enim, qua es humanitate, in ſiniſtram partem interpretaberis, quæ bono a me animo ſcripta vel res ipſa teſtari poteſt. Tantum autem abeſt, ut pædagogiam in te exercere animum induxerim, quaſi meo tibi conſilio demum diſcendum, quid ex re tua ſit, ut a te ſapientiæ prudentiæque moni-

Digitized by Google

ta ipſe exſpectem, tuæque ſententiæ (neque enim diverſa a me ſentire potes) ſubſcribam.

12. In eodem prudentiæ civilis ludo inſtituti ſumus, atque eo uterque conſilia noſtra dirigimus, ut ſalus populi ſuprema Reip. lex, ejusque gloria & libertas integra ſit & illibata. Finem itaque ſcribendi faciam, ne, quæ epiſtola mihi ſcribi cœpta eſt, in librum exire videatur.

13. Tu vero ita exiſtimes velim, ſolo amore, non inani aliqua in rebus civilibus σοφιστείᾳ me inductum hæc ſcribere. Interea perſuaſiſſimum habe, nullam in animum altius curam deſcenſuram, quam quæ in ſalutem dignitatemque tuam impenditur. Quantum enim me ipſum diligo, tantum in te adhibeo diligentiæ, qui pro amici rebus tanquam meis, omni, non modo contentione, ſed & dimicatione, elaborabo.

21 Exemplum IX. ex Epiſtola 74. lib. 13. Cic. ad Fam.

Non puto te fugere, quæ & præſens tecum egerim, & per literas de Lucii Oppii familiaris mei & L. Egnatii negotiis. Et novi ſane tuum in me amorem & obſervantiam, ut non facile crediderim, te rerum mearum & amicorum obliviſci velle, niſi & mei ipſius obliviſcaris. Ne vero ipſe & literis in te parcior, & in cauſis amicorum ſegnior videri poſſim, iterum de amicorum ſalute ago per literas; quorum tu cauſam agas, etiam atque etiam rogo; cavebisque, quantum in te erit, ne mihi iterata hac commendatione acta ſint agenda. De L. Egnatii negotiis inprimis velim cogites: noſti enim, quanti hominem amem, quanta ſit noſtra familiaritas; ut vel eo ſolo, ſi me ames, ad deſideria mea implenda poſſis debeasque permoveri. Puta, eundem eſſe eum, qui petit, & eum, pro quo petit: nec tam illi tu hoc officium crede, quam mihi, exhibiturum; qui in re mea non magis laborarem, dum laboro in re amici, quæ etiam eſt e re mea. Fac ergo, ne inter ſolos nos diſpereat amor noſter & illaudato perimatur ſilentio, quod profecto fiet, niſi etiam aliis amoris noſtri conſtantia ſummusque animorum conſenſus innoteſcat. Sit ergo L. Egnatius quoque inter illos, qui e facili tuo aſſenſu cognoſcat, quanti tu me æſtimes: ne ille dubitet, ſe a me æſtimari. Triplicem itaque amicitiam uno quaſi ſolidabis & conſervabis officio, tuam erga me, meam erga te, tuam atque meam erga L. Egnatium. Vide, ne tam ſplendidam bene merendi occaſionem prætermittas; quod te vehementer rogo.

22 Exemplum X. ex epiſt. 75. lib. ejusdem.

Perſcripſi ante hos octo dies ad te de negotio amici, quod multis tibi nominibus ivi commendatum: quamvis propter ſilentium hactenus tuum vix, quid ſperare habeam, conſtet. Peccare in amicitiam noſtram quodammodo viderer, ſi bis peterem a te, qui vel ad nutum ſolebas eſſe promptus. Cum vero ſciam, tantis te diſtineri implicarique negotiis, ut facile non quidem amicitiæ officia, ſed illorum maturatio-

Digitized by Google

turationem, memoriæ poſſint ſubripere, iterum mitto has meas, quæ aurem tibi vellicent; præſertim cum C. Aviani Flacci amor me ad ſcribendum adegerit, cujus cauſa nihil non tentaverim, & mehercule debeo. Quod ſi in memoriam hæc tibi revocare attinet, quæ neſcire te recens tempus non ſinit, noſti quid præſens ego non ſolum tecum egerim, ſed & quam tu mihi humaniſſime reſponderis. Nec poteram facile credere, abiiſſe tibi ex animo argumentum Epiſtolæ, quam de eo accurate ſcripſeram. Sed putavi tamen, me ejus commodis non vigilaturum, ſi aliquam ſcribendi occaſionem præmitterem, frequentiam literarum vocans in ſubſidium commendationis. Non poteram deeſſe amico, cujus preces mihi ſunt imperia: quamvis in ſuſpicionem me a te adduci poſſe videar, quaſi in dubium vocem eam, quam ſemper hactenus tam erga me, quam erga alios, exhibuiſti, conſtantiam. Ignoſcat tamen, ſi deſideriis amici occupatus, vehementius flagitem: quæ & ſemper æquiſſima eſſe credidi, & tibi non ingrata.

Exemplum XI. Dilatationis enthymematicæ ex Ep. 3. lib. 13. ad Fam. 23

In hac multa enthymemata & argumenta coarctantur, ob quæ commendari debeat Fuſius Memmio. Epiſtola ita habet: *A. Fuſium, unum ex meis intimis, obſervantiſſimum ſtudioſiſſimumque noſtri, eruditum hominem & ſumma humanitate tuaque amicitia digniſſimum, velim ita tractes, ut mihi coram recepiſti. Tam mihi gratum id erit, quam quod gratiſſimum. Ipſum præterea ſummo officio & ſumma obſervantia tibi in perpetuum devinxeris.*

Habet illa Epiſtola octo argumenta, duo a perſona Ciceronis, duo a perſona 24
Fuſii, quatuor a perſona Memmii deſumpta. Illa ſi ſingula Syllogiſtica forma proponantur, magnus apparatus argumentorum naſcetur: ſi per ſuas partes, quas Rhetores tradunt, dilatetur, longe major apparatus erit. *Primum* argumentum eſt, quod ſit unus ex intimis Ciceronis. Hinc talis Syllogiſmus: quicunque ex intimis meis eſt, illum præ ceteris debeo commendare. Atqui Fuſius &c. E. Majori propoſitioni poteſt addi alia ratio; nam amicorum commoda ſunt mutua. Minori addatur ratio per comparationem: nemo eſt inter amicos meos, cui plus fidam. Illuſtretur alia ſimilitudine vel proverbio. Concluſio hic omitti poteſt, & ceteris omnibus argumentis ſubjici. *Alterum* argumentum eſt: qui ſtudioſiſſimus noſtri eſt, debet commendari, &c. Majoris ratio eſt: amor enim amorem provocat. Minoris: nullum officium, quod amicus amico præſtare potuit, prætermiſit. Addi poteſt illuſtrationis loco enumeratio. *Tertium* a perſona Fuſii; qui eruditus eſt, debet commendari. Majoris ratio eſt: eruditio enim omnium bonorum complexum habet, & per ſe jucunda eſt & honor illi debetur. Minoris ratio addi poteſt, quia omnibus eruditis ſe talem probavit. *Quartum* eſt: qui ſumme humanus eſt, commendari meretur. Majoris ratio hæc: humanitas enim vinculum eſt, quo homines inter ſe colligantur. Minoris: quod plurimos viros inſignes ſibi hac ratione devinxerit. Sequuntur argumenta a perſona Memmii. *Quintum* eſt: qui amicitia tua dignus eſt, ille debet tibi commendari. Ratio Maj. delectum enim inter amicos habes. Min.

 Virtu-

Virtutes enim in illo ſunt, quæ tibi in pretio, honeſtas & fides. *Sextum* eſt: qui promiſit, ſe amicum ſuſcepturum, ille ſervare debet. Majoris ratio; nam in eo verſatur boni viri & amici fides. Min: noſti, quid nuper inter nos de illo actum fuerit. *Septimum* argumentum: quodcunque gratum amico amicus eſſe novit, præſtare debet. Atqui Memmium ſibi Fuſium habere commendatum, gratum eſt Ciceroni amico, E. Majoris ratio hæc eſt a contrario: Si ignotos nobis conciliamus quacunque re, multo magis amicorum benevolentia conſervanda eſt. Minoris ratio: niſi id gratum eſſet, non tam operoſe tantoque ſtudio id a te contenderem. *Octavum* argumentum: qui novum amicum ſibi parare poteſt, occaſionem non debet præmittere. Majoris ratio: aucto amicorum numero, fortunas noſtras augemus; nihil eſt ad vitam ſuaviter ducendam commodius: oblata occaſio arripienda eſt. Illuſtretur ſimili: nemo theſaurum ſibi ſponte oblatum reſpuit. Minoris ratio: ipſe ambit; ego illi me proxenetam fore pollicitus fui. Nos exemplum dilatationis ex hac epiſtola proponemus.

25 *Etſi non temere amicorum negotia turbare ſoleo, nunc tamen hanc mihi epiſtolam imperavit amor, quem virorum optimo, uni ex meis intimis, debeo, qui me parario tuam ſe exorare poſſe amicitiam ſperat. Et ſunt ſane multa, quæ me inducunt, ut hoc ipſi officium denegandum non eſſe exiſtimem. Nam cum mea cauſa ipſi cupio, tum tua; neque ipſius virtus contemptim habenda eſt, quæ vel majoribus theatris proponenda videbatur. Ac primo quidem ipſo intimo amico fruor, quales tenerrime amare ſolemus, inter quos præ ceteris mutua illa florere debent officia. Unus inter omnes amicos meos eſt, quem conſiliorum ſocium omnique cogitatione conjunctum habeo. Ac noſti, etiam inter amicos valere, quod vulgato verbo dicitur: multos eſſe laurigeros, paucos Phœbos: multos thyrſigeros, paucos Bacchos. Multos quidem habui & nunc habeo, qui mecum loquuntur ſuaviſſime, quotidianas apud me ſalutes deponunt, verbis magnifici, lingua factioſi, inertes opera: neminem unquam, qui majori me obſervatione coluit, pluſque beneficiorum in me cumulavit. Cui ſane niſi memorem animum præſtitero (provocat enim amorem amor, & trahuntur beneficia beneficiis) ingratum me hominem ac inofficioſum omnes, tuque ipſe, cum tibi illa non ſint incognita, dixeris. Verum non meo ſolum nomine ejusque in me meritis veſtram metiri amicitiam volo. Satis in ipſo virtutum eſt, quibus omnium hominum ſibi favorem facile attraxerit. Nihil ipſo fieri poteſt eruditius. Literis omnibus artibusque eſt inſtructus, quibus & per ſe honos debetur, & omnium honorum complexus ac conſociatio continetur. Omnibus ſane viris doctis dudum ſe talem probavit, qualem mea tibi commendatione ornatum propono. Si ſuavitatem noſſes hominis ſummamque humanitatem (quo nullum efficacius in hominum conciliatione vinculum eſt), nullam ad cuſtodienda vitæ civilis munia præſidium paratius, rueres in amplexus hominis, qui omnes ſibi cives officiis, obſequiis, ſtudiis mirifice devinxit. Amabis itaque hunc hominem, quem amore dignum ſuæ virtutes declarant, quem tuæ ſibi conciliare laborent. Si enim conſilia tua ſequi vis in delectu, quem inter amicos conſtituere ſoles, nemo erit tuis moribus accommodatior, & te ipſum tuasque virtutes, & quicquid tibi charum amplumque eſt, ſummam denique honeſtatem & fidem, qua nihil acceptius in amicitia eſt, in ipſo deprehendes. Meminiſti ipſe, quos inter nos ſermones de illo miſcuerimus; quæ tu ipſe mihi polli-*

Digitized by Google

pollicitus fueris. Nihil vero tu etiam primoribus labris polliceri ſoles, quin promiſſo fidem ſubdas. Neque inter illos es, qui amicorum de amicis ſpernere judicia ſolent: tuorum etiam voluntati obſequi honeſtas interdum jubet, ſi illi non honeſta tantum, ſed & utilia ſuaſerint. Non ignoras, quam in prenſandis ignotorum hominum amicitiis ſeduli eſſe aliqui ſoleant & ambitioſi. Quo minus dubito, æque te ſollicitum fore, cum in mea conſervanda, tum in illius, qui favorem tuum ambit, benevolentia arripienda, ut ille in tua ſibi gratia paranda ſummopere laborat. Niſi enim hoc mihi gratum eſſet, niſi ille tanto amicitiæ tuæ deſiderio flagraret; non ego tam operoſe id a te contenderem, nec ille tam ſollicite & quaſi cum convicio commendationem ſui flagitaret. Denique ſi nihil te movet, illud moveat, quod amicum tibi novum paras, etiam antiquis illis antiquiorem tibi futurum. Noſti vero, quam amicorum acceſſionibus fortunas etiam noſtras augere ſoleamus, quam nihil ſit ad vitam ſuaviter ducendam commodius, ſi amicis, quaſi fulcris quibusdam & præſidiis, res noſtras muniamus. Quo te beatum fore minime dubito, ſi occaſionem, quæ tibi me parario offertur, ut theſaurum, divina virgula oblatum, accipere non detrectaveris.

Exemplum XII. quo e ligato in ſermonem ſolutum convertitur Epiſtola. 26

Eſt & hoc dignum tirone exercitium, ut poëticam orationem vinculis ſolvat, & ad orationis liberæ habitum efformet. Facillime hoc fit in Epiſtolis Horatianis, quæ verſu quidem ſcriptæ, ita tamen, ut ſermonibus videantur propiores. Si enim periodos aliter formes, atque illa immutes, quæ quodammodo numerum & dictionem poëticam ſapiunt, nullo negotio elegantem Epiſtolam in ſoluta lingua conficies: cui uſui accommodatius erit, ſi aliquando formulas ex Cicerone parallelas congeras, quibus ſenſum eorum, quæ in Ciceronis Epiſtolis occurrunt, eleganter varies. Idem quoque tentare poteris in Ovidianis Epiſtolis, quæ plus habent poëtici, formularum tamen elegantia etiam cum Cicerone certant: quem parallelismum notavit *Henricus Stephani in Diſſert. de Vario Epiſtolarum genere.* Ac poſſunt tales formulæ ex Epiſtolis poëticis inter reliqua etiam colligi, uſui futuræ illi, qui cum judicio & delectu illis utetur. In Horatianis Epiſtolis præire nobis poteſt Lubinus, qui perpetuam paraphraſin in Horatii Poëmata edidit. Sed is, quia ſenſus verborum inveſtigat, multaque circumſcribere opus habet, quoniam paraphraſis eſt, & commentarii vice fungitur, non eam habet ſermonis compoſitionem, quæ convenit Epiſtolæ. * Nos exemplum proponemus *ex Epiſt. 9. lib. 1.* quæ eſt com- 27
mendatoria, ſed quæ mira brevitate omnia iſta comprehendit enthymemata, quæ poterant afferri ad aliquem commendandum, quem potius coacti, quam ſponte, commendamus.

Quanti tu me facias, Claudi Nero, Septimius unus intelligit. Vehementer enim rogavit, precibusque ſuis quaſi coëgit, ut commendare ſe tibi ac tradere vellem, hominem nec ingenio tuo, nec domo tua, qui optimos eligere ſoles, indignum. Nam quoniam me propiori tibi junctum amicitia cenſet, facile quid apud te efficere valeam, ac me ipſo qui-

Digitized by Google

dem novit accuratius. Multa quidem cauſabar; ſed cum verendum mihi eſſet, ne data me opera extenuare amicitiam noſtram putaret, tui favoris meæque potentiæ diſſimulatorem, aut utilitatum amici incurioſum, ut ſequi meas rectius poſſem, atque ita apud amicum in culpam incurrerem; perfricare frontem apud te malui, urbanorum more hominum, per impudentiam extorquens a te, quod modeſtia vel non poteram, vel non audebam. Quod ſi apud te violatæ modeſtiæ, amici cauſa, reus non tamen vituperor, rogatum te peramanter velim, ut in domeſticorum tuorum numerum hominem bonum tibique, ut ſpero, ad omnia obſequia promptiſſimum recipere ne dedigneris.

CAP. XV.

SYLLOGE EXEMPLORVM,

Strictiore imitatione ex Epiſtolis Ciceronis, quas Melchior Junius ſecundum omnia genera collegit, expreſſorum.

§. 1. *Exempla imitationis ſtrictioris ex Epiſtolis Ciceronianis, & quidem commendatoria.* 2. *cum alia ejus argumenti.* 3. *eadem variata.* 4. 5. *duæ aliæ ejus argumenti.* 6. 7. *cum reſponſoriis.* 8. 9. *petitoria.* 10. *eadem variata.* 11. *cum reſponſoria.* 12. *adhortatoria.* 13. *& reſponſoria.* 14. 15. *ſuaſoria cum reſponſione.* 16. 17. *conſultatoria cum reſponſ.* 18. 19. *officioſa cum reſponſ.* 20. 21. *conciliatoria cum reſponſ.* 22. *conſolatoria.* 23. *eadem amplius deducta.* 24. 25. *alia cum reſponſione.* 26. *gratulatoria.* 27. 28. 29. *eadem variata cum reſponſ.* 30. 31. *euchariſtica cum reſponſ.* 32. *laudatoria.* 33. *reprehenſoria.* 34. 35. *expoſtulatoria cum reſponſ.* 36. 37. *querula cum reſponſ.* 38. 39. *nunciatoria cum reſponſ.* 40. *Imitatio quomodo inſtituenda.* 41. *eſt triplex.* 42. *puerilis imitationis ratio.* 43. *phraſium collectio.* 44. *earumque connexio juncto exemplo.*

1
Epiſtola Commendatoria ex Epiſt. 9. lib. 6.

Nihil poteſt Agapeto noſtro fieri jucundius, nihil noſtri amantius. Quare ab ineunte ætate illum omnibus horis in oculis fero, complexu teneo, non ipſius tantum, ſed & patris favore officiisque ad hominem illum arctius mihi jungendum incitatus. Mira in illo eſt eloquentiæ vis; abundat præterea doctrinæ incredibili varietate & copia; ut non tam mea commendatione, quam ſuis niti virtutibus poſſit, ac animis non irrepere tantum, ſed & blanditiis ſtudiisque ſuis rapere poſſe videatur. Nihil ergo attinet, argumenta circumſpicere

cere ſolicitius, quibus favore tuo dignum eſſe oſtendam. Plenam, ut puto, apud te merebitur fidem noſtra de illo homine, non opinio, ſed exiſtimatio: cui accedit impoſita mihi quædam neceſſitas, ut ipſi bene cupere debeam, & res ejus, quoad fieri poteſt, ornare, ac ſalutem ejus tueri. Idem tibi apud omnes animus & eadem voluntas, qui amore tuo ſemper complecti ſoles notæ & expertæ fidei homines, artibus variis inſtructos, & ad Reip. munia tractanda adhibere. Quo magis etiam hunc Agapetum noſtrum inter clientes tuos numerabis, qui non ſuis ſolum moribus ſuiſque virtutibus commendatur, ſed noſtro præterea ſuffragio adjutus, apud te aliquo numero & loco haberi meretur. Curabis igitur hoc negotium, non ut alienum, ſed ut meum, itaque tuum, quoniam ut mihi te cupere non ignoro, ita ejus hominis cauſa omnia, quæ potes, (potes autem omnia) te velle confido. De tuis omnibus officiis id mihi gratiſſimum fore credas velim, cui officia mea ſtudiaque ad omnes bene merendi occaſiones intenta, ipſeque me, quantus quantus ſum, & omnia mea obſequia commendo. Vale.

Alia commendatoria ex Epiſtola 16. lib. II Cic. ad Famil. 2

Adeo te quidem impeditum tenent civilia officia, perpetuiſque clientum incurſationibus, ſtudiis, ſermonibuſque obſideris, ut non niſi per cuniculos obrepere tibi auſit hæc Epiſtola. Quare negotium hoc dedi fratri meo, ut molles aditus & mollia fandi tempora obſervans, attemperate tibi traderet has literas. Quemadmodum enim ſalutatores crebri & importuni obturbare ſolent; ita Epiſtolæ, non loco redditæ, vires, oculos, voluntatemque hominum occupatorum violant. Si vero ab rebus tuis graviſſimis tantum eſt otii tibi, ut Epiſtolam hanc legere non dedigneris, ſi frater meus te nunc inficientem & vacuum deprehendit, facile me animum tuum expugnaturum confido. Agapetus noſter ſacro ordini initiari cupit, & Spartam Sacerdotis ambit; in ejus conſuetudinem me penitus immerſi, non blanditiis aſſentationibuſque illectus, ſed virtute, doctrina, optimiſque moribus. Quare illum in familiariſſimis meis eſſe volui, ac multos jam eo utor annos. Nihil ergo mirum, ſi ejus cauſa & cupio & volo, quem exiſtimationis meæ ſtudioſiſſimum cupidiſſimumque eſſe ſcio. Illud etiam me non parum commovet, quod homo ad omnia officia factus, difficillimo plane rerum noſtrarum ſtatu, eis ſibi me beneficiis obſtrinxit, ut, niſi apud me grati animi & fidelis memoria ſupereſſet, ἀχαριστίας mihi crimen ſubeundum ſit, quod ego toto animo deteſtor & abhorreo. Quæ, cum in civium noſtrorum ſermonibus ac mentibus hæreant, an unquam ex animo meo diſcedat illorum memoria? ita ergo exiſtimes velim, me petere munus ſacrum. Quanquam enim Agapetum noſtrum virtus ſua commendat, & divinæ humanæque ſcientiæ cognitio profundior, tamen, quaſi hæc non ita eſſent, meo potiſſimum impulſu, hoc negotium gerendum ſuſcepi; ut ſi fortaſſe ipſi non eſt, a mea procuratione aliquod cauſæ æquiſſimæ accedat momentum. Firmiter enim mihi perſuadeo, habituras apud te aliquid ponderis preces meas: quanquam ratum penſumque nihil habes, niſi quod juſtum

Digitized by Google

juſtum ſanctumque eſt. Id tamen magis nunc curabis, cum a me tibi commendari videas: quem ut inter amicos tuos repones, ita deſideria explere, quoad poteris, non gravaberis. Quoniam ergo in ſenatu & populo regnas, operam dabis, ut illorum plurimos Agapeto noſtro conficias. Loquaciores, quam velim, ſunt literæ meæ; ut ſolent eſſe, quæ in deſideria & affectus ſe diffundunt. Finem igitur ſcribendi faciam, ubi hoc unum tibi ingeſſero, de innumerabilibus tuis in me officiis nullum mihi unquam fore gratius. Vale.

Eadem variata.

3 Cum tu ſemper ſis occupatiſſimus, dieſque omnes & horas in Reip. negotia impendas, in Reipublicæ commoda peccare videbor, ſi te gravioribus intentum rebus literis meis avocare auſus fuerim. Ideo in mandatis illi dedi, qui has tibi traditurus eſt literas, ne te ex improviſo aggrediatur, ſed mollia fandi tempora diſpiciat, quibus te & alloquatur, & literas legendas exhibeat. Si enim recte te novi, non committes, ut conqueri de ſtudiis officiiſque tuis amici poſſint, qui totus ad officia factus, nulla in re illorum deſideriis deeſſe ſoles. Non fallar ergo ſpe & opinione mea, ſi literas meas attente perlegeris, atque omnia illa, quæ a te peto, facillime impetraturum me confido. Spartam Sacerdotis ambit atque petit noſter. Habes rem totam, quæ me ad ſcribendum impulit, cujus mihi cauſæ nec leves, nec paucæ ſunt. Non ignoras ipſe, quam ſanctum amici nomen ſit, cujus cauſa cupere velleque omnia debemus, quæ quidem noſtræ facultatis ſunt. Fuit mihi vero cum hoc homine atque per longum uſum quaſi inveterata amicitia atque familiaritas, ut injuriam ille gravem interpretari poſſit, ſi in re, quæ maxime ad illum pertinet, deſtituerem. Converſatio mihi cum illo pene quotidiana eſt, qua ita oblector, ut omne mihi tempus acerbum exiſtimem, quod ſine illo tranſigendum eſt. Non attinet nunc memorare, quam ille in rebus meis curandis, ornandis ac juvandis, fuerit ſollicitus, ut beneficiis ejus obſtrictus, atque illi propemodum obnoxius vivam. Quæ me cauſa præ ceteris omnibus impellit, ut, quibus poſſum officiis, ipſi voluntatem meam declarem, ne tantorum beneficiorum memoriam plane exuiſſe videar, ac ingratorum hominum numero, qui recte de rebus judicant, me adſcribant. Tu ergo Tibi non rem ipſam tantum, non Agapetum noſtrum, ſed & me ipſum Tibi propone, quaſi ipſe Spartam illam ambirem, teque ut mei cauſa ſollicitus ſis, rogarem. Nam, quanquam Agapetus noſter aliena commendatione non indiget, iis ornatus virtutibus, quæ omnium facile ferire oculos poſſunt, quæque a nemine ignorantur; tamen, ut nunc ſunt tempora, quibus ipſa quoque probitas Patrono indiget, ego omnem rem auſpiciis meis agendam eſſe decrevi. Quod ſi ergo meus Tibi amor cordi eſt, de quo ego quoque minime dubitandum eſſe exiſtimo, illum nunc erga me affectum oſtende, ut deſiderio Agapeti per tuum & auxilium & conſilium ſatisfiat. Quod ſi te ea in re difficilem non præbueris, omnemque tuam induſtriam, fidem, curam in hoc negotio recte curando impenderis,

Digitized by Google

deris non Agapetum tantum æternum tibi devincies; ſed & illam, quæ inter nos eſt, amicitiam novo quaſi fulcimento firmabis.

Alia commendatoria, ex Epiſt. 17. lib. 13. qua Principi erudito Studioſus ad munus Scholaſticum ab Academia commendatur. 4

Philomuſum optimæ indolis, præclaræ ſpei, ſingularis induſtriæ juvenem, ſinu noſtro fovimus, atque omni opera noſtra, monitis, conſiliis, præceptis ita percoluimus & expolivimus, ut neque nos laboris noſtri, neque illum pœnitere fructuum poſſit, quos ex converſatione ac familiaritate noſtra percepit. Quare e multis, quos Academia hæc alit, civibus unum hunc deſignavimus, quem amore noſtro complecteremur, & conſiliis commendationeque noſtra ornaremus. Itaque cum ſpes illum teneret, fore, ut & apud Te, Princeps Sereniſſime, aliquo numero eſſet, ſi nobis in pretio fuiſſe intelligeres, ſinceris virtutum in officina noſtra educatarum teſtibus, ad Te viam affectavit, & Tua motus clementia & ſuo ductus conſilio, quod ipſi probatur maxime; cum nobis non diſplicere intelligeret; qui ita ipſi cupimus, ut rem literariam in patria ab ipſius eruditione ornari magis cupiamus. Non ergo ſollicitius argumenta circumſpiciamus, quæ apud Te in gratiam illum ponant, cum ipſum per tot annos ſpectata probitas & eruditio oſtendat omnibus, neque Virtus ejus tam ſit obſcura, ut noſtra illa declaratione demum illuceſcat. Non ipſi hederam ſuſpendimus, non laudibus illum cumulamus, quod aſſentatorum eſt, aut qui gratiam aliquam blanditiis ſuis aucupari volunt: ſed, quod virorum bonorum eſt, & a nobis requiri poterat, vitæ eruditionisque luculentiſſimum ipſi teſtimonium perhibemus: quo plus apud Te, prudentiſſimum rerum æſtimatorem, perficiet, quam elogiorum emendicatis lenociniis. Cupit ille palæſtræ Scholaſticæ admoveri, non impar huic congreſſui Achilles: imo ſi rem recte putare velimus, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων ſuam ipſe cauſam aget ſuis virtutibus. Quam nos de eo opinionem habemus, quod judicium, his literis teſtamur. Non ille majora viribus affectat, magna in illo ingenii vis, lacertos affert & latera, jam pridem ad hoc ſtudiorum genus præparata. Tu vero, Princeps maxime, pro ingenii tui perſpicacitate ſumma ita hæc definies, ut non tam noſtro, quam tuo ſtetiſſe judicio videaris: qui, quod in Principe rarum eſt, penetrare iſta animi tui ſolertia potes. Cui ſi ille cauſam ſuam probaverit (probaturum autem auguramur) nullam ille vel rigidiſſimi cenſoris de ſe ſententiam ſubterfugiet.

Alia commendatoria ex lib. 2. Epiſtola 6. 5

Nondum conſtante fama atque omnium ſermone celebratum erat, te iter tuum ad urbem directurum, cum negotium villico dedi, ut has ad te perferret literas: ſed tamen, cum propius te abeſſe ab urbe non incertis rumoribus ſpargeretur, compertum

Digitized by Google

tum vero haberem, dudum te commoviſſe Aſia, tantæ mihi molis res illa viſa eſt, ut præmature factum dici non poſſet, ſi literæ ad te mitterentur, quas primo quoque tempore mitti rei neceſſitas efflagitabat, & ipſe vehementer cupiebam. Quod ſi mea in te ſtudia ac officia eo loco numeroque habentur, quo tu ſemper habes; ſoles enim ſummis ad cœlum efferre laudibus, quæ ego vix humi repere contendo, pudentius a te, ſi quæ magna negotia depoſcenda eſſent, aliquid per literas flagitarem. Perinde commode enim accidit illis, ac non parum ſollicitos habet, qui eos, ad quos ſcribunt, a ſe beneficiis affectos exiſtimant. Armatæ enim illæ preces ſunt, & qui ita petunt, vim potius inferre modeſtiæ ac pudori alterius, quam precario, & leniter, & bonis verbis petere videntur. Nam remunerationem officiorum exſpectant, & merita meritis compenſari volunt. Quoniam vero beneficia in me tua nemini ſunt obſcura, adeoque in ipſa luce in oculis omnium verſantur, eſtque liberalis ingenii, illi, cui accepta multa fers, ferre plura, non habui ambiguum, a te per literas contendere, in quo omnia experiri neceſſitas quædam cogit. Maxime quidem illuſtria atque inſignia tua ſunt merita, quibus a te devinctus ornatusque immoderata quadam profuſione ſum: quo enim non ſtudio magnificentiæ prolaberis ſupra ſortis tuæ menſuram? ſic tamen mea fert opinio, ſuperari me beneficiis tuis, utut innumerabilibus, utut ampliſſimis, non poſſe, humerosque noſtros oneri tuo ferendo pares futuros. Sed non parum certe facultate mea confiſus, omnia favoris tui argumenta in me cumulari patior, quorum velut ſemina voluntas mea concipiat, largiore aliquando proventu refundenda. Quocunque me animo & cogitatione converto, Reipublicæ noſtræ mecum commentor ſtatum: & quoniam inſtat conſulatus mutatio, in eam deductus ſum cogitationem, neminem dignius, quam Milonem, Remp. ſuſtinere poſſe. Exiſtimo enim, nullam meam operam eſſe tantam, quæ ipſi non debeat impendi, aliquam etiam pietatis rationem habendam eſſe. Nemo unus eſt, qui vehementius de eo laboret, aut honori ejus inſerviat magis, quam ego; neque unquam mihi penſi quicquam erit, quam ſi toto pectore ad illum ornandum incumbere poſſim. Magni enim tum ad decus, tum ad fortunas meas, intereſt. Hujus tamen totius negotii conditor, ut intelligo, eſſe poteris, modo id præſtare in animum induxeris. Quoniam enim unus illa potes, in te omnes noſtras ſpes habemus; neque quenquam miniſtrum, ſocium, adjutorem habebimus. Multa ſe nobis dant ad manum argumenta, quæ quaſi prora ſunt & puppis ſpei noſtræ obtinendæ. Firmiſſima benevolentia bonorum hominum muniti ſumus, in quorum animos influxit, me ex Tribunatu illi januam quaſi patefaciente; ut ſpero, te habere cognitum. Non deſunt nobis benignitates plebis, in quam ille ſe pene totum profudit, benigno alloquio, comitate, invitando, beneficiisque, quos poterat, ſibi conciliando. Habet juvenes genere nobiles, ingenio promptos, gratia florentiſſimos, ſibi devinctos. In omni enim officiorum genere eminet ac præfulget in ipſo decori ac honeſti dignitas. Adeſt ipſi præter aliorum parata mea quoque ſuffragatio: nec deerunt forte, qui autoritatem meam ſequentur. Quanquam enim ipſe habeo exiguam efficiendi facultatem; tamen, quia optima atque

Digitized by Google

que æquiſſima ſuadeo, & publicæ rationes poſtulant, ut quædam neceſſitas rei ſit impoſita, credo omnes libenter ſententiam meam amplexuros. Deeſt conſiliorum noſtrorum architectus quidam & machinator, quem te deſignavimus, in quo quaſi prærogativam ſuffragiorum omnem eſſe exiſtimavimus. Nemo unus eſt, qui tecum æquari conferrique poſſit, ut in te quaſi corpus unum & conſilium totius Senatus eſſe videatur. Quod ſi memoria hæc referenda gratia jucunda eſt, ſi me bonum, ſapientem, & civilis officii non ignarum, atque ex eo dignum judicas, apud quem beneficium ponas, juſtam rem & facile oratam a te eſſe volo, ut hac me ſollicitudine liberes, hujus gloriæ cupidum foveas atque ſuſtentes, & conſpiratione conſenſuque tuo ad eum decorandum incumbas. De ipſo amico affirmare tibi promitto, ſi ad ejus amicitiam aggregare te dignatus fueris, non temere habiturum, in quo major eniteat virtus, modeſtia, æquitas, altitudo animi, quique honoris tui ſtudioſior cupidiorque futurus ſit. In me vero non parum honorum cumulaveris, ut tum demum cognitiſſimum habiturus ſim, eundem te fuiſſe in laude mea prorogandа & extendenda, qui fueris in ſalute conſervanda. Ego niſi teſtatum tibi ſciviſſem, cum has ad te literas darem, quam maximis beneficii vinculis obſtrictus Miloni ſim, quam mihi omnes machinæ ſint adhibendæ, quam mihi præfulcienda atque præmunienda ſint amico ſtudia, quam omni opera, cura, diligentia in hoc incumbendum ſit; crebrioribus te literis appellaſſem. Nunc tibi negotium omne & totum hunc hominem trado de manu in manum, omniaque, quæ nobis chara atque ampla ſunt, in fidem & patrocinium tuum collata volo. Unum hoc tibi declaro, ſi a tua virtute perfectum hoc ſit negotium, majoribus beneficii vinculis tibi, quam Miloni, obſtrictus ero. Non enim mihi tam incolumitas mea ac ſalutis conſervatio cordi eſt, quam me referendæ gratiæ voluntas delectat; cujus mihi grata æſtimatio animo reſidet. Cujus ut voti compos fiam, tu ex omnibus unus facile præſtabis. Vale.

Reſponſoria ad commendatoriam Studioſi ex Ep. 11. lib. 5. 6

Mirificus tu ſemper officiorum meorum præco es, atque in ipſis ornandis adeo effuſus, ut jam placere mihi iſta incipiant, poſtquam tua interpretatione ſtudioque ſemper fiunt ampliora. Itaque nihil miror, pro nuperrimo beneficio meo, quantulum illud etiam eſt, tantum mihi gratiarum reponi. Gratiſſimum enim te ſemper fuiſſe comperi, eamque animi virtutem, quam tu cumulatiſſime ſemper præſtitiſti, quibus poſſum, laudibus efferre non deſiſtam. Ferream mihi frontem oportet eſſe, niſi amoris illius ſtimulis moverer, animumque in te pronum ſummisque ſtudiis propenſum oſtenderem. Quod ut faciam, nullam patiar elabi e manibus occaſionem, omnes ipſe circumſpiciam. Quare ταῖν ἀμφοῖν amplexus fui, quod mihi ſuppeditaſti bene de amico tuo merendi documentum. Vix deguſtaveram literas tuas, ac ſtatim miſi ad hominem, ſi quid eſſet, qua in re commodare ipſi poſſem, nihil me omiſſurum in rebus ipſius & negotiis tractandis; ſed omnem induſtriam, omnes animi vires impenſurum. Quare ad ipſum ſcribas velim, moneasque, ut ille mihi

adſit frequens ſalutator, ſollicitet, interpellet, nullamque rem adeo gravem exiſtimet, quam ego non ipſius cauſa confecturus ſim, ſi virium illa mearum ſit & facultatis. Voluntatem certe meam ſemper ſibi habebit obnoxiam: neque enim mihi quicquam gratius eſſe poterit, quam ſi (quod vulgari verbo ajunt) de una fidelia duos poſſim dealbare parietes, uno ſcilicet officio & novum parare, & veterem confirmare amicum. Vale.

7 Reſponſoria ad Commendatoriam, ſub primarii Senatoris perſona, modeſte ſe excuſantis, quod in petitione magiſtratus juvare illum nequeat, ex Ep. 2. lib. 10. ad Famil.

Male ſit morbo illi, qui me lecto affixum tenuit, prohibuitque, ne in Senatum venirem, cum tua ageretur cauſa: cui ego me totum impendere ut voluerim, ita non licuiſſe, ægre fero: neque tam male habuit ipſe morbus meus, quam quod ſegnior nunc in amici negotiis tractandis videor. Neque ſane res vel me præſente omnino confecta fuiſſet: ſcis enim, quam ſuſpectæ æmulis voces meæ, quam illi mea judicia non tacite tantum convellant, ac libidine quadam in transverſum rapti, vim veritatis negligant; modo in alia omnia abeant, & ægre mihi faciant, cujus honeſtior videri poterat oratio. Nemo ſecum reputat, quid tua vel aliorum virtus mereatur; vel favoribus omnia patent vel nummis; virtus omnis poſt favorem & nummos eſt. Et religio mihi forte fuiſſet, tot hominum perverſe ſentientium judicio te exponere; a quibus ſi repulſus fuiſſes, exiſtimationi tuæ labes meo jumento adducta fuiſſet. Vitio itaque mihi non vertes, ſi in tua re expediunda omnia adjecerim conſilia, vel ad publica conſilia vocatus. Si quæ res ſunt privatæ, quibus operam meam deſtinaſti, impera quidvis, in tua me poteſtate fore confirmo. Neque in publicis tibi unquam deero, modo ipſe non turbem negotium, cujus conficiendi ſecurior per alios via eſt: ad tuam enim utilitatem omnia refero, eoque conſilia mea dirigo, ne ſaluti tuæ obſiſtant, cum tu profutura exiſtimas, de mea vel dignitate vel commodo parum ſollicitus. Rectius itaque, me judice, facies, ſi cogitationem omnem de Sparta hac obtinenda abjeceris, & in aliam, quæ ultro tibi offertur, animum tuum converteris. Vale.

8 Petitoria, qua a Patrono commendationem petimus ad Principem, pro Sparta aliqua obtinenda, ex Ep. 30. lib. 7.

Ut nullam diem ſine linea abire Apelles volebat; ita tu nullum ſine literis perſcriptis tabellarium. Multæ inter nos magnæque intercedunt officiorum rationes, quas nunquam adeo accurate ſubduxeris, quin potiſſima in acceptis meis referre ſit neceſſe: quibus ego ſolvendis ſi par non ſum, addico me tibi ex ære tuo mancipium, quo utaris fruariſque, prout commodum tibi viſum fuerit. Tui enim beneficii res eſt, quod aliquo loco ſumus, quod in luce hominum ſermonibuſque ver-

Digitized by Google

verſamur. Quod placere viris doctis, & quidem eorum principibus poſſumus, a tua autoritate procedit. Quando ergo nos ſemel reddidiſti tibi obnoxios, adde ſuperioribus tuis beneficiis unum hoc maximumque, ut tua commendatione innoteſcamus Viro illi magno, quem omnes ſuſpiciunt, admirantur, in cœlum evehunt laudibus, ſi qua tibi ulla homuncionis hujus cura eſt. Hac me ambitione laborare non diffiteor, ut Viro illi placere incredibiliter cupiam. Quæ ſi in me non reprehendenda eſt penitus, tu facies commendatione tua, ut voto hoc noſtro fruamur, qui & apud illum in gratiam me ponere potes, & quod ab amico ſperare licet, cupis. Nullum mihi beneficio tuo majus obtingere poteſt, gratulabimurque nobis, ſi per te impetraverimus, quod tam anxie a nobis quæſitum eſt. Dabimus viciſſim operam, ne in ingratum hominem tot merita tua collata eſſe videantur.

Alia petitoria, ex Epiſt. 20. lib. 15. qua quis Amicum, per Galliam & Italiam peregrinantem, petit, ut ſæpius ſcribat. 9

Etſi juxta cum ignariſſimis ſcio, quo in loco te deprehenſuræ ſint meæ literæ, jam κοσμοπολίτην, totoque cœlo, totque terris a me disjunctum, dedi tamen Agapeto noſtro, ut non illas tantum tibi afferret, ſed & librum, quem nuper in lucem miſimus. Quod ſi ergo ipſi tam felici eſſe licet, ut in te incidat, habe hoc amoris noſtri monumentum, lege, cenſe, & quid tibi ſuper hoc argumento videbitur, reſcribe. Tuas enim literas, ut diuturnam explere ſitim cupiens, exſpecto, quas cum tu promiſeris frequentiſſimas, adeo malum nunc nomen es, ut totus obmuteſcas. Sunt vero cauſæ & graves & multæ, quæ te potius ad ſcribendum laceſſant, quam me, qui excuſatus ero, ſi frequentius etiam ſcribenti tardius reſpondeam. Nusquam tu certo loco conſiſtis, atque eo, quorſum te impellunt vel repentina vota & deſideria, vel occaſiones temporum & locorum, itinera tua dirigis; cum hic ego patriæ, domui, imo parietibus affixus & libris, exſpectare ſemper poſſim, unde tuæ ad me advolent literæ. Quod ſi hoc tibi contemnendum videtur, tantine apud te patriæ amor eſt & cognatorum tuorum, ut eorum memoria tibi obverſetur animo, ut aurem vellicet; de quibus omnibus certior fieri non niſi literis meis potes? accedunt denique tua negotia, quæ fidei meæ commendaſti: de iis certe explorare te convenit, utrum feliciter curentur, an ſegnius expediantur, ſi moleſtum tibi eſt, novis exterarum rerum deliciis animum earum cupidiſſimum paſcere. Quod facere tamen ſolent amici, tam exiguo certe officio non difficiles futuri, ut neceſſariorum integram ſibi amicitiam conſervent. Illud movere te quoque poterat, nos tui ſtudioſiſſimos tuæ ſalutis cauſa angi, ne te forte aliqua, ut fieri ſolet in itinere, pericula circumveniant, aut ex incommodis cœli peregrini valetudo tua aliquid detrimenti capiat. Qua ut nos ſollicitudine liberes, tibi omnino danda eſt opera. Quare ſi nos amas, ſcribe, & ita ſcribe, ut literas a te habeamus non jejunas ac ſtrigoſas, ſed frequentiſſimas, & rerum novarum pleniſſimas: quas ſi preces noſtras aſpernaris, etiam cum convicio pro jure meo & neceſſitudine noſtra efflagito.

Digitized by Google

10 Eadem Epiſtola variata.

Quæ ego nuper edidi Schediaſmata, ad te jam recta tendunt, ipſa in via, antequam Lutetiam devenies, deprehenſura, quod non crediderim, nimis feſtines. Nactus hominem idoneum, cui recte dare poteram, volui te quoque participem rerum mearum facere, ſi quid in illis eſſet, quod tibi non ingratum, vel quo alios mihi conciliare amicos poſſes. Fateor enim, hac me duci gloria, ut tenentur plerique, qui in literario hoc pulvere deſudant, ut innoteſcere cupiam Viris doctis, quod fieri nunc te paratio poteſt, qui in Galliis, velut in patentiſſimo totius orbis literati theatro nunc verſaris; ſed illa rerum mearum cura levior eſt, quam ut earum gratia te interpellem: majus eſt, quod nunc excruciat ſollicitumque habet, tui ſcilicet deſiderium, cujus igniculi tantum abeſt ut abſentia tua ſint exſtincti, ut potius in flammas erumpant, tuique memorem ſemper animum conſumant, niſi literis tuis ſubinde refocilletur: quas frequentiores ad me ut mittas, peto. Multæ etenim cauſæ ſunt, quæ ad ſcribendum te impellere debent, meque excuſent, ſi paulatim ab hoc officio ſim remiſſior. Tu itinera ſemper lenta & minuta conficis, incertumque eſt, in iſta percurſatione terrarum, ubi literæ te meæ ſint deprehenſuræ. Ne itaque inanis mihi labor ſumendus ſit, rectius facies, ſi de rerum tuarum ſtatu me feceris certiorem, quocunque in loco vixeris. Neque enim fallere poſſunt tabellarii, ac tenet me mira rerum novarum cupiditas, cum tibi quotidie ſe offerant, tam in re civili, quam in literaria, quæ ſcire mea interſit. Sunt præterea multa alia, quæ domi tibi præſtare poſſum officia, quibus cum ego occupor, ita urgeor, ut parum mihi ad literas ſcribendas temporis ſuperſit; quod deeſſe tibi in iſtis peregrinationibus nequit. Quid enim facilius, quid honeſtius, quam otia ſua amicis impendere, quæ ne quidem laborioſa tibi eſſe poſſunt, etiam cum integros epiſtolarum libros ad me miſeris. Ut enim indefeſſo nunquam deeſt diſcendi argumentum, ita ſcribendi occaſio nunquam poteſt eſſe injucunda. Nunc hæc primo ex te cupio cognoſcere, quid novi moliatur Rex Galliæ, quorſum fulmina ſua miſſurus ſit ille Jupiter. Nos enim, qui procul ab hoc Jove ſumus, non procul ſumus ab ejus fulmine. Tu certe, qui propior es, minus pertimeſcis. Quod ſi quæ alia ſunt, quæ ad Remp. pertinent, ſcribe, ut, quo ſtatu nos ſimus, quid metuere, quid ſperare habeamus, exiſtimare poſſimus. Tuæ mihi literæ erunt pro oraculis, & in illorum fide acquieſcam. Vale, tuumque amorem nobis integrum conſerva.

11 Reſponſoria ad petitoriam amici, qui opem noſtram atque auxilium imploraverat in lite de honore ſuo cum aliquo ſuſcepta, ex Ep. 6. lib. II.

Venit ad nos Agapetus noſter, homo diligentiſſimus tuique ſtudioſiſſimus ac tuas mihi literas obtulit, quibus negotium tuum forenſe mihi commendas, opemque meam ea in re ſollicitas. Arripui ego hanc bene merendi de te occaſionem amba-

Digitized by Google

ambabus, quod ajunt, manibus. Neque enim quicquam gratius accidere poteſt, quam ſi rebus tuis utilem præſtare operam poſſum; quas ita ad me pertinere perſuadeas tibi velim, quam ſi meum in illis commodum unice verſetur. Ideoque cum cauſas haberem & graves & multas, ne in Senatum venirem, cum tua cauſa diſceptaretur: ſcis enim, quæ mihi cum nonnullis adverſaria ſit: tamen mutavi conſilium, cum tua cauſa quidvis me cupere & debere fas eſſet, ne per meam abſentiam tuæ exiſtimationi periculum aliquod excitaretur, ſi in lite tua dirimenda aliquid temere cupideque a nonnullis decerneretur. Noſti enim, quanta ſit animorum immoderatio apud homines, qui vel jura ſibi eſſe nata negant, vel eorum rudes ſunt & ignari; quo hominum genere nihil eſt injuſtius. Mature ergo, & veluti Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς conſiliis quorundam interveni, tuisque partibus adjunxi homines prudentiſſimos tuique amantes: quorum ſolertia factum eſt, ut in cauſa hac ſuperior eſſes. Verum nolo hæc tibi in os ingerere, aut mea prædicare beneficia: ipſe, qui literas tuas reddidit Agapetus, cum viderit, quæ tua cauſa egerim, omnia narrabit. Neque deerunt alii tibi amici, qui hæc ad te perſcribant. Illud exploratum habeas velim, me totum in tua poteſtate eſſe, omniaque facere, & porro facturum, quæ ad decus & fortunas tuas augendas pertinere intellexero. Quo ſtudio, etſi plures tibi habes addictos, id tamen operam dabo, ut ſummum & dignitatis & gratiæ inter amicos tuos tenere gradum poſſim. Vale.

Adhortatoria, qua aliquis ex Ordinibus Status Belgici Collegam hortatur ad Remp. maſcule defendendam, ex Ep. 3. lib. 10. cujus fuſior amplificatio cap. 14. n. 20. data eſt. 12

Nullæ me magis recreant deliciæ, quam tuæ literæ; quæ rarius ad nos veniunt, cum mitti ſubinde ſoleant. Forſitan in luto hærent cum ſuis tabellariis, quo viæ omnes nunc pene intercluduntur; vel naufragio terreſtri perierunt, immiſſo omnibus campis Neptuno. Quare me vehementer tua cauſa ſollicitum opportune refocillarunt ſermones, quos cum Arnoldo ad nos revertente de te habui, & plurimos & pergratos. Prædicabamus uterque virtutes tuas, quibus nihil poteſt fieri præclarius; prudentiam per omnia rerum momenta diffuſam, ſuavitatem tuam incredibilem, quæ tamen a graviſſimis moribus non deflecteret, quodque omnium mihi gratiſſimum eſt, amicitiam tuam jam ab ineunte ætate tot experimentis ſpectatam, tot teſtibus confirmatam. Quibus de cauſis niſi tibi cuperem, bipedum eſſem perditiſſimus, ab omni bona mente honeſtatisque ſtudio derelictus. Amor ergo meus impulit, ut ad te ſcriberem; & quoniam omnia ſumma tum opibus, tum prudentia in Rep. complecteris, animum tibi meum declarare volui, cum ipſe tibi & per te Reipubl. bene proſpectum vellem. Sic enim exiſtimo, neque me fallet, ut arbitror, opinio, eodem abs te animo, quo abs me profecta ſunt, accipi debere, neque ob ſummam virtutem æquitatemque tuam vel ſuſpicari ſiniſtram mentem poſſum. Vides, quid afflictæ patriæ tempora requirant, quæ illi ſpes, quæ res, quam

miſeræ

miſeræ ſint, quem illa velut e machina Deum exſpectet. Tu vero vivis publico bono, in te ora convertunt omnes, in te velut in anchora ſacra confidunt; nec puto, falli illos opinione ſua, modo tu præſtes, ne ſpe ſua dejiciantur. Noſti optime, quid hactenus in tuam virtutem injurii rnmuſculorum ſparſerint nebulones nonnulli, quaſi ſcilicet negligentius ſalutem publicam tractaveris, parumque penſi habueris, an ſtaret caderetve Reſp. Illis ego os, quoties tulit occaſio, obturavi; neque perſuadere mihi poſſum, in re vel minima fuiſſe abs te peccatum, qui animum habes ad temporum & fortunæ fulmina jamdudum obfirmatum; aut ſi quicquam remiſſius egiſti, ſervaſſe te puto vires integras & latera Reip. ruinam minitanti, alio tempore magis profutura. Nunc ergo cum in illum ſtatum res noſtræ ſint deductæ, ut ſpei vix locus relictus ſit, foris nos vellicante Gallo, domi inſidias ſtruentibus Catilinis, animum tuum extende, exprome iſtorum conſiliorum theſauros, atque in id curam cogitationemque impende, qua arte averti a Rep. extrema poſſint pericula. Hæc tibi, ut eſt ad Reip. ſalutem honeſtiſſima, ita unica ad tuam gloriam, via. Niſi publico amore ductus hæc ſcriberem, vix excuſari poſſet mea audacia. Nunc vero cum his ſtimulis agitatum me ipſe ſentire poſſis, da operam, ut iidem a tuo ingenio profecti te fortius incendant ſtimuli; quo dignitatem, quæ per ſe ſumma eſt, tam præclara occaſione ad poſteros, & ultra omnia ſecula extollas. Vale.

13 Reſponſoria ad priorem epiſtolam, ex Ep. 4. lib. 10.

Ita plane eſt, ut ſcribis; viæ omnes interclusæ ſunt, neque quiſquam ad vos excurrere tabellarius per has viarum moleſtias poteſt, quo factum eſt, ut ſileat inter nos literarum commercium, quod nullo tempore mihi tecum poteſt eſſe ingratum. Nihil enim profecto eſt, quod tui cauſa ſubire nolim: patent tibi mea officia, totus ego tuus ſum, & in tui amorem tot me impellunt cauſæ, ut vel ſine literis tuis nominis tui memoria mihi ſemper in animo hæreat, imo plane ob oculos merita tua verſentur. De mea itaque fide ne dubites, rogo, qui in te colendo patriam mihi conſtituerim ſanctitatem: parebo tuis conſiliis, quæ ut ſunt prudentiæ pleniſſima, ita affectum tuum omnibus numeris abſolutum teſtantur. In utroque te admiror, qui, ut amorem mihi tuum declarares, prudentiſſimo conſilio ſubveniſti; ut prudentiam oſtenderes, bonæ voluntatis quaſi nuntio atque interprete uſus fuiſti. A me ipſo, imo a bona mente abirem, ſi tuis ego monitis locum non relinquerem; ideoque vel ſola voluntatis tuæ declaratio animum nutantem confirmaret. At vero nihil dubito, nulla in re hæreo, eodem ſpes votaque mea collineant, quo tu reſpiciendum eſſe putaſti. Quid autem eſſet, cujus gratia ab hoc propoſito me paterer dimoveri? dudum ego tot fortunæ beneficiis mactatus, cujus ego favorem ambiam? cujus lucri ſpes me illiciat? qui cum ſemper mihi honorem propoſitum habuerim, unum hoc bonæ famæ beneficium rebus meis addi poſſe ſperem. Quicquid itaque meis movere potero viribus, id ut Reip. bono fiat, omnem operam curamque impendam. Scis, quanta ſit ſenſuum & animorum noſtrorum conſpiratio: nam vel abſentem videre mihi

Digitized by Google

mihi videor, ac audire ſalutaria inſtillantem præcepta, quæ quidem adeo tenaciter animo meo inſident, ut in tuis totus habitare conſiliis videar. Inſanæ plebis rumuſculos, non eſt, ut cures; non norunt illi, quid intus geratur, & ſecundum ſpeciem rerum judicant, earum vero abditas cauſas non perrumpunt. Videbis aliquando, me rem omnem ita geſſiſſe, ut non ſit, de quo reprehendere me jure poſſis. Ego certe nihil impenſius cupio, quam ut tibi Viriſque bonis mea placeant ſtudia; placebunt autem, ſi Reip. illa ſunt ſalutaria, & mihi ipſi non ingloria, qui poſt Reip. bona meo & amicorum honori ſecundas tribui. Vale.

Suaſoria ad aliquem Reip. cauſa abſentem, ut reditum in patriam maturet, Epiſt. 10. lib. 4. 14

Quandoquidem apud nos ſilent omnia, dum ubique regnat armorum ſtrepitus, atque adeo omnibus bonis hominibus obturatum os eſt, quas a me literis exſpectes, niſi miſeriarum plenas, & quotidianæ calamitatis commemoratione querulas? Sed ne has quidem opus eſſet ſcribere, cum propediem oculatum te hujus ſcenæ ſpectatorem fore inaudivimus. Quoniam vero ad te noſter proficiſcitur Theophilus, non ſine literis meis dimittere volui, ut has tanquam monitrices haberes, quæ de reditu in patriam maturando injicere cogitationes poſſent. Nemo in tota urbe eſt, qui deſiderium tui amplius ferat: implorat opem tuam ipſa Reſp. atque ipſa hæc Senatus ſubſellia alta voce te inclamare videntur. Venies ergo, ſi me amas, ſi Rempublicam, ſi patriam non odiſti, quæ tuo nunc indiget conſilio: neque obices tibi poni ab amicis potius patieris aut a negotiis non adeo neceſſariis; plura ſunt domi cuſtodienda, quam foris recuperanda. Non deſunt forte hic, qui oculos tuos non ferunt, qui tamen abſentiam in ſuum vertunt commodum. Non eſt, ut illorum ſuſpicionibus & cavillationibus movearis. Tu potius id age, quod agendum tibi eſſe, ipſa honeſtas, ipſa officii ratio clamitat. Quod ſi & rei familiaris curam non abjeciſti omnem, etiam illa te movere poterit, & domum pertrahere. Ego certe mearum partium eſſe ratus ſum, ut tibi ſtatum noſtrum proponerem, ut conſilia ipſe cum nobis capias, quid afflictis his temporibus nobis omnibus ſit agendum. Vale itaque, & ſi potes, advola.

Reſponſoria ad Suaſoriam de reditu, ex Ep. 4. lib. II. 15

Fruſtra ſim, ſi, quod alii facere ſolent, fucatis verborum lenociniis tua in me officia collaudem: faciant, qui per cuniculos & blandimenta favorem tuum ambiunt. Res ipſa certe loquitur, quo me amore ſemper complexus fueris, quæ propria tibi perpetuaque fuerint adverſus me ſtudia. Imo, ſi recte te novi, ingrata auribus tuis accidit illa beneficiorum tuorum commemoratio: quæ etſi ſunt cumulatiſſima, & mihi quotidie ante oculos verſantur, tu tamen tegi illa mavis, quam in publicum produci. Oſtendiſti ſane non ita pridem ſingularem in me monendo affectum, pro ſalute mea excubans, etiam cum ipſe non animadverto, & negotiis peregrinis

Digitized by Google

immergor. Suades reditum in patriam iis argumentis, a quibus diſcrepare mea conſilia neutiquam poterunt. Certe ſi aliter ſentirem, reprimere me tua admonitio deberet; ſi dubitarem, hortatio impellere. Tu ſcilicet unus es, qui mihi cupiat, unice inter tot meos propinquos & neceſſarios, qui vix ad animum admittunt mea negotia, ſuisque potius commodis intenti, a me meisque fortunis oculos dejiciunt. Rata profecto illa fidei & benevolentiæ exempla ſunt, eoque gratiore animo recolenda. Nihil itaque cunctatus, arripui monitu tuo itineris conſilia, & quam primum cœlo ſicciore viæ complanabuntur, hinc diſcedam, propediem, ut ſpero, vos firmos valentesque viſurus. Me interim, usque dum veniam, meritorum ac virtutum tuarum paſcet memoria; quas, ut animo meo propoſitas ſemper habeo, ita tacitus nunc quidem veneror; ſed dabitur, quod ſpero, aliquando occaſio, qua affectum tibi meum fortunæ felicitatisque tuæ ſitientiſſimum declarem.

16 Conſultatoria, qua conſilium damus amico, quid tempore belli in ſumma rerum perturbatione faciendum: ex Epiſt. 14. lib. 14. Cic. ad Famil.

Tot tantisque documentis animus tibi conſtat meus, ut nulla in re dubitare de fide ac amore meo poſſis; neque enim mihi tam ipſa ſalus cordi eſt, quam mihi eſt veſtra, hoc præcipue tempore, quo ſumma vobis imminent atque extrema pericula. Increbeſcit de adventante exercitu fama, eaque vobis non obſcure minatur. Ac vereor ſane, ne ſuperveniat vobis illa tempeſtas, velut ex improviſo fulmina in caput veſtrum excuſſura: circumſpicietis, ſi ſapitis, effugia, ut elabi aliquo commode poſſitis; niſi intercludant vos atque circumveniant, quod vereor, difficultates, quales metuere omnes poſſimus. Quo in ſtatu res veſtræ ſint, ipſi, ut opinor, non ignoratis, & hoſtis fortaſſe melius, quam vos ipſi, novit. Facile enim vel e ſinu veſtro vobis fieri poſſunt inſidiæ, jugulum libertatis veſtræ petituræ. Quam gravia illa pericula viris honeſtis ſint futura, facile vos ipſi intelligitis. Quis enim modus adſit hoſtili furori, per omnia impune graſſanti, atque internecionem ipſam intentanti? in ipſo veſtigio capienda vobis non ſolum ſunt conſilia, ſed & in effectum deducenda. Si quid mearum opum rerumque eſt, quibus indigetis, nihil in me patiar deſiderari. Quod ſi mature effugere hanc procellam animus eſt, mecum eſſe belliſſime poteſtis, & ſecuro in loco ſpectare ſtrepitus & turbas ferocientis militis. Sin locum tenere & exſpectare fortunam veſtram animus, id operam date, ut illum præſentem ſemper habeatis, & ad quoscunque caſus obfirmatum. Erunt, qui conſilio ſuo etiam vos juvent, cognati mei, habetis etiam ſortis veſtræ ſocios, viros graves, omnique rerum palæſtra exercitatos: ad hos reſpicite, & quomodocunque res ceciderint, virtutem conſtantiamque vobis dignam oſtendite. Vale.

Reſpon-

Digitized by Google

Reſponſoria ad Conſultatoriam, ex Epiſt. 2. lib. 4. 17

Ut nunquam mihi tuæ literæ ſunt ingratæ, ita difficillimo hoc tempore, ut diuturnam explere ſitim cupienti, venerunt. Verebar enim, ne rebus tuis jam fluctuantibus animo concideres, & quid conſilii tibi capiendum ſit, ignorares. Dum de his cogitamus, mutuosque cum amicis ſermones cædimus, tanquam lupus in fabula venit epiſtola tua, quæ te in his difficultatibus lupum tenere auribus nunciabat. A me itaque conſilium expetis? ſed quod? nam & me ipſa mens in his turbis deſtituit, atque omnia etiam pejora veretur. Certe vel cum gladiatoribus in arena illud capere vix licet: major enim & propior vis mali eſt, quam ut locum relinquat humanæ prudentiæ. Quod enim illis contingit, qui medio in mari ac immani & ſubita procella deprehenſi, non velum mature complicare aut ventis ſubducere poſſunt, non clavum alio flectere; ſed irruente aquarum & turbinum impetu in naufragium præcipitantur: idem nobis in hac calamitate evenire videmus. Sola itaque in Deo & in animo forti ſpes poſita erit; vel ſi in fuga præſidium eſſe poteſt, e veſtigio vobis diſcedendum eſt & evolandum in loca vicina & munita. Quod etſi ſine magna bonorum jactura non fit, tamen nihili hæc habenda ſunt, & in lucro deputandum, ſi vitam, ſi ſalutem, ſi conjugem liberosque ſalvos exportare poſſis. Noli itaque moras nectere, ſed id primum tibi nunc eſſe puta, abire in tempore. Si quid officiis meis, conſiliis, opibus, re denique ipſa juvare potero, id ab amico exſpectes velim. Vale.

Officioſa ex Epiſtola 29. lib. 10. Cic. ad Famil. 18

Cum de fortunæ tuæ iniquitate ad me perlatum eſſet, Amice ſuaviſſime, ita tuo ego malo percuſſus fui, ut meo non potuerim magis moveri. Sumpſi itaque in manus calamum, & has amoris mei teſtes literas ad te exaravi, quibus animum tuæ ſalutis cupidiſſimum tibi declararem, & me non ſecundis tantum rebus tuis; ſed & adverſis, & pene everſis, amicum oſtenderem. Nihil mihi erit tam carum e fortunæ beneficiis, quin partiri illud cúm amico in extrema neceſſitate velim: depromentur tuæ ſaluti omnia, erogabuntur pecuniæ, quot quantasque juſſeris; quicquid literis, officiis, ſtudiis denique meis, commendatione apud alios amicos, efficere potero, id in tui gratiam a me fiet omnino. Nam etſi non deſunt, qui de officiorum gloria mecum contendunt: habuiſti enim (an nunc habeas, ipſe noveris) amicos & plurimos & neceſſitate tibi conjunctos; me tamen hac laborare laudabili ambitione credas velim, ut in iis appetam principatum, neque a quoquam me vinci patiar, ad utriusque fortunæ vultus idem ſemper & *τετράγωνος*. Quam animi conſtantiam ſi exſpectare etiam ab aliis potes, ut ſolent pauci admodum eſſe fortunæ iniquioris comites; in hac tamen calamitate felicem te prædicabo, qui, opibus ereptis, quas largior fortunæ manus tribuerat, in amicorum præſidio nunc potes confidere, & in ſinu eorum conquieſcere. Me certe quam cumulatiſſime amici partes impleturum, neque unquam a veteri illo animo, quem adverſus te tuosque habui, diſceſſurum promitto. Vale.

19 Reſponſoria ad Officioſam, ex lib. 10. Epiſt. 11.

Obruor tuorum officiorum cumulo, ut, quid primum poſtremumve laudem, non inveniam. Singulis enim me reddidiſti tibi obnoxium, atque ita tuum, ut & poſſeſſione & uſu tibi videar mancipandus. Falleris, ſi gratias a me exſpectas; tanta enim tua ſunt beneficia, ut me elinguem reddant, & in eorum cogitatione tantum, cum verba mihi hæreant, defixum. Quid enim ad beneficium tuum hoc addi poteſt? cum enim a me fugerent amici, trepidarent omnes, qui mihi erant conjunctisſimi, tu ſolus te ſaluti meæ impendiſti, & cum timide in medium conſulerent nonnulli, tu tamen in me juvando principatum tenuiſti. De fortunis, de vita, de dignitate mea decernendum erat, iis tuo beneficio fruor intactis atque intemeratis. Interveniſti enim, ut e machina Deus, eo tempore, quo minime exſpectabam, eo loco, quo tua autoritas unico mihi fuit præſidio. Quæ ſi mecum reputo omnia, parum ego feciſſe videbor, ſi vel vitam ipſam pro te profudero. Nihil eſt meorum officiorum, quanta etiam illa ſint, quibus ullam meritorum tuorum partem mihi videar aſſecutus. De eo ſane animi angor, vivendum atque moriendum mihi eſſe ingrato. Tu vero, quæ tua benignitas eſt, animum hunc potius noſtrum reſpicies, quam ullam bene de te merendi facultatem, divini in eo Numinis bonitatem imitatus, cum ita omnes virtutibus tuis ſupergrediaris, ut tenuibus etiam officiis ſolaque virtutum tuarum memoria & prædicatione tibi ſatisfactum putes. Vale.

20 Conciliatoria, ex Epiſt. 17. lib. 6. Cic. ad Famil.

Nulla mihi dies abit, quin de te cogitem: ita animum meum occupaſti nominis tui memoria, ut tum demum ſuaviter me vivere putem, ſi tua mihi obverſetur imago, ut ſumme humani, ita ſumme docti hominis, & paterna etiam neceſſitudine mihi conjuncti. Sed ego propioribus malo cauſis tuam ambire amicitiam & favorem, quam longinquis illis, & quæ mihi cum pluribus eſſe poſſunt communes. Scilicet ut præſtantiſſima forma per ſe allicit amatores, & ſui venerationem incutit omnibus, ita pulcherrima illa virtutum tuarum imago facile in animo meo quotidianas illas formas delet; certe non tam efficaciter illæ me movent. Accedo itaque ad te, quaſi Herculis cujusdam Gallici catenis raptus, atque tuis me tibi compedibus obſtrictum ſiſto, te tuaque conſilia, quo me traxeris, ſecuturum. Quod ſi & illam, quæ tibi cum parente interceſſit, conjunctionem aliquo habere loco velis, etiam hæc te cauſa impellet, ut & filium in ejusdem amicitiæ hæreditatem admittas. Hac itaque fretus fiducia te mihi patronum delegi, imo in te colendo patriam mihi conſtitui ſanctitatem: tibi res meas dirigendas ornandasque trado; tibi, ut ſtudia mea conſiliis juves, ut curſum exitumque illorum deſignes, ſupplico. Qua in animi fluctuatione ſi tu tanquam beneficum ſidus mihi affulſeris, portum ac metam votorum meorum mihi videor aſſecutus. Ac videor mihi videre tempus, quo in hoc virtutis & bonarum artium certamine, te hortatore, triumphos agam. Totus interim ego

Digitized by Google

ego tuus ero, & ſi quid ab homuncione hoc proficiſci officiorum poteſt, tuo nomini tuæque gloriæ omne conſecrabitur. Vale.

Reſponſoria ad Conciliatoriam, Epiſt. 18. lib. 6. 21

Mirifice gratulatus mihi fui, cum tuas legerem literas de acceſſione amici, qui mea, qualia etiam ſunt, provocare officia voluit. Non eſt, crede mihi, tam gratum, inſigni aliquo augeri theſauro, quam ſi amicum inveniam novum. Sed quid dico novum? cum inter veteres cenſeri mereatur, cujus a parente ad nos quaſi per manus tradita familiaritas eſt. Enimvero commode tu mihi in memoriam revocas paternam illam neceſſitudinem, qua me nunc etiam poſt fata parentis obſtrictum eſſe ſentio, ut in amicitiam tuam ſponte me immergere velim, ſi tu in mea arripienda eſſes ſegnior. Excute itaque omnem animo trepidationem, & qualem ipſe me eſſe vis, talem habe, meiſque officiis arbitratu tuo utere, ſi qua in re tibi illa profutura eſſe exiſtimes. Verum ut tu largior es facultatis meæ interpres (meo enim me pede metior, & quam parum in iis rebus poſſim, quarum expetis a me conſilia, novi optime,) ita tamen operam dabo, ne te ſpes illa fruſtretur; ſaltem aliquo officiorum proventu, ſi tam fœcundam tibi meſſem promittere non poſſum. Rogo te interim, ut hunc mihi animum conſerves, & amorem illum, cujus igniculos reſuſcitaſti, nullo tempore exſtingui patiaris. Vale.

Conſolatoria in adverſa fortuna atque exilio, ex Ep. 18. lib. 5. Cic. ad Famil. 22

Si quis unquam ex amicorum calamitatibus doloris mihi ſenſus fuit coortus, eſt ſane maximus, quem ex incommodo tuo, quod a peſſimorum hominum inſidiis tibi illatum eſt, perſentiſco. Quare cum hoc malo te quaſi ſubito fulmine conſternatum exiſtimarem, mearum eſſe partium duxi, ut vel literis meis erigerem animum tuum, &, ſi poſſem, re ipſa juvarem; etſi ipſe eo loco ſum, ut aliorum indigere potius conſolatione videar, quem amicorum ſuorum calamitates æque ſuæ affligunt. Verum ut virtutis & ſapientiæ præſidia in omnibus meis caſibus rubor animo meo ſubjecerunt, ita tu quoque nunc locum illis relinques, & ad hæc fortunæ tela te Achillem quaſi πάνοπλον oſtendes, vel Antæi inſtar e caſu ipſo novas vires reſumes. Quid enim eſt, quod te angere magnopere poſſit? qui meminiſſe potes & ſane debes, hominem te eſſe natum, eaque conditione vivere, ut fortunæ viciſſitudines, quas in hac vita ſuſtinemus, ſubterfugere non poſſis. Imo, ſi recte rem putare velis, non eſt, quod fortunæ magnopere ſuccenſeas, quæ plura in te bona largiſſima manu cumulavit, ut leviore hoc malo illorum redimere invidiam poſſe videaris. Cum enim plerumque aliorum exemplo vel felices nos faciamus, vel infelices (nam felicitate illa, quam animo ſuo poſſidet ſapiens, nemo eſt contentus) ab utraque parte ejuſdem vitæ fortunæque homines circumſpice: & te præ ceteris illis ornatum commodis videbis, qualia ne votis quidem ſuis homines tibi ſimiles promittere ſibi potuerunt. Florent illa virtutum

tutum tuarum præmia, & ita quidem florent, ut fructus earum nulla tibi invidia eripiat, nulla temporum calamitas intervertat. Hac itaque parte ſecurus, ſi jacturam tuam bonorum tuorum cumulo appenderis, ut illis ſupra omnes te conſtitutum, ita hac omnibus te inferiorem eſſe deprehendes. Percenſe enim modo animo, quot quantæque ſtrages nobiliſſimorum hominum in Republica fuerint, quam illi vita, fama, ſalute, fortunis omnibus everſi, ne minimam quidem, ſi vita ipſis ſalva eſt, ſpem ſibi reliquam ſentiant. Rempublicam ipſam vide, nihil profecto eſt in illa, quod tenere bonos homines tuique ſimiles poſſit; omnia flagitiis & ſceleribus ſunt oppreſſa; animam agit libertas, judicia & leges corrumpuntur; ipſa denique Salus morientem civitatem ſervare non poteſt. Quid ergo eſt, quod te hic teneat? an quod cadaveri ejus velis immori, & communi cum vectoribus ejusdem navis perire naufragio? Itaque felicem te, qui ex illorum hominum conſortio abis, non tam ab ipſis relegatus, quam ipſos a te, quod Diogenes faciebat, relegans. Vivere igitur tibi potes, & ad te bonamque mentem redire, poſtquam ab illis diſceſſeris. Venies & ad nos tui amantiſſimos, omnibusque officiis, omni neceſſitudine conjunctos; quorum hoſpitiis, amplexibus, animis gratiſſimus hoſpes excipieris; quorum quotidiana colloquia facile omnem, quam animo concepiſti, ægritudinem tibi abſtergent. Denique & ſolari in hac calamitate te poſſunt honeſta hominum judicia, qui injuriam tibi factam norunt non ſolum, ſed & ſuis ſententiis damnarunt. Ne quid de iis dicam, qui ſolam potentioris tui hoſtis autoritatem ſecuti, eam, quam ore protulerunt, ſententiam toto animo & pectore execrantur, eam publice contrariaque ſententia damnaturi, ſi, quod vere ſentiunt, impune etiam in judicio efferre poſſint. Quare ne te vel relinquere alios, vel deſertum ab amicis putes, quorum ut aliqui clam tibi favent, ita multi palam tuas partes ſequuntur; me habebis, quem ſemper habuiſti, omni officio, ope, operaque tuum, qui te ſemper & obſervet & colat & diligat. Vale.

23 Eadem Epiſtola amplius deducta.

Quemadmodum aliorum morbis difficulter medentur, qui ipſi totius corporis doloribus oppreſſi ſunt; ita parum mihi conſiderate agere videor, qui te erigere afflictum & excitare abjectum cupio, cui ipſi optandum erat mali ſui levamentum. Acerbiſſimum enim dolorem hauſi ex tuo incommodo, tuique cauſa intimis ſenſibus angor. Tu tamen mihi ita hæres in medullis, ita te fero oculis, ut, quicquid eſt in pectore meo reliquum conſilii & opis, id omne tibi cupiam impendi. Singulari itaque ſtudio a te contendo, ut te ipſum adhorteris & indures, ac dolori tuo manum injicias, ne ille te virum, & quidem ſapientem virum, proſternat. Noſti vetus illud, homines nos eſſe, & nihil humani a nobis alienum. Quod ſi te parum conſolatur, vide in quo motu temporum, quanta in converſione rerum & perturbatione verſemur, qui non modo ſuccum omnem & ſanguinem amiſimus, ſed etiam colorem & ſpeciem priſtinam civitatis. Quæ ſi recte apud animum reputaveris, moderatiore animo malum tuum feres, & moleſtias parvas ac leves facilesque toleranter experieris. Plura vir-

Digitized by Google

virtutis & induſtriæ ornamenta in te ſunt: elucet vel ceteris exinctis ſola tua ſanctitas, & prudentia: habes, quæ quidem in homine dicuntur bona, parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias. His tuis tam excellentibus bonis gaudere jure potes, quæ in unum collata ſunt. Et nunc te mordet, unico & leviſſimo bono fraudari, & in tanta rerum omnium ſpoliatione levi aliqua deminutione multari. Quod quantaque tuo labore quæſita & collecta ſunt? quæ tua virtute perfecta? quibus tu ornamentis præſidiiſque redundas? ut vel in invidia atque odio apud nobiliſſimos homines tui novi hominis virtus & induſtria videatur. Cum illi vel in ipſo gloriæ portu naufragium fecerint, tu exiguam accepiſti injuriam & pene nullam, qui hanc rei familiaris lacunam facile explebis. Tua reſpicis quidem mala, & tantum privata: nec vides, quæ nobis imminent, publica. Quanta rerum noſtrarum varietas atroci hoc & difficili Reip. tempore! ut nemo propemodum conjectando aſſequi poſſit, qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit. Quam invalidum eſt legum auxilium? quo prolapſa illarum ſanctionibus cuſtodita diſciplina? Rogantur novæ, rumpentur rogatæ; judiciis iniquis exſorbetur ſanguis civium; quos non iniquæ litium procellæ pervertunt, quibus ſæpe ab his in majores plagas incidendum eſt? his tam malis temporibus & moribus, annon ſecundas atque prolixas ejus res dicemus, qui minimo cum damno ex illa Rep. evolaverit. Tu vero, qui & ipſe præſidia tibi genueris, optimos liberos, fortunarum tuarum participes: qui nos plurimoſque alios ad tuam amicitiam aggregaviſti, omnes amore ac officiis flagrantiſſimos, qui conſuetudine quotidiana, familiaritate, aditu, congreſſione noſtra fruaris, ſeria jocoſque nobiſcum celebres, his opibus quaſi per ludum & per negligentiam hunc caſum tuum ſuſtentabis. Noſti ipſe, quam ſint multi, iique optimi viri, qui judicium de te latum, non cogitationis tantum tacito convicio verberent, ſed & magna vocis libertate perſtringant. Ac noſti, quæ ſit quorundam animi infractio & demiſſio ſimili nutu ac renutu unius potentioris hominis voto reſpondentium: quanta fuerit in hac ipſa tua cauſa honeſtorum hominum dubitatio, hæſitatio, tractuſque verborum. In quæ omnia ubi conſiderationem intenderis, non turbulente, ſed ſilentio ferre has plagas debes. Me quidem certe tuarum actionum, ſententiarum, voluntatum, rerum denique omnium ſocium comitemque habebis, & illud profecto, mihi te neque cariorem neque jucundiorem quenquam eſſe, cognoſces.

Alia Conſolatoria ex Epiſt. 14. lib. 5. 24

Nihil ad me literarum hactenus datum fuiſſe miror equidem, cum te frequentem in hoc officio invenerimus ſemper; niſi forte in muſeum tuum te abdidiſti, atque ibi Muſis vacans, aliquid literis mandas, quod nomini tuo immortalitatem pariat, & doctis ſit in pretio. Quod ſi ita eſt, vehementer laudo conſilium, quod his fontibus exſtinguere dolorem tuum velis, quos ſapientia ipſa tibi propinat. Sin, quod vereor, doloris te vehementia ab hominum conſuetudine avocat, luctui tuo quaſi immoriturum, ex lege familiaritatis noſtræ acerbam in te ſententiam pronuncio, ut qui magna

te,

Digitized by Google

te, magna alios, injuria afficias, cum te Reipublicæ, cum te amicorum utilitatibus ſubtrahis; quibus, niſi fallor, plus debemus, quam ut nos ipſos inutiliter affligamus. Ego vero non ſolum ſapientiam, ſed & prudentiam tuam, hic teſtem voco, an cauſa tibi ſit idonea, ob quam angaris animo, teque perpetuis lacrymis & doloribus excrucies. Tu ſcilicet, qui abdita philoſophorum arcana perrupiſti, non ſenties, non intelliges, quod quilibet in populo; atque te ipſum vivus videnſque conficies? quam aliqui in te pertinaciam; qui gravius quid dicent, furorem interpretabuntur. Quis enim ad te fructus, quæ utilitas ex hoc mœrore promanat? an, quod morbos in caput tuum laceſſis? an, quod fata tua præcipias ipſe & præcipites? an, quod tu intra parietes compreſſis ſedes manibus, lacrymis & vigiliis te maceras, gemitibus & ſuſpiriis omnem vitalem ſuccum exhauris, reipublicæ cavetur, ne detrimentum capiat? an amicis conſulitur, ſpem atque præſidia in te ponentibus? an denique tibi ipſi ex ægritudine ſalus, e dolore gaudium, e ſollicitudine quies, e deſperatione ſpes exſpectanda? O vero te miſerum! imo bis miſerum, qui ipſum te vis eſſe miſerum, & ipſas miſeriarum tuarum cauſas adeo perdire amas. Scilicet ut tu diſpellas, novam, quemadmodum Cæcias, malorum nubem attrahis: & erat tamen prudentis animi, omnes illos evitare ſcopulos, quibus naufragium tuæ ſalutis ſis facturus. Quare, ſi rationes non admittis, & has ſurdo narramus fabulas, ſaltem nos audi tui amantiſſimos; quos dolor tuus ita affligit, ut ſuo non poſſint vehementius affligi: vel precibus noſtris te expugnari patere, ut ad conſuetudinem noſtram te recipere, atque ex illa lenire dolorem, velis. Non equidem te his præceptionibus meis velut in ordinem redigere laboro, aut pædagogiam aliquam in te exercebo. Si tibi ſtudia noſtra ingrata fuerint, quantum tamen in me eſt, monere te volui, atque a quotidiano luctu avertere: duo enim ſunt, quæ me in diverſam partem trahunt; quorum alterum hoc eſt, ut rationibus noſtris tuam voluntatem adjungas; alterum, ut nulla re tibi moleſtus eſſe velim. Vale.

25 Reſponſoria ad Conſolatoriam ex Ep. 15. lib. 5.

Nihil niſi amorem tuæ ſpirant literæ: adeo, ut in fronte animum geris, ita in his affectum tuum prolixe exponis: de quo mihi gratulor quidem, ſed ut ad animum admittam, a me vix impetrare poſſum, iſtis doloribus afflictus, ut nulla mei erigendi ſpes ſupereſſe videatur; tuque qui amici quidem partes agis, planeque tuas, fruſtra omnino labores. Quid enim in hac calamitate, quæ ſubito nec opinantem oppreſſit, in qua nec conſilii locus eſt, nec ſpei, faciendum exiſtimas? ad amicos ut fugiam, ſuades? ſed quos? quam enim rarum hoc miſeris nomen eſt! Neque enim neſcire potes indolem hominum, qui rebus noſtris ſecundis ſecundos ſe oſtendunt, adverſis ſe avertunt, & quaſi contagio quodam infectos fugiunt. Pauci fuerunt, & tu forte ſolus, qui malis noſtris indoluiſſe viſus es, eo majoris mihi nunc æſtimandus, quo te promptiorem propioremque mihi in his anguſtiis oſtendis. Unum hoc eſt, quod animum mihi proſtratum refocillat, tuque mihi totus theatrum es in urbem fugienti, in qua inter turbas & negotia forenſia multa quidem, quæ turbant, nihil, quod delectare poſſit.

Digitized by Google

poſſit, deprehendo. Accedit temporum ſumma iniquitas, quæ, cum virtute noſtra ſtare poteramus, ſuo quodam turbine in caſum rapiunt, & communi ruina involvunt. Omnia enim ſunt indies graviora & acerbiora exſpectanda. Ad literas me ablegas & ſtudia, ut in iis conſeneſcam, & in earum ſinu has moleſtias deponam. Magnifica quidem hæc & honeſta eſt oratio. Sed vellem ego hic te videre Hectorem & Achillem, qui tam forti animo ſit, ut hoc præſidio munitus, ferre hos inſultus æquo animo poſſit. Vellem, qui os philoſophum ſonas, etiam pectus hoc nobis præſtare poſſis; qui homines ſumus, & miſeriarum ſenſum exuere non poſſumus. Nam ut illam e Stoa ſapientiam profiteamur, a nobis non impetramus, cujus magiſtri ſua ipſi doctrina in ruborem dati in mediis ſuppliciis atque in equuleo ipſo ſe felices gloriantur. Omnes ſcilicet extra neceſſitatis tela conſtituti mirifice animoſi ſunt, & generoſum illud pectus oſtentant, trepidaturi, ubi calamitatum moles oppreſſerit. Suſtineo tamen me, ut poſſum, ſtudiorum conſuetudine, ut, cum ab aliis contemplationibus animus avocatur, paulatim memoriam malorum deponat. Quare ut frequentiora nobis ſint & quotidiana illa ſubſidia, te mihi præſentem velim, ut mutuis confabulationibus ſegniorem ad arripienda hæc levamenta animum excitem, & minus me miſerum eſſe credam, quo magis cogitationum frequentia animum meum obtundo, & ad malorum ſenſum callum illi obduco. Venies itaque ad nos dudum deſideratus hoſpes; imo in hoc ludo ad conſtantiam patientiamque novus quaſi doctor, cujus ab ore & præceptis pendeam, & illa, quæ nunc animum meum excruciant, dediſcam. Vale.

Gratulatoria de Conſulatu, ex Epiſt. 8. lib. 15. 26

Etſi, quæ a te veniunt literæ, ſemper mihi ſunt exoptatiſſimæ, nuper tamen me mirifice delectarunt, & magnam mihi lætitiam attulerunt, quod ſummis te in Rep. honoribus ornatum eſſe intelligam. Quoniam itaque etiam ad meam utilitatem pertinere exiſtimo, ſi qua nova ſalutis dignitatisque tuæ lux effulſerit, affectus gaudii in hanc epiſtolam erupit, qua tibi de honoribus tuis gratularer, quos proprios perpetuosque tibi & Reip. ſalutares eſſe volo. Ingratiſſimus eſſem omnium, niſi & me iſtius tui gaudii ſenſus percuteret, quem ego in oculis tuli ſemper, in quo ego colendo patriam conſtitui ſanctitatem: cujus ego beneficiis propemodum obrutus vivo, ut nullam meritorum partem mihi videar aſſecutus, ſi vel vitam pro ſalute tua profudero. Accedit parentis tui voluntas in me propenſiſſima, qui in me ornando, & adverſus omnes fortunæ inſultus tuendo, nullam unquam occaſionem prætermiſit. Quæ cum animo reputo, totum me vobis debitorem profiteor, &, quoad ſpiritum duxero, profitebor. Quare cum hæc mihi quaſi hæreditaria a vobis bona ſint & perpetua, ineptus ego ſim, qui officioſis vos precibus obtundam, & ad nova officia invitem. Quod enim ſemper feciſti, ne nunc quidem, iſtis honoribus auctus, facere intermittes; qui non es inter illos, qui ad fortunæ ſecundioris vultus frontem ſuam fingunt, & in inferiore loco poſitos deſpiciunt. Imo, ſi te recte novi, ea animi tui honeſtas, ea generoſitas eſt, ut honores tui vel eo no-

mine tibi gratiores exiſtant, quod novam bene merendi de amicis occaſionem nactus, me quoque & ornandum & juvandum animo promptiſſimo ſuſcepturus ſis. Vale.

27 Eadem Epiſtola variata.

Etſi quotidiana mihi de te eſt cogitatio, nihilque rebus tuis gratius; majore tamen non facile lætitia elatus fui, quam cum primum in Rep. locum nuper tibi oblatum rumore publico intelligerem. Quare ſtatim exarſit mihi animus, & aurem amor ipſe vellicavit, ut ad te ſcriberem, & eum, quem in ſinu meo foveo, affectum, quia coram non licet, eminus & per epiſtolam declararem. Neque enim aliter fieri æquum erat, præſertim, cum te amarim ſemper, & nunc etiam in illa honoris acceſſione te mihi omni officiorum genere, obſervantia, ſtudio proſequendum exiſtimem. Non excidit animo ſuperiorum temporum memoria, cum ego adverſa cum fortuna conflictatus, tuam tanquam Herculis alicujus opem ſenſi, qui mihi præſidio eſſet, & ab omni injuria defenderet: nam de ſecundis meis rebus non dicam, quibus etiam alii promptos facilesque amicos habuere. Accedunt a Patre tuo tot tantaque beneficia, quorum etiam nomine ego tibi obſtrictus ſum, atque æternum me tibi obnoxium profitebor. Totum me ergo tibi trado, tuis tuorumque vinculis tibi obligatum; neque quoad vivam, ab iſto quaſi mancipii jure, quod tibi in me acquiſitum eſt, diſcedam. Nunc tantum a te etiam atque etiam contendo, ne in illo honoris faſtigio conſtitutus, me clientem tuum averſeris: ſed majorem in me ornando tuendoque operam oſtendas, quo major tibi bene de me merendi occaſio nunc ſubminiſtratur.

28 Reſponſoria ad gratulatoriam de dignitate recuperata, ex Epiſt. 14. lib. 4.

Venerunt ad me literæ tuæ humanitatis tuæ amorisque pleniſſimæ, quibus de honoribus in me collatis gratulabaris, omniaque fauſta & felicia apprecatus, iis me laudibus ornaſti, quas ego ſi agnoſcerem, nimis de me magnifice ſentirem. Ego vero voluntatis tuæ in me declarationem omni elogio potiorem habeo, cum amici partes impleas; nam cetera etiam aſſentatoribus tecum poterunt eſſe communia; a quorum ſpecie tantum tu abes, ut tibi in laudibus meis largiori credere malim, quam te in aliquod fucatæ amicitiæ crimen adducere. Gratias itaque tibi ago, quales ab amico exſpectaveris; animo quidem prompto, ſed non ſatis ſereno, ſi ad horum temporum difficultatem reſpexerim. Dubitare enim profecto poſſis, utrum conſolandi argumentis animum ſub onere labantem erigere, an gratulationibus, velut magnum aliquod bonum adepto, applaudere æquius videatur. Quæ enim in publicis his calamitatibus animo quies, dignitati autoritas, fortunæ conſtantia exſpectanda? ubi omnia ad caſum ſpectant, & nulli quidem ſunt, qui ruentem hanc molem ſuſtentant, tibicines, nulla ſecuritatis publicæ præſidia, omnia inſidiis, dolis circumveniuntur. Itaque gaudio parum afficior, quod metus iſte temperat, qui

Spem

Digitized by Google

Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.

Dabo tamen operam, ut mihi adverſus fortunæ inſultus præſidia circumponam, ut dignitatem hanc, qua poſſum arte & virtute, ſuſtentem. Ego vero tuum, quo me proſecutus es, officium agnoſco, atque eo nomine me obſtrictum tibi ſentio: & ſi quid hoc tempore ſtudio operaque mea prodeſſe tibi potero, nihil earum rerum omittam, quæ ad te juvandum ornandumque pertinere videbuntur. Vale.

Reſponſio ad gratulatoriam de novis nuptiis, ex eadem Epiſtola. 29

Intervenit nuptiis meis, velut capra ad feſtum, tua epiſtola, qua amores meos feliciter evenire vis, votisque uberrimis proſequeris. Itaque feliciores fortioresque amores meos eſſe neceſſe eſt, tui acceſſione amoris votisque munitos. Nam certe parum hoc tempore in amoribus gratum eſt, quo nihil niſi cædes, rapinas, bella, calamitas publica oſtendit. Quam jucundos ergo Veneris amplexus putas, cum mala nos undique incurrunt. Scilicet nunc res domeſtica curanda eſt & firmanda, cum Resp. ruinam minatur. Novus ego ad hanc navem vector acceſſi, quam tempeſtates undique circumſiſtunt, cui in proximo eſt naufragium. Hæc cum animo meo revolvo, pene eſt, ut ipſe meam damnem ſtultitiam, meque in publico malo delicias ſectaturum, &, ne ſolus peream, uxorem tanquam alteram fato victimam oblaturum. Verum ſumere ex ipſa audacia animos oportet, & ferream non ſolum frontem, ſed & cataphractum pectus ſeculo oſtendere; cui etiam hæc eſt *una ſalus miſero nullam ſperare ſalutem.* Ego amori tuo totum me trado, tuo hoc officio fatorum acerbitatem ſolaturus; meis autem ſtudiis, obſequiis, officiis omnibus, voluntatem in te propenſiſſimam teſtaturus. Vale.

Euchariſtica, ad aliquem, qui commendatos a nobis benigne tractaverat, ex Ep. 12. lib. 13. 30

Cum multa ſunt argumenta, quibus propenſiſſimam tuam erga me voluntatem collegi; tum illud præcipue eſt, quod Agapetum noſtrum, quem tibi literis meis commendaveram, omni officiorum genere es proſecutus. Neque enim is ſolum mirifice humanitatem tum laudat; ſed & alii commemorant, quibus & tu & ille uſus eſt familiariter. Quanta vero ipſe voluptate perfuſus fuerim, non ſatis literis exprimere poſſum; cum hominem illum ob virtutem & optimos mores tenerrime amem, atque ita amem, ut e neceſſariis meis vix aliquem ardentius amare poſſim. Nolo hic beneficiis tuis, quæ in ipſo mihi præſtita ſunt, novos e verborum & gratiarum pigmentis colores quærere, ne quid auribus dare & blanditiis quibusdam aſſentari tibi videar; id tantum te rogo, ut affectu iſto, quo ipſum amplecti cœpiſti, porro amplecti velis; non quod dubitem, te hoc, me non rogante, facturum; ſed quod ita rogare moris ſit; & ego amico, quacunque re poſſim, gratificari velim,

ſi non re ipſa, ſaltem verbis, officiis & omni genere humanitatis. Nulla res magis vel me, vel illum, tibi reddere poterit obnoxium, exiguæ quidem facultatis, ſed maximæ optimæque voluntatis homines, ad imperia, imo ad nutus tuos advolaturos.

31 Reſponſoria ad gratiarum-actoriam, ex Epiſt. 19. lib. 10. ſub perſona Patroni ad Studioſum.

Adeo ſunt exigua mea in te beneficia, ut magnificam illam gratiarum actionem non mereantur; tamen, quando ita voluiſti, ut extaret hæc voluntatis tuæ erga me declaratio; vel ideo gratum mihi hoc tuum fuit officium, quod amoris tui non eſſet evidentius argumentum. Acceſſit novum huic affectui tuo argumentum, ea, quam nomini meo inſcripſiſti, diſſertatione, docta ſane & eleganti: qua ut ingenii tui promptitudinem oſtendiſti, ita & aliis ſignificare voluiſti, quanti me faceres, & quo loco haberes. Quare meæ potius partes ſunt, ut gratias tibi largiore manu metiar, novisque officiis, cum vetera nomina jamdudum tibi expuncta, obnoxius tibi fiam. Id ſane operam dabo, ut nihil in me patiar deſiderari eorum, quæ ad te juvandum ornandumque pertinere videbuntur. Fallam interim otia mea tuæ Diſſertationis aſſidua lectione, atque ita fallam, ut plus ab illa ingenio meo contemplationis relinquatur. Quandoquidem igitur tam bene tibi tempora in ſtudiis poſita apparet, omnes tuos nervos, ſpiritus, operam diligentiamque omnem in hæc impendes, ut digna laborum tuorum præmia aliquando reportes, & Reipublicæ adminiſtrandæ promtiorem aliquando manum adhibere poſſis. Vale.

32 Laudatoria ex Epiſt. 15. lib. 11.

Nihil me magis hoc tempore delectat, quam quod tuis nonnunquam literis animum paſco, quæ nuper oportunæ venerunt, & quid in literis nunc moliaris novi, ſignificarunt. Quid ego hic in te laudem? an officium? an propenſam in me voluntatem? an divinum tuum ingenium, quod tot novas erudito orbi delicias extundit? an denique ipſos illos ingenii fœtus, aſſiduo labore perpolitos, quos, ut Phidiæ ſignum, ſtatim, ubi aſpexerint, probant viri docti? quare nihil jam amplius, quod ſcribam, eſt, niſi ut currenti ſtimulos novos addam, teque horter, ut orbem eruditum porro ſcriptis tuis doctiſſimis beare velis; quos ita avide exſpectant omnes, ut qui diuturnam explere ſitim cupiunt. Vale & nos ama.

33 Reprehenſoria ex Epiſt. 17. lib. 16. Cic. ad Famil.

Vix oculis meis credere potui, cum in tua, quam mihi inſcripſeras, diſſertatione aliqua offenderem, quæ non e tuo promptuario, ſed aliunde, deſumpta videbantur. Laudo quidem officium, atque eo me nomine tibi obſtrictum eſſe profiteor; verum, ut dicam, quod res eſt, non placuerunt mihi plumæ illæ, quibus te corniculam Æſopicam oſtendiſti: ideoque non parum tibi ſuccenſeo, qui in partem hujus prædæ

prædæ me quoque vocare voluiſti, cum nominis mei titulum non tuo, ſed alieno, fundo præfigis. Et noſti vero, liberales non eſſe, qui de alieno largiuntur: quid vero putas ad hæc dicturos, ubi viderint, homines doctiores, & in literis bene exercitatos, qui hic naſum rhinocerotis habent, & vel e longinquo Caci raptoris veſtigia odorantur? quare te etiam atque etiam hortor, ut, ſi qua tibi ſuperſunt hujus ſcripti exemplaria, in publicum evolare non ſinas, ne dedecus tuum, quocunque illæ tandem chartæ pervenerint, circumferant. Non ſuccenſebis amico bene monenti, ut qui tuum honorem ad ſe quoque pertinere putat, eoque labefactaro, ut ſua quadam injuria afficitur. Tu interim & ſtudia tua omniaque negotia ita tractes velim, ne quid valetudo tua detrimenti capiat. Vale.

Expoſtulatoria ex Epiſt. 5. lib. 5. Cic. ad Famil. 34

Etſi nihil ad te literarum dare conſtitueram, a quo bene longo tempore nihil ad me perſcriptum fuit, precibus tamen Agapeti noſtri permotus fui, ut literas has ad te mitterem, ejusque negotium tibi commendarem: ſi fortasſis, cum non mea, ſed aliorum cauſa, ſcribo, aliquas a te literas exſculpere posſim, quarum adeo parcus es: neſcio, utrum ſcribendi tædio, an mei odio. Illud certe vix crediderim, cum quotidianum te in literis ad alios ſcribendis eſſe ſciam; in dandis recipiendisque ſalutationibus ſolennem; etiam, cum nihil opus eſt, pollicentem, imo obtrudentem officia. Hoc itaque potius videtur, ſimultatibus te, neſcio quibus, inductum, abalienaſſe a me animum. Accepi enim, neſcio quibus rumuſculis occultis, te famam meam laceſſere conviciis, & quibus potes artibus, luminibus meis obſtruere. Quod, ut improbum non ſolum eſt & hominis parum officioſi, ita ἀχαριςίας quoque notam tibi inurit. Quid? an jam adeo priorum temporum oblitus es? cum a meo conſilio, ore, præceptis, penderes totus, eaque haberes ad ſtudia adjumenta, absque quibus ſi fuiſſet, nunc non haberes tela, quæ in me jaceres, meo mihi exitio excitatus. Quod ſi harum rerum memoriam depoſuiſti, ſaltem id animo reputa, ut hæc omnia non eſſent, qua fronte auſus ſis laceſſere ſenem juvenis, præceptorem diſcipulus, civem civis. Quam inſignis impudentiæ notam ſi non agnoſcis, frons tibi omnis periit, & cum fronte bona mens, quarum mutua eſſe ſolet conſpiratio. Has ut devorarem & concoquerem injurias, a me impetrare non potui, neque certe ſilere ad illas debui, ne musſitando creſceret injuria. Reliquum ergo eſt, ut reſcindam potius, quam diſſuam amicitiam, ſemper, ut video, inſidias mihi ſtructuram. Ut tamen ſatisfacerem roganti amico, cauſam ejus tibi commendare volui, ut ſi non amicitia mea inductus, ſaltem honeſtate impulſus id facias, quod æquitatis ratio & bonæ leges abs te requirunt. Vale.

Reſponſoria ad expoſtulatoriam, ex Ep. 28. lib. 7. 35

Scripſiſti ad me literas; quid dico literas? quot verba, tot convicia: nihil enim ad illam acerbitatem addi poteſt, qua me non innocentem modo, ſed & bene de

Digitized by Google

de te merentem, excipere non es veritus. Enimvero mitius tractari debebam, & ea æquitatis lege, quam tu tibi ipſi ſimili in caſu dixeris. Quis enim probet, damnari aliquem inauditum? læſæ amicitiæ ſententiam pronunciari in hominem, qui ſe nunquam vel dicto vel facto gravem fuiſſe, meminiſſe poteſt? Rogari prius debebam, neque tam facile aures falſis rumoribus fuiſſent accommodandæ; quibus qui duci ſe patitur, impingit, ubi minime cogitat. Si tu hic eſſes, tantum abeſt, ut reprehenderes levitatem vel perfidiam, ut potius induſtriam & fidem & ſtudia mea laudares, quæ tibi etiam ignoranti & non advertenti ſancte a me cuſtodita fuerunt. Ejus rei documentum non contemnendum eſt, quod, cum famam tuam roderent clandeſtini hoſtes, ego ſolus te defendendum ſuſceperim, tacentibus illis, quos tu primicerios tuos ſalutas. Etſi vero de te querendi cauſæ ſunt & juſtæ & graves, homini tam atroci injuria affecto, eam tamen ad animum nunc admittere nolui, vel hoc ipſo amicitiæ meæ conſtantiam teſtaturus, quæ te etiam vacillante perſiſtat, & tibi etiam renuncianti & repugnanti fidem ſuam fartam tectam integraque officia conſervet. Cum enim ſciam, animi vehementiam ſemper eſſe cum amicitia conjunctam, & quo flagrantior ea ſit, eo magis ſuſpicionibus & rumuſculis eſſe obnoxiam, in benigniorem partem ego animum tuum interpretabor, atque id ipſum vehementiæ amoris adſcribam, quod inconſulto illo calore peccatum eſt. Quo magis me ſpes illa tenet, fore, ut ſopito hoc friguſculo, ad ferventiora redituri ſimus officia. Noſti enim vetus illud Comici: *amantium ira amoris eſt redintegratio.* Quare etiam atque etiam te rogo, ut hanc animo tuo ſuſpicionem ejicias, ne tibi ab illis, qui divortium inter nos volunt, imponi patiaris. Altioribus fixa radicibus noſtra conſuetudo eſt, quam ut levibus illis ſuſurris & volaticis conjectiunculis exſtirpetur. Ero ſemper, quem habuiſti, amicus tetragonus; neque ab officio meo dejiciam oculos, ſi tu veri amici partes non depoſueris. Vale.

36 Querula, ex Epiſt. 16. lib. 14. Cic. ad Famil.

Scribo ad te literas; non quod cauſas ſcribendi habeam, ſed ne literarum illud commercium, quod inter nos mutuum eſt, rumpere primus, aut officiorum curſum ſufflaminare videar. Familiarius itaque, ut ſolent amici, inter nos confabulemur de rebus, quæ quidem ad te parum pertinere videntur, niſi forte amici etiam negotia tibi non negligenda eſſe duxeris. Non ignoras, quantis a me beneficiis ornatus ſit Agapetus noſter, quam illi ope, conſilio, ſtudio operaque profuerim ſemper; & ille tamen animum ſuum, quem mihi toties profeſſus eſt obnoxium, ita exuit, ut, converſa in hoſtilitatem amicitia, hoſtium meorum partibus ſe adjunxerit, & multa nefaria conſilia machinatus fuerit. Ne quid de conviciis dicam, quæ in me effudit, & quorum ego commemoratione tibi moleſtiam creare, mihi dolorem refricare, nolo. Hæc tamen in ſinum tuum effundere volui, tum ut meo exemplo cautior diffidere amicis diſcas, tum ut in hoc malo levamen aliquod tuo conſilio præſtes. Non ſoleo facile vel de fortuna mea, vel amicis, conqueri, mea ſorte meoque fato contentus;

rentus: verum tanta eſt hujus injuriæ indignitas, ut animum meum exulceratum nihil mitigare poſſit. Cui enim jam fidas? cui animum tuum committas? ſi, quos in animo atque in oculis ferebas, amici fidem omnem ſuam decoxerint. Ad te itaque confugio, quem præſenti in me animo ſemper fuiſſe novi, ejurata Agapeti amicitia; tibique omnia mea ſtudia, & quicquid unquam mihi dulce eſt, conſecrabo. Vale.

Reſponſoria ad Querulam, ex Ep. 25. lib. 7. 37

Nihil eſt, quod magis animum recreat difficillimis his temporibus, quam tuarum ſuavitas literarum: quæ, ut officiis ſunt pleniſſimæ, ut rerum, quæ geruntur, memoriam mihi exhibent; ita nullo non tempore poſſunt mihi eſſe gratæ. Utinam his paribus officiis reſpondere poſſem: ſed nihil eſt, quod tua notitia dignum ſit. Celare te tamen, amicum, non poſſum, quæ mihi nuper cum Agapeto contentio orta ſit, quem ex amico mihi inimicum reddidi, quod pecuniam repoſcerem, quam ipſi mutuo dederam. Nam cum tricas e tricis necteret, diesque ſolutioni conſtitutos ſemper falleret, pulſandus tandem actione apud judicem mihi fuit, ne ære meo exciderem eo tempore, quo maxima me urgebat neceſſitas, & a me ſolvenda erat ſumma pecuniæ non exigua. Rupto itaque amicitiæ noſtræ vinculo, calumniis & conviciis inceſſit non immeritum tantum, ſed & bene hactenus de ipſo merentem. Vides quæ ab amicis exſpectandæ ſint gratiæ. Quos enim beneficiis tibi reddidiſti obſtrictos, eosdem tibi inimicos & hoſtes paras. Neque ſane ipſi vitio verterem has in ſolvendo debito tricas, ſi ipſum egeſtate preſſum in anguſtias aliquas redactum iri noſſem: nam florere ipſum opibus & pecunia, exploratiſſimum habeo; ut itaque fraudulentus ejus animus ubique perluceat. Quare cum videam, malo conſilio ipſum exuiſſe amici animum, & omni ſe adverſus me armaſſe nequitia, dignis hominem hunc excipiam modis, atque ita tractabo, ut & mihi ſatis domi conſilii adverſus homines ſceleſtos eſſe ſentiat. Has apud te querelas depromere atque in ſinum tuum effundere volui; ſi fortaſſis, quæ autoritas tua eſt, argumentis expugnare animum hunc fraudulentum poſſis, & bonis verbis eo inducere, ne turpem hanc maculam nomini ſuo inuri patiatur. Fortaſſis enim, ſi amici non habet, ſui tamen rationem habiturus eſt. Vale.

Nunciatoria de adventu ex Epiſt. 23. lib. 9. 38

Cum multæ ſolent eſſe ſcribendi cauſæ, tum præcipue una novitatis princeps & palmaria multis eſt; quod in amicorum literis narrationes rerum novarum potius quam alia argumenta, reſpiciant. Quæ vero exſpectes ab amico vetere, niſi vetera, mores antiquos, priſcam fidem, quæ apud novaturientes amicos raro eſſe ſolet. Hac parte tibi ſpectari maxime cupio; & niſi me omnia fallunt, tot annis jam ſpectatus fui; & nihil tu forte ipſe hoc novi anni tempore, quo mala noſtra tot quotidie nova naſcuntur, a vetere amico exſpectaveris. Illud tamen novi narro tibi, me intra octo proximos dies iter ad vos meditari, quod εὐαγγέλιον tibi fore, minime dubito.

Jam

Digitized by Google

Jam enim videre mihi videor, qua fronte excepturus ſis, quo ore, quibus amplexibus hominem tui amantiſſimum. Integram hebdomadem deſtinavi tuis colloquiis. Vivemus itaque una, confabulabimur, non tam cibis corpus, quam deliciis literariis animum, refocillaturi. Placuit enim maturare iter, quod in vernum tempus differre cogitaveram, cum te pedibus laborare intelligerem; ſi fortaſſis dulci illo Muſarum balſamo, e confabulationibus noſtris ſtillante, mitigari doloris tui acerbitas poſſit. Exſpecta itaque hoſpitem, & cum ipſo facetias omnes, jocos, veneres, lepores. Nam Saturnalia apud te agere, & urbanitates meas deponere conſtitui. Tu interim omnem operam dabis, ut pedes paulatim tibi officium facere diſcant, ac animo præſentiore eſſe poſſis. Vale.

39 Reſponſoria ad nunciatoriam de adventu ex lib. 16. Epiſt. 12.

Magnopere me tuæ exhilararunt literæ, variis moleſtiis & ægritudinibus ex temporum noſtrorum difficultate conflictantem: Oportune enim adventum tuum mihi ſignificabant; quod mihi tam gratum fuit εὐαγγέλιον,

Quale ſopor feſſis in gramine; quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo.

Sed nolim tamen, ut mei cauſa te in valetudinis periculum conjicias atroci hac hyeme, quæ & exſtinxit multos per ſævitiam frigoris, & ad graviſſimos morbos fomitem ſubminiſtravit. Sed tamen & ab inſtituto tuo revocare te nolo, ne videar renuere hoſpitem jucundiſſimum, cujus ego ſaluti ut conſultum cupiam, amor impellit, qui in varias partes nunc diſcinditur. Idem enim & jungi tecum, & a te disjungi cupit. Quod ſi vincere hujus tempeſtatis ſævitiam idoneo veſtium apparatu potes: ſi valetudinis conſtantia permiſerit; tantum abeſt, ut diſſuadere tibi iter velim, ut & alas tibi aptari, & Cyllaros & Pegaſos currui tuo jungi cupiam, quo ad nos advoles potius, quam adrepas. Vide itaque, ne in via diutius hæreas, ſed alternata corporis recreatione frigoris vim infringas. Sat cito ad nos veneris, ſi firmus valensque veneris. Reviviſcent tuo aſpectu Muſæ noſtræ, quæ jam totæ obmutuerunt & obtorpuerunt, novos a te ſpiritus reſumpturi. Animus certe noſter, qui proſtratus eſt & jacet penitus, tuis ita erigetur colloquiis, ut moleſtiarum & tædiorum memoriam ſaltem illo, quo nobis ades, tempore, ſit depoſiturus. Interim quotidie pueri mei ante portas erunt, ut tuum mihi adventum nuncient.

40 *Hæc ſunt, quæ in juventutis uſum hic producere volui,* ut his exemplis viam ſibi ſternerent. Ut ad eum modum imitatio inſtituatur, apparatu aliquo & copia verborum opus eſt. Non enim hic tam Ciceronis verba & periodi, quam ipſa enthy-
41 memata, attenduntur. * Triplex ergo imitatio eſt: 1. *puerilis,* qua e phraſibus Autoris Claſſici ſermo compingitur. 2. *Amplificatoria,* qua periodi ex Autore Claſſico in multas diffunduntur, eodem argumento retento. 3. *Oratoria,* qua variato argumen-

Digitized by Google

gumento eadem enthymemata aliis verbis ac periodis efferuntur. Ejus exempla in hac Sylloge exhibentur. * In prima illa multum curæ induſtriæque inſumen- 42
dum eſt. Etſi enim puerilis illa dicitur, virum tamen maturo judicio requirit, qui dextra applicatione phraſes omnes in bene compoſitum ſermonem compingere norit; qualis ſub epiſtolæ forma quam commodiſſime inſtitui poteſt. Ego ante multos annos pro uſu iſto omnes Terentianas elegantias, quæ in Comœdiis ejus habentur, epiſtolis complexus fui, quibus in exercenda juventute feliciter quidam uſi ſunt. Sed perierunt mihi chartæ, ab aliquo ſubreptæ. Neque ſane indignus viro docto labor eſſet, ac optime de juventute mereretur, ſi quis talia Themata Epiſtolaria concinnaret: neque tamen nullum ingenium & judicium in eo requiritur. Hæc lingua Germanica proponi poſſent, ut in Latinam convertant. ' Ad eundem 43
modum olim ego e phraſium libellis epiſtolas pro tali uſu concinnavi. Verum cum Phraſes illæ ſolutæ & vagæ ſint, neque verborum curſu connexæ, non habebunt illum ex eo labore fructum pueri, quem e verbis ac phraſibus recte ordinatis habere poſſunt. * Ejus tamen exemplum hic apponam epiſtolam exprobratoriam, 44
e phraſibus illis extantioribus, quæ in primis ſeptem foliis Medullæ Latinitatis Wendelini habentur, concinnatam: *Quanquam* abalienandus *tibi plane* jure amicorum *videar, volens tamen ego nunquam* ab *eo* jure abii, *vel abibo.* Abhorret *& animus & auris tua* a nobis; *ſed fac tamen, ne* abhorreat a fide *&* a vero: Tantum *enim* abeſt, *ut ego aliquid amicitia tua indignum admiſerim*, ut potius abſit *ab hoc omnis mea* culpa *& nunquam me* abduci *ad hoc crimen paſſus ſim, vel leviſſimis malevolorum hominum rumuſculis. Et qui tu* abis ad iſtas ineptias *& ſuſpiciones illas,* ab recenti memoria *præſentiſſimi amoris, quem paucis* abhinc diebus a me tibi exhibitum *eſſe ignorare non potes, dum* a me *integram illam ſummam* perſolvi, *quam* a te *debueras. Jam &* in mores *tuos* abit *alter ille tuus, qui neſcio quid mali de me ſuſpicatur, & quædam mei cauſa tentavit; ſed cui* non *tam* impune abibunt *omnia. Adeo parum literarum* ab eo vidi, *ut, qui* paucorum dierum iter ab illo abſum, *longe gentium abeſſe videar. Hoc ego quidem audacter affirmo, quandoquidem illi plurimum* abeſt de exacta prudentia, *multum illi* (abſit verbo invidia) *ad amicitiam noſtram contuliſſe. Nunc quidem ingratiſſimus ille* ſe ex conſpectu meo abdit, *& plane illi* animus abeſt, *me vel coram, vel per literas, compellandi. Nec tu* a levitate *ejus multum* aberraſſe *videris. Aut redite uterque ad frugem, & bonam mentem, aut valete, & res veſtras vobis habete.* Eodem modo particularum A, AB, AD uſum e foro Romano, & Turſellini de particulis libro, prolixa aliqua & certi argumenti epiſtola oſtendi. Sed in iſtis aliquid inviti & ſubornati eſſe, nec evitari poſſe, quivis facile videt.

CAP. XVI.
DE
EXERCITATIONIBUS IN ORATIONE LIGATA INSTITUENDIS.

§. 1. *Diſcrimen ligatæ orationis & ſolutæ.* 2. *quorum in ligata oratione ratio habenda ſit.* 3. *Habent ſingula carminum genera ſpecialem ſuam rationem.* 4. *Præceptis poëticis non*

non nimis immorandum. 5. Uſus hic omnia docet. 6. Commentarii in poëticam Ariſtotelis prolixi plus turbant, quam juvant. 7. Imitatio anima poëſeos. 8. Imitatio duplex. 9. Altera in poëmate ad rerum & actionum naturam exprimendo; 10. altera in poëmatis ſcriptione. 11. De ultima hic agimus. 12. quomodo iſta inſtituenda. 13. Prima exercitatio eſt Metaphraſis: 14. altera imitatio per dilatationem, variationem, & contractionem ſimilium locorum. 15. Virgilius quos Poëtas imitatus ſit. 16. Reliqui Virgilium imitantur. 17. Exemplum elegans Virgilianæ imitationis e Catullo, 18. quæ per ſingulas partes oſtenditur. 19. Catullum tamen Virgilius elegantia ſuperavit. 20. Aliud exemplum Horatianæ imitationis e Virgilio in Epod. 2. de laudibus vitæ ruſticæ. 21. Plenior ejus imitatio in paraphraſi Jacobi Wallii. 22. Oſtenduntur fontes dilatationis poëticæ. 23. Ejusdem ep. Odæ Metaphraſis noſtra Elegiaca. 24. ſqq. & alia quædam Metaphraſeon noſtrarum exempla. 29. Imitationis crebra utilitas. 30. In inventionibus ſit imitatio cauta. 31. Exempla Epigrammatum, alterius e Mureti quodam a Niendalio, 32. alterius e Martiali a nobis per eandem imitationis rationem dilatati. 33. Deſcriptiones dilatatæ. 34. Exemplum ex Ovidio. 35. Praxis conſcribendi carminis per ſententias & lemmata, figuris, expolitionibus ornanda. 36. Hac methodo alicujus Poëtæ carmen eſt reſolvendum & imitandum. 37. Habent & antiqui Poëtæ ſuos nævos, 38. qui adeo moroſe haud examinandi. 39. Ecloga I. Virgilii in ſuas ſententias & ornamenta reſoluta. 40. Carmen II. lib. 1. Sylvarum Statii de Equo Domitiani reſolutum. 41. De Ovidii poëmatibus judicium. 42. Horatii Odæ a Parthenio reſolutæ. 43. Odæ Cominianæ ad Ducem Condæum de Lactis uſu διατύπωσις exhibetur.

1 Habitus Orationis ligatæ a ſoluta in omnibus diverſus eſt, dictione, compo-
2 ſitione, periodo, numeris, inventione. * Habenda eſt Epithetorum, ceterorumque ornamentorum, comparationum, exemplorum, fabularum, icono-
3 graphiarum, ratio. * Et in ipſis Poëmatibus ſuo ſingulari quodam genio ſingula carminum genera conſtant, tam ratione dictionis, quam ratione numeri & periodi. In Hexametro carmine alia ratio & compoſitio eſt Eclogæ, alia Satyræ, alia Heroici generis ſive Epopœiæ. Et in ipſa Epopœia quantum a Virgilio, poëtarum Heroicorum principe, differunt Statius, Claudianus, Lucanus. Habet ſuas Elegia, ſuas Epigramma, elegantias: de quibus multa dici poſſunt, & ſuo loco dicentur. Sed nos nunc hoc loco tantum progymnaſmata illa poëtica producemus, rationem monſtraturi, qua ſe in optimo ac divino plane ſtudio tyrones exerceant.

4 Quandoquidem verò is, qui carmen ſcripturus eſt, apparatu aliquo opus habet, præſupponimus hic prima rudimenta proſodiæ, mediocrem linguæ Latinæ cultum. *Inſtitutiones poëticas* non pauci ſcripſere, in quibus tamen cum judicio verſandum eſt, ne ingenium vel præceptorum ſubtilitate extenuemus, vel eorum mole obruamus.

Utra-

Digitized by Google

Utraque ratione obtunditur ingenium, & ad exercitium ineptum redditur; & novi
ego plures, qui in arte hac excelluerunt, lectione potius Poëtarum & exercitio eo
perveniſſe, quo prolixis præceptis tardius pervenitur. * Præcipuum in illo ne- 5
gotium verſatur, ſi quis, præſuppoſitis Rhetoricæ & Proſodiæ adminiculis, id quod
in carmine ejusque generibus artificium latet, multa obſervatione didicerit: quod
peritus Magiſter longe expeditius exemplo præſtabit, quam multis præceptis.
* E veteribus Ariſtoteles eſt, ut Philoſophiæ omnis, ita hujus quoque magiſter: 6
ſed dolendum, ejus *de Poëtica librum* non perveniſſe ad nos integrum: quæ illic ha-
bentur, ad Dramaticam poëſin tantum pertinent, utpote quæ cum Epica ſeu Heroi-
ca principem locum obtinet: conſiſtit enim in imitatione actionum. Reliqua Poë-
matia breviora ſua quædam ſingularia præcepta habent, quæ fundamentum tamen
in illa prima habent. Quamvis enim Coloſſus Rhodius majori apparatu & accura-
tiore *συμμετρία* partium ſpectatur; tamen & minora ſigilla ſua proportione gau-
dent; eſtque etiam in minuto carmine ſua quædam imitatio, tum morum, tum affe-
ctuum, aliarumque rerum, quæ ſunt cum actionibus hominis connexæ. In Ariſto-
telis Poëticam Commentatores habemus bene multos, e quibus Heinſium noſtro
uſui ſeponerem. Ceteri Commentatores non tam Poëtæ, quam Rhetores, in car-
mine ſcribendo ſunt, id eſt, nimia & anxia Ariſtotelicorum præceptorum explica-
tione animos lectorum fatigant.

Imitatio univerſæ Poëſeos quaſi anima eſt. * Conſideratur autem illa du- 7
plici ratione: primum, quatenus illa ad exemplum rerum & actionum inſtituenda 8
eſt; ſecundo, quatenus ad exemplum alicujus Poëtæ componi debet. * Priori mo- 9
do conſiderata verſatur ἐν τῷ φυσικῷ & ἠθικῷ actionum exprimendo; * poſteriori 10
modo ad generales illas imitationis, tam oratoriæ quam poëticæ, leges dirigitur,
quæ in ipſo poëtandi exercitio conſiſtit. Primus imitandi modus proponit per-
fectiſſimam imitandi ideam, in ipſa rerum natura formatam; alter præceptoris &
poëmatis vetuſti exemplo agere nos jubet. * De hoc itaque poſteriore modo tan- 11
tum agemus: ille enim præmitti debet, cujus beneficio primum illum & præci-
puum imitandi modum obtinemus. * Non debet vero hæc imitatio ita inſtitui, 12
ut verſus hinc illinc e Poëtis congeſtos, quaſi per centonem quendam, conſuamus.
Illud enim non eſt imitari, ſed furari; niſi quis ingenii cauſa data opera tales cen-
tones e Poëtis conficiat, ut fecit Auſonius in *centone ſuo Nuptiali*, & Dan. Heinſius in
aliquo centone, in Baudium conſcripto; quales & collegit ſingulari libro *Henr. Meibo-
mius*. Si quis vero tales verſus undique compingat, & ſic ſe Imitatorem præſtet, a
plagii crimine liberari non poteſt. Imitationem puerilem, quæ in concinnatione
phraſium & verſuum, prima compoſitione conſiſtit, nunc ſeponimus: nihil enim
illa artis habet. Quæ cum artificio inſtituitur, eosdem fontes agnoſcit, quos Orato-
ria. * Primum hic exercitium eſt Metaphraſis, carminis ex uno genere in aliud tra- 13
ductio; ſed cum libertate aliqua evagandi. Tales Metaphraſes aliquot Odarum Ho-
ratianarum in Elegias concinnavit ediditque *Henricus Meibomius*, ac nos infra aliquot ea-
rum exempla dabimus. * Plenior illa imitatio non aliter inſtituitur, quam Oratoria, 14

 per

per χωρισμὸν & per πρόσληψιν; qua de re jam ſupra diximus. Χωρισμὸς eſt, cum una periodus in plures ſecatur. Πρόσληψις ſive Aſſumtio dicitur, cum aſſumuntur ad genus ſpecies, ad totum partes, ad actionem cauſæ & circumſtantiæ, ad diſtinctum indiſtincta, ad definitum indefinita, & vice verſa. Si quis illa duo bene cum judicio uſurpare norit in oratione, qua ſoluta, qua ligata, bonus imitator erit, & talis quidem, ut deprehendi vix poſſit. Harum imitationum omnia exempla congerenda ſunt, inprimis ex antiquis: nam antiqui eadem via proceſſerunt.

15 * Virgilius in Eclogis Theocritum imitatus eſt, in Georgicis Heſiodum, in libris Æneidos Homerum, imo ipſos illos Latinos, qui ante ſe ſcripſerant, Ennium, Lucretium, Catullum: quos omnes tamen ita imitatus eſt, ut omnes ſuperaret. Imitationes Græcas ſingulari libro congeſſit Fulvius Urſinus, & eleganti commentario Germanus Valens Guellius, qui Antverpiæ in fol. prodiit, ubi diligenter notat loca e Græcis transſumpta.

16 * Ut Virgilius antiquiores, ita Virgilium recentiores imitati ſunt. Ceteri enim omnes, Horatius, Statius, Claudianus, Virgilium imitantur, ita tamen, ut, quod Virgilius fecerat, non ſuperent Autorem ſuum, ſed longe ab ipſo ſuperentur. Quod *Alexander Roſſæus in Virgilio ſuo Triumphante* aliquatenus ob oculos poſuit.

17 Illuſtre Virgilianæ imitationis exemplum eſt in loco illo *libro IV. Æneidos a verſu* 305. ubi interjectis aliquot dialogiſmis locum apud Catullum de Ariadna a Theſeo deſerta, qui invenitur in *Epithalamio Pelei & Thetidos*, omnem tranſtulit, ita ut Enthymemata, ſententias & figuras, ordinem quoque, verba & periodos mutaret. Querela Didonis ab Ænea deſertæ plane conveniebat cum hoc argumento; & eleganter eam imitationem delineavit *Bartholomæus Riccius lib. II. de Imitat. pag. 42. ſqq.*

18 * Ariadna apud Catull. ſtatim ab effectu iracundiæ incipit, v. 132.

Siccine me patriis abductam, perfide, ab oris,
Perfide, deſerto liquiſti in littore, Theſeu!

Reſpondet verſus Virgilianus 305. 306. Ariadne huic indignationi inſiſtit, v. 135. ad 140. Virgilius paucioribus verſibus idem objicit Æneæ v. 307. 308. Addit autem Dido argumentum a periculo. Virgilius v. 9. 10. addit argumentum a loco incerto, quo perventurus ſit v. 311. 312. 313. Quæ argumenta a Catullo omiſſa ſunt, quoniam non conveniebant. Dido apud Virgil. rurſus ſe ad preces & lacrymas convertit & cum Ariadna pactos Hymenæos objicit, Dido per eos ipſos Æneam rogat, ac horum voluptate eum artificioſe tentat. Meritum quoque objicit, quæ pleraque apud Catullum; quanquam non illo ordine, v. 314. 315. Sequitur apud Catull. Locus communis de perfidia virorum, v. 141. ad 146. quem locum communem brevi ſententia complexus eſt Virgilus loco alio, v. 373. Nuſquam tuta fides &c. Poſt perfidiam objectam ingratum ſuum accuſat, & nominatim præſtita officia exprobrat Catull. v. 147. ad 157. Id quoque Virgilius expreſſit, v. 372. ad 375. Ariadna fratris mortem, quam amatoris ſe maluiſſe dicit, ac pro tanta in eum fide relictam ſe eſſe feris avibusque dilacerandam queritur: Dido Nomadum Regum Libycæ ac Tyriæ gentis in ſe odium, deinde pudicitiæ violatum nomen, poſtremo mortem ipſam objicit v. 320. ad 323. Apud Catullum

lum Ariadna Theſeo objicit crudeles natales v. 152. ad 155. idem imitatur Virgilius v. 365. 366. 367. Hactenus per negationem proceſſit Virgilius, cum Catullus per interrogationes. Jam etiam interrogationibus utitur Virgilius v. 368. 369. 370. Apud Catullum Ariadne conqueritur, ſuum jam longe fugam arripuiſſe, v. 165. 166. Idem facit apud Virg. Dido, v. 582. 583. Apud Catull. Ariadne optat nunquam adveniſſe Theſea. v. 167. ad 172. Dido id ipſum imitatur v. 657. 658. Catullus Ariadnam deſperabundam inducit v. 172. ad 183. Didonem etiam Virgilius v. 534. ad 547. Catullus tandem Ariadnam ad diras & execrationes perducit, v. 184. ad 197. Hunc locum Virgilius copioſiſſime ac ſplendidiſſime imitatus eſt, Apoſtrophen faciens ad Solem & Hecaten.

Patet ex illis, quæ adduximus, qualis Virgilio in imitando fuerit ratio. Adeo 19
preſſo enim pede ſecutus eſt Catullum, ut harum literarum imperitum eſſe oporteat, qui hæc non ſentiat. Mutavit interim ordinem, quem Catullus obſervavit, & dialogiſmis cum Anna ſorore interjectis fuſius traxit orationem Didonis. In hiſtoria quoque recenſenda longior eſt Virgilius; ſed ita ille expreſſit Catullum, ut, qui Catulliana poſt hæc Virgiliana leget, jam non inveniat, quod ipſi magnopere placeat. Ille enim adjectione figurarum vivacium, argumentorum patheticorum, dictione quoque ipſa, quæ horridior paulum eſt apud Catullum, adeo omnes numeros abſolvit, ut vix ab humano ingenio aliquid addi poſſe videatur.

Aliud illuſtre imitationis exemplum, quo Horatius Virgilium expresſit, notavit *Bernardinus Parthenius* in eleganti libro Italica lingua ſcripto *Del-la Imitatione Poëtica lib. 1. pag. 18. ſeqq.* ubi monſtrat, quomodo Horatius jam dilatarit, jam contraxerit Virgilii locum *Georg. II. libro extremo in Epod. 2. de laudibus vitæ ruſticæ.* Quod exemplum idem Autor repetiit in elegantisſimo *Commentario ſuo ſuper Horatium*, illo loco, quo nemo accuratius oſtendit artificium Poëticum. Initium plane idem eſt. Virgilius:

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas!

Horatius: *Beatus ille, qui procul negotiis &c.*

Virgilius ſignificaturus, ſolutos eſſe omni cupiditate, omni ambitione, omni metu & periculo, agricolas, ſic ſcripſit:

\- - - *quibus ipſa procul diſcordibus armis*
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.

& inferius:

Illum non populi faſces, non purpura Regum
Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres, &c.

His addantur illa:

\- - - - - - *nec ferrea jura,*
Inſanumque forum aut populi tabularia vidit.

 Solli-

Digitized by Google

Sollicitent alii remis freta cæca, ruantque
In ferrum, penetrent aulas & limina regum.

Hos verſus brevius ita extulit Horatius:

Non excitatur claſſico miles truci,
Nec horret iratum mare,
Forumque vitat, & ſuperba civium
Potentiorum limina.

Sequitur apud Horatium:

Ergo aut adulta vitium propagine, usque:
Aut tondet infirmas oves.

Locus hic amplior eſt, quam Virgilii, eoque felicior. Virgilius unicum tantum artificium ruſtici meminit, cum dicitur illi:

Agricola incurvo terram molitus aratro.

Horatius dilatatione hic uſus eſt per enumerationem. Sequitur apud Horat.

Vel tum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet inſitiva decerpens pyra
Certantem & uvam purpuræ.

Virgilius ſic:

Et varios ponit fœtus autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.

Quod Virgilius contraxerat, Horatius ad ſpecies deduxit. Pergit Horatius:

Qua muneretur te, Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium

quod prius ita Virgilius dixerat:

Fortunatus & ille, Deos qui novit agreſtes,
Panaque, Sylvanumque ſenem, Nymphasque ſorores.

Virgilius porro:

Speluncæ, vivique lacus, aut frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque ſub arbore ſomni.

Illa verba eleganter Horatius illuſtravit dilatatione ſententiarum & membrorum:

Libet jacere, modo ſub antiqua ilice, usque
Somnos quod invitet leves.

Virgil. *Venit hiems, teritur Sicyonia bâcca trapetis.*
Vid. Horat. illo loco: *Aut cum tonantis annus hibernus Jovis.*
& quæ ſequuntur, usque ad illa verba: *Jucunda captant præmia.*
Confer illa cum loco Virgilii, ubi deſcribit opera hiberna ruſticorum:

Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta,
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritosque ſequi lepores, tum figere damas &c.

Apud

Digitized by Google

Apud Virgil. hæc porro habentur:

Interea pendent dulces circum oſcula nati.
Caſta pudicitiam ſervat domus.

Hæc ſplendidiſſime dilatavit Horat. his verſibus:

Quod ſi pudica mulier in partem juvet, &c.

Reperiuntur in Virgil. & illi verſus:

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini,
Hanc Remus & frater. Additque poſtea:
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

Quo reſpexit Horat. in ſecundo illo verſu ſuo:

Ut priſca gens mortalium.

Si quis jam conferat paraphraſes illas ſoluti ſermonis hujus loci apud *Friſchlinum,* cujus extant in Virgilium paraphraſes; & *Lubinum,* cujus extant in Horat. paraphraſes, videbit varietatem dilatationum. * Nos hic aliud exemplum paraphraſeos poëticæ ejusdem Odæ Horatianæ dabimus, quæ inſignis admodum eſt, ex *Jac. Wallii,* Poëtæ nitidiſſimi, Poëmatibus, ex qua patebit mira illa fœcunditas locorum ex adjunctis, genere & ſpecie, ex toto & partibus, quibus præ ceteris utuntur Poëtæ, ut multis exemplis demonſtravit *Bern. Parthenius* in libro ſuo *de imitatione Poëtica.* Primus verſus apud Horat. eſt: 21

Beatus ille, qui procul negotiis
Ut priſca gens mortalium.

Vide, quam eleganter primum illum verſum Wallius ampliavit ex loco generis & ſpeciei, adjectis poëtiſmis. Secundum autem verſum in parentheſi poſitum, rejicit ad alium locum. Sic vero ille:

Felix ſorte ſua, quem non ignava ſequentem
Otia rus patrium dulci complectitur umbra.

E 2 commatibus facit 2 periodos, additione prædicatorum,

Longe illi curæ inſomnes comitumque laborum
Inviſæ facies, quæ multa & magna moventem
Huc celerem atque illuc rapiant, perque ardua verſent.

Horatius: Paterna rura bobus exercet ſuis.

Dilatat hæc verba Wallius per ἐξεργασίαν & deſcriptionem ex adjunctis, & per diviſionem verborum, & additionem novorum prædicatorum.

Ipſe ſibi ſemper vacat, aggrediturque, quod inſtat,
Arvaque, quæ quondam proavi non magna tenebant,
Exercet, patiens operum, armentoque quotannis
Sortitus ſubolem, fortiſſima corpora, tauros
Inde legit, quos dehinc domitos aſſueſcere cogat
Servitio, & terram impreſſo proſcindere aratro,
Solutus omni fœnore.

Dila-

Digitized by Google

Dilatat hæc verba Wallius per partitionem illarum rerum, quæ ad fœnus ſpectant, & per comparationem cum fœnore ruſtico.

Non pretio nummos redimit pretiove redemptos
Occupat & fænus tabulis ſubducit avaris;
Fænus amat, quod ſponte ſua juſtiſſima tellus
Et gravidæ pecudes & meſſis reddit & arbor.

Nunc adjicit dilatationem ſecundi verſus per exergaſiam & deſcriptionem ex adjunctis, & dilatationem periodicam.

Sic olim, ut perhibent, cum fraudum ignara vigeret
Simplicitas, neque faſtus adhuc aurique cupido
Improba criminibus nomen poſuiſſet honeſtum,
Innocuæ vixere animæ, parvoque beatæ.
Nec excitatur claſſico miles truci.

Hæc Wallius dilatat per augmentum ſententiarum, addita figura comparationis, dilatatione periodica & deſcriptione ex adjunctis:

Quid refert, alius thalamo ſublimis eburno,
Ille thoro, cui ſponda ſalix aut fiſſile robur,
Componat caput? heic mulcet reficitque jacentem
Alta quies lecto non abrumpenda ſaligno.
Quippe ubi nec primæ nec ſeræ tempora noctis
Diſtinguunt litui, rumpuntque ſilentia cantu.
Nec horret iratum mare.

Wallius hæc iterum periodice dilatat, ſubjectum & prædicatum novis adjunctis illuſtrando, additis ex loco cauſarum ſideribus, tempeſtatem cientibus,

Non ſi diſcordes miſcent freta fervida venti,
Æquoreos horret fremitus, humiliſque pavenſque
Numina conclamat, ne quid nimboſus Orion,
Ne quid atrox peccet Boreas, laceraque carina
Addat opus pelago.
Forumque vitat.

Prolixe hæc verba dilatat Wallius per enumerationem rerum forenſium:

- - - *Vitat fora, vitat & æſtus*
Undantis populi: nec quid tabularia, nec quid
Jura ferant, meminit. Non illum aurora morantem,
Quæ ſe non alibi, primumque oſtendit Eoum
Pulchrior, ad lites clamoſaque jurgia cogit:
Nec jam defeſſus longas evolvere cauſas
Orando ingratos queritur ſe condere ſoles.
- - & ſuperba civium
Potentiorum limina.

Wal-

Digitized by Google

Wallius hæc dilatat 1. per fig. Permiſſionis & comparationem aulicorum, quorum officia prolixe ab adjunctis deſcribit, & comparat cum ſcopulis marinis.

Sollicitent votis alii invidioſa potentum
Arbitria: obſideant aditus, atque alta ſuperbis
Atria porticibus, certatimque oſcula pugnent
Præripere, & primas Dominis jam mane recenti
Dicere blanditias. Hæc ille Capharea ſaxa,
Has prudens metuit Symplegades, & ſibi faſces
Ac trabeas ſinit emeritum exorare clientem,
Semotus longe populo & & civilibus undis.

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos.

Wallius hæc dilatat præmittendo generales ſententias & confuſas: unde procedit ad diſtinctam de laboribus circa vites, quam dilatatione circumſtantiarum & adjunctorum deſcribit:

Ergo illum aprici colles campique feraces
Curarum expertem accipiunt. Hic imperat arvis
Ipſe ſuis, terrasque docet parere volentes,
Nec regum, ſua regna videns, ſuſpirat honores.
Nunc vites ſerit, & verni cum palmitis ætas
Prima viret, tenerum virgis furcaque bicorni
Tollit humo: dein & validi propagine fœtus
Populeas late ſtirpes ulmosque maritat.

Aut in reducta valle mugientium
Proſpectat errantes greges.

Wallius hæc dilatat per διάλυσιν verborum in integras ſententias converſorum:

Nunc illum procul umbroſa ſub fronde morantur
Receſſus pulchri nemorum, vallesque reductæ
Faunorum domus. Hic pingues errare juvencas
Proſpectat: longe reſonant mugitibus agri
Paſcuaque & noti gregibus ſitientibus amnes

Inutilesque falce remos amputans
Feliciores inſerit.

Mire hæc dilatat & exornat Wallius ex loco adjunctorum & conſequentium in varia membra illa partiendo & elegantibus metaphoris illuſtrando.

Venerit inſitio; juvat hunc, juvat arboris illum
Felicis fruticem peregrino includere ligno:
Finduntur nodi; reſecantur, inutile pondus,
Silveſtres rami: ramus felicior alter

Digitized by Google

Inſeritur: ſurgunt udo nova germina ligno;
Mirantur platani malos; mirantur & ulmi
Ignotas glandes; & non gentilibus ornus
Stat curvata pyris, nec ſeſe agnoſcit in illis.

Aut preſſa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.

Dilatat hæc Wallius per ſimplicem exergaſiam, additione quarundam circumſtantiarum:

Nunc apibus fœtis cellas diſtentaque melle
Horrea rimatus populat, puriſque recondit
Aurea dona cadis: nunc mollis vellera lanæ
Infirmo pecori frondente ſub ilice tondet.

Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet inſitiva decerpens pyra
Certantem & uvam purpuræ.

Dilatat hæc Wall. ſententiarum augmento, epithetis & periphraſtica dictione poëtica.

Inde, ubi formoſum pomis & mitibus uvis
Frugifer autumnus ſuavis caput extulit arvis,
Quam juvat, hic atque hic, ut ſe malusve pyrusve
Obtulit, & pomis oculos dextramque legentis
Prima vocat, fœtu gravidos adducere ramos,
Felices ramos, quos ipſe inoleſcere nuper
Et genus invitis docuit committere truncis:
Quam juvat & plenis pendentem vitibus uvam
Carpere, certantem Tyrios anteire rubores.

Qua muneretur te Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium.

Late hæc explicat Wallius, addendo ſententias ætiologicas, & numerando officia ruſtica, quæ beneficio Numinum ruſticorum bene ceſſerunt. Deſcribit & ritum ipſum.

Dum tibi, quod fruges & munera divitis horti
Servaris, furum cuſtos aviumque Priape,
Primitias fert in calathis, falcique ſalignæ
Pampineam circum intexit, ſua vota, coronam,
Teque vocat, Sylvane pater: tibi pinguia culta
Tuta refert, tibi depulſos à meſſibus apros
Et morſus pecorum, averſumque à palmite caprum.

Libet jacere modo ſub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.

Dila-

Digitized by Google

Dilatat hæc multiplicando ſententias & periodos, incipiens figura occupationis, cui reſpondet. Deſcribit æſtum Solis a conjunctis Solis ſideribus, addendo epitheta ſua & adjuncta nova cumulando.

Forte aliquis Soles, dum nulla hic porticus Auſtros
Excipit & Boream, ſub iniqui ſidere cancri
Ardentes metuat. Sed enim niſi nuda per agros
Corpora meſſorum ſudore fluentia cernas,
Ignores prope, quid rapidi vis ignea Phœbi,
Quid Leo, quid Cepheus ſitiensque canicula poſſit.
Nunc juvat æſtivos ortus vitare ſub alta
Ilice, nunc viridi ſubmittere corpus in herba,
Quæ ripæ & ripis natæ frondentibus umbræ
Æſtibus & medio ſuadent decedere Soli.

Labuntur altis interim ripis aquæ,
Queruntur in ſilvis aves,
Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.

Hæc ſimplici converſione metrica & membrorum multiplicatione dilatat.

Interea gelidi fugiunt per gramina rivi,
Arboribusque vagantur aves: nemus omne querelis
Perſonat, irriguo qua fons argenteus agro
Labitur attritos inter levis unda lapillos
Obſtrepit, & dulces invitat murmure ſomnos.

Aut cum tonantis annus hybernus Jovis
Imbres niveſque comparat:
Aut trudit acres hinc & hinc multa cane
Apros in obſtantes plagas.

Hæc mirifice explanat per prolixam venationis διατύπωσιν, cui mixtæ deſcriptiones elegantiſſimæ ex adjunctis apri & canum, coloribus Virgilianis illuſtratæ: enumerentur antecedentia, conjuncta & conſequentia venationis; quæ cum non attigerit Horatius, magna cum voluptate leguntur.

At cum jam pluvia & nivibus canaque pruina
Frigidus hibernum contriſtat Iuppiter annum,
Quæ non aucupiis, quæ non venatibus illic
Gaudia proveniant? altis de montibus actus
Fertur aper, fruſtra ille animos ſetasque comantes
Arrigit, & ſpumis albet ferventibus ora,
Fulmineumque genus, non certi cedere, quamquam
Nunc hos obliquo, nunc illos diſſipet ictu.

Digitized by Google

Tantus amor prædæ eſt, & ſævi gloria morſus,
Nec minus & curſu juvenes jaculisque fatigant
Setigerum; hortantur ſeſe & latrantibus addunt
Cum clamore animos; dum tandem in retia trudant
Frendentem & teretes nodos differre parantem;
Accurrit victor, ſplendentique ilia ferro
Transadigit: lato ſequitur de vulnere ſanguis,
Procumbitque ferox, & adhuc in morte minax ſus.

Aut amite levi rara tendit retia
Turdis edacibus dolos.

Amplificat hæc verba Wallius per deſcriptionem hujus venationis uberiorem: Inſtrumenta enim, & quæ cum illis conjuncta ſunt, ad extenſionem ſententiarum, adducit.

Forſitan & tutas placeat levioribus ire
In prædas ſtudiis: venit hinc quoque grata voluptas,
Ex facili capienda: plagas & retia levi
Diſtendit furca, turdosque invitat edaces
Callidus & ſparſis incautos fallit olivis.

Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem
Jucunda captat præmia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviſcitur?

Extendit illa Wallius per ἐξεργασίαν poëticam, & enumerationem curarum, quas ſimpliciter & indiſtincte hic ponit Horatius.

Aut pavidum ſequitur leporem, laqueoque tenaci
Strymoniam captat volucrem, jucunda laboris
Præmia. Quis non hæc inter, quotcunque malorum
Secum amor infelix trahit, invidiamque metumque
Et ſpes ambiguas, & quas pudor ipſe repulſas
Ingeminat curas, & nunquam longa fruenti
Gaudia, nubiferis tradit diffundere ventis?

Quod ſi pudica mulier in partem juvans
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis aut peruſta Solibus
Pernicis uxor Appuli;
Sacrum vetuſtis exſtruat lignis focum,
Laſſi ſub adventum viri:
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
Diſtenta ſiccet ubera:

Et

Digitized by Google

Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparet.

Hæc Wallius per ſimplicem converſionem metricam, uno vel altero epitheto addito, dilatat:

Quid ſi contigerit priſcis quoque moribus uxor,
Quæ caſtum ſervet thalamum, quæ remque domumque
In partem juvet, & dulces educere natos?
Qualis erat Tatio quondam regnante Sabina,
Duratas calloſa manus, aut Appula mater
Sole rubens. Quid ſi poſito cum feſſus aratro
Vir redit, illa focum lignis & cortice ſicco
Exſtruat, ac lento textis de vimine ſeptis
Includat lætum pecus & turgentia ſiccet
Ubera? Si, quanquam calices & pocula ponat
Fagina, vina ferat, quæ dulci condita levit
Ipſa cado, menſiſque dapes apponat inemptas
Delicias faciles.

Non me Lucrina juverint conchylia
Magiſque rhombus aut ſcari.
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare.

Dilatat hæc Wallius per figuram Permiſſionis & additionem epithetorum aliorumque verborum, vel actiones vel adjuncta ſignificantium.

- - - Non me tum regia, non me
Regum epulæ teneant, per me conchylia teſtis
Tuta ſuis ſaxo maneant affixa Lucrino;
Per me ſecurus Calabro natet æquore rhombus,
Et ſine fraude ſcarus depaſtas ruminet herbas.
Si quem forte procul fluctu tumefactus Eoo
Adria jactatum noſtris acceperit undis,
Aut Tyrrhena fremens ad littora verterit Eurus.

Non Afra avis deſcendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quam lecta de pinguiſſimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ ſalubres corpori,
Vel agna feſtis cæſa terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.

 Dilatat

Dilatat hæc Wallius per immutationem membrorum, additionem verborum, epithetorum, deſcriptionem Terminalium, ſed ſuccinctam:

Non mihi tum Libyæ, non mollis Ionia pictas
Mittat aves: tantum glauco mihi Palladis arbor
Caneſcat fœtu, pingueſque miniſtret olivas,
Obvia me lapathi prato gaudentis aperto
Herba juvet, malvæque leves gravibusque ſalubres
Corporibus, vel quæ lactens cadit hoſtia feſto,
Termine ſancte, tuo, cum te vicinia ſupplex
Defixum colit, & ſerto frondente coronat;
Aut mea, quod ſatis eſt, hilaret convivia carne
Præda excuſſa lupo, villis ſtillantibus, hædus.

Has inter epulas ut juvat paſtas oves
Videre properantes domum!

Dilatantur hæc per deſcriptionem ex adjunctis.

Ut juvat has epulas inter ſpectare bidentes
Cum ſeſe e paſtu referunt! ut cruribus ægre
Ubera circumeunt! ut multo lacte gravatæ
Ad mulctram injuſſæ veniunt, gaudentque levari

Videre feſſos vomerem inverſum boves
Collo trahentes languido.

Dilatat per ſimplicem converſionem metricam & immutationem verborum.

Ut juvat ex agro reduces ſpectare juvencos
Longorum feſſos operum & grave robur aratri
Vomere ſuſpenſo attrita cervice trahentes.

Poſitosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares.

Iterum hæc dilatat ſimplici converſione metrica.

Ut juvat & vernas numeroſæ examina villæ
Lucentes ignes circum lætosque penates
Aſpicere agreſti curantes corpora menſa.

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius
jamjam futurus ruſticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

Elegan-

Eleganter hæc dilatat Wall. deſcriptionibus luculentis, enumeratione partium & adjunctorum (1) circa fœnus, omnemque rem collybiſticam. (2) circa agriculturam, variaque ejus officia & inſtrumenta.

Dixerat hæc dives poſitis in fœnore nummis
Alphius, atque aliud meditans, & totus in illo
Damnabat tabulas, loculos damnabat & aurum
Innocui ruris ſero intellecta voluptas.
Una eſt ante oculos, una ſuſpirat in illa.
Nunc placet arvorum cultus, nunc cultus habendo
Impenſus pecori: ſubeunt modo fervida pleno
Muſta lacu, modo qui pomis exuberat annus,
Et modo delectant ſaltus venatibus apti:
Omnia perſuadent curas mutare priores,
Jamque empturus agros exacta relegerat æra
Idibus. At (victrix adeo natura recurrit)
Hæc eadem lucro ſervat ponitque Calendis,
Protinus agrorum oblitus vitæque beatæ.

Atque hoc illuſtre eſt exemplum paraphraſeos poëticæ. * Ex quo patet mira fœcunditas locorum, quæ ſunt e conjunctis, adjunctis, antecedentibus, conſequentibus, toto, partibus, genere & ſpeciebus, indefiniti & definiti. Quibus omnibus ſi quis jungat phraſin elegantem poëticam, metaphoras vivaces, poëtiſmos, fabularum alluſiones, nunquam in talibus argumentis ſterilis deprehendetur. Et hoc ſibi exercitium continuum quis velit, ſi in carmine proficere velit; imo & ad ſolutam orationem labor iſte proderit, modo quis differentiam poëticæ & oratoriæ dictionis probe obſervet. Plura ſunt exempla apud eundem Auctorem tam nitidarum paraphraſium. Reperiuntur & apud *Car. de la Rue*, Poëtam Gallum, inter *Idyllia* ejus paraphraſes plane his ſimiles, ac elegantiſſimæ omnino, quales in exemplum poni debent Poëtices tironibus. 22

Subjungemus huic paraphraſi longiori ſtrictiorem noſtram, qua eandem in Elegiam transfudimus. 23

Felix, o nimium felix, quicunque relicta
Urbe procul curis tempora liber agit;
Quique vetuſtorum læto de more Quiritum
Exercet bobus rura paterna ſuis.
Qui ſibi non magnas injuſto fœnore quærit
Ipſe, nec immenſo fœnore limat opes.
Non illi dulces rumpent fera claſſica ſomnos,
Incutient nullos tympana rauca metus.
Non ligno vitam committet nauta doloſo,
Non flebit raptas naufragus, orbus, opes.

Ille

Digitized by Google

Ille fori ſtrepitus, tricas & jurga vitat.
Patriciæ appendix nec ſtat, & umbra domus.
Ille vel attondet vitim, fingitque putando:
Cui tenerum fulcit populus alba latus.
Ille ex arboribus ramos ſine lege fluentes
Amputat, & ramos inſerit ille novos.
Jam videt erranteis ſubducta in valle juvencas,
Atque ſuum gaudet non numerare pecus:
Jam legit äerii mellis cæleſtia dona,
Queis ſibi non-emptas condiat ille dapes;
Aut ſævo ut nudos à frigore protegat artus,
Mollia lanigeræ vellera tondet ovis,
Aut ubi maturis præcinctus tempora pomis
Autumnus gravidis jam caput abdit agris;
Lætus adoptivis carpit nova munera ramis,
Inque manus cupidas penſilis uva venit.
Uva venit, Tyrio quæ non conceſſerit oſtro,
Helleſpontiaco munus itura Deo,
Hæc niſi Sylvano gratus donaria ſervet,
In patrii fines quod vigilavit agri.
Ille modo antiquæ recubat ſub tegmine fagi,
Et modo gramineo ſternitur ille toro.
Interea placidis ſtrepuerint fontibus undæ:
Plurima per ſylvas carmina fundit avis.
Hæ querulo mentes mulcentque foventque ſuſurro,
Et faciles ſomnos garrula ſuadet avis.
Hinc ubi jam nivibus piger horret & imbribus annus
Et reſides ſtringit frigore Caurus aquas.
Jam populatorem per ſylvas excipit aprum,
Seu malit poſitis illaqueare plagis;
Aut turdis levi rara amite retia tendit,
(Hos bonus ille dolos inſidiasque ſtruit.)
Aut abit in lepores felix prædator inermes,
Aut menſis captat præmia grata grues.
Non illum duræ friguſcula conjugis angunt;
Non animum curæ, quas amor abdit, edunt.
Ille ſuæ queritur ſylvis & fontibus iras
Conjugis & mala dat cuncta ferenda notis.
Quod ſi caſta domum bene quæ curaverit uxor,
Quæ famulos, ſocii, quæ ſacra jura tori:
Appula ceu rapidis excocta à Solibus uxor,
Quale decus duro, fuſca Sabina viro,

Ligna

Ligna focis ſubdat claro lucentibus igne,
Solamen feſſo, cum redit ille, viro.
Et lætum includens lento de vimine textis
Cratibus exoneret ſedula lacte pecus:
Hornaque vina cado dulciſſima munera promens,
Ponat, quos dederant rura benigna, cibos.
Non Lucrina mihi placeant conchylia, rhombi,
Non venient menſis fercula lauta ſcari.
Si quos, Eois cum ſeſe fluctibus effert,
Ad mare Tyrrhenum turbida vertat hiems.
Non ego barbaricis implevero viſcera ferclis,
Et peregrina meam paſcat Orexin avis.
Felices oleæ ſi detur carpere fructus,
Et ſuccos baccis elicuiſſe novos:
Si doceant molles ventrem miteſcere malvæ,
Si lapathum menſis prata dedere meis.
Me juvet eſca, lupi raptus de faucibus hædus,
Agnaque, quæ feſto, Termine, cæſa tuo.
Interea reduces, epulis dum paſcitur illis,
Ubera balatu plena queruntur oves.
Et tardos inverſa ſequuntur aratra juvencos,
Pabula cum laſſi notaque tecta petunt.
Ruſtica lucentes famulantum turba coronat,
Appendix regni non inhonora, focos.
Alphius hæc reputans, felicia prædicat arva
Præque ſuis grati fœnora ruris amat.
Jamque ſuburbanos urbi præponit agellos,
Hos ut emat, relegens Idibus æra novis.
Illa ſed exſtinguunt venientes vota calendæ,
Alphius ad tabulas, lucraque nota redit.

Huic Metaphraſi noſtræ alia Metaphraſium noſtrarum ſubjiciemus exempla, 24

Ex Horatii Oda I. lib. I.

Mæcenas, priſco qui Regum ſanguine natus,
Præſidium Muſis dulce decusque meis.
Sunt, queis pulverei rident certamina Circi,
Ut virides palmas, munera pulchra ferant,
Hunc ſi Romulidæ multis inſignibus ornent,
Non paſcant tituli, & nomina vana juvent.
Illum fœcundis ſi meſſibus horrea rumpant,
Et patrios nitido vomere ſindat agros.

Quicquid agas, ſtudiis nunquam dimoveris iſtis.
Attalicas quanquam ſis dare promptus opes,
Navibus ut vaſti pavidus ſecet æquora ponti,
Committens dubiis lucra ferenda notis:
Per mare velivolum placida cum navigat aura,
Tum ſibi mercator plaudit opesque parat.
Sed cum tempeſtas, ſe toto turbida cœlo
Explicat, inque undis fracta carina natat,
Tædia cum ſubeunt vitæ non vana prioris,
Quæſitus pelago ſpernit & odit opes,
Rura beata vocat, felices rure colonos;
Si dederis illi littus, arare velit.
Cumque ſilent venti, diſcuſſaque nubila cœlo,
Mox quaſſas reficit ſedulus ille rates,
Fortunæ veteres animo cenſusque recurrunt,
Et miſer eſſe nequit, pauperiemque pati.
Eſt, qui nec veteris contemnit pocula vini,
Atque dies multos ſæpe bibendo trahit:
Seu viridi patulæ ſedeat ſub tegmine fagi,
Seu penes irriguas ille recumbat aquas.
Multos caſtra juvant, & cæci prælia Martis,
Arma, enſes, litui, tympana, pila, tubæ;
Bella illis animos & cædes pectora paſcunt,
Queis matres teneræ, queis doluere nurus.
Pervolitat ſylvas venator & horrida teſqua,
Non inhibent noctes, frigora, turbo, nives.
Seu ille æripedi cava tendat retia cervo:
Seu populatorem ſternat anhelus aprum.
Me miſcent ſuperis doctorum præmia lauris.
Et nemora & nymphæ me Satyrique juvant.
His ego commiſtus vulgi commercia ſperno,
Dum mihi Caſtalidum ſacra foresque patent.
Si mihi ſe faciles Clio, Polyhymnia præbent,
Argutæque dabunt carpere fila lyræ.
Si tu me Lyricis Mæcenas vatibus addis;
Tunc ego me regem, tunc vocitabo Jovem.

25 Ex Od. XXII. lib. I.

Cui pietas cordi eſt, qui crimine liber ab omni
Vivit, & eſt recti juſtitiæque tenax;

Non

Non ſicas metuet, non vincula, tela, cataſtas;
Non qua ſe ſalvum caſſide præſtet, eget.
Seu adeat poſitos calidis ſub ſolibus Indos,
Seu per Barbaricas tranſeat ille plagas.
Nam mihi dum ſylvam nuper percurro Sabinam,
Otia dum ſector, dum Lalagenque cano;
Occurrit lupus, & tamen hic me fugit inermem,
Cui clypeum probitas, cui dabat arma fides:
Quale nec in ſylvis tellus alit Appula monſtrum,
Monſtrorum genitrix, quale nec Afra dedit.
Excipiat rigido tellus ſubjecta Bootæ,
Quam Sole averſam nix glaciesve tegit.
Mittar ad exuſtos vicinis ſolibus agros,
Lætus ego Lalagen ſemper amabo meam.

Ex Od. XIV. Lib. II. 26

Poſthume, præcipiti labuntur tempora curſu,
Nec pietas magis his injicit ulla moram,
Non ſi Plutonem tauris placare trecentis,
Non auri dare ſi multa talenta velis:
Exores rigidum: nos Styx atra hauriet omnes,
Quicunque hic annos ducimus atque dies,
Imperitet populis, terram proſcindat aratro,
Conduntur tumulo ſarcula, ſceptra, pari.
Ut late quatiat magnus ſua ſceptra Tyrannus;
Hæc quoque falce ſua mors furibunda metet.
Mœnibus & telis ſit Rex, ſit milite tutus,
Hunc ex inſidiis mors galeata petet.
Fruſtra veſanis tergum ſubduxerit armis,
Qui procul à belli fulmine cautus agit;
Fruſtra peſtiferis autumnus territat auris;
Fruſtra eſt, qui timida Nerea mente fugit.
Omnibus eſt adeunda palus Acherontis opaci,
Et Plutonia nos regna domusque vocant.
Grata tibi tellus linquenda torique pudici,
Non conjux poſthac baſia læta feret.
Quos colis, ex hortis cupreſſus odora ſequetur,
Funeris appendix ſola futura tui.
Qua tu centenis ſervaras clavibus, hæres
Dignior expanſo gutture vina bibet.

27 Ex Od. II. lib. I. Carm.

Optima Leuconoë ne ſit tibi diſcere cura,
Quem tibi Dii finem, quem dederintque mihi:
Vivere num Priami liceat, vel Neſtoris annos,
An extrema tibi nunc oriatur hiems.
Ne tu Chaldææ quæras oracula ſortis,
Ne tu fatidicas inſpice ſtulta rotas.
Oblectes animum, nec dulcia vina relinquas,
Deliciis ventrem paſce animumque novis.
Nam quoque dum loquimur, nos invita fugerit ætas,
Ne tibi ſit curæ craſtina, ſera dies.

28 Ex Od. II. lib. II. Carm. Horat.

Euclio ſi fueris, ſi munificentia deſit,
Nullus ab argento ſplendor honosque tuo eſt.
Munificus vivet longos Proculejus in annos,
In fratres cunctas qui pius hauſit opes.
Latius & regnes, auri ſi nulla cupido eſt;
Si non immodicas quæris anhelus opes;
Quam ſi tu Lybicas conjungas Gadibus oras
Subſit & arbitrio Pœnus uterque tuo.
Ipſe ſibi indulgens paulatim augebitur hydrops,
Ni fugiat morbi cauſa, nec ipſe fugit.
Diſſidet à populo virtus magnumque Phraaten,
Felicem ſolio cum ſedet, eſſe vetat.
Hæc vulgi plauſus & inania ſchemata temnit;
Non illi phaleræ, non placuere togæ.
Hæc faſces, regnum diademaque deferet uni,
Qui magnas magno pectore ſpernit opes.

29 Hæ imitationes, ut in majoribus carminibus, ita & in carminum partibus locum habent, & in carminum variis generibus. Ita ex Oda facies Elegiam, ex Elegia Odam, ex brevi aliquo ſententioſo carmine integram vel Odam, vel Elegiam. Ut ſi forte ex Catonis Diſtichis brevibus Odas morales conficias, vel Elegias per χωρισμὸν & πρόσληψιν dilatatis ſententiis. Quale exercitii genus continuum & quotidianum eſſe debet illi, qui ad aliquam in carmine gloriam adſpirat. Ubi imitationibus multis te exercueris, jam liberiori uti calamo poteris in Odis & Elegiis, ſumendo theſes, quas ductu quidem argumentorum Oratoriorum tractabis, ſed modo tamen poëtico & ſingulari quodam ornatu, quem ſemper carmen præ oratione ſoluta requirit; de quo poſtea dicemus.
30 * Procedit illa imitatio etiam in ipſis inventionibus; ubi tamen cum modeſtia & judicio verſandum eſt, ne quid aliis

Digitized by Google

aliis ſublegere videamur. Poſſunt enim inventiones ex aliis facile excogitari, manuducente nos quadam vel metaphora, vel ſententia.

Exemplum talis imitationis in Epigrammate invenias apud *Laurentium Niendalium* in Poëmatibus ſuis. Scripſerat Muretus in Poëmatibus ſuis juvenilibus hoc Epigramma:

Sutor es & piſtor, lanius, lenoque coquusque
Mercatorque bonus, cauſidicusque bonus.
Te tamen in tota non eſt mendicior urbe,
Nec quem paupertas arctius ægra premat.
Dic agedum, qui ſit (num res eſt mira, Corelli,)
Cum tot res facias, rem facere ut nequeas.

Retinuit Niendalius, diſſimulato tamen autore, inventionem & vim acuminis; ſed antecedens ſeu protaſin hujus Epigrammatis Niendalius per πρόσληψιν multarum ſpecierum dilatat, ut pene nimius illa in re ſit.

Noſti blandiſona Philerge canna,
Incautas trahere in plagas volucres:
Noſti ſquammigeros aculeatis
Hamis fallere, caſſibusque piſces.
Noſti pinſere, navigare noſti;
Noſti pingere, literasque noſti.
Noſti, quod nova nupta cum marito
Novit, cum thalamum ſubit pudicum:
Noſti, quod meretrix torum relinquens,
Vino pelliculam replere aduſto.
Noſti cudere, ſarcinare noſti;
Noſti ſuaviloquum ſonare carmen;
Noſti ſuaviſonos ferire nervos.
Noſti ducere, præcinente chorda,
Motus ad numerum lyræ canentis;
Noſti texere tela ſportulasque,
Et pellucida flare vitra noſti.
Noſti concoquere optimum metallum,
Noſti concoquere optimum Falernum.
Noſti, cum moritur vel hic vel ille,
Præconis vice unus indicare.
Mentiri quoque, ſi quid illud artis,
Unus præ reliquis, Philerge, noſti.
Es cuſtos ovium boumque cuſtos,
Es tonſor bonus, & malus Machaon,

Digitized by Google

Mercator bonus es, bonusque ſutor,
Patronus bonus es, bonusque tutor.
Et totis agis hoc & hoc diebus.
Si deſit, quod agas, Philerge, nobis.
In toto tamen oppido, Philerge;
Non mendacior ullus eſt Philergo;
Nemo pauperior, Philerge, quam tu,
Quid dicam? Magis hoc magisque miror,
Cum tot res facias, Philerge, ſemper,
Rem tamen facias, Philerge, nunquam.

32 Eadem ratione, ſi quis Epigramma illud breve Martialis: *Omnia Caſtor emis: Sic fiet, ut omnia vendas,* in Epigramma circumſcriptum mutare velit, hoc modo inſtituet, ut Antecedens: *Omnia Caſtor emis,* per figuram enumerationis dilatarit:

Quid non Caſtor emis? talenta fundis,
Ut poſſis tibi comparare fundos,
Villas, prædia, vineas & hortos.
Percurſas fora, nundinas, tabernas.
Et merces Tyriasque Cypriasque,
Et quod venerat ultimis ab Indis,
Præſenti licitaris usque nummo:
Mercaris tabulas, ſpecilla, gemmas,
Sculpta Phidiaco ſigilla cælo,
Pocla murrhina, vina digna poclis,
Aulæa Attalico ſuperba cultu.
Nil tibi ſatis eſt: ſed hinc ubi omnes
Exhauſti loculosque zonulasque,
Quid nunc Caſtor ages? inepte Caſtor?
Emiſti omnia, Caſtor, empta vendes.

Ita Conſequens, in quo acumen conſiſtit, eleganter Antecedens prolixius deductum terminabit, dum lectoris animus, per ambages illas ſuſpenſus, inexſpectato brevi acumine vehementer delectatur.

33 Inter exercitia Metaphraſium ac Paraphraſium, aliarumque imitationum referri poſſunt etiam deſcriptiones variæ, Temporum, Locorum, ut Veris, Æſtatis, Sylvarum, Montium, Iconographiæ; item comparationes, quæ inter ornamenta carminum ſunt. Hic ad ductum veterum ſe exerceat tyro, jam contrahendo, jam
34 dilatando. * Sic apud Ovid. *lib. 1. Faſtor. à verſ. 152. ad v. 156.* deſcribitur Ver. Id imitatione per 12. verſus ita extendes.

Hæc eſt, quæ variis de floribus induit æſtas:
Incipiunt menſes ire diesque novi,

Pro-

Digitized by Google

Protrudit gemmas vitis rediviva tumenteis,
Spondens Lenæi munera magna Patris
Arboribus redeunt, volucrum ſolatia, frondes,
Quas rigidi excuſſit triſtior aura Jovis;
Fœcundos nunc Terra ſinus Naturaque ſolvit,
Et teneris ſeſe frugibus ornat ager.
Tum lætus fervet genialibus ignibus aër,
Plurima quem variis cantibus implet avis,
Hinc agni ſaliunt, ſaliunt per prata juvenci,
Et pullis miſti rure vagantur equi.

Ex illis, quæ prolixe adduximus, facile patet, quæ in conſcribendo carmine 35
praxis inſtitui poſſit. Prout jam igitur varia carminum genera ſunt, ita varie inſtituenda inventio, diſpoſitio & elocutio. Integri Poëmatis Epici diſpoſitio eleganter a *Mambruno in Epopœia,* & *Maſenio in Palæſtra Eloquentiæ ligatæ* præfigurata eſt; qui de eo legi poſſunt. Nos huic rei hic immorandum non putamus, cum nemo facile integra poëmata ſcripturus ſit. Quare in minora illa carmina potius induſtriam noſtram convertemus. Et in Heroico genere habemus primo Eclogas, deinde carmina encomiaſtica, minora; in varias occaſiones concepta. Quod ad Eclogas attinet, etiam illæ ſuper certo argumento generis Demonſtrativi ſcriptæ. Nam vel gratulamur in illis, vel dolemus, vel ſimile quidpiam facimus, interveniente Dialogiſmo, qui pro ratione perſonarum colloquentium inſtitui debet. Argumenta vero in illis debent eſſe humilia, ruſtica, paſtoritia & per allegorias tales ad argumentum princeps applicata. Id tamen probe notandum eſt, formulas colloquentium poëticas ſingulari ſtudio notari debere. Qua in re præire poſſunt illæ Locorum Communium dialogiſticorum ideæ, quas ſuppeditavit *Starckius,* Iſagogæ ſuæ Epiſtolicæ adjectas. Quæ autem ſubſunt ſententiæ, quaſi per lemmata notari poſſunt. Illa lemmata amplificantur poëticis formulis, comparationibus, deſcriptionibus, &c. Ita tamen, ut pro ratione poëmatis in omnibus ſervetur modus.

In reliquis carminibus eodem more procedes. In his argumentorum Rhetoricorum loci ſunt manifeſtiores, ut in equo Domitiani, quem Statius laudat, & in pluribus aliis. Plerumque enim Demonſtrativo generi ſubjiciuntur Euchariſtica, Soteria, Epinicia, Propemtica, Valedictoria, Salutatoria, Proſphonetica &c. in quibus unde argumenta primaria deſumantur, Rhetorici libri ſuppeditant. In his delectus inſtituendus eſt, & argumenta veſtienda ornatu poëtico. Si quis autem carmen cujuscunque generis ſcribere velit, hanc ſequatur methodum, ut, ubi neceſſaria argumenta circumſpexerit, totum illum ſermonem nudum & enthymematicum, reſolvat in ſententias breves, ſeu lemmata, quarum ſententiarum in prolixiore carmine forte 20. vel 30. erunt. Has ſententias enthymematice vel ſyllogiſtice ſe exhibentes, connectat certis quibusdam figuris, formulis, Poëtis uſitatis: amplificet, illuſtret

Digitized by Google

ſtret vel per expolitiones, vel per aſſumtiones, finiti ad infinitum, partium ad totum, ſpecierum ad genus, diſtincti ad confuſum, cauſarum ad effecta, adjunctorum ad ſubjecta & vice verſa: vel per comparationes & exempla fabuloſa. Huic methodo ſi quis inſiſtat, facili negotio carmen concinnabit. Hac methodo, quam ipſi antiqui Rhetores ſuppeditarunt, plerumque ipſe uſus fui; & vidi poſtea eandem inſtitutam a *Bernh. Parthenio* in Comment. Horatiano, ubi per omnes odas Horatianas oſtendit primo ſententias carminis, & deinde ornamenta Rhetorica & Poëtica.

36 Ut carmen ea ratione ſcribere diſcas, exemplum tibi præfigas alterius cujus-
dam Poëtæ, vel antiqui, vel recentioris, notesque, qua ratione ille in ſcribendo
carmine verſatus fuerit. Reſolve in ſententias, atque illis ſententiis ornamenta
ſubjice: ita ſtatim prodibit carminis artificium, & facile animadvertes ingenium
Poëtæ. Ubi hiant illa, neque ſatis ſibi reſpondent, ut fit in indoctorum hominum
37 carminibus, contemnere tale carmen potes. * Sed habent tamen antiqui etiam &
optimæ notæ Poëtæ ſuas παρεκβάσεις & digreſſiones, quæ ita interdum a propo-
ſito diſcedunt, ut non revertantur: qui tamen eam ob cauſam reprehendendi non
38 ſunt. * Non enim adeo moroſe ad Rhetorices leges Poëtarum libertas adſtrin-
gitur. Sed tamen & in ipſis Epiſodiis quædam eſt concinnitas & quoddam, ut
ita dicam, temperamentum poëticum, quod facile hanc ἀμεθοδίαν excuſat. Et eſt in minoribus poëmatibus major interdum Epiſodiorum licentia, quam in majoribus. Quoniam majora poëmata perfectius aliquod ſyſtema habent, quam minora; & in perfectiore ſyſtemate, ſi quid excedat, facilius obſervetur, quam in minori aliquo carmine. Quemadmodum in homine perfectæ ſtaturæ defectus magis in oculos incurrunt, quam in nano aut pygmæo: ideoque Epiſodia majori modeſtia in illo carminis genere adhibenda ſunt. Ut illa res clarior ſit, exempla quædam ſubjiciemus.

39 Laudaturus erat Auguſtum Virgilius ob agrum, bello amiſſum, ejus beneficio redditum. Ergo duos de ſorte ſua colloquentes inducit. E quibus infelicior ſic orditur. *Melib. Tu Tityre in ſecuro lætoque otio vivis.* (Illuſtratur exergaſia & adjunctis otioſorum hominum ruſticorum, & συγκρίσει ſuæ ſortis) *Tit. Hac ego otia Principi debeo.* (Illuſtratur perpetua allegoria & applicatione rituum ſacrificii ad cultum Principis. Gratiarum actio per ritus illos ſacros, quibus Dii coluntur, explicatur.) *Melib. Non invideo. Ego vero deteriore loco ſum, cujus triſtia ego omnia habui.* Amplificatur per hypotypoſin ſuæ ſortis, quæ conſiſtit in damno agrorum & pecorum. Adjiciuntur omnia per enumerationem. Id enim familiare ruſticis & ſimplicibus hominibus eſſe ſolet. Quis eſt ille Deus, qui tot otia tibi fecit ſimpliciter: quo tranſitus ſit ad cetera) *Tit. Roma præclariſſima urbs eſt.* (Non directe reſpondetur ſtatim ad quæſtionem, & narratio quaſi e longinquo incipit. Laudatur Roma per comparationes ruſticas & per figuram correctionis & contentionis cum Mantua) *Mel. Quid in Romam?* (per ſimplicem quæſtionem.) *Tit. Spes libertatis me eo vocavit, quam ſperare alibi non licebat, etſi plurima ejus cauſa tentavi* (Tres ſenten-

Digitized by Google

ſententiæ amplificantur 1. per Chronographiam & enumerationem circumſtantiarum, enumerantur enim ruſtica opera; quæ libertatis gratia fecerant.) *Mel. Mirabar ego, cum tui deſiderium hic omnes teneret.* (Illuſtratur hoc deſiderium per enumerationem votorum, & per figuram imaginis. *Tit. Eundum mihi illic fuit &c. Vidi illic juvenem &c. Ille libertatem, ille agros reddidit.* (Prima ſententia amplificatur per interrogationem & reſponſionem, & per illuſtrem Metaphoram, a cultu divino petitam. Secunda iterum illuſtratur de aliquo adjuncto & Metaphora, a cultu divino petita. Tertia illuſtratur per ἐξεργασίαν, a rebus & operibus ruſticis petitam.) *Melib. Contentus eſſe potes hac fortuna! etſi inculta omnia. Tuam illic felicitatem exſpectes.* (Tres ſententiæ iterum illuſtrantur. Prima ſimpliciter proponitur. Secunda per deſcriptionem illuſtratur. Tertia itidem per deſcriptionem & per enumerationem deliciarum ruſticarum.) *Tit. Nunquam memoria excidet hoc beneficium.* (Illuſtratur per figuram τοῦ ἀδυνάτου.) *Melib. Mihi deſperandum eſt, Abeundum hinc mihi nunquam redituro. Alius hæc occupabit.* (Tres ſententiæ illuſtrantur. Prima per enumerationem locorum, ſecunda per ἀπορίαν ſub forma quæſtionis propoſitam, tertia per quæſtiones abruptas & exclamationes, per figuras, ironias. Inſere nunc Melib. &c. per Apoſtrophen ad capellas ſuas.) *Tit. Mane mecum hac nocte. Habeo poma. Jam veſperaſcit.* (Illuſtrantur hæ ſententiæ per deſcriptionem ulteriorem ex adjunctis & Chronographiam.)

Secundum exemplum, e *Statii Carm. II. Lib. I. Sylv.* quod eſt encomiaſticum in 40 *Equum Domitiani.*

Equum hunc Poëta laudat 1. *a cauſa efficiente.* Unde hæc moles in forum pervenit? amplificatur per enumerationem variorum operum, quæ ſub figura dubitationis & interrogationis proponitur: an e cœlo venit? an e ſiculis caminis? an manu Palladis perfectum, per contentionem cum aliis operibus: ubi notentur formulæ connectendi: nunc, age fama prior miretur &c. Hunc non cepiſſet; ipſe nec Æneas &c. Adde quod ille nocens. Martem non amplior portat. Nec veris majora putes: adduntur variæ exergaſiæ & aliquæ hypotypoſes, ſed breviores. Laudat 2. hunc equum *ab adjuncto circumſtantiarum,* & loci, & a quatuor poſitionibus. Hinc limina pandit Tiberius; cum quo Domitianum comparat, ita ut hunc illi præferat & tu mitior illo. A latere Julia templa. Hinc regia Pauli. A tergo templum concordiæ. Amplificantur hæc expoſitionibus & proſopographiis brevioribus. Connexio membri: par operi ſedes. Laudat 3. *ab adjuncto proprio,* equite ſcilicet, quem deſcribit per partes. (1) *a facie & capite.* Ipſe autem puero celſum caput & tribuit capiti ſtatuæ, quæ alias ipſi imperatori tribuenda. (2) *à manibus,* ubi deſcribuntur adjuncta manus, imago ſcilicet Palladis. (3) *à pectore & latere gladioque ad latus pendente,* quem comparat cum gladio Orionis. Ubi ſemper ſtatuæ tribuit, quæ attribuenda perſonæ. Laudat 4. *equum a forma externa.* Amplificatur per *deſcriptionem partium, & ab effectu vel accidentalibus* conſequentibus, contentione cum aliis inſtituta. At ſonipes

Digitized by Google

pes &c. Perpetuæ hic ſunt Metaphoræ *κατ' ἐξοχὴν.* Tribuuntur enim ſtatuæ, quæ tribuenda alias animali. Laudat 5. *à ſubjecto,* ſcil. ſolo; amplificat variis fictionibus & hypotypoſibus ac comparationibus cum aliis fundamentis, quæ majora opera portant. Laudat 6. *à celeritate* operis perfecti, per fictionem genii quaſi cooperantis, & deſcriptionem iſtius laboris per adjuncta. Connexio: nec longæ traxere moræ. 7. *Ornat Proſopopæia* totum hoc carmen. Introducit enim loci cuſtodem ſtatuam & equitem alloquentem. Conſideratur hic triplicis temporis circumſtantia; (1) *Præſentis.* Ipſe loci cuſtos extulit caput, & hæc inſit. Amplificantur hæ ſententiæ per πρόσληψιν variarum circumſtantiarum & variarum actionum. (2) *Præteriti temporis:* ſi te noſtra tuliſſent ſecula. Amplificatur autem comparatione diſſimilium. Comparat enim hunc equum cum equo Alexandri M. Deſcriptiones ornant ſententias. (3) *Futuri temporis.* Opus hoc perpetuum erit. Amplificat hoc per enumerationem earum rerum, quæ aliquid deſtruere ſolent, & quidem per ἄρσιν: non hyemes, non ventos, non fulmina horret, non æſtatem. Amplificat deinde per θέσιν, certabit cum Roma de perpetuitate. Ornat itidem per fictionem novam Deorum & fratrum cœlo labentium, quæ huic imagini miſcebant oſcula. 8. *Claudit voto per Apoſtrophen* ad ipſum Domitianum. Amplificat hoc comparatione & inductione artificum, quæ ipſum vel fingere vel pingere vellent, aut quæ ipſi templa erigere cuperent. Vive diu, & noſtræ pietatis cultus non ſperne, per Exergaſias & Periphraſes.

His exemplis inſiſtere poſſumus in ceteris quoque carminum generibus.
41 Nam & Elegiæ & Odæ eodem modo ordinari poſſunt. * Quod ſi quis jam Ovidii Elegias, inprimis Heroidum Epiſtolas præ manibus ſumat, & in ſuas ſententias atque ornamenta reſolvat, ſtatim artificium deprehendet, quod in illis ſummum eſt. Ovidius enim, ut erat cultiſſimo ingenio, ita nihil quicquam omiſit in ornando carmine, Elegia præſertim; adeo, ut quibusdam nimius videretur, qui declamatorias in illo argutias notarunt. Sed non eſt, ut illorum judicia moremur.

42 In Lyrico carmine eandem rationem ſequi poſſumus. Nam, ſi Horatium nobis præfigamus, ſingulas Odas eadem methodo reſolvit *Parthenius.* Si enim e. g. primam Odam reſolveris, his ſententiis continetur: quidam agonibus Olympicis ſtudent: quidam agriculturæ operam impendunt: quidam navigationibus & mercaturæ ſtudent: quidam voluptuariam vitam ſequuntur: aliqui militia, alii venationibus ſe exercent. Ego vero poëtica ſtudia amo, quæ me celebrem reddent. Singulæ ſententiæ ornantur variis deſcriptionibus, Metaphoris poëticis, Epithetis inſignibus, aſſumtionibus ad adjunctis, enumerationibus partium; atque ita tota hujus Odæ compages abſolvitur, ac videtur Horatius totam hanc Odam per imitationem deſumpſiſſe a Virgilio, cujus ſunt hi verſus lib. 2. Georg.

Sollicitant alii remis freta cæca &c.

Exemplum

Digitized by Google

Exemplum nobis erit elegans illa Oda, quæ reperitur apud *Cominium*, Poëtam 43
Gallum, ad Principem Condæum, lacte victitantem. Hac Oda Poëta elegantiſſimus Principi gratulatur de lactis cibo, illudque conſilium laudat; variisque exemplis, fabuloſis præcipue, oſtendit, lac eſſe Heroum cibum. Pulcherrimæ in illo ſunt deſcriptiones & ornamenta e fabulis: comprehendi poteſt his ſententiis. 1. Ne pudeat lacte veſci (per amplificationem a contrario & exergaſiam.)

Ne ſit pudori lacte regales mero
Mutare, Borboni, dapes;
Luxu & remoto, pellere innocentibus
Sitim famemque poculis.

2. Ille fuit cibus aurei ſeculi, (dilatatur per deſcriptionem prolixiorem a variis adjunctis, quæ reſpondent ſimplici cibo ab effectis.)

Haud alius olim, Rege Saturno, cibus
Heroas aluit, & Deos:
Cum pura adhuc, recensque ab autoris manu
Natura neſciret dolum:
Rivisque latice candido manantibus
Curam & labores mergeret.
Tunc illa lacti concolor proles ſuo,
Agitabat ævum latius,
Nec quid ſenectus, quidve lautitiæ comes
Foret podagra, noverat;

3. Tunc Jupiter ubera capellæ junxit, eamque cœlo tranſtulit (per Phraſeologiam elegantiorem.)

Tunc & capellæ plena ſiccantem ubera
Tellus adoravit Jovem:
Qui, ne ſibi unquam tam bonus deeſſet liquor,
Nutricem Olympo tranſtulit.

4. Apollo paſtor factus, ut lacte veſceretur (per Phraſeologiam & *αἰτιολογίαν*.)

Apollo dulci rore cum cuperet frui,
Servavit Admeti boves:
Mammasque crebro ſuxit, ambroſiæ ut vetus
Abſtergeret faſtidium.

5. Hercules lac bibens cœlo viam lacteam fudit, (per Phraſeologiam & deſcriptionem viæ lacteæ breviorem.)

Hoc ipſe madidus nectare Alcmenæ puer
Nova fecit orbi ſidera:

Digitized by Google

Quot ab ore guttæ, dum bibit, defluxerunt;
Tot iere per cœlum faces.

6. Qui lacte veſcuntur, fortes ſunt. Tranſitus fit per prolepſin, dilatatur per Phraſeologiam ex effectis ſynonymicam.)

Languere inerti, ne tamen crede otio,
Queis molle placuit poculum
Lac auget animos. Inde magnorum venit
Effector operum ſpiritus,
Puroque bilis igne, cognata & ferens
Superas ad arces pectora
Æthereus ardor.

7. Conſtat hoc exemplo Herculis, Davidis (per deſcriptiones proſographicas & amplificationes actionum a circumſtantiis.)

ſic feros idem Hercules
Lactantis in matris ſinu
Eliſit angues: ſeque conſiliis Deum
Patrioque deberi polo
Jam tum probavit. Sed quid exemplis fidem
De fabuloſis quærimus?
Ephratæus ille paſtor, immanes manu
Cui luſus urſos frangere;
Cui ſæpe preſſo gutture horrendum fremens
Succubuit in ſylvis leo;
Virtutis unde robur indomitæ hauſerat,
Et cor pavere neſcium?
Per ſola patrios rura ſectantem greges
Succo fovebat vivido,
Expers aratri vitula, & infeſtis lupos
Laceſſere audax cornibus,
Hinc funda victrix, & Palæſtinus caput
Suo enſe truncatus gigas:

8. Tua facta teſtantur, a lacte magnos tibi triumphos excitatos. (Hic ſe totum effundit Poëta, & per enumerationem prælia & res geſtas Ducis Condæi recenſet additis deſcriptionibus præliorum a variis adjunctis. Adduntur epithera Hyperbolica. Comparatio cum leonis catulo.

Tibi ipſe teſtes, Borboni, an lac Martios
Reſtinguat ignes pectore.
Dicat Batavo mutuam in cladem & probrum
Male fœderatus Celtiber;

Epuliſque

Digitized by Google

Epuliſque opimis fruſtra, & ardenti mero
Germanus iram ſuſcitans.
Valles Seneſi ſtrage cumularunt ſua,
Vinoque rubrum & ſanguine
Auxere Sabim. Pinguia obſcœnas adhuc
Paſcunt volucres corpora.
Seu cum Lybiſſæ matris expreſſum bibit
Mamma furorem turgida.
In Bella catulus fertur, & ſævos boum
Triſtique cuſtodum nece
Exercet ungues.

9. Tibi bibito lacte, vigor redit. (Simpliciter,)

efficaci poculo
Ad arma ſic vigor redit,
Nova & juventus.

10. Nuperi triumphi te juvenem oſtenderunt. (per brevem deſcriptionem.)

Te quidem nuper tribus
Cum vidit auctum laureis,
Hoſteſque trepido fugere cogentem gradu,
Alſatia juvenem credidit.

11. Nunc tuo exemplo lac Heroum cibum facis (per Synonymiam phraſium.)

Nunc ergo dum te rore vitali fovet,
Vireſque feſſas recreat;
Lacte viciſſim reddis antiquum decus,
Meritoſque honores aſſeris.
Nam jure dici meruit Heroum cibus:
Quando ipſe feciſti tuum.

12. Jam Galli omnes lac vino præferent. (per Synonymiam phraſium, & alluſiones ad nomen & inſignia.)

Jam Gallus omnis, nomini fovens ſuo,
Præ delicato nectare
Faſtidioſus diſpuet ſuetas dapes,
Spretique dona Liberi.
Jam rurſus imbre lota divino, novum
Trahent nitorem lilia.

Digitized by Google

13. Felix illa juvenca, quæ liquorem hunc regali alumno fundit. (Hic ſingulari artificio Poëta Apoſtrophen facit ad juvencam, comparando illam cum Io, & ſpondendo illi ſidera, quæ omnia Poëtiſmum ſapiunt. Talia enim mirifice ornant carmen, & colores poëticos addunt. Deſcriptiones breviores illuſtrant ſententias.)

At tu liquores quæ gravi nunquam ubere
Summittere almos deſinis,
Juvenca felix! ſi poteſt quicquam meum
Spondere carmen, & poteſt;
Non fabuloſas clara Grajûm verſibus
Io tibi ſe præferet:
Ex homine quanquam facta bos, Dea ex bove
Templo remugit aureo;
Populosque blanda voce poſcentes opem
Oraculis conterruit.
Dicere quondam nobiles inter feras
Tenere Olympi paſcua:
Vernosque cornu ducere aurato dies,
Tauri marita lucidi.
Interea olentes perge regali memor
Herbas alumno carpere:
Præſtesque Francis, lactea ut ſerus via
Condæus ad ſuperos eat.

His ſententiis elegans illa Oda comprehendi poteſt. Quæ ad ornatum pertinent ſeorſim obſerventur: elegantes phraſes, ſignificantia epitheta, variationes pulchræ. Vel unum lactis nomen ſæpe *περιφράζει*. Jam enim vocat pocula innocentia, laticem candidum, bonum liquorem, dulcem rorem, nectar, molle poculum, ſuccum vividum, rorem vitalem, delicatum nectar, imbrem divinum, liquores almos. Metaphoræ illuſtriores, fictiones, comparationes notari itidem debent. Quod ſi in reliquis Poëmatibus majoribus concinnandis eadem ratione uſus fueris, facili negotio ad carmen ſcribendum te præparabis. Exemplis enim aliorum nos ipſos inſtruimus.

POLY-

Digitized by Google

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. III.
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΣ.

CAP. I.
DE EXCERPENDI RATIONE.

§. 1. *Excerpendi neceſſitas.* 2. *Illa male a nonnullis impugnatur.* 3. *Exempla Platonis & Thami Ægyptiorum Regis.* 4. *Sacchini liber de ratione libros legendi laudatur.* 5. *Ob abuſum aliquem non tollendus excerpendi uſus.* 6. *Excerpendi omiſſio viris doctis deplorata.* 7. *Excerpendi utilitas.* 8. *Autores aliquot de Excerpendi ratione recenſentur.* 9. *Drexelius.* 10. *Philomuſus.* 11. *Sturmius, Benzius.* 12. *Fogelius in Lexico Homonymorum,* 13. *Udenius,* 14. *Schraderus,* 15. *Keckermannus, Bonnaeus.* 16. *Excerpta uſui & ſcopo noſtro accommodanda.* 17. *Vincentii Placcii liber de arte Excerpendi laudatur.* 18. *Ejus machina ſcrinii literati.* 19. *Modus in Excerpendo non usque adeo operoſus eſſe debet.* 20. *Excerpta minus neceſſaria per amanuenſes potius inſtituenda.* 21. *Autor excerpendi ſtudium neglectum dolet.* 22. *Adverſaria de omnibus rebus, quæ legimus, videmus, audimus, cogitamus, paranda.* 23. *Sarpii,* 24. *Welſchii,* 25. *Tſchirnhauſii ea methodus.* 26. *Sacchini libri gemini Excerptorum.* 27. *Adverſariorum magnus uſus.*

Poſtquam ſuperiori libro, cui METHODICI titulum fecimus, multa de methodo in ſtudiis diximus, huic librum tertium, quem ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΝ inſcripſimus, nunc ſubjungimus, qui cum eo connexus videtur, in quo de RATIONE EXCERPENDI, tum in Eloquentia, tum in diſciplinis, agemus: In illa enim quaſi quædam præparatio ad doctrinam conſiſtit. Ut qui domum exſtructurus eſt, lignis & lapidibus opus habet: ita qui egregium aliquid in quocunque doctrinæ genere conatur, ſilvam prius congerere debet ad opus ſuum idoneam. 1

Quor-

Quorſum enim multa legere proderit, niſi cum fructu legantur, & in uſus no-
ſtrs, velut in horrea quædam, ſeponantur? quemadmodum ſcilicet bonus Pater
familias promptuaria habet, e quibus familiam ſuſtentat; Ita vir doctus ſuas quaſ-
2 dam opes congerit, quibus bonam mentem alat, ac famam ſibi excitet. * Nolo
hic de neceſſitate excerpendi multa præfari: ſunt enim, qui de eo copioſe ſatis diſ-
putant adverſus illos, qui excerpendi ſtudium ut ſupervacaneum & moleſtum re-
jiciunt, minime hac in re audiendos. Non deſunt, qui, quod de literarum inven-
3 tione in univerſum judicarunt, etiam ad excerpendi rationem applicent. * Plato
jam tum in Phædro diſputavit, plus detrimenti adferre ſapientiæ libros, quam præ-
ſidii. Nam cum literarum inventor *Theuth* Ægyptiorum Regi Thamo inventum
illud memoriæ & ſapientiæ remedium eſſe prædicaret, Regem contra dixiſſe nar-
rat, potius oblivionem allaturas propter negligentiam recordandi. *Quippe qui,* in-
quit, *externis confiſi literarum monumentis res ipſas intus animo non revolvent: quamobrem
non memoriæ, ſed monitionis remedium inveniſti: Sapientiæ quoque opinionem potius, quam
veritatem diſcipulis tradis. Nam cum multa absque Præceptoris doctrina perlegerint, mul-
tarum rerum periti vulgo, cum ignari ſint, videbuntur. Conſuetudine quoque moleſtiores
4 erunt, utpote qui non ſapientia ipſa ſint præditi, ſed opinione ſapientiæ ſubornati.* * Et hæc
tria incommoda nunc quoque, inventa Typographia, Sacchinus in eleganti libro
de ratione libros legendi cum profectu cap. 10. paſſim in re literaria dominari judicat.
Plerique omnes, inquit, *ut quicquid in adverſaria retulerunt, omiſſa cura ſunt, ſegnique animo
tanquam ipſi jam tenerent, quod commiſere membranis: ac non potius ea re ſcrinia illorum quam
ingenia docta videri poſſent. Quin etiam cum doctrina ex eo bonorum ſit genere, quæ nec
amitti nec auferri poſſunt, nihil proclivius factu eſt, quam ut ejusmodi commentaria igne, aquis,
5 furto, ab tineis & blattis aliiſque caſibus pereant.* * Hæc quidem non omnino falſo
dicuntur, ſed quia non ſolum Excerpta, ſed omnem rem literariam & libro-
rum uſum tollunt, qui ita judicant, potius ad majorem utilitatem ea in re re-
ſpiciendum eſt, quam ad eos, qui hominum inventis per ſocordiam ſuam non
recte utuntur.

6 Fateor multos etiam ſine excerptis Viros non doctos ſolum, ſed & ferme in-
ſignes fuiſſe; quos tamen in juventute negligentiores fuiſſe, in ſera ætate impenſe
pœnituit. Johannes Sturmius, qui in libro de linguæ Latinæ reſolvendæ ratione
adeo operoſe colligendi modum in phraſeologia deſcribit, de ſe ipſo ait: *Sed ego
non feci, & dolet me non feciſſe, atque utinam monitus fuiſſem a Præceptoribus, ut hoc facer-
rem, utilior vobis eſſe poſſem hoc tempore, quam ſum.* Idem vel in ſenectute ad hunc
excerpendi laborem paratum ipſe ait, omiſſis gravioribus, ſi ſocios ejus laboris
nanciſci poſſit. Quare juventutem magnopere hortatur, ut mature iſti operi ſe
accingant. *Quod nos,* inquit, *ſenes tota noſtra ætate aſſecuti non ſumus: vos pauciſſi-
morum annorum labore, & labore facillimo, vobis comparabitis.* Caſaubonus quo-
que in *Epiſtola 309.* ea de re queritur: *Dolet mihi, quod multa legerim in noſtra bi-
7 bliotheca, quæ jam pridem in adverſaria mea non retuli.* * Excerpendi ſtudium
ex adverſo multa ſunt, quæ ſuadent. Provocat enim legentium attentionem excer-
pendi

Digitized by Google

pendi induſtria; ipſa illa ſcriptio intelligentiam juvat, &, quod præcipuum eſt, certiſſimæ hoc oblivionis remedium eſt.

De Excerpendi ratione non pauci ſcripſere, tam generatim, quam ſpeciatim, 8
de quibus dicas, illis pene, quot capita, tot eſſe ſenſus. * Notiſſimus eſt Dre- 9
xelii liber, cui titulus: *Aurifodina artium & ſcientiarum,* in quo multa proponit
excerpendi conſilia, ſed quæ multis non placuerunt, ob eorum multitudinem & diſ-
tractionem. Plerique omnes, qui de methodo ſtudiorum agunt, aliquid de excer-
pendi ratione immiſcent; quorum omnia conſilia enumerare quid attinet? Genera-
tim aliqua Franciscus Sacchinus in libro ſupra laudato tradit. * Extat cu- 10
jusdam Philomusi e Soc. Jeſu libellus, cui titulus: *Induſtria excerpendi brevis, faci-
lis, amœna, a multis impedimentis, quibus adhuc tenebatur, exſoluta, Conſtantiæ Ann.
1684. editus.* Ille geminos libros facit Locorum & Adverſariorum, atque adeo
omnia cujuscunque farinæ miſcet; quod mihi omnino diſplicet. Cur enim Phra-
ſeologica, Sententioſa, Oratoria, Phyſica, miſceantur, atque in unum cumulum
confundantur? quam moleſtum erit, in iſto ſingula acervo quærere? neque
enim compendium illa methodus præſtat; ſed potius turbat. Quibus arctæ res in
eruditione ſunt, illi de ſingulis pauca congerunt. Quibus vero magnæ opes ſunt,
illi, niſi per ſuas ſedes diſtincta ſingula habeant, non in bene ordinata penu, ſed in
chao quodam, verſantur. * Alii ordinem rerum in verbis & rebus ſectantur, 11
alii eo ordine, quo, quicquid illis occurrit, in commentarios ſuos referunt, qui ta-
men indices bene diſpoſitos illi ſubjiciunt. Ordinem rerum ſecutus eſt Sturmius, &
ex ejus conſilio *Benzius,* ſuntque eorum διατυπώσεις ea de re editæ; quæ fateor in-
ſignem utilitatem in amplificando & in argumentis præſtant, dum omnia inter ſe
connexa, quaſi ſub unum obtutum cadunt. Sed tamen & moleſta ſunt vacua illa
chartarum ſpatia, quæ evitari non poſſunt. * Commendavit & nuper ad me- 12
thodum generalem Locorum Communium *Martini Fogelii* Lexicon Homonymorum,
qui illud edidit, Cl. *Joannes Vagetius,* optime de Viro optimo meritus & meriturus,
ſi cetera ejus inedita in lucem protraheret. * Scripſit & ante aliquot annos Ude- 13
nius Germanica lingua librum, cui titulus: *Excerpendi ratio nova, Northuſæ Anno
1681. in 4.* editum: qui tamen præcipue ad Locos Communes in orationibus ſacris
concinnandis conſilia ſuppeditat, non utique ſpernenda: ſequitur enim viri Clariſ-
ſimi *Chr. Schraderi* methodum. * Ille commentario in Rhet. Ariſtot. de excerpen- 14
di ratione quædam ſe editurum pollicitus eſt, & circumferuntur quædam ejus de hoc
argumento privatis Scholis propoſita, quæ ante obitum, ut audio, optimus ſenex per-
fecit, ut typis promulgari poſſint. Ceterum minime eam probat methodum, qua
uno in libro omnia confunduntur. * Scripſit & Keckermannus de Locis Com- 15
munibus faciendis *Conſilium Logicum.* Legi etiam Bonnæus libro *de Ratione di-
ſcendi p. 129.* poteſt, qui facit Locos communes *1. Theorematicos,* qui ſecundum or-
dinem diſciplinarum inſtituuntur *2. Hiſtoricos,* ubi ſunt Proſopographici, Topo-
graphici, Mythologici, rituales, rerum geſtarum, loci morales exemplorum. *3. Lo-*

Utiliſſimum eſt, non tantum ſub Locis Excerpta dirigere, ſed & Adverſaria 22
quædam conficere, in quibus congeramus, quicquid unquam cogitatum a nobis
eſt, in lectione Autorum, aut in quotidiana meditatione: deinde quicquid vel vi-
dimus, aut ab aliis nobis narratum eſt. Non credat quis, quot ex illo fructus
redundare poſſint. * Fecit id Vir maximus, PAULUS SARPIUS: quarum no- 23
tarum integra reſtare volumina teſtatur in ejus via *Fulgentius p. 134. 135. 136. edit.*
Gallic. Illis nihil acutius & eruditius fingi poſſe ait. * Idem fecit & πολυμα- 24
θέστατος ille WELSCHIUS, ut in Vita ejus refert *Schröckius p. 61. n. 27.* * Ex his 25
cogitatis velut ideis quibuſdam integri poſtea libri gignuntur; Id quoque experientia ſua teſtatur Tſchirnhauſ. in Medicina part. p. 2. 176. *Quia raro ob tot hujus vitæ impedimenta eſt poſſibile, ut ſemper ſat temporis habeamus rem quandam accurata, ut decet, methodo tractandi, utiliſſimum, quod hic facere poſſumus, eſt, ut, ſi bonæ nobis cogitationes ſuggerantur, (id quod non raro præter ſpem in media cum aliis converſatione, dum ne quidem de veritatis acquiſitione cogitamus, accidet) ſingulis eas diebus, eoque, quo in eas incidimus, ordine conſcribamus. Hoc ego dum feci, obſervavi, me ſic brevi tempore ſat multas obſervationes, quæ mihi fundamento fuerunt ad multa ex iis utilia derivanda, ſic congeſſiſſe, quæ alias memoria dubio procul excidiſſent; quin non potui, relegendo recordari, me eorum, quæ conſignaveram, cogitationes unquam habuiſſe.*

Idem quoque ſuaſit SACCHINUS in *libr. ſupr. laudato cap. 3.* ut gemini libri 26
conficiantur, alter Adverſariorum generalis, quo, ut lectio quodque ſubminiſtrat, omnia colligenda ſunt; alter ſecundum ordinem titulorum congeſtus. Quemadmodum negotiatores geminos habent libros, puſillum unum, alterum grandem: illum adverſaria aut ephemeridem, hunc calendarium & codicem dixeris. In eum ſingulorum dierum rationes accepti expenſive tumultuarie referunt, nempe ſerie illa, quam obtulit uſus: in hunc transferunt inde diſponuntque certa in loca, quæ conſervata volunt. Hujus ſui inſtituti rationem hanc habet: *Priorem librum,* inquit, *confici volo, in quem continentur, ut occurrunt, quæ ex quopiam opere ſeliguntur, notentur, quia magna eſt oblectatio, atque opportunitas, ſi uno quaſi contuitu, quæ in uno quopiam libro ſunt egregia recognoſcas. Id autem fieri non poterit, ſi in ordinem, non lectionis, ſed rerum, excerpta diſpenſes: Sparſa enim erunt in plurima capita, quæ magnum inſulſumque negotium ſit ſingula perſcrutari. Deinde ille contuitus, quo conſequenter excerpta recognoſcuntur, operis totius memoriam refricat. Præterea multa offeruntur legenti egregia, quæ certum in caput nullo modo, aut ægre, poſſis referre: quæ tamen in adverſariis nullo labore conſignabuntur, nec magno opere, cum voluntas feret, invenientur. Itaque prior hic labor id genus adverſaria conficiendi mea ſententia multum voluptatis habet, multumque commoditatis: neque ullius tædii declinandus eſt metu. Altera autem opera diſponendi in ſua loca, & capita, quæ ad eandem rem faciunt, manifeſtum pretium habet: Namque ſub titulo (exempli gratia) Amicitiæ, Prudentiæ, Timoris, ac rerum hujusmodi, tam multa brevi videbis coacervata ex operibus, quæ legeris, ut ipſemet mireris.* Hæc ille, cujus minime ſpernenda conſilia ſunt, idemque *Sturmius* in libro de linguæ Latinæ reſolvendæ ratione

Digitized by Google

27 probat. * Et ſane, quod ad Adverſaria attinet, ea magis, quam ceteri Excerptorum libri, ſunt neceſſaria. Novi enim Viros doctos, præclarorum autores librorum, qui nullis aliis libris, quam temere congeſtis Adverſariis uſi fuerunt, quæ ſemper ſecum etiam in itineribus habuerunt, & in iis obvia quæque ſtatim conſignarunt.

CAP. II.

DE EXCERPTIS PHRASEOLOGICIS.

§. 1. *Excerptis Verborum cura præcipua impendenda.* 2. *In oratione tria attendenda, ut ſit pura, ornata, copioſa.* 3. *Excerpta ſecundum hanc diſtinctionem inſtitui debent.* 4. *Willichii methodus colligendi ſecundum ordinem categoriarum.* 5. *Quibus difficultatibus prematur.* 6. *Exemplum excerptorum Willichianorum.* 7. *Sturmii methodus illi præfertur.* 8. *Julii Camilli conſilium de Locis inutile.* 9. *Loca quatuor generaliſſima excerptorum.* 10. *Excerpta non ab uno, ſed a multis eadem methodo inſtituenda.* 11. *Locorum Sturmianorum & Lullianorum aliqua convenientia.* 12. *Lulliani loci Ficheto laudati.* 13. *Beceheri excerpendi inſtitutum.* 14. 15. *Benzius, Sturmii conſilia ſecutus, in Græcis & Latinis vocibus laudatur.* 16. *Ejus diſpoſitio locorum in Latinis.* 17. *Magnum copiæ ſubſidium a Methodo Sturmiana.* 18. *Particularum ſeparata Excerpta & Rhetorica.* 19. *Rhetorica collectanea.* 20. *Encyclopædia Philologica Placcii laudatur.* 21. *Diviſis operis diverſarum rerum phraſes a diverſis colligendæ.* 22. *Donii Hermathene laudatur,* 23. *quanquam in illa omnium coacervatio incommoda ſit.* 24. *Suadetur index & ordo alphabeticus.* 25. *Schönſlederi & Benzii collectanea conjungenda.* 26. *Accurata titulorum diviſio non parum ſæpe incommodi habet.* 27. *Præſtat quandoque titulos ſuo arbitrio diſponere.* 28. *Baſilii Fabri Sorani phraſeologicæ collectiones laudantur.* 29. *Unus potius autor excerpendus & familiaris reddendus eſt.* 30. *Tituli in Fabri collectis non ſatis accurati.* 31. *Præ aliis Schönſlederi apparatus commendatur.* 32. *Quintiliani ſententia reprehenditur,* 33. *& objectis reſpondetur.* 34. *Jul. Pollucis diligentia laudatur.* 35. *Vocum delectus origo eſt eloquentiæ.*

1 Prima Excerptorum cura in oratione verſatur, quorum eo major habenda ratio eſt, quo magis nitidæ orationis cultus viro docto neceſſarius eſt. Multa enim ſunt & varia & minuta, ad quæ attendere debent, qui orationis nitori ſtudent, ſingularibusque obſervationibus, quæ & judicio & longo uſu demum inſtituuntur, addiſci debent: cum excerpta rerum & ſcientiarum faciliori negotio, vel ex methodo ſingularum diſciplinarum, vel noſtro arbitrio, adornari poſ-
2 ſint. * Sunt vero in Oratione tria, ad quæ reſpicere debemus; primum ut *pura,*
3 deinde ut *ornata,* hinc ut *copioſa* ſit. * Puritas ergo dictionis primum locum occu-

Digitized by Google

occupabit. Hanc ut obtineamus, variis opus erit Excerptis, Grammaticis & Lexicis. Suadet VIVES libro *de Adoleſcentum inſtitutione* confectionem talium librorum, ſed non diſtincte ſatis eo in argumento verſatur. * Propoſuit JODOCUS 4
WILLICHIUS in libro *de verborum copia comparanda* modum, quo nomina ſub titulis communibus colligenda ſint, exemplis de veſte, toga, horto, vinea, in medium allatis. Nam ſub Titulo *veſtis* primum omnes phraſes, quæ huic ſubjecto conveniunt, recenſet, ſubjungi vult deinde derivata & compoſita. Hinc ad ſpecies veſtium, ex natione, ex colore, a materia, deſcendit. Deinde ad veſtes, ratione formæ conſideratas, procedit, & ſic in ceteris. Sed ille modus a vulgata Lexicorum ratione non differt, niſi quod claſſibus ſuis ſingula diſtinguuntur, quod non æque illi faciunt. Hinc vero verba pro categoriarum ordine diſponere docet, qua de re ipſum audire juvat: *Prima ratio hæc eſto, quam docendi gratia prædicamentalem appellare viſum eſt. Et ſicut locupletiores arcas ciſtulis aut marſupiis refertas in promptu retinent, ut ex horum ſingulis alia atque alia numiſmata aut depromant aut recondant: Ita ſtudioſi adoleſcentuli vel in dicendo vel in ſcribendo, cum uſus poſcet, locos ſuos in manibus teneant, quos ex prædicamentis certius petent, quam aliunde, cum ſint omnium rerum & vocabulorum, quæ iſtarum ſigna ſunt, veluti promptuaria, & certa ſpatia ſic deſignent, ut ſub ſingulis pleriſque locis juſtum intervallum interſit, & eum ſervabunt ordinem. Primo adſit ejus nativa ſignificatio ſcorſum poſita. Deinde formulæ dicendi ſubſtituantur ea diligentia, ut verba nunc cum nominibus conſtructa puris, nunc cum impuris, hoc eſt, quibus præpoſitio aut adverbium, aut dictio una aliqua acceſſit, integra ſubnotentur, juxta cum Autoris libro, pagina & interdum verſu: poſtea idem faciendum eſt in translata ſignificatione, & hanc ſubinde variare nemo addubitabit: utrobique autem derivata & compoſita juxta cum agnatis & ſynonymis adſcribenda ſunt.* * Subjungit hinc abacum ſubſtantiarum, ſed methodo non 5
bene ſatis ordinata. Neque illa diſponendi ratio omnia colligenda ita comprehendet, ut facile poſtea inveniantur, niſi longinquis ſubdiviſionibus tituli deducantur; unde labor inquirendi augebitur, & in collocando tyro per varia notionum genera diſtrahetur. Quod ſi ſub titulis iſtis generaliſſimis omnia ſine diſcrimine ponantur, quam in vaſta ille ſylva errabit! * Rectius hæc intelligentur, ſi exem- 6
plo aliquo Willichii hæc ſententia illuſtretur. Aſſumit ille duas ex *Oratione Ciceronis pro Archia* periodos reſolvendas. In prima ita rem inſtituit: *Ingenium eſt in Subſtantia.* Phraſis: ſi quid in me eſt ingenii; item: ſentio, quam exiguum ſit ingenium. *Exercitatio eſt in Actione.* Phraſis: ſi qua ſit exercitatio dicendi, Item: In exercitatione dicendi me non inficior mediocriter eſſe verſatum. *Ratio eſt in Qualitate;* phraſis: ſi hujuſce rei ratio profecta ſit. Item: ſi ea ab optimarum artium ſtudiis & diſciplina profecta ſit. Item: ab eadem ratione nunquam abhorruit. *Tempus in Quando;* phraſis: ab exercitatione nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruiſſe. *Fructus in Qualitate;* Phraſis: eorum omnium fructum vel inprimis Licinius a me repetere prope ſuo jure debet. *Repetere in Actione eſt;* phraſis: repetere ab aliquo fructum jure ſuo. Satis vel ex unica hac periodo conſilii ejus ratio patet, ſed nemo non videt, hanc colligendi rationem moleſtam & tædioſam

 futu-

futuram, niſi aliis claſſibus & diſtinctionibus multitudini verborum, ſub adeo pau-
cis titulis locandorum, ſubveniatur. Exemplum ejus plenius ſuppeditare poſ-
ſit Emanuelis Theſauri Index Categoricus, de quo & *libro 2.* actum eſt & *infra* plu-
7 ribus agetur. * Expeditiorem vero viam optimus ille dicendi magiſter, STUR-
MIUS, ingreſſus eſt. Nam vigeſimo poſt anno in Academia Argentinenſi *lin-
guæ Latinæ reſolvendæ methodum* tradidit, quam Joannes Lobartus, Boruſſus, poſtea
in lucem Argentorati Anno 1581. edidit. Ipſe tamen ante annos 36. cum Ar-
gentinam primum venerat, in libro de *amiſſa dicendi ratione lib. 1. cap. 11.* hujus me-
thodi mentionem fecerat, & ſpecimine aliquo e Ciceronis oratione Quintiana, ſed
rudiori & imperfecto, uſum ejus oſtenderat. Ut ego ſuſpicer, Jodocum Willi-
chium, qui anno 1550. librum ſuum de rerum & verborum copia comparanda
8 edidit, hoc exemplo incitatum fuiſſe. * Sturmium vero JULIUS CAMILLUS,
de quo *libro ſecundo c. 6. §. 25. ſeqq.* a nobis dictum eſt, excitaverat. Ejus vero
conſilia quia magis acuta erant, quam fructuoſa, rejecit Sturmius, & rerum ordi-
9 nem ſecutus commodius rem omnem propoſuit. * Invenit itaque quatuor loca
generaliſſima, 1. τὰ θεῖα. 2. τὰ φυσικά. 3. τὰ τεχνικά. 4. τὰ ἀνθρώπινα. Sin-
gula ſubdividit naturali ſua ſerie & ordine, quem Dialectica ſuppeditat, ita ut or-
dinem prædicamentorum in iis attendat, ſaltem quinque priorum. Quantitas,
10 qualitas, relatio, actio potiſſimum circumſtantiis res omnes definiunt. * Talia
excerpta ſuadet Sturmius a multis inſtituenda uno tempore. Si enim doctiores
acciperent ſingulos auctores & ſingulas orationes, & eas reſolverent diverſas, non
11 eaſdem, inſignem ille copiam integro biennio comportari poſſe exiſtimat. * Ha-
bet illa methodus aliquid Lullianæ arti ſimile, quæ omnem univerſitatis rerum no-
titiam una connexione proponi vult, uſui futuram, ut in diſſerendo & philoſo-
12 phando, ita & in colligendo. * ALEXANDER FICHETUS certe, cujus *libro ſe-
cundo* mentionem fecimus in *arcana ſua Studiorum methodo in appendic. capitis* 3. Lul-
lianis inſiſtere locis jubet, ac Ideam locorum communium, quam methodo ſuæ
ſubjunxit, ad has rationes ordinavit. Inſigni hanc methodum præterea elogio
ornat. *Hujus myſterii,* inquit, *ea vis eſt quam in Kabala triginta & quinquaginta portis
intelligentiæ ex Arcanis Hebræorum eruit Reuchlinus, ut ſcientiam rerum omnium & mun-
dum doctrinarum univerſum, quaſi viva in tabella depictum, ſubjiciat oculis ordine plane ad-
mirabili: denique continet omnia & ſingula, ſingulaque ut omnia, & omnia ut ſingula ad
amuſſim explicat, efformatque illum, quem deſideramus, hominem, ex omnibus conflatum com-
poſitum diſciplinis, quem Orator optabat, quem Tacitus indicat, quem deſcribit Quintilia-
nus.* Ac certe verum eſt, quadantenus convenire Lulliana hæc loca, quæ illis
tamen, ut ego puto, accuratiora; cum prædicata diſtinctiore ordine proponant.
13 * BECCHERUS quoque in novo ſuo organo id egit, ut titulis generaliſſimis ver-
ba omnia diſponeret, uſui in collectione & amplificatione futura, de quo *lib. 2.*
14 *c. 4. n. 32.* * Sturmii conſilia, quod ego ſciam, nemo ſecutus eſt, aut eum in ſe
laborem ſuſcepit, præter JOANNEM BENZIUM, qui diſcipulus Sturmii fuit,
ejusque luculentum ſpecimen dedit in *Theſauro Elocutionis Oratoriæ Græco-Latino*
Baſi-

Baſileæ Ann. 1581. in *folio* edito, quo præſtantiſſimos Græciæ Oratores reſolvit:
quod ſane opus omnibus in Græca eloquentia collectaneis præferendum eſt.
* Idem quoque in Latina lingua ſimile quid tentavit, ſed compendium tantum ab 15
illo habemus, vel ſic tamen magno uſui futurum. Quem ſi ille laborem ad exemplum Græcæ linguæ inſtituiſſet, adductis integris auctorum ſententiis, & appoſito loco, haberemus profecto in illo genere Opus elaboratiſſimum. Nunc rudimento illo contenti ſimus, quod Argentorati Anno 1596. ſub titulo *compendii*
Theſauri Latinitatis puræ in 8. prodiit. * Loci omnes LXXVI. ſunt, ſub quibus 16
ille totam linguam Latinam, ut ante linguam Græcam, diſpoſuit, vocabula quoque ſimplicia eo ordine pueris ediſcenda antea in lucem miſerat. Ipſos quoque locos, nudos ſcilicet titulos, in uſum excerpta colligentium Argentorati Anno 1588. in 12. edidit. In ſingulis locis ita rem inſtituit, ut primo ponat nomina Subſtantiva cum Synonymis, tam ſimplicibus quam metaphoricis, his ſubjungat adjuncta ſive epitheta, quæ pleraque ad prædicamentum quantitatis vel qualitatis pertinent: hæc excipiunt Actiones, quæ phraſes continent. Hinc ſequuntur Perſonæ cum Synonymis: hinc adverbia; quibus ſingulis ſua quoque ſubjiciuntur Adjuncta & Actiones. Hinc eodem modo procedit ad cognata, affinia, contraria. In Theſauro Græco præter hæc addit σύνθετα ſive conjuncta, & ſententias, quas παραδείγματα vocat. Exemplo eſto *Locus 47. Fortitudinis.* Hic primo loco eſt ſubſtantivum cum Synonymis. *Fortitudo, Virtus, Animus, Magnanimitas, Strenuitas, Vires, Robur, Nervi.* Subjiciuntur Adjuncta & Actiones. Hinc ſequitur perſona cum Synonymis, *Fortis, Vir, Virilis, Animoſus, Magnanimus, Fidens, Strenuus, Vehemens, Acer, Alacer, Magnus, Altus, Celſus, Excelſus, Erectus, Validus, Robuſtus, Nervoſus.* Subjiciuntur & hic Adjuncta & Actiones. Sequuntur jam porro *Audacia, Ignavia, Securitas, Periculum, Otium, Labor, Celeritas, Tarditas, Patientia, Impatientia, Conſtantia, Pertinacia, Inconſtantia* cum Synonymis, Perſonis, Verbis, Adverbiis, ſingulaque cum Adjunctis & Actionibus, ut ſi de Fortitudine quid dicendum ſit, tam phraſes quam ſententiæ mirifice variari poſſint, ut amplificationibus propemodum infinitis quaſi via ſternatur. Quis enim tam ſtupidus eſſet, qui, cum præ oculis omnia, quæ rei inſunt, habeat, ex illa
ſylva ligna uſibus ſuis apta non comportet? * Et ſane ad hunc uſum potiſ- 17
ſimum reſpexit Sturmius. *Valeant*, inquit ille, *libri de copia rerum & verborum, valeant Onomaſtici, valeant Theſauri linguæ Latinæ & Græcæ: nullo loco erunt, ſi cum hac ratione comparabuntur, & ſi hæc ratio, quæ ſola copiam oſtendit, & viam præmonſtrat orationis copioſæ conficiendæ, a vobis perficitur.* Hoc ſi *feceritis* (alio loco ait) *eumque laborem continuaveritis annum unum & alterum, & decem communicaverint operas ſuas inter ſe, videbitis quantam copiam, quantam lucem vobis hæc ratio ſit allatura, non ſolum in rebus intelligendis, verum etiam in diſſerendo de quacunque re propoſita. Hic enim locis diſtributis & completis, quotieſcunque vobis dicendum erit, oratio vos non deficiet; & quæ Ariſtoteles habuit prædicabilia, id eſt, applicabilia, vos habebitis applicata, quæ Ariſtoteles habuit vacua, vos rebus & verbis habebitis*

con-

condenſata. Qui plenius horum Excerptorum ſpecimen velit, ille adeat ipſum il-
lum de linguæ Latinæ reſolvendæ ratione librum, ubi initium orationis Tullianæ
pro domo ſua reſolvit, & exemplo vocabuli VIS rationem adornandi unius loci
18 oſtendit. * Idem tamen etiam Particularum locos ſeorſim faciendos ſuadet, eo-
rumque inſignem utilitatem ex recenſione Particulæ CUM, TUM, quæ in illo
libro habentur accuratiſſima, oſtendit. Sed de particularum uſu & ſenſu eorum
inveſtigando alibi plenius a nobis agetur: eſt enim hæc linguæ Latinæ pars mi-
19 nime, prout fieri debebat, exculta. * Rhetorica quoque collectanea ſeparata ab
illis habet, quæ quamvis ad *τὰ τεχνικὰ* referri poſſint, utilius tamen erit, illa a ge-
neralioribus illis diſtinguere, ne nimia mole excreſcat ille liber, & accuratiora ſint,
20 quæ ſeorſim inſtituuntur hac in re Excerpta. * Poſſent & cetera omnia *τεχνικὰ*
huc referri, & tota illa Placcii Encyclopædia Phraſeologica, qua ſecundum ordi-
nem ſcientiarum locutiones proprias & Latinas ex bonis Autoribus excerptas cir-
ca quamlibet materiam exhibebit, Autoribus ubique nominatis. Eam promiſit
vir eruditus & ad rei literariæ bonum multa & præclara moliens, neque falli-
tur, cum ait in Hiſtoria Excerptorum, opus utiliſſimum & tam vendibile futurum,
ut, ſi fami aut lucro ſcriberet, aliud nullum ſibi præ manibus capiendum cenſeat:
21 quod ut facere velit, eum rogo. * Conſilia illic quoque ſuppeditat, quibus tale
Opus quam abſolutiſſimum dari poſſet, ſi diviſis operis alius rei veſtiariæ phra-
ſes e *Ferrario* & *Rubenio*, alius rem culinariam ex *Apicio*, alius militaria ex *Lipſio* &c.
excerperet. Notum eſt, in ædium partibus hoc feciſſe Grapaldum. Bartholo-
mæus Riccius quoque obſervationes locutionum *de Re Ruſtica* congeſſerat, quæ ipſi
incendio perierunt. Johannes Starckius quoque *Technologiam Phraſeologicam* pol-
22 licitus eſt, quæ lucem non vidit. * Scioppius quoque in auctario Grammatices
philoſophicæ *Joh. B. Donii Hermathenas XX. libros*, quibus ipſa rerum deſcriptio cum
vocibus & phraſibus continentur, laudat, eique Principum munificentiam optat.
23 * Sed habet illa omnium uno in libro coacervatio quædam incommoda, etiam
in optimo ordine, & præſtat technica illa ſejungi, ut eo paratiora ad manum ſint.
Neque enim ſemper vacat iſtam titulorum ſeriem recenſere animo, juvenibus cer-
24 te & minus exercitatis illa res ſæpe cum difficultate erit conjuncta. * Ego vero
omnibus votis optarem, ut Sturmiana iſta methodo quam pleniſſimum tale Opus
elaboretur, in phraſeologia præcipue magno uſui futurum, ita tamen, ut inqui-
rendi difficultas indice adjecto alphabetico ſublevetur: Habet enim & alphabeti-
25 cus ordo ſuos uſus. * Nunc quando ſperare tale Opus vix licet, utamur in Lati-
na lingua Benzii compendio, Schönslederi *Apparatum*, librum utiliſſimum, illi jun-
gamus. Ita quæ apud Schönslederum per literas Alphabeti disjecta ſunt, cogna-
ta, affinia, Synonyma, Benziano illo rerum indice quaſi e latibulis ſuis educen-
tur, eoque facilior labor erit, ſi Benzianis vocabulis numeri paginarum, qui in
26 Schönslederi Apparatu male omiſſi, & a nobis reponendi ſunt, adjiciantur. * Mal-
lem ego tali Opere univerſali a viro docto & ſagaci ordinato uti, quam tironi-
bus autor eſſe, ut illa ratione excerpta inſtituant, non parum tædii & difficultatis
in

in titulis inveniendis & recte locandis vocibus habitura; præſertim cum & alia at-
tendenda ſint in oratione & ad Excerpta ſua referenda, quæ non commode ad Stur-
mianos locos reduci poſſunt; Quo intuiti ſunt, qui ordinem non adeo ſollicite
quærendum volunt, viri ſummi & qui in literis magna præſtiterunt. * Sæpe, 27
quæ noſtro inſtinctu quocunque ordine collegimus, plus non juvant, quam quæ
aliorum conſilio colligenda ſuſcepimus. Quamdiu adeſt ille, qui methodum col-
ligendi dirigit, omnia expedita erunt: ſed ubi ſuo arbitrio relinquentur tirones,
ſæpius hærebunt & in convenientibus titulis inveniendis vehementer laborabunt.
Quando enim omnes illæ notiones ab initiis & primis ac remotis ſedibus arceſſun-
tur, tenet illa cogitatio animos anxieque circumducit. Quare præſtat interdum
titulos, quos res ipſa ſuppeditat, ſine ullo ordine ponere, qui accuratius ſæpe
formabuntur, cum ex rei ſenſu formantur, quam ubi longa reductione ad prima
illa ſua elementa revocantur. Quemadmodum in ipſa corporum *ἀναλύσει* in-
utilis eſt & ſupervacanea opera, ſi ad illa *στοιχεῖα* prima reducere omnia velimus,
plus vero utilitatis habet ad proxima illa, quæ rem componunt, reſpicere: ita &
in oratione fieri æquum eſt. Quare mihi ſemper placuit methodus illa, ut tituli
ex occaſione inter legendum obvii ponantur, facile per indicem poſtea in ordi-
nem redigendi. * Collectio vero ea forma inſtitui poteſt, qua uſus eſt Basi- 28
lius Faber Soranus *in Locis Obſervationum ex Epiſtolis familiaribus Ciceronis, qui Li-
pſiæ Ann. 1576. editi ſunt*, & in libello *de Synonymia Terentii ibid. Anno 1562.* edito. * Fe- 29
cit vero certo conſilio, ut ex uno potius Autore, ſedula lectione trito, quam ex
multis temere lectis excerperet. Sic enim unum familiarem effici Autorem ju-
dicat, cum ceteri, qui ex omnibus aliquid mutuantur & deſcribunt, ab omnibus
ſimul avocent; unius vero Autoris familiari & aſſidua lectione orationis virtutes,
ab Autore de induſtria occultatas, ſæpe deprehendi, & quidem recte, putat. Præ-
terea fixam & immotam quis regulam habebit, ad quam in omni imitatione re-
ſpiciat. Idem Lipſius in *Inſtit. Epiſtol. cap. 12.* obſervandum autumat, qui Phra-
ſes ſeorſim poni vult, Tullii ſolas, Plauti & Terentii ſolas, Hiſtoricorum ſolas:
cum tamen ipſe in uſu ad hæc non attendat, ſed omnia miſceat. * Sed tamen 30
& in titulis ponendis non ſatis accuratus eſt Baſilius, ac Lexica excerpta Phraſeo-
logicis miſcet. Cur enim ſub titulo *Abhorrendi* ponam iſta: *Abhorrent à communi-
bus præceptis. Cum ab ea ſententia Pompejus valde abhorreret: Abhorrebam ab urbe
relinquenda?* quæ rectius ad titulos *Nolle, diſſentire,* referentur. Ita: *Incredibile
gaudium nobis objicitur,* non ad titulum *objiciendi*, ſed ad titulum *gaudii* pertinet;
niſi forte ad Lexica excertpa referre velis. Quare iſtud Terentianum: *quæ ſi
non aſtu providentur, me atque herum peſſundabunt,* ſub titulo *Peſſundare* ponitur, nec
potius ad titulum *periculi* refertur? nam ad magnum, quod inſtat periculum, ſen-
ſus verborum reſpicit, qui ſemper in illis excerptis attendendus eſt: vis enim ſen-
tentiæ, non ſignificatio verbi, quæritur. * Titius in *Manuductione ad Excer- 31
pendum n. 18. & 21.* Schönslederi Apparatum, Comenii Lexicon Latino-Latinum,
aut Calviſii Theſaurum pro duce aſſumit, cujus veſtigiis inſiſtere jubet eum, qui
Phraſes colliget: tum ne labor in colligendis iis, quæ alii notarunt, inutiliter in-

 ſumatur;

Digitized by Google

ſumatur; tum ut via ipſi certa ſit, qua ducatur. Ego præ ceteris omnibus Schöns-
lederi Apparatum, ut jam antea feci, commendo, optimo delectu adornatum, ſed
qui augeri multis modis poſſet, tum ex aliis ejusdem generis Scriptoribus, Baſilio
Fabro, Pareo, (cujus in calligraphia etſi multa bona ſunt, incondita tamen titulo-
rum & Autorum variæ ætatis farragine obnubilantur) tum novis collectaneis, qua-
lia ſolertibus Scholarum Rectoribus quotidiano labore, cum Autores Claſſicos ju-
32 ventuti prælegunt, coacervari facili negotio poſſunt. * Non audiendus ergo
eſt Quintilianus, præclarus alias eloquentiæ Magiſter, cum *lib. 10. c. 1.* omnem illam
Synonymorum colligendorum rationem damnare videtur. *Equidem ſcio,* inquit,
*quosdam collecta, quæ idem ſignificarent, vocabula ſolitos ediſcere, quo facilius & occurreret
unum ex pluribus, & cum eſſent uſi aliquo, ſi breve intra ſpatium rurſus deſideraretur, effu-
giendæ repetitionis gratia ſumerent aliud, quo idem intelligi poſſet. Quod cum eſt puerile,
& cujusdam infelicis operæ, tum etiam utile parum: turbam enim modo congregat, ex
qua ſine diſcrimine occupet proximum quodque. Nobis autem copia cum judicio pa-
randa eſt: vim orandi, non circulatoriam volubilitatem, ſpectantibus. Id autem conſe-
quemur optima legendo & audiendo.* Hæc illo loco Quintilianus parum conſide-
rate ſcribit. Nam cum antea dixiſſet, verba aliis alia eſſe magis propria, aut ma-
gis ornata, aut plus efficientia, aut melius ſonantia, quæ nota non ſolum eſſe omnia
debeant, ſed in promptu atque in conſpectu, ut facilis ex his ſit optimorum ele-
ctio: quomodo electionem illam inſtituet Orator, niſi collegerit & in numerato
33 habuerit? quomodo in numerato habebit, niſi conſignaverit, vel edidicerit? * Di-
xeris, ultro ſe ingerent lectione multa frequentata. Sed quid vetat uſu percepta
memoriæ cauſa congerere? in memoria certe hærere debent; modo cum dele-
ctu & judicio adhibeantur, quod præ cæteris requirit Quintilianus. Vernacula
erat ac domi naſcebatur illis oratio. Quid tum? etiam in notiſſima nobis lin-
gua, illuſtres formulæ, verba ſonantia, non ſemper memoriæ ſuccurrunt, ut ego
Italis, Gallis in ſuis; nobis in Germanica lingua omnino quædam notanda exiſti-
mem: ut Græci oratores ipſi verba hiſtorica, politica, oratoria, poëtica, diligen-
34 ter notarunt, quorum vel fragmenta vel indicia nobis ſuperſunt. * Certe Pol-
lucius magna diligentia fuit in ordinandis & non ſolum ſecundum varios locos
diſponendis vocibus, qua in re aliquid Sturmiano conſilio ſimile eſt, ſed in ſynony-
mis & affinibus congerendis, cujus rationem ipſe addit (1) *ὡς ὑπαλλάττειν δύνασθαι*,
ut ſubalternantia aut transmutata in orationis habitu variando habeamus (2) *καὶ εἰς
ἕκαστα ἂν δηλωθείη*, ut ſint ſcilicet *δηλωτικὰ* & explanatoria, quibus in periphraſibus
35 & circumductionibus utamur. * Ac ſane, ſi vocum delectus origo eloquentiæ
eſt, delectum illum cum cura & collectione quadam inſtitui debere ipſa res
loquitur.

CAP.

Digitized by Google

CAP. III.

DE EXCERPTIS SINGULORUM VERBORUM, ET OBSERVATORIIS.

§. 1. Excerpta circa verba ſingula inſtituenda. 2. De copia tamen verborum magis oratori laborandum eſt. 3. Thomaſii Excerptorum Methodus. 4. Liber Lexicus, quid contineat. 5. Indicum concinnandorum moleſtia non eſt iſta, quæ Ficheto videtur. 6. Anxia iſta diſtinctio libri Lexici haud eſt neceſſaria. 7. Liber obſervationum quomodo inſtituendus. 8. Barbararum civilium vocum collectanea inſtituenda. 9. Germanicarum vocum Excerpta. 10. In delectu vocum quæ notandæ. 11. Non omnia confundenda, ſed mere latina à mere criticis & philologicis ſeparanda. 12. Gloſſemata Quintiliani. 13. Aliorum obſervationes noſtris jungendæ. 14. Particularum collectanea. 15. Placcii Methodus in Vocabulorum obſervationibus laudatur. 16. Ordo Excerptorum Thomaſianorum in obſervationibus recenſetur. 17. Non elegantiæ tantum, ſed & ſimplices loquendi formæ, notandæ. 18. Formularum collectio in excerptis oratoriis docetur.

De *Phraſibus colligendis* multa ſuperiori capite diximus. Sed in Phraſibus ſolis 1
illa cura excerpendi non ſubſiſtit. Plura ſunt circa verba conſideranda, quæ hanc excerpendi induſtriam requirant. Ut oratio culta ſit, etiam ſimplicium verborum debet eſſe nitor, cultus, puritas. Nihil in illis debet eſſe peregrinum, ſolœcum, barbarum. Quare hæc primo loco cura nobis ſuſcipienda fuiſſet, niſi Lexica aliqua ex parte ea nos ſublevarent. * Ego de copia verborum 2
prius mihi agendum duxi, cum de illa magis Oratori laborandum ſit, quam de ſimplicibus verbis, quæ ad Grammaticos & Criticos magis pertinere videntur, & quæ ille ſupponit. Videbimus Virorum doctorum aliqua conſilia. * Extat *Cl.* THOMASII 3
in Erotematibus Rhetoricis conſilium de Locis communibus, in eloquentia faciendis. Tres ille libros Excerptorum facit, 1. *Librum Lexicum.* 2. *Obſervatorium.* 3. *Formularum.* Sed nos, quæ ex his ad oratoria pertinent, nunc ſeponemus. * In 4
Libro Lexico ſub ſingulis vocum titulis ordine fortuito colligi vult, I. voces raras, ſingulares, ignotas, alioque & elegantiori quidem ſenſu uſurpatas; quod conſilium jam olim quoque Quintilianus *lib. 1. cap. 12.* ſuppeditavit: *Id quod inter prima rudimenta non inutile eſt demonſtrare, quot quæque verba modis intelligenda ſint. Circa gloſſemata etiam, id eſt, voces minus uſitatas non ultima ejus profeſſionis eſt diligentia.* Ita Statilius olim integro libro ſingularia Ciceronis collegit. II. Flexiones vocum, ſi in nominibus rarum aliquem caſum, aut in verbis præteritum, ſupinum aut participium rarius inveneris. III. Phraſes, ubi eorum differentiam a Germaniſmo notari vult. IV. Epitheta, quibus & Adjectiva & Adverbia comprehendit. V. Appoſita, quo nomine non ſynonyma tantum, ſed & cognata & affinia, quæ verbis copulata inveniuntur, complectitur. VI. Oppoſita,

 quor-

Digitized by Google

quorſum etiam refert particulas, quæ ſe excipere ſolent, aut reſpectum aliquem
inter ſe habent. VII. Differentias a vocabulis affinibus: quæ ut internoſcantur,
porro ſingulis præfigi certas quasdam notas jubet. Quæ quidem omnia bene
habent, & notari ſic primum poſſunt; poſtea vero ſub ſuis titulis communibus
inter phraſes locari: illic enim melius inveniuntur, ac uſui ſunt. Ac pleraque
illorum jam tum iſto ordine in ſuo Apparatu diſpoſuit Schönslederus, quibus ad-
jici iſta poſſunt ex Autoribus, qui ſingulatim iſta omnia tractant, ac in lectione
Autorum notata. Nihil tamen prohibet geminos habere locos communes, tam
ſecundum voces ſingulas, quam titulos rerum diſpoſitos: interdum enim his, in-
5 terdum illis promptius utemur. * Phraſes itidem ſub titulis collocandas ſuadet
Thomaſius, ſeriem amplexus, qua utitur in elegantiis ſuis Calviſius: quanquam ego
etiam hic fortuitam locationem malim, facile dehinc indicis ſubſidio in ordinem
redigendam. Non enim Ficheti judicium me terret, qui rerum ordinem præfe-
rens Indicem plenum tædii & faſtidii opus, & laborem Pſyches intricatiſſimum
pronunciat. *Nam cum notæ,* ait, *quæ ad eandem rem pertinent, unoque in loco paratæ
& ad manum eſſe deberent, ſparſæ ſint ut Oſiridis membra, locis mille, mille notandi ſunt nu-
meri, paginæ adeundæ mille, quæ res ad reſtim redigit.* Non ſane tanti eſt iſta diffi-
6 cultas, quam ille his coloribus depingit. * Poſſunt & multa eorum, quæ ſeor-
ſim a Thomaſio notantur, ut Epitheta, Appoſita, Oppoſita &c. ad titulos phra-
ſium transferri, ut non ſit neceſſe tam anxie & operoſe illa diſtinguere; præſertim
7 cum jam tot Autores viam hanc ſtraverint. * In obſervationibus vocum ego
ſelectum aliquem inſtitui malim, ut disjungantur Civilia, Oratoria, Poëtica, Singu-
laria, id eſt, quæ ſemel tantum dicuntur, Dubia ob varias lectiones, Comica, qualia
ſunt Plautina plurima, nequaquam in ſeria oratione uſurpanda. Sunt & Germa-
8 niſmi vel ex Vorſtio vel e lectione ipſa notandi. * In Civilibus conſulendum
eſt *Opus formularum Briſſonii,* ac Indices illi Freinshemiani & Böcleriani in Hiſtori-
cos confecti. Sæpius enim apud illos alia ſignificatione voces accipiuntur, quam
fieri vulgo ſolet. Novi Virum prudentem, qui voces & phraſes barbaras civi-
les, in ſcriptis publicis barbari ſeculi, & iis, quæ nunc a Viris in Republica vi-
ventibus ſcribuntur, occurrentes, qualia ſunt Acta publica, Capitulationes, Trans-
acta, quorum aliqua Goldaſtus & alii collegerunt, excerpſit, tum ut ipſe intelli-
geret eorum ſenſus, ac ad eorum genium, ſi opus eſt, loqui poſſet: multum
9 enim ea in re conſuetudini indulgendum. * Idem labor ſuſcipiendus eſt illi, qui
in Germanica lingua civilem eloquentiam affectat. Colligendæ enim illi ſunt e
Receſſibus Imperii, Actis Lundorpii, Epiſtolis publicis, aliisque ſcriptis, phraſes,
formulæ, particulæ &c. quæ frequentius tibi occurrunt, & civilis uſus ſunt.
Nec credat facile aliquis, quam ſit hoc adjumento futurum rerum negotia tra-
ctanti. Id ut faciamus, ſuadet etiam *Schraderus* Commentar. in libr. 3. Ariſtote-
10 lis. De Poëticis poſtea dicemus. * Multa ad delectum vocum pertinentia
Buchnerus in libro de commutata ratione dicendi habet. Imprimis vero hic notari
debent 1. Vocum propriæ acceptiones, 2. variæ ſignificationes, 3. translationes,
quas poſteriores, ſi quis velit, ab his ſejungere & ad Synonymorum loca trans-
ferre

ferre poteſt. * In his excerptis liberum unicuique eſſe poteſt pro fine & ſcopo 11
ſuo, ſi quis ea, quæ ad Latinitatem qua talem pertinent, ab iis, quæ mere Critica &
Philologica videntur, ſeparare velit. Nam ad eloquentiam utilius eſt, ſi illa, quæ
puræ Latinitati inſerviunt, ſeorſim habeantur, ne laborem inquirentis gravent.
* Philologica vero & Critica Excerpta, quæ proprie *γλωσσήματα* vocare videtur 12
Quintilianus, multa habent obſervata de peregrinis, etiam de corruptis vocibus,
barbariſmis, etymologiis, quæ ſi cum illis conjunguntur, mire omnia confunden-
tur. * Fundus horum Excerptorum eſt 1. in optimis claſſicisque Autoribus, 13
quicquid ipſi obſervavimus aliique viri docti, illuc pertinet. Modus autem obſer-
vandi præſcribitur quam optime a *Schoro in præfatione phraſium Ciceronianarum.* 2. Per-
tinent huc commentarii Criticorum, e quibus ſeligendi ſunt, qui ad aureæ vel ar-
genteæ ætatis Scriptores notas ſcripſerunt, & ad genuinum vocum uſum præ cete-
ris reſpiciunt. Quicquid enim illi jam tum obſervarunt, velut in lucro deputan-
dum eſt. Itaque illa tantum notentur quam breviſſime ac velut per indicem ad
ipſos Autores remittendo, ſi ipſos Autores habeamus. Obſervata ſingularum vo-
cum & phraſium, ſi ipſi peculiares libros huic negotio deſtinare nolimus, poni poſ-
ſunt ad Lexici alicujus marginem, aut Grammatici perfecti operis, quale Voſſianum
eſt. Ita & aliorum & noſtra obſervata juncta habebimus. * De particulis ſeorſim 14
etiam collectanea inſtituenda eſſent. Nam, quamvis intermiſceat quædam Tho-
maſius titulis ſuis communibus; plura tamen poſſunt de iis notari.

Non contemnendus eſt modus ille, quo doctiſſimus Placcius in vocum rario- 15
rum collectione uſus eſt. Nam ut *ex Hiſtoria Excerptorum ejus,* libro de arte excer-
pendi annexa, diſcimus, vocabula, quæ in Calepino habentur, Anagnoſten ſibi præ-
legere juſſit, omiſſis teſtimoniis, iis, quæ ſi rariora videbantur, plumbagine ſubdu-
ctis, illa in chartis per plicaturam infractis exſcribenda curavit, ſpatio relicto, quo
notarentur a Calepino omiſſa. Hæc iterum, cum labor creſceret, per indicem
contraxit, ſignis additis, quæ voces antiquatas, novatas, poëticas, Græcas, barba-
ras, ſuſpectas, notatas aliis partim & vindicatas, alioque diſcrimine notabili, obſer-
vatu præ aliis dignas, qua ſeparatas, qua conſtructas, fruſtra apud alios Lexicogra-
phos quæſitas, ſecernerent. Parvo illo ſemper ad manum poſito codicillo feliciſ-
ſime ſe uſum profitetur. Primum enim vaſtorum voluminum mole tractanda ſu-
perſedere potuit, deinde ob coadunationem vocum rariorum, uno intuitu, ſemotis
allegatis ſeſe conſpectui exhibentium, promptior earum inventio fuit: quod certe
imitatione dignum compendium eſt.

Secundus Excerptorum liber Thomaſio *Obſervatorius* dicitur. Quanquam enim 16
& illa, quæ in priori occurrunt, obſervationum nomine appellari poſſint, ac appel-
lentur etiam ab aliis, maluit tamen ita diſtinguere. Ea, quæ hic ſub titulis locan-
tur, duplicis ſunt generis. Pertinent enim vel ad copiam verborum, vel ad collo-
cationem eorundem. Copiam verborum ad ſeptem fontes revocat, 1. Synony-
miam, 2. Commutationem, 3. Æquipollentiam, 4. Dilatationem, 5. Tropos, 6. Figu-

Digitized by Google

ras dictionis, 7. Figuras ſententiæ. Ad priores quatuor refert variationem, dilatationem, extenſionem, abſorptionem, una cum figuris Grammaticis. Variationis plurima ſunt genera, quæ recenſentur ſtudioſiſſime ab Eraſmo, ad cujus exemplum ſimilia notari poſſunt. Vult autem hic non quælibet, ſed illuſtriora notari, ac ea præcipue, in quibus Germanica noſtra lingua diſſidet a Latina, e. g. cum Latini pluralem adhibent, nos ſingularem; cum illi Conjunctivo utuntur, nos Indicativo, & contra &c. Dilatatio fit per Epitheta & verba, quæ extenſioni inſerviunt, ut, volo, poſſum, do, eo, facio, ac ſimilia, e. g. velle aliquem mulctatum, pro mulctare; dare expeditum, pro expedire &c. Abſorptio eſt, cum fit mutatio conſtructionis, aut modi finiti in infinitum, aut participium vel Gerundium particulam aliquam abolevit; ubi illa abſorptionum exempla præcipue notanda, quæ in lingua Germanica ſunt aliena. Cum quibus tamen non confundendæ ſunt Ellipſes & Pleonaſmi, quorum itidem exempla ſunt notanda. Ad collocationem verborum refertur divulſio; cum voces, quas ordo naturalis conjungi poſtulabat, aliis interpoſitis dirimuntur. Interpoſitio eſt, quando vox una vel altera interponitur, aut integrum comma, vel etiam quaſi Periodus, quorſum & Parentheſes referendæ: Antepoſitio, cum vox, quæ ſequi debebat, antecedit: Poſtpoſitio, cum contra. Pertinent & huc particulæ, verba, nomina, periodos incipientia ac finientia, vel connectentia, quæ diligenter notanda: quorum quantus uſus ſit, nemo facile credet, niſi qui exercitio didicerit. Notari etiam ſeorſim poſſunt particulæ vel verba, membra Orationis, Hiſtoriæ, Epiſtolæ inchoantia, quæ vehementer juvant ipſum ſcribendi exercitium. Ceterum cum multa pars horum omnium collecta ab elegantiarum Scriptoribus ac Grammaticis obſervatoribus, legere illa potes, quæ ab aliis jam notata ſunt, & in unum aliquod corpus congerere, iisque deinde addere,
17 quæ tua lectione obſervaveris. * Recte etiam monet Thomaſius, non elegantias tantum illas, ſed & formas loquendi ſimplices eſſe notandas. Non enim ſemper elegantiis eſt locus, eſtque ubi faſtidium pariant, nimis frequenter adhibitæ. Idem Sturmius ſuadet, non marmora tantum, ſed et lapides & lateres ad orationis ſtru-
18 cturam comportandos. * Formulas nos ad Excerpta Oratoria rejecimus.

CAP. IV.

EXEMPLA EXCERPTORUM LEXICORUM ET OBSERVATORIORUM.

§. 1. *Excerpta lexica & Obſervatoria etiam Græcis in uſu: Adducuntur exempla Phrynichii Strabii,* 2. *Epiterſis,* 3. *Hegeſinacis, Parmenionis, Galeni, Lavinii.* 4. *Talia e commentatoribus circumſpecte colligenda.* 5. *Exempla quædam noſtra libri lexici, Primum de voce Inſanus, Inſania, Inſanire.* 6. *Ejus variæ ſignificationes.* 7. *Poſſunt & ad librum phraſeologicum referri.* 8. *utilius tamen in libro lexico notantur.* 9. *Loca integra autorum in iis Excerptis non mutilata notan-*

notanda. * 10. *Improbatur eam ob cauſam Wendelini Medulla Latinitatis.* 11. *Secundum exemplum de voce corpus.* 12. *Hujus variæ ſignificationes.* 13. *Verba civilia.* 14. *Singularia.* 15. *Dubia vel falſa.* 16. *Comica.* 17. *Lectio Plautina judicium requirit.* 18. *Potiſſimi ſolutæ orationis.* 19. *Germaniſmi laudabiles.* 20. *Ii temere non affectandi.* 21. *Germaniſmi vitioſi.* 22. *Dilatationes & Extenſiones.* 23. *Parentheſes.* 24. *Connexiones Periodorum.* 25. *Connexiones Hiſtoricæ notandæ.* 26. *Voces ſonantiores & polyſyllabicæ notandæ.* 27. *Minores formulæ phraſibus accenſeri poſſunt.* 28. *Plures claſſes excerptorum obſervatoriorum dantur.* 29. *Johannis Rivii Excerpta in verbis recenſentur.* 30. *Titii Diatriba de arte numerandi laudatur.* 31. *Σολοικοφανῆ veterum Autorum ad Excerpta obſervatoria pertinent.* 32. *Boni Autores non ſecundum Grammaticorum regulas, ſed hæ ſecundum illos judicandæ ſunt.*

Propoſui Thomaſii methodum, a qua non magnopere diſſentio, niſi quod in 1
libro Lexico diſtinctius verba proponi velim. Ac fuit illa excerpendi methodus admodum vetuſta, ut diſcimus ex Photio, qui meminit cujusdam *Phrynichii Strabii*, qui de verbis oratoriis, hiſtoricis, vulgaribus, libros 37. ſcripſit, quorum titulus: *Σοφιστικὴ παρασκευὴ* h. e. Apparatus Oratorius. Et exſtat adhuc
aliqua Epitome ejus, a Petro Nunneſio in lucem edita. * De verbis Comicis ac 2
Tragicis *Epiterſes* Grammaticus ſcripſit, ut liquet ex Stephano de Urbibus. * De 3
Poeticis *Hegeſinax* Alexandrinus, ut ex Athenæo diſcimus. De Hiſtoricis *Parmenio* Byzantius. *Galenus* nominum *πολιτικῶν* libros quinque ſcripſit. De verbis ſordidis ſcripſit *Publius Lavinius*, ut patet ex Gellio *lib. 20. cap. 10.* Plures Autores
veteres enumerat Schefferus *libro de Stylo cap. 11. §. 12.* * Colligi talia multa poſ- 4
ſunt e Commentatoribus, in Autores, quorum ſtudium laborem noſtrum levabit. Sed circumſpecte tamen etiam in his verſandum: nam & illi nonnunquam labuntur.

Ut exemplum aliquod adducamus, ad librum Lexicum referas hæc de voce 5
Inſanus, Inſania, Inſanire. * Voces illæ apud veteres ſingulari ſignificatione inter- 6
dum accipiuntur. Primo pro vehementia omni & excellentia in re ſeu bona, ſeu mala, ut: Plaut. Trinumm. Act. 3. Scen. 2. *Inſanum malum* i. e. magnum. Bacchid. Act. 4. Sc. 5. *Inſanum magnum negotium.* Moſtell. Act. 3. Sc. 4. *Inſanum bona porticus;* Auſonius de Crœſo: *dives inſanum in modum.* Hinc Caſaubonus ad Athenæum *lib. 13. cap. 5.* docet, Veteres, cum aliquid vehementer extollerent, ſolitos tanquam exclamantes orationi ſuæ vocem *μανία* inſerere: unde manarunt illæ locutiones *μανικὸν ὅσον μέγα* i. e. *inſanum magnum*, Virgilius *turbines inſanos* vocat, & fluctus. Quin & ipſi Hebræi hac loquendi formula utuntur. Nam vox הלל ſignificat 1. inſanire, 2. laudare, 3. ſplendere, 4. jactare, 5. inſano impetu agitari: quæ ſignificationes in eo conveniunt, quod cum vehementia quadam conjunctæ ſunt, vid. *Jerem. 46. v. 9.* Græcis etiam frequens admodum eſt: illi enim magnum amorem & ſtudium voce *μανίας* exprimunt. Ita *δοξομανὴς* gloriæ cupidus, *ἡλιομανὴς* cicadæ epitheton, *Χρυσομα-*

σιμανής, ἱππομανία ſtudium equeſtre, ὁπλομανία ſtudium militare. Ad copiam etiam & luxuriem illis transfertur, ut ſunt voces, παρπομανής, ξυλομανέω. Ita apud Latinos Plinius *lib. 16. v. 27.* vites inſanas vocat, id eſt inſolitæ fertilitatis. Hinc ſingularibus plane ſignificationibus ad alia transfertur. Cicero pro magnificis in ædificando ſumptibus voce illa utitur, pro Milone col. 777. B. *Inſanæ ſubſtructiones.* Autor ad Herenn. lib. 4. col. 71. G. *Tametſi in Tuſculano quidem cœpi inſanire & in iisdem fundamentis ædificare.* Ad Quint. Fratrem lib. 3. ep. 1. *Ea villa, quæ nunc eſt, tanquam Philoſophia videtur eſſe, quæ objurget ceterarum villarum inſaniam.* Huc pertinet illud Plinii lib. 18. c. 5. *Optimum eſt aliena inſania frui,* i. e. ſumptuoſa ædificia, ab aliis magnis ſumptibus & laboribus exſtructa, exiguo pretio ſibi comparare, eaque inhabitare. Falſus itaque eſt Eraſmus, qui eundem horum verborum ſenſum exiſtimat, qui eſt verſiculi illius vulgati.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Si quis enim cetera antecedentia & ſequentia inſpiciat, facile verum hunc eſſe ſenſum videbit. Accipitur etiam vox *Inſanire* de quocunque immoderato ſumptu, Plaut. Milit. Glorioſ. Act. 3. Sc. 1. v. 159. *Quid opus hoſpes ſumptu tanto noſtri gratia? inſaniviſti hercule.* Huc referendum quoque illud Virgilii Eclog. 3. *Inſanire libet quoniam Tibi,* i. e. Sponſionem facere ſumptuoſam. Et illud Terentii Phorm. Act. 4. Sc. 4. verſ. 37. *At primo homo inſanibat,* id eſt, incredibile pretium poſcebat.

Patet vel ex unico hoc exemplo, quomodo congeri obſervationes ſingularium
7 ſignificationum in libro Lexico debeant. * Quanquam etiam iſtæ acceptiones omnes ad librum phraſeologicum ſub titulis ſuis poſſint reponi, e.g. ſub titulo *ædificandi:* Cœpi inſanire in Tuſculano. Inſanæ ſubſtructiones. Sub titulo *Habitandi vel Commodi?* Inſania aliena frui. Sub titulo *ſumptuum:* quid opus fuit hoc ſumptu noſtri gratia? Inſaniviſti hercule. Sub titulo *laudandi:* Inſanum bona porticus (quanquam hæc magis Comica, quam Oratoria phraſis eſt). Sub titulo *laboris* vel *negotii:* Inſanum magnum molior negotium. Sub titulo *pretii* vel *æſtimationis:* Primo homo inſanibat, i. e. incredibile pretium poſcebat. Atque ſic notata magis uſui
8 in ſcribendo eſſe poſſunt. * Utiliſſimum tamen eſt etiam ſeorſim in libro Lexico notare, cum mire hoc faciat ad loca ſimilia in Autoribus explicanda, ad quod prodeſſe liber phraſeologicus ſub titulis digeſtus non poteſt. Debent etiam ipſa verba ſingula rariora ſub titulis phraſeologicis notioribus conſignari: quod facit *Schönſ-*
9 *lederus in apparatu eloquentiæ,* & ſuadet etiam *Titius in Manud. ad Excerpendum.* * Loca etiam integra tam hic, quam in aliis libris excerptoriis, notanda ſunt: ex appoſitis enim judicium de vero ſenſu ferendum eſt, pateque ex eo, phraſin, alia occaſione
10 dictam, probam & laudabilem, ad aliam translatam ineptam fieri. * Quam ob cauſam reprehendendi ſunt Autores, qui phraſes ita nude congerunt, ut fecit *Wendelinus* in Medulla Latinitatis. Cui viæ ſi ſemper inſtiteris, quæ ſic colliges, plenioris alicujus Lexici vicem præſtare poterunt. Nunquam tamen obſervationibus ipſis ita fidem habeas, ut loca ipſa Autorum non conferas.

* Si-

Digitized by Google

* Simile Exemplum eſt, quod ad hanc claſſem pertinet, etiam illud, quod 11
Jodocus Willichius libro *de verborum copia comparanda cap. 15.* affert de Voce *Cor-*
pus, quod proprie eſt maſſa ex artubus, oſſibus, nervis &c. conſtans, aut aliqua mo-
le rei corporeæ. . Cic. 2. de Oratore: *Corpus ſine loco intelligi non poteſt.* * Cor- 12
pus pro carne. Cicero: *Et vires & Corpus amiſi.* Idem 2. de Nat. Deorum, *oſſa*
vocat *ſubjuncta Corpori*, i. e. carni. Conjunctim dicitur ap. Martialem: *Inque omni*
nusquam corpore corpus erat. Apud Ciceronem *corpus defenſionis* per translationem
dicitur. Lucretius lib. 2. mare ſalſum *Neptuni corpus acerbum* vocat. Idem: *Con-*
denſa Corpora lapidum. Idem ventos *cæca corpora* vocat. Accipitur pro opere ſcri-
pto. Cic. *A principio conjurationis usque ad reditum noſtrum videtur mihi modicum quod-*
dam corpus confici poſſe: pro tribu & turba populari. Livius: *ſui corporis Regem crea-*
re volebant. Cajus *Collegiorum corpus* dixit. Cicero *contemperationem corporum* dicit.
Cic. ad Attic. *ad corpus ejus acciperet.* Addimus his illa. Corpus pro *homine ipſo*,
quemadmodum & *σῶμα* apud Græcos. Notat Voſſ. *Inſt. Orat. lib. 4. p. m. 141.*
Vid. Magius *lib. 1. Miſc. cap. 12.* Radulph. Fornerius *lib. 2. Rer. quotidian. c. 26.* Huc
pertinet Anglica illa loquendi ratio *No-body; ſom-body, nullum corpus, aliquod corpus:*
id eſt: *Nemo, aliquis.* Solent & *Servi* ita vocari. Epiphanius in Ancyroto.
δεσπότης ὀγδοήκοντα σωμάτων. Herus octoginta corporum. Atque hoc nomen
credo cum *pecoribus* commune habuiſſe, quæ & corpora vocabantur. Aperte ha-
betur in *l. ſi ſervus 21. §. Et ideo ait. 2. ff. de Evictionibus & dupli ſtipulationibus.* Vide
& Caſaub. *cap. 10. lib. 5. Animadverſionem in Athenæum* & inprimis Mauſſacum in *no-*
tis ad Harpocrationem p. 125. Gatakerum in *diſſertatione de Novi Inſtrumenti ſtylo cap.*
10. p. 104. Corporati inter Studioſos qui dicantur in *l. 1. Cod. Theod. de ſtud. liberal.*
urb. Rom. videatur Conring. in *Diſſert. ad illam legem p. 49. 50.* Infinita talia notari
poſſunt, & nunc aliqua ex parte Hofmannus in *Lexico ſuo Univerſali Philologico* hu-
jus laboris rudimenta poſuit, in quo ego accuratiorem Autorum deſignationem,
unde illa deprompta fuerunt, requiro.

Eodem modo colligantur ſeorſim, vel ſaltem notis diſtinguantur 1. *Verba* 13
Civilia. Civilis ſenſus eſt, cum apud Curtium dicitur. *Avare ac ſuperbe imperare.*
Phraſis enim hæc de Tyrannico regimine intelligenda eſt. *Suis vel alienis auſpiciis*
rem gerere, quid ſit, is ſciet, qui novit apud hiſtoricos *auſpicii* voce intelligi admini-
ſtrationem atque executionem, cum ſumma poteſtate conjunctam, de qua videri po-
teſt integra diſſertatio Böcleri de Auſpicio Regio. *Paulatim inſurgere* apud Taci-
tum *lib. 1. Annal. Cap. 2.* eleganter explicat Böclerus in Commentario ad illum locum
num. 8. & 9. & Heinſius in laude Aſini. Cum apud Curtium dicitur *Perſarum im-*
perium magis concuti quam affligi, notabis per concuſſionem ſignificari converſionem
Reip. vel mutationem ſtatus, per afflictionem, everſionem & interitum. Atque
hæc omnia notanda bene ſunt, ut de civilibus rebus loquentibus civiles phraſes,
quibus paſſim utuntur hiſtorici, non deſint. * 2. *Singularia.* Quo referas e.g. iſta. 14
Vacuefacere ap. Nepotem; *Leno* pro Legato apud Juſtinum, lib. 1. *Lætatio* pro Læ-

Digitized by Google

titia ap. Cæſarem *Noctuabundus, Sylva vindicata, Muginari, Puniri* aliquem pro ulciſci. *Rauduſculum,* id eſt, pecuniola, æs enim veteribus Raudum vocabatur. *Tagax, mulieroſcus, dicticula,* al. legunt: *diccula,* & complura alia, quæ ap. Ciceronem occurrunt, & colligi poſſunt e Frobenii penu Tulliano. *Adoptatiſſimus* pro Exoptatiſſimus (ita legunt MSS. Gothofrediana editio habet optatiſſimus, qua voce Ciceronis filius utitur *l. 16. epiſt. fam. ep. 21.*) Huc refer etiam, quod ibidem habet: *omnia velles mihi ſucceſſa*, quod Henricus Stephanus in Pſeudo-Ciceroniano ne Latinum quidem credit, quanquam alii defendant. Vide *Taubm. ad Plauti Pſeudolum Prolog. verſ. 3. Voſſ. de Analogia lib. 4. cap. 13. Dextella* pro dextra *Cic. ad Attic. lib. 14. epiſt. 23. Calculo, onis,* pro Calcutatore. His & ſimilibus vel plane non, vel parcius utendum. Plura eorum ſingularium e variis Autoribus dedit Balbinus in *Veroſimil. humanior.*
15 *diſciplinar cap. 3. & in Notis ad hæc Veroſimilia.* * *Dubia vel falſa ob varias lectiones.* Quorſum referas *Præmiari,* Suet. Tito: cap. 7. *Nundinari præmiarique ſoliti.* Hic vocem præmiari quidam exponunt, præmia largiri, alii præmia accipere. Alii legunt prædari. Rectius itaque abſtinetur hac voce. Ita Bembus utitur voce *multiſſimus,* quod putaret apud Ciceronem ita legi. At legitur in correctioribus exemplaribus: *Ex multis meis miſeriis* non *multiſſimis. Adhibere fidem* pro credere vulgo in uſu eſt, & nititur autoritate loci corrupti ap. Ciceronem de Divinatione lib. 2. Rectiora enim exempla habent: *Fides eſt habenda,* non adhibenda. *Delenitio* ap. Ciceron. 2. offic. legitur. Sed emendatiores Codices habent Delectatio. *Dememiniſſe* multi dicunt pro oblivisci, decepti corrupto loco apud Martialem lib. 2. epigr. 59. *Ipſe jubet mortis dememiniſſe Deus,* ubi rectius legitur *Te meminiſſe.* Apud Plautum legitur Act. 1. Sc. 1. Amphitr. *fugam in ſe convertitur.* Dubia hic lectio eſt, ut phra-
16 ſis ſecure tdhiberi nequeat. * 4. *Comica.* Qualia infinita apud Plautum occurrunt, quæ ſeorſim ponenda ſunt, cum ſint ad ſeriam & civilem orationem inepta, niſi forte in epiſtolis familiaribus, dialogis, ſatyris, aliiſque ſcriptis ludicris, ex joci
17 gratia inſpergas; quanquam & hic judicio opus ſit. * Subactum itaque judicium requirit lectio Plautina, ut mirer, in lectione autorum Plautum prætuliſſe Terentio Scioppium in epiſtola de *compendioſa lingua Latinæ exactius cognoſcenda ratione,* quæ additur tractatui ejus de arte Critica. Quod ſi in exemplum proponamus *Act. 1. ſc. 1. Amphitr.* ſtatim videbimus, quam multæ ibi occurrant ſerviles argutiolæ, inaniter nonnunquam confictæ, nec temere imitandæ. Quot enim hic occurrunt phraſes, quibus verberatio deſcribitur, nunquam ſic in alia oratione uſurpandæ. *Advenientem hoſpitio pugnæ accepturus eſt. Pugnis facit hodie ut dormiam. Pugnos edere* pro vapulare. Sic in Rudente Act. 3. Sc. 4. *Jam tibi meſſis in ore fiet mergis pugnis.* Pœnulo Act. 1. Sc. 3. *majorem partem in ore habitas meo.* In eadem ſcena Amphitruonis. *Homines quatuor in ſoporem collocaſti. Is me interpolabit meumque os finget denuo. Qui pugnis os exoſſas hominibus. Faciam ego hodie Te ſuperbum.* Nec uſurpaverim ego temere alias phraſes, quæ ibi occurrunt v. g. *penetrare ſe in fugam. Pallium alicui detexere. Advenisti audaciæ columen conſutis dolis. Optime optimo optimam operam des. Nequiter ferire malam mala diſcit manus. Vulcanum in cornu concluſum geris.*

Quæ

Quæ omnia neſcio quid frigidiuſculi acuminis habent. Comicam Plauti & Teren-
tii Latinitatem nuper ſingulari libro collegit in libro, cui titulus *Hortus Comicus*, Bar-
tholdus Feind, Hamburg. 1688. edito, titulis per claſſes rerum diviſis. Sed vel-
lem hic Comica a pura Latinitate fuiſſe ſejuncta. * 5. *Poëtiſmi in ſoluta Oratione oc-* 18
currentes. Sic e. g. plane poëticum eſt apud Tacitum lib. 2. Annal. *Scevinus prom-*
ptum vagina pugionem vetuſtate obtuſum increpans, aſperari ſaxo, & mucronem ardeſcere juſ-
ſit. Livius dicit alicubi: *pugna ſeneſcit.* Sic frequenter ap. Tacitum occurrit: *Oc-*
cultus odii, turbidus conſilii; Cuncta corporum &c. Apud Florum multa talia habentur.
* 6. *Germaniſmi laudabiles.* Quales ſunt, *Accredere alicui, Adjurare alicui. Non poſſum* 19
ad nummos pervenire. Veſtis bene ſedet. Febrim nanciſci. Morbum nanciſci. Magnum ſe
facere. Facere ſe hilarem: Pro felici aliquem aſpicere &c. de quibus plena manu Vor-
ſtius. Sed magna hic cautione opus eſt, ne mala junctura phraſes illæ vitientur.
* Quod ſi quis integram vel epiſtolam vel orationem e meris Germaniſmis, utut 20
laudabilibus, concinnet, vix crediderim Latinis auribus illum ſe probaturum: Etſi
enim phraſes per ſe bonæ eſſent, affectatione tamen illa gratia orationi periret.
* 7. *Germaniſmi vitioſi.* Quorum integram ſylvam ſuppeditant Babariſmorum no- 21
tatores: Voſſius *de Vitiis ſermonis*, Vorſtius de *Latinitate merito ſuſpecta*, Borrichius,
in Cogitationibus de linguæ Latinæ ætatibus, Cellarius in *Antibarbaro* & *Curis poſterioribus.*
* 8. *Dilatationes & Extenſiones*, e. g. *Faxo acceptum* pro accipiam ap. Plaut. Cic. 1. 22
off. c. 9. *Non patiar te deſertum,* pro: non deſeram. Id. ad Attic. lib. 1. ep. 5.
Non committam poſthæc, ut accuſare me de negligentia poſſis, pro: non accuſabis. Plaut.
docte illam perdoctam dabo. Terent. *Exornatum dabo.* Seneca Tragicus; *Demerſas*
dabo. Cicero: *Cupiditates domitas habere.* Plautus: *Carens fui,* pro Carui Cic. in
Orat. *Eſt, ut ſcis, his verbis loquens Socrates.* Cic. de Divinat., libr. 1. *Faciendum vi-*
detur, ut diligenter etiam atque etiam argumenta cum argumentis comparemus, pro Com-
paranda ſunt. Pertinent huc etiam extenſiones per particulas ab, ad, de, in, ut:
Fulgor ab auro, ſi mihi ſecundæ res de amore meo eſſent, pro amoris mei. *Adeone vobis*
videmur eſſe idonei, in *quibus ſic illudatis.* Trium verborum *Eſſe, Facere, Habere,* ut ma-
gnam extenſionem in Latina lingua eſſe docet Riccius in Apparatu Elocutionis La-
tinæ, ſub voce *Eſſe;* ita varie in Dilatationibus illa adhibentur: quibus *Dare, Mittere,*
Ponere & alia nonnulla addi poſſunt. Magnus ſane earum dilatationum uſus eſt in
copia orationi concilianda, in qua *Plagiaſmi* magnam partem obtinent, de quibus
pluribus infra agemus. * 9. *Parentheſes.* Quarum magna interdum elegantia eſt 23
in Oratione tam ſoluta quam ligata. In Orationibus non pauca paſſim occurrunt.
In Poëtis quo magis elegantiæ illic habent, eo diligentius notandæ. Tales e. g. ſunt.
Ignoſcite faſſo. Sic credidit alma vetuſtas, Sæpe (recordor enim.) Quis poſſet credere? Sic me
mea fata trahebant. Parentheſis octo verſuum eſt ap. Virg. 12. Æn. De artificio hujus
Poëſeos vide Scaligerum libr. 5. c. 3. libri de arte Poëtica. *Si mens non læva fuiſſet. Quis*
talia fando temperet a lachrymis. Quod minime reris. Res eſt non parva. Ut potius reor & potius
Dii numina firment. Qui Te feliciter attulit Eurus (Eurus enim attulerat) ſi qua eſt modo corporis
umbra. Inſanire libet quoniam Tibi. Liceat concedere veris. Ne me incuſes. Si quis modus

24 *Nobis meminiſſe relictum.* * 10. *Connexiones Periodorum.* Ita notabilia Periodorum principia hæc ſunt, ut inter legendum occurrerunt conſignata, quæ in meliorem ordinem digeri poſſunt; etſi ſic coacervata promptius ſe uſui noſtro ingerunt. *Occurrit ex alio aliud. Neque inficior. Nec ſum ignarus. Non deprehendo illorum ſollicitudinem. Nondum commemoravi. Non alienum erat hoc loco. Ac primo quidem illud prætereundum haud eſt. Jam vero magnæ circumſpectionis opus eſt. Sed ſatius eſſet hæc ſilere, niſi ex ſe calamitates magnæ loquerentur. Dubito autem hic an-an-Oportunum erat hoc loco. Non poterant iſta ſatis occupare induſtriam tuam. Neque vero tantum de hoc, ſed & de illo. Quanquam neſcio magisne-an. Ita habeo & animum induco meum, Illud etiam me commovebat. At enim aridam orationem non ſequitur affectus delectationis. Atque adeo mihi concedendum eſt magis quod. Ad illecebras ætatis accedebat etiam forma. Quid illud quanti tandem faciendum putatis? Et quisquis eſt, qui putat. Niſi Orpheum audire præſtat. Mihi quidem neque fas videtur. Quanquam ego mihi ſic perſuadeo. Sed de his audietis in Locis. Longum eſt ire per ſingula. Mitto jam. Non credat hoc quisquam. Præterea accedit. Præcipuum. Proximum. Adhæc. Huc pertinet. Huic geminum eſt. Quid? quod. Quin etiam. Nam ad illud quod attinet, ſi--ſi--ſi poſtremo.* Hæc & multa alia colligi poſſunt, ſi velis, diſtincte, ratione membrorum Orationis, ut fecit Hugues, aut ſub certis Particulis, quibus illæ formulæ reſpondent, ut fecit Elias Major in *libro de varianda oratione,* & multum adferent
25 ad orationem elaborandam adjumenti. * Inprimis utile erit *connexiones Hiſtoricas* notaſſe, quibus vel ab uno membro ad aliud, vel ab hiſtoria ad hiſtoriam, vel a Circumſtantia ad Circumſtantiam pervenitur. Eæ enim multum ſæpe negotii
26 faceſſunt. * Voces numeroſiores, ſonantiores, grandiores, polyſyllabicæ ſeorſim collectæ ac ſub pedibus ſuis diſpoſitæ inſervire numero oratorio formando poſſunt. Hunc colligendi modum vehementer ſuadet Scioppius in Epiſtola Conſultatoria de Stud. *Illud non poſſum, quin diligenter animis Studioſorum inſtillem, ut in lectione Ciceronis ſtudioſe cum vim verborum ſimplicium inveſtigent, eruant, erutasque in librum obſervationum referant: tum compoſitionem & numeros à Cicerone, tanquam*
27 *perfectiſſimo Oratore, frequentatos obſervent.* * *De Formulis* agetur, ubi ad Oratorios Locos communes pervenero. Minores vero formulæ accenſeri phraſibus poſſunt. Ita *e. g.* in Heautontim. I, 1. *verſ. 4. 5. & 6.* formula eſt, quæ refertur ad Titul. monendi. *Verſ. 9. & 10.* formula eſt expoſtulandi, quibus vel inter phraſes locus poteſt aſſignari.

28 Hæc quaſi ſpeciminis loco adduximus, quæ de verbis in excerptis obſervatoriis notari poſſunt. Neque enim decem illas claſſes tantum quis eſſe exiſtimet. Longe plura occurrunt, quæ ſeorſim colligi merentur; ut oſtendere præ aliis voluit Johannes Rivius Athendorienſis in libro *Locorum Communium Philoſophicorum,* cu-
29 jus mentionem *lib. 1. c. 21. §. 115.* fecimus. * Primum enim Locos vocum *primæ impoſitionis,* ut vocat, dedit, quibus comprehendit ſimplicia rerum per claſſes certas deductarum vocabula, & quidem e ſola Herodoti hiſtoria, illum enim quaſi in

Digitized by Google

in exemplum & ideam Univerſalem Locorum ſuorum Philoſophicorum propoſuit, Græcasque loquendi rationes, immiſtis interdum Latinis, ex eo Auctore collegit. Typus ille generalis habetur pag. 102. eſtque ad modum Sturmianarum claſſium, ſed diverſa tamen methodo inſtitutus. Hinc procedit ad vocabula *ſecundæ impoſitionis*, quibus illi primæ impoſitionis quaſi quibusdam notionibus Grammaticis cohibentur. Eorum locos 31. fecit: ut τὰ γενικὰ καὶ εἰδικὰ, Generalia & ſpecialia. Idem multa diverſum ſignificantia, Agnomina, Cognomina, Denominata, Gemini nominis, πολυώνυμα, Comparativa, Superlativa, Poſſeſſiva, Diminutiva, Gentilia, Localia, Comprehenſiva, Partitiva, Relativa, Χρονικὰ ea ſcilicet, quæ tempus ſignificant, Arithmetica ſive Numeralia, &c. Quorum multa ſeorſum poni non merentur, ſed addi phraſeologicis Excerptis poſſunt, aliqua vero locum omnino in libro Obſervatorio merentur, ut illa, quæ ad numeros exprimendos pertinent: * Quorum colligendorum utilitatem ſingulari Diatriba *de* 30
Arte numerandi numerosque Romano more efferendi per ſimplices numeros, Decadas, Hecatontadas, Chiliadas, Cl. Titius oſtendit. Neque ſane cuivis in promptu erit illa numeros exprimendi facultas, ſed accurata & multa ex Autoribus claſſicis obſervatione paranda erit: neque adeo diſtincti e Gronovii libro *de pecunia vetere* aut aliis haberi poſſunt. Et præterea utiliſſimum idem Vir doctiſſimus laborem impendit in re pecuniaria veterum cum noſtrorum temporum moneta comparanda, geminarum tabularum Schematiſmo in lucem edito. Sed hæc & multa alia in Titulis iſtis Rivianis ad τὰ τεχνικὰ generatim conſiderata referri poſſunt. Non exiguum tamen hinc fructum referet, qui Titulorum ſpecialium διαλυπώσεις in Autore ipſo recognoſcet. His ſubjungit Locos 35. Exegeticæ Grammaticæ maxime proprios; ſequuntur deinde conjuncta vocabula & περὶ τῆς τῶν φράσεων εὐπορίας, Loci XX. quorum quidem uſus aliquis in Grammatica arte, in Phraſeologicis excerptis, qua talibus, nullus eſt: hic enim titulos requirimus e viſceribus rerum, non e Grammaticis technicisque notionibus, depromptos. Quæ de Periodis ſequuntur, ad Rhetoricam potius, quam ad Grammaticam pertinent. Loci Syntaxeos variæ ad obſervatorium quidem librum referri poſſunt: ſed in illis, quæ obvia, nec rariora ſunt, ſupervacanea colligendi opera eſt: ac notari talia ad accuratioris Grammatici opus poſſunt. * Inter illos tamen Rivianos Titulos ille: 31
Σολοικοφανῆ *veterum:* locum in obſervatorio libro meretur. Qualia multa in Auctoribus claſſicis, in Digeſtis e veterum JCtorum libris excerptis, reperiuntur: e quibus nonnulla congeſſit *Anton. Matthai in Collegio Fundamentorum juris Diſp. 12. corollar.* ut vere σόλοικα judicans, quæ tamen ſatis Latina & exemplis optimorum Autorum probari poſſunt: ut inepte vapulare illis Priſcianum exiſtimet; * ne- 32
que enim Grammaticorum regulis boni ſubjici Autores debent, ſed ex illis Regulæ formari, vel Regulis exceptiones poni.

CAP. IV.

DE EXCERPTIS CRITICIS, EXEGETICIS, ANTIQVARIIS.

§. 1. *Excerpta Critica & Exegetica ad Autorum explicationem pertinent.* 2. *Critica à Grammaticis differunt.* 3. *Excerpta critica variarum Lectionum.* 4. *Exegetica Excerpta quomodo inſtituenda?* 5. *Commendatur pro uſu commentationis.* 6. *Indices Autorum, qui libris ſubjiciuntur, utiliſſimi.* 7. *Quibus deficientibus, excerptorum libri conficiendi.* 8. *Indices in Face Critica Gruteri* 9. *Qui tamen in pluribus iſtius tomis deſiderantur.* 10. *Uſus talium Excerptorum in Legibus Romanis,* 11. *In Codice Bibliorum.* 12. *Biblia Critica, quidque in iis deſideretur.* 13. *In ſcriptis Hippocratis & Galeni, Hofmanni officinalia.* 14. *J. C. Scaligeri & Bodæi a Stapel commentarius in Theophraſtum.* 15. *Salmaſii Hyle Iatrica.* 16. *Welſchius laudatur.* 17. *Excerpta Antiquaria quare Criticis jungi poſſint.* 18. *Quid contineant.* 19. *Quomodo inſtituenda.* 20. *Joſephi Laurentii Polymathia.* 21. *Cenſura Mareſii circa intemperiem quorundam Criticorum.*

1 Ad hanc claſſem referuntur quoque *Critica & Exegetica* Excerpta, etſi enim non ad Orationem ipſam pertinent, pertinent tamen ad Autorum explicationem, unde oratio formatur, iisque inſervire poſſunt, qui commentaria in Autores parant, aut diſſertationes ſuper argumento aliquo philologico
2 ſcribunt. * *Critica* a Grammaticis differunt: nam etſi ſupra mentionem fecimus Gloſſematum & Collectaneorum Lexicorum, diverſa tamen hæc ab illis ſunt, & inſtituuntur ad ſenſus Autorum inveſtigandos, quæ ego vocarim ad diſtinctionem
3 ceterorum Excerpta *Critica & Exegetica.* * Adornari autem illa hoc modo poſſunt: Senſus accuratos in Autoribus quærimus, vel e variarum lectionum inveſtigatione, vel ex ipſo verborum ſenſu. Quod ad varias lectiones attinet, illæ e MStis codicibus conſignari, vel ad margines librorum poſſunt, vel libris ſeparatis ſecundum Autorum paginas diſpoſitis; nam ex collatione illarum ad veros ſenſus Locorum Autoris pervenimus.

4 *Exegetica Excerpta* ita adornanda ſunt: adſcribenda ſunt ad margines Autorum loca Autorum, qui explicant illa verba; vel ſeparatus adornari liber poteſt ſe-
5 cundum ordinem librorum Autoris; * Illa Excerpta ſi a prima juventute inſtituantur, nunquam deeſſe poterit materia in Autores commentaturo, vel lectiones ſuper illos inſtituturo. Habemus tot libros adverſariorum, obſervationum, quibus varia Autorum loca explicantur: illa omnia referri ad has, velut ſedes ſuas, poſſunt. Illuſtrantur nonnunquam data occaſione in aliorum commentariis Autorum loca; etiam hæc referri illuc poſſunt. Non credat aliquis, quanto uſui talia Excerpta

Digitized by Google

cerpta ſint. Sic quoties occurrit aliquid ad Virgilium, illud ad marginem Virgi-
lianorum Operum ſcribatur: ita fiat & in aliis. * Subſidio hic eſſe poſſunt in- 6
dices Autorum vel laudatorum, vel emendatorum, qui ſubjungi ſolent libris Criti-
cis. * Hi ſi in omnes Autores eſſent, & accurate ſatis conſcripti, ſuperſedere hoc 7
colligendi labore poteramus. Verum cum in plurimis illi deficiant, ac tumultua-
rie ſint conſcripti, nec loca Autorum ſtatim conſpicua ſint, rectius ipſi tales Excer-
ptorum libros conficiemus. * Reperiuntur quidem indices in Tomum 3. & 4. 8
Facis Criticæ Gruterianæ, in quibus accurate notata ſunt Autorum loca ac verba ipſa,
addito ſemper Autore, ubi explicatio invenienda; * ſed in reliquis Tomis labor 9
ille deſideratur, qui tamen in tali Opere, & quod ad illos uſus concinnatum eſt,
ſumme eſſet neceſſarius; eum enim in finem Gruterus hos libros junctim edi cu-
raverat. * Eodem modo in Legibus Romanis vel in Sacro Codice Excerpta Exe- 10
getica quis conficere poterit, magno futura uſui, ſi labor cum ætate & annis creve-
rit. Nam in explicatione Legum Romanarum vehementer vacillamus; eſſetque
talium Excerptorum ad explicationem legum maximus uſus, ipſis etiam JCtis non
obſervatus. Plerique enim ex illis parum de interpretatione genuina Legum Ro-
manarum ſolliciti, ad auream praxin omnia conferunt: in qua ſolida legum inter-
pretatio, quæ ex his ſubſidiis petenda eſt, pro Scholaſticis tricis & inutili labore
habetur. Illud tamen certum eſt, infinita reſtare in his agenda, quæ talium Excer-
ptorum beneficio confici poſſunt, ut nunquam defutura ſit materia JCto, ſi novas
Commentationes ſcribere in Leges velit, & quidem eruditas: cum vulgares illi
Commentatores non niſi crambem coctam centies recoquere ſoleant. * Quis eo- 11
rum Excerptorum in Theologicis uſus, quilibet ſane facile intelligit. * Hinc ſane 12
Biblia Critica ortum ſuum trahunt, in quibus illud fortaſſis deſiderandum eſt, quod
nimis conciſe omnia tractentur, & Autorum loca non ſatis accurate notentur. Ex
his tamen magnum uſum in Theologiam inferri, ſtupidus certe eſſet, qui negave-
rit. * Neque adeo in Medicis talium Excerptorum uſus contemnendus eſt. Etſi 13
enim non tam autoritatibus, quam rationibus, illa conſtent, eſt tamen, ubi Hippo-
cratis & Galeni verba aliam aliamque interpretationem admittunt: eſt ubi in no-
minibus morborum, in nominibus materiæ medicæ, magnus Philologiæ uſus eſt,
quem aliqua ex parte demonſtrarunt *Hoffmannus* in variis ſuis Lectionibus Medi-
cis, in Officinalibus ſuis. * *Jul. Cæſ. Scaliger* in Commentario in Theophraſtum 14
de Plantis; *Bodæus a Stapel* alio in eundem Autorem Commentario; * *Salmaſius* 15
Commentario in Polyhiſtoria Solini, qui & ipſe Opus vaſtum de materia medica
præ manibus habuit, cujus prolegomena jampridem edita. Nunc vero ipſum
Opus de *Synonymis & Homonymis & Hyles Iatricæ* inter appendices Polyhiſtoris So-
liniani nuper recuſi curante Lantino prodiit, quo ille mirifice Medicorum labores
juvat, non Latina ſolum & Græca, ſed & Orientali Nomenclatura rerum & lectio-
ne inſtructiſſimus. * Multa in his præſtare potuiſſet *Hieron. Velſchius*, Vir ut in 16
medicina, ita & in Græca & Orientali literatura, conſummatæ eruditionis.

Junii

Digitized by Google

17 Jungi his poſſunt *Excerpta Antiquaria.* Quanquam enim illa ad Hiſtoricos videntur pertinere, nolim tamen miſceri cum illis. Cum enim Hiſtorica vel ad Civilem uſum congeruntur, vel ut accuratior ipſa hiſtoria habeatur, nimis prolixum
18 & tædioſum eſſet, in iſto cumulo iſta quærere. * Continent vero Excerpta An-
19 tiquaria ritus variarum gentium circa res certas. * Jam vero methodus illa colligendi varia eſſe poteſt: vel enim reſpicimus ritus illos, ſecundum ſolennia actionum humanarum inſtitutos, atque ſic ordo talis adhibendus eſſet, qualis in Antiquitatibus Roſini & Dempſteri. Sed præſtat potius ſequi ordinem rerum, illiſque collectaneis deinde ſubnectere indicem rituum, ſecundum varias in Republ. actiones diſpoſitorum. Placet itaque mihi, nuda hic conſignari lemmata rituum, adjectis Autoribus, qui de illis agunt: nam exſcribere nimis prolixum eſſet. Velim deinde lemmata illa numerari, appoſitis in fronte numeris, ſi forte unum lemma ad plures titulos pertineat, ut non opus ſit, integrum exſcribi, ſed tantum paginam
20 alterius tituli & lemmatis numerum poni. * *Joſephus Laurentius in Polymathia ſua* libros & indices tales confecit ſecundum Alphabeti ſeriem, ſed non ille ordo obſervatus eſt, qui debebat, & paucula illa tantum ſunt; poſſuntque longe plura illis addi. Deinde neque lemmata ſunt numerata, neque ſub titulis diverſis repetita.
21 * In his omnibus tamen, ſi ad uſum transferantur, modus tenendus eſt a Viris doctis, ne in Mareſii cenſuram lib. 2. epiſt. 44. incurrant. Ita vero ille: *Nec plurimorum hujus ævi eruditorum morem æmulari convenit, qui toti ſunt in apicibus ſyllabarum examinandis, vocibuſque appendendis, & in Criticis quiſquiliis & in Grammaticis: nec in ullius libri licet accurata editione unquam acquieſcunt, ſed ſemper hærent: aliunde etiam nimii in antiquorum ritibus uſque ad minutias & extremam anxietatem enucleandis & obſervandis; quorum pleraque talia ſunt, ut ea ignorare Quintilianus fortaſſe inter Grammatici virtutes habiturus fuerit, & longe majora ac potiora in libris quærere, nec circa voces reſque minimi ponderis & inutiles conſeneſcere oporteat.*

CAP. IV.

DE EXCERPTIS ORNATÆ ORATIONIS.

§. 1. *Excerpta ad ornatam dictionem pertinentia.* 2. *Phraſeologia ex Scriptoribus ſeculi aurei ſtruenda.* 3. *Ornatus orationis unde petendus.* 4. *Phraſes ſimplices & Expreſſiones differunt.* 5. *Exempla afferuntur.* 6. *Expreſſiones etiam ex autoribus dijudicandæ.* 7. *Ad eas accedat non nimis mature tiro.* 8. *Librorum phraſeologicorum defectus hac in re notatur.* 9. *Johann. Merryweather in Anglis ſuis nimiam expreſſionum curam damnat.* 10. *Quæ cauſa malæ & impuræ latinitatis.* 11. *Elegantiarum collectio & uſus difficilis.* 12. *Anonymi Galli liber: La maniere de bien penſer &c. laudatur.* 13. *Cujus nævi elegantiſſimis meditationibus penſantur.* 14. *In elegantiis maxime judicio opus eſt.* 15. *Primum inter expreſſiones locum habent Translata.* 16. *Horum abuſus cavend.*

vendus. 17. *Robortelli in iis colligendis conſilium.* 18. *Moſellani Adagialium collectio periit.* 19. *Robortelli judicium de diverſitate Translatorum aureæ & ſequiorum ætatum.* 20. *Metaphoris quænam accenſeantur.* 21. *Conſilium de notandis translatis in Schönſledero.* 22. *Expreſſiones etiam e recentioribus colligi poſſunt.* 23. *Joh. Michaëlis Bruti laus.* 24. *Adagiorum collectio huc pertinet.* 25. *Tituli quomodo formandi.* 26. *Quæ ad iſtiusmodi collectanea referenda.* 27. *Adagialia e Poëtis Græcis, Latinis.* 28. *Balandus, Rotmarus laudati.* 29. *Adagialia quædam ex Eclog. 1. Virgilii afferuntur.* 30. *Horatii ſermones laudantur.* 31. *Caſelii de iis judicium.* 32. *Adagialia quædam ex Sat. 1. adducuntur.* 33. *Eorum collectio magni uſus.* 34. *Ut & metaphorarum collectio.*

Cum de iis, quæ ad puram dictionem pertinent, Excerptis, *quinque prioribus* 1
capitibus egerimus, jam ad ea venimus, quæ ad ORNATAM DICTIONEM re-
ferri poſſunt. * In Oratione omni primum ad proprietatem, hinc ad cul- 2
tum reſpicimus; proprietas conſiſtit in phraſeologia pura ſeculi aurei: Nam
ex ejus ſeculi Scriptoribus phraſeologia exſtruenda eſt, inde corpus orationis for-
mandum. * Inde cultus & ornatus additur, qui non tam ex ipſa lingua, quam con- 3
ceptibus quibusdam argutis & analogiſmo rerum, naſcitur & phraſi ſuperimpo-
nitur, ſed tamen & ille ſuos quosdam limites agnoſcit, quos rei & characterum na-
tura illi circumponit, & quandam etiam cum genio linguæ convenientiam habet.
* Non habemus commodam in Latina lingua vocem, qua exprimamus, niſi forte 4
Græca, non adeo apta, voce Emphaſes, vel Latina Expreſſiones dixeris. Hæ
vero a phraſibus ipſis probe ſunt diſtinguendæ, neque permittendum pueris, qui
nondum firmato judicio ſunt, ut iis temere utantur. Quod niſi obſervetur, pu-
tida & affectata oratio cum ætate in habitum ibit. * Sic e. g. phraſi pura dico 5
magnas in illo opere moras ducit. Expreſſio eſt: *dum molitur, dum comitur, annus eſt.*
Item: *plusquam Ulyſſæis erroribus in hoc opere circumducitur.* Item: *teſtudineo gradu ad
metam procedit.* Phraſis eſt: *rumor ceſſavit:* Expreſſio: *Rumor raucus factus eſt.* Phra-
ſis eſt: *Securus jam ſum:* Expreſſio: *his tempeſtatibus prope ſolus ſum in portu. In al-
teram aurem dormio. Aliorum naufragia ex terra intueor. Omnibus machinis inexpugna-
bilis ſum. Extra teli jactum ſumus. Res eſt in vado ſalutis. In portu navigo. Subducere
jam navim poſſum in pulvinarium.* * In his ſemper ad res ipſas, ſemper ad Auto- 6
res reſpiciendum eſt, & ad genium linguæ, ſi aliunde, non ex claſſicis Autoribus
inferantur: ſi denique Comici vel Satyrici characteris Expreſſiones ſint; qualia
non diſcernunt tyrones nullo uſu exercitati. * Separanda autem illa ſtatim ſunt, 7
ut ea mature cognoſcere diſcat tyro, niſi forte jam tum in uſum communem ceſ-
ſerint; tum enim eodem jure cum ceteris phraſibus, quæ civilis uſus ſunt, cenſen-
tur. * Vulgarium, quos habemus, librorum Phraſeologicorum ille defectus eſt, 8
quod puras phraſes cum Expreſſionibus miſceant; deinde nec vocum phraſium-
que propriæ ſignificationes, aut particularum uſus, accurate exhibentur, quas in
numerato habere oportet primaque ex iis, ut in pingendo tirones ſolent, linea-

 menta

Digitized by Google

menta ducere, antequam elegantiarum colores adhibeamus: nam Expreſſiones
magnam partem ex ingenio dependent, niſi quas forte Autorum uſus magis fami-
9 liares fecerit. * Scripſit JOHANNES MERRYWEATHER, Religionis Medici
Translator, Anglica lingua diſſertatiunculam, cui titulus: *Directions for the latin
longue* Londini 1681. impreſſam, in eo nobiſcum conſentiens, popularesque ſuos
reprehendens, qui nihil eleganter dictum exiſtiment, niſi quod poëticis oratoriiſ-
10 que coloribus pictum ſit; * Unde fiat, raros admodum in gente ſua eſſe genuinæ
Latinitatis ſcriptores. Quod ingenuum ejus de ſua gente judicium laudandum
eſt, præ illis, qui, & Ciceroni & Virgilio æquales Oratores & Poëtas venditant.
11 * Talium elegantiarum collectanea & cenſuram inſtituere difficile eſt: difficillimum
12 recte iis uti, quod ſummum judicium requirit. * Fuit inter Gallos ſuperiore anno
Anonymus quidam, qui librum ſcripſit, ejus tituli: *La maniere de bien penſer dans les
Ouvrages d'eſprit,* elegantem ſane & doctum, quo ille argutias & expreſſiones quaſ-
dam tam veterum quam recentiorum ſcriptorum congerit, cenſuramque eorum
13 inſtituit: qua in re profecto maxima Critices pars conſiſtit. * Nam licet ſint in
ipſo illo Cenſore, quæ cenſuram quandam mereantur; quadam enim πατριδομανίᾳ
laborat: condonari tamen illi talia in iſta elegantiſſimarum meditationum copia
æquum eſt. Id tantum miror, eum, cum haberet inter antiquos, præcipue Her-
mogenem in libro *de Ideis,* qui uberrimos harum elegantiarum fontes recluderent,
14 ſuo potius ingenio niti voluiſſe. * Neque ſane ita hæc a phantaſiæ libertate de-
pendent, ut nihil certi in illis conſtitui poſſit; ſed maximus judicii in phantaſia diri-
genda labor eſt, ne illa ultra limites feratur. Caute ſatis ab Ariſtotele, Longino
& aliis τὰ ὑψηλὰ & μετέωρα, frigida & humida, diſtinguuntur, in quæ vitia incidunt
expreſſiones non recte formatæ.

15 Primum inter ornamenta locum ſibi vindicant Translata. Metaphora enim,
præſertim ſi illa latitudine accipiatur vox, qua uſus eſt Ariſtoteles, fons eſt
omnis culturæ & ornatus, imo omnis argutæ inventionis, quæ in rerum ana-
logiſmo conſiſtit. In Translatis magna vis eſt Orationis exaltandæ & ad va-
16 rias ideas formandæ. * Ab ejus vero uſu mollis, urbana, acuta, ſublimis,
17 gravis eſt oratio; ab abuſu puerilis, inepta, frigida. * Conſilium hoc colli-
gendi Translata ſuppeditat Robortellus Comm. in Ariſtot. Poëtica p. 264. *No-
ſtra hac ætate* (inquit) *putarim nil utilius eſſe, quam ex veterum libris, qui dicendi laude
floruerunt, omnes translationis formas modoſque colligere, ac animo ita complecti, ut ſuis ali-
quis utatur, quando opus fuerit: periculum enim eſt, ſi ex ſe confingat, ne diſparem habeant
18 analogiam, ne duriores ſint, ne minus cognitæ, ne inuſitatæ.* * Hoc aliquando Petrus
Moſellanus in animo habuit, de quo Melchior Adami in Vita ejus: *Erat Moſella-
nus Metaphorarum obſervantiſſimus, earumque e Cicerone aliiſque optimis ſcriptoribus
magnum acervum collectorum inſtar Adagiorum Eraſmi editurus opus, ſi annos aliquot
19 ſupervixiſſet.* Sed periit hoc Opus non exiguo rei literariæ damno. * Nam ut
in vocum vero & proprio uſu autoritas omne punctum fert, ita nonnunquam in
Translatis, quod Robortellus quoque loco ſupra laudato notavit: *Quod ſi Ciceronia-*

nas

Digitized by Google

nas tranſlationes (inquit ille) *& eorum qui eadem ætate vixerunt, conferas cum illis, qui poſtea ſcripſere, jam labefactata ac corrupta Romanorum lingua ob infuſam peregrinitatem, videas multum diſcrepare, magisque capiere illis quam his: Venuſtæ illæ ſunt, pares ac convenientes rebus, notæ, aptæ ac ſuaves, remque ob oculos ponunt; quaſi præſentem intuearis: hæ horridæ, obſoletæ, & a rebus ignotis ductæ, diſpares.* Scilicet qui optime judicio in vocum delectu uſi fuere e præceptis eloquentiæ & indole ſeculi optima, ii eodem in Translatis ſine controverſa uſi ſunt. De Flori Translatis & Argutiis vide quid judicet Grævius in Præfatione Commentarii in illum ſcripti. Vide & noſtram *Diſſert. de Patavinitate Liviana cap. 7.*

Metaphoris accenſeri debent omnes illæ vel rerum vel actionum argutæ ex- 20
preſſiones, quæ apud antiquos tum Oratores & Hiſtoricos, tum Poëtas habentur,
quibus & addi illa a recentioribus excogitata poſſunt, non utique ſpernenda. Etſi
enim hic primæ partes merito antiquis tribuuntur: tamen in ſecundis ab his omni-
no etiam recentiores conſiſtunt. Nam quanquam in his aliqua autoritatis & uſus,
præcipua tamen rerum ipſarum ratio habenda eſt. * Cum neminem habemus, 21
qui e veteribus Autoribus Translata collegerit, ut compendium aliquod ſequatur
Tiro, in Schönslederi Apparatu lineolis varii coloris illa ſubducat, ut in oculos le-
gentis illa incurrant. Sic e. g. ſub titulo *acquirendi* ſubducas lineola. *Aliquid num-
mulorum expreſſeris. Videt ſe nihil poſſe ab eo abradere. Quibus allegationibus eam ſibi
legationem expugnavit.* Sub titulo *Accipiendi* ſubduces; *Ex eo auro quod exterebratum
eſſet. Decerpſimus LXXX. HS.* Doletus in commentariis Latinæ linguæ notata dili-
genter congeſſit, ſed non ſub titulos redacta.

E recentioribus Autoribus quoque talia colligi poſſunt. Sunt in Lipſii, Bau- 22
dii, Barlæi aliorumque Epiſtolis, in Satyricis ſcriptoribus & ſimilibus, multa ejus ge-
neris, quæ obſervari merentur. * JOHANNIS MICHAELIS BRUTI Epiſtolæ ele- 23
gantiſſimæ, quas *lib. 1. c. 23. & 24.* neſcio qua incuria omiſimus, multas tales expreſ-
ſiones tam Enthymematicas, qua morales, qua affectuoſas, quam argutas habent.
Quis enim illa non inter elegantias tales ſeponat (cum e. g. *lib. 4. epiſtolar. p. 155.* ita
epiſtolam concludit: *Quod recta hinc ad Te non avolo, videor mihi Prometheus neſcio quis,
non prout ille olim Caucaſi rupibus, ſed pertinaci deſiderio, quod me dies noctesque peredit,
crudeli tabe tui videndi complectendique affixus.* Illis enim verbis expreſſio deſiderii,
ad cujus titulum etiam referenda, proponitur. Ita cum alibi *pag. 162.* hæc verba
habentur: *Non geſtare clitellas equum generoſæ indolis, non clitellarium conſpici aureis
phaleris ornatum: non præfici pecori venaticum canem, non ſagacem, cujus ſit in vena-
tione certior uſus &c.* hæc ad titulum: *Digna vel indigna dignis vel indignis tribu-
ta* referenda ſunt: Infinita ſunt, quæ e variis Autoribus pro hoc inſtituto col-
ligi poſſunt.

Pertinent huc porro *Adagia* & παροιμιώδη, quæ vel jungi prioribus, vel ſeor- 24
ſim colligi poſſunt. De Adagiis eorumque ſcriptoribus prolixe *lib. 1. cap. 21.* egi.

Digitized by Google

25 * Sub certis titulis ſimplicibus Adagia collecta habemus, ut Eraſmiana illa, quæ & Langius ſeparato libello ad locos Sturmianos vel Benzianos redegit. Verum tituli illi non ſufficiunt. Solet enim in Adagio aliquo & ſubjectum & prædicatum involvi, adeoque integra ſententia exhiberi, quæ ſub generaliſſimo titulo ſubjecti diffuſe nimis quæritur, niſi velimus unum idemque Adagium ſub duplicem, imo interdum triplicem, titulum referre. Nam vel ad ſubjectum enunciationis vel ad prædicatum referendum eſt, vel ad tertium aliquem conceptum, qui e connexione ſubjecti & prædicati oritur. Ne itaque in vaſta ſylva quærere neceſſum ſit, quod ad ſcopum noſtrum facit, præſtat titulos vel lemmata ſententioſa formare, quæ integram ſententiam exhibeant, vel ſubjectum poteſt per additionem alicujus
26 adjectivi ad certum aliquem & plenum ſenſum reſtringi. * Ad hæc itaque Collectanea referenda ſunt. 1. Omnia Adagia e veteribus Autoribus. 2. Omnia Adagialia & παροιμιώδη ex omnibus Autoribus cujuscunque ætatis & linguæ, præcipue tamen Græcæ & Latinæ, quanquam & ceteræ linguæ maximam ſubmini-
27 ſtrent talium copiam, quæ ſine ullo ordine collegerunt varii Autores. * 3. Omnia hemiſtichia vel verſus Græci & Latini, qui argutum ſenſum habent: qualia infinita ſunt apud Poëtas Græcos & Latinos, præcipue apud Satyricos & Comicos, quorum uſus in his omnibus longe eſt maximus, & qui ſæpe de rebus conceptus
28 formant, quos fruſtra apud alios quæſiveris. * Exemplum ejus ſuppeditare poteſt *Barlandus & Rotmarus* in Centuriis Proverbiorum Virgilianorum, e quibus aliqua excerpſit Goclenius in *Praxi Artium Generalium p. 64*.

29 E Virgilio, ut exemplis quibusdam conſilia noſtra illuſtremus, multa elegantiſſime ad varia applicari poſſunt; ſive verſus integros & cæſus ſermoni, ſive ſenſum eorum inſeramus. Sic e. g. ex Ecl. 1. *Namque erit ille mihi ſemper Deus*, ad tit. *Patroni, laudandi, gratias agendi*, referri poteſt. *Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hædos*, referri poteſt ad titulum *comparationi diſparium:* ſive: *Minima cum magnis comparata.* Quo referri etiam poſſunt illa: *Tantum alias inter caput extulit urbes, Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.* Idem ad titulum: *prærogativæ* vel *excellentiæ* referri poteſt. *Ipſæ Te Tityre pinus, Ipſi Te fontes, ipſa hæc arbuſta vocabant* vel ſerio vel Ironice uſurpari poteſt de præſentia alicujus deſiderata, vel neceſſaria vel ſupervacanea. *Non licebat tam præſentes alibi cognoſcere Divos*, id eſt, non habebam alibi fortunam adeo faventem: referendum ad titulum *fortunæ, favoris Principum.* *Nec mala vicini pecoris contagia lædent* referendum ad titulum *converſationis malæ.* *En queis conſevimus agros* referendum ad titulum: *Labores irriti.*

30 Horatio nihil hoc in genere præſtantius eſt, qui ut omnes vitæ rationes in Satyris ſuis complexus eſt, ita floſculos ſuppeditat, quibus mirum in modum ornare ſermonem noſtrum poſſumus. Ego certe Satyras ejus omnes memoriæ mandari velim, tum in vita ipſa, tum in ſermone uſui futuras. Elegantiſſima omnia ſunt, dictio nitida, &, ſi numeros tollas, ſermoni ſoluto apta. Urbanitas in eo mira, ſales candidi, ex abdito erutæ ſententiæ, argutiæ non coactæ, meræ Charites, omni

Digitized by Google

omni occaſioni aptæ. Summum in illo viro ingenium fuit, nec immerito Auguſto & Mæcenati in deliciis, cujus genium ſatyricum nemo ex antiquis, nemo e recentioribus, ulla imitatione aſſecutus eſt. * Vide, quæ in ejus laudes ſcribat 31
Caſelius in Νεῷ ſuo, eum vitæ magiſtrum commendans. *Affirmare non dubitem,* inquit ille, *qui in hoc Poëta multum operæ poſuerit, eumque ita perdidicerit, ut ejus verſus non in ore natos aut extemporaneos, ut putatur non memoria teneat (nec vero non ſunt, qui hoc præſtiterint,) ſed probe intellectos ad uſus vitæ transferat, hunc poſſe rebus ſuis ſuorumque recte in omnibus aliquid boni conſilii invenire: nec minus idem patriæ recte conſulat, præſertim ſi & ad hiſtoriam ſe conferat, ſpectans id, quod potiſſimum oſtendimus.*

Exempla quædam hic afferemus, quæ locum in Excerptis noſtris merentur. 32
Lib. I. Sat. I. agit de μεμψιμοιρίᾳ, e qua illa notari poſſunt. *Cetera de genere hoc (adeo ſunt multa) loquacem Delaſſare valent Fabium,* referri ad titulum *prolixitatis* poteſt. *Si quis Deus, En ego, dicat, jam faciam quod vultis* poteſt referri ad titulum: *quid ſi ita fiat?* vel *Poſito.* *Quid cauſæ eſt merito quin illis Jupiter ambas Iratus buccas inflet:* referri poterit ad titulum: *Principum odia.* *Ridentem dicere verum Quid vetat?* Titulus: *e jocis ſeria.* *Ut pueris olim dant cruſtula blandi Doctores, elementa velint ut diſcere prima;* titulus: *blanditiæ utiles.* *Ore trahit quodcunque poteſt, atque addit acervo,* poterit eleganter applicari ad hominem δωρόφαγον, rapacem & avarum ſubſtituendo voci *Ori* vocem *Ungue.* *Non usquam prorepit & illis utitur ante &c.* Hi verſus eleganter applicari poſſunt ad hominem diligentem & in ſtudiis conſtantem, ſi leviter ſic immutaveris:

Non usquam prorepis & illis uteris ante
Quæſitis ſapiens: nam te neque fervidus æſtus
Dimoveat ſtudiis, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obſtat tibi, dum ne ſit te doctior alter.

Quid juvat immenſum te argenti pondus & auri &c. poteſt per ſimilitudinem referri ad Tit. *Eruditio occulta.* Poteſt etiam applicari ad *Locorum communium collectores* opere ipſo ignavos. *Quid habet pulchri conſtructus acervus?* poteſt referri ad malos ſcriptores, nonniſi Locos communes accumulantes, exiguo judicio præditos; Titulus: *collectio inutilis.* *Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?* elegans adagiale, quo contemnenti noſtram inopiam reſpondere poſſumus. Poteſt referri ad titulum αὐταρκείας. *Quia tanti, quantum habeas, ſis,* poteſt referri ad titulum *divitiarum & autoritatis.* *Quid facies illi? jubeas miſerum eſſe libenter, Quatenus id facit,* referri poteſt ad titulum *contemnendi* vel *permittendi.* Permitte illum ſuo ingenio vivere. *Populus me ſibilat, at mihi plaudo,* ſolitarie accepta propoſitio referri poteſt ad hominem arrogantem, qui judicium populi de ſe contemnit. *Tu tanquam parcere ſacris Cogeris aut pictis tanquam gaudere tabellis,* poteſt referri ad titulum *inutilis parſimoniæ,* ſive: *non uti rebus ad uſum deſtinatis.* Applicari poterit ad ſenem effœtum, qui juvenculam uxorem duxit. *Horum Semper ego optarim pauperri-*

pauperrimus eſſe bonorum, refertur ad titulum, *contemnendi ut bonum inutile*. *Infelix operam perdas, ut ſi quis aſellum in campo doceat parentem currere frenis*, poteſt referri ad varia. 1. *ad titulum fruſtranei laboris*. 2. ad titulum: *inſtitutio infelix*. *Eſt inter Tanaim quiddam ſocerumque Viſelli*, referri poteſt ad titulos *differentiæ, diverſitatis, medii*. *Nemon', ut avarus Se probet ac potius laudet diverſa ſequentes?* poteſt referri ad titulum *Philautiæ*: *Exacto contentus tempore vitæ Cedat, uti conviva ſatur*, poteſt referri ad titu-
33 lum: *Mors ſenis*. * Infinita talia ex Horatio, Virgilio, Terentio, Plauto, Juvenali &c. colligi poſſunt, magno uſui ad omne orationis genus futura, præcipue ad acrimoniam ſtyli, ad varias meditationes, &, ſi quis credere velit, etiam in ſacris: mater
34 enim omnis acutæ inventionis Metaphora eſt. * In quorum collectione ego induſtriam diligentemque eſſe tironem meum velim, qui magnum ſuo tempore ex ea re fructum perſentiſcet.

CAP. VII.

DE EXCERPTIS COPIOSÆ ORATIONIS.

§. 1. *Excerpta copioſæ orationis, quæ præcipue Oratoria vocanda.* 2. *In iis ad tria attendendum eſt, nempe ad τὸ πεπλασμένον, Συστηματικὸν & Ενθυμηματικὸν.* 3. *πεπλασμένον in quo conſiſtat.* 4. *De excerptis amplificatoriis pauci egerunt.* 5. *Autoris ad Herennium conſilium pro copioſa oratione.* 6. *Verborum Synonymia ſimplex.* 7. *Ariſtidis de Synonymia conſilium.* 8. *Ea petitur e phraſeologicis libris.* 9. *Exempla ſynonymicæ amplificationis.* 10. *Verborum communium uſus in dilatationibus.* 11. *Prædicata Lulliana.* 12. *Sunt abſoluta vel reſpectiva.* 13. *Exempla proponuntur.* 14. *Eodem modo & integræ ſententiæ variantur.* 15. *In expreſſionibus affectuum differunt formulæ & figuræ,* 16. *ut & in expreſſionibus actuum intellectus.* 17. *Verba iſta generalia diligenter notanda.* 18. *Referri poſſunt ad generaliſſimos titulos,* 19. *ſeqq. qui recenſentur.* 20. *Verba Eſſendi, Affirmandi, Negandi.* 21. *Dubitandi.* 22. *Volendi, Nolendi.* 23. *Affectuum.* 24. *Πλαγιασμὸς, Περιβολαὶ, Προσλήψεις.* 25. *Exempla Πλαγιασμῶν ex oratione pro M. Marcello.* 26. *Figurarum,* 27. *Sententiarum amplificatarum, collectanea,* 28. *De Meiſarti mellificio oratorio judicium.* 29. *Sententiarum amplificatarum uſus.* 30. *Excerpta ex oratione pro M. Marcello.*

1 Vidimus de *Excerptis puræ & ornatæ orationis*: venimus ad *copioſum*, & ad *Ex-*
2 *cerpta*, quæ præcipue dicuntur *oratoria*. * In iis ad tria attendendum eſt, 1. ad τὸ πεπλασμένον. 2. ad τὸ συστηματικὸν. 3. ad τὸ ἐνθυμηματικὸν. In
3 quibus ſingulis excerpta ſua quadam ratione ordinanda ſunt. * Τὸ πεπλασμένον orationis conſiſtit præcipue in decenter copioſa ac figurata oratione. Copia orationis vel a verborum & ſententiarum circumductione eſt, vel a menſura

Digitized by

ſura periodica. * Primum itaque de EXCERPTIS AMPLIFICATORIIS age- 4
mus, in quibus pauci hactenus induſtriam ſuam exercuerunt. Multi ſunt, qui
de copia verborum ac Dilatatione & Amplificatione ſcripſerunt, inter quos Eraſ-
mus & Ludovicus Regius ſingularibus libris egerunt, & nos ſuo loco, ſed de Ex-
cerptis formandis nemo diſtincti aliquid docuit. Nos *lib. 2. cap. 13. & cap. 14.* tum
præceptis tum exemplis oſtendimus, quomodo ſententiæ per aſſumtiones ſint am-
plificandæ. * Eandem methodum *Autor ad Herennium col. 67. 68.* ubi de expo- 5
litionibus agit, præſcripſit, diſerteque ait; quod *multo maxime per eam exerceamur
ad eloquentiæ facultatem.* Bene itaque fecerimus, ſi talium Expolitionum vel Am-
plificationum, quæ apud optimos Oratores occurrunt, Excerpta inſtituerimus.
Nos ex Oratione Ciceronis pro Marcello talium Excerptorum ſpecimen oſten-
demus.

Omnis Amplificatio conſiſtit in dilatatione, tum verborum tum ſententiarum, 6
& primum ſimplex eſt ſynonymia. * Diſerte Ariſtides in libro *de Dictione Ci-* 7
vili, quem e Græca in Latinam linguam convertit notiſque illuſtravit *Laurentius Nor-
mannus,* Vir doctiſſimus, hoc præcepit, cum ita ait: *Ratione elocutionis fit circumdu-
ctio, nempe ſi vocabula idem valentia adhibeantur. Sciendum vero, quæ ſignificatu con-
veniunt, quædam conſecutione mutua jungi, quædam contra quam conſentaneum fuerat.*
* Verborum idem ſignificantium farrago e phraſeologicis libris peti debet, tum 8
ex obſervatione crebra. * Ita cum Cicero hic dicit N. 2. *Dolebam, & vehementer* 9
angebar, inter ſynonyma referri debet. * Ita N. 6to, *laudes extenuare verbis, eas-
que detrahere.* No. 4to, *merito atque optimo jure;* & plura alia in hac Ora-
tione occurrentia. Ita N. 6. *fortuna ſibi vindicat & pene omne ducit ſuum.* Ne-
que ſimpliciter hæc Synonymia, ſed & κατ᾽ ἀπόφασιν, ſive per negationem in-
ſtitui ſolet, ut ſtatim in prima periodo hujus Orationis: *Diuturni ſilentii finem
hodiernus dies attulit; idemque initium dicendi.* * Si a ſimplicibus verbis & phra- 10
ſibus diſceſſerimus, veniendum eſt ad *communia verba.* quæ quaſi genericam ali-
quam naturam habent, quibus uti poſſumus in dilatatione verborum & ſen-
tentiarum, per periphraſes, deſcriptiones & ſimilia. * Vocamus autem Com- 11
munia verba, quæ non terminantur in aliquod ſubjectum, qualia verba com-
munia poſſent ſub titulis Lullianis ad τὰ πρακτὰ præcipue accommodatis com-
prehendi. * Suntque illa *prædicata communia* tam abſoluta, quam reſpectiva. 12
Abſoluta ſunt bonitas, magnitudo, duratio, poteſtas, cognitio ſeu ſapientia,
appetitus, virtus, veritas, gloria. *Reſpectiva* ſunt differentia, concordia, op-
poſitio ſeu contrarietas, proprium, medium, finis, majoritas, minoritas, æqua-
litas, & quæ ſingulis opponuntur. * Sub ſingulis comprehenduntur plura vo- 13
cabula generalia, atque illa vocabula generalia magnam ſub ſe iterum continent
ſylvam nominum, verborum & adverbiorum. e. g. hic in Oratione N. 12. habe-
tur: *Clementiæ tuæ judicio conſervati ſumus.* Satis fuiſſet: Clementia tua conſervati
ſumus, vel, judicio tuo conſervati ſumus; ſed jungit Cicero verbum commune
cum ſingulari. Judicium enim latius patet, quam clementia. Ita N. 10. *Etſi aliqua
culpa*

Digitized by Google

culpa tenemur erroris hujus; ſatis erat dixiſſe: etſi errore humano tenemur. Ita N. 4. *Tantum apud me grati animi fidelis memoria valuit;* cum ſufficeret: tantum apud me gratus animus valuit. Ita N. 24. *Si ad humanos caſus accedat ſceleris conſenſio;* ſuffeciſſet: ſi ad humanos caſus accedat ſcelus. Et tales non verborum tantum, ſed etiam ſententiarum & formularum amplificationes infinitæ occurrunt, a vocibus illis communibus aſſumptæ. Sic in primo exemplo vox *Judicium* eſt communis, referenda ad titulum *Cognitionis,* poteſtatis. In exemplo ſecundo vox *culpa* referenda ad titulum *malitiæ* bonitati appoſitæ. In tertio exemplo vox *memoria* referenda ad titulum generalem *cognitionis.* In quarto vox *Conſenſio* referenda ad titulum generalem prædicati Reſpectivi *Concordiæ;* & talia infinita occurrunt.

14 * Sententiæ integræ eodem modo per communes voces variari poſſunt; quæ voces etſi e terminis illis generaliſſimis inveniri facile poſſunt, & applicatione ad illos terminos, eorumque contraria eo magis ampliari, præcipue tamen referuntur vel ad actus intellectus, vel ad motus animi. Proveniunt itaque a facultate intelligente tum formulæ, tum figuræ, quæ eam ob cauſam figuræ ſententiarum vel τῆς διανοίας dicuntur, vel a motu animi, & itidem hinc oriuntur formulæ vel figuræ, quæ figuræ affectuum dicuntur. Formulæ in illo conſiſtunt, quod dicam, *me ſcire, intelligere, opinari* &c. Figuræ tales ſunt, quæ ſcientiam & ſententiam per ſe gignunt; nam omnes illæ figuræ ſententiarum docent aliquid diſtinctius auditores de re, quam proponimus; ut figura diſtributionis enumerando vel ſpecies, vel partes, magis dilucidam facit orationem, intelligentiorem reddit auditorem.

15 * In formulis & figuris motuum ſollicite diſtinguuntur formulæ & figuræ ab Hermogene, ejuſque diligentiſſimo Commentatore *Sturmio lib. 1. de Univerſa ratione Elocutionis Rhetoricæ c. 24.* Nam cum orator verba motuum præmittit, ut cum dicit, *ſe mirari, ſe terreri,* remiſſior ille motus eſt, & vix nomen figuræ meretur. Cum autem affectus ipſis verbis exprimitur, & nihil præmittitur, tum vera figura eſt: animus enim ipſe ideam hujus affectus verbis imprimit. Ita in Exordio Orationis pro Milone Cicero dicit, ſe terreri; quod mollius & remiſſius eſt, quam ſi terrorem vultu, geſtu, trepidatione & oratione ipſa exprimat. Quod ſi itaque verba talia motuum in ſententiis præmittantur, πλαγιασμὸς eſt, & obliquatio: ſi integris periodis prologus contineatur, aliquid figuræ ſapit, etſi non ſit ipſa

16 figura. * Similiter accidit in expreſſionibus actuum intellectus, quæ varios ſuos gradus habet. Nam cum dico, *me aliquid ſcire, opinari, æſtimare, mirari &c.* non tam figuram illud facit, quam formulam. Si vero affectum illum admirationis exprimam ipſo ſenſu, *Papa! quanta enormitas eſt, quantum prodigium!* Ipſa figura ad-

17 mirationis ſub ratione exclamationis proponitur. * His verbis generalibus, quæ exprimunt vel intellectum, vel affectum, vel aliquid, quod illo pertinet, frequenter utitur Orator ad amplificandam & dilatandam Orationem, quæ proinde diligenter notari debent, & ad terminos ſuos generales reduci, quos terminos hic quaſi per indicem dabimus, ut velut Alphabetum quoddam ſint, quo tanquam elementis quibuſdam dilatetur Oratio, his formulis adjectitiis ubique ſuffulta.

Gene-

Digitized by Google

Generaliſſimi Tituli, ad quos omnes communes voces ac formulæ referri 18 poſſunt, ſunt Verba 1. *affirmandi & negandi,* 2. *volendi & nolendi &* 3. *laudandi & vituperandi,* 4. *ſuadendi & diſſuadendi.* Quibus contineri omnia illa poſſunt, quæ quomodocunque ad tria cauſarum genera referuntur. Nam generis judicialis communia verba accuſare & defendere ad laudare & vituperare reduci poſſunt. Pleraque, quæ in dicendo occurrunt, vel in rebus, vel in facto, vel in faciendo verſantur. * Voces & formulæ, quibus affirmamus, varie formantur. 1. *Per* 19 *verba, quæ ſimpliciter ad aſſeverationem pertinent, ut:* ſtatuo, judico, ſic cenſeo, credo, ſic ſtatui ſemper, ſic mihi perſuaſum eſt, ſic ſentio, & ita ſentio, & ſæpe diſſerui, adducor, ut putem, illud affirmo, confirmo, etiam illud adjungo, idem ego contendo, non dubito, non vereor, non eſt verendum, certum eſt, luce clarius eſt, non dubium eſt, nulla dubitatio eſt, in dubium non venit, non ambigitur, nemo negat, negari non poteſt, nemo ignorat, poteſtis recordari, ſic perſpicio, cui perſpicuum non ſit? fateor, non inficior, exploratiſſimum habeo, narro tibi, teſtor. Cic. I. 1. De Orat. *Adeſt fere nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente quam recta videat,* h. e. omnes vident. Id lib. 1. fam. 3. *nemo eſt, quin cogitet, quam ſit metuendus victor iratus,* h. e. omnes ſcimus. Verrin. 3. *Neminem veſtrum ignorare arbitror, judices, hunc ſermonem vulgi atque hanc opinionem populi Romani fuiſſe,* i. e. Vos ſcitis. Verrin. 4. *Me dies, vox, latera deficiunt, ſi hoc nunc vociferari velim, miſerum indignumque apud eos diem feſtum* eſſe, i. e. miſer apud eos dies feſtus eſt. Duplicantur in his πλαγιασμοί. His ex adverſo contraria poni poſſunt. 2. *Per verba ſimplicis eſſentiæ vel conditionatæ,* ut evidens eſt, manifeſtum eſt, patet, fieri non poteſt, contingit, neceſſarium eſt, facile & difficile, ſunt illa ejusmodi, ut &c. qualia præſupponunt aſſeverationem, vel dubitationem, vel negationem. 3. *Per verba, quæ intellectum vel proprie, vel metaphorice inferunt,* e. g. Cognoſco, intelligo, experior, perſpicio, ſentio, judico, hoc ego te doceo, ſubodoror, prædico, præſagio, prævideo. Vide vocabula ſub termino Lulliano Cognitionis. * Com- 20 prehenduntur ſub illis contrariæ voces, diſſentire, diſplicet, neſcire, juxta cum ignariſſimis ſcio, neſcio quo pacto &c. 4. *Per verba opinandi,* puto, credo, exiſtimo, duco, arbitror, opinor, videtur; qualis πλαγιασμὸς Rhetoribus ἐνδόξως dicitur. 5. *Per verba ἐπικρίσεως,* e. g. rectum, juſtum, æquum, honeſtum, utile, neceſſe, dulce, odioſum, moleſtum, acerbum, indignum, miſerum, ridiculum eſt, ſatis eſt, parum eſt, nimium eſt, magni intereſt, ſtultitia eſt me illi vitio vertere, placet, non oportet. Quæ actiones pleræque judicantur a qualitatibus bonis vel malis, ideoque verba bonitatis Lulliana hic applicari poſſunt. 6. *Per verba συγκρίσεως* ſeu comparationis, ſuperlationis, e. g. ſupra quam credi poteſt, ultra hominum fidem. 7. *Per verba illativa & concludentia,* e. g. Sic ego colligo, ſic fert ratio mea, &c. 8. *Per verba teſtimonii,* e. g. ajunt, dicunt, perhibent, auditum eſt; fama, rumor eſt; in proverbio eſt, creditur, veteres comprobant autores, Dialectici perſuadent, per manus traditum eſt, audivimus ex majoribus, multi prodiderunt, multi ſunt autores, placet Philoſophis hoc, majores natu dicere audivi, annales refertos habemus, le-

gimus in annalibus, eſt in monumentis literarum, relatum eſt apud Hiſtoricos, Plato
21 definit, declaravit &c. Ex his contraria facile formari poſſunt. * Dubitandi
verba quaſi intermedia ſunt e. g. dubito, non eſt veroſimile, non liquet &c.
22 * Verba volendi exprimuntur 1. *per phraſes generatim voluntatem ſignificantes*, e. g.
probo, placet, hæc mea mens eſt, hic ſenſus, ita mecum conſtitui, deliberatum eſt,
hæc dudum deſignavi, inſtructa ad illam rem omnia, tentare, eligere, repudiare,
cunctari, feſtinare. 2. *per generalia verba faciendi & fiendi*, quoniam facta ad voluntatem referuntur, e. g. Soleo mirari, non eſt meæ conſuetudinis rationem reddere, faciam profecto, non committam ut, &c. non repugnabo, non refragabor.
3. *per verba poteſtatis;* quo referri poſſunt ceteræ voces, ſub hoc prædicato Lulliano
contentæ, e. g. In tua poteſtate eſt, nihil impedit, nihil prohibet, nihil vetat;
tuarum virium, tuorum nervorum res eſt, *quæ res in civitate multum poſſunt, hæ contra
nos faciunt; eſt in tua poteſtate, ut ille in me ſatis ſibi præſidii eſſe putet.* Cic. 4. *per verba
cauſæ efficientis, impulſivæ, finalis.* Quoniam enim omnis oratio verſatur in aliquo facto vel faciendo ideoque e cauſis verba communia multa deſumi poſſunt, e. g.
Ideo hoc factum eſt; omnem operam impendit, ut hoc ageret: ideoque omnes
phraſeologiæ diligentiæ, procurandi, laboris, induſtriæ, conatus, omneſque voces,
quæ actionem generalem exprimunt, huc pertinent. Cic. 5. fam. 1. *Summa tua autoritas fecit, meumque de tua ſingulari virtute judicium, ut magni mea intereſſe putarem, &
res eas, quas geſſiſſem, tibi notas eſſe, & non ignorari a Te;* i. e. res geſtas tibi notas fa-
23 cere volui. 5. *per verba affectuum:* ea enim ad actiones referri debent. * Volumus
facienda vel ſimpliciter, vel cum affectu. Facta affectu vel exaggeramus, vel elevamus. His verbis vel morata, vel pathetica fit oratio; prout formulæ vel affectum vel virtutem exprimentis admiſcentur. Quando verba affectuum proponuntur ſententiis, ea Hermogenes inter exempla *προσλήψεως* ſeu aſſumptionis numerat. Formulæ a virtutibus & vitiis deſumptæ moratam reddunt orationem, ſi
illis per aſſumptionem ſententiæ amplificantur. Ideoque verba, quæ ſubjiciuntur
prædicato Lulliano Bonitatis & Virtutis, hic convenient. Poſſunt & ceteri omnes
πλαγιασμοὶ Lullianis prædicatis in amplificatione ſententiarum jungi. Exaggeratio poteſt inſtitui per verba magnitudinis & virtutis, quæ apud Lullium habentur.
Laudandi & vituperandi communes voces & formulæ e prædicatis Lullianis pro rei,
de qua dicitur, natura, derivari poſſunt. E loco enim adjunctorum, unde omnis
laudandi & vituperandi ratio dependet, ſunt deſumpta. *Suadendi & diſſuadendi* formulæ per omnem ſermonem generis deliberativi ſunt diſperſæ.

24. Solet talis amplificatio per *πλαγιασμὸν* convenire cum *περιβολῇ*. Sententiæ
enim e rectis mutantur in circumductas ſive compoſitas per *πλαγιασμὸν, περιβολὴν*
& *πρόσληψιν*. *Πλαγιασμὸς* conſiſtit in illa obliquatione per verba & formulas;
περιβολὴ ut *καθ' ὑπόθεσιν*, vel per conditionalem ſententiam inſertam vel præmiſſam,
e. g. *Si quid in me eſt eloquentiæ, ejus vel inprimis fructum Licinius repetere debet.* Recta eſt ſententia: eloquentiæ meæ fructum a me repetere Licinius debet; vel *κατ'
ἀπόφασιν*, per negationem contrarii, e. g. *Qui profecto, ſi nihil ad percipiendam colendam-*

Digitized by Google

lendamque virtutem literis adjuvaretur, nunquam ſe ad earum ſtudium contuliſſent. Pro quo dixeris: literæ valent ad virtutem. Tertio per propoſitionem relativam, e. g. *Quia tua voluntas ea videbatur eſſe, ut prorſus, niſi confirmato corpore, nolles navigare;* pro eo diceres: nolebas navigare, ſed hoc exemplum æque poteſt ad πλαγιασμὸν referri. Ita Cic. pro Archia: *nunc inſidet quædam in optimo virtus, quæ dies noctesque animum gloriæ ſtimulis concitat;* pro eo quis diceret: Virtus concitat. Sed poteſt hoc exemplum æque ad πλαγιασμὸν referri, & quidem ad titulum exiſtentiæ. Inſidet in optimo virtus. Verba enim exiſtentiæ ſub ſe continent omnia verba generalia, vel exiſtentiam, vel inhærentiam, vel præſentiam, aut ſimile quid ſignificantia. Πρόσληψις multos habet modos, ut jam ſupra dictum eſt.

Nos jam ad Orationem pro M. Marcello nos convertemus, & quicquid in ea 25 πλαγιασμῶν & προσλήψεων, in uſum eloquentiæ Studioſorum notabimus, ut ad hoc exemplum obſervata & excerpta amplificatoria ſua inſtituant. Totis duabus primis periodis nihil aliud continetur, quam hæc ſententia; Hodie de reſtituto Marcello dicere debeo. Tota itaque periodus prima eſt quaſi παρασκευαστικὴ & nihil aliud quam πλαγιασμὸν per integram periodum deductum continet: quare ad formulam aſſeverandi vel dicendi pertinet. Cetera expolitionibus ornantur & figuris, de quibus poſtea. Verba etiam illa: *tacitus nullo modo præterire poſſum,* pertinent ad formulas affirmandi, dicendi, aſſeverandi. Poteſt etiam hæc formula, quæ formula ſimul connectendi eſt, referri ad variationem particulæ *etiam.* *Conſervatam ac reſtitutam puto,* pro, reſtituta eſt, πλαγιασμὸς eſt, & ad verba opinandi refertur. Formula hæc referenda ad verba affectuum & ἐπικρίσεως. *Dolebam & vehementer angebar, cum viderem, virum conſtitutum in ea fortuna,* pro fortuna ejus erat afflicta. *Nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, verſari* me &c. *quod Marcellus a me inique diſtractus fuit:* Formula referenda ad verba ἐπικρίσεως. *Intellectum eſt mihi quidem in multis, & maxime in me ipſo, ſed paulo ante in omnibus,* πλαγιασμὸς, qui referendus ad verba intellectus & ſenſus (notetur hic obiter variatio conjunctionis copulativæ, *& maxime in me, ſed paulo ante in omnibus.* *Ille quidem fructum omnis vitæ cepit, cum* &c. Videri poterat quaſi πρόσληψις effectus aut πλαγιασμὸς verbi generalis *eſſe* vel *fieri, aut factum eſſe.* Nam e. g. ita dicere poſſum: *ille fructum omnis vitæ anteactæ hodierno die maximum cepit, cum honores illos conſecutus eſt,* pro: ille honores hodie conſecutus eſt; eſtque talis generalis forma *eſſendi vel fiendi,* reflexa ad titulum generalem *bonitatis & magnitudinis.* *Eſt vero fortunatus ille* &c. Referenda hæc formula eſt ad verba *Eſſe vel exiſtentiæ, ad circumſtantiam temporis relata;* Simpliciter enim dicere poterat: Marcellus maximo beneficio a te affectus eſt. Nota iterum variationem Conjunctionis Copulativæ per Comparationem: *cujus ex ſalute non minor pene ad omnes, quam ad illum ventura ſit, lætitia, pervenerit.* *Quod ei quidem merito ac jure optimo contigit.* Hæc periodus ſeparatim ponitur, ſed partim refertur ad præcedentem, partim connexionem præſtat propoſitioni ſecuturæ: ideoque vel ad formulas πλαγιασμῶν, vel ad formu-

 las

Digitized by Google

las connectendi referri poteſt. Si ut πλαγιασμὸς conſideratur, referenda eſt ad formulam *eſſe vel fieri, factum eſſe,* h. m. *Quod ei merito atque optimo jure contigit, ut hoc beneficio afficeretur.* Quæ ſequuntur periodi aliquot, hanc propoſitionem continet: *laus reſtituti Marcelli ceteras Cæſares laudes ſuperat.* Tota hæc periodus: *nullius tantum eſt flumen ingenii* &c. adhiberi poteſt, cum dicimus de rebus magnis vel abſolute vel comparate. Abſolute: *nullius tantum flumen eſt ingenii, qui enarrare res tuas poſſit,* pro: res geſtæ tuæ ſunt maximæ. Comparato ſenſu ita adhibetur, ut primum ampliſſime laudentur, quæ minora viſa ſunt, ut eo ampliora ſint, quæ ſequantur. Referatur ad formulas *aſſeverandi,* & ſeparatim illa: *tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam laudem eſſe ampliorem* i. e. nulla laus major eſt. *Soleo ſæpe ante oculos ponere idque libenter crebris uſurpare ſermonibus.* Mirabilis hic πλαγιασμὸς eſt ad rem magnam ſignificandam; & referenda hæc formula eſt ad verba *intelligendi & cogitandi.* *Quæ quidem ego, niſi ita magna eſſe fatear &c. amens ſim:* Pertinet hæc formula ad formulas *aſſeverandi,* reflexa ad titulum generalem *magnitudinis.* Duplex quaſi πλαγιασμὸς eſſe videtur; primus: *fateor eſſe magna,* pro, ſunt magna; ſecundus: *niſi magna eſſe fatear, amens ſim.* Eſt πλαγιασμὸς περιβολῇ auctus. Additur tertio *Hyperbole: ut ea vix cujusquam mens aut cogitatio capere poſſit.* Elegans exemplum in rebus magnis exaggerandis. Poteſt etiam integra hæc formula ad verba Syncritica referri; tota enim hæc formula comparationem auget, cum ſimplex ſententia: hæc facta tua omnium facta ſuperant, vel, factum tuum priora tua ſuperat. *Nam bellicas laudes* &c. Periodus hæc nihil aliud dicit, quam bellicæ laudes non ſunt propriæ Imperatorum. Hæc ſententia dilatatur vel πλαγιασμῷ vel aſſumptione, præmittendo verba generaliora; quæ reſolvuntur in formulam generalem negandi. Nam ſi ita formes ſententiam: *negant quidam laudes bellicas eſſe proprias Imperatorum:* Formula illa negandi per Expolitiones exprimitur: *ſolent extenuare verbis, easque detrahere ducibus.* *Totum hoc &c. eſt inquam tuum:* ad titulum aſſeverandi per iterationem verborum refertur. *Domuiſti gentes:* Amplificatio ſententiæ per πρόσληψιν adjunctorum & circumſtantiarum, ut in ſuperiori periodo per πρόσληψιν partium. *Quæ ad naturam & conditionem, ut vinci poſſent, habebant,* pro, vinci poterant. Referendus ille πλαγιασμὸς eſt ad verba generalia *eſſe,* ſive ſimpliciter, ſive per conditionem. *Nulla eſt tanta vis* &c. Vere magna & ampla eſt hæc periodus, & creſcit antitheſis, expolitionibus crebris. Notetur ſubjectum totius periodi, quod in meris infinitivis conſiſtit, præmitti, & prædicatum poſtponi per reſumptionem ſubjecti; cujus formula: *hæc qui faciat.* Ita enim inſtructa periodus numeroſior eſt, quam ſi ita concepta fuiſſet: qui animum vincit, iracundiam cohibet, non ille cum ſummis viris comparandus, ſed &c. Ita enim traheretur ſenſus, & membrum nimis creſceret. Referenda eſt hæc quoque formula ad verbum generale *faciendi, vincere, cohibere, temperare, extollere, amplificare: hæc qui faciat.* Eſtque hic, quod bene notandum, πλαγιασμοῦ poſtpoſiti exemplum. Deinde duplex eſt πλαγιασμὸς: poſterior enim formula ad verba *Epicriti-*

ca

Digitized by Google

ea pertinet. *Non ego eum cum ſummis viris* &c. Poteſt & eadem formula referri ad verba *Syncritica:* eſt enim formula comparandi per ὑπερβολήν. Ita hic comparat, ut ponat extra omnem comparationem, quæ ſumma eſt exaggerationis nota. Duæ hæ periodi ſequentes nihil aliud in ſe continent, quam hanc ſententiam: qui ſe ipſum vincit, major eſt omnibus, hæc ſententia per χωρισμὸν, per exaggerationes & αὐξήσεις in plures periodos diſtrahitur. *Quo ſtudio incendimur?* ita vel ſimpliciter, vel per interrogationem poſſumus dicere; quo ſtudio incendimur, cum tua legimus. Referri poteſt ad verba generalia *affectuum,* & in ſpecie *amoris, deſiderii,* i. e. ac ſi diceremus: res tuas geſtas libenter legimus. *Gratias agere geſtiunt:* πλαγιασμὸς per verbum generale affectus. *Cum lacrymas viderem, omnium memoria pectus meum effodit,* pro, tactus ſum commiſeratione Marcellorum, quibus tu dignitatem reſtituiſti. Etſi hic enthymema latet, referri tamen poteſt ad formulas generales affectuum, & quidem commiſerationis. Eſt etiam hoc exemplum περιβολῆς per enunciationem relativam. *Hunc tu igitur diem antepones;* poſſunt hæc verba etiam inter formulas referri, ſi ſubintelligantur, quæ hic ſunt præmiſſa. Ita enim inſtitui ſermo poteſt: *hunc tu diem* &c. *jure antepones,* *quo hoc beneficio nos affeciſti* i. e. magno beneficio nos affeciſti. Referri poteſt ad verba ἐπικρίσεως vel συγκρίσεως & ſuperlationis. *Vereor hoc* &c. Referri hæc formula poteſt ad verba generalia *intelligendi, dicendi & affirmandi,* reflexa ad titulum *magnitudinis,* & accommodatur rei magnæ, de qua dicturi ſumus. *Atque hoc quam late pateat, attendite:* eſt quaſi πρόσληψις pollicitationis, quando aliquis ſe aliquid magni probaturum promittit: poteſt etiam ad verba generalia *intelligendi* referri, etſi accedat figura ἐπιστροφή, prout ſi diceret: hoc judicium multa complectitur. Nam ſi quis vocem *Attendite* per Synonyma amplificaret, rectius hujus formulæ uſus pateret. *Jam vero animis veſtris putate, atque ante oculos vobis ponite, quam late judicium pateat,* pro: late judicium patet. *Judicavit a plerisque ſuſceptum,* pro: abſolvit a crimine perduellionis. Vox itaque *judicavit* inter πλαγιασμοὺς referri debet. Referenda eſt hæc formula ad verba ἐπικρίσεως. Πρόσληψις eſt cauſarum, qua amplificat ſententiam. De pace agendum eſſe exiſtimavi &c. Tota periodus nihil loquitur, niſi hæc verba: ego pacem ſemper ſectatus ſum, quam ille circumloquitur per verba generalia *opinandi,* & in contrariam partem flectendo ſententiam per generalia verba *affectuum,* ſcilicet *doloris,* & verba *negandi.* Formula illa referri poteſt ad verba generalia *perſuadendi,* vel etiam *aſſeverandi, notum eſt, manifeſtum eſt, Tantum apud me grati animi memoria valuit, ut nihil illi denegandum arbitrarer.* Eſt etiam formula morata. Sententia enim: nihil ipſi denegavi, amplificatur e loco gratitudinis. Poſſunt enim & tales formulæ e virtutum locis amplificatæ ſeorſum colligi. *Quod quidem meum conſilium minime obſcurum fuit.* Hæc verba, etſi hic ſententiam complent, tamen reflectunt ad ſuperiora, & poteſt illa formula adhiberi, cum aliquid aſſeveramus; & referri ſub titulos, *manifeſtum eſt,* h. m. *Meum conſilium minime obſcurum fuit, cum illa res inter nos diſceptaretur.* *Ex quo nemo* &c. Tota hæc periodus

Digitized by Google

riodus hanc ſententiam habet: Cæſar voluit pacis autores conſervare; eſtque in hac ſententia quadruplex πλαγιασμὸς, 1. ex verbis ἐπικρίσεως. 2. ex verbis dubitandi. 3. ex verbis voluntatis. 4. iterum ex verbis ἐπικρίσεως. Eſtque hæc ſententia ſub modo *concluſionis* ſeu *illationis* concepta. 1. *ex quo nemo erit tam injuſtus rerum æſtimator.* 2. *qui dubitet.* 3. *quæ Cæſaris voluntas fuerit.* 4. *cum pacis autores conſervandos cenſuerit.* *Atque id minus mirum fortaſſe tum, cum eſſet incertus exitus.* Eſt formula periphraſtica particulæ præſertim, minus mirum, fortaſſe cum. Eſt itidem formula connectendi generalior. Poteſt etiam inter πλαγιασμὸς referri ſub verbo generali *fiendi* vel *facere:* atque id minus mirum fortaſſe tunc accidit, cum eſſet &c. *Is profecto declarat, ſe maluiſſe,* pro: is voluit vincere. Πλαγιασμὸς referendus ad verba generalia *Voluntatis,* eſtque duplex. 1. declarat, ſe voluiſſe vincere. 2. verbum *Velle* per comparationem contrarii variatur h. m. *ſe maluiſſe non dimicare, quam vincere.* Ut obiter ſignificem, quod omittatur altera particularum comparativarum, quæ abſconditur in voce *Maluiſſe.* Dici enim alias potuiſſet, ſe voluiſſe non tam dimicare, quam vincere. *Quoties ego eum, & quando cum dolore vidi extimeſcentem?* πλαγιασμὸς duplicatus cum περιβολῇ & figura exclamationis. Is enim ſenſus eſt: Marcellus ferocitatem victoriæ extimeſcebat. Additur πάθος doloris. Referendus itaque hic πλαγιασμὸς eſt ad generalia verba *ſenſuum,* aut ad verba *affectuum,* doloris. *Vidimus* &c. Sententia hæc eſt: bellum finitum fuit, & in urbe pax fuit. Amplificat per πλαγιασμὸν verbi *videndi,* & ἐξεργασίαν phraſium. *Ut dubitare debeat nemo, quin multos, ſi fieri poſſet, Cæſar ab inferis excitaret.* 1. Eſt πλαγιασμὸς, ad verba dubitandi referendus. 2. Elegans deinde formula hic latet, referenda ad verba συγκρίσεως; & talis quidem, quæ involvit voces ſuperlationis, quibus ipſa ὑπερβολῆς figura additur. Exprimitur autem hic ſumma clementia. Imitari poſſis in multis aliis rebus. Sic ſi hominem miſericordem velis depingere. *Adeo efflictim amat miſeros, ut dubitare debeat nemo, quin multos, ſi fieri poſſit, ultimis ſuppliciis deſtinatos eriperet, nocentesque abſolveret, quam ut innocentes damnaret.* Præterea hæc formula in multas alias figuras converti poteſt. *Alterius vero* &c. In his verbis 1. eſt notanda ſingularis trajectio vocum, quæ recto ordine ita locari debuiſſent: nihil amplius dicam, quam nimis iracundam fuiſſe victoriam alterius partis, id quod omnes verebamur. Cicero vero ita maluit, & propoſuit verba: alterius vero partis, ut ſenſus efficacia major eſſet, & commodior cum prioribus nexus. Duplex hic eſt πλαγιασμὸς, 1. per generale verbum *dicendi,* 2. per generale verbum *metuendi:* eſtque præterea περιβολὴ per particulas relativas, cum figura præteritionis: nihil amplius dicam, quam id, quod omnes verebamur. *Cogitandum eſſe dicebant:* πλαγιασμὸς eſt, & quidem duplex, referendus ad verba *opinandi* & dicendi. *Quare gaude* &c. Tres periodi nullam aliam in ſe habent ſententiam, quam: Gratulamur tibi; per figuras & multos πλαγιασμὸς & περιβολὰς ita ornata, ut in exemplum ſimilium formularum eſſe poſſit. πλαγιασμὸς eſt ex verbis *affectuum* reflexis ad titulum *bonitatis.*

Quare

Digitized by Google

Quare gaude iſto tuo tam excellenti bono: alter πλαγιασμὸς eſt, & ſimul περιβολή. *Cetera cum tua recordabere &c. felicitati tuæ congratulabere.* Referenda eſt formula ad verba generalia *ſciendi*, vel *intelligendi.* Tertius πλαγιασμὸς & περιβολή eſt: *de nobis quoties cogitabis, toties* &c. Referenda hæc verba ſunt ad formulam *cogitandi.* Titulus ille bonitatis augetur ex cauſis efficientibus hujus beneficii. Quoniam enim hæ periodi ſola in gratulatione conſiſtant, gratulatio autem fiat de bono aliquo obtento, ut hic ex laude Clementiæ: & vero bonitatis ac felicitatis multæ ſint cum cauſæ, tum partes, non commodius amplificabitur, quam ex iis vel cauſis, vel partibus, quæ generali illo bonitatis titulo continentur. Primo enim ponit generalem illum titulum boni: *quare gaude iſto tam excellenti bono.* Amplificat partim per effecta, cum enumerat illa, fortunam, gloriam, naturam, mores, fructum, jucunditatem, virtutem, felicitatem; (quæ duo ſibi hic opponuntur ad amplificationem rei ex comparatione contrariorum) liberalitatem, ſapientiam; & hæc omnia conſiderat, tum ratione ipſius beneficii, tum ratione illorum, quos beneficio affecit, ita tamen, ut omnia in autorem retorqueantur. Poteſt etiam tota hæc formula referri ad formulam *gratias agendi.* Notetur elegans variatio particulæ *potius. Etſi perſæpe virtuti, tamen plerumque felicitati,* i. e. potius felicitati tuæ congratulabere. Poteſt etiam tota hæc formula: *Cetera cum tua recordabere,* usque *congratulabere,* referri ad verba *ſyncritica* & formulas comparationum. Ad eadem verba *ſyncritica* referenda hæc eſt formula: *quæ non modo ſumma bona, ſed nimirum audebo vel ſola dicere:* ad verba ſuperlationis, *ſupra quam credi poteſt.* Eſt etiam πλαγιασμὸς: quæ *audeo dicere,* pro: quæ ſunt. Notetur etiam hic poſitus particularum: *non modo, ſed nimirum.* Alias enim dici ſolet: non modo ſed, &c. *Noli ergo in conſervandis bonis defatigari.* 1. πλαγιασμὸς hic eſt, ad verba generalia *faciendi* referendus. 2. eſt formula *diſſuadendi;* noli defatigari. *Sed quiſnam eſt iſte tam demens?* πλαγιασμὸς ille eſt, etſi omittantur, quæ ſequi debent. Integra enim ſententia hæc eſt: nemo hoc patrare auſit. Poteſt referri ad verba *aſſeverandi* & *negandi.* Utraque enim ratione conſiderari poteſt formula. Immiſcetur πάθος. Idem πλαγιασμὸς eſt in verbis ſeqnentibus: *non eſt credibilis tantus in ullo furor. An, ſi tui nihil cogitant ſceleris, cavendum eſt?* per interrogationem & περιβολὴν format ſimplicem enunciationem. Non inimici tui facient, περιβολή eſt: *ſi tui nihil cogitant ſceleris;* πλαγιασμὸς: *Cavendum eſt, ne quid inimici,* referendus eſt ad verba *metuendi. Cum in animis hominum,* &c. περιβολή eſt, formata e verbis generalibus, *occultum eſt. Nam quis eſt?* periodus elegans eſt, conſtans πλαγιασμῷ, expolitionibus & aſſumptionibus illuſtrata. Expolitiones ſunt *rudis, nihil de ſalute cogitans, qui non intelligat.* Aſſumptiones ſunt adjuncta illa, vel potius ſpecies illæ, cum 1. ponit res in genere. 2. aſſumit Remp. hinc ſalutem communem & privatam. Recta ſententia hæc eſt: omnium ſalus in te uno poſita eſt. Referendus eſt iſte πλαγιασμὸς ad formulas *aſſeverandi* vel voces *ſciendi & intelligendi. De te dies noctesque cogitans extimeſco.* Eſt & ille πλαγιασμὸς potius περιβολή, fundata πλαγιασμῷ: nam par-

participium cogitans involvit particulam conditionem vel cauſalem: cum cogito. Recta ſententia hæc eſt: ego tantum doleo, te immortalem non eſſe. Referenda eſt hæc formula vel ad verba *intellectus, cogitandi;* vel ſi vocem doleo & extimeſco reſpicimus, ad voces *affectus, quem Deum, etſi cupiat, opitulari Reipubl. credamus?* Referenda hæc formula eſt ad titulum Impoſſibilitatis, vel ad verba *ſyncritica,* ſub titulo ſuperlationis. *Omnia ſunt tibi excitanda, Cæſar.* Sententia hæc eſt: reſp. tibi iterum erigenda eſt. Quam illo variat per πρόσληψιν partium, in quibus Reſp. conſiſtit. *Non fuit recuſandum, quin* &c. elegans eſt πλαγιασμὸς. Referendus eſt ad formulas *aſſeverandi,* vel ad vocem generalem *ſciendi.* Sententia recta hæc eſt: multa in bello civili turbantur. *Nam tuam vocem invitus audivi.* Formula eſt referenda ad vocem generalem improbandi. Recta ſententia hæc eſt: non laudanda tua vox eſt. *Si ita vis.* Formula hæc ita poſita notanda eſt, & non ἐπιπλήξεις illæ, ſi ita vis, ſi ita placet, quaſi blandiendi gratia adjectæ, quibus utimur, quando cum majoribus nobis res eſt, quibus adverſari nolimus. Formula illa: *addo etiam ſi placet,* & variatio conjunctionis copulativæ ET. *Quare omitte quæſo iſtam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam.* Formula *diſſuadendi* & *dehortandi: neque noli noſtro periculo ſapiens eſſe. Sæpe venit ad aures meas, te dicere,* pro: dicis. πλαγιασμὸς eſt, referendus ad verba *ſenſuum, audiendi: ſcilicet. Tum id audirem, ſi tibi ſoli viveres.* πλαγιασμὸς eſt & περιβολή. Recta ſententia eſt: non credo. πλαγιασμὸς conſiſtit in verbis: *tum id audirem.* περιβολή in illis: *ſi tibi ſoli viveres.* Res tuæ geſtæ complexæ ſunt. Vox *Complecti* eſt inter illas, quibus Cicero ad ſenſus abundantiam exprimendam utitur, ut ſunt multæ aliæ in lectione autorum notandæ. Cum enim illæ vi vocis amplitudinem aliquam ſignificent, inter voces etiam communes referri poſſunt. *Tantum abes a perfectione,* pro: nondum fundamenta jeciſti. 1. Notetur hic periphraſis particulæ *nondum:* tantum abes a perfectione, ut. 2. πλαγιασμὸς etiam eſt, referendus ad verba vel *aſſeverandi,* vel *negandi,* vel etiam eſſendi & *ſciendi.* Si ſpecialiorem titulum velis ad verba *perfectionis* vel etiam *imperfectionis.* Poteſt etiam referri ad formulam *improbandi* aut *diſſuadendi* h. m. *Tantum abes a cogitationum tuarum eventu optato, ut fundamenta conſiliorum nondum jeceris. Gloriæ te eſſe avidiſſimum, quamvis ſis ſapiens, non negabis:* pro: gloriæ cupidus es. πλαγιασμὸς eſt, auctus vel περιβολῇ, vel ἐπεμβολῇ, referendus ad verba *ajendi* vel *negandi.* ἐπεμβολή vel περιβολή eſt: *quamvis ſis ſapiens. Quicquid enim eſt.* Per γνώμην effertur, quæ eſt formula, referenda ad verba *ſyncritica* ſeu *ſuperlationis. Quod ſi rerum tuarum immortalium hic exitus futurus ſit, ut relinqueres.* πλαγιασμὸς eſt, referendus ad verba generalia *eſſendi, accidit, contingit* idem eſt, *Vide quæſo,* ne. Tota hæc periodus nihil aliud in ſe continet, quam rectam hanc ſententiam: Reſp. in hoc ſtatu relicta, non tantam tibi gloriam pariet. Eſt itaque quaſi περιβολή: *quod ſi rerum tuarum immortalium* &c. formata per particulas conditionales. Deinde illa quoque verba: *Vide, ne iſta divina virtus admirationis plus ſit habitura, quam gloria,* πλαγιασμὸν habent ex comparatione; aſſumi-

Digitized by Google

aſſumitur enim alius effectus ad effectum gloriæ. Utraque enim tam admiratio quam gloria eſt effectus virtutis. Referri quoque poteſt hæc formula ad verba *Syncritica,* & quidem ad talem titulum: *ſimplices ſententiæ per comparationem amplificatæ. Hæc igitur tibi reliqua pars eſt, hic reſtat actui, in hoc elaborandum eſt, ut* Remp. conſtituas. Elegans eſt πλαγιασμὸς, expolitione auctus, referendus ad verba *faciendi* vel *agendi:* & hoc quoque notandum eſt, quod ſit ſub forma *aſſeverandi* prolatus: quo reſpectu etiam ad formulas *aſſeverandi* referri poteſt, & ad formulas hortandi & ſuadendi. Quoniam enim hortatio & ſuaſio faciendum aliquid præſupponit, ideoque verba *faciendi* generalia, eorumque periphraſes & ſynonyma, ut: laborare; curam, diligentiam adhibere; induſtrium, ſolicitum, anxium eſſe, & ſimilia, maxime huc pertinent: quæ ut augeantur ſenſu, verba affectuum illis jungi poſſunt. *Tum te ſi voles, ſatis diu vixiſſe dicito.* Iterum hoc exemplum πλαγιασμȣ̃ eſt referendum ad verbum *affirmandi. Quid eſt enim hoc ipſum: quod cum venerit.* πλαγιασμὸς, quo exprimitur ſolum futurum tempus. Etſi enim hic ſenſu quodammodo diverſo uſurpetur, tamen in imitatione poteſt pro πλαγιασμῷ accipi, e. g. *Quid eſt enim omnino hoc ipſum, quod cum venerit, ſtatim in aſpectu ipſo extinguetur?* ejus recta ſententia hæc eſt: res illa non erit diuturna. Referendus hic eſt πλαγιασμὸς ad verba generalia *eſſendi,* proponitur autem ſub forma interrogandi. Nam & tales formulæ, quæ indumenta orationis dixeris, probe ſunt notandæ. Nam talium indumentorum, ut voco, variæ occurrunt formæ, quibus in variandis ſententiis uti poſſumus; poſſuntque omnes illæ formulæ verborum generalium ſub certo quodam tali indumento proferri, ut multa applicatione quaſi quibusdam numeris in ſe ductis, ſingulæ ſententiæ ſingulis modis amplificari, vel potius variari poſſint. Ad vitandam enim Orationis nauſeam iſta indumentorum varietas conducit; qua de re alio loco plura. *Nec vero hæc tua vita ducenda eſt* &c. Pertinet hic πλαγιασμὸς ad verba affirmandi. Tota hæc periodus nihil aliud continet, quam hanc ſententiam: niſi Remp. conſerves, incerta erit tua gloria. Illuſtratur per ἐξεργασίαν. Sententia quoque hæc proponitur ſub modo *aſſeverandi,* per iterationes verborum. *Huic inſervias, hic te oſtentes oportet.* Referenda eſt ad formulas *ſuadendi* & hortandi. *Obſtupeſcent poſteri.* Elegans exemplum προσλήψεως; aſſumuntur enim partes ad totum declarandum, quod una hac ſententia continetur: mirabuntur poſteri res geſtas tuas. *Erit inter eos* &c. Hujus periodi ſententia hæc eſt: rerum tuarum fama incerta erit apud poſteros. Quæ ſententia etiam ſuperiori periodo continetur, meriſque expolitionibus dilatatur. Illa enim verba: *vagabitur modo nomen longe atque late: ſedem quidem ſtabilem & domicilium certum non habebit;* nihil circumloquuntur, quam incertitudinem. Uno enim verbo hæc poterat exprimere. Πλαγιασμὸς eſt in illis verbis: *erit inter illos, qui naſcentur, magna diſſenſio, cum alii* &c. Referendus ad verba generalia *conſenſus vel diſſenſus,* vel etiam *dubitandi.* Referri quoque poteſt ad formulam *dubitandi,* cum ſcilicet res plures proponuntur, quas Cicero per διαίρεσιν proponit. Illa quoque verba: *alii fortaſſe aliquid requirent,* itidem πλαγιασμὸν, in ſe con-

ſe continent, ac referenda ſunt ad verba generalia *deſiderii*, e. g. Illud magnopere requirunt eruditi homines, ut ingenii tui monumenta in publicum proferas &c. *Servi igitur iis etiam judicibus*, pro: ratio quoque habenda eſt poſterorum. Poteſt referri ad verba generalia *Curandi*, & præterea exhibet formulam *hortandi*. *Et quidem haud ſcio, an incorruptius, quam nos.* Eſt periphraſis particulæ *forſitan*. *Et*, & rurſus, &, notetur uſus Conjunctionis Copulativæ. *Id autem etiamſi tunc ad te; non pertinet.* Formula periphraſtica eſt, qua exprimitur particula *præterea*. Eſt quoque πλαγιασμὸς: *pertinet ad te, eſſe te talem* ut, i. e. debes ſequi gloriam, ideoque ad verba generalia *faciendi* vel etiam *debendi* referri poteſt. Eſt & *hortandi* vel *ſuadendi* formula. *Diverſæ voluntates:* Exemplum πϱοσλήψεως eſt. Aſſumuntur enim adjuncta & ſpecies ad ſententiam unam exprimendam, quæ eſt hæc: Diſſentiebant inter ſe cives. *Reſtat, ut unum velint, qui modo habent.* Exemplum eſt πεϱιβολῆς, per particulas conditionales. Poteſt etiam inter πλαγιασμὸς referri, ſi e. g. ita proponas ſententiam, quaſi non modo tantum habeat ſapientiæ, ſed & ſanitatis, ut tam imprudenti conſilio ſuum adjungat. *Quare omnes te & hortamur & obſecramus:* Formula hortandi. Omnes idem ſentiunt. Poteſt referri inter formulas πλαγιασμοῦ, & referri ad verba *ſentiendi*, uti & illa, quæ ſequuntur: *ex omnium precibus & lacrymis ſentire potuiſti, quam gratum tuum nobis fuerit beneficium.* Adduntur hic verba affectus. *Sed quia non eſt:* plena eſt hæc periodus πλαγιασμοῖς. Ejus ſententia hæc eſt: ego pro omnibus loquor. *Quod fieri intelligo: lætari omnes ſentio*, pro: omnes lætantur. *Cum id ſollicitudine, cura, labore, tamdiu præſtiterim.* Etſi hic non illo ſenſu verba capiantur, tamen ad πλαγιασμὸν referri illa formula poteſt, & quidem ad verba generalia *laborandi* h. m. Sollicitudine, cura labore hoc præſtiti, ut tandem res illa ad optatum finem perduceretur.

Et hæc quidem exempla Plagiaſmorum & Aſſumtionum pleraque fuere, quæ in hac Oratione occurrunt. Unde patet, nihil eſſe in Oratione circumducta frequentius, quo illa dilatatur. Hæc exempla, ſi ex omnibus Ciceronis Operibus fuerint notata, incredibile eſt, quantus ex illis cumulus effici poſſit. Referri vero illa exempla non tantum ad verba communia, ſed & ad illa, quæ verbis communibus comprehenduntur, poſſunt: & vix aliter, quam ſententiarum titulis exprimi poſſunt, & nos in ſequentibus ſententiarum amplificatarum ex hac ipſa oratione indicem dabimus. Occurrunt tales πλαγιασμοὶ præcipue in Orationibus, ubi numeroſior debet eſſe oratio & magis periodica. In ceteris non ſunt adeo frequentes: in Epiſtolis ad Atticum rara illa ſunt exempla, cum in illis nihil ſcripſerit Cicero, quod circumductum illud & πεϱιβεβλημένον dicendi genus ſapiat. Quare & in illis, qui brevi dicendi genere utuntur, tales formulæ non apparent, ut in Tacito, Seneca & Plinio. Multa hic ſunt, quæ ad titulum vel abſolute vel comparate laudandi
36 referri poſſunt. * Occurrunt etiam aliæ ad amplificationem imprimis pertinentes figuræ, quæ ſeorſim notari poſſunt, & ſermonem πεπλασμένον ex ornamentis conſtituunt. Colligi autem talia vel ſub titulis figurarum, vel ſub titulis rerum poſſunt.

Exag-

Exaggerationes in ſpecie ita dictæ, quarum locus eſt in demonſtrativo genere, hic frequentes ſunt, & paſſim per totam Orationem occurrunt, & conſiſtunt in figuris, quæ ſpeciatim rem ampliorem faciunt. Ita e. g. in Oratione n. 21. per ἐπίθετον augetur Oratio: ad *graviſſimam querelam & atrociſſimam ſuſpicionem.* Omnia enim adjectiva intendendi, ut: maximus, optimus, ſummus, eximius, egregius, ſingularis, admirabilis, incredibilis, divinus, præclarus, inuſitatus, inauditus, innumerabilis &c. ad hanc figuram pertinent. Item voces: tot, talis, tantus; & adverbia intendendi: valde, vehementer, unice, maxime, egregie, etiam atque etiam, majorem in modum, miris modis, miris exemplis, immane quantum, mirum quantum, nimium quantum, huc referenda. Pertinent & ex oppoſito particulæ minuendi. Nam & in extenuando poteſt etiam quædam eſſe exaggeratio; item illa adjectiva & adverbia, quæ per λιτότητα intendunt, ut: non modicum, non exiguum, & ſimilia. Exaggeratio fit per βεβαίωσιν & juramentum, ut in hac Oratione n. 10. *Parietes, medius fidius, gratias tibi agere geſtiunt.* Magna pars Exaggerationis in conglobatione verborum & ſententiarum conſiſtit. Conſiſtit vero conglobatio ex enumeratione, eſtque conglobatio, coacervatio vehemens vocum, res diverſas ſignificantium, ut congeries ſimplex Synonymorum coacervatio. Talis conglobatio occurrit hic num. 29. *Obſtupeſcent poſteri certe imperia & provincias &c.* Exaggeratio per reticentiam non parum auget Orationem, cum certe ex eo, quod ſilemus, ejus quantitas concluditur. Differt a præteritione, quæ leviora ſe omittere fingit. Fit illa per ἀποδίωξιν, cum aliquid rejicimus & removemus; vel cum vehementius de re loqui parcimus, ut in hac Oratione n. 17. *Alterius vero partis nihil amplius hic dicam, cruentam futuram fuiſſe victoriam* &c. Eſt etiam quædam Exaggeratio, quæ fit per adumbrationem: quæ vocatur, cum ex affectu vel conſequente rei magnitudo tacite concludenda relinquitur. Talis eſt, quæ occurrit hic n. 14. *Tantum apud me grati animi fidelis memoria valuit, ut* &c. Exaggeratio quædam fit per comparationem στοχαστικὴν, quando ſcilicet ex majore poſito minus conjicitur, & ex minori poſito majus. Fit vero στοχασμὸς vel in verbis, vel in integra ſententia. Ex majore conjicitur minus in illo exemplo n. 24. *Si vero ad humanos caſus &c.* Solet etiam majus per ἀδύνατον deſignari in integra ſententia, ut hic n. 17. *Ut dubitare debeat nemo, quin multos C. Cæſar ab inferis excitaret, ſi poſſet: quoniam ex eadem acie conſervat, quos poteſt.* Ex minori conjicitur majus in illis Ciceronis verbis n. 17. *Vidimus tuam victoriam, præliorum exitu terminatam, gladium vagina vacuum in urbe non vidimus.* Paucula hæc Figurarum colligendarum exempla adduximus, quæ ad laudem facti in Demonſtrativo genere pertinent. In ceteris figuris ſimili modo rem inſtituamus colligendo e Ciceronis Oratione figuras & ſchemata, quomodo illa partibus Orationis, ejusque argumentis reſpondent: Ille enim ſcopus ſemper reſpiciendus eſt.

Nunc ad Sententias amplificatas procedimus, quarum ego collectionem ſingularem ſuadeo. Nam etſi illi tituli πλαγιασμῶν & προσλήψεων varietatem nobis exhibeant, quam imitari poſſimus, tamen ſcopus ille, quo tendit ſententia amplificata, etiam reſpici debet, & ex eo tituli formari. Cicero in Orationis III. Catili- 27

nariæ

Digitized by Google

nariæ exordio ſententiam illam: *Rempublicam conſervavi,* magnifica & ſonora periodo hoc modo amplificavit, ut Reipublicæ vocem quaſi in partes tribueret, per enumerationem commatibus interciſam, ut eo numeroſior & concinnior eſſet periodus, & epithetis ornatam: conſervandi vero actionem e loco cauſarum efficientium, adjuvantium, adjunctorum, illuſtraret, eleganti metaphora & quaſi imagine, cum fauces fati vocat, adjecta. Inſinuat vero periodus in principio, non membris ſed inciſis ampla, ex recenſione cauſarum, adjunctorum, ac periculorum & beneficiorum ob oculos conſtituta magnitudine amoris in patriam affectum, qui pleniorem quendam ſpiritum & hiatum requirebat. Quid enim hac periodo ſonorum magis excogitari poſſet? *Rempublicam, Quirites, vitamque omnium veſtrum, bona, fortunas, conjuges, liberosque veſtros, atque hoc domicilium clariſſimi Imperii, fortunatiſſimam pulcherrimamque urbem, hodierno die, Deorum immortalium ſummo erga vos amore, laboribus, conſiliis periculisque meis, flamma atque ferro, ac pene ex faucibus fati ereptam, & vobis conſervatam atque reſtitutam videtis.* Similiter Catilinaria IVta pericula ſua exaggerans, & πάθος commiſerationis in auditoribus movens, in ſe vero ἦθος amoris erga patriam oſtendens, hanc ſententiam: *ego nullo in loco tutus ſum,* per μερισμὸν locorum publicorum, ad perſonam Conſulis relatorum & ſingulorum reſpectu ſecuritatis periculo oppoſitæ deſcriptionem dilatat: *Ego ſum ille Conſul, P. C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur; non campus, Conſularibus auſpiciis conſecratus; non curia, ſummum auxilium omnium gentium; non domus, commune perfugium; non lectus, ad quietem datus; non denique hæc ſedes honoris unquam vacua mortis periculo atque inſidiis fuit.* In his, etſi πλαγιασμοὶ & προσλήψεις notari poſſunt, tamen tituli ſententiarum ſeorſim poni debent ſuo ordine; neque opus eſt, ut labor ille deſcribendi duplicetur; ſigna tantum poni poſſunt, quæ remittant ad numeros & paginas. Ita hæc ſententia: *Rempublicam conſervavi,* ad vocem conſervandi & ad vocem Reipublicæ referatur. Altera: *nullo in loco tutus ſum,* referatur ad titulum generaliorem Securitatis publicæ. Nam generalem titulum ſemper ego præmitti velim. Talium ſententiarum amplificatarum pauca exempla collegit *Nicaſius Baxius* in *Medulla Eloquentiæ,* quæ hic Kilonii cum mea præfa-
28 tione de omni in Eloquentia excerpendi ratione edita eſt. (*a*) * Congeſſiſſe e recentioribus his quodammodo ſimilia *Meifartus in Mellificio ſuo Oratorio* videtur: unde non tam mella, quam lutum ſæpe legunt tirones: verum ſine diſcrimine, nec eo ordine, quem deſideramus, nec ad illum uſum. Denique e lacunis maximam partem haurit, quod felicius e fonte ipſo ac rivulis limpidioribus hauriri pote-
29 rat. * His ſententiis amplificatis ita utemur, ut ad illarum exemplum reſpiciamus, aliaque expreſſione imitemur. Nam qui ex his velut centonibus orationem conſuunt, eorum prima tirocinia non quidem culpaverim: ſed quibus maturum in oratione

(*a*) *Medullæ Eloquentiæ* Nicaſii Baxii Editio Noviſſima, ab ipſo Morhofio curata, & *Præfatione de omni in Eloquentiæ excerpendi ratione* aucta, Kilonii A. 1685. *in 8vo* prodiit.

oratione judicium eſt, ita has temperabunt formulas, ut eosdem quidem ſenſus retineant, verba tamen ipſa non deſcribant, ac ordinem interdum invertant; recto tamen in omnibus adhibito judicio.

Ex Oratione pro M. Marcello hæc excerpemus. 1. *Hodie mihi verba facienda ſunt.* Diuturni ſilentii,--more dicendi. 2. *De re magna dicturus ſum.* Tantam manſuetudinem,--præterire poſſum. 3. *Fortunam adverſam amici ægre fero.* Dolebam enim--diſtracto. 4. *Dignus eſt beneficio.* Eſt fortunatus ille--præſtantior. 5. *Res magnas geſſiſti.* Nullius tantum eſt flumen,--amens ſim. (Tribus enim periodis nihil aliud, quam hoc dicitur.) 6. *Res tuæ cum cæteris conferri non poſſunt.* Soleo ſæpe ante,--victoriis illuſtratæ ſunt. 7. *Bellicæ laudes minores ſunt.* Nam bellicas laudes--ducit ſuum. 8. *Laus hæc tibi propria eſt.* At vero hujus gloriæ C. Cæſar,--propriam fatetur. 9. *Victor es multorum populorum.* Domuiſti gentes immanitate--abundantes. 10. *Se ipſum vincere maxima victoria eſt.* Domuiſti gentes,--ſimillimum Deo judico. 11. *Gloria tua ſumma eſt.* Itaque Cai Cæſar--conticeſcet. 12. *Dignus laudibus es.* Te vero, quem præſentem intuemur,--complectemur. 13. *Hæc tua maxima laus eſt.* Hunc tu igitur diem,--tantum afferat laudibus. 14. *Viciſti te ipſum.* Et cæteras quidem omnes--victis remiſiſti. 15. *Reſtituit adverſarium libertati.* Nam cum M. Marcellum,--bellum eſſe ſuſceptum. 16. *Pacis conſilia ſemper ego ſectatus ſum.* Quo quidem in bello,--armorum fuerunt. 17. *Amici infortunati partes cum meo periculo amplexus ſum.* Hominem ſum ſecutus--voluntarium. 18. *Victor clementiſſimus fuiſti.* Vidimus tuam Victoriam,--conſervat, quos poteſt. 19. *Ferocia hoſtium deſcribitur* n. 7. 18. Alterius vero partis,--contuliſſe. 20. *Gratulamur tibi de tanto beneficio.* Quare gaude tuo iſto,--congratulabere. 21. *Laus tua maxima eſt.* De novis, quos in Republica,--commodata eſſe videantur. 22. *Conſerva bonos viros.* Noli quæſo in conſervandis,--ſenſerunt. 23. *Tua vita omnium vita continetur.* Quis eſt omnium tam ignarus--pendere omnium. 24. *Omnium ſalus in te uno ſita eſt.* Equidem de te dies noctesque,--in unius anima conſiſtere. 25. *Vellem te eſſe immortalem.* Equidem de te,--anima conſiſtere. 26. *Malo geminato non facile medemur.* Si vero ad humanos caſus,--opitulari poſſe credamus. (Imitabimur alio modo e. g. Si ad hoſtium exterorum ferociam rebellionis etiam accedat inſidiarum conſenſio, quem Deum, etiamſi cupiat, Reip. opitulari credamus.) 27. *Reipublicæ conſulendum eſt.* Omnia tibi ſunt excitanda,--legibus vincienda ſunt. (Poſſumus hanc formulam ad quodcunque negotium, in quo diligentia & induſtria opus eſt, applicare, ſi per μεριςμὸν ſingulas ejus rei circumſtantias adducamus.) 28. *Bellum multas calamitates ſecum trahit.* Non fuit recuſandum,--fieri prohibuiſſet. 29. *Tuo conſilio vive.* Quare omitte quæſo,--ſapiens eſſe. 30. *Gloria tua nondum perfecta eſt.* Nunc cum omnium ſalutem--jeceris. 31. *Gloria non vixiſti ſatis.* Idem. 32. *Plus ultra tentandum eſt.* Parumne igitur, inquies,--cum eſt aliquid amplius. 33. *Gloria tua imperfecta eſt.* Quod ſi rerum tuarum--quam gloriæ. (Hanc poſtremam formulam per imitationem applicare ad multa poſſumus. Ita e. g. de ſtudiis dicere

 cere

Digitized by Google

cere poſſis. Vide, quæſo, ne pulcherrima tua ſtudia admirationis plus quam fructus ſint habitura. (Poteſt hæc poſterior formula etiam referri ad formulas hortandi vel dehortandi.) 34. *Reſpublica ſervanda eſt.* Hæc igitur tibi reliqua,--vixiſſe dicito. 35. *Reſpublica compoſita ſatis diu vixiſti.* Hæc ergo-vixiſſe dicito. 36. *Nihil diuturnum eſt.* Quid eſt enim omnino hoc ipſum diu,--futura ſit. 27. *Illa tua vita eſt, quæ eſt immortalis.* Iſte tuus animus nunquam,--quæ laudet, exſpectat. 38. *Gloria tua infecta eſt.* Vita quidem tua, quæ miretur, multa habet; nunc etiam, quæ laudet, exſpectat. (Idem eſt, quod antea: virtus tua admirationis plus habet, quam gloriæ.) 39. *Poſteri mirabuntur res geſtas tuas,* vel, *celebris eris,* Obſtupeſcent poſteri,--legentes. (Poteſt hæc ſententia ad alia negotia applicari, e. g. Obſtupeſcent poſteri certe virtutes, lucubrationes, ingenii monumenta, æſtum, fervorem, pugnas in re literaria, inumerabiles, de barbarie victorias & triumphos.) 40. *Fama tua incerta eſt.* Vagabitur modo nomen tuum,--ſalute patriæ reſtrinxeris. 41. *Diſcrepant multi inter ſe ſententiis.* Diverſæ voluntates--quid liceret. 42. *Unus nobis Dux erit.* Jam omnis fracta diſſenſio armis,--ſalvi eſſe non poſſumus. 43. *Nos te defendemus,* Omnes tibi,--pollicentur. 44. *Interpres aliorum ſum.* Sed quia non eſt,--fieri intelligunt. 45. *Magna mea fuit diligentia.* Quod autem ſumme benevolentiæ,--præſtare debeo.

CAP. VIII.

DE EXCERPTIS ORATORIIS SYSTEMATICIS.

§. 1. *Τὸ Συϛηματικὸν Orationis in formulis conſiſtit.* 2. *Formulæ primo ſunt communes & generaliſſimæ.* 3. *Formulæ ad tria cauſarum genera,* 4. *& ad ſpecialia cujusque generis relatæ.* 5. *Connexiones minores periodorum.* 6. *Starckii Loci communes Epiſtolici, Dialogici.* 7. 11. *Melchioris Junii Reſolutio Orationum Ciceronis in Formulis colligendis laudatur.* 8. *Exordiorum Formulas Cicero,* 9. *& alii Oratores habuerunt.* 10. 12. 13. *Exempla formularum ex Oratione pro M. Marcello.* 14. *Connexiones Periodicæ minores.* 15. *Harum non exigua utilitas.* 16. *Connexiones varii ſunt generis.* 17. *Particularum Periodicarum uſus non eſt in Carmine.* 18. *Connexiones Reales.* 19. *Connexionum minorum exempla ex Oratione pro M. Marcello.* 20. *Collectanea Periodorum.* 21. *Cicero Periodorum talia collectanea habuit.*

1 Excerpta, quæ ad *τὸ συϛηματικὸν* Orationis pertinent, complectuntur formulas, tam majores quam minores, quibus illa connectitur, vel de membris ad membra tranſitus fit. Formulæ ligamentum præbent orationi, & quaſi vinculum aliquod præſtant, quo partes inter ſe cohærent. Ut enim in corpore membra

Digitized by Google

bra ſuis quibusdam tendinibus & nervis ligantur, ita his formulis partes orationis, tam majores quam minores. * Si quis librum e formulis ſingularem conficere 2
velit, diſponere illum debet ſecundum cauſarum genera; quibus præmittendæ ſunt formulæ communes ſeu generaliſſimæ, quæ omni orationi citra conſiderationem alicujus cauſæ applicari poſſunt. Sunt enim generalia quædam in orationibus & in Orationum omnium partibus, quæ ſeorſim ſunt notanda, & non niſi crebra lectione, annotatione & uſu, diſci poſſunt. * Tertio ſubjungendæ ſunt formulæ, 3
quæ ad certa cauſarum genera pertinent, & in iis cauſarum generibus occurrunt ſubordinata quædam, quæ ſeorſim ſingula colligi debent. Ita in genere Deliberativo multæ occurrunt Orationum ſpecies, quæ ad genus Deliberativum reducuntur. Enthymemata tamen e locis generis Deliberativi capiunt, ut ſunt adhortationes, dehortationes, petitiones &c. Omnes enim circa τὸ faciendum verſantur, ideoque neceſſario generis Deliberativi argumenta aſſumunt. * Sed inſunt ſingu- 4
lis illis Orationum ſpeciebus ſuæ quædam formulæ peculiares, quæ diſtingui a ceteris debent, ut hac noſtra Oratione, quæ ad genus Demonſtrativum referenda, quia eſt gratiarum actio, & ſingularem aliquem characterem delineat. Qui etſi locis generis Demonſtrativi utatur; verſatur enim in laude facti; tamen illa figura Orationis, quam gratiarum actio ipſi circumponit, peculiares habet quasdam formulas, & ſingulares quosdam argumentandi & amplificandi modos, a ceteris diſtinctos. Quæ proinde omnia quam diligentiſſime notari debent. * Mino- 5
res formulæ connectendi periodicæ, ſive illæ per particulas ſive per formulas inſtituantur, diligenter quoque notandæ ſunt, &, ut puto, ſeparatim colligendæ, de quibus ſupra *cap.* 4. diximus. * Promiſerat *Starckius* olim tales Locos commu- 6
nes, quemadmodum conceperat *Epiſtolicos* & *Dialogicos;* ſed iſti lucem non viderunt. * Talium Locorum Communium rudimentum ſubminiſtrare poterit *Mel-* 7
chior Junius in Reſolutione Orat. Cic. nam e lectione Orationum concinnari debent.
* Ac videmus etiam, ipſum Ciceronem talibus formularum collectaneis fuiſſe 8
uſum: aperte enim de ſe ipſo ſcribit, ſe codicem habuiſſe, quo collegerit varias Exordiorum formulas; ut, cum Orationi ſcribendæ accingeretur, inde, quæ in ſuum eſſent uſum, depromeret. * Teſtatur etiam Quintilianus, cauſarum pa- 9
tronos tales in promptu habuiſſe formulas, quibus illi ut Delphico quodam gladio uterentur, non immerito idcirco ab illo reprehenſi, non qui his ſubſidiis, ſed qui inepte uterentur, & in locis Communibus ſubſiſterent, cum ſpecialiora argumenta requirerentur. * In hac Oratione ad formulas generales refera- 10
tur: *Exordium formandi poſt diuturnum ſilentium.* Ad Exordia Generis Demonſtrativi referas hanc formulam; *formulæ Exordiorum in re magna, beneficio, victoria &c. laudandis. Amplificandi beneficium aut factum in illo exordio.* Primo per figuram incrementi: Tantam manſuetudinem &c. n. 1. 2. ab adjunctis n. 2. & 3. *Amplificandi beneficium in gratiarum actione ab adjunctis,* a perſonis reliquisque circumſtantiis. 1. 2. 3. 4. * Vide *Junium in reſolutione Orationis Ciceronis* p. 34. qui 11
liber optime in ſubſidium pro colligendis formulis vocabitur. * *Attentionem* 12

parandi

parandi in Exordiis Generis Demonſtrativi: de re magna dicturus ſum. Nullius tantum eſt flumen ingenii &c. *Docilitatem parandi, ex Enumeratione* cauſarum, partium, adjunctorum n. 2. & 3. *Benevolentiam captandi apud illum, quem laudamus, & quem*
13 *antea offendimus.* * Exord. Orationis pro M. Marcello. *Proponendi formulæ per remotionem & comparationem.* Nullius tantum flumen &c. usque, conſecutus eſt. *Formula Propoſitionis in Demonſtrativo genere: per translationem laudis generalis ad ſpecialem.* Nullius tantum flumen, usque, conſecutus eſt. *Formulæ præparandi aditum ad Confirmationem. In Demonſtrativo genere* cum perſonam laudamus e loco totius per comparationem & remotionem, n. 5. Soleo ſæpe ante oculos ponere, usque, victoriis illuſtratæ ſunt &c. *Formulæ comparate laudandi. Ad declinandum odium & invidiam primo immodice laudando, antequam extenuemus* n. 5. *Secundo per figuram Objectionis & quandam quaſi Proſopopœiam, cum odioſa potius aliis, quam nobis, affingimus* n. 6. Nam bellicas laudes &c. *Formula concludendi Enthymema:* per γνώμην, ſub finem n. 7. Nunquam temeritas, usque, admittitur. *Reaſſumendi primarium Enthymema:* n. 9. itaque C. Cæſar, n. 11. &c. *Concludendi Enthymema: per Apoſtrophen & Proſopopœiam,* n. 10. Te vero quem &c. *Transeundi ad Enthymema ab Enthymemate:* per πάθος miſericordiæ. Equidem cum C. Marcell. &c. *Laudandi beneficium: per translationem ſingularis ſtatus ad univerſalem* n. 10. 11. *Concludendi gratulationem:* n. 11. Hunc tu igitur diem, usque, antepones. *Proponendi Enthym. per Paradoxon:* & ceteros quidem omnes &c. n. 12. *Attentionem in medio Orationis excitandi per Paradoxon:* vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ipſe cogitans ſentio. *Epiplexis,* τοῦ παραδόξου, Αὔξησις τοῦ παραδόξου: ipſam victoriam viciſſe videris &c. *Formulæ digrediendi:* atque hoc Caji Cæſaris judicium quam late pateat, attendite. *Digreſſiones in laudibus eorum, quos offendimus, quando nos excuſamus,* n. 12. 13. *Purgationis formulæ,* quæ ad Genus Judiciale quoque referri poſſunt, n. 13. *Purgatio per μετάστασιν ſive remotionem criminis* n. 14. Neque unquam &c. *Purgare ſe ita, ut adverſarium invitum in noſtras partes pertrahamus:* Cicero purgaturus ſe Cæſari, quod ipſius partibus infenſus fuerit, ita reſpondet, ut Cæſarem ſibi, tanquam pacis autori, maxime favere judicet, cum etiam hoſtes ſuos, ut pacem faceret, in curiam induxerit. n. 13. 14. *Amplificandi beneficium: a Contrario.* Cicero amplificaturus victoriam Cæſaris contendit cum ferocia Pompejanorum, ſi vicerint, n. 16. 17. *Concludendi argumenta: per Proſopopœiam vel provocationem ad Deos,* n. 18. Ut mihi videantur Dii immortales &c. Pertinent & huc verba illa n. 17. cum Cic. Cæſari divinam clementiam attribuit his verbis: ut dubitare nemo debeat, multos Cæſar, usque quos poteſt. *Concludendi gratulationem: per Apoſtrophen affectuoſam,* n. 19. Quare gaude, usque, videantur. *Reaſſumere in Concluſione purgationem:* n. 20. Noli igitur in conſervandis, usque, cenſerent. *Tranſeundi ad Confutationem:* n. 21. Nunc vero venio ad graviſſimam querelam. *Refutandi alicujus ſuſpicionem: per inſinuationem ita ut non offendas, 1. ſuſpicionem non contemnendo.* Quam etſi ſpero falſam eſſe, nunquam tamen verbis extenuabo n. 21. 2. *Laudando prudentiam ſuſpicantis.* Tua cautio noſtra

Digitized by Google

noſtra cautio eſt n. 21. vid. n. 23. 3. *Declaratione publici periculi*, ſi in alterutro peccandum ſit, malim videri nimis timidus, quam parum prudens, n. 22. *Reſpondendi negando: per Interrogationem*, n. 22. 23. *per Dilemma*, n. 22. *Concedere objecta, ut validiore ratione reſpondeas:* n. 23. Sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ ſint. *Reſpondendi ad Objectionem: ut graviorem facias, quo gratiori reſponſioni locus eſſe poſſit*, n. 23. *Elidendi Objectionem: per inflexionem ad aliam partem* n. 23. Equidem de te dies noctesque cogitans &c. Cicero ſcil. auget ſuſpicionem, 1. ut oſtendat majorem curam pro vita Cæſaris. Denique ita reſpondet, ut non tam ſuſpicionem Cæſaris, quam alios caſus metuat: quod cum facit, oſtendit, ſe ſollicitum pro ſalute Cæſaris, & occaſionem quærit, ut eum exhortetur ad componendam Rempublicam. *Adhortatione finire Refutationem:* n. 24. Itaque Cai Cæſar. n. 28. Hæc igitur, &c. n. 30. circa finem, n. 33. Quare omnes te, qui hæc ſalva eſſe, &c. *Tranſeundi ad novum membrum: per vicinitatem rei, & per ſententias παρασκευασμοὺς* n. 25. 26. Quæ quidem, usque audivi. Ceteræ periodi, quæ antecedunt, omnes quaſi viam ſternunt alteri parti Refutationis, qua Cic. Cæſaris quoddam dictum confutat. *Confutandi alicujus dictum. Ita ne offendas.* Itaque tuam præclariſſimam & ſapientiſſimam vocem invitus audivi. Quare omitte &c. Noli noſtro periculo ſapiens eſſe. Sæpe venit ad aures meas &c. *Reſpondendi: per limitationem:* n. 26. Itaque illam tuam, usque, patriæ certe parum. n. 26. Credo, ſed tum id audirem, ſi tibi ſoli viveres. *Tranſeundi ab uno membro Confutationis ad aliud; per interrogationem.* Quid ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? n. 26. circa finem. Quid eſt enim omnino hoc ipſum diu? n. 29. *Refutandi, per quæſtiones & reſponſiones breves.* Parumne igitur? inquies, relinquemus, n. 27. per Objectiones, n. 27. per inficiationem. Tota Confutationis prima pars n. 23. *Formulæ concludendi Orationem: ſed unde eſt orſa, in eodem terminetur oratio, n. 34. Concludendi Orationem, nomine multorum habitam*, n. 34. Sed quia non eſt adſtantibus omnibus neceſſe dicere &c. ſentio. *Cauſas dicendi in fine Orationis allegare:* n. 35. Quod autem ſummæ benevolentiæ eſt &c. præſtare debeo. *Concludendi Orationem Euchariſticam: Formula gratiarum actoria.* Itaque C. Cæſar, ſic tibi gratias ago, usque ad finem.

Connexiones Periodicæ minores majoris pene momenti ſunt, quam ceteræ 14
& pene omnes conſiſtunt in variatione particularum, quæ particulæ vel ſunt cauſales, vel conditionales, vel argumentativæ, vel illativæ, quales præcipue locum in Oratione Enthymematica habent, ut particulæ ordinis & temporis & continuitatis in narratione & hiſtoria. * Earum particularum variatio vehementer prodeſt 15
ad variationem periodicam. Qui ergo tales particulas vel aliis Synonymis vel formulis idem ſignificantibus variare novit, non contemnendum habet orationis connectendæ artificium, in quo ſæpe ſolliciti ſunt, qui Orationes ſcribunt. De iis quanquam jam cap. 4. egi, hic tamen ea repetere ductu Orationis Tullianæ pro M. Marcello volui. * Diſtinguendi hic quoque ſunt characteres; nam aliæ con- 16
nexiones poëticæ, aliæ orationis contentioſæ, aliæ narrationum & hiſtoricæ, in

 quibus

17 quibus omnibus adhibere oportet accuratum judicium. * Poëma plane dedecent
connexiones periodicæ, per quas in orbem volvitur oratio, ut: *Quandoquidem, Etſi,
Tametſi, Veruntamen, Siquidem, Verum enim vero,* & plures aliæ; quales particulæ
omnes pertinent ad oratoriam rotundandam periodum, nec occurrunt in carmine:
plerumque enim membratim illic procedit Oratio, & per commata trahitur ſine
aliquo notabili in orbem reditu; etſi Virgilius magis periodicus ſit, quam ceteri,
18 ita tamen, ut ultra decorum poëticum non eat. * Neque ſolum connexiones ver-
bales, quæ conſiſtunt in particulis & formulis, ſed reales, quæ vicinitate rerum obti-
nentur, notandæ ſunt. Ut enim perpetuus eſt rerum inter ſe analogiſmus, ita
nihil adeo inter ſe diverſum eſt, quin certa quadam ratione jungi poſſit. Quare
diligenter illæ notari debent. Non crediderim autem opus eſſe, ut ſub certis ti-
19 tulis colligantur: ſufficiet ſi illæ in cumulum comportentur. * Ex hac itaque
Oratione, quæ excerpi merentur, notabimus. Non enim omnia exempla paral-
lela & æquali ratione inſtituta notari debent. Nam cum frequentiſſimæ ſint e
cauſalibus particulis connexiones, ineptum eſſet, quoties occurrunt illæ particu-
læ, notare periodorum initia, ſed tum demum notabuntur, ſi periphraſtica aliqua
formula particula cauſalis varietur. Idem quoque in ceteris particulis fieri de-
bet. *Intellectum eſt enim mihi quidem in multis. Ille quidem fructum omnis vitæ ce-
pit, &c. Ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio ſit laus &c. Eſt vero for-
tunatus ille. Quod ei quidem merito atque optimo jure contigit. Soleo ſæpe ante oculos
ponere. Quæ quidem ego niſi fatear. Et certe in armis multum juvat. At vero
hujus gloriæ ſocium habes neminem. Itaque Cai Cæſar, tuæ laudes celebrabuntur illæ
quidem. Equidem cum Marcelli viri optimi lacrymas video. Et ceteros quidem omnes
viceras. Vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi poſſit. Atque hoc Cæſaris
judicium quam late pateat, audire. Quo quidem in bello &c. Quod quidem meum
conſilium &c. Ex quo nemo erit tam injuſtus rerum æſtimator, qui dubitet. Atque
id minus mirum fortaſſe tum &c. Atque hujus quidem rei Marcelli ſum teſtis. Quo-
ties ego illum, & quando cum colore vidi? Quo gratior tua libertas debet eſſe: Quo*
hic eſt particula illativa, & videtur omitti præpoſitio *Ex:* ante enim poneba-
tur *ex quo. Alterius vero partis nihil amplius dicam, quam id, quod omnes vereba-
mur* (obſerva hic ſingularem illam vocum trajectionem.) *Quæ quidem nunc tibi
curanda ſunt. Itaque illam tuam vocem invitus audivi. Sæpe venit ad aures meas.
Nunc cum res tuæ complexæ ſint, tantum abeſt &c. Hic tamen modum definies.
Quid enim eſt omnino hoc ipſum? Id etiamſi tunc ad te non pertinebit, nunc certe per-
tinere &c. Niſi te ſalvo, ſalvi eſſe non poſſumus. Itaque Cæſar ſic tibi gratias
20 ago, &c.* * Ad Orationis τὸ πεπλασμένον etiam Periodorum obſervationes
pertinent. In his quoque collectanea inſtitui poſſunt ratione partium Ora-
tionis, ratione enthymematum, affectuum, figurarum, ubi illæ longiores, bre-
21 viores, ὑπερβολαῖς multis refertæ. * Ciceronem talia periodorum habuiſſe
collectanea vel ex ejus Oratore ad M. Brutum diſcere poſſumus, ubi multas
ex Orationibus ſuis ad Græcorum Oratorum, Iſocratis, Gorgiæ, exemplum
formatas

Digitized by Google

formatas periodos recenſet, ac ſollicitam in illis verborum ac membrorum locationem oſtendit. Sed illa ſibi quisque pro lubitu formet, vel ſub titulis argumentorum docentium, conciliantium & moventium, diſponat.

CAP. IX.

DE EXCERPTIS ORATORIIS ENTHYMEMATICIS.

§. 1. *Ad τὸ Ἐνθυμηματικὸν pertinent Loci communes Theſium.* 2. *Collectio Theſium inſtituenda ſecundum cauſarum genera.* 3. *Quæ non in civilibus ſolum, ſed & in ſacris orationibus proficua.* 4. *Baconis Verulamii Conſilium Theſium & Antitheſium colligendarum.* 5. 6. *Quænam ſunt ſingulorum generum theſes.* 7. *Exemplum horum locorum peti poteſt ex Melchior. Jun. reſolut. orat. Cicer.* 8. *Generis judicialis uſus hodiernus.* 9. *Theſes vel nudæ colligi poſſunt vel una cum Enthymematibus.* 10. *Axiomata Ariſtotelis generalia.* 11. *Exemplum ex Oratione Ciceronis pro L. Murana, qua tractatur Locus communis: Jurisprudentia poſtponenda eſt eloquentiæ & rei militari.* 12. *Theſis contraria ex oratione pro Cæcinna adducitur.* 13. *Cui conſona eſt Aonii Palearii oratio elegans.* 14. *Theſes morales ex Seneca & aliis petendæ.* 15. *Locorum communium collectio ex Oratione pro M. Marcello.* 16. 17. *Loci morum quomodo inſtituendi.* 17. *Argumenta ſunt vel logica, vel ethica, vel pathetica.* 18. *Hæc quandoque vel unico epitheto exprimantur.* 20. *Schraderus praxin excerptorum moralium docet.* 21. *Magiri Polymnemon laudatur.* 22. *Characteres hominum congerendi.* 23. *Qua methodo ſint diſtinguendi.* 24. *Potiſſimum e Comicis & Satyricis notandi.* 25. *Theophraſti liber de characteribus laudatur.* 26. *Exemplum e Fabula Terentiana Adelphis.* 27. *Comœdia, Satyra & Hiſtoria magis characteres illos exprimit, quam præcepta Moralia.* 28. 29. *Grotii & Lutheri judicium de Comœdiis Terentii.* 30. *E fabulis quoque characteres eruuntur.* 31. *Nathanis Chytræi characteres Terentiani ἀνώνυμοι.* 32. *Loci Affectuum.* 33. *quomodo iſti diſponendi.* 34. *Exemplo illuſtrantur.* 35. *Chambræus, Carteſius, Williſius, Placcius commendantur.* 36. *Loci Exemplorum.* 37. *Excerpta formularum Dialogiſticarum.* 38. *Excerpta Epiſtolica.* 39. *Materialia & Formalia.* 40. *Melchioris Junii Schola Rhetoricæ laudantur.* 41. *Excerpta Epiſtolica etiam e Gallis, Italis, aliarumque gentium Epiſtoliographis, inſtitui poſſunt.* 42. *Collectanea formularum epiſtolicarum.* 43. *E quibus Autoribus illæ colligendæ.* 44. *Ruperti Excerpta Epiſtolica ubi & quomodo adhibenda.* 45. *Eraſmi Roterodami Formulæ Epiſtolares.* 46. *Stephani collatio formularum Ciceronianarum & Ovidianarum.* 47. *Clarckii Formulæ rejiciuntur, Schraderi, Titii, Schönlederi Excerpta rerum deſiderantur.*

Digitized by Google

1 Ad τὸ ἐνθυμηματικὸν pertinent primo Loci Communes Theſium, id eſt, re-
rum omnium, quæ quomodocunque ad orationes pertinent, aut oratione
2 proponi ſolent cujuscunque generis. * Inſtitui vero illa Collectio The-
ſium ſecundum cauſarum genera poteſt. Cum enim objectum Rhetoricis
ſit quæſtio quælibet, præſertim civilis, illa vero duplex ſit, infinita & finita: infi-
nita vero Theſis dicatur, finita hypotheſis; & ab illa ad hanc plerumque progre-
diatur Orator, atque ex theſi argumenta deſumat ad hypotheſin ſuam proban-
dam: conſequens eſt, quo quis in theſibus eorumque argumentis verſatior ſit, eo
3 majorem inventionis copiam habiturum. * Ideoque mature talium Theſium Ex-
cerpta inſtituantur, quæ non in civilibus ſolum, ſed etiam Eccleſiaſtici argumenti,
Orationibus ſuam utilitatem exſerent. Nam iidem fontes ſunt, ſive ad virtutes
civiles, ſive ad ſacras reſpiciamus: niſi quod illud diſcrimen obſervari debet, ut
in theſibus civilibus enthymemata e prudentia morali & civili deprompta colliga-
4 mus; in ſacris & illa & inartificialia argumenta e dictis Scripturæ petita. * Vi-
dit jam hujus rei utilitatem *Baco Verulamius* in libro ſuo de *Augmentis Scientiarum*,
ubi ſpecimen aliquod talium theſium & antitheſium proponit. Idem negotium
5 etiam *Schraderus in Commentario Rhetoric. Ariſtotelic.* commendat. * In Demonſtra-
tivo genere colligamus ea, quæ vel laudantur, vel vituperantur, vel ſimpliciter,
vel comparate. Fundus earum rerum ſit in omnibus Orationibus vel Diſſerta-
tionibus, quæ quomodocunque aliquid laudant, vel reprehendunt. Poſſunt & in
6 ſubſidium vocari Poëtæ: nam & ex iis mutuari poteſt Orator. * In genere De-
liberativo colligi poſſunt Theſes ad conſultationem pertinentes. Ideoque hic
excutienda ſunt illa themata, quæ apud Oratores & Hiſtoricos ventilantur: Sin-
7 gulis illis ſubjici argumenta poſſunt. * Exemplum horum Locorum commu-
nium quadam ex parte ſubminiſtrare poteſt *Melchior Junius in Reſolut. Orat. Cic.*
ubi ſecundum tria cauſarum genera Orationes Ciceronis diſponit, & ſecundum
partes oratorias omnes ejusdem generis orationes examinat: ſed ille ex ſolo Ci-
cerone ſua tantum congeſſit, & partes orationis in fronte poſuit, ſecundum quas
8 colligit argumenta illa Ciceroniana. * In genere Judiciali, cujus exiguus eſt uſus,
aliquis tamen in argumentis affinibus, ut ſi expoſtulationes, exprobrationes &c.
inſtituendæ ſint, colligemus varia genera criminum, de quibus inſtitui exprobratio-
nes vel accuſationes ſolent: & notabimus ſub illis varia argumenta, quæ ad illa
probanda adhiberi ſolent. Locos etiam defenſionum colligere poſſumus, quo-
rum magnus apud Ciceronem cumulus eſt. Nunc quidem illorum non adeo ma-
gnus eſt uſus, cum eloquentia forenſis deſierit, JCti vero & Advocati non tam per
eloquentiæ ſubſidia, quam per diſputationes forenſes, omnia proponant. In Ec-
cleſiaſticis non contemnendus hujus generis uſus eſt, cum vitia taxamus, & vitio-
ſos homines oratione noſtra redarguimus; tum enim communia illa argumenta,
quæ Oratori civili proſunt, facili negotio in ſacra converti poſſunt. Omnis enim
illa doctrina ſtatuum, qui in hoc genere occurrunt, mirifice inſervire huic ſcopo
poteſt.

Si

Digitized by Google

Si quis itaque velit has theſes congerere, ut compendium laboris & tempo- 9
ris faciat, nudas theſes poteſt colligere, & quaſi per indicem addere Autores, ſine enumeratione Enthymematum: ſi vero velit, etiam illa poterit adjicere; eo diſtinctior & utilior labor ille futurus eſt. Quanquam & intelligentibus facile erit revolvere Autores, & tunc, cum opus eſt, apud ipſos breviter Enthymemata re-
cenſere. * Nos exemplo aliquo oſtendemus, quomodo theſis ſit notanda, & En- 10
thymemata ſimul ſecundum Ariſtotelem apponenda. Quod non ſemper ita facere neceſſum eſt, cum axiomata Ariſtotelis ſint generalia; Enthymemata autem, quæ ad rem aliquam probandam afferantur, ſint ſpecialia. Ut itaque inutilis videatur cumulatio, ſi quis generalia axiomata cum ſpecialibus ſimul ponere velit. Nam hæc generalia axiomata Ariſtotelica tanquam literæ & ſyllabæ præſupponen-
dæ ſunt illi, qui ſermonem aliquem ſcripturus eſt. * Ex Oratione Ciceronis pro 11
L. M. Muræna notetur hæc Theſis ſub titulo Jurisprudentiæ: *Jurisprudentia poſtponenda eſt eloquentiæ, & rei militaris ſcientiæ.* Hanc theſin ut Cic. probet, primo jurisprudentiam contemnit e locis illis, quibus aliquid elevatur. Hi loci reperiuntur apud *Ariſt. lib. 1. Rhetor. c. 9.* ubi loci Demonſtrativi generis occurrunt. Debent vero hic intelligi loci contrarii: nam Ariſtoteles directos poſuit. Poſtquam itaque primo theſis poſita eſt, ſubjiciantur Enthymemata; Jurisprudentiæ dignitas non eſt tanta 1. quod in rebus minutis verſetur, *ex loco Ariſtotelico lib. 1. c. 9. 33. n. 25. & quæ eximia ſunt.* 2. quod omnibus nota minus ſint in pretio, *Ariſtot. lib. 2. c. 9. n. 26. quæ uni ſunt propria.* 3. Quæ avaritiæ vel ambitionis gratia novantur, ſæpe ad libidinem hominum, ea parum æſtimanda. *Ex loco contrario ejusdem capitis §. 3.* 4. Quod in ea multa ſint deparavata & corrupta, ideoque ejus ars contemnenda: *ex loco contrario lib. 1. cap. 7. §. 43. n. 40. Stabiliora infirmioribus ſunt meliora.* 5. Quia jurisprudentia τὸ ῥητὸν potius reſpicit, quam æquitatem. *Ariſt. c. 13. §. 65. n. 4.* Sequuntur argumenta, quæ utilem eſſe negant jurisprudentiam ad gratiam parandam, *ex loco Ariſtotelis Contrario lib. 1. c. 9. §. 26.* Hinc ſequitur argumentum a facilitate, *e loco Ariſtot. lib. 1. cap. 7. n. 19. Difficilius eſt faciliori;* jurisprudentia vero facilis. Quod oſtendit Cic. quatuor ſpecialibus argumentis. 1. quod jus omnes ſciant. 2. quod præceptis minime obſcuris contineatur. 3. quod ab homine vehementer occupato diſci poſſit. 4. quod neque jus ſcriptum vel non ſcriptum ſit difficile, e loco ſpeciei. Jam ſequuntur argumenta comparantia, quæ oſtendunt, jurisprudentiam poſtponendam eloquentiæ & arti militari. Enthymema primum petitur *ex Ariſtot. lib. 1. Rhet. c. 7. n. 43. Quod plures expetunt, melius eſt eo, quod pauciores:* plures vero expetunt eloquentiam, quam jurisprudentiam: illam vero quoniam propter difficultatem aſſequi nequeant, ad Jurisprudentiam deveniunt. Enthymema ſecundum eſt *ex Ariſtotele ibid. n. 5. Quæ majus aliquod bonum efficiunt, meliora ſunt:* Eloquentia autem majora commoda affert, quam jurisprudentia: quæ per enumerationem explicat Cicero. Enthymema tertium petitum eſt *ex eodem loco n. 9. & 10. Quod minus altero indiget, melius eſt eo, quod indiget; & quod ſine altero poteſt eſſe, melius eſt eo, quod ſine eo non eſſe poteſt.* Eloquentia ſine juris-

Digitized by Google

jurisprudentia eſſe poteſt, jurisprudentia vero non ſine eloquentia, quia reſponſa & decreta JCtorum firma eſſe nequeunt, niſi Oratoris defenſio adſit, & illa ipſa quoque eloquentia opus habent, ut confirmentur: imo plane interdum enerventur. Quartum Enthymema eſt *e n. 15. ejusdem cap. Quod majoris principium eſt, melius eſt eo, quod minoris eſt principium &c.* Rei militaris peritia & Eloquentia homines ad ſummas dignitates evehunt; quod non facit Jurisprudentia. Enthymema quintum *ex eodem capite eſt, n. 39. Diuturniora meliora ſunt brevioribus;* Eloquentiæ uſus diutius, quam Jurisprudentia, durat, quæ prolixe deducit Cicero. Sextum Enthymema *ex eodem capite eſt, n. 3. & 68. Meliora ſunt, quibus poſitis alterum ſequitur. Bonum & utile eſt Reipublicæ, quod conſervet ſtatum.* Propter rem militarem, non jurisprudentiam, Roma omnium princeps eſt facta, ideoque jurisprudentiæ præferri debet.

12 Atque ita Locus hic Communis tractatus eſt a Cicerone. * Si quis jam contrariam theſin velit, is notet locum contrarium Ciceronis ex Oratione pro Cæcinna, ubi ille prolixe de Jure & JCtis agit. Affert primo quatuor argumenta, quibus dilemmate eleganter reſpondet, quæ omnia ex illo notari poſſunt. Addit poſtea 7. Enthymemata poſitiva, quibus dignitatem & utilitatem Juris & JCtorum aſſerit. Enthymema primum eſt petitum ex *eodem cap. 7. n. 68. Bonum & utile eſt, quod conſervat Reip. ſtatum.* Eſt enim Jurisprudentia vinculum, non modo judiciorum, verum etiam utilitatis & vitæ communis, & leges fundamentum Reipublicæ præſtant. Secundum argumentum conſiſtit in dilemmate: ſi propter juris interpretes jus civile contemnendum, aut illi periti ſunt aut imperiti; ſi periti, qui non obtemperant, jus ipſum labefactant: ſi imperiti, qui illos vituperat, non jus civile, verum homines vituperat. Tertium Enthymema *ex cap. 7. n. 5. Quæ magnum aliquod bonum efficiunt,* &c. Per juris civilis ſcientiam ſuum cuique tribuitur, rerum dominia diſtinguuntur. Quartum Enthymema petitum eſt *ex eodem cap. n. 40. Stabiliora infirmioribus ſunt præferenda.* Jus civile nec gratia inflecti, nec perfringi potentia, nec pecunia adulterari, nec alia ratione corrumpi poteſt: ut comparatione & exemplis oſtendit. Quintum *ex n. 63. Quod ad multa eſt utile &c. it. ex n. 10. Quod vim habet prohibendi aut tollendi ea, quæ bonis adverſantur.* Sine jure civili nemo ſibi hæreditates ſalvas promittere poterit: jus enim a violentia & injuriis munit. Sextum ex iisdem locis eſt, & pene declaratio tantum ſuperioris Enthymematis: major hæreditas unicuique a jure civili in bonis, quam a parentibus ipſis, venit. Poteſt tamen *referri ad n. 11. cap. 7. Quod principium alterius eſt, melius eſt eo, quod non eſt principium.* Septimum eſt *n. 22. Quo privari majus malum eſt.* Jus amiſſum plurimum nocet in Republica, ergo jus & leges magno in pretio haben-
13 dæ. * Si quis priori loco Ciceronis contra Jurisprudentiam locum directe oppoſitum velit, is legat *Aonii Palearii Orationem,* plane Tulliano genio ſcriptam, quam ille in *L. Muranam Ciceronianæ contrariam* ſcripſit.

Seligi

Digitized by Google

Seligi tales Loci Communes multi e Cicerone poſſunt ac aliis, quæ oſtendant, 14 quomodo ad hypotheſin ſuam probandam theſi poſſit uti Orator. Poſſunt his addi theſes quæcunque morales, licet non omnino accurate tractatæ per Enthymemata, ſed vel exemplis tantum & ſimilitudinibus, qualia invenias plurima in Senecæ ſcriptis, in quæſtionibus ethicis & politicis, a variis autoribus tractatis; præcipue e Melchiore Junio ſingulari Quæſtionum Politicarum libro. * Ex Oratio- 15 ne pro M. Marcello has theſes ſeu Locos communes colligere poſſumus: I. Generalis theſis totius orationis hæc eſt: *Gratiæ ſunt agendæ ob reſtitutionis beneficium.* Quod variis probatur argumentis, tam docentibus, quam amplificantibus. Conferantur cum hac oratione Oratio ad Quirites poſt reditum, Oratio ad Senatum poſt reditum, quibus idem locus traditur, & unde argumenta depromi poſſunt. Minores ſententias, quæ Enthymematibus non deductæ ſunt, prætermimus, quales paſſim implicantur formulis: argumenta tamen ethica in ſe continent, e. g. In ſumma poteſtate rerum omnium modus tenendus. Qui in eadem cauſa, etiam in eadem fortuna eſſe debent. II. *Clementia major eſt virtus, quam fortitudo militaris, & major ex hac, quam ex illa gloria,* num. 2. 6. 7. 8. & ſqq. III. *Clementia propria nobis eſt,* n. 7. IV. *Victoriæ ſuæ modum tenere ſumma virtus eſt,* n. 8. 9. 10. V. *Qui errorem ſuum fatentur, atque inviti in illum inciderunt, venia digni,* n. 13. VI. *Qui privato officio in offenſam potentioris incidit, ei hoc in culpam imputari non debet.* VII. *Qui pacem in bello civili ſuadet, nulli culpæ eſt obnoxius.* VIII. *Videtur placidus præferendus eſſe parti ferociori: niſi meliores partes ſequatur,* n. 16. 17. 18. IX. *Inſidiæ non ſunt timendæ illis, qui publico beneficio venerabiles ſunt,* n. 21. 22. X. *Eorum, qui Reip. præſunt, vita & ſalus multa ſollicitudine debet defendi,* n. 23. 24. XI. *Non complebit victoriæ ſuæ gloriam, qui laceratam Remp. non erigit,* n. 25. XII. *Qui Reip. natus eſt, & vivit, nunquam ſatis ſibi vixit,* n. 26. XIII. *Vita principis & viri primarii in Rep. non annorum, ſed meritorum, ratione definienda eſt,* n. 27. 28. XIV. *Diu non vixit, qui non geſſit res perpetuas, & in omne ævum duraturas,* n. 28. 29. XV. *Sola virtutis bellicæ fama non parit tantum gloriam, quantam Reip. reſtauratio,* n. 30. XVI. *Ingrati cives ſunt, qui bello civili compoſito animum rebellem retinent,* n. 31. 32.

Secundo inſtituendus eſt *Codex morum* ſeu *characterum,* in quo colligentur illæ 16 ſententiæ, quæ idoneæ ſunt, ſubminiſtrare argumenta Ethica. * Notum enim 17 eſt, tria eſſe argumentorum genera, *Logica, Ethica* & *Pathetica.* Logica ſive probantia vel docentia, afferuntur ad rem probandam, quorum copia colligi poteſt in *Codice Theſium:* Morata & Pathetica per totam orationem ſunt diffuſa, & maximam orationi conciliant gratiam. Nulla enim pene formula, nulla oratio familiaris, quæ non iis utatur: quibus quo magis referta eſt Oratio, eo illa vivacior & illuſtrior eſt. * Implicantur vero illa argumenta nonnunquam verbis, ut una 18 ſæpe voce ac epitheto contineantur: neque enim opus eſt, magno cum apparatu illa proponere. Infinita talia occurrunt, non in Oratoribus tantum, ſed & Poëtis, præcipue apud Comicos; qui, ut ſpeculum vitæ humanæ omnium animis repræſentant, ita pleni ſunt talibus ſententiis, quæ ex abdito eruuntur, atque iterum aliis argumentis

19 mentis applicari poſſunt. * Fundamentum horum Excerptorum ponendum eſt
in *Ariſtotele lib. 2. Rhetor. c. 12. 13. 14. 17.* quibus ille hominum mores deſcribit ſecundum varios ſtatus. Hæc itaque omnia, & quæ hic occurrunt axiomata, pro titulis uſurpanda; quibus titulis deinde ſubjungendæ ſunt ſententiæ vel ſimiles,
20 vel ſpecialiores. * Praxin illorum Excerptorum inſtituendorum dilucide ſatis ob
21 oculos poſuit *Schraderus Comment. lib. 2. Rhet. I. 10. p. 371.* * Inter Gnomologos non habemus, qui tali methodo Collectanea ſua inſtituerit. Solus Magiri liber, qui *Polymnemon* inſcribitur, aliqua ex parte prodeſſe nobis poteſt, & ex illo non exigua ſylva propoſitionum moralium exſculpi: nam ſummaria omnium illarum ſententiarum, quas adducit, in frontiſpicio ponit, unde per Synopſin haberi
22 omnium ſententiarum ſimilium uſus poteſt. * Schraderus primum ponere jubet generalia axiomata, quæ ad omnes homines ex æquo pertinent. Hæc in genere notanda ſunt. Specialia referenda ſunt ad homines certi ſtatus & conditionis: ideoque generales tituli ponendi ſunt divitum, nobilium, plebejorum, ſenum &c. Poſſunt etiam referri mores affectuoſorum & iratorum, amantium &c. ſi quis in codice affectuum characteres affectuum ponere nolit. Pertinent etiam huc characteres nationum, quales paſſim occurrunt apud Hiſtoricos, & quorum ideam
23 dedit Barclajus. * Si quis accuratam hic diſtinctionem velit, quod tamen non adeo neceſſarium eſt, poſſet homines in certas claſſes diſtribuere. In prima claſſe continerentur homines, generatim conſiderati, quæ de ipſorum moribus prædicari poſſunt. In ſecunda claſſe homines, ratione ſexus diſtincti, ut viri & feminæ. In tertia claſſe homines, ratione ætatis diviſi, ut pueri, adoleſcentes, juvenes, ſenes. In quarta claſſe conſiderantur variæ hominum ſocietates. 1. Societas conjugalis. Pertinebunt huc characteres conjugum, viduorum, virginum &c. 2. Societas herilis: quo pertinent characteres dominorum, famulorum, ſervorum & eorum, qui ſub his titulis generalibus continebuntur. 3. Societas patria, ubi parentum & liberorum characteres. Deinde homines ratione ipſius civitatis conſiderati, varios ſubeunt characteriſmos, vel ut imperantes, vel ut parentes. In Imperantibus ſunt Reges, vel abſoluti, vel limitati, tyranni, optimates, oligarchici, tribunitii magiſtratus, vel democratici. In civibus ſunt pro varietate illorum varii characteriſmi, potentium, nobilium, religioſorum, eruditorum, militum, opificum, ruſticorum; tum ratione munerum, quæ gerunt in Republica, ut: Jurisperiti, Cenſores, vectigalium exactores, Quæſtores, & ſi quæ porro occurrunt genera: quibus omnibus ſuus eſt locus tribuendus, ac notandum, ſi quid de illis memorabile in Hiſtoricis
24 vel Poëtis occurrat, quod χαρακτηρισμὸν aliquem ſapiat. * Nuſquam vero luculentiora exempla ſunt, quam in Comœdia & Satyra, quæ humanæ vitæ imaginem repræſentat. Quid enim plenius & præſtantius eſt, quam locus ille apud Horatium *lib. 1. Satyr. 9.* ubi garruli hominis & moleſti mores deſcribit? nam ad generales hominum claſſes etiam pertinent homines ratione virtutum & vitiorum conſiderati, ut; ſuperbi, avari, liberales, magnifici, oſtentatores, inepte
25 ſeduli, aſſentatores, cavillatores &c. * De quibus multa *Theophraſtus in ſuis*
Chara-

Digitized by Google

Characteribus, cujus liber una cum doctiſſimi *Caſauboni Commentario* magno colligendi onere nos ſublevabit, ſi, quæ in Autore & Commentatore habentur, in ſuos locos redigantur.

Sumamus e. g. e Comœdiis Terentii illam, quæ Adelphi inſcribitur, & edu- 26
camus e quibusdam ejus ſcenis axiomata, tum ad affectus, tum ad mores ſpectantia, unde methodus & uſus horum Excerptorum patebit. Act. 1. Scen. 1. introducitur Micio ſenex: ſtatim in primis verſibus elucet affectus ille, quem *στοργὴν* Græci dicunt, parentum ſcilicet in liberos; ideoque inter characteres hujus affectus referendum eſt axioma: *Vehemens & acerba parentum ſollicitudo eſt de liberorum ſalute.* Si ad codicem morum referre velis, referre poteris ad parentum titulum. *Ex verſ. 5.* hoc educas axioma: *Multum diſcriminis eſt inter ſuſpiciones uxoris zelotypæ de abſente marito, & cogitationes parentum de abſentibus liberis:* hi enim pericula & res adverſas; illi gaudia & voluptates abſentium ſibi imaginantur. Referri poteſt in codice affectuum, ad titulum *στοργῆς;* in codice Morum ad titulum, *Liberi & Parentes, Uxor & maritus.* Poteſt etiam in codice Affectuum referri ad titulum *Zelotypias.* Ad verſum 10. notandum eſt hoc axioma in codice Morum ſub titulo Senum: *Senes ſunt in minimis rebus anxii* & *προφοβητικοὶ.* In codice Affectuum poteſt etiam referri ad titulum Amoris. E verſ. 14. referatur ad titulum *στοργῆς* in codice Affectuum, & quidem ad illum titulum: *Erga quos? Liberi & quicunque in cura ſunt aliorum, chariores ſunt parentibus & curatoribus, quam ipſi ſunt ſibi.* E verſ. 16. ſeqq. ad codicem Morum ſub titulo Fratrum referatur: *Magna ſæpe inter fratres naturæ, ingeniorum, voluptatum, morum & ſtudiorum eſt diſſimilitudo,* ut fratres illi Micio & Demea: de quibus Cic. in Catone & Horat. lib. 2. Epiſt. ult. Ex v. 16. ad codicem Morum referatur titulus *Urbani & Ruſtici: Vita urbana clementes & placidos facit, ruſtica duros & incultos.* Ex v. 19. ad titulum *Parſimoniæ* referatur: *Parce vivere & laborare virtutis eſt; ſed ſi id ſemper fiat, reprehenſione non caret.* E v. 24. ad cod. Mor. ſub tit. Parentes: *Ut amentur a filiis parentes, amabiles ſunto.* Ex v. 25. ad eundem titulum referatur: *Parentes filiis dent neceſſaria, quod eſt liberalitatis: prætermittant delicta tolerabilia, quod eſt lenitatis.* Ex v. 7. ad tit. Filiorum referatur: *Filii liberaliter educati candorem & animum apertum habent, dura educatio fraudulentos & ſimulatores facit.* Ex v. 28. ad eundem titulum referatur: *Liberi, qui patrem fallere audent, alios tanto magis fallent.* Ex v. 30. ad eundem titulum referatur: *Pudore & liberalitate rectius tenentur liberi, quam metu.* Ex v. 33. ad eund. titul. *Filiorum delicta imputantur parentibus, ut quæ ex mala educatione orta.* Ex v. 35. 36. notetur *character parentum indulgentium,* qui quævis delicta filiorum quodam colore excuſant. Ex v. 37. notetur hic *character hominis commodi:* Hominis commodi & elegantis eſt, non pertinaciter defendere ſententiam. Ex v. 8. notetur hic *character imperantium:* In imperiis, quæ amicitia adjunguntur, poteſt eſſe gravis & laudabilis diſciplina. Ex v. 39. ad eundem titulum Imperantium referatur: *Nulla violenta imperia diuturna.* Ex v. 40. ad titulum Metus in codice Affectuum referatur, & quidem ad tit. *Qui? Qui malo coactus officium facit, in metu eſt, & dum in metu eſt, bonus eſt; ubi metus*

Digitized by Google

ceſſat, ad ingenium redit. Nam ut Mimus ait: malus, ubi bonum ſe ſimulat, eſt peſſimus: & licet vi cogatur, tamen omnia ſimulate & fraudulenter agit. Ex v. 43. ad affectum amoris & benevolentiæ, ſub tit. *Qui?* referri poteſt: *quos benevolentia nobis adjungimus, ultro & ex animo parent.* Ex v. 47. notetur character dominorum & patrum: *Domini per metum ſervos in obſequio retinent: parentes per amorem & gratiam.* Ex v. 51. Notetur ad Cod. morum character hominum moroſorum: *moroſi ſemper ad jurgia proni ſunt,* ut Demea Terentianus. Ad titulum Liberorum referatur: *Liberi non emendantur jurgiis & verberibus.*

Hæc igitur ad exemplum ſint, ſi quis e reliquis ſimilia colligere velit, ac poſ-
27 ſunt eorum colligi infinita. * Nam Comœdia, Satyra, Hiſtoria, perpetuum quaſi theatrum exhibent actionum in vita civili. Hiſtoria recenſet res vere geſtas; Comœdia argumentum vel verum, vel fictum, velut rem geſtam in theatrum producit: ſatyra malas hominum actiones, quæ adverſus bonos mores inſtitutæ ſunt, quaſi per ludum jocumque reprehendit. In his plus latet characteris virtutum, vitiorum, officiorum, quam in omnibus Philoſophiæ Moralis præceptis. Omnis ex his ars noſcendi homines, cum iis converſandi, exſculpitur, quam cum præſupponat Orator (Scire enim debet ille, cum quibus ſibi agendum) longe felicius pleniusque, quam e Chryſippo & Crantore, ſibi philoſophiam pra-
28 cticam formabit. * Quod cum probe noſſet Vir ſummi judicii & πολυτιμώτατος GROTIUS, Terentii fabulas legens, cum eam ob cauſam reprehenderetur ab aliquo, quaſi rem ſe indignam faceret, reſpondit illi: *alia legimus in his pueri, alia viri.*
29 * Ipſe LUTHERUS noſter, ut refert in præfatione libelli de Synonymia Terentii *Baſilius Faber,* tanta voluptate Terentii fabulas evolvit, ut a negotiis vacuus duorum menſium ſpatio bis percurrerit integrum exemplar, atque in ejus lectione deprehenſus dixit: *perſpicere ſe demum familiari Terentii lectione, quid artificii in eo autore*
30 *ineſſet.* * Ne fabulas quidem ipſas hic excipimus, eſtque eo in genere Phædri Fabulis nihil elegantius. Ut enim ex hiſtoria elucet typus rei geſtæ, atque ex illo typo characteres hominum, vel virtutum, vel vitiorum: ita e fabula velut quodam ſimulachro ficto rei gerendæ, ut geſtæ, typus & character proponitur.
31 * In animo habebat NATHAN CHYTRAEUS, omnes Terentii Comœdias, notatis morum & affectuum characteriſmis in lucem edere. Qui profecto labor fuiſſet longe utiliſſimus: ſed ſolam ille fabulam Adelphos ſpeciminis loco edidit, unde & nos ſupra nonnullos canones excerpſimus. Memini fuiſſe, qui pro Thematibus in Latinam linguam vertendis diſcipulis ſermones Germanicos propoſuere, perpetuo contextu e Comœdiis Plauti & Terentii, eorumque characteribus formatos, inſigni cum juventutis fructu.

32 Ut Codex Morum, ita *Codex affectuum* quoque inſtituendus eſt. Argumenta enim Pathetica pro movendo auditore inſerenda ſunt Orationibus omnibus, præcipue iis, quæ in ſingulari aliquo affectu verſantur. Doctrinam hanc de Affectibus pleniſſime tractavit *Ariſtot. Rhetor. 2. a cap. 1. ad 11.* Ubi legendus eſt diligentiſſimus ejus Commen-

Commentator Schraderus. * Diſponendus itaque hic eſt liber ſecundum affe- 33
ctus, qui titulos generaliſſimos repræſentant. Sub ſingulis affectibus ſpeciales titŭli ponantur. 1. *Qui?* 2. *Ob quæ?* 3. *Adverſus quos?* Adjici his quartus titulus poteſt: *Character.* Primum enim noſcendus eſt affectus ex charactere ſuo. Secundo cognoſci debet, qui ſoleant in tales affectus eſſe proni, ut ſciamus, quibus perſonis quos affectus tribuamus, vel ex noſtro, vel ex aliorum ingenio. Tertio, quibus de cauſis. Hinc patet, quo in loco Orator enthymematibus affectuoſis uti debeat. Nam e. g. ſi iram provocet contemtus, conſtat ex illa cauſa, hoc affectu utendum eſſe. Quarto, erga quos affectus tales induamus, ut ſciat Orator, an enthymematibus talibus uti poſſit apud ſuos auditores, an ſint illi homines, qui iſtis enthymematibus moveri poſſint. Ubi in ſubſidium ſumi poteſt codex morum: alii enim aliis pro conditione fortunæ & munerum in hos illosve affectus ſunt proniores. Poſſunt & in his affectibus plures numerari, quos omiſit Ariſtoteles & recenſet Schraderus *Comment. in cap. 1. lib. 2. p. 207.* * e. g. Si quis titu- 34
lum velit facere; *Ira,* ſubjiciat primum *characteres* hos, 1. quod ſit inſaniæ quædam ſpecies. 2. Affectionum peſſima. 3. Dulcis. 4. Vehemens. 5. Loquax. 6. Maledica. 7. Præceps. 8. Rabioſa in omnes. 9. Inimica rationis, & inops conſilii. 10. Fluctuabunda. 11. Occultari neſcia. 12. Sui immemor. 13. Decoris oblita. 14. Monentibus refractaria. 15. In ſe ipſam ſæviens. 16. Cum vi externa conjuncta. Sub his titulis ſpecialibus ponantur ſententiæ, ſimilitudines, emblemata, adagia, exempla, omniaque, quæ characterem illum illuſtrant, ut poſuit hic nonnulla *Magirus* in *Polymnemone.* Hinc ſequitur titulus: *qui ſoleant iraſci.* Recenſentur apud Ariſtotelem non pauci ex illo numero. Illa axiomata pro titulis ponantur, & ſubjiciantur illis axiomatibus ſententiæ breves præcipue & argutæ, quales occurrunt in *P. Mimi* Gnomis, & iis, quas collegit *Gruterus.* Novi etiam poſſunt canones adjici, vel ex ſolis illis collectaneis Magiri: nam canones illi Ariſtotelici generaliores ſunt, quibus plura ſpecialia poſſunt ſubjungi. Ita iraſcuntur facile homines felices, & in autoritate poſiti, potentes, molles, ſenes, infantes, feminæ, ebrii, eruditi, occupati, inſani iraſcuntur omnibus. Hinc ſubnectenda eſt claſſis illa: quibus de cauſis? in his princeps eſt primo contemptus, ad quam pleræque etiam cauſæ referri poſſunt. Secundo inimicitia, quæ referri etiam ad priorem poteſt. Tertia claſſis: quibus iraſci ſoleamus, multos habet canones, & quidem viginti apud Ariſtotelem; quibus addi plures poſſunt: & in hac claſſe ſimul involvuntur cauſæ ſpeciales. Suppleri hic etiam ex Magiro nonnulla poſſunt: contrarii quoque canones non in hac ſolum claſſe, ſed in aliis ponuntur. Ita ad claſſem cauſæ referri debet, iraſci nos non debere ob res leviculas & in poteſtate noſtra non poſitas, ex claſſe tertia, rebus mutis & irrationalibus nos non debere iraſci, non potentioribus, non furioſis, non tam perſonis, quam ipſis vitiis, imo ipſi iræ, hoſtibus publicis, qualis ira fortitudinis comes eſt. * Conferri poſſunt, qui de affectibus ſcripſerunt, *Cham-* 35
bræus in libro Gallice ſcripto *de Characteribus paſſionum animi, Carteſius, Williſius* & *Vinc. Placcii* elegantiſſimum Compendium *de affectibus in Acceſſionibus ejus* Rhetoricis. * Quarto *Codex Exemplorum* inſtituendus eſt: Magnam enim exempla 36

vim habent in Oratione. Exempla autem illa plenius proponi debent, quam in vulgaribus Locorum Communium libris.

37 Inter Oratoria Excerpta etiam illa numerari debent, quæ de Dialogis & Epiſtolis inſtituuntur. In quibus etſi ſimplicior dictio eſt, cultu tamen & illa ſuo non deſtituitur. Quod ad *Dialogos* attinet, præcipuum hic eſt connectendi methodus, quæ conſiſtit in formulis mutuæ ſermocinationis, quales colligi debent e Comicis & Dialogorum Scriptoribus. Ideoque tales formularum tituli concinnandi ſunt, quales neminem hactenus concepiſſe memini. In animo quidem habuit *Starckius:* nam in appendice Formularium Epiſtolarum promiſit tales formularum Locos Communes, qui vero in lucem hactenus non prodiere. Solus ille titulorum ſyllabus, quanquam mancus & imperfectus, libello ejus de Stylo ſubjunctus eſt; ſub quibus formulæ dialogiſticæ e Dialogis Ciceronis, e Plauti & Terentii Comœdiis, item aliis quibusdam recentioribus, qui Dialogos ſcripſere, colligi poſſunt. Ita felicior erit Dialogorum concinnatio, de quorum conficiendorum ratione *Carolus Sigonius* ſingulari libro egit.

38 Dialogos excipiunt *Epiſtolæ*, in quibus dictio ſimplicior eſt, etſi in his nonnunquam pro re nata ſtylus exaltari poteſt, ſi ad viros illuſtres ſcribamus, & argu-
39 mentum epiſtolæ ita efflagitet, ut in Dedicatoriis, Gratulatoriis. * Collectanea in his duplicis generis formari poſſunt, materialia ſcilicet & formalia. Debent itaque ſub titulis Generum Epiſtolicorum, ut Petitoriarum, Suaſoriarum, Adhortatoriarum &c. colligi ex Autoribus argumenta, ſuper quibus tales Epiſtolæ ſcriptæ ſunt: qualia Collectanea ex Epiſtolis Ciceronianis jam tum inſtituit Buchnerus; quibus tamen nos jungere poſſumus alias ex bonis autoribus, tam veteribus, quam
40 recentioribus Epiſtolis. * Subjicere etiam poſſumus Collectanea argumentorum & Enthymematum, quæ in ſingulis Epiſtolis, tum Ciceronis, tum aliorum adhibentur, ita tamen, ut per indicem tantum excerpamus. Qua in re viam præivit MELCHIOR JUNIUS *in Scholis Rhetoricis* de conficiendis Epiſtolis; qui liber magni ad Epiſtolas contexendas uſus eſt. Si enim e. g. Conſolatoriam ſcripturus es, invenies illic omnia argumenta, quæ in hoc genere uſurpari poſſunt, collecta; notatis ſemper locis, ubi illa in Ciceronis Epiſtolis occurrunt. Ita ſcripturus Epiſtolam, & ſimili argumento uſurus ex tot Enthymematum exemplis, unum idemque ſenſu exprimentibus, facile imitationis beneficio tua quodammodo omnia propones, amputando, ampliando, condenſando, prout commodum tibi videbitur. Atque ita primum ego informari juvenes in epiſtolicis exercitiis ve-
41 lim, ubi prima Rhetorices tirocinia poſuere. * Neque ex ſolo Cicerone talia Collectanea inſtitui poſſunt, ſed ex aliis etiam Scriptoribus, tum veteribus, tum recentioribus, tam Latinis, quam Exoticis. Nam & in Gallica & Italica lingua ſunt Autores, omnibus ad eloquentiam deliciis inſtructi: & in his Collectaneis non tantum ad verba, ſed & ad ſenſus reſpicimus.

42 *Materialibus Collectaneis* ſubjicienda ſunt *Formalia*. Sub iſtis autem comprehendo omne illud, quod ad formulas pertinet: quod præcipuum pene in Epi-

Digitized by Google

Epiſtola eſt, adeo ut interdum ſolæ formulæ literas abſolvant, ſi ſint Salutatoriæ,
neque in certo aliquo genere verſentur. Et illæ quidem formulæ vel ad nexum
partium in Epiſtolis referendæ, ut ſunt formulæ Exordiendi, Connectendi, Trans-
eundi ab argumento ad argumentum, & ſimiles; vel habent in ſe argumenta Ethi-
ca & Pathetica, quibus præcipua illa & Logica argumenta quaſi inveſtire ſolemus.
Eorum Collectaneorum rationem accuratam inſtituit STARCKIUS *in Theſauro ſuo
Epiſtolarum;* ubi omne illud, quod ad formulas pertinet, ſub certis ſuis titulis gene-
ralibus & ſpecialibus repoſitum eſt. Quibus etiam aliqui tituli addi poſſunt, qui
forte in Epiſtolis occurrunt, ſed pauci illi erunt: nam ſatis uberem ille apparatum
ſuppeditavit. * Formulas tamen longe plures vel ſolus Cicero ſuppeditabit: 43
nam multas Starckius prætervidit. E recentioribus Scriptoribus, qui caſtam ſatis
Latinitatem ſervant, ut Manutio, Paleario, Bunello, Bruto, Balzaco, aliisque Auto-
ribus, etiam Gallicis, longe plura colligi poſſunt. * Poſſunt & addi quæ Ruper- 44
tus in Mercurio ſuo Epiſtolari e Scaligero, Caſaubono, Wouwerio aliisque collegit,
etſi illa non ſunt cum prioribus comparanda: nitidior enim in illis dictio Latina
eſt. Quanquam & hic non tam ſemper ad dictionem, quam ad ſenſus & argu-
menta reſpicere ſolemus. Verum cum illæ Epiſtolæ pleræque ſint familiares, ac
dictione utantur faceta, acuta, qua delectantur inprimis eruditi, cum judicio for-
mulis illis uti quis debet. * Collegit & ERASMUS ROTERODAMUS in libro *de* 45
ratione ſcribendarum Epiſtolarum ſub ſingulis generibus quasdam ſylvas, ut vocat, for-
mularum & exemplorum; ſed pauca, & ſine ordine, nec memoratis autoribus.
* HENR. STEPHANI in *Diſſertatione de variis generibus Epiſtolarum Ciceronis,* quædam 46
etiam de formulis cujuslibet generis notavit; ſed, ut mos fert ejus, confuſa ſunt
omnia. Legi tamen poſſunt, quæ affert. *Σύγκρισιν* enim quandam inſtituit inter
formulas Ciceronis, & Ciceronianas cum Ovidianis confert, e. g. in argumento
conſolatorio ex libris Triſtium. * Clarckii Formulæ epiſtolares parum bonæ 47
frugis habent, ac multæ illarum neſcio quibus e lacunis hauſtæ.

Atque hæc de Excerptis Oratoriis dicta ſunto. * Vellem exirent tandem in 48
publicum, quæ Schraderus, J. P. Titius, & Schönſlederus promiſerunt de Excer-
ptis rerum! Ita plenior luculentiorque illi rei cura impendi poſſet, & oratoria etiam
Excerpta lucem hinc aliquam acciperent. Schraderianus liber de Excerptis edi-
tioni, ut audio, paratus eſt. Titii poſthuma promiſit Patre dignus Filius Fride-
ricus Daniel Titius. De Schönſledero vix quicquam ſperandum exiſtimo.

CAP. X.

DE EXCERPTIS POETICIS.

§. 1. *Apparatus poëticus ab Oratorio diverſus.* 2. *Latinitas Poëtica.* 3. *Lexicon Trans-
latorum poëticorum colligendum.* 4. *Cui index rerum ſubjiciendus.* 5. *Me-
taphoras tales collegit Petrus ab Area Baudoza.* 6. *Ariſtotelis & Fr. Robortelli,*

7. it. Sturmii 8. Baldæi, 9. Buchneri de Metaphoris poëticis Teſtimonia. 10. Riccii opus de locutionibus poëticis incendio periit. 11. Rivolæ Sylva Translatorum Poëticorum. 12. Dieterici λεξίδιον poëticum. 13. Latini ejusmodi lexici idea promittitur. 14. Henrici Schævii Lexicon Statianum ac univerſale poëticum ad Mythologiam morte ejus periit. 15. e lexico iſto Statiano exemplum de Hercule adducitur. 16. Phraſeologiam poëticam qui ſcripſerint. 17. Formularum Poëticarum collectanea. 18. Ornamentorum, Comparationum, Exemplorum ſylloge. 19. Excerpta Idolographica & Proſopographica. 20. 21. De his qui ſcripſerint. 22. Idolographia veterum. 23. Topographiæ poëticæ. 24. Collectanea quæ Poëtis cum Rhetoribus communia. 25. Indices rerum a Poëtis laudatarum, vituperatarum & deſcriptarum. 26. Farnabii index poëticus. 27. Ab iconologiis & topographiis differunt deſcriptiones minores. 28. 35. In generibus tribus cauſarum differunt Rhetorum enthymemata a poëticis, quoad modum proponendi. 29. 34. Orationum & Figurarum poëticarum collectio, inprimis morum & affectuum, 30. in quibus exprimendis Virgilius artifex eſt, poſtque eum Ovidius. 31. Poëtæ oratorum etiam apparatu uti poſſunt. 32. Exemplum e Virgilio. 33. 35. Plura exempla habet Laurent. le Brun in eloquentia ſua poëtica. 36. Loci Communes Inventionum. 37. Qua ratione illi concinnandi. 38. Eorum utilitas. 39. Hyle inventionum poëticarum noſtra. 40. Artificiorum a numero & periodis, callentiſſimus Virgilius. 41. Qui artes illas notarint. 42. Connexionum Sylloge inſtituenda. 43. Deckenii obſervationes Poëticæ laudantur, 44. & recenſentur. 45. Quænam in illis deſiderentur. 46. Sejugatio, figura illuſtris. 47. Vechneri libellus de figuris commendatur.

1 Ut in oratione ſoluta opus eſt apparatu quodam, ita quoque in Carmine, Nam & hic verborum, ſententiarum, amplificationum, ornamentorum, Excerpta
2 facienda ſunt. A verbis itaque poëticis incipiendum eſt. * Habent Carmina ſuam, ut ita dicam, peculiarem linguam, imo & Grammaticam: occurrunt hic verba, phraſes, conſtructiones, figuræ, nullo modo Oratori uſurpandæ. Quare recte fecit *Jacobus Maſenius*, qui in *Palæſtra ſua lib. 2. c. 12.* ſingularem diſſertationem poſuit de Syntaxi phraſeos poëticæ ejusque copia, qui eo de argumento legendus eſt. Videantur & *Fr. Robortellus in libro de artificio dicendi cap. de poëtico ſerm. diſput. 1.* Ceterum verba quædam & voces in ſe ſpectatæ, ſunt poëticæ, ſolisque Poëtis relinquendæ, quod facile obſervabis, ſi Carmen aliquod in proſam convertas. Eſt & alia membrorum & periodi ſtructura, etſi præcepta tamen ſtructu-
3 ræ Oratoriæ pro fundamento habeat. * Deinde Tranſlata ſunt peculiaria, in quibus colligendis magna opera inſumenda eſt Poëſeos cultori. Confici itaque Lexicon aliquod poteſt, & verba ſecundum ordinem Alphabeti locari, quibus omnes illæ Metaphoræ poëticæ, quarum pleræque ſunt κατ' ἐνέργειαν, per quas ἐμψυχία
4 quædam ſive animatio rei paratur, colligantur. * Ubi Lexicon tale perfectum eſt, poteſt

poteſt illi ſubjici index rerum, de quibus dicuntur talia vel Epitheta vel prædicata.
Theſaurum habebis, ſi ex omnibus Poëtis tale Opus collegeris. * Quaſdam Me- 5
taphorarum poëticarum, ſed paucas, collegit *Petrus ab Area Baudoza in ſuis Poëticæ*
Elocutionis Formulis, quæ editæ ſunt Lugd. Anno 1590. in 12. & ante illud tempus ſub
nomine *Fundani*. Verum non ille ordo eſt, ut legenti ſtatim occurrat. * Hujus 6
noſtri conſilii multos magnoſque autores habemus. Ac primo quidem ipſe Ari-
ſtoteles libro de Poëtica prolixe oſtendit, quis Translatorum uſus: quod exem-
plis elegantibus in Commentario ſuo declarat *Fr. Robortellus p. 262. 263.* inter alia
e Ciceronis libro *de Orat. 3.* locum adducens, qui improbat eorum exercitatio-
nem, qui Ennii narrationem conabantur aliis verbis exprimere. Cum enim
ille optima verba translata occupaſſet, illi deterioribus exprimebant. Quare ob-
ſervat Robortellus; ſi quis Virgilii verſum lib. 4. Æneid. *Vulnus alit venis & cæco*
carpitur igni, propriis verbis expreſſerit ita: *Affectionem amoris interiorem paulatim*
auget, & occulto conſumitur amore: totam languere ac humilem fieri orationem.
* Sturmius in libro de linguæ Latinæ reſolvendæ ratione, optimus in hac re ma- 7
giſter, ita cap. 4. *Poëtæ habent raras quaſdam metaphoras, differentes ab Oratorum me-*
taphoris: Cujus diſcriminis ignoratio facit ſcriptores noſtri temporis impuros. Qui putat,
quamvis metaphoram apud quemvis ſcriptorem eſſe bonam, is errat, & nunquam pure ſcri-
bet. Oportet oratorias ſeparare a poëticis: Oratores habent metaphoras quaſi nativas quaſ-
dam; Poëtæ ſuas etiam quaſdam nativas habent, ſed ſunt contra naturam Oratorum. Te-
ſtis eſt *Erythræus Pinac. II. n. 14.* de Maffejo nitidiſſimo Scriptore: omnia Latina
verba collegiſſe, ac pro ratione temporum, quibus inventa vel uſu recepta eſſent,
diſtribuiſſe, tum quæque verba hiſtoricis, quæ poëtis, quæque oratoribus eſſent
aptiora, notaſſe. * *Baldæus,* Poëta ingenioſiſſimus Germanus, in elegantiſſima illa 8
Diſſertatione ſua de Studio Poëtico: ſunt varii loquendi modi. Qui cuique carminis generi
conveniant, naſuti ſtatim odorantur. Aliter rem Hiſtoricus vel Orator effert, aliter Poëta,
in ipſa poëſi aliter Elegiacus, aliter Satyricus, a ſe remoti invicem plerumque non tam ſono
diſtantium verborum, quam ſtructura totius artificii & fluctuantis ſpiritus, qui molem agi-
tans ſenſa vitamque inſinuat. Et in eadem diſſertatione Horatium multa verba in
Satyris uſurpare ait, quæ in Lyricis nunquam poſiturus erat. * De Metaphoris 9
Poëticis earumque diſcrimine & abuſu legendus etiam *Buchnerus libro de Commut.*
dic. rat. cap. 2. ſect. 5. §. 13. * Eam latinitatis poëticæ rationem ſingulari libro 10
oſtendere voluit *Bartholomæus Riccius,* vir doctiſſimus, bene de eloquentia meritus.
Nam in præfatione iſtius libri, quem *Apparatum Latinæ Locutionis* inſcribit, a ſe per-
fectum illud fuiſſe opus teſtatur, quod ipſi incendio periit. * Translatorum Poë- 11
ticorum in Italica lingua Collectanea, *Proſpero Mandoſio* in Bibliotheca Romana
teſte p. 173. molitus eſt *Clemens Rivola:* cum hoc enim elogio recenſet: *la Selva de*
Translati Poëtici opera aſſai voluminoſa & nobile. Sed morte præventus abſolvere non
potuit. * Vidit quoque ſeparandum a ſermone ſoluto Poëtiſmum, etiam in 12
Græca lingua *Johannes Cunradus Dietericus,* qui in *Specillo Chreſtomathiæ Græcæ,* ubi
multa ut de Græca lingua, ita de omni didactica præclara habentur, λεξίδιον poë-
ticum

13 ticum Græcum ſe daturum promittit. * Nos, quoniam in Latina lingua nemo hactenus fuit, qui hanc operam in ſe ſuſceperit, ideam alicujus Lexici, quo translata poëtica contineantur, huic capiti ſubjiciemus. Quæ veſtigia ſi & alii ſequantur, noſtra rudimenta perfecturi, non male de re literaria merebuntur.

14 Non inutilis etiam hic labor eſt, imo vero ad Poëtarum explicationem & uſum in epithetis & periphraſibus vehementer commendandus, ſi quis omnia, quæ occurrunt in Poëtis Mythologica, Proſopographica, nomina Heroum, Deorum, urbium, regionum, patronymica, epitheta, ſingulari Lexico ex omnibus poëtis formando comprehendat. Id in animo habebat *Henricus Schævius*, meus quondam Præceptor, qui ipſe tale Lexicon Statianum congeſſerat, editioni jam tum cum Paraphraſi Statiana paratum, niſi immatura viri mors hoc conſilium abrupiſſet. E ceteris quoque Poëtis, ubi diſcipulorum opera eodem modo Lexica congeſſiſſet, inter quos mihi Senecæ Tragœdiæ obtigerant, tandem univerſale aliquod Lexicon poëticum edere in animo habebat. Quanti hoc uſus foret, ii intelligunt, qui in
15 illis ſæpe hærent, cum Poëtas explicant. * Superſunt mihi Statiani illius Lexici quædam laciniæ, unde in exemplum, quæ de Hercule illinc habentur, adducam. Numeri adjecti verſus notant, qui citra librorum diſtinctionem a capite ad calcem per omnia Statii opera numerati ſunt. Primum habet Hiſtorica. 2. Periphraſes. 3. Denominata.

HERCULES *filius Jovis, ex Alcmena uxore Amphitruonis; unde & Amphitryoniades dicitur, factorum magnitudine celeberrimus. 6709. 6888. Juno illi infeſta varia pericula concinnavit, 146. 1611. Uſa eſt miniſterio Euryſthei Regis Argivorum, qui fatale jus in ipſum habuit. 1587. Numerantur præcipue duodecim ejus labores, 915. In cunis duos ſerpentes a Junone immiſſos exanimavit. 840. 1612. Leonem Nemeæum jugulavit & ejus exuviis pro veſte uſus eſt. 2827. 4262. Aprum Erymantium occidit, 10178. Poma Heſperidum a vigili Dracone aſſervata reportavit, 1723. Hydram Lernæam interfecit, 1594. Diomedem crudelem Thraciæ Regem equis ſuis laniandum objecit, 1595. Buſyridem cruentum Ægypti Regem ad aras mactavit, 1596. Clavam, arcum & ſagittas graviſſimas geſtat, 1615. 1599. A Molorcho benefice hoſpitio exceptus fuit, 1593. In monte Oeta ſe combuſſit, & Deus factus eſt, 1571. Apud Tirynthios cultus eſt. Hinc dicitur Tirynthius, 1565. 1689. Colitur & in Nemea Sylva, item Tiburi & apud Argivos paſſim, 1587. Templum ei reparavit Pollius, quod prolixe deſcribitur a verſ. 1565. Fuit frater Bacchi, 1605. Amavit Hylam puerum, 647. Cum Age Nympha Arcadica concubuit, 1604. Thesbii quinquaginta filias omnes eadem nocte conſtupravit, 1607. Columnas ſuas erexit ad fretum Gaditanum, quod inde Herculeum dicitur, 1747. 2596. Hercules epitrapezius, effigies ejus ſub poculo collocata prolixe deſcribitur a verſ. 2770. Hinc vocantur Herculei labores, 146. Herculeus alumnus, i. e. Hylas, 647. Herculei Hortatus, 1678. Herculea gymnas, 6168. Herculeus Pæan, 6219. Herculeæ vires, 8139. Herculea moles, 8497. Herculei lacerti, 8551. Herculeus Hæmon, 9902. Herculeæ noctes, i.e. Trinox, quam Jupiter ejus generationi inſumpſit, 8795. Ternox Herculea, 13102.*

Hercu-

Digitized by Google

Herculea mater, i. e. Alcmena 12179. Herculeus Agylleus 1351. 1368. Herculeæ ſagittæ 1365. Herculei nepotes 13545.

Patet ex his, nihil eſſe hoc labore utilius. Plerumque enim in illis Poëtarum locis hæremus, neque ſenſus illorum ſatis percipimus. Talia inprimis apud Statium multa occurrunt, & apud alios Poëtas. E. g. *Geticus Maritus, pro Vulcano: Geticus Vates pro Orpheo: Geticum plectrum pro ejusdem Orphei lyra: Getica ornus pro arboribus per ejus lyram commotis: Getici amores, i. e. Orithyæ, quam Boreas rapuit ab Ilyſſo, Thraciæ fluvio. Geticæ volucres, i. e. Philomela & Progne. Arcadicus galerus, i. e. pileus Mercurii, qui Arcas eſt. Actæa faces, i. e. quæ in ſacris Cereris vel Palladis præferuntur. Actæi imbres, i. e. feraces. Auſonia toga, i. e. pacatus Italiæ ſtatus. Centaurica ſemina de Equis. Cilicum ver, i. e. odores ſuaviſſimi. Corycia comæ, i. e. crocus. Cyclopum labores, pro validis & firmis. Cyniphii campi, i. e. Africani. Cyrrheus hiatus, i. e. antra & umbræ Parnaſſi. Danancius Augur, i. e. Amphiaraus Argivus. Danacius volucer, i. e. Perſeus, Biſtonius enſis, propter Martem, qui ibi templum habebat* &c. Quæ ſi omnia in unum volumen ex omnibus poëtis collecta ſint, magnum hinc ad rem poëticam commodum eſſet: ſed nunc forte nemo hunc laborem ſuſcepturus eſt. * Phraſeologiam poëticam non inepte concinnavit *Nomeſſeus* in *Parnaſſo ſuo* Poëtico, adductis integris Poëtarum locis. Conciſas & excerptas phraſes ac periphraſes dedit *Bacherius* in *Flaviſſis Poëticis*, al[illegible]oties recuſis. Qui liber ideo utiliſſimus eſt, quod nominum propriorum, gentium & regionum, comparationum Indices peculiares ſubjiciantur. Omnia ſunt ex probatis autoribus deſumpta, locis etiam nonnunquam additis; cum *Weinrichius in Ærario ſuo* pleraque e lacunis hauriat recentiorum Poëtarum. 15 16

Ut nominum & phraſium, ita & Formularum ac Sententiarum Collectanea inſtitui poſſunt, quarum uſus maximus eſt in integris carminibus, quæ in aliquam molem excreſcunt. Nam quemadmodum in Epiſtolis *Jo. Starckius* ſingulares quasdam Formulas collegit, easdem etiam daturus in Oratoriis: ita & in Poëticis illa dari poſſunt, ac promiſerat quoque ipſe Starckius. Attendendum hic eſt ſedulo in carminum, præcipue Virgilianorum, lectione, quibus formulis membris membra connectat, a narratione ad narrationem tranſiens. Exiguum earum typum exhibuit *Georg. Fabricius lib. 2. de Re Poëtica.* Poſſunt & nonnullæ formulæ Epiſtolares Starckio notatæ, etiam & in Poëticis habere locum, quarum exemplum habemus in Epiſtolis Heroidum Ovidii, abſoluto omnis elegantiæ Romanæ Opere. Tales e. g. ſunt. *Non poſſum eloqui: ne longum faciam: ut verum fatear: ſemper, nunquam, prius moriar: exprobrare jactantiam: irriti conatus, irriti ſermones* &c. 17

Huc referri etiam debent illa Collectanea Ornamentorum, quæ in variis conſiſtunt. 1. Comparationibus. Sunt enim Comparationes Poëtis, inprimis Heroicis familiares, ac mirifice ornant carmen. Cum enim Poëta pictorem imitetur, qui coloribus ſuis & luminibus ita rem ob oculos ſiſtit, ut vivam oculis obverſari credas: ita Poëta comparationibus mirifice rem ornat. Harum collectio diligenter inſti- 18

ruenda eſt, non e Latinis Poëtis ſolum, ſed & Græcis, Italicis, Germanicis. Hic enim patet, quam Poëta Poëtam imitetur. Virgilius Græcos; Virgilium ceteri imitati ſunt, & ita quidem, ut, cum in ſimili re verſantur, tamen Virgilio maxime ſint diſſimiles. Harum comparationum librum integrum concinnatum edidit *Trogneſius Antv. Ann. 1610.* ubi ſub titulis rerum comparatarum Comparationes ipſas congeſſit; quæ multis augeri modis poſſent. Exigua Comparationum exempla dedit *Georg. Fabricius.* Indices talium Comparationum breviores habet *Maſenius in Palæſtra* ſua, & *Bacherius in Flaviſſis.* Infinitus talium numerus congeri poteſt, magno futurus uſui, ſi non integris comparationibus inſtituendis, ſaltem in exaltanda per metaphoram phraſi. Metaphora enim eſt comparatio contracta; & comparatio metaphora per ſuos ſimilitudinis terminos explicata. Quod de Comparationibus dixi, idem in exemplorum collectione faciendum. Illis enim Poëtæ frequenter utuntur, fabuloſis tamen potius & fictis, quam veris. Eorum Indicem dedit Maſenius in Palæſtra: uberiora Collectanea Raviſius in officina, ſed Poëticæ Illuſtrationes his addendæ ſunt. Id enim præcipue quæritur. Nam apud Maſenium & Raviſium nuda tantum exempla ſine expreſſione poëtica recenſentur. De Comparationibus Poëticis videatur *Buchnerus de Com. dic. rat. lib. 2. c. 8.*

19 Pertinent huc quoque Loci Communes idolographici & proſopographici.
Solent enim Poëtæ, ut jam dixi, pictores imitari, ideoque virtutes & vitia ut per-
ſonas introducunt, vel certis quibusdam rebus, vel perſonis, orationem affingunt;
quæ propterea diligenter notanda ſunt, ut habeamus exemplum, ad quod noſtra
inventa exigamus. Habemus idolographias Furiarum, Invidiæ, Somni, Muſa-
20 rum, Virtutum, quas paſſim apud Poëtas reperias. * Singularem de his idolo-
graphiis librum ſcripſit CÆSAR RIPA, qui pene in omnes linguas converſus eſt,
& nunc quoque in linguam Germanicam. Verum tamen ejus libri autorem *Jan.
Nicius Erythræus* nominat *Johannem Zaratinum Caſtellivium,* Pinacoth. I. n. 27. Pro-
diit epitome quædam Germanica ſub titulo *Iconologiæ Poëticæ.* Multa quoque illius
libri tranſtulit *Harsdörfferus* in libro Germanico de arte poëtica titulo *Infundibuli*
21 edito, part. 2. & 3. ſub titulis rerum, quas deſcribit Phraſibus Poëticis. * Poſt
Cæſarem Ripam aliosque totum illud negotium idolopœias ad artis leges examina-
vit MASENIUS *in Speculo imaginum veritatis occultæ,* quo in libro fontes monſtravit,
ex quibus variarum rerum idolopœiæ deducendæ. Notavit quoque errores in
22 arte idolographica a *Cæſare Ripa, Boccho* aliisque commiſſos. * Veterum idologra-
phica ex hieroglyphicis PIERIUS VALERIANUS collegit, cui primæ hic defe-
rendæ, ut qui antiquitatis interiora rimatus eſt. Sed & Maſenius, quæ huc perti-
23 nent, ex hoc excerpſit. * Referri etiam hic poſſunt fictæ Topographiæ, quæ paſ-
ſim apud Poëtas inveniuntur, qualis eſt e. g. apud Ovid. *Regia Solis, regia Somni,
Invidiæ, apud Joh. Secundum regia reginæ pecuniæ.*

24 Vidimus Collectanea, quæ ad poëma ſcribendum per ſe pertinent; ſubji-
25 cimus illis Collectanea, quæ ipſis cum Rhetoribus ſunt communia. * Quo-
niam

Digitized by Google

niam itaque res vel laudantur, vel vituperantur, vel ſuadentur, vel diſſuadentur,
vel accuſantur, vel defenduntur, vel ſimpliciter tantum deſcribuntur; ideoque ſub
titulis materiarum notari poteſt, quicquid apud omnes generis Poëtas Græcos, La-
tinos, Gallos, Germanos &c. inveneris; ſed per indicem tantum: non enim ſua-
ſerim, ut exſcribas. * Sciagraphiam talium Locorum Communium dedit FAR- 26
NABIUS *in Indice Poëtico;* ſed tenuis tantum ille labor eſt, ac augeri multis modis
poteſt. Summa enim ille tantum veſtigia legit, & vaga lectione quædam obſer-
vavit. Exempla talia collegit *Laurentius le Brun in Eloquentia ſua Poëtica lib.* 7. ubi
de characteribus Epidicticis. * Ab his tamen ſejungendæ ſunt Deſcriptiones mi- 27
nores, quando paucis verſibus vel rem aliquam, vel tempus, vel locum deſcribi-
mus. Hæc enim potius referenda ſunt ad Phraſeologica. In his Deſcriptionibus
ut multus eſt Virgilius, ita & parcus. Nam duobus vel tribus verſibus, ſed ver-
bis emphaticis, omnia abſolvit. Legi poteſt de genio Deſcriptionum Virgilia-
narum *Buſſiers in præfatione Scanderbegi ſui.* * Quæ ad genus Deliberativum & Ju- 28
diciale pertinent oratiunculæ, conſultationes, exprobrationes, querelæ, & ſimilia,
etſi eadem habeant Rhetorum enthymemata, tamen ſeorſim ea poni conſultum
eſt. Habent enim Poëtæ, quo differant ab Oratoribus proponendi modo. Ta-
les oratiunculæ, epiſtolæ, frequentes occurrunt apud Virgilium reliquosque Poë-
tas Epicos, Ovidium in Epiſtolis Heroidum. Nam Satyricos aliorſum remitto,
quod plane in alio poëmatis genere verſantur. Etſi enim eorum argumenta vel
in genere Demonſtrativo, quatenus vituperium continent; vel Judiciali, quatenus
aliquid accuſant, verſantur; alia tamen verſandi ratio eſt. Satyricus enim genius
ridendo magis verum dicit, quam ſeria oratione. Ideoque & phraſis Satyrico-
rum ſejungenda eſt a reliqua phraſi poëtica: quemadmodum nec Comica phraſis
omnis in ſeria oratione poteſt adhiberi. Diſtinguendæ enim ſunt perſonæ, res &
tempora. * Quemadmodum apud Oratores, ita & apud Poëtas morum & affe- 29
ctuum Collectanea ſunt inſtituenda. Cum enim omnis poëſeos vis in imitatione
actionum conſiſtat, actiones vero vel mores vel affectus exprimant, utrumque Poë-
tæ familiare eſſe debet. Sive enim Epicum carmen ſcribat, ſive Tragœdiam, ſive
Elegiam, ſeu de bono aliquo gratuletur, de malo dolorem teſtetur, Satyramve ſcri-
bat, omni loco & tempore morum & affectuum, ipſi ratio habenda eſt. Perpendi
itaque canones Ariſtotelici, & horum ductu notandi ex Poëtis ſub his titulis illi cha-
racteres morum & affectuum, qui apud Poëtas occurrunt. * Vel ſolus Virgilius 30
mirus in iis artifex uberrimam eorum meſſem dat. Si quis enim inter Poëtas enthy-
mematicus eſt, Virgilius eſt, qui ſumma ratione & judicio ſcribit omnia, in quo mire
vacillant ceteri Poëtæ. Ovidius poſt Virgilium ceteris omnibus præferendus eſt.
Nam in Epiſtolis Heroidum, in libris Triſtium, mira eſt affectuum & morum repræ-
ſentatio, adeo ut nonnulli in eo damnent declinatorias argutias, quod nimium im-
moretur argumento ſuo, & manum de tabula tollere neſciat, novis ſubinde argu-
tiis, ultra quam par eſt, rem ornans: qua in re nemo ſibi præter unum Virgilium tem-
perat, qui illam, quæ in tacendo conſiſtit, eloquentiam optime didicit. Non enim
plus dicit, quam debet, quæ maxima omnis eloquentiæ virtus eſt. Ubertate tamen

Kkkk 2 illa

Digitized by Google

illa vehementer auribus blanditur Ovidius, & ſolet elegantia, etiam nimia, vel do-
ctis interdum placere. Affectuum certe & morum tanta apud illum copia eſt, ut
locupletare præ ceteris locos noſtros poſſit. Cetera quoque Enthymemata, quæ
in Locis quibuscunque Rhetoricis ad bonum & malum pertinent, etiam hic notari
poſſunt & debent. Verſantur enim carmina in omnibus cauſarum generibus, &
quoniam illa vel bonum vel malum pro fine habent, ſive quod laudetur, ſive vi-
tuperetur, ſive ſuadeatur, ſive diſſuadeatur, ſeu accuſetur, ſeu defendatur, eadem ar-
gumenta hic obtinebunt. Id tantum notandum, qua ratione ab Oratore hic
Poëta differat, & quomodo ille Enthymemata ſua proponat.

31 Etiam ex Oratoribus quædam in ſuum uſum transferre Poëtæ poſſunt. Ut
a Poëtis ſpiritus ſublimitatem & affectus ſumunt Oratores, atque ideo illis poëtas
commendant Grammatici, certe Quintilianus initium omnis inſtitutionis puerilis
a poëtis ſumendum ſuadet; Ita poëtæ etiam ab Oratoribus multa mutuari poſſunt,
atque debere illud facere judicat *Vavaſſor libro de Epigr. cap. 14. p. 159.* a Quintilia-
32 ni ſententia, ſed ſine cauſa alienior. * *Nicolaus Borbonius, præclarus Virgilii imitator,*
dicere ſolitus fuit, ſummo ſibi uſui ſemper fuiſſe in ſcribendis verſibus Ciceronem. Quod
mihi tum profecto (inquit) *mirum dictu ac ferme incredibile viſum eſſet, niſi meminiſſem*
adoleſcentem me, ac potius puerum, deprehendiſſe non pauca, quæ Virgilius de Cicerone ſum-
pſiſſet. Atque hoc ipſum longo poſt intervallo animadverti obſervatum a Macrobio, &
proditum ſcriptis etiam tunc, cum nihil eſſet neceſſe. Quippe cum ageret de iis, quæ
Virgilius prioribus ſurripuiſſet poëtis, non autem ſcriptoribus orationis ſolutæ. Nec
Tullio, inquit, compilando, dummodo undique ornamenta ſibi conferret, ab-
ſtinuit. *Nam & ſententiam hanc,* o fama ingens, ingentior armis, *eſſe Tulli totam*
vult, neque falſo vult: & verſum hunc Proximus huic, longo ſed proximus in-
tervallo, *conceptum totidem verbis a Tullio antea, & ex ejus de Claris Oratoribus libro*
depromptum. Nuda iſta & unica vox Virgiliana, recubans, *nonne minus eſt aliquid*
minusque poëtam ac poëſin redolens, quam Tullianum illud, Epicuri philoſophia, quæ in
hortulis quieſcat ſuis, recubans molliter & delicate? *Dicitur ſine dubio a Cicerone*
multo nitidius ac lætius, platanus ad opacandum locum patulis diffuſa ramis, *quam a*
Virgilio, patulæ fagi tegmen, *ad umbraculum ſignificandum profertur. Nec video,*
quamobrem plurima ejusdem Oratoris ab agitato mari, a ventis, a procellis, a turbinibus
petita, ulli cedant tempeſtati Virgilianæ. Et alia ſexcenta ſunt, ex quibus planum fiat, quan-
tum quoquo modo adjuvent inter ſe orationis utriusque ſcriptoribus: Itaque ſibi mutuas ope-
ras tradant, ut utiles ſint poëtæ Oratoribus, poëtis Oratores neceſſarii.

33 Hæc ſi diligenter notaverimus, in imitando deinde erimus promptiores.
Huic fini inſerviunt Loci illi Communes, quos in *Eloquentia ſua Poëtica* propoſuit
LAUR. *le* BRUN, qui farraginem exemplorum dedit e Locis Dialecticis declarato-
rum. Enthymematum vero oratoriorum nihil hic apparet, quorum in ratioci-
nando uſus præcipue conſiſtit, ut illorum in amplificando. De Affectibus idem
lib. 6. Eloq. Poët. part. 1. exempla propoſuit. Etiam Ethopœiæ & Pathopœiæ,
oratio-

orationes ſcilicet, quæ apud Poëtas occurrunt, ut Didonis morituræ apud Virgilium & ſimiles huc pertinent. * Huic fini etiam inſerviet figurarum poëticarum Collectio, inprimis affectuoſarum, quæ mirifice poëma ornant. Cum enim etiam apud Oratores figuræ Orationem quaſi vivificent, multo magis in Carmine facient; ideoque & illarum, ut omnium metaphorarum frequentior hic uſus eſt. 34
* Quoniam vero genius poëticus ab Oratorio diverſus eſt, ideoque expedit illas notaſſe, quæ ſingularem interdum carmini pariunt elegantiam. Suntque inter illas aliæ, quæ Epicum; aliæ, quæ Elegiacum carmen magis ornant, magna cum induſtria & delectu notandæ. Habent Lyrica carmina, Phaleuci, Anacreontes, Scazontes, quasdam ſibi peculiares, ut numeros, ita figuras, quæ ſingularem unicuique generi elegantiam circumponunt. Collegit quoque exempla figurarum *Laurentius le Brun part. 2. Eloq. Poët.* 35

Poſſunt & peculiares Loci communes Inventionum inſtitui pro uſu noſtro attemperandi, quibus illa Enthymemata, quæ in ſingulis occurrunt, ſubjici poſſunt, una cum argutiis reliquisque artificiis, quæ in illis apud Poëtas exemplis occurrunt. 36
* Quoniam enim vulgo induſtria poëtica noſtra occupatur in Epithalamiis, Epicediis, Gratulationibus &c. ſcribendis, ſub talibus titulis colligi inventionum genera, e. g. in Demonſtrativo genere inter titulos generales erit *Epithalamium.* Sequantur ſub illo titulo ſpeciales ex circumſtantiis negotii evoluti. Ita ex circumſtantia perſonæ conficias titulos: *Epithalamium Theologi, JCti, Medici, Mathematici, Philoſophi, Mercatoris &c.* Ex circumſtantia temporis: *Epithalamium in nuptias tempore æſtatis, veris, hiemis, autumni, nundinarum &c. celebratas.* Ceteræ circumſtantiæ alia aliaque ſuppeditabunt, uſui tibi in inventione futura. Nam breviora carmina non ſemper per integra Enthymemata procedunt, ſed arguta aliqua vel alluſione vel illatione abſolvuntur. Hæc etſi ingenium facile per ſe præſtet in ingenioſis, tamen, ſi exempla multa collecta habueris, novæ ſemper cogitationes & inventiones ſub manu creſcent: quæ ita formandæ ſunt, ne exſcriptum carmen videatur, & facile eſt novo aliquo colore rem incruſtare. Quicquid itaque apud Latinos, Germanos, Italos, Hiſpanos, eleganter excogitatum inveneris, his titulis accommodari poteſt. 37
* Ac incidunt interdum aliqua, quæ tu ipſe inventioni novæ accommodare poſſis, de quibus non cogitarunt Autores, quos legis. Præterea ex magna illa farragine, quæ uno intuitu tibi ob oculos ſiſtitur, facile aliquid decerpas, quod ad rem præſentem faciat, vel varia miſcendo, vel nova ad eorum ſpeciem excogitando. Labor ille vehementer proderit illi, cujus in inveniendo phantaſia tardior eſt: ingenioſo vero novam dabit occaſionem ad rem & argumentum ſuum ornandum. 38
* Ut hac etiam parte juventuti lucem accendamus, ſubnectam huic capiti *cap. 12. Hylen aliquam inventionum,* ſed per indicem tantum e variis Poëtis meo ductu ab aliis congeſtam, qua qui uti velit, Autores ipſos ad manum habere debet; ſi quis Autores ipſos non habet per brevia lemmata ſummam inventionis exprimere poterit. Compendioſum etiam illi erit, qui Autores ipſos habet, ſi forte perlegere integra Carmina nolit. 39

Digitized by Google

40 Solent Carminibus ſuæ eſſe a numeris Veneres & certa quædam artificia, quæ
mirifice ornant verſum; quales apud Virgilium, mirum numeri poëtici obſervato-
rem, frequenter occurrunt, e.g. cum verſus terminantur monoſyllabis, ut: *procum-
bit humi bos: naſcetur ridiculus mus.* vel cum ſpondei multi adhibentur, ut: *media
agmina circumſpexit: Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt.* Aut cum Dactyli & Spon-
dæi ita miſcentur, ut rei naturam exprimant, ut cum de turri ruente ait: *Convellimus
altis Sedibus impulimusque ea lapſa repente ruinam Cum ſonitu trahit.* Talia infinita apud
Virgilium habentur, quæ homo in iis non exercitatus contemnat, doctus vero &
41 prudens admiretur. * Ac ſunt, qui magnam eorum farraginem notarunt, *Jacobus
Pontanus Inſtit. Poëtic. lib. 2. c. 8. ſeqq. Joh. Jovianus Pontanus in Dialogo, qui inſcribitur
Actius. Jac. Ludovicus Strebæus in lib. de Electione verborum c. 9. & alibi. Laur. le Brun in
Eloq. Poët. lib. 4. Jul. Cæſ. Scaliger in Hypercritico ſuo* omnibus pene paginis; nonnun-
quam etiam *Alex. Roſſæus in Virgilio ſuo Triumphante. Nic. Erythræus in Præliminaribus
Virgilianis*, cujus labores ceteros, quos in Virgilium meditatus eſt, lucem non adſpe-
xiſſe dolendum eſt. Promiſit enim *Schema Patheticum Virgilianæ Poëſeos: Librum de
alliteratione ſeu ſyllabarum alluſione;* de quibus Sylburgius in præfatione editionis Vir-
gilianæ.

42 Connexiones poëticæ etiam hic non ſunt prætermittendæ, quæ Excerptis
Formularum vel addi poſſunt, vel ab his ſejungi. Magnus earum connexionum
uſus eſt in prolixo carmine, ubi nihil magis interdum cruciat, quam membris mem-
bra connectere. Sunt autem Connexiones illæ vel membrorum majorum vel mi-
norum: fiunt vel per particulas, vel per formulas. Occurrunt illæ in ſingulis pe-
riodis, cum cola colis junguntur.

43 Hæc ego ſcripſeram, cum ex Actis eruditorum Lipſienſibus innotuit de DE-
CKENII *obſervationibus Poëticis* Antwerpiæ Anno 1688. in lucem miſſis, (*b*) quas
plane ad guſtum meum eſſe ex ipſa argumentorum libri recenſione obſervavi.
Quare cum nusquam in officinis appareret liber ille fruſtra a me quæſitus, ad ma-
nus tandem meas pervenit, ultro illum mittente, qua eſt humanitate, viro mihi
amiciſſimo & celeberrimo *Joachimo Fellero.* Statim ut inſpexi, gratiſſima fuit
illa cogitationum noſtrarum convenientia: videbam enim ab illo Autore ple-
nius eſſe propoſita nonnulla, quæ ego dudum & mente deſignaveram, & diſcipu-
44 lis meis privata informatione tradideram, & nunc his chartis notavi. * Parte
prima congeſſit ea, quæ ad Amplificationem Poëticam pertinent, Diſtributiones,
enumerationes, deſcriptiones, egreſſiones, comparationes, inductiones, Synony-
ma, Periphraſes, Invocationes, narrationes, Sermocinationes, Figuras, Fictiones,
carminum artificia, ut Epithalamiorum, Genethliacorum &c. Sub quibus ſingu-
45 lis certa Inventionum lemmata ponit. * Hæc quanquam optime comparata ſint
omnia,

(*b*) Johannis Dekeni, Jeſuitæ, *Obſervationes Poëticas, Exemplis illuſtratas*, Morhofius itidem, ad Exemplar Anni 1688. Antwerpienſe, triennio poſt, Anno ſcilicet Emortuali 1691. Kilonii *in 8vo*, adjecta Præfatione ſua, curavit recudi.

Digitized by Google

omnia, confuſa tamen ornamenta rebus ipſis & τῷ ἐνθυμηματικῷ & ad generalem amplificationis Poëticæ titulum relata diſplicet. Pars ſecunda proponit characteres Affectuum, ſatis quidem copioſe, quæ tamen multis augeri modis poſſint: quod ſi enim ſolos Ovidii Triſtium libros percurras, longe plures ex eo ſolo Triſtitiæ characteres ego olim notavi, quam notavit Deckenius. Nullos quoque morum characteres obſervavi, qui omnino characteribus affectuum jungendi ſunt. Parte tertia ea proponit, quæ delectabile reddunt poëma, acuminum fontes, in quibus ducem Maſenium habuit. Parte quarta Ornamenta poëtica complectitur, in his numerat figuras, quarum exempla adducit, ſed inſignes quasdam omiſit, inter quas eſt *Sejugatio,* nemini, quod ſciam, quam *Danieli Vechnero* in libello de Figuris
notata. * Eſt vero illuſtris illa & maxime conſpicua, ut in Ovidiano illo: 46

Demophoon ventis & vela & verba dediſti:
Vela queror reditu, verba carere fide.

Ita nos in quodam carmine:

Fulmina ſic agiles ſervant, ſic flumina, motus:
Fluctibus hæc, flammis illa vibrata ſuis.

Illuſtria quoque ejus exempla e Ciceronis Orationibus notavit Vechnerus. Refert quoque ad ornamenta formulas & particulas poëticas ad certos titulos redactas; qui utiliſſimus omnino labor eſt, tum & modos loquendi ſingulares & alia nonnulla. Hunc ego libellum omnibus, qui artis poëticæ ſtudio ducuntur, præ ceteris omnibus commendo, & ut pluribus uſui eſſe poſſit, recudi velim.

CAP. XI.

IDEA LEXICI POETICI PRO TRANSLATIS.

Promiſſa cap. præced. §. 13.

A.

1. *Accendere:* Infandum *accendere* bellum, *Virgilius Æneid.* 12. *Idem lib.* 7. belloque animos *accendit* agreſtes. *Id. lib.* 8. quos juſtus in hoſtem Fert dolor, & merita *accendit* Mezentius ira. *Id. lib.* 10. Nunc prece nunc dictis virtutem *accendit* amaris. Sol dicitur *accendere* diem, *Claud. de Conſulatu Mallii.* Ante vetant, quam maturis *accenderit* annis Ignibus, *accenderit, i. e. accenſus fuerit. Gratius Cyneget.*

2. *Acclinis. Claud. in Probin. Conſulat.* arbore fultus *acclines* humeros, vid. Barth. ibi in Commentar.

3. *Acclinatus. Statius* 4. *Sylvar.* 4. occidit horror Æquoris & terris maria *acclinata* quieſcunt.

4. *Adorare. Sarbievius lib.* 1. *od.* 3. de ramis arborum dicit. Pangææ gaudent brachia frondium Longe tetendiſſe, & procul obvios Currus *adorare.*

5. *Adve-*

5. *Advena.* *Claud.6.Conſ.Honor.* Certis ubi legibus *advena* Nereus Æſtuat: loquitur de maris fluxu & refluxu prope oſtium fluvii.

6. *Ædificare corpora* de ſaltatoribus & funambulis. *Claud. Conſ. Mallii*, qui ſeſe jaculantur in auras. *Corporaque ædificant* celeri creſcentia nexus.

7. *Æmulus.* *Claud. 6. Conſ. Honor.* littora lunaribus *æmula* damnis, i. e. ad motum lunæ fluxum & refluxum maris patientia. *Æmulus* orbis dicitur Luna ratione Solis. *Claud. Conſ. Probini.* Cum fratre retruſo *Æmulus* adverſis flagraverit ignibus orbis.

8. *Æs vetuſtum*, i. e. imagines majorum. *Claud. Probin. Conſ.* licet *ære vetuſto* Floreat.

9. *Afflare*, *afflari* de tenui halitu dicitur. *Virgil.* de homine defuncto: *afflatus* vicino ſole refugit. *Stat. l. 9. Theb.* de fulmine: Fulminis haud citius radiis *afflata* cupreſſus Combibit infeſtas &c. *Idem* de odore: Ogygii ſi quando *afflavit* Iachi Dulcis odor. *Claud. 1. de Raptu Proſerp.* *afflataque* curru ſidera Tænario.

10. *Allabi* pro accedere. *Virg. 6. Æneid. 2.* Et tandem Euboicis Cumarum *allabitur* oris.

11. *Alterna* Tethys, i. e. fluens & refluens. *Claud. 3. Conſ. Hon.* Tethyos *alternæ* refluas calcavit arenas.

12. *Ambitioſus.* *Ambitioſa* colus, quæ intertexto auro fila trahit dicitur *Claud. 4. Conſ. Honor.* Quæ tantum potuit digitis mollire rigorem *Ambitioſa* colus. *Inc.* nimis *ambitioſa* ruberi progenies, i. e. roſa.

13. *Amare.* *Horat. l. od. 25.* Janua limen *amat.*

14. *Amicare* pro connectere. *Sarbiev. I. od. 4.* Et ſuper collo tyrias *amicet* Fibula lanas.

15. *Anguſtare* pro cingere. *Stat. l. 4.* Rabidi cum colla minantia monſtri angeret & tumidos animam *anguſtaret* in artus. *Id. l. 12.* At procul ingenti Neptuneus Agmina Theſeus *Anguſtat* clypeo. *Claud. 6. Conſ. Honor.* viridique *anguſtat* Jaſpide pectus. *Id. Conſ. Probin.* qua fine ſub uno *Anguſtant* aditum curvis anfractibus Alpes.

16. *Anhelus.* *Silius Ital.* turbinem *anhelum* vocat. *Claud. R. Proſ.* Vorticibus Phlegeton perluſtrat *anhelis.*

17. *Animoſus* de velis dicitur. *Sarb. I. od. 4.* Et repentinis *animoſa* trudunt Carbaſa ventis. Ita pilam, vel turbinem agitatum *animoſum* dixeris.

18. *Animæ* pro ipſis hominibus inprimis heroibus apud Poëtas uſurpantur. Ita *animæ* mori dicuntur, vel interfici. *vid. Barth. comm. in 1. Theb. v. 660.*

19. *Animari.* *Claud. Nupt. Honor.* Mavortia ſigna rubeſcunt Floribus & ſubitis *animantur* frondibus haſtæ.

20. *Ariſta* pro anno. *Virgil.* poſt aliquot mea regna videns mirabor *Ariſtas.* *Claud. 4. Conſ. Hon.* nec dum decimas emenſus *ariſtas* Aggrederis metuenda viris.

21. *Armare* pro munire, inſtruere, addere. *Virgil. lib. 9. Æneid.* Ungere tela manu ferrumque *armare* veneno. *Id. lib. 10.* Vulnera dirigere & calamos *armare* veneno. *Claud. lib. 1. de Rapt. Proſ.* ceu turbine rauco Cum gravis *armatur* Boreas. *Ibid.* Coge tuis *armata* dolis. *Id. 3. Rapt.* cui fundit ab antris Æolus *armatas* hyemes. *Id. 6. Conſ. Honor.* Chaldæa mago ſeu carmina ritu *Armavere* Deos. *Id. Conſ. Probin.* pulcherque ſevero *Armatur* terrore pudor. *Venant. lib. 1. de vita Martini*: *armant* flamina flammas. *Nos* alicubi: lento Zephyros *armare* veneno.

22. *Ar-*

Digitized by Google

22. *Aſſiduus.* *Aſſidui honores*, i. e. non interrupti altero alterum velut adſidente. *Claud. Conſ. Mall.* Tam celer *aſſiduos* explevit curſos honores.

23. *Attonitus.* *Claud. in Conſ. Mal. Attonitas* ſermo qui duceret aures. *Senec. Herc. Fur.* Illum populi favor *attonitum* Fluctusque magis mobile vulgus Aura tumidum volvit inani. *Attonitum ignem* vocat *Martialis*, quo Scævola urebat manum, *lib. 8. Epigr. 33. attonito* regnat in igne manus.

24. *Audax.* Remi *audaces*, *Claud. 3. Conſ. Hon. audax* mamma de habitu Heroidum ad prælia euntium. *Claud. Conſ. Probin. Audacem* retegit mammam.

25. *Audire* pro obſequi, de rebus inanimatis. *Virg. Georg. 1.* non *audit* currus habenas. *Ovid. Metamorph. V.* de mille ſagittis Unam ſepoſuit, ſed qua nec acutior ulla, Nec minus incerta eſt, nec quæ magis *audiat* arcum. Hinc ſurdos arcus Stat. vocat l. 10. qui non obſequuntur *Claud. Conſ. Mall.* Deſidis aurigæ non *audit* verbera currus.

26. *Aura.* *Virgil. l. 6.* Diſcolor unde auri per ramos *aura* refulſit.

27. *Aureus* pro pulcher. *Horat. Od. 5. l. 1.* Qui nunc te fruitur credulus *aurea*, i. e. pulchra.

28. *Auritæ* dicuntur arbores Orphei teſtudinem ſecutæ, *Horat. l. 1. od. 12.*

29. *Aurora* pro populis auroræ. *Claud. Stilic. 1.* totam pater undique ſecum Moverat *Auroram.*

B.

30. *Blandus* pro eo, quod non nocet. *Claud. Rapt. P. 1. blandique* leones Summiſere jubar. *Id. 4. Conſ. Hon.* fulvamque impune pererrans Ægida tractaſti *blandos* interritus angues. *Ibid.* irent *blandæ* ſub vincula tigres. *Id. Conſ. Probin. blando* teſtetur gaudia fluctu. *Sidonius:* Lambebant teneros incendia *blanda* capillos.

C.

31. *Calcare.* *Claud. 3. Conſ. Hon.* Tethyos alternæ refluas *calcavit* arenas. *Id. 6. Conſ. Hon.* heu terra ſiniſtris Auguriis *calcata* mihi. *Ibid.* patulum proſpectans Narnia campum Regali *calcatur* equo. *Idem. Conſ. Mall.* de excelſo monte; & rauca tonitrua *calcat.*

32. *Calcatus.* *Claud. 6. Conſ. Hon.* Meque minabatur *calcato* obſidere vallo.

33. *Cataphracta* Poma vocat *Cowleus* nuces caſtaneas.

34. *Celare.* Sol *celare* diem & promere dicitur. *Horat.* Alme Sol curru nitido diem qui promis & *celas* aliusque & idem Naſceris.

35. *Cervix* pro forti & elato animo. *Claud. Nupt. Honor.* petulans *alta cervice* juvenca. *Id. in Rufin. 1.* Cumque fide pietas alta *cervice* vagantur. *De Tauro Stat. 2. Theb. cervixque* recepto Sanguine magna redit.

36. *Circumflexus*, i. e. in ſe rediens. *Claud. 6. Conſ. Honor. Circumflexa* rapit centenus ſecula Conſul.

37. *Circumfluus*, i. e. vehementer abundans. *Catullus:* Et ille nunc ſuperbus & *circumfluens* Perambulabit omnium cubilia. *Claud. Conſ. Probin.* mens *circumflua* luxu.

38. *Citius*, i. e. ante *Hor. I. 13.* Suprema *citius* ſolvet amor die, i. e. ante diem ſupremam.

39. *Clemens.* *Claud. 3. Conſ. Hon.* Veneris *clementes* pervolat auras. *Clementem* clivum

clivum vocat, qui molliter elatus *Rapin. de Hort. lib. 3.* Ipſe reclinato *clementis* ab aggere clivi Ordinibus longis lapſuros digere fontes.

40. *Cognatus.* *Stat. 1. Theb.* Unde graves iræ *cognata* in mœnia Baccho. *Ibid.* nec enim velocius ullas Itque reditque vias *cognataque* tartara mavult.

41. *Collum* rebus inanimatis applicatum. *Claud. 6. Conſ. Honor. Colla* triumphati proculcat Honorius Iſtri.

42. *Colligere.* *Claud. 3. Conſ. Honor.* gentesque remotas *Colligit* auroræ, i. e. peregrinatur in Oriente

43. *Combibere.* *Stat.* Fulminis haud aliter radiis afflata cupreſſus *Combibit* ingeſtas & ſtirpe & vertice flammas. *Claud. 6. Conſ. Honor.* veſtis radiato murice ſolem *Combibit.*

44. *Comere.* *Claud. 6. Conſ. Hon.* veſtesque & cingula *comit* Sæpe manu. *Petr. Maur. Hymn. in B. Bened.* Sancta te *compſit* puerum ſenectus.

45. *Concolor* effoſſo auro dicitur Foſſor Metallicus. *Stat.* Pallidus foſſor redit erutoque *concolor* auro. *Sil. Ital.* effoſſo *concolor* auro.

46. *Confeſſus.* *Claud. 6. Conſ. Hon.* vultusque palam *confeſſa* coruſcos. *Claud. Conſ. Mall.* Lene fluit Nilus, ſed cunctis amnibus exſtat Utilior, nullas *confeſſus* murmure vires.

47. *Conſcius* de rebus inanimatis. *Claud. Conſ. Probin. conſcia* tunc ſonuit rupes, ſcil. ad adventum Deæ. *Lucan. Lib. 1.* Et gens ſi qua jacet naſcenti *conſcia* Nilo.

48. *Conſumere.* *Stat. 1. Theb.* Spes anxia mentem extrahit & longo *conſumit* gaudia voto. *Id. 2. Theb.* in abſentem *conſumit* prælia fratrem, i. e. animo meditatur pugnas nil profuturas. *Claud. Conſ. Mall. Conſumant* totos ſpectacula montes.

49. *Contemnere.* *Claud. 4. Conſ. Hon.* de Equo Caſtoris Cyllaro. Serviretque tuis *contempto* Caſtore frenis Cyllarus.

50. *Convenire.* *Claud. 6. Conſ. Hon.* Tua te benefacta morantem *conveniunt.*

51. *Copia oris,* i. e. eloquentia. *Claud. Conſ. Mall.* Et tantas *oris copia* vincit opes. *Copia narium Horat.* pro odoribus.

52. *Coquere* pro fovere. *Stat. 2. Theb.* trucem ſecreta *coquebat* Invidiam.

53. *Cor longævum* pro prudentia. *Claud. Conſ. Probin.* Ignea longævo frenatur *corde* juventus.

54. *Coronare* pro cingere. *Stat. 2. Theb.* clauſaque nemus ſtatione *coronant.* *Virg. lib. 9.* Objiciunt equites ſeſe ad divortia nota Hinc atque hinc, omnemque aditum cuſtode *coronant.* *Sarbiev. l. 1. od. 3.* laurigeris tibi thyrſis *coronatus* Cytheron.

55. *Cornu* pro quavis copia interdum a Poëtis uſurpari ſolet. *Stat. 2. Theb.* de ſomno dicit, illos *cornu* perfuderat omni, ſed & *cornu* peculiariter ſomno adtributum, vid. Barth. ibi in Comm.

56. *Crinis* pro ſiderum radiis. *Claud. 4. Conſ. Hon.* Stella *crine* retuſo languida.

57. *Crudus,* i. e. immaturus, recens. *Horat. lib. 3. od. 11.* Nuptiarum expers & adhuc protervo *Cruda* marito. *Stat. 2. Theb.* Et ſi *crudus* amor. *Claud. 3. Conſ. Hon.* Et *cruda* teneras exercuit indole vires.

58. *Culpa* pro amiſſione virginitatis ap. *Stat. 2. Theb.* primæque modeſtia *culpæ* Confundit vultus. *Virgil. de Didone.* Huic uni forſan poteram ſuccumbere *culpæ.*

59. Cum-

Digitized by Google

59. *Cunctari* ſigna cœleſtia dicuntur illi, qui magno tenentur deſiderio. *Stat. 1. Theb.* Longum ſignis *cunctantibus* annum Stare gemit.

60. *Currere* de rubore ſenſim genas inficiente, *Virgil. 12. Æn. v. 65.* cui plurimus ignem Subjecit rubor, & calefacta per ora *cucurrit*. *Id. Æn. 5. v. 250.* Victori chlamydem auratam, quam plurima circum Purpura Mæandro duplici Melibœa *cucurrit*. *Ovid. Ep. 5. Heroid. v. 37.* gelidusque *cucurrit*, Ut mihi narraſti, dura per oſſa tremor. *Stat.* τὸ ambire per currere exponit: ſed falſa *cucurrit* Infula per crines.

D.

61. *Damnum* pro decremento *Lunæ*, *Claud. 6. Conſ. Honor.* nudataque littora fluctu Deſerit Oceani lunaribus æmula *damnis*. *Hor. IV. od. 7. Damna* tamen celeres reparant cœleſtia lunæ.

62. *Damnari* dicitur Luna eclipſin patiens. *Claud. de Conſ. Mall.* quæ linea Phœben *Damnet* & excluſo pallentem fratre relinquat.

63. *Decentior* aër, i. e. magis ſerenus. *Claud. 6. Conſ. Honor.* Ipſe favens votis ſolitoque *decentior* aër.

64. *Decreſcere* dicitur locus ex viſu recedens in itinere. Totaque *decreſcit* refugo Trinacria viſu.

65. *Dedocere & dediſcere. Hor. l. 2. od. 2.* numero beatorum Eximit virtus populumque falſis *Dedocet* uti Vocibus. vid. Docere. *Stat. 2. Theb.* moneo regnorum gaudia temet *Dedoceas*. *Lucan. lib. 1.* longoque togæ tranquillior uſu *Dedidicit* jam pace ducem. *Sulpit. Lupercus:* ſævaque *dediſcet* prælia torvus aper. *Claud. præfat. de R. P.* Cordaque languentem *dedidicere* metum.

66. *Dedignatus, vid. Indignatus.*

67. *Deprenſus, deprendi*, Voces uſitatæ Poëtis in re nautica. *Lucret. lib. 6.* Et quæcunque in eo tum ſunt *deprenſa* tumultu Navigia. *Virgil. Æn. IV. Deprenſis* olim ſtatio fideliſſima nautis & *lib. 5.* Argolicoque mari *deprenſus*. *Catull.* minuta magno *Deprenſa* navis in mari veſaniente vento. *Stat. 1. Theb.* Ac velut hyberno *deprenſus* navita ponto.

68. *Deprendere*, eſt rem obſcuram detegere *Claud. 3. Conſ. Hon.* arcanos Nili *deprendite* fontes.

69. *Deſcendere* pro decreſcere. *Stat. 1. Theb.* de Bobus: Ardua nodoſos cervix *deſcendit* in armos. Ita *nos in Amorib. Cimbr.* de Oloribus: Ardua queis patulas cervix *deſcendit* in alas.

70. *Deſidere* dicuntur campi, cum avis evolat. Ita de Ganymede ab aquila rapto *Stat. 1. Theb.* Gargara *deſidunt* ſurgenti & Troja recedit.

71. *Deſpumare. Claud. Conſ. Probin.* quantas per Lydia culta *deſpumat* rutilas dives Pactolus arenas.

72. *Detergere*, i. e. purificare *Claud. Conſ. Mall.* de Juſtitia: tu prima hominem ſylveſtribus antris Elicis, & fœdo *detergis* ſecula victu.

73. *Deterſus. Claud. 6. Conſ. Hon.* Principis & Solis radiis *deterſa* removit Nubila.

74. *Devexior dies*, i. e. occaſus, *Cl. de Conſ. Mall.* quodcunque rubeſcit Occaſu, quodcunque dies *devexior* ambit.

75. *Dies* varie uſurpatur *Statio*, quæ tamen omnia imitanda non ſuaſerim. Ita *1. Theb.* eſt Sacra *dies* animi, pro con-

Digitized by Google

conſcientia: *projicere diem*, i. e. oculos eruere: longumque in ſecula digne Promeriture *diem*, i. e. ævum, & lib. 1. *Sylv.* ſtabit dum terra polusque, dum Romana *dies*. *Id. lib. 1. Theb.* effuſa ſub omni Terra atque unda *die*, i. e. ſub ortu, meridie & occaſu. *Id. 2. Theb.* ſqualentem *diem* dicit pro tempeſtate peſtifera. *In Eloqu. Poët. Brun. part. 1. p. 204.* de flore protuberante: reſerato captat amicum Ore *diem*.

76. *Diffundere* pro hilarem facere. *Ovid. lib. 4. Met.* generoſi munere Bacchi *Diffudere* animos. *Stat. 2. Th. diffuderat* Argos Exſpectata dies. *Stat. l. 4. Sylv.* ſacro *diffuſus* nectare vultus Dux Superum.

77. *Diſcriminare. Claud. Conſ. Prob.* nodus, qui ſublevat enſem Album puniceo pectus *diſcriminat* oſtro.

78. *Diſcere. Virg. Diſcit* mentiri lana colores. Ap. Græcos diſcere pro ſolere ponitur, ut in illo Empedoclis verſu Αἶψα δὲ θνητὰ φύοντο τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατ᾽ εἶναι. Hic τὸ μάθον poſitum pro εἰώθεισαν. Et ſtatim facta ſunt mortalia, quæ didicerant eſſe (i. e. erant, vel *ſolebant* eſſe) immortalia. vid. Caſaubon. in Athen. lib. 10. c. 6. p. 452. n. 30.

79. *Ditare* de fluvio dictum *Claud. de Conſ. Mall.* Maria quæ famulus *ditavit* Hydaſpes. *Id. 3. Conſ. Honor.* quas *ditat* Orontes.

80. *Diteſcere. Claud. Conſ. Mall.* de arena gladiatoria: largo *diteſcat* arena ſanguine.

81. *Docere* pro permittere, *Claud. 3. de Raptu:* Inſolitisque *docet* galeam miteſcere ſertis. Ita & vox *jubet* uſurpatur. *Id. 3. Conſ. Honor.* ſubmiſſus adorat Eridanus blandosque *jubet* miteſcere fluctus.

82. *Doctus* Epitheton omnibus rebus Muſicis applicatur. *Claud. Conſ. Mall. docti* riſerunt floribus amnes, i. e. Muſarum. Ita *docti* montes, laurus &c. *Claud. Conſ. Probin.* & pollice *docto* jam parat auratas trabeas.

83. *Doloſus.* Ignes ſuppoſiti cineri *doloſo*, *Hor. lib. II. c. od. 1.*

84. *Domare. Stat. 2. Theb.* de Thracibus ait: lacte novo *domuiſſe* cruorem. In eundem ſenſum indomitum vinum dicitur. *Lucan. lib. 10. indomitum* Meroë cogens ſpumare Falernum. *Id. ibid.* Fortunam virtute *domas*. *Id. Sylv. lib. 2. cap. 4.* qui pectore magno ſpemque metumque *domas*. *Id. 1. Theb. perdomitam* ſaxo Cererem vocat panem. *Claud. Conſ. Probin.* Virtutibus ille Fortunam *domuit*.

85. *Dubitandum* lumen pro caliginoſo. *Rutilius:* Sic *dubitanda* ſolet gracili vaneſcere cornu Defeſſisque oculis Luna reperta latet. *Claud. 4. Conſ. Hon.* Viſa etiam Stella die *dubitanda* nihil nec crine retuſo Languida. *Dubii* flatus vel venti, *Claud.* Incertam Lunam vocat *Virgil. Æn. 6.* Lucem malignam *ibid.*

86. *Ducere* vox de Fatis proprie uſurpari videtur. Ita Jupiter ap. *Stat. 1. Theb.* certo reliqua ordine *ducam*. *Ibid.* ævo *ducente*, i. e. implente oracula.

87. *Dulcis.* Genæ *dulces Claud. Conſ. Prob.* dicuntur pulchræ, juveniles *Hor. Dulce* ridentem Lalagen amabo *Dulce* canentem. Epitheton *dulcis* non Elegiacis tantum poëtis, ſed omnibus commune, de quo Balzac. Entretien. 36. p. 352. & 353.

E.

88. *Ebrius amnis* de fonte artificiali vini *Claud. Conſ. Probin.* jam profluat *ebrius amnis*

Digitized by Google

annis Mutatis in vina vadis. *Ebria veſtigia* dicuntur hominum ebriorum *Claud. Ebria* Mæonio fulcit veſtigia thyrſo.

89. *Ebur* pro lyra *Claud.* Pollice feſtino nobile duxit *ebur*. Pro ædilitio honore *Hor. I. Ep. 6. v. 53.* eripietque curule, Cui volet, importunus *ebur*, Buchn. p. 77.

90. *Edomitus.* Tua per *edomitos* ut Salamandra focos. *Saut. Ann. Sacr. Poët. part. 2. p. 33.*

91. *Effeminare*, pro deterius, mollius aliquid reddere. *Claud. I. in Eutrop.* de Eunucho Eutropo: trabeata per urbes Oſtentatur anus titulumque *effeminat* anni.

92. *Emeritus* Phœbus pro occidente. *Stat. 1. Theb. Emeriti* confinia Phœbi, i. e. plaga occidentalis. *Biderman. Epigr. III, 79.* de foco perpetuo lucente: & nusquam *emerito* ligna parata foco. *Ego in Epigr. in Conjug. Vetulæ & juvenis.* Illam fulcire *emeriti* pedes recuſant.

93. *Equitare* de Ventis. *Hor. l. 4. Od. 4.* Per Siculas *equitavit* undas. Vid. Voſſ. Inſt. Orat. lib. 4. p. 107. audax illa tranſlatio, cui extra lyricum carmen ego locum dare nolim.

94. *Errare* de auroræ radiis *Claud. de R. P. II. Errantes* ludunt per cærula flammæ.

95. *Evinctus Virg. Eclog. 7.* Puniceo ſtabis ſuras *evincta* cothurno. *Id. lib. 5. Æn.* Puniceis ibant *evincti* tempora tæniis. *Ibid.* Conſequitur viridi Mneſtheus *evinctus* oliva. *Id.* Ipſe caput tonſæ ramis *evinctus* olivæ. *Stat. Theb. 1.* famulumque *evincta* pudica Fronde manus. *Claud. Stil. 1.* roſeisque *evincta* coronis Certantes Aſiæ tædas Europa levaret. Unde patet, familiare id Poetis verbum ea in re eſſe.

96. *Exarmare. Boët. 1. Conſ. c. 4. Exarmaveris* impotentis iram.

97. *Exaſperare*, i. e. opus cælatum facere. *Cl. 3. Conſ. Hon.* Brontes innumeris *exaſperat* ægida ſignis.

98. *Exclamare* pro ſonitum edere. *Juven. Sat. 6. v. 421.* Dominæ femur *exclamare* coëgit. Sed hæc audax & Satyrica eſt metaphora.

99. *Excuſare* eleganter a Poëtis adhibetur. Ita de Nilo *Claud.* quod *excuſet* raros fœcundis fluctibus imbres *Stat. 2. Theb.* Virgineas libare comas primosque ſolebant *Excuſare* toros, dicit de puellis recens nuptis, quæ Palladi comas libare ſolebant.

100. *Exertus:* epitheton eorum, qui ad pugnas parati ſunt. *Virgil. lib. 11.* medias inter cædes exultat Amazon Unum *exerta* latus pugnæ. *Valer. Flacc. lib. 2.* Et Dolus & Rabies & Lethi major imago Viſa truces *exerta* manus. *Stat. 1. Theb.* de pugna Polynicis & Tydei: tum vero erectus uterque *Exertare* humeros. *Claud. Conſ. Prob.* niveos *exerta* lacertos. *Prudentius:* nuda humeros, intonſa comas, *exerta* lacertos. *Sidonius:* ſederat *exerto* bellatrix pectore Roma. *Idem: & exertam* tetigerunt cornua mammam.

101. *Exſpuere. Senec. Troad. v. 1068.* ubi hanc anilis *exſpuam* lethi moram? reprehenditur hæc tranſlatio a Buchn. de commut. dicendi Ratione pag. 42.

F.

102. *Faber, Fabricator. Lucret.* Nam dolor & morbus lethi *fabricator* uterque eſt. Magis appoſite Virgilius. quam Lucret. *doli fabricator* Epeus. II. *Æn.*

103. *Famulus:* epitheton pro ſubjectus. *Claud.*

Claud. 3. Conſ. Honor. famulis Gangen palleſcere ripis. *Id. 4. Conſ. Hon.* Ipſe tibi *famulas* præberet Pegaſus alas. *Id. de Conſ. Mall.* & condita Pellæ Mœnia, quæ *famulas* quondam ditavit Hydaſpes. *Conſ. Probin. Id.* Sic nobis Scythicus *famuletur* Araxes. *Id. Stil. 1.* Cum procerum juſſis *famulantia* cernimus arma.

104. *Fatigare. Stat. 2. Theb.* Superos in vota *fatigant. Valer. Flacc.* mœſtaque *fatigat* Voce Jovem.

105. *Favere* de agro aptiore. *Claud. Conſ. Mall.* quæ gleba *faveret* Frugibus.

106. *Fax. Stat. 1. Ach. fax* vibrata medullis In vultus atque ora redit.

107. *Felix. Claud. Conſ. Mall.* Quis *felix* oleæ tractus, i. e. magis aptus ad olearum proventum, *felicia* poma, i. e. mala aurea *Cowleus: felices* auræ, pro ſuavibus odoribus.

108. *Ferire*, de rebus variis. *Claud. Conſ. Probin.* immenſaque cornus in haſtam Porrigitur, tremuliſque *ferit* ſplendoribus Hebrum. vid. ictus, impulſus. *Id. Stilic. 1.* Cum ſemine jacto Terrigenæ galea matrem naſcente *ferirent*: loquitur de fratribus Cadmæis e terra prodeuntibus.

109. *Ferreus* pro torvo & rigido, applicatur rebus infernalibus quoque, ut Rex *ferrugineus Stat. 1. Theb.* de Furia, ſedet intus abactis *Ferrea* lux oculis: & de Cerbero *2. Theb. Ferrea* tergemino domuiſſet lumina ſomno.

110. *Ferrugineus* epitheton rerum infernalium. Ita *Virgil.* Cymbam Charontis *ferrugineam* vocat. Ita *ferrugineam* frontem Strigi adſcribit *Stat. 1. Theb.* De infernali nemore. *2. Theb. Stat.* Et *ferrugineum* nemus adſtupet. *Claudian.* de Ditis veſtimento: Tunc *ferrugineo* lacrymas deterſit amictu. Nox etiam & omne nocti concolor eo epitheto effertur. *Virg.* de Eclipſi Solis: cum caput obſcura nitidum *ferrugine* texit. *Ferrugineum* colorem Nonius *cæruleum* exponit. *Et Stat.* Pythonem *cæruleum* monſtrum vocat. *1, Theb. Auſon. Epiſt.* 24. Livor ubi ille tuus *ferrugineumque* venenum.

111. *Feſſus. Feſſa* viſcera vocat *Claudian.* quæ jam amplius ad partum idonea non ſunt, *de Rapt. Proſ. l. 1. Feſſaque* poſt primos hæſerunt viſcera partus.

112. *Fidus* de eo, quod non lædit. *Ita Claud. Conſ. Mall.* de igne joculari. *Fida* per innocuas errant incendia turres.

113. *Fidem ſervare* nivibus Ætna dicitur ap. *Claud. R. P. 1.* quod non ab ignibus ejus liquefieret: quare fumum *fidelem* vocat eodem reſpectu: fumoque *fideli* Lambit contiguas innoxia flamma pruinas. *Fideles venti* dicuntur, quod ſuſpiria deferant ad amicas. *Fidelis ager* etiam in proſa Ciceroni agnoſcitur, lib. 16. ad fam. epiſt. 17.

114. *Flagellare* de crinibus humeros motu pulſantibus, de ramorum colliſione.

115. *Flagrare. Flagrantes arenæ* dicuntur, quibus auri ramenta immiſcentur. *Cl. 4. Conſ. Hon.* Quis divitis algæ Germina *flagrantes* inter quæſivit arenas?

116. *Florere* de lumine & de gemmis, quemadmodum de *floribus* ardere & incendi dicitur. *Stat. 1. Theb.* de atriis cœli: radiant majore ſereno Culmina & arcano *florentes* lumine poſtes. *Id. lib. 2.* arcano *florentes* igne ſmaragdi. *Lucret.*

Lib. IV.

Digitized by Google

Lib. IV. Bina lucernarum *florentia* lumina flammis. *Stat. 1. Theb.* de genis pubeſcentibus: Æternum *florere* genas. De exercitu *Claud. 3. Conſ. Honor. Floret* criſtatis exercitus undique turmis. Alii legunt, fervet, quod mihi non adeo probatur. *Claud. Conſ. Probin.* Licet ære vetuſto *floreat*, i. e. imaginibus majorum. *Id. 1. Stilic.* & viridi *floreret* milite ſulcus: loquitur de fratribus Cadmæis. *Id. de Baccho.* crinali *florens* hedera: ita *nos* de infulato, *floret* purpurea caput tiara.

117. *Flos* de prima lanugine. *Virgil. lib. 7. Æn.* Tum mihi prima genas veſtibat *flore* juventa. Ita Græci *ἀπὸ τῦ ἄνθυς* barbam nominant *ἀνθερεῶνα*. Sic a *Platone* dicti *ἀνθῦντες ἐν ὥρᾳ*, qui incipiunt pubertatem. Ita *Nonnus lib. 25.* *ϛάχυν ἥϐης* *ſpicam* juventutis dixit. *Pacuv.* Nunc primum opacat *flore* lanugo genas. ubi *Flora* alii legunt. vide *Scal. in Feſt.* Sic *Claud. 6. Conſ. Honor.* Conſpicuas cum *flore* genas. *Ibid.* generum *florente* juventa. *Id. Conſ. Probin.* Ante genas dulces quam *flos* juvenilis inumbret. *Id. 2. Stilic.* purpureo primæ ſignatus *flore* juventæ. *Lucan. lib. 6.* Illa genæ *florem* primævo corpore vulſit. *Calpurnius Ecl. 2.* quoties molliſſima tango Ora manu, primique ſequor veſtigia *floris*, i. e. lanuginis. *Sammonicus Serenus:* & gaudet rapto nudari *flore* pilorum.

Flores dicuntur abſolute ornamenta dicendi *Claud. Conſ. Mall.* Grajorum obſcuras Romanis *floribus* artes irradias. *Panegyrico in Serenam* Carmina dicit *flores*, quos neque frigoribus Boreas, nec Sirius urit Æſtibus, æterno ſed veris honore rubentes. Sidera dicuntur *flores*, & flores ſidera apud Poëtas. Ita *Manil.* Tunc conferta licet cœli fulgentia templa Cernere ſeminibus denſis totiſque micare *Floribus*. Vid. Buchner. de Comm. dic. ratione pag. 25. & Menag. Obſerv. in Malherb. poëmata p. 546.

118. *Fœdare. Claud. 6. Conſ. Hon.* Quamvis aſſiduo noctem *fœdaverat* imbre.

119. *Fœdus* abſolute pro nuptiis. *Stat. 2. Theb.* nec plura tuus deſpexerat Oeneus *Fœdera*.

120. *Formidatum. formidatum* clypei lumen *Claud. Conſ. Probin.* Et *formidato* clypeus Titana laceſſit Lumine.

121. *Frangere* vel *frangi*, pro curvari. *Ita Stat. 2. Theb.* Interiore ſinu *frangentia* littora curvat Tænaros.

122. *Fragiles* aquæ, i. e. glacies. *Ovid. lib. 3. Triſt. fragiles* effodiuntur aquæ.

123. *Frenari*, Venti *frenantur* & undæ Cl.

124. *Frui. Frui pœna, ſuppliciis* dicitur, quem delectant cruciatus ſontium *Cl. Conſ. Mallii:* qui *fruitur* pœna, ferus eſt. Id. *lib. 1. Rufin.* Crudelibus ante Suppliciis *fruitur*. Ita *Martial. lib. 8. Epigr. 30.* Mutium Scævolam ſuapte pœna frui dicit, cum urit manum ſuam: adſpicis ut teneat flammas pœnaque *fruatur* Fortis.

125. *Fulgur* de re quavis ſplendida. *Claud. 3. Conſ. Honor.* galeæ nec triſte timentem *Fulgur*. *Idem 3. de Rapt.* Criſtæ placato *fulgure* vernant, quibus ſcilicet flores inſerti. Ita *Balde* vocat eleganter ahenæ *fulgura* barbæ.

126. *Fulmen* dentibus aprinis tribuitur. *Ovid. Fulmen* ab ore venit. *Stat. 2. Theb.* Erectus ſetis aduncæ *fulmine* malæ.

127. *Ful-*

Digitized by Google

127. *Fulmineus Claud. 6. Conſ. Hon.* Barbara *fulmineo* ſecuit tentoria curſu. *Id Conſ. Mall.* Obvia *fulminei* properent ad vulnera pardi, i. e. veloces. *Id. Conſ. Probin. fulmineis* impellens viribus hoſtem. *Id. Stil. 1. fulmineum* perſtrinxit iter.

128. *Fultus* pro comitatus *Claud. 4. Conſ. Hon.* duplici *fultus* conſorte redibat. Pro confiſus, *Claud. 6. Conſ. Hon.* ſolio *fultus* genitoris eburno. Eodem modo vox *ſubnixus* uſurpatur. *Claud. l. 1. de Rapt. Proſ.* Ipſe rudi *fultus* ſolio.

129. *Furari. Virg. Æn. 5.* Pone caput, feſſosque oculos *furare* labori. *Nos* in carmine aliquo: Qui ſciat obliquis *furari* vela procellis.

130. *Furere* de aſtris peſtilentibus. *Cowleus:* non aeris agri Circumfuſa lues cœlumque *furentiaque* aſtra, de immoderato affectu, lætitia &c. *Horat. II, od. 7.* Dulce mihi *furere* eſt amico.

131. *Furiæ* de fluctibus dicuntur, *Claud. 3. Conſul. Hon.* transnare ſonoras Torrentum *furias*. *Stat. l. 4. Sylv. 6. v. 84.* honeſtas *furias* vocat fidem Saguntinorum in Romanos, qui maluerunt ſe ac ſua perdere, quam deſciſcere a ſociis. Verſa in rabiem fide *Florus* ait *l. 2. c. 6.* qui huic pro interpretatione eſt.

132. *Furtivus* pro occultus. *Rapin. l. 3. de Hort. furtivo* lubrica lapſu Unda.

133. *Fuſus humo*, i. e. porrectus, jacens. *Stat. 1. Theb. Idem: effuſa* ſub omni Terra atque unda die, i. e. orbis totus ab oriente in occidentem extenſus.

G.

134. *Gaviſus. Claud. Conſ. Probin. Dominum gaviſa* coronat Terra ſuum.

135. *Gemere*, pro ſono aliquo ingrato, gemitui ſimili *Claud. 3. Conſ. Hon.* Igniſluisque *gemit* Lipare fumoſa cavernis. Quicquid *gemit* unda Ionia, terram intelligit, *Claud. Conſ. Mall.*

136. *Gemitum maris* dixit *Florus* de navibus, reprehenſus a Buchn. de comm. dic. rat. p. 28. Frigidus enim Florus in metaphoris eſt, vide eundem Buchner. ibid. p. 197. Videatur Grævii præfatio in Florum a ſe editum.

137. *Glaucus* inter epitheta Deorum marinorum, & fluvialium. *Claud. Conſ. Prob.* de Tiberino: Illi *glauca* nitent hirſuto vultu.

138. *Gliſco*, Sanie *gliſcit* cutis. *Stat. 1. Theb.*

139. *Glomerare* de rebus in orbem actis vel condenſatis. *Virgil.* de apibus: magnum miſtæ *glomerantur* in orbem. *Idem:* Quam multæ *glomerantur* aves, *Silius Ital. lib. 3.* nives vocat adverſo *glomeratas* turbine. *Lucan. lib. 6. glomerataque* pubes. In ſua converſis præceps ruit agmina frenis. De Ætna *Claud. Rapt. P. I.* quæ tanta cavernas Vis *glomeret?*

140. *Gravatus nube* dicitur dies nebuloſus. *Claud. R. P. 1. de Ætna.* piceaque *gravatum* Fœda nube diem.

H.

141. *Habenæ* pro regimine. *Virg. Æn. 6.* claſſique immiſit *habenas*. *Claud. Conſ. Prob. Sol,* qui flammiferis mundum complexus *habenis*.

142. *Haurire* de velociſſimo itinere uſurpatur. Ut enim alias *carpere viam* eſt modicis ire paſſibus; ita haurire eſt magno impetu magnam viæ partem implere: quemadmodum urnæ magnam aquæ vim uno tractu ſolent capere. *Stat. de Polynice 1. Theb.* Incertusque viæ per nigra

Digitized by Google

nigra ſilentia vaſtum *Haurit* iter. Rectius hoc de nave vel homine natante diceretur. *Virg. Georg. 4.* medium Sol igneus orbem *Hauſerat.* *Haurire* pro occupare. *Virg. Georg. 3.* Exultantiaque *haurit* Corda pavor pulſans. *Lucret. lib. 5.* *haurire latus* pro penetrare: Ac latera & ventres *hauribant* ſubter equorum. *Virg. lib. 10. Æn.* Per tunicam ſqualentem auro latus *haurit* apertum. *Lucret. lib. 6.* de vi venti: Arbuſta avolvens radicibus *haurit* ab imis *Lucan. lib. 10.* de amore dicit: Quis tibi veſani veniam non donet amoris Antoni, durum cum Cæſaris *hauſerit* ignis Pectus. *Stat. 2. Theb.* de Equo Neptuni: prior *haurit* arenas Ungula, poſtremi ſolvuntur in æquora piſces. *Id. Ibid.* ſingultibus arctum *Exhaurit* thoraca dolor. *Claud. 4. Conſ. Hon.* terramque & ſtagna propinqui *Haurirent* radii. *& Conſ. Mall.* nitidis quiſquis te (Juſtitiam) ſenſibus *haurit.* Apud *Ciceronem eſt: mandata exhaurire,* i.e. perficere tota.

143. *Honeſtus* perpetuum Poëtarum epitheton. *Virgil. de Baccho.* Circum caput egit *honeſtum.* Eodem modo *Horat. II. Carm. 1.* Audire magnos jam videor duces, *Non indecoro* pulvere ſordidos. *Stat. 2. Theb.* tunc ora rigantur *honeſtis* Imbribus, id eſt, Lacrymis virginem decentibus. *Honeſtæ furiæ* quæ dicantur Statio, vid. Tit. Furiæ.

144. *Honor* dicitur omne id, quod pretium rei conciliat, vel eam ornat. *Ita ſylvarum honores Virgilio* dicuntur folia. Apud *Stat. Calydonis honos* de apro dicitur, *Stat. l. 10.* hi ſertis, hi veris *honore* ſoluto Accumulant artus. *Claud. 6. Conſ. Hon. de Eridano:* Non illi madidum vulgaris arundine crinem Velat *honos.* *Id. Ibid.* læta ſub imagine pugnæ Armorum innocuos paci largitur *honores:* deſcribit hic choreas armatas, quas vocat armorum innocuos honores. *Id. Paneg. Serena:* Floribus æterno quos veris *honore* rubentes Fons Aganippæa Permeſſidos educat unda.

145. *Horrere* de pilis erectis dicitur. *Statius 2. Theb. de Tigride: Horruit* in maculas, id eſt, maculoſos pilos.

146. *Hoſpes* novæ auræ, de eo, qui altius evolat, dicitur *Sarbievio lib. 1. od. 3.* Ibis ſub pedibus pigras Urbes relicturusque gentes Attonitæ novus *hoſpes auræ.* *Claud. 4. Conſ. Honor. de nova ſtella:* alieni temporis *hoſpes* Ignis *Hoſpes* honor, i.e. peregrinus. *Claud. 6. Conſ. Honor.* quem non aliena per arva imbuit *hoſpes honor.*

147. *Hyems* pro tempeſtate. *Stat. l. 5.* ferream *hyemem* dicit telorum tempeſtatem. Inſtamus jactu telorum, *ferrea* nimbis certat *hyems.*

I.

148. *Jactantior,* i. e. majori magnificentia. *Stat.* Et ſeptem gemino *jactantior* æthera pulſet Roma jugo. *Claud. 4. Conſ. Honor.* & nota fruitur *jactantior* aula.

149. *Ictus.* *Stat. th. 1.* vario ſtrepit *icta* tumultu Regia.

150. *Jejunia* pro inopia. *Lucan. l. 4. v. 332.* Undæ *jejunia* dixit, pro aquæ inopia & ſiti, reprehenſus a Buchn. de Comm. dic. rat. p. 190.

151. *Igneſcunt* ſpumis equorum frena. *Claud. 2. Ruf.* ſpumis *igneſcere* frena. *Stat. lib. 6.* ſpumiſque & ſanguine ferrum *Uritur.* *Claud.*

Digitized by Google

Claud. 4. Conſ. Hon. Igneſcunt patulæ nares: de equo dicitur.

152. De *Igne* omnia dicunt veteres Poëtæ, quæ vivo animali conveniunt. Dicitur mori, vivere, naſci, extinguere, bibere, edere, trepidare, nictare, vorare, dormire, ſopire, excitari, lambere, ali, paſci, nutriri &c. Vid. exempla congerentem Barth. comm. in 1. Theb. p. 174. *Ignis* dicitur fulgor gemmarum. *Stat. 2. Theb.* arcano florentes *igne* ſmaragdos. *Claud. 4. Conſ. Honor.* fulgor Iberus Temperat *arcanis* Hyacinthi cærula *flammis*. *Id. ibid.* quis miſcuit *ignes* Sidonii rubrique maris. *Id. 2. de laud. Stilic.* Et vario lapidum diſtinctas *igne* coronas. *Id. 6. Conſ. Hon.* acies ſtupet *igne* metalli. Pro *amore Idem, laud. Stilic. 1. ignesque* mariti Vincit cura Patris.

153. *Illabi* uſitatiſſima Poëtis vox: eleganter dicitur de influxu ſiderum & de Diis. *Claud. 3. de Rapt. de Iride.* Illa colorato Zephyris *illapſa* volatu.

154. *Illaudatus.* Buſiris *illaudatus Virgilio* dicitur. Inepte hoc in Virgilio reprehendit ſtultiſſimus Cenſor Verdierius in Cenſione antiquorum Autorum p. 50.

155. *Imago jocoſa*, i. e. Echo. *Horat. I. od. 12.* cujus recinet *jocoſa* Nomen *imago? Id. od. 20. lib. 1.* ut paterni Fluminis ripæ, ſimul & *jocoſa* Redderet laudes tibi Vaticani Montis *imago*. Male reprehenditur a Scaligero hic Horatius.

156. *Imbellis*, eſt, bello contrarius. Ita *imbellis oliva Valer. Flacco* dicitur, *Horatio imbellis cithara*, quæ pacis laudes canit. *Imbelles epulæ ap. Claud. 3. Conſul. Honor. dicuntur*, quibus catulus leonis nondum prædæ aptus veſcitur. Jam negat *imbelles epulas* & rupe relicta Gætulo comes ire patri.

157. *Imber* vox ad multa transfertur. *Virg. Æn. 12.* Tempeſtas telorum ac ferreus ingruit *imber*: ad *Ennii* imitationem *lib. 8. Annal.* Haſtati ſpargunt haſtas, ſit *ferreus imber*. *Nonn. lib. 22.* ὄμβρος ὀϊστῶν *imber ſagittarum, Stat.* Ducat nubila Juppiter per orbem, Et latis pluvias minetur agris, Dum noſtri Jovis hi ferantur *imbres*. *Idem 1. Theb.* vocat *putres ſanguineo imbre genas*, quæ ſanguine ex vulneribus ſtillante maculatæ erant. *Claud. Conſ. Probin.* Sed largior *imbre* Sueverat innumeras hominum ditare catervas. *Ib.* denſo currentia munera *nimbo*.

158. *Immori velis* ventus eleganter dicitur, quando deſinit tempeſtas. *Stat. 1. Theb.* ventis ut decertata reſidunt Æquora, laxatisque diu tamen aura ſuperſtes *Immoritur velis*.

159. *Impellere, impulſus. Stat. Achill. 1.* fax vibrata medullis In vultus atque ora redit lucemque genarum Tingit, & *impulſam* tenui ſudore pererrat. *Id. 2. Theb.* Ipſe etiam gaudens nemoroſa per avia ſanas *Impulerat* matres Baccho meliore Cythæron. Vid. *ferire, ictus. Claud. Conſ. Prob.* Collesque canoris Plauſibus *impulſi* ſeptena voce reſultant. *Id. de Rapt. Proſ. II. Impulit* Ionios præmiſſo lumine fluctus Nondum pura dies.

160. *Implere patrias galeas*, i. e. pace, robore & ætate accreſcente. *Claud. 4. Conſ. Hon.* Jam *patrias imples galeas*, jam cornus avita Tentatur. *Stat. lib. 8.* de filio Regis Parth. Sumere tunc arcus ipſumque onerare videtur Patris equum, viſusque ſibi nec ſceptra capaci Suſtentare manu, nec adhuc

implere

Digitized by Google

implere tiaram. *Idem lib. 9.* ſilveſtria cujus Nondum tela procax arcumque *implere* valebas.

161. *Improbus* pro immodicus, ut *improbus labor, apud Virgil. Valer. Flaccus lib. 6. improba* barbaricæ procurrunt tegmina plantæ, i. e. calcei modum pedis excedentes, non purpurei, ut quidam volunt: nam ap. *Senecam improbi coloris* lacernæ, non purpureæ tantum intelligendæ ſunt; ſed quæ purpura præſtantiore & colore magis ſaturo tinctæ ſunt. *Idem improba arva* alibi vocat invidendæ fertilitatis. Plura de ea voce vide ap. Gronov. de Seſtert. lib. 4. c. 8. p. 688. & 689. *Martial. l. 3. Improba* nec proſunt jam ſatureja tibi.

162. *Inane*, i. e. inanimatum. *Stat. 1. Theb. Inane vulgus*, h. e. Manes, vid. Vacuus.

163. *Incendere & incendi* variis rebus attribuitur a Poëtis. Prata dicuntur *incendi* coloribus de contagio peſtifero. *Stat. 1. Thebaid.* ſuperjecto nebularum *incendit* amictu, ad exprimendam celeritatem contagii.

164. *Incertus.* Quale per *incertam lunam* ſub luce maligna Eſt iter in ſylvis, *Virg. Æn. 6. dubiam* alii dicunt.

165. *Inceſtare* Poëtis uſurpatur pro pollutione quacunque. Ita *Virgil. lib. 6.* totamque *inceſtat* funere claſſem. *Stat. 5. Silv.* quas *inceſtavimus* aras, *Id. 2. Theb.* Illas ut ſummo vidit Pater almus olympo *Inceſtare* diem trepidumque Hyperionis orbem Suffundi maculis. *Claud. Conſ. Mall.* non Latios *inceſtant* nomina faſtos.

166. *Inclementia. Claud. Rapt. Proſ. 1.* de Plutone: Diræ riget *inclementia* formæ.

167. *Indigena. Claud. Rapt. P. 1.* de Ætna: nunc vomit *indigenas* nimbos, i. e. ex ſe ortos.

168. *Indignari*, i. e. recuſare, detrectare. *Claud. 4. Conſ. Honor.* de Pegaſo: melioraque pondere paſſus Bellerophontæas *indignaretur* habenas. *Id. Conſ. Probin.* Plauſtro jam rara intermicat Arctos *Indignata* tegi, ſcil. a Luna lucente. *Id. 1. Rapt. P.* hinc *dedignata* teneri Concutit objectum rabies Tyrrhena Pelorum *Stat. 9. Theb.* cujus cum mollia ſigna Militiamque trucem ſexum *indignata* frequento. *Id. lib. 8.* accipit ille preces, *indignatusque* moveri. *Id. lib. 10.* quorum poſt funera mœſti Vitam *indignantur*. *ibid.* inſignemque animam mucrone coruſco *Dedignantem* artus pridem &c.

Indignatus, *Virg. 8. Æn.* Pontem *indignatus* Araxes. Ita *unda indignata* terris dicitur, *Stat. 1. Theb. indignata* ſequi torquentem cornua Mithram. *Id. 2. Theb.* non *indignati* miſerum dixiſſe parentem Oedipodem. *Indignans* pro invito. *Claud. 4. Conſ. Honor.* patrio mentem furatus Olympo Continuit clauſtris, *indignantemque* revinxit. *Id. 6. Conſ. Honor.* atque indignantes in jura redegerat Arctos.

169. *Induere* pro aliam formam acquirere, vel etiam alios mores aſſumere. *Virgil.* cum ſe nux plurima ſylvis *induit* in florem. *Stat. Sylv. 1.* Nec tantum *induerint* fatis nova ſecula *crimen*. *Id. Theb. 8.* Cornipedes flammantur in hoſtem Corpora ceu mixti Dominis, iraſque ſedentem *Induerint*. *Claud. 4. Conſ. Hon.* Auſpiciis iterum ſeſe regalibus annus *Induit*. *Id. 3. Conſ. Honor. Indue* mente Patrem. *Id. Conſ. Probin.* cum floribus

Digitized by Google

ribus æquora vernis Bosphorus *indueret.* *Lucan. lib.* 7. nunquam tanto ſe vulture cœlum *Induit.* *Homer. Odyſ.* 13. & 19. ὄρος καταειμένον ὕλῃ mons *indutus* ſylva. Pari modo uſus *Plin. Paneg. Trajani.* Ægyptus tantis ſegetibus *induebatur.* *Symmachus ep.* 52. *lib.* 1. roſas humo *exuit.*

170. *Inermis Orion* dicitur cum dubia luce fulget. *Claud. Conſ. Probin.*

171. *Iners vulgus Averni,* i. e. manes apud Claudian.

172. *Infamis,* perpetuum Poëtarum epitheton rei, quæ ob cauſas aliquas in reprehenſionem & odium incurrit, Ita *infames ſcopuli Horat.* ob crebra naufragia, *Infames aquæ* ob ſuffocationem multorum. *Infames Scyrone* Petræ *Stat.* 1. *Theb.* ob latrocinia a Scyrone patrata. *Claud. Bell. Gildon.* inſanos *infamat* navita montes. Eodem modo *illaudatus, inglorius.*

173. *Infelix* pro triſti, inauſpicato, damnato. *Claudian.* 4. *Conſ. Honor.* Non *infelices* tabulæ.

174. *Inflammare. Claud. Stilic.* 1. pretio manus *inflammata,* i. e. donis corrupta.

175. *Infundi* pro applicari. *Ovid. Ep.* 2. *v.* 93. de amplexu: colloque *infuſus* amantis.

176. *Inglorius* epitheton, quod Poëtis frequenter uſurpatur. *Ita Stat. lib.* 9. *Ingloria caſſis* dicitur criſtis orbata. Eodem modo per στέρησιν multa concipiuntur Poëtarum epitheta. Ita *ap. Virgil. illaudatus Buſiris, inamabilis Styx,* ita *indecorus,* quæ ſuis locis vide *Macrob. Sat. l.* 6. *c.* 7. Non *indecoro pulvere* ſordidos, *Horat. l. II. od.* 1.

177. *Ingratus* de agro, *Mart. l.* 10. *Epigr.* 47. Non *ingratus ager,* focus perennis.

178. *Inhorreſcere.* Singularis gratiæ vox apud Poëtas, ſuavem concuſſionem cum leni ſibilo denotans. *Virg. Georg.* 1. de ariſtis: ſpicea jam campis cum meſſis *inhorruit.* *Id. Æn.* 3. *Inhorruit unda* tenebris. *Horat. I. od.* 13. ſeu mobilibus veris *inhorruit* Adventus foliis *Stat.* 1. *Theb.* de Mercurio volante: tenuique exceptus *inhorruit* aura. *Claud. Conſ. Probin. inhorruit* atrum Majeſtate *nemus.*

179. *Iniquus. Virg. lib.* 7. *Æn.* plaga *ſolis iniqui,* h. e. Zona torrida.

180. *Injuſſus,* i. e. ſponte, *Virg.* 1. *Georg. Injuſſa* vireſcunt Gramina.

181. *Innocuus* pro illæſus. *Virg. lib.* 10. & ſedere carinæ Omnes *innocuæ:* ubi *Servius, innocuus* primo eſt, cui non nocetur. *Claud.* 4. *Conſ. Honor.* ſubita cum luce comarum *Innocuus* flagraret apex. *Id. Conſ. Mall.* de igne joculari. Fida *per innocuas* errent incendia *turres.*

182. *Inſidi aſtris* dicitur mons editus. *Stat.* 2. *Theb.* Stat ſublimis apex, ventosque imbresque ſerenus Deſpicit, & tantum feſſis *inſiditur aſtris.*

183. *Interficere* pro perdere, *Virg.* 4. *Georg.* Fer ſtabulis inimicum ignem, atque *interfice* meſſes.

184. *Invalidum venenum. Claud. Conſ. Mallii.* Laceris morientes crinibus hydri Lambunt *invalido* furiarum vincla *veneno.*

185. *Inumbrare* de prima lanugine eleganter dicitur. *Claud. Conſ. Probin.* Ante genas dulces quam flos juvenilis inumbret.

186. *Ira fulvi Leonis,* dicitur Sydus Leonis ad

Digitized by Google

ad rubrum colorem accedens. Ita *Claud. Conſ. Probin.* dicit, quod luna lucente *fulvi leonis ira* pereat. *Id. Rapt. P. 1.* Deſpicit Ionias protentis rupibus *iras*, i. e. tempeſtates.

Irata terræ unda dicitur, quod fluctibus ſuis alluit. *Stat. 2. Theb. irataque terræ* Curva Palæmonio ſecluditur *unda* Lechæo.

Iratus dicitur Draco textilis exercitui prælatus & a vento actus. *Claud. 3. Conſ. Hon. Iratus* ſtimulante noto. *Irati vultus Lunæ* dicuntur, cum ruber. *Claud. 4. Conſ. Honor.* Decolor *iratos* attollat Cynthia *vultus*.

187. *Irradiare* de floribus, quibus aliquid ornatur. *Claud. Conſ. Mall.* Romanis *floribus* arces *Irradias*.

188. *Jubar* Serenitatem Solis paſſim apud Poëtas notat. *vid. Barth. in 1. Theb. v. 343.*

189. *Jupiter* pro tempeſtate *Virg. Georg. 2.* Et jam maturis metuendus *Jupiter* uvis. *Hor. lib. 1. Od. 22.* Quod latus mundi nebulæ *malusque Jupiter* urget. *Juvenal. Sat. 5.* fremeret ſæva cum grandine *vernus Jupiter*. *Stat. 2. Theb.* per imbres Fulminibus mixtos intempeſtumque *Tonantem*. *Id. 10. Theb.* Sic ubi nocturnum tonitru *malus* æthera frangit *Jupiter*. *Claud. 1. in Eutrop.* nimboque minacem Sanguineo rubuiſſe *Jovem*.

190. *Juſſus*. *Plin. Cæcil.* de cera *lib. 7. Ep. 9.* Ut laus eſt Ceræ, mollis facilisque ſequatur. Si doctos digitos *juſſaque* fiat opus.

191. *Juvari* dicuntur flumina a ſanguine cæſorum hominum. *Claud. 3. Conſ. Hon.* frigidus amnis Mutatis fumavit aquis turbaque cadentum Staret, ni rapidus *juviſſet flumina* ſanguis.

192. *Juveneſcere* de opere exſtructo. *Claud. 6. Conſ. Honor.* cinctosque coëgit Septem continuo montes *juveneſcere* muro.

193. *Juventus* de animalibus etiam dicitur: ita *pennata juventus* de apibus apud *Sautel. Juvenile* pro magno, violento. *Stat. lib. 1. Sylv. Carm. 4.* & ſubiti præceps *juvenile* pericli. Ita Græci νεανικὸς pro violento & magno. V. Buchner. de C. D. R. p. 305. Galli quoque eo modo loquuntur. Malherbe *mes jeunes deſirs*. Vid. Menagii obſervat. in Malherbe p. 390.

L.

194. *Labi* dicuntur cœlites. *Virgil. Æn. 3.* Ac ſubitæ horrifico *lapſu* de montibus adſunt Harpyiæ. *Stat. 2. Theb.* ſupero ſi cardine *lapſæ* Pallas &c. *Lapſus* pro volatu, *Valer. Flacc. lib. 1.* Accepere Deæ celerique per aëra *lapſu* Diverſas petiere vias. *Idem:* Ecce autem molli Zephyros deſcendere *lapſu* Adſpiciunt. *Stat. Sylv. lib. 1.* tua turba relicto *Labetur cœlo*. *Lucret. Lib. 6.* de fulmine: & celeri ferme pergunt ſe fulmina *lapſu*. *Claud. Conſ. Probin. lapſu* protinus uno, Quem poſcunt, tetigere locum, vid. *allabi*. *Id. Rapt. P. 2.* ſerpentibus Triptolemi lapſum adſcribit: *lapſuque* ſereno erecti. *Labi* quoque de ſtellis uſurpatur. *Virgil.* Vos, quæ *labentem* ducitis annum Sidera.

195. *Labor* apud Poëtas de virtute bellica ſignate dicitur. *Virgil.* Diſce puer virtutem ex me *verumque laborem*. Fortunam ex aliis. *Valer. Flacc. l. 8. Argon.* Concipit optatum decus extremumque *laborem* Æſonides. *Claud. laud. Stil. 1.* An gelidam Thracen decertatosque *labores*, Hebro teſte, canam. *Id. 1. in Eutrop.* in mercem veniunt Cilices, Judæa, Sophe-

Digitized by Google

Sophene, Romanusque *labor*, Pompejanique triumphi. De *liberis* dicitur *uteri labor apud Claud. 1. de Rapt. Proſ.* tibi gaudia noſtri Sanguinis, & caros *uteri* commendo *labores*.

196. *Laceſſo.* *Virgil. l. 6.* æraque fulgent Sole *laceſſita* i. e. repercuſſa. *Horat.* quicunque Bithyna, *Laceſſit* Carpathium pelagus carina, vid. ſollicitare, *Claud. Rapt. P. 1. de Ætna*, motibus aſtra *laceſſit*. *Id. Conſ. Probin.* Et formidato Clypeus Titana *laceſſit* Lumine. vide Tentare.

197. *Lætare* generale Poëtarum epitheton, cum deſcribunt rem jucundam, gratam, acceptam, uti vice verſa epitheton *triſtis* omnia contraria ſignificat. *Gratius Cynegetico:* *Lætas* venantibus artes, i. e. acceptas. *Sil. Italicus, lib. 1.* At Pœni ſuccenſi ira turbataque luctu Et ſævis gens *læta* ruunt. *Valer. Flaccus l. 1.* Inſtat fama viri virtusque haud *læta* tyranno. *Stat. 2. Theb.* Exulibus quanquam patriaque fugatis Nondum *læta* Venus. *Ibid.* te *lætum* deſcendere regno juſtius fuit, i. e. non invitum, vid. Gaviſus. *Ap. Claud. Pluto ad Jovem:* cum te *lætiſſimus* ornet Signifer. *Idem Epithal. Palladii:* quæ *lætiſſimus* urbi *Sanguis* erat. *Virg.* Quid faciat *lætas* ſegetes.

198. *Lævus* pro inauſpicato, triſti. Ita *Virg. de Sirio:* *lævo* contriſtat *lumine* cœlum. *Stat. 1. Theb. de peſte:* quis ab æthere *lævus* *Ignis*.

199. *Lambere.* Eleganter *Virgil.* de Ætna ignivomo: Attollitque globos flammarum & ſidera *lambit*, *Æn. 3. Horat. I. od. 22.* de levi tactu: quæ loca fabuloſus *Lambit* Hydaſpes. *Claud. Conſ. Probin.* de Bello Apollinem excipiente: tunc inſula notos *Lambit* amica pedes. Verum elegantius de *aquis* & *ventis* dicitur, quam de *terra:* eſt enim in iis quidam motus, quo quaſi lambere videntur, qui non eſt in terra. *Sarbiev. l. 1. od. 7.* Quod vexant hodie noti, Cras *lambent* hilares æquor Eteſiæ.

200. *Laſcivi* vocantur *lembi* ad ludum inſtructi. *Claud. Conſ. Mall.* *Laſcivi* ſubito confligant æquore *lembi*.

Laſcivire dicitur *galea* ſertis coronata. *Claud. 2. Rapt. P.* Ferratus *laſcivit* apex horrorque receſſit Martius.

201. *Laſſus mons* dicitur, qui jam ad planitiem inclinat. *Stat. 1. Theb.* quam molle ſedens in plana Cytheron Porrigitur *laſſumque* inclinat ad æthera *montem*. De ſanguine. *Stat. l. 2. v. 669.* Membra negant *laſſusque* ferit præcordia *ſanguis*.

202. *Late* particula Poëtis uſitata. *Virgil.* loca nocte ſilentia *late*. Vide plurima in Indice Erythræi.

203. *Latrare* dicuntur *maria Cl. Rapt. 1.* Hinc *latras* Getula Thetys.

Latrans pro cane; *laniger* pro ariete; *auritus* pro lepore; *hinniens* pro equo:. Vide Buchn. de C. D. R. p. 79.

204. *Laxare.* *Claud. Conſ. Probin.* trepidas *laxaverat* Alpes Auguſtus.

205. *Levantes res* dicuntur proſpera fortuna. *Claud. Conſ. Prob.* nunquamque *levantibus* alte Intumuit rebus.

206. *Libra animi cunctantis*, i. e. prudentia rerum momenta librans. *Claud. Stil. 1. v. 75.* vide Barth.

207. *Luctari.* *Virg.* Cum venti poſuere omnisque repente reſedit Flatus, & in lento *luctantur* marmore tonſæ. *Monconus carm. in Gaſſ. de lucerna:* pinguique natans luctatur olivo Fomes.

208. *Lu-*

Digitized by Google

208. *Ludere* de luce & radiis auroræ. *Cl. de R. P. 2.* errantes *ludunt* per cærula flammæ. *Germ.* vocem **ſpielen** eodem modo uſurpant.

209. *Lumen:* formidatum clypei lumen. *Claud. Conſ. Probin.* Et *formidato* clypeus Titana laceſſit *lumine.*

210. *Lunare* curvare eſt. *Lunatam frontem* vocat *Claud. Rapt. Proſ. 1.* cornua gerentem. Nec non *lunatæ* curvavit germina *frontis.*

211. *Lux. Stat. l. 6. Theb.* Qualis Biſtoniis clypeus Mavortis in arvis *Luce mala* Pangæa furit. *Id. lib. 12.* campumque trucem *lux cuſpidis* implet. *Id. Achill. 1.* fax vibrata medullis In vultus atque ora redit *lucemque genarum* Tingit, & impulſam tenui ſudore pererrat.

M.

212. *Madidum aurum* dicitur, quod e Tago & Bæti depromitur. *Claud. Conſ. Mall.* qui ſplendida potat ſtagna Tagi *madidoque* intus conſpergitur *auro.*

213. *Magiſter, Magiſtra,* pro epithetis interdum adhibentur. Ita lucem magiſtram dicit *Claud. præfat. 3. Conſ. Hon.* ad quam aquila pullorum ſuorum indolem explorat: Conſulit ardentes radios & *luce magiſtra* Notarum vires ingeniumque probat.

214. *Malignus* de re quavis periculoſa. *Virg. lib. 11.* Anguſtæque ferunt fauces *aditusque maligni.* *Id. lib. 6.* Quale per incertam ſylvam ſub *luce maligna* Eſt iter. Ibi per *lucem malignam* intelligit *dubiam,* cui credi non poteſt. Ita *fatuos ignes* poſſes *lucem malignam* vocare. *Martial. lib. 12. Epigr. 56.* Nec ſint baſia multa nec *maligna,* i. e. quæ dente impreſſo fiunt. vel laſciva. *Stat. 1. Theb.* de vadis periculoſis: jam jamque aut ſaxa *malignis* Exſpectat ſubmerſa *vadis.* *Id. 2. Theb.* gemini procul Urbe *malignis Faucibus* urgentur colles. *Id. Silv. 4. 3.* Sorbebatque rotas *maligna tellus Phæd. maligna ſedes.*

215. *Malus.* *Mala lux clypei* dicitur *Stat. Theb. 6.* vid. *Lux.*

216. *Manſurus* pro æternus. *Claud. 4. Conſ. Honor.* Hinc natis *manſura* fides. *Id. de Conſ. Mall.* Publica *manſuris* teſtantur *vocibus* æra.

217. *Marmor* vocatur mare placidum. *Virg.* Cum venti poſuere, omniſque repente reſedit Flatus, & in *lento* luctantur *marmore* tonſæ.

218. *Melior.* *Claud. 3. Conſ. Honor. melioris* ſecla metalli, i. e. aurea. *Id. 4. Conſ. Honor.* rediit *meliore magiſtro,* Machina concentusque poli. *Ibid. de Pegaſo: melioraque pondera* paſſus Bellerophonteas indignaretur habenas *Baccho meliore, Statius luto meliore.*

219. *Memor.* *Horat.* Cadum Marſi *memorem* duelli.

220. *Mendax fundus Horat. III. Carmin. 1.* Non verberatæ grandine vineæ *Fundusque mendax.* Eadem metaphora dicit *III. od. 16.* & ſegetis *certa fides* meæ. *Fidelis ager Cic. Ep. 17. l. 16. ad Fam. ad Tyronem.*

221. *Mentiri* de re picta, ſculpta, texta. *Sidonius de Dracone textili exercitui prælato:* patulo *mentitur* hiatu Iratam pictura famem. *De eod. Claudian. 3. Conſulat. Honor.* multuſque tumet per nubila ſerpens Iratus ſtimulante noto, vivitque receptis flatibus, & vario *mentitur ſibila* tractu. *Mentiri* pro *fallere.*

Claud.

Claud. 4. Conſ. Hon. quam felix arcus certique petitor Vulneris, & juſſum *mentiri* neſcius *ictum*. *Id. Conſ. Probin.* ſed perfida tantum Auguſto geminisque *fidem mentita* tyrannis: loquitur de Alpibus, qui Eugenium ejusque magiſtrum quidem admiſerunt, non tranſmiſerunt. Et *Stil. 1.* Et Gir notiſſimus amnis Æthiopum ſimili *mentitus* gurgite Nilum. *Ino.* de flore protuberante: ocius emergit viridem *mentita ſmaragdum* Gemma ſolo.

222. *Meſſis* dicuntur *fratres Cadmæi*. *Cl. Stilic. 1.* Dircæis qualis in arvis *Meſſis* cum proprio mox bellatura colono.

223. *Metalli melioris ſecula*, i. e. aurea. *Claud. Conſ. Hon. Id. Conſ. Mallii:* ductos video mores *meliore metallo*.

224. *Minari.* Virg. Geminique *minantur* in cœlum ſcopuli *Stat. de Orione:* Magnus quanto mucrone *minatur* Noctibus hybernis & ſidera terret Orion. Id. lib. 4. rabidi cum colla *minantia* monſtri Augent. Id. Ducat nubila Jupiter per orbem, Et latis pluvias *minetur* agris *Flumina minari* dicuntur *diluvia*. *Claud. Conſ. Mall.* Torrentes immane fremant lapſisque *minentur* Pontibus. *Id. Conſ. Prob.* pariterque *minantes* Ardua turrigeræ ſurgunt in culmina ripæ. *Id. Stil. 1.* Contraque *minantia fata* Pervigil. *Minax unda Horat. l. 1. od. 12.*

225. *Miteſcere* dicitur *galea*, quæ ſertis coronatur. *Claud. 3. de Rapt.* Inſolitisque docet *galeam miteſcere* ſertis.

Mitis flamma, quæ non lædit. *Sil. lib. 16.* Criſpamque involvere viſa eſt *Mitis flamma* comam.

226. *Moderari* de cingulo dicit *Sarbiev. 1. od. 4.* Gemmea veſtem *moderare zona*. *Modeſtus* de flamma non lædente. *Ignis modeſtus Sautel:* Dumque pias reprimit *miranda modeſtia* flammas.

227. *Molle* pro tenui. *Virgil.* Tunc agri pingues tunc & *molliſſima vina*. *Calpurn. Eclog. 2.* quoties *molliſſima* tango *Ora* manu, i. e. lanugine deſtituta. *Mollis* epitheton fluviorum. *Virgil.* ibat jam *mollior* undis *Euphrates*. Menagius Obſerv. in Malh. p. 395.

Mollire. *Claud. 4. Conſ. Hon.* Quæ tantum digitis potuit *mollire* rigorem Ambitioſa colus? loquitur de tapetibus acu pictis. *Id. Conſ. Mall.* duras ſulcis *mollire* novales, i. e. arare. *Id. Conſ. Probin.* Nam neque cæſariem crinali ſtringere cultu Colla, nec ornatu patitur *mollire* retorto.

228. *Mordax*. Quid roſa purpureos *ſpinæ mordacis* amictus Oſtentare juvat?

Mordere. *Claud. Conſ. Probin.* Laxumque coërcens *Mordens* gemma ſinum, i. e. quaſi fibula connectit.

229. *Mori* de rebus inanimatis *Claud. Conſ. Probin.* de arundine: Quam neque fas Zephyris frangi nec Sole peruſtam Æſtivo candore *mori*.

230 *Movere ſecum vel animo*, i. e. deliberare *Virgil.* Multa *movens* magno curarum fluctuat æſtu. *Stat. 2. Theb.* quæ ſint generis adſcita repertis Fata *movet*.

N.

231. *Natare lumina* dicuntur in agone mortis vel ſomno. *Virg. Georg. IV.* iterum crudelia retro Fata vocant, conditque *natantia lumina* ſomnus. *Natare umbra* dicitur, quæ veſpertino tempore ponto incubat. *Stat. 2. Theb.* Aſt ubi prona dies longo ſuper æquora fines Exigit, atque ingens medio *natat umbra* profundo. *Stat. 1. Achillid.* niveo

natat

Digitized by Google

natat ignis in ore Purpureus fulvoque nitet coma gratior aura: duriuſculum eſt, quod hic de rubore dicitur, nec ſatis exprimit vox *nitere*.

232. *Neſcire* pro *nolle*, *non poſſe*. *Stat. 9. Theb.* Liber amat campus, & *neſcit* in antra reverti.

233. *Nihil* pro *penitus non Stat. lib. 9.* More *nihil* Grajo. *Id. lib. 7.* Monitus iramque parentis Ede *nihil* parcens. *Ibid.* quippe *nihil* graſſata fames. *Id. lib. 3. Th.* extremam *nihil* horreſcentia mortem Pectora. *Id. lib. 2. Theb.* capto poſtquam *nihil* obſtat amori Pœna. *Id. 1. Sylv.* Veſtes *nihil* tectæ. *Claud. de Conſ. Mall. Nil* opis externæ cupiens.

234. *Nimbus. Nimbi Cilicum* pro balſamis. *Martial. lib. 1. epigr. 3.* Et *Cilices nimbis* hic maduere ſuis. *Claudian. 2. Rufin. pulveris* extolli *nimbos*. *Id. Conſ. Prob.* denſo currentia munera *nimbo*. *De telis Stat. lib. 5. Theb.* Inſtamus jactu telorum & ferrea *nimbis* Certat hyems. *Lucan. lib. 4. telorum nimbo* peritura. *Id. alibi:* crebroque ſimillima *nimbo* Trans ripam validi torſerunt tela lacerti. *Claud. 1. Stil.* Non equitum *nimbos* Latiis obſiſtere pilis.

235. *Nimius. Claud. Stil. 1.* Et quos interior *nimio* plaga *Sole* relegat: deſcribit Zonam torridam, quæ credebatur inhabitabilis.

236. *Nitidi ſenſus*, i. e. defæcatus intellectus. *Claud. Conſ. Mall. nitidis* quisquis te (juſtitiam) *ſenſibus* haurit.

237. *Nives Capitis Horat. IV. od. 13. Carm.* pro canitie dixit, reprehenſus ideo Quintiliano. lib. 8. Inſtit. Orat. ſed defenſus a Voſſio Inſt. Orat. lib. 4. p. 101.

238. *Nocens. Claud. 3. Conſ. Hon.* flammamque *nocentem* Gradivi, i. e. ſidus Martis.

239. *Nubes.* Varie hac voce utuntur Poëtæ. *Stat. 2. Theb.* abſolute pro *curis & cogitationibus* poſuit: talem ſub pulvere *nubem* Conſilio volvens. *Auſ. nubem veterni* dicit. *Valer. Flacc. l. 3. nubem meri* vocat ebrietatem. Ita *nubes telorum, jaculorum, arenæ, pulveris* dicitur frequentiſſime Poëtis, & omnem confuſam copiam denotat. Ita *Sil. lib. 9. telorum nubem & lib. 2.* telorum *nubibus*. *Lucan. l. 2.* cœca telorum in *nube*. *Claud. Bell. Get. Nubes timoris* placet. *Id. Conſ. Probin.* nec ignota rapiet ſub *nube* vetuſtas. *Id. Stil. 1.* quod *nube ſoporis* Immunes oculi. *Hom. 4. Il.* νέφος πεζῶν *nubem peditum* appellat.

O.

240. *Oblivisci* de re inanimata. *Virg. Georg. 2.* Pomaque ingenerant ſuccos *oblita* priores. *Colum.* Ambroſios præbent ſuccos *oblita* nocendi.

241. *Obluctata* polo ſidera *Cl. Conſ. Mall.*

242. *Obſtetrix. Brun. Eloq. Poët. part. 1. p. 104.* Huc Zephyris celeres, huc *obſtetricibus auris* Dum ridet tellus.

243. *Obtexere. Claud. Stilic 1.* Jaculis *obtexitur* æther. *Virg. 11. Æn.* cœlumque *obtexitur* umbra.

244. *Obtundere. Claud. Conſ. Mall.* Clementia triſtes *Obtundit* gladios.

245. *Occurrere cælo* pro erigi. *Stat. 1. Theb. de monte*, qua plurimus arce Cythæron *Occurrit cælo*.

246. *Opacus* pro cæcus: *Stat. 3. Theb. opacos* Tireſiæ vultus.

247. *Opifex* dicitur *timor*, qui in cauſa fuit, quod exſtruerentur mœnia. *Claud. 6. Conſ. Hon.* Profecitque *opifex* decori timor.

248. *Opulentia linguæ*, i. e. eloquentia. *Cl. de Conſulatu Mallii.*

Digitized by Google

249. *Os* de flore. *Inc.* Reſerato captat amicum *Ore* diem. *Nos labella* alibi diximus.

P.

250. *Pallere. Virgil. pallentes* ruminat *herbas. Id. Eclog. 3.* Diffuſos hedera veſtit *pallente* corymbos. *Gaudia pallere* dicuntur poſt ſuperata magna pericula. *Stat. 1. Theb.* Magnaque poſt lacrymas etiamnum *gaudia pallent. Claud. Conſ. Probin. Pallentes* herbis *thalamos* vocat Tiberini thalamos muſco obſitos.

Pallor. Auroræ dicitur *Statio*, cum diluculum incipit. *2. Theb. lib.* Utque toris primo complexa jacebat *Auroræ pallore* virum.

251. *Parturio. Horat.* Notus neque *parturit* imbres. *Claud. Conſ. Mall. Parturit* innumeros anguſto pectore mundos.

252. *Pater* pro *paterno affectu. Claud. 3. Conſ. Honor.* Indue mente *Patrem. Id. 4. Conſ. Honor.* quantus in ore *Pater* radiat, i. e. Patris effigies. Pater etiam uſurpatur pro *patrimonio Alberto ab Ines, od. 19.* Alter penates, alter & integrum In poculorum naufragio *patrem* Immerſit.

253. *Pati. Claud. 4. Conſ. Honor. de Pegaſo:* Ipſe tibi famulas præberet Pegaſus alas Portaretque libens, melioraque pondera *paſſus* Bellerophonteas indignaretur habenas.

254. *Pauper* pro *raro. Virg. Æn. 12. Pauperibus* caulem foliis.

255. *Pendere Virgilio capræ* dicuntur, quæ paſcuntur in montibus. *Stat. 2. Theb.* is *pendere* dicitur, qui in montis clivo ambulat: hinc arcto ſcopuloſo in limite *pendens. Stat. ibid.* quoque de ætate illa, quæ ad ſenium inclinat, uſurpat: magna cui ſobria curis *Pendebat* ſomno jam deteriore ſenectus. *De currente Parthenopæo Stat. lib. 6.* Raraque non fracto veſtigia pulvere *pendent.* Hinc *Pendula veſtigia* dicit *Claud. Conſ. Mall.* quæ in aëre facit funambulus: *Pendula* librato figit *veſtigia* ſaltu. *Id. Conſ. Probin.* His neque per dubium *pendet* fortuna pavorem. (Mallem ego hic *favorem*, legeret.) *Avienus de navigante:* Incerto *penderet* ſæpe profundo; non adeo eleganter, ut ego puto.

256. *Perfidus. Perfida examina apum* vocat *Claud. 6. Conſ. Honor.* quæ alvearia migrarunt; ſolitæque oblita latebræ *Perfida* deplorat vacuis *examina* ceris.

257. *Perfundere. Stat. de Fama 2. Theb.* totis *perfundit* mœnia *pennis.*

258. *Perſonæ* ponuntur pro *ipſis officiis, ut ap. Claud. Conſ. Mall.* An tibi continuis crevit fiducia caſtris, Totaque jam *vatis pectora* miles habet? i. e. an militare ſtudium *poëtica ſtudia* expulit?

259. *Piger orbis*, i. e. Arctous. *Claud. 4. Conſ. Honor. pigra palus.*

260. *Pigritia* pro honeſto otio. *Martial. l. 13. Epigr. 4.* Tu das ingenuæ jus mihi *pigritiæ.*

261. *Pingere* pro exornare. *Virg. Eclog. 2. v. 50.* Mollia luteola *pingit* vaccinia caltha: cujus verſus elegantiam ſingularem examinat Buchn. de Comm. Dic. Rat. p. 46.

262. *Pius* frequentiſſimum Poëtis epitheton. *Virg. Pius* Æneas. *Stat. 1. Theb. de Virgine:* Mira decore *pio. Claud. 3. Conſ. Hon.* Velaretque *pios* communis laurea *currus.* i. e. currus triumphales. *Id. 4. Conſ. Honor.* Splendebatque *pio* complexus pignora *curru. Id. 6. Conſ. Honor.* Circum membra rotat doctus purganda ſacerdos, *Rore pio* ſpargens. *Ibid.* mediumque per hoſtem Flammatas *virtute pia. Id. de*

Conſ.

Digitized by Google

Conſ. Mall. æthereos ſignantem in pulvere currus, quos *pia* ſollicito deprendit pollice *Memphis*.

Avienus: pia volvuntur *cornua* Nili. *Paulinus piam columbam* vocat. *Santel. pias flammas* vocat, quæ non lædunt: dumque *pias* reprimit miranda modeſtia flammas.

263. *Placatus*. Criſtæ *placato fulgore* vernant. *Claud. 3. de Raptu Proſerp.*

264. *Pleiades* imbrium effectrices pro ipſis imbribus. *Valer. Flacc. l. 5.* Qualiter ex alta cum Jupiter arce coruſcat *Plejades* ille movens miſtumque ſonoribus imbrem. *Stat. 1. Theb.* Et plaga lucida cœli *Pleiadum* Boreæque & hiulci fulminis expers. Qui per *Pleiades* alia hic intelligunt interpretes, nugantur ad unum omnes.

265. *Plurimus*. Ea voce ſæpe utuntur Poëtæ in re longa, edita, prolixa. *Stat. 1. Theb. de monte:* qua *plurimus* arce *Cythæron* Occurrit Cœlo.

266. *Pondus* pro illo, qui equo inſidet. *Claud. 4. Conſ. Honor. de Pegaſo:* melioraque *pondere* paſſus. *Stat. Sylv. I. 1.* Biſtonius portat ſonipes magnoque ſuperbit *Pondere*.

267. *Populari. Claud. Rapt. P. 1. de vento:* Putrida multivagis *populatur* flatibus antra. Ita *de amore: populatur flamma* medullas, ovium *populari vellera*.

268. *Populus aſtrorum: Capella,* ſed frigide, v. Buchn. p. 198.

269. *Porrigere* ſe dicuntur *montes*.

270. *Præcipitant curæ. Virgil. lib. II.* Sociis dare tempus humandis. *Præcipitant curæ. Stat. Theb. 1.* Sed ſi *præcipitant* miſerum cognoſcere *curæ*.

271. *Prædari*. Apes dicuntur *prædari roſas*. Suam volucris *prædata* ſenectam Phœnix.

272. *Procumbere* dicitur, quod in planum porrigitur. *Claud. Conſ. Probin.* Eſt in Romuleo *procumbens* inſula Tibri. Vid. *ſedere, porrigi, projectus*.

273. *Prodigus. Claud. Conſ. Mallii,* ferturque nocendi *Prodigus*.

274. *Proſtare Deum,* i. e. Bacchum; eſt crapulam edormire. *Stat. 2. Theb.* Serta inter vacuosque mero crateras anhelum *Proſtabant* ſub luce *Deum*. Sed hoc Statii genium ſapit.

275. *Profundus. Profundus Jupiter: profunda Juno,* i. e. infera.

276. *Projectus,* i. e. per planitiem extenſus. *Valer. Flaccus de Nilo:* ſeptem *projectus* in amnes. Mallem ego *porrectus*.

277. *Promittere ſe. Claud. 6. Conſ. Honor.* atque omne futurum Te Romæ, ſeſeque *tibi promittit* in ævum.

278. *Propinare pro* tradere *vel* præbere. Ea metaphora paſſim utuntur nonnulli in oratione tam ſoluta quam ligata, non attendentes phraſin illam Terentii *in Eunuch. V. 9. 57.* Hunc comedendum vobis & deridendum *propino,* e perſona Paraſiti æſtimari debere, qui ad artem ſuam inſtituta alluſione riſus captandi gratia propinandi verbo utitur: ne quid de eo dicam, legi in quibusdam MStis præbeo, non propino. Sed tamen, & alteram quidam MSti Codices tuentur. Non ſatis commode itaque Jacobus Balde in Urania victrice ſua, in tertia epiſtola: Tanquam ſi præſens cœlo delapſa ſereno, Ora *propinaſſet,* ſidereasque genas. Non eſt locus metaphoræ in hoc verbo, quatenus ſimplicem traditionem notat, ſed vel in ſenſu ridiculo, ad perſonam Paraſiti relato, ut apud Terentium; vel in

Digitized by Google

in ſenſu analogo: ſi eluvies *propinare* agris humores, aut Ganymeden *propinare* terris imbres, vel ſimile quid dixeris.

279. *Pudicæ frondes* dicuntur rami laurei, propter Daphnen in laurum mutatam. *Stat. 1. Theb. ros pudicus* aquæ Caſtaliæ dicitur, quia virgines Muſæ illa lavantur: ſeu *rore pudico* Caſtaliæ flavos amor eſt tibi mergere crines.

280. *Pulcher* generale epitheton Poëtarum, quando rem aliquam laudant. *Claud. Conſ. Probin. pulcerque* ſevero Armatur terrore pudor.

281. *Purus. Pura dies*, i. e. nocte non immiſta. *Claud. de Rapt. P. II.* Impulit Ionios præmiſſo lumine fluctus Nondum *pura dies*, i. e. crepera.

Q.

282. *Quærere* pro deſiderare. *Ovidius de Eriſichthone:* Inque epulis epulas *quærit. Stat. 2. Theb.* jamque & ſua *quærere* regna.

R.

283. *Rapiunt* cœlum venti, de ventis inter ſe confligentibus. *Stat. 1. Theb.* dum cœlum ſibi quiſque *rapit.*

284. *Raucus.* Omnis ſonus ingratus eo epitheto Poëtis exprimitur. *Stat. 1. Theb. de tempeſtate:* venturaque *rauco Ore* minatur hyems. *Id. 2. Theb. rauca tonitrua. Rauci rivi* dicuntur a *Claud. Conſ. Probin. Cic. rumor raucus* factus eſt.

285. *Rebellis*, i. e. quietus. *Claud. Rapt. Proſ. 1. de Encelado: Cervice rebelli* In dextrum lævumque latus.

286. *Recurſare* de memoria rerum præteritarum apud Poëtas uſurpatur. *Virgil. Æn. 1.* ſub noctem cura *recurſat. Id. lib. 4. Æn.* Multa Viri virtus animo multusque *recurſat* Gentis honos. *it. lib. 12.* Et mihi curæ Sæpe tuo dulci triſtes ex ore *recurſent.*

287. *Redire* pro recolligi. *Stat. 1. Theb.* de anguibus per extrema ſibi connexis: Cærulei *redeunt* in pectore nodi.

288. *Regnare* de manu Scævolæ flammas perferente *Martialis lib. 8. Epigr. 33.* Adſpicis, ut teneat flammas, pœnaque fruatur Fortis, & attonito *regnet* in igne manus. De Sirio dicit *Stat. 1. Theb.* in totum *regnaret* Sirius annum. *Claud. Conſ. Probin.* tacitam Luna *regnante* per Arcton, i. e. magis ſplendente.

289. *Relegare* pro inhabitabilem facere. *Claud. Stilic. 1.* Et quæ interior nimio plaga Sole *relegat:* deſcribit zonam torridam.

290. *Relinqui* dicitur *Lucifer* diſparentibus ceteris ſtellis ob auroram vicinam. *Luc. lib. 1.* ut ignes Solis Lucifero fugiebant aſtra *relicto.*

291. *Res. Rerum* pulcherrima Roma *Virgil. Georg. lib. 2. Et Æn. lib. 7.* nunc maxima *rerum* Roma colit. *Ovid. 1. art. amand.* Ergo erit illa dies, qua tu pulcherrime *rerum*, Quattuor in niveis aureus ibis equis. Ita *Claud. Conſ. Probin.* dic maxima *rerum.* Romam intelligit.

292. *Ridere Virg.* omnia nunc *rident. Claud. Conſ. Mall.* docti *riſerunt* floribus amnes. *Id. Conſ. Probin.* Oraque *ridenti* lanugine veſtiat ætas.

293. *Rubigo* abſolute pro deſidia. *Claud. Conſ. Mall.* infectum longi *rubigine ruris Ad tua ſigna vocas.*

294. *Rudis* pro inornato, *Virgil. lib. 9.* ille *rudem* nodis ac cortice crudo Intorquet ſummis

ſummis adnixus viribus haſtam. *Rudis Luna* pro nova. *Claud. 6. Conſ. Hon. Lunamque rudem* madefecerat Auſter. *Rudes venæ* pro intactis. Quantum ſtagna Tagi *rudibus* ſtillantia *venis* Effluxere ducis.

S.

295. *Sacer.* Frequentiſſimum Poëtis epitheton. *Sacræ iræ* ap. *Stat. 1. Theb.* de ira expoſtulantis cum Phœbo: *ſacras* ita vocibus aſperat iras.

296. *Sævus* Bacchi *odor* de vino dicitur *Stat. 2. Theb.* quod ad rixas Thraces incitat. Ogygii ſi quando afflavit Iacchi *Sævus odor.*

297. *Saucius* pro eo, qui verbis læditur vel paſſionibus animi turbatur. *Stat. 1. Theb.* Juno his *ſaucia* dictis. Transfertur ad res inanimatas. *Ita Horat. I. od. 24.* dicit *malum* celeri *ſaucium* Africo. *Claud. lib. 2. in Eutrop.* valuit pro vulnere terror, Implevitque vicem jaculi, vitamque nocentem Integer & ſola formidine *ſaucius* efflat. *Id. 4. Conſ. Honor.* quo *ſaucia* vento Decolor iratos attollat Cynthia vultus, i. e. Luna rubens indicio ventoſæ tempeſtatis. *Id. Conſ. Probin.* ubi deſcribit Romam curru per nubes vehentem: Curſuque rotarum *Saucia* dividuis clareſcunt *nubila* ſulcis.

298. *Scintillare* de gemmis, floribus, purpura, dicitur.

299. *Scrutari* mucrone latebras animæ, i. e. interficere. *Stat. 1. Theb.* atque imas animæ mucrone coruſco *Scrutatur latebras.* *Claud. 4. Conſ. Hon.* calidi *ſcrutatus ſtagna* profundi. *Id. de Rapt. P. 1.* de vento ſubterraneo: *ſcrutatur iter.*

300. *Secare profundum,* i. e. navigare. *Claud.* inventa *ſecuit* primus qui nave *profundum.*

301. *Secundus. Secundum jus. Stat. 1. Theb. Jurisque ſecundi* Ambitus impatiens. *Claud. Conſ. Probin.* ſed prima ſede relicta Anthemiis, de *jure* licet certare *ſecundo.*

302. *Sedere* pro in planitiem porrigi, *Stat. 1. Theb. de monte:* qui molle *ſedens* in plana Cytheron Porrigitur, *ſedens Lactuca* dicitur, quia humilis, *Mart. l. 10.* In quibus eſt *lactuca ſedens* & ſectile porrum.

303. *Seditio. Severus in Ætna:* læta theatri *Seditione. Sarbiev. Vocalem ſeditionem* dixit. Buchn. de Commut. Dic. Rat. p. 199.

304. *Seges* de copia. *Virgil. lib. 7.* ferro ancipiti decernunt atraque longe Horreſcit ſtrictis *ſeges* enſibus. *Cl. 3. Conſ. Honor.* nudique *ſeges Mavortia* ferri Ingeminat ſplendore diem. *Seges aëna* vocantur æreæ fiſtulæ in organo Muſico veterum. *Cl. Conſ. Mall.* Et qui magna levi detrudens murmura tactu Innumeras voces *ſegetis* moderatus *ahenæ* Intonat erranti digito, penituſque trabali Vecte laborantes in carmine concitat undas.

305. *Semina* pro ſtellis. *Manil. lib. 5. Buchn. de Comm. dic. rat. p. 26.*

306. *Senecta* pro antiquitate. *Claud. Conſ. Mall.* Cecropiæ relegis ſecreta *Senectæ,* i. e. antiquitatis Græcæ.
Senium pro reverentia. Firmatur *ſenium* juris, priſcamque reſumunt Canitiem leges, *Claud. 4. Conſ. Honor.*

307. *Sequi, Claud. Conſ. Probin.* prolem fata *ſequuntur, Stat.* & vocem fata *ſequuntur.* Sequi pro *flexibilem eſſe.* *Sic Plin. Cæcil. lib. 7. Epiſt. 9.* de cera, quæ ad arbitrium flexilis eſt: Ut laus eſt Ceræ mollis faciliſque *ſequatur* Si doctos digitos juſſaque fiat opus.

308. *Serpere. Claud. 4. Conſ. Hon.* Per tua lanugo cum *ſerpere* cœperit ora.

Digitized by Google

309. *Servire. Claud. 4. Conſ. Hon. de Cyllaro, Serviretque* tuis contempto Caſtore frenis Cyllarus. *Claud. Stilic. 1.* placidi *ſerviunt* legibus enſes.

310. *Sidus* pro *fato* videtur accipi ap. *Stat. 2. Theb.* fraudes ſine *ſidere* ceptæ, *Germani:* Er hat kein Stern noch Glück. *Sidereus gener. Claud. Conſ. Mallii.*

311. *Silentes* dicuntur Manes. *Vulgus ſilentum Stat. 1. Theb. ſilentem populum* dicit infera.

312. *Sobrius* de igne non urente. *Sobrius* appoſita procul abſtinet *ignis* ab eſca. *Santel. in epigr. de Agnete:* ita *modeſtus ignis,* pia flamma.

313. *Solari* frequenter Poëtis uſurpatur. *Horat. II. od. 5.* nunc fluviis gravem *ſolantis* æſtum. *Id. II. Sat. 6.* me ſylva cavusque Tutus ab inſidiis tenui *ſolabitur* ervo. *Stat. 2. Theb. ſolanturque* timorem. *Ibid.* tenerumque dolorem conjugis amplexu *ſolatur. Stat. lib. 4. Sylv.* nos otia vitæ *Solamur* cantu. *Claud. Conſ. Mall.* pluviis *ſolabitur* æſtum.

314. *Sodalis. Horat. I. od. 25.* Aridas frondes hyemis *ſodali* Dedicet *Hebro.* Ita *lib. III. od. 18.* cratera vocat Veneris *ſodalem.*

315. *Sollicitare. Tibullus Eleg. 7. l. 1.* Et teneram ferro *ſollicitavit* humum. *Claud. de Rapt. P. præf.* Et rudibus remis *ſollicitavit* aquas. Falſus autem hic eſt Barthius, qui putat hic metaphoram eſſe ab inanimatis ad animata. Eſt enim *ſollicitare* proprie loco movere.

316. *Splendida ſpuma* Tagi, i. e. aurum.

317. *Squalere* dicitur Poëtis, quod denſitate & nova aliqua facie horrorem incutere videtur. Ita *Virg. 10. Æn. loricam* vocat *ſqualentem auro* propter copiam denſitatemque auri in ſquamarum ſpeciem intexti. Vide Gell. l. 2. c. 6. & Henr. Steph. Diſc. Critic. Macrob. l. 6. c. 7. *Stat. 1. Theb.* per *ſqualentem diem* intelligit tempeſtatem nebulis peſtiferis obſitam. *Sil.* Cæruleus maculis auro *ſqualentibus* anguis. *Claud. 4. Conſ. Honor.* Libyæ *ſqualentis* arenas Audebit ſuperare pedes. *Id. 6. Conſ. Honor.* Neglecto *ſqualent* ſenio. *Id. Conſ. Probin.* Filaque concreto cogit *ſqualere* metallo. *Id. de Rapt. Proſ. 1. ſqualent* immania fœdo Sceptra ſitu.

318. *Stare* dicitur *annus* ob deſiderium alicujus. *Stat. 1. Theb.* longum ſignis cunctantibus *annum Stare* gemit. *Stare* dicitur *fluvius* ob copiam cadaverum. *Cl. 3. Conſ. Honor.* frigidus amnis Mutatis fumavit aquis turbaque cadentum *Staret,* ni rapidus juſſiſſet flumina ſanguis. *Stare* dicitur quoque *fluvius glacie concretus. Claud. 3. Conſ. Hon. ſtantemque* rota ſulcavimus Iſtrum.

319. *Subire* uſitatum Poëtis, inprimis *Statio. Claud. Conſ. Mall.* Jam clavum totamque *ſubit* torquere carinam, i. e. incipit. *Claud. ibid. ſubit* ille loquentem Talibus, i. e. reſpondet.

320. *Sudare,* i. e. elaborare. *Sudata* marito *fibula, Claud.* vid. Buchn. p. 71.

321. *Sulcus* de nubibus per lineas ductis. *Claud. Conſ. Probin.* dividuis clareſcunt nubila *ſulcis.*

322. *Superbus* Virgilio pro *nobili & glorioſo* dicitur *lib. 1. Æn.* Conjugio Anchiſe Veneris dignate *ſuperbo.* Ita *vox ferox, contumax, ferus,* laudabili ſenſu accipiuntur. vid. Buchn. de Comm. D. R. p. 194. 195.

323. *Surdus* pro eo, quod non obſequitur; etiam de rebus inanimatis. *Stat. lib. 10.* & *ſurdos* expedit arcus, i. e. quos attrahere

Digitized by Google

here nequit. Sed hoc genium Statianum ſapit.

T.

324. *Tacitus. Tacita arctos* dicitur, vel propter incolarum raritatem, vel propter frigus] aut continuas noctes. *Claud. Conſ. Probin. tacitam* Luna regnante per *Arcton.*

325. *Tegmen. Tegmen fagi Eclog.* 1. *Virgil.* dicit. Ita *tegmen cœli Lucret.* Vide de eo Alb. Gentilem in Lectionibus Virgilian. ſtatim ab initio, ubi refutat quosdam vocem hanc carpentes.

326. *Temperare arva* dicitur *fluvius. Claud. Conſ. Probin.* Oebaliæ qui *temperat arva* Galeſus.

327. *Tempeſtas* varie apud Poëtas accipitur, & notat copiam aliquam tumultuariam & violentam. *Virgil. Æn.* 12. it toto turbida cœlo *Tempeſtas telorum,* ac ferreus ingruit imber. *Id. de ſtrage lib.* 7. Quanta per Idæos ſævis effuſa Mycenis *Tempeſtas* ierit campos. Quæ hic *La Cerda* de terreſtri tempeſtate commentatur, nihil ad rem faciunt. *Virgil. lib.* 11. *v.* 423. Sunt illis ſua funera parque per omnes *Tempeſtas.* Obſervat hic *La Cerda,* vocem *tempeſtatis* in re belli a Poëtis poni; ſed ad alia quoque paſſim video transferri. Ita *fermentationem vini* poſſes *tempeſtatem* dicere. *Tempeſtas* barathrumque macelli. *Horat. Tempeſtas comeſſationis*, vid. Inſt. Orat. Voſſ. lib. 4. p. 103. *Claud.* 3. *Conſ. Honor.* Optatas audire tubas campique cruenta *Tempeſtate* frui: ubi telorum & enſium inſultus, & cadaverum frequentiam per *cruentam tempeſtatem* intelligit. Ita ap. eundem eſt *tempeſtas pretioſa Tagi,* i. e. magna vis auri. *Id. Conſ. Mallii:* nullaque mutati *tempeſtas* proditur oris, i. e. impotens quidam affectus. *Baron. in Sylv. metr.* 11. de organo hydraulico Muſico: blanditurque *diſerta* canoro *Tempeſtas* numero, *Miſcell. noſtra p.* 65. Te non *tempeſtas calicum* Obruet. *Ibid.* 44. *Tempeſtas facunda* ſonat per pulpita: de eloquentia dicitur. *Vener. noſtr. p.* 17. Hinc *pia tempeſtas oculorum* ſpargitur, i. e. lacrymæ. Item in *Amoribus Cimbricis:* dum gemina votorum fervet in aula *tempeſtas.*

328. *Tendere. Claud. Conſ. Probin.* non anxia mentem Spes agit, & longo *tendit* præcordia voto.

329. *Tener. Claud. Conſ. Mall. teneri* primordia mundi.

330. *Tentare. Claud. Conſ. Probin.* & nulla ſub tempeſtate timentes Solſtitio Meroën, bruma *tentabimus* Iſtrum.

331. *Ter* Poëtis pro aliquoties uſurpatur. *Virg. Ter* revoluta toro eſt.

332. *Terere* pro quovis tactu. *Claud. Conſ. Probin. de fluvio Liri:* Flavæque *terens* querceta Maricæ Liris.

333. *Terrere, Territare. Stat.* 3. *Theb.* de globo flammæ: volat ignea moles Sæva Dei mandata ferens, cœlumque triſulca *Territat* omne coma. *Id.* Magnus quanto mucrone minatur Noctibus hibernis & ſidera *terret* Orion. *Id. Th.* 6. Qualis Biſtoniis clypeus Mavortis in arvis Luce Mala Pangæa ferit Solemque refulgens *Territat.*

334. *Torvus* pro ſeverus, gravis. *Claud.* 3. *Conſ. Hon.* Aſpera complecti *torvum* poſt prælia *patrem.* *Id.* 4. *Conſ. Honor.* quam *torva voluptas* Frontis, & auguſti majeſtas grata pudoris!

335. *Trahi* dicitur *quies* multis curis interrupta.

rupta. *Stat. 1. Theb.* Inachio tenuis ſub pectore Regi *Tracta quies.*

336. *Triſtis* perpetuum apud Poëtas rerum infernalium, inauſpicatarum & ingratarum, epitheton. *Ovid. 1. de art. am.* Nec male odorati ſit *triſtis* anhelitus oris. Hinc *contriſtare*, pro maligno aliquo halitu afflare. *Virg. de Sirio:* lævo *contriſtat* lumine cœlum. *Id. Æn. 6. de Styge: triſtique* palus innabilis *unda. Stat. 1. Theb. de Tiſiphone: Triſtibus* exiluit *ripis. Ibidem* fluvium infernalem Cocyton *inamœnum vocat. Id. 3. Theb. armaque* in auro *triſtia. Claud. 3. Conſ. Honor.* galeæ nec *triſte* timentem *fulgur. Id. Conſ. Mall.* clementia *triſtes* Obtundit *gladios. Ibid. triſtem* figat crinita Cometen.

337. *Trux. Claud. Stil. 1.* lucoſque vetuſta Religione *truces.*

338. *Tumidus* pro maturo: *Tumere* pro maturum eſſe. *Stat. 2. Theb. tumida* jam virginitate. *Id. Achill. 1.* Virginitas matura toris annique *tumentes. Claud. Epith. Pallad.* matura *tumeſcit* virginitas.

339. *Tumultus. Claud. laud. Stil. 1.* varios vocum *tumultus* dicit de variis linguis.

340. *Tundere. Catull.* Longum ubi reſonans Eoûm *Tunditur* unda ſcil. littus. *Claud. Conſ. Mall.* quicquid Tyrrhena tunditur unda, quid gemit Ionia.

341. *Turba* catachreſtice de rebus inanimatis. Vid. *Buchn. de Comm. D. R. p. 198. 199.*

342. *Tutus* pro cautus & vice verſa, *Buchn. p. 6. de Comm. dic. rat.* Mens male *tuta* i. e. ſana, *Horat.*

V.

343. *Vacuus* perpetuum inferorum epitheton, qui ibi non niſi vacuæ umbræ. *Inane* vulgus propterea Manes vocat *Statius. Vacuus Lunæ orbis* dicitur, quando non plenus *Saut. p. 24.* Cynthia jam decies *vacuum* reparaverat *orbem.*

344. *Vectigalis* epitheton Poëtis familiare pro eo, quod officii gratia alicui præſtatur, vel quod alicui quaſi proprium & ſubjectum eſt, ut *vectigalibus votis* gratari Domino, *vectigalibus undis* plaudit Oceanus Victori &c.

345. *Venter. Virg. 4. Georg.* totusque per herbam Creſceret in *ventrem* cucumis. *Prop. l. 4.* tumidoque cucurbita *ventre.*

346. *Verberare* pro quolibet contactu & motu *Lucret.* pontum ponto *verberari* dicit. *Stat. 1. Theb. de Tiſiphone:* hæc vivo manus aëra *verberat* hydro. *Q. Cicero l. 16. ad fam. ep. 26. Verberavi* te cogitationis tacito duntaxat convitio. Et ſequenti epiſtola *id.* Mirificam mihi *verberationem* ceſſationis epiſtola tua dediſti. *Verbera Claud. Stil. 1.* Exiguo clavi flexu declinat aquarum *Verbera.*

347. *Verrere* de lento & longo tractu, ut cum Cometen dico verrere cœlum, aſtra.

348. *Vernare* de genarum lanugine *Mart. lib. 2.* cum tibi *vernarent* dubia lanugine malæ. De galea floribus coronata *Claudian. 3. Rapt.* Criſtæ placato fulgure *vernant. Claud. 4. Conſ. Honor.* lanugine nondum *vernabant* vultus. *Prudentius* de Theodoſii filiis, dominos *vernantes* flore juventæ. *Claud. Stil. 1. Senium vernans* dicit vegetum & robuſtum.

349. *Veſtire. Lucret.* Juventas Incipit & molli *veſtit* lanugine malas. Hinc *veſtis* pro *barba* ap. *Lucret.* Impubem molli pubeſcere *veſte. Virgil. 8. Æneid.* tum mihi prima genas *veſtibat* flore juventa. *Id. Georg. 2. de terra:* quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine *veſtit. Martial. lib. 10.* Epig.

Digitized by Google

Epig. 51. Ridet ager, *veſtitur humus, veſtitur & arbos. Senec. Herc. Oet.* Nondum teneras *veſtite* genas. *Claud. Conſ. Probin.* Oraque ridenti lanugine *veſtiat* ætas. *Idem. veſtitos* gramine campos. *Auſon.* jugum vindemia *veſtit*. Vid. *induere*. Ita vox *inveſtis* de imberbi dicitur. Vid. Lexic. *Claud. Rapt. Proſ.* 1. de Cerere curru ſuo vecta & ſubnaſcente per iter ſegete: *Veſtit iter* comitata ſeges.

350. *Vetare. Stat.* 2. *Theb. de Sole:* ac ipſi radios *vetat* eſſe ſorori i. e. Obfuſcat.

351. *Veteranus juvenis. Sidonius:* Emerito ſplendet juvenis *veteranus* in auro.

352. *Violare.* Vox eleganter a Poëtis uſurpatur, cum ſignificare volunt rei ſplendidæ alicujus vel ſacræ obfuſcationem vel abuſum, aut quamvis rei puræ tincturam. Ita *Stat.* 1. *Theb.* de aureis patinis, quarum ſplendor pingui cibo quaſi adulteratur, pulchre dicit *aurum violare cibis:* quæ locutio inepte improbatur eo in loco Barthio, cum ad Virgilii aliorumque Poëtarum imitationem facta ſit. Sic *Virgil. Æn.* 12. *v.* 67. *ebur* dicit *violatum oſtro,* ad *Homeri* imitat. qui *μιαίνειν* uſurpat. *Stat. Achill.* 1. Lactea Maſſagetæ veluti cum pocula fuſcant Sanguine Puniceo, vel *ebur corrumpitur oſtro. Juvenal.* vocem *violandi* rei præſtantiori applicat, qui de Jovis ſtatua aurea dicit: hanc rebus Latiis curam præſtare ſolebat Fictilis, & nullo *violatus* Jupiter auro. Puto *violatum auro* dici, quod aurum furtis & ſceleribus paretur, inquit *Lubinus* hic. At *ego violare* hic exiſtimo idem ſignificare, quod *profanare;* eſt enim vox inter ſacra etiam. Ita *Virgil.* 2. *Æn. v.* 189. Nam ſi veſtra manus *violaſſet dona Minervæ*. Ap. *Claudian. in Rufin.* Alecto dicit: jam cupio Stygiis invadere nubibus aſtra Et *flatu violare diem. Id. Rapt. P.* 1. de Cerere lacrymante: *violavit* oborto Rore genas. *Nos in amoribus Cimbricis* de genis rubore intermiſtis, genarum Lilia *Sidonio* placide *violaverat oſtro.*

353. *Viridis* epitheton rerum marinarum. *Claudian.* 3. *Conſ. Honor. virides* Neptunus in alga Nutrit *equos. Stat.* 1. *Theb.* Ite *Dea virides*, i. e. Nymphæ. *Virides* etiam *Pardi* vocantur ob maculas *Claud.* 3. *Stilic.* Tum *virides Pardos* & cetera colligit Auſtri Prodigia. *Id. Conſul. Mall.* Cum forte leænæ, Nobiliorem uterum *viridis* corrupit adulter.

354. *Virere. Ovidius de Athen.* Ingeniisque opibusque & feſta *pace virentes. Sil. Ital. lib.* 15. Pars credunt torvos Patrui *reviреſcere* vultus. *Claud. Conſ. Prob.* Per faſces numerantur avi ſemperque renata Nobilitate *virent. Ibid.* prima cum parte *vireſceret* ævi.

355. *Vivere* dicuntur *ſigna* ſingulari ingenio expreſſa, uti & *ſpirare*. Ita *Stat. Theb.* 1. *vivum aurum* vocat artificium ſignorum. *Conſ.* 4. *Hon.* picturatumque metallis *Vivit* opus. *Vivere fontes* dicuntur, quos loqui & oracula promulgare tradunt Poëtæ. Vid. Barth. ad *v.* 32. Claud. de 6. Conſulatu Honorii.

Vivus. Viva poecula, i. e. quæ puram aquam propinant. Balde in Lyric.

356. *Umbra* pro prima lanugine. *Stat.* 4. *Thebaid.* Dum roſeis venit *umbra* genis Hinc *Claud. Conſ. Prob.* genas cum flos juvenilis *inumbrat*, pro colore & ſophiſmate politico. *Claud. Stilic.* 1. ſcelerique profano Fallax legitimam regni prætenderat *umbram.*

357. *Unda* pro multitudine populi. *Virg.* Mane ſalutantum totis vomit ædibus *undam. Stat.* 2. *Theb.* foribus cum immiſſa ſuperbis *Unda*, fremit *vulgi. Claud.* 6. *Conſ. Honor. Undare* videres Ima viris. *Id.*

Digitized by Google

Id. Conſul. Probin. populis *undare* penates. *Undare* de ſermone. *Claud. Conſul. Mall.* Mox *undare* foro victrix opulentia linguæ.

358. *Volvere ſecum vel volutare* pro cogitare uſurpatur.

359. *Vomere* pro emittere. *Virgil.* de ædibus homines emittentibus: mane ſalutantum totis *vomit* ædibus undam. *Claud. 4. Conſul. Honor.* Danubii totæ *vomerent* cum prælia ripæ. *Id. Conſ. Prob.* Præceps illa manus fluvios ſuperabat Iberos Aurea dona *vomens*. *Perſ.* Diſpoſitæ pinguem nebulam *vomuere* lucernæ. *Buchn. de Commut. dic. rat. p. 40.* reprehendit *Varronem*, qui dixit de nubibus, aquam *vomentes* inferam mortalibus, & ejus verbi in ſatyra locum eſſe putat. Si tamen is ad *Virgilii* exemplum reſpexiſſet, credo, aliter ſenſiſſet. *Longinus* περὶ ὕψους c. 2. reprehendit Poëtam, qui ait, πρὸς οὐρανὸν ἐξεμεῖν, in cœlum *vomere*. *Tanaquil. Faber in notis* turpem & fœdam locutionem vocat; mihi tamen aliter videtur, quia in monte ignes & lapides ejaculante facile locum invenit. Imo vox illa Latinis non æque turpis erat. vid. *Macrob. lib. 6. cap. 6.* Januas, quibus egrediebantur in Spectaculis, vocabant *vomitoria*. Vid. *Taubman.* ad illud *Virg. Georg. 2.* Mane ſalutantum totis *vomit* ædibus undam. *Id. Æneid. 5.* Stupa *vomens* tardum fumum. *Id. Æneid. 7.* de Caco: atros ore *vomens* ignes. *Id. lib. 9.* de vulnerato Sulmone, dicit: *vomens* calidum de pectore flumen. *Id. lib. 11.* ſanguinis ille *vomens* rivos cadit. Eodem ſenſu *eructare* accipitur. *Id. lib. 8.* Cacum in tenebris incendia vana *vomentem* dicit. *Id. eodem libro*, galeam vocat terribilem criſtis flammasque *vomentem*. *Ibid.* de imagine Auguſti in clipeo Æneæ: geminas cui tempora flammas Læta *vomunt*. Unde patet, errare illos, qui turpem hanc vocem exiſtimant, & e metaphoris poëticis ejiciunt.

360. *Urgere* verbum quod obſcœnum ſenſum honeſte exprimit. *Horat. lib. 1. od. 5.* Quis multa gracilis te puer in roſa Perfuſus liquidis *urget* odoribus.

361. *Vulnus* pro telo. *Buchn. de Comm. dic. rat. p. 72.*

INDEX RERUM
DE QUIBUS DICUNTUR TRANSLATA.

A.

Acies ſtupet igne metalli, i. e. ſplendore armorum, vid. numer. 152
Aditum cuſtode coronare, pro cingere, n. 54
Aer æger, qui peſte infectus eſt, 130
Aer decentior, i. e. magis ſerenus 63
Ære vetuſto florere 116
Æſtum ſolantur fluvii 313
Æther jaculis obtexitur 243
Ætna fidem nivibus ſervat 113
Ætna lambit ſidera 199
Ætna vomit nimbos indigenas 167
Ager fidelis 113
Ager ingratus 177
Agmina clypeo auguſtare 15

Alæ famulæ Pegaſo adſcribuntur 103
Alpes anfractibus curvis aditum anguſtant 15
Amazon exerta latus pugnæ 100
Amnis ebrius 88
Amnes docti floribus riſerunt 82
Amor crudus pro immaturo 57
Amoris flamma medullas populatur 267
Amictus Diti ferrugineus adfingitur 110
Animam anguſtare 15
Animos bello accendere 1
Angues blandi, qui non lædunt 30
Annus ſtare dicitur ob alicujus deſiderium 318
Aper prælia dediſcens 65
Aprorum dentibus fulmen tribuitur 126
Apes pennata juventus 143
Apes & aves glomerantur 139
Apes roſas prædantur 271
Apum examina perfida, quæ alvearia migrarunt 256
Aquæ infames ob ſuffocationem multorum 172
Aquæ fragiles, h. e. glacies 122
Aquarum verbera 346
Aquas remis ſollicitare 315
Araxes fl. famulari dicitur 103
Arbor veſtiri dicitur 349
Arbores juxta viam adorant obvios currus 4
Arbores auritæ Orpheum ſecutæ 28
Arcus ſurdi, qui non obſequuntur 25. 323
Arcus mentiri neſcius ictum 221
Arcum audiunt ſagittæ, ſcopum attingentes 25
Arctos tacita 324
Arena diteſcit ſanguine, pro redundat 80
Arenæ nubes 239
Arenæ flagrantes 115
Arenas rutilas Pactolus deſpumat 71
Arma famulantia 103
Arma triſtia 336
Ariſtæ ſuaviter inhorreſcunt 178
Artes lætæ, h. e. gratæ venantibus 197
Arva invidendæ fertilitatis improba nuncupantur 161
Arundo moritur 229
Aſtra peſtilentia furere dicuntur 130
Auræ obſtetrices 242
Auræ clementes Veneris 39
Auræ felices, pro bona fragrantia 107
Aures attonitæ 23
Auroræ pallor dicitur diluculi adventus 250
Aurum madidum dicitur e Tago Bætique deprompτum 212
Aurum cibis violare, pro patinæ ſplendorem pingui cibo obfuſcare 352

B.

Bacchi ſævus odor de vino dicitur 296
Baſia maligna, quæ dente impreſſo fiunt, vel laſciva 214
Bellum accendere 1
Bibere igni tribuitur 152
Boreas rauco turbine armatus 21
Boſphorus æquora induere dicitur floribus 169

C.

Cacus ignes vomens 359
Cadus Marſi duelli memor 219
Cadmæi fratres meſſis vocitantur 222
Calamos veneno armare 21
Calicum tempeſtas 327
Calydonis honos aper 144
Campi dicuntur deſidere, ſurſum volante ave 70
Campi gramine veſtiti 342
Caput honeſtum, i. e. venerandum 143
Caput tiara floret purpurea 116
Capitis nives pro canitie 237

Capræ paſcentes in montibus pendere dicuntur 255
Carmina flores appellantur 117
Caſſis ingloria, criſtis orbata 176
Caulis pauperibus foliis, h. e. raris 254
Cœlum umbra obtexitur 243
Cœli tegmen 325
Cœlites labi dicuntur ob velocitatem 194
Cœruleum monſtrum Python vocatur 110
Cera flexilis ſequitur doctos digitos 307
Ceres ſaxo perdomita, i. e. panis 84
Cervix in armos deſcendens pro decreſcens 69
Cervix rebellis in dextr. lævumque latus 285
Cilicum nimbi, pro balſamis 234
Cingula manu comere 44
Cingulo veſtem moderari 226
Cinis doloſus, a quo periculum, ne ignem alat 83
Cithara imbellis, quæ pacis laudes canit 156
Claſſi habenas immittere 141
Clivus clemens, molliter elatus 39
Clypeus Martis refulgens dicitur terrere Solem 333
Clypei formidatum lumen 209
Color ferrugineus pro cœruleo 110
Columba pia 262
Colus ambitioſa 12
Copia ſæpe exprimitur per cornu 55
Coronæ igne lapidum diſtinctæ, i. e. fulgore relucente gemmarum exornatæ 152
Corpora ædificant ſaltatores 6
Cometes triſtis 336
Crater Veneris ſodalis vocatur 314
Crimen inducere dicuntur ſecula 169
Crinali hedera florens Bacchus 116
Crines humeros flagellant 114
Cruorem Thraces lacte domant 84
Cucumis in ventrem creſcens 345
Cupreſſus fulmine afflata 9
Cura animo recurſans 286
Curſus fulmineus, i. e. velociſſimus 127
Currus pii triumphales 262
Currus non audiunt habenas & verbera aurigæ 25
Cutis ſanie gliſcens 138
Cyllarus ſervire dicitur 309
Cymba Charontis ferruginea 110

D.

Damna Lunæ, i. e. decrementa 61
Deæ virides, i. e. Nymphæ 353
Deos magico ritu armare dicuntur carmina Chaldæa 21
Dentibus apri fulmen tribuitur 126
Dictis ſaucia Juno 297
Dies devexior, i. e. Occaſus 74
Dies nube gravatus pro nebuloſo 140
Dies pura, quæ non eſt immiſta nocte 281
Dies ſqualens, tempeſtas, nebulis, peſtiferis obſita 317
Dies inceſtari dicitur, quando ſerenitatem amittit 165
Diem flatu violat Alecto 352
Diem Sol accendit 1
Diem Sol promit atque celat 34
Doli fabricator Epeus 102
Dolis armari 21
Dolorem ſolari amplexu 313
Dormire de igne 152
Draco textilis iratus dicitur 186
it. mentiri 221

E.

Ebur oſtro violatum 352
Edere, excitari de igne 152. 312
Emenſus decimas ariſtas, i. e. decem annos natus 20
Enſes ſerviunt legibus 309
Epulæ imbelles 156
Equus contemnit dominum 49

Digitized by Google

Equus Cyllarus ſervit 309
Equi Neptuni virides, quod in alga nutriti 353
Equorum nares igneſcunt 151
Examina apum perfida, quæ alvearia migrarunt 256
Exercitus turmis florens 126

F.

Facunda tempeſtas 327
Fagi tegmen 325
Faſti inceſtantur ignobili aliquo nomine 165
Fata proprie ducere dicuntur 86
Femur exclamare dicitur 98
Ferrum ſpumis & ſanguine uri dicitur 151
Ferrum veneno armatum 21
Ferreus imber 157
Ferrea hyems vocatur telorum copia & tempeſtas 147
Fibula ſudata, i. e. elaborata 320
Fides manſura pro æterna 216
Flamina armant flammas 21
Flammæ errantes ludunt per cœrula 94. 208
Flamma mitis, pia, quæ non lædit 225. 262
Flamma territat coma cœlum 333
Flamma de gemmarum fulgore 152
Flatus dubii 85
Flos protuberans diem ore captat 75
Flores ſcintillare dicuntur 298
Floribus docti amnes riſerunt 82
Floribus induere dicitur Bosphorus æquora 169
Fluctus miteſcere jubet Eridanus 81
Flumina juvantur a ſanguine cæſorum hominum 191
Flumina minantur diluvia 224
Fluvius arva temperat 326
Fluvius ditat 79
Fluvius glacie concretus, item cadaveribus impletus, ſtare dicitur 318
Focus emeritus 92
Foci edomiti 90
Foliis pauperibus caulis, pro raris atque paucis 254
Fontes Nili deprendere, pro detegere 68
Fontes viventes, qui oracula edebant 355
Formidine ſaucius 297
Fortunam domare virtute 84
Frena equorum ſpumis igneſcunt 151
Frons lunata vocatur, quæ geſtat cornua 210
Frons ferruginea Strigi tribuitur 110
Frondes pudicæ dicuntur rami laurei, propter Daphnen in laurum mutatam 279
Fulcire vetulam emeriti recuſant pedes 92
Fulgur triſte galeæ 336
Fumus fidelis 113
Fundus mendax 220

G.

Galea ſertis coronata laſcivit 200
Galea coronata floribus dicitur placato fulgure vernare 348
Galeæ fulgur applicatur 125
Galeam ſertis miteſcere docens 81
Gaudia pallent poſt ſuperata magna pericula 250
Gemmæ ſcintillantes 298
Gemmarum fulgor ignis vocatur 152
Genæ dulces 87
Genæ ſanguineo imbre putres 157
Genæ pubeſcentes florent 116
Genæ lanugine vernant 348
Genarum lux 211
Genas violare oborto rore, pro lacrymis perfundere 352
Genarum lilia 352
Gladii triſtes 336
Glorioſus atque nobilis Virgilio ſuperbus eſt 322

H.

Haſta rudis pro inornata 294
Haſtæ floribus animantur 19
Hedera crinali florens Bacchus 116
Honor hoſpes, i. e. peregrinus 146
Honores aſſidui 22
Humeros acclines fultus 2
Hyems rauco ore minans 284
Hyemes armatas Æolus ab antris fundit 21

I.

Jaculorum nubes 239
Jaculis æther obtexitur 243
Janua limen amat 13
Jaſpide pectus anguſtare 15
Ignis attonitus, ob Scævolæ manum 23
Ignis non urens, ſobrius 312
Ignis levis, de peſte 198
Ignis modeſtus de flamma non lædente 226
Imago Auguſti flammas vomere dicitur 359
Imbre fœdare noctem 118
Imbres raros Nilus excuſat fœcundis fluctibus 99
Imbribus honeſtis ora rigare, i. e. lacrymis 143
Incendia fida 112
Incendia blanda, i. e. innoxia 30
Indoles cruda, nondum matura, rudis experſque rerum 57
Indomitum vinum, quod aqua nondum dilutum 84
Infera dicuntur populus ſilens 311
Infula per crines currit, h. e. ambit eos 60
Ingeniis virere 354
Ingenua pigritia pro honeſto otio 260
Invidiam coquere, pro fovere 52
Jocoſa imago, i. e. Echo 155
Iſter glacie obductus ſtare dicitur 318
Iſtro colla tribuuntur 41
Ira accendere hominem 1
Iræ ſacræ dicuntur adverſus Phœbum ſuſceptæ 295
Iter fulmineum 127
Iter haurire 142
Jubet Eridanus fluctus miteſcere 81

L.

Labor improbus, i. e. immodicus 161
Lacte cruorem domare 84
Lactuca ſedens, i. e. humilis 302
Lambere ignis dicitur 152
Lana diſcit mentiri colores 78
Lanugo flore ſæpius exprimitur 117
Lanugo genas inumbrat 185
Lanugo ridens, eſt, quæ juvenum ora veſtit 292
Lanugo per ora ſerpit 308
Lanugine genæ vernant 348
Laurus docta 82
Lembi ad luſum parati, vocantur laſcivi 200
Leones blandi, qui non nocent 30
Lethi fabricator morbus & dolor 102
Linguæ opulentia, i. e. eloquentia 248
Littora æmula damnis lunaribus 7
Littora frangentia, i. e. curva 121
Locus in itinere viſum fugiens, ſeu ex viſu recedens, decreſcere dicitur 64
Lorica auro ſqualens 317
Luci vetuſta religione truces 337
Lucifer relinqui dicitur diſparentibus ſtellis reliquis ob præſentem auroram 290
Lumen dubitandum 85
Lumine lævo contriſtare cœlum, h. e. ſiniſtro, triſti 198
Lumine cœlum floret 116
Lumina ferrea Cerbero affinguntur 109
Lumina glauca Tiberini 137
Lumina natant in agone mortis vel ſomno 231
Luna dicitur æmulus orbis 7

Luna

Luna eclipſin patiens damnari dicitur 62
Luna dubitanda, incerta, dubia 85. 164
Luna regnare dicitur 288
Luna rudis, pro nova 294
Lunæ vultus irati appellantur, quando rubet 186
Lunæ orbis vacuus, i. e. nondum plenus 343
Lux ferrea Furiæ tribuitur 109
Lux maligna, i. e. dubia 214
Luxu circumfluus animus 37

M.

Malus Africo ſaucius 297
Mamma heroinarum audax dicitur, qua arcus innitebatur 24
Manes ſilentes 311
Manus pretio inflammata, i. e. muneribus corrupta 174
Manus Scævolæ in igne regnans 288
Mare placidum marmor dicitur 217
Maria terris acclinata 3
Maria latrare dicuntur 203
Marito cruda virgo 57
Mavortia ſeges ferri, de gladiorum copia 304
Meri nubes vocatur ebrietas 239
Metum dediſcere corda dicuntur 65
Metum domare pectore magno 84
Meſſes interficere, pro perdere 183
Milite floret ſulcus 116
Mons ſylva indutus 169
Mons excelſus aſtris inſiditur 182
Mons calcat rauca tonitrua 31
Mons laſſus, i. e. jamjam ad planitiem inclinans 201
Mons cœlo occurrit, pro erigitur 245
Montes docti 82
Monſtrum cæruleum, i. e. Pytho 110
Moram exſpuere 101
Mori igni tribuitur 157
Mori quoque dicuntur animæ 18
Mundus tener Poëtis qui primum conditus 329

N.

Nares equorum igneſcunt 151
Narium copia, pro odoribus 51
Nemus coronare, pro cingere 54
Nemus inferorum ferrugineum 110
Nereus advena, cum in fluxu eſt 5
Nictare de igne 152
Nilus excuſat raros imbres 99
Nilus confitetur vires murmure 46
Nili cornua pia 262
Nimbos indigenas Ætna vomit 167
Nives adverſo turbine glomeratæ 139
Nivibus Ætna fidem ſervat 113
Nodi redeunt in pectora 287
Notus imbres parturiens 251
Novæ auræ hoſpes 146
Nubes aquam vomunt 359
Nube gravatus dies, i. e. nebuloſus 140
Nubila deterſa Principis & ſolis radiis 73
Nubila rotarum curſu ſaucia dicuntur, illo ſcil. quo Roma per nubes vehit 297
Nux ſe in florem induit 169

O.

Oculos furari labori, eſt, a labore acquieſcere 129
Oculi immanes nube ſoporis 239
Oculorum pia tempeſtas, i. e. lacrymæ largæ & decentes 327
Odor afflare dicitur 9
Odor ſævus Bacchi, i. e. vini 296
Oliva imbellis, i. e. abhorrens a bello 156
Opibus virere 354
Orbis æmulus Luna vocatur 7
Orbis Lunæ vacuus dicitur, nondum plenus 313

Digitized by Google

Ora molliſſima, h. e. lanugine deſtituta 227
Oris copia, pro eloquentia 51
Orion inermis dicitur, quando dubia luce refulget 170
Orion minatur noctibus hibernis, & ſidera terret 224. 333
Otia vitæ cantu ſolari 313

P.

Pace vivere 354
Pactolus deſpumat rutilas arenas 71
Pardi fulminei, i. e. veloces 127
Pardi virides ob maculas 353
Paſcitur ignis 152
Patrem mente induere, pro ejus mores imitari 169
Pater torvus, h. e. gravis, ſeverus 334
Pedes vetulæ emeriti 92
Peditum nubes, Homero uſurpatum 239
Peſtis incendere dicitur propter celeritatem, quam cum igne participat 163
Perdomita ſaxo Ceres, eſt panis 84
Petræ infames ob latrocinia ſcil. ibi commiſſa 172
Phœbus emeritus, pro Occidente 92
Pluviis æſtum ſolari 313
Pocula viva, quæ puram aquam propinant 355
Pœna frui 124
Pollex doctus 82
Poma cataphracta, ſunt nuces caſtaneæ 33
Poma felicia, i. e. mala aurea 107
Poma oblita dicuntur ſuccos priores 240
Prata dicuntur incendi coloribus 163
Pretio inflammata manus, i. e. donis corrupta 174
Procellis vela furari 129
Prœlia conſumere 48
Profundum ſecare, pro navigare 300
Prudentia περιφρά ζεται cor longævum 53
Pudor terrore armatus 21
Pulveris nubes 239
Pulvere non indecoro ſordidus dux 143
Purpura ſcintillans 298
Purpura circum chlamydem cucurrit, h. e. cinxit chlamydem 60

Q.

Quies multis curis interrupta trahi dicitur 335

R.

Rami arborum adorare dicuntur obvios currus 4
Regio decreſcere dicitur in itinere ex viſu recedens 64
Remi audaces 24
Reverentia per ſenium exprimitur 306
Rex ferrugineus, i. e. Pluto 109
Ridere amnes dicuntur 82
Ripæ famulæ Gangis 103
Ripæ triſtes, Stygis 336
Rivi rauci 284
Romæ jactantior æthera pulſet, i. e. majori præſtantia atque majeſtate fulgebit 148
Rore pio ſpargere dicitur ſacerdos 262
Ros pudicus aquæ Caſtaliæ, quia virgines Muſæ illa lavabantur 279
Rubeti ambitioſa progenies 12
Rubor per ora currit, i. e. genas inficit 60
Rupes conſcia 47

S.

Sagittæ obſequentes arcum audire dicuntur 25
Salutantum unda pro multitudine 357
Sanguis laſſus qui ſtillare ceſſat 201
Sanguinis rivos vomere 359
Sanguine diteſcens arena 80
Sanguineus imber de ſanguine, copioſe ex vulneribus ſtillante 157
Sceptra ſitu ſqualent 317
Scopuli in cœlum minantur 224

Scopuli

Scopuli infames, qui male audiunt ob naufragia 172
Secula circumflexa, i. e. in ſe redeuntia 36
Secula fœdo victu detergere, i. e. purificare 72
Secula crimen induere dicuntur 169
Secula melioris metalli, i. e. aurea 218
Sedes maligna 214
Senectus pueritiam comere dicitur 44
Senium vernans, vegetum & robuſtum 348
Senſus nitidi, i. e. defæcatus intellectus 235
Sidera curru afflata Tænario 9
Sidera dicuntur flores 117
Sidus Leonis iratum dicitur, ad rubrum colorem accedens 186
Signa cœleſtia cunctari dicuntur feſtinanti 54
Signa ſingulari ingenio expreſſa vivere & ſpirare dicuntur 355
Sirius lævo lumine cœlum contriſtat 336
Smaragdi igne arcano florent 116
Sol accendit diem 1
Sol celat atque promit diem 34
Solis caput tectum dicitur obſcura ferrugine 110
Soli habenæ tribuuntur 141
Sole nimio plaga, i. e. Zona torrida 235
Somno cornu affingitur 55
Soporis nubes 239
Spectacula montes conſumere dicuntur 48
Spes gaudia conſumit longo voto 48
Squalens dies ponitur pro peſtifera tempeſtate 75
Spuma ſplendida Tagi aurum nominatur 316
Stellæ crinis tribuitur 56
Stupa fumum vomens 359
Styx triſtis unda vocatur 336
Sulcus florere dicitur viridi milite 116
Suppliciis frui 124
Surdi arcus non obſecundantes flectenti 25
Sylva ſolatur hominem ſolitudine gaudentem 313
Sylvarum honores folia 144

T.

Tagi pretioſa tempeſtas, h. e. magna vis auri 327
Tellus maligna 214
Telorum tempeſtas ac ferreus imber 157 234. 327
Telorum nubes 239
Tethys alterna 11
Thalami herbis pallentes dicuntur Tiberini muſco obſiti 250
Theatri læta ſeditio 303
Tigres blandæ, i. e. mites, nil nocentes 30
Timor opifex dicitur, quo impellente mœnia exſtructa 247
Timoris nubes 239
Timorem ſolari 313
Tonitrua mons calcare dicitur 31
Tonitrua rauca propter ingratum ſonum 284
Tremor per oſſa currens 60
Trepidare de igne 152
Turbo anhelus, animoſus 16. 17
Turmis florere exercitus dicitur 116

V.

Vallum calcatum 32
Vela animoſa dicuntur 17
Vela procellis furari 129
Venenum ferrugineum 110
Venenum invalidum 184
Veneno ferrum armare 21

Digitized by Google

Veneno Zephyros armare 21
Ventus ſubterraneus iter ſcrutari dicitur 299
Ventus immoritur velis, reſidente tempeſtate 158
Venti dubii 85
Venti fideles 113
Venti equitant per undas 93
Venti & undæ frenantur 123
Venti flatibus populantur antra 267
Venti inter ſe confligentes cœlum rapiunt 283
Vento ſaucia Luna 297
Venæ rudes, pro intactis 294
Veſtis Solem combibens 43
Veſtis, pro barba 349
Veſtem cingulo moderari, i. e. præcingere ſeſe 226
Veſtes manu comere 44
Veſtigia pendula, quæ funambulus in aëre facit 255
Veſtigia ebria de ebriorum greſſu 88
Vetuſtas ſub ignota nube rem rapere dicitur 239
Vetuſto ære florere 8
Vinum indomitum, nulla aqua dilutum 84
Vina molliſſima 227
Vires murmure Nilus confitetur 45
Viribus fulmineis impellere hoſtem 127
Virgo cruda marito, pro immatura 57
Virginitas tumida, i. e. matura 338
Virtus haud læta, h. e. ingrata tyranno 197
Virtutem accendere prece 1
Viſcera feſſa 111
Vivere, vorare de igne 152
Umbra obtexitur cœlum 243
Umbra natare dicitur, quæ veſpertino tempore ponto incubat 231
Unda indignata terris 168
Unda terræ irata 186
Undæ jejunia pro aquæ inopia 150
Vocibus manſuris, h. e. æternis, publica æva teſtari 216
Votis vectigalibus domino gratari 344
Votorum tempeſtas 327
Uri dicitur ferrum ſpumis & ſanguine 151
Uteri labores, i. e. liberi 195
Vulgi unda, i. e. multitudo 357
Vulgus inane, i. e. Manes 162
Vulgus Iners averni h. e. inferi 171
Vulneratus dicitur vomere calidum de pectore flumen 359
Vultus Tireſiæ opacus 246

Z.

Zephyri veneno armati 21

CAP. XII.

HYLE INVENTIONUM POETICARUM.

§. 1. *Inventionum poëticarum hyle promiſſa exhibetur.* 2. *Epicheremata Hermogenis.* 3. *unde deſumantur.* 4. *'Εϱγασίαι vel epenthymemata Hermogenis.* 5. *Fr. Robortellus lib. de artificio dicendi.* 6. *Inventio gratulatoria de dignitatibus collatis.* 7. *quæ varia eſt.* 8. *prout variæ ſunt dignitates.* 9. *id quod deducitur e locis περιϛατικοῖς, juxta verſic: Quis, quid, ubi &c.* 10. *Symbola dignitatum conſe-*

conferendarum. 11. Gratulatio de Doctoratu. 12. in quacunque facultate. 13. 15. inſtituitur juxta verſiculum citatum. 14. ex argumento diſputationis inauguralis. 16. Gratulatio de Rectoratu Academico. 17. in quacunque facultate. 18. Subſidia ab inſignibus Rectoratus. 19. Gratulatio de novo anno. 20. Inventio a ſtrenis afferendis. 21. Gratulatio de natali. 22. de victoriis. 23. Exempla gratulationum de dignitatibus. 24. de natali primo. 25. de natali anniverſario. 26. de novo anno. 27. de victoria. 28. miſcella gratulatoria. 29. Inventionis epithalamiis cum exemplis generalibus. 30. Exempla ſpecialia a nomine ſponſorum. 31. a perſonis matrimonium ineuntibus. 32. a tempore. 33. ab occaſione amoris. 34. ab adjunctis. 35. a genere carminis. 36. miſcella. 37. Inventiones in epicediis. 38. exempla generalia. 39. ſpecialia a nomine. 40. a perſona. 41. a loco & tempore. 42. a genere mortis. 43. ab argumentis patheticis & conſolatoriis. 44. a moralibus. 45. a ritibus & antiquitatibus. 46. a forma carminis. 47. miſcellanea. 48. Exempla carminis ſoterii. 49. euchariſtici. 50. propemptici. 51. gratulatorii de adventu. 52. dedicatorii. 53. encomiaſtici perſonarum. 54. variarum rerum. 55. in imagines. 56. Sylloge variarum invectivarum & ſatyrarum.

Promiſi *Cap. 10. §. 39.* Inventionum poëticarum aliquam ὕλην in juventutis uſum, 1
id nunc facturus quaſi Speciminis loco præmittam pleniora quædam exem-
pla. * Sunt vero hic etiam, ut Hermogenes vocat, Epicheremata, quo- 2
rum κεφάλαιον ſeu propoſitio certa eſſe debet. * Illa Epicheremata docente eo- 3
dem Hermogene, deſumuntur e locis περιστατικοῖς, προσώπου, πράγματος, τόπου,
χρόνου, τρόπου αἰτίας, quæ ille Enthymemata vocat, ac vulgato illo verſu: *Quis,
quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando,* continentur. * Ἐργασία ac deductio 4
ipſa, quæ Hermogeni conſiſtit in Exemplo & collatione ſeu παραβολῇ, ex iisdem
locis ſumitur, ſicut res poſtulat: atque hæ probationes in illa Ἐργασίᾳ collocatæ
Hermogeni vocantur Epenthymemata. * Quæ ſingula fuſius proponit *Fr. Ro-* 5
bortellus libro de artificio dicendi, capite, quo de methodo perquirendi artificii in Scri-
ptis Poëtarum antiquorum agit, p. 29. & 30. * Monſtrabimus ergo, quomodo 6
in locis illis περιστατικοῖς inventio poëtica formari poſſit, exemplo gratulatorii car-
minis, & quidem primo de dignitatibus collatis.

Varia hic eſt inventio pro varietate dignitatum, quæ conferuntur, quarum 7
omnium accurata delineatio propter rerum multitudinem dari nequit. * Dignitates 8
ſunt vel ſacræ, vel civiles, vel militares, vel ſcholaſticæ, vel ſummæ vel inferiores. Sacræ ſunt Epiſcopatus, Archiepiſcopatus &c. Civiles, Regnum, Ducatus, præfecturæ &c. Militares etiam variæ. Porro ratione temporis ſunt dignitates perpetuæ vel ambulatoriæ, vel transmittuntur ad hæredes, vel ad vitæ tempus durant, ut Conſulatus, Legationis dignitas &c. Aliæ ſunt ſucceſſivæ, aliæ electivæ. Singulæ ſpecies pro ſua conditione proprias quasdam inventiones parare poſſunt, quæ ad certa capita vocari

9 cari nequeunt. * Nos utemur hic locis περιστατικοῖς, qui vulgato verſiculo com-
prehenduntur, *Quis, quid, ubi* &c. Tò *quis* comprehendit laudem perſonæ, cui
dignitas defertur, vel a qua defertur, quod ſi is Princeps ſit, in promptu ſunt loci
communes apud Poëtas Panegyricos, veteres, & recentiores, Claudianum, Bar-
læum &c. Tò *quid* continet laudes ipſius dignitatis, ubi de magnitudine ejus, de
majeſtate & præeminentia, multa dici poſſunt. Tò *ubi* loci circumſtantiam, ſi ea
deferatur in ſolenni loco, in templis, ſub dio, quod quibusdam locis fit, coram al-
tari, in urbe aliqua præcipua. Hic Poëta varias habebit occaſiones fingendi allo-
cutiones, ad Deum, ad genium loci &c. Item deſcriptiones Topographicas, in
quibus ſtudioſiores præ Oratoribus ſunt Poëtæ. Tò *quibus auxiliis* involvit conco-
mitantes & impulſivas cauſas, inter quas referri poſſunt electio & ſucceſſio. Si
electio, dicas, illum virtute ſua meruiſſe dignitatem, non emendicatis ſuffragiis,
caſu, dolo, fraude, quod concordia fuerint omnium ſuffragia. Si ſucceſſio, dicas,
hæreditarias eſſe in illo virtutes, &, data occaſione, commendetur ſucceſſionis jus,
quod illuſtrari poterit variis comparationibus a natura animalium, arborum, agro-
rum petitis. Anteceſſor quoque poterit laudari, ita tamen, ut ſucceſſor præfera-
tur. Si qua fuerint ſingularia omina vel divina auſpicia, ad hanc quoque claſſem
pertinebunt, ac licet Poëtæ libere nonnunquam iſta fingere, ſed videat, ne alia
fingat, quam quæ ſunt poëtica: Hiſtorica enim fingere ſalva veritatis lege non li-
cet. Tò *cur* cauſam finalem notat, quæ ſalus eſt publica, Reip. legitima vel in toto
vel in parte adminiſtratio, jurium conſervatio, gentis & imperii incrementum, ſa-
crorum cura, tribunalium & juſtitiæ incorrupta adminiſtratio, literarum, Acade-
miarum, Scholarum, rei militaris cura &c. de quibus Magiſtratus vel Principis ali-
cujus officiis, tam in pace quam in bello, plenum Claudianus exemplum præbet in
laude Stiliconis, aliisque Panegyricis carminibus, uti & Barlæus. Tò *quomodo* in-
volvit varios ritus, in ipſa dignitatis collatione obſervari ſolitos, quo pertinent
preces, unctiones, inveſtituræ, infulæ, pallia, faſces, coronæ, laurus, ſceptra, claves,
gladii, annuli, poma aurea, & ſi quæ alia ſunt auſpicii Regii, vel Ducalium, vel Epi-
ſcopalium, & aliarum dignitatum ſymbola, ad quæ variæ alluſiones formari poſ-
10 ſunt. * Hinc in ſubſidium vocari poſſunt, qui de ſymbolis illis ſcripſerunt.
Generatim de plerisque agit *Böclerus in Diſput. de Auſpicio Regio, Sylveſter Petra ſancta
de teſſeris gentilitiis, de ſceptro Berneggerus, de infulis Epiſcopalibus pileo &c. Solerius. De
annulis Licetus, Kirchmannus.* Potes etiam huc referre ſymbola proverbialia vel
gnomica Regum & Principum, quæ colligit Reusnerus. Poteris etiam ad ritus
veteres & aliarum gentium mores, data occaſione, alludere. Tò *quando* tempus
notat. Hic conſidera, quo anno, die, menſe fiat, & ſi quod memorabile antiqui-
tus geſtum ſit: perpende etiam, an in pacato ſtatu, an in turbulento ſit reſpublica,
an præſenti tempore memorabile aliquid in republica geratur &c.

11 In GRATULATIONE de DOCTORATU eodem modo procedes. Ad
Tò *quis* pertinent inventiones, quæ a nomine, patria, gente, familia, aliisque, qui-
bus funguntur officiis, peti poſſunt. Si ſit Conſiliarius, Advocatus, Sacerdos, Ar-
chiater

Digitized by Google

chiater &c. Si ægrotus, abſens, præſens &c. e. g. *in Sparmannum Archiatrum Chriſtinæ Reginæ*, Boxhornius in poëmat. p. 24. *de fratribus geminis eodem tempore promotis*, idem p. 6. *ad Patrem, cum filiorum quartus promoveretur*, id. p. 27. *ad patriam Hagam: de aliquo in Juriſconſultorum ordinem cooptato*, idem p. 30. *ad aliquem in patriam redeuntem, poſtquam laurea medica decoratus fuerat*. Bannin p. 69. *ad urbem Alcmariam, cum quidam J. U. D. renunciaretur*, p. 185. Ad Tò *quid* pertinet ipſe gradus, qui confertur, ubi in genere formari poſſunt Loci communes de dignitatibus, quod ſint virtutum præmia, ubi comparare potes Studia cum certaminibus athletarum, eorumque præmiis, ludis olympicis &c. De titulis virtute & Studiis digniſſimis eorum inſignibus: poſſet etiam, ſi videretur, invectiva inſtitui in indignos graduum captatores, merito de gradu dejiciendos. * Quod attinet ad gra- 12
dus ſingularum facultatum, digredi potes in laudes Theologiæ. *Vide carmen de Theologo perfectiſſimo Franciſci Vavaſſoris in Parnaſſo Societatis Jeſu p. 62.* Si in Jurisprudentia tractetur locus communis de ejus laudibus, deſcribatur Juriſconſulti, Advocati, Conſiliarii, officium. *Vide characterem cauſarum Patroni in gratulatione Doctorali ad Johannem a Dans apud Boxhornium p. 14.* & in ſimili gratulatione *carmen de officio boni Advocati apud Niendalium in poëmatibus p. 84.* Si in Medicina; ſuppeditare Locos communes poſſunt *Satyræ Medicæ Jacobi Balden.* Si in Philoſophia, ampliſſimus per ſingulas diſciplinas campus patet. * Tò *ubi* notat locum, qui eſt celebris 13
aliqua Academia, templum, collegium: poſſunt ad locum allocutiones formari. Ita *Leidam alloquitur Boxhornius in creatione Doctoris p. 7.* Tò *quibus auxiliis* notat cauſas ſocias & concomitantia, ut ſi ſub celebri Præſide inſtituatur promotio. *Exemplum vide apud Niendalium p. 60.* ſi Principis ſumptibus fiat, ſi ſolus, vel cum aliis, ejusdem vel diverſarum facultatum, promoveatur, ſi nuptias eodem tempore celebret, ubi variæ inventiones ratione variarum facultatum inſtitui poſſunt. Poſſunt & fingi Veneris, Aſtrææ, Euſebiæ, Pallados &c. certamina. *Vide ap. Boxhornium p. 14. & 15. in quendam proxime poſt nuptias Doctorem juris renunciatum.* * Ex argumen- 14
to diſputationis inauguralis inventiones deſumentur, e. g. in *quendam poſt diſputationem de lue venerea Doctorem medicinæ creatum*, vide Boxhornium p. 48. *Laus febris, quum Johannes Regius poſt habitam de febri diſputationem medicorum ordini insereretur.* Vide eundem p. 11. *in quendam poſt publicam de angina diſputationem Doctorem medicinæ creatum*, vide eundem p. 18. *in quendam poſt diſputationem de hæredum inſtitutione earumque querela Doctorem creatum*, vide eundem p. 26. *in quendam poſt diſputationem de nuptiis Jureconſultorum ordini inſcriptum, p. 41.* Poteſt etiam ad Patrem dirigi gratulatio, cujus ſumptibus inſtituitur ſolennitas, vide Boxhornium p. 27. *In quendam poſt honores obtentos matrimonium ineuntem*, miſcellanea noſtra poëtica p. 75. Poſſunt etiam allocutiones fingi ad Aſtræam, Apollinem, Muſas, e. g. *allocutio ad Themidem in creatione Doctoris juris*, Boxhornius p. 40. ad philoſophiam in creatione Magiſtri; *in quendam poſt diſputationem medicam de luxatione membrorum Doctorem medicinæ creatum.* Vide primitias Parnaſſi noſtras. Ad

Arminium, quum poſt diſputationem de dyſenteria medicinæ Doctor crearetur, Bannin. p. 88.
15 *ad alium poſt diſputationem de angina Doctorem Medic. creatum* id. pag. 175. * Ad Τὸ *Cur* refertur cauſa finalis, quæ eſt in Theologia fidei defenſio contra Hæreticos &c. In Jurisprudentia juſtitiæ adminiſtratio: in Medicina ſalus hominum, a qua pendet ſalus publica: in Philoſophia veritas in contemplatione, beatitudo in actione. Hæc ſingula fuſius deduci & applicari poſſunt. *Τὸ Quomodo* continet ritus in promotione adhiberi ſolitos, quales ſunt infula, annulus, amplexus, liber clauſus & apertus, faces ardentes. Si ſinguli ritus ad ſingulas facultates applicentur, varias pro re nata inventiones formabis. Vid. exemplum in Miſcellaneis noſtris pag. 48. *in pileum.* Τὸ *quando* tempus notat, ſi forte conferantur honores vel in juventute, vel media ætate, vel die natali, anno ætatis Climacterico, ſi tempore belli, peſtis &c. e. g. *in quendam ſub egreſſum canicularum feriarum Licentiæ gradum adeptum* Boxhorn. p. 77. *in Medicum medio bellorum tumultu creatum, p. 23. in quendam prima juventute Doctorem juris creatum, p. 53.*

16 In GRATULATIONE de RECTORATU ACADEMICO præcipue inventionis deduci poſſunt, *a perſonis, earumque conditione.* Hæ in genere ſunt literati. Hic dies, quomodo Muſis cum Imperio conveniat, non eſſe Tyrannicum ſed virginale & placidum: non jam inter ſteriles tantum Parnaſſi arenas dominari Apollinem: non jam amplius boves paſcere, ſed ſelectiſſimos juvenes, (aut ſic applica: Apollo olim boves pavit, Tu nunc curabis, ne ille leonibus, urſis, lupis imperet; tua Circæis poculis, quæ in feras mutant, abduces) Muſas latius impe-
17 rium habere, quam Reges, quæ ipſis dominantur Regibus. * Si Theologus eſt, per fictionem poëticam induces Pietatem leges imperio ejus præſcribentem, quod eo perfectius erit, quo perfectior eſt virtus illa, quæ in illo imperat. Dic imperium ejus Hierarchiam, ſed innoxiam, quod contra Gigantes θεομάχους militet. Si Juriſconſultus, induces Aſtræam, Themidos oraculum in Helicone: novum aliquod judicium inſtituendum, in quo non Paris Veneri, ſed Phœbus Minervæ palmam tribuat; tribue illi Pallada armatam Clypeo & haſta, eandemque pacifica olea decoram: dic illum docere omnes, quomodo ſuum cuique tribuant, & ſibi ipſi. Si Medicus eſt, dic: Apollinem illum eſſe, qui & Muſarum & ſanitatis præſes ſit; tollere illum debere morbos Muſis peſtiferos ac noxios, per diſtributionem allegoricam, *Vid. carmen noſtrum in Rectoratum Marchii in primitiis Parnaſſi.* Si Philoſophus eſt, & quidem primo Metaphyſicus, monſtra, quemadmodum illi imperium conveniat in Muſas, qui dominatur ceteris diſciplinis: monebis, ut abſtrahat omnes a malitia, & nihil concreſcere ſinat vitiorum, curet, ut omnes ſint uni (ex Pythagoræ præcepto) veri, boni &c. Si Phyſicus, dic illum ſecundum naturæ leges imperaturum; dic, totam hanc rerum naturam nihil aliud eſſe, quam magnum Imperium, ad cujus exemplum ille imperaturus ſit. Apollinem & novem Muſas nihil aliud eſſe, quam decem orbes cœleſtes: hic monſtra Planetarum & orbium cœleſtium cum Muſis convenientiam. (*Videantur Platonici*) Si Poëta, oſtende Helicona, Pindum &c. Etiam in his montibus inve-
niet

Digitized by Google

niet auri fodinas, his Caſtaliis fontibus rigabit Muſarum agros, ut varii generis germina felicius creſcant, cedri, lauri, viles etiam alni. Si Ethicus, omnes in illo dic virtutes imperare, & mediocritati aſſvetum, etiam hic medium facile obtenturum. Etiam hic pro ſummo fine eſſe beatitudinem. Si Politicus; dic hoc imperium quandam eſſe rempublicam, ubi Philoſophus imperet, & Philoſophi obediant, Rectorem a Rege non differre, (*huc refer ea, quæ de regno ſapientis in philoſophia Stoica diſſeruntur*) vigere hic ſocietates, excluſa tamen conjugali, quæ inter virgines Muſas non admittitur, ut quæ non corporis ſed mentis tantum partus ſuſcipiant. Nullos hic eſſe ſervos, ſed omnes liberos (*Vid. Lipſii manuductionem ad Philoſophiam Stoicam*) ſuam Regi hic eſſe majeſtatem, ſua regalia, ſua Muſis eſſe vectigalia, ſuas nundinas, ſuos vaſallos, ſua feuda, quibus inveſtiantur, Doctores, Licentiati, Magiſtri, ut Comites, Barones, Nobiles: etiam hic eſſe equites ſed Pegaſeos, bella etiam geri, ſed cum barbarie & ignorantia, ſed in Muſarum area, non in arena gladiatoria. Poſſes hic formare acclamationes ad imitationem veterum. Si Mathematicus eſt, dic, illum omne tuliſſe punctum, totum eſſe teretem & rotundum, quemadmodum virum bonum deſcribit Horatius; effecturum illum, ut imperium ſuum ſit quaſi quidam circulus, in quo extrema a centro ſeu medio virtutis æqualiter diſtent: Dic illum omnium rerum menſuram initurum, æqualia inæqualibus, paria paribus miſturum. Si Orator & Poëta, dic illum inſtar Herculis Gallici eloquentiæ catenis omnes ſibi devincturum. * Poſſunt ſecundo *ab inſignibus inventiones* duci, qualia ſunt ſceptra, 18
purpura, aureæ claves. Hic ſubſidia ſuppeditabunt, *Berneggerus in Oratione quadam de ſceptro, Bœclerus de auſpicio Regio, Idem in Apollinis ſceptro ad Comitem Guſtavum de la Gardie, Rectorem Upſaliæ creatum, Ericus Puteanus in purpura Auſtriaca ad Principem Ferdinandum, ubi purpuræ qualitates confert cum Cardinalitia dignitate.* Tertio a *tempore* inventio petetur, ſi forte dies feſtus ſit, aut quodam memorabili facto inſignis. Ratione temporis, cum ſemeſtris dignitas ſit, poſſit comparari cum dictatura Romanorum &c.

In GRATULATIONIBUS de NOVO ANNO partes poſſunt conſtitui qua- 19
tuor, e quibus, quod commodum erit, adhiberi poteſt, *primo* gratulamur de exantlato anno, ubi conſiderabis circumſtantias varias, an annus fuerit Climactericus, an Periodicus aliquis vel ſimilis, an dies novi anni in natalem ejus incidat, cui gratularis. An annus inter morbos vel alias fortunæ difficultates ſit exactus, (tum enim in ſubſidium vocabis ideam carminis Soterii) an peregre, an domi; tum dices ſolis laborem eum imitatum eſſe, cumque eo domum rediiſſe: An in bello vel pace. Ratione perſonæ variari etiam poſſunt argumenta gratulatoria, ſi Princeps ſit, dicas illum cum Conſulibus Romanis annum pandere & faſtos, conferre ſeculo felicitatem. Si Theologus vel Sacerdos, dicas, ad illum non pertinere tempora ſed æternitatem, vel potius veteres annos & mores antiquos, non nova ſecula. Si Conſiliarius, Jureconſultus, gratuleris illi de præterito anno, ex quo ſibi ipſi formaverit vel præviderit prudentia futurum annum & ceteros: comparabis illum cum Jano bicipiti; Si Medicus

Digitized by Google

Medicus, mille illi ſalutes & de morbis triumphos precare. Si Philoſophus, dic illum ſupra annos eſſe, ipſis dominari aſtris, ipſique tempori, cui ipſe orbes ſuos præſcribat, quod numeris ſuis includat: Si dives ſit, precare crumenis & arcis ejus Janum Patulcium & Cluſium, qui juſto tempore largiatur & recondat. Poſſumus *ſecundo ad varios ritus* tam veteres quam recentiores alludere, de quo nos alibi copioſe diximus. Poſſumus *tertio gratias agere pro præſtitis beneficiis,* ubi inea-
20 tur perſonarum ratio: Subſidia hic petes ex idea carminis Euchariſtici. * Poſſumus *quarto ſtrenas afferre* vel veras vel fictitias. Hæ ad morem veterum dari poſſunt, argute ad illas applicatione facta: vel fictione aliqua poëtica excogitari, prout perſonæ, cui illæ offeruntur, conveniunt. Et ea quidem ratione Paſſeratius varias obtulit Memmio ſtrenas, auram, nugas, columbam, olivam, morum, ficum, palmam, pſittacum, laurum, roſam, olorem &c. quæ tamen mihi non adeo probantur, quoniam indiſtincte nullo habitu convenientiæ diſcrimine offeruntur. Vid. *primitias Parnaſſi noſtras*, ubi varias omnium facultatum Profeſſoribus ſtrenas exhibemus. Ita Theologo vel ſacerdoti poſſes offerre claves Jani, Sphæram cœleſtem cum omnibus circulis & aſtris, quod continua allegoria rei præſenti applicare poſſes; Juriſconſulto libram, gladium, faſces, fortunæ rotam; Medico coronam quernam, civicam, pro ſervata ſalute civium, ſerpentem exuvias exuentem, Phœnicem; Chymico Jovem lapidem; Philoſopho circulum, quo ipſe annus & tota rerum univerſitas notatur, dolium Diogenis, ſaxum Siſyphi, rotam Ixionis: Metaphyſico nihil, omnia, rem, Chimæras, univerſum, unum, verum, bonum. Phyſico, flores ex hortis, atomos, ſemper vivum, ſimilesque herbas, Laurum e ſylvis, aurum e fodinis, uniones e mari, ovum, quod omnium rerum principium facit Orpheus; Mathematico annum ipſum & ſecula, puncta, pyramides; Oratori fulmina, mella, Caryotas, Thurſos, bona verba; Poëtæ Pegaſum, fontes Caſtalios, laurum. Ethico centrum. Politico horologium; Patrifamilias opera & dies. Poſſent etiam in forma emblematis efferri. Sed talia infinita excogitari poſſunt, ac ſolent mire in talibus ſagaces eſſe Oratores ſacri, qui Strenas pro concione largiuntur. Videatur *Stegmannus* in *Chriſtognoſia ſua,* ſub titulo *Chriſti Strenophori.* Videndum tamen, ne in nugas prolabamur, ut facile fieri poteſt, ſi nimis in talibus operoſi ſimus. Debet enim modus eſſe in rebus. Poſſumus *quinto* varia ἤθη & πάθη immiſcere, vota pro incolumitate & felicitate ejus, cui gratulamur.

21 In GRATULATIONE de NATALI inventio ducetur *primo a perſonis,* ubi ſunt Majores, Parentes, de quibus loci Rhetorici conſulantur. *Secundo a tempore,* quod anteceſſit partum, ubi oracula, auguria. *Tertio a partu ipſo,* ejusque adjunctis, quæ ſunt apparatus varii, baſia, cantilenæ ad cunas, dies feſtus, anni tempus, ver fœcundum, ſolſtitium vegetum, autumnus gravidus, hyems genialis. Ornamenta poëtica addantur, de partu mirabili e ſpuma maris, cerebro, femore, Jovis, Chao: de educatione, a columbis, à capra Amalthæa: allocutiones ad ſtellas, auroram, patriam Lucinam, bonam Deam &c. Quarto ab *ἤθεσι ſeu votis* ad infantem

Digitized by Google

rem, ad parentes, de familiæ incremento. Si maſculus, gratulare de hærede felicitatis ac indolis patriæ, de bellica virtute, de ſtudiis, ſi fœmineus, pulchritudinem, ingenium Matris in illo commenda. In *anniverſario natali* inventiones a laude perſonarum additis ornamentis poëticis omne punctum ferent.

In EPINICIIS ſive *gratulatione* de *victoriis* convenient primo *loci perſonales*, 22
laus ſcilicet victoris ex adjunctis huic argumento aptis, quæ ſunt quatuor illæ virtutes Imperatoriæ a Cicerone in Oratione pro L. Manil. notatæ. Secundo *loci, quibus factum laudatur*, omniaque illa Enthymemata apud Ariſtotelem de honeſto & pulchro. Tertio *loci communes, difficile, impoſſibile*, & quæ ſub his continentur. Quarto *loci octo amplificatorii* apud Ariſtotelem. In his omnibus latent ſpecialia illa, gravitas facti propter firmitatem munimentorum, aliaque impedimenta objecta, fatum, auguria, hoſtium ferocitas, patriæ ſalus, libertas publica, gloria poſt mortem ſuperſtes, vota omnium pro longævitate. Poſſunt addi varia ornamenta Topographica, pathographica, deſcriptiones e locis adjunctorum, pugnarum, periculi. Poſſunt addi comparationes & exempla more Poëtarum.

SYLLOGE EXEMPLORUM.

I. In GRATULATIONE de DIGNITATIBUS. Gratulatio de 23
Præfectura equeſtri & maritima, *Delitiæ poët. Scot. tomo 1. p. 71.* de Inauguratione Jacobi Regis, *p. 251. & 275.* Ludovici XIII. *p. 339.* In coronatione Reginæ *tomo 2. p. 71.* Jacobi *tomo 6. p. 227. & 245.* De tribus Regnis unitis ad eundem. *p. 279.* De Epiſcopatu *Wallius p. 41.* Senatui populoque ſub Epiſcopo pacem optat, *p. 49.* Ad Marcellum in prima pueritia legioni patriæ præfectum *p. 91.* De Epiſcopatu poſt ampliſſimos honores, *alluſio ad gentilitiam teſſeram, quercum & leonem, pag. 197.* In duos Epiſcopos ſimul conſecratos, *Wallius p. 318.* In inaugurationem Epiſcopi *Hoſchius p. 34.* ad Belgium cum Marchio militiam regiam adminiſtrare inciperet *p. 53.* In inaugurationem Epiſcopi, *p. 66.* gratulatio de dignitate ſenatoria ipſis Jan. Cal. *Neuhuſius pag. 90.* De Conſulatu *p. 203.* gratulatio ad Ferdinandum, *Parnaſſus ſocietatis Jeſu, p. 559.* Maximilianus Bavariæ Dux Cæſari Bononiam reſtituit, *tomo 2. p. 157.* In novam purpuram Cardinalis, *p. 563. Vid. plurima exempla in poëmatibus Barlæanis.* Ad *gratulationem de Doctoratu & Rectoratu* pertinent illa, ad Philoſophiæ Profeſſorem & creatum Medicinæ Doctorem Daniel Heinſius *p. 118.* Ad Caſtorem & Pollucem geminos fratres, quum uterque Licentiam in utroque Jure reportaret, *p. 397.* Ad Martinium juris Doctorem creatum, *p. 398.* ad Regem Sueciæ; cum JCtorum Ordini aliquis inſertus eſſet, *p. 399.* Ad Thyſii Filium, J. D. creatum, *p. 400.* Ode ad Gernandum 13. ætatis anno Philoſophiæ Magiſtrum creatum *p. 502.* De Rectoratu *Scoti tomo 1. p. 332. it. tomo 2. p. 224.* Ad Leonem Belgicum domi militiæque vulneribus & morbis affectum, cum aliquis, cui Leo inter ſigna erat, Medicus crearetur, *Wallius p. 416.* In J. D. creatum *Bannin. L. 2. Elegia 10.* ad urbem Hornam, cum ejus civis Medicinæ Doctor fieret, *p. 61.* in quendam die ſuo natali J. Doctorem creatum *p. 62.* In promotionem juris, *p. 90. 98, 168, 189, 184.* In honorem Doctoralem Voſſii *Barlæus pag. 108.*

Ad Dorislaum ex pædagogo D. J. creatum, *p. 290.* In quendam D. J. creatum, *Baudius p. 107.* ad quendam Philoſophiæ Profeſſorem, *p. 110. p. 115.* Ad Epiſcopium Magiſtrum creatum, *p. 430.* In Metaphyſicæ Profeſſorem Medicinæ Doctorem creatum, *p. 447.* in quosdam D. J. creatos, *p. 523, 534.* In laurum Philoſophico-Medicam. Sententia Apollinis *Placcii pöëmata pag. 236.* Gratulatio de Doctoratu juris *Neubuſius p. 199, 219, 244, 245, 252, 301, 333, 337, 397.* De gradu Medico *p. 215, 247, 304, 399.* De gradu in Philoſophicis, *p. 207.* De Rectoratu ſcholaſtico *p. 396.* Ad Academiam Regiomontanam Magiſtros creantem *Paſtorius p. 91.* In D. J. creatum *Nicolaus Heinſius pag. 193.* In quendam Medicorum ordini inſertum *p. 196.* In duos fratres D. J. creatos, *p. 272. it. p. 277.* De Theologiæ Doctoratu *p. 273.* In Rectoratum Academic. Cunæi *Barlæus.*

24 II. In GRATULATIONE de NATALI PRIMO. Vide tria genethliaca carmina variis inventionibus elaborata apud *Jacobum Balde,* tomo 2. Pöëmatum, (1) carmen in filium Comiti de Tylli natum. (2) Comiti Palatino Philippo Wilhelmo nomine totius collegii ſcriptum. (3) in Filiolam eidem Principi ipſo feſto trium Regum natam, ſub perſona trium Gratiarum. Tertio carmini ab ipſo Autore artificium ſubnectitur. De filiolo primogenito Marchionis Montoſerii *Zevecotius p. 37.* Fons bellaqueus Delphini natalibus baptiſmate ſacer, Idyllion *Scoti p. 282.* Epigramma ad Patrem baptiſmate ſuſcipientem filium. Comparatio cum Achille, Stygia unda tincto, *p. 286.* Genethliacon Ducis Andium tertio partu geniti. Comparantur tres filii Geryoni *p. 286.* Ducis Aurelienſis ad Regem Patrem, *p. 306.* Oda qua celebrantur Principis Scoto Britanni natales *tomo 2. p. 98.* de nata filia prima vice *p. 382.* ad ejusdem uxorem de partus difficultate, *ibidem.* Ad Gulielmum Comitis Swartzburgenſis filium ex themate natalitio concinnatum, *Wallius p. 76.* In infantem Principis Arauſiorum natum poſt victam Hiſpanorum claſſem, *Barlæus L. 2. Heroicorum p. 350.* in natum Galliarum Delphinum eadem die & hora, qua Amſteledamo diſceſſit Avia Maria de Medicis *ibid. p. 356.* in Delphinum Galliarum *in Delic. poët. Gallor. Paſſerat. p. 108. tomo 3.* Genethliacum nobilis pueri *p. 344.* In Delphinum Regis Galliarum *Nicolaus Heinſius p. 205.* Vid. eundem *L. 4. Elegia 4.* Genethliacon Jacobi IV. Regis Scotorum, *Buchananus p. 309.* In natalem Delphini Galliarum, *Baudius p. 633.* Carmen conſtans ex meris Chronoſtichis in cunas filioli nati ad natalitia Chriſtianæ ſalutis, *Neubuſius p. 26.* Cunæ Auriacæ in nat. Princ. Arauſ. *Hugenius in momentis deſultoriis p. 5.* Genethliacon Delphini *Laur. le Brün Eloq. poët. T. 2. p. 458.* baptiſmus Dominici Prioli. Infantis crepundia & cunabula *Bonifac. L. 9. Muſarum carmine 61. & ſeqq.* Marinæ Mauræ puerperium *ibid. carmine 64.* ad Patrem gratulatio pro nato filio, *ibid. carmine 79.* Ad patrem Bernhardum de filiolo Polo Nano, nato, dum Pater civitati Bellonæ præſideret, comparat cum Hercule *ib. carmine 103.* Genethliacon ab ominibus inventione petita, *lib. 10. carmine 138.* Miraculoſo Galliarum Delphino *Stratenus in Venere Selanda p. 58.* Ad eundem Genethliacon *id. pag. 165.* Nova Gallia Delphinum ſalutat *Laurentius le Brün opuſculis ſelectis p. 486.* Nænia pro puero ad ſomnum provocandum: Nænia nutricis: Næniæ aliæ nugatoriæ, *Jovianus*

Ponta-

Digitized by Google

Pontanus lib. 2. de amore conjugali a p. 3351. ad p. 3358. Ad Lucinam parturiente Piccolominea Sannazarius *L. 1. Elegiarum: p. 97.* de partu Niſææ *id. lib. 1. Epigr. p. 147.* in filiolam natam Hugenio poſt quartam prolem maſculam *Barlæus p. 494.* Genethliacon epicum *Delic. poët. Ital. T. 1. fol. 213.* infantis Tuſcani *fol. 351.* filii Gonzagæ oda *T. 2. fol. 222.* Amſtela exſultans ſuper Galliarum Delphino *Keuchenius p. 122.* ad JCtum, cui uxor primo partu gemini ſexus progeniem peperiſſet *p. 130.* in Principem die Lunæ natum *Bruno Mengelmees p. 279.* in Principem Auriacum ſexto conventu die Solis nona veſpertina denatum, & filium ejus poſthumum mox natum, *id. p. 280.* Omen Genethliacon, ad ſereniſſ. Principem *Albertus ab Ines oda 63.* Ad uxorem ſuam, cum eſſet gravida *Daniel Heinſ. p. 382.* In filiolum primogenitum Hugenii *p. 395.* Alluſiones aliquot in nepotulum Cornelii & Martini natum Petteni ad mare in hoſpitio publico, cum de munimentis maritimis comitia agerentur *Neubuſius p. 104.* In natalem Delphini vigeſimo poſt connubium anno nati, *Paſtorius parte 1. Sylvarum p. 68.* in natalem Principis Polonorum *p. 68.* Ad quendam cum ei uxor in mari filium peperiſſet, *p. 117.* Choreæ (*Ballet*) in natalem Fridericæ Amaliæ principis Danicæ a Vito Beringo ſcriptæ.

GRATULATIONES de NATALI ANNIVERSARIO. Ad Ful- 25
gentium Stephani natalem in Januario celebrantem, Zevecotius *lib. 1. Elegia 2.* in natalem amicæ *p. 142.* Ad Jacobum VI. Angliæ Regem, *Scoti T. 1. p. 13. p. 221. p. 301.* comparat cum ſole. Menſis Julii fatalia, quo natus, maritatus & ad honores promotus fuit, *T. II. p. 489.* In natalem Dionyſii Voſſii Proſopopœia Uranies ad natum quondam puerum. *Bannin. L. 2. Eclog. 8.* in annum ſuum 60. exactum *Galli T. 3. p. 723.* Genethl. Roſinæ Meliſſæ. Ad nomen alluditur *p. 716.* De Climacterico magno *p. 714.* In natalem Ovidii ab eo proximum, qui natalis Minervæ eſt, *Daniel Heinſius L. 2. El. 9.* in natalem Joſephi Scaligeri oda, *p. 504.* in natalem diem, ſextum Februarii Electori Brandenburgico ejusque filio eundem, Carmen noſtrum. In Coſini Medicæi natalem X. *Nicolaus Heinſ. l. 2. El. 2.* in filium primogenitum Ludovici XIV. *L. 4. El. 4.* in natalem Reginæ Chriſtinæ *p. 146.* In natalem Kinſchotii *pag. 267.* in natalem annum Joſephi Scaligeri, qui tanto æſtu nobilitatus fuit, ut plerisque calidioribus locis vineæ fuerint exuſtæ, tria epigrammata Rutgerſii *Nic. Heinſ. p. 133.* Ad Boxhornium Vincentius Fabricius de utriusque natali, qui in eundem annum & diem incidit. *Fabric. p. 126.* in natalem Nic. Heinſ. *id. p. 193.* in natalem patris ſui *Grotius p. 209.* in Paſcha anni 1612. natalem ſuum 30. *idem p. 223.* in natalem 31. *p. 238.* in natalem ſenis, *p. 251.* in natalem parentis ſui *Nic. Heinſ. l. 1. El. 5.* Elegia de natali ſuo Lotichius *l. 2. El. 8.* in natalem Vincentii Fabricii El. Nic. Heinſ. *Fabric. p. 218.* in natalem amicæ ſuæ *Winſemius in amoribus p. 272.* In natalem ſuum jambus, *Hugenius p. 323.* Ad Epiſcopum Tauriſinum in natalitiis Chriſti, quibus & Flaccus natus perhibetur, editum, *Bonifacius l. 8. Muſ. Carm. 55. & 56.* In feſto die Divi Sannazarii Martyris ſibi natali, *Sannazarius l. 2. Eleg. p. 189.* in natalem amici *id. p. 131.* in natali Altilii Vatis *id. lib. 1. Epig. p. 156.* Ad Sluſenium tertio poſt Phlebotomiam die natalia celebrantem. *Keuchenius*

nius in Muſ. Juvenil. p.88. in decimum Auguſti diem natalem ſuum, alludit ad ſidus virginis *p.139.* in aliquem feſto purificationis Mariæ natum *Bruno Mengelm. p.306.* Genethliac. Belgicum in Principem Arauſionenſem duodecennem. Pro munere donat horologium & alphabetum principale, *id. p.372.* Ad aliquem eodem ſecum anno, die, hora, ſidereque natum, *Biſſelius in delic. æſtat. p.372.* In Caroli V. natalem *Johannes Secundus p.103.* In natalem Douzæ Lipſii elegia, *Douzæ poëmata pag.665.* in quendam, cum ipſo natali die periculum evaderet *Miſcellanea Genethliaca.* Proſopopœia Pariſienſis Academiæ Regis filiæ ſub natalem principis natalibus reſtituta *Scoti T.1. p.272.* ad urbem Gandavum, in qua Carolus V. natus eſt *Becanus p.75.* In quendam ipſo natali die D. J. creatum *Bannin. p.62.* Ad Arnoldum van der Walle in cunis adhuc vagientem, cum ei olivam pacis in ſpem olim colendæ poëſeos mitteret, *Wallius p.225.* Genethliacorum vanitates irridet, *Caldenbach. l.1. oda 23.* Genealogia Naſſoviorum, *Grotius p.28.* Ad puerum ſuum in die natali Virgilii, *Lotichius p.143.* Carmen de excellentia ſexus feminini *Hugenius p.46.47.* Carmen Euchariſt. pro Genethl. *Bonifacius l.9. Muſ. Carm.65.* Puerperium turturis jocoſerium, *Gudberlethius in poëmatibus a p.25. ad p.42.* ad S. Ignatium, ut Regi Ludovico ſobolem impetret, *Joninus l.1. oda 10.* Ad maciem in die natali *Balde l.1. oda 54.* Irridet Genethliacos *id. l.2. od. 24.* In vaticinium infelix de partu Loſiæ *Barlæus T.2. p.455.* In natalem 800. urbis Siricææ *Bruno T.1. p.39.* in falſum de nato princ. rumorem *p.279.* Generoſa liberæ gentis Genethlia *Albertus ab Ines oda 4.* Juſtum Lipſium in die natali ad geniale epulum invitat *Douza poëm. p.654.* Vide Genethl. varia *Antonii Chanuti* in virginem Mariam variis inventionibus exornata *in Parnaſſ. ſoc. Jeſu. T.2. a p.190.* quæ mutata applicatione ad Principum nativitates referri poſſunt.

26 III. GRATULATIONES de NOVO ANNO. Vid. Paſſeratii ſtrenas integro libro. *Conſtantinum Hugenium in poëmat. Belgic. p.300,659,1069. Parnaſſ. ſoc. Jeſu T.1. p.533.* Baſia pro ſtrenis data *Scoti T.1. p.55.* Strena ad Regem Britanniæ *ibidem p.83.* Strena ad Pro-Regem ex Anagrammatiſmo *p.280.* Flores pro ſtrenis *T.2. p.333.* Epigramma de Jano bicipite *p.474.* In Cal. Jan. *p.383.* Strena retrograda, *p.384.* Strena ad Galatham *Bannin. in poëmat. Belgicis p.145.* . Opitius carmen German. in Cal. Jan. *Sylvis poëtic. pag.22. & 28.* Jacobi Catzen Cantilenæ in novum annum in *Hofgedachten p.79. & ſeqq.* Hugenii Strena ad quatuor filios *in moment. deſult. p.50.* ejuſdem epigramma in Schurmannæ Studium novum novi anni tempore *Ib. p.369.* Ad eandem *p.379. & 376. Taubmannus in Melodæſia p.1, 42, 44, 65, 229, 369, 370, 371, 456.* Strena ad Pontificem anno 1666. Inventio ex numero Romano anni. *Nic. Heinſ. in carm. adoptiv. p.93. V. Nathan. Chytræum in faſtis ſacris.* Gratulationes in Cal. Jan. plurimas habet *Neubuſius p.1, 2, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 23, 24, 29, 32, 41, 43, 47, 51, 52, 61, 70, 71, 72, 75, 79, 83.* In quendam ipſis Cal. Jan. in Senatorum ordinem electum, *p.190. id. p.216, 217.* Ad diſcipulos *pag.254.* Ad parentem *p.274.359.* &c. Carmen ſeculare in Cal. Jan. *Balde Lyr. lib.3. p.187.* Barbiton pro Strena *id. Sylv. lib.5. oda 7. p.130.* Salutatio ad pontificem centone Virgiliano Ital. *T.1. fol.334.* Strena qua gratias agit pro beneficiis,

Digitized by Google

beneficiis, *Bruno p. 42. parte 1.* Strena ad amicam *id. p. 14. p. 123.* Ad Conſulem *p. 292. parte 2. Id. p. 294.* Alphabetum Chriſtianum pro Strena *p. 219. parte 2. Sidronii Hoſchii* fauſti anni apprecatio ad Leopoldum *p. 85.* Vota Belgarum ad eundem *p. 87.* Vota ex Victoriis Belgicis *p. 89.* pro incolumitate princ. *p. 90.* pro rebus in Germania geſtis *p. 94.* ex aſcititiis inſignibus *p. 98.* ex honeſta animi relaxatione *p. 102.* ex venatione *p. 103.* ex aucupio *p. 105.* ex arte Muſica, *p. 107.* ex picturis *p. 108.* ex hiſtoria, philoſophia & poëſi, *p. 110.* ex virtutibus *p. 113.* &c. Carmina pro ſtrena miſſa ad princ. *Boiſſardus p. III. Flemming. Epigramm. lat. Epigr. 23, 27.* in novum annum in Moſcovia celebratum *l. 9. Epigr. 26.* Strena ad Pontificem *Bonaventura, Baronius in Heroicis p. 39, 40.* querela de temporis fuga in Cal. Jan. *Vinc. Fabric. p. 135.* Allocutio ad ſe ipſum *p. 141.* Querela, quod longam potius vitam quam bonam precemur. *Id. p. 146.* In ſigillum aureum pro ſtrena datum *Menagii poëm. p. 55.* Strena ad fratres Hugenios. Inventio e 12. Zodiaci ſignis *Barlæus T. 2. p. 211.* De pareliis Lutetiæ viſis anno 1539. finiente, Carolo V. Cæſare, Cal. Jan. anno 1540. urbem ingreſſuro epigr. *Adeodati Sebæ (Theodori Bezæ)* ipſi Imperatori oblatum *Galli parte 3. p. 692.* Ejusdem Xenium Poëticum ad duos Poëtas *ibid. p. 594.* In Cal. Jan. ad Fuſcum. *Sannazarius l. 2. El. p. 121.* humanæ vitæ fuga *Joninus l. 4. p. 145. Buchananus l. 3. epigr.* varias ſtrenas diſtribuit Regi, Reginæ, diſcipulis, Epiſcopo indocto, aliisque Principibus & Matronis *a p. 352. ad 357.* Strena ad Comitem Gordonium *Jonſtonus Epigr. p. 419. & 420.* Strena ad Cubicularii Regii Conjugem *p. 428.* ad Regem, qua recenſitis muneribus, quæ dare poſſet, nihil Regi dari dicit, cujus non pretioſius exſpectet ἀντίδωρον *p. 229.* querela annuli a Gordonio ad ſe miſſi Cal. Jan. *p. 354.* De variis ad Cal. Jan. & ſtrenas pertinentibus *V. Owenum l. 1. Epigr. 62, 96, 142, 164, Lib. ſing. Ep. 71. l. 1. Ep. 19. L. 2. Ep. 4. L. 3. Ep. 16.* Oraculum Julii Mazarini Cal. Jan. *Balzac. p. 18.* vota modeſta Cal. Jan. Epigr. *Scoti p. 128.* Muſca Jano oblata, *p. 249.* De Cal. Jan. Epigr. *Scoti p. 432.* Theocrene pro Hippocrene ad Scotorum Regem *p. 141. T. 2. p. 120.* Xenium ad parentem *p. 180.* Meditatio de tempore in Cal. Jan. *Flemming. poëm. German. l. 1. Sylv. p. 32. L. 1. oda 5. Poëmata German. V. ap. Tſcherningium in Vere p. 17, 20, 192. In prodromo æſtatis p. 20. Salomonem von Golau in Epigr. Germ. Chil. 1. Cent. 9. Ep. 11. Chil. 2. Cent. 2. Ep. 4, 27, 28. Ib. Cent. 15. Ep. 83, 84, 86, 90. Cent. 10. Ep. 31. Chil. 3. Cent. 5. Ep. 38, 98. Chil. 2. Cent. 2. Ep. 3.*

IV. GRATULATIONES de VICTORIA. *Ad Regem Galliæ* poſt pu- 27
gnam in Alpibus *Balzac p. 9.* ad eundem *El. p. 10.* Ecloga Alcon in victoriam Princ. Auriaci *Banning. p. 120.* In eandem ejusdem Panegyricus *p. 111.* ad fortiſſimum Principem poſt urbem expugnatam *Balz. p. 23.* Oſtenda capta, *Scoti T. 1. p. 125.* Regis poſt confecta bella proſopopœia *Scoti p. 274.* Poſt bella unio Ecloga *p. 428.* Deditio arcis ad Regem *p. 151.* De profligata Hiſpanorum claſſe, *p. 534.* ad Archiducem Auſtriæ cum expugnata Dünkerka Flandriam ab armis Gallicis liberaſſet, *Wallius p. 19.* Victoria Cæſaris per Metaphraſin odæ 22. *l. 1.* Horatii *pag. 155.* Oliva pacis ad orbem Chriſtianum id. *L. 3. El. 1. Vid. & ſeqq. Eleg. usque ad 7. affinis argumenti.* Ad Davidem de leonis & urſi cæde *Becanus p. 17.* De victoria ad Nordlingam, *pag. 83.*

De Moſa hoſti erepta *Heſchius p.68.* Eriſacum capta ſeu Panegyris, Saxoniæ Duci dicta, *Barlæus p.107.* Epinicium in captam claſſem Mexicanam *id. p.292.* Veſalia capta, *p.213.* Olinda capta, *p.242. V. plura exempla ib. pag. 252, 260, 278, 284, 307, 329.* Ad Principem Auriacum poſt expugnatam Hiſpaniarum Claſſem, *Banning. L. 1. ſylv. Carm. 1.* In expugnatam Hiſpaniarum claſſem, *p.39.* Leucatha triumphans libri duo *Parnaſſ. ſoc. Jeſu T. 1. p. 410.* ad Meracum obſidione liberatam *p.497.* In Regis Galliarum expeditionem, *p.517.* Ludovici XII. Panegyric. *T. 2. p.649. it. p.652.* gratulatio ad Monckium de liberata Britannia *Nic. Heinſ. p.82.* In victoriam Lotharingicam Ludovici XIV. *p.207.* de Breda expugnata *in adoptivis p.51.*

28 V. MISCELLA GRATULATORIA. Excuſatio ſilentii in gratulando, *Balz. p.56.* ad Regem, qui ereptus fuerat periculo incendiariorum *Scoti T. 1. pag. 435.* ad quendam Muſicum *Wallius p.200.* ad militum Tribunum Carthuſiano ordine initiatum, *pag. 217.* ad Xaverium Militiæ ſuæ inſignia in Indiam inferentem, *Wallius pag. 325.* Ad quosdam, ſoc. Jeſu ingreſſos, *p.334, 350, 365.* Ad quendam cum Joſepho Sacellum dedicaret, *Becanus pag. 7.* Ad Gulielmum cum templi primum lapidem poneret, *pag. 97.* Ad Ploſium in ordinem equeſtrem cooptatum, *Banning. pag. 159.* ad quendam Legatum ad Angliæ Reginam, *Baudius pag. 97.* Gratulatio de Syndicatu *Placcius p.122.* Gratulatio ad quendam manibus hoſtium elapſum, *Neubuſius pag. 59.* de Quæſtoratu, *pag. 174.* de Secretariatu *pag. 176.* de Diſputatione juridica, *p.177.* ad aliquem artem cum marte commutantem, *p.242.* in diſputantem de cœlo *pag. 263. &c.* Ad emeritum Bouzam *Grotius pag. 176.* Urbani Octavi Pontificis triumphalis pompa *Parnaſſ. ſoc. Jeſu T. 2. p.139.* Pompa Regia Regis Galliæ *T. 2. pag. 642.* Gratulationes in orationes habitas *Nic. Heinſ. p.201.* ad quendam de principatu Romuli diſputantem *p.233.* In diſputationem juridicam *p.268.* ad Curatorem Academiæ electum, *pag. 73.*

29 IN EPITHALAMIIS Inventiones ducuntur I. *a perſonis,* ubi loci Rhetorum excutiendi. Conſiderentur adjuncta perſonarum, Nomina, amoris occaſio, vel vera, vel ficta. Vera, ut pulchritudo, virtus, ſponſi vel ſponſæ, fatum. Ad fictiones pertinent Veneris & Cupidinis conſilia & machinationes, qualia multa in Poëtis & amorum Scriptoribus inveniuntur. (Vid. hortos Veneris Blyenburgii, in quibus congeruntur varii Loci Communes ejusmodi rerum ex omnibus Poëtis) Profeſſio ſponſi, unde perpetuæ alluſiones formari poſſunt, affectus mutui, ſtudia, deſideria, inter præſentes & abſentes, ſi ſponſa ægre expugnata fuerit, ſi literæ multæ ſcriptæ ſint. Hic varia fingi poſſunt, prout ipſe ingenioſus amoris affectus eſt, cujus Characterographia tam apud Pathologicos Scriptores, quam apud Poëtas perquiratur, ſalutationes, carmina miſſa, inſomnia, excubiæ ad amicæ fores, convivia &c. II. Inventiones peti poſſunt *ab adjunctis* vel circumſtantiis. Hic Loci Communes de amoris ſuavitate, vehementia, potentia, conjugii laudibus, locum inveniunt. *Vid. Barlæi dialogi nuptial. & Jacobi Lydii ſermones convivales, quæ adduntur facibus ejus Auguſtis:* Item deſcriptiones feſtivitatis nuptialis cum antecedentibus & conſequentibus, & thalami ab ornatu, colloquiis ante & poſt thalami conſcenſum, cujus generis multa ap. *Job. Jov. Pontanum libris*

libris 3. amorum conjugalium. Antiquitates quoque huc referri poſſunt, ad quas eruditæ alluſiones inſtitui ſolent, de quibus antiquarii Scriptores. *Vid. Aloyſii Novarini Tomum Electorum ſacrorum, qui inſcribitur Aquæ nuptiales.* A *tempore* inventiones etiam peti poſſunt, ſi ver, æſtas, autumnus, hyems ſit; dies feſtus, caniculares, Bacchanalia, December, Saturnalia, nundinæ, dies lunæ, ſolis, veneris &c. III. Ab ἤθεσι *ſeu affectibus mollioribus* multa duci poſſunt. Pertinent huc omnia vera, ficta, vota pro felicitate, & fœcunditate, varii loci morales de amore. IV. A *forma Carminis* inventio peti poteſt, ſi illud vel Epicum vel Anacreonticum, vel dithyrambus, vel cento, vel Ecloga, ita tamen, ut ceteri etiam loci innectantur. Elegans exemplum eſt Epithalamii apud *Statium in nuptias Stellæ & Violantillæ*, in quo pene omne quicquid eſt Enthymematum & ornamentorum quaſi coacervari videtur.

Subjiciemus exempla ſpecialium inventionum, quaſi per lancem ſaturam col- 30
lecta, & quidem I. A NOMINE *ſponſorum & inſignibus:* Carmen Belgicum in nuptias cujuſdam Kœnigii *Bruno p. 198. & 199.* Inventio e nomine Petri *Taubmannus in Melodæſia p. 642.* e nomine Zimmermanni *idem p. 257.* In nuptias ſponſæ Barbaræ. *idem p. 235.* E nomine Mariæ, ubi de dulcore amoris *p. 243.* In nuptias Margaritæ von Hengſt & Sponſi Türcken Carmen Belgicum *Brunonis p. 65.* Vid. ſimile apud eundem *p. 82.* In nuptias cujuſdam Luciæ, *idem p. 259.* Leo Liliger & Leæna Roſifera. Inventio ex teſſera Gentilitia, *Bonifacius in Muſis l. 5. p. 235.* In nuptias Chriſtiani & Chriſtinæ *Hoffmanni in epigr. p. 198.* In nuptias Gailii & Sandiæ. Inv. Gailius practicus in thoro, ut ille JCtus in foro, anchora amoris in arena figenda. *Id. p. 200.* In Pruſſum, ſponſam Pruſſiam ducentem, *Id. p. 168.* Vide Carmina noſtra in *Libro venerum:* Carmen Pancratium in nuptias Pancratii, Venerem piſcatricem, oleariam, fontanam &c.

II. A CIRCUMSTANTIA *Perſonarum matrimonium ineuntium.* 31
An virgines viduis ſint præferendæ? *Eleg. Henr. Meibomii.* Deformes pulchris eſſe præferendas *Fabricius L. 2. Eleg. 5.* Pulchras deformibus eſſe præferendas *ibid. Eleg. 8.* Puellas ſimplices prudentibus eſſe præferendas *ibid. Eleg. 9.* Prudentes ſimplicibus &c. *ibid. eleg. 10.* In nuptias alicujus cereviſiarii, qui Oenopolæ filiam ducebat. Sine Cerere & Libero friget Venus *Hofm. p. 199.* In nupt. Typographi. Prælum amoris *idem p. 180.* *Epithalamium in eruditum ſcripturus multas inventiones applicare poterit ex Heinſii ad Jacobum Primerium epiſtola, qua agitur: An & qualis viro literato uxor ſit ducenda?* Venus Cimbrica ſeu in nuptiis Chriſtiani IV. Daniæ Regis *Barlæus l. 1. Heroic. p. 75.* Venus Britannica *id. l. 2. Heroic. p. 290.* In nupt. Ennonis *id. p. 321.* In nuptias Hofdii, Poëtæ Batavi, ſecundum ſponſi *id. p. 46.* amatorem Regi ſimilem eſſe, *Vinc. Fabric. el. 3. l. 2.* Amatorem mancipio & captivo eſſe ſimilem *ibid. l. 4.* In aliquem ſponſum Eccleſiaſten. *Zuber. poëm. part. 1. p. 14.* Epithalamium in Notarium. Inventio ex officio & nomine *Henr. Bruno Mengelmoës p. 46.* In nupt. Anton. Matthæi JCti *Boxhorn. Poëm. p. 3.* In nuptias Jacobi VI. Scotorum Regis & Annæ Danorum Regis filiæ in Dania celebratas, Georgio Scotiæ Mareſchallo Regis ſui

vices

Digitized by Google

vices obeunte *Scoti T.2.p.333.* In nupt. Arminii Theologi & Medici: *Banning. p.60,* Epithalam. In Calendrinum ſacerdotem, *Hugen. in moment. deſult. p.290.* In Philoſophi nuptias: Philoſophus eget uxore, claudit: tendimus huc omnes, thalamum properamus ad unum, *Hofm. p.172.* Huc etiam ille Locus Communis pertinet, uxorem ſtudiorum & actionum finem eſſe *id. pag.196.* Chamæleon grammaticale ludicrum, *Gudberlethius p.102.* Epithalam. in Vexilliferum. Invent. a re militari ad rem uxoriam applicata *Henr. Bruno p.220.* Epithalam. in nuptias peregrinatoris. Invent. a peregrinationibus Sponſi petita, *Id. p.217.* Epithalam. in JCtum, Invent. proceſſus juridicus in judicio Veneris. Carmen Belgic. *id. p.209.* In nuptias JCti. Invent. ex officio *id. p.161.* In nuptias principis Mecklenburgici *Nic. Heinſ. pag.156. nov. edit.* Epithalam. ſenatoris, *Grotius pag.90.* conſtat variis fictionibus. Epithal. Conſiliarii, deſcribitur hic Veneris Regia & Amorum ſtudia circa nuptias, *Grotius pag.102.* In nupt. Principis Arauſionenſ. *id. pag.112.* Epithal. in nuptias Joh. Bourellii, qui commendatur a variis peregrinationibus, *Id. pag.109.* In viduam, antea viro militari junctam, *Bruno pag.267.* Carmen Belgicum in Triglandium ſacerdotem. Invent. a ſanctitate conjugii *id. pag.349.* Carmen Belgicum in nuptias Vidui & Viduæ. *id. pag.351.* Venus Batava *Barlæus Heroic. pag.363.* conſtat fictionibus & laude viri nobilis. Epithal. in nupt. Conſtant. Hugenii equitis, & Principi Auriaco a ſecretis *id. pag.385.* Amor ſapiens in nupt. Grafii, tota inventio eſt de ſapientia amoris, poſſunt applicari nupt. Philoſophi *id. pag.510.* In nuptias Conſulis *Barlæus pag.549.* Venus Conſularis in *noſtro Venerum Libro.* In nupt. Redii Equitis, rerum Indicarum Præfecti *Barlæus pag. 434.* Epith. in Principem Naſſovium, *Banning. pag.123.* Epith. in comitem, *Wallius pag. 204.* Epith. in Jacobum Pelitium J. D. Inv. a peregrinationibus, *Barlæus T.2. pag.74.* in nupt. Mylii militis. Inv. a re militari ad Venerem applicata, *id. pag.135.* in nupt. Pickeri, inv. a peregrinationibus Indicis deſumta, *id. pag. 140.* in nupt. Hemskerckii JCti & Poëtæ *id. pag. 141.* in nupt. Cullinii JCti. Applicantur libri juris & proceſſus ad rem veneream, *id. p.145.* In nupt. Grotenhuſen JCti, eadem inventio *p.145.* In nuptias Boy Advocati & Poëtæ eadem invent. *p.147.* In nupt. Polii J. U. L. ead. inv. ſed aliis admiſta. Tractatur Locus Communis de conjugii dignitate *p.148.* In nupt. Gronovii, Hiſtoriarum Profeſſoris; comparat uxorem ejus cum toto mundo *p.149.* poteſt hæc inventio applicari ad Phyſicum vel Medicum. In nupt. Matth. Voſſii Hiſtoriographi &c. Comparat ejus officia cum officio mariti *p.151.* In nupt. Helmontii J. D. inventio a re juridica *p.154,* In nupt. Jonckeri, comparat bellum Martis cum bello Veneris, ſponſamque cum toto orbe *p.156.* In nupt. Antonii Matthæi JCti, inventio a re Juridica *p.179.* In nupt. Arminii Medici, inventio e rebus ſex Hippocratis, inter quas etiam Venus. Applicat rem medicam rei uxoriæ *p.184.* in nupt. Corn Blau Mathematici & Typographi *p.203.* In nupt. ſecundas ſenis Theologi *p.212.* In nupt. Fratrum duas ſorores ducentium, alluditur ad geminum conjugium *p. 223.* In nupt. Utenbogardi quæſtoris, alludit ad officium *pag. 246.* In thalamum Joh. Fontani, Medici, *Boxhorn. p.99.* In nupt. Sponſi Batavi & ſponſæ Anglæ. Amor Batavis jungit toto diverſos

verſos orbe Britannos *id. p. 60.* Epith. In Hofdium Poëtam, Plempius in quisquiliis *p. 96.* in Thal. Joh. Fontani Medici *id. p. 99.* in nupt. Chriſtiani Caſſii, inv. a negotiis Aulicorum, *Vinc. Fabritius p. 99.* In nuptiis Lateri JCti *id. p. 188.* In nupt. officialis aulici Belg. *Henr. Bruno p. 40.* In Mart. Braſſium Poëtam laureatum *Taubm. Melod. p. 266.* In nupt. Corn. Mylii JCti, inv. ab officio, *Baud. p. 411.* In nupt. Niporti JCti & Secretarii, ab officio adduntur fictiones & proſopopœiæ Veneris, *Nyendalius p. 23.* Epithal. in Regem Galliarum Henricum IV. & Mariam Medices. Inv. a laude utriusque Principis, allocutione facta ad ſolem diei hujus præſidem *Baud. p. 96.* In nupt. Mathematici & Mechanici, a profeſſione *Flemming. p. 158.* Phaleuci an conveniant nuptiis Principum, *Taubm. p. 22.* In nupt. Medici filii & ſponſæ Medici filiæ *id. p. 233.*

III. A TEMPORIS CIRCUMSTANTIA. In nupt. circa ipſum ſolſtitium celebratas, *Vid. Veneres noſtras.* In nupt. die Martis celebratas *Boxhorn. poëmat. p. 51.* In nupt. die Jovis celebratas, *Vid. venerem Joviam in libro noſtro Venerum.* In nupt. Gregorii die celebratas. Vigilantia amoris *Hofman. p. 181.* Hyemem amatori maxime aptam eſſe, *Fabricius L. 2. El. 1.* Æſtatem amatoribus aptam eſſe. *id. eleg. 2.* Epithalam. inventio a tempore verno, *Bruno p. 61.* In nupt. Bambeckii inv. a verno tempore, cujus attributa & effectus cum rei venereæ attributis comparat *Barl. p. 199.* In nupt. Appelbœm, inv. a verno tempore, alludit & ad ejus officium *p. 267.* In nupt. Jacobi Pergens, a verno tempore, *p. 350.* Carm. in nupt. a Schagen, in quo ſingula diſticha annum celebrati matrimonii indicant *Baud. p. 649.* Paul Flemmings carm. German. verno tempori applicatum *p. 149.* In nupt. hyeme & tempore belli celebratas *Flemming. p. 162.* 32

IV. AB OCCASIONE amoris. Epithalamium in nuptias Theodori Boulii & Gertrudæ Bouliæ, inventio petita eſt ex fab. de origine Conjugii, *Bamingius l. 2. eleg. 1.* In nupt. Petri Boor Secretarii uxorem de rure ducentis. Inv. præfert ſponſam e rure urbanis, *Barl. p. 183.* Ad Joh. Veſalium Epith. occaſione ejus, quod dixerat, ſe novum hortum conducturum, *Taubm. in Melod. p. 256.* introducitur colloquium ſocrus & ſponſæ *id. p. 235.* 33

V. AB ADJUNCTIS, *deſcript. ſcilicet nuptiarum, amoris rituum &c.* In ſecundas nupt. Hofdii *Hugen. in moment. deſultor. p. 8.* In nupt. ſecundas de Brederode *p. 139.* Diſſuadet ſecundas nupt. 6. Epigr. *id. p. 146.* In tertias nupt. Redekeri, *Vid. Veneres noſtras.* Ad amicum ſecundas nupt. ſuadentem, *Hugen. moment. deſult. p. 347.* Soliloquium amantis ſponſi ad ſponſam & ad noctem primam, *id. p. 186.* In nupt. Birckmanni, Inventio: quod uxor ſit omnium actionum & ſtudiorum finis, *Hoffman. p. 169.* Domum ductio ſponſæ, repetitur verſus intercalaris: ducite rite domum mea carmina ducite ſponſam, *Henr. Bruno p. 217.* op eene Brüet op de lüet ſpeelende *id. p. 165.* Henr. Bruno deſcribit feſtive actum amoris in JCtum *p. 217.* In nupt. Hofdii Poëtæ Batavi ſecundum ſponſi, *Barlæus p. 469.* Epithalamii in nupt. peregrinatoris Inventio a peregrinationibus ſponſi petita, *Bruno. p. 239.* Dithyrambus Trochaicus Gudberletii *p. 133.* In Conſiliarium viduum, & ſponſam viduam. Epithalamium in Gronovii nuptias, allocutio ad noctem, quæ deſcribitur a variis amœnitatibus amorum, *Nic.* 34

Heinſ. p. 282. In ægrotum ſponſum *Henr. Bruno p. 24.* Domum ductio Mariæ van der Dühn, deſcribitur ipſa deductio, & adduntur vota pro prole, *Grotius p. 99.* Divas invitat ad nuptias & feſtivitatem earum deſcribit *Bruno p. 202.* Epithal. quo eleganter deſcribitur amoris actus, *Bruno p. 187. it. 191. it. 193. it. 196.* In nupt. ſecundas *Barl. p. 520.* In nuptias Kerckhofii ſponſam Anglicam ducentis. Inv. potiſſima eſt, quod amor etiam placere poſſit peregrinus *id. p. 526.* In nupt. ſecundas *id. p. 541.* In nupt. Boyenburgii ſecundum ſponſi, *id. p. 427.* De immani lecto Metellani ad ornatisſimam ejus conjugem, *Scoti T. 2. p. 386.* Epith. in Graſii ſecundas nupt. tractat de necesſitate & utilitate conjugii *Barlæus p. 143.* In nupt. Van der Hagen, deſcribit apparatum amoris ejusque ſuavitatem & necesſitatem, *id. p. 268.* In nupt. Jac. Pergens, deſcribit ſuavitatem amoris & exemplum totius naturæ amantis allegat, *id. p. 350.* In nupt. Helmontii. Inv. a deſcriptione nupt. & commendatione conjugii, *p. 356.* In diem anniverſarium nuptiarum Hofdii *p. 364.* In nupt. Gronovii. Non eſſe cœcum amorem, *Boxhorn. p. 64.* Carmen nuptiale, quod tibicinem alloquitur, eique præſcribit varios chorearum modos, *Joh. Jov. Pont. lib. amorum conjug. p. 3314.* Heſperum alloquitur, *p. 3316.* Uxorem lecto ſurgentem alloquitur *p. 3318.* Elegiam alloquitur, conjugali amori adſit *p. 3309.* animum ſuum alloquitur, *p. 3326.* In nupt, Giphartii & Ravenſtenii. Supplicium ſumitur de ſponſa, plectitur corpore, quæ ore rea eſt, *Bruno p. 178.* In nupt. Petri Fabri ſecundum ſponſi, *Taubm. in Melodæſia, p. 246.* Epithal. in Hofmannum, a laude ſponſæ, *p. 278.* In Joh. Specknerum, deſcribit eleganter geſtus amantium. *p. 282.* In nupt. Aberti a Scagen, deſcribit eleganter & feſtive congreſſum nuptialem, & addit Epitaph. virginitati *Baud. p. 646. & 649.* In nupt. Kirchmanni, deſcribit ib. congreſſum nuptial. partim, ejusque invent. ducit ab opere ejus de Funer. Rom. *p. 656.* In nupt. Henrici IV. Reg. Gall. ad veſperum citius ſolito irruentem *Baud. p. 622.* Lieſſändiſche Schnee-Gräfinn, quo carm. deſcribitur eleganter feſtivitas nuptialis una cum actis thalami, *Flemming p. 163.* Deſcribit eleganter ſuavitatem amoris *id. p. 352.* In nupt. Henr. Tſerlingii, laudat amorem comparatione facta cum tota rerum natura, *id. p. 355.* Pleraque Flemmingii carmina ex iſta inventione petita. Actio furti contra ſponſam, ut reſtituat cor raptum, *Taubm. Melod. p. 285.* Deſcribit ſoliloquia ſponſorum *p. 243.* Gevartii hymenæus pacifer, Vid. Columeſium in opuſculis *p. 101.*

35 VI. A FORMA SEU GENERE CARMINIS. Carmen pancrat. in nupt. Pancrat. *Vid. veneres noſtras.* Cantio nuptialis ex Latinis & Belgicis verſibus mixta *Bruno p. 202.* Parodia nupt. ex omnibus metris Boëthianis conflata. *Id. p. 205.* Dithyrambus Trochicus in nuptias Conſiliarii vidui & ſponſæ viduæ *Gudberletius p. 133.* Carmen in Anacreonticum Taubmanni, columbæ nuptiales, In *Melodæſia p. 129.* Carmen Belgicum, cujus omnes verſus in unum rhythmum terminatur, *Bruno p. 165.* Philandri ad Neæram Enthuſiaſmus, *Gudberletius p. 90.* Feſcennina carmina in nupt. Fontani *Plempius in quisquiliis p. 102.* Feſcennina in thorum Dimeni *p. 104.* In nupt Bontii *p. 106.* Thyrſis. Lyrico-Bucolicum *Coldenbachius lib. 3. Lyricorum carmine 19.* In nupt.

Ele-

Digitized by Google

Electoris Brandenburgici, quod Phaleuci conveniant nuptiis principum *Taubm. p. 227.* Cento nuptialis Auſonii.

VII. MISCELLA. *Μισόγαμος* ſatyra, *Hugenius in mom. deſultor. p. 287.* Varias 36 inventiones non ex certo fonte deſumtas, ſed quicquid in buccam venit, quocunque modo, feſtive tamen ad nupt. applicavit *Jan van der Veen a p. 202. usque 335.* Odae nuptiales ad virgines hoſpites, *Bruno p. 167.* Hymnus ad virgines hoſpites, *Bruno p. 167. p. 63.* in diſceſſum filiae Regis Britanniarum nuptae Principi Palatino *Grotius p. 221.* Melidoriae amores laudat *Scoti p. 127.* Laus amicae *ibid. p. 149. p. 177. T. 2. p. 479. Vid. Banning. p. 8. p. 16. p. 18.* Ubi agit de laudibus Fulviae ſuae, invectiva in nimium puellarum cultum *Joh. Jov. Pontanus, p. 3336.* Excuſat ſe, quod pro centum Phaleucis 40 ſcribat in nuptias *Taubm. Melodeſ. p. 272.* Numerat Phaleucos ſuos quos ſcribit in nupt. *id. p. 232.* Excuſatio, quod carmen ſcribere nequeat *p. 233.* Excuſatio carminis & querela, quod ſibi inventio deſit *p. 253. Vid. Pierii Winſemii amores.* Elegans epigr. nupt. eſt ap. *Martialem l. 4. Epigr. 33.* Ubi tractatur Locus Comm. de aequalitate nuptias contrahentium.

IN EPICEDIIS inventiones ducuntur I. a *laude Perſonarum.* Conſulantur 37 loci Rhetorum. II. *πάθεσιν ſive querelis,* ubi varii affectus excitentur & variis figuris res ornetur. Praecipue hic conſiderantur jactura publica vel privata e morte, ſpei everſio, ſi immatura aetate deceſſerit, proponatur deſiderium noſtrum, inducantur proſopopœiae valedicentis mundo, laboribus, conjugi, liberis, amicis, aſpirantis ad cœleſtia, contemnentis mortem. Uſui hic eſſe poterit *Dan. Heinſ. elegantiſſimum poëma de contemtu mortis.* Solent alii expoſtulare cum fatis & Diis, in morbos, pedem, bella, invectivas formare, res inanimatas ad luctum convocare, quod ineptum interdum eſt. Poſſunt augeri affectus e circumſtantiis, a genere mortis & a perſonae conditione deſumtis, ſi morbo vehementi decubuerit, ſi bello, undis perierit, ſi puer, ſenex, maritus, eruditus, Princeps, miles &c. perierit. III. *a conſolationibus.* Hic conveniunt omnes illi Loci Communes de fragilitate humana, de mortis neceſſitate &c. Vid. *Neſſelii meditationes noviſſimorum, de la Serre varia ſcripta,* quod jactura in haeredibus & liberis reſarciri poſſit, quod Chriſtiano homine indignum ſit, lugere beatos, quod luctu nihil proficiamus, fato eſſe acquieſcendum: quod tumultibus mundi eripiamur, quod mala non ſint cumulanda: quod cœleſti gaudio fruatur defunctus. IV. *a ritibus & antiquitatibus,* ad quas alludere ſaepe ſolemus. *De ritibus funeral. Kirchmannus ampliſſime ſcripſit.* V. *a forma carminis,* quod eſt vel Elegiacum rei funebri inprimis aptum; illud praecipue quod numero & periodo Graecis uſitata, & Catullo familiari ſcribitur, & quali utitur *Heinſ. in Monobiblo ſuo.* Jambus, quo plerumque uſus eſt *Baudius,* qui integrum librum Jamborum funeral. ſcripſit: *ἐπίμικτον,* quod nullo conſtat certo genere, ſed vario metro compingitur, quale in uxoris ſuae obitum fecit *Dan. Heinſ. p. 123.* Solent & epigrammate ſive inſcriptione Epicedia comprehendi, de quo *Maſenius in arte argutiarum,* & *Boldonus in Epigraphice* ſua. * Exempla 38 Epicediorum multa ſunt in Statio *L. 1. ſylv. carm 1.* Epitaphium in Glauciam puerum Atedii Melioris *L. 2. ſylv. carm. 8.* conſolatio ad Flavium Urſum de amiſſione pueri *l. 3. ſylv. carm.*

carm. 3. Lacrymæ Hetruſci in morte parentis *L. 5. ſylv. carm. 1.* In uxorem pietas *L. 5. carm. 3.* Epicedium in patrem *L. 5. carm. 5.* Epicedium in filium ſuum vide apud *Sidronium Hoſchium.* Elegiacum præſtantiſſimum novem elegiis, quibus curſum vitæ humanæ cum mari comparat, Vid. *Laurentium le Brün T. 2. eloquentiæ poëtic. p. 505.* Ubi plurima exempla habet Epitaphiorum & inſcriptionum *usque ad p. 586.* Varia exempla inventionum in unum virum doctum invenias in Epicediis, quæ vitæ Puteani adduntur a Rigaltio ſcriptæ.

39 Exempla ſpecialium inventionum hæc ſunt. I. A NOMINE. In Hoſpitalii obitum, in exilio mortui *Galli p. 91. T. 3.* In Firmini Durii obitum. Firmus & durus Studiis: hinc firmum illi nomen poſt fata durat, *p. 158.* in obitum Gohonii cognomento ſolitarii, in vita ſolitarius, poſt mortem volitat per populi ora, cui quondam ſolitudo grata, nunc ad plures abiit, *p. 161.* De inſignibus Farneſianis, (liliis) ejusdem tumulo inciſis *p. 215.* Franciſci Prothei tumulo. Hominem fuiſſe in vita vertumno ſimilem *p. 429.* In obitum felicis Poloni *Philomathus p. 52.* Fortunati *Pontanus p. 3389.* Junii Juniani Maji *p. 3399. Puellæ Roſciæ 3394.* Joh. Oecolampadii lampas in æde ſacra *Hoffm. p. 680.* In obitum Muſculi, *p. 681.* In obitum Hyperii nomen e ſuperis ductum *p. 683.* in obitum Urſini Theologi. Inv. Urſus defendit agnos contra lupos *p. 684.* In obitum Secretarii Renard carmen Belgicum *p. 330.* In obitum Poſthumii *Itali Fol. 230.* In obitum Carteſii Phyſici *Hugenius p. 379.* alludit ad nomen Renati. In obitum Fabri *Taubm. p. 311.* In nupt. cum Anna quadam, Anna fuit nunc Anna perenna erit, *p. 386.* In obitum Brandii Camerarii ad nomen alluditur *Hoffmannus p. 153.* In obitum Maji ultimo Februarii *Guiniſius p. 253.* In obitum Gallæ ſterilis *Pontanus p. 3420.*

40 II. A. PERSONA *ratione profeſſionis vel ætatis, vel conditionis.* Praſchii elegans elegia in obitum Patris. In tumulum Phrynes meretricis *Zuberus p. 57.* In tumulum Lauterbachii Poëtæ *id. p. 27.* In obitum Guſtavi M. *Balzak p. 18.* ad Franciæ Cancellarium de obitu fortiſſimi ſui generi *id. p. 18.* In obitum Menardi Poëtæ elegantisſimi, Inv. Deos ipſos Mercurium Phœbum deprecatos eſſe mortem ejus *id. p. 54.* in obitum Nymphæ præſtantisſimæ virginis, quam laudat a poëſi, eloquentia, Muſica, *id. p. 64.* Inv. non jam habere Numina, cujus ore canant, cujus animum inſpirent, olim quidem Apollinis oraculum deſiiſſe, nunc vero ipſum Phœbum & Muſas mori, *id. p. 66.* In Borbonium Græcæ linguæ Profeſſorem, Sacerdotem, Oratorem, Poëtam, *id. p. 106.* Ad eundem inter cœlites agentem. Inv. quam Tibi jam dulce eſt mendacia Græcorum, & artem Tuam inter cœlitum carmina contemnere *p. 107.* Amyntas de Thyrſide heu jam non ſuo, id eſt, in funus juvenis fortisſimi & amici ſui *p. 111.* In obitum Thomæ Rhædi a doctrina varia, prudentia, peregrinationibus, laudati *Scoti T. 1. p. 51.* In funere Raphaëlis Thorii Medici & Poëtæ præſtantisſimi *Scoti p. 61.* Epicedium illuſtris puellulæ, quæ a variis dotibus laudabatur, *p. 109.* In Principis Aurelianenſ. in pueritia mortui obitum, *p. 117.* Veneris lacrymæ ſuper morte Adon. poteſt applicari in obitum puelli *p. 178.* Epitaphium Petri Ronſardi, *Poëtæ Galli p. 279.* in obitum Nobilisſimæ Matronæ Baſſompieriæ, de laude illuſtris fœminæ cum fictionibus intermixtis *p. 375.* Epicedium Thomæ Kreigii Poëtæ,

JCti

JCti &c. ad filium *p. 330.* Davidis Blackii profectio in patriam cœleſtem *T. 2. p. 81.* In obitum amici, quem laudat ab eximiis dotibus *T. 2. p. 104.* Epitaphium Roberti Rollocii Paſtoris, *p. 114.* Tumulus Joh. Metallani Scotiæ Cancellarii *p. 116.* In conjuges ſimul febre mortuos *p. 148. Vid. Miſcell. noſtra p. 72.* Epitaphium fratris *Scoti p. 255.* Tumulus Camilli, Comparatio cum Camillo Romano *p. 382.* Epitaphium Glennuſii dum pacis conditiones proponeret mortui *p. 384.* Epitaphium Matronæ *p. 386.* Cardinalis Lotharingiæ, Sepulta hic eſt belli fax, cui aqua inſpergenda *p. 387.* Epitaphium Henrici IV. Galliar. Regis circa tempus nuptiarum mortui *p. 386.* Eliſabetæ Henriettæ, Laudatur a pulchritudine *p. 457.* Kinneri tumulus *p. 488.* in obitum van der Haagen, Poëtam illum carminibus immortalem factum *pag. 489.* Leſſus in obitum ſummæ ſpei Princ. Jacobi VI. *p. 544.* in Manes Medici & Philoſophi. Inv. Totius orbis volumen ita didicit, ut jam extra orbem feratur *p. 549.* Epitaphium Scaligero ut Regio ſanguine orto *Dan. Heinſ. p. 53.* eidem ut temporis emendatori, *p. 54.* eidem ut linguarum omnium perito, & antiquæ Aſtrologiæ illuſtratori *p. 55.* Manes Lipſiani *p. 62.* ad Lipſium poſt ſcriptum poſtremum ejus, Lovanium, mortuum *p. 66.* In obitum Memmii Conſiliarii *Galli p. 3. p. 79. p. 87. 92. & ſq.* De Thuani obitu ad Fratrem *p. 97. 98.* in equitem fortiſſimum, *p. 101.* in Nobiliſſimam Matronam, ſed ſterilem, *p. 102.* Ronſardi Poëtæ Epicedium *p. 108. & ſq.* In obitum Aurati Poëtæ & interpretis Regii *p. 105.* cauſarum Patroni tumulus. *p. 145.* Epitaphium JCti *p. 146.* Equitis tumulus *p. 147.* (Jam capta in urbe victor cadit, Civis Romani tumulus *ibid.* in Turnebi obitum *Galli p. 149. 202.* Epitaphium a marito uxori poſitum *p. 157.* Epitaphium Amiralii Galliarum *p. 163.* Epitaphium Maritæ ſtatim poſt nuptias mortuæ, *p. 165.* in Manes Puteani *ibid.* Epitaph. illuſtris fœminæ, laus a virtutibus *p. 196.* in mortem Galliarum Regis *ibid.* Poëtæ Nænia Pentaſyllabica *p. 105.* Tumulus Claudiæ conjugis Regiæ. Claudia facta eſt Jovis Conjux, *p. 240.* Epitaph. magni Medici *p. 242.* In obitum Matris Regiæ *p. 242.* In tumulum militis *p. 256.* In duos conjuges uno tumulo compoſtos *p. 258.* Epitaph. ſummi Navarchæ, qui terra atque mari floruit aſtra tenet *p. 261.* Epicedium in ſenem *p. 349.* Ad manes Ronſardi Poëtæ *p. 463.* Tumulus Præſidis Alealmi *p. 456.* Lacrymæ ad buſtum Patris *p. 366.* &c. in obitum Peruſii Poëtæ Tragici *p. 470.* Memoria Thuani Conſiliarii. (a munere laudatur comparatione facta cum Medicina) *p. 472.* Caſtanii equitis Epiced. a *p. 504. ad 512.* In Thuani obitum (deſcribitur vita *p. 519.*) In ejusdem obitum prima juventute mortui *p. 522.* In obitum Jani Douſæ prima ætate in peregrinatione exſtincti *p. 515. ad 532.* Epitaph. Douſæ Patris *p. 532.* Epiced. in Juſti Lipſ. obitum *p. 538.* Advocati Epitaph. raptus eſt ad tribunal Rhadamanti *p. 593.* Epitaph. Budæi *JCti* (Inops mortuus non eſt, qui cœlo animum, terræ corpus reddidit, nobis monumenta ingenii) *p. 593.* In mortem Franciſci, & duorum ejus liberorum *p. 597.* Franciſci I. Francorum Regis tumulus *p. 658.* Franciſci Galliarum Delphini tumulus *p. 659.* Caroli Franciſci Gallorum Regis filii tumulus, *p. 660.* in obitum Pro-Regis *p. 660.* in obitu trium Galliæ Regum Secretarii *p. 663.* In obit. immat. Caſimiri Comit. Palat. *p. 666.* Epitaph. Patri poſitum

Digitized by Google

p. 680. Epitaph. matri ante 15. annos ſe puero exſtinctæ poſitum *p. 668.* In obit. Parui, Senat. Pariſ. *p. 659.* ſororis chariſſimæ *p. 669.* Stellæ curiæ præſidis *p. 670.* Eobani Heſſii Poëtæ *ibid.* Porti Cretenſii *p. 671.* duorum conjugum uno eodemque die exſtinctorum *p. 671.* Poëtæ Obeſi *p. 673.* Mathematici in ipſo ætatis flore mortui *p. 674.* Sambuci Poëtæ *p. 675.* virginis lectiſſimæ *p. 673.* Lamonii juvenis admirabilis, *p. 676.* Martini Lutheri & Philippi Melanchthonis *p. 678. & 679.* Bullingii candidiſſimi viri. (Cur fleamus mortuum, qui vivit aliis & ſibi) *p. 680.* duorum amicorum *p. 681.* Gwaltheri filii unici, *p. 682.* amici Alcoini *p. 686.* Zwingeri (terra cœlum capit) *p. 687.* Epitaph. Monadii Medici *ibid.* in ejuſdem obitum trium linguarum periti *p. 805.* in obitum amici *ibid.* Medici *p. 689.* Pythæi JCti *a p. 829. ad 835.* Henrici III. Galliæ & Poloniæ Regis *p. 877.* Prevotii *p. 1075.* Franciſci I. Regis *p. 1080.* Albæ ſpinæ *p. 116.* Borbonii *p. 1680.* Ronſardi catarrhis & vigiliis exſtincti *p. 1120.* Epitaph. Franciſci I. *p. 1130.* Conſiliarii Regii *p. 1131.* in obit. amicæ *p. 1135.* Crucii Militis fortiſſimi *p. 1134.* Boneri Marte & arte clari, *p. 1136.* Brixii Poëtæ (Gallia deplorat Poëtam ſuum, qui cives ſuos ſæpius deplorabat) *p. 1144.* Jacobi Regis *Scoti T. 1. p. 480.* Virginis Metellanæ præmatura morte exſtinctæ (virtutes numeravit Parca non annos) *p. 603.* In tumulum duorum Conjugum, *p. 609.* In obit. Ducis Lennovii (non hæc unius Viri mors, ſed publica clades eſt) *p. 612.* Quinquennis puellæ, *p. 615.* Annæ puerperæ, (comparat illam cum Phœnice) *p. 616.* Comitis Moraviæ (a variis dotibus laudatur) *Jonſtonus p. 355.* Boccii vatis *p. 418.* Maritæ Jonſtonæ, *p. 400.* Nobiliſſimæ Heroinæ *p. 413.* Eccleſiaſtæ *p. 425.* Mercatoris *p. 426.* Epithalamium in cœnobio deſponſæ (poſſit inſervire Epicedio in ſponſam) *Wallius p. 251.* Idyllion Theſtylis in puellam ruſticam in ipſo religioſo Divæ virginis cultu exſpirantem, *Becanus p. 10.* In Hoſchii obitum Idyllion & aliquot elegiæ, præmiſſæ *poëmat. Hoſchii a p. 1. ad 12.* Epitaphium in Metaphyſicum *Banning. p. 166.* In obitum Botanici ſingularis *p. 181.* in Banningicam cognatam *p. 185.* In tumulum elegantis puellæ, *p. 191.* Panegyricus Guſtavi Adolphi *Barlæus p. 45. it. Wintſemius.* Manes Bavari *Barlæus p. 91.* Gallia plorans *p. 159.* in funus Princ. Mauritii *p. 181.* In obitum Rutgerſii Legati (laus a doctrina & variis virtutibus,) *p. 376.* In obitum Schnellii *p. 410.* Mariæ de Jonge inter primos Mariti amplexus exſtinctæ, *p. 479.* cujuſdam poſt ſponſalia exſtincti, *p. 401.* alicujus prælio adverſus Turcam cæſi, *p. 536.* Epiſcopii Theologi *p. 545.* Conſulis *p. 533.* Erpeni Profeſſoris Orientalium, *p. 76. T. 2.* Pauwii Anatomici (Proſopopœia mortis) *p. 79.* Hiſtor. Profeſſoris *p. 139.* Conſulis *p. 175.* Juvenis *p. 209.* Syndici, *p. 211.* Realii Equitis domi foriſque non uno munere functi, *p. 221.* Mylii, *p. 222.* recens maritæ *p. 261.* Vorſtii Medici, *p. 184.* Præfecti Dongriæ orientalis *p. 316.* Manes Molini Senatoris Veneti (Neptunus introducitur. Venetiæ urna Molini, purpura, Adria &c.) *a p. 319. ad 325.* In obitum Joh. Iſaaci Pontani, *p. 366.* Advocati *p. 383.* Nobiliſſimæ Dominæ *p. 387.* filiolæ triduo poſt matrem mortuæ *p. 390.* Jacchæi Philoſophi (in Te multa ſecula moriuntur) *p. 418.* Uxoris ſuæ *p. 486.* Principis Mauritii, *p. 474.* Parentis ſui *p. 479.* Patrui *ibid. & p. 480.* Caſimiri

Digitized by Google

miri Gubernatoris Friſiæ *p. 559.* In obitum Grotii, *p. 374.* Exclamatio in fun. divitis, cum ſepeliretur *Balde in lyricis p. 68.* de aliquo quinquies viduo *id. p. 70.* Ara in memoriam defunctorum conjugum poſita *p. 81.* In obit. Kelleri Rectoris *p. 26.* Genofeva mortem ſponſum ſuum nominare ſolita (inſerviet Epicedio in ſponſam) *pag. 134.* In fun. Princ. Bavariae filii *p. 387.* Matris *p. 299.* Cancellarii Aulici *p. 357.* Fratris *Sarbievius. lib. 3. oda 24.* In fun. Palatini filii immature defuncti, *ibid. oda 26.* ad quendam conjugi juſta perſolventem, *lib. 4. oda 30.* In obit. JCti Profeſſoris *Niendalius p. 37.* Ducis militaris, *p. 154.* ſcitiſſimæ infantulæ *p. 155.* Eccleſiaſtae *p. 162.* Scotani Profeſſoris Theologiae & Sacerdotis (Telluris hoſpes vivit ætheris cibis) *p. 186.* Epitaph. Jacobi VI. Regis Scotorum, *Buchananus p. 339.* Reginæ Scotorum 16. anno aetatis exſtinctae, *p. 340.* Valli doctiſſimi, (lux ejus vel in tenebris micat) *p. 341.* Praeſidis *p. 342.* Fontani Poëtae & Cauſidici *ibid.* Orbonii adoleſcentis ſummae ſpei, *p. 34.* Juvenis generoſi *p. 344.* Stuarti Pro-Regis Scotiae *p. 345.* Celebris viri *p. 346.* In obitum Catzii, *Bruno Mengelmoës p. 163.* in obit. Voſſii *Boxhorn,* (tacet ævi facundia, quae hoc ore locuta eſt) *p. 204.* Conſulis *p. 223.* JCti & Syndici (Vectigal & debitum naturae ſolvit) *p. 331.* Typographi, *p. 332.* ſuaviſſimae infantis, *p. 333.* Virginis, *p. 336.* Pharmacopœi ſub inſignibus aurei annuli habitantis *p. 366.* Medici, *Delic. Poëtarum Italorum fol. 16.* Columelli *fol. 95.* Poëtae & Logici *fol. 98.* Politiani, Poëtae & Philologi *fol. 174.* Beroaldi Philol. *fol. 176.* Puellae *ibid.* Cardinalis a *fol. 185. ad fol. 195.* Medici & Poëtae *fol. 262.* Critici *fol. 285.* Coqui *fol. 35.* Pictoris, *fol. 336.* Puellae poſt nativitatem ſtatim mortuae *fol. 337.* adoleſcentis armorum & literarum laude inſignis *fol. 341.* Guiſii Ducis oda *fol. 364.* Infantis *fol. 366.* Sylviae pulcherrimae fœminae dialogiſmus *fol. 367.* Medici *T. 2. fol. 42.* Sponſae *fol. 105.* Puellae, *f. 106.* uxoris *fol. 125.* pictoris *f. 129.* Epitaphia aliquot inſignium Philologorum *fol. 175. & 176,* in obitum illuſtris Viri & fœminae *fol. 212.* Leuciae pulcherrimae *fol. 254.* Conjugis *fol. 252.* illuſtris Matronae, *f. 256.* Theologi *Fabritius p. 148.* Parentat dulciſſimae ſuae Phyllidi *p. 178.* in obit. uxoris Dan. Heinſ. *p. 106.* elegantis puelli *p. 149.* Cornel. Voſſiae *a p. 155. ad p. 162.* Principis Sophiae Hedewigis oda *Gutberletius p. 199.* Advocati & Scabini Scholarchae *p. 242.* Eccleſiaſtae, *p. 254.* JCti *p. 258.* Infantulae notae *p. 250.* Patris *Joh. Secundus p. 176.* Cancellarii Caroli V. (comparat illum cum Mercurio) *p. 182.* Caeſaris filiae, *p. 182.* puellae caſtae *p. 183.* Viri doctiſſimi *p. 184.* Muſici *p. 185.* Matronae clariſſimae proſopopœia *p. 186.* formoſi juvenis *p. 188.* fratris *p. 189.* uxoris *p. 190.* Patris *ibid.* adoleſcentis JCti *p. 191.* Reginae Angliæ a Rege repudiatae *a p. 201. ad p. 210.* Equitis Sidnei *Baud. p. 195.* Ducis militum febri exſtincti *p. 208.* Matronæ *p. 210.* filiolae poſt partum exſtinctæ, *p. 223.* Philippi Hiſpaniarum Regis *p. 224.* Lipſii *p. 230.* Profeſſoris Theologi *a p. 232. ad 247.* Filii Regis Britanniae *p. 250.* Theologi *p. 270.* fratris *p. 527.* Fortiſſimi Herois *p. 640.* In Manes auriacos *Hugen. in mom. deſultor. p. 65.* Epitaph. Muſici elegantiſſimi interfecti *p. 55.* in ſepulchrum Guſtavi Regis Sueciae *p. 86.* in obit. Infantis Hiſpaniae, *p. 86.* Filioli Barlæi *p. 101.* Hiſtoriographi *ibid.* Realii Indiae Expraefecti, philoſophiæ magneticae peritiſſimi, *p. 198.* Bernhardi Saxonis *p. 145.* Syndici in patria mortui *p. 155.* Baronis de Gent. *p. 156.* pictoris præſtan-

Digitized by Google

præſtantiſſimi *p. 159.* Mylii Senatoris *p. 161.* In Mercatorem Atlantis ſcriptorem (terra huic levis ſit, qui omnem terram ut Atlas geſſit,) *p. 166.* in obit. Viri fortiſſimi *p 179.* fratris deſignati *p. 187.* Medici & pictoris (fecit homines immortales, & vetuit mori) *p. 197.* Matronæ ditisſimæ *p. 199.* Eccleſiaſtæ (vita cum via comparatur) *p. 307.* Pueri quinquennis *p. 309.* illuſtris feminæ *p. 319.* Urbani Pontificis poëtæ *p. 333.* Senatoris Medici *p. 359.* Theologi *p. 367.* Salmaſii *p. 389.* Dan. Heinſii *p. 395.* Principis Saxoniæ *Taubm. p. 143.* Præceptoris ſui *a p. 288. ad p. 298.* Equitis Saxonici, *p. 298.* Clariſſimæ matronæ *p. 306.* Juris Candidati *p. 308.* Sturmii Eloquentiæ Profeſſoris *p. 325.* Theologi *p. 383.* Mathematici *p. 352.* Sacerdotis *p. 385.* recens nuptæ *p. 386.* Conjugis decies parentis, *p. 416.* Conſiliarii *p. 451.* In obit. varias fortunæ vices experti Belliſarii, *Baron. p. 66.* Caroli V. *p. 67.* Alexandri Cardinalis de monte alto (Alexander par ſit Cynico & mons altus tegitur exigua ſpelunca) *p. 68.* Cardinalis (mors pallida erubeſcit de rapta purpura) *ibid.* Marchionis Canetti *p. 61.* Poëtæ ſuaviſſimi (miratur, cur illi nemo Epitaphium ſcripſerit. Quia vocalis Poëta abiit, omnes literæ fiunt mutæ & liquidæ) *p. 70.* Infantis Hiſpaniarum *p. 71.* Theologi Junii *Grotius p. 187.* Infantis *p. 194.* Lipſii *p. 211.* & *250.* Theologi Bezæ, *p. 114.* Arminii Theologi (tractatur Locus Communis de hæreticis & ſchiſmatibus) *p. 121.* Uxoris Martinii *p. 235.* Merulæ *p. 256.* Inter bellica tempora mortui *p. 257.* Scaligeri, *p. 260.* puellæ formoſiſſimæ *Lotichius l. 3. El. 3.* Viri docti *El. 7.* Mycilli Poëtæ *l. 4. El. 2.* Melanch. *El. 4.* Equitis Franci *el. 5.* Fratris *p. 136.* JCti *p. 146.* amici, *p. 141.* Crucigeri viri docti, *p. 232.* ſanctiſſimi Viri *p. 238.* Rubenii Philologi *Nic. Heinſ. p. 72.* viri docti *p. 78.* ſororis ſuæ & viri illuſtris *p. 107.* Puteani viri incomparabilis Scazon. *p. 183.* optimi viri & ſummi Theologi, *p. 191.* Petri Scriverii Philologi *p. 203.* Medici, cum poſt ejus mortem peſtis augeretur *p. 232.* Erpenii Orient. Literarum Profeſſoris, *p. 333.* Cluſii clariſſimi viri *p. 336.* & *337.* In funus immaturum viri clariſſimi *p. 352.* Gonzaga Victor a morte ſuperatus (applicari poteſt in obit. Theologi) *Guiniſius p. 116.* In obit. Maji ultimo Februarii die (nolite hoc anno ver ſperare, nam hyberno tempore Majus obit) *Guiniſius p. 253.* Duciſſæ *p. 254.* Thomæ Aquinatis ſepulchrum glorioſum, *Parnaſſ. Soc. Jeſu, T. 1. p. 538.* Stephonii Sacerdotis & Poëtæ *idem p. 166. T. 2.* Elogium funerale Trompio & Salmaſio ſcriptum, (comparantur ſtudia cum militia) *Hofmann. p. 163.* Ad Henr. Nicolai de improviſo ſponſi obitu, *p. 172.* Circulus mortalitatis in obitum Braunii (alludit ad omnes figuras Mathemat.) *p. 191.* & *192.* Nobilis Genevenſis *Philomathus* (Pontifex Alexander VII.) *In Muſis juvenil. p. 18.* Mariæ Medices Mantuæ Ducis, *p. 57.* Viri doctiſſimi ſenis *p. 67.* Manes Juniani in obitum Medici Junii *Janus Douza a p. 459. ad p. 475.* filii ſui *a p. 478. ad 492.* Walerandi variis legationibus & muneribus ap. Regem defuncti, *p. 294.* Amici *p. 495.* Præſidis Curiæ *p. 498.* Poëtæ Critici *p. 138.* JCti *p. 331.* Comitis Ducis militiæ equitum præfecti *Jo. Jov. Pontanus p. 3375.* Puellæ ſub nomine amatoris *p. 3378.* Proſopopœia puellæ, *p. 3379.* Ad ſepulchrum fratris querela *p. 3380.* tumulus Nobilis *p. 3381.* Eremitæ viatoris Proſopopœia *p. 3338.* In obit. Viri literatiſſimi *ibid.* Marulli Poëtæ, *p. 3382.* Epiſcopi & Poëtæ *p. 3384.* Oratoris ac Philoſophi *ibid.*

Digitized by Google

ibid. Genii Proſopopœia in obitum Poëtæ *ibid.* Parentum Proſopopœia in obit. Puellæ *p. 3385.* In obitum Villici *p. 3386.* puellæ defunctæ, *ibid.* Aſtrologi *p. 3387.* Matronæ caſtiſſimæ *ibid.* Muſici celebris, *p. 3388.* Equitis *ibid.* juvenis eruditi *pag. 3389.* Juvenis fortiſſimi & formoſiſſimi, *p. 3390.* Muſici inſignis, *ibid.* Grammatici *p. 3391.* Fabularum ſcriptoris *ibid.* Proſopopœia Matris in obitum infantuli, *p. 3392.* Matronæ pauperculæ, ſed pudicæ, *ibid.* Proſopopœia Urnæ e tumulo *p. 3393.* in obitum Roſæ puellæ ante diem mortuæ *ibid.* Candidæ virginis *p. 3395.* Viridellæ *ibid.* Pruinæ puellæ *p. 3396.* Sulpitianæ *ibid.* Eumolpæ ſervæ *p. 3397.* Patris querela de obitu filii *p. 3400.* In obit. puellæ, matris, aviæ maternæ, materteræ, aviæ paternæ *p. 3402.* Moroſæ fœminæ *p. 3404.* Puellæ male ſepultæ *p. 3406.* Trium Grammaticorum *ibid.* Poëtæ, Patris, ſororis, &c. *p. 3408.* Uxoris *p. 3012.* Matronæ fœcundiſſimæ *p. 3413.* ancillæ *ibid.* infantuli dies quinquaginta nati *p. 3415.* puellæ naufragæ, Matronæ Conjugis Pictoris per proſopopœiam ad Maritum *p. 3416. & 19.* parum pudicæ, literati Adoleſcentis, infantuli innominati *p. 3420.* Infantuli bis mortui & nunquam editi (ex utero cæſi) *p. 3425.* puellæ formoſiſſimæ, *p. 3427.* ſui ipſius *p. 3430.* Epicedium Tragici Poëtæ. *Menagius p. 25.* Saraceni Viri docti *p. 86.* Poëtæ facetiſſ. *p. 793.* Poëtæ teneri. *p. 101.* in obit. feminæ a quarto puerperio *Flemming. ep. l. 5. p. 123.* Medici, *ibid. Cap. 5.* Pii & frugalis Eccleſiaſtæ *carm. 6.* tumulus novercæ, *carm. 8. & 9.* Matronæ poſt nupt. mortuæ *11.* Muſici. *12.* Medici. *13.* Mercatoris docti *16.* Rectoris ſcholæ *18.* pueri belli *21.* puellæ nobilis *22.* Tyllii *26.* puellæ *27.* Buchanani *28.* Sacerdotis *30.* Duarum Virginum una morte abreptarum *42.* Taubmanni *47.* inter hyacinthos tumulati *48.* Oweni *53.* &c. &c. Epitaph. ſibi vivo *L. 6. Carm. 1.* paſſim in hoc Vid. plura exempla.

III. A LOCI ET TEMPORIS *circumſtantia.* Alcimedontis Romani tumulus, qui obiit in Quirinali paucis ante diebus, quam urbs ab exercitu Cæſareano caperetur, *Balzac. p. 28. & 30.* Epitaph. Roberti Junii poſt reditum in patriam mortui *Scoti p. 22.* Cygnea cantio in fun. Sandovii poſt reditum in patriam mortui, *Vid. noſtrum librum funerum p. 31.* In duo Scoticæ gentis lumina ad ſeptentriones & meridiem nuper exſtincta *Scoti p. 121.* Epitaph. Lyndeſii extra patriam mortui, *p. 122. T. 2.* De Lipſio inter bella civilia mortuo *Heinſ. p. 65.* in calend. Novembr. Pythæo emortuales & natales, *Galli T. 3. p. 164.* In Timoleontis Briſaci obitum a Vere, *p. 116.* In obit. Juvenis ex Italia & Gallia redeuntis *Banning. p. 162.* In obit. Ploſii in Gallia extincti, *Barlæus p. 235.* Henricus Ploos ab Amſtel. in flore ætatis per Galliam peregrinantis, rebus humanis erepti *Niendalius p. 50.* Filii Regis Angliæ, cujus ſingula diſticha tempus involvunt, *Baudius pag. 261.* Ducis Guiſici, Regis Franciſci &c. Chronoſticha varia *a p. 482. ad 486.* Winshemii circa vernum tempus mortui, *p. 315.* In puellam initio Maji nuptam, fine mortuam, *Pontanus pag. 3380.* 41

IV. A GENERE MORTIS vel *ejus variis cauſis.* In Bergerium a pede ſecto mortuum, *Zuberus p. 82. Vid. Miſcellan. noſtra in Exequ. Dehnſii.* In obitum fortiſſimi juvenis Marchionis Piſanii pro patria occumbentis ad matrem, (Non potuiſſe 42

filium ſplendidius implere vota parentis) *Balzac. p. 30.* Euryalus Rupellenſis, qui in certamine navali contra Regium exercitum fortiſſime dimicans, tandem viribus exhauſtis, alieno & ſuo ſanguine reſperſus, nec victor, nec victus in mare cecidit, *idem p. 51.* in juvenem ipſo prælio exſtinctum, *p. 111.* Epitaphium Moravi carcere & aqua intercute exſtincti *Scoti p. 72.* In obit. Ducis Buccinganii a Philtono cultro exſtincti, *p. 74.* Tumulus præclaræ virginis inter Choreas exſtinctæ, *p. 128.* Epitaph. in Ducem Hiſpanum, qui urbem, ſparſis nucibus, occuparat, & glande plumbea, transfixis faucibus, interiit, *p. 273.* In fratrem ſuum cœlibem, naufragio exſtinctum (quia uxorem non habuit, Thetis illum generum accepit) *p. 373.* Epitaph. Stuartæ, illuſtris feminæ, in carcere mortuæ (cum aula illi carcerem dederat, Jupiter pro illo ſuam aulam) *p. 376.* Epigr. ad noviſſ. Galliæ Martyres, *p. 108. & ſqq.* Ad Carolum, Gallorum Tyrannum, ſanguinis inuſitato fluxu pereuntem (quem ſanguinem biberas, non poteras concoquere) *Scoti T. 2. p. 112.* In mortem Mariæ, Scotorum Reginæ, decollatæ, *p. 112.* Paulatus cum duobus Brickmaldiis in eodem lecto contrucidatis, *p. 110.* In claſſis Iberæ & Ducis Guiſii interitum, *p. 133.* De peſte graſſante nænia, *p. 372.* Lacrymæ in obitu Sethoni *pag. 504.* in obit. Comitis Briſiaci in prælio ſuo pro patria mortui, *Galli p. 154.* Epitaph. Pro-Reg. Belgii globulo plumbeo transfixi *p. 155.* In aquis merſum (Nihil iſto tumulo mollius, jacet enim in Veneris cunis) *p. 157.* De eodem Venetiis nato, & in mari mortuo (in æquore natus, in aquis animam reddidit) *p. 157.* & aliud *p. 158.* De animali occiſo prope inſigne Enſis regii *p. 204.* Tumulus Mariæ Golottæ in juventute exſtinctæ *p. 424.* in tumulum a rivale occiſi *p. 456.* In Tumulum Guinæi, inter prælia mortui (prævidit Jupiter novam Gigantomachiam, ut ergo cœli defenſor eſſet, eum vocavit) *p. 452.* Epiced. Caſtanii in prima juventute prælio exſtincti *p. 105.* Epiced. Caſtanii Equitis *p. 504.* Stephani Doleti exuſtio. Muſæ voluerunt rogum fonte Caſtalio exſtinguere, Jupiter autem prohibuit, & cœlo velut Herculem e flamma recepit *pag. 596.* In Garnerium, aquis exſtinctum, *p. 656.* In Borbonium Ducem in arca obtruncatum, *p. 660.* In obit. Lud. Borbonii, in bello transfoſſo equo inter prælia occiſi, *pag. 661.* In Culingium equis dilaceratum, (cui patria tumulum denegavit, illi tota natura, ipſaque patria parente & anima ſua deſtituta fit cadaver) *p. 661.* In eundem, everſo corpore in cruce ſuſpenſum, *pag. 662.* ad ejus uxorem ſuper hoc obitu *ibid.* In obit. Cunegundis gemellorum partu mortuæ, *pag. 676. Vid. miſcell. noſtra pag. 71.* In obit. infantulæ ſimul natæ & mortuæ *pag. 677.* in parricid. adverſ. Henr. IV, tentatum *p. 718.* In parricidam graviſſimo ſed juſtiſſimo ſupplicio affectum, *pag. 719.* In amantes, a viro ſimul confoſſos *pag. 118.* In Robertum Junium hydrope exſtinctum, (Qui fontes Caſtalios ſiccaverat, aquis jugulatur) *Scoti T. 1. p. 604.* In mortem violentam, *p. 613.* In ſupplicio affectos, *p. 684.* Elegiæ in mortem duorum militum Hiſpanorum, quorum alter hoſtili telo, alter amore commilitonis cæſi complexu ad Rupellam occubuit, *Hoſchius pag. 123. ad 142.* In Claudium & Rudolphum, Aquæviras martyres, *Wallius pag. 322.* angitur propter rumorem de merſa aquis amica, *Banning. l. 1. & 13.* ad Iſam fluvium, cum in eo ſubmerſus eſſet Frider. Henr. Reg. Bohem. filius primogenitus *p. 44.* In obit. Herois ictu lapidis in obſidio-

Digitized by Google

obſidione exſtincti, *Barlæus p.10. T.2.* in extractionem fœtus per uncum *p. 447.* In necem Ducis Friedlandiae *p. 454.* Epitaph. Domini van Duden, in eodem loco mortui, quem ipſe occupaverat, *p. 199.* Inclyta mors in pugna Lycia Pappenheimii, *Balde Lyr. p. 24.* de funeſto Wallenſteinii exitu *pag. 109.* In obit. crucis ſeu Crucei Abbatis in cruce exſtincti, *Buchananus p. 341.* Epiſcopi Epitaph. ſuſpendio exſtincti Vituperatorium, *p. 34.* In maritum flammis exſtinctum & maritum αὐτόχειρα Itali *f. 175.* Epitaph. Tabellarii in itinere occiſi, *Joh. Secundus pag. 193.* Epitaph. Thomae Mori decollati, (Dialogus inter hoſpitem, & civem, & in ejusdem mortem naenia) *pag. 196. ad 201.* In obit. Conſtantiſſ. Martyris Angeli Merulae jambus, *Baudius pag. 204.* In obit. infortunatiſſ. Ducis Bironii Franciae Mareſchalli decollati *a pag. 485. ad 489.* Vid. ibi plura Epitaphia in Principes, violenta morte exſtinctos. Epitaph. Muſici interfecti *Hugen. Mom. deſult. p. 65.* in tumulum convitiatoris, qui accuſationem publicam ex officio intentaturus obmutuit, & mox animi aegritudine obiit, 6. Epigr. *p. 85. & 86.* In mortem ſceleſti, a plebe diſcerpti mox a patrato immani facinore *p. 136.* In Pro-Regem Hiberniae ſecuri interfectum *p. 157.* In mortem pulcherr. Matronae ſub ponte Londinenſi ſubmerſae Epigr. *pag. 175. &c.* Epitaph. infantis in utero matris ſuffocati *p. 178.* Epitaph. Thuani criminis rei, quod a ſe improbatum in gratiam amicorum celaverat *p. 180.* In ejusdem mortem imperitia carnificis lanienae ſimilem *p. 181.* In mortem Cinckmartii Galliæ Hippocomiae praefecti, *ibid.* In mortem Marchionis propugnaculi minis obruti, *p. 144.* In obit. Archiepiſcopi, capite truncati, (Hoc capitis ſchiſmate Eccleſia in duas partes ſcinditur) *p. 345.* In obit. infantis feſtinato occaſu exſtincti *Banning. p. 70.* Epitaph. Pungii pro patria morientis, (Hoc, pro quo jacuit, nunc jacet ille ſolo) *Grotius 239.* In Marchionem Piſanium, praelio Nordlingano fortiter dimicando, occumbentem, *Nic. Heinſ. p. 253.* Manibus Colonii Lugduni peſte exſtincti *pag. 338.* In obit. Benſoti Praefecti ſclopeto transverberati carmina 6. *Janus Douza a pag. 478. ad 483.* Centurionis ictu tormenti extincti *p. 479.* Claudii Puteani Senatoris ap. Gallos regii ſupplicio exſtincti, *p. 500.* in obit. Colvii comment. in Apuleji aſinum ictu mulae mortui, *pag. 138.* Tumulus puellae ripa oppreſſae. *Pontanus pag. 3396.* Nymphae a ruſticis caeſae *pag. 3398.* In adulterio occiſae *pag. 3405.* Ducis militiae a ſecuris ictu mortui *Flemmingus lib. 5. Ep. 24.* Pappenheimii *ibid.* comitum ab Indis interfectorum *p. 51.* virginis parietis mole obrutae *pag. 79.*

AB AFFECTUM MOVENTIBUS *παθετῶν & argumentis Conſolatoriis.* 43
Conſolatur aliquem de exceſſu amici *Zuber p. 23.* Conſolatur aliquem ob obit. uxoris *p. 45. it. p. 49.* Conſolatur aliquem ſuper morte filioli *p. 33.* Proſopopœia Alcimedontis morientis pridie ante occupationem urbis Romae *Balzac. p. 29.* Ad Melibœum Niſam cœlo receptam intemperantius lugentem (Funde potius roſas & thura, quam lacrymas, quas non ſitiunt Numina) *id. p. 53.* Ad Georgium Strachanum popularis ſui obitum undatim lachrymantem *Scoti p. 141.* Margaretae Macchiae Matris ſuper immatura & triſti morte IV. filiorum lachrymae *p. 364.* Brickmaldus ad ſupplicium tractus primo Tyrannum, deinde proceres ac tandem Chriſtum alloquitur *T. 2.*

p. 110. Epitaph. Alex. Artuthneti (Defleo in te privata & publica incommoda. Tuis vero commodis gratulor) *p. 120.* Querela in obitum Scaligeri *Heinſius p. 56.* Threnus elegia Catulliana in eundem *p. 58.* Luctus Memmii Patris ſuper obitu filii *Galli T. 3. p. 80.* Ad Rapinum ſuper filii morte: (Quem genuiſti patriæ, impendis patriæ) *p. 165.* Ad eundem ſuper morte alterius filii (ſat bene, pro patria qui cecidere, jacent.) *Ibid.* Egenors voces in funere Farneſii *p. 215.* ad Macrinum in morte Patris conſolatio *p. 471.* Ad Puteanos fratres de morte Patris *p. 512. ad 519.* Elegia ad Epiſcopum fratris ſui obitum deflentem, *Scoti T. 1. p. 528.* Ad Ducem Bulloniæ filiam deflentem, *Jonſtonus p. 312.* Ad ſe ipſum cum Sidronius Hoſchius amicorum & Poëtarum maximus e vivis exceſſerat, *Wallius p. 116.* Ad patrem de obitu Fratris *Banning p. 101.* In obit. præmat. Dionyſii Voſſii ad Patrem *id. p. 130.* De Hortenſio lugente obitum Schickardi *Banning. p. 166.* Ad Corn van der Mylen de obitu filii conſolatio *Barlæus T. 2. p. 113.* in fun. conſolatio Stoica, *Balde Lyr. p. 45.* ad Patrem ſuper obitum filii, *p. 239.* Conſolatur aliquis de obitu fratris & Patris, *Sarbievius L. 3. od. 24. 25.* Conſolatio Mariti de obitu uxoris, *Bruno p. 330.* proſopopœia Pici Mirandulani, *Itali T. 1. f. 65.* ad Bembum in filii obitum oda Pindarica *f. 134.* ad manes Poetæ *f. 242.* In obit. Tunii Elegia conſolatoria ad fratrem *T. 2. fol. 29.* Ad manes amici *T. 2. f. 147.* ad Gonzagam de obitu uxoris *f. 223.* ad vice-Comitem in Maximillæ uxoris obitum oda, *f. 226.* Amatoris lacrymæ ad tumulum ſponſæ *f. 283.* Ad Carolum Sabaudiæ Princ. de obitu matris, *f. 257.* proſopopœia Mariti in obit. conjugis *Gudberlethius p. 136.* Proſopopœia pie defuncti Parodia ad Horatium *L. 2. od. 2. p. 253.* In obitum Patris querela, *Secundus p. 176.* alloquium moribundi ad amicos Jambus, *p. 202.* Proſopopœia Puteani moribundi ad uxorem jambus *Baudius p. 212.* Proſopopœia filiorum ad matrem Eliſabetham, *p. 216.* Proſopopœia Mariti in morte conjugis *p. 222.* Conſolatio ad matrem ſuper mortem infantis *Hugen. p. 148.* ad amicum de inſperata fratris morte conſolatoria *Albertus ab Ines od. 45.* Conſolatoria oratio verſibus intermixta in obit. fratris ſui ad Patrem *Grotius a p. 329. ad 337.* ad Regem de obitu matris, (Non fac, ut tibi Regi dominetur mœror Tyrannus) *Guiniſius p. 254.* ad Maximum Patrem filii natu minimi obitum lugentem, *Hofmann. Ep. pag. 167.* conqueritur de obitu amici deſideratiſſimi *Philomathus od. pag. 25.*

44 VI. MORALIA ſive LOCI COMMUNES. Mortem vitari non poſſe *Wallius p. 125.* Carmen de termino vitæ *Barlæus p. 181.* Choreæ mortuales, *Balde Lyr. p. 104.* De æternitate *p. 140.* Omnia divina providentia gubernari *p. 203.* Heliotropion ſeu mens hominis ad Deum verſa *p. 277.* Carmen votivum pro εὐθανασίᾳ *p. 278.* Corona Regia tegumentum humanæ miſeriæ. *p. 302.* in quendam poëmata ſua de vanitate mundi inter negotia poſcentem, *p. 213.* autor de ſepulchro ſibi proſpicit, ſupervacuam Epitaphiorum curam irridet *p. 230.* Hymnus ſpirantis ad cœleſtem patriam, *p. 231.* Meditatio mortis ex interitu arborum, *p. 279.* adſpirat ad cœleſtem patriam, *Sarbievius L. 1. od. 19.* Exceſſus e rebus humanis *L. 2. od. 5.* ſepulchra & tumulus ſibi Regum Scholam eſſe, *l. 2. od. 29.* omnia humana caduca eſſe & incerta

l. 3.

Digitized by Google

l. 3. od. 12. Optatum genus mortis, *Itali f. 275.* Cujusmodi tumulum poſt vitam cupiat *f. 276.* in deliberatam mortem, *Secundus p. 125.* Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, *Baudius p. 53.* Humanæ vitæ fuga, *Jonimus Lyr. l. 4. od. 30.* Quod mors ſit pallida, & callida, frigida, & rigida, *Baronius p. 133.* Fuga humanæ gloriolæ *od. p. 161.* ſuſpiria ad cœleſtem paradiſum *p. 224.* Elegia de humanæ mortalitatis miſeriis *p. 237.* Stoicus Chriſtianus, mortem non eſſe timendam, *Albertus ab Ines od. 2.* Miſerum eſſe, qui nunquam fuit miſer, *od. 14.* Rerum humanarum viciſſitudines, *Nic. Heinſ. p. 76.* Cœleſtes deliciæ elegia, *Guiniſius p. 139.* varia moralia Epicediis inſervientia habet *Balde* in libro *de vanitate mundi.* Sepulchralis urna pro fonte in atriis Romanorum, *Philomathus p. 54. 55.* Vid. Dan. Heinſ. libro de contemtu mortis.

VII. A RITIBUS ET ANTIQUITATIBUS. Allocutio ad manes Hieronymi Wolffii *Zuber. p. 10. parte 1. poëm.* Veneris lacrymæ ſuper mortem Adonidos *Scoti p. 178.* Epitaph. Metellani Scotiæ Conſiliarii. Inv. a diluvio & pluviis continuis mortem ejus præcedentibus *p. 267.* In defectum lunæ, qui ſupremam Scaligeri noctem præceſſerat, *Heinſ. p. 52.* Epitaph. Budæi a pluviis & diluviis continuis, Galli *p. 593.* Mauſoleum Arauſiorum Principis, *Barlæus p. 96.* De more ungendorum cadaverum *Balde p. 123.* In infantis morte matris Auriacæ luctus aëre tempeſtuoſo, *Hug. p. 148.* In obit. Schillingi a variis ritibus tumulandi, *Taubm. p. 320.* In obit. Cluſii inter flores tumulati, *Nic. Heinſ. p. 335. & 387.* De pluvia in Magii obitu, *Guiniſius p. 253.* Viatoris Proſopopœia in obit. Duciſſæ Calabriæ *Joh. Jov. Pont. 3377.* Puellæ in florem verſæ 3398. Matris ad filiæ tumulum varia dona *p. 3401.* 45

VIII. A FORMA CARMINIS. Amici obitus ſub Paſtoris Jolæ perſona defletur *Balzac. p. 101.* Ecloga Daphnis in obitum Principis *Scoti p. 101.* Idyllium noſtrum Adonis in obitum Principis Meclenburgici. Ecloga Philomela in mortem Amaryllidos pulcherrimæ puellæ *Scoti p. 418.* Ecloga altera ejuſdem argumenti *p. 420.* Ἀποθέωσις Liddelii Philoſophi & Medici *T. 2. p. 550.* Jacobi Auguſti Thuani ἀποθέωσις *Heinſ. p. 38.* Scaligeri ἀποθέωσις *p. 49.* Thyrſis ecloga in obitum ejuſdem *p. 59.* Franciſci Lotharingi tumulus. Colloquium inter hoſpitem & ſacerdotem *Galli T. 3. p. 14.* Epitaph. in ſe ipſum *p. 171.* Poëtæ nænia pentaſyllabica *p. 205.* Ἐπίμικτον in obitum Geſneri *p. 677.* Ecloga Alexis in obit. Henrici Bellagi *p. 818.* Epimicton in fun. nobiliſſ. Poëtæ *Balde Lyr. p. 139.* Ecloga Alcon in obit. præmaturum juvenis Itali *T. 1. f. 61.* In obit. Cardinalis ἐπίμικτον *fol. 91.* Eclogæ tres in obitum Bembi Cardinalis *fol. 178. ad 184.* ἐπίμικτον in mortem uxoris dilectiſſimæ *Hugen. in mom. deſult. p. 36.* in obit. fratris ἐπίμικτον *Grotius p. 188.* Dialogus inter viatorem genium & ſacerdotem in obitum Civium Hidruntinorum *Pontanus 3376.* Colloquium inter viatorem & genium *p. 3381.* 46

IX. MISCELLANEA. Ad Jacobum Regem ægrotantem, cum Cometa apparuit ante mortem Reginæ, *Scoti T. 1. p. 70.* in rumorem de cæde Regis Jacobi, *id. p. 70.* Epitaph. quod ſibi ipſi ſcripſerat, *Galli T. 3. p. 110.* Cor Henrici III. a Monacho occiſi *p. 144.* In Paſſeris interitum *p. 159.* in lacrymas & verſus Henr. III. ſu- 47

Digitized by Google

per cædem Gaſtii *p. 160.* In Cor Caroli Saldanæ a conjuge ſepultum 3. Epigr. *p. 166.* Brutus moriens *p. 189.* Tumulus hominis furacis, abſumto patrimonio mortui, *pag. 442.* Ad Maculum Pomponium, cum falſo diceretur in Alpibus occubuiſſe *Galli p. 594.* Ad Chloridem falſo nunciata morte Pomponii *p. 608.* De Pſittaco ſpecie quadam mœroris Domino ægrotante mortuo *p. 689.* Epitaph. Acantulæ, *p. 690.* Epitaph. in obeſum (ampliſſimus vir hic jacet) *p. 691.* Κενοτάφιον Theſaurarii ſuſpenſi *ibid.* in obit. Præſidis palo affixi. (Qui male ſederat judex, male ſtat poſt mortem) *ibid.* In obitum Mureti (Nulla dignius in urbe quam Roma mori debebat) Cinædus, *ibid.* de ignobili Arverno in ſepulchro nobili poſito *p. 1146.* Epitaph. trium ſimiarum *Scoti T. 1. p. 609.* Eudemiæ umbra ſcribit ad Eudemium, *Jonſtonus poëm. p. 320.* ad Ludovicum de Rohmen commune ſibi & conjugi defunctæ ſepulchrum erigentem *Wallius p. 208.* cauſas dat, quare ob peſtilentiam non diſcedat *Barlæus p. 62. T. 2.* in anatomiam Spigelii, *p. 153.* Diræ Franciſci Petrarchæ in tumuli ſui violatorem *pag. 317.* in Cleopatræ obitum, *Itali T. 1. fol. 64.* Epitaph. Canis. *ibid. fol. 82.* Tumulus canis *fol. 197.* Catuli *fol. 213.* Tumulus Epicurei *fol. 334.* Tumulus Barbatillæ catellæ *fol. 347.* In catellum virginis Urſulæ mortuum *od. T. 2. fol. 148. & ſeqq.* Epitaph. Penelopes meretriculæ *fol. 258.* Manes turturis. Luſus Saturnalitius, *Gudberletius p. 2.* In mortem ſenis cujusdam Pædagogi *Joh. Secundus p. 189.* ad Berſum Jano Douzæ parentantem Jamb. *Baudius p. 197.* Epitaph. vetulæ uxoris viri non ſenis *Hugen. pag. 95.* in Principis infantem mortuum gypſo efformatum, *p. 147.* Epitaph. Mulieris prodigæ. *p. 183.* exſtincti crapula *p. 188.* in Cippo fratris tumulo a vidua impoſito, p. 194. Catella veneno caſu ſumto interempta, *Hugen. p. 387.* Epitaph. Lepuſculi *Taubm. p. 357.* excuſat ſe, quod non ſcribat elegiam in morte amici, *p. 385.* Epitaph. canicula leunculi *p. 497.* oda de peſtilentia, *Joninus in Lyr. lib. 1. od. 16. & 17.* Vid. Samſonis, Belliſarii, Caroli V. Hannibalis, Lucretiæ, epitaph. ap. *Baronium in metris Miſcell., a. p. 66. ad p. 73.* Impiæ & informis vetulæ epitaph. *pag. 72.* Simonides Poëta mortuum ſepelit. *p. 97.* in effig. Scaligeri paulo ante mortem expreſſam, *Grotius p. 262.* Elegia de ſe ægrotante, *Lotichius l. 1. & 6.* cujus bonam partem deſcripſit *Bertilius Canutus in eleg. p. 71.* De Lojola, cujus in ſepulchro viſa ſunt ſidera, *Guiniſius p. 289.* Epitaph. ſepulchro inciſum, *Philomatus pag. 112.* Inſcriptio ſepulchralis Rhythmica *p. 139.* Alia inſcriptio Rhythmica *pag. 142.* Inſcriptio *p. 142.* Epitaph. Adonidis ex Græco redditum *Janus Douza p. 521.* Tumulus moroſæ fœminæ *Pontanus p. 342.* Certeri hominis furaciſſimi *p. 3404.* Mendici *p. 3405.* hominis bibaciſſimi *p. 3406.* Ruſtici *p. 3420.* Inertiſſimi nani, Ichthyophagi, Pegaſi, aviculæ Sturni, Vocis motoriæ, Meretriculæ *p. 3420. ad 25.* Achillis ſepulchrum, *Bonifacius in Muſis p. 22.* Herculis & Alexandri *p. 26. & p. 31.* Inferiæ Cleopatræ ad tumulum M. Antonii *p. 47.* In mortem Caballi, Parodia ad paſſerem Catulli, *Menagius p. 62.* Mauſolea Regum Perſarum, *Flemming. l. 6. c. 15.* Imperatoris Ferdinandi *p. 38.*

48 Subjiciemus his minora quædam carminum genera, non adeo frequentis uſus, ut *Soteria, Euchariſtica, propemptica, valedictoria, & ſalutatoria, Epibateria, dedicatoria,* quæ ſingula ad demonſtrativum genus pertinent, ac præcipua Enthymemata a laude

Digitized by Google

laude vel perſonarum vel factorum capiunt. Exemplum *Soteria* eſt apud *Statium lib.* 1. *Sylv. carm.* 4. *Pro Rutilio Gallo.* Elegantiſſimum quoque exemplum eſt in itinerario Gallico Monconiſii, ubi Gaſſendo gratulatur de valetudine recuperata. Exſtat Barlæi gratulatio ad Hugenium febri liberatum *Heroic. p.* 396. Ad Cardinalem Mazarinum graviſſimo morbo liberatum, *Balzac. p.* 17. Morbus Scarronis *id. p.* 57. Corydon ad autumnum, cum Phœbum ſuum ea anni tempeſtate ægrum videret, *Scoti p.* 113. ad Lud. Duræum Medicum, ut febris quartanæ ægritudine ſe levet, *T.* 2. *p.* 147. ad Matrem miſericordiæ, cum Sidronius Hoſchius in gravi morbo carmen illi vc viſſet, ſi convaleſceret, *Wallius p.* 37. ad Aloyſium Lauenbach, ſanguinem vomentem, *id. p.* 253. ad eundem, cum a gravi morbo nondum liberatus ſe ad literas dediſſet, *p.* 263. Votum Matri miſericordiæ, cum a lethali morbo literatus eſſet, *Hoſchius p.* 29. pro valetudine alicujus votum *p.* 79.

Euchariſtici carminis exemplum eſt ap. *Statium lib.* 4. *Sylv. carm.* 2. Apud Bar- 49
læum eſt euchariſticon pro torque aureo a Britanniæ Rege oblatum. Ad Bernerum pro muneribus miſſis, *Zuberus parte* 1. *p.* 43. ad Martam Ingolſtadienſem pro corona natali die ad ſe miſſa, *p.* 90. ad Cancellarium, *Balzac. p.* 34. gratiarum actio, cum in privatum cubiculum admitteretur, *Scoti T.* 1. *p.* 66. expoſtulatio cum Jacobo Rege, quod munus non accepit *p.* 71. Corydonis carmen Euchariſticum *id. p.* 69. armilla a Melidoria donata *p.* 115. Euchariſticon pro domo, in qua habitabat *T.* 2. *p.* 361. gratias agit pro carmine in ſe conſcripto, *p.* 503. ad ſenatum annua præmia juventuti erogantem, *Wallius p.* 91. Euchariſticon ad Antonium de Burgundia, cum emblemata in lucem daret, *p.* 353. Antonio, cum annua præmia juventuti donaret, *Hoſchius p.* 61.

In *Propemptico,* quo iter alicui gratulamur, inventiones ducuntur vel a tempo- 50
re, vel a loco, vel a conditione perſonæ iter facturæ. In tempore adjuncta ejus conſiderabuntur, num æſtivum, hyemale, commodum, incommodum. Locus eſt vel is, a quo fit diſceſſus, qui conſideratur cum relatione ad perſonam. Convenient hic loci Rhetorum in laudibus locorum. Similiter locus, ad quem tendit, deſcribatur ex iiſdem locis, & a deſiderio amicorum expectantium. Locus, per quem quis tendit, vel mare eſt, vel terra, ſi prius, allocutiones fingantur ad Deos marinos, ventos, tempeſtates, nautas, navem ipſam. Si poſterius, optamus illi Pegaſum, aquilam Ganymedis, injurias aëris deprecamur. In Conditione perſonæ eſt, quod vel munus publicum ſuſtineat, ut Legatus, ubi excurſus fieri poſſunt in Principem mittentem, expeditionem ipſam, virtutes Legati, ſpem Patriæ. Si Dux eſt exercitus, Locus communis de bello feliciter gerendo conveniet: ſi literatus, multa de ſtudiis, de ingenio fingere poſſumus. Ἤθη & πάθη ubique miſceri poſſunt, conteſtatio doloris, deſideria amicorum, vota pro felici reditu. Exemplum eſt ap. Barlæum ad commenſalem, cum Britanniam adiret. In diſceſſum Poëtæ (Phœbus e nubibus abiit,) *Zuber. parte* 1. *p.* 12. ad amicum navigaturum, *Zevecotius p.* 46. ad amicam Coloniam proficiſcentem *id. p.* 61. ad amicam navigaturam, *Fabricius p.* 71. ad Regem Jacobum VI. Angliam peten-

petentem *Scoti T. 1. p. 40.* ad Daniæ Regem, cum ex Anglia ſolveret *ibid. p. 117.* aliud Propempticon *p. 137.* ad Jacobum VI. Scotia diſcedentem, *p. 241.* Propempticon Legati ad Regem Britanniæ, *p. 281.* deſiderium Patriæ ad Regem abeuntem *p. 372.* ad Regis e Scotia diſceſſum, *T. 2. p. 470.* Propempticum Charitum Abredonenſium ad Regem *p. 566.* e Belgio in Indiam abeunti *Wallius p. 102.* Ad eundem Idyllion Amyntas *p. 166.* ad amicam navigantem *Banning. p. 15.* ad quendam de peſtis ſeceſſu *id. p. 20.* In abitum Boulii Phaleucium *id. Hendecaſyll. 7.* ad Walæum in Galliam diſcedentem *p. 137.* ad Balium in peregrinas oras diſcedentem *ibid. p. 161.* in abitum Martini, *p. 180.* Valedicit Regi Britanniæ *Scoti p. 266. T. 1.* in quendam, cum e Belgio in Germaniam revocaretur, *Hoſchius p. 70.* In ſuum ad urbem Venetam appulſum *Scoti p. 268.* ad nobiles duos fratres, qui Sileſiam repetebant, *Barlæus Heroic. pag. 392.* ad equitem, cum Haga Leidam repetebat, *ibid. pag. 445.* ad Jacob. van der Burg *p. 533.*

51 Ad *Epibateria ſive gratulationes de adventu* iſta pertinent. Hylas redux, *Balzac. p. 55.* Nympha hoſpes, *id. p. 64.* ad Regem Jacobum Parthenam urbem ingredientem, *Scoti p. 18.* Ecloga 1. Amaryllis cum Rege Jacobo in Scotiam reduce, *ibid. p. 33.* Amaryllis exſultans ad Regem ingredientem urbem *p. 36.* Ad Daniæ Regem Angliam ingredientem *p. 88.* Ad Regem Scotiam reviſentem, *p. 374.* Patriæ ſub Amaryllis nomine gratulatio de reditu ex Anglia ad Jacobum Stuartum Scotiæ Pro-Regem, *T. 2. p. 163.* ad Regem in Scotiam redeuntem *p. 233.* ad Reginæ Angliæ Oratorem Pictavium ingredientem *p. 351.* De Scotiæ procerum reditu ab exilio *p. 365.* de pompa introitus in urbem Regis Jacobi *p. 519.* in reditum Regis in Scotiam *p. 500.* ad Gandavillanum oppidum Regi Catholico reſtitutum primo ingredientem, *Wallius p. 240.* ad Florentium, cum in navi a Batavis captus ſuæ provinciæ redderetur, *p. 327.* ad Belgium de Ferdinandi gubernatoris navigatione *Becanus p. 79.* ad eundem de mora illi in Italia injecta, *id. p. 81.* ad Philippum Regem *p. 86.* Gandavenſis urbis in ejus adventu gratulatio *p. 89.* ad Ferdinandum, cum primum in Belgium veniret. *Hoſchius p. 44.* adventus Reginæ Britanniæ, *Barlæus p. 155.* Mauritius redux *p. 335.* in adventum Principis ſub veſperam poſt ſuperatam Grollam, *pag. 343.* De eodem Principe ad Iſalam *ibid.* in adventu amicæ, *Banning. l. 1. eleg. 12.* In adventum nobilis Poloni in Academiam Leidenſem, *Banning. p. 49.* Expoſtulat cum amico, quod diutius, quam convenerat, abfuerit, *id. p. 77.* Ad quendam poſt Medicinæ gradum in patriam redeuntem, *id. p. 96.* ad Principem Auriacum, expugnata Hiſpanorum claſſe, reducem, *id. l. 1. ſylv. carm. 1.* ad cognatum e Gallia & Anglia reducem, *p. 158.* ad quendam, ut, deſinente peſtilentia, in urbem revertatur, *pag. 177.* ad quendam, qui Golium de cœli aſpectu conſulturus erat, quando in urbem rediturus ſit, *id. ibid.* In quendam ex Italia, Gallia, Sicilia reducem *p. 190.* De Pareliis Lutetiæ viſis anno 1539. finiente, Carolo V. Cæſare Calend. Jan. urbem ingreſſuro Epigramma Theodori Bezæ, *Galli parte 3. pag. 692.*

52 Ad *Dedicatoria* pertinent hæc. Ad Urſinum Poëtam ſibi non viſum, cui carmina offert, *Zuberus poëm. parte 1. p. 30.* Dedicatio carminum ad alios, *id. p. 34. 36. 63.*

Digitized by Google

36, 63, 76, 78, 83, 94, 99. ad Chriſtinam Reginam, cum quædam opuſcula illi mitteret, *Balzac. p. 25.* ad Comitem *p. 27.* De Poëſi amatoria ad Patrem Februarium *id. p. 134.* Luſus ruſtici dedicati Conſiliario Regio *id. p. 137.* Dedicatio hymnorum ad Regem, *Scoti T. 1. p. 142.* Dedicatio Eclogarum ad Regem *p. 417.* carmen de anatome, *T. 2. p. 36.* dedicatio ſacri carminis ad Regem *p. 84.* ad Scævolam *p. 385.* ad ordines Hollandiæ cum illis carmina emblematica offerrentur, *Wallius p. 71.* dedicatio carminum ad Pontificem *p. 157.* ad Arnoldum van der Valle adhuc in cunis vagientem, cum ei olivam pacis in ſpem colendæ olim poëſeos mitteret, *id. p. 225.* ad Claudium Comitem, dum Ferdinando Theſes quaſdam dedicaret, *Becanus p. 99.* Dedicatio hymni in Chriſtum *Barlæus p. 1.* aliæ dedicationes *p. 28. 46. 49.* Mittit ad Barlæum carmina ſua, *Banning. p. 73.* Ad Nyendalium, cum carmina ſua bellica illi traderet *ibid. pag. 86.* Diſputationes Ethicas dedicat Heinſio *p. 126.* Ad legatos Principis Holſatiæ in Perſiam, cum ei dedicaret aliquid *id. p. 140.* Laurentio Reali carmina mittit *p. 169.* referantur huc dedicationes ſingulorum librorum in Martiali.

Subjungimus hiſce *encomiaſtica perſonarum & variarum rerum,* quæ apud varios Poëtas inveniuntur. Panegyricos in Imperatores, Principes, Duces, Viros Literatos, Conſiliarios &c. Vid. ap. Claud. & Barlæum paſſim. Ad Regem Chriſtianiſſimum *Balzac. p. 10.* Ad Claudium Memmium Regis Galliæ Legatum *id. pag. 19.* Ad inviĉtiſſimum Heroa Ludovicum Borbonium *id. p. 12.* Laus Gavini Conſiliarii *id. p. 26. & 27.* Olor Gallicus ad Principem Henricum *id. p. 31.* Ad Antonium præſulem *id. p. 107.* Pompa Regia Ludovici XIII. *Petavii Panegyr. XI. Parnaſſ. Soc. Jeſ. p. 642.* Panegyricus in Pontificem Urbanum VIII. in quo ejus poëmata potiſſimum laudantur, *id. p. 639.* Panegyrici de Ludovici XIII. rebus ad Rupellam geſtis *p. 649. & 652.* Vid. ibid. plura. Petavii Panegyr. ſacros. Laus Caroli Britanniæ Principis *Barlæus ap. Scotos p. 78.* Jacobi I. *p. 83. T. 1. ibid.* Princip. Henrici *p. 91.* Comitis Roberti Cœcilii *p. 104.* Panegyricus ad Regem *ibid. p. 302.* Scoti Cancellarii Directoris *p. 304.* Panegyricus Jacobi I. *p. 318.* Regis Galliæ Ludovici XIII. *p. 338.* Eliſabethæ Angliæ Reginæ *p. 431.* Vid. Jonſtoni Heroës *ibid. T. 2. pag. 118. & 119.* Ad Jacobum VI. Regem & Poëtam *T. 2. p. 142.* De Catharina Medicea *p. 381.* Laus Naſonis *p. 488.* Laus Jacobi Regis *p. 509.* Ad Carolum IV. Lotharingiæ Ducem *Wallius poëm p. 67.* Laus Heinſii *Banningius L. 1. El. 3.* Boxhornii *id. p. 20.* Catſii *p. 53.* Voſſii ab inſigni eruditione *p. 46.* Barlæi *p. 50. & 73.* Salmaſii *p. 70.* Heinſii *p. 126.* Laus duorum fratrum, *p. 171.* Conſulis Foreſti *p. 72.* Graswinkelii cauſarum Patroni *p. 172.* Gronovii *p. 175.* Annæ Schurmanniæ *p. 176.* Meſtertii *p. 183.* Declamatoris eximii *Balzac. p. 59.* Elegantiſſimi Poëtæ, ſed aulici infortunatiſſimi *id. p. 62.* Poëtarum Scotorum *Iſaacus Gruterus in carm. Encomiaſt. editioni Poëtarum Scotorum præfixo.* Viri duri ac honeſti, *Scoti p. 73.* puellæ Aurelianæ *p. 72.* Medicinæ Doĉtoris *p. 219.* Cohortium Scoticarum Diĉtatoris *p. 296.* Viri conſtantis *p. 304.* Daphnidos Poëtæ Encomium ſub Ecloga repræſentatum *p. 421.* Cœliæ *T. 2. p. 114.* Eſtheræ Anglæ bellæ piĉtricis *id. p. 119.* Guldenſtein hoſpitis ſui *p. 139.* Tychonis Aſtrologi *p. 142.* Puellæ, cui nomen Barbara *p. 174.* Vid. Carmen 53

Barlæi in uxorem ſuam ejusdem nominis *l. 2.* Eleg. *p. 88.* Joh. Gordinii *Scoti p. 174.* Rhodenburgii, Taubmannianæ Cathedræ Succeſſoris *p. 260.* Laudes fœminarum pulchrarum, amicorum, amaſiorum &c. *Vid. magnam copiam in libro Blyenburgii, quem inſcribit* Veneres Blyenburgicas, *in quo colligit varias materias de amoribus, illasque ſub certis titulis congeſſit. Vid. ibid. titulum de epithalamiis & de amoribus. Adolphus a Dans l. 3.* de laudibus Eliſabethæ. Vid. panegyrin heroicam Caroli V. ap. Maſenium in palæſtr. *p. 214.*

54 *Variarum rerum laudes.* Laus capri *Balzac. p. 130.* Equus Domitiani *Statius L. 1. Sylv. c. 1.* Laus Roſæ *Scoti p. 181.* Violæ *p. 183.* Lilii *p. 185.* Croci *p. 186.* Hyacinthi *p. 187.* Papaveris *pag. 190.* Lavendulæ *p. 192.* Nardi *p. 193.* Thymbræ *p. 194.* Lini *p. 197.* Iridis *p. 199.* Fœniculi *p. 201.* Haſtæ *p. 202.* Enſis *p. 206.* Caſſidis *p. 207.* Fluvii Moſellæ *apud Auſonium.* Montis Ætnæ *ap. Corn. Severum.* Villæ Tyburtinæ Manlii Vopiſci *apud Statium L. 1. ſylv. c. 3.* Balnei Claudii Hetruſci *id. L. 1. carm. 5.* Calendarum Decembrium ſaturnalium *ibid. Carm. 6.* Calend. Maji ſimul vernum tempus eleganter deſcribitur, & laudatur, *Buchananus p. 282.* Villæ Surrentinæ Pollii Felicis, *Statius L. 2. carm. 2.* Pſittaci *ibid. Carm. 4.* Leonis manſueti *ibid. Carm. 5.* Herculis Surrentini *ib. l. 3. c. 1.* Conſulatus Germanici *id. l. 4. c. 1.* viæ Domitianæ *id. l. 4. carm. 3.* Herculis Epitrapezii *id. l. 4. Carm. 6.* Laus Bruxellæ *Zevecotius el. 10. lib. 2.* Laus invidiæ *Caldenbach. Lyr. 2. c. 2.* Balneorum Dianæ *Balzac. p. 90.* vitæ ruſticæ *id. p. 138, & 140.* Genius novæ Baſilicæ ad venalia mercimonia exſtructæ, *Scoti p. 129.* In fontem juventæ ap. Thaduanos, *Scoti p. 373.* Laureæ Poëtarum coronæ *p. 31.* Laus Muſei *p. 105.* Hymnus in Hygeam. *p. 107.* & *Balde in præfat. ſatyr. Medicarum.* laus hiſtoriæ, *Scoti p. 114.* Pacis ſanctæ *p. 119.* Encomium domus Ledintonæ, *p. 167.* Laus artis typographicæ & pyxidos nauticæ, *Scoti p. 350.* Sacellum Muſis & Muſicæ dedicatum *p. 350.* Laus monarchiæ *p. 383.* Ruſticæ vitæ μετάφρασις Epodi ſecundæ Horatianæ, *Wallius in poëmat. p. 163.* Literatum Philomathi otium celebrat *id. p. 190.* Laus antiquitatis *id. p. 259.* In cultiſſimam elegiam *Hoſchii id. p. 232.* In Lyram Sarbievii *id. p. 333.* Poëtas vitæ Magiſtros eſſe, *id. p. 347.* Belgium Muſarum ſedem eſſe *id. p. 369.* ad Petrum Claſſenium lucubratiunculam de rebus creditis evulgantem, *id. p. 375.* Laus abſynthii pro abſynthio in monte D. virginis retinendo *id. p. 88.* Elegia de regno a Chriſtina depoſito *Becanus carm. 1.* In opera Theologica poſthuma Leſchii, *Hoſchius p. 37.* Ad Montmorenum Idyllia ſua edentem *id. p. 41.* In Viſerii opus medicum Antidotarium *id. p. 59.* Laus Theriacæ, *Banning. 55.* Encomium Torvitatis, *Jac. Balde.* Diſputationis de morbis capitis *Banning. p. 91.* In Burgersdici Inſtitutiones logicas *id. p. 135.* In Boxhornii quæſtiones Romanas, *p. 142.* De Scriverii commentario Venatico *p. 147.* in ædes ſplendidas Matenæſii *p. 156.* In theatrum urbium Hollandiæ Boxhornii *p. 163. & 164.* In Voſſiorum annales *id. 165.* In Eliſam Danſii *id. pag. 167.* Laudat poëmata Rutgerſii *id. p. 175.* In orationem Boxhornii de majeſtate eloq. Romanæ *id. p. 177.* In Delmenhorſtii Etymologicon, *id. p. 183.* In Screvelii Carmen de peſte, cum illa paulo poſt ceſſaret, *id. p. 181.* Laus Patavii *Lotichius l. 3. Eleg. 4.* Laudat

Digitized by Google

dat oblectationes ruris *ibid. eleg. 8.* laudat monumenta in agro Nemauſenſi. *id 2. lib. eleg. 20.* Allocutio ad rempublicam Venetam, *Barlæus in heroic. p. 97.* In ſpectacula exhibita Amſtelodami ad adventum Mariæ de Medicis &c. *id. p. 153. & 157.* artis gladiatoriæ laus *id. p. 457.* in phyſicam Jachæi *id. eleg. p. 127.* In Metaphyſicam Jachæi *id. p. 128.* in nummos argenteos, Cæſarum imaginem exhibentes, *id. p. 123.* In partem auſtralem Hollandiæ aquis ſubmerſam *id. p. 121.*

Encomiaſtica in Imagines. Vid. l. 1. Epigr. Naudæi, quo continentur variæ illuſtrium 55 Heroum imagines. Vid. Adolphi a Dans peculiarem librum, quem inſcribit *Imagines.* In effigiem Caroli V. a Conſtantino Hugenio metallo donatam, *Barlæus in eleg. p. 121.* in effigiem Richelii, *id. in her. p. 173.* in effigiem Eliſabethæ Bohemiæ Regis, Friderici Palatini Comitis, filiæ *ibid. pag. 178.* In effigiem deformis Camillæ, *Scoti p. 177,* Elegia ad pictorem, quomodo velit pingi Glycinnam ſuam, *Scoti pag. 143. T. 2.* Banningii elegia ejusdem argumenti *p. 28.* In imaginem Glycinnæ, *Scoti T. 2. p. 178.* in Homeri effigiem *p. 179.* In imaginem Epici Poëtæ *Menagius p. 81.* In effigiem Heracliti, Ciceronis, Virgilii, Catonis, Platonis, Ariſtotelis, Pythagoræ, *ibid. p. 179.* In effigiem matronæ ſingularis exempli *Balzac. p. 52.* In effigiem feminæ, quæ ſe ipſam depinxerat, *id. p. 53.* de Diana ad Pictorem *id. p. 89.* in effigiem Flavii Domitiani Cæſaris, *id. p. 128.* imago Aloyſiæ, *Barlæus inter Scotos p. 135. & 136.* in effigiem Tychonis Aſtrologi. *Scoti T. 2. p. 142.* In effigiem Ducis Brunſuicenſis Auguſti *Vid. epigr. noſtra ſelecta, pag. 1.* In effigiem Principis Cimbriæ, Friderici, item Cæſaris Leopoldi &c. *Vid. primitias noſtras Parnaſſi.* In effigiem Mauritii Theologi *vid. miſcell. noſtra poëtic. p. 31.* In imaginem Poëtæ elegantiſſimi, *Menagius p. 76.* item *p. 77.* in imaginem Chriſtinæ *p. 79. & 82.* In imaginem virginis, *Menagius p. 87.* In imaginem Brunonis Carthuſianorum Parentis *p. 86.* In imaginem Hiſtorici *p. 93.* In imaginem Cardinalis Mazarini *p. 94.* In ſuam imaginem, quam amico mittit, *p. 95.* In effigiem Roſillæ defunctæ, *Janus Douza p. 238.* In effigiem Johannis Secundi *pag. 237.* Vid. epigrammata multa in effigies *ap. Barl. miſcell. l. 2.*

Sylloge variarum invectivarum & ſatyrarum. Inter recentiores Satyricos nemo Jac. 56 Balde melior. Scripſit is Satyras medicas, Satyram de eclipſi ſolis, contra Tabacum, contra pingues & macilentos, in podagricos, de vanitate mundi &c. Vid. Sulpitiæ Satyram de corrupto reipublicæ ſtatu cum notis Boxhornii & Val. Catonis Diras, cum notis Arnoldi. Apud Gallos prodiit Liber var Satyr. Le Cabinet ſatyrique anno 1666. Le Parnaſſe ſatyrique du Sieur Teophile 1660. Jani Gulielmi Laurenbergii & Rachelii Satyræ Germanicæ. Apud Belgas Vid. Joſt van de Vondels Heckeldicht. Nebulo Nebulonum per Petrum Baardt, Haerlem anno 1634. Vid. Maſenii Satyr. 1. in avarum, in nimiam opum cupiditatem Sat. 2. in imperitum Controverſ. Scriptorem, Sat. 3. In ſuperbum Sat. 4. Vid. Buchanani fratres fraterrimos in Franciſcanos ſcriptum. Vid. Heinſii Scazontem in Scioppium *p. 75.* In barbaros quosdam, qui ſub verorum JCtorum & Medicorum nomine bonas literas allatrant, *p. 73.* in Maledicum quendam Pædagogum ſibi ſoli eloquentiam vindicantem, *p. 98.*

p. 95. Conſilium Collegii medici Pariſienſis de mania Hypermori Medicaſtri pro Buchanano ſcriptum, *Jonſtonus p. 185.* Onopardus furens, *Jonſtonus p. 193.* Tumulus Onopardi *p. 207.* in rabulas duos, Patrem & filium, *p. 242.* De furoribus Brentotyphæis *p. 300.* Baudii jambi in Scioppium, *p. 169.* In Pſeudo-Celtam *p. 170.* In tres Juris perverſores, *pag. 171.* In famoſum rabulam, a quo indignis modis circumventus erat *p. 172. & 173.* Adverſus inſignem falſarium *id. p. 178.* In duo Gallicani nominis opprobria *p. 180.* In Typhæum *id. p. 184.* In quendam ſine nomine fragmentum Satyræ *p. 192.* Nicol. Heinſii Scazon in Alaſtorem in Salmaſium, ut videtur, ſcriptus *pag. 165. noviſſ. edit.* Ejusdem Luſus Saturnalitius in Corn. Coſſum & Franciſc. Santram Poëtaſtros *pag. 157.* Menagii Gargilius ſeu Metamorphoſis Gargilii Macronis Paraſitoſophiſtæ in Pſittacum, *Menagius poëmat. pag. 3.* in epulo paraſitico *p. 95.* ubi præterea vita Gargilii Mamurræ continetur. Caroli Feramuſii Hemera Macrini Paraſito Grammatici ad Celſum epulum Paraſiticum *pag. 3.* Indignatio in Gargilium Anagrammatiſtam *Menagius pag. 68.* In Macronium nothum *id. pag. 56.* Proſopopœia Gargilii ad ſe ipſum *id. pag. 57.* in Hermogenem avarum *id. p. 52.* In Albemanni libellum de morte, quem cordi ſuo dedicaverat *pag. 58.* In Cottam ſcriptum quoddam *id. p. 89. & 90.* In malum medicum Hermogenem *pag. 90.* In Sabellum pædagogum *p. 70.* in Lupam mulierem deformem *pag. 98.* Amator decrepitus ad Cupidinem *Menagius pag. 100.* Indignatio in Theonem Ludimagiſtrum ExJeſuitam laudatorem ineptiſſimum Cardinalis Faletæ *epul. paraſ. p. 310.* In quendam ſemigrammaticum viri doctiſſimi ſcripta chartarum cacatarum convitio traducentem *vid. miſcellanea noſtra p. 88.* In cujusdam carmen euchariſticum ex Secundi carmine exſcriptum *ibid. p. 91.* in oſculum ab anu illatum, *p. 44.* Lubini Satyræ tres in male doctos Academiarum peſtes, *Roſtochii 1618.* In invidum *Zevecotius l. 3. eleg. 17.* miſeria ſeculi *id. p. 167.* In Sycophantam genere & moribus infamem, *id. p. 178.* In Mopſalum, qui ſibi adoleſcentiam objecerat, *Fabricius p. 182.* In formoſam virginem deformi marito nubentem *id. p. 184.* Diræ in Catarrhum *Gudberlethius p. 82.* Diræ in culices Mydenſes *Barlæus miſcell. L. 1. pag. 360.* ad Zoilum & Momum, *Gudberlethius p. 85.* De hypercritico Galeſo ad Menagium *Balzac. p. 48.* De non optimo Poëta, quem per humanitatem ſummam laudaverat *id. p. 67.* Orbilius ſatyra *p. 67. & 68.* In Grammaticum Geneſatem *p. 71.* Ad Marc. Licinium de vita Mamurræ *id. p. 72.* Crudelis umbra. Hoſti mortuo non eſſe fidendum *id. p. 77.* ad Metellum de Boſco Roberto Poëtaſtro & Criticaſtro *id. p. 73. ad 76.* in ſenem ægrotum amantem *id. p. 80.* In Galathei inſaniam *p. 81. ad 83.* De temeritate novæ & profanæ Criticæ *p. 100.* Balzac. in Amyntæ audaciam *id. p. 121.* in Tiberium Cæſarem *id. p. 123.* ad eundem in morbo mortem ſæpe optantem *id. p. 124.* De libertatis ſpe poſt mortem Tiberii *p. 124.* Indignatio in Poëtas Neronianorum temporum *id. p. 125.* Ridendæ lacrymæ ad Franciſcum Mariam Fulvium in obitum Poëtaſtri *p. 130.* Philomela ingratum canens *p. 133.* Valedicit, aulæ, *Scoti p. 61.* in Camillam deformem puellam, *iidem p. 118, 119, 122, 129, & 130.* Ad Camillæ matrem pulchram de deformi filia, *p. 130.* In Vappam circulatorem, *pag. 139, 141.* in quendam incon-

Digitized by Google

incondito & obſcuro verſu Oſtendam captam deſcribentem *pag.126. & 127.* in quendam cauſidicum cognomine Regem *p.433.* in Quindecim viros litem ſibi protrahentes, *ibid.* Deteſtatio conſpirationis de perdenda pulvere pyrio tota aula *pag. 433.* expiatio *p. 434.* In Jeſuiticum pulveris pyrii conatum, *T. 2. p. 200.* Diræ in febrim, *p.106.* Fibra Thuſca cum catulis, *p.111.* Ad Carolum Galliarum Tyrannum ſanguinis inuſitato fluxu pereuntem *pag. 132.* ad Venetos de Papa *ibid.* in Myſtomaſtyga *p.117.* in pediculoſum Grammatiſtam *p.117.* In Italum ſororem ſuam inviſo Scoto obtrudentem *p.137.* in Philippum Hiſpaniæ Regem tria epigramm. *p.138.* in rebelles, qui Ducem Parmenſem ſecuti ſunt, alluſio ad nomen *ibid.* in aulicum quendam mandato Regis ex aula diſcedentem, *p.140.* In cuculum quendam Cauſidicum *p.141. & 142.* in corruptum Senatorem, nummus *νόμος p.174.* In gallum cuculum (accreſcit Domino, quod alieno fundo inſeritur) *p. 175.* In Gyllam laſcivam *p.177.* Echo in meretricem *p. 176.* in Janum Virbium *p.177.* Apologia contra Theonis cujusdam nomen ſuum occultantis calumnias & contumelias *p.337.* de bello civili ad juventutem Gallicam *p.376.* De Dardano mercatore annonam exurente *p.387.* In Chriſtianorum carnificem, *ibid.* Diræ in Bajulum, qui urnam fregerat, *Wallius pag. 262.* in Pædagogum *ἄτιμον* Parodia ad Catulli Phaſelum *carm. illuſtr. Poët. Ital. T. 2. p.351.* In Hermogenem peſſimum Poëtam *p.351.* in Planum impoſtorem *pag.352.* in Virianum Pſeudo-Poëtam *p.354.* in ſciolos quosdam *p.365.* In Franciſcanum quendam, *p.372.* in Theodorum Bezam & Buchananum *p.373.* In Jeſuitas Comœdia ſub nomine Lojolæ edita Londini anno 1648. In Ducem de Alba, *Janus Douza, poëm. pag.127. & ſeq.* In Morum *p.129.* In invidum *Zaberus parte 1. poëm. p. 7.* in hominem inconſtantem *id. p.31.* in quendam unum ſcriptum pluribus dedicantem *p.19.* In naſutum *id. p.20.* in quendam gloriantem de amicitiis Magnatum, *p. 24. & 25.* In verborum aucupem, *ibid.* In Cachecticum, quem toties inviſens domi non offenderat, *id. p.28.* in Vulpionem *ibid.* in Poëtam ineptum laureatum *p.29.* in Willium ſibi minantem *id. p.31.* in Quinquillum Medicum nunquam ſanantem *id. p.31.* in Patrem Lenonem & filiam Meretricem, *ibid.* in quendam primarium *pag. 34.* In Rontam, non niſi mortuos Poëtas æſtimantem, *p. 35.* In Philobiblum poſt mortem ſuam ſcripta editioni deſtinantem *idem p.34.* in Bibianum ſemper ſe invitantem & nunquam domi inventum *pag.50.* in collegium Patrum Viennenſium (Parodia ex l. 12. Mart. Ep. 95.) *pag.51.* in quendam fœdam uxorem ducentem, *pag.55.* In Philoſophum ſuperbum, *ibid.* in peſſimum nebulonem *pag.56.* In quendam generis fungini poëtam *id. p.61.* In Lipſio-Maſtyges *id. pag.65.* In quendam nulla ſibi munera pro carminibus mittentem *p.67.* In Luſcavii immanes Ronchos, *id. p. 68.* In Trollum ſtultum alieni artificii exiſtimatorem *p. 78.* in parcius convivium Torgæ *pag.78.* in pappulum omniſcium, *p.80.* in Epiſtrum ſeu nimis credulum *id. p.82.* In Ramiſtas *p. 84.* In parvum *pag. 94.* In honores indignis collatos, *pag. 96. & 97.* In Ariſtomachum de vino ſcribentem *p.105.* In Strigonum epigrammata ſua poſcentem *p.87.* in quendam Georgium ebrium *p.89.* in Latruſcum invidum *p.51.* in quendam, paupertatem ſibi objicientem *p.87.* In Quarculum *pag.97.* in Querlini uxorem ſemper pedentem, *p. 87.*

Digitized by Google

p. 57. In Pignantiam ebriam Maritum deplorantem *p. 88.* In Matthæum Bonficinium, hominem ſimplicem, *p. 95.* in Mergum *p. 96.* In Grungraſianam Maritum verberantem *id. p. 47.* in Criſpum *p. 60.* in Digloſſum *ibid.* In quendam, qui ſe Dominum vocarit *p. 61.* in priſcam virginem, *p. 20.* In Picem & Cantorem eadem utentes uxore *p. 12.* In Sixtum laude data indignum *p. 15.* in vitam aulicam *p. 58. & 59.* In quendam nulli credentem *p. 68.* in ſcripta Poëtica ſorti ſuæ exitioſa *id. p. 36.* In girgillum *p. 37.* in Plandum allatrantem *p. 78.* In quendam qui ſchomnia pronunciabat pro ſomnia *p. 29.* In fuſculam *p. 36.* In locum ubi vivit *p. 60.* Aëroſophum *p. 76.* In Cardopum *ibid.* In Auſtraſipiam, *Balzac. p. 13.* in puerum præcipitem *p. 14.* In lubicrum omnia vendentem *Zuberus p. 87.* In lurcum, ſe ejus favorem nihil æſtimare *p. 96.* objurgatorium in ſe ipſum de credulitate ſua, *Jul. Cæſar. Scalig. poëm. 47.* In judices, qui ancillam, arcas effringentem, abſolverant, *id. p. 33.* In ſuam Arthritidem *p. 48.* In invidum quendam Medicum *p. 49.* In barbariem ſui temporis, *p. 46.* In larvatos Græcarum literarum ſectatores *p. 34. Vid. Jul. Cæſ. Scalig. L. 2. Poëmat.* quem inſcribit *Nemeſin.* in Medicum, *id. pag. 101. Vid. 3. Libr. Scalig. Teretiſmata,* in quo Satyræ inveniuntur. In Calvi impuritatem, *id. p. 611.* Vid. ejusdem Atam. In calvum & mulum ſuum *pag. 616.* In monſtrum invidentiſſimum, *p. 614.* In multitudinem furum ſui temporis *pag. 619.* De Pædagogorum colluvie, qui medicinam primoribus labris temere profitentur, *p. 607.* In quendam Noctuinum, qui fugit ignis ſupplicium *p. 381.* In Noctuini perfidiam *p. 173.* Diræ in Lycorium. *ibid.* In Sedulium, *ibid.* in quendam Caciatrum, qui fuerat Carthuſianus *p. 397.* Ad Striges *p. 382.* In Doletum *p. 401.* In Strumam, *p. 418. & 419. Vid. tot. libr. XIII. partis I, variis Satyris plenum.* in quandam Roſomacham cuculatam *p. 192. part. 2.* In quendam Medicum & Legulejum *p. 194.* In Calvum, *pag. 179. idem.* In anum nubere parantem *Barlæus L. 2. Eleg. p. 81.* Diræ Franciſci Petrarchæ in tumuli ſui violatorem improbum, *id. l. 1. Miſcell. p. 317.*

CAP. XIII.

DE

EXCERPTIS AD DISCIPLINAS, ET FACULTATES PERTINENTIBUS.

§. 1. *Excerpta diſciplinarum ſecundum cujusque ordinem inſtituenda.* 2. *Excerpta Phyſica.* 3. *In Phyſica ſpeciali utiliſſimus per indicem excerpendi modus.* 4. *Et Medico utilis futurus.* 5. *Cogitata notanda.* 6. *Velſchii Philomathetica.* 7. *& Axiologa antiquorum.* 8. *Capponi cogitationes.* 9. *Bernhardus in theſauro Rhetorico per indicem excerpta congeſſit.* 10. *Mathematica excerpta.* 11. *quomodo ad uſum Phyſicum dirigenda.* 12. *& quomodo inſtituenda.* 13. *Velſchii ſermones fideles.* 14. *Loci communes Morum.* 15. *Characteres hominum in vita civili utiliter notantur.* 16. *Loci communes Politici duplices, Methodici & axiomatici.* 17. *Ex-*

Digitized by Google

17. *Excerpta axiomatica ex Hiſtoricis præcipue petenda.* 18. *qualia a Conſtantino Porphyrogenneta olim collecta potiſſimam partem perierunt.* 19. *Iſta excerpta quomodo diſponenda.* 20. *Weiſii ad hæc manuductio.* 21. *Excerpta hiſtorica.* 22. *Excerpta notitiarum politicarum.* 23. *quomodo ordinanda.* 24. *Conringii conſilium.* 25. *Excerpta memorialia.* 26. *horum utilitas ſumma.* 27. *Excerpta ſpecialiſſima.* 28. *rituum in conventibus & actis publicis.* 29. *it. commerciorum.* 30. *Excerpta Juris publici.* 31. *Loci communes Hiſtorici,* 32. *Theologici, Exegetici,* 33. *Dogmatici, Controverſiarum,* 34. *Oratorii ſacri.* 35. *In Jurisprudentia itidem Exegetici, Dogmatici,* 36. *Practici.* 37. *Autores practici juris qui dicantur.* 38. *Collectanea Medica.* 39. *An in illis exegetica alicujus uſus.* 40. *Secundum materiam medicam inſtituenda,* 41. *Botanica,* 42. *Chymica.* 43. *Collectanea in mineralibus quomodo conſtruenda.* 44. *In his magna cautela opus.* 45. *Collectanea de rebus animalibus.* 46. *Autores materiam hanc tractantes.* 47. *Practica morborum ac ſubjectorum ratione adornanda.* 48. *Simplicia, εὐπόριςα diligenter notanda.* 49. *Hiſtoriæ felicium curationum a plebejis inſtitutarum.* 50. *Sympathetica & ſuperſtitioſa non omnino negligenda.* 51. *Circumſtantiæ loci, corporum, climatum & aliæ diligenter notandæ.* 52. *Collectanea Medica ratione ſubjectorum.* 53. *Pantothecæ ſingularis Machinæ ad colligendum & excerpendum inventæ deſcriptio e Bodini Dialogo inedito de abditis rerum ſublimium arcanis.*

1 EXCERPTA DISCIPLINARUM non poſſunt commodius inſtitui, quam ſecundum diſciplinarum ordinem, quanquam & promiſcuus placere poſſit, ſi indice accurato labor inquirendi ſublevetur. Sed tamen ordo iſte eo proderit, ut connexa ſe ſimul oculis ſiſtant. Excerpta illa magno uſui eſſe poſſunt in diſciplinis ipſis. * Et quidem, quod ad *Phyſicam* attinet, ſecundum duplicem partem generalem & ſpecialem inſtituenda illa excerpta ſunt. 2 In parte generali colligantur ſub ſuis titulis Philoſophorum placita & ſectarum diverſæ ſententiæ circa principia. Deinde ſubjiciantur, quæ ſunt apud omnes diſputata in utramque partem, e quibusvis Philoſophis tam Græcis quam Latinis, veteribus & recentioribus. In parte ſpeciali diffuſior eſt colligendi ratio. Tota enim hiſtoria naturalis huc refertur. * Per indicem itaque ſub ſingulis Phyſicæ ſpecialis titulis, tum ex hiſtoria naturali veterum, Ariſtotelis, Plinii, Æliani, Solini; tum recentiorum, 3 ut Voſſii, Salmaſii aliorumque, qui obſervationes, experimenta, diaria & ſimilia ſcripſerunt, omnia congerantur. Incredibile eſt, quam quis theſaurum ſuum locupletare poſſit, ſi mature huic ordini & ſtudio inſiſtat. * Medico eo utilior futurus eſt 4 ille labor, quod Specialium illa cognitio magis ad artem illam pertineat, qui animalium plantarumque hiſtoriam ſeorſim ponere debet: accuratius enim circa hæc argumenta illi verſandum eſt. Poſſunt eodem modo, ut in parte generali, illic notari varii Autores, variæ ſententiæ, & in utramque partem diſputatæ. Argumenta autem illa

illa ſtrictim poni debent, non diffuſe. Qui id ſedulo fecerit, illi nunquam vel diſ-
5 putandi vel commentandi occaſio defutura eſt. * In his præcipue locum habet
6 illa cogitationum noſtrarum in Adverſariis conſignatio, de qua ſupra dixi. * Eo modo conſcripſit doctiſſimus VELSCHIUS *Philomathetica ſua:* nam ut Schrœckius in ejus Vita teſtatur, *ſine ullo ordine, ut in mentem veniebant, conjecit omnia, quæ alicujus momenti aut conſiderationis videbantur, tam ad Naturæ cognitionem, quam ad Medicinæ uſum, ac quamvis aliarum artium incrementum. Unde Syllabi centenarii ſeptem enati, quos octavo Ægyptiorum adauxit. Ut vero hoc ſimpliciſſime enumeravit; ita breviſſimis expoſitionibus additis, quid ſibi videretur, edixit, hanc ſolam ob cauſam, ut aliorum judicia venari poſſet, & ſubtiliora ingenia excitaret, qui maturis deliberationibus experimenta caperent, & rempubl. literariam ditarent. Poſtquam enim vidiſſet, ſocietatem Regiam in Anglia id jamdudum agere, & ſecutos mox Gallos, deinde Italos, & nunc quoque Germanos, ſuas quoque Cogitationes eandem ob cauſam proferre*
7 *conſtituerat.* * Subjuncturus etiam illis erat, ut in præfat. Hecacoſtheæ ipſe memorat, *Axiologa* antiquorum, *ut tanquam incognita & plerisque neglecta ceu nova reducantur, quorum plena Chilias deſignata eſt, ex Hippocrate, Ariſtotele, Theophraſto, Galeno, Plinio, Athenæo, Græcis Medicis, editis & ineditis, Ebuſina & Arabibus ceterisque Orientalibus & Latinis deſumta: quæ omnia omiſſis ſpeculationibus ad ſolam praxin ſive experientiam direxit.* Sed hos theſauros cum ceteris ejus ineditis acerba tanti Viri
8 mors nobis eripuit. * Etiam CAPPONUS *Cogitationum de rebus naturalibus,* ut menti irrepſerant, e calamo præcipitatarum libros tres ſcripſit, teſte *Gregorio Leti*
9 *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 90.* * Et talia quoque in Rhetoricis & Poëticis inſtitui poſſunt, ſi ad diſciplinam potius & commentationem, quam ad praxin reſpiciamus. Talium excerptorum ſpecimen in Rhetoricis dedit BERNHARDUS *in Theſauro ſuo Rhetorico* ſuperiori ſeculo in Italia edito, qui ex omnibus veteribus & recentioribus Rhetoribus per indicem excerpta ad artem pertinentia congeſſit.

Excerpta talia inſtitui in omnibus diſciplinis poſſunt, ubi ipſa diſciplinarum
10 methodus ordinem oſtendet. * In *Mathematicis,* quorum maxima utilitas eſt, præter diſciplinaria Excerpta etiam miſcellanea inſtitui poſſunt, quoniam diſciplinæ illæ latiſſime ſe diffundunt. Quicquid itaque problematum, variorum artificiorum mechanicorum, vel ab aliis inventum legitur, vel per analogiam a nobis poteſt inveniri, illud ſub titulis claſſibusque rerum, quas Phyſica ſubminiſtrat, congeri poteſt,
11 atque ita pro diverſo fine diverſa methodo adornari excerpta illa poſſunt. * Quemadmodum enim Phyſica & Matheſis mutuas ſibi operas tradunt, ita conjungi illa excerpta poſſunt, eſtque pene nulla pars Phyſices, quin Mathematica aliqua ſpecula-
12 tione vel experimento adjuvetur. * Quod ſi quis ad illuſtrationem Theorematum Mathematicorum ſpecialia experimenta mechanica pro exemplis adducere velit, tum pro titulis ipſis concipiantur theoremata mathematica, & pro exemplis ſubjiciantur experimenta rerum naturalium mechanica, quæ ex hoc principio mathematico fluunt,

Digitized by Google

fluunt. Conducit hoc ad ſcientiæ perfectionem, cum ex ipſis fundamentis eruun-
tur rerum affectiones. Qui ad ſeculi noſtri genium philoſophari in rebus natura-
libus velit, excerptis utatur tali modo inſtitutis, & experietur, quam hoc ſibi pro-
futurum ſit. Eſt ſane & in Excerpendo quædam ἐμπειρία, quæ ex ipſa Virorum do-
ctorum praxi diſcenda eſt. * Editurus erat πολυμαθέστατος VELSCHIUS *Sermo-* 13
nes fideles de modo legendi & Excerpendi: nam ut Schrœckius teſtatur, relicta de hac
materia Drexelii laborioſa & tædioſa diligentia ſedulo obſervavit, quo pacto ad tan-
tas eruditionis opes viri docti perveniſſent.

In *practicis* diſciplinis eadem colligendi ratio eſt, ſi diſciplinas ipſas earumque 14
profeſſionem & explicationem ſpectemus, ſi vero uſum in vita civili, aut ad alias
diſciplinas, alia inſtitui excerptorum ratio debet. Quatenus moralis philoſophia
uſum habet in civili converſatione, quatenus Oratori accommodatur, varia ſunt ex-
cerpta. In converſatione ac vita civili utilis eſt doctrina de hominum moribus.
* Ideoque characteres hominum ratione ætatum, ſtatuum, notari debent: quales 15
etiam eſſe uſui poſſunt in Rhetoricis, de quibus ſupra diximus. Uſum characte-
rum in re civili oſtendit *Bœclerus* in *Characteribus ſuis Velleanis,* & *Brochmannus in Ethi-
ca ſua hiſtorica.* Sed illa Characterum ratio ad perſonas pertinet: non potius hic
rem ipſam ſpectamus variasque vitæ ſtatuum, affectuum, virtuoſorum & vitioſo-
rum conditiones. Talia excerpta ſub titulis claſſibusque Virtutum & vitiorum
colligi poſſunt, ut fecit quadam ex parte *Mechovius in Parænetice* ſua & *Magirus in
Polymnemone.*

Politica Excerpta primum methodo diſciplinæ inſtitui poſſunt, ad uſum com- 16
mentationis & disquiſitionem controverſiarum. Secundo methodo axiomatica in-
ſtituuntur, quatenus ad uſum practicum referuntur, habentque pro fundo non tam
generalia Politices præcepta, quam Hiſtoricos, præcipue pragmaticos. * Quoniam 17
enim in enarratione rerum geſtarum typus aliquis civilis & practicus e rerum cir-
cumſtantiis elucet, ideoque quam optime ex illis talia colligenda. * Fuerunt jam 18
olim, qui conſilium hoc ſuo probarunt exemplo: nam CONSTANTINUS POR-
PHYROGENNETA, Leonis Philoſophi filius, ſuo tempore ex Hiſtoriis quaſi flores
in unum corpus collegit, & in 53. partes digeſſit, ſingulos locos duobus libris
comprehendens, e quibus non niſi duo libri ad nos pervenerunt; alter videlicet *de
Legationibus a Fulvio Urſino & Davide Hæſchelio* editus, alter *de Virtute, & Vitio:* quos
Nic. Peirefcius ære ſuo redemit, ac Græce Latineque *Henricus Valeſius* edidit. Reliqui
libri omnes deſiderantur: qui ſi inveniri alicubi poſſent, non exiguum prudentiæ ci-
vili & hiſtoriæ lumen afferrent. Multa etiam illic habentur e libris deperditis Hiſto-
ricorum, fruſtra nunc quærimus: nam in iis, utut paucis, quæ ſervavit nobis Peire-
ſcius, occurrunt aliqua e libris Polybii deperditis excerpta. * Excerpta illa inſtitui 19
poſſunt per axiomata ex hiſtoriis & earum circumſtantiis contrahenda: unicuique
axiomati numerus addendus: locus ex hiſtorico apponendus: Spatium aliquod
ſeu intervallum relinquendum, ut poſſint parallela exempla ex aliis Hiſtoricis vel Ob-

ſervationibus addi. Si quod axioma ad titulos diverſos referri poteſt, ſub altero
ponatur, ſub altero per numeros citetur. Quod ſi Loci communes integri apud
Obſervatores & Commentatores politicos tractentur, ſola Autorum loca notari
poſſunt. Quod ſi ex omnibus Commentatoribus tales Locos communes inſtru-
ctos haberemus, via præſtructa eſſet illis, qui de charta in papyrum ſcribunt, &
cum e. g. in locum Flori incidunt, omnia exempla parallela, quæ aliquis fortaſſis
Commentator in Saluſtium aliumque Autorem congeſſit, diſſimulato Autore, de-
ſcribunt, quod alius iterum faciet, cum in ſimilem alterius Autoris locum incidet.
20 * Scripſit Cl. Weisius *Manuductionem ad Locos Communes Politicos*, qui pene in ea-
dem nobiſcum ſententia eſt. Indicem is addit locorum Politicorum, ſub quibus
tituli ſpeciales diſponi poſſint. Sed puto magis ſpecialem hic eſſe operam impen-
21 dendam, imprimis in axiomatibus collocandis. * Quod ſi in Hiſtoricis interpre-
tandis operam quis ponere velit, Locos communes exegeticos in illos exſtruere
poteſt, eo modo, quo ſupra diximus apponendo ſemper ad Hiſtorici locum, lo-
cum Commentatoris, ubi nota quædam politica habetur.

22 Sunt & alii Loci communes Politico-Hiſtorici, quos inſcribere *Excerpta Noti-
tiarum Politicarum* poſſumus. Notitiæ autem vocabulo notari apud Autores ſolet
cognitio Politico-Hiſtorica uniuscujusque imperii, ut habemus Notitiam imperii
Orientalis & Occidentalis, Notitiam domus Auguſtæ ſimilesque libros. Hanc
viam nobis monſtravit Ariſtoteles *lib. 1. Rhet. c. 8.* ubi ſuadet, ut quisque mores gen-
23 tium ſibi reddat familiares. * Loci itaque communes ita ordinandi ſunt, ut po-
nantur tituli generales imperiorum. His ſubjiciantur ſpeciales e. g. forma regimi-
nis, populorum origo, migrationes, leges, judicia, proventus & commercia, utili-
tates publicæ; finis & ſcopus. His enim capitibus præcipue omnia conſtant in Re-
publica. Sub ſingulis notentur 1. quæ ex veteri Hiſtoria habentur, 2. quæ ex re-
centioribus Hiſtoricis aut Itinerariis peti poſſunt, 3. quæ experientia noſtra vel
aliena conſtant 4. e relationibus publicis, in quibus tamen delectus inſtituendus
eſt, ne falſa pro veris accipiamus, 5. prudentum hominum judicia, 6. noſtræ etiam
24 conjecturæ. * Talia *Adverſaria* concinnari jubet Conringius in *Prolegomenis
Collegii ſui Rerumpublicarum,* quibus ſe ab adoleſcentia ipſa uſum fuiſſe fatetur, unde
ipſi magna illa rerum politicarum notitia ſuccrevit. In quibus autem rebus pro-
prie conſiſtat notitia alicujus imperii, ibidem ſecundum omnes cauſas definit. Le-
gendus quoque eſt Bœcleri liber *Hiſtoria Schola Principum.*

25 Eſt & alius quidam colligendi modus, ſed viris in negotiis ipſis verſantibus
convenientior, cum ſibi ipſi Obſervationum ſuarum excerpta & commentaria privata
inſtituunt: *Weiſius* hanc excerpendi methodum Heroicam vocat. Continentur vero
in illis libris vel res ab ipſis geſtæ, quales ſunt Memoriæ (*les memoires*) Gallicorum
ſcriptorum, vel quæ noſtro tempore illic ab aliis geſta deprehendimus. Talem librum
conficiendum ſuaſit *Franc. Joſeph. Burrhus* Regi Daniæ in *Inſtructione* illa ſua *Politica*
26 lingua Italica ſcripta, quæ inter opuſcula ejus Genevæ edita habetur. * Quod ſi
quis

Digitized by

quis hac methodo ſemper uſus fuerit, vulgaria illa Politices præcepta adjecerit, facile illi erit, divinatorem de rebus politicis agere, conſilia Principibus impertiri, cujus prudentiæ ſpecimina paſſim a viris politicis exhibentur.

Poſſunt & nonnunquam *excerpta ſpecialiſſima* pro inſtituto & ſcopo noſtro con- 2
cinnari, ut ſi quis aulæ alicujus omniumque miniſtrorum a ſummo ad imum mores,
virtutes, affectus, inclinationes, utilitates, quas in amicitia ejus habere poſſit hic vel
ille ſtatus, cujus ille miniſtrum agit, qui illa notat. Hujuſmodi obſervationum ex-
emplum præbet illa relatio PHILAGATHI SECURI *de Notabili aula Romana*, qua ille
Pontificis omniumque Cardinalium mores, inclinationes & ſavorem erga Statum
Venetum examinat. * Sic faciat quis rituum & morum civilium excerpta, quid 28
obtineat in conventibus actibusque publicis, quorum ſæpe uſus eſt viro civili in ne-
gotiis tractandis occupato. Ejus ſpecimen quoddam dedit CL. WAGENSEILIUS
in Collectaneis quibusdam MStis de *Ritibus civilibus*, quæ nunc, credo invito auto-
re, in lucem prodierunt. Ita, ſi quis in uſum ſuum materiam de legationibus ex-
colere velit, huic fini excerpta illi inſtituere magnopere proderit, qui aliquando
iſto officio defungetur. Ejus ſpecimen nobis dedit VICQUEFORTIUS *in libro de
Legato*, nunc e Gallica in linguam Germanicam converſo. * Sic Commerciorum 29
excerpta ſpecialiſſima conficiet ex omnibus tam Politicis quam Hiſtoricis, qui hoc
præ ceteris argumentum ſibi perquirendum ſumit, ad commerciorum conſilia ali-
quando vocandus. Quo pertinent omnia publica acta, quorum non pauca collegit
MARQUARDUS in libro de *Jure Mercatorum* & pulcherrima illa lineamenta, quæ
WERLHOFIUS *in erudita Diſſertatione de Commerciis* duxit.

Ad Excerpta politica referenda etiam ſunt *Excerpta juris publici.* Horum ideam 30
nemo melius dedit quam BOECLERUS *in Notitia Romani imperii* & in *Excerptis illu-
ſtrium Controverſiarum* non ita pridem editis, quod argumentum ſpeciale eſt. Ipſius
Limnæi vaſta Opera non ſunt niſi mera collectanea. Ordo a Bœclero inſtitutus
præ ceteris placet.

Quæ de Politicis excerptis diximus, illa ad alia etiam applicari poſſunt. Ideoque nihil amplius reſtat in Philoſophicis diſciplinis, de quo moneri quædam ratione excerpendi poſſunt. Multa occurrunt in ſingulis diſciplinis ſpecialia, de quibus excerpta pro ſingulari aliquo uſu formari poſſunt, ut ſi quis forte librum ſpecialis argumenti ſcribere velit, tunc congerenda omnia ſub ſpecialibus titulis capitum, e quibus tota illa tractatio ordinabitur.

Loci Communes Hiſtorici vel ſecundum regnorum ac populorum ſeriem inſtitui 31
poſſunt, vel ſecundum numerum annorum & ſeculorum, vel ſecundum ſeriem rerum.
Primus modus parum differt a Locis communibus politicis, de quibus ſupra diximus.
Secundum ordinem ſeculorum inſtitui illi poſſunt pro uſu chronologico. Ac poſſunt
omnia tabulis quibusdam & laterculis comprehendi, primo pro Rebuspublicis illuſtrio-
ribus, quarum tituli in fronte cujusvis laterculi ponantur, & illis mutationes ſecundum
ſeriem ſeculorum ſubjiciantur: Secundo pro ſeculis, quibus vice verſa ſubjici Rerum-

publicarum mutationes poſſunt. Si quis Chronologica excerpta ſecundum rerum capita diſpoſita velit, uti poterit Chronologia Alſtediana, quæ eleganti methodo diſpoſita eſt. Titulos, qui illic deficiunt, facile ſupplere poterit, nova notata Alſtedianis addere, & errores ab Alſtedio commiſſos corrigere.

32 Venimus ad Facultates, quas vocant. In *ſtudio Theologico* pro vario ſcopo inſtitui *excerpta* poſſunt. Quemadmodum in Philologicis & Philoſophicis Locos communes *Exegeticos* adornandos eſſe dixi, ita & hic notentur explicationes locorum ſcripturæ vel Philologicæ vel Dialecticæ, vel ex ipſa etiam Theologica doctrina deſumptæ. Illa omnia vel diſtingui vel miſceri poſſunt pro lubitu. In *Criticis* exemplo ſuo prævivit POLUS, in quibus collectaneis non pauca tamen multi deſiderant. DORSCHEI *Biblia numerata* poſt mortem ejus edita omnia miſcent, Philologica, Critica, Dogmatica, Practica, ſed omnia ſunt per indicem tantum notata. Fortaſſis non ſpernendus labor eſſet, ſi quis Dogmatica & Practica cum cura colligeret. Talia inſtitui collectanea e Theologis Practicis Anglis optabat Verulamius. Similis pene labor CROWÆI, qui *indicem* edidit *Scriptorum Exegeticorum in libros & loca Scripturæ*, ſed ille ad minuta & ſpecialia non deſcendit. Ad talia Excerpta conficienda indices illi locorum Scripturæ S. qui libris adjungi ſolent, viam quodammodo ſternunt. Sed e lectione ipſa accuratius omnia notabuntur.

33 Loci communes *Dogmatici*, qui proprio nomine Loci Communes Theologici dici ſolent, colligendi ſeorſim ſunt. Quibus etiam, ſi ita viſum fuerit, miſceri controverſiæ poſſunt. Ordinem ipſum Theologiæ Syſtema ſuppeditat. Autorum, qui Locos communes ſcripſerunt, explicationes quaſi per lemmata poni poſſunt. Qui ſingulari libro vel unum locum integrum vel ejus partem explicuerunt, hi diligenter notandi. Commodum & hoc eſt, ut in omnibus diſciplinis, ita etiam in Theologia, ſecundum materiam diſpoſitos habere Scriptores controverſiarum. Si quis illas præ ceteris excutere velit ſtudioſius, ſingulari libro deſtinari poſſunt, ne in uno cumulentur omnia. Poſſunt pro ſingulis ſectis adornari libri, ſi quis in illis operoſior eſſe velit, in quibus ordo alius non eſt, quam locorum controverſorum. Suaſerim in excerptis Locorum communium Theologicorum, ſi ſingularibus libris colligantur *controverſiarum* excerpta, ponenda tantum eſſe ſumma controverſiarum capita, & remittendum ad excerpta controverſiarum. Si quis hiſtoriam potius quam dogmata ipſa reſpiciat, ſecundum titulos ſectarum & ſeculorum adornare excerpta poſſit. In omnibus enim uſus & ſcopus reſpiciendus eſt. De cetero cum in Facultatum ſtudio multa occurrant ſpecialiſſima, tum ratione muneris, tum ratione ipſius doctrinæ: alium enim ſibi ſcopum habet propoſitum Eccleſiaſtes, alium Doctor vel Profeſſor Theologiæ; ita pro vario illo fine & ſcopo etiam in ſpecialisſimis argumentis colligenda quædam ſunt. Accidit interdum, ut de caſibus conſcientiæ conſulantur Theologi: Quapropter etiam illa in re inſtitui promptuaria poſſunt, collectanea ſcilicet caſuum ex Autoribus, qui de his argumentis ſcripſére, ut ſunt ſane multi, tum Scholaſtici Theologi, tum noſtrates.

34 Ad Theologica excerpta etiam referri poſſunt *Oratoria ſacra,* quorum fundus

Digitized by Google

dus eſt Scriptura Sacra, Patres aliique Scriptores Homiletici. Quoniam vero oratio ſacra præter argumenta fidem facientia, quæ ipſi cum Rhetorica civili ſunt communia, in exegeſi & *διδάξει* verſatur, uſui eſſe poſſunt illa excerpta, quæ *Textualia* vocamus, ſecundum libros Biblicos adornata. Poſſunt & ipſi Loci communes Theologici, tituli virtutum ſacrarum, & quæcunque argumenta pro titulis poni, & ſub iis utilia per indicem colligi, ut fecit in *Repertorio ſuo Cl. Wittenius.* De cetero Oratoria excerpta, de quibus ſupra diximus, etiam his accommodari poſſunt & debent.

Excerpta in Jurisprudentia pene ſimili modo inſtitui poſſunt. Primo *exegetica* 35
formanda ſunt ad Leges, illa colligenda e JCtis non ſolum, ſed & e Philologis, qui vel ſuper leges ſpeciales ſcripſere, vel qui in Miſcellaneis ſuis nonnunquam leges explicant, vel illuſtrant, vel in iis aliquid emendant. Notari etiam poteſt, quicquid ad hiſtoriam ejus pertinet. Atque illa pertinent ad verbalem legum ſenſum. Quæ ad explicationem & doctrinam ipſam referuntur, quanquam ſub titulis certis aliaque colligi forma poſſunt; non inconſultum tamen erit, ſi etiam quaſi per indicem ad leges apponantur: in explicationibus enim legum magnus eorum uſus eſt, ſi quis illa ſemper in promptu habeat. Notari etiam ſimul poſſunt leges, quæ contrariæ videntur, ac Autores per indicem deſignari, ubi illæ conciliantur. Si quis velit perfectos Locos communes adornare, colligat illos ſecundum methodum Pandectarum reducendo ac Digeſtorum titulos etiam ceterorum librorum titulos, exemplo Schotani in Examine Juridico. Poſſent etiam e jure Canonico, Feudali, Statutario, ſuis convenientia locis adjungi. Si quis excerpta pro nobis in jure argumentis colligere velit; alium ſequi ordinem debet. Nam ſub titulis materiarum colliget, quæ vel in libris Juris vel in Jureconſultis inveniet. Multa enim conſideratione Jurisconſulti digna, de quibus vix peculiaria in Jure loca occurrunt. Quo in labore ſi quis ſedulus fuerit, facile de ſelectis argumentis quædam ſcribet. Et ſunt, quibus librorum indices in inſtructa bibliotheca officium hoc præſtant. Sed de iis omnibus aliquando copioſius alio loco agam.

Loci communes *Practici* in Jure formandi e ſcriptoribus practicis. Tituli ho- 36
rum excerptorum formari poſſunt ſecundum titulos Pandectarum, vel ſecundum materias juridicas. Specialiſſimos titulos facere poſſunt leges; ſub legibus notentur caſus ſingulares. Subjiciantur Autores, qui tales caſus decidunt. Formentur illa excerpta, quantum fieri poteſt, per lemmata. Exemplum talium Locorum communium ſuppeditat Index practicus ſuper opera Carpzovii. Jam vero ſi quis ex omnibus Autoribus practicis, qui interdum incidenter aliquos caſus proponunt ac ſolvunt, tam veteribus Bartolo, Baldo, Jaſone &c. quam recentioribus, illa omnia colligat, quæ illuc pertinent, mature ſibi acquiret cognitionem talium rerum, quæ utiliſſima per omnem vitam futura eſt, ſi quis vel de Jure reſponſurus ſit, vel cauſam aliquam ut Patronus aget. Ita enim nunc Jurisprudentia comparata eſt, ut plus ſaepe valeant praejudicia & doctorum ſententiae, quam ipſae leges. Quare ſi quis caſum in terminis, ut loquuntur, pro ſe allegare poſſit, is non parum in judicio proficiet. Quod ſi quis JCtum vel Judicem aliquando acturus ſit, is mature ſatis ſibi de talibus excerptis proſpiciat.

37 ſpiciat. * Fundus horum collectaneorum in practicis Autoribus eſt: Sunt vero
omnes illi practici, qui de actionibus, proceſſibus ſcripſere, item de præſumptioni-
bus, probationibus, teſtibus, omnibusque illis, quæ ad proceſſum pertinent: deinde
qui conſilia, deciſiones, ſententias receptas tradidere, item qui de omnibus materiis
Juris agunt, non tam ut leges explicent, quam ut obſervationem earum in praxi
oſtendant, quales ſunt multi, Itali præſertim & Hiſpani, qui libros operoſos ſcripſe-
re, præcipue de argumentis practicis. Bibliothecam aliquam præſtat liber ille, qui
vocatur *Oceanus Juris,* multis conſtans voluminibus, quo continentur particulares
illi tractatus veterum Autorum Bartoli, Baldi, Jaſonis, Accurſii, Decii &c. Ex
omnibus illis ſi quis tales locos confecerit, mirifice his in rebus proficiet, non qua
ſcientiam ſolum, ſed & qua lucrum & opes. Talia enim excerpta meræ ſunt auri-
fodinæ, neque gratis conficiuntur.

38 Pergimus ad Collectanea *Medica,* atque hic e Phyſicis patet, de quibus ſupra
39 egimus, quomodo illa conſtruenda ſint. * Non eſt hic *exegeticis* collectaneis adeo
opus, cum non tam autoritate, quam ratione & experientia, ſtudium medicum
conſtat. Interim ſi quis Academiæ labores ſuos deſtinavit, aut libris ſcribendis
operam dabit, illi non inutilis labor futurus eſt, ſi ad Hippocratis libros notet
(1) Commentatores (2) loca, quæ tam a Medicis quam a Philologis illuſtrantur
(3) experimenta in morbis ipſis vel ab aliis vel ab ipſo probata, e variis obſerva-
tionum practicarum libris. Idem in Galeno fieri poſſet; ſed opera ejus nimis ſunt
diffuſa, quam ut tam vaſto Oceano quis ſe credat. Si *Hoffmanni* commentarii prod-
iiſſent in lucem, uno illo poſſemus eſſe contenti.

40 Poſſunt & collectanea ſecundum materias inſtitui, quod aliqui fecerunt. Pro
phyſiologica cognitione, ſecundum claſſes rerum naturalium & Phyſicam ſpecialem
41 ordinanda illa ſunt. Sed miſceri uno omnia libro non poſſunt. * In *Botanicis* pe-
culiaria inſtitui debent. 1. Herbarum in natura, quæ Herbaria viva appellantur.
2. Hiſtorica & Medica de iis, magno futura uſui, quæ apud Herbarios veteres & re-
centiores, Theophraſtum, Dioſcoridem, Plinium, Tabernæmontanum, Simonem
Pauli, aliosque notata ſunt, illa per indicem tantum colligantur. Benjamin Prio-
lus in *Appendice hiſtoriæ ſuæ Gallicæ* promiſit tractatum *de univerſa re plantaria*, ſed
præter titulum adhuc nil vidimus, & dubito an unquam proditurus ſit. Certe mul-
tæ magnæque diſputationes circa rem herbariam ſunt. Conferendi *Scaliger, Bo-
dæus a Stapel* in Theophraſtum, *Salmaſius* in Solinum, & in Hyle Iatrica. Addendus
etiam eſt *Hoffmanni Tractatus de Officinalibus.*

42 Subjungi illis collectaneis etiam poſſunt *Chymicæ* operationes, & quidem ſin-
gulis herbis ex *Angelo Sala* aliisque Scriptoribus recentioribus, e *Conradi Geſneri Euo-
nymo,* & colloquiis ac communicationibus cum Chymicis. Uſitatas & officinales
præparationes jamdudum collegit *Schrœderus in Pharmacopœia,* in quam extant *Hoff-
manni* commentarii. *Zwelfferus* in Pharmacopœia ſua, & qui pleraque ex illo cepit
43 *Feburius* Gallus, ac plures alii. * Ut in Botanicis, ita & in *Mineralibus* inſtitui
colle-

Digitized by Google

collectanea poſſunt. Tituli formandi ſecundum claſſes Mineralium. Subjicienda
illis ſunt, (1) præparationes rudiores in fodinis ex Agricola, Erikero, Lohnei-
ſen &c. (2) præparationes officinales communes, e libris Pharmaceuticis, quos
modo nominavimus. (3) ſecretiores præparationes e communicationibus privatis
notandæ. Conjici in hunc librum omnia poſſunt audita, viſa, cogitata. Exierunt
hodie in lucem talia collectanea, hiſtoriæ laboratoriorum, & nuper quædam invi-
tis Autoribus ſubrepta ac publicis typis promulgata. In his præcipuum locum me- 44
rentur, quibus viva manus acceſſit, & quorum fides in dubium vocari non poteſt.
Solent enim hic multi promiſſis eſſe divites, multas operationum vias oſtendere,
quas ipſi non ivere, a quibus ſibi quisque caveat: inprimis ſi ad metallica tendant,
quorum integram Chiliada *Johann. Joach. Becherus* edidit. Sed ab illis ſibi quis
temperet, niſi opum & temporis irreparabilem facere jacturam velit. Multa enim
ſunt ab impoſtoribus & agyrtis conficta: in multis etiam, quæ bono fundamento
nituntur, ἐγχειρήσεις quædam celantur. * De rebus *Animalibus* collectanea quoque 45
ſingularia inſtitui poſſunt, in quibus notentur (1) phyſiologica vel circa geneſin il-
lorum ſeu ortum, vel circa anatomen e vaſtis commentariis Geſneri & Aldrovan-
di per indicem: e ceteris Scriptoribus, obſervationibus anatomicis ſimilibusque,
qualia nunc plurima in Diariis & Ephemeridibus eruditorum occurrunt, majori
cum cura: Illa enim accuratius hoc in argumento verſantur. (2) Colligendæ ſunt
Medicæ præparationes ad varios morbos ex animalibus animaliumque partibus.
* Rudem ejus laboris ideam dedit GUILIELMUS VAN DEN BOSCH, *in Hiſtoria* 46
animalium Medica Bruxellis Ann. 1639. edita. Multa talia collegit HABDARRAHMANUS
Ægyptius in libro de *proprietatibus ac virtutibus Medicis Animalium, Plantarum ac Gem-
marum*, quem ex Arabico latinitate donavit Abrahamus Echellenſis Pariſiis e MSto
codice Cardinalis Mazarini An. 1648. editum. Sed multa in illo vana ſunt & ſu-
perſtitioſa. E ſimilibus excerptis natum videtur, & aliquod eorum ſpecimen præ-
bet, *Kœnigii Regnum Vegetabile, Animale & Minerale.*

In *Praxi Medica* aliter res inſtituenda eſt. Nam hic ad illum finem omnia refe- 47
renda ſunt, ut morbis recte medeatur Medicus. Cetera enim, quæ conſiſtunt in
præparationibus & operationibus, ad theoriam ſunt referenda: pertinent enim tantum
ad cognitionem ſubjectorum, licet aliqua operatio accedat. Sed in praxi medica omnia
applicantur ægrotis: ideoque & ratione morborum, imo & ratione ſubjectorum &
individuorum, collectanea talia inſtituenda. Ratione morborum ita illa ordinanda
ſunt, ut ponantur morborum tituli. Subjiciantur illis characteriſmi, cauſæ, ſigna dia-
gnoſtica, notetur in quibus illa fefellerint interdum, quod vel ab aliis vel noſtra praxi
obſervatum eſt. Subjiciantur remedia, vel methodica vel ſpecifica, imprimis ſimpli-
cia. Et hic quidem, quod ad ſimplicia attinet, magnam curam impendendam exiſti-
mo Medico, ut ſimplicium vires in ſingulis morbis probe notet, quorum ſingularem
uſum & prærogativam doctiſſima παραινέσει docuit R. Boilius, quæ additur Diſſerta-
tioni ejus de Specificorum remediorum cum corpuſculari philoſophia concordia.
* Inprimis notanda ſunt medicamenta εὐπόριστα, domeſtica, ruſtica. Plus interdum 48
illis

illis efficitur, quam multis pretioſisque compoſitis. Unde fit, ut empirici & plebeji homines deſperatis ſæpe morbis medeantur, quibus non poſſunt mederi Medi-
49 ci omni ſua arte inſtructi. * Memorat *Agricola Obſervationibus in Poppi Chymiam*, fuiſſe ruſticum in ſuperiore Germania, qui feliciſſime Cancrum curaverit, quod nulli poterant vel Medici vel Chirurgi. Et ille tamen ſucco unius herbæ id effecit, quam in ſylva Hercinia legerat, Medicisque monſtraverat, ſed omnibus ignotam. Fioravantus in *Coron. Med. lib. 2. cap. 16.* recitat hiſtoriam de deſperata urinæ ſuppreſſione a vetula pulvere ignotæ herbæ curata, quam nullis medicamentis tollere potuerunt Medici. Novi, qui dyſenteriam, icterum curarint feliciſſime, fruſtra id tentantibus Medicis. Talibus experimentis inſidiæ ſtruendæ ſunt a Medico, & quacunque fieri poteſt arte, quocunque pretio comparanda. His principiis primum crevit medicina, quibus ſi accedat uſus & judicium Medici in principiis artis ſuæ probe ſubacti, rectius ille applicabit, quam plebeji homines, qui cauſas rerum non æque ſcrutantur. Præterea magno illa res adjumento eſt Medico in loco aliquo certo praxin inſtituturo: ſtatim enim novit vel commoda illus vulgaris Medicinæ, vel errores. Notavit *Thomas Bartholinus* diligenter Medicinam Danorum domeſticam, & ſingulari illam libro complexus eſt. Praxin quoque utiliſſimam inſtituendam plantis indigenis docet Olaus Borrichius *libro de uſu plantarum indigenarum.* Quod ſi facerent etiam ceterarum nationum Medici, & quidem eadem fide & diligentia, non parum augeretur res Medica.

50 Ego nec *ſympathetica* illa, imo nec *ſuperſtitioſa,* quibus vulgus uti ſolet, prætereunda cenſeo. Etſi enim in illis ineptiæ nonnunquam miſcentur, prudens tamen Medicus facile, quid in illis vel veri vel vani ſit, facile exiſtimabit, ubi ad judicii Lydium lapidem omnia revocaverit. Latitant ſæpe in ruſticorum & vetularum obſervatiunculis, quæ non credas, magnisque contemplationibus occaſionem dare poſſint. Talia multa in *Theatro Sympathetico* Norimbergæ edito, in Maxveldii *Medicina Magnetica*, occurrunt; cujus libri mentionem *lib. 1. Polyhiſt. noſtri cap. 11. §. 13.* fecimus. Ille quidem a Medico Heidelbergenſi Cl. Francio Ann. 1678. editus eſt; ſed parte practica mutilus, ut ipſe MStum accepit: ſed deprehendi poſtea, eundem pene librum in paucis diſcrepantem a quodam *Samuele Boultono* Anglica lingua Anno 1656. editum. Sed tamen & ille autor, quisquis eſt, fatetur, non omnia ſua eſſe, ſed aliunde, & ut ille ſuſpicatur, a quodam Chymico D. Everardo transſumpta.

51 Diligenter in talibus Excerptis notandæ ſunt circumſtantiæ perſonarum, quibus adhibentur vel adhibita ſunt remedia. Loci, Cibi variatio corpus ipſum variant. Evenit interdum, ut quibusdam proſint medicamenta, minime vero aliis: Obſtat enim ſingularis corporis diſpoſitio, quod vel e purgantibus manifeſtum eſt, quæ apud aliquos vim ſuam plane perdunt, & in emetica vel diaphoretica degenerant. Pro variatione etiam Climatum remedia variant, quod vulgo parum conſideratur a Medicis. Hinc fit, ut, cum principia Medicinæ a Græcis ſint tradita & remedia morborum, Medici, qui ſub frigido climate curationes inſtituunt, alios interdum effectus ſentiant. Præterea herbæ originariæ alicujus loci majorem ſæpe vim habent, quam transplantatæ, imo interdum

plane

Digitized by Google

plane aliam. Homines, qui continuo vini potu utuntur, aliam adminiſtrationem
medicam requirunt, quam qui aquæ, lacti, cereviſiæ & craſſioribus cibis adſueti
ſunt. Omnis enim corporis ſanguis, ſucci & humores, e varietate ciborum & po-
tus alterantur, atque inde ingenio ipſi omnibusque morbis ſua indoles eſt. Omnes
illas circumſtantias attendere Medicus debet. Poteſt quidem aliorum etiam colli-
gere obſervationes & formulas; ſed illis non usque adeo ſecure inſiſtet, cum ipſi,
qui obſervationes Medicas ſcribunt, non ſint ſemper adeo diligentes in notandis
circumſtantiis. In conſiliis Medicis interdum illæ operoſius excutiuntur quam eſt
neceſſe. * Poſſunt & Collectanea inſtitui ratione ſubjectorum, quæ neceſſaria ego 52
eſſe Medico puto ad cognoſcendam hominum naturam. Eſt enim ſingulis ſubje-
ctis ſua quædam *ἰδιοσυγκρασία*, quæ etiam per ætates mutari ſolet, quam diligenter
notare debent Medici, qui e felici curatione gloriam & lucrum ſperant. Sane in
hac arte dies diem docet, & prioris diſcipulus poſterior dies. Qui antea, etſi ceu
digitos unguesque ſuos omnia Medicorum ſcripta noverat, hiſtoricam tantum co-
gnitionem habuit, nunc judicii etiam regulas ſequi debet. Sub titulis itaque per-
ſonarum notandum eſt, quibus morbis aliquis laboraverit, qua ætate, qua conſtitu-
tione, & ſimilia. Ita felicius procedere poteſt Medicus in aliis morbis, qui forte
ſubjectum illud occupabunt.

Ad finem hæc perduxeram, cum ſingulari caſu mihi ab Amico Bodini inedi- 53
tus hactenus Dialogus de *abditis rerum ſublimium arcanis* (cujus ſupra *lib. 1. c. 8. §. 7.* men-
tio facta eſt) offerretur. Quem cum perlegerem, ipſo illo primo libro, quo occa-
ſionem Dialogi illius Bodinus exponit, Coronæi Pantothecam deſcriptam vidi,
qua ille univerſam rerum naturam omnemque ejus ſupellectilem & inſtrumentum
mirabili ſolertia collegerat, ac omnia, quæ legerat & audiverat, velut in prom-
ptuarium aliquod contulerat. Statim hic in mentem mihi venit Scrinium litera-
tum Cl. Placcii, cui illa Pantotheca quodammodo ſimilis videbatur, niſi quod re-
rum naturalium collectioni potius deſtinata ad iſtud Naturæ & Artis Theatrum
Beccherianum, (de quo *lib. 2. cap. 4. §. 40.*) quodammodo accederet. Quoniam vero
etiam ad excerpendum & colligendum machina illa inſtituta fuit, operæ pretium
me facturum exiſtimavi, ſi e libro rariſſimo omnem ejus, ut illic legitur, delinea-
tionem proponam. Ita vero hæc habet: *Illud optimum, quod Coronæi domus cum
infinita librorum ac veterum monumentorum varietate & copia, tum etiam inſtrumentorum,
ſive ad Muſicam, ſive ad omnes artes Mathematicas, refertiſſima eſſet; nihil tamen mihi rarius
viſum eſt, quam* Pantotheca *quadrata ſex pedum, diviſio cujusque pedis in ſex Apothecas
quadratas, numerum ex quadrato XXXVI. in ſe ducto conficiebat capſulas mille ducentas no-
naginta ſex. Senarium autem ſelegerat, quod is numerus ſolus inter digitos perfectus eſſet,
ac latiſſime in univerſa natura pateret, non modo ad plurium animantium ætates, quæ hoc nu-
mero terminantur, verum etiam, quod in tota natura ſex tantum corpora ſint perfecta, ſex
tantum colores ſimplices, ſex ſapores ſimplices, ſex harmonici concentus, ſex tantum me-
talla ſimplicia, ſex locorum ſitus, ſex etiam ſenſus cum ſenſu communi. Pantothecam
ex olea, id eſt, ex incorruptibili prope materia fabricari juſſerat, mundi univerſitate*

Digitized by Google

ejusque ſupellectilem & omne inſtrumentum contineret: principio imagines octó & quadraginta inerrantium ſiderum, Planetarum, Cometarum, ſimiliumque impreſſionum, elementorum elementarium corporum, lapidum, metallorum, foſſilium, ſtirpium, animantium, quæcunque nanciſci poterat, ordine quæque ſuo, aptaverat. Et quoniam ſtirpium ac inſectorum omnium forma exigua pantotheca nec contineri, nec haberi propter raritatem poterant, pictura vel ſcriptura vel genere quæque ſuo capſulis denotabantur, ut Caper, Rhinoceros, Cobras Indicus, hisque ſimilia: Cetera vel inferri curaverat, vel illata coëmerat. Seorſum autem ſtirpes integras aut radices grandioribus chartis habebat contentas, ſic tamen ut particulam ſtirpium & animantium capſulæ quæque continerent, eo tamen ordine, ut extrema primis, media utrisque, omnia omnibus, apta ſerie cohærerent; Quippe terram inter & lapides argillam & cretam utriusque naturæ media collocarat, inter aquam & adamantes Cryſtallum, inter lapides & metalla Pyrgiten ſive marcaſitarum genus, inter lapides & plantas Corallium, inter animantes & ſtirpes ea, quæ Zoophyta dicuntur, inter animantes aquatiles ac terreſtres amphibia, inter aquatilia & volatilia piſces volatiles milvum inquam & loliginem, inter volatilia terreſtriaque bruta veſpertilionem. Sic autem compleverat Pantothecam, ut ſex coloribus ſimplicibus capſulæ diſtinguerentur, ad memoriam firmiorem, & adverſa luce ita collocarat, ut omnia facile proſpicerentur, neque enim ad angulos rectos dirigebatur, ne quid e capſulis excideret; nec rurſus in plano jacebat, quo minus lucis reciperet: Sed hypotenuſæ modo innixa parieti ſpecies omnes eminus intuenti reducto velo proderet, ut temporis diuturnitate ſingula ſæpius legendo fideli memoriæ commendarentur. Et quidem in eo tantum profecerat Coronæus, ut omnes loculorum ſpecies animo comprehenſas haberet, quæ utilitas non modo in iis, quæ Pantotheca continebantur, ſed etiam in rebus omnibus, quas audiret & legeret, ſe oſtentabat. Neque enim ſcribendo vel legendo tempus terebat, ne tantundem de valetudine detraheret, ſed audiendo, diſſerendo, meditando, judicii vim acerrimam ſibi compararat. Et cum cibum caperet, aderat Anagnoſtes, qui tantiſper aliquid legeret, dum fames ac ſitis commodius jucundiusque expleretur. Hæc eſt illa Pantothecæ deſcriptio, quam Coronæus primus ex illis Collocutoribus, cujus in ædibus ceteri convenerant, ita inſtructam habuit. Prodigio pene ſimile eſt, exiguo hoc ſpatio totam Naturæ œconomiam potuiſſe concludi. Ego eam ob cauſam hic producere ejus machinæ delineationem volui, ut de ea Viri docti arbitrentur.

FINIS LIBRI TERTII.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII

LIB. IV.

GRAMMATICUS.

CAP. I.

DE LINGVIS ET SCRIPTURA.

§. 1. Grammatices Vindiciæ, contra ejus Contemptores. 2. Ejus Diviſio & Partes. 3. Hominum præ Brutis circa Sermonis Uſum Prærogativa, fruſtra a Scriptoribus quibusdam Priſcis ac Modernis (Plutarcho, Sex. Empirico, Porphyrio, Hier. Rorario, Iſ. Voſſio, &c.) Brutis partim Rationem, partim Sermonem, vindicare auſis, extenuata. 4. Primus Sermonis ac Linguarum ortus a Deo, non autem Caſu, aut Conſenſu Hominum Fortuito, cum Diod. Siculo, Greg. Nyſſeno & Rich. Simone, derivandus. 5. Autores, qui Literas, & earum pronunciationem, Phyſice conſiderarunt, Pet. Montanus, Cordemoy, Joh. Walliſius, Wilh. Holderus, &c. 6. De arte natu Surdos & Mutos Linguas & Artes docendi Paralipomena quædam. 7. Ars per nutum ac Digitos Conceptus Mentis exprimendi, a Joh. Bulwero tradita. 8. Scripturæ Præſtantia ac Neceſſitas. 9. Literarum Ortus a Deo, juxta Judæos. Inventæ illæ, juxta Paganos, vel ab Aſſyriis, vel a Taauto ſive Hermete Ægyptio, vel a Cadmo. Scriptores de Literis, Joſ. Scaliger, Herm. Hugo, Guilh. Poſtellus, Car. Cæſ. Baudelot, Claud. Molinettus, &c. 10. Literarum Cæleſtium, Angelicarum, Adamicarum, Henochearum, & ejusdem ſurfuris aliarum, Hyperaſpiſtæ recenſiti, ac Thomæ Bangii exemplo, exploſi; Autores item, qui Alphabeta varia collegerunt, enumerati. 11. Ars e Scriptura de Hominum ingenio divinandi, a Camillo Baldo tradita.

SUccedat nunc, perductis ad finem BIBLIOTHECARIO & METHODICO 1
Polyhiſtoris Literarii LIBRIS, queis de EXCERPTIS quoque LIBRUM adjungere viſum eſt, jure ſuo, quod illi olim nos aſſignaſſe meminimus, LIBER GRAMMATICUS. Ita nimirum decet, ut poſtquam generatim fon-

Digitized by Google

res literariæ πολυϊστορίας monſtravimus, ſingulas nunc ejus partes juſto ordine percurramus.

Dum vero *Grammaticam* nominamus, non ſane multum præjudicatas nonnullorum opiniones morabimur, quibus omne id ſordidum atque vile eſt, quod e Grammatica proficiſci audiunt: arte nimirum, quæ, prout ipſi judicant, vix aliud quid præter puerile τὸ ἀναγινώσκειν καὶ τὸ γράφειν edoceat: hinc objectum toties quaſi convitii loco Scaligeris, Caſaubonis, Salmaſiis, aliiſque viris magnis nomen *Grammaticorum:* quod tamen non illi minus, quam naſutiores quilibet laudi potius, tantum abeſt ut ignominiæ, duxere. Tolle enim Grammaticam & fruſtra te ſenties conari, quicquid uſpiam feliciter in literis peragendum ſumſiſti. Enimvero prolixe de uſu & præſtantia hujus artis diſſerere noſtri nunc inſtituti non eſt: factum id jamdudum ab aliis, e quibus unum nunc *Joh. Wouwerium* Polymath. c. XIX. nominamus, & a nemine, qui ſapere optat, in dubium temere vocabitur. Unum hoc monere ſufficiat, falli, qui Grammaticen nihil præter lectionem jejunam, rudemve ſcriptionem docere perſuaſi ſunt, cum hæ præliminaria ſolum artis abſolvant: ipſa interim proprie in intellectu, ſcriptorum prompta expoſitione, & in recte loquendi ſcribendique ratione conſiſtat. τὸ γε μὲν γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν γραμματικῆς τῆς ἀτελεστέρας; ait Philo Judæus lib. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου: τῆς δὲ τελειοτέρας, ἀνάπτυξις τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν. *Legere quidem ſcribereve Grammaticæ imperfectioris eſt, perfectioris vero, evolvere, quæ apud Poëtas & Scriptores occurrunt.*

2 Circa *diviſionem Grammaticæ* variæ veterum opiniones ſunt, quas ſtudioſe Joh. Wouwerius Polymathiæ c. 8. & Phil. Jac. Mauſſacus in Diſſertatione Critica Notis in Harpocrationem præmiſſa collegerunt: poſterior tamen, uti perpetuus Wouwerii inſectator eſt, ita eum in hac etiam de diviſione Grammaticæ controverſia paſſim carpit. Communiter ſuam artem in τεχνικὴν ſeu μεθοδικὴν, quæ rationem recte loquendi edocet; ἐξηγητικὴν, quam auctorum enarrationem transfert Quintilianus; & κριτικὴν, ſeu judicium, Grammaticorum filii dividunt. Ipſe tamen Quintilianus Grammaticen in duas tantum partes diſtribuit, tertiam utrique immixtam ratus, Inſtit. l. 1. c. 4. Nobis peculiari *de Critice* libro agere conſtitutum eſt. De Grammatice nunc exordiamur; &, cum τεχνικὴ prima pars ejus, de linguis & ſcriptura inprimis agat, generatim ante omnia de iis diſpiciendum eſt.

3 Linguæ uſum una cum ratione homini a prima ſui creatione innatum eo minus a quamplurimis dubitatum ſemper fuit, quo illuſtrius iſtud donum eſt, quod hominem a brutis animantibus, queis nec ratiocinium competit, neque ſermo, ſecernit. Fuere quidem olim æque ac recentioribus ævis, *qui & his rationem tribuere non dubitarent:* PLUTARCHUS peculiarem librum ſub dialogi forma ſcripſit περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι: T. II. Opp. p. 965. (quanquam Franc. Vavaſſor *de Ludicra Dictione p. 215.* illum Dialogum falſo ab homine parum ad ſententiam Operis attento inſcriptum putat,) qua in opinione non abluſiſſe illum a veterum philoſophorum placitis

Digitized by Google

citis præter dogma *μετεμψυχώσεως* Sextus quoque Empiricus fidem facit, qui Lib. II. de Philoſophia, Opp. p. 272. non ſolum ab Empedocle brutis æque & plantis, rationem diſerte attributam fatetur, ſed & probabiliter id aſſeri omnino cenſet: *εἰ γὰρ* inquit, *πάρεστιν αὐτοῖς ὁ προφορικὸς λόγος, ἀνάγκη καὶ τὸν ἐνδιάθετον αὐτοῖς παρεῖναι, δίχα γὰρ τούτου ἀνυπόστατός ἐστιν ὁ προφορικός. Nam ſi eſt eis quæ profertur oratio, neceſſe eſt etiam, eis ineſſe internam rationem: nam ſine ea non poteſt conſiſtere, quæ profertur, oratio.* Et Porphyrius libro *περὶ ἀποχῆς* hoc uno inprimis argumento ad abſterrendos ab eſu brutorum homines nixus apparet, quod parem illa nobiſcum rationem habeant: cui ſententiæ Philo etiam & Maimonides Judæi accedunt: ſuperiore autem ſeculo Hieron. Rorarius, Exlegatus Pontificius, novus æque & ingenioſus hyperaſpiſtes acceſſit, qui duobus libris, mole quidem exiguis, ſed non ſermonis nitore minus, quam ingenio, commendandis, demonſtrare annifus eſt: *quod animalia bruta ratione melius utantur homine.* Edidit opuſculum iſtud, quod manu Auctoris ſcriptum Romæ nactus erat, primus Gabr. Naudæus, Puteanis fratribus nuncupatum Pariſ. 1645. recuſum poſtea Amſtelodami 1666. in 12. Porphyrius vero, ſicut ad evehendam brutorum animantium dignitatem exæquandamque hominibus nihil non tentat: ita colloqui etiam illa inter ſe, certoque ſermonis genere ſua ſibi mutuo cogitata aperire, probatum it: quod idem ut confeſſum arripere Sextum Empiricum modo vidimus: & de Apollonio Thyanæo Philoſtratus ejus vitæ ſcriptor refert, illum paſſeres colloquutos intellexiſſe: ſic & Lucretius ait:

- - - Varii ſenſus animalia cogunt,
Multa tamen cum ſint, varias emittere voces.

His & aliis *ὁμόψηφος* e recentioribus Is. Vossius lib. de Viribus Rythmi p. 66. non dubitat, *animalium, quæ vulgo bruta creduntur, meliorem quam noſtram hac in parte vocare conditionem, utpote, quæ promtius & forſan felicius ſenſus & cogitationes ſuas ſine interprete ſignificent, quam ulli queant mortales: præſertim, ſi peregrino utantur ſermone.* Verum hæc partim aperte falſa ſunt; *nec omnino quiſquam,* uti recte Lactantius *de Ira Dei c. 7. modo qui ſapiens videri velit, rationale animal cum mutis & irrationalibus coæquaverit:* partim, ſi aliqua ſui ratione vera ſint, nequaquam tamen ratio, ſed ſolers quædam ſagacitas, non ſermo vox eorundem, ſed cognatum aliquod ſermonis humani eſt: *Dignoſcant invicem ſe vocibus, &, cum iraſcuntur, edant ſonum jurgio ſimilem: cum ſe ex intervallo vident, gratulandi officium declarent voce, quæ, licet nobis incondita videatur, ipſis tamen verba ſit: demum in omni affectu certas vocis notas exprimant, quibus habitum mentis oſtendant;* quæ omnia admittit loco cit. Lactantius; ſemper tamen effato ejus veriſſimo *proprius homini ſermo eſt, in illis quædam ſimilitudo ſermonis:* hominum ſane converſationi neutiquam comparanda, cum hæc & rationem pro fundamento habeat, & diſtincte ſingula animi cogitata eloquatur.

4 Videbatur hæc hominis prærogativa tanti, ut multis gentilium a Deo orta crederetur: cui quidem opinioni Chriſtiani eo lubentius acceſſere, quo certius e

 Scri-

Digitized by Google

Scripturis Deum cum Adamo collocutum, hunc brutis nomina impoſuiſſe, Evam cum ſerpente ſermones miſcuiſſe ſciverant: quæ & alia argumenta, ut e multis unum nominemus, Brianus Waltonus *Prolegom. I. in Biblia Polygl.* deducit. Non omnes tamen uno modo gentiles de his ſenſerunt: potius Diodoro Siculo *l. 1. Biblioth. Hiſtor. p. 8.* & Vitruvio *lib. II. de Architectura c. 1.* homines primitus more beſtiarum voces inarticulatas & confuſas protuliſſe videntur, donec per timorem congregati, ſenſimque ſibi mutuo aſſuefacti voces flectendo, & de rebus ſingulis verba quoque apta fingendo notam ſibi omnium interpretationem fecerint. Diodorum ſibi explodendum ſumſit Euſebius *Præp. Evang. lib. I. c. 7.* Nihilo tamen ſecius repertus jam antiquis temporibus inter Chriſtianos doctores Gregorius Nyſſenus eſt, qui *Orat. XII. contra Eunomium* Deo indignum exiſtimaret in Grammaticorum quaſi cenſum deprimi, & linguam homines edocuiſſe credi: ipſummet potius hominem auctorem ſui ſermonis extitiſſe eodem fere, quo Diodorus, modo ratiocinatur. Nyſſeni ſententiam avide arripit, & expoſitam pluribus tuetur, Scriptor recens & celebris Rich. Simonius *Hiſt. Crit. Vet. Teſt. lib. 1. c. 14. & 15. lib. III. c. 21.* qui, non multiplicanda præter rem miracula Dei ratus, cum ratione religionem, quoadusque fieri poſſit, mavult conciliari. Videri tamen poterunt, quæ Simonio opponit Joh. Clericus, Autor libri, qui ſub titulo *Sentiments de quelques Theologiens de Hollande ſur l'Hiſt. Crit.* lucem aſpexit, epiſt. XIX. p. 122.

5 Quandoquidem vero prima linguarum rudimenta literæ ſunt: *Primordia Grammaticæ artis*, ait Iſidorus Orig. lib. I. c. 3. *literæ communes exiſtunt, quas librarii & calculatores ſequuntur: quarum diſciplina velut quædam Grammaticæ artis infantia eſt:* ita recta earundem pronuntiatio, & ad ipſa organa accommodatio phyſice quoque conſiderari poteſt. Pauci tamen thema iſtud tractarunt. Præcipuus eſt Petrus Montanus, Delphenſis Eccleſiaſtes, qui Belgica lingua librum ſcripſit, cui titulus: *Bericht van eene nieWe Konſt, genant de Sprakkonſt.* Delph. 1635. in 4. in quo literarum, vocalium & diphthongorum ſonos, earumque formationem, ſatis, ut mihi quidem videtur, accurate examinat. Certe magna diligentia & cura naturam literarum & pronuntiationum in linguis explicuit, ac nemo fuit, qui ipſum hoc quidem in argumento ſuperarit. De eadem materia ſecundum Carteſiana principia agit Scriptor Gallus, Cordemoy, in libro, quem inſcripſit: *Diſcours Phyſique de la Parole:* in quo non ſolum de ratione ſoni in literis, ſed & quomodo verba prolata in ſpiritus animales operentur, & perſuadere poſſint, multa eleganter diſſeruntur: dignum certe judicavit librum Societas Regia Anglicana, quem in linguam ſuam converteret. Ex Anglis ipſiſmet hanc materiam de vocum flexione tangit Joh. Wallisius *in Prolegomenis ſuæ Grammaticæ Angl.* quæ nihil aliud ſunt, quam Diſſertatio de natura literarum & pronuntiatione. Cum vero Actorum Soc. Regiæ Scriptor, hujus mentionem faciens, ante Walliſium, ait, neminem hunc ſibi laborem ſumſiſſe; in eo fallitur: nam *Hier. Fabricius ab Aquapendente* idem argumentum tractaverat in Operibus ſuis: tum ille, quem ſupra nominavi, *P. Montanus,* & præterea alii nonnulli. Walliſium ſecutus alius quidam Theol. Doctor, idemque membrum Socie-

Digitized by Google

Societatis Regiæ, WILLIAM HOLDER, 1669. in 8. in librum de elementis loquelæ vernaculo idiomate Londini publicavit: *Elements of Speech: or an eſſay of enquiry into the natural production of lettres,* quo in libro pluſcula notaſſe mihi videor vel e Montano deſcripta, vel certe ὁμόψηφα. Quid in libro de Ortu Sermonis egerit *Mericus Caſaubonus*, ignoro, cum nunquam librum eum, quantacunque diligentia quæſitum, videre licuerit. Neque prodiit unquam, quantum ſcio, *Ægidii Menagii* de Linguis liber generalis & amplus: quem in præfatione ſuarum Originum Gall. promiſit. Non pauca vero huc ſpectantia hauriri poſſunt e BERN. MALLINCROT, viri doctiſſimi, *de Natura & Uſu Literarum tractatu*, Monaſterii 1638. in 4. edito: nec non e GERH. JOH. VOSSII *de arte Grammatica lib. I.*

Ex accurata iſthac obſervatione motus organorum factum eſt, ut certis regulis a monacho quodam Hiſpano, PETRO PONTIO, ars comprehenſa ſit, qua ſurdum natu, & hinc mutum, etiam ſolo viſu mediante eousque tandem produxit, ut & loqueretur ipſe, & ab aliis quacunque lingua prolata recitare potuerit ac intelligere, etiamſi lingua ex informatione ſibi ſolum cognita loquerentur: qua de re cum jam *lib. methodico c.3.* prolixe ſatis egerimus, non eſt, cur hic denuo actum agamus. Id tamen addimus: *Emanueli Ramirerio de Carrion*, de quo perturbate nonnulla poſuiſſe Nic. Antonium monebamus, non Velaſcium Fraxini Marchionem, ſed alium tamen illuſtrem diſcipulum obtigiſſe; nimirum e Sabaudorum Principum ſtemmate Emanuelem Philibertum, Carignani Ducem, qui hodieque ſupereſt, & trium quatuorve linguarum peritiam, Carrionio manuducente, eam nactus, ut quamvis non loquatur: hoc enim deeſt: ſcribat tamen promte & intelligat. Recentiſſima omnium artis hujus exempla ſunt, quæ apud Belgas impigro labore ſuo JOH. CONR. AMMANN, Scaphuſa Helvetius, Med. D. dedit. Aliquot enim ille ſurdas loqui edocuit, & teſtem ejus rei *Surdum Loquentem*, Amſtelod. 1692. Latino idiomate editum, Petro Kolardo, cujus filium ita informaverat, nuncupavit: quinimo tam certam ſe reddidiſſe ſuam artem confidit, ut in epiſtola nuncupatoria promittere auſit: *Surdum non fore, modo ſana ipſi mens conſtet, nec lingua ſit impedita, nec ætas immatura, qui ſe præceptore, bimeſtri ſpatio non expedite ſit locuturus.* Quoque magis propriam eſſe Ammanni eam methodum agnoſcas, ſancte teſtatur in præfatione, ſibi, antequam ipſe excogitarit, ne veſtigium ejus apud ullum auctorem occurriſſe. Ceterum, cum ſolo viſu verba loquentium ſurdi aſſequantur, fit, ut etiam voce maxime ſubmiſſa loquentes, vel potius ſibilantes intelligant: quod idem Auctor de ſuis diſcipulis teſtatur. 6

Et hæc quidem prima exprimendorum conceptuum noſtrorum maxime naturalis via eſt, quæ per linguam fit. Eſt &, quæ nutu digitiſve, quam amantium eſſe linguam Ovidius, amorum magiſter, docet, inſtituitur. Ejus artem aliquam tradidit Anglus quidam, JOH. BULWER, e quo excerpta nonnulla apud Harsdœrfferum in ſeinem Geſprächſpiel und im deutſchen Secretario reperias. 7

Longe vero illuſtrior eſt, aptiorque ſua cogitata aliis communicandi modus, 8

per

per ſcripturam, quam ſermonis imaginem eſſe ſymbolumque res ipſa clamat. Sane enim, ſi præſentes ſermone humano maxime affici & edoceri quam aptiſſime ſolent; eſt tamen, ubi ſcriptura vim loquelæ exſuperat, atque vivo ſermoni ſermo pictus præfertur. Scriptura nempe ad abſentes loquimur, & remotos longa locorum temporumque intercapedine, æque ac ſi nobiſcum viverent, compellamus: hac hiſtorias temporum conſignamus, quæ, ſi per oralem ſolum traditionem propagentur, incredidile dictu, quantum fabularum pro veris breve tempus attrahat, & renitentibus fruſtra poſteris obtrudat: imo evaneſcit prorſus rerum, licet egregie geſtarum memoria, ni literæ & ſcriptura in ſubſidium advocentur. Ita cum ſcientiis quoque comparatum. Non hodie de tot magnorum olim virorum nominibus, nedum dogmatibus ſupereſſet quicquam, ſi ſcripturæ beneficio careremus, quod unum tot illuſtres antiquorum labores excolendis uberius animis noſtris datos ſervavit. Furere profecto magis, quam humano more loqui cenſentur merito, qui ſcripturam & literas rei humanæ peſtem vocant, e noſtro ſodalitio exterminandam. Quanto ſanius viri ſapientes ſummis illam in cœlum laudibus extulerunt, & originem ejus inveſtigantes DIs acceptum tantum beneficium referebant.

9 Et quidem, ſi Judæos audias, *Deus* extra dubium *literarum inventor* eſt, quippe qui ante conditum mundum Legem literis igneis nigris dorſo ignis candidi inſcriptum penes ſe habuit. Ita quidem nugantur hi. Plinius Hiſtor. Nat. lib. VII. c. 56., de *literarum* ortu verba faciens, *æternum* earundem *uſum* pronunciat: quod effatum multis diſceptationibus anſam dedit: ſine dubio autem ita accipiendum eſt, ut una cum hominibus, quorum ortum neſcit Plinius, ortas arbitretur. Dum vero ibidem *ex Aſſyria* literas in orbem manaſſe credit; latet in eo veſtigium veritatis, cum Aſſyriam primo ſtatim tempore ab hominibus cultam (ſi non omnino Paradiſus ibi fuit) dubium nullum ſit. Alii *ex Ægypto* potius primitias literarum arceſſunt, quod non ſolum Gellius a Plinio adductus facit, ſed dudum ante Gellium idem Diodorus Siculus docuit, & Philo Biblius in procemio ad Sanchoniathonem, cujus hæc verbu ſunt: *τῶν ὑφ' ἥλιον γεγονότων πρῶτός ἐςι τάαυτος ὁ τῶν γραμμάτων εὕρεσιν ἐπινοήσας, καὶ τῆς τῶν ὑπομνημάτων γραφῆς κατάρξας*: apud Euſebium Præp. Evang. l. 1. c. 9. hunc vero Taautum Ægyptia voce eundem eſſe, quem Græci *ἑρμῆν* (Latini Mercurium) vocant, Philo mox addit. Græci ceteri communiter ferme *Cadmo* literarum inventionem tribuunt, & e *Phœnicia* ad *Iones* illas perveniſſe tradunt: hinc Jonicæ literæ Herodoto omnium antiquiſſimæ. Legi ea de re præcipue Joſephi Scaligeri eruditiſſima diſſertatio meretur, quam *de Literis Jonicis* ad illuſtrandum Euſebii locum ſcriptam ſuis animadverſionibus Euſebianis p. 110. ſqq. inſeruit: ut & Bocharti Geographiæ Sac. P. II. lib. I. c. 20. quod totum huic materiæ impendit. Multum quoque ſtudii & doctrinæ HERMANNUS HUGO, Jeſuita, in pulcro *de Ratione ſcribendi apud veteres* libro oſtendit: prodiit ille liber Antwerp. 1617. in 8. ex officina Plantiniana: multa ibi habentur de characteribus variis variorum generum: de re notaria veterum Græcorum & Romanorum, & ſimilia, quæ apud ipſum Auctorem videri

poſſunt

Digitized by Google

poſſunt. Juvabit quoque lectorem GUIL. POSTELLUS *de Phœnicum literis;* ſeu *de priſco Latinæ & Græcæ linguæ charactere, ejusque antiquitate, origine & uſu*, Pariſ. 1552. in 8. nec non GERH. J. VOSSIUS *de Arte Grammatica* l. 1. c. 9. & 10. CAROLUS CÆSAR BAUDELOTIUS *de* DAIRVAL libro Gallico *de l'utilité des Voyages, & de l'avantage, que la recherche des antiquitez procure aux ſçavans*, Pariſ. 1686. in 12. cujus P. II. poſtquam de variis linguis, Chaldæa, Phœnicia, Punica &c. earumque characteribus prolixe actum eſt; Græcas etiam & Latinas literas Auctor per ætates certas diſtinguit, deque uncialibus, capitalibus, quadratis & minuſculis literarum elementis erudite disquirit. Referri quoque huc poterit P. CLAUDII MOLINETTI Hiſtoria *de Fatis Literarum Romanarum*, inſerta Ephemeridibus Eruditorum Gallicis A. 1684. in qua non prius Auctor ad Latinas literas tranſit, quam omnium originem ab ultima inde antiquitate repetiiſſet, hinc mutationes varias & fortunam elementorum Rom. eleganti commentariolo exponit.

Qui e S. Scriptura fundamenta dirimendæ litis iſtius quærunt, ii partim in *cælo* 10
ſtellis efformatas eſſe literas ſibi perſuadent, eamque Scripturam vocant *Angelicam;* quos inter eminet (*a*) JAC. GAFFARELLUS in tractatu Gallico quem *Curioſitez Inouies Curioſa inaudita, de Sculptura Taliſmanica Perſarum, horoſcopo Patriarcharum, & lectura Stellarum*, inſcripſit, ediditque Pariſ. 1637. Latine verſa poſtmodum & recuſa Hamb. 1676. Merito autem Gaffarellum, Judæis ipſis, e quibus iſta mutuo petiit, ineptiorem, rejicit & confutat late *Thom. Bangius* Cœli Orientis Exerc. II. Habet & formas literarum Angelicarum aliaque de iis varia Athan. Kircherus T. II. Oedipi Ægyptiaci. Alii *Adamo* donum ſcripturæ acceptum ferri debere arbitrantur.

(a) Jac. Gaffarelli, Galli, Th. & J. Can. Doctoris, Protonotarii Apoſtolici, Prioris D. Catharinæ ac D. Aumelii Commendatoris perpetui, Ludovicique XIII. Regis Galliæ, Theologi, conſiliarii & Eleemoſynarii, Viri eximiæ, in Literatura imprimis Orientali, Eruditionis, *Curioſitates inaudita* Gallice prodierunt Pariſiis Ann. 1629. ac 1630. Rhotomagi Ann. 1631. & 1650. ac ſine Loci mentione Ann. 1637. in 8vo (Vid. Michaelis *Præfat.* & Labbei *Biblioth. Bibliothecarum p. m. 597.*) Anglicam illarum Verſionem dedit Edmundus Chilmead, Gloceſtrienſis, Ædis Chriſti apud Oxonienſes Sacellanus, teſte Henn. Wittenio *T. I. Diar. Biogr. Sec. XVII. ad An. 1653.* Latinam autem figuris, Notis Eruditis, indicibusque, illuſtratam, M. Greg. Michaëlis, Roſtochienſis, Præpoſitus tunc in Cimbria Flensburgenſis, & Comitatus poſtea Oldenburgici Superintendens, Hamburgi A. 1676. in 8vo. Ob Vanitates Chaldæorum & Aſtrologorum profanas, aliasque Opiniones Paradoxas, audacius in hoc Scripto defenſas, Autor Cenſuram Sorbonæ Pariſienſis incurrit, ejusque Juſſu, d. 4. Oct. An. 1629. retractationem illius αὐτόχειρι conſcripſit, a Claudio Sorello ſuo contra idem Tractatui *des Talesmaines, ou Figures, faites ſous certaines Conſtellations*, Pariſiis An. 1636. & 1640. in 8vo edito (Labbeo l. c. p. 586. 597. teſte,) ſubjunctam. Nugas de Literatura Cœleſti eruditas Thom. Bangius, in *Cælo Orientis*, Hafniæ Ann. 1657. edito, *Exerc. II. Qu. VIII. pag. 140-208.* diſcuſſit, Hyperaſpiſten nihilominus Gaffarellus nactus eſt Jac. Gaufridum Tauroentium, Gallum, cujus *Parecbaſis pro curioſitatibus* his Eucomaſtica, Parmæ An. 1634. in 4to excuſa, a Labbeo l. c. p. 597. allegatur.

Digitized by Google

tur. In his *Suidas* uti ceteras artes omnino omnes, ita literas etiam ab Adamo profectas non dubitat: immemor tamen ſui alibi, nunc Setho, nunc Abrahamo, nunc Cadmo & Phœnicibus earum inventionem tribuit. Adamo inventum id aliquot rationibus Theod. Bibliander adſtruxit in libro de communi ratione linguarum. Et quo minus de veritate aſſerti illius dubitaretur, reperti complures ſunt, qui formas literarum Adamicarum e vetuſtis marmoribus eruerent. Ita *Laurent. Schraderus* illas e columna Vaticana deſcriptas Memorandis Italiæ, 1592. Helmſtadiæ a ſe editis, una cum 23. alphabetis, ut vocant, aliis, inſeruit; 24. inventores literarum in univerſum credens: atque adeo duplo plures, quam Joh. Matthæus Lunenſis, in Tract. de Rerum Inventoribus, ab Auguſtino Juſtiniano Pariſ. 1520. edito, in quo 12. linguarum inventores narrantur. Ceterum rudis nimium figura literarum apud Schraderum eſt, & longe nitidior character, qui in *Aurea Virga*, i. e. 70. alphabetis a Jac. Bonaventura Hephurno, Scoto, S. Franciſci monacho, Romæ 1616. nitide editis, reperitur: ut & in *Tabellis Alphabetariis* variorum characterum variis gentibus uſurpatorum Francof. 1596. per Joh. Theodorum & Joh. Iſraël de Bry æri affabre inciſis. Videas in his libris, & ex iisdem in Bangio, alphabeta Adamicum, Henocheum, Noachicum, vetus Aſſyrium, Mercurianum, Iſiacum, aliaque hujus generis plura. Defendunt præterea characteres illos Adamicos Angelus Roccha in Commentario Bibliothecæ Vaticanæ: Claud. Duretus in Hiſtoria de Linguis Univerſi inferius memoranda, Theſeus Ambroſius in Appendice Introductionis in Chaldaicam, Syriacam, Armenicam & x alias linguas, Papiæ 1539. excuſæ. Quibus omnibus ſe opponit, adductis atque confutatis eorum rationibus, *Thomas Bangius* in Cœlo Orientis Exerc. I. & II. (qui liber An. 1661. ſub titulo *Exercitationum de Ortu & Progreſſu Literarum* denuo excuſus eſt). Nemo tamen usque adeo παϱάδοξος, in erudiendis Graphices ab Adamo inventæ principiis, eſt ac Joh. Petrus Ericus, Iſenacenſis, qui in libro ſuo, quem *Renatum e myſterio Principium Philologicum* inſcripſit, ediditque Patav. 1686. in 8. Adamum inducit cum nomina animalibus, ſecundum ſonum cujusque, ſeu ſonorum voces, imponeret, a volatilium concentu vocales, a terreſtrium ſtrepitu conſonantes ſemivocales, a mutis natatilibus mutas mutuatum, poſtea ex animalium rugitu & grunnitu loquelæ elementa compoſuiſſe, eaque intelligibilia reddidiſſe: v. Act. Erud. Lipſ. A. 1686. pag. 328. ſeq. Verum, miſſis hiſce paradoxis, nunc ad Bangium revertimur. Credit is, dediſſe forſan originem literarum inventioni Adamum; ſed ita, ut magis cœperit formare a poſteris ſuis expolitas, quam ut integer certorum elementorum ordo ab illo fluxiſſe credi queat. Ita reliquos, qui literarum inventores dicuntur, certos ſuarum quemque gentium characteres excogitaſſe forſan, non vero ſtatim propterea ſcripturæ repertores dici mereri. (*b*) Henochum revera ſcripſiſſe librum extra dubitationis aleam ponit, qua in re Brianum Waltonum ſibi conſentientem

(*b*) De libro Henochi, Columnisque Sethianis, conferri merentur Joh. Henr. Urſini Exercitationes de Zoroaſtre Bactriano, Hermete Triſmegiſto, Sanchoniathone Phœnicio, eorumque Scriptis, &

Digitized by Google

tientem habet Proleg. Bibl. II. diſſentientem vero Rich. Simonium, cui prophetia Henochi nonniſi e traditione Judæ Apoſtolo fuiſſe nota videtur. Nec deſunt, quibus columnæ Sethianæ, quarum unam ſuo adhuc tempore ſtetiſſe Joſephus l. 1. Antiq. c. 3. auctor eſt, ſuſpectæ admodum, ſi non penitus fabuloſæ, videntur. Et quis, in tanta rerum ultima antiquitatis caligine, certi quid absque hæſitatione proferre auſit? Interim non tamen dubitandum videtur, quin haud procul ab origine generis humani ſcripturæ inventum arceſſendum ſit. Conferri præter auctores, qui de Lingua & Scriptura agunt, & ſuperius recenſiti ſunt, meretur quoque *Caramuel*, qui in Apparatu Philoſophico multa, quæ illuc ſpectant, habet. De Literarum Dimenſionibus tractatum ſcripſit *Geofry*.

Ceterum, ut in verbis ore prolatis, ita & in literis manu exaratis phyſicum aliquid, quod de ingenio ac moribus hominum teſtetur, latet: ita, ut ars quædam prognoſtica inde formata ſit. Rabbinos aliquos ea de re cogitaſſe legi: & eſt inter Italos *Camillus Baldus*, Bononienſis, Philoſophiæ olim in academia patria Profeſſor, qui *de Divinatione Epiſtolari* librum Italica lingua ſcripſit, translatum poſtea in Latinam, & editum Bononiæ 1664. in 4.

CAP. II.

DE VARIIS SCRIPTURÆ MODIS.

§. 1. *Literæ ſive Figuræ Hieroglyphicæ Ægyptiorum, de quibus Horus Apollo, Nic. Cauſſinus, Joh. Pierius Valerianus, Ath. Kircherus, Laur. Pignorius, aliique, ſcripſere.* 2. *Æthiopum, Scytharum, Sinenſium, Peruvianorum.* 3. *Græcorum & Latinorum Notæ Cryptographicæ & Tachygraphicæ, harumque Inventores, & varii de iisdem Scriptores.* 4. *Notæ Tyronis, Senecæ, Cypriani, Joh. Pici, & aliorum. Joh. Trithemii Polygraphia, a Guſtavo Seleno in Cryptographia illuſtrata. Alii Tachygraphiæ, Steganographiæ, & oppoſitæ huic Artis Deciſratoriæ, Scriptores recentiores.* 5. *De Charactere ſive Scriptura Univerſali, Linguis omnibus communi, & Linguæ Univerſali inſerviente, Conatus & Scripta Georg.*

aliis contra Moſaicæ Scripturæ Antiquitatem afferri ſolitis, Familiares, cum Chriſtoph. Arnoldi Spicilegio Noribergæ A. 1661. in 8vo. excuſæ. In quibus is, ſuæ de ſcriptis Moſaicis omnium antiquiſſimis ὑποθέσει δουλεύων & hæc, & alia Monumenta literaria, quæ Moſis ævum ſuperare creduntur, omnia, tanquam fabuloſa & ὑποβολιμαῖα, rejicit atque explodit. Adde Joh. Joach. Maderi Diſſ. de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis, Tractatuum de Bibliothecis Variorum Syntagmati, Helmſtadii A. 1666. a ſe recenſito, Præfationis inſtar, præfixam, Joh. Druſii Librum de Henocho, ejusque Scripto, peculiarem, Franequeræ A. 1615. in 4to excuſum, & pleroſque tum Hiſtoriæ Librorum Biblicorum Scriptores, tum in Epiſtolam Judæ (cujus Verſu 14. Henochi Prophetia allegatur) Commentatores.

Digitized by Google

Dahlgarni, Joh Wilkinſii, Galli Anonymi, Ath. Kircheri, J. Joach. Beccheri, de quibus, uti & Andr. Mülleri Clave Sinica, ſobrium fertur Judicium. 6. Typographiæ Inventio, Germanos inter & Batavos controverſa, Germanis, Gallorum complurium ſuffragiis allegatis, vindicatur, Scriptores hujus Argumenti recenſentur, Diſcrimen Typographiæ Europææ, & hac antiquioris Sinenſium, ex Iſ. Voſſio oſtenditur, abuſus Artis nobiliſſimæ deplorantur, & Typographi potiores Eruditi recenſentur.

1 Scripturæ licet maximus & incomparabilis uſus ſit, id unum tamen adhuc deeſſe videbatur, quod lente nimis rem ſuam peragat, & longis calami tractuum ambagibus id eloquatur, quod multo breviori ſpatio lingua dicit. Accedebat, quod quicquid per eam ſemel literis mandatum eſt, promiſcue ſtatim cuivis pateſceret, cum res non omnes omnium oculis exponendæ olim judicarentur. Nati exinde partim arcani atque ſacri, partim uſui ταχυγράφων inſervientes varii ſcriptionum modi ſunt, queis per compendia longus ſermo abſtruſis quibusdam notis aut imaginibus incluſus contineretur.

Ægyptii, ſapiens olim & ob id notiſſima toto orbe gens, cum in vulgus nollet inventa ſua ſpargi, literas hieroglyphicas, ceu ſymbola rerum, excogitavit; quæ ſuo ſe nomine ſtatim, quam ſancte fuerint in intimis templorum adytis cuſtodita, produnt. Ab Hermete inventa gloriabantur, & non ſolum extraneos ad ea difficillime admittebant, (quod exemplum Pythagoræ oſtendit, qui, circumciſus licet, & a Polycrate viro potentiſſimo commendatiis literis inſtructus, ægre tamen admiſſus eſt) ſed & paucis ex ipſorummet ſacerdotum ordine latentia figurarum myſteria pandebant. Succeſſu temporum non ſecreta tantum, quæ recondi in delubris voluerant, verum alia quoque characteribus iſtiusmodi notabant; cippos maxime, quorum nonnulli ſuperſunt adhuc. Varii vero auctores in eruendis abſtruſarum figurarum ſignificationibus deſudarunt. Ex antiquis reſtat ORUS ſive HORUS APOLLO, quem *Horapollinem* nonnulli vocant, auctoritate ſcilicet Photii atque Suidæ nixi; quos falli tamen, & *Horum* Ægyptium ab *Horo* ſeu *Horapolline* Græco Grammatico diverſum, probabiliter contendit Cauſinus. Scripſit *Horus* iſte *Niliacus* (ita enim vocatur, non a flumine, ſed ab urbe Ægypti Nilo, de qua Hecatæus apud Stephanum) *Hieroglyphica* Ægyptiaco ſermone: Græce ea vertit Philippus neſcio quis recentioris ætatis Græcus. Græca Latine tranſtulit, ediditque Baſil. 1518. Bernardinus Trebatius, Vicentinus. Novam verſionem publicavit Pariſ. 1551. in 8. Joh. Mercerus; alia editio Romæ excuſa eſt ex Merceri aliisque verſionibus conflata 1606. in 12. ſed cum gravibus eam erroribus ſcatere deprehendiſſet Cauſinus, errores expunxit, notas & obſervationes addidit, ſubjunctis inſuper ex Clemente Alex. & Epiphanio, quæ huc pertinebant atque Polyhiſtorem Symbolicum, libris XII. conſtantem, adjecit: totumque librum *de Symbolica Ægyptiorum Sapientia* inſcriptum publicavit Pariſ. 1618. Coloniæ poſtmodum 1631. in 8. recuſum. Jam ante vero quam Cauſini editio prodiiſſet, Græce Horapollinis

linisHieroglyphica correcta & ſuppletaDavidHœſchelius 1609. in 4. edi curavit Auguſtæ Vind. E recentioribus laudem meret JOH. PIERIUS VALERIANUS, cujus *Hieroglyphica, ſeu de ſacris Ægyptiorum aliarumque gentium literis Commentarii* Lugduni 1610. editi, & inde multoties in Germania recuſi, Italice etiam Venetiis 1625. typis exſcripti, in omnium manibus ſunt. Secutus hunc celebris ATHANAS. KIRCHERUS, vaſtiori adhuc molimine iſta myſteria aggreſſus, varia ejus ſtudii monumenta reliquit. *Oedipum Ægyptiacum,* cujus pars una *Theatrum Hieroglyphicum* ſiſtit, Romæ 1654. *Obeliſcum Pamphilium,* ſeu interpretationem novam Obeliſci hieroglyphici, quem Innocentius X, P. R., erexit. ibid. 1650. *Obeliſci Ægyptiaci,* inter rudera Minervæ effoſſi *interpretationem* Hieroglyphicam Romæ itidem 1666. & alia forſan, quæ huc pertinent. Uti vero non male hoc ſuo ſtudio meruit de re literaria Kircherus, ita num ſemper vera etiam ſuis ſuſpicionibus aſſecutus ſit, dubitandi locus ſupereſt. Certe Oedipum ejus ſpernit Iſaacus Voſſius, & amicos Kircheri nolle ab ipſo ſcriptum ait: *Caſtigat. ad Objecta Hornii c. XII. p. 338.* Ita Pariſiis cum aliquando ludibrium jocantibus nonnullis, & neſcio quam informem ſtatuam, pro cippo afferentibus, debuiſſe legi. Pertinent ceteroquin huc *Laur. Pignorii Menſa Iſiaca;* ſeu vetuſtiſſimæ tabulæ æneæ, ſacris Ægyptiorum ſimulacris cælatæ, explicatio; quæ Venetiis 1605. & Amſtelod. 1670. lucem publicam aſpexit, nec non *Mich. Meyeri Arcana Ægyptiorum & Græcorum Hieroglyphica,* ſine loco & anno impresſionis in 4. edita.

Non vero Ægyptii ſolum, ſed *Æthiopes* etiam atque *Scythæ,* hieroglyphicis characteribus uſi deprehenduntur, ut e Pherecyde Syro apud Clementem, & e Diodoro Siculo, bene Cauſinus animadvertit. Hinc eo facilius ad Sinas & Japones, a Sinenſibus ad Peruvianos, penetrare potuerunt; nec opus eſt, ut cum Kirchero neſcio quas Ægyptiorum ad Sinas colonias ſomniemus, quas merito ut intempeſtive admodum adſtructas ridet l. c. Voſſius. Vide quæ de literis Sinenſium *Spizelius in libro de Re Literaria eorundem* collegit, & *Kircherus Oedipi T. III. Diatr. I.* 2

Græci & Latini, quanquam hieroglyphicis abſtinebant, habuerunt tamen σημεῖα 3
ſua ſeu notas, quibus vel ad occulte, vel ad breviter ſcribendum, uſi ſunt. *Notarios* Latini, Græci ταχυγράφυς, σημειογράφυς notis ac σημειοῖς vocabant, queis cura ſcribendarum compendiariis characteribus rerum commiſſa erat: quique adeo frequenter in publicis æque & privatis negotiis adhibebantur, ut nihil crebrius apud Auctores, quam illorum mentio occurrat. Ita laudant hanc artem e veteribus Plutarchus, Dio, Suetonius, Seneca, Martialis, Auſonius, Hieronymus, Iſidorus, Suidas, alii, quorum loca paſſim a recentioribus allegata videre eſt. Sed, ut omnium rerum eſſe etiam quidam abuſus poteſt, ita hæc inprimis *ars notaria* fraudibus multis, ſcriptorumque corruptioni, patuit, præſertim, ubi, inoleſcente jam barbarie, genuina notarum interpretatio expiravit: qua re motus publica lege vetuit Imp. Juſtinianus *per ſignorum captiones & compendioſa ænigmata codicis ſui textum conſcribi.* INVENTORES *artis illius* varii a variis perhibentur. Lipſius libenter Græcis gloriam

 darer,

Digitized by Google

daret, & nominatim Xenophonti, motus auctoritate Diogenis Laërtii. Salmuthus, in Not. ad Pancirollum, ex Æliano Myrmecidem Mileſium, & Callicratidem Lacedæmonium celebres ea arte fuiſſe tradit. Latini tamen ad ſe trahunt: quorum alii Ciceroni ipſimet & Mæcenati, alii libertis eorundem literionibus, gloriam inventarum iſtiusmodi notarum adſcribunt. Peculiarem de *Notis Romanorum librum* Sertorius Urſatus, Patavinus, ſcripſit, qui 1672. Patavii in fol. excuſus eſt. Valerii Probi *de Siglis*, ſeu *de interpretandis Romanorum literis*, librum e MSS. quam plurimis altero pene tanto auctum, notisque illuſtratum, Soræ 1647. in 4. Henr. Ernſtius publicavit. (c) Diligentem quoque, in clandeſtina ſcribendi ratione docenda, operam Rob. Valturius *lib. VII. de Re Militari* cap. 17. (prodiit ille liber Veronæ 1483. fol.) longe vero majorem ac diligentiorem, Henr. Salmutho judice, Joh. Bapt. Porta, in IV. libris *de Furtivis literarum notis*, (Mompelgardi An. 1593. in 8vo excuſis) & lib. XVI. Magiæ Naturalis. Verum nec ipſe Salmuthus cum Pancirollo debita ſua laude fraudandus eſt, qui ſtudioſe admodum rem hanc exponit, Nov. Repert. Tit. XIV. Conferatur præterea elegans Lipſii *epiſtola cent. I. ad Belgas, ep. 27.* Petri Bembi Cardin. *epiſtola ad Julium II. P. R. lib. V. ep. 8.* Wouwerii *Polymathia c. VI.* Voſſii de *Arte Gramm. lib. I. c. 41.* & Becmanni *Notitia Orbis c. IX. p. 391.*

4 Extant adhuc *Notæ M. Tullii Tyronis*, liberti Ciceronis, quas ille ad ſignandas voces excogitavit, miſtis, quas *Ann. Seneca* parens, Lipſio judice, addidit, quasque *Cyprianus*, Trithemio referente, earum inſuper vocum notis auxit, quæ ad uſum Chriſtianorum neceſſariæ fuerant. Rariſſimæ jam ævo Trithemii erant, qui, cum forte fortuna illas ex Abbatiæ cujusdam bibliotheca an. 1497. vili pretio a monachis rerum imperitis emiſſet, multum ſibimet in ſua Polygraphia gratulatus eſt. Noſtro autem ævo Janus Gruterus, e duobus Codicibus, ſuo uno, altero Joh. Piſtorii, Notas Tyronis & Senecæ, cum Cyprianicis una immiſtis, edidit, Corpori Inſcriptionum adjectas. Neque vero dubitat in præfatione Gruterus, forte notas has uſus alicujus, & gloſſarii quaſi locum expleturas in libris, qui meris iſtiusmodi notis conſcripti hic illic forſan in bibliothecis lateant: qualis ille codex eſt, quem e Dacia Julio II. miſſum, & Hygini de Syderibus commentariorum portionem comprehendentem, Bembus l. c. refert: aliusque Curtii codex Bongarſianus, cui ſub finem, & variis ad marginem locis, notas iſtiusmodi illitas ipſe Gruterus narrat. Imprimis vero memoratu dignum *Pſalterium* notis iſtiusmodi deſcriptum, & Argentorati ſervatum, cujus hiſtoriam,

(c) Ante Ernſtianam Editionem, alia Lugduno-Batava Libelli M. Valerii Probi *de Notis Romanorum interpretandis* Ann. 1600. (non 1504. ut in Joh. Alb. Fabricii *Append. Biblioth. Lat. p. 85.* perperam legitur,) apud Andream Cloucquium, in 8vo. prodiit. Editor fuit Frid. Lindebrogius, JCtus Hamburg. πολυμαθέστατος, qui (Teſte Typographi Præfatione) & Probum ipſum, & Magnonis, Archiepiſcopi Senonenſis, Carolo M. coævi, Collectionem Notarum Juridicarum, Carolo inſcriptam, Petrique Diaconi, & aliorum Anonymorum Explicationes Veterum Notarum, Probo ſubjunctas, cum Codicibus diverſis contulit & emendavit, Magnonem primus edidit, & Obſervationes aliquot ſuas ſub finem adjecit.

Digitized by Google

ſtoriam, lepidam ſimul, his verbis Trithemius c. l. exponit. *Biennio poſt* (nempe ab acquiſito Notarum Tyronis codice, adeoque ann. 1499.) *eques Argentinam in cauſis ordinis mei aſcendi, admiſſusque per Joh. Keiſersbergium, inſignem loci concionatorem, in bibliothecam majoris Eccleſiæ, Pſalterium reperi totum hiſce Tullii & Cypriani notis exaratum, aureisque capitellis decentiſſime ſcriptum. Superſcriptio autem ab ignaro myſterii talis fuerat extrinſecus poſita:* Pſalterium in Armenica Lingua. *Ego doctorem adhibui, falſitatem oſtendi, ita reſcribendum admonui;* Pſalterium notis Ciceronis deſcriptum: *quod fecerit, nec ne, incertum habeo, quoniam ad eam bibliothecam poſtea non ſum reverſus.* Pertinent quoque huc Notæ Mathematicæ, Aſtronomicæ, Chymicæ, Iatricæ, quas, in Scriptoribus Mediæ & Infimæ Græcitatis repertas, e Codicibus MSS. eruit, & cum explicatione Gloſſario ſuo Græco annexuit, *Carolus du Freſne.* Diſtinguenda tamen a ſe invicem ſunt σημεῖα notariorum, celeri ſolum ſcriptioni inſervientia, & notæ, quæ ad κρυπτογραφίαν ſpectant. Illorum rationem uti vix quisquam reſtituet: quoniam, niſi quis a pueritia artem illam ſtudioſe didicerit, ægre rem difficillimam aſſequetur: ita ſuaſerim tamen Studioſis, ut ad celeriter exſcribendum notas proprias, & quidem quamplurimas, ſibi conſtituant, ſicut legimus *Joh. Picum Mirandulanum* proprias ſibi notas conſtituiſſe, quibus libros ſuos conſcripſerit, qui propterea, ut in Vita Patrui Joh. Franc. Picus teſtatur, a nemine poſt ejus obitum legi potuerunt. Harum vero artem *Joh. Trithemius* in Polygraphia ſua tradere aggreſſus eſt. Uſus earum antiquiſſimus deprehenditur: ut enim Scytalam Lacedæmoniorum taceamus a Gellio lib. XVII. c. 9. Noct. Attic. fuſe ſatis deſcriptam: nec Cæſaris etiam, nec Auguſti arcanos ſcribendi modos, quos Suetonius, detegit, memoremus: nihil aliud ſuis notis primum Cicero voluit, quam occulte ſcribere; ita enim l. 13. ad Atticum: *Et quod ad te de decem legatis ſcripſi, parum intellexti credo: quia διὰ σημείων ſcripſeram.* Talis occultæ ſcriptionis, uti diximus, ars illa eſt, quam tradere, ſuis tamen myſteriis involutam, voluit Trithemius Abbas: quæ evolvit poſtea ſcripto in ejus Polygraphiam Commentario Illuſtriſſimus GUSTAVUS SELENUS, i. e. Auguſtus Brunſuic. Dux, edita in fol. Lunæb. 1624. *Cryptographia,* Jam ante Selenum tractarunt idem argumentum Abr. Colornus in *Scotographia Italica,* Dan. Schwenterus in *Stenographia aucta,* Caſp. Schottus in *Schola Steganographica.* & paſſim apud Magiæ Naturalis Scriptores ſingularia hujusmodi artificia monſtrantur. Nuſpiam tamen æque floruit illa & celeris & occultæ ſcripturæ ars, ſtudiove majore culta eſt, quam apud *Anglos,* qui, cum veterum notas, celeritati ſcribentium conſulentes, non amplius reſtare vidiſſent, novas ipſi notas commenti ſunt, librisque peculiaribus expoſuerunt: quales ſunt Thomæ Willis Manuductor artis Steganographicæ: *The Schoolmaſter in the art of Steganography.* Lond. 1647. Thomæ Schelton *Tachygraphy or Schortwriting.* Joh. Wilkius *Mercury, or the Swift Meſſenger,* aliique a Becmanno Hiſt. Orbis *c. 9. p. 391.* laudati. Quibus addi Belga etiam Scriptor, J. S. S. Verbi Div. Miniſter, poteſt, qui *artem brachygraphicam* certis quibusdam regulis eſt complexus, & diſtincte admodum tradidit. Lugd. Bat. 1666. 8vo.

Germa-

Germanice quoque poſtea, ſub *Tachygraphiæ* Titulo, editam. Nec minor apud Anglos Cryptographiæ in bellis præcipue civilibus erat uſus, modo per ciphras, modo per notas alias facta ſcriptione: cui tamen multum obfuit oppoſita illi *Decifratoria,* quam vocant, *ars,* quæ ex characterum ductu, frequentia & nexu inter ſe eorum ſenſa occulta inveſtigat, ſi Alphabetum quidem ſit ordinarium, & characteres linguam cognitam exprimant. (Multum imprimis valuit illa arte ſuperſtes hodieque vir celeberrimus, & in ſcientiis Mathematicis plane incomparabilis, *Joh. Walliſius,* cujus manu ſcriptam vidimus, ſeu potius enodatam Legati cujuſdam Gallici ad Polonos, March. Bethunenſis, Epiſtolam, meris numeris adeo abſtruſe ſcriptam, ut inextricabiles videantur labyrinthi, e quibus tamen vir doctus ſe miro artificio expedit.) Editus quoque hanc in rem Gallicus quidam liber eſt. *L'interpretation des chiffres, tirée de l'Italien du S. Ant. Maria Caſpi, Secretaire du Grand Duc de Toſcane, augmentée & accommodée particulierement à l'uſage des langues Françoiſe & Eſpagnole. Pariſ.* 1641. in 8. Memini mecum quondam communicatum ab Aurato Equite Scoto quodam artificium Steganographicum, ipſi magno pretio comparatum, quod decifrationi obnoxium non eſſet. Id vero poſtea in Thaumaturgo Schotti, vel Phyſico, vel Mathematico, publicatum inveni. De Cryptographia recentiorum Græcorum Leo Allatius epiſtolam ad Car. Moronum ſcripſit.

5 Nondum tamen in his occultarum ſcriptionum inventis, doctorum quorundam ſolers ingenium acquievit. Amplius progreſſi beneficio characterum iſtiusmodi univerſalem linguam moliti ſunt, ita nimirum, ut pictos in charta characteres unaquæque gens patria lingua legere reddereque poſſit. Eſt qui hoc ſaxum inprimis magno conatu volvit Anglus ſcriptor, Georg. Dahlgarnus, cujus hic liber ſplendido admodum titulo in lucem prodiit: *Ars Signorum: vulgo, character univerſalis & lingua philoſophica, qua poterunt homines diverſiſſimorum idiomatum ſpatio duarum ſeptimanarum omnia animi ſui ſenſa non minus intelligibiliter, ſive ſcribendo, ſive loquendo, mutuo communicare, quam linguis propriis vernaculis. Præterea hinc etiam poterunt juvenes Philoſophiæ principia, & veram Logicæ praxin, citius & facilius multo imbibere, quam ex vulgaribus Philoſophorum ſcriptis.* Londini 1661. in 8. Sed ſcriptum hoc eruditionem affectatam & pædagogeum nimis olere judicat Becmannus. Præter vero Dahlgarnium Joh. Wilkins, membrum Societatis Regiæ & poſtea Epiſcopus Ceſtrienſis, aliam Philoſophicam quandam linguam invenit & characterem, e figuris Mathematicis concinnatum: Liber Anglica lingua ſcriptus prodiit Lond. 1668. in fol. hoc titulo: *An Eſſay towards a real character, and a Philoſophical language.* Admodum vero operoſus eſt in rebus naturalibus & arte factis ſub ſuas claſſes redigendis, quæ opera in illo laudanda eſt. Ineſt enim ſignis rerum, ut ſunt voces, eadem diviſio, quæ rebus ipſis: ineſt porro ipſis vocibus certus quidam & inſeparabilis character, e quo dijudicari tota lingua poteſt, & pene mathematica demonſtratione ſignificationes deduci: ille character latet in ſolis terminationibus, quæ quaſi formam largiuntur vocabulis, ut certæ quædam conſonantes materiam ipſi voci, radices

Digitized by Google

ces ſcilicet, quæ plerumque ex aliis linguis ſunt transſumtæ. Commendari utique meretur Wilkinſius, quod linguarum fundamenta philoſophica haud ſane levi opera fuerit perſecutus. Similem laborem linguæ alicujus Philoſophicæ in animo habuit olim Gallus ille, cujus *Carteſius P. I. Ep. III.* ad Merſennum ſcribens meminit. Expoſuerat Merſennus Carteſio iſtud viri inſtitutum, ejusque de illo judicium popoſcerat: quapropter Carteſius rem omnem ſolidiſſime examinat determinatque, quoad procedi poſſit in hoc negotio. Linguam putat inveniri poſſe commodiorem & breviorem; Grammaticam quoque faciliorem, & communiſſimos aliquot characteres, ſecundum quos intelligi poſſint omnium linguarum ſenſus; ſed ulterius procedere non audet. Nam, quod Gallus ille jactabat, per hanc artem ſuam, linguæque ſuæ cognitionem, ceteras omnes, & dialectos illarum, cognoſci poſſe, id plane falſum putat Carteſius, & in oſtentationem argumenti confictum. ATHANAS. KIRCHERUS & JOH. JOACH. BECCHERUS artem commenti ſunt, qua notis numerorum, ſecundum ordinem diſpoſitorum, univerſalem in quacunque lingua ſenſum exprimere quis poſſit & ſcribere, legere, & ſine interprete intelligere. Kircheri liber ſub titulo *Artis Polygraphicæ* Romæ 1665. fol. in vulgus exiit: Beccheri liber inſcribitur: *Character pro notitia linguarum univerſali: inventum ſteganographicum hactenus inauditum*, Francof. 1668. Beccherus ille vir fuit non contemnendi ingenii, ſed varii, & in multa diſtracti. Multa animo concepit pro augendis ſcientiis, multa quoque ipſe invenit diſciplinarum ſubſidia; & in Mathematicis Chymicisque quædam ſingularia. Ita & in Didacticis nonnulla monuit viros doctos, pro quibus illi gratiæ debentur: atque hoc ipſo libro ſuo, cujus uſus revera aliquis eſt, gloriam meruit, quod primus laborem eum ſuſceperit. Nam Dahlgarnus, Wilkinſius & Kircherus, poſt Beccherum ſcripſere; videturque is nonnullis in locis indicare, ſe viam Kirchero ſtraviſſe: quod & verum exiſtimo; quanquam alia Kircherus via incedat: facile enim eſt conſilio ſemel detecto, novam formam ſuperinducere. Neque vero propterea contemnendum Kircheri artificium eſt; plane ad eum modum excogitatum, quem ſuggeſſerat Ep. 109. P. 1. Carteſius: nec inutile illud conſilium, modo non operoſa negotia expedienda ſint: tunc enim labor moleſtus fiet. De dictionis elegantia hic fruſtra laborabitur; talis enim epiſtola non concinnius ſcribetur, quam Latina oratio a Latinæ linguæ ignaro conſcribenda; de quo invento gloriatur Kircherus, ſed tanquam arcanum ſibi ſervat. Meminit ejus in libro ſuo de Arte Combinatoria. Similiter docet, in Arte ſua Muſica, cantilenam conficere beneficio cujusdam inſtrumenti illum, qui Harmonicæ artis ignarus eſt. Verum in his inventis plus eſt ſubtilitatis, quam utilitatis: parum ſane eſt, componere aliquot verba ſecundum ordinem ab alio inſtitutum. Non hic hominis, ſed pſittaci, labor eſt. Utut enim oratio grammatice compoſita ſit; utut cantilena nihil peccet adverſus harmoniam; ingenium tamen, judiciumque ἡγεμονικὸν, quod rem totam conficit, abeſt. Inveniri autem talia facile poterunt ad imitationem aliorum: dudum enim in iſtiusmodi cogitationes venerunt viri aliquot eruditi. Ceterum idem fere, quem Beccherus tenuit, modus eſt Caramuelis in Ap-

Digitized by Google

paratu Philoſophico *p. 128.* ubi de literis Sinicis agit. Pertinet quoque huc promiſſum *Andr. Mülleri* Greiffenhagii, Præpoſiti olim Berolinenſis, qui in *Clave* ſua *Sinica*, tanto promiſſa ſtrepitu, ope characterum Chinenſium (quorum lectionem facile, & facilius quam ullius alius ſcripturæ, expediendam in ſe ſuſceperat,) mulierculas etiam & pueros, intra paucos dies, ſe docturum ſpopondit, ut nihil non integrorum contextuum, ex quibuslibet libris, aliisque congrue ſcriptis chartis, non Sinice quidem, ſed Latine vel Germanice, vel Anglice, vel Gallice, vel Belgice, vel alias, legant. Verum & Clavis Sinica, & quicquid una cum ea promiſſum eſt, in fumum abiit, foco nimirum ab ipſomet Auctore moribundo injecta. Et ſane, qui linguam univerſalem moliuntur, in vanum omnes videntur laborare: nam lingua ab uno homine confiсta, utut ſpecioſa & in rationibus philoſophicis fundata, nullum habet uſum, niſi impetrari conſenſus poſſit. Imo & in characteribus excogitandis nemo hactenus ita felix fuit, ut ab aliis receptos ſuos viderit. Poſſibilem interea ſcripturam iſtiusmodi univerſalem eſſe, recte Becmannus judicat, l. ſæpius cit. idque liquere ait: *I. ex characteribus Chymicis, Aſtronomicis, Muſicis, Arithmeticis, &c. qui ab omnibus Europæis æque intelliguntur, licet diverſis pro varietate linguarum verbis expreſſi. II. Ex Chinenſium charactere, quem Chinenſes, Coreani, Japonii, Tenchinenſes & Conchinienſes æque intelligunt, licet communi ſermone non participent. III. Quia gentes, licet verbis diſcrepent, conceptu rerum tamen conſentiunt: ſi igitur & charactere conſenſerint, qui res & conceptus, non autem verba, deſignet, non dubium eſt, quin, quod ſcribitur eo, omnes æque intellectura ſint.*

6 Arti Scriptoriæ reſpondet *Typographia*, a Germanis inventa, quicquid contradicant Batavi, quorum cauſam Marcus Zuerius Boxhornius Diſſert. ſingulari egit, Lugdun. Batav. An. 1640. in 4. edita, ſed quos injuſte ejus inventionem ſibi vendicare luculentis demonſtrat argumentis Gabr. Naudæus, in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. Gallice ſcriptis, cap. 7. Pariſ. 1630. in 8. Idem agit ſingulari libro Bernh. a Mallincrot de ortu & progreſſu artis Typographicæ, Colon. Agr. 1640. in 4. Neque invident Germanis eam gloriam Cl. Molinettus in ſua de Fatis Literarum Hiſtoria, ſupra jam a nobis laudata, qui, e præfatione Epiſtolarum Hieronymi, Romæ 1467. impreſſarum, producit quædam, ut Germanos, non Belgas ſanctæ, quam vocat, artis inventores probet. Joh. de la Caille, typographus & bibliopola Pariſinus, qui ſuæ arti illuſtrandæ integrum librum 1689. in 4. vernaculo ſermone dedit, inſcripſitque: *Hiſtoire de l'Imprimerie & de la Librairie:* æque ac Molinettus, Joh. Guttenbergium, Argentoratenſem, (non Laur. Cuſterum, neque Joh. Mentelium, quod aliis eruditorum videtur) primum typographiæ inventorem tradit. Ut jam taceamus *Adr. Bailletum*, qui T. II. P. I. ſuorum Judiciorum (*Jugemens de Scavans*) Germanis eandem laudatiſſimam artem acceptam fert, quanquam ejus expolitionem aliis nationibus tribui debere mox addat: & *Joh. Mabillonium*, qui T. I. Muſæi Italici, ex Joh. Alerienſis epiſtola ad Paulum II. probat, Conradum & Arnoldum Germanos primos artem typographicam Romam invexiſſe: expleto ſic Cardinalis Nic. Cuſani voto, qui id,

id, referente Molinetto, unice ſemper optarat. (*d*) Certe omnibus elogiis atque panegyricis digna illa ars eſt, quam præfiguratam in Apocalypſi credidit MICH. STIFELIUS, celeberrimus ſui temporis Arithmeticus, ſub ſpecie equi, cui inſidebat ille,

Zz zz 2 cui

(*d*) De Typographiæ Hiſtoria, præter allegatos *h. l.* Autores, conſuli merentur: 1. Matthæi Judicis (qui unus fuit e Centuriatoribus Magdeburgenſibus) *Liber de Typographiæ inventione, & de prælorum legitima Inſpectione*, Haffniæ An. 1566. in 8vo editus; 2. Andr. Rivini, Profeſſoris Lipſienſis, Panegyrica Declamatio, qua artis Typographicæ Initia, Progreſſus, Nobilitas & Utilitas ſumma, celebrantur, Scopuli Abuſionum devitandi indicantur, atque ipſa Germanis ſuis Autoribus, ab Exterorum Criminibus, & ſuorum quoque Falſariorum Injuriis vindicatur, Lipſiæ An. 1640. habita, &, cum Notis Parallelis, in 4to excuſa; 3. Henr. Salmuthi, Syndici Ambergenſis, Commentarius ad Guil. Pancirolli Rerum Memorabilium, Deperditarum, vel recens inventarum, Partis II. Tit. XII. & Appendix peculiaris, ſub finem Partis II. (*pag. 310. 311. 312. Edit. Francof. An. 1646.*) adjecta; 4. Andreæ Chevillier, Doctoris & Bibliothecarii Sorbonici, *L'Origine de l'Imprimerie de Paris; Diſſertation Hiſtorique & Critique diviſée en quatre parties*, Paris 1695. in 4to, ut defectus, in Joh. Caillii Scripto ejuſdem argumenti, *h. l.* memorato obvii, ſupplerentur, publicata. Qui uti Germanorum Cauſam contra Batavos, eorumque Patronos, Boxhornium (h. l. allegatum,) Hadr. Junium (*Cap. 17. Batavi*) & Pet. Scriverium (in Comm. peculiar. quem laudat, ac ſimul Elegos ejus Scazontes, quos pro Harlemenſibus ſcriptos, recitat Gotfr. Hegenitius in *Itinerario Friſio-Hollandico, pag.* 8[illegible]) itidem mafcule agunt, ita dolendum, inter ipſos Germanos, de Artis hujus inventione, diſſidium ab Argentinenſibus eſſe excitatum, qui non contenti Civi eam ſuo, Johanni Guttenbergio, Typographo Moguntino, omnium ferme tribui conſenſu, ut ipſi etiam Urbi ſuæ eandem, Moguntiæ ereptam, vindicarent, Joh. Mentelium, primum ejus Typographum, in Guttenbergii locum ſubſtituere non dubitarunt. Vid. hanc in rem D. Joh. Schmidii, Theologi Argentinenſis, Sermonem Sacrum Euchariſticum de Typographia, Argentorati An. 1440. inventa, Vernaculum, cum adjuncta Joh. Henr. Bœcleri Or. ſeculari de Typographiæ, Argentorati inventæ divinitate & fatis (inter Orationes etiam Bœclerianas, *num. XI. pag. 323-344.* obvia,) illic An. 1641. in 4to excuſum, & Jac. Mentelii, Profeſſ. Medici Pariſienſis (qui ab Argentinenſi illo Mentelio genus ſuum derivabat,) Paræneſin ad Bernh. a Mallincrot, de vera Typographiæ Origine, Pariſiis An. 1650. in 4to editam. Verum ſolide, & iſtis Argentinenſium Patronis, & Henr. Salmutho, inventionis gloriam ſoli Johanni Fauſto vindicanti, Guttenbergium autem ab ea excludenti, haud ita pridem eſt reſponſum a Viro Celeb. Wilh. Ern. Tenzelio, Ducum Saxoniæ Hiſtorico im Diſcours von Erfindung der löblichen Buchdruckerkunſt in Deutſchland, bey Gelegenheit ihres anſcheinenden dritten Jubel-Jahrs entworffen, qui Gothæ Thuringorum An. 1700. in 12mo prodiit. Librorum, primo poſt Inventionem Semiſeculo, ad A. usque *Æra* Chr. 1500. Artis hujus beneficio, Juris factorum publici, Catalogos exhibuerunt, e Bibliotheca Noribergenſi Joh. Saubertus Senior, in illius Hiſtoria (Norib. 1643. in 12.) e Regia Pariſienſi Phil. Labbeus, in Novæ Bibliothecæ Librorum MSStorum, ſive Speciminis Antiquarum lectionum quadripartiti, Pariſiis An. 1653. in 4to editi, Supplemento IX. ex Auguſtana vero Publica Ant. Reiſerus, in peculiari Indicis Codicum il-

Digitized by Google

cui nomen erat, *Verbum Dei.* In libro illo Germanica ligua edito, ſub titulo: Eine ſehr wunderbarliche Wörterrechnung ſamt einigen Merkzahlen Danielis und der Offenbarung Johannis 1553. Regiomonti. Operoſiſſime auctor numeros Propheticos per literas Latinas explicans mirabiles inde ſenſus elicit, quibus ipſe myſterii vim ineſſe perſuaſus eſt. Neque ſane absque labore & ingenio illa perfici potuere. Ceterum eſt, quæ ut alias artes plures, ita typographiam quoque multis, antequam Europæis innotuiſſet, ſeculis a ſe uſurpatam jactat, Aſiatica Serum ſive Sinarum gens. Certe mille & quingentis annis eam apud illos eſſe antiquiorem Iſ. Voſſius capite de Artibus & Scientiis Sinarum, quod eſt Variar. Obſ. XIV., refert. Neque vero cum noſtra eadem omnino eſt. *Seres,* ait Voſſius, *non uti apud nos fieri ſolet, ſingulos ſuos characteres ſeparatis exprimunt formis: hoc enim apud illos commode fieri non poteſt, propter immenſam characterum multitudinem: ſed ſingulas pagellas ſingulis inſculpunt tabellis ligneis, haud multum abſimili ratione, ac apud nos imagines æri aut ligno inſculpuntur, quæ poſtea committuntur prælo. Hoc pacto efficiunt, ut vili pretio, minimo labore, & breviſſimo tempore, quorumvis librorum editionem abſolvant.* Diſpar igitur apud utrosque artificium: Europæorum ſine dubio longe majus magisque ingenioſum, quicquid contradicat Voſſius: quanquam Sinenſe forſan facilius fortunæ luſus evitet, & laborioſum multo minus ſit. *Siquidem non multa, uti nos, ſimul excudunt exemplaria, ſed, ſi emptor acceſſerit, ſumtis tabellis, iisque atramento ſuo librario tinctis, & interpoſita ſingulis tabellis chartæ faſcia, centum vel plures aliquando pedes longa, unius vel duarum horarum ſpatio perficiunt editionem voluminis, quod, exemtis tabellis, ita complanatas habet oras, quantam vix habeant noſtri, qui cultris circumciduntur, libri.* Hæc iterum Voſſius ingens Serum admirator: qui hac una ratione optime typographorum jacturæ conſuli poſſe putat; cum noſtri nimiis impenſis haud raro bona omnia perdant, vana ſpe & inanibus promiſſis confiſi. Addit inſuper, imitatos complures compendioſam Sinenſium typographiam, fruſtra tamen fuiſſe, quod ſeu atramenti, ſive chartæ minus bibulæ, culpa factum ſit. Poſſet forte concinnius minutis linguarum Europæarum characteribus, quæ ligno affabre inſculpi vix poſſunt, culpa tribui. Sed quicquid demum ejus ſit, non ſane tam e re orbis literati eſt, ut compendioſe, quam ut emendate, libri publicis typis exſcribantur: cum contra videas nihil minus vulgo in officinis typographicis attendi. Conqueſtus jam olim de illa typographorum, ſive ignorantia, ſeu avaritia, Henr. Stephanus in epiſtola ad quosdam amicos eſt, quam ſuæ de Vitis Stephanorum Diſſertationi Theod. Almelovenius ſubjecit: longe gravius adhuc in Querimonia Artis Typographicæ, ibidem reperiunda ſtomachatus. Nempe correctioni typorum adhiberi viros, qui vix tria verba Latina, totidemque Græca, norint; & his nobiliſſimos quoque utriusque

lius MSStorum, Auguſtæ A. 1675. in 4to impreſſi, Appendice. Recentiſſimus omnium, idemque pleniſſimus, ſed haud ſatis accuratus, eſt, quem ex indice Labbeano, aliisque, congeſſit, & ſub *Incunabulorum Typographiæ* titulo, Amſtelod. An. 1688. in 12. edidit, Corn. a Beughem, Bibliopola Embricenſis.

que linguæ Scriptores committi: hoc vero nihil aliud eſſe, quam furioſis gladios in manus tradere, multa cum indignatione ſcribit Stephanus. Quid diceret, ſi hodie noſtras officinas intraret? Longe aliter in domo patris Roberti Stephani, quem unum omnibus fere omnium ætatum typographis anteponas, res agebatur. Decemviratum is quendam literarium domi habuit, ex omnibus pene nationibus conflatum: horum præcipui correctorio munere fungebantur; ipſe tamen revidit omnia, proprio & accurato ſtudio libris a ſe editis conſulturus: imitatus nimirum, ſed & longo intervallo ſupergreſſus, Aldum, &, qui ante Aldum, vel eodem cum illo tempore, emendandis typis manum admoverant Marcum Muſurum, Janum Laſcarem, Demetrium Chalcocondylam, aliosque viros iſtorum temporum ſummos. Uti vero hæc ad inſtitutum noſtrum nonniſi indirecte ſpectant, ita recenſendis eruditis typographis non immorabimur. (*c*) Satis nota ſunt nomina Jodoci Badii Aſcenſii; Mich. Vaſcoſani; Sebaſt. Gryphii; Adr. Turnebi; Mamerti Patiſſonii; Guilielmi & Claudii Federici Morellorum; Andr. Wecheli, Chriſtoph. Plantini, Johannis & Balth. Moretorum, trium Manutiorum, Franc. Raphelengii, Hub. Golzii, Andr. Turriſani, qui ſocer Aldi fuit, & Federici, Andr. Filii, Philippi & Bernardi Juntarum, Dan. Bombergi: Joh. Frobenii, Joh. Oporini, Joh. Amersbachii, Hier. Commelini, aliorumque recentiorum, (ut ſunt Cramoiſii, Petiti, apud Anglos theatrum Scheldonianum; apud Batavos Elzevirii, Blavii &c.) qui noſtros typographos penitus in ruborem dant: & utinam ita darent, ut de emendatione ſolliciti imitandos, ut Batavi ſibi antiquos ſumerent. Alia illorum querela eſt, qui tot futiles & nullius pretii libros obtrudi mundo per typographos indignantur; certe neutiquam ſpernendi. Neque vero quis propterea damnandam artem egregiam cenſuerit: cum nihil tam bonum ſit, cui non vitio hominum mali quid admiſceatur. Legi ea de re meretur *Nicolaus Francus*, elegantis ingenii homo, ſed qui ob Satyras tandem furcæ ſupplicio periit, in tractatu Italo *Utile e Danno delle Stampe*.

CAP. III.

DE
LINGUA UNIVERSALI ET PRIMÆVA,
ALIAQUE DE LINGUIS GENERALIORA.

§. 1. *An lingua olim Univerſalis exſtiterit, & an ea fuerit Hebræa, Franc. Merc. Helmontii Delineatio Alphabeti Naturalis Hebraici exploſa.* 2. *Joh. Webbius Chinenſem primævam fuiſſe ſtatuit, de cujus genio complura afferuntur.* 3. *Georg. Stiernhelmius & Ol. Rudbeckius Suecicam, Cl. Salmaſius, M. Z. Boxhornius & Phil.*

(*c*) Typographos Eruditos, *h. l.* enumeratos, aliosque plures, paulo fuſius celebrat Bernh. a Mallincrot, Decanus Monaſterienſis, *in Diſſ. de Artis Typographicæ Ortu & Progreſſu, cap. 14. 15. 16., p. 91-106.*

Digitized by Google

Phil. Cluverius, hujus, aliarumque modernarum, Matrem, Scythicam ſive Celticam. At Boboritzii de Slavonica Liber commendatur. 4. *In aſſerendo Belgicæ, ſive Cimbricæ, Primatu Conatus Abr. Mylii laude, Joh. autem Goropii Becani & Adr. Schrieckii riſu & exſibilatione digni.* 5. *Jac. Hugonis abſurdi pro Latina, & in Romæ Italiæque Originibus veſtigandis, Labores, ſimilesque Joh. Pet. Erici, in primæva Dignitate Linguæ Græcæ vindicanda.* 6. *De Beſnierii Jeſuitæ Reunione, quam vocat, Linguarum per Latinam, & Conatibus Variorum in Lingua univerſali excogitanda fruſtraneis, judicatur.* 7. *Scriptores de Linguarum Natura & Attributis, in genere: Henr. Schævius, Ath. Kircherus, Ol. Borrichius.* 8. *Scriptores de Linguarum Harmonia, Thom. Hayne, Guilh. Lamplugh, Chriſt. Nirmuthanus, Georg. Cruciger,* 9. *Conr. Geſnerus, Sigism. Gelenius, Mer. Caſaubonus, Steph. Skinnerus.* 10. *Scriptores Hiſtoriæ linguarum, Claud. Duretus, Edv. Brerewod, Theod. Bibliander, Joſ. Scaliger, &c.*

1 Quemadmodum in ſuperiori capite Auctores nonnullos recenſuimus, qui characterem univerſalem ad intelligendas omnes totius univerſi linguas commenti ſunt: ita eorundem nonnulli partim, partim & alii quidam, cogitare cœperunt, annon aliqua analogia vocum ratione ſoni cum re ſignificata naturalis ſit, unde lingua naturalis vel extiterit olim, vel inveſtigari etiamnum denuo poſſit. Olim quidem univerſalem iſtiusmodi linguam extitiſſe apud veteres adeo conſtanter creditum eſt, ut, obſervante Bocharto *Geograph. S. P. I. l. I. c. XV.* Euſebius & Joſephus & cum his gentiles etiam Scriptores, Sibylla & Abydenus, pro certo tradiderint: quin & Plato tam perſuaſus ea de re erat, ut brutis quoque communem fuiſſe linguam illam fabularetur. Sed quænam tamen fuerit ea lingua, non una omnium mens eſt, aliis Hebræam, aliis veterem aliam, aliis demum novam aliquam ex omnibus collectam, pro univerſali lingua venditantibus. *De Hebraicæ linguæ primatu* controverſiam inter Philologos tantis conatibus agitatam non movebo. Notum eſt, multos magni nominis viros Hebræam, qua ſcripti S. Codicis V. T. libri ſunt, primam omnium aſſerere atque univerſalem; e quibus Bochartum & Buxtorffios nominaſſe ſat eſt. Longius adhuc progreſſus Franc. Mercurius Helmontius in *Libello,* quem *Alphabeti vere naturalis Hebraici delineationem* inſcripſit, Annoque 1657. Sulzbaci in 12mo edidit, demonſtrare anniſus eſt, Hebræam linguam adeo eſſe naturalem, ut characteres ejus hominibus velut connati ſint: & hæc ſomnia ſua ut evidentius ob oculos poneret, delineationem quaſi anatomicam exhibet figurarum, quas organa loquelæ deſtinata faciunt, cum ſonus alicujus literæ effertur; eamque figuram cum characteribus Hebraicis convenire vult. Verum & libellus ipſe miris ineptiis, ac plus quam Cabbaliſticis nugis refertus eſt, & imagines, quas inciſas æri adjecit, jure dicas *ægroti veteris meditantis ſomnia myſtæ.* Neque vero viciſſim deſunt, quibus omne id diſplicet, quod de Hebræa lingua aſſeritur, & interiiſſe prorſus lingua prima hominis, eademque univerſalis, exiſtimatur, ita ut nonniſi tenues reliquiæ, hinc illinc e linguis ſuper-

Digitized by Google

ſuperſtitibus hauriendæ, ſuperſint. Gregorius Nyſſenus in ea, quam ſupra allegavi, Or. XII. adverſus Eunomium, Hebræam linguam demum in Ægypto ſingulari miraculo Dei natam, parum ſane veriſimiliter, credit: hinc & a Simonio deſertus. JOS. SCALIGER *Epiſt. 362. ad Steph. Ubertum* Phœniciam potius appellandam cenſet linguam, quam Hebræam vulgo vocamus, quippe quam Abrahamus (transeuphratenſis dictus) a Phœnicibus didicerit: hos vero nativum linguæ primigeniæ florem atque nitorem etiam tum propter rarum exterarum gentium appulſum ad eos tractus (antequam Sidonii Tyriique maris imperium obtinerent, non exploratos) ſervaſſe integrum, Scaliger conjectat; cum in regione Aſſyriæ, in qua nata primi hominis lingua eſt, ob innumera gentium commercia, crebrasque imperiorum mutationes, florem iſtum diu retinere non potuiſſet. Falluntur itaque, qui hanc Scaligeri epiſtolam a vulgari opinione diſſidere, & Hebrææ, qua ſcriptus eſt S. Codex, linguæ primigeniam vetuſtatem dubiam reddere ſuſpicantur. Grotium vero, Capellum, aliosque plures viros doctos, id facere e Philologorum ſacrorum libris abunde patet; queis litem iſtam dirimendam relinquimus.

Dum vero ad alios pergimus ſimilis controverſiæ tractatores; primo ſe nobis JOHANNES WEBBE offert, Anglus homo, qui edito peculiari libro, Anglica lingua ſcripto, *Sinenſium linguæ* primam antiquitatem adſtructum ivit: *Hiſtorical Eſſay, that the Language of China is the primitive language, Lond.* 1669. in 8. Argumenta ejus præcipua ſunt, quod terra illa fuerit inhabitata ante exſtructionem turris Babylonicæ: & quod ejus incolæ linguam ſuam, ſimpliciſſimam longe, ſemper pertinaciſſime ſervarint, peregrinis gentibus non immixti. Atque id verum omnino eſt; ſunt enim nonnulla ſingularia ejus linguæ, quæ in aliis non deprehendas: tota enim lingua muſica eſt, & ex accentu vario ſignificationes ſuas ſæpe accipit una aliqua vox; quæ ratio eſt, quod ſit omnium difficillima. An vero hinc ſequatur, omnium eſſe primam, aliis judicandum permitto. Certe prima hujus gentis exordia, æque ac ceterarum, fabulis permixta ſunt, ut itaque argumentum illinc peti non poſſit. Poteſt & innata quædam genti alicui ad certum ſonum inclinatio ita corrumpere linguam ex aliis deductam, ut ægre ejus origo appareat. Gutturales & naſales literæ dominantur in hac lingua (ut hoc obiter addamus), & ſecundum illarum pronuntiationem tota etiam lingua inflectenda eſt. Totam ejus fabricam ANDR. MÜLLERUS, ipſe quamvis imperitus illius, demonſtrare ac docere alios voluit, uti ſupra monitum jam eſt: ediditque *Inventum Brandeburgicum* atque *Propoſitionem ad Clavem ſuam Sinicam;* quo libello e Kirchero aliisque extraxit nonnulla, quæ ad eam linguam ſpectant. 2

Suedicæ ſeu *Scythicæ* potius antiquæ linguæ, (quam cum Suedica eandem facit) primævam antiquitatem aſſertum ibat GEORGIUS STIERNHIELM, nobilis Suecus, vir in patria antiquitate verſatiſſimus. Meditabatur ille, ſi diutius vixiſſet, *Runam Sueticam,* magnum lexicon univerſale, quo demonſtrare ſibi propoſuerat, linguam Scythicam omnium eſſe primam, reliquasque linguas ex hac una ortas, atque hujus eſſe dialectos. Equidem de toto opere judicium ferri non poteſt, cum nihil auctor publi- 3

Digitized by Google

publicarit, niſi ſynopſin quandam capitum, ideam magni operis proponentem, quam prout in manus meas venerat, ob argumenti dignitatem, & memoriam auctoris, totam meo *de lingua Germanica* commentario inſerendam curavi: nec vero ipſum Opus abſolutum eſt; neque etiam ſchedæ hujus argumenti poſt Stiernhelmii mortem inventæ digeri a quoquam potuere: poteſt tamen ex ejus Gloſſario Ulphila-Gothico quod prodiit, & ad Gothicæ linguæ illuſtrationem non parum facit, multum ejus peritiæ hauriri. (*f*) Plura de hoc Auctore loco allegato videri poſſunt: ubi & OLAUM RUDBECKIUM, Virum clariſſimum laudamus, qui in *Atlantica* ſua, &, quod iſtam ſecutum eſt, *Lexico*, (*g*) antiquitates Sueo-Gothicæ linguæ & gentis ſummo ſtudio perſecutus eſt: ſuperaſſe etiam cenſendus Stiernhelmium: cujus *diſſertationem de Linguarum Origine*, aliamque *de Scandia, antiquorum Gothorum ſede, contra Cluverium*, prodiiſſe ex aliorum allegatione comperimus. Quæ Sueticæ proxime accedit Linguam *Runicam* variis ſcriptis OLAUS WORMIUS illuſtravit: editis *Monumentis Danicis*, & *Literatura Runica*, (*h*) *una cum Lexico ejus linguæ*, adjecta quoque *diſſertatione de priſca Danorum Poëſi: Hafn.* 1651. in fol. Verum Sueci controverſiam illi movent, ac ſi plurima a Sueco quodam, Joh. Buræo, habuerit, quæ ad ejus libri ſtructuram pertinent. Magna enim eſt apud Suecos copia lapidum ſepulchralium, quibus illi characteres inſcripti ſunt; in quibus interpretandis & in lucem protrahendis diligen-

(*f*) Runæ Georg. Stiernhelmii Sueticæ Synopſin verbotenus Tractatui ſuo de Lingua & Poëſi Germanica Vernaculo, Kilonii A. 1682. edito, *P. I. c. 1. p. 11-18.* Morhofius noſter inſeruit. Gloſſarium Ulphilano-Gothicum ejusdem Autoris ab eo cum ipſa Ulphilæ Verſione IV. Evangeliorum Gothica, Holmiæ An. 1671. in 4. eſt editum, Diſſ. autem de linguarum Origine eidem Ulphilæ Editioni, Præfationis inſtar, præfixa. Anti-Cluverius, ſeu Tractatus, Gentis Gothicæ Originem, & antiquiſſimam in Scandia Sedem, contra Phil. Cluverii Germaniam Antiquam vindicans, tum adjecta Diſſ. de Hyperboreis, poſt mortem demum Stiernhelmii Autoris, Holmiæ A. 1685. in 8vo prodiit, & *in Actis Erud. Lipſ. M. Jan. A. 1686. p. 32. 33.* fuſius eſt recenſitus. De his aliisque Viri illius Eruditi Laboribus, editis atque ineditis, V. Joh. Schefferi *Sueciam Literatam p. 178. 179. 180.* & noſtra ad illam *Hypomnemata* (in quibus etiam Hypotheſin ejus, & Aſſeclarum, de Lingua Suecica muſteam paucis notavimus) *p. 401-404.*

(*g*) *Lexicon*, quod Olao Rudbeckio *h. l.* Morhofius, ſive interpolator Laborum ejus tribuit, *Linguæ veteris Scytho Scandicæ*, ab eo quidem Upſaliæ A. 1691. eſt editum, ſed Autorem agnoſcit alium, Olaum, ſc. Verelium, Linguæ Gothicæ in Acad. Upſalienſi Profeſſorem, de quo, uti & ipſo Rudbeckio *Atlanticæ*, Operis (cujus jam tres Tomi prodiere) decantatiſſimi, Autore Inclyto, nec non utriusque nimio in gentem ac Linguam ſuam affectu, *Hypomnemata* noſtra *ad Scheff. p. 408-410. 413-423.* de Collegio autem antiquitatum in Suecia Regio Prolegomena, univerſæ *Septentrionis Eruditi Bibliothecæ* a nobis præmiſſa, §. 38. 53. poſſunt conſuli.

(*h*) Quid de Suecorum contra Ol. Wormii de Literatura Runica labores, in quos multa e Joh. Buræi ſui Scriptis ſimilis Argumenti tranſlata eſſe cum Rudbeckio opinantur, Criminationibus ſit judicandum, *in Hypomn. ad Scheff. p. 371.* expoſuimus.

Digitized by Google

diligentiſſima Sueca natio eſt: cui fini peculiare etiam Collegium Antiquitatum & linguarum ſeptentrionalium apud illos inſtitutum eſt. Sane multa adhuc latere circa Scythicam magnam linguam, ejusque propagines Gothicam, Suecicam, Germanicam, eruenda, Viri doctiſſimi dudum agnovere. *Salmaſius in Helleniſtica P. II. c. 2. p. 366.* Græculorum inanem in jactitanda antiquitate faſtum retundens, *Nulla,* inquit, *Europæ fere gens, nec Aſiæ, quin a Septentrione promanaverit. Inde propagines profectæ populorum, quibus Europæ Aſiæque pleræque partes conſitæ fuerunt. Scythia igitur, quæ ad ſeptentrionem omnes ferme gentes evomuit cum ſuis linguis, quæ Europam & Aſiam inundarunt. Ut autem vaſtiſſima illa Scytharum regio fuit, & late porrecta ad Orientem & Occidentem, verſus Meridiem eructando varias hinc in Europa, inde in Aſia, produxit gentes.* Idem alibi prærogativam linguæ Germanicæ præ Græca & Latina paſſim, quod antiquitatem attinet, concedit, a doctiſſimo Joh. Elichmanno ſuo, ut videtur, multis rationibus, linguarumque oſtenſis cognationibus, perſuaſus. Hinc illi Σκύθης, Γέτης & Γότθος idem eſt: homonymi quoque Δάοι, Δάαι, Δάσαι, Δάκοι, & poſtremo Dani, exiſtimantur. Eodem tempore Marc. Zuer. Boxhornius ſimile quid de lingua Scythica in animo habens, quale Salmaſio in mentem venerat, antiquitatem ejus & primatum integris libris aſſerere moliebatur. Verum immortuus labori eſt; comparuitque poſt ejus obitum imperfectus *Originum Gallicarum* liber, cui additum fuit *Lexicon antiquæ Linguæ Britannicæ, Britannico-Latinum:* editus eſt Amſtelod. 1654. in 4. & habet utique multa præclara magni Operis initia: repetuntur ibi etiam, quæ libellis peculiaribus antea editis ſeorſim Boxhornius tractaverat: ut in libello de Dea Nehalenia, cujus ſimulacrum aliquo in loco effoſſum nonnullorum quæſtionibus de vetuſtate linguæ antiquæ Scythicæ anſam dedit. Edidit præterea *diſſertatiunculam de Græcorum, Romanorum & Germanorum linguis, earumque ſymphonia,* Mallincrotio, Harsdœrffero & Buchnero, inſcriptam, quæ addita eſt Grammaticæ Regiæ, quæ pro Regina Sueciæ, Chriſtina, a Johanne Matthia, Epiſc. Strengnenſi, edita eſt Lugd. Bat. 1650. in 12. ſed ſyllabus ille vocabulorum harmonicus occurrit & in Originibus Gallicis. Gallicas autem Origines librum illum Boxhornius vocavit ob Celtas, antiquos Galliæ populos, e Scytharum propagine oriundos; & quorum ramus cum lingua in Belgium quoque penetravit. Scripſit de convenientia priſci Gallorum ſermonis cum Phœnicum lingua Caput, vir omnes fere alios in hoc eruditionis genere ſupergreſſus, Samuel Bochartus, Geographiæ ſuæ Sacræ P. II. l. 1. inſertum, p. 42. in quo e nominibus Deorum, dignitatum, officiorum, rerum bellicarum, veſtium, animalium, plantarum, Geographicis tandem chorographicisque vocabulis, iſtam cognationem magno vaſtæ doctrinæ apparatu oſtendit, ſimul data occaſione vocum Anglicarum, Germanicarum, Suecicarum, analogiam addens. Multum quoque illi Celticæ linguæ Phil. Cluverius tribuit *German. Antiq.* lib. I. eamque per maximam Europæ partem, Hiſpaniam nempe, Germaniam, Galliam, inſulasque Britannicas & Illyricum, longe lateque diffuſam fuiſſe, integris aliquot prolixis capitibus demonſtrare nititur. Quod dum refert *Lambecius l. 1. Biblioth. Vindob. p. 92.* ſimul ſe de illa re ex profeſſo in Prolegomenis Annalium Auſtriacorum acturum ſpon-

Digitized by Google

det: neque ſolum, quæ ex Tacito aliisque auctoribus colligi loca poſſint, ſedulo congeſturum, verum &, quæ a Cluverio, ut & a Wolfg. Lazio de Migr. Gent. l. IV. a Conr. Geſnero in Mithridate, aliisque recentioribus auctoribus, eo de argumento ſcripta ſint, accurate examinaturum. Uti vero ſpes omnis de juſto Lambecii Opere cum tot aliis penitus dudum decollavit: ita contenti ſimus oportet Auctore, quem ipſe in anteceſſum laudat, ut ad hanc materiam ſolide pertractandam plurimum profuturum: nimirum ADAMI BOHORICI *Arcticis Horulis ſucciſivis de Latino-Carniolana literatura, ad Latinæ linguæ analogiam accommodata; Witteb. 1584. in 8.* editis: hoc enim libello, tanquam linguæ Slavonicæ Grammatica, non tantum Moſcoviticæ, Rutenicæ, Polonicæ, Bohemicæ & Luſaticæ linguæ cum Dalmatica & Croatica cognationem indicari memorat: ſed & ipſam orthographiam, tam Cyrillicam ſeu Moſcoviticam (qua, præter Janizaros Boſnenſes, Ruteni atque Moſcovitæ utuntur), quam Glagoviticam ſeu Croaticam ſynopticis aliquot tabellis comprehendi.

4 Enimvero, ne nimis evager, nunc in orbitam redeundum eſt, &, quicquid de antiquitate linguæ Scythicæ Celticæve dictum hactenus fuit, cum ABRAHAMO MYLIO, viro doctiſſimo, ita intelligendum, ut Hebrææ cedat. Habemus viri hujus *de Lingua Belgicæ cum aliis linguis communitate* librum magna cura elaboratum, editumque *Lugd. Bat. 1612.* in 4. in quo de antiquitate linguæ iſtius, ejus convenientia cum Latina, Græca, Perſica; deque illius convenientiæ cauſis: tum de linguæ Belgicæ origine, & latiſſima per nationes quamplurimas diffuſione, erudite & cum judicio agit: argumentisque, ut mihi quidem videtur, ſolidis, linguæ illius prærogativam præ Latina & Græca ſufficientiſſime demonſtrat. Editi præterea ſunt aliquot iſtius Auctoris libri poſthumi *de Migratione populorum, & Origine Animalium;* ſed imperfecti in 12. Non ita ſobrie eruditeve rem pertractarunt JOH. GOROPIUS BECANUS; & ADRIANUS SCHRIECKIUS, Rodornius. De illo Scaliger dicebat, mirari ſe, eſſe homines, qui quicquid ſomniarent, pro oraculis haberi vellent. Et ſane haud immerito. Namque is novam plane atque inauditam hactenus, ſimul tamen & ridiculam omnino ſententiam nugacemque, protulit de primatu linguæ Cimbricæ (ita enim Belgicam ſuam vocat), a qua & Hebræam, & linguas omnes ceteras, defluxiſſe exiſtimat. Fateor, aliquis huic viro fuit in illo argumento ſenſus: nam antiquitas iſtius linguæ, ut omnis Germanicæ, Græca & Latina ſuperior eſt: ſed in rationibus & in cauſis hujus ſui argumenti deducendis enthuſiaſta plane & fanaticus eſt. Mirabiles ac ridendæ occurrunt apud ipſum ineptiæ, ſæpe ultra cabaliſticas Rabbinorum ſubtilitates argutæ: cujus exemplum eſt, cum de vocibus Mann & Nam philoſophatur, quaſi ſcilicet in ipſo hominis nomine Cimbrico æterni quoque τȣ̃ λόγȣ nomen ſit reconditum: ſed infinita apud illum ſunt talia, quæ admiratores aliquos, plures deriſores, inveniunt. Non negari tamen poteſt, primum illum veniſſe in has cogitationes non omni ſui parte abſurdas: ac habentur apud illum argumenta pro antiquitate linguæ Germanicæ non contemnenda. Sed ineptias viri non probo; qualis illa eſt; cum

Digitized by Google

cum ex alphabeto ſuo Hebraico, e Cimbrica tamen lingua conſtipato, concinnat cujusdam orationis genus, qua Deo commendat præceptor ſuos diſcipulos. Hiſce talibus argutiis ille totos libros implet; queis ſi quis indulgere velit, omnium linguarum cognationem facile oſtendet, & omnium inter ſe vocum affinitatem demonſtrabit. Si enim licitum eſt, pro lubitu voces contrahere, divellere, ac analogiſmos & compoſita fingere, ex albo atrum, & ex atro album efficiemus. Libri, quos edidit eam in rem Becanus, vaſti in folio ſunt, impreſſique Antwerpiæ omnes 1569. & 1580. *Origines Antwerpianæ: Hieroglyphica, Hermathene, Vertumnus, Gallica, Francica, Hiſpanica, Indo-Scythica:* Videatur de iis judicium *Scaligeri ad Velſerum Epiſt. 146.* & Juſti Lipſii Epiſt. 44. Centur. III. ad Belgas. Goropio Becano aliquanto ſanior eſt, quem comitem ſupra illi addebamus, ADR. SCHRIECKIUS. Is Hebræam quidem linguam primigeniam agnoſcit, & in Becanum aliter ſentientem invehitur: ſed ipſe neſcio quam cerebrinam linguam Hebræam comminiſcitur, cujus cum Celtica, ut prima ejus propagine, convenientiam ineptis alluſionibus, quæ Becanianis nihil ſtultitia concedunt, paſſim jactat: ex Celtica vero illa omnium linguarum, populorum ac nationum, primordia deducit. Scripſit *Originum Celticarum libros XXIII. Ypris Flandriæ editos 1614. in fol.* in quibus, ſi originationes ineptas ſegreges, bona multa ſunt: Poſt Origines *Monitoria* concinnavit *prima & ſecunda, ibid. 1615.* luci expoſita.

Major adhuc longe inſania eſt JACOBI HUGONIS, Belgæ Inſulenſis, 5
qui librum ſcripſit ultra omnia Becaniana & Schrieckiana deliria abſurdum, cui titulum fecit magni apparatus & pompæ: *Vera hiſtoria Romana, ſeu Origines Italiæ ac Romæ, ad hunc diem ignotæ.* (*i*) At vero μετὰ πολλῆς φαντασίας in hoc famæ theatrum irruens iſtud Horatianum, ſi quis alius, lectoribus occinendum meret: *Spectatum admiſſi riſum teneatis amici.* Quantum enim eſt in titulo venditare originem Latii, Italiæ, Romæ, ante hanc diem ignotam, e tenebris longæ vetuſtatis in lucem productam: quaſi primordia Europæ & Latii primævi Annales demonſtrarit? cum interim nihil aliud agat, quam quod Latinam linguam facit Japheticam & generales aliquas ſibi ſyllabas fingit, unde phrenetica quadam licentia voces Hebræas, Græcas, Latinasque deducit; ut mirum ſit, in tantas ineptias hominem ſanæ mentis incidere potuiſſe: multa ibi de Japheti in Italiam adventu, multa de Æneæ ac Trojanorum appulſu in typum facit. Verum ipſe titulus, & imagines Operi præfixæ, oſtendunt argumenti abſurditatem. Nihilominus, ut eo illuſtrius eſſet ſcriptum, ipſimet Pontifici Rom., Alexandro VII. nuncupatum, Romæ A. 1655. in fol. prodiit. Bene tamen Cenſores addiderunt, rerum, quæ in illo libro tractantur, fidem penes ipſum Auctorem eſſe debere. Non felicior in aſſerendo Græcæ linguæ radicali primatu

(*i*) Jac. Hugonis Etymologias ineptiſſimas, Nugasque reliquas Hiſtorico-Typicas, quas *non ſani eſſe hominis non ſanus juret Oreſtes,* fuſius recenſuit, &, prout par erat, exploſit, Eberh. Rud. Rohtius, Gymnaſii patrii Ulmenſis Profeſſor, in Diſſ. peculiari de Bello Trojano, illi oppoſita, ac Jenæ A. 1672. edita. Conf. de iisdem Matth. Zimmermanni *Analecta Menſtrua M. I. num. 34. p. 41. 42. 43.*

Digitized by Google

primatu fuit JOH. PET. ERICUS, cujus jam ſupra mentio aliqua injecta eſt, in *Principio Philologico.* (*k*) Quis enim ferat hominem Moſis nomen ἀπὸ τȣ̃ μόσχȣ deducentem: quaſi, ob tuberculos in fronte prominentes, ſic dictus ſit; & hinc occaſionem captarit Aaron, in Moſis abſentia, vitulum erigendi? Quis Adamum quaſi ἄδημον, peregrinantem atque e Paradiſo exulem, vocatum: Cainum ab ἀκεανὸς, leguminum genere Deo oblato, dictum, etiam ſomnians ſibi imaginari queat? Interim ſibi multum placet Auctor, & grandi Opere *de omnium vocabulorum Europæorum originibus* idem ſe demonſtraturum minatur.

6 Aliam, ſed prudentiorem viam, in eligenda præ cæteris Latina lingua trivit BESNIERIUS quidam, Jeſuita Gallus, qui vernacula ſua lingua tractatum ſcripſit, cui titulus: *La reunion des langues: ou l' art de les apprendre tous par une ſeule 1647.* in 12. Duxit in hoc opuſculo lineamenta quædam magni Operis, quo, prout ſub una lingua omnes diſci poſſint, monſtrare moliebatur. Elegit vero Latinam linguam pro regula omnium reliquarum: principia poſuit ſolum generaliſſima, ſpecialiora ſecum retinuit; quæ ſi ſecundum ſua principia adornare vellet, perfectiſſimam habere deberet omnium gentium æque & linguarum notitiam, quæ an in unum hominem cadere poſſit, judicent alii. Ego certe, uti regulas ejus & principia ſpernenda non duco, ſed ſatis ingenioſe excogitata exiſtimo; ita tamen an res perfici poſſit ipſo exercitio, de eo dubitare auſim. Poſſunt utique principia mutationum in linguis ratione dialectorum, ratione temporum, ratione vocalium & conſonantium, denique ratione organorum, quaſi in idea proponi, & propoſita dudum ab aliis ſunt: aſt vero ad individua & ad praxin ipſam deſcendere hoc opus, hic labor eſt. Præterea vix credo, linguam Latinam huic negotio aptam eſſe, ut quæ omnium linguarum una cum Græca artificioſiſſima eſt, & a naturali via recedit. Facilis vero redderetur hac ratione, ſi quidem Besnierii aliusve ſimilis conatus procederet, via ad univerſalem linguam, cujus reductionem aliquando futuram *Phil. Cluverius in Germania antiqua* ſperat: & de qua ſua exponit deſideria J. AMOSUS COMENIUS in *Via Lucis:* ubi de univerſalibus libris, univerſali ſchola & univerſali lingua, multa habentur. Promiſit & PETRUS BORELLUS in Catalogo operum edendorum, quem addidit *libro de Antiquitatibus Gallicis,* Gallice Pariſ. 1667. in 4. ſcripto, *tractatum de Lingua univerſali:* a quo tamen, ſi e ceteris ejus ſcriptis augurari licet, non admodum præclara poſſunt ſperari.

7 Ægre, ut jam ſemel monuimus, a quoquam homine tale quid expectari poteſt: fruſtranei potius ſunt conatus omnes. Non vero eorum æque, qui vel generaliter

(*k*) Plures ineptias Philologicas Joh. Petri Erici, Iſenacenſis Thuringi, Ling. & Geogr. Prof. Patavini, dum de Primo Signorum, Punctorum, Literarum, Numerorum ac Linguarum, ortu, tum de vocum omnium Europæarum, imo & Hebræarum, aliarumque, e Græciæ Originibus, ex *Principio* ejus *Philologico e Myſterio renato,* Majoris operis prodromo Patavii A. 1686. in 8vo edito, excerptas, exemplisque plane ridiculis illuſtratas, invenies *in Actis Erud. Lipſienſibus, Menſ. Jul. A. 1680. p. 327-330.*

liter de linguis agunt, earumque naturam examinant: vel hiſtoriam earundem exponunt: vel harmoniam. HENR. SCHÆVIUS, Vir doctiſſimus, Profeſſor quondam Gymnaſii Stetinenſis, primus ex iis, qui de linguis generatim egere, prodeat: Scripſit nimirum *Diſſertationes Philologicas de origine linguarum & quibusdam earum attributis; Stetin. in 4.* qui liber rarior eſt, cum pauca ejus exemplaria excuſa ſint. Decem vero diſſertationes de hoc argumento ſunt, ſelectæ omnes, & cum cura expenſæ. Erat enim Vir ingenioſiſſimus, & in his rebus accurate doctus. Diſſertationibus Schævianis brevem addimus diſſertatiunculam, ſed doctam & argutam, viri eruditiſſimi OLAI BORRICHII, Medici Hafnienſis, *de cauſis diverſitatis linguarum,* Hafn. in 4. 1675. editam: in qua de cauſis linguarum ex ipſa earundem natura, ex conformatione organorum, & natura gentium, judicat. Non æque felix ATHAN. KIRCHERUS operoſum pro more ſuo de hoc argumento librum conſcripſit, inſcripſitque *Turrim Babel,* in fol. 1679. plenum iconibus: ſed in quo parum invenias, quod ad rem ipſam pertinet. Nam hiſtoria linguarum ſatis tenuiter tractatur, cum tractari hoc loco quam copioſiſſime deberet. De lingua Germanica, ut hoc exempli loco proferam, non ſatis ſincerum fert judicium, & raro vias novas aperit, ubi non habuit anteceſſores.

THOMAS HAYNE, Oxonienſis Anglus, ſcripſit *de Linguarum Harmonia,* 8
ſeu de lingua in genere, & de variarum linguarum cognatione, diſſertationes, Lond. 1648. in 8. editas: quo ille libello per propoſitiones certas argumentum hoc tractat, & principia nonnunquam ponit, ſecundum quæ inſtituenda ſit illa linguarum inter ſe cognatio, derivatio, mutatio, in quarum cauſis inveniendis admodum diligens ille Auctor eſt. Conſilium ejus eſt, lexicon aliquod harmonicum univerſale inſtituere, cujus adornandi præcepta tradit, illudque commendat in pleniorem linguæ Hebraicæ cognitionem, quippe cui primatum absque ulla hæſitatione defert. Non damno viri inſtitutum, cujus utilitates multas ipſe recenſet: inprimis uſui eſt in originationibus correctioribus. Verum quod ad pleniorem linguæ Hebraicæ cognitionem talem operam requirat, in eo videtur aliquantulum ſuæ opinioni indulgere. Teſtatur inter alia idem Vir doctus, aſſervari in Bibliotheca Oxonienſi MSS. Opus *Guilielmi Lamplugh,* Angli, quo vocabula Latina, Græca, Anglica, cum Hebraicis vocibus conferantur. Scripſit ante Haynium tale *Dictionarium Harmonicum,* Francof. 1625. fol. impreſſum CHRISTIANUS NIRMUTHANUS, in quo harmoniam linguæ Latinæ cum Græca, Gallica & Italica, oſtendit, & in præfatione operis utiliſſimas regulas ſubminiſtrat de mutatione & permutatione literarum. Simile inſtitutum tenuit GEORGIUS CRUCIGER, qui *Harmoniam Græcæ, Latinæ & Germanicæ linguæ* edidit, vocibus per tabularum ſchematiſmos diſpoſitis, quod molem libri vehementer auget. Editus eſt ille liber Francof. 1616. fol. eam ſolum ob cauſam ſcriptus, ut oſtenderet Auctor, linguas illas ab Hebræa derivari: quod ut efficiat, mire torquet tum Hebræas, tum aliarum linguarum voces.

 Lon-

Digitized by Google

9 Longe minor, quoad molem libri, *Mithridates*, CONR. GESNERI eſt, in quo de differentiis linguarum agit, tum veterum, tum earum, quæ hodie apud nationes diverſas in toto terrarum orbe in uſu ſunt. Nimirum ut in omni ſtudiorum genere ſe exſeruit Viri hujus diligentia, ita in hoc quoque doctrinam ſuam & induſtriam oſtendit. Libellus exiguus eſt, & pauca ſolum de illo argumento delibat, cum nimis vaſtum ſit de differentiis omnium linguarum diſſerere: eſt tamen elegans variarum obſervationum eam in rem factarum, quaſi tot nucleorum, collectio. Editio prima prodiit Tiguri 1555. in 8. poſt id tempus auctior variis exemplis, & quibusdam notis, in lucem emiſſa per Caſp. Waſerum. Gesnero alium addimus æque celebrem ſuperioris ſeculi Virum, SIGISMUNDUM GELENIUM, qui præter alia, queis innotuit orbi erudito, *Lexicon*, ut vocat, *Symphonicum*, Baſil. 1537. in 4. edi curavit, in quo vocabulorum Latinorum, Germanicorum, Slavonicorum, cum Græcis concentum, labore ſane utili, oſtendit: operæque pretium eſt, tales vocum parallelismos inſtituere, quippe quod ad illarum originationes non parum conducit. Maxime vero commendari meret labor Gelenii ob linguam Slavonicam, cui multa inſunt Græcæ & Latinæ affinia, prout Lambecius quoque loco ſupra citato annotavit. Ut vero triumviratum virorum eruditiſſimorum in hac palæſtra occupatorum compleam, MERICUM CASAUBONUM, Iſaaci F. præcedentibus duobus adjungo. Is *commentationem de IV. linguis*, Hebraica, Græca, Latina & Saxonica, orſus, *primam ejus partem edidit de lingua Hebræa & Saxonica Lond. 1650. in 8.* Multa ibi ſunt elegantia atque curioſa: multa quæ ad hiſtoriam utriusque linguæ pertinent: monſtratur & Saxonicæ cum Græca cognatio perpetuo quodam vocabulario deducta. Errat tamen Auctor doctiſſimus, cum e Græca Saxonicam linguam deducendam putat: lingua enim illa vetus Anglica Saxonum Germanica genuina eſt: hæc vero prima Scythicæ ſoboles, quæ originem Græcæ & Latinæ dedit: qua de re ſupra jam actum eſt. Taceo nunc STEPH. SKINNERI *Etymologicon Anglicanæ linguæ*, Londin. 1671. fol. publicatum, in quo Auctor XII. linguarum, maxime ſeptentrionalium & occidentalium, parallelismum inſtituit: ſed qui, licet magna de hoc ſuo labore polliceatur, nihil minus quam veras Anglicanarum vocum etymologias atque adeo ſcopum ſuum aſſecutus eſt.

10 Ab harmonia linguarum ad earundem Hiſtoriam progredior: quam ſuperficiarie ſolum attigiſſe Kircherum modo dixi. Prolixius atque data opera idem argumentum aggreſſus CLAUDIUS DURET in libro Gallico, quem inſcripſit *Threſor de l' Hiſtorie des langues de cet univers:* Coloniæ 1613. in 4. impreſſo: de originibus, perfectione, mutatione, converſionibus & excidiis linguarum omnium ſe acturum promiſit: & ea quidem diligentia linguas omnes, quarum hiſtoriam pertexit, in titulo enarravit, ut nec animalium nec avium linguas omiſerit. Utiliſſima vero ex variis Auctoribus ea, quæ ad linguas ſpectant, uniuscujusque gentis collectanea ſunt. Exhibentur & alphabeta varia, quæ tamen, an ſatis genuina ſint, ambigo. Ceterum diligentia in eo Dureti libro laudanda; neminem enim novi, qui

Digitized by Google

qui parem induſtriam huic argumento adhibuerit: quanquam non deſint, qui per compendium aliquid tentarint, ut EDU. BREREWOODUS *in Scrutinio Linguarum & Religionum* Francof. 1659. in 12. THEODORUS BIBLIANDER in libro *de ratione communi omnium Linguarum & literarum:* Tiguri 1548. edito in 4. Conferri etiam meretur JOS. SCALIGER, tum in Diſſertatione *de Jonum literis,* & epiſtola ad Steph. Ubertum, ſupra laudatis, tum in Diatriba *de Europaorum linguis,* quæ inter Opuſcula Scaligeriana, a Caſaubono Pariſ. 1610. edita, comparet: breviſſima illa, & quam binæ aliæ, æque breves ſimilisque argumenti, ſequuntur: nempe *de Hodiernis Francorum linguis, & de Literarum Pronunciatione.* Iſtud mirum, quod in prima diatriba Scaliger quatuor Europæ matrices, ut ille vocat, majores, quæ per omnia inter ſe diſcrepent, vocat Græcam, Latinam, Germanicam, Slavonicam, cum & prior & poſterior biga multum cognationis inter ſe habeant. Scaligero addendi *Joh. Chriſtoph. Becmannus* in Hiſtoria Orbis P. I. c. 9. *Chriſtoph. Crineſius* in Diſcurſu de Confuſione Linguarum, Norib. 1629. vulgato: *Jo. Henr. Hottingerus* in Smegmate Orientali. *Jo. Henr. Heideggerus,* Exercit XVI. de linguis & literis Patriarcharum, Amſtel. 1667. in 4. *Brianus Waltonus* in Diſſert. de Linguis Orientalibus, Davent. 1658. in 12. *Chr. Beſoldus* in tractatu de Natura Populorum, & Linguarum ortu ac immutatione, Tubingæ 1623. in 4. *Henr. Kippingius* in Exercitationibus Sacris, aliique plures. De linguis exoticis, earumque origine & mutatione docte Waſius in præfatione Lexici ſui Anglicani diſſerit: & inprimis eleganter ſuccincteque, circa Britannorum & Gallorum linguas veteres ac hodiernas, idem argumentum tractat Joh. Walliſius in docta ſuæ Grammaticæ præfatione.

CAP. IV.

DE LINGVIS VULGARIBUS EUROPÆIS.

§. 1. *Multiplex peritiæ Linguarum Exoticarum Utilitas.* 2. *Πολυγλωττία ſingularis Theod. Bibliandri, Bernh. Baldi, Joſ. Scaligeri, & aliorum, miraculoſa autem Liburni peſte laborantis, & Galli dormientis.* 3. *Linguæ Germanicæ præ aliis prærogativa, & Scriptores, qui ſuperſunt, Vetuſtiores, Parænetici a Goldaſto editi, Willeramus, Otfridus Weiſſenburgenſis, Ulphilas, aliique Gothici & Anglo-Saxonici ſuperſtites.* 4. *Culturæ ejus incubuere jam olim Otfridus & ipſe Carolus M. Grammaticæ Vernaculæ Scriptor, poſt Literarum vero παλιγγενεσίαν Joh. Camerarius a Dalburg, Andr. Althammerus & Jod. Willichius, quorum Conatus e Græca eam derivandi improbatur.* 5. *Mart. Lutherus, in Lib. de Nominibus Germanorum propriis, de quo complura afferuntur, & Conr. Geſnerus, opus de iisdem peculiare molitus.* 6. *Recentiores alii, Origines ejus in Græca itidem perperam veſtigantes, & Joh. Claubergius, illis hac in re cordatior.* 7. *J. G. Schottelius, Joh. Clajus, G. P. Harsdörfferus, Joh. Vorſtius.* 8. *Lexica &*

Digitized by Google

& Gloſſaria Germanica Corn. Kiliani & Georg. Heniſchii edita, Marq. Freheri, Franc. Pithœi, Frid. Lindebrogii & Joh. Bernh. Zinzerlingi, affecta. 9. *Gloſſariorum Exoticorum Scriptores, qui Germanicæ etiam Linguæ illuſtrandæ inſerviunt, enumerantur.* 10. *Linguæ Gallicæ, & ſtudii, quod ejus Culturæ impenditur, laudes. Immodici ejus obelo notantur Encomiſtæ, inprimis Ant. Verdier, &, qui Latinæ matri eam prætulit, Joh. Lobourerius, a Sluſio & Iſ. Voſſio confutatus.* 11. *Gallorum Scriptores Etymologici, Joh. Picardus, Henr. Stephanus & Joach. Perionius, e Græca Linguam ſuam perperam derivantes, & a Joſ. Scaligero ac Caſp. Barthio, Germanicæ Vindice, merito exploſi, Joh. Iſ. Pontanus.* 12. *M. Z. Boxhornius, Car. du Freſne, Æg. Menagius, aliique e Menagii Præf. enumerati.* 13. *De Menagii & Vaugelaſii Obſervationibus Grammaticis in L. Gall. Ant. Fureterii & Acad. Franciæ Lexici illius, & Scriptoribus ejusdem Criticis, ſæpe ineptientibus.* 14. *Jac. Howelius Linguam Gallicam e Britannica, Joh. Henr. Ottius e Germanica, derivat.* 15. *De Grammaticis Gallicis, Scriptorum Gallicæ Vernaculorum multitudine & Nomenclatoribus, jactantiaque, Vitio illis familiari.* 16. *Italicæ Linguæ Genius; Dictionarium ejus ab Academia della Cruſca editum. Pauli Benii, in illa Græca Latinæque præferenda, ſtulta Jactantia, Hier. Rorarii Popularis verbis caſtigata.* 17. *Originum ejus Scriptores, Æg. Menagius & Oct. Ferrarius, Franc. Alunni, Bened. Floretti & Aug. Maſcardi, in illam merita. Scriptorum ejusdem Vernaculorum Nomenclatores.* 18. *Lingua Hiſpanicæ, e Gothica & Latina mixtæ, Genius, Originum ejus Illuſtratores, Scriptorumque Laudes.* 19. *Linguæ Anglicæ Commendatio, & e Saxonica, aliis permiſta, ortus. Scriptores de illa Hiſtorici, Etymologici, Grammatici, Lexicographi. Poëtæ ejusdem potiores, horumque Vindices adverſus Gallos.*

1 Poſtquam ita de generalibus, quæ linguas & ſcripturam attinent, dictum eſt: ad ipſas nunc linguas ſpeciatim pedem promovere congruum exiſtimamus. Ubi quidem ab iis, quæ vulgares ac vivæ ſunt, auſpicabimur: de *Europæis* primo, tum & de *Aſiaticis*, nonnihil dicturi.

Equidem utilitatem peritiæ linguarum exoticarum plurimam in quovis ſtudiorum genere nemo temere negabit, niſi qui tot libris egregiis orbem literatum in maximum ſui detrimentum carere æquo animo patietur: atque adeo ſimul culturam animi, magna ſui parte hinc hauriendam, ſomnolenta naſutaque ignavia contemnet. Certe non a politico homine ſolum, quod omnes largiuntur, iſtarum cognitio requiritur, ſed & a Polyhiſtore, cui ob tantam librorum omnis generis farraginem linguæ utique tenendæ ſunt. Quantum Philologo proſint, oſtendit *Freinshemius* in comparatione verſionum in quatuor priores libros Annalium Taciti, annexa *Specimini Paraphraſeos Cornelianæ.* Theologo autem, in conferendis variis S. Scripturæ verſionibus; in legendis meletematibus aliorum; in excolendo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſtudio, adeo non inutiles linguæ ſunt; ut potius omnes ejus conatus mire juvent: quod plurimis magnorum virorum exemplis conſtat. Neque vero, ut omnes iſtas linguas loquatur Polyhiſtor opus eſt: dummodo intelligat ſcripta: alias enim major longe diligentia requi-

Digitized by Google

requiritur, otiumque, quod aliis ſtudiis rectius poterat impendi. Ut autem linguas multas intelligas, res adeo difficilis non eſt, cum ſint pleræque inter ſe cognatæ, & e Germanica Latinaque imprimis miſtæ.

Superiore ſeculo THEODORUS BIBLIANDER, Helvetius, *Vir* (judice Mich. Neandro) *magnus ſive doctrinam, ſeu linguarum multiplicium ſcientiam, ſive literas ſpectes, ſive plurimarum rerum cognitionem conſideres,* adeo callens plurium linguarum erat, ut, in Comment. de Ratione Communi omnium linguarum & literarum, de ſe ipſe ſcribat: *conſecutum ſe gratia Dei O. M., cujus dono totum id adſcribit, facultatem aliquam ſcribendi aut loquendi, aut certe judicandi de iis linguis, quæ totum terrarum orbem longe lateque poſſident.* Vid. Neandri epiſtola dedic. Erotematum L. Hebr. p. 10. ſq. Helvetio Italus ſuccedat inſigni linguarum variarum peritia clarus, BERNHARDINUS BALDUS, quem Erythræus, in Pinacotheca I. p. 7. refert, præter Latinam atque Græcam, Hetruſcamque vernaculam, adeo exacte Germanicam, Gallicam, Hiſpanicam & Illyricam, calluiſſe, ut eas non aliter, ac ſi vernacula quæque fuiſſet, loqueretur: non minus in Hebrææ, Chaldaicæ, Arabicæque cognitione pares paucos, ſuperiorem forte neminem, habuiſſe: inveſtigaſſe præterea veterem Siculorum atque Narbonenſium linguam, & ea rhythmos plures juvenem compoſuiſſe: quin & Hetruſcam veterem, ante tot ſecula ſepultam, aſſecutum tamen e perpaucis æneis tabulis, quæ ab Eugubino Senatu aſſervantur, non ſine magna admiratione, teſtatur. Eadem linguarum ope inprimis etiam ad ſummum illud & ſtupendum eruditionis cacumen aſcenderunt Scaligeri, Salmaſius, Bochartus, aliique nonnulli. Prorſus autem ſingulare, atque ob id ipſum memorabile, eſt hominis cujusdam Liburni peſte laborantis exemplum; quem, Narſete Italiæ Exarcha, Fulgoſus refert, in domo Valeriani, Romæ, cum putaretur pene mortuus, ſtatim ad ſe reverſum vocato domino illi nunciaſſe, vere ſe in cœlo fuiſſe, ibique intellexiſſe, quot & qui ex domo peſte morituri eſſent, iisque nominatis affirmaſſe dominum ſupervicturum. Et, ut fides dictis haberetur, oſtendiſſe ſe omnes linguas callere: atque ea ipſa hora cum domino Græce locutum, aliarum quoque linguarum cum his, qui earum notitiam habebant, periculum feciſſe, cum ante ſolam Romanam didiciſſet. Et ubi biduum ita vixiſſet, correptum denuo, & in rabiem prope verſum obiiſſe, ſecutosque illum, quos nominaverat, domino ſuperſtite. Hæc ex Fulgoſo repetit, cauſasque naturales ejus rei indagat, licet non ſatis aſſequatur, Joh. Marcus Marci, in Philoſophia Veteri reſtituta, P. III. p. 274. Simile exemplum ex Mottæo Vayero, *in libro noſtro Method. c. 9.* relatum fuit de Gallo, qui dormiens omnes, etiam Indicas linguas loquebatur, quas vigilans omnino neſcivit. 2

Age vero, ut propius accedamus, prodeat nunc e linguis primo loco GERMANICA, cujus tanta eſt antiquitas, ut certare cum Græca & Latina poſſit; ceteras vero, Italicam, Gallicam, Hiſpanicam, longe nobilitate antecedat. Et dolendum quidem eſt, adeo ſegniter linguam vernaculam a Germanis tractari, ut in tot 3

Scriptorum numero vix aliqui ſint, qui origines intelligant. Inter vetuſta Germanicæ linguæ monumenta numerandi ſunt *Paræneticí veteres*, a *Melch. Goldaſto editi, Inſulis 1604.* in 4. *Tam bene* nimirum (judice Conringio in præfat. ad Tacitum de Mor. Germ. quæ inter epiſtolas ab ipſo relata eſt. p. 42.) *editis antiquis Germaniæ monumentis, de patria meritus, ille vir eſt; ut absque dubio Athenienſes illum in Prytanæo aluiſſent, ſi in illud ævum incidiſſet.* Non adeo æquus Goldaſto Scaliger eſt, qui laudat equidem veterum verborum Germanicorum apparatum, ſeque ex Paræneticis ab illo editis dictionarium quoddam earum vocum in ſuum privatum uſum concinnaſſe memorat; mallet tamen, loco paræneticorum, quorum pretium nihili æſtimat, vetera inſtrumenta publicaſſet Goldaſtus: e quibus nempe de nobilium familiis diſci ſemper aliquid potuiſſet. *Vid. Excerpta Scaligeriana p. 95. & 154.* Pertinent inſuper ad antiquam Teutonum linguam libri aliquot ſacri: qualis eſt Willerami, Monachi Fuldenſis: Paraphraſis Cantici Canticorum, quam Paulus Merula Lugdun. Batav. 1598. in 8. edidit, e codice tamen mendoſiſſimo, miſereque interpolato, quod e Lambecio patet, qui Tom. II. Biblioth. Vindobon. p. 765. genuinum operis Willerami exemplar, ipſiusque auctoris ævo ſcriptum, non ſolum aſſervari in Cæſarea Bibliotheca luculentus teſtis eſt, ſed & amplum paraphraſeos ſpeciem una exhibet: notas vero in illam paraphraſin 1655. Lud. Batav. edidit Franc. Junius. OTTFRIDI *Weiſſenburgenſis*, noni ſeculi Scriptoris, librum Evangeliorum ab Auctore (ſi Trithemio credimus) *Gratia Theotiſtæ* inſcriptum, Francicoque rhythmo veteri deſcriptum, Baſil. 1571. 8. ſub *ficto Achillis Gaſſari nomine* publicavit *Matth. Flacius Illyricus* hoc titulo: Evangelienbuch in alt Fränckiſchen Reymen durch Ottfridum von Weiſſenburg, Münchn zu S. Gallen, vor ſiebenhundert Jarn beſchrieben: jetzt aber in den Truck verfertiget. Enimvero non hiulco ſolum & mendoſo codice Flacius uſus eſt, cujus lacunas Lambecius ex optimæ notæ Cæſareo codice ſupplevit lib. II. Biblioth. Vindob. n. 420. ſed & multum alias cum Trithemio deceptus, deprehenditur. Neque enim Ottfridus monachus S. Galli fuit, ſed Weiſſenburgenſis, quod Alſatiæ cœnobium eſt: nec unquam librum ſuum inſcripſit *Gratiam Dei Theotiſce*, ſeu, ut Trithemius habet, *Gratiam Theotiſtæ*, ſed *Volumen Evangeliorum:* neque etiam Opus iſtud verſio Evangeliorum eſt, IV. libris abſoluta; ſed potius Harmonia quædam ſeu Diateſſaron Evangeliorum, V. libris conſtans: quæ omnia obſervavit loc. cit. p. 419. Lambecius, exhibetque titulum, prout in vetuſtiſſimo MSS. Codice Vindobon. habetur, h. m. *Incipit Liber Evangeliorum primus, Domini gratia Theotiſce conſcriptus.* Addit, aſſervari in bibliotheca Cæſarea ejusdem Ottfridi ſolutam Pſalterii verſionem: e qua Pſalmum primum Lambecius p. 461. ſq. una cum Oratione Dominica, ſub finem codici annexa, exhibuit. Eo magis autem commemorari Ottfridus hoc loco meret, quo majus ſuo tempore ſtudium ad excolendam Germanam linguam adhibuit: de inculta ejus, quæ vulgo videbatur, aſperitate multum in præfatione ſui Evangeliorum libri queſtus. Quin (directe id Trithemio *in Catalogo* referente,) exemplo Caroli Imperatoris Magni, conatus barbariem linguæ Teutonicæ ad regulas grammaticales reducere, illud & ex parte perfecit. Idemque adeo

Trithe-

Digitized by Google

Trithemius *Polygraphia l. 6.* nonnihil ejus Grammaticæ, quam a Carolo inceptam, ab Ottfrido auctam abſolutamque, refert, in manus ſuas incidiſſe, locuples teſtis eſt. Cujus aliud præterea teſtimonium ea de re, alias ἀνέκδοτον, e codice MSS. Lambecius lib. II. Comment. p. 464. ſq. refert. Inprimis vero illuſtre veteris linguæ Germanicæ monumentum Gothica ſunt Ulphilæ Evangelia: ex argenteo codice a Franc. Junio cum doctiſſimis notis Thomæ Mareſchalli Dordraci 1655. in 4. in lucem publicam una cum Gloſſario Gothico Junii emiſſa (*l*). Addi poteſt Hiſtoria Gothrici & Rolfi, Gothica lingua ſcripta, & ab Olao Verelio edita: nec non Anſileubi cujusdam, Gothorum Epiſcopi, Gloſſarium, quod e veteri bibliothecæ Moyſacienſis codice erutum ſe vidiſſe Mauſſacus, in Diſſertatione Crit. Harpocrationi præmiſſa p. 355. ed. Pariſ. auctor eſt, inibique plura Gothorum aliorumque populorum barbara vocabula explicata refert. De Literis & Lingua Getarum ſive Gothorum Commentarius Anonymi, a Bonavent. Vulcanio Lugduni Bat. 1597. in 8. editus, huc quoque inprimis ſpectat; cujus auctorem Anton. Morillonium eſſe, Granvellani Cardinalis Secretarium & bibliothecæ præfectum, Uſſerius olim ſuſpicabatur; quod dum in *Selecta Bibliotheca* Colomeſius p. 158. refert addit. *Ce ſoupçon n'eſt pas, à mon avis, mal fondé, y ayant dans ce Commentaire des remarques aſſez recherchées, & qui ne s'accordent pas mal avec le grand ſavoir, que l'on attribue à ce Morillon.* Referri etiam merito ad antiqua Germanicæ linguæ monumenta poteſt, quicquid Scriptorum Anglo-Saxonicorum ſupereſt, ab Anglis ſtudioſiſſime conquiſitum evulgatumque.

(*l*) De Ulphila, ejusque Metaphraſi IV. Evangeliorum Gothica, (poſt Franc. Junii Editionem, ex eodem, quo ille uſus erat, Codice Argenteo, per Georg. Stiernhelmium, Literis Latinis (cum Gothicis edidiſſet Junius) denuo Holmiæ A. 1671. in 4to recenſita, additisque tribus Verſionibus Parallelis, Sveo-Gothica, Islandica & Vulgata Latina, nec non Gloſſario, Gothica Ulphilæ cum hodiernis conferente, illuſtrata,) præter Editores, Junium, Mareſchallum & Stiernhelmium, Patrologosque modernos accuratiores, conſuli poſſunt Ol. Wormius *in Literatura Danica Antiquiſſima, c. 4. p. 23. 31. c. 6. p. 45-49. c. 11. p. 74. & c. 20. p. 113-117.* Wilh. Ern. Tenzelius *in Diſſ. de Bibliis Polyglottis, §. 9. & 18.* ac, præ aliis omnibus, M. Georg. Frid. Heupelius, Argentinenſis, in Svecia antehac aliquandiu commoratus, in peculiari, quam Witebergæ A. 1639. publicavit, de Ulphila disquiſitione. Ceterorum, quæ ſuperſunt, Linguæ Veteris Arctoæ, ſive Islandicæ (Gothicam Sveci, perperam ea ſuis vindicantes; uti in *Hypomn. ad Scheff. p. 409. 410.* eſt monitum, minus accurate appellant,) Monumentorum Notitia haurienda eſt, tum ex Snorronis Sturleſonii, Ol. Wormii, Magni Olavii, Steph. Joh. Stephani, Pet. Reſenii, Joh. Schefferi, Thomæ Bartholini Junioris, Georg. Hickeſii, aliorumque Scriptis variis, eam ſuggerentibus, prolixeque a nobis, *in Hypomn. ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p. 151. 152. ac in Bibliothecæ Septentrionis Eruditis Proœmio,* §. 40. enumeratis, tum ex Thormodi Torfæi, Islandi, Hiſtoriographi in Norwegia Regii, Dynaſtarum & Regum Daniæ Serici, quæ Haſniæ hoc ipſo A. 1702. prodiit, *Libro I.* ferme integro. Cujus Labor eo magis commendari debet, quod, Hiſtorica illorum Nomenclatura, ſive Recenſu non contentus, Examine etiam Critico in potiorum Autoritatem, ac rerum, quas tradunt, Veritatem inquirat.

Digitized by Google

que. (*m.*) *Erat enim,* ut ait in ſuæ Grammatices præfatione Wallifius, *illa Anglo-Saxonum lingua antiqua Teutonicæ propago; ut & Francica illa in Galliam advecta, & hodierna Germanica, Belgica, Danica, Suevica, Boruſſica, aliæque affines linguæ. Et fere pura manſit in Anglia, ſeu impermixta, usque ad Normannorum tempora: niſi quod voces aliquot Cambricas admiſerit, & Cambrica vice verſa ex hac nonnullas. Quamvis enim Dani interim hic pedem poſuerint, nulla tamen inde linguæ mutatio ſecuta eſt: nam & eorum lingua vel plane eadem erat, vel ſaltem maxime affinis.*

4 Ut vero revertamur, unde divertimus pauliſper, non adeo aſperam eſſe incultamque linguam Germanam, ut delicatiorum auribus ſe inſinuare non poſſit, quod Iſaacus Voſſius lib. de Poëmatum Cantu criminatus eſt, jam alibi ſufficienter, niſi fallor, evictum dedi; ſimul & graviores aliorum voces, præcipitis ignorantiæ teſtes, confutavi: allegatis pro linguæ noſtræ vera antiquitate, &, quæ naturæ omnium maxime vicina eſt, ſimplicitate, rationibus, & virorum clariſſimorum teſtimoniis haud contemnendis, quæ jam repetere tædioſum foret. Dignum vero memoratu eſt, iis etiam ſeculis, queis dira barbaries regnabat, & vernaculæ Francorum, ſeu Germanicæ linguæ culturam nemo ne per ſomnium quidem ſperaſſet: fuiſſe tamen, qui tentarunt id, & curam patriæ linguæ non omnino abjiciendam putarunt. De Ottfrido Weiſſenburgenſi dictum paulo ante, Scriptore ſeculi Carolini, quam avide is horridiora linguæ eorum temporum removeri deſiderarit. Fertur & ſub ipſius CAROLI M. Imperatoris nomine Grammatica prodiiſſe: ita enim Eginhardus in vita Caroli: *Incoavit &* (Carolus) *Grammaticam patrii ſermonis: Menſibus etiam juxta propriam linguam vocabula impoſuit, cum ante id tempus apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus pronunciarentur &c.* Recenſetque

(*m*) De Anglo-Saxonicis, quæ vel jam prodierunt, vel MSSta in Bibliothecis adhuc deliteſcunt, ſatis numeroſis, Scriptorum Angliæ Nomenclatores ſunt conſulendi, imprimis autem Thomæ Smithii *Catalogus MSStorum Bibliothecæ* (quæ iſtis abundat, ac, ab Hærede Ultimo nuper A. 1701. Regno patrio donata, Londini in Æde Weſtmonaſterienſi locum obtinuit perpetuum, publicoque Senatus Anglicani Decreto alienari unquam, aut diſtrahi, eſt prohibita) *Cottonianæ*, Oxoniæ A. 1696. in fol. excuſus, iſtumque A. ſequ. 1697. ſubſecuti, & ibidem Tomis II. in fol. editi, *Catalogi Librorum MSS. Academiarum Oxonienſis & Cantabrigienſis, celebriumque per Angliam & Hyberniam Bibliothecarum*, ab Edv. Bernhardo congeſti, & Indice Alphabetico Univerſali inſtructi. Monumenta Dialecti Anglo-Saxonicæ Hiſtorica diligenter recenſet Gvilhelmi Nicholſoni, Archidiaconi Carlelolenſis, *Engliſch Hiſtorical Library*, ſive Bibliotheca Angliæ Hiſtorica Vernacula, cujus Pars Prima A. 1696. Secunda A. 1697. & Tertia A. 1699. Londini *in 8vo* prodiit. Sed hi Triumviri aliarum etiam Linguarum MSSta Anglo Saxonicis, pro Inſtituti ratione, immiſcent. Solorum Librorum Anglo-Saxonicorum, Editorum pariter atque Ineditorum (quibus pauci aliquot Linguarum Veteris Germanicæ, & Borealis ſive Islandicæ, ſub finem acceſſerunt,) indicem ſatis copioſum Georg. Hickeſius, Decanus Wigornienſis, congeſſit, & *Inſtitutionibus* ſuis *Grammaticæ Anglo-Saxonicæ ac Moeſo-Gothicæ*, Oxonii A. 1689. in 4to impreſſis, ſubjunxit, Wilh. Ern. Tenzelius autem, Vir Cl. in gratiam Germanorum, Notis illuſtratum eruditis, ſeorſim recudi curavit, & Dialogis ſuis Menſtruis Vernaculis, M. Aug. A. 1691. inſeruit.

Digitized by Google

ſerque Eginhardus menſium & ventorum nomina a Carolo inventa. Grammaticam ejus adhuc ſupereſſe ex parte ſunt qui perhibent: ſine dubio, ut in omni bonarum literarum genere, auſpiciis magni Imperatoris, erectæ ubivis ſcholæ ſunt: ita, ut non in vernacula hoſpites forent in alienis linguis erudiendi, provida Divi Principis cura cavit. Neque id fruſtra. Nam curam geſſiſſe linguæ patriæ viros ejus ſeculi doctos haud perfunctoriam RABANUS etiam MAURUS fidem facit: cujus non ſolum *Gloſſarium Latino-Theotiſcum in tota Biblia Veteris & Novi Teſtamenti* MSS. *Petr. Lambecius*, Vir in conquirendis optimæ notæ libris longe ſolertiſſimus, e quadam Tyrolis Bibliotheca eruit, inſeruitque Bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſi: de quo ipſe Lib. II. *Biblioth. Vind. c. 5.* p. 416. videri poteſt: ſed & ejusdem Rabani *Gloſſæ Latino-Theotiſcæ de partibus humani corporis; ut & de Inventione linguarum ab Hebraica ad Theotiſcam*, ſuperſunt, quas ex ejus ore olim *Walafr. Strabo* excepit: *Melch. Goldaſtus* vero ineunte hoc ſeculo edidit *T. II. Rerum Alemannicarum* Francof. 1606. P. I. p. 65. & 66. eædemque comparent inter *Opera Rabani Colon. 1627. edita.* Alius ſequiorum temporum Germanicæ linguæ inveſtigator, KERO, Monachus S. Galli, fuit: cujus *Interpretationem Vocabulorum barbaricorum* (ita ille Germana vocat) Goldaſtus idem eodem loco, a p. 69. usque ad 92. publici juris fecit. HUGVICONIS, *vetuſtiſſimi & ampliſſimi Terminiſtæ*, nomen conſervavit nobis *Clivenſis olim Cancellarius, Gerhardus de Schuren*, cujus *Lexicon Germanico-Latinum*, ſub titulo *Teuthoniſta* Coloniæ 1477. emiſſum, vidi: quodque, ut annexa ſub finem ſubſcriptio teſtatur, *vocabulorum materiam* exhibet *ex diverſorum terminiſtarum voluminibus contextam*: cuique non Huguiconis ſolum labor, ut in præfatione auctor ait, pene totus immiſtus eſt, ſed & inſerti integri aliorum tractatus. Patet ſane ex his, non neglectum a Germanis unquam ſuæ linguæ ſtudium: quod non ſolum, præter ea, quæ jam allata ſunt, Gloſſarium Latino-Germanicum MSS. in Kilonienſi Bibliotheca aſſervatum, probat: ſed & ſecuti aliorum labores. Poſtquam enim renaſci paululum literæ, caputque primis modo initiis levare denuo cœperunt: inventus ſtatim unus atque alter Germanus, isque inprimis etiam eruditus, eſt, qui Origines ſuæ linguæ altius repetitum iret. JOH. CAMERARIUS de DALBURG nobili apud Vangiones gente Dalburgiorum, hodieque clara, oriundus, Epiſcopus Wormatienſis, JCtus, Geſnero in Bibliotheca teſte, celeberrimus, & Rudolphi Agricolæ auditor; hanc primus poſt renatas literas gloriam inveſtigatarum noſtræ linguæ originum ab Aventino reportat, qui eum aliquot millia Græcorum ac Teutonicorum vocabulorum, quæ utraque lingua idem ſignificent, collegiſſe refert. Dolendum profecto, non in lucem prodiiſſe Opus extra controverſiam eruditum, viri, quem plura excellentis ingenii opuſcula, tam metro, quam proſa oratione, ſcripſiſſe, ſed non in lucem venire paſſum, Geſnerus l. c. auctor eſt. Idem argumentum deinde attigerunt ANDR. ALTHAMERUS in *Scholiis ad Tacitum* Noribergæ 1536. in 4. editis, qui Germanos antiquos Græcæ linguæ non omnino ignaros e vocum convenientia oſtendere ſategit: & JODOCUS WILLICHIUS, Medicus & Theologus, Academiæ Francofurtanæ ad Viadrum Profeſſor: qui & ipſe, in eruditis

(Mich. Neandro judice) *commentariis in Tacitum,* Græcam linguam Germanis fuiſſe familiarem credidit: & *ſua adhuc ætate, prope Pruſſiam, gentem, quæ dicatur* die Bockheiligen, *extitiſſe teſtatus eſt, Græca lingua, ſed corrupta, Riſum.* Quinimo adjecit: *circa Caroli Magni tempora Græcis literis Teutones Germanica ſcripſiſſe: adeo, ut omnes rationes ſuas, omniaque acta Græce, usque ad tempora Rudolphi Habſpurgici, ſcriberent. Tunc enim primum Germanicas literas Latinis literarum elementis ſcriptas fuiſſe: quemadmodum ex vetuſtiſſimis rationibus idipſum longe certius colligi poſſit.* Hæc e Willichio excerpſit MICHAEL NEANDER, celeberrimus ille polyhiſtoriæ atque omnis humanioris literaturæ ſtator, in *Deſcriptione Orbis Terræ,* P. I. p. 279. ſq. ubi non miror equidem, illum præceſſoribus in eo aſſenſum præbuiſſe, quod Germanica lingua e Græca ortum traxerit: hoc enim pro ingenti, quo in Græcas literas ferebatur, amore ſibi perſuaderi paſſus, cum plurimis aliis commune habet. Iſtud vero, quod Sorabos, gentem, quæ inde a Moravia per Luſatiam, Marchiamque Brandeburgicam, usque in Boruſſiam, longo tractu, ſed non æque lato, porrecta habitat, & a Deaſtro quodam ſuo, hircino capite deformi, ſcomma in ſe derivatum ſenſit: quod hos, inquam Slavonicæ veteris linguæ dialecto uſos ſemper, hodieque utentes, Græce unquam locutos credit, ingens error eſt. Uti neque illud ferendum, quod Germanos ævo Carolino Græcis characteribus acta ſua conſignaſſe exiſtimat; cum vix unus & alter Eruditorum ejus ævi Græcas literas vel primis, quod ajunt, labris deguſtavit. Profecto, ſi inſpiciendi antiqua diplomata, ad quæ provocat Willichius, ipſi unquam occaſio conceſſa fuiſſet, vel doctiſſimo etiam Neandro, neuter aſſertionem falſiſſimam poſuiſſet.

5 Neandro jungimus, quem mirifice ſemper æſtimavit, B. LUTHERUM, qui circa vernaculam quoque Grammaticen occupatus *libellum de Nominibus propriis Germanorum* edidit ſæpius recuſum, Urſellis 1559. Wittebergæ 1611. alibique: nonnunquam & *ἀνωνύμως* prodiit, ut in Opere Hiſtorico Simonis Schardii Baſil. 1574. ubi hunc titulum præfixum habet: *de nominibus propriis Germanorum opuſculum Studioſi Antiquitatis.* Idem titulus & in Schardii Redivivi T. I. manſit. Ultimo *cum notis Gotfridi Wegneri,* Theologi jam Regiomontani, excuſus eſt. Totum vero hunc B. Lutheri libellum paſſim interpolatum, mutatoque ſaltem ordine, inſigni plagio RUD. GOCLENIUS *Lexico ſuo Philoſophico* inſeruit, ne verbulo quidem ejus mentione facta; cum tamen plurima Lutheri *αὐτολεξεὶ* retinuiſſet: ſed omnino ſuis miſcet, & prorſus ita ſe gerit, ut ex alieno labore hauſta, ne divinando quidem, ſi neſciat, facile quisquam aſſequatur. Quapropter haud immerito Goclenium virgula percuſſit cenſoria *Thomaſius de Plagio §. 449. & 450.* Idem, circa nomina propria Germanorum, virorum æque & mulierum, labor CONR. GESNERUM tenuit, qui, in catalogo Operum ſuorum, ſe aliquot illorum millia ſecundum terminationes diſpoſita habere refert, atque ita de iis judicat: *Apparet in ſingulis ferme certa aliqua ſignificatio, ut vel ominis gratia, vel ſaltem non temere, ſed certam ob cauſam, impoſita videantur, ſicut & apud Græcos fere. Nihil enim antiquius*

Digitized by Google

quius in noſtra lingua, & unde, qualis ante multa ſecula fuerit, magis appareat, extare puto. Friſius, qui catalogum Geſneri ſuæ Bibliothecæ inſeruit, addit, *Marcum Widlerum,* Tigurinum, id Opus, a Geſnero inchoatum, auxiſſe, ejusque editionem polliceri. Verum nihil ejus excuſum eſt: uti nec abſolutæ Geſneri Vocum Germanarum Origines, quas meditari ſe, l. c. ſibi tamen ipſi diffiſus, narrat.

Uti vero locum Taciti, libro de moribus Germanorum, Althamero & Willichio de lingua Germanica nonnihil cogitandi occaſionem dediſſe modo diximus; quod idem ſupra de Phil. Cluverio relatum fuit; ita Matthias Berneggerus quoque anſam inde captavit Quæſt. XI. in Tacitum ſimile argumentum tractandi. Sed & ille cum tot aliis e Græca linguæ Germanicæ etymologias aucupatur: quod præterea faciunt *Georgius Chriſtoph. Peiskerus* in Indice pro Græcæ & Germanicæ linguæ analogia evulgato Lipſiæ 1685. in 12. latius id in Lexico Græco-Germanico-Analogico ſeſe deducturum minatus: & *Joh. Maria Bellini* in epiſtola ad celeberrimos Actorum Lipſienſium Collectores; cujus ipſi in Actis ſuis Anni 1686. p. 419. ſeq. mentionem faciunt; ſed poſtremi inprimis hujus etymologiæ nimium duræ coactæque ſunt, quam ut aſſenſum facile reperire poſſint. 6

Imo vero omnibus, ſi vel maxime Rigaltii, Meurſii, Voſſii, Cangii, aliaque magna nomina communi opinioni, ſeu errori potius, accedant, audacter olim jam occurſum abs me non diffiteor, neque nunc ſane ejus me opinionis pœnituit. Inter alios, qui mecum in ea ſententia conſpirant, JOH. CLAUBERGIUS eſt, in *Arte Etymologica Teutonum e Philoſophiæ fontibus derivata;* editaque *Duysburgi* 1663. *in* 8. Exiguus ille liber eſt, & breves tantummodo 22. regulas complectens; quas promulſidis loco magno Operi *de Cauſis Linguæ Germanicæ,* quod moliebatur, vir doctiſſimus, præmiſit; aſt vero tam doctus ille, tamque in criſi, quam adhibet, *ἀκριβὴς,* ut cum Scaligeri, Voſſii Sanctiive circa Latinam linguam laboribus componi poſſe alibi haud immerito a nobis aſſertum ſit, ubi & excerptas regulas iſtas damus.

De cetero Grammatica noſtræ linguæ accurata, quæ ſufficere animo harum rerum avido poſſit, inter deſiderata magis noſtra, quam inter ea quæ habemus, ponenda eſt. Congeſſit quidem *Magnum Opus Grammaticum* JUSTUS GEORGIUS SCHOTTELIUS, cui præmiſit Panegyricos in laudem Linguæ Germanicæ ſcriptos; addiditque Lexicon Etymologicum (Bruuſvigæ An. 1663. in 4. maj.) ſed vehementer ſæpe in vocum derivatione fallitur. Inter optimas Germanas Grammaticas numerari meretur *Joh. Claji,* edita Jenæ 1651. in 12. Præterea non contemnendum eſt, multaque continet notatu digna *Specimen* Philologiæ Germanicæ a Georg. Phil. Harsdörffero ſcriptum Norib. 1646. in 12. Aliud *Specimen Obſervationum in Linguam vernaculam* publicavit Colon. Brandeb. 1669. in 12. *Joh. Vorſtius.* De Dialectis linguæ Germanicæ *Gaſp. Scioppius* in Conſultationibus egit. Conſult. II, p. 28. & ſeq. 7

Verum

Digitized by Google

Verum, uti hæc omnia magis cœpta quam perfecta ſunt; ita quid de iis aliorumque ſimilibus laboribus judicemus, in allegato ſæpius noſtro de Lingua Germanica commentario fuſe indicatum eſt.

8 Quod Lexica concernit; illorum, quæ alicujus momenti ſint, admodum exiguus certe numerus eſt. Antiqua enumeravi. Jam ſuperiore ſeculo bene meruit de Germana lingua CORNELIUS KILIANUS, edito lingua Belgica *Etymologico Teutonicæ linguæ*, quod multoties recuſum, atque a Lipſio, aliisque viris eruditis, magni æſtimatum, tandem ſub titulo *Kiliani Aucti* miſere truncatum eſt, ut indignabundus quiritatur in præfatione ad Notas ſuas in Willeramum Fr. Junius. Noſtro ævo MARQUARDUS FREHERUS *Lexicon Etymologicum* magnum meditatus eſt; ut & *Ὀνομαθέτην* ſeu de Nominibus propriis Alemannorum, prout in ejus vita Melch. Adami teſtatur. Verum nihil horum in lucem prodiit. Uti nec a Franc. Pithœo quicquam, quem in Gloſſariis Germanorum antiquis habilem inprimis eſſe, multumque tempus triviſſe, Scaliger in Excerptis Scal. pag. 95. refert: optatque proin, ut Leges Longobardicas cum Gloſſario edat. Præfert vero illum *Goldaſto*, cujus *Gloſſarium* T. I. Rerum Alemannicarum ſubnexum habemus. Utinam & haberemus Gloſſarium FRID. LINDENBROGII, de quo in Epiſt. 144. ad Gallos Jano Cordeſio ſcribens Hugo Grotius ita: *Laborat nunc Lindenbrogius in concinnando Lexico veteris ſermonis Germanici, & multa habet adjumenta, quæ nec Spelmannus, nec alii habuerunt. Erit id opus eruditis nec ingratum, nec inutile.* Sicuti vero vix quiſquam aptior ad id operis Lindenbrogio fuiſſet; Viro in antiquis iſtiusmodi Gloſſariis verſatiſſimo: ita maxime dolendum, intercidiſſe promiſſum id. Nam, quod MSS. ejusdem Gloſſarium in Hamburgenſi bibliotheca hodieque ſervari ajunt; ſuſpicor eſſe *Gloſſarium Latino-Theotiſcum,* quod paſſim ipſemet allegat. (*n*) Unum, quod de illo habemus, Gloſſa-

(*n*) Recte Morhofius conjecit, falſum eſſe Rumorem de Frid. Lindenbrogii ipſius Gloſſario, ſive Lexico Veteris Sermonis Germanici affecto, in Bibliotheca Hamburgenſi etiamnum reliquo. Id quod mihi, qui omnia hujus MSSta ſedulo olim excuſſi, eorumque Catalogum concinnavi, certo ſatis conſtat. Superſunt autem in illa, e Gloſſariis, quorum ope Laborem hunc eſt aggreſſus, Vetuſtis, non ſolum Latino-Theotiſcum illud Membranaceum, cujus Noſter h. l. mentionem injicit, ſed Bedæ etiam, ſive Ælfrici, Gloſſaria duo Alphabetica, Latino-Anglo-Saxonicum & Anglo-Saxonico-Latinum, Liber Gloſſarum Iſidori, Gloſſarium Latino-Saxonicum e Cod. Marci Velſeri, & Theotiſcum e Membranis Franciſci Pithoei tranſcriptum, ut alia ejusdem generis Scripta *ἀδέσποτα*, ac Fragmenta quamplurima, taceam. Ceterum Jacturam Operis Lindebrogiani ſolatur Expectatio ſimilis, quod Joh. Schilterus, JCtus Argentinenſis *πολυμαθέστατος*, publice haud ita pridem promiſit, *Gloſſarii ad Scriptores Linguæ Francicæ & Alemannicæ Veteris, in quo Vocabula & Formulæ obſoletæ aut obſcurioris ſignificationis, aut uſus rarioris Alemannica & Francica imprimis, ſed & Gothica, Anglo-Saxonica, Cimbrica; Longobardica, ex Libris Vetuſtiſſimis, tam editis, quam MSS. Legibus, Statutis, Chartis & Documentis, ad res divinas pariter & humanas pertinentibus, explicabuntur, Origines & variæ Significationes retegentur; Leges, Mores & Antiquitates Teutonicæ recenſebuntur & explanabuntur.*

Digitized by Google

Gloſſarium eſt *Codici Legum* ab eo edito ſubjunctum 1613. A. 1616. in lucem prodiit GEORG. HENISCHII, viri docti, liber, *Theſaurus Linguae & Sapientiae Germanicae* inſcriptus; atque utinam totus prodiiſſet, uſui haud contemnendo futurus: quippe qui omnia uniuscujusque vocis ſynonyma, derivata, phraſes, compoſita, epitheta, proverbia, antithetaque, una exhibet ſtudioſe congeſta. Verum non ultra partem primam, quae litera *H* terminatur, perventum eſt. Mitto nunc affectum JOH. BERNH. ZINZERLINGII, Profeſſoris Roſtochienſis, *Lexicon,* quod concinno quidem ordine digeſtum, ſed tamen immaturum ab Auctore praemature defuncto relictum eſt. Expectat adhuc noſtra lingua Virum eruditum, qui dignam homine Germano atque docto operam eo animoſius ſuſcipiat, quo alacrius gentes alias, Gallos, Italos atque Anglos, certatim ad evolvendas ſuarum quamlibet linguarum origines concurrere videt.

Interea proderunt ad Germanicae illuſtrationem, praeter ea, quae diximus, 9
ii etiam Auctores, qui de vocibus mixto-barbaris, terminis forenſibus, barbaris, feudalibus, aliisque horum generum commentati ſunt: quos inter G. JOH. VOSSIUS in Tr. *de Vitiis Latini Sermonis;* (quem doctiſſimus vir, noſtraeque, dum viveret, Germaniae decus, Thom. Reineſius infinitis in locis emendavit, interpolavit, auxit: ſervaturque iſtud exemplar cum libris Reineſianis reliquis in Cizenſi Bibliotheca.) JOH. MEURSIUS, NIC. RIGALTIUS in *Gloſſariis Graeco-Barbaris;* GODEFR. WENDELINUS *in Gloſſario Legum Salicarum*, Antwerpiae edito 1649: HENR. SPELMANNUS *in Archaeologia* Lond. 1626. GVIL. SOMNERUS *in Gloſſario Saxonico-Anglico* Oxon. 1659. CAROLUS *du* FRESNE *in Gloſſario Graeco-Latinoque*, & ſi qui alii hujus inſtituti libri ſunt. Multa enim in iis continentur, quae Germanicae originis ſunt; falſo licet utplurimum e linguis aliis deducta.

Germanam ut in multis, praeſertim in conſtructione, matrem agnoſcit; ita ſe- 10
quatur nunc preſſo pede LINGUA GALLICA, omnium, quotquot Europa habet, vulgarium cultiſſima nitidiſſimaque: & quae ob ingentem bonorum librorum omnis generis apparatum (praetereo enim nunc inſertum ipſi linguae incomparabi-

Specimen Operis hujus Utiliſſimi, uti & duo alia editionum Paraphraſeos IV. Evangeliorum Ottfridi Weiſſenburgenſis, & Translationis Pſalmorum Notkeri Labeonis, Abbatis R. Galli, Monumentorum Linguæ Germanicæ antiquiſſimorum (quæ idem emendata, Latinisque Verſionibus, Notis & Variis Lectionibus, illuſtrata, a ſe jubet expectari,) Anno jam 1698. Argentinæ prodierunt. Vid. de iis Tenzelii *Dialogos Menſtruos Germanicos, M. Aug. A. 1698. p. 746-749.* Linguæ Saxonico-Cimbricæ (inter reliquas Germanicæ Veteris Dialectos, & puritate, & ſimplicitate maſcula atque incorrupta, eminentis, proximeque ad Matrem accedentis) Gloſſarium expectamus a Gerh. Meyero, Theologo Civitatis patriæ Bremenſis Erudito, quem, ſe Autore atque Ergodiocta, Laborem hunc eſſe aggreſſum, illuſtris Leibnitius, *in Præfat. Tomi I. Acceſſ. Hiſtor.* teſtatur.

parabilem nitorem,) non facile a quoquam viro docto, nedum Polyhiſtore, ignorari poteſt. Equidem elogia linguæ hujus, ut a Germano homine conſcribantur, opus non eſt, cum prolixa ſatis apud ipſosmet Gallos reperiantur. Jam ſuo tempore ANTONIUS VERDIERIUS, in *præfatione Bibliothecæ p. 23.* verboſus in laudes ſuæ vernaculæ, illam nonniſi e lectiſſimis Græcæ, Latinæ, Italiæ recentioris, aliarumque, ſi quæ ſint, celebriorum linguarum floſculis, non a vulgo hominum, ſed eruditiſſimis Gallicæ gentis viris adhibito inſigni ſelectu conſtipatam credit: quos propterea miris encomiis extollit; Poëtasque ac Oratores Gallos, Græcis & Latinis palmam dubiam reddere poſſe perſuaſus eſt. Hæc & alia Verdierius ſuperiore ſeculo non ſine multis verborum ampullis jactitans, præcipuas tamen Gallicæ linguæ elegantias ignoravit. Quam in immenſum enim ex illo tempore creverit linguæ ejus nitor, nemo ignorat: & vel ex eo dijudicari poteſt, quod inter poëtas primo loco Petrum Ronſardum laudat, quem tamen nonniſi rudem materiam & initium magni poëtæ Balzacius nominandum judicabat. Sed nec defuere ſecutis temporibus linguæ Gallicæ ſui encomiſtæ: inprimis poſtquam incrementum celeberrima Academia Francica, auſpiciis Richelii Cardinalis, erecta eſt. Atque ut e ſexcentis unum nominemus: JOH. LABOURERIUS, Gallus nobilis, eo audaciæ proceſſit, ut Latinæ ſuam linguam præferre libro peculiari non dubitaverit; prodiit libellus ille hoc titulo: *les Avantages de la Langue Françoiſe ſur la Langue Latine, Pariſ. 1669. in 8.* ſtudio Sam. Sorberii, Medici & Hiſtoriographi Regii procuſus. Additæ in fine duæ Sluſii epiſtolæ ſunt, quibus linguæ Latinæ primatum contra Labourerium defendit, totidemque hujus reſponſiones; ab utroque enim Sorberius quaſi arbiter ejus litis electus erat. Iniquum vero eſt, ſpurium matri pulcerrimæ, ancillam dominæ præferre. Magisque propterea laudem meret ANONYMUS elegantiſſimi libelli auctor, qui *Hiſtoire de la Bataille entre les Anciens & les Modernes* inſcribitur, & non ita pridem lucem aſpexit. Multa quidem ibi in laudem ſcriptorum Gallicorum dicuntur; ſed non ita tamen, quin Græcis & Latinis Poëtis ac Oratoribus præ Gallicis palma, ipſomet Apolline judice, tribuatur. Quanquam in eo viciſſim haud parum iniquus Auctor ille ſit, quod Anglicam, noſtramque Germanicam linguam, barbaris, (quæ ipſi Suecica, Danica, Polonica, aliæque ſunt) accenſet; ſuam vero ſimul ignorantiam indicio manifeſto prodens. Ut autem ad Labourerium revertamur: is inter alia documenta, queis adſtruere ſuam opinionem vult, Horatianam quoque Oden apponit, ejusque una translationem a celebri poëta Gallo factam, ut ſic e comparatione appareat, quantum Gallico Latinus ſermo concedat. Enimvero recte Iſaacus Voſſius, *lib. de Viribus Rhythmi p. 36. & 39.* longe aliud ſentit, & judicio Viri ingenioſiſſimi, ut vocat, minime acquieſcere poteſt. Certe levia ejus, & tantum non futilia argumenta ſunt, jureque iis iſtud laudati Voſſii ep. 47. opponas: *Quanto melius Romani, qui, licet gloriæ ſuæ ſtudioſiſſimi eſſent, nunquam tamen ſuam cum Græca auſi ſunt committere linguam: quin potius eam propemodum barbaram eſſe affirmant, ſi cum hujus ſermonis ſplendore & elegantia conferatur. Etiam, qui florentiſſimis vixere temporibus,*

Digitized by Google

bus, ſufficere ſibi hanc laudem teſtantur, ſi non ut æmula, ſed ut diſcipuli Græcæ linguæ haberetur Latina.

Uti vero idipſum ſua de lingua in oppoſitione ad Latinam Gallorum plurimi agnoſcunt fatenturque; ita circa origines atque etymologiam ejus minus inter ſe conſentire deprehenduntur. E Græcia petendum linguæ Gallicæ ortum jam olim *libris V. de priſca Celtopædia* Pariſ. 1556. editis Joh. Picardus, *Toutrerianus*, contendit, qui & lingua & philoſophia vicinos Græcis Gallos exiſtimat. Idem Vir doctiſſimus, Henr. Stephanus, peculiari Gallico tractatu evincere annifus eſt: *de la Conformité du language François avec le Grec*, Pariſ. 1610. (quæ tamen prima editio non eſt). Et inprimis coævus Picardo Joach. Perionius magno conatu idem argumentum tractavit, ediditque Pariſ. 1555. in 8. *Dialogorum libros IV. de linguæ Gallicæ origine, ejusque cum Græca cognatione.* Viciſſim vero jam olim huic opinioni, quæ omni probabilitate caret, a Viris doctis occurſum eſt. *Fruſtra laborant*, ait Scaliger in Primis Scalig. p. 99. *Perionius, H. Stephanus, & alii, in Gallicæ linguæ ex Græca repetenda origine, ac utriusque cognatione probanda, quaſi res ita ſe haberet: cum certiſſimum ſit, & hanc, & Hiſpanam Italamque, a Romana Italaque, corrupta fluxiſſe. Hinc non mirum, ſi ſæpiſſime ineptiant in ſuis etymologiis frigidiſſimis: ut vel ex hoc uno Perionii exemplo patet, qui* maiſon *deducit a Græco οἶκος, cum ſine dubio originem trahat* a manſione. Sic recte omnino Scaliger, cui *Caſp. Barthium* quoque addo, qui in ſuis *Adverſariis* locis aliquot mentionem hujus controverſiæ facit, Lib. XIII. cap. 4. Picardum ſibi confutandum ſumit: eoque ait omnia deduci poſſe; Teutoniſmum, Latiniſmumque ſingulas fere voces & modos loquendi univerſos dediſſe hodierno Gallicismo. Propius adhuc iſtud lib. XLIII. c. 20. tangit: ubi vocum nonnullarum e Latinis in ſemi-barbaras, & ex his ſemi-veteribus in hodiernas Gallicas deformationem haud infeliciter tentat. Aliud tamen de priſca Celtarum lingua ſtatuit, quam interiiſſe penitus & abolitam ægre fert: niſi quod e monumentis, quæ hic illic ſparſim apud Auctores adhuc ſuperſunt, corrupta tamen uno fato omnia aut mutata, colligit, illam cum veteri Germanica inſignem cognationem habuiſſe, lib. XL. c. 17. Quemadmodum & lib. XLVI. c. 1. Germaniæ gentem atque nomen Francorum, contra Turnebum, docte atque ſtrenue vindicat, conſentientem Joh. Iſaac. Pontanum in Originibus Francicis, allegans *libro*, ut ait, *adeo docto, adeoque acuto, ut nihil clarius & inſtructius hujus generis extare exiſtimem, aut ab alio quoquam poſſe in medium proferri:* (longe aliud, ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ addam, ſtatuente Menagio, cui in epiſt. nuncupatoria ſuarum Orig. Gall. Pontani Origines Becanianis non videntur multum ſaniores.) Caroli M. linguam patriam Germanam puram putam fuiſſe idem Barthius lib. XXII. c. 6. probat: per barbaram vero, quam linguæ Francicæ ante Carolum immiſtam Walafr. Strabo auctor eſt, Gothicam, vel e Vandalorum Hunnorumque reliquiis corruptam, indigitari ſuſpicatur. 11

Marci Zuerii Boxhornii *Origines Gallicæ* ſupra jam memoratæ ſunt: ut adeo nunc earum mentionem brevibus denuo innuiſſe magis, quam feciſſe, ſufficiat. 12

CAROLUS *du* FRESNE *breve Etymologicon vocabulorum linguæ Gallicæ* Gloſſario ſuo Græco ſubjunxit: quod tamen magis indicis vicem præſtat, remittitque ſemper ad utrumque Gloſſarium, in quibus fuſe ſimul originationes iſtæ deducuntur. ÆGIDIUS MENAGIUS, Vir dudum orbi erudito e ſcriptis variis notiſſimus, dudumque immortalitatis famam adeptus, in hoc etiam circa ſuam linguam genere eruditionis quantum valeat, oſtenſurus, Origines Linguæ Gallicæ: *les Origines de la Langue Françoiſe: Pariſ.* 1650. in 4. edidit nuncupavitque Puteano. In Epiſtola nuncupatoria poſtquam eos, qui Latinæ Linguæ origines explicarunt, antiquos pariter & recentiores non ſine addita criſi, recenſuiſſet: Gallorum, quotquot ſua de vernacula prodierunt, labores ne quidem veriſimiles cenſet. Verba ejus apponam, ut ſimul de viris doctis, qui ad argumentum ante Menagium attigere, conſtet. *Les Origines Françoiſes de Budée, de Bayf, de Henry Etienne, de Nicod. de Perionius, de Sylvius, de Picard, de Tripault, de Guiſchard, de Pasquier, ne ſont pas ſeulement vrayſemblables: & on peut dire avec verité, que les etymologies jusqu' icy ont été l' écueil de tous ceux, qui en ont écrit,* Addi his a Menagio enarratis Auctoribus CLAUD. FAUCHETUS poteſt, Præſes Curiæ Monetalis apud Pariſios: qui ſuperiore ſeculo ſimilem librum edidit: nimirum *Recueil de l' Origine de Langue Françoiſe, Ryme, & Romans,* e quo Verdierius locis aliquot ſuæ Bibliothecæ nonnulla excerpit non contemnenda. Requirit vero Menagius ab eo, qui cum ſucceſſu verſari iſto in negotio vult, omnium prope, non Europæ ſolum, ſed & Aſiæ, linguarum cognitionem, aliaque quamplurima, quæ ſibi etiam deeſſe magnam partem non negat. Laudat vero præcipuum adjutorem ſuum atque impulſorem operis, FRANC. GUIETUM, cui & origines infinitas, & modum eas per analogiam quærendi, ſe debere gratus agnoſcit. Multum præterea ſe adjutum addit a Puteano, Hadr. Valeſio, Nubleo, Saraſino, Salmoneto, Bocharto, Launoyo, Launæo, Doujatio: ut a tantis nominibus non poſſis niſi ſelectiſſima expectare. Et ſane rebus etiam ac etymologiis elegantioribus plenus liber eſt. Sed patitur tamen ſuos quoque manes Menagius: &, ob imperitiam linguæ Germanicæ, quam cum omnibus ſuis dialectis ob immenſam vocum, quæ e Germania in Galliam transmigrarunt, copiam pernoſcendam evoluturo Gallicas origines ipſe fatetur: in etymologiis haud raro labitur. Sarravius, qui recens e prælo Opus in Sueciam Chriſtinæ Reginæ & Iſ. Voſſio miſit, ita ad hunc in Epiſtolis p. 315. *hic habes linguæ noſtræ origines, collectore & editore Menagio: cujus votum eſt, tantum ſcire, quantum ſcit ejus liber. -- Multa addentur in ſecunda editione, de qua jam cogitatur. In tam vaſto quippe argumento ſemper ſuppetet ſcribendi materia, & poſſit quilibet ſymbolam conferre.* Quid judicarit de lectis his Originibus Regina Sueciæ, legi in Sorberianis poteſt, p. 138. ubi in hunc modum illa jocatur. *Certainement M. Menage eſt un tres-ſçavant & tres-honnête perſonnage: mais il eſt le plus incommode du monde: il ne ſçauroit laiſſer paſſer le moindre mot ſans ſon paſſeport; il veut ſçavoir d' où il vient, & où il va.* Ceterum, ſi Sorberium ipſummet audis, de Menagianis originibus magna tibi promittere non potes, quippe quæ *rumori faciendo potius, quam ſerio juvandis diſciplinis, ut omnia ejus viri tentata ſunt. Erat*

Erat enim homo laudis ſitibundus, genii non magni, ſed labore improbo, immiſcens ſe vividiorum ingeniorum ludis, quorumvis eruditorum imitabundus: neque tamen feliciter: cum in ejus libris multum quidem variæ lectionis, ſed parum ratiocinii inveniatur. Ita quidem Sorberius, qui quamvis unicæ veritati litaſſe videri velit, non ſatis tamen ab affectuum intemperie purgatum animum, ſed ea potius infectum, oſtendit: pertinetque ad eos Menagii criminatores, a quibus ſe ipſe in Anti-Bailletto vindicat. Secunda illa Originum Menagianarum editio, quam, cum prima vix prodiiſſet, ab Auctore paratam ipſe & Sarravius teſtantur, demum poſt fata Menagii lucem publicam aſpexit, ſed tam multis tamque magnis acceſſionibus locupletata, ut priori nonniſi rudimenta poſterioris abſolviſſe credendus ſit. Curam editionis in ſe *Simon de Val-Hebert* ſuſcepit, emiſitque hoc titulo: *Dictionaire Etymologique; ou Origines de la L. Fr. &c. Pariſ. 1694. fol.* Luculentam huic editioni *Besnierius* Jeſuita Diſſertationem præfixit, in qua non ſolum a malevolorum cavillis ſtrenue Menagianam eruditionem, ingenium, famam, & laborem in ſtruendo Etymologico, vindicatum it: ſed & generatim de præſtantia librorum hujus generis agit. Etymologica omnium prope gentium percenſet: eorum antiquitatem e vetuſtiſſimis temporibus, longoque ſeculorum uſu, eruit: utilitatem in omni ſcientiarum genere commonſtrat: & ipſius quoque artis etymologicæ principia proponit.

Neque quid nitidiſſimæ editioni deeſſet, adjecit inſuper Val-Hebertus PETRI CASANOVÆ (Mr. de Caſeneuve) *Origines:* quarum expectationem haud exiguam ſcriptor Vitæ ejus, Bern. Medonius, Nic. Heinſio nuncupatæ, his verbis jam olim excitaverat: *Linguæ Gallicæ Origines, opus ſummo acumine, ingenio, & multorum annorum emendationibus, elimatum ad finem usque perduxerat: quo ſine dubio expleviſſet omnium exſpectationem, ſi ullis amicorum aut rationibus, aut precibus, adduci potuiſſet, ut mature typis mandaretur. Atqui ſolitus erat, hos ingenii ſui fœtus ultra maturitatem fovere.* Idem prorſus cum Medonio de Caſanova judicaſſe Menagius ipſe deprehenditur; qui, in præfatione primæ ſuarum Originum editionis, & magni ſe ceteros viri ejus labores æſtimare ait; &, ſi de illius Originibus quicquam re adhuc integra inaudiviſſet, ſuo ſe incepto deſtiturum fuiſſe fidem facit.

Neque vero ſolum de Etymologiis Gallicis bene mereri *Menagius* decrevit: 13
ſed & de iis, quæ Grammaticen, conſtructionem & elegantias, attinent, quam in rem *Origines Proverbialium apud Gallos locutionum meditabatur.* Has vero cum non dediſſet, dedit tamen orbi literato *ſuas in Malherbam, Gallorum poëtarum,* ipſo judice, *principem, Notas una cum ipſo Poëtæ textu Pariſ. 1668.* in 8. quæ vel propterea commendandæ ſunt, quod varia ad Hiſtoriam literariam pertinentia una immiſcet. Molitus, ut in præfatione refert, adhuc juvenis illas notas erat: primitias ſuarum lucubrationum daturus: ſed a viro quodam docto monitus diſtulit: communicavit interim multas Obſervationum ſuarum cum *Vaugelaſio:* cujus Obſervationes *Remarques ſur la Langue Françoiſe* adeo celebres, totiesque recuſæ ſunt, ut

 anony-

Digitized by Google

anonymus quidam Gallus auctor in libro, quem inſcripſit: *Nouvelles Obſervations, ou Guerre civile des François ſur la Langue Pariſ. 1668.* Menagium, Vaugelaſium, &, quem iis addit, Jeſuitam Bouhurſium, æque rigidum & inexorabile judicium circa ſuam linguam exercere perhibeat, ac apud inferos Minos, Æacus & Rhadamanthus, exercere olim crediti ſunt. (Diceret, rigidiorem tamen adhuc, magisque inexorabilem, *Academiam Francicam* Pariſienſem: quæ ut ANTONIO FURETERIO, ſocio quondam ſuo, ſed expulſo: licentiam emittendi *Lexicon Univerſale* non invideret impediretve, permoveri nullis rationibus, nullis quoque ſatyris, potuit. Notæ ſunt illæ lites, nec hoc loco repeti opus habent. Prodiit tandem, poſt ingentem plurium annorum digladiationem, & poſt ſævum grammaticale bellum, Roterodami apud Batavos, cum in Gallia bibliopolam non reperiret, *Lexicon Univerſale Antonii Fureterii; omnes Gallicas voces, antiquas ac recentiores, cum terminis quarumvis artium & ſcientiarum, evolvens,* An. 1690. ubi tamen per antiquas voces non veteres Francicæ Celticæve indigitantur; ſed, quæ præterlapſis poſtremis ſolum ſeculis uſurpatæ, nunc in deſuetudinem abierunt. Ex quo autem impreſſum publice Fureterii paulo ante impreſſionem defuncti opus eſt; Francica Academia in perficiendo ſimili fœtu, quem ultra 50. annos ingenti parturitione geſtarat, non ceſſavit: ediditque tandem illum Pariſ. 1695. ſpiſſis duobus voluminibus comprehenſum. Quanquam vero miris ex eo tempore laudum cumulis a panegyriſta quodam vel onerata, vel ornata, Francica Academia ſit: non tamen viciſſim defuit, qui ſub titulo *l'Apotheoſe du Dictionaire de l'Academie Françoiſe* nuperrime barbariſmos, falſas vocum evolutiones, aliaque iſtiusmodi, partim in epiſtola Lexici nuncupatoria ad Regem, partim in ipſo Opere, reperiunda ſalſe perſtrinxit.) Mitto nunc tot aliorum Dictionaria; quæ magno quidem numero affluxere; ſed utplurimum non magni momenti ſunt: cui rei Menagius *Supplicem Libellum Dictionarium Gallicorum* a ſe editum, & in Anti-Bailleto vindicatum, aptavit. Certatum quoque inter Gallos de lingua ſua ſæpius præter rem, & de lana caprina litem inter Grammaticos eorum motam nemo negaverit; niſi qui phraſes multas commendari ab hoc, & inter elegantiſſimas reponi, ignoret, quas alter non ut inelegantes ſolum rejicit, ſed & ut barbaras proſcribit. Næ faciunt quandoque intelligendo, ut nihil intelligant. Habet nimirum lingua Gallica ſuos Criticos, uti doctos, ita inſulſos etiam & ineptos homines, æque ac Germanica noſtra, cui a novis grammaticaſtris adeo facies ſæpe defœdata eſt; ut Slavonica potius, quam Germanica, videatur. Auctores, qui ad puritatem linguæ Gallicæ aliquid contulere, ſtudioſe enarrat peculiari capite *Sorellus in Bibliotheca Gallica,* & annectit judicia.

14 Unum addimus tot Gallis Anglum, JACOBUM HOWELIUM, qui *Epiſtolarum familiar. volum. IV. ep. 19.* prolixe *de ortu, de mutatione ac variatione linguæ Gallicæ,* disquirit. Ortum e Britannia derivare vult, quia detur multorum veteris Britannicæ Gallicæque linguæ verborum manifeſta cognatio: quia *Gallia*, nomen regionis, idem quod Britannorum *Wallia* ſit: quia juncta olim fuerint iſthmo regna

Digitized by Google

gna Galliae & Britanniae, quae nunc freto a ſe invicem divelluntur: quia frequens olim Gallorum in Britanniam iter, ut a Druidibus inſtruerentur, quod ſine cognitione linguae Britannicae fieri non poterat: & quae alia habet vir doctus argumenta parum utique firma, niſi Celticam antiquam (quam a Romanis rerum dominis plane apud Gallos extinctam vult) & Britannicam veterem ex una Scytharum lingua ortas, adeoque ea ratione cognatas inter ſe, arbitretur. Docte vero eadem epiſtola de expolitione linguae Gallicae, de variis ejus dialectis & proverbiis, agit: inter alia celeberrimum iſtud lemma equitum periſcelidis: *Honny ſoit, qui mal y penſe;* ita explicat, ut a maculatis infantum faſciis metaphoram eſſe deductam, & in malevolos dicterio applicatam, arbitretur. E Germanis JOH. HENR. OTTIUS in *Franco-Gallia* ſua Gallicarum vocum e Germanis ortarum originem tradere aggreſſus eſt.

Grammaticas Gallorum non recenſebo, cum infinitae propemodum ſint, & 15
quae prae ceteris emineant ubivis notae. Exactiſſimam parat adhuc Academia. Multo minus de librorum ea lingua ſcriptorum ingenti copia quiſquam dubitat: cum jam ſuperiore ſeculo magnum in folio volumen meris Gallicorum Auctorum librorumque recenſionibus adimplerit diligentiſſimus *Antonius Verdierius*, nempe *Bibliothecam* ſuam, Lugduni 1585. editam. Cui ſucceſſit Claud. Sorellus, & ipſe talis Bibliothecæ Auctor, ut & Franc. Grudeus Crucimanius (de la Croix du Maine) ſive de Cruce Cenomanenſi: de quibus omnibus vid. *T. I. Polyhiſt. lib. 1. c. 18. §§. 21. 22. 23. 25.* Poſſet tamen adhuc altero tomo minimum augeri Verderianus Sorellique labor, neque ſic omnes recenſerentur. De Poëtis infra mentio recurret. Politioris ingenii fœtus plurimos ea lingua tulit, debita ſane laude non fraudandos, modo non intolerandus tumor bona nonnullorum ingenia fœdaret. Solos ſe homines, ſe ſolos ingenio praeditos, ridicula ſaepe oſtentatione jactitant: (*o*) cum haud raro videas delicatulos nodum in ſcirpo quaerere: & cum plurima magno ſtrepitu locuti ſunt, nihil vel parum dicere. Certe non adeo obeſae naris, vervecum ex patria, craſſove ſub aëre nati, ſumus Germani (vel quaecunque demum illi nobis convitia impingant,) quin fumum vendi ab iis ſaepius, & praeter vocabula vix quicquam rei in ipſismet cenſorum rigidiorum ſcriptis occurrere, animadvertamus. Sed hæc obiter.

ITALICA LINGUA gravior aliquando & ſeverior Gallica eſt, magno in 16
pretio ipſis Gallis. E Gothica, Germanica & Latina coaluit: Syntaxis plane Germanica eſt. Uti vero Galli Francicam ſuam Academiam excolendae linguae vernaculae deſtinatam habent: ita jam ante hos Itali ſimile inſtitutum tenuere, viguitque inprimis apud illos (ut jam Humoriſtarum Romanam, & Intronatorum Siennenſium Acade-

(*o*) Scriptorum Galliæ Modernorum Jactantiam, & Maledicentiam in Germanos, aliasque Gentes, effrænem, juſta haut ita pridem παῤῥησίᾳ caſtigavit Joh. Frid. Cramerus Conſil. Brandenburgicus, in *Vindiciis Nominis Germanici, contra quosdam Obtrectatores Gallos*, præfixis Solis Literis Nominis Initialibus J. F. C. Berolini A. 1694. in fol. editis, ac eodem mox Anno, Amſtelodami in 8vo recuſis.

Academias taceamus) Florentinorum *Academia della Cruſca*, jam ante initium ſeculi hujus noſtri clara: quippe cujus Dictionarium, ſeu, ut vocant, *Vocabularium* linguae ſuae jam 1592. *in fol. Venetiis* primo lucem publicam aſpexit: recentiore dein editione plus ſemel recuſum. Quanquam non eo apud omnes applauſu, ut auctores quidem ſperaverant, receptum eſt: ſed a *Paulo Benio* tam ſtrenue acriterque impugnatum, ut Thomaſinus palmam Benio porrigendam judicaverit. Male Benium habuit, quod Academici debitis Torquati Taſſi laudibus detraxiſſe viderentur: cujus vero ille poëma de capta Hieroſolymorum urbe tanti aeſtimat, ut Homeri, Virgiliique laboribus anteferendum ducat. Verum de Taſſo reliquisque Poëtis Italis, qui & multi & egregii ſunt, in *Poëtico Polyhiſtore* dicendum erit. Illud non ferendum, quod communi cum Italis Gallisque multis, ſed & praepoſtero amore ſuae vernaculae abreptus *Benius Latinae* etiam & *Graecae* linguam *Italam* praeferre non erubeſcit. Non poteſt vana iſta jactantia melius retundi, quam graviſſimis rationibus, verbisque ſtomachabundis Itali doctrina & facundia praecellentis *Hier. Rorarii*, qui in tractatu, *Quod bruta melius ratione utantur homine, lib. II. p. 82.* poſtquam luſcinias ſingulari ſui cantus excellentia contentas reliquos contemnere memoraſſet, ſubdit: *Quanto rationis capaciores, quam noſtratium nonnulli, qui vernaculam linguam, vere vernaculam, a vernis Gothis & Vandalis ortam, Latinae praeferre audent, cujus majeſtate amiſſum orbis imperium, ob eam unam non de poſſeſſione penitus dejectis adhuc retinente.* Hinc vilem redditurus linguam Italicam, cum Gallos, Hiſpanos, Germanos, Turcas irruentes, cladem que Italiae inferentes, ei originem dediſſe, narraſſet: *I nunc*, ait, *& te Romanae ſtirpis propaginem jacta. Ab his nempe barbaris haec lingua, quam veluti filiolam exoſcularis, originem hauſit: qui, cum Latine loqui vellent, nec poſſent ejus excellentiam magis exprimere, quam ſturni noſtram ſolent, praeclaram iſtam, quam Latinae (ſi Deo placet) anteponis, condidere.* Digniſſima lectu ſunt, quae ſequuntur, quippe in quibus eloquentiam & poëſin veterum cum Itala recentiore confert, tum horum objectionibus ſatisfacit, exclamatque tandem: *Hercle non poſſum me continere, cum videam Latini ſermonis candorem, & quaſi ſacramentum quoddam, quod per tot ſecula tam ſancte, tam religioſe cuſtoditur, apud peregrinos, apud barbaros, apud hoſtes: a media in Italia natis non pollui modo, verum etiam aboleri, non ob aliud, quam ob imperitiam, & quod vel ad minimam eloquentiae partem aſcendere poſſe deſperant. Qui ergo Latinus ſermo barbaras gentes liberalibus artibus ditavit, qui leges docuit, mores inſtituit, viam ad omnem ſapientiam munivit: quem ipſe barbari tanquam Deum de cœlo delapſum ſuſpiciunt, ac venerantur, quod illo duce videant ſe in media barbarie natos ſic erudiri, ut non amplius barbari dicantur: hunc Itali, ejus alumni, pravo judicio, inſipido guſtu, ferro, igne, quacunque vi, perſequentes extinguere conabuntur.*

DI prohibete minas: DI talem avertite caſum!

Non piguit iſta paulo prolixius referre: non, ac ſi penitus Italam damnaremus linguam, quam potius magni aeſtimamus, fatemurque adeo, in ſcriptoribus Italis acumini magis, quam verbis inaniter ſonantibus, ſtudere; praeſtantesque plurimos illorum

Digitized by Google

rum Oratores proſtare: ſed ut juſtus matri Latinæ honos conſtét; & perverſus ſeculi novaturientis pruritus valeat abeatque.

Origines linguæ Italicæ, æque ac maternæ Gallicæ, ſcripſit ÆGIDIUS MENA- 17
GIUS, quarum editio poſtrema, Genevæ in fol. 1685. prodiit. Scriptas eas ab Auctore ſolum, ut in Italia inclareſceret, cum Sorberio aſſerere temerarium foret: neque diffitendum tamen eſt, in multis illum, ob ignorantiam Germanicæ linguæ, falli. Scripſit alias idem Vir doctiſſimus in Caſam & Taſſum, poëtas Italos: ſed de quibus alibi. Origines linguæ hujus alias *Oct. Ferrarius Patavii 1672.* in fol. orbi erudito dedit: ſed quas non vidi: uti nec *Origines Italicas Monoſini,* quas Menagius allegat. Primus ferme, qui magnam famam claritatemque linguæ Italicæ attulit, FRANCISCUS ALUNNUS, Ferrarienſis, eſt, edito duplici fœtu bene meritus: quorum prior Dictionarium eſt, hoc lemmate: *Le Ricchezze della lingua vulgare* Venet. 1551. alter inſcribitur *la Fabrica del Mondo; nella quale ſi trovano le voci del Dante, del Petrarca, del Bocacci &c. Venet. 1562.* Jac. Gaddius, *de Scriptoribus Non Eccleſiaſt. T. I. p. 24.* tertium quoque librum ejus viri addit *Oſſervatione ſopra il Petrarca.* Reliquos, qui bene de Italica lingua meruere, non memoro, biga ſolum excepta Virorum, qui maxime in ſoluta ejus linguæ oratione excelluerunt. Unus illorum BENEDICTUS FLORETTUS eſt, quem Erythræus *Pinacoth. II. p. 106.* refert, in cognoſcendis funditusque percipiendis Etruſcæ linguæ divitiis, omnes fere nervos ætatis induſtriæque ſuæ conſumſiſſe: usque adeo, ut ad Cruſeani lexici marginem, quo utebatur, multa perperam dicta correxerit, multa etiam nova atque egregia addiderit. Hinc ei libro tantus honor eſt habitus, ut e multis Viris illuſtribus atque ſummis expetitus tandem Joh. Carolo Mediceo, Ferdinandi Hetruriæ Ducis germano, cederet: qui theſaurum ſe accepiſſe ratus omni cuſtodiæ ſubjecit. Major tamen adhuc gloria eſt AUGUSTINI MASCARDI, cujus dignitatem eloquii, ſummamque in Hetruſca lingua dicendi peritiam, Tullianæ Latinæ comparandam cenſuit idem Janus Nic. Erythræus *Pinacoth. I. p. 112.* Verba hæc ſunt, poſtquam a variarum rerum inſigni peritia commendaſſet Maſcardum. *Verum omnium in ſe oculos Hetruſci ſermonis inprimis novitate convertit; qui ſermo ita ejus eſt proprius, ut, quemadmodum a Marco Tullio Tullianum, a Saluſtio Saluſtianum dicendi genus, eſt ortum, ita etiam a peculiari ipſius dicendi ſcribendique ratione novum genus, Maſcardio nomine, deducatur. Etenim in hujus orationem omnes virtutes conveniunt, quæ cadere in ſummam ac perfectam eloquentiam poſſunt; eſt enim translatis frequens, ſententiis celebris, verborum luminibus ſplendida, compoſitione ſuavis: majeſtate ſublimis, ſine arrogantia gravis, ſine vanitatis ſuſpicione elata, ſine cincinnis, fucòque puerili ornata atque compoſita.* Hæc Erythræus, qui in ſequentibus actionem quoque in eo viro ſummi Oratoris fuiſſe docet. Ceteros, uti dictum, Oratores Auctoresque Italos nunc præterimus: quos in omni ſcientiarum genere egregios abunde prodiiſſe nos non latet. Atque utinam, ad Gallorum exemplum, omnium eorum catalogus uno volumine comprehenſus proſtaret? Nimis enim exigua eſt ANT. FRANC. DONII Florentini, *Bibliotheca Italica*, ſcriptoribus atque translationibus Italis recenſendis dicata equidem, ſed longe impar. Prodiit Venet. 1550. in 12. multoties repetita. Grande opus Bibliothecæ Hiſtoricæ Italicæ, refe-

Digitized by Google

rente Labbeo, *Raphael Triquetus*, Traxineus, moliebatur; ſed nihil dedit. Parabat & Opus tale ANT. VERDIERIUS, ſupra laudatus: jamque maturandæ editionis ejus, *in præfatione ad ſupplementum ſuum Geſnerianum*, ſpem fecit his verbis: *Scito, lector, me nunc ampliſſimam ſcriptorum Italicorum nomenclaturam apparare, in qua diffuſe, quos libros ſinguli eo ſermone conſcripſerint, aperio: argumento quin etiam ſæpiſſime ſingulorum librorum explicato. Quod opus propediem, ſi Deus dederit, emittam: ſicut enim Gallicam Bibliothecam nuper in vulgus protuli; ita non abs re mihi facturus videor, ſi & Italicam, ubi hominum ingenia florent, propter mirificum meum in eam linguam amorem, in ſtudioſorum gratiam & utilitatem emiſero.* Eo magis vero dolendum eſt, conatum hunc omnem penitus intercidiſſe, quo majori videbatur diligentia Verdierius eam hiſtoriam pertractaturus. (De Neapolitanis Scriptoribus, tum qui ex eo regno vel urbe orti ſunt, tum qui illuc ſe contulerunt, amplum Opus habemus NICOLAI TOPPII Patricii Theatini & J. U. D. in II. Partes diſtinctum excuſumque in fol. *Neapoli A. 1678.* hoc titulo: *Bibliotheca Napoletana, & Apparato à gli Huomini Illuſtri in Lettere di Napoli, è del Regno; delle famiglie della citta è religione, che ſono nello ſteſſo regno: delle loro origini per tuto l'anno 1678.* Prolixe ibi de Auctorum notitia adductis quoque aliorum ſcriptorum teſtimoniis & elogiis agitur; recenſentur ſcripta non Italica ſolum, ſed & Latina; adduntur quandoque epitaphia, & alia hujus generis ſtudioſe admodum colliguntur. Cum vero, ut in iſtiusmodi ſcriptionibus ſolet, multa adhuc deeſſe viderentur, ſupplementum Toppii *Addizioni Copioſe* adornavit an. 1683. in fol. ibid. editum *Leonardus Nicodemus:* qui & Auctores plurimos addit, & Auctorum Toppio memoratorum ſcripta, quæ ille ignoravit. Uterque ordinem alphabeticum obſervat, & adeo veteres non negligunt, ut & Pythagoras apud Toppium compareat, quia Crotonæ obiit, & Caſſiodorus aliique apud Nicodemum.)

18 Non adeo multum ab Italica lingua differt LINGUA HISPANICA, quam & inter eas, quæ e Latina ortæ ſunt, matri proximam Barthius judicavit. Multa vulgo de illius majeſtate ab Hiſpanis creduntur, adeo, ut in proverbium abierit, *cum Deo Hiſpanice ob majeſtatem eſſe loquendum.* Orta vero una maxime e Gothicæ cum Latina commixtione eſt, &, quem eſſe genium Gothici idiomatis Baco de Verulamio obſervavit, lenes in aſpiratas utplurimum mediasve mutat. *Origines linguæ Hiſpanicæ* a COVARRUVIA ſcriptas allegat atque ſpernit, in præfatione ſuarum Originum Gall. Menagius. Alias adornavit Romæ 1606. BERN. ALDRETE hoc titulo: *Origen, y principio de la lengua Caſtillana:* in 4. Habemus & ejusdem Auctoris *Antiquitates Hiſpanicas & Africanas*, Caſtellano ſermone Antwerpiæ 1614. in 4. editas, quæ multas multarum vocum Hiſpanicarum origines ſimul pandunt. Libri cetera Hiſpanis nec pauci, nec juſta, aut exquiſita etiam, eruditione deſtituti, ſcribuntur; cum ipſa regio, uti poſt alios Erythræus refert *Pinacoth. III. p. 163.* magna cœli ſalubritate, puritateque ſpirituum, aptos præcipue ſuos incolas reddat, ingeneret una laborem, patientiam & ſollicitudinem, ut non in theologia minus, quam bonis artibus excellant. Verum raro admodum ad nos iſti libri perveniunt. Theologi ſupra modum ſcholaſticæ philoſophiæ addicti ſunt. Politici & Poëtæ laudem merent; ut alibi oſtendetur.

Reſtat

Reſtat adhuc ex Europæis vulgaribus LINGUA ANGLICA, quæ tamen 19
non propterea ultimo, ſi dignitatem ſpectes & neceſſitatem, loco ponenda eſt; imo potius ob quamplurima ſcripta Theologica, non practica minus, quam quæ ſcientiam pariunt, & Eccleſiaſticas antiquitates mire illuſtrant: tum & philoſophica, præſertim phyſica, quorum major eſt ibi, quam apud ullas alias gentes, copia, inprimis tenenda eſt. Ut nunc Hiſtoricos civiles libros, & ingenii elegantioris fœtus, queis ſe mutuo certatim exercent Angli, taceam. Fundamentum illius linguæ, & quaſi ſolum lingua Saxonica eſt, unde & hodieque Anglo-Saxonica vocatur: quæ amplius quidem publica non eſt, ſed qua leges patriæ & antiqua monumenta plurima conſcripta ſunt, quorum multa Speelmannus, Seldenus, aliique, edidere. De harmonia linguæ Anglicæ veteriſque Saxonicæ peculiare ſchediaſma ſcripſit Thom. Brown, quod inter Opera ejus Anglico idiomate Lond. 1686. excuſa prodiit. Sed vero miſcentur cum iſta veteri Saxonica multæ Britannorum veterum voces, multa Latina, Græca, Danica, Gallica, quæ pro lubitu illis levi mutatione fiunt Anglica, de quibus mutationibus, earumque cauſis, docte agit in præfatione Lexici ſui *Waſius:* & *Joh. Walliſius* in præfatione *Grammaticæ ſuæ Anglicanæ*, quæ compendioſiſſima & fere optima eſt, prodiitque 1664. in 8. quamplurimis inde locis & annis repetita. De excellentia linguæ Anglicæ in *Guil. Cambdeni* libro, qui inſcribitur *Remains* (i. e. *Reliquiæ*) reperitur aliquid, ut in ejus *Britannia* ſparſim linguæ Origines quoque attinguntur, Lexicographi apud illos plurimi ſunt: *Joh. Minsheu*, cujus *Dictionarium Hiſpano-Anglicum & Anglico-Hiſpanum* Londini 1623. excuſum circa vocum origines nonnunquam curioſius exſpatiatur: *Thomas Thomaſius*, a quo *Dictionarium Latino-Anglicum*, & *Anglico-Latinum*, Lond. 1615. editum habemus: præterea *Waſius, Riderus, Gouldmannus, Coleſius*, aliique. Poëtas Anglos, contra Sorberium Gallos nimis extollentem, vindicavit *Thomas Spraat*, non minus eleganter, quam docte, in Obſervationibus ad ſcriptum Sorberii Anglico ſermone procuſis. Idem argumentum celeberrimus Anglorum Dramaticus, *Joh. Dryden*, tractavit in libro cui titulus: *An Eſſay of Dramatik Poeſy*, Lond. 1668. in 4. evulgato. Et ſane, ut, in Epico Carminum genere, *Joh. Miltoni* inſigne poëma *The Paradis Loſt* Gallos omnes in epicis infeliciores longo poſt ſe intervallo reliquit: ita & Drydeni aliorumque nonnullorum Dramata palmam iis ſi non præripere, profecto admodum dubiam reddere, poſſunt. Enimvero hæc hujus loci non ſunt, ſed in alium differenda. (*p*)

(*p*) Ducentos Poëtas Gentis Anglicæ celebriores, tum Vernaculos, tum Latinos, qui a Guilhelmi Conquæſtoris ævo, ad Jacobi usque II. Imperium, floruerunt, Guilh. Winſtanley peculiari celebravit Libro Anglico (*The Lives of the moſt famous Engliſch Poetes*,) Londini A. 1687. in 8vo edito, & *in Actis eruditorum Lipſienſibus M. Oct. A. 1687. p. 577-580.* recenſito. Dramaticorum Angliæ Poëtarum Vitæ & Characteres, a Langbainio inchoati, a Car. Hildono autem ad finem usque Sec. XVII. continuati, Vernaculo item Gentis illius Idiomate Londini A. 1699. in 8vo prodierunt. Vid. de iis Lipſienſes *l. c. M. Sept. A. 1699. p. 424-427.*

CAP. V.

DE LINGUIS ORIENTALIBUS ET COGNATIS.

§. 1. *Quantam ſibi illarum peritiam, itineribus in ipſum Orientem ſuſceptis, Georg. Gentius & Gvilh. Poſtellus paraverint.* 2. *Linguæ Hebrææ Characterum, Vocalium & Accentuum, Antiquitas inter Criticos controverſa. Grammaticorum ejus in docenda illa Cacoethes. Mich. Neandri Erotemata Grammatica commendata. Caſp. Scioppii, in Diatriba de ratione eam addiſcendi, turpe plagium.* 3. *Doctrinæ Accentuum Hebræorum Scriptores.* 4. *Lexicographi Hebræi.* 5. *Autores, qui Bibliothecas Scriptorum Hebræorum, ac Rabbinicorum, deque rebus Hebræis commentatorum, congeſſere. Nonnulla obiter de Judaiſmo Ariſtotelis fictitio inſperſa. J. C. Wagenſeilii Juſta in Plagiarios Literaturæ Rabbinicæ ineptos Invectiva.* 6. *Linguæ Arabicæ in Vocibus Luxuries ac Fœcunditas, aliquot Exemplis & Teſtimoniis oſtenſa. Uſus ejusdem multiplex. Peregrinatores per Orientem, aliique Eruditi, qui MSSta Arabica, aliaque Orientalia, ſtudioſe collecta, in Europam invexerunt, celebrati. Herm. Conringius, ob iniquius de iſtis Judicium, notatus. De Verſionibus & Lexicis Linguæ Arabicæ nonnulla.* 7. *Linguæ Ægyptiæ, ſeu Copticæ, cum Græca Cognatio. Ath. Kircheri in reſtituenda illa Labores. Er. Vindingii de his Cenſura.* 8. *Linguæ Punicæ Hiſtorumena Thomæ Reineſii. Fragmentum ejus inſigne, in Plauti Pœnulo reliquum, a Philologis compluribus illuſtratum.* 9. *Linguæ Perſicæ, cum Germanica Convenientia, a J. Lipſio, Joh. Elichmanno & Sam. Bocharto, demonſtrata. Λείψανα ejus a Guilh. Burtono collecta. Lexica potiora ἀνέκδοτα.*

1 EX *Europa* tendimus nunc in ORIENTEM, non fuſe, *quid de* LINGUIS *illius dici poſſet, inquiſituri,* ſed pro inſtituti noſtri ratione paucis delibaturi, quæ ab aliis operoſo magnorum voluminum apparatu dicta ſunt. Quemadmodum vero multum in omni genere ſtudiorum prodeſſe linguarum Orientis peritiam facile omnium conſenſu conſtat: ita ſunt, qui, earum flagrante cupidine incenſi, orbem fere totum longis itineribus peragrarunt: ut eo promtiorem linguarum Aſiæ Africæque ſibi notitiam pararent. Eſt inter eos nomen haud incelebre GEORGII GENTII, cujus *Hiſtoriam Judaicam,* ſeu verſionem libri *Schephet Jehuda,* Amſtel. 1651. excuſam, aliaque pauca, habemus. Is olim aulæ Saxonicæ Electorali a miniſteriis, ſtudio linguarum orientis captus, munere abdicato Vienna Conſtantinopolim petiit, & hinc late Aſiam omnem per complures annos emenſus, rediit tandem in Bataviam, e Belgio Dresdam, linguarum omnium Medicæ-

Digitized by Google

Medicæque artis apprime gnarus: ibi vero, cum & itineris diuturnitate ignotus eſſet omnibus factus, & morum inculta ſimplicitate nemini placere ſtuderet, ſpretus in obſcuro latuit, ab amico veteri, quem unum adhuc repererat, ſuſtentatus: hoc autem defuncto, ſenex admodum & miſer Berolinum abiit, ibidemque in ſumma pauperie, quam oſtiatim petita ſtipe ſublevabat, ferme præ ſenio delirus, fatis conceſſit, poſtquam ultra octuageſimum noſtri ſeculi annum vitam protraxiſſet. Celebrior adhuc longe Gentio GVILIELMUS POSTELLUS ſuperiore ſeculo fuit, & ipſe per annos bene multos Aſiæ Africæque hoſpes: quas more antiquorum philoſophorum diſcendi cauſa peragravit. Linguarum adeo callens fuit, ut referente in Elogiis Teiſſierio, per univerſum orbem ſe ſine interprete commeare poſſe jactarit. Edidit XII. *Linguarum characteres & legendi modum:* qui liber, Mich. Neandro in præfatione ad Erot. Ling. Ebrææ p. 11. referente, *præceptiones Grammaticas XII. & Lexicon totidem linguarum continet: Hebrææ videlicet, Chaldaicæ veteris, Chaldaicæ recentioris, quam a tranſitu fluminis vocant, Samaritanæ, quæ priſca Hebraica eſt; Arabicæ vel Punicæ; Indicæ; Græcæ, Georgianæ, Tzeruianæ, Hieronymianæ vel Illyricæ, Armenicæ & Latinæ.* Pariſ. 1538. Geſnerus in Bibliotheca fol. 292. dum hunc Poſtelli librum recenſet, addit; in ſingulis illis (linguarum expoſitionibus) rariſſimas Chriſtianorum, in diverſis orbis partibus agentium, hiſtorias haberi, quibus illæ linguæ ſint in ſacrorum uſu. Nihilominus, poſt tantum de tot linguis ſtrepitum, Joſ. Scaliger de Poſtello aliter ſenſit: Arabiſmi imperitiam illi impingens, quam, partim e familiari converſatione, eodem cubiculo per aliquot dies uſus, deprehenderit, partim e verſione Alcorani oſtendi poſſe perſuaſus eſt. *Sed nondum,* ait, *hebdomadem integram mecum habitaverat, cum in carcerem conjectus fuit, homo, quem inſania ab omnis malitiæ ſuſpicione vindicare poterat. Et qui aliter de eo judicant, longe decipiuntur.* Hæc Scaliger Epiſt. 362. Plura de Poſtello non addimus, de quo jam alibi a nobis dictum: unum addo, qui variorum de illo varia teſtimonia collegit, Paulum Colomeſium in Gallia Orientali p. 60. ſeqq. qui videri poterit. Nunc ad linguas.

Earum princeps HEBRAICA habetur: quanquam non deſint, qui ejus 2 primatum impugnent. De antiquitate linguæ Hebrææ dictum jam ſupra. De characterum ejus, punctorum, vocalium, accentuumque antiquitate vel novitate inter criticos acriter diſputatum eſt; quorum principes LUDOV. CAPPELLUS & JOH. BUXTORFFIUS, uterque ſuos aſſeclas habuit, qui litem hanc ſtrenue reſumſerunt. Literarum, quales hodie ſunt, quadratarum antiquitatem præter alia argumenta ex numorum veterum inſcriptionibus vulgo impugnant: quo tamen argumentationis genere non usque adeo decidi rem, quin in adverſam quoque partem ventilari poſſet, obſervat Vir in rei numariæ ſtudio ante omnes alios laudem meritus EZECH. SPANHEMIUS *Diſſert. II. de Præſtantia & Uſu Numiſm. p. 66.* ubi nonnulla de Samariticis & Hebræis characteribus e numis haurienda exponit. PETRUS LAMBECIUS *in Commentario de Bibl. Vindobon. lib. III. p. 55.* Codicem quen-

Digitized by Google

dam Cæſareæ Bibliothecæ recenſet, qui poſt alia Alphabetum quoque Hebraicum contineat, literis ab hodierna ſcribendi ratione valde diverſis exaratum, & adjuncta explicatione Græca illuſtratum: cui ſubjuncta quoque Nomina Hebraica IV. Archangelorum, ceterorumque Angelorum, & IV. fluviorum paradiſi, cum interpretatione. Figuras vero literarum non addit vir doctus, neque etiam, an Samaritano vel cui demum characteri accedant, quicquam dicit. Inquirant hoc, quibus id licet. De Grammaticis Hebræorum, earumque delectu, nihil dicam: abundet quilibet ſuo ſenſu: hoc certum, complures hodie diſcere docereque Grammaticam, non ut linguam ſciant, ſed ut fiant faciantque Grammaticos. Non trivit ignobilem viam hanc doctiſſimus MICHAEL NEANDER, cujus *Erotemata Linguæ Hebrææ* e Grammaticis, quæ ſuperiore ſeculo ſcriptæ ſunt, ſola profero, excuſa Baſil. 1567. in 8. Certe, ſi in eruditiſſima ejusdem præfatione, quam Erotematibus Græcis præfixit, quamplurima ad notitiam literariam contineri alibi dictum a nobis eſt: non minorem arbitror Hebrææ rei literariæ lucem Hebræis Erotematibus ſuis attulit. Ibi enim, in præfatione, de variis viris doctis in ſtudio linguarum orientalium celebribus agit, ut & de lingua Hebræa in univerſum, deque Rabbinorum ſcriptis: tum exhibet Erotemata: & Erotematibus annectit varia Rabbinorum de Chriſto teſtimonia, haud utique contemnenda: hisque demum poſtponit Catalogum & Bibliorum, prout variis editionibus excuſa ſunt, & aliorum ſcriptorum plurium, quæ ad Orientales linguas ſpectant, maxima ſane diligentia undique conquiſitum, ita, ut æquiparari Græcis Erotematibus Neandri Hebræa absque hæſitatione poſſint. Aliud judicium meret GASPAR SCIOPPIUS, homo Latinæ quidem linguæ ad miraculum gnarus, aſt non æque linguarum Orientis: quarum tamen ne imperitus videretur, *Diatribam* edidit *de compendioſa & facili linguam Hebræam & Chaldæam addiſcendi ratione,* quæ tum ſeparatim, tum cum aliis libellis de ſtudiorum ratione, 1645. & 1658. in 12. apud Batavos excuſa eſt. Verum turpi plagio ſurreptam Joh. Buxtorffio, Filio, totam hanc Diatriben obſervat Placcius de Pſeudonymis p. 254.

3 In accentibus Hebræis quæſita noſtro ſeculo nova aliqua doctrina eſt, cui occaſionem primam dedit *Samuel Bohlius.* Hunc ſecutus *Caſpar Ledebuhrius,* improbo plane labore collectis e S. Codice exemplis, certis regulis rem complexus eſt. Hinc *Auguſtus Varenius,* Profeſſor Theologus in Academia Roſtochienſi, commentariis exegeticis in libros V. T. editis uſum accentuationis oſtendit, ac omne negotium accentuatorium diffuſis præceptis jam a multis retro annis integro libro complexus eſt, ſed qui hactenus nondum editus inter diſcipulorum, doctorumque virorum, manus latet. Demum & Cl. *Matthias Waſmuthus* ſymbolam ſuam in rem accentuatoriam contulit in Hebraiſmo ſuo, ut vocat, Reſtituto: ut aliorum nunc Spicilegia tranſeam.

4 Idem vero memoratus paulo ante Bohlius formales quasdam ſignificationes radicum Ebraicarum quæſivit: ad quas reliquæ unius radicis ſignificationes, velut ad

Digitized by Google

ad genericos quoſdam conceptus, referantur. Earum *Lexicon aliquod MSS.* olim inter ſchedas meas habui, quod nunc habet a me amicus. *Lexica Hebraica* Forſteri, Pagnini, Avenarii, Buxtorffii, Cocceji, aliorumque, ſatis nota ſunt: & memorata ſtudioſe *Aug. Pfeiffero in Critica S. c. V. §. 10.* qui & multos ineſſe his omnibus defectus non diffitetur. (*q*) Rariſſimum linguæ Hebrææ Lexicon, & cujus nonniſi unum exemplar in toto orbe extare putat, Petrus Lambecius recenſet inter libros MSS. qui a Sebaſt. Tengnagelio Cæſareæ Bibliothecæ legati ſunt: titulus eſt *Mechaberoth,* ſeu Compoſitiones *R. Salomonis ben R. Abraham.* Antiquius iſtud Lexicon Kimchi Libro Radicum eſt, quippe jam ſeculo XII. ſcriptum, collectumque, ut additur, ex R. Saadi Gaon, R. Jehudæ B. Chiug, B. Jonæ, B. Gana, Arabicis Gloſſariis: item e R. Samuel Hannaggid & R. Salomon Hakkaton. v. *Lambec. L. I. Bibl. Vind. p. 177.*

Qui vero plura de libris Hebraicis, Rabbinicis, reliquiſque Orientalibus, co- 5
gnoſcere deſiderat, adeat Joh. Buxtorffii Bibliothecam Rabbinicam, libro de Abbreviaturis additam: J. Henr. Hottingeri Bibliothecam Orientalem, Heidelbergæ 1658. in 4. excuſam: Johannis Plantavitii, Epiſcopi Lodovenſis, Bibliothecam Rabbinicam Florilegio ejuſdem Hebraico, Lodovæ 1645. edito, ſubnexam: qui omnes magno ſtudio ſuis laboribus functi ſunt. Omnes autem locuplete librorum Auctorumque numero longe ſuperavit Judæus de polyhiſtoria ſuæ gentis ſollicitus R. SCHABTAI BEN JOSEPH, cujus liber inſcriptus *Labia Dormientium,* excuſusque Amſtelod. in 4. 1681. Hebraico idiomate ingentem ſegetem aperit, (*r*) in certas, haud incongruo ordine, claſſes diſtributam, ſcriptorum omnis generis Rabbinicorum, quæ ut eo felicius indagaret, varia per Europæ Syngaogas itinera multorum annorum ſpatio ſuſcepit. Mole hunc, non Auctorum Apparatu, vicit JULIUS BARTOLOCCIUS, emiſſis in lucem tribus ſat magnis in fol. voluminibus, quæ *Bibliothecam magnam Rabbinicam* inſcripſit, ordine alphabetico juxta Auctorum nomina digeſtam; excuſamque Romæ 1672. 1678. & 1683. Prolixe ibi de vita

(*q*) Fuſius de Lexicis Hebræis diſſeruit, eorumque Nomenclatorem egit & Cenſorem, idem (cujus Criticæ Sacræ de iis Locus hic allegatur) Aug. Pfeifferus, Superint. Lubecenſis, in *Conſultatione Epiſtolica de Editione Lexici* (quale ipſemet moliebatur) *Biblici Ebræo-Chaldaici Novi, mole modici, ſed planioris atque plenioris omnibus hucusque* editis, Dreſdæ A. 1679. in 4to excuſa.

(*r*) Duplicem hactenus Bibliothecæ R. Schabtai Ben Joſeph Rabbinicæ (quam *Labia Dormientium* Autor appellavit) Verſionem e Septentrione expectavimus Latinam, alteram Chriſtiani Wormii, Ædis Hafſnienſis Nicolaitanæ Antiſtitis Doctiſſimi, Notis adjectis illuſtrandam, quam, in *Præfat. Libri Secundi de Corruptis Antiquitatum Hebraicarum apud Tacitum & Martialem Veſtigiis,* A. 1694. eſt pollicitus; alteram Guſtavi Peringeri, Strengnenſis, L. L. Or. in Academ. Upſal. olim Profeſſoris, nunc autem Librorum in Regia Holmienſi Cenſoris, quam, Autoris ipſius concinnatam poſtulatu, Anno jam 1690. ab eo juſſit expectari Magnus Ronnovius, Svecus, *in Notis ad Cod. Talmudicum de Æſtimationibus p. 9.* Utinam alterutra ſaltem primo quoque tempore prodeat, & novam Orienti e Septentrionis tenebris lucem fœneretur.

Digitized by Google

vita & ſcriptis cujuscunque diſſerit, & quandoque integras ferme diſſertationes immiſcet, qualis eſt; quam *de Judaiſmo Ariſtotelis* habet *T. I. p. 471.* ubi cujusdam R. Gedaliæ Ben-Jachija inſaniam recenſet, Ariſtotelem Hieroſolymitanum, Koliæ filium, de tribu Benjamin, aſſerentis: eaque occaſione fuſe in originem putidi erroris inquirit, & non ſine probabili ratione, e loco *Euſebii L. IX. c. 3. Præpar. Evang.* male intellecto deducit. Neque vero mirum cuipiam videatur, admiſſum inter Rabbinos Ariſtotelem: facilis enim & Chriſtianis, & Gentilium Philoſophis Medicisque, aditus ſine invidia pateſit, quotquot ulla ratione illuc referri poſſe videntur: adeo, ut *Æſopo* etiam *inter Rabbinos locus ſit.* Mirum inde non eſt, licet in magnam molem Opus creverit, non tamen ad umbilicum per omnes alphabeti literas eſſe deductum. Supplementum Bartoloccio ſcripſit CAR. JOSEPHUS IMBONATUS, ſeu *Bibliothecam Latino-Rabbinicam,* Romæ 1694. Verum & hic, dum Scriptores undecunque corradit, erroribus haud raro jocularibus locum dedit. Poteſt interim, ex his Bartoloccii atque Imbonati laboribus, longe plurimorum e recentioribus, qui Hebræam eruditionem præ ſe tulerunt, notitia hauriri. Quam juvabit quoque PAULI COLOMESII *Gallia Orientalis*, Hagæ Com. 1665. in 4. edita, quæ Gallorum, qui linguam Hebræam, vel reliquas orientales, excoluerunt, Vitas, opera, & judicia variorum de iis, ſiſtit. Daturus ſimilis inſtituti libros de reliquis etiam Europæ provinciis Colomeſius *Italiam Orientalem* bibliopolæ jamjam tradidiſſe fertur, ſed quæ neſcio qua fraude ſurrepta eſt. Interim notari meret juxta celeberrimi WAGENSEILII expoſtulatio, qua, in *Sota p. 202.* in plagiarios Rabbinicæ eruditionis invehitur; quorum neque finem eſſe, nec modum, indignatur, & oppido paucos, qui profiteantur, quorum corticibus natent, quibusve adjutoribus uſi ſint: ſed ſe Talmud inſpexiſſe, ſibi lectos Rabbinos, ſuas ſe in medium verſiones afferre, videri velint: idque eo ægius fert, quo ſe certius *in ſcenam producere poſſe novit Viros egregios, qui non contenti ea gloria, quam in divinæ humanæque literaturæ partibus aliis, doctrina & induſtria ſua, ad invidiam usque ſibi paraverant, dum etiam reliquæ ſcientiæ inſignem in Rabbinicis literis peritiam adjeciſſe ſe credi poſtulabant, & Rabbinorum dicta, Raymundis, Buxtorffiis, Seldenis, Coccejis, Voiſiniis, Schikardis, clam erepta, cumularunt, hic quidem turpiter ſe dederint, eruditis ſuis alioquin ſcriptis fœda inurendo ſtigmata.* Monet vero Wagenſeilius, nusquam periculoſius, quam in hoc genere plagiorum, errari, quæ ſe utplurimum ipſa prodant. *Nam, ait, dum non ſatis tenent, quid alii citent, aut quomodo, proinde ipſi nunc ex libris Vulgarium Rabbinorum faciunt Talmudicos, nunc hos in illorum convertunt: jam propria nomina pro appellativis; appellativa pro propriis, accipiunt: conjungunt divellenda, ſeparant quæ cohærent, commutant priora cum poſterioribus: exſcribunt teſtimonia cum vitiis typographicis: laudant nobis* R. Raddak, R. Raſchi, R. Rambam, R. Smag. *& ſi qui ſunt ſpiſſi ridiculique errores alii.* Exempli loco dein Petrum Galatinum profert: & **Dominicum Garciam*, Hiſpanum, qui cum in Complutenſi Academia *Hebrææ linguæ moderator primarius* extitiſſet, edidiſſetque Cæſaraugustæ 1606. ſuperbo titulo *Propugnacula Religionis Chriſtianæ contra obſtinatam perfidiam*

Digitized by Google

dian Judæorum, quibus confectam rem omnem ipſe exiſtimarat; puerili tamen errore R. Salomonem cenſuit eſſe auctorem libri, *Directoris Dubitantium* (qui Maimonides eſt), aliosque errores plusquam putidos committit. Hæc e doctiſſimi viri libro excerpſiſſe e re utique videbatur: ſimulque iſta de Hebræa lingua ſufficiant. De Antiquitatum enim Hebraicarum Scriptoribus alio in loco dicemus.

ARABICA Lingua omnium inter Orientales diffuſiſſima eſt, ob infini- 6
tam pene vocabulorum multitudinem, dum una res, pro variis accidentibus, quibus diſtinguitur, varia habet nomina, ut ex Anton. Giggeji & Jac. Golii Lexicis patet; Quinimo tantam eſſe linguæ ejus luxuriem P. Angelus a S. Joſepho in *Gazophylacio Perſico,* obſervat, ut 1000. habeat vocabula, quæ gladium, 80. quæ mel, 500. quæ leonem, & 200. quæ ſerpentem ſignificent. (*s*) Divina nomina, ſeu attributa uno plus mille, Arabice & Perſice exarata, ſe Latine interpretaturum promiſit Petrus a Valle, Epiſt. ad Tengnagelium. *Tantum eſt pelagus illius ſermonis,* ait Joſephus Scaliger Epiſt. 90. ad Caſaubonum, *ut, quo plura in illo diſcimus, eo plura occurrant, quæ ſine magiſtro nunquam didicero.* Hæc ille Scaliger, cui tam familiaris ſermo Arabicus, ut ad lexicon Antonii Nebriſſenſis ultra 20000. vocum, & inter eas minimum 8000. radicum (alibi ſcribit 14000.) e variis Arabum variorum ſcriptis, collegerit: ut, in iisdem Epiſtolis p. 531. & 646., refert. Nihilomius tamen, non obſtante ejus difficultate, jamdudum ſalivam eruditis ea lingua movit, quod audirent, multos veterum philoſophorum libros, in hanc linguam converſos, apud Arabes latitare, ut inde jactura eorum reſtaurari poſſit: multa enim Medicis ex Arabibus haurienda, quæ absque illorum lectione prorſus ignorarentur. Hinc Iſaacus Caſaubonus, jam ætate paulo provectior, eam addiſcere cœpit: quod idem Salmaſius etiam vir fecit. Alii in Orientem profecti magna ſecum literata ſpolia retulerunt. *Petrus a Valle;* (qui ipſe, in variis epiſtolis ad Morinum datis, ut & in ea, quam ad Sebaſt. Tengnagelium ſcripſit, quamque libro I. Comm. de Bibl. Vindob. Petrus Lambecius ſub finem p. 165. ſqq. inſeruit, ſua ſtudioſe recenſet) *Reinardus* quidam Mathematicus (cujus bibliothecam Arabicam, ſummo labore & ſumptu collectam

(*s*) Quæ de Linguæ Arabicæ Ubertate & Luxurie, fide Angeli a S. Joſepho, *h. l.* narrantur, Monachus ille, ni fallor, Edvardo debet Pocockio, cujus ex *Notis in Abulf. p. 153.* Aug. Pfeifferus (*in Introd. in Orientem, Diſſ. II. Qu. 9. p. 17. 28.* de eadem, qua Græcam etiam ſuperat, ubertate differens) verba allegat ſequentia, digna quæ & *h. l.* recitentur: *Quantum Græcam, Latinam, aliasque Linguarum præcipuas, verborum copia ſuperet, hinc conjicere licet, quod aliquando vel ſola diverſarum unius rei appellationem enumeratio & explicatio Juſtam Voluminis integri materiam præbuerit. Sic doctiſſimo Grammatico,* Ebn. Chalawain, *Libri unius Subjectum Leonis nomina, quæ quingenta; alterius Serpentis, quæ ducenta, teſte* Jalloloddino in Mezhar. *Autor Kamuſi,* Mohammed Al Eirauzabadius, *Librum integrum de Mellis Appellationibus & Utilitate ſe conſcripſiſſe ait, in quo cum 80. ejus nomina recenſuerit nomenclaturam, totam tamen ejus non abſolviſſe notatur. Teſtatur idem, Enſis appellationes ultra mille ſe in Libro, a ſe compoſito, enumeraſſe.*

Digitized by Google

ctam, abſorptam tandem, poſt collectoris mortem, a Vaticana refert atque dolet Holſtenius in epiſtola ad eundem Tengnagelium, ap. Lambec. T. I. Comment. de Biblioth. Vindob. p. 110.), *Jac. Golius*, qui theſaurum ſuum Leydenſi Bibliothecæ intulit; de quo maxime Holſtenius l. c. gaudet, & *orbi Chriſtiano gratulatur, incidiſſe in illorum manus, qui nihil publico invident, & qui ex iſto theſauro evulgando laudis materiam quærunt: Nicol. Clenardus*, qui & linguarum & religionis cauſa ſeceſſit in Africam, ac de fructu ſuæ profectionis in epiſtolis agit: *Chriſtianus Ravius*, qui ſuorum librorum titulos Spolio Orientis annexuit: *Eduardus Pocockius*, aliique. *Nicol. Peireſcius*, ſublime iſtud Galliæ literatæ ſidus, cum in Orientem ipſe proficiſci non poſſet, nullo tamen ſumtui, ut inde libri ſibi aſportarentur, pepercit, quorum aliquando numerum haud contemnendum naufragio amiſit; ut e prolixa ejus ad Joh. Morinum epiſtola, quæ inter Morinianas (ſub titulo Antiquitatum Eccleſiæ Or. emiſſas) 36. eſt, videre licet. Eodem tempore bis jam memoratus Vindobonenſis Bibliothecæ præfectus, *Sebaſt. Tengnagelius*, omnia tentavit, ut Cæſaream Bibliothecam Arabicis quoque Perſicisque libris, vel quicunque demum ex Oriente comparari poſſent, locupletaret: nam, ut erat ſtudio earum linguarum mire deditus, ſuis ſumptibus undique libros eos conquiſivit, præſtititque etiam, ut inſigni tandem copia abundaret, quæ poſt ipſius mortem Auguſtæ Cæſaris ſupellectili legata ceſſit. Catalogum exhibet Lambecius lib. I. a p. 168. usque ad 184. Verum, ſi Conringio aurem præbeamus, non adeo magni Orientales libri æſtimari merentur, qui ſcilicet, quicquid boni habent, a Græcis hauſere, & magnam quoque partem meræ Græcorum translationes ſunt: quæ vero propria Arabum, longe infra Græcam eruditionem ſubſident; Perſicum vero, Copticum, vel Æthiopicum quid, aptum ſapientiæ, ne ex fama quidem accepimus, quod non liceat longe plenius ex editis aliorum ſcriptis addiſcere. Ita quidem Conringius in *Epiſtola de Biblioth. Auguſta p. 64. ſq.* qui, ut ipſe eodem loco hiſtoriam excipit, ejusque e libris Orientalibus hauriendæ aliam eſſe rationem fatetur: ita ſe non in omnibus audiendum ſimul ſubobſcure innuit; eamque ſolum ob rationem iſtud ſcripſiſſe videri poſſet, ne Auguſtæ ſui Principis Bibliothecæ aliquid alicujus momenti deeſſe fateri neceſſe habeat. In eo autem Conringio haud ſane cunctanter aſſentimur, tantos Principum, Rerumque publicarum ſumtus, tantos privatorum labores, licet non ſine aliquo ſucceſſu fuerint, parum tamen in Auctorum veterum reſtitutione orbem literatum juviſſe. Suntque inter ipſosmet barbaros libri melioris notæ rari admodum, magno pretio veneunt, & rarius adhuc peregrino vendendi proſtant: ut ex aliquot Petri a Valle epiſtolis liquet. De incomptis Arabum verſionibus, queis Græcos Auctores male tranſtulerunt, earumque cauſis, videndus Salmaſius, in præfatione ad Tabulam Cebetis, Græce & Arabice editam. Præter Lexica linguæ Arabicæ, quæ edita ſunt, MSS. aliquot Gloſſaria atque Dictionaria, Arabica, Arabico-Turcica, Syro-Arabica, libelloſque ejus linguæ Grammaticos, in Cæſarea Bibliotheca aſſervari Catalogus Tengnagelianus, apud Lambecium, l. c. fidem facit. Memorat & ibidem ſua lexica MSS. P. a Valle. Salmaſius l. c. refert, Joh. Elichmannum lexicon Arabicum locupletiſſimum abſolutiſſimum paraſſe, cui

Digitized

cui nihil niſi forma & ordo defuerit, materia jam undique congeſta; Verum illud cum Auctore intercidit.

ÆGYPTIACA vel COPTICA lingua multum cum Graeca, & ratione 7 characterum & vocum, affinitatis habet: ita, ut ſcribendi morem etiam Graecis veteribus uſitatum obſervet: neque enim ſeparat voces, ſed literas unius lineae velut unicam vocem conjungit; Morino teſte, in epiſtolis. De voce *Coptarum* unde derivanda ſit, num a *Copto* celebri Ægypti emporio: an ab *Ægyptus*, quae et quandoque *Æcyptus* ſcribitur, quaerit Salmaſius in Epiſt. p. 100. & 178. Loco poſteriore admiratur laudatque Athan. Kircheri promiſſa, quae de reſtituenda antiquiſſima ea lingua dederat: cum antea primum ſe exiſtimaſſet Salmaſius, qui ad id muneris obeundum animum applicuerit: Fecit etiam Kircherus quod potuit, tum *in Prodromo Copto*, tum *in Lexico.* An vero tam integram ille meſſem exhibuerit, ut ne quidem ſpicilegium ſuperſit, quod e promiſſis concludebat Salmaſius, dicant alii. Videatur interim, ſi tanti eſt, Eraſmi Vindingii *Diſſertatio de Linguae Graecae & Ægyptiacae affinitate*, in qua nonnulla contra Kircherum habet, prodiit Hafn. in 4. A. 1660. (*t*)

De PUNICA lingua tradit aliqua Thom. Reineſius, in libro, cui titulus: 8 Ἰςορέμενα linguae Punicae, 1636. Altenb. in 4. (*u*) Supereſt ferme unum, ſed inſigne ejus linguae fragmentum, in *Plauti Paenulo*, quod doctorum ingenia exercuit. REINESIUS de illo, in epiſtolis ad Daumium, agit p. 309. SAM. PETITUS, diu ante illum in Miſcellaneis eum Plauti locum explicare aggreſſus, Salmaſio tamen Grotioque ſe adeo non probavit, ut Plauto caeciorem illum in pleriſque deprehendiſſe ſcribat Salmaſius ad Grotium Ep. 18. Poſt eum itaque Samuel Bochartus feliciori eventu iſtud negotium in ſe ſuſcepit, deditque explicatos Plautinos verſus P. II. Geogr. Sac. lib. II. c. 6. qui totum cetera eum librum evolvendae Phœniciae Punicaeque linguae impendit, &, ſi quis alius, de illa bene meritus eſt. Mentionem verſuum Plautinorum alicubi in Epiſtolis Joſ. Scaliger facit (ep. 362. p. 643.) putatque illam Pœnuli dialectum parum a puritate Hebraiſmi abeſſe. *Tempore enim Eliſae,* ait, *quae coloniam Pœnorum in Africam deduxit, univerſa Phœnicia puro Hebraiſmo utebatur, ut & literis,*

(*t*) Athanaſio Kirchero, in Copticis, non ſatis tuto ſemper credi poſſe poſt Vindingium, Aug. etiam Pfeifferus monuit, ſub finem Præfationis, *Introductioni in Orientem* præmiſſæ, idque a ſe, *in Exerc. Bibl. p. 49. 50.* aliquot exemplis oſtenſum eſſe teſtatur. Nova Luce, quam Literatura Coptica a Theod. Petræo, Flensburgenſi, Cive meo, in LL. Or. univerſis verſatiſſimo, præter Pſalterii Coptico-Arabico-Latini (cujus ſpecimen ſiſtit Pſalmus I, Lugd. Bat. A. 1660. in 4to maj. editus) Editionem, Lexicon etiam in eandem Copticum, a ſe concinnatum, & Angliæ Philologis ſummopere probatum, pollicito, expectabat, obitus ipſius, ſecundum in Orientem iter meditantis, immaturus illam orbavit.

(*u*) Thomæ Reineſii Ἰςορέμενα L. Punicæ recuſa ſunt in Syntagm. Diſſert. rariorum e Muſeo J. G. Grævii edito Ultraj. A. 1702. in 4to.

literis, quæ hodie ſuperſunt apud Samaritas, & quæ puræ ſunt Phœniciæ. Poſt hos omnes JOH. CLERICUS quoque prolixe ſatis in ſenſum verſuum Plautinorum inquiſivit, in nonnullis a Bocharto diſſentiens *T. X. Biblioth. Univerſ. Hiſtor.* Conferendus quoque huc Ant. Borremanſius eſt, *Var. Lect. c. 14.*

9 (x) PERSICÆ *linguæ cum Germana convenientiam* integro libro oſtendere voluit JOH. ELICHMANNUS, ut teſtatur Salmaſius in præfatione ad Tab. Cebetis, cum Arabica Verſione (Latine ab Elichmanno tranſlatæ) editam his verbis: *Quod ad hoc ævi latuit pleroſque eruditorum, ex eadem origine compererat fluxiſſe Germanicam & Perſicam linguam, ad hanc illum conjecturam ducente infinita vocum copia, utrique linguæ communium, ſed & verbis ſimiliter terminatis, eodem modo compoſitis, aliiſque multis argumentis.* Hæc de Elichmanno Salmaſius, viro, *cui,* ipſo judice, *in intima linguæ Perſicæ cognitione vix videtur Europa parem tuliſſe, fortaſſean & vix feret.* Verum immatura mors, quam acerbe ibi Salmaſius deplorat, & conatum hunc egregium intervertit, & gloriam Germano nomini invidit. Ne vero effectui quid dediſſe Salmaſium, aut amori in linguam patriam Elichmannum, obvertas: en tibi Bochartum, qui, cum de Perſarum lingua *in ſuo Phaleg* nonnulla diſſeruiſſet; *lib. I. c. XV. Hanc,* ait, *quod viri docti ſcribunt accedere ad Germanicam in tanta locorum intercapedine nemo ſibi facile perſuaderi ſinat. Tamen rei probandæ tot exempla congerunt, ut ab invitis pene fidem extorqueant* Allegat inſuper epiſtolam 44. Centur. III. ad Belgas Juſti Lipſii, qui nempe jam ante Elichmannum ſimile quid in lingua Perſica, adductis in medium exemplis, obſervavit. Quædam λείψανα veteris Linguæ Perſicæ, quæ quidem apud priſcos Scriptores reperiri poterant, collectiva edidit & explicavit *Guil. Burtonus* Londinenſis, quæ adjecta ſunt ejus *Hiſtoriæ Græcæ Linguæ. Lexicon Perſicum priſcarum vocum,* pretioſum volumen, poſſidere ſe refert in epiſtola ad Tengnagelium ſæpius laudata, Petrus a Valle, *ætate noſtra a docto viro (Perſa) ingenti cura elaboratum, & apud Perſas magnæ exiſtimationis, cujus exemplar, quod habeo, unicum, ut puto, in Europa auctoris nepos propria manu exaravit, ejuſque ſcriptioni & auctor ipſe adhuc vivens Sphahani, librumque novis quotidie obſervationibus augens plurimum diligentiæ adhibuit, ut illius opus in Europam nonniſi correctum perfectumque aſportaretur.* Ipſe PETRUS a VALLE *Dictionarium ſex mille circiter vocum Perſicarum* Italica verſione illuſtratarum compoſuit e Doctrina Chriſtiana, quam Jeſuitæ in regia Lahor eleganti ſtylo ſcripſerunt. Quanquam vero omni ſtudio nixus Petrus a Valle ſit, ut imprime-

(x) De Linguarum Perſicæ & Germanicæ convenientia plura, e variis Autoribus, erudite congeſſit Morhofius, *P. I. Commentarii ſui Vernaculi de Lingua & Poëſi Germanica, cap. 2. pag. 39-43.* Marci Zuerii Boxhornii Epiſtola huc etiam ſpectat, ad Nicol. Blancardum Kal. Dec. A. 1648. ſcripta, qua Vocum, quæ apud Curtium ſuperſunt, Veterum Perſicarum Origines, e Lingua Germanica, ſatis feliciter detexit. Legitur illa inter reliquas ipſius Epiſtolas, Amſtelodami A. 1662. in 12mo junctim editas, *p. 220-229.* Tacito quoque ipſius, ibidem A. præced. 1661. excuſo, & Curtio etiam Nicol. Blancardi, ni fallor, ſubjuncta.

Digitized by Google

primeretur hoc Lexicon ſuum Romæ typis Congregationis de Prop. Fide: non id tamen, quantum memini, factum eſt: uti nec ingreſſum *Lexicon Linguæ Perſicæ*, quod Adamus Olearius affectum habuit, ſed an & ad finem perduxerit ignoro.

CAP. VI.

DE LINGVA GRÆCA.

§. 1. *Linguæ Græcæ Neceſſitas & Utilitas a Viris doctiſſimis inculcata.* 2. *An Judæis eam diſcere licuerit, inquiſitum.* 3. *Hiſtoria ejus tradita a Laur. Rhodomanno & Guilh. Burtono, Origines ab Æg. Menagio promiſſæ. De Literis Græcis Diſſ. Joh. Scaligeri. Franc. Guieti, J. Franc. Grandis, & aliorum, Labores in illa Etymologici.* 4. *Grammatici Græci Veteres Inediti obiter memorati. Ex Editis Baſilius M.* ψευδώνυμος, *Phrynichus, Helladius, Apollonius Dyſcolus, Proclus, Moeris, Joh. Philoponus, Thom. Magiſter, Theod. Gaza, & alii, recenſentur. Additur* παρέκβασις *de Græcis Literaturæ ſuæ in Europa Inſtauratoribus.* 5. *Scholiaſtæ Poëtarum Græcorum Veteres, lucem Grammaticæ ſæpe fœnerantes, enumerantur.* 6. *Grammatici Græci Recentioris ævi* ἐξοχώτεροι, *Ang. Caninius.* 7. *Nic. Clenardus, Urbanus Bellunenſis.* 8. *Mich. Neander (cujus etiam ſimul Diſcipulus, Laur. Rhodomannus, ob L. Gr. peritiam, & Venam in ea Poëticam præſtantem, extollitur.)* 9. *Matth. Devarius de Particulis L. Gr.* 10. *Franc. Vigerius de Idiotiſmis L. Gr.* 11. *Joh. Poſſelius, Ant. Schorus, aliique Phraſium & Adagiorum Græcorum Collectores.* 12. *Jer. Tſchonderus.* 13. *Mart. Cruſius & Nicod. Friſchlinus.* 14. *Grammatici alii moderni, uti & Scriptores de L. Gr. & Lat. convenientia.* 15. *Joh. Conr. Diaterici Chreſtomathia Græca promiſſa.* 16. *Scriptores de Dialectis.* 17. *Scriptores de Accentibus. Origo & Novitas illorum a Cl. Salmaſio, Iſ. Voſſio & Henr. Chr. Henninio, detecta. Bibliothecæ Græcæ, ab Henninio & Joh. Meurſio promiſſæ.* 18. *Controverſiæ de Pronunciatione Linguæ Græcæ Hiſtoria & Scriptores.* 19. *Prolixior Hiſtoria Certaminum, de Dialecto Helleniſtica, & Styli N. T. puritate, Literariorum.* 20. *Scriptores, qui Stylum Homericum cum Phraſi Librorum Sacrorum contulerunt.*

De GRÆCA lingua nunc, illa omnis eruditionis ac ſapientiæ nutrice, dicendum eſt. 1
Omnia, quæ ad illam ſpectant, perſequi noſtri inſtituti non eſt, utpote qui non Volumina ſcribimus, ſed præcipua tantum ſectamur, ac ab aliis omiſſa. De ſumma quidem ejus *præſtantia & neceſſitate* convictos arbitror, quotquot in humanioribus ſtudiis vel leviter ſaltem emergere laborant: atque, ut in uno hiſtoriæ literariæ capite perſiſtamus; quot quæſo nos Auctores laterent, ſi Græca literatura careremus? Enimvero, uti ſingulæ bonarum artium a Græcia ſuum ortum trahunt; ita veriſſime Eraſmus lib. X. Epiſtolarum ſcribit: *Hoc unum expertus video, nullis in literis nos eſſe aliquid ſine Græcitate.* Latius hoc argumentum

Digitized by Google

mentum alii deduxere. Plena ſunt iſtiusmodi commendationibus Mich. Neandri ſcripta. De praeſtantia & neceſſitate linguae Graecae Orationem *Matthaeus Dreſſerus* habuit *Orat. lib. III. p. 25.* Diſſertationem de ea ſcripſit more ſuo egregiam *Ludovicus Creſollius* in *Myſtagogo.* Idem in libro de Natura & viribus Rythmi, *Iſaacus Voſſius* paſſim adſtruit: & nihil tam enixe Iſaaco filio, in Salmurienſi Academia degenti, commendavit *Claud. Sarravius,* (*alter ille Peireſcius, gente nobilis, dignitate nobilior, doctrina nobiliſſimus, amicitiis clariſſimus, ac ſtudiis erga literas & literatos omnibus ſuſpiciendus:* quo illum elogio Steph. le Moyne ornat) quam familiarem prorſus Graeci & Latini ſermonis uſum. Sed quid multis? nemo eruditus eſt, qui non Graeca ſummo ſtudio perdiſcenda ducat.

2 Quo in loco apud Judaeos Graeca lingua ſit, eruditiſſimus *Wagenſeilius* exponit *in Sota* p. 967. ſeqq. Nimirum pugnant inter ſe Apellae variis ſententiis ſciſſi: cum ne Gemarae quidem, ſeu Commentario Talmudico, cum ſuo textu conveniat. Futile eſt, quod illa refert, Chaſamonaeorum temporibus, cum Hyrcanus & Ariſtobulus fratres in ſe mutua oppugnatione ruerent, execrabilem eſſe publico edicto declaratum, qui Græcam linguam filium edoceret: cum Ariſtobulus Peripateticus, Philo & Joſephus, in Græcorum ſcriptis & ſapientia mirum quantum verſati, maximum quoque inter ſuos nomen habuerint. Non minus aperte falſum, quod *Miſchna* refert, tempore belli cum Tito tale ſcitum prodiiſſe: nam uſque ad Juſtiniani Imper. tempora Græcam Bibliorum interpretationem in Synagogis lectam, Novella nos ignorare non patitur. Succeſſu temporis vero abrogata in Synagogis Græca Legis lectio eſt, & plane in deſuetudinem abiit; quod &, niſi fallor, unum Maimonides voluit in eo loco, ad quem Celeb. Wagenſeilius ſtupet; cum ait Maimon: *pridem in deſuetudinem abiit lingua Græca, confuſa eſt ac periit.* Non ſane videtur de linguæ interitu in univerſum loqui, ſed de ejus uſu in Synagogis. Hinc neque ipſemet ignoravit Græca, nec Judæi Hiſpani pari cum antiquis inſania acti ſunt: ſed potius, obſervante eodem viro doctiſſimo, longe prudentiores ſe præſtiterunt, dum Philoſophiam Græcam diſcendi facultatem ſaltem iis, qui adultæ ætatis ſunt, adimere haud fuere auſi.

3 *Hiſtoriam Græcæ Linguæ* LAURENTIUS RHODOMANNUS, ipſe linguæ ejus peritiſſimus, peculiari oratione deduxit, quæ addita eſt Orationi Petri Moſellani de variarum linguarum cognitione paranda, Jenæ 1634. Verſatur etiam hoc in argumento GVIL. BURTONUS, Anglus, qui peculiarem de eo libellum conſcripſit, editum Londini 1657. in 4. & qui exigua brevitate ſua non pauca continet ad hiſtoriam Græcæ linguæ pertinentia. (*y*) Multa habet inprimis de antiquo ejus in

(*y*) Poſt Burtonum, Linguæ Græcæ Hiſtoriam quadripartitam ſcripſit Laur. Ingewaldi Elingius, Dalecarlus, Log. & Metaph. in Acad. Upſalienſi Profeſſor, poſt Autoris, A. 1688. defuncti, obitum, ab Ad. Rechenbergio, Theologo Lipſienſi, cum Præfat. ſua, Lipſiæ A. 1691. in 8vo edi-

Digitized by Google

in Anglia uſu, deque ſcholis Græcis illic ante Chriſtum natum inſtitutis: de quo argumento agit quoque Ant. Wood in Antiquitatibus Oxon., ſub initium: Adjecit quoque Burtonus λείψανα linguæ Perſicæ, ut jam cap. anteced. dictum: ſed, dum origines ejus ex Græca deducere molitur, fallitur, cum pleraque ſint Germanica, ut oſtendit Boxhornius in Diſſert. peculiari ad Blancardum, Curtii editorem, ſcripta, quæ invenitur in editione Curtii Blancardiana. *Origines linguæ Græcæ* promiſit ÆGID. MENAGIUS *Obſerv. in Malherb.* p. 362. & 389. ſed non dedit. *De literis Jonicis ac Græcis, earumque cum Phœniciis affinitate,* prolixam & eruditam Diſſertationem JOS. SCALIGER ſuis Animadverſionibus Euſebianis inſeruit p. 110. ſeqq. in qua de inventione earum & natura fuſe ſatis diſquirit. JOH. FRANC. GRANDIS promiſit librum, cui titulus: *Demonſtratio philologica; qua patet, Helleniſmi & totius ferme Grammaticæ Græcæ rationem, ipſamque anomaliam, tam nominum, quam verborum, in ſola literarum, ſive alphabeti cognitione, conſtare.* Aſt non magis quicquam ejus libri prodiit, quam FRANCISCI GUIETI labor. Peculiare is aliquod conſilium habuit Latinas voces a Græcis derivandi, in quo prima omnia, unde cetera deducerentur, monoſyllaba eſſe voluit. Hoc profundum ſtudii genus, quod ante ipſum nemini in mentem venerat, totum vitæ Guieti tempus occupavit. Sed, cum ſollicite rem illam celaret, ne admiſſis quidem amicis intimioribus, poſt mortem ejus omnis induſtria periit, nec vel divinando e ſuperſtitibus ſchedis rationem operis iſtius quiſquam aſſequi potuit. Refert Anton. Periander, ſeu potius, qui ſub ficto nomine iſthoc latet, Joh. Albert. Portnerus, celebris Ratisbonenſium JCtus, *in vita Franc. Guieti, addita editioni Terentii Boecleriana.* Originem linguæ Græcæ e monoſyllabis hauriendam Iſaacus quoque Voſſius animadvertit, in libro de Natura Rythmi p. 44. cujus locum, cum & ad commendationem ſermonis Græci, & ad illuſtrationem præſentis inſtituti, haud parum faciat, apponam. *Sed neque invidioſum fore arbitror, præſertim apud gnaros, ſi dixero: priſcum Græcorum ſermonem ex omnibus iis, quorum ſupereſt notitia, non primum tantum tenere locum, ſed & illum tenere ſine æmulo, ne ipſo quidem contradicente olim omnium gentium victore populo. Nec tamen exiſtimandum, iſtiusmodi eum fuiſſe ab ipſis ſtatim incunabulis. Primam quippe hujus ſi excutiamus originem, nihilo meliorem aliarum gentium linguis eam fuiſſe deprehendemus: aſperam, ſcabram, & omnis dignitatis & elegantiæ expertem, fuiſſe, vel inde ſatis intelligas, quod vix alia, quam monoſyllaba, priſcis temporibus habuerit vocabula, ſeu illa nomina eſſent, ſeu verba.* Hucusque Voſſius, qui in ſequentibus augere pergit iſtam antiquiſſimæ linguæ Græcæ barbariem, & modos, quibus illam ope Muſices ac Poëſeos expoliverint, exponit. Ceterum, quænam ineptiæ in vocum etymis, ob ignorantiam Græcæ linguæ, hic illic commiſſæ ſint, ſingulari Oratione docuit JOH. CONRADUS DIETERICUS *in Græcia Exulante,*

tam. Autor, uti diligentiæ laude non eſt privandus, ita Eruditis Exteris vix approbabit muſteam, qua, Rudbeckii, aliorumque popularium, Hypotheſes ſecutus erroneas, Literarum Græcarum Origines a Runis Gothorum derivavit, ſententiam. Vid. de illo Joh. Schefferi *Sueciam Literatam* p. 245. & noſtra ad hanc *Hypomnemata* p. 431.

Exulante, ſive, *de infelicitate ſeculi ſuperioris ob Græcæ Linguæ imperitiam* Diſſertatione, Marpurgi edita in 4. 1640.

4 *Grammaticos Græcorum* quod attinet, eorum ſane & fuit olim, & eſt adhuc, larga fœcunditas, & ferme dixerim abundans: niſi quod apud recentiores plus exſcribitur Grammaticarum, quam ſcribitur. Olim quidem magno numero proſtitiſſe libros Grammaticos, qui modo linguam in univerſum, aut communem Phraſeologiam, evolverant, modo unius ſolum dialecti, Atticæ inprimis, rem omnem fuſius explicarant, non crebræ ſolum allegationes recenſionesve Athenæi, Photii, Suidæ, Magni Etymologici, &c. facile probatum dant: ſed & editi partim Græcorum veterum Grammaticorum fœtus; partim adhuc inter inedita bibliothecarum latentes, id ipſum extra omnem dubitationis aleam ponunt. (Ut taceam, jam Pompeji M. ævo Romæ Aſclepiadem Grammaticum Opus de Grammaticis vaſtum conſcripſiſſe, cujus ſextum librum a Suida, undecimum ab auctore vitæ Arati allegari, obſervat Jonſius de Script. Hiſtor. Philoſ. p. 205. ſq.) Atque, ut ab ineditis incipiamus, magnam ſatis eorundem farraginem, e Regia maxime Pariſienſi Bibliotheca, Phil. Labbe recenſet in *Nova Bibliotheca MSSrum. P. IV. p. 103.* Non minorem apparatum in Anglicis aliisve celebrioribus bibliothecis aſſervari, teſtantur, qui viderunt. Ii vero, qui typis editi proſtant Græci veteres Grammatici, omnes tam antiqui non ſunt, ut non magnam partem everſam Conſtantinopolin demum ſecuti ſint. Quanquam enim ſub MAGNI BASILII nomine *de Grammatica Exercitatione liber* Græce apud Morell. Pariſ. 1583. in 8. & jam diu ante Florentiæ 1515. lucem aſpexerit: ſuppoſititium tamen eſſe fœtum, Manueli Moſchopulo debitum, jam pridem Rob. Stephanus in emendatiſſima ſua editione An. 1545. monuit; obſervante Placcio *de Script. Pſeudon.* p. 185. Antiquior Muſchopulo & everſa Conſtantinopoli PHRYNICHIUS, quippe jam Photio memoratus, & eodem referente ſub Marco Aurelio & Commodo Impp. vivens, libellum reliquit *de Dictionibus Atticis:* cujus editio prima Zach. Calliergo debetur, Romæ 1517. inde repetita eſt Venetiis apud Aſulanum, 1524. & Pariſiis apud Vaſcoſanum 1532. optima editio eſt & nitidiſſima Auguſtana 1601. in 4. ſtudio Dav. Hœſchelii, cum ejuſdem, & prolixioribus Petri Joh. Nunneſii notis, in lucem publicam emiſſa. Alios ejuſdem Phrynichi tractatus Grammaticos, ſed qui non ſuperſunt, Photius atque Suidas recenſent. Notandum vero, in ipſius Nunneſii notas Anonymum quendam eruditiſſimum, quem Caſaubonum eſſe ſuſpicantur aliqui, doctiſſimas notulas confeciſſe: uti *Menagius* refert *in Anti-Bailleto T. I. p. 170.* ubi & errorem Bailleti caſtigat, qui, Heinſium Nunneſii notas publicaſſe pro ſuis, & proinde ſugillatum a Salmaſio fuiſſe, ſcribit: quod utrumque longe falſiſſimum eſt; cum Nanſii correctiones in Epictetum pro ſuis ediderit Heinſius, & proinde ſit a Salmaſio in præfatione ad Simplicium cenſoria virgula percuſſus. Nihil ibi de Phrynicho, vel Nunneſio, cogitatum. Phrynicho jungit ob ſimile inſtitutum Photius Cod. 158. HELLADIUM, cujus *Lexicon* Suidæ inſertum inſcriptio teſtatur: *Chreſtomathiam* vero, prolixe idem Photius Cod. 279. excerpit. Verum quicquid hujus ſupereſt, nonniſi

Digitized by Google

niſi fragmentum eſt. Totum habemus APOLLONII DYSCOLI (ſeu *Difficilis*, ut Geſnerus vertit,) Alexandrini Grammatici, & Phrynicho adhuc ſenioris, *de Conſtructione Orationis* librum, Græce Venet. 1495. apud Aldum excuſum in fol. item Florentiæ 1515. in 8. & cum Latina verſione Franc. Porti, ejusdemque & Frider. Sylburgii notis in 4. Francof. apud Wechelos 1590. Apollonio, in editione Auguſtana, adjuncta etiam PROCLI *Chreſtomathia* eſt ab Andr. Schotto Græco-Latine, additis quoque Nuneſii notis, edita. MOERIDIS *Atticiſtam* Photio olim lectum, nunc in Vaticana Bibliotheca latere Friſius refert: ſed in Gallicis & Anglicis Bibliothecis eſſe narrat Salmaſius, qui, in Comment. de Helleniſtica, eum a ſe lectum paſſim allegat, & p. 46. in tota ejus συλλογῇ nihil frequentius notatum ait, quam differentiam nominum Atticorum & ἑλληνικῶν. Uſus quoque eo libro eſt, cum Gloſſarium ſuum Græcum conſcriberet, Carolus du Freſne: & Steph. le Moyne illud MSS. poſſedit, allegatque in Not. ad Var. Sacra p. 479. in eo tamen errat, quod Atticiſtam nomen viri putat, quod libri eſt. *Johannem Grammaticum*, quem & Philoponum vocant, & *Corinthum* quendam, ſubjecit ſuo Linguæ Græcæ Theſauro Henr. Stephanus, qui & cum Lexico Scapulæ edi ſolent. THOMÆ MAGISTRI *Selectæ Dictiones Atticæ* Romæ 1517. Pariſ. 1532. & nuperrime Franeckeræ 1690. prodierunt: (Conſtituerat aliquando Martinus Brunnerus, Gr. Linguæ Profeſſor Upſalienſis, Thomæ Magiſtri librum, recenſitum a ſe, & cum Codicibus MSS. collatum, nova editione publicare: quam in rem ſubſidia Iſ. Voſſii per Nicol. Heinſium imploravit: uti conſtat ex epiſtola Heinſii ad Voſſium, quæ inter Colomeſii notas in Gyraldi Dialogos de Poëtis legitur p. 67. ſed non credo editum eſſe quicquam.) Poſt everſam Conſtantinopolim THEODOR GAZA primus *Introductionem in Grammaticam* ſcripſit, magno omnium applauſu, magnoque ad id ſtipendio conductus, Græce Venet. apud Aldum 1495. fol. excuſam, repetitamque poſtmodum editione Græco-Latina Baſileæ 1523. in 4. Nimirum erat inter novem exules e Græcia Romam profugos, qui præcipue Græcas literas in Occidenten & Septentrionem intulerunt, haudquaquam poſtremus. Sunt vero illi *Beſſario Cardinalis, Eman. Chryſoloras, Demetr. Chalcocondylas* tot egregiis diſcipulis clarus: Leon. Aretino, Franc. Barbaro, Fr. Philelpho, Bapt. Guarino & Poggio Florentino, cujus Inſtitutiones Grammaticæ Græcæ variis locis impreſſæ ſunt: *Theod. Gaza, Joh. Argyropulus, Georg. Trapezuntius, Marcus Muſurus, Mich. Marullus, & Joh. Laſcaris:* qui poſtremus, ex Illuſtri Laſcarina Imperatorum familia oriundus, Medicæam Bibliothecam inſigni Græcorum codicum theſauro ditavit; cum legatus a Laurentio Medicæo Conſtantinopolin ad Bajazetem miſſus omnes Græciæ Bibliothecas ſcrutaretur. Eodem Laſcare auctore Leo X. Pontifex Romanus (Laurentii Medicæi Filius), ipſam propemodum Græciam in Italiam quaſi in novam coloniam deduxit. Pueros enim ex tota Græcia, in quibus vis ingenii & bona indoles ineſſe videbatur, cum ſuis præceptoribus, Romam evocavit, ut linguam Romani ſuam ipſis commodius traderent, viciſſimque ſuam illi Romanis. Vid. Miræi *Biblioth. Ecclеſ. T. II. p. 17.* De ſingulis prolixe ſatis agit, eorumque ſimul icones e muſeo P. Jovii exhibet, Petrus Lambecius *T. VI. Comment. de*

de Biblioth. Vindob. Addit. II. p. 274. ſqq. Addendus vero his novem Græcis decimus *Antonius Eparchus* eſt, Corcyrenſis, qui ſuperiore ſeculo per aliquot annos Venetiis Græcas literas docuit, proſecutusque eſt elegiacis verſibus ruinam Conſtantinopolis, demum Corcyram regreſſus inter ſuorum literatos conſenuit: is quoque centum codices Græcos ſecum attulit vanum, Imperatori Carolo V, & Franciſco I. Galliarum Regi, oblatos: uti Lambecius *T. V. Bibl. Vind. p. 118.* refert: e quo, & aliis, varia de Eparcho collegit Stephanus le Moyne, Proleg. ad varia Sacra, Lugd. Bat. 1685. in 4. edita: queis nempe e codice Sarraviano, catalogum inſeruit contentorum in volumine quodam, quod Eparchus olim Franciſco R. dono obtulerat. Præterea e Græcis, quibus Græca eruditio multum debet, Hieronymus Spartiata, nec non Franciſcus Portus Cretenſis, & Æmylius, Franciſci filius, memorandi ſunt, omnes laborioſiſſimi: ut & Nicolaus & Zacharias Calliergi, Cretenſes itidem, quorum utrique curam impreſſi primo Magni Etymologici; poſteriori inſuper collectionem Scholiorum Theocriti debemus.

5 Ceterum vendicant ſibi ſuo jure præcipuum locnm inter Grammaticos *Scholiaſtæ Græci,* utpote quorum magna pars ad ἐξηγητικὴν ferme tota componitur: quanquam & immiſta haud raro ſint hiſtorica, & auctorum hodie incognitorum allegationes; quæ eo magis commendabiles illorum labores reddant. Familiam inter eos, nemine contradicente, ducit EUSTATHIUS, Theſſalonicenſis Sec. XII. Archiepiſcopus, eruditiſſimus Commentator Homeri, cujus vaſtum Opus, & omni doctrina, grammatica præſertim atque hiſtorica, refertiſſimum, Romæ primum IV. Voluminibus 155., & Baſileæ Vol. III. Ann. 1560. prodiit. Priusquam vero recuderetur Opus integrum, epitomen ejus, ſub titulo *Cornu Copiæ, ſive Oceani Enarrationum Homericarum, ex Euſtathio excerptarum,* concinnavit, atque uni juſto Volumini incluſit, *Hadr. Junius* Baſil. 1558., ſcilicet ne privarentur in univerſum labore Euſtathii, quibus ad totum Opus coëmendum ſumptus non ſufficerent. Sunt præterea alia in Homerum *Scholia,* quæ Didymo vulgo adſcribuntur, & ſub ejus nomine tam apud Aldum & Baſileæ aliquoties, cum Homeri textu, quam Lugduni Batav. ex editione Schreveliana, excuſa ſunt. Verum uti jam ſuperiore ſeculo Jacobus Bedrotus, cum ea Scholia ſine Homeri textu ederet. Argent. 1539. in 8., in præmiſſa præfatione, num recte illa Didymo tribuantur, dubitavit, & ἀνωνύμῳ potius eſſe cenſuit qui Didymum toties laudat & allegat; ita Henr. Stephanus quoque idem ſenſit, & Heracleoni potius vindicanda judicavit: quem ſecutus in Diſſertat. de Stylo N. T. Thom. Gatakerus, quamplurimos, & tantum non omnes, ſecum ſentientes reperit. Recentiſſima illorum Scholiorum optimaque editio, quæ ſimul inedita prius Scholia multa dedit, eſt nupera Cantabrigienſis 1689. in 4., ſed Iliados tantum, cui ut ſuccedat Odyſſea, optandum. Non longe ab Euſtathio collocandus *Apollonii Argonautæ Scholiaſtes;* ſed, quod aliis videtur, *Scholiaſtæ tres, Lucillus, Sophocleus, Theon,* quorum labor in unum collectus apud Aldum primo, tum Baſileæ 1521. & 1549., tum & apud Henricum Stephanum prodiit in 8. Utiliſſima Scholia illa ſunt, & accurata, multumque ad veterem polyhiſtoriam

Digitized by Google

hiſtoriam conducunt. E reliquis præcipue commendari merent *Scholiaſtes Ariſtophanis,* prorſus egregius ille, & inter optimæ notæ Commentatores numerandus; cujus editionem primam apud Aldum Marcus Muſurus adornavit Venet. 1502. inde Florentiæ 1515. & Baſil. 1548. recuſam; revidit vero, cum antiquis Codicibus contulit, ſupplevit, ſuisque inſuper Græcis quoque ſcholiis auxit Odoardus Biſetus, Genevæ 1607. *Scholiaſtes Sophoclis,* Florentiæ apud Juntas, Venetiis apud Aldum, & Francofurti plus ſemel editus: *Iſaacius Tzetzes,* Johannis frater, *Lycophronis* Commentator, fratre multo eruditior, & inter optimos locum tenens: excuſus una cum Joh. Meurſii in Lycophronem Notis, Lugd. Batav. 1597. apud Raphelengium: *Johannis Tzetzæ in Heſiodum Scholia,* una cum Scholiis Procli, Moſchopuli, Johannis Diaconi, qui & Pediaſimus & Galenus, Johannis cujusdam Protoſpatharii ἐξηγήσει φυσικῇ τῶν ἡμερῶν Ἡσιόδου & antiquis in Theogoniam Scholiis ἀνωνύμου, Venet. apud Trincavelum 1573. in 4. edita ſunt; quæ poſtmodum nitido charactere denuo imprimi curavit Lugd. Batav. 1603. adhuc adoleſcens Dan. Heinſius: Ejusdem Johannis Tzetzæ Scholia in Homeri Iliadem, ſed mutila, non contemnenda tamen, in Bibliotheca Paulina Lipſienſis Academiæ aſſervantur. Prætereo nunc Scholiaſtas Pindari, Æſchyli, Euripidis, Φαινομένων Arati. Theocriti ſupra jam memoratum; Thucydidis, aliosque plures: neque enim nunc inſtituti ratio patitur, ut de ſingulis fuſius agamus. Optandum vero, ut curatius aliquando Scholiaſtarum veterum Hiſtoria ex antiquorum monumentis erueretur: multum illa orbi literato prodeſſet: inſtigandusque adeo Vir ille eruditiſſimus e noſtris eſt, qui ſpem ejus Hiſtoriæ aliquando fecit, ut eam impleat.

Pergimus ad *Grammaticos recentiores:* quos quidem ſi enumerare omnes animus foret, in immenſum caput hoc extendi neceſſum foret. Enimvero paucos recenſebimus atque potiores. Primus ſit ANGELUS CANINIUS, Italus ſeculi ſuperioris, Linguarum longe peritiſſimus, eoque nomine per Italiam, Hiſpaniam, Galliam & Hungariam, clarus doctor, *Helleniſmum* ſcripſit, librum mole quidem non magnum, ſed nec vulgaris etiam eruditionis. Equidem Joſephus Scaliger Caninium plagii accuſat, eumque e cujusdam Hiſpani Franc. Vergaræ Grammatica optima quæque deſumſiſſe, additis de ſuo nonnullis, criminatur, in Excerptis Putean. p. 248. Aſt affectui Scaligerum indulſiſſe, &, quanquam in primis Scaliger. p. 47. ei ſe nihil invidere profiteatur, invidiſſe tamen, dubitare nos non ſinit ſubjuncta ſtatim Tanaq. Fabri nota. *Is eſt Angelus Caninius, Anglarenſis, quem nos, ſi quid in hoc genere ſapimus, omnibus Grammaticis Græcis quot ſunt, quot fuerunt, longe anteponendum eſſe judicamus. Nam, quod quidam de Vergara dixerunt, id nec probatur, nec videtur veriſimile. Liber ipſius editus eſt Lutetiæ Pariſ. 1555. apud Guil. Morellium, in 4. Theſaurus Helleniſmi dici poteſt. Nunc illum cum maxime lego, neque pœnitet me operæ.* Hæc Faber, candidior judex, cui quodammodo præivit Jac. Gretſerus, dum, in præfatione ſuæ Grammatices, Clenardo atque Varennio Vergaram facit longe inferiorem; & præſertim ordinem ejus perturbatum & implicatum notat. Ceterum editus etiam ille Caninii Helleniſmus in 8. Pariſ. 1578 cum auctario Caroli Hauboeſii, prodiit. 6

Digitized by Google

Thuanus, Caninium ſuæ Hiſtoriæ inferturus, de ejus patria Scaligerum interrogavit, ut e Gallicis ad Scal. epiſtolis videre eſt p. 329.

7 Caninium ſequatur NICOLAUS CLENARDUS, Vir doctiſſimus. Scripſit is *Inſtitutiones Linguæ Græcæ,* Pariſ. 1549. in 8. 1553. in 4. apud Wechelum & multoties alibi, impreſſas, quas pro abſoluto perfectoque Opere habent nonnulli. De ejus tamen (ut & de Caninii) defectibus jamdudum monuit *Henr. Stephanus, in Dialogo de Inſidis Linguæ Græcæ magiſtris:* qui & ſupplementum ſcripſit hujus Grammatices, quod, una cum Frid. Sylburgii recognitione, Francofurti editum eſt. Gretſerus, loco paulo ante cit., queritur, in ſingulos prope annos nova facie Clenardum prodire: novis notis, notationibus, animadverſionibus, paralipomenis & cenſuris, quaſi vinculis & compedibus onuſtum. *Scaligero* in Scaligeranis *Clenardus diligentiſſimus potius Grammaticus, quam doctus ulla in lingua, videtur:* Sed & hoc ego judicium nimis ambitioſum eſſe crediderim.

Adhuc ante Caninium & Clenardum, URBANI BELLUNENSIS, Monachi Franciſcani, *Inſtitutiones Grammaticæ* ab Aldo primum, tum a Curione ſumma cura Baſileæ, cum præfatione Henrici Glareani, excuſæ proſtant 1524. 1535. & 1539. in 4. quo quidem in ſcripto Auctor non ſane contemnendam operam poſuit, & a viris doctis probatam. Et qui poſſet aliter, qui, ut in præfatione teſtatur, *Grammaticorum ingentem copiam ex omni propemodum Europa collegit, moxque eos omnes ſane quam accurate perlegit, habitoque delectu rerum annotatu dignarum, duos compoſuit libellos, quorum alter tyronibus manum leviter præberet, alter penitiora profectis paululum recluderet.* Atque, ut eo magis ſuum iſtud opuſculum probaretur, laudabili inſtituto de paſſionibus dictionum ex Tryphone: de ſpiritibus ex Theodorito; ac de Dialectis ex Corintho excerpta, ſuis Inſtitutionibus adjunxit.

8 Poſt hunc MICHAEL NEANDER memorandus eſt, ille meritiſſimus Gymnaſii Ilfeldenſis Rector, ubi tot præclaros Viros formavit, & inter alios LAURENTIUM RHODOMANNUM ex Gymnaſii Stralſundenſis Rectore Profeſſorem Hiſtoriarum Wittebergenſem: cujus quidem promotio num Scaligeri commendatitiis, Electori monſtratis, debeatur, ut ipſemet in Excerptis Puteanorum jactat incertum. Hoc certum, adeo in Græcis literis, & poëſi inprimis, excelluiſſe Rhodomannum, ut admirationi ſtuporique fuerit ipſimet præceptori Neandro, ut & Dav. Chytræo, Joh. Caſelio Mart. Cruſio, Nicod. Friſchlino, Joh. Leunclavio, Henr. Stephano, Chriſt. Plantino, aliiſque Viris ejus ævi in Græca eruditione principibus, & ut idem *Scaliger Epiſt. 401.* ad illum data miris eum elogiis extollat, ſcribatque inter alia: *Equidem memini, quum illa tua inuſitatæ venuſtatis Leſtiaca, Iliaca, & reliqua, tacito nomine tuo prodiiſſent, non potuiſſe me continere apud amicos, præſertim apud Germanos, quin ea dicerem cum præſtantiſſimis Græcorum certare, multis etiam longe præſtare: quod qui negare vellet, aut imperitum aut malignum eſſe.* Sic & Gallus Jeſuita eruditiſſimus, *Franciſcus Vavaſſor, lib. de Epigrammate c. 17.* Rhodomanni Græca poëmata, qui rarus Gallorum in Germanos candor eſt, Jul. Cæſaris & Joſephi Scaligerorum

ligerorum carminibus præfert, & ipſis antiquis dubiam reddere poſſe palmam cenſet. Optimis vero ejus poëmatibus accenſenda inprimis etiam *Palæſtina* eſt, puriſſimo verſu Græco ſcripta, & ad invidiam usque nitida: cui præfationem in laudes Rhodomanni effuſam Mich. Neander præfixit. Inter cetera Græca ejus poëmata *encomiaſticon* quoque *carmen* in præceptorem ſuum, Michaëlem Neandrum, extat, (quem ſcilicet, ipſo Neandro teſte, in amore ſemper habere, amore etiam & ſermone nunquam deſiit,) prolixum non minus ac egregium, quod in libro ejus Phyſico reperitur. Ceterum, ut ad Neandrum nunc propius a laude diſcipuli redeamus, ut ille Vir in omnibus pene diſciplinis utiliſſimos longe libros ſcripſit; ita *Erotemata* ejus *Græca* aliquoties edita, ſatisque vel e noſtris quoque ſuperioribus libris nota ſunt, ita, ut nec de prolixa præfatione, longe eruditiſſima, quæ nonnullis editionibus præfixa eſt, quicquam dicere attineat.

MATTHÆUS DEVARIUS, Vir Græce doctiſſimus, aureum plane li- 9
brum *de particulis linguæ Græcæ* ſcripſit, qui olim Romæ An. 1588. in lucem emiſſus in 4., poſtea, A. 1657. in Anglia recuſus eſt. Liber eſt omnibus elogiis dignus, & miror, illum tamdiu latere potuiſſe. Namque & nunc, recuſus licet, etiamnum rariſſimus eſt: (z) cum tamen ne unus quidem nec veterum, nec recentiorum, in hoc argumento quicquam tentarit, huic Operi comparandum, quod proin ſedulo Juventuti harum rerum cupidæ commendandum exiſtimamus, quippe in quo maxima elegantiæ Græcæ pars proponitur. Ceterum idem ille Devarius eſt, qui copioſiſſimum indicem in Euſtathium, Homeri interpretem ſummo utique labore confecit. Quinam vero reliqui ejus in Lingua Græca fuerint labores, ipſemet, in dedicatione & præfatione ſui de particulis libri, exponit.

Ob ſimilem laborem Devario FRANCISCUM VIGERUM, Gallum 10
Jeſuitam, ſurrogamus, doctiſſimum: cujus *de Idiotiſmis præcipuis linguæ Græcæ* liber aliquoties, ſine addito nomine Auctoris, lucem aſpexit Pariſ. apud Sebaſt. Cramoyſium 1627. in 12. 1644. in 12., & alias: una cum nomine auctoris prodiit Lugd. Batav. in 12. 1680. Multa ſunt in illo libro recondita, quæ ad Syntaxin Græcam ſpectant: magna etenim cum cura ac diligentia differentiam Attici ſermonis notat, ceteraque linguæ Græcæ ſcita eleganter pertractat; quibuslibet ſub certis regulis, juxta Grammatices ordinem, locatis. Certe facem præfert Vigerus hoc ſuo libro ad pernoſcenda linguæ Græcæ interiora. Conſilium opuſculi patet ex præfatione, quæ quaſi in anteceſſum & παρασκευὴν legi poteſt.

JOHANNES POSSELIUS, Roſtochienſis, Græcæ linguæ Profeſſor, rem 11
Grammaticam Græcam variis libris a ſe editis locupletiorem reddidit. (aa) Ejus extat

(z) Matthæi Devarii de Particulis Linguæ Græcæ liber nuperrime, uno eodemque Anno ſeculari 1700. duobus in locis eſt recuſus, Noribergæ ſcilicet (in uſum Scholarum Urbis illius) in 8vo, & Amſtelodami in 12mo, nec proinde jam adeo rarus inventu.

(aa) De Joh. Poſſelii Senioris (Filium enim habuit ὁμώνυμον, Parentis in Linguæ Græcæ Pro-

extat *Syntaxis Græca,* non contemnendum Opus. Scripſit & *Calligraphiam,* Francof. 1590. in 8. editam, librum ad conficiendam orationem Græcam utiliſſimum: quanquam omnibus numeris abſolutus non ſit; Benziique Theſaurus illi præſtet. Eſt tamen uſus apud tyrones non contemnendi. Multa ſane ad perfectum aliquod Opus hujus argumenti requiruntur, neque illud ſtudium Græcæ linguæ nunc eſt, ut quis hunc ſibi laborem ſumere velit: ideoque in pretio habendi, quos nanciſci poſſumus. Maxime in hoc genere commendari meretur ANTONIUS SCHORUS, aurei libelli Auctor *de ratione docendæ diſcendæque Græcæ & Latinæ Linguæ,* Argent. 1549. in 8. editi, in quo, ex Iſocratis paræneſi ad Demonicum, modum oſtendit, quo phraſium in lingua Græca, quas perpetuo cum Latinis confert, obſervationes inſtituendæ ſint. Extat & MICH. NEANDRI *phraſeologia Iſocratis,* quam ille, ex hujus Orationibus collectam, & ſub titulis locatam, recentis ſui auctoris verbis integris, vulgavit Baſil. 1557. in 8. Ejusdem inſtituti eſt JACOBI BILLII, Abbatis Græce eruditiſſimi, *Locutionum Græcarum, in communes locos per alphabeti ordinem digeſtarum, volumen:* quod Pariſ., vergente ad finem ſuperiore ſeculo, lucem publicam aſpexit. Poëticarum phraſium congeriem collegit JOH. PHIL. PAREUS, *in Mellificio Attico,* quanquam & illic non minus, quam in *Calligraphia* ejus *Romana,* delectum majorem, & diſtinctiorem ordinem, quis requirat. Porro & in floſculis ſententiarum, formularum ſolennium, adagiorum, pro ornatu orationis colligendis, aliqui ſalubrem operam navarunt. Legas itaque *Mich. Apoſtolii, Andr. Schotti Proverbia:* JANI GRUTERI *Gnomas Jambicas,* quas, in Opere Adagiorum ſuorum, ex omnibus gentibus collectorum, congeſſit Francof. 1610. in 8. Ex Homero ſub titulis collectos habemus verſus, qui Adagiorum inſtar nonnunquam Latino ſermoni inſpergi poſſunt, a JACOBO DUPORTO, in libro, cui titulus: *Gnomologia Homeri,* duplici paralleliſmo illuſtrata, uno ex locis S. Scripturæ, quibus gnomæ Homericæ aut prope adfines, aut non prorſus abſimiles afferuntur: altero ex gentium ſcriptoribus. Cantabrigiæ 1660. in 4. Formulis iſtiusmodi nemo aptius & adpoſite magis utitur, quam Caſaubonus & Reineſius in ſuis epiſtolis: e quibus excerpere illas poteſt, qui bilinguis in epiſtolis eſſe vult. Revertor nunc ad Grammaticos.

12 JEREMIAS TSCHONDERUS, in Gymnaſio Vratislavienſi Græcæ Linguæ Profeſſor, ſcripſit *Syſtema Grammaticæ Græcæ,* quod magno elogio extollit Caſpar Scioppius. Nam in fine *Conſultationum* ſuarum *de ſtudiis,* ita habet: *Græcam Tſchonderi Grammaticam qui nanciſci poteſt, magno paradigmata, multasque regulas, addiſcendi*

feſſione Roſtochii Succeſſorem) in Literaturam Græcam Meritis, & Scriptis variis eam illuſtrantibus, toties cuſis ac recuſis, in *Cimbria Literata* fuſius ſumus commentati, & Judicia de iisdem Eruditorum honorifica quamplurima collegimus. Nunc unici ſaltem de *Calligraphia Linguæ Græcæ Oratoria* mentionem injiciemus, a Nicod. Friſchlino, Poëta & Didactico celebri, profecti, qui, teſte Petr. Bambamii *Poſſelio Redivivo,* tanti librum hunc fecit, ut Diſcipulos eum ſibi, vel veſte nummis permutata, comparare juſſerit.

Digitized by Google

diſcendi labore ſe levatum lætabitur. Et verum utique eſt, magna diligentia tradidiſſe Auctorem illum Grammatices præcepta: pleniſſime ſimul & compendioſiſſime Dialectorum & Poëtiſmorum ad ſingula præcepta applicationes inſtituit: ſyntaxin ordinate proponit, uſumque particularum monſtrat: quanquam Matth. Devarii liber in hoc labore multum illi profuerit; ut, præter alia, ex ſyllabo Auctorum patet, quos nominat. Editus eſt liber Jenæ Ann. 1618. in 8.

MARTINUS CRUSIUS, Profeſſor Græcæ linguæ Tubingenſis, multa 13
edidit in lingua Græca. Variæ ejus extant Commentationes Grammaticæ, & cum Nicodemo Friſchlino lites, qui & ipſe Grammaticam Græcam ſcripſit, & in eâ, quavis data occaſione, Cruſium ſugillat. Sed erat Friſchlino ingenium ſatyricum, quo, magnas ſibi calamitates, & exitium, attraxit. Equidem Cruſius Vir non adeo emunctæ naris, ſed diligens tamen & laborioſus erat, & in vulgari illa Græca verſatiſſimus, cujus varia ab illo extant monumenta in ejus *Turco-Græcia*, Epiſtolarum ab ipſo ad Græcos modernos, & horum viciſſim ad illum, ſcriptarum: multos enim impendit ſumtus in literas ultro citroque latas. Habetur vero in illis eximia notitia ſtatus religionis, qualis nunc eſt in Græcia, cujus cum noſtra Aug. Confeſſione Symboliſmus haud raro luculentus oſtenditur.

Non vacat autem, recenſere omnes Grammaticos, illos præcipue, quibus 14
pro lege eſt ſe mutuo exſcribere, ut quidem recte mea ſententia judicat *Dietericus* in *Specillo Chreſtomathiæ Græcæ*, qui addit; *inter tot Grammaticorum compendiorum Auctores vix unum eſſe, quem in omnibus ſequi poſſis.* Oſtendimus Auctores præcipuos, unde plerique ceperunt ſua, vel in compendium traxerunt: de reliquorum, qui ſuperſunt, nonnullis, carptim brevia dicemus. Eſt nempe *Grammatica Ott. Gualtperii, Theoph. Golii, Jac. Gretſeri* (ſua utique laude non privanda, cujus jam ſeptima editio ante An. 1606. Ingolſtadii prodiit) JOHANNIS VARENNII, Mechlinienſis, qui Lovanii Græcas literas docuit, *Syntaxis Græca*, Baſil. An. 1536., & iterum cum annotatiunculis Joach. Camerarii, apud Oporinum Anno 1550. edita, quam laudat, & Vergaræ ſine controverſia præferendam ducit, Gretſerus. Alex. Scoti, qui & in Clenardum ſcholia ſcripſit, prodiit Colon. An. 1633. in 8. Rich. Croci, Angli, in Grammaticam Gr. Introductiones & Tabulæ Grammaticæ Colon. An. 1510. excuſæ commendantur a nonnullis; quos inter præcipue Eraſmus eum Auctorem, ob linguæ Græcæ peritiam, vehementer extollit. Extat quoque PETRI RAMI *Grammatica Græca*, Pariſ. An. 1567. & Francof. 1580. in 8. edita. Alia item ejuſdem Auctoris Francof. Ann. 1581. prodiit, quæ in id ſcripta eſt, ut, *quantum differat lingua Latina a Græca*, oſtendat: quod argumentum licet a Ramo plene pertractatum non ſit, eſt tamen conatus Operis haud vulgaris. Utiliſſimum enim eſt, noſſe differentiam linguarum a ſe invicem & convenientiam: cum utrumque faciat ad proprietatem Latinæ Linguæ, & ad Idiotiſmos rectius cognoſcendos. Convenientiam Græcæ linguæ cum Latina deſcripſit DANIEL VECHNERUS, in libro, cui titulus *Hellenolexia*, ſeu Paralleliſmus Græco-Latinus, imitationem Græcorum in lingua Latina oſtendens.

Liber

Digitized by Google

Liber non ita pridem recuſus eſt, utiliſſimus ſane, e quo maxime patet græciſſatio linguæ Latinæ: editus eſt dudum Argentorati Ann. 1630. in 8. Jacobi Welleri *Grammatica* laudatur ob declinationum ſpecies in compendium redactas: verum non fuit hoc ejus inventum, ſed Laurentii Rhodomanni, qui, *in Philomuſo ſuo,* jam tum ejus meminit; quod Wellero diſſimulatum. Extat quoque *Græca Grammatica* Joh. Caselii, a Nathane Chytræo edita Roſtochii Ann. 1581. in 4. Francisci Sanctii *Grammatica,* Antwerpiæ eodem anno in 8. procuſa, exiguus libellus eſt, ſed ob Auctoris nomen in aliquo pretio habendus, qui fuit in Salmanticenſi Academia Rhetorices & Græcæ linguæ Profeſſor. *Græcæ Vulgaris hodiernæ Grammaticam* Simon Portius, Theologus Romanus, ſcripſit, nuncupavitque Cardin. Richelio Pariſ. 1638. in 8. quam tanti æſtimavit Carolus du Freſne, ut recuſam Gloſſario ſuo Græco præfigeret.

15 Dolendum vero, intercidiſſe conſilium JOH. CONR. DIETERICI de *Opere χρηϛομαθείας Græcæ,* cujus Synopſin, ſeu, ut ipſe vocat, *Specillum,* editum habemus. Sex ille partes Operis ejus facit. I. *Breviarium;* in quo artem Grnmmaticam tradere meditatus eſt. II. *Radicale,* ut vocat, quod primitiva Græca, eorumque deducta, certis regulis proponere debuit, pene ea ratione, qua Andr. Pauli in Thematologia Novi Teſtamenti uſus eſt. III. partem facit *Theatriolum ſententiarum,* ſex ordinibus diſtinctum: quo in loco multa de Auctorum Græcorum delectu non aſpernanda habet.. IV. Pars illi eſt *Inventarium Harmonicum,* quo recenſet Vocabula ac Phraſes cum Latinis convenientes, & e Græcis deductas voces Latinas (Quo conſilio Jac. Maſenius in Palæſtra Styli Romani, l. II. c. 2. & 3. a Græcis derivata peculiari Lexidio complexus eſt). Sequitur apud Dietericum V. pars, *Rationale vocum,* ubi etyma ac origines Vocabulorum inveſtigat. Sextam denique partem vocat *Flaviſſam Poeticam,* qua proponere voluit Lexidion vocum & translationum Poëticarum, quas quidem a ceteris optime ſejunxit. Addit denique *Mantiſſam artificii mnemonici,* quam illorum ingeniis, qui non adeo incapaces artis iſtius ſunt, tantum commendat. Memini, Henricum Schævium Eilhardi Lubini Clavem L. Gr. ad artes mnemonicas redegiſſe, atque his non ſine aliquo ſucceſſu Græcæ linguæ radices pueros docuiſſe.

16 Hæc de Grammaticis in univerſum. Partes Grammatices ſigillatim nonnulli peculiaribus libris expoſuere. *Dialectorum Græcarum originem & naturam* prolixe, & more ſuo eruditiſſime, pertractavit Salmasius in ſuo *de Helleniſtica Commentario,* inprimis P. II. inter alia contendit, male κοινὴν dialectis annumerari: quippe quæ tum demum invaluerit apud Græcos, ubi ceteris dialectis abolitis ſola ἑλληνικὴ (quæ olim in dialectorum cenſu fuerat Theſſaliæ ac Macedoniæ incolis uſitata) per Macedones introducta ubique fuerit: qua re motos ait illius temporis Grammaticos, qui quatuor dialectos ab antiquis traditas ſcirent, viderentque vigere ubique locorum in Græcia linguam illam, quæ κοινὴ vocabatur, hanc quintam addidiſſe dialectis antiquis quatuor, quæ proprie tamen dialectus non ſit. Egit quoque de dialectis fuſe Henr. Stepha-

by Googl

STEPHANUS in *Theſauri parte ultima.* Omnem vero ejus aliorumque de dialectis doctrinam tabulis commode & ſuccincte incluſit JACOBUS ZWINGERUS, Prof. Baſileenſis, quæ cum Scapulæ Lexico edi ſolent.

De *Accentibus Græcis* peculiares libros ſcripſerunt ANTONIUS DANGALIERES 17 & PHIL. LABBE: quorum hic editus eſt Lugduni 1650. in 12. alter ibid. A. 1655. in 12. Et hi quidem nihil de accentuum novitate tradunt. CL. SALMASIUS, in ea epiſtola ad Sarravium, quam *libro I. T. I. noſtri Polyhiſtoris, c. 7.* totam excerpſimus, Ariſtophanem primum & proſodiæ, & accentuum, repertorem facit: Byzantium nempe, Grammaticum ſub Ptolomæis Philopatore & Epiphane clarum, ut in alia iterum epiſtola, inter Sarravianas p. 241. & 242. ſemet explicat. Neque id ſane falſum, quippe quod ex Apollonio, Arcadio, aliisque Græcorum Magiſtris, didicit: uti, poſt Salmaſium, ISAACUS VOSSIUS lib. *de Viribus Rythmi* obſervavit p. 18. qui ſimul brevem *hiſtoriam Græcorum accentuum literariam* ſubjungit, his verbis: *Hujus* (Ariſtophanis) *diſcipulus Ariſtarchus, præceptoris inſiſtens veſtigiis, auxit & illuſtravit accentuum numerum, idemque ſtudium tenuit Dionyſium Thracem, Ariſtarchi auditorem. Nec aliam inſtitere viam, qui poſtea in ſchola Alexandrina ſibi invicem ſucceſſere: Apollonius nempe Dyſcolus, Orion, Herodianus, Apollonii Dyſcoli filius, Alexander, Aſtyages, Origenes, Agapetus, Philoponus, Sergius, Apollonius junior, Ariſtarchus junior, Johannes Charax, Herodianus Magnus, Auxonius, Georgius Chæroboſcus: qui omnes quanto ætate poſteriores, tanto pluribus præceptis accentuum rationem involverunt, ut multa horum quæ ſuperſunt, ſatis declarant ſcripta.* Quemadmodum vero Salmaſius l. c. negare non poteſt: non propterea, quod inventi dudum accentus fuerint, eorum quoque in ſcriptione marmorum, numiſmatum, codicumve uſum fuiſſe: imo potius nullum codicem nongentorum aut mille annorum deprehendi fatetur, cui, niſi forte a recentiore manu, appicti accentus ulli ſint: ita hoc etiam inprimis Voſſius pro novitate accentuum hodiernorum urget: olim ſcilicet, florentibus etiamnum Græciæ rebus, longe aliam proſodiæ & accentuum fuiſſe rationem perſuaſus: ad quæ roboranda veterum Grammaticorum *Dionyſii Thracis, Apollonii Alexandrini, Æl. Dionyſ. Halicarnaſſenſis, Ariſtarchi junioris, & aliorum,* quæ ſuperſunt ſcripta & fragmenta allegat, colligitque, *non Grammaticorum olim ſed muſicorum fuiſſe officium, notas, ſeu diagrammata proſodica, unde cantus cognoſceretur, appingere poëmatis.* E quibus omnibus concludit; repudiandos in poëtarum lectione Græculorum recentiorum accentus, *qui nihil aliud ſignant, quam ſonum abſonum, ridiculum, & verſus, qui cantari nequeant, denique quidvis potius, quam carmen:* contra apponendos alios, qui pedum ac rythmorum rationem obſervent: cujus laboris ſpecimen ipſe in tribus Homeri verſibus exhibet. His Voſſii aliisque novis rationibus nixus HENRICUS CHRISTIANUS HENNINIUS, idem παράδοξον eleganti diſſertatione adſerere conatus eſt, quæ ſub titulo Ἑλληνισμοῦ Ὀρθωδοῦ Trajecti ad Rhen. An. 1685. in 8. in publicum exiit. *(bb)* Sane, uti

(bb) Henninii de Accentuum Græcorum novitate Sententiam confirmare ulterius aggreſſus eſt

Digitized by Google

nti hæc opinio ſuis, probabilibus etiam, fundamentis deſtituta dici non poteſt, probataque Henninii diſſertatio, ipſomet id referente, compluribus apud Belgas eruditis primi ordinis eſt: ita eo magis optandum, ut aliæ ejusdem viri duæ Diſſertationes, quas ſe jam paratas habere ait, excudantur: quarum una inſcribitur *ἑλληνισμὸς ἐυμάθητος*, & annexum *indicem Bibliotheca Graca* habebit 1. *Philologorum*, ſeu Grammaticarum, Lexicorum, Phraſeologiarum, particularum linguæ Græcæ, ſimiliumque ſcriptorum. 2. *Literatorum*, qui Græcas antiquitates illuſtrarunt. 3. *Auctorum Gracorum*, qui ab Homero ad captam usque Conſtantinopolin urbem ſcripſerunt. & 4. *MSS. Græcorum ἀνεκδότων*, quæ hic illic in Bibliothecis latent. Incidit hac occaſione, ut id *ὡς ἐν παρόδῳ*, ſed tamen non extra oleas, addam JOHANNEM MEURSIUM, egregium illum Græcæ antiquitatis vindicem, ſub manibus ſimili labore *Bibliothecam Græcam*, ac *Bibliothecam Atticam*, habuiſſe: Atque, ut erat prorſus eximia in eruendis colligendisque rebus Græcis ſolertia, ſtupendique laboris vir: ita neque hoc in opere ceſſavit: ſed jam ad finem perduxerat Atticam Bibliothecam, quæ Scriptores Athenis oriundos continet: & in quatuor libros Alphabetico ordine diſtributa Holmiæ in Regia Suecorum Bibliotheca MSS. ſervatur: hinc vero ut communi eruditorum uſui, per Clar. Normannum, vel alium Virum doctum, eruatur, ſane perquam optandum eſt. *Græca* vero *Bibliotheca* Meurſii, quæ ibidem latet, & omnium Græciæ provinciarum Auctores itidem alphabeti ordine digeſtos recenſere debuerat, manca nimis eſt, & non ultra primam *δυάδα* literarum aſſurgit. (*cc*) His ita de Meurſio inſperſis, nunc ad Henninii

Medicus alter eruditus, Joh. Dan. Major, Prof. Kilonienſis, in *Epiſtola de Nummis Græce inſcriptis, ad D. Joh. Diecmannum, Ducatus Bremenſis Eccleſiarum Supremum Antiſtitem,. qua præcipue Paradoxon Viri Cl. Henr. Chriſt. Henninii, Linguam Græcam non eſſe ſecundum Accentus pronunciandam, Orbi Literato ulterius conſiderandum committitur*, Kilonii A. 1685. in 4to edita. Adjecta eſt illi *Appendix de ſuſpecta, imo olim nulla, Jotorum Subſcriptione.*

(*cc*) Bibliotheca Joh. Meurſii Senioris Græca Alphabetica, de Antiquis Scriptoribus Græcis, eorumque Operibus, tum etiamnum reliquis, tum deperditis, Libris IX. totidem Muſarum nominibus, ad exemplum Hiſtoriæ Herodoti, inſignitis, abſoluta, ſæpius ab Autore (*Lib. 2. Athen. Batav. p. 197. 198. in Lib. de Fortuna Attica c. 3. & in Lect. Theophraſticis cap. 1.*) eſt promiſſa, Editioque illius a Viris Eruditis, Andr. Schotto & Luca Holſtenio (in Epiſtolis ad eum ἀνεκδότοις,) Phil. Labbeo (*in Biblioth. Bibliothecarum p. 205.*) Joh. Jonſio (*L. 3. de ſcript. Hiſt. Philoſ. c. 20. p. 313.*) aliisque, vehementer deſiderata. Supereſſe eam etiamnum inter Ἀνέκδοτα Bibliothecæ Regiæ Svecicæ Holmienſis Meurſiana, quæ Sam. Puſendorffius Joh. Georgio Grævio, ut, ipſo curante, ederentur, transmiſit, verum imperfectam nec ultra Literam H productam, Chriſt. Thomaſii *Cogitata de Libris Recentioribus Jocoſeria Germanica* (*M. Nov. A. 1688. p. 585. 586.*) teſtantur. Si Morhoſio, vel interpolatori ejus (h. l.), credendum, longe adhuc magis eſt mutila & imperfecta, nec ultra primam Literarum δυάδα aſſurgit. Abſolutam tamen ego illam ab autore eſſe non dubito, cum edendæ ejus poteſtatem Guilh. Noomſio, Arlandervenia Domino, Anno jam 1634. fecerit in Epiſt. ad Gerh. Joh. Voſſium d. 12. Jul. ſcripta, & in Appendice Voſſianarum (*num. 200. p. 127.*) obvia. Bibliothecam Atticam (*L. 2. Athen. Batav. p. 197. 198. in Præfat. Græciæ Ludibundæ, & in lib. de Fortuna Attica c. 8.*

Digitized by Google

Henninii promiſſam alteram Diſſertationem revertor: eam inſcribit Ῥωμαϊκισμὸν Βαρβαρόφωνον: demonſtrabitque, Græcos hodiernos, eorumque ſequaces, vitioſe literas & diphthongos Helleniſmi enunciare.

Atque ita nos manuducit ſua hac promiſſione Henninius ad controverſiam *de* 18
genuina linguæ Græcæ pronunciatione, multa utrinque contentione, ſcriptisque multis, inter literatos agitatam: quibusdam hodiernum & vulgarem pronunciandi morem, quo diphthongos αι per ſimplex ε, οι vel ει per ι ſimplex, efferunt, quemque nunc jotaciſmum appellare nobis liceat: aliis contra vehementer eam pronuntiationem impugnantibus, & oppoſitum adeo eſſe clarum manifeſtumque contendentibus, ut contrahiſcere idem ſit, ac os nullum, vel potius pugilis, habere. Sic utraque cauſa ſuos patronos, ſua etiam argumenta, habet. Mihi tamen ſemper potior eſt viſa poſteriorum ſententia, qui jotaciſmum iſtum improbant. Id equidem præfracte adeo negare non auſim, aliquo tempore, & apud aliquos Græciæ populos fuiſſe talem pronunciationem in uſu: namque obſervatum eſt in inſcriptionibus Græcis vetuſtiſſimis (e quibus potiſſimum, & e verſionibus Latinis, quando Græcas literas æquali charactere exprimunt, res decidenda eſt,) pro η & οι ſubſtitutum fuiſſe purum jota: ſed tamen hæc rem nondum decidunt. ISAAC. VOSSIUS, qui, ſuarum in *Melam Obſervationum l. I. c. 12. p. 65.* ſe *de Literis & pronunciatione linguæ Græcæ ſcripturum*, promiſerat, *in libro de Natura Rythmi p. 15.* graviter in eos invehitur, qui credunt, *beta* literam ſonaſſe ut *vita*, aut vocales η, ι, & υ, eodem pacto pronunciatas fuiſſe: contra is non ſolum florentibus adhuc Græciæ rebus, ſed & quamdiu ſteterit Romanum imperium, diverſum accidiſſe, audacter aſſerit: aliam tamen diphthongorum eſſe rationem fatetur: quanquam enim utraque earundem vocalis exaudita in veterum pronunciatione fuerit, priusquam Græcia Romanis ſerviret: ſub Nerone tamen, & Claudio, cum nimium delicatuli eſſe homines cœpiſſent, diphthongos Græcas una cum Latinis, fruſtra etiam renitente Claudio, expiraſſe. *Non tantum inſolens quid* (ita Voſſius p. 16.) *ſed & vaſtum, & ruſticum præ ſe ferre videbantur diphthongi* AI & OI: *Nec defuere credo, qui fauces non ſatis patere, nec ſine dolore in tam latos ſonos diduci & explicari poſſe, adfirmarent. Sine mora itaque a Romanis tranſiit vitioſus hic pronuntiandi ritus ad Græcos; gentem adulandi peritiſſimam, fruſtra reclamantibus doctis & antiqui moris ſtudioſis: qui licet aliquandiu reſtitere, brevi tamen & ipſi quoque in mollius loquendi genus conceſſere: & adeo quidem, ut Trajani & Adriani ſeculo bivocalium uſus penitus ceſſaſſe videatur. Hinc eſt, quod in illis marmoribus, quorum inſcriptiones factæ ſunt poſt ea tempora, mera dipthongorum confuſio appareat, cum* E *pro* AI,

promiſſam) Autor prælo itidem paratam habuit, ac Gerhard. Joh. Voſſio Amſtelodamum A. 1633. transmiſit, ut illic, in Tomo Operum ſuorum Hiſtorico-Philologicorum Primo, ederetur. V. Epiſt. ejus ad Voſſium, d. 20. Aug. A. 1633. exaratam, *in Appendice Voſſianarum, num. 175. p. 113.*

I *pro* OI *vel* EI, *paſſim occurrat, cum tamen in vetuſtioribus lapidibus orthographiæ ratio optime ſibi conſtet.* Hæc Voſſius, cujus ego judicio multum in hoc negotio tribuo: eſt enim illarum literarum doctiſſimus, &, in iſta multitudine Auctorum, qui de hoc argumento ſcripſere, procul dubio nova quædam vidit & obſervavit. Scripſerunt alioquin *de pronunciatione linguæ Græcæ* JOH. CHEKUS, *Anglus*, cujus de illa controverſia *diſputationes, cum Stephani Wintonienſis Epiſcopi VII. epiſtolis*, junctæ prodierunt Baſil. An. 1555. THOMÆ SMITHI *de recta & emendata pronunciatione linguæ Græcæ* liber Pariſ. apud Rob. Stephanum an. 1568. in 4. excuſus eſt. ADOLPHI MEKERCHI, *Brugenſis de veteri & recta pron. ling. Gr.* ſcriptum Plantinianis typis Antwerp. 1576. in 8vo impreſſum eſt. HENR. STEPHANUS vero integrum corpus Auctorum, hanc materiam evolventium, collegit, hoc titulo: *De linguæ Græcæ ac Latinæ vera pronunciatione commentarii doctiſſimorum virorum.* An. 1587. in 8. Scripſit præterea JOH. CAJUS, *Londinenſis, Medicus* clariſſimus, πολύγραφος (ut e Gaddio de Scriptor. Non-Eccleſiaſt. Friſiique Bibliotheca liquet) & Collegii cognominis apud Cantabrigienſes fundator, *de Pronunciatione linguæ Græcæ & Latinæ, cum ſcriptione nova* Londini 1574. in 4. Adverſus jotaciſtas diſputat quoque LAURENT. RAMIREZ *de* PRADO in Πεντηκοντάρχῳ ſuo, Antwerp. 1612. edito, c. 34. qui & hac in parte profligare ignorantiam vulgarem voluit. Contra vero non ita pridem JOH. RUDOLPH. WETSTENIUS, Græcarum literarum in Academia Baſil. Profeſſor, doctusque vir, omnes has de pronunciatione Græcæ linguæ lites, editis *de illa Orationibus* Amſtelod. 1681. in 8. ita reſumſit, ut jotaciſtarum partes agat, & ſollicite ad adverſariorum argumenta reſpondeat: nondum tamen perſuaſit.

19 Ad doctrinam de Dialectis, cujus ſupra mentionem fecimus, pertinet quoque πολυθρύλλητος illa, & tot infeſtis acerbisque ſcriptionibus agitata, *de Helleniſtica Lingua* controverſia: cui occaſionem primam JOSEPHUS SCALIGER, tum *in Animadverſionibus Euſebianis pag. 134.* tum in converſatione familiari dedit: a quo, magiſtro ſuo, hauſtam opinionem DANIEL HEINSIUS, *in Prolegomenis ſuarum Exercitationum Sacrarum,* earumque perpetuo decurſu, magno conatu uberius expolire, peculiaremque Dialectum ejus, in translatione τῶν LXX. & ſtylo Novi Teſtamenti, obviam, conſtituere annifus eſt. Cui vero ſe acri ſcriptione oppoſuit CLAUDIUS SALMASIUS, tum *in Commentario de Helleniſtica,* Lugd. Bat. 1643. in 8. edito; tum *in Funere & Oſſilegio Helleniſticæ.* ibidem eodemque anno procuſo, cum Heinſius ſcripta diſſertatione ſui vindicias tentaſſet. Et ſcripſit quidem Salmaſius eo eventu, ut cauſa Heinſium cecidiſſe viri docti palam tum judicarent. Ita enim Sarravius ad Alex. Morum Epiſtol. p. 71. *Omnes docti & probi in amici noſtri ſententiam palam eunt. Familiam duxere Gerh. Voſſius, Conſtantinus Imperator, Joh. Latius: quos numeri innumeri ſecuti ſunt.* Hos inter non ultimum ipſummet Sarravium fuiſſe, alia ejus ad Gronovium, quem noverat Heinſii amicum, verba teſtantur *Epiſt. p. 69. Sed quid de ejus* (Salmaſii) *Helleniſticis cenſetis? Tu præſertim quid de Oſſilegio? Niſi enim me viri amor turbat, vix aliquid majori cum fructu, venuſtate & elegantia, ab eo unquam*

ſcriptum

Digitized by Google

ſcriptum fuiſſe edico. Hinc cum MARTINUM SCHOOCKIUM, Ultrajectinum, *Rogum Funeris Helleniſtici* moliri audiviſſet; *Viderit ille*, inquit, *num moleſta tunica indutus in ipſa tæda lucere velit:* pag. 87. Nihil vero hujus edidit Schoockius: ſed Auctor eſt Diſſertationis *de Helleniſtica lingua*, Lugd. Batav. 1643. in 8. evulgatæ, quam ab Heinſio ipſo ſcriptam male Salmaſius ſuſpicabatur, eapropter caſtigatus a Placcio *in Anon. Detectis* p. 66. Præter Salmaſium vero alium quoque adverſarium, non minus acrem, & eruditum, nactus eſt Dan. Heinſius, amicum olim, &, quod mireris, contra Balzacum defenſorem, JOH. CROJUM, cujus *Obſervationum Sacrarum Pars prior*, Genevæ 1645. in 4. publicata, Heinſii Prolegomena diſcutit: & multis profecto egregiis atque eruditiſſimis obſervationibus ſcatet. Sarravius, quem paulo ante laudavimus, *in Epiſt. p.* 135 ita de Croji libro ad Morum. *Redditæ mihi ſunt amici tui obſervationes in Prolegomena jacentis & afflicti auctoris, pro quibus magnas tibi debeo & ago gratias. Opus eſt eruditum, varium, elegans, multijugi doctrina & lepore refertum. Placet præſertim* θυμὸς ἀγήνωρ, *quo hominem audacter, nec ſub perſona, aggreditur. Si autem in ſolo pene hærens προπυλαίῳ tot inſcitiæ & ἀμαθίας portenta profligavit, quid non ſperemus amantes, ubi ipſa adyta reſeraverit?* Quæ ſequuntur, non addo, cum e Salmaſianis relationibus hauſta juſto acerbius Heinſium perſtringant; (de quo alibi in epiſtolis dignius atque moderatius loquitur) ut recte etiam Colomeſius in Gallia Orientali p. 186. obſervavit. Certe, uti Leydenſes edita Ann. 1646. Apologia Heinſium tuiti ſunt, ita nihil amplius a Crojo lucem in hac controverſia aſpexit: quanquam ipſe plures adhuc Obſervationum partes ſub finem editæ promiſerit. Utrum vero earundem editio a collegis Croji impedita ſit, (a quibus, *cum barbarum iſtud facinus illis diſpliceret, Crojum ſui officii admonitum reſipuiſſe*, Nicol. Heinſius, D. F., ſibi narratum refert, *Not. in Ovid. T. I. p.* 375. *edit. in* 12.) an alia illum cauſa retardaverit, incertum. Servare partes reliquas Croji Obſervationum nepotem ejus D. Roure, e Colomeſio l. c. didici. Adeo vero rejicit Helleniſtarum nomen in LXX. Interpretibus Vir ille doctus, ut eos potius *Ex-Helleniſtas & Aphelleniſtas* dici debere pag. 254. *Obſerv.* aſſerat. Neque etiam ſubſtitit inter hos triumviros controverſia: ſed & MATTHÆUS COTTERIUS, ſcripta *de Helleniſtis & lingua Helleniſtica Diſſertatione*, Heinſio ſe oppoſuit, & complures alii, modo pro Heinſio, modo contra illum, argumentum hoc pertractarunt; quos recenſere nimis prolixum foret. Inprimis vero recruduit illa lis inter *Richardum Simonium* & *Iſ. Voſſium:* quorum ille, Salmaſium, nonniſi de umbra aſini diſputantem, lites de nomine tantum concitaſſe, ſcribit: hic vero Simonium vulgi more loqui ait, non attendentem, res eſſe mortuas, niſi vocum acceſſerit poteſtas. Videantur eorum ſcripta ἀμοιβαῖα: *Simonii Caſtigationes*, & *Voſſii Reſponſiones.* Quemadmodum vero pleriſque negandum non videbatur, peculiarem eſſe librorum N. T. & LXX. Interpretum loquendi modum: ita *Græcum Synagogæ* illum vocavit Simonius, cum *Helleniſticum* non vellet. Salmaſius vero *Idiotiſmos, ſolæciſmos, barbariſmos*, ſacro etiam textui immiſtos aſſerere non dubitat: quod cum nimis durum aliis videretur, eo ipſi tetenderunt, ut puram omnino eſſe, nec Hebraiſmos, nec idio-

 tiſmos,

Digitized by Google

tiſmos, & multo minus ſolœci quid barbarive, redolere evincerent. Hoc jam, ante lites Helleniſticas, probare Henr. Stephanus eſt conatus, in erudita quadam *præfatione, quam novo Teſtamento a ſe in 12. edito præfixit:* inſecutus eum Sebaſtianus Pfochenius, *Diatriben de Linguæ Græcæ puritate abſque Hebraiſmis* edidit Amſtel. 1629. in 8. inde aliquoties recuſam. Poſt lites Heinſianas idem valide, conquiſitis undique ſcriptorum profanorum locutionibus, aſſertum ivit operoſo *Annotationum in Nov. Teſt. volumine,* Wittebergenſis Academiæ clarum ſidus, ERASMUS SCHMIDIUS; prodiit illud Noribergæ an. 1659. in fol. Haud ſegnior diſcipulus Schmidii, BALTHASAR STOLBERGIUS, & ipſe Græcæ L. Profeſſor Wittebergenſis, non ſolum variis *Exercitationibus,* quas *uno Tractatu comprehenſas,* poſt Auctoris fata, *Clar. Schurzfleiſchius* præfatione ornavit, Witteberg. 1685. in 4., ſolœciſmos & barbariſmos, Novi Fœderis dictioni tributos, profligare ſtrenue molitus eſt: ſed & paratum jam editioni Opus magnum reliquit, ſumma diligentia elaboratum, quo puritatem ſtyli N. T. oſtendere ſatagit. Servatur illud adhuc manu Auctoris ſcriptum a *Theod. Daſſovio,* L. L. Or. in eadem Academia Profeſſore, Viro clariſſimo, & Stolbergiani tori ſucceſſore: qui & edendi Operis plus ſemel ad amicos ſpem fecit. Eodem propoſito ſcripti apud Anglos JOH. PRICÆI *Commentarii in Nov. T.* ſunt, qui & junctim uno Volumine Londini lucem aſpexerunt An. 1669., & in Opus Criticorum S. Scripturæ Interpretum una recepti ſunt, ut a barbariſmis Novi Teſtamenti phraſin vindicent. Enimvero, ut jam olim Pſochenio ſeſe *Thomas Gatakerus* oppoſuit, magnum in omni re literaria nomen, edita *Diſſertatione de ſtylo Novi Teſtamenti, Londini 1648.* in 4., utque *Iſ. Caſaubonus, in Notis ad N. T. a ſe editum,* auctoritati ſoceri ſui Henr. Stephani non ceſſit: ita Wittebergenſibus Viris doctis JOH. HENR. BOECLERUS brevi quidem, ſed eruditiſſima *Diſſertatione de Lingua N. T. originali* (quam recudi, ſuæque de eodem themate addi, Celeb. Lipſienſium Theologus *D. Joh. Olearius* curavit,) ea objecit, quæ nondum ſoluta, ſi verum fateri decet, etiamnum prævalent. Mediam ille viam tenet, &, quid in Salmaſii opinione, quid in ſententia Heinſii, culpandum ſit, egregie & cordate, tectis tamen ſemper nominibus, exponit. Contra eos vero, qui puritatem Græci ſermonis in N. T. aſſerunt, multisque corraſis undique ſimilibus locutionibus probant, illud inprimis monet: *non eſſe quæſtionem, an phraſes & verba, quæ in Novo Teſtamento occurrunt, e perreptatis ſcriptorum profanorum monumentis poſſint erui; (præſertim ſi raro hic, ibi vero ſemper, occurrant) ſed, an tota dictionis indoles, faciesque ſtyli, totumque orationis corpus, conveniat cum ea Græcitate, quæ in profanis ſcriptoribus occurrit. Ex hoc enim principio de idiomate eſſe judicandum.* Eandem cum Bœclero viam JAC. BOLIUS trivit, Regiomontanus Profeſſor, qui an. 1647. in 4. peculiarem edidit diſſertationem hoc titulo: *Juſta & moderata abſentiæ ab exequiis, & juſtis funebribus, funeri linguæ Helleniſticæ excuſatio & venia, quam ab iis, qui, idiotiſmum Hebræum in Tabulis Teſtamentariis Novi Fœderis Salvatoris noſtri J. C. negando, funus linguæ Helleniſticæ procurant: iis vero, qui, Solœciſmos & barbariſmos eidem impingendo, prorſus efferunt & contumulant, -- impetrare conabitur &c.* uti Placcius loco ſup. cit. indicat. Ex Italis docte & copioſe materiam iſtam, in utramque partem diſſerendo, tractaſſe *Petrum*

trum Laſenam Erythræus in *Pinacoth. I. p. 108.* auctor eſt. Verum longe plures adhuc Philologi eruditi ſuperſunt, quorum tractatibus illuſtrata & pertractata illa controverſia eſt: *Glaſſius* noſter & *Joh. Vorſtius;* uterque in Philologia Sacra: ille carptim, hic luculenter: *Caſpar Wyſſius* in Dialectologia Sacra: *Georg. Paſor* in Idea Dialectorum N. T. *Joh. Olearius* ſupra laudatus in Diſſertatione de Stylo N. T. *Anton. Borremanſius* in Variis Lectionibus c. 1. *Joh. Leusdenius* in Philologo Ebræo-Græco: & tot alii, quos nunc præterimus.

Sunt alii, qui conformitatem phraſeos Græcæ & Hebraicæ aliquot libris integris tradidere: Zacharias Boganus, Anglus Devonienſis, cujus extat *Homerus Ἑβραΐζων,* ſeu comparatio Homeri cum Scriptoribus Sacris, quoad normam loquendi: editus eſt ille liber Oxonii An. 1658. in 8. Simili labore *Homeri Hebraiſmos* annotavit Jacobus Cappellus in Vindic. Caſaub. L. IV. c. 11. 12. Eandem operam *phraſeos Homeri cum Syriaſmo collatæ* jamdudum ante hos Angelus Caninius promiſerat, Buchnero teſte in Paraphraſi ſuæ Eclogæ de Philoſophia: Idem promiſerat & Heinſius in Sacro Ariſtarcho. 20

CAP. VII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS, ET GLOSSARIIS ANTIQVIS.

§. 1. *Lexicorum Græcorum Hiſtoriæ Scriptores.* 2. *Lexicographi Veteres Editi, Autor ſc. Magni Etymologici.* 3. *Suidas.* 4. *Jul. Pollux,* 5. *Harpocration.* 6. *Heſychius Alexandrinus.* 7. *Stephanus Byzantinus.* 8. *Lexicographi Veteres Inediti, Phrynichus, Helladius, Pauſanias.* 9. *Photius (Patriarcha Conſtantinopolitanus.)* 10. *Joh. Zonaras, Eudemus, Arſenius.* 11. *Cyrillus Alexandrinus, aliique complures, magnam partem Anonymi.* 12. *Gloſſariorum diverſa acceptio. Gloſſariorum apud veteres Copia.* 13. *Gloſſariorum, a Pet. Daniele, Henr. Stephano, Bonav. Vulcanio, Car. Labbeo, J. Rutgerſio, editorum, Hiſtoria.*

Uti præcipua ἐξηγήσεως Græcæ pars e Lexicis atque Glossis haurienda eſt; 1 imo & etymologiarum ratio ibi omnium maxime habetur; ita de his nunc poſt Grammaticas, quarum pars magna ſunt, juſtam tractationem inſtitui res ipſa jubet. De eorum ratione in univerſum, origine, inſtituto, differentiis, aliisque notatu dignis, magna ſane diligentia, & judicio haud minore *Phil. Jac. Mauſſacus* agit, in Diſſertatione Critica, ſuis in Harpocrationem notis præmiſſa. Attigit quoque iſtud argumentum *Joh. Wowerius* cap. IX. ſuæ Polymathiæ: quem Mauſſacus identidem, ſed nonnunquam immerentem, caſtigat. De Lexicis Græcis præ-

Digitized by Google

præterea Diſſertationem edidit *Joh. Henr. Bæclerus*, quæ reperitur inter Diſſertationes ejus Academicas: videndus quoque *Joh. Martinius*, in præfatione Lexici ſui Philologici, (& poſt hos *Joh. Alb. Faber*, qui Exercitationem de Lexicis Græcis Decadi Decadum, Lipſiæ 1689. editæ, annexuit: quam vero nunc ſecundis curis plus altero tanto auctiorem, & accurato ſtudio recognitam paratam habet, propediem editurus.)

2 Etymologiam vocum Græcarum non Platoni ſolum, cui primo illam curam Dionyſius Halicarnaſſenſis adſcribit, ſed & Philoſophis aliis, nec non JCtis, Poëtis, Comicis, & Tragicis, imo & Chriſtianæ Theologiæ Magiſtris, cordi fuiſſe eleganter Mauſſacus, ex ipſorum monumentis, oſtendit. Hinc nata jam olim varia variorum Etymologica, quæ nunc periere, & e quibus conflatum, quod ſupereſt adhuc, MAGNUM ETYMOLOGICUM eſt, pulcherrimum iſtud antiquitatis Græcæ fragmentum, magnumque penu Grammaticæ, in quo & originum & analogiæ doctrina, ex veterum ſententiis, copioſiſſime proponitur; hiſtoriæ item & antiquitatis monumenta paſſim attinguntur: adeoque liber omnino neceſſarius ad linguæ rerumque Græcarum cultiorem notitiam. Auctor illius ignoratur, licet nonnulli *Marcum Muſurum* (qui in Thomaſii de Plagio Diſſert. vitio typographi male *Martinus* ſcribitur,) alii *Nicolaum* & *Zachariam Calliergos; Nicam*, cum Politiano, alii, pro eo habeant. Muſurus cum Calliergis primum editi ejus curam geſſit, cum Venet. 1499. publicaretur: hinc nata de iis, ut Auctoribus, ſuſpicio. Unde vero ſuam de Nica opinionem hauſerit Politianus, & annon falli potuerit, incertum. Juvat illum, quod Phil. Labbe, *in Bibliotheca Nova MSS. Supplem. II. p. 170.* e Catalogo Scipionis Tettii, Neapolitani, Nicæ Lexicon quoque inter alia recenſet. Quicquid ſit, Chriſtianum fuiſſe Compilatorem Etymologici, & non nimis antiquum, ea, quæ Mauſſacus profert, & allegationes Auctorum recentium, ignorare nos aut dubitare non patiuntur: Plagiariis eum accenſet Caſaubonus, & cum Caſaubono Thomaſius, qui etiam ab iſto crimine non excuſandum exiſtimat l. c. §. 663. *ſeqq.* Interim perneceſſarium & utiliſſimum Græcæ linguæ Studioſis librum eſſe, ipſe uſus omnium optime probat. Poſt primam ejus editionem, alteram Venetiis A. 1549. excudit, non Aldus, uti perperam Auctor Catalogi Thuanei prodit, (deceptus, ut videtur, Delphini anchoræ circumplexi pictura, quæ alias Aldi inſigne eſt); ſed Federicus Turriſanus, Andreæ, qui Socer Aldi fuerat, filius. Is non magno ſolum ſtudio Etymologicum emendavit, verum & de ſuo adjecit nonnulla, aſteriſcis notata: quæ tamen adeo non ſpernenda Frider. Sylburgius judicavit, ut ea omnia novæ editioni a ſe procuratæ insereret: prodiit illa Heidelbergæ ex officina Commeliniana A. 1594. cum Sylburgii notis & indicibus præſtantiſſimis. (Iſaacus Voſſius MSS. hujus Etymologi Codicem longe antiquiſſimum poſſedit, quem &, ne nimia vetuſtate exeſæ literæ prorſus evaneſcant, deſcribi ſumma fide curavit: eſt vero is edito longe amplior: atque utinam e Leydenſi Bibliotheca, in quam cum reliquo ejus Viri librario apparatu tranſiit, editum aliquando iri ſpes eſſet: & non idem experiatur fatum, quod Catalogus Bibliothecæ Voſſii, juſſu Guilh. Sancrofft, Archiepiſcopi olim Cantuarienſis, a Paulo Colomeſio elegantiſſimo ordine con-

confectus, jamque non ſolum paratus editioni, ſed & Londinenſi cuidam typographo ab amico, cujus relationi rem totam debeo, in manus traditus, ut propediem edatur, cujus tamen editio vel dilata nimium, vel omnino omiſſa eſt.)

Præter Etymologicon Magnum *ἀνωνύμε*, SUIDÆ ETYMOLOGI- 3
CUM quoque ſupereſſe, diverſum a Lexico & ineditum, in Bibliotheca Palatina olim aſſervatum, ſequentia Mauſſaci verba evincunt, quæ cum ad pleniorem libri notitiam haud parum conducant huc e Diſſert. Crit. p. 341. ſq. tranſcribam. *Ex profeſſo* (ita ille) *huic parti* (etymologicæ) *incubuere ultimæ antiquitatis auctores, Suidas & Etymologus. Et Suidas quidem, cujus Etymologicum, Mich. Apoſtolii manu in Creta, ἀπὸ πρωτοτύπε πάνυ διεφθαρμένε* (*ut ipſe teſtatum reliquit*), *deſcriptum, in luculentiſſima Electoris Palatini Bibliotheca ſervatur. Opus, ut ego judico, pernecceſſarium; ſed, niſi me fallit conjectura, quamvis nunquam in illud inciderim, in gloſſarii modum potius, quam Etymologici, confectum. In hanc ſententiam me duxere varia, quæ a Joh. Meurſio, in Gloſſario ſuo Græco-Barbaro, ex eo proferuntur fragmenta: quid enim illa præter verba κατὰ γλώσσας explicata?* Cave in his Mauſſaci verbis ultimam antiquitatem pro ultima abhinc, i. e prima, accipias, cum ultimam ad nos verſus indigitet, quæque antiquitatis titulum ferme ultima promeretur. Sine dubio autem, cum univerſo Palatinatus literati theſauro, in molem Vaticanam iſtud Suidæ Etymologicum tranſiit, e quo aliquando liberatum iri compedibus ſpes nulla omnino eſt. Ceterum, quod ad illam de Etymologico Suidæ in Gloſſarii modum ſcripto Mauſſaci ſuſpicionem attinet; poſſunt utique gloſſemata etymologiis eſſe interſperſa, quæ non ſtatim faciem libri mutant: quemadmodum in magno Etymologico innumera vocabula 25. aut 30. diverſarum nationum afferri, & gloſſematice explicari, ipſemet Mauſſacus p. 360. l. c. refert, allatisque exemplis pluribus probatum dat. Nempe iſtiusmodi peregrina vocabula ortum primo Gloſſis, tum & Lexicis, præbuerunt, quæ omnia fuſe laudatus Auctor exponit; &, quid diſcriminis inter Gloſſas Lexicaque ſit, quod nullum arbitratur Caſaubonus; magnum Wowerius credit, ipſe medius commonſtrat.

Negari interim non poteſt, adeo ſtrenue Gloſſatores Lexicographos, & hos illos viciſſim, mutuo tranſcripſiſſe, compilaſſeque, ut in morem res prorſus abierit. Poſtulatur vero inprimis ejus criminis SUIDAS, paulo ante memoratus, cujus *Lexicon* nil niſi centonum, ex variis auctoribus, haud raro præter rem ſilentio preſſis, conquiſitorum, congeriem, ſeu *ῥαψῳδίαν* potius eſſe, viri graviſſimi Beatus Rhenanus, Iſ. Caſaubonus, Andr. Schottus, aliique haud pauci, non ſine omni ſtomachatione, memorant: a quibus non adeo multum in diverſum abit Q. Septimius Florens Chriſtianus in Notis ad Ireneam Ariſtophanis; & Mauſſacus, niſi quod hic non ſuccenſet Suidæ, ſed eum commendat potius, & de ejus nomine aliisque Suidis, contra Politianum & Gyraldum erudite diſſeruit l. c. p. 373. ſq. Excuſandum quoque a plagio Suidam ſibi ſumit Thomaſius *Diſſert. de Plag. Liter.* §. 551. quippe quem & fontes, e quibus hauſerit, præmiſſo Lexicorum catalogo, indicaſſe, & a recentiori manu plus ſemel interpolatum, haud immerito credi poſſe cauſatur.

 Mereri

Mereri ſane illud eruditionis & rerum quarumvis pretioſiſſimarum penu, ut hoc quicquid eſt plagii condonetur, cum Reineſio ſciſcit, cum id omne nonniſi in commodum Orbis eruditi vergat. Utique, dum Philoſophorum plerorumque Vitas exhibet, eo non infimum locum inter βιογράφους ſibi vendicare Jonſius *de Scriptor. Hiſtoriæ Philoſ. l. III. c. 20. p. 308.* judicat, plura aliquando de eodem daturus, ni mors egregios conatus oppreſſiſſet: ſecutus autem in hoc de Suida Judicio Voſſium eſt *de Philologia c. 14. §. 9.* Prima Suidæ, eademque rariſſima, & longe emendatiſſima editio Græca, Mediolani prodiit An. 1499. in fol. ſummo ſtudio Demetrii Chalcondylæ procurata: typis Joh. Biſſoli & Bened. Mangoli Carpenſium, quos eum in finem advocarat: ſed id tamen, ne perfecta ſit, incommodi habet, ut lemmatibus aliquot deſtituatur, quæ in Aldina editione anni 1515. conſpiciuntur: habet tamen & ipſa quædam, quæ in *Aldina* non ſunt, (ſiquidem non diffitetur in Græca præfatione Chalcondylas, ſe ex aliis quoque libris Suidæ ingeſſiſſe, quæ deeſſe adhuc ipſi videbantur) ſed pauciora. Poſt Aldinam prodiit tertia *Baſileenſis* An. 1544. Frobenianis typis exſcripta, quæ nec ipſa in omnibus cum Aldina conſentit. Tres has Græcas Suidæ editiones Latina excepit Hier. Wolfii A. 1564. & ſecundis curis iterata 1581. ſed quæ nonniſi Hiſtorica Suidæ ſelecta, & Latine translata, ſiſtit. Suidam integrum Latine vertit Seculo jam XIII, Robertus Grosthead, ſeu *Capito,* Epiſcopus Lincolnienſis, ſui ævi miraculum & ob ſummam eruditionem ſtupor. Nondum quidem edita illa verſio eſt, ut ſunt plures ejus viri labores ἀνέκδοτοι, ſed ejus tamen in Hiſtoria meminit Matthæus Paris, & ex hoc Balæus de Scriptor. Angl. Cent. IV. p. 306. qui & Roberti Animadverſionum in Suidam librum allegat. Noſtro ſeculo Suidam integrum Latine reddidit verſione liberiore, notis inſuper atque emendationibus illuſtratum Æmil. Portus, II. Tomis, Genevæ 1619. editum: ut adeo vaſtus liber ſit. Enimvero non omnino probata eruditis iſta Suidæ verſio eſt; ſeu obtineat hic, quod ſub finem ſuæ in Harpocr. præfationis laudatus ſæpiſſime Mauſſacus verbis juſto durioribus ſcribit; *ſana mente præditis & literis, ut decet, imbutis ludibrio eſſe & contemptui, quotquot e trivio interpretum Pollucem, Suidam aliosve id genus auctores, in Latinam transfundere inſtituunt:* ſeu aliud obfuerit Porto, Viro cetera doctiſſimo. [Ita enim non in verſione ſolum, ſed & emendationibus, impegiſſe illum Pearſonius, in eximiis ad Hieroclem Prolegomenis p. 31. notat. *Suidam,* inquiens, *admodum infeliciter transtulit, maculisque pluribus aut affectum invenit, aut affecit.* Ipſummet vero Joh. Pearsonium novam & luculentam Suidæ editionem moliri, refert Mericus Caſaubonus in Not. ad Hieroclem p. 181. Quodſi hanc molitionem abſolvere datum fuiſſet Viro ſummo, haberemus hodie Suidam, emaculatum, illluſtratum, & tantum non omnibus numeris abſolutum. Hoc autem fata non ſivere. Quæ ſuperſunt apud Anglos ex ejus collectione, maximam partem ſpectant Auctorum nomina, e quibus exempla toties ἀνωνύμως producit Suidas; inſperſis & hic illic emendationibus; ut ex ore Clar. Dodvvelli amicus hauſit. Plane itaque convenire videntur collectanea Pearſonii cum Reineſiano ad Suidam apparatu. Infinita ſiquidem Thomas Reinesius, profundæ eruditionis Vir ac inter præcipuos noſtræ Germaniæ

maniæ

Digitized by Google

maniæ numerandus, margini ſuæ Suidæ allevit, ad ejus illuſtrationem aut emendationem facientia. Nam & ipſe aliquando Suidam edere meditabatur, nil utique, ſi perficere meditata ætas ſiviſſet, conceſſurus Pearſonio. Sed & cum ipſo omnis illa ſpes evanuit. Servatur interea Suidas Reineſii, ex Genev. editione, cum reliqua viri ejus ſupellectile in bibliotheca Cizenſi: e qua illum aliquando videre licuit. Idem Reineſius, *Epiſt. XLVI. ad Rupertum,* Thomæ cujusdam Hieromonachi Cretenſis, Suidæ Epitomatoris, meminit, cujus liber MSS. in Dresdenſi Seren. Electoris Bibliotheca aſſervatur, hoc titulo, *Ἀπὸ τοῦ Σουίδα παρεκβολὴ καὶ συναθροίσις λέξεων χρησίμων, τῶν μάλλον τετριμμένων ἐν λογογράφοις καὶ ῥήτορσι, κατὰ στοιχεῖον διηκριβωμένη.* Breviſſima vero eſt ea Epitome, & quodvis verbum uno tantum alio reddit: nulla nomina propria, nulla hiſtorica, nullas Scriptorum auctoritates, habet.] Vitas Cæſarum, e Suida excerptas, Tomo III. Scriptorum Hiſtoriæ Rom. Minorum, Francof. apud Wechelos A. 1627. excuſo, Græce & Lat. Frid. Sylburgius inſeruit; quas jam A. 1557. in 8. Wittebergæ Latine edi curavit Hermannus Wittekindus. Taceo nunc Adagia, e Suida per Andr. Schottum excerpta, editaque cum Scholiis Antwerp. 1612. in 4., & ſi quæ alia e Suida ſeparatim prodierunt. Id unum addo, adeo multum juvare polyhiſtorem Suidæ Lexicon, ut ne carere quidem illo poſſit, quisquis vel tantillum in hiſtoria literaria antiquiore proficere animum induxit.

Strictior in Grammatices circulo obſervando, & qui nunquam temere excurrit, JULIUS POLLUX eſt, Grammaticus Commodi ævo clarus, cujus *Onomaſticon,* X. libris conſtans, ac ſub eleganti titulorum diſpoſitione rerum nomina exhibens, habemus, primum ab *Aldo* Venetiis A. 1498. & 1502. tum Florentiæ apud Juntam & Baſileæ, ſed utrinque plane ad Aldinum exemplar, editum. Optima illius editio WOLFFGANGO SEBERO debetur, qui cum Palatinis atque Auguſtano Codicibus textum contulit, emendavit, notas & indices laborioſiſſimos adjunxit: atque adeo præclare de Polluce meritus eſt. Fatetur tamen Rod. Gualtheri verſionem, quam adjecit, nimis caſtigatam non eſſe: (ſicut & Scaliger, ea ſe magis traduxiſſe Gualtherum quam commendaſſe, ſcribit *Epiſt. p. 485.*) prodiit liber apud Wechelos An. 1608. in 4. Neque etiam ita emaculare potuit Pollucem Seberus, ut non quamplurima emendanda ſuperſint: quod ipſe etiam in præfatione agnovit, & hinc non ſolum Caſauboni, atque Hœſchelii, manus ſocias imploravit, ſed & a Jungermanno e codice Pollucis MSS. nova ac non pœnitenda promiſit. Colomeſius, *in Biblioth. Choiſie p. 105. ſeq.* aliquot adhuc Onomaſtici codices MSS. recenſet, atque refert, Bonav. Vulcanium aliquando novam ejus editionem promiſiſſe, *mais,* addit, *il s' eſt contenté de nous la promettre.* Extant breves quædam Notæ *Joach. Kuhnii,* Gryphiswaldenſis, Profeſſoris Argentinenſis, in hoc Onomaſticon ſane eruditiſſimæ, & magnam oſtendunt hujus Viri in iſto litteraturæ genere peritiam: impreſſæ ſunt Argentorat. An. 1675. in 12. [Is ipſe Vir celeberrimus, cui egregiam Pauſaniæ editionem debemus, novam nunc Pollucis faciem apud Belgas excudendam ſumma diligentia parat; quæ ut optatum finem nanciſcatur, in omnium votis eſt.]

5 Felicior Polluce HARPOCRATION eruditiſſimos longe viros nactus eſt, qui ei emendando bonas horas impenderent. Quamvis enim ejus *Lexicon Decem Oratorum* per integros centum & quod excurrit annos, a prima ſui editione, quæ Venetiis ab *Aldo 1503.* una cum Ulpiani in Demoſthenem commentariis data eſt, miſere afflictum jacuerit; ſecunda editione Veneta Anni 1527. (quam ab Aldo itidem & Aſulano procuratam neſcio quo calami feſtinantis errore Mauſſacus aſſerit; cum Aldus jam An. 1516. diem clauſerit ſupremum) magis etiam deformatum: Surrexit tamen, ſub initium hujus Seculi, PHILIPPUS JACOBUS MAUSSACUS, tum juvenis, exquiſiti judicii & ſubactæ eruditionis: poſtmodum Senatus Tholoſani Præſes: qui ope MSS. codicum, totum *Harpocrationis Lexicon*, mancum hactenus & hiulcum, reſtituit, emendavit, *Diſſertatione* præliminari *Critica*, toties jam nobis laudata, & notis uberioribus, illuſtravit, Pariſiis An. 1614. in 4. nihilque oblitus eſt eorum, quæ ad commendandum Auctorem ſuum undecunque facerent. Anno ſequente 1615. *Notarum in Harpocrationem Appendicem*, Claud. Salmaſio nuncupatam, edidit, Plutarcho de Fluviorum & Montium nominibus, Tholoſæ a ſe primum edito, annexam in 8. *Lectiones* vero *Græcas*, *Operis Harpocratiani interpretes*, ut & volumen *de derelictis ab Harpocratione vocabulis rhetoricis*, non dedit, licet in præfatione promiſerit, uti nec *Indicem Auctorum* in Lexico allegatorum, quem privata induſtria ſibi confeciſſe, & ad finem libri ſui ſcripſiſſe Alex. Morum, Colomeſius in Bibliotheca ſelecta p. 113. refert; ubi & de Mauſſaci ſcriptis editis ac promiſſis, eruditione, morte, clarorumque virorum elogiis, ſuccincte agit. Non tamen memorat ſingularem caſum, quem illi accidiſſe referunt, ut, cum linguæ Græcæ extra controverſiam longe peritiſſimus eſſet, ex morbo quodam adeo ejus uſum perderet, ut ne legere quidem amplius Græce ſciret. Obiit An. 1650. Poſt Mauſſacum Gallus alter celebris HENRICUS VALESIUS, ille tot lucubrationibus exquiſitis inter principes literatorum clarus, Harpocrationi, quo frequentiſſime utebatur, manus obſtetricantes admovit, ac tum in ipſum notas confecit, tum in Mauſſaci Diſſertationem & Notas, novas denuo Animadverſiones compoſuit: quas e Bibliotheca Guil. Pruſteau, Anteceſſoris Aurelianenſis, nactus vir celeberrimus, Jac. Gronovius, publico non invidit: ſed Lugduni Batav. An. 1682. edidit: e quibus quamplurima, non Critica ſolum, ſed & ad indagandam veteris fori Græci rationem, hauriri poſſunt. Nam cum id præcipue inſtitutum tales Lexicographos, qualis eſt Harpocration, qualeſque Julianum Diodorum, atque Philoſtratum, Photius in Biblioth. Cod. 150. recenſet, tenuerit, ut e decem Rhetoribus, quorum vitas Plutarchus deſcribit, Demoſthene, Antiphonte, Andocide, Lyſia, Iſocrate, Iſæo, Æſchyne, Lycurgo, Hyperide, & Dinarcho voces Alphabetico ordine diſpoſitas explanarent, non potuit certe non quamplurimum fori veteris una inſpergi: eoque magis commendandum Jurium Studioſis eſt Harpocrationis Lexicon. Cujus, poſt Mauſſaci & Valeſii curas, novam editionem NICOLAUS BLANCARDUS, cum ſua Latina verſione, Notis ac Diſſertationibus Duumvirorum iſtorum Integris, nitidiſſimo charactere procuravit Lugd. Bat. 1683. in 4. additis, præter Auctorum ab Harpocratione allegatorum Catalogum, ſuis ipſiuſmet annotationibus. [Enim-

Digitized by Google

vero peſſime a Jacobo Gronovio propterea exceptus, qui in noviſſima ſua Harpocrationis editione, quam nuper cum optimæ notæ Codice Florentino & Aldina editione, Xylandri, Fabri, Sylburgii, Freheri, Rutgerſii & Heinſii, manibus notata, collatum, Lugd. Bat. 1696. in 4. emiſit, quavis occaſione data in Blancardum acerrime invehitur, tum verſionem ejus, tum notas & emendationes, acerbiſſime perfricans. Illud præterea in præfatione, adductis Mauſſaci ad Meurſium literis, obſervat, Meurſium ab edendo, ut conſtituerat, Harpocratione, nonniſi precibus ac blanditiis Mauſſaci motum, abſtinuiſſe.]

6 HESYCHIUS *Alexandrinus:* quem cum Mileſio ejus nominis plurimi perperam confundunt, ut jam olim in Bibliotheca Geſnerus animadvertit, non attendentibus id licet recentiorum haud paucis: *Lexicon* reliquit, ex antiquioribus, quorum nomina ipſemet in præfatione refert, collectum: quod in cœlum alii laudibus extollunt, Auctoremque cum Heinſio *Grammaticæ eruditionis abyſſum,* aut cum Sarravio *Jovem Grammaticorum,* nominant: alii cum Reineſio eruditionem, quæ paſſim illi tribuitur, potius Auctoribus, quos excerpſit, tribuendam judicant, neſciuntque, cum nihil pene ejus ſit, quomodo eruditum ἐξαιρέτως fuiſſe colligere debeant? Vix vero dubitandum eſt, primorum judicia prævalere, tot magnis ſuffragiis Scaligerorum, Caſaubonorum, Salmaſiorum, Voſſiorum aliorumque eruditorum tantum non omnium ſubnixa. Quodſi enim centies *aliena paſſim ab indoctis inſerta* cum Barthio Adverſar. lib. XLII. c. 26. aſſeramus, aut cum Tanaq. Fabro *pretioſiſſimo Helleniſmi Theſauro carbones admixtos e Græcitate vulgari* concedamus: manet tamen theſaurus, & absque Heſychio plurima Græcorum magni etiam momenti, circa voces, antiquitates, Auctores ignorarentur: Magnam proinde gratiam eruditi orbis inivit ALDUS, qui, inter tot alios Scriptores Græcos, Heſychio quoque primus vitam dedit. Hujus editionem ſecuta *Hagenoenſis,* anni 1521. quæ communiſſima, & *Baſileenſis* apud Cratandrum. Exinde multi nequaquam de plebe viri, cum depravatis lectionibus ſcatere Auctorem optimum indignarentur, ad emendandum illum & perpoliendum manus ſedulas admovere cœperunt, certatim quaſi novam ejus editionem promittentes: *Joh. Meurſius. Dan. Heinſius* juvenis adhuc, *Joh. Caſp. Suicerus,* qui per Vorſtium Specimen ſuarum notarum ad Reineſium miſerat, uti patet *ex Rein. Epiſt. 26. ad Vorſtium p. 56. ſqq.* Horum labores, cum ſeparatim non prodiiſſent, nempe quod ad finem non ſunt perducti, conjunctim tamen ſuo modo in nitidiſſimam Lugdunenſem apud Batavos editionem Heſychii 1668. in 4. fluxere, quam CORNEL. SCHREVELIUS, dum viveret, adornavit variis virorum doctorum caſtigationibus ditiorem melioremque. Præterea cogitaſſe aliquando de editione Heſychii *Alex Morum,* e Sarravii epiſtola, An. 1639. ad illum data, liquet: ubi ita Senator Clariſſimus: *Ante annos XL. ille Heinſius, magnæ tunc, quam nunc implevit, ſpei adoleſcens, totum ſe prædicabat in Heſychio adornando, ejusque editionem, ut opus confectum putares, proxime ſequentibus ſcilicet nundinis, ut moris erat, pollicebatur. Credibile eſt, illum eam provinciam dudum Nicolao F. demandaſſe: Sed nunc hic tantum cogitat de Ovidio emaculando. Itaque occupa. Dignus enim Grammaticorum ille Jupiter, in quo tua deſudet induſtria: tum, quia multa habet pere-*

grina, quæ non cuivis ſunt obvia, tum quia tot tantisque ſcatet lectionum monſtris, ut in his debellandis non poſſis exiſtimare operam tuam male poſitam. Omnes certe linguæ Græcæ ſtudioſos iſto labore tibi devinxeris. Hæc Sarravius, in Heinſium utcunque vehementior quam decebat, non memor, ſuſceptam & a Salmaſio olim novam editionem Heſychii, quæ non prodiit, licet ejus, defuncti jam, emendationes Clementius, Vitæ ſcriptor, brevi excudendas promiſerit. Morus vero nihil omnino præſtitit. Quæ de peregrinis vocibus ait, Mauſſacus etiam *in Diſſ. Crit. p. 356.* uberius per exempla confirmat: & quoad Phœnicia Bochardus, *Chanaan. l. II. c. u.* (Apud Anglos is, qui Suidam edere moliebatur, *Job. Pearſonius* de Heſychio idem, referente l. c. Merico Caſaubono, cogitabat: ſed utrumque cogitabat ſolum, Deo aliter diſponente. *Richardus Bentlejus* vero, Anglus itidem doctiſſimus, in erudita illa ad Clar. Joh. Millium epiſtola, quam Hiſtoriæ Joh. Malalæ, Oxonii 1691. a ſe in 8. editæ, ſubnectit, poſt tot magnorum Criticorum caſtigationes de quinque plus minus millia mendorum in Heſychio, aliis nondum obſervata, poſſe producere, dato etiam ſpecimine, profitetur.)

7 Dubitari poteſt, num in Lexicographorum Græcorum cenſum STEPHANUS quoque BYZANTINUS Grammaticus, ἐθνικόγραφος, referri debeat, quippe qui, licet ordine alphabeti procedat, præcipuum tamen ſcopum habet enumerationem provinciarum, gentium, urbium, marium, &c. adjectis una illorum originibus, conditoribus, aliisque, ſeu veris, ſeu fabuloſis rebus: verbo: inſignem ex inſtituto agit Geographum. Aſt vero, ſecuti jam olim Guilh. Xylander in præfatione ad Stephanum obſervavit, ubique deprehendi in hoc Auctore permulta, quæ proprie pertineant ad Grammaticam Græcam & vocabulorum Græcorum etymologiam; illaque ipſa judicat præclara, multisque modis cognitu digna, atque etiam ad multa menda ex auctoribus tollenda plurimum conducere arbitratur: ita hoc idem Jacobus Gronovius inculcat: Theodorus Ryckius vero falli putat, quotquot Geographica pro ſcopo inprimis Stephano fuiſſe contendunt, cum ille ἐθνικὰ ſcripſerit, i. e. Gentilia, quæ a gentium, regionum, urbiumve nominibus, deducuntur, nomina fœminina æque ac maſculina, adeoque Opus mere Grammaticum ſcribere animum induxerit. Qua in re licet haud dubie fallatur, mixtusque ex utroque Stephani ſcopus ſit, patet tamen hinc, eum haud injuria inter Lexicographos recenſeri, cujus opus egregium *Lexicon Geographicum* eſt. Utinam integer Stephani labor (quem περὶ πόλεων alii, alii rectius ἐθνικὰ, inſcribunt) ſupereſſet: cum nonniſi epitome Hermolai Grammatici Conſtantinop. qui juxta Suidam ſub Juſtiniano claruit, omnium conſenſu reſtet. Multa enim ex Ethnicographi vaſto Opere, quod ultra 30. libros complectebatur, in Excerptis Conſtantini Porphyrogenneti, ſeu, ut vulgo audiunt, Peireſcianis, quæ cum ſuis notis Henr. Valeſius edidit e Peireſcii Bibliotheca deprompta, ut & in Euſtathii Commentariis in Homerum ac Dionyſium Periegetem, allegantur, quæ in compendio amplius non ſuperſunt, uti poſt alios Berckelius obſervavit: & dubitationem hac in re omnem ademit fragmentum Stephani de *Oraculo Dodonæo.* quod, e Bibliotheca Seguieriana, Samuel Tennulius, Vir. Cl. & Jacobi Gronovii avunculus eruit, Amſtel. 1669. editum in

4. &

4. & iterum a Gronovio ipſo, cum triplici verſione Lat., & Diſſertationibus Lugd. B. 1681. in 4. editis Stephani exemplaribus longe auctius. Quinimo ne Hermolai quidem, quam habemus, Epitome omni parte ſua ſatis integra eſt: potius multos hiatus habuit, quos partim ſupplevit Berckelius, partim vero & hiantes reliquit; ut in *κε* poſtrema & quæ ſequuntur *κη, κι, κλ, κυ*, & prima a *κο* incipientia. Nicol. Lloydius integro Stephani exemplo uſum Janum Parrhaſium ſuſpicatur, diſſentiente Berckelio: & Joſ. Scaliger ad Gruterum, in epiſtola quadam, Nicol. Sophianum, Corcyræum, medio ſuperioris ſeculi clarum, præter alios Græcos codices multos, integrum quoque Stephanum, cum toto *κ* & *λ*, poſſediſſe ſcribit: uti Colomeſius in *Biblioth. Sel. p. 49.* annotat. Magno autem in pretio ſemper Stephanum fuiſſe, ex eo colligi poteſt, quod, poſt primas ejus editiones, tot ſummi nominis Viri ad eum a mendis perpurgandum manum adjecerint: Primus, qui ederet, iterum ALDUS fuit, communis ille renaſcentium Auctorum Græcorum parens, Venet. 1502. quem ſecutus Junta Florentiæ 1521. eam editionem iteravit. Non multo poſt JOH. HARTUNGUS cum tot lectionum monſtris Auctorem egregium deturpatum videret, ei emendando manum admovit: e cujus cura, & Oporini officina, propediem proditurum Stephanum, Simlerus in *Bibliotheca* promittit. Cum vero non ſequeretur iſta editio, aliam, ſuo tempore egregiam, GUILH. XYLANDER Baſil. 1568. adornavit: non cum verſione Latina, ut Simlerus refert, neque enim id ob tot Grammatica commode fieri poſſe in præfatione indicat, ſed mere Græcam. Hujus margini plurimas emendationes inter legendum JOH. SCALIGER allevit, adeo, ut emptum illud exemplar Sebaſt. Tengnagelius, referente Lambecio, Cæſareæ Bibliothecæ inferret. Idem in Stephano, quod Scaliger, Iſ. Caſaubonus fecit, qui & notas in eum Auctorem aliquando ad Canterum *Ep. 2.* ſcribens promiſit: cujus codicem poſtmodum Lucæ Holſtenio a Bibliothecario Regis Angliæ, Patric. Junio, communicatum novimus. Majore ſtrepitu extremis Scaligeri temporibus, negotium emendandi, vertendi, & illuſtrandi Stephanum, in ſe CLAUD. SALMASIUS ſuſcepit, ſed abſolvit nunquam: niſi quod ſuum exemplar duobus Codd. Palatinis MSS. magno ſtudio contulit, & in Exercitationibus Plinianis ſæpiſſime Stephanum emendat: Omnem vero lapidem, in ornando Stephano, movit LUCAS HOLSTENIUS (ille, qui magnum Syntagma Geographorum Græcorum edere aliquando molitus eſt, quorum Catalogum Lambecius *T. I. Comment. de Bibl. Vindob. p. 113. ſq.* recenſet) qui Salmaſii librum ab Iſ. Voſſio impetravit, Codices, numos auctoreſque inſpexit, adeoque notas eruditiſſimas confecit, quas dudum poſt ejus mortem, e Bibliotheca Barberina nactus Theod. Ryckius tandem Lugd. Batav. 1684. ſeparatim fauſto omine evulgavit, quæ in omnium manibus nunc ſunt: ut & recentiſſima & accurata Stephani ipſius editio a doctiſſimo viro, ABRAH. BERKELIO, plurimorum annorum ſudoribus elucubrata, emiſſaque in lucem, poſt ejus mortem, cum verſione Latina, notis ipſius laborioſiſſimis ut & Salmaſianis, & Jac. Gronovii (qui poſtremus vir Cl. & inſignem Codicem Peruſinum, a ſe, dum apud Italos verſaretur, collatum pro fundamento ſuarum annotationum habet, & in præfatione eximie modum librorum, in quos diviſum olim Stephani Opus fuerat, oſtendit) L. B. 1688. fol. Decennio illam ante-

anteceſſerat Judæi Luſitani, THOMÆ de PINEDO, Amſtelodamenſis Editio; ſed quam non admodum commendat Colomeſius *Biblioth. Select. p. 46. ſeq.*, qui præterea *Bened. Ægium*, Spoletanum, *Ezech. Spanhemium*, & Venetorum Bibliothecarium, *Gradenigum*, Stephano inſudaſſe memorat. Ægii verſionem Latinam Stephani, in Vaticana Bibliotheca ſervatam, ope Steph. Gradii, Bibliothecarii, deſcriptam impetravit Theod. Ryckius, ſecumque in Bataviam aſportavit, illam cum notis Holſtenii, ipſoque Stephani textu, editurus, ni jam a Pineda atque Berkelio ſe præventum vidiſſet.

8 Atque hæc de Lexicis Græcis antiquorum dicta ſunto, quæ prodierunt. Sunt vero præterea plurima plurimorum adhuc, vel certorum Auctorum, vel *ἀνωνύμων, ἀνέκδοτα*, quæ hic illic in Bibliothecis latent; aut quorum fragmenta etiamnum edita proſtant; ut ea jam taceamus, quorum mentio apud Photium, Suidam, aliosque Auctores, fit, ſed nil niſi nomen ſupereſt. De PHRYNICHI *Eclogis*, quæ per Dav. Hœſchelium editæ ſunt, ſupra jam dictum eſt: nullo modo autem illæ cum *Lexico* ejusdem Auctoris operoſo admodum confundendæ ſunt; cujus nempe 36. libros, a ſe viſos, Photius in Bibliotheca Cod. 158., cum elogio inſignis doctrinæ, ſed nec ſine cenſura prolixitatis nimiæ, & *ἀκυρολογίας* recenſet. Servari hoc Phrynichi Lexicon alicubi MSS. e catalogis ineditorum, quos ſuo Supplemento Geſneriano Ant. Verdierius ſubjunxit, didici. Ceterum, quod de Phrynicho monebamus, idem de HELLADIO capiendum, cujus ætatem in Theodoſii Jun. tempora incidiſſe, & *Lexicon* in Suidam transſcriptum, Suidæ titulus teſtatur: ſed qui non ſolum cum Helladio Beſantinoo (quem ipſum a nonnullis perperam in duos dividi Jonſius *de Scriptor. Hiſt. Philoſ. p. 13.* monet) neutiquam confundendus eſt, quippe cum hic diu jam ante illum ſub Licinio & Maximiano vixerit, juxta Photium, qui ex ejus *Chreſtomathia* haud contemnenda nobis fragmenta Cod. 279. conſervavit, & quæ ſeparatim edidit cum notis Joh. Meurſius: ſed & Lexicon ipſummet mire eſſe epitomatum oportet. Nam Photius Cod. 145. integris ſeptem voluminibus comprehenſo ſe vaſto Helladii Opere uſum refert: tantæ molis erat: uti vero, non Scriptoribus ſolum, verum & reliquis, qui *πολυμαθείαν* in pretio habent, iſtud Helladii Lexicon prodeſſe, Photius l. c. animadvertit, quippe quod, præter voces, etiam elogia Rhetorum & celebrium Poëtarum continet: ita, quæ ex alterius Helladii Chreſtomathia ſuperſunt, Græcam profecto linguam haud vulgariter illuſtrant. EROTIANI *Lexicon Dictionum Hippocratis*, ſeu ut Græca habet inſcriptio, *τῶν παρ' ἱπποκράτει λέξεων συναγωγὴ*, ab Henr. Stephano primum A. 1564., tum Venetiis, cum Commentario Barthol. Euſtachii A. 1566., edita, multum diſſidii de vero Auctore inter eruditos peperit, cum Erotiani nomen alias inauditum eſſet. Omnium vero probabiliſſima videtur Mauſſaci opinio, qui, in Diſſert. Crit. ad Harpocr. p. 354. ſcribarum vitio, pro *Herodiani* nomine, falſum *Erotiani* irrepſiſſe ſuſpicatur. Fueritque adeo hoc etiam ſcriptum nonniſi quoddam *ἀποσπασμάτιον* de multis, quæ ab Herodiano, Alexandrino Grammatico, & ſub Marco Imp. claro, confecta Suidas auctor eſt: ſicut & Carolus du Freſne, in conficiendo Gloſſario ſuo Græco, Diſtributionibus Herodiani, *ἐπιμερισμοῖς κατ' ἀλφάβητον*, ab Euſta-

Digitized by Google

Euſtathio laudatis, uſus eſt. PAUSANIÆ *Lexicon*, ad evolvendas præcipue Atticas locutiones compoſitum, licet non nimis verboſum, adeo magni Photius æſtimavit, ut id cum Æl. Dionyſii Halicarnaſſenſis Lexico ex duplici editione conjunctum ſufficere exiſtimaret ad pernoſcendam Atticam dictionem, *Bibl. Cod. 153.* Hoc vero Lexicon adhuc supereſſe, catalogus Scipionis Tettii, Nepolitani, teſtatur, quem Labbeus *Novæ ſuæ Bibliotheca MSS.* inſeruit p. 171.

Sed & ipſe PHOTIUS, ut erat inexhauſtæ eruditionis promus condus, 9 in Lexicographis nobis memorandus venit. Siquidem & ejus *Lexicon* multis viſum, multiſque, quod imprimatur, digniſſimum judicatum eſt. Poſſidere illud Illuſtrem Virum, Marq. Gudium, Tom. I. *noſtri Polyhiſtoris lib. I. c. 16. §. 17.* dictum eſt. Antea eundem Codicem, craſſum ſatis, ſe in Bibliotheca Iſ. Voſſii Hagæ Comitis vidiſſe, Colomeſius, de Scriptis Photii *in Paralip. ad Caveum p. 273.* refert. Habuit & illud Lexicon olim Rich. Thomſonus, ex Italia ſecum aſportatum, quod poſt reditum cum Joſ. Scaligero communicavit, ut ex hujus *Ep. 235.* videre eſt, ubi Thomſonum ad id edendum inſtigavit. (Extat præterea in Bibliotheca Mendozana & Schoziana, ut ex Labbei *Nova MSS. Bibliotheca p. 173.* conſtat, iſte Photii liber: & in Anglia Londini pars ejus apud Celeberrimum Thom. Galeum latet, qui ejus editionem aliquando moliebatur, eamque ob rem ad Marq. Gudium ſcripſerat, ut vel ipſummet Photiani Lexici Codicem, vel ſane deſcriptum, bona fide edendum ſibi mitteret; vel, ſi hoc etiam diſpliceret, acciperet ipſe tamen ſub conditione certa edendi, quæ Galeus prompto animo miſſurus erat, qui multa ſimul de antiquitate Codicis, & de reliquis, quæ ad illum pertinere exiſtimabat, erat percontatus. Verum, cum, ſueto ſibi more, Gudius conditiones nec audire, nec accipere, ſuſtineret. Galeus etiam, mutilum edere librum nolens, ab incepto deſtitit. Utinam vero nunc tandem in reipublicæ literariæ bonum exeat: duriore, poſt mortem Viri Ampliſſimi, Domino liberatus. Vereor, tamen, ne nimia libri magnitudo & editorem abſterreat, ſi quis forte de illo cogitaverit; & multo magis adhuc Bibliopolam: ſiquidem ſpiſſis duobus in fol. voluminibus conſtat. Eſſet vero operæ pretium edi Lexicon, quod nec Grammaticarum, nec Literariarum rerum copia Suidæ, Heſychiove, aut cuicunque demum alii Lexico, cedere fidem faciunt, qui viderunt.)

Non minore deſiderio quam nos Photianum Joſ. Scaliger JOH. ZONARÆ *Lexicon* flagitavit. 10 Nota alias Hiſtoria Zonaræ, qua perpetuum ille ſibi nomen peperit. Lexicon vero, quod in Henr. Stephani ἀνεκδότοις Codicibus latere Scaliger ſcivit, his a Caſaubono, illius genero, verbis Ep. 46. petiit: *Sed Lexicon Zonaræ, quod in illis ἀνεκδότοις reperies, tuam quoque operam flagitat: quod utinam menſem unum habere liceret! certe neque te pœniteret expletæ ſitis meæ (avidiſſime enim illud deſidero,) neque operæ noſtræ in illud collatæ; ſiquidem ejuſmodi eſt, quale amici retulerunt. Si vobis tanti, noſtro voto ſatisfacere, nihil eſt, quod gratius nobis facere poſſis: ſin, autem, æquo animo feremus.* Haud obſcure inde conjici poteſt, quanta fuerit Scaligeri cupido: præſertim, cum *Ep. 48.* ſuam iſtam petitionem repetat. An indeptus ſit, quod

perierat, incertum. Caſaubonus equidem in ſe recepit quod potuit, ſed videtur ſibi non ſuffeciſſe. Digna ſunt ejus verba, quæ apponantur: *de Zonaræ Lexico* (ita reſpondet Ep. 176. p. 199.) *ſubiraſcor tibi. Sic enim id petis a me, quaſi diffideres daturum, ſi poſſem. Tene id de me potuiſſe cogitare? facis mihi magnam injuriam: teſtor Deum! Videbo igitur, quid poſſit fieri: &, ſi ulla μηχανῇ poſſum, ſtatim id curabo ad te mittendum. Volo tamen ſcias, nondum mihi viſam τȣ̃ μακαρίτȣ Stephani Bibliothecam: non dico ab ejus obitu, ſed omnino inviſam eſſe eam nobis. Tanta fuit in optimo ſene ἀναρμοςία τῶν τρόπων.* Hæc Caſaubonus, qui in ſequenti epiſtola, ſe id negotii apud Paulum Stephanum, affinem, ſerio acturum, denuo ſpondet. Mireris interea inconditam Henrici auſteritatem. (Zonaræ Lexicon vero ter in Vindobonenſi Cæſarea Bibliotheca MSS. adeſt: ut e Dan. Neſſelii *Supplem. Lambeciano* liquet: in qua & Eudemi Lexicon: quod a Suida in titulo operis laudatur, atque e Regia Galliæ Bibliotheca uſurpatum Carolo du Freſne eſt; & Arſenii, aſſervantur.)

11 CYRILLI, Archi-Epiſcopi Alexandrini, *Lexicon*, juxta ordinem Alphabeti compoſitum, in Regia Pariſienſi & Colbertina Bibliothecis extare, indicat laudatus Vir maximus du Freſne: qui & hoc, & præterea Philemonis Lexico Technologico; Nicomedis Jatroſophiſtæ, & ἀνωνύμων XVII. Auctorum, Lexicis; (e quibus unum notæ optimæ, foliis 167. conſtans, ante omnia commendat,) Etymologico item ex Orione Thebano in compendium contracto; alioque Etymologico ἀνωνύμȣ, in conſcribendo laborioſiſſimo Græcitatis mediæ infimæque Gloſſario, uſus eſt. Ant. Verdierius, in catalogis MSSrum, quos ſuo Supplemento Geſneriano addidit, Cyrilli Lexicon ter etiam relatum ſiſtit. Sed, cum id tertia vice refert, neſcio quid Scriptori ejus Catalogi in mentem venerit, recenſenti: *S. Cyrilli Archi-Epiſcopi Alexandrini Lexicon de Legibus Matthæi Blaſtaris, in charta bebraina.* Nempe earum legum Cyrillus Lexicon confecit, quas ferme integro poſt ejus ævum millenario Matthæus Blaſtares in unum Syntagma compilavit! Fuit, cum ſuſpicarer, Gloſſographum forte Cyrillum innui, de quo paulo poſt: ſed nec hoc quadrat. Dicendum igitur, ſomniaſſe Catalogi auctorem, cum hæc ſcriberet; aut Codicem vitioſiſſime inſcriptum fuiſſe. Et ſunt ſane, in iis Catalogis Verdierianis, libri complures, ad quorum titulos rideas: v. g. *Cyrilli Alex. Expoſitio in S. Hierotheon Areopagitam: Juſtini Philoſophi & Martyris Explicatio in S. Dionyſii Areop., Epiſcopi Athenienſis, Hierarchiam Eccleſ. S. Apoſtoli; Lucæ Evangeliſtæ Medicinale, continens præparationes ſeu curas, quas ſe vivo fecerit; liber appellatur XII. curarum. Liber ſancti & juſti Lazari, qui IV. diebus ſepultus fuit apud inferos, & quemadmodum excitavit illum Chriſtus, libri IV., quos videntes Apoſtoli tres eorum abſconderunt, unusque inventus eſt, eſtque primus, in urbe Roma, prout Cardinalis S. Crucis retulit:* & aliæ iſtiusmodi nugæ. Sunt tamen & immiſti libri egregii. Ut in Lexicis tantum ſubſiſtamus, videas ibi Joh. Tzetzæ Lexicon Rhetoricum juxta alphabetum: Lexicon Juſtiniani Magni (quis ille, non capio) bis relatum: & Cabi Polydori Lexicon. Cyrilli Lexicon Herbarum in catalogo Scipionis Tettii, apud Labbeum, eſt *l. ſæpius cit.*, quod iterum alterius Cyrilli, alteriusque generis, eſt ab eo,

eo quod du Freſne ad manus habuit. Allegatur & ibi Athanaſii Lexicon artis ſacræ, quod alias eſt ignotum: &, ſi per τὴν ἱερὰν τέχνην chemia intelligitur, ut alias in iſtiusmodi lexicis librisque illa communiter indigitari conſuevit, annotante Cangio, ſine controverſia ſpurium. *vid. du Freſne præfat. Gloſſ. Gr. §. XXII.* Non deſunt tamen & ſacra, id eſt, Biblica ſive Chriſtiana Lexica: ut enim Gloſſas in Jobum, Proverbia, aliosque libros Biblicos; item in Athanaſium a Cangio allegatas uſurpatasque, non memorem, integrum Lexicon Biblicum Salmaſius vidit. *Vidi integrum* (ita ipſe *de Helleniſtica p. 157.*) *Lexicon ſatis craſſum Anonymi MSS., quo Veteris & Nov. Teſtamenti voces exponuntur, quod & totum percurri.* Tale Lexicon in Auguſtana etiam Bibliotheca ſervatur: *Expoſitio vocum occurrentium in Epiſtolis D. Pauli, & XII. Prophetarum, & libris Regum.* Vid. Catal. Reiſeri p. 80., ubi & aliud refertur *Dictionarium vocum Græcarum, collectum ex Autoribus variis, tam ſacris, quam profanis.* Claudat agmen Lexicographorum (non enim nimium de iis dicendum eſt) *Auctor Anonymus,* cujus inſigne Lexicon, multis veterum fragmentis refertum, in Collegio Jeſuitarum Claromontano ſe vidiſſe Colomeſius in Particularibus p. 104. his verbis refert: *Etant au College de Clermont, avec Mr. Voſſius, je me ſouviens, qu' entre autres Manuſcrits, que nous montra le P. Coſſart Bibliothecaire il y avoit un Lexicon Grec in folio, ſans nom d' Autheur, fort bien écrit, où je lûs quelques fragmens tres-conſiderables d' Autheurs, que nous n' avons. Si quelcun vient à avoir aſſez de credit ſur l' eſprit des Jeſuites, pour les obliger à les publier, ou à permettre, qu' on le publie, j' oſe me perſuader, que les Doctes n' en tireront moins de profit, qu' ils font tous les jours de Pollux, d' Heſychius & de Suidas.* (Poſſent adhuc plura de Lexicis Diogeniani (quod Heſychius compilavit) Juliani, Maximi (quæ in Labbei Bibliotheca MSS. nominantur,) Longini περὶ λέξεων Ἀττικῶν (cujus meminit in præfatione ad Longinum de Sublimi Tollius: & Suidas in titulo) Pollionis, Timæi, Boëthi, aliorumque, apud Photium recenſitis, addi: ſed nimium excreſceret tractatio, quæ nunc potius contrahenda eſt. Sufficiat adhuc animadvertiſſe ſummam Græcorum veterum in Lexicis adornandis exactitudinem, qua non ſolum dialectis, ſed & ſingulis dicendi generibus, peculiaria aptarunt. Hinc Lexica X. Oratorum; Lexica Puræ Ideæ, Styli Gravis, Sermonis Politici: Platonica: aliaque horum generum: quæ ſane, quantopere expoliverint ſuam linguam Græci, abunde manifeſtum reddunt.)

Aliud adhuc Lexicorum genus *Gloſſæ* ſunt, ſeu GLOSSARIA, a variis varie collecta. 12
Et primitus quidem, uti γλώττας per ἀπεξενωμένην διάλεκτον, aut ἀπειληπτίας τὰς τῶν βαρβάρων φωνὰς, interpretabantur, vel etiam omne id, quod inuſitatius & per metaphoram dictum erat, ſub *Gloſſarum* nomine comprehendebant: ita priſci, quos apud Athenæum & Suidam paſſim laudatos legimus, γλωσσογράφοι, Callimachus, Democritus, Seleucus, Philetas, Simmias Rhodius, Philemon, Pamphilus, Clitarchus, Timachides, Hermonax, Nicander Colophonius, Amerias Macedo, aliique, nihil aliud maximam partem egiſſe credendi ſunt, quam ut, non obſervato ſemper Alphabeti ordine, peregrinas, aut inſolitas voces notioribus

redderent: *vid. Wowerii Polymath. c. IX. & Mauſſaci Diſſertatio Crit. p. 362. ſq.* Recte vero Henr. Stephanus, *in præfat. Gloſſarii a ſe editi,* recentiorem vocat eam Gloſſarum ſignificationem, qua pro ſcholiis & interpretatione linguæ ſecretioris accipiuntur, abuſumque potius, quam uſum vocis: recte etiam, ex loco Quintiliani, male intellecto, errorem eum hauſtum animadvertit, e quo ſe, ut id credat, inductum ingenue Cujacius, *in Orat. de ratione docendi Juris,* fatetur: cum tamen apud veteres, ipſumque adeo Fabium, eodem Stephano monente, Gloſſæ non expoſitiones vocum obſcuriorum & minus frequentium, aut etiam peregrinarum, vocatæ ſint; ſed illæ ipſæ voces, quæ tales erant. Verum invaluit nunc penitus conſuetudo, ut priori ſignificatu Gloſſas & Gloſſaria capiamus. Fuiſſe vero priſcis etiam temporibus inſignem Gloſſarum iſtiusmodi copiam, vel ſola Pariſienſis Regia & Colbertina Bibliothecæ luculenter evincunt: quæ nimirum Carolo du Freſne XXII. Gloſſaria variorum generum ſuppeditarunt: partim Grammatica ad Ariſtophanem, Lucianum, Herodotum, Homerum, &c. partim Exotica: ut & Chemica: jatrica: Botanica: Juridica: partim Eccleſiaſtica in Athanaſium & Gregorium Naz. & Biblica: *vid. Index Auctor. Cangii p. 35. ſeq.* ut adeo nullum ſtudii genus ſine gloſſis facile fuerit.

13 Quanti vero pretii Gloſſæ iſtæ ſint, vel ex eo concludi poteſt, quod ſtatim, ac innoteſcere eruditis ſuperiori ſeculo cœpere, omnium applauſu & elogiis exceptæ ſunt. Primus, qui e Monaſterio S. Germani a Pratis Gloſſas Græcas atque Latinas eruit, PETRUS DANIEL, JCtus Aurelianenſis celeberrimus, cui & Servium, Virgilii Scholiaſten, debemus, extitit. Hic primum Adr. Turnebo, & Cujacio inde miſit, apud quem Scaliger illas quoque vidit. Exinde in manus HENR. STEPHANI, quanquam non ex eodem codice, ſimiles Gloſſæ pervenerunt: qui cum inſigne illarum pretium perpenderet, & quantum illæ vocum antiquarum egregie explicent, primi plurimarum in Græca æque & Latina lingua vocum Doctores, penſitaret, non ultra celandum ratus, quod proderat. An. 1573. Gloſſaria duo, unum Latino-Græcum, & Græco-Latinum alterum, quaſi in Supplementum ſui Theſauri, anno præcedente editi, cum annotationibus & excerptis ex ineditis Gloſſariis aliis, evulgavit, e duobus vetuſtis Codicibus: Et quidem obtinuit certe apud eruditos, quod cupiebat, Stephanus, nempe ut eas Gloſſas antiquiſſimas, magnæque auctoritatis, pronuntiarent, Philoxenum auctorem rati, qui ſub Juſtino Seniore Conſul Romanus fuit: qua tamen in re dubium magis illos, quam verum, aſſeruiſſe, Auctor præfationis ad noviſſimam Editionem Labbeanam obſervat. Poſt Stephanum eadem Gloſſaria, ſub Philoxeni nomine, Lugd. Batav. edidit BONAVENT. VULCANIUS, emendationibus munita A. 1600. adjunctis una Iſidori Hiſpal. Gloſſis Latinis; nec non Grammaticis nonnullis, qui de proprietate utriusque linguæ ſcripſerunt, Collectione vocum Græcarum, in quibus diverſus accentus ſignificationem immutat, &c. Longe felicius vero, & majore niſu, aggreſſus Gloſſariorum editionem CAROLUS LABBEUS, a Petro fratre adjutus, illa inter ſe contulit: & poſt emiſſas in lucem primo Gloſſas Baſilicorum ſeu Juris Græci, quas e variis Regiis Codd.

Digitized by Google

Codd. MSS. collegerat, notisque etiam illuſtrarat, Pariſ. 1607. univerſa Cyrilli, Philoxeni, aliorumque Gloſſaria in partes duas, Græco-Latinam & Latino-Græcam digeſſit, cum MSS. contulit, caſtigationes adjecit, omnemque adhibuit laborem, quo emendata ſatis & nitida illa in orbem denuo exirent. Vere autem Joſ. Scaliger, qui præcipuus Labbeo ad id laboris in ſe ſuſcipiendum ſuaſor impulſorque fuerat, divinavit, fore, ut moleſtia, ipſi a typographorum imperitia creetur, *Ep. 232. p. 594.* ſiquidem, cum jam anno ſeculi noſtri IV. laborem in dirigendo abſolviſſet Vir doctus, adeo tamen editio non feſtinavit, ut ne ipſe quidem, A. 57. hujus ævi defunctus, illam viderit, ſed demum A. 1679. Pariſiis illa, obſtetricante alio quodam Viro erudito, tandem carceribus liberata prodiit. Quodſi vero e Barthio, *Adverſ. l. I. c. 1.* Gloſſæ Baſilicæ extolli meruere: & idem alibi, lib. XIV. c. 8. recte judicat: *Gloſſas veteres Latinas, Græcasque, copiæ bonarum rerum cornu dicas, adeo profunde eruenda quædam, nec pauca, in illis habeas, ſi inquirere velis;* merito ſane in pretio Gloſſæ Labbeanæ habentur, quæ & apud Salmaſium in ejus ſcriptis paginam utramque faciunt. Non tamen æqua omnium Gloſſarum auctoritas ſtatuetur. Cur Cyrillo tribuantur, auctor præfationis ad Gloſſ. Labb. aperit; nempe, quod H. Stephanus eas ſe ad calcem ſcriptorum nonnullorum Cyrilli reperiſſe teſtatur. Incertum igitur adhuc, an Cyrillus ſit auctor? &, quis ille Cyrillus, multo incertius. Alexandrinum eſſe Epiſcopum, nemo, quod ſciam, credit: licet mille abhinc annis antiquiorem complures ſtatuant. Verum, quicquid hujus ſit, parum intereſt: modo de bona libri ipſius nota conſtet. Aliud Gloſſarium Græcum, a vetuſto Codice, *Janus Rutgerſius* Lugdun. Batav. 1618. una cum libris VI. Variarum Lectionum ſuarum, edidit. Iterum aliud MSS. *Caſp. Barthius* poſſedit: aliudque allegat variis in locis *Salmaſius.* Neque omnino dubium eſt, varia adhuc, quæ neſcimus, Gloſſaria hic illic in Bibliothecis celebrioribus latitare.

CAP. VIII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS RECENTIORIBUS.

§. 1. *Ex iſtis celebrantur, Joh. Creſtonus.* 2. *Varinus Phavorinus Camers.* 3. *Guilh. Budæus.* 4. *Joach. Camerarius.* 5. *Lexicon VII. Autorum Baſileenſe.* 6. *Henr. Stephanus, ejusque Epitomator Joh. Scapula, & Emendator Joh. Conr. Dietericus.* 7. *Rob. Conſtantinus, Guilh. Robertſonus, Joh. Criſpinus.* 8. *Joh. Bentzius.* 9. *Joh. Caſp. Suicerus, cujus etiam Theſaurus commendatur Eccleſiaſticus, e Patribus Græcis congeſtus.* 10. *Lexicorum ac Indicum in certos Autores Architecti, Corn. Schrevelius, Æm. Portus, Wolfg. Seberus, &c.* 11. *Linguæ Græco-Barbaræ modernæ Lexicographi: Sim. Portius, Nic. Rigaltius, Joh. Meurſius, &c.* 12. *Car. du Freſne, reliquorum omnium recentiſſimus pariter atque præſtantiſſimus.* 13. *Monita nonnulla de Autorum Græcorum, Juventuti proponendorum, delectu, Verſionum*

Latinarum fide lubrica & defectibus, & Latinis Oratoribus, Hiſtoricis ac Poëtis, Græcos ſtudioſe ſemper imitatis. Animadverſio in L. Allatii de Thucydide Errorem. 14. *Scriptores moderni, de Græcorum Poëtis & arte Poëtica commentati.*

1 Poſt enumerata *Veterum Lexica Gloſſasque* jure merito addimus nunc, veluti partem prioris tractationis, recentiorum, non omnium ſed optimorum tamen, LEXICORUM *recenſionem.* Nec enim poterat iſte labor capite antecedente una tractari, quo ſuum tamen ſibi locum vendicare aliquatenus viſus eſt; ne in molem caput unum excreſceret, juſtamque menſuram ſuam excedat. Omnium vero primus, qui, poſt renatas e veteri lethargo literas, Lexico Græco-Latino conficiendo manus admovit, JOH. CRESTONUS, ſeu, ut alii vocant, CRASTONUS fuit, Placentinus, Italus natione, Carmelita & Doctor Papienſis. Hic enim, circa A. D. 1480. & ſequentes clarus, atque, ob eruditionem, referente Simlero in Bibliotheca, a Gvil. Tardivo, Bono Accurſio, Franc. Philelpho & Ptolem. Spagnolo, commendatus, præter Grammaticam Græcam *Lexicon* quoque *Græco-Latinum* ſcripſit, Venetiis 1492. editum. Uti vero tum infantilis adhuc renaſcentium literarum ætas extitit, ita non adeo mirandum, ſi, poſt complures in eo deprehenſos errores, varii ad illud Opus accurandum aut ſupplendum acceſſerint: quod quidem non adeo accurate factum Henr. Stephanus, in epiſtola de ſtatu ſuæ typographiæ, his verbis perſtringit. *Iis, quæ circumferuntur, Lexicis Græco-Latinis primam impoſuit manum monachus quidam, F. Joh. Craſtonus, Placentinus, Carmelitanus: ſed, quum is jejunis expoſitionibus (in quibus vernaculo etiam ſermone interdum, i. e. Italico, utitur) contentus fuiſſet, perfunctorie item conſtructiones verborum indicaſſet, nullos auctorum locos proferens, ex quibus illa pariter & ſignificationes cognoſci poſſent, multi poſtea certatim multa, hinc inde ſine ullo delectu ac judicio excerpta, inſeruerunt: donec tandem, indoctis typographis de augenda Lexicorum mole inter ſe certantibus, & præmia iis, qui id præſtarent, proponentibus, quæ jejunæ, &, ſi ita loqui liceat, macilentæ antea erant expoſitiones, adeo pingues & craſſæ redditæ ſunt, ut in illis nihil aliud, quam Bœoticam ſuem, agnoſcamus.* Nimirum ſugillat Stephanus, quæ ſub variorum auctorum nomine Lexica ſæpius, variato ſemper habitu, recuſa & recocta Baſileæ ſunt, ſed de quibus paulo poſt.

2 Creſtono longe accuratior VARINUS PHAVORINUS CAMERS, Epiſcopus Nucerinus, ſub initium ſeculi ſuperioris, utiliſſimam Græcæ Linguæ Studioſis operam duplici nomine navavit: dum & *Theſaurum Græcum, ſeu Cornucopiæ & Hortos Adonidis,* apud Aldum in fol. A. 1504. edidit, eoque inſignem veterum Grammaticorum collectionem (qui in Bibliotheca Geſneriana enumerantur) complexus eſt: & *Lexicon,* ſeu uberrimos Græcæ totius linguæ commentarios, ita adornavit, ut Heſychii, Suidæ, Harpocrationis, aliiſque ineditorum adhuc Lexicorum laboribus compilatis, in unum corpus, quicquid ad explicandas voces Græcas pertinuit, omiſſis hiſtoriis & nominibus propriis, conflaret. Editum primo eſt Romæ An. 1523. deinde Baſileæ mox repetitum A. 1538. cum uberrimo indice, minutiſſimis

d by Google

mis tamen typis: Simlerus & tertiam Pariſinam editionem addit Morellii, ſed de
qua certi quid mihi alias non conſtat. Ceterum, ut jam olim Geſnerus mirabatur,
non memoratos, in præfatione Varini, Suidam & Heſychium, quos tamen totos
ille transſcripſit: ita, poſt edita ipſorummet horum Lexicographorum volumina,
non adeo magni uſus eſſe Varinum, licet in magna gratia apud Studioſos ſit, Joſ. Sca-
liger *Epiſt. 235.* judicat: cui ſuccinens etiam Mauſſacus, *in Diſſert. Crit. ad Harpocr.*, illud
inſuper obſervat, errores, quos Phavorinus forte in Suida & Heſychio invenit, re-
tentos tantum non omnes & in corpus unum redactos. Sunt tamen alii, qui &
emendatiorem nonnunquam in Varino, quam in editis Suidæ & Heſychii exempla-
ribus, lectionem offendi animadvertunt, & uſum ejus non nimis extenuandum cen-
ſent, cum multa præſertim habeat Varinus, quæ, ex aliis haud dubie ineditis adhuc
lexicis hauſta, fruſtra in Suida, Heſychio & Harpocratione quæruntur.

Varinum excipiat GVILIELMUS BUDÆUS, magnus ille non generis, 3
munerumve ſplendore minus, quam literis, in Gallia ſuo tempore Vir, Conſiliarius
Regius, & libellorum ſupplicum magiſter; omnis literaturæ lumen, qui primus in
Gallia ſuſcitavit bonarum literarum amorem. Eraſmo par habitus fuit, imo ſupe-
rior a nonnullis. Et ſane, quamvis arctam, ut ex epiſtolis colligi poteſt, amicitiam
cum Budæo Eraſmus coluiſſe videri voluerit: ab eo tamen præreptam ſibi pulcher-
rimam doctrinæ gloriam æmulatum calumniis aliorum faces admoviſſe, cumque
Budæo principem in literis locum invideret, tacite illius exiſtimationem, quam aper-
te invadere auſus non ſit, cuniculis oppugnare non deſiiſſe, Sammarthanus in *Elogiis*
auctor eſt: quod & non adeo a vero abſimile videtur. Uti vero Græcam inpri-
mis linguam Budæus ita percalluit, ut nemo illum ejus peritia vinceret: judiceque
Græcorum doctiſſimo, Jano Laſcare, Vir ille ſummus, quod nulli dum extra Græ-
ciam nato contigerat, veterem Atticorum facundiam adæquavit: quod eodem loco
Sammarthanus refert: ita, plus eum in Græcis calluiſſe Eraſmo, dubium ferme nul-
lum eſt. Teſtantur de hac ejus incomparabili prorſus eruditione *Commentarii Græcæ
Linguæ*; in quibus an immenſam lectionem potius, an judicium exaſciatum, aut re-
rum inſignem varietatem, primo ſtupeas incertum. Prodierunt primo Pariſiis
A. 1529. Franciſco Regi Græca epiſtola nuncupati, tum apud Baſileenſes recuſi
1530. Sub vitæ finem vero Budæus plus tertia parte auxit illos, editos poſt mor-
tem auctoris ex officina Rob. Stephani Pariſ. 1548., quam editionem itidem Baſi-
leenſes A. 1556. repetivere. Ex hoc fonte omnes ſua hauſerunt Lexicographi re-
centiores: adeo omnia diligenter eſt perſecutus. Probe id ſuo tempore jam agno-
vit Joſ. Scaliger: qui nunc quidem, poſt Budæi commentarios, facile eſſe Græcis
incumbere, judicavit, cum omnem ille ejus linguæ naturam, omnes elegantias ex-
hauſerit: omnium Græcorum totius Europæ maximus, & cui ſimilem Gallia non
datura ſit. *vid. Excerpta Scalig. utraque.* Diſplicuit tamen, quod nullo ordine more
Locorum communium, ſuos Commentarios ſcripſit: Alii ex Oratoribus & Hiſto-
ricis, Philoſophiſque illum omnia protuliſſe obſervant, e Poëtis parum. Franci-
ſcus Floridus ægre tulit, nihil Budæum Latinis, nec eruditionis, nec judicii, reliquiſſe,
præſer-

d by Google

præferreque viliſſima Græcorum præſtantiſſimis Romanorum: *apud Gaddium de Scriptor. Non-Eccleſ. T. I. p. 98.* Verum hæc nihil quicquam obſunt Budæo, neque ſummam Operis elegantiam minorem reddunt.

4 Jungimus Budæo ſuo merito JOACHIMUM CAMERARIUM. Erat ille, dum viveret, apud Germanos vere literatorum Hercules, & non cum vulgo nominandus: Sed potius ſui temporis phœnix, omnium doctrinarum non ſuperficiaria, ſed ſolida ſcientia, inſtructus: ubique domi fuit, ſeu in Mathematicis, ſeu in enarratione auctorum, ſeu Philologicis, aliquid ſuſceperit. Ejus quoque extant *Commentarii utriusque linguæ, in quibus eſt diligens exquiſitio hominum, quibus partes corporis humani appellari ſolent, additis & eorum functionum nomenclaturis, & aliis his accedentibus, poſitis fere contra ſe Græcis & Latinis vocabulis. Baſil. 1551. apud Hervagium.* Hic titulus libri eſt, qui ſatis, quid ſe contineatur, aperit: ſane quamplurima de Græcarum vocum origine, aliisque ſcitu neceſſariis, inibi notata non ſolum inſpectio probat, ſed &, quod ejus plumis ſe ornare non deſinunt lexicographi. Nempe ubi primam glaciem heroës fregerunt, viamque patefecerunt, facile ſuo exemplo alios excitarunt, linguæ iſtius adornandæ ſocios.

5 Interea temporis, dum Budæus atque Camerarius Baſileenſium præla fatigabant: variis ſæpe formis prodiit a variis Auctoribus recognitum, emendatum, interpolatum, donec in ſpiſſam tandem libri molem excreſceret, LEXICON VII AUCTORUM BASILENSE, cui Viri, ſi titulum ſpectes, ſine controverſia eruditiſſimi ſuas curas impenderunt; nempe G. Budæus, Jac. Tuſanus, Conr. Geſnerus, Hadr. Junius, Rob. Conſtantinus, Joh. Hartungus & Joach. Hopperus; adeo, ut putares, nil niſi exactum a tantis nominibus tibi expectandum. Sed tamen hoc ipſum lexicon illud eſt, quod paulo ſuperius §. 1. ab Henr. Stephano traductum animadvertebamus, & quod ille, uberiori deductione, infinitis ſcatere erroribus vitiisque, oſtendit: dum contraria vocibus nonnunquam ſignificatio detur; conflentur voces duæ in unam, aut novæ & Græcis inauditæ cudantur; auctorum loca perperam allegentur, aut duo itidem malo omine confundantur & quas alias ille errorum graviſſimorum claſſes magno numero recenſet. Et, ne in virorum doctiſſimorum, qui præfiguntur, nomina injurius videretur: *Pauca,* dicit, *ex Budæo, aliisque idoneis auctoribus, & ea quidem parum fideliter deſcripta:* (*utpote parum intellecta,*) *multa contra ex Lapo Florentino, Leonh. Aretino, aliisque ejusdem farinæ interpretibus* (*ut ſimiles haberent labra lactucas,*) *in opus illud tranſtulerunt. Ex iis quidem certe locis, in quorum interpretatione felix fuit Laur. Valla, pauciſſimos protulerunt; ſed, pro perverſo ſuo judicio, perverſiſſimas quasque ejus interpretationes delegerunt egregii illi Lexicorum, ſeu conſarcinatores, ſeu interpolatores, quibus tanquam gemmis illa inſignirent.* Hæc Stephanus, in Epiſtola *de ſuæ typogr. ſtatu,* ab Almelovenio Vitis Stephanorum ſubjuncta: quem, ne affectibus abreptum in ſui Theſauri laudes hæc præpoſtere criminatum, ſuſpiceris; conſentit illi Conr. Geſnerus, in Catalogo librorum ſuorum: nam, cum ab initio ſtatim reviſum a ſe aliquoties, & ex Auctoribus fide optima emendatum,

Digitized by Google

tum, Lexicon Græcum retuliſſet; licet non ſemper promotus ea fide, qua decuit, a typographo labor ſit:) *Quod ſi alii etiam, addit, multi Lexicorum corruptores potius, quam Authores, obſervaſſent, non usque adeo aliquot millibus locorum corrupta hæc volumina hactenus in publicum prodiiſſent, non ſolum typographicis erratis paſſim innumeris abſurdiſſime referta, propter imperitiam illorum, qui ad præla corrigunt; ſed ipſorum etiam Authorum, quorum plurimos idcirco ſua nomina profiteri puduit.* Diſcrimen tamen inter illas editiones faciendum eſt, nec omnes promiſcue pro mendoſis & conſpurcatis rejiciendæ: ultimam, a ſe locupletatam, ex officina Hier. Curionis, Baſil. 1560. prodiiſſe Geſnerus ſcribit, & ſunt adhuc aliæ, e quibus haud utique contemnendum fructum Studioſi hauriant, licet mala etiam bonis immixta deprehendantur. Uſus tali Lexico Baſileenſi ſemper ad manus olim eſt celeberrimum Jenenſis Academiæ decus, Joh. Andr. Boſius, atque ad ejus marginem plurima annotavit. Omnium præcipuus ille defectus eſt, quod vocabula non ſolum ſub radicibns non ordinantur, ſed ad illas ne remittuntur quidem.

Longe accuratior proinde HENRICUS STEPHANUS, Alpha illud Le- 6
xicographorum Græcorum, ſub primitivorum ſerie derivata, & ſub derivatis compoſita & decompoſita, primus omnium, Herculeo labore, & exquiſitiſſimo omnis Græcæ literaturæ apparatu, congeſſit, in *Theſauro Linguæ Græcæ*, qui vere promptuarium & horreum totius Græciſmi eſt: cujus vaſta IV. voluminum moles multo vaſtiorem Auctoris peritiam, & prodigioſum laborem, abunde teſtatum reddit. Abſoluta ejus impreſſio eſt An. 1572. cum hoc Epigrammate in fronte tituli. *Theſaurus Lectori:*

Nunc alii intrepide veſtigia noſtra ſequantur:
Me duce plana via eſt, quæ ſalebroſa fuit.

Nec vanum certe iſtud Stephani diſtichon fuiſſe eventus docuit. Omnes enim illum exſcribunt. Inprimis vero dolendum, poſt exantlatos tot immenſos labores, impenſamque in Theſauri impreſſionem ſuam omnem ſubſtantiam, bonum Stephanum, lucri loco, quod haud vulgare inde ſperaverat, damnum rei familiaris irreparabile ſenſiſſe: cum non ſolum a principio ſtatim, & priusquam liber totus imprimeretur, nonnulli, nimiam molem veriti, ejus inſtitutum averſarentur: ſed & maxime propterea, quod in epitomen redigendum Theſaurum JOH. SCAPULA, olim famulus Henr. Stephani, ſuſcepit: qua re ut de juventutis commodo non male, imo optime, ita de Stephano longe peſſime, meritus eſt: omnes enim, relicto Theſauro, Scapulæ Epitomen ſibi compararunt, ut adeo ad extremam ferme pauperiem miſer redactus ſit. Luxit ipſe ſuam ſortem hoc Epigrammate:

Theſauri momento alii ditantque beantque,
Et faciunt Crœſum, qui prior Irus erat.
At Theſaurus me hic ex divite reddit egenum,
Et facit, ut juvenem ruga ſenilis aret.
Sed mihi opum levis eſt, levis & jactura juventæ,
Judicio haud levis eſt ſi labor iſte tuo.

Sunt nihilominus, qui poſt diſtracta prioris editionis exemplaria, Stephanum ſuum Theſaurum recudiſſe perhibent, præfixo in titulo epigrammate, quo ſalſe Scapulam exagitarit; dum ſe ægrum prius a ſcapulis nunc ſanum in theatrum redire ſcribat. Verum, ſi quicquam hujus epigrammatis in libri titulo excuſum eſt, citius titulum, quam univerſum Theſaurum, denuo impreſſum crediderim: nunquam enim eæ vires Stephano rediere. Quanquam vero ſummo, quod in hominem cadit, ſtudio confectus ille Theſaurus ſit; non tamen immunem ab erroribus, aut Auctor unquam ipſemet venditavit, aut crediderunt alii. Ipſe, in laudata ſæpius epiſtola *de ſtatu Typographiæ ſuæ,* poſtquam fuſe ſuum Theſaurum cum reliquis Lexicis compoſuiſſet: *Abſit*, inquit, *ut ſibi quisquam perſuadeat, ita me aliorum errata proferre, quaſi ipſe ſim ἀναμάρτητος, & hominem me eſſe non meminerim, i. e. eum, cujus ſit errare, labi, neſcire, decipi. Imo vero me & colloco in hoc numero, & jam nunc in meo opere eſſe, in quibus lapſum me exiſtimem, ingenue fateor.* Idem & alii obſervant. JOHAN. CONR. DIETERICUS, Profeſſor Academiæ Gieſſenſis, variis commentariis in Hiſtoricos & S. Codicem notiſſimus, *Auctarium* quoddam ſub manu habuit ad illum *Stephani Theſaurum,* in quo craſſos ejus errores ſe detecturum eſt pollicitus; Sed, cum viveret, non invenit typographum, & poſt mortem ejus omnis ille labor in irritum cecidit. Fuit autem Vir ille linguæ Græcæ peritiſſimus, &, deprehendere id quodammodo licet e quibusdam libellis exiguis, Marpurgi Cattorum editis: inter quos eſt Diſſertatio, cui titulus: *Græcia Exulans, ſeu de infelicitate ſeculi ſuperioris in Græcarum literarum ignoratione:* & alia quoque Diſſertatio, ſub titulo *Specilli Chreſtomathiæ Græcæ,* ibid. 1649. in 4. edita, ubi varia ſunt, quæ ſpectant ad Veneres Græcæ linguæ, copiam & ornatum verborum, tam in oratione ſoluta, quam ligata. Ad Scapulam ut redeam, prima ejus editio Baſileæ 1579. lucem publicam aſpexit: ultima, & uſui commodiſſima, prodiit Amſtelodami apud Elzevirios, cum Latino Indice copioſiſſimo, quem Laurent. Martius, Palatinus, ſumma diligentia confecit, ediditque primum Baſil. 1630. Adjectæ præterea, ut in ultimis Baſileenſibus, Jac. Zwingeri, Medici & Philologi inſignis, de Dialectis Græcorum, uberrima hypotypoſi deductis, tabulæ: Corinthus de Dialectis: ut & epitome quædam Gloſſariorum Græco-barbarorum Rigaltii & Meurſii; & Epitome etymologica, ex Magno Etymologico contracta. Prodiit iſta Scapulæ nitidiſſima plane editio Lugd. Bat. 1650. in fol.

7 Priusquam Theſaurus Stephani prodiiſſet, alium *Græcæ Linguæ Theſaurum* ROBERTUS CONSTANTINUS congeſſit, qui etiam haud parum eruditis probatur. Bœclero certe majori cum judicio ſcriptus, quam Theſaurus Stephani, viſus aliquando eſt: & quanti Conr. Geſnerus Conſtantinum æſtimarit, ſatis hæc ejus verba indicant, quæ in Catalogo librorum ſuorum, poſt mentionem de Lexicis Græcis Baſileenſibus, habet: *Ceterum hoc anno,* inquiens, *quo hæc ſcribo, 1562. Genevæ prodiiſſe audio longe copioſiſſimum emendatiſſimumque Græcæ linguæ Theſaurum, a Rob. Conſtantino, incomparabilis doctrinæ viro, adornatum, ex Joh. Criſpini officina.* Conſtat hic Theſaurus II. Tomis, & ſecunda editione ab Æmil. Porto auctus eſt Genev. 1592. Quodſi Colomeſio

meſio credimus, GUILIELMUS ROBERTSONUS etiam *Græcæ Linguæ Theſaurum* ſcripſit, quem, 80000. vocabulis ab Hillio quodam Anglo auctum, Londini A. 1676. in 4. prodiiſſe, auctor eſt *in Bibliothec. Selecta p. 80.* Mihi alias nil de Robertſoni Theſauro conſtat; & vereor, ne cum Roberto Conſtantino forte confundatur Robertſonus: quanquam & hunc, tot millibus vocabulorum auctum, in 4. prodiiſſe, cum antea juſta duo in fol. volumina complevisſet, credibile nullo modo ſit *(dd)*. Viderit itaque Colomeſius oportet, quod nos latet: quemadmodum & eodem loco Joh. Criſpini, Genevenſis typographi, Lexicon ab Eduardo Grant. 4. aut 5000. vocum auctum, Londini 1581. in 4. excuſum narrat.

Alium adhuc *Theſaurum Elocutionis Oratoriæ Græco-Latinum* ſcripſit JOH. 8 BENZIUS, Bruxellenſis, qui Argentorati Græcas literas docuit, ex officina Hervagiana Baſil. 1581. in fol. in lucem emiſſum. Magnam Vir ille operam in ornanda Græca lingua locavit; quamvis non tam pertineat ad auctores Grammaticos aut Lexicographos, quippe qui ornatum potius verborum ſpectat, & ad Rhetores magis referendus eſt. Non incommode tamen huc referri poteſt. Neque vero ordine alphabeti ſuum hunc laborem digeſſit, ſed ſub 66. titulis generalibus, ceu locis totidem communibus, ad quos præcipua univerſitatis rerum commodiſſime revocari poſſe perſuaſus erat. Sub his titulis primo loco abſtracta poſuit, ſive ſubſtantiva; poſt hæc adjectiva, ſeu concreta: tandem verba: tandem adverbia. Iterum vero ſub unoquoque horum, veluti tot titulis ſpecialibus, exempla ex Auctoribus optimis locavit: tum *σύνθετα*, ſeu complexas voces, quibus varie rem unam Oratores eloquuntur: porro *ἐπίθετα* illarum vocum: & tandem ipſammet phraſium atque elegantiarum *πράξιν*: ſubjecto Latino indice uberrimo. Eundem ordinem, in Theſauro Eloq. Latinæ, tenuerat, (edoctus illum a Joh. Sturmio, magno in Germania Rhetore.) de quo *T. I. hujus noſtri Operis lib. 3. c. 2. §. 14 ſeqq.* dictum fuit. Auctores Græci, e quibus Theſaurum compilavit, præcipui ſunt, Demoſthenes & Iſocrates: præterea Plato, Ariſtoteles, Xenophon. Non habemus profecto Autorem ullum, qui Veneres linguæ Græcæ diligentius, & majori judicio, congeſſerit: quas enim alias habemus Calligraphias, vel Poſſelii, vel Neandri, vel Paræi, non ſunt cum hoc labore conferendæ.

(dd) Fallitur *h. l.* Morhofius, dum Guilhelmi Robertſoni Theſaurum Linguæ Græcæ, a Colomeſio laudatum, haud diverſum eſſe conjicit a Rob. Conſtantini Opere ſive Lexico Græco ejusdem Tituli eximio. Revera enim Guilhelmus ille, quem Noſter ignoravit, Robertſonus, gente Anglus, & Artium Magiſter, *Theſaurum Linguæ Græcæ* edidit *Reſeratum*, & huic poſtea A. 1686. *Theſaurum* quoque *Linguæ ſanctæ* ſubjunxit, ſive *Lexicon Concordantiale Hebræo-Latino-Biblicum, in quo Lexica omnia Hebraica, hucusque edita, Methodice, ſuccincte, & quaſi συνοπτικῶς, una cum Concordantiis ſingularum Vocum Biblicarum, Grammatice ſub Radicibus ſuis reſolutarum, Hebraicis, exhibentur*, Londini in 4to excuſum. Vid. de utroque iſto Lexico, imprimis tamen de Hebraico, *Acta Eruditorum Lipſienſia, M. Jun. A. 1687. p. 308-311.*

Digitized by Google

9 JOH. CASP. SUICERUS duplici nomine ſuum, inter Lexicographos Græcos, locum meret: partim ob *Lexicon*, quod concinno non minus ordine, quam inſigni vocabulorum copia, magno labore adornavit, Tiguri 1683. in 4. editum: quod ſane uſui Studioſorum maxime accommodatum ac proficuum eſt. Quemadmodum vero idipſum nonniſi minus Lexicon eſt, & quaſi epitome Majoris, quod, immenſo prope labore collectum & diſpoſitum, ordine naturali, duobus in fol. Tomis, aliquando ſe editurum ſpem fecit: ita multo majorem gloriam Viro Clariſſimo paravit *Theſaurus Eccleſiaſticus;* Amſtelodami 1682. in fol. in lucem datus: in quem dum voces & locutiones Patrum Græcorum, a Lexicographis vulgo vel omiſſas, vel non pro dignitate expoſitas, ſummo plurimorum annorum ſtudio, congeſſit, ritus ſimul, & alia ad Antiquitatem Eccleſiaſticam pertinentia, magno numero immiſcet: ut adeo non poſſit non φιλαρχαίοις in re Eccleſiaſtica longe plurimum prodeſſe. Quanquam, ut ſunt labores hominum imperfecti, & huic Theſauro deeſſe quædam, eruditorum aliqui obſervarunt: quos inter Cl. Schurtzfleiſchius, in Diſſertatione Academ. de χειροτονία §. 14.

10 Taceo nunc *Lexica Græco-Latina* minora, & quæ uni inprimis Auctori, aut dialecto, ſcripta ſunt, ſua tamen laude minime carent: ut ſunt *Cornel. Schrevelii* Lexicon, quod præcipue Homero reſolvendo inſervit: *Æmyl. Porti* Lexicon Pindaricum, Hanov. 1606. in 8. *Lexicon Jonicum,* Herodoto illuſtrando; & *Doricum,* Theocrito, Moſcho, Bioni, aliisque explanandis accommodatum: Hanov. 1603. in 8., quo Dictionariorum genere non minus certe incipientium inprimis labor juvari ſolet, quam indicibus quibusdam, qui ſuo modo ad Lexica reduci poſſunt: partim, quod omnium ſunt abſolutiſſimi, ut *Wolffg. Seberi* Index in Homerum eſt: partim quod una verborum, in illo auctore occurrentium, Analyſin dant, qualibus inſtructos habemus Heſiodum, cura Schrevelii: Herodianum cura Balth. Scheidii, aliosque.

11 Ceterum, cum ſucceſſu temporum Græcitas regionis genium imitaretur, atque, ut hæc variis variorum barbarorum irruptionibus patuit, eorumque domicilium facta eſt: ita & lingua ſenſim ſenſimque tantum barbariſmi attraxit, ut hodie Græciam in Achaja media atque Peloponneſo quæras: nullibique corruptior Græca lingua ſit, quam Athenis, & in Areopago. Factum hinc, ut in Patrum, Auctorumque aliorum ævi recentioris, ſcriptis ubivis iſte ſe barbariſmus prodat, fueritque adeo neceſſum, ad Byzantinorum ſcriptorum lectionem peculiaria quoque *Lexica Græco-Barbara* ſtrui. CAROLUS *du* FRESNE, qui in hoc ſtudio omnes omnium labores longo poſt ſe intervallo reliquit, & de quo mox aliquanto prolixius agendum erit, in *præfatione ſui Gloſſarii Græco-Barbari §. II.* enumerat eos, qui ante ſe ſimile quid in ornanda illa ſparta tentarunt: Stephanum a Solio; Dion. Gothofredum; Nic. Rigaltium; Joh. Meurſium; Chriſtoph. Germanum; Geraſimum Vlachum; Simonem Portium; Carol. Annibalem Fabrottum; Jac. Gretſerum; Joh. Morinum, & Jacobum Goarum. Ex his aliqui particularia tantum Scriptoribus Byzantinis Gloſſaria ſubjecerunt: alii ſparſim illud negotium in ſuis ſcriptis notisve attigerunt: alii forte aliter;

Digitized by Google

aliter; neque enim omnes viſi nobis ſunt. SIMON PORTIUS Romanus, Doctor Theologus, is ipſe, qui *τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσης*, i. e. Græcæ vulgaris, Grammaticam, Cangii Gloſſario præfixam, dedit, *Lexicon Latinum, Græco-Barbarum & Græco-Literatum* edidit Pariſ. 1635. NICOLAUS RIGALTIUS, celeberrimus olim Regiæ Pariſienſis Bibliothecæ cuſtos, *de verbis, quæ in Novellis Conſtitut. poſt Juſtinianum occurrunt, Gloſſarium μιξοβάρβαρον* Pariſ. 1601. in 4. edidit, atque, ut erat in ſuis laboribus exactiſſimus: judiceque Scaligero vir talis, e cujus quotidiano congreſſu aliquid ſemper diſci poterat; quamobrem & Carolo Labbeo, Gloſſariorum ſupra recenſitorum editori, ut Rigaltium amicum habeat, omnique officiorum genere proſequatur auctor eſt: *Epiſt. p. 591.* ita, in Gloſſario etiam, ſuis partibus ſtrenue functus deprehenditur: niſi quod, dum exiguam ſolum barbarorum vocabulorum particulam, nempe Juridica, ſelegit, imperfectus nimium labor eſt. Uberior JOH. MEURSIUS *Gloſſarium* ſuum *Græco-Barbarum* primo An. 1610. apud Elzevirios in 4. tum, ſecunda editione 1800, vocibus auctum, ibid. 1614. dedit.

Verum, cum & ab hoc nequaquam e materiæ dignitate pertractatum opus 12
videretur, exhauſtumque vocum Græco-Barbararum pelagus; Joh. Bapt. Cotelerius, & Emericus Bigotius, Viri duo Clariſſimi, quos, Cangio dicente, in perfecta Græcæ linguæ, ut & ceterarum diſciplinarum, cognitione conſummatiſſimos eſſe, nemo neſcit, CAROLUM *du* FRESNE, Dominum *du* CANGE, adierunt, ut, quemadmodum Latinitati mediæ atquæ infimæ vaſto III. Voluminum Gloſſario lucem prorſus egregiam affuderat, ita & Græcitatem eodem modo illuſtrandam in manus ſumeret. Id quod & ille, ſenex admodum licet & jam morti vicinus, non minus prompte quam feliciter, in ſe ſuſcepit; conquiſitis undique, & immenſa diligentia pervolutatis, editis, ineditis, Theologorum, JCtorum, Medicorum, Chymicorum, Philoſophorum, Grammaticorum, Hiſtoricorum, ætatis mediæ atque infimæ, monumentis longe plurimis: e quorum accurata perveſtigatione emerſit tandem *Gloſſarium ad Scriptores Mediæ & Infimæ Græcitatis*, non minus vocabulorum, quam omnis generis rerum, una inſperſarum inſigni copia admirandum. In præfatione, luculenter admodum cauſas corruptionis linguæ Græcæ exponit, totiusque declinationis ejus hiſtoriam. Prodiit illuſtre Opus Lugduni 1688. in fol. II. Tomis, ultimusque Viri laborioſiſſimi conatus eſt, qui, paulo poſt abſolutam ejus editionem, prope ſtans obiit; de Byzantina Hiſtoria inprimis ante alios omnes meritus, quam non ſuo ſolum peculiari volumine, ingenti eruditionis apparatu, illuſtratam dedit, ſed & in ornandis edendisque Chronico Paſchali, Zonara, Annæ Comnenæ Alexiade, aliisque Auctoribus, inſigniter juvit. Hæc vero cum hujus loci non ſunt, prætereo. Non ſilebo tamen elegans epigramma, quo doctus quidam inter Gallos vir *de la Monnoye*, in Latinum & Græcum Cangii Gloſſaria ingenioſe luſit h. m.

Auſonios poſtquam Grajosque effuſa per agros
    Barbaries Romam preſſit utramque diu:
Cangius, hanc vinclis qui tandem & carcere frenet,
    Res mira! e Gallis ecce Camillus adeſt.

13 Et hæc de Lexicis ſufficiant; quorum uſus juventuti vel ob id maxime commendandus eſt, ut ad colendam linguam pulcerrimam eo alacrius accedant. Quod vero Auctorum Græcorum delectum attinet, certum eſt, antiquos recentioribus præferendos: ac tyronibus quidem inſervire poſſunt *Orationes Hiſtoricorum Græcorum* ab Henr. Stephano & Eilhardo Lubino collectæ. Quanquam enim vulgo Novum Teſtamentum eligere ſoleant; negari tamen non poteſt, peregrinitatem aliquam dictionis Græcæ illic occurrere: adeoque, licet ante omnia Novum Teſtamentum ab adoleſcentibus penitus imbibendum ſit; addi tamen & alios priſcos auctores Græcos oportet. Neque enim in lectione veterum a Latinis interpretibus ſtandum, quos ſæpe multumque inſigniter falli fallereque videt, quisquis Græca conſulit; & apparet idem ex frequentibus eorundem caſtigationibus, quæ in Virorum doctorum ſcriptis paſſim obvias ſeſe præbent. Unus inſtar omnium Barthius recentiores illas antiquorum auctorum verſiones, prout vulgo excudi ſolent, adeo non fert, ut novam inde barbariem extimeſcat. Nam dum, *l. XL. Adverſar. c. 19.* de Epiſtolis Græcanicis loquitur, quæ Genevæ junctim excuſæ ſunt: *Dolui*, inquit, *cum earum interpretationem dari Jac. Cujacio vidi, & Juris, Antiquitatumque, & linguæ Græcæ, ſolertiſſimo: qua jurare auſim tota Latinitate futiliorem non inveniri traductionem: licet in hoc campo ad arbitrium fere ſuum debacchentur homines de Schola, qui neminem ullum Græcum auctorem ſine futili verſione jam fere excudi faciunt: adeo denuo in judiciis vulgi regnare incipiunt, quibus uno jam fere ſeculo ipſorum tyrannis excuſſa erat.* Idem, lib. XLV. c. 6. illud de verſionibus auctorum Græcorum argumentum reſumit, oſtenditque, quanti momenti res ſit, Latine Græcum exprimere: quod quidem omnium optime Joſiam Mercerum, interpretem Ariſtæneti, feciſſe putat. Conferendi inſuper de Latinis Græcorum translationibus ſunt Pet. Nannius *Συμμίκτων lib. I. c. 3.*, & Ant. Borremanſii *Var. Lection. c. 11.* Sane Latini ipſimet, ſuam ſemper linguam Græcæ poſtpoſuere, pauperemque arbitrati ſunt, ſi cum illa componeretur: quod non probat Barthius *lib. LVIII. c. 9.* multum errari in judiciis talibus perſuaſus. Negari interim non poteſt, tum demum Romanos ad aliquem in ſcribendo, vel perorando, canendove, gradum ſublimiorem aſcendiſſe, cum Græcos ſibi imitandos ſumſerunt, uti Cicero Demoſthenem, Thucydidem aliosque, Livius, & Virgilius Homerum. De Thucydide illud obiter memorandum: graviter hallucinatum Leonem Allatium, dum eum a Cicerone *pene puſillum* dici perhibet: cum tamen non ſolum abſurda hæc locutio foret, ſed & Cicero, *l. II. Epiſt. ad Quintum F. ep. 12.* de Philiſto Syracuſio verba faciens dicat: *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, pene puſillus Thucydides:* longe alio ſenſu, uti cuivis patet, quam quem Allatius male ceperat, haud immerito proin a Franc. Vavaſſore notatus, de *Dictione Ludicra p. 167.* Quæ de poëtis Græcis Theocrito, Homero, Heſiodo, Virgilius ſua fecerit, ſingulari induſtria collegit Fulvius Urſinus libro Antwerpiæ in 8. edito hujus tituli: *Virgilius collectione Græcorum ſcriptorum illuſtratus:* cui rei præterea inſervire poſſunt Germani Valentis Guellii Commentationes & Paralipomena in Virgilium; Antwerp. apud Plantinum in fol. A. 1580. excuſa.

De

De Poëtis Græcis eorumque ætatibus peculiari libro poſthumo egit Gerh. 14
Joh. Voſſius, quem tamen ineditum manſiſſe mallet Colomeſius in Bibliotheca Selecta. Artem Poëticam, quantitatem ſyllabarum, phraſes etiam poëticas, tradiderunt Colemannus, Neander, Pareus. Satyricam Græcorum Poëſin peculiari tractatu expoſuit Iſaacus Caſaubonus, in duos libros diviſo, editoque Pariſ. 1605. in 8. ſed is dudum rarior eſſe cœpit. (*ee*)

CAP. IX.

DE LINGUA LATINA.

§. 1. *Scriptores de Literis Latinis atque Orthographici, quorum Princeps eſt Cl. Dausquejus.* 2. *Originum Ling. Lat. Scrutatores Etymologici, Iſidorus Hiſpalenſis (merus Rhapſodus,) Jul. Cæſ. Scaliger, Celſus Cittadinus.* 3. *Melch. Inchoferus, Seb. Corradus, Joh. Nieſſ. (Hiſtoriam Ling. Lat. Libris perſecuti peculiaribus).* 4. *Gerh. Joh. Voſſius, Matth. Martinius, Joh. Fungerus, Chr. Becmannus, Chr. Daumius.* 5. *Latinitatis Priſcæ & Agreſtis ruderum, ſeu Vocum antiquatarum, Collectores, Eilh. Lubinus & Janus Guilh. Laurenbergius, additis Recentioribus quibusdam, vetuſto iſto Sermone commentatis.* 6. *Nomenclatorum Scriptores, Hadr. Junius, Henr. Schævius, Joh. Joach. Beccherus (de cujus etiam Scriptis aliis Didacticis fertur Judicium,) Jac. Engelbrecht.* 7. *Lexicon perfectum Linguæ Latinæ deeſt.* 8. *Lexicographi Ævi barbari rudiores, Papias, Neſtor Dionyſius, &c.* 9. *Recentiores, qui poſt Literarum vixere παλιγγενεσίαν, Nicol. ſcil. Perottus, Ambr. Calepinus.* 10. *Rob. Stephanus, ejusque σύνεργοι ac Plagiarii, Epitomator item Marcus Frid. Wendelinus.* 11. *Steph. Doletus, Joh. Friſius.* 12. *Marius Nizolius, ejusque Theſauri Ciceroniani Continuatores, & Ant. Schorus, Theſauri itidem Ciceroniani Scriptor.* 13. *Henr. Decimator.* 14. *Caſp. Scioppius, cujus Mercurius ἀνέκδοτος eſt.* 15. *Ol. Borrichius, G. M. Königius.* 16. *Baſil. Faber, ejusque Continuatores, Aug. Buchnerus, Jac. Thomaſius, Chriſtoph. Cellarius, Tob. Magirus. Monita de ſubſidiis Lexici conficiendi, inprimis Autorum Indicibus.* 17. *Latinitatis Ævi medii corruptæ Lexicographi, Gerh. Joh. Voſſius, Joh. Pet. Titius, Joh. Vorſtius,* 18. *Car. du Freſne, Voſſio, & ceteris omnibus iuculentior.* 19. *Solœciſmi Virorum Doctorum a Caſp. Scioppio, Franc. Vavaſſore & Joh. Pet. Titio, notati.* 20. *Phraſium Ling. Lat. (quarum Selectus prudentis ſimul inculcatur neceſſitas) Collectores, Hadrianus VI, Pont. Rom. Aldus Manutius, Ant. Schorus, C. Scioppius, Georg. Crauſerus, Wolfg. Schönslederus, Hub. Giſanius, &c. Barn. Briſſonii Opus de Formulis & ſolennibus Verbis Pop. Rom. commendatur, & a Scaligeri Cenſura vindicatur.*

A *Græca*

(*ee*) Is Caſauboni Tractatus de Satyrica Græcorum Poëſi (de quo Autor, in *Polyhiſtore Poëtico, ſive lib. VII. c. 1. §. 11.* plurima monuit) a Thoma Crenio haud ita pridem, *in Muſæo Hiſtorico & Philologico,* Lugd. Bat. A. 1699. in 8vo edito, denuo eſt recenſitus.

1 A *Græca Lingua,* cujus beneficio omnes ſcientiæ ad Romanos, omnesque artes tranſierunt, ad LINGUAM LATINAM nunc progredimur, de qua συλλή-βδην quædam dicturi ſumus, cum plenius alibi egerimus. *De literis* videatur Hermannus Hugo in libro de priſca ſcribendi origine, ſupra laudato: Voſſius in Arte Grammatica: Scioppius in Arte Critica, Noribergæ 1597. & Amſtel. An. 1668. in 8. edita: ubi multa habet ſcitu neceſſaria de literis, quorum beneficio MSSrum antiquitas vel novitas internoſci poteſt. *Bivocales,* ſive *diphthongos* quasdam vir ſummi apud Anglos ob inexhauſtum plane doctrinam nominis, *Thomas Gatakerus,* peculiari Diſſertatione, Londini 1646. in lucem emiſſa, impugnavit: ubi etiam multa diſſerit de literarum quarundam ſono germano, natura genuina, figura nova, idonea ſcriptura veteri atque vera. Inprimis vero diligenter *orthographiam Latinam,* juxta temporum ſeriem explicatam, dedit CLAUDIUS DAUSQUEIUS, ſeu *Dausquius* libro, cui titulum fecit *Antiqui novique Latii Orthographia, II. Tomis in fol. Tornaci An. 1632.* Magna profecto cura Opus elaboratum eſt, atque ita omnem apud veteres ſcribendi rationem evolvit, ut illa in lapidibus, inſcriptionibus, monumentisque publicis, variavit: atque adeo utiliſſimam arti Criticæ operam navavit. Non parum enim negotii faceſſit ſcripturæ varietas in veteribus monumentis, e qua tamen, bene intellecta, ſtatim judicium de antiquitate ſcripti formari poteſt: quare, ut characteres hi accuratius dignoſcantur, opera danda eſt. Attigit nonnihil ejus argumenti Henr. Stephanus, in præfatione Gloſſariorum a ſe editorum: ſed parciſſimus eſt, pleniorque & illo, & reliquis ad unum omnibus, Dausqueji liber, complexus omnia, quæ tum veteres, tum recentiores, de hoc argumento ſcripſere. Sunt autem illi *Victorinus Velius Longus,* qui Romæ prodiit An. 1587. in 8. *Caſſiodorus,* cujus de Orthographia libellus prodiit ſeparatim, cum notis Carionali, Antwerpiæ 1597. in 8. *Beda* liber de Orthographia, quem Hanoviæ 1609. imprimi curavit Hel. Putſchius. *Aldi Manutii* junioris, Pauli F., opuſculum de Orthographia diligentiſſime e libris antiquis, tabulis, numis, lapidibus, congeſtum editumque ab ipſomet Venetiis 1566. in 8. *Hier. Cardani* de Orthographia tractatus, qui T. I. ejus Operum reperitur: & forſan alii.

2 *Origines* atque *etymologiam* Latinæ Linguæ Veteres jam Grammatici, Varro, Feſtus, Flaccus, Iſidorus pertractarunt, conatu non nimium felice: vapulatque, ob compilatos veteres, ISIDORUS præſertim plurimis; quapropter haud raro caſtigantur: qui modo *rhapſodiam* vocant ejus Origines, *e pluribus undecunque conſarcinatam,* quod B. Rhenani judicium eſt: mox cum Jano Douſa auctorem ipſummet *fartoribus Semipriſcis* annumerant, *centonumque ſarcinatorem* vocant: qua de re *Jac. Thomaſius Diſſ. de Plagio* §. 474. Poteſt cetera veteribus ſuo modo adnumerari nomenclatura variorum utenſilium, alias ignota, quæ in *Inſtrumento plenæ Securitatis,* a Naudæo e Bibliotheca Pariſ. Regia Romæ in 4. edito, continentur. E recentioribus JULIUS CÆSAR SCALIGER magnum *Opus Originum linguæ Latinæ* moliebatur, 24. libris abſolvendum, quod una cum ipſo tamen

Digitized by Google

men intercidit. Nec adeo multum, ſi prodiiſſet etiam, inde fructus ſperavit Menagius, in ſua Originum Ling. Gallicæ ad Puteanum epiſtola nuncupatoria, hunc in modum ſcribens: *Jule Cæſar Scaliger, un des premiers Critiques, & le premier Philoſophe de ſon tems, a composé des Origines de la Langue Latine jusqu'à 24 livres. La groſſeur de cet ouvrage étoit ſi prodigieuſe, que durant ſa vie il ne ſe trouvoit proint de Libraire, qui en volut entrependre l'impreſſion, & il a été perdu après ſa mort. Mais pour les etymologies, qu'il a inſeré en ſon livre des Cauſes de Langue Latine, & qui ne ſont pas meilleures que celles des anciens, nous pouvons juger, que cette perte n'a pas été grande.* Poſt Scaligerum, CELSUS CITTADINUS, Vir, judice Erythræo in legendis explicandisque veterum Latinorum monumentis, ea eruditione ac ſcientia præditus, ut paucos pares, ſuperiorem haberet neminem: & qui ſpecimen ſuæ eruditionis dedit *Dialogum de Origine Uſus, quo plurali numero ſingularis perſona cœpta eſt nominari,* referente eodem J. Nicio *Pinacoth. II. p. 71.* is, inquam, Celſus præ manibus habuit Opus *de Ortu & progreſſu linguæ Latinæ & vulgaris Italicæ:* prout Gaſſendus in Vita Peireſciana memorat: verum ne ab hoc quidem aliquid in lucem exiit.

MELCHIOR INCHOFERUS, Jeſuita Bavarus, aliqua ex parte hunc utriusque defectum ſupplevit *Hiſtoria ſua Sacræ Latinitatis,* quam libris VI. comprehendit, ediditque Monachii An. 1638. in 8. Optimus profecto liber eſt, multaque proponit erudititſſima, & ſcitu maxime digna, quæ ſpectant ad ortum, progreſſum & mutationes iſtius linguæ, quæ præcipue ab illo ſunt tradita; dum ſtatum Latinæ linguæ, per omnia ſecula, usque ad ipſam barbariem & recentiora tempora, deducit. Habentur præterea ſingularia nonnulla de cauſis corruptæ linguæ Latinæ, ejusdemque ad noſtra usque tempora conſervationis. Gothos, qui vulgo corruptæ Latinitatis incuſantur, ille ab hoc crimine abſolvit, eosque potius, ut Latinæ linguæ conſervatores, honorandos exiſtimat; non omiſſis quoque Curiæ Romanæ laudibus, quam ſcilicet de propagata, imo canonizata lingua Latina præclare meruiſſe perſuaſus eſt; qua in re non quidem omnino fallitur; ſed ſimul tamen, monachorum ſocordia miſere deturpatam linguam pulcerrimam, negare non poterit. Laudandum, quod *lib. III. c. 10.* confutandos ſibi Laborerium & Sorberium ſumit, Latinæque linguæ prærogativam præ Gallica debitis argumentis extollit. Illud vero perridiculum, quod, *lib. 5. c. 2.* beatos in cœlo Latine aliquando locuturos exiſtimat. Ante Inchoferum, SEBAST. CORRADUS luculentum *librum de lingua Latina* ſcripſit, in quo multa continentur de mutationibus ejus linguæ, aliæque obſervationes egregiæ: quapropter & eum librum maximopere commendo. Verſatus in eodem argumento eſt JOHANNES NIESS *in libro de ortu & occaſu Latinæ linguæ, cum ejusdem inſtaurandæ modo,* qui tamen non ea diligentia, qua poterat, argumentum illud tractavit, Dilingæ 1627. in 12. 3

Præcipuum vero in hoc ſtudiorum genere, ut in aliis fere omnibus, nomen acquiſivit GERH. JOH. VOSSIUS *Etymologico ſuo* (quod haud ita pridem, 4

Iſaaci Filii additamentis auctum, nova facie prodiit.) Multum illud præcellit *Lexico* MARTINII, qui Voſſii præceptor erat, ſed multa immiſcet aliena, quæ judicium ejus tantum non eſſe produnt, quantum erat diſcipuli: quanquam & in diſcipulo paſſim deprehendas præceptoris ſui veſtigia, adeo quidem clara, ut typographus, qui Martinii Lexicon edidit, ſibi ab opere Voſſiano damnum metuens, plagii crimen intentaſſe dicatur hujus editori, Elzevirio, qui id An. 1662. in fol. primum excudit. Præfixus eſt utiliſſimus liber de *permutatione literarum in etymologia inveſtiganda,* quam doctrinam Voſſius eo loco pleniſſime proponit, cum, qui ante illum in hoc argumento fuere occupati Grammatici, leviter illud ſaltem attigerint. *(ff)* JOH. FUNGERI *Etymologicum Latinum* Francof. in 8. An. 1605. editum, & CHRIST. BECMANNI *Origines,* cum his quidem comparari non poſſunt, habent tamen interdum, quæ in aliis non invenias: Becmannus inprimis, qui erat elegantis ingenii Vir, & in luculenta ſua præfatione de Latinitate non pauca notatu digna obſervat. Verſabatur usque ad vitæ finem eo in argumento CHRISTIANUS DAUMIUS, qui Indices Latinæ linguæ Analogicos, & Indagatorem Radicum, dudum promiſit, ut patet ex Epiſtolis Reineſio-Daumianis, ubi multa inveniuntur ejus argumenti. Ac publicavit jam pridem Daumius tractatum *de cauſis amiſſarum quarundam Latinæ linguæ radicum, ut & multarum vocum derivatarum:* quod eſt Commentationum ejus de Latinæ linguæ ἀναλογίᾳ & uſu ἀποσπασμάτιον, Cygneæ 1642. in 8. eoque libro contineri fundamenta quædam voluit magni Operis, quod moliebatur: abſoluti nimirum ſuis numeris Lexici Latini, præcipue illarum vocum, quæ ætate ſequiore in uſu fuerunt; quam ob cauſam magna diligentia pervolutavit omnia illa, quæ nanciſci potuit, ſcripta eorum temporum, edita, vel inedita. Etſi vero in ejus Diſſertatione, quæ prodiit, omnia non probem; multa tamen inibi habentur & docta, & ſubtiliter excogitata; & ſolidiora haud dubie ab illo expectanda fuerant, ni mors illum una cum conatibus intercepiſſet.

5 Antiquas veteris illius & agreſtis Latinæ linguæ voces e paucis, quæ hic illic in fragmentis Nævii, Pacuvii, &c. ſuperſunt, ejus ruderibus utili labore collegit, poſt EILHARDUM LUBINUM (qui jam An. 1594. Amſtelod. in 8. edito *Antiquario,* ſeu priſcarum & minus uſitatarum vocum interpretatione, id tentavit) JANUS GUILH. LAURENBERGIUS, qui & ipſe, ſub *Antiquarii* titulo, collegit omnes voces antiquas & obſoletas, easque explicuit, Lugdun. Batav. 1622. in 4. Adjecit & in fine veteres gloſſas quasdam Græco-Latinas, quas ediderat Henr.

(ff) Gerh. Voſſii Etymologicon Linguæ Latinæ, cum præfixo de permutatione Literarum Tractatu, quamplurimis Iſ. Voſſii, Autoris Filii, obſervationibus auctum, Amſtelodami An. 1695. in fol. eſt recuſum. Matthiæ Martini Lexicon Philologicon, adjectis ejusdem Cadmo Græco-Phœnice, ſive Etymologico, & Iſidori Gloſſario, per Joh. Georg. Grævium emendato, ſuisque annotationibus, & aliorum collectaneis, illuſtrato, Trajecti ad Rhenum A. 1697. in fol. Grævio curante itidem denuo prodiit.

Digitized by Google

Henr. Stephanus; & ex iis tantum excerpſit, quantum ad illuſtrationem hujus ſui Antiquarii facere exiſtimabat. Continentur enim in Gloſſariis illis voces, quarum nec vola, nec veſtigium, in ipſis Auctoribus eſt: unde apparet, fuiſſe in ipſa etiam aurea ætate plebejas voces in publico uſu, ſed non ita foro & civitate donatas, ut in orationis civilis uſum cooptarentur. Inveniuntur in iis interdum voces, e quibus reſtitui ſuſpecta Autorum loca poſſunt, cum occurrant ibi vocabula, quæ homo imperitus facile, ut peregrina & barbara, expungeret, quæ tamen genuina & Latina ſunt, quanquam rarioris uſus. Fuere autem aliqui inter eruditos, qui, dedita opera, ex priſcis illis vocibus orationem contexuerunt ingenii oſtentandi gratia: inter quos doctiſſimus Mariangelus Accurſius in Dialogo, quem *Oſcos & Volſcos* inſcribit: Jul. Cæſar Scaliger in *Poematibus, libro Teretiſmatum p. 103.* ubi pædagogum aliquem inducit antiquo iſto ſermone loquentem: & Jac. Balde in *Dramate quodam Oſco.* Referendum quoque huc carmen Philoxeni Gonæi, ſeu qui ſe illo nomine texit, Caſp. Barthii, ea lingua ſcriptum, quod ſtatuæ ſuæ Mercuriali Henr. Jul. Scheurlius adjecit.

Ad voces linguæ Latinæ perdiſcendas comprehendendasque, Nomenclatores 6
partim, partim & Lexicographi data opera manuducunt. (gg) Optimus HADRIANI JUNII *Nomenclator,* Antwerpiæ in 8. Ann. 1577. editus, tanta cura adornatus eſt, ut non ignominiæ ſibi Auctor duxerit, quandoque in media opificum viliorum turba in cauponis ſedere, unaque compotare, quo accuratius, vel inter pocula inſtrumentorum proprias appellationes in lingua vernacula ediſceret: teſte Colomeſio in particularibus relationibus, quæ inter ejus Opuſcula habentur: p. 131. ſq. qui & addit, Joh. Sambucum propterea alieniorem a Junio factum; cum cauſam ſordidæ ſocietatis ignoraret. Alium *Nomenclatorem* HENR. SCHÆVIUS edidit *Mnemonicum:* atque ut erat Vir doctiſſimus, & in omni diſciplinarum genere verſatiſſimus; ita hic etiam contemnendus non eſt: *Maſculina* nigro; *fœminina* rubro charactere ſignavit: *neutra* utroque comparent. Conſilium nomenclaturæ prolixius exponitur in præfatione libri, cujus altera editio prodiit Heidelbergæ 1673. in 8. Mihi commodius videtur, verba nominibus ſuis jungi eo, quo derivantur, ordine, quod conſilium nuper amplexus eſt JOH. JOACH. BECCHERUS, Vir, qui omnibus pene diſciplinis ſe immiſcuit, adeo ad Latinæ etiam linguæ rudimenta felicius tractanda conſilia propoſuit, in *Methodo ſua didactica:* in *Praxi ejus methodi,* & in *Organo* ſuo, quomodo poſſit tyro rerum vocabula, Grammaticam, & ſignificationem integri ſermonis, addiſcere beneficio derivationis a primitivis: cui rei potiſſimum inſervit Praxis illa, velut in ſpecimen primo loco procuſa. Fateor, non temnendam eſſe ejus Viri induſtriam; ſed fuit illius

(gg) De Nomenclatoris Hadr. Junii Hiſtoria, Variis Editionibus, Prærogativa, Nævis, & horum Cenſoribus, plurima lectu digna congeſſit, & proinde ad *h. l.* conferri meretur, Thom. Crenius, Vir Cl. *Parte I. Animadverſionum Philologicarum & Hiſtoricarum, c. 3. §. 1-5. p. 33-41.*

Digitized by Google

diligentia pene nimia & ſuperſtitioſa. Collegit ille ſub ſuis primitivis derivativa, quæ non ſunt omnia notæ melioris: citra delectum enim obſoleta, & nova, & barbara, ſimul proponuntur tyronibus ediſcenda, quod illorum animos imbuit non optimo colore. Ut in vocabulis praxin ſuam oſtendit, ita aliud ſubſidium eſt commentus in enunciationibus formandis, & ſententiis: cui ſcopo ſcripſit novum Organon, in quo ſub claſſibus conceptuum univerſalium ac prædicamentalium diſponit voces: cujus quidem diſpoſitionis uſus, præter illum, quem ipſe intendit, alius quoque eſſe poſſit non contemnendus in inveniendis conceptibus argutis: nam cum hi fundentur in analogiſmo rerum, quilibet intelligit, eo feliciorem fore hanc operam, ſi directorio indicum iſtiusmodi categoricorum uti poſſumus. *Methodus Didactica* edita eſt *una cum Appendice* Monachii An. 1668. in 4. *Novum Organon* Viennæ 1671., quod poſtea diſtinctius prodiit, & cum Germanicæ linguæ additione, & cum ſubdiviſione paragraphorum, Francofurti, ſi recte memini, in 8. Tertius tomus illorum librorum nondum lucem vidit, quo proponere argumentationum fontes voluit: ſed, ut ipſe nihil certi promiſit, ita nec dedit quicquam, dum viveret, aliis nempe perplurimis occupationibus negotiisque diſtrictus.

Becchero, ob argumenti ſimilitudinem, jungimus JACOBUM ENGELBRECHT, qui *Complementum Latinæ Linguæ* ſcripſit: quo, certæ methodi beneficio, derivata & compoſita omnia, e facillima ſuis in claſſibus analogia, ſolo aſpectu tyronum memoriæ infigantur. Diſtinguit nimirum voces ſecundum claſſes rerum & terminationes: & ſane in terminationibus, niſi fallor, idea totius linguæ latet; ut ego quidem exiſtimem, totam aliquam linguam breviori ſpatio poſſe comprehendi, ſi quis ad terminationes illas reſpiciat: prout enim ſunt conceptus de rebus, ita pene ipſa natura determinat terminationes, quæ ſi reſpiciantur ſtatim judicari de ipſa vocis ſignificatione poteſt. Primitiva enim & ſimplicia pauca ſunt, quæ, ſi memoria teneat puer, & ideam harum terminationum habeat, ipſe ſponte eliciet, & ſine operoſa memoria, voces a primitivis ſecundum hunc ordinem derivatas. Hoc conſilium fuit Engelbrechti, quod in lingua Græca præterea ſecutus eſt Andr. Pauli, qui *Thematologiam Novi Teſtamenti* concinnavit, qua docet ſecundum hunc ordinem inveſtigare ſignificationes vocum. Ejus conſilii ratio explicatur in præfatione libri, qui prodiit Lubecæ 1661. in 12. Verum de methodis hujus generis alibi.

7 Nomenclatoribus Lexicographi ſuccedant. Hic vero cum pudore noſtri ſeculi dicendum eſt, non habere nos perfectum aliquod Lexicon Latinum. Græca lingua ea parte longe felicior: nam Theſaurus Stephani adeo copioſum dedit apparatum, ut paucis vel emendari, vel augeri, poſſit: at in Latina lingua omnium opera fuit imperfecta, & in partibus tantum exculta. Conqueſtus eſt ea de re Olaus Borrichius in libello *de Lexicorum Latinorum Jejunitate;* ubi pluribus demonſtrat, quantopere laborent vulgaria illa Lexica, etiam optima: & illud ſub *Fori Romani* nomine toties repetitum, & a novis plagiariis interpolatum. Hactenus tamen tot prodierunt inſtrumenta conficiendi plenioris Lexici, ut mera ignavia ſit, non impendi operam diligentiorem. Habemus notas, commentationes, indices doctiſ-

Digitized by Google

doctiſſimorum virorum in Auctores pene omnes, e quibus vel ſolis ſi conferantur, & cum judicio digerantur, Lexicon egregium confici poſſit. Atque illa cura pertineret ad voces tantum, non ad phraſes, in quibus congerendis laborioſum eſt Forum Romanum; cui certe ex his virorum doctorum curis magna fieri acceſſio poſſet, qua parte ſæpe Forum Romanum deficit.

Non potuere vero non lutulenti eſſe Lexicographi, qui e luto barbariei ſecu- 8
lorum ſuperiorum vix tandem conſpurcati miſere emerſerunt: namque, ut ex aqua naſcitur Venus, non ex luto; ita nec linguæ Latinæ Veneres e barbarorum temporum ſterquilinio peti poſſunt. Eapropter ſufficiat, nomina illorum appoſuiſſe, ne ignorentur: quanquam & occurrant interdum apud illos nonnullæ gloſſulæ, quas e vetuſtioribus Auctoribus transſcripſerunt. Primus illorum PAPIAS eſt, Lombardus circa A. C. 1200. clarus, juxta Trithemium, qui eum ſcribit, Grammaticorum omnium ſuo tempore fuiſſe clariſſimum, Græco & Latino ſermone inſtructum. Scaligero, *in Excerptis Putean.*, futilis eſt, & tot errores habet, quot verba. Contra vero Caſp. Barthius, primo ſtatim ſuorum Adverſariorum capite, *non ſemper futilem veterum gloſſariorum compilatorem* vocat: imo, *lib. LV. c. 4.* quæ ex veteribus Grammaticis undecunque corraſerit, *raro non notabili aliqua explicatione ornaſſe* ait: diſſidet etiam quoad ejus ætatem a Trithemio, &, *lib. III. c. 3. Adv.*, non diu poſt Henrici II. Imp. tempora, i. e. poſt A. C. 1000. eum ſcripſiſſe e Catalogo Imperatorum colligit, quem in voce *Ætas* Papias habet, ubi in Henrico II. deſinit. *Vocabularium* vero Papiæ, de quo nobis hic ſermo, & quod aliquamdiu apud imperitos auctoritatis aliquid obtinuiſſe Raphael Volaterranus memorat, Venetiis A. 1491. impreſſum prodiit. Secuti hunc NESTOR DIONYSIUS, Novarienſis Minorita, Papiam in ordinem redigens, ipſe ab aliis redigendus, cujus Dictionarium Argentorati A. 1507. excuſum eſt: Joh. Werdena in ſua *Gemma Gemmarum:* Johannes de Janua, & Simon Januenſis, qui tamen vix ab illo ipſo limine, quod nomen profitetur, linguam Latinam ſalutarunt.

Nebulas horum hominum diſſipavit NICOLAUS PEROTTUS, Sa- 9
xoferratenſis, Sipontinus Epiſcopus: cujus præclarum opus *Cornu Copiæ*, ſeu Commentariorum Latinæ linguæ volumen (quod idem commentarius in Martialem eſt,) omnem Latini ſermonis elegantiam & rationem niſu eximio complectitur, tum quæ apud Martialem occurrit, tum quæ ad Martialem ex aliis ab ipſo afferuntur. Optima ejus editio prodiit apud Aldum Venetiis An. 1513. quæ poſtmodum Baſileæ apud Curionem & Walderum aliquoties iterata eſt. Et ſane honor illi Viro habendus, primo purioris Latinæ linguæ collectori, unde ſua præcipue derivarunt, qui poſt illum ſcripſere. Equidem amolitur a ſe intentatum crimen iſtud Angelus Politianus *in Miſcellaneis*, cui objectum fuerat, factam ipſi ante Perotti editionem ejus archetypi inſpiciendi copiam, Urbinatium Duce in gratiam Laurentii Medicis tradente. Verum id omne ita a ſe depellit Politianus, ut ad editi exemplaris αὐτοψίαν provocet. *vid. Thomaſius de Plagio §. 525.* Sed ſi excuſandus eſt Angelus, certe non idem merentur alii Perotti ſtrenui transſcriptores. Hos inter non minimus AMBROSIUS CALEPINUS: qui quidem, ſi in

nomine aliquod omen eſt, per anagrammatiſmum *Pelicanus*, ſanguine ſuo & ſucco minorum gentium Lexicographis vitam dedit: fuitque diu ſacra ſtudiorum anchora, ad quam confugiebant, qui in Latina lingua ſe exercere volebant. Sed ipſe interim Calepinus merus Perotti deſcriptor eſt, quapropter acerbis paſſim cenſuris Scioppii & Franc. Floridi vexatur: a quibus non adeo multum abludit Erythræus, *Pinacotheca II. p. 202.* Stetit olim, & in ſcholis regnavit, adverſus omnes cenſuras, & præla typographorum calefecit, ac loculos ditavit, bonus ille Calepinus, qui toties coctus & recoctus parum ſapit. Illi enim aliena ova ſuppoſuerunt paſſim nonnulli, & fœtus quoscunque, undecunque corraſos, ſub Calepini perſona in theatrum produxere: tandem & nova mole, novarum linguarum miſtura, auctior liber ille prodiit, quaſi conjuratum eſſet ab omnibus typographis in unum hoc Lexicorum chaos, quo, tanquam illo Bacchi dolio, & cicer, & piſa, & allium, & lana, & omnia, continebantur. Quæ, cum omnia illic ſint permiſta, nihil ſolidi & genuini deprehendes: non poſſunt enim ſimul & ſemel diſci & colligi tam diverſa; quoque ornatus magis illis auctariis liber fuit, eo magis deformatus, &, ut ſimius ille apud Claudianum, claro deformis amictu. Prodiit poſt longe plurimas editiones Lugduni A. 1587. recognitus a Jano Paſſeratio, & Ludovico la Cerda: ſed, ut puto, abuſi ſunt typographi horum virorum nomine, ut eo promptiores invenirent ſuis mercibus emptores. Videatur de hoc Paſſeratii Calepino Borrichius *de Lexicorum Latinorum Jejunitate.*

10 Longe vero vicit Calepinum, quacunque etiam manu auctum emendatumve, exquiſito labore ROBERTUS STEPHANUS, dum ab aliis decem viris Tuſano, Budæo, Baifio, ſimilibusque doctiſſimis adjutus incomparabilem illum Latinæ Linguæ Theſaurum elucubravit; cujus hic titulus eſt: *Dictionarium, ſeu Latinæ Linguæ Theſaurus, non ſingulas modo dictiones continens, ſed integras quoque Latine & loquendi & ſcribendi formulas, ex Catone, Cicerone, Plinio, Avunculo, Terentio, Varrone, Livio, Plinio ſecundo, Virgilio, Cæſare, Columella, Plauto, Martiale: cum Latina tum Grammaticorum tum varii generis ſcriptorum, interpretatione, Pariſ. 1536. fol.* Nova editione ingenti acceſſione auctus III. Tomis prodiit A. 1542. tandem & Lugduni 1573. repetitus, ſed dempta tamen male præfatione, in qua ſuos adjutores Stephanus enumeraverat. Mirum, quam a plagiariis conſpiratum ſit in hoc Opus: nam tanquam ad prandium paratum venerunt, non ſuis laboribus Opus alienum exornaturi, ſed ſubmoto Auctoris nomine ſuum impudentiſſima audacia repoſituri. Ita CÆLIUS SECUNDUS CURIO, ſub *Romani fori* nomine, THEODOSIUS TREBELLIUS, ſub titulo *Promptuarii*, Baſil. apud Oporinum 1542. excuſi, alii ſub aliis titulis, preſſo veri Auctoris nomine, Theſaurum Stephani ediderunt, cujus facti, certe minus ingenui, nulla ab ipſis ratio redditur: niſi forte eam ob cauſam hoc evenit, quod, aſcitis in ſocietatem Viris tot eruditis, partem aliquam hujus laboris in ſe jure quodam derivare voluerint. Alii, ne nihil omnino in Opere recuſo viderentur egiſſe, auctius id, &, ſi DIS placeret, emendatius procudere annitebantur, intruſis vocibus & loquendi modis, qui, a genuina Latinitate alieni prius a Stepha-

no

Digitized by Google

no ob id ipſum repudiati fuerant: qua de re lepidam hiſtoriolam refert Henricus, Roberti F. Stephanus, *in Epiſtola de Statu ſuæ Typographiæ p. 161. edit. Almelov. Quum pater meus*, ait, *Venetiis agens, quandam officinam typographicam ingreſſus eſſet, in qua excudebatur ejus Theſaurus linguæ Latinæ, ſumpta in manus charta, oculos ſtatim in quoddam vocabulum conjecit, quod ſe olim rejeciſſe, dum opus illud conſtrueret, recordabatur. Miratus ergo, ſuum exemplar afferri ad ſe juſſit, quod memoriæ ſuæ non omnino fidendum putaret. Ibi certe vocabulum illud non invenit, ſed margini adſcriptum, ut insereretur, videt. Tunc eum, cujus manu adſcriptum erat, convenire, &, quo id conſilio feciſſet, interrogare. Hic vero non aliud reſpondere, quam ſe non vocabulum hoc ſolum, ſed aliquot alia itidem adjeciſſe: quæ, cum patri meo oſtendiſſet, ea ipſa eſſe comperit, quæ itidem olim rejecerat. Qua ex re tanto dolore exarſit, ut continere ſe non potuerit, quin illum aliosque, qui ad ditandum præclaris hiſce divitiis Theſaurum operam ſuam itidem locarant, aſinos Arcadicos vocaret.* Hæc dum narrat Henr. Stephanus, ſuo Græcæ L. Theſauro paria plane fata ominatur; eadem & ſecuto tempore, ſi non graviora expertus. Ceterum habet tamen & hoc Rob. Stephani Lexicon ſuos defectus: ſæpe enim e corruptis Auctorum exemplaribus loca non ſana afferuntur: multa quoque παρορᾶματα in ipſa phraſi: ſed tamen ob phraſeologiam quam maxime commendari meret: nullum enim habemus Lexicon ea parte plenius inſtructiusque. Excerpſit ex illo *Medullam* ſuam *Latinitatis* MARCUS FRID. WENDELINUS, addito in tyronum uſum locupletiſſimo indice Germanico. Liber non contemnendus eſt, de quo in præfatione Wendelinus multa magnifica promittit, putatque ex nullo libro commodius addiſci poſſe linguam Latinam, quam ex hoc, ſi perpetuæ inſtituantur imitationes, & ſermones continui ex iſtis phraſibus connexi, qui, Germanica propoſiti lingua, in Latinam converti debeant. Sed, quod primarium eſt in imitatione, hic deficit: ſermonis ſcilicet nexus, unde potiſſimum dependet omnis linguæ genius: deinde ſermones ita concinnati neſcio quid inepti ſapiunt, ſi ſecundum ordinem iſtum alphabeticum inſtituantur, quod ταυτόλογον & jejunum videtur. Quanquam enim obtendit Wendelinus, longo tempore opus eſſe, ſi ex lectione proficere velimus; omniumque rerum Latinitatem uno Auctore minime comprehendi: tanti tamen omnino res eſſe videtur, ut plus temporis illi impendatur ab initio, quam ut immatura feſtinatione iſta tela præter rem abrumpatur. Deinde, poſtquam ſtructura ſermonis ex lectione Auctorum ſatis in ſolido locata eſt, facile in ceteris, ubi auctores deficiunt, Lexicorum opem implorare poſſumus.

Inter plagiarios Rob. Stephani STEPHANUS DOLETUS, Lugdunenſis 11
typographus eruditus, etiam referendus eſt, ſed ſubtiliores: namque alia methodo diſpoſuit Opus ſuum, & e Stephani materia novum ædificium exſtruxit. Commendari quoque meret labor illius: nam, quæ tumultuarie apud Stephanum, hic diſtincto ſecundum ſignificationes ſuas ordine exhibentur. Neque tamen propterea a plagii crimine abſolvendus eſt, licet ipſemet adhuc illud, ſibi a Carolo Stephano objectum, diluere omni ſtudio ſit anniſus; qua de re legi poteſt Thomaſius *de Plagio Literario §. 409-412.* Nempe nimium ſubito creverunt in molem *Latinæ*

Linguæ

Linguæ Commentarii, qui ante Theſaurum Rob. Stephani, & Nizolii magnitudine Laur. Vallæ Elegantias non ſuperabant: fruſtraque exſcribendi licentiam Lexicographis conceſſam Doletus prætendit, qui Barthol. Riccio inſuper atque Lazaro Bayſio eum in modum turpiter abuſus eſt, nunquam eos nominans, niſi ubi caſtigat. Prodiere *Tomi II. Commentariorum* Lugduni apud Sebaſt. Gryphium A. 1538. in fol. Guilh. Budæo nuncupati. Tertium adhuc tomum addere ſibi propoſuerat Auctor, collocatione oratoria, compoſito & numeroſo dicendi genere in univerſum acturum; ſed quo minus deſtinata perficeret, fati acerbitate factum: quippe vivicomburio miſer ob religionem exuſtus eſt, meliore fortuna dignus utique, & Vir doctus. Extat in mortem ejus epigramma Theodori Bezæ, quod legitur *in Deliciis Poëtarum Gallorum,* ſub nomine Adeodati Sebæ. Erat unus e præcipuis Ciceronis admiratoribus, quapropter Eraſmi Ciceronianum, tum in præfatione ſui Operis, tum in ipſomet Commentationum corpore, haud raro acriter ſugillat. Scripſit & libellum *de phraſibus Latinæ Linguæ,* qui ſolet edi cum Huberti Suſannæi *Connubio adverbiorum Ciceronianorum.* Dedit etiam Formulas Latinarum locutionum illuſtriorum, quæ ferme in Commentariorum ſupplementum ſcriptæ ſunt. Cum vero jam tum, paulo poſtquam excuſi ſunt, Commentarii nimio venire pluribus viderentur, *Compendium Doleti* Vir quidam doctus Baſileæ A. 1540. adornavit: ſuntque etiamnum Commentarii ipſimet rariſſimi. Uti vero Doletus e Theſauro Steni ſua maximam partem hauſit; ita genuina Fori Romani filia eſt *Lexicon Trilingue Joh. Friſii:* totum nempe Opus ex illo Foro excerptum eſt, auctorum nomina negligenter addita libris capitibusque omiſſis. Prodiit Argentorati A. 1612. fol. Minoris formæ *Lexicon Friſii* in 8. Tiguri 1586. ſæpeque alias, excuſum proſtat.

12 Superiore ſeculo, cum in unum Ciceronem quaſi conjuratum eſſet ab eruditis, ſtudioſe admodum collectæ ſunt voces Ciceronianæ ac phraſes: fuitque; MARIUS NIZOLIUS, Brixellenſis, qui *Theſaurum Ciceronianum,* ſeu, ut primo vocabantur, *Obſervationes in Ciceronem,* ordine alphabetico digeſtas, ſcriberet, prima vice An. 1520. Baſil. apud Rob. Winter editas. Exinde vero plurimis iſtum Theſaurum acceſſionibus auxerunt Baſilius Zanchius, Cœlius Secundus Curio, Marcellus Squarcialupus, & Jacobus Cellarius. Atque eſt utique præclarus liber, & ad Latinitatem Ciceronis utiliſſimus: tamen & multa ei Operi deſunt. Neque enim exiſtimandum eſt, quæ a Cicerone prætereuntur, barbara eſſe aut rejicienda: hinc fit, ut illa vocum barbararum farrago, quam adjecit Operi Cellarius, ſub iſto ordine multa recenſeat, quæ non erant atro carbone notanda. Poſtremo prodiit, niſi fallor, ex officina Hervagiana Baſil. An. 1583. in fol. Videnda vero de hoc Nizolii Lexico Leibnüzii præfatio in Nizolium *de Natura Philoſophandi.*

Alium a Nizolio *Theſaurum Ciceronianum* ANTON. SCHORUS edidit, is ipſe Vir laude digniſſimus, qui primus incorruptam pandere viam ad Latinitatem veram aggreſſus eſt, & cujus præfationem in Phraſes Ciceronianas, Coloniæ 1578. in 8. editas, auream Franciſcus Vavaſſor vocat, ob egregie monſtratam obſervandi e veteribus rationem. Theſaurus Ciceronianus vere brevis quidem eſt, nec omnia diſertiſſimi

mi Oratoris comprehendit, ſed pleraque ſingularia, & ſignificationibus diviſa. Edidit illum, cum præfatione & elogio ſuo, Joh. Sturmius Argentorati apud Rihelium 1580. in 8. apud quem ejusdem doctiſſimi Auctoris libri II. *de ratione diſcendæ docendæque Latinæ & Græcæ linguæ* prodierunt An. 1571. in 8. Utinam ejus liber de Particulis Linguæ Latinæ non intercidiſſet, habuiſſemus profecto Theſaurum auro cariorem.

HENRICI DECIMATORIS *Theſauro* miror pretium aliquod Borrichium ſtatuere, homo enim ineptus fuit, & in Latinitate nihilo plus ſapuit, quam occiſa ſus, quod ex ejus Sylva vocabulorum deprehendas, quam miris modis exagitat Siberus paſſim in Epiſtolis & opuſculis ſuis, monetque, ceu peſtem fugiendam eſſe tironibus. Monendum tamen, fuiſſe inter utrumque lites agitatas publice, ac argutiſſima ſunt, quæ in Decimatorem ſcripta edidit Adamus Siberus. 13

Quodſi prodiiſſet *Mercurius Trilinguis* CASP. SCIOPPII, id eſt, *Lexicon*, quod præ manibus habuit, & abſolvit; haberemus omnino, de quo nobis præclara quæque polliceri poſſemus. Fuit enim Scioppius homo, licet ſumme maledicus, in Grammaticis tamen, ſi quis alius, naſutus & doctus. Servatur iſtud Lexicon adhuc ἀνέκδοτον Patavii apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Profeſſorem Juris, ubi & reliqua ejus ſcripta latent, teſte Gaddio *T. I. de Scriptor. Non-Eccleſ. pag. 210.* Vidit & legit illum librum Marq. Gudius, qui mihi aſſeveravit, eſſe digniſſimum, qui publicis typis exſcribatur: eſſe enim accuratas inibi de lingua Latina obſervationes. 14

OLAUS BORRICHIUS, cujus de Jejunitate Lexicorum Latinorum Diſſertationem jam aliquoties allegavimus, librum conſcripſit integrum, cui titulus: *Cogitationes de variis Latinæ linguæ ætatibus:* quibus integrum continetur Lexicon vocum Latinitati reſtitutarum, quæ a Voſſio, Scioppio, aliisque rejectæ erant. Præmiſit elegantem Diſſertationem *de variis variæ Latinæ linguæ ætatibus, & charactere ſcriptorum ſecundum genium temporum illorum.* Editus eſt liber Haffniæ Ann. 1675. in 4. Præceſſerat jam iſtas *Cogitationes Syllabus quarundam vocum,* quæ tanquam barbaræ rejiciuntur a Voſſio, adverſus cenſuram illius vindicatarum. Feliciter, quod nec ipſe diffitetur, in eo labore uſus eſt Borrichius GEORG. MATTHIÆ KOENIGII, Profeſſoris Altdorffini, Lexico, ſeu, ut ipſe appellat, *Gazophylacio Latinitatis,* qui liber ante annos non ita multos prodiit, in 4. modicus, nec tam diffuſus, ut alii: & multa tamen in eo habentur, quæ fruſtra in operoſiſſimis aliis Lexicis quæruntur, ipſoque adeo Foro Romano. Uſus vero eſt in concinnando hoc Lexico opera Chriſtiani Daumii, qui magnam impendit curam, ac ſollicite disquiſivit Latinitatem genuinam. Comparent in illo voces, aliis ut barbaræ notatæ & rejectæ, quarum ille auctoritatem diligentiſſime appoſuit. 15

Omnium nunc manibus teritur, velut in Calepini locum ſurrogatus, BASILII FABRI *Theſaurus Eruditionis Scholaſticæ,* ſecundum ordinem primitivorum & deri- 16

Digitized by Google

vativorum collocatus: cujus quidem exigua primum ipſe rudimenta poſuerat Lipſiæ An. 1571. impreſſa, & repetito ſæpe labore dehinc auxerat, ſed imperfectum tamen reliquit. Admovit poſtea illi expoliendo manus AUGUSTUS BUCHNERUS, & Auctariis inſignibus locupletavit: verum unus Vir tam vaſto labori non ſuffecit, quanquam illa, quæ adjecit, optima ſint, & ex optimis obſervationibus, tam ſuis, quam aliorum, deprompta. Nova Buchneri Additamenta, poſt Auctoris mortem, ab ejus hæredibus Bibliopola editor coemit, queis nonnulla addit JACOBUS THOMASIUS. Dicitur & Francofurti ad Viadrum uberior latere vocabulorum collectio, quam TOBIAS MAGIRUS ad Fabrum ſibi collegerit, quod ſi verum eſt, non inanis fortaſſe fuerit labor ille, ſi e ceteris Magiri, Viri diligentiſſimi, ſcriptis eum judicare velimus. Miror autem Bœclerum Foro Romano Fabrum a Buchnero reviſum præferre, *in Diſſertatione de Lexicis.* Quamvis enim illi ſui defectus ſint, quos præter alios, Caſpar quoque Scioppius *in Conſultatione II.* notavit: longe plura tamen jure in Fabro deſiderari poſſunt, adeo ut cauſa, cur præferatur Foro Romano, nulla omnino ſit. Reperiuntur equidem in Fabro quædam notatu ſingularia, quæque alibi fruſtra quæras: aſt vero parcior illorum numerus eſt, quam ut Lexici perfecti nomen ſuſtinere queat. (Quapropter & toties jam, poſt Buchnerum atque Thomaſium, CHRISTOPH. CELLARIUS, Vir Celeberrimus, &, ſi quis alius, peritia linguæ Latinæ exquiſita clarus, Fabrum auxit, locis innumeris emendavit, reſecavit quæ nihil attinebant poni, Auctorum loca diligentius appoſuit, atque adeo totum pene Fabram recudit: ſubinde tamen vel addenda vel corrigenda denuo deprehendens.) Nec poteſt adornari Lexicon juſtum, ſuiſque partibus abſolutum, ni operas inter ſe conferant Viri eruditi, ut unus hunc, alter alterum Auctorem, ſecundum indices componat, unde poſtea Lexicon aliquod univerſale formetur: quod conſilium eſt Borrichii. Tot vero ſunt hodie obſervationes egregiæ Grammaticorum atque Criticorum, indiceſque luculenti, e quibus confici tale Lexicon poſſet, ut longe maxima laboris parte ſublevatos ſe ſint ſenſuri, quotquot tale Opus aggredientur. Diſcernendi tamen indices ſunt, nec promiſcue omnes commendandi: ante omnes alios commendari merent Bœcleriani & Freinshemiani in Hiſtoricos; quemadmodum Giſanii in Lucretium: ceteri non ſunt pari cura congeſti; ſed, contenti nuda nomenclatura, de uſu & acceptione vocum civili nihil monent, quod tamen feciſſe maxime e re erat. De defectibus indicum iſtorum vide Vorſtii præfationem in Cornel. Nepotem a ſe editum. De uſu Indicum in Poëtis legi poteſt Horatius Tuſcanella in præfatione ad Catulli, Tibulli, Propertiique opera, a ſe in indices digeſta: Baſil. 1569.

17 Ne vero barbaris quoque ſeculis aliquid deeſſet, aut linguæ Latinæ in pejus mutatæ copia ignoraretur, cura Duumvirorum, eruditione ac meritis longe clariſſimorum, obſtitit: Prior GERHARDUS JOH. VOSSIUS de *Vitiis Latini, ſermonis, & Gloſſematis Latino barbaris*, libros IV. dedit Amſtelodami An. 1645. in 4. collegitque in iis voces, quæ barbaræ ſunt & exoticæ. Sed dum in earum

cenſum

cenſum etiam illas refert, quæ revera barbaræ non ſunt, cenſuram incurrit Scioppii primo, qui peculiari libello, Ravennæ 1617. edito, Voſſium caſtigat, & poſtmodum Borrichii. Nobis non placet, admiſcuiſſe illum barbariſmos omnibus notos reliquis, qui minus cogniti & vulgo etiam apud literatos in uſu ſunt. Nam gloſſemata quidem, & voces barbaræ, prima ſtatim fronte occurrunt, apparentque tales: ſed quæ, ſub ſpecie Latinitatis, vel oculatiſſimos fallunt, eæ fuiſſent a ceteris ſeparandæ. Nec tamen illæ omnes ea diligentia ſunt hic notatæ, qua fieri poterat: ſed longe plures adhuc reſtant. In compendium tamen illas traxit JOH. PETR. TITIUS in *Manuductione ad Excerpendum*, adjectis aliis nonnullis: tum quoque JOH. VORSTIUS in libris *de Latinitate falſo & merito ſuſpecta*, qui tamen id argumentum plenius copioſiusque exſecutus eſt: Sed vero barbaræ & peregrinæ voces longe plures ſunt, quam notavit in hoc exiguo libro Vorſtius. Voſſii libros multo auctiores edere in fol. Iſaacus filius aliquando ſibi propoſuerat, quod ex ejus ore Colomeſius refert, in Bibliotheca Selecta p. 146., qui tamen dilationem promiſſi non nimium ægre fert. *Mr. Voſſius*, ait ille, *promettoit de faire r'imprimer ce livre de M. ſon Pere in folio, beaucoup plus ample. Cependant nous n'avons pas vû juſqu'ici l'effet de ſa promeſſe. Quand cet ouvrage ne paraitroit point, nous n'aurions pas de peine à nous en conſoler, puiſque le docte & infatigable M. du Cange vient de nous donner ſon Gloſſaire, en trois volumes in folio.*

Nempe Voſſium longo poſt ſe intervallo reliquit alter, qui in hoc immenſo prope vocum barbararum campo deſudavit, CAROLUS *du* FRESNE. Dici vix poteſt, quantum ſtudii attulerit Vir ille ſummus, & quanta ex innumeris prope monumentis copia, non res minus, quam voces atque phraſes ſemi-barbaras, depromat *in Gloſſario ſuo Latinitatis mediæ atque infimæ*, Pariſiis An. 1678. III. voluminibus edito. Profecto Augiæ ſtabulum illo, ſtupendo plane, labore non tam repurgavit, quam ornavit, potuiſſetque ſummo jure Herculem κοπροφόρον inſcribere Opus ſuum, quem titulum olim Caſpar Scioppius Invectivæ in Scaligeri, Caſauboni, aliorumque Virorum doctiſſimorum, nævos grammaticos, a ſe colligendos, deſtinaverat. Aurea vero in illo Gloſſarii Cangiani ſtercore longe plurima ſunt, & veluti in fodina ſcoriis circumſepta latent. Præmittitur elegans Diſſertatio *de cauſis corruptæ Latinitatis:* & ſubjungitur alia de *inferioris ævi numiſmatibus*, præcipue Conſtantinopolitanis; qualia & in luculentiſſimo de Familis Byzantinis Opere infinita producit illuſtratque. Recuſum Gloſſarium Latinum eſt Franc. An. 1687. Tomis II. Appendix ad illud in Gloſſario Græco reperitur, nequaquam ſpernenda. 18

Ceterum, quod de Scioppii in colligendis virorum doctorum ſolœciſmis inſtituto diximus, illud ex parte in *Infamia Famiani* ipſo jam opere effectum dedit, notavitque varios Fam. Stradæ, cui præcipue libellus ille oppoſitus eſt, Scaligeri, Caſauboni, Lipſii, barbariſmos. Mirum enim eſt, quam ſæpe Viris etiam magnis, & Linguæ Latinæ ſine controverſia longe gnariſſimis, ſolœciſmi atque barbariſmi excidant: qui quidem tum eo magis feriunt oculos, cum ab iis prolati ſunt, qui adverſarios ſuos, forte in pari paroramate deprehenſos, acriter ſugillare ſolent. 19

 Hos

Digitized by Google

Hos inter Joſephus Scaliger crebro aliis vitia iſtiusmodi orationis objiciebat, ipſe interim adeo non immunis, ut Alexander Morus magnam ſuæ præfationis partem, quam ſecundæ editioni Theſauri Temporum Scaligeriani præmiſit, ſimilibus peccatis, ſive excuſandis, ſeu emolliendis, impenderit. Idem in Salmaſio notatum: cui, cum præfervidus atque præceps fuerit, ſolœciſmorum affatim excidiſſe, non adeo miratur Franc. Vavaſſor: quam quod Joh. Miltonus, probri loco eam Salmaſio ſegetem vitiorum objiciens, feſtive eopſe loco Solœciſmi flagitium admittat, dum dicit; *vapulandum ſe præbuit.* Vid. *Vavaſſor de Epigrammate c. 22. p. 300. ſeqq.*, qui præterea Thuani, Bezæ, Caſauboni & Rich. Montacutii, lapſus ſimiles, ſed modeſte, oſtendit; in poſtremo tamen ægre fert, quod, qui nec ſatis pure, nec ſine ſolœciſmis, Epiſtolas Photianas tranſtulerit, ipſum tamen Photium turgentem atque inflatum in epiſtolis, atque Aſiaticum dicere audeat: quod ſecus Vavaſſori videtur in eo Auctore, cujus tam prudens de multiplici ratione ſcribendi optimorum Auctorum, tamque ſincerum habeamus judicium. Conferatur quoque Titius *in Manuductione ad Excerp. p. 157.* qui quaſi per lancem ſaturam pluſcula iſtius generis exempla collegit.

20 Lexicis Auctoribus, (ut nunc in viam e diverticulo redeamus) annumerandi ſunt etiam illi, qui phraſes Latinæ linguæ collegerunt, quorum magnus eſt numerus. Eſt vero in ſelectu phraſium magna quoque cautio adhibenda: multæ enim ſunt phraſes, quæ communiter pro bonis & optimis habentur, & ſunt tamen ſæpe a recentioribus absque veterum auctoritate confictæ. Ita ut hic, ſi quid bene judico, maxime audiendus ſit Franc. Vavaſſor, qui, in hanc materiam *libro de Epigrammate c. 14. p. 162.* forte data occaſione delatus, monet, in excerpendis phraſibus Scriptoribus antiquis novos non admiſceri debere, cum novi illi, etſi maxime laudabiles, atque ad veterum bonitatem & præſtantiam aſpirent, non ii tamen ſint, quibus in dictione utriusque linguæ, quæ jamdudum in uſu eſſe deſiit, recte credatur. *Itaque,* ait porro, *probare nunquam potui aut Rob. Conſtantinum, qui in Lexico Græco-Latino, quemadmodum appellat, Budæi epiſtolas proferret; aut Juſtum Lipſium, qui in epiſtolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio ſocium adjungeret, aut Franc. Sylvium, qui recentioribus aliis quibusdam locum eſſe vellet inter antiquos. Quam enim fidem obtinere iſta novitas poteſt apud eruditos, niſi, quam ab annis & antiquitate acceperit? Quo magis etiam prudentiam requiro non paucorum tantum hominum, ſed nationum & Academiarum, quæ ſuperiore ſeculo prælegerent pueris, & traderent in manus docendi cauſa, & editis quoque commentariis illuſtrarent, fabulas Æſopi Planudeas, Emblemata Alciati, Eraſmi Colloquia, Dialogos aliorum: non contemnenda quidem illa ſingula, ſed tamen auctoritate carentia, quam ſola poteſt afferre ſeculi vetuſtas, quo linguæ, nunc quidem intermortuæ, maxime vigerent.* Hæc Vavaſſor, qui Hadrianum Cardinalem in *libro de modis Latine loquendi;* Aldum in *Elegantiarum libello,* & Anton. Schorum *in libr. de phraſibus Latinæ linguæ,* diligenter & curioſe partibus ſuis functos judicat. Eſt vero HADRIANUS is ipſe Caroli V. Imp. præceptor, qui poſtea factus Pontifex Rom. nomen ſuum retinuit, & Hadrianus VI. vocatus eſt: licet id non animadverterit in Bibliotheca ſua

Digitized by Google

ſua Joſias Simlerus, ſed ex uno perperam duos fecerit: qui error in Bodlejanum quoque catalogum irrepſit. Prodiit vero ejus opuſculum, Carolo, tum Principi Hiſpaniarum, inſcriptum, aliquoties: Baſileæ 1518. Coloniæ 1522. 1528. 1533. Cui poſtremæ editioni ejusdem Hadriani Venatio, hendecaſyllabis puriſſimis deſcripta, & Iter Julii II. heroico carmine expreſſum, acceſſere. De SCHORO dictum jam eſt, qui primas in hoc genere ſine dubio tenet, & hinc a Vavaſſore plus ſemel legendus recte judicatur. Secutus quoque ejus conſilia SCIOPPIUS in breviorem ordinem phraſes Schori redegit, ut ipſe teſtatur in *Epiſtola de compendioſa linguæ Latinæ cognoſcendi ratione*, quæ additur libro ejus *de Arte Critica*. Equidem ſcriptor vitæ Scioppii, Confutationi Tabulæ Burdonianæ præmiſſæ, Giphanio furtim ſurreptas a Scioppio refert Obſervationes Latinæ linguæ, & ex iis corraſa ejus opuſcula, queis primum orbi innotuit, conqueritur: prout videre eſt apud Thomaſium *de Plagio* §. 542. Verum potius ea Schori videntur: quem præterea exſcripſit ante annos aliquot Georg. Crauſerus, editis *Scintillis Tullianis*, quas Schoro pene unice debet, niſi quod interdum ex aliis Auctoribus quædam admiſceat, & Germanica addat. Sunt tamen & Schori phraſes cum Germanis editæ. Quid de Wendelini labore judicem, paulo ante dictum. Magis laudari meretur WOLFG. SCHÖNSLEDERI *Apparatus Eloquentiæ*, qui ſub communibus vocibus phraſes ſynonymicas, ex optimis auctoribus ſelectas, ſiſtit, ut antea ex ſolo Terentio fecerat Baſilius Faber. *Promptuarium* Schönslederi tyronibus inſervit. De utroque ejus libro judicium vid. apud *Titium in Manuduct. ad Excerp.* §. 18. & 21. Oberti Giphanii Obſervationes linguæ Latinæ, quas a Scioppio compilatas modo retulimus, prodierunt Francof. 1624. in 8. ſua utique laude non privandæ: poſt quas memorandæ etiam Stephani Doleti Formulæ Latinæ linguæ, & Joh. Godeſchalci obſervationes Latini ſermonis, Coloniæ 1540. auctiores editæ. Pene oblitus fueram operis aurei, quod primo etiam loco memorandum fuerat BARNABÆ BRISSONII *de Formulis & Solennibus Populi Rom. verbis*, Pariſiis A. 1583., Francofurti, & Genevæ, plurimis vicibus recuſis. Magno uſui opus hoc ad proprietatem linguæ Latinæ & eloquentiam civilem futurum non immerito commendat Bœclerus, *in Diſſertatione de comparanda linguæ Latinæ facultate* (ſi modo ea Bœcleri eſt, contra quam in præfatione ad Notitiam Imperii tam acriter proteſtatur.) Longe aliter de Briſſonio judicat Scaliger tum in Epiſtolis *lib. I. ep. 8. & 9.*, tum in Excerptis Scaligeranis utriſque. *Immanem* vocat *librum de Formulis, in quo plus laboris, quam induſtriæ ſit collatum: pauca in eo bona, maximamque partem a ſtudioſis eſſe coacervatum: Briſſonium nihil tam metuiſſe, quam ne liber nimis brevis ſit: neque ſic tamen collectas omnes formulas. Vellem omnes colligi, & edi ſelectiores; Briſſonius in ſuo munere capiebat utraque manu.* Hæc & alia Scaliger, qui idem de libro ejus de Regno Perſarum judicat, parumque dignitati atque exiſtimationi ſuæ illum conſuluiſſe cenſet. Quicquid autem hujus ſit, non nimium certe deprimendus Briſſonii labor, ſed, ut ipſe Scaliger nec judicium, nec delectum in ſcriptis ipſius deeſſe faſſus eſt, ita, quin in plurimis bene ceſſerint illius conatus, dubitari non decet.

Digitized by Google

CAP. X.

DE GRAMMATICIS LINGUÆ LATINÆ.

§. 1. Grammaticæ Latinæ Subtilitas & Difficultas, 2. Grammatici Veteres, & ſeorſim editi, & junctim a Dion. Gothofredo ac El. Putſchio evulgati. 3. Inter Recentiores eminent Eman. Alvarez, Franc. Sanctius. 4. Caſp. Scioppius (cujus genius maledicus obiter notatur). 5. Jul. Scaliger. 6. Laur. Valla, & Elegantiarum ejus Scholiaſtæ. 7. Q. Marius Corradus. 8. Gerh. Joh. Voſſius, omnium optimus, Thom. Bangius. 9. Joh. Matthiæ, Autor Gallus de la Nouvelle Methode pour apprendre facilement la Langue Latine. *10. Joh. Rivius, Nicod. Friſchlinus, Thom. Linacer, Joh. Ern. Blitnerus, Guilb. Bateus, Cœl. Secundus Curio. Additur Cenſura de Joh. Georgii Seyboldi, J. A. Comenii, Caramuelis & Thomæ Campanellæ, Laboribus exigui pretii Grammaticis. 11. Scriptores varii de Particulis & elegantiis L. Lat. Deſid. Eraſmi Lib. de Copia Verborum & Rerum commendatus.*

1 Procedamus nunc ad Auctores, qui ſtructuram Latini ſermonis ad regulas vocarunt, i. e. GRAMMATICOS. Hujus vero artis ſubtilitates longe majores ſunt, quam quis parum in iis exercitatus credat: æque enim difficilis eſt Grammatica, quam vel Metaphyſica vel Logica, ideoque non cadit in pueros, qui rectius ex uſu linguam Latinam, quam e regulis Grammaticis, diſcunt: ſunt tamen iis communiſſima quædam artis principia imprimenda, artificio potius aliquo mnemonico, quam regularum multitudine.

2 *Veterum Grammaticorum* partim integra adhuc ſcripta ſuperſunt, partim eorundem fragmenta. Familiam inter omnes ducit *M. Terentius Varro,* cujus de Lingua Latina librorum 24. quod ſupereſt, virorum doctiſſimorum Anton. Auguſtini, Adriani Turnebi, Petri Victorii, Joſ. Scaligeri notis & emendationibus ornatum variis in locis prodiit; optima Editio eſt, quam, cum horum omnium notis junctim collectis, publicavit Henr. Stephanus An. 1581. in 8. *Pompejum Feſtum* & *M. Verrium Flaccum* itidem Joſ. Scaliger poſt alios caſtigavit, & ante illum adhuc Ant. Auguſtinus Venet. 1560. & Pariſ. 1576. in 8. *Nonium Marcellum* præter alios notis illuſtravit Joſias Mercerus Pariſ. 1614. cum prima ejus editio Tuſculani Ann. 1522. una cum Varrone & Feſto, fuiſſet procurata. Collegit hos atque alios plures veteres Grammaticos in unum corpus DIONYS. GOTHOFREDUS, ſuasque ad illos notas addidit, Genevæ 1595. in 4. Quanquam, ſi verum fateri velimus, Auctores hi etymologiam potius tractant, quam ut artis Grammaticæ regulas pertractent: ſuntque in iis etymologiis multa eorundem deliria: cum nemo infelicius in hoc ſtudiorum genere ſit verſatus, quam ipſi Romani, ut ſunt plerique nationis vernaculæ Grammatici peſſimi verborum interpretes. Aliud corpus veterum Grammaticorum, & quod propius ad artem, prout nunc eam accipimus, accedit, ab

Digitized by Google

ab Elia Putschio collectum, & e MSS. veteribus reſtitutum, Hanoviæ lucem publicam aſpexit A. 1601. in 4. maj.

Deliria veterum Grammaticorum primus oſtendit, & ſaniora ſubſtituit, EMANUEL ALVAREZ, Hiſpanus, e qua natione primi orti ſunt linguæ Latinæ reſtauratores, quod Grammaticam attinet: eſt enim illa gens præ ceteris perſpicax, & in occultis rebus indagandis haudquaquam infelix: veruntamen Alvarez non abſolvit omnia, ſed aliis poſt ſe aliquid elaborandum reliquit. Prodiit ejus *Grammatica* Dilingæ in 8. A. 1574. & Venetiis 1580. Abſolvit autem feliciſſime, quod alii inceperant, Hiſpanus alter, FRANCISCUS SANCTIUS: multa enim Latinæ linguæ abdita primus revelavit, ac infinitos Grammaticorum veterum errores redarguit. Ejus extat *Minerva,* ſeu *de cauſis Latinæ linguæ commentarius;* in quo multas Grammaticorum regulas explodit, & ſub conſtructione elliptica multa in Latina lingua fieri oſtendit, de quibus alii regulas ſuperfluas condunt. Rarior ille liber fuit olim in Germania, quem ipſe Auctor Salmanticæ in 8. An. 1587., & in Italia etiam, ediderat; donec eum apud Batavos e Bibliotheca ſua recudi curaret Marqv. Gudius, qui & præfationem dignam lectu præfixit. Atque hic Sanctius auctor fuit, qui feneſtram ceteris patefecit, tum Scioppio, cui & Auctarium Sanctii debemus, (& poſt quem Jac. Perizonius Minervam Sanctii multo etiam inſignioribus additamentis auxit Franecker. 1687. in 8.) tum Voſſio, aliisque: cujus adhuc plura extant opuſcula, quæ apud nos raro videntur, digna, quæ in lucem protrahantur: vide de illis Nicol. Antonium in *Bibliotheca Hiſpana Nova.* Adſcribi etiam haud abs re ſolet Sanctio Laurentii Ramireſii de Prado *Pentecontarchus:* ſub hoc enim thraſonico atque prorſus inepto titulo inſignem librum edidit, optimis obſervationibus criticis plenum, Antwerp. A. 1612. in 4. Et forte conſtituerat ſtipendio ſuum hunc Pentecontarchum Ramireſius: nam Fr. Sanctius genuinus ejus Auctor eſt. 3

Præter notas vero, in Minervam Sanctii ſcriptas, CASPAR SCIOPPIUS *Grammaticam* quoque *Philoſophicam* edidit, hoc titulo propterea inſignitam, quod cauſas Latinæ linguæ accuratius indaget. Verum, ſi recte hunc titulum tueri velit, poterat aliter ſuam methodum inſtituiſſe. Habentur autem in eo libro multa Grammatica problemata, accurate excuſſa, multaque ex occultis protracta quaſi & denudata. Prodiit Amſtelodami A. 1659. in 8. & ſecunda editione plurimis in locis inſigniter e ſchedis auctoris, qui paulo ante mortem accuratius omnia recognovit, locupletata, A. 1664. Grammaticæ plura alia adduntur ſub fictis nominibus; v. g. Mariangeli a Fano Benedicti Auctarium ad Grammaticam Philoſophicam, Paſcaſii Groſippi: (i. e. Caſp. Scioppii) Paradoxa Literaria: item Animadverſiones in Voſſium de vitiis Latini ſermonis, de quibus ſupra. Nempe in id unum maxime incumbebat Scioppius, ut maximos quosque Viros aggrederetur, & utplurimum acerbiſſimis ſcommatibus petulantiſſime proſcinderet, qua in re magnus artifex erat, deditque ſpecimen illius inſigne libro fœdiſſimo, quem *Scaligerum* 4

Hypobo-

Digitized by Google

Hypobolimæum, i. e. Elenchum Epiſtolæ Joſephi Burdonis Pſeudo-Scaligeri de vetuſtate & ſplendore gentis Scaligeræ nuncupat. Moguntiæ 1607. in 4. editum: & in quo innumerabilia habentur ſcommata; elegans conviciorum & calumniarum ſterquilinium ſiſtentia. Verum hæc non ſunt hujus loci

5 Diu ante Sanctium ac Scioppium, bene meruit de Latina lingua JULIUS CÆSAR SCALIGER, a Burden, Joſephi pater, qui novo ſuo cognomine anſam fabulæ Burdonianæ, a Scioppio excogitatæ & in ſcenam productæ, dedit. Is, ut erat acutiſſimus rerum non minus philoſophicarum, quam philologicarum obſervator, ita *de Cauſis Latinæ linguæ*, ad Sylvium Cæſarem filium, libros XIII. ſubtiliſſimos compoſuit, Lugduni primum A. 1540. apud Sebaſt. Gryphium publici juris factos: qui, uti primus ſignum in iſto ſtudio ſuſtulit, quod alii deinde ſecuti ſunt, ita primo etiam loco numerari debuiſſet. Multa profecto docet egregia, & quæ a vulgaribus illorum temporum ſordibus erant maxime aliena, quæ etiam ſe non ſtudiis nullo non tempore ſectatum, ipſemet, in præfixa ad Sebaſt. Gryphium epiſtola, non diſſitetur.

6 Scaligerum in ſedulo linguæ Latinæ cultu ætate adhuc anteceſſit LAURENTIUS VALLA, celebris ſuo tempore Scriptor, & rigidiſſimus Latini ſermonis cuſtos. (*bb*) Scripſit *Elegantiarum Latinæ linguæ libros VI.* qui tum inter opera Vallæ Baſileæ A. 1540. alibique ſeparatim excuſi ſunt, tum ſcholiis Guyberti Longolii, aliorumque doctorum Virorum, illuſtrati Coloniæ apud Joh. Gymnicum 1539. Cum Poggio Florentino controverſias Grammaticas Valla aluit, & uterque ſe mutuis maledictis lacerarunt. Exſtant ejus *in Poggium Antidoti libri IV.* quibus ventilantur & vellicantur multa Latinæ linguæ interiora, Coloniæ 1527. in 8. Prodierunt etiam cujusdam Joh. Theodorici, Joh. Rænerii, aliorumque nonnullorum, annotationes in Vallæ libros de Elegantiis Baſil. 1541. in 8. Præterea eoſdem ſuis notis ac obſervationibus illuſtraſſe Angelum Roccam, Bibliothecarium Vaticanum, Erythræus in *Pinacoth. I. p. 105.* refert, ubi & Obſervationes latinæ linguæ, de occultis ejusdem locis, ac de ſcribendis epiſtolis lucubrationes, recenſet. Priusquam vero adhuc prodiiſſent Elegantiæ Vallæ, eas

(*bb*) Arguta ſunt, &, quæ *h. l.* recitentur, digna, Tria, quibus Laurentium Vallam, Aſſertorem Latinitatis purioris ſtrenuum, ſed in diſſentientes juſto acerbiorem, poſt obitum, Viri aliquot ævi iſtius Eruditi perſtrinxerunt, Epigrammata. Primum horum eſt ſequens Tetraſtichon:

Poſtquam nunc manes defunctus Valla petivit,
Non audet Pluto verba Latina loqui.
Jupiter hunc cœli dignatus ſede fuiſſet,
Cenſorem linguæ ſed timet eſſe ſuæ.

Alterum Franc. Sweertius *in Selectis Orbis Chriſtiani Deliciis p. 45.* recitat:

Tandem Valla jacet, ſolitus qui parcere nulli:
Si quæris, quid agat, nunc quoque mordet humum.

Tertium apud Sweertium *l. c.* itidem obvium, una cum illo Adverſarium ejus, Bartholom. Facium, brevi poſt ipſum tempore extinctum, ita perſtringit:

Ne vel in Eliſiis ſine vindice Valla ſuſurret,
Facius haud multos poſt obit ipſe dies.

Digitized by Google

eas furto ablatas pro ſuis edidiſſe Antonium Raudenſem, atque intentatum a Valla crimen plagii joco & urbanitate depuliſſe, Jac. Thomaſius obſervat *Diſſert. de Plagio* §. 531.

Vallæ ſubjungimus Italum alium, QUINTUM MARIUM CORRADUM Martianum, qui de *Copia Latini Sermonis* libros ſcripſit, Venetiis An. 1582. in 8. editos. Non usque adeo autem convenit ille titulus libro huic: eſt enim grammaticus, & de analogia verborum agit; copia autem verborum ad Rhetores pertinet. Utiliſſimus cetera liber eſt, quanquam ſententiæ quædam apud illum ſint, quas ſequi nollem: magnam enim licentiam admittit in vocum analogia, putatque, licitum eſſe fingere voces ad aliarum compoſitionem, quod minime tamen fieri poteſt: qua de re merito illum reprehendit Olaus Borrichius, in cogitatis ſuis de Variis Latinæ Linguæ ætatibus, in præfatione: qui tamen, exceptis his, p. 211. vocat *Virum acerrimi judicii & dictionis cultiſſimæ.* 7

Omnibus vero Grammaticis Latinis palmam facile præripuit maximæ diligentiæ Vir, GERH. JOH. VOSSIUS, cui conſummatum Opus de *Arte Grammatica* debemus, Amſtel. An. 1635. in 4. editum, & ſecunda vice, poſt Auctoris obitum, A. 1653. ſub *Ariſtarchi* titulo, multo auctius recuſum. Sane hoc quoddam quaſi penu eſt rerum Latinarum: ſed ſunt tamen in magno illo cumulo non pauca, quæ vel cenſuram aliquam mererentur, vel ab illo omiſſa ſuppleri poterant. Interim nemo hactenus fuit, qui perfectius abſolutiusque Opus Grammaticum dederit, Sanctii veſtigia quædam in eo deprehenduntur, quæ interdum ſequitur, interdum refutat. Subjungi autem Voſſio poſſunt, & una cum illo adhiberi, THOMÆ BANGII *Obſervationum Philologicarum libri II.*, Hafniæ 1640. in 8. excuſi. Namque, ut magnam habuit ille Vir rerum Grammaticarum peritiam, curioſa varia ſuis his Obſervationibus immiſcuit, & ſubtilitates Grammaticas, de quibus nihil innotuit Voſſio, vel minimum non notatæ ſunt. Additus eſt ſub finem index abſolutiſſimus triplex, in quo omnes minutiæ quæri ac inveniri poterunt. 8

CHRISTINA, Sueciæ Regina, in ſui uſum conſcribi etiam *Grammaticam Regiam,* ut vocatur, curavit, quæ quidem exiguo libello traditur, & in titulo JOHANNI MATTHIÆ, Epiſcopo in Suecia Strengnenſi, adſcribitur, a nonnullis vero pro M. Z. Boxhornii fœtu reputatur, cujus *de Symphonia Linguarum* Diſſertatio illi adjecta eſt (*ii*). Nihil autem habet admodum peculiare Auctor, quicunque demum ille 9

(*ii*) Grammatica Regia, ſeu nova & Facilis Latinæ Linguæ Præcepta diſcendi Ratio, in Chriſtinæ, Svecorum Reginæ, uſum, Holmiæ An. 1635. in 12mo, a vero illius Autore, Johanne Matthiæ, Oſtrogotho, Studiorum tunc Reginæ Moderatore, poſtea autem Doctore Theologo & Epiſcopo in Svecia Strengnenſi, eſt edita. Boxhornius illam, tribus poſt luſtris, adjecta ſua de Linguarum Symphonia Diſſertatione, recudi tantum Lugd. Batav. An. 1650. in 12mo curavit. V. de illa, ac ejus Autore, Joh. Schefferi *Sveciam Literatam p. 123-126.* & noſtra ad hanc *Hypomnemata, p. 387. 388. 389.*

Digitized by Google

ille ſit, cum nonniſi in Compendio Grammaticam Latinam tradere ſibi propoſuerit. Dignior eſt, qui non ſine laudis præfamine in hanc Grammaticorum claſſem referatur, *Gallus auctor anonymus*, qui & compendioſam & copioſam ſcripſit *Grammaticam*. Complexus ſcilicet omnia ſuorum anteceſſorum, Sanctii, Voſſii, aliorumque neceſſaria multitudine tantum exemplorum abſtinuit. Hinc liber non adeo ſpiſſus eſt, minuto tamen charactere in 8. majori impreſſus. Scriptus eſt lingua Gallica, in gratiam Gallicanæ juventutis: maluit enim ſequi Auctor ille Rolandi Mareſii conſilium, qui Grammaticam linguæ ignotæ eadem lingua ſcriptam pro abſurda & inepta re habet: cujus quoque conſilium, alias inter Epiſtolas Mareſianas reperiundum, præfixit operi ſuo Gallus. Titulus libri hic eſt: *Nouvelle Methode pour apprendre facilement la langue Latine; contenant les regles des Genres, des Declinaiſons, des Preterits, de la Syntaxe, de la Quantité, & des Accents Latins, miſes en François, avec un ordre tres-clair & tres-abregé: preſentée au Roy, augmentée d'un grand nombre des remarques tres-ſolides, & non moins neceſſaires pour la parfaite connoiſſance de la Langue Latine, que pour l'intelligence des bons Auteurs. Tirée de tous ceux, qui ont travaillé ſur cette langue, avec plus de ſoins, & plus de lumiere: avec un traité de la Poëſie Latine, & une brieve inſtruction ſur les regles de la Poëſie Françoiſe. Septieme edition, chez Pierre le Petit*, A. 1667. Præmiſſa eſt præfatio Rolandi Mareſii. Haud immerito autem mirifice iſtum librum probat Placcius *de Scriptor. Anon.* pag. 109. ſeq. qui D. Trigny ejus auctorem facit, & digniſſimum judicat, qui, a capite ad calcem in Latinam linguam translatus, ab eruditis legatur, quapropter & ipſe verſionem in ſe ſuſcepit, eam, ni majora obſtent negotia, aliquando daturus.

10 Addi Grammaticis memoratis poſſunt Joh. Rivii, Viri doctiſſimi, & qui inter præcipuos noſtræ Germaniæ eruditos locum tuetur, *Grammaticæ libri VIII.* omni laude digniſſimi, Lugduni An. 1591. in 8. excuſi. Nicodemi Friſchlini *Syntaxis Latina*, maximopere commendata a Scioppio in Epiſtola de compendioſa Linguæ Latinæ cognoſcendæ ratione. Edmundi Richerii *Ars Figurarum*, Pariſ. 1605. edita. Thomæ Linacri *de Emendata ſtructura Latini Sermonis libri VI.* Pariſiis An. 1532. & Coloniæ dein ac Baſileæ, repetitis identidem editionibus, procuſi. Maximopere enim Viris doctis ſuperioris Seculi commendantur: ſic multa Latinæ linguæ myſteria in iis oſtenſa Ludov. Vives judicat *de Diſcipl.* pag. 521. Eraſmus, in Epiſtolis, paſſim prolixius in ejus laudes eſt; exacti Virum judicii & ſeveri vocat, qui non quemlibet temere probet; ac, de Operibus ejus apud Badium imprimendis loquens, nil ab eo non omnibus numeris abſolutiſſimum expectare ſe profitetur. Mich. Neander, in Præfatione ad *Erot. Græca L. p. 122.* libros emendata ſtructura copioſos vocat, doctos, & omnium in hoc genere præſtantiſſimos. Joh. Erneſti Bythneri, Conrect. Stadenſis, *Grammatica* etiam non contemnenda eſt. Fuit ille Vir doctus, & e Sanctio & Scioppio inprimis, collatis etiam aliis, præcipua in compendium elegantiſſimum redegit, rei Grammaticæ, ut videtur, præ aliis peritus: quid in ea præſtiterit, & amplius ſit præſtiturus, docet luculentiſſima libri præfatio, in qua generalis habetur

Digitized by Google

tur recenſio Grammaticorum, præcipue recentiorum, e quibus quid in uſum ſuum converterit, magna cura & induſtria proponit. Laudandum in hoc compendio, quod ordinatiores regulas inſtituat, quam ipſe Scioppius & Sanctius, quodque exempla regularum conſiſtant in meris ſententiis, ne pueri inutili exemplorum farragine graventur, & ſimul tamen ea diſcant, quæ uſui eſſe poſſint. Placet & illud, quod Germanico idiomate Grammaticam Latinam moliatur, in uſum incipientium, & aliam, qua una eademque opera poſſint Græcam & Latinam linguam tyrones, ſecundum easdem regulas, perdiſcere. Et hæc omnia quidem ſatis bene inſtituta ſunt; præſtat enim Grammaticas concinnare omnium optimas, ad quas recurrere puer ſæpe poſſit. Interim ego potius ſuaſerim, non eſſe ab initio fatigandos puerorum animos his ſubtilitatibus, ſed, ubi prima jacta ſunt rudimenta Declinationum, Conjugationum, præcipuarumque Regularum, rectius uſu ipſo, quam multitudine præceptorum, perdiſci linguam Latinam, pene ad eum modum, quo Nic. Clenardus uſus eſt, de quo alibi. Habemus quidem & Joh. Georgii Seyboldi alicujus varia adminicula & *tirocinia Grammatica*, ſed lutulenta ſunt illa, & ab homine ejus linguæ non admodum gnaro ſcripta: vix itaque adhiberi poſſunt, niſi probe emaculata & perpurgata. Quod idem judicium de Joh. Amosi Comenii *Janua* ferendum, licet ea multis probetur, & ipſemet apologiam ejus ſcripſerit. Non citius barbariſmorum ſcabies affricatur, quam prima illa inſtitutione, majorique negotio res dediſcitur, quam diſcitur. Aliam *Januam Linguarum*, nomine Hibernorum Salmanticenſium Jeſuitarum, a Guilii. Batteo quodam, ejus Societatis Hiberno, Salmanticæ An. 1611. editam, & ad Latinam præcipue linguam accommodatam, refert Placcius *in Catal. Pſeudon. p. 207.* idque opus a Philippo Alegambio admirabile vocari annotat. Legi etiam de re Grammatica poteſt Cælii Sec. Curionis Diſſertatio *de Perfecto Grammatico,* tribus libris deducta, & ejusdem *de Literis doctrinaque puerili* libri V. & libellus *de ratione docendi Grammaticam.* Caramuelis & Campanellæ *Grammatica* nugatoria eſt, & pene fanatica.

De *particulis,* quarum accuratiſſima cognitio eſſe debet, egerunt Hadrianus 11
Cardinalis, Pareus, Durerus, Godſch. Stewechius, Horat. Turſellinus: qui omnes diligenter legendi. Ant. Schori liber *de particulis,* ut jam ſupra monitum, nunquam prodiit. *Elegantias* vero, præter Vallam, & qui in eum commentati ſunt, collegit Franciscus Sylvius, *Ambianus,* de quo illud inprimis notatu dignum, quod, cum prius horride, inſolenter, & ad clauſtralem usque fœtorem barbare, ſcripſiſſet, adeo tamen ſedula bonorum Auctorum tractatione ſermonem ſuum emendaverit, ut a ſe totus diverſus, & alius plane Scriptor, viſus ſit: aliisque regulas haudquaquam contemnendas dederit: qua de re Franciſcus Vavaſſor *de Epigramm. p. 256. ſeq.* legi poteſt. Augustinus Dathus, Senenſis, Orator & Philoſophus, atavorum memoria ingenii & eloquentiæ non vulgaris Scriptor, juxta Barthium *Adverſar. lib.* LIII. c. 13. pag. 2513. & ipſe *Elegantias* edidit, ſed quæ multi adeo pretii non ſunt, cum ipſemet Auctor contra illas haud raro peccet. Pertinet quoque huc Jacobi Ludov. Strebæi *de verborum electione, & collatione oratoria libri* II, Baſil. 1539. in publicam emiſſi:

PAREI *Obſervationes & Elegantiæ* Calligraphiæ additæ: Joh. Buchleri & Georg. Vogelmanni Regulæ elegantiarum; &, qui ſe ex omnibus iſtis quaſi Pinnum feciſſe putat, CHRISTOPHORUS ARNOLDUS in *Ornatu Linguæ Latinæ*. Subjungendus qui *de copia verborum & rerum* agit, aureus libellus ERASMI, in quem commentarium non contemnendum ſcripſit Joh. Micrælius.

CAP. XI.

DE LINGUÆ LATINÆ AUTORIBUS AUREÆ ÆTATIS.

[De horum, uti & tribus ſeqq. Capitibus, de Argenteæ, Æneæ ac Ferreæ Ætatis Scriptorum, Vita, Biographis, Stylo ac Genio, Scriptis (editis, ineditis ac deperditis,) Editionibus, Commentatoribus, Cenſoribus æquis pariter ac iniquis, aliisque ad illorum accuratiorem ſpectantibus notitiam, ἀξιομνημόνευτα & rariora quamplurima, diligenter undecunque conquiſita, larga manu exhibentur.]

§. 1. *Catalogus Scriptorum Recentiorum, de Antiquis Linguæ Lat. Autoribus ex profeſſo commentatorum.* 2. *Monitum, quorum Typographorum Editiones aliis ſint præferendæ, & Invectiva in Editiones Variorum (quas vocant) Batavicas.* 3. *Diviſio Scriptorum Linguæ Lat. Veterum in Quatuor ætates, Stylique in ſingulis mutatio. Impoſturæ Literariæ Car. Sigonii & M. Ant. Mureti, ſuos fœtus Autoribus priſcis ſupponere aggreſſorum. Mich. Hoſpitalii de Lite, Satyra Vetuſti Poëtæ eſſe falſo ab Henr. Stephano, Caſp. Barthio, aliisque, credita. Styli multiplex in ſingulis etiam ætatibus variatio, Criticis non raro crucem figens.* 4. *Inter Scriptores Ætatis Aureæ primi celebrantur Ennius Lucilius, ceterique, quorum Fragmenta tantum ſuperſunt, Poëtæ Latini vetuſtiſſimi ac rudiores, M. item Porcius Cato, qua occaſione de Diſtichis etiam Moralibus Dionyſii Catonis, longe Junioris, diſſeritur.* 5. *M. Plautus, (ubi obiter Judicium additur de Editionibus Vet. Autorum Gallicis, in Delphini uſum publicatis.)* 6. *P. Terentius.* 7. *M. Tullius Cicero, de cujus etiam Scholiaſtis Vetuſtioribus, Aſconio Pediano, Mario Victorino, aliisque, complura inſperguntur.* 8. *C. Salluſtius Criſpus.* 9. *C. Julius Cæſar & A. Hirtius Panſa.* 10. *Cornelius Nepos, ubi obiter etiam nonnulla adduntur de Joſepho Iſcano, Poëta Sec. XIII. Anglo, ejusque Hiſtoria Belli Trojani, Nepoti olim perperam adſcripta.* 11. *T. Livius.* 12. *T. Lucretius Carus.* 13. *C. Valer. Catullus, Alb. Tibullus & Sex. Aurelius Propertius.* 14. *P. Virgilius Maro, ubi etiam de Servio, aliisque Virgilii Exegetis Veteribus, Nicolaique Erythræi Indice Virgiliano, & Scriptis plurimis effectis, diſſeritur.* 15. *Q. Horatius Flaccus.* 16. *P. Ovidius Naſo.* 17. *M. Vitruvius Pollio.* 18. *Æthicus Iſter, controverſæ ætatis Coſmographus.*

Dicen-

Digitized by Google

Dicendum nunc de AUCTORIBUS LATINÆ LINGUÆ, eorumque optimis 1
editionibus, quos noſſe præcipuum ſane eſt, quanquam omnes editiones cumulare velle ineptiſſimum foret. Jamdudum hoc argumentum Viris doctiſſimis dignum viſum eſt, quod ſuis commentationibus illuſtrarent. De antiquis quidem editionibus conſuli cum fructu poſſunt Conr. Geſnerus, & Continuatores ejus, Joſ. Simlerus & Joh. Jac. Friſius, in Bibliotheca: atque Iſraël Spachius in Nomenclatore Scriptorum Philoſophicorum & Philologicorum, Argent. 1598. in 8. edito. Auctores ipſos plurimi commemorant: *Hadrianus Cardinalis* (ſecuto poſt tempore ejus nominis VI. Pontifex,) in elegantiſſimo de Latino Sermone commentariolo, quem ſuo de Modis Latine loquendi libro præfixit, & in quo Auctorum in certas ætates diviſorum dictionem accurate examinat: *Franc. Floridus Sabinus*, qui in calumniatores Plauti ſimul & aliorum Latinæ linguæ Scriptorum Apologiam ſcripſit, Baſil. 1540. editam: *Balthaſar Caſtilioneus*, P. I. Aulici ſui Venetiis 1587. Italico ſermone excuſi: *Ludov. Vives* in Tr. de Diſciplinis: *David Chytraus* in lib. de Ratione Diſcendi, & ordine ſtudiorum in ſingulis diſciplinis inſtituendo: *Degoreus Whear*, in Relectionibus Hyemalibus de ratione & methodo legendi utraſque hiſtorias, Civiles & Eccleſiaſticas; Oxon. 1625. & 1635. editis, & in Germania Norib. An. 1660. in 12. curante Chriſtoph. Arnoldo, recuſis: *Balth. Bonifacius* in Hiſtoria Ludicra, lib. XV. c. 2-8. ubi diligenter varia de Auctoribus Latinis collegit: quanquam jam antea quoque 1627, Venetiis de Romanæ hiſtoriæ Scriptoribus Excerpta dederit, Helmſtadii A. 1674. curante Joh. Eberh. Buſmanno, iterum in 4to publicata: *Caſp. Scioppius* in Conſultationibus: *Gerh. Joh. Voſſius* in Hiſtoricis & Poëtis Latinis, nec non in Arte Hiſtorica, alibique paſſim; *Caſp. Barthius* in recenſione Auctorum Latinorum, eorumque editionum, quam ſedecennis adhuc adoleſcentulus ediderat, ſed cujus ſenem adeo non pœnituit, ut in Adverſariorum Opus lib. L. c. 9. omnem transſcriberet: *Olaus Borrichius* in Cogitationibus: *Joh. Henr. Bæclerus* in libello de Scriptoribus Græcis & Latinis; ut & Diſſertatione de Eloquentia Civili: *Henr. Jul. Scheurlius* in Statua Mercuriali: *Val. Henr. Volgerus* in Introductione in Notitiam Scriptorum, quam haud ita pridem Vir Cl. Henr. Meibomius novo additamento auctam prodire juſſit: *Mart. Hanckius* in Libb. duobus de Rerum Romanarum Scriptoribus: *Leo Allatius* in Tr. de Erroribus magnorum virorum in dicendo: *Franc. Vavaſſor* in libris de Dictione Ludicra, de Epigrammate, alibique: *Melch. Inchoferus* in Hiſtoria linguæ Latinæ: *Mart. Zeilerus* in Indice Hiſtoricorum: *Chriſt. Daumius* in lib. de Amiſſis radicibus linguæ Latinæ: *Gabr. Naudæus* in epiſtola quadam de ſtudio humanitatis: *Franc. Mottæus Vayerus* in peculiari quodam Opuſculo de Hiſtoricis Latinis: (&, ut alios nunc taceamus, nuperrime *Joh. Alb. Fabricius* in diligentiſſima Bibliotheca Latina, Hamburgi edita 1697. in 8.)

Prius vero, quam ad ſpecialem recenſionem ipſorummet Auctorum perga- 2
mus, pauca ſolum generaliora de editionibus ac de ætatibus præmonenda ſunt. Nimirum, quanquam recentiorum longe plurium editorum ea laus ſit, ut, ob

Digitized by Google

inſignes curas, Auctoribus a ſe caſtigatis editisque impenſas, haud immerito palmam vetuſtioribus nonnullis editionibus præferant: ita negari tamen viciſſim nequaquam poteſt, multum hic ſubeſſe diſcriminis, & quicquid ex Manutiorum, Stephanorum, Juntarum, Gryphii, Plantini, Frobenii, & ſimilibus officinis, prodiit, adeo ſæpe nihil recentioribus concedere, ut potius harum etiam haud paucis præſtent, pretioque MSSis codicibus (e quibus opera doctiſſimorum virorum ea omnia emendatiſſima prodiere) non multum inferiores a Viris Criticis exiſtimentur. Sane ne comparandæ quidem illis ſunt ineptæ Variorum editiones, quam nuper peſtem bonis Auctoribus Bibliopolæ Batavi inducere cœperunt, reclamantibus fruſtra Viris doctis: nec defuerunt emtores, ſtultitia quidem Bibliopolis pares, qui ſe ſic ſumtuum atque operæ compendium facere poſſe exiſtimabant. Illi interea, lucri ſpe, non ceſſabant in bonorum Commentatorum ſævire viſcera, & quomodocunque lacinias aliquas conſuere: operam venalem commodantibus pædagogis neſcio quibus, qui in Auctorum ſcriptis nihilo plus ſapiebant, quam ſus occiſa. Variæ ſunt variorum Criticorum de his editionibus querelæ & regulæ, Gronovii, Grævii, Heinſii: Mericus Caſaubonus, in peculiari diſſertatione de editione Homerica Belgarum, vehementer illos typographos exagitat. (*kk*) Vid. Borremanſii *Lect. Var. c.* 7. & Sarravii *Epiſtolas p. 317.* ubi ſolam typorum elegantiam commendare ſcribit doctiſſimus Senator, Curtium, Suetonium, Florum, quos ita cum variorum notis Belgæ ediderant; non vero laborem editorum: atque eos proinde cum Gronovii altioribus in Senecam curis ne quidem comparandos jure merito cenſet. Olim editiones variorum parabantur, cum junctim uno corpore exhiberentur integri Virorum doctorum Commentarii, non mutilati, ut habemus Livium, Cæſarem, Suetonium, aliosque hac forma editos: iſti ſunt e Commentariis optimi: quanquam e recentioribus etiam Commentarios variorum habeamus non

(*kk*) In Typographos Batavos, eorumque Adminiſtros, Eclogarios & Literatores Semidoctos, qui, Scripta Veterum cum Notis Variorum publicare aggreſſi, e Virorum Superioris ævi in iſta Annotationibus & Commentariis, improbo auſu miſere mutilatis, aliisque, quibus σπορɑ́δην illuſtrata eadem erant, Monumentis (omiſſa plerumque Librorum & Capitum Mentione,) ſolas Varias Lectiones, ſimilesque Minutias Grammaticas, neglectis Obſervationibus majoris momenti egregiis, indicibusque utiliſſimis, absque Judicio excerpſerunt, & Lectoribus obtruſerunt, præter Morhofium, &, quos ille laudavit, Gronovium, Grævium, Nic. Heinſium, Mericum Caſaubonum, Sarravium, Borremanſium, alii etiam Viri Eruditiſſimi ſerio ſunt invecti. V. Joh. Gallocii (*Excerpta talia in Præjudicium magis Literarum, quam utilitatem, cedere*, judicantis) *Ephem. IV. Erud. Gall.* An. 1667. (*ad d. 7. Febr.*) p. 619. 620. *Edit. Lat. Nitſchianæ*, Caſp. Sagittarii *Commentationem de Vita & Scriptis Plauti, Terentii ac Ciceronis, pag. 67. 68. 69.* Adr. Baileti *Tomum III. Judiciorum de Eruditis Gallicorum p. 583. & ſeqq.* Joh. Clerici *Artem Criticam, P. I. c. 2. p. 67. 68. & Tomum I. Parrhaſianorum, ſub Theod. Parrhaſii larva, Gallici, Amſtelodami An. 1699. editorum, p. 229-234.* Henr. Chriſt. Henninii *Præf. Juvenalis ſui*, &, qui hunc allegat, Joh. Alb. Fabricii *Biblioth. Latin.* p. 86. Pet. Burmanni *Præfat. noviſſima ſuæ Fabularum Phædri Editionis*, cumque laudantis Thomæ Crenii *Partem V. Animadverſionum Philol. & Hiſtor. c. 1. p. 21. 22.*

Digitized by Google

non contemnendos, qui curante Gronovio, Heinſio atque Grævio prodierunt: nam & ipſi notas ſuas adjecerunt integras, & ex aliis commentationibus excerpſerunt ea, quæ eſſent optima: quorum judicio itaque cum collectanea iſta inſtituta ſint, haberi in pretio debent: Clar. tamen Grævius, quantum in ſe eſt, hanc peſtem abolere conatur, editis plus ſemel integris Auctorum annotationibus. Sic Suetonium, ſic Ciceronis Epiſtolas, edidit, aliaque quotidie molitur. Bene etiam rei literariæ conſulit, qui editioni Scriptorum Hiſtoriæ Auguſtæ apud Belgas A. 1671. recuſæ præfuit, curavitque, ut non truncatæ prodirent Gruteri, Caſauboni Salmaſiique notæ, ſed integræ: quod in repetita editione Salluſtii, & aliis forſan adhuc, recte factum.

Solent Latini Auctores in *ætates* certas diſtingui, quarum vulgo quatuor enu- 4
merantur; *aurea, argentea, ænea, ferrea:* queis Scioppius *luteam,* atque *ligneam* addit; ipſe tamen in Indice Auctorum, Paradoxis Literariis ſubjuncto, & in Conſultationibus, non ſatis ſecum convenit. Poſſunt vero, ſecundum diverſitatem ætatum illarum, notari Linguæ Latinæ mutationes, tam in vocibus ſimplicibus, quam in phraſibus, dictione tota, imo & ſcriptione: Quare, qui emunctioris naris ſunt Critici, ſtatim e dictione libri divinant, cujusnam ille non tantum ætatis, ſed & Auctoris, Opus ſit. Verum longo ad hanc rem opus eſt exercitio, cujus peritiam tamen Guil. Cantero, Critico ſagaciſſimo, Melch. Adamus in illius vita adſcribit. Vix autem ſperare in quoquam tantum peritiæ criticæ poterimus, ut non decipi aliquando ſe patiatur: imo, quam ſæpe viri etiam ſummi ea in re decepti ſint, aliquot exemplis ſuperiore atque noſtro ſeculo patuit. Ita *Conſolatio Ciceronis* diu ambiguos Viros doctos tenuit; nec defuere, qui ab ipſomet ſcriptam Romano eloquentiſſimo Conſule judicarent: donec omnibus manifeſtum fieret, a *Car. Sigonio* ſcriptam, callideque Ciceroni ſuppoſitam. Joſephus Scaliger, quo Viro nemo magis intima quæque ſecreta Critices penetravit, ſibi tamen inſigni fraude vidit a *Mureto,* qui carmen a ſe compoſitum, pro veteri, nuper e vetuſto codice eruto, ipſi obtruſerat, & in aſſenſum quoque pertraxerat Virum magnum: qui tamen, poſtquam ſecuto tempore ſibi fuiſſe illuſum comperiſſet, adeo graviter tulit Mureti dolum, ut ſeſe vindicandum falſo hoc Epigrammate putaverit:

Qui rigidæ flammas evaſerat ante Toloſæ,
Muretus, fumos vendidit ille mihi.

Reus autem actus aliquando Muretus Toloſæ criminis Sodomiæ fuerat, & jam ignis ſupplicio deſtinatus, fuga ſibi conſuluit: quæ res occaſionem dedit epigrammati. Vid. Colomeſ. *Cimel. Liter. c. 19. Opuſculorum p. 39. ſeq.* & Erythræi *Pinacoth. I. p. 13.* Henr. Stephanus, inter alia veterum opuſcula, Satyram edidit *de Lite,* ſcriptam a veteri poëta ratus, quem ignoto Galeoti nomine deſignat. Eam Satyram Caſp. Barthius quoque totam ſuis Adverſariis *lib. V. c. 17.* inſeruit, & in eam κρίσιν exercens, homini priſco aut ſemipriſco adſcribit: ut a recentiore aliquo ſcriptam, & vetuſtæ ætatis nomen mentitam, crederet, a ſe impetrare non potuit: Et tamen *Michaëlem Hoſpitalium,*

Can-

Cancellarium Gallicum, ejus eſſe Auctorem non ſolum Deliciæ Poëtarum Gallorum, a Ranutio Ghero collectæ, evincunt, quarum Parti II. p. 71., inter Hoſpitalii Poëmata, iſta quoque de Lite ſatyra inſerta eſt: ſed & Ant. Verderius, qui, in Bibliotheca ſua Gallica, diſerte Hoſpitalio iſtam Satyram deberi teſtatur. (*ll*) Atque adeo deceptus haud dubie Caſp. Barthius eſt. Ita & alii ſeducti, qui nimium in hac arte ſibi tribuebant; magna enim ac circumſpecta cautione hic opus eſt. Sane, ſi priſcus etiam haud dubie Auctor ſit, nec certo tamen ſeculo definiri ætas illius poſſit, multis ſæpe diſputationibus, diſſenſuque multo inter doctos agi conſuevit; cum, quod imprimis etiam annotandum, non ejusdem notæ omnes unius ætatis Scriptores ſint: Imo habet aurea ætas interdum, quos aliquis ad ferream rejiceret, ſi ſolam dictionem videas. Nam, ut varia eſt Scriptorum indoles, varius ſtatus & conditio; ita ſermonem temperabunt: aliter ſcribet e plebe homo, aliter, qui reipublicæ adminiſtrandæ adhibetur, & civili eloquentiæ adſuetus eſt. Hinc non mirum, ſi fallat interdum unius ætatis dictio. Juſtinum aliqui ad argenteam ætatem referunt, ut qui Trogi Pompeji, puriſſimi Scriptoris, *hiſtoriam* in epitomen redegerit: ſed falluntur illi vehementer ſuo judicio: Sic enim & Florum Livio quis æquiparare poſſit, cum ejus Hiſtoriam in epitomen redegerit; & tamen ænea ſunt illa Flori ſcripta præ Livii aureis: eſt enim totus tumidus ac ineptus phraſi & dictione, ideoque cum judicio legendus, nec ad Latinitatem formandam adhibendus, quanquam utile compendium Hiſtoriæ Romanæ exhibeat.

4 Ceterum ut ad Auctores nunc ipſos propius accedamus, ENNIUS agmen ducat, inter antiquos Ciceronis ævum adhuc antegreſſos inprimis clarus: Ovidii judicio ingenio maximus, arte rudis, erat: illum tamen vehementer extulit Joſephus Scaliger, ſcripta ejus, ſi ſolum integra haberi poſſent, omnium juniorum, Lucanii, Stati, Silii Italici, & ſimilium, jactura facile redempturus; prout in Excerptis Scalig. Puteanorum eſt. Verum nihil integrum Ennii habemus. *Fragmenta Enniana* huc illuc e ſcriptis veterum in unum corpus colligere jam olim in animo habuit Ludov. Vives, ut pollicetur in Not. ad Auguſtinum *de Civ. Dei lib. II. c. 21.:* id vero nunquam ab illo eſt præſtitum. Tentarunt idem Robertus ac Henricus Stephani in Fragmentis Veterum Poëtarum; ſed poſtea Hieronymus Columna ſeparatim illa collegit, & cum Notis ſuis ac Vita Ennii edidit Neapoli 1590. in 4. Hinc Paulus Merula Ennii Annales & Fragmenta, cum Commentario, denuo edidit Lugd. Batav. in 4. De emendatione verſuum quorundam Ennianorum apud Gell. *lib. XII. c. 4.* quam Hub. Giſanio per inſigne plagium ſurr-

(*ll*) Præter Henr. Stephanum & Caſp. Barthium, Marcus etiam Zuerius Boxhornius Mich. Hoſpitalii *de Lite Satyram* pro Veteris Poëtæ fœtu habuit, & in Syntagmate *Poëtarum Satyricorum Minorum de corrupto Reipublicæ Statu*, Lugd. Bat. An. 1633. in 12mo excuſo, una cum Sulpitiæ Satyra, ac Valerii Catonis Diris, præfixo *Satyræ Anonymi Auctoris Franci de Lite* Titulo, edidit, Notisque propriis (quibus Jani etiam Douſæ & Caſp. Barthii in Sulpitiæ Poëmation obſervationes acceſſerunt) illuſtravit.

Digitized by Google

ptam Lipſium ſibi tribuiſſe narrat Scioppius, videndus Thomaſius eſt in *Catal. Plagiar.* §. *492.* Ennii æquales ſunt *Livius Andronicus, Nævius, Cæcilius Statius, Pacuvius, Attilius, Lucilius, Afranius, M. Porc. Cato:* quorum omnium vitam Caſp. Sagittarius ſpeciali commentatione perſecutus eſt: libellus prodiit Altenburgi 1672. in 8. *Luciliana* Fragmenta edidit ſingulari libro, cum commentario, Franc. Douza Lugd. Batav. 1597. in 4. Ceterorum fragmenta ſolent cum Ennianis jungi. Adſcribuntur CATONI quoque *libri Originum,* quorum fragmenta Joh. Annius Viterbienſis cum aliis ejusdem generis publicavit. Uti vero e tot vetuſtorum Scriptorum teſtimoniis dubium nullum eſt, a Catone libros Originum olim ſcriptos fuiſſe; ita quæ publicavit Annius, dudum ſunt a Viris doctis proſcripta: quamvis Mazzam & Macedum Annius ſuos viciſſim habuerit defenſores; de quibus *Lib. I. cap. 6. Polyhiſtoris noſtri Literarii* abunde. Alia Catonis fragmenta collegit ediditque Anton. Riccobonus, quæ habentur in ejus de Hiſtoria libro Venetiis 1568. in 8. Baſil. 158?. edito. Eadem auctiora poſtmodum edidit, libris Catonis *de Re Ruſtica* adjunxit, & notis illuſtravit Auſonius Popma, Friſius, optime, Scioppio judicante, de illo Auctore meritus: poſt cujus editionem ſuas quoque Joh. Meurſius illi curas impendit, ediditque Popmæ ac ſuis notis inſtructum Catonem Lugd. Bat. apud Raphelengium 1597. quæ editio Franeckeræ 1620. repetita eſt: Libros Catonis de Re Ruſtica, præter Popmam & Meurſium, ediderunt Aldus, Venetiis 1514. in 4. una cum Varrone, Palladio atque Columella, ejusdem argumenti Scriptoribus: & Rob. Stephanus, itidem Scriptorum Rei Ruſticæ collector, nitidiſſima editione Pariſ. 1543. in 8. A Marco Porcio Catone vero plane alius eſt junior quidam, *diſtichorum moralium* Auctor, cui Catonis nomen præfigitur, non quod Vir ejus nominis illa ſcripſerit, ſed quod dignæ Catone ſententiæ videantur. Dionyſii nomen illi præfigi ſolet: quod inde fieri Lambecius ſuſpicatur; quoniam *dium* veteres Catonem vocaverint: ut Horatius Serm. l. 1. Sat. 2.

- - - - - - - *Macte*
Virtute eſto: inquit ſententia dia Catonis.

Sed hanc conjecturam ſuo loco relinquo. Dignum certe libellum Joſephus Scaliger habuit, quem, poſt Maximum Planudem, Græcis diſtichis converſum exprimeret: quod & idem Joh. Mylius & Matth. Zuberus fecerunt. Horum omnium verſiones, & Germanicam inſuper Mart. Opitii, conjunctim, una cum Scaligeri ſuisque notis, edidit Chriſtianus Daumius, Cygneæ 1672. in 8. Olim in emendando Catone hoc, diem unum conſumſit Deſiderius Eraſmus: ob quem laborem a Budæo reprehenſus eſt, quod exiguum adeo opuſculum tanto Viro indignum videretur: verum non ſiluit ad eas incuſationes Eraſmus, nec ſe præter rem aliquid ſuſcepiſſe eſt faſſus: ut ex Epiſtolarum *libro I.* videre eſt.

Ennium & Catonem ſequatur PLAUTUS, qui inter primos Latinæ linguæ Au- 5
ctores eſt, non tamen pueris, ut quidam voluere, prælegendus, niſi id fiat a Viris judicii ſubactioris, qui multiplicem dictionem Plauti, neque ita promiſcue ad uſum & imitationem commendandam, probe diſcernere noverunt. EDMUNDUS certe RI-

CHERIUS, *in Obſtetrice animorum,* prolixe agit *de Plauti Latinitate* e puerorum manibus excutienda. Notum eſt HORATII judicium in Arte Poëtica:

> *At noſtri proavi Plautinos & numeros &*
> *Laudavere ſales: nimium patienter utrumque,*
> *Ne dicam ſtulte mirati; ſi modo ego & vos*
> *Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,*
> *Legitimumque ſonum digitis callemus & aure;*

quod ſane verum eſt, quicquid etiam alii judicent adverſus Horatium. Legi poteſt Diſſertatio Dan. Heinſii de hoc loco Horatiano, quæ addi ſolet Terentii editionibus. Scripſit & HENR. STEPHANUS diſſertationem *de Plauti Latinitate,* quæ addita eſt Diſſertationi ejus de Latinitate falſo ſuſpecta; ubi ſecundum certas claſſes diſponit inſolentiores Plauti voces & phraſes. Plane vero miror, quid BARTHIUM moverit, lib. L. Adverſar. c. 9. ut prolixe Plautinam lectionem Tullii ac Terentii præferendam ſuaderet. *Nemo,* inquit, Plauto *magis proprie locutus eſt, nemo magis ad uſum: ut, qui Ciceronem, hoc ſepoſito, juventuti prælegunt, hoc mihi videantur agere, ut ſcilicet, priusquam Latine, eloquenter doceant tironem ſcribere.* Verum valeat ille cum ſuo judicio: neque enim ſtatim ab orationibus elaboratiſſimis quis incipere ſuadebit tironibus. Plautus vero, quanquam in phraſi purus ſit, quod in illo agnoſcit FRANC. VAVASSOR in libro de Ludicra dictione; tamen, ob admixtos archaiſmos multos, phraſes fictas & ex ingenio perſonæ inventas, ineptit, qui puerum in has ambages ducere velit. LIPSIUS Plautum prætulit Terentio; qua in re merito reprehenditur a Balzaco, in ſuis Diſſertationibus, Gallica lingua editis, quæ adjiciuntur Socrati ejus Chriſtiano, p. 83. 84. Nec mirum hoc Lipſii judicium cuiquam videri debet: nam, ut ipſe fuit in oratione mire interdum κακόζηλος, ita ex ſuo ingenio judicavit Plautum. Præferendum hic potius ſeculi Auguſtei judicium, quod expreſſit, ut vidimus, in ſua Arte Poëtica Horatius. Plauti *editiones* variæ recenſentur a Geſnero & Spachio in Nomenclat. Philoſophico p. 207. de quibus illic legi poteſt. Varii ſunt in illum ſcripti *Commentarii,* tum cum auctore junctim, tum ſeorſim editi. Antiqua variorum editio prodiit Venetiis in fol. 1511. & iterum 1522. in 4. Pariſiis apud Rob. Stephanum in fol. & Lugduni apud Seb. Gryphium 1540. in 8. Commentarii ſic junctim editi ſunt Bern. Saraceni, Joh. Petri Vallæ, Pii Bononienſis, Pyladis Brixiani, Ugoleti, & Franc. Marii Grapaldi. Joach. Camerarius & Georg. Fabricius verſus in ordinem redegerunt, & breves notulas addiderunt, uti & Joh. Sambucus: Dionyſ. Lambinus commentarium in illum ſcripſit, qui in fol. editus eſt Pariſ. 1587. Janus Douſa Plautinas Explanationes ſeorſim, & auctori junctas: Valens Acidalius divinationes in Plautum ſcripſere. Edidit & Philipp. Pareus Plautum cum ſuo Commentario & Lexico, qui liber editus eſt Francof. 1610. in 8. ſed huic quidem viro ſolenne eſt alios exſcribere, & male audit, ut fucus ad Criticorum pabula: ideo enim Lexica ſcribit, ut poſſit commentarios aliorum, diſſimulatis ſemper nominibus, in ordinem alphabeticum compilare. Multo utiliorem Plauto navavit operam *Frider. Taubmannus,* e cujus editione

Digitized by Google

ne ter iſte Comicus lucem vidit, non ſolum luculento Commentario illuſtratus, ſed & iis fragmentis auctus, quæ e deperditis fabulis pauca adhuc vetuſtas nobis ſervavit. Secunda editio Francof. 1621. in 4. & tertia Wittebergæ prodiit. Præterea Boxhornius Plauto operam impendit, cujus notæ cum excerptis variorum prodierunt Lugd. Batav. 1645. in 8. Aliam exinde dedit Joh. Frider. Gronovius. Comœdia Plauti, quæ Queroli ſive Aululariæ habet titulum, & ab Aulularia inter Plautinas omnium conſenſu receptas diverſa eſt, primum eſt a Petro Daniele edita, cum notis, apud Rob. Stephanum Pariſ. 1564. eandem poſtmodum, ad Camerarii codicem collatam, in verſus digeſtam, & præterea elegiaco Vitalis Gallici novo carmine expreſſam, cum Notis P. Danielis, Conr. Ritterſhuſii & Jani Gruteri, Heidelbergenſes Commelini 1595. repetivere; & tandem Phil. Pareus ſecundæ ſui Plauti editioni Spiræ 1619. in 4. illam addidit. Enimvero ſatis conſtat, fabulam illam ad Plautinam ætatem nullo modo quadrare: & videndus de illa Barthius *lib. XLIV. Adverſar. c. 13.* qui Plautum equidem, ſed multo juniorem, illius Auctorem facit. Punicorum, quæ in Pœnulo Plautino ſunt, explicationem primus tentavit Joſephus Scaliger in libris de Emendatione Temporum, qua de re ipſe etiam in Excerptis Puteanorum gloriatur: poſt illum Grotius in Epiſtolis ad Gallos, *Ep. 113.* ad Salmaſium, aliqua ejus comœdiæ eſt interpretatus: de ceteris Punicarum reliquiarum interpretibus, Thoma Reineſio, Sam. Petito, Sam. Bocharto, Joh. Clerico *ſupra c. V.* diximus. Noviſſimam Plauti editionem, in Delphini Galliæ uſum, adornavit Pariſ. 1679. in 4. Jac. Operarius. Non autem hic diſſitendum exiſtimamus, Auctorum illorum, quotquot ea ratione in Gallia prodiere, perpaucos eſſe, quorum editio novi quid ſecum afferat, aliisve præferri tantopere mereatur, niſi quod magnificus plane atque ſplendidiſſimus typorum chartæque nitor gloriam Regis indicant, harum etiam rerum curam gerentis. Ea vero methodo editores iſti utuntur, ut interpretationem ſeu paraphraſin Latinam Auctoris primo præmittant, deinde notas adjiciant veteres, ſi vetus aliquis Commentator reperiatur; ſecus aliorum Auctorum e fontibus decerptas, ita ut non integra illorum verba retineantur, quod in Batavis variorum editionibus fit, ſed aliis reddantur. Index ſubjicitur plenior, ad verborum ſtructuram & ad phraſin accommodatus, ut Latinæ linguæ ſimul ratio haberi poſſit.

Poſt Plautum Comicus alter in ſcenam prodeat TERENTIUS, optimus linguæ Latinæ Auctor, quem GROTIUS quidem tanti faciebat, ut ſecum ſemper ferret: ac propterea increpatus a Viro quodam politico, reſpondit: *alia in illo legere pueros, alia viros.* Magna enim in ejus fabulis elucet morum actionumque civilium diverſitas, & quidam quaſi character. Plauto longe ſuperior judicio eſt: & recte omnino pronuntiavit in Epiſtolis ERASMUS pag. 1700. in una Comœdia Terentiana plus judicii eſſe, quam in omnibus Plautinis: quicquid etiam contradicat SCHEURLIUS, qui aliud, non e ſingulis tantum fabulis ſed & e fabellarum pagellis, patere falſo perſuaſus eſt, *Stat. Mercurial. P. II. Sect. II. c. 3. p. 91.* Idem tamen c. 4. in laudes Terentii non parcus, eum a Joſ. Scaligero ſene ſemper lectum, & a Joh. 6

Caſelio etiam, inter deambulandum colloquendumque cum ſuis, in manibus perpetuo geſtatum refert. *Veteres* quidam GRAMMATICI inepte de Terentio judicarunt, dum nonniſi verborum ac dictionis proprietatem in illo laudant, in aſſequendo vero comœdiæ genio ignaviorem cenſent: Sane hic ut minuti Grammatici judicarunt, nec ſe Poëſeos, nec Rhetorices, nec civilis prudentiæ, gnaros haud obſcure faſſi: quorum qui non omnia arcana plane excuſſa habet, fruſtra de Comœdia judicabit: eſt enim *Comœdia imitatio omnium actionum humanarum in ſocietate civili, quæ tantum artis habet, quantum ipſamet actio.* Atque in hoc artificio Terentius Plautum longe ſuperat; cujus propterea lectionem Caſp. Barlæus Luneburgenſibus quoque Ducibus, in epiſtola ad illos ſcripta, commendandam duxit. *Editiones* Terentii plurimæ omnino ſunt: magnam earundem copiam recenſet Spachius in Nomencl. p. 208. ſeqq. Haud immerito autem Barthio lib. L. Adverſ. c. 9. elegantiſſima omnium & nitidiſſima habetur, quæ cum commentario Æl. Donati a Frider. Lindenbrogio Francof. 1623. in 4. curata, & in paucorum manibus eſt. (*mm*) Tritior *Bœcleriana*, quæ prodiit Argentorati 1627. in 8., ceteris etiam jure merito præferenda, non ſolum ob elegantem commentarium, & accuratas metri recenſiones, ſed & ob Chreſtomathiam Terentianam, quæ adjicitur: id eſt, indi-

(*mm*) Terentii Comœdiæ, & in eas Æl. Donati, V. C. Oratoris Urbis Romæ, & Eugraphii, Veteris Scyoliaſtæ, Commentaria, a Frid. Lindebrogio, collatis MSStis, Veteribus Exemplaribus, recenſita, aucta & obſervationibus, Indiceque uberrimo, illuſtrata, Anno jam 1602. Pariſiis, ubi Lindebrogius tunc vivebat, in 4to prodierunt. E Pariſina hac expreſſa eſt altera, quam Morhofius laudat, Editio Francofurtenſis Anni 1623. Heringiana. Terentium ipſum, *ad cujus nitelam & ſplendorem quod facere poſſet, nihil ſe* in hac Editione, Ergodiocta Joſ. Scaligero (*Epiſt. 213. & 216. p. 464. 466.*) maturata, *ſcienter omiſiſſe*, vere *in Præfatione* affirmat, e Codice Bibliothecæ Regiæ Pariſinæ optimo & antiquiſſimo, duobus Pet. & Franciſci Pithocorum Exemplaribus, manu utriusque emendatis, aliisque nonnullis MSStis, recenſuit. In Donati Commentario, quem Textui interſeruit, lacunas plurimas ſupplevit, & Errata infinita emendavit, adjutus, tum duobus Exemplaribus, accurata Fratrum Pithocorum diligentia ad MSS. Ant. Contii & Jac. Cujacii collatis, tum Collectaneis Bibliothecæ Regiæ, & Schedis Petri Danielis Veteribus. Eugraphii, ſub finem Comœdiarum omnium adjecti, cum pauca tantum in Italia olim Gabr. Faernus edidiſſet, ipſe longe plura, ex Codice Ant. Loiſelli, JCti, antiquiſſimo, primus publicavit, &, quæ huic deerant ex altero Franc. Olivarii ſupplevit. Lindenbrogii ipſius Obſervationes breves ſunt, & circa Varietatem Lectionis potius, quam Textus explicationem, occupantur. Hæc Sciagraphia eſt compendiaria Editionis iſtius Geminæ Terentianæ Lindebrogii, quæ (imprimis Pariſina, ipſi ignota Morhofio) hodie eſt rarior, ſed omnium tamen, unanimi criticorum plerorumque conſenſu, optima & elegantiſſima. Nec enim Barthius & Morhofius ſoli ceteris eam præferunt, ſed Caſp. etiam Scioppius, *Conſult. 11. de Scholis & Studiorum ratione p. 64.* Joh. Henr. Bœclerus *in Comm. de Script. Gr. & Lat. p. 38.* Henr. Jul. Scheurlius (Indicem imprimis uberrimum extollens) *P. II. Statuæ Mercurialis, c. 4. p. 97.* Caſp. Sagittarius *in Comm. de Vita Terentii p. 61. 66.* Adr. Bailetus (Textum in ea judicans exhiberi emendatiſſimum) *T. IV. Judiciorum de Eruditis Gallicorum, P. II, p. 69.* Joh. Alb. Fabricius *P. I. Biblioth. Lat. p. 5.* aliique, quos taceo, complures.

Digitized by Google

indicem elegantiarum Terentianarum. Quanquam enim jam antea Jac. Kockertus indicem adornaverit non contemnendum, Bœclerianus tamen ille eſt ad uſum accommodatior: eſt & in Terentium index Auguſtini Gambarellæ, quem nunquam vidi: Adjecit vero ſuæ editioni Bœclerus notas Franc. Guyeti, Galli doctiſſimi, ſed moroſioris, de quo jam ſuperius aliquando dictum. Eſt & quædam variorum editio, Lugd. Batav. 1644. excuſa, ſed non magni momenti. In Delphini uſum prodiit Terentius, cum interpretatione ac notis Nicol. Cami, Pariſ. 1675. Vitas Plauti, Terentii ac Ciceronis, peculiari commentatiuncula expoſuit Caſp. Sagittarius, ediditque Altenburgi 1671. in 8.

Incedat nunc M. TULLIUS CICERO, prioribus duobus multis mo- 7
dis illuſtrior, & in aurea Latinæ linguæ ætate primas extra controverſiam tenens: cujus aurei Oratoris ſi libros omnes, & librorum editiones, perſequi vellemus, multarum paginarum res foret: nos igitur tantum potiora ſectabimur. In illo Viro majeſtas Romanæ eloquentiæ & ſapientiæ ſummum apicem eſt conſecuta. Tot ſeculorum judicio princeps habitus, obtrectatores non invenit, niſi homines malos aut indoctos. Fuere inter antiquos tales malevoli ASINIUS *uterque:* Pollio pater, & Gallus filius; quorum ille quidem permultis occaſionibus inimicum animum, ſucco loliginis atræ plenum, in Ciceronem oſtendit, ut ex Senecæ Suaſoria VI, & Gellii lib. XVII. c. 1. Noct. Att. jam alibi obſervavimus, cum ejusdem de Livii Patavinitate convitium abſtergeremus: hic vero, inſaniæ paternæ hæres, libros *Ciceronis ſuique patris Aſinii comparatione* ſcripſit, in iisque hunc illi longiſſime antepoſuit, & indigna multa evomuit in Ciceronem: quæ non ſolum ut prodigioſa Gellius execratur, ſed dudum ante Gellium Claudius Imperator Ciceronis defenſionem ſatis eruditam, memorante Suetonio c. 41. adverſus Aſinii Galli libros concinnavit. Ejusdem cum Aſiniis furſuris LARGUS LICINIUS fuit, cujus liber infando, ut ait Gellius, titulo *Ciceromaſtix* ferebatur. His conſtans reliquorum veterum, in laudando veris elogiis Cicerone, conſenſus, atque etiam indignatio in vituperatores iſtos, haud abs re poteſt atque debet opponi. Faſſi enim omnes cum QUINTILIANO Inſtit. Orat. lib. XII. c. 1. ſunt, ſtetiſſe illum in faſtigio eloquentiæ, cui quid adjici poſſet etiam ignorare ſeſe ajebant. Et, quanquam nec ipſe Cicero ſua omnia, præſertim juvenilia, approbarit, ſed & coërcuerit ipſe, & ab amicis Bruto, Calvoque obſervata æquo animo tulerit: quamvis etiam Quintilianus ſummam Ciceroni perfectionem adſcribere vereatur, quippe cui nonnihil vitiorum etiam adhæſiſſe non dubitat, adeoque perfectum omnibus partibus Oratorem adhuc quærat; mox tamen addit: *ego non audeam dicere, aliquid in hac, quæ ſupereſt, æternitate inveniri poſſe, eo quod fuerit perfectius.* Hæc cum veteres magni nominis Oratores judicaverint, &, quæ vis veritatis eſt, ne ipſe quidem juratus hoſtis, Aſinius Pollio, in Hiſtoria ſua juſtum Ciceroni elogium (quod M. Seneca Suaſor. VII. nobis conſervavit (denegare ſit auſus; quid tandem de recentioribus nonnullis Ciceroμάστιξι dicemus, quos inter eminet PETRUS RAMUS, qui, in ejus eloquentia, ſi Dis placet, aliquam multa deſideravit,

ſciolus & ſophiſta potius, quam verus Philoſophus. Alii quidam ἑλληνομανεῖς, inter quos BUDÆUS, Latinos omnes præ Græcis contemnentes, etiam de Cicerone minus honorifice ſentiunt: ſed illi ſunt ingenio ſuo relinquendi. Budæus certe in phraſi Latina nihil habet, quod magnopere laudari debeat, utut cetera vir doctiſſimus. Verum ſane eſt, multa Græcis debuiſſe Ciceronem; ſed ita tamen debuit, ut magiſtros deinde Græcos ſuperaret, quod nec ipſimet diffitebantur: uti vel ex uno DION. LONGINO perſpici poteſt, qui in eruditiſſimo ſuo de Sublimitate, libro, Sect. XII. eleganter admodum oſtendit, quid inter Demoſthenem atque Ciceronem interſit. Extat hujus argumenti integra atque luculenta RENATI RAPINI diſſertatio, Gallico idiomate ſcripta, qua copioſius, & per partes, Auctor exſecutus eſt, qua in re alter alteri, vel præſtet, vel par ſit. Conferendus præterea in hanc rem Leo Allatius lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 48. ſq. & Eraſmus in Epiſtolis p. 1708. Quæ ad *vitam* Ciceronis attinent, ſingularibus libris ſunt deſcripta, qui vehementer conducunt ad intelligentiam rerum, quæ in Cicerone ſunt. Ex antiquis Scriptoribus vitam Ciceronis, eo modo conſignatam, reliquit Plutarchus in Parallelis: ſed cum ab eo multa omiſſa deprehendiſſet LEONHARDUS ARETINUS, ſupplenda cenſuit illa ſcribendumque librum de Vita Ciceronis peculiarem, quem propterea *Ciceronem Novum* vocabat: teſte Jac. Gaddio *de Scriptor. Non-Eccleſ. P. I. p. 156. in Cicerone, & in Leon. Aretino P. II.* SEBASTIANUS CORRADUS, vir doctiſſimus, inter alia, quibus optime de bonis literis meruit, eruditiſſimum *de Quæſtura* librum reliquit, Venetiis 1537. excuſum, in quo non ſolum Ciceronis vita per dialogum proponitur; ſed & inprimis multa, quæ ad Opera ejus atque ſcripta pertinent, afferuntur: quinimo deſcribuntur eodem libro M. Ciceronis filii vita; Q. T. Ciceronis fratris, & eorum tandem, qui ſcribunt ad Ciceronem: ut adeo, judice Mich. Neandro in præfat. Gr. Ling. p. 154. omnibus Ciceronem lecturis & expoſituris non ſolum lectu dignus, ſed & neceſſarius & utilis ſit. Rariſſimus olim fuit, donec Joh. Frider. Gronovius Lugd. Batav. 1667. eum nova editione nitidiorem in 12. edi curaret. Extat & FRANCISCI FABRICII, Marcodurani, *Hiſtoria Ciceronis* ad rationes temporum alligata: dum ſcilicet, ſecundum annos Urbis & Conſulum, ſcripta & res geſtas Ciceronis diſtinxit. Liber ad lectionem Ciceronis utiliſſimus, ac propterea aliquoties recuſus: ſecunda editio prodiit Coloniæ 1570. in 8. eſtque dehinc nonnullis Ciceronis editionibus addita. Poſt hunc alii fuere, qui Ciceronis vitam ſcripſerunt: Chriſtoph Preiſius, Pannonius; Benedictus Herbeſtus, Polonus; Jac. Angelus de Scarparia; qui nonnunquam conjunctim edi ſolent: poſtremi librum ab interitu vindicavit, Romæ inventum, atque in lucem emiſit Berolini 1553. in 8. Wolffg. Periſterus, Boruſſus. Verum hi omnes compendioſam magis, quam locupletem, Ciceronis hiſtoriam ediderunt; quibus accenſendi etiam Jacobus Malenius l. II. Palæſtræ Orat. carptim vitam Ciceronis percurrens, Petr. Ramus, in cujus Ciceroniano varia occurrunt, quæ ad Ciceronis vitæ, laborum, ac periculorum hiſtoriam pertinent, & CASP. SAGITTARIUS in libello *de Vita Ciceronis*, qui inprimis Fabricium ſibi, quem ſequatur, propoſuit. Et ſane hujus libro nil venuſtius

Digitized by Google

ſtius fieri poſſe judicat ANDR. SCHOTTUS, qui & ipſe de interpretibus Ciceronis, hiſtoria operum illius, eloquentia & imitatione, elegantiſſimum librum ſcripſit, eique titulum fecit *Tullianarum Quæſtionum:* qui editus eſt Antwerp. 1610. in 8. Multa hic diſcutiuntur, quæ ſpectant ad imitationem & lectionem tam genuinam, quam pravam. Notum eſt, quam ſuperiore ſeculo κακοζηλίᾳ Ciceronis inſanivérint nonnulli, quos integris libris acerbiſſime Viri quidam doctiſſimi exagitarunt. Spectat huc ERASMI *Dialogus Ciceronianus,* quem ille juvenis adverſus hos homines conſcripſit: male propterea exceptus a Jul. Cæſare Scaligero, qui acerrimas in Eraſmum invectivas edidit pro Cicerone. Sed Eraſmus præceps judicium ſuum poſtea correxit ipſe, & Ciceronis lectionem atque imitationem præ omnibus inculcavit: quemadmodum & non minus Scaligerum ſuæ in Eraſmum acerbitatis plus ſemel pœnituit. De hac re vero, & de prava illa imitandi ratione, alibi a nobis dictum eſt. MARIUS NIZOLIUS huic fini ſcripſerat *Theſaurum* ſuum *Ciceronianum,* quem HENR. STEPHANUS libello peculiari exagitavit, cui titulum fecit *Nizoliodidaſcalus,* ſeu Monitor Ciceronianorum Nizolianorum; ubi defectus ejus lexici plenius recenſentur, Pariſ. 1578. in 8. Edidit quoque Stephanus Dialogum alterum, cui titulus *Pſeudo-Cicero:* in quo non ſolum de multis ad Ciceronis ſermonem pertinentibus monetur, ſed & quis delectus editionum, & quæ in legendo cautio adhibenda ſit, Pariſ. 1577. in 8. apud auctorem. Plura de his Ciceronianis κακοζήλοις legi poſſunt apud Taubmannum in Diſſert. de Lingua Latina. Pergimus nunc ad *editiones* Operum Ciceronianorum. De *ineditis* videatur Hieron. Cardanus in libro de clarorum Virorum vita & libris; qui reperitur in operum ejus Tomo X. Illuſtre inter deperdita Ciceronis *Opus* eſt *de Republica,* cujus jacturam merito lugemus: ſupererat adhuc tempore Petri Pictavienſis monachi, obſervante Barthio Adverſar. l. XXXII. c. 5. Idem Barthius ibidem c. 18. refert, ſuperfuiſſe illum ante annos non adeo multos in monaſterio quodam Rittershuſio, cujus in rei fidem citat Joh. Henr. Meibomium: Verum errat procul dubio Barthius, tum in nomine Monaſterii; quod nequaquam Rittershuſium, ſed Riddaghuſanum, dici debuerat; tum in nomine ipſius Meibomii: nam Henricus Meibomius, pater, quem is intelligit, quodam loco hujus libri faciens mentionem, *periit,* inquit, *iſte theſaurus in bello Germanico.* Perierunt quoque libri Ciceronis *de Gloria:* niſi, quod magnam partem tranſcriptos illos a Petro Alcyonio in libro de Exilio, quem conſcripſit, Colomeſius annotat Cimel. Literar. c. 15. Operum, quæ ſuperſunt, editiones plurimæ ſunt. Venetæ editiones male audiunt apud Scioppium in Syllabo Latinæ linguæ, Paradoxis Literariis adjecto; ubi ſic ille: *Ciceronis editiones Venetæ recentiores flammis aboleri debebant, cruces vero figi typographis ut documento ſint aliis, ne tam deformem Veneto nomini maculam imprimant.* Quam ille cauſam tam acerbii judicii habuerit dicere non poſſum: neque etiam Aldi aut Pauli Manutiorum editiones eum his verbis ſugillare opinor, quorum ille primus Opera Ciceronis junctim edidit: hic vero inter præcipuos ejusdem M. Tullii emendatores & commentatores omnium conſenſu numerari meruit. Prodiit editio Pauli Venet. 1540. & 41.

Digitized by Google

& 41. Aldinæ magnitudinem & paginas plane exprimit Riheliana Argentinæ 1540. poſt Andr. Naugerii & P. Victorii correctiones, a Joh. Sturmio emendata. Uno anno hanc antevertit editio Ciceronis a Roberto Stephano Pariſ. An. 1539. elegantiſſimis typis data e codicibus Petri Victorii. Ipſe vero Victorius omnium, judice Cl. Graevio, ingeniorum ſui temporis princeps, & cui uni præ reliquis ſalutem M. Tullius debet, a vetuſtiſſimo Mediceo codice illum primo Venet. 1537. edidit: poſtremas vero ejusdem curas optima editione Juntæ Florentini an. 1571. dederunt. Dionyſii Gothofredi editio vehementer placuit Barthio Adverſar. l. L. c. 9. & index in Ciceronem, quem ille multis Nizolianis habet præſtantiorem. Ceteroquin inter Ciceronis editiones optima eſt Hamburgenſis illa Frobeniana, A. 1618. fol. excuſa. Debetur potiſſimum *Jano Guilielmio*, Lubecenſi, juveni doctiſſimo, qui nullis laboribus in hoc opere procurando pepercit. Ejus conatus a *Suffrido Petro*, Friſio, adjuti ſunt, qui collationem cum MSS. diligenter a ſe inſtitutam cum Guilielmio communicavit. Adjectus eſt Operi index; cui titulus: *Penu Tullianum decem cellis ſeu indicibus expromens, quicquid uſpiam divitiarum in Ciceronis opibus habetur.* Collegit Georgius Ludov. Frobenius: procuravit editionem Janus Gruterus, in cujus manus & Suffridi Petri & Jani Guilielmii notæ pervenerant: ceterum index ille ſeparatim quoque editus proſtat. Fuerunt alii, qui in animo habuerunt univerſa Ciceronis Opera edere: quos inter Andr. Schottus, cujus conatus mors interrupit. In Belgio prodiit nitida ſatis editio, Cornelio Screvelio accurante, cui Guilielmii & Gruteri aliorumque notæ, ſed ſelectæ, additæ ſunt, 1661. in 4. eadem deinde 1687. Genevæ (licet Baſileam titulus præ ſe ferat) recuſa eſt. Integram vero Hamburgenſem Gruteri editionem recuderunt Londinenſes typographi in fol. ſed nitoris magis, ut videtur, quam emendationis habita ratione, demptis quoque præter rem capitum numeris, Lond. 1681. [Male vero omnes feciſſe, & neſcio quo ſe conſpurcaſſe luto, Vir Cl. *Jac. Gronovius* arbitratur, quotquot in recudendis Ciceronis Operibus Gruterianum textum ſecuti ſint, quem ſcilicet ipſe pro mendoſiſſimo habet, & occaſionem inde arripuit novam Ciceronis editionem, cum variis Codicibus MSS. collatam, & a ſe emendatam, publicandi: quod Lugduni Bat. 1692. forma duplici in 4. & in 12. præſtitit: præter Gruteri atque Guilielmii notas, ſuas quoque adjiciens: Orationibus inſuper totum Aſconii Pediani Commentarium, & Anonymum Scholiaſten addens.] Jamdudum quoque adornandam per partes Ciceronis editionem abſolutiſſimam vir magnus, *Joh. Georg. Graevius*, ſibi ſumſit; deditque orbi literato Epiſtolas Ciceronis ad Atticum & ad Familares, ut & libros Officiorum, cum P. Manutii aliorumque integris, & ſuis notis: nunc Orationes pari inſtituto parat: adeo, ut ſpes ſit, nos ab ejus manu locupletiſſimum Opus aliquando habituros. Reliquas editiones Elzevirianam 1642. X. tomis minoribus comprehenſam: Blavianam 1657. tomis totidem; Hervagianam tomis 4. aliasque Baſileenſes, Lugdunenſes, Pariſienſes, Francofurtenſes, Genevenſes, nil moror: jam enim plus ſatis de editionibus dictum eſt. Habentur inter Opera Ciceronis quædam, quæ *nomen illius mentiuntur: ut Orationes illæ Ciceronis & Saluſtii mutuæ;* de quibus vid. Sanctius in Minerva p. 258. qui

Digitized by Google

qui miratur Quintilianum, Linacrum, Vallam & ceteros, putidas iſtas & barbaras oratiunculas non vidiſſe ab aliquo ſciolo & barbaro eſſe compoſitas. Longe rectius id animadvertiſſe monuiſſeque Pet. Victorium & Seb. Corradum. Idem Sanctius l. c. p. 253. Pauli Manutii oſcitantiam caſtigat, qui titulos Paradoxorum ipſimet Ciceroni adſcripſit: cum nugæ ſint ea lemmata ab imperitis Grammaticaſtris præfixa: velut omnes iſtiusmodi tituli ad Martialis Epigrammata, ad Horatii Odas, & ad Valerium Maximum: non ſolum alieni ab inſtituto Autorum, ſed & alieniſſimi haud raro. De *Orpheo Ciceronis* dubitandum non eſt, quin ſuppoſititius ſit, idque deprehendet, qui vel unam ſolum alteramve periodum perlegerit. De *Conſolatione* diximus jam, eam a Car. Sigonio confictam, ut imponeret doctis perſonata eloquentia ſua: ſed fucus haud diu poſt animadverſus eſt. Hiſtoria ejus rei continetur in Epiſtolis quibusdam, quæ habentur in Ant. Riccoboni Deſcriptione Gymnaſii Patavini. *Commentatores* Ciceronis tam in omnia ejus opera, quam in libros ſingulares, ſunt longe plurimi. E veteribus ad nos pervenit Aſconius Pedianus, qui Veſpaſiani ævo floruit, cujus tamen Commentariorum maxima pars injuria temporum intercidit: in reliquis emendandis & reſtituendis laborarunt Paulus Manutius, Franc. Hotomannus, Titus Popma Friſius: (& poſt hos omnes Joh. Frid. Gronovius, e cujus emendatione Jacobus filius Aſconium, uti diximus, publicavit. Primus Aſconium in Helvetia, in monaſterio S. Galli, invenit Poggius Florentinus; Aldus poſtea impreſſit. Præter Pedianum vero reſtat adhuc alius quoque Scholiaſtes Antiquus, quem neſcio qua occaſione acquiſitum ſive Pithœus ſeu Petavius ad Iſ. Voſſium miſit, & ab hoc impetravit Jac. Gronovius, ediditque.) In libros de Inventione ſcripſit Marius Victorinus, Seculi IV. Scriptor, ac præceptor Hieronymi: cujus in Ciceronem Commentarius Venetiis 1500. Coloniæ 1535. apud Joh. Gymnicum. & 1537. Pariſiis apud Rob. Stephanum, ex caſtigatione Guyb. Longolii, alibique lucem publicam aſpexit. Venetam editionem inprimis commendat Caſp. Barthius, eamque facile locum codicis MSS. tueri cenſet: qui cetera ipſummet Victorinum optimæ notæ veteribus Criticis accenſendum plane non dubitat, Adverſar. lib. XXXVI. cap. 1. E recentioribus in ſingulos Ciceronis libros complures extant Commentatores. Librum de claris Oratoribus expoſuit Sebaſt. Corradus: eſtque hic ejus Commentarius impreſſus Florentiæ 1552. Idem in epiſtolas Ciceronis omnes, tam familiares, quam ad Atticum, juſta commentaria ſcripſit, quorum illa Baſileæ, hæc Venetiis excuſa ſunt. In Partitiones Oratorias Claudius Minos ſcripſit, Francof. 1584. In Oratorem, poſt Corradum, Melch. Junius, Argent. 1585. Joh. Sturmius quoque, magnus eloquentiæ per Germaniam magiſter, edidit in eundem librum commentaria. Exiſtunt præterea ejusdem Sturmii & Claudii Minois Commentarii in ſpeciales quasdam Orationes. In omnes Ciceronis Orationes varios variorum Commentarios Franc. Hotomanni, Joach. Camerarii, M. Ant. Mureti, Adr. Turnebi, Val. Erythræi, aliorumque, in unum corpus congeſtos, junctim edidit Oporinus Baſil. 1553. in fol. quem Lugdunenſes An. 1574. ſecuti ſunt. Vaſtum volumen, ſeu potius tomos II. Commentariorum in tertiam Orationum Ciceroniana-

Digitized by Google

rum partem, ſtruxit edíditque Pariſ. A. 1631. Nicol. Abramus, Soc. Jeſu (is ipſe, qui Nonni Paraphraſin Johanneam cum notis ſuis, ſane doctiſſimis, eleganti editione Cramoiſiana 1623. dedit,) in quo Commentario tam hiſtorica, quam rhetorica & grammatica longe plurima, expediuntur. Plures Orationum Cicer. explanatores recenſet magno numero Spachius Nomencl. Philoſ. p. 289. ſeqq. Commentarii P. Victorii, & doctorum Virorum plurium in libros Cic. de arte Rhetorica in unum quoque corpus collecti ſunt, editique ab Aldo juniore Venet. 1546. in fol. quos etiam Baſileæ neſcio quo anno recuſos vidi. Qui in Epiſtolas Ciceronis ſcripſerunt, magno numero apud Spachium l. c. p. 313. ſeqq. ut & a Cl. Grævio, poſt præfationem in Epiſtolas Famil. recenſentur. Atque hic etiam omnes illos noviſſima editione ſua collegit. Eminet vero inter omnes Paulus Manutius, cui palmam in eo genere nemo dubiam reddet. Gaddius T. I. p. 98. Budæum quoque refert Commentarium in Epiſtolas familiares ſcripſiſſe, de quo nihil alias mihi conſtat. Philoſophica Ciceronis a variis illuſtrata ſunt. Libri de Legibus prodierunt cum Commentario Adr. Turnebi, Pariſ. 1557. in 4. Tuſculanæ Quæſtiones cum Commentario Joach. Camerarii Pariſ. 1558. & cum notis Franc. Fabricii 1568. Academicæ Quæſtiones cum Commentario Turnebi 1553. Libri de officiis, primus recentis typographiæ partus extiterunt, editi an. 1466. Commentatores eorum ſunt Aldus Manutius, Car. Langius, Fulv. Urſinus, Dion. Lambinus, Franc. Fabricius, Deſ. Eraſmus, M. Ant. Muretus, Joach. Camerarius, Petr. Victorius, Phil. Melanchthon, Hier. Wolfius, Xyſtus Betulejus, Wolffg. Anemœcius, Pet. Balduinus, Pet. Ramus, Franc. Sylvius, El. Vinetus, Sam. Rachelius, alii. Tanti nempe omni tempore Viris doctis Officia Ciceronis viſa ſunt; quorum pretio vel inde etiam decedere aliquid Hugo Grotius olim exiſtimabat, quod omnium manibus terantur. Ceterum Commentatores modo laudatos quinque priores integros, reliquos omnes magno cum judicio excerptos, dedit, ſuasque inſuper notas, verbis ac rei lucem uberrimam affundentes adjecit in exquiſitiſſima Editione ſua Joh. Georg. Grævius, Amſtelod. 1688. in 8. Cato Major Ciceronis, Lælius, Paradoxa, & Somnium Scipionis jungi ſolent Officiis, & hinc plurimorum quoque laboribus illuſtrantur. Seorſim Catonem Majorem illuſtravit Ludov. Vives libello, cui titulus, Animæ Senis: cui addi quoque poteſt Gabr. Paleotus in Tr. de Bono Senectutis. Lælium, ſeu de Amicitia Dialogum, illuſtravit Victorinus Strigelius, & alii nonnulli. In Paradoxa fuſe, copioſe, &, ut Wolfius judicat, ad oſtentationem ingenii ſui, ſcripſit M. Anton. Majoragius. In fragmentum libri VI. de Republica, quod ſub titulo Somnii Scipionis ſupereſt, e veteribus copioſe ſcripſit Macrobius: in quod etiam extant Ludov. Vivis Vigiliæ. Atque hæc de editionibus & Commentatoribus Ciceronis dicta ſufficiant. Ceterum, ſi eloquentiæ Ciceronianæ reprehenſores ſupra enumeravimus, paucis etiam *cenſores* alii nunc ſunt enarrandi. Exquiſitiſſimos Ciceronis libros Officiorum aggredi, & criminationibus ſeu calumniis potius variis onerare, veritus non eſt Cælius Calcagninus, editis eam in rem anno 1543. Diſquiſitionibus: ſed queis M. Anton. Majoragius & Jacobus Grifolus commodum occurſum ivere, ille Diſpunctionibus, hic Defenſionibus, maledica convitiatoris

ris crimina diſpungentes; ac proinde etiam dignas merito judicavit Cl. Græviuſ, Diſpunctiones Majoragii, quæ una cum Calcagnini Diſquiſitionibus, in nova ſua Officiorum Cic. editione recuderentur. Verum ipſe ille Defenſor Ciceronis MAJORAGIUS alia ratione Cenſor illius eſt, ſeu iniquus potius reprehenſor, dum nempe Paradoxis Ciceronianis *Anti-Paradoxa* oppoſuit, Ciceronem plane ignarum Philoſophiæ, & totius Dialectices expertem, demonſtraturus: quam fœdiſſimam calumniam vocat, & contundendam ſibi ſumit Sanctius in Minerva p. 252. ſeq. Jam olim vero Marius Nizolius, non diu poſt edita Anti-Paradoxa, Majoragium data ad illum objurgatrice Epiſtola confutare inſtituit: ſed peſſime ab hoc exceptus primo Apologia, tum &, cum Nizolius Antapologiam oppoſuiſſet, duobus Reprehenſionum libris, Mediolani Ann. 1549. editis. Conciliatorem inter litigantes egit Seb. Corradus: prout *Tom. I. Polyhiſtoris lib. I. c. 25. §. 26. ſqq.* ex epiſtolis ineditis Gudianis, commemoravimus, (quæ, cum editæ jam ſint, dicta tum temporis confirmant, ſuntque hoc ordine legendæ. Nizolii epiſtola ad Majoragium num. XLVII. p. 132. ſeqq. Majoragii ad Cicerinum n. XL. & XLI. p. 126. & tres Corradi ad Major. XXXIV. XXXV. XXXVI. p. 121. ſeqq.) Verſus Ciceronis, in quibus pangendis non nimium felix videbatur Orator incomparabilis, ludum etiam de ſe jocumque inimicis dediſſe notum in vulgus eſt. Sed tamen jocos illos magis lingua, quam animo, fuiſſe dictos Janus Nic. Erythræus exiſtimat, cui verſus M. Tullii nitidiſſimi lepidiſſimique videntur. Idem Nicius ægre fert, objectam Ciceroni ab Hieronymo imperitiam linguæ Græcæ, ac ſi vim ejus ſermonis in vertendo parum feliciter eſſet aſſecutus. Ipſe vero ſe magna perfundi voluptate profitetur, quoties dulces ac perſpicuos locos illos perlegat: *quod ſibi non contingere ait in iis, qui, hanc bene interpretandi laudem ſuam eſſe propriam ajentes, ita perplexe, ita inſuaviter, ita inamœne loquuntur, ut celeriter faſtidio & ſatietate a ſe homines abalienent.* Neque etiam credibile ullo modo eſſe addit, eum, qui in ipſa Græcia a magiſtris optimis edoctus toties Græce declamarit, ac commentatus ſit, Græci ſermonis proprietatem ignoraſſe. vid. Pinacoth. III. p. 34. 35. De plagii crimine, cujus a Græcis jam olim reus poſtulatus Cicero, ab Hieronymo autem abſolutus eſt, vid. *Thomaſ. de Plag. Liter.* §. 392. Nos, de Cicerone plus ſatis pro inſtituti ratione dictum putantes, ad alios nunc Auctores Latinos pergimus.

Et quidem is, qui Hiſtoriam ejus, quod Catilinariam conſpirationem attinet, expoſuit, cetera non usque adeo amicus Ciceroni. CRISPUS SALLUSTIUS, eum primo excipiat: qui non eandem ab omnibus laudem retulit: inveniunt enim multi in eo, quod reprehendant. Brevitatem illi tribuunt omnes: ea vero, judice QUINTILIANO l. X. c. 1. nihil apud aures vacuas atque eruditas poteſt eſſe perfectius: alii contra vitio illam ei vertunt. Quos inter JOH. PETRUM MAFFEJUM quoque fuiſſe Erythræus refert Pinacoth. II. p. 53. *Illud,* inquiens, *in eo ferendum non erat, quod Salluſtium Criſpum, Romanæ decus hiſtoriæ, ad ſui judicii calculum revocare & damnare audebat; ideo fortaſſe, quod divinam ejus prudentiam, illuſtremque brevitatem, qua nihil eſt in hiſtoria dulcius, ſe imitari poſſe diffideret: nam tantum quisque laudat, quantum ſe* 8

 imi-

imitari poſſe non deſperat. Jul. Cæs. Scaliger *lib. IV. Poëtices* c. 24. plane miratur, & ſibi nondum compertum ait, quamobrem Salluſtio attributa ſit ab omnibus præter ceteros brevitas: qui enim prælongas haud raro conciones inſerat, quas nullus habuerit Imperator; qui toties ad alia a propoſito exſpatietur; qui, Catilinianæ conjurationis hiſtoriam traditurus, ipſamet urbis Romæ initia arceſſat; illum vero prolixum potius, vel etiam nimium, ſupervacuumqae, vocandum cenſet. Sub finem capitis tamen, in eo ipſe brevitatem Salluſtii agnoſcit, quod tribus verbis integras expleat ſententias, non circumducat, non interponat, aſyndetis utatur, & omittat verba. Quapropter cauſas omnino habuit, ut Scaligerum confutaret, Leo Allatius, in libro de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. :6. qui legi poteſt. Judicium Barthii de Salluſtio vid. Adverſar. l. XLVIII. c. 19. Scheurlii in Statua Mercur. Sect. II. P. II. c. 8. & Boecleri in Diſſert. de Eloq. Civili. Scioppius, in Diſſertatione de *Rhetoricarum Exercitationum generibus pag. 13. & 14.* Salluſtium exagitat, ut κακόζηλον, verborum obſoletorum & archaiſmorum ſtrenuum affectatorem; quod etiam non omnino falſum eſt. In ſcribenda hiſtoria Criſpus Thucydidem ſibi imitandum ſumſit: uti deinde Salluſtium imitatus Tacitus eſt. Fuit, cum Salluſtius, doctorum apud Romanos hominum judicio, primas inter Hiſtoriographos Latinos partes obtinere viſus eſt. Hinc Martialis:

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
Primus Romana Criſpus in hiſtoria.

Editiones ejus variæ ſunt. Ut enim Aldinas, Argentoratenſes, Colonienſes, taceamus: prodiit in fol. Salluſtius cum notis integris Variorum Baſil. 1564. Auctores notarum atque commentariorum illorum ſunt Barthol. Zanchus, Henr. Glareanus, Jac. Bononienſis, Joh. Chryſoſt. Soldus, Jod. Badius Aſcenſius, Laur. Valla, Omnibonus Leonicenus, Vincent. Caſtilioneus. Aliam editionem integris notis variorum H. Glareani, Joh. Rivii, A. Manutii, Auſ. Popmæ, J. Palmerii, Pet. Ciacconii, Fulv. Urſini, El. Putſchii, J. Douſæ, & ſuis, inſtructam Francof. in 8. edi curavit Janus Gruterus. Similiter Ludovicus Carrio Salluſtium a ſe recenſitum, ſuisque & Joh. Rivii, Manutii, Cypriani a Popma notis illuſtratum, e Plantiniana officina in 8. 1597. prodire juſſit. Eſt quoque inter optimas Auctoris hujus editiones memoranda, quæ ex recenſione Pet. Victorii Florentiæ apud Juntas 1576. in 8. excuſa eſt. In Belgio Ant. Thyſius, cum ſelectis variorum notis, Salluſtium prodire juſſit Lugd. Bat. 1649. in 8. Aliam integris aliquorum notis inſtructam ejus editionem accuravit Joh. Frid. Gronovius 1665. 8. Joh. Janſonius nitidam quoque Salluſtii editionem dedit Amſtel. 1667. in 12. vel propterea commendandam, quod quamplurima deperditorum veterum Hiſtoricorum fragmenta, ab Auſon. Popma collecta, ſubjuncta habet. In uſum Delphini Salluſtium Dan. Criſpinus edidit Pariſ. 1674. in 4. Præter illos vero Commentatores, quos diximus, Laurent. Craſſus Paulum quoque Benium, moroſum iſtum veterum Auctorum cenſorem, memorat in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 83. & Iohannem Delphinum, patritium Venetum, Patriarcham Aquilejenſem,

Digitized by Google

ſem, quem in Bellum Catilinarium ſcripſiſſe refert p. 209. & 211. Notis politicis & hiſtoricis Salluſtium illuſtravit Chriſtoph. Ad. Rupertus, Noribergæ 1671. in 8vo.

Salluſtio atque Ciceroni coævus, C. JULIUS CÆSAR, tot rebus maxi- 9
mis geſtis æternum per univerſum orbem nomen adeptus, inter Auctores etiam Latinæ linguæ præcipuos locum haudquaquam infimum ſibi vindicat; nempe non minus inſigni facundia, quam fortitudine exquiſita, clarus. Illum certe MANUTIUS Hiſtoricis Latinorum omnibus præfert, in *præfatione Commentarii in Cæſarem;* & LUDOV. VIVES, *in Lib. de Tradendis Diſciplinis,* adeo Cæſaris libros commendat, ut prima etiam ætate, una cum Epiſtolis Ciceronianis, legendos exiſtimet: quem tamen ea in re haud immerito confutavit Joh. Schefferus *lib. de Stylo.* Sunt, qui putent, librorum de Bello Gallico auctorem Cæſarem non eſſe, uti nec eorum, de civili ſive Pompejano: de prioribus id LUDOV. CARRIO, de poſterioribus FRANC. FLORIDUS SABINUS affirmavit, Julio nempe Celſo (qui tamen ſeculi XV. Scriptor nonniſi recenſuit commentarios Cæſaris & emendavit) eos adſcribentes: quos Ludovicus Caduceus male Oroſium ſecutus Suetonii opus eſſe, exiſtimabat. Verum iis omnibus ſatisfecit Gerh. Joh. Voſſius, *in Hiſtoricis Lat. l. I. c. 13. pag. 62.* quanquam & jam olim Lipſius diſſenſum ſuum ad Carrionem non diſſimularit, Epiſtolic. Quæſtion. l. II. ep. 2. (Hujus tamen, ut puto, Carrionis veſtigiis inhæſit auctor ridiculæ opinionis neſcio quis; quem Iſaacus Voſſius, prudentem cetera, magnæque apud ſuos auctoritatis, vocat, ſibique in familiari congreſſu ſæpius affirmaſſe refert: ſcriptam a ſe, poſt plurium annorum cogitationes, luculentam de Cæſaris de Bello Gallico Commentariis diſſertationem; quæ invictiſſimis argumentis omnia illa falſa eſſe evinceret: nec Cæſarem tranſiiſſe unquam Alpes, nec vidiſſe Galliam. Quæſitum vero, quibus rationibus & teſtibus tantam rem peregiſſet? reſpondiſſe: mille teſtium loco, ad hoc probandum, ſuffeciſſe ſibi rectos bonosque ſenſus, quos ſemper ſequeretur. *vid. Iſ. Voſſ. Reſponſ. ad objecta Crit. Sim. p. 336.* Sane vix poterat quicquam magis ab omni ratione bonisque ſenſibus alienum excogitari: ſi modo ita cenſuerit ſerio quiſpiam, & non joco Voſſius ſuis lectoribus imponat.) Stylum Cæſaris, quem in commentariis adhibet, ſtrigoſum MASENIUS vocat: inepte ſane: non poterat enim alio ſermonis genere uti Cæſar, Commentarios ſcribens, quibus ſucci plena aliqua Oratio non conveniebat. Et adeo quidem nihil puriſſimæ Cæſaris Latinitati quicquam præjudicat iſtud Maſenii judicium, aut Lipſii quoque, qui lib. IV. Poliorcet. Dial. IX. non nimium præclare de illa ſentit, ut eis contra facile Quintilianus, peritiſſimus dicendi magiſter, os obſtruat; cum lib. X. c. 1. Inſtit. ait: *C. Cæſar, ſi foro tantum vacaſſet, non alius ex noſtris contra Ciceronem nominaretur: tanta in eo vis eſt, id acumen, ea concitatio; ut illum eodem animo dixiſſe, quo bellavit, appareat. Exornat tamen hæc omnia mira ſermonis, cui proprie ſtudioſus fuit, elegantia.* Exprimendum ſibi e Græcis Cæſar haud infeliciter ſumſit Xenophontem. Fidem in Commentariis C. Cæſaris deſiderant nonnulli, quos inter olim Aſinius Pollio inprimis multa deſideravit: ſed qui aſſiduus erat optimorum quorumvis calumniator;

non adeo a nobis attendi meret, vid. de ea re Voſſius pater *in Hiſtor. Lat. l. c.* & Scheurl. *in Stat. Mercuriali. P. II. Sect. II. c. 9.* Septem de bello Gallico libris Commentariorum Cæſaris octavum adjecit A. HIRTIUS PANSA, familiaris ejus, Balbo nuncupatum. Idem & Commentarios de Bello Alexandrino, & de Africano cum Juba, compoſuiſſe eo majore conſenſu creditur, quod ipſemet in epiſtola ad Baldum a ſe ſcriptam bellorum eorum hiſtoriam fidem facit. Sed tamen, jam Suetonii tempore, dubitatum fuit, Hirtius an Oppius horum æque & Hiſpanienſis bellorum in commentarios relatorum auctor ſit: ita tamen, ut Suetonius ipſe magis ad Hirtium propendere videatur. *vid. Sueton. Caeſ. c. 56.* Hiſpanienſe bellum a Balbo deſcriptum ſuſpicatur Voſſius. Idem Julii Celſi Commentarios de Vita Cæſaris, an. 1473. editos. primus indicavit. (Clar. Grævius vero in elegantiſſima Cæſaris editione nupera A. 1697. in 8. denuo eos edidit.) Græcus librorum de Bello Gallico interpres, quem, ex Bibliotheca Pauli Petavii, primus Godofr. Jungermannus edidit, num Theodorus Gaza, an vero Maximus Planudes, ſit, ambigit, in lib. de Claris Interpr. Huetius; ita tamen de illa judicat, ut nec impuram dicat eſſe, nec invenuſtam. Prodiit illa Jungermanniana Cæſaris variorum Henr. Glareani, Aldi Manutii, Franc. Hotomanni, Joh. Brantii, Andr. Schotti, Fulvii Urſini, aliorumque, & ipſiuſmet Jungermanni,) Commentariis integris illuſtrati editio Francofurti 1606. in 4. etiam 1669, ſed parum feliciter, recuſa. Plurimæ vero ſunt Cæſaris editiones aliæ, Aldinæ, Gryphianæ, Plantinianæ, Baſileenſes, Pariſinæ, &c. quas recenſere hic nimis longum foret. Ex recenſione Joſ. Scaligeri prodiit Cæſar Lugd. Batav. 1606. in 8. ſæpe per Germaniam, ſed, ut fit, infelicius ſemper recuſus. Cum variorum ſelectis notis Cæſarem Arnoldus Montanus Lugd. Bat. 1651. & 1680. in 8. dedit: in uſum Delphini Pariſ. 1678. Joh. Godwinus. Dedit etiam ſuperiore ſeculo Cæſaris Commentaria, a ſe emendata, ſuisque & Hotomanni commentariis illuſtrata, Jac. Strada, Francof. in fol. quæ editio plane egregia eſt. Ineditas Dionyſii Voſſi notas in Cæſarem in Iſaaci fratris bibliotheca latuiſſe, Colomeſius in Opuſculis p. 141. refert. Silentio autem hic prætermitti non debet inſigne plagium Fulv. Urſini, quem ſuas in Cæſarem notas maximam partem Petro Ciacconio, amico, debuiſſe, &, illius tacito nomine vulgaſſe, jam olim Joh. Brantius, & ex eo Thomaſius Diſſ. *de Plag. Liter.* §. 583. annotavit. Namque, ut erat Ciacconius in emendandis Auctoribus mire ſagax, adeo, ut, dicente Erythræo Pinac. I. pag. 192. Auctorum eorundem animi immigraſſe quaſi in ipſum, ſuamque illi de iis rebus, quæ erant in quæſtione, ſententiam quodammodo aperuiſſe, viderentur: ita nihil minus erat, quam ſuarum rerum ambitioſus aut invidus, ſed cum amicis quam lubentiſſime omnia communicavit. Ita factum, ut & ad Fulvium notæ in Cæſarem pervenirent: quas cum, poſt Ciacconii mortem, ab Andr. Schotto Joh. Brantius accepiſſet, ſuo domino a Fulvianis ſeparatas reſtituit. Ceterum eſt quædam Italica Operum Cæſaris translatio, ab Andr. Palladio, architecturæ civilis & militaris peritiſſimo viro, adornata, editaque Venetiis 1619. in 4to quæ maximi habenda eſt, omnibus quippe commentariis accuratior meliorque, ob exquiſitam rerum & actionum per imagines repræſentationem. (Parem imaginum curam Clar. Grævius quoque

d by Google

quoque geſſit in poſtrema, quam nuperrime dedit, Jul. Cæſaris nitidiſſima editione, A. 1697. una cum Jul. Celſi libro de vita Cæſaris, Ultrajecti, uti diximus, emiſſa.)

Ante Cæſaris dictaturam, eo Dictatore, & poſtea, vixit CORNELIUS 10
NEPOS, M. Tullii amicus, familiariſque, teſte Gellio, optimus Latinitatis Auctor, e cujus tot ſcriptis, quæ apud Veteres laudantur, & quorum hiſtoriam accurate Voſſius expoſuit *Hiſt. Latin. l. I. c. 19.* nonniſi *Vitæ illuſtrium Imperatorum*, nec eæ quidem integræ, hodie ſuperſunt: ſiquidem quæ de Romanis Imperatoribus ſcripſit, excepta Attici Vita, & Catonis Vitæ compendio, perierunt. Vulgo *Æmilius Probus* dicitur, & ſub hoc nomine veteres aliquot editiones prodierunt: ſuntque haud pauci, qui Æmilium auctorem putant eſſe Vitarum, quæ exteros Imperatores ſiſtunt. Sed eos vehementer falli, & Æmilium Probum librarii fuiſſe nomen, qui Cornelii Nepotis vitas Theodoſio Imp. obtulit poſt Savaronem, Voſſius l. c. oſtendit. Idem, tacito quidem nomine, Barthium confutat, exiſtimantem, Vitas illas Cornelii ab Æm. Probo in compendium eſſe redactas, ſolamque Attici vitam integram adhuc atque genuinam ſupereſſe: qua in re multum falli Barthium, nec operis concinnitatem ævum Theodoſianum admittere, non Voſſius ſolum oſtendit: ſed & Janus Gebhardus, in Spicilegio ſuo ad præfationem Corn. Nepotis, & in Not. ad vitam Datamis: Scioppius quoque, naſutus adeo veterum Auctorum cenſor, nihil in Nepote reperit, quod ſequiorem ætatem ſpiret. Utinam haberemus ceteros ejus Auctoris libros Chronicorum, exemplorum, librum Illuſtrium Virorum, qui ſcriptis inclaruerunt, qualem de Hiſtoricis Græcis ſe ſcripſiſſe in vita Dionis auctor eſt, & de Latinis Hiſtoricis, alium ab illo ſtructum, tum ex antiquo Giſanii quodam Codice, tum ex rationibus aliis, Voſſius obſervat: neque dubitat, vitam Attici, Ciceronis, ampliorem Catonis, ſingulas ejus libri partes fuiſſe. Quicquid ejus ſit, haberemus utique, ſi modo ſupereſſent plures præſtantiſſimi Scriptoris fœtus, magnos hiſtoriæ & Latinitatis theſauros. Prodierunt Opera Nepotis, quæ ſuperſunt, cum emendationibus & notis Dion. Lambini, Pariſ. in 4to 1569. quamquam Obertus Giſanius multum de ſurreptis ſibi a Lambino per plagium notis ſuis conqueſtus ſit: qua de re vid. Thomaſius *de Plagio Liter. §. 448. lit. e.* In colligendis fragmentis Nepotianis omnes facile vicit Andr. Schottus, a cujus manu eximiam habemus Nepotis editionem, Francofurti in fol. 1609. excuſam. Eodem loco anno præcedente 1608. Vitæ imperatorum Cornelii, cum notis Lambini, Guyb. Longolii, Hier. Magii & Joh. Savaronis, lucem aſpexerunt. Savaroniana editio primo Pariſ. minutiore forma An. 1602. prodiit. Jani Gebhardi Lugd. Bat. 1644. in 12. & Lipſiæ An. 1653. JOH. HENR. BOECLERI editio ſexies minimum prodiit Argentorati: nam hoc ipſe in præfatione teſtatur ſextæ ſuæ, A. 1656. cum egregio Commentario pragmatico, ut ſolent eſſe Bœcleriani, & indice doctiſſimo, excuſæ. Indicem illum Bœcleri Vorſtius augere voluit, falſa ſe etiam expunxiſſe, & tranſpoſita ſuis locis reddidiſſe, gloriatus in præfat. ſuæ editionis, A. 1662. Lipſiæ in 8. vulgatæ: ubi multa de Corneliani, aliorumque indicum, defectu habet. Enimvero malam ea re gratiam iniit apud Bœclerum, qui multa reprehendit in hoc indicis ſui augmento, *præfatione Comment. ſui in Vellejum.* Apud

Bata-

Batavos cum notis variorum, Rob. Keuchenio curante, in lucem emiſſus eſt Nepos Lugd. Bat. 1675. in 8. quo ipſo anno Pariſiis, in Delphini uſum, Nicol. Courtin eundem edidit. Eſt & quædam hujus anni Oxonienſis editio, e Theatro Sheldoniano profecta, quæ reliquis Græcorum Impp. ex MSS. vitam Ariſtomenis Meſſenii additam habet. Aug. Buchneri notulæ, cum quibus aliquoties excuſus Cornelius eſt, ab Auctore minime videntur eum in finem ſcriptæ, ut ederentur: ſiquidem nuda tantum eſt paraphraſis Latina atque Germanica. Omnium vero Nepotis editionum abſolutiſſima mihi videtur, quam adornavit Joh. Andr. Bosius, ſecunda vice, cum luculentiſſimo indice, ſuisque notis edita Jenæ in 8. 1675. (Commodiſſima etiam eſt, quam ad juventutis uſum, Chronologicis atque Geographicis tabulis, notisque novis, inſtructam emiſit Clar. Christoph. Cellarius Lipſiæ 1689. in 12.) Pomponii Attici vitam ſeparatim, cum notis, Gloſſario, & Nomenclatore, Henr. Ernſtius apparavit Lugd. Bat. 1637. in 16. *Daretis Phrygii*, qui circumferuntur, de *Bello Trajano libros VI.* a Corn. Nepote translatos crediderunt olim nonnulli; nemo hodie, cum omnes immane dictionis diſcrimen videant: ut adeo Voſſius haud abs re in Glandorpio id credente judicium deſiderarit: *de Hiſtor. Lat. l. III. p. 701.* Interim ex hac de Nepote, Daretis interprete, fama erronea error alius, atque is multo gravior, ortus eſt: ut nempe Cornelio adſcriberetur *Carmen heroicum libris VI. hiſtoriam belli Trojani pandens*, exprimensque Daretem, cujus Autor prima etiam facie ſeſe prodit recentiorem, quamquam non indoctus ille ſit, imo ſæpe plusquam opus erat, argutulus: cujus Cenſuram inſtituit Maſenius *in Palæſtra Eloq. Ligatæ l. II. c. 6. & 14.* Eſt vero is auctor Joſephus Iſcanus, ſive Devonienſis, vel Devonius, ſive demum Exceſtrienſis (omnibus enim iſtis nominibus compellatur, viderique poteſt ratio illorum apud Voſſium *l. c. p. 450.*) ſub initium Seculi XIII. Johanne tum apud Anglos ſceptra moderante, clarus: Balduino Cantuarienſi Archi-Epiſcopo, patrono ſuo, & hos, & alios libros plures, nuncupans. Adeo magni vero iſtud Iſcani de bello Trojano carmen, tot figuris atque deſcriptionibus ornatum, facit Gabr. Naudæus, in Addition. ad Hiſtoriam Ludovici XI. pag. 149. ut cum Joviano Pontano & Hier. Fracaſtorio ejus Auctorem comparet. Fatendum tamen, quanquam in illo ſint non pauca, quæ laudem, præſertim in ea ſeculorum barbarie, juſtiſſimam utique merentur, longe tamen ineſſe plurima frigida atque affectata. Primus illud Poëma publicavit Albanus Torinus, Baſil. 1541. in 8. noſtro autem ſeculo An. 1620. cum notis Samuel Dreſemius, Dithmarſus: qui &, in præfatione ad lectorem, de Iſcano auctore multa habet.

11 De TITO LIVIO, hiſtoriæ Latinæ principe indubio, aurei Auguſtei ævi maximo ornamento, & in quo grandior ſublimitas dictionis cum lactea ubertate ſummum fere apicem conſecuta videtur, eo nobis nunc brevioribus eſſe licet, quo plenius de illius ſermone, libris, deperditorum ſpe vel exigua vel nulla, monumentis, æmulis, Criminatoribus &c. in Diſſertatione ſatis ampla *de Livii Patavinitate* egimus, quam hic in compendium contrahere plane non lubet. Tantum *de editionibus* quædam commemorabimus. Omnium primæ ſunt Romanæ duæ, quas eodem tempo-

tempore bini Italiæ Epiſcopi, Joh. Andreas Alerienſis,' & Joh. Anton. Campanus Interamnienſis, adornarunt dederuntque novo tunc imprimendi artificio excuſas, ille an. 1470. hic 1471. & 1472. Iſtas inſecutæ ſunt Mediolanenſis 1478. Tarviſina a Luc. Porro recenſita 1482. Venetæ duæ apud Barth. Zanetum una a Porteſio An. 1498. & altera a Georg. de Ruſconibus, Mediolanenſi, 1501. procurata. Inde Jodocus Badius, Aſcenſius, Pariſ. An. 1513. munitam variis lectionibus Livii editionem exhibuit: Et, cum omnes hactenus editiones in libro 33. & magna parte quadrageſimi, finiiſſent auctorem, Moguntinenſes An. 1618. ediderunt, Ulr. Hutteni & Eraſmi Epiſtolis honeſtatam. Eodem anno, & inſecutis duobus, Aldina minoris formæ III. tomis apud Aſulanum excuſa eſt, cum quamplurimis optimæ notæ Codicibus collata: quam hæredes Phil. Juntæ Florentiæ A. 1522. denuo expreſſerunt. Poſt has Editiones memoranda præcipue Baſileenſis Frobeniana A. 1535. quæ non ſolum tres Decades, ab aliis jam excuſas, ſtitit, ſed & dimidiam, quartam e monaſterii Lauriſſeni bibliotheca erutam: curam gerentibus Sim. Grynæo, Eraſmo & B. Rhenano, una cum notis virorum doctorum quorundam, & Chronologia Henr. Glareani. Exinde epitomas amiſſorum librorum, quas reliqui hactenus neglexerant, ſtudioſe adjecit, Liviumque omnem, ſerio caſtigatum, ſuis ſcholiis & nova Chronologia illuſtravit, Car. Sigonius, operæ impenſas ferente Paulo Manutio, Venet. 1555. qui denuo editionem iſtam A. 1566. repetiit, demptis tamen nonnullis Sigonii ſcholiis, & interſperſis aliquibus Franc. Robortelli atque Glareani: hæc tamen iterum omiſit Aldus nepos, & Sigonianam editionem ſolam tertium expreſſit A. 1592. Manutianum textum expreſſerunt quoque Francofurtenſes, & notas variorum Virorum doctorum adjecerunt Tomis II. in fol. 1578. Aliæ ſunt Francofurtenſium editiones, quæ Jani Gruteri nomen præſcriptum habent in fol. & in 8. 1619. ſed queis non adeo multum ejus curæ acceſſit, cum, ob abſentiam viri docti, mendoſiſſime excuderentur. Adjectæ ſunt illis editionibus notæ in Livium Wilhelmi Godelevæi, cum quibus antea Londini A. 1589. in 8vo jam excuſus erat. Tranſeo nunc editiones alias Francofurtenſes, Baſileenſes, Argentoratenſes, Lugdunenſes, Pariſienſes (niſi quod ex his ultimis unicam Mich. Vaſcoſani de anno 1551. commemorabo,) & quæ aliis etiam in locis infinitæ propemodum excuſæ ſunt. Lib. XLIII. initium, quod ad eum usque diem deerat, e Bambergenſi quodam pervetuſto Codice, eruit An. 1615, Joh. Horrion, Jeſuita illius loci, qui deſcriptum illud Barthol. Urbinati tranſmiſit, hujus cura mox Venetiis, cum notulis, Ant. Quærengi, editum: ſed An. 1617. ipſemet Horrion inventor, emendatius multo fragmentum illud Paderbornæ, tacito licet ſuo nomine, vulgavit. Et quanquam Voſſius, *in Hiſt. Lat. p. 94.* fucum feciſſe Horrionem non dubitet, nec genuinum eſſe Livii fœtum partem illam credat; vindicat tamen illam animoſe Joh. Frid. Gronovius, Vir eruditiſſimus, & cui uni Livius longe plurimum debet, *in præfat. ſuæ edit.* in qua & magno ſtudio Livianas editiones recenſet, & de ſuo inſtituto ita diſſerit, ut nihil ab eo eſſe prætermiſſum, quod ad ornandum ullo modo Auctorem præſtantiſſimum pertinere exiſtimabat, facile videas; idque magis adhuc, ſi textum ipſum atque notas evolvas. Ter autem editio Gronoviana ſem-

ſemper emendatior nitidiorque in lucem prodiit: primo quidem in 12. an. 1645. 4. vol. tum tribus in 8. maj. A. 1665. ſubjectis unicuique paginæ, non (ut in prima editione factum) ſeparatim excuſis notis Gronovii, queis Sigonii integræ, & ſelectæ Variorum adjiciuntur: demum tertia vice A. 1679. eadem forma, filio Jacobo obſtetricante, edita eſt, & ab hoc etiam adjectæ notæ novæ. (Nec vero dubium, quin idem Vir Cl. Jac. Gronovius, ſi quando forte nova editione repeti Livius opus habeat, eum multo emendatiorem adhuc editurus ſit, cum Marqu. Gudii Livium, cum triginta circiter MSS. codicibus ſtudioſiſſime collatum, interea nactus ſit, ingens novæ editionis adjumentum.) Ante Gronovium Dan. Heinſius quoque in reſtituto Livio laboravit, & recenſitum a ſe ex officina Elzeviriana tribus tomis in 12mo. A. 1634. emiſit, quæ editio A. 1653. repetita eſt. His omnibus tamen editionibus præſtat adhuc Pariſina, in Delphini uſum a Joh. Doujatio luculente admodum, tomis V. A. 1678. 80. & 81. adornata: quæ, præter interpretationem vocum difficiliorum, notas tam Criticas, quam hiſtoricas aut Philologicas, Effigies clarorum Romanorum e numis petitas, faſtos magiſtratuum, aliaque ad illuſtrandum Livium pertinentia, Supplementa etiam Liviana integra, a Joh. Freinshemio CV. libris adornata, continet. Nempe, cum maxima Operum Livianorum pars interciderit, absque etiam magna recuperandi ſpe: medelam ingenti jacturæ haudquaquam vilipendendam attulit Joh. Freinshemius, & ex aliis Scriptoribus, ſtilo non inconcinno *Supplementa Liviana* ſtruxit: quorum quidem libros X. primos, ſecundæ Decadis ſupplementum, Holmiæ A. 1649. in 12. Chriſtinæ Suec. Reginæ nuncupatos, edidit: redux ex itinere munereque Suecico, decem illis, jam editis, 50. alios adjecit, nempe Decadis quintæ dimidium, tum integras ſextam, ſeptimam, octavam, nonam, decimamque dimidiatam, Argent. A. 1654. recuſas ibidem 1672. in 4. Reliquos autem 45. libros, decadis decimæ partem poſteriorem, tum undecimam, duodecimam, decimam tertiam atque decimam quartam, cum apud Hæredes diu in ſcriniis delituiſſent, ab iisdem redemtos, tandem Doujatius publicavit: ut adeo juſtum nobis hiſtoriæ Romanæ Syſtema dederit; Priores 60. libros Freinshemianos Gallice quoque, una cum Livii operibus tranſtulit Gallus auctoris hujus interpres, Petrus Ryerius, Lugduni A. 1663. in 12. tom. XIV. Itala veſte Livium induit Jac. Nardus, Venet. in fol. 1554. Germanicæ etiam verſiones Livii duæ ſunt, Zachar. Münzeri, una Hanov. An. 1568. fol. & recentior altera Argentinenſis A. 1574. cui nomen Interpretis additum non eſt. Hæc de editionibus atque translationibus Livianis: nunc de *Vitæ ejus hiſtoria* duobus verbis quædam annectemus. Sebaſtianum Maccium de Hiſtoria Liviana volumen integrum, idque ſatis amplum, ſcripſiſſe Jan. Nic. Erythræus Pinac. I. imag. 152. teſtatur.. Vitam Livii ſingulari etiam libro deſcripſit Jac. Phil. Thomaſinus, in quo magno cum apparatu recenſetur fabula de brachio Livii reperto, & Patavii denuo non ſine magna pompa ſepulto, exſtructo etiam una monumento: qua de re Laur. Pignorius quoque in Originibus Paduanis, Ital. Idiomate ſcriptis, agit. Verum non recte cepiſſe bonos illos Viros inſcriptionem, quæ de Livio quodam liberto agit, primus illos Marqu. Gudius monuit, cui tamen aurem non præbuere, ne ſcilicet pretioſum

ſum antiquitatis κειμήλιον ipſis interiret. Aliter tamen ſenſit Gronovius, qui, cum in prima editione inſcriptionem iſtam propoſuiſſet, monitus in iterata delevit. Conf. Voſſius *de Hiſtor. Lat. l. I. c. 19.* & Scheurlius *Stat. Mercur. P. II. Sect. II. c. 9. pag. 125. ſq.*

Ab Hiſtoricis aureæ ætatis ad Poëtas vel pergimus, vel revertimur, 12
poſtquam ſcilicet ſupra jam de eorum aliquibus dictum eſt. Primum vero hic nominamus celebrem Epicureæ Philoſophiæ ſectatorem, TITUM LUCRETIUM CARUM cujus *de Rerum Natura libros VI.* per intervalla furoris, e poculo amatorio contracti, ſcriptos, & a Cicerone poſtmodum emendatos, habemus. Latinitatem ejus tanti æſtimavit Jos. Scaliger, ut eo ne quidem eſſe meliorem Latinæ linguæ Auctorem judicaverit *Prim. Scalig. p. 104.* Utrum plures quam VI, qui ſuperſunt, libros ſcripſerit, quod contra aliorum opinionem Lambinus probatum it, in medio relinquimus: illud haud dubie verum eſt, graviter, eleganter & docte ſcriptos eſſe libros, quos habemus, quod Conr. Gesneri judicium eſt: nec deſunt, quæ ad loca Ciceronis atque Quintiliani, Lucretio facilitatem ſermonis & ingenium abrogantia, obverti poſſunt; prout inter alios monet Henr. Jul. Scheurlius Stat. Mercur. P. II. Sect. II. c. 5. de Lucretio prolixe agens. Primus Lucretium e veteribus membranis *edidit* Hieron. Avantius apud Aldum Venet. A. 1500. in 4to & 1515. in 8. inde Florentiæ atque Baſileæ recuſum: ſed, cum mendis pene infinitis ſcateret, medicas illi manus admovere cœpit Mich. Marullus, ipſe tamen audaci nimis correctione plurima corrumpens; ſed in aliquibus interim non infelix. Poſt hunc idem Joh. Bapt. Pius tentavit: cum cujus commentario Lucretius A. 1514. apud Joh. Badium Pariſ. editus eſt in fol. Utroque longe fuit felicior Dionyſ. Lambinus, qui edidit probe caſtigatum a ſe Lucretium cum commentariis Pariſ. in 4. 1563. Hanc editionem Giſaniana ſecuta eſt: ab Oberto nempe Giſanio mille locis emendata, notis ac inprimis indice copioſiſſimo inſtructa, Antwerp. 1566. in 8. & Lugduni Batav. apud Raphelengium 1595. recuſa: qui etiam multa in illa editione præſtitiſſe ſibimet ipſi viſus eſt; verum peſſime cum illo labore ſuo exceptus Giſanius, triplicisque plagii reus verbis atque carminibus mordaciſſimis a Jano Douſa & Lambino actus; ac ſi nempe, in emendando Lucretio, ſcrinia Lucæ Fruterii, (popularis ſui eruditiſſimi juvenis, Brugenſis, qui moriens commentationes ſuas amico Giſanio publicandas commiſerat,) Victoris Giſelini, ipſiusque adeo Lambini, compilaſſet: qua de re prolixe admodum Thomaſius Diſſert. *de Plagio Literar. §. 445. 446. 447. 448.* agit, ipſe ad excuſandum in lite cum Lambino Giſanium eo promptior, quo iniquiorem callidioremque illius animum ex epiſtolis Mureti atque Giſanii mutuis collegit. (Enimvero, etſi de Lambini maligno etiam animo nobis conſtet, non minor tamen impudentia Giſanii quoque fuit, ſi Scaligerum audias, in epiſtola ad Scip. Gentilem, quæ eſt in Appendice Gudianarum XXV. pag. 356. ita ſcribentem: *Audio Giſanium teſtamento ſua opuſcula & lucubrationes Rittershuſio legaſſe ea conditione, ut ab eo ederentur. Memini me ante biennium illi longam epiſtolam ſcripſiſſe, in qua non ſolum locos Lucretii, de quibus conſuluerat me, explicabam, ſed & multa alia adjeceram, quibus editionem Lucretianam exornaret: quam, tametſi ac-*

cepiſſet, tanta tamen fuit ejus impudentia, ut negaret, ad ſe perveniſſe. Idque ſemper ſolebat facere, ut ſibi attribueret ea, quæ ab aliis didicerat, & ſi quis plagii eum poſtulare vellet, haberet ἀπολογίαν paratam, ſe nullas literas accepiſſe. Bis terve auſus eſt apud amicos noſtros queri ſe nihil literarum a nobis accepiſſe, qui omnes, quas illi ſcripſi, recte accepit. Sed eum hominem nunquam fuiſſe puto, qui & in illis ſordibus, quas omnes norunt, vixit, & nullum amicum ſibi quæſivit, & qui bene de illo meriti erant, illis ſe quoque nihil debere profitebatur. Intereſt tamen Reip. literariæ, ejus lucubrationes edi. Fuit enim doctior, quam probior, & nos ejus doctrinam probamus, mores exſecramur. Hæc Scaliger, qui ferme eadem de Giſanio in Excerptis Puteanorum narrat, ſordidam inprimis ejus avaritiam in magno divitiarum apparatu dominantem perſtringens, ſed Lucretium tamen magni æſtimat. Poſt ejus mortem, ait, Jeſuitam neſcio quem complures ſchedarum Giſanianarum ſurreptas Romam abſtuliſſe.) Ceterum Lambini editio multoties quoque repetita eſt, cum in tertiæ demum præfatione Giſanium ſit aggreſſus, & illam tamen ante annum 1569. prodiiſſe neceſſe eſt, quo ipſo nempe hic de illata ſibi gravi injuria queritur ad Muretum. Editionem Pariſienſem An. 1570. expreſſit Francofurtana An. 1583. in 8. Noſtro ſeculo Dan. Pareus Lucretium, cum notis ſuis, atque Lexico elegantiarum Lucretianarum, in lucem emiſit Francof. 1631. in 8. ſed Lexicon iſtud maximam partem e Giſanii indice compilatum eſt. Poſt hunc Johannes Nardus Florentiæ An. 1647. in 4. Lucretium, paraphraſtica explanatione, & annotationibus illuſtratum, dedit, phyſice tamen magis, quam philologice, commentatus. Exinde ſtrenuam, in emendando Lucretio, operam navavit Tanaquil. Faber, cui debemus Poëtam iſtum, Salmurii An. 1662. in 4. typis exſcriptum, & Fabri annotationibus expolitum. (Editionem illam, abſque tamen Fabri notis, additiſque Mich. Fayi argumentis librorum, minuto admodum charactere, repetiit Neapoli Buliſonius An. 1693. in 12.) Prodiit & apud Belgas Lucretius. In uſum Delphini Michaël Fayus eundem apparavit Pariſ. 1680. (infeliciſſime tamen iſtud negotium aggreſſus, cenſente nupero Lucretii editore, Thoma Creechio. qui rejecta Fayi barbara, ut vocat, interpretatione, novam paraphraſin atque notas uberiores adjecit; præter ceteros interpretes bonæ notæ Giſanium, Lambinum, & alios, inprimis etiam ſecutus Gaſſendum, quippe quem lucem maximam Lucretio, in ſuo de Epicuri Philoſophia Opere, affudiſſe recte animadvertit. Prodiit illa Creechii Editio Londini A. 1695. in 8. cum ante 13. A. 1682. ibidem Anglica ejuſdem verſio prodiiſſet, magno Anglorum omnium applauſu. Gallice poëtam illum, cum notis ſuis, edidit, Baro de Coutures Pariſ. 1685. in 8.)

13 Prodeant nunc Triumviri amorum, puriſſimi nequitiarum Scriptores, C. VALER. CATULLUS, ALBIUS TIBULLUS, & SEXT. AUR. PROPERTIUS, in quibus ſane omnia ſunt mollicula, delicatula, terſa, limpidæque Latinitatis. Ut a Catullo incipiam, nolo prolixior eſſe in ejus elogio, non poſſum tamen præterire ſtultos cenſores, & inter illos præcipue JACOBUM GADDIUM, qui libro ſuo *de Scriptoribus Non-Eccleſiaſt. T. I. p. 125.* ita loquitur, vel rudit potius: *Majoris famæ ac exiſtimati-*

mationis poëta quam præſtantiæ & molis, cum pauca poëmatia ediderit. Docti nomen obtinuit, cujus rationem ignoro, & libere fateor ignorantiam meam. His ita pro inſigni ſapientia ſua dictis, Pet. Victorii judicium de Catullo carpit, qui Var. Lect. l. XXIV. c. 15. *Catullo nihil ingenioſius, nihil expeditius, excogitari poſſe*, dicit. Gaddius contra iterum pag. 186. ſub Florido Sabino: *Judicarem doctum*, ait, *Catullum, ſi non legiſſem ejus carmina, in quibus nullam inveni doctrinam.* Sed nos hominem illum inficetum cum bellis ſuis judiciis valere jubebimus, qui ad cenſuram de poëtis ferendam æque aptus eſt, ac aſinus ad lyræ cantum judicandum. Firmiora ſunt tot ſeculorum teſtimonia, a quibus *Docti* cognomen velut proprium Catullus indeptus eſt, tot eruditiſſimorum Virorum judicia, quam ut turbare nos poſſit aliquis Gaddius. Cum quo eandem fovit ſententiam ſeu furorem JOHANNES CIAMPOLUS, qui cum Virginio Cæſarino & aliis, inito quaſi fœdere, vetera, pura atque incorrupto nitore fulgentia contemnens, ea de cauſa in Catullum quoque graviter invectus eſt, ſed neminem ſapientem movit: vid. *Erythræi Pinac. III. pag. 214.* JUL. CÆS. SCALIGER, Docti nomen male Catullo eſſe ab antiquis tributum, autumavit, cujus rationem ignorat ipſe, & nil niſi vulgare reperit. Verum ei reſpondit Henr. Jul. Scheurlius in *Stat. Mercurial. P. II. Sect. II. c. 6.* & Catullum ex merito defendit; quem alibi ipſe etiam ille Scaliger contra Cardanum ſtrenue tuetur Exerc. 341. de Subtil. Aſt tamen non audiri MURETUM cupio, qui, perverſo quodam affectu raptus, ita extollit Catullum in epigrammate & elegia, ut omnes alios præ illo contemnat. Martialem, ſi cum illo compararetur, vocat aliquem e trivio ſcurram; plane ut Ovidii elegias Victorius neſcio cujus barbariſmi, vernilitatis & affectationis, incuſat: Hi vero diſtinguere non norunt inter elegiæ naturam, & inter dictionis characterem: utut enim Catullus ſuperet dictionis puritate, epigrammatis tamen genio ſuperatur. ANDR. NAUGERIUS, nobilis & poëta Italus, quotannis ſolenne inſtituebat, quo Manibus Catullianis tria exemplaria Martialis, velut victimam, immolabat. JOSEPHUS SCALIGER, Jul. Cæſ. F. *nunquam plura apud ullos auctores ſe legiſſe* dicebat, *quæ ſe magis ad interpretationem S. Literarum ducerent, quam apud Ariſtophanem, Catullum, Tibullum, Propertium, & ejusmodi ſalaciſſimos auctores. Prim. Scaliger. pag. 20.* ad quæ verba Tanaq. Faber annotat, reſpexiſſe Scaligerum haud dubie ad locos nonnullos Moſis, Canticum Canticorum, Hiſtoriolam, quæ in libris Regum eſt, librum Ruth, verſiculos aliquot epiſtolæ ad Romanos, & ſimilia. Verum nimis profane locutus uterque eſt: nec decent Chriſtianos iſtiusmodi cogitationes: neque verum eſt, ſi demum e laſcivis iſtis ſtercoribus auri quid forte peti poteſt, e profanis Scriptoribus aliis non multo etiam plura, ad S. Scripturæ illuſtrationem, hauriri. De Catullo alias pluribus agunt Vives p. 541. Bœclerus de Scriptor. Gr. & Lat. p. 43. ſeqq. Barthius in Adverſariis paſſim, lib. LII. c. 15. l. VIII. c. 21. & alibi. Idem de Tibullo l. IX. c. 19. de Propertio l. XXXII. c. 9. Catullum primus e tenebris eruit, judiceque Barthio, ex membranis vetuſtis, bona fide exhibuit, ſimul & recenſitum ſuis commentariis illuſtravit, Ant. Parthenius, Laciſius, Veronenſis, Venetiis A. 1488. per Andream de Pataſcichis excuſum. An. 1493. recuſa editio

iſta ibidem eſt, additique Tibullus cum Bernardini Veronenſis, & Propertius cum Phil. Beroaldi Commentariis. Hinc ſecuti Commentatores alii magno numero: & ut plurimum junctim triga iſta Poëtarum lucem aſpexit. Sic illos edidit, ſuis commentariis & ſcholiis illuſtratos, Muretus apud Aldum jun. Venet. 1562. in 8. Joſ. Scaliger, cum caſtigationibus eruditiſſimis, queis tamen, ut ipſe jurat, nonniſi Menſem unicum impendit, ex officina Patiſſoniana Pariſ. 1577. in 8. Junctim deinde horum duumvirorum labores Antwerpiæ 1582. in 8. recuſi ſunt: Scaligeri etiam apud Commelinos Heidelbergæ 1600. auctiores. Interea etiam cum Achillis Statii, Luſitani, commentario Catullus impreſſus eſt Venet. 1566. in 8. & e recognitione Jani Douſæ Lugduni Bat. apud Raphelengium 1592. in 12. Indicem in tres hos Poëtas laborioſiſſimus Horatius Tuſcanella compoſuit, emiſitque cum iisdem Baſileæ 1569. recuſum Hanoviæ 1608. in 8vo ſed recte Bœclerus illum indicem magis laborioſe, quam erudite, ſcriptum judicat. Vaſtiorem adhuc indicem, & præterea vaſtum quoque commentarium & abſolutiſſimum, in eosdem Poëtas ſcripſit Joh. Paſſeratius, Pariſ. in fol. A. 1608. emiſſum; quo opere nihil perfectius eſſe viſum Scioppius cenſet. Joh. Livineji & Jani Gebhardi Commentarios, cum indice Tuſcanellæ, Catullo, Tibullo atque Propertio adjunxerunt Francofurtenſes A. 1621. in 8. Omnium Commentarios, notas, obſervationes, emendationes, paraphraſes, in unum corpus congeſſit Pariſienſis typographus, Ourrius, An. 1604. in fol. Apud Belgas cum variorum notis Triumviros noſtros procuravit Simon Abbes Gabbema, Friſius: multo accuratiorem vero editionem, cum integris aliquorum & nonnullorum ſelectis notis, exhibuit Clar. Grævius Lugduni Batav. A. 1680. qui in præfatione rationem inſtituti abunde aperit. Poſt hos omnes novo commentario Catullum explanavit Iſaac. Voſſius, & inprimis bene de illo meruit Londini 1684. in 4. apud Belgas paulo poſt repetitum ſuum laborem videns. Moliebatur ſimilem in Tibullum atque Propertium, ſed non dedit. In Delphini uſum Pariſiis 1685. omnes tres ita publicavit Philippus Sylvius, ut obſcœna, queis ſcatent iſti amorum impuriorum magiſtri, & ob quæ merito Chriſtianis exoſi ſunt, e corpore ipſo carminum reſecaret, & ſub finem libri adjiceret; qua re num conſuluerit magis caſto pudori, an laſcivam ſalacitatem juviſſe etiam haud parum videri queat, aliorum eſto judicium. De Tibullo atque Propertio illud præterea annotandum, Elegias illorum, plerumque more Græco ſcriptas, ad venuſtatem Ovidianam haudquaquam accedere: deeſt enim ornatus ille figurarum & argutiarum; quem dum alii Victorius, Muretus, Vavaſſor, reprehendunt, male judicant. Epiſtolia amatoria, quæ lib. IV. carminum Tibulli extant, & a nomine Sulpitiæ ordiuntur, Barthius Adverſar. l. LIX. c. 16. p. 2811. cum a Tibulli ſtylo plane abſcedere, ſeculumque aliud ſapere, videret, Sulpitiæ illius poëtriæ eſſe ſuſpicatur, quæ ſub Domitiano cum marito ſuo Galeno clara fuerat, & cujus ſatyra apud Juvenalem & Auſonium reperitur.

14 Incedat poſt hos Phœnix ille poëtarum Latinorum, P. VIRGILIUS MARO, cujus tot ſunt Editiones atque Commentatores, ut numerari vix poſſint: tot nempe

pe circumducit ille ſecum aquilas, philomelas, ſed & addo regulos & graculos atque picas: non enim omnes, qui in illum ſcripſere, paris præſtantiæ ſunt. Nihil vero ſapit in poëticæ eruditionis genere, cui Virgilius non ſapit: quem, præter Poëticæ facultatis laudem, ad quam adſpirare nemini licet, in omni doctrinæ & eruditionis genere excelluiſſe, peculiari libro, eoque ſatis amplo, oſtendit SEBAST. MACCIUS, de quo vid. Erythræus, Pinac. I. imag. 152. Fuere quidem, & olim, & noſtro tempore *Virgiliomaſtiges* nonnulli, ingenio non deſtituti, ſed nullius plane judicii. Militant contra pro Virgilio omnium ſeculorum ſuffragia, quorum judicio potius ſtandum, quam unius alteriusve hominis inepti. Fruſtra ipſi objicitur aliena inventio, cum a Græcis illum omnia hauſiſſe ajunt: nam, ſi vel maxime illud indubium magna ſui parte vocari non poteſt, rudera tamen ille veterum ita coagmentavit, ut ſplendidiorem domum inde extrueret, quam a Græcis factum usquam repererat. vid. Thomaſii *Diſſ. de Plagio Lit. §. 576. ſq.* Haud dubie etiam ex dignitate materiam iſthanc pertractaſſet Menagius, ſi Diſſertationem *de plagio, Furtis & imitatione Poëtarum*, quam in not. in Malherb. p. 257. promiſerat, per fata abſolvere illi licuiſſet. Nihil ſane decedit famæ eximii pictoris, qui antiquam aliquam hiſtoriam penicillo ſuo delineat: ingenium ſiquidem & judicium illius vel in minimis quoque circumſtantiis eluceſcit. Quare inepti ſunt, qui inventionem in Virgilio deſiderant; nam tam in toto, quam in partibus Operum illius, ea elucet. Quid Homero præſtet, dudum notavit JUL. CÆS. SCALIGER, in *lib. V. de Re Poëtica. c. 2. & 3.* ubi luculenter iſtud argumentum exſequitur: BARTHIOque *Adverſar. lib. LVIII. c. 9.* judice haud immerito totius antiquitatis judicio opponi poteſt, quippe qui *non rationibus, ſed demonſtrationibus*, egit: adeo quidem certis, *ut neminem fuiſſe aut futurum etiam eſſe* credat, *qui eas poſſit ita confutare, ut liberi judicii hominem in contrariam captæ pro Scaligero ſententiam deducere poſſit.* Hæc Barthius, quem hic profecto ſui plane immemorem fuiſſe oportuit, quippe qui alio in loco, *lib. XLVII, Adv. c. 22.* poſtquam de imitatione Homeri, quam perpetuo ſectatus Virgilius eſt, diſſeruerat, ita ſcribit: *Et hæc Virgiliana imitatio adeo mihi omni comparationi Homerum eximere videtur, ut, illum ipſum Scaligerum uno perpetuo errore totos illos ſuos divinos de Poëtica commentarios attaminaſſe, ſæpius dixerim, dum Virgilium Homero opponere, aut etiam præferre, molitur. Nihil enim aliud agit iſta molitio, niſi quod in ſumma peritia ſummam oſtendit imperitiam: non videns aut attendens, minime convellere Homerum ex uſu eſſe Virgilium laudantis; ſed ita in hoc Latino agnoſci demum poſſe perfectionem, ſi perfectiorem etiam, quam vel perfectiſſima eſſe poſſit, in fonte, doctore, magiſtro, modimperatore, unicoque omnis Poëſeos Apolline contemplere.* Poterantne magis contraria ab eodem dici? Sed pergimus. Poſt Scaligerum idem argumentum latius ſummaque eruditione pertractat RENATUS RAPINUS, Jeſuita Gallus, elegantiſſimo libello, quem *Comparaiſon d'Homere & de Virgile* inſcripſit, & qui Pariſiis primo A. 1669. in 12. editus, ibidem poſtea A. 1684. in 4. una cum aliis iſtiusmodi comparationibus Rapinianis recuſus, in Belgio Gallice & Latine etiam prodiit. (JACOBUS TOLLIUS quoque in *Acceſſione Animadverſionum ſuarum ad Longinum*, Trajecti ad Rhen. 1684. in 4to nitidiſſima editione a ſe editum, comparatio-

rationem Virgilii & Homeri inſtituit pag. 271. ſqq. & imitationem Homeri in Virgilio plane non negat, ſed ita, ut omnia in hoc compta magis, & omni cultu curaque exornata, grandia ſimul, magnifica, illuſtria, ſplendida, & quamvis laudem vincentia, deprehendat: in eo tantum Homericis inferiora, quod, ad illam affectuum veritatem atque *δεινότητα* non accedere ipſi videntur: quod aliis tamen Viris doctis longe ſecus videtur.) Quid in Eclogis Virgilio Theocritus, & hic illi viciſſim præſtet, docuit nos elegantiſſima Diſſertatione de Carmine Paſtorali idem, quem modo laudavimus, Ren. Rapinus cum Eclogis ejus edita Pariſ. 1659. 4. & apud Batavos in 12. recuſa, & Barthius, poſtquam *Adverſar. lib. XLI. c. 26.* plurima eſſe Theocriti inacceſſa Maroni, plurima viciſſim Virgilii Theocriticis meliora, eſſet faſſus: *Tamen,* ait, *Græcus ſcriptor immani intervallo Latinum relinquere videtur.* Hinc & alibi idem Barthius inconvenientia quædam in Eclogis Virgilianis notat: quale eſt, cum Ecl. I. paſtorem Virgilius inducit, vicinam urbem Romam quæ aut qualis ſit ignorantem, & eundem tamen mox de Arari atque Tigri, remotiſſimis imperii Romani fluminibus, perite diſſerentem, *vid. Adverſ. lib. XXVII. cap. 3. & 4.* Idem *lib. XXX. cap. 24.* Bucolica iſta Virgilii triennio eſſe ſcripta, e ſcriptore vitæ Virgilii obſervat; quem, vel Tiberium vel Ælium Donatum eſſe, ſine ratione a quibuſdam viris doctis dubitari judicat. Tanaqu. Faber nonnunquam Virgilium nimis eſſe turgidum putat. *In ea ſum ſententia* (ait in Not. ad Longin. p. 250.) *Virgilium ſæpe hypertragicum eſſe, & dithyrambico tumore turgidum; qui tumor tamen fere plerumque ὑπόκενος, & inaniis plenus reperietur, ſi omnia πρὸς αὐτὰς ἀνασκοπῆς.* Promittit & ibi Faber, ſe aliquando ejus rei exempla prolaturum. *Commentarios* in Virgilium tum totum, tum ſpeciales ejus libros, habemus permultos: neminem vero, qui artificium Poëticum Virgilii, quod ſummum eſt, latius data opera oſtenderit. In animo illud habebat Bernardinus Parthenius, *Spilenbergius,* ut ipſe meminit in præfatione Commentarii Horatiani: ſed in lucem illum unquam editum fuiſſe dubito. Fuiſſet autem præclarum Opus, quantum conjicere licet ex commentario ejus Horatiano, de quo poſtea. *Editiones* Virgilii longe plurimæ ſunt. Inter primas eſt, quam Aldus Venetiis in 8. an. 1503. edidit. Cum Servii commentariis pulcerrima editione Rob. Stephanus Pariſ. 1532. in fol. Virgilium exhibuit, ibidem 1541. in 4. recuſum. Cum Servii, Donati, Probi Grammatici, Julii Pomponii Sabini (cujus in Virgilium commentarios jam antea ſeparatim Oporinus A. 1544. excuderat) Phil. Beroaldi, Joh. Hartungi, Jod. Willichii, Georg. Fabricii, Ludov. Vivis, Adriani Barlandi, & aliorum, Commentariis in fol. Baſileæ 1575. Virgilii Opera prodierunt. Plures alias Baſileenſes non tango. Mauri Servii Honorati (hoc enim integrum docti Commentatoris nomen eſt) Commentarios, eruditis omnibus longe acceptiſſimos, ex antiquiſſimis exemplaribus, meliores atque auctiores protraxit, deditque ſumma cura una cum Virgilio ipſo recenſitos, Petrus Daniel, Pariſ. 1600. fol. quæ editio reliquis merito præfertur, & in pretio viris literatis eſt, Servium quippe multo pleniorem, & haud paulo accuratiorem, ſiſtens. Eandem deinde, Salmaſii manibus tritam, & hic illic ad oram codicis emendatam, laudabili ſtudio expreſſerunt Batavi in

ea

Digitized by Google

ea editione, quam cum integris Servii ac Donati, & ſelectis variorum notis, in 4. Lugduni 1646. nitidiſſimis & emendatiſſimis typis, publice exſcripſerunt, obſtetricante Cornelio Screvelio, qui & alteram editionem Lugduno-Batavam in 8. priore recentiorem, e Servii & Donati aliorumque Commentariis compilatam, adornavit, ſed quæ cum priore in cenſum non venit. Præter Servium ac Donatum alium quoque veterem Virgilii Gloſſatorem optimæ notæ laudat vehementer Barthius Adverſ. l. XXXIII. c. 13. qui e priſcis nempe Grammaticis interlinearia præſtantiſſimi Codicis annotata congeſſerit: ſed eundem, neſcio cujus tenebrionis imperitia, maxima gloſſarum parte truncatum non ſine multa indignatione commemorat. Libri Æneidos, cum allegoriis Platonicis Chriſtoph. Landini (a Florido Sabino acriter alicubi traductis) Venetiis 1507. in 4. & Baſileæ editi ſunt: cum Lamberti Hortenſii Commentariis ibid. 1596. Joh. Ludov. de la Cerda commentarii perpetui primum per partes Madriti 1608. & Lugduni 1612. & 1617. tandem & junctim Coloniæ, duobus in fol. tomis, editi, magna diligentia omnia ferme explicant, quæ in Virgilio occurrunt: adjicitur & paraphraſis, qualem in aliquot Æneidos & Georgicorum libros jam ante inſtituerant Nicod. Friſchlinus & Jac. Pontanus, cum cujus commentariis Virgilius Auguſt. Vindel. 1599. lucem aſpexit. Editio Frider. Taubmanni, Francof. 1618. in 4. procuſa, commodo uſui eſt: & adjecta quoque duo poëmata, Culicem & Cirin, alias utplurimum omiſſa, habet. An. 1589. ex officina Commeliniana in 8. prodiit Virgilius ex correctione Joh. Pierii Valeriani, una cum Fabii Planciadis Fulgentii libro de expoſitione Virgilianæ continentiæ, Junii Philargyri commentario in Bucolica & Georgica, Fulvii Urſini notis, Velio Longo, & Caſſiodoro de orthographia. Phocæ neſcio cujus Grammatici Vitam Virgilii, verſibus deſcriptam, cum Operibus Virgilii Genevenſes 1610. ediderunt. Germanus Valens Guellius commentationes & paralipomena in Virgilium Antwerp. 1575. fol. una cum ipſo Auctore, edita ſcripſit, in quibus accurate parallelifmi Græci notantur: eodem ſcilicet inſtituto, quo jam olim Paulus Manutius locorum Homeri inſigniorum, quæ Virgilius imitatus eſt, comparationem inſtituit; & Georgius Fabricius in Imitationibus Virgilianæ lectionis: quos etiam Fulv. Ursinus ſecutus eſt, dum Homeri, Theocriti, Heſiodique Græca, quæ Virgilius verſibus Latinis expreſſerat, collegit, ediditque ſub hoc titulo: *Virgilius cum Græcis Auctoribus collatus.* Antwerp. in 8. 1568. In reſtituendo Virgilio multum operæ impendit quoque ſuperiore ſeculo Nicolaus Erythræus, inprimis utiliſſimum & pleniſſimum *indicem* conficiendo, in quo tamen illud deſideres, quod nudæ voces absque ullis interpretationibus ponuntur, cum hæ tamen neceſſariæ omnino fuiſſent. Editus primum eſt Venetiis 1539. poſtmodum ſæpius eadem in urbe repetitus, ſed adeo putidis mendis conſpurcatus, ut nil ſupra: quapropter Joh. Opſopæus atque Frider. Sylburgius caſtigandum tum auctorem, tum indicem, magno in ſe labore ſuſceperunt, edideruntque Francof. 1583. in 8. quæ editio Venetis omnibus præferenda. Nuncupavit illam Sylburgius Natali Comiti, memoratque in epiſtola iſta plures Erythræi tractatus, quos vel abſolutos, vel inchoatos, vel ipſummet hic illic in Indice Virgiliano

allegare obſervat, nempe *Indices in Ovidium, Martialem, Theocritum, Callimachum: in Lucretium non ſolum indicem, ſed & annotationes. Inprimis vero,* ait Sylburgius, *exoptandus videtur index in Homerum, in quo exponi a ſe ſcribit, quid Græcorum & Latinorum Poëtarum quisque ex uberrimo iſto fonte acceperit. Nec minus expetendos reor, quos in Salluſtium, Cæſaris Commentarios & Ciceronem, conſcripſit Indices. JCtis quidem certe non inutilis fuerit index, quem in Pandectas Juris Civilis edere paravit. Præter hos indices meminit etiam aliarum lucubrationum: e quibus Commentarios de Lingua Latina, mox poſt Virgilium, a Studioſis expectari jubet: Stoicum quoque, ſeu Etymologicum, a ſe ſcriptum teſtatur; & Mithridatem 60. & amplius linguarum a ſe concinnari, itemque librum de origine linguæ vernaculæ: de Alliteratione quoque, ſeu Syllabarum alluſione, juſtum a ſe eſſe libellum confectum, nec non de pathetico Virgilianæ poëſeos ſchemate: præterea librum de Poëtica & perfecto poëta. Adhæc juſtum librum de dignitatum nominibus ac titulis: de vocibus animalium: de coloribus: de nucum, malorum, pirorum, ficuum, uvarum & olearum generibus: de inſulis duos item libros, quorum alteri Navis, alteri Equi titulum fecerit: & tertium de Ventis, quem Æoliam inſcripſerit.* Hanc adeo largam ſegetem librorum promiſerat Erythræus: & nihil omnino tamen ejus in lucem prodiit, quod haud immerito Sylburgius l. c. miratur. Ceterum, indicem ejus Virgilianum, ad quem nunc regredimur, Batavi etiam in illa editione recuderunt, quam tribus tomis in 8., cum Servii & Donati integris, & variorum ſelectis notis, Jac. Emmeneſſio curante, adornarunt Lugd. Batav. 1680. In Delphini uſum Pariſ. 1675. Virgilius prodiit, cum notis Caroli de la Rue, ſive Ruei, illius ſcilicet, cujus Idyllia elegantiſſima extant. Thom. Farnabii & Joh. Minellii editiones Virgilianas, in Belgio & Germania identidem repetitas, norunt omnes: tyronibus inſerviunt eorundem labores, & ex alienis utplurimum hauſti ſunt. *Catalecta Virgilii,* quæ adjici Operibus illius ſolent, & quorum dubia eſt auctoritas, peculiari commentario illuſtrata ſunt a Joſ. Scaligero & Frider. Lindenbrogio, cum quorum notis prodiit *Appendix Virgiliana* Lugd. Batav. 1595. in 8. & 1617. Præter Catalecta vero, quæ diximus, Appendici alia quædam, & quamplurima veterum poëtarum deperditorum fragmenta, adjecta ſunt. Priapeja etiam carmina illi inſunt, fœdiſſima illa, ſed eleganter ſcripta; quæ, poſt Scaligerum Scioppius quoque recenſuit: dignum patella operculum: e cujus cura Patavii 1664. in 8. & Amſtelodami ſeorſim, & una cum Operibus Scioppii, edita ſunt. Equidem Angelus Politianus Priapejorum Virgilio tributorum auctorem Ovidium eſſe perſuaſus fuerat, ſed haud immerito diſſentit ab illa Claud. Verdierius *Cenſur. in Auct. pag. 156.* Ceterum adeo omnium nationum applauſum tulit Virgilius, ut in ſingularum prope vernaculas etiam transfuſus ſit, Hiſpanicam, Italicam, Gallicam, Anglicam, Germanicam: ſed non eadem apud omnes felicitate.

15 Poëtarum vel omnino omnium, vel certe Latinorum, principi addendus nunc ſuo merito, qui dextrum latus claudat, Lyricorum Princeps, Pindarique, velut Virgilius Homeri, aſſiduus imitator erat Q. HORATIUS FLACCUS, quem GODELLUS in ſuis ad Malherbium Poëtam Gal-

Gallum Diſſertationibus (*Monſ. Godeau Diſcours ſur les Poëmes de Malherbe,*) tanti fecit, ut ejus Odas Græcis præferre haudquaquam dubitaverit. FRANC. FLORIDO SABINO Sermones ac Epiſtolas Horatius tam venuſte condidiſſe viſus eſt, ut in illis egregius, in his autem prope inimitabilis, videretur, referente Gaddio *T.I. de Scriptor. Non-Eccl. pag.* 185. poteritque ipſe Floridus conferri *Lection. Subciſiv. pag.* 120. MICH. NEANDER Artem Poëticam Horatii equidem ſine arte traditam; ſed libros Carminum, vel jucunda inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum cum novitate, tum varietate, majores omni non ſolum vituperatione, ſed etiam laude judicat: Pindaricis nempe accuratiores, & ſententiis crebriores: ut nectar merum Criticis interdum videantur: *Præf. Erot. Gr. L. pag.* 192. Hæc illi. Contra Horatio non admodum æquus eſt CLAUD. VERDIERIUS, cujus tamen ineptum de Horatio judicium nequaquam dignum, quod hic apponatur, exiſtimamus. Legi poteſt in ejus *Cenſura Auctor. pag.* 57. Præterea inter adverſarios Horatii numeratur JUL. CÆS. SCALIGER, qui non ſolum de illius Arte Poëtica abjecte ſentit, ſatyræ propius accedere totum opus, quam arti; ſed & in Hypercritico in eundem indignis ſane modis invehitur: quamobrem non ſolum a Wallio *in Poëmatibus pag.* 224. iterum ipſe Scaliger caſtigatus eſt; nec non a G. Joh. Voſſio *de Poëtis Lat. pag.* 29. (qui obſervat, inſcriptionem libri de Arte Poëtica non magis ab Horatio ipſomet fluxiſſe, quam titulum Epiſtolæ ad Auguſtum de veteribus & novis Poëtis, aut illius ad Numicium de Finibus Bonorum: Veram itaque libri de Arte Poëtica inſcriptionem eſſe Epiſtolam ad Piſones.) Sed multo amplius etiam confutatur Scaliger a ſtrenuo Horatii defenſore, eodemque luculento admodum Commentatore, BERNARDINO PARTHENIO, Spilenbergio, qui tam ſolide, tam eleganter, adverſus Scaligerum omnia illa loca, quæ atro iſte lapillo notaverat, vindicavit, ut vix credam hiſcere adverſus illum quenquam poſſe. Nonniſi ſemel vero mihi contigit Viri eruditiſſimi Commentarium Horatianum videre, A. 1584. Venet. in 4. apud Dominicum Nicolinum impreſſum: & crediderim pauca ejus exemplaria eſſe excuſa, cum in nullis pene Bibliothecis publicis, quarum ego Catalogos pervolvi, inveniatur. Et tamen longe præſtantiſſimus ille eſt: novam ſiquidem commentandi viam ingreſſus Auctor, de verbis Horatii enodandis non adeo ſollicitus, artificium poëticum magno ſtudio oſtendit, atque ita perſpicue ob oculos ponit, ut neminem in eo genere habeat, qui cum ipſo conferri poſſit. Dolendum, non in omnes Horatii libros illum ſcripſiſſe: neque enim ſatyras, nec Epiſtolas, attigit, ſed tantum Carminum atque Epodon libros. Scripſit idem Carmina varia: & de Imitatione Poëtica libros V. ad Maximilianum Imp., Venet. 1565. in 4. editos: ſed quos hactenus non vidi. Ex antiquis Horatii *Commentatoribus ſcholiaſtæ* ſuperſunt. Helenius Acron, & Porphyrion, quos jam ſuperiore ſeculo Henr. Petri, Horatio junctos, Baſil. 1545. in lucem emiſit: quanquam commentarios iſtos Auctorum nomina mentiri, cucullatamque barbariem inepte tam præcellentibus Scriptoribus, Acroni & Porphirio, nuncupari Reineſius judicat *Defenſ. Var. Lect. p.* 107. Eosdem tamen decennio poſt emendavit, admiſcuitque C. Æmilii, Junii Modeſti & Terentii Scauri anno-

Digitized by Google

tatiunculas, Georg. Fabricius, Baſil. 1555. fol. Ipſius Horatii editiones longo ordine recenſet Spachius *Nomencl. Philoſ. pag. 197. 198. 199.* Antiqua admodum eſt Argentinenſis An. 1498. cum commentariis Jac. Locheri. Ex Aldi officina Venetiis A. 1519. prodiit. Inter Commentatores optimus videtur Lævinus Torrentius, cujus Commentarius in Horatium, cum ipſomet Auctore, & Pet. Nannio in Artem Poëticam Horatii, Antwerp. An. 1608. in 4. apud Balth. Moretum lucem vidit. Pet. Gualtherus Chabotius vaſtos in Horatium commentarios conſarcinavit, Grammaticos, Logicos, Rhetoricos, nimia; & plusquam pædagogica diligentia, Baſil. A. 1591. quanquam Torrentius illo etiam uſus deprehendatur, &, quæ in eo bona repererat, in ſuum inde commentarium tranſtuliſſe videri queat. Dionyſius Lambinus inprimis multum Horatio emendando atque illuſtrando impendit, cum cujus prolixo commentario prodiit Poëta noſter Francofurti ex officina Wecheliana A. 1577. in fol., repetita editione poſtmodum denuo Pariſ. 1605. fol., una cum Adriani Turnebi atque Theodori Marcilii Lectionibus Horatianis datus. Memini & recentiorem Francofurtenſem in 4. vidiſſe. Ceterum inſigne plagium Lambini, in explicando ſuis commentationibus Horatio, ex Mureti epiſtolis, Thomaſius annotavit *de Plag. Lit. §. 448. pag. 200.* Scilicet, cum admonitus a Mureto Lambinus eſſet, de locis quibusdam Horatianis, quos adeo imperite erat interpretatus, ut omnibus eruditis debere ludibrium videretur; ille non eſt veritus dicere & ſcribere, eam ipſam ſententiam, a qua monitu Mureti diſceſſerat, ipſiusmet Mureti fuiſſe, eaque propter his ipſis argumentis Muretum exagitare inſtituit, quæ ab hoc in ſuæ ſententiæ oppugnationem acceperat. Veteres Scholiaſtas, Acronem & Porphyrionem, ſi modo genuini ſint, auctiores, cum ſuis in Horatium Commentariis, edidit Jac. Cruquius Antwerp. 1578. in 4. Cruquianos autem commentarios parvi pendunt Tanaq. Faber *P. I. & II. Epiſtolar. ep. 2. & 54.* & Barthius Adverſar. lib. XLII. c. 22. Eodem circiter tempore Guilh. Xylander, doctiſſimus vir, Horatium, ad optimas quasque editiones accuratiſſime caſtigatum, & copioſis annotationibus illuſtratum, emiſit Heidelberg. 1585. in 8. Quinquennio poſt Baſileæ A. 1580. Horatius, cum omnium, quotquot tunc noti erant, 40. circiter veterum & recentiorum commentatorum, curis in fol. editus eſt. Jani Rutgerſii Editio, quæ primum apud Rob. Stephanum juniorem Pariſ. 1613., & deinde apud Janſonium Amſtel. 1619., edita, præter præclaras in Horatium ipſum emendationes, inſignes quoque in vitam Horatii, a Suetonio haud dubie ſcriptam, ac utplurimum ejus Poëmatibus præfigi ſolitam, caſtigationes continet, cum prius eſſet illa inquinatiſſima. Dan. Heinſius bene etiam de Horatio meruit duplici editione; prima apud Raphelengium Lugd. Bat. 1609. in 8., & auctiore multo curis poſterioribus, præfixoque libro de Satyra Horatiana eleganti utique, & qui multa de Satyræ natura, & Scriptoribus ſatyricis, præclara habet: nec non fragmentis Lucilii ac Timonis, apud Elzevir. 1612. Joh. Bondii & Minellii paraphraſes marginales, quemadmodum Farnabianæ in Virgilium & Martialem, tironibus utiles ſunt; ſed illi alieno ingenio ſapiunt, & interdum verba Auctorum, quos excerpere aggrediuntur, corrumpunt. Minelliana tamen paraphraſis Lipſiæ, cum Commer-

mentario Frider. Rappolti in Satyras, Epiſtolas, Artemque Poëticam, plane eximio, eſt recuſa. Supplementum Commentariis Rappoltianis addidit gener Joach. Fellerus Lipſiæ 1675. in 8. Tom. II. In Delphini uſum bina vice Horatius, & a duobus etiam viris, adornatus eſt, Petro Rondelio primum, Jeſuita Toloſano, Toloſæ 1683. in 8., tum & a Ludov. Desprezio, Pariſ. in 4., quæ poſterior, juſſu Regis adornata, priore melior eſt, indiceque omnium verborum auctior. Dudum vero talem Indicem confecit Thom. Treterus, ediditque Antwerpiæ apud Plantinum 1576. in 8., quem poſtea omnibus Horatii editionibus accommodavit Dan. Avemannus, in libro, cui titulus, *Hodogeta Horatianus*, qui editus eſt Brunſwigæ 1667. in 8. oblongo. Paraphraſes in Horatium ediderunt Anton. Cerutus, & Eilhardus Lubinus, quibus ſenſus verborum commode explicatur. Cum variorum notis Corn. Screvelius Horatium edidit Lugd. Batav. 1663. in 8. Memoranda adhuc editio Horatii ab Henr. Stephano profecta, ſcholiisque & argumentis ab eodem illluſtrata: cujus ſecundæ editioni, Genevæ 1588. editæ in 8., Diatriben de hac ſua editione Horatii, & variis in eum obſervationibus, adjecit. Artem Poëticam ſeparatim paraphraſi & commentariolo explicavit Joh. Sambucus A. 1564. in 8. editam: nec non Franc. Robortellus, Pet. Victorius, F. Luiſinius, Vincent. Madius, Paulus Benius, aliique. Epiſtolarum libri prælectionibus methodicis Claudii Minois explanati ſunt, iisdemque Logica analyſis & moralis doctrinæ ratio illuſtrata. Pariſ. 1584. in 4. Præterimus Theod. Pulmanni, Joh. Hartungi, M. Ant. Mureti, Franc. Irenici, aliorumque annotationes, commentationes atque editiones Horatianas, aliunde vel ſatis notas, vel hauriendas. Non vero hic prætermittendus Mæcenas Joh. Henrici Meibomii, liber doctiſſimus, & qui ad Horatii ac æqualium Poëtarum intellectum haud parum facit. Nec ſine magno fructu etiam amœniſſima Horatii cum Pindaro comparatio legi poteſt, quam Gallico ſermone ſcripſit Franc. Blondellus, ediditque Pariſ. 1672. in 12., & quæ a Batavis recuſa, utplurimum Rapinianis comparationibus addi ſolet, nimirum ob materiæ atque eruditionis paritatem ſimillima. Alius e Gallis, Vir eruditiſſimus, Andr. Dacerius, Annæ, Tanaq. Fabri doctiſſimæ filiæ, maritus, Horatium in vernaculum ſermonem transfudit, & non ſolum, in præfigenda uberiore vita Horatii, ſcriptorumque ſerie juxta temporum rationes collocanda, occupatus fuit, ſed & ampliſſimis commentariis ita exornatum dedit, ut nec vocum figurarumque & epithetorum ſedula enodatio, nec ſenſus allegorici evolutio, neque adeo ad verborum aut artis explicationem quicquam, jure deſiderari poſſit. Prodiit voluminoſum opus tomis X. Pariſ. 1691. Anglicis Verſibus Horatianas Odas, & librum Epodon, Thom. Hawkins, & Henr. Ridder expreſſerunt, Londini aliquoties editas.

Alterum Virgilii latus occupet jam, qui, per complures annos in Auguſti Imp. 16
aula æque gratus acceptusque, tandem ſiniſtro fati acerbioris ſidere in exilium pulſus eſt, P. OVIDIUS NASO, Scriptor terſiſſimus, & merito ætati aureæ accenſendus, quicquid etiam contradicant alii, ad argenteam illum, qua vi, qua injuria, rapientes. Sane Veneres omnes in Ovidium quaſi conjurarunt, adeo totus mollis

lis eſt, delicatulus, venuſtus, argutus. Neque eſt, quod moroſos iſtos Cenſores, Pet. Victorium, qui inclementiſſimo judicio, corruptam, neſcio quam, Latinitatem in Ovidio deprehendit; Muretum, Scriverium, Vavassorem, vel idem in Poëta pulcerrimo accuſantes, vel declamatorium neſcio quid infra aurei ſeculi genium deprehendentes, aut, quod Lipſius fecit, non bonum judicantes Poëtam Ovidium. Scilicet, ſuos interdum in judicando manes patiuntur Viri doctiſſimi; &, ut palatis hominum, ita & ingeniis, aliquid indulgendum eſt. Mihi quidem barbarus videtur, qui barbariſmi arguat elegantias Ovidianas, queis ille Carmen Elegiacum plane ad faſtigium deduxit, adeo ut Elegiarum pulchritudini vix quicquam addi etiam poſſe videatur. Non omnino tamen luxurians ejuſdem ingenium, &, qui ſequebantur exinde, nævos defendimus: quos a veteribus, Seneca, *Natural. Quæſt. lib. III. c. 27.* Quintiliano *l. X. Inſtit. c. 1.* aliisque, notatos, a recentioribus denuo ſub incudem vocatos, ſcimus. Et hos inter Buchnerus etiam eſt, *libro de Commutata Rat. Dicendi pag. 237. & 407.*, qui inprimis nimium in ſynonymis & ταυτόλογον eſſe Ovidium animadvertit. Non ſatis ex dignitate illum ſemper ſcripſiſſe, præſertim in Metamorphoſeon libris, notat aliquot locis Adverſariorum Barthius *l. XLII. c. 18. l. LVIII. c. 9. 10. &c.*, qui tamen elegantiſſimum, ingenioſiſſimum & eruditiſſimum cetera fuiſſe, non diffitetur. Infenſus olim Ovidio erat Marcus Marullus, ſed adverſus iſtum defenſionem Ovidii in ſe ſuſcepit Franc. Floridus, Sabinus *Apolog. p. 48.* (e qua nos etiam aliqua excerpta damus libro de Patavinitate Livii; ubi Dan. Heinſium quoque, copiam Ovidii defendentem allegamus.) Conf. Vives *de Diſciplinis p. 541.* Eraſmus *l. I. de Copia Verb. c. 3.* Voſſius in Inſtitutionibus Oratoriis & Poëticis, aliique. *Editiones* Ovidii & *Commentatores* varios Spachius recenſet *pag. 193.* Vetuſta eſt editio Aldina & rarior, Venet. 1502. & 1503. tribus voluminibus in 8. impreſſa: quamvis jam ante hanc Veneta A. 1485. & Parmenſis 1489. prodierit. Cum variorum notis, commentariis ac ſcholiis integris. Opera Ovidii ediderunt Joh. Hervagius Baſil. 1550. fol., & multo amplius, III. in fol. voluminibus, Wecheliani Francof. A. 1601. Eminent autem inter eos, qui, vel emendando, vel illuſtrando Ovidio, operam navarunt, *Hercules Gioſanus*, Sulmonenſis, adeoque popularis Ovidii, cujus in omnia Ovidii opera obſervationes, una cum præmiſſa poëtæ vita, Plantinus excudit Antwerp. A. 1583. in 8., & quas nonnullis in locis Barthius caſtigat *Adverſ. lib. XXXI. c. 3. Raph. Regius & Jac. Micyllus*, quorum notis illuſtratum Ovidium Hervagius impreſſit Baſil. 1543. fol. *Andr. Naugerius*, e cujus caſtigatione purior Naſo prodiit ex officina Plantiniana 1566. in 12. *Jac. Pontanus*, cujus in Metamorphoſεων opus extat commentarius, una cum Valerii Andr. Deſſelii in Ibin & Franc. Sanctii notis, Antwerpiæ 1618. fol. procuſus: Triſtium & de Ponto libri jam, cum ejuſdem Pontani commentario, & Hortulo Ovidiano, præceſſerant Ingolſtad. 1610. fol. Ut in libros Amorum & Heroides ſcriberet, ſanctitas Jeſuitica non permittebat. *Carolus Neapolis*, qui in Faſtos Ovidianos ſcripſit Commentarium, Antwerp. A. 1639. publici juris factum, ſed qui mihi ſapere Puteaneam officinam videtur. In eosdem Faſtos ſcripſit etiam *J. Bapt. Guarinus*, teſte Gaddio p. 219. *Dan. Heinſius*, e cujus recenſione Ovidius Lugd. Bat. An. 1628. 3. vol. in 12. in orbem exiit. Vicit tamen omnes

ized by Google

omnes filius Danielis, *Nicolaus Heinſius* quem ipſum Ovidii genium appelles, adeo feliciter in carmine illum imitatur. Propterea eundem ſibi etiam elegit, quem in primis magno ſtudio emacularet: &, cum id per annos pluſculos præ ſe ferret, ironiam Sarravii evitare non potuit, prout ex Epiſtol. hujus ad Alex. Morum pag. 15. patet. Dedit tamen, magno cum Virorum doctorum applauſu, Heinſius primo Ovidium a ſe recenſitum Amſtelod. A. 1658. in 12., mox iterum 1661. in 12. voluminibus, cum notis ſuis, quæ editio, & nitore, & præſtantia, reliquas fere omnes ſuperat. Excuſat equidem Heinſius feſtinationem editionis: ſed non nimiam tamen illam fuiſſe, ex epiſtola Sarraviana modo allegata diſcimus, quæ ſcilicet, jam A. 1639. ſcripta, occupatiſſimum Ovidiano labore Heinſium nobis narrat. Heinſianum textum ſervarunt poſtmodum reliqui Editores omnes Ovidii, Corn. Screvelius, qui eum Lugd. Bat. 1661. in 8. 3. volum. cum variorum notis, dedit; Burchardus Cnippingius, alterius Batavæ editionis, cum Nicol. Heinſii omnibus, & variorum ſelectis notis, editæ, curator Amſtelodami 1670. 3. volum. in 8. atque Daniel Criſpinus, Helvetius, qui, in Delphini Galliæ uſum, Lugdun. A. 1689. in 4. Ovidium, interpretatione ac notis, indiceque omnium vocabulorum, ornatum exhibuit. Gallicos in Ovidii Heroides Commentarios ſcripſit Claudius Bachetus Meziriacus, quos eruditiſſimos vocat, commendatque lectoribus ſuis Menagius *Obſerv. in Malherb. p. 329.* Prodierunt Burgi Sebuſianorum An. 1626. in 8vo. Propoſuerat etiam ſibi aliquando Salmaſius emendationes & notas in Ovidium ſcribere, teſte Craſſo *in Elogiis T. II. p. 211.* Verum, inter tot alios Viri ſummi conatus, iſte quoque una evanuit. Metamorphoſeos Ovidianæ Epitomatorem, qui proſa oratione libros ſingulos in compendium redegit, Luctatium Placidum, laudat Barthius *Adverſ. l. X. c. 8.*, idem, de Halievtico male Ovidio tributo, *l. XLVIII. c. 11.* alibique, videndus.

Claudat agmen ſcriptorum Latinorum aureæ ætatis vir Mathematicis artibus 17
ævo Auguſteo clariſſimus M. VITRUVIUS POLLIO, quem pro Marco Lucium, in editione Florentina anni 1496. contra codicum plerorumque fidem, dici, Voſſius *de Scientiis Mathemat. p. 292.* obſervat. Aliter circa nomen Vitruvii errare Andr. Alciatum; qui Pollionis nomen labefactavit, & Janum Parrhaſium, qui Veturrium Rufum noſtrum auctorem hunc appellari voluit, Casp. Barthius annotat *Adverſ. l. 1. c. 10.*, ibidem de ſtylo Vitruvii tale ferens judicium. *Eſt ſtyli genus in hoc auctore, quod alii ævo cuilibet potius des,* (quam Auguſteo,) *ſi certa fides abſit: coactim nimirum eruditionem Græcam ſapiens, & manum opificis, non ingenium ſcriptoris, olens.* Sic & Scioppius peregrinitatem & plebitatem in Vitruvio agnoſcit: hoc item alii & hinc, poſt curas aliquot Virorum doctiſſimorum, obſcurus tamen & difficilis Scriptor eſt. Poſt illam antiquiſſimam Florentinam *editionem*, quam diximus, Vitruvii de Architectura libros X. ad Auguſtum Imp. caſtigatos a ſe, Venetiis A. 1511. dedit Joh. Jocundus, quæ editio apud Juntas Florentiæ A. 1522. recuſa eſt. Inde Guil. Philander Caſtilioneus, emendando illuſtrandoque noſtro manus admovens, præſtantiſſimas notas, quæ præ ceteris commendari merent, in eundem conſcripſit; ediditque ita Vitruvium primo Romæ A. 1544. ap. Joh. Andr. Doſſenam: qui, mox Pariſiis 1545. & Argentinæ 1550. repeti-

petita, tandem cum auctioribus notis Lugduni 1552. in 4. prodiit. Poſt Philandrum, Daniel Barbarus ad ornandum Vitruvium acceſſit, edidítque & Latinum, cum notis ſuis atque figuris, & Italice a ſe verſum Venetiis 1567. in 4. Inde *Bernardino Baldo*, Urbinati, occaſionem Vitruvii illuſtrandi VESPASIANUS GONZAGA, Sabionetæ Princeps, dedit, qui Virum iſtum doctiſſimum, præter prodigioſam linguarum variarum peritiam (de qua alibi hoc ipſo commentario actum,) Mathematicas etiam artes omnes apprime callentem, accerſivit ad ſe, & in locis Vitruvii obſcuriſſimis difficillimiſque, præter eum, alio interprete aut magiſtro uſus non eſt. Atque hinc natum præclarum Opus *de verborum Vitruvianorum ſignificatione*, ſeu perpetuus in Vitruvium Commentarius: præfixa ejuſdem vita, Auguſtæ Vindel. 1613. in 4. emiſſum: quod, uti loquitur Erythræus *Pinacoth. I. p.5.* immortalem illi famam apud Transalpinos homines peperit. Conf. Gaddius de Script. T. I. p. 81. cujus de Baldo judicium quid obſtat quo minus hic apponamus: *Bernard. Baldus*, ait, *vir doctiſſimus fuit, multarum linguarum, multarum ſcientiarum. Scripſit & Latina poëmata omnis generis, in ſingulis, præcipuos imitatus. Edidit quoque varia Mathematica & Theologica. Omnium regionum hiſtoriam ac deſcriptionem aggreſſus abſolvere non potuit.* Totum vero Baldi Lexicon Vitruvianum, integras item Guil. Philandri notas, & excerptas Dan. Barbari, una cum adſperſis Claud. Salmaſii haud paucis, & Scamilli Imparibus Vitruvianis nova ratione expoſitis, quæ olim Auguſtæ ſeparatim prodierunt, in nova atque nitidiſſima editione ſua, multis iconibus æri inciſis exornata, junxit Joh. de Laet Lugd. Batav. 1647. in fol. Cum autem e lectione Vitruvii ad architectos etiam, Latinæ linguæ ignaros, multum fructus redundet, mirum non eſt, ſi in vulgares etiam linguas translatus ſit. Sic, præter illam Barbari, quam diximus, Italam verſionem, alia antiquior, Mediolani A. 1521. cum commentario Cæſaris Cæſareani excuſa, extat Germanica etiam verſio Vitruvii a Gualthero Rivio, Medicinæ D. adornata, Baſileæ A. 1575. fol. lucem aſpexit. Gallice autem ut quam accuratiſſime redderetur Architecturæ magiſter Pollio, ipſe etiam Colbertus, dum in aula Regis Gall. primas teneret, curam geſſit, deditque id negotii Claudio Perralto Medico & regiæ Scientiarum Academiæ membro inſigni, qui An. 1673. ſex priores de Architectura libros, figuris affatim, ſuiſque etiam notis, illuſtratos, Pariſ. fol. prodire fecit. Molitus etiam aliquando in Vitruvium aliquid Hier. Cardanus erat, ſed nihil dedit. Conf. alias de Vitruvio Vives *de Diſciplinis p.524.* & Voſſius *de Scient. Mathem. p. 463.* ubi docet, extare etiam incertum, ſed veterem fortaſſe ſcriptorem, qui ex Vitruvio Architecturam compendio conſtruxerit, editum a Guilh. Poſtello Pariſ. 1540. apud. Mich. Vaſcoſanum.

18 Quod ſi Barthio aurem præbeamus, pertinet adhuc ad ætatem Latinitatis auream ÆTHICUS, *Iſter*, cujus *Coſmographia* cum *Antonini Itinerario* ſemper excudi ſolet. Hujus enim ſtylum adeo Vitruvianum genus ſcribendi referre ait, ut nihil ſimilius viderit: cenſetque adeo BARTHIUS, fuiſſe Æthicum quendam mechanicum, Julii Cæſaris ætate, qui primum forte Coſmographiam literis conceperit, *Adverſ. l. XLV. c. 13. & 18*; ubi interpolatum tamen mirum quantum a Chriſtianis eum Scriptorem ſuſpicatur, & inpri-

inprimis ab homine ævo Theodoſii M. claro. Contra G. J. VOSSIUS, qui non recte Barthium cepit, ad Theodoſii tempora ipſiusmet Æthici ætatem, cum Simlero & aliis, collocat, quanquam nonnihil fluctuabundus *de Hiſt. Lat. p. 692. & de Scient. Mathem. p. 411.* Sunt utrique ſuæ rationes, quæ commodius ibi legi poſſunt. Antonini Itinerarium Barthius haud dubie etiam ab eodem Æthico ſcriptum retur: quam recte, non dico, nec inquiro nunc, ſed me magis cum Voſſio ſentire fateor *de Philologia p. 52.* Plane autem inſaniunt, qui Coſmographiam Æthici, ſeu Julii Oratoris (ut habent codicum aliqui,) Julio Cæſari adſcribunt. Prodiit jam apud Aldum Venet. A. 1513. in 8. Æthicus cum Antonino, exinde Lugduni, recuſus, & Baſil. A. 1575. cum ſcholiis Joſiæ Simleri, & additis fragmentis ſimilibus e bibliotheca P. Pithœi; prodiitque illa editio etiam Pariſiis 1577. Auctiorem & emendatiorem editionem, ex antiquiſſimis ſchedis, Cl. Salmaſius promiſerat: verum ſatis habuit promiſiſſe.

CAP. XII.

IN QUO PARI CELEBRANTUR DILIGENTIA ET ACCURATIONE CRITICA,

AUTORES LINGUÆ LATINÆ EX ÆTATE ARGENTEA.

§. 1. *M. Manilius.* 2. *C. Julius Hyginus.* 3. *Cæſar Germanicus Arateorum Interpres.* 4. *T. Phædrus.* 5. *Vellejus Paterculus.* 6. *Valerius Maximus.* 7. *Corn. Celſus.* 8. *L. Annæus Seneca, Philoſophus, M. Annæus Seneca, Rhetor, & Seneca Tragicus.* 9. *M. Annæus Lucanus.* 10. *T. Petronius Arbiter.* 11. *Pomponius Mela.* 12. *Gratius, Cynegetici Scriptor.* 13. *A Perſius Flaccus.* 14. *Q. Curtius Rufus.*

Excrevit præter opinionem in molem juſto majorem caput præcedens, quod 1
SCRIPTORES LATINOS, *ad* ÆTATEM AUREAM *pertinentes*, recenſuit. Nunc ad ARGENTEAM ÆTATEM, quæ ab Imperii Tiberiani temporibus ad Veſpaſianorum usque tempora ſupputari ſolet, pedem promovemus. Et in ea primum ponimus MARCUM MANILIUM, Poëtam & Aſtrologum celeberrimum: ut ſic a Mathematico ſcriptore caput iſtud incipiat, velut præcedenti colophonem Vitruvius atque Æthicus impoſuere. Quod vero Manilium attinet, ſeu, ut alii vocant, Plinii præſertim adducti auctoritate, Manlium, cujus *poëma Aſtronomicon* ad Auguſtum Imp. ſcriptum habemus, diverſa admodum de ejus ætate recentiorum eſt opinio. Quamplurimi enim nequaquam ad argenteum, ſed omnino ad aureum ſeculum illum referendum ajunt, quippe qui ſub Auguſto vixerit, extremis ejus temporibus ſcribens. Alii contra demum ad ferream ætatem Manilium relegant: qua in ſententia fuit Gaſpar Gevartius *in Electis*, idemque ſenſit olim Ger. J. Voſſius *lib. II. de Arte Grammat. c. 26.*, nempe Theodoſii temporibus

Digitized by Google

eum demum vixiſſe tradentes, celebratum a peritia Aſtronomica a Claudiano Poëta, & Julium Firmicum, qui ſub Conſtantino M. vixerat, etiam imitatum. Verum revocavit deinde iſtam ſententiam ſuam Voſſius *de Poëtis Lat. p.36.*, & legenti ſibi Manilium iterum iterumque omnia Auguſti temporibus convenire videri, faſſus eſt. Hinc Buchnerus, neque Gevartii, neque Voſſii, rationibus adductum ſe profitetur, ut Manilium Auguſteo ævo eximat; *de Commut. Rat. Dic. p.326.*, & Barthius ſub Auguſto ſcripſiſſe Poëtam hunc dubitare non poſſe certo pronuntiat, quicunque modo finem libri primi perlegerit. Quod idem etiam aſſeverat Salmaſius, & male Theodorum Manlium, quem Conſulem creatum laudat Claudianus, & qui pedeſtri ſermone librum de Rerum Natura, cauſis naturalibus & aſtris ſcripſerat, cum Manilio Poëta confundi, notat: *præfat. ad Luc. Ampelium ſuum.* Et quemadmodum, hoc ſemel poſito, plane abſurdum eſt, Firmicum a Manilio, multo quippe antiquiore, uſurpatum exiſtimare; contra neque Manilium a Firmico viſum, aut ad imitationem propoſitum, unquam fuiſſe, pluribus argumentis ſe oſtendere poſſe idem Salmaſius fidem facit, *de Annis Climacter. p.587.*, cum alias Scaliger exſcriptum haud raro totidem verbis a Jul. Firmico Manilium contendat, & aſſentiatur G. J. Voſſius. Ceterum, uti ſtylus Manilii jam aſperior nonnihil ævo aureo eſt, & extremis ejusdem annis cuſus; ita non male adeo feciſſe putabimus, ſi Scriptorem, cujus vita ad Tiberium magna ex parte pertigit, Scioppium ſecuti ad argenteam ætatem referimus. Neque vero integrum ejus Aſtronomicon ſupereſt, ſed ſolum libri V., & quinto tamen aliquid deeſt. Iidem libri Maniliani ob res & materiam difficiles admodum & obſcuri ſunt. Interim Auctorem eorundem, quanquam non principibus poëtis annumerandum, ornatiſſimum tamen vatem, & multis ex tumidis buccinatoribus ingenio priorem, recte Barthius judicat, *Adverſ. l. X. c. 26.* Lud. Vives de Diſcipl. p.541. *Manilii Aſtronomicon,* ait, *grave eſt, ſed didaſcalicon & ſine motu, quemadmodum de Arato Quintilianus inquit: etſi hic noſter aſſurgit nonnunquam, & ardentius ſpirat.* Primus Manilium edidit Poggius Florentinus Bononiæ A. 1474. quam editionem MSto Codice haudquaquam minorem habet Barthius *l. I. c. 8.* Decennio poſt Florentiæ Laurent. Bonincontrius, cum notis ſuis, eundem evulgavit 1484., poſtmodum ab Aldo editus eſt Venet. 1499. fol. & ab Hervagio Baſileæ 1551. fol. utrique cum Firmico, Arato Græco & Latina Germanici Cæſaris verſione, aliisque adhuc ſimilis inſtituti Scriptoribus. Editus etiam eſt Romæ apud Mazochium in 4., & Lugduni apud Torneſium 1566. in 16. Jos. Scaliger autem, cum in Manilio complurima inquinata, corrupta, aut obſcura, deprehendiſſet, ad emendandum non minus quam illuſtrandum Romanum Aſtronomum ſeſe applicuit, atque id ſuis Annotationibus conſecutus eſt, ut omnium vel laudes, vel invidiam, mereretur. Edidit primo Pariſ. A. 1577. apud Mamertum Patiſſonum in 8. quæ editio apud Commelinum Heidelb. 1590. in 8. denuo prodiit, Franc. Junii Variis Lectionibus & notis auctior: (in quibus præclare multa eſſe obſervata, Gerh. Joh. Voſſius monet, eaque minus candide a Scaligero celata ait, Epiſt. 24. ad Hug. Grot. p. 82.) Auctior ſecundis curis Scaligeriana editio, a Raphelengio Lugd. Bat. in 4. 1600. excuſa eſt. Tertiam vero, multis iterum additionibus locu-

locupletatam, una cum Thomæ Reineſii & Iſm. Bullialdi quibuſdam animadverſionibus, Argentinæ procuravit Joh. Henr. Bœclerus A. 1655. in 4. Quanquam vero tantum ſibi ipſi tribuerit Scaliger, ut neminem ita, prout ipſe, Manilium, intelligere poſſe, jactitarit, Juniumque accuſarit delirii ob tentatam locorum aliquot correctionem *in Excerpt. Putean. p. 215.* non ſemper tamen acu rem tetigiſſe Scaligerum, ſed in emendationibus crebro impegiſſe, aliquando non ſatis bene intellexiſſe Manilium, Caſp. Barthius paſſim in Adverſariis animadvertit, *l. I. c. 8. IV. 3. VI. 10. XVIII, 12. & 18. XXII. 15. &c.* Qui & Franc. Junium parum attente codice ſuo, quem poſtmodum Barthius etiam inſpexit, uſum obſervat. Colomeſius *in Opuſculis* p. 101. Caſp. Gevartium, ait, ſibi Commentaria in Manilium, jam parata typis, & propediem edenda, monſtraſſe. Nihil tamen eorum prodiit. Salmaſius vero multum inſeruit Manilio illuſtrando tum in Exercitationibus Plinianis, tum in Diatriba de Annis Climactericis & Aſtrologiæ veritate. In uſum Delphini editus eſt Manilius, cum Commentar. Mich. Fayi, Scaligerique & Pet. Dan. Huetii notis, Pariſ. 1679. in 4. Guido Fabricius Boderianus Manilium Gallicis verſibus exprimere olim cœpit, jamque librum primum ad finem ſe perduxiſſe ad Scaligerum ſcribit, reliquos etiam adjecturus, ad quod negotium curas Scaligerianas ſibi longe plurimum profuturas ait. *Vid. Ep. Gall. ad Scal. l. I. ep. 17. p. 28.*

Cum Manilii Aſtronomico, in Aldina & Hervagiana Editionibus, excudii etiam ſolet C. JUL. HYGINI *Aſtronomicum Poëticum,* ſeu *Hiſtoria ſiderum:* fabulas de eorum in cœlum translatione narrans. Non in eodem vero pretio Hyginus apud omnes habetur. Nam, qui eum Auguſti Cæſaris libertum credunt, Polyhiſtorem, & Palatinæ Bibliothecæ præfectum, de quo Suetonius agit de Illuſtr. Grammaticis c. 20. illi ad ætatem auream eum referunt, quod BORRICHIUS facit, & alii. Contra nonnullos deprehenſa in Hygini ſcriptis barbaries offendit, ne idem crederent, & mentio *ſuorum Imperatorum,* quæ Auguſti ævo non convenit; adeoque ad Antoninos potius illum Auctorem referendum cenſet BARTHIUS *lib. II. Adverſ. c. 20,* aut potius veterem Hyginum ab alio, neſcio quo, recentioris ævi homuncione contractum putat, ſimul & alia quædam ex aliis Autoribus conſtipata, ut non integer Hyginus amplius ſuperſit, ſed contractus parum judicioſe & interpolatus. Priori Barthii opinioni non multum adverſatur VOSSIUS *de Scientiis Mathem. c. 34. §. 8.,* & adſtipulatur JOH. SCHEFFERUS, qui conjunctim Hygini opera Hamburgi & Amſtelodami A. 1674. in 8. edidit, in Diſſertatione de vero hujus operis Auctore, ætate atque ſtylo, quam libro præfixit. Addidit vero etiam Schefferus tum ſuos, tum Thomæ Munckeri Commentarios. Separatim alias Hygini *Liber Fabularum* editus Baſileæ 1570. Heidelbergæ 1599. Poëticon Aſtronomicum præter alias editiones Venetiis 1485. lucem publicam aſpexit. *Gromaticon* ejus, ſive librum *de Caſtrametatione,* primus edidit Adr. Turnebus Pariſ. 1554. in 4., poſtmodum Nicol. Rigaltius illum notis illuſtravit, & Petr. Scriverius ſuo Vegetio adjunxit Lugd. Batav. 1607. Fabularum liber cum Palæphato, Phurnuto, Fulgentio, aliiſque Scriptoribus mythicis, Pariſ. 1578. in 8. editus eſt, & Amſtelodami 1681. cum notis Th. Munckeri.

Digitized by Google

3 Non minus ratione inſtituti, quam temporis, jungi prioribus duobus, Manilio & Hygino, ſolet CÆSAR GERMANICUS, qui Arati Poëtæ Græci Phænomena Latino carmine expreſſit. Equidem hunc Cæſarem Suidas & Julius Firmicus C. Julium Cæſarem, Dictatorem, fuiſſe ſcribunt: ſed eos falli, & Cæſarem Domitianum, a victis Germanis Germanicum dictum, ejus *μεταφράσεως* autorem eſſe, Voſſius contendit *de Poëtis Lat. pag. 48.* Plurimi Cæſarem Germanicum eſſe magnum illum Auguſti Imp. nepotem, Druſi F., credunt, quod etiam haud improbabile. Præter Bononienſem editionem anni 1474., Aldinam & Hervagianam, quæ Manilium, Hyginum, Firmicum, ipſumque Aratum, aliosque, una cum metaphraſi Germanici, exhibent, omnium optima eſt & elegantiſſima Arateorum editio, quam Hugo Grotius Lugd. Bat. in 4. A. 1600. adornavit.

4 Hyginum Auguſti Imp. libertum diximus. Alius ejusdem Imperatoris libertus eſt TITUS PHÆDRUS, Thrax, cujus *Fabulæ*, ſub Tiberio Imp. ſcriptæ, elegantiſſimæ Latinitatis, & plane aureæ, certatim commentariis Virorum doctiſſimorum illuſtratæ ſunt. Expertus equidem & hic Autor rigidos Latinitatis ſuæ Cenſores eſt, delicatulos illos, qui omnem fere cibum faſtidiunt: ſed repreſſit illos, atque optimi ſermonis Auctorem ſtrenue defendit, JOH. SCHEFFERUS. Vide, ſi placet, quæ de ea re libro *de Patavinitate Livii p. 159.* diximus. Diu autem in ſcriniis veluti ſepultus delituit Phædrus, donec illum protraheret, ederetque libros ejus V. Fabularum Æſopicarum, jambis elegantisſimis ſcriptos, Petrus Pithœus, cum Notis ſuis, Conr. Rittershuſii & Gaſp. Scioppii, qui poſtremus Auctarium quoque fabellarum ex aliis auctoribus adjecit, Auguſtoduni 1596. in 12., repetita mox illa editione Lugduni Batav. 1598. in 8. Inſequente anno Nic. Rigaltius Pariſiis Phædrum cum ſuis notis emiſit: eſtque ea editio curis ſecundis Rigaltii Pariſ. 1617. & tertiis 1630. recuſa. Rigaltianis notis ſuas adjecit in librum I. Phædri Petrus Axenius Hamburgi A. 1671. in 8. Textum ex emendatione Rigaltii retinuit, ſuasque Phædro notas, & Gallicam Albini neſcio cujus verſionem, appoſuit Tanaq. Faber, Salmurii 1657. in 4. & 1665. (Verum & de Rigaltianis, & Fabri curis, abjectisſime judicat MARQ. GUDIUS Epiſt. VII. ad Nic. Heinſium p. 8., ubi poſtquam ſatis diu in Tanaqu. Fabri Epiſtolas & alia varia φλυαρίας, ut ille loquitur, documenta, eſſet invectus: de Phædro etiam ejus ita ſcribit. *Quam ſunt inanes ad Phædrum conjecturæ, in quibus nihil ſani reperio: miſere omnem operam ludit ὁ κρέκλης.* Si quis mihi *fidem non habeat, loquatur Phædrus ipſe:*

- - - Materiæ tanta abundat copia,
Labori Faber ut deſit, non Fabro labor.

Inſpice locum, & ridebis præſagientis ſibi ſuaviſſimi fabulatoris venuſtum oraculum: non indigna eſt ἐπιγραφὴ, *quæ curis Salmurienſibus præſigatur. Hoc inprimis non poſſum exputare, quod judicio Rigaltianam tertiam editionem typis repeti curaverit. Nulla eſt minoris fidei & probitatis. Rigaltius ibi contra veterum librorum Auctoritatem, locis paulo corruptioribus, aut plane deletis, aut frivole mutatis, ſuo arbitratu textum turpiter deformavit, peſſimo exemplo, ut lectori ne minimam quidem rationem audaciæ ſuæ redderet.* Pergit Gudius, idque exemplo

Digitized by Google

plo probare, & tum in Salmaſii emendationes nonnullas Phædri ſtylum ſtringit) Fabrum in adornando ſuis ſtudiis Phædro excepit Joh. Schefferus, & omnino ter illum edidit, ſuis & Franc. Guieti notis, indiceque Freinshemii locupletiſſimo, illuſtratum, Upſaliæ 1663. 1666. & Hamburgi 1673. in 8. Addidit quoque Albini verſionem Gallicam. Poſthumas Joh. Freinshemii in Phædrum notas cum indice Henr. Holſtius Argent. 1664. in 8. edidit. Scripſit & in eundem Auctorem notulas quasdam Iſaac. Nevelètus, & Joh. Ludov. Praſchius. In uſum Delphini illum edidit Pariſ. 1675. in 4. Petrus Danetus. Apud Batavos, cum figuris æneis & notis Variorum, Joh. Laurentius: Amſtelod. 1667. in 8. Poſt tot multorum Criticorum labores, multi ſuperſunt tamen in textu Phædri errores, ac vincet omnium conatus, ſi quando in lucem prodibit, *Marq. Gudii Commentarius* (*nn*) qui Vir Illuſtris, Rigaltiano codice uſus, magnam invenit emendationum copiam, quas non obſervaverat Rigaltius ipſe. (Rogatus fuerat olim Gudius a Scheffero, ut ipſi Phædrum edituro notas ſuas una edendas communicaret, verum abnuit ille, quanquam paucis diebus colligi ſua, & in ordinem digeri poſſe, faſſus, rationem vero denegati officii iſtius adjecit graviora in itinere ſuo negotia. *vid. Epiſt. cit.* Nihil omnino dedit autem ille, dum viveret: nunc poſt mortem ejus, in Belgio eſſe, qui digerat, & qui editionem Phædri paret, ajunt: quod ut quamprimum fiat optandum eſt: neque enim vulgaria Gudius promittit) Refert in Epiſtolis ad Scaligerum Gallicis Nicol. Fabricius Peireſcius, ſe ex Pinello aliquoties audiviſſe, Scaligerum eſſe in Phædrum aliqua molitum, cujus rei certitudinem expoſcit. Verum nihil earum Animadverſionum unquam comparuit. *vid. Ep. 46. lib. I. & ep. 39. lib. III.* In Rigaltiana Phædri editione multas eſſe notas Salmaſianas Laur. Craſſus teſtatur Elogior. P. II. p. 210. Ceterum de dictione Phædri inprimis etiam conferri merent Vavaſſor *de Ludicra Dictione p. 205. ſeqq.* & Barthius *Adverſar. l. XLVII. c. 10. & l. LII. c. 3.* qui eum a cenſura naſutulorum defendit, ſimul loca quædam illuſtrat.

Poëtas inſequatur elegans ejus temporis Hiſtoriæ Romanæ Scriptor, VEL- 5
LEJUS PATERCULUS, ſeu Cajus ille, ſeu Publius, ſive demum Marcus vocatus fuerit, miles olim, & ſub Tiberio in Germanico bello peditum præfectus, in Pannonico ſub eodem legatus; poſtea, abdicata militia, *Hiſtoriam rei Romanæ* ſcribere aggreſſus eſt, libriſque duobus compendium illius dedit; quorum prior tamen, gentium aliarum hiſtoriam enarrans, magna ſui parte mutilus eſt. Poſtquam Vellejum primus Beatus Rhenanus, cum quibusdam notis Joh. Alb. Burerii, e typogra-

(*nn*) Marq. Gudii in Phædrum Commentationes, in Joh. Georgii Grævii manus, poſt Autoris mortem, delatæ, &, hujus Viri Summi ductu atque auſpiciis, a Pet. Burmanno, Ultrajectino, e Schedis minutis ac palantibus, magno cum labore, collectæ digeſtæque, in Editione Phædri Amſtelodamenſi, a Burmanno A. 1698. in 8vo curata, Notisque Variorum inſuper aliis, partim integris, partim excerptis, locupletata, lucem jam aſpexerunt publicam, & a Literarum iſtarum Amatiis ingenti cum applauſu ſunt exceptæ.

phia Frobeniana, Baſileæ A. 1520. in lucem protuliſſet, neſcio quid Andr. Asulano in mentem venerit, ut, in *Præfatione ad Livium* a ſe editum, graviter ob id in Baſileenſes inveheretur, velut ſpurii Scriptoris intempeſtivo, admodum protruſores, queis omni modo propterea detractum cupit. Verum longe aliter omnes eruditi judicarunt, queis Vellejum inſpiciendi cura fuit: recteque Lil. Greg. Gyraldus, *Dial. II. de Poëtis,* inſulſam vocat ſequiorem illam ſuſpicionem Aſulani. Atque hinc certatim Vellejum *illuſtrarunt* Jac. Bongarſius, Valens Acidalius, Janus Gruterus, Juſtus Lipſius, Jac. Schegkius, Aldus Manutius junior, Fulv. Urſinus, Frid. Sylburgius, Godeſchalcus Stewechius, Gerhardus Voſſius adoleſcens, Gerhardi Johannis F. Chriſtoph. Ad. Rupertus Joh. H. Bœclerus, alii, quibus ob paſſim obſervata in Vellejum etiam Scaliger & Salmaſius annumerari merent. Ex omnium horum laboribus notas, quas præcipuas judicabat, excerpſit, ediditque ita, Anton. Thyſius Lugd. Bat. 1668. in 8. Bœcleri editio duplici vice prodiit, elegantiſſimo commentario inſtructa: ſemel illi adjecta etiam eſt diſſertatio de Amneſtia, ſed quæ in editione ſecunda, Argent 1663. in 8. excuſa deeſt, & loco ejus adſunt *Characteres politici Vellejani,* elegans libellus, ſeorſim & ipſe A. 1672. editus, quo examinat Auctor deſcriptiones perſonarum, quas inſtituit Vellejus coloribus politicis. Editio Lipſii cum Tacito procurata eſt apud Moretum Antwerpiæ A. 1607. poſtquam A. 1592. jam cum illius emendationibus prodiiſſet. Aldus Manutius ſuam Venet. A. 1581. in 8. exhibuit. In Delphini uſum Rob. Riguez, Jeſuita, Vellejum, paraphraſi, notis & indice vocabulorum omnium, inſtructum, dedit Pariſ. 1675. in 4to. (Nuper etiam An. 1693. Vellejus Oxonii editus ab anonymo quodam Viro docto eſt, additique Henr. Dodwelli, Viri eruditiſſimi, Annales Vellejani.) *Fragmentum* quoddam *Velleji* magno ſtrepitu Wolffg. Lazius e bibliotheca Cæſarea protraxit; ſed cui ſe opponunt, falſique nominis fragmentum, ex Abbate Urſpergenſi depromptum, oſtendunt Velſerus & Voſſius, ille Rer. Auguſtan. l. III. hic de Hiſt. Lat. l. I. c. 24. p. 120. ſeq.

6 Sub eodem Imp. Tiberio vixit VALERIUS MAXIMUS, paulo tamen, ut obſervat Voſſius, poſt Vellejum, quippe qui Sejano turpiter adhuc adulatur, quem contra Valerius interemptum jam vehementer exagitet. Dictio tamen ejus tam aſpera eſt horridaque, ut jam olim Erasmus, in *Ciceroniano,* Afro magis ſimilem eſſe, quam Italo, eum Auctorem judicarit, nec magis Ciceroni ſimilem, quam homini mulus. Hinc in varias opiniones itum a Viris doctis. Plerique non integrum Valerium, ſed ejus epitomen, tantum ſupereſſe volunt: quod tamen non uſque adeo certum. Reliquit *Exemplorum factorumque memorabilium, libros IX.* In exemplaribus hujus Auctoris tantam eſſe varietatem, notat Barthius *Adverſ. l. XIX. c. 15.* ut componere nova veteribus adorſus vix ſcias, quorſum vertere ſententiam velis. Idem Barthius *l. I. c. 10.* Valerium Maximum, minime ex genio ſeculi locutum, Vitruvio leviorem invidiam facere poſſe ait: adeoque quin ipſiusmet Valerii labor is, quem habemus, hodieque ſuperſit, non dubitat. Conf. Ludov. Vives de Diſcipl. p. 521. Antiquiſſima Valerii Maximi *editio* eſt Veneta, quæ apud Joh. Forolivium cum Omniboni Leoniceni commentariis, An. 1482. in fol. prodiit. Alia Veneta eſt anni 1494. cum commen-

commentario Oliverii Arzignanenſis, cui poſtmodum Jod. Badius Aſcenſius notas ſuas adjecit, & recudit ita Valerium Pariſ. 1522. Prodiit & Aldina Valerii Maximi editio, aliaque iterum Veneta, cum notis Sebaſt. Corradi: Baſileenſes aliquot ſuis notis illuſtravit Henr. Glareanus: Steph. Pighius autem repurgando e codicibus MSS. Auctori horas bonas optimo cum ſucceſſu impendit, & locis ſexcentis caſtigatum, cum ſuis notis edidit apud Chriſt. Plantinum A. 1567. in 8. Repetitis inde editionibus Juſtus Lipſius quoque ſuas notas adjecit: ibid. 1585. & 1592. in 8. Hanovienſes Lipſii Pighiique curis Chriſtoph. Coleri animadverſiones adjecerunt A. 1614. in 8. Extant & in Valerium CHRIST. AD. RUPERTI *Diſſertationes & obſervationes*, ſeorſim editæ, una cum obſervationibus ad Vellejum, quibus multa, quæ ad variam eruditionem & civilem prudentiam ſpectant, continentur. Ex his omnibus excerptis ſyſtema editionis Valerii cum variorum notis confecit Anton. Thyſius Lugd. Bat. 1651. 1655. & 1670. in 8. Joh. Vorſtii editionem Berol. 1672. in 8. nemo ignorat. In Delphini uſum edidit Valerium Maximum Petrus Joſephus Cantelius Pariſ. 1679. in 4.

Ad hanc claſſem Auctorum etiam pertinet CORNELIUS CELSUS, qui caſtiſſima Latinitate ſua, qua rem difficillimam, artem Medicam, expreſſit, id conſecutus eſt, *ut Latinorum Hippocrates*, & *Medicorum Cicero*, diceretur. Sed mendis plena ſunt hactenus Opera ejus. *Primum prodiere* apud Joh. Rubeum, cum ejusdem notis, Venet. 1493. in fol. inde ſæpius Venetiis, Pariſiis, Baſileæ, Lugduni, Aureliæ Allobrogum, Hagenoæ repetita ſunt, & notis identidem variorum doctorum virorum, Bapt. Egnatii, Guil. Pantini, Rob. Conſtantini, Jerem, Thriverii Brachelii, Balduini Ronſſei, Pet. Pauwii, Joh. Cæſarii, Joh. Ant. van der Linden, emendatus illuſtratusve eſt, ſed multa tamen ſuperſunt in ipſo textu ſphalmata, MSS. codicum & Criticorum defectu nondum ſublata. Et miror ſane, ex tam ampla Criticorum gente neminem fuiſſe hactenus, qui ſufficientem laboranti medico manum medicam adhibere voluerit. Optima fere eſt editio, quæ cum notis Brachelii & Ronſſei Lugd. Batav. 1592. apud Franc. Raphelengium, in 4. excuſa eſt: Lindeniana Elzevirianis typis in 12. 1657. prodiit. Nuper vero A. 1687. inſignis ille Philologus atque Medicus, Theodorus Janſonius ab Almeloveen, non minus nitidam, quam emendatam Celſi editionem, Amſtelodami in 12. adornavit, inſeruitque illi Scholia, quæ inter legendum ſuo codici Iſaacus Caſaubonus adſcripſerat, addit & Rob. Conſtantini notulas, tum locos ubique parallelos, tam ex ipſomet Celſo, quam quæ ex Hippocrate ad eum illuſtrandum facerent, appinxit, indiceque rerum & verborum locupletavit. *Uberrimum indicem*, ſeu *Lexicon* potius, in Celſum, una cum *Variis lectionibus & notis*, olim JOH. RHODIUS confecerat, quæ, cum ampliſſimis ſuis commentariis medicis, Philologicis, Antiquariis, in Celſum edere moliebatur Thomas Bartholinus, verum utriusque curas longe utiliſſimas ferale Bibliothecæ Bartholinianæ incendium ſufflaminavit: qua de re Bartholinus in Epiſtola de incendio Bibliothecæ ſuæ queritur. E laboribus Rhodii Vita tamen Celſi ſuperſtes manſit, quam editioni ſuæ Almeloveenius præmiſit. Ceterum aliorum quoque Virorum doctorum molitiones in Celſum evanuerunt. Fuit Tonningæ Medicus quidam doctiſſi-

ctiſſimus JACOBUS HOLSTIUS, qui a multis annis ſaxum hoc volvit: ac vidi ipſe aliquando *commentarii* ejus partem aliquam, quem ille triplicem ſtruxit, *Medicum, Philologicum* & *Grammaticum:* ſed, cum MSS. codicum copia fuerit deſtitutus, non ſatis feliciter hoc in argumento verſari poterat: aſt tamen luce dignus labor illius eſt, quam an aliquando aſpecturus ſit, dubito, cum jam ipſe fatis conceſſerit. Similiter Joſ. Scaligeri, Joh. Walæi, Ælii Everh. Vorſtii, Jac. Mentelii, conatus in Celſum perierunt.

8 Quod ſi vero de Juſtino, num recte ad ætatem argenteam referatur, dubitarunt aliqui, de M. ANNÆO, & L. AN. SENECIS dubitari haudquaquam poteſt. Pulcerrima utriusque Rhetoris ac Philoſophi, Opera illa ſunt, & inprimis hujus ſcripta ſapientiæ moralis pleniſſima. De ſtylo Senecæ jam tunc aliquid a nobis dictum, cum de ejus Epiſtolis ageremus *lib. I.* Recte ſane judicavit QUINTILIANUS, *Inſt. lib. X. c. 1.* ejus imitationem adoleſcentum manibus excutiendam, cum Eloquentia Senecæ dulcibus vitiis abundet, quæ facilius, quam ſaniora, a juventute in imitationem trahuntur: quare, ut a robuſtioris ingenii hominibus, & ſeveriori lectione ſatis firmatis, legatur, ſuadet. Luculentum de Seneca, & prolixum judicium ERASMI vid. in Epiſtolis ejus, lib. XXVIII. ep. 12. pag. 1663. cui addi etiam poteſt GRONOVIUS in epiſtola nuncupatoria ſui Senecæ. PATINUS tanti Senecam fecit, ut eum, Plutarcho & Ariſtoteli junctum, Bibliothecam integram conſtituere poſſe crediderit. Præcipuæ Senecæ *editiones* ſunt Pariſienſis, quæ cum Ferd. Pinciani, M. Ant. Mureti, Nicol. Fabri, Jani Gruteri, Franc. Jureti, Andr. Schotti, aliorumque, notis A. 1637. in fol. excuſa eſt: Lipſianæ aliquot, Antwerpiæ, Lugduni Batav. & Amſtelodami, diverſis formis editæ, & identidem a Lipſio reviſæ: inprimis vero ceteris præſtant Gronovianæ duæ, quarum prior Amſtelodami apud Elzevirios 1659. in 12. IV. voluminibus, lucem publicam aſpexit; poſterior junctas quoque Lipſii notas integras, & in Rhetorem Senecam Andr. Schotti curas, ut & notas Joh. Schultingii, habet, prodiitque iterum apud Elzevirios 1672. in 8. voluminibus tribus. Miſerat jam olim GRONOVIUS A. 1650. ſuas in Senecam notas, tum adhuc MSS. Sarravio, ejusque judicium flagitarat: ad quod petitum ita Sarravius Epiſt. p. 317. *Naudæo tuas in Senecas notas tradidi. Mihi ſane eximiæ videntur: fere enim omnes ad ipſum textum contuli, ut melius de illis judicarem. Tibi gratulor, quod iſtis nactus ſis typographum, virum honeſtum & locupletem: nec poſſit typos ſuos nobilitare meliori & magis vendibili libro. Perge ergo in iſto quoque Seneca literas demereri. Te ſane ſolum iſtis in regionibus excellere video, & eruditam criſin exercere.* Moliebatur jam tum quoque Gronovius Senecæ Tragici editionem, ut ex eadem epiſtola Sarravii clarum ſit, in qua monet, ne curam ejus ſuſcepti in ſe operis deponat. Neque etiam factum id, ſed, inprimis ope cujusdam Florentini optimæ notæ codicis, Tragicum Senecam eſſe præclariſſime emendatum res ipſa probavit, cum An. 1661. ille in 8. cum notis Gronovii prodiret. Notas autem ex Autographo parentis auxit, adjecitque variorum ſelectas, Jac. Gronovius Amſtelod. 1682. in 8. Quam alias circa Senecam Tragicum inter ſe varient Autores, & ut a nonnullis ille idem cum Philoſopho judi-

Digitized by Google

judicetur, ab aliis ejuſdem filius: rurſus ab aliis frater, aut ex fratre nepos: demum a nonnullis non unus omnium Tragœdiarum Auctor, ſed varii reputentur, ut hic prolixe recenſeatur, opus non eſt, cum ex aliorum ſcriptis abunde notum ſit. Tantum *de diſſenſu Lipſii & Scaligeri* aliqua ſubnotabimus. Mutarat ordinem Tragœdiarum Lipſius, Troadas magiſtelli potius, quam Senecæ opus eſſe judicabat, Octaviam plane ſpreverat, & ſub Domitiano ſcriptam futilem & ineptam ajebat. Contra Scaliger pueriliter maximum Criticum judicaſſe inquit; Troadas divinam tragœdiam, omniumque principem, vocat, neminemque Lipſio aſſenſurum confidenter affirmat, niſi imperitos. Novem illarum unum genium, unum parentem agnoſcit. Octaviam optimum poëma a domeſtico Octaviæ, Senecæque amico ſcriptum autumat. Et id quidem eo animo dicit Scaliger, ut, ſe nemini iſta Critica ſua conceſſurum, multa cum confidentia inculcet. *Epiſt. 247. & 414.* Neque tamen propterea omnibus perſuaſit: ſed aliter, præter multos, quos non nomino, judicarunt Grŏnovius, & Barthius Adverſ. *lib. XLIV. c. 25.* Jac. Gaddius Franc. Florido Sabino ſuccenſet, quod Lection. Subciſiv. p. 119. Senecam Tragicum nullo in ſubſellio ponat, cum tamen comparate ſolum Floridus loquatur, &, ſi Græcis comparetur Tragicis Seneca, illum multo eſſe minorem dicat: adeoque male idem Gaddius: *Erratum palmare,* ait, *vel flagitium potius, committeret (Sabinus) ſuo judicio, dum Senecam, Latinæ Tragædiæ Monarcham vel Dictatorem ne nominat quidem inter Latii Tragicos imitandos; ſed nos mittit ad Græcos, illo iniquiſſime prætereto. Hic me continere non poſſum.* Verum, ſeu ſe continere poſſit Gaddius, ſive nequeat, parum intereſt, cum Hiſpanicus ille tumor in Seneca a nemine peritiorum negetur. Ampliore commentario illuſtravit Senecam Tragicum M. Anton. Del Rio, ediditque Antwerpiæ 1576. in 4. Jamdudum ante hanc editionem apud Jodocum Badium Aſcenſium, cum ejuſdem & Bernardi Marmitæ Cajetani commentariis, 1514. Seneca Tragicus in fol. & apud Aldum 1517. prodierat, ab Hier. Avantio caſtigatus, & præmiſſa hujus de variis carminum Senecæ generibus Diſſertatio. Avantii Diſſertationem, cum alia de eodem argumento Georgii Fabricii, copulavit, adjecitque ſuæ editioni Petrus Scriverius, quam ex recenſione ſua, cum integris J. Lipſii, Franc. Raphelengii, Q. Septimii Florentis Chriſtiani, Hier. Commelini, Joſ. Scaligeri, Jani Gruteri, Dan. Heinſii & Joh. Iſ. Pontani, Lugd. Batav. 1621. in 8. emiſit. Scripſerat etiam Lectiones in Senecæ Tragœdias Mich. Piccartus: verum illæ in manus rapaces inciderunt, atque ob id ipſum ſuppreſſæ ſunt, ut eo tutius plagio aliorum inſervirent: prout ex epiſtola Nic. Ritterſhuſii ad Richterum notat Thomaſius *Diſſert. de Plagio §. 288.* Cum notis ſelectis variorum edidit Senecam Ant. Thyſius Lugd. Batav. 1651. in 8. breviſſimis vero notulis inſtructum Oxonienſes e theatro Sheldoniano 1679. in 12. dederunt. Farnabianam editionem taceo, quæ etiam ſpernenda non eſt.

Senecæ Nepotem ex fratre addimus M. ANN. LUCANUM, Cordubenſem Poëtam, cujus *Pharſalia* varia doctorum virorum judicia ſubiit. HUGO GROTIUS tanti eum fecit, ut, referente Patino in Epiſtolis, illum perpetuo in 9

Digitized by Google

ſinu geſtaret, & nunquam ambularet ſine Lucano. E contrario tantopere illum ſpernunt alii, ut ne quidem inter Poëtas ferant, ſed ad Hiſtoricos ablegent. Sic jam olim coævus ſcriptor PETRONIUS illum ſugillavit: *Ecce*, ſcribens in Satyrico, *belli civilis ingens opus quisquis attigerit, niſi plenis literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, Deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus, ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſæ orationis ſub teſtibus fides.* Idem etiam noto epigrammate innuit Martialis, de quo vid. Voſſius de Hiſtor. Lat. l. I. c. 26. QUINTILIANUS *Inſtit. l. X. c. 1.* Oratoribus magis, quam Poëtis annumerandum cenſet Lucanum, ardentem, & concitatum, & ſententiis clariſſimum. Nihilominus illum adeo magni fecit TRAJANUS BOCCALINUS, ut *Relat. 86.* cum Virgilium Imperatorem Heroicorum conſtituiſſet, Lucanum ejus faciat Vicarium. Male utique, cum Statius minimum par, melior autem Claudianus ſit. Ceterum Statius, quem modo diximus, *Genethliacon Lucani* ſcripſit, quod in Sylvis ejusdem reperitur, & in eo verſum quoque hunc poſuit.

Bætim Mantua provocare noli.

Hunc verſum cum Anton. Mancinellus pro Lucano, Virgilio præferendo, allegasſet; FRANC. FLORIDUS Sabinus, acerrimus Mancinelli hoſtis, longe aliter & in opprobrium Lucani explicat, quaſi nempe a Statio Virgilius admoneretur ironice, ne Lucanum, miſerum poëtam, provocet ad certamen, eadem ratione, ac ſi fortisſimum Achillem moneres, ne imbellem Therſitem forte ſibi adverſarium poſceret. Addit Floridus, *Subciſiv. Lect. l. II. c. 20. Quodſi non hæc fuit Statii ſententia, nihil unquam ſtultius prolatum fuiſſe affirmarem.* Perſuaſiſſimus enim eſt Sabinus, ne juvenilia quidem Virgilii carmina cum Lucano ulla ratione comparari poſſe, ſed *Culicem* Maronis plus artis & elegantiæ habere, quam omnia ad unum Lucani ſcripta: unicamque Eclogam Virgilianam ſexcentas Thebaidas Statianas ingenio, judicio, candore, antecellere. Adeo autem ægre fert iſtud Floridi judicium JAC. GADDIUS, ut, poſtquam illa verba: *Quod ſi non hæc* &c. recenſuiſſet, *pag. 185. T. II.* mox ita ſuam epicriſin addat: *Hæc merito poſſem uſurpare de Florido ſcribente. Intolerabile eſt hoc judium ſine judicio, cum Eclogæ illæ ſint longe impares mole ac dignitate poëmatibus epicis Statii, Lucani,* Ovidii, *Claudiani, Valer. Flacci: ut prætercam Tragica Senecæ, Lyrica Horatii: aliorum Latii principum elegias, ſatyras. Impares etiam illas judico poëmatiis heroicis Sannazarii, Pontani, Fracaſtoris, Vidæ, Politiani, & recentiorum.* Verum hoc longe ineptius eſt hominis imperiti judicium, quam ut ullo etiam modo ferri poſſit. Ita vero ſemper judicat Gaddius, & ineptit, ne ſui diſſimilis forte videatur. Simile eſt, cum alibi Lucanum ait orationis præſtantia meliorem Homero, nec deteriorem Virgilio, videri poſſe, quicquid etiam ſcripſerint Jul. Cæſ. Scaliger, Idololatra Virgilii, & Lil. Gyraldus, Virgilii & Homeri nimius cultor. Nempe his longe præſtat judicio Gaddius, ſæpe vix mentis compos SCALIGER, *de Re Poëtica l. III. c. 26.* Lucani orationem vocat ſuperbam, & minacem, quæ auditorem invitum, atque alibi animo hærentem, ubi vult tenere aut trahere, abigit: tyranno haud abſimilem, qui mavult metui, quam amari.

Digitized by Google

amari. Idem prolixe, in comparatione Lucani cum Nicandro, oſtendit *lib. V. cap. 15.* GYRALDUS *in Hiſtoria Poëtar. Dial. IV.* (Operum nuper editorum P. II. p. 238.) *De Lucano,* ait, *ſic ſtatuatis velim, ut eum non modo cum Virgilio non conferatis, ut Statius fecit & Martialis, ſed eum neque ſecundum, neque tertium, dicatis: vel, ſi dixeritis,*

- - - Longo proximus intervallo: -

eum neque in quadrigis eum ſecundum numeremus, aut tertium, qui vix e carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit: ita nec in poëtis, qui tantum abſit a primo, vix ut in eodem curriculo eſſe videatur. Sunt tamen quædam in Lucano, quæ qui ſine Virgilii comparatione ſpectavit, ſatis magna dicat, quæ, ſi cum judicio & delectu legantur, non indigna ſint imitatione: id tamen caute, & diligenter, ne vitia ſpecie virtutis irrepant. - - - Illud auſim de Lucano affirmare, quod M. Tullius de Cordubenſibus ſuorum temporum poëtis: qui eos neſcio quid pingue & peregrinum ſonare putabat. Hæc ibi Gyraldus, qui in ſequentibus etiam præcipitem Lucani calorem notare pergit. De comparatione ejus cum Virgilio, agit AUGUST. MASCARDUS *de arte Hiſtorica pag. 444.* atque idem, quam non habeatur poëta, *pag. 551.* conferendus. Peritiam rei Aſtronomicæ hauriri etiam e Lucano poſſe, crediderunt nonnulli, &, cum JOS. SCALIGER, in libris *de Emendatione Temporum*, illorum errorem caſtigaſſet, ſeu potius notaſſet errata Lucani, hyperaſpiſten Poëtæ egit FRANC. INSULANUS, Pariſienſis, edita adverſus Scaligerum *Apologia Mathematica pro Lucano* Pariſ. 1582. in 4. Verum acri Epiſtola, ad Mamertum Patiſſonum ſcripta librum illum excepit Scaliger, nec magis ſcientiæ aſtronomicæ Inſulano, quam Lucano ipſi, relinquit: Ait inter alia: *Tu* (Inſulanum ita alloquitur,) *qui neque, quid ſit poëſis, quod quidem aperte clamant tua carmina, neque quid aſtronomia, niſi quod quidam tibi dictavit, ſcis; tu, inquam, nos docebis & poëſin Lucani & Aſtronomiam: qui, ſi propius totum opus Lucani putare volueris, non ſolum nullam Aſtronomiæ peritiam in eo homine reperies, ſed & importune ſemper interjectam rerum cœleſtium mentionem, & levem, vanum & oſtentatorem juvenem illum fuiſſe deprehendes.* Sed quorſum ea nos hic apponemus, quæ prolixe apud Scaligerum ipſummet Ep. 3. tota legi poſſunt. Interim, licet nævis hiſce, notatis hactenus, ſcatere Lucanum negari utique non poſſit, recte tamen in eo aliqui entheum ardorem & furorem illum poëticum animadverterunt: & inter alios quoque GADDIUS, qui libro V. tali furore abreptum præcipue agnoſcit: ubi deſcribens maximam tempeſtatem, qua jactitatus in navicula Cæſar eſt, extraordinarias animi conceptiones & hyperbolas effudit, immodicas certe, ſed ſublime & peracutum Poëtæ ingenium indicantes; quæ hac ætate Italis placerent, ſupra modum amantibus & admirantibus acumina & ſenſa inuſitata, ac ſupra commune faſtigium evecta. Et eundem quoque eloquentiæ genium ſeculo Neroniano fuiſſe, probe BARTHIUS animadvertit, adeoque condonandum aliquid, vel ex iſto quoque capite Lucano, haud abs re monens: ipſe etiam in eodem doctrinam haud vulgarem, ſpiritumque prorſus heroicum, agnoſcit: propter grave, nervoſum & acutum vibranſque & penetrabile ſententiarum pondus, quibus univerſa ejus oratio mirifice floret adeo, ut

Digitized by Google

in eo genere parem nullum unquam habuerit. vid. Adverſ. Lib. LIII. c. 6. toto: & de auctore vitæ Lucani l. XXIII, c. 3. Conf. Roland. Mareſius Epiſt. l. I. ep. 8. Hallervordius, in Spicilegio p. 126. Mich. Neander Erotem. Gr. L. præfat. p. 192. ſeq. Vives de Diſciplinis p. 52[illegible]. (quem tamen, dum Virgilio Lucanum præfert, falli, Scaliger haud abs re in Primis Scaligeranis p. 149. monet,) & alii. Eſt vero Lucanus inter primos Latinæ linguæ Auctores, qui, poſt artis typographicæ inventionem, typis exſcripti ſunt, nimirum Romæ A. 1469. cura Joh. Andreæ, Epiſcopi Alerienſis, impreſſus in fol. Eodem ſeculo Venetiis, & haud multo poſt initium inſequentis Pariſiis, in lucem prodiit Lucanus variis Virorum doctorum, Joh. Sulpicii, Verulani, Phil. Beroaldi, M. Anton. Sabellici, & qui Pariſiis cum ſuis typis excudit, Jodoci Badii Aſcenſii, aliorumque, illuſtratus: repetita quoque ejus Editio cum Lamberti Hortenſii, Sulpiciique, notis Baſil. 1578. in fol. & Francofurti, cum Jac. Micylli aliorumque annotationibus in 4. Nemo vero diligentiorem utilioremve operam Lucano navavit, quam Hugo Grotius, e cujus recenſione primo prodiit ille apud Raphelengium Lugd. Batav. 1614. in 8. cum notis: hinc altera vice una cum notis Farnabii editus in 12. 1651. Uberrimum indicem Theod. Pulmannus adjecit. Servavit hunc; & Grotii, Farnabiique integras, reliquorum ſelectas notas, collegit in ſua Lucani cum variorum notis editione Corn. Screvelius, Amſtelod. 1658. in 8. cui quoque Supplementum *Pharſaliæ* Lucani libris VII. ab Anglo homine, Thoma Majo, ſcriptum adjecit, quod antea ſeparatim A. 1640. Lugd. Batav. prodierat. Eadem vero editio Screveliana Lugduni in Gallia A. 1670. repetita eſt. Jac. Gaddius refert, Joh. Bapt. Guarinum aliquid in Lucanum ſcripſiſſe: ſed nihil vidi. Forte igitur ineditum illud eſt, velut notæ Joh. Wowerii in eundem Poëtam, quæ MSS. in Bibliotheca Gottorpienſi adſervantur.

10 Quem paulo antea Lucani Pharſaliam ſugillaſſe diximus, T. PETRONIUM ARBITRUM, in eadem Neronis Imp. aula vixit, Maſſilienſis, Eques Romanus, atque etiam aliquando Conſul, nulla alia ferme re, quam erudito luxu ad id famæ atque dignitatis prolatus, referente Tacito, atque hinc inter paucos familiarium Neroni adſumtus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum aut molle affluentia putaret, niſi quod Petronius approbaviſſet. Tandem vero tamen ab æmulis Cæſari redditus inviſus, venas ſibi præcidit, per intervalla obligatas iterum, reſolutasque, ut eo mollius vitam expelleret, eſſetque coacta mors fortuitæ ſimilis. Impuriſſimum ille *Satyricum* moriens jam loco teſtamenti conſcripſit, in quo Principis flagitia ſub nominibus exoletorum, feminarumque, laſciviſſima ſcriptione, ſed terſa tamen nitidaque perſtrinxit. Fuerunt, qui Petronium, Satyrici Auctorem, eundem cum Petronio Bononienſi Epiſcopo fuiſſe arbitrarentur, ſeculi poſt C. N. quinti præſule, vitæ ſanctitate claro. Verum iis haud immerito ſuccenſet, acriterque turpem adeo *ἀνιστορησίαν* caſtigat, Lil. Gyraldus de Poët. Dial. IV. Quanquam autem non integer ſuperſit Petronius, ſed primo exiguum tantum ejus fragmentum prodierit, idque immani laſcivarum ſpurcitierum ingluvie ſcatens; mirum tamen, quam multi Chriſtianorum reſtituendo, illuſtrandoque turpi

Digitized by Google

turpi nequitiarum promocondo inſudarint, bonasque interdum horas male perdiderint. Prima ejus *editio* eſt Veneta A. 1499. quam infinitæ propemodum aliæ ſunt ſecutæ: nos paucas tantum recenſebimus. A. 1610. Helenopoli, ut titulus præ ſe fert, Melch. Heimsfeldius Goldaſtus, cum variorum notis, Petronii Satyricon dedit. Francofurti alia, cum variorum integris notis An. 1621. in 8. prodiit, & alia multo amplior in 4. 1629. in quam Pet. Pithœi, Joh. Wowerii, Joh. Alex. Braſſicani, Joh. Aurati, Erici Memmii, Alph. Delbenii, Claud. Puteani, Jac. Bongarſii, Mam. Patiſſonii, & Joh. Weizii notæ, emendationes & obſervationes, ac Joſephi Anton. Gonzalez Commentarii, confluxerunt, adjectis præterea Joh. Pet. Lotichii vaſtis Excurſibus Phyſico-Medicis, queis longe plurima ad rem Veneream facientia continentur: hac enim parte ad ſuperſtitionem usque diligens fuit LOTICHIUS, eamque in rem, ne forte aliquid talium elegantiarum deeſſet, Scioppii notulas adjecit, queis hic venereas phraſes in Petronio occurrentes verbis Germanicis expreſſit, nempe, ut ſe diligentem oſtenderet Commentatorem, monſtraretque ſimiles habere labra lactucas. Perſtringit illum Lotichii commentarium ſatis acriter Goldaſtus in Epiſtola quadam ad Caſp. Hoffmannum, quæ in Mantiſſa ſecunda Epiſtolarum, Georg. Richteri Epiſtolis addi ſolitarum, pag. 555. legitur. Ita autem ibi Goldaſtus. *Vides, quantum a te, tuo inſtituto ac judicio, Lotichius diſſideat. Volebam hominem amicum hac occaſione ad lectionem veterum Medicorum deducere, quorum illum prorſus expertem & negligentem eſſe advertebam: ſed judicio deſtitutus, nec in bonis Auctoribus verſatus, nobis undiquaque compilavit, quæ ad grandem efficiendum librum convaſare, ex Cornucopiæ, Calepino, Textoris officina, Eraſmi Chiliadibus, & conſimilibus ſcriptis, poterat, ut tandem monſtroſum, horrendum & inſanum magnum iſtud commentum pareret.* Ceterum eſt & quædam Petronii editio, cum notis Joh. Burdelotii criticis & gloſſario Lugduni Batav. 1645. in 12. vulgata. Eodem anno Ultrajecti Petronium, cum notis variorum, in lucem emiſit Simon Abbes Gabbema. Poſthæc inſigne aliud *fragmentum Petronii*, integram fere Cœnam Trimalcionis deſcribens, in Dalmatia Tragurii, e Nicol. Cippici Bibliotheca, eruit Marinus Statilius, i. e. vero nomine Petrus Petitus: atque id Oratore Veneto, qui tum Romæ degebat, auctore a Paulo Frambotto, typographo Patavino, editum eſt Patavii Ann. 1664. præmiſſa præfatione, quæ rem omnem uberius edocet. Hoc exemplum Nicol. Heinſ. ad Joh. Schefferum transmiſit, qui Upſaliæ A. 1665. recudi curavit, cum notis indiceque ſuo, & Diſſertatione præliminari, qua genuinum iſtud fragmentum aſſerit. Hinc edidit Thom. Reineſius Lipſiæ 1666. in 8. cum Schefferi ſuisque notis: is quidem non omnia ſuppoſita, ſed tamen aliqua a barbara manu agnoſcit; diſſentitque in nonnullis a Scheffero, qui viciſſim illi quædam repoſuit in appendice ſeorſim edita. Sequenti Anno 1667. Chriſtoph. Arnoldus fragmentum Petronii Traguriauum denuo edidit Noribergæ in 8. cum Joh. Caji Tilebomeni conjecturis, Hadriani Valeſii & Joh. Chr. Wagenſeilii Diſſertationibus Epiſtolicis, & aliorum Clariſſimorum virorum judiciis, quibus res illa in utramque partem diſputata eſt. Tilebomenius, quem per anagramma Jacobum Mentelium eſſe Placcius aperit de Pſeu-

don. pag. 266. genuinum, ut videtur, agnoſcit, cujus præfatio multa prolixe de Petronianis editionibus in univerſum commemorat: Valeſius, Wagenſeilius, & alii quidam, diverſum judicant, de fide Statilii & MSS. codicis dubitantes: queis accedunt etiam Placcius l. c. & Joh. Frid. Gronovius, lib. Novo Obſervat. pag. 198. & Franc. Vavaſſor Epigrammatum lib. II. ep. 81. 82. 83. Tandem vero productus codex MSS. ille Dalmaticus Romæ eſt, & ſcriptura ejus ſatis antiqua obſervata, ut dubium quoque amplius nullum ſupereſſet. Id docent me literæ Clar. Schefferi, Ann. 1669. Menſe Martio ad me ſcriptæ, quarum verba apponam. *Ego nihil habeo, quod nunciem, niſi hoc unicum, quod ſcribam non meis, ſed Clar. Falconerii verbis, ex Epiſtola Romæ exarata ante ſex hebdomadas ad Nobil. Nicol. Heinſium. Exciderat, inquit, pene, quod Cl. Schefferum ſcire præcipue intereſt, allatum huc tandem e Dalmatia Petroniani fragmenti codicem, quem, conſtanti eruditorum omnium ſuffragio, ante 300. circiter annos ſcriptum fuiſſe conſtat: ut inde validiſſimum argumentum peti poſſit ad eorum opinionem evertendam, qui id fragmentum ſuppoſititium aſſerere præcipiti judicio conati ſunt. Nemo enim erit, cui perſuadeant, ea ætate quenquam fuiſſe, cui Petronii larvam geſtare, atque in Autore ſuppoſito parvo edendo, qui ea tempeſtate, ut credibile eſt, vix eruditioribus notus fuerit, gloriam quærere in mentem venire potuerit. Ex his verbis,* inquit porro Schefferus, *potes intelligere, me non eſſe tam ſtolidum, ut viſus ſum aliquibus per Germaniam.* Poſt tantas itaque magnorum virorum lites, tandem iſtud fragmentum ſuo loco apud Petronium inſertum eſt, in optima Editione, quam, cum Variorum Commentariis, Amſtel. 1669. in 8. Mich. Hadrianides procuravit. (Exinde vero ſurrexit, qui, præter iſtud fragmentum Petronianum, non alia ſolum multa, ſed totum, ſi credere fas eſt, Satyricon Petronii, Albæ Regali a Chriſtianis A. 1688. expugnatæ, erutum, ſibique a Du Pinio quodam, Gallo nobili, ſub Imperatore ſtipendia merente, communicatum, Franc. Nodotius, itidem miles, Roterodami An. 1693. in 12. in lucem publicam exire juſſit, non ſine confidentiſſima Criticorum provocatione, quos non temere nova fragmenta iſta rejecturos autumat. Atque idem etiam Gallus alius, Satyrici Interpres ſenſit: cujus verſio, cum Latino Nodotii, apud Belgas Amſtelodami (etiamſi Coloniam titulus præ ſe ferat) An. 1694. in 12. prodiit, Verum is nimius Petronii petulantiarum amator eſt, adeoque non mirum, ſi avide, quæ ad eum ſupplendum Nodotius produxerat, approbavit. Sunt alii, neque ii in arte Critica poſtremi, queis de Nodotiani Petronii Editione aliter viſum eſt.).

11 POMPONIUS MELA, Geographus Latinorum celeberrimus, collocari adhuc ante Senecas debuiſſet, ſi ſtrictam adeo ætatis ſeriem in ſingulis Auctoribus ſequeremur. Namque is ſub Claudio Imp. vixit, Hiſpanus natione. Libri ejus III. *de Situ Orbis* primum ab Aldo Venetiis, tum & Florentiæ apud Juntas editi ſunt: ſcholiis, emendationibus ac animadverſionibus illuſtrati caſtigatique a Joh. Pet. Olivario, Joach. Vadiano, Hermolao Barbaro, Ferdinando Nonio Pintiano, aliiſque. Poſteriorum duorum caſtigationes Melæ, a ſe emendato, & ſpicilegio notarum aucto, addidit Andr. Schottus Antwerp. 1582. in 4. Sed tamen nemo melius, aut tam bene de Mela meruit, quam Isaacus Vossius, qui Autorem illum e plurimis

rimis MSS. codicibus emendatum,& eruditiſſimis longe Animadverſionibus illuſtratum, Hagæ Com. 1658. in 4. non ſine magno doctiſſimorum Virorum applauſu, dedit. Sed, cum in notis ſuis nimis frequenter, & præter rem etiam, Salmaſii Plinianis in Solinum Exercitationibus inſultaſſe JAC. GRONOVIO Voſſius videretur; nova ille editione Melam Lugd. Batav. 1685. in 8. cum ſuis annotationibus, dedit, Voſſium ſubinde haud paulo vehementius caſtigans. Verum neque Voſſius impune ſe perſtringi paſſus eſt, edita Londini 1686. in 4. Appendice obſervationum ad Melam, in qua Gronovium ſtrenue depexum dat: (quam tamen acerbitatem Gronovius cum concoquere non poſſet, magno animi efferati impetu in nova ſua Melæ editione, nuper A. 1696. poſt obitum Voſſii, vindicavit.) Refert alias Scioppius, ſe Madriti, apud Joh. Fonſecam, Petri Ciacconii Commentarium MSS. in Melæ de Situ Orbis libros vidiſſe.

Meruerat quoque ſupra jamdudum memorari GRATIUS, Poëta Augusto rerum potiente clarus, memoratusque Ovidio, quique adeo magis ad ætatem auream referendus foret. Scripſit *Cynegeticon*, ſive *de Venatione librum*, qui hodieque, ſed non integer, ſupereſt: editus a Sebaſt. Gryphio Lugduni cum aliis An. 1537. a Petro Pithœo inter Poëmata veterum Pariſiis 1590. in 12. a Caſp. Barthio, tum duodecenni (vid. Adverſ. lib. LVII. c. 17.), Hanov. 1613. in 8. & qui commentarium elegantiſſimum in Gratium ſcripſit, a Joh. Ulitio Lugd. Batav. 1653. in 8. Sed, cum hic Barthium, in eo commentario ſuo, ſæpe & acriter refutaſſet, occaſionem Matthæo Lago dedit, ut ſingulari Diſſertatiuncula Barthium adverſus Ulitium tueretur, Lipſiæ 1659. in 4. Manutius in quadam epiſtola de Gratii Cynegetico judicat, eidemque, quod miror, Petrum Bargæum, novitium Scriptorem, præfert. 12

Ceterum refertur etiam ad argenteam ætatem Lucano coævus Poëta alius, 13
A. PERSIUS FLACCUS, Satyricus ſæpe plus quam ferreus, imo ſaxeus: nam ſatyrica ejus dictio ſupra modum horrida eſt, & Juvenali, ætate licet inferiori, poſtponenda. Extat antiquus in illum *Scholiaſtes*, non Cornutus, licet id nomen in Codicibus aliquibus præ ſe ferat, cum tamen Cornutus fuerit Perſii Præceptor, ſed Acron, ut probabilius aliqui opinantur: vid. Placcius *de Pſeudon. p. 179.* Indiget autem aliquo ſcholiaſte Perſius, nimium alias obſcurus, & propterea contemptus Scaligero aliiſque nonnullis: ſed quem tamen recentiores aliquot Commentatores adeo egregie illuſtrarunt, ut vix quicquam amplius deſiderari jure queat. Antecellit omnes ISAACUS CASAUBONUS, cujus *Commentarium* Joſ. Scaliger in epiſtolis ſatis extollere non poteſt, prodiit primo Pariſ. 1605. in 8. aliquoties deinde recuſus: optima editio eſt, quæ Londini a filio Merico Caſaubono Lond. A. 1647. in 8vo eſt procurata. Veterem ſcholiaſten e Bibliotheca ſua primus Pet. Pithœus publicavit. Cum variorum integris commentatiis, El. Vineti, Joh. Britannici, Phil. Beroaldi, Ang. Politiani, Pet. Pithœi, Theod. Marcilii, prodiit Lutetiæ 1613. in 4to Jodoci Badii, Joh. Britannici, Joh. Bapt. Plautii, Ant. Nebriſſenſis & Joh. Murmelii Commentaria jam A. 1551. fol. junxerat Baſileæ Frobenius. *Paraphraſin* in Perſium ſcripſit Eilhardus Lubinus, quæ additur ejus Commentario in Juve-

Juvenalem, (cum quo ſcilicet utplurimum edi Perſius conſuevit) Hanov. 1629. in 8. Scripſit & Frider. Ceruthus paraphraſin, quæ Veronæ A. 1602. prodiit in 4. Indicem omnium vocabulorum Joſ. Langius compoſuit, cum Juvenale Friburgi A. 1608. in 8. editum. Barthol. Fontii commentarium eximium in Perſium, alias ἀνέκδοτον, Auguſtus, Dux Brunſuicenſis, adhuc Junior, edidit, memorante Conringio de Biblioth. Auguſta p. 86. Cl. Salmaſii notas etiam pluſculas acceſſiſſe ad nitidiſſimam Juvenalis & Perſii editionem Lugduno-Batavam, quæ, Screvelio procurante, cum ſcholiis veteribus, A. 1648. edita eſt, Laur. Craſſus Tom. II. Elogior. p. 210. & Clementius in Vita Salmaſii p. 67. teſtantur. Alia editio Batava cum notis variorum A. 1684. prodiit. In uſum Delphini a Ludov. Prateo Perſius eſt, una cum Juvenale, datus Pariſ. 1684. in 4. Th. Farnabii, Wedderburnii & Joh. Bondii labores tironibus inſervire poſſunt. De patria Perſii ſingularem diſſertationem ſcripſit Ludov. Aproſius teſte Greg. Leti Ital. Regn. P. I. l. III. p. 372. ſeq.

14 Obſcurum Poëtam Hiſtoricus excellentiſſimus, Q. CURTIUS RUFFUS, excipiat, cujus dictio omnium conſenſu præ ceteris, ob nitorem in verbis, argutiam in ſententiis & orationibus, & periodorum concinnitatem, commendanda eſt. De ætate autem infinitæ propemodum eruditorum Virorum lites: dum aliqui ad Auguſtum, ad Claudium alii, ejus tempora referenda putant; Trajanum nonnulli imperaſſe autumant, cum ſcriberet Curtius, pluiimi Veſpaſianum: Barthius ad Theodoſiana tempora illum refert. Demum nonnulli plane ſuppoſititivum eſſe fœtum cenſent, ab Italo neſcio quo, ante hos trecentos annos, effictum. Nolumus, in allegandis variarum opinionum Auctoribus, eſſe prolixiores, quandoquidem id non ſolum a Voſſio in Hiſtoricis Latinis, lib. I. c. 28. factum, ſed & multo adhuc fuſius a Freinshemio, qui omnes, quotquot reperire potuit, Virorum doctorum de Curtio opiniones ſuæ editioni inſeruit. Declsmatorium quid, & argutias ſcholæ umbram oſtentantes, in illa floriditate Curtii Barthius agnovit, l. XXVII. Adverſar. c. 15. atque id in orationibus præcipue patefieri contendit: cui non obſcure conſentit etiam Buchnerus, Epiſt. P. II. Ep. 32. p. 116. ſeq. qui argutam comtulamque brevitatem Curtii, & propius ad dulcia illa, quæ Fabius vocat, vitia accedentem, adoleſcentibus unice ad imitandum proponi non probat; cum multo citius illi ſimplicem Cæſaris Nepotiſque facilitatem, aut fuſam orationem Tullii, quam anxium illud & elaboratum, demorſoſque ſapiens ungues dicendi genus aſſecuturi videantur. Interim tamen neque rejicit Curtium, neque inter fictos ab impoſtoribus Auctores ablegat: quod præter illos, qui a Freinshemio allegantur, fecit quoque neſcio quis Gallus, Guidonis Patini præceptor, de quo Patinus ipſe Epiſt. 27. pag. 96. ſeq. videri poteſt. [Multo majore vero, quam omnes, qui præceſſerant, apparatu Joh. Clericus, Vir Cl. in libro *de Arte Critica*, nuperrime in lucem emiſſo, Curtium e genuinorum Latinorum auctorum numero excludere allaborat, eique rei probandæ totum partis ſecundæ librum impendit. Enimvero, ſi in Bibliotheca Florentina Codex Curtii, ſeptingentis minimum abhinc annis, Luca Holſtenio judicante, ſcriptus, latet, & ſi eum vidit in illa Bibliotheca Celeb. Wagenſeilius, approbatque Hol-

Holſtenianum judicium (quod utrumque in Pera Juvenil. Libror T. IV. p. 178. teſtatur, & facit) fruſtra profecto e ſcribendi ratione, e vitiis in Geographia commisſis, ſimilibusque aliis, Curtius Auctor novellus eſſe impoſtor probatur; ut alias multas rationes taceam, quas loco cit. Auctor celeberrimus apponit,] *Editiones* Curtii ſtudioſiſſime recenſet Joh. Freinshemius, qui cum egregiis plane ſupplementis, Commentario luculento, & omnigena eruditione referto, indiceque ampliſſimo, Curtium Argentorati An. 1640. 2. tomis in 8. edidit. Ea editio Freinshemiana poſtmodum ſemper reliquis omnibus præſtare exiſtimata eſt, & recuſa Argentorati 1670. in 4to. a Belgis autem excerptæ Freinshemii notæ ceteris variorum adjectæ ſunt. Præterea ſuas curas Curtio impenderunt Franc. Modius & Valens Acidalius, nec non Matthæus Raderus, cum cujus commentario Curtius Coloniæ An. 1623. in fol. editus eſt. Elegantem quoque editionem Curtii, iconiſmis multis interſtinctam, & notis ad explicationem Auctoris facientibus illuſtratam, dedit Ultrajecti A. 1685. in 8. Sam. Pitiſcus: nec non aliam, a ſe novis ſupplementis, notis, tabulisque Geographicis, inſtructam, Chriſtoph. Cellarius Lipſiæ 1688. in 12. (Utraque vero tum Pitiſci tum Cellariana, A. 1693. iterum recuſa eſt.)

CAP. XIII.

QUO AUTORES ÆTATIS ÆNEÆ LATINI RECENSENTUR.

§. 1. *C. Plinius Secundus, Hiſt. Nat. Scriptor.* 2. *C. Plinius Cæcilius Secundus, Epiſtolographus, & Panegyriſtæ Veteres, Pacatus, Mamertinus, Nazarius, &c.* 3. *M. Fabius Quintilianus, & Declamationes ei jungi ſolitæ.* 4. *C. Cornelius Tacitus, & Autor Dialogi de Cauſis Corruptæ Eloquentiæ.* 5. *Sex. Julius Frontinus.* 6. *L. Annæus Florus.* 7. *Silius Italicus.* 8. *Valer. Flaccus.* 9. *Papinius Statius.* 10. *Dec. Junius Juvenalis.* 11. *M. Valer. Martialis.* 12. *Sulpitia Poëtria.* 13. *C. Suetonius Tranquillus.*

Sub Veſpaſianis, ad quorum tempora Curtium a nonnullis relatum paulo antea diximus, ÆNEAM LATINORUM SCRIPTORUM ÆTATEM cœpiſſe, argentea nonnihil pejorem, ſed tamen meliorem ferrea, ſtatuentibus multis asſentimur. Sit itaque primus, qui in aula Veſpaſiani magni nominis Vir fuit, & familiariter admodum Imperatoribus uſus eſt, C. PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Hiſtoriæ* conditor, ob quod Opus ſervatum cauſam profecto habet literatus orbis, cur ſibi gratuletur: ut viciſſim etiam tot aliorum ejus laborum (quos longo ordine Plinius junior recenſet Epiſt. lib. III. ep. 5.) jacturam ægre fert; inprimis dolet Germania deperditos *de Bellis Germanicis libros XX.* Nam, licet, eos in Bibliotheca Auguſtana latere, ſe alicubi legiſſe Geſnerus in Bibliotheca memoret, nihil tamen ejus in Catalogis MSS. Auguſtanæ Bibliothecæ reperitur: nec abs re 1

Digitized by Google

G. Joh. Voſſius Geſnero eſſe fucum per epiſtolam ab aliquo actum ſuſpicatur, cum jam Symmachi ævo non usque adeo obvii illi Commentarii fuerint, de Hiſtor. Lat. lib. I. c. 29. Indignum quoque profecto, nondum hactenus prodiiſſe Naturalis Hiſtoriæ editionem tam docto ſeculo dignam, ſed in tenebris macularum ſuarum tam pulchrum Opus diu adeo delituiſſe. Neque enim ullum e veteribus Auctoribus eſſe credo, qui fœdioribus erroribus ſit oppletus, queis non ſine magno labore medicina adhiberi poteſt. Nec ſuppetit ea MSS. Codicum copia, quibus ſupplere hos defectus poſſimus: nam &, qui adſunt Codices, corruptiſſimi ſunt, ſi Joſ. Scaligero & Tanaq. Fabro fides *Prim. Scalig. p. 20.* a deſcriptoribus nempe, Monachis utplurimum Benedictinis, imperitiſſimis rerum harum, depravati. Eſt tamen Codex unus Plinii notæ optimæ in Bibliotheca Gottorpienſi. Primus emendando Plinio manus admovit Hermol. Barbarus, poſtea Sigiſm. Gelenius, & Beatus Rhenanus, e quorum curis aliquoties Baſileæ Plinius prodiit: Ferdin. Nunnez, ſeu Nonius, Pintianus, & Steph. Aquæus, Commentariis & Obſervationibus Plinium illuſtrarunt, ille MSS. duobus uſus. Poſt hos, Jacobus Dalechampius Plinium ad MSS. Codices recognovit, ſuisque notis ac obſervationibus illuſtratum dedit Lugduni in fol. 1587. ſed quem non adeo feliciter ſuo labore functum Scaliger teſtatur Prim. Scaligeran. p. 69. ubi ita: *Dalechampius, vir alioqui bene doctus, Plinium emendandum & excudendum ſuſcepit: ſed, qua eſt audacia, omnia invertet & corrumpet: quia, quod multi ſolent, ſi hoc illudve vocabulum non arridet, ſtatim immutat, ac ſæpe in deterius.* (Vatem fuiſſe Scaligerum, & audaciuſculas eſſe omnes Dalechampii conjecturas, nec ullas omnino ex iis ſat felices, Joh. Harduinus ait, adeoque non pauciores ſibi pugnas cum illo, quam cum Amanuenſibus corruptoribus, conferendas fuiſſe adjicit.) Recuſa eſt editio Dalechampii Francof. 1608. in 8. Cum emendationibus Salmaſii Plinius Lugd. Batav. apud Elzevirios, tribus in 12. tomis, editus 1631. Cum Variorum, Pintiani, Gelenii, &c. ſuisque notis eum procuravit Joh. Frid. Gronovius Lugd. Bat. 1669. 3. vol. in 8. ſed commentaria tenuia ſunt, & lectorem ſæpiſſime deſtituunt. (Interim, quas Gronovius notas in libros poſteriores Plinii, inde a viceſimo incipiens anno 1648. ediderat, tanti Harduinus, haudquaquam prodigus aliorum encomiaſtes, æſtimat, ut ſuas obſervationes illis ſimiles univerſas optet.) Extat & Jac. Milichii Commentarius in librum ſecundum Plinii, Lipſiæ editus apud Vœgelinum: ſed ille res potius ipſas tractat, quam ſenſum Auctoris inveſtigat. (Sunt præterea longe plurimi, qui per partes Plinium illuſtrarunt, modo librum integrum, modo libri particulam, aut Operis totius prologum, ſibi explicandum ſumentes, quorum integrum Catalogum Harduinus recenſet.) Inſignes in Plinium labores elucubraverat, & typis mandaverat, Auguſtus Valdus, ſed qui maligno fato a militibus diſcerpti ſunt & incendio conſumti, referente Pierio Valeriano de infelicitate Literator. pag. 44. Locum *Tom. I. noſtri Polyhiſtoris, lib. I. c. 25. §. 25.* excerpſimus. Petrum Ciacconium notas in Plinium ſcripſiſſe teſtatur Scioppius, eidemque conſentiens Jan. Nic. Erythræus, Ciacconii Majorum Vigiliarum Opus in Plinium extare ſcribit Pinacoth. I. pag. 191. quod tamen editum non credo. (Sane nec Harduinus, diligentiſſimus talium librorum inveſti-

veſtigator, illud novit, adeoque ne quidem nominat.) Quam maxime vero ad Plinii illuſtrationem faciunt CLAUD. SALMASII *Exercitationes Plinianæ,* quæ nihil aliud ſunt, quam vaſtiſſimus in C. Jul. Solinum, Plinii exſcriptorem & epitomatorem coævum, Commentarius, Pariſiis A. 1629. duobus in fol. voluminibus, primum vulgatus: & recuſus A. 1689. Trajecti ad Rhenum: in quod opus Salmaſius omnes fere vaſtæ eruditionis ſuæ theſauros, credo, exhauſit: omniumque meruit admirationem. (Sed tamen infenſior illis HARDUINUS eſt, &, licet plurima iis ineſſe erudite dicta non neget, eſſe tamen ait plurima ab illuſtrando Plinio aliena: difficillima pleraque ſicco pede transmiſſa queritur, quæ bona ſint & Plinianis locis aliquid lucis afferant, ea fere tota ex alienis hortis eſſe ſubrepta: quæ ab ipſo primum excogitata, pleraque nigrum theta poſcere. Hæc de Salmaſianis Exercitationibus juſto (ſi maxime deprecetur) acerbiora Joh. Harduinus, celeberrimus Jeſuita Gallus: qui Plinium nova ac ſplendidiſſima facie, & a ſordibus mirifice perpurgata, Pariſiis, in uſum Delphini, A. 1685. quinque voluminibus in 4. dedit, exquiſitum Opus & æternitate digniſſimum: ad quod edolandum non ſolum MSS. codidicibus Regiis, Colbertinis, Vaticanis, Lugdunenſibus, San-Victorino, Rhedonenſi, uſus eſt, ſed & editos omnes libros Plinii, & Commentatores, & veteres ſcriptores Græcos Latinosque magna copia, nec minore diligentia judiciove, evolvit, ut ſic Plinium ſibi redderet, interpretatione ac notis eruditiſſimis illuſtraret, nec non indicibus ampliſſimis ornaret. In præfatione Editores & commentatores omnes longo ordine, addita de quamplurimis criſi ſua, commemorat, tum & uberrime inſtituti rationem exponit. Præterea, cum librum primum, qui nihil aliud, quam index totius Operis ab ipſomet Plinio confectus eſt, ſimulque Auctores, queis uſus erat in conficienda ſua Hiſtoria Naturali Plinius, ſtudioſiſſime recenſet, cum eum, inquam, hactenus mire corruptum, ope codicum MSS. egregie reſtituiſſet, Indicem Auctorum illi annexuit, quo juxta ſeriem alphabeti diſpoſitorum Auctorum, quotquot a Plinio uſpiam allegati ſunt, omnium hiſtoriam pro inſtituti ratione luculenter exponit: adeoque modis omnibus de ſuo auctore bene mereri ſtuduit.)

Referemus huc quoque haud immerito Plinii ex ſorore Nepotem & ex adoptio- 2
ne filium, C. PLINIUM CÆCILIUM SECUNDUM, qui & *Plinius minor* dicitur, ille Trajani Imp. familiaris, ſplendidiſſimis muneribus functus. Ejus extat *Panegyricus* arte magna, nec minore dictionis concinnitate, compoſitus, & haud abs re prudentiæ civilis Imperatoriæ penu dicas: & *Epiſtolæ* elegantiſſimæ, quas ob concinnam adeo brevitatem, ipſismet Ciceronianis nonnulli præferunt; cum contra Politianus (Epiſt. I.) & alii, totum illud Plinii ſeculum aſpernantes, Plinios etiam Senecis judicent ratione ſtyli deteriores. Conjunctim Panegyricus & Epiſtolæ aliquoties prodierunt: inprimis vero commendanda editio, quæ, cum Iſ. Caſauboni notis, adjectis una Pacati, Mamertini atque Nazarii Panegyricis, ex officina H. Stephani A. 1591. in 12. prodiit. Panegyricum ſeorſim, cum doctorum Virorum notis, edidit Matth. Bernegerus Argentinæ 1635. in 4. Alios quosdam Commentatores in illum videas in Opere Panegyricorum, 1643. edito in 12. Epiſtolas notis ac obſervationibus, indicibusque ampliſſimis, illuſtravit Claud. Minos Pariſ. 1588. in 12. quæ rarior editio eſt, nec notæ

illæ comparent in editione Buchneriana, Francofurt. ad Viadrum 1664. in 8. excuſa, cum notis Aug. Buchneri ipſiusmet & aliorum, addito quoque Plinii Panegyrico, ceterisque Panegyriſtis Latinis, ſed ſine commentario. Multum operæ, poſt hunc & alios, in Plinii epiſtolis emendandis illuſtrandisque, poſuit Jac. Thomasius, qui præfatione fuſe de ſingulis Editionibus agit: tum ipſimet libro ſuas & aliorum, partim integras, partim ſelectas, animadverſiones adjecit, Lipliæ 1675. in 8. & 1685. (Denique nuper etiam A. 1693. Christoph. Cellarius Plinii Epiſtolas, & Panegyricum, cum novis ſuis Commentariis, ſane quam elegantiſſimis, tabulis nonnullis Geographis, queis ad intellectum Epiſtolarum Plinianarum opus eſſe putabat, & novo Latinitatis indice, Lipſiæ in 12. exhibuit.) Memoranda inter epiſtolas Plinii potiſſimum illa, qua Chriſtianorum mores deſcribit, adeoque cauſam agit perſecutionem paſſorum: quam præter alios noſter etiam Chr. Kortholtus peculiari commentario 1674. Kilonii illuſtravit (*oo*) Veteres Panegyricos, adeoque in iis etiam Plinium, in uſum Delphini, edidit Jacobus de la Baune Pariſ. 1676. Eſt vero, ut hoc obiter hic addamus, pro temporum varietate, varia quoque horum Panegyriſtarum Latinitas; inceduntque ii, qui poſt Plinium ſcripſere, miro dictionis tumore verborumque intempeſtivo admodum poëtiſmo: ut adeo non temere iis uti quis debeat, niſi qui prius aureæ ætatis Scriptoribus ſe firmaverit.

3 Plinii junioris præceptor fuit, prout ipſe id Epiſt. lib. II. ep. 14. indicat, M. FABIUS QUINTILIANUS, ille veteris eloquentiæ ſtrenuus reſuſcitator, totiusque Italiæ magiſter optimus: in quo Hiſpanitatem (erat enim Calaguri, oppido Hiſpaniæ, natus) perperam a Franc. Philelpho eſſe notatam, libro *de Patavinitate Livii* dictum a nobis eſt c. ... Ejus *Inſtitutiones Oratorias*, ſub Domitiano Imp. ſcriptas, elegantiſſimum Opus, primus in Conſtantienſi Concilio, in Salſamentarii officina, reperit Poggius Brandolinus, ſeu Florentinus, referente in Elogiis Jovis. Eæ vero multoties per Italiam, Germaniam, Galliam, Belgium & Angliam impreſſæ ſunt. Adſcribuntur illi quoque *Declamationes XIX*, quæ in quamplurimis Editionibus, una cum

(*oo*) Ante Chriſt. Kortholtum, Theologum Kilonienſem (cujus Commentarius Kilonii A. 1674. & ſeqq. Diſputationibus ventilatus eſt publicis) Plinii Junioris de Chriſtianis Epiſtolam ſeorſim illuſtrarunt Franc. Balduinus, Atrebas, JCtus Seculi XVI. eximius, in *Legibus & Edictis Veterum Imperatorum de Chriſtianis*, ab ipſo collectis, explanatis, ac Baſileæ in 8vo editis, & Gerh. Joh. Voſſius, cujus in eam Commentarius haud adeo magnæ molis, una cum Opuſculis de Cognitione ſui, & Ratione Studiorum Amſtelodomi A. 1656. in 12mo prodiit. Pliniani Panegyrici illuſtratoribus addantur Marcus Zuer. Boxhornius, qui ſeorſim eum Lugd. Bat. 1632. in 12mo, & deinde junctim cum epiſtolis ibidem A. 1648. & Amſtelodami An. 1659. in 12mo, recenſuit; Johannesque Henricus Bœclerus, cujus *Commentationes Plinianæ, quibus præcipuæ incomparabilis Panegyrici materiæ explicantur*, Argentorati A. 1640. in 8vo ſunt excuſæ. Dominici Baudii Commentarium itidem, a nonnullis video allegari, mihi nunquam viſum, cui ſola ejus innotuit Oratio in C. Plinii Panegyricum Auſpicialis, publicis in eum Lectionibus præmiſſa, quæ inter Orationes ejus, junctim cum epiſtolis ſæpius publicatas, eſt Septima.

cum Inſtitutionibus, conjunguntur, ſed quas non eſſe hujus Quintiliani, jam olim Eraſmus, & cum eo non pauci, dubitarunt. Alias itidem CXLV. *Declamationes* Quintiliani, quæ ex 388. ſuperſunt, a Pet. Pithœo partim emendatæ, partim primum editæ, pariter ejus nomen mentiri, longe plurimi arbitrantur. Prodiit illa Editio Pithœana, Pariſ. apud Mamertum Patiſſonum 1580. in 8. recuſa Heidelbergæ apud Commelinum 1594. in 8. & una cum Inſtitutionibus Genevæ 1591. ac 1604. in 8. Alias memoratu digna eſt editio illa Quintiliani, quam, cum Pet. Moſellani, Joach. Camerarii, Ant. Pini ſuiſque commentariis, Petr. Gallandius Pariſ. 1549. apud Vaſcoſanum in fol. publicavit. Edidit illum quoque cum ſuis commentariis DAN. PARÆUS: ſed, ut ille ſemper eſt plagiarius, & Criticorum potius ſimius, quam filius; ita hic quoque Ludov. Creſollii Theatrum Rhetorum, Vacationes Autumnales, libroſque de pronuntiatione & actione, ſtrenue exſcripſit. Editio variorum Quintiliani prodiit Lugd. Bat. 1665. in 8. Breves notulæ Pauli Colomeſii in Inſtitutiones Quintiliani in ejus Opuſculis, Ultrajecti 1668. in 12. editis, leguntur. (Oxonii haud ita pridem EDMUNDUS GISSON Inſtitutiones Quintiliani nova editione in lucem emiſit, e tribus MSS. codicibus emendatas, & novæ cujuſdam hactenus ineditæ declamationis (cum reliquæ alias editæ non adſint) acceſſione locupletatas. Memorat quoque, Henr. Dodwellum, V. Cl. Annales Quintilianeos apud ſe confectos habere, vitam Oratoris hujus uberrime exponentes. Prodiit liber Oxon. 1693. in 4. ajuntque nunc Argentinæ illum denuo recudi. Anno præcedente 1692. Oxonienſes Quintiliani Declamationes ediderant, & quidem ſolas XIX. priores, miſeras illas, quas vocant 145. a Pithœo editas, ne quidem ſuis laboribus dignas judicantes. Adjectus vero etiam eſt Dialogus de cauſis corruptæ eloquentiæ, qui a nonnullis, ſed male adſcriptus Tacito, cum ejus Operibus una edi ſolet, ab aliis Quintiliano, & hinc in Genevenſi aliiſque editionibus hujus reperitur: de quo paulo poſt.)

Eodem cum Plinio & Quintiliano tempore vixit C. CORNELIUS TACITUS, nempe qui a Veſpaſiano inde ad Trajanum publicis muneribus functus eſt; Plinio etiam, prout ex Epiſtolis liquet, familiaris; plane ſingularis prudentiæ Vir, eamque ob cauſam maximis quibuſque principibus ſemper in oculis geſtatus. Maledicum enim eſt judicium SCIOPPII, qui libro ſuo *de Stylo Hiſtorico* Tacitum malignum & ſolœcum Autorem, adeo nequitiarum Magiſtrum juventuti e manibus excutiendum putat: ſubſtitutis (quæ pietas viri eſt) Siracidis ſententiis & Machiavello. Non magis ſanum erat, quod de ſtylo ejus dixit Alciatus, eum præ Pauli Jovii ſcriptis mera eſſe ſenticeta; aut quod Æmil. Ferretus Tacitum non ſatis Latine ſcribere judicabat. Satis duobus his obviam ivit VOSSIUS *de Hiſtor. Lat. l. I. c. 30.* qui terſam, elegantem & limatam Taciti dictionem agnoſcit. Sed tamen nonnunquam Tacitum nimis Politico ingenio ſuo indulſiſſe, magiſque finxiſſe, quam indagaſſe aut expoſuiſſe actionem eorum Imperatorum, quorum hiſtoriam exponit, cauſas, haud abs re aliqui animadverterunt, Rupertus ſc. in Obſervat. ad Hiſtor. Univ. Beſoldi p. 281. ſq. &, qui conſentit illi, Gallus Jeſuita 4

Bohursius, in libello elegantiſſimo ἀνωνύμως edito, quem inſcribit *La maniere de bien penſer ſur les ouvrages de l'eſprit p. 308.* ubi hunc in modum de Tacito: *Tacite eſt à la verité un grand Politique, & un bel eſprit, mais ce n'eſt pas un excellent Hiſtorien. Il n'a ni la ſimplicité, ni la clarté, que l'hiſtoire demande: il raiſonne trop ſur les faits: il devine les intentions des Princes plûtôt qu'il ne les découvre: il ne raconte pas les choſes, comme elles ont été; mais comme il s'imagine, qu'elles auroient pû être. Enfin, ſes reflexions ſont ſouvent trop fines, & peu vrayſemblables.* Conferendus etiam huc Scriptor plane eximus, Renatus Rapinus, in Meditationibus ſuis ad Hiſtoriam (*Reflexions ſur l'Hiſtoire*) pag. 293. ſq. qui, quid in Tacito laudem, quid vituperium mereatur, candide exponit. Ceterum Commentariorum in hunc auctorem integra pene Bibliotheca extat, quorum catalogum inire peculiaris Diſſertationis res eſt. Sunt, qui in illum Criticas notas; ſunt, qui Politica commentaria ſcripſerunt. E Criticis, ſeu Philologis, poſt Franc. Puteolanum, Phil. Beroaldum, Beat. Rhenanum, Andr. Alciatum, Vincent. Lupanum, Marcell. Donatum, Æmil. Ferretum, M. Vertranium Maurium, Fulv. Urſinum, Joſiam Mercerum, Curtium Pichenam & M. Ant. Muretum, inprimis clarus Taciti Commentator Justus Lipsius eſt, qui tanto eum amore deperibat, ut integrum teneret memoria, nullusque dubitaret, quin, etiamſi interiret Tacitus, e ſua, Lipſii, memoria reſtitui commode iterum poſſet: Juvenis eum primo edidit Antwerpiæ 1574. in 8. mox ſecundum, deinde tertium, quartum, atque quintum revidit. Et poſt tot tamen ſuas repetitas identidem curas atque emendationes Lipſium Tacitum non intellexiſſe, & nihil minus feciſſe, quam ut eundem illuſtraret, Bohurſius, libello allegato p. 358. contendit: quod tamen judicium nimis acerbum eſt. Alias non diu poſt editum primo Tacitum Lipſius cum Mureto de locorum quorundam emendatione acriter digladiavit, dum nempe Muretus eas Emendationes ſibi ſurreptas quereretur, & vero pernegaret Lipſius. Hiſtoriam fuſe ſatis Jac. Thomaſius exponit *Diſſert. de Plagio Liter. §. 115. ſeqq. & 222.* qui Lipſium non omnino a plagii crimine abſolvit. Tendit eodem liticula, quam cum perſonato Scriptore, Pompejo Lampugnano (Palatini Electoris Conſiliario,) Lipſius aluit, & quæ, tum e Thomaſio ll. cc. tum e Placcio *de Pſeudonymis p. 216.* peti poteſt. Poſt eum Ludov. Aurelianensis (d'Orleans,) in Tacito emendando, ſuam operam collocavit Pariſ. 1622. in fol. editam: ſed parum feliciter omnino; quandoquidem audaciſſimus in corrigendo, ſeu potius, quo nihil pejus in arte Critica, ex ingenio ſuo depravando Auctore eſt, neque adeo multam gratiam promeruit. Cum Variorum notis Tacitum Janus Gruterus edidit Francof. 1607. in 8. Si indicem velis, Tacitus Matth. Berneggeri præſtat ceteris, editus Argentorati 1664. in 8. cui nempe præſtantiſſimum indicem Melchior Freinshemius (Johannis aut frater, aut Agnatus) ſubjecit. Moliebatur Johannes Freinshemius, qui præfationem præmiſit, longe ampliorem Taciti editionem, paraphraſi, commentariis indiceque luculentiſſimis inſtructam; jamque ediderat A. 1641. Specimen Paraphraſeos Cornelianæ in Tiberiani Principatus annos XV. cum verſionibus quinque linguarum comparatum; quod ſi ad finem perduxiſſet, non fuiſſet labor inutilis. In Germaniam Taciti ſeorſim editi ſunt Commentarii Andr. Altham-

Digitized by Google

Althammeri, Jod. Willichii, Cyriaci Lentuli, Georg. Caſp. Kirchmajeri, Herm. Conringii. In Agricolam extat Commentarius Mich. Virdungi, Matth. Berneggeri, Marc. Zuer. Boxhornii. Commentatores Politici hujus quidem loci non ſunt, ſed notari tamen nomina nonnullorum poſſunt: Scipio Ammiratus, qui inter optimos eſt, cujusque in Tacitum Diſcurſus Italico ſermone conſcriptos Juntæ 1598. in 4. Florentiæ excuderunt: Phil. Cauriana, itidem Italus, qui vernaculo ſermone in quinque primos annalium libros ſcripſit Romæ 1609. in 4to, & Trajanus Boccalini itidem peculiari commentario Italico; qui & in Relationibus ſuis ex Parnaſſo hic illic de Tacito lectu digniſſima & jucunda inſpergit. Latine in Tacitum Commentarios Politicos adornarunt Annibal Scotus Francof. An. 1609. qui aphoriſmos politicos extraxit: Chriſtoph. Forſtnerus, cujus notæ & diſſertationes elegantiſſimæ, Argentorati & in Belgio, niſi fallor, impreſſæ, in omnium manibus ſunt: Joh. Henr. Bœclerus, a quo Notas Politicas in primordia Annalium Taciti & Hiſtoriarum libros, Argent. An. 1664. editas, habemus: Andr. Canonherius, a quo Quæſtiones & diſcurſus in primos duos Taciti libros, Romæ 1609. in 4. editi, fluxerunt: & forſan alii. Pulcerrima editio Taciti, cum notis Variorum, a Joh. Frid. Gronovio adornata, prodiit Lugduni Bat. tomis II. in 8. quam ille moriens Regi Galliæ inſcripſit. Integræ illic notæ ſunt Lipſii, Rhenani, Urſini, Mureti, Pichenæ, Merceri, Gruteri, Acidalii, Grotii, Freinshemii, & ſelectæ aliorum. Gronovius integras notas ſuas adjecit, quas ſeorſim antea publicaverat: adjecit iis quoque Excerpta variarum lectionum e codice Oxonienſi Jac. Gronovius. In Delphini uſum Abbas quidam Julianus Pichon, tomis quatuor, ab anno 1682. ad 1687. Tacitum edidit: Poſt hunc vero Theod. Ryckius, cum MSS. codicibus collatum, ſuisque illuſtratum animadverſionibus, Lugd. Bat. 1687. in 12. emiſit. Solet cum Taciti Operibus una excudi *Dialogus de cauſis corruptæ Eloquentiæ*, quem tamen ejus non eſſe, ob evidentiſſimam maximamque ſtyli diſparitatem, docti fere omnes conſentiunt. Quintiliano autem, qui alicubi ſe talem librum ſcripſiſſe refert, tribuunt plerique, queis tamen contradicunt Lipſius, Barthius, Voſſius, & Tanaq. Faber, incertum ejus Auctorem exiſtimantes, & propterea abjudicantes Fabio, quod Auctor dicit, ſe quæſturam, tribunatum, præturam, Romæ accepiſſe; cum de Quintiliano conſtet, eum nihil unquam dignitatis in republica eſſe conſecutum. Vid. Voſſ. Hiſt. Lat. pag. 159. cujus in eo quoque judicium approbamus, quod Autorem Dialogi, quisquis demum ille ſit, diſertum & ſani omnino judicii fuiſſe ſcribit. Conf. Barthii Adverſ. lib. XLIV. c. 8. Placcius de Pſeudon p. 261. Tan. Faber Not. ad Longin. pag. 239. & Ger. Langbainius ad eund. qui ſatis etiam exinde concludi poſſe, falſo tribui Quintiliano dialogum iſtum, arbitratur, ſi quis ea, quæ ad finem libri octavi dicit Quintilianus, cum iis, quæ in Dialogo dicuntur, conferat. Voſſius alibi, nempe de Natura Rhetor. c. 15. pag. 107. præter Tacitum & Quintilianum, quibus Dialogus adſcribi ſolet, Junium quoque Gallionem nominat, M. Annæi Senecæ filium ſecundo genitum, Luciique fratrem, quem Eloquentia claros etiam ſuæ ætatis viros viciſſe ex ipſius patris, tum & Statii, teſtimoniis confirmat. Ceterum

terum, cum ſe Tacitus politicis adeo probarit, mirum non eſt, ſi in omnium cultioris Europæ gentium linguas tranſlatus ſit, Italicam, Gallicam, Germanicam, Belgicam, Hiſpanicam, Anglicam: & in aliquibus etiam plus ſemel verſus compareat. Sed tamen non ejusdem quoque generis verſiones omnes ſunt: ſane enim, quantis obſcuritatibus Tacitum Itala verſione ſua involverit Bernardus de Avanzatis, Interpres ne quidem ipſismet ſuis civibus, Florentinis, intellectus, ſed e Latino ſemper Taciti textu explicandus, enarrat prolixe Erythræus Pinacoth. III. pag. 218. ſeq.

5 Sub iisdem plane Imperatoribus, ſub queis clari erant Tacitus, Pliniusque, floruit quoque SEXT. JULIUS FRONTINUS, cujus *Stratagemata una cum Vegetio* Pariſ. 1607. edita ſunt. Ejusdem de *Aquæductibus & Cloacis* libelli ab Onuphrio Panvinio Commentariis Reip. Romanæ inſerti ſunt Pariſ. 1588. in 8vo. Opera omnia, cum notis variorum Arnhemii prodierunt: ut & Amſtelodami 1661. in 8. curante Rob. Keuchenio, qui ſuas quoque Notas adjecit.

6 Frontino L. ANNÆUM FLORUM addimus, Hiſtoriæ Romanæ Scriptorem compendiarium qui ſub Trajano Imp. ſcripſit: quanquam & Hadriani tempora illum attigiſſe, eumque ipſum fuiſſe Poëtam, cujus in Cæſarem, & Hadriani viciſſim in illum, verſiculos Spartianus narrat, perſuaſus non ſine ratione eſt Voſſius, de Hiſtor. Lat. l. I. c. 30. Dictionem ſi ſpectes, ad ætatem ferream referendus videtur, adeo multa in illo ſunt non tantum non Latine, ſed etiam ſtulte, dicta. Eſt enim in illo neſcio quæ ventoſa & panegyrica loquacitas, metaphoræ ineptæ & pueriles: ut adeo peſſime faciant, quotquot ipſum ad Latinitatem tironibus commendant. Eſt tamen hiſtoriæ Romanæ non inutile compendium, cujus jacturam facilius ferremus, ſi Livium haberemus integrum. Florum inſigni plagio exſcripſit; nulla ejus facta mentione JORNANDES GOTHUS, hiſtoriam rei Romanæ a Romulo ad Auguſtum narrans; ſed & idem barbaro, qui ſequitur, ſtylo ſuo ſorex ſui ipſius proditor. vid. Thomaſ. de Plagio §. 475. qui e Voſſio eam obſervationem hauſit. Variæ vero ſunt *Editiones* Flori. Prodiit Venetiis apud Aldum 1521. una cum Polybio a Nic. Perotto Latine reddito: cum annotationibus Joh. Camertis Baſileæ 1528. & 1532. cum Frid. Sylburgii notis Francof. 1588. Tom. I. Scriptorum Hiſtoriæ Rom. ex recenſione & cum notis Eliæ Vineti Pictavii 1554. cum notis Jan. Gruteri & Claud. Salmaſii, tum adoleſcentuli adhuc, Heidelb. 1609. neque virum Salmaſium ejus in Florum collatæ operæ puduit, quippe qui Florum denuo, cum amplioribus notis, & Luc. Ampelii Libro memoriali, Lugd. Bat. 1638. in 12. vulgavit. Freinshemiana Flori Editio Argentorati An. 1632. & iterum 1636. in 8. ſummo ſtudio eſt adornata, nec temere cuiquam alii concedit, ſeu textum, ſeu notas, & chronologiam, ſive demum indicem, ſpectes: recuſa etiam A. 1669. Extant & *Obſervationes Politicæ & Phliologicæ in Florum*, CHRISTOPH. AD. RUPERTI, ſeorſim editæ, in quibus multum bonæ frugis eſt. Optime enim de Hiſtoricis meritus eſt Vir ille, ut teſtantur ejus ſcripta, pleraque poſthuma: nam ipſe mature fatis conceſſit. A. 1680. Celeb. JOH. GEORG. GRÆVIUS Florum, cum ſuis unius notis, edidit Ultrajecti, in qua Editione illud præcipue laudandum, quod ſubjecerit imagines & nu-

igitized by Google

& numos, in quibus vel Imperatores, vel alii clariſſimi Viri, vel Actus denique reipublicæ & antiquitates repræſentantur: quibus oculo una cum hiſtoria objectis, tenacior inhæret memoria rerum illarum. Præmiſit & luculentam Diſſertationem de Flori ſtylo, in qua per totum Florum excerpit inepte ac affectate dicta, a quibus cavere ſibi debeant, qui eum legunt. In uſum Delphini prodiit Florus, notis illuſtratus ab Anna, Tanaqu. Fabri filia, virgine tum, nunc uxore Andr. Dacerii, cujus fama cum Patris fama pari paſſu ambulat. Pariſ. 1674. in 4.

Paulo ante Florum, nempe ſub Domitiano, *Hiſtoriam belli Hannibalici*, ſive *Punici II.* heroico carmine deſcripſit SILIUS ITALICUS, magnis dignitatibus in republica functus, (eo enim anno, quo Nero periit, Conſul erat) opibusque clariſſimus: ſed minorum gentium Poëta, quippe qui magis fidem hiſtoricam, quam ingenium, in ſubſidium adhibuiſſe videtur. Sane illum Poëtam omnium antiquorum maxime tavtologum, & ingenio poſtremum, vocat Barthius Adverſ. lib. XXXIII. c. 3. idque plenius oſtendit c. 4. ſecutus jam olim ita cenſentem Plinium juniorem Epiſt l. III. ep. 6. Scripſit in illum Dan. Heinſius, 12. circiter aut 14. annos natus, *Crepundia* quæ vocat, i. e. notas Lugduni Batav. apud Raphelengium 1600. & Cantabrigiæ in 12. edita: quibus additur quoque Diſſertatio de veræ criticæ apud veteres ortu, progreſſu, uſuque. Jam vero An. 1483 Venetiis, cum Petri Marſi commentariis, Silius editus eſt: & cum locuplete Commentario Claud. Dausqueji An. 1618. in 8vo. (Nuper etiam a Chriſt. Cellario Lipſiæ, cum notis, vulgatus.) 7

Ut erat ferax Virorum doctorum ætas, qua Veſpaſiani imperabant, ita pertinent quoque huc Poëtæ M. Valer. Flaccus, Statius, Martialis, Juvenalis, de quibus nunc ſigillatim dicendum. Et quod quidem VALERIUM FLACCUM attinet, qui ætate reliquos antecedit, illum unum e Latinis feliciſſimum in Epico carmine, poſt Virgilium, fuiſſe Nicol. Heinſius, peritiſſimus de his judicandi artifex, cenſuit. *Argonautica* ejus (quæ morte præventus juvenis ad finem perducere non poterat,) poſt alios Commentatores, notis egregiis illuſtravit Ludov. Carrio, Antverp. 1585. in 8. apud Plantinum, una cum Flacco primum editis, & deinde additis Juſti Zinzerlingii notis, Lugduni 1617. in 12. denuo recuſis. Inde Lampertus Alardus Flaccum, cum ſuis, Chriſtoph. Bulæi & Joh. Weizii notis, adjecto indice luculento, edidit Lipſiæ in 8. 1630. omiſſis tamen notis Zinzerlingianis, quas interim ſubinde compilavit: volueratque illas vindicare Zinzerlingii filius, ſi ſupervixiſſet. Nitidiſſima autem eſt & emendatiſſima editio Valerii Flacci, quam Amſtelodami A. 1680. Nicol. Heinſius edidit, cum præfatione, in qua de curatoribus priorum editionum, notarumque Auctoribus, agit. 8

Flaccum ſequatur Epicus poëta alius, PAPINIUS STATIUS, generoſus Vates, ut eum Buchnerus nuncupat, magni, ſi quisquam alius, ſpiritus, & haud procul a Virgilio locandus. Quanquam enim longe illo minor ſit, ob tumorem iſtum & 9

Digitized by Google

loquendi catachreſticum morem; ingenii tamen in eo magna eſt præſtantia. Putarim interim cum judicio legendum: multa enim ſunt apud illum audaci furore dicta, quæ temere imitari nemo debet. Diſſuadeo igitur omnino ejus lectionem in prima ætate, in qua ad imitationem optima ſunt proponenda. Nam plus eſt in illo phantaſiæ, quam judicii, ac veriſſimum, quod Borrichius de illo dicit, eum inſtar Alexandri, ut magnis virtutibus, ita magnis vitiis, ſcatere. Paganinus Gaudentius peculiarem librum *de audacia ſtyli Statiani* conſcripſerat; de quo ſic ipſe in Epiſtola ad Jac. Gaddium, quæ præfixa eſt hujus libro de Scriptoribus Non-Eccleſiaſticis: *Librum ego ſcripſi, editionique paratum habeo, de Audacia ſtyli Statiani, cui multa antiquaria philoſophica atque alia, admiſcentur. Magni nempe facio Statii ſublime ingenium. Dum autem audaciam illi tribuo, non hoc ago, ut eum reprehendam: tantum cupio lectorem cogitare, an imitatione dignos judicet quosdam dicendi modos, qui in Thebaide, atque alibi, occurrunt.* Hæc ibi Gaudentius: ſed cujus liber non magis in publicum exiit, quantum ſcio, quam ſimilis Caſp. Barthii, quo contra Scaligerum demonſtratum dare volebat, non fruſtra Statium tumiditatis argui: vid. *Adverſar. l. II. c. 18.* Prodiit Statius, ut editiones alias taceamus, ex emendatione cum ſcholiis Joh. Bernartii, Antwerpiæ 1595. in 8. Sed vehementer illam editionem perſtringit Barthius Adverſ. lib. VI. c. 4. Cum notis Caſp. Gevartii editus eſt Lugduni Batav. 1616. in 8. Sylvarum libri cum paraphraſi marginali Thomæ Stephani, ut & libri duo Achilleidos, prodierunt Cantabrigiæ 1651. in 8. Commentarium in Statii Sylvas ſcripſit Domitius Calderinus, quem vero Dominicum de Caldariis vocari debere alicubi Colomeſius annotat, editum ſeparatim Venetiis, & Pariſ. 1600. Cura Joh. Frid. Gronovii recenſitus prodiit Statius Amſtelod. 1653. in 12. cum jam antea A. 1637. Hagæ Comitis ejus in Statium Diatribæ editæ fuiſſent. Eſt vero illi de notis in Statii Sylvas lis nata cum Emerico Cruceo, qui ſe Mercurium Frondatorem vocat; quem eleganti & feſtivo ſcripto, cui titulus Elenchus Anti-Diatribes, Pariſ. 1640. in 8. Gronovius retudit. (*pp*) Anno 1664. Cygneæ

(*pp*) Hiſtoriam Certaminis inter Joh. Frid. Gronovium & Emericum Cruceum, Monachum, & Collegii cujusdam Pariſienſis Pædagogum, de Statio Literarii cum obiter ſaltem Morhofius attigerit, paucis, e *Cimbria* noſtra *Literata*, & Elogio Gronovii, iſti inſerto, exponemus. Statium, cum Veterum & Recentiorum Commentariis, edidit Cruceus Pariſiis An. 1618. in 4to. Hanc ejus Edititionem cum Gronovius, in ſua *ad Libros V. Sylvarum Statii Diatriba*, Hagæ An. 1637. in 8vo publicata, & Grotio, Salmaſio, Heinſiis, Vinc. Fabricio, aliisque Reip. Literariæ Principibus, ſummopere probata, Virgula ſubinde notaſſet Cenſoria, Cruceus, ſua vindicaturus, ſub larva *Mercurii Frondatoris* (quam, ante Morhofium, Chr. Ad. Rupertus, *in Annott. ad Synopſin Hiſtoricam Chr. Beſoldi p. 29.* cumque ſecutus Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis pag. 225.* nec non Adr. Bailletus *in Tr. Gallico de Satyris Perſonalibus, T. II. p. 328.* illi detraxerunt,) *Antidiatriben, ſeu Frondationem Sylvarum Papinii Statii*, Stylo inſigniter maledico, Pariſiis An. 1639. in 24. ei oppoſuit. A Gronovio viciſſim Cruceo repoſitus *Elenchus Antidiatribes Mercurii Frondatoris ad Statii Sylvas*, Libellus adverſarium facete admodum exagitans, Pariſiisque A. 1640. in 8vo, una cum Claudii Salmaſii (cujus nonulla Cruceus itidem vellicaverat)

Digitized by Google

gneæ in lucem editus eſt vaſtiſſimus Caſp. Barthii in Statium commentarius, duobus ſpiſſis in 4. voluminibus conſtans, cum indice Chriſt. Daumii; in quo quanquam non pauca ſint laudabilia, longe tamen plura limam merentur. Veterem Scholiaſten Placidum Luctatium (quem Scaliger & alii Lactantium vocant) produxit, ſuasque adjecit notas, Frid. Lindenbrogius Pariſ. 1600. in 4to. *(qq)* Magnam illi operam olim Henr. Schævius impendit, cujus paraphraſis & Lexicon Statianum prælo paratum erat, ſed illius morte omnis labor periit. Sic & periit labor Wouwerianus, de quo Joſ. Scaliger in Epiſtolis pag. 658. aliam tamen ob cauſam, neſcio quam, ſuſſlaminatus. Gallice Statium convertit Mich. Marollius Pariſ. 1658. in 8vo. Prodiit & Paraphraſis Gallica, cum notulis Franc. Guyeti & aliorum.

ad Gronovium Epiſtola, excuſus. De hoc Elencho Claud. Sarravius, Ep. 10. ad Vinc. Fabricium *(p. m. 16.)*, ſequens Anno jam 1649. antequam prodiiſſet, tulit judicium: *Dabit Gronovius noſter Elenchum Antidiatribes Emerici Crucei, in quo miſer ille Cruciarius miris vapulat & torquetur modis. Nil mihi dudum lectum eſt amœnius hoc poſtremo Amici noſtri Opere, quod ſub prælo ſudat.* Novam adverſus *Elenchum* hunc Gronovianum Apologiam Cruceus, teſte Chr. Ad. Ruperto (*in Epiſt.* ad Georg. Richterum An. 1641. ſcripta,) minatus quidem eſt, ſed in lucem nunquam protulit. Cæterum de Meritis Gronovii in Statium Joh. Veenhuſius, *in Præfat. ſuæ Editionis Poetæ ejusdem*, vere ita judicavit: *Gronovio præ reliquis tantum Statius debet, quantum cæteris omnibus, qui aliquid lucis ei affuderunt.* Plura vero haud dubio Poëta hic eidem debebit, ſi reliquæ ad eum Diatribæ, Obſervationes in Opera illius omnia, & Commentaria in Thebaidem & Achilleidem, quæ ſuperſtes publice promiſit, e Scriniis defuncti aliquando prodierint.

(qq) Uti omnes Autorum Veterum, quas Frid. Lindobrogius curavit, Editiones eximiæ ſunt, ita etiam Statiana, quam, e MSS. Pauli Petavii, Pet. Danielis, Puteanorum & Nicol. Fabri, accurate emendatam, adjectis, præter Placidi Lactantii in Thebaida & Achilleida Commentarium, e Codd. Biblioth. Regiæ & Pithœanæ recenſitum, locisque infinitis emaculatum, ſuis Variar. Lectionum Obſervationibus, Indiceque uberrimo, Pariſiis, apud Andream Perier, An. 1600. in 4to maj. evulgavit. Acceſſit ei, biennio poſt (An. 1602.) Appendix, ibidem Claudii Morelli Typis excuſa, quæ Frid. Morelli Commentationes & Conjectanea, Domitii Calderini Commentarium, & Lindebrogii ipſius Breve Corollarium Obſervationum ſuarum in Statii Sylvas, complectitur. Editionem hanc (quam, novis in Statium pariter atque interpretem ejus, Lactantium Placidum, Obſervationibus atque Emendationibus αὐτογράφοις a Lindebrogio auctam, in Bibliotheca vidiſſe recordor Hamburgenſi) aliis præferunt, nec immerito, Ol. Borrichius *Diſſ. II. de poetis p. m. 62.* Joh. Hallervordius *in Biblioth. Curioſa pag. 303.* & Joh. Alb. Fabricius *in Biblioth. Latina, P. I. p. 101.* Quorum Ultimus recte effectam tum Statii, tum Placidi Lactantii, quam ſociata opera An. 1600. moliebantur, Editionem, Pariſienſi hac, eodem Anno, a Lindebrogio, Wouwerii Æmulo, vulgata, eſſe ſuſflaminatam. Conſuli de Conatibus his Wouwerii & Scaligeri poſſunt Wouwerii *Ep. IV. & XIV. Cent. II. ad Scaligerum p. 214. 239.* ac Scaligeri *Ep. 374. ad Wouwerium p. 716.* & ſeqq.

10 DEC. JUNIUS JUVENALIS, Poëta ſatyricus poſt Horatium primo ſtatim loco ponendus eſt. Quanquam enim non deſint Viri eruditiſſimi, qui Juvenalem Satyræ leges minime impleviſſe judicant, ut Buchnerus de Commut. Rat. dicendi p. 28. obſervavit; ſunt tamen viciſſim, qui immerito iniquius de illo cenſeri autumant. Ita JAC. GADDIUS de Scriptoribus Non-Eccleſ. T. I. p. 264. *Juvenalem* ait, *quidam exiſtimantes non Satyricum poëtam, ſed declamatorem, Horatio in Satyricis imparem, perperam judicarunt: ſiquidem, cum prima ſatyræ pars ſit objurgatio; in hac unice regnat & triumphat Juvenalis. Nec deſideratur in eo riſus aliquando, excitatus a feſtiva & ſalſa urbanitate. Admirandis autem Acuminibus & ſententiis vicit Horatium in ſatyris. Sextam Juvenalis ſatyram Scaliger divinam totam vocat, & quæ grandem ſpiret poëtam: primam valde celebrat: decimam vero appellat optimam, ac longe præfert primæ Horatii.* JOS. SCALIGER, *in Excerptis Putean. p. 133. Juvenal eſt un admirable Poëte: il y a de belles choſes à dire là deſſus: c'eſt un ſi beau poëte à prix de Perſe, qui s'eſt plu à écrire obſcurement:* Idem, in *Primis Scalig. p. 95.* Juvenalem excellentem poëtam vocat, & in quo præclara multa ſint. Miratur tantum, cur ſe dicat ſcripſiſſe ſtylo Lucilii, cum nihil ſit diſſimilius. Non minora loquitur MICH. NEANDER *in præfat. Erotem. Ling. Gr. p. 192.* qui Horatium Juvenali, neque argumentorum varietate, neque dexteritate inventionis, neque crebritate ſententiarum, neque acrimonia reprehenſionis, neque acumine dicendi, neque facetiis aut urbanitate, parem judicat: ſed Juvenalem longe accuratioris ſatyræ auctorem eſſe, candidum, ac Satyricorum facile principem. Extat in Juvenalem Vetus Scholiaſtes, cum ipſis Satyris a Pet. Pithœo editus Pariſ. 1603. in 4. Hunc Scholiaſten, cum pervetuſto quodam & optimæ notæ codice MSS. Gerh. J. Voſſii (cui multa quoque Anonymi ſcholiaſtæ annotamenta erant addita) collatum, auctiorem & emendatiorem edere olim Pet. Lambecius moliebatur, eaque in re Avunculum ſuum Luc. Holſtenium conſuluit: cui vero hic Epiſt. 8. ita reſpondit. *Probo eam, quam Juvenali, veterique ſcholiaſtæ, operam impendis, cum & me aliquando idem ſtudium inceſſerit. Sed quotquot iſtorum Scholiorum exemplaria inſpexi: inſpexi autem plurima & antiquiſſima: a Pithœanis illa toto, quod ajunt, cœlo diſcrepant, ut fruſtra ex illis medelam locis hiulcis ſperes.* Labores Lambeciani in lucem non prodierunt, ſed extant tamen in Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi. Solet Perſio jungi Juvenalis: atque adeo pleræque editiones, quas ſub Perſio enumeravimus, etiam ad hunc ſunt referendæ. Addendus iis commentarius in ſatyras Juvenalis, a Domitio Calderino ſcriptus, editusque Romæ 1474. in fol. Juvenalis Nicol. Rigaltii prodiit apud Stephanum 1613. Bonav. Gangrei Pariſ. 1614. in 8. cum Cœlii Curionis, Britannici, aliorumque notis, Baſil. 1551. fol. Sunt & aliæ ejus editiones, de quibus ſub Perſio egimus.

11 M. VALERIUS MARTIALIS, argutiſſimus *Epigrammatum* ſcriptor longe magis adhuc quam Juvenalis adverſa Criticorum judicia expertus eſt, Mureti, Gyraldi, Volaterrani, Naugerii, de quibus in libro de Patavinitate Livii nos aliquid *cap. 9. p. 128.* memoraſſe meminimus: addimusque nunc ſolum ea, quæ indignabundus BALTH. BONIFACIUS, in Conjecturis in Martialem, dicit, cum ait: *Ælius*

Digitized by Google

Ælius Verus Cæſar, apud Spartianum, diu noctuque hunc poëtam evolvens, & Virgillum ſuum appellavit: at non tetricus ille cenſor Claudius Verdierius, qui eum paraſiten obſcurum, & Poëtam ſcurrilem, impudentiſſime nominavit: at non atrox ille incendiarius, vir alioquin eruditus ac nobilis (Andr. Naugerius,) *cujus nomini mea Muſa parcendum exiſtimavit, qui Martialem quotannis, quod virgunculas Muſas deprædicaſſet, publice comburebat. Cujus facti indignitate commotus me non continui, quin conceptam inde indignationem effunderem.* MICH. NEANDER. l. c. p. 191. poſtquam obſcœnitatem Martialis devitandam monuiſſet, de reliquis ejus ita judicat. *Multa ejus Epigrammata divina plane ſunt, in quibus & ſermonis caſtitas, & argumenti ſpecies luculenta eſt: verſus vero candidi, numeroſi, pleni, denique optimi.* Obſcœna reſecare e Martiali viſum nonnullis eſt, unde nati ejusdem Caſtratores, Conr. Geſnerus, Matth. Raderus, aliique plures, quorum aliqui, in titulo mira de hoc ſuo reſecandi ſtudio promittentes, nihil tamen in textu ipſomet præſtiterunt: de quibus omnino conſulendus Vavaſſor lib. de Epigrammate c. 20. qui de toto hoc ſtudio detruncandi plura lectu digniſſima affert. (*rr*) Scripſit Commentarium in Martialem jam decimo quinto ruente ſeculo Domitius Calderinus, Laurentio Mediceo nuncupatum, editumque Venet. 1493. in fol. in quo præter emen-

(*rr*) Inter Caſtratores Martialis primus fuit Conr. Geſnerus, Medicus & Polyhiſtor Civitatis Tigurinæ inclytus, qui Tiguri A. 1544. in 8vo edidit *Epigrammata ejus recens ab omni Verborum obſcœnitate, in Adoleſcentium præcipue Scholarumque uſum, expurgata, & in Locos Communes LXXXIV. digeſta, una cum Tribus Dialogis, quibus ratio hujus Inſtituti redditur, & Jac. Micylli in Martialem Annotationibus.* Secuti ſunt hujus Exemplum Jeſuitæ nonnulli, Andr. ſcil. Fruſius, Carnutenſis Gallus, cujus *Martialis repurgatus* ἀνωνύμως (teſte *Biblioth. Jeſuitica*, Phil. Alegambii & Nath. Sothwelli *p. m. 51.*) Romæ A. 1558. in 8vo, & Lugd. Gall. A. 1598. in 16. prodiit. Matthæus Raderus, Tyrolenſis, qui Martialem, omiſſis obſcoenis, emendatum, ac Commentariis illuſtratum, ter edidit, ac tertiis quidem curis auctiorem Moguntiæ An. 1627. in fol. & Pet. Rodellus, qui libros V. Epigrammatum, reſectis itidem laſcivis, e Poëta hoc collectos, cum Notis ſuis, Toloſæ A. 1680. in 8vo. (referente Joh. Alb. Fabricio *P. I. Biblioth. Lat. p. 113. 114.*) publicavit. Non deſunt Inſtituto huic ſui Patroni, Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis detectis, P. I. c. 12. p. 79. 80.* Ol. Borrichius *Diſſ. II. de Poëtis Latinis, §. 30. p. 63. 64.* &, ut alios ſileam, Conr. Geſnerus in tribus, quos ſuæ Editioni annexuit, Dialogis, paulo ante laudatis. In quorum Tertio Rhadamanthus Judex, poſt cauſam hanc in utramque partem, a Mitione & Demea, coram tribunali ſuo, fuſe diſceptatam, ſequentem fert ſententiam: *M. Val. Martialis principio caſtrari debet, dein ferro membratim diſcindi, ita ut nulli artus ei cohæreant amplius: mox diligenter a perito aliquo Medico, quæcunque particulæ ulla lue infectæ fuerint, igne urentur: reliquæ de integro in corpus novum articulatim concinnatæ conglutinentur, quemadmodum Æſculapius olim fertur ab equis diſcerpta Hippolyti Athenienſis membra, ope artis Medicæ, in priſtinam integritatem reduxiſſe. Quod ſi temere quisquam huic ſententiæ meæ contradixerit, in illo quoque caſtrationis pœnam exerceri volo.* Sed nec eidem ſui defuere Cenſores, iique patronis longe numeroſiores. Quos inter, ex ipſis Pontificiis atque Hiſpanis, Laur. Ramirez de Prado, *in Hypomn. ad Martialis Amphitheatr. Epigr. 25.* acerbe ſatis in Raderum Jeſuitam, Caſtratorum iſtorum celeberrimum, invehitur. Morhofio noſtro iſtud inſtitutum itidem non admodum fuiſſe probatum, ſatis arguit argutum ejus ad Joh. Owenum, Epigrammatographum Anglum Martialis Æmulum, a Jeſuitis pariter caſtratum, Tetraſtichon, *in Epigrammatibus Selectis p. m. 28.* obvium.

Digitized by Google

emendationem Autoris, quam e quinque codicibus MSS. inſtituit, multa e veterum Græcorum, Latinorumque diſciplina obſervat. Noſtro ſeculo ſimilem Commentarium ſtruxit adoleſcens, ac pene puer adhuc, Laurent. Ramirez de Prado, Pariſ. in 4. 1607. editum: in quem tamen multa congeſta ſunt, quæ jam prius ab aliis erant obſervata, annotante Scaligero Epiſt. 466. Hinc non adeo mirum, ſi ex Pierii Hieroglyphicis, aut ex Raderi Annotationibus, etiam nonnulla, tacitis Auctoribus, videantur ſubrepta; qua de re Jac. Pontani & Raderi verba allegat Thomaſius *de Plagio Liter.* §. 137. & Placcius *de Pſeudon.* p. 228. integrum librum Claudii Muſamberti, ſeu, ut evolvit ille Theodori Marcilii, Commentariorum in Laur. Rameſii Hypomnemata ad Martialem, Pariſ. 1607. in 8. impreſſum, memorat, quo Rameſius traducitur. Verum haud abs re addit Placcius, longe magis eſſe audiendum l. c. Scaligerum; qui, ſi puerilem ardorem inclareſcendi, nimiumque alios vituperandi pruritum, demas, egregiam adoleſcentis indolem vehementer etiam collaudandam putat, parumque abeſt, quin ipſi præferat Theod. Marcilio. Idem Placcius, *eod. lib. p.* 243. in eam adducitur ſuſpicionem, ut non tam Rameſium adoleſcentulum diſcipulumque, quam Franc. Sanctium, ejus præceptorem, Auctorem eſſe commentariorum in Martialem conjiciat; velut & Latinæ Grammaticæ, ſeu (quo nomine notior eſt) Minervæ Sanctianæ auctor aliquando Rameſius falſo jactatus eſt. Matth. Raderi vaſtus in Martialem commentarius Mogunt. in fol. A. 1627. prodiit. Ex emendatione Hadr. Junii, cum indice omnium vocabulorum, cura Ioſ. Langii, Martialis Argentinæ An. 1595. in 12. lucem aſpexit: cum commentariis Variorum, & indice Langii, Pariſ. 1607. in 4. Prodiit & Editio, cum notis Variorum integris, e muſeo Pet. Scriverii, Lugduni Bat. 1619. in 12. De Thom. Farnabii notis, ſive paraphraſi potius, parum benigne judicat Franc. Vavaſſor, in lib. de Epigrammate pag. 288. Iſ. Voſſius commentarium quoque in Martialem ſcripturus fuit, ſi credendum Colomeſio. Deſid. Heraldus, jam in ſcribendis animadverſionibus in Martialem accinctus, Scaligerum, ut ſuppetias ſuarum notarum mitteret, oravit Ep. 67. Ep. Galli ad Scaligerum. Scaliger autem quædam Martialis Epigrammata Græce vertit, quæ, cum præfatione Iſ. Caſauboni Pariſ. in 8. edita ſunt. In catalogo Bibliothecæ Thuanæ reperitur Index in Martialem ſeorſim editus Auctore Pet. Etloiſio in 8. de quo tamen nihil mihi conſtat. Cæſaris Zarotti, Philoſophi & Medici Veneti, Commentaria in Martialem Medica Venetiis A. 1657. in 4. prodierunt.

12 Ne vero viri ſolum famam eruditionis ſibi eo tempore vindicare poſſent, SULPITIA effecit Poëtria, quæ *de corrupto Reipublicæ ſtatu*, cum Domitianus publico edicto

Pegaſus ergo tuus factus Cantherius eheu!
Ipſeque Apollo tuus factus Apella fuit!
O ſcelus! aut illos Eunuchos convenit eſſe, aut
Marſyæ ad exemplum crimina pelle luant.

Digitized by Google

cto philoſophos urbe exegiſſet, *ſatyram* ſcripſit. Reperitur illa in libello, quo continentur Epigrammata & Poëmata veterum, e Bibliotheca Pet. Pithœi edita, Pariſ. 1590. in 16. Reperitur & inter poëtas ſatyricos minores, quos M. Z. Boxhornius recenſuit, atque Commentariis illuſtravit Lugd. Batav. 1633. in 12. Accedit & Jani Douſæ Schediaſma in Sulpitiæ ſatyram, A. 1633. (*ss*).

Agmen Auctorum æneæ ætatis claudat præclarus Vitarum veterum Impera- 13
torum Scriptor, qui ſub Trajano atque Hadriano inprimis claruit, C. SUETONIUS TRANQUILLUS, cujus, ut jam ceteras taceamus, elegans editio prodiit cum Commentariis variorum integris, Phil. Beroaldi, Lev. Torrentii & Iſ. Caſauboni (qui alias & ſeorſim ſinguli prodiere) Pariſ. 1620. in fol. Caſauboni Commentarium, qui ceteris fere omnibus præſtat, & a Scaligero ſatis laudari non poteſt, J. H. Bœclerus, cum ſuis Diſſertationibus politicis, edidit Argentor. in 4. 1647. adjuncto indice locupletiſſimo. Sunt & Matthiæ Bernеggeri Diſſertationes in Suetonii Cæſares aliquot, Argentor. 1655. in 4. editæ. Quæ cum notis Variorum Lugdun. Batav. Ann. 1656. in 8. lucem aſpexit, Editio Suetonii Joh. Schildio curante, bona eſt, in qua multa nova ſunt, ab aliis non obſervata; Salmaſianæ etiam obſervationes multæ. Omnium optima vero illa Editio, quam Ultrajecti A. 1672. in 4. Joh. Georg. Grævius nobis dedit, cum integris Commentariis atque notis Lev. Torrentii, Iſ. Caſauboni, Theod. Marcilii, Franc. Guieti, Joh. Frid. Gronovii, & ipſiusmet Grævii: Achiliis Statii item & Eliæ Vineti ad libros de Grammaticis & Rhetoribus: denique etiam adjectus index copioſiſſimus Berneggeri, quem Typographus a Freinshemii hæredibus redemit. Edidit quoque Suetonium Carolus Patinus, ſuisque notis, ac præcipue numiſmatibus, illuſtravit Baſil. 1675. in 4. Longe pluribus autem Iconibus & ſelectis notis Suetonium illuſtratum dedit Sam. Piſcus Ultraject. 1690. 2. Volum. in 8. In uſum Delphini Auguſt. Babelonius Pariſ. 1684. In Suetonii Julium Cæſarem exſtant Jac. Zevecotii Obſervata Politica elegantiſſima, qui & in ceteros Cæſares Notas Politicas ſcripſit, ſed breviores.

CAP. XIV.

QUO AUTORES LATINI ÆTATIS FERREÆ RECENSENTUR.

§. 1. *Juſtinus Hiſtoricus, Trogi Epitomator.* 2. *Aulus Gellius.* 3. *Apulejus.* 4. *Q. Sept. Florens Tertullianus.* 5. *Cenſorinus.* 6. *Julius Obſequens, M. Aur. Olympius Neme-*

(*ss*) Sulpitiæ Poëtriæ Epiſtolas Amatorias, Libro IV. Carminum Tibulli inſertas, vindicat, & Tibullo abjudicat, Caſp. Barthius, ſtyli diſſimilitudinem, aliaque argumenta, pro ſententia hac ſua, allegans, *Lib. 59. Adverſar. c. 16. p. 281.* Conf. Placcium verba ejus quædam recitantem, *in Tr. de Scripſ. Anon. & Pſeudon. P. II. p. 265. 266.*

Digitized by Google

Nemeſianus, T. Jul. Calpurnius, Q. Serenus Sammonicus, Rutilius Numatianus. 7. Scriptores Sex Hiſtoriæ Auguſtæ, Æl. Spartianus, Jul. Capitolinus, Æl. Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio & Flav. Vopiſcus. 8. Sex. Aurelius Victor. 9. Minutius Felix. 10. Arnobius. 11. L. Cœl. Lactantius. 12. Ammianus Marcellinus. 13. Flav. Vegetius Renatus. 14. Q. Aurelius Symmachus. 15. Dec. Magnus Auſonius. 16. Cl. Claudianus. 17. Aurelius Prudentius, & Poëtæ Chriſtiani ceteri, a Georg. Fabricio junctim editi. 18. Dracontius & Venantius Fortunatus. 19. Macrobius. 20. Severus Sulpitius. 21. C. Sollius Apollinaris Sidonius. 22. Martianus Capella. 23. Anicius Manlius Sever. Boethius. 24. M. Aurelius Caſſiodorus. 25. Scriptores Finium Regendorum. Accedunt Monita de Latinitate Pandectarum, uti & Scriptoribus Ævi Medii, ob Hiſtoriam, non autem Stylum, legendis, generalia. 26. Appendix de Inſcriptionibus Antiquis, Latinis pariter atque Græcis, earumque Collectoribus, inprimis Jano Grutero, Thoma Reineſio, Marq. Gudio, Raph. Fabretto, Seb. Maccio, Joh. Zaratino, Joh. Seldeno, Jac. Sponio, Guilh. Fleetwodo, &c.

1 Ab Antoninis FERREAM ÆTATEM LATINI SERMONIS ſupputari debere judicant haud abs re plerique. Sed tamen ſunt, qui ſub iis Imperatoribus vixerunt, Auctores bini, de quibus non recte ſeveram adeo ſententiam pronuntiari aliqui putant. Prior illorum eſt Juſtinus, alter Gellius. JUSTINUM equidem inter Argenteæ etiam ætatis Scriptores cooptant, cum *Trogus* ille, cujus Epitomen ipſe contexuit, Auguſti vixerit ævo, & vero probabile ſit, Juſtinum Trogi verba in pluribus retinuiſſe. Sed enimvero ſupra monuimus, ita Florum etiam ætati præſtantiori, quam æneæ, adſcribendum fore, qui Livium in epitomen contraxit. Rectius itaque Scioppius, Juſtini ætatem, qua vixit atque ſcripſit conſiderans, eum ferreæ ætati adſcripſit: quamvis diffitendum non ſit, ejus Latinitatem non eſſe usque adeo ferream: imo Floro multo melior eſt puriorque. Ceterum primos libros ejus Hiſtoriarum (ut vocavit ipſe) Philippicarum XLIV, maximi ſane æſtimandos, edidit Aldus Manutius, *de Externis Hiſtoriis* inſcriptos: atque is Aldus etiam ſibi ab Amico quodam perſuaderi paſſus eſt, extare in illius bibliotheca Trogum ipſum, & brevi etiam edendum: ſed deceptus inſigniter, vid. Voſſius de Hiſtor. Lat. l. I. c. 19. p. 100. Præterea apud Rob. Stephanum in lucem emiſſus eſt Juſtinus Pariſ. A. 1543. in 8. Ibidem ex emendatione Jac. Bongarſii, cum ejusdem notis, A. 1581. in 8. Cum Bongarſii, Franc. Modii & Matthiæ Berneggeri notis, indiceque luculento Joh. Freinshemii, Argentor. 1631. in 8. Cum notis Iſ. Voſſii, Lugduni Bat. apud Elzevirios in 12. 1640. Cum notis Variorum, curante Ant. Thyſio, ibid. 1650. & alia ex officina Hackiana nitidior multo meliorque, cura Grævii, qui notas integras Virorum doctorum atque ſuas, una cum indice Freinshemiano, per Schefferum & Vorſtium aucto, adjecit A. 1683. in 8. Prodiit & editio Tanaqu. Fabri, cum notis ejus, Salmurii A. 1671.

2 AULUM GELLIUM vero ſeu, ut alii ſcribunt, Agellium ad ferream ætatem a Scioppio ablegari, non fert Vavaſſor de Ludicra Dictione pag. 270. ſed, quod & Lipſius

Digitized by Google

Lipſius fecit, optimæ Latinitatis autorem vocat. Variæ ſunt ejus *Editiones*, quanquam multo plures a Viris doctis promiſſæ, varia culpa ſeu infortunio, interierint. Inſumſit noctes aliquas Gellio eximio cum ſucceſſu HENR. STEPHANUS, queis propterea nomen quoque fecit: *Noctes Pariſinæ Atticis Gellii invigilatæ*, quas, cum Ludov. Carrionis notis in Gellium imperfectis junctas, edidit Pariſ. 1585. in 8. Adjecit quoque Noctibus illis ſuis Apologiam pro Gellio contra iniquam Ludov. Vivis cenſuram, cui nimirum Gellius vocatur *homo rhapſodus plane, congeſtor potius, quam digeſtor, & oſtentator, quam peritus: loquaculus ſine eruditione, in verbis ac ſententiis putidulus: legendus quidem, ſed ita, ut te rem levem inſpicere ſcias:* & quæ alia indigniſſima & ſe & Gellio convitia Vives cumulat *de Diſciplinis l. III. p. 532. & 537.* Quapropter & Joſ. Scaliger, in Excerptis Putean. p. 253. Vivem, ait, malo animo de Gellio judicaſſe: miror tamen, quod addat; *ſed tamen bene.* Melius profecto egit Stephanus, qui defendit Gellium. Sed in eo male conſuluit orbi literato Stephanus, quod Carrionis notas, quas perfectas jam, ut mandaret typis, acceperat, imperfectas tamen reliquit: cujus rei cauſam eam aperit in libris de Vita ſua Thuanus; quod, ob rei familiaris anguſtias, cum jam non amplius ſufficeret Gellio, Stephanus ſuis typis edendo, ad conducendos ab alio typos fuerit coactus: ortis autem inter utrumque rixis (ut erat plane moroſus rixoſusque Stephanus,) ita ſuppreſſæ doctisſimi Carrionis egregiæ animadverſiones ſunt. Quod, cum non noſſet Barthius Adverſ. lib. XXXV. c. 6. male Carrionem ipſummet ſuas notas ad finem perducere non potuiſſe exiſtimavit: recte cetera eas præſtantisſimas judicans: atque idem de nomine A. Gellii locisque aliquot cap. ſeq. 7. conferendus. PET. LAMBECIUS, inter alia molimina ſua, *Lucubrationes* quoque *in Gellium Criticas* numeravit, earumqee *Prodromum*, una cum diſſertatione de Vita & nomine Auli Gellii, Pariſ. 1647. in 8. apud Seb. Cramoyſium edidit: ſed hunc Prodromum Epidromus non magis ſecutus eſt, quam imperfectas Carrionis notas perfectæ. Similiter inter promiſſa evanuerunt Cl. Salmaſii Commentarius in Gellium; de quo, tum Clementius in Catalogo Operum Salmaſii, qui ejus Vitæ Epiſtolis præmiſſæ annectitur, p. 68. tum Laur. Craſſus Elogior. T. II. p. 211. videri poſſunt: Richardi Thomſoni nova editio Gellii, quam, e Codice MSS. bonæ notæ, meditabatur, teſte Joh. de Bumery in Epiſt. Gall, ad Scalig. lib. III. ep. 9. editio Oberti Giphanii, quam, e ſpoliis Lucæ Fruterii, doctisſimi juvenis, cui paratum jam editioni Gellium ſurripuerat, inſigni plagio parabat; teſte Scaligero in Excerptis Putean. p. 87. & 94. aliæque. Philippi Caroli Animadverſiones poſthumas in Gellium, ſed nec eas ob fatum Auctoris integras, publicavit, cum præfatione de Gellio, Chriſtoph. Arnoldus Noribergæ 1663. in 8. additis quoque ejusdem Animadverſionibus in Curtium, & Diſſertatione de Criticis. Jodoci Badii & Petri Moſellani notæ Pariſ. junctim A. 1536. prodierunt. Cum Variorum notis, apud Belgas Gellium Lugd. Batav. A. 1666. in 8. apparavit Ant. Thyſius: cum ſuis & aliorum caſtigationibus obſervationibusque, Joh. Frid. Gronovius Lugd. Bat. 1687. in 8. cui editioni Index quoque Auctorum a Gellio citatorum acceſſit.

Digitized

3 APULEJUM Afrum, monſtroſæ & vere Africanæ dictionis Auctorem, ad ferream ætatem, non ſolum Antoninorum tempus, quo vixit, ſed & ipſemet tumidus ac ineptus ſermonis character, ablegant. Melanchthon dicebat illum rudere cum Aſino ſuo. Et tamen is adeo nonnullis amatoribus ſuis perplacet, ut non ſolum pro ſatis Latino venditent, Plautique imitatore, ſed & Phil. Beroaldus non dubitaverit, Muſas Apuleji ſermone locuturas, ſi Latine loqui vellent. Viciſſim vero Franc. Floridus Sabinus acriter in Beroaldum, ob præpoſterum illum Apulejum imitandi amorem, invectus eſt. *Vitioſiſſimum ſcribendi genus*, dicebat, *ex Apulejo, Martiano, Capella, Sidonio, & ſimilibus, primus ſuis temporibus excitavit, & in multas Europæ partes, e quibus undique ad eum confluebant Auditores, ita diffudit, ut plurima adhuc ſuperſint ejus veſtigia, nec penitus deleri poſſint.* Hanc Floridi vocem de Beroaldo annotavit Gaddius T. I. Scriptor. Non-Eccleſiaſt. p. 79. ubi prolixe ſatis de Philippo Beroaldo utroque: (ſenior enim atque junior fuerunt) de illius virtutibus, vitiis ac operibus agit. Idem Gaddius, cum de Apulejo agit, l. c. p. 33. varia quoque de illo judicia variorum apponit: in eo tamen, ut mihi videtur, ineptus, quod Apuleji ſtylo nimis faveat, putetque, condonari illi figuras quaſdam, Epitheta, & hujus generis alia, quoque poſſe; quia non ſcribat dogmata religionis, aut arcana Politices, aut hiſtoriam gravem. Sed non omittit tamen etiam allegare rigidos Apuleji cenſores; veluti Laur. Vallam, lib. in Antonium Raudenſem; Jan. Parrhaſium Epiſt. cent. II. Jac. Pontanum Progymnaſm. P. I. n. 25. Franc. Robortellum, Joh. Bapt. Pium, Jac. Durantium Caſellium, Juſtum Lipſium, Janum Guilielmium, Raph. Volaterranum; quorum ſingulorum loca adducit. Poteſt his addi, præter alios, Buchnerus de Commutata Rat. dicendi c. 13. p. 228. ſeq. & Daumius in lib. de Cauſis amiſſarum Lat. linguæ radicum, ubi pluribus agit de Apulejo. Conf. quoque Jul. Cæſ. Capaccius Elogior. lib. II. p. 242. Prodierunt Apuleji Opera, poſt Romanas, Aldinas, Baſileenſes editiones aliquot, Lugduni Batav. ap. Raphelengium 1588. in 8. cum notis Petri Colvii, Brugenſis; cujus Viri ſingulare illud fatum fuit, quod calce mulæ ictus perierit: a mula ſcilicet referens pretium laborum in Aſinum Apulejanum impenſorum. Extant de eo bina Jani Douſæ Epigrammata, quæ reperiuntur lib. V. Epigramm. p. 138. ſeq. Phil. Beroaldi prolixus eſt in Apulejum Commentarius, qui in 8. Baſil. 1560. 3. Volum. &, una cum notis Godeſchalci Stewechii, in fol. ibidem editus eſt. Scripſit & Apuleji Vitam Beroaldus. Sed quid de illo ſenſerit Floridus, dictum jam. Multo abjectius adhuc illius mentionem facit Claud. Verdierius, cum in Cenſura Auctorum pag. 158. ita infit: *Phil. Beroaldus vir dictionariis quibuſdam addictus fuit, e quibus ſua eruit omnia: ſegniſſimus: in Apulejum oſcitat. Hujus ſi vellem errata omnia perſequi, magni voluminis liber emittendus eſſet.* Extat vero elegantiſſimus Angli doctiſſimi, Joh. Pricæi, Commentarius in Aſinum Apuleji, Goudæ A. 1650. in 8. vulgatus. Opera ejus Geverh. Elmenhorſtius Francof. 1621. in 8. cum ſuis & aliorum notis, egregia editione in lucem prodire juſſit: cum caſtigationibus ſuis Bonav. Vulcanius An. 1594. Lugduni Bat. Apologiam Apuleji Commentario illuſtrarunt Iſ. Caſaubonus Pariſ. 1594. in 4to, Scipio Gentilis, Hanoviæ 1607. in 8. & Joh. Pricæus Pariſ. 1636.

Digitized by Google

1636. in 8. Caſp. Scioppii Symbola in Apulejum recuſa ſunt Amſtelod. 1664. in 8vo.

Immiſcendi nunc, ferentibus ita ſeculis, Chriſtiani quoque Paganis ſunt, atque 4 hos inter prodeat primus Afer, quem Africitatis multum habere, aſperum & in verbis monſtroſum, alibi diximus, Q. SEPTIMIUS FLOR. TERTULLIANUS, omni ſane eruditionis genere tinctus, verum dictionis & ingenii elegantias ordinemque aſpernantis. Primus eum edidit, e MSS. duobus, Baſil. An. 1521. Beat. Rhenanus, cum notis haud quaquam aſpernandis; quæ editio ter poſtmodum Baſileæ, & bis Pariſiis, repetita eſt: præſtat reliquis vero, quæ, Pariſ. 1566. duobus in 8. tomis, nitidiſſimo charactere, impreſſa, integram quoque Franc. Zephyri paraphraſin Apologetici habet, quæ alias tota nuſpiam reperitur: obſervante Colomeſio Biblioth. Choiſie p. 163. Jac. Pamelius exinde, cum notis ſuis, edidit Tertullianum Antwerp. An. 1579. quam editionem Pariſienſes An. 1583. recuderunt, & Colonienſes An. 1617. Commentatus in eundem eſt LUDOV. *de la* CERDA ampliſſime, & tres Tertulliani ſuis notis illuſtrati tomos edidit 1624. 1630. & 1641. neque tamen ad finem opus perduxit, &, ut varia Philologica atque antiquaria ſacra coacervat, ita ſupervacua nimis frequenter immiſcet. Non minus prolixe in eundem Auctorem ſcripſit Georgius Ambianenſis, edito tribus vaſtis voluminibus Tertulliano Reſuſcitato, Pariſ. 1648. & 1650. ſed minus tamen illo probatur. Pamelianis notis Franc. Junius ſuas addidit Francof. A. 1597. Omnium optime vero de Tertulliano meritus eſt NICOL. RIGALTIUS, quippe qui & ſummo ſtudio illum cum MSS. codicibus contulit atque emendavit, & ſuis illum notis atque obſervationibus doctiſſimis illuſtravit: primo quidem novem ſolum ejus libros edens, Pariſ. An. 1627. ſed deinde Tertullianum integrum An. 1634. Librarius, qui eam Editionem imprimebat, ne quid illi deeſſet, Anno ſequente 1635. Tomum peculiarem adjecit notarum & Commentariorum, Rhenani, Pamelii, Junii, aliorumque, qui in Tertullianum ſcripſerant. Sunt & ſingulares libri Tertullianei aliquorum commentariis illuſtrati: ut ejus liber de Pallio cum notis Latinis & interpretatione Gallica Edm. Richerii Pariſ. 1600. cum notis Cl. Salmaſii Pariſ. 1622. quas tamen Dion. Petavius, ſub ficto Ant. Cercoëtii nomine latens, Animadverſionibus ſuis, Rhedonis (Pariſ.) An. 1622. in 8. editis, impugnavit: & cum ſe Salmaſius, Franc. Franci nomen aſſumens, anno ſq. 1623. vindicaſſet, edita Confutatione Animadverſionum Cercoëtii, hic An. 1624. Maſtigophoros tres in Elenchum Franci edidit: atque hinc poſtmodum irreconciliabiles inter utrumque lites, odiaque immenſa nata. Affectas vero Salmaſius notas quoque habebat in Tertulliani Apologeticum, libros de corona Militis, de Spectaculis, de Habitu mulierum & cultu fœminarum: prout Laur. Craſſus in Elogiis T. II. pag. 211. teſtis eſt: ſed nihil eorum dedit. Apologeticum Deſider. Heraldus, cum notis ſuis, Pariſ. 1613. in 4. vulgavit: Ejus ad Nationes libros Jac. Gothofredus An. 1625. in 4. itidem notis illuſtratos. In Poëmata Tertulliani notas ſcripſit, poſt Junium, aliosque, Andr. Rivinus, Lipſiæ A. 1651. Omnium Tertulliani Operum nitidiſſima editio eſt, quam Pariſ.

Digitized

A. 1663. cum Notis integris Nicol. Rigaltii ſuisque, & ſelectis Pamelii, Lacerdæ, aliorumque, Phil. Priorius edidit, & quæ ibidem A. 1675. recuſa eſt.

5 Paulo poſt Tertullianum, nempe ſub Alexandro Severo, CENSORINUS ſcripſit librum *de Die Natali*, quem pereruditum, & Chronologis, ob connexas egregie æras potiores, utiliſſimum eſſe, jamdudum Voſſius monuit de Hiſtor. Lat. lib. II. c. 3. Nimiam tamen dictionis ſimplicitatem in eo Barthius notat Adverſar. lib. XIIX. cap. 14. ubi locis ejusdem aliquot, e codice MSS. lucem affert. Prodiit vero libellus ille, ex officina Aldi, Venet. An. 1528. cum notis Ludov. Carrionis & Petri Joh. Nunneſii Hanov. 1615. ex recenſione Eliæ Vineti, una cum Solino ejusdem, Pictavii in 4. A. 1568. Optima editio eſt Henrici Lindenbrogii, Hamburgi primum An. 1614. in 4. & deinde emendatior Lugduni Batav. 1642. in 8. impreſſa.

6 Memorandi porro carptim nonnulli, quorum fama non adeo magna eſt, & ætas tamen in hæc tempora incidit. JULIUS OBSEQUENS, cujus de *Prodigiis*, quæ Romæ & in vicinia acciderunt, lib. II. poſt Aldinam editionem An. 1508. in 8. aliasque plures, Amſtelodami An. 1689. cum notis Joh. Schefferi, prodierunt in 8. M. AUREL. OLYMPIUS NEMESIANUS, cujus *Cynegetica*, & T. JUL. CALPURNIUS, cujus *Bucolica* ad Nemeſianum ſuperſunt; uterque, cum Rob. Titii notis, Florentiæ in 4. & in Venatione Novantiqua Jani Ulitii, ſeu Venaticis & Bucolicis Poëtis, quos Ulitius cum notis Lugduni Bat. in 12. An. 1645. edidit, una cum Gratio prodierunt: ut & cum Caſp. Barthii, duodecennis adoleſcentuli, notis Hanov. An. 1613. QV. SERENUS SAMMONICUS, cujus *Carmen de Medicina* extat inter Poëmata Vetera a Pithœo edita Pariſ. An. 1590. RUTILIUS NUMATIANUS, cujus *Itinerarium* ab eodem Pithœo, eodemque libro, editum eſt; quamvis jam antea Romæ An. 1582. in 8. a Joſepho Caſtalione evulgatum, notisque illuſtratum.

7 Majoris longe momenti ſunt, qui vocantur SCRIPTORES HISTORIÆ AUGUSTÆ, *Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio atque Flavius Vopiſcus*, quorum omnium ætas in Diocletianum, Conſtantium Chlorum, ejusque filium Conſtantinum M. cadit. Quamvis autem certo non ſatis conſtet; quæ Vitæ a quibus ſigillatim ſcriptæ ſint: nec præterea dictionis character aut Latinitas ea reperiatur, quæ tuto in imitationem trahi poſſet: nihilominus, ob rerum, quas tradunt, magna pondera, maximi haud immerito æſtimantur; præſertim, poſtquam exquiſitiſſimis Iſ. Caſauboni Salmaſiique annotationibus illuſtrati ſunt. Junctim labores horum Duumvirorum, una cum ſex iis Scriptoribus, prodierunt Pariſ. 1620. in fol. Prodierant jam antea Francofurti A. 1588. apud Wechelos, cura Frider. Sylburgii, *Scriptores Hiſtoriæ Auguſtæ minores;* ſed multi erant illi collectioni, præter hos ſex, additi: velut & in Editione Jani Gruteri factum; qui Scriptores Hiſtoriæ Aug. a Jul. Cæſare usque ad Carolum M. collectos, cum notis ſuis, in fol. A. 1611. Hanoviæ excudi curavit. Sed & ad illam Editionem Scriptorum Hiſtoriæ Aug. quam M. Z. Boxhornius Lugduni Batav. A. 1632. 4. voluminibus in 12. procuravit, plures pertinent: in qua ſcilicet Suetonius,

nisi

niſi fallor, auſpicatur, atque finit Ammianus Marcellinus. Sciendum vero, eſſe nonnulla commentatum ibi Boxhornium, quæ ipſemet alibi non ſcripta mallet. Vid. Not. in Taciti Vit. Agric. pag. 174. (Voſſius profecto, cum infeliciter adeo tractatum ab illo Suetonium deprehendiſſet, nec de Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptoribus ſibi magnam ſpem fecit: ſed, poſtquam ingenue, quid monendum in Suetonio Boxhornii ſit, data ad ipſummet Epiſtola ſignificaſſet: *Laudo*, pergit, *quod etiam cogites de aliis hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptoribus: etſi difficile ſit poſt Homerum* (Salmaſium Caſaubonumque) *Iliada ſcribere. Verum χαλεπὰ τὰ καλά. Nec tu, ut cenſeo, tam meſſem uberem, quam ſpicilegium, promittis: atque id colligo ex parte ea, quam miſeras. Legi in iis, quæ ſatis arriderent, ſed cogitare de ſingulis non licuit.* &c.) Ceterum recudendam ſibi nitidiſſimis characteribus, ſed minore forma, Batavi Editionem ſex ſcriptorum horum ſumſerunt Lugd. Batav. An. 1670. 2. vol. in 8. ex officina Hackiana, &, præter Caſauboni, & Salmaſii notas integras Gruterianas etiam adjecerunt. Longe inferior illa eſt, quæ cum notis Variorum ſelectis, per Corn. Screvelium An. 1661. eſt exhibita. Commoda vero atque emendatiſſima, quæ cum notis Ulrici Obrechti, Argentorati A. 1677. in 8. lucem aſpexit.

In Collectionibus illis Scriptorum Hiſtoriæ Auguſtæ, quas a Sylburgio atque 8
Grutero editas modo commemoravimus, reperitur quoque SEXTUS AURELIUS VICTOR, cujus libri *de origine gentis Romanæ, de viris illuſtribus, & de Cæſaribus*, ibi reperiuntur. Non ſpernendæ vero Latinitatis auctor eſt, & ſub Conſtantio Imp. claruit. Libellum de Cæſaribus, ab Auguſto ad Conſtantium, primus protulit Andr. Schottus Antwerpiæ An. 1579. in 8. Prodiit deinde aliqua ejus Editio, cum Notis Variorum, And. Schotti, El. Vineti, Iſ. Caſauboni, Juſt. Lipſii, Jani Gruteri, integris, Lugduni Batav. An. 1670. in 8. (& non ita pridem novam ſtruxit Cl. Joh. Georg. Grævius Ultrajecti. In uſum Delphini Anna Daceria, Tanaq. Fabri filia, dedit Pariſ. 1681. in 4.)

Anteverterunt adhuc ætatem Aur. Victoris Chriſtiani aliquot Scriptores, *Mi-* 9
nutius Felix, Arnobius & Lactantius. MIN. FELICEM jam Lactantius commendavit. Extat ejus *Octavius, i. e. Dialogus de vanitate idololatriæ, & veritate religionis Chriſtianæ*, ſtylo ſatis pro illorum temporum ratione terſo atque puro compoſitus, nec minus ingenioſe. Diu jam & aliquoties editus fuerat Dialogus ille, priusquam extare crederetur: nempe qui pro octavo Arnobii contra gentes libro reputabatur, cum quo ſemper etiam prodiit. Verum animadvertit errorem, primusque detexit JCtus celebris, Franc. Balduinus, edito, cum prolixa præfatione, Minutio Felice Heidelbergæ A. 1569. in 8. quem ſecuti poſtmodum Fulv. Urſinus, Joh. Wowerius, Geverh. Elmenhorſtius, Deſid. Heraldus, & Nic. Rigaltius, Minutium ſuis Commentationibus illuſtrarunt. Horum omnium notas conjuxit, & ſtipatum iis Minutium, a ſe denuo recenſitum, una cum Jul. Firmico Materno de errore profanarum religionum, Wowerii notis illuſtrato, edidit Lugd. Batav. 1651. in 4to. Jacobus Oizelius. Sed, quod obiter addo, Oizelius ille plagiarius eſt, cui corniculæ jamdudum plumæ ſunt evulſæ: ut patet ex Commentario, quem in Caji Inſtitutiones ſcripſit,

Digitized by

& qui pene totus ex Hier. Alexandri commentario deſumptus eſt. Ceterum Minutius etiam, cum ſelectis Variorum notis, prodiit Lugd. Batav. 1672. in 8.

10 ARNOBII, qui ſub finem ſecundi & initio tertii poſt C. N. Seculi clarus fuit, Latinitas mediocris eſt, ſed ſequior tamen. Barthius facundum atque doctum Scriptorem, ſuo quodam & Afro dicendi genere, penetrante quidem & nervoſo, ſed parum polito & jucundo, uſum, non male cenſet, Adverſ. Lib. XLVIII. c. 4. Septem ejus *libri adverſus Gentes* extant, quorum optima *Editio* eſt, quæ textum ex emendatione Cl. Salmaſii accuratum, notas autem (ut titulus præ ſe fert) omnium, ſimul comprehendit, Theodori Canteri, Deſ. Heraldi, Gev. Elmenhorſtii, & Godeſch. Stewechii, Lugduni Batav. 1651. in 4. Omiſſæ tamen ſunt notæ Pet. Ciacconii & Fulvii Urſini emendationes, quæ Romæ A. 1583. in 4. cum Minutio & Arnobio, prodierunt. Omiſſus itidem Criticus Arnobianus Joh. Meurſii Lugd. Batav. 1598. in 8. una cum ejusdem Hypercritico Minutiano, editus: cujus ne obiter quidem meminiſſe bonos illos tam curatæ editionis Curatores, haud abs re miratur Phil. Labbe Diſſert. de Scriptor. Eccl. T. I. p. 105. Meurſiumque ornat elogio illuſtratoris Athenarum Lugduno-Batavarum, de tota Hollandia, adeoque & univerſa re literaria, bene meriti. Parabat juſtum Commentarium in Arnobium Salmaſius, eique præfigendam Diſſertationem de ratione nominum, cognominum & agnominum apud veteres: de quo ſuo propoſito, tum ipſe paſſim in Epiſtolis, tum & Cl. Sarravius, ſtrenuus inſtigator in literis ad eundem, meminere: & ex his Ant. Clementius, in Catalogo Operum affectornm Salmaſii, & Laur. Craſſus in Elogiis. Sed evanuit tamen omne, quod ſperabatur. Caſp. Barthius, Adverſar. l. XLIII. c. 2. ægre fert, Arnobium ab Hieronymo inæqualem nimium, & absque operis ſui partitione confuſum, dici: cum in præſtantiſſimo Auctore ordo ſatis formoſus, etſi minime Scholaſticis Rhetorum legibus alligatus, compareat: Quapropter & Hieronymi locum pro ſuſpecto habet, & (non ſatis tamen feliciter) emendat: Obſervat ceteroquin, Arnobium fuiſſe Lucretii imitatorem, cujus ſæpe res & verba exprimat. Loca etiam aliquot l. c. c. 6. & lib. XLIV. c. 1. ſeu tentat, ſeu reſtituit; Gellenianæ inprimis editioni Arnobii non ſatis æquus, quippe quam totam ad Editoris captum reformatam, ſeu transformatam potius, animadvertit.

11 Multo autem Arnobio præferri meret L. CÆL. LACTANTIUS, ejusdem diſcipulus, & Criſpi Cæſaris magiſter, cujus Tulliana Latinitas vehementer plurimis probatur. Et ſane fluida eſt atque mire decora: non tamen usquequaque pura; ſed ſunt & huic Auctori admiſſi barbariſmi: ut in ea ætate vix quisquam ab iis ſibi ſatis cavere poterat. Infinitæ propemodum ejus *Editiones* ſunt. Præcipuæ: Xyſti Betuleji, Baſil. in fol. An. 1563. cum pereruditis, Lambecio judice, Commentariis: Mich. Thomaſii, Antwerp. 1587, apud Plantinum in 8. Joſephi Iſæi in fol. Cæſenæ 1646. Ant. Thyſii, cum notis Variorum, Lugduni Batav. 1652. in 8. Servatii Gallæi, quæ & ipſa cum notis Variorum, ipſiusque Gallæi; Lugd. Bat. 1660. in 8. Thom. Sparckii Oxon. 1684. in 8. &c. Varias lectiones quasdam, e Codice Vindobonenſi, excerpſit Lambecius lib. II. de Bibl. Vindobon. p. 288. In editione Oxonienſi Sparckii, ut & in Cantabri-

tabrigienſi Anni 1685. in 8. comparet etiam Lactantii liber *de Mortibus Perſecutorum*, exiguus quidem ille, ſed uſus maximi: quem primus e Colbertino codice quodam eruit, & Miſcellaneorum Tom. II. Pariſ. A. 1679. inſeruit, Steph. Baluzius, notis doctiſſimis illuſtratum: inde variis Virorum doctorum obſervationibus atque notis illuſtrior redditus ille libellus eſt, Giſberti Cuperi, Joh. Columbi, Nic. Toinardi: Gallica etiam Maucroixii, atque Anglica Gilb. Burneti, verſione donatus. (Notas omnium collegit, & ſecundis curis auctiores multo Baluzianas, non Cuperi ſolum, Columbi atque Toinardi, ſed & J. G. Grævii, Eliæ Boherelli, Thom. Galei, Jac. Tollii, ſuisque, junxit Paulus Bauldri, Ultraj. A. 1692. in 8. adjecta etiam Diſſertatione Henr. Dodwelli, & Theod. Ruinarti præfatione ad Acta Martyrum: nempe quas ad Lactantium partim, partim ad hiſtoriam perſecutionum facere arbitrabatur. Parat nunc novam Operum Lactantii editionem Chr. Cellarius) (*tt*) Poëmata quædam de Paſchate, de Reſurrectione, de Paſſione Domini, falſo Lactantio adſcribi nemo dubitat; ut carmen de Phœnice, & Luctatii commentarium in Tacitum, non dicam: notha omnia, vid. præter alios complures, Placcius de Pſeudon. p. 216. (*uu*).

Incedat nunc gravis Hiſtoricus, AMMIANUS MARCELLINUS, homo 12
natione Græcus, & miles, & gentilium ſuperſtitioni addictus: ſed qui optima fide res geſtas Romanorum Imperatorum, inde a Nerva usque ad Valentis interitum, XXXI. libris, quorum XIII. tamen primi primi periere, deſcripſit: Latinitate tali, quæ expectari a tali homine, atque eo tempore, poterat Gaddius, T. I. de Scriror. p. 27. ſtylum ejus eſſe poëticum dicendum putat: ſed eſt potius, pro ratione temporum illorum, aſpere tumidus, & inflatione affectata horrens. Prodiit ille in Collectionibus Scriptorum hiſtoriæ Auguſtæ Sylburgiana, Gruteriana, & Boxhorniana, in qua ſimul notis aliquibus eſt illuſtratus, ſed quæ non ſemper magni adeo momenti ſunt. Longe majoris ducendæ animadverſiones Frider. Lindenbrogii, cum quibus Hamburgi An. 1609. in 4to. Ammianus prodiit. Poſtmodum Henr. Valeſius eruditiſſimas notas in eundem compoſuit, ediditque Pariſ. 1636. in 4. Erat olim ille liber rariſſimus: ſed recuſus poſtmodum eſt Pariſ. A. 1681. in fol. magnifica ac eleganti Editione. Frater Henrici, Hadrianus Valeſius, Hiſtoriographus Regius, illam procuravit, addiditque Lindenbrogii obſervationes, & fratris annotationes, utrasque auctiores, collectanea variarum lectionum

(*tt*) Noviſſimam omnium Lactantii Operum (quibus Libellus quoque de Perſecutorum Mortibus acceſſit) Editionem, ad IV. Codicum (Trium ſcil. Bibliothecæ Academicæ Lipſienſis, uniusque Saxo-Gothani) fidem denuo emendatam, & Annotationibus ſuis atque aliorum inſigniter illuſtratam, Typis Lipſienſibus, Batavicos nitore propemodum æquantibus, A. 1698. in 8vo dedit Chriſtoph. Cellarius, Lit. Eleg. in Acad. Saxo-Halenſi Profeſſor. Recenſum illius ac Laudes V. *in Actis Erud. Lipſienſibus, M. Nov. A. 1698. p. 535. 536.*

(*uu*) Placidum Lactantium, ſive Luctatium, a L. Cælio Lactantio, Scriptore Eccleſiaſtico, recte Morhofius, Placcium ſecutus, diſtinguit, ſed incaute ἀμάρτημα ejus μνημονικὸν, alibi a nobis jam notatum, tranſcribendo ſuum facit, dum priori (Placido ſcilicet), Statii Poëtæ Interpreti, *Commentarium in Tacitum* perperam attribuit.

num e codice Colbertino, ſuasque notas: ut & vitam Ammiani, a Claudio Chifletio compoſitam. (Et tamen, quod vix ſperandum videbatur; adhuc præſtantiorem Marcelli Editionem elucubravit Jac. Gronovius, præter omnes eorum, quos enumeravimus ſuis quoque notis inſignitam, & præterea faciebus Imperatorum, numis, obeliſco, variisque imaginibus aliis, æri inciſis, & ad explicationem illuſtrationemve Auctoris mire facientibus, exornatam, Lugduni Batav. 1693. in fol. & in 4.)

13 Militem hiſtoricum excipiat Auctor de re militari ſcripto agens, FLAV. VEGETIUS RENATUS, cujus *de Re militari lib. V.* cum Commentario Godeſchalci Stewechii, prodierunt in 4. Pariſ. 1607. poſtmodum Lugduni Batav. Coloniæ, alibique, plus ſemel recuſi. Extat & editio Petri Scriverii, cum ejusdem notis, Lugduni Batav. 1633. in 8. & alia iterum Franc. Modii. Omnium trium annotationes junctim cum Vegetio prodierunt Veſaliæ 1670. in 8vo. Idem Auctor *de Veterinaria,* ſeu *Mulomedicina,* editus eſt a Joh. Sambuco A. 1574. quamvis & jam antea Baſil. 1528. apud Fabrum Emmeum fuerit excuſus. In eum Vegetii librum Joh. Rhodii Emendationes & notæ ſervabantur in Bibliotheca Thomæ Bartholini, ſed quæ, una cum Lexico, quod additum fuerat, in ferali illius incendio conflagrarunt.

14 Eodem ſeculo, ſub Valentiniano atque Theodoſio Imp. clarus erat Q. AUREL. SYMMACHUS, Vir Conſularis ac doctiſſimus, ſed infenſus Chriſtianis. Ejus *Epiſtolæ,* cum Franc. Jureti & Job. Lectii notis, prodierunt Genevæ 1587. in 8. & cum additis X. Miſcellaneorum libris Pariſ. 1604. in 8. Equidem Juretum Petrus Faber plagii poſtulavit, ob aliquam obſervationem notis ad Symmachum inſertam; quam ſibi ſurreptam ait: verum non tanti crimen eſt, ut attendi mereatur. vid. Thomaſius de Plagio Liter. §. 425. & 477. Magis inſigne eſt, digniusque notatu, plagium CASP. SCIOPPII, qui Oberto Giphanio, hoſpiti ſuo, integrum codicem MSS. Symmachi ſurripuit, & ex eo poſtmodum ſuas emendationes magnam partem hauſit: tum quas in editione Symmachi Moguntiæ A. 1608. in 4to publicavit, tum quas in libris Veriſimilium, in quibus quamplurima ejus loca reſtituit. Edidit Symmachum etiam Phil. Pareus cum Electis, Lexico & Calligraphia Symmachianis, Neapoli Nemetum A. 1618. in 8. Latinus Latinius quoque in Bibliotheca Profana Symmachi locis aliquibus medelam tulit.

15 Symmacho coævus D. MAGNUS AUSONIUS, Poëta pro illa ætate non contemnendus eſt; quanquam Joſ. Scaliger vellet, illum nunquam *Epigramma* ſcripſiſſe. Ejus *Latinitatem* tanti BARTHIUS æſtimavit, ut, quicquid apud eum legitur, pro vere Latino habendum exiſtimarit. *Nil enim quicquam,* ait, *ſine antiquitatis exemplo poſuit, ut fuit eruditior, quam pro eo ævo, & ſcriptorum eorum amator, qui nobis ademti ſunt, nec ſperantur unquam e tenebris emerſuri oblivionis. Adverſar. lib. III. c. 7.* Idem quoque divinitatem Auſonianæ poëſeos admiratur cap. 18. alibique paſſim eum Scriptoribus ſuæ ætatis longe præfert. *Epiſtolam* vero, quæ ſub Theodoſii Imp. nomine ad Auſonium ſcripta libro Epigrammatum præfigi ſolet, plane ſpuriam judicat,

Digitized by Google

judicat, L. XII. c. 12. ut jam ante nos Placcius annotavit de Pſeudon. p. 264. MICH. NEANDER librum Epigrammatum Auſonii, magnam partem a Græcis acceptum, mira elegantia, parique ingenio, translatum ait: Præf. Erotem. Gr. L. p. 196. (Ita & BOHURSIUS, rigidus alias veterum æque ac recentiorum Auctorum cenſor, nihil concinnius Epigrammate Auſoniano eſſe poſſe ait, in quo omnia miro artificio quadrent. vid. *la Maniere de bien Penſer p. 41.*) FRANC. VAVASSOR, lib. de Epigrammate c. 15. p. 171. de Auſonio. *Repræſentare nobis Auſonius Græcos velle viſus eſt, quippe cum epigrammata ſcripſerit: pauca ſupra centum, a Græcis amplius quinquaginta ſumſerit, vel ut æmulus, vel ut interpolator.* Idem vero JOS. SCALIGER, quem de Epigrammatibus Auſonianis non ſatis ex dignitate judicaſſe diximus, ſingularem tamen curam auctori illi impendit; ediditque adeo Lectiones Auſonianas, in quibus multa ejus emaculat, vitamque Auſonii capite ultimo ſuccincte tradit. Prodierunt iſtæ Scaligeri Lectiones, cum Auſonio, adjectis quibusdam notulis Ad. Turnebi, Adr. Junii, Gu. Canteri, J. Lipſii, El. Vineti, Genevæ 1588. in 12. apud Jac. Stœrium. Plenior eſt editio Eliæ Vineti, una cum Scaligeri Lectionibus Auſonianis edita Burdegalæ A. 1590. in 4. quibus acceſſit Rerum Burdegalenſium Chronicon, auctore Gabr. Lurbeo. Atque hæc eſt illa ſecunda editio Vineti, cujus poſt mortem Vineti editæ Scaliger in Epiſtolis meminit: Ep. 199. quæ & ipſa Auſonio illuſtrando tota inſumitur, ubi ſimul parum æque judicat de Vineto. Franc. Sylvius quoque vapulat, qui in Gryphum Auſonii erat commentatus. Nil eum niſi triviali moneta percuſſiſſe Scaliger ait: cum tamen multum bonarum rerum, ex philologia ſatis accurata depromptum, habeat, judice Ludov. Vive de Diſciplinis p. 542. qui nullum ſe in bonis literis doctiorem noſſe ait. Ceterum optima Auſonii editio eſt, quam procuravit Jac. Tollius, cum notis integris Joſ. Scaligeri, Mariangeli Accurſii, Marq. Freheri, Pet. Scriverii: ſelectis El. Vineti, C. Barthii, Val. Acidalii, J. F. Gronovii, J. G. Grævii, aliorumque Amſtelodami apud Blavios 1671. in 8.

Auſonio addimus æqualem temporis ratione Poëtam alium, CL. CLAUDIANUM, qui ultra genium ſeculi ſui floridus eſt, elegans, ac numeroſus, ſed in phraſeologia intemperans, &, dum ſublime ſectaretur, κακόζηλος luxurie ſua: quam ob rem a compluribus Viris doctis notatur. Vid. præter alios VAVASSOR de Epigramm. c. 15. p. 170. 171. qui miratur, atque etiam ægre fert, Claudianum vulgo, ut puriſſimæ Latinitatis Scriptorem, aut etiam Poëtam exquiſitiſſimum ab aliis proponi, cum non major tamen ejus auctoritas ſit, quam Auſonii & Prudentii. *Eſt ille quidem,* ait, *& dulcior ſtructura verſuum, quam Auſonius; & ſyllabarum menſura emendatior, quam Prudentius cum Auſonio: non is tamen, qui ad auream antiquitatem adſpiret, neque dignus, qui conferatur cum Martiale, aut qui peræque ac Catullus diſcentium manibus teratur. Sed eſt hoc præclarum judicium ſeculi noſtri quorundam, qui quanti pretii quisque apud nos ſcriptor eſſe debeat, maxime ignari, ſummis Poëtis medios anteponunt, infimos & recentiores utrisque. Dixi porro, dulciorem Claudianum conſtructione verſuum facili & expeditâ, & ſine ullis ſalebris, aut eliſionum quaſi ſcabritie ac nodis:* 16

zed by Google

dis: ſed ea tamen dulcedine parum ſuavis & jucundus, quod idem omnium verſuum curſus, idem tenor, nihil mutatis, quas vocant, cæſuris, varietur, ut, qui tres numero verſus legerit, omnes legerit. Pro Chriſtiano eum habent aliqui, ſed pro gentili plerique, Auguſtini ac Oroſii teſtimoniis ſubnixi. Barthius Victori Giſelino præcipue indignatur, quod is, dum Prudentii nonnulla loca enarrat, Claudianum & Auſonium Chriſtianos fuiſſe, ſed a Symmacho paganiſmo redditos, confidenter affirmavit, absque tamen addito ullo tantæ aſſertionis teſtimonio. Ipſe ſimulatorem credit fuiſſe Claudianum, animive dubium, qui nec a Chriſtianiſmo, nec a Paganiſmo abhorruerit, *lib. I. Adverſar. c. 7.* Quæ vero ſententia ſuo auctori relinquenda. Memorat Gregorius Leti, Ital. Regnante P. IV. l. III. p. 335. Mazzam aliquem Vitam Claudiani, & Analogiam, quod fuerit Chriſtianus, conſcripſiſſe. Aliis longe ſatius, ut videtur, carmina in Chriſti honorem ſcripta, quæ inter Claudianea reperiuntur, ad Damaſum pertinere. Prodierunt Opera Claudiani cum notis Steph. Clauerii, Jani Parrhaſii, & Marci Ant. Detrii Pariſ. A. 1602. in 4. Jam antea Theod. Pulmannus Claudianum, ope veterum codicum reſtituerat, emiſeratque in lucem Antwerp. 1571. in 16. Cum Caſp. Barthii commentario vaſto, ſed mendoſiſſime edito, prodiit Cladianus Hamburgi 165 . in 4. cum jam ex ejusdem emendatione, & cum animadverſionum libris, antea A. 1612. minore forma in 8. Hanoviæ lucem adſpexiſſet. Inde Nicol. Heinſius, Claudiani præcipuus Cultor, illum edidit elegantiſſime impreſſum, cum notis, Lugduni Batav. 1641. in 12. qui in multis reprehendit Barthium, cum notis variorum, Heinſiique integris, eundem Poëtam nobis dedit Corn. Schrevelius Lugd. Batav. A. 1665. in 4. In uſum Delphini ejus editionem adornavit, cum notis, Guilh. Pyrrhus 1677. Pariſ. in 4.

7 Accedat tertius Poëta ſed haud dubie Chriſtianus, optimusque morum magiſter, licet non optima ſemper arte carmina pangendi inſtructus, AURELIUS PRUDENTIUS; quem adeo in oculis tulit miratusque eſt olim LUCAS HOLSTENIUS, ut animam jam agens ac moribundus per Ferdinandum Fürſtenbergium, incomparabilis eruditionis Principem, & Epiſcopum poſtea Paderbornenſem ac Monaſterienſem, hymnum eum ex Cathemerinis Prudentianis, qui exſequiis defunctorum datur, recitari voluerit, atque eo pacto in ſolatium vitæ melioris mente erectus expiraverit: referente in Epiſtola nuncupatoria ad Ferdinandum Nic. Heinſio, qui, poſt aliorum omnium labores, in Prudentio emendando, egregiam plane operam navavit, ediditque librum nitidiſſima editione apud Elzevirios Amſtelod. 1667. in 12. Antea dudum Victor Giſelinus Prudentium ediderat, junctis quoque Theodori Pulmanni notis, Antwerp. A. 1564. in 8. Variorum Commentarios integros collegit, atque una cum Prudentio, a ſe caſtigato, emiſit Joh. Weizius, Hanov. 1613. in 8. quæ editio præſtantiſſima eſt. Ceterum in ſyſtemate Poëtarum Chriſtianorum, a Georg. Fabricio edito Baſileæ An. 1564. in 4to, Prudentius quoque locum haudquaquam infimum tuetur. Sunt autem illi Poëtæ, qui corpore iſto continentur, Tertullianus, Cyprianus, Victorinus Pitabionenſis, Juvencus, Hilarius, Paulinus, Ambroſius, Damaſus Papa, Victorinus Afer, Dra.

contius,

Digitized by Google

contius, quos non omnes tamen ea, qua decuit, fide Fabricius edidit. Meminit Heinſius, in præfatione ſuo Prudentio præmiſſa, Editionis Joh. Sichardi, quam mire depravatam ait; impreſſa eſt Antwerpiæ A. 1536, & poſtea Baſil. 1540: imo &, antequam Antwerpiæ ederetur. Baſileæ primo prodiit apud Cratandrum A. 1527. Huic Varias e codicibns variis lectiones, ſimulque conjecturas ſuas, alleverant Joh. Cauchius & Cl. Salmaſius, queis poſtmodum uſus in Editione ſua Heinſius eſt, qui & Grævio ſe adjutum profitetur, memoratque præterea, Franc. Juretum aliquando de edendo Prudentio cogitaſſe, ut & Geverh. Elmenhorſtium: ſed a neutro eſſe præſtitum quicquam: uti nec lucem aſpexerunt notæ in eundem Auctorem Oberti Giphanii, quas reliquiſſe in Prudentium fertur, cum emendationibus Lucretianis ſparſim nonnulla ejusdem loca correxiſſet. Aug. Buchnerus etiam in hymnos aliquot Prudentianos aliquid commentatus eſt.

Duobus verbis etiam de duobus Poëtis aliis dicemus. DRACONTIUM ſeparatim edidit, cum notis, indice, & gloſſario, Joh. Weitzius Francofurt. A. 1610. in 8. Male autem Voſſius de Poëtis ævo poſt Carolum M. adſcribit Dracontium, cum ad Theodoſium Juniorem Elegiam ſcripſerit: ut jam ab aliis eſt notatum. VENANTII FORTUNATI Poëmata apud Oporinum edita ſunt Baſil. An. 1562. Hymnum ejus de Reſurrectione Aug. Buchnerus edidit cum ſuis notis. Edita quoque ſunt Venantii poëmata a Chriſtoph. Browero Moguntiæ 1603. in 4. Fuit autem hic ſexti ſeculi Scriptor. 18

Antevertit igitur illum plus integro ſeculo MACROBIUS AURELIUS THEODOSIUS, qui ſub Honorio & Theodoſio juniore vixit, magnis in aula dignitatibus functus: cujus Opera varia maximam partem ex aliis Græcis & Latinis Auctoribus collecta ſunt, quapropter & vehementer vapulat aliquibus ille, maleque inter plagiarios collocatur, cum ipſe tamen in præfatione ſuum colligendi inſtitutum haudquaquam diſſimulet: quamobrem non immerito Virum doctiſſimum a plagii intentato crimine Thomaſius, cum Conr. Heresbachio, Ludov. Vive ac Thoma Reineſio, vindicatum it, Diſſ. de Plag. Liter. §. 503. Prodierunt Opera Macrobii, cum Caſtigatione Joh. Iſaaci Pontani & Joh. Meurſii, Lugduni Batav. A. 1597. in 8. iterum 1628. recuſa. Poſtmodum vero revidit Macrobium J. Fr. Gronovius, ac præcedentium Duumvirorum notis ſuas quoque adjecit Lugd. Batav. 1670. in 8. quæ editio optima. Præter hos in Macrobio emendando multum operæ ſtudiique poſuit Nicol. Heinſius, teſte Luca Holſtenio, qui antiquiſſimi exemplaris Neapolitani indicium illi feciſſe narrat Epiſt. 14. ad Lambecium, qui & ipſe ſe Macrobio operam impendiſſe refert. Verum apud utrumque res intra conatus ſubſtitit. 19

Non omittendus vero nunc, qui Macrobium ætate adhuc ſuperavit, ab initio ſtatim ſeculi quinti clarus, SEVERUS SULPITIUS, Scriptor elegentia Latinitatis ſuam ætatem plane ſuperat. Editus eſt olim apud Oporinum, per Matth. Flacium Illyricum, in 8. ut cum notis Pet. Galeſinii Romæ 1564. Scholia Gelaſinii retulit, & emendatum denuo, illuſtratumque, adjecta chronologia, Sulpitium Severum edidit Antwer- 20

piæ Victor Giſelinus A. 1574. in 8. Hiſtoriam ejus Sacram Carolus Sigonius quoque Commentario illuſtravit, Bonon. 1581. in 8. nec non Joh. Druſius Franeckeræ 1607. in 8., & Joh. Vorſtius Berolini A. 1668. in 12. Vaſtum opus vero in eandem Severi Sacram Hiſtoriam, ſub titulo *Bibliotheca Sacræ*, conſcripſit Chriſtianus Schotanus Franeck. fol. 1664. Omnium, quæ tum habebantur, Sulpitii Operum Editio nitidiſſima plane eſt Elzeviriana A. 1656. in 12. & alia, quæ cum notis Variorum a Georg. Hornio procurata eſt aliquoties, Lugduni Batav. impreſſa A. 1647. 1654. 1665. in 8. cui editioni Salmaſianæ etiam notæ aliquæ acceſſerunt. Neque tamen adeo præclare ſua illa editione meritum Hornium, ſed plurima male poſita aut omiſſa eſſe, peculiari diſſertatione Sam. Bochartus oſtendit: cujus dum meminit Colomeſius, & ſimul Epiſtolas aliquot Sulpitii Severi a Dacherio & Baluzio editas, nulli adhuc Editioni operum illius illatas refert, optat, ut nova Severi editio a Viro quodam docto ſuſcipiatur, Biblioth. Select. p. 99. ſeq.

21 Eodem quidem ſeculo vixit, ſed non eodem dictionis genere eademve puritate ſcripſit, C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS, Vir genere illuſtris, & reipublicæ primum, dein & Eccleſiæ, magna pars. Ejus extant *Epiſtolæ & poëmata.* Quod proſam ejus attinet, plena eſt peregrinitatis, ac Latinitatem habet plane ferream: Poëſis vero eſt tolerabilis. Id enim obſervare poſſumus in Scriptoribus illis, Poëſin tardius degeneraſſe, quam proſam: eam ob cauſam, quia in Carmine major vocum delectus adhibebatur, atque imitatio veterum neceſſaria quadam lege præſcribebatur, vide, quæ de Sidonio diximus, *Tom. I. Polybiſtoris lib. I. c. 23. §. 25.* Editus eſt Sidonius cum Commentario Joh. Bapt. Pii Baſil. A. 1542. in 4. decennio poſt Lugduni ab Elia Vineto recognitus. Inde Joh. Savaro, Claromontanus, Vir Illuſtris, doctiſſimum Commentarium edidit in Apollinarium, Pariſ. 1599. in 4., & poſt eum Jac. Sirmondus, e Soc. Jeſu, Pariſ. 1614., & cum auctioribus notis An. 1652. in 4. Ambo doctiſſimi longe Viri ſunt, ac in medii temporis Scriptoribus verſatiſsimi. *(xx)*

22 Longe inferior adhuc Apollinaris Latinitate MARTIANI CAPELLÆ ſtylus eſt, quem *pecudalis eloquentiæ auctorem* C. Barthius vocat Adverſar. lib. XXV. c. 13. *Encyclopædiam* ſcripſit, ſub forma fabulæ alicujus de Nuptiis Philologiæ & Mercurii, ac ſeptem artibus liberalibus; ſermone pedeſtri ſcriptam, ſed cui metra ſparſim admixta

(xx) Inter Sidonii Apollinaris Editiones præſtantiores, mentionem etiam honeſtam mereri mihi videntur duæ Wowerianæ, h. l. præteritæ, Pariſienſis ſcilicet, ab ipſo Johanne Wowerio A. 1598. in 8vo publicata, Textumque, Autoris e Codicibus, tum ſuo, tum Gallicis compluribus, dextre emendatum, ac Notis præterea Criticis illuſtratum exhibens, ac Hanovienſis poſthuma, quam, ex poſtrema Wowerii ad Codicem Achillis Statii Romanum Recognitione, Civis ejus, Geverh. Elmenhorſtius, apud Aubrios, A. 1617. in 8vo edidit, &, a ſe itidem ad Vett. Codd. fidem locis infinitis emaculatam, indice quoque Vocum Sidonii obſcurarum copioſo inſtruxit.

Digitized by Google

mixta ſunt. Tota hæc inventio Africam ſapit, quæ plerumque monſtri aliquid, & novi, parit. Stylus quoque ipſe patriam Auctoris ſpirat: pinguis dictio, audaces metaphoræ, verba inſolita: ſed tamen ingenio privandus non eſt. In eum Hugo Grotius annos XIV. natus commentatus eſt Lugd. Batav. 1600 in 8. Poſtea Joh. Frid. Gronovius illi emendando tempus aliquod impendit. Ita enim in epiſtola ad Virdungum (quæ reperitur in Mantiſſa V. Epiſtolar. Richterianar.) ſcribit. *Incidi in MSS. Capellæ codicem, quem cum editione Grotii conferre cœpi: non eſt quidem antiquiſſimus, ſed ex antiquo tamen & probo exemplari deſcriptus. Non eſt quidem auctor ejus notæ, ut multum temporis in illo ſit impendendum; quem barbarum Scaliger, lippitudinem Latinitatis vocat Scriverius: interim, cum nihil agam, hoc nihil agere aliquid agere eſt.* Primus imprimi Martianum curavit Vincentiæ An. 1499. Franc. Vitalis Badianus, poſtquam Thadæus Ugolenus illum ſemel in lucem protraxiſſet. vid. Voſſ. de Hiſtor. Lat. lib. III. p. 713.

Sequenti ævo, ſexto poſt C. N. floruit Vir, præter generis muniorumve 23
ſplendorem, omni doctrinarum genere abundantiſſime excultus, ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOETHIUS, cujus num philoſophiam, an eloquentiam, aut poëſin, potius admirere, dubium eſt. Plane enim excellit, ac, doctiſſimorum quorumvis judicio, cuilibet ſuperiorum & magnorum comparandus eſt. Ut vero cetera ejus plurima Opera omittamus, libellus *de Conſolatione Philoſophiæ*, quem, in mediis calamitatibus carceris, partim proſaico, partim metrico ſcribendi genere compoſuit, incomparabilis fere eſt, totusque etiam imbibendus. Prodiit apud Jodocum Badium Aſcenſium Pariſ. An. 1502. cum ejusdem notis: additus Thomæ Aquinatis commentarius apud eundem 1514. Theod. Pulmannus illum e codicibus MSS. emendatum dedit Antwerpiæ in 12. Conr. Rittershuſius Lugd. Batav. 1600. Joh. Bernartius, cum notis, Antwerp. 1607. in 8. Petrus Bertius 1633. &, ſi recte memini, etiam cum variorum notis prodiit. Opera Boëthii omnia cum variorum notis Baſil. An. 1570. in fol. lucem aſpexerunt: jam antea ibidem 1546. & Venetiis 1491. excuſa. (Libellus ille de Conſolatione Philoſophiæ in Gallicam quoque Anglicamque linguam translatus eſt: imo & in Germanicam eodem plane dicendi genere, quo eſt a Boëthio ſcriptus; nempe, ut proſaicæ dictioni verſus immiſceantur, iique haud parum profecto apti concinnique; operam commodante Viro illuſtri, dum viveret, Chriſtiano Knorrio, Lib. Barone de Roſenroth. Editus eſt poſt translatoris mortem ſecunda vice cum præfatione Franc. Mercurii Helmontii.)

Quam inter Gothos abſterſit pro viribus Latini ſermonis peregrinam ſtribli- 24
ginem Boëthius, ea undiquaque conſperſus incedit, qui in eadem Theodorici Regis Goth. & ſucceſſorum aliquot, aula ſummis muniis functus eſt MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS; cujus Opera tam junctim, quam ſeorſim, prodiere. Conjunctim illa publicavit, duobus in 8. voluminibus comprehenſa, ſuisque illuſtrata notis, Guil. Fornerius, Pariſ. An. 1588. Genevæ in 4. Pet. Broſſeus 1601.

& 1650. in 4. Tandem ſtudioſiſſime omnia collegit, & emendata ſuis inſuper notis ac diſſertationibus illuſtravit, Joh. Garrettus; Bened. Monachus Rothomagi 1679. in fol. 2. Tomis.

25 Sunt & non pauci incertæ ætatis: ut (quos unos e pluribus nominamus) AUCTORES FINIUM REGUNDORUM, quos cum obſervationibus ſuis Nicol. Rigaltius edidit, in præfatione de ætate ſingulorum diſquirens, Pariſ. 1614. in 4. quosque poſtmodum iterata Editione, cum ampliſſimo Commentario, publicavit Wilhelmus Gœſius Amſtelod. in 4. 1674. *De Jurisconſultorum Latinitate,* quæ *in Pandectis* reperitur, optime Sanctius judicavit Minervæ p. 259. male omnino illos facere, qui eos cum Cicerone comparant, aut Latini ſermonis puritatem inde hauriri poſſe credunt. Non illud fuiſſe ſeculum Juſtinianeum, quod Latinas literas poliret: imo multa in Pandectis reperiri, quæ a genuina Latinitate abhorreant. Satis ſuperque gloriæ Scriptoribus juris tribui, ſi inter ſui ſeculi homines eos præſtantiſſimos dicamus. *Medii ævi Auctores* plurimi ſunt, quos ad ligneam, luteam, ſaxeamque ætatem Scioppius refert, & quos, ob barbaram ſermonis ſtribliginem, neque legendos ſtyli cauſa, neque etiam ſollicite recenſendos, puto. Quamvis non negem, eſſe inter illos, qui ultra genium ſeculi ſeſe erigant: ſed tamen iis ſecure fides in Latinitate haberi non poteſt. Plerique illorum vel Hiſtorici ſunt, quorum Catalogum magno ſtudio a Gerh. Joh. Voſſio, &, qui notas in eum ſcripſit, Chriſt. Sandio, congeſtum invenies: vel Poëtaſtri, alios recenſet idem Voſſius in Diſſertat. de Poëtis Latinis. Peritiſſimi in illorum lectione fuere Caſp. Barthius, Thom. Reineſius, Chr. Daumius, qui in ſcriptis ſuis hic illic floſculos ex iisdem decerpunt. Barthius in nonnullos integros commentarios ſcripſit: ut in Guil. Britonem poëtaſtrum. Ego Latinitatis cauſa ſterquilinium hoc movere conſultum non puto: nec certe legerim, niſi ob hiſtoriam, cui ſingularem nonnunquam lucem præferunt, & in principum rerumque publicarum controverſiis magna cum utilitate a politicis leguntur. Excelluit quoque, eam unam ob rationem inductus, in Scriptorum medii ævi lectione Pet. Pithœus: cui addendi e Germanis Frid. Lindenbrogius, & Herm. Conringius: e Gallis Jac. Sirmondus, &, qui inſtar omnium fere unus eſt, Carolus du Freſne, ſeu Cangius: nec non ſuperſtes hodieque Vir ſummus, Stephanus Baluzius: aliique. De temporibus obſcurorum Virorum dicere operæ pretium non erit. De Auctoribus, qui ſub παλιγγενεσίαν Latinitatis orti fuere, dici quidem hic aliqua poſſent; ſed commodius eos ſuis locis reſervabimus: præſertim, cum de eorum bona parte jam dictum ſit, quum *de Epiſtolographis* ageremus: ceteros inter Oratores enumerabimus.

26 Jure merito autem inter antiquæ Latinitatis monumenta locum ſibi vendicant INSCRIPTIONES, quarum ingens Volumen, auſpiciis Joſ. Scaligeri & Marci Velſeri, promotoribus compluribus Viris doctis, collegit ediditque Heidelbergæ 1603. fol. JANUS GRUTERUS, cum uberrimis indicibus, quos ipſemet Scaliger ſumma cura, maximoque integrorum decem menſium, labore, confecit: & qui tamen

Digitized by Google

men a nominis ſui mentione omnino abſtineri voluit. vid. Epiſt. 413. & ſeq. Scaligeri pag. 703. Jam ante Gruterum Inſcriptiones antiquas tales colligere cœperunt Conr. Peutingerus, Marc. Velſerus, Jac. Mazochius, Pet. Appianus, Mart. Smetius, aliique: ſed minor eſt collectarum numerus, quam ut cum Gruteriano opere comparari queat. Sed, cum & hic deeſſe adhuc longe plurimas accuratior ſecutæ ætatis inveſtigatio demonſtraſſet, ſupplementum velut illius, eadem plane methodo, adornavit volumen aliud, ferme non minus vaſtum, idque Commentariis illuſtravit, THOMAS REINESIUS; quod poſt mortem viri doctiſſimi Lipſiæ A. 1681. fol. lucem adſpexit. Aliud adhuc Volumen præ manibus habet MARQ. GUDIUS, Gruteriano & Reineſiano longe accuratius: totam enim Italiam perreptavit ad congerendos hoſce theſauros. (Verum, uti Vir ille ſummus, neſcio qua invidia, maluit ſecum retinere premereque quod habuit, quam cum erudito orbe communicare; ita inſcriptiones quoque ſuas in tres quidem tomos eleganter admodum digeſſit, nec tamen alii, quamdiu viveret, edendas permiſit. Nunc, poſt ejus mortem, in Clar. Grævii manus eas omnes perveniſſe fama aliquando fuit; ſed & illam non ſatis certam exinde comperi: potius adhuc in Gudiana Bibliotheca tres illos Tomos aſſervari fidem αὐτόπλαι aliqui fecerunt: ut adeo ne nunc quidem eas Inſcriptiones in lucem emiſſum iri ſpes ſit. Interea Supplementum tale Gruterianum ac Reineſianum Italus quidam eruditiſſimus, Raphaël Fabrettus, moliri cœpit, jamque pars operis Romæ impreſſa eſt, dubiumque nullum, integrum proditurum, cum id urgeat Editor. Continebit ultra duo Inſcriptionum, alias ignotarum, millia.) Præter hos Inſcriptionum colligendarum edendarumque curam in ſe ſuſceperunt Sebaſt. Maccius, qui e tota Italia congeſſit illas, comprehenditque uno volumine: teſte Erythræo Pinac. I. pag. 278. Joh. Zaratinus Caſtellinius: *adeo:* referente eodem Erythræo l. c. pag. 51. *Inſcriptionum veterum ſtudioſus, ut in eis perquirendis interpretandisque pene mori videretur. Hinc fiebat, ut, quoad Romæ vixit, nullus fere dies fuerit paulo ſerenior, quin in aliquo prædio vel agro conſpiceretur, ubi ex veterum villarum ruinis ſaxa vel lapides effoderentur: ut, ſi quæ in eis tabulæ marmoreæ, Græcis vel Latinis notis inſculptæ, inventæ eſſent; vel eas precio auferret, vel quod in eis ſcriptum eſſet, in ſua pugillaria referret:* Georg. Gualtherus, cui *collectionem Inſcriptionum & tabularum Siciliæ atque Brutiorum* debemus, cum animadverſionibus ejusdem Meſſanæ 1624. in 4to editam: Carolus Cæſar Malvaſia, qui *Marmora Felſinea*, ſeu *Bononienſia*, Bononiæ An. 1690. in fol. publicavit: Henricus (Cardinalis) Noriſius, cui *Caji & Lucii Cæſarum Cenotaphia Piſana*, eruditiſſimis longe diſſertationibus illuſtrata, & Venetiis in fol. 1681. edita, in acceptis ferimus. Sertorius Urſatus, qui *Monumenta Patavina* collegit, digeſſit, atque commentariis illuſtriora reddidit Patav. 1652. in fol. Joh. Jac. Boiſſardus in *Antiquitatibus urbis Romæ* Francof. 1692. in fol. Paul. Aringhus in *Roma Subterranea* Romæ 1651. fol. J. Bapt. Ferretius in *Muſis Lapidariis:* Joh. Seldenus, qui *Marmora Arundeliana*, Græce inſcripta & ex Oriente in Angliam allata, cum aliis vetuſtis Inſcriptionibus, Commentariis ſuis illuſtravit Londini 1629. in 4. quibus

bus poſtmodum Oxonii 167-. in theatro Sheldoniano ſplendide recuſis, & auctis, ſuas quoque notas adjecit Humphridus Prideaux. Exinde Græcarum Inſcriptionum major apparatus comparere cœpit: ſiquidem Jac. Sponius, Græcarum antiquitatum vindex, in itinere ſuo per Orientem nihil ferme tam avide inquiſivit, ac propterea magnam Inſcriptionum vim partim Itinerario ſuo literatiſſimo inſeruit (cui in ſupplementum Georg. Wheleri, quem comitem itineris Sponius habebat, Itinerarium addi meret,) partim Curioſæ Antiquitatum Inveſtigationi, Lugduni 1683. in 4. Gallico idiomate excuſæ. Idem Sponius Supplementum quoque Gruterianum edidit Lugduni A. 1679. in fol. quod & 1683. recuſum eſt; titulum dedit: *Miſcellanea Erudita Antiquitatis*: queis ſecundum quoque Tomum A. 1685. adjecit. Taceo nunc Claud. Salmaſii Explicationem duarum Inſcriptionum Herodis Attici rhetoris, & Regillæ conjugis, una cum notis ad Doſiadæ aram, Pariſ. 1619. in 4. editam. Caroli Patini Commentarium in tres inſcriptiones Smyrnenſes; Patavii 1685. in 4. Joh. Smetii antiquitates Noviomagenſes: Gisb. Cuperi Syllogen variarum veterum inſcriptionum, ejus Harpocrati ſubjectarum: atque alia hujus generis ſcripta plura, quæ indies fere creſcunt. E vaſtis illis Gruteri, Reineſii, Sponii, aliorumque corporibus Inſcriptionum Syllogen præcipuarum ſelegit ediditque Londini in 8. A. 1691. *Guil. Fleetwodi*; quæ cupidos antiquitatum talium ſtudioſos, & tamen emendis ſumptuoſis voluminibus impares, juvare poteſt. De inſcriptionum veterum ætate dignoſcenda, & ſtylo, quædam docere poterit Octavius Boldonius, in Epigraphica ſua, vaſtiſſimo Opere, nec ita tamen adornato, ut fieri vel poterat, vel debebat, Auguſtæ Peruſiæ 1660. fol. de quo alibi mentio recurret.

FINIS LIBRI QUARTI.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. V.
CRITICUS.

CAP. I.
DE SCRIPTORIBUS CRITICIS.

§. 1. Artis Criticæ cum Grammatica Cognatio & Uſus multiplex. 2. Scriptores de arte Critica Hiſtorici, Ioh. Wouwerius, Phil. Iac. Mauſſacus, Henr. Stephanus, Dan. Heinſius, &, qui artem ipſam methodice tradiderunt, Franc. Robortellus, G. Scioppius, Guilb. Canterus, Ioh. Clericus. 3. Invectiva in Pſeudo-Criticorum nimium emendandi Autores pruritum. 4. Iani Gruteri Theſaurus Criticus, ſive Collectio Scriptorum Criticorum Recentiorum ἐξοχωτέρων. 5. Diverſæ Criticorum Claſſes. Miſcellaneorum Criticorum Scriptores potiſſimi, in Gruteri Theſauro haud obvii, Pet. ſc. Victorius. 6. Adr. Turnebus. 7. Lud. Cœlius Rhodiginus, Iuſtus Lipſius (de cujus Plagiis aliqua adduntur.) 8. Iac. Cujacius, Guilb. Canterus, Yvo Villiomarus (i.e. Ioſ. Scaliger.) 9. Thomas Reineſius, Caſp. Hofmannus, Iac. Palmerius. 10. Andr. Schottus, Caſp. Barthius. 11. Janus Rutgerſius, Ioſ. Caſtalio, Sam. Petitus, Thom. Gatakerus, Sam. Bochartus. 12. Claud. Salmaſius, Ioh. Frid. Gronovius. 13. Deſid. Heraldus, Laur. Ramireſius, Lat. Latinius, Tanaqu. Faber, Ioh. Meurſius Sen., Gisb. Cuperus, aliique in Belgio, vel antehac, vel etiamnum, celebres. 14. Iſ. Caſaubonus, Henr. & Hadr. Valeſii, Æg. Menagius. Querela de Criticorum numero indies decreſcente.

Sepes veluti bonorum Auctorum, atque totius cultioris literaturæ, eſt *Ars κριτικὴ*, 1
quam Grammaticæ partem Veterum nonnulli cenſent; alii vero diverſam longe eſſe, & haudquaquam in unam cogi debere claſſem, rectius arbitrantur: quos ſecuti proinde nos ita Polyhistorem Criticum a *Grammatico* peculiari libro ſejunximus, ut tamen preſſo pede alter alterum, arctiori quippe junctum cognatione, ſequeretur. Quam vaſtus autem, & quantus Criticæ uſus ſit, in

Digitized by Google

dignoſcendis ac dijudicandis omnis generis Auctorum, Græcorum, Latinorum, Sacrorum, profanorum, ſcriptis; in caſtigandis, emendandis ac reſtituendis iisdem, & quæ alia artis exquiſitiſſimæ munia ſunt: ii demum recte intelligunt, qui, ſine illius adjumento, confuſa omnia, & miſerrimis impoſturis plena, fore animadvertunt.

2 Sunt, qui de illius uſu aliqua generatim ſcripſere. Inſervit huic inſtituto *Ioh. Wowerius* cap. 16. 17. & 18. ſuæ Polymathiæ, qui haud contemnenda in medium profert. *Phil. Iac. Mauſſacus,* in præclara illa Diſſertatione Critica, quam Lexico Harpocrationis præfixit; quanquam iniquiori animo in Caſauboni plagiarium, ut male ſuſpicatur, doctiſſimum Wowerium ſit, eumque toties, quoties poteſt, carpat. *a*) *Henr. Stephanus* in Diſſertatione de Criticis Veteribus Græcis & Latinis, Pariſ. 1587. in 4. edita: & *Dan. Heinſius* in Diſſert. de veræ Criticæ apud veteres ortu, progresſu, uſuque, tum in diſciplinis ceteris, tum in ſacris, quæ una cum Crepundiis ejus Silianis, & Lugduni Batav. prodiit, & Cantabrigiæ 1646. in 12. eſt recuſa. Qui Artem Criticam ad regulas redegerit, novi neminem, niſi *Franc. Robortellum,* cujus ea de re exiguus libellus exſtat, Patavii 1557. & Francof. 1604. in 8. excuſus; & *Gaſp. Scioppius,* qui & hunc Auctorem, & ſuum Commentarium de arte Critica, & præcipue de altera ejus parte, emendatrice, edidit Noribergæ 1597. in 8. quem Jodoc. Pluymerus, Amſtelodamenſis typographus, A. 1662. in 8. recudi fecit: Docet inprimis eo libello Auctor, quænam ratio in emendandis ex ingenio Latinis Scriptoribus obſervari debeat. De ratione emendandi Græcos auctores peculiare Syntagma conſcripſit *Guil. Canterus,* quod Novis ejus Lectionibus additum prodiit Antwerp. 1571. in 8. & ſeparatim Baſileæ 1566. fol. (Nuperrime An. 1697. duobus in 8. tomis, Artem Criticam, a ſe compoſitam, Amſtelodami orbi erudito dedit Vir doctiſſimus *Ioh. Clericus,* ſed non talem tamen, cui non addi etiam adhuc aliqua poſſint.)

3 Ceterum orta primum ſuperiore ſeculo accuratior illa Critices tractatio eſt paucis ante Scaligeros annis: quibus ipſiſmet deinde ſigna tollentibus, ſecuti magno numero ſunt Scriptores, quos omnes hic recenſere non lubet, maxime, cum non unius commatis ſint. Neque enim hic diffitendum, quemadmodum nonnullorum e veteribus Criticis nimius emendandi pruritus rei literariæ vehementer obfuit, & ridiculos non ſolum ipſosmet illos Criticaſtros reddidit, ſed & immani lectionum Variantium, atque haud raro monſtroſarum, mole optimos Auctores pesſime inquinavit: qua de re Veteres paſſim conqueruntur: ita recentiorum quoque

a) Commentarium de Critica promiſit Iſ. Caſaubonus, de quo, uti & Joh. Wowerii & Phil. Jac. Mauſſaci Operibus affectis de Studiis Veterum eidem Argumrnto illuſtrando præcipue deſtinatis, Jac. Thomaſius, in Prolegomenis Editionis Tractatus de Polymathia Wouweriani Lipſienſis, An. 1665. publicatæ, plurima collegit, & nos etiam in Wowerii (cujus Polymathiam plagii in Commentarium Caſauboni, modo laudatum, Joſ. Scaliger, Mauſſacus, & alii, inſimularunt) Elogio, *Cimbriæ Literatæ* inſerendo, fuſius aliquando diſſeremus.

Digitized by Google

que Criticorum non pauciores, dum medicam manum admovere Autoribus tentant, magis lacerant illos corrumpuntque: nimirum vel ea, quæ non intelligunt, in alia omnia pro captu inepte ſæpius transmutantes; aut intempeſtiva corrigendi libidine, ut ingenium oſtentent, nihil non, ut corruptum, mira audacia tentantes. Illorum ineptias caſtigant Henr. Stephanus in Epiſtola de ſtatu typographiæ ſuæ: & Baco Verulamius lib. VI. de Augm. Scient. c. 4. qui propterea recte monet: *niſi Critici fuerint eruditi in ſcientiis illis, de quibus libri ab illis editi tractant, periculo diligentiam illorum non vacare.* Hos vero non minus depingit graphice, quam caſtigat, Vir doctus, Phil. Priorius in præfatione ad Optatum Milevitanum, ſeculi IV. ſcriptorem Afrum, a ſe Pariſ. 1679. fol. editum, cum ait: *De meo illud affero, abſtinuiſſe me ab illa Critica prurigine, quæ ſciolorum animis inſedit, qui nihil præter mendoſam ſcripturam crepant, luxatum locum, deſperatum, depravatum, clamitant, & a ſe feliciter reſtitutum unius literulæ mutatione. Permulti ſane ſunt hiſce temporibus, quorum intra has metas eruditio tota conſiſtit, & qui, ſolidioris literaturæ ope deſtituti, in minutiis ejusmodi & λεπτολογήμασι tempus omne & ætatem miſere impendunt. Hos bene valere jubeo: iis bonam mentem opto. Nobis non licet eo audaciæ perrumpere, ut veterum ſcripta tam temere corrumpamus.* Scilicet, uti nihil adeo inſigne eſt, cui non ob id ipſum aliquis abuſus adhæreat, ita cum Critice idem actum.

Inſigniores ævi ſuperioris Critici, qui non nimis vaſtos commentarios ſcripſere, collecti ſunt, ſeptemque tomis in 8. chartæ majoris editi, a JANO GRUTERO ſub titulo *Facis Liberalium artium, ſeu Theſauri Critici,* Francofurti 1601. 1604. 1605. 1606. 1607. & 1623. Sed de ultimo iſthoc tomo, qui tam magno a prioribus intervallo prodiit, ſciendum, illum non a Grutero fuiſſe curatum, ut reliqui, ſed a Dan. Pareo ſuppoſitum, quo ille Gruterum ſugillat, & acerbe in eundem invehitur, vindicaturus nempe hac demum ratione ſe a conviciis, quibus paſſim illum Critici excepe-runt. Nihil attinet eos, qui his tomis congeſti ſunt, recenſere: ſufficiat illuc remiſiſſe, indicaſſeque, Theſaurum illum quaſi Pandectarum inſtar eſſe Criticarum. Nos hic ſparſim aliquam multos enumerabimus velut per lancem ſaturam Auctores, qui in illa Face non ſunt. Fuit, cum in catalogo nundinarum Francofurtenſium acceſſorius Faci novus tomus promitteretur: ſed nec prodiit, neque, ut nunc ſunt tempora, facile prodibit: ſolent enim illi Catalogi promiſſis eſſe divites, & corvos deludere hiantes. 4

Solent vero Critici ſuas divinitiones, conjectanea, racemationes, præcidanea, veroſimilia, ſuſpicationes, Lectiones, Caſtigationes, pericula, &c. vel Autoribus ipſis adjungere; quorum multos jamdum ſupra recenſuimus: vel eas edere ſeparatim. Aliqui facultatum certarum Auctores emendare ſolent, atque hinc habemus Criticos Sacros, Criticos in libros Juris, Criticos Medicos in Hippocratem, Galenum aliosque, de quibus ſuo loco. Nunc tantum aliquos commemorabimus, qui vagi argumenti libros ſcripſerunt, nec in certos Autores, nec de certis argumentis. Sunt tales PETRI VICTORII *Variæ lectiones*, libris XXV. conſtantes, multa refertæ eruditione & obſervationibus in bonos Auctores linguæ utriusque; quæ Florentiæ 1553. in fol. apud Tor- 5

Digitized b

rentinum, & ibidem A. 1582. apud Juntas, prodierunt. Erat Vir ille ſine dubio literatiſſimus, & non per Italiam ſolum, ſed & per totum orbem literatum, celeberrimus, nec Philologus tantum, ſed & Philoſophus & Orator inſignis, quod doctiſſima ejus in Ariſtotelem atque Ciceronem Commentaria abunde teſtantur. Parum benigne alias de illo Joſ. Scaliger judicavit in Excerptis Putean. Scalig. pag. 251. Doctum vocat ibi, ſed vulgare ingenium: ſe juvenem magni aliquando Varias Lectiones illius æſtimaſſe, in quibus tamen non habet niſi verba, & paucas conjecturas bonas, quippe qui multum in libris conferendis fecerit, ſed non habuerit genium librorum. Miſeras ait illum Epiſtolas ſcribere, & cum magnis ambagibus: &c. Quanquam vero poſtremum crimen aliqua ex parte verum ſit: nam regnabat tum apud Italos circumducta illa & fuſa ſcribendi ratio, & pene ſuperſtitioſa imitatio Ciceronis; quo factum, ut ſæpe magis verborum culturæ incumberent Viri eruditi, quam rebus ipſis; cum inſecutis temporibus preſſior dictio doctis placere cœperit: eſſe tamen a Scaligero in Victorium aliqua inclementius dicta, ut ſunt in iis Excerptis plurima, negari non poteſt.

6 ADRIANI TURNEBI *Adverſaria*, elegans ac doctum Opus, varia in Latinos Auctores varios obſervata continet, Pariſ. 1580. in fol. Tomis duobus editum, & recuſum Argentorati 1599. De illo tam ſplendide Scaliger libro citato judicat, ut uno ejus libro plus haberi cenſeat, quam Victorii totis 25. & alia Turnebus in Latinos Auctores eruditiſſima, tum & alia nonnulla, inter quæ eſt elegans *Diſſertatiuncula adverſus vini potum:* in qua plane alia ſentit, quam popularis ejus Guyetus. Lepidum eſt, quod de ſe puerulo Thuanus lib. I. de Vita ſua narrat, ſe, cum aliquando obambulans in platea Adrianus Turnebus monſtraretur, tanta aviditate faciem viri oculis ſuis hauſiſſe, ſuoque impreſſiſſe animo, ut continuas aliquot noctes nil niſi Turnebum ſomniaret: nempe, qui tum jam incredibili doctorum Virorum amore tenella ætatula flagrabat.

7 De Ludov. Cælio Rhodigino diximus in Locorum Communium ſcriptoribus, qui & huc referri poteſt: multa habet ad emendationem Auctorum ſpectantia. JUSTI LIPSII *Opera Critica*, ut ſunt Antiquæ lectiones, Epiſtolicæ quæſtiones, Electa, Variæ Lectiones, &c. variæ ſunt eruditionis: nam & antiquaria multa habet & emendat in Auctoribus. Sed plagii ille accuſatur a multis, & forte non injuria. Nam Petrus Faber olim Agoniſtica ſua ab illo in Variis libris ſuis, qui ſimilis argumenti ſunt, compilata clamavit, & nova tantum ſtyli Lipſiani veſte induta: & Joſ. Scaliger refert, in libris de Militia Romana Lipſium omnia cepiſſe ex Franc. Patricio, qui Italice ea de re ſcripſerit, ſcilicet in tractatu, quem inſcripſit *La Militia Romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaſſeo dechiarata, e con varie figure illuſtrata.* Ferrara 1583. in 4. Ingenuum de Lipſio judicium eſt Jul. Cæſ. Bulengeri, Viri alioquin non adeo acuti, cum Hiſtoriar. lib. XII. pag. 389. illum, cum Scaligero & Caſaubono comparatum, utroque minorem facit.

8 JAC. CUJACIUS *Obſervationes* ſcripſit, pleraſque ſuper textus Juris, ſed quibus tamen

tamen immiſcentur multa ad alios Auctores pertinentia. Vir fuit doctiſſimus, a quo ſe multa didiciſſe agnoſcit Scaliger: cum ſe nauſeantem jam omni bonorum ſtudiorum guſtu reficeret Cujacius, languentem recrearet, & jam prope deploratum, & ſibi ſuisque rebus omnibus diffidentem, ad lucem iterum revocaret. vid. Epiſt. Scalig. 32. Eundem de ſe bene meritum Pet. Pithœus, Jac. Aug. Thuanus, aliique ſummis elogiis extulere. Obſervationes ejus, quas diximus, editæ ſunt Coloniæ 1598. in 8. In illas promiſerat Jac. Franc. Grandis accuratam Criticen, ſed quam ego nunquam eſſe editam comperi. GUIL. CANTERI *novæ Lectiones* additæ ſunt Faci Criticæ Gruterianæ: ut & Franc. Floridi Sabini Subſeciva. Sed & plura ſcripſit Floridus, quam ibi habentur, & plura etiam Canterus. Canteri Syntagma de ratione emendandi Græcos Auctores ſupra memoravimus. Novas Lectiones aliquoties recenſuit auxitque & libellum Variarum Lectionum in Græcis Bibliis a Plantino excuſum concinnavit. Neque dubium, quin multo plura etiam ab illo expectanda fuerint, ni mors juvenem anno æt. 33. abripuiſſet. In laudata ſæpius jam Face Critica habentur YVONIS VILLIOMARI *Animadverſa in locos controverſos Rob. Titii.* Sciendum, ſub illo nomine latitare Joſ. Scaligerum, qui tum, ut famam aucuparetur, Rob. Titium adortus eſt. Erant, priusquam verum nomen Auctoris ejus libelli innoteſceret, qui Cujacium ipſummet ſub Yvone perſonato latere ſuſpicarentur, ſed mox Scaliger innotuit: qui tantum ſibi ipſi cum ſua illa ſcriptione placebat, ut Cujacium edendæ tali imparem judicaverit. *Monſ. Cujas n'euſt ſceu écrire comme Yvo Villiomarus:* inquit in Excerptis Scal. p. 60.

THOMÆ REINESII *Variæ Lectiones* Opus ſunt multa doctrina refertiſ- 9
ſimum: in quo varia habentur ad hiſtoriam Romanam ſpectantia, ad genealogias, item Medica. Jungi iis poſſunt Epiſtolæ ad Hofmannum & Rupertum, nec non ad Daumium & ad Neſteros: de quibus alibi. Adverſus Lectiones Varias ſcripſerat quædam *Andr. Rivinus,* Profeſſor Poëſeos apud Lipſienſes: ſed mox iterum a Reineſio confutatus, qui Variarum Lectionum ſuarum Defenſionem Roſtochii 1659. in 4. edidit. CASP. HOFMANNUS ipſe etiam *Varias Lectiones* ſcripſit, quæ rariores ſunt, & multas habent emendationes locorum Dioſcoridis, Athenæi, Plinii, Hippocratis. Editæ ſunt Lipſiæ 1619. in 8. JACOBI PALMERII de Grentemesnil *Exercitationes* extant *in Græcos Auctores,* in quibus multa præclare emendantur Græcorum poëtarum, hiſtoricorum, oratorum loca. Vir enim ille in Græcis Scriptoribus multum operæ impendit, belli, pacis ac literarum artibus ac diſciplinis inclytus, ut eum Steph. Le Moyne vocat. Exercitationes ejus editæ ſunt Lugduni Batav. apud Gaesbergios 1668. in 4. Ejusdem *Græcia Antiqua,* poſthumus liber, decennio poſt editus eſt apud eosdem 1678. in 4. una cum præmiſſa Autoris vita.

ANDREÆ SCHOTTI, Jeſuitarum, Scaligero judice, doctiſſimi, *Obſervatio-* 10
nes Humanæ & Nodi Ciceroniani multa in Cicerone, Græcisque & Latinis Auctoribus aliis, pulcre emendant, in lucem prodierunt Hanoviæ 1615. in 4. In CASP. BARTHII *Adverſariis,* vaſtiſſimo Opere, vel potius vaſtioris Operis parte (longe etiam

Digitized by

plures libri, ut audio, adhuc inediti ſervantur, multa quidem non contemnenda reperiuntur loca, & Auctores haud raro eximie explicantur: ſed tamen non usque adeo placet eruditioribus: eſt enim in judiciis præceps, in emendando temerarius, pluribus etiam frivolis & inanibus indulget. Atque, ut Vir mirifici ingenii fuit & moroſus, qua de re lepidæ aliquot hiſtoriolæ in Epiſtolis Buchnerianis leguntur; ita etiam Adverſaria genium Scriptoris retinuere. Excuſa ſunt Francofurti 1624. fol. *b*)

11 JANI RUTGERSII *Variarum Lectionum Opus* Lugduni Batav. 1618. editum eruditiſſimum eſt. Nec ſpernendæ *Lectiones Variæ* JOSEPHI CASTALIONIS, quas, Romæ 1625. impreſſas, extinctam propemodum apud Transalpinos de Italorum eruditione laudem revocaſſe Nicius Erythræus auctor eſt Pinacoth. I. p. 168. refertque, *ſe a Meurſio audiviſſe, Varias Lectiones Caſtalionis, cum eſſent Lugdunum Batavorum allatæ, cum omnium riſu exceptas fuiſſe, quod exiſtimaretur, luteum eſſe negotium, nec dignum, quod lucem aſpiceret, quoniam nullum jamdiu eruditum opus ex Italia prodiiſſet: ſed, ſimul inſpectum hoc, adeo probatum eſſe, ut ſententiam mutaverint, ſtatuerintque, eſſe Italis ingenium, dummodo adſit ſtudium & exercitatio.* SAMUELIS PETITI *Obſervationes* Pariſ. 1614. in 4. item *Variæ ejus Lectiones* A. 1633. nec non *Miſcellanea* A. 1630. edita, multa habent Chronologica notata, & in Græcos Auctores animadverſiones. THOMÆ GATAKERI *Adverſaria* Londini 1659. in fol. item *Cinnus* ejusdem, ſeu *Animadverſionum variarum liber*, in 4. 1651. emiſſa, multa emendant in Patribus Græcis, multa obſervant in textu Græco Bibliorum, & incidenter in aliis quoque Auctoribus profanis. Vir enim fuit ſtupendæ lectionis, magnique judicii, & qui in commentando diligens atque operoſus eſt. *c*) Similiter SAM. BOCHARTI

b) Caſp. Barthii *Adverſariorum* Libri LX: tantum priores Francofurti A. 1624. in fol. ſunt editi, Libri autem CXX. reſidui Hæredum, vel negligentia, vel malignitate, perierunt, qua de jactura Chriſt. Daumius Amicorum Autoris Intimus, in Scriptis & Epiſtolis ſuis, paſſim conqueritur. Sequius de iis, ante Morhofium, etiam alii judicarunt Eruditiores. E quibus ſolos jam allegabo Triumviros in Literis Elegantioribus paucis ſecundos, Thomam Reineſium (cujus Variarum Lectionum Libri, Apologia contra Andr. Rivinum, & Epiſtolæ ad Chriſt. Daumium, tantum non ubique Barthii crebra in hoc Opere παροράματα & lapſus detegunt, inque eos Virgula ſæviunt Cenſoria), Vinc. Fabricium (qui in *Pranſu Parato*, ſive Satyra in Poëtas, ac horum Contemptores, ſatis acerbe eadem perſtrinxit), & Paulum Colomeſium, cui (*in Opuſc. Literariis p. 250.*) Barthius *Vir* audit *multæ quidem lectionis, ſed naris haud prorſus emunctæ.*

c) Thomæ Gatakeri Opera Critica omnia (1. Diſſ. de N. T. Stylo adverſus Sebaſt. Pfochenium; 2. Cinnus, ſive Adverſaria Miſcellanea; 3. Adverſaria Poſthuma, a Carolo Filio publicata; 4. M. Antonini, Imperatoris, Libri XII. περὶ τῶν εἰς ἑαυτὸν, Latine verſi, & Commentario illuſtrati; 5. Diſſ. de Diphthongis ſeu Bivocalibus; 6. Diſſertationes duæ pro Nominis יְהוָֹה vulgari pronunciatione; 7. Diſceptatio cum Sam. Wardo de Baptiſmi infantilis Vi & Efficacia) junctim, curante Herm. Witſio Theologo Ultrajectino, cum ejusdem Præfatione, Trajecti ad Rhenum A.

Digitized by Google

CHARTI ſcripta, *Hierozoicon, Geographia Sacra,* Criticis obſervationibus abundant, &, in hac quoque arte excelluiſſe Virum cetera eruditione omni cumulatiſſime inſtructum, probant.

Nemo tamen adeo ut propriam, ſuumque veluti regnum, ſibi Criticen vindicatum ivit, ac CLAUD. SALMASIUS, qui, quemadmodum nihil unquam ſcripſit, in 12
quo non inſignia multa Artis Criticæ veſtigia deprehendas, ita inprimis, ut Autores cum notis & caſtigationibus abſolutiſſimis editos taceamus, vaſto illo *Plinianarum Exercitationum Opere,* quantum in eo eruditionis genere valeret, demonſtratum dedit: nec minus in libris *de Uſuris, Fœnere Trapezitico, Nautico,* critica varia coacervat. Sed tamen ſuos quoque manes paſſus eſt incomparabilis Vir, dum quandoque pro ſuis venditaret emendationes, quas dudum ante illum, aut Scaliger, aut alii Critici inſignes, poſuerant: quandoque etiam, intempeſtiva invidia percitus, ab aliis idonei quid ſcribi non ferret, ſuæ id decedere famæ arbitratus, quicquid aliorum laudi accreſceret. Queſtus eſt inprimis de maligno iſthoc animo Salmaſii, magnum quondam noſtri ſeculi decus, JOH. FRIDER. GRONOVIUS, in *Epiſtola ad Anton. Clementium,* Epiſtolarum Salmaſianarum Editorem. Nam cum hic Epiſtolam quandam Salmaſii ad Sarravium, Gronoviano de Seſtertiis tractatui haud paulo iniquiorem, ſecum ſervaret, &, licet metù Gronovii, ejus editionem ſupprimeret, legendam tamen deſcribendamque aliis permitteret; Gronovius ab ea ſe contumelia vindicare decrevit, ediditque adeo acriorem epiſtolam ad Clementium, in qua mores Salmaſii malos vivis coloribus depingit, ejusque ſimul plagia Critica pluscula recenſet. Editæ ſunt illæ epiſtolæ tum Salmaſiana tum Gronoviana, ad calcem novæ editionis libri *de Pecunia Veteri Romanorum, ſeu de Seſtertiis,* Gronovii: quem, cum primum vidiſſet legiſſetque Sarravius, plenum bonæ frugis eſſe cenſuit: licet poſtmodum, in Salmaſii gratiam, aliter judicarit. Propterea autem Salmaſius edito illi Operi ſuccenſebat, quod ſibi partem ablatam quereretur vaſtiſſimi Operis, quod *de Re Numaria* veterum moliebatur. Sed, cum de mole illa ne particula quidem unquam prodierit: laudandus vel maxime Gronovius ob inſignem fœtum: qui primo editus eſt Daventriæ 1644. in 8. tum auctior Amſtelodami 1656. in 8. & tandem, tertiis curis e MS. Auctoris auctus, a filio Jacobo Grono-

1698. in fol. nitide ſunt recuſa. Recenſum illorum exhibent, juſtasque ſimul iis laudes admetiuntur, *Acta Erud. Lipſienſia, M. Febr. A. 1699. p. 63. 64.* Eadem felicitate Sam. Bocharti Opera omnia, tum antehac edita (Phaleg ſc. & Canaan, ſive Geographia ſacra; & Hierozoicon), tum hactenus inedita, aut Latine e L. Gall. nunc demum verſa (Diſſertatiuncula ſcil. & Epiſtolæ varii argumenti, circiter quadraginta), una cum Steph. Morini (in Cadomenſi olim Munere Eccleſiaſtico ipſius Collega) Vita Autoris, & Paradiſi Terreſtris ad mentem ejus Recenſione, curantibus eodem Morino, Joh. Leusdenio & Petro de Villamandi, tribus incluſa Voluminibus, & longe, quam antehac, auctiora atque emendatiora, Lugduni Batav. & Ultrajecti lucem tertio An. 1692. aſpexere publicam. V. & de iis *Acta Erud. Lipſ. M. Mart. A. 1693. p. 97-105.*

Gronovio Lugduni Batav. in 4. 1691. Idem Gronovius Pater, ut erat in emendandis bonis Auctoribus accuratiſſimus diligentiſſimusque; ita more Criticorum ſeorſim quoque *Obſervationum libros tres* publicavit Amſtelodami 1639. in 8. & Daventriæ *Monobiblon Obſervatorum in Scriptoribus Eccleſiaſticis,* 1651. in 8. nec non *novum Obſervationum librum* in 12. 1652. in quibus plurima ſunt ad profanos & Eccleſiaſticos Scriptores erudite & ingenioſe excogitata: ne quid dicam de aliis ejus Obſervationibus ſeorſim editis in Statium, & Livium. Librum ejus de Seſtertiis in compendium redegit Joh. Pet. Titius, addiditque Manuductioni ſuæ ad excerpendum.

13 DESIDERIUS HERALDUS in hunc quoque cenſum pertinet, qui tam in ſcriptis ſuis adverſus Salmaſium, quam in *adverſariorum libris, & obſervationibus ad Ius Atticum & Romanum,* aliisque ſimilibus, non pauca critica erudita continet. Ut & LAURENT. RAMIREZ de PRADO in *Pentecontarcho* ſuo, de quo libro jam ſupra aliquid nos dixiſſe meminimus. Sunt qui Franc. Sanctio, Ramireſii Præceptori librum illum adſcribunt: alii, ut Nicol. Antonius in Bibliotheca Hiſpana annotavit, ejus Sanctii genero, cujus nomen jam non ſuccurrit. Verum Antonius, ipſimet Ramireſio, tot aliis nempe ſcriptis induto, adſcribi debere Pentecontarchum, haudquaquam dubitat. LATINI LATINII *Bibliotheca Latina* nihil alud eſt, quam Criticarum obſervationum in varios Auctores collectio, juſtis encomiis extollenda; quippe quæ præſtantiſſime multa obſervata habet. TANAQVILIS FABRI *Epiſtolæ Criticæ,* duobus voluminibus Salmurii 1659. in 4. excuſæ, huc quoque pertinent, quamvis jam inter Epiſtolographos earundem mentio facta ſit. Variorum enim Auctorum, & inprimis Ovidii atque Ariſtophanis, loca corrupta emendant, in quibus ille ſuum ingenium ſatis exercet: nam pleraque conjecturis ſuis reſtaurare nititur, ingenioſis quidem, ſed quæ ſolæ rem non conficiunt absque MSStorum ope. Guidonis Pancirolli Lectiones Variæ, Ant. Auguſtini Emendationes & Opiniones, Jac. Rævardi Conjecturæ, Scipionis Gentilis Parerga, juridica tractant, ſed quæ tamen ſubinde in campos optimorum Auctorum excurrunt, ac flores ibi colligunt. JOH. MEURSIUS longe plurima ſcripſit, quæ ſpectant ad illuſtrationem Græcorum Auctorum, Græcæque antiquitatis. Is ipſe ſcripſit etiam *Exercitationes Criticas,* Lugduni Batav. 1599. in 8. editas, quarum pars prima emendationes in Plautum, altera Miſcellanea continet. Publicavit etiam *Obſervationum librum* GISBERTUS CUPERUS Vir illuſtris, qui in Senatu Ordinem Belgii Fœderati conſcriptis Patribus annumeratur; atque ut eſt inuſitatæ prorſus eruditionis, plurima habet ſingularia obſervata. Prodiit liber Ultrajecti 1670. in 8. Novimus alias ejus Apotheoſin Homeri, Harpocratem (Notas in Lactantium de Mortibus Perſecutorum) præter profundam omnium antiquitatum peritiam Criticen exactiſſimam indicantes. Alit præterea Belgium, tot olim illuſtrium ingeniorum mater, duumviros in arte Critica præſtantiſſimos, Joh. Georg. Grævium, & Jac. Gronovium: queïs Joh. Clericus etiam addi meret, & qui haudquaquam omittendus, ultimove loco ponendus fuerat, Marcum Meibomium. Heinſios, Grotios, Douſas, Voſſios, & qui præterea olim de principatu Critico inter ſeſe certarunt inclutæ Bataviæ filii,

Digitized by Google

filii, jam commemoravimus, cum de Auctoribus Latinis, eorumque editionibus, verba faceremus.

ISAACI CASAUBONI etiam mentio tum plus ſemel facta, quem virum a 14
Joſ. Scaligero doctis omnibus ſui temporis prælatum nemo ignorat: & quem peritia artis Criticæ paucos ſui ſimiles habuiſſe, invidi etiam æmuli atque hoſtes fatentur. Sufficiat ejus *Annotationes in Athenæi Dipnoſophiςῶν libros* commemoraſſe, qui inſtructiſſimum penus Criticæ eruditionis ſunt. Idem tot aliæ ejus in bonos Auctores notæ abunde teſtatum reddunt. Neque hic ſunt omittendi HENRICUS atque HADRIANUS fratres VALESII, quos tum Ammianus Marcellinus, tum notæ in excerpta, quæ vocantur, Peireſciana, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptores Græci, notis ampliſſimis inſtructi, aliaque, quanti fuerint, ſatis declarant. ÆGIDII MENAGII peritiam in re Critica oſtendit luculentiſſimus *in Diogenem Laërtium Commentarius*, & liber *de Amœnitatibus Juris Civilis. d)* Verum in omnibus iis recenſendis Auctoribus, qui huc ſpectant, nimis operoſi eſſe non poſſumus. Neque tanta eſt hodie illorum ſeges, qualis ſuperiore ſeculo, aut hoc noſtro ineunte fuit: vergentibus ad barbariem literis, paucisque ſuperſtitibus, qui lacertos adverſus ſegnem temporum noſtrorum ignaviam movent.

CAP. II.

DE SCRIPTORIBUS ANTIQUARIIS.

§. 1. *Monita de Antiquitatum Græcarum & Romanarum Scriptoribus generalia.* 2. *Scriptorum Rei Nummariæ, inprimis Ezech. Spanhemii, Commendatio.* 3. *Antiquitatum Græcarum Scriptores, Joh. Phil. Pfeifferus & Joh. Meurſius.* 4. *Antiquitatum Romanarum Scriptores præcipui, Joh. Roſinus, Thom. Dempſterus, Henr. Kippingius, Jac. Maſenius, Pet. Joſ. Cantelius.* 5. *Scriptores varii de Urbe Romana, ejusque Ædificiis, Familiis, Nominibus, Ordinibus & Cryptis Subterraneis.* 6. *Scriptores de Gentilium, imprimis Græcorum & Romanorum, Diis, Religione, Sacris, Sacerdotibus, Feſtis, Templis, Faſtis, Annis, reliquisque temporibus.* 7. *De Græcorum & Romanorum Magiſtratibus, horumque etiam Jure, Legibus, Judiciis & Comitiis.* 8. *De Ritibus Nuptiarum, Puerperii, Dierum Natalium & Funerum.* 9. *De Re Veſtiaria, tam in genere, quam in ſpecie, Coma item, Annulis, Torquibus, &c.* 10. *De Re Militari, Nautica, Donariis & Strenis.* 11. *De Conviviis & Jure Hoſpitii.* 12. *De Ludis, tum Scenicis, tum aliis ac Certaminibus Gymnaſticis.* 13. *De Poculis, Sellis, Campanis,*

d) Æg. Menagium *in Comm. in Diogenem Laërtium* Joh. Jonſii *Libros IV. de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ*, in *Amœnitatibus Juris Civilis* autem, Lutetiæ An. 1664. in 8vo, editis, Scipionis Gentilis *Libros II. Parergorum ad Pandectas*, ſtrenue compilaſſe Morhofius, *in Prælect. Polyhiſtoricis* MSS. obſervat.

nis, Tintinnabulis, Vehiculis, Fibulis, aliaque ſupellectile. 14. *De Suppliciis, Cruce, Statuis & Pictura.* 15. *De Acclamationibus & Plauſu, Triumphis, Archivis, Iurejurando & Auctionibus.* 16. *Scriptores de Antiquitatibus Romanis potiores, a Iob. Georg. Grævio, in Theſauro illarum, junctim recenſiti.*

1 Subjungimus ANTIQUARIOS *Criticis*, ut qui inter ſe ſunt quam maxime cognati: in eadem enim aurifodina utrique laborant, Græcis ſcilicet & Latinis Auctoribus, & utplurimum fit, ut, qui antiquitates ſcribunt, iidem κριτικὴν in Auctores varios exerceant. Intellectos igitur hic præcipue Græcarum Latinarumque antiquitatum Collectores atque vindices volumus, cum Septentrionalium populorum antiquitates proprie huc non ſpectent, utpote quæ parum ad elegantiam literarum conferunt. Proinde huc pertinent Auctores, qui primo in genere agunt de variis antiquitatibus miſcellaneis ſine certo aliquo ordine, ſeu id ſub Polymathiæ, ſeu ſub electorum, aliove titulo, factum ſit; Sunt enim illi in hoc genere velut Locorum Communium Scriptores: quorum etiam tum aliquam ſylvam dedimus, cum de Locorum Communium Scriptoribus ageremus: queis accenſeri merito poſſunt Alexandri ab Alexandro Dies Geniales, præſertim cum Andr. Tiraquelli & Chriſt. Coleri commentariis editi, Francof. 1594. etiam in Batavia recuſi.

2 Multum quoque ſtudium Antiquariorum juvant Inſcriptiones, de quibus ſupra: nec minus Numiſmata vetera Græca & Romana. Adeo multi vero rem nummariam veterem excoluerunt excoluntque indies, ut integram conſtituere Bibliothecam poſſint. Eos ſic ſatis diligenter colligit Phil. Labbe in Bibliotheca Nummaria, quæ Bibliothecæ Bibliothecarum annexa eſt: ſed tamen quamplurimi adhuc, præſertim qui poſt Labbeum inclaruerunt, addi poſſent, ſi iſtud nunc ageremus. *e*) Nemo melius uſum numiſmatum declaravit, quam EZECHIEL SPANHEMIUS, Vir illuſtris, in peculiari Opere *de Præſtantia & Uſu Numiſmatum*, in quod non Criticarum minus, quam aliarum omnis generis obſervationum exquiſitarum, magnum theſaurum congeſſit. Editum eſt illud opus primo Romæ 1664. in 4. & deinde multo auctius, apud Elzevirios Belgas, An. 1671. in 4. Præmiſſa eſt operi Præfatio de Autoribus omnis generis Numariis, editis atque ineditis. Batavica Lingua prodiit Joachimi Oudaan Roomſche Moogenheit, (i. e. Romana Potentia,) quo in Libro Autor, Vir quidem non adeo literatus, ſed Hiſtoriæ peritus, & inſtructiſſimo gaviſus Nummophylacio, magna cura Hiſtoriam Romanam, ex nummis

e) Scriptores Rei Nummariæ, non Alphabetico (quem Labbeus elegit), ſed materiarum Ordine, commode digeſtos, diligenter, additis etiam judiciis, recenſuerunt Car. Patinus, Studii iſtius noſtro ævo principibus merito annumeratus, in Introductione ad Hiſtoriam & Cognitionem rei Nummariæ, quæ Gallice Pariſiis An. 1665. Latine autem Amſtelod. An. 1683. in 12. prodiit, iſtique ob Scriptorum hujus generis recentiſſimorum notitiam, jungendus Burch. Gotthilfius Struvius, Acad. Patriæ Jenenſis Bibliothecarius, in Bibliotheca Numiſmatica, ante luſtrum circiter unicum Jenæ in 12. publicata.

Digitized by Google

mis praecipue inſtauravit & illuſtravit. Et ſane Nummi interdum plus loquuntur, quam ipſi Auctores, & repraeſentata in iis picta rerum publice geſtarum, antiquitatum, hiſtoria rerum harum indagatores mire juvat. Spectant etiam huc gemmae, annuli & ſimilia, quae inſculptas ex antiquitate imagines varias oſtendunt.

Ceterum, qui *de Graecis Antiquitatibus* aliquod ſyſtema ſcriberet, neminem habui- 3
mus, antequam JOH. PHIL. PFEIFFERUS Regiomonti A. 1689. in 4. libris IV. comprehenſum nobis daret; quod opus ſtudioſis tironibus inſervire ſatis commode poteſt, pro perfecto autem Graecarum Antiquitatum corpore nequaquam habendum. Eminet alias inter Antiquitatum illarum Evolutores, qui per partes rem ſtrenue egerunt, JOH. MEURSIUS, Vir in iſto praeſertim eruditionis genere ſummus, & cujus pene extat librorum Bibliotheca. Atticas antiquitates inprimis ſedulo illuſtravit, ut teſtantur varia ejus ſcripta, de quibus poſtea in ſpecialibus illis claſſibus videbimus.

Corpus Antiquitatum Romanarum curatum eſt a quodam JOHANNE ROSINO, 4
ſed quod verius Sceleton appellaveris: namque omnis auctoris opera in eo verſatur, quod lacinias Auctorum ſub ſuis quibusdam titulis congeſſit. *f)* In illum THOM. DEMPSTERUS, Scotus, *notas* ſcripſit plenas bonae frugis & doctiſſimas. Saepe Commentarius ille una cum Roſino prodiit, additis figuris ligno inciſis, Pariſiis, Genevae atque Coloniae Agrippinae; ſed nitidior editio eſt, quae cum figuris aeri inciſis lucem aſpexit Lugduni Batavorum. Verum, uti longe plura huic argumento addi poſſent; ita, ſi quis juſtum Opus vellet conficere, tot conficiendi nunc inſtrumenta haberet, ut, praeter laborem & mediocre judicium, non multum requiratur. Edidit quoque HENR. KIPPINGIUS collectanea quaedam Antiquaria ſub generalibus illis titulis, quales nobis exhibet Roſinus; labor eſt non omnino inutilis: occurrunt enim ab illo interdum quaedam notata, quae aliis forte in mentem non venerant: editus eſt liber Bremae 1664. in 8. ſub titulo: *Recenſus Antiquitatum Romanarum novus & methodicus. Compendiolum* earundem *Antiquitatum* non inelegans paravit JACOBUS MASENIUS, quod reperitur in ejus Palaeſtra ſtyli Romani hunc in finem ab illo ſcriptum, ut haberent tirones quaſi uno in conſpectu poſita ſumma illa Antiquitatum

f) Plenius omnibus hactenus editis Antiquitatum Romanarum Syſtematibus pariter atque Compendiis eſt grande & quadripartitum iſtud earum Syntagma, quod Vir Doctiſſimus, Burch. Gotthilffius Struvius molitur, & ob judicii præterea atque ordinis ἀκρίβειαν commendandum. Liber Primus de Ritibus & Antiquitatibus Sacris, cum præmiſſa Bibliotheca Antiquitatum Romanarum Hiſtorico-Critica eleganti Jenæ, A. 1701. in 4to. jam prodiit. Sequentur hunc, uti ſperamus propediem, & non minorem Eruditorum reportabunt applauſum, tres reliqui de Antiquitatibus Civilibus, Militaribus & Oeconomicis. Poſt Laborem iſtum abſolutum, ſe Antiquitates etiam Veteris Eccleſiæ Chriſtianæ Sacras, nec non Ægyptiacas, Longobardicas, aliarumque Gentium Barbararum, Methodo ſimili, propoſiturum & illuſtraturum pollicetur.

Romanarum capita. Cui tamen rei longe melius adhuc inſervit *Compendium* aliud, a doctiſſimo Jeſuita Gallo, PETRO JOSEPHO CANTELIO, compoſitum, alteraque vice editum Ultrajecti 1688. in 12. quod de Romana Republica inſcribitur, & civiles æque ac militares ejusdem res, non minus ſtudio accurato, quam concinno ordine, exhibet.

5 Quodſi vero ſpeciatim de certis Antiquariorum claſſibus agi deceat, ponendi ſunt primo loco *Autores, qui de urbe Roma, ejus amplitudine, ædificiis, &c.* ſcripſerunt. Habemus vero non paucos hic, qui iſtud argumentum tractarunt. Sunt Juſti Lipſii Admiranda urbis Romæ, ante quæ tamen & Itali fuere, qui viam huic operi ſtraverunt. Eſt Alex. Donati Roma Vetus & Nova; liber doctus & olim rariſſimus, editus Romæ 1639. in 4. ſed poſtmodum in Batavia bis recuſus. Eſt Georg. Fabricii Roma, Baſil. 1587. in 8. edita, Joh. Barthol. Marliani Topographia urbis Romæ, cum præmiſſis obſervationibus de prænomine, nomine & cognomine, Romæ 1544. & Baſil. 1550. publicata, atque illuſtrata Iconibus in fol. Juſti Rycquii liber de Capitolio Romano, qui primum Gandavi in 4. 1617. prodiit; tum & a Gaesbergio A. 1669. in 12. Lugduni Batav. eſt recuſus. Italice idem argumentum tractavit Lucius Faunus, edito libro delle Antichita della Cita di Roma Venet. 1558. in 8. Fauno jungendi ſunt Pyrrhus Ligorius, Lucas Maurus, Ul. Aldrovandus & Vincent. Scamozzus, omnes Itali, & in deſcribendis ſermone vernaculo Romanis antiquitatibus occupati. Andr. Marianus Bononiæ in 8vo edidit de Ruinis urbis Romæ Epigrammata A. 1641. quibus, ut titulus habet, miranda Urbis cognoſcuntur, Sacra viſitantur, Nova & Vetera Elogiis recenſentur. Sed parum ea in ipſis ruderibus ob oculos ponendis laborant, licet non ſpernendæ illis inſint argutiæ Epigrammaticæ, Pet. Angelus Bargeus de publicorum & privatorum urbis Romæ ædificiorum Everſoribus. Iconiſmos ædificiorum veterum elegantes dedit Ægidius Sadeler, ſculptor Cæſareus, libro Italice ſcripto, ſub titulo: Veſtigi della Antichita di Roma, Pragæ 1606. fol. Jac. Laurus ſcripſit de Antiquo Urbis ſplendore librum, qui prodiit Romæ 1612. in 4. Andr. Fulvius de eodem argumento librum edidit, cum annotationibus Hier. Ferruccii editum, Venet. 1588. in 8. *De Familiis* Romanorum velut per lancem ſaturam & lexicon egit Joh. Glandorpius, in Onomaſtico Hiſtoriæ Rom. Francof. fol. An. 1569. edito, qui liber rudimentum tantum operi juſto præbet, & multis modis augeri poſſet: & auxit illum ſane poſtea Fulv. Urſinus ſingulari libro de Familiis Romanorum, cui Anton. Auguſtini ſimile plane Opus de XXX. familiis Romanorum adjunctum eſt, Romæ 1577. in 4. Uti vero e numis veteribus inprimis iſta familiarum Romanarum hiſtoria hauſta eſt; ita auxit illam, recognitam prius a ſe atque reſtitutam, Carol. Patinus Pariſ. 1663. fol. *De nominibus* Romanorum Franc. Robortellus librum ſcripſit Florent. 1548. & alium Onuphrius Panvinius Venet. 1558. cui & *de ludis* Romanorum *ſecularibus* librum debemus: uti Robortello *de Victu & Vita* Populi Romani Pariſ. 1565. Generalia quædam, ad *Ordines* reipublicæ Romanæ & familias ſpectantia, tractavit Pet. Servius, in Juvenilibus Feriis, ſeu Antiquitatum Romanarum Miſcellaneis Romæ 1640.

gitized by Google

1640. in 8. editis. Romanorum officiales ſub Imperatoribus in peculiari & diffuſo libro deſcripſit Jac. Gutherius, quem de Officiis domus Auguſtæ inſcripſit Pariſ. 1628. in 4. eſtque is liber haud ita pridem Lipſiæ recuſus. Roma ſubterranea, ſeu ſtructuræ & cryptæ Veterum Chriſtianorum ſubterraneæ, cum iconibus repræſentatæ ſunt ab Ant. Boſio Romæ 1632. Librum hunc, in Latinam linguam converſum, notis poſtmodum illuſtravit, ediditque duobus tomis in fol. Paulus Aringhus Romæ 1651. magnificum opus, &, quod hiſtoriam Eccleſiaſticam attinet, commendandum: multa enim in illis notis habentur, ad hoc argumentum ſpectantia: In Epitomen poſtea redactus eſt liber a quodam Arnoldo Lubecenſi, ſub titulo: Unterirdiſches Rom. Amſtel. in 12.

Veniamus nunc ad Auctores, qui *de Græcis Latiniſque antiquitatibus particulatim* 6
egere: & primo hic compareant libri, qui *de Diis & religione gentilium* agunt. Voſſius in libris ſuis de Idololatria hic omne punctum ferat: de quibus alibi a nobis abunde dictum. Diu ante illum de Diis Syntagmata aliquot publicavit Lil. Gregor. Gyraldus, varia eruditione, ut ſunt omnia ejus viri, refertiſſima. Subtilius de Idololatria gentilium philoſophatus eſt, & errorum origines indagavit, libro peculiari eam in rem ſcripto, Eduardus Herbertus, Baro de Cherbury, Amſtelod. 1663. in 4. Verum ille tam inter Antiquitatum Scriptores, quam inter philoſophos, commemorandus eſt. Syſtema Theologiæ Gentilis adornavit Tob. Pfannerus. (De Idololatriæ Origine & progreſſu nuperrime Anton. van Dalen librum edidit lectu digniſſimum, Amſtel. 1696. in 4.) Joh. Frieder. Herwartus *Admiranda Theologiæ Ethnicæ myſteria*, ut titulus habet, in lucem emiſit Ingolſtadii 1623. in 4to, quo in libro demonſtrare laborat, magnetem lapidem antiquiſſimis populis pro Deo eſſe cultum: quam ſententiam ſuam ut ſtabiliat, pleraque Orientalium, Græcorum, Ægyptiorum, ſacra huic argumento applicat, mirificis interpretationibus, ut facile eſt ingenioſis hominibus in interpretamentis ſuarum delitiarum. Reineſius illum quodam in loco ingenioſe ridiculum vocat. *De Sacris, Sacrificiis & Sacerdotibus*, ſunt qui ſingularibus libris egerunt. Hoc in argumento commendari meret Guilielmi du Choul, conſiliarii regii, liber de Religione veterum Romanorum, Lugduni in fol. lingua Gallica excuſus, ubi & Italice & Hiſpanice prodiit. De Sacris & Sacrificiis Joh. Guil. Stuckius librum in fol. edidit Tiguri (nuper in Belgio, cum Antiquitatibus Convivalibus reliquiſque Stuckianis Operibus recuſum), in quo multa ſunt parum accurate & confuſe tradita. De eodem argumento peculiari libro Jenæ 1659. in 8. edito egit Joh. Saubertus. De vaſis, quæ ad Deorum ſacrificia, & eorum ceremonias pertinent, ſcripſit Lil. Gyraldus. De Veſta & Veſtalibus ſpeciatim Lipſius ſcripſit. De Cereris Eleuſiniæ Sacris apud Græcos Joh. Meurſius in Eleuſinia Lugd. Bar. 1619. qui & de feſto gemino Minervæ in Panathenæa & de feſtis Græcorum in Græcia Feriata egit: edidit quoque de Feſtis Græcorum ſingularem librum Pet. Caſtellanus, ſed infra Meurſium eſt. Saturnalia Lipſius expoſuit libro peculiari. De *Templis* & ædificiis publicis ſcripſerunt non tam generatim, quam ſpeciatim nonnulli, ut de Capitolio Juſtus Rycquius, de quo dictum. Petrus Bartholdus peculiarem librum de Ara ſcripſit: Joh.

Digitized by Google

Bapt. Bellus de Partibus templi auguralis, Toloſæ 1607. in 8. Joſeph. Maria Suareſius de foraminibus lapidum in priſcis ædificiis diatriben: Lugduni 1642. in 8. Nicol. Alemanni Diſſ. de Parietinis Lateranenſibus, Romæ 1626. in 4to. De *Faſtis* Romanorum e veteribus Ovidius ſupereſt, in quem extat Commentarius Caroli Neapolis, ſub titulo: Anaptyxis ad Ovidii Faſtos: Antwerpiæ 1639. editus, & Erycii Puteani ſapiens officinam. Cujus Puteani de Nundinis Romanorum Libellus exiguus Lovanii An. 1646. in 12mo prodiit. De *Annis*, menſibus, diebus & horis veterum librum, cum Calendario Græco Romano, edidit Lilius Gyraldus. Multo autem præſtantius Romanum calendarium illud eſt, quod Ægid. Bucherius Antwerpiæ An. 1633. in fol. publici juris fecit, poſtquam jam An. 1600. Amſtelodami Sibrandus Siccama Calendarium faſtorum ex veteribus monumentis, marmoribus, numismatibus aliisque antiquitatum fragmentis, auctum atque emendatum dediſſet. De Veterum Romanorum Anno Seculari ſeu jubilæo, ejusque per ſeculares celebritate, eorumque chronologia, ſcripſit Pet. Taffinus, liber editus eſt Tornaci Nerviorum 1641. in 4. ut & Juſtus Rycquius, cujus liber prodiit Antwerp. in 8. A. 1625.

7 *De Magiſtratu, Comitiis, Legibus, Judiciis Romanorum* varii ſunt Auctores. Extat Wolffg. Lazii commentarius Reip. Romanæ, in quo multa de iis: ut & in Pet. Fabri Semeſtribus. Scripſit & Franc. Hottomannus de Magiſtratu Romano, item M. Anton. Majoragius: nec non Paulus Manutius de Senatu Romano & de Legibus: Nic. Gruchius de Comitiis Pariſiis A. 1555. in folio, adverſus quem Carolus Sigonius tres Sententiarum libros ſcripſit: is ipſe, qui antea de antiquo jure civium Rom. de Jure Italiæ: nec non de Jure Provinciarum: ut & de lege curiata magiſtratuum & Imperatorum, & de ejus jure: de judiciis jurisprudentiæ Romanæ; de Conſulibus, Dictatoribus & Cenſoribus, ſigillatim libros plures ediderat. Andr. Alciatus de Magiſtratibus civilibus & militaribus Romanorum ſcripſit, edita ſimul notitia utriusque Imperii. Guido Pancirollus de Magiſtratibus Municipalibus: & ipſe Editor Notitiæ Imperii. Pertinet quoque huc Jac. Gutheri Notitia Domus Auguſtæ: Jul. Cæſ. Bulengeri de Imperatore & Imperio Romano, ut & de vectigalibus reliquisque dignitatibus ac officiis Lugd. 1618. in fol. De Senatu Romano Car. Sigonius, *g*) ſub ficto Joh. Sarii Zamoſcii nomine, librum ſcripſit editum Venet.

g) Liber de Senatu Romano, ſub Joh. Sarii Zamoſcii nomine aliquoties editus, Carolo Sigonio recte *h. l.* vindicatur. Non tamen fictum, uti Morhofius crediſſe videtur, Nomen eſt Joh. Sarii Zamoſcii. Eſt enim is Heros hujus nominis, Arte pariter atque Marte Seculo XVI. famam adeptus immortalem, Regni Polonici Cancellarius & Archiſtrategus, aliis quoque monumentis Literariis, & Academia Zamoſciana, ſuis ſumptibus erecta, de Patria & Orbe Literato optime meritus. Liber hic (quem Sim. Staravolſcius, in *Centuria Scriptorum Polonorum, num. 19.* ipſi tribuit, Henr. Ernſtius autem, *Lib. 2. Obſervat. Var. c. 36.* & Joh. Rhodius, *in Catalogo Autorum Suppoſititiorum, cum Vinc. Placcii Notis edito, num. 25.* Sigonio, ejus, cum in Italia ſtudiorum gratia verſaretur, Præceptori, aſſeruerunt) non videtur mihi per ipſum Magiſtro plagio turpi eſſe ſubreptus, ſed a Sigonio potius Diſcipulo huic generoſo benevole, ut famæ illius velificaretur,

Digitized by Google

net. 1563. in 4. & recuſum Argentor. 1608. in 8vo cui editioni additus etiam eſt Joach. Perionii de Græcorum & Romanorum Magiſtratibus liber: ubi conferuntur utriusque gentis magiſtratus ac utriusque etiam parallelismus oſtenditur: adjectus præterea Wilh. Poſſardi liber de Athenienſium magiſtratibus, eorumque cum Romanis, Gallis, Venetis, Turcis, comparatione. Sed *de Atticis Magiſtratibus* accuratius libris aliquot egit Joh. Meurſius, uno Regnum Atticum, altero Archontes, tertio Senatum Areopagiticum pertractans. Habebat in animo Cl. Salmaſius ingens opus de Officiis domus Auguſtæ, teſte Laur. Craſſo in elogiis T. II. p. 211. ſed nihil dedit, niſi, quod ſparſim, in notis ad Scriptores Hiſtoriæ Auguſtæ, illud argumentum attigit. De Comitiis egit P. Manutius ſingulari libro, edito Bononiæ 1580. in fol.

De nuptiis, earumque ritibus Andr. Tiraquellus, Barn. Briſſonius, Franc. Hotomannus, Albericus Gentilis, & alii, tractatus peculiares conſcripſere. De Coronis nuptialibus quædam collegit Joh. Joach. Maderus, maximam tamen partem e Car. Paſchalii libro de Coronis excerpta, qui recuſus eſt Lugduni Batav. 1671. in 8. De *Puerperio* Joh. Meurſius ſcripſit: de cujus ritibus vaſtum quoque librum parabat olim Thomas Bartholinus incendio abſumtum. Ejus Synopſin miſit ad filium Caſparem, in eodem argumento occupatum: quippe cujus extat expoſitio Veteris in puerperio ritus, ex Arca ſepulchrali antiqua deſumti: quæ edita eſt Romæ 1677. in 8. Referendus hic quoque Cenſorinus de *Die natali*, de quo ſupra: & Martini de Roa liber de Natali ſacro & profano. Extat & Joach. Hildebrandi de Natalitiis Chriſtianorum Libellus. De *ritibus Funerum* Thomas Porcachius, homo Italus, vernaculo ſermone ſcripſit, ſed pauca, & non magnæ rei, Venet. 1574. 4. Scripſit dehinc Claud. Guichardus Gallica lingua librum de Funeribus Romanorum, Græcorum, aliarumque gentium. Lugduni Gall. 1581. in 4. Utrumque præceſſerat Lil. Greg. Gyraldus, de Sepulchris & vario ſepeliendi ritu ſcribens Baſ. 1539. in 8vo, quem cum Animadverſionibus ſuis recudi fecit Helmſtadii Joh. Faes A. 1676. in 4. Præceſſerat & Onuphrii Panvinii liber de ritu ſepeliendi. Joh. Meurſii de funeribus Romanorum liber Hagæ Com. An. 1604. in 8. prodiit: & anno ſequente 1605. Hamburgi luculentius de eodem argumento opus Jo. Kirchmanni. De Funeribus Chriſtianorum Jac. Gretſerus, Schegckius, & J. Andr. Quenſtædius egerunt. 8

De Veſtitu multi ſunt Variorum Commentarii. Primus, qui eam materiam pertractavit, eſt Lazarus Bayſius: ſed pauca ſunt, quæ ſcripſit, & admodum imperfecta. Poſtea Octavius Ferrarius libros tres de Re Veſtiaria edidit Patavii 1642. in 8vo, & quatuor alios ibidem in 4. 1654. Opus profecto doctiſſimum, & quod argumentum hoc haud vulgariter illuſtrat. Idem poſtea continuavit Albertus Rubenius, qui ſupplet 9

transſcriptus. Quo pacto Scholia etiam ſua in Orationes Ciceronis & Comm. in Or. de Lege Agraria, ſub Bernh. Lauredani, Commentarium autem in Epiſtolas ejusdem Familiares, ſub Hier. Ragazonii, utriusque Auditoris ſui, Nominibus prodire, A. 1558. & 1555. eſt paſſus. V. Rhodium & Placcium, *loco cit. num. 19. 20. 21.*

plet & emendat Ferrarium, addiditque nonnulla de lato clavo, & veſtibus laticlaviis. Antwerp. An. 1665. in 4. Verum indigne id ferente Ferrario, qui ſe a Rubenio ſubinde ſtringi non paſſus, Analecta de Re Veſtiaria illi oppoſuit Patavii An. 1676. quæ & 1685. denuo ibidem recuſa ſunt, in quibus Rubenium ſatis acriter caſtigat. Jam ante hos Claud. Salmaſius rem veſtiariam erat explicando aggreſſus, in ſuis notis ad Tertullianum de Pallio: promiſitque tum ampliſſimos de omni hoc argumento Commentarios, quibus ſe inſudare haud raro in Epiſtolis memorat. Verum, etſi adverſus Kerkœtium, i. e. Dion. Petavium, ſuas has in Tertullianum notas, ſub Franc. Franci nomine, etiam circa rem veſtiariam defenderit Salmaſius, Commentarios tamen illos non publicavit. Abſolvit attamen, & eorum etiam proxime edendorum ſpem Orbi iiterato fecit Divionenſis ſenator, Jo. Bapt. Lantinus, cui Salmaſianum de Homonymis Hyles Iatricæ Commentarium, Plinianis Exercitationibus, in Belgio editis, adjunctum, in acceptis ferimus. (Interea, cum Salmaſius penitiore rei nummariæ notitia fuerit deſtitutus, e qua tamen quamplurimà ad rem veſtiariam hauriri potuiſſent alias non obſervata, nihil ab eo perfectum ſperat Vir Illuſtris, Ez. Spanhemius, Epiſtola III. ad Morellium p. 18 . qui & propterea laudabilem Ferrarii Rubeniique induſtriam magis attigiſſe celebre argumentum, quam pertractaſſe, judicat: & priorem inprimis Latinis magis litteris, quam Græcis, accurate doctum, tum a tractatione veteris hujus ampliſſimæ, minimeque antea obviæ ſupellectilis, ſi vulgares nummos, eosque jam tum editos, excipias, imparatum, ait in id argumentum incubuiſſe.) Separatim de *Calceo* Bened. Balduinus ſcripſit, cujus librum recudi fecit Amſtelodami Andr. Friſius, addiditque Jul. Nigronum de caligis. De *Perſonis* & Larvis, earumque apud Veteres Uſu & Origine Ageſilaus Mareſcottus Librum Romæ A. 1639. in 8vo publicavit, qui rariſſimus eſt. De *Pileo,* ceterisque capitis tegminibus, tam ſacris, quam profanis, Anſelmus Solerius librum ſingularem ſcripſit, Lugduni editum A. 1655. in 4. qui poſtmodum in 12. Amſtelodami recuſus A. 1662. prodiit, addito vero Autoris nomine Theophili Raynaudi, qui ſub Anſ. Solerio delituerat. De pileo etiam egit ſingulari Diſſertatione Henricus Thomas Chiffletius, quæ Lugduni An. 1665. in 4. edita eſt. Orationem de eodem argumento elegantem habuit Ant. Matthæus, JCtus celebris. De *Capillamentis* Conr. Tyburt. Rango ſingularem librum ſcripſit, Magdeb. An. 1662. in 12. editum. De *Coma* Hadrianus Junius & Cl. Salmaſius, de Barba Ant. Hotomannus egit. De *Pænula* Bartolus Bartholinus & Joh. Bapt. Donius. De *Toga,* tunica & tibiis veterum ſcripſit Aldus. De *Annulis* Fort. Licetus; poſtea Joh. Kirchmannus de eodem argumento: & multo latius, cum iconibus annulorum, Abr. Gorlæus in Dactyliotheca, Amſtelod. 16[illegible]. publici juris facta; (& nuper aucta explicationibus Jac. Gronovii Lugd. Bat. 1695. in 4.) Egit quoque de Annulis Salmaſius in libro adverſus Heraldum ſcripto, de Teſtamentis ſubſcribendis. De Annulis Signatoriis Georg. Longi prodiit Opuſculum. De *Torquibus* aureis extat elegans Syntagma Joh. Schefferi, quod additum eſt Edmundi Figrelii libro de Statuis Romanorum, Upſaliæ An. 1656. edito in 8. De *Armiliis* veterum librum ſcripſit Thom. Bartholinus.

Digitized by Google

De Militia Romana ſingularem librum Juſtus Lipſius ſcripſit, cui & Poliorceticon ejusdem addi ſolet: in quo multa de Machinis & Inſtrumentis militaribus habet, ſecutusque eſt, ut ſupra dictum, non ſine plagii crimine Franc. Patricium. De militia Equeſtri antiqua & nova librum peculiarem Antwerpiæ An. 1631. in fol. edidit Hermannus Hugo. De Militia Romana multa etiam præclara annotarunt Henr. Savilius: &, qui plurima ſe nova reperiſſe plane perſuaſus erat, Claud. Salmaſius libro eam in rem, juſſu Principis Auriaci, ſcripto, quem Latine Georg. Hornius Lugd. Bat. An. 1657. edidit. Gallicos autem longe fuſiores Commentarios, prout a Salmaſio ſcripti ſunt, idem, qui Opus de Re Veſtiaria poſſidet, Lantinus habet, ejusque Scripti nobis aliquando potiundi ſpem fecit. Commentatores Æliani, Vegetii, Frontini, aliorumque, ſupra jam memoratos, ſtudio nunc præterimus. De Scutis Signisque militaribus non Romanorum ſolum, ſed & aliarum gentium, egerunt Henr. Speelmannus in Aſpidologia ſua, & Nicol. Uptonus de ſtudio militari, qui libri Londini ſimul editi ſunt in fol. An. 1654. De ſtudio militari, ejusque ritibus & legibus, prolixe egit Gabr. Naudæus integro libro Romæ A. 1637. in 4. Exſtant & Rob. Valturii libri XII. de Re militari, Veronæ A. 1472. & Pariſiis apud Andr. Wechelum A. 1532. in fol. editi. De *militia navali* Joh. Schefferus, ante annos complures, Upſaliæ A. 1654. in 4. librum ediderat, quem altero tanto auctiorem dudum edidiſſet, ſi per typographi moras licuiſſet: miſerat enim ad Elzevirium. Sed interim prodiit vaſtus liber Belgica lingua de Navium Architectura ſcriptus, Auctore Witſenio, in quo multa deprehendiſſe ſibi viſus fuit Schefferus, e ſchedis ſuis deprompta, ut ipſe in literis ad me conquerebatur. *h*) *De Donariis* & votivis tabellis veterum Jac. Phil. Thomaſinus ſingulari libro egit, Utini An. 1639. & poſtmodum Patavii quoque 1654. in lucem emiſſo, quem Joh. Rhodio Colomeſius in Opuſculis Literariis vindicat. Pertinet quoque huc materia de *Strenis*, de quibus Theod. Marcilius quædam ſcripſit *i*). Integrum hujus

h) Nicol. Witſenius, quem Joh. Schefferus Plagii *h. l.* Interprete Morhofio, inſimulavit, Conſul eſt Reip. Amſtelodamenſis, hodienum, niſi fallor, ſuperſtes, & accuratiore Geographiæ, aliarumque Matheſeos partium, peritia inclytus. Opus ejus de Architectura Nautica Belgice, Amſtelodami An. 1671. in fol. ſub hoc prodiit titulo: Aloude en Hedendaegſche Scheepsbouw en beſtier: Waer in wiitloopigh werd verhandelt de wiiſe van Scheepstimmern bey Grincken en Romeynen, Scheepsöffeningen, Striiden, Tucht, Straffe, Wetten en Gewonten: Beneffens evenmatige Grootheden van ſcheepen onſes tiids, ontleet en alle hare deelen: Verſchill van bouwen tuſchen uytheemſchen en onſen Landaert: Indiſch en Ruſch Vaertúrgh, Galeybouw, hedendaeghſche Scheepsplichten: Verriickt met een reep verklaerde Anmanus ſpreeckworden en Benamingen. V. Corn. a Beughem *Bibliogr. Mathem. p. 458.*

i) In *Prælect. Polyhiſtoricis MSS. c. 15.* Morhofius, inter Scriptores de Strenis, commendat, præter Marcilium, Joh. Strauchii, JCti Celebris, *Diſſ. de Votorum Oblatione & Calendis Januariis.* In Mart. Lipenii, Conrectoris Lubecenſis, *Strenarum Civilium integra, a prima origine, per diverſas Regum,*

jus argumenti Commentarium de Re Donatica veterum promiſit Valer. Chimentellius, cujus Synopſin adjecit libro ſuo de Sellis veterum, addito Gloſſario omnium Donaticorum, quæ habentur apud veteres.

11 *De Conviviis* exſtat Joh. Guil. Stuckii liber, cui titulus: Antiquitates Convivales, in quo multa non recte, aut non ſuo loco, poſita. Eryci Puteani Reliquiæ convivii priſci Mediolani 1598. in 4. excuſæ; & Joh. Manelphi liber, cui titulus: Menſa Romana: Romæ 1650. in 4. editus. De Triclinio Romano eruditiſſimum Tractatum ſcripſit Fulv. Urſinus, cui Petrus Ciacconius viam monſtravit, quippe cujus extat peculiaris quoque liber de Triclinio, 8. editus Romæ, una cum Urſini labore (quem hic nonniſi Appendicis loco ad Ciacconium eſſe voluit) 1588. poſtmodum plus ſemel apud Batavos recuſus. Scripſit quoque de Conviviis Jul. Cæſ. Bulengerus, Lugduni 1624. in 8. Pertinet quoque huc Jac. Phil. Thomaſini liber de Teſſera hoſpitalitatis & *jure hoſpitii,* quem, primo Utini in 4. 1647. editum, Andr. Friſius Amſtelodami 1670. in 12. recudit.

12 *De ludis,* prout varia illorum genera ſunt, multi ſcripſere. De Theatro & ludis Scenicis in genere egit Bulengerus libro, Tricaſſibus An. 1603. in 8. edito, ſed privatos tantum eo labore ac domeſticos ludos exſecutus eſt, non publicos. Idem tamen & de Circo, ludisque Circenſibus, qui publici ſane erant, peculiarem tractatum compoſuit; de quibus itidem ſcripſit On. Panvinius. De Gladiatoribus & Amphitheatro Romano egit Juſtus Lipſius, antequam Petrus Faber (qui plagii Lipſium poſtulavit, Vid. Thomaſ. de Plagio, §. 487. & ſeq.) libros Ἀγωνιςικῶν ſcripſerat. Editus eſt liber Lipſii Lugduni Batav. 1592. De *arte Gymnaſtica* ſpeciatim Hier. Mercurius ſcripſit Venet. 1573. quem librum, curis novis interpolatum, editurum ſe promiſerat aliquando Andr. Friſius, &, ſi recte memini, dedit. De *Alea* Veterum Car. Paſchalius & Andr. Senftlebius egerunt. De *Saltationibus* legendus eſt Joh. Meurſius in Orcheſtra ſua, quæ edita eſt Lugduni Batav. 1618. in 4. Scripſit idem de Græcis ludis tractatum, ſub titulo Græciæ Ludibundæ, ibid. 1622. in 8vo.

13 *De Inſtrumentis* Romanorum, & ſuppellectile varia, multi egerunt. De Vaſculis & Poculis Lazarus Bayſius, ſed modice tantum rem eam tangit, & hunc poculorum fundum non exhaurit: longe enim plura de eo ſcribere poterat. Extat & Nicol. Guyberti de Murrhinis poculis Diſſertatio, Francofurti edita 1579. in 8vo. De Sellis veterum extat Diſſertatio Valerii Chimentellii, addita Marmori Piſano de Honore Biſellii; Bononiæ, in 4. 1666. De *Campanis* ac *tintinnabulis* Commentarium Angelus Rocha in lucem emiſit Romæ 1612. in 4. Scripſit & Hier. Magius eo de

Conſulum & Imperatorum Romanorum, nec non Epiſcoporum, ætates, ad noſtra usque tempora deducta, quæ Lipſiæ A. 1670. in 4to prodiit, *multa* judicat *miſceri, quæ commode poterant omitti, multa quoque inepte cumulari. Diſſertationem* tandem Joh. Gothardi Bœcklii Philologicam *de Novo Anno, ejusque Ritibus*, Roſtochii A. 1663. in 4to editam, ſibi vindicat, e Prælectionibus quippe ſuis privatis ab illo, iſtarum Auditore, hauſtam.

Digitized by Google

de argumento librum, ſed plane extemporalem, quod nec ipſe diffitetur: prodiit
fœtus Autoris poſthumus, cum notis Franc. Sweertii, Hanoviæ 1608. in 8. & Am-
ſtelodami apud Andr. Friſium in 12. 1664. eſt recuſus. Eſt & Henr. Arnoldus
Stockfleth, qui de campanarum uſu apud veteres aliqua collegit, & edidit Altorfii
A. 1665. in 12. De *Curribus* & Re vehicularia abſolutum & plane perfectum Com-
mentarium, duobus libris conſtantem, adornavit Joh. Schefferus, qui, una cum
Pyrrhi Ligorii de eodem argumento fragmento, Francofurti in 4. 1671. prodiit.
Valentinus Paſchalius, Utinenſis, de Curru carmen aliquod facetum compoſuit,
cum notis, in quibus habentur Antiquaria quædam, ad rem vehiculariam ſpectan-
tia. Carmen autem in eos ſcriptum eſt, qui curru tum in rei familiaris, tum in ſa-
lutis jacturam, abutuntur, eosque potius pedibus, quam curru, ire jubet: impres-
ſum eſt Bracciani 1637. in 4. De hoc Paſchalio videndus Erythræus Pinacoth. I.
imag. 142. Non viderat hunc librum Schefferus, primum a me monitus. De va-
ria veterum Romanorum ſuppellectile, e terra effoſſa prope Noviomagum, agit in
Antiquitatibus Noviomagenſibus (Amſt. 1645. in 4to.) Joh. Smetius, copioſiorem
quoque de iisdem Tractatum promittens; ſed, qui lucem, quantum memini, non
vidit. Multa in Smetio præter alia de *fibulis* veterum Romanorum, quod argumen-
tum, quatenus uſum præſtat in re Medica, exſecutus eſt Joh. Rhodius libro de
Acia, quem edidit Thom. Bartholinus Haffniæ in 4. A. 1672. qui & libellum ejuſ-
dem Rhodii de Ponderibus & menſuris Medicis adjunxit.

De ſuppliciis & torturis extat Ant. Gallonii tractatus, in Batavis recuſus, uti & 14
Bourdelotii de eodem argumento. De *Cruce* Juſtus Lipſius ſcripſit, cui addita-
menta quædam ſubjunxere Georg. Calixtus, Thom. Bartholinus & Claud. Salma-
ſius. Edidit & Jac. Gretſerus ampliſſimum de Cruce Opus, quod in fol. & in 4to
Ingolſtadiæ, multoties excuſum eſt. De *Statuis* & ſtatuariis Edmundi Figrelii, Vi-
ri doctiſſimi, extat liber, Holmiæ An. 1656. in 8. excuſus, de quo paulo ante di-
ctum, cum Schefferi de torquibus librum commemoraremus. Fuit FIGRELIUS Re-
gis Sueciæ, Caroli XI. præceptor, & ex Upſalienſi Profeſſore Regius Conſiliarius,
ſub nomine Greiffenhelmii notus. De Pictura plaſtica & ſtatuaria librum ſcripſit
Iul. Cæſ. Bulengerus, Lugduni 1637. editum. De *Pictura* veterum Opus inſigne
ſcripſit, ediditque jam olim Amſtelodami An. 1637. Franc. Iunius in 4. quo tanto-
pere plauſum Virorum doctorum temporis illius meruit, ut in Anglicum Belgi-
cumque ſermonem converteretur. Reſtat vero adhuc aliud ejus de Pictoribus ce-
lebribus Opus, cujus tum una ſpem fecit. (Neque paſſus eſt diutius illo orbem
literatum carere Clar. I. G. Grævius: ſed cum catalogum pictorum, ſtatuariorum,
cælatorum, tornatorum, aliorumque artificum, a doctiſſimo Iunio confectum,
apud aliquem propinquorum ejus latere ſciret; & præterea ipſum de Pictura
Opus, ampliſſimis additamentis ubique auctum, ibidem ſervari didiciſſet; impe-
tratum utrumque Opus conjunctim edidit, &, ut nil quicquam ſplendori ejusdem
debito parceretur, curam geſſit, Roterodami 1694. fol.) Iconiſmos antiquarum ſta-
tuarum collegit Ioh. Bapt. Cavalerius Romæ 1569. & 1583. Principia artis Pi-

ctoriæ e Veteribus Auctoribus tradidit Joh. Schefferus, in Graphice, Noribergæ 1669. in 8. edita.

15 Variæ præterea ſunt ſingulares materiæ, quæ ad certa capita reduci commode non poſſunt, ſed de quibus tamen ſpeciatim nonnulli egerunt. Sic de veterum *acclamationibus* & *plauſu* libros VII. ſcripſit Franc. Bernardinus Ferrarius, Mediolani 1628. editos in 4. De *Triumphis* Onuphr. Panvinius Commentarium, ex veterum lapidum monumentis, compoſuit ediditque Venet. 1571. in fol. qui Antwerpiæ A. 1556. & Helmſtadii etiam cura Joh. Joach. Maderi recuſus eſt, qui ſuas notas addidit. Extant & Franc. Modii Pandectæ Triumphales, quibus varios Iconiſmos repræſentat Triumphorum. De *Archivis* librum compoſuit Balth. Bonifacius, Venet. 1632. in 4. editum, & Helmſtadii Maderi cura, in Syntagmate Scriptorum variorum de Bibliothecis atque Archivis, A. 1666. recuſum. De *Iurejurando* Veterum peculiari tractatu egit Joh. Bapt. Hanſenius Toloſæ 1614. edito in 4. De *Origine, ratione* ac *ſolennibus Auctionum* Junius Rabirius ſcripſit Pariſ. 1554. in 4.

16 Atque hæc per lancem ſaturam de Antiquariis Scriptoribus dicta ſufficiant, (quorum magnam partem, nempe præcipuos, qui antiquitates Romanas illuſtrarunt, collegit nuperrime, in vaſto non minus ac præclaro Antiquitatum Romanarum Theſauro, celeberrimus Joh. Georg. Grævius, *k*) unoque corpore longe ſplendidiſſimo junctos publico dedit, cum alias ægre hic illic ſolummodo pars offenderetur.) Occurrunt quidem adhuc alia minutiora, ſed quæ omnia perſequi noſtri inſtituti ratio non permittit. Præſtantiora tamen, & quæ ſcire inprimis intereſt, indicavimus. Procedimus nunc ad Rhetores atque Oratores.

k) Joh. Georgii Grævii Diligentiam in Scriptoribus Antiquitatum Romanarum colligendis, junctimque in iſtarum *Theſauro*, Vaſto Opere, Decem, ni fallor, Tomis Trajecti ad Rhenum, ab A. 1695. ad 1700. in fol. edito, publicandis, laudabilem feliciter æmulatus Jac. Gronovius, ſimilem Græcarum Antiquitatum Theſaurum A. 1698. Lugd. Bat. in fol. cœpit edere, cujus Volumina tria priora Virorum Illuſtrium Icones & alias Græcarum Antiquitatum reliquias, in Metallo Lapidibusve olim expreſſas, æri nunc inciſas, & Obſervationibus eruditis illuſtratas, exhibent; Quartum autem, A. 1699. juris factum publici, Libros Antiquariorum Græcorum de variis hujus generis argumentis Selectiores quamplurimos ſtudioſe ſiſtit congeſtos, & eleganter nitideque recuſos, Autores, in Opere utroque denuo evulgatos, enumerare non vacat, præſertim cum Ephemerides pleræque Eruditorum Recentiores, locis diverſis, in recenſu illorum jam fuerint occupatæ.

FINIS LIBRI QUINTI.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. VI.
ORATORIUS.

CAP. I.
DE
SCRIPTORIBUS RHETORICIS.

§. 1. *Rhetorica Grammaticæ & Critices cognitionem prærequirit.* 2. *Scriptores ejus Græci, Princeps ſcil. omnium Ariſtoteles, ejusque Commentatores.* 3. *Demetrius Phalereus ὁ ψευδώνυμος, ejusque Exegetæ, quibus alii de Periodis Scriptores adduntur.* 4. *Dionyſius Halicarnaſſeus.* 5. *Hermogenes, variique ejus Commentatores.* 6. *Dionyſius Longinus Caſſius, ejusque Editores, Interpretes & Illuſtratores.* 7. *Rhetores alii Græci, ab Aldo Manutio & Leone Allatio junctim editi. (Additur Monitum de Sophiſtis in genere.)* 8. *Aphthonius, Theon, & Ulpianus, Demoſthenis Explanator.* 9. *Rhetores Antiqui Latini, Cicero ſc. Quintilianus, & complures alii, junctim a Pet. Pithæo editi.* 10. *Scriptores Rhetorici Recentiores, Ant. ſc. Lullus.* 11. *Franc. Robortellus.* 12. *Franc. Patricius & Thom. Campanella, Novatores, Paulus Benius.* 13. *Joh. Sturmius.* 14. *Melch. Junius.* 15. *Aug. Buchnerus.* 16. *Valent. Thilo.* 17. *Lud. Creſollius, Nicol. Cauſinus, Jac. Maſenius, Alb. de Albertis, Franc. Vavaſſor, omnes Jeſuitæ.* 18. *Franc. Pomey, Janus Cæcil. Frey, Mich. Radau, Novatores, & Eloquentiæ (de qua ſimul fertur h. l. judicium) Extemporaneæ Magiſtri: Sigism. Lauxmin & Jac. Hugues, Jeſuitæ.* 19. *Georg. Trapezuntius.* 20. *Ioh. Lud. Vives.* 21. *Er. Roterodamus, Edm. Richerius, Iac. Omphalius, Ioh. Benzius, Nicol. Suſius, Ioh. Schefferus, Iovita Rapicius, Iac. Lud. Strebæus.* 22. *Gerh. Ioh. Voſſius, Rhetorum modernorum Princeps.* 23. *Pet. Nunneſius, cui adduntur Epithetorum, Adverbiorum, Synonymorum & Antithetorum, Collectores (Seb. Figulus, Hub. Suſannæus, Steph. Ubelius & Aug. Gambarella.)* 24. *Wolfg. Schænslederus.* 25. *Ioh. Teſmarus, M. Z. Boxhornius & Chr. Schraderus, Diſpoſitt. Oratoriarum Scriptores.* 26. *Melch. de la Cerda & Ioh. Matth.*

Mayſartus, quorum Collectanea Oratoria obelo notantur. 27. *Ioh. Clarckius & Car. Pajot, Rhapſodi ineptientes.* 28. *Car. Sigonius.* 29. *Seb. Maccius, & Aug. Maſcardus, Styli Hiſtorici Cenſores.* 30. *Leo Allatius, qui de Erroribus magnorum Virorum in dicendo ſcripſit, exploſus.* 31. *Rhetores e Gallis Vernaculi, Ren. Rapinus, Dom. Bouhourſius, & aliquot Anonymi.* 32. *Rhetores Germaniæ Vernaculi, Chriſt. Weiſius & Rud. Sadelerus.*

1 Ex quo de *Grammaticis Criticisque* Scriptoribus, &, quos his annexuimus, *Antiquariis*, actum a nobis eſt, nihil magis concinnum, quam ut ad RHETORES nunc vel ORATORES progrediamur; videlicet quorum ars, ſi velit eſſe alicujus momenti, Grammaticen Criticenque haud dubie præerequirit: quum ſine judicio, & Antiquitatum cognitione, infelix plane Orator ſit, nedum Grammatices ſcientia deſtitutus eum in cenſum venire ullo modo queat. Contra ſubactus probe iis artibus animus magno ſe in Oratoria arte adjumento eſſe levatum, longeque felicius, quam ſi careret, progredi poſſe ſentiet.

2 Ut autem communis omnis ſapientiæ Artiumque omnium fons e Græcia arceſſendus eſt: ita ſane Eloquentiæ flumen haudquaquam ex alia regione profluit: ſed inde potius hauſiſſe ſua Latinos magnos etiam & incomparabiles Oratores cernimus, atque ea unda totos prolui ſeſe paſſos, quotquot uſpiam clari Rhetores extiterunt. Sed vero inter Græcos etiam Rhetores late regnum tenet optimus maximusque eloquentiæ magiſter, ARISTOTELES, quo Viro nemo plenius, in iſta brevitate, ſubtiliusque artem Oratoriam tradit, quam exigua trium librorum mole fere omnem exhauſtam cernas: excepta ſolum figurarum doctrina, quæ ab ipſo non eſt exculta; neque Characterum diverſitas, in quibus ceteri poſt Ariſtotelem præclaram operam poſuerunt. Extat vero in Rhetoricos illius libros integra *Commentatorum* ſylva, quos Iſraël Spachius, in Nomenclatore Scriptorum Philoſophicorum, recenſet. Græcorum veterum ἀνωνύμων Volumen Pariſ. 1539. in fol. publicavit Conr. Neobarius. E recentioribus M. Ant. Majoragius, Ant. Riccobonus, Pet. Victorius, ceteris meliores ſunt; & præſertim præſtat poſtremus, Florent. 1579. apud Juntas in fol. excuſus: ſed, ſi uſum ſpectes, omnibus antecellit Chriſtoph. Schraderus, Profeſſor Helmſtadienſis, cujus extat Commentarius in Ariſtotelis Rhetorica uberrimus Helmſtadii 1674. in 4. editus. Solet alias objici Ariſtoteli aridum dicendi genus, & quod nihil minus, quam eloquentiam præ ſe ferat. Attamen, & eloquentem illum fuiſſe, & male tantum ab interpretibus acceptum, defendit Leon. Aretinus Epiſt. lib. IV. p. 177.

3 Proximus ab Ariſtotele Rhetor, cujus ſcripta noſtram ætatem attigerunt, eſt DEMETRIUS PHALEREUS, ſi modo genuinus ille Auctor libri περὶ ἑρμηνείας, *de Interpretatione*, ſeu, ut alii vertunt de Elocutione, quem, ſub Demetrii nomine, primus edidit Aldus Vener. Græce in fol. An. 1508. & quem non ſolum Fred. Morellus Pariſ. 1555. in 8. recudit, ſed & quem ſuis Commentationibus illuſtrandum ſumſere Viri doctiſſimi, Petrus Victorius Florent. An. 1562. Stanislaus Ilovius Baſil. 1557. Franc. Panicarola, paraphraſi Italice ſcripta, cui titulus: *Il Predicatore,*

catore, overo Paraſraſe all libro dell' Elocutione di Demetrio Falereo: Venet. 1609. Joh. Caſelius, aliique. Panicarola etiam inprimis in eo occupatus eſt, ut præcepta Demetrii ad ſacram Elocutionem applicet. Sed tamen non deſunt interim rationes, quæ falſo adſcribi Demetrio illum librum perſuadeant: quas inter inprimis eminet illa, quod Auctor libri Demetrii teſtimonio in tertia perſona utatur. Ob hanc, & alias, Nic Cauſinus, in libro de Elocutione, Demetrio fœtum illum abjudicat. Et, quanquam Gaddius, T. I. de Scriptoribus Non-Eccleſ. p. 155. affirmativam adverſus Cauſinum tueatur: male tamen id fieri, perperamque tribui Demetrio librum, qui Dioyſii Halicarnaſſei ſit, Iſ. Voſſius de Poëmatum cantu p. 91. monet. Ceterum extant præterea quædam opuſcula Demetrii, quibus præcepta continentur de membris & inciſis: de periodo ejusque partibus; de componendis Epiſtolis, & de Characteribus dicendi: quæ Latine apud Rob. Winter in 4. ex interpretatione M. Antonii Antimachi, Baſileæ edita ſunt: &, ob egregie monſtratam periodorum rationem, legi omnino debent. Jungi iis poſſunt, ob vicinitatem materiæ, e recentioribus Strebæus de Electione verborum; Jovianus Rapita, Brixianus de Numero Oratorio: Sigism. Lauxmin in Praxi Oratoria: Joh. Sturmius & Val. Erythræus de Periodis: Paſcutius de dignitate, copia, pedibus in oratione ſervandis: Joach. Fortius de formis dicendi & periodis: &c. ſed de quibus paulo fuſius infra.

Is vero DIONYSIUS HALICARNASSÆUS, cui librum *περὶ ἑρμηνείας*, 4
Demetrio male adſcriptum, deberi paulo ante e Voſſio monebamus, aliis quoque ſcriptis editis de Rhetorice præclare meruit. Proſtat enim *Ars* ejus *Rhetorica* de compoſitione orationis, elocutione, præceptis orationis panegyricæ, nuptialis, natalitiæ, &c. quam Græce primus excudit Aldus Venet. 1508. Latine poſtmodum transtulit M. Anton. Antimachus, & Baſil. 1539. in 4. publicavit. Extat ejus de Compoſitione Orationis liber ſcriptus ad Ruffum, editusque Græce, una cum Arte Rhetorica Pariſ. 1547. apud Rob. Stephanum nitidiſſime. Extant *Iudicia de priſcis Oratoribus, eorumque Characteribus,* qui liber eruditione multa & judicio inprimis refertus eſt, ſeparatim editus Venetiis An. 1513. apud Aldum. Pertinet quoque huc libellus *περὶ συνθέσεως ὀνομάτων*, de *nominum collatione,* Argentorati a Joh. Sturmio, in ejus libello de Periodis publici juris factus. Ut adeo non hiſtorici minus, quam clariſſimi Rhetoris Criticique, nomen doctiſſimis lucubrationibus ſibi paraverit Dionyſius.

Sed tamen ſuperatur in Rhetorice tractanda, a duobus aliis, quos poſte- 5
rior ætas tulit, HERMOGENE, qui Marci Aurelii tempore clarus erat, & LONGINO, quem, Zenobiæ in pretio habitum, interemit Aurelianus: uterque inter Rhetores magnum nomen. Et prior quidem ille plus valuit adoleſcens juvenisque, quam vir aut ſenex: quippe qui anno ætatis 15. tanto cum applauſu docuit, ut Marcum quoque Aurelium Imp. ad ſe audiendum acciret, haberetque admiratorem: contra vero, 24. natus annos, omnem illam ingenii præcocis vim, miro naturæ deliquio, absque morbi ullius vi, amiſit penitus, & ſibimet ipſi diſſimillimus vulgaribus e plebe hominibus poſthac acceſi-

cenſitus eſt: non ſine ſalſo Adverſariorum ſcommate, qui Hermogenem *inter pueros ſenem, & inter ſenes puerum,* dictitabant: prout e Philoſtrato refert Suidas. Decimo octavo autem ætatis anno libros ſcripſit, qui & tunc probati omnibus una conſenſione ſunt, & hodie ſuperſtites inter præcipua artis Rhetoricæ κειμήλια numerantur. Suntque illi; *liber de Statibus: de Inventione libri IV. & liber de Ideis:* quos primus Græce Aldus edidit Venet. An. 1608. tum Wechelus Pariſ. 1530. in 4to. Exin latine vertit, ſed ineptiſſime & infeliciſſime (Conr. Geſnero in Bibliotheca annotante) Anton. Bonfinius, publicique juris fecit Lugduni in 8. An. 1538. apud Gryphium. Longe felicius vero, & vertit Hermogenem Latine, & Scholiis doctis illuſtravit Joh. Sturmius Argent. 1570. in 8. eo ipſo anno, quo Franc. Portus Herennium Græce ſolum, cum ſcholiis Græcis, ediderat Genevæ recenſitum a ſe. Poſt hos tandem novis Hermogenem commentariis illuſtravit, emiſitque Græco-Latinum, Genevæ 1614. in 8. Gaſp. Laurentius. E vetuſtioribus ſuperſunt quoque tres in Hermogenem Commentatores, Syrianus, Sopater & Marcellinus, quos, in Corpore Rhetorum veterum XII. Græcorum, Venetiis 1508. in fol. excudit Aldus. Hermogenis de Ideis libros tantopere laudat æſtimatque Andr. Schottus; ut & methodum ejus Ariſtotelea ac Tulliana longe cenſeat ſubtiliorem, putetque, & olim fuiſſe paucos, & eſſe hodie, inter tot admiratores Hermogenis, ejusdem imitatores. *Præter Dionyſium enim Halicarnaſſeum* (ait) *in Rhetoricas, & Ulpianum, Græcum Demoſthenis explanatorem, quotus cum quisque hoc ſeculo tractat? Trapezuntii olim talem Rhetoricum cum ſtupore vidit Italia: duos fortaſſe Germania numeravit, Sturmium & Erythræum: Gallia Iul. Scaligerum libris de Poëtica: Hiſpania unum literis cognitum laudare poteſt, Pet. Nuneſium, Rhetorem ac Philoſophum, editis Rhetoricum libris IV. Hermogenis quidem præceptionibus & Aphthonii & Theonis; ſed Tullianis exemplis.* Hæc ille in Prolegom. ad Photium, quem, Hermogenis methodo, ubique Auctoribus ſuam κρίσιν addidiſſe obſervat.

6 Etſi vero ita celebre Hermogenis nomen ſit, cedit illud tamen DIONYSIO LONGINO CASSIO, cujus plane aureolus περὶ ὕψους, *de Sublimitate,* Commentarius ingens doctis omnibus deſiderium excitavit reliquarum Viri in eloquentia & Philoſophia incomparabilis lucubrationum, quæ perierunt. Erat ille Malchi Porphyrii præceptor; & Zenobiæ, Orientis Reginæ a conſiliis, & in ſtudio Græcæ linguæ magiſter: quem, quod ſuperioris Epiſtolæ, a Zenobia ad Aurelianum Imp. ſcriptæ, Auctor præcipuus ſuo conſilio extitiſſet, occidi imperavit Cæſar gravi omnibus, ut Vopiſcus refert, ſupplicio. Libellum, quem laudavimus, non minus accurata ſublimitatis in oratione præcepta maximo lectorum bono ſuppeditantem, quam ſublimi ſcriptione conditum ipſummet, primus e tenebris eruit, atque Græce evulgavit cum notulis, Baſileæ 1554. in 4. Franc. Robortellus, mox anno ſequente Venetiis recuſum. Inde An. 1569. recenſuit librum, ſcholiisque Græcis illuſtravit Genevæ in 8. Franc. Portus. Latinam ejus verſionem ſuſcepere quidem in ſe, promiſeruntque, M. Ant. Muretus in Commentario ad Catullum, & Andr. Dudithius, cujus verſionem Latinam Hermogenis Longini περὶ ἑρμηνείας (ita enim non ſatis accurate conjungit), inter impreſſa Dudithii opera, recenſet

ſet Clar. Teiſſierius, Addit. ad Elogia Thuan. T. II. p. 133. ſed rectius tamen puto Tanaq. Fabrum, tum Mureti, tum Dudithii, verſiones ſufflaminatas, vel fato, vel alia cauſa, credere. Fueritque adeo primus, qui Longinum in ſermonem Latinum haud infeliciter convertit, Gabriel a Petra, atque ſic Græco-Latinum Genevæ 1612. in 8. notis ſuis inſtructum, edidit. Fuere quidem, præter illum, neſcio quis Paganus, aliusque Pizimentius, Latini interpretes Longini: quorum verſiones etiam Verſioni Petræ, & Græco textui, junxit, ſuisque ſimul Auctorem prælectionibus illuſtrare conatus eſt Carolus Maloneſius, Bononiæ 1644. in 4. Enimvero adeo infelices interpretes illos judicavit Gallus interpres Boileavius, ut ne nominare quidem ſuſtineat, ſcilicet, ne plus gratiarum reddere videretur incolis, quam merebantur. Et Tanaquil. Faber itidem, in Latio atque Græcia plane hoſpites illos atque peregrinos judicans, totam editionem Bononienſem temnit, dignitate, ut ait, omnium poſtremam. Ipſeque adeo potius apparavit novam cum Verſione Petræ, & caſtigationibus notisque ſuis, Salmurii in 12. 1663. Promiſit etiam notas uberiores: ſed quas fato præventus non dedit. (Splendidiſſima vero eſt & emendatiſſima Longini Editio, quam Jac. Tollio debemus, poſt omnes Virorum doctorum, qui præceſſere, curas, e quinque MSS. codicibus eximie emendata, & notis illuſtrata eruditiſſimis uberrimisque. Ac, ne quid elegantiæ deeſſet, adjuncta quoque eſt nitidiſſima Gallica verſio celeb. Boileavii, antea Pariſiis duplici vice, cum ejusdem Andr. Dacerii notis evulgata, ſed & ipſa nunc novis notis Gallicis aucta a Tollio. Prodiit liber Ultrajecti 1694. in 4. maj.) Ceterum, quantopere præclariſſima illa de ſublimitate præcepta inſerviant Oratori, dici vix poteſt: neque id profano ſolum, ſed & ſacro, ſi quis ea commode applicare queat: ut adeo libellus, ob eximium plane uſum, omnibus commendandus, omniumque terendus manibus ſit. Solet a nonnullis quæri, cur de eodem argumento ſcribentes, Longinus atque Hermogenes, idem tamen tam diverſa & a ſe diſſentiente ratione tractaverint? cui quæſtioni Faber ita commodiſſime reſponderi poſſe putat, ſi dicatur, *μέγεθος* Orationis, de quo Hermogenes, & *ὕψος*, de quo Longinus, omnino a ſe invicem differre. Vid. ejus præfatio lectu digniſſima, quam Longino præmiſit.

Præter hos vero, quos diximus, Græcos Rhetores, ſunt & alii adhuc, quorum labores ad noſtram usque ætatem pervenerunt, & quos, prioribus (ſi Longinum excipias) junctos, uno corpore & typographia ſua Aldus An. 1508. in fol. 2. voluminibus, Venetiis editis, complexus eſt. Videlicet Ariſtides de Civili Oratione, *περὶ λόγου πολιτικοῦ*, qui *μελέταις* Sophiſtarum, i. e. Scholaſticis declamationibus opponebatur, & cujus ingens Lexicon *ἀνωνύμου* Photius recenſet Biblioth. cod. 148. Apſini de Arte Rhetorica præcepta. Sopatri Quæſtiones de componendis declamationibus. Alexandri Sophiſtæ de figuris ſenſus & dictionis liber. Menandri diviſio cauſarum in genere demonſtrativo: atque Cyrus ſophiſta de ſtatuum differentiis. Aliam collectionem, ſeu, ut ipſe vocat, *Excerpta varia Sophiſtarum & Rhetorum*, Græce & Latine Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Verum hi omnes, quanquam ſua laude privandi non ſint, ad priorum tamen illorum gloriam haudquaquam aſcendunt. Erat

Digitized by Google

quidem laudabile Sophiſtarum, i. e. Rhetorum ævi recentioris, ſtudium in colenda & perpolienda, cui inprimis ſtudebant, orationis ſuavitate & concinnitate periodorum ac veluti quadam modulatione. Sed id ipſum, dum in eo nimii eſſent, κακοζήλους effecit, & nimia figurarum affectataque frequentia ridiculos & elumbes: quod vitium cum jam olim multos tenuerit, haud injuria etiam a Longino & Quintiliano notatum eſt. E recentioribus vero nemo melius id explicuit Ludovico Creſollio, qui, in Theatro Rhetorum A. 1620. in 8vo. Pariſiis edito, & progreſſus in illo cultu orationis, & vitiorum hiſtoriam, habet.

8 Inſerta quoque conſpiciuntur Corpori Rhetorum Aldino, quod diximus, APHTHONII Sophiſtæ *progymnaſmata*, ſeu Exercitamenta quædam orationis, quibus tirones ſolent exerceri. Liber utilis, ſed cujus non omnia eloquentiæ ſtudioſo ſunt neceſſaria: cum multa habeat ad ſophiſticas tantum declamationes excogitata: quibus repudiatis ea tantum ſervari ad imitationem par eſt, quæ juſtæ orationi inſervire poſſunt. Vid. de iisdem Schefferus in Gymnaſio Styli, qui de his progymnaſmatum ſpeciebus utilia multa annotavit. *Commentati* vero in Aphthonium ſunt varii: quos recenſet Spachius in Nomenclatore. *Editus* eſt cum notis a Joh. Maria Cataneo, Baſil. apud Frobenium in 4. An. 1521. a Joach. Camerario Lipſiæ 1570. in 8. & ab aliis, quos hic commemorare non vacat. Additur iis aliquando THEON Sophiſta, ipſe etiam Progymnaſmatum Auctor, a Joh. Scheffero etiam, una cum Aphthonio, Upſaliæ A. 1670. in 8vo. Græco-Latine editus, & Notis illuſtratus brevioribus. Addi tandem & Rhetoribus Græcis meret ULPIANUS, Græcus Demoſthenis explanator, cum quo & in Aldina & Baſileenſibus Editionibus Græcis, aut Græco-Latinis, edi conſuevit.

9 Inter Latinos Rhetores ſummus eloquentiæ Magiſter, CICERO, principatum tenet. Noti ſunt ejus *libri Rhetorici*, in quos multi multorum Commentarii ſunt, ut jam ſupra dictum, & e Spachio luculentius liquet: Sebaſt. Corradus, Claud. Minos, Joh. Sturmius. Melch. Junius, præferri ceteris debent. E Ciceronis præceptis fuſioribus Compendium elegans extruxit Guilh. Mechovius, cui titulum dedit *Tulliolæ*, Cellis 1675. in 8. Poſt Ciceronem Quintilianus eſt, cujus *Inſtitutiones Oratoriæ* liberiores ſunt, quam ipſiusmet Ciceronis ſcripta. Sane, non poteſt quis ſolidum de oratione ferre judicium, niſi etiam Quintilianum perlegerit, cujus ſunt de quacunque dictione & charactere, & omni orationis parte, præcepta utiliſſima. Sed de illo æque ac de Cicerone ſupra diximus: Succedunt Quintiliano *Rhetores* illi *antiqui*, quos uno Volumine collegit Pet. Pithœus, editos in 4. Pariſ. 1599. Illa enim Editio auctior multo eſt pleniorque, quam quæ prodiit Baſileæ An. 1521. in 4. Sed ſunt tamen alii adhuc plures Veterum Rhetorum, qui vel ſeorſim prodierunt, vel MSti adhuc in bibliothecis deliteſcunt. Edidit bis Leo Allatius Collectiones duas Rhetorum & Sophiſtarum antiquorum, quorum fragmenta ſervavit, & Latine vertit. Nos vero, miſſis nunc veteribus, ad recentiores ſparſim enumerandos progredimur.

10 Occurrit inter hos primus ANTONIUS LULLIUS, Balearis: a Raymundo Lullio, extemporaneæ iſtius loquacitatis intempeſtivo doctore, ut nemo non videt, plane

Digitized by Google

plane alius. Scripſit *de oratione libros VII.* quibus non ſolum Hermogenes ipſe totus, verum etiam quicquid fere a reliquis Græcis & Latinis de arte dicendi traditum eſt, explicatur. Magna cura ſcriptus liber eſt, quem adhibuit ſæpe Voſſius in concinnandis ſuis inſtitutionibus Oratoriis, ſæpe etiam refutavit. Editus eſt Baſileæ in fol. A. 1558. Extant alias ejusdem *de Exercitatione Grammatica* liber, aliusque *Progymnaſmata Rhetorica* tradens.

Eodem tempore clarus erat Rhetor Patavii FRANC. ROBORTELLUS, cujus beneficio extractum primo e tenebris Longinum nos debere ſupra indicabamus, Vir doctiſſimus, & eloquentia inprimis inſignis. Scripſit varia ad Rhetoricen ſpectantia *de Rhetorica facultate* librum, Florentiæ editum A. 15:8. ut & alium *de artificio orationis;* in quo præcipue figurarum doctrina ad fontes & capita ſua revocatur, & differentia oratoriæ & Poëticæ dictionis oſtenditur. Inſtituit & Catalogum figurarum omnium, ex omnibus Auctoribus Græcis & Latinis, & ad generales quasdam diviſiones reduxit, ſecundum animi vel conceptus, vel motus. Memorabile eſt, quod de hoc Viro Joh. Imperialis refert in Muſeo Hiſtorico: eum, quum facundia longe plurimum valeret, ac ſæpiſſime publicis in ſolennibus peroraſſet, infelici tamen conatu Carolum V. Imperatorem defunctum oratione panegyrica laudare conatum vix Exordium abſolviſſe, cum memoria ipſum deſtituerit, ut recitandæ Orationi par amplius plane non eſſet. Accuſant in illo aliqui ſuperbiam, nimiumque in exercendis adverſus pares aut ſuperiores inimicitiis faſtum, quo Sigonium, Egnatium, Muretum, Manutium, H. Stephanum, aliosque contemptim habere, & ludibrio aliorum pro viribus exponere, veritus non ſit. Verum hæc non obſtant, quo minus Rhetor ingenioſiſſimus dici haberique jure potuerit. 11

Quemadmodum vero Robortellus Veterum, quos magno ſtudio ſectabatur, placitis, & in arte Rhetorica præceptis, ubivis inſiſtere ſolebat: ita alia plane via inceſſit eruditiſſimus Italorum, FRANC. PATRITIUS, cujus Viri multa fuere circa ſingulas fere diſciplinas nova. Neque vero contentus in Philoſophia innovaſſe omni, in Rhetorice inſuper & Poëſi nova multa dedit. Prodierunt Italica lingua ejus *decem Dialogi della Rhetorica,* Venet. 1560. in 4. Sed quænam præcipue illa ſua ſcriptione intenderit, dicere nequeo, cum librum ipſum nunquam viderim. Addi vero meret Patritio THOM. CAMPANELLA, qui æque ut in aliis rebus omnibus, ita & in Rhetorica, mirus novator eſt; prout e *Rhetoricis* ejus liquet, quæ una cum *Dialecticis & Poëticis* ſuis edidit Pariſ. 16:8. in 8. Neque tamen eſt hujus loci, recenſere omnes Viri Paradoxologias. Ceterum eadem in Patavina Academia, in qua Patritius per annos aliquot publicum Philoſophiæ doctorem egit, Eloquentiam e prima ſede, per annos 24. profeſſus eſt PAULUS BENIUS, Eugubinus: cujus extant *Oratoriæ Diſputationes* ſeu Rhetoricæ controverſiæ, in quibus cum Veterum multorum, tum inprimis etiam Ariſtotelis, præcepta explanantur, & cum Platone Ciceroneque conferuntur. Prodierunt Venet. 1624. in fol. 12

E Germanis de Rhetorice nemo melius meruit JOHANNE STURMIO, quem 13

Digitized by Google

Virum quanti in eloquentia æſtimarit, & quantopere aliis antetulerit, Andr. Schottus, paulo ante monitum. Et fuit ſane in oratoria facultate ſummus, ſuoque tempore communis fere ſcholarum per Germaniam moderator: cujus proinde longe plurimi ſunt ad id ſtudium libelli: de informanda juventute, de informatione Principum & nobilium: Epiſtolæ claſſicæ: liber de reſolvendæ linguæ Latinæ ratione (Argent. 1581. in 8.) In partitiones oratorias Ciceronis Dialogos duos compoſuit Argentorati, 1539. in 8. editas, una cum libro de amiſſa dicendi ratione, & quomodo ea recuperari poſſit. Liber ejus de Periodis, cum ſcholiis Valentini Erythræi, editus eſt ibid. 1567. in 8. Liber de imitatione prodiit A. 1576. Hi omnes in pretio habendi, iisque jungendi plures alii, quos qui nanciſci omnes poterit, non parum Eloquentiæ ſtudium augebit.

14 E Sturmii ſchola prodiit MELCHIOR JUNIUS, orationis quidem facultate Sturmio inferior, ſed præceptis, ac artificio dicendi, non poſtponendus. Diligentia enim ſua ſuperavit magiſtri induſtriam; & tironibus eam ob cauſam aptior eſt, quod ad minutias ſe demittat, ad quas ſe Sturmius non demittit. Exſtat ejus *Eloquentiæ comparandæ methodus*, Argentorati 1591. in 8. excuſus liber, quo multa tradidit utiliſſima ad facultatem oratoriam ſibi parandam, quæ ſubſidio eſſe posſunt, ſi quis exercere vires ſuas velit. Exſtant *Scholæ* ejus *Rhetoricæ* de contexendarum Epiſtolarum ratione: utiliſſimus profecto liber, qui Ciceronis Epiſtolas, ſecundum omnia genera epiſtolarum, & ſingulorum generum argumenta, diſpoſuit, adjecta ſemper imitatione. Recuſus eſt ille liber, cum Commentario Phil. Horſtii, Jenæ in 8, & ſub *Epiſtolographiæ* titulo editus. Scripta inſuper eſt a Junio Reſolutio Orationum Ciceronis, ſecundum cauſarum genera, orationum partes & materias; unde præclara poſſunt haberi orationis amplificandæ ſubſidia, quacunque in parte Orationis aut cujuscunque generis verſemur: nam Enthymemata, in ſingulis a Cicerone adhibita, diligenter notavit, quorum uſus inſignis eſſe poteſt, ſi quis in ſimili argumento occupetur. Adjectus eſt index utiliſſimus, ubi ὡς ἐν τύπῳ proponitur omnium Orationum atque argumentorum ſumma & idea; Argentorat. 15·4. in 8. Nec prætereundus hic ille Junii liber utiliſſimus, quem pro inveniendis argumentis Ethicis & Patheticis ſcripſit, & ſub titulo: *Animorum conciliandorum ac movendorum rationis* in lucem emiſit Montisbelgardi 1596. in 8. ubi ſingula illa capita tam morum, quam affectuum, ab Ariſtotele propoſita, exemplis, non tantum e Cicerone, ſed & e Græcis Auctoribus, illuſtrat: atque adeo egregie inſervit eloquentiæ, ſive ſacræ, ſive humanæ, ſtudioſis: quibus & aliis rebus multis eſſe commodo quæſivit: Collectione brevium orationum Politicarum, quas ex hiſtoricis, tam Græcis, quam Latinis, collegit, præfixa ſemper diſpoſitione Rhetorica: congeſtione Epiſtolarum: editione Orationum, ſub ejus directione Argentorati habitarum, quarum integri aliquot tomi proſtant, & in quibus occurrunt pene omnia, quæ ſub argumentum orationis venire poſſunt. Tam diligens erat ille Vir, & in profeſſione ſua ornanda profecto, ſi quis alius, ſollicitus.

15 Non minor illo, niſi ætate, ſed eruditione etiam multo major Wittebergenſis Eloquentiæ Profeſſor, AUGUSTUS BUCHNERUS, Orator atque Philologus cele-

celeberrimus, librum *de commutata ratione dicendi* ſcripſit Rhetoricum: in quo multa habentur egregia de figuris orationis: plerisque tamen Grammaticis, cum Rhetoricas nonniſi parcius attingat. Prodiit ille libellus Witteb. 1665. in 12. Et poſt mortem Buchneri editæ quoque ſunt Epiſtolæ ejus & Orationes, quæ non ſolum ſtyli Ciceroniani flumen, ſed & artis ſublimitatem, abunde docent.

Non idem judicium de VALENT. THILONE ferri poteſt, Rhetore potius, quam Oratore laudabili: cujus libri in argumento Rhetorico ſcripti non tamen usque adeo ſperni merent. Extant ejus *Exercitia Oratoria,* per omnia cauſarum genera: in 8. Regiomonti 1645. excuſa. *Curtius Orator;* quo tum reſolvit Orationes Curtianas, tum, quomodo amplificari poſſint, oſtendit: *Pathologia,* affectuum movendorum rationem exponens, una cum exemplis, eorumque ideis: *Topologia Oratoria,* ſeu praxis locorum Dialecticorum in Oratoriis, præceptis, exemplis atque ideis illuſtrata: *Rudimenta Rhetorica* de periodis, amplificatione & connexione: Quæ omnia partim Regiomonti, partim Amſtelodami, prodierunt, & e mediocrium claſſe ſunt. 16

Ceterum, ut in omni ſcientiarum genere, ita & in Rhetoricis, gnavos ſe Jeſuitarum aliqui præſtiterunt, & eximie profuerunt publico. De LUDOV. CRESOLLIO dictum jam eſt, cum Theatrum ejus Rhetorum allegaremus, atque, ut non ſatis laudari poſſit iſte labor, narratum. Scripſit ille præterea *Vacationes Autumnales de perfecta Oratoris actione & pronuntiatione,* libris III. Pariſ. 1620. in 4. editas, in quibus, e Scriptorum elegantium monumentis, geſtuum & vocum rationes pulcherrima copia & varietate explicantur, & vitia in agendo notantur. Opus plenum varia doctrina, quodque artem illam, quam Veteres *Hiſtrionicam* vocabant (ad hanc enim pertinebat formare vocem & geſtum Oratoris, teſte Ariſtotele,) luculente atque copioſiſſime exponit. Alius ex eodem Ordine, NICOLAUS CAUSINUS, *de Eloquentia ſacra & humana libros XVI.* compoſuit, Pariſ. 1643. in 4. editos, in quibus præ ceteris magna cura diverſitas Characterum explicatur: allatis uberrime exemplis, tum ipſorummet Characterum, tum vitii in quovis ſtylo. Eſt tamen ad uſum accommodatior JACOBI MASENII, Jeſuitæ, *Palæſtra Oratoria,* Coloniæ primo 1659. evulgata: in qua primum progymnaſmata Eloquentiæ, hinc Exercitationes Rhetorum propriæ, ad lectionem ſimul & imitationem diſtribuuntur: adjicitur Reſolutio & artificium Tullianarum Orationum. Scripſit & idem *Palæſtram ſtyli Romani,* Coloniæ eod. A. 1659. editam, in qua & genera ſtyli perſequitur & Characteres, omniaque diligentiſſime, propoſitis ſemper exemplis, illuſtrat: addito in fine antiquitatum Romanarum Compendio. Maſenio ordinatius diſtinctiusque procedit, adeoque ille me judice præferendus eſt, MARTINUS du CYGNE, in cujus *Explanatione Rhetorica* omnium Ciceronis Orationum habetur Analyſis ſecundum partes, Enthymemata, Periodos, & figuras, cum notis ad ſingulas Orationes, earumque Characteres. Excuſus eſt Coloniæ An. 1670. in 8. liber ille, omnium in hoc genere optimus. Huic ſubjungimus ALBERTUM de ALBERTIS, Jeſuitam alium, cui debemus *Theſaurum Eloquentiæ ſacræ & Profanæ,* per actionem 17

Digitized by Google

contra ejusdem corruptores, olim Mediolani 1639. poſtmodum Coloniæ 1669. in 12. typis publicis exſcriptum. Auctor præcipue invehitur in argutulos illos frigidosque affectatores, qui ſpecie acuminum & ſententiarum præpoſtere phaleratam orationem faciunt. Proponitur autem res omnis non methodo quadam didactica, ſed ſingulari quadam atque inſolita: ut mihi quidem videatur ipſe Auctor Eloquentiæ ad notanda ejusdem vitia abuti. Occaſione vero hujus incidit nomen FRANC. VAVASSORIS, qui, ut erat ipſe etiam ex Ordine Jeſuitarum, bonisque literis apprime tinctus, ita inſolitum tale, & nudius tertius introductum, dicendi genus ferre non potuit. Scripſit ille inter alia de *Ludicra Dictione* elegantiſſimum librum, ad Balzacium, Pariſ. 1658. in 4. Totoque eo impugnat plebejum iſtum jocandi in ſcribendo ſuorum popularium morem, quem communi nomine *burlesque* vocant. Demonſtrat vero Vavaſſor, nulli vel Veterum, vel Recentiorum, tale dicendi genus in mentem unquam veniſſe: ſimulque utiliſſima longe plurimā, quæ ad Rhetoricen faciunt, inſpergit.

18 Neque tamen hæc ingenui Veterum æſtimatoris, doctiſſimi Vavaſſoris, auctoritas ſocios ejus movit, ut, miſſo novandi ſtudio, vetera & ipſi ſectarentur. Quin potius, quoties novus talis Orator in ſcenam prodit, toties novo ille, & a reliquis diverſo habitu, incedit. Referendus eſt ad hanc novatorum claſſem FRANCISCUS POMEY, Jeſuita, cujus proſtat liber hoc titulo: *Novus Rhetoricæ candidatus, altero ſe candidior:* editus Monachii, 1672. in 12. Inſtituit hic Rhetorices præcepta ſuo quodam ductu & genio: quanquam utplurimum novi nihil afferat, ſed plus interdum turbet, quam juvet. Diligens tamen eſt in figuris & amplificationis præceptis; quæ vero ipſa tradit, ſingularia plane & peregrina: quale eſt illud ſubſidium inveniendi argumenta amplificantia, quæ progymnaſmate VI. proponuntur: nam nullo artificio opus eſt, ſed velut ſorte quædam capiuntur. Quam enim inane hoc eſt, ex iis, quæ cadunt ſub oculos, ſtatim invenire argumenta: deinde e quibusvis ſubſtantivis & adjectivis, primo occurrentibus in Lexico; hos vero modos Autor ille commendat. Non reddit, niſi inanes locutores, iſta inartificialis methodus; cui ſimilis eſt illa Lulliana loquacitas, quæ etiam tamen aliquibus mirifice placet. Eſt certe quidem rerum omnium inter ſe analogiſmus, unde & deprehendere ſagaci quadam connexione prædicata nonnulla, qualicunque ratione ſubjecto ſuo convenientia, licet: ſed tamen hic modus artem jam præſupponit. Ac viderem ego ſane, quam bellam mihi orationem concinnaret, qui ſolis hiſce præſidiis munitus, nec multa arte Rhetorica imbutus, prodiret Orator in publicum. Non nego tamen, exercitatis in dicendi arte Viris aliquando neceſſitatis tempore, cum deficit memoria, talia in ſubſidium vocari poſſe. Qualia ſunt illa, quæ commendat JANUS CÆCIL. FREY Part. II. c. 1. Viæ ſuæ *ad ſcientias, linguas, ſermones extemporaneos novæ & expeditiſſimæ*, Pariſiis olim editæ, poſtea recuſæ Jenæ 1674. in 12. Tale eſt & illud ſubſidium, quo uti Concionatores alioquin ſolent, cum ultima vox periodi, ſubſtantiva inprimis, reflectitur ad novam periodum, ut connexione ſenſuum in voce ultima quæſita tandem exſurgat aliqua oratio. Extemporaneam elocutionem pro viribus etiam promotum ivit MICH. RADAU,

Digitized by Google

RADAU, in *Oratore Extemporaneo*, qui liber ſub perſonati primum Auctoris, Georg. Beckeri, mox, ſub vero ejus, qui ſcripſit, nomine prodiit. Unicum ejus opus eſt, ſub varia epicherematum forma orationes extemporales formare. Sed, ſi verum fateri velimus, nequaquam eſt plus facultatis ex tempore perorandi in hac ratione, quam alia: omnes enim orationes præſupponunt argumenta: ſive illa uno ſyllogiſmo, ſeu pluribus, comprehendantur: eodem res recidit. Interea tironibus eo modo non male conſultum eſt; qui ad epicheremata elaboranda maturius, quam ad aliud progymnaſmatum genus, præparari debent. Chriæ quoque ipſæ nihil aliud, quam ſyllogiſmi & epicheremata ſunt, quorum medii termini, ut in ſcholis vocant, locis quibusdam Dialecticis ſunt illuſtrati. Atque huic etiam ſcopo præcipue inſervit alius Jeſuita, SIGISM. LAUXMIN, *Praxi Oratoria* ſua Francofurt. A. 1665. in 12. excuſa, qua illud potiſſimum intendit, ut doceat, periodos & enthymemata conficere, atque ex iis Orationes integras: exigua quidem, quod non diffitendum, opera, ſed tironibus tamen non inutili, in rudimentis artis Rhetoricæ per *ἐπιχειρήματα* ponendis. Nec defuit ex eadem Societate alius, qui connectendi ad tranſitionem artificium libello erudito oſtenderet, JACOBUS HUGUES, cui titulum quoque fecit *Artificium Connexionum & tranſitionum*: Moguntiæ primum edito, ſi recte memini, ac deinde Wittebergæ, obſtetricante G. C. Kirchmajero, A. 1657. recuſo. Eo majorem vero laudem meruit, quo certius conſtat, primum illum connexiones formare docuiſſe per periodos, membra majora & minora, tam per particulas, quam per figuras & formulas, in proſa æque & ligata Oratione.

Præterimus Jeſuitas alios: cum, qui ſuperſunt, præter eos, quos diximus, in Rhetorica arte clari, pauci admodum ſint. Sunt vero & ante illos ponendi alii, quorum nomina prætereunda non duco. Quam ſplendide de GEORGIO TRAPEZUNTIO ſenſerit Andr. Schottus, atque ut eum recentioribus prope omnibus præferat, & ſuo merito doctis admirationi fuiſſe dicat, ſupra jam, cum de Hermogene diceremus, indicatum eſt. Et quid mirum, *Rhetoricen* ejus magni habitam, jamque olim *perpulchram* a Trithemio judicatam; cum ex optimis Ariſtotelis Hermogenisque præceptis tota coaluerit, ſuppletumque ex alterutro habeat; quod alteri deeſt. Prodiit ea Rhetorica Trapezuntii, poſt alias editiones, emendatius Baſileæ 1522. in 4to, ibid. 1538. & Venet. 1560. in 4to. 19

Haudquaquam Trapezuntio minor JOH. LUDOV. VIVES intra paucos annos (erat enim ὀψιμαθής) nobiliſſimas aliquot lucubrationes, docte prorſus & accurate conſcriptas, edidit: in quibus, ut ait Geſnerus, eloquentiæ ſapientiam ita conjunxit, ut nemo eruditus non cum aliquo fructu earum ſe lectionem hauſiſſe fateatur. Sunt vero lucubrationes illæ, quæ ad inſtitutum iſtud noſtrum pertinent, præter librum *de conſcribendis Epiſtolis*, qui in pretio habetur, *Commentarii de ratione ſtudii legendi interpretandique: De ratione colligendi exempla: Latinæ linguæ exercitatio*. Inprimis vero ſpectat ad h. l. *Rhetorica*, ſeu de ratione dicendi libri III. ac *de conſultatione liber*; quos conjunctum Rob. Winter Baſileæ A. 1537. in 8. excudit. Pertinet quoque huc, 20

Digitized by Google

huc, ex aureo de tradendis diſciplinis opere liber Quartus, qui *de corrupta Rhetorica* agit, eique reſtituendæ ſubſidia undique conquirit.

21 Neque hic ſilentio prætermittendus ERASMI ROTERODAMI *de copia verborum & rerum* libellus utiliſſimus, notior nomine, quam uſu frequens: & qui tamen optimas profecto dat orationis ornandæ atque amplificandæ regulas. Edidit illum, cum Commentario & Exemplis, Joh. Micrælius anno, ni fallor, 1655. in 8. EDMUNDI RICHERII librum *de figurarum arte, & cauſis eloquentiæ*, Pariſ. 1605. in 8. editum, etiam nominandum arbitror, quippe in quo figuras Grammaticas egregie explanavit, ſed non æque Rhetoricas. Edidit tamen librum alium *de arte Rhetorica*, quo methodum quoque monſtrat eam ad uſum vitæ civilis revocandi, Pariſ. 1629. in 8. De Elocutionis imitatione ac apparatu JACOBUS OMPHALIUS, JCtus, edidit Opuſculum non contemnendum: nam & optimas imitandi regulas propoſuit, & formularum conficiendarum rationem dedit. Adjunctæ ſunt ejus Epiſtolæ familiares in uſum tironum, Pariſ. 1579. Col. 1602. in 8. Tranſeo Joh. Brenzii *de figuris* libros, Argentorati 1606. editos in 8. qui nihil aliud, quam figurarum Catalogum, & applicata iis magno numero ex Oratoribus & Poëtis exempla continet. Neque admodum iſthuc pertinet Nicol. Susii *Lima Ciceroniana*, quo libro generalia quædam de charactere & ſtylo præcepta continentur. Prodiit Antwerpiæ 1620. in 8vo, &, cum Nic. Vernuleji Rhetorica, Jenæ 1631. in 12. Magis adhuc ſollicite de ſtylo agit vir doctiſſimus, JOH. SCHEFFERUS, in *Gymnaſio ſtyli*, Upſaliæ An. 1657. & 1665. primo, mox & Jenæ 1670. edito. Multa enim inibi de hoc themate, tum & de progymnaſmatibus Sophiſtarum & orationum variis characteribus, utiliſſima collectanea & præcepta traduntur. *De numero Oratorio* libros quinque ſcripſit, & hanc doctrinam ſingulari cura explicatam dedit JOVITA RAPICIUS, Brixianus. Elegans ejus editio prodiit Venetiis in fol. 1554. Recuſus poſtmodum liber ille in Germania Coloniæ A. 1632. in 8vo, comitem nactus eſt Jac. Ludov. Strebæi *de Electione & oratoria verborum collocatione* librum, qui olim A. 1540. prodierat; & in quo, quæ ad numerum linguæ Latinæ, tam in proſa, quam in ligata oratione, ſpectant, exponuntur. Eſt alias iſte Strebæus inter Ciceronis Commentatores, in cujus ſcilicet libros de Arte Rhetorica & de Perfecto Oratore ſcripſit.

22 Dum vero ita de iis agere inſtituimus, qui per partes ſolum artem Rhetorum pertractant, pene dememiniſſe videri poſſumus Virorum doctorum, qui artem integram magno conatu, neque minus felici, tradunt. Atque hic primum ſibi ante alios omnes locum vendicat GERHARDUS JOH. VOSSIUS, cujus non ſolum *de Natura & Conſtitutione Rhetorices* liber, & ſubjuncta illi Tractatio de antiquis Rhetoribus, Sophiſtis ac Oratoribus, quam calluerit Vir ille magnus artem lectiſſimam & quanta cura e veteribus collegerit, notum facit; ſed luculentius adhuc operoſæ & pleniſſimæ *Oratoriæ Inſtitutiones*, Opus mira diligentia concinnatum, & quod in Veterum Rhetorum lectione illum longe fuiſſe verſatiſſimum demonſtrat, quos etiam niſi habuiſſet anteſignanos, vix adeo feliciter in hoc argumento verſatus fuiſſet. Recte interim judicavit Buch-

Buchnerus, lib. de Commutata Rat. dicendi p. 444. Voſſio neminem temere, poſt Ariſtotelem, orandi artem uberius & accuratius tradidiſſe. Multoties, tum in Belgio, tum in Germania, variisque formis, excuſum recuſumque Oratorium iſtud Opus Voſſianum. Inter primas *editiones* ea eſt, quæ An. 1606. prodiit in 8. ſed optima, quæ Lugduni Batav. 1643. in 4. lucem adſpexit. Liber de natura Rhetorices iterata Editione auctior editus Hagæ Com. 1658. in 4. Reliquit & *de imitatione Oratoria* librum, ſuo Auctore non indignum: & *Rhetoricam contractam*, quæ in uſum ſcholarum fœderati Belgii ſcripta eſt, & ita Compendium Rhetoricæ majoris ſiſtit, ut exemplis aliis utatur.

Voſſium ſequatur Hiſpanus PETRUS JOH. NUNNESIUS, magni nominis apud ſuos Vir, & quem, uti ſupra dictum, Andr. Schottus ex Hiſpanis noverat, inter claros Rhetores nominandum. Nec putandum eſt, amicitiæ hic aliquid dediſſe Schottum, quam cum Nunneſio arctiorem coluit: ſed fuiſſe id commune Hiſpanorum ſuffragium, inde diſcas, quod ingenti ſtipendio a Barcinonenſibus ad docendam ibi Eloquentiam Græcamque linguam evocatus eſt, referente de Scriptor. Sec. XVI. Miræo, c. 133. *Rhetoricam* ejus, cujus meminit Andr. Schottus, nunquam vidi: ſed tantum *collectionem Epithetorum*, quorum in amplificandis periodis magnus uſus eſt, e Cicerone: qui liber, poſt plurimas Germanas atque Gallicas Editiones, Coloniæ quoque 1571. prodiit. Scripſit alias de Epithetis etiam *Sebaſt. Figulus:* aſt quo melior eſt Nunneſius. Similis ferme labor eſt, quem de Adverbiis epithetorum vicem haud raro explentibus, ſibi ſumſit *Hubertus Suſannæus*, qui Connubium Adverbiorum Ciceronianorum edidit; quod & ſeorſim, & cum Steph. Doleti formulis linguæ Latinæ ſimul, Argent. 1585. in 8. prodiit. Et quoniam ſemel ſcriptoribus hujus quoque generis indulgere cœpimus, nominabimus quoque *Stephanum Ubelium*, qui Synonyma Ciceroniana edidit, collectis nimirum vocibus illis, quæ apud Ciceronem & alios conjunctim ponuntur vel vere vel apparenter ſynonymæ. Vehementer facit ille labor ad periodum concinnandam. Prodiit Leovardiæ 1607. in 8. Et ne quid genus vocum abſque illuſtratione maneret; en tibi feſtivum libri titulum: *Antithetorum amica ſimultas, arbitris Plauto, Terentio, Cicerone, Cæſare.* Scripſit illum *Auguſtinus Gambarella*, & collegit inibi voces, quæcunque ſibi aliqua ſaltem ratione opponuntur: ut ſic eo faciliorem vocum proprietatem redderet addiſcendam. Mediolani 1606. in 4. Videntur quidem Auctores, quos modo recenſuimus, magis ad Grammaticum Polyhiſtorem, & caput de Collectoribus phraſium, pertinere: noluimus tamen, cum occaſio ſe offerret, hic quoque eorum recenſionem omittere, præſertim cum ad Rhetoricen ſuo etiam modo ſpectent. 23

Hinc temperare nobis non poſſumus, quin adhuc addamus WOLFFGANGUM SCHOENSLEDERUM, *Apparatus Eloquentiæ*, Monachii primo 1630. in 8. & ſæpius alibi, evulgati, Auctorem: quo libro, dum Synonyma ſub titulis generalibus collegit, optime omnino de eloquentia meruit, nullusque & ad uſum accommodatior liber, 24

Digitized by Google

quam ille: adeo optima ſemper ex Auctoribus, non quibusvis, ſed præcipuis, magno judicio collegit. *Phil. Parei* minimum Calligraphiam, ſimili in arena currentem, longo poſt ſe intervallo relinquit, quæ merum chaos eſt, ac mira titulorum confuſione ſumma imis miſcet. Dolendum vero, non prodiiſſe Schœnslederi partem alteram, quo collecturus erat locos communes rerum: abſolutiſſimos haud dubie, quantum ex hoc Opere judicare licet, daturus. Sed nunc revertimur ad Rhetoricarum Scriptores.

25 JOH. TESMARUS, Rhetoricæ in Bremenſi ſchola Profeſſor, ſcripſit *Rhetoricarum Exercitationum libros VIII.* Amſtelodami apud Elzevir. 1657. in 8. publici juris factos: quorum priores quinque ſunt analytici, reſolventes oratiunculas hiſtoricorum, poëtarum, &c. ſecundum genera cauſarum: reliqui tres proponunt ideas Orationum, Epiſtolarum, Carminum. *Ideas Orationum* edidit quoque MARC. ZUERIUS BOXHORNIUS, civilium plerorumque argumentorum, quorum in civili vita uſus præcipuus eſt Politices & Jurisprudentiæ ſtudioſis. Liber editus eſt aliquoties in Belgio, & ſemel 1661. Lipſiæ recuſus: in eo tantum reprehendi meret, quod artificium orationis non ſatis diſtincte exprimat: in quo longe magis ſollicitus eſt *Chriſtoph. Schraderus* in ſpecimine Orationum Livianarum & Sleidanianarum, quæ itidem hujus ſunt argumenti, & civilis eloquentiæ ſtudioſis commendandæ. Ineditas aliquot ejusdem Boxhornii poſſideo.

26 Extant MELCHIORIS *de la* CERDA, cujus mentionem ſupra, inter Ordinis ſocios Jeſuitas, facere dememinimus, *Campi eloquentiæ*, Coloniæ 1637. in 8. impreſſi; ſed me judice, pleni ruris: nam nihil uſpiam ſelecti: deſcriptiones vagæ & variæ ſine inventione ac ordine. Adjungo de la Cerdæ ſimilis farinæ Scriptorem, ſed magnum tamen puerorum delicium, JOH. MATTH. MAYFARTUM, ſcripſit ille *Mellificium Oratorium*, in quo Eloquentiæ flores e variis Oratorum viridariis defracti, & in ſuas velut areolas ſunt digeſti. Tres vel quatuor ejus Tomi Lipſiæ prodierunt A. 1633. & ſeq. in 8. Non placet Viri iſtius labor: nam pauciſſima habet ex Cicerone, unde tamen melliſicium ſuum locupletare unice potuiſſet. Tum & inter recentiores delectum non habet, ſed promiſcue e quibusvis colligit, cum præferendi fuiſſent probatiores. Denique nec ordo, nec ratio colligendi bona eſt. Longe diſtinctius & ordinatius procederet negotium, ſi quis ſecundum ſeriem vel theſium, vel rerum, vel argumentorum & enthymematum, collectanea talia inſtitueret: nec formulas cum rebus ipſis miſceret, uti factum a Mayfarto, cum rectius ſeorſim poni ſecundum omnes orationis partes debuiſſent: quod conſilium ſibi propoſuerat *Joh. Starckius*, qui ſpecimen ejus dedit elegans in Locis Communibus formularum Epiſtolicarum: ſed labor iſte in oratoriis prægmatura optimi viri morte intercidit.

27 Æque ſpernendæ ſunt ac de la Cerdæ & Mayfarti labores Tranſitionum Rhetoricarum formulæ, a JOH. STARCKIO collectæ, editæque Londini 1628. in 8. quas miror etiam in Germania recuſas. Etenim parum omnino bonæ frugis habet totus

Digitized by Google

tus ille liber: & male faciunt, nec intelligunt linguam Latinam, qui eum pueris obtrudunt: totus enim ineptis quibusdam argutiis plenus eſt, vel ex ingenio ſuo, vel ex vernaculi ſermonis adhærente vitio, confictis. Ut non poſſit adeo frugis quicquam ex eo libro meti: & infelices ſane ſunt, qui tirocinium ſuum in quisquiliis iſtiusmodi terere coguntur. Idem eſto judicium de THOMÆ FARNABII *Indice Rhetorico & Oratorio,* Libello exiguo, Amſtelod. 1659. in 12. edito, in quo Formulas quasdam, in Orationibus & Epiſtolis obvias collegit, ſed, ut in porta cantherius, defecit, Henn. Arningio, & Ivaro Petri Adolpho, & quibus Formulæ itidem ſunt congeſtæ, palmam relinquens. Tale quoque eſt *Tirocinium Eloquentiæ,* ſeu Rhetorica Nova (ſi DIs placet), CAROLI PAJOT, qui, cum multa promittat, nihil omnino habet præter vulgaria artis præcepta, ſummatim ex aliis auctoribus, ſive excerpta, ſive deſcripta. Editum eſt miſellum Compendium Dauderſtadii 1673. in 8vo.

Pertinet quoque ad Rhetores CAROLUS SIGONIUS, cujus non ſolum 28
inter Antiquarios Scriptores mentio cum honore facta eſt, ſed & tum, cum eum conſolationem Ciceroni ſuppoſuiſſe diximus, & inferius inter Oratores forte recurret. Is ipſe igitur librum *de Dialogo* ſcripſit, Venet. 1562. in 4. editum, in quo tradit præcepta Dialogi ſcribendi. Hanc vero ſcribendi rationem omnino ad eloquentiam pertinere, vel illud argumento eſt, quod ab eloquentiſſimis viris Græcis & Latinis frequenter fuerit adhibita, ut teſtantur Platonis & Ciceronis ſcripta.

Spectat quoque ad Rhetoricen ſcriptio Hiſtoriarum. Rhetoris enim eſt, præ- 29
ſcribere, quo charactere hiſtoria ſit ſcribenda: quod argumentum diligenter admodum perſequitur SEBAST. MACCIUS, Philoſophus, Theologus, & JCtus, Eques & Comes Palatinus, in libris tribus *de Hiſtoria ſcribenda,* quos Venet. 1613. in 4. publici juris fecit. Idem argumentum poſtea fuſius deduxit AUGUSTINUS MASCARDUS libro elegantiſſimo Italica lingua ſcripto *della arte Hiſtorica,* Venet. 1655. in 12. Eſt & Caſp. Scioppii judicium de ſtylo hiſtorico, quod editum cum ejus Infamia Famiani, Soræ 1658. in 12.

Peculiare ſibi & plane elegans argumentum e Rhetoricis pertractandum ſum- 30
ſit Vir πολύγραφος admodum, & aliis e ſcriptis notiſſimus, LEO ALLATIUS, ſcripta *de Erroribus Magnorum Virorum in Dicendo Diſſertatione* Hiſtorica, ad Slingelandum, Protonotarium Apoſtolicum: Romæ An. 16`5. in 8. Cenſuram illic inſtituit in Autores tum veteres, tum recentiores, monſtratque, ubi illi defecerint in orationis Charactere idoneo exprimendo. Veterum pleraque hauſit ex Claud. Verderii ſtulta Auctorum cenſura, non appoſito interdum illius nomine. Et ſane Leo Allatius non valuit iſto judicio, ut cenſuram ſibi in re tanta ſumere potuiſſet: aliis plane hic ingeniis opus eſt.

Talia vero ubere proventu ferre inprimis hodie Gallia conſuevit, in qua pul- 31
cherrimorum librorum, ad Rhetoricen facientium, & vernaculo ſcriptorum ſermo-

Digitized by Google

ne, magna ſatis copia eſt, inprimis poſtquam optimatum favore iſtiusſmodi ingenia provocantur. Eſt, qui Rhetoricam Ariſtotelis in Gallicum tranſtulit ſermonem, & eximiis inſuper commentationibus illuſtravit. Ariſtotelem enim e veteribus unum acu rem tetigiſſe haud abs re judicant, nec ab eo facile recedunt: quorſum & RENATUS RAPINUS legi meret in elegantiſſimis ſuis de Eloquentia cogitationibus: *Reflexions ſur l'Eloquence:* quæ Miſcellaneis ejus operibus, ad juvandas bonas literas ſcriptis, infertæ ſunt. Eſt alias & ANONYMUS quidam, qui duobus libris Rhetoricam tradidit: quorum prior vocatur *de l'Art de Parler;* alter *de l'Art de Perſuader* 1676. in 12. Non quidem differunt ejus Viri præcepta a communibus; ſed occurrunt tamen aliqua commatis non vulgaris, fuitque Vir ſine dubio doctiſſimus, & judicii non contemnendi: diſtinxit autem artem perſuadendi ab arte dicendi, & priore illo agit de inventione enthymematum; altero de variis characterum generibus, figuris, ceterisque ad orationem ornandam pertinentibus. Taceo Renatum Bary, conſiliarium & Hiſtoriographum Regium, qui librum edidit, ſub titulo: *la Rhetorique Françoiſe,* Amſtelod. 1669. inprimis, quod figuras ſpectat, non contemnendum. Ei diſſertationem præliminarem præfixit Joh. Franc. Grandis, quæ intentionem Auctoris & Operis pluribus declarat. Dirigit autem omnia ad ſermonis Gallici genium, cum alter ille magis in communi & abſtracto Rhetoricam proponat. Multa vero egregia, ad Rhetorices explicationem, libellis variis in medium attulit DOMINICUS BOUHOURS, Jeſuita Pariſienſis, qui utplurimum exemplis docet, quæ ex antiquis æque ac recentioribus ſcriptoribus hinc illinc collegit, & ſua deinde *κρίσει* examinat illuſtratve. Eſtque inprimis commendandus ejus libellus, quem Rationem bene cogitandi inſcripſit, *la Maniere de bien Penſer dans les Ouvrages de l'eſprit:* in quo ſummo ſtudio τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρεπήβολον, ut Longinus vocat, ſive ſenſuum ſublime, examinat, variasque in claſſes diſtributum ita egregie, allatis ubique plurimis exemplis, pertractat, ut non minorem fructum, quam delectationem, afferat. Editus eſt libellus ſecunda vice Amſtelodami 1688. in 12. cui & in vicem partis ſecundæ additus libellus alius, ſub titulo: *Penſees ingenieuſes:* in quo itidem longe plurima ejus generis, & jucunda & utilia, occurrunt. Sunt & plures adhuc Gallici Eloquentiæ magiſtri, ſed quos nunc quidem recenſere non vacat.

32 In Germanica lingua artis Rhetoricæ laborem in ſe ſuſcepit CHRISTIANUS WEISIUS im politiſchen Redner. Diu fuit ante ipſum deſideratus talis labor: in quo tentavit tamen aliqua RUDOLPHUS SADELER in ſeiner Teutſchen Rhetorica, & Meyfartus: neque diſplicuit mihi Sadeleri labor: qui, in Orthographia & Phraſeologia ſua Germanica, alio libro, monſtravit veram contexendi Germanicas periodos rationem. Alioquin plerique Scriptores illi plus artis & eruditionis oſtentare volunt in rebus ipſis, quam opus eſt. Et forte nimio cultu laborat Weiſii inſtitutio, nam multa immiſcet orationibus ſuis, inprimis civilibus, ornamenta, vel poëtica, vel alia, quorum nullus in aula uſus eſt.

CAP.

Digitized by Google

CAP. II. *a*)

DE ORATORIBUS ANTIQUIS, PRÆCIPUE GRÆCIS.

§. 1. *Non recenſentur hoc capite deperditi, a G. I. Voſſio celebrati;* 2. *Nec Hiſtorici Græci, v. g. Herodotus ac Thucydides, quorum dictio commendatur:* 3. *Sed Oratores ſoli Græci, quorum aliqua hodie ſuperſunt Monumenta, Gorgias ſc. Leontinus.* 4. *Antiphon, Andocides, Lyſias.* 5. *Iſæus.* 6. *Iſocrates.* 7. *Æſchines.* 8. *Demoſthenes.* 9. *Hyperides.* 10. *Dinarchus.* 11. *Lycurgus.* 12. *Mutatio Eloquentiæ Forenſis & Degeneratio, poſt amiſſam Græciæ Libertatem, Romæ itidem deinceps obſervata.* 13. *Numerus Oratorum Græcorum hinc imminutus.* 14. *Oratores, ſeu Sophiſtæ potius Græci, ſub Cæſarum Imperio celebres, Dio ſc. Pruſæenſis, ſive Chryſoſtomus.* 15. *Polemo Laodicenſis & Herodes Atticus.* 16. *Æl. Ariſtides.* 17. *Dionyſ. Longinus, Hermogenes, Proæreſius.* 18. *Iulianus Imperator.* 19. *Libanius.* 20. *Himerius.* 21. *Themiſtius.* (*De ſingulorum Vita, Stylo, Scriptis, Editionibus, Commentatoribus, Memorabilia plurima, una cum Veterum atque recentiorum de iis Cenſuris, haud parce exhibentur.*) 22. *E Latinis Ævi Veteris Oratoribus, illi, quorum Scripta ſuperſunt, Lib. IV. Cap. XI. XII. XIII. XIV. jam ſunt celebrati, ceteri autem, quorum Orationes perierunt, a G. I. Voſſio,* in Lib. de Natura Rhetoricæ, *recenſentur.*

A *Rhetoribus* venimus ad ORATORES, quorum magnam vim *olim Græcia tulit,* 1
omnis eloquentiæ ſi cujusquam alius artis, certe mater. Nolumus autem hic congerere ſeriem aliquam Oratorum, inde a Solone & Piſiſtrato, qui primi Eloquentiæ laude apud Athenienſes floruerunt, auſpicandam, pertexendamque usque ad poſtremas celebrium apud Græcos Sophiſtarum ætates: nam, cum hoc Voſſius admodum ſtudioſe egerit, libro de Rhetorices natura & conſtitutione, c. 10. 11. 12. ad eum avidos rerum harum lectores ablegamus, de iis interim, qui ad nos usque e tot veteribus pauci pervenerunt, quædam dicturi.

a) Totum hoc de Græcis Oratoribus Antiquis Caput, Obſervationibus ſcatens eruditis, non ipſi debetur Morhofio, cuius in Prælectionibus, tum Polyhiſtoricis, tum de Notitia Autorum, Academicis, nihil plane de iſtis annotatum reperi, ſed a Viro Docto, qui Lipſiæ IV. Libros Polyhiſtoris Literarii poſteriores, e MSStis illis, Frid. Bened. Carpzovii, auſpiciis, congeſſit, una cum Libri VII. Capite de Poëtis Græcis Secundo (cuius itidem vix tenuia quædam lineamenta Schedæ Morhofianæ ſuggerunt), totum, ne inſigni adeo defectu Opus deformaretur, eſt adiectum. Id quod monendum *h. l.* denuo putavi, ne Morhofio, quæ illius non ſunt, ab incautis Lectoribus, forte tribuantur.

2 Neque vero in numerum Oratorum computamus Herodotum, aut Thucydidem, Hiſtoricos. Quanquam enim neque priori lactea dicendi ubertas, melleumve velut quoddam eloquentiæ flumen; neque poſteriori maſcula eloquendi vis, & grave ſententiarum pondus, deſit, utraque antiquis adeo in pretio habita, ut Thucydidem decies ſua manu deſcripſiſſe Demoſthenes perhibeatur; Herodoti autem ne quidem reprehenſor Plutarchus famam eloquentiæ imminuere auſus ſit: attamen in Oratorum cenſum, qui ſive πολιτικὸν λόγον ſectati cauſas in foro publicas egerunt, ſive, Sophiſtarum in morem, ἐριστικοὺς λόγους inter diſcipulos fieri, inſtituto quodam dicendi certamine, curarunt, eos computare non poſſumus.

3 Inter Sophiſtas ſeu dicendi magiſtros veteres, qui eloquentiam in artis regulas compactam aliis tradiderunt, ſimul & ipſi ſcriptis orationibus inclaruerunt, antiquiſſimus eſt GORGIAS LEONTINUS, nomen apud Græcos longe clariſſimum, & cujus aliquot *Orationes* hodieque ſuperſunt ab Aldo, cum orationibus Æſchynis aliorumque Oratorum, Venet. 1513. fol. & ab Henr. Stephano iterum cum Oratoribus Antiquis editæ A. 1575. in fol. Fuiſſe vero Gorgiam inanis frigidique tumoris præpoſterum affectatorem, & qui præter rem, poëticum in morem, ſua ſæpe extulerit, jam olim Dionyſius Halicarnaſſeus, Hermogenes & Longinus, annotarunt: quapropter & riſui illum eſſe prudentioribus Longinus ait; & Hermogenes eum τοῖς ὑπεξύλοις σοφισταῖς *ſubligneis ſophiſtis* annumerat. Cicero autem quotidianam ejus loquacitatem ſine uſu, & e ſcholis cantilenam vocat, omnibus ſpernendam eloquentiæ ſtudioſis. Orat. l. 1. Conf. Longini περὶ ὕψους liber, ſect. III. & Langbænius atque Faber in Not. qui plura de his.

4 Virile magis dicendi genus, & quod non ſcholarum ſuperfluas nugaceſve curas, ſed politicum characterem præ ſe ferret, primus Antiphon invenit, teſte Hermogene; is ipſe, qui inter decem, quos numerant, Oratores antiquiſſimus, complures nobis orationes reliquit, e quibus illius in dicendo vim, & efficaciam in perſuadendo, miris ſe artificiis inſinuantem, ſat abunde colligere eſt. Sequitur hunc non æque clarus Andocides: tum Lysias, Iſæi præceptor, ob nativam dictionis elegantiam, quam ubique, rejecto ardentiore & excelſo dicendi genere, ſummo ſtudio ſectabatur, adeo multis olim adamatus; ut ipſe ſolus etiam velut idea orationis Atticæ, in quantum ea tumori Aſiano opponitur, regulaque & norma crederetur: quos tamen falli multum, neque Atticum Characterem intra anguſtos nimis terminos *lucidi, tenuis & ſignificantis*, includendum fuiſſe, rationibus pluribus & exemplis demonſtrat Quintilianus Inſtit. lib. XII. c. 10. Conf. Longinus de Sublim. ſect. 35. ubi Lyſiam Platone, cum quo illum comparat, longe inferiorem pronuntiat, vitiiſque etiam abundare monet. Interea tamen magna eloquentiæ laus, & inprimis fluidæ & inaffectatæ gravitatis glorai, Lyſiæ nullo modo abroganda eſt: ſed potius omni modo approbandum Photii Patriarchæ, peritiſſimi judicis, judicium, quo Lyſiam maximis quibusque oratoribus, Demoſtheni, Æſchyni, Platoni, comparat: Bibliothecæ Cod. 262. ubi & vehementer Paulo cuidam ex Myſia, quem Suidas Paulum Germinum vocat, ſophiſtæ ſuccenſet, cujus ineptiſſima cenſura, ſeu calumnia potius, complures Lyſiæ orationes, velut ſpuriæ, perierint. Dionyſius Halicar.

Digitized by Google

licarnaſſeus tantam in orationibus ejus ἐνέργειαν, i. e. evidentiam atque illuſtrationem, deprehendi teſtatur, ut nemo adeo lævus mente & ingenio tardus futurus ſit, quin quæ repræſentat Orator, velut facta ipſemet intueri, & perſonis, quas introducit, velut præſentibus intereſſe etiam, & cum iisdem converſari, propemodum videatur.

Lyſiæ diſcipulus ISÆUS eſt, tam felix magiſtri imitator, ut niſi quos magno 5
ſtudio attendat, difficulter etiam characteris utriusque diverſitas, obſervante Photio, agnoſci poſſit: quum alias Lyſias in tanta facilitate, quam præ ſe fert, & innata ſua gravitate, difficillimus imitatu ſit. Prodierunt Lyſiæ & Iſæi Orationes, ut & Andocidis & Antiphontis, in Corpore veterum Oratorum, quod Aldus Venet. 1513. fol. in lucem emiſit; tum & in ſimili, quod Henr. Stephanus in fol. 1575. edidit. Aldi collectionem Latine vertit, ediditque Baſil. 1566. Guilh. Canterus. Lyſiæ orationes ſeparatim quoque aliquoties prodierunt, Latine Baſileæ interprete Franc. Fabricio: Græce & Lat. cum notis Jodoci Van der Heidii, apud Wechelum Hanoviæ 1615. in 8. Simon Goulartius quoque duas Lyſiæ orationes, Latine a ſe redditas, publicavit, cum ejusdem vita ex Dionyſio Halicarnaſſenſi appoſita Pariſ. 1575.

Coævus Lyſiæ, & Iſæo nonnihil antiquior, erat ISOCRATES, Gorgiæ 6
Leontini diſcipulus, Orator adeo clarus, ut ejus domus velut quædam Academia videretur, in quam confluebat, quicquid erat juvenum, queis oratoriæ artis addiſcendæ cupido animos inſederat: neque id ſane fruſtra; cum ex ejus ludo, ut ait Cicero l. II. de Oratore tanquam ex equo Trojano meri principes exierint. Sectabatur ille comptulam, nitidamque penitus, & quæ variis picturis ſchematibusque ſuperbiret, orationem: quam ob rem, in ſeligendis verbis atque nominibus, in Colis, Commatibus digerendis, formandisque adeo periodis & ſimilibus, ad ſuperſtitionem usque ſollicitus, cenſuram incurrit antiquorum complurium, a quibus inprimis Dionyſius Halicarnaſſenſis in Iſocratis vita legi meret. Commune omnium judicium eſt, aptiorem ſcholis, quam foro, Iſocratis dictionem fuiſſe. Et ipſe quidem Iſocrates nunquam pro concione dixit, tot Oratorum ſtrenuus atque ſolers efformator, uti notum: quemadmodum & mora 10. vel 15. annorum, in adornando Panegyrico ab Iſocrate conſumta, ne pueros quidem latet. Orationum ejus prima *editio*, quam novi, Mediolanenſis eſt, Græce in fol. A. 1493. excuſa. Secuta hanc Aldina Venet. A. 1513. in corpore Oratorum, cui & Epiſtolæ Iſocratis inſertæ ſunt. Poſtmodum ſæpius Venetiis atque Baſileæ, modo Græce, modo Latine, prodierunt: inprimis ex emendatione Hier. Wolffii, qui Latinam verſionem cudit recuditque multoties. Ex ultima ejus recognitione editus Iſocrates eſt Baſileæ, apud Oporinum, Gr. & Lat. cum notis, 1570. in 8. poſtmodum Pariſ. 1615. Genevæ 1609. &c. ut & Cantabrigiæ, recuſus. Verum & Genevenſes duæ & Cantabrigienſis Editiones non ſatis emendatæ ſunt. Taceo nunc tres primas Orationes Iſocratis, quæ, in ſcholarum uſus, infinities ſeparatim prodierunt.

Erat vero Athenis eodem, quo Iſocrates tempore, & poſt ejus obitum, Orato- 7
rum

rum Triga, qui, ut reliquos omnes haud dubie ſua arte longo poſt ſe relictos intervallo vicerant, ita de palma inter ſe mutuo æmuli certabant: Æſchines nimirum, Demoſthenes & Hyperides, omnes in gerendis publicis magiſtratibus haud raro adhibiti, rebusque pro Græciæ libertate geſtis clari. Primus eorundem ÆSCHINES, tres nobis orationes reliquit plane eximias, nec minore elegantia dictionis atque puritate, quam argumentorum pondere & perſpicuitate, inſignes. Quartam orationem Æſchinis, quæ a nonnullis ipſi tribuitur, *Deliacus* inſcripta, ejus non eſſe, ſed Hyperidis, jamdudum a Photio annotatum eſt: & e recentioribus, præter alios, a Conr. Geſnero in Bibliotheca. Eminet vero inter tres Æſchinis, quæ ſuperſunt, Oratio contra Cteſiphontem, quæ in Demoſthenem, & honores illi a Senatu, cenſente Cteſiphonte, collatos, habita eſt; infelici tamen ſucceſſu, cum victus a Demoſthene Æſchines in exilium, quod multam pecuniariam pendere vel non poſſet, vel nollet, pulſus ſit. Adeo tamen Rhodiis, ad quos Æſchines aufugit, admiranda illius Oratio, cum prælegeret, viſa eſt, ut vinci ab alio potuiſſe ſtuperent: magnoque ſemper in pretio iis haberetur ille, ſcholamque celebrem erigeret, unde poſtea tertium dictionis genus emerſit Rhodium, ab Attica puritate, & tumore Aſiano, diverſum, miſtumque ex utroque: de quo vid. Quintilianus Lib. XII. Inſtit. c. 10. Ceterum Æſchinem Demoſthene multum eſſe in dicendo inferiorem, aliquot locis Cicero evincit, a quo neque Plutarchus, neque Photius, in diverſum abeunt, nec quisquam temere, qui collatas utriusque Orationes legerit. *Editæ* ſunt ab Aldo & Stephano, in Collectionibus veterum Græciæ Oratorum: tum & una cum Operibus Demoſthenis, in præſtantiſſima editione, quæ quartis Hier. Wolfii curis Baſileæ 1572. fol. debetur: Orationem contra Cteſiphontem Latine verterunt edideruntque, vel cum Demoſthenis oratione pro Corona, vel cum Ciceronis Operibus, Leonh. Aretinus, Joach. Perionius, & Dionyſ. Lambinus. Græcis etiam aliquoties ſeparatim, cum Demoſtheniana *περὶ ϛεφάνυ*, in lucem emiſſa eſt.

8 Ipſas autem DEMOSTHENIS orationes ut hic multum laudemus, opus non eſt: ſatis notum eas ab omnibus Veterum, quotquot artem oratoriam calluerunt, (ceteros enim cæcos admiratores ne quidem dicimus) ſummo cum ſtupore lectas, inſitamque iis divinam propemodum vim perſuadendi movendique, quo vellet, & exquiſitiſſimum illud ὕψος, quod ubivis in Demoſthene regnat, non ſine ſummis admirationibus agnita, & in cœlum laudibus ſublata. Pleni de hoc ſunt Cicero, Dionyſius Halicarnaſſenſis, Quintilianus, Plutarchus, Hermogenes, Longinus, Photius, Suidas: Auctorum pars ita de Demoſthenis virtutibus agunt, ut ſimul vitiorum non obliviſcantur; ſed quæ, ſi ad virtutes componantur, propemodum omnia evaneſcunt. Ineptum eſſe ad jocos & facetias, in adverſariis ſine ſcurrilitate exagitandis, fatetur Longinus, *de Sublimi ſect. 34.* eaque in re longe illi præferendum Hyperidem, animadvertit, harum facetiarum mirum artificem: verum facile iſtum, ſiquidem alicujus ille nominis eſt, defectum compenſari mox addit ignea illa & omnibus inacceſſa dicendi vi, qua non tam movet auditores, quam terret & obſtupefacit, Demoſthenes, ignito ſpiritu armatus. Non tamen parem, in omnibus ejus Orationibus, eſſe artis ſublimitatem, monet Pho-

Digitized by Google

Photius, *Cod. 265. p. 800.* eaque propter nonnullas eſſe Demoſtheni a quibusdam abjudicatas narrat: verum & recte Criticos illos rejicit, & mirum non eſſe ait, ſi quis Autor diverſas orationes, ut diverſo tempore ſcribit, ſic diverſo quoque modo ſcripſiſſe aliquando deprehendatur, cum id promiſcue in rebus humanis accidat, ut non ſemper iidem ſimus, & in Oratorum laboribus id ſibi ſæpiſſime obvenerit: *ἐγὼ δὲ εἰδὼς*, ait, *πολλάκις καὶ λόγυς διαφόρων γεννητόρων πολλὴν ἔχοντας τὴν ὁμοιότητα, καὶ διάφορον ἐργασίαν λόγων, τὸν αὐτὸν ἐγνωκότων γεννήτορα, ὐ γὰρ ἀεὶ καθέστηκεν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ πάντα, ὥσπερ ὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὕτως ὐδὲ κατὰ τὺς λόγυς ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις, ἄλλως τε ὐδὲ ἐν τοῖς καιριωτάτοις τῶν ἰδιωμάτων τῦ ῥήτορος.* De *Demoſthenis comparatione cum Æſchine*, quam Cicero lib. de Claris Oratoribus inſtituit, vid. Voſſius de Natura Rhetor. pag. 80. Cum Cicerone ipſo Demoſthenem compara Longinus, de Subl. Sect. 12. ubi &, ſi Tollium audimus, cum Platone illum prius comparaverat, quæ tamen pericope temporum injuria periit. Comparationem cum Cicerone, cum paucis abſolvatur, & tamen elegantiſſima ſit, nec ab inſtituto noſtro aliena, age huc, e verſione Jac. Tollii, apponemus. *Eſt hic* (inquit Longinus de Demoſthene) *prærupta ſublimitate ſtrictior & conciſior: Cicero vero magis fuſus: noſtrum, quod vi, celeritate, robore, vehementia animi denique, cuncta inflammet ſimul & abripiat, procelloſo cuidam turbini, vel fulmini, recte comparaveris. Contra ea Cicero, velut longe lateque ſerpens flamma, cunctaque depaſcens, &, poſt multos gyros ac ambages, in ſe ſemper revoluta, cum copioſum habet ignem, tum qui perſeveret, partitisque vicibus nunc hanc, nunc illam materiæ partem corripiens, non ante ceſſet, quam cuncta abſumſerit, ſeque ipſe expleverit atque ſatiaverit.* En tibi diſcrimen inter granditatem Demoſthenis atque Ciceronis: de hac enim ſola Longino ſermo. Uberius vero, operoſis duabus Vitis idem argumentum Plutarchus eſt exſecutus, qui late nec minus docte ſingula utriusque exponit, ſecutus hunc e Gallis recentioribus elegantiſſimus Renatus Rapinus novam duorum Eloquentiæ principum comparationem ſcripſit vernaculo ſermone, & quidem talem, quæ non poteſt non vehementer eſſe ad palatum omnibus, quotquot elegantiorum literarum guſtu imbuti ſunt. Longinus vero, præter hanc Demoſthenis cum Cicerone collationem, aliam quoque ejusdem cum Hyperide inſtituit, e qua paulo ante nonnulla etiam a nobis prolata ſunt, & quæ plane itidem eſt, ut ſunt omnia Longini, ad unguem facta: *Sect. 34.* Plura de Demoſthene, illiusque præſtantia, non addo, cum ubique ejus Elogia occurrunt. Atque utinam non laudaretur ille & algeret! quod commune bonorum Auctorum, & inprimis Græcorum, fatum Demoſthenem quoque publicæ calamitati involvit; dum interea, deſertis adeo limpidis fontibus, certatim ad lutoſos impurosque rivulos decurrere homines imperitos, & ſe ſatiare iisdem, velut ipſius Hippocrenes aquis, cernimus. Sed ſurdo fabulam narramus. Demoſthenis Opera *primus e tenebris eruit*, & Orationes illius 62. cum Libanii argumentis, & Vita Autoris per Libanium & Plutarchum ſcripta in lucem protraxit Græce, Venetiis 1504. in fol. magnus ille Græciæ renaſcentis ſtator, Aldus Manutius: qui, præcedente jam anno 1503. Ulpiani in 18. orationes Demoſthenis Commentarios, una cum Lexico Harpocrationis (de quo ſupra ſuo loco a nobis actum), ediderat. Ulpiani

& ex Demoſthene tranſtuliſſe in ſuas Orationes, ſed parum feliciter, aliqua ſuſpicatur: quod nos quidem dubium arbitramur. Quidni enim in easdem cogitationes forte devenire potuiſſet uterque, absque ullius furti crimine. Facile autem intelligitur, dum, nonniſi inter Demoſthenis Æſchinisque orationes Hyperidianas legi, dictum eſt, nec aliam quoque peculiarem earundem Editionem prodiiſſe.

Superſunt adhuc e decem Oratoribus recenſendi DINARCHUS & LY- 10
CURGUS, quorum ille Corinthius Athenis cauſas egit, non tam ipſe in foro ſuas orationes recitans, quam aliis recitandas tradens. Obiit, juxta Suidam, poſt Antipatri mortem, a quo præfectus Peloponneſo fuerat, inſidiis Polyſperchontis interemptus. Photius vero cod. 267. poſt Antipatri mortem illum Athenis, & actitaſſe cauſas, & feliciſſimam in civitate vitam tranſegiſſe, ſcribit, amicumque factum Caſſandro: cumque ob id ipſum ſuis ſuſpectus redderetur, Chalcidem abiiſſe, & transacto ibi quindecennio rediiſſe Athenas, ibidemque ſenem admodum, poſt bonorum ſuorum magnæ partis jacturam, deceſſiſſe. Ut adeo non audiendus hic Suidas ſit. In Orationibus ſuis Dinarchum aliquando Hyperidem, ſed ſæpius Demoſthenem, eſſe imitatum, idemPhotius refert, a quo & incitatum ad affectus commovendos, vehemensque dicendi genus, tum ſchematum quoque typum & varietatem imitando addiſcere anniſum ait: non ſemper tamen eadem felicitate, ſed haud raro præter rem turgidus: quapropter & obſervante Hermogene *περὶ ἰδεῶν*, a nonnullis *κρίθηνες Δημοσθένης, Demoſthenes hordeaceus*, ſalſe appellatus eſt. Porphyrius, loco paulo antea allegato, Dinarchum in Oratione I. contra Cleomedontem, multa e Demoſthenis Or. adv. Canonem totidem verbis deſcripſiſſe, notat. Ceterum, e 64. ejus Orationibus genuinis (quibus ſpuriæ connumeratæ numerum 160. Suida referente, confecerant,) nonniſi tres hodie ſuperſunt Græcæ ab Aldo Stephanoque editæ. Græce & Latine Hanoviæ in 8. 1619. ubi & Lyſias, & Antiphon, & Iſæus, ceterique, quos recenſuimus, exceptis Demoſthene & Iſocrate, duobus tomis in lucem editi ſunt: præmiſſis quoque eorundem Vitis e Philoſtrato, niſi fallor.

LYCURGUS Athenienſis in maximis dignitatibus, (quippe qui per annos 15. 11
ærarii præfectus erat aliisque rebus bello & pace ſummis admotus eſt, maximisque opibus, tanta tamen morum innocentia vixit, ut jam morti vicinus ſe in fanum matris Deûm, atque in curiam, deferri juberet, quo ibi, ſi quis eſſet actæ hactenus vitæ accuſator, pœnas criminum, ſi convinceretur, daret adhuc; nemine tamen, niſi Meneſechmo impudentiſſimo calumniatorum, culpare in eo quicquam auſo; prout Photius atque Suidas referunt. Orator erat haudquaquam extemporaneus, ſed qui longa meditatione, curisque longis, opus haberet, ingenio quippe natura tardiore, ſed quod ferrea laboris aſſiduitate correxit. Hinc factum arbitror, ut urbanus nunquam aut ſuavis ſit, ſed ſerius ſemper, ubique fuſus, elatus, gravis, imo gravitatis propemodum exemplar, *ὃ χρὴ ζηλῶν μάλιστα τὰς δεινώσεις*, ut Dionyſius Halicarnaſſenſis loquitur. Ejus Orationes, ab Aldo Stephanoque editæ, a Cantero in Latinum Idioma transfuſæ ſunt.

12 Quemadmodum vero vivida illa fori eloquentia, atque igneus ad populum perorandi vigor vix in alia niſi in libera republica, locum invenit: dum ſub principibus virtus iſta molleſcit veluti, & e concitato vehementique dicendi genere remiſſius placidiusque; e gravi, maſculo ſublimique blandum, & quod placere magis, quam movere, ſtudet, evadit: ita ſane apud Græcos idem, poſt feralem Græcæ libertatis everſionem, accidiſſe, teſtis omni exceptione major Cicero nobis eſt: qui, lib. II. de Oratore poſt recenſitos Iſocratem, ejusque diſcipulos, in dicendo principes, poſt nominatos Demoſthenem, Hyperidem, Lycurgum, Æſchinem, Dinarchum, illuſtres cauſarum patronos: *Hi,* inquit, *aliique complures, etſi inter ſe pares non fuerunt, tamen ſunt omnes in eodem veritatis imitandæ genere verſati. Quorum, quamdiu manſit imitatio, tamdiu genus illud dicendi ſtudiumque vixit. Poſtquam, extinctis his, omnis eorum memoria ſenſim obſcurata eſt, & evanuit, alia quædam dicendi molliora ac remiſſiora genera viguerunt. Inde Demochares, quem ajunt ſororis filium fuiſſe Demoſthenis: tum Phalereus ille Demetrius, omnium iſtorum mea ſententia politiſſimus, aliique eorum ſimiles extiterunt.* Autor Dialogi de cauſis corruptæ eloquentiæ, quem aliqui Tacitum, nonnulli Quintilianum, alii Julium Gallionem, putant, idem ſane in Romanis quoque Oratoribus obveniſſe monet: ſcilicet, ut antiquus ille vividus dicendi character, ille impetus juſtaque in dicendo maturitas, quæ in Ciceronis, Grachi, Craſſi, aliorumque, Orationibus deprehenduntur, ſucceſſu temporis in calamiſtros neſcio quos, & præpoſteros tinnitus deflecteret; quales in Mæcenatis Gallioniſque ſcriptis occurrant: quibus quidem tantopere Anonymus iſte indignatur, ut dicat, *malle ſe Oratorem vel hirta toga induere, quam fucatis & meretricis veſtibus inſignire. Neque enim* (ita pergit rationem reddens) *oratorius iſte, imo hercule ne virilis quidem cultus eſt, quo plerique temporum noſtrorum Auctores ita utuntur, ut laſcivia verborum, & levitate ſententiarum, & licentia compoſitionum, hiſtrionales modos exprimant: quodque vix auditu fas eſſe debeat, laudis, & gloriæ, & ingenii loco plerique jactant, cantari ſaltarique commentationes ſuas.* Hæc ille: qui, inter ceteras corruptionis tam fœdæ cauſas recte etiam Reipublicæ Democraticæ in Monarchiam mutationem recenſet, Oratoribus nempe mirum quantum adverſam. Nimirum longe plura a populo obtinebant Oratores, quam a Monarchis unquam expectare poterant: cum ſcilicet mixtis omnibus, & moderatore uno carentibus, tantum quisque Orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. *Et quanto quis plus poterat dicendo, tanto facilius honores aſſequebatur, tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat. Hos ituri in provincias magiſtratus reverebantur, hos reverſi colebant, hos & præturæ & conſulatus vocare ultro videbantur: hi neque privati quidem ſine poteſtate erant, cum & populum & ſenatum conſilio & poteſtate regerent: quin imo ſibi ipſi perſuaſerant, neminem ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in civitate, aut tueri conſpicuum & eminentem locum &c.* Hi tot ſimilesque complures ſtimuli cum in monarchia penitus ceſſent, mirum non eſt, ſi remiſerit etiam dicendi vis.

13 Atque adeo, ut ad Græcos nunc revertamur, magna fuit Athenis, poſt nobiliſſimam illam Decadem, Oratorum penuria: cum præſertim id ſemper maximo ſtudio

ſtudio agerent Græciæ ex Antipatri & Antigoni ſtirpe Reges, ne quis Orator alicujus nominis Athenis eſſet, quem iſti hoſtem, libertas vero aſſertorem, experirentur. Præterea tot inteſtina bella, quibus Græcia univerſa ambitione Regum, ſe mutuo atterentium, ad internecionem fere quaſſata eſt, ingenuis artibus nuncium ad tempus miſerunt. Non tamen defuere unquam, qui dicendi artem excolerent inter Græcos; & qui Latinos, Roma ad ſe proficiſcentes, inſtruerent: quorum, etſi a decem illis maximo intervallo ſejunctorum, ductu ad id culmen Latina pervenit Eloquentia, ut victis longe Græcis inferioribus magiſtris ſuis, cum ſupremis etiam de palma decertare auderet. Sed de Latinis quidem, qui ad noſtram pervenerunt ætatem, abunde ſupra. De Græcis, qui, ab illo Regum, Antigoni poſterorum, tempore, usque ad Imperatores Romanos viguerunt, nil propemodum, niſi nomina & Elogia, ſuperſunt: de quibus Voſſius.

Inter eos autem Recentioris ævi Sophiſtas (Græcos namque ad hos nunc 14
progrediemur,) qui ſub Imperatoribus aliquod ſibi nomen pepererunt, & ætate eminet, & dignitate, DIO PRUSÆENSIS, CHRYSOSTOMUS ab inſigni facundia cognominatus. Hic ſub Domitiano Imp. clarus Sophiſta, mox Philoſophus, & Philoſophorum Apollonii Thyanæi, Euphratisque Tyrii, auditor & familiaris, cum a Principe Philoſophos undiquaque pelli audiret, ſponte ad Getas exulatum abiit. Inde reverſus poſt Domitiani mortem, Trajano tam carus fuit, ut aurato ſuo receptum vehiculo aſſidere ſibi a latere pateretur Princeps Dionem. Multis vero erroribus doctorum Virorum anſam Autor iſte præbuit: dum nonnulli cum Dione Caſſio illum confundunt, (cujus tamen proavus maternus erat), quod a Raph. Volaterrano & Antonio Bonfinio eſſe factum annotat in Bibliotheca fol. 208. b. Geſnerus. Notandum tamen, cum Geſnerus Bonfinium, *Getica* Dioni Pruſæenſi tribuentem, caſtigat, eaque ex Suidæ auctoritate potius Dioni Caſſio tribuenda exiſtimat; falli & Suidam ipſummet, & Geſnerum cum illo, Voſſiumque de Hiſtor. Gr. p. 238. aliosque Suidæ aſſeclas: ſiquidem Philoſtratus in Dionis Pruſ. vita diſerte hunc *Getica* poſt exilium ſcripſiſſe teſtatur. Ceterum alii Pruſæum a Chryſoſtomo Dione diſtinguunt, quod in Catalogo Bibliothecæ Bodlejanæ fit: demum alii, in recenſendis ejus Editionibus, non ſatis accurate verſantur: nam, in Catalogis Bodlejano & Thuanæo, refertur quædam Editio Dionis Græca Aldina in 8. cujus tamen annus neutrobique appoſitus cernitur. At enimvero, cum Geſnerus, in Bibliotheca, Dionis orationes, ut ineditas, ex Diegi Hurtardi de Mendoza, aliaque itidem Itala Bibliothecis recenſeat; qui tamen Aldinas Auctorum Editiones & noverat accurate, (quippe Catalogum librorum, in Aldi officina impreſſorum, ſuis Pandectis inſerens,) nec unquam omittere conſuevit; non dubito, quin Aldinæ loco reponenda in Catalogis illis Veneta alia ſit, Anno 1551. apud Feder. Turriſanum, Andreæ, qui ſocer Aldi fuerat, filium, in 8. excuſa, quam Simlerus recenſet: & quam ab Aldo ipſomet editam forte inſpectus obiter Delphinus, anchoræ circumplexus, perſuaſit, qui & alias Viris doctis impoſuit. Proxima poſt Venetam Pariſienſis eſt Græca Dionis Pruſæenſis Editio, apud Andr. Wechelum An. 1554. in 4. excuſa. Hanc anno uno inſecuta Latina Baſileenſis, ex interpreta-

tione Thomæ Nageorgii, apud Oporinum impreſſa An. 1555. in fol. & Venetiis alia ab Hieron. Zenaro ſive apparata, ſive emendata, A. 1585. ubi & Græca quædam Editio Dionis in 4. 1567. prodiit. Demum nitidiſſimam Dionis Editionem Græcam & Latinam, e verſione Nageorgii, reviſa a ſe, una cum Iſ. Caſauboni ad Dionis Orationes diatriba doctiſſima, præfixisque Excerptis Photii, Vita Dionis e Philoſtrato, & Syneſii Cenſura, adornavit Pariſ. An. 1604. fol. apud Claudium Morellum Federicus Morellus, qui textum ipſummet e Regiis aliisque Codicibus MSS. emendavit, ſuaque inſuper ſcholia, animadverſiones & Conjectanea adjecit. Idem ſpeciminis loco anno 1598. Orationem Dionis unam de lege Græce & Latine ediderat in 8. Sunt vero & aliæ ejus Orationes ſeparatim excuſæ: v. g. de Ilio a Græcis non capto (id enim Dio audaci oratione, adverſus omnem totius antiquitatis conſenſum, defendere aggreſſus eſt) Gr. & Lat. cum Scholiis Laur. Rhodomanni, ap. Wechelianos hæredes Hanov. 1604. in 8. quæ & ſæpius alibi recuſa eſt: de Homero Oratio Græce Pariſ. 1566. & Latine Baſil. 1544. in 8. Orationes quatuor de ſervis, ſervitute & libertate Pariſ. 1555. in 4. Græc. Oratio de non temere credendo, Latine per Joach. Camerarium Norib. 1531. in 8. de regno Orationes 4. (ſive, ut Interpres vocavit, libri: cui etiam accedit Caſauboni Diatriba in Dion. c. 2. qui inepte Orationes vocari putat, quas ipſe Auctor *διατριβὰς φιλοσόφους* appellet,) Latine ab Andr. Mylio converſi Roſtochii 1578. in 4. & aliæ forſan adhuc plures. Ceterum eo cariora doctis Opera hujus Dionis ſunt, quo magis non ſolum ſtyli & orationis nitore, pro iis ſane temporibus prorſus eximio; ſed & rerum inibi contentarum momentis, eminent: non minus ſapientem reddere lectorem apta, quam probum.

15 Dionis *σύγχρονος* erat ſub Trajano POLEMO Laodicenſis, quanquam & ſub Hadriano adhuc vixerit: Sophiſta Smyrnenſis, qui 56. annorum ſenex, morbo articulari confectus, ipſe ſe vivum adhuc ſepulchro ingeſſit. *Orationes* ejus aliquot, ſive Declamationes potius (non alii enim niſi ſcholarum uſui inſerviebant iſtæ Sophiſtarum *μελέται*), junctas cum Himerii Declamationibus, edidit Græce Henr. Stephanus An. 1567. in 4to, alias vero duas, cum Latina interpretatione & notis, An. 1637. in 8. Pet. Poſſinus. Hujus loci non eſt ejus *Phyſiognomicon*, quod Romæ primum Græce a Camillo Peruſco An. 1545. in 4. & Venetiis Latine 1552. in lucem prodiit. Æqualis Polemoni, vel, ut alii referunt, auditor erat HERODES Atticus, Sophiſtarum longe celeberrimus, & qui ſui, dum viveret, nominis fama omnes facile anteibat, magnitudine ſenſuum, & ſententiarum ſublimitate, conſpicuus. Supereſt una ſolum ejus *Oratio de Republica*, Græce ab Aldo, Stephanoque, Latine a Guilh. Cantero, Græce & Latine apud Wechelianos, Hanoviæ edita.

16 Utriusque horum, & Polemonis, & Herodis, diſcipulus, ſuis magiſtris non minor, ÆLIUS ARISTIDES, ſub Antonino Pio, & Marco, vixit, Adrianopoli Mœſiæ oriundus, ſed Sophiſta Smyrnæus. Hujus *Orationum* neque finem, nec numerum eſſe, refert Suidas, & identidem novas denuo reperiri ait. Verum, nihil numerus earundem præſtantiæ derogavit, neque impedire potuit, quo minus ampliſſima ex iisdem Excerpta Photius ſuæ Bibliothecæ insereret *cod. 246. 247. & 248. Vitam*

Ari-

Digitized by Google

Ariſtidis, inter Sophiſtarum Vitas ſcripſit Philoſtratus. Eunapius, in Vita Libanii, eum θεῖον vocat: *Orationes* illius duas de laudibus Athenarum, & urbis Romæ, Aldus Collectioni ſuæ XII. Rhetorum inſeruit A. 1513. poſtmodum Ariſtidis Orationes 56. Græce Florentiæ A. 1517. in fol. prodierunt. Latine illas reddidit Guilh. Canterus, cum cujus verſione, & Variis Lectionibus, in duo volumina diſtributæ prodierunt apud Paulum Stephanum, Genevæ A. 1604. cum ſeparatim Verſio Canteri Baſileæ A. 1566. apud Pet. Pernam, eſſet impreſſa. Neque vero ſolum Orationibus de eloquentiæ ſtudio bene mereri voluit Ariſtides, ſed & Rhetoricis libellis aliquibus de civili, & de ſimplici oratione, quos Aldus An. 1508. publici juris fecit. Apologia pro Rhetorica arte contra Platonem tribus Orationibus abſolvitur, & quarta Periclem, Miltiadem, Themiſtoclem & Cimonem, quatuor Viros, quod non adulatores fuerint, ſed Oratores, defendit: Ariſtidis Orationes, cum ſcholiis Græcis, Romæ extare refert in Bibliotheca Simlerus, & illa ſcholia eſſe Sopatri conjectat, illius nempe, cujus præfatio in libros de Rhetorica, & de quatuor Oratoribus, in Florentina editione conſpicitur. Refert quoque, Phyſicam Ariſtidis Romæ latere, cum prolegomenis cujusdam de vita ipſius, & arte dicendi. Artem vero illam Ariſtidis in dicendis, quæ præmeditatus fuerat, plane admirandam eſſe Voſſius judicat, de Nat. Rhetor. c. 12. p. 87. Addit etiam eum ad ſubitam dictionem minus idoneum fuiſſe: quod ipſe, ut excuſaret, ajebat, non eſſe ſe ex eorum numero, qui vomerent, ſed qui cum cura dicerent. Cujus dicti Eunapius in vita Proæreſii meminit. Ceterum Jac. Galdius perpetuum vitium in Ariſtidis orationibus parenthyrſum notaſſe vult; i. e. ineptam Affectuum concitationem, ubi tragœdia in nugis agitur, & in rebus parvis magnæ ad accendendum faces adhibentur, adeoque, ubi mediocribus opus eſt, modus omnis exceditur: de Scriptor. Non-Eccleſ. pag. 51. quam recte, hic non inquiro: ſane non perpetuum arbitror.

Poſt Ariſtidem claruerunt eloquentiæ laude LONGINUS, Zenobiæ dicendi magiſter, & a ſcribendis Græcis Epiſtolis: de quo *capite præced.* actum, ut & de HERMOGENE, Ariſtidis coævo. PROÆRESIUS, quarti poſt C. N. ſeculi Sophiſta, ſub Juliano Imp. ad ſummum absque dubio apicem famæ, ſua ſibi facundia partæ, pervenit, aliquando pro Deo habitus: & quem, jam ante Julianum, etiam Conſtantinus magnis honoribus affecit. Sed, quia nihil ex ejus *μελέταις*, ſ. Declamationibus, quas ediderat, ad nos pervenit, malumus ad Eunapium lectorem remittere, facundiſſimum ejus vitæ Hiſtoricum & Panegyriſtam, quam nimis pauca de illo dicere. 17

Poſſet vero, niſi auguſta dignitas illum ſublimiori in gradu collocaſſet, Sophiſtis annumerari, ipſe etiam JULIANUS IMP. quo nimirum nemo magis Sophiſtas ſui temporis coluit, nemo avidius eſt imitatus, nemo familiarius cum iisdem vixit. Extant profecto adhuc ejus *Orationes* aliquot, & *Epiſtolæ* complures, non a Scribis, ut mos alias Principum rarorum eſt, aliena manu, ſed ab ipſomet compoſitæ, & ad omnem, pro illorum temporum genio, elegantiam factæ. Accedunt *Cæſares & Miſopogon*, Satyræ duæ, prior in Imperatores, qui præceſſerant, altera in Antiochenſes, atque ad 18

ad ingenium oſtentandum ſcriptae. Ediderunt Juliani Opera conjunctim primi Petrus Martinus, Carolus Cantoclarus & Theod. Marcilius Pariſ. 1583. in 8. una cum Variis Lectionibus notisque & Latina interpretatione librorum aliquot: ſed liber περὶ βασιλείας, ut & *Hymnus in Solem* Latine redditi ſunt, quamvis de poſteriori id affirment aliqui, & Marcilio verſionem tribuant, in quo tamen falluntur. Ceterum Cantoclari Verſionem non magni aeſtimat Voſſius de Hiſtor. Graec. lib. II. p. 250. ſed illi aliam Petri Cunaei, etſi tum admodum adoleſcentis, Verſionem, ut haud paulo feliciorem, praefert *b*). Auctiora dedit opera Juliani, Dionyſius Petavius, addita Latina Verſione ſua & notis, Pariſ. 1630. in 4. poſtquam ante ſedecim annos tres ejusdem Orationes Panegyricas, e MSS. Regiae Bibliothecae primum erutas, ſeparatim An. 1614. cum Latina Verſione notisque ſuis, Flexiae edidiſſet, quod ipſum Colomeſio, ut videtur, impoſuit, ut quædam tantummodo Juliani a Petavio edita putaret, Gall. Orient. p. 218. Tandem & nuper Vir illuſtris, Ezechiel Spanhemius, Julianum emendatum denuo a ſe, & lacunis aliquam multis ſuppletum, illuſtratumque notis, edidit Lipſiæ 1696. in fol. ita, ut ampliores adhuc Commentarii Tomo ſecundo exſpectentur. Ceterum priusquam Opera Juliani a Viris doctis colligerentur, ſeparatim aliqua illius identidem in lucem emiſſa ſunt. Epiſtolas primus aliquot publicavit Aldus, in Collectione Epiſtolar. Graec. 1499. in 4. Miſopogona, cum Epiſtolis, Andr. Wechelus Francofurti 1565. in 8. De Caeſaribus illud obſervandum, eos, prout Voſſius annotat de Hiſtor. Graec. lib. II. c. 18. p. 250. in veteribus libris Κρόνια, i. e. *Saturnalia* & *Sympoſium*, inſcribi: male, ut arbitror, cum e Suida conſtet, aliud plane a Cæſaribus ſcriptum Juliani, Κρόνια fuiſſe. Interea tamen, ſub *Sympoſii* titulo librum prodiiſſe Baſileæ, a Bonav. Vulcanio Latine verſum, refert in Bibliotheca Geſneriana Simlerus: quem non recte inſpexere, qui ex ejus teſtimonio perhibent, Miſopogonem a Vulcanio eſſe verſum & Baſileae editum. Idem Simlerus, in Strozzae Bibliotheca duo Juliani in Solem Encomia ſervari refert: cum impreſſus nonniſi unicus hymnus extet.

19 Inter Sophiſtas eos, quibuscum Julianus Imp. familiare commercium Epiſtolicum coluit, & quos præcipue honoravit, haudquaquam poſtremus eſt LIBANIUS, patria Antiochenus, qui Rhetoricam artem (quam e veterum lectione ſuo inprimis ductu didicerat) Conſtantinopoli, tunc haud adeo pridem dedicatæ, Nicomediae, & in patria ſua, profeſſus, magnoque auditorum concurſu ubivis inclutus, a Juliano Imp. Quæſtor factus eſt: a quo &, referente Socrate Hiſt. Eccl. L. II. c. 1. juvene adhuc Nicomediæ clam erat in Eloquentiae magiſtrum electus. Eſt vero a ſecutis quoque Imperatoribus honoratus, adeo, ut Theodoſius illum Praetorio Praefectum crearet: in qua etiam dignitate ſenex admodum deceſſit. Si quis illum ex diſcipulis judicet, Baſilio atque Chryſoſto-

b) Pet. Cunæi Verſio Cæſarum Juliani Imp. Latina, & præfixa huic Præfatio pro Juliano Apologetica, una cum Cunæi ipſius *Sardis Venalibus* ſive *Satyra in hujus Seculi homines plerosque inepte eruditos Menippea*, Nicolai item Rigaltii *Funere Paraſitico*, & Juſti Lipſii *Satyra Menippea*, Lugduni Batavorum ſæpius prodierunt. Quinta Editio, quæ ad manum jam eſt, illic A. 1620. in 12. eſt excuſa.

ſoſtomo, næ is magnum Oratorem illum putabit. Et tamen Orationes Libanii, quarum magna ſatis copia hodieque ſupereſt, plane non eas eſſe, quas a tanto ingenio magiſtroque dicendi aliquis expectet, ſed aſperas, ſalebroſo dicendi genere multaque obſcuritate implicitas, omnes uno ore fatentur. Eunapius adeo abjecte de illis ſentit, ut dictionem plane mortuam judicet, ſucco & ſanguine, omnique adeo vita deſtitutam, & cui vulgaria quoque deſint, quæ alias vix pueris ignorentur: cauſam inde arceſſit, quod deſtitutus magiſtro Libanius ſuo unius ductu omnia perfecerit. Verum hic nimis ſevere judicaſſe Eunapium Libanio non usque adeo æquum, dubitari non poteſt. Sit enim in Orationibus ille ſalebroſus, ſit obſcurus, non tamen adeo elumbis eſt, nec pueriliter ignarus. Et qui poſſet, qui in epiſtolis, ne ipſo quidem id Eunapio diffitente, mire comptus antiquisque ſua puritate & elegantia, inſperſoque identidem ſale comico, comparandus eſt? Quanto rectius igitur de illo Photius cenſet; nulla alia re ſibi magis obfuiſſe Libanium, innatasque ſuæ dictioni gratias, & quæ vel in ipſa ſe feſtinatione ſponte oggerebant, venuſtates corrupiſſe, ut in obſcuritatem degenerarent: quam nimia diligentia, & præpoſtera rerum, quæ rectius negligi debebant, cura: cum de cetero vere Canon & regula ſermonis Attici ſit. Obſervat præterea, longe illum ſeipſo præſtare in gymnaſticis declamationibus de objecto ficto ſcriptis, quam in Orationibus argumenti veri; quod ibi ſcilicet ſuperſtitioſas inanesque curas omiſerit: quarum in his nimia copia. Audiamus ipſum. *ὗτος δὲ*, inquit *Cod. 90. ἐν τοῖς πλασματικοῖς αὐτῦ γυμναςικοῖς λόγοις μᾶλλον ἐςὶν, ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις αὐτὸς ἑαυτῦ χρησιμότερος. τῇ γὰρ παλλῇ περὶ τὺς ἄλλυς φιλοπονίᾳ τε καὶ περιεργίᾳ τήν τε ἔμφυτον τῦ λόγυ, καὶ αὐτοσχέδιον, ὡς ἂν τις ἔιποι, χάριν ἐλυμήνατο καὶ τέρψιν, καὶ ἐις τὸ ἀσαφέςερον περιέτρεψε. πολλὰ μὲν ἐπισκοτίζων παρενθήκαις, ἔνια δὲ ἀφαιρέσει καὶ τῦ ἀναγκαίυ, τὰ δ᾽ ἄλλα ἐν τύτοις κανὼν ἐςι καὶ ςάθμη λόγυ Ἀττικῦ ἐςὶ δὲ δόκιμος κἀν ταῖς ἐπιςολαῖς* Nihil poterat mehercule magis ſanum dici. Eruditionem Libanii, quæ in Orationibus ſe oſtendat, ipſe etiam extollit Eunapius: & inprimis laudat veneres ſtyli, comicasque urbanitates & lenocinia, quæ *τὸ κατὰ θύραν τερπνὸν καὶ γοητέυον τὴν ἀκοὴν* vocat, *gratam ſenſibus ſuavitatem, atque aurium quandam veluti incantationem, (non illam a limine ſuavitatem,* uti nullo ſenſu Hadr. Junius transfert,) & cui, velut præcipuo eruditionis capiti, Libanium inſudaſſe perhibet. Pro Chriſtiano Libanium Amphilochius haberi vult, cum ſcilicet converſum & baptiſmum anxie a Baſilio, ſuo diſcipulo, flagitantem, ferens, quum Julianum in Perſia cæſum cognoviſſet. Verum, uti hoc ab Amphilochio eam ſolum ob rationem confictum videtur, ne forſan Marſilio, in cujus Vita fabulam illam narrat, detrahere aliquid de famæ magnitudine videretur: ita longe aliter ſe rem habere, & Libanium potius omnem cæſi Juliani invidiam in ipſoſmet milites Chriſtianos quos in exercitu habuit, conjicere, ultionemque peculiari Oratione a Joviano Imp. flagitare, Langbænius obſervavit in Not. ad Longinum, æque ridicule Chriſtianis ab aliquibus accenſitum, *περὶ ὕψυς* Sect. 9. Libanii Opera, uti longe plurima ſunt, ita per partes variis Editionibus prodierunt; ſed non ita tamen, quin ineditorum hic illic magna ſatis adhuc copia ſit. Ut jam taceam Epiſtolas illas, quas, cum Epiſtolis compluribus Græ-

Digitized by Google

cis, Aldus publicavit & 1499. Declamationes Libanii 39. editæ ſunt Græce Ferrariæ 1517. in 4. quæ Editio longe rariſſima eſt: ut e Gallicis ad Scaligerum Epiſtolis, quas Jac. Revius edidit, pag. 165. patet: ſcribit enim ibi Chriſtoph. Puteanus ad Scaligerum, nonniſi unicum in integra Pariſiorum urbe exemplar repertum fuiſſe. Poſtea Deſid. Eraſmus aliquot Libanii Orationes, cum Latina verſione ſua, edidit Baſileæ in 4to 1522. Argumenta in Orationes Demoſthenis cum hujus operibus prodierunt. Epiſtolæ 12. ad Baſilium M. inter opera Baſilii. Aliæ ejuſdem Epiſtolæ Latinitate donatæ per Franc. Zambicarium, Bononienſem, & emendatæ per Joh. Sommerfelt, cum argumentis, prodierunt Cracoviæ 1504. in 4. prout Geſnerus in Bibliotheca fidem facit. Sed cum idem refert, plurimas Libanii Declamationes jam olim ſatis craſſo Volumine Romæ typis impreſſas, valde vereor, ne Ferrarienſem editiones dicere voluerit, & memoriæ lapſu pro hac dixerit Romanam. Sed nemo magis, in Libanio e tenebris partim eruendo, partim vertendo, illuſtrando, emendandoque laboravit, quam Federicus Morellus, quippe qui non ſolum, in editis Libanii ſingulis Orationibus, an. 1601. 1602, & 1605. ſuam diligentiam demonſtravit; ſed & omnia collegit illius Opera, Orationes, Declamationes, Præludia Oratoria, Diſſertationes, Epiſtolas, ediditque typis ſplendidis Pariſ. A. 1605. in fol. Tomum primum; alterum vero ibidem 1627. poſtquam intermediis annis 1610. 12. 13. 14. plurima itidem, aut ſingula, aut parvis collectionibus incluſa, Libanii edidiſſet. Quanto autem ardore Morellus traducendo in Latinum ſuo Libanio inſudarit, ſufficienter docere poterit Hiſtoriola, ſeu fabella, quam ex Iſ. Voſſii ore Colomeſius recenſet in particularibus p. 99. ſeq. ubi, neque morbum feralem ſuæ Conjugis, nec Agonem, neque denique mortem ipſam crebris nuntiis unum poſt aliud allata, abſtrahi ſe a traductione Libanii paſſus fertur avidiſſimus translator. Et tamen invita plane Minerva, Muſiſque renitentibus, illam Verſionem eſſe a Morello ſtructam, non poteſt dubitare, quiſquis evolverit: adeo ne Latinis quidem ſæpe ſenſus eſt: quæ ſcribi ab illo potuiſſe longe magis adhuc miratur, qui eadem Græcis applicat, videtque toto ſæpiſſime cœlo aberrare. Jamdudum eſt, quod id ipſum monuit Henr. Valeſius ad Socratem. Etſi locus nunc non ſuccurrit; Ceterum, poſt Morellianam hanc Operum Libanii Editionem, novos quoſdam Sophiſtæ illius fœtus, antea ineditos, varii protraxerunt e tenebris Viri docti. Jac Gothofredus ejus Orationes aliquot, partim ad Imperatorum Conſtitutiones ſpectantes: partim templa gentilium a communi ruina, cui tum juſſu Theodoſii M. involvebantur, vindicantem, Græce & Latine, cum notis, vulgavit Coloniæ Allobr. 1631. & 1634. in 4. Deſcriptiones, & Progymnaſmata Rhetorica, Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Quatuor Orationes alias, & inter has eam, quæ occiſi Juliani ultionem expoſcit, hactenus ineditam; aliamque, quam pro ſeipſo ſcripſit Libanius aſperitatis criminatione impetito: (Gr. πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν εἶναι λέγοντας.) itidem typis hactenus non exſcriptam: nec non funebrem Orationem Juliano ſacratam, quam & corruptiſſimam, & ingenti lacuna mutilam, edidit Morellus, ſuæ integritati reſtitutam, paratas jam typis habet Vir quidam clariſſimus, & propediem, ut ſperamus, edet, Latina verſione & notis doctiſ-

ſimis

ſimis illuſtratas. Addet etiam Epiſtolas aliquot ineditas Libanianas, ſed quarum
longe majorem adhuc numerum (trecentas credo) ſervat ſecum, aptiori occaſioni
deſtinatas.

HIMERIUS Sophiſta, Pruſia Bithyniæ oriundus, iisdem cum Libanio tempo- 20
ribus, eidem Imperatori Juliano acceptus fuit, & cum illo vixit: poſt cujus mortem
peregrinationibus ſeſe dedit, &, cum extinctum audiret Proæreſium, conceſſit
Athenas, ubi & ſenio, & comitiali morbo, conſumtus tandem periit. Erat & hic
non e multis unus, ſed qui in paucis utique dicendi peritia excelluit, judicibus
Eunapio, Photioque. Suidas refert, illum Proæreſii æmulum Athenis ſcholam ad-
verſus eundem erexiſſe; quod etiam ex Eunapio concludi poſſe videtur, cum qui-
dem Himerium, ad Imperatorem, non ex invidia in Proæreſium, ſed ut ſe oſtende-
ret Juliano profectum refert, ſed tamen nonniſi poſt mortem Proæreſii Athenas
eſſe reverſum addit. Ceterum Orationes Himerii laudat Photius, tum ob ſenten-
tiarum floriditatem & vim, ad Demoſthenis imitationem expreſſam, tum ob figu-
rarum idearumque, apte cum argumentis commiſtarum ſublime, cui dictio quoque
ſatis pro dignitate reſpondeat, magno proprietatis, emphaſeos & perſpicuitatis
ſtudio elaborata. Et id ipſum Photium quoque ſine dubio permovit, ut cum jam
Cod. 165. de Himerio egiſſet, iterum tamen Cod. 243. ejusdem Declamationes in
manus ſumeret, prolixiſſimis Eclogis præclara quæque & eximia ex iisdem excer-
pens. Quæ ſuperſunt Himerii Declamationes, cum Polemone editæ ſunt ab Henr.
Stephano Græce A. 1567. in 4.

Supereſt e Græcis adhuc unus, Sophiſtis temporum horum accenſendus, 21
THEMISTIUS, Euphraſtes a facundia dictus, ſeu, ut Hermol. Barbarus voluit, a
perpetua librorum Ariſtotelis enarratione Ecphraſtes: dubium, Philoſophus major,
an Orator: certe qui utroque hoc genere eruditionis tantopere præ reliquis emi-
nebat, quanto profundius ea erat ſcrutatus. Floruit & ipſe ſub Juliano, tum juve-
nis, & usque ad Theodoſium M. vitam magna cum nominis ſui gloria protraxit:
Chriſtianis etiam ea inprimis re acceptus, quod Valentem Imp. hæreſi Ariana im-
butum, & acerrimum Orthodoxorum perſecutorem, ſuis ipſe, Ethnicus licet, ra-
tionibus a ſævitiæ abſterruit mitigavitque, prout Socrates L. IV. c. 32. & Sozome-
nus L. VI. c. 36. teſtantur. Perſuaſus enim erat Themiſtius, velle Deum varie ab
hominibus coli, ut ſic ea opinionum de ſe varietate attentos magis redderet ad re-
verendam majeſtatem ſuam Divinam animos, incomprehenſibilem illius eſſentiam,
& ſui intellectus infirmitatem cogitantes. Philoſophus erat Ariſtotelicus, atque
hinc tantum non omnes Ariſtotelis libros ſuis Paraphraſibus illuſtravit, quorum
& bona pars adhuc ſupereſt Venetiis A. 1534. in fol. Græce, Aldinis, apud Turri-
ſauum, ni fallor, literis excuſa: & ex Latina Hermol. Barbari verſione Baſil. 1553.
in 4. Græce. Editioni Venetæ inſertæ quoque ſunt octo Themiſtii Orationes: quas
Latine vertit poſtmodum atque ſeparatim edidit Baſil. 1559. in 8. Hieron. Donzel-
linus. Has ipſas Emendationes, & ſex novarum acceſſione auctas, Græce iterum
publicavit Henr. Stephanus A. 1562. in 8. Stephanianas 14. duabus auxit, Latine omnes
vertit, notas & Conjectanea ſua addidit, Dionyſius Petavius Flexiæ 1613. in 8.

Anno ſequente 1614. easdem, cum notis ſuis, edidit Pet. Pantinus Lugd. Bat. in 8. Auguſtales Themiſtii orationes, quarum ſex ſunt, a ſophiſticis declamationibus ſejunctas, jam A. 1605. Ambergæ in 4. cum notis ſuis ediderat Georg. Remus. Petavius autem, non contentus XVI. Themiſtianas edidiſſe, earundem nova editione dedit XX, Pariſiis 1618. in 4. cum animadverſionibus & notis. Imo ne ſic quidem a conquirendo quievit; ſed tanta ſedulitate Veteres libros volutavit, ut, inventis novis 13. tandem XXXIII. Orationes Themiſtii poſſideret: jamque undecim novas Latine quoque reddiderat, cum eum mors abripit. Ergo ſucceſſit in labore §.
Gabr. Coſſartius, &, cum hic itidem fato præventus Orationem poſtremam ſine verſione reliquiſſet, Joh. Harduinus in ſe onus edendi Themiſtii ſuaſu Garnerii ſuſcepit: Auguſtales Orationes juxta ordinem chronologicum, quo ſunt ſcriptæ, digeſſit; reliquas eo, quo ſunt repertæ: Petavianis notis ampliſſimas ſuas notas addidit, deditque adeo Themiſtium omnibus fere numeris abſolutum: Pariſ. 1684. in fol. Memini tamen audiviſſe me, Harduinum e Petavianis in Themiſtium animadverſionibus inſignem aliquam omiſiſſe, in qua Plinii locus quidam forte inſigniter reſtitutus deprehendatur: idque ideo factum ab Harduino dicebant, ut eo tutius latitaret illius plagium, emendationem ſibi, in ſua editione Plinii, non ſine arrogantia adſcribentis. Verum hæc alii curent. Nos de Themiſtii Elocutione judicium Photii apponemus, qui 36. illius Orationes legerat, ut e Codice 7[illegible]. Biblioth. conſtat: ita vero ibi de Themiſtio: ἐστὶ δὲ τὴν φράσιν σαφὴς, καὶ ἀπέριττος, καὶ ἀνθηρὸς, καὶ λέξεσι πολιτικαῖς, καὶ εἰς τὸ σεμνόν τι ἐπικλινέσαις χρώμενος: *dictione utitur perſpicua, quæ ſuperfluis caret, floridaque, tum locutiones adhibet, quales iis qui in foro & judiciis* (non in umbra ſcholarum) *verſabantur, & quæ gravitatem aliquam præ ſe ferunt.*

22 Et hæc de Græcis Oratoribus & Sophiſtis dicta ſunt. De Latinis ſi Ciceronem, M. Senecam, Quintilianum Pliniumque, excipias, de quibus ſupra, cum de Latinis Autoribus ageretur, actum ſimul eſt, nihil noſtram ætatem vidit: etſi feraciſſimum Virorum doctorum Ciceronis ævum quamplurimos diſertiſſimos Viros, ipſiusque Ciceronis æmulos, tulerit: Qu. Hortenſium, C. Curionem, C. Licinium Calvum, M. Brutum, M. Cælium, M. Callidium, C. Jul. Cæſarem Dictatorem: ævum Auguſteum non pauciores, M. Valer. Maſſalam Corvinum, C. Aſinium Pollionem, M. Porcium Latronem, T. Caſſium Severum, T. Labienum, Sext. Jul. Gabinianum, C. Aſinium Gallum Pollionis filium, Junium Gallionem, M. Senecæ filium ſecundo genitum: & alios a ſeculo quidem aureo Auguſteo, quam hi remotiores: de quibus omnibus, ut & iis, qui ætate Ciceronem anteibant Serv. Galba, Tib. & Cajo Grachis, C. Carcone, Q. Catulo, &c. more ſuo diligentiſſime collectis Veterum teſtimoniis, agit Voſſius de Nat. Rhetor. c. 14. & 15. qui legatur. Barbarorum vero ſeculorum Oratores, ſi qui tamen præter Eccleſiaſticos extiterunt, nihil moramur; ſed omiſſis iis, ad recentiores Viros Eloquentiæ laude inclutos, & orationum Scriptores progredimur.

CAP

CAP. III.

DE

ORATORIBUS RECENTIORIBUS.

§. 1. *Horum Princeps eſt M. Ant. Muretus, (de cujus Impoſturis quædam adduntur Literariis,) iſti autem proximi Iob. Caſa, M. Ant. Majoragius, Aonius Palearius.* 2. *Sequuntur Tarqu. Galluccius, Dion. Petavius. I. Bapt. Evangeliſta, Iul. Nigronus, Ianus Paſſeratius, Oct. Ferrarius, Pet. Ioh. Perpinianus, Vinc. Guiniſius, Bonav. Baronius, Franc. Vavaſſor, Bernh. Stephonius, Iul. Caſ. Scaliger,* Itali plerique aut Galli. 3. Germanici ac Danici Oratores, *Phil. Melanchthon, Ad. Theod. Siberus, Ioh. Caſelius, Aug. Buchnerus, Matth. Berneggerus, I. Freinshemius, Ioh. Henr. Bæclerus, Mich. Virdungus, Mich. Piccartus, Thom. Lanſius, I. Balth. Schuppius, Iac. Maſenius, Thom. Bartholinus, Chr. Schraderus.* 4. Belgæ, *Dan. Heinſius, Petr. Cunæus, Caſp. Barlæus, M. Z. Boxhornius, Dom. Baudius, Iuſtus Lipſius, Eryc. Puteanus, Ant. Æmilius, Mart. Schookius. Nicol. Nancelius, Jac. Crucius, Rein. Neubuſius, Hier. Donatus, Pet. & Joh. Vinc. Gravina, Ant. Malagonellius, aliique e variis Gentibus Recentiores. (De ſingulorum, hactenus recenſitorum ſtylo, aliisque dotibus aut vitiis, judicia ab Autore proponuntur, tum propria, tum interdum etiam aliena.)* 6. *Panegyricorum Recentiorum Collectio Hanovienſis. Iudicium de Er. Roterodami, Ioh. Wouwerii utriusque, & Val. Thilonis, Panegyricis. Index Panegyricorum aliquot Recentiorum, ſparſim editorum, &, ut junctim recudantur, dignorum.* 7. *Theſaurus Orationum Panegyricarum Gallicarum, An.* 1665. *editus.* Italici, *Eman. Theſauri, Aug. Maſcardi & Ioh. Bapt. Mancini.* 8. *De Dictione Modernorum in Inſcriptionibus, aliisque Orationibus, Argutiarum plus juſto ſtudioſa, Variæ Eruditorum Cenſuræ, Exemplis* κακοζηλίας *iſtius nonnullis illuſtratæ.* 9. *De Dictione Ludicra, quam Galli* Burlesque *vocant, a Franc. Vavaſſore impugnata, judicium.* 10. *Inſcriptionum origo a Iac. Gaddio, conjectura dubia, a Græcis derivatur. Eman. Theſauri Comm. de Eloquentia illarum arguta Didaſcalicus. Inter Scriptores earum eminet idem Theſaurus, de cujus Plagiariis, Nic. Avancino & Job. Bapt. a Cruyce, quædam adduntur.* 11. *Ceteri earundem Artifices, Aloyſius Iuglaris, Laur. Pignorius, Octav. Ferrarius, Alb. ab Ines, Lamb. Villafanus (aliorum Plagiarius,) Octav. Boldonius, Franc. Pona, Hier. Boncompagnus, Pet. Labbe, Leo Matina, & de ſingulis judicia.* 12. *Iac. Maſenii & Chriſt. Weiſſii de Inſcriptionibus argutis Libelli.* 13. *Inſcriptiones I. Bapt. Maſculi, Laur. le Brun, I. Ant. Petramellarii, & aliorum, deque iis judicia.*

Ut ſuperius ſeculum multos genuit fama Eloquentiæ ſuo merito inſignes, & 1
quos ipſiſmet Veteribus aliquando æquiparari potuiſſe dubium non eſt: ita palmam omnibus præripit, ſibi adeo depoſcit, M. ANTON. MURETUS

 Ora-

Digitized by Google

Orator exquiſitiſſimus, de quo jam aliquoties, a nobis variis occaſionibus dictum eſt. Inter alia recenſuimus alicubi *Lib. VI. ſcil. Polybiſt. Literar. c. XI. §. 3.* facetam illius impoſturam, qua Scaligero verſiculos aliquot, a ſe factos, pro Veteribus obtruſit: & cujus Erythræus in Pinacotheca, Colomeſius in Particularibus aliique mentionem fecerunt. Addimus nunc aliam plane ſimilem, qua, ut emendationem quandam ſuam Catulli eo felicius tueretur, verſum ſub Pacuvii nomine allegat, quem tamen ipſe modo confinxerat, & qui nullibi alias reperitur: obſervante ad Catullum Iſ. Voſſio p. 46. qui addit: *Mirum, fraudem hanc non detectam fuiſſe a Scaligero, cui merito ſuſpectæ eſſe debuerant merces ſub quocunque demum titulo e tam doloſa prodeuntes officina; utpote qui adulterinis hujus viri verſibus deceptum ſe fuiſſe optime noſſet. Sed profecto tanti apud Scaligerum ponderis fuit Mureti facundia, ut bis quoque ab eo paſſus ſit ſe decipi.* Sed, ut ad *Orationes* Mureti nunc regrediamur, certe, ſeu ſermonis numerique ſpectes eximiam puritatem & artificium, ſeu miram concinnitatem periodorum, Mureto peritor artifex non eſt: quam ob rem etiam Joſ. Scaligero in Excerptis Puteanorum hoc nomine ceteris prælatus eſt. Editio Veneta 1583. in 8. & Ingolſtadienſis 1600. ceteris haud dubie præſtant. JOH. CASÆ *Monumenta Latina* Orationes & Epiſtolas comprehendunt, tam nitido ſtylo ſcriptas, ut provocare ipſummet Ciceronem poſſint: adeo omnes perfectæ orationis numeros implet: prodierunt Florentiæ 1567. in 4. Eſt hic ille Beneventanus Archi-Epiſcopus, quem de *Sodomiæ laudibus* librum ſcripſiſſe communis fama fert; quæ plurimis Virorum fide dignorum teſtimoniis, probari poſſet. Sed novimus defendiſſe Caſam, in ſuo Anti-Bailleto, Menagium, variaque conquirere argumenta, quibus illum a tam immani crimine excuſet. Interea tamen ipſe Menagius non negat, prodiiſſe omnino laſciva iſtiusmodi Caſæ juvenis Carmina, *Capitolo di Forni* inſcripta, e quibus intentatum illi crimen haud difficulter adſtruxeris. Sed nos quidem illa tanto vehementius deteſtamur; quanto ſe magis alias ſtyli puritas nobis probat. M. ANT. MAJORAGII *Orationes,* conjunctim primo Venetiis 1582. in 4. & inde aliquoties, editæ & recuſæ, exquiſitæ Latinitatis laude privandæ non ſunt. Fuit enim Vir ille nitoris in iſta lingua ſtudioſiſſimus: etiam, cum interpretaretur Ariſtotelis libros. Lites ejus cum Calcagnino & Nizolio alibi relatæ ſunt. Ad reſtituendam eo felicius Eloquentiam Latinam, morem declamandi in ſcholis, antiquis temporibus uſitatum, reduxit, magnoque cum applauſu Mediolanenſium, quam id eſſet utile inſtitutum, exemplis egregiis puerorum demonſtravit. Idem quoque tentaverat aliquando AONIUS PALEARIUS, quo Viro nemo unquam felicius Ciceronem expreſſit, ut jam tum a nobis monitum eſt, cum ejus Epiſtolas recenſeremus. Sane ſunt ejus Orationes omnibus numeris abſolutæ: oſtenditque inprimis, quantum in dicendo valuerit, Oratio in L. Murænam, quam Ciceroni contrariam ſcripſit Palearius, dictione, figuris, argumentis, adeo ſimilem Ciceroni, ut nec ovum ovo poſſit eſſe ſimilius. (Novam & nitidiſſimam Operum ejus Editionem nuper apud Batavos Henr. Wetſtenius dedit, Amſtelod. 1696. in 8., cum præmiſſa optimi Palearii vitæ atque Mortis Hiſtoria).

TAR-

TARQUINIUS GALLUCCIUS, Jeſuita, *Orationes* ſcripſit, & ob ſtylum, & ob materias, commendandas, Coloniæ 1618. in 8. DIONYSII PETAVII *Orationes* elegantiſſimæ ſunt: ut fuit Vir in literatura ſubactus, quem unum pene inter omnes Jeſuitas aliquo numero habuit Scaliger; forte non habiturus, ſi tam male ſe ab illo acceptum iri divinare potuiſſet. Prodierunt ejus Orationes Pariſ. 1620. in 8., Coloniæ ſequenti anno recuſæ. JOH. BAPTISTÆ EVANGELISTÆ, Piceni, Orationes XLIV. magnum in titulo præ ſe ferunt elogium: dicuntur enim *Latinæ locutionis mirificam elegantiam, magnamque argumentorum varietatem accurate & docte diſpoſitam continere,* Venet. 1596. in 4. Enimvero phraſeologia in illis Orationibus Latina equidem eſt, ſed ſupra modum coacervata, periodique immanes, quibus transmittendis vix ſpiritus ſufficiat. Utitur quoque JULIUS NIGRONUS, Jeſuita, in ſuis Orationibus, Moguntiæ 1610. in 8. editis, prolixioribus periodis, quam decet cultam & elaboratam Orationem. JANI PASSERATII, qui Pariſiis Eloquentiæ Profeſſor & Interpres Regius fuerat, *Orationes & Præfationes* varii argumenti, ibidem 1606. in 8. & 163 . editæ, eleganter quidem, nec minus argute, ſcriptæ ſunt, ſed non ſervant Orationis illum tenorem, quem requirit caſtigata illa Ciceronis Eloquentia, nec tam nitidæ, terſæ aut numeroſæ ſunt. OCTAVII FERRARII *Proluſiones*, ut vocat, Epiſtolæ & formulæ, primo Patavii editæ, dein Chemnitii in Germania recuſæ, ſimiter aliquid vernilitatis habent, etſi florido ſtylo ſcriptæ. Optimus autem in numero PETR. JOH. PERPINIANUS, Hiſpanus homo, cujus *Orationes*, Monaſterii in Weſtphal. 1602. in 8. & Coloniæ 1650. in 12. editæ, ſucci boni & ſtyli ſunt, nam & Latine, periodice, ſcribit. Quapropter & tanti eum Janus Nicius Erythræus facit, ut, cum in Exteris omnibus, etiamſi copioſe eleganterque ſcribentibus, aliquid peregrinitatis deprehendere ſibi videatur, nec orationem urbanitate quadam veluti coloratam; duos tamen, Gallum & Hiſpanum Oratores, excipiat, Muretum, & noſtrum hunc Perpinianum, quorum in orationibus recinere quiddam & reſonare adeo urbanum ait, ut in Romana civitate nati, non autem in eam aſciti videantur, Pinacoth. III. p. 74. Non contemnendæ etiam ſunt VINCENTII GUINISII *Allocutiones Gymnaſticæ*, Antw. 1638. in 8. auctiores editæ, poſtquam A. 1623. in 24. primo prodiiſſent, argumentis rariſſimis, & ſtylo ſat bono, commendandæ: niſi quod acumina interdum, plus, quam decet, affectant: neque tamen inelegantes ſunt, ſed in multis etiam ſalivam movere poſſunt. Sed BONAVENTURA BARONIUS, ut argutus poſſit eſſe, vel barbariſmos interdum admittere non veretur, perpetuus frigidusque tumoris, haud raro puerilis, affectator. Aſt FRANCISCI VAVASSORIS *Orationes* omnes complent Latini ſermonis numeros: nihil ibi tumoris affectati, nihil frigidi barbarive, ſed terſiſſima omnia, caſtigatiſſima, & quæ in ſummo floridiſſimæ elocutionis nitore nativi decoris longe plurimum oſtentant: adeo, ut nihil illis nitidius ſit. Editæ ſunt Pariſiis 1644. in ., ob ſelecta etiam argumenta digniſſimæ, quæ ab omnibus legantur. Alium Jeſuitam BERNARDINUM STEPHONIUM, Sabinum, claris etiam Oratoribus accenſendum, narrat nobis Nicius Erythræus Pinacoth. I. p. 160., quem non ſolum plane egregium fuiſſe Poëtam ait, ſed & non minorem

præ-

Digitized

præterea Oratorem: profertque inprimis ibi duas orationes Erythræus, quas qui legerit, meliores non deſideraturum ſpondet; adeo nec verborum copiam, nec ſententiarum ſplendorem, nec eorum pigmentorum, quæ ornant ac diſtinguunt orationem, quicquam iis deeſſe, fidem facit: tanto magis cum ſuo teſtimonio admittendus, quanto ipſe erat artis peritior. JUL. CÆS. SCALIGERI *Orationes*, quæ paucæ ſunt, & cum Epiſtolis ejusdem Lugduni Batav. 1600. in 8. alibique in Germania, editæ prodierunt, magnos ſpiritus habent, ut acre Viri ingenium & vehemens inde etiam facile pernoſcas.

3 E *Germanis*, qui eloquentiæ laude claruerunt, primum merito nominamus PHILIPPUM MELANCHTHONEM, cujus *Orationes*, in Tomos ſex diſtributæ, ſua etiam juſta laude privandæ haudquaquam ſunt. Candorem quendam & ſimplicitatem in dictione ſemper ſectatus eſt Vir ille; atque id conſecutus, ut ſuo tempore *Philippicus ſtylus* inter elogia audiretur: non aſſurgit unquam, aut vires vel robur aliquod oſtendit, ſed tamen ita tractat argumenta, quæ tractat, ut nihil omittat eorum, quæ ad rei ſummam pertinent. AD. THEOD. SIBERI, qui Oratoriæ Profeſſor in Academia Wittebergenſi fuit, *Orationes*, elegantes quoque ſunt & multam habent argumentorum varietatem, nec deſtituuntur acumine, judicio & nervis. Editæ ſunt Witteb. An. 1617. in 8. Longe vero his præferendæ JOH. CASELII *Orationes*, ſparſim editæ, nitidæ, eruditæ, rerum varietate plenæ, eruditis magno in pretio ſemper, ut reliqua ejus Viri habitæ: ac optandum omnino eſſet, ut eximia ejusdem ſcripta junctim aliquando in lucem prodirent; in quibus colligendis laborarunt Henr. Ernſtius, Marq. Gudius, aliique. Non minore elegantia AUG. BUCHNERI *Orationes* nitent, vere caſtigatum puriſſimum, terſiſſimumque dicendi genus, quale in Cicerone eſt, mirumque periodorum artificium, oſtendentes. *Diſſertationes* ejusdem academicæ conciſiores periodos, ad Plinianum genium inſtitutas, amant. MATTHIÆ BERNEGGERI quoque *Orationes*, Argentorati 1640. editæ in 12. ut & *Orationes* JOH. FREINSHEMII, Francof. 1662. impreſſæ, admodum elegantes ſunt, & tum argumento, tum ſtylo, laudabiles. In JOH. HENR. BOECLERI *Orationibus* magnus eſt ſpiritus, grandia & ſonantia verba, quibus præ ceteris indulget, exquiſita & ex optimis Hiſtoricis congeſta dictio: editæ ſunt Argent. 1650. in 8. MICH. VIRDUNGI *Orationes* & MICH. PICCARTI, Profeſſorum Altdorffinorum, potius ob argumentum, quam ob dictionem, commendandæ ſunt, quanquam non usque adeo humi repant, puræ quoque & Latinæ ſint. THOM. LANSII *Orationes* nemo Eruditus facile legerit, niſi ob materias, quas tractat. JOH. BALTH. SCHUPPIUS in *Orationibus* ſuis plagiarius eſt, in quibus cetera, præter ſtyli barbariem, & joculos quosdam triviales, nihil laude dignum invenias. JAC. MASENIUS in *Exercitationibus Oratoriis jocoſeriis* aliquando non inelegans aut ineruditus Sophiſta eſt. Nec THOMÆ BARTHOLINI *Orationibus* deeſt vel acumen vel elegantia, in quibus argutiſſima & elegantiſſima de dolio Diogenis Oratiuncula. In CHRISTOPH. SCHRADERI *Progymnaſmatibus & Orationibus* nonnullis ſtylus ad antiquitatis genium, elegantiam & numerum, optime formatus eſt.

DANIE-

DANIELEM HEINSIUM, ut a Germanis ad Belgas nunc abeamus, non 4
tam pro Oratore, quam Sophiſta haberi voluit Maſenius, Sed ipſe Sophiſta merus & inepte ſe nonnunquam jactitans in palæſtra, cui non ſemper par erat. Sane Heinſius, etſi Ciceronianum in eloquendo characterem non ſervet, periodorum menſura & concinnitate infra illum ſubſiſtens, (ut plerique Batavorum non amant circumſcriptum illud dicendi genus, ſed potius libertas familiaris illis perplacet, qualis in familiari, vel Epiſtola, vel Sermone, uſu venire ſolet) elegantiſſima tamen tractat argumenta, ſtylo inprimis comto & eleganti, quanquam non ſemper Ciceroniano, ſed qui, ut arbitror, Plinianum quid fere ſapit. Prodierunt aliquoties Lugduni Batav. 1612. in 8. 1627. in 8. 1657. in 12. & forſan plures ejus Orationes: queis Iſaacus Voſſius, delicatulus cenſor, exprobrat perpetuam relativorum pronominum, *qui, quæ, quod*, repetitionem. Joh. Scaliger in Scaligerianis Heinſii quandam ſtyli varietatem notat, prout ſcilicet ab Autoris hujus vel illius lectione receſſerit, dicitque inprimis illum Lipſii, Mureti ac Eraſmi libris captum, atque adeo inebriatum velut fuiſſe, ſpretis contemptim reliquis. *Heinſius vient quelquefois yvre de Lipſius, quelquefois de Muret, quelquefois d'Eraſme; & dit, que les autres ſont des aſnes.* Æmulus Heinſii in Academia Lugduno-Batava Profeſſor, PETRUS CUNÆUS, Vir doctiſſimus atque diſertiſſimus, ipſe quoque *Orationes* publicavit, quæ admodum terſæ ſunt ac Latinæ, & quas Aug. Buchnerus dignas judicavit, ut, cum ſua præfatione, Wittebergæ recuderentur An. 1643. Qui eodem tempore, quo Heinſius & Cunæus, & ibidem, in eadem dignitate, vixit, CASP. BARLÆUS, ut in *Carmine*, ita & in *Oratione*, periodum contortam amat, membris non bene junctis, ſed infinite per mera membra & commata vagatur, quanquam argutus ſatis & feſtivus declamator: ſuo enim quodam genio magis ad ludicra & feſtiva, quam ad ſeria, ducebatur. Dictio non ſemper ſatis pura: in phraſibus enim non diu ſe torſit, obvia rapiens ad argutos animi ſenſus exprimendos. In MARCI ZUERI BOXHORNII *Orationibus*, tumor aliquis verborum eſt, & quædam, ut ita loquar, vaſtiloquentia; quemadmodum & in DOM. BAUDIO, qui phraſin Domitianei temporis, judice Scaligero, expreſſit. JUSTI LIPSII *Orationes*, Epiſtolis ejus additæ, plene alterius ſunt ſtyli, quam Epiſtolæ, & quidem melioris & Latinioris, ut judicat Scaliger *in Excerptis Put.* qui Orationem de duplici Concordia, & illam, quæ eſt in obitum Ducis Saxoniæ, Latiniſſimas vocat, creditque etiam eſſe Lipſii, quanquam ipſe ſuas neget; Miræus etiam a MELCH. GOLDASTO ſcriptas referat Lipſioque ſuppoſitas credi velit: quod & idem vult Carolus Scribanius. vid. Placcius *de Pſeudon. p. 219.* ERYCIUS PUTEANUS, in *Suada ſua Attica* λιψιανίζει, nec tamen aſſequitur Lipſii elegantias: ut ſunt plerique, auſim propemodum dicere ad unum omnes, ejus Viri in ſcribendi ratione imitatores frigidi, & puerili minutorum ſenſiculorum coacervatione plane inſipidi & infelices. Et tamen Puteani dictio adeo placuit Anton. Æmilio, Profeſſori Ultrajectino, in Orationibus ſuis, ut integras periodos & lacinias ex ipſo exſcriberet, transferretque in ſuas, quæ lucem aſpexerunt Ultrajecti 1651. in 12. MART. SCHOOKII *Orationes* non ubivis puræ ſunt, ſed interdum barbariſmos admittunt, interdum aliquam ſtyli philoſophici ſtribliginem: prodierunt Daventriæ 1665.

by Google

5 NICOL. NANCELIUS, in *Declamationibus* ſuis, Pariſ. 1600. in 8. editis, merus declamator eſt, ſtylo interdum barbarus. Jac. Crucii etiam, Rein. Neuhuſii, Melch. Junii, Chr. Ad. Ruperti, Rhetorum Porcenſium, *Orationes*, ut ſunt maximam partem a diſcipulis exercitii gratia conſcriptæ, ita, non ob nitorem ſtyli, ſed ob materias forte, legendæ ſunt. HIERONYMUM DONATUM luculentas compoſuiſſe *Orationes* Jac. Gaddius teſtis eſt: ſed eas equidem ego nunquam vidi, uti nec PETRI GRAVINÆ *Orationes* & *Epiſtolas* Neapoli 1589. in 4. impreſſas. (Alius eſt ab hoc recentiſſimus Autor, longeque diſertiſſimus JOH. VINCENTIUS GRAVINA hodieque ſuperſtes: cujus *Opuſcula*, nuperrime 1696. in 12. Romæ publici juris facta, oſtendunt, quantum Vir ille in dicendi ſcribendique facultate profecerit, & quam omnem terſe, eleganter, nitide, ſemet explicandi artem, tum & alios permovendi vim, unus optime calleat. Adjungendus illi ANTONIUS MALAGONELLIUS, Summo Pontifici & Cardinali Spadæ ab Epiſtolis ſcribendis, cujus itidem permagna Romæ celebritas eſt: nec immerito, quod *Orationes* & *Epiſtolæ* Romæ 1697 in 12. editæ, teſtantur, ſane quam elegantiſſimæ: ſed quæ tamen, ut fatetur, quisquis eſt, Autor præfationis, Vir doctiſſimus, non tam caſtigatam illam Ciceronis, aliorumve aurei ſeculi ſcriptorum, facundiam, quam Plinianum potius argutum, & quod florida ſententiarum varietate aures permulcet, dicendi genus, ubique ſapiunt. Uterque vero, & Gravina & Malagonellius, ex Arcadum Societate ſunt, quæ hodie præ ceteris omnibus clara per Italiam eſt, & inprimis magno niſu ingenuarum artium incrementa promovet.)

6 Panegyrici Recentiorum, ſparſim antehac editi, aliquot Voluminibus collecti, Hanoviæ prodierunt A. 1613. in 8. ſed non omnes unius commatis. Eminet inter omnes ERASMI ad Burgundum Principem *Panegyricus*, optimus, multaque eruditione refertus, in cujus etiam ſtylo non facile quisquam habebit, quod deſideret. *c*) Jo. WOWERIUS, Hamburgenſis, in Oratione ad Chriſtianum IV, Daniæ Regem, in multam luxuriem ſe diffundit: de quo, in Epiſtolis alicubi Joſ. Scaliger judicavit, nimiam illum curam adhibuiſſe, & in Locis communibus tractandis eſſe prolixiorem. Quemadmodum vero notum eſt, Hamburgenſem a Wower, quem diximus, ab Antwerpienſi Senatore Joh. Wowerio, qui eodem tempore vixit, longe alium eſſe: ita cavendum, ne Joh. Wowerii Panegyricum Archi-Ducibus Auſtriæ, Belgii Principibus, ſcriptum, Hamburgenſi itidem tribuamus, qui Antwerpienſi debetur, & ſeparatim apud Balthaſ. Moretum Antwerp. 1600. in 8vo excuſus eſt. VALENT. THILONIS *Panegyrici* non ubique puræ Latinitatis ſunt. Recenſebimus vero hic *Orationes* aliquot, maxime *Panegyricas*, quæ, ſparſim hic illic editæ, melioris commatis ſunt, & dignæ, *quæ junctim Voluminibus*

i) Voluminis Orationum Panegyricarum Recentiorum, a Viris Clariſſimis ſparſim antehac editarum, peculiaris Editionem ipſum olim Morhofium eſſe meditatum, autor vitæ ejus, *Diſſertationum Syntagmati* præfixæ, Anonymus, in Scriptorum ejus affectorum Catalogo, p. 39. e Schedis defuncti, teſtatur. Collectioni iſti haud dubie ab eo deſtinatæ fuerunt, quas §. hac recenſet atque commendat. De Joh. Wouwerii, Hamburgenſis, Celebri, cujus nimiam Morhofius notat, luxuriem, *in Chriſtianum IV. Daniæ Regem, Panegyrico*, fuſius diſſeruimus, & judicia de illo Joſ. Scaligeri, Dom. Baudii, ipſiusque Autoris Wouwerii, partim benigniora, partim ſequiora, recitavimus *P. I. Iſagoges ad Hiſt. Cimbricam, c. 12. §. 6. p. 186. 187. 188.*

minibus aliquot ederetur. Inter illas ſunt Pierii Winſemii Oratio in memoriam Guſtavi Adolphi, Suecorum Regis, quem ille Guſtavum II. vocat, directa, & excuſa in Friſiis A. 1633. in fol. Ejusdem Regis Panegyricus Poëticus ab eodem ſcriptus ſublmii Stylo, & Amſtelod. 1632. in fol. editus: Ejusdem Winſemii Oratio in exceſſum Henrici Naſſovii. Franekeræ 1641. fol. Oratio pro reparata æde Academica, ibid. 1643. Oratio in abitum Guilh. Stakmanni, Viri Conſularis, An. 1641. & aliæ. Joach. Paſtorii Gratulatio ad Regem Angliæ de Regno, Gedani 1661. in 4. Ejusdem Orationis de præcipuis Hiſtoriæ Autoribus, & de potiſſimis ejusdem argumentis: ibidem eodem Anno. Alex. Mori Gratulatio ſuper Venetorum de Turcis Victoria, Amſtelod. 1658. in fol. Joh. Frid. Gronovii Gratulatio ad Guilielmum Arauſionum Principem, cum Imperator per Belgium creatus esſet, Amſtelod. 1647. in fol. Ezech. Spanhemii Panegyricus ad Chriſtinam, Sueciæ Reginam, Genuæ 1652. in 4. Ejusdem Oratio genethliaca de nato Electori Brandenburgico filio Principe. Joh. Schefferi Oratio Valedictoria ad Chriſtinam, Suec. Reginam, regno ſe abdicantem, Uſpaliæ 1654. in fol. Ejusdem Oratio ad Regem Carolum (XI.) cum primum Upſaliam ſtudiorum cauſa veniret, Upſal. 1665. in 8. Georgii Oſſolinskii Orationes, quas ut legatus habuit, Dantiſci 1647. in 4. Staudii Oratio in exceſſum Caroli Guſtavi, Regis Sueciæ, Stralesund. 1660. in fol. Viti Beringii Oratio de Hiſtoria, Haffniæ 1651. fol. Ejusdem Oratio in memoriam Regis Daniæ, Friderici III., & Gratulatio ad Chriſtianum V. Haffniæ 1670. fol. Bartholi Bartholini Laudatio funebris Friderici III., ut & Matthiæ Foſſii Atrata Pallas, Haffniæ eod. anno. Ejusdem Bartholini Oratio in Exceſſum Chriſtiani IV., Eraſini Bartholini Panegyricus in nuptias Chriſtiani Alberti & Fridericæ Amaliæ, Haffniæ in fol. Elogium Forſtneri a J. H. Bœclero ſcriptum in 4. & fol., J. Henr. Bœcleri Sceptrum Apollinis, ſive Gratulatio de Rectoratu Academico Comitis de la Gardie; Argent. in fol. Aug. Blommertii Panegyricus in Ordines Hollandiæ, in fol.; Claud. Memmii Avauxii Elogium Franc. Vavaſſoris, Pariſ. 1651. fol. Chriſtiani Oſtenfeldii Laurus Wirtenbergica pro reſtituta Academia Tubingenſi, 1652. fol. Dionyſ. Voſſii Panegyricus dictus Principi Arauſionum: Amſtelod. 1653. in fol. Panegyrici duo in Cromwellium Anonymi alicujus, 1654. in 4. Octavii Ferrarii Panegyricus in Ludovicum XIV., Regem Galliæ, Venet. 1666. in 4. Joach. Paſtorii Calendæ Regiæ ſive Gratulatio ad Joh. Caſimirum, Regem Poloniæ, de auſpicato ejus in Thorunium, a ſe recuperatum, ipſis Calendis Januariis ingreſſu: Dantiſci in 4. 1659. Eryci Puteani Purpura Auſtriaca, ſive Gratulatio de Cardinalatu, Antwerpiæ 1635. in 4. Plures Orationes colligere poterit, qui volet. Illæ vero, quas enumeravimus, dignæ ſunt, quæ colligantur & ſerventur.

Nec vero deſunt inter exteros Gallos Italosque, in vernaculo ſermone Oratores 7
Elegantiſſimi, quibus nonnunquam in Latina etiam lingua commode utaris. Talis eſt liber, cui titulus: *Le Threſor des Harangues*, Pariſ. 1665. in 12. editus: in quo continentur aliquot Orationes, in receptionibus Principum ac Regum; gratulationibus de matrimoniis, & aliis argumenti Politici panegyrici materiis. Sunt & Emanuelis

THESAURI *Panegyricorum* tria volumina, Italico ſermone ſcripta, argutiiſque pleniſſima, e quibus nonnunquam petas aliqua, quæ Inventionibus alia occaſione inſervire poſſint. Turin. in 8. AUGUSTINUS MASCARDUS Orationes Italicas argutiores, tam ſuas, quam aliorum, uno collegit libro, impreſſas Venetiis 1646. in 4. ſub titulo: *Proſe Volgari.* JOH. BAPT. MANCINI Exercitia oratoria Italico ſermone ſcripta, ſub titulo: *Furori della Gioventa,* Bononiæ 1636. tumida aliquantulum ſunt, & acumina habent affectata ac declamatoria.

8 Ceterum, ſicut Itali utplurimum argutiis in ſuis Orationibus indulgent, quos Galli etiam haud raro imitantur: ita non omnium calculum eo labore ſuo merent. Sane Franc. Vavaſſor, in libro de Ludicra dictione, & in Oratione 3. pro veteri dicendi genere contra novum, horum generum acuminibus, quæ Hiſpanis Originem debere magnamque cladem puritati Latinæ intuliſſe, monet, boni non multum tribuit, ſed ex Orationibus propemodum proſcripta mallet, niſi forte cum Auguſtei ævi acuminibus plane conſentiant. Atque id in univerſum negari utique non poteſt, per inſcriptiones, præcipuum argutæ illius novæque dictionis fœtum, Italis primo debitum, anſam eſſe multis in lingua Latina corruptelis datam: quod, præter alios, etiam Bœclerus, in Muſeo, monet: ſed qui tamen ſimul omne illud ſtudium rejicere non audet: ſed, poſtquam in utramque partem diu diſputaſſet, ferendum cenſet, ſi adhibeatur commode, & modus in re ipſa ſervetur. At Hiſtorias & Panegyricos eo modo ſcribere velle, quod faciunt tamen aliqui, plenum frigidiſſimæ affectationis & ineptiarum videtur, nec immerito a Bœclero ex Hiſtoria atque Panegyrico mixtum chaos vocatur. Eſt enim poëtiſmo propior, quam orationi, talis ſcriptio, & quæ utplurimum nil niſi coactum ſapit frigidumque: adeoque nihil omnino horum ad imitationem proponendum eſt, quanquam extantiora quædam acumina enotare nihil vetet. Contra ineptum vero uſum acuminum vide, quæ habet Famianus Strada Proluſionum Academ. lib. II. proluſ. 12. Albertus de Albertis in Actione contra corruptores eloquentiæ paſſim: Oct. Boldonius in Epigraphica VI. Vavaſſor locis, quæ allegavimus: & lepida quædam Satyra Gallico ſermone ſcripta, atque Heidelbergæ A. 1670. in 12. impreſſa, hoc titulo: *Nouvelle Allegorique, ou Hiſtoire des dernieres troubles, arrivees au royaume de l'Eloquence:* qua, ſub fictione belli alicujus Rhetorici, multi iſtius ſeculi Scriptores arguruli perſtringuntur. JAN. NIC. ERYTHRÆUS etiam, paſſim in Pinacothecis, intempeſtivos iſtiusmodi argutiarum aucupes ſalſe ex merito perſtringit: cum v. g. Franc. Carettonium ridet, qui ſummam eloquentiam in ſententiolis venuſtulis ac vibrantibus, breviter arguteque concluſis, non in verborum ac ſententiarum magnitudine ac ſplendore, nec in rerum argumentorumve copia, ſitam eſſe putabat: atque hinc, in quadam Oratione ſua, cum qua ſibi mirum quantum ſapere viſus eſt, nil niſi conciſum hoc membriſque minutioribus velut captum, dicendi genus, tot fere argutiis ſententiarum refertum, quot verbis, adhibuit: in ſcholaſtico pulvere (& addit Erythræus) peringenioſis adoleſcentibus illuſtris, ſed nec Summi Pontificis auribus ſatis digna locutus (dicebat autem ad Clementem VIII.) nec Auguſtiſſimo illi Patrum purpuratorum Senatui apta, *Pinacoth. I. pag. 162.* Alibi, quum de Fulvio Teſta agit, integram talium hominum ſocietatem nobis deſcribit, quibus vetera pura atque incor-

incorrupta plane ſordebant, & qui nil niſi argutulum, e ſuis officinis profectum, laude dignum exiſtimabant: quorum inſania complures etiam optimorum ingeniorum Viros ad pueriles nugas abripiat. vid. Pinac. III. p. 212. ſeq *d*).

Alii, dum in jocis facetiisque acumen præpoſtere præ ſe ferrent, inſana ejus- 9
dem affectatione in grande vitium prolapſi ſunt: ortumque exinde illud dicendi genus, quod Galli *Burlesque* vocant, cujusque Specimen Scarron, & alii, apud Gallos dederunt, aliquid identidem e Belgica lingua vernaculæ immiſcentes: ſed quos ſingulari libro de Ludicra dictione impugnavit Franc. Vavaſſor, Pariſ. 1658. in 4. edito. Sed ut de cetero ſalibus faceris acumina adeo abroganda non ſunt, ut potius vel maxime ad eadem requirantur: qua de re & Cicero, in ſecundo de Oratore, & e recentioribus alii: ita de affectatis acuminibus, ſeu in jocis, ſeu in Oratoribus, ea occurrant, alio loco a nobis actum: cum aliquando penitius naturam acuminum & uſum perluſtraremus.

Interea recenſebimus tamen inſigniores aliquot Inſcriptionum & Elegiorum, 10
tali acumine elaboratorum, Auctores. Jac. Gaddius lubenter e Græcia originem eorundem arceſſeret, ſed dubius tamen eſt. *In Elogiis* (ita inquit T. I. de Scriptor, Non-Eccleſiaſt. p. 266., ſub titulo Philoponi) *Latini ſuperant Etruſcos ac Græcos, qui hoc breve, ſed egregium, curioſumque ſcribendi genus forſitan ignorarunt; certe minime nobis oſtenderunt: ni tamen libeat elogia compellare laudationes heroum ac imagines, a Græco Philoſtrato ingenioſe ac feliciter concinnatas. Nec inficior, egregia Thuſco etiam calamo formata extare Elogia: ſcilicet liber Elogiorum Academiæ Ignotæ: atque non pauca Ponæ: ſed hæc numero, varietate ac pondere, imparia videntur Latinis Elogiis Jovii, Folietæ, Sammarthani, Theſauri, Franciſci del Monaco, & aliorum, quorum in hoc ſcribendi genere nomen eminet.* Verum, ut jam preſſius ad acuminum argutiarumque magiſtros accedamus, nemo eſt, qui majore niſu, & feliciore etiam ſucceſſu, eam eloquentiam omnem late pertractavit, certisque etiam præceptis ſcrupuloſe admodum incluſit, quam EMANUEL THESAURUS, quem, per integros 40. annos, labori huic inſudaſſe teſtis Boldonius eſt. Præcepta Inſcriptionum argutarum dedit libro Italico, cui titulus: *Il Canocbiale Ariſtotelico, ſeu Idea del l'ingenioſa Elocutione* Venet. 1664. in 4 *e*). Male omnino in libello de Diſciplina Argutiarum Morhofii, qui A. 1693. prodiit, iſte

d) Cum iis, quæ ſequentibus Capitis hujus Paragraphis, ad finem usque ejusdem, de Arguta Dictione, Rhetoribusque & Oratoribus ejus ſtudioſis, traduntur, conferri ab illius Amaſiis poſſunt Morhofii Prælectiones de Arguta Dictione Academicæ, quæ, ſub *Commentationis de Argutiarum Diſciplina* Titulo, biennio poſt Autoris obitum, A. 1693. ſine loci mentione, *in 12.* ſed admodum mendoſe, prodierunt.

e) Emanuelis Theſauri *Il Canocchiale Ariſtotelico, o ſia Idea della argutezze Heroiche, vulgarmente chiamata Impreſſe*, ſive opus de Argutiarum Arte Italicum, Taurini primum A. 1654. impreſſum, & Romæ dein ac Venetiis vel ſexies recuſum, Latine tandem vertit, & (ſub Titulo *Ideæ argutæ & ingenioſæ dictionis, ex Principiis Ariſtotelicis ſic erutæ, ut in univerſum Arti Oratoriæ, & inprimis Lapidariæ atque Symbolicæ, inſerviat*) Francofurti A. 1698. in 4to, Lingua hac Eruditorum communi, omnium uſibus expoſuit Caſp. Cörberus, Eloquentiæ in Acad. Julia Profeſſor. Recenſum Operis eximii V. in *Actis Erud. Lipſienſibus, M. Jun. A. 1680. p. 255 - 259.*

Digitized by Google

Theſauri liber *Pandochiale Ariſtotelicum* vocatur. Multa Theſaurus in illo libro affert egregia, de metaphora tanquam fundamento omnis acuminis, & ſecundum principia Ariſtotelica, omnem illam acuminis rationem indagat, additis ubique exemplis. Ipſe quoque Inſcriptiones peculiari Volumine edidit, de Genealogia Chriſti & Patriarcharum: item quas in funebribus apparatibus, natalitiis pompis, ſacris celebritatibus, publicis Principum receptionibus, regiarum ædium monumentis componi ponive debere exiſtimavit: omnes ſimul Taurini 1666. in 12. editæ, & poſtea, ſplendidiore typo, Berolini in 4., curante Joh. Ravio. *Inſulatas* ejus *Virtutes*, Oxon. 1638. editas, una cum *Cæſaribus*, quas ejus Autores eſſe negat publicator Editionis Taurinenſis, ego eidem tribuere non vererer. Scripſit & *Orationes Panegyricas* Theſaurus Italica lingua argutiſſimas, e quibus alios video multa ſublegiſſe; inprimis *Nicol. Avancinum* in orationibus ſuis. Quemadmodum & *Joh. Bapt. van de Cruyce* Auguſtinianus, qui Genealogiam Chriſti, verſibus expoſitam, Antwerpiæ A. 1654. publici juris fecit, e Theſauro omnia exſcripſit.

11 Proximus a Theſauro locari meret ALOYSIUS JUGLARIS, cujus *Elogia Sacra*, cum Theſauro, Moguntiæ A. 1665. edita ſunt, & Chriſti Servatoris Vitam & Hiſtoriam complectuntur. Scripſit & LAURENTIUS PIGNORIUS *Miſcella Elogiorum, Allocutionum, Epitaphiorum &c.* Patavii 1626. in 4. edita. Brevis eſt, & ad genium inſcriptionum accommodatius omnino ſcribit: quæ enim per integra folia extenduntur, vix talem titulum merentur. OCTAV. FERRARII *Inſcriptiones*, quarum pars I. & II. Patavii, 1668; tertia 1674. prodierunt: Noribergæ etiam recuſæ, acuminum parciores ſunt. ALBERTUS ab INES in *Elogiis Regum Polonorum*, Cracoviæ 1655. in 4. editis, e Theſauro aliisque floſculos decerpit, quorum tamen nomina etiam apponit: & in præfatione nonnulla de hoc ſcribendi genere habet. Eſtque adeo modeſtior, quam LAMBERTUS VILLAFANUS, qui in *Inſcriptionibus* ſuis, quæ poëmatibus adjectæ ſunt, pene omnia e Theſauro & aliis eſt furatus. Non item amicus illi OCTAVIUS BOLDONIUS, qui *Epigraphicam* ſcripſit, ſeu Rationem Elogia Inſcriptionesque pangendi, editam Auguſtæ Peruſiæ 1660. in fol. Spiſſus liber eſt, & propemodum omnia Rhetorices præcepta nullo judicio coacervat, variasque digreſſiones inſtituit, parum ad rem ipſam facientes. FRANC. PONÆ *Elogia XII. Cæſarum*, adjectis unicuique Elogio Epigrammatibus, Veronæ 1641. in 8. edita, acuta omnino ſunt. Ediderat jam A. 1626. librum, in dialogi forma, de Epitaphiis ad morem antiquum efformandis *L' Epitaphio dialogo: nel quale ſi ingegna il modo di comporre gli Epitaphi all' antica:* ſed quem non vidi. Videatur interim de Pona ejusque Scriptis Hier. Ghilinus in Theatro Hominum Literat. P. I. p. 62. Pertinent vero huc præterea HIERON. BONCAMPAGNUS, qui *Seculum Momi* ſcripſit: ſeu, in corruptos ſeculi mores Execrationes Elegiacas, Bononiæ 1667. in 4. editas. Sed ex ipſo titulo apparet, parum ſubeſſe huic Viro judicii & elegantiæ. Coacervavit quasdam ſententias ſine magno delectu & judicio: cumque profiteatur acumen, ſatis interdum obtuſus eſt. PETRUS LABBE ſcripſit *Elogia* varii generis, Gratianopoli 1664. in fol. edita (& recuſa poſtmodum in Germania in 8), quibus addidit Carmina nonnulla. Argutus eſt pene in omnibus verbis; ita quidem, ut interdum frigus

gus orationis non effugiat; neque enim aliter fieri poteſt, cum affectamus acumina. Non melior eſt LEO MATINA, qui librum ſcripſit, cui titulus: *Unguis Elogiorum Leonis Matinæ.* Facile ex hoc titulo de Leone judicium ferri poteſt. Tantum enim abeſt, ut habeat aliquid Elogiis acutis ſimile, ut potius totus frigeat torpeatque. Editæ poſtea ſunt ab illo *Ducum Venetorum Icones & Elogia,* A. 1665. in fol.

E Germanis JACOBUS MASENIUS, Jeſuita, *Artem novam Argutiarum, tam* 12
Epigraphicarum, quam Epigrammaticarum edidit Colon. 1660. in 12. Libellus non inelegans eſt, & ſecundum locos Dialecticos inventiones acuminum diſtinguit: tradit quoque modum inveniendi Apophthegmata acuta: Exemplaque tam ſua, quam aliena, addidit. Speciminis loco acerba in Lutherum convitia habet. Alius, neſcio quis, Jeſuita *Juſta Ferdinando III.* (inſcriptionibus) *perſoluta* edidit Osnabrugi. Scripſit quoque Vir doctus, CHRISTIANUS WEISIUS, in hoc genere aliqua, edito libro *de Poëſi hodiernorum Politicorum,* ſeu de argutis inſcriptionibus, Weiſenfelſæ 1678. in 8. & multa habet de origine harum Inſcriptionum & natura, nec non de uſu & imitatione multa quoque exempla coacervat. Sed defuerunt illi plura ſubſidia: nam Theſauri librum Italicum non habuit, qui tamen primus eſt, qui in hoc genere quædam tentavit, & longe uberiores fontes, quam ceteri omnes, recluſit.

Sunt adhuc plures alii, qui in hoc genere quid ſcripſerunt, ut JOH. BAPTISTA 13
MASCULUS, cujus extant *Elogia,* mihi quidem non viſa, niſi, quæ excerpſit inde paſſim Jac. Maſenius, & e quibus de ceteris judicare licet, eſſe neutiquam ſpernenda. Habet & LAURENTIUS de BRUN, in *Eloquentia* ſua *Poëtica,* varia Inſcriptionum Exempla, hinc illinc congeſta, ſatis quidem elegantia. JOH. ANT. PETRAMELLARIUS, Bononienſis, Eques S. Lazari Hieroſolymitanus, *Elogia* edidit; ſed quæ acuminibus deſtituta cenſet, pluribusque examinat Gaddius T. I. de Script. Non-Eccleſ. Eſt & ANONYMUS quidam, qui *Regum Hungariæ Monumenta* ſcripſit, Noribergæ 1663. *Epitaphia* editurus erat FAMIANUS STRADA; ſed mors intercluſit; teſte in elogiis Craſſo P. I. p. 237. Ceterum cum his horum generum Inſcriptionibus plane non confundendæ ſunt JAC. PHIL. THOMASSINI *Inſcriptiones Patavinæ,* Patav. 1649. editæ in 4. namque in illis eæ tantum habentur, quæ hinc illinc in templis atque monumentis ſepulchrorum comparent, quæ plane alterius commatis ſunt.

CAP. IV.

DE RHETORIBUS ATQUE ORATORIBUS SACRIS.

§. 1. *Nullum diſcrimen Oratoriæ Civilis & Sacræ, niſi quoad argumentum, præcepta autem & methodus plane eadem, ex Ariſtotele haurienda. Fruſtra igitur tot aliæ methodi concionandi protruduntur, Patribus priorum Seculorum, Ariſtotelicam communem ſecutis, ignotæ, & ævo Scholaſticorum barbaro primum introduci cœptæ. Artificia in ſacris*

Digitized by Google

eris etiam Literis, & Paulinis inprimis Epiſtolis, Oratoria. 2. *Rhetores Sacri, ſive Rhetoricæ Eccleſiaſticæ Scriptores ἐξοχώτεροι: Deſid. Eraſmus Roterodamus.* 3. *Ludov. Wolzogenius.* 4. *Melch. Zeidlerus.* 5. *Franc. Panicarola, Demetrii Phalerei Paraphraſtes, de cujus etiam Eloquentia Sacra ſingulari diſſeritur.* 6. *Corn. Muſſus, Eloqu. Sacræ inter Italos Inſtaurator. Certamen Hiſpanos inter & Italos de S. Eloqu. palma, quæ Hiſpanis tribuitur. Laur. a Villavincentio: Andr. Hyperii Plagiarius.* 7. *Ludov. Carbo, Paulus Areſius (Emblematis, quorum Uſus nimius improbatur, delectatus,) Ioh. Caramuel a Lobkowiz.* 8. *Renatus Rapinus.* 9. *Oratorum Sacrorum Varietas. Lud. Bailii Hiſtoria illorum. Cenſores, Janus Nic. Erythræus & Frid. Borromæus.* 10. *Locorum Oratoriæ Sacræ Communium & Subſidiorum Scriptores, Didacus Stella, Thom. Stapletonus.* 11. *Ludov. Creſollius.* 12. *Guilh. Peraldus, Franc. Labata, Ioh. Euſeb. Nierembergius, Aloyſius Novarinus.* 13. *Pet. Aloyſius, Ianus Nicius Erythræus.* 14. *Iac. Maſenius, Nicol. Avancinus, Franc. Saleſius.* 15. *Dan. Bartolus, Ierem. Drexelius.* 16. *Pet. Berchorius.* 17. *Pet. Molinæus Iun. Pet. de la Serre.* 18. *Angli in hoc ſcribendi genere aliis ſuperiores, imprimis Ioh. Donne, (de cujus pro Αὐτοχειρίας Libro complura adduntur.)* 19. *Joſ. Hallus, Rich. Whitlock.* 20. *Rob. Boyle.* 21. *Henr. Hammondus, Anonymus Officii Chriſtianorum Scriptor.* 22. *Angli alii, a Guilh. Crowæo, & Anonymo quodam, Libris peculiaribus enumerati.* 23. *Oratores Sacri in Germania Lutherani complures, e quibus Conr. Dietericus, Salomon Glaſſius & Frid. Balduinus, ſpeciatim commendantur.* 24. *Oratores Sacri & Scriptores Aſcetici Hiſpaniæ potiores, Ioh. de Valdes.* 25. *Ludov. Granatenſis.* 26. *Ioh. de Aquila.* 27. *Alph. Lobo, Didacus Perez, Franc. Arius, Ludov. de Ponte, Joh. Palafoxius,) de cujus Litibus cum Ieſuitis nonnulla narrantur,) &c.* 28. *Oratores Galliæ Sacri ἐξοχώτεροι, Claud. de Lingendes & P. Caſtillonius, Ieſuitæ.* 29. *Ioh. Dallæus Iun. Alex. Morus, Pet. du Boſc, & Ioh. Claudius, Theologi Reformati.* 30. *Lites de Prærogativa, & Plagio mutuo, inter Anglos & Gallos Belgasque, Hiſpanos item & Gallos, hoc in argumento verſantes.*

1 Non differt Oratoria Sacra a Civili, niſi argumento: ſiquidem præcepta eadem ſunt: perſuadet Orator Civilis, perſuadet & Eccleſiaſticus: ſi docet, Dialecticas interpretando rationes ſequitur. Duplici proin ratione ſacra conſiderari poſſunt; ut didactica, & ut parænetica: atque hactenus diverſum quid eſt in Oratione ſacra. Quamvis enim & in civili Didacticum genus aliquod commenti ſint juniores Rhetores; id tamen proprie ad fontes Rhetoricos non pertinet: utut non negem, Didacticam orationem etiam ornari coloribus oratoriis poſſe: ut ornari quidem poteſt hac in parte Oratio ſacra, imo debet, ne jejuna nimis & macilenta videatur. Ceterum, qui præcepta Orationis ſacræ ſcripſerunt, tot ſunt, ut Bibliothecam pene ſoli conficiant: ſed parum illis juvamur. Qui a communibus præceptis diſcedunt, tot habent methodos, quot capita; facileque adeo quis ex illa confuſione judicare poterit, quid de iſtiusmodi methodo ſit ſtatuendum. Sane nihil facilius eſt, etiam in Oratione civili, quam novas invenire methodos: nec unquam deſunt, qui malint artem Lullianam

lianam aliquam, aut novum huic ſimile in oratione commentum, quam puros illos limpidosque fontes, qui ex natura ipſius ſubjecti prodeunt. Enimvero non opus eſt his pluribus immorari. Unicus Chriſtoph. Schraderus ſatis ſuperque docuit, ne quid de Eraſmo dicam, quam ſolis etiam Ariſtotelis præceptis rem omnem conficere poſſimus. Veram præterea eloquentiam oſtendunt Veteres Græci & Latini Eccleſiarum Doctores, quibus ſi periret artificium Oratorium, omnis ſcriptionis gratia periret. Hos duces in hoc genere habemus præcipuos; quorum exemplo ſi quis ſuam orationem inſtituere poteſt, is revera boni Oratoris titulum merebitur. Erat enim illis pleniſſima omnium ſcientiarum cognitio: ideoque omnia, quæ ad populum dicebant, profundam doctrinam non minus ac ſingulare artificium ſpirabant. Poſt illa tempora, cum barbaries regnare inciperet, & omnia occupaſſent Scholaſtici, ceu liquidis immiſſi fontibus apri, prodigioſum neſcio quod horridumque dicendi genus oriebatur, ut barbara locutione ingratum, ita perplexis diſputationibus adeo involutum, ut propemodum nihil ſani ſubeſſet; ſed ſcoriæ pro auro Patrum, imo lutum. Hos vero temporum infelicium *ineptiſſimos Poſtillatores*, qui ſermones de tempore, ſimilesve, conſcribillarunt, quis non maximo cum faſtidio legat? & his tamen omnia diu erant repleta: optimi nugas proponebant, merasque argutias ſcholaſticas, quæſtiones, definitiones, diviſiones, terminos, quibus, dum pulcerrime rem egiſſe ſibi viderentur, omnia miſere lacerabant confundebantve: atque erant tamen interea, quod infelix ſeculi fatum fuit, Academici Doctores & Oratores plane, ſcilicet, eximii. Imo, quod longe adhuc magis mirere, tam altas ille modus radices in hominum animis egerat, ut, poſt renatam etiam literarum lucem, tamen ſupereſſent, qui mallent hirſuto illo aſperoque dicendi genere uti, quam cultiore nonnihil, & ad artis præcepta inſtituto. Quaſi vero ars ſacrum interpretem dedeceret, aut tum demum recte proponerentur Sacroſancta myſteria, quum barbare proferuntur. Imo ſi Sacri Codicis Scriptores intuemur, ſi *D. Pauli Epiſtolas*, cœcus eſt, qui non egregia Oratoris artificia illic videat: non, quod ipſis, de induſtria multo labore conquiſitis, uſus D. Paulus ſit: ſed, quod, cum eruditus eſſet, non rejiceret id, quod eſſet, & quod in ipſa ejus oratione fluebat. Quodſi igitur naturæ ductu gratior eſt oratio, ſecundum Oratoriæ regulas inſtituta: quidni illa arte utamur, quam divinam eſſe nemo negavit, utut a gentilibus Scriptoribus traditam.

Verum miſſis his, quæ reipſa jam ſatis probant, recenſebimus nunc præcipuos aliquot Autores, tum qui *præcepta Oratoriæ Sacræ* dederunt, tum qui ipſi *Orationes* ſcripſerunt. Atque hic locum principem ſuo merito aſſignamus DESIDERIO ERASMO, 2
qui, uti paſſim, in Epiſtolis ſuis, librisque aliis, invehitur in ſui temporis ineptos e ſuggeſtu Declamatores; ita viam oſtendit expeditam, qua incederent, qui Orationes Sacras ad populum eſſent habituri. Libri titulus eſt *de Ratione Concionandi*, Baſileæ editi A. 1536. in 8. & aliquoties recuſi. Toto hoc libro nihil aliud continetur, quam communia Rhetorices præcepta; quorum uſum in ſacris Orationibus oſtendit: adjunctis ſemper ſuorum temporum exemplis, quibus tum a monachis declamantibus peccatum fuit. Inprimis autem operæ pretium fuerit prælegiſſe, quæ ſunt fuſe ab illo, de

Digitized by Google

allegoriarum uſu in concionibus, dicta lib. III. Ut enim tunc ſuperſtitioſa erat, & haud raro præpoſtera locorum moralium affectatio: ita nunc pene in illa tempora incidimus, ubi plus allegorici, quam genuini ſenſus, quæritur. Prolixus admodum ea de re Eraſmus eſt, &, adductis ubique veterum Patrum præcipuorum locis, oſtendit, quid peccetur eo in argumento, & quid laude dignum viciſſim ſit.

3 E Reformatis *Oratorem Sacrum* ſcripſit LUDOVICUS WOLZOGENIUS, i. e. de Ratione concionandi librum, Ultraj. 1671. in 8. quem ſane negari non poteſt, ſcriptum eſſe eleganti ſtylo: & in quo partim communia Rhetorices præcepta præſupponit Auctor, partim ſua quædam peculiaria in textus explicatione tradit. Carteſianæ Philoſophiæ addictus eſt, ideoque doctrinam de affectibus luculenter proponit, eorumque uſus oſtendit. In partibus Sacræ orationis multa nova docet; varioſque modos comminiſcitur. Ut in uno exordio v. g. admodum prolixus eſt, variaque tradit genera exordiorum: primo quidem illa, quorum in Oratoria Civili uſus eſt; deinde propria quædam Oratori ſacro: reſpectu ſcilicet textus, ad quem illa referenda. Habet igitur baſes exordiorum varii generis: unam, quæ textui eſt innixa: alteram, quæ fundatur in connexione: aliamque iterum, quæ ſcopo innititur. Inventa baſi Exordiorum, viam habet eadem conſtituendi triplicem, Analyticam, Syntheticam, Syncriticam. Analyticum & Syntheticum illi eſt vel perfectum, vel imperfectum. Habet dein Exordia ex illis generibus mixta. Hæc vero omnia, ut mihi quidem videtur, plus habent ſubtilitatis, quam uſus: ut &, quæ de pronuntiatione & actione ſigillatim enarrata habet, prolixius tractantur, quam opus eſt; & excerpta ſunt, licet ſtrenue diſſimulet, ex Eraſmo atque Ludov. Creſollio.

4 E noſtris, ut ſexcentos ſilentio prætereamus, MELCH. ZEIDLERUS *Rhetoricam Eccleſiaſticam* ſcripſit, ad methodum Oratoriæ Civilis, quam Ariſtoteles, Cicero aliique præſcripſerunt, adornatam editamque Regiomonti 1672. in 8. Bonus autem omnino liber eſt, multiſque exemplis uſum Ariſtotelicorum præceptorum oſtendit: ut ego quidem exiſtimem, hoc & Schradero Ducibus optimas poſſe conciones formari, quod Argumenta ſpectat & Enthymemata. Sed ſtylus cultum requirit paulo accuratiorem, & qui ex ſententioſo dicendi genere, atque admirabili, ſeu ſublimi (cujus præcepta Longinus dedit, mirifice Oratori Sacro accommodata,) aliquid trahat: quale ſectatus eſt olim Ambroſius, quem Chriſtianum Senecam ob eam cauſam vocat Eraſmus. Præfatio, quæ Zeidleri libro præfigitur, oſtendit neceſſitatem artis Oratoriæ in concionibus: ad Patrum Veterum & Theologorum conſilia: de quo argumento Conr. Rittershuſius quoque videri meret Sacrar. Lectionum lib. IV. c. 13. ubi inter alia agit de S. Pauli Apoſtoli Rhetorica, atque e Chryſoſtomo oſtendit ſingulares eloquentiæ hujus Apoſtoli dotes, & ſtratagemata Rhetorica, quibus in Epiſtolis uſus fuerit.

5 Italorum ſui temporis Concionator longe celeberrimus fuit FRANC. PANICAROLA: de quo ſic Gaddius T. II. de Scriptor. Non-Eccleſiaſt. p. 155. *Oratoriam Sacram reformavit, magnificum atque pulcherrimum Rhetorices ædificium attollens, Demetrii fundamentis innixum.* Nempe Demetrii Phalerei liber de Elocutione fuit, quem

in

in omni perorandi ad populum ratione ſua ſecutus eſt, quemque etiam, Itala paraphraſi illuſtratum, velut Sacræ Oratoriæ magiſtrum, ediderat, hoc titulo: *Il Predicatore: overo parafraſe al libro dell'Elocutione di Demetrio Falereo: Venet. 1609.* cujus libri jam ſupra, cum de Græcis Rhetoribus ageremus, mentio facta a nobis eſt. Quam vero mirifice Italis iſta Panicarolæ Eloquentia, liquida, amœna, fuſa, profluens, omnibus prædulcium ſententiarum floſculis & amœnitatibus reſperſa, denique arsmeris calamiſtris haud paulo licentius ad aucupium aurium efformata, ſeſe probaverit: quam illius audiendi gratia concurſus ex Italia tota facti ſint: quam fuerit publicis civitatum legationibus a Romano Pontifice identidem expetitus: & quam ingenio, induſtria, memoria, actione, incredibili quadam ratione pollens, nimia ſuavitatis affectatione gravitatem Sacri Oratoris, & veram animos perſuadendi atque perturbandi vim omnem perdiderit: eapropter prudentiorum aut riſum, aut ſtomachationem juſtamque indignationem, expertus, legi prolixe poteſt apud Erythræum Pinacoth. I. p. 81. ſeqq. & III. p. 3[illegible]., & comparationem inſtituit inter tres ejusdem temporis Sacros Oratores, Lupum, Toletum, Panicarolam: *Cumque tria*, inquit, *videantur eſſe, quæ Orator efficere debeat: ut doceat, ut delectet, ut moveat: docendi laus, omnium conſenſu, Toleto tribuebatur: Panicarolæ, ut animos eorum, qui audirent, devinciret voluptate: Lupo, ut permoveret atque incitaret animos, & quocunque vellet, impelleret: neque quidquam frequentius in ore vulgi verſabatur, niſi illud: Lupus movet, Toletus docet, Panicarola delectat.* Hæc Erythræus: qui Panicarolam ſub vitæ finem, poſtquam Epiſcopus eſſet factus, cincinnulis atque fuco detractis, grave dicendi genus, & quod auctoritati munerique ſuo eſſet convenientius, elegiſſe refert.

Præceptor Penicarolæ (nam & ſic aliquando ſcribitur) erat Cornelius Mussus, Italus, cujus invidendæ laudes extant apud Capaccium in Elogiis lib. II. p. 360. Extant & Muſſi ipſiusmet Homiliæ lingua Italica ſcriptæ: *Prediche Sopra il Simbolo de gli Apoſtoli, il Decalogo, le due Dilettioni di Dio e del Proſſimo, e la Paſſione di Chriſto. Venet. 1601.*, diffuſo quidem ſtylo, ſed elegantia ac multitudine rerum adeo refertæ, ut mihi ſane impenſe placuerint. *f*) Vidi & alios Concionum illius Tomos Quadrageſimales, Genuæ 1591. & Venét. 1596., quinque voluminibus in 4. conſtantes, &, niſi me omnia fallunt, alibi in Latinam Linguam converſos. Primus ille alioquin inter Italos eſt ſpiritus paulum in hoc doctrinæ genere evectioris: poteritque Hiſpanis Prædicatoribus opponi. Eſt enim alias inter Hiſpanos Italosque lis, cui nationi palma in hoc ſacræ eloquentiæ ſtudio debeatur, neutris per æmulationem cedentibus. Hiſpanis inter alios eandem aſſignat & vindicatum it Nicol. Antonius in præfatione Bibliothecæ ſuæ Hiſp.: qui, etſi popularium cauſam ex amore in ſuos agere videatur, malim tamen hic potius cum illo facere, quam aliis. Lubet vero ipſa ejus verba adſcribere, cum liber in paucorum manibus ſit: *De Sacris*, inquit, *actionibus cum Italis nobis controverſia eſt. Hi artificio prævalent, rheto-*

f) Latine prodierunt Corn. Muſſi Sermones in Evangelia Dominicalia & Feſtivalia, ex lingua Italica per Michaëlem ab Iſſelt, Doccomia Friſium, tranſlati, cum Vita ipſius, iisdem præfixa, Coloniæ A. 1594. & 1603. in 8vo.

Digitized by Google

rhetoricantur; verbis, geſtuque & tota corporis conformatione & motu, Veterum imitatores videri volunt: noſtrorum ſtrictior, & nec affectata eſt Eloquentia, non coagmentata domi oratione, aut verbis utuntur artificioſe reſpondentibus; ſed naturali, & quaſi extemporali facundia, quidquid judicii, quidquid acuminis, quidquid eruditionis eliciendum eſt rebus ipſis, & argumentis perſuadendis confirmandisque ex S. paginæ ac Doctorum teſtimoniis, ingenioſe ac prudenter impendunt. Eaque ſolerter inveniendi, excogitandi acute, atque apte in rem præſentem cogitationibus utendi, nota ſic vulgo placuere, ut etiam Vernaculi ſermonis conciones communiter apud Italos in ulnis gerantur, & propria horum lingua interpretatione donentur. Nec paucos vidimus ex probatiſſimis, qui ſic formam hanc noſtram ſuam fecerunt, ut Italico ſermone loquentes more concionarentur prorſus Hiſpano. Ceterum ſplendidiſſimum Cornelii Muſſi (ut ad eum nunc revertamur) elogium legi etiam apud Eman. Theſaurum poteſt, in *Canochiali Ariſtotelico p.* 458. Agit quoque de illo Iſaac. Bullartius in libro, quem vocat *Academie des Sciences,* ubi Cornelium Muſſum vocat *Iſocratem Italiæ.* Idem & Panicarolam laudibus effert: cujus in Demetrium Commentarius iterum prodiit Venetiis 1642. in 4, adjectis variis de Eloquentia Eccleſiaſtica Opuſculis, Latine & Italice ſcriptis: nimirum additæ ſunt Quæſtiones Panicarolæ: Beda de S. Scripturæ tropis & ſchematibus: Auguſtinus de Rhetorica Eccleſiaſtica: & F. Laurentius a Villavincentio, Xereſanus, de formandis Sacris Concionibus, & de interpretatione S. Scripturarum populari. Ceterum eſt hic nequaquam ſilentio prætermittendum inſigne Villavincentii, impudentiſſimi hominis, plagium, qui totum hunc, quem modo diximus, librum, retento etiam titulo ipſomet, Andr. Hyperio ſurripuit, cujus labor primum An. 1522. apud Oporinum Baſileæ in 8. lucem adſpexit, deinceps ſæpius recuſus. Nec contentus hoc plagio Villavincentius, ejusdem Autoris librum alterum; qui *Theologus* inſcribitur, *ſeu de ratione ſtudii Theologici,* Baſil. 1556. in 8. editum ab Oporino, & ſæpiſſime recuſum, pari immodeſtia exſcripſit, tranſtulitque in ſuos de recte formando Theologiæ ſtudio libros IV, (totidem vero Hyperius habet) Antwerpiæ 1565. in 8. Nempe qui alias ob hæreticam pravitatem legi non poterant in Pontificiis terris libri, hos, nomine ſuo ſolo, velut antidoto, munitos, ſuis ſecure propinavit Villavincentius. Notavit plagium præter alios, Valer. Andreæ in Bibliotheca Belg. p. 49.

7 LUDOVICUS CARBO a Coſtiario, ſeu Coſtacciaro, Academicus Parthenius, & Theologiæ in Academia Peruſina magiſter, ſcripſit librum, cui titulus: *Bonus Orator,* ſeu libros VII. de Rhetorica divina. Editus eſt liber ille Venetiis 1595. in 4., & Auctorem utique eruditum demonſtrat, qui toto libro nihil aliud agit, quam ut genuina Rhetorices præcepta ad argumentum ſacrum applicet: erat enim in Civili etiam Oratione Rhetor minime contemnendus, quod varii ejus libri oſtendunt. Alius Italorum PAULUS ARESIUS, vernacula lingua librum ſcripſit *Arte di predicar bene,* Vener. 1611. in 4., quem vehementer laudat Craſſus in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 90. 91. Scripſit idem & Sacras Orationes, ſeu, ut ipſe vocat, *Lezzioni, Sermoni e Oratione diverſe.* Super Evangelia liber ille ſcriptus eſt, & Emblematibus multis ſcatet, quorum tamen nonniſi

nonniſi modicum eſſe uſum velim. Minime omnium enim placent, qui Emblemata velut in Scenam magno apparatu producunt, nec facile membrum unum ſuæ orationis dimittunt, quod non aliquo emblemate incruſtatum ſit, inepti Eccleſiaſtæ: qui phaleras iſtiusmodi haud raro nugaces ad populum pueroſve, ſive oble-ctandos, ſive decipiendos, excogitatas non animadvertunt. Interea tamen multum quoque commodi afferre *Emblematographi* ſacri poſſunt, ſi modo quis recte illis uti noverit: nec ſpernendi utique tales aut *Areſii*, aut *Engelgravii*, ſimiliumque ſimiles labores: ſed poſſumus inventionibus eorundem uti modeſtius, & ſimilium loco adhibere, quæ forte Emblemata eſſe commode non poſſunt. Videndum tamen, ne allegoriæ nimiæ, frigidæve ſint, ac vitium inde contrahat oratio. Singularis enim judicii eſt, bene transferre; ut optime docuit Ariſtoteles. Eraſmus vero, quæ moderatio in iisdem adhibenda ſit, docet libro III. de ratione concionandi. JOH. CARAMUEL, uti in omni doctrinæ genere libros edidit novitatibus plurimis refertos; ita quoque in hac palæſtra ſeſe oſtendit: ſcripſit enim *Encyclopædiam Concionatoriam*: quo libri titulo quid ſibi velit, augurari non poſſum, ut qui hactenus non vidi, ſed ejus indicium ſolum debeo Laur. Craſſo in Elog. Hom. Literat. P. I. p. 363.

His omnibus nulla ratione minor eſt, etſi mole libri plurimis cedat, elegantiſſimus REN. RAPINUS, Pariſienſis Jeſuita, in omni politioris literaturæ genere excellens, & jam plus ſemel in Polyhiſtore nobis laudatus. Is itaque in ſuis de Eloquentia Meditationibus, peculiarem quoque librum de Sacra Eloquentia dedit, *Reflexions ſur l'Eloquence de la Chaire*, breviter quidem & ſuccincte, ſed magna cura pondereque multo, & vere ex dignitate argumenti, quod explicat, tum præceptis, tum exemplis luculentis, inſtructum: quæ e genuinis fontibus omnia ſummo judicio derivat. 8

Atque hæc de Rhetoribus ſacris dicta ſunto. Quanquam enim longe plures ſint, atque adeo vix propemodum numerari poſſint, non tamen operæ pretium eſt, diutius illis immorari. Suo hic ſolet quisque genio duci, &, quod de Oratoribus civilibus Quintilianus dicit; ſtyli eſſe tantam varietatem, quanta vultuum humanorum: idem quoque de ſacris Oratoribus verum eſt. Quidam artis præcepta preſſius ſequuntur: alii, miſſis his, libero ſpiritu impetuque feruntur: quod inprimis eximius ille Franciſcanus, Joh. Vitarius, fecit, quem Eraſmus, Epiſtol. lib. XV. ep. 14, multis elogiis, atque, ut videtur, omnino veris extollit: digniſſimus qui legatur: tertii medium quærunt, quod ſequantur: & ſic ſuo quisque ſenſu abundat. 9

Hiſtoriam illuſtrium Concionatorum ſcripſit LUDOV. BAIL, ediditque Pariſiis A. 1656. ſub titulo: *Sapientiæ foras prædicantis:* qua illuſtrium per omnes ætates & Secula Concionatorum Elogia, Hiſtorias, artes, florilegia, necnon plurimas ex ineditis Codicibus lectiones exhibet: de quo vid. Spizelius Fel. Literat. p. 1033. & in Ephemeridibus anni 1666. Galli Pariſienſes. JAN. NIC. ERYTHRÆUS, ſcripto Dialogo, vitia Sacrorum Oratorum perſtrinxit. Scripſit quoque FRIDER. BORROMEUS, Cardinalis & Archi Epiſcopus Mediolanenſis, librum *de Sacris noſtrorum temporum Oratoribus*: teſte Ghilino in Theatro Illuſtr. Viror. T. I. p. 50., ſed quem non magis vidi, quam ejusdem

Digitized by Google

de concionante Epiſcopo libros tres, quos Mediolani editos e Catalogo Bibliothecæ didici. Recenſebo interim aliquos, qui vel ipſi Conciones Meditationesve ſcripſerunt, vel Locos Communes Concionatoribus ſubminiſtrant.

10 Et quidem e poſteriori ordine primo prodeat, DIDACUS STELLA, Hiſpanus, Ord. Fratrum Minorum, qui *Commentarium in Evangelium Lucæ* ſcripſit, Lugduni 1592. in fol. & Antwerpiæ 1665. editum: vere penu variarum meditationum ſuper univerſam Chriſti Servatoris hiſtoriam: qui præclari omnino fundi vicem ſuſtineat, quo utantur Evangelicas Pericopas pro concione explanaturi: & ſunt ſane paſſim, qui eo utuntur. Editum primo fuerat iſtud opus Compluti apud Andr. de Angulo 1575. in fol. 2. tomis: ſed prohibuit eam Editionem Index Romanus, & multa in eo opere, Luca Wadingo referente, quæ nimium pietatis ſtudium, vel Concionatorius exaggerandi modus, extorſit, expungenda cenſuit. Editum poſtea hoc Opus aliquoties Pariſiis & Lugduni, adjectusque Index, quo materiæ, quæ occurrunt in hoc commentario, ad dies Dominicos atque feſtos accommodantur. Ex illo in compendium ſua redegit Thom. Stapletonus in Promptuario. Scripſit vero etiam Stella de ratione concionandi librum, ſeu *Rhetoricam Eccleſiaſticam*, Salmanticæ 1567. & 1596. inde Venetiis, Lugduni, & Coloniæ editam, una cum ipſomet Commentario in Lucam. Ceterum obſervavi quædam in Joſephi Hallii Scriptis Aſceticis, quæ e Stellæ Commentario hauſta videntur.

11 Jeſuita doctiſſimus, cujus jam ſupra, cum de Rhetoribus ageremus, mentio facta a nobis eſt, LUDOVICUS CRESOLLIUS, ſcripſit quoque, qui ad hanc claſſem Sacrorum Oratorum pertinent, libros, *Myſtagogum, ſeu de ſacrorum hominum diſciplina,* Pariſ. 1629. editum, & *Anthologiam, ſeu Decadem de ſelectis piorum hominum virtutibus.* Pariſ. 1632. in lucem emiſſam, cui altera quoque Decas Anno 1638. ſucceſſit. Sane, uti præclari omnes hujus Viri labores ſunt: ita in his, quos nominavimus, exquiſitiſſima e Scriptis Patrum collegit, & partim ipſemet commentatus eſt. Dictio præterea elegans, & mere Latina, cujus magnus uſus in ipſis rerum argumentis eſſe poſſit. Quanquam vero non ad finem perducta ſit illa Creſollii de piorum virtutibus Commentatio: id tamen, quod prodiit, certo modo ſuppleſſe, quod deeſt, ſua præſtantia credi poteſt.

12 Aliam virtutum vitiorumque tractationem Theologicam in ſe ſuſcepit GUILH. PERALDUS, edita *Virtutum Vitiorumque Summa,* Lugduni 1585. in 8. & Moguntiæ 1618. in 4. Non infeliciter & is, e Patrum aliorumque Autorum ſcriptis, varia non vulgaria collegit, quibus ipſe ſua quoque addidit, commode ſane uſui Concionatorum futurus ſiquidem in tractandis vitiis ac virtutibus, locorum Communium inſtar eſſe poſſit. Quos etiam data opera, juxta ordinem Alphabeti digeſtos, ſcripſit, ediditque *Apparatum Concionatorum* FRANC. LABATA, Hiſpanus, Jeſuita Cæſarauguſtanus, primum Lugduni variis annis recuſum; & tandem novis Commentariis, iisque uberrimis a Guilh. Stanihurſto; cum cujus Auctario opus ſub titulo *Theſauri Moralis*, prodiit Antwerpiæ 1652. in fol. 2. volum. Non contemnenda quidem illa farrago eſt ampla ſatis nec uſu ſuo deſtituitur: ſed tamen, ut ſunt iſtiusmodi labores, admodum imperfecta: & cui, e Patrum ſcriptis, e quibus ſua maximam partem deprompſit, addi infinita

finita poſſunt. Multa quoque, quæ vehementer ad Locos Communes Oratoriæ ſacræ pertinent, JOH. EUSEBII NIERENBERGII Scripta prodiere: quorum Catalogus apud Philippum Alegambe in Bibliotheca Jeſuitica legi poteſt: nec minus apud Nicol. Antonium in Biblioth. Hiſpana T. I. p. 522. Etſi enim patre Tirolenſi, & matre Bavara, prognatus ſit ille, quia tamen Madriti natus eſt, inter Hiſpanos locum invenit, ibidem ſcilicet & omnem vitam terens. Fuit enim primus in Academia Madritenſi naturalis hiſtoriæ, & poſtmodum S. Theologiæ lector. Omni vero eruditionis genere cumulatum deſcribit Nierenbergium Antonius: maxime tamen formandis hominum moribus, & inſtillandæ erga Deum pietati vires ingenii atque eruditionis omnes adhibentem: quo factum, ait, ut Aſceticæ doctrinæ præceptor eximius atque paucis comparandus eſſet; ejusque libri, qui ſalutis negotium promovent, (& quorum magnum Catalogum recenſet) vix e manibus ac ſinu Hiſpanorum exfluerent, in alias quoque linguas tranſlati. Non minori uſui eſſe poſſunt, quæ feliciter in hoc genere commentatus eſt ALOYSIUS NOVARINUS, qui in IV. Evangeliſtas ſcripſit, eosque notis practicis illuſtravit: Moſen, Davidem, Salomonem, ſingularibus libris expendit: ſcripſit Amoris Delicias e Cantico Canticorum: Amoris Triumphum: Alchymiam ſpiritualem: Riſum Sardonicum, ſeu de ficta mundi lætitia: Sanctitatis Characteres: Horologium Spirituale de beneficiis Dei cognitis, & varia alia Opuſcula, quæ tribus Tomis ſimul excuſa ſunt.

Magna ſpe nos de PETRO ALOYSIO implet Laur. Craſſus in Elogiis Hom. Literator. P. I. p. 280. ubi narrat, eum edidiſſe in lucem *Tomos II. ſuper Evangelia,* jamque in eo eſſe, ut *tertium* ſubjungat. Vocat ipſe hoc Opus *Ærarium inexhauſtum Oratorum Apoſtolicorum:* quo invidendo elogio omnibus ſane videndi ejus legendique ſalivam movet: mihi vero viſum id nunquam eſt, nec ſcio, Italica ſit, an Latina potius lingua, ſcriptum. Poëta alioquin idem Craſſo argutiſſimus audit: & memini me aliqua ejus Epigrammata videre, quæ laudem iſtam merentur; ut bene hinc etiam de non viſo Opere ſperare auſim. Solet enim Poëticis ingeniis uberior patere ad præclaras meditationes campus. Contra non ita felix in iis fuit ſæpius a nobis memoratus JANUS NICIUS ERYTHRÆUS, qui in *Documentis ſuis ſacris* & *Homiliis,* Coloniæ una cum reliquis ejus Operibus editis, præter nitidam Latinitatem, vix quicquam habet; nec unquam profundis meditationibus ſe immergit. 13

JAC. MASENIUS, cujus itidem jam alibi mentio facta a nobis eſt, præter Rhetoricos illos libros, quibus & Civilibus & ſacræ Oratoriæ non parum prodeſt, librum quoque Homiliarum ſcripſit, cui titulus *Concionator,* Coloniæ poſt annum hujus ſeculi ſeptuageſimum excuſum: in quo collecti ſunt ejus ſermones in Evangelia Dominicalia & Feſtivalia, ut vocantur: multa e Patribus collecta habent, multa quoque ab ipſomet Maſenio addita, quorum uſus in argumento ſacro commodus eſſe poteſt. Viennæ NICOL. AVANCINUS *Orationes* edidit, de variis argumentis, tam Sacris, quam Civilibus, ſcriptas. Sed nimium in iis eſt argutiarum ſtudium, quod ubivis frigide affectat. Scripſit & idem *Collecta e IV. Evangeliſtis de vita & doctrina D. N. Jeſu Chriſti,* quæ 14

medi-

meditationibus ad ſingulos totius anni dies factis expendit: prodierunt An. 1674. in 12. Has meditationes ſæpe per mera tantum lemmata exponit, & admodum brevis eſt: eam tamen ob rationem non plane negligendus, quod ſæpe unica meditatio talis, metaphora aut Enunciatio, occaſionem prolixæ inventioni dat; ſi tamen ſobrie, non ridicule, tractetur. Idem de *Meditationibus* FRANCISCI SALESII, profundi ingenii Viri, & Epiſcopi Genevenſis, tenendum: quas ille multas & varii argumenti edidit: eminent tamen inter eas, quæ ſunt de *Amore Divino*, Coloniæ, ſi recte memini, in 8. editæ: aureum Opus, ut eas alicubi Nic. Antonius, in Hiſpana Bibliotheca, vocat: quanquam nec reliqui ejus fœtus contemni mereant. Certe *Introductio* ejus *ad vitam devotam* adeo Anglis probata eſt, ut in Vernaculam ſuam converterent, ederentque Londini 1616. in 8vo. *An Introduction to a devout life*, Vitam Franciſci hujus Saleſii deſcripſit, una cum addito Operum illius Catalogo, Carolus Auguſtus Saleſius, Franciſci Gentilis propinquus, editam Lugd. 1634. in 4.

15 Addimus huic Jeſuitam Italum, DANIEL. BARTOLUM, cujus *moralia* varii argumenti lucem aſpexerunt, & in Germanicum aut Latinum idioma pleraque transfuſa ſunt. *Geographia* ejus *Moralis*, Italice edita Romæ 1665. in 12. in linguam Latinam converſa prodiit Conſtantiæ in 8. An. 1674. multasque continet argutas admodum de variis argumentis, moralibus æque ac ſacris, ſpeculationes: quæ & in reliquis ejus ſcriptis magno numero deprehenduntur, ſuo uſu in variis occaſionibus conſpicuæ. Et quid de HIEREMIA DREXELIO dicemus, celebri Jeſuita Germano? cujus libri propemodum omnes argumenti practici & ſacri meditationibus ſylvam præbent, & proinde etiam magno ſtudio teruntur, & ſeorſim & junctim editi, etiam in Germanicam linguam partim converſi.

16 Apertius vero Locos communes Concionatoribus ſcripſit PETRUS BERCHORIUS, cujus *Dictionarium ſeu Repertorium Morale*, duobus in fol. Tomis, & *Reductorium Morale, perfectam officiorum & morum rationem complectens*, Tomo uno, qui tertius totius Operis eſt, Venet. A. 1583. prodiit; Coloniæ Agripp. An. 1631. recuſum. In Repertorio, ſecundum Alphabeti ſeriem, verba moraliter, e S. Scriptura, explicantur: in Reductorio autem ſub claſſibus rerum continentur moralia: ut adeo conceptui meditationum illud Lexicon quam optime inſerviat.

17 E Reformatis Gallis PETRUS MOLINÆUS, g) ut aliis in rebus multis excelluit, &

g) Confunduntur *h. l.* ob ὁμωνυμίαν duo Petri Molinæi, Senior atque Junior, ille Pater, hic Filius. Pater, Profeſſor initio Academiæ Lugduno-Batavæ Philoſophicus, dein Eccleſiæ in ſuburbio Pariſienſi Reformatæ Charentonienſis Paſtor, & Athenæi tandem in Gallia Sedanenſis Theologus, Scriptor πολύγραφος & plurimis præſertim bellis Sacris, adverſus Pontificios depugnatis, inclytus, qui d. 10 Mart. An. 1658. nonagenarius obiit, a Claud. Sarravio, *Ep. 31. ad Vinc. Fabricium p. 33. Veteranus Chriſti Miles, fortisque Athleta*, ſalutatur, Autorque eſt *Tractatus de Cognitione Dei*, Latine Lugd. Bat. An. 1625. in 12. Gallice Hagæ Comitum A. 1631. in 18. Germanice autem Uratislaviæ An. 1632. & Lipſiæ An. 1694. in 12. publicati. Qui, licet a Morhofio *h. l.* non celebretur, Scriptoribus

& inprimis πολύγραφος erat, *Veteranus Chriſti miles, fortisque Athleta*, ut eum Sarravius in Epiſtola quadam vocat: ita inter Aſceticos ejus libros eminet ille, quem *de Pace animæ* Gallico ſermone conſcripſit, in Germanicum poſtea translatus, & multoties editus. Plura ejus alia extant in Galliis junctim edita; etiam Belgice, ni fallor: ſed in Germanicam linguam verſum nihil ab eo quicquam vidiſſe me memini, quam librum jam memoratum, & alium de *Cognitione Dei*. Sunt vero omnia ejus ſolida, & e principiis ſuis conſtanti & ornata oratione deducta. Longeque adeo ſuperat Molinæus PETRUM SERRANUM, ſeu *de la Serre*, popularem ſuum Scriptorem, alias haud incelebrem: cujus libri multi Theologici & Moralis argumenti extant, omnes etiam in Germanicam linguam noſtram converſi. Nimirum multa apud illum ſunt inania rerum & verborum ſimulachra, quæ tinniunt tantum & aures implent; non afficiunt animum aut movent. Nec reſpondet ſibi ſemper ille in Operibus ſuis: interdum enim argutius ſcribit, interdum jacet & humi repit: adeo, ut ſuſpicer, eum non ſemper fuiſſe uſum ſuo ingenio, & ex aliorum fontibus nonnunquam quædam in ſuum alveum derivaſſe. Liber ejus de æternitate argutiſſima multa habet, ſed mere gnomica, allegoriis multis veſtita.

Inprimis autem hoc Aſceticum ſcribendi meditandique genus excoluerunt *Angli*, apud quos ingens librorum talium numerus reperitur: e quibus ſi Obſervationes Practicæ, omiſſis prolixioribus illis digreſſionibus & applicationibus, in ordinem colligerentur, tale opus emerſurum Franc. Baco Verulamius olim judicabat, quo, poſt Apoſtolorum tempora, nullum prodiiſſet in Theologicis melius. Nec cunctanter aſſenſum Verulamio præbuit Hottingerus, qui & rationes aſſerti ejus allegat, & magnum Scriptorum Anglicorum Catalogum, juxta literarum ſeriem digeſtum, exhibet, Bibliothecarii Quadrip. lib. 1. c. 3. Vellem vero, ſelectum aliquem in illo catalogo adhibuiſſet Hottingerus, nec, cum de Aſceticis eum ſolummodo acturum putares, alia quoque Theologica magno numero admiſcuiſſet: cum ſatius 18

tamen Eccleſiæ in Gallia Reformatæ Homiletico-Aſceticis potioribus, ob non pauca Monumenta ſacra hujus argumenti inſignia, recte accenſebitur, imo a Gisb. Voëtio (*Lib. 1. Biblioth. Stud. Theol. c. 17. p. 256. 257. & Lib. 2. c. 3. p. 640.*) ac Gerh. Meiero (*Lib. II. Biblioth. Theol. Contractæ, c. 11. p. 255.*) jam eſt annumeratus. Petrus autem Molinæus Junior, Canonicus Cantuarienſis, & Aulæ Regiæ Anglicanæ Eccleſiaſtes, cujus Scripta Morhoſius *h. l.* deprædicat, libro Gallico plane aureolo *de la Paix de l'Ame, & du Contentement de l'Eſprit*, præcipue inclaruit, Sedani An. 1660. in 4to primum edito, eademque lingua Genevæ, Salmurii & Amſtelodami, ſæpius recuſo, in Germanicam autem a Chriſt. Ryſſelio (dem Beſchirmten in Carpophororum Ordine) Lipſiæ A. 1666. & 1685. in 12. ac in Belgicam a J. Sandero Amſtelod. A. 1662. in 12. transfuſo. Præter hunc Germanice etiam leguntur, & una cum illo Hamburgi A. 1693. in 8vo lucem viderunt publicam, ejusdem Molinæi Junioris Meditationes de Amore in Homines divino, Preces & Meditationes Sacræ in Dies Septimanæ totius ſingulos, Præparatio ad Cœnam Dominicam, & Commentatio de Fide Juſtificante. E quibus Preces Quotidianæ & Præparatio ad Cœnam Dominicam (ſeorſim etiam Danice Hamiæ A. 1657. in 12. edita,) cum eodem de Pace Animæ Libro, Anno ſequenti 1694 Amſtelodami in 12. Belgice itidem, Interprete H. Dullarto, prodierunt.

ſatius fuiſſet, ex ipſiſmet Obſervationum practicarum (uti vocant) Collectoribus nonniſi præſtantiſſimos apponere. Inter quos numerandum puto JOHANNEM DONNE, Eccleſiæ S. Pauli apud Londinenſes Decanum. Ingenioſiſſimum fuiſſe, *Poëmata* ejus *juvenilia* oſtendunt, Londini A. 1633. in 4. edita, quæ anno ætatis 18. ſcripſit, plena argutiſſimorum conceptuum: quorum aliquot in linguam Belgicam vertit Conſtantinus Hugonius, a Carolo II. Rege ſollicitatus, qui inimitabilem Germanis & Belgis hujus Viri ſtylum putabat. *Sermones* vero *Sacros* elegantiſſimos & multos, & in varios S. Scripturæ textus, emiſit Londini diverſis annis. Scripſit & *Meditationes* ſuper morbo ſuo *Sacras*, quæ in linguam Belgicam converſæ, & Amſtelodami 1655. in 12. editæ ſunt. Scripſit & librum, quem a tali Viro ſcribi potuiſſe plane mirere, quippe qui αὐτοχειρίαν certis in caſibus licitam quoque eſſe affirmaret: titulus: *Βιαθάνατος: that Self-murder is not ſo naturally a ſin, that it may never be otherwiſe:* editus vero liber demum poſt mortem Auctoris eſt: atque, ut ajunt, ipſo etiam, dum viveret, ejus editionem ſerio deprecante prohibenteque, Londini 1648. in 4. At mox, cum prodiiſſet, adeo ſe multis hominibus probavit, ut haud pauci ejus lectione ad mortem voluntariam adacti memorentur: recuſus certe iterum Londini eſt 1664. Et haud dubie dedit occaſionem ſcribendo alii libro, neſcio cujus Anonymi, qui pernicioſiſſimam opinionem ex animis hominum evellere haud abs re tentabat: *Pellicanicidium: or the Chriſtian Adviſer againſt Self-murder: together with a guide, & the pilgrims paſs to the land of the living.* Lond. 1653. in 8. Sed ad alia.

19 JOSEPHUS HALLUS, notiſſimus omnibus Scriptor eſt, Epiſcopus Exceſtrienſis, cujus varia extant, quæ plurimam partem, vel in Belgicam linguam, vel in Germanicam converſa ſunt. *Biblicæ* ejus *Viſiones* meditationes morales continent in hiſtorias utriusque Teſtamenti; quarum uſus ad argumenta Sacra non ſpernendus eſt. Scripſit & ſeorſim alia Opuſcula multa, quæ in vernaculam noſtram transfuſa vidi. Nec minus ſtrenue adverſus Pontificios & Browniſtas ſuæ Eccleſiæ veritatem libris aliquot defendit. Ingenioſus etiam eſt & argutus RICH. WHITLOK, a quo ζωοτομίαν habemus, i. e. *Obſervationes*, quibus Anatomen vivorum per mortuos tractavit: Londini 1654. in 8.

20 Sed & ille celeberrimus nominis inter Anglos Vir, Phyſicæque inprimis doctrinæ magnus Reſtaurator, ROBERTUS BOYLE, Sacris meditationibus ſe impendit libro Anglico, cui titulus: *Of the Seraphic love, or Motives and incentives to the love of God:* qui, in Germanicam quoque linguam converſus, der himmliſche Liebes-Triumph dictus eſt. Occaſionem ſcribendo dederat Vir illuſtris, neſcio quam mulierculam perdite amans: quem Boylius, ut ab iſto amore ad amorem puriſſimum ſanctiſſimumque abduceret, eum, quem diximus, librum, eleganter ſcriptum, multisque repletum egregiis meditationibus, illi nuncupavit. Idem *de Stylo S. Scripturæ* librum compoſuit: aliumque, mole quidem exiguum, ſed haudquaquam momentis, *de Natura*, in quo Deum in Creaturis monſtrat.

Alias

Alias præſtantiſſimus *ἀνωνύμου* cujusdam liber eſt Aſceticus, omnibusque Anglis maximo in pretio habitus: *the Holy Duty of men;* quod Latine *Sacrum Chriſtianorum officium* vocares: cui multum omnino tribuendum eſt, utpote optimis meditationibus undique repleto. Neque tamen hic omittendus inter Oratores Sacros & Anglos erit HENR. HAMMONDUS ſummus Vir, cujus *Homiliæ*, ut adſperſam ubivis exquiſitam eruditionem, ſine omni affectatione aut thraſonico frigore, oſtendunt, ita non minor maſculæ eloquentiæ ars, & illa animos penetrandi blanda vis, quæ ſe legentibus usque inſinuat, & argumentorum pondere cito vel nolenti perſuadet.

Sed quis omnes tandem recenſere poterit? Et hoc peculiare Virorum ali- 22
quot inſtitutum. Nam, ſicuti Guilh. Growæus, Anglus, Elenchum Interpretum S. Scripturæ edidit Londini 1672. in 8. in eoque quotquot noverat S. literarum Commentatores Græcos, Latinos, Anglos, Gallos, Germanos, Hiſpanos, Italos, ſedulo digeſſit (etſi imperfecta opera, cui plus altero tanto propemodum addi poteſt), eoque labore bene de ἐξηγήσεως ſacræ ſtudio meritus cenſeri debet: ita ad moralem quoque Theologiam & Homileticam aptatus præcipue index alius eſt Scriptorum Anglicorum, præcipue moralium, ſuper Vetus & Novum Teſtamentum, editus Londini 1668. in 8. cui, tanquam Locis Communibus, addere quis poteſt Autores alios, quos obſervat: ſiquidem longe plures in ipſa Anglia quoque ſunt, quam qui illic notantur. Poſſunt vero tum & aliarum nationum Autores ſimili plane modo addi. Quodſi quis ex omnibus quaſi cinnum confecerit, & explicationes ſingulis textibus adjecerit, vaſtum ille opus poſſet conſarcinare, & magni omnino in Sacris Oratoribus uſus.

Si noſtratium Sermones ſacros recenſere velimus, inprimis Vernaculo ſermo- 23
ne conſcriptos, quos *Poſtillas* vulgo vocamus, unus iisdem liber non ſufficeret. Et præterea nimis clara ſunt notaque nomina *Chemnitii*, *Arndii*, *Hunnii*, *Gerhardi*, *Glaſſii*, *Lütkemanni*, *Balduini*, *Schmidii*, *Dannhaweri*, *Geieri*, *Waltheri*, *Mülleri*, *Strauchii*, quam ut noſtra hic inſtituenda recenſione opus haberent *b*). Sunt & ſexcenti alii,

b) Inter Scriptores Homileticos & Poſtillatores, quos vocant, Eccleſiæ Lutheranæ, Morhofio præ aliis probati ſunt Mart. Lutherus ipſe, Joh. Arndius & Henr. Müllerus, Theologi eximii, & in vera Chriſtianiſmi, tum doctrina, tum Praxi, inculcanda nulli ſecundi, de quibus Verba ejus ipſiſſima, e Prolegomenis *Collegii Sacri Oratorii in Pericopas Evangelicas Anniverſarias* ἀνεκδότου, lubet addere: *De Germanis Scriptoribus pene prætermiſiſſem aliqua dicere. Et, ſi verum fateri velimus, parca illorum ſeges eſt. Poſtillarum & Poſtillatorum turba infinita pene, ſed e quibus oppido pauci ſunt, qui elegantius quid ſapiant. E quibus ſuperiore ſeculo habemus* Lutheri, *aliorumque doctiſſimorum Virorum*, Scripta Practica, *plena pietatis & ſolidorum Enthymematum, ad* Themata *Oratoria neceſſariorum. Sed ii, contenti rem docuiſſe, de ornamentis non multum ſolliciti fuere: quanquam in* Lutheri *ſcriptis nihil poſſis deſiderari etiam ad ornatam elocutionem. Mihi præ cæteris vehementer ſemper placuit Joh. Arndius, profundorum ſenſuum inveſtigator, qui ea ſæpe affert, de quibus non cogitarunt alii, fœcundus Enthymematibus & argutioribus etiam meditationibus. Noviſſime Henr. Müllerus magna diligentia conquiſivit rariora Cogitata, in ſuis ad Pericopas Evangelicas & Epiſtolicas Homiliis.* -- Nullus eſt

quos aut ſponte præterimus, aut ne cognitos quidem ſatis habemus. Eos interea, quos nominavimus, ceteris palmam præripere, ſeu quod Exegeſin dictorum Biblicorum & pericoparum ſpectat, ſeu quod moralem eorundem applicationem, forte nemo negaverit. Latine Meditationes in Evangelia plane eximias compoſuit CONR. DIETERICUS, in celebri illa omniumque Studioſorum manibus ſuo merito trita *Analyſi:* in qua non ſolum Evangelicas pericopas ſolide explicat, ſed & in pertractandis Locis Communibus præcipue eſt, adhibitis quoque frequentiſſime Patrum ſententiis, operoſus. Non minus præclare idem argumentum pertractat SALOM. GLASSIUS, Vir in Sacra Philologia omnium longe verſatiſſimus; & præterea ſolidæ pietatis laude clarus; in *Explicatione Evangeliorum & Epiſtolarum Dominicalium & Feſtivalium:* qui liber in omnium quoque manibus eſt: in allegoriis felix eſt ante omnes *Frid. Balduinus*, a quo *Chriſti Adventum Typicum*, & *Paſſionem Typicam*, *duabus partibus abſolutam* habemus. Conquirit ille e Veteri Teſtamento typos, & ingenioſe non minus ac eleganter ad Chriſtum egregiis Meditationibus applicat.

24 Longe plura poſſent hic proferri ex omnium nationum Scriptoribus, ſi id nunc noſtri inſtituti res foret. Nondum enim e Galliis quenquam produximus, quorum tamen, egregiorum, magna copia eſt: nec ex Hiſpanis, niſi unum alterumve, cum prolixum eorundem Catalogum, ſub finem Tomi ſecundi Bibliothecæ ſuæ, Nic. Antonius recenſeat. Neque ſane poſſumus, quin ex Hiſpanis proferamus unum, quem quidem Antonius nonniſi obiter fere memorat, ſibi quippe ignotum, ſed qui nobis maximopere commendandus videtur. Eſt is JOANNES de VALDES, qui, præter *Commentarium in Epiſtolam Pauli ad Corinthios*, Antonio memoratum *Decem* quoque *Divinas Conſiderationes* Hiſpanico ſermone ſcripſit, quæ a Claudio de Requiſien, Pariſino, in Gallicum idioma; a Cælio Curione vero in Italicum ſermonem, converſæ ſunt editæque poſtremum Lugduni 1563. in 8. Pleniſſimæ pietatis illæ meditationes ſunt, & plane ad guſtum Theologiæ ſincerioris ſcriptæ, adeo, ut nihil Pontificii fermenti occurrat. Et mirum omnino eſt, vixiſſe jam tum illo tempore homines ſub illis Papiſmi tenebris latentes, qui altius rimati fuerint pietatis arcana. Dignus profecto eſſet liber, qui in linguam Latinam verteretur aut Germanicam: qui interdum adeo cum noſtro Arndio conſpirat, ut uno ore propemodum locutus videatur. Intime ſemper actiones noſtras rimatur, veramque Chriſtianiſmi praxin magna diligentia oſtendit, ob id unice commendandus.

25 Solet alias ex Hiſpanis maximopere laudari, atque adeo ceteris anteferri omnibus, LUDOV. GRANATENSIS, de quo tacere mavult Antonius, quam pauca dicere, omnium quippe nationum hominibus mirifice probato: & in quo, ut ait, Deus illam ſapientiæ atque eloquentiæ formam, qua arduum illud ad neceſſarium ſalutis negotium tractan-

eſt e recentioribus Homileticis Scriptoribus,, qui fœcundior ſit Poriſmatibus, e textu deductis, quam Mullerus: Horreum Opus illud dicas, & quaſi Locos Communes Locorum, quibus magno cum fructu quis uti poterit. Sunt enim omnia pulchra, arguta & illuſtria, ſed, ſi juſtæ Orationis concinnitatem videas, ejus ſane menſuram multis modis excedunt. Exiſtimem ego, multorum Annorum Labores, vel multos Sermones, in unum ab Autore compactos, unde illa totius inconcinnitas oritur.

Digitized by Google

tractandum & familiare imbecillitati humanæ reddendum eſt, oſtendere nobis & commendare voluiſſe videtur. Proponit quoque illum, ut exemplum eximii Oratoris ſacri ſuis lectoribus Ren. Rapinus. Vix autem numerus iniri poteſt Concionum & librorum Aſceticorum, quos edidit Ludovicus, & qui tanto omnium applauſu, ſtatim atque prodierunt, excepti ſunt, ut, referente Nic. Antonio, in novem diverſarum nationum, etiam barbararum, linguas converterentur: ipſeque Granatenſis modo ad Bracharenſem Archi-Epiſcopatum a Catharina, Luſitaniæ Regina, matre Sebaſtiani Regis; modo ad purpuratorum Aulæ Romanæ dignitatem Cardinalitiam a Sixto V. Pontifice, ultro peteretur; quem tamen utrumque ſummæ dignationis honorem ipſe conſtanter abnuit. Catalogum librorum illius omnium exhibet laudatus ſæpe jam Nicol. Antonius T. II. p. 31. ſeqq. Neque vero ſolum *Conciones* ſcripſit ille, ſed & *Rhetoricam Eccleſiaſticam*, Olyſſipone primum 1576. in 4., & Coloniæ poſtmodum 1578. & 1582. editam: & *Sylvam Locorum Communium*, qui in Concionibus occurrunt: Lugd. 1582. in 8. &c.

Stupebat vero ipſemet Ludov. Granatenſis JOHANNEM de AVILA, Almodovera Caſtellanum, qui cum alio hujus nominis Jeſuita Madritenſi confundendus non eſt, cujus tanta erat, ut ajunt, perorantis & inſectantis vitia vis, ut vix concipi major robuſtiorve poſſit, ipſique propemodum muri ædium, in queis concionabatur, concuti, auditoresque, velut fulmine aliquo tacti, toti cohorreſcere & ardere viderentur. Meruit ſane iis orationibus ſuis, & ſacro per Hiſpaniam Bæticam munere docendi, nomen *Apoſtoli Bætici;* ſperatque Nic. Antonius fore, ut aliquando Eccleſiaſtica ἀποθεώσει in Sanctorum numerum recipiatur. Non alio vero ſcripſit ille, niſi vernaculo ſermone: quanquam aliqua ejus in Italicum ſermonem æque ac in Gallicum, Belgicum, Anglicumque, converſa ſunt. Adeo ſcilicet omnibus magni fit: itque, ſi Andr. Schottum in Hiſpana Bibliotheca audis, non immerito. *Magna enim in dicendo ei fuit & ſcribendo energia, vis atque efficacia, ut, quæ velit, perſuadeat, ſenſusque rapiat & extra ſe ponat, nec doceat ſolum, ſed & delectet, flectat denique ad omnem impetum. Summa ſermonis venuſtas, quia verborum affectatio abeſt, & perſpicuitas maxime elucet, quæ prima Orationis laus eſt Oratoribus. Chriſtiana vero eloquentia eſt ab animo profecta, non in labiis natans, ad oſtentationemque, vel inanem gloriam captandam, plauſusque imperiti vulgi comparata, ſed communem utilitatem, ſalutemque animæ unice ſpectans.* Hæc Schottus, qui de Epiſtolis Avilæ æque præclare ſentit: *in quibus*, ait, *tum alia innumerabilia, quæ lectorem, ſi utilitatem ſpectat, alliciunt & retinent, lectæque iterum invitant (expertus loquor), tum vero maxime optimi verbi Dei præconis Evangelicæ prædicationis exemplum vivis coloribus ita depingit, ut nullum in eo genere pingi poſſit perfectius.* Et ſane non de vulgo Declamatorem fuiſſe, vel illud etiam argumento eſt, quod Hiſpali ob ſacros ſermones ſuos, velut reus impïetatis aut hæreſeos, ad Inquiſitionis judices delatus eſt, coram quibus tamen, vel tacendo, nihilque omnino reponendo, calumnias actorum retudiſſe dicitur a Nicol. Antonio: qui & Opera ejus edita, inedita, magno ſtudio recenſet; & Vitæ Scriptores Ludovicos duos, Granatenſem ſcilicet atque Munnozium. 26

Digitized by Google

27 Idem Antonius ex Hiſpanis Oratoribus ſacris Aſcetisque, præter eos, quos enumeravimus, inprimis extollit ALPHONSUM LOBO, ſeu LUPUM, Seraphicorum ordinis Franciſcanum, & æqualem Avilæ, cum quo aliquibus comparatus eſt: etſi, ſi ad Eloquentiæ regulas ſevere exigeretur, Frider. Borromeo Card. judice, nec eloquentiæ multum haberet, nec doctrinæ, nec verborum nitor elucere in ejus Oratione, nec ordinis, nec gratiæ ſatis: ipſa tamen ſimplicitate ſermonis, & pia gravitate, tum movendi animos vi magnum ſibi nomen acquiſivit. Celebrantur præterea Hiſpani Aſcetæ, ALPHONSUS MADRITIUS, ex Ordine Minorum: DIDACUS PENZ de VALDIVIA, Joh. Avilæ diſcipulus, Eccleſiaſtes & S. Literarum Profeſſor Barcinonenſis: qui & conciones plurimas, libroſque Aſceticos, Latine & Hiſpanice ſcriptos edidit, & librum *de Sacra concionandi ratione:* Barcinone 1588. in 4. Antwerpiæ 1598. in 8. recuſum. FRANCISCUS ARIAS, Jeſuita Hiſpalenſis, Avilæ familiaris, cujus librorum magna pars a Joh. Buſæo, Leonh. Credero, aliisque Jeſuitis, Latine ex Hiſpano verſi, in Germania prodierunt; & quos ad devotam vitam inprimis Franc. Saleſius, annotante Nic. Antonio, juxta cum Granatenſis Operibus, commendavit. ALPHONSUS RODRIGUEZ ſeu *Roderici,* Pincianus, Jeſuita, variis per Hiſpaniam urbibus datus Eccleſiaſtes: HIERON. GRACIANUS, *a Matre Dei* cognominatus, Carmelita, variis procellis jactatus, ſuorum ſodalium invidia, & piratarum barbarie excitatis. LUDOVICUS PONTANUS, vel Hiſpanice *de la Puente,* Jeſuita magni nominis, & de quo inter ſanctos referendo Romæ jam agitari cœpit: adeo ſcilicet erat ipſe de ſanctitate ſua perſuaſus, ac, ſi DIs placet, etiam certus, ut non ſolum lethalis nullius culpæ conſcius ſibi eſſe vellet, ſed &, vigeſimo ante obitum ſuum anno, voto quoque ſeſe adſtrinxerit venialium leviorumque peccatorum deliberatam admiſſionem evitandi: quo ex tempore nihil potuiſſe in ipſo notari contendit Phil. Alegambe, quod conſtaret eſſe reprehenſionis capax. Sed nos quidem ſanctos tales ſuis cultoribus relinquimus; Pontani mentionem hic, nonniſi Aſcetæ inter Hiſpanos celebris facientes. Cui tandem Antonius *Joh. Euſeb. Nierembergium* adjungit, de quo ſupra; & JOH. PALAFOXIUM, Epiſcopum Angelopolitanum in Nova Hiſpania Americæ, cujus etiam Prorex conſtitutus erat. Hujus vero cum Jeſuitis lites multæ & graves admodum fuere; adeo, ut plus ſemel capitis periculum adiret, & in latebris occultare ſe cogeretur: Vir optimus, & virtutibus, quæ Epiſcopum decerent, abunde ornatus, Nic. Antonio referente. Et multo etiam magis innocentiam vitæ ejus atque dogmatum urget, & adverſus Jeſuitas perſecutores graviſſime inſurgit Anton. Arnaldus Tom. III. *de la Pratique Morale des Jeſuites.* Edita quoque eſt peculiari libello Hiſtoria hujus Epiſcopi, Gallice conſcripta, apud Batavos, Amſtelodami, ni fallor, A. 1690. in 12. Sed & ipſe ſui Hiſtoriam vernaculo ſermone conſcripſit, ſub titulo: *Vita interior cujusdam Peccatoris pœnitentis.* Illud inprimis in hoc Viro mirum: eum, cum perpetuo Juris ſtudio operam navaſſet, eſſetque ad eum usque diem, quo Epiſcopus factus eſt, ampliſſimis muneribus politicis reipublicæ procurandæ addictus, tanto tamen animi vigore, tantoque ſpiritu, ſacra dein tractaſſe. *Sane, ſi Theologiam profeſſus fuiſſet,* ait Nic. Antonius, *haberet plane hæc ætas, quem, in promovenda coram populis morum doctri-*

Digitized by Google

doctrina, concitandis, componendiſque affectibus, audientiumque animis ad arbitrium fingendis, veterum novorumque eloquentiſſimis opponeret. Quem tamen defectum egregie ſupplevit libris quamplurimis, pro ſe relictis, quos inſigni quodam elegantiæ atque facundiæ paratu, nunquamque ceſſantibus vivaciſſimi ac fertiliſſimi ingenii luminibus, quaſi ex tempore, nullo utique lituræ diſpendio, a domeſticis accepimus, inſtruebat ſimul, & ad unguem perficiebat. Libri illi omnes Hiſpanica lingua ſcripti ſunt, adeoque apud nos rariores. Catalogum ex Antonio pete.

Sed propemodum nos longius avexit Hiſpanorum Oratorum recenſio, quam 28
decebat. Quodſi e Gallis unus etiam aut alter addendus eſſet, ecquos rectius eligeremus, quam Jeſuitas duos, quorum Rapinus meminit libro ſuperius citato, quos omnium hujus ſeculi Oratorum ſacrorum, ſibi quidem notorum, perfectiſſimos fuiſſe cenſet. Unus eorum eſt CLAUD. LINGENDIUS, *le Pere de Lingendes,* cujus non ſolum omnem habitum corporis atque mentis a natura prope ad ſacram Oratoriam efformatum affirmat, cui ſubacta quoque Theologiæ omnis peritia acceſſerit: ſed & inprimis eloquentia fuiſſe plane admiranda. Audiamus ipſum, quandoquidem paucis verbis tantum non omne Concionatoris egregii artificium pandit, ac velut ideam nobis aliquam repræſentat. *Ses raiſons ſe ſoutenoient tellement* (ita de Lingendio Rapinus) *les unes les autres, que les dernieres étoient toûjours plus fortes, que les premieres: & outre, qu'il n'y avoit rien de faux, ny rien d'égaré dans ſon raiſonnement, que tout y étoit ſolide, la force de ſon diſcours alloit toûjours en s'augmentant comme par degrez pour frapper encore davantage les eſprits à la fin, qu'au commencement. Enfin ſon veritable talent étoit d'eclairer pleinement, l'entendement, & de toucher encor plus fortement le coeur. Tout ſon Diſcours étoit un éclairciſſement merveilleux des matieres, qu'il traitoit: & apres avoir jetté dans l'eſprit la ſemence des mouvemens, qu'il ſe propoſoit par une abondance & un epanchement de lumiere, dont il étoit plein, il faiſoit joüer tous les reſſorts de l'ame par tous les mouvemens, dont il la ſongeoit capable d'etre touchée: & il enflammoit le coeur par tout ce, qu'il y avoit de feu & d'ardeur dans les paſſions, dont il ſcavoit l'art par une Rhetorique particuliere, qu'il s'étoit faite. On ne craignoit jamais tant de voir finir, que quant il étoit preſt de le faire: car c'étoit alors qu'il entroit dans les cœurs, pour s'y rendre le maitre, & pour y faire ce, qu'il luy plaiſoit.* Addit Rapinus, tantam fuiſſe ejus eloquentiæ vim, ut nonnulli vitæ liberioris homines impii auſi non ſint eum audire, veriti, ne rationum, ab ipſo allatarum pondere vincerentur, & vel inviti ad ſaniorem redire mentem cogerentur. Enimvero præcipue terrendo ſuorum animos in officio tenere ſolebat: perſuaſus cum Quintiliano, naturaliter plus valere apud plurimos malorum timorem, quam ſpem bonorum. Cum contra longe alio modo ſuas ad populum ſacras orationes efformavit alter e duobus, CASTILLONIUS, *le Pere Caſtillon.* Omne hujus artificium in eo inprimis ſe exerebat: quod ſine arte ſe ſua proferre ſimularet, ingenioſiſſime cogitata, velut e veſtigio ſibi ſubnata, noſſet eloqui: haudquaquam quæſitis argutiolis, aut fucatis, pictæ orationis incruſtamentis, adſuetus, qui mos nonnullorum peſſimus eſt: ſed potius magnam ſimplicitatis neglectæque artis imaginem in arte ſumma; & in exquiſita argumentorum collocatione nil præter ipſum naturæ ordinem; in efficaciſſima animos ſolidis argumentis penetrandi vi colloquentis ſpeciem præ

ſe

ſe ferre & retinuiſſe perpetuo videretur. Quo factum, ut & gratiſſimus omnibus eſſet, & perſuaderet, quodcunque vellet, pro lubitu: volebat autem ſemper in argumentis graviſſimis.

29 E Reformatis Gallis celebres inprimis ſunt Joh. Dallæus, junior, editis Sermonibus Sacris, rerum ubertate ſcatentibus, celebris: Alexander Morus, cujus concionibus, Genevæ editis in 8. nihil ingenioſius ſuaviusque. Petrus Boscius, *i*) magni nominis apud illos Vir; nec ſane ſpernendus ullo modo Orator; Joh. Claudius, cujus tempore motuum poſtremorum circa religionem in Gallia, magna inprimis in avertendis, quam diu licuit, Eccleſiarum Proteſtantium, malis, pars fuit: nec minor apud ſuos æque ac Pontificios bene multos auctoritas. Hujus igitur Sermones etiam prodierunt ingenioſi, ut ſunt omnia Ejus Viri, ſolidaque Eloquentia commendabiles, dictione vero longe ſuaviſſimi.

30 *Utrum Anglis ſua ſurripuerint Galli,* vicina quæſtio eſt, nec tamen usque adeo magni momenti. Thomas Spraat, in Obſervationibus ſuis ad Sorbierii Iter Anglicum, Belgas Theologos hujus plagii inſimulat. Sed quid inde? Ita fieri ſolet, & factum ab omni ævo eſt, ut gens altera alteri exemplo & diſciplinæ eſſet. A Græcis pleraque ſua capiebant Latini: Græci ex Oriente & a Barbaris: Latini poſtea, prorogatione dominatus ſui, pene totius terrarum orbis fuerunt pædagogi. Verum eſt, Anglos in hoc genere reliquas gentes antecellere: ſed id nec difficile eſt, nec mirum eſt, cum otio abundent, & rebus omnibus, quæ ad digne elaborandum aliquid requiruntur. Hiſpanos Anglis Galliſque præfert Barthius: & aſſerere non veretur, omnes Gallorum libros Hiſpanis eſſe per plagium ſurreptos: injurio, & neſcio qua affectuum intemperie protruſo judicio. Sed hæc alius loci ſunt: & a noſtro inſtituo propemodum aliena. Ergo nihil amplius in Sacra Oratoria moramur, ſed ad aliud argumentum procedimus.

i) Petri du Boſc *Sermons ſur divers Textes de l'Ecriture,* junctim Tomis II. Roterodami A. 1692. in 8. Joh. Claudii autem *Oeuvres Poſthumes* (*Opera Poſthuma,* non Dogmatica ſolum & Polemica, ſed & Homiletica,) Tomis V. Amſtelodami A. 1688. & 1689. in 8vo, prodierunt.

FINIS LIBRI SEXTI.

POLY-

POLYHISTORIS LITERARII
LIB. VII.
POETICUS.

CAP. I.
DE
SCRIPTORIBUS, AD ARTEM POETICAM FACIENTIBUS.

§. 1. *Poëſeos antiquitas, dignitas, utilitas. Invectiva in ejus Calumniatores, inprimis Tanaquillum Fabrum Iuniorem.* 2. *Artis Poëticæ Magiſter Antiquiſſimus & præcipuus ARISTOTELES, qui contra Cenſores iniquos defenditur.* 3. *Poëticæ Ariſtotelis Editores, Interpretes & Commentatores, fuſè enumerantur, duoque noviſſimi, Ren. Rapinus, Ieſuita, & Andr. Dacerius (quorum de reliquis recitantur Iudicia, ſibi invicèm contraria,) omnibus præferuntur. Controverſia inter Rapinum, & Sodalem ejus, Franc. Vavaſſorem, de illius Scripto, Literaria.* 4. *Latinus Artis Poëticæ Scriptor, Q. ſcil. HORATIUS FLACCUS, cujus etiam Cenſores, Vindices, Interpretes & Exegetæ, recenſentur.* 5. *Græculi Ævi Medii, Anonymus Certaminis Homeri ac Heſiodi Scriptor, & Iſaacus ac Iohannes Tzetzæ. Latini Recentiores, Macarius Mutius, Camers.* 6. *Iul. Cæſ. Scaliger, cui plagium a Caſp. Barthio, Editionibus autem ejus Genevenſibus falſi & hæreſeos crimen a Poſſevino, fruſtra intentatur.* 7. *Iac. Pontanus, Gerb. Ioh. Voſſius, Laur. le Brun, Iac. Maſenius, & aliquot Hiſpani.* 8. *Hiſpani de Comœdia & Tragœdia Scriptores, qua occaſione adverſus Nicol. Antonium, Comœdiam Hiſpanicam, ejusque præcipuum Inſtauratorem, Lupum Felicem de Vega, Græcis atque Latinis Comicis Tragicisve Veteribus præferentem, fuſe diſputatur, nec tamen veræ iſtius laudes reticentur.* 9. *Scriptores de Poëſi Dramatica Galli ac Itali, Pet. præſertim Cornelius, Novator & Iaſon Denores, Antiquorum Hypera-*

Digitized by Google

peraſpiſtes, cujus Litium de Tragico-Comœdiis modernis cum Joh. Bapt. Guarino Hiſtoria e Thuano repetitur, addito Niciæ, Comœdiæ Nicol. Machiavelli, Elogio. 10. *Alii de Dramatica Poëſi Scriptores, Joh. Dryden, Joh. Meurſius, &c. Controverſiæ, Dan. Heinſio ob Fabulas Ethnicas Sacris, in Herode Infanticida, immiſtas, a Joh. Ludov. Balzacio motæ, Scriptorumque Utriusque, nec non Claudii Salmaſii & Joh. Groti, quibus ipſa ventilata eſt, Eriſticorum, Hiſtoria, adjectis Æg. Menagii & Autoris Judicio.* 11. *De Satyris Scripta Franc. Robortelli, Iſ. Caſauboni, Dan. Heinſii, Ezech. Spanhemii, Nicol. Rigaltii.* 12. *Artis Epigrammaticæ Scriptores, Thom. Correa, Cn. a S. Antonio, Nicol. Mercerus, Franc. Vavaſſor, Jac. Maſenius, &c.* 13. *De Epico Carmine Mambrunus, Torqu. Taſſus, le Brun, Ren. le Boſſu, &c. De Elegia Thom. Correa; De Eclogis Ren. Rapinus & Æg. Menagius.* 14. *De Poëmatum Cantu & Rhythmis Iſ. Voſſius & Arius Barboſa: De Furore Poëtico Pet. Petitus & Joach. Fellerus.* 15. *De Imitatione Poëtica Bern. Parthenius & Caſp. Barthius. De Furtis Poëtarum & Similibus Cogitatis, Aretades & Ægidius Menagius, ipſe plagiorum talium ab Adr. Bailleto inſimulatus, contra quem in Anti-Bailleto ſe defendit. Dion. Longini & Autoris de his Judicia. Speronis Speronii in explicandis Scriptoribus obſcurioribus verſutia. Monitum de Oratoribus a Poëta legendis.* 16. *Inter Autores, qui Syllabarum Quantitates collegerunt, Sam. Glonerus & Ol. Borrichius eminent. Magnorum Virorum in Metro errores a Caſp. Barthio, aliique notati.* 17. *Mythologiæ Poëticæ Scriptores, Lil. Greg. Gyraldus, Gerh. Joh. Voſſius, Nat. Comes, Henr. Schævius, Franc. Pomey, Jac. Maſenius, Ezech. Spanhemius, Rob. Stephanus, (Raph. Volaterrani plagiarius) Car. Stephanus a Thoma Reineſio & Nicol. Loydio emendatus & auctus.* 18. *Georg. Cheroboſcus de Tropis Poëticis.* 19. *Collectores Phraſium & Epithetorum Poëticorum, tam Græcorum, quam Latinorum, varii. Conſilium de ratione concinnandi Lexici Poëtici.* 20. *Scriptores aliquot de Vernacula variarum Europæ Gentium Poëſi.* 21. *Philautia Poëtarum a Jac. Gaddio & Caſp. Barthio notata, ab Æg. Menagio defenſa.*

1 Abſoluta Eloquentia ſoluta ad ligatam accedimus; quæ, ut antiquitate illam, nemine contradicente, multis etiam ſeculis anteit: ita dignitate profecto etiam haudquaquam illi tantillum concedere eſt exiſtimanda: Ecquis enim neſcit, omnem Veterum Sapientiam, omnem Philoſophiam, atque Theologiam, in Poëtarum Scriptis reconditam fuiſſe? quis Tragœdiæ veteris gravem in coërcendis emendandisque hominum animis vim? quis Comœdiæ non feſtivos minus & acres, quam ſalubres ad perfricanda vitia ſpectatorum, ſales? quis Epopœiæ ingentia ad virtutem, etiam in Heroum animis, incitamenta ignorat? Civilemque prudentiam, & ſubactiſſimam moralis philoſophiæ, quandoque & Phyſices, peritiam, omnisque demum eruditionis multifarium apparatum uno quandoque poëmate deliteſcentem? Ut jam de Elegantia poëmatis nihil dicam. Certe, quanquam acriorem illum Jul. Cæſ. Scaligeri, indignantis, fervorem meum non faciam, qui *ne in hominum quidem cenſu reponendos*

Digitized by Google

dos putarit, *qui Poëtarum lectionem damnent, agreſtes atque aſpero ſupercilio brutos homines:* tamen, nulla ratione detractoribus Veterum Poëtarum, ipſiusque adeo Poëſeos, accedendum ſerio, atque haud invitus, ajo. Fruſtra enim abuſus hic adducuntur, qui, hominum improborum ſcelere, ne e ſanctiſſima quidem noſtra Theologia abſunt, ceteras vero artes humanas omnes late pervadunt. Sed non opus eſt, ut hic Poëtices Apologiam ſcribamus, quam tot ſummi Viri ſatis jam defenderunt; & cui propria virtus inſtar clypei eſt, inanes Calumniatorum ictus impune excipiens confringensque. Scripſit, ut e plurimis unicum nominemus, adverſus iniquos illos hoſtes Poëticæ, Orationem elegantiſſimam Joh. Caselius *de Arte Poëtarum* inſcriptam, quam, ut ſunt omnia ejus Viri plane eximia, legiſſe non pœnitebit. (Nuperrime vero novus præſtantiſſimæ Artis accuſator, DI magno apparatu, in ſcenam prodiit, Tanaquillus Faber, Tanaquilli illius celeberrimi filius, quod mirere, Annæque Daceriæ germanus frater. Hunc, neque inſtitutio Patris, neque ipſa Poëtarum lectio, nec eruditiſſimæ Sororis exemplum, dimovere potuit, quo minus *de Futilitate Poëtices* futilem librum ſcriberet, Amſtelodami A. 1697. in 8. editum; quem legere profecto non poſſis absque tacita admiratione, qui in hæc frigida delabi Vir doctus potuerit: adeo nihil contra Poëticen in medium affert, de qua tamen loqui inſtituit: Poëtas ſolum ubique, & utplurimum præter rem, carpit, certe ſemper ἀπροσδιόνυσος. Nec dubito, quin Daceria, ſi fratris librum legerit, jure etiam ſit uſurpatura illud Juliani: ἔγνων, ἀνέγνων, κατέγνων).

Miſſis autem his intempeſtivæ κρίσεως Autoribus, ad eos Scriptores accedamus, qui Artis præcepta tradiderunt. Primus omnium, qui glaciem in difficili argumento fregit, &, cum ante ſe neminem habuerit, viam feliciſſime invenit, poſteriſque ſtratam egregie reliquit, ARISTOTELES eſt; quem etiam communi conſenſu eruditi primam tenere ajunt: præcipue, cum ex antiquis Græcis unicus etiam ille ſit, & e Latinis Horatius non ſane melius Ariſtotele artem Poëticam explicuiſſe dici queat. Non ignoro equidem, multis rem creditu impoſſibilem videri, Philoſophum, qui meris ſpeculationibus per omnem ſuam vitam deditus fuit, nunquam ipſe Poëta, nunquam theatri praxin expertus, ſcribere tamen cum laude *de Poëſi,* ac de tragœdiæ ratione aliquid potuiſſe. Alii mancum eſſe Opus queruntur, maximaque ſui parte temporum injuria mutilatum, ut adeo nihil perfecti ex reſiduis velut laciniis hauriri poſſit. *Ariſtotelis Commentarii,* inquit in præfatione ſuæ Poëtices Jul. C. Scaliger, *mutili ſunt, ne quid liberius excidat nobis.* Jac. Gaddius, *Tom. I. Scriptor. Non-Eccleſ. p. 42. Licet Poëtica Ariſtotelis, quæ nunc extat, imperfecta ſit ac mutilata: præterea ſubobſcuris & parum firmis aliquando fundamentis ſubnixa, tamen duo de ea facultate volumina conſcripſerat, forte meliora & pleniora.* Taceo alios, qui idem ſentiunt, & quorum numerus haudquaquam exiguus eſt. Enimvero, uti prius illud ἔγκλημα, quod proferebamus, ſolidiſſime Andr. Dacerius abſtergit, oſtenditque, Poëticen e Philoſophia ortam, adeoque illius tractationem plane non eſſe ultra terminos Philoſophi; dein multo eſſe ferendo de arte aliqua judicio aptiorem haud raro, multoque ad præſcribendas regulas magis perſpicacem, qui ſolidis ſpeculationibus intima ejus perſcrutatur, quam qui, 2

Digitized by Google

dum artem ipſe exercet, citius ſuorum fœtuum amore in transverſum rapi ac cœcutire poteſt: ita, quod poſterius attinet, non eadem omnium Doctorum mens eſt. Certe Nicius Erythræus FEDERICUM BONAVENTURAM oſtendiſſe refert, Ariſtotelis Poëticam non eſſe inchoatam aut mancam, ſed abſolutam & perfectam, ſi unicus tantum locus excipiatur, *Pinacoth. I. p. 176.* Idem alii cenſent. Quicquid autem ejus ſit: ea profecto, quæ ab Ariſtotelis Poëtica reſidua nobis ſunt, adeo bona ſunt, & adeo e naturæ ipſius penetralibus hauſta, ut meliora dari vix poſſint, atque ut non ſolum Tragœdiæ, ſed & Epopœiæ, ratio accuratiſſime explicetur.

3 Atque hinc etiam certatim a Viris doctis *edita* Ariſtotelis *Poëtica* Latine, Italice, Gallice, Hiſpanice verſa, notisque illuſtrata eſt. Separatim illam Græce edidit Aldus Venet. 1508. in fol. Græco-Latinum adjecit, ſuosque addidit Commentarios Franc. Robortellus, Florent. 1548. fol. qui Baſileæ poſtmodum apud Hervagium A. 1555. denuo impreſſi ſunt. Poſt hunc idem opus in ſe ſuſceperunt Vincent. Madius, Brixianus, & Barth. Lombardus, Veronenſis; cum quorum Commentariis Ariſtotelis Poëtica prodiit. Venet. A. 1550. Petr. Victorius, Florent. 1573. fol. Ant. Ricobonus Venet. 1579. in 8. Dan. Heinſius, qui Verſionem recenſuit & notas adjecit, Lugduni Batav. 1610. in 8. Idem in Diſſertatione de Tragœdiæ conſtitutione Lugduni Batav. 1643. in 12. edita, Interpretem Ariſtotelis egiſſe dici poteſt. Paulus Benius, Eugubinus, Commentarium itidem Græco-Latinæ Ariſtotelis Poëticæ adjecit, & Platonis poëticam inſuper ex ejus Dialogis collegit, Venet. 1616. Italice illam vertit & Commentariis illuſtravit Ludov. Caſtelvetro, Mutinenſis, Baſil. 1576. & 1582. liber poſt mortem Autoris editus eſt; ipſe enim An. 1571. ex hac vita migravit: alium Commentarium Italico idiomate ſcripſit in Ariſtotelem Alex. Picolomineus Venet. in 4. A. 1575. Præterea Ariſtotelis librum eundem explanandum ſibi ſumſerunt Franc. Patricius libro, cui titulus: *Della Poëtica la Deca Hiſtoriale, & la Deca Diſputata* (prodiit Ferraræ A. 1584.) Ant. Sebaſt. Minturnus, Epiſcopus, Uxentinus, libris VI. de Poëta Venet. 1559. in 4. editis. M. Ant. Majoragius libro ſimili, & M. Hier. Vida in libris III. de Arte Poëtica ad Franciſcum, Delphinum Franciæ, Franciſci Regis F. Baſil. 1534. in 8. de quo Jul. Cæſ. Scaliger: *prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautior Poëta fiat, verum factum jam inſtruit, ut perficiat.* Demum Gerh. Joh. Voſſius in libris ſuis Inſtit. Poetices, nihil aliud ferme, quam Ariſtotelis Scholiaſten egit. Verum, e tanta Commentatorum copia neminem tamen pro dignitate Ariſtotelis librum explicaſſe, celebris Poëta Gallus, PET. CORNEILLE, aſſeveravit, doctos quidem interpretes illos fuiſſe non negans, ſed dum Grammaticos potius aut Philoſophos agerent, illos id, quod Poëſin inprimis attinet, & theatri rationem, utplurimum neglexiſſe, ait. Etſi vero non undiquaque vera locutus ſit Cornelius, uti poſtea dicetur; attamen in iis, quos recenſuimus, interpretibus Poeticæ Ariſtoteleæ multa moneri poſſe, alii quoque Viri docti obſervarunt. REN. RAPINUS, qui & ipſe, poſt tot alios libro Ariſtotelis, quem in hoc genere longe perfectiſſimum judicat, lucem ſuis meditatio-

ditationibus (*Reflexions ſur la Poëtique*) afferre, neutiquam vilipendendo, conatus eſt, ſpeciatim, in præfatione ſui libri, quid in unoquoque Commentatorum Ariſtotelis deſideret, exponit, digna omnino, quæ huc apponatur, cenſura. Ita vero ille: poſtquam ſuperiore ſeculo allatam Conſtantinopoli Ariſtotelis Poëticam commemoraſſet: *Il s' eleva alors une foule de Commentateurs, qui écrivirent ſur cette Poëtique, dont les premiers furent Madius, Victorius, Robortellus, qui interpreterent aſſez literalement le texte de ce Philoſophe, ſans entrer fort dans ſon eſprit. Ceux cy furent ſuivis de Caſtelvetro, de Piccolomini, de Beni, de Riccobon, de Majoragius, de Minturnus, de Vida, de Patricius, d' André Gili, de Voſſius, & de quantité d' autres. Mais Voſſius a commenté Ariſtote en pur Scholiaſte, Gili en Rheteur, Patricius en Hiſtorien, Vida en Poëte, qui veut plaire plus qu' inſtruire, Minturnus en Orateur, Majoragius & Riccobon en Dialectique, Beni en Docteur, qui a le jugement ſain, quand il ne s' agit pas de l' honneur de ſon païs. Car il compare mal-à-propos l' Ariſtote à Homere, & le Teſſe à Virgile, dans un traité, qu' il en a fait exprés. Piccolomini & Caſtelvetro l' ont fait en Critiques fort habiles, & mieux que les autres. Piccolomini traite Ariſtote plus honnetément que Caſtelvetro, lequel eſt un eſprit naturellement chagrin, qui par une humeur contrariante ſe fait une loy de trouver toûjours à redire au texte de ce grand homme, qu' il embarraſſe d' ordinaire en l' expliquant. Après tout, c' eſt le plus habile de tous les Commentateurs de la Poëtique d' Ariſtote, & celuy, dans lequel il y a plus à apprendre.* Hæc Rapinus non ſine magno judicio: ſed qui tamen & ipſe, cum ſuo libro, e quo iſta excerpta ſunt, virgulam Cenſoris alius, non minus in omni literarum cultiorum genere verſatiſſimi, ſuique adeo ſodalis, experiri neceſſe habuit. Franc. Vavassorem ajo, quem Rapini librum, editis Animadverſionibus (*Remarques ſur les Reflexions*) An. 1675. caſtigaſſe refertur in Menagianis, Editionis ſecundæ, (in prima vero Editione male dicitur liber de Epigrammate oppoſitus Rapino, quem errorem in Editione altera editor correxit.) Librum tamen ipſum non vidi, quod ægerrime fero: neque enim vulgare quicquam ab eo viro expecto. Non ingratum erit autem, ut puto, totam litis ejus Hiſtoriam lectori e Menagianis apponere. Ita igitur ibi: *Le P. Rapin a eu de grands demeslez avec le P. Vavaſſeur au ſujet du livre des Reflexions ſur la Poëtique d' Ariſtote qu' il fit imprimer chez Mugult, ſans y mettre ſon nom. Le P. Vavaſſeur, qui n' étoit pas content de lui, mit au jour peu de temps après des* Remarques ſur ces Reflexions, *dans lesquelles l' Auteur reflechit, qu' il feint ne pas connoitre, eſt fort mal mené. Le P. Rapin fit grand bruit, & ſe plaignit hautement du procedé de ſon confrere: qui repondit, qu' il ne devoit s' en prendre qu' à lui même, & que s' il eut en dit, qu' il étoit l' Auteur des* Reflexions, *jamais il n' auroit écrit contre. Le temperament, que l' on trouva pour accommoder ces Peres fut de ſupprimer les Remarques du P. Vavaſſeur, ce qui ſe fit par l' autorité de Mr. le Premier Preſident de Lamoignon: de ſorte, que ce livre, qui eſt imprimé chez Billaine en 1675. & qui ne contient que 141. pages, eſt devenu fort rare.* Conf. Dictionarium Hiſtorico-Criticum Eruditiſſimi *Bailii Tom. II. p. 934.* qui diverſitatem Editionis Menagianorum obſervat. Ceterum lenire dolorem Vavaſſoris non vili poteſt Verſio Gallica Poëticæ Ariſtoteleæ omni ex parte nitidiſſima, uberrimisque & eruditiſſimis notis affatim inſtructa, quam Clariſſimo Andr.

Dacerio, Annæ Fabræ marito, debemus: quamque Pariſiis primo excuſam Belgæ nuper A. 1692. repetiverunt. Nihil illo libro accuratius, nihil magis in hoc genere exaſciatum, ſeu rem ipſam, ſive dictionem ſpectes. Summo cum judicio expendit omnia, examinat, exemplisque uberrimis illuſtrat. Sane Tragœdiæ Conſtitutionem melius poſt hunc exponi poſſe, vix crediderim. Epopœiæ leges curavit equidem, cum Ariſtotelis verba id vellent, ſed tamen in his non tam ſcrupuloſe fuit ſollicitus, quam in tragœdia: ut qui poſſet, Viri doctiſſimi Ren. le Boſſu librum, Autore ſuo, totoque Orbe literato digniſſimum, de Poëmate Epico omnem jam prope materiam dicendi de Epopœia ſurripuiſſe: tantoque cum ſucceſſu ſcriptum, ut melius omnino non poſſit: nec meſſis poſt tam amplam ſegetem, ſed ſpicilegium ſolum ſuperſit. Inter Commentatores Poëticæ Ariſtotelis, Dacerius Pet. Victorium ceteris antefert, ut eruditione & accuratione, prudentiaque, præſtantem. Caſtelvetro autem adeo nihil tribuit, ut tum dicat fuiſſe bonum Interpretem, ſi virtutes Interpretis omnes invertas: neque enim theatri leges ſciviſſe; nec affectuum neque characterum habuiſſe peritiam, nec rationes Ariſtotelis nec methodum conſideraſſe, nec tam ad explicandum, quam ad contradicendum fuiſſe intentum: hominem multæ quidem lectionis, cetera, nec ſane rebus bonis in ſuo Commentario deſtitutum, ſed quas quæſiviſſe tanti non ſit: cum, præpoſtero ſuæ gentis amore ad *κρίσιν* de Poëſi ferendam plane inhabilis videatur. Meminit præterea Dacerius Meſnarderii Poëticæ: *la Poëtique Françoiſe de la Meſnardiere:* quam, etſi in aliquot Ariſtotelis Capita vicem Commentarii ſuſtinere poſſet, ut indignam & nimis ſterilem temnit. Laudat Abbatis Aubignaci librum, qui inſcribitur *la Pratique du Theatre,* eumque priore infinities meliorem judicat, magis tamen Ariſtotelis ſupplementum, quam Commentarium. Mihi ut horum duorum neuter viſus eſt, ita nec addo de iis quicquam. Tertium tamen, quem æque non vidi, Interpretem Ariſtotelis addo Hiſpanum, Joh. Antonium Gonzales *de* Salas: cujus *Illuſtration à la Poëtica de Ariſtoteles* Nic. Antonio memoratur: Italumque alium Josephum Baptistam, cujus Commentarium in Poëticam Ariſtotelis ineditum, & Autoris manu Italice ſcriptum ſervari, Laur. Craſſus autor eſt, in Elog. P. I. p. 341.

4 Poſt Ariſtotelem, e Veteribus *de Arte Poëtica* ſcripſit HORATIUS: quamvis fere dubium nullum ſit, ab ipſo titulum præfixum non eſſe, ſed a librariis demum, aut verius a Criticis. Ipſam vero illam Artem ſine omni arte eſſe ſcriptam, Satyræ ſimiliorem, olim Jul. Cæſ. Scaliger judicavit: cui conſentit ex parte Caſp. Barthius, *Adverſ. lib. XXXVII. c. 6.* minime Horatium perfectam artem numeris includere voluiſſe arbitratus, alioqui frigidum artificem: ſed more ſuo vagabundum docere, quæ obveniebant, quaſi ludendo voluiſſe, parum ſollicitum de iis, quæ Grammatici dicturi videbantur, quæque nunc a Criticis extundantur. Similia habet Barthius *lib. XLII. c. 22.* ubi Scholia quædam in Artem Poëticam Horatii, e MSS. veteribus eruta (ſed non magnopere æſtimanda) publicat. Enimvero, ut jam ſupra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Autores ageremus, monitum eſt, immitem Scaligeri cenſuram eſſe, præter

ter alios, egregie a Bernardo Parthenio confutatam rejectamusque: ita Barthium non eſt quod multis hic confutemus: cum id noſtri inſtituti ratio non ferat. *Commentatores* Horatii ſollicite recenſet Spachius *in Nomenclatore Philologico pag.* 85. quo in loco plures etiam de Arte Poëtica Scriptores commemorat. Retulimus Commentatores Horatii & nos ſupra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Scriptores ageremus: quibus nunc adjungimus Franc. Luiſinum, Italum, cujus in Artem Poëticam Horatii Commentarium Venet. 1554. in 4. editum habemus: aliosque item Hiſpanos Luſitanosque, quorum notitiam Nicol. Antonio debemus. Sunt hi Achilles Statius, Luſitanus, cujus in Artem Poëticam Horatii liber Antwerpiæ 1553. excuſus eſt. (Neſcio autem, quid ſibi velit, quod in titulo apud Antonium additur, *ex fontibus Græcis*: ni forte conſultum ſimul e fontibus Ariſtotelem id ſignificet.) Franc. Caſcales, a quo Ars Poëtica Horatii in methodum redacta Valentiæ 1659. prodiit. Thomas Correa, Luſitanus, æmulus & æqualis Mureti, cum quo eodem tempore Romæ bonas literas docuit: poſtmodum Bononiæ: olim Jeſuitarum ſodalitio addictus, ſed quod deſeruit, & averſior ſemper ab eo fuit. Is explanationes in Librum Horatii de Poëtica Venet. 1587. in 8. edidit, præter alia ad illuſtrandam ornandamque Poëticen facientia, de quibus paulo inferius ſuo loco. Fuit quoque qui Hiſpanico Carmine Artem Poëticam Horatii exprimeret, quam deinde cum variis Carminibus ſuis, ſub titulo *Arte Poëtica Eſpannola* edidit, Vincentius de Eſpinel.

Hæc de antiquioribus Artis Poëticæ Scriptoribus: Plures enim non habemus. 5 Niſi forte quis iſthuc trahat *Homeri & Heſiodi Certamen Ludicrum* a neſcio quo recentioris ævi Græco confictum, quod primum Henr. Stephanus An. 1573. in 8. Græce & Latine edidit: poſtmodum Dan. Heinſius pulcerrimæ Editioni Heſiodi, a ſe A. 1603. in 4. datæ, absque tamen Latina verſione, annexuit. Verum, qui inde Poëticam artem hauriendam putat, fallitur profecto. Poſſes vero huc rectius referre Isaacium & Johannem Tzetzas fratres, quorum ille in Acceſſu ad Scholia in Lycophronem, λίαν καλὰ καὶ φιλοτιμότατα, ut frater ait, de Poëmatum atque Poëtarum differentiis egit: hic vero tum peculiari libello, jambis extemporaneis, i.e. Verſibus Politicis, ſcripto, tum ſtrictim, & per ſumma capita, in præfatione ad Scholia ſua in Heſiodum, idem Argumentum tractavit. Sed & in omnibus prope Græcis Scholiaſtis quamplurima ad Artem Poëticam apprime facientia reperiuntur. E recentioribus, ſub initium ſeculi ſuperioris, MACARIUS MUTIUS, CAMERI Eques, librum edidit *de ratione ſcribendi Poëmata:* quem Ant. Poſſevinus ſuo de Poëſi Tractatui, de quo mox, addidit, una cum exemplo Poëmatis ſacri, de Crucis victoria, ſeu de Triumpho Chriſti: quod alias Baſileæ & Coloniæ prodierat. Fuit Mutius amicus Angeli Politiani, ad quem Epiſtola ejus extat lib. 8. Epiſtolarum Politiani; ut jam olim Lil. Gyraldus annotavit.

Poſt hunc memorandus, ceterisque adeo præferendus, omnibus eſt, JUL. CÆ- 6 SAR SCALIGER, cujus libri *de Re Poëtica* multoties Pariſiis, Genevæ & Heidelbergæ,

Digitized by Google

bergæ editi, divini ſunt: neque enim ſolum omnia Carminum genera percenſentur inibi & explicantur, ſed & ipſimet Veteres ac recentiores Poëtæ ſub examen vocantur. Non neſcio equidem, Scaligerum, cum hac Poëtice ſua, plagii reum agi; & Barthium, in ſuis ad Claudianum notis p. 972. referre, ſurreptam eſſe a Scaligero materiam ejus libri omnem Lud. Cælio Rhodigino, præceptori ſuo, & trans Alpes latam poſtea, ſub Scaligeriano nomine perperam prodiiſſe, cum Rhodigino adſcribi debeat. Cujus relationis Autorem Barthius Qu. Sept. Florentem Chriſtianum, in hujus notis ad Ariſtophanem, laudat: & motus ea re Thomaſius Scaligerum plagiariorum Catalogo inferre non dubitavit. *Diſſ. de Plag. Liter. §. 537.* Enimvero, ut res ipſa mihi plane ſuſpecta eſt, & crimen ex invidia potius confictum, quam e rei veritate intentum, videtur: ita ſane mirabor Florentem Chriſtianum, ſi id ipſum negare auſit. Etſi enim ejus notas in Ariſtophanis Comœdias, quæ poſt mortem illius prodierunt, nunc non anxie perquiſiverim: habeo tamen prolixas, quas ipſe edidit, notas in Ariſtophanis Irenam, Pariſ. An. 1589. in 8. publici juris factas; in quibus non ſolum toties cum elogio Scaligeri mentionem facit, quoties ejus nomen ponit, ſed & ipſum de Re Poëtica opus *Divi Iul. Cæſaris Scaligeri opus perfectiſſimum vocat.* Alibi pag. 11. poſtquam de nonnullis ad Comœdiam pertinentibus dixiſſet, ait: *Hæc aliaque ſimilia qui certius & clarius intelligere volet, Hephæſtionem, eruditiſſimum Grammaticum, legat, vel potius I. C. Scaligeri libros de Poëtica. Sane enim maximi illius herois ingenium vetuſtatem æquat, poſteritatem & novitatem omnem ſuperat: ſed, quod miſerum eſt, pauci ſunt adhuc, qui ejus ſcripta aut legant, aut intelligant. Eum ego quotidie miror & miror magis: imo erit ille mihi ſemper Deus. Quidni enim hoc autumem de Clariſſimo Viro, cum Philoſophus ille σκοτεινὸς de humili & obſcuro loco dixerit: Etiam hic ſunt Dii?* Anne putes hæc de Scaligero, mortuo jam, & a quo cur ſibi timeret, nil quicquam habuit, dicturum fuiſſe Florentem, ſi pro turpi plagiario habuiſſet? an credibile eſt, eum *Dictatorem literarum; maximum Heroëm; Principem non ſolum Veronenſium, ſed omnium Criticorum, quorum intereſt vacare Muſis: &, ſi Veteres etiam adducas, uno tantum Ariſtotele minorem* vocaturum fuiſſe, tum, cum de ejus Poëtica loquitur, ſi pro alieni laboris nefario uſurpatore, & meſſore meſſis alienæ habuiſſet? Mihi ſane id non videtur. Adeoque, aut fefelliſſe memoriam Barthium allegantem dicendum eſt: aut ſibi cum ſua accuſatione minime conſtare Florentem: vel demum intruſam eſſe notis illius ab aliena manu pericopen, quæ ejus non erat. Quicquid demum ejus ſit, a Scaligero tam turpe plagium eſſe commiſſum, ni liquidius demonſtretur, non credo. Aliud crimen, non ipſimet quidem Scaligero, ejusve libro, prout ab ipſo ſcriptus eſt, ſed tamen editionibus Poëtices Scaligeri Genevenſibus, movet Anton. Poſſevinus *in libro de Poëſi & Pictura, Ethnica, humana, fabuloſa, collata cum honeſta & Sacra:* (qui liber Lugduni A. 1595. in 8. & præterea Romæ alibique, editus eſt, pars etiam illius Bibliothecæ Sanctæ adjecta) hæreſeos ſcilicet, quod mirere: queritur enim, multa eſſe ab Hæreticis Genevenſibus inſerta, quæ fidem Catholicam labefactent; nonnulla etiam ad artem ipſam ſpectantia. Pariſinam vero Editionem ab his Emblematis hæreticis liberam eſſe ait: & rationem corruptionis expoſiturus: *Eo proclivius,* inquit, *errores hæretici in opera*

Sca-

Digitized by Google

Scaligeri irrepſerunt, quod apud Joh. Criſpinum Calvinianum primo (An. 1561.) *editi ſunt, licet locum ſuppreſſerit, ut venalia magis eſſent exemplaria: cum & quæ Rob. Conſtantini, Medici, ad eundem Joh. Criſpinum de Scaligeri libris inſerta eſt epiſtola, poſt ejuſdem Scaligeri ad Sylvium filium præfationem, tollenda ſit, nec ipſe Criſpinus a Senatu Pariſienſi edendi eos Poëtices libros facultatem exprimere potuiſſet, niſi Lugdunenſis, typographi Ant. Vincentii, opera & nomine abuſus fuiſſet. Quare & privilegium, & quod ſubjectum eſt, Franc. Beraldi Epigramma Græcum, tum in Scaligeri, tum etiam in ipſius Criſpini, hominis peſtilentis, laudem ſcriptum, pari cura ex hoc opere eximendum eſt.* Ingenue fateor, me hæc multo etiam minus credere, quam priora. Vix enim eſt, ut quisquam Poëticæ Theologica, præter Autoris mentem inſerere voluiſſe credi poſſit: &, quod cetera attinet, non tuliſſet Jul. Cæſaris filius, Joſ. Scaliger: tantus Criticus, tantusque patris hyperaſpiſtes: quem hæc talia fugere non poterant. Quæ vero de expreſſo fraude privilegio Bibliopolæ Poſſevinus refert, haud invitus conceſſerim. Eſt hoc enim his hominibus familiare. Ceterum, quod *κρίσιν* Scaligeri concernit, non ſemper illa probanda eſt, quippe audacior haud raro & tantum non temeraria: id quod ex ejus judicio de Statio manifeſte patet, quem nimiis laudibus extollit: ut de iis nil dicam, quæ in contemptum Homeri & Horatii affert, & quæ ab aliis confutata alibi indicavimus.

Habet interea eam gloriam ſibi propriam Scaliger, quod primus & unus 7
omnem Poëtices rationem doctiſſime explicuit, quod ne quidem poſt illum quisquam tentavit. Nam quæ Jac. Pontanus habet in *Inſtitutionibus Poëticis,* Ingolſtadii 1597. editis: quæ item Gerh. Joh. Vossius in *Libris III. Inſtitut. Poëticarum,* etſi non contemnenda ſint; his tamen utique non ſunt comparanda: ſed plane alius generis præcepta. Laurentius *le* Brun, in *Eloquentia Poëtica,* non tam methodica & ornata de rebus Poëticis præcepta, quam neſcio quos Locos Communes & Exempla Poëtica, ex aliis conſcripſit potius, quam ipſe ſcripſit, quæ tamen uſui eſſe poſſunt, Jac. Masenii *Palæſtra Eloquentiæ Ligatæ* præ ceteris mihi ſeſe probat: quod commoda methodo utatur, præcipua quæ apud alios inveniuntur, colligat, tum obſervata & notata alia, quæ alibi non invenias, ponat, ſemper allatis in medium exemplis. Fuerunt etiam Hiſpani, qui hanc artem in formam præceptorum redigere laborarunt. Ut enim de Thom. Correæ, de quo paulo ante dictum eſt, oratione *de Antiquitate dignitateque Poëſeos,* & *Poëtarum differentia,* Romæ in Gymnaſio Sapientiæ habita, editaque a Ludov. de S. Franciſco, non dicam: Artem Poëticam juſto volumine tradidit Polygraphus ille nequaquam ineptus, Franc Macedus; ſed quam lucem non vidiſſe *Lib. I. c. 22. §. 40. Polyhiſtoris Literarii,* ubi Catalogum operum Macedi exhibemus, monitum eſt. Hiſpanico ſermone *de arte Poëtica* librum ſcripſit Emanuel Faria *de* Sousa, cujus Nic. Antonius meminit: qui & Ludov. Alphonsum *de* Carvallo refert librum edidiſſe de dignitate & præſtantia Poëſeos, omnique eo, quod ad artem illam pertinet: titulus eſt: *Ciſne de Apollo, de las excellentias y dignidad, y todo lo que al arte Poëtica y verſificatoria pertenece, Medinæ* 1602. in 8.

Ut jam PETRI *de* SALAS libellum *de Arte Poëtica*, ineditum, prætereamus. *Philoſophiam antiquam Poëticam* concinnavit, ediditque Madriti A. 1596. in 4. ALPH. LOPEZ Pintianus, lingua Vernacula; in qua & Carmina quædam ſcripſit, ſed miſera: Antonio referente.

8 Iidem Hiſpani, in Comœdiæ quoque & Tragœdiæ ratione explicanda mire ſolliciti fuerunt. Quandoquidem non ſolum is ipſe, quem Ariſtotelis Poëticam Commentario illuſtraſſe ſupra diximus, JOH. ANT. GONZALEZ *de* SALAS *Novam* quoque *Ideam Tragœdiæ* publicavit, & Dialogos, omnem hiſtrionicam Comœdiarum artem complectentes, ſub titulo *Viage entretenido,* Madriti 1583. editos in 8. Celebris Hiſpanorum Comœdus, ac inter primos gentis illius inumerandus AUGUSTINUS ROXAS: quibus etiam JOSEPHI PELLIZERII *de* SALAS *Idea de la Comedia de Caſtilla* addi poteſt: ſed & eousque longo cultu productam putat Hiſpanam comœdiam Nicol. Antonius, ut, ipſo judice, non vulgarium ſolum linguarum omnes Comœdiæ (nimis enim hoc parvum foret,) ſed & Græcorum Latinorumque celebratiſſimæ illi, loco decedere non dedignentur. Si quæras, unde tantum dignitatis acceſſerit Hiſpano Dramati, & quis præcipuus ejus artifex? LUPUM (Hiſp. Lopez) FELICEM DE VEGA CARPIO tibi memorat, quem totam propemodum Divinam auram adeo ſibi incubantem habuiſſe perſuaſus eſt, demonſtraſſeque prodigioſa illa copia & facilitate verſus ingenio & urbanitate plenos fundendi; *ut tota, quanta eſt, antiquitas, nedum proximiora retro Secula, quem Lupo comparent, ſe non habere neceſſario fateri debeant. Huic,* inquit in præfatione, *debetur Comœdia Hiſpana: in qua, compenſatis nonnullis levioribus vitiis, cum majoribus pluribusque virtutibus, absque controverſia regnamus.* Enimvero, ut negandum non eſt, fuiſſe, in pangendis Verſibus Vernaculis, præ omnibus Hiſpanis popularibus ſuis, felicem Lupum, cujus non ingenium minus natura ad Poëſin aptiſſimum, quam imenſa, & inexhauſta verſus fundendi vis multorum admirationem excitavit. Ecquis enim non ſtupeat, cum, præterea Epica Carmina, ceteraque varia prope innumera, quæ compoſuit, ab illo ſcriptas 1800. Comœdias, Sacras actiones 400. legerit? ita ſane, neque Græcis illum eſſe, nec Latinis Galliſve, ſine diſcrimine præponendum, res ipſa & Antonius ipſe dicant. Nam, quod artem ejus Poëticam attinet, quam novam vocat, & quæ in Epicis Comicisque plane ab Ariſtotele eſſe recedendum, novaque inſiſtendum via, ſuadet, adeo illa Hiſpanis, at quantis Vegæ admiratoribus, diſplicuit, ut ne quidem inter Opera ejus admitterent una excudendam, prout Rapinus in præfatione ad ſuas de Poëtica meditationes refert. Ipſas vero Comœdias, omnes Veterum prætergreſſas leges, effrenesque adeo, quis laudet, aut quis optimis anteponendas exiſtimet? Audi Antonium. *Præter quamplures fictarum actionum repræſentationes, in quibus continebat ſe usque ad eum Comœdia, nil ferme hiſtoria cujusvis gentis, ſeu Græcæ, ſeu Latinæ, ſeu barbaræ, at multo magis Hiſpanæ, celebrioris cujusquam eventus notam impreſſam habet, quod particularis Comœdiæ argumentum Lupus non fecerit. Idcirco minime ei vitio verti debet, quod, Veterum prætergreſſus leges, licere ſibi exiſtimaverit quascunque res &*

quomo-

quomodocunque in theatrum invehere, hiſtoricis fabuloſa, Comicis Tragica, ridiculis ſeria, miſcendo: ita, ut nullum ſocci & cothurni diſcrimen, nullæ intervallo temporis ac perſonis theatralibus præſcriptæ leges liberum frenarent ſpiritum; dum tantum placeret populo, actionum hujusmodi vero Cenſori. Mirabor, ſi rudis plebs optimus fabularum atque verus Cenſor eſt: ſi hoc virtus Poëtæ eſt, neglectis legibus, ima ſummis miſcendo aſſenſum vilis popelli quærere: ſi vitium non eſt ſocci & cothurni, i. e. Comicæ tragicæque actionis, diſcrimen tollere? Non ſane video, qui non eodem jure poſſis loquacem rabulam, ad auram plebis captandam unice ſuis fucis intentum, & neſcio quibus verborum ſublimium lenociniis, in tenui charactere, pueriliter luſitantem, optimo Oratori præferre. Quanquam nolim profecto quicquam exiſtimationi Vegæ detrahere; nec eum tam promiſcue omnia confudiſſe cenſeo. Nolo ſolum Veteribus tanto ſupercilio præferri. Interea lubens illud quoque confiteor, & Hiſpanis omnibus Poëtis longe longeque præſtitiſſe Vegam, & exteris haud immerito admirationi fuiſſe. Quapropter, cum anno 1635. Madriti ſeptuagenario major deceſſiſſet, non ſolum communi Hiſpanorum Poëtarum luctu deploratus eſt, quorum labores peculiari libro congeſſit Joh. Pet. Montalbanus, & ſub titulo *Famæ Poſthumæ* Madriti 1636. in 4. edidit: ſed & Italis ejus caſus acerbus fuit; a quibus eodem anno emiſſus in lucem Venetiis liber eſt: *Eſſequie Poëtiche overo lamento delle Muſe Italiane in morte del Signor Lope de Vega Poëta Spagnolo.* Imo & Gallis ejus Poëſin perplacuiſſe, partim Bohurſius Jeſuita in libro, quem vocat *la Maniere de bien penſer ſur les ouvrages de l' Eſprit,* paſſim; partim Anonymus Autor Gallus, qui ſub Belli atque Pacis inter Veteres ac Recentiores, hiſtorica fabula deſcriptæ, ſchemate, elegantiſſimam utrorumque comparationem inſtituit, locupletes teſtes ſunt.

Sed, ut ad Comœdiam ac Tragœdiam redeamus a Lupo, qui nos paulo diutius detinuit: illius rationem omnem, legesque & regulas, præter Dan. Heinſium, quem ſupra diximus, & Aubignacum, inprimis magno ſtudio exponere atque illuſtrare aggreſſus eſt PETRUS CORNELIUS, primas inter Gallorum Dramaticos omnium conſenſu tenens. Is *de Dramatica Poëſi* librum compoſuit: in quo non ſolum Veterum præcepta ſibi enumeranda, aut etiam explicanda putavit. Sed invenit & ipſe aliqua, abiitque ſubinde ab Ariſtotele in diverſum. Non tamen, ſi Dacerium audire velimus, eo ſucceſſu id fecit Cornelius, quem fortaſſe ſibi promiſit; nec naturæ ordinem, ſed ſuum ſecutus genium diſſenſit a Veterum præceptis; ſæpius præter rem tantum, ut, novis his, quas ſibi formabat, regulis, ſuis forte erroribus ſubveniret. *Vid. Dacerii præfatio Ariſtotelis Poëticæ, a ſe verſæ, præmiſſa, & notæ,* in quibus id, quod in præfatione notaverat, argumentis variis probat atque illuſtrat. De Poëmatis Cornelii hujus paulo inferius mentio recurret. Ex Italis, qui plane mirifici alias ſunt ludorum Scenicorum magiſtri, ut ex ipſa Dramatum copia, & vel ex centum locis Erythræi, conſtat; C. JUL. CAMILLUS *Ideam Theatri* lingua vernacula vulgavit, Florentiæ in 4. A. 1550. editam: ſed qualis illa neſcio, cum non viderim: non magis

 ac

ac JASONIS NORES, natione quidem Cyprii, ſed Profeſſoris tamen Patavini librum quem inſcripſit *Tractato intorno a quei principii, cauſe & accreſcimenti che la Comedia, la Tragedia, & il Poëma Heroico ricevona dalla Philoſophia morale:* Patav. 1587. in 4. de quo ſane libro multum bonæ frugis mihi promitto, cum Vir fuerit abſque controverſia doctiſſimus. Ediderat jamdudum interpretationem ad Horatii Epiſtolam de Arte Poëtica, ex quotidianis Tryphonis Gabrielii ſermonibus hauſtam, Venet. 1553. in 8. eratque animoſus veterum legum tragicarum comicarumque vindex, quas contemni ab Italis ſui ævi non ſine dolore animadvertebat. Quapropter & lites magnas aluit cum JOH. BAPT. GUARINO, quas, cum memoratu dignæ omnino ſint, & ad hoc pertineant inſtitutum, verbis Thuani ad A. C. 1590. e libro 99. Hiſtoriar. referemus. *Inter alia, quæ ſcripſit, cum, de Poëtica differens, Tragi-Comœdias Paſtorales, quæ hodie inter Italos uſurpantur, tanquam monſtra quædam, & nullo veterum exemplo, contraque Poëticæ priſcæ leges, ab imperitis rei antiquariæ introducta exagitaſſet, Baptiſta Guarinus, lectiſſimus Eques Ferrarienſis, qui ſub id Paſtorem Fidum, magno plauſu ubique in Italia exceptum, ediderat, eum ſermonem ad injuriam ſuam pertinere exiſtimans, defenſionem, ſub nomine Verati, publicavit: quam Apologia contraria ſtatim Denores refutavit. Sed, dum alteram defenſionem meditatur Guarinus, morte minime fatali Denores conceſſit. Quæ niſi dilectiſſimi filii* (ob homicidium finibus Venetis ejecti) *calamitate fuiſſet præcipitata, alterius Verati lectione accelerari potuiſſe credita eſt: tanta ſiquidem vi eloquentia ſimul & aſperitate, ac verborum amaritudine, in Jaſonem invectus eſt Guarinus, ut Archilochum ipſum, in Lycamben jambos ſtringentem, eo ſcripto ſuperaſſe paſſim jactaretur.* Quicquid autem ſit de acerbitate Guarini, quæ rectius haud dubie omiſſa fuiſſet: in re ipſa plus Aſſeclarum invenit per Italiam Guarinus, quam Denores, cum & Trajanus Boccalini, in ſuis, facetiſſimis juxta & acutiſſimis, *Relationibus ex Parnaſſo, Centur. I. Relat. 31.* ſibi a perſtringendo Noreſio temperare non potuerit, ſed, ut faſtidioſum nimis, & præpoſtere nauſeantem, traducat: & ubivis Drama Guarini triumphaverit; in alias quoque linguas, Gallicam & Germanicam, uti notum, plus ſemel translatum. Probe tamen hic teneatur non eſſe credendum, ac ſi promiſcue permiſceri Soccus & Cothurnus poſſent, & Tragico-Comœdiæ qualescunque valerent. Imo vel maxime hic judicio opus eſt, & raro aliquid elaboratur, quod, ſi recte examines, recta inceſſiſſe via dici poſſet. Sane falli, quibus vetera ſordent omnia, & qui tum demum perditam in dramatibus conſiciendis operam ludi cenſent, cum antiquorum, ſive regulas, ſive exempla, preſſo pede exprimenda imitandaque ſibi quis ſumit, vel unus quoque Nic. Machiavellus demonſtraverit: qui, cum aliquando Comœdiam plane ad morem Ariſtophanis, & juxta regulas Veteres, Italico ſermone ſcripſiſſet, atque etiam Florentiæ repræſentaſſet; tantum meruit omnium hominum applauſum, ut, Paulo Jovio *in Eclog.* c. 87. teſte, *illi ipſi ex perſona ſcite expreſſa in Scena ducti cives, quanquam prælte commorderentur, totam inuſtæ notæ injuriam civili lenitate pertulerint: actamque Florentiæ, ex ea mi ri leporis fama Leo X. Pontifex, inſtaurato ludo, ut urbi ea voluptas communicaretur, cum toto Scenæ cultu ipſisque hiſtrionibus, Romam acciverit.* Nomen illi comœdiæ

mœdiæ fuit *Niciæ*, ut ex eodem Jovio conſtat. Sed inter Machiavelli Opera non comparet.

Ex Anglis, qui præ ceteris propemodum omnium gentium aliarum Poëtis, ad Dramata perpolienda ita accedunt, ut Veteres Comicos Tragicosque præcipue ſibi imitandos ſumant, magni nominis Tragicus Poëta, JOH. DRYDEN, præcepta Dramatica compoſuit, *An Eſſay of Dramatik Poëſi* inſcripta, editaque Londini 1668. in 8. quæ recondita multa continent, & artem egregiam prorſus egregie, data velut idea repræſentant. Ceterum ad Tragœdiæ rationem & naturam rectius pernoſcendam haud dubie multum quoque conducit JOH. MEURSII liber, quem inſcribit: *Æſchylus, Sophocles, Euripides, ſeu de Tragœdiis eorundem Lugd. Batav. 1619. in* 4. vulgatus: nec non FRANC. PORTI Cretenſis, *Diſſertatio de Tragœdia*, una cum ejusdem Prolegomenis in Sophoclem edita. JAC. MICYLLUS etiam, in Prolegomenis ad Euripidem *de Tragœdia* egit (& multo adhuc luculentius Vir Cl. JOS. BARNES, noviſſimus Euripidis Editor Cantabrigienſis, in præmiſſa Diſſertatione *de Tragœdia Veterum Græcorum*, deque Scena & illius apparatu, nec non de Muſica theatrica, deque Verſuum Tragicorum legibus). HENR. STEPHANUS quoque *de Tragœdia Sophoclis* Diſſertationem ſcripſit. Pertinent etiam huc libri amœbæi, inter JOH. LUDOV. BALZACUM ac DAN. HEINSIUM commutati, quibus Epicriſin adjecit ſuam *Cl. Salmaſius*. Nota eſt hiſtoria. Cum Heinſius in *Herode Infanticida*, Tragœdia ſua, Lugd. Bat. 1632. in 8. edita, Angelos & Eumenides, ſive Furias in eadem Scena in theatrum induxiſſet: Balzacius, qui exiſtimaret, male in Fabula Argumenti Judaici rem ſuperſtitionis Græcanicæ admiſceri Diſſertationem Gallicam oppoſuit Heinſio, ad Conſtant. Hugenium ſcriptam, Pariſ. 1636. in 8. (poſtmodum inter Opuſcula Balzaci in Belgio 1651. in 12. recuſam,) & in ea errorem iſtum ita examinavit, ut & exempla ſimilia Oratorum atque Poëtarum produceret, & rationes, ob quas ferri non queat talis error, ſtudioſe congereret: multa inſuper alia, ad Dramaticam rem facientia, admiſcens. Verum, cum eodem anno Heinſius, qui caſtigationem non ferens, nequaquam ſibi ſilendum arbitrabatur, Balzaco Epiſtolam Apologeticam repoſuiſſet: tum vero, arbitrium litis ſibi ſumſit Claud. Salmaſius, ſcriptaque ad Ægid. Menagium Epiſtola omne hoc argumentum latius exſecutus eſt, & Heinſium cum ſua Apologia non bene admodum exceptum dimiſit, quippe cum quo tum, cum ſcriberet, apertas etiam inimicitias alebat. Etſi vero interea, dum apud Menagium Epiſtola per aliquot annos deliteſceret, ſopitis inter Salmaſium Heinſiumqe litibus, mitius nonnihil agi cœpiſſet: nihil tamen hoc impedire potuit, quo minus prodiret Salmaſiana Epiſtola, Pariſiis 1644. in 8. Auctore ſcilicet editionem ſero deprecante: ut e *Sarravii Epiſtolis* liquet *p.* 88., qui addit: *Poteram aliquando tenerum iſtum, & naſcentem fœtum ſuffocare:* ἀλλ' ὅτως ἀςεῖον εἶδον τὸ παιδίον, *ut ſine ſumma injuria & crudelitate non potuerim ei lucis uſuram denegare.* Recuſa, poſt Salmaſii mortem, Epiſtola illa eſt in Belgio, & Epiſtolis reliquis ab Ant. Clementio annexa. Biennio, antequam Salmaſii Epiſtola lucem aſpexit, JOH. CROJI liber pro Heinſio adverſus Balzacum prodiit, non appoſito quidem nomine

Autoris, ſed ἀνωνύμως: *Reſponſe à la lettre & au Diſcours de Balzac ſur la Tragedie d Heinſius, intitulée* Herodes Infanticida, 1642. Statim atque prodiit liber hic, cognoviſſetque ex Alex. Moro Sarravius Autoris nomen, res prodigio ſimillima videbatur, quandoquidem jam tum paratum habuit Crojus grandem librum, in quo acriter Heinſii Sacras Exercitationes perſtringeret, & cujus pars poſtmodum etiam eſt Genevæ excuſa. *Ergo,* ait Sarravius *Epiſt. p. 54. quem Gallice, h. e. quaſi intra privatos parietes, opus ob muſteum laudaverit, Latine, i. e. per totum orbem terrarum in re non nauci ſugillabit Explica mihi quæſo iſtud, quicquid eſt ænigmatis.* Hæc Sarravius, qui Gronovio imputandam libri hujus Editionem divinat: quem ceterea non adeo magni æſtimat, præſertim quod ſtylum concernit, ut qui diſſipatus & incultus fluat: ſed tamen & plurima in eo libro altiſſimam eruditionem ſapere non diffitetur. Putat reſponſurum Balzacum. Sed hoc, quantum memini, factum non eſt. Tetigit vero rem ipſam *de præpoſtera Sacrorum cum Profanis commiſtione,* in Dramatibus, aut Poëmatiis aliis occurrente, *Menagius in Obſervationibus ad Malherbium* p. 279. ac, dum laudat Epiſtolam Salmaſii adverſus Heinſium, excuſat tamen SANNAZARIUM & PET. BEMBUM, quorum alter in Carmine de Conceptione Chriſti, *Mariam, cum ab Angelo ſalutaretur, Sibyllinos libros* legiſſe ait; alter *Chriſtum Heroa* vocat: uterque vero a Jul. Cæſ. Scaligero perſtringitur. *Mais,* inquit Menagius, *comme pluſieurs docteurs de l Egliſe ont pretendu, que pluſieurs myſteres de noſtre religion ſe trouvoient marquez dans ces livres, je n eſtime pas, que ce grand Critique ſoit bien fondé dans cette accuſation. Je ſuis perſuadé, qu' il reprend auſſi à tort le Card. Bembo d avoir usé du mot de Heros en parlant de noſtre Seigneur: ce mot de Heros ſignifiant pas autre choſe en cet endroit, qu' une perſonne extraordinaire.* Enimvero, ſi excuſari poteſt Sannazarius, qui Sibyllæ folia præ vaticiniis Jeſaiæ; Protea præ Angelo Gabriele, partus miraculoſi præconem elegit, qui Dryades & Nereides in ea fabula produxit, non video, cur non & Heinſius veniam mereatur. De Bembo nihil dicam, cum omnino commodus eſſe poſſit ſenſus vocis Heros, niſi loco plane non congruo adhibeatur. Poſſet interea ad argumentum iſtud cum fructu conferri Laurent. Gambaræ Tractatio peculiaris de abuſu fabularum in Carmine, Venetiis, neſcio quo anno, edita, in 12.

11 De *Satyra* FRANC. ROBORTELLUS aliqua habet, ſubjuncta Commentario in Ariſtotelis Poëticam: ſed pauca illa ſunt, & tantum ad Horatium illuſtrandum ſcripta. Fuſius idem exequitur inſtitutum IS. CASAUBONUS in tractatu *de Satyrica Græcorum Poëſi, & Romanorum Satyra,* Pariſ. 1605. in 8. edito, qui magnam eſſe utriusque differentiam, nec Græcorum Satyricam poëſin cum Latina eandem eſſe evictum it. Cui vero ſe oppoſuit DAN. HEINSIUS ſcriptis duobus libris *de Satyra Horatiana,* Lugd. Bat. 1629. in 12. qui utriusque paritatem amico diſſidio, adverſus Caſaubonum, propugnat: aſt & ipſe adverſarium poſt fata expertus placidiſſimum, ſummum in omni genere Eruditionis Virum, illuſtrem EZECHIELEM SPANHEMIUM. Hic enim in ſcitiſſima præfatione, quam Cæſaribus Juliani, Gallice verſis a ſe, & luculentiſſimis Commentationibus Pariſ. 1683. in 4. illuſtratis, præfixit, poſtquam & Caſaubo-

ſauboni & Heinſii opiniones recenſuiſſet, agit arbitrum, Heinſiumque falli oſtendit: cum in Græcorum Satyrica Actus Comici Satyrorum, Faunorum, Silenorum, ipſarumque illarum perſonarum utplurimum ſaltationes actusve ſimiles, & inter hos projecti ſales, neceſſario fuerint requiſiti; quorum nihil apud Latinos erat: ipſa etiam vocis ſignificatione longe in diverſum abeunte. Sed plura adhuc ſunt argumenta, quæ apud doctiſſimos Autores, quos nominavimus, legi poſſunt. *Satyram Iuvenalis* peculiari diſſertatione explicavit NICOL. RIGALTIUS, quam Editioni Juvenalis Pariſ. 1613. in 12. annexuit.

De *Epigrammate,* & de iis, quæ ad illud pertinent, doctiſſimum librum ſcripſit THOMAS CORREA, cujus jam ſupra mentio facta a nobis eſt, & quem male aliqui Gorræum, Erythræus in Pinacotheca I. p. 253. Choream vocat: liber editus eſt Vener. 1569. in 4. & Bononiæ A. 1590. recuſus. Præterea de Epigrammate ſcripſerunt VINCENTIUS GALLUS, quem Octav. Boldonus in Epigraphia p. 32. laudat. CAROLUS *a* S. ANTONIO *Patavinus* Colon. 1650. in 8. qui non tam Epigrammatum conficiendorum præcepta dat, quam titulos, ſeu Locos Communes, ſub quibus illa ordinat. *De figurarum* tamen *cultu in Epigrammatibus* prolixe agit NICOL. MERCERUS. Pariſ. 1653. in 8. qui nihil aliud agit, quam quod Jul. Cæſ. Scaligeri præcepta de Epigrammate, lib. III. Poët. cap. 126. data, exemplis operoſe illuſtrat: ſed, cum parum emunctæ naris ſit, multa immiſcet lutulenta & quæ non ſapiunt ætatis priſcæ ſapientiam & elegantiam: interea multum tamen ſibi cum ſuo labore, etſi præter rem ſane, placet. FRANC. VAVASSOR, qui nitidiſſime quidem ſcripſit *de Epigrammate* Pariſ. 1672. in 8. ſed ſpecialia artis non tangit, majorque, ut mihi videtur, in præceptis, quam in exemplis, artifex eſt. Id vero inprimis agit, ut Petrum Nicolium, qui tum forte cum ſua præfatione Epigrammatum aliquam collectionem in lucem publicam ediderat, confutet, perſtringatque, & male literato Orbi conſuluiſſe oſtendat. Subinde tamen alios quoque caſtigat, ut cap. 9. Th. Corream, qui, fabulis plane proſcriptis, in Epigrammate nihil, niſi verum factumque, a poëta voluit adhiberi. Peculiare etiam caput habet de laſciva ſpurcitie ex Epigrammatibus exterminanda, quam alias ſæpe ſolam Epigramma conficere, & tantum non neceſſariam eſſe, IS. VOSSIUS ad Catullum, & docti complures Viri, putant: contra quam opinionem Vavaſſor plane egregie inſurgit. Annexuit libro de Epigrammate ſua ipſe Epigrammata libris tribus diſtincta: quæ, ut puriſſima ſunt, ita non ubique acuminum ſatis habent: quippe quæ ſciens volensque ille præteriit, & contemſit, niſi ævum ſaperent Auguſteum. Edidit tamen anno 1675. Appendicem libri tertii Epigrammatum ſuorum, & paulo poſt librum etiam quartum. Scripſit & de *Epigrammate* librum COTTUNUS, Profeſſor Patavinus, ſed quem non vidi. JAC. MASENIUS, in *Arte nova Argutiarum,* certos quoſdam fontes invenit, ac perpetuis Exemplis illuſtravit. 12

De *Epico Carmine* extat Diſſertatio MAMBRUNI, quam Menagius *une docte & curieuſe diſſertation* vocat *Obſerv. in Malherb. p. 441.* Præterea TORQVATI TASSI, at quanti poëtæ! extant *Diſcorſi del Poëma Heroico* Venet. 1587. & Neapoli in 4. impreſſi: 13

preſſi: quem librum una cum poëmatibus Taſſi (de quibus infra) tanti æſtimant Italorum plerique, ut & viciſſe omnes ante ſe, & nihil addi a quoquam, nedum ex Ariſtotele, poſſe, perſuaſi ſint, prout præter alios, e *Relationibus Boccalini* liquet *Cent. I. Rel. 28.* Sed agnoſcunt tamen ſagaciores errores Taſſi, quos ne ipſe quidem laudare aut diſſimulare ſuſtinuit: dum interea viciſſim juſtiſſima laude admiranda illius Scripta non privant. Scripſit & *le* BRUN aliqua de hoc argumento, quæ Virgilio ſuo Chriſtiano addidit: ſed non adeo magnæ rei. Qualia ſint CAMILLI PELLEGRINI, qui & ipſe de *Epica Poëſi* Italicum librum ſcripſit, non novi: cum non viderim. Omnes vero in hoc genere vicit, longeque ſupergreſſus eſt, quem paulo ſuperius nominavimus, Gallus Erudittiſſimus, RENATUS le BOSSU, in vernaculo de *Epico Poëmate* tractatu, qui Pariſ. 1675. primum prodiit, dein apud Belgas 1693. recuſus eſt. De Elegia librum THOM. CORREA ſcripſit, Bononiæ 1590. in 4. editum, una cum libro *de Proſodia.* De Ecloga, ſeu, quod idem eſt, *de Carmine Paſtorali,* eſt exquiſitisſima Commentatio REN. RAPINI, quam *Eclogis* ſuis Sacris addidit, plane ad genium puræ Latinitatis & dictionis ævi aurei conſcriptis, ut cum antiquis etiam certare posſit. Pariſ. 1659. in 4. Multa etiam de Ecloga habet non vulgaria ÆG. MENAGIUS *in Anti-Bailleto, T. I. n. LIV. p. 195. ſeqq.* & inter alia probat, falli Bailletum, cum Tasſum Paſtores primum in theatrum induxiſſe putat: quod tamen, ut Menagius annotat, ante ipſum Auguſtinus Beccari Ferrarienſis, fecit in Dramate, quod inſcripſit, *Sacrificio.* Sed hæc recentiora tantum Carmina paſtoralia attinent.

14 De *veterum Poëmatum cantu, & Viribus rythmi,* peculiarem librum conſcripſit, cui præclara multa inſunt, Is. VOSSIUS, Oxonii 1673. in 8. editum: in quo Veterum Græcorum poëſin, nova plane ratione juxta metri muſicas leges explicatam, unam maxime æſtimat. Eodem aut ſimili videtur inſtituto ductus homo Hiſpanus, ARIUS BARBOSA, *Epometriam* ſcripſiſſe, in qua Veterum poëmatum cantum, & pronuntiationem poëticam, jam amiſſam, explicat: Nicol. Antonio teſte. Liber Salmanticæ prodiit in 4. una cum Proſodia ejusdem, ſeu de Re Poëtica, & recta ſcribendi ratione libro. De *Furore Poëtico,* quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, quemque Longinus elegantiſſime circumſcribit γενναῖον πάθος, ἔνθα χρῆ, μεγαλήγορον, ὥσπερ ὑπὸ μανίας τινὸς καὶ πνεύματος ἐνθουσιαστικοῦ ἐκπνέον, καὶ οἱονεὶ φοιβάζον τοὺς λόγους. *Audit ſc. ei nobilis affectus, atque ubi decet magnificus, qui velut furore quodam & cœleſti aliquo mentis inſtinctu actus, fundit verba: & aliquid, ut ita dicam, grandius ore mortali loquitur, cum ſcilicet,* juxta Claudianum,

totum ſpirant præcordia Phœbum.

De hoc, inquam, Poëtico furore elegantiſſimam diſſertationem concinnavit, ſuisque præfixam Poëmatibus edidit, PETRUS PETITUS Pariſ. A. 168?. in 8. digniſſimam utique, quæ legatur. Egit & de eodem argumento BERNARDINUS PARTHENIUS, Spielenbergius, in ſuo Commentario ad Horat. Od. III. 25. nec non LIL. GYRALDUS Dial. I. de Hiſtoria Poëtarum Diſſertationem Academicam de Furore Poëtico ſcripſit

ſcripſit Clariſſimus, dum viveret, Lipſienſis Poëta JOACH. FELLERUS, quæ & ipſa negligenda non eſt. *a*)

Idem Perthenius, quem modo laudavi, de *Imitatione Poëtica* præclaros quo- 15
que libros V. compoſuit, ad Maximilianum II. Imp. ſcriptos, editosque Venetiis 1565. in 4. Etſi enim illos evolvere nunquam licuerit; haud difficulter tamen conjicio, Virum doctiſſimum, qui in Commentario in Horatium tam pulcre de imitatione Horatiana ſubinde ſcripſit, quam alius quisquam, profecto multo etiam magis accurate hoc argumentum in Tractatu peculiari exſecutum: ut non dubitem eum, ſi haberi poteſt, ceteris omnibus eſſe anteferendum. Perſii Imitationem Horatianam ſuo in Perſium Commentario annotavit Iſ. Caſaubonus. De Virgilii imitatione Homerica tot loquuntur, quot Poëma utriusque attingunt. Aliorum Poëtarum Latinorum ſtudium in imitandis Græcis annotat Barthius Adverſar. lib. XXXIV. c. 14. qui tamen non in omnibus æque felix eſt: aliquando enim, quæ ad imitationem Græcorum expreſſa putat ille, forte ſecus videbuntur aliis. Ceterum ſub ſpecie imitationis nunquam furta Poëtarum admitti certum eſt: etſi viciſſim nimis rigidi ſunt & iniqui accuſatores, qui promiſcue imitationem, ſimilemve ſententiam pro furti argumento arripiunt. Sane enim quandoque fit, uti recte MENAGIUS ad *Malherbium* p. 255. obſervat, ut in easdem cogitationes, eosdemque Verſus, totidem conceptos verbis Poëtæ incidant, abſit tamen, ut alter alteri quicquam ſurripuiſſe dici queat. Notat Menagius, Porphyrium apud Euſebium Præp. Evang. lib. X. c. 3. commemorare Aretadem, qui integrum de his librum ſcripſerit. Inſcribebatur vero liber Aretadis *περὶ συνεμπτώσεως*, & in eo multa etiam, ut teſtatur Porphyrius, plagia Eruditorum annotabantur. Feſtivum eſt, quod Hieronymus (& ex eo Menagius) ad illud Eccleſiaſtæ; *Nihil ſub ſole novum*: de Donato, Præceptore ſuo, refert: eum, cum illa Terentii explicaret: *Nihil dictum, quod non dictum ſit prius:* ſtomachantem & indignabundum identidem exclamaſſe: *pereant, qui ante nos noſtra dixerunt.* Hæc quidem, ſimiliaque, quæ in veteribus ac recentioribus Poëtis ſæpius occurrunt, pro furtis reputanda non ſunt. Atque hinc Æg. Menagius, qui *de Furtis & Imitationibus Poëtarum* peculiarem librum ſe ſcripturum promiſerat; *l. c. & in Addend. p. 559.* de his etiam, quæ furta non eſſent, ſimilibus eorundem cogitatis latius agere ſibi propoſuerat. Sed, dum cum illa ſui libri Editione cunctatur Menagius,

a) De Enthuſiaſmo ſeu Furore Poëtico Morhofii etiam ipſius exſtat Oratio, Roſtochii Lectionibus in Claudiani de Raptu Proſerpinæ libros Publicis, M. Nov. A. 1661. præmiſſa, ſed, triennio abhinc, demum, in Volumine *Diſſertationum* ejus *Academicarum & Epiſtolicarum*, Hamburgi An. 1699. in 4to excuſo, *p. 71-82.* edita. Prolixius ille quidem de eodem Argumento Volumen, tum ſub finem *Orationis hujus p. 81.* tum *P. II. Operis de Lingua & Poëſi Germanica, c. 1. p. 201.* & alibi, eſt pollicitus, ſed non perfecit. Digna etiam lectu eſt Diatriba de Enthuſiaſmo Poëtico Academica, ab Henr. Muhlio & Sebaſt. Kortholto, illo Præſide, hoc Reſpondente, utroque autem Morhofii diſcipulo, utroque item ejusdem in Profeſſione Poëtica Succeſſore, Kilonii A. 1696. in 4to publicata.

Digitized by

gius, cogitur tandem a ſe amoliri plagii crimen, quo carmina ejus onerant Andr. Bailletus; qui tot Veterum ac Recentiorum dimidios verſus integrosve, in Poëmatis Menagii, occurrere criminabatur, ut nihil aliud prope, niſi muſivum opus ſit, quicquid carminis ab illo fluat, e variis nempe Poëtarum variorum fruſtulis artificioſe congeſtum: transfuſis etiam aliquando Latinis aliorum Carminibus ab illo in Græcum. Hæc igitur ut pro viribus dilueret Menagius, neque furtis annumerari poſſe, quæ ſuis aliena inſeruit, neque peccatum eſſe a ſe quicquam oſtenderet, operoſe *in Anti-Bailleto,* multis capitibus, laborat, *P. II. a pag. 202. usque ad 277. §. 128. 135.* ſimulque toti argumento lucem non exiguam fœneratur. Ex antiquis conferri ad rem eandem cum fructu poteſt Longinus, *lib.* περὶ ὕψους *ſect.* 13. qui veterum & celebrium ante nos Scriptorum imitationem quam maxime ad apicem illum ſublimitatis conducere ſapienter judicat: quum ſcilicet haud raro aliqui, alieno velut ſpiritu, ut Pythia Deliaco anhelitu, impleti, quædam illorum, quos aſſidue legunt & imitantur, Autorum præſtantiſſimorum effluvia in ſe ſentiunt delabi, tumque furorem illum, quaſi ex Apollinis ſpecu petitum, æqua cum aliis ſublimitate oſtendunt, ὅταν ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχαίων μεγαλοφυΐας εἰς τὰς τῶν ζηλούντων ἐκείνους ψυχὰς, ὡς ἀπὸ ἱερῶν στομίων ἀποῤῥοιαί τινες φέρονται, ὑφ᾽ ὧν ἐπιπνεόμενοι καὶ οἱ μὴ λίαν φοιβαστικοὶ ἑτέρων συνενθουσιῶσι μεγέθει. Recte vero addit mox idem Longinus: ἔστι δὲ οὐ κλοπὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ᾽ ὡς ἐπὶ καλῶν ἠθῶν, ἢ πλασμάτων, ἢ δημιουργημάτων ἀποτύπωσις. *Quæ quidem imitatio tantum abeſt, ut furti nomine inſimulanda videatur, ut potius velut quædam excellentium ſeu formarum, ſive ſimulachrorum, aut operum, exiſtimanda ſit expreſſio atque exemplum.* Cur Poëtis Latinis in hiſtoria Heroum Romanorum, ſi quando mentionem eorum faciunt, tot ſimilia dicantur, Barthius Adverſar. lib. XVIII. cap. 18. Scholis declamatorum imputat, quorum induſtria geſta talia non ſolum repetita indies, ſed & in omnes facies ſententiis torta ſunt. Conf. Vavaſſor de declamatoriis argutiis Ovidii. Singularis plane & mira furandi ratio eſt, quam de Sperone Speronio narrat Janus Nic. Erythræus Pinacoth. III. pag. 202. *Semper ille ante ſe exiguos tenuium, neſcio quorum, Autorum fœtus habebat: interrogatus, cur id faceret, homo ſui ævi doctiſſimus? reſpondiſſe fertur: ſe furem eſſe literarium, & inprimis cupere, ſua furta eſſe occulta; idque ſibi ex ſententia eventurum putare, ſi pauperum tuguria perſequeretur: unde ſi quid abſtuliſſet, propter eorum, quos expilaſſet, obſcuritatem omnibus etiam futurum eſſet incognitum: longe ſecus futurum eſſe, ſi furtificas in locupletum & illuſtrium Virorum domos manus vellet afferre, quorum res, propter ipſorum nobilitatem & amplitudinem omnium jam patent ad oculos, nam, ſi quid mihi vellem ex illis arrogare, ac proprium facere, continuo clamarent furem manifeſtarium, qui ea pro meis venderem, quæ jamdudum in illius vel illius beatiſſimi hominis ſuppellectile numerarentur.* Hanc Speronii rationem furandi ut haud dubie mirabuntur, quotquot e trivio parum bonæ frugis colligi poſſe intelligunt: ita non parum profecto ſuæ exiſtimationi detrahit, quisquis hac via incedit ignobili & indecora. Neſcio autem, utrum in Dramata, an in Dialogos, plumas alienas tam pulcre transtulerit Speronius, Æſopi graculum imitatus. Franc. Vavaſſor putat, Elocutionem in carmine multa ab elocutione oratoria mutuari, adeo-

que

que Poëtis Orationum lectionem commendat, de Epigr. p. 159. Quod quidem aliqua ex parte verum eſt, ſed niſi lectio Poëtarum præponderet, periculum eſt, ne, ſuppreſſis ſpiritibus poëticis, lectio talis ex Poëta Oratorem faciat.

Inter eos, qui *Proſodias*, & Abacos quantitatum ſcripſerunt, optimus eſt, SAM. GLONERUS, qui e proſodia Gieſſenſium, aliisque collegit præcepta neceſſaria, ad quantitates vero ſemper Autorum verſus quoque ſignavit: quod non facit Henr. Smetius, cui propterea fides haberi ſemper non poteſt, quod corrupta nonnunquam ſequitur exemplaria. OLAUS BORRICHIUS *Parnaſſum in nuce* ſcripſit, quo, ſingulari compendio, paucioribus Verſibus plura quantitatum exempla comprehendit, quam Glonerus & Smetius; Haffniæ 1654. in 4. Idem *Linguam Pharmacopæorum* ſcripſit, quo libro de accurata vocabulorum in pharmacopoliis uſitatorum pronunciatione agit. *Errores* magnorum Virorum *in metro*, utriusque Scaligeri, Bonav. Vulcanii, Gabr. Lermæi, Frid. Taubmanni, Joh. Aurati, Fulv. Urſini, Joh. Meurſii, H. Grotii, Car. Paſchalii, Achill. Statii, notat Barthius *Adverſ. lib. XVI. c. 3.* E Joſ. Scaligero ſeptem pedum verſum producit, quem poſt illum etiam obſervavit Vaſſor *de Epigr.* p. 193. Quinarium jambum pro Senario Jul. Cæſ. Scaligeri idem Barthius notat lib. XXVI. c. 25. ubi Angeli Politiani, Vincent. Opſopæi, aliorumque, hallucinationes in ſyllabis oſtendit. 16

Ad Poëſin *fabularum cognitia* neceſſaria eſt. Hanc vero diſcas ex LIL. GREG. GYRALDI *Hiſtoria Deorum*, quæ compluribus Syntagmatibus ab illo prorſus eleganter tradita eſt; & ex G. J. VOSSII *Theologia Gentili*, elaboratiſſimo Opere, & gentilium ſuperſtitionum vere theſauro: quo elogio illud ornat Gisb. Cuperus *in Harpocrate p. 107.* quo in libro ipſe etiam mythicam gentilium Theologiam haud parum illuſtrat. Sed ſunt majora adhuc & plura operis Voſſiani elogia, Grotii, Sarravii, aliorumque, Epiſtolis haurienda. Sed ſe quam optime commendat liber ipſe, cum legitur. Quæ ſub FULGENTII, Ruſpenſis Epiſcopi, nomine prodiit *Mythologia*, Auguſtæ Vindel. 1521. fol. cum Scholiis Philomuſi edita, non ejus eſſe, ſed Furii Publ. Fabii Fulgent. Planciadis, Grammatici, poſt alios multos Placcius obſervat de Pſeudon. p. 197. NATALIS COMES in *Mythologia* ſua ineptus eſt, & allegoriis ſuis occupatus. HENR. SCHÆVII *Mythologia* contracta, ob ordinem, tyronibus commendari poteſt, quibus etiam commode inſervit FRANC. POMEY, Jeſuitæ, *Pantheon Mythicum*, ſemel iterumque in Germania Belgioque impreſſum. JAC. MASENII *Mythologia* breviſſima eſt, ac propter indicem locorum communium exemplarium, quorum magnus in poëmate uſus eſt, commendanda. (Luculentiſſima vero ſunt, & plane exquiſita, quæ in Commentariis ad Callimachum, nuperrime An. 1697. Ultrajecti editis, Vir noſtra laude multo major EZECH. SPANHEMIUS, de Deorum Veterum genealogia & hiſtoria, ex infinitis obſervationibus ſuis, congeſſit: quæ cum præſtantiſſimis quibusque de palma certant.) ROB. STEPHANUS quoque *Elucidarium Poëticum* edidit, nominum mythicorum explicationem continens. Verum illud, 17

Digitized by Google

maxima ſui parte, totidem verbis eſſe e Raph. Volaterrani Anthropologia ſic deſcriptum, ut errores quoque ſuos fecerit Stephanus, qui tamen interea nusquam ſuum Autorem nominavit, obſervavit, nec ignoſcit, Thomaſius de Plagio Liter. §. 549. CAROLUS STEPHANUS, Roberti frater, *Lexicon Poëticum* ſcripſit, multoties variis in locis, & præſertim Genevæ, excuſum, recuſum, auctum: ſed ſemper tamen imperfectum eſt, multisque in locis corruptum. Emendavit illud, ac ſupplementum ſcripſit THOM. REINESIUS, quod ineditum adhuc eſt. In Anglia magnis Acceſſionibus idem Stephani Dictionarium auxit, & ſimul locis prope innumeris emaculatum bis edidit, ſemel Oxonii An. 1671. iterumque Londini A. 1686. in fol. NICOL. LOYDIUS: ſed etiamſi Editio illa prioribus longe melior ſit, non ea tamen accuratio ubique adhibita eſt, quæ debebat: quantum ex inſpectione fugitiva cognoſcere licuit. Vellem ego Lexicon ita ordinari, ut volebat quondam Henr. Schævius: qui omnia veterum poëtarum denominata & Epitheta mythologica conſignari jubebat, exemplumque dabat in Lexico Statiano, quod hactenus ineditum eſt.

18 De *Tropis Poëticis* antiqui Autoris Græci, GEORGII CHÆROBOSCI, libellus, quem ſe MSS. in Italia vidiſſe Geſnerus in Bibliotheca teſtatur, a Leone Allatio Græc. & Lat. cum aliis quibusdam Rhetoribus, editus eſt, Romæ 1641. in 8. Idem libellus Græce etiam ſervatur MSS. in Bibliotheca Cæſarea, teſte Lambecio Tom. IV. Bibl. Vindob. p. 23. Græcus illius titulus eſt: *Γεωργίου χοιροβόσκου περὶ τρόπων πάσης παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς.* Poëticos tropos 27. refert, *ἀλληγορίαν, μεταφορὰν, κατάχρησιν, μετάληψιν* &c. Meminit Georgii hujus alio quoque loco Allatius: nempe in Diatriba de Georgiis: obſervatque ibi; eum non recentem, ſed ſatis antiquum fuiſſe, & ante Imper. Anaſtaſii Dicori tempora, adeoque ſub finem ſeculi poſt C. N. quinti, famam ſibi comparaſſe: idque exinde colligi poſſe ait, quod Stephanus Byzantinus, Grammaticus, in libro de Urbibus, ejus teſtimonio utatur.

19 *Phraſes poëticas* ſub Locorum Communium titulis congeſſit NICOL. NOMESSEUS in *Parnaſſo poëtico*, Colon. 1602. in 8. edito, & mox appendice aucto; qui quidem optimus videtur: Virgilii phraſes ſeorſim ſub titulis ſunt congeſtæ. *Calligraphiam Ovidianam* ſcripſit GEORG. BERSMANNUS. ALEXANDER ROSSÆUS *Enchiridion Oratorium & Poëticum,* in quo formulas oratorias Morelli Sermone Poëtico expreſſit, Londini 1650. in 8. MELCH. WEINRICHIUS in *Ærario Poëtico* phraſes e Recentioribus potius, quam Veteribus collegit, quem exagitat eapropter VINCENT. FABRICIUS, in *Pranſu Parato,* i. e. Satyra in Poëtas, eorumque contemptores. Amſtelodami edita. *Flaviſſæ Poëticæ* BACHARII omnium optimæ ſunt propter elegantem ordinem ac digeſtionem ſynonymorum, Epithetorum, comparatorum, phraſium, &c. *Epitheta* conſcripta ſunt a JOH. RAVISIO. Ex eo, additis quibusdam obſervationibus, concinnavit ſelectum Epithetorum Latinæ Poëſeos NICOL. *le* ROUX, Pariſ. 1631. in 8. *Græca Epitheta* diligentiſſime collegit ediditque CONR. DINNERUS. Ad Epithetorum inventionem facit etiam JOH. BUCELLENI *Officina*: quanquam & alias voces, ſubſtantiva & verba, apud illum reperire poſſis; indicem enim dedit 1. nominum, 2. adjectivorum & par-

Digitized by Google

& participiorum: 3. nominum propriorum; ſingulorum ſub titulis pedum ita locatorum, ut in frontiſpicio paginæ ſtatim pes, & ſubjectæ illi voces appareant: e quibus excerpere potes, quæ uſui ſunt accommodata. Hujus libri auctarium ſcripſit Bohuslaus Balbinus in *Auxiliis Poëtices,* uti vocat. Verum habent & hi Autores ſua vitia: multa enim in illis occurrunt barbara & antiquata: multa etiam in quantitatibus errata ſunt: quare circumſpecte iis utendum. Uterque vero inventionem debet Anglo cuidam homini, Josiæ Webbe, Med. Doctori Londinenſi, qui A. 1626. in 8. librum edidit, quem inſcripſit *Uſus & Autoritas, ſeu Carmen Hexametrum & Pentametrum:* in quo ita particulas & verba Ovidiani poëmatis digeſſit ſub ſuis pedibus, ut jactet, hoc artificio quemcunque artis Oratoriæ & Poëticæ ignarum orationem & poëma ſcribere poſſe: quæ, quamvis ſtulta, jactantia metrorum tamen & pedum inventionem facilitat: qua in re præivit Bucelleno & Balbino. Exſtat ſimilis labor Georg. Matthiæ Koenigii, qui in Græca lingua eo modo Epithetorum & Nominum Syllabum locavit. Libri titulus: *Tyrocinium Poëticum Græcum, Norib.* 16?7. in 8. Ego vero phraſeologiam poëticam longe aliter colligi & inſtitui poſſe cenſeo. Concinnarem Lexicon aliquod Poëticum, quo notarem omnes illas voces, quæ ſingularem aliquem ſenſum, non tantum apud Claſſicos poëtas, ſed & nonnullos, præſtantiores tamen, recentiores inveniunt: cum ratio phraſeos poëticæ unice pene in translationibus, Poëtis familiaribus, conſiſtat: quanquam & aliqua Syntaxeos ratio diverſam orationem Poëticam a ſoluta faciat. Huic Lexico deinde ſubjungi poſſet index locorum communium, qui remitteret ad voces ipſas. Sed de omni inſtituto illo, in lectionibus publicis plura diximus. Pene ad illud conſilium noſtrum inſtitutæ ſunt, quæ Lugduni A. 1590. in 12. prodierunt *Petri ab Area Baudoza, ſive Baudoziani,* Poëticæ Elocutionis formulæ: a quo & Poëticæ Latinæ Theſaurus Lugdun. 1586. in 8. decem libris confectus eſt.

Extant & *de vernacula gentium variarum Poëſi* ſcripta varia. De *Germanica* nos 20
peculiari libro egimus aliquando, ac tum Scriptores recenſuimus omnes; tum quid præterea dici ad rem poſſet, congeſſimus: quæ nunc repetere opus non eſt. De ludis Poëticis apud *Gallos* fuſe Joh. Caſaneuve agit in libro, quem inſcribit *Jeux fleurans.* De *Caſtellana,* ſeu *Hiſpana* Poëſi ſcripſerunt *Didacus Garcias de Rongiſo,* Salmant. 1592. in 4. & *Mich. Sanchez de Viana,* Compluti, 1580. in 4. *Itali* de ſua Poëſi tot agunt, quotquot vel Guarinum, vel alios novi generis Tragico-Comici, aliarumque novitatum Autores ſuos, contra veteris Poëſeos propugnatores ſibi defendendos ſumunt.

Uti vero hoc Scriptionum genus utplurimum non ſine præpoſtera ſui admiratione adornari ſolet: ita *philautia* vulgare vitium eſt, quod tantum non omnibus Poëtis tribui ſolet: de quo multa Gaddius colligit *T. I. Scriptor.* ubi de Galeno agit: nec non, ubi de Juſto Lipſio. Addi vero & Barthius meret *Adverſ. lib, XLIV. c. 25:* Nemo autem prolixius laudes poëtarum, e philautia tali profectas, nec ſtudioſe magis, ex antiquis & recentioribus, collegit, ſimulque ut licitas defendit, quam Menagius

Digitized by Google

T. II. Anti-Bailleti p. 277. 324. qui ſcilicet ipſe erat, ob nimias laudes ſuas & elogia, quæ ipſe de ſe cumulare conſueverat, ab adverſario vanæ arrogantiæ accuſatus.

CAP. II.

DE POETIS GRÆCIS. (*b*)

§. 1. *Poëtarum Hiſtoriæ Scriptores Antiqui ſc. complures, obiter tantum nominati, e Recentioribus autem (de quibus paulo diſſeritur prolixius) Pet. Crinitus, Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus, qui præ aliis commendatur, & adverſus iniquam Joſ. Scaligeri cenſuram, crimenque plagii, a Jac. Gaddio objectum vindicatur,) Joh. Guidiccionius, Gerh. Joh. Voſſius, Ol. Borrichius, Tanaqu. Faber, Caſp. Cælius. 2. Poëtæ Græci Antiqui: Homerus (de cujus ſimul Exegetis Veteribus, Porphyrio, Euſtathio, Didymo ψευδωνύμῳ, Anonymis aliquot, & Actio Labeone, complura monentur.) 3. Heſiodus. 4. Orpheus & Muſæus. 5. Æſchylus. 6. Sophocles. 7. Euripides. 8. Ariſtophanes. 9. Menander. 10. Pindarus. 11. Narratio de abolitis, per Monachos Græcos, ceterorum Poëtarum Græciæ Lyricorum & Eroticorum Carminibus. 12. Lyrici, præter Pindarum, quorum aliqua ſuperſunt, Græciæ reliqui, Anacreon, Alcæus, Sappho, Steſichorus, Ibycus, Bachylides, Simonides, Alcman; Archilochus item Jambographus, & alii Poëtæ, quorum Fragmenta, non minus, quam Lyricorum, Henr. Stephanus collegit, & cum iſtis junctim edidit. 13. Pſeudo Pythagoras, Carminum Aureorum Scriptor, in quo Hieroclis aureus exſtat Commentarius, fuſe h. l. celebratus. 14. Pſeudo Phocylides. 15. Theognis, Moſchus. 16. Bion Theocritus, Simmias Rhodius. 17. Callimachus Cyrenæus, 18. Apollonius Rhodius. 19. Nicander Colophonius. 20. Aratus. 21. Dionyſius Periegetes. 22. Lycophron. 23. Quintus Calaber, Tryphiodorus, Coluthus, Cointus Smyrnæus. 24. Oppianus & Phile. 25. Fragmenta IX. Poëtriarum a Fulvio Urſino, Philoſophorum autem Poëtarum ab Henr. Stephano, collecta & publicata. Oraculorum Sibyllinorum Variæ Editiones. 26. Anthologia Græcorum Epigrammatum, a Maximo Planude collecta. 27. Poëtæ Græci inter Chriſtianos Veteres, Apollinaris, Gregorius Nazianzenus, Nonnus, Paulus Silentiarius, Joh. Tzetzes. Fragmenta aliorum, & hos inter Ezechielis, a Frid. Morello junctim edita. (De omnibus hiſce Poëtis Græcis fuſe ſatis plerumque diſſeritur, multaque de illorum Vita, Scriptis, Stylo, Editionibus, Scholiaſtis Veteribus, Interpretibusque & Exegetis recentioribus, Obſervationes, adjectis Eruditorum judiciis aliisque ἀξιομνημονεύτοις, in medium afferuntur.)*

Sequi-

(*b*) Caput hoc de Poëtis Græcis non ipſi Morhofio deberi, ſed Viri illius Eruditi, qui Lipſiæ Libros IV. Polyhiſtoris literarii poſteriores, e Prælectionibus ejus Academicis, collegit, digeſſit, & plurimis in locis auxit atque interpolavit, diligentiæ acceptum eſſe ferendum, ſupra jam ad *Libri VI. Cap. II.* monuimus.

Digitized by Google

Sequitur jam, ut *Poëtas* nobiliores, *Veteres* ac *Recentiores*, enarremus: quod quidem inſtitutum jam olim complures Græcorum æque & Latinorum Autores tenuit: adeo dignum eſt omni tempore viſum doctorum Virorum curis argumentum hoc. Siquidem e Græcis, ut Gyraldus in Epiſtola ſuis Dialogis præfixa, obſervat, Ariſtoteles, Zeno, Antiphon Ramnuſius, Nicander Colophonius, Lobus Argivus, Demetrius Magneſius, Dionyſius Phaſelites, Damaſtes Sigeæus, Phania Peripateticus: (queis addi præ ceteris etiam debuiſſet Callimachus) ex Latinis M. Varro, & Volcatius Sediginus de Poëtis ſcripſerunt (*c*). E *Recentioribus* RAPHAEL VOLATERRANUS, in *Anthropologia* ſua, quæ magna Commentariorum Urbanorum pars eſt, carptim de Poëtis egit. Sub idem fere tempus PETRUS CRINITUS *de Poëtis Latinis* libros V. compoſuit, Baſileæ 1505. excuſos. Orditur a Livio Andronico, & usque ad Sidonium Apollinarem, qui Theodoſii M. tempore vixit, hiſtoriam 96. Poëtarum continuat, ſtylo conciſo, & qui, ut ipſe ait in præfatione, Suetonium de Rhetoribus ſcribentem imitatur. Poſt Crinitum, cum reſtare adhuc ſermo de Græcis Poëtis videretur, id operis in ſe POMPONIUS GAURICUS, Poëta inſignis, &, Antonio Teiſſierio *in Addit. ad Elogia Thuan.* referente, Lucæ Gaurici frater, ſuſcepit, planeque ad imitationem Criniti ſcripſit: uti Paulus Jovius in Elogiis, & ex eo Jac. Gaddius, affirmant. Hos vero ſuperavit accurato ſtudio & labore ſuo LILIUS GREGORIUS GYRALDUS, eruditiſſimus & infeliciſſimus Vir; qui luculentiſſimos, & omni eruditione refertos *de Poëtis Græcis & Latinis Dialogos* compoſuit: editos primo Baſileæ A. 1545. poſtmodum recuſos inter opera Gyraldi, ibid. 1580. 2. tomis in fol. excuſa [& nuper repetita Lugduni Batav. 1696. nitidiſſima Editione: in qua Dialogis Lilii notæ quoque doctiſſimæ Pauli Colomeſii, antehac ineditæ, acceſſerunt.] Neque vero ſolum de antiquis Poëtis extantibus atque non extantibus ſcripſit: ſed & de recentioribus usque ad ætatem ſuam: ac de iis judicia ſemper ſua annexuit. Novi quidem, quod *Joſ. Scaliger, in Confutatione Fabulæ Burdonum,* dicat p. 85. *neminem infelicius de Poëtis judicaſſe, quam qui de Poëtis ſcripſerit, Lil. Greg. Gyraldus, Vir multæ lectionis & magnæ eruditionis: ſiquidem de Poëtis judicare Poëtarum duntaxat ſit, idque non omnium, ſed optimorum:* quam in rem Cleanthis dictum allegat:

> 'Ου γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν, ὄυτε δικαίαν,
> Ὄυτε καλὴν ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τȣ̃το κεν ἐυροις.

Enimvero, ut hic minus attendamus Scaligerum, qui alibi, uti Teiſſierius annotat judicii laude Gyraldum non privat, facit Viri affectus, qui a Scioppio petulantiſſima planeque venenata Satyra irritatus, in toto hoc ſcripto ſe prodit adverſus omnes, quotquot nomini Scaligeriano, & familiæ illuſtri quicquam detrahere velle videbantur. Dederat vero imprudens Lilius, neſciusque ac litium futurarum, occaſionem

(*c*) Scriptoribus Vetuſtis Latinis, Poëtarum, perſecutis Hiſtoriam, addendus etiam C. Suetonius Tranquillus, e cujus Libro de Poëtis (Latinis haud dubio ſolis) Vitæ tantum Terentii, Horatii, Perſii & Lucani, ſuperſunt. V. Voſſii *Lib. I. de Hiſt. Lat. c. 31. p. 166.* & Joh. Jonſii *Lib. 3. de Script. Hiſt. Philoſ. c. 8. p. 249.*

nem bello Bordonico, inter Sciopppium & Scaligerum atroci calamorum pugna pugnato, dum Julium Scaligerum olim Burdonem vocatum fuiſſe dixit: quod deinde præter Gyraldi mentem in calumniam raptum eſt. Quanto rectius itaque hic Gerh. Joh. Voſſio aurem præbebimus, qui, & ab affectibus liber, & ferendo judicio non minus atque Scaliger par, ita de Dialogis iſtis loquitur, lib. de Poëtis Lat. p. 82. *Lilii Gyraldi extat hiſtoria, dialogis decem perſcripta, de Poetis antiquis, duobus de ſui temporis Poëtis: opus, ſicut magni ingenii & judicii, ſic ingentis doctrinæ atque induſtriæ: ita, ut expectandum non ſit, ut quis deinceps hanc denuo provinciam ſuſcipiat. Eſt, ubi hujus vel illius poëtæ Hiſtoriam accuratius aliquis tractare valeat, & ſane id in paucis: at ab aggrediundo iterum tam vaſto labore, non modo Eruditorum vulgus, ſed etiam ſanos omnes deterruit. Videlicet, poſt meſſem tam luculentam nihil fere, niſi quædam Spicilegia, reliquit.* Hoc Voſſii judicium veritati etiam eſſe maxime conforme fatebitur, quisquis ſpretis nonnullorum Lilio adverſorum autoritatibus, librum ipſum æquo animo leget. Sed eſt utplurimum ingenuæ virtutis comes invidia, & probiſſimum quemque peſſime ſuo dente habitum rodit. Fuitque hoc inprimis perpetuum fere fatum optimi Gyraldi, Thuano teſte, ut præter acerbiſſimos arthritidis cruciatus, & perpetuam duræ paupertatis miſeriam, calumniatorum quoque injuriis aſſidue impeteretur. *Jac. Gaddius* inter hos etiam eſſe voluit, nec contentus, tacito nomine Gyraldum ſubinde ſugillaſſe, aperte etiam, ubi de illo agit, & de Crinito, carpit illos præſtantiſſimos Dialogos, modo, quod maligne, Pet. Criniti mentione omiſſa, ejus tamen ſcrinia compilaverit, *T. II. de Scriptor. Non-Eccleſ. p. 129.;* modo, quod multa e Scaligeri Poëtica ſublegerit Gyraldus: *p. 212.* Verum, uti ſtupidius nihil dici poſſet, quam hoc poſterius, cum anno 1545. Gyraldus ſuos Dialogos ediderit, Scaliger Poëticen ſexennio demum poſt A. 1551. ita prius etiam infirmis profecto conjecturis innititur: nec probavit unquam Gaddius plagium, cujus rem hominem innocentem audacter facit. Neque quis mihi hic Conr. Gesnerum forte obvertat, idem de Gyraldi plagio ſentientem *Bibliotheca p. 548. b.* ſiquidem longe modeſtius ille loquitur, nudamque ſuam conjecturam fatetur. *Crediderim,* ait, *Lil. Gyraldum, quicquid in eis* (Criniti libris de Poëtis Lat.) *ſcitu dignum legitur, transtuliſſe in ſuum opus de Poëtis.* Hæc vero conjectura Gesneri facili negotio refelli poteſt. Sed de Gyraldo ſatis. (Prius tamen adhuc, quam illum penitus miſſum faciamus, age Epitaphium apponemus, quod ſibimetipſi ſcripſit, dum vixerat, & quod monumento, in Æde Civitatis Ferrarienſis Cathedrali, inſculptum eſt, Joh. Jenſio referente.

D. M.

Quid hoſpes adſtas? tymbium
Vides Gyraldi Lilii,
Fortunæ utramque paginam
Qui pertulit: ſed peſſima
Eſt uſus altera, nihil
Opis ferente Apolline.

Nil

Nil ſcire refert amplius
Tua, aut ſua, in tuam rem abi.)

Cenſuram Poëtarum Italica lingua ſcripſit JOH. GVIDICCIONIUS; ſed quæ ἀνέκδοτος adhuc eſt, referente *Gaddio T. I. p. 212.* Exinde GERH. JOH. VOSSIUS quoque librum *de Poëtis Græcis & Latinis* conſcripſit, quanquam non ediderit ipſe, dum in vivis eſſet; ſed editus tamen eſt non diu poſt mortem auctoris 1654. in 4. Verum, ut ipſe in loco, quem paulo ante produximus, fatetur, nonniſi ſpicilegium ſupereſſe poſt largiſſimam meſſem Gyraldi; ita ſane liber hic non adeo eſt a Viro illo ſummo exaſciatus, ut reliqua illius ſcripta: præſertim, cum ultima manus non acceſſerit. Quapropter & Paulus Colomeſius, in *Bibliotheca Selecta p. 89.* nunquam edendum fuiſſe judicat librum illum, ut qui tanto nomini ignominiam quaſi afferat. Dignius Auctore ſuo eſt Opus *de Poëtis* doctiſſimi Hafnienſis Medici, OLAI BORRICHII, quo ille, præter magnam ſermonis Latini elegantiam, magnum quoque in congerendo ſtudium, & judicium in diſcernendo, oſtendit. Prodiit quoque TANAQ. FABRI libellus Gallicus, Vitas Græcorum Poëtarum in compendio exponens: *Abregé des vies des Poëtes Grecs,* Salmurii, 1664. in 12. quem quidem ille nonniſi in uſum adoleſcentis alicujus nobilis confecit; ſed tamen pro more ſuo eruditiſſimis obſervationibus, quæ captum adoleſcentis ſuperant, & conſummatiſſimis in doctrina Viris novæ videri poſſunt, hic illic implevit. Hinc paſſim a Colomeſio, aliisque laudatur. Non memorabo jam *Carmen* CASPARIS CÆLII, quo illuſtrium Poëtarum vitæ deſcribuntur, referente Nic. Erythræo *Pinac. I. p. 231.* quum &, eodem teſte, ſine nitore ſcriptum fuerit, neſciamque, num veteres Poëtas, an ſolum recentiores, eo ſuo Poëmate comprehenderit. Adeoque ſine ambagibus nunc ad Poëtas *Græcos* accedo.

Ex his nemo antiquior ſupereſt HOMERO, omnis Poëſeos, Eloquentiæ & 2
ſapientiæ Græcæ, fonte: cujus tamen neque ætas certa, neque patria, definiri poteſt. Inprimis, quod *patriam* concernit; incertiſſima omnia: nimirum adeo ambitioſe non ſolum unaquæque propemodum Græciæ civitas Homerum civem ſuum optabat, ſed & Smyrna Aſiæ, & Phrygum Troja, & Ægyptiorum Thebæ, & Italiæ urbes Luca & Roma, adſcriptum ſuis civibus Homerum multorum Autorum teſtimoniis vindicare poſſunt: qua de re Gyraldus *Dial. II.* prolixe agit, oſtenditque, tantæ ſententiarum diverſitati occaſionem haud dubie dediſſe Homeros multos, quorum octo recenſet, & qui poſtmodum in unum imperite conflati ſunt. Peculiarem vero librum de Patria Homeri ſcripſit *Leo Allatius,* Chius, Lugduni 1640. in 8. editum: in quo Chium illum fuiſſe, cum Simonide & Harpocratione, contendit. *d)* Ceterum Homeri *Poëmata non ab ipſo in literas* relata, ſed canticorum in morem

d) In diſceptationem de patria Homeri tot urbium decantatiſſimam complura Poëtarum Græcorum Epigrammata, non invenuſta, *Lib. IV. Anthologiæ* harum, a Maximo Planude collectæ, *Tit. 27,* (*fol. 214. Edit. Aldinæ*) occurrunt. Septenarius illic Civitatum & Inſularum, quæ civem iſtum ſibi vindicabant, hoc exprimitur Diſticho:

Digitized by Google

morem recitata pōpulo, indeque memoria ſervata, & tandem, non ſine multa exemplarium diſſonantia, in unum corpus congeſta, jam olim, e Græcorum antiquio-

Ἕπτα ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ῥίζαν Ὁμήρου
Κύμη, Σμύρνα, Χίος, Κολοφὼν, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Aliter vero in altero, iſti immediate ſubjuncto:

Ἕπτα πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφὼν, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Antipater & Anonymus, quorum de patria Homeri controverſa ibidem leguntur Octoſticha, omiſſis locis quibusdam, in gemino hoc Diſticho memoratis, alia ſubſtituunt, ille quidem Ium, Salaminem & Theſſaliam, hic vero Ægyptum, Cyprum, Mycenas. Uterque, litis iſtius ſibi ſumens arbitrium, cœleſtem Homero tribuit originem; Antipater quidem hoc Diſticho:

Πάτρα σοι τελέθει μέγας ἔρανος: ἐκ δὲ τεκέσης
Οὐ θνατᾶς, ματρὸς δ' ἔπλεο Καλλιόπας.

Anonymus autem, ita canens:

Οὐ γὰρ ἔφυ χθονὸς ἔργον; ἀπ' αἰθέρος ἀλλά ἑ Μοῦσαι.
Πέμψαν, ἵν' ἡμερίοις δῶρα ποθητὰ φέρῃ.

Plura diverſorum argumenti hujus Epigrammata *l. c.* legi merentur. Nos olim in poſthumam hanc de Homeri, dum vixit, contempti & cum dura colluctati paupertate loco natali contentionem ita luſimus:

Septem Græcorum atque Aſiæ prædivitis Urbes,
Queis opibus paucæ ac nobilitate pares,
De patria ingentis certaſſe feruntur Homeri,
Et quævis civem hunc aſſeruiſſe ſibi.
Smyrna, Chius, Colophon, Salamin, Pylus, Argos, Athenæ,
Hinc voluere ſibi grande parare decus.
Fallimini, o Stolidæ! quod enim decus eſſe putatis.
Nemo non ſummum dedecus eſſe videt.
Tanti etenim Civis, quæcunque eſt Patria, dotes
Sprevit, dum in vivis atque ſuperſtes erat.
Dura vagabundum atque extorrem preſſit egeſtas:
Non fuit Urbs tanto patria digna Viro.

Qui octo Homeros, ob Homonymiam confuſos, effingunt, & hos inter tot loca natalia, uni attributa, cum Gyraldo, *h. l.* allegato, & quem illi comitem adjungimus, Jacobo a Cruce, Bononienſi (*in Annot. in Autores varios, c. 19. Tomo I. Theſauri Critici Gruteriani p. 693. 694.*), partiuntur, ſola Archilochi nituntur auctoritate, non Veteris illius Homeroque ipſi, uti fertur, coævi, ſed ſpurii atque ψευδωνύμου, cujus Libellum de Temporibus Joh. Annius, Viterbienſis, falſarius atque impoſtor famoſus, cum aliis ejusdem furfuris Mercibus Literariis, Orbi erudito obtrulit, nec attendi proinde a cordatis merentur. Vid. *Homonymoſcopiam* noſtram, *Sect. II. cap. 3. §. 3. p. 315. 316.* Plura de Homero addere non vacat. Conſulantur, præter alios *h. l.* jam laudates, Ludolphi Küſteri, Marchici (qui *Neocorum* ſe deinde, *μεταφράσει h. l.* Cognominis Græca, in *Bibliotheca* ſua *Librorum Novorum* appellavit *menſtrua*) *Hiſtoria Homeri Critica*, erudita ſane & lectu digniſſima, Francofurti ad Viadrum A. 1695. in 8vo edita, & Gisberti Cuperi *Apotheoſis vel conſecratio Homeri, ſive in Lapidem, in quo exſculpta illa eſt, antiquiſſimum Commentarius*, Amſtelodami An. 1683. in 4to excuſus.

Digitized by Google

quiorum Scriptis, obſervavit *Joſephus*, Judæorum Hiſtoricus *lib. I. contra Appionem pag. 1034.* & cum eo etiam Plutarchus (qui de Homeri Vita & poëſi librum conſcripſit, alterumque de Dialectis apud Homerum occurrentibus,) nec non Stephanus Byzantinus, aliique conſpirant. E quorum teſtimoniis patet, disjecta hinc illinc, & laceratis velut membris diſperſa, Homeri Opera partemque jam perdita, ne penitus interirent, magno ære a Piſiſtrato, Athenarum Duce, eſſe conquiſita, operaque 72. Virorum doctorum, quibus ſingulis (ſi credere fas, & non fabula potius ad exemplum hiſtoriæ de 72. Interpretibus Biblicis efficta eſt,) omnia Homeri poëmata Piſiſtratus in ordinem cogenda dedit, eo tandem eſſe ordine collocata, prout nunc ſunt, Ariſtarcho inprimis Grammatico atque Zenodoto, qui primas omnium 72. conſenſu tenuerunt, opem ferentibus. Verum errare graviter Stephanum, dum Piſiſtrato Socios Ariſtarchum atque Zenodotum dat, quatuor integris minimum ſeculis juniores, Gyraldus, &, poſt ilium, Langbainius *in Not. ad Longin. περὶ ὕψους Sect. IX.* annotarunt. Interea tamen per partes collecta olim Poëmata Homeri fuiſſe, inde etiam patet, quod, eodem Langbainio obſervante, antiqua partim Iliados nomina adhuc hodieque apud Autores reperiuntur: imo & Odyſſeæ, ut e Scaligeri Poëtices lib. I. c. 41. patet, qui illa ex Æliano affert. Ceterum non poterat non hac ratione evenire, ut multi etiam ſpurii verſus, nunquam ab ipſomet Homero ſcripti, ſimul una intruderentur: quibus tamen ut mederentur Grammatici, obeliſcum appoſuerunt. Quodſi inter ipſa Homeri poëmata duo, quæ habemus, comparatio inſtituatur, Iliadem Odyſſea multis modis eſſe præſtantiorem, nemo unquam negavit, quippe quam vegetus adhuc, & poëtico ſpiritu totus turgens, conſcripſit: quæque proin totius Carminis Epici πρέπον ubivis accurate ſervatum oſtendit: cum contra, in Odyſſea ſcribenda, jam ad ſenium proclivis fabulas & relatiunculas magis, ſolenni ejus ætatis vitio, amare cœpiſſet, neque amplius fabulæ unitatem ſervaret: prout ad Ariſtotelem de Poëtica Paulus Benius: ac diu ante Benium Scriptor κριτικώτατος, Dionyſ. Longius, l. c. obſervavit: qui poſterior proptera Odyſſeam occiduo Soli comparat, magnitudinem ſine ardoris vehementia retinenti: aut Oceano intra ſemetipſum regreſſo, & ſedato, æſtu interiore littorum ambitu ſe continenti, absque tamen, ut ingentium ſtagnorum magnitudo ipſa decreſcat. De Virgilii cum Homero *comparatione* dictum eſt, ubi de Virgilio, inter Latinos Scriptores, ageremus. (Illud nunc ex Menagianis de Ren. Rapini Comparatione duorum Poëtarum horum addendum eſt: Rapinum inſtituto illi difficili plane imparem a Menagio dici: nec Græca Homeri loca habuiſſe, niſi commonſtrante ſuppeditanteque Tanaq. Fabro, quem tunc reducere ad Pontificios, ſeu, ut ipſe loquitur, convertere ad fidem Catholicam voluerit. Notum alias, quod ad Annam, Tanaq. Fabri filiam, elegiam ſcripſerit, ut deterreret alienaretque a Proteſtantium religione, Menagius. Sed de patre ejus, per Rapinum tentato, nihil aliunde conſtat: niſi, quod Huetius, in Evangelica Demonſtr. *Propoſ. III.* §. *18.* refert, Fabrum paucis ante obitum annis, literis ad ſe datis, eſſe teſtatum, ſe de regreſſu ad Eccleſiam, in qua natus erat, Pontificiam cogitare; quod eum vero, morte præven-

 tum,

tum, non præſtitiſſe dolet Huetius.) Merito autem, ſeu Virgilio præſtet Homerus, ſive non, reliquis Epicis Poëtis ad unum omnibus longiſſime anteferendus judicatur. Certe non epicos ſolum, ſed Poëtas propemodum omnes, quin & Hiſtoricos, Philoſophosque & Oratores, ex Homero, velut inexhauſto fonte, hauſiſſe ſua, Longinus non ſolum obſervat *Sect. III.* exemplisque Steſichori, Archilochi, Herodoti & Platonis clarum facit: ſed & Ammonium Alexandrinum ſcripto peculiari libro exempla ad eam rem ſigillatim omnia collegiſſe & notaſſe refert, ut longiore demonſtratione opus non ſit. Et tamen ſunt inter recentiores aliqui, qui Homerum vernaculis Poëtis ſuis poſtponunt. Sic Dante Aligerio illum inferiorem judicat Leonardus Salviatus, Florentinus Eques, Oratione III. in laudem Florentiæ ac Florentinorum Autorum: aliqui Torqu. Taſſum majorem habet, ut Scriptores vitæ ejus, Joh. Bapt. Manſus & Barthol. Barbatus: Claud. Achillinus Marinum prætulit. Sed, ut hi omnes præpoſtero ſuæ gentis amore abrepti ſunt, nec Homerum unquam ipſi legerunt, ita judicium eorundem non ſane magnopere attendi meret. Taſſus profecto ſemet Homero inferiorem nunquam ipſi diſſimulavit, Taſſo vero Marinum, multoque etiam magis Dantem, cedere confecta res eſt. Alium vero Adverſarium Italum Homerus in Alex. Tassono expertus eſt, atque, ut videri volebat, ceteris multo etiam magis formidandum. Etenim is Erythræo narravit, ſe quingentas Homeri ſententias, & etiam amplius, in unum Volumen collectas habere, quas editurus eſſet, ſtulte ridiculas. Vid. *Pinacoth. I. pag. 186.* Verum talem deſcribit eodem loco Erythræus Taſſonum, ut nec ejus autoritas facile ponderis alicujus eſſe queat: ambitioſulum ſcilicet, & qui ſuas laudes nonniſi cum aliorum vituperio ſtare poſſe exiſtimabat: *Fuit,* inquit ibi, *ingenio magno, eleganti, atque amœno: ſed turbulento ſuperſtitioſoque: quod clarorum Virorum, Poëticæ facultatis laude omnium ſeculorum ſuffragio principum, labores ad ſuæ cenſuræ rationem normamque redigeret.* Contra inſano quodam amore in Homerum ferebatur Claudius Belurgerius, Gallus Homo, & in Gymnaſio Navarræo Pariſiis magnus Græcarum literarum reſtaurator: qui, non contentus, Homerum ſemper in manibus habuiſſe, non, totum edidiciſſe, in templa detuliſſe ſecum, & ſacrarum precum loco recitaſſe: non, pictam a celeberrimo pictore habere deformiſſimi Therſitis imaginem, qualem ipſe ex Homero dictaverat, & qua nihil illuſtrius, nihil magis dignum viſu, cenſebatur: voluit inſuper ipſos Trojæ campos, vetuſtique Ilii loca, late omnia oculis ſuis uſurpare, revertensque omnem perluſtrare Græciam. Neque ſe a quoquam hominum dimoveri a propoſito iſto paſſus, relicta ſtatione in Italiam abiit conſcenſaque Venetiis navi in Ægyptum navigavit, inde abiturus in Aſiam. Verum Alexandriæ molientem iſta feralis morbus oppreſſit: atque ſic magno etiam Orbis literati damno interiit una inſignis *Commentarius in Homerum,* quem infinito multorum annorum labore confecerat, & ad quem amplius perpoliendum tantum iter ſuſceperat. *Vid. Erythr. Pinacoth. I. pag. 206. & Jac. Gaddius de Scriptor. Non-Eccleſ. T. I. p. 238.* Sed non ſolus ille Commentarius in Homerum Belurgerii interiit. Perierunt Veterum Græcorum longe plurimi. Adeo enim magnus Commentatorum illorum ab omni ævo numerus fuit, ut, Menagio in præfatione ad Malher-

herbium dicente, magnam quoque efficerent Bibliothecam. Hodie perexiguus eorundem apparatus eſt. Vetuſtiſſimus, qui hodie ſupereſt, Commentator Homeri, etſi nequaquam totius, eſt PORPHYRIUS: a quo *Quæſtiones Homericas* habemus ad Anatolium, ſpeciminis loco magno Operi in eundem Poëtam, quod moliebatur, præmiſſas: in quibus ſelecta quædam loca Homeri per ſingulos ejus libros, ſervato eorundem ordine, exponit. Scripſit quoque Commentationem de Antro Nympharum, cujus in Odyſſeæ libro XIII. mentio fit. Juncta hæc ab Aldo primum edita ſunt, Geſnero teſte, dein Romæ 1517. & 1518. in 4. Græce: tum Baſileæ 1541. Hervagianæ Editioni Homeri addita. Quæſtiones ſeorſim, cum ſuis annotationibus, Henr. Stephanus in lucem edidit An. 1566. Tiguri quoque ſeorſim An. 1542. in 8. Græc. & Latin. a Conr. Geſnero, & Argentorati 1539. una cum Anonymi morali errorum Ulyſſis Explicatione prodierunt. Demum utrumque librum, & emendatum, & doctiſſimis obſervationibus ſuis illuſtratum, adjectumque libris de Abſtinentia, in lucem emiſit Lucas Holſtenius, Romæ, 1630. in 8vo quæ editio Cantabrigæ An. 1655. quoque recuſa eſt. Poſt Porphyrium, EUSTATHIUS, *Theſſalonicenſis* Archi-Epiſcopus, nominandus eſt, poſt medium ſeculi XII. ſub Manuele, Alexio & Andronico Comnenis, Impp. Conſtantinopolitanis, clarus: nequaquam confundendus cum Euſtathio alio, Archi-Presbytero, & Patriarcha poſtmodum Conſtantinopolitano, qui ſub initium XI. ſeculi clarus erat: a Marqu. Frehero autem cum priore idem perperam in Chronologia exiſtimatur, ut Clar. Guilh. Cave, in Hiſtoria Liter. Scriptor. Eccleſ. pag. 475. annotat. Scripſit ille Theſſalonicenſis Euſtathius vaſtiſſimum *Commentarium* in Homerum: in quo non ſolum Scholiaſtarum reliquorum ad morem Autorem ſuum Grammatice explanat: ſed præter hæc perpetuo Poëtæ artificium eruit & lectoribus ad imitandum, monſtrata quoque methodo, proponit; neque præterit dictiones locutionesve & ſenſus proſaicæ orationi idoneos: tum Hiſtoriarum fabularumque immenſum prope apparatum late congerit; & innumera alia, quæ proſunt. Editiones ejus Operis Romanam An. 1550. atque Baſileenſem 1560, jam in *Grammatico Polybiſtore,* ubi *de Lingua Græca,* agimus, commemoramus. Addenda tamen nunc mentio Editionis quinque librorum Iliados, cum Euſtathii Commentario, Romæ A. 1542. in fol. excuſorum. Prodierunt e typographia, quam Cardinalis, neſcio quis, egregie inſtruxerat, & cui præerat Nic. Sophianus: factaque erat ſpes, reliquam Euſtathii partem ſubſecuturam. Verum, uti Geſnerus (e cujus Bibliotheca p. 237. hæc habemus) e Sophiano cognovit, mox iterum diſſoluta illa typographia eſt, omnisque edendi ex eadem Euſtathium ſpes exſpiravit. (Nihilominus tamen, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ pag. 393. commemoratur Euſtathius integer Romæ 1542. apud Anton Bladum, 4. voluminibus impreſſus. Igitur, cum duæ editiones Romanæ non ſint & Baldus in Catalogo Thuanæo Editionem anni 1550. excudiſſe legatur, dicendum forte, Typographiam, quam diſſolutam certo affirmarat Sophianus Geſnero, poſt octennii moram reſumtis viribus, primo Tomo Euſtathii, anno 1542. jam impreſſo, reliquos tres anno 1550. adjeciſſe: gerente curam editionis atque emendante Nicolao Ma-

jorano: qui & in ea, quæ in fronte tomi quarti legitur, præfatione, multa de Homero & Euſtathio commentatur. Ipſum vero Indicem illum non Majoranus, ſed Matthæus Devarius confecit. Ceterum, cum in Bibliotheca Friſii legeris, *Euſtathii in Homerum & Dionyſium de Situ Orbis Commentarios Romæ, & Baſileæ, & Pariſiis apud Rob. Stephanum, excuſos;* cave, id ita de Homericis Commentariis accipias, ac ſi illi quoque Pariſiis prodiiſſent; cum nonniſi Dionyſius, qui nec Romæ, neque Baſileæ, impreſſus eſt, ex officina Rob. Stephani A. 1547. in 4to cum Euſtathii Commentario emiſſus in lucem ſit.) De Compendio Euſtathii, quod Hadr. Junius confecit, ediditque, ſub titulo *Cornu Copiæ:* ut & de Didymi, quæ vulgo vocantur, ſed vel Heracleonis, vel alius Anonymi, ſunt, Scholiis in Homerum, ſupra etiam ſatis dictum eſt. Memoratur quoque & laudatur alicubi Index Wolffg. Seberi in Homerum, omnes voces continens, editus apud Commelinos 1604. in 4. Alium Indicem confecit Aſcanius Perſius, qui Bononiæ A. 1591. in 8. prodiit. Homericæ Odyſſeæ in errores Ulyſſis Græcam Anonymi Explicationem Hagenoæ in lucem protraxit A. 1531. in 8. Vincent. Opſopæus. In nonum Iliados librum Scholia pervetuſti Autoris, e MS. Codice Pet. Victorii, deſcripſit olim Joh. Caſelius, laudatque illa in libro de Ludo Literario. Ea poſtmodum Conr. Hornejus, a præceptore ſuo Caſelio accepta, Helmſtadiæ A. 1620. in 8. edidit. Neque vero ſolum Græcos interpretes Veteres nactus eſt Homerus, ſed obtigit illi quoque Latinus, infelix tamen & barbarus, ACTIUS LABEO, Flacci Perſii, Satyrici Poëtæ, æqualis: qui, ut, e Scholiaſte Perſii, Gyraldus Dial. VIII. obſervat, Iliada Homeri verſibus fœdiſſime in Latinum vertit; ita quidem obſcure, ut nec ſua ipſe agnoſceret. De *Editionibus* Homeri recentioribus, quæ typis impreſſæ ſunt, non eſt, cur admodum prolixi ſimus, cum Spachius longum earundem Catalogum enumeret pag. 178. *Nomenclatoris Philoſ.* Scripſit quoque Mericus Caſaubonus de optima editione Homeri Commentariolum: ſimilemque diatriben Joh. Rud. Wetſtenius: ſed neutrum unquam videre contigit. Inter primas Homeri Editiones (omnium primam enim vix eſt ut credam) numero Florentinam, An. 1488. duobus Tomis in fol. excuſam. Splendidiſſima eſt, quam, cum reliquis Poëtis Epicis Græcis, Henr. Stephanus 1566. edidit. Non minus nitida, quæ, cum Scholiis Didymi, Græce & Latine, Amſtelodami 1656. in 4. C. Screvelio obſtetricante, prodiit: Quanquam recentiſſimus Iliados Editor Cantabrigienſis haud parum accurationis in ea deſideret. Merent adhuc adduci Pariſinæ duæ editiones, una Morelliana, 2. voluminibus 1562. impreſſa in 4. & altera in 8. apud Adr. Turnebum 1554. Cum perpetuis Joh. Spondani Commentariis editus eſt Homerus in fol. An. 1583. Baſileæ. Communiſſima fere eſt in Studioſorum noſtrorum manibus Editio Argentinenſis (quam pro Baſileenſi, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ p. 396. haberi miror) 2. voluminibus in 8vo, ex Oberti Giphanii Caſtigatione, cum ejusdem notis, edita primum An. 1572. ſed poſtmodum plus ſemel, niſi fallor, apud Richelium, recuſa: ſemel quoque Lugduni Batavorum, ſed parum accurate. Ceteras Editiones ſtudio hic non tangimus. Eſt vero *translatus* Homerus non ſolum in Latinam linguam, Verſusque etiam Latinos a variis, ſed & in vulgarem hodiernum

Digitized by Google

num Græcum Sermonem, ſuperiore ſeculo An. 1526. Venetiis, in 4. per Nicol. Lucanum: nec non in Gallicum, & in Anglicum. *Clavem* Homericam, cum Appendice de Dialectis edidit Anton. Robertus, Duaci 1636. in 8. a qua diverſa, ut puto, eſt illa Clavis Homerica, quæ, ſine Auctoris nomine, Roterodami A. 1662. in 8. prodiit. *Gnomologiam* Homeri doctiſſimam ſcripſit aſſiduus ejus imitator, Jac. Duportus, in eaque Sententiarum Homeri duplicem parallelismum cum S. Literis, & Gentium Scriptoribus, inſtituit: Cantabrigiæ, 1660. in 4. Feſtivum eſt, ſed profecto illiberale plagium Angeli Politiani, qui Iliados explicationem ſolenni Oratione Florentiæ auſpicaturus nihil omnino dixit de illo Poëmate, quam quod in Plutarchi libro, tunc nondum Latine translato, extiterat: tantumque placuit ſibi cum illo labore, ut, monitus licet a Jano Laſcare, non reſipiſceret, ſed imprimendam quoque illam orationem daret: quo ſic ſcilicet patefieret fucus: prout e Prudæo, Duareno & Heresbachio, Thomaſius annotavit *Diſſert. de Plagio Liter.* §. 525. Sed de Homero plus ſatis.

Pergimus ad HESIODUM, qui a nonnullis Veterum Homero antiquior, ab aliis multo junior, *σύγχρονος* illius vero a quamplurimis exiſtimatur: quorum pars etiam, ut Philoſtratus aliique, certaſſe utrumque, coram Panide Rege, poëtico agone referunt. Heſiodo, juxta Quintilianum, palma in mediocri dicendi genere concedenda eſt; ut qui raro aſſurgit, verborum tamen lenitate, utilibusque circa præcepta ſententiis, commendabilis eſt. Sunt tamen, qui de illo inclementius judicant. Plane nihil intellexiſſe de ipſis rerum naturis, ſed ſolum fabulas quasdam, quas ab Aſcræ, vici ſui, vulgo acceperat, ut ſolet ſimplex & imperitum paſtorum genus, verſibus utcunque narraſſe, ait Guilh. Parkerus *Diſp. IV. de Deo p. 378.* Ita Joh. Tzetzes & quamplurimi alii, nimiam ſimplicitatem Heſiodo exprobrant: Jul. Cæſ. Scaliger ejus *Opera & Dies*, quæ rei ruſticæ præcepta eſſe, & de agricultura agere conſtat, cum Virgilii Georgicis comparat, & præ his plane penitusque temnit. Verum horum omnium criminationes ægre admodum Dan. Heinſius fert: ut qui nativam illam ſimplicitatem, purumque & æquale orationis filum, in Heſiodo non minus, ac in Homero admiratur, tantumque adſcititio aliorum fuco præferendum judicat, quantum virgo caſtiſſima meretrici præfertur. Nec adeo in Philoſophia infantem credi Heſiodum permittit. Scaligerum vero non ſcripturum fuiſſe acria illa in Heſiodum putat, ſi cogitaſſet, non hunc eſſe, qui hodieque ſupereſt Operum ac Dierum liber, Heſiodi librum de Agricultura, quem ſibi imitandum ſumſerit Virgilius, & cujus alii plures Veterum meminere: ſed illum penitus intercidiſſe cum aliis ejusdem Poëmatibus, quorum exigua ſolum fragmenta ſuperſunt. Adeoque eos etiam falli Heinſius cenſet, quotquot rei ruſticæ præcepta contineri in Heſiodi libris *ἔργων* ajunt, cum Oeconomia præcipuum ſit, quod intendat, & cujus pars agricultura non major, quam mercatura aut navigatio, aut quam juſtioris vitæ ſtudium, ſit. *Theogoniam* Heſiodo adjudicandam Heinſius tetur, nec Platonem & Ariſtotelem, quoties illam ſub Heſiodi nomine allegant, aliter id, quam ex vulgi opinione, facere, perſuaſus eſt. Alii *Scutum Herculis* alius eſſe Autoris credunt, Homericum Achillis Scutum imitari volentis: quod ex Veteribus Ariſtophanes

Gram-

Grammaticus cenſuit: contra vero diſerte Heſiodo tribuebat Steſichorus. *Interpretes* priſcos aut ſemipriſcos Heſiodus varios nactus eſt. Operum quidem & Dierum Proclum, Platonicum magni nominis Philoſophum: deinde Joh. Tzetzam, qui & Procli perpetuus, & identidem ipſius Heſiodi, utriusque utplurimum intempeſtivus, cenſor eſt: (Erat enim homo ſtulte arrogans, & qui ſolus ſapere ſibi videbatur: Grammatica tamen utilia multa habet,) denique Manuelem Moſchopulum. Dierum Phyſicam explanationem ſcripſit libello brevi Johannes quidam Protoſpatharius. Scutum Herculis expoſuerunt Scholiis ſuis Joh. Diaconus, Pediaſimus: quem cum Johanne totius Bulgariæ Cartophylace eundem Conr. Gesnerus eſſe putat: iterumque Joh. Tzetzes. Theogoniæ interpres obtigit iterum Johannes Diaconus, cognomento Galenus: & Anonymus antiquus, quem tamen & ipſum Tzetzam eſſe Baſileenſis Editio vult, cui non aſſentitur omnino, ſed ſubdubitat, & vetuſtiorem putat variorum Scholiorum a Variis confectorum collectionem, Heinſius. Hos Scholiaſtas cum Operibus Heſiodi primum *excudit* Venetiis A. 1537. in 4. Hier. Trincavelus. Hinc Baſileenſis quædam Editio prodiit, Oporiniana, ni fallor, quam multo auctiora ſcholia illa, inprimis Tzetzæ, exhibere Heinſius ſcribit. Et hanc propterea ipſe quoque Dan. Heinſius ſecutus eſt in pulcerrima Editione ſua Heſiodi, quam, cum Græcis omnibus Scholiis, ſollicite prius emendatis, & cum nova Introductione ſua, notis item, Emendationibus atque Obſervationibus in Heſiodi textum & ſcholia, Lugd. Bat. in 4. A. 1603. ex officina Raphelengii, in lucem emiſit. Poſt hanc Scholia nunquam edita ſunt: etſi Summus Vir, Joh. Georg. Grævius eorum denuo edendorum aliquando ſpem fecerit. Heinſii Editio autem, absque Scholiis, retenta ſolum ejus Introductione & notis, quæ ad textum pertinent, Lugd. Batav. A. 1613. in 8. repetita eſt. Memini vero, in Joh. Croji Obſervationibus Sacris argumentum Operum ac Dierum Heſiodi, quod Græca lingua Heinſius præfixit, & ὑπόθεσιν διεξοδικὴν vocat, ſatis acriter perſtringi, ut Græco-barbarum & quod Latinam phraſin redoleat: quo in loco etiam Crojus alia quædam Heinſii errata caſtigat. Reliquæ Editiones Heſiodi potiores ſunt Aldina, quæ etiam prima eſt, 1495. in fol. una cum Theocrito, Theognide & Phocylide data; Frobeniana Græca, 1521. in 8. Græca & Latina cum Commentario Joh. Spondani, Rupellæ, 1592. in 8. cum notis a Corn. Screvelio collectis, & addito Indice Georg. Paſoris, Lugd. Bat. 1653. in 8. cum Variis lectionibus & notis marginalibus Jac. Lectii, Genev. 1606. In corpore Poëtarum Heroicorum Græco-Latino: quod Græcum H. Stephani præceſſerat A. 1566. in quo etiam Heſiodus eſt: qui præterea prodiit cum variis lectionibus e MSS. codicibus Palatinis, & notis doctorum Virorum, ap. Commelinum, Heidelb. 1591. in 8. Inprimis elegans quoque eſt Joh. Georg. Grævii Editio, quam ille, probe a ſe magna cura e codicibus MSS. Iſ. Voſſii, & antiquis interpretibus, librisque aliis, emendatam, tum & eruditiſſimis notis, quas *Lectiones Heſiodeas* vocat, inſtructam, Amſtelodami 1667. in 8. edidit: adjectis quoque Joſ. Scaligeri notulis quibusdam, & uberioribus Franc. Guieti, quas, ex libris, quibus hi Duumviri erant uſi, excerptas, cum Grævio celeberrimus Emer. Bigotius communicavit. Meditabatur tum novam editionem Vir erudi-

eruditiſſimus, quæ & Scholia Vetera & omnes recentiorum omnium notas, contineret: ut jam diximus: ſed illa quidem ſufflaminata videtur. Fuerunt vero varii, qui Heſiodum Verſibus Latinis exprimerent. Sic Opera & Dies *tranſtulit* Ulpius Franekerenſis, Friſius; nec non Nic. Valla; Theogoniam, Boninus Mombricius, Mediolanenſis, Aſpida Joh. Ramus de Goes, medio ſeculi ſuperioris linguæ Græcæ in Academia Viennenſi Profeſſor. Hos omnes in ſua editione Joh. Oporinus excudit: ut & Pyladem Brixianum, qui Genealogiam Deorum Heſiodi Latino carmine quinque libris expreſſit.

Sunt, qui Homero Heſiodoque antiquiores ſtatuunt MUSÆUM & ORPHEA: qui quidem tum non errant, ſi antiquiſſimos illos Poëſeos inventores intelligunt, de quibus tam multa apud Græcos feruntur: ſed adeo incerta, ut Ariſtoteles & Ælianus, & e Latinis Cicero, unquam fuiſſe Orpheum & Muſæum, dubitarent: quibus e Recentioribus Gyraldus *Dial. II.* & Voſſius *de Nat. Poët. c. 3.* ut & lib. *de Poëtis Græc. c. 2.* adſtipulantur: Sed enimvero, ſi putant, Orpheum & Muſæum, quorum *Carmina* hodieque ſuperſunt, (illius hymni ſcilicet, ut & hujus Poëmation de Amore Herus & Leandri) eosdem eſſe cum illis antiquiſſimis, quo in errore Jul. Cæſ. Scaliger fuiſſe videtur, næ tum graviter hallucinantur. Siquidem communi Veterum Græcorum conſenſu conſtat, nihil hymnorum carminisve, ſub Orphei nomine, ante Piſiſtrati tempora, extitiſſe, quo circiter tempore, quinquageſima jam Olympiade, ab Onomacrito Athenienſi ſcriptos conſentiunt hymnos. *Argonautica* vero etiam a recentiore quodam, quam Onoſcrito confecta, dubio amplius caret. *Prodierunt* Orphica, quæ habemus, & quæ ſane vilipendenda non ſunt, primum ab Aldo An. 1517. in 8. una cum Muſæo, Græce excuſa: deinde Latine Baſileæ 1523. in 4. Notas marginales, & Varias lectiones, adjecit Jac. Lectius, Genevæ 1606. Inſeruit quoque Argonautica Collectioni Poëtarum Epicorum Henr. Stephanus A. 1566. uti hymnos reliquaque fragmenta, Poëſi Philoſophicæ A. 1573. in 8. Poſtrema Editio omnium, quæ ſub Orphei nomine ſuperſunt, poëmatum eſt ab Andr. Chriſt. Eſchenbachio curata Ultraj. 1689. in 12. Sed multo adhuc recentior Pſeudo-Orpheo eſt MUSÆUS, *qui*, ut Heinſius, in præf. ad Heſiodum, ait, *præter nomen, vetuſtatis ne bilum habet: adeo, ut ex molliculis illis Grammaticulis, aut dicendi magiſtellis, vel prima fronte fuiſſe appareat,* qui in umbra ſua, & pulvere, luxuriari, & Veterum nomen induere, quam ſuum tueri, maluerunt: qui ne tam felici quidem ſucceſſu digni fuerunt. Voſſius illum poſt quartum a C. N. ſeculum fuiſſe, Muſæumque Grammaticum eſſe dictum, obſervat. *Editus* eſt Muſæus utplurimum cum Orpheo: ſed præterea etiam, cum Commentario Dan. Parei, *Mellificio* ejus *Attico* ſubjunctus, Francof. 1627. In Anglicum Sermonem Muſæus a Rob. Stapletono *translatus* eſt, editusque Oxoniæ, An. 1645. in 4. & diu ante verſibus Anglicis expreſſus a G. Chapmanno Londini, 1616. 8. 4

Antiquiores his ſunt, longeque etiam præſtantiores, Græci Tragici, quorum eximia plane triga nobis ſupereſt. Primus inter illos, ut qui & ætate ceteros anteit, imo, Quintiliano teſte, tragœdias primus in lucem protulit, ÆSCHYLUS eſt, 5

Digitized by Google

Athenienſis, *nonaginta tragœdiarum,* Suida referente, parens, & in ludis Olympiacis tredecies, vel, ut alii volunt, viceſies octies, victor: &, quod multo etiam majus eſt, mortuus quoque in Dionyſiorum feſto Athenis vicit: cum ſcilicet fabulas illius correctas poſterioribus quoque Poëtis in certamen deferre Athenienſes permiſerunt, factumque eſt, ut & hi eo modo coronarentur: quod inter alios filiis quoque Æſchyli contigit, Euphorioni & Bioni: ut ex Philoſtrato & Quintiliano Voſſius obſervat, de Poët. Græc. pag. 30. Corrigi vero prius vitia Æſchyli oportebat, quod eſſet equidem ſublimis, gravis, & grandiloquus, ſed ſæpe usque ad vitium, & in plerisque rudis & incompoſitus: quod Quintiliani, bis jam *e lib. X. c. 1. Inſtit.* allegati, teſtimonium Longinus etiam, in libro *περὶ ὕψυς,* confirmat *Sect. 3.* ubi exemplum *ὑποκένυ ὄγκυ,* inanis tumoris, profert ex Æſchylo: & *Sect. 15.* ubi diſerte ait: illum, cum aliquando magnificas, vereque heroicas viſiones in ſuis tragœdiis adhibeat, eas tamen nonnunquam rudibus & impexis, ac nondum ſubactis Sententiis veſtire. Sed tamen non dedecere hanc ſenſuum atque dictionis ſingularitatem tragœdias, Dio Chryſoſtomus exiſtimat, qui in Æſchylo characterem antiquitatis, gravemque magniloquentiam, ab omni humilitate remotiſſimam, extollit. Ceterum e tot Æſchyli tragœdiis, quæ olim fuerunt, hodie vix ſeptem amplius ſuperſunt. Sex primo tantum *edidit* Aldus, aut, qui poſt mortem illius officinam curavit, Aſulanus, Græce, Venet. A. 1518. præfixo omnium Æſchyli fabularum Catalogo, quot ſcilicet ab Autoribus allegatæ reperiuntur. Sed corruptiſſimam eſſe illam Editionem, omnes uno ore teſtantur. Igitur ad emendandas Æſchyli tragœdias, ope MSS. codicum, acceſſit Franc. Robortellus, Ludovico etiam Caſtelvetro & Mich. Sophiano ſymbolas ſuas conferentibus: atque ſic ab erratis infinitis purgatas, addita quoque ſeptima, hactenus inedita, edidit Venetiis in 8. 1552. cum ſuis & Sophiani conjectaneis; mox & ex eadem officina ſcholia Græca in Æſchylum, ex antiquis exemplaribus collecta, anno eadem in lucem emiſit. Quo & ipſo anno Pariſiis Adrianus Turnebus ſex Æſchyli tragœdias, quæ in Aldi officina prodierant, magno ſtudio emendatas Græce recudit, additis variis lectionibus. Quinquennio poſt, Petrus Victorius Æſchylum multo etiam, quam ante fuerat, nitidiorem atque emendatiorem dedit: Agamemnone inprimis fabula, quæ mutila usque in eum diem fuerat magno labore ſuæ integritati reſtituta; opem ad id ferente Barthol. Barbadoro: cui cur Friſius, in Bibliotheca, Hier. Mæum, omiſſo Victorio, adjungat, non capio. Præterea Victorius auctiora Scholia quoque dedit: quibus ſuas etiam Obſervationes adjecit Henr. Stephanus, in cujus officina liber An. 1557. in 4. excuſus eſt. Poſt hos cum reſtare tamen emendanda plurima, & inprimis pandenda carminum ratio videretur, Guilh. Canterus acceſſit, reſtitutumque a ſe mille locis, & præter adſcripta carminum genera, ſuis inſuper notis illuſtratum, & Victorio nuncupatum, reliquit, in lucem emiſſum Antwerpiæ 1580. in 8. Idem quoque Canterus Latinam Æſchyli, ceterorumque Tragicorum, verſionem omnibus partibus elaboratam & accuratam, moliebatur, ut ſub finem præfationis in Æſch. ipſe indicat. Sed intercepit conatum immatura Viri mors, quæ juvenem 33. annorum anno 1575. abripuit. Latine vero Poë-

tam

tam hunc noſtrum *tranſtulit* primus Joh. Sauromannus, eſtque Verſio ejus apud Oporinum excuſa: ſed infelix admodum, & obſcuriſſima; & cui vix interpretationis nomen relinquendum judicat Stanlejus. Prometheum jam antea Matth. Garbitius Latine verterat, Scholiisque additis ediderat apud Oporinum An. 1559. Septem Thebanam ſtylo Veteri tragico Q. Septim. Florens Chriſtianus feliciſſime reddidit: idem etiam eodem ſtylo Prometheum Deſmotam reddiderat: ut & Joſ. Scaliger Eumenides: neutra tamen, obſervante Stanlejo, lucem vidit: uti nec Editio Æſchyli, quam Iſ. Caſaubonus in Notis ad Strabonem promiſit. Ipſe vero modo laudatus Thomas Stanlejus ſplendidiſſimam Æſchyli Editionem orbi literato dedit. Londini 1663. in fol. in quam non ſolum, quicquid a prioribus Editoribus, Robortello, Sophiano, Turnebo, Victorio, Stephano, Cantero, notarum & emendationum editum eſt, confluxit: ſed quæ & denuo cum MSS. Codicibus collata & emendata, nova verſione Latina luculenta donata, atque ampliſſimo Commentario illuſtrata eſt: locupletato inſuper Scholiaſte Victorii, & novo e MSS. addito, inſignis: ut nihil amplius prope deeſſe videatur. (Sed tamen multo adhuc illuſtriorem Æſchyli Editionem paratam habet illuſtriſſ. Ezech. Spanhemius uberrimis ac eruditiſſimis longe Commentariis inſtructam.)

Æſchylo non multo junior eſt Tragicus alter, SOPHOCLES, ſed qui longe illum 6
arte vicit, graviſſimus & ſublimis Scriptor, ut qui, judicio Dionis Chryſoſtomi, amabat *σέμνην τινα, καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν, τραγικώτατα καὶ εὐεπίςητα ἔχουσαν,* gravem & magnificam prorſus poëſin, quæ aptiſſima tragœdiis eſſet, & ſummam artis peritiam oſtenderet. Quapropter & *ἄνθος ἀοιδῶν,* flos poëtarum, Simonidi dicitur, in Epigrammate, quod in Anthologia ſupereſt, lib. III. c. 25. &, cum a filio Jophonte Senex dementiæ, ob neglectam rem familiarem accuſaretur, lecto coram judicibus Oedipo Coloneo, fabula, publice cum honore eſt abſolutus: imo illa tragœdia ceteris etiam omnibus palmam præripuiſſe viſa eſt: referentibus Cicerone, Suida, Philoſtrato. Conf. quoque Longinus *περὶ ὕψους,* Sect. 15. & 33. qui Sophoclem cum Pindaro ait nonnunquam ad inſtar rapidæ flammæ magno impetu cuncta corripere & inflammare: rurſus tamen, ubi minime expectes, deſubito reſtingui ſæpe, & perquam infeliciter ex inopinato deficere. Neque tamen propterea quicquam ejus tragœdiis detractum, aut illi alium præferri vult, cum in aliis ſcilicet multo plures & majores errores agnoſcat. Verum non ea mens aliis Autoribus fuit. Namque, ut mores Sophoclis non tangam, quos, cum Cicero, Plutarchus atque Philoſtratus, admodum pudicos deſcribant, alii fœdos & laſcivos faciunt: prout apud Gyraldum Dial. VII. legi poteſt: furta quoque ſeu plagia tam immania Sophocles ex ſententia nonnullorum commiſit, ut Philoſtratus Alexandrinus librum peculiarem *περὶ τῆς τοῦ Σοφοκλέους κλοπῆς de furtis Sophoclis*, Porphyrio apud Euſebium *Præp. Ev. l. X. c. 3.* referente, ſcripſerit: e quo id Gyraldus & Thomaſius annotarunt. E *Tragœdiis* ejus, quarum longe plurimas compoſuit, ſeptem adhuc hodie reſtant, quas primus in lucem Aldus Venet. A. 1502. *edidit* in 8. poſtea Simon Colinæus Pariſ. 1528. in 8. Scholia in Tragœdias Sophoclis, quæ Sophoclei, Theonis & Lucilii eſſe, alio loco indicatum a nobis eſt, Romæ primo prodierunt, ſeparatim, a neſcio quo Græco homine, quem in præfatione

ne ad Æſchylum Pet. Victorius commendat. Ipſismet tragœdiis addita poſtmodum Scholia Græca ſunt Romæ An. 1518. & quidem auctiora: quæ iterum deinde auxit & emendavit Bernardus Junta in binis Editionibus Sophoclis, quas excudit; & quæ Francofurti A. 1544. & 1555. recuſæ ſunt. Verum de his argumentis non æque præclare ſentit, ut de prima Scholiorum Editione, Victorius: *Crevere,* inquit l. c. *opera cujusdam, qui magis numerum eorum augere voluerit, quam intelligentiam ejus Poëtæ adjuvare ſtuduerit: immiſcuit enim cum ipſis nonnulla, doctrina & acumine priorum illorum indigniſſima.* Andr. Maſius, in Commentario in Joſuam pag. 241. Scholiorum iſtorum Autorem Demetrium Triclinium fuiſſe ſuſpicatus eſt. Sed ſunt alia Triclinii Scholia, quam quæ diximus: nempe quæ ab Adr. Turnebo, una cum Sophocle emendato, Pariſ. 1553. in 8. edita ſunt: & quæ præcipue de metris agunt, quibus in tragœdiis ſuis uſus Sophocles eſt. Joach. Camerarius in Sophoclis fabulas argumenti Thebaici primo Commentationes ſcripſit, editas Hagenoæ apud Secerium A. 1534. in 8. quas etiam Romæ in admiratione fuiſſe, e Sabini literis, ſcribit ad Camerarium Melanchthon *Epiſt. ad Camer. p. 237.* Igitur his, ut videtur, laudibus animatus novam ſuarum Commentationum editionem paravit Camerarius, qua notas in tragœdias omnes continet, omniumque præfixit argumenta: ſed verſionem nonniſi in tragœdias duas, eamque duplicem, habet: ad verbum unam, Ajacis Lorarii, & liberiorem alteram, Electræ. Ceterarum verſionem propterea omiſit, quod Vitum Winſemium in interpretatione Latina Sophoclis laborare audiviſſet. Prodiit liber Baſileæ apud Oporinum in 8. 1556. Verum, ut in præfatione primæ Editionis non diſſimulat Camerarius, ſe a Græcis Scholiis alicubi adjutum: ita fatendum ſane, ſi quis notas Camerarii cum Græcis Scholiis comparet, parum omnino in illis reperire, quod non ex his pene ad verbum translatum ſit. Sed non tamen propterea ſpernendæ ſunt. Meminit vero Camerarius in Epiſtola ad Oporinum, quæ poſteriori Commentationum Editioni præfixa eſt, copioſarum Expoſitionum Sophoclis, quas libro grandi in Gallia editas ſibi narratum refert. Arbitror autem, famam illam falſam fuiſſe: vix enim adeo latere poſſent, quo minus apud alios Autores, aut in celebrium Bibliothecarum Catalogis nomen illarum conſpiceretur. Viri Ortelii, Winſemii, (hoc enim integrum Viri nomen eſt) Verſio Latina tragœdiarum Sophoclis, ad verbum facta, Wittebergæ primo An. 1549. in 8. excuſa eſt. Retinuit eandem in pulcerrima, quam habemus, Editione Sophoclis Henr. Stephanus, qui ipſe Tragœdias emendavit, notisque illuſtravit: tum ſcholia omnia Græca *ἀνωνύμων* æque ac Demetrii Triclinii addidit, & Camerarii commentationes adjecit; An. 1568. in 4. quam Editionem, ſub initium noſtri ſeculi, Henrici filius, Paulus Stephanus, An. 1603. recudit. Mireris autem, H. Stephani Diſſertationem de orthographia Sophocli peculiari, & de tragœdia ejusdem; quæ cum notis illius in Sophoclem Euripidem (neſcio an diverſis ab iis, quas cum Autore ipſomet edidit) 1568. in 8. prodiit, non ipſi potius Poëtæ præfixam eſſe. De cetero Sophocles e correctione Guilh. Canteri quoque Græce prodiit, Antwerpiæ 1579. in 12. & Lugduni Batav. 1593. Cum Scholiis Græcis & Verſione Latina Cantabrigiæ 1667. in 8. Latine ſolum ex interpreratio-

Digitized by Google

tatione Georg. Ratalleri, Antwerpiæ. 1570. in 8. Græce cum Latina Verſione Winſemii, Heidelbergæ apud Commelinos 1597. in 8. Philocteten, Sophoclis fabulam, ſeparatim Latino carmine, dramatum ſtylum imitato, ſcitiſſime expreſſam, una cum Græco textu, & notis ſuis, Pariſiis 1556. in 4. edidit Q. Septimius Florens Chriſtianus. Ajacem lorarium ſimili Carmine Latino reddidit Joſ. Scaliger. Andr. Dacerius Oedipum Coloneum & Philocteten elegantiſſime in Gallicum idioma transfudit, notiſque illuſtravit, quæ tamen & ipſæ magnam partem e Græcis Scholiis natæ ſunt. Prolegomena in omnes Sophoclis Tragœdias, una cum Vita Sophoclis, ejuſque cum Euripide collatione: nec non Diſſertatione de Tragœdia ejuſque origine: & nonnullis Orationibus ſuis, in lucem emiſit Franc. Portus, Cretenſis, Æmylii pater, Morgiis 1584. in 4.

Tertius Tragicorum EURIPIDES, ætate minimus, non ſapientia, neque arte 7
eſt. Etſi enim gravem illum cothurnum Sophoclis, qui pene in proverbium abiit, in ſuis fabulis non oſtendit, nihilo minus tamen animos penetrat, &, Quintiliano judice, *lib. X. Inſt. c. 1.* cum magis oratorio generi accedat, ſententiis denſus, & in iis, quæ a Sapientibus tradita ſunt, pene ipſis par, in dicendo ac reſpondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diſerti, comparandus eſt: in affectibus vero cum omnibus mirus, tum iis, qui miſeratione conſtant, facile præcipuus. Huic judicio Quintiliani Longinus quoque, peritiſſimus harum rerum Cenſor, accedit, *lib. de Sublimi c. 15.* cum ait, Euripidem natura plane non ad granditatem aliquam aut magniloquentiam factum, improbo tamen labore ſuo naturæ aliquando veluti vim inferre, arteque in ſublimitatem efferri, quotieſcunque opus ſit: præcipue tamen in exprimendis affectibus animi, ſeu perturbationibus, furoris ac amoris ante ceteros omnes felicem. Idem quoque Dionyſius Halicarnaſſæus cenſet: idem Dio Pruſæenſis, qui ſapientiam Euripidis & exquiſitam illam curam, ne neglecti quid uſpiam videatur, nec citra perſuaſionis vim dictum; ſed recta omnia, & non minus Oratorem decentia, qui perſuadet, quam Philoſophum, qui maximopere prodeſt, admiratur. Nec ſane inter minoris momenti elogia reponendum eſt, quod Socratis amicus fuerit & familiaris Euripides: & quod ejus mortem, cum aliter non poſſet, tragœdia ultus eſt, magnamque hoſtibus Socratis invidiam undique conflavit. Superſunt *Tragœdiæ* illius integræ XIX. ab Aldo Manutio primum Venetiis A. 1503. excuſæ: dein Baſileæ apud Hervagium A. 1537. in 8. recuſæ: mox etiam a perſonato quodam Dorotheo Camillo ad verbum Latine redditæ, & in lucem emiſſæ ibidem 1541. in 8. apud Rob. Winter. Aliam Verſionem Latinam Euripidis ſtruxit Gaſp. Stiblinus, quam, una cum ejus præfationibus & annotationibus, Græco textui Euripidis adjunxit: tum & Joh. Brodæi notas in Euripidem addidit; præfixitque Jac. Micylli de vita Euripidis, ac de tragœdia, ejuſque partibus, prolegomena Joh. Oporinus Baſileæ in fol. 1558. & 1562. Falluntur vero, qui Philippi Melanchthonis Verſionem in hac Editione excuſam ajunt. Nunquam enim, quantum ſcio, vertit Euripidem Melanchthon: & Stiblinus certe in Oporini editionum præfatione nimis clare indicat, ſe Autorem novæ tum a ſe concinnatæ interpretationis eſſe. Brodæi annotationes jam antea quoque Pariſ. 15 5. in lucem prodierant. In ſeptem pri-

 mas

Digitized by Google

mas Euripidis fabulas Scholia antiqua Græca e libris Veteribus collegit, non ſcripſit, ut male in Friſii Bibliotheca dicitur, ediditque apud Juntas Venetiis in 8. Arſenius, Monembaſiæ Archi-Epiſcopus A. 1534. quæ deinde apud Hervagium Baſileæ A. 1544. recuſa ſunt. Atque hæc eadem Scholia ſubjecit tragœdiis in ſua Euripidis Editione Græco-Latina, Paulus Stephanus, Genevæ 1602. in 4. Emendaverat diu jam ante hanc Editionem Euripidem, & metro reſtituerat: non vero, ut perperam cenſent aliqui, Latine vertit, Guilh. Canterus, e cujus recenſione prodiit apud Plantinum Græce An. 1571. in 16. Secutus Canteri recenſionem Æmyl. Portus, Euripidem, una tragœdia, Danaë, etſi non integra, e Codd. Palatinis hauſta auctiorem, cum addita Verſione Latina Camilli recognita a ſe, & notis quibusdam, Heidelbergæ apud Commelinos An. 1597. in 8. imprimi curavit. Taceo nunc Editionem Græco-Latinam Euripidis, una cum Sophocle Æſchyloque, in Corpore Poëtarum Græcorum Dramaticorum, Genevæ 1614. editi. (Sed non ſilentio prætermittenda eſt poſtrema illa Editio Euripidis, omniumque longe optima, quam nuper Cantabrigiæ An. 1694. in fol. Vir Clar. Josua Barnes apparavit, ut quæ non ſolum emendatiſſimas exhibet tragœdias, quas alii jam publicaverant, una cum Scholiis Latinaque Verſione: ſed & aliarum plus quam 60. fabularum fragmenta, tum Epiſtolas 5. Euripidis & quæcunque alia poterant reperiri illius monumenta, collecta ſiſtit: præmiſſis inſuper doctiſſimis Diſſertationibus duabus; quarum prior Vitam Euripidis, ferme Annalium in morem, diligentiſſime recenſet: altera de tragœdia Veterum agit, Scenæ apparatu, Muſica, & legibus Verſuum Tragicorum.) Fuerunt etiam, qui ſingulas Euripidis Tragœdias Verſionibus Latinis *ἐμμέτροις* redderent: Sic Eraſmus Hecubam & Iphigeniam in Aulide vertit: Georg. Buchananus Medeam & Alceſten; Hugo Grotius Phœniſſas, quas Pariſ. 1630. in 8. edidit. Eraſmi & Buchanani Verſiones excuſæ ſunt ab Henr. Stephano in Collectione Selectarum Tragœdiarum Æſchyli, Sophoclis & Euripidis, quas cum duplici Verſione edidit in 16. An. 1567. Andromachen Euripidis, metrica verſione tranſtulit Q. Sept. Flor. Chriſtianus Hamburgi 1619. in 8. editam: ut & Cyclopem fabulam, quæ Pariſ. 1605. in 8. lucem vidit. Veterum Tragicorum, Comicorumque extantium & non extantium, fragmenta aut Excerpta, emendata prius, Latinis verſibus expreſſit Hugo Grotius, Pariſiis in 4. An. 1626. publici juris facta.

8 Pergimus nunc ad ARISTOPHANEM, Comicum Poëtam, Euripidis æqualem & perpetuum adverſarium, utpote in quem non ſolum illum invidia ſtimulavit, quod eſſet Dramatum celeberrimus artifex; ſed & hoſtilis in Socratem animus armavit. Erat vero Euripidi diſſimillimus, ſi mores ſpectes, utpote pudoris omnis & honeſtatis contemptor: quo fit, ut fœdiſſimis ſpurcitiebus ejus *Comœdiæ* aliquando ſcateant. Sed, quod dictionem attinet & artem, dici vix poteſt, quam acutus, copioſus, doctus, mereque adeo Atticus, ſit: ut vix poſſit ad linguæ Græcæ notitiam dignior Autor commendari: cenſente Theodoro Gaza: & cum illo omnibus, quotquot Græcas literas norunt. Prætereo nunc feſtiviſſimos jocos, ſaleſque acerbiſſimos, quibus vitia civium ſuorum, etiam principum in civitate, dum deſcri-

ſcribit, impetit & inſectatur. Sane adeo placuiſſe Ariſtophanem Johanni Chryſoſtomo ajunt, ut perpetuo ſecum geſſerit 22. quæ tum reſtabant, ejus Comœdias, & lectitarit. Contra Plutarchus Ariſtophani Menandrum longe præferendum cenſuit in libro, de utriusque comparatione ſcripto: cui tamen Nicod. Friſchlinns ſeſe oppoſuit in Defenſione Ariſtophanis contra criminationes Plutarchi: quæ in fronte Comœdiarum Ariſtophanis, ab illo editarum, conſpicitur. Reſtant vero e tot Comœdiis Ariſtophanis hodie nonniſi Undecim; nec eæ omnes ſimul repertæ. Sed novem tantummodo earundem primus in lucem e MSS. Codicibus protraxit Aldus Manutius, queis ſtatim Vetera quoque Scholia Græca adjecit, quibus, ut recte judicat, nihil aptius Græce diſcere cupientibus, nihil melius legi poteſt, Veneriis in fol. An. 1498. & iterum 1502. De Scholiis jam alibi monitum, magnam partem in Suidæ Lexico reperiri. Collegit illa, diverſa prius atque confuſa, Marcus Muſurus, qui & in ordinem redegit, & impreſſioni libri præfuit; prout ex præfatione illius Græca apparet. Poſt Aldum edendi Ariſtophanis curam in ſe Bernh. Junta, Florentinus Bibliopola, ſuſcepit, & per Anton. Fracinum, a quo Arſenius Cretenſis, Monembaſiæ Archi-Epiſcopus, etiam ſæpe in conſilium advocatus eſt, recognitas novem illas Comœdias, Indiceque copioſo auctas, denuo edidit in 4. A. 1515. Florentiæ: &, cum eodem anno, poſt abſolutam novem Comœdiarum editionem, ex Urbinate Bibliotheca Codicem Ariſtophanis eſſet nactus Junta, in quo, præter illas novem, duæ aliæ reperiebantur; *Lyſiſtrata*, quam, quod non integram haberet, omiſit Aldus: & *Θεσμοφοριάζουσαι*, ſeu Cerealia Sacra celebrantes; non diſtulit earum Editionem, ſed & eodem mox anno 1515. in 8. dedit: absque tamen Scholiis, quippe quæ non reperit. Obſervat vero Geſnerus, admodum corruptum fuiſſe illum Codicem Urbinatem, quippe in quo integræ nonnunquam dictiones mutilæ ſint. Secutæ ſunt Italas Editiones Ariſtophanis Baſileenſes Frobenianæ, quæ omnes XI. Comœdias complectuntur: prior quidem An. 1536. in 4. & altera 1548. in fol. ſed illa, ſi recte conjicio, ſcholiis inſtructa non eſt. Sine ſcholiis Græce quoque Pariſiis, apud Gormontium, An. 1528. in 4. Ariſtophanis novem priores Comœdiæ prodierunt: omnes undecim ibidem apud Andr. Wechelum, referente Geſnero. Eædem Francofurti A. 1544. in 8. Græce lucem adſpexerunt. Inde aliquamdiu tantum per partes editæ ſunt Ariſtophanis Comœdiæ. *Θεσμοφοριαζούσας*, Græcis Expoſitionibus ſuis (antiquis enim carebant) edidit, & Franciſco I. Regi Galliæ, nuncupavit Ægid. Bourdinus, Pariſiis, 1545. in 8. *Irenam*, cum Latina Interpretatione, ſtylum Comicorum Latinorum imitata, & eodem genere verſuum cum Græcis ſcripta; nec non uberioribus & doctiſſimis notis Q. Sept. Flor. Chriſtianus, Jac. Aug. Thuano inſcriptam Pariſ. 1589. in 8. Idem Florens *Lyſiſtratam* quoque & *Veſpas*, eadem ratione verſas, & Commentariis illuſtratas, reliquit. *Plutum* uberrimis Commentariis illuſtravit Carolus Gerardus. Quinque Ariſtophanis Comœdias *Plutum, Nubes, Ranas, Equites, & Acharnenſes*, Latina interpretatione donatas, edidit Francofurti An. 1586. in 8. Nicod. Friſchlinus: quæ etiam A. 1600. Lugduni Batavorum, apud Raphelengium, recuſæ ſunt. Omnes, ut puto, Comœdias Ariſtophanis Latine *tranſtulit* Andreas Divus, Juſtinopolitanus, Venetiis,

ut

ut Simlerus refert, impreſſas. Ex his vero omnibus Editionibus Ariſtophanis conflata tandem, omnium præſtantiſſima eſt: quam Genevæ in fol. An. 1670. ÆMYLIUS PORTUS, Franciſci filius, excudi curavit: & cui, præter antiqua Græca Scholia, & illa, quæ in Lyſiſtratam Bourdinus compoſuit, alia quoque Græca in integrum Ariſtophanem, eaque longe doctiſſima, acceſſerunt, Odoardi nempe Biſeri, Charlæi Domini, Galli nobilis, qui ea cum Porto communicavit: tum Florentis Chriſtiani in Lyſiſtratam & Veſpas Verſio atque commentarii, quas a Claudio Florente, Q. Septimii filio, accepit: præterea Gerardi Notæ in Plutum: & Index tandem copioſiſſimus: ut ſane melior Poëtæ editio temere ſperari non poſſit. Et tamen graviſſime de eadem conqueritur Claudius Florens, Epiſtola ad Scaligerum Pariſiis data: truncata ſcilicet multa patris ſui, mutatum ordinem & tantum non everſa omnia, indignatus. *Je n'oſe vous parler de l'Ariſtophane*: inquit Epiſt. Gallic. ad Scalig. a Jac. Revio editarum, pag. 61. *vous l'avez veu, je m'aſſeure, premier que nous: car l'ouvrage en eſt ſi laid, que je ne le puis avouer pour parent. Le mal eſt arrivé de l'avoir envoyé hors d'icy, & en ville, où ils ne croyent aujourdhuy qu'à leur teſte. Ils ont mepriſé l'ordre, que je leur avois envoyé, ont retranché plusieurs choſes de mon pere, l'epiſtre meme à Mr. de Thouſur l'Irene, & y en ont mis des gens, qui n'ont de tout rien contribué à leur oeuvre: puis ont tellement mélé ce que je leur avois baillé, qu'il ſemble, que leur deſſein avoit été plutot de l'etouffer, que de luy faire voir le jour.* Ita nihil eſt ex omni parte beatum. Et ſane ſupereſſe adhuc hodieque longe plurima in Ariſtophane, poſt tot Criticos emendanda, dubium eo minus eſt, quo major eſt circa id doctorum omnium conſenſus. Joſ. Scaliger margini libri ſui Emendationes plurimas adſcripſerat: quas retinuit dein illa editio Ariſtophanis, quæ Lugduni Batav. apud Joh. le Maire An. 1625. duobus Tomis in 12. Græce & Latine, excuſa eſt minutioribus typis. Tanaq. Faber in Epiſtolis ſuis, quamplurima Ariſtophanis, quem unum ſcilicet in deliciis ſumme habebat, loca reſtituit: ſed & integram Comœdiam, *Concionantes* dictam, ſecundæ parti Epiſtolarum annexuit, ingenioſiſſime emendatam a ſe, &, ſpreta Verſione Andr. Divi, quem vix alternos Poëtæ verſus intellexiſſe, nec ullum Helleniſmi ſenſum habuiſſe, ait, de novo Latine redditam Mich. Neander, in præfatione ad Erotemata Ling. Græcæ pag. 169. refert, Thomam Venatorium *Plutum* Ariſtophanis Latine vertiſſe: omnes vero Comœdias illius Sebaſtianum Guldebeck, Tigurinum, cujus tamen poſterioris laborem nondum eſſe in lucem editum ſcribit: quod nec poſthac factum autumo. Italum vero Interpretem omnium Comœdiarum, neſcio quem jam ſuperioris ſeculi medio nactus Ariſtophanes eſt: prodiit enim Verſio Anonymi Venetiis An. 1545. in 8vo. E Gallis nemo fuit, qui attingeret Ariſtophanem, interpres: usque dum Eruditiſſima Virgo tum, Anna, Tanaqv. Fabri filia, quæ hæreditario amore Ariſtophanem deperit, non diutius ferendum rata, ut illa ſuavitas Poëtæ, ingenii mira quadam præſtantia & recondita prudentia commendandi, Gallis ſuis ignoraretur, fabulas duas, *Plutum & Nubes*, elegantia ſumma, & quæ cum Græco ferme certare poſſit, in vernaculum Idioma transfudit: præmiſſa præfatione in laudes Ariſtophanis concinnata, & Obſervationibus longe

Digitized by Google

longe doctiſſimis adjectis: Pariſiis 1684. in 12. Eædem Comœdiæ duæ nuper A. 1696. Oxonii, e Theatro Sheldoniano, Græce, cum Scholiis, nitidiſſime denuo prodierunt in 8.)

De reliquis Græcis Comicis, quorum olim magna copia fuerat, nihil ſuper- 9
eſt, niſi fragmenta quædam. Equidem MENANDRI, quem paulo ante Ariſtophani a Plutarcho prælatum diximus, & cujus tam in Græcia, quam in Latio, magnum nomen fuit, adeo, ut a Terentio in Latinam linguam converteretur, *viginti & quatuor Comœdias* integras, a Michaële Pſello explicatas, extare ſcribit, in ſupplemento Bibliothecæ Geſnerianæ, Anton. Verderius p. 57. ubi Catalogum Grammatici, neſcio cujus, librorum hinc inde extantium exhibet. Sed nusquam hactenus illæ Comœdiæ repertæ ſunt, minimum typis non impreſſæ. Fragmenta ſolum, e Stobæo, aliisque Autoribus, collecta, plus ſemel excuſa. Cum Philiſtionis Sententiis comparatas Menandri edidit, & notis illuſtravit Nicol. Rigaltius Pariſ. in 8. 1613. Idem Janus Rutgerſius lib. IV. Variarum Lectionum ſuarum fecit. Quantum vero amiſerimus in Menandro, dicat Quintilianus, *qui vel unum illum, diligenter lectum, ad cuncta ea, quæ præcipimus, effingenda ſufficere judicat: ita omnem*, ait, *vitæ imaginem expreſſit, tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita eſt omnibus rebus, perſonis, affectibus accommodatus - - Atque ille quidem omnibus ejusdem operis Autoribus abſtulit nomen, & fulgore quodam ſuæ claritatis tenebras obduxit. Inſtit. l. X. c. 1.* Menandri *Sententias* quæ ſuperſunt, ſententiiis L. Comicorum, quorum Opera interierunt, inſeruit, & in locos certos digeſtas Græce & Latine Baſileæ A. 1560. in 8. edidit Jac. Hertelius: quod idem Henr. Stephanus quoque fecit.

Sed a Dramaticis nunc ad *Lyricos* progrediendum eſt. Horum princeps 10
PINDARUS, Sophocli coævus, Dorica dialecto ſcripſit, grave, ſed difficile & obſcurum *Carmen*, jamque olim pro inimitabili habitus ab Horatio eſt, *lib. IV. Carm. Od. II.* qui tamen unus omnium optime illum eſt imitatus, aut vicit etiam: qua de re legi Comparatio Pindari & Horatii meret, Sermone Gallico a Franc. Blondello ſcripta, quæ cum Ren. Rapini Comparationibus, poſt Pariſinam Editionem, in Belgio edita eſt. Myrtidis Poëtriæ diſcipulus fuit Pindarus, & a Corinna, alia Poëtria quinquies in certamine victus: qua de re Pauſanias, Ælianus, Plutarchus, agunt: & ex iis omnes, quotquot de Poëtis ſcribunt, recentiores. Quatuor ejus Carmina, aut, ſi mavis, libros, quos habemus, *Olympia, Pythia, Nemea & Iſthmia*, quæ laudes continent Victorum, qui in quatuor iſtis ludorum generibus apud Græcos vicerant, primus, qui omnes fere Græcos Autores, in lucem emiſit Venetiis An. 1513. in 8. Aldus Manutius. Biennio poſt A. 1515. Romæ Pindaro vetera Scholia Græca acceſſerunt, quorum partem Demetrio Triclinio eſſe vindicandam, ex præfatiuncula quadam, quæ poſt Olympia legitur, obſervat Geſnerus: excuſus eſt liber in 4. & non adeo multo poſt Florentiæ apud Juntas recuſus: nec non Francofurti apud Brubachium 1542. in 4. præfixa Pindari Vita, quam Thomas Magiſter compoſuit. Omiſſis Scholiis, Aldinam ſolum Editionem Pindari repetiit Baſileæ Andr. Cratander, A. 1526. in 8. curam Editionis gerente Ulr. Zwinglio, qui & præfationem

Digitized by Google

præfixit. Addita eſt, poſt Græcum textum Latina verſio ad verbum facta, Auctore Joh. Lonicero, qui poſt aliquot annos reviſam eandem Verſionem, una cum notis in Pindarum, quas, ut ipſe non diffitetur, e Græcis Scholiis, aliorumque Virorum doctorum ſcriptis, hauſit, recudi A. 1535. curavit. Liberiorem Pindari Verſionem, quæ non adeo verbis ſeſe aſtringeret, ſtruxit Philippus Melanchthon, quæ in Henr. Stephani manus pervenit: ſed quam, etſi laudaret Stephanus, non tamen excudit in ſua Pindari Editione, quam minutiore forma, ſed commodiſſima, nec minus nitida, edidit, cum adhuc Ulrici Fuggeri eſſet Typographus, Heidelbergæ 1560. in 16. anno 1566. repetitam: cui ſuam Verſionem ad verbum factam, ut tironibus inſerviret, appoſuit: etſi alias liberiorem magis amaret, comparareque Græcos Poëtas ita ad verbum translatos cum arboribus ſoleret, quarum folia autumnus dejecit. Repetiit, poſt Henrici obitum, illam Editionem Genevæ, ſub initium hujus ſeculi, Paulus Stephanus: qui & idem cum Scholiis Pindarum, & Latina verſione recudit A. 1599. in 4. quod ante illum Pariſiis A. 1558. Guilh. Morellus fecerat. Noſtro ſeculo Pindarum, cum Latina Paraphraſi, præter verſionem appoſita, & Commentariis doctiſſimis, Joh. Benedictus Salmurii in 4. 1620. edidit: &, qui illum adhuc præceſſit, ERASMUS SCHMIDIUS Wittebergæ 1616. in 4. qui & miro ſtudio miraque felicitate emendavit Poëtam ſuum, denuo vertit, metrorum rationem exactam dedit, de ipſo Poëta, tum de Olympionicis, quorum luculenta una exhibetur Chronologia & de carminibus lyricis uberrime præfatus eſt: magnamque adeo apud exteros laudem cum illa Editione ſua conſecutus eſt, ut qui in mentem Poëtæ altius, quam Criticorum ceteri, penetrarit. Commentarii, quos annexuit, bonam partem ſunt e Scholiis Græcis hauſti: ſed quibus ipſe ſuas obſervationes denſa ſegete immiſcuit. Memoranda hic quoque eſt Latina Verſio Nicolai Sudorii, carmine lyrico, juxta numeros Horatianos ſcitiſſime, ut antiquorum propemodum nulli cedat, exarata, quam, cum ejuſdem Commentariis in Nemea, Feder. Morellus Pariſiis A. 1582. in 8. emiſit. (Rariſſima jam a longo tempore fuit: bene vero actum, quod nuperrime illam recudi curarunt Oxonii, e Theatro Sheldoniano, Clariſſimi duo Pindari Editores, qui Poëtam hunc, cum plurimis Codicibus MSS. collatum, Scholiisque non minus Græcis, ac Verſione Latina, & excerptis Animadverſionum Schmidii, quæ ſcilicet in Scholiis non continentur, ac Joh. Benedicti paraphraſi, tum Variis lectionibus, notis novis, & copioſiſſimo Indice, illuſtratum, ſplendiſſime A. 1697. in fol. ediderunt. Præfixa inſuper nova Olympicorum ludorum Chronologia, cujus Autor Epiſcopus Lic. Abieldenſis, Guilh. Lloyd eſt, & quæ æque ut Schmidiana Olympiadum cum Annis Mundi, ante Chriſtum natum, ab Urbe condita, & Epocha Chriſtianorum, collationem oſtendit.) (*e*) Italice etiam verſus eſt Pindarus, & cum Commentario Alexan-

(*e*) Inter Pindari Editores atque illuſtratores mentionem etiam honeſtam meretur Mich. Neander, toties, aliis in locis, a Morhofio, ob Merita in Literas, inprimis Græcas, eximia, haud immerito celebratus, cujus exſtat, & Baſileæ A. 1556. in 8vo prodiit, *Ariſtologia Pindarica Græco-Latina, quicquid in Pindaro, Vate, ut vetuſtiſſimo, ita quoque caſtiſſimo & ſapientiſſimo, memora-*

Alexandri Adimari Piſæ 1631. in 4. editus. Bened. Aretium Commentarium in Pindarum edidiſſe, A. 1587. impreſſum, Catalogus Bibliothecæ Bodlejanæ teſtatur. Qui tamen, ut hoc obiter addam, male Pſeudo-Pindarum, qui Epitomen Iliados Homeri Heroico carmine Latino ſcripſit, & Hagenoæ primum 1531. deinde Baſileæ 1541. editus eſt, cum Græco Poëta Pindaro confundit: qui idem error in Catalogo Bibliothecæ Thuaneæ quoque deprehenditur. De Dorica Dialecto Pindari meretur quoque legi Salmaſius libro de Helleniſtica p. 28. qui ex Philopono obſervat, non puram illam, ſed ex communi mixtam fuiſſe. Omiſiſſem prope *Lexicon Pindari* cum Æmylii Porti, quo lectores non parum juvantur: prodiit Hanoviæ, 1606. in 8.

Lyricorum reliquorum etſi non contemnendus olim apud Græcos, poſt Pin- 11
darum, numerus erat, hodie tamen vix quicquam, præter fragmenta, ſupereſt, quæ ex aliis Autoribus colligenda ſunt. Cujus quidem infelicis fati cauſam non ſolum in temporum injuriam, ſed & in præpoſteram Monachorum religionem, devolvi debere, Petrus Alcyonius obſervavit: cujus e libro de Exilio locum cum auro contra carum Colomeſius duxerit, nec ſibi ab eo in Cimelia ſua Literaria c. 15. transſcribendo temperare potuerit, age & nos apponemus. *Audiebam puer,* inquit, *ex Demetrio Chalcondyla Græcarum rerum peritiſſimo; Sacerdotes Græcos tanta floruiſſe auctoritate apud Cæſares Byzantinos, ut integra, illorum gratia, complura de Veteribus Græcis Poëmata combuſſerint, imprimisque ea, ubi amores, turpes luſus, & nequitiæ amantum, continebantur: atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis, tabellas, & Sapphus, Erinnæ Anacreontis, Mimermni, Bionis, Alcmanis, Alcæi, carmina intercidiſſe: tum pro his ſubſtituta Nazianzeni noſtri poëmata, quæ etſi excitant animos noſtrorum hominum ad flagrantiorem religionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem, & Græcæ linguæ elegantiam, edocent. Turpiter quidem Sacerdotes iſti in Veteres Græcos malevoli fuerunt, ſed integritatis, probitatis & religionis maximum dedere teſtimonium.*

Quanquam vero hæc ita ſint, non tamen omnes Poëtas Lyricos idem inte- 12
ritus perdidit. ANACREONTIS profecto partem maximam (quis enim omnia ejus in univerſum, integraque Poëmata ſperet?) e tenebris eruit, per multos labores, multaque, ut ait in præfatione, pericula, jugulatis cuſtodibus, multifariam oculatis & abruptis adamantinis vinculis, queis adſtrictus bonus Anacreon detinebatur, carceres perrumpens, HENRICUS STEPHANUS; qui idem Latino carmine Anacreontico venuſtiores & a corruptionibus puriores Odas expreſſit, edidìtque primo A. 1554. in 4. majuſculis literis, adjectiſque uberioribus notis, qua quidem re magnam apud Viros doctos gratiam iniſſe Stephanum ignotum nemini eſſe poteſt, quisquis exquiſitam illam ſuavitatem Anacreontis, &, ut cum Cicerone loquar, mollitudinem carminis, conſideraverit: quapropter & Jul. Cæſ. Scaliger Anacreontem non ſolum μέλη dediſſe, ſed & in ipſis mella, inquit, Poët. l. I. c. 44. Utut cetera negari non poſſit, nimiam ipſius Poetæ voluptatum cupidinem fuiſſe, Venerisque, quod jam olim illi a pluribus objectum eſt: etſi Henr. Stepha-

bile, notatu dignum & rarum, nec alibi ſimiliter obvium, cum Prolegomenis de Vita ejus, & IV. Ludis Græcorum Solennibus, Notisque Marginalibus, & IX. Lyricorum Sententiis, hinc inde collectis, eodemque pacto illuſtratis exhibens.

Digitized by Google

dinem fuiſſe, Veneriſque, quod jam olim illi a pluribus objectum eſt: etſi Henr. Stephanus excuſet. Hujus Stephani non fuiſſe Verſionem illam metricam, quæ ſub ejus nomine prodiit, ſed Joh. Aurati, vel ut alii proferunt, Dorati, Colomeſius, ex Iſ. Voſſii relatione, in *Particularibus* narrat, aitque Voſſium id a Scaligeri manu, qua is id ſuo Anacreonti adſcripſerit, edoctum noſſe. Verum adeo impudentem Stephanum ego ſane non credo, nec impune id laturum pro certo habeo, cum poſt primam Anacreontis Editionem Doratus integros 34. annos vixerit, tam impudentem plagiarii impoſturam nequaquam impunem laturus. Poſt primam illam Editionem Stephanus Anacreontem totum Latine vertit: ex Eliæ Andreæ verſione vero, quæ itidem carmine Anacreontico ſcripta eſt, & apud Morellum Luteriæ primo prodierat, Odas quaſdam adjecit, & ſic Anacreontem, cui breviſſimas nonnullas Notulas ſub Voluminis finem addit, minutiore typo exſcriptum, Lyricis Poëtis reliquis inſeruit, & cum Pindaro, qui Volumen primum conſtituit, Tomo ſecundo edidit A. 1566. in 16. Sunt vero Lyrici illi, ALCÆUS, omnium antiquiſſimus, ut qui *Pittaci*, Athenienſium tyranni, qui inter ſeptem Græciæ Sapientes numerari ſolet, æqualis atque etiam hoſtis fuerat tyrannidem patriæ non ferens, quam in aliis etiam civitatibus inſectabatur: atque hinc *Staſiotica* ſcripſit, librum, quo tyrannos inſectatus eſt, ob quod Opus aureo plectro illum merito donari ait Quintilianus; qui in eloquendo Alcæum brevem, magnificum & diligentem, Homeroque ſimilem vocat: cum quo Horatius etiam conſpirat, & e Græcis Dionyſius Halicarnaſſenſis, qui *τὸ μεγαλοφυὲς, καὶ βραχὺ καὶ ἡδὺ τοῦ Ἀλκαίου μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ καὶ τοὺς σχηματισμοὺς μετὰ σαφηνείας, ὅσον αὐτῆς μὴ τῇ διαλέκτῳ τι κεκάκωται, καὶ πρὸ ἁπάντων τὸ τῶν πραγμάτων πολιτικῶν ἦθος*, (*magnificum, breve ſuaveque dicendi genus Alcæi, cum eximia tamen gravitate conjunctum, præterea figurarum uſum, cui juſta perſpicuitas, niſi ubi Dialectus nonnihil impedit, adhæret, & præ omnibus civilem characterem*) conſideratione digna judicat. Enimvero, quicquid ejus hodie ſupereſt, ex Athenæo, Heraclide Pontico, Stobæo, Scholiaſte Pindari, Ariſtotele, Plutarcho, Hephæſtione, Euſtathio, excerpendum fuit. Sequitur Alcæum SAPPHO, inſignis Poëtria (a qua genus Sapphicum,) & quæ cum præſtantiſſimis quibusque Poëtis certare poterat, mortaliſque credebatur, & habitum hominis induta Muſa: cujus, Longino *περὶ ὕψ. Sect. 10.* judice, illud erat præcipuum artificium, quod noſſet *τὰ ταῖς ὕλαις συνυπάρχοντα μόρια ἅπασι τοῖς πράγμασι φύσει συνεδρεύει, ἐκλέγειν ἀεὶ τὰ καιριώτατα, καὶ ταῦτα τῇ πρὸς ἄλληλα ἐπισυνθέσει καθάπερ ἕν τι σῶμα ποιεῖν. Sermonis illas particulas, quæ rebus ipſis veluti connatæ ſunt, & iiſdem natura inſident, ſemper maxime proprias & validiſſimas excerpere, & ex iiſdem, aptiſſime inter ſe conſtructis, unum quaſi corpus facere:* qua quidem exquiſita particularum congerie non poterat non, & altitudinem ſuo carmini debitam conciliare, & vim in animos percellendos capiendoſve habere, quam vellet ipſa. Certe Longinus meliorem artificii ſummi iconem exprimi non poſſe exiſtimabat, quam ſi *Odarium Sapphus* apponeret: illud ipſum quod Catullus non minore artificio Latinum fecit: Catullus inquam, qui Sapphus carmina unice deperibat, ſolaque præ omnibus aliis poëmatibus imitanda ſibi propoſuit. Aliud Sapphus *canticum ad Venerem*, non minus molle, Dionyſius Hali-

Digitized by Google

Halicarnaſſeus ſervavit, in libro de Structura ſermonis. Præter hæc duo nihil Sapphus ſupereſt, niſi exigua quædam fragmenta: quæ tamen & ipſa ex Plutarcho, Stobæo, Scholiaſtis Pindari, Apollonii Rhodii, Euripidis, Ariſtophanis, Sophoclis, Euſtathio, Hermogene, Macrobio, Ariſtotele, Ariſtide, Polluce, Etymologici Autore, Athenæo, Hephæſtione, Achille Tatio, Demetrio Phalereo, Maximo Tyrio, & Anthologia Epigrammatum Græcorum, Stephanus ſtudioſiſſime conquiſivit. Poſt Sapphon STESICHORUS ponitur, *ingenio validus,* dicente Quintiliano *Inſt. lib. X. c. 1. & qui Epici carminis onera lyra ſuſtineret. Reddit enim perſonis in agendo ſimul loquendoque debitam dignitatem: ac, ſi tenuiſſet modum, videtur æmulari proxime Homerum potuiſſe: ſed redundat atque effunditur; quod, ut eſt reprehendendum, ita copiæ vitium eſt.* Similia ſunt, quæ Dionyſius Halicarnaſſeus, & quæ Hermogenes habent. Dignum memoratu eſt, quod Suidas de illo refert; Tiſiam fuiſſe primo vocatum, ſed Steſichori nomen accepiſſe, *ὅτι πρῶτος σὺν κιθαρῳδίᾳ χορὸν ἔστησε, quod primus cum cithara cantu chorum inſtituiſſet.* Filias habuit, quæ & ipſæ Carminum laude inclutæ fuerunt. *Carmina* varia multorumque generum ſcripſit: de quibus Gyraldus videatur. Fragmenta, quæ habemus, non multa ſane ſuppeditarunt Athenæus, Stobæus, Scholiaſtes Euripidis, Plutarchus, Strabo, Plato, Euſtathius & Apollonii Rhodii Scholiaſtes. Nec plura IBYCI nobis reſtant, patria Rhegienſis Itali, qui in Samo Inſula vixit, a latronibus tandem interemptus: qua de re & de ultione ſecuta, ut & de laſcivo Ibyci in pueros amore, nec non de ſeptem ejus Operibus, multa e Veteribus colligit Gyraldus, Dial. IX. Fragmenta Stephanus collegit ex Athenæo, Plutarcho, Platone, Suida, Scholiaſte Pindari & Porphyrio. Sextus inter Lyricos Stephani, nequaquam juxta rationem ætatum collocatos, eſt BACCHYLIDES, ex Ceo inſula, urbeque Julia oriundus, ut Suidas refert; adeo celebris Poëta, ut cum Pindaro ab Hierone, Syracuſarum tyranno, prælatum Pindare Scholiaſtes ſcribat, e quo id annotavit Gyraldus, qui & ex Porphyrione notat, Horatium plus ſemel eſſe imitatum Bacchylidem: & ex Ammiano Marcellino refert, Julianum Imp. adeo carminibus Bacchylidis delectatum fuiſſe, ut & vivendi præcepta inde ſumeret. Fueritque adeo Juliani ævo integer adhuc Poëta ille neceſſum eſt, cujus exigua hodie fruſtula ſolum habemus, ope Autorum allegantium, Stobæi, Athenæi, Plutarchi, Dionyſii Halicarnaſſei, Clementis Alexandrini, Scholiaſtarum Pindari & Apollonii Rhodii, ac Hephæſtionis, conſervata. Bacchylidis Conſanguineus, Suida teſte, fuit SIMONIDES, ex eadem cum illo urbe & inſula oriundus, tum pietate in Deos, tum variis inventis ſcriptiſque, rebus & libris inclutus. Namque ab eodem Suida literas longas duplaſque (Plinius has quatuor tantum ait, η, ω, ζ, ψ,) inveniſſe dicitur, & tertium in lyra ſonum: præterea artem quoque memoriæ: ſcripſiſſe vero Elegiaco carmine hiſtoriam regnorum Cambyſis & Darii, lyrico hiſtoriam pugnæ navalis ad Artemiſium, tum threnos, Encomia, Epigrammata, pæanas, tragœdiaſque, & alia. Characterem ejus dicendi tenuem quidem, at ſuavem, & in movendo commiſerationis affectu virtute præcipua pollentem, deſcribit Quintilianus l. c. Dionyſius Halicarnaſſeus in movendo affectu iſto, etiam Pindaro judicat præſtantiorem Simonidem: & præterea *τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, καὶ τῆς συνθέσεως*

Digitized by Google

τὴν ἀκρίβειαν, delectum verborum, & accuratam orationis ejus ſtructuram, obſervare jubet. Longinus etiam in Viſionibus Simonidem ceteris aliquando omnibus præſtare docet, *de Sublimi Sect. XV.* Cetera, quæ de Simonide dici poſſunt, Gyraldus & Voſſius ſtudioſe admodum congeſſerunt. Ille tamen labitur, cum, Simonidem annum ætatis nonageſimum nonum exceſſiſſe, e Suidæ teſtimonio refert: cum Suidas nonum & octuageſimum ſolum eum attigiſſe ſcribat. E tot vero Scriptis Simonidis nihil præter fragmenta ſupereſt, e Dionyſio Halicarnaſſeo, Clemente Alexandrino, Athenæo, Scholiaſtis Apollonii Rhodii, Euripidis, Sophoclis, Stobæo, Plutarcho, Ariſtide, Platone, Ariſtotele, Philoſtrato, Galeno, Hephæſtione, Thucydide, Polluceque, ab Henr. Stephano collecta, & in ordinem aliqua ſaltem ratione digeſta. Ultimo inter Lyricos loco ponitur ab eodem Stephano ALCMAN, quem primum omnium, ratione ætatis, eſſe, e Veterum teſtimoniis Gyraldus, Voſſiusque obſervant: Laco fuit, Carminum amatoriorum inventor, ut Suidas ait, & qui primus in Carminibus, alios, quam hexametros, verſus adhibuit. Diſtinguendus ab Alcmane Meſſenio, itidem Lyrico. (Nuperrime aſportatum Venetias e Græcia eſt monumentum aliquod marmoreum pervetuſtum, cui ſuperſcriptæ literæ, nimia temporis longinquitate exeſæ, docto cuidam apud Italos Viro Alcmanis hujus nomen & laudes continere viſæ ſunt: quapropter & æri incidi marmor illud Venetiis curavit A. 1697. in 4. una cum addita Diſſertatione brevi, qua Conjecturam ſuam exponit atque tuetur. Enimvero, cum ille, quiſquis demum fuerit, cui marmor erectum eſt, ut clariſſimus militiæ Imperator celebretur, & non ſine magna pompa ſepultus, inſculptusque marmori ſit; Alcman vero, Poëta lyricus, nuſpiam inter Duces militiæ numeretur, tum miſerrime, pediculari morbo perierit, ut diſerte Plutarchus in Sylla refert: vix eſt, ut locum Viri docti conjectura invenire queat.) Perpauca reſtant hujus fragmenta, ex Athenæo, Hephæſtione, Scholiaſte Pindari, Euſtathio, & Plutarcho, collecta. Atque hi ſunt octo, aut cum Pindaro novem Lyrici Poëtæ, quos uno Volumine collectos, & Latine verſos, ut diximus, Henr. Stephanus ſemel iterumque publicavit. Adjecit etiam, quæ colligere potuit de ARCHILOCHI, celebris Poëtæ, qui *Jambos* & *Elegias* ſcripſit, & Longino, ob ſublimitatem ſemel iterumque laudatur, Carminibus: tum Melanippidæ, Teleſtæ, Pratini, Erinnæ Lesbiæ, Alphei Mitylenæi, Juliani Ægyptii, *Verſus* varios & *Odas* undiquaque mira induſtria conquiſitas. Poſt primam illam Stephani Editionem ſeculo pene integro ceſſatum eſt: imo nunquam ſimul omnes Lyrici, ab eo tempore, ſunt excuſi; ſed qui Alcæi, Steſichori, Ibyci, Bacchylidis, Simonidis, Alcmanis & Archilochi, reliquias legere voluerit, ad illam Stephani collectionem, aut Editionem Fulvii Urſini cum notis Antw. A. 1568. in 8. excuſam, recurrat neceſſe eſt. Anacreon tamen & Sappho, ceteris feliciores, doctiſſimos aliquot Editores, ac Interpretes novos, nacti ſunt. Neque enim nunc niſi obiter memorabo Editionem ſeptem Anacreontis Epigrammatum, quæ in Maximi Planudis Florilegio Venetiis, apud Aldi hæredes, A. 1521. excuſa ſunt: ut & Verſionem Gallicam Remigii Bellaquei *ἔμμετρον*, quæ biennio ſtatim, poſt primam Editionem Anacreontis, ab Henr. Stephano datam, in lucem emiſſa eſt A. 1556. Noſtro ſeculo TANAQ. FABER Anacreontis & Sapphus Carmina ſub incudem vocavit, & poſtquam locis plurimis emendaſſet,

daſſet, & ſub ſeverioris quoque criticæ regulas coëgiſſet, illuſtraſſetque notis, emiſit in lucem Græca, Salmurii 1660. in 12. Moliebatur quoque Verſionem Latinam, ſed proſa oratione, utpote cui metricæ Verſiones, & Carminis neceſſitate adſtrictæ non ſolum duriora multa & obſcuriora continere videbantur, ſed & non ſatis perite intellecta aut converſa; quapropter illas ſibi nunquam probatas non diſſimulabat; quippe quæ doctis hominibus non neceſſariæ, ſemidoctis autem pene inutiles ſint, atque adeo propter inevitabilem obſcuritatem nonnunquam obſint. Deſtitit vero tandem ab omni Verſione Faber. Hujus itaque Eruditiſſima filia ANNA DACERIA, tum quidem adhuc innupta, relictam ſibi Spartam interpretandi rata, Gallica Verſione proſaica Anacreontis & Sapphus quod ſupereſt tranſtulit, pro more ſuo prorſus egregie, ut ſic notas etiam Gallis faceret delicias Græcorum: additisque Obſervationibus Criticis textui ſui Autoris lucem haud vulgarem affudit, haud raro adverſus ſuum ipſiusmet Parentem aliquid affirmare auſa: præmiſit quoque vitam Anacreontis & Sapphus admodum luculentam, Pariſiis, 1682. in 12. Mox biennio poſt alia eſt Poëmatum horum Græco-Gallica Editio inſecuta, quæ quidem a Daceriæ verſione non ſolum in eo diſcrepat, quod metri legibus adſtricta eſt, ſed & circa mentem Autoris haud raro, nec docte minus, quam ipſa a Parente ſuo in diverſum abit. Autor illius Nobilis Burgundus eſt, Dominus de Longepierre, qui Vitam Anacreontis & Sapphus novam ipſe quoque compoſuit & in præfatione præmiſſa cauſas ſui ab Anna Fabra diſſenſus aperit: Liber prodiit Pariſiis, 1684. in 12. poſtea Amſtelodami, etſi falſo Pariſiorum nomen ibi quoque in titulo reperiatur, 1692. in 12. recuſus. Prodiit & Itala quædam verſio metrica Anacreontis, ſed cui non adeo multum defert Fabra. (ſ)

Jamdudum fuiſſet PYTHAGORAS recenſendus, quippe multo Lyricis omnibus antiquior, ſi *Carmina* illa *Aurea*, quæ ſub Pythagoræ nomine circumferuntur, revera etiam illius forent. Sed, cum doctiorum omnium conſenſu conſtet, Carmina illa non Pythagoræ eſſe, ſed Pythagoræorum, & forſan, ut Joh. Picus exiſtimabat, a Philolao confecta, non eſt, cur loco non ſuo poni exiſtimemus: præſertim, cum hic de Chronologia non ſimus ſolliciti. Ne tamen ea prætereamus, non ſolum antiquitas facit, quæ illis utique abjudicanda non eſt, ſed & præſtantia, dudum aliis commendata. Infinitæ ſunt eorum *Editiones*, neque hic a nobis enumerandæ. Melioris notæ ſunt, quas Vitus Amerbachius, Mich. Neander, Theod. Marcilius, Frid. Sylburgius, dederunt. Omnium vero optima, quæ cum aureo Commentario Hieroclis lucem adſpexit, primo Latine ſolum, Baſileæ 1543. in 4. Interprete Joh. Auriſpa, Siculo, qui, ob utriusque linguæ peritiam, ab Eſtenſi Principum familia in pretio habitus eſt, quique jam octogenarius librum Hieroclis tranſtulit, tanto quidem ardore animi, ut, per omnem vitam doctius nil, nilque magis proficuum ſe legiſſe, in præfatione profiteatur: adeo parum aut nihil a fide Chriſtiana differre. Quemadmodum vero abſque controverſia recte de præſtantia Commentariorum 13

(ſ) Non contemnenda etiam eſt Editio Anacreontis Tubingenſis Græco-Latina, quam Frid. Herm. Flayderus, Lit. Human. in Acad. Tubingenſi Profeſſor, An. 1622. in 12mo, triplici Verſione Latina, ſua nempe ad verbum pedeſtri, Metricis autem Henr. Stephani & Heliæ Andreæ, & Notis Analectisque Criticis illuſtratam juris fecit publici.

Digitized by Google

rum Hieroclis judicavit Auriſpa: utpote quibus vix quicquam ſimile in omni antiquitate ſcriptum unquam eſt, nilque adeo prope comparandum; ita infelix admodum eorundem Interpres fuit: quandoquidem obſcuram, inelegantem, tædioſamque lectu ejus Verſionem eſſe Geſnerus queritur in Bibliotheca fol. 321. b. Igitur eo majores gratias promeritus eſt Joh. Curterius, qui, quadraginta annis poſt Auriſpæ Latinam illam ſcabram Verſionem, Græcum e MSS. Codicibus eruit incomparabilem Commentarium, &, cum nova verſione Latina doctiſſima, Pariſiis 1583. in 8. in lucem edidit: Poſt id tempus Londini etiam recuſum, una cum Theod. Marcilii notis in Pythagoræ Carmina, Mer. Caſauboni notis in eadem & Hieroclem Joh. Pearſonii eruditiſſima præfatione, (in qua plurima notatu digna de Hierocle aliaque occurrunt,) fragmento Hieroclis de Fato, quod apud Photium ſupereſt, cui Latina etiam paulo liberior Hug. Grotii verſio acceſſit, & Lil. Greg. Gyraldi Explicatione Symbolorum Pythagoræorum: Lond. 1654. in 8. Arabicam Carminum aureorum Pythagoræ Verſionem, a Joh. Elichmanno erutam & Latine redditam cum præfatione ſua edidit, Simplicii in Epictetum Commentariis adjectam, Claud. Salmaſius, Lugduni Batav. 1640. in 4.

14 Æque vetuſtus eſt PHOCYLIDES, Mileſius Philoſophus, Olympiade 59. juxta Suidam, clarus: qui, præter *Carmina & Elegias, Sententias* quoque ſcripſit, quas, quod ex Sibyllinis Carminibus eſſent deſumta, κεφάλαια vocavit. Supereſt hodieque Carmen νουθετικὸν, i. e. *admonitorium ad bene beateque vivendum*, quod, poſt Frobenianas aliasque Baſileenſes veteres Editiones, Argentinæ a Vito Amerbachio A. 1561. a Mich. Neandro in Opere Aureo, Lipſiæ 1577. in 4. ab Henr. Stephano cum Poëtis Gnomicis 1573. in 12. & in Poëtarum Heroicorum Græcorum Corpore A. 1566. in fol. a Jac. Lectio in ſimili Corpore Genevæ 1606. & ab aliis ſexcenties excuſum recuſumque eſt. Verum obſervat Jos. Scaliger, *Animadv. ad Euſeb. Chron. p. 95. ſeq.* Carmen illud, quod ſub Phocylidis nomine toties excuſum eſt, etſi elegantia, nitore, verborumque cultu, cum quolibet Veterum certare queat, non tamen eſſe Veteris illius Phocylidis, nec ullius alterius Philoſophi pagani; ſed hominis vel Judæi Helleniſtæ Alexandrini, vel, quod magis credit, Chriſtiani: cum non ſolum antiquus ille Græcus Philoſophus, Phocylides, nil, præter breves γνώμας, haud ſecus ac Theognis, ſcripſerit, non continuum aliquod carmen, ſed &, quod ea in hoc, quod habemus, Phocylidis Carmine νουθετικῷ contineantur, quæ non poſſint niſi ab homine Judæo aut Chriſtiano ſcribi: quæ omnia exemplis in medium allatis fuſe probat: obſervatque, cum apud Clementem Alexandrinum, Stobæum, & alios nonnullos Phocylidis γνώμας paſſim legantur, nuſquam tamen e Carmine, quod ejus nomen præ ſe fert, aliqua adduci, etſi id omnium maxime e re Chriſtianorum fuiſſet. Primum, qui id alleget, atque unum, eſſe Scholiaſten Nicandri ad Alexipharmacum: ſed illum hominem recentiorem fuiſſe monet.

15 Coævus Phocylidi THEOGNIS, Philoſophus item, & gnomicus Poëta: de cujus tamen *Sententiis*, quæ ſuperſunt, nihil admodum dicere attinet, quandoquidem in omnium, etiam puerorum manibus ſunt, ac toties excuſæ, quoties Poëtæ gnomici: quapropter jam e Phocylidis Editionibus de Theognide quoque judicari poterit. Erat vero

Digitized by Google

vero Theognis natione Siculus, urbe Megara oriundus: ni forte rectius Scaliger, in Animadverſionibus Euſebianis, Theognidem e Megara Græciæ oriundum facit. Ex eadem inſula ortus quoque fuit MOSCHUS, vetuſtiſſimus etiam, ſed tamen non ſententiis conſcribendis intentus, verum Bucolicus Poëta: cujus tamen, præter *Idyllia*, alia quoque Carmina extant Heroicis verſibus conſcripta, ut & Epigrammata aliquot. *Amorem fugitivorum Moſchi*, qui in Planudis Florilegio excuſus eſt, primum Baptiſtam Varinum, qui celeberrimi Bapt. Guarini pater fuit, & deinde Angelum Politianum, Latine tranſtuliſſe, Gyraldus Dial. III. de Poëtis teſtatur, qui Varinum Virum tam ſanctum, quam doctum, vocat. Idyllia ejus Græce & Latine, cum notis Bonaventura Vulcanius edidit Antwerpiæ 1568. in 8. eodemque anno & ibidem Fulvius Urſinus: poſtea Joſ. Scaliger Moſchi carmina ſibi recenſenda ſumſit, vulgavitque, cum notis ſuis Heidelbergæ apud Commelinum 1596. in 8. Inde Iſ. Caſaubonus, qui ſe in aliqua Genevenſi Editione Iſ. Hortibonum vocavit: & poſt Caſaubonum Dan. Heinſius, eundem Autorem ſunt aggreſſi: cum omnium trium, Scaligeri, Caſauboni, Heinſii, notis prodiit Moſchus Heidelbergæ 1604. in 4.

Jungitur ſemper Moſcho BION, Bucolicus Poëta celebris, & cui, judice 16
Gyraldo, tertia in iſto Poëſeos genere palma defertur. Dorica Dialecto ſcripſit, uti & Moſchus, & Lyrici, quos ſupra enumeravimus, tantum non omnes: Eadem dialecto ſcripſit THEOCRITUS, qui primam Carminis Bucolici palmam haud dubie ſibi vindicat, ſive Chius, ſive Chous, ſive Syracuſanus: nobis enim nunc parum intereſt: quemadmodum & illud ſolum indicaſſe ſufficit, eſſe, qui eundem cum Moſcho Theocritum arbitrantur, obſervante Gyraldo Dial. III. Dicitur plurima Carminum genera ſcripſiſſe a Suida: *Proctides; Elpides; Hymnos; Heroides; Epicedia, Odas, Elegias, Epigrammata.* Ex his tamen omnibus, præter Epigrammata quædam nihil admodum ſupereſt. Superſunt vero Bucolica illius Idyllia longe ſuaviſſima, & quæ haud abs re magnos Viros in amorem ſui abripuere. Siquidem ii ipſi Triumviri, Joſ. Scaliger, Iſ. Caſaubonus & Dan. Heinſius, quos in Moſcho & Bione recenſendis occupatos fuiſſe diximus, multo adhuc majorem curam Theocrito impenderunt, notis & lectionibus eum illuſtrantes: atque hinc nata pulcerrima Bucolicorum Poëtarum Editio Commeliniana Anni 1604. in 4. Alias ſeparatim quoque Theocritus ex eadem officina, una cum Scholiis Græcis, ceteriſque doctorum Virorum notis in 8. An. 1612. excuſus eſt. Prima Editio Theocriti, quantum memini, eſt Aldina, quæ An. 1495. in fol. Theocritum, cum Phocylide, Theognide & Heſiodo exhibuit ſed abſque Scholiis. Secuta eſt Editio Romana anni 1516. in 8. cui Zacharias Calliergus Græca Scholia adjecit: non ſua, ut perperam multi autumant, ſed antiqua, quæ e Veteribus libris excerpta in unum ſolummodo corpus redegit: plane, ut M. Muſurus cum Scholiis Ariſtophanis fecit. Geſnerus in Bibliotheca, Venetam Theocriti Editionem commemorat, in 8. excuſam: recuſus inde eſt Theocritus Hagenoæ apud Secerium: & Baſileæ apud Cratandrum An. 1530. tum, una cum Scholiis Græcis, Francofurti apud Brubachium, 1553. in 8. cui Editioni Scholia quoque nonnulla Joach. Camerarii acceſſerunt, & præfixa Scholiis Græca praefatio, in qua varia Theocrito falſo eſſe adſcripta monet; Bioni vel Moſcho potius tribuenda: præterea Helii Eobani Heſſii Metrica

Google

Idylliorum Theocriti Verſio quoque acceſſit. Poſtea Theocritum Henr. Stephanus, cum Bucolicis reliquis, Græce & Latine vulgavit An. 1579. in 12. quem deinde Scaliger, hunc Caſaubonus & tandem Heinſius, uti dictum, ſecuti ſunt. Idem Stephanus Oden Theocriti in Adonin mortuum ſcriptam, quam Bioni Camerarius in Græca præfatione, alii alii Autori tribuendam cenſent, cum Lyricis quoque ſuis edidit, An. 1566. Hoc ipſo anno Pariſiis, apud Morellum Græce Theocriti omnia, quæ ſuperſunt, excuſa ſunt. *Fiſtulam* ejus, una cum SIMMIÆ RHODII, qui & ipſe Poëtis Bucolicis addi ſolet, *Ovo, Alis, Securi,* peculiari explicatione & notis illuſtravit Salmaſius in Explicatione duarum Inſcriptionum Herodis Attici Pariſiis, 1619. in 4. Prætereo jam editiones Theocriti, quæ in Corporibus Poëtarum Heroicorum H. Stephani & Jac. Lectii, aliquoties jamjam memoratis habentur. Quid de Virgilii & Theocriti Comparatione varii Viri docti cenſuerint, dictum jam alio loco eſt, ubi de Virgilio agebamus.

17 Nunc accedimus ad æmulos duos, non ſolum Poëtas cultiſſimos, ſed & Viros in omni genere eruditionis exercitatos, & præfectos Alexandrinæ Ptolemæorum Bibliothecæ: Callimachum & Apollonium. Et CALLIMACHO quidem, natione Cyrenæo, infinitos propemodum libros tribuunt Suidas, Strabo, & Apollonii Scholiaſtes: Suidas certe illum ultra 800. ſcripſiſſe dicit, & argumenti omnino varii. Neque enim ſolum in omni *Carminum* genere illum aliqua concinnaſſe refert, ſed & *Grammatica, Hiſtorica, Geographica,* aliaque longe plurima, vixit temporibus Ptolomæi Philadelphi Regis, & usque ad ſucceſſorem ejus in regno, Ptolomæum Evergetem, vitam protraxit: perpetuus Apollonii æmuli inſectator, in quem & Satyricum carmen ſcripſit ficto nomine in Ibin: quod ipſum Ovidius e Latinis imitatus eſt. Inter alia compoſuit quoque vaſtum Opus quod πίνακες inſcripſit τῶν ἐν πάσῃ Παιδείᾳ διαλαμψάντων, καὶ ὧν συνέγραψαν, *Tabulas,* ſive *Indices omnium celebrium doctorum, eorumque Scriptorum:* libris 120. conſtans. Tum aliud, quod etiam magis ad præſens inſtitutum pertinet, de Poëtis cui titulus: πίναξ καὶ ἀναγραφὴ τῶν κατὰ χρόνους καὶ ἀπ' ἀρχῆς γενομένων διδασκάλων: qui male redditur a Simlero in Bibliotheca: *Tabula & deſcriptio, ſerie temporum obſervata, Doctorum omnium, qui ab initio fuerunt:* pro *Doctoribus* enim *Poëtæ* erant ſubſtituendi: quandoquidem διδάσκαλοι ſpeciatim fabularum Poëtæ ſunt, ut e Suida, Harpocratione, aliisque, obſervat Jonſius de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſoph. lib. II. cap. 5. ubi prolixe admodum & docte de his Callimachi libris agit: ut & de tertio, quem de obſcurioribus vocibus, & de libris Democriti ſcripſit Callimachus: ſed qui, una cum ceteris omnibus, magno reipublicæ literariæ damno, interiit. Hodie enim, e tot Scriptis Callimachi, præter *Hymnos in Jovem, Apollinem, Dianam, Delum, Lavacrum Palladis & Cererem;* quibus temporum antiquiſſimorum hiſtoriam, & originem gentilis Mythologiæ tradit: *Epigrammata & fragmenta* Poëmatum, hinc inde collecta, nihil ſupereſt. Sed ea tamen ſpreta neutiquam ſunt. Primus Hymnos Callimachi *edidit* una cum Pindaro Aldus, Venetiis A. 1513. in 8. Inde, apud Frobenium, cum Commentariis Græcis, ſunt excuſi, Baſileæ 1532. in 4. ut & Pariſiis apud Vaſcoſanum. Recentiorem eſſe Scholiaſten illum, non admodum antiquum, Geſnerus conjicit in Bibliotheca, & annotat: Suidam meminiſſe alicujus Archibii, qui Epigrammata Callimachi

chi expoſuerit: ſed qui hodie non amplius ſupereſt. Poſtea Henr. Stephanus caſtigatos Callimachi hymnos Corpori Poëtarum Heroicorum inſeruit A. 1566. &, cum Nicodemus Friſchlinus eosdem, Latino carmine redditos a ſe, una cum Scholiis veteribus, ſuisque notis ſat amplis, Tubingæ 1571. edidiſſet: repetiit paulo poſt illam Editionem Stephanus, ſuasque annotationes & emendationes inſuper, ut & duplicem hymni primi Verſionem adjecit A. 1577. Mox alia iterum prodiit, nitidiorque ferme quoad verſionem Callimachi Operum (nam & Epigrammata & fragmenta, & Poëmation de Coma Berenices, a Catullo Latine redditum, jam a Stephano & Friſchlino adjici cœperunt) editio, cum nova Verſione Latina metrica Bonavent. Vulcanii, & ejusdem Notis, Antw. 1584. in 12. Inde Seculo fere integro quietum fuit: donec Anna Daceria, filia Tanaq. Fabri, luculentis annotationibus denuo illuſtratum daret Callimachum, egregie caſtigatum a ſe, & fragmentis haud paucis auctum: Pariſiis 1674. in 4. (Verum & hanc, & priores omnes Editiones Callimachi reliquas, longe vincit poſtrema Ultrajectina, quippe quæ & Epigrammatibus, fragmentisque longe plurimis ope Rich. Bentleji aucta eſt: & in quam præter omnes Commentatorum priorum curas Theodori Grævii, qui Joh. Georgii, Viri Summi, filius erat, ante abſolutam Operis Editionem defunctus, Paulique Voëtii, notæ, & ampliſſimus Viri illuſtriſſimi, Ezech. Spanhemii, Commentarius, congeſta ſunt, Ultraj. 1697. in 8.)

Diſcipulus primo fuit Callimachi, ſed deinde Adverſarius æmulusque, APOLLONIUS, RHODIUS cognomento, non a patria, namque Alexandria ortus erat, ſed, quod invidia Poëtarum Alexandrinorum, & inprimis haud dubie Callimachi, traductus, cum non ferret contumeliam, in Rhodum inſulam migravit, ibidemque civium numero adſcriptus fuit, donec reverſus tandem in patriam, magno etiam in honore habitus, & Bibliothecæ regiæ præfectus eſt. E compluribus Scriptis, quæ ab ipſo edita referuntur, ſola *Argonautica* ſuperſunt, is ipſe liber, ob quem ludibrio Poëtis Alexandriæ fuit, Rhodus admirationi. *Opus non contemnendum,* judice Quintiliano Inſt. lib. X. c. 1. *æquali quadam mediocritate ſcriptum:* juxta Gyraldum Dial. III. *Opus varium, & multis vigiliis elucubratum: durum tamen, & alicubi ingratum; niſi qua parte Medeæ amores deſcribit, ubi & P. Vergilii judicio ita excellere videtur, ut Vergilius ipſe non aliunde plura in ſuos Didonis amores facile tranſtuliſſe videatur: ut Grammatici annotarunt.* Hæc Gyraldus, qui, cum Grammaticos nominat, inprimis in Servium digitum intendit. Sed tamen impudentiam vocare non dubitat Jul. Cæſ. Scaliger, ſi quis cum Servio idem credere velit: tantumque abeſſe cenſet a veritate, ut pene pudeat illum apponere loca, e quibus comparatio Virgilii & Apollonii inſtitui queat: *de Re Poët. lib. V. c. 6.* id quod deinde locis quamplurimis confirmatum. Aſt contra Scaligerum Apollonii cauſam in ſe ſuſcepit Jac. Gaddius, utinam dignior patronus, de Script. Non-Eccleſ. T. I. Ceterum primum edita ſunt argonautica iſta apud Aldi hæredes, Venet. 1521. in 8. non ſolum diligenter prius ad fidem plurium Codicum examinata: ſed & eximiis plane illuſtrata Scholiis; quæ Lucillo Tarrhæo, Sophocleo & Theoni, ut Autoribus, adſcribi debere, Anonymus vitæ Apollonii Autor Græcus, Argonauticis præfixus, indicat: (atque idem etiam confirmat Ariſtophanis Scholiaſtes; obſervante Colomeſio in Not. ad Gyraldum p. 154. qui &, adverſus Caſaubonum, Mauſſacum & Tan. Fabrum, contendit, Sophocleum Sophoclem dici non debere.) Sunt vero hæc 18

Rrr rrr 2 Scho-

Scholia ex eorum genere, quae longe plurimum ſuis lectoribus conducunt; nec Grammatica ſolum, ſed varia omnis generis erudita, complectuntur. Recuſa cum his ſunt Argonautica Apollonii Baſileae ſemel iterumque; ita, ut in poſteriori editione, quæ A. 1570. ex officina Henricopetrina prodiit, Latina etiam verſio Valentini Rotmari, heroico verſu ſcripta, acceſſerit: quæ ſi non ubique felix eſt, laudem tamen meret diligentiſſima digeſtio in locos communes rerum omnium, quæ in Apollonio, ejusque Scholiis occurrunt, cujus quartum caput Autorum, in ſcholiis magno numero allegatorum, indicem accuratum ſiſtit. Ante Rotmarum Latine Apollonium verterat, ſed non metrice, Joh. Hartungus, ediditque apud Oporinum 1549. in 4to. Poſtea Henr. Stephanus Græcum textum, una cum antiquis Scholiis, ſuisque Annotationibus, repetiit A. 1574. in 4. & noſtro ſeculo Jerem. Hœlzlinus Græco-Latinum addidit, Scholiisque Veteribus ſuas Annotationes Lugd. Bat. 1641. in 8. Claudius Florens Chriſtianus, Q. Septimii filius, Epiſt. Gall. ad Scalig. lib. II. ep. 31. novam verſionem & notas in Apollonium promiſit: ſed quas non magis dedit, ac cetera, quæ in alios Poëtas Græcos ibi promiſit.

19 Apollonio coævus creditur NICANDER, Colophonius, vel juxta alios Ætolus, aut iterum alios Alexandrinus: præclarus Poëta, etſi in agro viveret, minimeque ruſticus, judice Cicerone: & quem, ut Quintilianus ait, Macer & Virgilius non fruſtra imitati ſunt; Jul. Cæſ. Scaliger non ſine magno uſu illum cum Lucano comparari poſſe cenſuit: & adeo magni æſtimavit, ut *vix inveniri* credat *apud Græcos Poëtam politiorem: magna ei cura, ne quid ineptum aut inepte dicat*, Poët. lib. V. c. 15. ubi & comparationem illam inſtituit. Cum vero plurima ſcripſerit Verſu heroico Nicander, de quibus apud Athenæum & Suidam mentio fit, hodie duo ejus libri tantum ſuperſunt: *Theriaca & Alexipharmaca* dicti. In illis remedia docet adverſus ſerpentes, & alia animalia, quæ morſu vel ictu virus infligunt: in his adverſus cetera venena, cibo aut potui miſta. Primus illa, cum luculentis Scholiis Græcis *edidit*, cum Dioſcoride, Aldus, Venet. 1499. in fol. Conſtat alias ex Athenæo & Stephano, ex antiquis Diphinum Laodicenum, Demetrium Phalereum, Theonem atque Plutarchum eſſe in Nicandrum commentatos: prout id Gyraldus atque Geſnerus annotarunt. Sed, ſi quis eorum omnia eſſe, quæ in Scholiis ad Nicandrum hodie reperiuntur, exiſtimaverit, eum erroris arguet Joſ. Scaliger in Animadverſionibus Euſebianis p. 95. qui dicit, Scholia illa eſſe centones, ex Veteribus optimis Commentariis excerptos ab homine recentiore, qui de ſuo quasdam etiam barbaras voces admiſcere ſoleat: id quod jam ante Scaligerum Geſnerus etiam, in Bibliotheca, obſervavit. Poſt Aldum ſeparatim excudit Nicandrum, cum Scholiis Græcis Joh. Soter, Coloniæ 1530. in 4. Sine Scholiis Græce ſolum eundem inſeruit Corpori Poëtarum Heroicorum H. Stephanus, An. 1566. Latine ſolum, e Verſione ſua, cum ſuis Scholiis eundem Poëtam dedit Joh. Lonicerus, Coloniæ, 1531. in 8. Græce & Latine Jac. Lectius, inter Poëtas Græcos Genevæ 1606. & dudum ante hunc, ex interpretatione Joh. Gorræi cum Scholiis Græcis Guil. Morellus, Pariſ. 1557. in 4. in qua Urbe & noſtro ſeculo 1622. eadem Editio repetita eſt. Jac. Grevinus Nicandrum Verſu Gallico tranſtulit, ediditque apud Plantinum Antwerpiæ 1567. in 4.

20 Nicandrum ARATUS inſequatur, ei non ſolum, e ſententia aliquorum, coævus; ſed

ſed & adeo amicus, ut illi *Phænomena* ſua, priusquam publicaret, legenda tradiderit, & viciſſim Nicander Arato Theriaca ſua. Verum falli, qui ſic cenſent, & Nicandros Colophonios duos male confundere, jamdudum Gyraldus annotavit Dial. III. cum Arati tempore, qui Nicandro Poëta junior eſt, & in aula Demetrii Poliorcetæ vixit, alius vixerit Nicander, inſignis Mathematicus. Ceterum, etſi non adeo magni æſtimaverit Aratum Quintilianus Inſt. lib. X. c. 1. ſed *totum in nominibus conſumi* dicat: *cujus materia motu careat: ut, in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla perſona:* quo minus tamen omnino vilipendatur a nobis ille, certe vel ſolum quoque Prooemium facit Phænomenων, adeo pium, ut *Apoſtolus Paulus* illud etiam, quod allegaret, dignum habuerit. Neque eſt, ut omnibus quoque Latinis adeo fuiſſe vilipenſum exiſtimemus. Quin potius nonniſi cum ſole interitura ejus Phænomena Ovidius cecinit, Amor. lib. I. Eleg. 15.

Cum Sole & Luna ſemper Aratus erit.

Nec fuit e Poëtis Græcis quisquam, qui tot præclaros interpretes Latinos nactus eſt, quam Aratus: ſiquidem a M. Cicerone translatus eſt, a Germanico Cæſare, de quo inter Latinos Scriptores actum. Adde ipſummet Ovidium, & Sextum Ruffum Avienum. Multo vero etiam major numerus Græcorum eſt, qui in Aratum commentati, & quorum Voſſius de Scient. Mathematicis, c. 32. p. 156. triginta & quinque enumerat: non connumerato tamen Theone, cujus Scholia in Aratum hodieque ſuperſunt: nec Achille Statio, quem præter Florentinam Arati Editionem Dion. Petavius etiam in Uranologio edidit. Græce Aratum primus edidit, niſi fallor, Aldus cum Manilio & Hygino, Venet. A. 1499. fol. inde multoties excuſus eſt. Latinas editiones, & Græco-Latinas præſtantiores jam in *Grammatico Polyhiſt.* enumeravimus. Græcas nunc paucas & præſtantiores dicemus. Ex his Pariſienſis eſt A. 1566. Florentina 1567. cui Commentarii Græci Ach. Statii acceſſerunt, cum jam A. 1559. Pariſiis, cum Theonis Commentariis, & Leontii κατασκευῇ Arateæ ſphæræ Aratus apud Morelium prodiisſet. Elegantiſſima omnium eſt Græca Oxonienſis A. 1672. in 8. cui, præter memorata jam Scholia, Eratoſthenis quoque, quod ſupereſt, adjectum fuit. Græco-Latina vero Aratæorum Editio omnium optima Hugonis Grotii, Lugd. Batav. 1600. in 4. Prodiit & quædam Editio Phænomenων Arati Græca, cum Interpretatione & notis exiguis Jac. Ceporini, Baſil. 1534. in 8. una cum Dionyſio Afro.

Iſte DIONYSIUS, PERIEGETES dictus a libro, quem ſcripſit, περιηγήσει οἰκουμένης, ſeu de *Orbis circuitu*, aut, ut communiter redditur, de *Situ orbis*, Afer natione fuit, 21
etſi Byzantinum perhibeat Suidas, cujus argumentum pluribus confutat Voſſius de Hiſtor. Gr. lib. II. p. 172. ſeq. Longe quidem Arato, ceterisque, quos enumeravimus, junior eſt; utpote demum ſub Auguſto, vel, ut alii volunt, ſub Nerone, clarus: ſed præſtantia nequaquam cedit: imo nonnullis etiam haud parum præſtat. Hinc jam olim Latinos interpretes Sextum Rufum, Feſtum, Avienum, & Rhemnium Fannium, vel ut alii judicant, Priſcianum (nolente tamen Gyraldo, qui *ignoſcant mihi*, inquit, *Priſciani manes, ſi eum non Poëtam ego fuiſſe credo:* Dial. IV. de Poët.) nactus Græcum quoque omnium longe præſtantiſſimum atque eruditiſſimum habet commentatorem, Euſtathium, eundem, qui in Homerum commentatus eſt. Primus, qui Dionyſium hunc e tenebris eruit, Anton. Becharia, Veronenſis, fuit: qui ſcilicet Latine illum Oratione proſaica redditum, & Hieronymo de Leonardis inſcriptum edidit Venet. in 4. A. 1477. ſed plane

ne infeliciter vertit, ut Geſnerus obſervat in Biblioth. p. 54. a. quædam enim de ſuo addidit, quædam omiſit, multa perperam reddidit. Recuſa tamen eſt peſſima illa Verſio apud Henr. Petri, Baſileæ A. 1534. in 4. Græce primus Dionyſium edidit Aldus, ſeu, qui poſt ejus mortem typographiæ præfuit, Arulanus, A. 1518. una cum Latina interpretatione Priſciani, quæ, juxta alios, Fannii Rhemnii aut Ræmnii eſt, jam ſexennio ante, cum Joach. Camerarii annotatiunculis, Viennæ 1512. in 4. prodierat. Cum Euſtathii Commentario prius edidit Dionyſium Rob. Stephanus, Pariſ. 1547. in 4. nitidiſſime: quem recudit, poſt mortem Patris, Henricus filius A. 1577. in 8. qui ſuas & aliorum Annotationes adjecit. Noſtro ævo Dionyſium, cum Euſtathii Commentario, ſuisque ampliſſimis notis, publicavit Guil. Hill, Londini A. 1658. & iterum 1688. in 8. (Verum in his omnibus Dionyſii Euſtathiique Editionibus magna quædam lacuna deprehendebatur Scholiorum, per aliquot folia protenſa, quæ cum ſuppleri e Codicibus Regiis non poſſet a Rob. Stephano, reliquis etiam intacta manſit: donec Anno ſuperiore 1697. bis ederetur: ſemel Hamburgi a Ioh. Alb. Fabricio, Viro clariſſimo, nobisque amiciſſimo, Bibliothecæ Latinæ, quam edidit, inſerta; ubi de S. Ruffo Feſto Avieno agit; p. 180. ſeqq. & Oxonii deinde, ſuo loco, nimirum in nova Dionyſii Editione longe optima & elegantiſſima, quam V. Clar. Edu. Twaites procuravit, non ſolum cum MSS. Codicibus ſedulo collatam: ſed & gloſſis interlinearibus Græcis & Scholiaſte alio, inedito hactenus, auctiorem. Dignus notatu eſt numerus Editionum Dionyſii, quem laudatus modo Clar. Twaites iniit, triginta & tres computans.)

22 Neque hic omittendus LYCOPHRON, quem Tragicis Poëtis Laërtius annumerat, quod & Suidas facit, qui *tragœdias* ejus etiam recenſet: ſed & præterea inſignem Grammaticum fuiſſe notat. Erat unus, ut ibidem Suidas addit, e Plejade Poëtarum; cujus magna olim apud Græcos medii ævi fama erat, cum una omnes vixiſſe exiſtimarent. Computabant in eum numerum Theocritum, Nicandrum, Callimachum, Apollonium, Homerum Tragicum, Aratum & Lycophronem. Enimvero, ut in iſta temporum ſupputatione inſigniter ſunt hallucinati Græculi, quod præter alios Gyraldus maxime oſtendit: ita non eſt, cur multum de excuſatione, ob divulſum a reliquis Lycophronem ſimus ſolliciti: non magis ac ob omiſſum Tragicum Homerum, cujus nihil hodie ſupereſt. Lycophronis etiam Tragœdiæ omnes interierunt, nec ſupereſt niſi *Alexandra* ſeu Caſſandra ejus, σκοτεινὸν ποίημα, ut jam olim Suidas vocavit, jambico Verſu ſcriptum, quod proxime ad tragœdiam accedere multi Viri docti cenſent, & propterea Guilh. Canterus monodiam quandam tragicam poſſe vocari judicavit in prolegomenis ad Lycophronem, quæ Latinæ ejus Poëtæ Verſioni a ſe ſtructæ præfixit. Eo vero minus miranda eſt in Lycophronis dramate obſcuritas, quod ille Oracula loquentem Priami filiam Caſſandram, ſive, quod idem eſt, Alexandram inducit. Ex Antiquis Interpretes ad hoc poëma acceſſerunt Dection, Theon, Orus; qui ab Autore Etymologici, Stephano Byzantino aliisque Autoribus, allegantur. Ex illis vero dein ſuos compilavit Commentarios, qui ſoli hodie ſuperſunt, Iſaacius Tzetzes, Iohannis frater multo doctior, ne ipſo quidem id diffitente, in præfatione ad Scholia in Heſiodum: [ſed tamen Colomeſius, in Not. ad Gyraldi Dial. III. de Poëtis, notat, Iſaacium hunc Tzetzam doctis veterum Scholiaſtarum obſervationibus nugas ſuas immiſcere.]

Primus

Primus Lycophronis Caſſandram Græce edidit, cum Pindaro & Dionyſio, Aldus, Venetiis, 1513. Iſ. Tzetzæ Scholia: textui juncta, Baſileæ 1546. in 4. prodierunt. Latine primus vertit Lycophronem Bernardus Bertrandus, ſed infeliciter, ediditque Baſileæ A. 1558. Novam igitur Verſionem, & multo accuratiorem in ſe Guilh. Canterus ſuſcepit, quæ, cum Prolegomenis & Commentariis luculentis, edita eſt Baſileæ, 1566. Pariſiis 1601. cum Græco textu recuſa. Sed & Joſ. Scaliger Lycophronem Latine vertit, etſi non multo dilucidius, quam in Græco eſt: prodiit Pariſiis & Lugduni Batavorum, ubi Joh. Meurſius revidit illam Verſionem Scaligeri, & ſub incudem vocatam plurimis in locis emendavit, notasque adjecit A. 1597. in 8. non magna tamen cum Scaligeri gratia. [Poſt hos omnes nuper Joh. Potterus, Vir Clariſſimus, apud Oxonienſes, e theatro Sheldoniano, ſplendidiſſimam Lycophronis Editionem adornavit, in eamque non ſolum tranſtulit priorum omnium labores, quos alicujus momenti exiſtimabat, ſed & novos adjecit Commentarios, textu prius cum cura ad MSS. Codices reviſo & emendato: Oxon. 1697. in fol.]

Inter alios Autores, quos Iſaacius Tzetzes in ſuo Commentario ad Lycophro- 23
nem allegat, QVINTUS CALABER quoque eſt, Poëta Heroicus, qui παραλειπόμενα Ὁμήρȣ ſcripſit, i.e. de iis, quæ in Deſcriptione belli Trojani ab Homero relicta ſunt, libros XIV, quos primus una cum TRYPHIODORO *de Excidio Trojæ:* & COLUTHO *de Raptu Helenæ* (quos hic per tranſennam ſolum nominaſſe ſuffecerit) edidit in 8. Aldus. Latine Quintum Calabrum reddidit Joh. Vellaræus: & poſt hunc multo elegantius Laur. Rhodomannus: prodiit Græce & Latine apud Wechelianos hæredes Hanoviæ, 1604. Idem cum Quinto nomen habet diverſus Poëta COINTUS SMYRNÆUS, qui *de Trojæ excidio* libros II. & *de reditu Græcorum* unum, compoſuit, quos, præter alias Editiones Operi ſuo Aureo inſeruit Mich. Neander, A. 1577. Lipſiæ in 4. Omnium Poëtarum ab Homero præſtantiſſimum eſſe hunc Barthius cenſet, in Adverſar. p. 1021.

OPPIANUM hucusque non nominavimus, præſtantiſſimum tamen Poëtam, 24
qui ſub Severo claruit, & Antonino Caracalla, non ſub M. Aurelio Antonino, qui vetus jam Euſebii error eſt, & multos recentiorum decepit, recte tamen Joſ. Scaligero in Animadv. ad Euſeb. p. 221. contradicente. Scripſit *Halieutica*, ſeu de Piſcatu libros IV, multo auro a Severo Imp. penſatos: *Cynegetica* i.e. de Venatione libros V, & *Ixeutica*, ſive de Aucupio libros V, quibus in poëmatibus quam plurima etiam de natura animalium, longe præclariſſima habet. Franc. Vavaſſor, in libro de Dictione Ludicra, Oppianum in exprimenda affectuum teneritudine, quam animalibus ſuis erga parentes, aut prolem, demonſtratum tribuit, inprimis multum valuisſe annotat, atque eum propterea nunquam ſe ſine magno deliciarum ſenſu legere profitetur. *Editus* eſt Oppianus apud Aldum Venetiis, apud Juntas Florentiæ, apud Adr. Turnebum Pariſiis 1555. Græce: Latine libros de Venatione reddidit Laur. Lippius, ediditque Argentorati 1534. in 4. cum Scholiis Joh. Cæſarienſis: Commentarium ſuum Latinæ huic verſioni recuſæ adjecit Pariſ. 1555. apud Vaſcoſanum Joh. Bodinus; quanquam Ritterſhuſius, in Epiſtola quadam ad Georg. Richterum, & ex illo Thomaſius Placciusque Bodinum e Turnebi Lectionibus omnem ſuum Commentarium compilaſſe, adeoque fœde ſurripuiſſe notent. Ipſe vero doctiſ-

doctiſſimus Vir, Nicol. Rittershuſius, præſtantiſſimam Oppiani editionem adornavit, cum Scholiis antiquis Græcis, ac ſuis notis, Lugduni Batav. 1597. in 8. *g*) Libros de Venatione Gallico verſu reddidit Q. Septimius Florens Chriſtianus, Pariſiis apud Mamertum Patiſſonum 1575. in 4. Libri de Aucupio interierunt, aut certe latent hactenus. Nam non penitus interiiſſe, ſed MSS. adhuc a ſe ſervari, Andr. Aſulanus olim Geſnero retulit, prout hic in Bibliotheca refert, ſed permoveri ſe nunquam paſſus eſt, ut oſtenderet; quo ipſo ſuſpectam reddidit ſuam relationem. Interea Geſnerus Græcam Ixevτικῶν illorum paraphraſin nactus, eo indignius factum hominis tulit, & paraphraſin illam Latine redditam a ſe, variis in locis ſui de Avibus libri inſeruit. Ceterum pertinet ad Oppianum, ob argumenti vicinitatem PHILE, neſcio cujus ævi Poëta, & an idem cum illo, cujus verſus in Spiritum S. Cotelerius T. III. Monumentorum Eccleſiæ Græcæ publicavit: Scripſit, qui huc pertinent, Verſus jambicos *de Animalium proprietate*, quos Græce & Latine Joach. Camerarius edidit Lipſiæ A. 1575. & poſtmodum Aureo Operi inſeruit ibidem A. 1577. Mich. Neander.

25 Atque hæc de Poëtis Græcis, quorum integra Opera ſuperſunt. *Novem Poëtriarum* illuſtrium Carmina collegit, ediditque cum notis, Fulvius Urſinus, Antwerpiæ An. 1568. in 8. *Teleſillæ* nimirum, *Sapphus, Erinnæ, Myrtidis, Corinnæ, Myrus, Praxillæ, Noſſidis, & Amytæ.* Veterum Philoſophorum fragmenta metrica collegit, & ſub titulo Poëſeos Philoſophicæ, edidit Henr. Stephanus A. 1573. in 8. utiliſſimo labore, cui tamen ſubinde addi aliquid poteſt: Et quid mirum in tanta autorum copia? Oracula, quæ ſub *Sibyllæ* nomine feruntur, octo libris comprehenſa, una cum fragmentis, quæ hic illic in Scriptis Chriſtianorum reperiuntur, primus edidit apud Oporinum Baſileæ A. 1545. Xyſtus Betulejus, cum annotationibus ſuis. Inſecuto mox anno Sebaſt. Caſtalio, apud eundem Oporinum, heroico Carmine Latine a ſe reddita Oracula illa publicari curavit, ac pro genuinis etiam habuit, ſed cui Eruditorum perpauci aſſentiuntur. Oporinus inde A. 1555. Oracula Sibyllina Græce & Latine recudit: Mich. Neander vero magnam eorum partem Apocryphorum Collectioni inſeruit, quæ Catecheſi ejus Græcæ adjecta eſt An. 1567. Novam Editionem eorundem Oraculorum Græco-Latinam, cum notis, adornavit Joh. Opſopæus Pariſ. 1589. in 8. qui, Appendicis loco, Oracula metrica Jovis, Apollinis

g) Fallitur Capitis hujus Autor, dum Nicol. Rittershuſium, Academ. Altdorfinæ JCtum, An. 1670. mortuum, Autorem Epiſtolæ de Plagio Literario, pro ſua de Hannonis περιηγήσει Oratione, ejusdem Criminis a Barth. Nihuſio inculata, ad Georg. Richterum Apologeticæ, in Richterianarum Syntagmate, *pag. 204 & ſeqq.* obviæ, Oppianum Lugd. Bat. A. 1597. credit edidiſſe. Debetur enim editio iſta Conrado Rittershuſio, Nicolai Parenti, Anteceſſori itidem Altorfino, A. 1613. jam extincto. Pari vel errore, vel memoriæ lapſu, Jac. Thomaſius *in Tr. de Plagio Litterario*, §. 373. & Vinc. Placcius, hunc ſecutus, *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis P. II. p. 166.* Epiſtolam Nicolai Filii de Plagio, modo laudatam, Conrado Rittershuſio, Parenti tribuunt. Ceterum, quæ Filius, de Bodini in Oppianum Commentario turpi plagio ex Andr. Turnebi Lectionibus compilato, Richterus narrat, e Jac. Bongarſii haud dubie hauſit Epiſtola, ad Parentem ſuum, Conradum, d. 4. Apr. A. 1600. exarata, & a Paulo Colomeſio (in Vita Joh. Bodini, *Galliæ ſuæ Orientali p. 74-87.* inſerta) A. 1665. edita. Iſta enim cum multa alia refert Bodino parum honorifica, tum hæc de ejus Oppiano: *Jam edidiſſe illum Lectiones Turnebi in Oppianum pro ſuis, nemo noſtrorum* (Gallorum. ſc.) ignorat.

nis, Hecates, Seraphidis aliorumque Deorum & Vatum, ex variis Autoribus antiquis collecta, Græce & Latine, cum Notis, ut & Zoroaſtris oracula, cum Scholiis Plethonis & Pſelli adjecit. Recuſa eſt Editio illa auctior Pariſ. 1599. & 1607. Tandem novam Sibyllinorum Editionem, longe nitidiſſimam ac emendatiſſimam, in Belgio dedit Servatius Gallæus, Amſtelodami, 1689. in 4.; cui Caſtalionis & Opſopæi notas, ſuosque inſuper prolixiſſimos Commentarios adjecit: nec non Oracula reliqua, quæ Opſopæus ediderat.

Reſtat mentio veterum Epigrammatum Græcorum, quæ in locos communes magno ſtudio digeſſit, & in unum Corpus collecta reliquit, ſub *Anthologiæ* titulo, Maximus Planudes: diviſa in ſeptem libros: quorum *primus* varios locos communes continet: *ſecundus* Scommata, dicteria & ſales: *tertius* Epitaphia: *quartus* Epigrammata in Deorum imagines, hominum ſtatuas, animalium effigies: & in loca quædam, ſive topographias: *quintus* Chriſtodori, Poëtæ Ægyptii, e Copto urbe oriundi (quem in Planude male Copitam vocari, pro Coptitio, & confundi perperam cum Thebano Chriſtodoro, alio hujus nominis Poëta Chriſtiano, Giraldus Dial. IV. de Poët. monet.) quæ e multis poëmatibus ſuperſunt: inprimis Explicationem ſtatuarum, quæ in Gymnaſio publico, quod Zeuxippi cognominabatur, ſupererant; quibus exprimuntur laudes complurium doctorum & inſignium Virorum: nec non ejusdem Chriſtodori Epigrammata in Aurigas hippodromi Conſtantinopolitani: *ſextus* liber Anthologiæ complectitur Epigrammata anathematica conſecrationum & dedicationum: *poſtremus* meretricia & amatoria. Prima hujus Anthologiæ *Editio* vetuſtiſſima eſt in 4: capitalibus literis impreſſa, ſed cui annus impreſſionis non ſubjicitur. Deinde ex Aldi, defuncti jam, officina prodiit, Venet. A. 1521. in 8. poſtmodum a Joh. Brodæo emendatam, & notis illuſtratam, Frobenius Anthologiam in fol. Baſileæ excudit A. 1549. tum Henr. Stephanus, additis quoque Græcis Scholiis & notis ſuis, denuo emendatiorem dedit in 4. 1566. Vincentius Opſopæus ſuas in Anthologiam notas ſeorſim excudi apud Oporinum A. 1540. in 8. curavit. Tandem, cum horum omnium annotationibus, Scholiisque in pleraque Epigrammata Græcis, & Latina Verſione, nova Anthologiæ Editio, plane nitida, procurata eſt Francof. 1600. in fol. Absque notis horum Autorum Græco-Latinam ejus Editionem dedit, apud Commelinum in 4. A. 1604. Eilhardus Lubinus. Selecta ex Anthologia Epigrammata Latine vertit ἐμμέτρως, ediditque apud Rob. Stephanum, juniorem Pariſ. A. 1608. in 8. Idem fecit quoque Joſ. Scaliger, ſuntque Epigrammata illa Latina, e Græcis facta, inter Opuſcula excuſa. Omnium vero ſalivam movit olim, & expectationem excitavit Salmaſius, dum novam Anthologiæ Editionem, infinitis Epigrammatibus auctiorem, nova Verſione Latina, & luculentis Commentariis, illuſtratam ſæpiſſime, & magno cum apparatu promitteret. Aſt nunquam promiſſis ſtetit. 26

Pauli Silentiarii *Epigrammata*, quæ ſeorſim aliquoties Venetiis, ac Pariſiis excuſa ſunt, nunc indicamus magis, quam recenſemus, propterea quod ſemipriſcus tantum Autor ille eſt: quales etiam Mich. Psellus, cujus, præter tot Scripta alia, *jambos* in *vitia & virtutes* habemus; & Joh. Tzetzes, cujus *Politicorum*, ut vocant, *Verſuum Chiliades* notæ alias, ſed vix pro verſibus habendæ ſunt. Antiquiores his longe alii Chriſtiani Poë- 27

tæ: Apollinarius Laodicenus, Gregorius Nazianzenus, Nonnus: de quibus pauciſſima ſolum dicemus, cum de illis alii prolixiſſime egerint. APOLLINARIUS quamplurima poëmata ſcripſit: e quibus nil niſi *Verſio Pſalterii* ſupereſt, heroico carmine, eoque ſatis culto, expreſſa. Primus illud e Regia Bibliotheca eruit, & regiis typis nitidiſſime excudit, Pariſ. 1552. in 8. Hadr. Turnebus: poſtea ibidem 1580. recuſum: Latinam Verſionem addidit, & apud Commelinos in lucem emiſit. Frider. Sylburgius, Heidelbergæ, 1596. in 8. (*b*) GREGORII NAZIANZENI *poemata* 64. ſuperſunt, ſed non eo nitore ſcripta, qui antiquis comparari poſſet: Primo vitæ ſuæ hiſtoriam conſignavit: reliqua ſacri utplurimum argumenti ſunt: pia omnia. Neque vero ſolum cum operibus Nazianzeni prodierunt: ſed & ſeorſim varia variis in locis. Omnia, quæ nanciſci poterat, collegit, Latinis verſibus reddidit, & emiſit in lucem, Pariſ. A. 1562. Jac. Billius. Melior Poëta NONNUS *profanum Poëma* reliquit atque *Sacrum.* Illud inſcripſit *Dionyſiaca,* & libris 49. omnem de Baccho, ejuſque ſacris, ſermonem abſolvit. Edidit primo Joh. Sambucus Græce, cum lectionibus ac Conjecturis Gerh. Falkenburgii, & emendationibus Guilh. Canteri, Antw. 1569. in 4. inde, ſervatis Falkenburgii Conjecturis, cum Latina Verſione Eilh. Lubini, prodiit Hanoviæ 1605. in 8. Sacrum Poëma Nonni *Paraphraſis Evangelii Iohannei* eſt, centies edita. Editiones præcipuæ ſunt Aldina, quæ & prima 1501. Pariſina, 1561. cum Latina Verſione Bordati, & notis: Raphelengiana, quam Franc. Nanſius magna cura emendavit, ſuiſque Supplementis auxit, 1589. in 8. Heidelbergenſis a Frid. Sylburgio curata 1596. Pariſina alia, quam Nicol. Abramus, Jeſuita doctiſſimus, emendavit, ſupplevit, & eruditis obſervationibus Theologicis & Eccleſiaſticis illuſtravit, apud S. Cramoyſium, 1623. in 8. quæ Editio ſane cum reliquis omnibus certare poſſet: & denique Heinſiana in celebri illo Sacro Ariſtarcho Dan. Heinſii, qui nihil aliud continet, quam Exercitationes ad Nonnum Criticas, peſſime a Salmaſio exceptas, nec admodum probatas doctis Viris plerisque: primum prodiit A. 1627. ni fallor in 8. poſtea plus ſemel recuſus. Prodiit apud Feder. Morellum Pariſiis A. 1609. in 8. liber, cui titulus: *Poetæ Græci Chriſtiani:* quem, ſi quis collectionem eſſe eorum, quas modo recenſuimus, exiſtimaverit, errat: ſiquidem exiguus liber eſt, & nonniſi fragmenta Veterum Poetarum, quorum Opera perierunt, e Scriptis Patrum collecta, ſiſtit. Maximum inter eos fragmentum eſt *Ezechielis* Tragici, qui tamen Judæusne fuerit, an Chriſtianus, adhuc ambigua ſub judice lis eſt, neque ſane eſt improbabilis opinio Stephani le Moyne, cui & Clar. Guil. Cave, in Hiſtoria Literaria aſſentitur, Judæum fuiſſe hominem, &, paulo poſt immanem illam gentis Judaicæ, ſub Barcozba Pſeudo-Meſſia ſuo, ſtragem, ad erigendos tribules poëma ſuum ſcripſiſſe, quod ἐξαγωγὴν vocat: ſpem velut novæ liberationis dans. Allegatur hic Poeta, quisquis demum fuerit, a Clemente Alexandrino & Euſebio. Sed plus ſatis hactenus, quantum ſcilicet ad rem noſtram, de Græcis Poetis dictum eſt, jamque adeo tempus, ut ad alios accedamus.

CAP.

(*b*) Gregorii Nazianzeni Carmina XX. hactenus ἀνέκδοτα (quorum prolixiſſimum eſt primum Verſuum 835. de ſeipſo, & adverſus Epiſcopos, a quibus Epiſcopatu erat ſpoliatus, vitia Ordinis Eccleſiaſtici ſatis libere notans), e Biblioth, Cæſarea Vindobonenſi, cum Joh. Leunclavii Verſione Latina, & Notis Jac. Tollii eruditis, in hujus *Inſignibus Itinerarii Italici,* Opere Poſthumo, Ultrajecti A. 1696. in 4to, una cum aliis Antiquitatis Eccleſiaſticæ Monumentis ineditis, prodierunt.

CAP. III.
DE POETIS RECENTIORIBUS.

§. 1. *Poëtæ Latini Veteres in Grammatico jam Polyhiſtore, ſive Lib. IV. celebrati.* 2. *Poëtæ Latini recentiores, & primo quidem EPIGRAMMATOGRAPHI. J. C. Scaliger, H. Grotius, Dan. Heinſius, M. Z. Boxbornius, Joh. Ovvenus.* 3. *Conſt. Hugenius, Nic. Borbonius, Franc. Vavaſſor, Matth. Caſim. Sarbievius, Ant. Stratius, Jac. Jolius, Aug. Maſcardus, Jac. Biedermannus, Bern. Bauhuſius, Bald. Cabillavus, Coſtobadæus, Joh. Cœlius, Frid. Hofmannus.* 4. *Henr. Bruno, Alb. ab Ines, Joach. Rachelius, Pet, Juſtus Sautel, Hier. Angerianus, M. Ant. Caſanova, Domin. Gravina, Pet. Aloyſius, Joh. Zaratinus Caſtellinus, Aur. Urſus, Bernh. Baldus, Joſ. Baptiſta.* 5. *EMBLEMATUM Scriptores, Andr. Alciatus, Theod. Beza, Joh. Sambucus. &c. Uſus illorum immodicus reprehenſus.* 6. *ANAGRAMMATUM (quibus parum Autor, cum Jac. Baldeo tribuit) Inventor Joh. Auratus, Scriptores præcipui, Guilh. Blancus, Joh. Mautnerus, Matth. Zuberus, &c. Vulgus Anagrammatiſtarum ineptiens exploſum.* 7. *Verſuum Cubicorum, Quadratorum, Retrogradorum, Cabaliſticorum, aliarum iſtius generis Nugarum difficilium Autores, Publilius Optatianus Porphyrius, Rhabanus Maurus, Paſchaſius Carmelita, aliique, una cum Judæis, ad ſimiles prolapſis ineptias, exſibilati.* 8. *POETÆ EPICI Recentiores: Dan. Heinſius, Ren. Rapinus, Franc. Vavaſſor, Varq. Gallucius, Hier. Fracaſtorius, Hugo Grotius, Act. Sinc. Sannazarius, Caſp. Barlæus, Joh. Buſſiere, Bapt. Mantuanus, Scæv. Sammarthanus, Jac. Aug. Thuanus, M. Hier. Vida, Calvidius Lætus, Abr. Cowlejus, Aug. Maſcardus, Frid. Rappoltus, Bonav. Baronius, Joh. Lud. Praſchius, Alex. Morus, Henr. Meibomius Sen. Pierius Winſemius, Laur. le Brun, Publ. Fontana, Mutius Ricerius, Jul. Cæſ. Stella, Eliſius Calentius. Immiſcentur etiam judicia de Poëtarum Scotorum, Italorum, Gallorum & Germanorum, Deliciis.* 9. *ELEGIACI Pet, Lotichius: Joh. Secundus, Dan. & Nicol. Heinſii, Caſp. Barlæus, Vinc. Fabricius, Jac. Wallius, Sidron. Hoſchius, J. Bapt. Stella, Bald. Cabillavius, Jac. Bidermannus, Joh. Biſſelius, Æg. Menagius: Art. Jonſtonus, Herm. Hugo, Jac. Balde, Pierius Winſemius, Ferd. Fürſtenbergius, Janus Douſa, Alex. VII. Pont. Rom. Sangenęſius, Pet. Francius, & Joh. Jov. Pontanus, de cujus etiam Poëmatibus aliis diſſeritur, variaque afferuntur judicia.* 10. *LYRICI: Georg. Buchananus, Matth. Caſim. Sarbievius, Pet. Dan. Huetius, J. Bapt. Maſculus, Gilb. Joninus, Jac. Balde, Alb. ab Ines, Urbanus VII. Pont. Rom. Nicol. Avancinus, Paulus Meliſſus, Lev. Torrentius, Jacomotius, Chriſtoph. Caldenbachius.* 11. *PHALEUCORUM Scriptores, Joh. Bonefonius, Joh. Jov. Pontanus, Frid. Taubmannus, Jac. Bidermannus.* 12. *JAMBICI & CHORIAMBICI: Dom. Baudius, Caſp. Barthius, Caſp. Barlæus, Jul. Cæſ. Scaliger.* 13. *Odæ Latinæ Rythmicæ ab aliis jam, ante Phil. Cæſium, qui illarum ſibi falſo vindicat inventionem, concinnatæ.* 14. *Parodiarum, Odarum Pindaricarum, & Carminum ἐπιμίκτων, Scriptores varii Latini. Centones, poſt Auſonium inventorem, conſarcinarunt Pelagius Patritius, Proba Falconia, Jul. & Lel. Capilupi, Steph. Pleurius, Henr. Meibomius, Joh. Bapt. Spadius, Dan. Heinſius, Henr. Stephanus.* 15 *COMICI: Nicod. Friſchlinus, Corn. Schonæus,*

Digitized by Google

J. Lud. Praſchius, Jac. Maſenius; TRAGICI: Dion. Petavius, Bernh. Stephonius, Jac. Balde, Jac. Corn. a Marca, Dan. Heinſius, Hugo Grotius. 16. *SATYRICI: Jac. Balde, Pet. Dan. Huetius, Janus Douſa, Eilh. Lubinus, Sangeneſius.* 17. *Judicia de Poëtis quibusdam Latinis mediocribus, Rob. Keuchenio, Joh. Caſa, Er. Michaële Leto, Rein. Neubuſio, Joach. Paſtorio, J. Pet. Tito, Joh. Miltone, Zach. Lundi, Balth. Bonifacio, Pierio, Winshemio, Thoma Bartholino, &c. Vitus Beringius & Ol. Borrichius* ἐξοχωτάτοις *accenſendi.* 18. *Innumera Poëtarum modernorum multitudo. Conſilium de Poëmatibus minutioribus egregiis, ſeorſim editis, colligendis.* 19. *Mentio Carminum Macaronicorum, Latino-Italicorum (Merl. Coccaji & Bernh. Stephonii,) Græco-Latinorum (Dom. Baudii) & Latino-Germanicorum, uti & Verſuum Ævi Sequioris Leoninorum, obiter facta.* 20. *FABULARUM ROMANENSIUM (quorum Nomen pariter atque Originem a Normannis Galliæ, conjectura incerta, Claud. Verdierius derivat) Scriptores Græci, Achilles Tatius, Heliodorus, Euſtathius vel Eumathius & Jamblichus; Latini Veteres, Apulejus & Mart. Capella; Recentiores Joh. Barclajus, ejusque Continuator infelix Mouchenbergius, & alii deinde innumeri, a Cl. Sorello partim enumerati. Pet. Dan. Huetii Diſſ. de Fabulis his peculiaris. Hug. Grotii in easdem Affectus.*

1 Eſſet jam de *Latinis Poëtis Veteribus* ordine agendum, ni ſupra jam, in *Grammatico Polybiſtore,* inter Latinæ linguæ Scriptores abunde de iis dictum arbitraremur. Miſſis igitur illis RECENTIORES ſolum enumerabimus, & quidem in certas claſſes diſtributos, ut eo commodius ſermo de iis inſtitui queat.

2 Prodeant ergo primo *Epigrammatum Scriptores.* Horum ut apud Veteres pauci ſunt boni, ita & apud Recentiores major eorum numerus occurrit, quam dignitas: pauci enim hic punctum ferunt. *Julius Cæſar Scaliger,* rigidus aliorum Cenſor ac delicatus, ipſe hebetes interdum figit aculeos. *Hugonis Grotii* in Epigrammate elegantia incomparabilis eſt: nec Heinſiana Epigrammata ſpernenda, ut & *Boxborniana,* quæ Epiſtolis ejus ſunt addita, *Joh. Owenus* ſatis quidem acutus, ſed nonnunquam ratione ſtyli lutulentus, ac haud raro abit a genio Veteri: certe figuræ Orationis poëticæ, quales ad Epigrammata etiam requiruntur, nullæ illic ſunt. Memorabile eſt, quod de Oweno Craſſus, in Elogiis ſuis Literator. P. II. p. 97. refert ejus Carmina apud Italos magni æſtimari, illa quoque Monoſticha, Satyrica, quæ adverſus Monachos & Pontificios ſcripſit. Contra Ant. Wood, in Hiſtoria & Antiquitatibus Oxonienſibus, lib. XI. p. 143. de eodem Oweno refert, illum ob unicum hoc Epigramma:

An Petrus Romæ fuerit? ſub judice lis eſt:
Simonem Romæ nemo fuiſſe negat:

ampla hæreditate, quam ab Avunculo locuplete expectaverat, excidiſſe. Adeo Poëtis fatali lege invidentur divitiæ, & ingenioſos Vates preſſo pede mendicitas inſequitur, ut ſæpe ingenio ſuo acuto pereant.

3 *Conſtantinus Hugenius,* in Momentis deſultoriis, qui titulus eſt Carminum illius, ſæpe in Batavia impreſſorum, Epigrammata complura habet, egregia: ſed acumina interdum affectata & frigidiuſcula ſunt. Nec deficit nitor Belgicis ejus Poëmatibus, quæ ſub

ſub titulo *Koren-bloemen* Hagæ Com. 1658. in 8. prodierunt, & Epigrammata multa continent. *Nicolai Borbonii* Epigrammata, Lugduni apud Gryphium An. 1538. excuſa, quæ tantopere ab Eraſmo, aliisque, laudantur, ſatis quidem Latina ſunt: ſed argutias ego nonnunquam deſidero. (*i*) Idem & de *Franc. Vavaſſoris* Epigrammatibus judico, qui nihil argutiarum, niſi quod cum Auguſteo Seculo conveniret, admiſit. Sed pro hujus Epigrammatibus ego Grotiana & Heinſiana legere malim. Paucula illa, quæ *Matthias Caſim. Sarbievius* Lyricis ſuis addidit, divina ſunt: niſi quod ars nimia interdum apparet affectatione antithetorum, quorum etiam ut modus ſit, caſtigata modeſtia requirit. *Antonii Stratii,* Jeſuitæ, Epigrammata puerilia interdum ſunt, nimiumque affectata: aliquando tamen etiam bona. *Jac. Jolii* Epigrammata parum bona, niſi quando furatur ex aliis. *Auguſtinus Maſcardus* Sylvis ſuis elegantiſſima quædam inſeruit: quorum aliqua impudentiſſimo plagio deſcripſit Lambertus Villovanus. Sunt & inter Jeſuitas non contemnendi Epigrammatum Scriptores *Jac. Bidermannus, Bernh. Bauhuſius, Balduinus Cabillavius:* e quibus poſtremi Epigrammata mihi præ duobus reliquis placent; quanquam nec illis etiam deſint acumina. Sunt & *Coſtobadei,* Aquitani, non ſpernenda: etſi in quantitatibus Syllabarum aliquando erratum ſit: prodierunt Salmurii, 1655. in 8. *Joh. Cæli* Epigrammata, & Latinitate, & acumine, aliquando commendari merent. *Frid. Hofmanni* multa quidem ſunt, ſed frigida, affectata, & quæ multum plebeji habent: invenias tamen interdum, quæ tollere velis.

Prodierunt *Henrici Brunonis,* quædam Epigrammata Latina, Belgicis mixta, in 4
quibus, nec acumen, nec nitorem, deſideres: titulus eſt: *Henr. Brunonis Mengelmœs. Alberti ab Ines* Acroamata Epigrammatica non vidi: bona tamen eſſe credo, ſi ex Odis æſtimentur. *Joachimi Rachelii* Panegyris Menippea ad rationes Apophoretorum Martialis inſtituta laudari etiam meretur, Kilon. 1669. in 12. edita. Simili modo *Hugenius* Tricas ſuas Morales, & Grotius Inſtrumentum ſuum Domeſticum ſcripſit. *Petrus Juſtus Sautel* ſcripſit *Annum Sacrum Poeticum,* ſeu ſelecta de Divis Cœlitibus Epigrammata in ſingulos Anni Dies diſtributa, quibus & elegans ſtylus eſt, & acumen Pariſ. 1665. Scripſit idem *Luſus Poëticos allegoricos;* in quibus proponuntur fabulæ & allegoriæ variæ, carmine Elegiaco expreſſæ, Monachii, 1676. *Hieronymus Angerianus* inter Latii recentioris Epigrammatographos excellit, numero, argutia, & inventione ingenioſa, judice Gaddio de Scriptor. Non-Eccleſ. p. 32. T. I. qui tamen paulo poſt mutata ſententia, arguta mille parum argute proferre Angerianum ait: neque enim ſatis eſſe ſententiam pedibus concluſiſſe: idem Gaddius l. c. p. 131. alium Epigrammatum Scriptorem *M. Antonium Caſanovam* laudat, eumque Martialis genium Catulliano candore temperatum poſſediſſe ait. Sed tamen utrique horum præfert *Domin. Gravinam,* eique palmam in Epigrammatibus Sannazarium tri-

(*i*) De Nicol. Borbonii, Vandoperani, *Nugis & Epigrammatibus*, Lugd. Gall. apud Gryphium A. 1538. editis, multo adhuc inclementius Morhoſio judicat Joh. Ovvenus, *Lib. I. Epigr. n. 42. p. m. 10.* Autorem ita alloquens:

Quas tu dixiſti Nugas, non eſſe putaſti:
Non dico nugas eſſe, ſed eſſe puto.

Ol. Borrichio contra, *in Diſſert. de Poet. Lat.* §. *126.* Carmina Borbonii *non invitis Muſis concinnata* videntur.

buiſſe annot. p. 217. *Petri Aloyſii* elegantia & arguta Epigrammata commendat Laur. Craſſus Elogior. T. I. p. 379. & ſane eſt apud eundem Craſſum T. II. p. 309. aliquod Epigramma Aloyſii, quod elogium non præter rem eſſe datum, abunde comprobat. Janus Nic. Erythræus, *Ioh. Zaratinum Caſtellinium*, refert, Epigrammata multa, tum jocoſa, tum gravia, multoque ſale conſperſa ſcripſiſſe Pinacoth. I. p. 51. qui & in Epiſtolis, lib. III. Ep. 4. & lib. II. Ep. 9. conferendus eſt. *Aurelium Urſum* fere ex tempore Epigrammata optima fudiſſe & argutiſſima refert idem Pinac. I. p. 165. ac alibi in eodem libro p. 7. *Bernardinum Baldum* miratur, qui rariſſimo exemplo, in omni genere carminum excelluerit, in Epigrammatibus Martialis argutias, in Odis cultum ac nitorem Horatii, in Epicis poëmatibus Virgilii majeſtatem, feliciſſime imitatus. *Ioſephi Baptiſtæ* Epigrammatum Centurias tres mirifice commendat Craſſus in Elog. P. I. p. 337.

5 Pertinent quoque in Epigrammatum cenſum EMBLEMATA, quæ quidem non ſemper adeo acuta ſunt, niſi quod conciſas comparationes concinno aliquo & brevi carmine exprimant. Clarus in ea arte ſuperiore Seculo in primis fuit *Andr. Alciatus*, & tanto in pretio habitus, ut Emblemata ejus, quanquam non ſatisfaciant omnibus artis Emblematicæ regulis, publice etiam in Scholis, Claſſici Autoris inſtar, prælegerentur: cui inſtituto ſuccenſet Vavaſſor in libro de Epigrammate: nihilominus doctiſſimos Interpretes & Commentatores nactus eſt libellus iſte, Claudium Minoem, Franc. Sanctium, Laur. Pignorium, Joh. Thuilium, alioſque: *Theodori Bezæ* Emblemata, *Ioh. Sambuci*, & aliorum, ad artis præcepta plane non formata ſunt: quorum Cenſuram videbis apud Maſenium in Speculo Imaginum Veritatis occultæ. Hodie Emblematum neque finis, nec modus eſt, ſed miſerrimorum, & quorum præpoſterus uſus ſevere etiam coërceri deberet.

6 ANAGRAMMATUM inventio, quæ utplurimum Epigrammatibus inventionem ſuppeditat, neſcio quid plebeji & jejuni habet, nec ſane decet multum elegantes Poëtas, qui ad Antiquitatis genium ſcribere contendunt. Primus fere, qui uſum Anagrammatum ſuſcitavit *Iohannes Auratus* ſive Doratus, Vir ſuperiore Seculo paucis conferendus: & ille quidem parce & ſobrie id egit: ſed mox, veluti ſigno dato, imperiti omnes, qui nihil cum doctis commune, niſi laborem, habent, ut feciſſe aliquid viderentur, ita in nominum inverſionem cœperunt incumbere, ut nihil, præter nugamenta, in lucem publicam prodiret, pulchrumque & laudabile duceretur, tranſpoſitis literis Schema aliquod exſculpere, quod imperfectam ſententiam, aut ridiculum plane & nullum etiam ſenſum gigneret. (*k*) Quodſi vero Anagrammata elegantem & acutiorem aliquem ſenſum

(*k*) Veriſſimum eſt Morhofianum hoc judicium de Anagrammatibus, quibus multi, judicii laborantes infirmitate, & ingenio genioque vere Poëtico deſtituti labore inglorio, & indole generoſa plane indigno, miſere inſudant, neſcii, crepundiis ea atque ineptiis Poëticis, Artificos autem illorum Poëtaſtrorum, vulgo ab omnibus vere eruditis atque cordatis accenſeri Hadr. Valeſius, Galliæ æternum decus, his eos perſtrinxit Scazontibus, inter Valeſiana Poſthuma obviis:

Citharoedus eſſe qui nequit, ſit Auloedus:
Anagrammatiſta, qui Poeta non ſperat.

Chriſtoph. Frid. Buchero, in *Privata Pietate*, Lipſiæ A. 1673. edita, *Epigr*, 17. his in Anagrammatographos Verſibus invecto:

ſum inferant, adhiberi illa nonnunquam poſſunt, ſed in Verſus cogere, obſcura eſt diligentia; atque tum non immerito mechanicum ac circulatorium inventum dicitur a Jac. Baldeo. De ratione Anagrammatiſmi *Guil. Blancus* librum conſcripſit: Anagrammata non inconcinna *Joh. Mautnerus*, Pannonius, in Roſa Varniaca; Frid. Taubmannus & *Matth. Zuberus* ſæpe iis utuntur, & poſterior acutus nonnunquam in Epigrammate eſt. (*l*) Sic nonnemo ex nomine hoc; *Ludovicus decimus tertius, a Borbonio, Henrici quarti & Mariæ filius:* viginti & uno Anagrammatibus Pſalmum, pii illius Regis precationem complectentem, confecit. Vid. Laur. le Brun. p. 601. ubi plura ſimilia.

Vix recenſeri merentur hic, qui in Verſibus *quadratis, cubicis, retrogradis, Cabali-* 7
ſticis, excogitands verſati fuerunt: non enim niſi obſcuri laboris res eſt, & nullius ingenii: Janus Nic. Erythræus Pinac. I. Imag. 144. nugas transalpinas vocat. E nugis iſtiusmodi conflatus *Publilii Optatiani Porphyrii* Panegyricus eſt, Conſtantino M. Imperatori conſecratus, & ex operoſis ineptiis conſtans. Seculo poſt C. N. nono *Rhabanus Maurus* verſus etiam tales quadratos ſcripſit, magno labore excogitatos, quibus varias Crucis figuras ob oculos ſiſtit, induſtria profecto mirabili. Manuſcriptum vidi apud Clar. Tribbechovium. Habemus inter Theocritea Carmina Verſus, bipennis, aræ, alarum figura expreſſos: quod & Germani aliquot imitati nunc ſunt: Patini nunquam, quibus iſta inventionum vernilitas non placuit: niſi quod otioſi Monachi talia interdum excogitarunt. Ac prodiit Carmelitæ alicujus *Paſchaſii* liber, ſub titulo Poëſeos Artificioſæ, quo integram farraginem crepundiorum talium poëticorum exhibet. Sed iſta imbecilles ſolum animos delectant: quales argutiæ etiam illorum ſunt, qui Hieroglyphica quædam nominalia ſigna excogitarunt, quibus nomen alicujus literis, quarum ſingulæ Emblema aliquod continent, repræſentatur. Nugæ ſunt hæ: non minus ac Judæorum certum Carminum genus, de quo Celeberrimus Wagenſeilius agit in Not. ad Cod. Sota, c. 49. ubi nimirum verba, etſi Hebræa ſint, ipſique etiam Verſus integri, nihilo tamen minus ſimilitudine & identitate verbis linguæ alterius reſpondent. Sed hæc miſſa jam faciamus.

Qui ad Epici Carminis majeſtatem inter *recentiores* accedant, non ita multi ſunt: 8
nec multos reperit Virgiliana illa gravitas idoneos imitatores. Omnibus enim numeris

Inſontes miſcere torquent Anagrammata Muſas;
Carnifices poſſem dicere, Phœbe, tuos;

Frid. Rappoltus, Theologus & Poëta Acad. Lipſienſis ἐξοχώτατος, in Elegiis præfixis ita applauſit

Carmina cuncta placent tua, mi Buchere; ſed audi:
Eſt, quod præ reliquis mi nimiumque placet.
Plauti ad Felicem quod nempe Anagrammata ſtringis,
Carnifices Phoebi, Pieridumque cruces.
In reliquis Vates, ut mos eſt, plurima fingis:
In ſolo hoc tantum, credito, vera canis.

Alios addere ſuperſedeo.

(*l*) Merito a Morhofio coeteris Anagrammatographis præfertur Joh. Mautnerus, Tranſylvanus, Studioſus Roſtochienſis, cujus Roſa Varniaca, ſive Lyceum, Roſtochienſe Anagrammaticum, & Curia Roſtochienſis Anagrammatica, utraque Roſtochii A. 1636. in 12mo, edita, talia ſiſtunt in Profeſſores, Conſules ac Senatores Urbis illius, Anagrammata, quibus elegantiora, concinniora, magisve perſpicua, dari vix credo, legiſſe certe haud recordor.

meris abſoluta eſt: ut delirent plane, qui vel Statium, vel Claudium, illi præferre non erubeſcunt. Inter recentiores tamen *Daniel Heinſius*, in Carmine de contemptu mortis, non multum ab ejus genio abit, ut recte judicavit Buchnerus in tract. de Commutata dicendi ratione, c. 8. p. 157. *Renatus Rapinus* in Eclogis, & in libris de Hortorum cultura, plane Virgilianus eſt, & ſtyli nitidiſſimi artifex. Reperias etiam in Parnaſſo Societatis Jeſu (cujus hactenus Tomus tantum Primus Francofurt. A. 1654. in 4. prodiit) nonnulla *Vavaſſoris, Gallucii,* aliorumque, quæ genium Virgilianum habeant. *Hieron. Fracaſtorius,* Medicus & Poëta Veronenſis, medio ſuperioris ſeculi defunctus, inter præcipuos Virgilii imitatores ponendus eſt, quandoquidem, Thuano teſte, tam feliciter in ea imitatione profecit, ut illum proxime ad Virgili majeſtatem acceſſiſſe æmuli quoque faterentur: & in his Sannazarius, alioqui parcus & amarulentus alienæ eruditionis laudator: qui, viſa ejus Siphilide (quam poëma plane divinum vocat Mich. Neander, in præf. ad Erot. L. Gr. pag. 207.) non ſolum Joh. Jovianum Pontanum, ſed ſe quoque ipſum, in Opere accurata viginti annorum lima perpolito, victum exclamavit. Admiratus quoque Fracaſtorium eſt, & Aras erexit defuncto, Carmine exequiali ita inſcripto, Jul. Cæſar Scaliger. *Hugo Grotius* in Heroico carmine varius eſt, quod ipſe de ſe in præfatione fatetur: modo enim ad Virgilianos numeros, modo ad Statianos, modo ad Claudianeos, accedit, prout a lectione incaluerat. *Act. Sannazarius* felix Virgilii imitator eſt; ſed in eo peccat, quod, in Verſibus Virgilianis retinendis, ad ſuperſtitionem usque ſtudioſus eſt: vera autem imitatio tam conſiſtit in conferruminatione phraſium, quam in expreſſione dictionis ipſius. *Caſp. Barlæus* totus Claudianeus eſt: adeo, ut Claudiani umbra a Nic. Heinſio, in Præf. Luſus Saturnalitii, per jocum appelletur. *Joh. Buſſiere,* in Scanderbego ſuo, non videtur privandus laude Virgiliani Carminis, niſi forſan moroſior aliquis levia quædam nimis urgere velit. Deliciæ *Poëtarum Scotorum* nonnulla etiam habent non contemnenda, niſi quod ad Statii & Claudiani genium pleraque accedunt. *Georg. Buchananus,* Scotus, qui in iis non comparet, in libro de Sphæra, aliisque Carminibus, propius ad Virgilianam elegantiam accedit. Carmina Illuſtrium *Poëtarum Italorum,* uno volumine collecta, plurima etiam bona habent: in his Sannazarius, de quo diximus. Qui *Bapt. Mantuani* poëmata Virgilianis æquare voluerunt, næ illi multum lapſi judicio ſunt. Facilis ille quidem verſu, ſed ineptus interdum prolixis deſcriptionibus, & tautologiis; nonnunquam etiam barbarus: judicium de eo vide apud Rapinum de Carmine Paſtorali p. 177. Deliciæ *Poëtarum Gallorum;* at vero *Poëtarum* Deliciæ adeo ſunt mole ineptorum Carminum oppletæ, ut nomen Deliciarum profecto non mereantur. Acerbior autem eſt in illos Cenſura Galli illius Epigrammatum electoris, [Nicolii] cujus meminit Vavaſſor de Epigrammate, qui vix duo Epigrammata laude digna invenire ſibi viſus eſt: adverſus quem, laudabili ſane, & rariſſimo in Gallis candore, Germanum nomen tuetur animoſe Vavaſſor. Poëmata Didactica, quæ humiliori ſtylo, quam Heroica ſcribi debent, aliqua in Deliciis Gallorum inveniuntur; ut *Scæv. Sammarthani* libri παιδοτροφίας, & *Jac. Aug. Thuani* de Re Accipitraria libri. Inter Italos eſt *M. Hier. Vidæ* Poëma de Bombycibus: eſt & *Calvidii Læti*

Calli-

Callipædia, (m) ſive de pulchræ prolis habendæ ratione, Lugd. Batav. 1655. in 4. quæ Virgiliani Carminis imitationem pro lege ſibi propoſuerunt. In Vida tamen vide, quid deſideret Scaliger. Nemo autem felicius Virgilium, quam Rapinus expreſſit. De Plantis *Abr. Cowley*, ſeu Coulejus, poëmata Latina ſcripſit, quorum aliqua Heroici, aliqua Elegiaci carminis, Londini, 1668. in 8. elegantia quidem, ſed quæ ad genium Virgiliani Carminis non accedunt: argutiis enim nimium indulget, ut Epigrammaticum potius quid interdum ſcribat, quam planum carmen; ac præterea non ubique purus eſt: quanquam Angli illum omnes Veterum Poëtarum numeros implevisse ſibi perſuadeant. *Auguſtus Maſcardus* ſublimis eſt, & quaſi ex Statiano & Claudianeo genere temperatus: *Bonaventura Baronius* ad tumorem usque ſublimis eſt, metaphoris elatis: Latinitas non ſatis pura, magna in verſibus licentia: legi tamen meretur, quod ſubminiſtrare nonnunquam elegantes metaphoras poſſit, ſi quis modeſte uti novit: nec Epigrammatibus deſunt acumina. *Joh. Ludov. Praſchii* Carmina Heroica Virgilianum aliquid ſpirant, & nitidum: de Eclogis quæ pronuntiare debeam, non liquet, cum nondum viderim. *Alex. Mori* Poëmata Claudianeum aliquid ſpirant, & extemporali impetu effuſa apparent: *Frid. Rappolti* Poëmata caſtigatiſſima ſunt, & ad Virgilianam compoſita imitationem, multam granditatem & jucunditatem præ ſe ferentia: nec contemnenda Poëmata *Henr. Meibomii* Sen. quæ eruditiſſimus ac æque celebris nepos ejus in lucem edidit. *Pierius Winſemius* duos, quod memini, Panegyricos ſcripſit, in quibus ſublimitate Statium, & periodorum formatione Claudianum, imitatur, vel potius excedit: nec enim placet mihi adeo pendens & contorta periodus, qua utitur, & ſemper in cæſuris periodum finit. *Laurentius le Brun*, in Virgilio Chriſtiano, Virgilium imitaturus, multum abit a genio Virgiliani Carminis: non enim nitidus ſatis eſt, nec illa artificia Virgiliana capit. *Publii Fontanæ* Heroica Carmina vehementer laudat Erythræus, atque Pythagoreorum commento Virgilii animam in illum immigraſſe dici poſſe, judicat, nec in contentione, ſi qua inſtitueretur recentiorum Poëtarum de principatu, Pontanis, Vidis, Fracaſtoriis, Sannazariis, ceſſurum, Pinac. I. p. 75. & II. p. 50. Tum & extollit *Mucium Riccerium*, ut qui germanam imitandi Virgilii rationem eſſet aſſecutus, ſed quam inertia ſua, & deſidioſo vivendi genere, iterum amiſerit. Demum & *Jul. Cæſ. Stellam* laudat, ad heroicum carmen a natura factum, Pinac. II. p. 82. Vixit, ſub finem Seculi decimi quinti, in Italia *Eliſius Calenitus*, cujus mentionem nullam Scaliger facit; ſed tamen prodierunt illius Carmina, a filio edita Romæ A. 1503. ſatis elegantia & arguta.

Inter Elegiacos Scriptores *Veteres* primas ego deferam *Ovidio*, quicquid etiam alii moroſuli de Catullo, Tibullo & Propertio ſentiant: quos ego quidem ratione Latinitatis æſtimem, non ratione genii Elegiaci: etſi Tibullus & Propertius illum felicius fuerint, quam Catullus, aſſecuti: Ovidius autem in genio Carminis Elegiaci exprimendo adeo felix eſt, ut nemo mortalium illum ſuperet. Inter *recentiores*, primus locus debetur *Petro Lotichio Secundo*: quo, vel ipſa fatente invidia, nemo unquam melius exprimeret Ovidium, quod candidum eſt judicium Dan. Heinſii, lib. II. Eleg. 8. Unum 9

(m) De Calvidii Læti, ſive, qui ſub larva hac deliteſcere voluit, Claudii Quilleti, Abbatis Galli, *Callipædia Libris IV.* fuſius diſſeruit Morhofius *Lib. II. Polyhiſtoris Literarii, Cap. I. §. 8.*

Digitized by Google

hunc Germanum omnibus Exteris poſſumus opponere, non negantibus ipſis Batavis, & nuper quoque Rapino, in Commentationibus ſuper Ariſtotelis Poëticam Gallicis. Hunc excipiat *Johannes Secundus*, Belga, cujus Poëmata recognita a Pet. Scriverio ſunt. Hinc *Heinſii*, Pater & Filius, mire in Elegiis etiam felices. Superare tamen Patrem Danielem videtur Nicolaus Filius. *Caſp. Barlæus* ſuavis etiam ac facilis, at nimis interdum diffuſus, nec impetus illos naturæ ſatis temperat. *Vincentius Fabricius* terſus etiam ac nitidus; obſerves tamen in illo veſtigia nonnunquam Lotichiana. *Jacobus Wallius, & Sidronius Hoſchius*, Jeſuitæ, omnem Elegiaci Carminis laudem merentur, Latiniſſimi, facillimi, nec Elegiacis argutiis deſtituti: Wallius etiam in Heroico carmine laudandus. *Joh. Bapt. Stellam* Elegias prope ad Veterem elegantiam ſcripſiſſe teſtis eſt Erythræus, in Pinacoth. I. p. 154. Nec contemnendæ ſunt Epiſtolæ Heroum & Heroidum, ad Ovidii exemplum, a *Balduino Cabillavio & Jacobo Bidermanno*, Jeſuitis, ſcriptæ; qui poſterior, Epico carmine, Herodiados libros tres, ad Claudianei Carminis genium, ſcripſit, Antwerp. 1634. in 12. Sunt & Deliciæ vernæ & æſtivæ *Joh. Biſſelii*, quibus veris atque æſtatis commoda Elegiaco carmine deſcribuntur, notæ melioris. *Æg. Menagius*, cujus poëmata ſæpe excuſa ſunt, identidem auctiora, in Elegiis non ſolum, ſed & omnium Carminum genere, Latinus, nitidus ac elegans eſt. (Magnas vero lites, ob hæc ſua Poëmata, aluit cum Adr. Bailleto, qui illa multis modis perſtrinxerat, hoc ſua vindicante Anti-Bailleti Tom. II. Si quis ſacri argumenti ſcripta velit, *Arturus Jonſtonus*, in Pſalmorum verſione, quemadmodum & in Operibus ceteris, ubique purus & terſus eſt, ut ego quidem nihil in illo deſiderare poſſim. *Hermannus Hugo* in Piis Deſideriis, Heſius in Emblematibus ſacris omne punctum ferunt. *Jacobus Balde*, in Urania Victrice, acutior interdum eſt, quam decet Elegiam: quemadmodum & *Pierius Winſemius* in Amoribus ſuis, quos Senex ſcripſit, in quibus Græcum Elegiæ genium imitatur: qua in arte alias ſingularem peritiam habet Dan. Heinſius in Monobiblo ſuo. Septem Illuſtrium Poëtarum Poëmata, Amſtelod. A. 1672. edita, non in Elegiis ſolum, ſed & in aliis Carminum generibus. Latiniſſima ſunt & ſuaviſſima: inprimis quæ *Ferdinandus Fürſtenbergius*, immortale Principum Germanorum decus, Epiſcopus Paderbornenſis & Monaſterienſis, compoſuit, & quæ ſeorſim quoque excuſa ſunt: quibus nihil ferme nitidius ſcribi poſſet, & quæ majorem vetuſtatis Characterem animo Poëtæ impreſſum oſtenderent. Taceant omnes Itali & Galli ad majeſtatem & ſuavitatem horum Carminum. *Jani Douſæ* Elegiæ horridulæ aliquantum ſunt, interdum & Catullianum quid ſapiunt: ſed Latinæ. *Alexandri VII. Papæ*, cujus poëmata ſub nomine Philomathi prodierunt, Elegiæ non vel Latinitatis, vel inventionis, laude privandæ: prodierunt Amſtelodami A. 1660. in 12. *Sangeneſii* Elegiis nihil etiam deeſt, quo laudari mereantur: quanquam Satyræ ejus mihi non placeant, in quibus nullus plane eſt Satyricæ dictionis genius. *Petri Francii* tum juvenis viginti annorum Elegiæ aliquot de Candia ſcriptæ, ſupra quam credi poteſt, nitidæ ſunt & elegantes. *Joh. Joviani Pontani* Elegiæ negligentius quodammodo ſcriptæ videntur, eamque ob cauſam quibusdam non magno pretio veneunt: quod mihi ſecus videtur. Quanquam enim non negem in quibusdam numerum, in aliis ſpiritum deficere, excuſari tamen illa poſſe arbitror. Phaleuci ejus mirum in modum mihi ſemper placuere: Urania ejus, Poëma didacticum, quo Aſtrologiæ

logiæ rationem & præcepta tradit, ut & libri ejus Meteororum, deque Hortis Heſperidum, quibus docet modum ſerendi poma aurea, dictionem habent, quæ modeſta, elegans, & a Virgiliano genio non multum abiens mihi videtur. De Eclogis ejus parum benigne ſentit Rapinus Diſſertatione de Carmine Paſtorali. Barthius, in Adverſariis col. 1299. Pontanum non nimium ſuo ingenio indulſiſſe optaret. Divinum furorem in illo & Jac. Sannazario agnoſcit Bernardinus Parthenius, in Comment. ad Horat. lib. III. od. 25. Ita vero Eraſmus de Pontano, in Dialogo, quem Ciceronianum inſcribit: *Non ſum tam hebes vel invidus, ut non fatear, Pontanum multis egregiis ingenii dotibus Virum eſſe Summum. In Epigrammatibus plus tuliſſet laudis, ſi vitaſſet obſcœnitatem, quod nec in Dialogis ſuis caret. Ciceronianus non erit, in quo ſexcentas voces poſſem oſtendere, quæ nusquam ſunt apud Ciceronem.*

Inter Lyricos *veteres* Latinos unicus atque ſummus eſt *Horatius. E recentioribus* 10 primas ego tribuo *Georg. Buchanano,* cujus terſiſſima Latinitas, elegans dictio, & plane ad genium lyrici carminis, informata eſt: quanquam non adeo ſublimis, ut eſſe debere cenſent, qui oden proxime ad heroici carminis dignitatem accedere, cum Scaligero, arbitrantur: atque ut eſt *Matth. Caſim. Sarbievius,* qui etiam affectat metaphoras excelſiores, de cetero inter optima ſane lyricorum exempla ponendus. Buchananus vero in ceteris quoque Carminum generibus feliciſſimus eſt, ac dignus, qui inter optimos e recentioribus numeretur. Scripſit & odas quasdam *Petrus Daniel Huetius,* quæ mirifice genium odæ Horatianæ exprimunt (*n*). Nec pejoris ſunt commatis *Ioh. Baptiſtæ Maſculi & Gilberti Ionini* Lyrica, ut & *Iac. Baldei,* quæ omnia, & Latina ſatis ſunt, & genuinum Lyricum ſatis exprimunt: & ultimus quidem ille, Baldeus, ob ſingularem feſtivitatem, & materiarum varietatem, vehementer mihi placet. Judicium Barlæi de illo videatur in Epiſtolis 467. & 487. Scripſit & libros de vanitate mundi mire elegantes, & libellum, qui Philomela inſcribitur: in quibus miſcet verſus pro ratione materiæ. *Albertus ab Ines,* in Centuria Lyricorum ſuorum, ac in Lechiade, metaphoris ſplendet: numeris etiam ſatis concinnus eſt, niſi, quod interdum aliqua non ſatis Latina occurrere videntur. *Urbani VIII.* odæ, cum commentario Henr. Dormalii diffuſo, & ambitioſo editæ ſunt, quæ mediocris bonitatis mihi videntur: nec eſt, quare adeo magnifice de iis ſentiamus, etiamſi Jeſuitæ illas, vivo adhuc Urbano, in Scholis ſuis, loco veterum Poëtarum, diſcipulis prælegerent, & ad imitandum proponerent. Nemo enim non videt, ex adulatione illud inſtitutum eſſe profectum, neque adeo exinde de puritate odarum terſiſſima judicium ferri poſſe, ut quidem exiſtimavit Erythræus, Pinac. II. p. 152. Certe ſimplicior ille ſtylus eſt, nec lyrica dictione aſſurgit, neque eſt numerorum illa concinnitas, quæ maximam lyrico carmini elegantiam conciliat, & occurrunt aliquando minus Latina. *Nic. Avancinus,* in Poëſi lyrica, illatinus interdum eſt, & fictis a ſe metaphoris, longiusque petitis, ac nonnunquam frigidis nimis indulget: eſt tamen, ubi bonus eſt, & quædam habet non contemnenda. *Pauli Meliſſi* odæ, a quibusdam magno in pretio habitæ, Vin-

(*n*) Pet. Dan. Huetii, Epiſcopi in Gallia Abrincenſis, ob eruditionem omnigenam ubique gentium celeberrimi, Poëmata Latina & Græca, quotquot colligi potuerunt, Trajecti ad Rhenum A. 1694. in 8vo, Joh. Georgio Grævio, Viro Summo, Editionem curante, prodierunt.

centio Fabricio, in Pranſu parato, merito ſaxeæ vocantur: nulla enim in iis eſt numerorum concinnitas, nec decora translatio, ac Epitheta apte propoſita. Occurrunt & in *Lev. Torrentii* Poëmatibus nonnunquam, quæ legi mereantur, quemadmodum & in *Iacomotii* Poëmatibus, quem laudat Joſ. Scaliger in Excerptis Puteanorum. *Chriſtoph. Kaldenbachii* lyrica non omnino ſpernenda.

11 Inter eos, qui PHALEUCOS ſcripſerunt, nitidiſſimus delicatiſſimusque eſt *Joh. Bonefonius*, Gallus, cujus Carmina merito aurea vocat Scaliger: ejus Baſia omni melle ſuaviora. Hinc ſunt Phaleuci *Jo. Jov. Pontani*, elegantes quidem, & Latini, ſed nequam interdum & laſcivi, quique parum decent Virum profeſſionis ſacræ. *Frid. Taubmannus* in phaleucis, & in Anacreontico carmine, feſtivus eſt, magisque genium horum carminum, quam ceterorum expreſſit. Nec ſua laude privandi ſunt *Jac. Bidermanni*, Soc. Jeſu, Sylvulæ Hendecaſyllaborum, quippe in ſacris & gravibus argumentis elegantes, & dignam habentes argumento elocutionem: prodierunt Lucernæ 1647.

12 In JAMBIS nemo felicior eſt *Dom. Baudio*, qui in reliquo carminum genere deficit. In SCAZONTIBUS querquerus eſt & plane ridiculus Tarræus Hebius, vel, qui ſub eo nomine latet, *Caſp. Barthius*: cujus & Anacreontes lignei plane, imo ſtercorei ſunt. *Caſp. Barlæus* ſingularis Scazontum artifex. *Jul. Cæſar. Scaligeri* duriſſimi ſunt, nec imitandi.

13 Fuere, qui in *lingua Latina odas Germanorum rhythmicas* imitati ſunt: ut *Plempius* in Quisquiliis ſuis Poëticis, editis Amſtelodami A. 1637. in 4. Fruſtra itaque *Phil. Cæſius* tam lepidi Carminis ſe inventorem vocat, qui, in præfatione ſeiner Aſiatiſchen Roſemunda, ſpecimen aliquod hujus Carminis, a ſe inventi, recitat; ſed longe antiquiora ſunt talia Carmina: & plura eorundem collegit *Camdenus*, in Reliquiis ſuis Britannicis.

14 Ad ODARUM *Scriptores* illi etiam pertinent, de quibus paulo antea dictum eſt, qui PARODIAS ſcripſere: quarum aliquas uno libro collegit, & ipſe fecit *Henr. Meibomius* Sen. Sunt & aliorum, Havemanni, Sagittarii, Rhodii, Bertilii Canuti, Parodiæ. Ad imitationem ODARUM PINDARICARUM ſcripſerunt Latini recentiores Scævola Sammarthanus, Dan. Heinſius, aliique, Odas Strophis, Antiſtrophis Epodisque ſuis, diſtinctas. Alii, liberius adhuc divagantes, carmina ſcripſerunt, quæ vocarunt ἐπίμικτα vel σύμμικτα, nullo certo metro contenta, ſed probabiliter arrepta. Tale eſt *Dan. Heinſii* Carmen in Uxoris ſuæ obitum, & Hugenii. Habet & Jac. Baldeus, in Lyricis ſuis, aliquot tales vagos Dithyrambos. Spectant etiam huc CENTONES, e Poëtis congeſti, quorum mentio prorſus omittenda non eſt. Eos primum invenit Auſonius ex Virgilio: hinc ex Homero & Virgilio qui facerent, plures ſecuti ſunt. Homerocentra, ſeu Homeri Centones a *Pelagio Patritio* factos, falſo nonnulli Eudociæ, Imperatrici, Leontii, Philoſophi, filiæ, & longe pejus alii Probæ Falconiæ, adſcribunt, notante, poſt alios, Placcio de Pſeudon. p. 191. Aldus Manutius, a Joh. Candido acceptos, excudit. Morellus vero in Collectione Poëtarum Græcorum Chriſtianorum recudit. E Virgilio *Proba Falconia Julius & Lælius Capilupi*, Centones congeſſerunt, de quibus præclare ſentit, in Tract. de Poëſi c. 16. Ant. Poſſevinus. Quin fuit, qui Acta Chriſti collecta e Centonibus Virgilianis conflaret, ederetque ſub titulo Sacræ Æneidos. *Stephanus Pleurius*, Pariſ. 1618. Quos vero paulo ante memorabamus Capiluporum & Falconiæ Centones collegit, & ſuos addidit Helmſt. A. 1597.

Henr.

Henr. Meibomius. Eſt & quidam *Joh. Bapt. Spadius,* cujus Centones Virgiliani An. 1614. editi ſunt Placentiæ in 4. *Dan. Heinſius* ſcripſit Idyllion aliquod, Centonem Virgilianum ad amicum, cui ex congreſſu cum ancilla proles nata. (*o*) *Henr. Stephanus* quoque Centones Græcos & Latinos, non ſemper magno, ut mihi quidem videtur, cum judicio ſcriptos, collegit edidítque.

Comoediarum ac Tragoediarum hodiernarum ratio ab Antiquis maximopere 15
differt. Multa de Veteri cantandi in Comœdiis more agit Iſ. Voſſius libro de Natura & viribus rhytmi. Et fuit ex Italis Octavius Rinuccinus, qui Veterum iſtum, ac multorum ſeculorum ſpatio intermiſſum, ad tibias vel fides decantandi morem magna ex parte revocavit: de quo vid. Erythræus Pinac. I. Im. 34. qui & Andream Salvadorum Im. 35. & Jacobum Cicognium Pinac. III. Im. 35. in eo genere vehementer laudat. Sed hos quidem vernaculos tales ludos Scenicos ſcripſiſſe, quos nunc Operas vocant, manifeſtum eſt. E recentioribus Comicis *Nicod. Friſchlinus* non contemnendus eſt. *Cornelius Schonæus*, in Terentio ſuo Chriſtiano, laudem ſane aliquam meret: ſed errant omnino, qui juventuti librum, ut Claſſicum aliquem Autorem, prælegunt. *Jac. Ludov. Praſchii* Comœdia, Amici, elegans eſt & Latina. Scripſit & *Iac. Maſenius* aliquas, quas Palæſtræ ſuæ Dramaticæ ſubjungit. Tragœdias Jeſuitarum aliquot habemus, ſcite elaboratas, *Dion. Petavii, Bernh. Stephonii, Iac. Baldei,* aliorumque. Nec ſunt *Iacobi Cornelii a Marca* tragœdiæ contemnendæ. *Daniel Heinſius* Herodem Infanticidam ſcripſit, eleganti ſtylo: ſed quæ male Gentilium Deorum cum Judaica religione commiſtionem inſtituit, ut illi haud abs re a Balzacio objectum eſt, cum quo inde Heinſio lites natæ, quas ſupra ſatis prolixe recenſuimus. Scripſerat idem Heinſius, admodum juvenis adhuc, Auriacum, ſive libertatem ſauciam, Tragœdiam: quæ vero inter poëmata ejus poſtmodum edita non eſt, fortaſſe, quod aliqua adhuc juventutis veſtigia apparerent; edita eſt Lugd. Batav. 1602. in 4. ſubjunctis etiam Jambis aliquot, qui pariter non ſunt inter poëmata recuſi. Similiter & *Grotius* Tragœdiam, Adamum Exulem, cum aliis quibusdam Carminibus, quæ in Opere Poëmatum non occurrunt, edidit Hagæ Com. 1600. in 4. pene in pueritia ſua, quam ob rem illa omiſſa ſunt: ſervari tamen poſſunt, quod multa bona in illis reperiantur, & deprehendi in illis ſuccreſcens perfectio poſſit.

Satyrici poſt Veteres non adeo multi occurrunt inter recentiores, qui magno- 16
pere commendari poſſint, præter *Iacobum Balde*, qui in Satyricis ſuis Medicis, Encomio torvitatis, Satyra in tabacum, (quem contra Raph. Thorius, Med. Londinenſis, Hymno peculiari, Libris II, Ultrajecti An. 1644. in 12. editis, comprehenſo, celebravit) in pingues & macilentos, in Aſtrolgos, circa Eclipſin An. 1654. delirantes, in Podagricos, mire vetuſtæ dictionis Satyricæ genium exprimit. *Pet. Dan. Huetius* paucas quasdam Satyras ſcripſit, quæ ita Horatium imitantur, ut nec ovum ovo ſit ſimilius. Scripſit & *Ianus Douſa* Satyras non contemnendas. *Eilh. Lubinus* tolerabilis eſt, ſed illis,

(*o*) Centonem Virgilianum Dan. Heinſii ad Amicum, cui ex Congreſſu cum Ancilla proles erat nata, ad Caſp. Barthium eſſe ſcriptum, in MSto Polyhiſtoris hujus Morhofiani Lipſienſi perperam traditur. Fuit enim Amicus ille Heinſianus non alius, quam Dom. Baudius, in cujus etiam *Amoribus*, a Pet. Scriverio Lugd. Bat. An. 1638. in 8vo editis, Cento idem p. 77. 80. occurrit.

quos diximus, non comparandus. *Sangeneſius* dictionem nimis plenam affectat, quam quæ decet Satyram.

17 Recenſuimus præcipuos Poetarum Latinorum: ſubjungamus aliquos, quaſi per lancem ſaturam, qui ad mediocrium claſſem referendi. Inter illos ſunt Poëmata Petri Molinæi, Cantabrigiæ A. 1670. edita in 8. quæ pleraque Sacra: Schonhofii Poëmata: Vinc. Placcii Poëmata puerilia & juvenilia: Joh. Iſaacii Pontani Poëmata: Nicol. Suſii Elegiæ Marianæ: Nicaſii Baxii Poëmata: Jani Bodecheri Banningii poëmata: Adolphi a Danz poëmata, qui Claudiani genium in carmine imitatur: Laurentii Niendalii poëmata: Jac. Zevecotii poëmata; *Rob. Keuchenii* Muſæ juveniles negligenter admodum ſcriptæ, & nonnunquam peccant in quantitatibus Syllabarum, non tamen contemnendæ. *Joh. Caſa* Carmina Latina quidem, ſed parum habent genii poëtici. *Eraſmum Michaëlium Lætum* (*p*) Virgilium Danicum appellant aliqui: ſed multum a Mantuano illo differt: aliquot Volumina poëmatum in 4. ſcripſit: ſed illatinus interdum eſt, & numeros tantum ſcribere voluit, vaſtosque libros. *Reineri Neuhuſii* poëmata pueris ſolent eſſe in pretio: humilis plane eſt, nec unquam aſſurgit, & eadem ſemper chorda oberrat: quanquam numerus facilis ſit. *Joach. Paſtorii* Sylvæ, & cetera Carmina, docta ſunt & elegantia. *J. Pet. Titii* Latina, & numeri faciliimi. Ab Anglis commendari *Joh. Miltonus,* ut in Anglicis, ita in Latinis poëmatibus, ſolet. *Zach. Lundii,* Dani, Elegiæ Venatoriæ bonæ, quas juvenis ſcripſit; plura ſcripſit poëtica, ſed quæ, ob mortem præmaturam, inedita manent (*q*) *Balthaſ. Bonifacii* Muſas extemporales eſſe facile apparet: Scribaciſſimus enim homo fuit: ſtercus ut accipitris, nec bene, nec male, olent: bona quædam ſunt, quædam inepta, ut ſolet evenire in extemporalibus laboribus. *Pier. Winſemius,* in Syrio ſuo, ut in reliquis operibus, elegans eſt, nec poëtici genii parcus. *Thomæ Bartholini* Carmina pauca, cum Diſſertatione de Medicis Poëtis Haffniæ prodierunt; non quidem contemnenda, ſed quæ nonnunquam ſua, i. e. Medica & alia a Poëſi, agenti excidiſſe videri queant. *Vitus Beringius, Ol. Borrichius,* poëmata quædam ſparſim edidere, elegantiſſima ſane, & omnibus numeris abſoluta. (*r*) Sed

(*p*) Eraſmus Michaëlis Lætus, Theologus Hafnienſis (cujus Operum Poëticorum Indicem in Alb. Bartholini *Tr. de Script. Dan. p. 40.* invenies,) *Daniæ Maro elegantiſſimus* ab Ol. Wormio (*L. 1. Monum. Dan. c. 14. p. 99. & L. 5. p. 306.*) & *Poeta Maroni æmulus* a Thoma Bartholino (*in Tr. de Medicina Danorum Domeſtica p. 521.*), ſalutatur. Qui Duumviri uti affectui in Popularem forſan aliquid dederunt, ita non contemnendum tamen plane eſſe, ſed inter Seculi ſui Poëtas locum meruiſſe ſatis honeſtum, Borrichius oſtendit *Diſſ. 5. de Poetis p. 108. 169.*

(*q*) Zachariæ Lundii, Nibela Cimbri, qui Friderico III. Danorum Regi, fuit a Secretis, & ob Venam Poëticam plane eximiam, ab Ol. Borrichio l. c. p. 169. prout par erat, eſt celebratus, Elegiarum lib. II. Sylvarum autem & Epigrammatum ſinguli, ſub *Poematum Juvenilium* Titulo, Hamburgi A. 1635. in 12mo prodierunt. Ἀνέκδοτοι, in Joh. Mohtii, Conſiliarii Danici, Bibliotheca, Haffniæ ſuperſunt Sylvarum Libri Duo, Elegiarum Quinq. Carminum Unus, Epigrammatum Tres, & Poëmatum Moralium quatuor, cum Satyra unica. Quæ omnia luce publica digna merito a Borrichio judicantur.

(*r*) Viti Beringii & Ol. Borrichii Poëmata junctim jam ſunt edita, una cum Henric. Albertii, Joh. Höpneri, Chriſt. Aagardi & Henr. Harderi, Flensburgenſis (Epigrammatographi nullo modernorum inferioris) Poëmatis varii generis, in Deliciis VI. Poëtarum Danorum, per Frid. Rooſtgardum collectis, in Tomos II. diviſis, & Lugd. Bat. A. 1693. in 12. publicatis. Quæ ſane Deliciæ, Danos Poëſeos laude vix ulli Gentium Europæarum cedere, luculenter & ἀναντιῤῥήτως oſtendunt.

Sed quis omnes Poëtas, aut multo magis Poëtarum umbras, ceteros volantes, in ordinem cogat? Citius Jovis imbres quis vocet ad numerum, quam innumerabilem iſtam copiam Poëtarum, quæ orbem literatum intempeſtivis ſuis Scriptis vexat. Nobis hi, quos enumeravimus, ſufficiant. Ac ſolent interdum brevia quædam Carmina ac Epigrammata a quibusdam ſcribi, integris Carminum ineptorum ſylvis præferenda: quæ in unum volumen colligenda ſuaſerim, Epigrammata præſertim, quorum rarior meſſis eſt.

Non erit operæ pretium, quædam de barbaris illis Carminibus dicere, quæ MACARONICA vocantur, Italo ac Latino ſermone miſta, qualium integrum Opus prodiit *Merlini Coccaji*, Venet. 1554. in 8. plus ſemel recuſum, & quale feſtivum admodum ſcripſiſſe *Bernardinum Stephonium* Erythræus refert Pinacoth. I. p. 160. Sunt & Latina Græcis quibusdam miſta ſcripta, v. g. *Dom. Baudio*: quod in Latina & Germanica linguis imitati ſunt aliqui. Leoninorum Verſuum, ſive rythmicorum, ferax Seculum monachale fuit, quibus hæ quærebantur eximiæ deliciæ & ſunt plerumque Epitaphia barbarorum ævi medii Seculorum lepido iſto carminis genere conſcripta. 19

Ceterum ad Poëmata FABULÆ quoque ROMANENSES, ut eas vocare ſuevimus, ſpectant. Hiſpanis *Romanzes*, Gallis *Romans* dictæ: cujus nominis originem e Gallia eſſe, atque a Normannis arceſſendam judicat Claud. Verdierius, in Cenſura Autor. p. 43. his verbis: *Cum veteri lingua Normannorum ſcriptæ eſſent hujuscemodi fabulæ, Gallica lingua Normans, h. e. Normanni appellati ſunt libri, quibus enarrarentur. Poſtea, ut videmus, populares multa ob imperitiam invertere, idque præſertim in Italia (quod, quamvis extra rem, dictum tamen eſſe volo,) duabus prioribus literis inverſis* Romans *dixere. Hiſpani deinde in hoc ſcribendi genere Gallos æmulati* Romanzes *appellavere. Id vocabuli poſtea uſurpatum fuit ab Italis; cujus originem petendam arbitror, unde dixi rejecta eorum opinione, qui ἀπὸ τῆς ῥώμης deducunt.* Hæc Verdierius: quam vere, alii videant: certe fabulas tales ab antiquis Normannis ſcriptas, vix eſt, ut credere queamus. Græcas vero Veteres etiamnum habemus: *Achillis Tatii* (quem perperam Statium Geſnerus aliique appellant) de Amoribus Leucippes & Clitophontis; quem librum ob laſciviam nimiam vehementer Photius Cod. 87. improbat: editus eſt Heidelbergæ, 1601. in 8. e Bibliopolio Commeliniano: quam vero Editionem admodum eſſe mendoſam ſcribit ad Scaligerum Nicol. Rigaltius Epiſt. Gall. lib. II. Ep. 77. ſeque centum locis eam ſuppleturum promittit: quod non præſtitit, prodiit tamen Tatius nova facie Lugduni Batav. ex recenſione Salmaſii, 1640. in 8; & minutiore iterum forma: verſus quoque in linguam Anglicam Oxoniæ, 1638. in 8. *Heliodori* Æthiopica, dum caſtos Charideæ & Theagenis amores mirifico ſermonis nitore exponunt, & præterea ad hiſtoriam Æthiopicam longe plurimum conducunt, omnium approbationem meruere. Primus illa, e Budenſi Codice, quem e communi clade ſervaverat gregarius miles, apud Hervagium, Baſileæ A. 1534. Græce edidit Vinc. Opſopæus: ſed mendoſe admodum, ut Geſnerus queritur: inde Latinam verſionem libri ſtruxit, ediditque apud Oporinum, Stanislaus Warſcheiwizki, Eques Polonus, A. 1551. Græce & Latine prodiit apud Commelinum 1596. in 8: Optima vero Editio eſt & emendatiſſima, 20

datiſſima, quam curavit, & cum notis ſuis edidit Joh. Bourdelotius, Pariſiis 1610. in 8. *Euſtathii* Hiſtoriam Amorum Iſmenes & Iſmeniæ publicavit Gilb. Gaulminus, Græce & Latine, cum notis ſuis, A. 1617. & 1618. putatque eſſe illum Euſtathium, qui commentarios in Homerum ac Dionyſium ſcripſit. Sed dubitat ea de re Voſſius de Hiſtor. Gr. lib. IV. c. 19. p. 491. & *Eumathio* potius Macrembolitæ, Protonobeliſario, adſcribendum librum cenſet, cum ita nomen in Codice Mediolanenſi legatur. Simile fuit Drama *Iamblichi*, non Philoſophi iſtius celeberrimi Chalcidenſis, ſed Senioris alius, qui ſub Marco Aurelio Imp. vixit, & de Rhodanis ac Simonidis amore ita ſcripſit, ut inter caſtitatem Heliodori & Achillis Tatii laſciviam medius velut incedat: compendium libri Photius habet Cod. 94. E Latinis Autoribus iſtum in modum ſcripſerunt *Apulejus* & *Martianus Capella*. E recentioribus *Ioh. Barclaji* Argenida & Euphormionem habemus, libros non eodem ab omnibus judicio exceptos: ſiquidem laudatur ab his, culpatur ab illis: certe Latinitatem ejus non ſatis puram eſſe terſamque, peritiſſimi judices Scaliger, Scioppius, aliique, judicant. Argenida in varias linguas verſam continuavit etiam Gallus quidam Autor *Mouchenbergius*, uſus tamen Joh. Ludov. Gothofredo, qui Latina ſuggereret: prout e Weitzio Placcius annotavit in Anon. Deteƈt. c. 9. p. 64. Enimvero multum ante ſe relinquit Barclajum iſte parum felix Continuator; & interdum ſtrenue alios exſcribit: id quod inprimis de Petri Caſanovæ Charitina, Romanenſi fabula, Medonius, vitæ Caſanovæ Scriptor, commemorat: *usque adeo*, inquit, *arriſit Charitina Autore ignoto, alioquin ingenioſe, qui Barclaji Argenida continuavit, ut eum non pœnituerit plurimas ejus pagellas totidem fere verbis in ſe transmovere.* Ex eo tempore autem innumerabilis pene talium Scriptorum copia, ab otioſis hominibus conſarcinata, prodiit in Italia, Gallia, Germania, Hiſpania; quorum aliqua laudari poſſunt, ut quæ inventione, rebus & elocutione commendari merentur: plurima vero, præſertim Germanica, nauci ſunt, & abſurda, ac a veriſimilitudinis lege aberrantes fabulæ. Eas omnes recenſere noſtri non eſt inſtituti: vid. *Sorell.* in Bibliotheca Gall. c. 9. ubi fabulas illas diſtinguit in allegoricas, veroſimiles, heroicas, comicas. Eſt enim omnino inter eas diſcrimen: quædam ſub ratione fictionis illius Status publici arcana deſcribunt, quædam alia recondunt. Elegantem de iis Diſſertationem ſcripſit *Petrus Daniel Huetius* Gallica primum, deinde & Latina Lingua in vulgus editam: promiſit etiam aliquando *Æg. Menagius* ſingularem de illa materia tractatum. Commendat illas, ut rei politicæ & moralis non inutiles præceptiones, Vir quidam illuſtris, qui Gallica lingua, Teſtamentum Patris ad filium ſcripſit: &, ut amicus narravit, nullorum librorum lectione magis delectatus eſt *Grotius*, quam fabularum iſtarum (*s*)

(*s*) Sub finem hujus capitis Morhofius Autor, in Prælectionibus, & Polyhiſtoricis, & de Notitia Autorum, MStis, de potioribus Poëtis Germaniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Angliæ & Belgii, Vernaculis paucula quædam adjecit. Verum cum & imperfecta illa ſint, & omnia ferme, in Commentario de Lingua & Poëſi Germanica, bis jam edito, longe accuratius ab ipſo expoſita, non immerito Celeberrimus Carpzovius omittenda ea h. l. eſſe judicavit.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

D. G. MOR-

785731

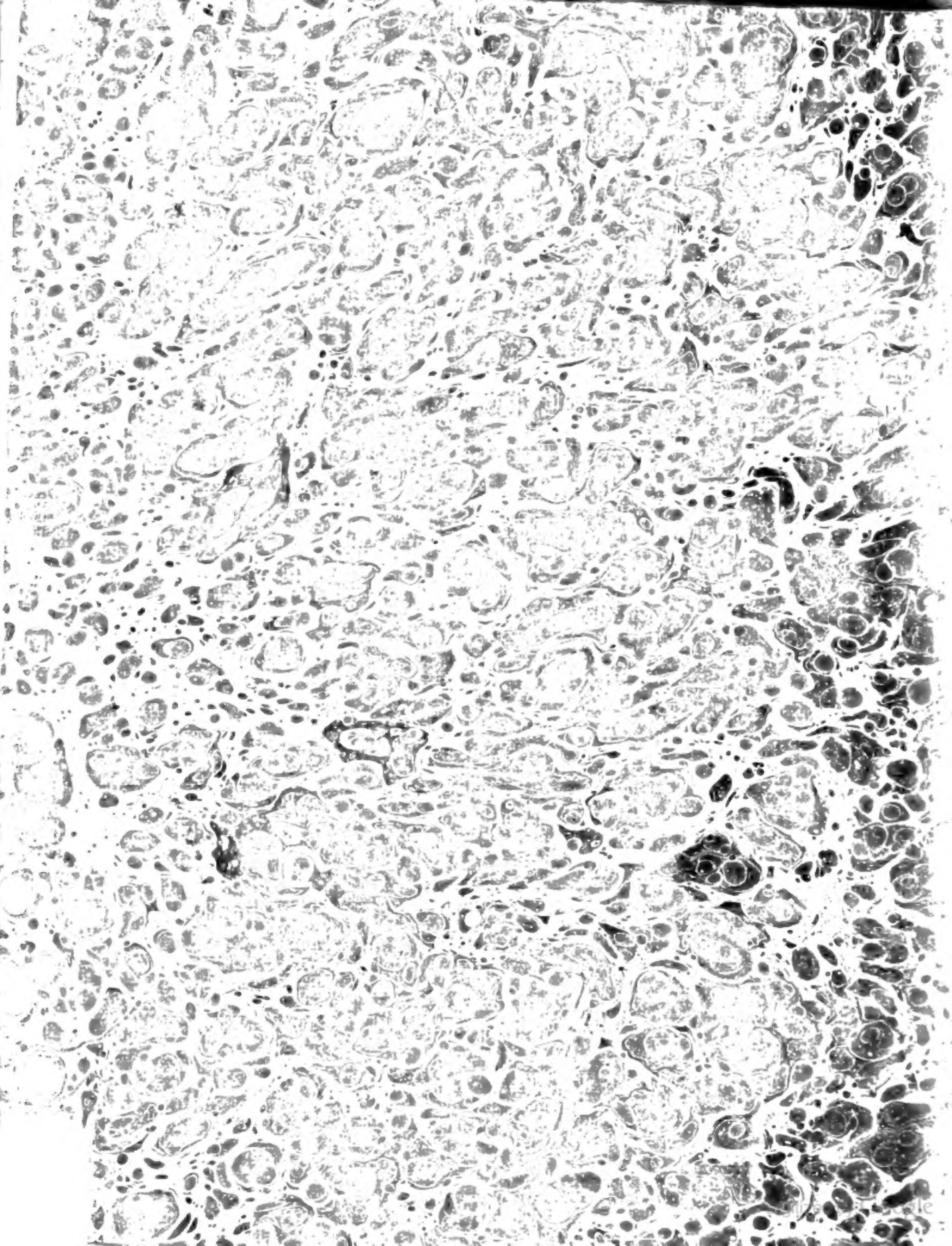
Digitized by G

Digitized by Google

Digitized by Google

48 c 4

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google